R.2564

BARTHOLOMAEI SALYCETI BONON.

IVRIS VTRI· DOCT· PRAESTANTISSIMI:

In III. Cod. partem commentaria, longè plurimum quàm antea præter exactiſsimam caſtigationem, & illuſtrata, & additamentis locupletata.

a *De Iudicijs.*[a] *Tit. I.*

ADDITIO.

a De iudiciis. Adde q̃ iudiciorũ multę ſunt ſpẽs, quas ꝓſeqũtur Spe. in ti. de iudi. §. 1, & 2. & ió rub. ẽ poſita in plurali, & 7. principales ſpẽs ponit. h. d. Ias. May. quarũ prima ẽ, q̃a quoddã ẽ iudiciũ vniuerſale, q̃n agit̃ petitiõe hr̃ditaris vel actione de pec. uel actiõe ď dote: quoddã ẽ iudiciũ gñale, q̃n agit̃ actiõe gñali tutelę. l. 2. ℸ. eo. vel q̃n agit̃ act. neg. geſt. quoddã ẽ iudiciũ ꝑticulare, q̃n agit̃ ad unã rẽ. de iſtis ẽ gl. mag. in l. i. in prin. in gl. magna. ff. de edẽ. de qua ẽt ꝑ d. Ias. l. edita. ſupra de edẽ. ſecũda, q̃a q̃dã ſunt iudicia ſimplicia, q̃dã ſunt iudicia duplicia, & dr̃ iudicia duplicia, q̃ũ unus ſuſtinet ꝑſonã actoris, & rei, ut in trib. iudiciis fa. er. cõi di. & fi. reg. l. i trib. ff. ď iu. Tertia, q̃a quoddã ẽ iudiciũ ordinariũ, quod dã extraordinariũ, ut declarat gl. i c. q̃m cõtra falsã i uerbo extraor. iu. ď ꝓba. & gl. i c. dilectus, ď ſen. excõ. & i l. cũ filius. ſ. uitiũ. ff. ſi cer. pet. Quarta, q̃a q̃dã ẽ iudiciũ plenariũ, q̃dã ſũmariũ cle. diſpẽdio ſam. de iudi. gnta, q̃a q̃dã ẽ iudiciũ incidẽs: quoddã emergẽs, ut declarat gl. in l. q̃ iuſtit. ff. de re iudic. q̃ glo. in l. i. ℸ. ď ordi iu. Sexta q̃a q̃dã ẽ iudiciũ mere ꝓpale, q̃n litigat ď re ꝓphãna, q̃dã mere ſpuale, puta ď iure eccleſiaſtico, quoddã eſt ꝓpale annexũ ſpũalitati. vt eſt ius patronatus in aliqua eccl. c. q̃to. de iudi. & quale ſit declarat gl. magiſtra. in c. pię mẽtis. 1 6. q. 7. Septima & ult. q̃a quoddã ẽ iudiciũ mere ciuile, quoddã mere criminale, & quoddã mixtũ, q̃ q̃n ſit gl. variant, quas recitat Bar. in l. 3. in prin. ff. de ſep. uio. tñ. ꝑ hic d. Ias. May. uera cõcluſio & cõis ẽ, q̃ q̃n agit̃ ꝓ pœna applicãda ꝓpti, ẽ ſi ageret ꝓ delicto ď cã ciuilis, q̃ũ uero agit̃ ad pœnã applicãdã ſiſco; q̃a ď agi ad uindictã publicã. l. licitatio. §. q illicitè. ff. de pub. i cã ď eſſe criminalis, ita d. tenere gl. in l. ꝓtor. i prin. ff. de ſepul. vio. q̃ gl. d. eſſe ad hoc ſingulare ẽm Imo. in rub. ff. de pub. iud. ſed ẽ ſimilis gl. in l. 1. in gl. fi. & ibi ꝑ eũdẽ Saly. not. ℸ. de ſepul. uio. & gl. in l. aut dãnũ. in prin. ff. de pę. firmat Bart. in d. l. 3. Cy. & Bal. in l. ſi qua ꝑ calũniã reprobata gl. ibi. ſupra ď ẽpi. & ele. cõiter Cano. i rub. extra eo. Si uero pœna i parte applicat̃ ſiſco; & in aliã parte ipſi parti, ď cã mixta, tex. eſt ſingularis in c. tuæ, ubi do. An. & alii. de ꝓc. & ad obiecta cõtra cõem doctrinã ꝑdictã ꝑ do. Abb. & Pano. in rub. extra eo. in ult. col. reſpõde ꝓut hic per do. Ias. quẽ uide. & qualiter, & quot modis ſumatur. uide hic no. & plene ꝑ eum. Adde ad dãm coapoſtillatorem meũ inquantũ cõcernit materiã iudiciorũ, Panormitanũ plene, & alios ſcribẽtes in rub. extra eo. & aliquid per Fely. in c. ueniens. col. 6. ver. limita concluſionẽ iſtam. extra de teſt. Celſus.

Dictum eſt ſupra de præparatorijs iudiciorum. Nunc ergo merito ponit de iudicijs.

LEX PRIMA.

1 *Petitio ſortis, quid operetur.*
2 *Vſurę temporis in iudicium deducti, an poſſint peti.*
3 *Vſuræ, an peti poſſint iudicio pendente ſuper ſorte.*
4 *Vſuræ per ſtipulationem debitæ, an peti poſſint pendente iudicio ſuper ſorte.*
5 *Vſurę futuri temporis, an poſſint exigi.*
6 *Nouatio uoluntaria dupliciter fieri poteſt.*
7 *Nouatio neceſſaria fit duobus modis.*
8 *Sententia condemnatoria ſtatim eſt executioni mandanda.*

IVdicio· cæpto. diuide in duas ꝑtes, primo ponit dictũ, ſcdo infert ad q̃ſitũ. ſcda ibi, ſupeſt, & q̃a id ex quo aliq̃d ifertur ẽ rõ illati, vt dixi i auth. ingreſſi ℸ. de ſa. ſan. ec. ió nõ incõgrue dici poſſet, primo ponit rõnẽ, ſcdo q̃ſitũ iſert deciſionẽ, & hæc l. habet duas lec. vna eſt, q̃ ſors tñ fuit q̃ſita ſiue petita, & de vſuris nihil dictũ. Et ſm cã hoc intẽdit i ſũma p lit. ꝓteſt. factã ſup ſorte nõ extiguit ſtipulo uſurarũ ꝓmiſſa, vel ꝓmittẽda. h. d. Hãc lec. ſentit gl. 2. in prin.

a ſed nõ bñ ꝙuenit[a] lr̃æ i ſcda ꝑte, vbi colligit̃, q̃ vſuræ ꝑ aliquo ꝑte erãt petitæ. Alia igit̃ fuit lec. q̃ vſuræ fuerãt i libello petitæ. Et hoc ꝑt diuidi i plures ꝑtes, nã ꝑt itelligi, q̃ fuerit petitæ ſine ſorte, [b] itẽ cũ ſorte. Et q̃n ſine ſorte, vl cũ ſorte, ꝑt itelligi, vt vſuræ ꝓteriti tpis, & ſic iã ꝓmiſſæ fuerit tñ ꝑ ꝑte tpis petitæ, & ꝑ alia ꝑte omiſſę, & hãc ponit gl. 2. i uer. alij, & h. d. i ſũ. Litis ꝓteſt. ſup petitiõe ꝑtis vſurarũ nõ ꝑiudicat in reliqs vſuris ex ſtipl̃one iã ꝓmiſſa debitis. h. d. Sed quia dictũ vt plurimũ ẽ gñalius ſuo illato. ió poſſũ dicere, q̃ pria lec. ꝙuenit priæ parti huius. l. ſcda ꝙuenit ꝑti ſcdæ, & ió poſſũ ſimul ſummare vtrãq; & ſic lit. cõte. nõ ꝓmit ſtip. vſurarũ ꝓmiſſã vel cõmittendã, donec ſors fuerit ſoluta. h. d. Ponc caſũ i terminis in nube, & ſic, ego petii ab aduerſario meo ſortẽ, & vſuras certi tẽ poris fuit cõdẽnatus, volo poſtea petere vſuras reſidui tpis ꝑ ſtipulationẽ mihi ꝓmiſſas. Quæriť, an poſſim. Et rõ dubitãdi ẽ, q̃a ď ꝑ aliquos, q̃ iudicio cæpto, ꝑimiť vſurarũ ſtipulatio. rñdit imꝑator, q̃ iudicio cæpto, &c. i prima ꝑte, ex quo infert, q̃ eius tpis, q̃ nõ fuit

1 in iudiciũ deductũ tu potes excipiẽdo uſuras petere. † No. q̃ petitio ſortis nõ ꝑiudicat in vſuris ꝓteritis. ltẽ q̃ petitio ſortis nõ impedit curſũ vſurarũ pẽdẽte iudicio. Item, q̃ ꝑ lit. cõt. nõ fit nouatio, ꝑ quã detrahat̃ obligatiõi. Et rõ eſt ꝑ l. nõ ſolet. ff. de re. iur. Op. q̃ ꝑ lit. cõte. impediatur curſus uſurarũ nã ꝑ lit. cõte. fit nouatio, vt ff. ď noua. l. aliã. Sed nouatio impedit poſtea, in ſeq̃nti tpe vſuras deberi, vt l. emptor in e. ti. ergo, &c. Huius timore forte q̃dã dixerunt, q̃ ꝑ hãc nouationẽ impeditur curſus vſurarũ futurarũ, vt d. l. ẽptor nõ ꝓteritarũ, vt hic. Et ponit exẽplũ, vt in gl. ii. in verſi. alij dñt. Sed in q̃ũ iſti voluerũt, q̃ futuræ nõ currãt, nõ bñ dixerũt, licet aliũ intellectũ potuerũt habere. Dixerũt ergo alij, q̃ nouatio voluntaria ſpedit curſũ vſurarũ futurarũ, vt ℸ ꝓrio; nõ neceſſaria, q̃ fit ꝑ lit. cõte. ℸ iuſũ debitorẽ factã, vt hic, & ff. de vſu. l. lit. cõte. Et eſt rõ ꝑ l. nõ ſolet. ff. de regu. iu. eſt expedita gl. ij. Verũ, vt hęc clarius intelligãt hic iũge, q̃ẽ dicit i gl. magna ibi, q̃a de nouatiõe, &c. & q̃ ſup ea

2 dicã. † Op. ℸ ſcdam ꝓtẽ, nã dicẽdo eius tpis, q̃ nõ fuit in iudiciũ deductũ, ſuppõere vť, q̃ ꝑ oĩ tpe potuerũt i iudicio peti, ſed hoc ẽ falsũ, q̃a ex ſtipl̃one nõdũ cõmiſſa agi nõ põt, vtl. nõ q̃cadmo dũ. ff. de iudi. & l. nõ põt. in e. ti. So. vt i gl. ſup verb. deductũ. ſ. q̃ ſi intelligamus hanc lr̃am i vſuris futuris, hẽt fateri ℸ. ſcilicet, q̃ tpe iudicij ĩchoati ſup ſorte peti nõ potuerũt, vt in ℸrio, & q̃ iſte tex. dicit, q̃ nõ fuit i iudiciũ deductũ, itellige rõne iuris, & potẽtiæ deficiẽtis ñ rõne volũtariæ ꝓtermiſſiõis. ió lata ſnĩa ſup ſorte, alia interpellatiõe ẽ opus ſup vſuris, vt hic, & d. l. nõ pt, & hoc vult gl. ibi que ad verſiculũ, ſed tñ ℸ. Sinaũt intelligamus hãc literã in vſuris, q̃ cõcurrerãt añ iudiciũ cæptũ, q̃ nõ fuerũt petitę ꝑ toto tpe ꝓteto, fateor, q̃ẽ a principio litis ꝑ toto illo tpe peti potuerũt, q̃a ſtipl̃o ꝑ eis erat cõceſſa. Op. ℸ. ſuppoſito, q̃ẽ hæc lr̃a loquatur in vſuris futuri tpis, ꝓbo, q̃ẽ iudicio pẽdente ſup ſorte potuerunt peti iudicis officio mercenario, cũ incipiant deberi pro toto tpe litis pendentis, & talia cõtingẽtia iudicis officio petũť, ut Lædiles. §. itẽ ſciẽdũ. ff. de ædi. edic. ſo. ut ſeq̃tur. & in eadẽ gl. cõfitendo ℸrio. Io. vero dicebat, q̃ẽ iudicis officio lite pẽdẽte peti nõ pũť, & mouebat iſta rõne: q̃a tũc nõ incipiũt deberi ex ſtipulatiõe: & ſic remedio ordinatio: & ꝑ viã actionis, ergo debet ceſſare officiũ iudicis: ut ff. de mi. l. in cãe. la. ij. & ff. de ope. no. nũ. l. in ꝓuinciali. §. j. & ad Lædiles. Rũ debat: q̃ i iudicio bonæfidei loq̃, nos i ſtricti iuris: puta mutui: ſed gl. uolẽs ſe tueri dicit, q̃ tñſio. Io. nõ ẽ bona: q̃a idẽ eſt in ſtrictis iudicijs. vt patet in l. nõ ſolũ. ff. de rei ven. ꝑ quã ẽt re. ꝓbat rõnem locũ, & ibi iudicis officiũ, & actio l. aquiliæ ſimul cõpetãt, & iudicis officiũ deſeruiẽs rei vẽ. intẽtatæ põt iplorari, vt cõdẽnet reũ i æſtimatiõe deterioratiõis rei petitę, ſed q̃ uolũt Ioã. defendere dñt, q̃ lex nõ ſolũ habet rei obſtare, q̃a loq̃tur in rei vẽ. q̃ licet ſit vere ſtricti iuris, tñ ſapit naturã bonæfidei, vt in l. Iulianus. ℸ e. ti. & no. ꝑ gl. in l. uinũ. ff. ſi cer. pe. Nimirũ igit̃ ſi iudicis officiũ ibi iplorať ꝑ exceptionẽ deterioratiõnis rei. ar. l. in minorũ. §. in qb. cau. in integ. reſti. nõ eſt neceſſ. Quid igit̃ tenẽdũ Pe. & Cy. hic in 3. q. ſimiliter Ia. But. ac etiã Bar. tenuit in caſu noſtræ. l. opi. Io. q̃a iudicis officiũ nõ põt habere locũ in his, q̃ nõ veniũt ex natura actionis intẽtatæ, vt l. eius. §. fi. cũ l. ſeq. ff. de aqua plu. arc. facit. l. ſi qs miſſum. §. fin. ff. de dam. infec. ſic eſt in ꝓpoſito. nã vſuræ ex natura actionis ꝓpoſitæ ad ſortẽ nõ veniũt, vt ℸ. de cõd. indeb. l j. & ℸ. de vſu. l. quãuis. & ff. ſi cer. pe. l, rogaſti. §. ſi tibi. ſed dẽnť hic ex ſtipulatione, & ꝓ ſtipulationẽ ď eis factã. In his vero q̃ veniũt ex natura actionis intẽtatæ, tũc iudicis offiũ põt locũ hr̃e, ſiue ſit ℸctus bonæfidei, vt d. l. ædiles. §. itẽ ſciendũ eſt, ſiue ſit ſtricti iuris iudiciũ, habẽs naturã bonæ fidei, vt d. l. nõ ſolũ, & l. Iul. & l. ſi nauis. nec curo an ſit acceſſio naturalis, vel ciuilis, vt ibi patet. ſiue ſit iudiciũ iuris ſtricti, vt i l. bonæ fidei, & l. cẽtũ capuæ, & quaſi ꝑ totũ, ff. de eo, q̃ certo loco, & ſic patet, q̃ẽ Il. allegatæ ꝑ gl. nõ hñt Io. obſtare. Cõfirmatur opi. Ioã. rali ratione, nã iudicis officiũ nõ ſupponit obligationẽ aliquã ex ℸctu, vel quaſi, ſed potius nullã ſubeſſe, vt ff. de act. emp. l. q̃ ꝑ colluſionẽ. ℸ. de an. le. l. gntus, ſed ad has debitor eſt obligatus ex ſtipl̃one, ergo iudicis officiũ non põt locũ habere. Et ex hoc infero, q̃ẽ ſi iudi-

ADDITIONES.

a Sed nõ bene cõuenit. Tu uide de hac materia Ang. Areti. inſt. de act. ſ. actionũ ſere. col. pe. ad fi. ubi plene hunc articulum examinat. Celſus.

b Quod fuerunt petitæ, Adde poſt imploratũ deſuper auxiliũ inquãtũ concernit materiã principalẽ, an ſimul cũ ſorte in eodẽ libello peti poſſint no. iſtũ. ℸ. ea. l. quod nõ. Quod tamẽ limitabis, quãdo pars negaret ſortẽ, & ſic in primo iudicio negaſſet obligationẽ ſortis, ſecus ſi fuiſſet cõfeſſus obligationẽ, q̃a tũc bñ poſſet cumulare petitio uſurarũ, ita no. Ray. hic, & Feli. i c. a. col. pe. uer. de lib. ad ſortẽ, & ad uſuras. & extra de lib. obla. Itẽ põt peti in eodẽ libello uſura, & ſors q̃ cumulatio fieret, ut ꝑ Fel. ubi ſupra Celſus Hugo diſſuras iur. utr. doc

si iudiciũ est bonęfidei in quo alias vsuræ veniũt, saltẽ post lit. ɔte.
vt ff. de vsur. l. i. & l. mora. §. in bonæfidei. & ĵ. de vsu. l. in bonæfidei.
& ita pter stipulationẽ, & sic iudicis officio, ꝙ si creditor eas fue-
rit stipulatus, & sic ex ɔtu debentur, licet pp morã, non tñ pote-
rũt peti iudicis officio, qa cessat p stipulationẽ, vt d. l. q p collusio-
nẽ, qđ ẽt pbo alia rõne, qa iudicis officiũ cõpetit ex beneficio l. &
sic iure speciali, ideo debet cessare per spãlẽ ꝓuisionẽ creditoris, vt
l. fi. ĵ. de pac. cõuẽ. cũ cõcordan. ibi positis. Sed hæc ratio modicũ
vr̃ ualere, cũ hoc beneficiũ cõcedatur iure cõi cuilibet creditori,
& non de iure spãli, & ideo prouisione hominis non vr̃ tolli, ut l.
4. §. si ex cõuentione. ff. de re iudi. & no. in l. ij. de iure emph. Oppo
nit. 4. ꝙ ĩ alio iudicio nõ possint peti, vt ĵ. depositi. l. 4. So. vt ĩ fi. ca.
gl. qa illud ꝓcedit, qñ deberẽtur ex offõ. Sed hic debentur ex stipu
latione, & ita subest actio, & oblo, iõ primo finito põt hoc nouũ
4 inchoari. Quæro modo, nunqd pẽdẽte iudicio super sorte possint
vsuræ per stiplonem debitę peti. qdã qđ sic, per istã l. sed doctores
cõiter omnes tenent ɔ̃rium, quia possibile est sic ferri absolutoriã
super sorte, ꝙ obstabit exceptio rei iudic. super usuris, & sic non
possunt interim vsuræ peti obstãte depẽdẽtia iudicij, vt ff. de cõd.
inde. l. iul. & ff. de exce. rei iud. l. fundũ, & l. fundi, & ff. de excep. rei
iud. l. si quis cũ. §. si ancilla. Et ad hũc tex. resp. ꝙ loqtur primo iudi
cio finito, vt vr̃ gl. sentire. eo ergo pendente non possunt, quod fa-
tetur Pe. nisi peterentur conditionaliter, puta si cõtingat reũ cõdẽ-
nari in sorte, vt ĵ. loc. l. cõductores. cũ ibi no. in gl. & ar. eius, quod
no. extra de testa. c. Raynaldus ver. demum. in glo. quæ incipit, sed
nunqd. sed forte aliud est deberi condõne ex l. & sic absque homi
5 nis prouisione; aliud est ex contractu, vt in casu nostro. † Quæro ab
extra ad declaratione corũ quę dixi in 2. op. an pro vsuris præteriti
temporis, & etiã futuri, donec sors erit soluta, possit cogi, videtur,
qđ non, quia de futuro nõ est iudiciũ, vt l. nõ põt, & l. nõ quemad
modũ. ff. de iud. sol. dixit Iacob. Bu. qđ in præteritis debeo petere ɔ
dẽnationem fieri, & de futuris soluẽdis debeo petere mihi caueri,
vt ff. si ser. ven. l. harum, & l. egi, & ff. de iudi. l. in omnibus, sed Iac.
dixit, qđ etiã pro futuris põt peti condemnatio per tex. l. fin. de fi-
deicõ. & l. libertus quos. § j. ff. de ali. & cib. leg. & hoc ne quotidie
cogatur de iure suo protestari, vt ĵ. de præscrip. xxx. ann. l. male agi
tur. Non obstat, qđ tractus futuri tẽporis non spectat ad iudicem,
ut in legibus in cõtrarium alleg. qa illud verum, qñ per se tñ pro
futuro agitur, ita intelligitur. l. j. §. j. ff. de vsu. non qñ pro pñti iure,
& pñti obligatione, cui & ius futurarum connectitur, simile in in-
terdicto vnde vi. in quo peti possunt mobilia pp immobilia, & tñ
mobilia p se peti non possunt, vt l. i. §. illud, de vi & vi arma. Et hęc
cõis opinio, & uera est. Libellus tñ prius etiã procedit, & sibi impu
tet qui viã illã elegit ar. ĵ. de iure deli. l. fi. §. finautem, & ita dicebat
6 dñs meus in l. j. ĵ. de fideic. † Nunc quia de nouatione diximus in
prima op. ideo gl. nostra declarat ibi dicta, & latius materiam assu
a mit, & attende: quia nouatio [a] voluntaria. fit duobus modis, vno
per stipulationẽ, alio per lit. cõtest. factã tertio, vt in gl. in qua adde
ibi uolens debitorẽ meum liberare, &c. Notanter dicit uolens, qa
creditor nõ cõpellitur aduersus aliũ suscipere iudicium, vt l. nemo
inuitus agere, &c. sicut nec vnã rem ꝓ alia, vt ff. si cer. pe. l. ii. §. j. &
7 de sol. l. Paulus. † Necessaria etiam fit duobus modis. s. per litis cõ
te. cõtra suum debitorem. Itẽ per sententiam, vt in glo. & effectus
cuiuslibet ponit gl. Sed adde ibi alioquin vtilis in rem. subaudi, &
non in factum, & idem no. ff. de re iudica. l. miles. §. j. Sed cõtra no.
vt ff. de iureiuran. l. nã & postea. §. fi. & illa verior secundũ Dyn. vt
probatur in l. sed si priori. versi. perinde in codẽ ti. & ff. de præscrip.
8 ver. l. 2. in fi. † Item no gl. in versiculo. itẽ accedit, q̃ uult, ꝙ sine alia
cognitione sententia cõdemnatoria mittatur executioni. de quo
dicam in l. ab executione. ĵ. quorum appel. non recip. vbi per Cy.
Bartho. de Salyceto.

ADDITIO.

a Quia nouatio, De huius materia uide plene hic per do. Ias. May. in 4. colum. ubi etiam per domi. Fran. Are.

LEX II.

1 *Sententia an noceat in non prosecutis, & nu. 3.*
2 *Omittenti scienter non subuenitur.*

a Licet. [a] Casus. Sententia generalis lata super repetitione
generali restringitur ad prosecuta tantum ope repli-
cationis. h. d. Ibi egisti, dic actione tutelæ generali, & succubuisti.
Not. quod media prosecutio specialis limitat effectum petitionis
1 sententiæ generalis. † Op. quod ipso iure sententia non noceat in
non prosecutis, vt ff. de arbi. l. de rebus. & de exceptio rei iudi. l. si
mater. §. si qs autem. sol. distinguẽdo quinq; casus. nã interdũ peti-
tio, & ꝓsecutio, & sententia sunt speciales, & tũc nõ nocet in alijs,
vt dicto §. si quis aũt. Interdũ ecõtra, petitio est generalis, & ꝓsecu
tio generalis, & sñia gñalis, & tũc pîudicat in oĩbus. Interdũ peti-
tio est specialis, & etiã prosecutio, sed sententia gñalis, & idẽ, vt ip
so iure non præiudicet vltra petita argum. l. vt fundus. ff. communi
diuidun. & l. fi. ff. de fideicom. lib. Interdũ eɔ̃ petitio est gñalis, sed
prosecutio est specialis. similiter sententia est specialis, & idẽ, vt ip
so iure nõ noceat, nisi in specie, super qua sentẽtia est lata, vt dicta
l. de rebus. Interdũ petitio est gñalis ꝓsecutio uero specialis, sentẽ
tia generalis, tũc ipso iure pîudicat in omnibus, sed ope replicatio-
nis doli excep. tollitur, vt hic. Est ratio, quia verba sentẽtiæ petitio
ni conformia hoc important, & significant. Sed qa mens pronun
ciantis a lege coniecturata nõ est pronunciare, nisi de cognitis, &
examinatis, vt l. de qua re. ff. eod. ideo doli replicatione exceptio
tollitur secũdum Petrum, & Cynum. Sed forte uerius est, ꝙ rõ iu
stæ ignorãtiæ actoris hoc operat, ut ex seq. opi. colligit. Interdũ pe-
titio ẽ generalis, ꝓsecutio uero nulla est facta, & postea lata est sen
tentia generalis, & intelligo termino dato ad probandũ super ad-
ministratis, & nihil est probatum tunc puto in omnibus nocere ar
gum. ŝ. de edendo. l. qui accusare. cum si. & eorũ quæ no. doc. ĵ. eo-
dem. l. properandũ. §. & si quidem. nec ope. replicationis doli elidi-
tur exceptio rei iudica. quia illud habet locũ quando in aliquibus,
de quibus est cognitũ potest operari, vt hic. Nam tunc subest ratio
quia in uno magis quam in alio operãtur, qđ fieri non potest in ca
2 su nostro, cum ratio sit operãdi tunc in omnibus uniformiter. Op
po. ab extra, quod in casu nostro non habet locum replicatio, quia
sibi debet imputari qui speciem illam omisit, ut probatur. ff. de ar-
bi. l. de rebus. in fine, & probatur, quia exceptio doli nititur æqui-
tate, ut lege qui æquitate. ff. de doli exceptione, sed æquum nõ est
scienter omittenti subueniri, ex quo species illa sub petitione por-
recta potest includi, & maxime ne ei detur occasio fatigãdi reum
pluribus iudiciis, & uariis sumptibus, ergo, &c. so. secundum Pe. &
Cyn. ꝙ hæc limitari debet ꝑ illã, vt sic illa in sciẽte, hæc in omit
tente per ignorantiam. hoc etiam tenet Bar. in l. an eadem. §. actio
nes. ff. de re iudi. quod not. Oppo. quod non eundem iudicem
sed quemlibet ordinarium conuenti, ut l. 2. ĵ. de iuris. om. iud. sol.
ut in glo. quod hic ideo, ne causę continentia diuidatur, vt infra. c. l.
nulli. Sed tunc ab extra oppo. quod non eundem, quia cum hic
esset iudex delegatus, ut in gloss. i. nota. ergo per sententiam erat
eius officium finitum, & sic factus priuatus, & sic cognoscere non
potest, ut l. iudex. ff. de re iudi. so. quod hic de omnibus nõ pronũ-
ciauerat in effectu, uel dic, qđ hic de nouo petitũ fuit dari, ut so-
nat litera. Oppo. quod tex. implicet contradictionem, cum pri-
mo dicat exceptionem rei iudicatæ utilem fore, postea dicit eam
tolli, uel elidi per replicationem doli. solu. quod utilis est prima fa
3 cie, ut in gloss. uel utilis est donec replicetur. † Oppo. de l. sub præ-
textu. sup. de transac. coniuncta. l. non minorem. in e. titu. gl. remit-
tit ad ibi not. Et uera solutio est ista, quod illud in transactione ge-
nerali, quæ partium fit consẽsu, & iõ etiam de non prosecutis fie
ri põt, & aliud in sentẽtia quæ redditur in inuitum, & sup cognitis
iudici debet proferri, ut l. de qua re. ff. eo. & sic isto casu non practi
catur sentẽtia, & trãsactio, & adde alia q̃ ibi dixi. Op. de l. si cum ti
bi. ĵ. eo. so. ut ibi no. Bar de Salyc.

ADDITIO.

a Licet. No. tu qui practicas palatiũ, ꝓut dicũt hic Ang. & Pau. de ca. quod quando opponitur exceptio, quæ est ꝓprię actiõis exclusio, debet in actis replicare, vt hic dicit tex. nec iudex posset supplere q̃uis ex actis sibi liqueret, secus qñ nõ est ꝓprie excep. actionis exclusio, sic loqt̃ gl. in l. si vnus. § pactus ne peteret. in gl. quæ incipit in opponẽdo. ff. de pac. & limita istam l. ꝓut hic ꝑ dominũ Ias. may. nec non vide etiam domi. Fran. Are.

LEX III.

1 *Iudex laicus de quæstione spirituali incidenter proposita non cognoscet.*
2 *Laicus prohibetur lege diuina cognoscere de spirituali causa.*
3 *Prohibita principaliter an permittantur incidenter.*

a Quotiens. [a] Casus. iudex potest cognoscere de causa sta-
tus incidenter, ubi nõ posset principaliter. hoc
dicit. Vel sic, prohibita principaliter permittuntur incidenter. hoc
1 dicit. † Et prædicta intellige, nisi q̃stio incidẽs esset spiritualis, [b] nã
b tunc laicus de eã incidenter proposita non cognosceret, [c] ut extra
de or. cog. c. tuam, & c. lator. extra qui filii sint legiti. & no. per gl. ĩ
c. prudentiam. extra de dona. inter vi. & vxo. licet econtra, si ciuilis
incideret spirituali, iudex ecclesiasticus vtriusq; iurisdictionis eẽt
capax saltem ex ꝓrogatione. Item, quod spirituales, vt digniores
2 trahunt ad se ciuiles seu seculares, non econtrario. Nec laicus
cuiussuis potestatis est capax causę spiritualis l. diuina hoc prohibẽ
te. Possumus ergo cõcludere, quòd hæc. l. cũ si. habet locũ, vbi am
bæ causæ sunt eiusdẽ fori, non penitus diuersi. Et, qđ dixi de causa
spirituali

ADDITIONES.

a Quotiens. Ad confirmationẽ regulæ huius tex. adde optimum simile ꝓut hic d. Ias. May. ꝙ qñ statutũ aliquid disponit circa principale, intelligitur idẽ statuere super accessoriis, & incidentibus. Ideo si statutum disponat, quòd de dãnis, & interesse stetur iuramẽto damnum passi, quecũque causa ibi inciderit, deberet per iuramentum decidi. ita notat Bart. in l. solent in ultima col. ff. de alimẽ. & ciba. lega. limitando, ut ibi per eum sequitur Bal. in l. prima. in i. col. supra de re. cred. & in l. i. in secunda col. ĵ. communia de lega. Paulus in l. cum hi. in prin. ff. de transf. dom. Frã. de Are. in consi. 83. quod incipit quia multa in 2. col. ad fi. & Bal. in l. si quando. circa princi. infra unde ui. no. ex illo tex. in vẽr. credere debent, quod si principale probatur sacramento, ergo & incidens seu accessoriũ. quod est no. dignũ secundũ eum, & illum text. alleg. Bar. in d. l. solent. In contrarium fortiter facit, quod uult Bar. in l. 2. in fi. per illum tex. cũ gl. infra de edi. di ui adri. col. & ibi uide do. Ias. May. plenius, quam hic.
b † Nisi quæstio incidẽs esset spiritualis. Tu uide plene de hac materia ultra notata p Bar. hic, ubi satis ample tangitur, eundẽ Bar. in l. Titia, & quod ibi diffusius, & amplius per d. coapostillatores tãgitur, ff. solu. matrimonio. Celsus.
c Nõ cognosceret. Dic, & limita vndecimo prout no. per do. Ias. May. hic, & idem dom. Fran. de Are.

a spũali, idẽ dicunt de cã merè ecclesiastica vt vsurarũ [a] vt c. qñ ex-
tra. de vsu. & no. in c. ex tenore. de fo. cõp. & iõ si ɔ instrm oppona-
tur exceptio vsuraria, dẽt illa remitti ꝓbanda corã epo, vel eius vi
3 cario vt in similib. no. ex̃. de sent. excõ. c. si iudex laicus. li. 6. † Item
qa ꝓhibita principaliter hic videntur permitti incidenter. & sic ꝑ
indirectum, contra l. athletas. §. finaũt. ff. de his qui not. infa. & de
dona. inter vir. & vxo. l. si sponsus. §. j. Ideo dicebat Dy. aut illud qđ
est in se permissum nõ est possibile ꝓcedere sine prohibito. & tunc
qđ nõ licẽt directo & principaliter, permittitur in consequentiam
& incidẽter, vt hic, aut est possibile permissum procedere sine pro-
hibito: & tunc aut ad positionem permissi sequitur necessario po-
sitio ꝓhibiti, & idẽ, vt l. si vnus. § illud. ff. de pac. & ff. de admi. tu.
quod dicimus. aut ad positionem permissi non sequitur necessaria
positio prohibiti. & tunc qđ nõ licet directo, nec in ɔsequentiã, vt
d. l. athletas. & d. l. si sponsus. cũ simi. & ita etiam dicit Cy. Bar.

ADDITIO.

a † De causa mere ecclesiastica, vt vsurarum, Ad propositum eorum quæ hic notãtur. Tu uide, an cognitio super usuris sit semper mere ecclesiastica. Feli. in cap. cum sit. col. 2. uer. respectu usuræ. extra. de for. compe. & do. Aufredij in rep. cle 1. & ibi notaui in apostil. ad ipsum extra. de offi. ordi. & dic ꝙ repetitio usurarũ fieri potest in foro seculari. ita no. Cardi. in cle. i. q. 18. extra. de usur. & Paul. de Ca. & Alexan. in l. si non sortem. in prin. ff. de condi. inde. qui dicunt ꝙ de consuetudine usuræ non repetuntur nisi in foro ecclesiastico. Celsus.

LEX IIII.

Si cum tibi. Casus. Sententia lata super certa specie iu-
dicij generalis nocet ĩ omnibus eius acces-
sorijs vel dependentibus, licẽt de eis non fuerit disceptatũ. h. d. Vel
aliter, si generalis nõ nocet in specie non ꝓsecuta, nocet tamen in
appendicijs persecutorum. h. d. Bar. Opp. de l. licẽt. supra eo. so. ut in
glo. vltima ver. & adde quæ dixi in d. l. licẽt. Saly.

LEX V.

1 *Delegatus quis subdelegare possit. & nu. 2.*
3 *Delegatus ad vniuersitatem causarum quando quis dicatur.*
4 *Delegatus ad omnes causas, an possit unam ex illis delegare.*
5 *Delegatus ad unam causam, an possit unum articulum subdelegare.*
6 *Delegatus ab ordinatio an possit causam subdelegare. & nu. 7. & 8.*

a 1 A iudice. [a] † Delegatus, ab alio, q̃ à pricipe nõ põt subde
legare. h. d. Op. de l. legatus. ff. đ of. ꝓc. sol. duob
mo. vt in gl. Primã cõiter approbãt doc. vt in eo sit spãle. Et vna rõ
ponit in ɔ̃rio. s. qa de eo fit ĩtitulatio. ĩ ru. de of. ꝓc. & le. ꝙ non est
in cæteris, & sic in ea aliquid est specialitatis, quod etiam ex alio
capite patet, quia eius iurisdictio ei est mandata & inconsulto prin
cipe non reuocat. vt l. solet. §. sicut in eo. ti. qđ nõ ẽ in alijs, vt l. iudi.
solui. ff. de iu. & qa totus mũdus hãc tenet, iõ ab ea nõ audeo rece-
dere, sed aures meas offendit, si teneamus, ꝙ de iure nostro dele-
gatus ad vniuersitatẽ causarũ possit subdelegare. nã tunc in legato
proc. nõ video esse spãle, qa legatus procõsulis nõ delegat ad vnã
cãm tñ, sed vniuersitatẽ cãrũ, vt l. obseruare. §. fi. cũ l. se. in eo. tit. vt
igit in eo sit aliqd spãle oportet nos dicere, ꝙ l. legatis, locũ hẽt, qñ
a vna cã tñ est semel delegata. † Op. de l. j. in fi. ff. q. & à quo app. so.
ut in gl. ꝙ hic in delegato, ad vnam cãm tñ, ibi in delegato ad vni
uersitatẽ cãrũ. Quia Pet. dixit, ꝙ illa lex hoc nõ dicebat. & ꝙ spe-
ciale erat in legato proconsulis cui vniuersitas cãæ mandat. vt de-
legare possit, ergo in cæteris ius cõe est in contrariũ, iõ dicebat, ꝙ ĩ
d. l. j. loquitur đ cognoscente vice alterius, à quo nõ appellat, ad eũ
cuius vice cognoscit, sed ad illius supiorẽ, vt extra. de ap. c. Roma-
na. & ĵ. de ap. l. ꝑcipimus. in prin. & in fi. & ŝ. de offi. eius qui vi. al.
ge. ꝑ totũ, sed qa illa lex cõiter sic allegatur, & prima facie, vr̃ ꝙ li-
tera de delegato loquit. ideo doc. probant, ꝙ in delegato ad vniuer
sitatẽ cãrũ loquatur, qa nõ de delegato principis, qa tunc ad prin-
cipẽ appellaretur, nec subdele. principis delegato, qa ad subdelegã
tẽ appellarẽt, vt ĵ. q. ꝓ sua iurisd. l. j. nec de đlegato ab ordinario, qa
simpliciter ad delegantẽ appellaretur, vt in ea. l. in prin. Necessario
ergo loqtur de delegato ordinarij subdelegantis, sed ille non ꝑt, q
ad vnã cãm est datus, nec q ad plures, vt ĵ. dicã. Ergo de delegato
ad vniuersitatem causarũ loqtur q subdelegat, & à sñia subdele-
gati appellatur ad ordinarium, à quo delegatio prima emanauit
& sic defensata est sol. gl. Opp. 3. quod. hodie nullus delegatus pos
sit subdelegare, ut in auth. hic posita. sol. ut ibi plenè no. Oppo. 4.
quod ratio hic posita nõ sit bona qa si iudiciario munere fungitur
ergo debet posse delegatus subdelegare, ut l. imperium, in fi. ff. de
iurisd. om. iudi. solu. exponendo ut in gloss. super verbo, munere.
3 † Quæro ad declarationem prædictam, primo quando dicatur
quis delegatus ad uniuersitatem causarũ, uel ad pluralitatem uel
ad generalitatẽ causarum? respondeo, ꝙ quando commissio est fa-
cta uniuersaliter vel indefinitè respectu alicuius territorij. ut puta
omnes causas vel causas indefinitè uertentes in tali castro, tunc di
citur delegatus ad vniuersitatem causarum. ita uult gl in princ. in
l. j. in fine. ff quis qui & a quo. & Pet. hoc idem sentit. in l. fina. in gl.
supra. ubi & apud quem in integrum restitutio. post ad pluralita-
tem causarum intelligitur datus, vbi plures causæ sunt expressæ,
& specificatæ, & tunc quot sunt causæ, tot intelliguntur delega-
4 tiones, vt l. scire debemus. l. pluribus. ff. de verb. ob. † Vbi autem
esset quis delegatus ad causas vertentes inter Titiũ, & Semproniũ,
tunc dicit Gui. quòd intelligeretur delegatus ad generalitatẽ cau-
sarum respectu personarum nõ territorij. & ideo hunc casũ æq-
parat delegato ad pluralitatem causarum, quod est notandum, &
pro ista differentia facit quod not. Pet. ĵ. quæ res pig. ob. pos. l. fi. &
5 quod no per Inn. extra. de iure patro. c. ex literis. † Quæro igitur, an
delegatus ad pluralitatem causarum, possit vnam ex illis subdele-
gare, & tenent doc. quod nõ. ar. infra de præscrip. 30. ann. l. omnes.
ff. de rei ven. l. quæ de tota, & quia vt dixi tot uidẽtur delegationes,
6 quot sunt causæ. † Quæro, an delegatus ad vnam cãm possit vnum
articulum delegare. quidam, ꝙ non: quia si nõ potest totam, ergo
nec eius partem, vt d. l. q̃ de tota, qa à quo remouetur genus, & q̃-
libet eius species, vt l. si chorus. de leg. 3. & hoc tenet Pe. sed cano.
b idẽ dicunt in actibus, & articulis iurisdictionalibus: [b] non in acti-
bus illarum executiuis. & ideo dicũt examinationẽ testiũ post iu-
dicẽ delegatũ exactũ posse cõmitti, sicut citationem committit,
vt per eos in c. super quæstionũ, de offi. & po. iu. deleg. & in c. cum
Bertholdus. de sen. & re iu. Iuramentum aũt inquiunt actum fore
iurisdictionalem. ut l. si qñ. ĵ. de test. examinationem aũt fore actũ
7 executiuum eius. † Quæro tunc, an delegatus ab ordinario, lite co-
ram se contestata possit cãm subdelegare glos. vr̃ sentire, quod sic.
in l. fi. ŝ. vbi, & apud quẽ. & in l. & qa. in gl. 3. in fi. ff. đ iurisd. om. iu.
& etiam gl. Bar. extra. de sen. & re iudi. c. cũ Bertholdus. & hoc ar.
procuratoris. ut l. neq;. ŝ. de proc. sed Pet. Ia. de are. Iac. But. & quasi
omnes nostri doc. tenẽt contra. & Io. An. in gl. c. j. extra. de proc. lib.
6. ex eo, quod hæc l. cũ si. loquitur indistinctẽ. Ad. l. neque. rñdit, ꝙ
aliud in proc. quia ipse efficitur dñs instantiæ. nec dñs potest eũ si-
ne iusta cã remouere. ut ŝ. de procu. l. procuratoribus. cum si. Sed
iudex delegatus ad uotũ delegãtis reuocatur, vt l. iudiciũ. ff. de iu.
pro hoc etiam facit quia nõ ipse dominus litis efficitur, sed corã
eo lis contestatur, sed procurator sic. Vltimo casus videtur, ꝙ ipse
non possit subdelegare, licẽt lis sit conte. ĵ. de peda. in l. placuit Sed
ad delegantem regressus habetur videlicet ibi. licẽt ille casus per
doc. non alle. ita affirmauit postea Ber. in c. cum causam. extra. de
8 app. & allegat illũ tex. & ita est tenendum. † Quæro, an delegatus
ab ordinario, cũ ptãte subdelegãdi, possit subdelegare. Ia. de Aret.
variauit, Alij firmiter tenẽt, ꝙ possit, qa tunc nõ ipse delegatus vide
tur facere, vt in similibus dicitur. ĵ. e. l. apertissimi. ad fi. & quod ibi
no. gl. & pro hoc gl. ff. de leg 2. l. vnum ex fami. §. si ex falcidia. & qđ
de arbitrio dicitur. ff. de arb. l. nõ distinguemus. §. q̃situm. ad fi. & qa
non refert, an ordinarius elegerit, vel is cui ordinarius potestatem
dederit. ff. quod cuiusq; vni. l. item eorum. §. si decuriones. hoc te-
net Io. an. in publica disputatione & postea in gl. sua. extra. de offic.
& po. iud. dele. c. is cui. & hoc per illum & per c. vl. §. vices. in eo. ti.
& quia procurator qui non potest substituere ex l. concessione, po
test si potestatem habet ab homine. ut supra de proc. l. neq; in fi. &
extra de procu. c. j. 2. respon. lib. 6. Sali.

ADDITIO.

a A iudice. Quis possit delegare. vel subdelegare. vide latè Spec. in ti. de iudi. dele. §. iam non dicendum vsq; ad fin. §. seq. ex opposito, an delegatus à principe, & an delegatus inuitis partibus, & etiam Papæ, & quid sit officium delegati uide Spec. in ti. de offi. delega. §. sequitur. & quid possit facere, & an coercere. vide latè in d. §. sequitur. & quid si est delegata causa pluribus, an unus possit consocio committere uices suas & consensum, uide ibi latè in forma commissionũ. item dic & limita prout hic plenè do. Ias. May. quem uide & do. Fran. Are.
† Adde vltra notata per do. compostillatorem meum his quæ sunt notata in addi. ad Bar. in propriis terminis hic Abb. in c. pastoralis. in primo no. & ibi Felin. in prin. extra. de offi. delega. eundem Abb. in c. cum Bertholdus extra. de re iudica Feli. in ca. cum causam. q. 8. de appella. & in c. super quæstionum. §. si uero. in prin. infra de officio delega. Celsus.
b In articulis iurisdictionalib. Tu adde de hoc & an delegatus inferioris à principe possit unum articulum iurisdictionalem subdelegare. Abba. in c. cũ causam. in penulti. nota. extra. de appella. qui tenuit quod non, & idem in c. cum Bertholdus. col. octaua. uersiculo, an delegatus extra. de offi. deleg. & ista est communis opinio, licẽt contra eam tenuerit Bar. in l. & quia. uer. item dicit gl. ff. de iurisdi. om. iudi. pro quo uidetur facere tex. in allega. c. cum Bertholdus. de quo per Fely. in c. super quæstionum. col. 3. ver. capio. glo. in uer. quicunque. extra. de offi. delega. Celsus.

AVTHENTICA.

1 *Ordinarius sententiam sibi reseruans, causam principalem delegare potest.*
2 *Delegatus principis, an æquiparetur ordinario.*

1 Ad hęc, † Ordinarius ꝑt cãm principalem delegare reser
uata sibi sñia, sed tunc dẽt cãm ter audire. i. corã
eo dẽt fieri litis contest. & probationes recipere & sñiam ferre. de-
legatus uero alia faciet. cã vero appellationis reseruata sñia delega
ri nõ põt. h. d. Opp. ꝙ nõ tantũ cætera, sed omnia possunt per consi
liarios expediri. ĵ. de pe. iu. l. 2. & d. l. proxima. & ff. de offi eius cui
man. est iuris. l. j. solu. ut in gl. qa ibi totã dimittere volebat. hic vero
sententiam sibi reseruabat. Opp. d. l. à iudice. ŝ. eo. sol. pluribus mo-
dis. ut in gl. & tene vltimam, q̃ declara latius: qa aut q̃ritur in ordi-
nario & ille totã cãm ꝑt delegare, siuè sit principalis cã, siuè cã ap
pellationis, aut vult delegare seruata sibi sñia. & tũc iudex cãę prin
cipalis ꝑt, dũmodo ter audiat, ut hic, iudex uero cãæ appellationis
nõ põt reseruata sñia delegare, vt hic, in uer. itẽ iudex, qa in ea uer-
titur maius periculum, q̃ in principali. aut queritur in delegato, tũc
aut ordinariũ, & qa ille nõ subdelegat, de eo non est qõ: licẽt articu
lũ non iurisdictionalẽ possit subdelegare. vt dixi in l. a iudice, aut
q̃ritur in delegato principis uel alio, qui potest subdelegare, tũc si

a totā cām uelit subdelegare p̄t. ᵃ Si vero sñiam velit sibi reseruare
1 non pōt delegare.vt hic.† Et ex hoc not.qđ delegatus principis ñ
tenet ex toto, videlicet & ptātē ordinarij,cū nō possit ad instar or
dinarij subdelegare reseruata sibi sñia sed de iure cano. secus vt ex
tra,de offi.iudic.c.super quæstionum.ubi q p̄t totū delegare,p̄t quā
libet eius partē.& sic poterunt subdelegare,reseruata sibi sñia, de-
bebit tñ anteq̃ ferat sententiā oīa acta plenè examinare,'vt hic qui
nimo in delegatione p̄nt adijcere modū & cōditionē,-vt nō ferat
sentētiam sine cōsilio sapientis.ut no.Inn.ī c.sup dubietate.de offi.
dele.Quidam tñ moderniores nō sic intelligunt istā literā,vt in de
legatione loquaẗ.sed de consiliarijs vel assessoribus habendis , vt
hoc permittaẗ ordinario in cā principali, & qñ est publicis occupa
tionibus impeditus,& non aliter.Sed ordinarijs causarum appella
tionum vel etiam delegatis non permittatur per assessores quic-
quam expedire.ut in Auth.de iudi.§.j.Alij dicūt,quòd delegati im
perij,qui non habent salarium de publico, possunt habere asseso-
res expensis partium,secus si salarium pcipiant à publico vel à par
tibus,quia tunc expensis proprijs non partiū debent habere.Sed
hæc alia quæstio est,& diuersa à litera nostra:vnde tene quod s̄.di-
xi.de illa quæstione dicam.ī.eodem.l.certi iuris.Bart.de Sal.

ADDITIO.

a Si totam causam uelit subdelegare p̄t. Adde ad hoc Pano in c. pastoralis. in j.no-
ta.& ibi Feli.in prin.extra.de offi.delega.& hoc amplia, ut procedat in delega-
to à summo principe puta à Papa,uel Imperatore,uel alio principe non reco-
gnoscente superiorem non autem in delegatis Episcoporum,Comitū Ducum,
Marchionum,& Baronum,ita per Fely.ubi.ī.Et aduerte quòd ad hoc ut delega
tus principis possit subdelegare iuxta no.in alle.c.pastoralis. est necesse , quod
fiat à tali principe,cuius constitutio censeatur ius ciuile,& non prætorium.ut
no.sing.Bar.in l.4.§.1 ,& ibi Io.de Imo,hoc dictum multum extollit. ff.de dam.
infe.quem sequitur.d.Alexan.in l.j.colum.6.ff.de offi.eius.Celsus.

LEX VI.

a Seruus. ᵃ Iudicium agitatum cum seruo non valet. h.d.Op
ponitur,quòd seruus possit esse in iudicio. ut l.2. in
fi.de pe.iudi.sol.q nō p̄t vt iudiciū substantietur in eo,sed vt de eo
sit iudicium,vt in contrario.Oppo.de l.ordinarij.ff.de lib. causa.so-
lu. ibi non constabat q seruus esset. sed de eo dubitabatur sic. & ī.
vbi de cā status.l.j.Opp.đ l.ius certis.ff.eo.sol.hic regulare,ibi spāle.

ADDITIO.

a Seruus.lita in casibus enumeratis p gl.in l.lis nulla.ff.de iu.Quid autem sit in mo.
nacho,habes glo.no.in auth.quæ causa sit cum monacho. ubi do. supra de epi.
& cle.gloss.in l.si longius.in gl.fi.ff.de iudi.

LEX VII.

1 *Decretum primum locum habet in bonis iacentibus.*
2 *Decretum secundum locum an habeat,si hæreditas iaceat.*

Cum debitoris. Contra seruum licèt possideat bo
na nō potest agi ex persona domi
ni defuncti.sed si nō defendatur, actor in possessionem bonorum
1 mittetur.hoc dicit.† Nota,q in bonis iacentibus locus est primo
decreto,ex quo sequitur aliud,q reo deficiente:id est nullo modo
existente peruenitur ad primum decretum.Item q iudicis officiū
impertatur.Item q in eadem re concurrit pignus prætoriū & con
a uētionale ᵃ & sic vnum non impedit aliud,vt ff.de an.leg.l. fundū.
& ibi per Iac.de Are.qui dicit hoc esse vtile, qa minor solemnitas
requiritur in venditione prætorij,quàm cōuentionalis, vt ī.de iure
2 do.impe.l.fi.Op.& q̄ro vt in gl.† Quæro,ab extra.an hæreditate ia-
cente possit perueniri ad secundum decretum Guil. de cug. dicit
quòd non,quia hæreditas non potest latitare nec contumax esse ,
sed dabitur curator explorator primo, si quis velit hæres esse , qui
postea satisfaciet creditoribus vt l.si quis instituatur. ff. de hæredi.
insti.& ff.de cur bo dan.l.j.Sali.

ADDITIO.

a Conuentionale.Adde Cy.& Mo.hic & non est mirum.ff. de pi. ac. item secundū
Bal.hic in fi.pignus conuentionale non adaptatur ad secundum decretū , prout
facit prætorium,iuxta glo.magistram in l.si finita §.plures.ff.de damn. infec. &
adde ex hoc tex.inferunt Bal.& Pau.de Ca.hic q licet dominiū non sit multipli
cabile,quia est ius plenum.l.3.§.ex plurimis.ff.de acqui.pos. tamen hypotheca
potest multiplicari vt hic,quia ē ius semiplenū & qa tēdit ad diuersos effectus.

LEX VII.

1 *Æquitas,an sit preferenda rigori,*
2 *Æquitas quæ attendatur stante mercatorum statuto &c.*

a Placuit. ᵃ Æquitas p̄fertur rigori.h.dicit. Quæro primo de
exemplis.dic vt in gloss.& ibi dū dicit de æqtate
1 dic ut.ff.de do.exc.l.quæ æquitate.† Op.de l.j. sup. de legi.sol.ut in
gloss. uel dicemus , aut rigor & æquitas inuicem concordant &
vtraq; seruatur.ut l.si me & titium.ff.si cer. pe. & hic in glo. aut in
uicem discordant,& tūc aut vtrunque est scriptum, aut neutrum ,
aut alterum tantum.Primo casu,aut æquitas est scripta in specie ,
rigor in genere,& tunc præfertur æquitas:quia generi per speciem
derogatur,ut in c.generi.de reg.iu.aut vtrūq; est scriptum in gene-
re,& semper æquitas p̄fertur ut l.si pecunia.ff.si cer.pe. aut econtra
æquitas est scripta in genere,rigor in specie,& p̄ferẗ rigor.ut l.nam
hoc natura.ff.de condi.inde.coniuncto , qđ de vsucapione dr̄ inst.
de vsucapio.circa princi.Secundo casu,quando neutrum est scri-
ptum,tunc æquitas præfertur:sic quando vtrunque scriptum Ter
tio in casu præfertur scriptum nō scripto.ut ff.man.l. inter causas.
§.non omnia.& ff.qui,& à quibus.l.prospexit. & supra.de legibus.
2 l.prima.& uide quod ibi scripsi.† Quæro statuto cauetur, vt in cu
ria mercatorum iudicetur de bona æquitate non inspectis solenni
tatibus iuris,qualiter intelliguntur hæc uerba.quidā dicunt quod
b æquitas ᵇ dēt attēdi,quæ prouenit ex iure generali, & gentiū,non
autē,qđ ius ciuile disponit.Sed isti dicunt contra.l. bona fides in
prin.ff.depositi.ubi ius ciuile inspicitur.Alij,ut Bar.dicūt, q oīa de
bent ēt p̄termitti,q̃ non attingūt veritatē principalis negotij.tales
enim solennitates sunt de apicibus,qa statutū non uoluit conside
rare.ut l.si fideiussor §.q dā.ff.man.& ibi p eū.ut si sit intētata actio
directa ubi debuit intentari utilis,uel cōtraria,vel si opponatur,q
lis fuit contestata,vel si dicatur,q pactū, vel conuentio fuit nuda ,
non uestita.ut l.quintus. eod. tit. Est enim uerecundia mercatori
talem exceptionem allegare,vt ibi no.Sed illud ultimum uidetur
contra illud,quod dixi per.l.bona fides.ubi etiam ius ciuile consi-
deratur.Et ego respondeo,quòd ius ciuile tunc debet seruari, quā
do detrahit iuri gentium ex causa,ut patet in dicta. l.bonafides. Et
ideo solennitas testatorum in dicta curia mercatorum seruāda est
& idem de exceptione gabellæ non solutæ, quæ per statutum de-
buit solui,quia illa derogat iuri gentium fauore reipublicæ. Vbi au
tem ius ciuile nō detrahit iuri gentium sed solum robur non adij
cit,ut pacto nudo,tunc ius gentium seruatur propter meram æqui
tatem quæ debet attendi.ita not.Bald.in l.si pro ea.infra. man.Sal.

ADDITIO.

a Placuit.Limita istam.l.quatuor modis,Primo quando æquitas non esset scripta
rigor sic,tunc præfertur rigor scriptus.l.prospexit.ff.qui & a quibus.l. 1. & ibi
doc.supra.de legi.& hic in gl.secundo quando æquitas esset scripta in genere,
vt est neminem debere locupletari cū aliena iactura , rigor vero sit scriptus in
specie.vt in vsucap.& præscrip.tūc p̄fertur rigor æquitati,ut species generi.ita
probatur.l.1.ubi do.ff.de vsu.iuncta.l.nā hoc natura.ubi Bar.ff.de cond.ind.Dy.
in regula possessor.Io.And.in c.de sol.in l.si insulam.7. co. ff. de ver. ob.Tertio
limita,qñ rigor scriptus est positus.in l.posteriori,quia derogat æquitati.l.præ-
cedētis gl.est no.in c.extirpandæ.de præben.& ibi do.præsertim Imo.in 7.col.et
d.Ale.hic Quarto limita in arbitrarijs,in quib.iudex pōt sequi rigorē scriptū,
itē& nō sequi,prout libet s̄m d.An.in c.1.in 6.co.de cōsti.Bal.in l. 1. sup. de le.
b Quod æquitas.Adde do.Soc.consi.41.inci.circa primum consultationis articu-
lum versic.fi.& vl.in 2.parte.c.118.q æquitas & veritas in curia mercatorum
attendi debet,non iuris apices.

LEX IX.

1 *Iudices moneant partes,ut quod uolunt proponant.*
2 *Cognitio quæ requiritur ubi per sententiam parti præiudicatur.& nu.3.*
4 *Cognitio plenaria quæ,& quæ summaria dicatur.*

Iudices. Vbi sententia plenum facit præiudicium,ibi ple-
1 naria debet īteruenire cognitio.h.d.† Not.quòd
a iudices a sæpe debent monere partes , ut proponant, & allegent,
quod uolūt,siue ipsi debeant decidere,siue ad maiorem referre.q
tñ dicit de inqsitione intellige de officio mercenario nō nobili,q
2 regulariter nō hēt locū in causis ciuilibus scđm doc. † Opp.quod
nedū plenā sed plenissima.ī.de procu.l.sciant & ī.ad l.cor.de fal.l.i.
vbi sol.quod hæc in ciuilibus,illa in criminalibus.vt in gl.ij.in prin.
Hinc est,quòd in criminalibus sacr̄m necessarium non defertur
accusatori.ut no.ff.de iureiurā.l.3.§.j.& dicam. ī. de iureiuran.in l.
3 bonæfidei.† Opp.2.quod in ciuilibus sufficiat summaria , ut ff.de
lib.agno.l.si qs à liberis.§.vel si parēs.& de iud.l.à diuo pio.§.si su-
p & ff.ut in possess.leg.l.si is à quo.& đ carboniano edi.l.3.§.quare.
ff.de exer.l.3.§.sciētia.cum similibus allega. vt in glo. sol. quod re-
b gula est ut plenaria cognitio interueniat ᵇ ut hic.Fallit in illis casi-
bus & ratio fallentiæ est,quia uel ibi de modico non pleno præiu-
dicio tractaẗ.tamen remanet saluum ius proprietatis in alio iudi-
cio,uel illud idem uenit expediendum duobus iudicijs. vnde pri-
mum est summarium,secūdum quòd post se expectatur plenariū.
4 † Hinc dicebat Old. quòd plenaria cognitio dicitur illa,p quā reli
gio iudicantis de rei ueritate instruitur.Summaria dicitur per quā
religio eius ad præsumptionem adducitur. sed hoc secundum de
summaria cognitione limito per no.per Bar.in l. 1. §. pe. ff. de præ-
to.stipu.Dicit enim q si sñia parit plenum præiudicium q tunc si
lex dicit summatim cognosci,intelligi dēt quò ad ordinem tantū,
non quò ad probationes,cum & tunc debeāt esse plenariẹ ut l. si
submersis.ī.de naufra.li.11.& ita intelligit.c.sæpe.de ver.sig.in cle.
Vbi uero sententia non parit plenum præiudiciū & lex dicit sum-
matim cognosci.& tunc intelligitur respectu ordinis & respectu
probationis,adeo q sufficeret semiplena pbatio forte iurm solum
sufficeret ut l.thesaurus.ff.ad exhi.& no.gl.in c.ti.l.4.§.sciē.ubi uero
lex non dicit summatī cognosci,sed simpl̄r loqẗ , tūc hēt locū lex
ista

ADDITIONES.

a Iudices.Adde plenioré tex.sumptū tñ ex uerbis huius.l.in c.iudicantem. 30.q.6.
b Interueniat.Quando autem requiritur plena & quādo plenissima. item quando
sufficiat semiplena dic ut in gl.& per Bar.hic & in l. si quis à liberis. §. si qui ex
his.ff.de li.ag.cum aliis concor.traditis,p.d. Alex. qui etiam multum exclamat
illud q singulariter vult Bar.in l.2.in fi.ī.de edi.diu. Adr.tol.itē adde vnū quod
ualde exclamat Pau.de Ca.hic,q qñ fiūt interrogatoria circa merita cāæ,puta
interrogatur pars,an habuerit centum mutuo,nō tenetur respondere. sed solū
qñ fiunt interrogatoria circa præparationē causæ,puta , an sit hẹres uniuersalis
an possideat.Debēt ergo fieri capitula uel interrogationes in qbus ille, q ponit
affirmat,& illud pōt prodesse parti. & hoc esse mēti tenēdū & q habui de facto
& pauci sciunt & quòd faciet honorem quando practicabis, tunc uide in termi
nis Bar.in l.1.ff.de interro.ac.& in l.unica circa prin.infra de confes. & in l.2.§.
quod obseruari.circa.3.col.supra de iura calum.

ista,nisi causæ sint breuiores.vt in Auth.nisi. inf. de sen.ex per.reci.
Opp.3.q causæ non possint ad maiorē referri potestatem,vt in aut.
vt iu.nō expec.sacras iud.§.j.sol.quod ex varijs causis fit relatio.pu-
ta qa diffinitiua sententia non spectat ad eum.vt in legato procon
sul.vel quia sola cognitio est demādata,istis casibus procedit.l.ista
vel tertio,qa dicat se minus sufficientē propter famam aliàs factū
malignorum litigantium renuntiantium iudicem, & isto casu nō
debet fieri relatio.vt in contrario.licèt olim fieret. Sali.

AVTHENTICA.

1 *Contumax præsumitur in malitia.*
2 *Probationibus,an possit renunciari.*
3 *Dilationes quot dari possint.*

Iubemus. Dicenti se allegare velle, dantur tres dilatio-
nes successiuæ : quibus peractis , iudex debet
proferre sententiam,secundum modum legis consentaneum.h.d.
1 † No.quòd in contumace malitia præsumitur : ideo secunda dila-
tio ad eius malitiam superandam datur.Item no.mensem fore.30.
dierum.& sic si statutum dicit dari dilationem vnius mensis:idem
est ac si dicat.30.dierum.circa hoc vide quod dixi.ī. de tempo.ap.
l.2.No.quod iudex nedum debet seruare.ll.in iudicando , sed etiā
consuetudinem.vt hic in fi.Oppo.quòd hæc renunciatio non va-
leat,arg.in auth.de testi.§.quia vero.sol.gl.quod hic in allegationi-
bus iuris:ibi in probationibus fiēdis,quibus si fieri debēt per testes
a renunciari nō pōt:ᵃ vt in d.§.qa vero.& idē dicit glo. de instrumen
2 torum probationibus.† No.ergo , q probationib.renunciari non
p̄t:conco.gl.super verbo producto.in auth.at qui semel.ī.đ proba.
& in auth.de test.§.qa vero.& in auth.vt deb. cre. man. §.ult in gl.
magna.& ibi assignat rōnē.qa renūciatio esset ꝯ publicā vtilitatē.
arg s̄.de hære.l.qñ.sed cōtrariū in cor.vñ hæc auth.sumiẗ. & illud
videtur verius per regulam generalē.l.si qs in cōscribēdo.s̄.de pac.
Itē,qa iuramētū est species pbationis & tñ iurijurādo, quis renun
ciare p̄t,nec auditur volens ad illud redire.vt ī.de iureiuran.l.si.qs
Itē qa instrumento iā producto qs renūciare potest.vt ī.de fide in
stru.l.3.ergo & producendo.& est expeditum de iure cano.ut testi
b bus renunciari possit ᵇ extra.de testi.c.cum venisset.ad fi.& ibi glo.
&c.de test.ad fi.eo.tit.hoc tenet ēt Ia.de Are.Ad tex.in Auth.de te.
§.qa vero.respō.quod gl.male supponit illud verbum concludere,
dum dicit.i.renunciare.nam de renunciatione nō loqẗ:sed de quar
ta productione,quẹ est productionum conclusio sicut vltima pars
syllogismi est eius conclusio.Ego sic dico,quod est renunciatio &
est pactū & hæc differūt.vt no.s̄.de pac.l.j. Modo ad propositū di-
co,quòd simplex renunciatio facta ī iudicio de probationib. non
faciendis vel nō vtendis,nocet.vt in dictis iurib.allegatis , præterq̃
in causa status ar.de lib.cau.l.3.& 4.& ī causa criminis, cuius pena
sit mortis naturalis,vel ciuilis,vel membri abscissionis.ar. l.non tā
tum.de appel.& pro hoc accedat quod nota.gloss.in l.pactum in-
ter legatarium.ff.de pac.facta vero extra iudicium non nocet: qa
concernit futurum,nō ius de præsenti cōpetēs,ergo &c.ut l. q sup
c stitis.ff.de acq.her.& no.in d.l.j.s̄.de pac.Circa pactum vero ᶜ sic di
cerē:aut pactū est generale circa omnē speciē pbationis:puta si de
bitor paciscitur cū creditore,qđ solutionē non allegabit, neq; vlla
specie probationis eā probabit.& tunc nō valet,qa inuitat credito
rem ad delictū.argu.l.si vnus.§.illud.ff.de pac.& sic videẗ ꝯ vtilita-
tē publicā & bonos mores.aut pactū est speciale:puta ne probet p
testes.tunc credo quod valet,qa nō inuitatur ad delictum.sed frau
dē repellit.potest enim tēpore solutionis sibi prouidere & per in-
strumentum probare & p hoc facit ratio,nā tale quid potest fieri p
l.vt patet in casibus.no.s̄.de pac.l.pactū,ergo p pactū fieri p̄t argu.
3 ī.de fideicō.l.fi.† Op.quod tot dilationes nō debeāt dari.ut ff.de se
ri.l.fi.sol.gl.qđ hic absenti,ibi præsenti.hẹc sol.nō est bona:qa tunc
absens esset melioris conditionis,q̃ præsens. ꝯ l. seruus.ff.qđ vi aut
clā.Præterea & hæc prima dilatio forte fuit data præsenti. Dic er-
go secundum doc.q hic de dilatione allegatoria , quæ datur etiā
non petenti.ibi de probatoria,quæ datur petenti & sic illa est forti
or quàm ista,Oppo.quod imo quatuor dilationes dentur , vt l. ad
peremptorium.cum sequen.ff.eo.sol. ut in glo. in qua adde præte-
rea q illæ erāt minoris tēporis quam istẹ Quæro,an istæ dilatio-
nes sic sint de substantia iudicij quod eis prætermissis processus vi
tietur.dicunt doct.quòd non,sed de bene esse,pater per no.in l.pro
latam.infra de sen. Bar.de Sali.

ADDITIONES.

a Non potest,sed quid si simpliciter renunciauit allegationibus, an videatur renun
ciatum allegationibus iuris uel facti, vide Io. An. in addi.ad Specu. in tit.de re.
nun.§.i.& Pau.de Cast.hic.idem adde quod signanter dicit Spec. in tit.de instr.
edi.§.fi.versi.sed quid si debitori,& ibi Ioan.An.quod isto casu,quando quis re
nunciauit testibus cum iuramento,debet procurare testes recipi ex officio iudi
cis.sequitur Immo.in c.2.de probat.& domi.Alexan.hic & d. Ias. may. in l. ubi
pactum.supra de transf.ubi plura ad hoc addidit.
b † Vt testibus renunciari possit.Ego post Pau.de Ca.in l.pactum inter hæredes ff.
de pact.Panor.in c.si diligenti colum.4.versicul.quartus casus.extra..de foro cō
pe.limito hoc dictum ut per Feli.in c.2.col.penul.versicul.10.intellige.extra.de
proba.vt non procedat,quando renunciatio illa fieret in iudicio. uel nisi esset
iurata,etiam si esset extraiudicialis,ut per Spe.in titu.de proba. §. fin. versi. sed
quid si debitor. Aduerte tamen,quod hoc casu potest pars procurare , quòd
testes recipiantur officio iudicis.not.dom.Feli.in allega.c.2. ad finem. Celsus.
c Circa pactum uero.Adde quod domi.Feli.in cap. 2. colum. fina. ad finem extra
de proba.dicit,quod Bar.in l.fin.ff.de præto. stipula.tenuit totum oppositum ,
sed aduerte,quod d.Felin.ibi corrupte alleg. Bart. imo uidetur innuere totum
oppositum,& ista sunt uerba sua.Puto,quòd si promitto stare simplici tuo di-
cto,seu uerbo , uel tuo iuramento , quod istud me non obligat, quoniam ego
possum reuocare,antequam tu declares; sed postquā quis declarauit, dicit ibi
Bar.quod valet declaratio,sed reducitur ad arbitrium boni viri, & sic mendo-
sè saluat tanti uiri reuerentia,allegat ibi Bar.Feli. Adde tamen,quod Ludo.Ro.
in l.prima.ff.ne quis eum qui,& in l.qui bona.§.quædam.ff.de dam.infec.& an
te eum.Guil.de Cug.in l.cum debitore.in fi.& infra eod. videtur tenere , quod
valet istud pactum,sed non transit ad hæredes.& de hoc dic, ut dixi in apostill.
ad præalle.de Cug.vbi supra.Celsus.

LEX X.

1 *Continentia causæ multiplex.*
2 *Iudex datus super possessione,an cognoscere possit de proprietate.*

a Nulli. Cōtinētia causæ nō debet diuidi ᵃ nec vnus iudex su
p cā possessionis alicuius,alius super causa pprietatis
1 debet impetrari. h.d.† Pro euidentia gl. premitte , qđ cōitnentia
causæ diciẗ q̃ doq; respectu vnius,& eiusdem instantiæ,cāæ,vel iu-
dicij nō diuidendi.vt ff.eo.l. vbi cæptum. & ff.fami.herc. l.in hoc
iudicio.Qñq; respū pluriū iudiciorū se inuicē ꝯnectētiū, vel rōne
ordinis,vel quia p finē vnius habetur plenior,vel saltem æqualis,
cognitio , & informatio veritatis in alio . Et ideo. l. apud eundem.
de vtroq, voluit cognosci.vt est videndum in possessorio , & peti-
torio , vt infra.de inter.l incer. & in exemplis huius gl.Quæro mo
do de exemplis huius.l. & dicit glo. quod Pla. posuit exemplum,
quando vnus impetrat unū iudicem in causa possessionis , aduer-
sarius impetrat alium in causa proprietatis, in qua vult procedere
per modum reconuentionis.vt l.Papinianus.& auth.consequen-
ter.ī.de senten.Sed hoc exemplum nō placuit primæ gl.qa ibi na
tura reconuentionis est illa.quæ operatur ibi', vt ad aliū iudicē nō
eatur,nec cōtinētia cāæ diuidaẗ de qua quærimus.postea gl. eā ap
probat per hāc.l.Et hæc approbatio est bñ notanda, qa hæc litera
prima facie loquiẗ de eodē impetrāte sup vtroq; , vt patet in fine li
terẹ.Exemplū Pla.loquiẗ.qñ diuersi sunt impetrantes, ad quem ca
sum forte hæc nō est extendenda,qa pœnalis .Et propter hoc for-
te.Io.posuit exemplum in eodē impetrāte,vnū in possessione,aliū
in proprietate:volens, qđ vtraq; causa simul cognoscatur.Sed ali
qui reprobant ex eo , quia tunc hoc non eueniret ea ratione , ne
causæ continentia diuidatur , sed ratione ordinis seruandi . qui
est,vt primo de possessione,quam de proprietate quæratur.vt.ī.de
rei ven.l.ordinarij.& ī.de inter.l. incerti.& de app.l.j. Secundo ra-
tione contrarietatis euitandæ,quæ insurgit ex eo,quia agens de p-
prietate petit possessionem sibi restitui.agens vero possessorio asse
rit se possidere & sic simul vtrunque iudiciū nō p̄t agitari. vt.ī.de
de rei ven.l.ordinarij.& de fur.l.j.sed ab istis defendit gl.Io. & inci
pit à scđo ibi:sed dic.dicit enim qđ Io.intelligit, qñ de possessione
adipiscenda vel recuperanda tractatur.nam tunc nulla contrarie
tas reperietur.Contraria vero loquuntur , qñ de retinenda tractaẗ,
qa tunc contrarietas reperitur.qđ intellige qñ pro eadē specie pos
sessionis agitur,vt dicā in l.ordinarij. vbi doc.ponunt. De possesso
rio uero defendit Io.in sequē.ver.Vel dic s̄m Io. scilicet.quod ra-
tio cōtinentiæ diuidēdæ est illa,q̃ hoc operaẗ.& nō ratio ordinis:
qa ordo nō est circa hoc, ut possessorium prius cognoscatur quā
petitoriū,qa de utroq; simul cognosci p̄t , sed ordo est,ut licèt de
utroq; simul cognoscatur , prius tñ possessoriū termineẗ.& sic di-
uersi iudices nō possunt impetrari solū ea ratione ne causæ conti
nētia diuidaẗ.Nam si ista ratio nō esset illa,q̃ obstaret, ipsi possent
eodem tempore de utroq; cognoscere, sed ille q de possessione co
gnosceret,prius,illā determinare deberet. Tertio modo exempli-
ficat glo.quando iudicium erat iam finitum super causa possessio
nis,& aliud impetratur postea super causa proprietatis , nam fieri
non potest , ne causæ continentia diuidatur . & hæc est notabilis
2 lect. † Quærit gl. an iudex datus super possessione, possit cogno-
scere de proprietate.& remittit ad nota.in l.3.ī.si à non compe. iu
di.& ibi formatur quæstio pro & contra.& distinguit. Aut quæstio
principaliter commissa non potest terminari sine alia inciden-
ter proposita.& tunc intelligitur commissa. arg. s̄. eod. l. quoties.
& ff.de procu.l.ad rem mobilem . & l.ad delegatam . Aut potest
terminari sine alia . & tunc non intelligitur commissa . Ex hoc
infertur , quod una terminata , non cognosci potest de alia.
Sed contra hoc facit , ut utraque causa semper intelliga-
tur

ADDITIO.

a Non debet diuidi. dic verum si diuisio esset necessaria vt est ī casu no.in l.nam &
si fur.ff.si cer.pet.vt puta si pecunia quam dedi mutuo,in parte sit consumpta,
quoniam tunc ante partem consumptam,secundo limita istam regulam nō ha
bere locum si reus non opponat , quia ad hoc ut procedat iste text. requiritur
quod pars opponat,istud fuit singulare dictum.Inn. in c.cum in tertia.de.cōsti.
Adde Bal.in terminis in auth.sed nouo iure.ī.de ser.fugi. & Bal.in c.1.de con
trouer.feu.inter pa.& ad limitationem vide Bal.in c.1.de inuest.in mari.fac.ter
tio fallit,quando petatur coram iudice qui non habet iurisdictionem vltra par
tem petitam.ita singulariter dixit Bar.in l.in commodato.§.duabus.ff. commo
da.item adde sex limitationes,quas ponit hic d.Ias.may.quas vide omnino.

tur commissa.extra.de seque.pos.c.j.sed gl.intelligit ibi illum tex. qñ cã simpliciter committitur.puta q̃ vertit inter tales & super tali bus rebus,non facta mẽtione de causa possessionis nec proprietatis,vt & ibi litera sentit.al's si de altera est facta mentio,hẽt locũ gl. nostra.& ita sentit Cy.quod & mihi placet.licèt referat, quòd canonistæ tenent,ꝙ licèt sit facta de vna,nihilominus & alia intelligitur etiam principaliter commissa,nisi sit adiecta dictio limitatiua vel refectiua tantum vel duntaxat.nam tunc dicunt gl. nostræ locum habere,sed prima tutior,licèt illa notabilior, quia ex ea habes,ꝙ dictio sui natura limitatiua & alterius exclusoria nõ limitat vel excludit quominus de eo quod videbatur excludi cognoscatur incidenter,qñ aliàs non p̃t cognosci de omissis principaliter. Quæro quæ sit pœna huius.l.dic,ꝙ extraordinaria iudicis arbitrio ar.s̃.de modo mulctarum,l. mulctarum. & ff. de extraor. cri.l.i. In contrarium videtur,ꝙ sit amissio causæ.vt inf.de asser. tol.l.i.in fin. soluunt quidam,ꝙ ibi super eadem causa:hic super diuersa.vt l.naturaliter.§.nihil.ff.de acqui.pos. sed non placet,quia si continentia causæ est illa quæ hoc operatur.hic nulla est maior,quàm suiipsius ad seipsum.Dic ergo quod ibi spãle fauore libertatis vt ibi sentit glo.hic non sunt alia.Bartho.de Sali.

LEX XI.

1 *Instantia causæ quando incipiat.*
2 *Instantia causæ quanto finiatur tempore.*
3 *Causa ciuilis quanto,& quanto criminalis tempore terminatur.*
4 *Terminus quando iudici vel instantiæ dicatur præfigi.*
5 *Instantia causę ciuilis quanto tempore duret.*
6 *Terminus præfixus,an possit prorogari à partibus.*
7 *Sententia post triennium lata,an teneat.*
8 *Prope finem esse quis dicatur.*
9 *Præsens absentis contumaciam incusabit.*
10 *Victor quandoque in expensis condemnatur.*
11 *Actore absente ad diffinitiuam non proceditur nu.13.*
12 *Interuallum vnius citationis ab alia quantum.*
14 *Reus absoluitur actore non probante.*
15 *Reo absoluto,an credatur de expensis iuranti.*
16 *Reus in se suscipiens onus probationis,an audiatur.*
17 *Expensæ quæ reo deducantur.*
18 *Actor & reus eodem modo citantur.*
19 *Delegatus non exequitur suam sententiam.*
20 *Condemnatus contra sententię executionem non excipiet.*
21 *Contumax absens re creditori adiudicata reuersus non auditur & 24.& 25.*
22 *Reus absens,an debeat diffinitiuè condemnari.*
23 *Reus citatus si condemnetur,an audiatur appellare volens.*
26 *Contumax uerus:fictus,& quis præsumptus dicatur.& nu.27.*
28 *Contumax verus,& non præsumptus,quis dicatur.& nu.29.*
30 *Contumax prę sumptus,& non verus quis.*
31 *Contumax in non veniendo appellare non potest.*
32 *Nuncio referenti,an credatur.*
33 *Citatus in primis citationibus inuentus,si in vltima non reperiatur, cõtumax, an dicatur.*
34 *Sententia quæ contra absentem non citatum fertur,valere quando dicatur.*
35 *Euangelia coram se quare iudex debeat habere.*
36 *Sententia absolutoria ab obseruatione iudicij pœnalis dicitur.*
37 *Causa iusta litigandi excusat ab expensis.*
38 *Expensæ quæ in condemnatione expensarum dicantur venire.& nu.39*
40 *Expensę lite contestata factæ,an sint necessario petendę.*
41 *Iudex propter iustam ignorantiam uictum absoluit.*
42 *Victus victori in expensis condemnandus.*
43 *Expensę ratione victoriæ,an locum habeant in criminalibus.*
44 *Sacramentum calumnię excusat ab expensarum condemnatione.*
45 *Appellari potest ab expensarum condemnatione ratione victoriæ.*
46 *Pœna maiori plectitur,cui administratio maior committitur.*
47 *Instantia an pereat,quando per iudicem stat.*
48 *Causa in sententia debet exprimi,& in qua & quare.*
49 *Iudex in sententia causam exprimere debet.*
50 *Sententia an vitietur, si causa quæ in ea exprimitur falsa esse probetur.*
51 *Tempora iudicialia currunt minoribus.*
52 *Minores læsi non nisi in subsidium quandoque restituuntur.*
53 *Instantia causæ triennio terminari debet.*
54 *Testes,an sint in noua instantia producendi.*

Properandum, Primo ponit exordium, in quo ponit tres rationes legis condendę.secundo statuit,secunda ibi,censemus itaq;. & illa diuiditur in plures ut patebit ex ordine quem tenebo.ex prima parte no.quod litis instantiæ ut odiosæ debent abbreuiari.Item quod à pari uel minori potest argui.item quod his qui dãt causam criminandi debet occuri vel obuiari. Bar.de Sal.

Censemus. Hic est secunda pars, in qua primo ꝓuidet quando vtraque pars litigantiũ est præsens. casus:Omnes causæ ciuiles cuiuscunq; conditionis debent terminari.j̃.triennium à tempore litis contesta.nondum exceptis causis fiscalibus uel publicarum functionum,cura huiusmodi iminẽte iudici,quo inuito nullus potest litem ꝓtelare.h.d. Ex litera ibi
1 post litis contest.no.ꝙ † instantia causæ incipit à tempore litis cõtestatæ. sed in casibus, in quibus lit. contesta. proceditur, incipit à tẽpore, quo fit prima cõtradictio super meritis causæ ar.eorum quę dixi in l.nihil.& l.nullã.s̃.de ꝓcura.& idem dico in arbitro,ut à tempore lit.contesta.incipiat. vt no.ff.de arbi.l. si cõpromissum. in fi.fit enim litis cõte.etiam coram arbitro vt l.proxi.§.patrocinij. Item ex litera ista,& ex prin.huius §.no.quod in omni causa regulariter debet lis contestari.& concor.infra de tempo.appel.l.fi.§.illud.Item ex ver.hoc etenim.notabiliter dicunt do.quod iudex potest statuere terminos in causa ad articulãdum & ponendum.Itẽ ad probandum:& habere probatum tam per testes quam instrumenta.& ad opponendum,excipiendum, vel replicandum, & ut sic tempus non currat iudici intra quod litem debet terminare.
2 † Oppo primo,quod tex.sibi contradicat dum dicit, quod in iure
a ciuitatum finitur instantia [a] triennio, postea dicit in causis fiscalib' & publicis functionibus non finitur, ergo &c.cum & reipublicæ, sit etiam cuiuslibet ciuitatis,ut no.supra ex qui.cau.ma.l.res publica.solu.quod non contradicit,quia aliud est causa ciuitatis:aliud ẽ causa fiscalis,præterquam in ciuitate Romana quę habet iura fiscalia.ut l.eum qui vectigal.ff.de ver.sig.& ita dicit gl.& hoc verũ antequam imperium esset translatum in principem.nam postea res publica Romana & fiscus non sunt idem.ut dixi in l. fin. supra de sacr.san.eccle.& probatur in l.non est ambigendum. ff. de bo.pos. Opp.quod instantia finiatur minori tempore: q̃ biennio vt inf. ut
b intra cert.tẽp.l.fi.sol.quod ibi in causa criminali, [b] hic in ciuili. & hoc si procederetur per accusationem. sinautem per inquisitionẽ
3 variæ sunt opi.vt supra dixi.† Op.quod causa criminalis non duret vltra duos menses vt in Auth.vt cle.apud propri.epi.§.si tamen transumptiuè in auth.ut clericus.de epis.& cle.Sol.quod ibi speciale ut citius destituatur officio per eum vel succedaneũ.Oppo.ꝙ ciuilis & criminalis intra.20.dies debeant terminari.ut s̃.ut oẽs causæ tam ciui.l.j.in fi.& in auth.ibi posita.Sol.ꝙ spãle est, qñ officiales syndicant.ut in gl.vel dic ꝙ ibi tẽpus p̃figit iudici,iõ sñia vltra illud tẽpus lata tenet hic vero præfigit instantiæ, s̃m Iac. de Are. & Iac.But.& cõiter sic practicãt aduocati. Ideo & notabiliter attẽde ꝙ quando lex cõmunis uel municipalis statuit tempus parti ad aliqd faciendũ,tunc vltra illud tẽpus non auditur,ut l.ita demũ s̃. de procu.& l.ad peremptoriam.j̃.sen.resc.nõ pos. Quandoq; iudici,& tunc aut iudici & eius iurisdictioni & ultra illud iudex non põt, iõ nec factũ tenet.l.si proponis.j̃.qũo & qñ iud. aut iudici tantum sed nõ iurisdictioni & tunc vltra illud factum tenet:qa iurisdictio nõ deest:sed iudex punit̃.ut s̃.ut oẽs tam ciuili.l.j. in fi. Quandoq;
c l.præfixit tẽpus instantię causæ,& [c] tunc ultra factum non valet.ut j̃.eo.l.3.§.fi.& j̃.ad l.fal.auth.sed consequenter.Qñ tempus præfigitur actioni: & tunc si actioni & eius instantiæ, tũc postea factũ nõ valet.ut l.fi.s̃.de dolo.ff.ne de sta.def.l.2.Si uero actioni tantum & tunc aut actio tollit̃ ipso iure,& tunc opposita exceptione intẽtionis vel facti,actio nõ poterit in iudicio deduci.ut l.si pupilli.§.uideamus.ff.de ne.ge.& l.quoties.§.si pro temporali.ff. de admi. tu.Ea aũt nõ opposita,teneret processus & sententia.vt l.j.j̃.de condi.inde.l.cum putarem.ff.fami.er.& idem & fortius si actio tolleretur tantum ope excep.ut ff.de condi. inde. l. eleganter. §. si quis post.
4 † Quando autem dicatur terminus præfigi iudici uel instantiæ tãtum,dicit Iac.Bu.& Ia.de Are.quod si lex loquitur cum iudice,puta iudex intra tot dies terminet uel terminare debeat causam,tũc præfigi iudici & non instantiæ.sinautem non loquitur cum iudice sed cum instantia vel causa,ut quia dicit, quod instantia tantum duret,uel causæ ultra annum non transcendant,tunc instantię præfigitur,ut hic.& d.authen.sed cum testator.Sed iuxta hoc quæro, quid si lex dicat causa terminetur intra.20.dies,an diceretur locuta cum iudice.& videtur quòd sic,quia intelligitur a iudice vel per iudicẽ,cum illud verbum,terminetur.factum hominis requirat ar eorum quæ no.in l.essentiali.inf.de iur.om.iu.& j̃.vnde vi & l.si qs. in tantũ.& s̃.de sacrosan.ecc.l.iubemus.§. œconomus.In ɔ̃rium facit qa p verbũ p̃sonaliter ꝓlatũ nõ afficit̃ p̃sona q̃ subaudit̃,sed res ipsa de qua loquitur.vt l.peto.§.fratre.de leg.2.secus si personaliter in actiua significatione loquat̃ qa tunc personã tñ afficit.vt l. cum pr̃.§.qdã.de l.3.facit ꝙ no.Gui.de Cu.& Iac.Bu.j̃.q. ꝓ sua iu.l.j.Cogitandum est,qa qõ p̃t quotidie euenire pp statuta terrarũ de istis diuersimodè loquentia,hęc secunda pars vr̃ prima facie vera.Et vt plenior fiat indagatio annecto aliam quæstionem.Pone statutum dicere, quòd causa terminetur intra duos menses à die citationis vel etiam personaliter in actiua significatione dicat, iudex determinet vt.s̃.an tempus intelliget̃ p̃fixũ instantiæ,vel iudici,& videt̃ dicendum

ADDITIONES.

a Quod instantia.adde Soci.consi.xc.inci.capiendo primam. versiculo. his tamen non obstantibus.in prima parte.c.6.1.ubi hoc idem allegat & firmat.

b † Adde tu quid in causis,in quibus lis contestatur & dic quod incipit à die, quo captum est de meritis causæ tractari ut no.in l.fi.j̃.de tempore app.gl. in c.1.extra de elec.li.6.Ita no.Barb.in addi.ad Bal.in hac.l.§.& si quidem.nu.j.ver.nota hic quòd tempus instantiæ,in apost.in eo versicu.
In causa criminali.) Adde ꝙ fallit in clerico,qa tũc durat tantum duobus mẽsibus.tex.est i Aut.vt cle.ap.ꝓpri.epis.col.6.& ibi Ang.i fi.ad hoc no. illum textũ.

c † Adde Gui.de Cu.in l.si clericus.& quod ibi posui in fi.addi.ad ipsum.in vers.pete à decretalistis.sup.de epis.& cle.& dixi hoc in addi ad Bal.nu.7.versicu.ulterius dicitur ꝙ in..tan.in uersicul.per lapsum biennij.
† Instãtiæ cãæ. adde de hoc p spe.in ti.de offi.dele.§.restat.uer. ergo si instãtia. & qđ no.Bar.hic nu.2.& ibi in apostil.ad ipsum in uer.statutũ instãtiæ. fa.ꝙ no. Pau.de Cast.consi.258.secundum antiq.nume.& cõs.Abb.16.in vol. 2. Celsus.

dicẽdũ,qđ instãtiæ,qa hic noua instãtia à statuto inducta, quæ incipit à die citatiõis, cũ illa nr̃ cõis,q̃ icipit à li.ɔt.vt hic,& diuersimode,cõtinuet̃,& finiat̃.Cũ ergo ñ incipiat à li.cõt.nõ põt suppleri a iure cõi,qa ip̃m supplet qđ suum est,non alienũ,à forma;ergo tunc tradita a statuto nõ est recedẽdũ:vt l.scire oportet.§.ɔ̃ns.
5 ff.de excus.tu.& ita vidi practicari.† Op.qđ instãtia in cã ciuili duret minori tp̃e triẽnio.vt j̃.de decu.l.gñaliter.j̃.de asser.tol.l.j.ff.de exc.tu.l.quinquaginta solu.vt in glo.per regulam,& casus speciales à regula.vnde concludendo fac duas regulas.Vnam in ciuilibus,ꝙ eius instantia regulariter ẽ triennij. fallit in casibus.alia, ꝙ in criminalibus rl'r instantia est biennij. & illa etiam fallit in casibus.vt in gl.Op.ꝙ oẽs ciuiles lites possint finiri biẽnio,& sex mẽsib.vt in auth.q semel.j̃.qũo & qñ iud.gl.remittit ad ibi no.s.quod ibi de tp̃e dato ad expectãdũ actorẽ,hic de tp̃e dato ad finiẽdum litẽ.Opp.qđ nec triẽnio expiret instãtia.vt ex de iud.c.uenerabili. & c.significantibus.So.aliud de iure cano.s̃m qđ lites sũt immortales,& malæ.vt in prin.huius.l.& no. ea.gl.in fi.Quæro modo,an sp iudex teneatur inter actorẽ & reum iudicare.& distingue,vt in
6 gl.in ver.itẽ no.† Quæro,an terminus triẽnij possit ꝓgari a parti-
a bus.& rñdet gl.qđ nõ [a] p rõnes positas in prin.huius.l.quos prohibet.ff.de postu.& l.fi.§.sed qa veremur.s̃.de iur.cal.Itẽ ꝓ hoc facit iste tex.in ver.hoc eñ.vbi dr̃ quasi casus.In ɔ̃riũ facit.l.2. & l.sed iudex.ff.eo.sol.vt ibi no.qa ibi de tp̃e minori statuto a delegante. qđ p̃t ꝓgari vsq; ad triẽniũ,& sic vsq; ad regularẽ cursũ qđ no. ꝙ idẽ dico de tp̃e minori p̃fixo à statuto, nisi inhiberet̃ ꝓgatio,
b vt d.§.sed,& iudex.Quæro, an p modũ cõpromissi [b] tp̃s instantiæ cãæ nõ currat ipso iure,sicut est in tp̃e cãæ appellationis,ut j̃. de tẽp.app.auth.si tñ,doc.cõiter dicũt,qđ nõ p hunc tex.Et est rõ. qa licet instãtia cãæ principalis perierat,nõ ꝓpterea ius perit,quia iterato agere põt.ut l.j.§.fin.sed in cã ap.perit ius. & actio, qa pr̃ia sñia remanet firma,ergo,& hinc est,qđ exp̃ssim põt ꝓgari instãtia cãæ appellationis,in cle.q̃diu.de ap.& tñ nõ instãtia cãæ principalis.Audio tñ qđ d. Bal.dicit, qđ licèt cã instãtiæ principalis ñ possit exp̃ssim ꝓgari,poterit,tñ p viã cõpromissi, qa non currit, ei tp̃s q sp litigat. vt j̃.de inof.test.l. cõtra minorẽ,& ff. de mino.l. intra vtile.Sed iste.ll loquũtur vbi ius & actio perit,in casu nr̃o nõ
7 perit ius nec actio.sed solũ ĩstãtia cãæ.† Quæro.4.qd si sñia sit lata post triẽniũ.an teneat:gl.qđ nõ,& nihil allegat s̃m Dy.& doc.allegãt.ff.de exec.tu.l.scire oportet.§.ɔsequẽs.& verũ dicũt p rõnem illius tex.Et idẽ dico,vbi instãtia sit p̃fixa causæ minori triẽnio,vt ꝓbatur ibi,sed vbi sit p̃fixa iudici,vel minori triẽnio,dic vt s̃.dixi, in distinctione,& qõnibus cohærentibus. Quæro an hoc tempus triẽnij habeat locum in cã appellationis.Rñdit gl.& bene qđ nõ, qa in ea est spãliter prouisum de anno,vel biennio ex causa.vt in aut.ei qui.j̃.de temp.app.

ADDITIONES.

a Quod non. Adde d.Soc.consi.31.inc,prosequendo ordinem.uer. & sentẽtialiter etiam,in 1.parte char.62.ꝙ partes nec per uiam directam regulariter instãtiã prorogare,nec per expressum,nec per tacitum consensum ad instantiam currit,secus autem est per uiam indirectam,quia conuenitur,& prorogare possũt repetendo ex integro omnia acta,ut in d.consi.in ver.ex quibus uidetur circ.fi. Item adde ꝙ habetur per d.Ia.May.hic.in 4.co.& limita,ut per eum.

b Quæro,an per modum compromissi.Adde de hoc post Bar.hic nu.1.qui tenet, ꝙ sic,per Spe.in ti.de offi.dele.§.restat uer. sed nunquid de tempore triẽnali. Celsus.

§. Et si quidem. Hic est scda scdæ,in qua ꝓuidet, qñ reus ẽ p̃sens,& actor abest.Casus.pp actoris absentiã lit.cõt.nõ ꝓgat̃ diffinitio cãæ vltra triẽnium,et si de cã nõ liquet,absoluit̃ reus ab obseruatione iudicij, & actor, absẽs ɔdẽnat̃ in litis expẽsis sacramẽto rei taxãdis, si ãt liquet de cã.fert̃ diffinitiua ꝓ eo,ꝓ quo liquet,ẽt si liqueat ꝓ absente expensis factis a p̃sente de sñia lata ꝓ absente deducẽdis, nec a diffiniti-
8 ua lata ꝓ p̃nte,licèt absenti appellare.h.d.† Ex tex.ibi prope finem no.qđ ꝓpe finẽ ẽ q iuxta finẽ p sex mẽses est.cõco.l.tũ.ff. đ excu.
a tu.qđ facit, vt pupillus dicat̃ ꝓximus pubertati, [a] qñ est propè per sex mẽses s̃m Gui.de Cug.Sed gl.alr̃ dicũt instit.de inu.stip.§.item diximus.& ff.de noua.l.j.& ibi p Bar. Item ibi fugiẽte. No.qđ reorũ est fugere,& qđ nomẽ à sua rl'ari cõsuetudine denominat̃,licèt
9 nõ fugiat,vt hic.† Item ex l̃ra accusante.no. qđ p̃ns dẽt absentis ɔtumaciã incusare,al's non vr̃ contumacia alterius isti ꝓdesse. vt in aut.qđ fieri.j̃.de adul.& ff.de eo p quẽ factũ ẽ l.fi.§.qđ si stipulator.& ex hoc sis cautus,vt stes donec iudex descẽdit à bancho. &
b tũc aduesarij cõtumaciã accusa, [b] & facias scribi in actis.ut sic appareat te stetisse,qa nõ dr̃ cõtumax,q si venisset,aduersariũ nõ reperiisset.ut ff.de iu.l.post edictũ.§.j.& ff.si quis in ius voc.l.2.in uer. si.licet ibi gl.aliter sentiat.& male,ut probat ibi litera,dũ dicit mihi interfit &c.& ꝓbat̃.j̃.de dil.auth.quod fieri.Item ibi acta apud se conspicere.Ex hoc tex.sumpta est practica,per quam iudices in sñia dicunt visis actibus &c.nõ eñ sufficit acta p̃cessisse,nisi iudex viderit ea.ff.qb.ex cau.i pos.ea.l.hoc ãt §.i.Ibi obseruatione iudicij ex hoc tex.coniuncto tex.supra.ibi & si per tres vices.Nota.quòd absolutoria absque obseruatione iudicij non potest fieri, nisi præcedat peremptorium uel trina citatio,q̃ est loco peremptorij. Et ita notabiliter allegat rectũ istũ tex.extra.de officio dele.c.ɔsuluit. Ibi cõsuetudo mõ.No.ꝙ expẽsæ cõsuetæ,& regulares veniũt.Ibi sacramẽto. No. ꝙ sup q̃titate expẽsarũ iuratur. Ibi euacuabitur. No.ꝙ acta ad ordinationẽ iudicii pereũt lite mortua concor. ff.
10 iud.so.l.2.ibi expensis &c.† Not.casum, in quo uictor cõdẽnat̃ in expensis.ibi imposuimus,subaudi vbi liquet de cã pro eo p̃nte, ɔ̃ actore absente, debet reus absolui, & actor amplius nõ audiri.et hoc est,ꝙ sequit̃ nullo penitus &c. Nã vt dicit gl.ibi mutat casũ. Ibi,finaũt aliqua.ꝙ a sententia pro se lata, licèt nõ plenè põt quis appellare.nisi cõtumax fuerit,& sic no.ꝙ cõtumax ñ audit̃ appellans. Venio ad apparatum,cuius ordinẽ mutabo facilioris doctri-
11 næ grã.† Op.primo,ꝙ actore abñte,ad diffinitiuã nõ possit procedi.vt ff.eo.l.post §.circũducto.sol.vt in gl. ꝙ illud de iure ueteri,secũdũ ꝙ olim ñ ɔ̃hebat̃ hermodiciũ actore absente,hodie secus vt hic.Oppo.2.ꝙ non debeat expectare prope finem triẽnij,quia & ante põt si ei liquet de cã.vt ff.e.l.& post.rñ.Bal.cõfitendo ɔ̃riũ,& ad hunc tex.rñdit,ꝙ hic imponit̃ necessitas, vt vltra non differat, sed añ põt,si ei liquet ibi.Pla.dixit,ꝙ nullo mõ põt.& aliter ad ɔ̃rium non rñ.Io.vero distinxit.aut reus est ille q est absens. & tunc añ finem triennij põt,vt in contrario,aut actor, & qa olim eo absente pronunciari diffinitiuè nõ poterat ar.l.& post. §.circũducto. ff.eo.& hoc hodie p hanc.l.corrigit̃. dicit ipse nõ esse recedẽdũ à forma huius.l.illã corrigẽtis,q̃ dat demũ licẽtiã.si est prope finem triennij.quod tenet Pe.nisi iã esset renunciatũ allegationibus, ita ꝙ nihil esset post dicendum.vt s̃.eo.aut.iubemus,nã tũc añ posset
12 qa cessat rõ expectationis.† Opp.3.ꝙ interuallũ ĩter vnã citationem:& aliã nõ sit decẽ dierũ,sed triginta,in auth.at q semel.solu. ꝙ in hoc ista corrigit̃.vt in gl.super verbo decẽ, vel ibi qñ actor se abñtat añ li.cõte.hic post,vel si ibi post,dic,qđ hic iõ breuiores dãtur,quia instantia erat ꝓpe finem triẽnij, ibi secus,uel s̃m Bart.ibi volebat procedere ad liquidationẽ negocij, & successiue ad diffinitiuã sñiam.iõ maiores dant̃.hic vero ad liquidationẽ ꝓcedere nõ volebat, sed ex liqdato negocio volebat ꝓcedere ad absolutoriam ab obseruatione iudicij,vel si ad diffinitiuã dic, ꝙ ex negocio prius liquidato hoc facere uolebat,iõ minor dilatio reqrit̃ cũ
13 mitius sit agendum.† Op.4.ꝙ si actor non fuit inuentus,ad diffinitiuam non procedatur,cum si feratur ipso iure erit nulla.ut ff.quæ sen.si.ap.rescin.l.j.itẽ cũ ex dicto.so.hic debet exponi,ꝙ nõ fuit inuentus in uoluntate ueniẽdi,seu huius propositi,ut uenire uellet, sed tantũ fuit inuentus.& ei denunciatũ.hoc violat hanc literam. Tñ ex ca no.ꝙ non sufficit nuncium referre se inuenisse talẽ,nisi addat,& ei nũciasse quæ habuit in mandatis.dicit ergo glo.quòd hic fuit citatus ad domũ,sed non inuentus.In ɔ̃rio nullo mõ fuit citatus.iõ ibi non ualet sñia,hic sic,& hoc vult gl.vsq; ad ver. & si qdẽ.Op.tũc quinto ɔ̃ ꝓximã solutionẽ.Nã si fuit hic citatus,sed nõ inuẽtus,ergo ɔtumax fuit,& p ɔ̃ns nõ dẽt audiri uolẽs appellare a sñia.vt ff.e.l.i.& l.post §.fi.sed contrarium hic dr̃ in uer.nullo & in ver.finaũt ergo &c.so.ꝙ licèt nõ fuerit inuẽtus p nũcium tñ ad eius notitiam fuit deductum tali tp̃e, ꝙ ad iudiciũ cõgruo tẽpore poterat uenire,ꝙ nõ fecit.nulla iusta cã impeditus,iõ con-
c tumax verus fuit,unde nõ auditur [c] vt ff.e.l.& post.§.fi. & ff.de ap. l.ex consensu.§.fi.quem uide,quia cæteris clarior est in ista materia.Et hoc,nisi ueniat iudice sedente pro tribunali,l. diuus ff.de in integr.resti.Secus autem,si non fuit inuentus nec ad eius notitiã congruo tempore deductum fuisset. quia tunc appellare posset vt in contrario. Et quis dicatur uerus cõtumax,fictus, uel præsumptus,plene dicam.inf.ea.l.sinautẽ reus.Opp.6.tex.iste supponit vnum falsum.s.ꝙ quandoque sit dare casum,ex quo non potest apparere iudici an terminus causæ possit imponi, quod uidetur, falsum;

ADDITIONES.

a Proximus pubertati. Adde, ꝙ cõmunis conclusio est,ꝙ dicatur proximus pubertati à.x.an.cum dimidio.i.in masculo,in fœmina uero a nono cum dimidio, quia inter infantiam,quæ durat usque ad 7. & pubertatem, quę durat usq; ad 14.an.sunt septem anni,ideo si excedit medium,de 7.an dicitur mag.proxi.pubertati,q̃ infantiæ,& sic quando.de.septem an.excedit tres cum dimidio,& cõsequenter.10.an.cum di.ita gl.& doc.in l.1.ff.de noua.& in §.pupillus.inst.de inuti.sti.& in §.in summa.inst.de bo.quæ ex delic. & in l. contra pupillum.in prin.ff.de re iu.Bal.in l.si quis in tantam.in 2.co.j̃. vnde vi. & in c.si pater.in 9.co.ubi multa bona dicit đ te.in 6.Nic.đ Neap.in l.non tantum alie.iu tex.cano. in c.i.đ đlic.puero.& in c.continebatur,& in c.attestationes de đspon.impu.intellige,& limita primo,nisi malitia suppleret ætatem iuxta.l.3. sup.si minor se ma.dix.prout narrat glo.autoritate Gregorii.Papæ.20.q.1.in summa de puero qui in nouem annis nutricem grauidam fecit.Panor.in c.i.đ delic.pue.secũdo multum no.limita,ut procedat in ciuilib.sđ in criminalibus nunquam dicitur proxi.pub.nisi quando est prope per sex menses.ita singulariter.Bal. in l. exci. & ibi sequitur.Lu.Ro.ff.ad Sil.
† Adde vltra hic per.d.co apostilatorem meum deducta Bal.in addi.ad Bar.1.l. non solum alias est.l.non tantum.ff.de exc.tu.tex.& ibi do.in al.l.exci.& potissimum.in addi.Bal.ibi.Cel.

b Aduersarii cõtumaciam accu.ego notaui de hoc in addi.ad Bal.hic nu.4.ver.no. ẽt hic.in uer.aduersarius accusat eius contumaciam,post eundem,& post Bar. in l.consentaneum ad fi.C.quomodo,& quando iudex.Celsus.

c Vnde non auditur.Adde Gul.de Cu.in l.eius.nu.i.& ꝙ ibi posui in apo.ad ipsũ in eo.uer.inf.si peden.ap.Bar.in l.fi.uer.uenio ad quintum.ff.de in integ.rest.l. 1.& ibi Bal.ad fi.ver.nec puto,ꝙ in talibus.inf.de hær.insti.ꝙ ego amplio procedere ẽt in sñijs.q̃ nunq̃ transeunt in rem iudicatã,secundũ Bu.& Imo. i c.tenor.extra.de re iu.& Car.in cle.i.q.x.extra.de dolo & contu.pro quibus fa.glo. sing.in c.ad reprimendum de offi.or.Celsus.

falſum,ga aut actor probauit,& reus debet condemnari,aut non probauit,& reus abſolui debet,vt ſ.de eden.l.quī accuſare.& ſ.de procu.l.actor.ſol.vt in gl.quod ar.procedit vbi vtraque pars ẽ preſens.Nos vero vbi altera eſt abſens,nam tunc ex quo neutrius pars te negocium eſt liquidum,fertur abſolutoria ab obſeruatione iudicij.Multi reprobant hanc ſolut,quia tunc melioris condōnis eſ ſet abſens,& contumax, q̄ preſens, & obediens, contra l.non ſolum.ff.de noxa. Quare dicunt ipſi,quòd id,quod dicitur, actore ſi
f probāte reus debet abſolui,diffinitiue debet intelligi qñ habuit di
3 larionem ad ꝓbādum.aliàs dēt abſolui ab obſeruatione iudicij.[a] ut hic.Sed forte hęc eſt in effectu eadem cū illa gl.quia dilationes ad ꝓbādū danī pnti, & viuēti: nō abſenti, vt ff.de feri.l.fin,& pro
14 batur.ſ.eo.auth.iubemus. † Alij dicunt notabilius , q̄ actore nihil probante reus abſoluitur diffinitiue, & eo ſemiplene ꝓbante, tunc,ga ſacramētū dēt deferri actori ſemiplene probanti:vt ī l.bo nefid.ſ.de iureiu.& ei non pōt pp eius abſentiam deferri,reus dēt abſolui ab obſeruatione iudicij:vt hic.& non diffinitiue,ga reus, hēt aliq d,qđ cōtra ſe facit,& hic ẽ no. dignum.rū poſſumus ſolutiones ſimul iūgere,& ita diſtinguere,aut actor ſe abſentauit añ li. conte.& reus abſoluitur ab obſeruatione iudicij.ut in auth.quod fieri.cum ibi no.in glo.pe.ſ.de dila.licet proprie nō ſit iudiciū,aut ſe abſentauit li.cōte.& tunc ante dilationes datas ad probādum : & tunc reus abſoluitur ab obſeruatione iudicij, vt hic ſm vnam lectu.aut ſe abſentauit poſt dilationes datas ad probādum: & tūc ſi actor nihil probauit,reus eſt abſoluendus diffinitiue,vt d.l. qui accuſare.cum ſi.& intellige ſemper,quòd legitime citetur ad ſententiam audiendam,aut aliquid probauit,& tunc ſi plene,reus ſi bi condemnabitur diffinitiue,vt hic in verſi.ſinautem.prēterquā ī expenſis,de quibus infra dicam,aut,probauit ſemplene ita,quòd locus eſt dilationi ſacramenti, & tunc ſi de iure actori venebat deferendum,tunc quia ei deferri non poteſt,abſolui dēt reus ab obſeruatione iudicij,vt hic ſecūdum aliam ſolu.ſ.poſitam,aut ſacramentū de iure erat reo deferendum,& tunc puto, q̄ actore legitimē citato,reo ſacramentum debeat deferri, ac ſi actor fuiſſet, pñs,ga eius abſentia repleť de preſentia, ut reo ꝓ ſe iurante ferri dēat diffinitiua,& abſolutoria,& eo iurāte ꝓ actore ex morſu cōſciētiæ,tūc cōdēnatoria in fauorē actoris debet ferri,& ita puto de iure dicendum. Opp.7.q̄ non ab obſeruatione iudicij ſed diffiniti
b uè reus debet abſolui:vt in auth.de litig.§.omnem tranſumptiue. ſ.quo,& qñ iudex.aut.q ſemel.ī ſi.So.vt ī gl.ſup verbo, iudicij.ſ.q̄ hic ſemel uſū ſe abſentauit,ibi bis.& ſic maior cōtumacia ibi fuit.
15 † Op.8.q̄ de expēſis ū ſtet ſacramēto rei abſoluti:vt l.bonæfidei.ſ. de re.cre.ſo.qđ hic ẽ ſpāle pp difficilē ꝓbōnē.vt gl.ſup verbo ſacra mēto.Ad iſtas n.expenſas minuatas non uocātur teſtes:nec ẽt qñ que eēt honeſtū,iō ꝓbātur ꝓ ſacramēto.vt hic.& ſ.de do.l.ſi qs ꝓ redēptione.Venio modò ad qōnem:& quæro primo, an hæc abſolutoria ab obſeruatione iudicij ꝑiudicet in negocio principali & dicit gl. q̄ non. iō. de nouo agi poterit.ut ff.eo.l.non idcirco. §. cū poſtea.& l.& poſt§. circūducto. In contrarium facit l.Titia.ff. de ac.&ibi no.ſo.q̄ hic abſoluit ab obſeruatione iudicij ꝑſentis.Et idem dico q̄ ſi ꝑteriti,qa inſtātia erat finita:vt ſ.in §.fi.vbi ñ abſoluit ẽt ab obſeruatione iudicij futuri , qa ꝓnunciauit amplius non audiri volēte accuſare de falſo, & tūc ꝑiudicat in principali,quia tūc cā ꝓnūciationis hēt ꝓpetuam cām excluſionis,vt l.ſi eā.ſ.qui acc.nō poſ.& ſic ibi habet vim diffinitiuæ,hic ſecus. Quæro ſecūdo,an lata abſolutoria ab obſeruatione iudicij duret effectus ꝓpe tuationis actionis ꝓ li.cōte.inductæ,vt l.ſi.ſ.de ꝓſcri.30.an.& di.ea dē gl.q̄ ſic.ſed ℨrium vī ſentire glo.ſ.de præſc.lon.tem.l.j.Sed hęc verior,qa effectus iſte erat iam cōſummatus, & non in fieri,ideo ex ſuperuenienti caſu nō retractaſ, vt l. pro furioſo.ff.de his q̄ sūt ſui,vel ali.iur.& ſ.q. teſt.face.poſſ.l.furioſo. Prēterea §.ī ℨriū alle.ſi loquitur reſpectu eiuſdem perſonæ, ſed alterius,de quo ibi dicēt. Tertio q̄ro,an duret vitium litigioſi,& dicit eadem glo.q̄ ſic, ſed contra no.in l.j.inf.de præſcrip.lon.temp. & illud verius,ga ibi de hoc eſt caſus,& ꝓbať.ga tex.in auth. de litig. exigit litem pēdere. Quarto q̄ro,q̄d de atteſtationibus,& glo.remittit ad l.is apud quē
16 ſ. de edē.dic,vt ibi dixi in l.geſta.ſ.de re iudicata.† Quæro quinto in caſu iſto,ſi reꝰ vult in ſe ſuſcipere onus ,ꝓbōnis,vt diffinitiue abſoluať,an dēt audiri,dicit Bal.q̄ſic.Primo ꝓ l.circa.ff.de ꝓbōni.Se cūdo, q̄ hic licēt actori reo abſente,ergo, & ecōtra.vt l.nō dēt ff, de regu.iuris.ſo.ibi cōtra, ga non eſt q̄ reo cōtradicat.opi. Bal. vī verior ꝓ hūc text.in uer.nullo,q̄ alias nō pōt habere locum ꝓ reo cū iſte tex.locū hēat ẽt actore ſe abſentāte nulla dilatione ei ad ꝓ bādum data.Et hæc opinio eſt hodie approbata ā iure nouiſſimo ꝓ añt.q̄ ſemel,vt ſequtur in glo.Quæro ſexto, in quo auth q̄ ſemel. corrigat.l.iſtā.rñ.gl.q̄ in quatuor.Primo in numero dierū,q̄ eſt ho die.30.dictum ꝓ interuallū,& circa hoc vide,qđ dixi in 3.ℨrio.Se cūdo,ga tempus triēnij abbreuiatur, ſed melius dic, vt ibi no.ſ.q̄ ibi de tpe dato ad expectādū.Vñ tps inſtātiæ triēnii non mutatur vt dixi in parte præcedenti in penul.ℨrio.Verūtamē quantum ſit illud tps datū ad expectādū.ſ.dicam.Tertio,q̄ reus ibi admittatur ad ꝓbādū,vt abſoluatur diffinitiue,qđ non erat per iſtumtex.ſecū dū,ſo.Sed dic.vt in præcedenti queſtio.Quarto,ga ibi actor cadit ab actione,qđ nō erat hic,ſed verius é,ga ibi duplex fuit abſentia.
17 † Quæro ſeptimo de qua condemnatione expēſæ factæ reo dedu cantur,an de ꝓdēnatione expenſarum ab actore factarū,an de q̄ri tate principali petita Pla.qđ de principali q̄ritate Io.de expē.vt ſe quať minor æqtas.Sed dicat mihi Io.quid ſi reus eēt absolutus ab expenſis actoris ꝓp iuſtam cām litigandi,qūo ſuas tunc deduce ret,non video niſi de quantitare principali.& opi.Pla.vī ꝓbari extra de pe.c.calumnioſum.Et de hac parte expeditus ſum modo.

ADDITIONES.

a Ab obſeruatione iudicii. Adde hic,d.Fran.de Are,in 6.no.quem uide.
† Adde vtrum hæc ſententia ab obſeruatione iudicii ſit diffinitiua,uel interlocutoria,& uide de hoc moderniores,in ru.de re iu,qui dicunt,q̄ ẽ interlocutoria,pro quo alle.gl.q̄ dicunt ſing,in l.ſicuti.§.ſi quæratur.ff.ſi fer.vē.Sed tu alle aliam,in l.Titio.ff.de accu.in aut.de exhi.reis,in prin.uer.elapſis decem diebus Celſus.

b Sed diffinitiue.Quid ſit abſoluere diffinitiue,& quid ſit ab obſeruatione iudicii licet utraque abſolutio reſpiciat reum,uide plene hic per dominum Ia.Mayn. in 5.colum.

a §. Sinautem reus. Hic pars ſcđa,[a] in qua ꝓuidet q̄ñ actor eſt pūs.reus vero absēs. Caſus.Reus ſe absentās lite ꝓte. legitimè citatus,ſi cōtra eū liquet de cā,cōdemnatur diffinitiuè, & mittiť ſnīa executioni in rebus, ſuis.Nec reuerſus auditur appellās,nec recuperabit poſſeſſionē,ēt
18 ſi paratus ſit ꝑſtare cautionē.h.d.† Nota.ex prin.ibi,& ſimilis,&c. no.q̄ ſimilis modus in citādo reū madať adhiberi, quē lex diſponit in citādo actorem,qđ tene menti ad ea,q̄ no.in auth.q̄ ſemel ſ.quomodo & quādo iudex.Vbi gl.quærit,an numerus.30.dierū ſtatutus in actore habeat locum in reo.Ibi veteribus legibus.No. qđ de iure veteri ī reo ℨhebat remedicū, licet nō ī actore,vt ī §. p̄cedēti.Ibi cōdemnationē,& ex aduerſo ſi absentem reum repet rit in caſu abſolonis ꝑ ipſum abſoluere diffinitiue,vel ab obſeruatione iudicij.& eℨ actore absente, dixī in §. p̄cedēti ar.l.nō dēt. & l.fauorabiliores.ff.de re iudicata.ſm Cy.& doc.& qñ altertū fie
b ri dēat,ibi in diſtinctōe,& hoc pōt colligi ex implicatiua ēt[b] hic poſita,dū dicit ēt ℨ absentem, quaſi dicat nedū ℨ actorem ꝑſentem.† Ibi,vel ad maiorē.nec.q̄ delegatus, ſententiam ſuam non
19 exequitur,ſed is qui delegauit ſecundum unam expoſitionem,ēt ſi ſit delegatus principis,ſecundum opinio gloſſ.noſtræ, & Dy.in l.à diuo pio.in princip.ff.de re.iur.licēt de iure cano.poſſit.[c] vt extra de offic.deleg.cap.paſtoralis.& l.ſignificaſti. Item nota. ſecundum aliam expoſitionem,quòd vbi condemnatus non habet bona in territorio condemnati. poteſt ipſe ſcribere præſidi , uel iudici, in cuius territorio bona habet,quod ſententiam mittat exe
d cutioni,[d] etiam ſi ille habeat maiorem poteſtatem mittente,uel ſcribente.nec poteſt ille, ut merus executor cognoſcere, de iuri bus

ADDITIONES.

a Sinautem reus.No.ſecundum Ang.& d.I.Ale.hic eſſe tex. ſimpliciter notādum, q̄ quemadmodum non poſſunt produci teſtes,niſi par te præſente aut ſaltem citata.l.ſi quando,ſ.de teſt,alias tales teſtes nihil probant, idem eſſe in inſtrumentis,& aliis actis,ut hic adde tex,melioré.in c.chartæ.3.q.9.& in l.iudices,vbi.Bal.in 4.no.ad hoc no.ſ.de fi.inſtr.quod limita tribus modis,ut per.d.Iaſo. hic,quem uide.

b Ex implicatiua ēt.Tu vide de hac dictione ēt,& an & quando implicet Bal.late. in l.cum quidam,§.præterea.nu.2.& quod ibi poſui in apoſt.ad ipſum in uer. dictio.etiam.inf.de iure.do.Cel.

c Licet de iure canonico poſsit.Tu uide per Fel.in c.ſi quis contra clericum.col.3. uer.penul.extra.de foro compe.& ibi ponit,quid in delegato inferioris a principe.& etiam de iure ciuili per Pan.ibi co.4.uer.oppono expediēdo gl.& eundem Fel.in c.ſignificaſti.in prin.extra.de offi.deleg.Cel.

d Mittat executioni.No.ſecundum.d.Ang. qđ iudex alterius territorij nō poteſt mittere executioni ſententiam ab alio iudice latam,niſi ad literas,& requiſitionem illius iudicis,qui ſententiam tulit,& dicit Pa.de Ca.hic ꝙ non habemus, alibi meliotem tex.in corpore iuris,quam ſit iſte,alias executio facta non uale ret.ita dicit gl.allegādo iſtū tex.in l.2.§.i.in gl.ff.ſi quis in ius vo.non ie. & uide Spe.in ti.de execu.ſententiæ.in §.nunc dicendum.in uer.fed pone,iudex Peruſi nus.limita quando imploratur officium iudicis pro executione talis ſententiæ. Si autem ageretur in actione in factum ſeu iudicati,poſſet fieri abſque literis, eius qui ſententiam tulit,quia actio poteſt exerceri ubicūque locorū vbi reus fortitur forum.l.ſi.in fi.ſ.de præſcri.30.an,ita limitat Bar.in l. a diuo pio.§.j. ff.de re iu.Pa.de Ca,hic.Item limita,quando ſententia eſſet lata ꝓ indicem,qui non præeſſet territorio,puta per literas d.rectoris ſcholarium,tūc executio poſſet fieri per alium iudicem,abſq; literis domini rectoris . Ita ſingulariter limitat Bal.in l.epiſtolæ.per illum tex.ſup.de epi.au.de cuius ueritate uide ꝓ d.Ale. in l.a diuo pio.§.1.Item adde q̄ tāgit hic.Cy.in 7.q.an alias iudex alterius territorii requiſitus ,ꝓ executione teneatur parere,& ſi non pareat,an poſſit mulctari.Et circa hoc uide,quia tenet ſingulariter in extrauaganti ad reprimēdū. in uerbo , per edictum. in 4. coll.,ꝓ limitatione.l.extra.territoriū,& ibi per d. Iaſ.May.ff.de iuriſ.omnium iu.& ſequitur do.Fran.de Are.in cōſi.58.q̄ incipit diligenter conſideratis omnibus.in 3.co.item adde prædicta procedere, ſi iſti iudices eſſent diuerſi fori,vnde etiam epiſcopus tenetur exequi ſententiam lata a laico,& ecōtra ſecūdū Bal.in 3.co.& in c.eccleſia ſāctæ Marię.in 3.co.de cōſti.& in effectu Bal.in c.i.in 3.co.ad fi.& ſeq.de offi.ordi.& no.Bal.in c. licet undique.in vl.co.de offi.dele.ubi alle.glo.ſingularem.in l ex ea.ff.de poſt. qđ teneas cor di.quia multi crederent oppoſitum,& intellige etiam quādo executio ſententię ſit de iure communi,ſecus ſi ex forma alicuius ſtatuti municipalis,nā tunc iudex alterius territorii,cui ſcribitur,nō tenetur executionē facere quia non debet ſtatuta alterius territorii exeq.dictum fuit nouum Bal.in l.uniča.in fi.inf.de confeſ.ubi reputat hoc eſſe menti tenendum.ſequitur.d.Ale.ī d. l.a diuo pio.§.1.licet contrarium dicat ſenture,cl.An.de Bu.in c.fin.in 10. col. de confeſ.

bus ſententiæ,vt ſ.de excep.rei iu.l.ut ſi proponis,& probatur.ff.eā ac.l.ſi cui.§.ſi.ſecundum Pe.& ad requiſitionem illa requiritur.in
20 Auth.ut nul.iu.§.ſi q̄ vero comprehenſorum.† Ibi ei,vel alij.no.q̄ contra executionem ſententię fiendā non audiuntur exceptiones condemnati nec aliculus ipſum defendentis,facit ſ.de ordin.cog. l.ſi.& ibi habes caſum,q̄ exceptio non admiſſa poteſt poſtea principaliter intentari.Tertius autem veniens pro iure ſuo debet proteſtari,ſi res ſit penes condemnatum. Si uero ſit penes ipſum tertium qui dicatur condemnari,an poſſit executionem impedire. Dicendum videtur,aut vult impedire ſolum ratione alicuius uris,q̄ hēt in re,quia condemnatus vere eſt dominus,& nō poteſt, ſed de iure ſuo debet proteſtari.argum.ſ.de vſu.l. ſecūda ff.de le.j. l.ſi fundum per fideicom.Aut vult impedire ex eo, qa dicit rē ſuā eſſe,& condemnatum nullum ius in ea habere, & tunc niſi nun
24 cius haberet ſpeciale mādatum de re illa,tunc non puto,quod in ea debeat exequi,vel miſſionem facere, quia nō præſumitur illius condemnati,ſed eius penes quem reperitur, vt l. ob meritorum.ſ. ne vxor pro marito.& l.2.ſ.de ꝓ.facit,quòd not.glo.in l.quoties.ſ. de rei ven.& cognitio illa nō eſt commiſſa nuncio, ideo illo contradicente nuncius debet abſtinere, vt inf. de iu. fiſ.l.prohibitum. Sed illo non contradicente,ſi immiſſionem fecerit,habet locum, quod no.Cyn.in d.l.ob maritorum,& etiam,quod not.in glo.ibi,
21 fideiuſſores.de lite proſequenda. † Et ſic not. quòd re adiudicata, creditori pro executione ſententiæ,abſens contumax reuerſus nō auditur uolens rem recuperare, & fideiuſſores de lite proſequenda dare.& idem dicunt doc.ſi debitum offerret, & hoc operatur , adiudicatio in ſolutum. Sed pone, quòd non eſt adiudicata, ſed ſola immiſſio pro executione facta.vnde reuerſus vult recuperare poſſeſſionem datis fideiuſſoribus de lite proſequenda.& adhuc ñ pōt.& ita ēt ꝑt hæc litera intelligi.Et ē rō.qa ſtāte ſnīa, nulla ꝑſecu tio ē fiēda.ſecus vbi qs ē miſſus,qa ei ñ caueť.vt l.ſi aduerſus.ff. ut le.nom.Sed vbi pecuniā cōdēnationis vellet offerre,an tūc audie tur.Dic primo caſu quādo fuiſſet adiudicata q̄ non auditur, ſtante ſententia adiudicationis Secundo caſu.ſ.quando ſolum eſt capta tenuta ſeu immiſſio facta, tunc poſſeſſionem recuperat. quia ſoluendo ſententiam exequitur, cuius cauſa facta eſt immiſſio,ergo,&c.vt l.ſi pecuniæ.§.fi.ff.vt in poſſe.quā ut de,quia per illam tota iſta materia declaratur.facit.l.eum qui ſi poſſeſſionem.ff.de pre. Alia adde ſup gl.ibi communem ꝓtradictionem. Et ſic remediū appellationis non habet,quia qui omne excludit nihil includit.ff. de re.du.l ſi is qui ducenta.§.utrum.Et ſic nota. q̄ contumax non auditur appellans.ff.ē.l.& poſt.§ fin.Nemo ad apparatum, & opp. q̄ etiam de iure digeſtorum actore abſente contrahitur heremodicium,vt ff.de libe.cauſa.l.diuiſio.dic,quod in illo caſu eſt ſpecia
22 le,vt in gloſſ.tertia.† Oppo.quòd reum abſentem non debeat diffinitiuè condemnare,cum econtra actorem abſentem non condemnet.vt ſupra,proxi.ſol. vt in glo. ſe. & ſecundum iſtam determinetur,vt ſi liquet de cauſa pro actore d ffinitiue damnetur,& ſi non liquet,abſoluatur ab obſeruatione iudicii, & ita omnes pertranſeunt.Ego reor iſto caſu,quando non liquet de cauſa pro actore,quod reus debeat abſolui diffinitiue, ſicut ſi præſens fuiſſet vt l. qui accuſare.ſupra.de eden.& ſibi imputet actor,qui præſens ē & non probauit quod debuit: ſed in §.præcedenti ſi non liquet de cauſa pro actore,reus preſens abſoluitur ab obſeruatione iudicij, quia reo præſenti eſt quod imputetur, qui pro ſe cauſam nō liqui dauit,quod potuit ut ibi no.nec actori abſenti ſic impurare poteſt reus ſicut in præſenti,quia ex actoris abſentia commodum ſenſiſſe uidetur reus,cogitandum tamen eſt.Oppon,quòd iudex in poſſeſſionem bonorum abſentis poſſit mittere,quia poteſt,ante lit.cō teſt.ergo & poſtea.ut l.conſentaneum.infra qūo,& quando iu.ſo. confitendo contrarium,ut eadem gloſſ quod intellige actore hoc petente.Oppo.q̄ tertius ueniens contra executionem factam,uel contra miſſionem debet audiri, ut l.ſi ſuperatus.ff de pigno & ff. de reg.iur.l.à diuo pio.§.ſuper rebus.ſol. quod ſi uenit defenſurus condemnatum non auditur,ut hic,ſi uenit pro iure proprio puta hypothecæ tunc auditur,ut in cōtrario, & idem ratione cuiuslibet alterius iuris ſibi competentis.vt infra.de vſufl.ſecunda.Et ad de,quæ dixi ſuper.tex.vt ſcias,quādo qs poteſt prohibere nūcium,
26 ne in re ſua, vel à ſe poſſeſſa faciat immiſſionem,tanquam rei al
23 teriꝰ,uel ab alio poſſeſſæ.† Oppo. ab extra , quòd reus reuerſus, præſtita fideiuſſione ſit audiendus, vt in auth. ei qui.infra, de bonis auth.iud.poſ.Solu.quòd ibi miſſus fuit ante ſententiam,cum nondum liquebat de debito,hic poſt ſententiam , quæ liquidauit debitum,& pro executione, uel ibi, quia non uenit ad iudicium. Item ueniens,& fideiuſſorem de iudicio iſti præſentās auditur, habet enim tunc aduerſarius,quod petit. & idem ſi quis miſſus in poſſeſſionem,quia reus cautionem petitam non præſtat, nam eo cautente poſſeſſionem recuperat,ut l.ſi aduerſarius.ff.vt leg.no & hic miſſus eſt in poſſeſſionem,quia non ſoluit id,in quo eſt condēnatus.Ideo niſi ſoluat,poſſeſſionem non recuperat, ut l. pecuniæ. §.fi.ff.vt in poſſ.leg.vñ cā,quare immiſſio facta eſt, ſp inſpiciēda ē Quæro mō primo in caſu nro,in quibus bonis,& in quod iſte fuit miſſus ī poſſeſſionē.dicit gl.q̄ ſi hic actū fuit reali, miſſio facta fuit ſolū in re petita,ſi perſonali in omnibus bonis tempore huius.l.ff. qui.ex cau.in poſſeſ.ea.l.fulcinius.§.fi. Hodie pro menſura debiti
27 lans. † Quid igitur d,cam.vnde clamans ad dominum , ut mihi det

det uocem ſonitus ſui, & aperiat mihi labia cum dextera ſua, dico, q̄ eſt dare quandoque expreſſum contumacem, & verum, q̄ñque non expreſſum, ſed verum, & præſumptum, quandoque verum, & non preſumptum, quandoque præſumptum & non ve-
28 rum. † Expreſſus contumax, & verus eſt ille, qui dixit nuncio, q̄ ipſe non vult venire, quem amplius non eſſe citandum dixerunt, gloſſ. Iſte condemnatus poſtea veniens non debet audiri, appel-
a lans. [a] & ſic habes, q̄ ſententia contra eum ſtatim tranſit in rem iudicatam. verus, preſumptus, ſed non expreſſus eſt ille, qui fuit in uentus, & tacuit, vel dixit ſe venturum, & non venit ſine vlla ratione uel iuſta cauſa. Vnde ſola remanſit contumacia, & iudicis nabili, vel iuſta cauſa. Vnde ſola remanſit contumacia, & iudicis contemptus. & iſte etiam non auditur. Fallit ſi veniat iudice ſedente pro tribunali, q̄a uſque ad illud tempus licèt ei contumaciam purgare, & ſic faciendo tollitur predicta preſumptio: & ſingitur,
29 retro non contumax, vt d.l. diuus. † Verus, & non præſumptus eſt ille, qui fuit citatus ad domum, & citatio peremptoria ꝙd eius notitiam peruenit in tali tempore, quod ad iudicium potuiſſe congruo tempore perueniſſe. Sed hoc non conſtat iudici. tunc eius appellatio debet per iudicem à quo admitti, ſi ei prius facta non ſit fides, q̄ citatio peruenerit ad notitiam illius congruo tempore. Nam tunc fide facta, illius appellationem non debet admittere, vt d.l. ex conſenſu. Et quantumcunque iudex a quo, appellationem admiſerit, non impeditur iudex ad quem cognoſcere, an deferendum ei ſit; vel non. Et coram probante appellationem, prædictam in notitiam partis peruenijſſe tempore congruo. vt ſ. pronunciare debet appellationi deferendum non eſſe, vt proba-
30 tur. in d.l. ex conſen. 8. fin. & ita debet intelligi iſte text. † Præſumptus autem, & nõ verus eſt perſonaliter inuentus, vel ad domum citatus. Ad eius tamen notitiam citatio peruenit tempore cõgruo ſed dolo aduerſarij factum fuit, quominus ad iudicium ueniret. & ſic iuſtè fuit impeditus, vt ff. de in inte. reſti. l. diuus. Vel interuenit aliqua de cauſis poſitis in l. contumacia. § i de re iu. Et tũc iudex à quo, ſi conſtat ſibi de citatione, appellationem eius, vt contumacis non debet admittere, ſed quia hic appellãs nihilominus debet proſequi coram iudice ad quem. ut infra de appel. l. a procõ ſulibus, debet ipſe probare coram eo ſe iuſta cauſa fuiſſe impedi-
31 tum venire. vt ſic per eum deferatur appellationi ſuæ, quæ per iudicem à quo non fuit admiſſa. † Ex prædictis patet una breuis cõcluſio, & ſimplex, uidelicet, quòd contumax in non ueniendo nõ auditur appellans, ut hic. & ff. eodem l. & poſt. §: fina. Et cõtumax eſt is, ad cuius notitiam peremptorium peruenit tali tempore, q̄ ad iudicium potuit venire congruo tempore, & nulla iuſta cauſa impeditus non venit, vt ff. de appel. l. ex conſenſu. §. fina. & ſic illa diſtinctio, aut perſonaliter, non fuit inuentus, non eſt neceſſaria, niſi quò ad preſumptionem contumaciæ, uel non, & uera præſumptio ſufficit quantum ad iudicem, ut debeat, uel non deferre. & hoc ex actis cauſæ habet colligere. uel extrin. per partem probatis. † Et an relationi nuncij credi debeat [b] vide quod nota. inf.
32 b quomodo, & quando, in l. tres denunciationes. Nec ob. obiectio, quam ſ. in prin. feci dum dixi, q̄ ex hoc ſequitur, q̄ quilibet abſens cond emnatus non poterit appellare, cum ſemper reperiatur contumax. Quia fatcor, q̄ contumax erit reſpectu ſententiæ ferendæ, qui ſi iuſta cauſa fuit impeditus prius loquendo ceſſare debet denuntiatio, vt no. ſ. de ac l. ſi accuſatoribus, ſed non reſpectu appellationis denegandę, ex quo perſonaliter non eſt inuentus, uel eum habuiſſe notitiam citationis congruo tempore non eſt probatum, ut ex prædictis, ex quibus habes modum purgandi iſtã materiam. Cautus tamen iudex, quando appellationem vult admittere. reſpon. q̄ iſtam admittit, ſi & inquantum de iure tenetur & debet, & in dubio cautè facit illam admittere, ne incidat in l. ſi appellatione ſ. de app. & l. quoniam eo. titu. Circa prædicta poteſt dubitari de duobus. Primo, an contumacia procuratoris tollat do mino beneficium appellãdi, & de hoc remitto ad ea quæ ſcripſi ĩ
33 l. cum qui, ſupra de procuratorib. † Secundo ſi citatus in primis citationibus fuit inuentus, in vltima non, an dicatur uerus contumax, vel præſumptus. ita quod non debeat audiri appellans Bar. in l. contumacia. §. fin. ff. de re iudi. quod ſi hæc vltima eſt tertia, & ſic neceſſaria. vt l. tres denunciationes. ſ. quomodo & quando iu. tunc non ſit verus contumax. ideo audiri debet, quod intelligo ni ſi probaretur, quod ſ. dixi. Si vero eſt illa, quę poſt trinam peremptoriam, ſi ex vrbanitate, ut dicitur in l. & poſt. in prin ff. eodem ti. tunc de eius inuentione non curatur, & ſolę prædictæ tres conſide
34 rantur. † Reuertor ad gloſſ. & quæro ſententia lata contra reum abſentem non legitimè citatum, non valet vt. ſ. quomodo, & quã do iud. in l. ea quę. an idem econtra reo preſente & actore abſente non legitimè citato, poterit, pnunciari. di. gl. q̄ ſic per. l. quamuis indubitati. inf. de adul. Sed aduerte ſi hæc glo. intelligaſ, q̄ contra actorem abſentem poſſit pronũciari. glo. in dubio dicit malè, quia eadem ratio per omnia quæ in reo, ſed ſi intelligatur, q̄ dicat pro actore abſente, poſſit pronunciari contra reum præſentem. Tunc circa hoc gl. uariant, & moderni. Nam hic glo. tenet, q̄ ſententia lara in fauorem abſentis inmus legitimè citati valet. & allegat. d. l. quamuis, quæ bene facit, ſed contrarium tenet gloſſ. in l. ea. q. ſ. quomodo, & quando iu. & ita nota. in l. quæſitum. & in l. furioſo. ff. de re iudi, & pro illis glo. facit. d. l. furioſo. ubi non pro ea lata, & tamen, ipſe habetur loco abſentis. ut ff. de in. co l. ſecunda. §. furioſus. Pro hoc facit etiam iſte tex. hic, qui requirit abſentem tribus edictis citari debere, ut in prin. huius. §. pater. & idem in §. præcedenti, & poſtea mandat cãm examinari, & ſententiam ferri, p eo pro quolibet, & ſic cum ſolẽnitas non eſt adhibita, ſententia dẽt eſſe ipſo iure nulla. ut. l. cum hi. §. prætor. ff. de tranſactio. & l. prola tam. inf. de ſen. Tertio q̄a ſicut non ualet ꝯ eum, ita nec p eo, ne iu dicium claudicet. Quarto quia ſpãle ẽ in minore, ut p eo ualeat, q̄ ꝯ eum non ualeret, vt l. non eo minus. ff. de pcurato. ergo in cęteris ꝑiũ ẽ ius cõe vt l. prima, ĩ fi. ad mũ. Pro gl ãt iſta facit dicta. l. q̃ uis. Item hæ rõnes, primo, quia huiuſmodi citationes ſunt inuẽtæ in fauorem citandorum, ergo earum omiſſio non debet eſſe eis nociua, q̄ eſſet, ſi p omiſſionem annullaretur ſententia pro eis lata, ꝯ. l. q̄ fauore. ff. de leg. Secundo, q̄a partes citantur, ut merita cã rum earum allegatione pãdantur, ut infra. ſi per uim, uel alio modo. l. fi. & ſup. eo. authen. iubemus. ſed hæc ratio cauſa liquidata concluſa ceſſat, ut ꝯ. de reli. l. i. ergo &c. Tertia, quia pars præſens quæ ſuccubuit eſt illa, cui onus allegandi incũbit, cum res eſſet liquida pro abſente. ſufficiat ergo ipſum ſufficienter, & ſolenniter eſſe citatum. & de abſente non curandum, pro quo eſt liquidum. Quarto, q̄ ille actus non eſt neceſſarius qui nihil eſt operaturus. argumen.

ADDITIONES.

a Non debet audiri appellans. Adde Cy. & plenius, d. Ale. hic per. 13. q. cum co. de quibus per eum, vltra quem extende iſtam regulam ét in caſibus in quib. iſnia non tranſit in rem iudicatam ſecundum. do. Ant. & Imo. in c. tenor. de iu. facit q̄ vult glo. in c. ad reprimendam, in verſicu. ſuſpendatur. de offi. or. intellige, iſtam regulam, quando eſſet contumax in non veniendo, ſecus ſi non ſoluen do. l. creditor. §. iuſſus. ff. de ap. allega. in gl. quia prima contumacia ẽ grauior, cũ impediat cognitionẽ, & diffinitionem cauſæ, & in conſequentiã ſolutionẽ. Item, q̄ contumax uerus regulariter non appellat. tex. ẽ, & ibi doct. inf. quorũ ap. non reci. de quo per Bar. in l. ſi. in 3. co. in ſi. ver. venio ad. 5. ff. de in inte. reſti. & in l. contumacia in prin. de re iu. & in l. ex cõſenſu. 6. ſi. ff. de ap. & i l. & poſt edium. §. fciendum. ff. de iudicijs. vbi tex. & Bal. in d. l. i. Pau. poſt prin. & in l. i. 8. co. magna. in ſi. & uerſi. nec puto, q̄ in talibus. ſ. de hære. inſtituen. vbi dicit his contumacibus appellationem denegari, & Bar. hic. in 2. oppoſitio. in §. & fig. de. in 1. co. i vl. no. ſup. eodem. & Bal. hic. in 1. co. ad ſi. ver. vlterius nota, q̄ verus. & in 2. co. in ver. oppo. vbi dicit uerum contumacem non appellare, & in Spe. d' ap. §. 2. ver. 1. & i §. 2. ver. 5. & in ti. de cont. §. 1. & 3. & depoſi. 8. & i ſi. Bal. ſi ad Spe. d' ap. verſi. verus contumax, & per ordi. in cle. 1. 10. q̄. de do lo, & contu. quòd eſt verum etiam a ſententiis, quæ nunquam trãſeunt in rem iudicatam. ſecundum But. & Imo. in c. tenor. de re iu. facit in fi. gl. fin. in d. c. ad reprimendã. de o. or. ité uerum, niſi ſit contumax ex cauſa minima, ut quia non habuit adunatum. Bal. in d. l. ſi. de reſti. in integ. Item verum ſi eſt contumax in non ueniendo. ſecus ſi non agendo. ſecundum Bal. ſ. l. diffamari. 2. co. verſi. mõ hic quæro. ſ. de inge. manu. item adde d. Ale. hic. in ult. co. ver. iõ. conclu. item verum ſi fuit contumax in toto proceſſu. ſecus ſi ad ſententiam tantum. quia ſ reliquo proceſſu comparuit. ſecundum Raph. per gl. i. in l. ſi ideo. ff. d' cui. adde Raph. cu. in d. l. ex conſenſu. 5. fi. in fi. ff. de ap. & Ale. hic. in pen. co. uerſi. v. 3. con clu. & latiſſime per d. Ale. in repe. l. ſæpe. in. 36. co. cum ſe. uer. circa ſecũdũ quæ ſicum. ff. de re in. conco. per eum ibi ſignatis. Item verum, ſi fuit cõtumax dolo ſuo, uel culpa ſua, non ſi dolo aduerſarii. d. l. diuus. & ibi Bar. in prin. ff. d' reſti. in inte. item uerum ét ſi fuit generaliter citatus ad proceſſum. d. l. i. inf. quorum app. non recip. Item uerum etiam in cauſis ſummariis ſecundum doct. & Bar. in d. l. i. poſt glo. Item verum etiam ſi fuit uerus contumax in non producẽdo teſtes, quia non appellat, ſecus ſi fictę, quia appellat, & producit, ſi uero fuit ve rè contumax, & uenit non tamen teſtes producit, appellat, & teſtes producit, ſecus ſi non uenit ſecundum Bal. in mar. uer. exceptio. ver. exceptionem perem ptoriam. Item uerum etiam quando contumax per ſtatutum haberur pro con feſſo, quia non app. ſecundum Pe. de vbaldis, in conſi. in Chriſti noię amen, di cendum eſt dictam appel. &c. Pe. de Anch. in c. canonum ſtatuta. 37. Car. de eõſti. contra Bal. in l. ita demum ad ſi. ver. reſtat videre vnum quęrere. inf. de procu. adde tamẽ ad prædicta omnia, q̄ contumax in dubio admittitur ad appellã dum, quia in dubio cenſetur uerus contumax, niſi appareat q̄ uenerit ad notiam citati. ita Per. de Anch. & do. Car. in cle. 1. ut lit. penden. Bal. hic, & per do. Ale. in pe. co. uer. & quod in dubio concordan. hic per eum ſigna. Item adde q̄ ad hoc. ut contumax verus excludatur ab appellãdo, oporter, quod ſit propria contumacia domini, ſecus ſi ſit contumacia procuratoris. argumen. l. i. §. ſi pro curator. & ibi Bar. in 1. q. ff. ſi quis ius di non ob. & Bart. in l. i. §. ſi. ff. quando ap. ſit. d. Ale. hic. in fi. Item adde q̄ uerus contumax ſicut non poteſt appellare, ita non potuerit ſupplicare principi, qđ cã reuideatur ita Io. de Imo. in d. l. ex con ſenſu. §. ſi. ff. de appel. refert, & ſequitur. d. Ale. hic. in ult. co. adde tamen, q̄ con tumax audiitur proponens iniuſtum grauamen apertè, ſiue miuſtum per uiam querelę ita Pan. in c. dilectus in prima colum. per illum tex. de ſequeſtra. poſſeſ ſio. & fru.

b Et an relationi nuncii credi debeat. Tu uide de hoc Bal. in hac l. §. & ſiquidem. nu. 13. uerſi. no. etiam ex hoc tex. & ibi poſui in apoſtillis ad ipſum. in uer. ſtatur re lationi. no. 1a. Rebu. in l. curioſi. nume. 2. & ibi poſui. in addi. ad ipſum in uerſi. de rebus. ſ. de curio. & ſtatuto libro. 12. & i l. prohibitum. in prin. in uerſic. cognoſcantur. inf. de iure fiſci lib. 10. dixi poſt Lanfran. de oria. in reperi. ca. quoniam contra falſam. §. citationes. numero. 6. in uerſi. officium ſuum. extra. de ꝓ Bationibus. dixi in ſtylo parlamenti. per. 4. arreſto. 213. no. Fel. in c. i. col. 6. uer. quarta cõcluſio. extra. de iudi. no. Paulus de Caſtro. conſilio. 135. & Romanus concluſio. 496.

† Adde ad hãc apoſtillam ferme ex Firmano in ſuo aureo reper. in uerſi. contu max appellat. et ea quæ notaui poſt ipſum in additionibus ad eum. §. ſupra. iſta l. §. & ſi quidem. nu. 13. uer. op. tunc quinto. in apo. in uer. unde nõ auditur. Bar to. Socinum in ſuo trac. fallen. reg. 74. ubi ponit regulam negatiuam cum ſuis fallen. de quo aliquid per Fely. in l. q̄ ad conſultationem. co. 13. uer. conſideran duos. et uer. ſequenti. de re iu. Celſus.

gum. ff. de procuratori. l. non cogendũ. §. Sabinus. & ut leg. no. cau. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ſed in perſona abſentis, qui iam cauſã pro ſe liquidauerat. & hęc citatio erat huiuſmodi. ergo &c. Quinto ne deterioris ꝯdõnis ſit non contumax, id eſt non citatus, quam contumax ſaltem præſumptiuè, contra l. non ſolũ. ff. de nox. quid dicemus. Reperio, q̄ Cynus tenet iſtã gloſ. ſed non bene videtur ha-
39 buiſſe dubiũ quæſtionis. Bar. in d. l. furioſo. pertranſit, & tenet glo. illam, lac. de But. diſtinxit illam. Aut iſte fuit abſens negotio iã liq dato, & cauſa reipublicæ, & tunc ſententia tenet. vt d. l. quamuis indubitati. Aut ſe abſentauit cauſa non liquidata, & tunc ſentẽtia nõ tenet, vt in gl. & in contrariis. ſed hæc verba non ſunt perfecta, quia non declarant, quid dicendum. ſi ſe abſentauit negotio liqui dato, ſed non reipublicæ cauſa. & iſto caſu ſuccedunt rationes, quas ſ. feci pro, & contra. quas doc. non faciunt. Et iſto caſu, licèt quandoq; pertrãſeundo in ſcholis dixerim iſtam partem poſſe ſuſtineri per rationes ſupradictas, tamen alia pars eſt tutior, ſcilicet, q̄ non valet ſententia. Nam pro ea non cauillando text. caſus videtur in l. quæſitum. ff. de re iud. dum dicit, q̄ alter abfuit, & nõ dicit de quo. Innoc. ex ſignificato verbi non curat plus de vno, q̃ de alio. Idem videtur. in l. de vnoquoq;, in prin. in co. titu. pro hoc etiam facit iſte tex. in §. præcedenti. vt ſup. dixi Ex quibus colligo citationes iſtas fore neceſſario à iure requiſitas, & ſic de ſolennitate neceſſaria peruenienti ad ſententiã, & ſic non concernunt ſa lorem tantum citati, & per conſequens aliæ rationes oppoſitæ non habent obſtare. & hæc ſufficiant.

§. Cum autem eremodicium. Hæc ẽ pars ſecundæ partis, in qua circa partes p̃cedentes remouet tria du bia p ordinẽ. Caſus abſentia partiũ lit. cont. repletur dei p̃ſentia, iõ ſi liquet de cã, ferẽ diffi. iuxta finẽ triennij ferenda, & uerus contumax nõ audiẽ appellans, & vbi vterq; ſe abſentauerit nõ, pnũciãt diffinitiuè. ſed abſolutoriè ab obſeruatione iudicii, & tunc neutra
35 pars alteri cõdemnaẽ in expenſis. h. d. † Nota, qđ ex terribilitate cuãgeliorũ, quæ iudex debet hr̃e coram ſe propoſita, abſentia partis Dei replet preſentia, ſed cũ hodie iſte ſcripturæ nõ ſic teneanẽ, an ceſſabit iſta diſpoſitio: puto, quod non propter iuſum, q̄ præſtãt ab init. o. Nota, q̄ contumax non appellat. de quo vide, quod in p̃cedenti dixi. Et hic opponit gl. de l. creditor. §. ius. ff. de app. ſoluit, q̄ hic fuit cõtumax in nõ veniendo. ibi in non exhibendo. Et ibi rõnẽ diuerſitatis aſſignat gl. q̄a hic in duobus tãtum: ibi in vno tantum deliquit, vel hic voluit impedire ſententiam, ideo punitur. vt non audiatur aduerſus eam. arg. ſ. cõia de ſuc. auth. oẽs peregrini. in fi. ibi impedire ſniam non voluit. Item no. quod prope finem triennii debet hoc fieri, ſi ante ferre iudex vellet. dic, vt ſ. in §. & ſi
36 quidem. † Item no. q̄ abſolutoria ab obſeruatione iudicii dr̃, hic ſententia pœnalis, & tñ per eam non perit ius partis, ſed ſolius in inſtantiæ, vt no. ſ. in §. & ſiquidem. ſed iõ hæc pœnalis dicitur, quia is qui preiens fuerat in caſu victoriæ erat, quã perdit cũ ſe abſẽtat. Nam vtroque abſente nõ, pnũciat diffinitiue. Et iſte eſt caſus hic & notabilis ſimiliter expenſas perdet, quaſi à contumace recuperaſſet, vt hic, q̄ tene menti. Quæro quid ſi iſto caſu, qñ vterque eſt abiens, ſit, pnunciatũ diffinitiue. di. gl. q̄ ipſo iure non valet ſentẽ tia. ita no. gl. in prin. in ſeq. §. Saly.

§. Sinautem alterutra. Hęc quinta pars in qua puidet circa ꝯdemnatio nem expenſarium fiendam victori. Caſus. Victus victori debet in expenſis legitimis condemnari ſacramento victoris taxãdis. alias iudex de ſuo reſarcire teneẽ. h. d. Op. de §. finaurẽ ex geſtis. ſ. eo. & de l. qui ſolidũ §. etiam. ff. de le. 2. & in Auth. de iud. §. oportet. Sol. dic, q̄ hæc regula fallit in duobus caſibus, videlicet, ꝑpter cõtuma ciam victoris, vt §. ſinaũt ex geſtis, & propter iuſtam cauſam litigãdi, quam habuit victus, vt d. §. etiam, & hic in gl. In dubio autẽ victus nõ præſumitur habere iuſtã cauſam litigãdi. argumẽto huius tex. & no. Ioan. Andreas in nouella extra de electione. c. i. libro. vj.
37 † Itẽ ſcias, q̄ iuſta cauſa litigãdi, vel ꝯtumacia nõ excuſat ab expẽ ſis, quę veniunt iure prouiſionis, nec ad illas trahitur ſentẽtia iudi cis ab expenſis ſoluẽdis, vt no. gl. ſingularis ĩ d. §. oportet. iuxta finẽ gl. magnæ, quod eſt menti tenendum. Debentur autem ex prouiſione, quando partes promittunt ſibi inuicem reſarcire omnia dã na & expenſas litis, & extra. unde licet iudex abſoluerit ab expenſis factis in lite, non propterea prohibetur creditor illas petere vigore promiſſionis. Nam a petitione per modum officij iudicij mercenarij dicitur abſolutus. Sed an iuſta cauſa ignorantiæ excuſat ab expenſis factis propter contumaciam abſoluti. Fertur quod Fanc. accur. tenuit quod non, quia & illæ iure actionis in factum
a poſſunt peti. vt ff. ſi qs ius di. non obtẽ. l. i. §. non ſolum. Ego idem [a] ſed non illa ratione tantum, ſed moueor, quia contumacia nõ poteſt includi in cauſa iuſta litigandi, & ſic iudicis verba ad illas non poſſunt trahi, ergo &c. vt l. apud antiquos. ſ. de fur. in fi. Sed attende, quia licèt illa verba iudicis non comprehendant, tñ peti nõ poſ ſint, quia in cis nulla condemnatio facta eſt, niſi vſque ad annum
38 per viam actionis in factum, vt d. l. ſ. §. fi. † Tunc quæro quid ſi iudex non abſoluit, nec condemnauit victum in expenſis, tunc nec eadẽ die, quod facere potuit, vt l. Paulus. ff. de re iudi. Et ſic nullũ eſt remediũ victori, vt l. terminato, ſ. de frũc. & lit. expen. an iudex teneaẽ tanẽ litem ſuã fecerit, videẽ quod ſic, p hũc text. Sed ipſum limitauit Dyn. vt intelligatur, ſi ſunt petitæ, quia iudicis officium deſeruire tenetur demum imploratum. vt l. iij §. in eum. & §. hoc iudicium. ff. de damn. infec. † Vbi autem non eſſent petitæ [b], tunc
39 b iudex condemnare poſſet, vt l. edules. §. item ſciendum. ff. ędil. edi. Sed omittens non tenetur, quia tunc non coarctatur. hoc etiam ſequitur Bart. alij dicunt, quod pro expenſis factis ante litis conteſt. neceſſaria eſt petitio libelli, quia iudicis officium circa illas non poteſt ſic deſeruire, ſed pro expenſis factis poſtea teneatur iudex condemnare, etiam ſi non ſit petitum, & hoc per dictum §. item ſciẽdum. & per hunc tex. vbi ponitur verbum oportet. in Auth. de iud. §. oportet. & per hoc inducunt quod notat glo. in l. ſi quis miſſum. §. iudex. ff. de dam. infec. Et ex hoc infert, quod etiam ſi non ſint petitę, iudex omittens facit litem ſuam. Alij vt Cy. dixerunt ꝑ tra Dy. quod iudex nõ põt ẽt lit. cõteſ. niſi petãt. Fateẽr tñ hoc peti poſſe in quacũq; parte iudicij, & ſic tempore condemnatiõis. Mo ueẽ q̄a in his q̃ facti ſunt, iudex nõ ſuppleet. ut no. ſ. in tit. vt quæ de ſunt aduo. partium. & inducunt etiam l. proc. in fin. ſ. de edẽ. Quid dicemus inter tot, & tantos doctores, expaueſco, ſed conſcius de ſaluatore noſtro, de cuius ore omne proditrectum iudicium, puto de iure tenendum, quod expenſæ factæ nedum poſt lit. conte. ſed etiam ante lit. conteſt. veniunt in condemnatione expenſa-
c rum, licet in libello non ſint petitæ, [c] quod tenuiſſe videt Petr. & Cyn. in viij. q. ſ. eodem. l. ſanctimus. & pro hoc facit hæc litera, dum dicit expenſis litium, cum & lis ſit, ante li. conteſt. vt l. cauſas vel lit. & ibi not. ſupra. de tranſac. & pro hoc induco quendam text. ſatis peregrinum, videlicet, in Authẽ. de excep. vel ſi qui conue. & reconue. in prin. vbi Imperator di. ſe prouidere ne libellus actoris alias dirigatur, niſi prius cautionem exponat, quod intra duos menſes conteſtabitur litem, vel omne damnum ei qui conueni tur reſtituet, vel duplum. Et huius prouiſionis rationem annectit, ſcilicet, ne incurabile diſpendium contingat conuento, vt per experientiam facti habetur, quia conuenti comparebant coram præ fidibus, q̃inciarũ. & q̄ eos fecerant couenire non reperiebantur, nec erat cũ quo lis cõteſtaret, & ſic fatigati expenſis incurabile diſpendiũ paticbãtur. Supponit ergo bñ illa litera, q̄ diſpẽdiũ expẽſa rum factarũ ante litẽ ꝓteſt, eſt curabile p lit. ꝓteſtatio. & ſic expẽſę factæ ante litis cõte. veniunt, & currunt eodẽ mõ, quo facerẽt alię
40 factæ poſtea, cũ oĩa fiant pp litẽ. † Sed tũc dub. ũ eſt, an factæ poſt litẽ cõteſt. ſint neceſſario petẽdę, vt ſequi poſſit condemnatio. Cy. quod ſic Dy. & Bar. q̄ nõ, licet dicãt, qđ de ſuo nõ tenetur iudex re ſarcire niſi fuerint petitæ. Ego opinio. Dyn. & Bar. ſequor in prima parte, ſcilicet, quod petitio non ſit neceſſaria. iõ cõdemnatio de eis facta abſq; petitione valeat. & hoc, quia lege non cauetur. & quia iſte text. probat oppoſitum. & uerba ſua dirigit ad iudicem, & ei neceſſitatem imponit verbum oportet. ſic in Authen. de iudi. §. oportet. Item expenſa iſta euenit in lite, non extra. & neceſſario à iure, vt plurimum quid ſoluendum, & quantum erat taxatũ, vt infra. de ſportu. l. i & clarius in Authẽ. de iudiciis. §. nullo. vnde cum expenſa ſit iudici nota, vt iudici, licet quantitas totalis ſit ei incognita, lex neceſſitauit iudicem ad condemnationem expenſarum legitimarum. Nec ſupplet de facto ſibi ignoto: ſed ei propter iudicium noto. vt alias in Lampliorem. in princip. ſ. de appella.

ADDITIONES.

a Ego idem. Limita tamen hoc, quod dicit hic Sal. & per. d. Alex. hic, & intellige tamen ſane, cũ tales expenſæ eſſent promiſſæ volũtariè extra iudicium, ſecus ſi in iudicio, & neceſſario. & in forenſi iuxta auth. generaliter, ſup. de epiſ. & cle. quia ſuccederent loco earum, quæ officio iudicis mercenario deberentur, ſecũ dum Bal. hic in 1. col. & in d. auth. generaliter. in 3. col. poſt gl. ibi in ver. iniuſte. & in l. eos. §. cautiones. ſ. de appel.

b † Vbi autem non eſſent petitæ. Tu vide de hoc Gui. de cug. in l. apertiſſimi iuris. nu. 9. & quod ibi poſui in addi. ad ipſum in ver. ſi non ſint petitæ. ſ. eo. nor. Bald. hic in nu. 5. ver. quæro vtrum iudex. & ibi poſui in addi. ad ipſum poſt Barba. in apo. in eo. ver. no. idem bal. in c. ex parte, extra de reſc. & no. tractatu clauſula rum. in clau'in ver. peto ſententiam pro me ferri. & vide apoſti. ſeq. in verſi. nõ ſunt petitę vltra quam hic habes. Celſus.

c Non ſint petitæ. Circa hoc quod tenet Sal. hic, quod iudex teneatur cõdemnare partem victam in expenſis, quando non fuerunt petitæ, dicit quod in puncto iu ris iſta pars eſt verior, ſecundum Ang. in l. pau. ff. de re iu. & ibi Imo. ſed in pra ctica ſeruatur op. Cy. & Bar. tenentium, quod non, idem Ang. & cõmuniter alij hic. & Ioan. anp. in addi. ſpe. in tit. de expenſis §. finaũtem deficies ſuper uerſi. 1. Bar. in d. §. hoc autem iudicium. Panor. in c. finem litibus, tu tene iſtam per regu lam, quam ex multis ſimilibus cumulatis tradidit Iaſ. May. in 1. uniuerſa p glo. ibi. ſup. de preci. impe. of. ubi generaliter tenet, q̄ in omni materia, in qua iudex poteſt aliquid facere, uel de iure communi, uel ex forma ſtatutorum, intelligit ſi petatur a parte. Sub. & te no. Bal. hic ſufficere petitionẽ impliciram, puta petere ferri ſententiam pro ſe, cenſetur petiſſe, quod ferat nedum ſup. principali, ſed etiam ſuper omnibus acceſſoriis. arg. l. ſi. infra. de fru. & lit. expen. quod ſequit & reputat menti tenendum Pau. de Ca. hic, ſequitur etiam do. Ale. tu adde, quod expenſæ non petitæ poſſunt peti à parte per totam illam diem, qua iudex tulit ſententiam, cum per totam illam diẽ poſſit iudex ſupplere ſententiam. l. Paul. prima. in fine. ff. de re iudicata. ita tenet Baldus in additione. Specula. in titulo d expenſis. in uerſiculo poſſunt expenſę non petitę. & eſt gl. in l. terminato. ſ. uerſi culo dominus. & ibi Bar. ſ. de fruc. & lit. expen. quod eſt not. & cordi. tenendũ

R. 23661

appella.& melius in l.2.§.fina.infra.de temp.appel. Item hæc con
demnatio expensarum venit ꝓpter victoriam causæ, & eius cõse
quentiã necessariam à lege inductã. Vnde illud officium deseruit
principaliter sententiæ,& sic sibijpsi, licet ex hoc commodũ par-
ti victrici redundet. Item hoc concernit unam communem utili
tatem, vt compescatur temeritas litigantium, & potissimè, quia
sententia lata victor non habet remedium, vt l.terminato. infra.
41 de furt.& lit.expen.† Item qua ratione iudex absoluit victum pro
pter iustam ignorantiam, q̃ sibi apparet ꝑ acta, vt puta, quia hæres
fuit debitoris, etiam sine eius petitone, ita vbi causa iustæ ignoran
tiæ non apparet, eum condemnare debet absque petitione victo-
ris; etiam sine eius petitiones; ne iudicium claudicet. vt leg.fi.in-
fra de fru.& li.expen.& pro his etiam supra ea. leg. §. si quidam.
& §.finaũt ex gestis. Et ex his apparet, ꝙ §.hoc iudicium.l.4. ff.de
dã.infec.non habet obstare, nec allegatio Cyn. Idem ex prædictis
apparet, ꝙ parte etiam nõ petente iudex debet victum in expensis
cõdemnare, alias de suo resarcire tenet̃, vt hic. Fateor bene cautelã
esse, vt petat̃, vt sic opiniones euitentur. Quæro, quid si ꝑ parte tẽ
poris iusta ratione motus litigauit, postea perquisita veritate teme
re processit, an pro toto tẽpore cõdemnabit̃ in expensis. Bart.dicit,
ꝙ nõ, solũ ꝑ eo tpe, quo temere processit. vt l.qs inficiatus.ff.depo
siti.facit.l.destitisse.ff.de iudi. Quid si in parte rei obtinuit,& ĩ parte
a succubuit, di.Iacob.de Are. quod alter alteri pro sua rata [a] condẽ
natur in expensis, quia vterq; est victor,& victus,& pro eo induco
gloss.hic volentem.infra.de iureiur.l.generaliter.§. his de præsen-
tibus.ver.exponens. Sed ego dubito, qa videt̃, ꝙ actor debeat con
demnari reo,& non econtra. Rõ est quia reo licitum fuit negare
totum propter partem plus petitam.ar.ff. de reb.du.l.si is qui du-
centa.§.vtrum.& no.in c.præsentiũ. de testi.lib.6. Et si ei hoc licet
de iure, ergo pœnam expensarum non dẽt pati, sed actor q̃ insistit.
ar.l.Grachus.ifra.de adul.& licet post ꝓbationes liqueat reo partẽ
deberi.non minus liquet actori partem non deberi. Vnde cũ non
desistat à toto seu ab illo pluri, non tenetur reus partem offerre
nec desistere, sciens quod actor non tenetur illam recipere, vt ff.de
vs.l.tutor.§.lucius.& pro hac parte videtur tex.& glo.infra.de plus
peti.l.j.circa prin.& est gl.signata sup verbo dispendio, sed dic.vt
dixi.in d.l.j.in vlti.q.& scias, ꝙ glos.in l.cum quædã puella.§. fina.
ff.de iuris.om.iu.dicit quod actor si dolo petijt, in oĩbus expensis
42 condemnari debet.† Quæro, an ꝙ hic dicit̃, vt victus victori con-
demnetur in expensis, habeat locum in sententia interlocutoria.
Spe.di.ꝙ sic, in ti.de expensis.§.finaũt.versi.sed nunquid deficiens.
Quæro si fui condemnatus in aliqua interlocutoria in expensis
vel ob contumaciam,& postea obtinui in diffinitiua, & aduersa-
rius mihi fuit cõdemnatus in expẽsis, an expensæ quas solui rõne
cõtumaciæ, vel ratione interlocutoriæ ꝯ me latę, debeant mihi re
stitui. Dic quod non.secundum Guil.ar.de pign.actio.l.si pigno.ij.
43 rñ.ff.de dam.infec.l.damni.§.cum parietem.† Quæro, an expen-
sæ ratione victoriæ veniant in criminalibus.dic, quod sic. vt plene
scripsi in l.qui in crimen infra.qui accu.non pos.& est text. secun-
dum vnam lectu.in l.fi.ĩ. de fruc.& lit. expen. Quæro, an idem
in causa app.dicendum quod sic, si idem succubuit in vtraque.sed
vbi succubuit qui obtinuit in principali.tunc glo.infra. de re.cre.l.
generaliter.§.& si iudex.di.quod succumbẽs debet absolui ꝓpter
iustam causam litigandi, quam habet ex prima sententia. Aliter te
net Inno.extra de dolo.& contu.c. finem litibus.& §.iij. in c.iuris
44 ignorantia.de re.iu.lib.6.dicam in dic.§.& si iudex.† Quæro, an
sacramentum cal'. habeat ab ista condemnatione expensarum
excusare,& tenet Guil.quod sic.in Auth, de iu.§.oportet.sed Cyn.
tenuit contrarum in auth.generaliter.s̃.de epi.& cle.& ego idem,
vt plene scripsi in l.qui crimen.infra.qui accu.nõ poss. in 5.q.& ita
45 se habet communis opi.& mundi practica.† Quæro, an à cõdem
natione expensarum ratione victoriæ possit appellari. dic quod
sic.vt l.fi.infra.quan.prouo,non est ne. Quæro in casu, in quo iu-
dex de suo resarciret istas expensas, an si soluit eas, possit petere ab
b eo quem condemnare omisit.[b] Spe.in ti.de impen.§.fi. ver.illud ẽt
no.tenet, quod sic, per tex.infra.de exact.tri.l.missi opinatores. lib.
x.q̃ meo iudicio non multum urget, quia ibi repetunt ab obligatis
soluere tpe, quo ipsi opinatores soluerũt fisco. Sed uictus ad istas
expensas nõ erat obligatus, nisi in eis cõdẽnaretur cogitandũ est.

ADDITIONES.

a Pro sua rata. Ad hoc adde Bal.& quod habetur per Imo. in l. quod solidum.in
princ.ff. de le.2. de quæstione uide etiam per Spe. in ti. de expensis. §. pe.in c.
fi.cano.in c.finem litibus. Bal.in l.eos.§.cautione.ĩ. de ad ap.add etiã ꝙ ꝑdicto
casu, quando actor in parte obtinuit.& in parte succubuit, si iudex in sentẽtia
diceret uictum uictori condemnamus in expensis, talis sententia esset nulla ꝓ
pter incertitudinem, cum uterque sit uictor,& uictus, secundũ Bar.in l.si lega
tario.§.fi.per illum tex.ff.de fideicom.liber.de quo etiã per Bal. in l.termina-
to.in penul.col.ad fi.de fru.& lit.expen. Imo, in l.iudex posteaquã.ff.de re iudi.
do. Ma.math.in no.4, quãuis cõtrariũ in hoc vlti.tenuerat. Lu.in l.1.ff. de re iud.

b † Possit petere ab eo quem condemnare omisit. Adde Bald.in addi.ad Spec.in lo
co per istum allega.& in l.sanci.ĩ.eo.dixi in apostilla ad Iaco.rebuffi.post eũ in
l.missi.ĩ.de exa.tribu.libro.x.& in addit.ad Lanfr.de oria.in c.quoniam contra
falsam.§.expensæ num.12.uersi.iuxta præmissa quæro.ni uersi.causam suã ex
tra de proba.no.Hosti.in summa.tit.de dolo.§.qua pęna.versi.illud specialiter.
& Fely.in c.significauerunt.in prin.extra de excep.

§. Si autem vtraque. Hic sexta, ĩ qua punit iudi
cẽ intra sua tẽpora cãm nõ
terminantẽ. Casus. Iudex negligẽs cãm intra triẽnium terminare,
si sit de maioribus in decẽ libris, si de minoribus punitur in tribus
fisco applicandis.& ab officio debet remoueri, & eo mortuo, vel
alias mutato intra triennium, si ad litem terminandã supererat mi
nus anno, supplet̃ annus à lege, aliter non,& h.d. Nota ꝙ vitia ca-
46 dũt in miserrimis causis.† Itẽ illi sunt digni maiori pęna, quib. ma
ior administratio est cõmissa.concor.l.presbyteri.s̃.de epi.& cler.
Itẽ quod qui delinquit in officio, remouet̃ ab eo. Item, ꝙ tempus
augmentatur interdum successori, vt litem possit plenius discute-
47 re,& terminare.† Quærit gl. quando stat per iudicem, vt hic, an
instantia pereat.quidam, ꝙ non, per tex.in Auth.vt spon.lar.§. hoc
quoque transumptiue.ĩ. de temp. appel.auth. item si.sed.Guil.te-
net oppositum,& bene, vt patet hic dum litera di. propter, ꝙ trie-
niũ fuerit transactum. Sed subiũgit gl. ꝙ restituit̃ ꝑ l. sed si pretorẽ.
§.ait ꝑtor.ff.ex qui.cau.ma.& in hoc male, vt patet.ĩ.ead.l.§.fi. Vbi
minor non restituitur nisi in subsidium; ergo nõ maior. Ideo me-
lius not.in d.auth.item si. Non od.§.ait prætor.quia ibi de tempo-
re actionis, qua præscripta perit ius partis, hic de tẽpore instantiæ
causæ principalis, qua perempta ius non tollitur parti, licet secus
sit in causa appellationis.ideo nõ habet obstare.d.§.hoc quoque.
Vt autem partes non appareant negligentes consilium est, vt pro
a testationes a multiplices faciant iudici. Quærit gloss.an quod hic
dicitur procedat in iudice annali.quidam, quod non, quia semper
in subrogato fieret suppletio,& sic lis efficeretur immortalis con
tra mentẽ huius.l.vt patet in eius principio.sed Doc.& Cy.ꝯ, quia
suppletione semel vni facta; amplius nõ supplebitur.ar.l.fideicom
missum §.si qs.de leg.3.& eius qđ no.in l.ab hostibus.§.sed qđ sim
pliciter.ff.ex qui.cau.ma.& sic omnes sequentes illum, cui supple
tio est facta, habebuntur loco illius.argum.instit.de ac.§.fuerat,&
per hunc modum immortalitas causæ,& suppletionũ in infinitũ
euitabuntur. Et hoc idem dico in semestri. Verum tamen in iudi-
ce, qui non habuit annum, pœna hic posita non haberet locũ, quia
iudici est imposita hæc pœna, quando eius iurisdictio durat per an
num,& vltra, Et constitutiones pœnales extra suum casum nõ de
bẽt extendi, vt ff.de lib.agn.l.i.§.eleganter,& de lib.& posthu.l.cũ
quidam.in prin.Saly.

ADDITIO.

a Vt protestationes. Et no, perpetuo practicam, quam etiam tradit Bal. & sequi-
tur do. Alexan.ut hic, quod quando stat per iudicem,& non per partem, debet
pars expresse protestari iudici,& debet in actis apparere đ tali protestatione,&
talis protestatio secundum Bal: non solũ est utilis, imo est necessaria, & ad istã
regulam, quia maximi momenti est in actu practico, adde, quod facit, quod per
Bar.in l.Titiæ Seio.§.vsuras. ad fi.de le.2.& gl.solennis. in c.cupiens.§.ꝙ si per
20.in ver propositum.de elec.in vi.& ibi per Ioan.de Imol.& Gemi.& ꝑ gl.in
c.plerunque.in gl.fi.super verbo negligentia.de rescri. per Bal. in c. si autẽ.in c.
ti.de rescri.& Bal in auth. Itẽ si appel. infra. de temp.app. & no.per Bart.in l.ii.
§.dies.in ultimo.no.ff.quando ap.sit.facit etiã, quod no Bal.in d.c.plerunque.in
1.col.per gl.facit etiam, quod habetur per Ange.in auth.sed is.infra. de tempor.
app.item facit.ꝙ habetur per Inn.& alios in c.ex transmissa. de præscri. & cla-
rius per dom. Anc.de bu.in c.cũ non liceat.eo.ti.& per do. Alexan.de Imo.in cõ
si.l.ccxciij.quod incipit viso themate suprascripto.& allegationibus elegantissi
mis.in pe.col.ad fi.& ita pulchre limitat Bar.in l.naturaliter.in pe.co.ff.đ vsuc.
item adde, quod no. Bar.in l.quod commeatus.per illum tex.ff.de re.mil.& in l.
2.§.quod diximus.ff.si quis cautio.& idem no. Bal.in l.fi. per illum tex. đ adul
itẽ adde, quod dicit Bart.in l.dam.infe.§. Sabini.circa fi.ff.de dam.infe. facit tex.
in l.si qs.sup.đ offi.ciui.iudi.item adde, ꝙ nõ sufficit petere à iudice, & ꝑtestã
ri, sed dẽt petere instãter,& instãtissime, sicut quãdo pars petit apostolos.ita ꝑ
bat tex.in l.fi.in ver.si uno o pe.infra.de tem.app. ꝑ quẽ tex.ita tenet Bal.ĩ auth.
itẽ si ap.ĩ.de tẽpo.ap.& Bal.in addi.ad specu.in ti.đ ap.in ver.moto. Io.de imo.
& do. Phi.de Perusio.in c.ex ration. de ap. ad quod etiã adde quod habetur per
Ang.in consi.cxl.quod incipit quidã Mattheus,& sequitur do. Alex.in cõ.305.
quod incipit uiso processu causarũ usurarũ.in pe.col.caue tñ.qa aliter tenet Pa
nor.in d.c.plerunque.de rescrip.& in c.ex transmissa, de rescri. cõtrariũ aperte
tenet.d.Fran.de Are.in cõsi.clxii.quod incip. uerũ est, ubi de hoc.ponderat Bar.
in d.l.2.§.quod diximus. dũ dicit esse de consuetudine. ergo ꝫm eũ nõ de iure.

§. Illo proculdubio. Hic septima, in qua prouidet qđ
fiedũ, quãdo ꝑ aduocatũ ẽ factũ,
quo minus sñia intra trienniũ terminetur. Casus. si facto, vel negli
gentia aduocati cã intra triennium nõ terminatur, aduocatus in
duabus libris auri punitur,& absolutoria propter lapsum instan-
tiæ ab obseruatione iudicij fertur, cã expressa in sñia, & si propter
salarium non solutũ is retardat̃, iudicis officio pars soluere cõpel-
lit.h.d. No.hic quod in sñia exprimi debet causa. Secũdo, ꝙ aduo
cati non pñt deserere aduocationem sine causa. Tertio, quod iu-
dicis officio cogitur quis soluere aduocatis,& quod hoc officium
est hic mercenarium, quia deseruit liti,& in lite, ne dilatetur. Et
ex hoc nota quod ad solutionem dilationes parti nõ sunt dandę,
48 per quas inferatur dilatio liti terminandæ.† Quæro, in qua senten
tia debet causam exprimere.respon. glo.tripliciter. Primo in sen-
tentia qua condemnat aduocatos ꝫm Hu.& hæc bona, vbi con-
demnat eos officio suo mediante, sed vbi ex post facto ad petitio
nẽ partis, vel in inquisitione contenta sine alia expressione facta
ĩ sñia ar l.vt fundus ff.cõ. di. Secundo dicit gl.in sñia, in qua absol
uit ab obseruatione iudicij, hic non est bona in casu nostro, in quo
supponitur instantiam perẽptã esse, quia tũc sunt iam partes ipso
iure

qui admisit non admittendũ, vel non audiendum, fecit litẽ suã,&
sic ad omnia damna illata pertinet, qđ non in causis bannitorũ, q
non debẽt audiri. Item not ꝙ executores prætermittentes efficaci
ter exequi, ꝙ debent, faciunt litẽ suã, licèt & aliter puniãtur, ut l.2.
ĩ.de spor. Item not.ex fi.ꝙ hæc lex locũ habet in quolibet iudice.
4 † Item ex litera neq; citari.no.ꝙ pedanei iudices neq; citãt per edi
cta, concor.in Auth.de exhi.re.§.si verò qdam. Et dicunt pedanei
q humiliora negocia disceptãt;& etiam delegati.vt ĩ. ti 2.l 3.4.&
5.& sic no.qđ delegatus non citat ꝑ edicta, fallit in delegato princi
pis.vt in auth.q semel.ĩ.quomodo,& qñ iudex. Item ex litera req-
siti not.ꝙ iudex per seipsum potest requirere, & citare partem, ut
hic.concor l.2.ĩ.quomodo,& qñ iud. Item, ꝙ iudex, qui non potest
citare ꝑ edicta: potest per seipsum,& per nuntium, ut hic cõiuncta
gl. Item ex litera (mala conscientia) notant quidam, ꝙ iste tex. hẽt
locũ solum in uero ꝯtumace. Sed cõsuetudo se habet in quocũq;,
& pro hoc facit hæc auth.in prin.& probatur tali ratione. Nam ex
contumacia ficta siue ꝓsumpta peruenitur ad primum decretum.
Nec reus ꝯ quem est interpositũ recuperat possessionẽ, nisi prius
reficiat expensas, ut ĩ.de bo.au.iu.pos.auth.eius qui iurat. ergo &c.
Ad hunc ergo tex.subaudi vera, vel præsumpta,& quandoque ex
vna, quandoq; ex trina citatione, ut dicam in 18.q.Opp.cum gl.ꝙ
hæc lex sit superflua per l.properandũ.§.finautẽ alterutra.s̃.eo.Vel
oppo.ꝙ expensæ nõ debeant refici, nisi sentẽtia lata super eis.& in
fine litis, ut dic.§.si autem alterutra. Solu.vt in glo.j.videlicet, ꝙ illa
de expensis post litem conte.tantum, hic ante,& post. Hæc gloss.
sentit, ꝙ in expensis reficiendis ratione victoriæ non ueniunt ex-
pensæ factæ ante lit.conte. Ego aliter teneo, ut ibi scripsi. Subiũgit
gloss.ꝙ illa de expensis debentis in fi.causæ q.d.ꝙ ibi de expẽsis de
ductis in condẽnatione ratione diffinitiuę sententiæ: hic de expen
sis debendis rõne contumaciæ ante diffinitiuã sententiã cõmissæ.
Sed hic attende, ꝙ istã gl.allegãt quidã, ꝙ sentiat, ꝙ in interlocu-
toria victus uictori non sit in expẽsis cõdemnãdus, ꝙ hic ẽt rõne vi
ctoriæ peti non possint tamen rõne retardati processus peti pote-
runt, ut l.nõ ignorat.§.finautem utraq;.ĩ.de fructibus,& litiũ expẽ
sis. Sed doc.communiter tenẽt, ꝙ ratione victoriæ debeat in expẽ
sis factis in causa illa interlocutorie cõdẽnari, sicut in diffinitiua ꝓ
pter rationis idẽtitatẽ,& quia interest nostra plures rationes habe-
re, ut l.non est nouum.ff. de act. empt.& hoc tenet Spe. in titu.de
expẽ.§.finautẽ.ver.sed nunquid deficiens. Et plus est, quia si nõ sit
a interlocutoria condemnatus in expẽsis, in quacũq; parte iudicij [a]
potest peti condemnationẽ fieri: quia iudicis officium, ad huc du-
rat, ꝙ non potest diffinitiua: quia lata sententia expirat, vt l.4.ĩ.de
po.licèt ex æquitate permittatur eadem die, vt l.Paulus. ff. de reg.
iu.secundum unã le. Ad hanc gl.resp.quod ipse hoc non denegat,
& si negaret malè diceret. Hãc etiam opin.tenet Inn.in c.sæpe. ex
tra de appel. stat ergo so.contrarij, quòd ibi de expensis ratione ui-
ctoriæ: hic ratione contumaciæ.& illę non possunt peti, nisi condẽ
natione de eis facta: hæc sic per modum excipiendi, ut hic. an aũt
5 alio modo peti possint.ĩ.dicam.† Oppo. 2. ꝙ expensæ non taxen-
tur. vt l.qui restituere.ff.de rei vendi. Sol.non taxãtur a lege, ut ibi,
sed ab homine sic, ut hic. Opp.3.quod prius non iuretur,& postea
taxetur, vt in auth.nouo iure, hic posita, ubi ordo ponitur econtra.
Sol.quod illa corrigit istam. Oppo.quod tex.iste in fi.implicet con
tradictionem dum dicit (non citati, sed requisiti) cum requisitus di
catur citatus.vt l.tres denunciationes.infra.quomodo,& quãdo iu
dex.sol.vt in gl.quod hæc verba non citati,&c.intelligãtur scilicet
per edicta,& illud requisiti intelligatur per nuntium, vel iudicem,
circa quod adde quæ super tex.dixi. Reuertor ad generalem ma-
teriam expẽsarum,& primo quæro de personis, scilicet, an hæc lex
habeat locum, tam in actore quàm in reo,& dixit quod sic, ut su-
per litera in prin.dixi.& hoc etiam tenet Cy in quæstione.2. Quæ-
ro secundo de quo contumace loquatur, dic de ficto, vel ꝓsumpto,
ut super litera in fi.dixi. Quæro tertio, an referat ex qua causa fue-
rit cõtumax,& dico, ꝙ nõ, dummodo ante sñiam sit ꝯtumax. Vñ
not.quòd in nostro ꝓposito tripliciter quis ꝯtumax dr̃.vno modo,
quando citatus nullo mõ venit. Scđo, qa venit, sed non perstitit, vt
debuit: sed illicentiatus recessit.vt l.scire oportet.§.scire. ff. de excu.
tuto. Tertio quòd pręsens noluit rñdere.vt ff.ex qui.cau.mai.l. sed
si per errorem.§.deinde ait prætor.ver.sed si dum decreto. His cũ
tribus casib.iurisdictio ei denegari potest.& ideo quolibet istorũ
casuum iudex non debet eum audire, nisi refusis expensis contu-
6 maciæ, ut hic.† Quæro.4.quotuplici ex causa expensæ factæ in lite
possunt peti.& dic quòd quadruplici, vt inquit Cy.una ratione vi-
ctoriæ siue totalis: quia pro eo lata est diffinitiua: siue particularis:
quia uicit in interlocutoria. Et primo casu expensę totalis causæ
petuntur. secundo illi articuli tantum. vt s̃.dixi. Secunda cã rõne
retardati processus.vnde si comparuit,& pñs fuit: sed litẽ ꝑ amba-
ges ꝓtraxit, condemnandus est in expensis, ut l. non ignorat.ĩ.de
fruc.& litis expen. Et no.quod istæ possunt peti iudicis officio, ut
ibi probat̃. Tertia causa ratione temerariæ citationis: vnde si est ci-
tatus non citandus, debet qui fecit eum citari condẽnari in expen
sis.ut ff.de iudi.l.eum quem temere,& hæc iudicis officio petũtur
nec finem litis expectare possunt, vt patet ad sensum. Quarta cã est
ratione contumaciæ, vt hic, in quacunque parte litis hæc contu-
macia contigerit, peti possunt, vt hic in litera.& triplici de cã põt

euenire hęc ꝯtumacia, ut proxime dixi.† Quæro v.ad declaratio-
nem proximè dictorũ si cõtumacia ista fuit ante litẽ conte. an lex
ista habeat locũ, licèt fuerint opi.vt hic in lec. Cyn.tñ sequor opin.
Pet.q dixit, ꝙ sic:& ꝑ hoc facit hæc lr̃a ibi circa ingressũ litis, &c.
potuerunt ẽt per uiã delegationis iurisdõis, ut hic,& ẽt officio iu
dicis, qa in lite oriunt̃, vel occasione fiunt, & qa ad iudicis officiũ
spectat mulctare contumaciã, ut ff.si quis ius di.nõ ob.l.j.etiã ante
lit.ꝯte. ergo fortius in refectione expensarũ,& procedunt ꝑdicta
ẽt si iudex sit delegatus.vt l.2.ff.de iur.om.iud. Nec ob. ꝙ delega-
tus non videat̃ ante litis ꝯte.hr̃e officium.ut l.si reus cum ibi no.ff.
de ꝑcu.qa verũ in ꝯcernentib.diffinitionẽ cãæ, vel quasi, ut ibi.sed
in concernentib.exercitium iurisdictionis delegatæ,& eius hono
rem,& protectionem sic, ut hic,& dic.l.ij. Dicit.n.hæc l.omnes iu-
dices.sed constat iudicem delegatũ esse iudicẽ etiam ante litis cõ
test.vt s̃.l.proxi.ver.per quã.& maximè post citationẽ, per quã cæ-
pit exercere iurisdictionẽ,& in eius persona perpetuari. vt c. gratũ.
& c.licèt.extra.de offi.dele.& subiungit Pe.ꝙ etiã si non petant̃, iu
dex suo mero officio põt illis facere resarciri: qa hodie est in pœna
contumaciæ, quã suo officio põt punire. Quæro. vj qđ si ꝯ contu-
macem lit.ꝯtest.est processum ad ulteriora in cã, ꝙ olim in reo po
terat fieri,& hodie ẽt in actore; qa eremodiciũ etiã in reo contrahi
põt, ut s̃.eo.l.properandũ.§.j.an locũ habeat ista l.dicit Cy. ꝙ non:
qa ex quo est processum, sed ac si pñs fuisset, apparet, ꝙ aduersari9
ex illius contumacia dãnũ non est passus.imo plus dicit ipse, ꝙ si
non est processum, culpa est huius pręsentis, qui procedere nõ fe-
cit: ideo nec eo casu locum habet.l. Sed mirãdũ de eo: qa aut hæc
l.facta fuit post l.properandũ, & tunc per illam non potest dici cor
recta.aut ante,& tunc cum hæc l.habeat locum etiam in reo, vt s̃.
dixi,& olim reo absente contrahebat̃ eremodicium,& nihilomi
nus.l.ista locum habebat ergo,& hodie siue sit in cã ꝓcessum, siue
non, lex ista debet habere locum, ut expensæ factæ cã contumaciæ
tantum veniãt reficiendæ,& cætera dãna, quæ ex uitio ꝯtumaciæ
sunt illata.ex his patet, ꝙ culpa non põt adscribi ꝑsenti, si nõ ꝓces-
sit ulterius:& maximè, quia ex culpa obiectum opponens cõmo-
7 dum sentit.vt ff.de iur.do.l.cum in fundo.§.ꝙ si mulier.† Quæro
septimo si damna illata ex huiusmodi uitio veniant in refectione,
vt hic, quæ sunt illa damna. Respondeo expensę citationum. Item
expensæ in loco iudicij factę pro se, equis, familiaribus,& hospitio,
quas nõ fuisset facturus in domo paterna: nec si citatus comparuis
set, facit.ĩ.de app.l.eos.§.si quis autem damna, aut quia propter ab
sentiam suam vinea ei non potauit, vel latrones ingressi sunt do-
b mum eius,[b] & multa exportauerunt, non veniunt: quia non ex vi
tio contumaciæ, sed ex alio facto a lite extrinseco contingunt.fa-
cit.ff.de act. emp.l.si sterilis.§.cum per venditorẽ.& de fur.l.verũ.
& si non huiusmodi damna, multominus lucra amissa, vt inquit
8 Cy.† Quæro octauo, an sit necessaria trina citatio, vel vnum pe-
remptoriũ pro omnib.an vero sufficiat prima citatio, vt per illam
non venientes teneantur ad refectionem expẽsarum.& dicit glo.
Ber.in c.quoniam cõtra falsam.de prob.quæ incipit, q̃ cõtinet &c.
qđ si ex prima citatione non venit, sufficit. Iac. de Are. dixit quòd
trina requiritur, vel vna peremptoria pro omnibus; quia ante con-
tumax non dicitur.vt s̃.eo.l.properandum.§.j.& ĩ. quomodo,&
quando iudex.l.consentaneum &l.tres denunciationes. Prima
opin.communiter habetur,& practicatur, quia text. iste simplici-
ter de citato, vel requisito loquitur,& satis dicitur contumax,&
quantum ad hoc propositum cum absque iusta causa impeditus
non venit: quia tunc mala conscientia dicitur fecisse, vt hic in fin.
Et intelligo quando fuit citatus personaliter, vel ad domum, sed
constat citationem ad eius notitiam peruenisse tali tempore, quo
potuisset in termino congrua hora comparere, argumen.l.ex con-
sensu.§.fin.ff.de appel.alias non posset eius malę conscientiæ im-
primi, ut requirit hæc litera in fine. Sed demum post trinam cita-
c tionem [c] vt in contrarijs,& ita potest verificari opinio. Iaco. præ-
dicti, licèt doctor. dicant, quòd illæ ll. loquuntur, quantum ad ef-
9 fectum perueniendi ad diffinitiuam sententiam.† Quæro nunc si
reus contumax passus est missionem ex primo decreto; an tenea-
tur ad refectionem istarum expensarum,& videtur, quòd non,
vt lege. satis.ff. de in ius vocand. In contrarium, quia propter ma-
ioritatem contumaciæ non debet minorari pœna, sed augeri, ut
infra, de seruis fugitiuis. lege. quicunque. cum similibus. Item,
quia contra contumacem, omnia remedia accumulantur, nec
vnum

ADDITIONES.

a In quacunque parte iudicij. Tu vide de hoc plenè Bal. in l. properandum. §. sin
autem alterutra.in fin.& quod ibi posui in apost.ad ipsum, in versi.tempore in-
terlocutoriæ.supra, eodem, dixi plenè in addit. ad Lanfran.de Oria. post eum
in c.quoniam contra falsam.§.expensas, num.12.versic.notandum est, extra, de
proba.not.doc.in c.finem.extra, de dolo,& contu.& Bal.in sua marga. in uersi.
condemnato.versi.4.Celsus.

b Latrones ingressi sunt domum eius. Tu vide de hoc per Paul.de Leaza. in c.finem
litibus.extra, de dolo,& contu.

c Sed demum post trinam citationem. Tu vide de hoc Bart. in l.2. ff.de in ius uo-
cand.& in l.non ignorat.infra, de fru.& lit.expen. Bald.omnino in c.cum dile-
cti.extra, de dolo,& contum.& Paul.de Leaza.in c.finem litibus.ubi tenet cum
Bald.eod.titu.

vnum per aliud excluditur.vt extra,vt lite non conte.c. qui frequẽter.Et his omnib.ponderatis Imperator hodie de hac quæstione facit text.in Auth.đ exhi.& intro.re.§.si vero.col.v. transumptiuè.
10 j̃.de bo.au.iu.pos.aut.& qui iurat † Quæro decimo dixi.s̃. ꝙ istę ĩpẽsæ pñt peti iudicis officio,& ꝙ nõ expectat̃ victoria cãæ,sed statim fit cõdemnatio.Sed an tunc erit necessaria trina citatio, vt veniat auditurus ꝯdemnationẽ expensarũ,dicit Cy.ꝙ non,qa hęc ꝯtumacia est notoria iudici,& parti,ergo &c.vt l.nullũ.j̃. de testi.facit ad propositũ.c.querelã.extra.de ꝑcur.qđ mihi placet,vbi perẽ-
a ptoria citatio ꝑcessit,nec aliàs,[a] hoc pp quod dixi in ix. q. Quæro xj.si ꝑcedat̃ ꝯ aliquẽ per viam denunciationis & denũciator sit cõtumax,an ab eo peti possint huiusmodi expensæ. dicit Cy. ꝙ sic.
11 arg.l.seueriter.& ar.j̃.de ex.& su.recupera.l.j.li.x.Quęro xij. an ꝯdẽnatus in expensis ratione contumaciæ possit appellare.Et dicunt q̃dam,quòd non si est verè contumax,aliàs sic.vt s̃.eo.l.properãdũ.§.sinautem reus.in fi.& j̃.quorũ ap.l.j.& qa in maiorib.& in minoribus negocijs appellat̃.vt j̃.de app.in maiorib.& l.in mulctis. Sed Pe.& Cy.dicunt,ꝙ si cõdẽnatio facta est,eo stante adhuc nõ possit appellare. vt in §.præalleg.Sinautẽ sit facta in eum reuersum,et ꝑsentem tũc possit.& intelligitur,ꝙ de mulcta dicitur,quod est notandum.Sed adde,ꝙ licèt condemnatio sit facta in absentia,si tamen taxatio sit facta in præsentia,ab ista taxatione potest appellari,quia tunc presens est,ut in ratione Petr.& quia cõiter dicunt,ꝙ à taxatione expensarum appellatur ar.j̃.qñ prouo.non est ne.l.fin. & ab exactione,si modus excedatur in exequendo.vt j̃.quor.app. non reci.l.ab executore.facit quod no.Inn.extra,quod me.cã.c.super eo.Et hæc sufficiant de impensis,quæ veniunt ratione cõtumaciæ.De his vero,quæ veniunt ratione victoriæ dixi in l. properandum.§.sinautem alterutra.supra eod.

ADDITIO.

a Nec aliàs. Adde Bal.hic, & Alber. de Ro. in l.vnica.§.2.in 2.col. ff. si quis ius di. non obtem,licèt ipsi non allegent.tu.adde tex.secundum,d.Ias.May. hic in c.cõstitutus,& ibi glo.expressè in verbo taxatione.de procu.idem tenet Inn.in c.calumniam,de pe.Io.An.in c.finem litibus.de do.& contu.ponunt d.Ant.& Imo. c.i.de iud.& ista est communis conclu.quòd non requiritur noua citatio.limita & dic latius prout hic,per do.Iaso.May.in 3.col.

AVTHENTICA.

1 *Causa iusta ab vtraque parte quandoque fouetur.*
2 *Actio,an nascatur ex iuramento super expensis pręstito.*
3 *Sententia condemnatum in principali ab expensis absoluens, an valeat.*
4 *Iudex causam specialiter cum mouentem exprimet in sententia.*
5 *Absolutionis causę iustæ,quæ sint.*

a Nouo iure. [a] Casus.hodie litis expensę prius taxantur, postea iuratur.ex iusta tamen causa litigandi potest victus ab expensis absolui.h.d.Not.quòd non debet ape
1 riri via periurijs.† Item quòd propter negocij varietatem potest cõtingere quandoq;, quòd vtraq; pars litigantium foueat iustã causam,licet in dubio succumbẽtem presumatur habere iniustam.vt s̃.eo.l.rem non nouam.in fi.quod absolutoria ab expensis debet ĩ se ferre causam.Quęro circa primam partẽ,quid si iudex taxauit, & secundum taxationem est iuratum, & postea iudex cõdemnat in minori quantitate:an sententia valeat.dic quod non,arg. huius literę,coniuncta.l.non dubium.s̃.de leg.Quęro,an per hanc auth. corrigitur.l.videamus.ff.de in lit.iur.dic,ꝙ non,ut in gl. nam taxatio,quę fit ibi post iurm in litem, non reddit quẽ periurum, quia
2 est solum contra ineffrænatum appetitum.Quęro an ex iuramento super expensis præstito nascatur actio in factum, vt aliàs in iura
b mento litis decisiuo.vt j̃.de iureiur.l.actori.Dicit Inno. quòd nõ [b] c.sup eo.extra quod me.causa.quia tũc oritur actio in factum, qñ iuratur super facto sui natura obligatorio.Sed hæc factio expensarum non est sui natura obligatoria aduersarij.vt l. terminato. j̃. de fru.& lit.expen.ergo,&c. Addo aliam rationem,quia iustum iuramentum defertur à iudice,& necessario, & non principaliter seu simpliciter super factione expensarum,sed super taxatione earum idest quod vsq; ad quantitatem taxatam fecit expensas.& iuramẽtum à iudice delatum non inducit actionem in factum, vt no.do. in d.l.actori.& in l.nam & postea §.fina. ff. de iureiuran. ergo.&c.
3 † Quæro circa secundam partem,si iudex condemnatum in prin-
c cipali absoluit ab expensis,& nullam causam addit,[c] an sentẽtia illa absolutoria valeat.& videtur,ꝙ non,per istum tex.iuncta.l.non dubium.s̃.de legi.Item quia supposita condemnatione in principali,sequi debet condemnatio in expensis iuris dispositione.ut supra eo.l.properandum.§.sinautem alterutra.& in Auth.đ iud.§.oportet.Si ergo ex condemnatoria sequitur absolutio incontinẽti,necessario vr̃ error iuris expressus in absolutoria sicut iudex si pronunciasset Titium esse minorẽ.14 an.& cum potuisse testari. Nã hæc secunda pars est ipso iure nulla.vt j̃.qñ prouo.non est ne.l. 2.quia prima parte supposita infertur ex iuris dispõne cõclusio negatiua, ꝙ ipse non potuit testari.& tñ ex priui.sibi concesso potuisset testari,sicut ex priuilegio iustæ ignorantiæ reus potest absolui, Hæc opinio est æqua propter iudices,qui multoties fauent partibus vo
4 luntariè sine iusta causa in absolutione expen. † Quæro secundo, an sufficiat generaliter dicere,quod habuit iustam causam litigandi,an non descendendum est ad speciẽ causę,& videtur,ꝙ sufficiat generaliter dici,arg.j̃.de iud.l.fi.Ego puto,ꝙ causa,quæ specialiter mouet iudicem debet exprimi in sententia. & hoc per istum text. q. vult,ꝙ hęc sñia declaret.sed generaliter causam exprimere non est declarare,ut ff.de iu.fi.l.ita fidei.in fine.j. respon. etiam not.in l. veterib.ff.de pac.ergo &c.Et hoc nisi ad acta se retulerit, & in actis appareat de cã.ut j̃.de sen.q̃ sine cert.quan.l.3. & 4.& ff. de re iu.l. in sententia.Et hęc opin.est ęqua,ne iudices contraria,vel alia cau
5 sa sibi faciant ęquitates bursales in alienum preiudicium. † Quero tunc, quę sunt iustę causę absolutionis. Respon. qñ successit in ius alterius.arg.l.qui in alterius.ff.de reg.iu.Et quia in alieno facto tolerabilis est ignorantia.Item secundum aliquos,quia pro parte obtinuit,& pro parte succubuit.circa quod vide quod dixi in l. properandum.§.sinautem alterutra.supra eod.

ADDITIONES.

a Nouo iure. Vide no.per Bal.in vlt.col.de fruct.& lit.expen. sed quæritur quid si deferendo sacramentum,de quo hic,sit necessaria citatio partis dic,quòd non, secundum Bal.in c.i.in prin.si de inuest.lis oria.inter do.& vasal.quia in priuilegium præcedentis contumacis.ut ibi no.Bart.item adde no.per Bart.in l. 4.§. si ad diem.de re mili.

b † Dicit Inn.ꝙ non hoc.est verum in expensis,quæ veniunt ratione uictoriæ. in his vero,quæ ratione contumacię ueniunt,secus.Ita no.Barto.in l. sancimus.in prin.& ibi in apost.ad ipsum.in ver.ratio victoriæ.sup.eo.tit.& alleg.Spe.in tit. de contu.§.nunc dicamus.uersi.imo excommunicatus.ver.sed pone excõicatus

c Et nullam causam addidit.Tu vide de hoc quæsito Bal.in auth. generaliter.colũ. 6.& quod ibi no.in apostil.ad ipsum.supra de epis.& cler.

LEX XIIII.

1 *Iudex delegatus ob suspicionem recusatur.*
2 *Appellans iudicem recusare dicitur, & de appellatione ad recusationem arguitur.*
3 *Delegatus recusatus adhuc potestatem habet.*
4 *Ordinarius causa suspicionis recusandus.*
5 *Recusans iudicem causam recusationis probare debet,& nu.7.*
6 *Delegatus Imperatoris,an possit recusari.*
8 *Libellus recusatorius qualiter concipiendus.*
9 *Suspicio in omni casu probatur iuramento,*

a 1 Apertissimi- [a] Casus.† Iudex delegatus etiã principis ex iusta causa suspicionis potest recusari. & partes tunc coguñt arbitros recipere,qui officio delegati fungũtur.h.d.Et primo quoddam deñ generale cum eius ratione.Secũdo ex illo decidit principale q̃situm in principis delegato, & rationem annectit.Tertio nouũ dubium remouet circa executionem huiusmodi faciendam.Quarto hoc vltimum ostẽdit ad delegatũ alterius,quàm principis,secunda,ibi,licèt,tertia ibi,eodem. quarta ibi,ꝙ si.Ponẽ casum in terminis,ꝙ præfectus,quæsiuit à principe, an delegatus ab imperiali culmine possit recusari.Ad ꝙ respõdet, ꝙ apertissimi iuris est,ꝙ delegati lit.contest. recusantur. ꝙ probat ex generalib.statutis ipsius præfecti,quæ disponunt,ꝙ iudice recusato partes compellãtur eligere arbitros,sub quorum audientia litigẽt.Et ex hoc infertur,ꝙ cum statuta illa sunt generalia in quocunque iudice delegato,ꝙ principis delegatus de quo queritur potest recusari,non obstante,quòd principis sit delegatus. & cordi ẽ nobis &c. ꝑsequere per te,quia clara sunt. nunquid litigatorib.licèt delegatum recusare.& sic cum dicat in plurali loquitur nedũ ĩ reo,sed in actore.Contra ꝙ op.gl de auth.libellum.de lit.cõte.So.
b vt in glo.j.Sed no.ꝙ ante lit.conte.[b] dẽt recusari.ꝙ intelligo,nisi iusta causa post lit.conte.superuenit.ar.j̃ de consor.eius.lit.l.2.& ff.de arbit.l.non distinguemus.§.cũ quidã.ſm Cy.& idem credo,si antiqua cã ei ignoranti postea fiat.no.argũ.dictæ l.2. & j̃.de spõ.l.fi.§. 2.& s̃.de iuris,& fac.igno.l.error.coniuncta gl.Tertio no. ꝙ libello recusationis porrecto debet fieri electio arbitrorũ. Quarto nota ꝙ lites debent sine suspicione procedere.Quinto,ꝙ libellus recusationis porrigitur recusato,vbi est præsens,aliàs sufficit coram iudice loci,vt j̃.eo.l.cum specialis.secundum Iac. But. Sexto no rationem,ꝙ ab interlocutoria non appellatur,seu non ante diffinitiuam,concor.l.ante,infra quorum appel.non re.quia lites essent im
2 mortales.&ibi dicetur.† Septimo,quod de appl'one arguit̃ ad recusationem.Et est ratio,quia appellans videtur iudicem recusare.Ex quo collige,ꝙ per recusationem legitimè factam suspenditur officium recusati,vt processus factus postea non valeat, sicut nec processus iudicis,à quo est appellatum.& pro hoc videtur casus.infra, si qua præ.po.l.j.& in auth.offeratur.j̃.de lit.contest. Et pro hoc ẽt facit,quod not.hic.gl.super verbo,executore.quæ dicit quod recusatus desijt esse iudex.Octauo no ex tex.ibi nec lites &c. rationem
3 quare ab interlocutoria non appellatur. Nono ex litera executore,quod delegatus,licèt recusatus habet potestatem tam per se si est sufficiens, quam per ordinarium, cuius officium implorat ad compellendum partes ad electionem arbitrorum.Ex quo collige bonum

ADDITIONES.

a Apertisfimi.Limita istum textum tribus modis,prout hic per d. Ias.May. quem vide omnino,& adde quod per eum hic habetur.

b Quod ante lit.conte.Adde d.Fran.Aret.hic,vbi etiam per eum hic,quando delegatus recusatur,quòd eliguntur arbitri,qui interloquuntur in locum delegati,& statim veniunt ad merita causę.item vltra Sal.in fi. ꝙ nec est opus causam exprimere,vel probare,sed creditur recusanti simplici iuramento, libello porrecto coram iudice recusato si sit præsens,aliàs coram ordinario,& in subsidiũ coram administratorib.reipubl.& tunc prouidetur de arbitris, qui funguntur vice iudicis delegati,prout hic per eum latius,quem omnino vide.

bonum argu.qđ delegatus potest implorare officiũ ordinarij pro expeditione causæ,& quod ei tenetur officium suum impartiri,ut hic.Decimo no.quòd isti arbitri cognoscunt de negocio principali,tanquam si ipsi fuissent delegati.& sic collige,ꝙ ab eorũ sñia appellabit̃ sicut à ueris delegatis,ut j̃.e.l.fi.& sic non sunt isti uelut arbitri commissarij,à quorum sentẽtijs no appellatur,ut s̃.de arbi.
4 l.j.† Venio ad apparatum,& primo q̃ro,an ordinarius [a] recusa
a tur ratione suspiciõis.Mar.dicit,ꝙ sic.Accur.& Bal. ꝙ non ut in l. allega.in glo.Ad l.Mar.respondet,ut in ea,& ex responsionibus potes sic colligere,aut est iudex ex cõuentione,uel ex prorogatione,& tunc ante lit.conte.potest recusari.ut l.si ꝯuenerit.ff. de iuri. om.iudi.Aut est iudex recusantium,& sua ordinaria iurisdictio,& tũc aut querit̃ de iure ca.& recusatur.extra de appella.c.2.requiris. & c.cum special.aut de iure ciuili,& tunc regula est,ꝙ nõ recusatur,sed episcopus ei associatur,ut in auth.hic posita,quod intellige si causa sit talis,in qua episcopus possit adesse,qa nõ sit sanguinis,secundùm Ia.But.Põt tamen pars alium iudicẽ q̃ episcopum petere ordinario associari,ut in auth.offeratur.j̃. de lit. ꝯtest. & in corpo.de exhi.& intro.re.§.quidam.uer.sancimus.col.5. quod dixi eum non posse recusari,fallit ratione præcedentis aduocationis,ut de iuris.om.iu.l.ꝑter.aliàs solet.& de asse.l.fi.& hic in gl. Itẽ fallit rõne sentẽtię prius ab eo in eadem causa latę.ut j̃.de appel.l. eos.in prin.Item fallit qñ iudex ordinarius non erat solus,sed erãt alij similem iurisdictionem habentes,sed causæ continentia faciebat alterum eorũ iudicẽ necessariũ actoris,ut s̃.eo.l.nulli.Nam ex iusta causa,puta inimicitiarum necessitas adeũdi eundem tollitur. & ita loquitur.l.si pariter.ff.de libe.cau.Ex his casibus dixerunt q̃-
5 dam,quod potius obijcitur,vt incõpetens,quã recusetur.† Sed tũc
b dubium est,an causa sit alleganda,& ꝑbanda. [b] & mihi apparet,ꝙ recusatio quandoq; fit coram alio iudice q̃ recusato:puta quando per modũ replicationis.& tunc suspicio, vel recusatio allegatur, puta quando reus ab vno.f.fructuario conuenitur coram vno ex iudicibus ordinarijs,postea illo iudicio pendente conuenitur à ꝑprietario coram alio iudice,& ex eadem causa excipit reus vt cõueniatur coram priore iudice,ne causæ continentia diuidatur,replicat actor,ꝙ prius est sibi suspectus ratione inimicitiæ, vt patet in l.si pariter.ff.de libe.cau.Certe puto,ꝙ causa tunc sit alleganda, & probanda,sicut de cæteris replicationibus dicitur.Quandoque recusatio fit corã recusato,& ei libellus recusationis porrigitur,& tunc puto,quòd causa sit ei alleganda ex eo,quia leges hanc materiam sequentes causam aliquam semper exprimũt,sed nõ est ꝑbanda.Et est ratio,quia ipse non habet de hoc cognoscere, vt hic not.Cyn.nec ob.l.si quis ex aliena.ff.de iu.quia ibi est quæstio de iurisdictione huius,de persona,& eius suspicione. Item,quia propriè non est recusatio,sed obiectio,nec itur ad arbitros,sed petitur ab eo causa delegari non suspecto,vt l.solet.ff.de iuris. om.iud.&
6 s̃.de asses.l.fi.& no.in l.eos.j̃.de appella.& hoc in ordinario.† Quæro modo in delegato,& primo si imperator delegauit recusatio
c ne remota.[c] an tunc possit recusari.& dicit gl.quòd non,per tex ff. a quib.appe.nõ lic l.i.in fi.de quo plenius dicam in l.fi.de senten.&
7 inter.† Quæro secundo an in eius recusatione sit causa alleganda quidam dicunt quod sic,& ẽt probãda per l si pariter.& l. si qs ex aliena.allega.in glos.Alii,vt Io.quod nedum probanda,sed etiam non est alleganda.& mouetur per istum tex.ex verbo putat,& verbo suspicionis.& per auth.si vero.hic positam ex verbo dubitationem.Addit tamen gloss.quod ne detur occasio calũniandi,quod recusator debet iurare se habere iustã causam recusandi,quod nõ. quia hoc vltimum lege non habetur.hanc partem sequitur glo.& communiter doct.& pro hoc etiam facit,quia ad arbitros statim venitur,nec de vlla causa suspicionis per eos cognoscitur,sed tantum de principali negocio,vt hic,& j̃.eod.l.fi.hoc puto verum in delegato.Sed in ordinario dico causam allegandã,vt in præcedẽti dixi,& ibi rationem assignaui.nec per hanc .l. corriguntur leges in ordinario loquentes.arg.l.præcipimus.j̃.de app.& hoc de iure ciuili.De iure verò cano.episcopus non associatur,& tam ordinarius quam delegatus excusatur,& causa est exprimenda,& arbitri vtroq; casu eliguntur,qui solum de causa suspicionis cognoscunt, & non de principali negocio, vt in c. prudentia. & c. suspicionis, extra.de of.delega.&c.2.requiris,& c.cum speciali.extra.de appel. Et no.Io.And.in nouella.in c.legitima.de appe.li.6.& dicit Bar.ꝙ exceptio suspicionis est ante oĩa ꝑponẽda,ne si opponantur prius aliæ exceptiones videat̃ in iudicem consentire,vt per eum not.in
8 l.quidam consulebat ff.de re iudi.quod tene menti.† Quæro qualiter concipiatur libellus iste recusatorius. & responde.vt in gl.seq. sed caue,quia quidam dicunt,qđ libellus est defectiuus,ex eo, qa recusans debet petere,vt arbitri eligantur.& in libello nominare suum quem elegit,sed ab hoc defenditur,quia prædicta põt apponere.sed non sunt pro tunc necessaria,cum.j̃.triduum possit eligere,vt infra eo.l.fi.& iudex recusatus possit etiam si non petatur eos cogere ad eligendum,vt hic,& ibi.Alii dicũt,quod causa deficiẽs in casu suspicionis,quæ non apponitur,vt in c.suspicionis. de offi. dele.Sed illud de iure canonico nõ ciuili,& hoc in delegato.In ordinario vero si episcopus,vel alius iudex petitur associari,causa ẽt nõ exprimitur qa nec simil'r ordinarius recusat̃, sed associari petitur.& in casibus specialibus,quos.s̃. scripsi,debet concludi ꝙ causa petitur delegari vt in casu.l.si pariter.de libe.ca vsa. sol. replicatione exceptio fieri debet,& iudex corã quo exquit̃,& replicatur de ea cognoscit.Cæteras gl.vide ꝑ te,potes addere q̃ dicũtur ĩ l.si.
9 † Vltimo quidã allegãt glos [d] positã sup verbo recusare. ꝙ q̃libet
d suspicio.& omni casu possit ꝑ iuramẽtũ ꝑbari,dicẽres, ꝙ sufficiat creditorẽ allegare debitorẽ suũ suspectũ de fuga,& ipsum petere capi,& detineri,& sufficiat sup hoc iurare,vt iudex,teneat̃ facere Alij dicunt,ꝙ ad capiẽdũ debitorẽ dẽt ꝑtor moueri causa cognita vt l.si creditores.ff.de priui.cre.& nõ incipere ab executione,vt j̃. de excep.re.iu.l.j.& maximè in persona, vt inf. qui bo. ce. po.l.j. In causæ aũt cognitione vertit̃,an sit forensis,vel ciuis,qa de forẽsi magis suspicatur.Itẽ,an possideat ibi immobilia.vel nõ,vt ff.qui satisd.cog.l.si fideiussor. in fin.Authen.de exhiben.re. §. sancimus. Et si mobilia,cuius conditionis sit necne,& an vagabundus,vel stabilis,& an facultates sint sufficientes,vel non.d.l.si creditores. & cuius fidei,vel legalitatis sit,vt hic.& probatur in dictis legibus.& ff.ad trebellia.l.imperator.& inf.đ iure doti.l.vbi.& ff. solut.matrĩ. l.si cõstante.& j̃.de sentẽ.pa.l.fi.& j̃.de ꝑdi.cur.l.j.li.x. Causæ ergo verisimiles debẽt allegari,& de his summatim cõstare iudici,& đ debito liqdo,& certo,& tũc ad iuramentũ sup suspicione venire. Nec ob gl.qa loquit̃ vbi nulla causæ allegatio,nec requisitio, seu cognitio est necessaria,vt patet ex sui serie,& vbi causæ allegatio, & cognitio esset necessaria,hæc gloss.sentit,ꝙ hoc iuramentũ nõ esset per se tantum sufficiens.& hæc vera de iure cõmmuni, sed statuta ciuitatum quandoque aliud disponunt.& tunc illud seruo.

ADDITIONES.

a An ordinarius.Adde do.Iaso.May.hic,& adde,quòd licet ordinarius sit suspectus,tamen per hoc,vicarius eius non erit supectus.ita probat,tex.no. in l.vnica.in ver.penu.& fi.& ibi Bal.multum no.ad hoc.j̃.si quacũque prædi.pote.sentit Bal.in auth.clericus.sup.de epi.& cler.& dicit Ang.in l.aduersus. ĩ fin. sup.si aduersus rem iudi.ꝑ dictam l.vnicã,quia non sequitur,vicarius est suspectus, ergo etiam dominus est suspectus.sed aliter tenet Salic.in d.l.vnica & contrarium tenet Ioan.de Imo.& in c.constitutus.de offi.delega.& facit quod & idẽ censetur tribunal vtriusque.c.Rom.in prin.de app.in vi.Bar.& alij in l.præcipimus.in prin.cum si.j̃.de appell.bene verum est,ꝙ si vicarius,vel delegatus episcopi recusatur,vt suspectus,adiri debet eius episcopus,quòd đ causa suspicionis cognoscat,non autem tunc eligendi sunt arbitri iuris.text.est in c. si contra vnum,ad fi.de off.deleg.in vj.adde etiam,quòd qui alleg.omnes docto.đ ciuitate suspectos,præsumitur,quòd faciat in fraudem,ita no.Bal.in l.hoc modo.ꝑ illum tex.ff.de condi.& demon.Sed aliter tenet Alb.de Rosa.in 2. parte statutorum.q.centesima,quæ incipit.an autem quis possit dicere omnes iudices & c.ubi dicit,quòd uidit seruare in practica omnes sapientes unius ciuitatis posse,ut suspectos recusari.

† Tu vide ultra hic deducta per do.coapostillatorem meum,quæ ferme sunt in terminis cũ apostillis Bartoli hic.num.2.uersi.quæro,utrum iudex delegatus ĩ apo.in eo.uersic.adde inquam Laufran.de Oria.in c.quoniam contra falsam.§. recusationis.num.j.& ibi quid de iure canonico.& nu.3.uer.sub prædicta forma. & uer.quæro.nu.v.& ibi posui in apostil.ad ipsum in. ver.alias causas non inuenio.extra.de proba.dixi etiam in apostil.ad Bal.hic nu.6.versic. secundo quęro nunquid iudex ordinarius.in ver.recusari.

b An causa sit alleganda,& probanda.Tu vide Ang.& Imo.in l.quia poterat. ff. ad treb.Lanfran.de Oria.in c.quoniam contra falsam.§. recusationes.nu.3. ver, iudex autem ordinarius de iure ciuili.& ibi dixi in ver.recusari. in apost. ad eũ. extra,de prob.& an suspicio probetur ꝑ sacramentum dixi post eundem Lãfr. vbi supra in apost.in ver.quia forensis.& hoc facit pro his,quæ no.j̃.eo.nu.12.

c Recusatione remota.Tu vide de hoc Bart.in l.idem Vlpianus.§.sunt & alij. & quod ibi notaui in apost. ad ipsum post Alex.in versi.certa scientia principis. ff.de execu.tut.dixi post collecta,in c.2.requiris.num.4.in versi. qui parti est suspectus.extra,de appel.& quid in delegato suspecto à Roma.Põtifice cum clausula recusatione remota,dicam deo duce cum isto in l.fin.infr. de sentent.& inter.locut.omni.& interim,vide in tractatu clausularum, in clausula. rescrip. in ver.recusatione remota.vbi de vtroque.

d Vltimo quidam allegant gl.Tu vide de hac mate. Bald.in l. consentaneum. & quod ibi no.Barba.C.quomodo,& quando index.& Pau.de Cas.consi.37.aliàs. 7.& quod dixi.sup.ea.l.nu.8.in apost.in ver.causa sit alleganda. in fi.

AVTHENTICA.

1 *Ordinarius ad concordiam reducet partes.*
2 *Compromitti potest in ordinarium.*

a Si vero. Ordinario suspecto adiungitur episcopus h.đ.Nota quod propter adiunctum suspicio purgatur.[a] Cõ
1 cor.ff.de eden.l.si quis ex argentarijs.in prin.† Item quod ordinarius potest partes ad concodiam reducere,& partes suas super hoc interponere,& hoc in ciuilibus. sed in criminalib. concordiam non debet persuadere ante sententiam,vel saltem antequam sibi constet de crimine,ne lædatur ius reipublicæ,vt probatur per no.
2 supra de transact.l.transigere.vt ibi scripsi in 8.op.† Item no. qđ si amicabiliter possunt componere,vt hęc litera dicit, quod hic est casus,quòd in ordinarium potest fieri compromissum, tanquã in arbitratorem, & amicabilem cõpositorem, licet non possit fieri tan-

ADDITIO.

a Suspicio purgatur.Adde do.Ias.May.hic, qui dicit etiam hunc text. esse signandum,quòd ratione adiuncti purgatur suspicio,etiam in teste hoc modo inducẽdo istum tex.nam dicit ipse,facilius ex leuiori causa remouetur iudex,vt suspectus,quam remouetur testis,quia facilius est inuenire alios iudices,quam alios testes alleg.gl.in c.insinuante.in gl.3.& in c.cum.A.canonicus.de offi.delegat.si ergo in iudice purgatur suspicio ratione adiuncti,vt hic,multo fortius in teste debet purgari suspicio ratione adiuncti, & hanc dicit esse utilem, subtilem, pulchram inductionem,quam ipse confirmat ex tex.prout ibi latius per eum, quem uide.

rĭ tanq̃ in arbitrũ cõpromissarium,vt ff.de arbi.l.sed si in seruũ.§.si quis iudex.& adde quod ibi no.Item adde,quod licèt de epo asso- ciando ordinario hic dicatur, tamen episcopo omisso potest peti
a alius iudex sibi associari.ª vt dixi in l.præcedenti.

A D D I T I O.

a Associari.Adde Guil.Bald.& Pau.de Castr.hic, quòd istud de epo non est de vsu,nec seruatur de consuetudine,& quod satis est quod adiungatur alius pro bus homo,vnde succedit illud,quod consuluit Bar.in consil.quod icipit iudex communis assūij,& tenet in l.fin,§.sed cum antiquitas.ĩ.de curat.furio.prout retulit do.Ias.May.in l.rem non nouam,sup.eod.& sic illud,quod dicitur in text.de episcopo non est hodie de necessitate,tamen vide dom.Alexan.qui dis sentit à prædictis in consilio,324.quod incipit.viso processu causæ vertentis inter Andream.in 2.& 3.col.item adde do.Fran.Aretinum hic in fine,qui dicit quod si episcopus non reperiretur,adiungi debet vnus de maioribus iudici- bus communis,refert ad hoc Iac.de Bel.

L E X XV.

1 *Approbati per vsum a iudice approbari dicuntur.*
2 *Potestas loci peritus esse debet.*
3 *Delegatus debet esse literarum peritus.*
4 *Delegatus assessores habere potest.*

Certi iuris. Magister militum,& alij habentes ex periẽ tiã negotiorũ licèt illiterati pñt cãs dirime-
1 re,& sñias proferre.h.d.† No.qđ approbati p vsũ quotidianũ dicũ tur approbati a iudice.Itẽ qđ iudices dẽnt iudicare fm ɔsciẽtiã.sic secũdũ l.ut l.illicitas.§.veritas.ff.de offi.p̃si.Itẽ q magistratus pñt esse imperiti in iure.Opp.quod magister militum cognoscat inter milites tantum,vt l.magistri.sup.de iuris.om.iudi.& ins.si a nõ cõ
2 pe.iu.l.2.Solu.confitendo contrarium,ut in gloss.† Quærit glo.an literarum imperiti possint esse Potestates terrarum. & dicit gl.qđ
a sic.ª & idem no.ĩ.de sen.ex peri.re.l.fin.quod vide,& subiũgit glo. alij nõ,&c.vt in Auth.de iudi.§.j.Si istud(alij)referatur ad alios p̃- sidentes in villis,vel in castris ñ benè diceret,qa & ipsi possent p suos assessores, sicut præsides maiores.si verò referatur ad delega-
3 tos tunc dic,vt ĩ.dicam.† Quærit gl.an causa possit delegari impe rito literarũ.dicit gl.aut q̃ritur de principis delegatione,& potest, vt l.qdam.ff.de reg.iur.Aut quæritur de alterius delegato,& ñ põt vt in Auth.de iu.§.j.Et est ratio,quia in scriptis est ferenda senten- tia.ista ratio nihil valet,qa p aliũ p̃sentem legi posset, & sic ab eo lecta diceretur,vt l.si ꝓcurator præsentis.ff.de verbo.obligatio. Item,qa sufficeret eos dicere.& ita condemno, vel absoluo; qa hoc est substantiale ipsius sẽtẽtiæ,vt ĩ.de senten.& interlo.l.3.Et quia sic est in potestatibus imperitis.vt no.ĩ.de senten.ex peri.reci. l.fi.Item dicit Mar. q omnis delegatus potest esse illiteratus, cum suos assessores peritos possit habere,vt s̃.eo.auth.ad hæc.Sed iudi cio meo non respondit ad dictum.§.j.in Auth. de iudi.qui vult. q delegati sint periti literarum, et sic non distant ab alijs qđ eos, in iudicãdo eloqui uult & dicere,& sic p assessores nõ permitti.vt ibi,& in §.si quis autem vnde gloss.in d.§.super verbo habere. ali- ter distinguit.s.quia aut quæritur in principe, & tunc aut,ex certa scientia delegat imperito, & valet; vt l.quidam consulebat. ff.de reg.iur.Aut ingnoranter, & non valet. Aut quæritur ĩ alio quàm principe.& tunc ẽt ex certa scientia non teneat delegatio p illum tex.Alibi.dicit glo.q delegatio facta imperito non valet,vt d.§.1. nisi delegatus habeat experientiam causarum,vt hic,vt not. glo. Ber.in cap.sciscitatus.extra.de.rescri Alij extra glossam dixerunt, q dictus.§.1.habet locum in vrbe tantum,vbi erat copia perito- rum,ideo tex.ibi,plures nominat peritos in iur.sed extra vrbem di cunt posse delegari imperitis, qui per suos assessores cognoscent, vt in Authentico,vt defuncti seu funera.§.fi.& in aut.ad hæc.sup. eod.Forte,q omnes istæ opi.sunt simul iungendæ, & sic aut q̃rit quid laudabiliter, & consultiuè fieri debeat,& dico q perito, & non imperito causa delegari debeat,vt d.§.j. & per rationem ibi, positam. Aut quæritur si contra factum sit;an teneat,& tũc distin gue,quia aut in vrbe,& delegatio debet fieri perito, alias non te net,vt d.§.fallit in principe ex certa scientia imperito delegãte, & sic de scientia imperitiæ per rescriptum debet apparere,argumen. dictæ.l.quidam consulebat.Aut extra vrbem,& tũc aut imperitus habet causarum & negotiorum experientiam,& tenet delegatio. arg.huius.l.& eius quod notat gloss.d.c.sciscitatus, de rescri.dum- modo delegatus ei,vt perito,in iure non delegauerit.argumen.l.si per errorem.ff.de iurisdictio.om.iudi. Aut non habet causarum, experientiam.& tunc non tenet delegatio,nisi sit facta a principe,
4 & ex certa sciẽtia,vt d.l.qdã ɔsulebat.† Quæro,an delegati possint habere assessores,& puto quòd sic,periti,vel imperiti,licet nõ om- nia p assessores possint expedire,ut sup.codem.authen.ad hæc.Sđ tunc quæritur cuius expensis,& in hoc distinguo.& tunc aut sunt periti,& tunc suis proprijs expensis,non autem partis.Et est ratio, quia assessor habetur ex abundantia, & præter intentionem dele- gantis; vt d.§.i.in Auth.de iudic. Aut sunt imperiti, & tũc expẽsis partium,quia tunc ex necessitate recipiuntur.& secundum conie cturatam intentionem delegantis,& adde quæ scripsi in l.verba.ĩ. de adulterijs.

A D D I T I O.

a Quòd sic.Sed an illiteratus male iudicans,& credẽs ductus errore iuris,teneatur in foro conscientiæ parti læsæ resarcire omne damnum,distingue,ut per Cyn. & per eundem Sal.Ful.& Pau.de Cast.in aut.hodie sup.eodem.vbi tenent,q si ex necessitate iudicat,uel ex uoluntate partium,quæ sciant eius imperitiã non tenetur,alias sic.item adde domi.Franc.Aretinum hic,qui inducendo hũc tex tum ibi,per vsum quotidianum,prout ibi per eum.d,repugnare gl.l.j.de uetre inspiciendo,ubi vult,quòd obstetrices nõ iurẽt de veritate, quãdo testificãtur. † Adde ad principale quæsitum dom.Sal.scilicet an illiterati,&imperiti posŝit & uide Iac.Rebu.in l.experte s,in principio,& ibi dixi in addi.ad ipsum in ver. põt esse iudex.inf.de decurio.li.x.& conclude,q sic,tam ordinarius,quàm dele gatus,vt per Lanfran.de Oria,in c.quoniam contra.§.petitiones.uer.item nota istud,extra,de proba.& Fely.in c.sciscitatus,co.4.uer.illiteratus potest esse iu- dex,extra,de rescriptis,& ibi quod in causa matrimonii.Celsus.

L E X XVI.

1 *Absentia permitti facit quòd alias prohibetur.*
2 *Arbiter à quibus eligatur.*
3 *Arbitri vice funguntur delegati.*
4 *Euictio ex sententia per arbitrum lata quando detur.*
5 *Appellari,an debeat ab arbitri sententia.*
6 *Delegatus ad vniuersitatem causarum quis dicatur, & quando recusetur.*
7 *Delegatus viua voce recusari potest.*
8 *Exceptio recusationis ante omnia est opponenda.*

Cùm speciali. Sufficit libellum recusationis porri- gi coram iudice loci, vbi est pars, volens iudicem recusare,si ibi non sit copia delegati. & per eum, cui libellus porrigitur,debent partes compelli ad arbitros eligen-
a dos, ª quorum sententia per recusatum mandabitur executioni, & ab arbitrorum sententia appellatur ad delegantem. hoc dicit.
1 † Nota. quòd propter absentiam permittitur quod aliàs non per- mitteretur.Concor.l.si longius.ff.de iudic. Item quòd aliquando de iure relaxatur,ne homines longo itinere fatigentur.Item quòd hęc recusatio subsidiaria debet fieri apud acta ordinarij.Item q ĩ. triduum arbitri debent eligi. Item quòd id,quod fit intra triduũ, dicitur fieri incontinenti.facit supra de errore aduocato.l.fin.circa
2 quod vide qđ no.docto.de dictione mox;in l.j ff.si cer.peta.† Item no.quòd vbi partes discordant in electione arbitri,electio deuolui tur ad iudicem ad quem.ff.de ar.l.item si vnus.§.principaliter. Itẽ quòd isti arbitri non habent examinare causas suspicionis.sed tũ cognoscere de negocio principali, vt hic, & sup.eodem.l.apertis- simi.Sed de iure canonico de causis suspicionis cognoscunt,&nõ de negocio principali, vt in c.suspicionis, extra. de offi.delega. Itẽ quòd sententia lata ab istis arbitris mandatur executioni p istum delegatum. Ex quo no.duo.Primum, quòd recusatio non exten- dit vires suas,nisi vsque ad sententiam inclusiuè.Item q executor non recusatur,vt suspectus,sicut nec ab eo appellatur nisi modũ, excedat,vt ĩ.quorum appellatio.l.ab executore.Secundo q isti ar bitri fungantur vice huius delegati, quòd hic videtur casus, quòd delegatus nedũ à p̃cipe, sed etiam ordinario,qa de vtroque lo-
1 quiturᵇ hæc.l.vt patet in eius principio,possit suam sñiam exequi, cuius contrarium vult glo.l.2.ff de iurisdi.omni.iudi.& in l.à diuo
3 pio.ff.de re.iud.Sed hoc ideo,quia verè ab eo lata non est.† Item no.quòd isti arbitri funguntur iure delegati.ideo ab eorum senten tia appellatur ad delegantem, vt hic, & sic non habẽt instar arbi- trorum compromissariorum,à quorum sententijs non appellatur vt in glo.Et ex hoc dicit Bart. quòd si a sententijs arbitrorũ electo rum ex necessitate statuti disponentis,ut in lite vertẽte inter cõiũ- ctos vsque ad certum gradum, cõpellãtur partes eligere arbitros, poterit appellari,quia in locum ordinariorum eligunt.& ex neces-
4 sitate iuris,ut hic,quod est notandum.Itẽ dicit,hinc est quòd licèt ex sententia lata per arbitrum compromissarium non debeatur, euictio.vt ff. de euictio.l.si dictum.§.si compromisso.tamen debe- bitur euictio ex sententia lata per arbitros in locum recusati ele- ctos.& idem si necessario ex forma statuti inter coniunctos essent electi.& pro hoc facit ratio posita in tex.in dicto.§. si compromis so.hæc non displicẽt mihi vbi ex compromisso,vel ex actis appa- ret,qa ex p̃cepto iudicis,& ex statuti necessitate electio arbitrorũ, emanauit,aliàs secus,& iõ cautela est,vt hæc scribi faciant qui ap pellant.Venio ad apparatum,& opp.j. quod libellus porrigatur re cusato,ut s̃.eo.l.apertissimi. Solutio. ibi erat præsens,hic uerò erat absens.Oppo.quòd non intra triduum, sed xxx.dies recusetur. vt in authen.offeratur.inf.de lit.contestatio.Solutio,quòd intra.xxx. dies recusatur, vt ibi,sed intra triduum post recusationem,arbitri, eliguntur,ut hic,& in glo.Opponi.quod eis discordãtibus prætor non eligatur sed compellantur cõsentire,vt ff.de lega.i.l.huiusmo di.in fi.Solutio q hæc.l vltra procedit dando modum,& formam ubi autem modum,& formã ñ daret in casu discordiæ dic,ut dixi
5 in l.fi.circa princi.infra.communia de leg.& ibi per Cyn.† Oppo. quod

A D D I T I O N E S.

a Eligendos.Sed qui si essent plures iudices,& unus esset suspectus,an alij possint cognoscere de causa suspicionis,vide Spe.in tit.de act.§.fi.ver.sed quid si unus,
b Quia de utroque loquitur.Adde dom.Iac.hic in 2.col.dicit,q ad hoc,q Sal.di- cit,q licet delegatus inferioris non posŝit exequi sententiam a se latam,tamẽ poterit exequi sententiam latam per alios loco sui,quod tamẽ falsa est, sed illum, tex.intelligendum esse propriè prout in litera iacet,secundum Raph.Fulg.hic q erãt certi executores deputati ad exequendas sententias.§.vno quoque,i Au. de tu.&de istis propriè loquitur tex.hic & tex.in l.sancimus.sup.eo.

quòd à sententia arbitri non appellatur,vt l.j.supra,de arbit. Solu. vt in glos.scilicet,quòd hic de delegato.Or.hic attende,quòd glo. istũ arbitrũ appellat hic delegatũ.In l. verò apertissimi appellant eũ subrogatũ loco delegati.& ideo gl.fi.hic dubitauit,an obtineat locũ subdelegati, vt sic sciamus ad quẽ appellẽt.Sed tene,q dẽt appellari arbiter ĩ locũ recusati electus,& quãtũ ad vim appel
6 lationis appellãt ad eũ,q delegauit recusato.† Quero,an delega- tus ad vniuersitatẽ causarũ recusẽt,& dĩ delegatus ad vniuersitatẽ causarũ,qũ respectu territorij causæ delegãtur,vt vertentes in tali
a loco.& rñdit gl.ª qđ nõ recusatur,qa vim ordinarij in illo loco ha- bẽt,vt ff.qs,& àquo ap.l.1.in fi.sed ordinarius nõ recusatur,vt not. s̃.eo.l.apertissimi,ergo,&c.Iac.But.forte sentit ɔ̃riũ,nisi dixit hic in ɔ̃riũ facit.l.ista quæ indistinctè.loquit.qđ quidã expressim tenent, q iuris.delegata ẽt ad vniuersitatẽ causarũ est iurisdictio extraor- dinaria,igit facilius impedienda,q̃ ordinaria ar.ff.de mi.test.l.eius militis.§.j.itẽ,qa si extraordinaria,ergo odiosa,iõ restringẽda,vt.l. cũ qdã.ĩ prin.ff.de lib.& post.Itẽ,qa delegatus principis subdelega ti sicut delegatus ad vniuersitatẽ causarũ.vt l.a iudice.s̃.eod.& sic in hoc habet vim ordinarij,vt ille.& tñ recusãt,vt hic in princ.& s̃.
7 eodem.l.apertissimi.† Quæro,an delegatus possit recusari viua vo
b ce,& arguit gl.q sic,vt in appellatione dĩ si fiat illico,ᵇ,vt ff.de ap. l.2.In ɔtrariũ arguit gl.qa iste tex.& s̃.e.l.apertissimi.dicũt.q libel- lus recusationis dẽt porrigi,& sic in scriptis.vt ĩ.de sen.ex peric.re- ci.l.2.& hæc vera.Nec ob.qđ de appłone dicit,qa ibi p̃cedit scri- ptura sñiæ à qua appellãt, postq̃ appłonis factæ viua voce cõtinẽ-
8 tia inscribit p notariũ actorũ.† Quæro ab eš.dixi.e.l.apertissimi.q exceptio recusationis dẽt ante oĩa op.nã opponendo alias exce- ptiones diceret ɔsentire,& sic nõ posset postea recusare. vt l. papi. ĩ.de sen.si opponãt exceptio incõpetẽtię iudicis, iudex ꝓñuciat se iudicẽ cõpetentẽ,q põt.qa de hac exceptione cognoscere põt.vt l.si qs ex aliena.ff.de iudi.poterit ne post hãc ꝓñũtiationẽ recusa- ri?& vĩ qđ nõ,qa in eum ɔsensisse vĩ ab initio si cõpetẽs apparet, ergo recusari nõ possit p no.p Inn.in c.inter monasteriũ.eš d re iu. & per no.p Bar.in l.qdã cõsulebat ff.de re.iu.Sed puto ɔ̃riũ,quia exceptio incõpetẽtiæ nõ attingit vllo mõ negociũ p̃cipale,sed iu dicis legitimationẽ,vt l.sed si q̃ramus.ff.de testa.& ĩ.si à nõ cõpe. iu.p totum.& ideo supponit iurisdictionẽ nõ esse,& si non est re- cusari nõ põt.ar.ĩ.de ꝓba.l.actor.cũ recusatio eš supponat iurisdi- ctionẽ esse.vnde cõsentit,q ẽ eius cõpetẽtia,vel incõpetẽtia prius cõstet.licèt ius disponat,q ipse sup hoc cognitionẽ hẽt, & oppo- nẽte inuito.postea ordo iuris,& naturæ hic est, vt prius essentia, vel inessentia rei q̃rat,siue inuestigẽt deinde ĩ ipsi⁹ dubio,vel igno ratæ qualitatis disputẽt,qualis est eius rei suspicio,vt ff.de peti.hæ- re.l.vlla.§.si qs absẽtis.& ff.si cer.pe.l.eius q ad fi.Et si ad hũc ordi nem seruãdũ necessitatur, q sentire nõ videt.ar.l. non videtur ff. de iud.Præterea.qũo dĩ qs consentire in aliquẽ,vt qd faciat,cũ ex ceptionẽ ꝓponit,p qua cũ à faciẽdo excludat,certe non video,tũ, qa actus agẽtiũ nõ inferũt nisi cõns necessariũ.vt s̃.de ꝓba.l.ad ꝓ bationẽ.l.neq; natales.& ĩ.uñ cognati l.nõ ob hoc.tũ ẽt,qa nõ ex rẽdunt ultra,uel ɔ̃ intentionẽ corũ.ut ff si cer.pe.l.nõ ois.in princ. & l.2.ad fi.s̃.de iur.ca.Quid plura,si recusatio pximo ꝓponatur,ex ceptio incompetentiæ præposita intelligitur ex ordine intellectus cũ recusatio in se conditionem contineat si cõpetens iudex est, & p ɔ̃s si incõpetens est eũ nõ recusat.uñ de cõpetẽtia,uel incõpetẽ tia parte uolẽte prius cognosci dẽt.ut dĩ in appellatione,in qua,& causa nullitatis inest.ut l.quædam mulier.ff.fami.hercis.& l.Car- melia.ff.de iur.patr. Cautela tamẽ est,ut omnes exceptiones si- mul,& successiue opponantur,ut dico uos iudicem incõpetẽtẽ,& si & inquantũ uos sitis competens ex nunc uos, ut suspectum re- cuso.& pro hoc accedat quod no.ĩ.de exce.l.si qdẽ,& qđ not.do. in l.2.ĩ.quando pro.nõ est necess.ubi dicunt qđ ista appellatio ꝓce dit,dico sententiam nullam,& si qua est appello.& hæc sufficiant.

A D D I T I O N E S.

a Et respondit gl.Contra istam gl.& cum Ia.Bu.& Sal.& Bal.& Raph.Ful.hic,& Ias.hic circa fi.l.quid.esse videndum,d.Alex.in l.more.ff.de iur.om.iu. † Tu vide prodiuo horum doctorum gl.in cle.2.in ver.foramen.& ibi Pet.de Anch.extra,de rescrip.vbi etiam Cardi.in pe.q.Bal.in l.si proponis,la.j.ĩ.quo- modo,& quando iud.no.per glo.Bart.& doc.in l.& quia ff.de iuris.om.iud.& Ang.& Imo.in l.iudex posteaquàm.ff.de iud.Celsus.
b Illico.Adde,quòd illud dicitur fieri illico, quod fit intra tres dies, similiter in- continenti dicitur fieri, quando fit intra triduum, prout not. supra Fal.& est text.i l.fi.sup.de errore.alibi dicit illico fieri,qđ fit.ĩ.x.dies.l.ab eo.vbi gloss. & Bal.ĩ.quomodo,& quando iudex.alibi dicitur illico fieri,quando fit iudice adhuc sedente pro tribunali.tex.est in l.litigatoribus.& ibi gl.ĩ.de app.alibi di citur illico mori,qui moritur ante susceptionem baptismi.sed Bal.in c.j.§.j.in ti.episc.vel Abba.& sic secundum diuersas materias diuersimodè capitur,de euo etiam vide glo.in c.quia propter.de elect.& tex.in l.meminerit.& ibi Bar. ad fi.ĩ.vnde vi.uide etiam,quod de ista dictione illico,dicit Bar.in l.penul per illum textum infra depo.& d.Fran.Aret.hic in 2.nota. † Adde ad materiam præsentis apostil.Bal.in l.petens.num.49.uer.nunc uenio ad ult.glo.& quod ibi posuit in addit.ad ipsum in uer.incontinenti.sup.de pact. & in l.2.ĩ.de edicto diui Adri.tollen.Alex.omnino.in l.3.cum igitur.ff.de ui & ui arma.& consi.suo.32.uo.4.& dixi post Gem.in apost.ad ipsum in c.corde.§. in quibus.nu.j.in uer intelligitur illico.extra,de appella.lib.6.Celsus.

De sportulis, & sumptibus in diuersis iudicijs faciendis executoribus litium. Titu. II.

Continua Rubricam,vt in gl.& de istis sportulis.i.nunciorum, & expensis habuistis.sup. de epi.& cle.l.cũ cleri.& auth.ibi posita.

L E X I.

1 *Nuncius idem habendus est vsq; ad finem processus.& nu.2.*

1 **Quisquis.** † Per vnum,& eundem nunciũ tãtum debet quis citari vsq; ad vltimum.Hoc dicit secundum vnam lecturã,vel ille cui quis est traditus custodiendus non dẽt il- lũ alij tradere custodiendum,hoc dicit fm aliã le cturam.Vel,nũcius in cã deputatus nõ põt p iu- dicẽ mutari h.d.fm gl.positã sup verbo temera- riæ.& no.notabiliter.Op.de eo,q seruat quotidie cõsuetudo, qa modo vni,modo alteri nuncio committũt iudices citationes ĩ ea dẽ causa,qđ etiã vĩ de iure ꝓcedere,qa arbiter hoc p̃t,vt ff.de arbi. l.si interpellatus.§.j.ergo,& iudex cum arbitria imitẽtur iudicia,vt
a ff.de ar.l.j.Solu.qđ si hæc l.intelligatur in criminalib.ª possumus di cere quòd reus fuit traditus vni custodiendus.vnde ipse alteri tra- dere non debet.vt in gl.facit.ĩ.de exhi.reis.l.2.Si autẽ intelligatur in ciuilibus tunc dic,q olim certis tribunalibus erãt nũcij,vel exe- cutores aliqui deputati,cũ qbus oĩa negocia illius tribunalis debe bãt expediri,& nõ cũ alijs,vt in Auth.de iudi.§.appellationes. &
2 probãt.ĩ.de appella.l.præcipimus.ver.officijs.† Modo in istis vẽdi- cat sibi locũ lex ista,vt si vnũ solũ habebat,alij nõ deputato com- mittere nõ possunt.& si plures habeant, & vnum ex ipsis ab ini- tio deputabãt, alij postea cõmittere nõ poterat,ne forte pars cita- ta illuderetur.ɔ̃ria loquũtur ĩ arbitris,q nũcios ñ hñt sibi deputa- tos.& qa de cõsuetudine nõ sũt deputati specialiter,& vt uagabũ di seruiũt inõ isti modo alteri,& ꝓ libito veniũt ad palatiũ.iõ hoc de cõsuetudine innouatur.Oo.qđ p alios possunt.vt ff.d offi.cõsu. l.j.Sol.ibi ex causa necessitatis.& sic ñ temerarie,hic sine causa. & hoc ꝓbatur.ĩ.l.pxi.vbi ex causa remouet eos, & alios subrogat.

A D D I T I O.

a † In criminalibus.Nota quòd si uni officiali datur certus nuncius,non poterit ex pedire actum per aliom nuncium.vide Bal.in l.testamenta.ĩ.de tæstam.& in l. repetita.& ibi dixi post Guil.de Cun.sup.de epis.& cle.Bal.in l.i.ff.de offi.cons. & in l.imperii.ff.de statu hom.vide Ang.& gl.in auth.de hære.& fal.§.si uero absunt.collatio.i.& quid in ciuilibus. uide Bald.in alleg.l.1.q.17.ff.de officio consulis.Celsus.

L E X II.

1 *Executores,& nuncij negligentes deponi, & alij in eorum locum possunt subrogari.*
2 *Delegatus,an mulctare possit.*
3 *Magistratus minores corporales pœnas imponere non possunt.*

a **Omnibus.** ª Executores seu nuncij negligentes,vel ali- ter officio delinquentes,possunt ab officio re-
1 moueri,& si res exegerit mulctari,& etiã corporaliter.h.d. † No. quod delegati remouent nuncios & executores,& alios subrogat ex quo colligunt quidam,quod delegati eligunt nuncios. quod puto etiam in delegato ad vnam causam & maximè iure cano. vt extra.de app.cap.cum pariter.& sibi pñt dare sacrm generale in tota causa de bñ,fideĩr,& legaĩr exercere officium suum in to ta cã.quo præstito facto nõ erit necesse,quod postea iurẽt ĩ singu lis relationibus.ar.auth.in isto.s̃.de iura.calũ.& ita seruat cõsuetu- do,& istos nũcios per eos electos non dubito, q pñt remouere. Sed,an nuncios sibi datos per delegantes,dubiũ est.& gl vĩ vel- le,q possint,si sunt delegati ad vniuersitatẽ causarum,aliàs non. Ego puto,q ab exercitio cãæ delegatæ possint remouere,hic,sed nõ ab officio totaliter eũ priuare,sed supiori debet referre,à quo
2 officium receperat.ar ff de offi.proconsu.l.solent.§.sicut † Quero, an delegatus possit mulctare.gloss.ista dicit,quòd sic,si est ad vni- uersitatem causarum delegatus.& ita intelligunt istum text.aliàs non potest.ut l.eos.in princip.supra.de modo mulcta. & lege se- cunda.§.fin.ff.de iu.Petr.uerò dixit,quòd possunt modica mulcta, non magna.ff.de iur.om.iu.l.magistratibus. Alij, quòd ante lit.
b contest.nec modica possunt, sed lit.contesta. modica possuntᵇ non magna.& modica præsenti incidenter ratione in obedientię, non

A D D I T I O N E S.

a Omnibus.Adde Fulg.in l.2.ff.de iuris.om.iudi.ubi inducit hanc l.quòd delega- tus principis nõ potest realiter citare,qđ ibi reprobat Alex.& an hæc l.loqua tur in iudice ordinario,an uere in delegato,habes per d.Alex.in d.l.2.quẽ uiđ.
b † Modica possunt.Tu uide,inquantum hic quæritur an iudex delegatus posŝit mul ctare.Fel.in c.de causis.col.pe.uer.utrum.& ibi quam coercitionẽ habeat. ubi etiam,quid in delegato inferioris a principe.& quid in delegato principis uer. conclusio sit ista.extra,de offic.dele.& inuenio,quòd Bar.in l.i.col.2.uersic.ꝓ declaratione.ff.si quis ius di.non obtẽ.quòd delegatus non potest mulctare,nĩ si sit ei data talis potestas per delegantẽ per tex.in l.2.in fin.ff.de iudi.pro quo est gl.in l.si qua pœna.& ibi Bar.ff.de uerbo.signi.& in l.eos.C.de modo mul. ueritas tamen est,quòd delegatus principis potest mulctare.& ita intelligatur doc.in c.pastoralis.in glo.antepe.extra,de offic.deleg.& an posŝit bannum cõ- tra contumacem imponere,tenet Bar.in l.illicitas.§.fin.ff.de offic.præsi.quòd sic & hoc quia bannum mulctæ æquiparatur.gl.est in l.i.§.ex hoc.ff.de uen.in spici.& in l.3.§.ergo.ff.de suspe.tuto.Celsus.

non principaliter.& inducunt tex.in auth.de exhi.re.§.si vero etiã quidã.ver.si vero.Itẽ no.qđ pœnas corporales non imponunt minores magistratus.& minus delegati,vt hic.sed pro eis quas non possunt ad superiores remittunt.Item quod mulcta nõ impedit pœnam corporalem,circa quod vide quod scripsi in l.nullũ.ĩ.de test.
a Item no.quod præses punit officialem in officio delinquentem.[a] contra hoc facit.l.senatus ff.de off.præsi.Sol.quod hic delinqt circa eius officium,vbi autem circa alia,dic vt ibi.& per Cy.ĩ.ne qs in sua causa.l.j Item no.quòd quis non põt in maiori quantitate mulctare,quàm possit extraordinariè iurisdictione iudicare secundum Cy.facit.ĩ.quando prouo.non est necess.certa ratione.Sal.

ADDITIO.

a † In officio delinquentem.Hoc non recipitur indistinctè.non.n.possunt maculas corporales,& maiores mulctas eis imponere.ut per Bald.hic & in l.mãcipia.ĩ.de ser.fug.sed tenere mulctam bene,ut per eundem ibi.

De pedaneis iudicibus. *Titu.III.*

Quia iudicia exercentur etiam per pedaneos iudices,ideo de eis
a subijcit.Quare dicatur pedaneus[a] dic,vt ĩ gl.& adde qđ not.ĩ l.fi.

ADDITIO.

a Dicatur pedaneus.Iudex inferior,vel pedaneus quis sit.& de eius officio uide in spe de iu.om.iud.§.j.per totum.& tit.de leg.in prin.

LEX I.

1 *Procurator Cæsaris,in quibus causis delegare possit.& quot modis cognoscat vice præsidis.*
2 *Sententia delegati ab incongruo quando valeat.*
3 *Appellationis causa quando possit delegari.*

1 PRocuratori. † Procurator Cæsaris nõ habet potestatem delegandi in causa priuatorum,ideo talis delegati sententia non valet. No.qđ inter non subditos facta delegatio nõ ualet.Itẽ qđ sñia delegati ab ordinario incõpetẽti est ipso iure nulla.Quæro primo,qñ dr̃ vice præsidis cognoscere,& dic trib.modis,vt in gl.2.Adde in fi.& si mandato principis gerat non aliàs,vt ff.de leg.3.l.j.§.apud ferro.ſm Pet.& Cy.quod procedit secundum ista tpa.Sed hodie in casu legitimæ absentiæ potest vicarium sibi constituere, qui omnia potest,præter mortis illationem,& mẽbri abscissionem,vt ĩ Auth.
2 de coll.§.ad hęc prohibemus.col.ix.† Quęro.2.quid si uterq; istorum sciebat eum ab incongruo delegatũ, an tunc tenebit sententia,dicit gl.quòd non,quia cum delegatio esset ipso iure nulla iurisdictionem nullam habebat.Et sic quod non erat, prorogari nõ poterat.ut l.sed si manẽte.ff.de preca.necnon hñti potest de nouo dari.vt ĩ.de iur.omn.iu.l. priuatorum. Aliqui tamen alegant gl pro contraria,ĩ.tit j.l.i.sed non est ibi,quia ibi delegatus habebat propriam iurisdictionem,hic nullam. Sed fortius contra istam gl. facit,quia scienter litigando approbat delegationem.& sic delegatio pp ap,pbationẽ nr̃ trãsferre iurisdictionem.ar.l.si conuenitur. ff.de iur.om.iu.Sed sol.quod ex sola ap,pbatione ẽt expressè non ualidatur delegatio,qp illa non est nulla ex solo cõsensus defectu, sed qa iurisdictionem nõ habuit,q̃ solus cõsensus nõ tribuit nec prorogat,nisi cum litis contesta.facta fuerit,ut ff.sol.ma.l.si cum dotem.§.eo autem tpe.& not.ĩ l.si per errorẽ.ff.de iur.om.iud.nec litis conte.facta corã delegato sufficit,propter radicale formẽtũ, quod in delegante deficit,ut in hac notabili gl.Quæro 3.quid si iudex erat competens,sed causa non erat delegabilis,ut in casib[9] positis in l.se.dicit glo.idem & benè,quia consensus partium nõ potest causam delegabilem facere,nec in prohibitis a iure operari,vt s̃.de le.l.non dubium.ff.de postu.l.quos prohiber. cum sim.
3 †Tunc quæro,quia gl.exemplificat de causa indelegabili in appľone,an cã appellationis possit delegari.& sentit ista gl.qđ nõ.Sed dic melius.ut in auth.ad hæc.sup.tit ii.quod causa totalis potest delegari,sed non reseruata sibi sententia,ut ibi.

LEX II.

1 *Causarum diuisio multiplex.& 2.*
3 *Causæ pecuniariæ,quæ sint delegabiles.& 4.*
5 *Causæ maximæ non possunt delegari.*
6 *Delegati principis,an possint subdelegare.*
7 *Cautio corporalis,an sit meri imperij.*
8 *Causæ meri imperij,possunt delegari.*
9 *Decretum iudicis,quid sit.*
10 *Causæ mixti imperij,an possint delegari.& 15.16.*
11 *Missio in possessionem,an sit meri,vel mixti imperij.*
12 *Missio in possessionem,an possit delegari.& 21.*
13 *Missio in posses.quæ & quando,quem faciat possessorem.*
14 *Magistratus,an possit tutoris dationem delegare.& 19.*
17 *Delegari,an possint ea,quæ sunt mixti imperii.*
18 *Missio ex secundo decreto non delegatur.*
20 *Delegatus in causa pecuniaria ex primo decreto in possessionem mittit.*
22 *Delegari,quæ possint.*
23 *Causa ingenuitatis,an possit delegari.*
24 *Tutoris suspecti causa,an possit delegari.*
25 *Infirmitas meretur,vt propter eam causæ meri,& mixti imperii delegentur.*
26 *Delegatio,an expirat,eo,qui delegauit reuersh.*

PLacet. Hęc lex propter multiplicem diuisionem obfuscatur,ideo non recitandas omittam,& necessarias recitabo.Et pro earum recitatione præmitto,qđ prin.huius.l. habet duas lectu.Vna est,quòd illa verba(nõ poterant cognoscere)intelligãtur,ppter iuris dispositionẽ,iurisdictionẽ ĩ his casibus p̃sidib, nõ pmittẽtem.Et ſm hãc dispositionẽ habemus pũctare post verbum,(cognoscere)& punctus ille pro copula accipitur,vt sit sens[9], vt præsides de causis de quibus ñ poterãt cognoscere,& ante hãc l.pedaneos iudices dabãt q notionis suæ examẽ debeãt adhibere. secundum hunc sensum potest etiam punctari post illa verba an-
1 te hanc,& punctus,& pro copula sumitur.† Verum,quia pedanei iudices sunt illi,qui humiliora negocia disputant.vt ĩ. eo.l. si pro tanto.secundum istos,qui hunc intellectum ponebant,causarum talis erat facienda diuisio,quia quædam viles,& infimæ,& de istis præsides propter earum vilitatem , non poterant cognoscere,nõ quia digni,sed quia causarum cognitione tantarum non erant digni,& de istis loquitur tex.iste vsque ad ver. ita tamen. Quædam mediæ,& de istis loquitur uer.ita tamen. Quædam maximæ. & de istis loquitur ver.quod non ita.Verum,quia versi.ita tamen.loquebatur simpliciter,vt iudices dare possent, limitatur postea in versi.quod vsq;.vt intelligatur,vt causas medias delegare possint. quò ad cognitionem,non quò ad sententiam,vt in versi.quod vsque.Vltimo remouet nouum dubium causa ingenuitatis hæc lec. ponitur in fin.glo.primæ.Et reprobatur per glo.secundam vna ratione,quia nulla l.antiqua cauetur, quòd præsides de causis vilib, non possint cognoscere.ergo &c. vt l.illam.ĩ.de col. Secũdo quia vt dicit tex.& ĩ.eo.l.fi.præsides eas delegabant,ergo cognitionẽ, & iurisdictionem habebant in eis.vt ĩ.tit.j.l.j.& ff. de iur.om.iud. & l.eum qui.in prin.& ibi no.Tertio adde,quòd ver.ita tamen.nõ loquitur de casibus diuersis ab his,de quibus dixerat prius conuenit, determinatiuè limitando id quod prędixerat. Quarto, quia ver.quod vsque,restringit versi.ita tamen. vt delegati permittant quò ad cognitionem,sed non quo ad sententiam , non colligitur ex verbis literæ nec ex eorum significato.immo potius consonãt in oppositum,& potissimè.l.fi.& ĩ.eo.Quare alia est lect. secunda vt principium loquatur de impotentia facti non iuris,& in hoc hic melius dicit intelligi , de impotentia facti propter occupationes maximarum causarum,vt propter aliquas maximarum cognitio non impediretur.& hæc lec.ponitur in prima gl.in prin.& secũdũ eam,causarum genera diuiduntur in tres species,quia aliæ viles. aliæ mediæ,alię maximæ.& medias hic appellat causas competẽtes iure magistratus,vel etiam,quę sunt de mixto imperio maximas,quæ sunt de mero.Et prima pars loquitur in vilib. & in medijs vsq; ibi,ita tñ Ibi limitat,vt eas delegare possint in casu occupationis,vsque ibi,qp non ita.Tertio in causis meri imperij prohibet delegationem.Quarto limitationem in secundo loco factam restringit.Quinto nouum dubium super ingenuitate remouet,vt s̃.Hęc lec.deficit in hoc,quia sentit,quod causæ viles nõ delegentur nisi in casu occupationis,qp est falsum,quia indistinctè delegantur vt ĩ.e.l.fi.Item deficit in eo,qp sentit de numero causarum mediarũ in ista materia sunt causæ mixti imperij,quod est falsum,qa de eis statuitur,quod de causis meri imperij.vt l.iubere cauere.ff de iurisf. om. iud. Et probatur, quia, illa mero iudicis officio expediuntur, sicut causæ meri imperij.& sic cõprehenduntur sub isto ver. quod non ita tñ.Item deficit in eo,quod sentit,qp præsides occupati maioribus non possunt causas medias delegare,nisi quo ad cognitionẽ, quia imo in totum.vt s̃.dixi.& l.a iudice.s̃.de iu.& ĩ.tit.j.l.j.inf.de
2 appel.l.eos.in princ.† Est ergo tertia lec. quàm ponit glo.s. quòd causarum aliæ viles.s.quę sunt ĩ.ccc.aureos,aliæ mediæ,quæ sunt vltra.ccc.aureos,aliæ maximę,vt causæ meri , vel mixti imperij. primę indistinctè,& olim,& hodie delegantur.vt inf.eo.l.fi. & de istis nihil in tex.nostro.Secundo olim ex leui impedimento delegabantur, vt hic in prin.hodie propter publicas occupationes tantum,vel causarum multitudinem,ut hic.in uer.ita tñ qui.uer.ita tamẽ.ſm gl.restringitur per uer qp usque.quòd intelligatur,qp pp.occupationes publicas possit delegare quò ad cognitionẽ,non quantum ad sententiam,tunc ter audiat,in causa.ut in auth.ad hæc.s̃.đ iudi.Sed hoc ultimum.s̃.reprobaui.& Iac.de Are.dixit quòd uer. qp vsque.non determinat.ver.ita tamen.in casu ibi permisso,& expresso.Sed in casu prohibito,& ad expressum.s.in quo casu nõ sit occupatus,vt tunc non possit delegare.ut in princi.dixerat, nec est hoc minuere eorum iurisdict. sed augmentare.& conseruare,eorum authoritate magna considerata, quę non permittit eorum magistratuum iurisdictionem transferri in minorẽ propter maiorem confidentiam,quam lex gerit in præside.ueruntamen fatetur ipse,quod totum hoc debet restringi per auth ad hæc,ut modo occupatus publicis occupationibus non possit delegare.s. in totũ, sed quo ad cognitionem sic.& tunc debet ter audire in causa.ut d. auth.habita.Et iste intellectus communiter tenetur per docto.& eum ponit gloss.in authen.ad hæc.& est uersi.aliàs sequens.uersic. quod non ita.non differt ab isto,cum in casu publicæ absentiæ possit,præses causam meri imperij quò ad cognitionem delegare. ut infra , patebit. Et secundum istum summo , & diuido legem. Nam primo corrigendo ius antiquum mandat , ut causa
excedens

excedens ex hoc ccc.aureos non delegetur,vsq; ibi tñ.Ibi secundo prohibitionem illam limitando permittit in casu multæ occupationis vsque ibi,qp nõ.Ita ibi tertio permissionem, quàm proximè fecit dicit locũ non hrẽ in causis meri,vel mixti imperij, seu q̃ expediuntur officio nobili.vsq; ibi, qp viq; Ibi quarto , vel obiectum circa primum dictũ tollit:vel rõnẽ annectit,p q̃ p̃sides non habere causam quærere oñdit,vsq; vbi,dum tamẽ.Ibi quinto nouũ dubiũ in causa ingenuitatis,& libertinitatis remouet , vsq; ad fin. Casus.
3 † causæ pecuniariæ centũ aureos excedentes,quas p̃sides leui causa impediti poterant delegare,hodie nõ pñt delegari,nisi pręsides publicis occupationib.vel multitudine cãrũ sint impediti. Cãæ vero meri,vel mixti imperij nõ delegãt,nisi cã ingenuitatis,& libertinitatis.h.d.No.quòd ex necessitate permittitur. quod aliàs non pmitteretur.Concor.de offic.consi.l.j.Itẽ quòd occupationes publicæ dicuntur causæ necessarię.Itẽ quod causæ meræ pecuniarię expediũr regulariter iure actionis ñ offõ nobili,sed cãæ meri & mixti imperij offõ nobili.Itẽ,qp causæ meri,vel mixti imperij non delegantur,nec pp multitudinem causarũ,nec pp occupationes publicas.Itẽ,quòd exceptio pmissiua in materia correctiua non extẽditur ad casus alios prohibitos. Itẽ qp reseruationes non detrahunt , sed potestatẽ eminentiorẽ reddunt & magis autorizabilẽ faciunt. Concor.ff.de off.eius cui man.est iurisf.l.j.Vltimo,qp causa ingeni-
4 tatis,& libertinitatis nõ est merè pecuniaria.† Venio ad oppo.& oppo.contra principium quod causæ pecuniarię pñt delegari,vt ĩ §.ita tamen.Solu.qp illud verũ in casu impotentiæ veræ,non leuis, vel prætensæ.vt in prin.Opp.2.ab extra quòd imo indistinctè pecuniariæ delegentur,ut infra.eodẽ.l.fi.& ff.de iurisd.om. iudi.l.imperium.in fin.& in Auth.de defen.ci.§.iudicare.col.2.Sol. qp olim indistinctè poterant.vt l.imperium,in fi.hodie possunt , si sunt.ĩ.ccc. aureos.vt d.§.iudicare.& ita potest intelligi.l.fin. ĩ. codem. non vltra.ccc,aureos.vt hic in prin.nisi legitima impotentia præcedat,vt, & hac.l.in ver.ita tamen.Et tunc quando legitima impotentia permittit,dubium ẽ,an totã cãm possit delegare.& sentit hic gloss qp non,sed verius est quòd potest.vt no.gloss.2.in auth.ad hæc.supra. tit.2.Si tamen vult sibi reseruare sententiam, potest , sed debet ter audire in causa.vt in auth.ad hæc. & in causa principali. Causam verò appellationis in totum delegare potest,sed non reseruata sibi
5 sententia.ut ibidẽ no.& hæc est veritas in causis pecuniariis. † Sed iuxta hoc pro continuatione materiæ,quæro, qũo cognoscitur,qp l.ista.ĩ prin.loquitur de medijs causis,respondeo,quia maximas dicit hic non delegari etiam ppter occupationes publicas, vt in ver. qp non in causa.vt in ver.fi.sed ĩ.eo.l.fin.dicit viles indistinctè delegari.sequitur quòd prima pars,& secunda huius.l. quæ dicunt causas pecuniarias non posse delegari,nisi propter multas occupationes,debent intelligi de medijs.Sed tunc quero,vnde colligunt do, quòd causæ viles,vel modicæ debent intelligi.ĩ.ccc, aut eos , cum
a alibi causa dicatur magna,vel parua respectu qualitatis p̃sonarũ[a], vt ff.de iure dot.l.fi,vt generalis.& not.ĩ. de col. auth. qp locum. & quia alibi dr̃ qđ duo põdo auri est mod.cũ secundũ qualitatẽ p̃sonarũ,siuè personæ,cui debetur,vt l.sed si susceperit.§.sed si proponas.ff.de iudi.& alibi aliter dicitur,vt plenius not.in auth. nisi breuiores.ĩ.de sen.ex breu.reci.Et ego reñdeo,qp sermones sunt intelligendi secundum subiectam materiam.vt l.si uno.ff.loca.& sic cũ hic tractetur de causa media,vel vili respectu potestatis delegandi recurrimus ad leges de hoc loquentes.modo ad propositum nos habemus,quod qlibet magistratus vsq; ad.ccc.aureos cognoscere potest.ut in Authẽ.de defen.ciui.§.iudicare.Ex hoc infertur,quod cum magistratus municipales disceptent humiliora negocia.ut ĩ. e.l.fi.& humiliora quantum ad hanc materiã non sunt causæ.ccc aureorum,quia cuilibet magistratui cognitio competit. Item qđ regula est quod eaquæ competunt iure magistratus sunt delegabilia.vt ff.de offi.eius cui mã.est iur.l.j.§.& de iurisf.om.iud.l.imperiũ, in fi.& ff.ad mu.l.ea q̃ Nõ ob.ergo ɔ̃ria:qa respectu qualitatis p̃sonarũ causæ dicuntur magnæ,vel paruæ non respectu delegationis quia tunc quantitas,& æstimatio tantum inspicit,ut hic in d.§.iudicare.& hoc de prima , & secunda parte huius.l. Nunc transeo ad ver.quod non ita.& pro eius declaratione,quæro de quibus causis loquatur.& respondeo secundùm quod gloss.j.hic sentit. & doct. hic expressim dicunt,quòd hic loquitur de causis nedum meri,sed etiam mixti imperj , de quibus in l.imperium.ff.de iurisdi.om.iudi. & in l.iubere cauere.eodem tit.Et hoc ideo, quia text. generaliter loquitur de causis,quæ iudicis officio expediuntur. Causæ verò,q̃ propriè sunt iurisdictionales in spẽ sumptę non expediuntur iudicis officio nobili,sed per viam actionis,quæ est ius persequendi,& c.vt insti.de ac.in princip.& sic iudicis officio mercenario. Causæ verò mixti imperij expediuntur iudicis officio nobili, quod priuatam concernit vtilitatem. Causæ verò meri imperij expediuntur iudicis officio,quod publicam concernit utilitatem.vt hæc no.doctor.in d.l.imperium.Hac differẽtia sic sub breuitate posita, de causis imperij,an possint delegari primo videamus.& oppo.quod possint.ut ĩ.ti.j.l.in fin.& quod ibi no. Sol. quod a principe possunt ut ibi,sed non à præside,vt hic.& an principis delegati possint subde-
6 legare ibi dicetur quod gloss.ibi ponit.† Oppo.quòd etiam præsides possint.vt ff.de offi.eius cui man.est iurisf.l.j.§.huius rei. Sol. qđ in casu necessitatis absentiæ causa reipublicæ possunt,ut ibi, quod intellige,vt tunc quò ad cognitionem delegent , non quò ad pronunciationem.vt in Authenti. de coll. §. prohibemus. & ita not. gloss.in d.§.huius rei.& benè,qa aliàs iste ver. nõ differt à precedẽti.versi.ita tamẽ.si permitteretur causa meri imperij propter publicas occupationes in totum delegare,sicut eo casu pmittuntur cãę pecuniarię excedentes.ccc.aureos.Oppo.qp imo delegentur in totũ,vt supra.de offi.eius qui vi.l.3 solu.ut ibi.qa ibi nulla est delegatio.sed subrogatio loco defuncti,vel viuentis,sed absentis, & conscientia.l.& principis.vt ff.de iu.l.j.§.a præfecto.Oppo. ad idem de. l.solent.ff.de offi procon.& le.vbi à proconsule præsente manda[r]. Solu.qp in delegato proconsulis est speciale sicut, & alia multa.nã
b subdelegat[b] vt l.legatis,in e ti.nec sine principis cõscientia põt remoueri.vt ea.l solẽt §.sicut.quæ omnia cessant in alijs.vt dixi in l.à
7 iudice.ff.de iud.† Opp.ad idẽ coertio corporalis est de mero imperio,ut not.in l.imperiũ.ff de iur.om.iud.& tamen delegatur,ff.đ off. eius cui man.est iurisf.l.fi.& ff.de iur.om.iud.l.magistratibus.Solu. ut in ɔ̃rijs.Not.6.qp modica coertio,quę venit in consequentiã iurisdictiõis delegatę,non dicitur tunc de mero imperio , sed potius
8 de iurisdictione,ita in d.l.fi.& l.solent.§.j.ff.de offi.procon.† Cõcludo modo prędicto,cum queritur,an causę meri imperij possint de-
c legari,quia aut à principe,& possunt,[c] vt ĩ.tit.j.l.j.Et est ratio,quia in eius persona imperiũ ẽ merũ,& liberũ ab omni necessitate securũ.vt ff.de legi.l.principis.& s̃.de legi.l.digna vox.cũ ibi no. Aut q̃rit in eius delegato.& remitto ad notata.ĩ. ti.j. in fin. Aut queritur de p̃side,vel alio ordinario merũ imperium habente,& tunc aut q̃ritur in casibus positis.in l.fi.vbi sena.vel cla.& ĩ p̃sonis ibi nominatis.& puto nõ posse,qa solũ cognitionẽ p̃sides habẽt , non pnunciationem absq; principis ɔscientia cui debẽt prius referre,& circa cognitionẽ lex de eorũ p̃sonis specialiter est confisa. ergo al j possunt cõmittere.ĩ.de cadu.tol.l.§.ne aũt.Itẽ,qa dignitas illarũ p̃sonarũ non patitur,vt in alijs inferioribus tãta causa cõmittatur. Aut q̃ritur quãdo causa vertiẽ extra illas p̃sonas.& tũc aut p̃ẽs ẽ occupatus cã absentię reipublicę.& põt vt.ff.de offi.eius cui mã. est iurisf. l.j.§.j.qđ intelligunt gl.quò ad cognitionẽ tm̃,vt no.ibi,sed nõ q̃tũ ad pronunciationẽ.vt in auth.de colla.§.ad hęc pbibemus.Et hęc fallit in legato proconsulis,qui delegat cãs meri imperij , ẽt si sit p̃sens,& solũ,quò ad cognitionẽ,vt l.solẽ.§.j.ff.de offi. pcõs. Item fallit in modica coertione,q̃ venit ĩ ɔ̃tiam iurisdõnis , delegatę,qa tunc non censetur de mero imperio.vt s̃.dixi.& hoc in delegato.substitutus vero,vel subrogatus p̃t indistinctè de his cognoscere,vt l.2.s̃.de offi.eius qui vi.alte.ge.tñ quia principis mandato gerit,vt l.1.§.à prefecto.ff. de leg.1.tum quia de conscientia legis hoc facit,& iurisdictionem ordinariam dr̃ habere.vt no. in glo. in l.2.
9 ff.de offi.eius cui man.est iurisf.Et hoc đ causis meri imperii.† Nũc de causis mixtis videamus,& pro clariori doctrina premitto, qp licẽt oĩs iudicis pronunciatio deliberata possit latè sumpto vocabulo decretum nuncupari,quasi verbum deliberate creatur, tamen stricto sumpto vocabulo decretum iudicis accipitur pro actu permissiuo à iudice,sine cuius authoritate actus ille non potest pcedere,& sic pro actu autorabili.& ita accipit consuetudo. & ad vtrunque sensum sumitur in l.nec quicquam.§.vbi decretum.ff. de offi. pcon.prout ibi variæ leges. ponũtur. Casus autem mixti imperii aliqui requirunt presidis pronunciationem, aliqui authoritatis interpositionem.& omnes sunt de mixto imperio, quia expediũtur officio nobili,& ob priuatam vtilitatem.& in causis,in quibus cognitio,& pronunciatio exigitur,habes exẽpla,videlicet in missione in possessionem.vt l.iubere cauere.vt ff.de iu. om. iu. & in cã restõnis in integ.ut l.in causę.§.causę.ff.de mi. & in datione tutoris , & si.In alijs,in quibus solum authoritas iudicis requiritur , habes exemplum in alienationibus rerum minorum , & in authoritate prebenda patrib.filios emancipantib.vel dñis seruos manumittentib.vt l.2.ff.de offi eius qui vi.alte.ge.& etiam de transactionib.de alimentis futuris fiendis.& si vt l.cum hi.§.præto. ff. de transact.&
10 quasi per totam l.His sic sub breuitate declaratis. † Oppo. primo quòd causę mixti imperij possunt delegari.vt infra.titu.1.l.,prima, ad fin.solu.à principe possunt,qui prestat legi. vt ibi non à pręside, qui legi subest , ut hic. Oppo. quod imo pręsides possint , sicut
& causas.

ADDITIONES.

a Qualitatis personarum. Adde l.sed & si susceperit.§.1. & ibi glo. in uersi. modica.ubi Bar.& Ang.& doc.ff.de su.Bar.in l.admonendi.in antepe.col.in uer.sed est aduertendum.& ibi doc.ff.de iureiur.& Alber.de Rosa. in l. in bonęfidei.in ult.col.ĩ.eo.& in c.quæstiones.de symo.& glo.in c.fi.de iud. in 6. & in l.illicitas.§.ne tenoris.in uersi.sententiæ.ff.de offic.præsid. Idem adde Bart. in l.diuus. ff.de bon.dam.& Bal.hic in 3.col.in uer.quæro iuxta hoc, quæ dicantur causæ, & omnino per doc.Ias.May.in sua aurea repe.l.admonendi.in col. 196.in uer. quæ ãt dicatur.ff.de iureiu.cum multis concordantiis ibi per eum ad hoc signatis.† Adde ultra hęc proposita,& Bal.hic nu.8.in loco per do.co.apostil.meum alleg.& in apostil.ad eundem in uersi.minimè.Ang. in auth. nisi breuiores.inf. de sen.ex peri.reci.& Guil.& Bar.in l.imperium.ff.de iur.om.iu.Bal.in l.ne quàm.§.ubi decretum.ff.de off.procon.& lega.

b † Nam subdelegat. Adde de hoc Fely.in c.cum causam.in 3.q.extra, de app.& ad hoc faciunt,quæ posui in additio.ad istum in l.à iudice.in prin. in apostil.in c. uer.supra de iudic. Celsus.

c Et possunt. Adde Bar.in l.1.in pe.col.in uer. quęro nunquid imperator. ff.de offic.eius.per l.fin.inf.ubi [illegible] alleg.hic.in tex.

& causas meri imperij.vt l.j.§.j.ff.de offi.eius,cui mand.ē iurisdi.so.
ꝙ in casu in quo persistant,pñt.ut ibi.nō aliàs,vt hic,& ita no. gl.et
doc.in l.imperium.ff.de iur.omn.iu Sed tunc dubium est, an solū
quò ad cognitionem,sicut dixi de causis meri imperij, an ēt quo
ad totum.sed vide quod dicam ĩ vltima parte huius l.Opp. ad idē
de l.secunda.supra,de offi.eius qui vi.alte.ge.solut ibi in suspecto,
11 & subrogato,qui assumit illius,nām & iurisdictionē,vt s̃.dixi†Op.
ad idem,missio in possessionē est đ mixto imperio.vt l.iubere caue
re.ff.de iu.om.iud.& tamē delegat̃.vt l.cognitio.§. vt possessio.ff.de
offic.eius,&c.Solu.dupliciter,vt ibi sentiunt duæ gl.quarū vna po-
12 nit vnā solonē,altera aliā.Est † igit̃ vna,videlicet,qđ missio re ipsa
a non delegat̃,[a] sed cognitio,& pronunciatio de mittendo sic. hoc
violat illā lr̃am,q̃ de missione re ipsa vr̃ loq.Itē fortè nō bona ĩ eo,
ꝙ de ꝓnūciatione dicit.licèt de cognitione posset fortè tollerari,
qa pronunciatio vr̃ de mixto imperio,sicut eius executio.vt đ.l.iu-
bere cauere.in prin.Et,qa in his,q̃ sunt meri imperij,licèt q̄nq; co-
gnitio denegat̃,nō tñ ꝓnūciatio,vt in p̄cedētibus dixi. Alia sol.gl.
est,qđ in causis summarijs,seu vbi summaria cognitio exigit̃,mis-
sio in possessionē delegat̃,vt ibi.non qñ plenaria cognitio reqritur,
vt hic.& d.l.iubere cauere.& ar.l.nec quicq̃.§.vbi decretū.ff.de of-
fi.procō.Hanc sol.tenuit Bart.vel possumus dicere,qđ missio ĩ pos
sessionē re ipsa,ꝑ q̃ qs efficit̃ verè possessor ñ pōt delegari,sed mis-
sio in possessionē,ꝑ quā qs nō possidet,sed in possessione est,illa de
mādari pōt,vt ibi.Et est rō diuersitatis,qa vna tribuit ius, alia non
iō,& plenior cognitio dēt adhiberi in vna,q̃ in alia.& hæc rō,& so.
ꝓbat̃ in tex.& gl.ff.qs ordo ĩ bo.pos.serue.l.2.§.dies.Nec ob. qđ ta-
lis missio nō cōpetit magr̃atui.vt l.ea q̃.magr̃atibus. qa verum,nisi
eis demandet̃.Nec seq̃t,magistratibus nō cōpetit,ergo demanda
ri non pōt,sed ecōtra sic.puta magistratibus municipalibus cōpe-
tit,ergo demandari pōt,vt l.j.in princ.ff.de offi.eius cui mā.ē iuris.
De pronunciatione aūt de mittendo vr̃ dicēdū,aut reqrit plenariā
cognitionē,aut nō,ut ĩ sol.Bar.licèt cōis opinio,& practica seruet̃,
qđ ꝓnūciatio indistinctè deleget̃,vt gl.s̃.allegata.Opp. ad idem,&
ꝯ iōnē p̄dictā de text.in auth.de exhi.& intro.§.si uero etiā q̄dā,
vbi delegatus vr̃ hēre ptātē immittendi in possessionē post litē cō-
testat.sol.ꝙ ibi de pronunciatione de mittendo.vt ibi no.gl.nec vio-
lat tex.illum in gl.ĩ l.j.ff.de iuris.omn.iudi.dixit ꝙ illud, quod ibi di
cit̃,dēt referti ad ordinariū,nō ad delegatū,& istud fuit de mente
Ir.q posuit illū text.j̃.de bo.auth.iu.pos.aut.ei q iurat.sed meo iudi
cio licèt hæc sit cōis solutio,tñ illā lr̃am ĩ corpore violat.Ideo alij
dixerūt,qđ đ delegato principis loq̃t,vt no.in d.l.1.Sed tex.in cor-
pore de alio delegato loquit̃,iō forte alij dixerūt,qđ interdū immis
sio petitur principal'r iudicis officio nobili,& locū hēnt p̄dicta.In
terdū mercenario deseruiēti instātię principalis debiti,& hēt locū
text.ille.hoc reprobat Bar.in l.iubere cauere.ad fi. qa tunc sequere
tur,qđ sp missio ex primo decreto esset iurisdictionis,& non impe
rij mixti,quod non ē dicendum, quia illa missio expeditur iudicis
officio nobili,non mercenario,ꝙ patet,qa hoc tū uenit virtute pri
mæ actionis.sed ex noua cōcessione facta a p̄tore, & ex noua cā.s.
pp cōtumaciā,vel latitationē ñ veniētis ad cām. Et iō sup hoc no
uum edictū fecit p̄tor vt l.Fulcinius.ff.ex quib.cau.in po.ea.Stat er
go ipse cū sol.cōi, qđ ibi de ordinario , vel principis delegato,sed
meo iudicio missio ex primo decreto,q̃ possessorē nō facit, sed ad
uersariū afficit,ut tædio affectus veniat defensurus,intell'r delega-
ta.qa summaria.cognitio sufficit,& modicū p̄iudiciū affert,qa pos
sessorē nō facit,ergo &c.vt si delegata hæc facit, ergo &c. ar.l.2.ff.
de iur.om.iud.Tū ēt qa sic est in iurisdōne magr̃atib. vel priuato đ
mandata,qa modica coerctio trāsit,vt l.magistratib.in e.ti.& l.fi.§.
j.de off.eius,&c.q̃ tñ aliàs est de mero ĩperio,vt dixi.s̃. Adde tñ p̄di
ctis,q̃ post hoc scripsi.j̃.de bo.auth.iu.pos.& q.in materia primi de
creti in 2.q.ĩ distinctione,q̃ ibi scripsi.sed notādū , ꝙ delegat' hoc
13 nō pōt nisi li.cōte.vt d.§.si vero.† Op dixi, ꝙ missio ex primo de-
creto demādat̃,qñ nō facit quē possessorē,ꝯ missio in possessionē
ex cā dāni infecti nō facit quē possessorē.vt l.si finita.§.Iul.de dā.in
fec.& in ea est spāle,vt magistratib.municipalib.cōmittat̃. vt l.4.§.
duas.in e.tit.& hoc qa celeritatē desiderat.vt l.1.dixi in p̄cedēti ꝯ-
rio.tū ēt,qa ꝓ expeditione cāæ in cod. tit. & sic si in ea est spāle in
ꝯriū est ius cōe.vt ff.de leg.l.ius singulare.& ad mu.l.j.in fi. Circa
hoc ꝯriū variauit Bart in l.iubere.& in l.imperiū.& in d.§.duas.sđ
finaliter,vr̃ mihi ꝯcludere,ꝙ spāle sit ĩ cā dāni infecti ꝑp coerctio
nē,quā hēt secū annexā.sed hoc nō ꝯcipio,qa coerctio nulla trā-
sit,sed p̄tori reseruat̃.vt patet in d.l.4.§.1.& §.si fortè. Iō ego dico ,
ꝙ est spāle in cā dāni infecti,ut iussus de cauendo,& in possessio-
nē missio primo decreto cōpetat ipso iure ex p̄toris mortui ꝓui-
sione magistratib.municipalib.& hoc qa ꝓuisio celeritatē deside
rat.vt l.1.in eo.tit.& tñ ius mittendi in possessionē officio nobili in
alijs casib.nō cōpetit ipso iure magr̃atib.municipalib.vt l. ea q̃.§.i.
ad mu.nisi a p̄side,vel p̄tore viuo eis demādet̃.vt l.cognitio.§. ut
possess.ff.de off.eius,cui mā.est iurisdi.& tunc ab eis ñ posset subde
legari.ut s̃.de iud l.à iudice,licèt missio ex cā dāni infecti à magi-
stratib municipalib posset delegari,qa eis suo iure cōpetit coipso ,
ꝙ magistratus sunt d.l.1.ergo delegare pñt.vt l.i.in 2.rñ.de offi eius
&c. Et illo respectu p̄t ēt dici,qđ i ea sit spāle vt deleget̃.vt dixit gl.
14 in d.l.iubere.qa iure magr̃atus cōpetit,ꝙ aliæ nō faciūt.† Op.ꝙ ea
q̃ sunt mixti ĩperii ēt pñt dlegari,Nā restō ĩ ite.expedit̃ officio no-
bili ad cōmodū partis,& tamen delegat̃,vt l.fi.vbi , & apud quem.
sol.ꝙ ĩ ea est speciale fauore minorū f̃m do.sed cū ibi loquatur ēt
15 de ea,q̃ maiorib.dat̃,rō ista non vr̃ tuta.iō vide qđ ibi scripsi.†Op
ad idē,nā datio tutoris est mixti imperij,vt no.gl.in l.j.ff. de iu.om.
iud.& ĩ l.muto.§.tutoris.ff.de tuto.& tñ a p̄sidib.delegat̃,vt ff.de ad
mi.tut.l.Lucius.§.cū ĩ testamento.sol.f̃m Ia.Bal.ꝙ maior est falsa
qđ sit mixti imperij,nec meri nec ēt iurisdictionis,sed est spēs de ꝑ
se.vt d.§.tutoris.& hāc opi.sentit gl.in l.j.ff.de tu.& cura.da.ab his.
Sed qa cōiter alia opi.tenetur,& ratione ꝓbat̃.s.qa expeditur offi-
cio nobili ad cōmodū priuatū,iō sol.aliter,ꝙ fauore pupillorū fu-
it inuentū,vt delegari posset.& non priuato.vt l. nec mandante.ff.
de tu.& cur.da.ab his.Sed magistratib.municipalib. locorū.vt d.§.
cū in testamento.& ius dandi.ff.de tu.& cura.da.ab his.Hodie au-
tē si patrimoniū pupilli sit infra q̄ngentos aureos magistratus mu-
nicipales habent absq; præsidum iussu,vel delegatione suo iure fa-
cultatem dādi tutores.vt insti.de attil.tu.§.pe.nō si patrimoniū pu-
pilli excedat quingentos aureos,qa tūc ius antiquū seruat̃.Ex p̄di-
ctis insurgunt hæc dubia.primum an si patrimonium pupilli exce-
dat quingentos aureos,possit,vt olim magistratibus municipalib'
delegare?& dicendum,quòd sic,quia quod non mutatur stare nō
prohibetur.vt l.papi.j̃.de app.Sed an olim priuato hoc committe-
re potest,& cōis opi.est qđ non,quia l.de hoc loquentes solū đ ma
gistratibus eorū loquuntur.& hoc sentiunt glos.in l.j.ff. de iur.om
ni.iud.& in l.ius dandi,& in l.nec mandante ff.de tut.& cur.da.ab
his.& hoc,quia de præiudicio personę,& rerū tractatur,ideo đ ma
gistratibus solum lex confisa fuit.Tertium dubium,an in casu ab-
b sentiæ eorum committere posset,respondeo ꝙ sic [b], sed non priua
tus,ut dixi,imo āb̄ñte præside possint magistratus sine vlla com-
missione tutores dare,cuiuscūq; quātitatis sit patrimonium, quia
erat olim.vt l.vbi absunt.§.fina.& ibi gloss.ff. de tu. & cura. da. ab
16 his.† Quartum dubium est,an hodie si patrimonium pupilli sit in-
fra quingentos aureos,magistratus municipales habeant ius dele-
gandi tutoris dationem,& videtur,quòd sic,quia iure magistratus
videtur eis competere.& sic possunt delegare.vt ff de off. eius cui
man.est iuris.l.j.in prin.Ego tamen puto,quòd non,quia origine iu
ris magistratus non habuerunt hoc ius,sed ex accidenti,& pupillo
rum priuilegio.& non omni casu.Item,quia facultas delegandi p̄-
sidibus concessa non extendebatur nisi in magistratus iurisdictio
nem habentes.vt dixi, ideo. nec ipsi posse debent delegare, quæ si
non desinat esse mixti impij,licèt communicatio sit facta magr̃a-
tib.in casu,in quo p̄rimoniū est infra q̄ngētos aureos. & ꝓ hoc fa.
cit ff.de tu.l.mutuo.§.tutoris.Et hoc de his,q̃ aliter expediunt̃,q̃ ꝑ
solū autoritatē p̄sidis.vel q̃ sunt de iurisdictione cōtētiosa.Sinaurē
sola p̄sidis autoritate expediunt̃.vt est videre de his,q̃ sunt de uolū
taria iurisdōne,vt est p̄bere autoritatē emancipationib. vel manu
missionib.vel alienationib.rerū,annorū,& si.Nā & ista sunt mixti
impij,qa iudicis officio.nobili & ad cōmodū priuatū expediunt̃.
Et in his vr̃ dicendum.Aut reqrunt cāæ cognitionē & nō delegan
tur.ut l.j.ff.de of.eius.& de of.proc.l.nec quicquā.§.vbi decretum.
f̃m vnā lect.Aut non reqrunt cognitionē causæ,& tunc f̃m glos.
pñt delegari.& ita no.gl.in d.l.2.in prin.& pro hoc faciunt illi tex.
a sensu cōtrario.Et tūc nō priuatis,sed magistratibus. Nā illi ex de
legatione speciali cognoscunt,nō ex gñali iurisdictione demanda-
ta.ut ibi probat̃.Fallit in legato proc.qui ex gñali demādatione au
toritatē pōt interponere.ut l.apud proc.ff.de man.vin.dūmodo in
17 tra prouinciam,nō extra.vt l.2.ff.de offi.procō. † Modo ex p̄dictis
oībus sic cōcludēdo distinguo,cum q̄ritur,an cāæ q̃ sunt mixti im
perij possint delegari.Aut q̄rit̃ à principe,& pñt.ut j̃.ti.l. j. ad finē.
Aut ab eius delegato,& dic,ut ibi,aut ab ordinario, cui mixtū im-
pium cōpetit,& tūc aut in casu lĩtimæ absentiæ ipsius, & pōt,ut l.j.
§.j.ff.de of.eius.cui,&c.& ita no.gl.in l.imperiū.vltra mediū gl.ma
gnæ.ff de iur.om.iu.qđ intellexit Pe.verū,nisi absentia sit modicū
duratura.ar.l.si lōgius ff.de iud.Aut q̄rit̃ in casu pñtię,& tūc aut in
causis,q̃ sunt de iurisdōne cōtētiosa,aut volūtaria. Si de cōtentio-
sa,& tūc aut reqrunt plenariā cognitionē,aut summariā, si plena-
riam,nō delegātur.ut l.nec quicquā.§.vbi decretū.ff.de of.ꝓc. & l.
18 2.§.dies.ff.qs or.in bo.pos.serue.Ex hoc infert̃,ꝙ missio, ex scđo de
creto,nō delegatur,qa plena causæ cognitio reqritur,& đ đbito đ
bet plenè constare.ut l.cum proponas.& l.fi.j̃.de bo. aut.iu.pos.&
patet in cā damni infecti.l.4.§.duas.ff.de dam.infe. Fallunt prædi-
cta in-

ADDITIONES.

a † Non delegatur. Aduerte inquantùm quæritur,an missio in possessione sit delegabilis,& primo videamus,an de iure ciuili.& inuenio,quòd Bar.in l.cognitio. ff.de offi.eius cui man.est iurisd.tenuit,quòd nō,licèt bene posit delegari cognitio illius,scilicet an quis sit mittendus,uel non.Idem not.ipse in l. nec quicquā. §.vbi decretum.ff.de offi.procon. & lega. & Fely.in c.non potest.col.2. versic. facit gl.in l.cognitio.extra de re iud. Aduerte tñ inquantum, quòd realis missio non delegatur,& Sali.hic,quòd Pau.de Ca.in alle.l.cognitio.dicit , quòd semꝑ de hoc dubitauit.Sed videretur posse dici,quòd ex quo potest cognitio delegari,ipsa realis missio quæ expeditur per actum facti.& maximè in istis casibus, in quibus modica cognitio sufficit,& ipsa missio partium damnum seu incommodum affert,& ita tenuit Bene.vadus in apost.ad Fel.in loco supra alleg. Cel.

b Quod sic,Adde Bar.in l.i.in prin.per Bar. in 2.col. in princ. in i.not. & in 2.opp. ff.de offi.eius cui man.est iuris.& ibi omnino per Ale.in l.iubere.de iu.om. iud. † Facit ad ea, quę hic dñr quod no,Bal.ĩ authen,ad hæc,post pri.sup.đ iud.,Cel.

cta in cā restitutiōis in inte.vt l.fi.s̃.vbi & apud quē.Nā & ista ple
nariā cognitionem reqrit.vt l.si minor.§.cā.ff.de mi.cum si.& ñ fa
uore minorū,vt q̄dā dicūt,qa ēt de restōne concedenda maiorib'
loquitur.Sed rō pōt esse æquitatis, ne eis afflictis ex priori læsione
noua addat̃ afflictio expensarū,si ad locum vbi sit preses prouin-
ciæ compellantur accedere,& ibi litigare.Item fallit in tutore ꝑ in
quisitionē dādo,cuius datio olim poterat delegari solū magistra-
tib.municipalib.subditis delegāti,cuiuscuis q̄titatis cēt p̄rimoniū.
19 † Sed hodie licèt sit innouatū,vt si sit infra quingentos aureos ma
gistratus municipales sine alia delegatione habeāt ius dādi tuto-
res.Dubitari pōt,an ipsi cuilibet ēt priuato possint delegare, & di-
xi,ꝙ non.& rōnem sup.assignaui,q̃ vide.Sinaūt summariā cogni-
tionē reqrunt,& tunc aut q̄rit̃ de cognitione, & pronunciatione ,
& delegari pñt,vt l.cognitio.§.vt possessio.ff.de of.eius cui.&c.f̃m
lec.gl.Aut de huius executione, & tūc aut eius executio ñ tribuit
ius in re nec in possessione,&pōt delegari,vt d.§.vt possessio,&f̃m
20 lec.quā tenuit.& q̃ est amica lr̃æ.† Et ex hoc infero ꝙ qñ missio,
nō facit quē possessorem,delegatus in cā pecuniaria pōt cōtra ꝯ-
tumacē mittere in possessionem ex primo decreto, lite demū con
testata.& ita intelligo tex.in aut.de exhi.re.§.si vero ēt q̄dē.Nam
si principal'r pōt delegari immissio,q̃ ius non tribuit,fortius cōse-
cutio ꝓ expeditione cāæ,vt l.2.ff.de offi. eius,& l.fi.in fi. s̃. ubi , &
apud quē.& vt s̃.in op.latius declaraui.Itē infero ad aliud,qđ ĩ cā
dam.infe.nō est spāle,vt missio ex primo decreto deleget̃ ,.cū idē
sit vbicūq; ius in possessione tribuit̃,nisi inq̄tū,& eo respectu ꝙ à
magistratibus municipalibus p̄t delegari.& qa ipso iure eis ius im
mittendi cōpetit,quod non est in alijs immissionib.vt s̃.latius de-
claraui,aut eius executio,vel immissio tribuit ius in ꝓprietate,aut
in possessione tñ,& tūc non p̄t delegari,vt d.l.cognitio, §. posses-
sio,à sensu contrario,& ar.l.2.§.dies.ff.quis or.in bo.pos.ser.Et qa
pp ius,qđ tribuit,plenior cognitio exigitur,ergo non possit. ut l.
21 nec q̄cq̃.§.vbi decretū.ff. đ of.ꝓc.†Et ex hac infero,ꝙ qñ missio
ex primo decreto facit quem pos.talis missio non potest delegari.
& sic iudex delegatus in cā pecuniaria,puta sup in rem actione,ñ
poterit mittere in pos.ex primo decreto,etiam li.cont.quia missus
verus possessor efficitur.vt l.2.j̃.vbi in rem actio.Et prædictas duas
illationes de primo decreto tene menti,quia non audiuisti,& sunt
vtiles pp statuta,q̃ qñ faciunt missum possessorem,& hoc in his,
22 quæ sunt de iurisdictione cōtentiosa.† In his vero,quæ sunt de vo
luntaria,& expediuntur per simplicem autoritatem iudicis,quàm
cōis vsus loquēdi decretū appellat.Dic aut requirunt causæ cogni
tionem,& non delegant̃.vt d.§. vbi decretum. f̃m vnam lectu. &
est tex.in l.2.ff.de of.eius.Aut causæ cognitionem,non requirunt:
& tunc delegari pñt,vt ibi no.gl. Sed non priuatis ꝑsonis,sed ma-
gistratibus.Nam absq; spāli delegatione non pñt magistratus co-
gnoscere.Fallit in legato ꝓcō q ex gñali mandato pōt vt l.apud ꝓ
consulem.ff.de ma.vin.dūmō intra prouinciam suā,nō extra.vt l.
2.ff.de of.procō.& hoc bene pondera,qa ꝑ doc.hic nō traduntur,
23 ita plene,nec ita clarè,nec eodē mō.† Nunc ad vltimam partem
accedo,q̃ tractat de cā status,& quæro primo,nūquid cā ĩgenuita
a tis,& libertinitatis,de qua hic,possint delegari [a] & sentit gl.ꝙ pos
sint quò ad cognitionem,non quò ad sententiam,& innuit quòd
hoc est in casu,quasi dicat occupationis. Contra hoc oppo. quòd
imo in totum,& etiam nulla occupatione existente.ut j̃.vbi cau-
sa status.l.iam dudum. vbi cognitio competit alij,q̃ præsidi.& sic
p̄t delegari.so.f̃m Iac.de Are.ꝙ ibi quæstio erat seruitutis.& sic de
re æstimabili,hic libertinitatis & ĩgenuitatis,& sic hincinde res e-
rat inextimabilis.vñ cā maxima hic iudicat̃,iō de facili ñ delegat̃.
Idē putāt q̄dā si ex vna parte tñ eēt ĩgenuitas.vt d.l.iā dudū.in fi.
Op.cū gl.ꝙ hæc cā ĩgenuitatis,& libertinitatis ĩ casu legitimæ ab
sētiæ possit ĩ totū delegari. vt ĩ aut.de col. §.ad hoc ꝓhibem'.ubi
expediūtur solū cāę capitales,& mēbri abscisiones,& sic certæ ꝑ-
mittuntur argum l.cum prętor.ff.de iudi.Sol.confitendo contra-
rium,vt in glo.& sic hoc corrigitur per illam. Dicunt aliqui,vt le-
gum correctio euitetur, ꝙ ibi loquitur, qñ nondum prouinciam
est ingressus,hic quando fuit ingressus,quo casu remanēt iura an-
tiqua,& ista opi.fuit Guiliem.de Cun. quæ non placet,quia si nō
dum ingressus potest in totum, quanto fortius ingressus debet in
casu suæ legitimæ absentiæ.cum in eius ꝑsona sit iurisdō eradica-
ta ꝑ ingressum,ad qđ facit l.2.ff.de offi.ꝓcō.& leg.Alij dicūt, ꝙ ibi
loqtur,qñ gñaliter ꝯmittit vices suas legato suo. Nā tūc oīa p̄t p̄-
ter illa duo ibi ꝓhibita.Sed qñ hāc cām ĩgenuitatis spāliter dele-
gare vellet, non pōt,nisi quò ad cognitionem tantum, vt hic,& ꝓ
hoc facit,quia multa transeunt cum vniuersitate, quæ specialiter,
non transirent.vt in l.modicis.ff.de contrahen.empt.& l.quædam.
ff.de acquiren.rer.do. Hæc sol.non videtur mihi tuta in ista mate-
ria. Nam in generali mandato iurisdictionis , non transeunt regu
lariter ea,quæ sunt meri , vel mixti imperij, vt l.quæ.§.magistrati-
bus.ff.ad municip. & tamen ex speciali delegatione transeunt. vt
l.cognitio.§.vt possessio.ff.de offic.eius,& probatur per ea,quæ dixi
in præcedenti distinctione,in fine.Alij dicunt,quòd licèt causæ ul
timi supplicij prohibentur quò ad pronunciationem,vt ibi & quò
ad cognitionem permittatur,non tamē sequitur,ergo cæteræ cau-
sæ quò ad omnia permittuntur,illud ar.procedit, ubi in casu omis
so,uel resultante à sensu cōtrario non est à iure permissum. Nam
tūc illud remanet in dispositione iuris cōis.vt legū correctio eui-
tet̃.ar.l.cū patrē.j̃.de cond.inser.hęc nō vr̃ mihi tuta,qa ibi nullus
casus pōt dici omissus,cū primo gñaliter ꝑmittat.& postea duos
casus exceptet.vnde casus exceptuati remanent sub p̄cedēti dispo
sitione gñali,qua expressa mihi vr̃ dicēdū,ꝙ in casu præsentiæ iste
tex.remanet in suis terminis,vt solā cognitionē possit delegare,li
cèt ter in cā debeat audire.vt s̃.de iur.auth.adhæc, ꝓnūciationem
non possit,vt hic.In casu vero lĩtiæ absentiæ tenet glo. hoc. ꝙ tpe
huius.l.non poterant quò ad pronūciationē,sed quò ad cognitio-
nem sic.ꝙ si ita est,ego puto hoc innouatum,vt ēt quò ad ꝓnūcia
tionē hodie pñt,vt d.§.ad hoc prohibemus.Sđ ego dubito,an iste
tex.loquatur in casu absentiæ, & rō dubitandi q̃ me mouet ē, qa
de iure ffōrū videbatur.ꝙ cāæ meri,& mixti imperij possent ĩ totū
delegari occasione publicæ absentiæ vt ff.de off.eius.l.j.§.j. licèt sit
innouatū in causis meri imperij, q̃ continēt vltimū suppliciū,uel
mēbri abscisionē.Remanet ergo ius antiquū saltē in causis mixti
imperij,vt in totū eo casu delegari possint, & si hoc erat in causis,
mixti imperij,idem erat in cā ingenuitatis.nec l.vr̃ mouere,vt cāæ
mixti imperij,& ingenuitatis propter publicā absentiā nō delegē
tur in totū ꝑ.d.§.ad hoc prohibemus. Quicqd tñ sit. Dico hodie ĩ
casu publicæ absentiæ causæ mixti imperij vel ingenuitatis pñt in
totum delegari per.d.§.ad hoc prohibemus, & hoc vr̃ de mente
gl.magnæ.ad fi.in l.imperiū.ff. de iur.om.iud. Vltimo gl.oppo. ꝙ
de cā ingenuitatis non sit pronūciandū.so.q cquid dicat gl.hic pri
cipaliter de ea querebatur,& dubitatur p̄cipal'r,& quò ad qd de
legari potuerit,ubi de ea incidenter q̄rebat̃,sed principaliter de re
pecuniaria,& dubitatur an iudex quē cōstabat iurisdōnē nō hēre
in causa status,de ea incidenter cognoscere posset, & si potest de
ea,debeat pronunciare.vnde ibi casus est omnino diuersus , & de
24 alio impedimento ibi loquitur.† Quæro ab extra, an causa suspe-
cti tutoris possit delegari,& vr̃ casus,ꝙ sic.ff.de off.eius.l.cognitio
in prin.In ꝯrium facit insti.de susp.tu.§.j.& ff.ad Tur.l.j.§.suspecti.
dic secundū Mar.de syl.Aut quęritur de accusatione criminali ad
puniēdū,de qua of.p̄se.vr.l.j.§.itē.so.ēt & ff.ad Tur.l.j.§.eos.& ff.de
suspe.tu.l.tutor.§.tutor.& illa non delegatur,ut d.l.j.§.suspecti.ff.ad
Turpi.quod intelligo,nisi in casu,quo aliæ criminales delegari pos
sint,ꝙ qñ sit,dixi.s̃.Aut q̄ritur de accusatione ciuili ad remouēdū
tñ,& tunc,aut de ipsius cognitione,& illa delegatur.vt d.l.cogni-
tio.& ff.de susp.tut.l.j.§.an aūt.Aut quæritur de ipsius remotione,
& tunc aut de ea,quā lex facit,quæ est,ut iterum suspēdatur ab ad
ministratione.& illa ēt delegatus facere pōt,quia non tā remouet
vel interdicit,q uā iam remotum uel interdictum declarat,& pro
hoc facit d.§.an aūt.Aut de ea q̃ fit per sñiam,& tunc non possit,
quia illa famam attingit.Fallit in legato proconsu.ut inst.de suspe.
tut.§.j.& ita debet intelligi glo.l.solent.in prin.signata super verbo
25 non possit.ff.de offi.procō.†Quæro.2.dixi.sup.ꝙ cāæ meri,vel mix
ti imperij delegātur in casu legitimæ absentiæ,qd in casu infirmi-
b tatis,[b] valde vr̃,ꝙ ñ possit pp illā exclusoriā,ñ aliter,positā in l.j.§.
j.ff.de offi.eius,&c.Cōtrariū tenēt doc.ꝑ.l.j.ver.sanè.ff.de off.ꝓcō.
& j̃.e.l.placuit.vbi hæc ęqparant̃ ēt pp idētitatē rōnis. Nō obst di
ctio,non aliter.sup.alle.quia rñdeo ꝑ ea,quę scripsi de dictione tñ.
sup.de sac.san.eccl.l.illud.non ita si propter multas occupationes
ēt ex multitudine casuum obuenientes,dñt se commode non pos
se attendere.vt hic in 2.& 3.rñ.probatur etiam, si criminales forēt
26 cāæ,cum iste text.loquatur indistinctè.†Tertio quæro,an preside,
qui causam meri imperij delegauit, reuerso,expiret delegatio , an
vero sit necessaria expressa reuocatio, quidam,ꝙ expressa,vel taci
ta reuocatio est necessaria, per no.in fi.ff.man l.qui mutuam.§.nō
ideo.in q.1.posita in glo.sed caue,qa illud non est simile, cum do
minus preses possit procu.constituere,sed præses dum est presens,
cām non pōt delegare.ideo puto, quòd in delegato expiret,qa cā
priuilegij cesset,& pro hoc specialiter induco.l.si tutor reipu. ff.de
tu.& ra.di.& hæc sufficiant de propria huius l.materia,de materia
vero meri,& mixti imperij quò ad eorum differentes species , &
exempla remitto ad nota. per gloss.& doct. in l. imperium. ff. de
iu.om.iu. Bart. de Sali.

ADDITIONES.

a † Posint delegari.Tu adde de hac quæstione Bar.in l.nec quicquam.§.ubi decretum.ff.de off.procon.& in l.si quis libertatem.ff.de pe.hære.Cel.

b In casu infirmitatis.Adde d.Ale.& do.in l.j.ff.de offi.eius.& in l.iubere.in fin.de iuris.om.iud.iud.quod est uerum secundum glo.& Barto.in d.l.i.in 2.col.in 2. op.contra Guil.de Cu.quò ad cognitionem tantum,non quò ad executionē, nisi esset notabilis latro,quem potest delegatus punire,si periculosum eēt differre executionē pęnę.Bar.ibidem in §.col.in uer.vnūramē.& Ale.ubi sup.19. † Adde quid in delegato,qui propter debilitatem se excusat,no.Fel.plene in c.si pro debilitate.ca.3.ver.capio gl.j.ubi tenet,ꝙ in infirmitate,& ibi quæ debilitas requiritur. extra de offi.dele.& ibi ea.col.uer.quæritur utrum,quod impedimentum faciat,ut causę alias non delegabiles possint delegari.& an asserenti se impeditum credatur. Celsus.

LEX III.

PLacet. Primo iubet , secundo prohibet. tertio. rationem annectit. secunda ibi, nec his , tertia ibi, maximè. Casus, delegati debent causas sibi commissas sua sententia terminare , non ad delegantem remittere , cum

cum ab eorū sñia possit appellari.h.d.Op. de l.j.ꝯ.de rela.solu.vt in contrario.sꝙ ibi ad cōsultationē,quia de iure dubitabat hic ad iu dicandum.Item hic,vt euitaret odium partium,vt ex rōne hic po sita colligitur,plenius tamen vide in contrario.

LEX IIII.

1 *Delegatus si fuerit impeditus,an alius subrogetur loco eius.*
2 *Delegatus ordinarij lit.contest.subdelegare non potest.*

Placuit. Primo dic,ſcdo rō ibi,ne hmōi.† Casus. Vbi dele gatus lite ꝓte.impeditur rōne publicæ absentię,d cā cognoscere,dēt ali' loco eius subrogari.h.d.Ista lex vī,ꝑbare o pinionē q̄dā Ia.de Bu.q̄ ē multū singularis,& notāda.dixit.n. ꝙ l. iudiciū soluit.ff.de iu.hēt locū i delegāte ad se iudiciū revocante. sed vbi revocat,vt alij deleget distiguebat. Aut lis non est cōte. & ꝑt,aut lis ē iā corā eo cōtest.& tūc ꝙa pars iudicij factus ē,nō ꝑt,vt alij deleget,nisi cā legitima,siqueniēte ad ſstar ꝓcuratoris,vt Ian cū se.ff.de ꝓc.Itē ꝙa lit.ꝓt nō recusant,vt l.a.ptissimi.ſ.de iudi.Sed melius facit.l.ista,quasi ad hoc singulariter no.& hęc opi.vī mihi

2 de qȝtate seu ꝟbito honestatis ꝓcedere.† Itē iste tex.vī mihi casus de qōne qua q̄ritur,an delegatus ordinarij lit.ꝓte.possit subdelega re,nā hic apparet,ꝙ non,cū ad supiorē,qui delegauit hic recurrat vt alium subſtituat,& sic delegato negatur potestas subſtituendi, & de hoc plenius dixi in l.a iudice.sup,de iu.Item ista lex alibi alle gatur,ꝙ mortuo vno ex tribus delegatis lit.iam cont.non expiret delegatio,sed recurritur ad delegātem, ꝙ subſstituat aliū loco mor tui:licet compromissum expiret.ita no.gl.in l.item si vnus.§.item plures.ff.de arbi.

LEX V.

Quædam. Casus,ꝑsides pūt ꝓstituere iudices pedaneos, ꝙ de viliorib.cognoscūt.h.d.No.ꝙ iudices pe danei duob.modis appellantur,vt hic in tex.& gl.& ſ.l.ꝓxima.Itē no.ꝙ iudices inferiores ꝓstituuntur in subleuamē maiorū:nec ex hoc maiores prohibēt cognoscere de causis,de qbus iferiores pūt.

Qui pro ſua iurisdictione iudices dare dariue possunt. Titu. IIII.

Continua rub.vt in glo.

LEX I.

1 *Delegatio duo requirit,vt ualeat.*
2 *Delegatio à iudice incompetenti facta,ipso iure non ualet.num.4.*
3 *Imperator omnes causas delegare potest.*
4 *Gesta coram incongruo delegato,an teneant.*
5 *Gesta coram incongruo delegato,an teneant.*
6 *Delegatio si non teneat,nec gesta tenebunt.*
7 *Delegatus principis causam criminalem subdelegare potest.*
8 *Appellari,an possit ad subdelegantem.*

1 NCausarum. Primo vnam regulam af firmatiuā,ſcdo vnā nega tiuā ponit.certio,declarat effectū,ſi sit ꝓra factū. quarto excipit.ſcda ibi,ꝙ ſi quis. tertia ibi,& ſi ȝ, quarta ibi,hæc nisi.Casus.† Vt teneat delegatio, requirunt duo.ſ. ꝙ cā ſpectet ad iurisdōnē ordi narā delegantis.Item delegatus ei sit ſsuppositus,fallit in principis delegato qui cām ei delegatam ſubdelegare potest,& a ſnia ſub delegati appellatur ad ſubdelegantem.hoc dicit.No.primo.q̄ sunt

2 in ſummario.† Secundo,ꝙ delegatio facta ab incompetenti iudi a ce est ipso iure nulla, [a] & sic delegatus hī,vt priuatus,ex quo sequi tur,ꝙ appellatio non est necessaria,vt hic in litera.ex quo colligę, ꝙ tempora fatalium appellationum,non habent locum, vbi sen tentia est nulla,& sic in causa nullitatis tempora illa nō vendicāt sibi locum.Item nota,ꝙ iurisdictio delegata,a iudice incompeten ti non prorogatur,cum processus, sit nullus, licēt iurisdictio ordi naria delegantis potuisset prorogari.Item collige ex tertia parte, ꝙ licēt delegatus pronunciaret sē iudicem competentem, nihil agit,quando à non habente potestatem est delegatus.[b] Item ꝙ ex

b processu nullo non potest sequi sententia aliqua.† Item, ꝙ impe 3 rator omnem causam delegare potest,& sic causas meri imperij. Item eius delegatus ſubdelegat sine distinctione causarum,& sic causam meri imperij uidetur posse ſubdelegare,de quo dicam su per glo.Item ſubdelegat sine distinctione personarum.q.d.nō po test is cui ſubdelegat non parere, quasi ei non sit ſubditus cum in cā sibi commissa ſungat vice principis,& sic quilibet tenet ei pa rere,cū & in ea cā sit maior etiam quolibet ordinario post princi pem.Op.primo ȝ prin.huius i.de l.à iudice.sup.de iudi.ſol.vt in pri ma gl.in prin.quia hic loquitur qñ cā ſpectat ad iurisdōnē ordina riā delegātis,ν qñ ad delegatū,ꝙa tūc ille delegatus ñ ſubdelegat vt ibi,nisi sit delegatus principis,vt hic in li † Oppo. 2.quod delega

4 tio teneat,licēt cā nō ſpectet ad iurisdōnē delegātis.vt patet in ꝓ cōsule nondum iurisdōnem adepto ꝓ ingressum prouiciæ,ꝙ dele gat ſuo delegato.ſol.vt in ea.gl.quod ibi iurisdō delegata cōfirma ta cōfirmat,& ex nūc retro,vt ibi in ſfa. Hodie āt ſi necessaria mo rā in itinere patiat glibet præſes ꝑt vicarium ſubſtituere.ꝙ ola pōt ꝑter mortis illationē,& mēbri abſcitionē.vt in aut.de coll. ad hoc prohibemus,col.ix.Op.ꝙ tex.ibi ſsuperfluit in ſeipso, cum idem re ꝑetat in ſcda ꝑte,quod in prima dixerat.ſol.vt in ea.gl.ver.& no.

& licēt ſol.ſit in ſe vera,tū meo iudicio non applaudet lfæ. Et iō facio quoruor mēbra,ꝙa qñque delegat cā ſuæ iurisdōis,& homi ni sibi ſsubdito,& tenet delegatio,vt hic i prin. Et ſsuppono cām eē delegabilem.qñq; delegat cā nō ſuæ iurisdōnis. ſed in hoiem sibi ſsubditum,& hēt locum ſscda ps huius. Nā licēt ei ſsubditus ꝓæce pto obedire ñ dēt,& sic iudicē se non esse pronunciare dēt,si se iu dicē,ꝓnūciat,nihil agit.vt hic in tertia ꝑte, qđ,no. qñq; delegat cām nō ſuæ iurisdictionis in hoiem,& non ſsuum,& idem multo fortius,vt i glo.qñque delegat cām ſuę iurisdictionis, ſed i hoiem nō sibi ſsubditum,& tunc ſm gl. delegatio tenet,ſed effectum non habet,si delegatus parere nolit, qa astringi non pōt.ita no.gl.hic

5 pe.ita no.i l.eum q̄ in prin.ff.de iurisd.omn.iudi.† Quarto,qđ si cā in congruo fuit delegata habenti alias iurisdōnē ordinariā,& partes ſcientes delegationē nō tenere litigarunt coram isto delegato,an tunc valebunt gesta,& sententia. rñ.gl.qđ sic,vigore ꝓrogationis,ñ

c delegationis [a] ar.ȝ de iur.om.iud.l.i. Quidam allegant ꝓ contra ria gl.positam ī.ti.i.l.j.Sed ibi non ē,qa ibi loquitur,qñ nulla hēbat iurisdictionem,hic sic.Sed contra istam gloſſ.facit, quia ſcienter, hic litigauit vigore delegante iurisdictionis,non vigore ordinariæ & sic in prorogatione ordinarij non videntur consentire.ergo &c. ſed respon.ꝙ hoc esset verum, vbi constaret,quòd virtute delega tionis procederetur,quod apparebit ex actis,& idem dico econ tra,quòd vbi constaret,ꝙ ratione ordinariæ iurisdictionis faceret & tunc esset clarū.quòd iurisdictio esset prorogata.In dubio vero, ita quod nec ex actis apparere posset, puto quod vigore ordina riæ processerint, & sic valeant gesta virtute prorogationis,qa ex quo partes ſciebant delegationem non valere,vī ex prorogatione ordinarie facere,ut res valeat,& nō pereat,cum res gerant ꝓ ef

d fectum. Quæro 2. [d] quid si delegatus ab incongruo non habeat ꝑte delegationis aliquam iurisdictionem,ſed processū pendēte iu risdictionem fuit adeptus,dicit glo.ꝙ firmatur ex nūc non retro: arg.ſ.l.4.§.fi.ff.de offi.proconſul. Veruntamen addendo ad gl.dic ꝙ hic confirmatio,quæ fit ex nunc,ex quo non validat retro. mo dicum prodeſt,cum postea gesta nō valeant,quia ex processu nul lo non potest ſequi ſententia,vt hic,& dicit glo. quæ videtur pri ma facie huic cōtraria in l.j.& est glo. antepe.ſ. vbi de cri.agi.opor tet.Est ergo necesse.ꝙ hæc reconualidatio ſsuperueniat ante lit.cō te.& partes ſcierit hanc delegationem incongruam,ut in ꝓcce denti.q.dixi.& sic lit.conte.& omnia postea secuta sint valida.& di xit Iaco.But.quòd hæc gl.ſsupradicta habet locum,vbi iurisdictio illa ordinaria erat per electionem, & acceptilationem,iam radica ta in persōnam delegati.quia nondum fuerat electus,& tunc licēt postea in eius persōnam ſsuperueniat iurisdictio, non validabitur, ēt ex nunc ar ff.de doli.ex.l.apud Celſsum.§.ſi à Titio.Sed hęc ver ba,nō cōcipio,quia non tractamus de virtute delegationis,ſed ꝓ rogationis tm.ideo si tpe lit.conte. iurisdictionem est adeptus,ſsuf ficit.& ſi tunc nō est adeptus,prorogatio nil operatur. etiā ſi tunc erat radicata in persōnam delegati,aliās ſi tempore delegationis ñ erat illa radicata in persōnam delegati,quia ſi non trahat ad a ſstus anter.ores,ſequentes valere, non possunt, vt dixi.& distinctio illa de radicatione vel non,pōt habere locum in persona delegantis. & qñ de validitate delegationis tractatur,& de processu facto eius vigore,& ſi delegatus iurisdictionem fuerat adeptus a tempore, delegationis in causa delegata,valet delegatio,& processus factus ex eadem modo alia non deficiant. Aut iurisdictionem in causa ex illa non fuerat adeptus.& tunc, aut etiam in eius persona nō erat iurisdictio radicata, & tunc ipso iure non valet, nec cōfirmatur, licēt iurisdictio postea ei ſsuperueniret, ſed oportet denuo delega ri.Aut iurisdictio erat in eius persōnam tunc radicata,& tunc cō firmatur,& postea cum eā fuit adeptus, & tunc ex nunc ñ retro. & ita loquitur.l.4.in ſi hic alle.in glo. Et iō ſi nec cōfirmatio ſsu uenit ante lit.contesta. omnia postea secuta virtute delegationis, ualebunt

ADDITIONES.

a † Est ipso iure nulla.Ita per can.ſignanter per d.Fely.in c.ſuper quæſtionum.in §. porrò.post prin.extra.de offi.dele.ubi ita concludunt per illum tex. quē ad hoc allega.

b † Quando à non habente potestatem est delegatus, Ratio ante est in promptu, quia etiam hoc casu non potest cognoscere,an ſsua sit iurisdictio.Ita no.Fel.in c.ſuper literis,co.x.uer.fallit.xiij.extra de reſcrip.Celſsus.

c Nō delegationis.Adde Bar.hic,& tex.in l.ſi seruus ſeruum.§.ſi quis iudex.ff.de ar bi.item adde,quod idem facit c.ſuper. de off.dele.& c.ex parte alien.de concef. præben.& in l.ſi is ad quem,de acqui.her.& in l.prætor ea,de co qui pro tutore ſed quid ſi litigauerit coram eo tanquam ordinario, tunc valebit ,ꝑcessus alle gati.l.2.§.in uer.ſed & ſi.inf.de iudi.ubi satis est,quod partes processerūt ex capi te decapitandi,licēt iudex errauerit,ſed procedit odi. Imo.in c. cum ex offic. de prēscrip.Spe.de iurisd.om.iud.§.1.& ita etiam Bar.in l.ſi per errorem.de iurisd. om.iu.& Bal. in rep.l.fallus.inf.de fer.& tractatum tenet Fel.in d.l.ſi per errorē de quo etiam per Bal.in l.eum qui de manumiſſ. in.& in d.l.fallus.& etiam hic. & Pau.de Ca.in d.l.2.§.prætor.in prin.de offi.[illegible].ibidem qui impugnat primum membrum ſuprallegatę diſtinctionis, [illegible]tur, quia ibi est defec tus in causa efficiente &c.uide d.Ale.in l.ſi per errorem.in pe.& ſi.col.ff.de iu risdi.om.iud.

d Quæro ſecundo.Tu uide de materia hic tacta gl.bo.in c.ſtatuū in gl.i uer.cano nicis.extra.de reſcrip.li.vj.quid uero ſi delegato à principe,ſi conſideretur ha bilitas eius quale tempus attendatur,& an datæ literarum.in de plene per Fely. in c.eum te,co.17.uer.tempus dare regulariter,extra,de reſcrip. Celſsus.

valebunt.Sed vbi ꝑfirmatio ſsupueniat post lit.ꝓte.tūc,quia litis ꝓte. est vitio sublata,secuta postea nō valebūt, ſsed pot[illegible] ē, vt de nouo lis ꝓte stet.Nec ob.l.licēt.ff.de iudi.qa ibi in ſsolo ꝓsensu erat defectus, hic

6 in iurisdictōe,& eius exercitio. † Quæro 3.tex. ille dicit vbi dele gatio nō tenet:gesta nec sñia tenēt siue valēt.qđ si ꝓtes confirmāt sñiam dicit gl.ꝙ tunc sñia valet per l.a ȝ cōnia vtri iudi. sed truffa est,qa ꝓsensus partiū nō pōt validare illud:qa est nulla ex defectu iurisdictionis.l.putatorū ff.de iurisdi.om.iud.l.ſi expſsim.ff. de app. Sed hā valebit amodo,vel ſeruet,vt pactū, vel quentio. & ita logī l.ſi.j.cōia vtri.iud.Quæro circa vltimā partē primo de eius intel lectu.an ꝙ illū tex.delegatus à principe possit aliā cām ꝙ sibi dele

a gatā ſsubdelegare.[a] quidā qđ sic,ſed veritas est,qđ nō,vt in gl.qa ne

7 mo dat quod non hēt.l.3.in ſi.ff.de offi.ꝓcon. Quæro,an delegatus principis causam crimina.etiā sibi delatā possit ſsubdelegare. & te net gl.qđ sic ꝑ iſtā.l. ibi dū dicit nullo discrimine causarū, &c.Ex quo patet qđ nō est ſsienda differētia inter cās delegabiles,vel non & hoc clarius tenet gl.ſ.ne li.po.l.j.in gl.ſi.in prin.hic ea ſsegī Guil. de Cug.qa cā mutauit naturā ſuā,& de indelegabili facta est dele gabilis.vt in ſi.ff.ī l.cū pī.§.quidecim.de leg.2.ſed Ia.de Are.& Cy. cōtra,quos ſsegī Ia.Bu.cā ſui natura nō est delegabilis. ſed naturā rei primordialē debemus inſspicere nō accidētia ergo, vt ſ.d his q ve.æta.l.fi.& ſſqđ me.cā.l.ſi cū exceptio.§.ꝙ ſi homo.& ꝙ peti.hę rē.l.item veniūt.§.idē rectē.Scdo,ꝙa ordinarij nō ꝑt.vt ſ.ti.j.l.pla cet.ergo nec delegati à principe,ꝙ in ſsubdelegando obtinent vicē ordinariorū.vt l.à iudice.ſ.d iudi.tū etiā,ꝙa ordinarij ſicut dlegati hāt a principe licēt mediāte legetū,ꝙa ordinarij pluribus inēsti fa cilius deberēt posse,& tū nō pūt,ꝑter cāæ grauitatē.vt d.l.placet. j.ſſi.Tertio,ꝙa res affecta ad quēcūq; cū ſsua affectione trāsit. vt ff. de his q no.inſsa. l.imperator.ff.de ꝓg.act. l.ſi debitor. ad ſſi ff. de leg. a.l.peto.§.patre.& ſ.qđ met.ca.l.2.Quarto,ꝙ hoc bārācit,qa licēt delegatus principis nō aliter ſsubdeleget cām ap.ꝙ ordinarius,quia qlibet in totū.& nullus eorū pōt sñia sibi referuata:& tū princeps pōt,vt in auth.ad hæc.ſ.de iudi.cū ibi.no. Ad ȝua rñ Ia. Bu.& pri mo ad hāc l.videlicet qđ tex.iste dēt ſm cās,de qbus ſ.dixi,restrin gi hoc modo,vt nō sit ſsienda dſtia,an cā ſspectet ad eū ratione ordi nariæ iurisdictionis,vel dlegatæ.nō aūt,an causa sit delegabilis,vel nō.Itē nec,an sit ē maioribus,vel minoribus,& pecuniarijs,& sic ſsui natura delegabilis.Ad §.quidecim.rñ.& bā,qđ ibi ꝓsona erat af fecta,& nō res,cū ibi testator ꝓhibitionē fecerit ꝓsonæ, & nō rei. secus si rem affecisset:qa tunc res trāsit cū ſsuo onere, & prohibitio ne.vt d.l.peto.§.fratre.vbi Ia.Bu.dicit esse casum i ſsi.hæc opi.vī mi

8 hi de iure toto tutior. † Quæro vltimo, an à ſsubdelegato delegati principis appellet ad ubdelegātem, vel ad principem delegantē. & Rād.gl.ꝙ hic est casus,qđ ad ſsubdelegātē,ꝑut est litera ad eos & ita cōiter habet verbū.gl.cōtra hæc op.& ſoluit.Sed,vt hæc,& alia tollas dic,ꝙ quandoq; appellatur ab ordinario.& dic,vt in l.j. §.pe.ff.de ap.& in l.percipimus.in fra.de ap. quandoq; ab eius vica rio,& tunc ad ſsuperiorem eius,cuius est vicarius.vt ea.l.ꝑcipimus. in prin.& l.addictos.in fin.eodem.titu. Quandoq; à delegato prin cipis,vel ordinarij:& tunc ad ipſum delegantē co.ti.l. præcipimus. ver.ſi appellat.Qūq; a ſsubdelegato delegati,& tunc ſi ordinarij ap pellat ad ipſum ordinariū.vt ff qs,& aquo ap.l.j.in fi.& qñ delega tus ordinarij,possit ſsubdelegare ibi no,& dixi plenius in là iudice. ſ.de iud.Si verò appellat à ſsubdelegato delegati à principe: & tūc ad ipſum ſsubdelegantem:vt hic.qđ nō est, ſi appellatur ab arbitro electo loco delegati à principe tñ recusati.vt l.fin.in fi ſ.de iudi.qa tunc ad principē appellat,& hoc operat recusatio, quę fortius eū reddit ſsuspectum,quā primum,hoc de iure nostro. Sed de iure ca nonico,quando appellatur à principis ſsubdelegato, ſsubdistinguit.

b aut ſsubdelegans totā causam nō committit. [b] quia sibi diffinitiuā reseruauit, & tunc si ab alio grauamine sibi illato appellare velit, ad ipſum ſsubdelegantem debet appellare:quia donec tulerit ſsen tentiam,remanet iudex, & quia iurisdictionem sibi reseruauit: vt hic habetur in c.ſuper quæſtionum. versi. porro. extra de offic. & po.iud.dele.& hęc dixi mihi vī magis ꝓsona rationi. Bar.de Sali.

ADDITIONES.

a Subdelegare. Vide late per Spec.in tit.de iudi.deleg.§.ſequitur. per totum illum. §.quod delegatus à principe indistincte ſsubdelegat.
† Tu vide plenissime de quæstione hic proposita Bald.in l.à iudice,nu.2.ver.fal lit in delegato principis, & ꝙ ibi posui in apoſtil.ad ipſum in apoſtil.in eod. versi.ſsupra,de iudic.Cel.

b † Totam causam non commisit.Tu vide de hoc Fel.ita tenentem in c.ſi quis con tra.col.3.ver.item in delegatore.extra.de foro compe.Cel.

Ne quis in ſua cauſa iudicet, vel ius ſibi dicat. Tit. V.

Continuatio patet per ſe ipſam.

LEX. I.

1 *Iudex in causa propria nullus erit.*
2 *Ius dicere in causa propria,an quis possit.& nu.3.*
4 *Arbiter in propria causa nullus esse potest.*
5 *Potestas,an possit de iniuria ſsibi illata cognoscere.*
6 *Episcopus per vicarium ius reddit in causis ſsuæ ecclesiæ.*

1 GEneraliter. [a] Casus in ꝓpria causa nō pōt esse iudex.h.d.† Op.qđ iste tex.ſsuę ſsuat ꝓpria qs possit ius sibi dicere:vel sibi iudicē esse nec alternativa iter ea posita stat bñ,cū nō dūmo gat diuersa ȝ.Illę aut ille ff.d ver.ſsig.fō.exponēdo variȝ modis tex.vt in gl.fverlinecaribus hic positis.

Opp.a.de l.ſi.j.de fide.ſo.vt ibi. Opp.3.d.l.Ire mādata,j.una.ſo.vt ibi.Opp.4.ē le.j.ſ.de cōtest.fol.ibi ꝓstendo, nō iurisdictionē exer cēdo.Opp.5.de l.senatus.ad fi.ff.de offi.ꝓſi.fol.vt in gl.videlicet,qđ ibi lis erat peritura.& vſq; ad lit.cōte.nō.hic peritura nō erat.Hęc nō videt tuta:qa.ī iurisdictione cōtētiosa qs nō pōt stare vicē in dicis,& partis.vt l.ille à quo.§.rēpestituū.ff.ad trebel. & not.ī l.2.ff. de adop.ideo ipse corā ſscipso nō pōt litē cōtestari.Ideo gl.in ȝrio dixit.qđ sibi nō pōt,vt hic:ſsed comitibus ſsuis.& libertinis, & fami liaribus sic,& vſq; ad lit.ꝓte.vt in ȝrio.Sed,qa ibi litera videt log ēt in cā ꝓpria:iō tertij dicerūt,qa ibi corā superiore fuo agitur,nō corā ſse,vt hic.Sed istæ ſsol.possunt sic iungi. aut quærīt in cā pro priā aut ſsuorum comitū,vel familiariū.Primo casu sibi ius dicere nō pōt,vt hic.ſsed corā alio iudice pōt experiri,vel corā superiore ſsuo pōt cōueniri:ſsaltē vſq; ad lit.cōtest.si actio sit tēpore peritura. fallit in delictis notorijs.vt ȝ.dicā.Secundo casu,aut actio erat tpe peritura,& eis ius dicere pōt vſq; ad lit conte.vt ibi in fin.Aut non erat tpe peritura. & nullo modo pōt ius dicere. vt in l.senatus.in

2 prin.& ff.de iuri.om.iudi.l.qui iurisdictionē.† Op.6.& extra, qđ in cā ꝓpria qs possit ius dicere.vt ſ.de ſspor.l.2.ſolu.qđ ibi ꝓprię cau sa nō est ꝓpria:qa ad cū nō ſspectat cōmodū, vel incommodū, vt l.j.§.in propria.ff.qñ ap.fit. ſsed est cā reipublicæ, vt officiāl ſsium remoueat,& puniat.qñ delinquit circa officium,& sibi cōmissa:li cēt tale delictū aliquā[illegible] redūdet ī iniuriā ipſius seu blasfmū,ſsed ra le qđ nō attēdit,qa ꝓ remotionē eius illud purgat, & tollitur. Op. 7 ad idē.nā iudex cognoscit de excep.cōpetētiæ,vel incōpetētiæ iurisdictionis sibi allegatę,& oppositæ:vt ff.li qs ī ius vo. nō ic.l.2. in prin.ff.d in.l.ſi qs ex alien.fol.vt in qualibet earum.no.videlicet quòd ſua nō dī respectu vtilitatis,vt aliter dī in l.j.§.in ꝓpria ff. qđ ap.fit.ſsed est partiū inuicem de ea cōtendentiū,& sic ſsua dici pōt, hoc est respectu defensionis iuris ſsui municipij,vt ciuitatis,cui ꝑ est:qđ perire ſsinere non debet vt ff.ad munici.l. de iure.2 rū. Item hic ex necessitate est ſstatutū,aliās daretur occasio cuilibet conuen to declinādi forū.Op.8.ȝ ꝑdictā solutionē. Nā olim iudices habe bāt cōmodū ſsportularū,antequam ſsalaria haberent de publico,& hodie etiā delegatis datur.vt in Auth.de iud.§.ne autem labore.& tamen ipſi de exce.incompetentiæ ipiorum cognoscunt.vt ſ.ti.j. j.& ſi ȝ ius, vel vt.pub.l.& ſi legibus, non obſstante hoc commo do pecuniario.ſol.fm gl.in l.de iure.ii.tū.ff.ad munil.in casu, quo hoc cōmodum perciperent, tunc de hac exceptione cognoscere non possent.& illa glo.no. qa nō est alibi.& cū ea ſperrantiſsime ibi Bar.Sed illa glo.non placuit Ia.Bu.dicens, qđ licēt habeāt cōmo dum ſsportularum:nihilominus cognitionem, & ius pronunciandi de ſsi iudices esse,vel non esse:quia,& olim antiquitus hoc habebāt ordinarij,vt dixi,et hodie delegati habēt,& sic talis commoditas non attenditur.& nimirū;qa de ea principaliter non agitur:sed de alio contenditur,ſsicut in ſsimili dicitur in l.dictantibus.& quod ibi not.Iacob.de Are.& Cyn. infra. de rest or. & hæc opi. hic ſseruatur in practica.Nam certi hic ſsunt iudices, qui de publico ſsalarū nō percipiunt:ſsed certum quid à partibus ex disſspositione ſstatutorum receipiunt.& hoc teneo.alias, vt dixi in præcedentibus opin. daret

3 occasio cuilibet declinandi forum iudicis etiam ſsui.† Opp.ix ad idem de l.proximè.ī prin ff.de his quæ ī testa.delen.& de l. & hic Tiberius.ff.de hęred.instit Sol.q.hæc.l. fallit in principe q prę est legi.& q sic est dines,& potens,ꝙ non est veri ſsimile, quòd de alie no velit ſsibi iniuſste querere.ar.l. meminerint.ȝ. vnde vi.honestius tamen est ei,causam alteri delegare,vt l.prætor.ff.de iurisdict.iud. & ar. eius quod no.infra.de ap.l. eos.ī princi.in gloſſ. ſsuper verbo prouocatum. Oppo.x.ad idem de l.in priuatis. de iur. vbi cogno ſscitur de causa ſsiliorū,q̄ ſsua satis dici patet. vt l.placet.ff. de acq hæ red.So.quod illa debet intelligi ſsi liberis emācipatis: Nam tunc cā non est ſsua. hæc non valet per.l.q iurisd.ff. de iurisdict.iud. Item non valet per.l.quippe. quæ ſsequit.l. in priuatis. vbi dicitur quòd, quia iudicia ſsunt publici iuris, ideo patria potestas non curatur, & sic de filio in potestate intelligit.ideo dic,quòd illa in delegato: nos in ordinario, qui nec de causa filiorum cognoscit. Ratio dī uersitatis est,quia delegatum potest aduersarius recusare.ſsed non ordinarium.vt ſ.de iudi.l.apertissimi.cum ibi no. & hanc tenet gl. in d.l.qui iurisdictioni. Aliqui dicunt, ꝙ de facto nororio potest

4 & non aliter.ar.corū.quæ.ȝ. ſsubjiciam.† Venio ad quæſtiones: & primo quæro, ſsi in causa propria qs non pt esse iudex, an potuit esse

ADDITIO.

a Generali.Limita hanc l.vt per Bar.in l.ex ſsententia.ff.de test.tut.vbi dixit, quod potestas non potest pronunciare ſsuper tota iurisdictione,ſsed ſsuper vna causa tantum sic,& adde Barto.hic,& ad eius dicta ex oppoſsito vide,quæ habes post glo.in c.i.de malefi.
† Tu adde hic dictis Bal.in l.magisterii.ȝ.de iur.om.iudi.Cel.

a esse arbiter dic, q̃ nõ vt l.pe.de arbi. sed arbitrator.vt ff.de ope.li.
5 l.si libertus,& ſ.de ꝯhem.emp.l.fi.& no.hic in gl.fi.† quæro, an po
b testas de iniuria sibi illata possit cognoscere,[b] & punire. & videtur
qd̃ nõ,vt hac.l.In ꝯriũ facit.ff.de pænis.l.si quis forte.§.si quos.Ia.
de Are.multũ latè disputauit hãc q̃stionẽ,vt habet hic.Cyn.finali
ter soluit ipse distinguẽdo. Aut delictũ , vel iniuria est notoria, &
põt,tunc,q̃a in talibus iudiciarius ordo nõ seruatur,vt extra.de iu-
reiu.c.ad nostram.& l.ea quidem.ſ.de acc.tum quia notoria non
indigent inuestigatione, sed sola punitione, vt not.Innocen.in c.
ex parte lo.j.de verb.sign.Ex quo sequitur,quòd potius iudicari de
bet executor,q̃ cognitor,& per cõsequens non potest recusari, vt
suspectus.q̃a sicut ab executore nõ appellatur.vt ſ.quorũ app.nõ
reci.l.ab executione.sic nec ut suspectus recusatur.arg.ff.de arbi.l.
nõ distinguemus.§.cũ quidã.& ſ.de iu.l.apertissimi. iuxta mediũ,
hoc idẽ tenet Inno.in d.c.ex parte.& idẽ Io.An. similiter,& Bart.
in d.l.si q̃s forte.§.si quos.& mihi placet,si pæna tendit ex vindicta
reipublicæ,quia tunc causa censet aliena,nõ propria.Sed vbi veni
ret imponenda ratione proprii interesse, tunc non puto posse. vt
l.senatus.in fi.ff.de offi.præsi.Et est ratio,q̃a licèt delictum esset no
torium,tñ snia requiritur,licèt nõ solennis.vt no.q̃a nõ in scriptis.
Io.An.in d.c.ex parte.& Io.Cal.i c vestra.de coha.cle.& mu.in re-
pe.sua & sic aduersariũ sibiipsi cõdemnare non posset,cũ partibus
actoris,& iudicis fungi nõ possit.vt l.placet.ff.de arbitris. Aut deli
c ctum nõ est notorium,[c] & tunc dicit ipse, Aut delictum est com-
missum circa officiũ,vel in contumeliam dignitatis tñ. aut ratio
ne inimicitiæ psonalis.Primo casu possit.vt ff.de pe.l.si quis forte.
§.si quos. & ff.de re mi.l. milites.§. irreuerens. & ſ.de spor.l.2.& in
Auth.de mã.prin.§.festinalis.& in Auth de quæstio.§.maxime.fa-
cit.l.obseruandũ.ff.de offi.præsi. Scd̃o casu nõ põt, vt hic.& d.l.se-
natus.& ff.d̃ iniu.l.lex Cornelia Sed sub fida custodia reseruare suc
cessori,vel in manibus alterius, q cognitionẽ haberet,tradere. qd̃
euenit , qñ sunt plures rectores coęqualem iurisdictionẽ habẽtes
in eadem ciuitate.Hæc verba, placent mihi, Ad cautelam tamen
addit Pe.& Cy.q̃ in casibus,in q̃bus dixi eũ posse cognoscere, vt
suspicio euitetur , poterit peti associari p auth.si vero cõtingerit ſ.
de iud.Sed q̃a ista habet locũ in ciuilibus,in q̃bus eps põt adesse,
nõ in criminalibus,in quibus non põt adesse,iõ alleg auth.offera-
tur.ſ.de lit.contr.& in cor.vñ sumit.& in hoc in omnibus inferiori
bus à principe.Nam princeps ipse põt indistincte de ꝓpria iniuria
cognoscere,& punire.vt l.quisquis ſ.ad l.iul.ma.& ſ.si quis iperat.
malè.l j.& xxiij.q.iiij.guili sarius.Nã de ciuilibus cognoscit.ff.d̃ his
quæ in test. delen l. proximè.in prin. & de hær. insti.l. hic iberus.
6 †Quæro nos videmus quotidie,qd̃ epi[d] reddũt p eorũ vicarios i⁹
d in causis sup bonis ecclesiæ,siue motis,siue eis moueant, siue alijs
moueãt.& sic ius sibi vidẽtur dicere,cũ ad eos spectet cõmodum
taliũ fructuũ.Vñ ad hęc rñdẽt Canonistę,& Inn.i c.ex pte.lo.j cx
de ver.sig,qd̃ ista nõ d̃r psonę,sed ecclesę, & similirer eccl̃ię prĩci
paliter,ẽ vtilitas,licèt i ꝯñam ꝯmodũ sit pceptur⁹ eps. Et ꝑ hoc fa
cit,q̃a ad vtilitatẽ ciuitatis,cui q̃s p̃ ẽ,ipse i⁹ dicit, vt l.d̃ iure.ij.rñ.ff.
ad muni.Sed modicũ facit,q̃ ibi multũ cõmodũ iudex ẽ habitur⁹.
sed magis facit qd̃.ſ.dixi de iudice cõmodũ iportularũ habente.

ADDITIONES.

a † An poterit esse arbiter. Ego dicerẽ cum bona huius venia secus per glo.singu.
in §.nunc autem.in versi.ex ore.21.dist.quam ad hoc dicit esse sing.Bar.Soci.in
suo tra.fallen.2.Fely.no.de hoc in c.cũ venissent.in fi. extra. de iudi.& Pe.Phi.
Cor.consi.mihi.79.incip.uiso.in prin.vol.3.Celsus.
b Possit cognoscere. Adde Pau. de Ca. hic. quòd potestas potest cognoscere
si est nota iniuria;quia potius dicit exequi,quàm cognoscere.
† Adde ad propositum eorũ,quæ hic dicuntur, an potestas possit sup una cau-
sa tantum,vide Bar.in l.ex sententia,ff.de test.tu. Celsus.
c Aut delictum non est notorium. Tu vide de hoc Canonistas in c.nouit. & in c.
proposuit.extra de app.& Cy.hic & Bar.in l.si quis.ff.de.pę.Celsus.
d Quod episcopi.An episcopus possit esse iudex in causa ecc. suæ. Ol.consi 166
†Adde And.Barba.in c.cum venissent.extra.de iudi.& in c.ad audientiã de dec
& Panor.in c.1.de iudi.vbi tenet,quod si recusatur,non potest esse iudex in cau
sa suæ ecclesię,ita limitat.c.suffraganei.2.quęstio.7.Et mouetur per gl.in c.cum
super.extra de offi.deleg.q̃ dicit , quòd si prælatus mecum litigat,non põt esse
iudex meus in alia causa,si eũ recuso.Est tex.in c.insinuante.de offi.delega.vbi
dominus clerici recusaẽ iudex,multo fortius recusabitur ꝑ ecclesia allegauit
domi.Ant.in c.cum venissent.de iudi.& Cy.hic.Sed tu pondera gl. in c.cum su
per.in illo casu ille est aduersarius,sed in causa ecclesiæ nõ est aduersarius.pri
mo casu contrahitur inimicitia,secundo casu non.idem in c.insinuante.& psu
mitur ad opportunitatem suæ Ecclesiæ quòd nõ rectè iudicabit.& de hoc vide
domi.Abba.in c.insuper.de testamen.& in c.sicut.ad finem.& quod ibi posui in
addi.ad ipsum in ver.in causa ecclesiæ suę.extra.ne cleri. vel mo. Celsus.

Qui in iudicijs legitimam personam habeant, vel non. Tit. VI.

Continua rubri. vt in gl.

LEX I.

1 *Pupillus legitimam personam standi in iudicio habet.*
Sententia diffinitiua ꝯ pupillũ litigãtẽ
a SI cum esses, sine tutore nõ valet[a].h d.† No. quod
1 pupillus.non habet legitimã psonã standi in iudicio. Oppo.
qd̃ snia teneat,l.non eo minus.ſ.de proc.Sol.vt gl.sed Cy.ibi
nitus fuit hanc gl.reprehendere ex eo,quia cum iudiciũ constet ex
tribus.s.actore:reo:& iudice, & hic deficiat alter: q̃a pupillus non
põt esse actor vel reus.ergo ipso iure nõ valet ꝓcessus nec snia.nec
ob.l.nec eo minus.q̃a ibi maritus erat maior.& sic in eius persona
potuit sustentari iudiciũ.Sed tñe gl.q̃ & ipse postea defendit,dicẽs
qd̃ ex quo snia est lata ꝓ minore,lex retro fingit eũ habuisse legiti
mã psonã.arg.eius.qd̃ d̃r ist.d̃ auto.tut.circa prin.Et ꝑ hoc ẽt facit.
q̃a pp q̃ vnũ quodq; & illud magis,vt i auth.multo magis.ſ.d̃ sac.
san.eccl.sed i l.nõ eo min⁹ snia valet priuilegio ętatis,nõ ex psona
ꝓcuratoris,ergo &c.& adde q̃ ibi dixi.Op.d̃ l.apud Iul.§. Marcel
l⁹.ff.ex q̃b. cau.i possẽt.Sol.vt i gl.& adde q̃ dixi i l.cũ & minores.
ſ.si aduer.rem iud.maxime in 5.opp. Quæro,hæc gl.loquit in iudi
cio,quid in arbitrio dic vt in l.si pupillus.ff.de arbi. Bar. de Salice.

ADDITIO.

a Non ualet.Sed quid si statutum dicat , quòd maior.18.anno, habeatur pro ma-
iore.25.anno,in omnibus suis negocijs,vt dicit statutum Florentię,an tunc po
terit petere restitutio.in integ.dic quòd non,vt per Pau.de Ca.hic.sed qd̃ si sta
tutum dicat,quòd contractus gesti vel acta gesta per maiorem.18.anno.valeãt.
an tunc poterit petere resti.in integ.dic quòd sic secũdum Pau. de Ca.quicqu id
dixerit Io.An.in addi ad Spe.§.j.de resti.in integ.

LEX. II.

In rebus. Pupillus, & adultus põt esse in iudicio cũ sui ad
ministratoris autoritate.hoc dicit. Op.quòd idẽ
sit in publico iudicio. vt.l.clarũ.ſ. de auto.prestan. sol. confitendo
contrarium.ideo hic subaudi maximè.Opp.de l.2.ſ. de his qui ve.
ęta.impe.dicit gl.q̃ ibi fallit.q.d. quòd adultus post veniã ætatis
impetratã habet legitimã personam standi in iudicio. & no.quòd
illa.l. necessario hoc non probat. sed tex. est singularis in l.si actor.
in fi.ſ. de aõ. Opp. quod etiã sine curatore adultus possit sistere in
iudicio. vt.ff de li.hõ.exhi.l.quod & si lex mulier.& ſ.l. proxi.& l.
exigendi.sup. de proc. Sol. quod illi sunt casus speciales. vt in gl.

LEX. III.

1 *Actio,dictio,quandoque propriè & quandoq; impropriè capitur.*
2 *Minor agere potest possessorio & nu.3.*
4 *Minor petitorio agere non potest.*
5 *Possessorium iudicium quare dicatur momentaneum.*
6 *Possessorio iudicio multis modis agitur.*
7 *Minor,an possit agere interdicto unde vi.*
8 *Testis inductus super possessione,non debet interrogari super proprietate.*

Momentaneæ, Præmitto pro euidentia , quòd
hæc lex varijs modis in aliqua
sui parte legitur. no . potissimè in glo. 3. sed intellectus Azo. qui
1 est in ea primus communiter tenetur.† Secundo præmitto, quòd
istud verbum,actio, de quo in principio concernit actorem.vt in-
stitu.de ac.in principio & propriè esse in personam , licèt impro-
priè in rem . Petitio vero est in rem. vt. l. actio in personam.ff.de
actio.& obliga. Et ex hoc infertur, quòd text. ibi, obreptitia pe-
titio loquitur de iudicio petitorio. Et sic etiam præmitte , quòd
iudicium aliud est possessorium , aliud petitorium.quod declara,
vt in gloss.j.vsq; ad ver.quod vltimum. Nam cætera reserua.ſ.di
cenda. His præmissis sequendo lectu. Azo. & communem , diui-
do.l.in tres partes. nam primo regulam affirmatiuam in mino re
agente iudicio possessorio. secundo regulam negatiuam in mino
re agente petitorio, cum ratione annexa . tertio remouet nouum
dubium,scilicet,an minor possit conueniri petitorio. secunda ibi:
2 sed colore. tertia ibi nihil.Casus.† Minor absque curatoris auto-
ritate iudicio possessorio agit, nõ autem agit petitorio.nec etiam
conueniri potest petitorio sine autoritate legitimæ personæ.hoc
dicit secundum istam lectu. in versicu. sub colore ponitur casus,
quòd minor succubuerat in possessorio , & postea volebat agere
petitorio. Sed meo iudicio non applaudet literæ: dum dicit sub
colore adipiscendæ.per quæ verba datur intelligi,quòd iudicium
possessoris non erat finitum,sed in fieri.hoc etiam cõfirmat ratio,
quæ sequit,ibi dum dicit iurgium initiatũ. quæ verba supponunt
eũ non futurum.Similiter ver.nihil aũt, nõ minus potest intelligi
in possessorio, q̃ in petitorio,imo magis. Et ideo vr̃ cõuenientius
sequẽdo ordinẽ literæ,q̃ lex ista sic diuidi debeat Et primo dictũ
spãle in minore agẽte iudicio possessorio.Scd̃o illud limitat,vt pe
titoriũ non possit ei cumulari.tertio rõnem huius.l.in tationis an
nectit.quarto dictum econtra ad præcedentia.s.in minore cõuẽto
possessorio , vt in j.parte, vel recõuento iudicio petitorio.Et sum-
mariè hoc intẽdit.Minor sine tutore,vel curatore agit iudicio pos
sessorio,vt in j.parte:sed non ꝯuenit,vt in vltima parte, sub colore
tñ possessorij petitoriũ ex neutrius parte transit.h.d.Quod dixi ex
neutrius parte.intelligo tã minoris,vt in uer.sub colore,q̃ eius ad-
uersarij eum cõueniẽtis,vt i fi.s̃m itellectũ glo. Nã finis in petito
3 rio,& possessorio põt intelligi,vt in diuisione dixi.† No.primo, q̃
fauore minoris est adinuentũ , vt ipse agat possessorio, & in agen-
do habeat legitimam personã,quod patet,q̃a possessorio conueni
re non potest.vt hic in fi.licèt quidam dixerant , quod etiam con-
ueniri poterat.vt not.hic glo. sup verbo actis. sed malè dicunt,pri
mo propter tex.vt hic in prin.dũ dicit actio,Nã ad actorẽ ꝓpriè re
fert vt instit.de ac.in prin.Scd̃o ꝑ continuationẽ literæ, q̃ sequitur
in ver.sed colore, quæ in actore loquitur. Tertio text.hic in fi. qui
in minore conuento possessorio loquitur.Quarto ne conuenia-
tur,est fauor minoris propter cõmodũ, qd̃ hẽt ex possessorio , sed
quòd non

q̃ non ageret esset ei incommodũ propter possessionem , quæ est
penes aliũ.Ideo eius fauore fuit inductũ,vt agere posset, vt sic con
modum illud ad se vocaret. & si replices de facili succumbere
posset quod non faceret si eius administrator interueniret. Ego
respon.fortè eum non habet, & mora in dando fieret, vel absens
est.Item iudicium est summariũ, & faciliores ꝓbationes requirun-
tur.& de modico præiudicio tractaẽ.vt ſ.dicetur.No.2. q̃ sub co
lore permissi,non debet ad prohibitum transiri.facit.l. sub prætex
tu.supra , de sacrosanct. ecclesiis. Nam hic sub prætextu posses-
sorii minor ad petitorium non potest transire. Et sic no. 3. quòd
minor in petitorio,non hẽant legitimã personã standi in iudicio.
4 †Quarto,q̃a si minor trãseat ad petitoriũ,aduersarius põt eũ repel
lere.quod intellige rõne personæ legitimę,non quia possessorium
adipiscendæ,& petitorium non possint simul cumulari, quia imo
põt,& sic non obstat.l. si dẽt. de iu. & quod not.in l.ordinarij.ſ.de
rei ven.& in l.nul li.ſ.de iud.Nec valet replicatio,si dicas , q̃ ex di-
ctione maximè hic posita,q̃ sui natura implicaẽ idem ius in casu
contrario ad expressum , videaẽ implicari q̃ ẽt si iudicium posses-
soriũ fuisset initiatũ cũ legitima persona , petitoriũ non posset ac
cumulari,q̃a respon.q̃ possum dicere,qd̃ hic abũdat sicut, & aliàs
in l.qui se patris.ſ de iure delib. vel si non abundat dic q̃ impli-
cat idem ius,vbi possessorium fuisset cũ legitima persona initiatũ.
Sed ad petitoriũ transiret cum minus legitima : vt hic erat: & hęc
est veritas. Sed iuxta hanc partẽ q̃ro , quid si aduersarius minoris
petitorium admisit:an sententia super eo lata valebit: dic qd̃ sic,si
pro minore sit lata,non aliàs.arg.l.nõ eo minus.ſ.de procu.& not.
ſ.e.l.j.nec ob.iste tex.dum dicit alteri obesse non debet: q̃a intelli-
gitur,quominus eũ ab agendo repellere possit. Sed tunc insurgit
aliud dubiũ vsq;ad q̃ tẽpus eũ repellere possit,& gl.in l.exigendi.ſ.
de procu.signata sup verbo.non iuste,sensit q̃ vsque ad lit.conte
sta.non postea.quod non puto verũ. ideo vide q̃ scripsi in eo.tit.l.
ita demum.in v.oppo. & quod etiam scripsi.in l.non eo minus.in
5 2.q.Nam ex ibi dictis hec lucidabunẽ.† Nunc accedo ad materiã
per quæstiones tradendam, & quæro quare iudicium possessoriũ
vocabaẽ iudicium momentaneæ possessionis & hic in glo.fi. ver.
prædicta quidem.gl. ponit duas rõnes. Prima est q̃a apta est dura
re momento penes vincentem , cum per petitorium auocari po-
stea possit.Secunda est:quia summatim cognoscitur,& expeditur:
hæc secunda est notanda.sed Pet.non placet:quia secundum eum
in possessorijs requiritur sicut in alijs plenaria cognitio , vt l.iudi-
ces.ſ.de iudic.ideo primam approbat.sed pro secunda facit.ſ. de
agri.& censi.l.si coloni.lib.xj.Ibi ponitur verbum , celeriter.& ſ.vn
de vi.l.momentaneæ.vbi ponitur verbum mox.Sed vide Bar.in l.
naturaliter.§.nihil.in ij.q.ff.de acquir. pos.tamen in proposito cre
do primam veram:quia litera non qualificat hic,vel alibi indiciũ,
sed possessionem.ideo dicit momentaneæ possessionis:non autem
6 momentaneum iudicium.† Secundo quero , quot modis agitur
isto iudicio possessorio,& dic q̃ pluribus : quia quãdoque per iudi
cis officium,quandoque per viam actionis,quandoque per cõdi-
ctionem ex lege.vt no.in gl.j.versi.item agitur.vsque ad ver. prædi
cta.Modo quæro ab extra,an hæc lex locum habeat , si iudicis of-
ficium imploretur.quidam quod non,quia tex.iste dicit actio. Et
a sic iudicis officium non comprehendit[a] l.quia per collusionem.
ff.de act.emp.& l.quintus.ff.de ann.leg.sed doct.contra propter ra
tionis identitatem. vt l.illud.ff. ad l. Aqui.Item q̃a verbo.actionis,
larè sumpto comprehenditur etiam officium iudicis.vt l.actionis
verbo.ff.de act.& obli.hic ergo late debet sumi:ex quo ratio non
7 est diuersa †Quarto quæro cum glo.an minor hodie possit age-
re interdicto vnde vi. quidam quòd non,quia hodie per illud in
terdictum mutatur in causam proprietatis,& sic in petitorium , vt
ſ.vnde ui.l.si quis in tantam.sed glo.j.post princ.versi. q̃ ultimum
hic tenet contra,quia illud non ex vi interdicti, sed constitutionis
illius l.si quis in tantam.sed Cyn.dicit melius,quòd quædam,sunt
possessoria,cum quibus tractatur , & finitur causa proprietatis.ut
ff.de interdi.l.ij.§.quædam.de aqua quo.& æsti.l.j.§.fin. & tunc nõ
possit. quædam cum quibus non tractatur causa proprietatis, tũc
possit,vt in hac gloss.Quæro quinto,an sicut minor agit , ita ꝯue-
niri possessorio possit.Anqui quòd sic,glo.q̃ non , & hæc vera,ut
dixi.ſ.circa primum notabile. Quæro sexto , quare minores agũt
& non conueniuntur. respon.quòd vno casu est fauor , alio non,
b vt supra.dixi.Quæro septimo, an minor restitui possit[b] in causa
momentaneæ possessionis , dic ut plenè per gloss.j.si de mome.
possess.l j. Quæro octauo, tex.iste dicit, quòd potest exerceri per
quamcunque personam,an nedum per minorem,de quo hic i fi.
literæ,sed etiam per seruum,qui est inhabilis ad iudicium, vt l.ser
uũ.ſ.de iudi.respon.glo.quòd sic interdicto recuperandæ , uel reti
nendę , non adipiscendæ,ut ſ.si per uim, uel alio modo l.j.Et pro-
pter istam l. summaui solum in minore , & si quod in text.dicitur
de interdicto adipiscendæ possessionis possit sibi locum vendica-
8 re.† Vltimo gl.fi. inducit istam l. in argu.vt testis inductus super
possessione non sit interrogandus de proprietate , & hoc est sim-
pliciter verum,quando ex defectu inhabilitatis personæ non põt
de proprietate quæri, vt hic.sed vbi queri posset, distingue secun-
dum Iac.de Are. Aut proprietas adminiculatur in possessorio, &
tunc aut testis iurauit dicere ueritatem super tota causa, vel super
omni,quod interrogabitur,& tunc valet eius dictum,extra, de te-
sti.c.cum dilect.Aut iurauit tantũ super mero possessorio,& tunc
non potest interrogari de proprietate, q̃a super ea deponeret non
c iuratus,& sic non valeret[c] vt ſ.de testi.l.iurisiuran.Aut proprietas
non adminiculatur possessorio,& tunc,vt de impertinenti nõ de
bet interrogari.vt. ff de pe hæred.l. si quis libertatem.§ fi. & ff de
iureiur.l.si duo patroni § idem Iulianus.& extra, de testi c.de testi
bus.Quando autem adminiculatur possessorio.respon. interdicto
retinendę,vt per doct.ſ.vti pos.l.j.in possessorio recuperandæ nihil
opitulatur,vt ad l.iul.de vi l.si quis ad se fundum.

ADDITIONES.

a † Et sic officium iudicis non comprehendit.Et ad ea,quæ hic dñr, & an appella-
re prohibitus possit officium iudicis implorare,vide Bald.in l.i.nu.i. & in apo.
ſ.de lib.& eorum lib.& omnino per Fel in c.2.in prin extra,de off.iu.li. Celsus
b † An minor restitui possit.Adde ad propositum eorum , quę hic dicuntur quod
Pau.de Cast.hic in ru.dicit,quòd si statutum dicat quòd maior 18.annis habea
tur pro maiori xxv.in omnibus suis negociis prout est in statu Florentiæ, quòd
tunc non poterit petere resti.integ.Si autem dictet quòd contractus gesti , vel
acta per maiorem 18.annis valeãt,quod hoc casu possit,licet voluerit cõtra-
rium Io.An.in addi.Spe.in tit.de in integ.rest.§.i.Cel.
c Et sic non valeret, Limita vt per Dom.Alex.in l.à diuo Pio.§.si quis.in 3. colum.
de re iudicata.

Vt nemo inuitus agere, vel accusare cogatur. Tit. VII.

LEX PRIMA.

1 *Agere,vel accusare quomodo quis cogatur.*
a INuitus.[a] † Opp.q̃ imo cogatur, vt l.sed
1 & hęc.§.prætor.ff.de ꝓc.Sol. q̃-
dam,quod agere non cõpelluntur. vt hic:sed d̃
fendere sic, vt ibi.Sed trussa est:q̃a idẽ est in de
fendendo,quod i agendo.vt ff.de i ius voc.l.sa-
tis.Dic ergo,q̃ agere nec; defendere nemo co
git̃ pcise: sed causatiue.fallit i d.l.sed & hæc.§ p̃
tor.& itellige ibi pignoribus captis, & mulcta idicta. Opp.d̃ pluri
bus.ll.i q̃bus q̃s compellitur agere,quæ hic allegantur i glo.Sol.q̃
præcisè non compellitur,vt hic,sed causatiuè,vt in l.hic allegata.
Item opp. glo. de auth. qui semel.ſ.quomodo , & quando iudex.
Sol.q̃ hic,quando nondum libellum parti porrexerat , ibi quãdo
porrexerat secundum gl.istam.Sed iste secundus casus debet sub
diuidi.s.quòd post libellum porrectum non cogitur supersistere,si
velit desistere.vt l.postquàm liti.ſ.de pac.& l.desistisse.ff. de iudic.
Sed volens frustrari,& dilatare cogitur persistere, aliàs proceditur
secundum formam illus authẽ.& ita dicebat dominus meus , &
hoc est de mente gl.3 .l.edita.ſ. de eden. vt ibi dixi.Opp. de l.diffa
mari.ſ.de inge.ma.soiut.quòd hoc fallit,quando aliquis diffamat
b aliũ de statu personę,nã potest sibi terminus assignari, [b] intra quẽ
agat,& vltra non audiatur , vt ibi. Aliqui tamen dicebant, q̃ non
potest peti per illam.l.nisi,vt diffamatores cessẽnt à diffamatione,
vt refert Inn.in c.causam quæ.extra,qui fi.sint legi. sed hoc nõ cõ
gruit illi literæ. Sed quærit gl.quid si non de statu personæ. sed
de debito pecuniario eum diffamat, & ille est necessario discessu
rus,vt scholaris de studio.respon.q̃ potest petere diffamatus, vt iu
dex præfigat ei terminum,intra quem agat, & postea non audia-
c tur,[c] arg.l.si eod.ſ.de remis.pig.& l.si ea.ſ.qui acc.non poss. & l.dif
famari.ſ.de inge.ma. & ff. de opt.le.l. mancipiorum. quod est no-
tandum.& idem no.in d.l. diffamari. Barr.de Sali.

ADDITIONES.

a Inuitus. Adde bonum verbum Guili.de Cugu. hic , quòd si debitor principalis
dedit fideiussores,& volens recedere dedit pecuniam vni ex fideiussorib.& cre
ditor alium conueniat,quòd si ille potest probare ad alium pecuniam peruenis
se,quòd creditor inuitus agere cogetur cõtra illum,ad quẽ pecunia peruenit.
ita refert Pau.de Cast.hic qui di.pluries hoc dictum allegasse.
b Potest sibi terminus assignari. Adde Inno.in c.conquerente. extra , de offi.ordi.
vbi declarat.l.diffamari.vbi vide Bal.in alle.l.diffamari,& quòd illa.l. locũ ha-
beat in quocunq; diffamãte.no.Imo.in l.de pupillo.§.si is cui.ff. de ope.no.nũ.
c † Et postea non audiatur. Adde Bar.in l.ij.& ibi Alex. in apost. ad ipsum.ff. ad le-
gem Iuli.repe.Car.in c.pen.extra, de iud. Pet.de Ancha.in c.aduersus,extra,de
immu.eccl.Maria.Soc.& Fel.post Pan.in d.c.pen.de iudic. Celsus.

De ordine iudiciorum. Tit. VIII.

Continua rub. quia in iudicijs , de quibus.ſ.dixi, possunt concur-
rere plura iudicia,id est,quæstiones,siuè principaliter, siuè incidẽ
ter,ideo de eorum ordine hic ponit.

LEX PRIMA.

1 *Iudex quandoque incidenter de aliquo , & non principaliter cognoscere põt,*
2 *Experiri nemo potest sine actione.*
3 *Petitorium ad pubertatis tempus differendum.*
4 *Pupillus si petitione hæred.egerit,de eius statu cognosci semper põt. & nu.5.*
6 *Quæstio status defuncti quando differatur. & nu.7.*
8 *Sententia lata super principali,an pariat exceptionem super incidenti. nu.9.*
10 *Causæ incidentes,quæ sint,& quæ emergentes.& nu.11.*
12 *Causæ emergentes,an præcedant petitionem.*
13 *Iudex quando pronunciet super causis emergentib.& incidentib. 14. & 15.*

Adite

Adite. Diuiditur in patres quatuor, quia primo consulit, secundo obiectum tollit. tertio rationem adijcit. quarto cõtrarietatem rõnis subijcit. secunda ibi: neque. tertia ibi: pertinet. quarta ibi: quoniam. Casus, si quæstio status incidit quæstioni bonorum, de ea plene cognoscitur: licet iudex aliàs cognitionem de statu non habeat: sed de principali tñ expressum pronunciatur. h.d.

1 † No. q̃d iudex, q̃ de aliquo non potest cognoscere principaliter, cognoscit incidenter. Item quòd de incidenti plenè cognoscitur. Item quòd de incidenti non pronunciatur. Venio ad gl. & pro euidentia attende, quòd duæ lec. ponuntur in gl. 2. vna in prin. s. quòd hic agebatur petitorio: & sic petitione hæreditatis. Alia q̃d agebatur possessorio adipiscendæ, vel retinendæ, & hoc ponitur vltra medium eiusdem gl. in ver. sed exponi potest. Item p̃mitto, quòd quæstio status potest opponi dupliciter. vno mõ, q̃a negabatur defuncti filius, alio q̃a dicebatur spurius, vel natus ex ancilla. & per cons̃ñs dicebatur seu negabatur testm̃ ruptum esse, q̃a non erat suitas, vel agnatio in eo, videlicet primo casu, quo negabatur filius, actor habebat ꝓbare eũ filiũ, vt asserunt in libello. & si iudex al's nõ posset cognoscere de cã filiationis, nũc cognoscit, sed non pronũciat. sed solũ sup̃ h̃ditate d̃ qua p̃ncipaliter agit̃. Alius casus de seruitute plenior est. Opp. j. textualiter q̃d tex. nos dimittat in incerto, dũ dicit adite. nec apparet cũ quo loquat̃ ꝯ. §. qb'. s̃. d̃ no. co. cõpo. Sol. p̃subauditur. s. o vos tutores. vel al's nemo agit alieno noïe sine mãdato; vt l. j. s̃. de ꝓcu. & l. exigẽdi. & s̃. d̃ satisd. l. j. solu. ꝙ illud verũ nisi sit administrator legitimus, q̃ habet mãdatũ a lege. vt sunt tutores, & similes, vt. s̃. de ꝓcu. l. cũ q̃. & ff. ad muni. l. j. §. suffi

2 cit † Op. 2. quòd sine actione non experiant̃ vt. l. si pupilli. §. videamus. ff. de neg. gest. cũ simi. Sol. vt sequit̃ i gl. ꝙ hic peti. hære. intentã. noie pupilli, dicẽtes eũ hęredẽ ab itestato. & q̃a ꝯ eos excipiebatur d̃ testamẽto, replicabat̃ ꝙ ẽ ruptũ agnatione post humi. vt hic ĩ

3 litera. † Op. tũc tertio, ꝙ petitoriũ hic debeat differri in t̃ps pubertatis, vt. j̃. de car. edic. l. j. Sol. quòd illud verũ si expediat pupillo, sed hic, nõ expediebat pupillo, vt differat̃, vt. l. 3. §. duæ. ff. d̃ car. edi. cãæ non expedientiæ ponunt̃ ibi in litera. Op. 4. quòd in peti. hære. debeat supersederi, & q̃õ status prius terminari, vt. j̃. de pet. hære. l. liber. Sol. vt in gl. ꝙ ibi de statu tutoris, hic h̃dis. & est ratio, quia ante oĩa de statu defuncti debet quæri vt. l. sed si quærat̃. ff. de test. vel ibi si sit seruus simul cum petitio. hæredi. terminatur, vt ibi dixi.

4 † Opp. 5. nam ex quo pupillus agit pet. hæred. de eius statu semper potest cognosci, vt l. 3. §. missum. ff. de car. edic. cuius cõtrarium dicitur hic in ver. neq;. Sol. vt in gl. s. ꝙ. hic cõcor. cũ illa vt hic in ver. pertinet. n. Nec ob. quod hic dr̃ in versi. neq;, q̃a debet intelligi al's extra casum huius l. puta q̃n pupillus cõueniretur. Nã tũc in eius fauorem differtur, quantumcunq; coram præside conueniretur, qui de statu cognitionẽ habet, vt l. placet. de. pe. iu. Vel dic ab extra, q̃d in casu nostro loquit̃, sed debet intelligi ꝙ cognoscere non possit ex defectu iurisdictionis, quia erat magistratus municipalis, qui, & præses dr̃, vt l. j. ff. de off. præs. secundum Pe. quod non placet, quia hæc litera non simpliciter de præside loquitur, sed de præside prouinciæ. ideo tene præcedentẽ, vel dic ꝙ dictio, & si, hic posita non stat cõiunctiuè, & p̃ ꝯñs aduersatiuè, sed sumit̃ diuisim, vt sint duę partes et copula (&) stat implicatiuè, & dictio (si) ꝯditionaliter, & suspẽtiuè.

5 † Op. 6. q̃d licèt pupillus agat peti. hæred. tñ simul non cognoscet̃ de eius statu, sed differet̃. vt. ff. de car. edi. l. pe. Solu. duobus modis. vt i gl. Secũdã approbat Cy. & cõiter doc. s. ꝙ ibi veniebat vt curator bonorũ, q̃d põt satisdatione p̃stita, vt in eo. ti. l. si is. §. j. iõ de statu nõ põt ei opponi, q̃a agit vt alius vsq; ad t̃ps pubertatis, & hoc de prima lec. q̃n pupillus agebat petitorio. Secundo modo legitur in possessorio retinendæ, q̃n pupillus erat in possessione, vel adipiscendæ, q̃n aliàs possidebat; sed ex car. petebat possessionem rerum hæreditariarum, vel existenti in possessione mouebat̃ q̃stio

6 status, & bonorũ. † Contra q̃d op. gl q̃a tũc q̃õ status differtur, licet possessoriũ terminetur, vt. ff. de car. edi. l. 3. §. parui. & tamen hic de statu simul cognoscit̃. Solu. quòd verũ est ꝙ cognoscit̃, sed summatim nõ plenarie. vbi si petitorio ageret plene cognosceretur. sic & in ꝯrio summatim cognoscitur, anteq̃ carboniana bonorũ possessio det̃, vt eo. l. 3. §. summatim. & §. causæ, sed contra hanc. l. instatur vt literæ non cõtrariat̃, cũ tex. hic in medio dicat de hæreditate cognoscit. & in fi. dicit quòd de h̃ditate ꝓnunciat. & sic petitorio iudicio nõ possessorio agit̃. Sol. dupliciter, vt sequit̃ in gl. in ver.

7 & quod hic subijcit. vsq; ad finé. † Defensata hac lect. concludamus oĩa p̃dicta sub breuitate. Et sic. aut est quæstio de statu defuncti, & non differtur, sed petitio hæreditatis suspendit̃ vt l. liber. j̃. de pe. hære. Aut est quæstio de statu hęredis. & tunc, aut adulti, & nõ differtur. Aut pupilli & tunc aut agit aut conuenitur. si agit aut petitorio, & non differtur, & est rõ: quia sibi esset contrarius, cũ in petitorio non procedatur, nisi plenè de statu cognoscat̃, vt hic. & sic, velle procedere & nõ procedere sunt opposita. ideo nõ audiendus. j̃. de fur. l. j. nisi & petitorium differre vellet. Aut agit possessorio, quia petit car. edi. possessionem. tũc quæstio status differt̃ quò ad plenã cognitionẽ, sed nõ quò ad summariam, vt hic in secũda lec. & ff. de car. edi. l. 3. §. cãæ. & §. priorum. Si vero conuenitur, & tunc aut ei mouetur q̃õ bonorũ tñ, & non differtur, vt. ff. de car. edi. l. j. §. si quis filium. Aut status tñ. & tũc differtur ex constitutionibus, vt in e. ti. l. 3. §. j. non ex carboniano, vt eo. titu. l. de bonis. §. Aut bonorũ, & status; & tũc differt̃, & si pupillo expediat, al's nõ, vt d. l. 4. §. duę. & si sibi expedire credit̃. & hoc dicat p̃p possessionis ꝯmodũ q̃d habet, & si dicat sibi expedire, vt non differatur, dẽt cãm allegare q̃ iudicẽ moueat. vt d. §. duæ. versi. & maxime. Oppo. 8. ꝙ tex. sibijpsi ꝯdicat, q̃a primo dicit, ꝙ de cã stat' cognoscere ñ põt, postea dicit, ꝙ cognoscit ꝯ. l. vbi repugnãtia. ff. de re. iur. sol. vt i gl. sup̃ verbo, nõ possit. Venio ad gl. fi. in qua difficultates huius. l. ponuntur, & licet prima in ordine gl. deberet ex ordine intellectus secũdã, & illa deberet antecedere, tñ ordinẽ gl. nõ mutabo, vt

8 intellectus glo. lucidius pateat. † Et quæro, an sñia in casu nostro lata sup̃ h̃ditate, & sic sup̃ principali pariat exceptionẽ sup̃ incidẽti, & sic sup̃ cã status, & dicit gl. ꝙ si sit lata ꝓ pupillo, & sic ꝓnũtiet̃ eũ h̃dẽ esse, obstabit exceptio, vt hic & l. quoties. s̃. de iudi. & j̃. de ordi. cog. l. 2. secus si sit lata pro eius aduersario, q̃a tũc nõ p̃iudicat sup̃ incidenti. vt ead. l. 2. à sensu ꝯrio. Sed quæro, cur diuersum dñt quidã, quòd fauor pupilli hoc operat̃. arg. l. non eo minus. s̃. d̃ ꝓcu. sed truffa est, quia idẽ esset etiã in quocũq; maiore. vt d. l. quoties. & d. l. 2. Dicũt ergo alij, quòd ratio est, quia sñia affirmatiuè lata quòd pupillus sit hæres, iferat necessariã decisionẽ super incidẽti, q̃a non potest esse defuncti hæres abintestato nisi sit eius filius, vel nisi sit liber, & non seruus. sed bñ põt non esse hæres, vel hæreditatẽ ad eũ nõ spectare, quantumcunq; sit filius & liber, puta, q̃a testamentũ p̃ualet, & ista est cõis ratio duo. sed cõtra istã rõnẽ facit, q̃a si pronunciat hæreditatẽ ad pupillũ non spectare, hoc nõ põt esse nisi causæ p̃ eũ allegatæ non sint veræ, ex quo erant sufficientes ad impugnandũ testamentũ, & per ꝯñs causæ illę videnẽ reiectę ideo in eis debet res iudicata præiudicare, sicut ecõtra habet ꝓdesse, cũ ad nullas alias causas possit sententia referri, nisi ad deductas in iudicio, sed saluando rationẽ doc. dic, quòd i hoc dubio non dicuntur reiectę, q̃a nõ sunt ĩ se veræ, sed q̃a nõ probatæ, vt not. doct. in l. Iul. ff. de cond. inde. & probatur ĩ l. si à te, in princi. & in l. si quis ad

9 exhibendũ. ff. de re iu. † Stat ergo cõclusio, ꝙ sñia lata super principali, vr̃ lata sup̃ incidẽti, q̃n principali supposito pro verò, seq̃tur necessario, quòd incidens est falsum. Contra hæc op. gl. de l. si iudex. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. & de. l. si q̃s a liberis. § si vel parens. ff. de lib. agno. gl. remittit ad no. in l. 2. j̃. de ord. cog. Sed plenius no. in d. l. si iudex. Sed q̃a variæ solutiones dant̃, ideo illas collige, & latius dic. Aut de incidenti fuit tantum semiplenè cognitũ, & tũc ei nõ p̃iudicatur, quominus postea principaliter intentet̃. vt d. §. si vel parens. & d. l. si iudex. aut de ĩcidẽti fuit plenè cognitũ, & tunc aut nõ debuit nec potuit plenè cognosci, & nõ p̃iudicat̃, quominus postea principaliter intentetur. vt. s̃. ti. 2. l. momentaneæ. 2. rñ. & ff. de iureiu. §. si duo. §. idẽ Iulianus. licèt aliqualem præsumptionẽ faciat. vt ibi no. & in l. si q̃s libertatẽ. in fi. & ff. de pet. hæred. Aut de eo debuit & potuit plenè cognosci, & tũc aut incidẽs p̃ se substantiã nõ habebat. i. principaliter intẽtari nõ poterat, & ei p̃iudicat̃. vt l. perẽptorias. j̃. sen. rescin. nõ pos. Aut p̃ se poterat subsistere, & tũc ad aliũ effectũ nũc ꝓponit̃ q̃ prius, & ei, nõ p̃iudicat̃. vt. l. vẽdicantẽ. ff. de euic. Aut ꝓponit̃ ad eũdẽ effectũ, & tũc aut ꝓnunciatio facta sup̃ principali infert necessariã decisionẽ sup̃ incidẽti, & non põt amplius intẽtari. vt hic. & s̃. de iudi. l. quoties. & j̃. de or. cog l. 2. & ff. de neg. gest. §. finaũt. §. fi. Aut nõ infert necessariã decisionẽ sup̃ incidenti, & tũc ei nõ p̃iudicat̃. vt in hac gl. & d. l. 2 à ꝯrio sensu. Et hoc d̃ secũda difficultate huius. l. Nũc ad tertiam & opp.

a ꝙ de, incidẽti debeat expressim pronunciare [a] vt. l. de qua re ff. de iudi. & l. intra vtile ff. de minoribus. & l. 2. j. respon. ff. de preuar. Pla. cõfitebat̃ ꝯrũ. & ad hãc. l. respondebat, ꝙ loquit̃ vbi super ĩcidenti alias iurisdictionẽ iudex nõ habuisset licèt gl. eius rñsionẽ non dicat. Sed hæc rñsio nihil valet, q̃a hic loquitur in p̃side prouinciæ, q̃ iurisdictionẽ habebat. vt. s̃. dixi. vñ But. dixit, ꝙ sup̃ incidẽti nõ pronunciat̃ vt hic & in l. 2. j̃. de ordi. cog. & ad l. de qua re. rñdebat, ꝙ d̃ principali non de incidenti loquitur. & verũ dicit. Ad alias duas leges rñdit, ꝙ in eis est speciale. sed hæc rñsio nihil valet ad l. itra q̃a de ratione specialitatis nihil apparet. ideo ad l. illã respon. ꝙ ꝓpriè ibi quæstio nõ est incidens, cũ sit vna de causis principalibus sup̃ qua petitio fundat̃. Nã restitutio in integrũ ibi petita fundatur sup̃ ætatis læsionẽ. vt. l. nã & postea. §. si minor. ff. de iureiu. & pronũciatio ibi facta potius ex volũtate q̃ ex necessitate ꝓcessit, Ad l. vero secundam. ff. de præua. quæ tñ alias ẽ. 3. põt reddi vna rõ specialitatis vt ibi no. s. ꝙ ibi ideo, q̃a sñia super p̃uaricatione habet præiudicare omnibus. Alij dicũt, ꝙ ibi incidẽs non stet in terminis suis, sed in principalem accusationẽ transiuit vt ibi no. Alij dicũt ꝙ ibi criminalis incidit criminali, hic ciuilis ciuili, & hoc ponit̃. j̃. i gl. Alij dñt ꝙ ibi ꝓprie nõ est ĩcidẽs, sed emergẽs. sed inter hoc est differentia vt. j̃. dicã statim. Op. successiue ꝙ de incidẽti pronuncietur. vt. j̃. de

ADDITIO.

a Pronunciare. Vide Bar. in l. ait prætor. §. præmittitur. ver. si quis tamen. ff. de mi. cum alijs concor. quas refert Alex. in l. si finita. §. iuli. in 22. col. de dam. infect. Adde ad hoc propositum, quid si iudex omissa pronunciatione super incidenti ꝓcedat, an processus sit ipso iure nullus. Tu vide de hoc casu in c. ex parte. el. 2, extra, de ap. vbi valet processus omissa pronunciatione super legitimatione ꝑsonarũ; quia ipso facto videtur pronunciare cõtra exceptiones impediẽtes processum procedẽdo ad vlteriora. Quid autẽ si dicat iudex, pronuncio omissa tali exceptione. & dic, quòd est perinde, ac si de ipsa exceptione pronunciasset. Ita no. gl, & ibi doc, in c. sæpe, in ver. hoc locum. extra. de app. Celsus,

de dila. l. à procedente. de lib. cau. l. liberis. §. fi. so. s̃m Io. quia aut q̃ritur de incidenti, & non pronunciatur. vt hic, & l. 2. infra, de ordi.

10 cogn. aut de emergenti, & tunc pronũciatur. vt in cõtrarijs. † Pro istorum declaratione videamus, quæ dicantur causæ incidentes,

a & quæ emergentes, [a] & dicit Ioan. quòd illæ sunt incidentes, quæ habent causam vetustiorem iudicio. Emergentes q̃gę cãm añ iudicium non habent, sed ex iudicio sumunt, & ponit exemplũ, de falso teste. Nam prius non fuit testis, quàm iuratus deposuerit: ergo tur ante iudicium exceptio falsi testis non habuit locum. Idẽ de peti. dilationis iudicialis, & eius impugn. vt j̃. de dila. l. à ꝓcedẽte. Itẽ dicere possumus si opponat̃ de ineptitudine libelli. q̃a añ libelli oblationem exceptio non competit. Idẽ de incõpetẽtia iudicis, q̃a añ citationem non competit. Idem de exceptione procuratoria, quia ante opponi non potest, quàm procuratorio nomine cõparcat. Incidẽtes vero, vt dixi, habẽt causam vetustiorem iudicio. Et ponũt docto. exemplum in exceptione pacti, quia ante iudiciũ exceptio pacti competijt, & obligationem naturalem sustulit, ut l. Stichũ. §. naturalis. infra. de so. & sic ante litem motam in esse ꝓducta fuit. Et idem dicunt de omnibus exceptionibus, quę ꝯcer

11 nunt merita causæ, ut solutionis, & metus. † Et ex hoc habes, ꝙ exceptiones oppositæ ad merita causæ appellantur incidẽtes. Exceptiones oppositæ ad processum impediendum appellant̃ emergentes. & si replices, quòd exceptio rei iud. iuriurandi, & transactionis ante vllam petitionem, uel iudicium possunt habere ortum, & tamen possunt opponi ad processum, & tunc sunt, super eis erit iudicandum attenta doctrina prædicta, & si sic, sequit̃, ꝙ gloss. non dicit verum, dum dicit, quòd incidentes sunt quæ originem prius habuerunt. & ideo super eis non est pronunciãdum. Sed ego respon. secundum doc. ꝙ illæ except. habent naturam mixtam, & adiudicantur à modo opponendi. vnde si in vi peremꝑtoriarum opponantur, iudicabuntur incidentes, si dilatoriarum, & sic ad processum opponantur, iudicabuntur emergentes. secũdũ Ia. de Are. Cy. & doct. & ideo dicebat Inn. ꝙ in exce. naturam mixtam habentibus respiciendus est modus, & finis ad quem opponuntur, vt per eum not. in c. dudum. de ele. Contra istam doctrinam oppo. quòd in se non sit bona, quia quæstio uel exceptio emergẽs põt incidẽs nũcupari, quia sic incidit, & opponit̃ processui, sicut illa, quam dicũt incidẽtem, opponitur petitioni, & iustitię vel iniustitiæ causæ. Et ecõtra exce. incidẽs licet cãm vetustiorẽ ĩ iudicio habuit, tñ ĩ iudicio emergit, quia ad collutationẽ tũc deducitur, & ĩ cãpũ ꝓducit̃, sic pugilib. duobus pugnãtibus, si veniat tertius coadiuuationẽ vnius pugilis, ille dr̃ emersisse, vel euenisse in cãpum, & colluctationis cã. & tñ prius erat q̃ colluctatio fieret. Sed ab isto defendi põt. Nã verbũ incidẽs vel incidit sumit̃ dupliciter, vno mõ media ꝓducta, alio mõ media correpta. Primo mõ stat ꝓ p̃cedere, alio mõ ꝓ deducere. primo mõ sumit̃ hic. secũdo modo sumit̃ in l. non ideo. j̃. de accu. Mõ ad ꝓpositum oẽs peremptoriæ dicuntur incidẽtes, q̃a p̃cidũt, & perimũt intẽtionẽ actoris, sed anteq̃ deducãtur ad iudiciũ, siue perimãt siuè elidãt, hoc faciunt ab intra, & intestine, & incognite, sed cũ ad iudiciũ dedũcũtur pugnant externis in cãpo patẽti. Et, q̃a hoc non faciunt a se, sed in campum & ad colluctationẽ deductæ, iõ s̃m aliũ significatũ illius verbi ĩcidere, incidẽtes possunt dici, & sic incidẽtes, quia præcedentes, & quia ad præcedendum petitionẽ sunt inductæ in

12 iudicio, quo colluctantur, incidentes appellantur. † Emergentes autem secundum doctrinam prædictorum doctorũ nõ p̃cidũt petitionem. sed aliud diuersum, uidelicet ꝓcessum, vel aliud ĩ iudicio petitũ. Et iõ fateor, ꝙ dici possunt incidentes respectu, sed nõ illo respectu, quo perẽptorię incidẽtes appellãtur, & p̃ istũ modũ saluat̃ opi. doct. Sed licèt sic dixerim, determinatiuè non audeo recedere ab opi. & tot, & tantorũ docto. tamẽ disputatiuè mihi uĩ quod hæc non fuerit Io. Intentio, qui dixit, ꝙ emergẽtes nouã originem habent, & sic non eorum origo, & per cõsequens nec essentia erat in esse producta. Et quòd ita fuerit opi. Io. siuè intẽtio, patet etiam exemplo per eum posito de falso teste, & per l. a procedente. in fi. j̃. de dila. & l. liberis. §. fi. ff. de lib. cau. & per rationẽ, quam subiungit dum dicit, quia alias procedi non põt in cã q̃ dicat, quòd quouis modo illa emergens terminetur, ꝓceditur ad diffinitiuam causæ principalis. Et ideo in l. à procedente. siuè pronũciet̃ dilationem dandã esse, uel non esse, ad vlteriora cãæ ꝓceditur, idem in dicta lege. liberis. Nam ibi dubitatio orta fuit ĩ iudicio, an sufficeret probari quem esse in quasi possess. libertatis dolo malo, uel non, super illa pronunciatione facta ad vlteriora ꝓ

13 ceditur. & hoc per illam legem deciditur. † Hæc intentio Io. confirmat̃ secũdo ex proprio significato illius verbi emergentes. Nam emergere propriè non est pręcedere, sed extra, mergere secũdum Hug. vel ẽt exurgere secũdũ glosariũ aliàs Guilisariũ, & natura emergentis ñ ẽ se opponere petitioni nec processui, ita ꝙ iudiciũ impediatur, sed extra, mergere, vel exurgere, vt veritas lucidius habeatur, & ideo puto alium intellectum habuisse quàm Docto. dicant, & secundum eius intellectum videtur mihi sic dicẽdum. Aut quæritur in emergentibus, & accipio emergentes, quia originẽ sumũt ex iudicio, & ĩ iudicio, nec impediũt iudiciũ, seu ꝓcessum, quouis modo pronuncietur, habent p̃cidere, sed tantum differre, & tamen super eis est pronũciandum, tum de eis, q̃a plenè cognoscitur, & seorsum à principali, nec vna cum p̃cipalis terminãtur, ergo pronunciari debet, vt l. de qua re. ff. de iud. etiam quia non principaliter excipiendo, sed impugnando, & petendo ꝓponuntur, ergo, &c. argum. l. 2. §. si publico, ff. de adu. tum etiam quia aliter procedi non põt. vt dicit gl. ergo pronuntiandum est, vt l. arbitrio. cum ibi no. in glo. ff. qui satis. cog. & vltimo inducuntur. ll. per Io. alle. scilicet l. a procedente, & l. liberis. in fi. positæ. vbi. sup. aut q̃ritur de incidentibus, & tunc aut de incidẽtibus seu pręcidẽtibus petitionẽ, & sic merita causæ cõcernẽtibus. Aut de incidentibus seu pręcedentibus processum, ita ꝙ si habeant obstare, ad vlteriora procedi non potest. Primo casu non ꝓnunciatur, sed simul cum principali terminatur, ut l. peremptorias. infra. senten. rescin, non pos. Secundo casu, aut iudex non habet aliàs iurisdictionem de illo incidenti, & non pronunciat, vt l. quoties. s̃. de iudi. & hoc secundum vnam lect. Aut iurisdictionem h̃ẽt sup̃ incidenti tam aliàs, q̃ nunc q̃dam dicebant, aut opponitur contra pupillum, & tunc nõ ꝓnũciat̃. vt hic s̃m aliã lect. sed truffa est ex quo pupillus ꝑ legitimã ꝑsonã litigat. vt s̃. ti. 2. Iõ isto casu, q̃n iudex h̃ẽt iurisdõnẽ de incidẽti. Hic aut ista incidẽs stat in meris terminis suis, & ꝯ ꝓcessum tñ ẽ ꝓcessa & tũc de necessitate sup̃ ea ꝓnũciãdũ ẽ. vt hic. & j̃. e. l. pe. s̃m lec. Io. & l. 2. de ordi. cog. sed de volũtate p̃t, vt ff. de minor. l. intra vtile. put ibi dicimus q̃õnem ætatis incidentem, fuisse. licèt aliter eam. supra intellexerim, ita etiam potest intelligi. l. præuaricationis. ff. de præuar. Et quòd de necessitate sup̃ excep. ad ꝓcessum opposita non sit pronũciãdũ, ꝓbat̃. q̃a si ad vlteriora procederet̃ absq; ista pronũciatione p̃cedẽte processus ñ dẽt tenere, vt hic sẽtit gl. & ĩ d. l. arbiter. & ar. l. prolatã. & j̃. de sen. & iterlo. & ex̃. de iu. l. exhibita. & tñ processus tenet, vt ẽ tex. ĩ c. ex parte. lo. si. ex̃ de appe. ergo. &c Aut hic ĩcidẽs ñ stetit ĩ terminis suis, sed ad ulteriora processit, tacitã q̃dã recõuẽtionẽ faciẽdo, & tũc de necessitate pronũciãdũ ẽ. vt ff de adulte. l. 2. §. si publico. & fi. quæ sen. sine ap. rescin. l. j. & isto mõ p̃t ĩtelligi l. p̃uaricationis, ff. d̃ p̃ua. Et hãc distictionẽ no. q̃a secũdum

14 eũ p̃nt ꝯcordari oẽs. leges. de ista mã, loquẽtes. † Opp. 2. de le. 2. §. si publico. ff. d̃ adul. & de l. pe. j̃. e. Sol. s̃m gl. distiguẽdo. Aut ciuilis ĩcidit ciuili, aut criminalis criminali, aut criminalis ciuili, aut ciuilis criminali, vt seq̃t̃ vsq; ad fi. gl. Primo casu h̃ẽt locũ hæc. l. cũ si. Sc̃do locũ. §. si publico, vt sup̃ vtroque pronũciet̃. Sed caue, quia ibi ñ stat ĩ meris terminis exceptionis seu repulsionis, sed vltra ꝓcedit perẽdo pęnã infligi. & sic quasi quãdã recõuẽtionẽ ꝯtinet.

15 & sic casus ille ĩ p̃cedẽti distictione benè ẽ ꝯp̃rehẽsus. † Tertio casu dicit gl. ꝙ sup̃ ĩcidẽti pronũciãdũ ẽ, & ponit exẽplũ. si te cõuenio ciuiliter de cẽtũ, & produco publicũ instrũ, & hoc instrumẽtum dicis falsum quod intellige criminaliter accusando, aliàs nõ esset quæstio criminals quæ incideret ciuili, & hoc casu glo. benè dicit. quia hic quæstio emergens originem habens ex iudicio, q̃a vtitur falso instrumento, vt de falso teste. s̃. dixi. Nec pronũciatio quod sit falsum, vel non, impedit sententiam ferri super principali, & sic directè est quæstio emergens secundum mentionẽ Io. & comprehenditur iste casus in præcedenti distinctione. Quarto casu habet locum l. pe. j̃. eo. sed intellige, ꝙ ibi pronunciatur in cõsequentiam, vt dixit Ioã. quia illa exceptio est directo perẽptoria, & sic comprehẽditur in distinctione p̃dicta, & ex his patet, ꝙ ista verba non sunt necessaria opi. Ioan. nec credas, ꝙ fuerint uerba Accur. sed fuerunt Bal. recitata hic per Accur. vt etiam hic dicit Cy. Vltimo, quia glo dixit, ꝙ præcedente quæstione falsi instru-

b menti, vel testis, non potest procedi super principali, [b] vide de hoc per Cy. in l. j. qui accu. non pos. & quod dixi. j̃. de falsis. l. si docueris, & hæc sufficient de materia huius. l.

ADDITIONES.

a Et quæ emergentes. Adde Spe. de aduoc. §. exordijs. uersic. uel sic, quæcunque. & Abb. post gloss. in uer. cognoscendam, in c. i. in fi. de ord. cogn. ꝙ incidens dicitur, quæ concernit factum; sed emergens, quæ concernit processum, uide ibi plene post glo.

b Non potest procedi super principali. Istud dictum est decisum per ea quæ notaui in apostil. ad istum post dominum compostilatorem meum, sup. e. l. nu. 12. uer. nunc ad tertium, in apostil. in uer. pronunciare. sup. e. ti. Cel.

LEX II.

1 *Admitti cupiens, ut talis, se talem probare debet.*

Si quæstio. Si quæstio generis iter patrueles non refert̃, hæreditas æquo iure diuiditur. aliàs si quæstio refertur, prius de ea discutitur, quam de principali pronũcie

1 tur. h.d. † No. ꝙ quando quis vult admitti. vt talis, debet ante om

a nia probare se talem [a] concor. j̃. qui accus. non poss. l. non ignorat. Item no. ꝙ hoc ẽ verũ, si ei opponatur, uel negetur. vel aliàs dicitur opponi, uel negari, quando simpliciter negantur narrata in libello. Quærit gloss. an super quæstione generis debeat pronunciari, dic, vt in ea, Sali.

ADDITIO.

a Debet ante omnia probare se talem. Tu uide ad propositum, tex. quæ hic dicũtur multum notabilia per Bal. in l. quicunque. nu. 4. Cel.

Cum

LEX III.

Ciuilis & criminalis incidentes eodem tempore terminantur.

Cum ciuili. †Si ciuilis incidit criminali, vel ecõtra, põt vtraq; eo.tpe dirimi.h.d & exempla pone.vt i gl.Et no.q; ī prio exẽplo,qñ agit ex instſo,dicit gl. q; fal sũ dicit excipiẽdo,& ñ dicit accusando:qa tũc hẽret locũ qũ i pri ma.l.circa fi.gl.no,& ẽt hic in gl.fi.Opp.q; criminalis prius termi net;vt j.l.,pxi.fo.hic excipiẽdo:ibi reculando, & sic vtraq; ẽ eque principalis.Op.q; nõ ,pnũciet sup vtraque.sed tñ sup principali,ut s.e.l.j.Sol.duobus modis.vt in gl.Primo,q; ibi ciuilis ciuili,hic cri minalis ciuili,vel econtra.Sed certè non est dare rationem diuersitatis,qñ incidẽter ,ppositũ opponitur excipiẽdo tñ.sedo sol fa Io.q; ista tex.ñ dicit,q; sup vtraq; dẽat exẽplum ,pnũciare,tũ q; vtraq; d.rimit ista ista,qđ intelligi dẽt,pnũciãdo sup principali tñ. vt ibi, & hæc cõis.Vel dic,q; ẽ sup vtraq; ,pnũciare,ut hic.sed nõ necessitatur nisi principali vt hic, & de his plenius scripsi in ẽpio, in vltima parte l.& in distinctione ibi posita.Quæro cum gl an sẽ tentia sup principali lata pariat exceptionem rei iudi super incidẽ n.vt hic nõ posset postea principalis intentari.& dic,vt in glo.& la tius scripsi ſ.co.l.j.quod vide.ſBar.

LEX IIII.

Ciuilis quæstio criminali præferenda.

Quoniam. Quæstio criminalis vtpote maior facit inte ram silere ciuilem.h.d.Primo suppositũ po nit.Secõ principale qđ dicit dicit ficta ibi,ex quo.† Oppo.q; ciuilis præferatur criminali,vt ſ. de ad.l.l.qñ Alexandrum.Sol,vt in 2. glo.ſin prin.ſ.quod ibi ciuilis erat præiudicialis in criminali: hic non.a. Contra hanc ſin. opp.ab extra, q; licẽr ciuilis sit præ iudicialis ad criminalem,tñ de criminali, qa maior,debet prius cognosci vt l.j ſ.Ja.ccu.ñ post ſ.n lect Az.q; que est cõis.Nam ibi licẽt minor acciuatio sit præiudicialis ad maiorẽ,tñ d maiori,&gra uiori prius cognoscit.So. q; interdum p̃iudicium nõ ẽ vicissitudi narũ,qa vna approbet aliam pp facti possibilitatem,& tunc præ dicatio inuicem ſequãtio,cognoscitur prius de maiori.vt ibi.in terdũ nõ est vicissitudinarũ. qa impossibilitas facti non resultat. sed solũ in potentia iuris,sicut est vere qñ reus accusat dominũ & quòd sit eius seruus obijcitur,& prẽnunciari petitur,tunc d̃ ista præiudiciali prius cognoscatur,quia potentiam accusandi tollit,li cẽt crimen in facto verum sit,d.l. qñ Alexandrum. & hic in glo. Oppo.2.q; imo vtraque.ſciuilis,& criminalis simul cognoscatur vt ſ.l.proxi.ſolutio.q; ibi vna erat incidẽs,alia principalis,hic vtra que principalis.Tunc op.quarto,q; vtraq; ẽ principalis, tunc qui prior egit,prius audiatur,vt.l.qui prior ff de iudi.So ista regula tal lit, qñ altera est ciuilis, vt hic,& idẽ si vtraque ẽt criminalis,sed ſecũda maior,vt ſ. q accu. post l.j.& in aliis casibus non. in d.l.qui prior ꝑ gl Op. 5. nã si vtraq; est hic principalis,vt dixi,er go criminalis nõ dẽt facere interim ciuilem,quia interim si prohibeꝛ reus criminis donare,vt.l post contractum.ff.de do.nec solutiones recipere,& soluentes liberare,vt l.reo, & l. quis.in fi.ff de ſo.& lau fertur.ſ.in tenatu ff.de in.ſi. Et si contractus potest facere , fortius quasi contractus,& sic debitorem ſuum in iudicio exigere,cum i eo quasi ꝑtractum.ut l.3.ſ idem scribit.ff.de pec.Huius timore dixit Ir.q; ista.l debet intelligi,qñ criminalis absorbet ciuilem , puta si agis contra me aquilio,qui diciꝭ q; vulneraui seruum tuum de ta li mẽte,ſ. ego rẽ accusso,q; illũ seruum occidisti ante per annũ , vel ꝓ mense.n. Nam tũc sup criminali tantum proceditur,vt l.j.ſ. qui accu.nõ obstabit si non absorbeꝛ,dicit q; interim ciuilis silere non debeꝛ.Sed gl.nodica dicit,q; utroque casu interim silebit ꝓ hac.l & ꝓ l.ꝑ annorem.ff.de iudi.& per l.adulterii. ff.de adul. qđ

a tenet Odo.& Cy.referens etiam,q; doc.cõmuniter hoc tenẽt[a] qđ ego sequor.tum per dictas ll.quæ ioquuntur indistinctẽ.tum etiã quia si accusatus reacculat suum accusatorem de maiori crimi ne,licẽt non absorbeat ius suum,auditur,& interim.ſsuum,vt sẽ tit gl.ſ.en primas quattuor lec.in d.l j.licẽt distinguat ibi,aut nomẽ eius erat receptum inter eos,vel nõ,q; nõ habemus hic disputa re.Ad rationem in oppositum factam respondeo,q; recipere pñt à sponte soluente,sed inuitum non possunt exigere eo opponente q; interim iudicium ciuile debeꝛ silere,ut hic, & d.l.ꝑ minorẽ. Nec etiam ob.ti dicatur,finita cum fuerit lata non habeꝛ impedire quominus agat,vt hic.ergo nec processus ipsius dependentia ar. l.sed si ante,& l.fundi.ff de exce.quia responsio.q; illud,verũ , qñ de viribus exceptionis rei iudi tractaretur, sed in casu nõ alia rõ ꝗ ibi, quia res iudicata in criminali haberet parere exceptionẽ rei iud.in ciuili,impediturſiue pluribus interuenis de facili succũberet in criminali ar.l.reum criminis,ſup.de proc.ſtem & fauore reipu blicæ vt crimnis causæ melius & validius inſtituatur,& uerras in uestigetur,& pro tanto illa regula non habet locum in materia, nostra,& vide infrannam in his qui reus.an fi.ff de publi.iud.

A D D I T I O.

a Doctores communiter hoc tenent. Adde q; licẽt ista fit communis & verior opinio,ut no.Bal.in,pli.ibi sicut fe non uidere rationem quare contrarium militet in decisis,tamen in oppositum ratio in his quæ no,Bar,in l, per minorem, ff.de iu. Sequo dic,ut per eum, Celsius.

Continua rub.vt in glo.an qui addemere ob insti.de pe.re.l.ſ.fi.ubi dicitur q; iudicium incipit a vocatione in ius,quia illud per modũ, præparatorij.vt omnis,qui agere vult,incipiat à vocatione i ius, non autem q; vocatio in ius faciat litis contest & per consequẽs nec iudicium,vt hic,secundum Iac.Bo.

LEX PRIMA.

1 *Litis contestationem quæ faciat.*
2 *Lis quomodo co ntestetur.*
3 *Lis contestata, quæ possit exceptio opponitur.*
4 *Lis contestata, si declinatoria opponatur.*
5 *Reo,an possit præstari cautio ad respondendum.*
6 *Lis, an contestetur per responsionem confessionalem.*
7 *Condemnatio non fit, nisi super quibus lis contestata.*

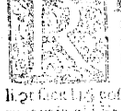

Est in iudicium. Primo dicꝰ.Se cũdo nõ. sed a ibi, inter lit ẽ.n. Casus. ꝗ postulatio nec libelli oblatio facit lit.qz ad negotij narratio & secuta ẽdictio. bd.No q; in.incipit a his pte.Irẽ no.qualiter,his pretẽd.ſ.ũ,q; postulatio nõ regrit ad sui essentiã, li.qz sine his postulare.ſ.de postu. Itẽ no tria, quæ inter se differunt vt in gl.Et intendit,q; gl dum allegat.l.a.ff.ſ qs i ius voca. non ita dicit. q; hic postulatio pro citatione sumitur.qđ non est verum,q; nec ex dicto.ſ.postulare.Opp. q; libelli oblatio faciat litis cõtest.vt sup.quãdo li prin. da.l.d.e 2.fol.vt in gl.q; fallit in ca sa illo,sed dici potest,q; ibi de libello supplicatorio,hic contẽcio nali secundum Ia.Ba Op.2 q; hæc.l.in prin.ff de indubitabili cõ tra.l q Labeo.ff.de Carcedi.Quis enim dubitare debuit,quia ve rus debitor cognitionem habet ſpeciei actionis,quæ sibi credito ri tenetur.& licet cognitionem habeat,res non debet dici in iudi cium deducta,cum extra iudicium huius notitia habeatur.So.q; hæc dubitatio oriebatur,quia parti libellus erat datus,ut in gl 2. Oppo.3.q; non tantum hoc fit in iudice, vt dicit hic litera.in fin. sed etiam arbitro,vt sup.de iud.l.rem non nouam.§.patroni.Do. confitendo contrarium,vt in gl 3.in prin.Oppo.q; q; solam narra tionem negotij,quia iudex audit,lis nõ contestetur,sed oportet q; sequatur responsio.vt ſ.de iura.calum.l.2.in prin.& ſ. de in.l.rem non nouam.§.patroni.Sol.confitendo contrarium,sed ille tex.in telligi debet per narrationem utriusque partis. Opp. 5. q; adhuc, ista non sufficiant.nam contra personam potest opponi declinato ria, & super ea responsio audiri.& tamen lis non dicitur contestata,vt l.ita demum.sup.de proc.& idem de cæteris declinatorijs,vt ſ.de excep.l.ſi.fol.vt in gl.quia quod hic dicitur debeꝛ intelligi sup principali negotio,nõ super exceptionibus declinatorijs. vt i contra- 2 rio.† Quæro de modo litem contestãdi,dicit gl.q; ubi reus ne gat simpliciter,sit li cont. & bene,vt d.§.patroni, & d.l.3.Sed tñc dubium oritur,an debeat negare tã narrata q̃ petita.& sic vtrũq;, an sufficiat alterum,& huius solutionem collige ex diccendis i ꝑ. qua stio.Quæro. 2 an ꝓ ẽdonem factam actore absente iducatur lis.ꝓtest d.Bar.q; non,ga cõtestatio ẽ simul testatio à dictione cõ. quæ simultatem no.vt l.j.§.ff.de pact.& l.ex cõsensu.ff de actio. & ob.Et pro hoc ẽ casus i aut.q semel.ſ. quomdo & qñ iudex. Nã ibi sup libello ꝓcedit actore absente ad litãtã rei,& sic cõtra dicẽtis libello,& tñ ibi dr q; li.nõ ꝓte,ꝓcedit,facit ad ꝓdicta.l.certũ §.si qs absẽte.ff.de ꝓcd.Sed tũc quæro,an actore postea veniẽte,& dilationẽ ad ꝓbãdũ petẽte reo prætente,& consentiente,in telligetur contestatio facta vel retro validetur,ac si semel facta est set,dico q; non,sed processus non teneret,quia simul vno eodem tempore vera contestatio non fuit ergo oportet q; de nouo actor affirmet,& reus neget,& incontinenti,vt simultatem actus illi di cantur habere. † Sed tunc quæro. 4. quid si exceptionem pacti 3 opponat.dicit glo.q; litem contestari dicitur & ita dicunt cõmuniter doc.quia exceptio est peremptoria,& sic petita dicit fieri, nõ dẽre,sed contra dicit Guid.de Suz.quia peremptoria ante lit. contest oppositа reseruatur post lit.contest ergo lit.conteſt.non inducit,consequens est necessarium,sed antecedens patet.ſ.de ꝓ

a bat.l.excep.& ſ.de excep.l.liquidem,sed opi.glo.tenetur[a] per Pet, Cyn.Iac.Bu.& communiter docto.antiquos.Ad rationem Guid. respond quòd interdum similiter opponitur , & tunc vim con testationis habeꝛ,vbi alia lit.contest. nõ sequatur, qua secuta illa cognoscenda reseruatur,vt in contrarijs interdum tantũ ,ptestatur,& tũc etiam vim contestationis non habeꝛ.vt d.l.exceptionẽ. Sed hodie pro opi.Guid.uidetur casus apertus in cap.2. extra. de li.contest.l.b 6.sed Bar.dicit, q; ille tex.debet inteligi, quando ex ceptio peremptoria fuit oppositа actore absente,uel ex intervallo eo præsente,& aliter non replicante,& tunc fiat li.cõt.ar.corũ

quæ in

A D D I T I O.

a Sed opi.glo,tenetur.Quòd op,exceptionum peremptoriarum lis cõtestetur,Ad de Bal.i l.rẽ nõ noui.ſup.de iu,& hoc per Bar.Ia,c.i,de dolo & cõtum,sed Bal. contra in addi,Sp,de lit.conte.uer,per exceptionem,& in marg.uer.li.cõt.uer. 3.& gl.in c.dudum el.2.de ele,vide in ſpe,de li,cõt.§.3,uer,sed nunquid.p exc. & in c.i.& ii,e.ti,in 6.& in c.cum dilectus,de or.co.Et dic uerum,si opponantur fiarum post libellum,secus si ex intervallo Bal.hic 2.q,& tenet Spe.de excep.§.3.& 4,& per Ale.in l.licet,§.pe.ff.de pe,& Bal,in l.2.sup,de erdi.cognit.

quę in ꝑcedenti quæstione dixi.Et ex his collige sol. dubii q; circa primam quæstionem feci.Nam si vllo casu per exceptionẽ peremptoriam non dicitur lis contestari,vt iura canonica videntur velle, nõ sufficit negatio sola petitorũ.sed si sufficit,ut nostri docẽ dicũt, tunc sola negatio petitorum sufficiꝭ ad litis contestat. ad quod fa cit l.age.supra de transſed de sola negatione narratorum , an sola sufficiat,tenuit Inno.qđ sic.in c.i.de lit.cõte.qđ puto verũ. qa si ne gat narrata,negat etiã ius,& sic conclusionem resultãtẽ ex eis.ut 4 ff.de iureiu.l duobus.§.colum.& l.si duo.§.idẽ Iul.† Nũc quæro de exceptione iurisiurãdi.utrũ ꝓbãdi.utrũ ꝓ.gl.idem,quod in exceptione pacti,qđ intellige verum,si opponatur in vi peremptoria,secus si in vi declinatoria,qua tunc idem quod in declinatorijs , de quibus dicit glo. quod non dicitur litem contestari tẽd prohibere ne fiat,põt enim excepiurisiurãdi vi declinatoriæ & sic ad ,pcessum opponi, vt l.nam & posica.in princi.ff.de iureiur. & idem dico de alijs exce.mixtis,vt reiindi & cransac.vel.eleganter.§ si qs post.ff. de cõdi. inde.Ex hac tamen gl.collige,quod exceptio mixta finpliciter op posita,in vim peremptorię intelligitur oppoſita. Quæro. 5. quid si reus negat,sed subdat,non tñ aio litem contestandi, dicit gl.q; nõ a est facta lit.conte.quia animus deest. [a] Alij dicunt q; facta est con testatio,quia factum negatiuum.ex quo ius resultat.præcessit.et sic protestatio contra factum ipsum non põt tollere.l.in bello.ſ facte. ff de cap.Sed hoc reprobant. Iaco. Bu. Cy. & communiter doct. omnes,quia licẽt non tollat factum,tamen tollit mentem resultã tem ex verbis,& sic iuris effectum.ut l.j.§.ff.de calum.cum nõ vi deatur quis verbo dixisse,quod non agitauit in mente.l Labeo.in fi.ff. de sup.leg.& pro hoc accedat,q; de stipulatione dicitur, q; põt fieri vt valeat ad instar pacti audi,vt ff.de pac.l. iurigentium.§ qđ ferè Q. idam moderni idem tenentes dicunt Iac.Butr. dicere verũ in actu,voluntario,non necessario,quale est iudicium,quod reddi tur in inuitum.vt l.inter stipulantem.§ iff.de verb. ob'i. & sic pro testatio non habet iuuare protestantem.ar.contra,quæ tempore l. pacta nouissima.ſ. de pac.sed teneo glo.quia licẽt iudicium reddatur in inuitum,non tamen distinguendum est de inuitio. Nã si p. sentẽtia sumitur,ita redditur in inuitum,de alijs,vero adhibit iudi ciarijs nõ est sic dicendũ,quia illi non fiunt à iudice,sed à partibus &tante iudicis iussum & compulsionem dicuntur voluntarij,& ma ximè ipsa litis contestatio,per quam quasi contrahitur & instãtiæ quis obligatur, cũ obligatio requirat consensum & animum posi 5 autem iudicis iussum procedit illorum opi.† Quæro.6.nu.q.d si re us præsens noluit respõdere,possit certum tempus ꝑfigere,intra q; b si non respondeat lis habeat.ꝓ contest.[b] dic q; nõ,ga in lit. cõtest. expssio verborũ est necessaria,vt patet, ex suprad ictis. sed si q; d remedio dic,quòd index poterit eum compellere præterijs rebus, diis,pignoribus capt.s,& multa indicta,cum iudicium reddatur i inuitum.& pro hoc ff.de vent.in.pri.l j.§.j.& ff de noxal. quoties.i princ.vel actore petente procedetur ad missionem in possſſi.nẽ, vt no supra quomodo & quando iud.in auth.qui semel in glo.ſi per verbo,quod locum,cum pana fiat non venire , vel venire , & nihil iusste proponere,vt ff.de excu tut.l.vere oportet.§.scire , versſ. finaturem.vel nõ facere,q; incumbit.vt ff de fi.ibi.l. non tantum.§. fi.& de reg.aut.l.non videtur defendere † Quæro , an hæc responsio ad libellum sufficiat de credulitate,sicut quando rñdetur positionibus.rñ.gl.q; nõ, qđ dñt quidam verum , si pars , vel iudex sic aliàs respondentẽ non admittunt , aliàs per talem responsionem c inducitur litis contestatio,[c] vt no.extra.de rest ispo.c.cũ ad sedem. item dicit Bar.q; etiam qñqs necessario admittitur.puta si quis cõueniatur ex facto alieno,quod est ibi bcitum ignorare, aliàs nun 7 quam posset ipse litem contestari.Quæro.8.an, per responsionem confessionalem dicatur lis contestari.& gl.distinguit , aut libellus non erat oblatus,& tunc non fit lit.contestatio,nec ad diffinitionẽ proceditur,sed fit præceptum de soluendo intra certum tempus. d vtl. si debitor. ff. de iud aut libellus erat oblatus, [d] & habuit animum litẽ contestandi,& tunc fit lit.contesta. & in hoc resident gl. nec declarat,quid si isto casu non habuit animum litem contestãdi.Item nec declarat,quid in dubio. ideo ista examinemus , & postea concludemus,& mihi apparet,q; nõ sit fienda dfia,an libellus sit datus,vel non,quia olim,& sine libelli datione fiebat lit. conte. vt l.i.§.i.& 2.ff.de eden.Et sic fi est verum dicere , quòd per confessionem factam animo litem contestandi fiat contestatio,sequitur, quod vtroq; casu,i.tam libello non dato,quam dato , fiet per confessionem litis conte. ex quo animus est litem contestandi , & si animus litem non contestandi,neutro casu fiet litis contestatio.Secundo videndum est,an per confessionem inducatur litis contestatio,& dixit Pe.& Cy.quod non.Primo q; tex.requirit condictionem,vt ſ. de iudi.l.rem non nouam.§ patroni.sed confessio nõ est contradictio.ergo &c.Secundo,qa si ꝓp confessionẽ inducetur contestatio,tunc ferretur diffinitiua,q̃ habet imponere finẽ cõtrouersijs.vt l. i.ff.de re iu.Sed cõtrouersia non est,vbi qs non resistit, ergo &c.Tertio dicunt esse casum.ff.de proc.l.si reus. & de le.i.l.si domus.§.confitetur,sed potissimè in d.l.si reus. vbi si confessio fiat coram delegato,non præcipit ipse pecuniam depoñ,sed ordinarius sic.& est ratio,quia lis non est contestata. Nam tunc delegatus posset,vt in Autin.de exhi.re.§.si vero Sed dominus meus teneꝛ glin casu certi,scilicet quando constat,q; animo litem contestan.

di confitẽt.Idem Bar.addẽs, q; in dubio debet distingui. Aut libel lus erat datus,aut non , sed in casu libelli dati tu potes distinguere sic.Aut fatet,& etiã pecuniam offert,& tunc non dicitur lit.conte. sed declinare, vt d.l.si reus. Aut fatetur & dilationem petit ad tol rendum,& idem dico,vt d.l.domus.§ q confitetur.& l.ad solutio nem ſ.de re iudi.& l.si debitori.ff.de iud.& ifforum duorum ẽ ra tio,quia de animo eius contrario apparet. Nam litem declinare dicitur,vt d.l.ad solutionem.Aut confitetur , & simul excep. perẽptoriam opponit,& tunc litem cõtestari videtur, quia propter oppositionem exceptionis, patet , q; vult ad vlteriora proceꝛi , & de lita exceptione cognosci , secundum Pe. & Cyn. Sed de iure can. fortè hoc non procederet per ea quæ dixi,supra.in 3.q.vbi concor. des,& ibi dixi.Aut cõsitetur adijciens, quod hoc facit animo litẽ contestandi,& tunc dicitur litem contestari, vt in hac. l. Nam tũc narrata non videtur fateri , sed contradicere petitis propter exceptionem aliquam,quam opponere intẽdit , & idem dico si fatetur petens ad vlteriora proceed,quia ad diffinitiuam videtur velle per venire propter aliquod suum interesse, ad quod pertinere non potest,nisi lite contesta.& ita intelligo glossam i at qui natu.§.cum me.ff.de negot.gest.vel etiam fortè exceptionem aliquam vellet op ponere.Aut simpliciter fatetur nihil adijciendo,& tunc dicit Bar tol.quod lis videtur contestari,si libellus erat datus,non aliàs,ut in hac gloss.Sed ego dubito propter id,quod.supra dixi.Et mihi vide tur dicendum,aut ipse fateatur ius,aut factum, aut vtrunque, si ius, puta se debere,tunc non dicitur litem contestari,ut l. debitoribus. ff.de re iudica.& d.l.si debitori & tunc fiet ei præceptum de soluẽ do,vt ibi,si vero factum tantum,tunc non dicitur litem contesta ri,nec etiam iudicium declinare,ideo iudex debet eum interrogare , an debeat , vel non , uel an uelit contradicere . petitis , vel non,si utrunque , res est clara , quod non dicitur litem contestari, sed iudicium uidetur euitare , & tunc procedit opinio. Petr. & Cyn. & eo casu fiet ei præceptum de soluendo. In casu vero libelli non dati, tunc non dicitur fieri lit. contesta. ratio,

A D D I T I O N E S.

a Quia animus deest.Adde Spe,eo.ver. illud no, & ibi Io. An. in addi, & ibi Bald. ver. ꝓtestatio.& in auth.offeratur.in fi.a.e.& Bar.in l.j.in prin.ff.ad velle.Ale. in l.inuitigentium.§.quòd fere de pac.& in cons.107.4.parte,& Mar.filli. in consi. tpe huis moræ &c. Ang.in auth.de trien.& semil.§.illud. in fin. nisi iudex mãdet lit.contest.Bal.in l.fanciuus.§.illud,de la.li.to.Bar.dicit eã non impedire ꝓ protestationem,hic contra Bal.ibi & per Paul.de Ca.consi.175.co.

† Tu dic,quòd ista clausula non animo litem contestandi impedit lis.contesta. vt no.glo.hic,quam communiter do.tenent,prout refert,& sequitur Mald.sin. suo 63.incip.no.cautelam.q; semperreus, & dominus meus Ital. May.in l. natu raliter.§.nihil e commune.co.13.circa medium.ff. de acq. post dixi in apotil.ad Bar.& Bal.hic in co.versſ.& in apost.ad Panor.post.cum in c. cumana nu.6.in apotil.in ver.in quantum.extra.de elec.in c.cũ.m.an.2.in versſ. adde dictum,& ibi Fel.col.25.versſicul.quarta concl.extra.de testi.& Alex.consi.42.incl. in casu,& lite.col.4.versſ.ex quibus infertur volu.3.notaui etiam in addi.ad colle.in c.insup.nu.2.in versſicu. pro litis contest. haberi,extra.de pac.Celsius.

b Habeatur pro contestꝰ.Adde,quòd si index mandet litem contestari & reus nolit contestari,debet procedi contra reum ad primum decretum , secundũ Bar.hic & in l.si fratra §.Iul.de dam.infe.& in l.non defendere.de re iud.& in l.quoties. §.quòd si reus.ff.de nox.& glossſ.& Bar.in auth.qui semel,ſ.quamodo & quando iu.& in l.scire,de excu.tu.ubi Nicol.de Neapo.dicit, quòd iudex debet reũ ꝑcipere,quòd cõtestetur litem,aliàs procederet contra reum,tanquam contra cõtumacem,sed tunc lis non habetur pro contestata.& per Spec. co.tit.§.1.ver.qđ si peto,& ibi Io.An.in addi,qui tenet idem. Bal.vero ẽm Alc.in l.si cui §.quinariurum.ff.si quis cau.dicit ibi probari,quòd habetur pro contestata.et longa mora rei non contestãtis,& fertr glossſin l.constitutionibus.de ac.& obli.& dicit Pa. de Cast.ubi.sup,ẽm Alex.q; ipse pau.au.dixit à Bal.in voce dicente,le andiuiffe à Bar.in uoce probari.in d.§.quòd lis haberi debeat pro contestꝰ. quando actor fecit quicquid potuit,sed reus per calum.diffulit & hoc ad effectum perpetuandi actio.ut transiret ad hæredꝰ,quod Paul.de Cast.dicit non esse verũ,& male iudicandum Alexand.quem sequitur Bal.ibi & Ange.& tenet Bal.in l.moræ. ſ.si rei vẽdi.& Cyn.in l.sicut.j.de prescrip.30.an.& Ioannes fab.institut de perpe.& ipora actio,& probatur in l eg.2.infra ubi in rem actio. Alexan. post Bartol.in l.1.ff.de priua.delic.& Ioannes de pra.in l.inuitus.§.qui non cogitur.ff.de procurato.

† vide ad originale quæstum Saly.hic alle.in l.inter stipulantem.§.j.& ibi Imo ff.de ver.obli.Matthesilla.no,fino.53.incip.nota cautelam,quòd semper reus.& quod dixi.supra in proxime præcedenti apostil.

c Inducitur litis contest.Quòd lites contestatio fieri potest per verbum credo,vel non credo.Adde c.cum ad sedem.de resti.spoliato.Bal.in l.2.sup. de iuramẽ.ca. Iunus,sed Bar.contra hoc quòd p verbum veritatis vel credulitatis veheméris. Baldus uero in l.3.ſ.qui,ad liberos.proclama,non licẽt,dicit , quòd litis contestꝰ,fit per verbum credo libellum uerum per glo.in d. c. cum ad sedem,& per Spec.eo.tit.ver.no.2.forma,& adde quòd inducitur etiam litis contesta.per verba rei,su mentiris.Bal.& doct.& Io.de Por.in l.turpia,de leg.1.

d Aut libellus erat oblatus.Quòd lites contestatio per confessionem inducatur si libellus sit porrectus,Adde glo.in c.dudum el.2.de ele.glo. cr'doct. & Bal. hic Specu.eo.tit.§.2.ver.sed,si reus,& ibi Ioan.And.in addicio.Cy.in l.3.4.q.sup.de iur.calum.Car.in cle.fape.2.2.qu.q de verbo.significꝰ.& Bar.in l.debitor.ff.de petitio.hæredi.quòd per confessionem negationem & dubitationem sic litis contestatio,& in l.si reus.de procurato.quod verum est,si confiteus habet animum contestandi,ut quia uelit ex confessione condemnari, non aliter. secundũ Bar. in l.si domus.§.ut pecunia.de leg.1.& hic uide Ang.in Auth.de trien. & semi.§. illud quoq;,item uerum,si confessio sit facta à maiori , non si à minori secundum Bar.in l.iuſtu.quòd ex conuentione.§.i. ff. de inreiu. & in d. l. si reus.ff. de proc.& in Spe.de lit.conteſt.§.3.in fi.

tio,qa actor nõ agit,nisi ut in eũ confitentem fiat præceptũ de soluendo,nõ vt diffinitiua feratur,prout agit qui libellum dedit.quia in conclusione eius diffinitiuæ cõdẽnari petit. Sed tunc dicet subtilis indagator.vñ hoc qđ libello porrecto,in quo petitur aduersarius cõdemnari si fateatur simpliciter ius & factum,vel ius tñ,fieri debeat præceptum de soluendo , quod in libello non est petitũ contra.l.vt fundus ff.communi diuid. Et ego respon.quòd cõdẽnatio petita habet in se conditionem. & si neget,condemnetur diffinitiuè,si fateatur interlocutoriè,faciendo ei præceptum de soluendo.licèt putarem cautum esse,vt in casu quo fatetur, actor petat ei

9 præceptum fieri. † Quæro.ix.a Titio peto centum , ipse in responsione negauit simpliciter.Ego postea probaui tantum de qnquaginta & ex causa illa in libello contenta, an in istis quinquaginta possit fieri condemnatio.videt̃ qđ non , qa super illis non fuit facta lit.conte.cum negationem maioris summæ non sequatur negatio minoris summæ,contrariũ determinauit Cynus.Nã ex parte actoris affirmatur tota summa,vt quælibet eius pars,cũ ad positionem totius sequatur positio partis,vt.ff.de arbi.l.diem.§.vnde q̃ritur.de verb.oblig.l.j.§.si stipulanti. ergo ut congrua sit responsio

a ex parte rei,intelligitur negata tota summa [a] & quælibet eius pars. & hoc operatur correlatio responsionis ad petitum, & pro hoc,ꝙ totum petitũ videatur negatum,facit l. qui solidum. in prin .ff. de legatis.2.& pro hoc, vt sequi possit condemnatio alleg. Cynus. l. apud Celsum.§.itẽ quæritur lo j.ff.de do.excep.& Bar. in l. si constante.§.fin.ff.solut.matrimonio.Istud est de mente glo.in l.j.sup. si aduer.rem iudica.debet tñ a residuo fieri absolutio,aliàs vitiaretur sententia, vt ibi dixi. Quæro secundus creditor egit hypothecaria contra primam,& primus negauit narrata prout narrantur & petita &c.an videatur negasse illam partem,quã actor aliàs creditor asseruit fuisse in bonis debitoris, vt sic vendicet sibi locũ auth. itẽ prior.q potio.in pig.hab.dixit Iac.butrig.quòd nõ , qa in vniuersali vel generali negacione nõ debet intelligi negatum id, quod habet pœnam inducere.sic nõ intelligitur venire in gñali mandato vt ff.de condi.indebi.l.si procurator. Scđo qa ratione vnius partis falsæ, tota oratio vniuersalis põt dici falsa. & sic tota negari. vt ff. de reb.du.l.si is qui ducenta.§.vtrũ.facit qđ not.extra.de confes.c. 2.lib.6.Sed nonnulli ꝯ,qa si non intelligit̃ negasse , ergo actor non hẽbit necesse hoc ꝑbare,& sic cæteris ꝑbatis.sed hic non debebit ipse obtinere,ꝙ nõ credũt,qa actoris intẽtio iã erit ꝑbata, ꝯsequẽtia bona ex eo,qa interrogatus de pluribus, q̃dã negans alia fateri videt̃,vt ff.de mi.l.& si fine. §.sed qđ Papinianus. Itẽ qa cũ intersit sua,non minus hic negasset q̃ cætera pro victoria obtinenda. ergo ꝙ hic intelligi debet negatio facta ar.ĩ.de lib. præte. l.j. ad fi. Tertio,qa nõ p̃t dici omnino falsa , vbi certa vel omnia sunt probata. ut prælleg.§ sed vtrũ.& sic negare nõ licuit hoc, quod sciebat verũ ratione aliorũ,quæ dicebat falsa,cum essent & appareant vera.

b Defendentes Iac.But.[b] dicũt altero de duobus modis, vno quòd non videtur negasse nec confessus fuisse,& hoc, qa vtrunq; ei erat ꝑiudiciũ,vel alio modo negasse videtur sed non specialiter & specifice,quia tunc haberet locum auth. illa,sed sub vniuersitate quadam,hoc casu illa auth.locũ non hẽt,& multa trãseunt vl'r, quæ ñ transeunt specialiter,vt in l.in modicis ff.de ꝯtrahen. emp. cum si.

ADDITIONES.

a † Intelligitur negata tota summa.Tu uide de hac.q.& illius resolutione Guil. de Cu.in l.1.nu.4.& quòd ibi posui in apos.ad ipsum in. versicu.nego narrata.sup. de iu.Ale.omnino post Bar.in l.1.ff.de fideiu.Bar.in l.si dubitetur.§. 1.eo.ti.Sal. in l.cum patrem.inf.de lib.causa.& Anto.de Bu.in c.1.colum.fi.extra.eo.de lit. constit.Celsus.

b † Defendentes.Iaco.But.Adde quòd communis doc.opi.est cõtra Iac.Bu.de quo plenè per.Spec.in lit.conte.in prin.in forma libelli.Celsus.

1 *Libellus ad iudicium vocato offerendus.*
2 *Reus citatus fideiussionem dabit.*
3 *Consentire in iudicem quando quis dicatur.*
4 *Libellus quid sit.*
5 *Libellus coram quo offeratur.*
6 *Libellus,an offeratur in iudicio criminali.*
7 *Tempus ad deliberandum,an detur in criminalibus.*
8 *Libellus,an debeat super petitis offerri.*
9 *Libellus,an possit remitti partibus consentientibus.*
10 *Libelli copia,an debeat in citatione inseri.*
11 *Libellus,an possit offerri,non citato præsenti in iudicio.*
12 *Satisdatio an requiritur a possessore immobilium.*
13 *Pignora non dantur loco fideiussorum.*
14 *Scripturæ priuatæ non creditur.*
15 *Renunciari litis contestationi non potest.*

Offeratur, Primo dictum. secundo eius effectum.tertio cognoscendi modum,quarto annullat cõtra factum.secunda ibi,vt exinde.tertia ibi , deniq;. quarta ibi, litis.

1 Casus. † Vocato ad iudicium debet libellus offerri , & dilatio.20. dierum dari , intra quam deliberet cedat vel contendat, & an ĩ iudicem consentiat vel contradicat , fideiussoremq; debet præstare, & contestatio aliter facta non valet.h.d.Et quia gl.j. adaptat auth. ad.l.j.C.ideo secundum eam incipe casum. vide in l.præcedenti quomodo fiat litis cont.Nunc quæro,an aliqua præambula ad litis cõtesta.sint necessaria.respõ.imperator qđ sic.vt libellus offeratur ei,qui ad iudicium vocatur,&c.prosequere,vt in litera.Collige notabilia primo,quòd libellus est offerendus reo,ut deberet.&c. Secundo,quòd responsiones,quæ habent generaliter iurgia,contẽtiones,lites,discordias,& similia debent multum deliberari & plures dies,vt hic,licèt tempus,& locus non patiatur quandoq; plenius deliberandi consilium.ff.de exer.l.1.circa princ. Tertio , ꝙ tp̃s deliberationis reo est offerendũ. & ita no.gl.ff.de rei.ven.l.si in rẽ.

2 in fi. † Quarto.quod reus citatus præstat fideiussionem , & secundum gl.est fideiussor de iudicio sisti.s.in eo iudicio,hic loquitur de fideiussore solum de comparendo occasione huius citationis coram iudice.& inter istos fideiussores est longa differentia. Nam fideiussor de comparendo.&c.datur nuncio citanti,qui si non detur nuncio,debet nuncius eum inuitum ducere ad iudicium. & hoc patet in cor.vnde hæc auth.sumitur,& in tex. ff. qui satisd. cog.l.si vero.§.j.& de isto loquitur ti ff. in ius vo.ut cãt,aut satisdent. ut patet in rubro,& de isto forte loqt̃.l.1.ff.si qs in ius vo. non ie.fideiussor vero de iudicio sisti ꝓpriè loquendo dat̃ iudici,parti,siue apud acta postq̃ comparuit,ut no.gl. ĩ d. l. offiñ primi seu eius obligatio expirat ꝑ eius comparationẽ,officiũ vel obligatio secũdi expirat lata sñia,ut ĩ.de fi.l.sancimus,& ꝙ isti duo fideiussores ꝑstentur,tenuit Ia.de Are.sup.d.l.1.sed saluãdo gl.dicamus , qđ ille fideiussor appellat̃ ẽt fideiussor de iudicio sisti,ut ꝓbat̃ in l. 1.ff. in ius voc. ut

3 cant.† Quinto,qđ ꝑ dationẽ fideiussoris de cõparẽdo , vel se ꝑñtãdo corã iudice,uel de iudicio sisti,nõ dicit̃ reus ĩ iudicẽ cõsentire, nisi quatenus de iure tenet̃,ideo eũ potest postea recusare , uel petere associare,ut hic.Et huius est ratio,quia hic fideiussio præstatur ex necessitate.& ideo exceptionẽ incompetentiæ nõ tollit, nec ꝓrogationẽ ĩducit,qa ꝯsensus deficit.Sexto,quod iudex petitus postea nõ recusat̃,qđ intellige,nisi noua cã supuenerit, ut l. de ætate. §.ex cã,de inter.ac.Septimo,quòd iudex non potest procedere ad ulteriora,nisi dilatione elapsa,vt hic,& ĩ. de dilat. l. fine pars. aliàs ꝓcessus nõ tenet,ut hic in fi.de quo plenius dicã ibi.Octauo,quod lapsus triennii põt duobus modis cõstare,iudici. i. ꝑ actorũ inspectionẽ,vel partis confessionem.Nono,ꝙ iudex ordinarius associatur,sed delegatus in totũ recusatur,cõcor.ĩ.de iud.l.apertissimi. & in auth.si uero.sed specialiter hic no.quòd alius iudex respiciatur, q̃ episcopus,cũ auth.si vero.tñ de episcopo dicat.Item not.ꝙ ꝑ iudicẽ adiũctũ purgat̃,seu tollit̃ prioris vitiũ,cõcor.ff.de eden.l.si qs ex argẽtarijs.in prin.Item no.ꝙ postq̃ est petitus associari , nõ põt ad ulteriora procedere,casus est hic, & no.qđ debet sibi assumere socium partibus non suspectum.Decimo not.quod ordine necessario,vel forma præambula non seruata,redditur contestatio nul

4 la,vt hic in fi.† Venio ad apparatum,quem recitabo per partes tã opponendo quam quærendo.Sed pro euidentia dicendorum,dic

a quod libellus dicitur [a] breuis scriptura clarã continens actoris vel accusatoris intentionẽ,qđ sit scriptura,probatur hic, dum dicit ex libelli susceptione,quod debeat esse breuis ,habetur in l.ampliorẽ, §.in refutatorijs.ĩ.de ap.item qđ clara probatur ibidẽ in verbo explanare.& ff.de iure fis.l.ita fidei.ideo dicimus , qđ libellus obscurus nõ admittit̃ de intentione actoris.patet hic in l. se.de accusatoriis vero patet in l.libellorũ.ff.de accusa.hoc secundum Cy. Opp. igitur primo tex.dicit qđ libellus offeratur & nõ dicit à quo,et sic nos dimittit in incerto.contra.§.quib ĩ.de no.co.compo. & maximè qa im ꝑsonalitas ex parte onerati vitiat vt auth.si quando.infra de constit.pecu.Sol.supplendo,vt in prima glo.nec , obstat auth. si

5 quando.qa ibi in contractibus, hic in dispositione legis. † Opponitur,quod nedum si vocetur coram iudice,sed etiam si corã arbitro,ut ĩ.de arb.l.pe.& fi.Sol.confitendo contrarium.nec hæc.l. de iudice dixit,ut in arbitris sentiret oppositum , sed iure cõmuni re-

b mansit.Coram autem arbitratore non offertur libellus, [b] quia more iudiciario non procedit,ut l.societatem.§.arbitrorũ.ff. pro so. secundum Iac.Bu.& idẽ not.Inno.in c.quintauallis.extra.de iureiuran.In futuri vero seculi iudicio,tp̃s ad deliberandũ nõ datur,nec libellus offertur,nec à sententia appellatur.ideo rectè viuas ĩ isto,

6 vt reperiaris sine vitio.† Op.qđ nedũ in iudicio ciuili, sed etiam in criminali libellus offeratur,vt ff.de accu.l.libellorum.Sol. vt in gl. cõfitendo cõtrarium.nec iste tex.repugnat. imo applaudit,cum indefinitè de iudicio dicat,sed subiũgit gl.ꝙ in criminali vltra istos. 20.dies,ipse habet 30. dies ad componendum mestos penates ut

7 ĩ.de exhi.re.l.nullus.† Ex quo collige , quod tempus ad deliberandum datur in criminalibus. sed in practica mundi seruatur contrarium. Et dicunt multi , quod terminus ad deliberandum

ADDITIONES.

a Libellus dicitur.Adde Spe.de li.concep.§. 1. in prin. & no.in c. fi. de lit.conte. in prin.& Odof.in summa in prin.& Card.in cle.sæpe.18.q.de verb. si & quæ & quot debeat continere uide Spec.ubi.sup.§.4.ubi dicit,quòd debet cõtinere nomen actoris,item res petitas,nomen iudicis,nomen actionis , & nomen rei,unde versus ferundum eum post Hostien.quis,quid,corã quo,quo iure petatur,à quo rectè cõpositus sit q̃sq; libellus hr̃.itẽ dẽt cõtinere locũ actũ uel contractũ Spe.ubi.sup.uerb.itẽ locũ.sed Io.An.cõtra,in c.abbate.in 6.nouella.de re iudica itẽ dẽt cõtinere diem,qua producit̃ ut ibi verb.diẽ.itẽ dẽt cõtinere annũ & mẽsem,quo offertur & nomen principis regnantis,ut ibi ver.debet & ver.generaliter vide gl.in auth.de exhi.reis §.sancimus.

b Nõ offert̃ libell[b].Add d.Soc.cõs.20.ici.visis actis.ꝑductis circa prin.i.co. 2.parte char.33.q.cõtra,ꝙ nedũ corã arbitro,imo & corã arbitratore libellus dãdus ẽ.

dum no debet in criminalibus dari,quia reus de proprio facto interrogatur.de quo debet esse certus.l. si ff.pro suo.igitur dilatio vt deliberet non datur,vt in si.no.in materia positionum.ĩ. de iur.calum.l.2.§.qđ obseruari. & pro hoc facit l.in crimine.ff.ad l.iul.de adul.Sed alij tenet gl.dicẽtes. qđ deliberationis tempus hic datur ad plures effectus , videlicet ad deliberandum super responsione ad libellum. Item super recusatione iudicis vel eius associatione: vnde si cessat quò ad primum,nõ cessat quò ad alia. Itẽ sicut de ꝓprio facto interrogetur,tñ accusatio vel inquisitio põt esse inepta, sed statuta terrarũ sup his ꝓuident, & sup his fundata est practica ꝑdicta.Et ex his no. quod iudices maleficiorũ de iure cõi possunt peti associari ex cã suspcionis,licet statuta terrarũ vt plurimũ ꝓhibeant.Op.4.quod libellus nõ debeat edi,qa sufficiat verbo dici, vt ff de eden.l.j.§.j.so.gl.qđ aliud est de iure digestorũ vt ibi. aliud de iure C.& auth.vt hic.Opp.5.quod imo non sit necesse , qđ aliquis libellus porrigat̃ iudici nec parti,vt ĩ.de sen.ex peri.reci. auth. nisi. Sol.vt in gl.s.qđ fallit in casibus,in quibus ex nõ scripto procedit̃, vt ibi.Op.extra. quod sufficiat,vt sola actio edatur , vt.l.edita.ĩ. de edẽ Sol.qđ illa cõcor.qa ibi sumit̃ actio ꝑ libello bene ꝯcepto,vt vbi dixi.Op.qđ iure nouo libellus non offeratur, vt in auth. gñaliter.ĩ.de epi.& cle sol.qđ illa nõ vult ꝙ offeratur prius q̃ satisdatio

8 per actorẽ ꝑstetur:sic & in auth.libellũ.hic posita.† Concludam[a] igitur hunc passum secundum Iaco.Bu.sic cũ q̃rit̃, an libellus sup petitis debeat dari,vel offerri,Dic.aut agitur iure actionis , aut officio iudicis.primo casu,aut cognitio ẽ ordinaria & plenaria:& tũc libellus dẽt offerri iudici & parti de mandato iudicis , vt hic in prima gl.cum si.Aut cognitio est summaria,& sic extraordinaria; &

a tunc libellus per modũ libelli nõ est necessarius:[a] sed sufficit qualis qualis petitio,quæ in actis scribatur,cui sententia postea cõformetur.vt ĩ.de sen.ex peri.reci.l.2.& ex illa accipiet sibi reus copiã si vult,qa nõ tenetur actor sibi offerre.si tamẽ libellus ordinarius offerat̃ nõ haberet vitiare,vt no.Inno.ĩ c.nouit.de iud.q̃ sint causæ summarie no.ĩ l.iudices.ĩ.de iud.Scđo casu dic, aut officiũ illud ẽ mercenariũ,qa sup aliquo incidẽti vel emergẽti ĩpetratũ,& tũc libellus nõ est necessarius vt no ff.de inter.ac.sup rub. Aut est merũ & nobile principaliter intentatũ,& tunc aut imploratur in figura iudicij ad sententiam aliquã diffinitiuam proferendam.Aut extra figuram iudicij ad simplicem auto.ĩterponẽdam.Primo casu, aut plenaria cognitio interuenire dẽt,& tũc libellus est necessarius, vt hic, authẽ. seq. & ff.de minori.l. quidam minor.§. restitutio.& §. fin.& hoc quò ad iudicẽ. Quãtũ vero ad oblationẽ fiendam parti,tunc si persona certa subest,idẽ,aliàs cũ nõ sit persona certa, nõ potest ei oblatio fieri. ita intelligatur tex.ĩ. si vt se ab hære.ab.aut: si omnes.Aut summaria cognitio interuenire dẽt, & tunc libellus nõ est necessarius,sed qualisqualis petitio sufficit , vt l.j.§.cũ patronus.ff.de offi.ꝑfe.vr.l. si qs aliberis §. meminisse.ff.de li.agn. Scđo casu,qñ officiũ impetrat̃ ad autoritatem aliquam interponendã, tunc libellus aliqs nõ est necessarius', vt.ff.de offi. ꝓcõ.l.necquicq̃

9 §.vbi decretum.ff.de re iudi.l.omnia.† Quæro, an libellus consen

b su partium possit remitti.[b] glo.fi. hic format quæstionẽ istã & arguit ꝓ& ꝯ.finaliter.đterminat qđ nõ expresè,sed tacitè sic,arg.ff. de procu.l.filiusfa.§.veterani.& ĩ.de iura.calum.l.2.§.sed quia veremur.Aliqui dicunt qđ expresè & tacitè. argu.l.si qs in cõscribendo.ĩ.de pactis.Aliqui dixerunt qđ nec expresè nec tacitè , qa est de ordine substantiali ipsius iudicij, vt no. in l.prolatam.ĩ. de sen. & hoc no.in c.de causis.extra.de offi.dele.Iaco.Bu.dixit , ꝙ si q̃ramus de oblatione fienda iudici,tunc illa non p̃t ullo modo remitti.qa nec omitti.arg.ĩ.de sen.ex peric.reci.l.2.& ff.cõmmuni.diui. l.vt fundus.& eius ꝙ no.d.l.prolatam.Aut quæritur de ea , quæ est fienda parti;& illa potest remitti parti expresè & tacitè: qa fauorem priuatũ respicit,vt.d.l.si qs in conscribendo.ĩ.de pac.Sed hoc vltimũ non videt̃ verum,& primo ꝙ tacitè nõ possit , qa necessitas offerendi imponitur parti & iudici, qa pars de mandato iudicis dẽt ei mittere copiã libelli,vt hic in prima gl.no. & hoc est clarũ tenendo opi.ꝙ ei mittatur cum citatione , de qua.ĩ. subijciam. Scđo probatur ex hoc verbo offeratur.nam est imperatiui modi & dirigitur ad oneratum & sic necessitat , & oblationes propriè fiũt in nõ petẽtib imo q̃nq; nolentib. vel non affectantib.ut ĩ.de usu.l.acceptã, & ĩ.de so.l.assignationẽ.& ff. de uer.ob.l.q romæ.& ff.de so.l.q dec ẽ.& l.si solicitus.facit ẽt.ff. de act.emp.l.iul.§.offerri. Mõ,qa hæc auth.vr̃ formã istã dare , & vult ꝓcedere annullando cõtra factũ,ergo partium ꝯsensũ non põt remitti,ut.l. non dubiũ. ĩ.de legi.& ff.de transac.l.cum hi.§. pretor.de lega.j.l.nemo p̃t. & hoc uidetur mihi tutius , & sic nedũ quò ad iudicem,sed etiã nec quò ad partem potest remitti hic libelli oblatio. Fateor bene ꝙ potest reus nolle illum recipere,uel super recepto non deliberare , & sibi imputet. Sed iudex non posset nolle recipere.† Quæro.2. an copia libelli saltem substantialiter debeat inseri in citatione,ut sic uideat ad quid, & qua causa, & ratione citatur, & ad cuius petitionẽ,& instantiam Cy.hic multum late pertractat istã q̃õnem,& finaliter stat cum Iac.de Ra.& Pet.& sequentib.dicẽs, quod per nuncium citantẽ debet copia libelli mitti , & hoc ꝓstũ tex.in prin.& in cor.vnde sumitur.ubi clarius hoc demonstratur, & per auth.libellum.q̃ hic seqtur.ĩ prin.ubi pondera uerbum dirigat.& uerbum dixit obnoxium.Ex qb.collige,ꝙ primo actor dẽt dicere,quem sibi obnoxium,& hoc in libello iudici porrecto.Nã

c prius debet iudici porrigi [c] vt videat si est aptus,& concludat,aliàs cum non admittat,vt ff de offi.assess.l.j. & l.2.§.j.ff.si men.fal. mo. di.& postea libellus debet porrigi ad aduersarium. & hoc ẽt probatur.in auth.gñal'r.in prin.ĩ.de sac. eccle.& in cor. vnde sumitur. hoc ẽt probatur per ea,quæ dixi.ĩ.in quarto no.vbi dixi, ꝙ fideiussio,de qua hic dr̃,præstatur nuncio citanti.Hoc cõfirmatur ex eo, quia si tex.isti,& alij allegati bene ponderentur,non voluerunt,ꝙ reus absens fatigaretur sumptibus , & dispendijs in veniẽdo, ideo voluerunt,ꝙ actor primo præstaret cautiones,de quibus in eis dicitur,ne reus veniens reperiretur læsus , & eadem rõne voluit , ꝙ reo dirigatur libellus cum citatorio , & per eũ præstita fideiussione de veniendo.20.dierum gaudeat inducijs:& deliberatus postea veniat responsurus.al's si veniret,& rediret,& receptis inducijs reuerteretur ad respondendum,grauaretur sumptibus , & dispẽdiis: & per plures actus fieret, quod per vnum fieri posset: quod euitare debemus: vt l.dominus testamento ff. de condi.inde.cum simi. Hoc suadetur ex eo:quia in personalibus hodie ꝑ citationem interrumpitur præscriptio,vt l.sicut.ĩ.de præscrip.30. anno. Si igitur pluribus actionibus quis teneretur:& ex varijs causis, & ad diuersas quantitates,sequeretur ꝙ in omnibus esset facta interruptio,ꝙ est absurdum secundum Cy. Sed huic rationi faciliter respondetur,quia interrupta esset illa,super qua libellus esset porrectus iudici,sed forte Cy.vult dicere.ꝙ hoc esset iniquum,vbi reus illũ ignotaret. sed quia duo videntur obstare sui opi. ideo eis rñd. Primo not. text. in l. non videtur. ff. de iudic. vbi libellus cum citatorio non fuit missus.dicit enim, ꝙ in iudicem consentire non videtur qui petit sibi edi genus actionis.Nam respõ. multipliciter , primo secundum Cy.ꝙ ibi libellus fuerat missus , sed cõtinebat causam obligationis specialem.Nam circa causas erat multum generalis. nec ob.si dicas talis libellus admittitur. vt l.fi.ĩ.de an.excep.qa fateor,vbi nõ petatur declarari,vt sic reus redatur certus: & ita fuit in d.l.non videtur.Vel secundo dicit Cyn.ꝙ ibi reus erat præsens in iudicio,& citatus petijt sibi libellũ edi.Vel dic tertio , quòd forte aliud de iure digestorum,cum illo iure non dabatur libellus in scriptis,vt l.j.§.eadem.ff.de eden.& dixi in quarto cõtrario. Vel dic quarto,ꝙ si reus est præsens & non dico in iudicio,sed in eadẽ ciuitate,vel loco,seu vbi habet domicilium, & tunc non est necesse vt libellus ei mittatur cum citatorio.Sinautem habet domicilium in alia ciuitate,vt puta quia est de prouincia prælidi assignata , sed non moratur in loco vbi præses moram trahit & ius reddit,tunc libellus ei cum citatorio mitti dẽt per hanc auth.in fi. & per rõnes, quas supra fecit,quæ in isto casu locum habent.Nec huic solutioni & opi.obstat ꝙ scđo allegatur in cõtrario, videlicèt ꝙ lex dicit interrogationes quæ fiunt ad preparationem iudicij, añ libellũ fieri debere.vt ff. de interro.ac.l.qui interrogatur.& l. si quis in iure. & l.j.in eo.ti.& ibi plenè no.qa respõ.ꝙ tales interrogationes mittentur cum libello,& hoc si dicamus ꝙ ante libellum debent fieri,vel illud presente,non absente,vt dixi.Si autem teneamus,ꝙ sufficiat ante lite. contest. prædictas interrogationes sufficere , tunc prædicta non habent obstare , quia cum venerit , interrogabitur an deliberauerit contendere . & si dixerit quòd sic , interrogationes ei fieri poterunt & hoc de iure communi . Sed si aliter sit prouisum per statuta vel consuetudines terrarum,illud serua . Quero tertio,quid si lib.oblatus parti discordat ab eo , qui est oblatus iudici.respon. s̃m Spe. statur li.oblato iudici , velut originali , & ita

10 no.Spe.in titu.de libel.oblat.§. restat circa princ.† Quæro quarto,

d an non citato præsenti in iudicio [d] possit libellus offerri. Specu. in titu.de libel.oblatio.§.nunc uideamus. versiculo. item dicunt. dicit

ADDITIONES.

a Non est necessarius. Adde But. & Imo. in c.præterea.de dila.& in spec. de litis. conte.§. qualiter. & adde Bal.in l.ab executione.3. colu. infra. de execu.re. iud. & Alexan.in consi.l.3.colum.& Anto.de But.in cap.primo,versicu.11.casus.de lib.obla.

b Possit remitti. vide Bar. sing.in l. quoties.ĩ. de priui.scho.li.11.glo. & doct.hic Inn.c.i.de libel.ob.& ibi per doc.& in c.de causis.de offi.dele.& Lanf.in cle.sæpe.versicu.libellus.de verb.sig.Car.in cle.sepe.15.q.dicit,quòd requiritur libellus in ordinariis quia est de substantia,quod est verum etiam in causa appellationis in Spec.de li.concep.§.vtrum vbi vide plenius & Bal.& Pet.de Suza. in l. fi.in fi.ĩ.de temp.ap.idem Bal.in Auth.generaliter.pe.colum.de episco.& cle.& in auth.contra rogatus.in fi.ad treb.dicentes ꝙ libelli omisso vitiat.Ba.hic. dicit renunciari non posse productioni libelli. Idem tenet Barto.in l.i.ĩ.quando pro.non est ne.& plenius Spe.vbi sup.§.10.ver.11.& versicul.21.& ꝑ Alexan. in l.ius publicum de pac.

† Adde allegatis per d.coapostillatorem meum Bar.melius,quam per aliquem aliũ in l.quoties.& quòd ibi posui in addi.ad ipsum.ĩ.de priui. scho.li.12.Alexan.omnino in l.ius.publicũ.ff.de pac.dixi post Lanfran.d' Oria.in loco.sup.alleg.in apostil.in ver.libellus.vbi etiam per Cardi.q.15.dixi post eundem Lanfran.in c quoniam contra falsam.§.petitiones.nu.11.versicul.quæritur vlterius. in apostil.in ver.tacite,uel exprese.extra.de proba.& in styl.parl.par.1.in ti.de cã.proprie.ver.1.no. Fel.in c.1.co.3. ver.ad illã.fallentiã. extra de ꝓba.Celsus.

c Nam prius debet iudici porrigi. Tu vide de hoc Bal. in l.licet.sup. de procu. & licet sup.de ꝓcu.& in l.exceptionem.ĩ.de proba.glo.in c.cum in,extra.de cõsti. & in c.1.extra de elec.lib.6.Celsus.

d An non citato præsenti.in iudicio.Quòd libellus possit præsenti in iudicio , licet non fuerit citatus , offerri. tu vide Bura. in ad Bal.hic, post eundem Bal.nu.11. versicu.venio ad verbum vocatum.in versicul.deo præsente & eundem Barba. in c.1.extra.de iudi.Celsus.

dicit q̄ sic, qa citatio non fit nisi ad finem comparationis. Si ergo præsens est, citatio necessaria nõ est, cum superuacuis nõ vtamur, & quia habito effectu non curamus de modo. & pro hoc facit auth. si oẽs qđ ibi dixi s̃. si se ab hæreс. absti. Venio ad secundam partẽ & q̃ro q̃ sunt istæ sportulæ, & quare sic appellentur, à quo soluãtur, & quantum. Et de primis duobus, dic vt dixi. s̃. de spor. super rubri. de alijs dic ut in gl. Quæro. 2. qualis est ista fideiussio, respon.
a glo. q̄ de iudicio sisti [a] circa quod vide q̄ dixi in quarto notabili.
12 † Quæro. 3. an hæc satisdatio præstet̃ à possessore immobilium dicit gl. q̄ non, sicut nec olim, vt l. sciendũ. ff. qui satisd. cog. licet qudam dixerint illã corrigi p̄ ista. & hæc fuit opi. Pla. q̃ gl. 2. ibi reprobat. opi. gl. est vera vt legum correctio euitet̃. Et qa posteriores leges simpl'r loquentes determinationẽ recipiunt à priorib. vt l. nam & posteriores. ff. de legi. nec ob. tex. in cor. in §. si vero etiã quidam iurent. transsumptiuè positus. j̃. de bo. auto. iudi. poss. ex quo colligitur, quòd immobilia possidebat, quia respon. quòd ille text. nihil de fideiussione repetit. sed de eo, qui tantum iurat loquitur. & ille iurat qui nõ satisdat. ideo dixerunt gl. q̄ possessor immobiliũ non satisdat, sed benè iurat vt not. in d. l. sciendũ. licèt quidam dicãt, q̄
13 etiam non iurat, & malè, quia ibi est casus pro glo. † Quæro, quid si reus vult dare pignora loco fideiussorum. dicit glo. q̄ non põt; vt l. prætoriæ. ff. de præto. stipu. sed Bar. ibi tenet contrarium. sed gl. verior, vt plenè scripsi in l. j. ad fi. s̃. de procu. & maximè in casu nostro, in quo fideiussio præstatur nuncio, de quo multũ posset suspicari. Quæro. 5. an iudex possit istos. 20. dies minorare, qdam q̄ sic, vt Azo. alij ꝯ. & hãc opi. tenet glo. quia sic est in tẽpore dato ad appellandũ, vt j̃. de appel. in auth. hodie. sed illud simile non est bonum, qa derogaret iurisdictioni superioris de iniquitate sententiæ prioris cognoscere debentis. hic secus. Tñ puto gl. in casu nostro dicere verum, per hunc tex. in fi. qa annullat ꝯ factũ. & đ ista materia latius dicã. j̃. de dilatio. l. j. Quæro vi. & ab extra, an hoc tempus dierũ sit correctũ per auth. seq. vbi actor promittit infra duos mẽses se contestaturũ litẽ, vt sic reus non fatiget̃ ad veniendũ prius q̃ actos. cogitandũ est Quæro. 7. quomodo hic in ver. nisi. dicit tex. nisi sit is quem petierit, cum iudex petitus dari non debeat, vt l. ob
14 seruandum. sup. de iudi Sol. vt in gl. & prima, & vltima. † Quæro. 8. quomodo põt esse, q̄ huiusmodi subscriptioni credatur de tempore, cũ sit facta à priuato. & scriptura priuata de se nõ probat, vt. l. plures apochis & l. fi. j̃. de fide instr. respon. qđ probat cõtra se, non p̄ se; nisi in actis per tabellionem esset registrata, vt hic erat. Et no. qđ hic appellat subscriptionẽ, quæ in initio facta est, ẜm gl. sed hodie hoc non seruatur. vt in glo. sed meo iudicio hic non loquitur de scriptura actoris, vt sentit gl. sed rei, q. subscribit se in libello, qua die eũ recipit, vt patet clare in cor. ver. suscepto. Et ex hoc præsumo, q̄ ipse reus tenebat̃ apportare dictũ libellũ iudici cũ veniebat respõsurus. vel illũ cũ subscriptione sua restituebat nuncio, & copiam sibi retinebat. Nunc circa vltimam partẽ q̃ro, an in casu nostro, quo litis contestatio habetur pro nõ facta, fit interruptio præscripta. opi. sunt in gl. sed eas sic concorda, qa aut quærit̃ de p̄scriptione q̃ interrumpitur p̄ lit. ꝯte. & nõ ante. & isto casu est videndũ an lit. conte. sit simpliciter nulla, an vero respectiuè tñ, scilicet hęc litis ꝯte. sufficiat quò ad aliũ processum. Et dixerunt quidã, q̄ pro nihilo est habenda respectiuè, non simpliciter. & dicunt de hoc esse casum in cor. & ẜm istos interruptio facta ẽ, sed cõis opi. est, qđ si impl'r sit nulla adeo qđ de nouo est faciẽda. Et ẜm istã opi.
b dic, q̄ illa nõ ẽ interrupta, qa ex actu ipso iure nullo [b] nõ p̄t fieri interruptio, vt s̃. de le. l. nõ dubiũ. & hoc, quando est ipso iure nulla à principio, sicut fuit hic, secus si expost factò per lapsum instãtiæ annullet̃ lit. cõte. Nã durat interruptio, vt no. s̃. de iudi. l. properadũ. §. & si quidẽ. & est ratio qa effectus ille erat iã cõsummatus, ergo &c. Itẽ qa illa annullatio nõ trahit̃ retro, sed fit ex nunc & p̄p aliud & nõ p̄p se. Aut q̃rit̃ de p̄scriptione, quæ interrumpitur p̄ intermissionẽ executoris, vt l. sicut. & l. cũ notissimi. j. de prescri. 30. an. tunc si citatio nõ fuit vitiosa qa valida, interrupta fuit p̄scri. & durat interruptio, qa cõsummauit effectũ suũ. nec lit. ꝯte. licèt sit nulla, hẽt illã vitiare, qa poterat ẽt actor nolle ad vlteriora p̄cedere. Sin autẽ citatio fuisset vitiosa, puta ex defectu iurisdictionis iudicis vel nuncij vel executoris, vel personæ illegitimę tã tacitæ, q̃ eius ad cuius instãtiã fit citatio, vel rõne loci vel tẽporis, tunc ex illa nõ interrũpit̃ p̄scriptio. argu. d. l. no dubiũ. & pro his accedat. j̃. ne de sta. de func. l. si pater. & j̃. q̃uo & qñ iudex. l. si vt proponis. & l. seq. & ff de
15 iur. om. iudi. l. fi. & de feriis. in prin. † Quæro, an litis cõte. possit re-
c nũciari [c] dic q̄ nõ exp̄sse, nec tacite; qa ẽ đ ordine substãtiali iudicij vt hic. Quæro in casib. in qb. dixi lit. cõte. fieri ẽt p̄ ꝯfessionẽ, si li-
d tis cõte. nõ tenet rõne ordinis nõ seruati. [d] an remanebit cõfessio facta extra ordinẽ, dicũt canonistę, qđ sic. Et dicunt probari extra de resti. spol. c. Pisanis. & ibi per Abb. Bar. de Sali.

ADDITIONES.

a † De iudicio sisti. Adde unum notabile uerbum ad hoc propositum, q̄ p̄ talem prostationem fideius. de iudicio sisti non p̄p hoc uidetur reus in iudicem consentire, vt plenè per Ange. in Auth. de litigio. §. omnẽ. vbi dicit q̄ de facto fuit iudicatum Perusij, q̄ licèt reus petat dilationem, non videtur propter hoc in iudicem consentire, vt ibi plenè per eum. Celsus.

b † Ex actu ipso iure nullo. Tu vide de hoc quæsito moderniores in ru. aliàs, in l. j. ff. de iudic. quod est ad quæstionem, an ex libello nullo præscrip. interrumpatur. Celsus.

c Posit renunciari. Adde quòd litis contest. potest omitti de consensu partium. Spe. co. ti. §. penu. versic. & nota. in prin. & in §. 2. ver. sed nunquid. sed ibi Ioan. And. in addi. tenet contrarium, quod etiam Bart. hic, & no. idem. in c. de causis. de offi. deleg. & per Spe. ti. de senten. §. 8. ver. quid si per partium. & no. in decisi. 61. in causa &c. in no. quòd in causa, in qua requiritur ordo iuris, non potest renunciari litis contestationi Card. in cle. sæpe. 4. opp. dicit, quòd potest omitti in summariis, non in ordinarijs, & subdit, quòd zenze. dixit posse procedi in ordinariis sine solennitate de consensu partium. & Io. And. in c. fin. de re iudicata. in 6. & Bartol. in l. i. j̃. quando prouo. non est necesse. de quo etiam per Innocentium. in capitulo. i. de li. oblatione, & Lanfran. in clement. sępe. versi. libellus. đ verborum significatione. In causa vero appellationis potest omitti secundum Speculato. in titu. de libe. concep. io. §. vtrum. & Baldus. & Petrus de Suza. in l. fin. in fin. de temp. appellationũ. & in Specul. de litis contesta. §. penul. 2. colum.

d † Ratione ordinis non seruati. Hoc facit ad quæstionem, an iudicium vitietur, si solennitatis ordo non seruetur, licet causa illud non requirat. de quo per gloss. in cle. sœpe. extra de uerborum significatione.

AVTHENTICA.

1 *Actor litem non contestans intra duos menses ad duplum expensarum condemnatur.*

2 *Tabellio stipulationes conuentionales non faciet.*

1 Libellum. Actor antequam dirigat libellum, debet satisdare forma hic scripta. hoc d. † Not. quod actor, qui litem non contestatur intra duos menses, condemnatur ad duplum expensarum, & damnorum No quod in iudicialibus per officium quæritur actio parti, quãdo stipulatur in his, quæ spectant ad eius officium. & sic in sibi commissis. uñ nec credo, quod iste executor posset extra hos casus stipulationes iudiciarias,
2 quæ pertinent ad tabelliones, facere. † Et ex hoc infertur, quod tabellio stipulationes conuentionales non debet posse facere, per quas parti quæratur. quia hoc non est de sibi commissis. & de quo per. Guid. & Iacob. Butriga in l. non aliter ff. de adop. Opp. quòd hæc authen. sit superflua per authen. generaliter posita. sub de epi. & cle. Sol. vt in glo. Opp. quod copula sit inepte inter istas personas posita. Primo, quia ipsa requirit concursum copulatorum, vt l. si hæredi plures. ff. de condi. instit. & sic videtur, quòd vni si ne alio non possit præstari hæc cautio. quod est falsum, quia in principali prestatur, sufficere debet, quia ad alium finem non præstatur nuncio, nisi vt per eum quæratur reo. Secundo si antequam libellus dirigatur reo hæc cautio debet ipsi reo præstari, sequitur quod libellus nunquam dirigetur absenti, cuius contrarium dixi in auth. præcedenti. So. vt in glo. quæ coniunctam resoluit in disiunctam. Et intelligo quòd in reum exponat cautionem, quando est præsens, & in executorem, quando reus est absens. Quæro 3. an per id, quod hic dicitur de damnis restituendis. in duplum agatur. §. tripli. instit. de acti. Dic quòd nõ, quia ibi loquitur in plus petente & perseuerante vsq; ad sententiam, hic in non veniente ad litẽ contestandum. & adde quod dicam. j̃. titu. j. super gloss. 4. Item quæro quomodo actori dantur. 30. dies ad litem conte. & reo. 20. dic vt in autenti. præcedenti.

De plus petitionibus. Tit. X.

Continua rubricam vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Lex pœnalis quatuor requirit.*
2 *Cautionem exigens non punitur.*
3 *Pœnitens ante lit. conte. an euitet pœnam tripli.*
4 *Transactio extorta dolo quid operetur.*
5 *Confessio secunda quæ excipi dicatur.*
6 *Confessio vna ad aliam, an requirat cursum biennii.*
7 *Actore decedente lite pendente, an processus transeat ad hæredem.*
8 *Actor plus petens, an condemnetur in triplum expensarum.*

Ociosas. Diuide in duas, qa primo statuit distinguendo. secũdo duos casus excipit à statuto. scđa ibi trãsactionib. vel aliter. Primo colligitur thema, ex quo elicitur quæstio. secũdo eius bipartita sol. tertio exceptio. secunda ibi, si q. dem. tertia ibi, trãsactionib. Casus, agens ex cautione per dolum extorta de maiori quantitate, q̃ verè debeatur, nisi pęnituerit ante lit. conte. postea conuictus de quantitate dolose adiecta punitur, & in quantitate videtur debita, nisi transactio vel scđa confessio interuenerit. h. d. Et pro positione casus in terminis, ibi super litera, uocauerit. subaudi, & quęritur, an in aliquo puniat̃, supposito quòd de quantitate falsa adiecta conuincatur. & re-
1 spon. distinguendo, vt sequitur. † No. quatuor sunt necessaria vt habeat locũ huiusmodi. l. pęnalis Primum, quod cautio sit extorta de maiori summa. Scđm, q̄ per dolũ. Tertium, quod lis super ea contestetur. Quartum, vt ex probationibus appareat de dolo acto ris. quod no. contra fęneratores, qui faciunt instrumenta confici de maiori summa in fraudem usurarũ, & sic non excusant̃ à dolo

Item.

Item nota, quòd tria faciunt hanc pænam cessare. i. pœnitentia, scilicèt ante litem contestatam. Item transactio, bona fide facta. Itẽ secunda confessio sponte facta. Item not. quòd illud verbum exegerit per actum extraiudicialem hic verificatur, & sic impropriè sumitur, vt per gl. dicam. Itẽ no. ex illis verbis, falsa quantitate &c. q̄ oẽ in se nõ verum p̄t dici falsum, licet falso non fuerit scriptũ.
2 Item q̄ duplex cõfessio plus operatur, q̃ vna. † Op. si cautionem exegit, puniri nõ debeat, qa exigere est ab inuito extorquere, per modum iurisdõnis contentiosę. l. fideicommissum. §. si rem de lega 3. & sic per iudicis sententiam, quæ indebitum facit debitum. l. j. ff. de condi. inde. & sic non potest dici q̄ plus debito petat. So. q̄ hic, extra iudicium exegit, & sic impropriè hoc verbum ponit̃ vt in glo. j. Opp. q̄ non sit locus pœnitentiæ, vt ff. de ædil. edi. l. qs si fugitiuus. in prin. gl. non soluit. dic, q̄ ibi delictum erat ꝯsummatum, hic secus, quia ex eo quòd plus petit, punitur, sed non añ petit, q̃ lis contestetur, ergo &c. vel vbi in grauioribus & de facili trahibilibus in exemplum, hic secus, de quo plenius scripsi in l. si qs,
3 non dicam. sup. de epi. & cler. † Opponitur, q̄ licèt pęnituerit ante litem contesta. nihilominus pęnam tripli nõ euitet, vt insti. de ac. §. tripli. So. q̄ pænam huius. l. euitat, sed non pœnam tripli expẽsarum, vt in gl. Placen. vero dicebat, q̄ in casu nostro solũ ad simplum expensarum tenetur. argu. l. eum quem temere, ff. de iud. Et hanc partem tenet Iacobus de Are. & Cy. dicentes, quòd. §. tripli. vendicat sibi locum, quando lit. cõtest. pænituit, quo casu ad simplum tantum tenetur. Subiungit, q̄ etiam in casu nostro si perseuerasset vsque ad sententiam, adhuc non tenetur, nisi ad simplũ, expensarum. Et est ratio, quia pænam aliam patitur. s. amissiõis veri debiti. In §. tripli pęnam veri debiti nõ patitur, & ibi ideo, qa p̄
a solum delinquit in plus petendo, [a] hic etiam in alio. s. in cautione per dolum extorquendo. Et sic hic delinquit in duobus, ibi ĩ vno. Alij vt Iacob de Raue. dixerunt q̄ in casu huius. l. quando pænitet ante lit. contest. ad nihilum ratione expensarum tenetur, cum sportulę ante lit. contest. non præstentur, vt in aut. de iudi. §. ne autem labor. & cum non sit, simplum, minus tenetur ad triplũ, sed hæc opi. nõ est vera, qa licèt sportulæ non præstarentur iudicib', delegatis, vt d. §. ne autem labor. tamen præstantur nuncijs, vt s̃. titu. j. auth. offeratur. in prin. & s̃. de episcop. & cle. l. cum clericis. & auth. sed hodie. & in auth. generaliter. Quid ergo dicemus de opi. Placen. quam approbat Ia. de Are. Cy. & communiter doc. cũ uideatur q̄ ipsa non sit vera Nam quando lit. contest. pœniteret, ñ patitur secum lit. contestari sub libello, igitur ad duplum damnorũ & expensarum debet teneri, vt s̃. tit. j. auth. libellum, quod fortè est verum, nisi dicamus quod ibi in nihilo vult litem cõtestari hic sic in parte vna, cogitandum tamen relinquo. Opp. q̄ licèt actor arguatur de falsa quantitate adiecta, non propterea puniatur, ut l. cum qui, in prin. ff. de iureiur. & inf. de non nume. pecu. contra q. propriam. Sol. vt in gl. q̄ hoc intelligitur, quando conuincitur p̄ testes, ibi per iuramentum, vel confessionem actoris. Hanc glo. re-
b prehendunt q. dam, [b] dicentes, q̄ tunc non esset differentia, an pæniteret ante lit. contest. vel postea, qđ tñ hęc l. noluit. Quare Pe. dicit q̄ glo. procedit, vbi p̄ iuramentum eius argueretur tũc imputatur reo qui detulit eũ, ut videatur stare illi. Sed vbi simpliciter fateretur, dicit ipse, aut reus remittit stare confessioni illius volentis probare aliter, puta per testes, vel instrumenta, & tunc hẽt locum pœna huius. l. cum per lit. contes. reo sit ius in pœna quæsitum, q̃ in inuito non debet posse auferri ar. l. fi. ff. de pac. & l. id qđ nostrum. ff. de iureiur. Aut illius cõfessioni acquiescit, & tunc glo. verum dicit. Aduerte, ego puto, q̄ si confessio est positionibus responsiua, q̄ glo. omnino procedat. quia interrogationem faciendo videtur confessioni stare velle, vnde postea non potest ab ea resilire, vt in c. q̄ semel placuit. & in c. mutare consilium extra de reg. iu. lib. 6. Aut confessio est simplex per modum reuocationis, competentiæ, & tunc posset procedere dictum. Pet. & in eo casu iste tex. facit pro glo. vt etiam tunc possit, donec cõtra eum sit p̄batum, quia tex. iste requirit copulatiue litem fore conte. & eum postea in eadem contradictione permanere, & illo non p̄manẽte locus est pænitentiæ, & cessat pæna huius. l. dummodo añ fateatur, q̃ ꝯ eũ sit p̄batũ, & hoc puto verum. Opp. si hic punitur in toto debito, ergo in plus punitur, q̃ deliquit, contra. l. rescriptum. ff. de his qui. vt indig. & contra. l. sancimus. inf. de pænis. gl. vr̃ dicere q̄ fallit hic, vel dicendum, quòd hic non ex eo solo q̄ plus petiit, sed etiam, quia cautionem dolo extorsit, & in plus petendo p̄seuerauit, q̄ pæna his omnibus ponderatis commensurat̃ delictis. Venio ad quæstiones, & quia text. excipit primo transactionem.
4 † Quæro, quid si transactio fuit etiam per dolum extorta, an talis transactio faciat cessare hanc l. & uidetur q̄ non, quia talis transactio non valet. l. in summa. ff. de condi. inde. Cõtrarium tenet Bul. p̄ istum tex. qui indistinctè loquit̃, & qa transactio p̄ dolũ interposita, id est quãdo p̄ dolũ inducit̃ qs ad transigendum, ẽ ipso iure aliqua, vt. l. sub p̄textu, sup. de trãsactio. Nec obst. l. ĩ summa. qa inq̃t ipse, ibi sup̄ dolo fuit interposita trãsactio, hic super dolo in exigendo maiorẽ cautionem, eo misso, de quo iam erat exceptum, sed gloss. nostra tenet contrarium, quia & si trãsactio p̄ dolum facta non sit ipso iure nulla, tamen de dolo transigendo cõmisso potest replicari, vt. sup. de transac. l. actione. & l. sub prætextu. iõ dicit gloss. q̄ text. iste debet intelligi in transactione bona fide facta. Nec obst. ille text. in fin. quia debet intelligi de dolo in cautione maiori exigenda, vel in plus petitione facta, & ita residet gl. Sed mihi vr̃ hæc sol. bona: vbi añ plus petitionẽ trãsactio eẽt facta, sed si post petitionẽ iudicialẽ facta fuerit, ñ vr̃ valere ipso iure qa actor ẽ ĩ euidẽti calũnia sciẽter plus petẽdo, & sic trãsactio nulla, vt d. l. in sũma, dolus. n. p̄ambulus ĩ agẽdo ꝯmissus, ẽ ille, q. transactionem implicit, vt ibi patet, sed glo. defende, vbi de illo p̄ambulo dolo excepto, uel allegato, facta est transactio absque nouo
5 dolo hanc transactionem causante. † Quæro secundo, quia ille text. excipit secundam confessionem, quomodo hoc intelligatur. dicit gloss. q̄ quidam dixerunt de confessione post transactionem interuenientem, aliàs si transactio illa non interuenit dicũt non pręiudicare, sed hic non tenetur, ideo gloss. non requirit transactionem pręcessisse, sed post primam cautionem dolo extortã, confessionem nouam interuenisse, per quàm fatetur se teneri ad omnia in illa cautione contenta. Et subiungit glo. & forte ei nouam facit cautionem, sed de hoc subiuncto non apparet in textu; ideo sola confessio sufficit, & annectit glo. rationem, & quoddã
6 simile inducit vsque ad versicu. nec exigo. † Tunc quæro tertio, an inter unam confessionem, & aliam exigatur cursus biennij, vt aliàs exigitur. infra ad Velle. l. si mulier. & dicit glo. q̄ non, quia tex. iste simpliciter loquitur. Nec obst. d. l. si mulier. quia ibi in muliere, quæ propter sexus fragilitatem non potest intercedere, hic in persona, quæ potest efficaciter obligari, & in hoc resident communiter doctor. & ego cum eis, nisi secunda confessio facta esset ex necessitate illa, quæ fuit prima, vt videmus quotidie ĩ istis fœneratoribus. Nam faciunt fieri cautiones de duplo ueræ sortis, & postea antequàm numerent pecunias, cum faciunt citari ad iudicium, & ille confitetur verum debitum esse, uel faciunt, q̄ ille constituit procuratorem quendam ad debitum confitendum. Nam illius confessio non purgat primum dolum, & uitiũ, imo auget, & roborat, quia idem dolus continuo durat, & ampliatur, ideo pœna huius. l. non debet minui, ut infra. de ser. fugi. l. quicunque, & ff. đ pe. l. si quis diuturno. Et pro hoc accedat, q̄ de transactione dolosa dixi, & quod de metu dicitur. sup. quod met. cau. l. 2. Quęro. 4. actor petit. 20. reus excepit, quòd plus debito petit, actor non probauit, nisi de 10. nec reus dolum actoris p̄bauit, absoluitur reus, a 10. & in 10. condemnatur, petit reus ut priuetur creditor illis. 10. debitis, quæritur, an possit, dicit glo. q̄ sic, quia adhuc habet locum pæna huius. l. quasi dolus in actore præsumatur, sed Petr. & Cynus. contra. Primo, quia est contra tex. institu. de actio. §. tripli. & §. præterea. & in auth. de defen. ciui. § iudicare. & contra. l. qui solidum in princ. de lega. 2. Item quia dolum allegans debet illum probare, vt l. quotiens. §. qui dolũ. ff. de proba. Item quia in casu huius l. actor exegerat cautionem, de pluri. & per illa probauerat intentionem suam & per consequens reum fatigauerat in probando illam quantitatem falso adiectam, vnde merito habet locum pæna huius l. Sed in quæstione glo. reus in probando non fuit grauatus, & hoc communiter tenetur ex themate, Not. quòd secundum gloss. hæc. l. habet locum in cautione tam cum scriptura, quàm sine. Quæro propter vnum, quod tangit hic gloss. nunquid sit necesse, q̄ reus hãc pænam petat in iudicio principali, quo actor plus petit, quidam q̄ sic, qa officio mercenario petitur, ergo &c. vt j̃. deposit. l. 4. Cotrarium sentit glo. ista, dum quærit, an reo absoluto a parte quantitatis petitæ habeat locum pæna huius. l. Puto tamen, quod in rei electione sit quomodo agat, uel officio mercenario, & inter primam instantiam, aut officio nobili vel condictione ex l. ista, & tunc noua instantia. facit l. j. & quod ibi nota. infra de calum. Et hoc sententia super principali lata, sed ubi instantia in principali, esset perempta cursu temporis, tunc, quia litis contesta. est perempta, & alij actus iudiciarij ordinem concernentes, vt l. 2 ff.
7 iudica. solu. videtur cessare. l. ista. † Quero, si actor decessit lite p̄ẽdente, an pœna huius. l. transeat in hæredem. ad quem transit instantia. videtur, q̄ non per l. eius qui delatorem. ff. de iure fisci. vbi forte lis esset contestata super hac pæna, vt infra. ne ex delic. de fun. l. prima. Vltimo hæc. l. facit contra opin. Iacob. de Are. qui tenuit, quòd ubi actor uincat in parte, & in parte succumbat alter alteri uicissitudinarie pro sua rata condemnatur in expensis. Ego autem dixi supra. de iudi. l. properandum. §. sin autem alterutra. quòd videbatur, quòd reus in totum esset absoluendus,
8 qa sibi licuit ratione partis indebitę totum negare. † Item inducebam. l. istam cum glo. quãcunque opi. teneas, sine opi. glo. quæ dicit

ADDITIONES.

a In plus petendo. Quot modis dicatur plus peti, dic quatuor modis. c. j. de plus peti. §. plus. in fin. de act. & qua pæna puniatur. vide Spe. de actore. ver. item q̄ plus & in titu. de plus peti. per totum

† Tu adde hic deductis do. Ango. insti. de plus peti. in prin. & ibid. meum Ias. May. in addi. ad Christopho. po. Celsus.

b † Hanc glo. reprehendunt quidem. Pet. de Ballapertica reprehendit illam. Sed Bal. hic tutatur illam ab opi. Pet. & eius rationes in oppositum adductas soluit vt ibi per eum. Celsus.

dicit, ꝙ actor plus petens condemnetur reo in triplum expensarũ siuè teneas opi. Pla. q dixit eũ ꝯdemnandum eẽ in simplũ tñ. licèt posset responderi ꝙ gl. intelligatur, quando reus victoriam obtinuit, etiam in parte debita, qua petiit actorem priuari. Vnde meo iudicio solutio istius dubii stat solũ in hoc, an ratione partis indebitæ sit licitum reo totum negare, circa ꝙ varias reperio opi. Nam Spe. in ti. de positionibus. §. 7. versicu. 11. tenet, ꝙ sic & idẽ gl. in c. pñtium. extra de testi. li. 6. & hęc opi. multum & frequenter destuit ab ore aduocatorũ, sed Bar. tenet contrarium. ff. đ uer. ob. l. i. §. si stipulanti. vt scripsi. in l. 2. §. quod obseruari. sup. de iura. cal. i materia positionũ, qđ vide ꝓ dissolutione huius. q. Bar. đ Sal.

a ## *De dilationibus.* [a] *Titu. XI.*

ADDITIO.

a De dilationibus. Tu uide đ materia dilationum. Bar. consi. suo. 10. inci. in no. do amen. viso statuto. & Spe. in eo. ti. §. nunc de episcoporũ. & Lanfran. de oria. in c. quoniam contra. falsam. §. dilationes. per totum. extra. de probat. Celsus.

Continua rubricam vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Dilatio datur ad probandum quod petitur.*
2 *Dilatio semel tantum datur.*
3 *Dilatio quare detur parti. & nu. 6.*
4 *Dilatio datur, vt propter causam euictionis actori denuntietur.*
5 *Iudex, an possit augere uel minorare dilationes.*
7 *Dilatio secunda quando detur in ciuilibus.*
8 *Dilatio, an detur, si testes aduersarij dilatione pendente perierint.*
9 *Dilatio secunda, an detur propter ferias in prima occurrentes.*
10 *Dilatio secunda quanti temporis esse debeat.*
11 *Dilatio secunda, an detur pro nouis testibus citandis.*

QVoniam. Diuiditur in quatuor. nam primo dictũ ꝑ qđ mãdat dilationẽ ad ꝓbãdum dari. Secundo dilationes limitat, secũdũ locorũ distãtias. Tertio tollit arbitriũ iudicibus circa dãdã vel denegãdã dilationẽ, vel circa ipsã ampliãdã. Quarto eius arbitriũ tollit circa numerũ seu pluralitatẽ dilationũ. scđa ibi, qđ hac rõne. tertia
1 ibi, ꝙ ita. quarta ibi, & ñ facile. Casus. † Dilatio ad ꝓbãdũ petita ẽ dãdã. sed secundũ locorũ distãtiam dẽt moderari, nec in ptãte iudicis est ipsam dare vel denegare, nec in eius arbitrio est ipsã prætaxatam ampliare, & regulariter non datur, vltra, quam semel. h. d. No. j. quod iudex ad dilationem probatoriam dandam arctatur ita demum si petat. vt colligitur ex verbo, postulantur, & ex verbo, poscentur. Scđo, ꝙ dilationes sunt moderãdæ secundum locorum distantiam, concor. ff. eo. l. j. Tertio, ꝙ in iudicis arbitrio ñ est dilationem dare, vel denegare, nec etiam ꝑtaxatam ampliare, nec etiam minuere, vt in ver. ꝙ ita. Nam vtroque modo põt intelligi. Quarto ꝙ dilatio probatoria non debet dari frustratoriè iõ, danda est, solum, quando necessitas probationis incumbit.
2 † Quinto, ꝙ semel tũ. quod intellige, nisi iusta cã, interuenerit [a]
a vt j̃ dicet. Et ex eo, ꝙ dicit semel, intellige, ꝙ q̃libet dilatio ꝓbatoria dr̃ perẽptoria i ciuilibus absq; eo ꝙ dicat perẽptoria, vt hic & ff. eo. l. orõne. secus i expectatoriis, vt ff. de iu. l. ad perẽptoriũ. & j̃. quomõ & qñ iu. l. tres denũciationes, nisi iudex ꝑ se monuisset, partẽ, vt l. 2. i e. ti. qa illa sola admonitio hẽt vim perẽptorii. vt ibi, no. Sexto no. ex fine. ꝙ materia dilationum est amputãda. cõcor. l. 2. i prin. j̃. de tẽpo. appellatio. Op. ꝯ tex. in prima parte. Nã pp disiunctiuã positã iter illa verba (instrumẽtorũ vel ꝑsonarũ) vr̃, ꝙ ꝑsonæ, & sic testes ñ ꝯtineant appellatione instrumentorũ, qđ est ꝯ. l. j. ff. de fide instru. Solu. vt in gloss. videlicet ꝙ hic potest sumi, strictè pro chartis tantum, & tunc non ob. potest etiam sumi latè, scilicet pro testibus & chartis, & tunc verbum, personarum, ac
3 cipit ꝓ aduocatis. † Et sic no. quod debet dari dilatio parti, ut faciat venire aduocatum suum. Sed dubitat glo. an sit danda, ut denuncietur amico, & dicit glo. & benè, ꝙ non, quia l. non cauetur licèt in glo. in contrarium inducat. ff. de seruitu. vrbano prædio. l. quidam, libertus, & ff de vsuris. l. sciendum, sed nihil faciũt, qa i l. quidam, loquitur de parte, & sic de principali, vt ibi euitetur litigũ l. vero sciẽdũ. ad aliũ effectũ loqtur, & non ob cãm necessariã lo-
4 quitur. † Quærit igitur glo. an dilatio debet dari, vt denuncietur, actori pp causam euictionis, & dicit ꝙ sic, quia causa necessaria est, & pro hoc. j̃. vbi in rem actio l. 2. & hic de prima parte. Venio ad secundam partem & oppo. quòd iudex possit dare dilationem aliter quàm dicatur, vt j̃. eod. l. siuè pars. Solu. vt ut in gl. scilicèt, quòd vltra vel plus dare non potest, quàm hic dicatur, minus sic, vt in contrario. ff. de iud. l. nonnunquam. Sed attende, ꝙ quædam gloss. interlinearis, vel sequitur, signata super uerbo, dãdæ, quæ dicitur prædicta vel minoris. tenere uidetur, ꝙ non mi-
5 nus possit, & sic huic contradicere videtur. † Quid igitur dicendum: uide cum quæritur an iudex dilationes minorare, vel augere possit, doc. variè locuti sunt, & per Gui. de Cu. & Iac. Bu. habet in l. de die. in princip. ff. qui satisd. cog. per Dy. in c. indultum. de re iur. li. 6. per Cy. habes hic verba, Iac. de Aret. & ꝑ eundem habes, verba vltramontanorum, in auth. qui semel. j̃. quomodo. & quando iudex. & per Bar. magis diffusè reprobantes prædictas in tempore. in l. 2. ff de reg. iu. Ego aũt q̃nq; sequor, vnum, quandoque alium, & quandoque addo aliqua, vt ꝑte poteris videre. Examinatis eorũ dictis, distinguo igitur sic. Aut quæritur de dilatione, vel tempore, quod datur à lege sine aliquo ministerio iudicantis. Aut de tempore, vel dilatione, quæ datur cum ministerio iudicantis id est iudicis. Primo casu. aut quæritur antequam illud ad iudicium deducatur. & tunc iudex minorare non potest, argum. ff. de ædil. edi. l. ædiles. §. item sciendum, & ita intellige tex. in auth. consti. quæ de pigno §. illud co. 6. & dictum capitu. idultum. Aut quæritur postquam ad iudicium hic est deductum id est petitum, & tunc, aut dilatio datur à lege gratia misericordiæ. & tunc cã cognita potest abbreuiari, vt l. 3. ff. de re iudica. non sine causa: vt eo. ti. l. 4. §. si quis. & eo casu, quando sine causa facit lex supplet quod deficit. vt ibi patet. Ex quo infero, quòd iudex pendente tempore illo à l. suppleto, non posset sententiam exequi, de iure. vt j̃. eod. l. siue pars. & actus executionis fortè esset nullus, ut ibi, uel pars grauata debet appellare extra, de dila. c j. & hoc tutius, quia in causa appellationis de nullitate disputari, & cognosci posset, vt l. quædã mulier. ff. fam. her. & l. Cornelia. ff. de iure patro. Aut dilatio illa ñ dicitur misericordiæ causa. Et, aut id, ad quòd petitur dilatio abbreuiari, nõ tẽdit ad restituendũ facto ipsius iudicis, nec est impeditiu a iurisdictionis superioris eius, & tunc potest cum causa abbreuiari, vt patet in tempore dato ad agendum, ut infra de inge. ma. l. diffamari. & de re. pi. l. si eo. & qui accusa. non possunt. l. si ea. & ff. de accusa. l. Titia. & patet etiam in tempore dato ad adeundum hæreditatem, vt ff. de hære. insti. l. si quis inuitatur. & de acq. hered. l. quamdiu. Verum si pars sit grauata potest appellare, vt in d. c. primo. & probatur: quia trahit secum executionẽ, nec aliam diffinitiuam expectat post se. ergo appellari potest secũdum not. in l. ante. j̃. quorum appellatio. non reci. Aut id ad quod petitur dilatio abbreuiari, tendit ad restituendum ipsius iudicis factum, & ipsa breuiata tendit ad ipsum confirmandum, & ad iurisdõnem, superioris impediendum, & tunc iudex non potest abbreuiare, vt in tempore ad appellandum, ut no. glo. in auth. offeratur. sup. de lit. contest. & glo. Ber. in c. cũ sit, extra, de ap. & eorum est rõ: qa in hoc iudex habetur suspectus a lege, ne faciat vt eius sententia firma maneat, & ne de eius iniquitate cognoscatur, ideo eius officiũ finiri voluit, vt l. iudex. ff. de re iud. & hoc de primo casu principali. Scđo vero casu principali, quando dilatio datur cum ministerio iudicantis, vt in casu nostræ. l. Dic. aut iudex vult minorare pluralitatem dilationũ: aut tempus alicuius dilationis. Prĩo casu potest cum causa, non sine. vt ff. de iu. l. nonnunquam. Verũ quãdo sine causa vel cum iniusta faceret, ꝙ remedium detur, uideẽ dicendum, ꝙ si dilatio data habet uim peremptoriæ, vel si in dilatione data dixerit peremptorie, tunc debeat appellari. vt d. c. j de dila. Si autem non dixerit peremptoriè, nec dilatio data vim peremptorij habeat, tunc si dilationes sunt expectatoriæ, ꝙ postea factum est non valet ipso iure. vt l. ea quæ. j̃. quomodo & quãdo iu. Sed si probatoriæ. vt in l. fi. ff. de fer. & dila. tunc cũ secũda denegatur, appellari dẽt, ut s̃. Secũdo casu, quando vult minorare tempus vnius dilationis: & tunc aut lex quæ dilationem dicit pati, ꝓcedit vltra declarando quid iuris, si illam abbreuiat uel augmentat. & tunc illud serua ar. l. non dubium. sup. de le. & ꝓbat. sup. de li. cõtest. auth. offeratur. & ff. de re iudic. l. 4. §. si quis. Aut vltra nõ procedit ꝑdicta declarando. sed simpliciter dicit certi tẽporis dilationem dari. & tunc aut nullã exclusoriam adiicit, & tũc cum cã minorare potest, non sine ut hic & ar. d. l. nonnunq̃. ff. de iud. Tñ qa licèt fieri nõ deberet, factum tñ teneret, an appellari sit necesse dic ut in sequen. Aut exclusoriam aliq̃ adiicit, qa dicit ñ plus vel non minus, & tunc si dicit non plus dari. dic ꝙ augmẽtare nõ ꝑt sine iusta causa, sed cum cã sic, minorare autem potest sine causa qa vsque ad illum numerũ est in eius arbitrio dimissum. Si naũt dicit non minus dari & tunc augmentare potest, quia illud in eius arbitrio est dimissum, vt l. j. in fine. ff. de iure delib. Minuere
b autem non potest, nisi causa cognita. [b] argumen. ff. de re iudi. l. 2. ff. de iudi. l. per interuallum, & l. nonnunquam simul iunctis, ꝓ hoc facit l. & si seuerior. sup. de his q no. ĩfa. & l. quid ergo. §. poena grauior. cum ibi no. ff. in eo. tit. tamen quia contra factum teneret ut puto, consilium est vt appelletur, ut sup. licèt iudex residuum tẽporis possit de facili supplere, ut inf. codem l. siuè pars, cum ibi no.

ADDITIONES.

a Nisi iusta causa interuenerit. Adde, an de illa debeat prius cognosci, quia uariæ sunt opi. quia B r. hic & in l. cõsentaneũ. inf. quomodo & quando iud. vult, ꝙ de causa debeat ante cognosci. & in extraua. ad reprimendũ. ver. ꝑ edictum ẽc in l. 2. & ibi Ro. de re iu. Inn. vero no. contrarium in c. 2. in prin. extra. de dila. et Spe. tit. eo. §. uer. ult. no. Pro quorum concordia dic, quod do. Inn. & Spec. ubi sup. dicunt augeri uel diminui posse dilationẽ, sine causæ cognitione, hoc esse uerum ad hoc ut nõ sit nulla, tamẽ iniustè facit secũdũ Bar. ĩ alle. l. 2. uer. item quero qd si iudex, & qđ requiratur cãæ cognitio. ĩ abbreuiatione, nõ ĩ ampliatione, est tex. expressus in l. 4. §. qd si condemnatus. ff. đ re iu. uel dic quòd Inn. & Spe. loquunt de dilationibus arbitrariis ut hic. & no. Io. An. in c. ad petitionem. & Ab in d. c. ꝙ ad consultationem, vel concor. ut per Cy. hic in fin. & per Ia. Bu. in l. ad peremptorium. ff. de iudi. Celsus.

b † Minuere autem non potest, nisi causa cognita. de hoc est tex. ĩ l. 4. §. qd si cõdẽnatus. ff. de re iu. & de hoc dixi, sup. ea. l. nu. 2. in apost. in uer. nisi iusta causa interuenerit. Celsus.

not. ff. de re iudi. l. 4. §. si quis. Et ſm ꝑdictã distinctionem intellige gl. hic positas. Oppo. quòd aliæ species dilationum dentur quã hic dicantur, ut in auth. iubemus s̃. de iud. & in auth. qua in prouincia. j̃. vbi de cri. agi opor. Sol. vt in glo. ꝙ hoc de dilatione probatoria, & quæ datᷣ ꝑsenti, ibi de alia specie dilationis. Et iõ dic ꝙ dilationũ multę sunt species, vt hic plenè per Cy. & Spe. in ti. de dila. quas
6 causa breuitatis omitto. † Opp. ꝙ pluries quàm semel sit dãda dilatio, ut l. oratione. & l. fi. ff. eo. Sol. ꝙ regula est, ꝙ vna datur vt hic, sed plures dari possunt causa cognita, ut in ꝯrio. & hoc in gl. fi. sed secundũ hoc videt, ꝙ prima dẽt sine vlla cognitione, ꝙ falsum est, qa videri dẽt, an petat ad id, ꝙ probatũ habeat releuare vel nõ, vt hic & s̃. de proba. l. ad probationem. & ff. de iureiurando. l. si duo. §. idẽ. Iul etiã locorum distãtia. ut hic, & d. l. oratione. Sol. vt no. in l.
a fi. s. ꝙ prima datᷣ cũ leui cognitione, sed secunda cum magna [a]. s. si
b impedimentum, fuit in prima, [b] & hoc in ciuilibus. In criminalibus vero accusatori duæ, & reo tres. Et omnes cum leui cognitione, quã prima, vt d. l. fi. & ibi no. & hoc iõ, qa in eis maius est periculum, & sic plenius & cautius fuit prouisum & de his vide plenius
7 ut ibi no. † Quæro in ciuilibus datur secunda dilatio probato impedimento in prima, qualiter probatur hoc impedimentum. Cy. dicit quod per sacramentum. ar. ff. de exhi. re. l. thesaurus. coniuncta. l. 3. §. sciendum. eo. ti. & per l. non omnes. §. à barbaris. ff. de re coniuncta l. 3. §. ad diem. & l. qui comeatus. eo. ti. Idem tenet Spe. in tit. de dilati. §. fina. versicul. in summa. Hoc videtur confirmari de iure
c cano. [c] per tex. extra. de elec. c. quia propter. In contrarium facit, qa text. in l. oratione. & l. fi. ff. eo. ti. dicit ꝙ causa, ergo &c. Item ꝓ hoc facit. j̃. eo. l. à procedente. quidam dicunt, quod si impedimentum faciliter possit probari, tunc sacramentum non sufficiat. Sed vbi ñ posset đ facili probari, tunc stetur sacramento, dummodo persona aliàs sit diligens, bona, & honesta. vt d. §. à barbaris. Nec ob. quod de causæ cognitione dicitur. quia locum habet, vbi facilis esset probatio causæ. Ego puto, ꝙ siue impedimentum possit de facili probari, siuè nõ, dũmodo persona de periurio nõ sit suspecta, ꝙ per sacramentũ sufficiat probari, nedum probationes istas, ex quibus labatur instantia, vel alia superueniant impedimenta, ex quo nõ de magno sed de modico præiudicio tractatur, quale est, ꝙ ad probãdũ de iure suo quis admittatur ut d. l. thesaurus. & ad id qđ cã cognita dicitur respon. aliter, quia in causæ cognitione vertitur scilicet, ut aduersarius audiatur volẽs probare, ꝙ iste nimis se arctauit. l. 2. §. si quis tamen. ff. si quis cau. etiam ꝙ ipse fuit causa talis impe
8 dimenti, vt ea. l §. simili modo. † Nunc quæro, pone ꝙ pendente prima dilatione perierunt testes aduersarii, per quos defensionem suã probasset, an secunda debeat dari actori, qui nõ probauit in prima, dixit Bar. in d. l. fi. ꝙ non, ar. ff. si quis cau. l. & si post tres, vbi mora non purgatur, quando ius aduersarij factũ est deterius. Inducit etiam. l. mancipiorum. ff. de op. leg. sed hoc benè concipit, supposito quod negligẽtia imputari non posset. Item, qa si posset ei imputari illa sola facit eum repelli, & ubi non posset ei imputari, reo esset imputandum, cur infra dilationem actoris nõ probauit, quod potuit facere, vt l. petendæ. s̃. de tem. resti. in inte. & sic leges prædi-
9 ctæ non habent obstare. † Item quero, an impedimentum feriarũ occursarum in prima dilatione sit iustum impedimentum, ut dẽt secunda dilatio, & vr̃ ꝙ non. ut j̃. e. l. siue pars. §. 2. Cõtrariũ puto ꝑ no. ꝑ Inno. in decre. pia. de exc. & in decre. ex rõne. de appel. Non ob. l. siuè pars. qa fateor, ꝙ tp̃s feriarũ in dilatione data computatᷣ, ut ibi, sed non propterea loquitur, ꝙ secunda dilatio nõ detur si illud fuerit impedimentum, ne testibus qui venerant sacramentum deferatur, vel instrumenta in iudicio producerentur. Nec ob ff. ex qui. cau. ma. l. sed si per prætorem. §. si feriæ. qa ibi de tempore præfixo actioni, quo casu distingue ferias, vt ibi, hic de tempore dato ad probandum, & ibi lex ex causa mandat dari dilationẽ secundã.
10 † Quæro quãti temporis debet esse dilatio secunda. Dixit Bar. in d. l. fi. ꝙ si aliud non caueatur in l. non debet esse maioris temporis, quam sit tempus quo fuit impeditus in prima ar ff. de in integ. resti. l. diuus. & quod ibi no. j̃. ex qui. cau. ma. l. necnon. §. si quis sæpius. & ex hoc infert, ꝙ si fuerit negligens in hac secunda dilatione petenda tanto tempore, quanto fuit impeditus in prima ꝙ audiri nõ debet, quia unum tempus corrodit aliud, vt l. ꝙ tempore. s̃. de rest. in inte. Ego puto, ꝙ si aliud non caueatur in lege, ꝙ scđa dilatio dẽt esse tanti temporis, quanti fuit prima, ex quo lex numeraliter loquitur dicens, detur prima & ex ea secunda & tertia, qa sic videmus in expẽctatorijs. & in authe. iubemus. s̃. de iud. & in l. consentaneum. & l. tres denunciationes. j̃. quomodo & quando iudex. & in l. ad peremptorium ff. de iudi. & ar. huius ꝙ dicimus, ꝙ impedito in primo anno appellationis datᷣ scđus integer, vt. j̃. de tempo. appel. auth. ei q, & longa videtur mihi differentia, an qs petat se restitui ad tempus impedimenti, an petat scđam dilationẽ sibi dari. Nã primo casu habent locũ. leges. ꝑ Bar. allegatæ. Secũdo
11 casu habet locum materia nostra. † Quæro, actor in prima dilatione fecit citari quinq; testes tantũ, unus vel duo non venerunt, petit scđam dila. ut de nouo illi citentur vel inuiti ducantur, & etiã alij nouiter citentur. dicit pars aduersa ꝙ nouis citandis dari non dẽt, sed pro antiquis tantum, quia impedimentum fuit in illis non in nouis, quæritur quid iuris. Bar. dixit quòd solũ pro antiquis non pro nouis dilatio debet dari, qa in illis negligens fuit. & nullũ impedimentũ in eis fuit. & pro hoc specialiter inducit. l. admonendi. 2. rñ. ff. de iureiur. ibi q bus nũc solis, & c. quod satis placet, vbi sciẽtiam illorum prius habuerit, sed ubi sciẽtia superuenit, vel illi tũc
d absentes ad patriam redierint, puto eis nouam dilationẽ dari, [d] qa quæ de nouo emergunt, & c. ff. de inter. ac. l. de ætate §. ex causa. & ar. l. fin. infra. de spon. & l. secunda. infra de consor. eius. lit, & in dubio præsumitur ignorantia, vt l. verius. ff. de proba. & hæc sufficiãt, aliam materiam tangentia vide in l. fina. ff. eod.

ADDITIONES.

a † Sed secunda cum magna. Adde, quid si prædicta causæ cognitio non interuenit. & uide Bal. in l. petendę. sup. de tempo. in integ. rest. quem Mod. sequuntur. in c. 2. extra. eo. de dila. & conclude dilationem ita datam esse nullam, ut per Bart. hic. & in d. l. petendæ. in uer. causis cognitis. item quia hoc est de ordine. l. prolatam. C. de iud. Celsus.

b Si impedimentum fuit in prima. Adde Inno. in c. cum in causis. de test. & Bal. in mar. ver. dilatio. ver. 3. & Bal. in addi. Spec. de proba. in prin. & in Specu. in pri. ubi dicunt impedimento probato in prima, dari secundam, quod uerum, scilicet per testes non per iuramentum, quando prima fuit peremptoria. Inno. in d. c. in causis & Bal. in mar. ver. iudex. ver. antep. & in l. 2. §. cũ igitur. 4. co. de iu. deli. † Adde inquantum. d. coapostillator meus, vt hic, uidetur sentire impedimentum &c. non posse per sacramentum probari. Tu uide de hoc Lanfran. de Oria. in c quoniam contra falsam. §. dilationes. nu. 2. versi. secundo quero. & quod ibi posui in apostil. ad ipsum extra. de proba. Celsus.

c De iure cau. Vide Bal. hic, & omnino. d. Alex. in l. fi. ff. de fe. ubi dicit, quòd nõ sufficit, sed debet specificè probari impedimentum, quod tamen non sufficit si contingit facto tertii, & quòd hic di. de iure can. probatur per tex in c. quia propter. §. illud. alle. in text. in c. fin. 4. q. 5. & l. scire. §. sufficit. ff. de excu. tu. & Fede. de Se. in consi. uerum secunda dilatio. Ang. in l. fi. ff. de fe. & Pe. de Suza, in l. interdum. ff. de iu. quòd intellige. nisi prima dilatio fuerit peremptoria, quia tunc iuramẽtum non probaret impedimentũ in prima, ut sup. dixi. & tenet Bal. in ma. dilatio, uer. fi. licèt impedimentum contingens in secunda, uel in tertia dilatione ꝓbãdum sit per probationes legitimas. secundum Spe. sing. in ti. de dila. §. videndũ uer. in summa. & Pe. de Suza. ubi. sup. & ꝙ dixi de probatione per iuramẽtum, intellige verum, si desit alia probatio, & iurans sit ꝑsona honesta, & fide digna, prout hic Sal. aliàs enim non sufficit iuramentum in probatione impedimenti etiam primę dilationis, secundum Barto. in l. 2. §. prædiximus. ff. si quis cau. & in d. l. fi. ff. de fer. ubi etiam Ang. & Bal. Pau. de Ca. in d. l. oratione. allegata. in text. & Lanfran. in c. quoniam contra. de proba. uide Bal. hic, & Bar. in cons. super petitione cuiusdam &c. Item intellige uerum etiam bis, & nõ pluries admitti probationẽ cuiusdam &c. Item intellige verum etiam bis, & nõ pluries admitti probationem impedimenti per iuramentum. l. fi. in fi. ff. de bo. auto. iu. pos. & tenet Ang. in d. l. fi. ff. de fer. & Lud. Rom. in ru. ff. de arbi. iu. 22. co.

d Nouam dila. dari. & sic no. quòd termino probatorio elapso testes de nouo reperti produci possunt in qualibet probatione. Bal. in c. i. 7. co. ver. sed qd dicens de mili. vas. qui contu. est, & idem in omni probatione postea reperta Card. in cle. const. §. i. 7. q. de elec. & Alexan. in l. i. ff. de excep. post Bal. in d. c. i. quod uerum si iureiur. de nouo repertum. Bar. in l. mancipiorum. ver. vlti. ista l. facit ad q. ff. de optio, quod etiam in instrumentis dicit uerum in l. admonendi. de iureiur. Bal. uero in c. 1. 4. colum. uersi. sed aduerte si inter do. & uasallis oria. dicit testes recipi posse etiam post terminum, idem in exceptione superueniente post terminum Bar. in l. error. sup. de iur. & fac. igno. quod probatur iuramẽto Bal. i ad di ad Spe. de dila. uersi. quod exceptio & Bal. in d. c. 1. & Car. in d. cle. cõstitutio.

LEX II.

1 *Actor ad causam ueniat reo instructior.*
2 *Dilatio actori datur ad intentionem probandam.*
3 *Probationes quæ fiant, nulla dilatione data.*

Si quando. Primo dictum bipartitum, secundo eius ratio. secunda ibi, quoniam. Vel primo soluit quæstionem in actore. secundo in reo. tertio diuersitatis ratio. secunda ibi, illi, tertia, ibi, quoniam, Casus. Actori ad probandum rescriptum non debet dilatio dari. sed reo sic ad illud impugnan-
1 dum. h. d. † Not. quod actor debet venire instructior ad causam, quam reus. & ideo reo plures dilationes dantur, quam actori. ut s. eo. l. fi. Item quòd reus probat precum mendacia quæ obijcit, & đ hoc remitto ad ea quæ scripsi supra si contra ius uel util. pu. l. præscriptione. in q. antepe. qđ omnino, vide. Opp. qa quale fuerit hoc rescriptum hic non declaratur. ergo nos dimittit sub incerto. cõtra §. quibus. supra de no. co. com. Sol. ut in j glo. in prin. Opp. quod trahens alium ad alium extraordinarium iudicem non auditur, imo puniatur, ut l. in criminali. j̃. de iurisd. om. iudi. So. quod illud uerum
2 nisi a principe impetrasset rescriptum. ut hic, & ibi † Op. quod imo actori detur dilatio ad probandum intentionem suam ut sup. eo. l. j. Sol. quidam quod magna non datur ut hic, sed modica sic ut ibi, sed certè ibi non est modica. sed magna & sufficiens secundũ loci distantiam. ideo Pe. dixit hanc fore unã truffam, quapropter ipse dixit. quod ad probandum contenta in rescripto dilatio datᷣ sed non ad producendum rescriptum ut hic, nam secum producendum. & ita sequitur Cyn. Huic solutioni, repugnaret glo. interlinearis posita hic super uerbo (dilatio) quæ dicit ad probandũ rescriptum, sed substinendo Pe. & Cy. dic, quod immo conco. ideo pondera, quod dicit ad probandum rescriptum, & sic eius substantiam, non autem dicit contenta in rescripto, sed tũc fortius constat, quia tex. iste supponit, quod ad iudicem rescriptum đ portauerat, sed expone, idest impetrauerat uel deportauerat per solam impetrationem. Sed hæc expositio non uidetur tuta, quia aliqualiter violat literã. Itẽ cũ lrã in sequenti parte dicat qđ reo datur dilatio ad probandũ de iure suo, & aduersando ad præcedẽtia hic dicat, sequitur quod in prima parte intelligitur, qđ actori nõ tũ ad

producendum rescriptū,sed etiam ad probandum principaliter in
eo contenta non debet dari dilatio.Pro hoc etiam facit ratio hic
in fi.posita.Quare Ricar.ma.dixit,ꝙ speciale est in eo qui trahit ali
um extra prouinciam,& iustificationes suas secus hēat puras,sed
postquàm iustificauit intētionem suam,reo datur dilatio ad impu-
gnandum uel defensiones suas probandum, quæ aliàs non est ei
3 necessaria ut hic.† Ex hoc colligunt ipsi & sequentes ꝙ probatio-
nes & maximè instrumentorum possunt fieri nulla data dilatione.
licèt dilatio dari non debeat,ut s̄.e.l.j.ꝙ not.Hæc lec.vr̄ mihi dura,
vbi probatio narratorum esset fienda per testes,vbi aūt ꝑ instrumē
ta satis videretur æqua.Sed attende,qa quidam habent gl.ad reꝓ-
bandum rescriptum,qa cū reus illo vellet vti in narratis,ī eo actor
dicit quòd mendaciosum est in illa parte,& vult hoc probare,cer-
tè non est ei danda dilatio,quia reprobare non potest, vt sentit glo.
in l.2.circa princ.s̄.si contra ius vel vti.pu.Sed in contrarium facit
l.2.cū ibi no.s̄.de erro.aduo.Op.ꝙ tale rescriptum nō debeat ser-
uari,vt ĩ.vbi de cri.agi.opor.auth.qua in prouin.sol.vt in glo.fina.e-
ibi dicit gloss ꝙ ibi in reo,hic in actore & benè.veruntamen ho-
die nec actor potest trahere sol.vt in Auth. vt dif. iu.§.j.de mā.pri
§.si tibi quoque.ver.& non ꝑmittente.secundū Pet.Cy.& doc. qđ
intellige nisi specialiter authētice, illæ in rescripto essent sublatæ.

AVTHENTICA.

1 *Reus præsens esse debet,sicut & actor.*

Quod fieri. Casus, reus non cogitur sub iudice delega
to respōdere nisi prius actor satisdet de lite
exequēda.& de expensis reficiendis,si succumbat in causa.& acto
1 re nō veniēte reus absoluitur ab obseruatione iudicij h.d.† No.sī
am ibi reo ꝑsente.ex qua collige,& nō sufficit actorem non venire
nisi & reus præsens sit.Item no.ꝙ absolutoria ab obseruatione iu-
dicij fertur lit.non cōte.Item in ea condemnatur aduersarius ad
expensas.Itē quòd fertur à delegato hæc sñia,licèt lis nō sit conte.
Opp.ꝙ nō maius tempus expectetur,q̄ hic dicatur,vt in auth.qui
semel.ĩ.quomodo & quando iu.Sol.vt in glo.antepe.vel dic, ut in
contrario dicam.Quæro,qualiter hæc auth.adaptetur ad.l. C Re-
spon.vt in gl.j.cætera hic ut in glo.

LEX III.

1 *Iudex,an possit procedere dilatione pendente.*
2 *Feriæ,an computentur in dilationibus.*

Siue pars, Dilatione pendente iudicis officium debet cō
quiescere & in dilatione computātur dies fe-
riati & non feriati h.d.No.vltra prædicta,ꝙ iudex potest abbreuia
a re.[a] Circa ꝙ vide ꝙ dixi s̄.eo.l.j.† Quæro,qd si iudex dilatione pē-
1 dente processit,an valeat ꝙ est factū glo.ff.eo.l.j. dicit, ꝙ nō valet
per hanc.l.coniuncta l.nō dubium.s̄.de legi.ꝙ intellige, nisi prius
reuocet dilationem,quod facere potest.ut hic no.gl.2.Nā sīla reuo
cata,infra dilationem factam non repetitur.Item dicit Cy. ꝙ ua-
let,ubi ille contra quem proceditur esset suspectus de fuga.qa tūc
eum detinere potest,& alios actus facere, per quos ius aduersarij ñ
pereat,ut sunt sequestrationes,ut l.ait prætor.§ creditorē. ff. de his
q̄ in frau.cre.Itē nisi ꝓcederet sup ꝑ alio articulo,sup quo nō eēt da-
ta dilatio,vt ĩ.de re.cre.l.generaliter.§.his āt,dūmtamen nō sit cō-
nexū primo,vt extra.de appel.c.sup eo.& hæc oīa sunt notāda.Itē
dico,ꝙ pēdente dilatione vna,potest dare aliam, q̄ incipiat demū
finita prima,ut quotidie videmus fieri,quando datur terminus tri
um dierum pro primo, & trium pro secundo, & trium pro tertio
& peremptoriè,ut l.ad peremptorium.ff.de iudi.& nedum eidem
personæ,sed etiam alij,vt probatur per no.per glo.ĩ.de sic. edic.su-
per rub.& ff.de acqui.hære.l.q̄diu institutus.in glo.3. Quærit Guil.
de su.quid si constat iudici,ꝙ infra dilationem reus nō ꝑt facere id
ad ꝙ dilatio facta fuit,an tunc poterit procedere & dicit ꝙ nō,cū
adhuc duret terminus.argumen.ff.de verbo.obl.l.in illa.& l.uelu-
2 ti.§.j.† Quæro,tex.dicit,quòd feriæ computātur in dilationibus,an
b hoc sit uerum in omnibus [b] dic,quòd sic in datis à iudice vel à le-
ge ministerio iudicantis.In datis vero à lege ipso iure sine iudicis
ministerio,si ciuili idem,si prætorio secus.ut insti.de perpe. & tem.
ac.ī pri.cū ibi no.ī gl.Quæro,qd si vltima dies incidat in feriatā,an
die añcedēti venire dēat.dic vt ī l.2.ad fi.ĩ.đ tē.ap.& vid ꝙ ibi dixi.

ADDITIONES.

a † Potest abbreuiare.De veritate huius dicti dic,ut dixi post Bal. in Auth. offera-
tur.num.14.uersiculo ego dico,quòd aut dilatio,in apost.in versiculo.dilatio.
supra ti.proximo Celsus.
b An hoc sit verum in omnibus.Tu uide de hoc plenè per Lanfran. de oria. in rep.
c.quoniam contra falsam.§.dilationes nu.7.uersicul.etiam addo extra deferi
is.Celsus.

LEX IIII.

1 *Dilatio si petatur,inuita parte dabitur.*
2 *Dilatio datur iudice sedente per tribunali.*
3 *Confessio & interrogatio ubi fieri possint.*
4 *Dilatio si improbetur,quæstio cæpta terminatur.*

A procedente. Expedienda cum causæ cognitione
non dicuntur fieri a iudice proceden
te. hoc dicit. Vel magis ad literam, dilatio petita debet dari, vel
denegari causa cognita & iudice sedente pro tribunali. & ubi
iudex eam denegauerit, statim ad ulteriora procedere poterit.
1 hoc dicit. & nota.† Nota, quod dilatio petita, siuè pars contradi
cat,ut hic in fi.secundū primā lectu,siuè nō cōtradicat,ut in prima
parte,debet dari causa cognita.Qualis aūt cognitio reqrat habes ī
fi.ff.eod.&dixi.s̄.e.l.prima.Item no.quòd ubi iudex viderit dilatio
nem petitam dari non debere,ꝙ iudex interloquendo debet ꝓnū
ciare illā dandam non esse,ut hic in fi.secundum vnam lectu. Ex
hoc sequitur aliud,quòd iudex super incidenti pronunciat,de quo
dic ut dixi.s̄,de or.iud.l.j.Item ex hoc seqr̄ aliud notandum,quod
interlocutoria, quæ fertur in cōtradictorio iudicio debet fieri iudi
ce sedente pro tribunali.Item not.quod hac interlocutoria lata iu
a dex statim ad vlteriora potest procedere.[a] Ex quo sequitur aliud
2 quod interlocutoria lata,iudicis officium nō conquiescit.† Oppo.
quod iudice procedente possit dari,vt ff.quis or.in bo.pos.ser.l.secū
da.§.dies.So.secundum glo.quod aliud in dilatione de qua hic,ali
ud in decretione bono.possessio.quæ ius non tribuit ut ibi.& ē rō,
quia illa causæ cognitionem non desiderat,nec examen partium
requirit,cum per talem petitionem nihil ab alio petatur,& nemi-
nem lædere potest,cum in ordinario iudicio postea non præiudi-
cet.ut per Doc.ĩ qui admi.ad bo.pos.l.j Opp.ad idem insti.de libe.
§.serui.vt in gl.scilicet.quod ibi in auth.præbenda manumissori.&
est ratio,quia illa est de voluntaria iurisdictione,hæc de contentio
sa.Opp.ab extra contra hanc solu.de l.voluit.§. quod ait prætor.ff.
de inter.actio.vbi interrogatio & confessio circa ea quæ sunt đ iu-
risdictione contentiosa,potest fieri etiam domi,&sic iudice non se
dente pro tribunali.Solu.ꝙ ibi in his, q̄ cāæ cognitionē nō requi-
3 runt,vel saltem plenariam.hic sic † Concludemō prædicto,& sic-
Aut q̄ritur in his quæ sunt de iurisdictione voluntaria, & ꝑnt fieri
vbiq;:vt l.2.ff.de offi.ꝓconsu.& le.& institu.de libe. §. serui. Aut in
his quę sunt de iurisdictione cōtētiosa,& tunc, aut q̄rit in his q̄ nō
requitūt examē partiū,& illa possunt fieri ubiq;.l.2.§.dies.ff.si quis
or.in bono.possel.ser.aut in his quæ examē partiū,& sic causæ co-
gnitionem requirunt.& tūc nō ꝑnt fieri ubiq; sed iudice sedente,
ꝓ tribunali,siuè sit diffinitiua sñia,vt l.penul.de ius.& iu.siuè inter
locutoria,ut hic.Aut semiplenā cāæ cognitionē requirūt, & tunc
aut plenariam,tunc ꝑnt fieri ubiq;:ut d.l.noluit. §. ꝙ prætor. ff. de
4 inter.act.† Opp.modo,quòd text.nos dimittat in obscuro, cum di
cit,si dilatio fuerit improbata,quod suscepta quæstio terminet,cō-
tra §.quib.s̄.de no.co.com.Sol.exponendo duobus modis,ut in gl
Op.contra secundum modum.nā lata sñia,vsq; ad tempus appel-
landi,nil debet innouari.ut ff.nil.no.app.l.j.Sol.ꝙ hoc fortè, qa ab
interlocutoria nō appellatur,qualis est ista , ut in glo. sed hæc sol.
non est bona,qa à tali interlocutoria appellatur,ut l. 1. extra.de di.
la.ergo &c.Et hoc nedū de iure cano.sed ciuili,ut dixi s̄. e.l.1.Que
rō solui aliter ualet, ꝙ illud habet locum in diffinitiua, non inter-
locutoria,ut hic.Nam isto casu iudicis officium non conquiescit
ut hic,donec inhibitio iudici facta primo fit,ut hic probatur clarè
in c.non solum.extra.de ap.li.6 Vltimo collige hoc in practica,ut
iudex cum uiderit dilationem petitam esse per calumniam , pro-
nunciet illam dandam non esse calumniose petitam,& tunc pro-
cedat ad condemnationem,vel executionem.

ADDITIO.

a Procedere.Adde Bar.hic & uide Lud.in consi.254.in ordine suo in 3.colu.ubi di
cit intelligi debere per processum ad ulteriora pronunciatum super emergen-
ti,quando fuit cognitum per iudicem.& vide An.in consil,58.in 4.colu.& Pau.
de Cast.in l.fi.ff.si cer.pe.& Io.An.in add.ad Spe.in ti.de sen.in addi. inci. Itē ꝙ
est sciendum &c.

LEX V.

1 *Dilatio non datur ubi causa concluditur.*

Cum a nobis. Sicut quando Imperator cognoscit de
cā appellationis ex consultatione sibi
transmissa dilationem non tribuit,sic nec iudex cui delegauerit uđ
cui quid iuris est rescripserit.hoc dicit.Et duobus modis ponit gl,
casum,sed primum reprobat , quia ei contradicit equitas natura-
lis,id est lex ciuilis,ut.supra.de appella.l.offerendis. Secundus ē ve
1 rus.† Ex quo not.quod post conclusionem causæ nulla danda est
dilatio,vt hic.coniuncta.l.1.ĩ.de dila. Item not. quod dilatio, quę
non debet concedi à delegante,nec concedi debet ab eius delega
to.Item quod ratione insufficientiæ rescribebatur principi , quod
hodie est correctum.ut in glo.Item collige ex text. scilicet ibi,siuè
non petita.quod processus & probationes factæ absq; dilatione ꝓ
batoria ualent & tenent,cum sine eis causa non potest dici instru-
cta,vt supponit hæc lex.

LEX VI.

Si Inter. In causa uertenti inter fiscum & priuatum danda
est dilatio,hoc dicit.Et quia textus nō dicit quod
maior uel minor.Nota qđ fiscus ī dilationibus utit̄ iure cōmuni.

LEX VII.

Nec de statu. In causa status dilationes non excedūt
spacium in aliis causis a iure statutum.
h.d.Vel sic,causa status in dilationibus parificatur aliis.h.d.

De ferijs. Tit. XII.

LEX PRIMA.

1 *Appellandi tempus tempore feriarum repentinarum currit.*
2 *Causa appellationis feriato tempore non exercenda.*

3 Appellatio

3 *Appellatio,& commissio,an possit interponi tempore feriato.*
4 *Libellus appellatorius die feriato offerri potest.*
5 *Iudiciarij actus non fiunt die feriata.*
6 *Lis,an possit contestari die feriata.*

Quoniam. Appellationis tpa sūt ꝯtinua: iō in eis cōpu-
tant̄ feriæ repētinæ.h.d.Vel latius:tpe feriarū
ēt repentinarū pōt appellatio interponi , licèt interposita non pos
sit exerceri.nec ꝑp illas ferias tēpora fatalia ꝓrogant̄.h. d. cū gloss.
1 † Not.ꝙ tp̄s appellandi currit ēt tpe feriarū repentinarū: Ex quo
sequit̄,ꝙ tpe feriarū ēt repentinarū pōt appellari ꝯcor.ff.qñ appel.
2 sit.l.j.§.dies.† No.ꝙ tpe feriato nō exercetur cā appellationis. Sed
cur diuersū:dicit gl.qa testes,& aliàs ad cām necessaria omni tem
pore ꝑnt parari,& tpe iuridico poterunt expediri citius,& facilius.
licèt hoc sit verū:tū nihil ad ꝓpositū.iō rō pōt esse, qa appellatio
nō est actus iudiciarius,nec partis ꝑsentiā requirit; iō coram hone
stis ꝑsonis fieri pōt,si copia iudicis nō hr̄, vel de eo timet̄.vt ĩ. de
his q ꝑ me iu.non ap. sed exercitiū appellationis corā iudice ad
quē requirit actus iudiciarios,q tpe feriato fieri non ꝑnt. vt ĩ. eod.
l.oēs.& l.dies festos.Oppo.ꝙ tēpora fatalia ꝓrogent̄ ꝑp ferias repē
tinas,ut ff.ex qbus causis maiores.l.sed,& si ꝑ ꝑtorē.§.si feriæ. Sol.
vt in gl.videlicet,qđ tēpora non ꝓrogant̄ ipso iure, ut hic: siue sint
feriæ repentinæ:siue solēnes,qa in hoc ꝯueniūt.Sed post cursū re
stituit̄ tp̄s repētinarū,& nō solēniū.Et in hoc discōueniūt,ut in ꝯ-
trio:& ibi reddit̄ rō,q.qđ repētinæ ueniūt ex inopinato.& ita nō po
tuit qs sibi ꝓuidere. facit.ĩ.de tēpo.ap.l.2.in fin. † Quæro,uiso, qđ
appellatio pōt interponi die feriato , qd de cōmissione fienda uni
ex quatuor iudicibus ꝑ ꝑtātē Bonō.vigore statuti.Dico,qđ idem,
qa delegationes nō sūt ꝓhibitæ die feriato,nec electiones iudicū:
nec sūt de cā,vel eius exercitio,sed sunt præābula,q̄ sūt ꝑmissa,ut
4 hic,& ꝑ hoc facit,qđ in seq q.dicā.† Quæro, qd de libello appel-
a latorio.dic,qđ die feriata pōt offerri [a],vt ff.de adul.l. miles. §. sexa-
ginta,& not.ff.eo.l.j.Et ex hoc infert;qđ si appellatio corā iudice à
quo,& libellus appellatorius corā iudice ad quē pōt fieri die feria
ta,ꝙ actus medius cōfessionis iudici pōt die feriata fieri, cū media
5 sapiāt naturā extremorū.† Quæro lit. cōtest. & alij actus iudicia-
rij,q fiunt cū patre,nō ꝑnt fieri die feriata. Sed pone recepto iuso
testiū,& parte ꝑnti,& die iuridica ; iudex eos examinat die feria-
ta.an possint,& valeāt corū dicta.Dico,qđ sic.qa examinatio ista
potius est facti,q̄ iuris:nec pars dēt adesse, & tp̄s iuramenti oia re-
ferunt̄ vt ĩ.de testi.l.testiū.hoc tenet gl.Io.An.in cle.de offi. & po-
6 testate.iud.deleg.c.j.illa rōne,qa actus iste nō est iudiciarius.† Que
ro,quid sit res si tpe peritura, an litē cōtestari ꝑmittat̄ die feriata ,
ut sic actio ꝑpetuet̄.dicit gl.qđ sic,ēt die solēni feriarū.ut l. 2. ad fi.
ĩ.e.qđ no.qa Doc.sic transeunt.sed ego intelligo de ferijs. solenni
bus,non inductis in honorem dei,sed ob necessitates hominum ,
de quibus loquutur in d.l.secunda.

ADDITIO.

a † Die feriata possunt offerri. Tu uide de hoc no.in c.2. extra.de dila. & an hoc sit
uerū tam in ciuilib.q̄ in criminalib.Vide Host.& Bu.in c.præterea.e.ti.Lāfr.de
Oria.in rep.cle.sæpe.nu.3.& qđ ibi dixi.in apost.ad ipsum.in uer. die feriata.ex
tra.de uer.sig.Bal. in l.j.ĩ.qui admi.Mod.in l.omnis.ff.e. ti. de fer.& ibi oīno ꝑ
Ale.& eundem Al.in l.nequicquām.§. de plano.ff. de offi.ꝓcon. & leg. Celsus.

LEX III.

Omnes Die Dominica debēt qescere iudices , & artifices
nō rurales,ubi opportunitas tpis hoc requirat h.d.
ibi,ne occasione.dicit Ia.de Aret.qđ ubi hæc rō cessat, cessabit edi
ctū.Et no. ꝙ periculum est in mora in actibus extra iudicialibus,
qđ dies festi in actu de se licito non debent attendi. Ideo saluator
noster curabat sabbato,& reprehendebat non extrahentem asinū
de puteo,in quo iumentum ceciderat,ut in euangelio.

LEX IIII.

A Nullo. Solus princeps pōt ferias repētinas īducere, &
carentia noīe debent carere effectu.h.d.Oppō.
de l.præsides.ff.eod.Solu.vt in gl.

LEX V.

Publicas. In causis publicis, & fiscalibus non obseruātur
feriæ messium,& vindemiarum.h.d.

LEX VI.

Quadraginta. Tempore quadragesimæ causæ cri-
minales debent quiescere. h. d. Sed
non obseruatur.ut in gl.

LEX VII.

1 *Ferias allegans illas probet.*
2 *Debita publica diebus paschalibus non exigenda.*
3 *Ferijs renunciari potest.*
4 *Ferijs renuncians,an dicatur messium,& uindemiarum ferijs renunciare.*

Omnes dies Oēs dies sunt iuridici, nisi apparēt feria-
ti,& feriati dr̄ qui hic enumerant̄. h. d.
1 † No.ex ꝑd.ctis,qui allegat ferias dēt illas ꝓbare, cū rīa sit, ꝙ oēs
2 dies sint iuridici,vt hic Not.†ex fi.ꝙ exactio publicę nō dēnt fieri
dieb. paschalib qđ itellige,nisi đbitoris recessus timeat̄, qa tūc ꝑt
detineri,ut det fideiussorē.ut ĩ.eo.l.fi.No.gl.q̄ declarat, uñ dr̄ epi-
phania Quærit gl.quid de beato Martino.Breuiter licèt.l. non ca-
3 ueat̄,tū ꝑcepta super his uniuersalis ecclesiæ sunt seruanda.† Quæ
rit gl an ferijs possit renunciari.& rñ ꝙ sic.inductis ob necessitates
a hoīm [a] sed non in honorē dei inductis.& bñ saluo , q̄ in actis iuris
dictionis voluntariæ,quia illæ ꝑnt absq; ulla renūciatione fieri die
feriato in honorē Dei ut l proxi.Tunc q̄ro ab extra,an ferijs repē
tinis possit renunciari,& uī. ꝙ non,quia illę inducuntur à solo prī
cipe.ut s̄.eo.l.à nullo,qui uicēdei obtinet ī terris.ut l.iubemus nul-
lā cū ibi.no.s̄.de sac.san.ec.& ꝯ quā ꝑtātē non habemus.ut l. nam
magistratus.ff.de arb.& hoc tenet Io. An.in cle. sæpe. de uerb. sig.
Quæro,qñ renunciatio tenet,an testes inuiti sint cogendi.dicit gl.
ꝙ non,qa hoc priuilegiū cōpetit singulis , iō renunciatio unius ,
4 non hēt ꝑiudicare cæteris:ut l.si unus.§.in summa.ff.de pa † Quæ
ro,si qs renuntiat ferijs,intelligatur renunciare pariter ferijs mes-
sium,& uindemiarum.hæc qō pōt habere multa capita, iō distin
guo,aut qs renunciat alteri earū tm̄, & tunc illi soli , & non alteri
ut d.§.in summa,& §.ante oīa. Aut renunciat simpliciter ferijs.&
tunc aut ipse erat intra tp̄s feriarū messiū.uel uindemiarū,& tūc il-
lis solis intra quas est,intelligitur renunciasse,& nō alijs , nisi dixis
set ꝑntib.& futuris,arg.l si à colono.ff.de uer.ob.Itē,qa renuncia-
tio est de iure speciali ꝯ ius cōe,igitur restringenda,ut in Auth. de
non alie.§. qa uero uerisimilē. Itē qa satis hēt in quo ꝑiudicet de
ꝑnti,iō ad futura nō dēt extendi.ar.ff.de ser.urb.prædi.l. si domus.
& de fun.instr.l.fundus qui locatus,& qa contra eū dēt fieri inter
pellatio,cuius fauorē concernit gñalis ꝓlatio ar.l. ueterib. cum
ibi no.ff.de pac.In ꝯtrium fortiter facit.ff.de uer.ob.l.cum qui Kalē
dis.in prin.ver.planè.Sed potest dici aliud in stipulatione, & rō pa
tet ex prædictis.Aut ipse erat extra ferias,dū in iudicio, uel in con
tractu per pactū renunciauit simplr ferijs,& tūc nō est dubiū , qđ
de futuris intelr̄,sed dubiū est,an de ꝓximis tm̄.an ēt de oīb. po-
stea sequutis indifferenter,& vī ꝙ de ꝓximis tm̄ ꝑ.l.cū q Kalen-
dis.in prin.ff.de ver.ob.Sed puto ꝯtriū,qa conuentio de reo facien
da in iudicio est in creditoris arbitrio,& eius tp̄s & qa omne tp̄s
futurū cōcernit,igit̄ & tp̄s feriarū,qb.renunciauit,& conueniri pos
se voluit similiter in eius arbitrio est positū,ar.ff de noxa.l. in deli-
ctis.§.si extraneus,& l.ait ꝑtor.§.Iulia.e.ti.& de test.mili.l. si Titius.
& sic ferijs , q̄ haberent impedire eius ꝯuentionē, & iudiciū cū eo
agitandum dr̄ renunciasse. & sic non tm̄ proximis, sed futuris oc-
currentibus ꝑm illud tp̄s,nō ob.l.cū q Kalendis,qa qđ ibi de proxi
mis ītelligatur est fauor creditoris. & ex necessitate inductus aliàs
stipulatio redderetur inutilis,ut ibi no.hic totum econtra.

ADDITIO.

a Ob necessitates hoīm.Adde & Pe.de Suz.in l.si ferialis ĩ.de ar. & Ale. & post gl.
in l.j.ff.de fer.c.fi.in fi.de fer.& gl. & doc.hic Io.An. & Bal.in addi. ad Spe. e.ti.
§.fin.& renunciari præsumitur, quando per iudicem assignatur dies feriata in
utilitatē hoīm,sciētibus.& tacentibus partibus,de qua in specie.de fer.§. fi.uer.
sed quod si. Item adde,ꝙ feriæ ob necessitatem hoīm inductę non obstāt captu
ræ,uel executioni per Bart.hic,& Ale.conf.107.4.parte. & in l.1. §. nunciatio-
ni.de ope.no.nūc.plenius ubi etiā dicit eas nō obstare,quādo cāæ cognitio nō
requiritur l.1.ff.si quis ordo in bon.poss.itē adde do.Soc. cons.6.inci.ꝑdicta cō
sul.uer.ad cuius clariorē.cir.fi.in 1.parte char.6. ꝙ licèt lex ferias uindemiarū,
& messiū non declarat,cum non determinet tp̄s , stat̄ cōmuni obseruantiæ.
† Adde ultra ea q̄ dixi.in apost.ad Bal.in l.si ut ꝓponis , la 1.sup. qūo, & qñ iu-
dex,& hic qđ no.in add.ad Lanfr.de Oria.in repe.cle.Spe.nu.12.uer.sumit , &
ex tex.nostro.in apost.in uer.non pōt,extra.de uerb.sig.dixi post Panor.in c. si
gnificauerunt.nu.16.in apo.in uer. sanctorū,& ibi no.Feli.col.3.uer. tene men
ti.ad fi.aliàs est.in c.significa.extra.de fo.comp.not.idē Fel.in c. diligenti.co.3.
uer.4.corrolarium.eo.ti.dixi etiā post Bal.supra.eo.l.1.nu.3.uer.secundo. quæ-
ro.in apost.in uersi.renunciari,& de hoc per Alex.consi.36.ad fi.uo.2. Celsus.

LEX VIII.

1 *Actus iurisdictionis uoluntariæ diebus paschalibus fieri possunt.*
2 *Tutor dari potest die feriata.*
3 *Decretum,an possit interponi die feriata.*

Actus. Etiā diebus solennibus ꝑnt fieri ea,q̄ sunt de iurisdi-
ctione voluntaria.h.d.ibi actus oēs q sunt de iurisdi-
1 ctione contentiosa† No. ꝙ diebus paschalibus ꝑnt fieri actus uo-
luntariæ iurisdictionis.ut manumissio,& emancipatio.Itē,qđ acta
requiruntur in eis,q̄ aūt sunt illa uide in l.emancipatione. ĩ. de fi.
instr.& in l.post mortē.ff.de adop. Quæro quid de notatis in l. so-
2 let.ff.eo.dic,vt in gl.Quæro,quid de tutore, dicit Azo. in summa,
qđ pōt dari die feriata in honorē dei.Idē Ia.de Are.per l.qui hēt.§.
quolibet die.ff.de tute.Et pro hoc facit,quia actus qui est pius,agit̄
die feriato,& solēni fieri potest.ut extra.e.c. conquestus. & hoc in
3 tutore dato sine inquisitione.ut no. Dy.in d.l.qui habet † Quæro ,
quid in interpositione decreti super alienatione rei minoris.& ui-
detur,quod possit.quia est de iurisdictione uoluntaria.In ꝯtrium fa
cit,qa plenā cāæ cognitionē reqrit,ut l.magis puto.§ ne passim.ff.
de re.co.ergo,&c.vt l.2.§.dies ff.quis or.in bo.po.ser.& hæc pars ue
ra ꝑm Cy.asserit tm̄ ꝙ malè seruat̄.Or attende, statuta terrarū quā
doque innouant,quia adijciunt , quod unus , uel duo cognati de-
bent interuenire qui iurent.corā iudice venditionē tendere in uti
litatē pupilli,& alia inquisitio non est necessaria,& tunc die feriata
ēt in honorem dei pōt fieri.Qnq; statuta terrarum nihil innouāt ,
& adhuc uidetur idem , quia hæc inquisitio non fit in contradi-
ctorio iudicio, & iudex requirit necessarios amicos pupilli ex suo
officio

officio, & pro sui informatione:vñ puto,ꝙ sicut cõtractus põt fie-
ri die feriato ita interpositio decreti super illo : quia hoc decre. est
autoritas quędã alienationis pmissiua.ut ca. l. magis. §. in primis.

L E X IX.

Prouinciarum. Contra latrones, & proditores die-
bus etiam paschalibus põt procedi
hoc dicit.Op.duobus modis.Solu.ut in gloss.

L E X X.

1 *Debitor suspectus de fuga potest capi die feriata.*
2 *Citatio facta die feriata non tenet.*
3 *Citatio facta die non feriata pro feriata,an ualeat.*

Dies festos. Tẽpore feriato ĩ honorẽ dei null⁹ actus iudi
ciarius põt exerceri : nec ẽt lacrimosa spe-
ctacula celebrari,pacta tñ & transactiones põt fieri , & concordiæ
celebrari.h. d.No. ꝙ diebus festis debẽt hoĩes se à voluptatibus ab
a stinere,[a] vt hic in prin.Itẽ, ꝙ exactiones debẽt cessare.Itẽ,ꝙ fide ius
sio de iudicio sisti nõ põt exigi.ꝙ limitat gl. nisi timeat de eius re-
1 cessu.† Et no.ꝙ hæc gl.nõ est alibi.Ex qua collige,ꝙ debitor suspe
ctus de fuga põt die feriata ẽt in honorẽ dei detineri , vt det fide
iussores de stãdo iuri.Itẽ fortius vr̃, ut ꝯ suspectũ de baratione uel
exportatione rerũ possit fieri sequestratio earũ , & similiter seque
strũ iã factũ põt die feriata reuocari.ut no.gl.ff.de eui.l.minor ĩ prin
2 ꝙ no. Itẽ no.tex. ibi dũ dicit apparitio.† Ex quo no. ꝙ citatio fa
b cta die feriata [b] nõ tenet , nec vrget,vt patet paulo ante.ibi nulla
q̃q̃ vrgeat a monitis,& ꝓ hoc ẽt ꝙ ĩ.dicit,sileat horrida uox pco-
nis,& qa ista reuocant̃ qñq; ĩ dubiũ attẽde,ꝙ tres sunt actus V-
nus ẽ cõmissionis,seu pcepti,ꝙ facit iudex apparitori vel nũcio, vt
citet talẽ , &c. & hũc actũ dico nõ posse fieri die feriata in honorẽ
dei.rõ ẽ.qa talis actus ẽ de pcessu cãæ.ut c.qm̃ ꝯ.ex.d̃ pba.& sñia
interlocutoria iudicis dr̃,ut l.cũ clerici,& ꝙ ibi not.s̃.de epi.& cle.
& saltẽ aliqualẽ cognitionẽ q̃ ꝯsistit in cõsideratione iudicis , req-
rit.& in actis cãæ p tabellionẽ dẽt scribi. Est scd̃s actus citationis ,
quẽ facit nũcius vel appitor,& tũc si feriata facit,ꝓ ead. die feria-
ta,cõpareat,& tũc indistinctè nõ tenet,nec ẽt vrget, ut hic.ex quo
sequit̃,ꝙ obedire nõ tenet̃.Sinaũt die feriata facit ꝓ die nõ feriata.
& isto casu variæ fuerũt opi.vt hic plenè p Cy.Nã Fran. Accu. te
nuit,ꝙ nõ valeret p hãc.l.q̃ actui citationis resistit. & sic nullũ ef-
fectũ validũ pducit.ar.s̃.de legi.l.nõ dubiũ.Scd̃o, qa in iudicijs in-
spicit̃ initiũ,vt ff.de iu.l.3.§.Seia.Sed citatio ẽ pars iudicij, ut ĩst.de
pœna te.liti.§.fi.ergo,&c.& hoc qñq; fuit sequut⁹ Dyn. sed postea
mutauit opi.dicẽs citationẽ tenere,qa paria sũt aliqd fieri tpe p-
misso,uł fieri tpe phibito,sed illud cõferri ĩ tp̃s pmisũ,vt ff.d̃ hæ
re.insti.l.ĩ tp̃s.& de do.ĩter vi.& vxo.l.ĩ tp̃s.& s̃.de do.ante nu.l.qd̃
spõsæ,& ĩ.ad l.Flau.de plag.l.ĩ fuga.Itẽ ĩduxit text.ff de op.no.nũ.l.
j.§.itẽ nũciatio.Itẽ induxit ꝓ hac parte.Cy.qa libellus põt offerri
die feriata,vt ff.de adul l.miles.§.sexaginta.& tñ libellus cũ citato
rio mittit̃ sm̃ unã opi.vt in auth.offerat̃.s̃.de lit.cõte.& hãc tenuit
Pe.& eã ẽt seq̃t Cy.& dicit ꝯsuetudine roborari.sed primã tenuit,
ut dixit Frã.ac.Iac.Bu.Bar.dñs meus,& Io.Cal.ĩ c.cõquestus. ex̃ d̃
ferijs.& spẽaliter p hãc.l.q̃ initio resistit,& sic nõ valet.licèt confera
tur in tp̃s pmissum,vt l.si minor.ff de ser expor. & sic non obst. rõ
Dy.& dicit.Ia.Bu.põdera,ꝙ hæc.l.nõ resist t actui citationis pro-
pter effectũ tñ,sed pp seipsum actum,qui actus habet dimittere ci
tatos ad cognitionẽ extraneã à solẽnitate festiuitatũ, & cultu di-
uinorũ,qñq; habet terrorẽ imponere citatis.Ideo dr̃ hic,sileat hor
rida vox præconis.nec ẽt diceret̃ de illa habere interuallsi sederis ,
ꝙ hæc l.hr̃e voluit Dicamus ergo,qd̃ interdũ.l. phibet vel suspen-
dit actũ pp effectũ,& finẽ tñ , ad quẽ tendit actus tũc hẽt locum
rõ.Dy.Interdũ phibet actũ pp seipsũ,qa pp aliud,q̃ pp finẽ,& ef-
fectũ ad quẽ tendit.& tũc illa nõ sũt paria fieri tpe pmisso, uel p-
hibito,uel conferri in tp̃s pmisũ,ut hic.& l.si minor.ff. de ser. ex-
por.Ad.§.itẽ nunciatio.rñ.ꝙ ibi nõ loquit̃ de nunciatione causidi
ca.Ad l.mille.§.sexaginta.rñ. ꝙ ibi loquitur de prohibitione libel-
li q̃ fit iudici ut intra tp̃s appareat accusationẽ factã esse.nõ aũt lo
quit̃ de oblatione,q̃ fit parti cũ citatione,qcquid dicat Cy. vñ ibi
nullus actus iudicialis saltẽ causidicus interuenit.Nõ ob.ꝙ de cõ
suetudine allegat̃,qa illa est facti,nec est iudicis,sed nuncij , à quo
nõ põt induci.& hoc qñ dies feriata in honorẽ Dei ,' secus fortè si
ob necessitates hoĩum,qa de his non loquit̃ hæc.l. Est tertius act⁹
relationis,quã facit nũcius de citatione,quã fecit.& vr̃ ꝙ possit fie
ri iudici ubiq; ar.l.noluit.§.j.ff.de inter.ac. & p ꝯñs omni tpe ẽt fe
riatò.sed puto verius,ꝙ hæc relatio dẽt scribi p notariũ ĩ actis cau
sæ.& p ꝯñs est de pcessu,& actis cãæ,ut not.ĩ.ad treb.l. sancimus.
§.cũ aũt.qd̃ debeat fieri die quo in casu põt pcedi , & in eius actu
scribi,& in loco consueto & in tali cã seruari.Iuxta hoc põt q̃ri eꝯ
3 citatus est aliquis die nõ feriata† ꝓ feriata,[c] an ualeat citatio. Cy.
c format hanc q̃õnem,& aliquas opi.recitat,& finaliter ꝯcludit , qd̃
nõ ualet, qa aut exponit̃ in citatione,ut tali die feriata cõpareat
tunc nullo mõ ualeat ad instar sñiæ , in qua error exprimitur. Aut
hoc nõ exprimit̃,sed dr̃ simpl'r,ut tali die cõpareat,ẽt si dicat octa
ua die cõpareat,& ẽt tũc non ualet si illa octaua est feriata,qa illa
est sibi pcisa,quã mutare nõ põt,iõ venire nõ tenet̃.ff.eo.l.j. & ff.si
qs in ius uoc.non ie.l.2.in fi.secus si diceret hinc ad octo dies usq;
ad octauã diẽ , uidelicet,& octaua sit feriata, põt qualibet alia die
q̃ũ uenire.ut extra.de dolo,& contu.cum dilecta. & ĩ. de tẽp. app.
l.2 ad fi.Iõ talis citatio tenet,nec ultima dies attendit̃,ut ibi. Hæc
uerba placent mihi,tñ duo prima membra uidentur intelligenda,
qñ id,ad qd̃ citat̃ est tale qd,ꝙ die illa exerceri nõ põt,aliàs,secus
vt s̃.eod.l.actus.& l.præses.& ff.eo.l.2.item ex litera illa,transactio
nes loquantur &c.Collige argumentum,ꝙ laudum arbitratoris,
potest ferri die feriata,cum instar transactionis obtineat.ut in Au-
then.ut dif.iu.§.j.& quod no.

ADDITIONES.

a Abstinere.Adde , ꝙ die festo licèt coquere cibos,præparare panem, facere,scri-
bere,legere,studere,prędicare.& omnia spiritualia facere secundum Archi.de
conse.di.3.ieiunia.ubi uide Item adde ꝙ festa de iure communi celebrãda uio
lantes opus seruile faciendo puniuntur.in c.si.de fer.& in c.ti.§.j.in prin.q ad-
dit festum corporis Christi ex constitutione Vrbani.in cle.si dominum.de reli.
& ue.in spi.& festa euãgelistarum,& quatuor Doc.ecc.secundũ Io.An. in addi.
b † Ex quo no.ꝙ citatio die feriata.Adde ultra ea q̃ dixi hic in apo. ad Gui. de Cu.
nu.1.in uer.dico,ꝙ non.& post Bal.nu.2.uer.quærit hic Cy.in uer. teneatur cõ
parere.& post Bar.2.nu.uer.ultimo esset quærendum.in apost.l.eo.uersi. & post
eundem.in l.j.§.nuncio.nu.j.in apost.in versi.an citatio.ff.de no.ope.nun.colle.ĩ
c.conquestus.nu.2.& ꝙ ibi posui in apo.ad ipsum.in uer.ad diem feriatam.ex-
tra.eo.ti.de ferijs.quod notaui post do.Boerj. in apo.ad Dynum in reg. contra
ius.in uer.sententia post Lanfran.de Oria. in repe.c.quoniam contra.§.citatio-
nes.nu.14.in apo.in uer.die feriata.extra de prob.de quo etiam per Fel. in c. ꝙ
ad cõsultationem,co.2.ver.obstat secundo tex.extra de re iud, & Math.sin.suo.
8.in c.nota,ꝙ differentia.Celsus.
c Pro feriata.Au autem si quis citatur,ut compareat die feriata,teneatur compare
re ante,uel post.Bar.ponit in repe.l.ex quacunque.in uersi.si.ff.si quis in ius uo.
non ie.ubi etiam ponit quæstio.de qua hic quærit Barto.& ibi dicit, quid si a-
ctus factus die feriata trahitur ad non feriatum.ubi ponit etiam ibi, ꝙ citatus a
Papa,uel Imperatore debet comparere etiam die feriata.Item adde Pa. de Ca.
in consi.25.& Fede.consi.244.

De iurisdictione omnium iudicum, et de foro compe. Tit. XIII.

Continua rubricam,ut in gl.& adde. sed quia non in omni lo-
co potest iurisdictio exerceri,ideo subnectit,& de foro competen
ti.Quid autem sit iurisdictio no.in 1.ff.eo.

L E X P R I M A.

1 *Procurator Cæsaris,an sit iudex inter fiscum,& priuatum.& 3.*
2 *Consensus in iudicem quid operetur.*
4 *Iurisdictio non sui iudicis,an prorogetur per oblationem libelli.*
5 *Prorogatio quot modis fiat.*
6 *Prorogatio à quibus impediatur.*
7 *Errores inter se differunt.*
8 *Error rei reddit iudicium nullum.*
9 *Scholaris tres iudices habens quem uoluerit eliget.*
10 *Delictũ in uno territorio cõmissũ,an possit puniri à iudice alterius territorij.*
11 *Iurisdictio delegata,an possit prorogari.*
12 *Iurisdictio prorogata cuius sit naturæ.*
13 *Iurisdictio prorogata,an duret post sententiam,*
14 *Consensus ualidat inualidum.*

Non quidem. Primo rõnẽ dubitãdi pmittit. Secũdo q̃sitũ de
cidit.Tertio rõnẽ decidẽdi annectit,p quã rõnẽ
dubitãdi reijcit.Quarto decisionẽ extẽdit scd̃a
ibi.sed cũ ipsi.tertia ibi,& cũ procurator. quarta
ibi,qd̃ in alijs.Casus.Sententia iudicis non sui ,
aliàs iurisdictionem habentis , lata inter scien-
tes , & coram eo sponte litigantes , ui prorogationis est ualida. h.
1 d.† Not.ꝙ procu.cęsaris ex sua originali iurisdictione non est iu-
dex,nisi inter fiscũ,& priuatum.sed ex prorogata sic.Item , ꝙ pro-
rogatio requirit consensum,& scientiam.Itẽ, ꝙ fit nedũ per pro-
positionẽ actionis,sed ẽt exceptionis.Itẽ,ꝙ prorogatio iurisdictio-
nis põt fieri p non subditũ.Itẽ,ꝙ prorogatio fit de psona , ad pso-
nã.Itẽ,ꝙ consensus facit ualere,qd̃ aliàs nõ ualeret. Oppon. qd̃ si
pcurator iste nõ fuit iudex,qd̃ eius sñia non debeat ualere. ut ĩ. si
a nõ cõpe.iu.l.fi.Sol.ut in gl.j.uidelicet,qd̃ non fuit ab initio, sed ex
sua originali uel pmissiua iurisdictione.sed postea fit p consensum
2 prorogatẽ.† Op.qd̃ iste consensus nil operet̃, ut ĩ.co.l. priuatorum
Sol.ut in gl.s.in fi f.qd̃ ibi in eo,q nulli præest iurisdictioni. hic in
eo qui præest,licèt nõ isti.Et est ratio;quia licèt ꝯsensus priuatorũ
iurisdictionẽ non tribuat,tñ illã tributã pgat , & qd̃ est pgari
põt,nõ qd̃ nõ est.Oppon.3.qd̃ iste consẽsus nõ ualeat,nec proget.
ut l.si p errorẽ.ff.eo.ti.Sol.qd̃ ibi errauerũt putãtes suũ iudicem es
se.hic sciuerũt.Et sic fuit hic cõsensus,nõ ibi,ut in gl. seq. Opp. 4.
qd̃ iste consensus nõ faciat ualere sentẽtiã.ut ff.de ar.l. qualem. in
prin.So.ut in gl.3.uidelicet qd̃ interdũ consensus est circa iurisdi-
ctionẽ tñ.& habet locum hæc.l.iterdũ circa qualitatẽ sñiæ, puta,
vt talẽ ferat sñiam,& hoc fieri nõ põt.ut in cõtrario. Attende ,qd̃
ista solutio uidetur contra.l.si cõuenerit.ff.de re iudi.& l. iudicẽ.ff.
cõi diui.ideo alij subdiuiserunt secundum mẽbrum.s. quando cõ-
sensus est circa qualitatẽ sñiæ.& tũc , aut quærit in arbitro cõpro-
missario,& tunc fieri non posit.ut d. l. qualẽ,aut in iudice, & hoc
fieri posit.Hæc sol.licèt communiter non teneatur per glossato-
rem nostrum,ut in dictis.ll.no.tamen Iac.de Aret.& Bart. hoc te-
nuerunt.& rationem diuersitatis assignat Iaco.ipse. quia arbitr.si
requirit

requirit controuersiam. vt ff. de ar.l. quamuis. sed iudicium non,
quia reus fateri põt,& in confessum feret̃ sñia.l.j.ĩ.de cõfes.& l.cer
tũ.§.si.ff.eo.ti.Nec ob.ꝙ iudiciũ reddit̃ in inuitũ. vt l.inter stipulã-
tẽ.§.j.de ver.ob.qa ẽt in volentẽ,vt pbat implicatiua,ẽt, ibi posita.
Aliam rõnẽ ponit Bar.videlicet.ꝙ sñia arbitri nihil operetur,cum
ex ea nõ daret̃ actio,sed sñia iudicis sic,qa in ꝯfessum lata pducit
actionẽ.vt d.l.certũ.Hæc rõ modicũ valet,qa in casu.ĩ quo partes
nõ essent in cõcordia,sñia arbitri nõ pducebat actionẽ, & potius
ꝯcluderet illa rõ,qa ex quo hodie ex sñia arbitri qñq; nascit̃ actio,
qd̃ eo casu partes possunt cõuenire de qualitate sñiæ,qd̃ est notan
dũ si verum esset,qd̃ dubito,qa tex.vr̃ velle, quòd nullũ sit cõpro-
missum.in d.l qualẽ.scias tñ, quòd vna solutio ponit̃.in gl. dictæ.l.
si cõuenerit.q̃ multum applaudet literæ illius l.qualem.videlicet,
qd̃ ab initio sic cõpromitti nõ põt, vt arbiter certam sñiam ferat,
sed simpl'r sic,& postea lite agitata ꝯueniri posset,qualis ferat̃ sen-
tentia,vt d.l.si cõuenerit.Nã tunc cõpromissum factũ esset de eo,
quod est in cõtrouersia,& cõiũctio facta esset postq̃ arbiter , quasi
partes iudicis teneret.Sed qa hoc nõ est d̃ principali nr̃a materia,
3 iõ alibi p tractandum relinquo.† Op.5.ꝙ pcurator Cæsaris non
sp̃ sit cõpetens iudex inter fiscum,& priuatũ , vt ĩ.si aduer.fisc.l.j.&
s̃.de pe.in l.2,Sol.ꝙ hoc regulare fallit in casib. quatuor notatis.ĩ
4 gl.† Quero circa materiam prorogationis , an p solã libelli obla-
tionem iactã à sciente progat̃ iurisdictio iudicis nõ sui.Gui. dixit,
qd̃ sic per.l.si cõuenerit.ff.eo.ibi,& si priusq̃ adiret̃ à sensu ꝯtrario.
Accursius vero dixit,quòd per lit.cõt.tñ,& hoc per.l.si cũ dotẽ.§.
eo tpe.ff.sol.mat.sed illa de prorogatione nõ loquit̃,inducit,qa iu-
dex vsq; ad lit.cont.recusat̃.vt in auth offerat̃.s̃.de lit.cõt.& l.aper-
tissimi.s̃.de iud.&c.super q̃õnum.§.nos.& §.ceterum.extra.de of-
fi.dele.Aliqui concor.opi.vt per li. cõt.fiat prorogatio irreuocabi
lis ,per actus vero anteriores fiat ẽt progatio,sed reuocabilis. aliàs
si non fieret,sequeret̃,qd̃ actus illi essent ipso iure nulli,ẽt si postea
lis contestaret̃. Alij dñt,aut ante lit.cõt. proposita est aliqua exce-
ptio nõ cõcernẽs iudicis incompetentiã, & tũc vr̃ in iudicẽ illum
consentire,& eius iurisdictionẽ prorogare. aliàs expectaretur lit.
cõt.& hæc melior.& probat̃ per not.per gl.in c.inter monasteriũ.
extra de senten.& re iudi.facit ff. de iud.l.sed si susceperit. in prin.
Et quia idem dr̃ in recusatione, vt dixi.in d.l.apertissimi. Conclu
damus ergo sic.qa aut q̃ritur,an per solum cõsensum ẽt pactiona
lem proroget̃ iurisdictio,& dic,nõ. vt d.l.si conuenerit.licèt con-
tra facientes incidant in pœnã conuentioni adiectam. vt l.si quis
in conscribendo.s̃.de pac.Aut quæritur,an proroget̃ per aliquem
actum factũ añ lit.cont.Et tunc,aut q̃ritur de libelli oblatione,vel
eius receptione , vel ẽt de satisdatione de iudicio sisti, vel iudicato
soluendo; & per illos actus non progatur saltem irreuocabiliter,
cũ iudex adhuc recusari possit,vt in auth.offerat̃.s̃. de lit. conte. &
priuilegium fori põt opponi.vt ff.iud.so.l.vir bonus. cum ibi not.
aut q̃ritur de propositione alicuius exceptionis,& tunc aut incõ-
petentiæ iudicis,& non progat̃, qa contradictio non consentit.
aut quærit̃ de exceptionibus dilatorijs quæ incompetentiã nõ re
spiciunt,sed ad processum opponũtur, vt transactionis, acceptila-
tionis,iurisiurandi,& similium.& tunc vr̃ prorogare cũ de illa per
mittit iudicem cognoscere. vt in glo. posita.in d.c.inter monaste-
rium.& ita intelligat̃ hæc.l.in fine.Aut nulla exceptio est opposi-
5 ta,& tunc per lit.cont.fit prorogatio,vt dñt gl.nr̃æ.† Quero , quot
a modis fiat prorogatio [a] rñdit gl.ꝙ trib.s.de persona ad personã,de
re ad rem,de tpe ad tp̃s.Addunt aliqui,vt Pe.de loco ad locũ cum
de loco ad tp̃s idem sit iudicium.vt ff.si cer.peta.l.vinum. Item ad
ducit à simil.l.quæro.ff.de sol.& hoc si iudex illius loci prohibe-
ret,quod põt.ar.ff.de iniur.l.iniuriatum.§.fi.Inn.& Host.faciunt re
gulam econtra.l.vt non possit,nisi in subditos suos,nisi iudice illi⁹
loci consentiẽte ita no.extra.de offi.dele.c.nouit. Iac. de Are.di-
xit,ꝙ nullo mõ possint extra territoriũ suum,nam consensus par-
tiũ non põt hoc facere in pĩudiciũ alterius, ad quẽ iurisdictio spe-
ctat.Secũdo,ꝙ nõ cognosceret in loco maiorũ,vt debet.vt l.pe.ff.
de iureiur.Tertio fortificat Ia.Bu.q istam partẽ tenet tali rõne. iu
dex extra territorium suũ existens censet̃ priuatus.vt l.fi.ff.de offi.
præf.vr.& l.3.de offi.præsi. igitur in eo loco nõ põt per priuatos ei
cõferri iurisdictio,ut ĩ.e.l.priuatorũ nõ.n.esset progare , sed dare.
Ista pars mihi placet,& ex hac rõne infero qd̃ consensus iudicis il
lius loci non hẽt sufficere,ex quo partes nõ põt.& ẽt fortius puto,
quòd consensus illius iudicis alio respectu non sufficeret , qa hoc
non est sibi cõmissum, nec ab eo talis potestas cõcedendi de pen-
det.sed à potestate principalis, uel eorũ q sibi iurisdictionẽ cõces-
serunt, ar.l.legatus.ff. de offi.præsi. & l.solent.§.sicut.ff.de offi.pro-
con. & leg. Concludo ergo , quòd prorogatio de loco ad locum
extra suam iuris.posita nullo mõ fieri põt.Nec ob.l.q̃ro.ff. de sol.
qa ibi in alia administratione,q̃ iurisdictionis, sed de loco ad locũ
intra territorium suæ iurisdictionis dico fieri posse , ut probatur.
ĩ.q̃ũo,& qñ iudex.l.ut si proponis la.2. Nec ob.ꝙ in loco maiorũ
dẽt cognoscere.quod uerũ est,nisi faciat in alio loco de consensu
ambarum partium,& sic ex iurisdictione prorogata . Fallit de iu-
re can.in episc.qui põt eligere locum ubi sibi placet in sua diocęsi,
vt in c. cum episco. de off.ord. lib.6.Quæro.3. an consensus iudi-
cis,cuius iurisdictio prorogatur,requiratur.gl.tenet , ꝙ sic.in l.2.§.
sed & iudex.ff.de iudi.sed puto sufficere factum per non contradi
ctionem,ex quo sciens patit̃ coram se actus fieri , qui prorogatio-
nem habẽt inducere.& ita intelligo dictam l.2.& 3.in §.cõuenire
6 † Quæro.4.q̃ sunt illa,q̃ progationẽ hñt impedire:rñd.ꝙ sunt sex;
videlicet error partium.ut ff e.l.si per errorem.& ff. de iud. l. 2. in
prin.Item metus,siue cõpulsio.ut e.l.2.uer. itẽ si cum restituissent .
Item pœnitentia añ litem conte.sm̃ gl.ut l.si conuenerit.ff.e. & li.
conte.intelligo,siue sup cã principali,ut sentiunt gl. siue super dila
toria proposita. ut dixi. in prima q. Item inhabilitas personarum ,
puta quia non habent legitimam personam standi in iudicio , ut
minor seruus,& filiusfamilias in casibus,in quibus non possunt es-
se in indicio.vt ĩ.q legit.pso.per totum.& ff.de iud.l.vis certis.& ĩ.
de bo.q̃ libe.l.fi.§.necessitatem.Addunt quidam : item inhabilitas
causæ,dicentes,quod causæ meri, vel mixti imperij non possunt p
rogari , sicut nec delegari. Sed glo. hoc fatetur in iudice non ha-
bente alias iurisdictionem meri,& mixti imperii.Et est ratio,quia
tunc non esset prorogare sed dare,quod priuati non possunt , vt ĩ.
co.l.priuatorum,sed in iudicem habentem aliàs cognitionem me
ri , & mixti imperij possunt ; quia tunc proprie est prorogatio suæ
iurisdictionis.& illius speciei,quam habet,ut diuersæ: vt ff. de ar.l.
si cum dies.in prin.& l.labeo.§. hæc autem . & ff. de preca. l. sed si
manente,& pro hoc inducit glo. casum. ĩ. ubi de crimi. agi opor-
tet.l.prima.in litera,inchoatæ, &c. Item 6. vniuersalis carentia iu-
risdictionis.vt ĩ.eod.l.priuatorum. Addo, & 7. s. personarum con-
ditio:puta clericorum,nam in se nõ possunt prorogare iurisdictio-
nem iudicis laici,vt in c.si diligenti,extra de foro compe.Et in au-
th.statuimus.s̃ de episc.& cle.Et idem dico in milite, qui in crimi-
ne militari,vel communi mediocri non potest iurisdictionem pr̨
sidis prorogare , cum debeat præses , quandocunque ei de militia
constet,eum cum actis causæ ad magistrum militum remittere ,
7 vt ĩ.de exib.re.l. prima. & ibi scripsi.† Quæro. 5. iuxta id quod de
errore dixi,sit differentia inter errores.& dixi supra.ꝙ sic, quia er-
ror facti omni tempore nocet,sed error iuris ante lit.contest noce-
re non potest,sed hoc reprobatur per gl. & doc. Primo per dictam
l.si per errorem.quæ de utroque errore loquitur, & indistinctè. se-
cundo per tex.in l.ij.in prin.ff.de iud.vbi litera dicit , quod error iu-
b ris æque impedit prorogationem , [b] vt error facti , sed non æque
8 impediret,secundum opi.Guar.ergo, &c. † Quæro. 6. an sit diffe-
rentia,si errauerit actor, vel reus. & Guar. dixit, quòd sic , ut error
actoris non noceat,quominus teneat iudicium , sed rei sic, ar.ĩ.l p-
xi.hæc distinctio reprobatur per gloss. quia text. de vtroque loqui-
tur.ff.de iudi.l.ij.§.conuenire.item quia æqualitas inter eos est ser-
uanda.& uni non debet licere,quod non alteri.arg. infra de fru. &
li.expen.l.fina.& ff.de ar.l.litigatores.§.idem Iulia. alij vt Iacob.de
Ra.non faciunt differentiam inter personas : sed inter scientem,
& ignorantem,vt quò ad scientem teneat iudicium ; & non quò
ad ignorantem,sed hæc non tenetur,quia sine vtriusque consensu
9 nulla fit ipso iure prorogatio,vt dixi. † Quæro 7.scholaris , qui ha-
bet tres iudices.s.Episcopum,Rectorem suum ,& Pręsidem, & eo-
rum alterũ põt eligere: vt in proœmio digestorum.in fi.& in auth.
habita. ĩ. ne filius pro patre.conuentus sub uno,errore non allega-
uit ut conueniretur sub Rectore suo,an tenebit iudicium? videtur
qd̃ non , propter errorẽ. In contrarium se habet veritas , quia non
erat ille iudex incompetens,sed competens est suis. & sic nõ erra-
uit in iure cõmuni,sed in priuilegio allegando,& alium eligendo.
& facilius tolluntur iura specialia,quàm cõia,vt ff. de testa.mili. l.
eius militis.§ militiæ cum simi.& ita not.glo.in l.2.§.conuenire.ff.
de iudi.& bene.Quæro.8.quid in istis exemptis, ut religiosi men-
dicantes,& etiam aliqui alij,qui priuilegio Papæ sunt exempti a iu
risdictione ordinaria episcopi,puto, quòd si non allegauerint pri-
uilegium suum,teneat iudicium.ar.eius , quod in præcedenti q̃õ-
ne dixi.pro hoc etiam facit quod no.doc.ff.si quis in ius voc.nõ ie-
rit.l.j.item,quia res de facili redit ad naturã suam,vt ff d̃ pactis.l.si
10 vnus.§.pactus.ver.quod in specie.cum si. † Quæro.9.dixi, quòd in
criminalibus

ADDITIONES.

a Quot modis fiat prorogatio.Adde Bal.in mar. ver.prorogatio. vers. 1.item adde
gl.in l.2.§.si iudex.& ibi Bar.ff.de iudi.uersic.inhibita.& Bal. hic.in 3. q̃õne.
b Impedit prorogationem.Adde quòd verum est , siue error sit circa iurisdõnem
ordinariam,siue delegatã.ut in d.l.2.§.si iudex all.hic in tex. per Sal. & ibi Bart.
& doc.& in l.si per errorem.ad fi.ff.de iu.om.iud.& ibi per Ang. quod uerũ est,
nisi sit pronunciatum super competentia.Bar.fin.in l.ex quacunque. in uer. col.
5.sequitur.in gl.ff.si quis in ius uo.non ie. Ale.& Pau.de Ca. in d. l. si per errorẽ.
Per.de Suza.in d.l.2.in prin.Inn.in c.ex literis. de rescrip. item , nisi sit erratum
in iudice,qui tunc non habet iurisdictionem in partibus.Inn.in c.ad petitionẽ.
in j.co.iu gl.in ver.reclamante.de accu.item uerum , nisi error sit circa exerci-
tium iurisdictionis,ut quando erant duo iudices simul delegati cum clausula,
quòd non posit unus sine altero cognoscere.nã partes credentes quemlibet eo-
rum posse cognoscere,coram altero tãtum litigauerũt,certe ualet prorogatio.
Inn.singulariter.in c.prudẽtia.in 3.co.magna.in gl.in uer. reputabuntur.de of.
dele.& Pau.de Ca.in l.pridie.de iurif.& Ale.in d.l.si p errorẽ. Pe.de Suz.in d.l.j.
de iu.allegata hic per Sal.ar.contra.in l.i.ff.de fer.vbi dicitur,ꝙ progatio iuris-
dictionis suspẽsæ in exercitio valet. vt puta. ꝙ tpe feriato procedatur.d.l.j.§.i.
sed recte considerando facit pro opi. Inn.arguendo de tpe ad personas , ut per
d.Fran.de capi.luit.in d.l.si per errorem.& Pe.de Suza.in l.2.in prin. de iu. Item
uerum,nisi iudex prorogatus per errorem erat omnino incompetens , secus si
erat competens alternatiuè,ut in scholari.inter duos iudices.s. episcopum , &
rectorem studii.gloss.est singu.in l.2.§.conuenire.ff.de iudi.in uerbo, cõsensus.

a criminalibus [a] fit prorogatio in aliū iudicē habētē cognitionem
causarū criminaliū,sed pone delictū factū in Bononia , vel in ter-
ritorio eius,accusatio facta Mutinę,& partes cōsentiūt. Quæritur
de duobus.Primo,an iudex Bononiē. possit inhibere. Secūdo , an
ei fiat præiudiciū,quominus, & ipse possit cognoscere , & cōdem
nare.Circa primū dicit Cyn.s.de epis.aud. in l.si q ex consensu.in
5.q.qđ inhibere nō pōt,qa alijs iudicibus est hoc cōcessum à lege.
ergo eis auferri nō pōt ab hoīe. vt l.si arrogator.ff.de adop.Itē qa
subditi vnius iudicis possunt eius iurisdictionē euitare p compro
missum.qđ faciunt in aliū.ergo,& ꝓrogationē.Circa secūdū videt
qđ iudex Bononiē.nō possit ꝓcedere.Nam si ꝓrogatio tenet,fru-
stratoria esse nō debet.arg.j.cōmunia.de lega.l.2.Secūdo, qa p eā
ille videt in hac causa subrogatus loco istius.Tertio, qa de eodem
delicto cognosci,vel puniri qs nō debet,vt l.senatus.ff. de accusa.
In cōtrariū facit,qa talis ꝓrogatio nō debet afferre p̄iudicium ei,
q non consentit,nec reipublicę,in cuius territorio delictū cōmis-
sum fuit.argu.j.res inter alios acta.per totum.Item ne fraus de faci
li cōmittatur in absolutoria obtinēda.hoc tertio suadēt iura quæ
volūt,qđ fiat remissio ad locū delicti,vt ff.de act.l.si cui.§.fin. & in
Auth.vt nulli iudi.§.si vero qs comprehensorū. Prima pars est ve
rior,vt probat in l j.j.ad l.corne.de sica.vbi absolutoria lata ex iu-
risdictione prorogata prodest absoluto,sicut si à suo iudice fuisset
lata.& prædicta intelligo,nisi detegatur collusio,& sic nō obstant
obiecta.qđ dixi cām meri impe rij prorogari.dixit Bal.esse verum,
si agatur per viam accusationis.secus si per modum inquisitionis,
mouetur ex eo:qa ambę partes tunc non consentiunt , quod ipse
inquit fore necesse,vt hic.& l.j.ff.de iud.at iudex vicem partis non
obtinet.ita no. ipse in d.l.j.j. de sica. sed puto prorogari,quia l.illa.
& j.vbi de crimi.agi opor.loquuntur indistinctè,& quando ambæ
partes debent adesse iudicio, tūc ambarum cōsensus exigitur.vbi
11 vna tantum,tunc illius solius sufficiat.† Quæro.9.non est dubium,
ꝙ iurisdictio ordinaria potest prorogari,sed an delegata possit pro
rogari,glo.hoc dubium ponit.ff.de iudi.l.j.& dicit finaliter , quòd
pōt.Et hoc per illum tex.& hoc verū de tēpore ad tēpus. vt in eo.
ti.l.2.§.sed,& iudex. & de re ad rem. vt in eo.tit.l.de qua re. sed de
persona ad personam fieri non potest, quia delegata in illius per-
sonam per delegātē est limitata, ergo, &c.vt l.in agris limitatis.ff.
de acq.rerū do.& qa aliæ personæ respectu delegationis sunt priua
tę personæ.hoc est clarum de iure cano.vt in c.penul. & fin.extra.
12 de offi.deleg. † Quæro.x. cuius naturæ , & qualitatis sit iurisdictio
prorogata.dic,ꝙ eiusdem,cuius est illa,cuius fit prorogatio.arg.ff.
de pac.do.l. inter socerum.§. cum inter. & ff. de effra.l.i.§.expilato
res.& ff.de verb.sign.l.aliud est fraus.§.j.Ex hoc sequitur,quòd si a
iudice cuius est iurisdictio prorogata, non poterat prius appellari:
nec poterit à snīa lata super ista prorogata , cum sit eiusdem na-
turæ,& si prius appellari poterat,& nunc potest, consensu proro-
gationis non obstante,vt l.ex consensu.ff.de ap.Item , quod reuo-
cata iurisdictione delegata,reuocata intelligitur & prorogata , &
ꝙ sicut delegatus , qui reuocat cognoscit delegata.vt l. iudicium
solui. ff.de iudi. sic cognoscet de quantitate prorogata cum sint
eiusdem naturæ,& quia in hoc videntur consensisse,cum proroga
uerunt delegatam,sciētes illā posse per delegantem à se reuocari.
Et quia contemplatione delegantis videntur fecisse.ar.l.pe.ff. si qs
13 cau.& hoc tenuit Pet. & Cy.† Quæro.11. an iurisdictio ꝓrogata
duret post snīam,& sic snīam suā exeq possit.Et fert, qđ Iac. Butr.
dixerit.ꝙ nō,vt sic per snīam finiatur prorogatio, & dicit glo.hoc
velle.in l.2. §.j.in j.gl.ff. si quis in ius voc. non ierit. Sed ego intel-
ligo illam gl.quando ipsa non habebat bona in territorio iudicis,
qui in ꝓrogatione cognouit,ideo alteri iudici rescribit. aliàs pos-
sit,sicut posset ex sua ordinaria iurisdictione contra quemcunque
sibi subditum , vt extra.de for. compe.c. Romana.§.cōtrahētes.&
hoc probatur ex dictis in præcedenti qōne.Quæro.12. cum ab in-
congruo est delegata habenti aliàs iurisdictionem ordinariam. &
scienter litigauerit coram illo.quæritur,an sententia teneat vigore
prorogationis,cùm non valeat vigore delegationis. dic , vt dixi s.
14 qui pro sua iuris.l.j. † Vltimo glo. hic colligit, quòd consensus fa-
cit valere quod aliàs non valeret.& huius est ratio, quia cōsensus
prorogationem inducit,& perficit.& prorogatio vt valida omnia
sequentia valere facit,quæ aliàs non tenuissent ex defectu iurisdi-
ctionis,& valent omnia,vt iudiciaria, sed in l.quam alleg.glo. in-
fra.communia vtriusq;.l.secunda.dic,valet vt cōuentionalis, quia
in vim pacti,non vt iudicialis.

ADDITIO.

a In criminalibus. Vide Bal.in d.l. ex consensu.alle. per Sal.in tex.in 2.co.ver. re-
nocat igitur in dubium, & vide Bal.in l.j.in prin.in versicu.ex hoc infert. vbi đ
cri.agi op.& hoc in vlt.co.vbi Bar.& in l.j.in 5.no.j. q pro sua iuris. nisi iudex
posset aliàs đ crimine cognoscere,doc.vbi.sup.&Bar.& hoc post gl.i l.j.i 2.co.
in ver.venio ad.3.gl.de iudi.& Bal.in addi.ad Spec.de cōpe.iud.adi.quod in cri
minali item in Specu.de iuris.om.iud.in 3.char.ver.vtrum,adde no.Inn.in c.de
causis.in j.co.in ver.item dicunt quidam,& per Ale.in l.1.ff.de iudi.item adde,
quòd prorogatio in causa criminali facta non ligat manus proprii iudicis, qn
procedat contra delinquentem.Bal.hic.in 1.co.ver.intellige tamen.Pe.de Suz.
in d.l.1.6.co.ff.de iud.do.Car.inc.penul.de.off.deleg.

LEX. II.

1 *Reus vbi sit conueniendus.& nu.2.3.& 4.*
3 *Scholaris ubi sortiatur forum.*
6 *Domici.de loco originis ad alium transferens,vbi conueniri debeat.*
7 *Banniti exules,& de ciuitate expulsi ubi debent conueniri.*
8 *Domicilium,& forum,an differant.*

a
1 Iuris ordinem. [a] Actor sequitur forum rei.h.d.Con cordātię sunt in gl.† Not.quod reus
b potest cōueniri in domicilio, [b] quòd habebat tpe contractus, vel
quòd habet tpe cōuentionis . Contra primum oppo.quod reus se
quat forū actoris,vt j.de his q.vt indi.l.si ea qō.So.vt ibi no.qa spe
ciale est ī fisco,& Cæsare,q habēt iudices speciales,siuè agāt , siuè
cōueniant ad.l.j s.si aduer.fisc. & adde qđ ibi dixi.Op.ꝙ ēt priuat⁹
nō sequat forū rei.ff.de iud.l.venditor. & ꝙ no.j. vbi in rē actio.l.j.
Sol.qđ ibi seqt actor forū rei,sicut hic.Sed ex interuentu tertiæ p-
sonæ volentis suscipere iudiciū in foro suo,illud non immutatur
2 vt ibi.† Op.3.tex.dicit,ꝙ nō pōt cōueniri reus ex domicilio, quod
habet &c.nec declarat vbi qs dicat habere domiciliū. ergo nos ī
incerto dimittit ꝯ §.qbus.s.de no.C.cōpo. Sol. qđ licèt hic nō di-
cat:tū supponit,ꝙ alibi declaratum erat.ff.ad mu.l.cū q.§ fi.& l.as
sumptio.§.fina.& j.de inco.l.ciues.lib.11.& hic.ī gl.Opp.4. qđ nō
tū vbi domiciliū habuit tpe ꝯctus,vel nō hēt,possit ꝯueniri:sed ēt
in multis alijs locis in qbus qs sortit forū.vt ff. de iudi.l. hæres ab-
sens,quasi per totā,l.& qđ ibi no.ī gl.q̄ incipit vbi rō.Solu. vt gl.fi.
3 q̄ cōfitet ꝯriū.† Opp.5.ad extra.qđ quis nō possit cōueniri, vbi ha
buit domiciliū tpe ꝯctus,nisi & nūc habeat,vel nisi erat ꝑuentus
anq̄ mutaret,vt ff.eo.l.cū qdā.& ff.đ iudi.l.si quis postea.Sol.ꝙ iste
tex.dēt intelligi de domicilio,quod habuit tpe cōtractus, & qn in
ipsius domicilij loco ꝯxit.Nam per ꝯtractum qs ibi sortit forū, vt
4 d.l.hæres absens.§ j.† Iuxta hoc igit q̄ro. cōtraxi in loco domici-
lij,& postea mutaui domiciliū.nō possum cōueniri in priori loco
rōne domicilij.vt d.l.cū qdā.sed an rōne cōtractus,vr,ꝙ sic:vt hic
& d.l.hæres absens.§.j.quod indubitanter est verū , si ibi inueniar.
sed me ibi nō inuēto stat dubiū,an ad forū in loco domicilij,in ꝙ
me transtuli , debeā ꝯueniri.quod vr per dictas.ll. cū qdā.l.& si qs
postea.& p.l.hæres abūs.in prin.in eo.ti.& ēt ꝓbo tali rōne, q cer-
to loco dare ꝓmisit,ibi cōtraxisse dr,ff.de ac.& ob.l.cōtraxi.& ibi
cōueniri pōt,vt d.l.hæres absens.§.fi.& tū,qa forte ad locum solu
tionis,& sic cōtractus venire nollet,est prouisum,vt alibi cōueni-
ri possit,vt.l.j.ff.de eo quod cer.loc.ergo bñ seqtur, qđ in loco con
tractus nō pōt ꝯueniri,nisi ibi inueniat.hanc partem tenet expres
sè gl.ff.si quis in ius voc.nō ierit.l.j.& idem ēt sentit.ff.de sol.l.cum
qs.§.si quis pro reo.Nō obstat.d.l.hæres absens.§.j.qa vel ibi habe
rōnis,cuius rei veritas alibi melius sciri nō pot.& iō in ius fit re-
5 missio , vt dicam j. vbi de cri. agi opo.l.j.† Quæro.2.quia gl.in d.l.
hęres abūs.§.j.dicit,quia ratione scholastici studij quis forum non
sortitur nunquid illud sic simpliciter sit verum.dic, ꝙ si ibi cōtra-
xerunt,tūc ratione cōtractus sortiūtur ibi forum , sed nō commu
ne,sed proprium,& priuilegiatum.s.episcopi,præsidis, & doctoris
sui.& sic potius iudicem,q̄ forum tunc sortiuntur. & ita debet in-
telligi illa gl.vbi aūt ibi ꝯtraxerūt nec verè nec fictè,qa ibi solutio
nem ex contractu alibi facto non destinassent,tunc ibi forum nec
domicilium sortiuntur,vt ff.de iniur.l.lex Corn.§. si tamē . & hoc
vult alia.glo.posita in d.§.primo.signata super verbo,domicilium.
ideo ex contractu alibi facto in loco studij conueniri non pos-
sent.& pro hoc tex.quem vide.infra.de incol.l.secunda.li.11. Bar.
tamen tenet.j.ti.2.l.2.vnde vide,ꝙ ibi dixi.Quæro.3.an qui cer lo.
dare promisit, in loco , quo facta fuit promissio , conueniri possit.
6 dic,vt dicam.j.vbi conue.qui cer.loc.l. prima.vbi gl.ponit.† Quæ
ro 4.aliquis de loco originis proprię ad alium locū transtulit do-
c micilium. an in loco orginis poterit conueniri , [c] quædam glo.te-
net,ꝙ non.& hoc est super.l. assumptio.§.j.ff.ad mu. pro qua facit
ff.eod.l.cum quedam.& ff.ad ad mu.l. fina.§.idem rescripserunt.in
fra de digni.l.mulieres.li.12.Alia gloss.sentit, quod sic.j.de mu.&
ori.l.prima.lib.x.hanc secundam partem tenet hic Dy.& Cy.quia
incola.i.quia alibi contulit domicilium,vt ff.de ver.sig.l. pupillus.
§.incola.debet magistratibus.nedum apud quos est incola,sed ēt
apud quos est ciuis parere, vt j.ad mun.l.incola.j. Ad ll.supra alle-
gatas in contrarium respondit,ꝙ ī muliere nupta loquuntur, quæ
sequitur omnino domiciliū mariti rōne matrimonij qđ facit ea m
esse

ADDITIONES.

a Iuris ordinem. Adde do.Soc.consi.18.inci.prosequendo ordinem ver. publicis
quia circa me.in 1.parte cha.31.quòd verū est in contentiosis,non in his , quæ
sunt voluntariæ iurisdictionis. secundum Pe.de.Anch. in q. ea quæ fiunt a iudi
ce per.l.fi.j.de eman.lib.& Lud.in sing.versi.forus. versi.actor.item verum,siuè
actor sit laicus,siuè clericus,nisi certis casibus.in Specu. de cōpet. iu.adi.§. pri
mo. Item verum quò ad dissolutionem contractus.vt l.2.j.vbi & apud quem.
† Tu adde vltra deducta hic per.d.compostilatorem meum Bartho.Soc.ponen
tem ad hāc rem.8.limitationes.& vnam optimam cautelā , per quam nunquā
actor sequitur forum rei,etiā si sit clericus. Imo,econtra.in tracta. fallen. regu.
10.Celsus.
b In domicilio. Adde Bar.hic & in l.cum quædam puella. & ibi d.Ale. post Bart,
ff.de iu.om.iud.item adde d.Ant.in c.proposuisti.de fo.compe.
c Poterit conueniri. An qs in loco originis proprię , vel paternæ conueniri pos-
sit si ibi inueniatur,vide per do.Soc.consi.262.incip.in presenti consul.versi.6.
hanc partem circa si.in 2.parte.char.172.

esse unam carnem cum viro.vt dicit Cy.sed Ia.de Are.limitando
adijcit,vt in loco originis possit rōne iurisdictionis cōueniri,si ibi
reperiat.nō aliàs per.l.hrs absens.in prin.ff.de iud. & l.relegatorū.
§.dubitatū.ff.de inter.& relega.& hāc partē seqtur Bar.in d.l.assū-
ptio.& eā cōfirmo tali rōne.Nā in Roma qs n̄ pōt cōueniri, nisi
ibi inueniat,vt l.2.§. legatus.ff.de iud.& l.pe.j.de munc.& hon.vbi
no.& tū Roma est cōis pr̄ia,adeo,ꝙ quilibet ciuis Romanus dr,vt
ff.ad mu.l.Roma.& d.l.pe.ergo &c. Et idem dico,& fortius de lo
co originis pr̄næ,cum & ibi qs forum sortiat, vt d.l.assumptio.§.i.
& multo fortius de origine auita,si dicamus,qđ nepos ēt ibi forū
7 sortiat,qđ Cy.hic tenet ꝯ glo.† Quæro.5.quid de exulib.vel banni
a tis [a] seu de expulsis de ciuitate,in qua domiciliū habēt.R n̄.secūdū
Gui.de Suz.si bona retinēt, domiciliū mutasse n̄ vr̄ pp spē reuer
tēdi:iō ibi pn̄t cōueniri,& per ꝓcu.r̄ndere.vt ff.de mino.l.Pap.exu
li.& ff ad muni.l.eius q.§.si.& ibi no.sed Bal.j.si à nō compe.iu.su
per rub.dicit, quod expulsi vi , de ꝓprijs laribus domiciliū perdūt
vt ff.de dolo.l.cū qs.idē in deportatis, vel in ꝑpetuum relegatis.vt
ff.de capi.dimi.l.amissione.§.qui deficiūt.hinc est, quòd restituti ,
dūr postliminio reuersi. vt ff.de iniu. te.l.si qs filio.§.pe.Et iō isti,si-
cut primi q consensum ꝑdūt,nō possunt ibi cōueniri de aū gestis,
8 neq;nomen originis eis nocet,vt de adul.l.2.§.sed si sint.Quæro 6.
an domicilium,& forū idē sint.dic,ꝙ nō,licèt gl.q̄nque abutatur,
his vocabulis,& probatur in hac.l. Nam per ꝯctum quis sortit ibi
b forū, [b] & tamē ibi nō hēt domiciliū,vt in hac litera patet. Et iō v-
bi qs hēt domiciliū,ibi sortit ex solo domicilio forū ēt đ alibi ge-
sto,vt hic,sed nō seqtur,qs sortit hic forū:ergo hēt hic domiciliū.
Nā forū qs sortit rōne originis ꝓpriæ,vel pr̄næ,& rōne cōis patrię
c & tamē alibi fortè hēt domiciliū.Nā domiciliū cōstituit [c] animo,
& facto. Animo.s.ꝙ animū hēat ibi ꝑpetuo habitādi,vbi domici-
liū se hēre ꝯstituit seu disponit facto, qđ sicut animo disposuit ita
exequat.s.ꝙ ibi habitet.Nam dr̄ domiciliū,à dominio,& cilio.ci-
lia āt sūt in hominis capite ad tutionē, & defensionē oculorum,
& cū claudūtur oculi qescit,& dormit homo,ita ī domicilio id ē
in habitatione ꝑpetua saltē animo,quā oīno qs ēt facto sibi cōsti
tuit,cōcludit,& defendit,& qescit.īde domiciliū appellat q̄tū ad
nr̄m ꝓpositum,hoc ꝓbatur & in l.nō vtiq;,& in l.domiciliū.ff.ad
muni.& ꝑ tanto.l.dicit,qa ibi qs habere domiciliū dr̄,vbi larē re-
rumq; ac fortunarū summā cōstituit,rursus non sit discessurus, si
nihil auocet. vt l.ciues. inf.de inco.lib.10. q̄ vide pro declaratio-
ne prædictorum,& si dicas qūo probatur animus perpetuò ibi ha
bitandi,nisi aliqd eum ab illo ꝓposito auocet, cū solius animi so-
lus Deus sit scrutator.Respon.ꝙ animus p actus exteriores ꝓbat,
& præsumitur.iō ubi habitat est familia sua,& fortuna rerum sua
rum.quæ sequuntur extra , domicilium originis,ibi præsumitur ,
habere animum perpetuo habitandi.ideo tex.j. vbi de cri. agi o-
por.dicit,ꝙ contrahitur ubi degit,id est vitam suam ducit,& mo-
ram trahit , alias qui non potest stare in loco originis continuo
præsumeretur vagabūdus,quod non est dicendum, & adde quod
dixi in d.l.fina.& uide tex.benè ad p̄dicta facientem.j.vbi de cri.
agi opor.l.i.& etiam vide qđ scripsi.in l.3.vbi Sena.uel claris. Sali.

ADDITIONES.

a Quid de exulibus,uel bannitis.Tu uide de hoc,quod no.doc.&signanter An.Bar.
in c.cum olim.extra,de test.Bal.in l.si qua pęna.ff.de his qui sunt sui,uel alie.iu.
& in rub.c.si à non compe.iu.& in l.si diuersas.C.man.
b Per contractum quis sortitur ibi forum.Adde Ale.sing.in l.hæres absens.§.siquis
tutelam.de iudi.tex.sing.in l.in contractus.§.in omnibus.& ibi Bar.j.de nō nu.
pe.Lapus.in alle.10.& An.de Bu.in c.postulasti.de foro compe.licet cōtra no
ter.in l.2.j.ubi, & apud quem.ubi actor sequitur forum rei quò ad dissolutio-
nem contractus.
c Domicilium constituitur.Adde d.Soc.consi.35.inci.circa prędictam cōsul. uer.
3.probatur.in 1.parte.71.ꝙ domicilium originis paternæ, & propriæ, qs sua
uoluntate etiam expressa mutare non potest,nec illi renunciare,quia uoluntas
quamuis expressa in his,quę naturalia sunt,nihil operatur. & ibi etiā circa me.
dicti uer.cum se.habes per eum,ꝙ domicilium,quod descendit ab origine pa
terna,uel propria naturale dicitur.& licet quis ad alium locum transferat do
micilium,tamen proprię ac paternę originis retinet nō solum quò ad tēpora
lia,sed etiam quo ad spiritualia etiam si sit vilissimum,& transtulerit se ad am
plissimum,& magnificum.

LEX. III.

1 *Iurisdictio de quibus habeatur.*
2 *Electio quid conferat electo,& seq.& nu 4.*

1 Priuatorum. Priuati iurisdōnem non tribuunt nō ha-bēti h d.† No.ꝙ iuris.hr̄ de publico, & n̄
de priuato.hīc ē,ꝙ iurisdō ē ptās de publico introducta.vt no ff.e.
l.j.Item no.ꝙ priuati non eligunt sibi iudices.Opp.ab extra. de l.j.
& per totum.sup.de ar.Sol.ꝙ arbitri iurisdōnem non hēnt.ut d.l.j.
ideo propriè non sunt iudices.Op.cum gl.de l.fi.j.c.Sol.qđ priuati
non possunt,ut singuli,ut hic,sed ut collegium approbatum sic,ut
in glo.Opp.ꝙ nec collegium,cum superioris confirmatio requira
tur.vt in Auth.de defen.ciui.§.interim.sol.notabiliter,ut in glo.ui-
delicet,ꝙ electio ei iurisdictionem tribuit,sed non potest illam e-
2 xercere, nisi confirmetur à superiore, ut ibi. † Quæro ad declara-
tionem huius glo.post,an sola electione quæratur tale ius electo,
quòd reuocari non possit,si nondum acceptauerit.Bar.in l.absen-
ti ff.de dona ponit istam qōnem. Et finalis conclusio eius ur̄ resi-
dere in isto,videlicet,quòd si electio est uoluntaria , & non neces-
saria,quod ante illius electi acceptilationem potest reuocari. d.l.
absenti,& arg.l.qui absenti.in prin.ff.de acqui.pos.Si uero electio,
est necessaria,& tūc subdistinguit ipse.aut electus necessario tene
tur illud officium subire, & tunc reuocari non potest,licèt nondū
acceptauerit,arg.ff.de tuto.& cura.da.ab his.l.illud.cum seq.con-
iuncta.l.& sic sciuisses.inf.de administratio.tuto. Aut electus ne-
cessario illud subire non compellitur.sed spontè pt,& idem,ut re-
uocari nō possit,vt ex̄.de elec.c.publicato.& ex̄.de pb.c.si tibi.li 6.
Ex hoc infert , qđ si antiani , vel priores vna cū collegijs suis eli-
gūt prātē ciuitatis vigore ptātis sibi à statuto cōcessæ,qđ electū nō
pn̄t iure reuocare.qa electio est necessaria,& benè, vel malè sunt
functi offō suo.Sed adunantia generalis illum reuocare posset , q̄
statuto preesset.Et idem si ipsa adunantia generalis gn̄alr̄ eligeret,
ipsum,qđ tunc iure reuocare posset, & ante illius acceptationē a-
liū eligere posset.fo. āt An. in repetitione sua decre.publicato.de
elec.§.21.dicit,qđ si ciues eligerūt sibi prātem,publicato scrutinio
variare possunt,cū ipsorū electio ꝓpriè nō sit autorizabilis,id ē eis
nō delata à canone,lege,vel sup̄ioris autoritate,& ita dicit fuisse,
3 disputatū Perusij.vt puto p Ia.de Bel.Adde & vide qđ dicā.j.e.l.si.
† Scđo q̄ro,qa gl.dicit, qđ p electionem hēt iurisdōnem,sed non
a effectum,nisi post cōfirmationē, [a] an in oīb.tunc habeat effectum
iurisdōnis.respon.ꝙ sic.s.in his , quæ propriæ sunt iurisdictionis ,
sed nō in his, quæ sunt ordinis, vt patet in episcopo. vt in decret.
4 transmissa.de ele.† Tertio quæro , quando potest exercere hunc
effectum iurisdictionis.respon.ꝙ si hæc iurisdō quando cōcernit
territoriū seu p̄sonas respectu territorij,tūc oportet,ꝙ ingrediatur
territoriū sibi cōmissum, vt ff.de offi.ꝓcon.& le.l.obseruare.ī fi.&
l.fe.Quandoq; solū p̄sonas cōcernit. vt sunt hi, quos corpora,vel
societates istorum artificum sibi eligūt de seipsis ī rectorem,& tūc
statim cum dies sui introitus euenerit,iurisdictionem suam exer-
cere poterit,nisi alia requirentur per eorum statuta.Bar.de Sali.

ADDITIO.

a Nisi post confirmationem. Adde ꝙ licet uniuersitas conferat iurisdōnem,tamen
superior debet electum confirmare.Ita no.Bal.j.e.l.si.& per ista limitatur dic.
In.c.cum accessissent.extra.de consti.Celsus.

LEX IIII.

1 *Ordinarius quando recusari possit.*
2 *Declinatio fori quando possit fieri.*

Nemo. Ordinarius non recusatur ante li.ꝯtest. uel post ea, sed ab eius snīa appellat h.d.uel sic. Ordinaria iuris
dictio nō declinat,nec ad superiorē p simplicē querelā recurritur
1 sed per appellationem sic.h.d.secundum modernos.† Oppon. ꝙ
si post lit. conte. ordinarius non recusatur,ergo ante lit. cont. sic,
sumpto argumento à sensu contrario, sed hoc est falsum,vt no.in
l.apertissimi.sup.de iud.ergo,&c.dicebat Mar.ꝙ illa opi.erat falsa,
p quā dicebatur,ꝙ recusari non poterat ante lit conte.sed tenet ꝙ
nō possit.Et ad hūc tex.respōdit,qđ nō dēt sumi arg.à sensu ꝯrio,
ne resultet iuri ꝯrius intellectus.vt l.si patrē.j. de codi.in ser.iure āt
cauetur,vt ei petatur associari eps.vt ī aut.si uero.s.de iu. uel alius,
iudex,vt in aut.offeratur.s.de li.ꝯte. & in Aut.de exhi re. §. qdam
ver scimus.co.v.vel dicit gl.qđ hic de delegato ab ordinario , sed
2 truffa ē qa tex.violat.† Alij moderni dicūt,qđ hic non loquitur de
recusatione,sed de declinatione fori,quæ non potest fieri lite con
te.propter ꝓrogationem,quæ hēt obstare.vt sup.eodem.l.i.sed an-
tea sic,& si dicas,tūc uer.nec prius,nō cōueniet cum p̄cedētibus,
respōdet quod imo,quia debet intelligi nec prius. s.quàm feratur
snīa diffinitiua,ut in glo.uel si dicas nec prius.s.quam lis contester-
tur.scilicet superior adeatur,sed coram ordinario à nō subdito de-
clinatoria opponatur. Quomodocunque ergo hęc lex intelliga-
tur,stat conclusio,quòd ordinarius ratione suspicionis etiam ante
lit.contesta.non recusatur, de quo plenius scripsi ī prima quæstio
ne in l.apertissimi.Oppo.secundo.de l.non distinguemus.§.cū qui
dam.ff.de ar.sol.aliud in arbitro.ut in gl.Vltimo circa id, quod dr̄,
ꝙ lite pendente ad superiorem non recurritur,vide no.s.vt lit.pen
dente.l.secunda.Sali.

LEX V.

1 *Trahi ad examen uetitum nullus debet.& nu.3.*
2 *Exequens sententiam iudicis incompetentis punitur.*
4 *Puniri vsque ad quod tempus quis possit.*
5 *Pæna quando dicatur ipso iure imposita.*

a In criminali. [a] Primo coram quo causa criminis agi-tetur.Secundo in quo pars contra faciēs
puniatur.Tertio in quo officiales, secunda ibi: his vero.tertia.ibi.
& tribuni.Casus,trahens aduersarium ad examen vetitum perdit
causam, & iudices, qui concedunt milites suos pro executione ,
1 sententiæ latæ ab incompetenti iudice,deportantur.h.d.† No. ꝙ
quis non debet trahi ad uetitum examen, nec per modum libel-
li,nec per modum petitionis,executionis,quod not. contra illos,
qui trahunt clericos ad iudicia secularia , ut puniantur pæna hu-
ius.l. Et idem si laicus trahit laicum . Item nota. quòd reus
potest

ADDITIO.

a In criminali.De materia huius.l. in [illegible] per Spe.in ti de compe.iud.adi.§.i.uer.bre
uiter sentias,&c.

poteſt trahere actorem; vt agat coram iudice competenti. Et exẽplũm ponit gl. 3. in prin. Item no. ꝙ pœna huius priuationis nedũ eſt iure agẽdi, ſed etiam iure accuſandi, cum & in criminali nego-
2 tio hæc l. loquatur. † Item, ꝙ exequentes ſñias incompetentiũ iudicum puniuntur, & ſimiles alijs iudicibus auxilium militare præbentes qđ bene not. ut te cautum reddat, cum iſti delegati inuocant brachium ſeculare, vt de eorũ competentia primo tibi cõſtet
3 quã obedientiã præſtes, cum ordinatus fueris. † Opp. j. ꝙ quis ſine pœna poſſit trahi ad vetitũ examẽ, vt l. ſi qñ, & auth. qđ fieri. ſ. đ di. Sol. ꝙ ibi cũ cœleſti oraculo, ꝙ etiã hic permittitur, ut in gloſſ. 2. in princ. Oppo. ꝙ ẽt cum cœleſti reſcripto non poſſit, ut ĩ. ubi de cri. agi opor. auth. qua in prouincia. Solu. vt in glo. 4 verſ. hodie. ſ. ꝙ in reo trahere volente actorem corrigitur, ut cœleſte oraculum non ſeruetur. Opp. 3. ſi ad vetitum examen prohibetur; ergo ad non uetitum permittitur. ſed nullũ reperitur uetitũ, cũ quodlibet ex ꝓrogatione ſit ꝑmiſſum. vt ſ. eod. l. j. & de epiſ. aud. l. ſi qs ex conſenſu. So. ꝙ intelligit uetito i. prorſus alieno, nõ ꝙ đ eo ſit expſſa ꝓhibitio facta. vt in gl. 3. in prin. qñq; enim ſpãlis, & expſſa ꝓhibitio, vt ĩ authen. habi. ĩ. ne fi. pro pa. Op. 4. ꝙ nõ ſufficiat quẽ uocari, niſi & ipſe venerit; vt ff. de in ius vo. l. quamuis, & ff. ne qs eum qui in ius voc. eſt &c. l. j. §. Offilius. Sol. ꝙ hic debet intelligi ſm illas. ſ. ut tũc ex uocatione uenerit. ut ſequitur in ea gl. Opp. tunc 5. & ab extra, licẽt venerit, hæc pœna locum non habeat, quia ſcienti, & uolenti nullus infertur dolus, vel iniuria, vt l. cum donationis. ſ. de tranſac. & per conſequens aduerſario nulla pœna eſt imponenda, ut ff. de in ius vo. l. quamuis. ibi autem ſi eſt inuitus, &c. Et maximè cũ ſponte litigans, & ſcienter dicatur iuriſdictionem prorogare, vt ſ. eo. l. j. & ꝑ conſequens examen de incompetenti competens facere. & ſic pœna iſta debet ceſſare, aliàs materia prorogationis erit correcta, qđ nõ eſt dicẽdũ. Huius timore ego intelligo. l. iſtam, ꝙ reus declinatoriam oppoſuit, cui per metum renũciauit. ar. eius, ꝙ hic in gl. 4. in prin. not. vel ꝑ minas illã nõ oppoſuit. vel ꝓteſtatiõe ſuper incõpetẽtia facta ꝓceſſit, & ꝑ hoc facit auth. habita. ad fin. ĩ.
4 ne fi. pro patre. & ꝙ ibi not. in glo. † Quæro mõ, an locus erit pænitentiæ & vſq; ad qđ tempus, & dicit gl. ꝙ ſic, & non tñ añ lit. conte. vt l. q̃uis. ff. de in ius uoc. & l. amplius. ff. rẽ ra. hab. Sed etiam poſtea uſq; ad ſñiam, ut ff. de inoffi. teſtamen. l. Papi. §. meminiſſe, & ff. de bon. li. l. q cum maior. §. accuſaſſe, & l. in ſeruitutem. §. petijſſe, ſed Ia. de Are. Pe. & Cy. tenẽt, ꝙ ſolum vſq; ad lit. conte. Primo per l. j. ſ. de plus pe. Secũdo; qa delictũ eſt conſummatum ꝑ lit. cõteſt. qa hoc ſolũ nõ factum ſcilicet ad vetitũ examen ſit tractus. nec expectaĩ alius iuris effectus. & ſic parti eſt ius quæſitum. & ſic nõ dẽt eſſe locus pœnitẽtiæ, vt l. quis ſi fugitiuus. ff. de ædi. edic. Cõfirmaĩ rõne; qa cum ſe videret ꝓpe ſñiam, eluderet pœnam huius. l. Ad l. q̃uis reſpondent, ꝙ illa in pœna uocãtis in ius ſine uenia, & ad examẽ ꝑmiſſum, Itẽ actor ibi remittit actionẽ. Ad aliàs ll. rñ. ꝙ in eis delictum non erat conſummatum, quia expectabat iuris effectũ, tamen iudicium ibi teneret, & ſententia expectareĩ, propter quam principalis pœna imponebatur, hic proceſſus nullus, & ſñia nulla, ideo de eis non curatur, ſed ſola lit. conte. licẽt facti conſideratur, quia tunc uetitum examen inchoatur, & cõtra inuitum. Hæc pars
5 mihi mitior vĩ. † Quæro 2. vtrum hæc pœna imponatur ipſo iure, an requiratur ſententia, & rñdit gl. ꝙ ꝑ ſñiam, qa tex. dicit mulctetur, ꝙ factum hoïs requirit, & non dicit mulctatus ſit, quod intelligitur ipſo facto a lege. In cõtrarium facit, qđ hic in reo dicitur. ſ. ꝙ ꝑ condemnato habeatur, quaſi dicat, ꝙ licẽt reus iuſtiſſimam cauſam haberet, pro ꝯdemnato a lege dẽt haberi ꝑ iudicẽ, & ita dicit lrã in ſimili in auth. habi. ĩ. ne fi. pro pat. Ego puto, qđ ſñia in actore ſit neceſſaria, & ſic reus habet petere eũ mulctari in actione ſua, ſed dubitari poteſt per quẽ, ſeu corã quo, & quo iure, & mihi apparet, qđ intra eandẽ inſtãtiã poſſit iudi. offic. de principali cã cognoſcentis implorare, vt actorem priuet actione ſua. quia eum traxit inuitum ad examen vetitum, quo priuato petat ſe abſolui, nec ob. quod ille iudex eſt incompetens, qa rñdetur, ꝙ facto actoris, q eſt in hoc reus factus. uel dic, quod in hoc cõpetens iudicatur in eius odium, qui inuitum traxit aduerſarium & qa ipſum uoluit a principio pro ſe, nõ debet dedignari eũ habere contra ſe, vt ĩ. de ſen. l. Papi. In reo uero puto, ꝙ actor in eadem inſtãntia poſſit petere reũ pro condemnato, & conuicto haberi. & ſic nullam exemptionẽ ei cõpetentẽ prodeſſe ex eo, quia reũ traxit, &c. & per conſequens petere ſe abſolui, & ſuper his omnib. iudex prouunciabit. Quæro tertio. nihil petijt reus in illo iudicio, & fuit condẽnatus, an in noua iſtãtia poterit petere declarari ſe tractũ fuiſſe inuitũ, & aduerſariũ priuari actiõe ſua gl. dicit, qđ ſic, ꝯdõne ex l. iſta nec obſt. ſñia lata, cũ illa nõ tenuerit tãq̃ ab ĩcõpetẽti lata, cũ iuriſdõ nõ fuerit prorogata, vt dixi ſ. ĩ 5. op. Quæro 4. an tract' poſſit agere iniuriarũ dicit gl. qđ ſic, vt ff. de iniu. l. ſi qs ꝑ iniuriã. l. itẽ apud. §. ſi quis libello.

LEX VI.

1 *Iudex incompetens quid poſſit.*
2 *Præſides in criminalibus cognoſcent.*
3 *Delictum, quando militare, quãdo commune, quando mediocre, quando enorme dicatur, & nu. 4.*

a Magiſteriæ. a Siue miles, ſiue paganus agat contra militem, magr̃ militum eſt cõpetens iudex. h.
1 d. † No. ꝙ iudex competens non poteſt facere quem exhiberi, &
b ſic nec capi. Item, nec ſi delictum ſit notorium b poteſt quem pu-
2 nire, vel coercere, vt hic. in fi. † Op. ꝙ in criminalibus ꝑſides hẽant cognitionẽ. vt l. fi. ff. de accu. & l. j. ĩ. vbi ſe. vel clari Sol. vt gl. uidelicet, qđ aut delictũ ẽ militare, & ſolus magiſter militũ cognoſcit, vt hic. Aut ẽ ꝯmune, & tũc aut enorme, aut mediocre, ſi enorme tunc præſes habet cognitionem, & coertionem, vt in contrarijs, ſi mediocre, tunc cognitionem, & coertionem remittit ad magiſtrum militum. vt inf. de exhib. re. l. j. & ĩ. de re mili. l. fi. lib. 12. & ff. de cuſto. reo. l. de militibus, & l. non eſt. vel potes latius ſic dicere, aut delictum eſt militare, & tunc vbicunque ſit commiſſum, ei' cognitio ſpectat ad magiſtrum militum, aut delictum eſt cõmune. & tũc ſi delictum ſit mediocre, magr̃ militum hẽt cognitionẽ & coertionem, ſi eum hẽt in poteſtate. ſi vero non habet eum in poteſtate, & tunc iudex loci, in quo reperitur, cognitionem hẽt, ſed non coertionem. ideo eum tñ remittere hẽt, vt inf. de exhi. re. l. j. & ff. e. l. de militibus, cum fi. Et cognitionem quam habet, non puto eum habere, niſi propter remiſſionem, quam tenetur facere. Cum illi cognitioni non teneatur magiſter ſtare, ut in fi. dicit auth. de ſanct. epi. §. ſi vero crimen. col. 9. & idem no. in ſimili. C. đ epiſ. & cle. auth. clericos. in gl. pe. Si vero delictum cõe à milite cõmiſſum ſit enorme: tunc aut eſt commiſſum in loco militiæ, aut extra. Primo caſu aut locus militiæ nulli ſubeſt præſidi, & tũc magiſter militum habet cognitionem, & coertionem, & ita intelligo gl. quando diſtiguit, aut in militia, aut extra. vt no. gl. j. infra. de exhib. re. l. j. & per hoc. l. iſta, quæ indiſtinctè loquitur. Aut locus militiæ ẽ ſub iuriſdõne alicuius præſidis, & tũ ꝑſes ille cognitionem & coertionem hẽt, vt l. fi. ff. de acc. & ar. ĩ. vbi ſe. uel cla. l. j. Scdo, caſu, qñ extra militiam delictum commune, & enorme eſt commiſſum, tunc ad præſidem illius prouinciç ſpectat cognitio, & punitio adeo, ꝙ non tenetur illum remittere. vt d. l. fi. ff. de ac. & ĩ. vbi ſe. vel cla. l. j. licẽt poſſit ex propria vrbanitate, ſi vult. vt ĩ. de
3 exhib. re. l. j. ſm vnam lec. † Quæro mõ ad declarationẽ ꝑdictorũ, uñ delictũ dicaĩ militare. rñ. vt in gl. puta vẽdere arma, vel equos neceſſaros ei deputatos, & ei neceſſarios, & alia facere ꝯtra fidem
4 iuro firmatam. † Quæro, qñ delictum cõe dicatur mediocre ita, ꝙ nõ enorme Cy. in l. j. inf. de exhi. re. dicit qñ miles intulit vim ſine armis. Nam publicum eſt crimen. ff. de pub. iud. l. & non enorme ſed mediocre, vt pãtet ex mediocritate pœnæ, quæ eſt ademptio tertiæ partis bonorum, vt ĩ. ad l. Iul. de vi. l. 3. quæ fuiſſet omnium ſi cum armis fuiſſet. vt inſti. de pub. iu. §. item lex. Sed contra prædicta facit, ut in dicto cõi, cuius pœna eſt capitalis, fiat ad magiſtrũ remiſſio. ĩ. de fal. mo. l. i. potes dicere, ꝙ illa diſtictio de enormi, vel mediocri in milite non ſit bona, vel ſaluando eam, ꝙ in d. l. j. delictum cenſetur mediocre, cum illa pœna capitalis ſit pœna deportationis, non mortis naturalis, ut nota. gl ĩ. de iu. mil. po. l. ij. lib. 11. licẽt in moneta principalis ſit pena ignis. vt l. ij. infra de fal. mo. & ſi mediocre erit, ſi pars bonorum, vt dicit Cy. ſiue omnia, bona publicentur principliter, & pro ſe, ſiue in conſequentiã pœnæ deportationis. Quæro, an iudex teneatur ad prædictam remiſſionem, etiam milite non petente. dic, ꝙ ſic, ſi ei conſtet militẽ eſſe, vt ſcripſi. in d. l. i. ĩ. de exhib. reis. quod vide. Sali.

ADDITIONES.

a Magiſteriæ. Vide Bal. ꝙ per iſtum tex. dixit notanter hic, in fi, & no. & limitat al le. in l. magiſtratus. ff. e. ti.
b † Item nec ſi delictum ſit notorium. Tu uide de hoc Bal, in l, criminis. in fi. inf. q accuſ. non poſſunt, Ang. in l. magiſtratibus, in prin. ff. eo. & præal. Bal. i l. i, ſup. ne quis in ſua cauſa. Celſus.

LEX II.

1 *Iuriſdictionem tribuere poſſunt qui vnius profeſſionis ſunt.*
2 *Collegia, an poſſint facere ſtatuta.*
3 *Iuriſdictio rectoris maſſarij, non poteſt à ſubditis declinari.*
4 *Iudex competens quis ſit, inter ſocietatem, & unum ſocietatis.*
5 *Matriculati quem iudicem habeant.*
6 *Vniuerſitas ſcholarium, an poſſit rectorem habere.*
7 *Vniuerſitas, uel ſocietas, an poſſit reuocare quæ fecit.*
8 *Doctores, an ſubdantur uniuerſitati.*
9 *Doctorari, an poſſit quis rectore non præſente, & ſtante ſtatuto, &c.*
10 *Doctor. collegii, an poſſit ultra ſolitum examinandos grauare.*

Periniquum. Quodlibet collegium approbatum cuiuſque profeſſionis, vel artis in his, quę ſpectant ad profeſſionem, uel artem, poteſt ſibi eligere ſuperiorẽ, & iudicem ei, & iuriſdictionem conferre, quàm non liceat alicui de collegio declinare ſub pæna priuationis militiæ, uel dignitatis. Ordinarius tamen ciuitatis iuriſdictionem ſuam retinet arti-
1 fices ipſos, & collegiatos. h. d. † No. j. illi de profeſſione vnam tribuunt iuriſdi. Contra, quòd facit l. priuatorum. ſupra eodem. So. ꝙ ſinguli non poſſunt, vt ibi, ſed uniuerſi, & per modum collegii ſic, vt hic, verum exercitium non habet electus, niſi confirmetur vt ibi no. ꝙ intellige, niſi ꝑ ſtatuta approbata ſit ꝑmiſſum, ꝙ alia
2 cõfirmatione ñ egeat. † Et ꝑ huius declaratione q̃ro, an iſta colle.
a poſſint ſibi facere ſtatuta. a & dicit Bar. ꝙ ſic per l. fi. ĩ. de ꝯſti. pe. et per

ADDITIO.

a † An iſta collegia poſsint ſibi facere ſtatuta. Vide tex. & ibi do. An. in c. ex literis. extra, de conſti. & In. in c. cum acceſsiſſent. ubi plene. e. ti. Celſus.

per hanc. l. Nam iuriſdictionẽ tribuere ꝑñt, ut hic, ergo & ſtatuta ſibi facere, de his quæ ſpectant ad profeſſionem, vel negociationẽ.
a cum factio a ſtatutorum ſit de iuriſdictione, ut ſupra de leg. l. 2. & l. fin. de iuſt. & iu. l. omnes. & quod quiſque. iur. l. 2. Nec indiget aliqua cõfirmatione, niſi derogent iuriſdictioni ſuperioris, puta ſi di-
b ſponerent, ꝙ electus b ab eis poſſet ius dicere abſq; ſuperioris confirmatione: vel ꝙ nullus ex eis poſſet alium in ius uocare coram præſide, ſed tñ corã eorũ rectore, maſſario, uel conſule. Et adde q̃
3 dicam. ĩ. de conſti. pe. l. fi. in fi. † Secundo no. ꝙ iuriſdictio huius rectoris, maſſarij, vel cuiuſuis nomine uocetur, non põt a ſubditis declinari, nec eius præceptis non obediri. An aũt, ut ſuſpectus poſſit recuſari. dic. ut de quolibet ordinario. ut dixi. ſ. eod. l. nemo. & ſ. de iud. l. apertiſſimi. Tertio no. ꝙ rõne alicuius dignitatis, uel militiæ, quam habet collegiatus, non poteſt ſe excuſare a monitis, & iuriſdictione rectoris illius collegij quod no pro ſcholarib. q ſunt duces: marchiones; comites: vel prælati, ut a iuriſdictione rectoris non poſſint ſe excuſare. Et ex hoc habes, ꝙ negociatores poſſunt militare. Contra, quod op. gl. de ti. ĩ. ne. geſt. ne mili. li. 12. Solu. ut in ea. ſ. ꝙ hic de quadam militia inermi honoris cã, ut in Florentia habes exempla. Quarto no. ꝙ in publicis cauſis eis debetur obedientia. ex quo vĩ qđ de publicis criminibus cognoſcũt, qđ eſt falſum, qa maioribus eſt commiſſum. vt l. j. in princ. ff. de offi. eius, cui mã. eſt iu. Sol. qđ hic nõ dicit de cãis publicis reſpiciẽtibus aïã: ſed publicis. i. ipſius uniuerſitatis, corporis, vel ſocietatis. ut in gl. Et qđ text. dicit, & priuatus, ſimiliter non intelligit de priuatis delictis: ſed loquiĩ de priuatis cauſis, quas inter ſe habẽt illi de negociatione illa, & ex nã negociationis, & artis. nã de prorſus extraneis: puta de vẽditione ꝑdiorũ, nõ habent iuriſdictionẽ, nec ſtatutũ facere poſſunt, quia ſuꝑ prorſus extraneis iuriſdictionem hñt, ut ſen-
4 tit hæc gl. † Ex illa gl. no. ꝙ ubi unus de ſocietate litigaturus eſt cũ ſocietate, cõpetẽs iudex eſt q ſocietati præeſt, qđ ĩtelligo, ubi cã deſcẽdit a negociatione, & arte, ut dixi. Itẽ, ꝙ dixi de priuato delicto nõ cognoſcunt, intelligo cõmuni, nõ de ꝓfeſſionali, puta qa facit contra ſtatuta artis, uel negociationem in aliqua ſpecie falſificat.
5 † Quinto no. ex uer. ita tñ. qđ iſti corporati, & in ſocietatibus matriculati, licẽt ex cã ſocietatis iudicẽ ſocietatis ſortiãtur, tñ aliũ ordinariũ nõ ꝑdũt. & ſic poteſtas Bononiæ nõ ꝑdit iuriſdictionẽ ſuã inter artifices. Similiter nõ ꝑdũt aliũ iudicẽ ſpecialẽ, quẽ haberent
6 ratione alicuius dignitatis, uel militiæ, ut hic in lrã. † Quæro cum gl. an uniuerſitas ſcholariũ poſſit habere rectorẽ. gl. ſentit, ꝙ nõ, qa ſcholares ſunt diſcipuli. & proficiũt ſub aliis, non aũt aliis ꝓficiunt nec informãt. ſed doc. cõiter tenẽt ꝯtriũ, qa vniuerſitas ſcholariũ ẽ approbata ꝑ auth. habita. ĩ. ne filius pro patre. ergo rectorem ſibi debet poſſe eligere. vt hic. ſed ego ſto cũ gl. cũ qua trãſit Iac. Bur. Et hoc ꝑ dictã auth. habita, q̃ eis ꝓ iudice dẽt epiſcopũ, vel rectorẽ ſuũ, nihil de eorũ rectore dicit, ſimiliter nec in prooemio digeſtorũ §. Beritenſiũ. Et licẽt ſcholares teneantur, & priuilegianĩ, nõ tñ ſequiĩ, ergo corpus, & uniuerſitas eos facere ꝑmittit. Et ſi dicas ꝯtriũ uideo in facto. rñ. qđ priuilegia ſtudij, vel ſtatuta ciuitatum, & cõſuetudo approbata hoc induxerũt. Alij dixerũt, ꝙ ſi nõ ſit apꝓbata de iure ciuili: tñ ẽ approbata đ iure can. vt ex de ꝓcu. c. qa in cãis. Et dñt diſcipulos grãmaticç ſiſes eẽ diſcipulis pelliparioꝝ ꝓpter quotidianã; & diurnã doctrinã, & obedictiã, & correctionem ẽt corporalẽ. nõ ſcholares legũ, vel canonũ, medicinç, & ſi. in quorũ ꝑſonis ꝑdicta ceſſant. Sed qcqđ ſit de uniuerſitate ſcholarium. No. ex gl. qđ diſcipuli artificũ nõ debẽt uocari ad electiones officialiũ ſocietatis. Facit qđ no. gl. in auth. hoc ius porrectũ. ſuper uer
7 bo, minorẽ. ſ. de ſac. ſan. eccle. † Quæro, an iſti ꝑpoſiti iſtarum ſocietatũ quouis nomine nuncupenĩ, poſſint per ipſam ſocietatẽ reuocari, & vĩ, ꝙ nõ, qa qđ ſemel approbaui reprobare non poſſum, ut in l. Põp. ſ. de ne. geſt & in c. qđ ſemel placuit. de re. iu. li. 6. Item ea q̃ ab initio ſunt volũtatis, ex poſtfacto ſunt neceſſitatis. ff. de ac. & obl. l. ſicut. cum ſi. Itẽ qa re nõ integra mãdatũ nõ reuocatur. l. poſt litẽ. ff. de ꝓc. cũ ſi. In ꝯtrium, quia æconomus ab officio priuaĩ, vt ſ. de ſac. ſan. ecc. l. iubemus. §. æconomus. & actor decreto decurionũ cõſtitutus ab eiſdẽ reuocaĩ, ut ff. qđ cuiuſ. uni. no. l. itẽ eorum. §. qđ ſi actor. Item, qa medicus electus a re publica poſtea non utilis uiſus ab ea reprobaĩ. ff. de me. & ho. l. ut gradatim. §. reprobari. & ff. de excu. tut. l. ſed reprobari. ſimiliter oratores grammatici, ſi non utilitatẽ ſtudẽtibus præbẽt, ab eorũ ordine reprobanĩ. ut l. 2. ĩ. de ꝓfeſ. & me. l. b. x. Et iudiciũ ſoluiĩ uetante eo q delegauit. l. iudicium ff. de iud. Dicendum mihi vĩ, ꝙ aut q̃riĩ in confirmato per ſuperiorẽ. tũc ille per ſocietatẽ abſq; illius conſenſu nõ poteſt reuocari. ut in Auth. de defen. ci. §. iterũ. ver non habẽte. & ff. de offi. procon. & le. l. ſolent. §. ſicut. in fin. ea em̃ ad deſtructionẽ actus requnĩ, q̃ ad cõſtructionẽ. vt d. §. itẽ. & ĩ. de nup. l. ſi vt ꝓponis. & ff. de ſo. prout q ſque, & de reg. iu. l. rã naturale. Cũ illius aũt cõſenſu dico, ꝙ ſic. vt d. ctis ll. In nõ cõfirmato uero, qa cõfirmatione alterius non indiget, ſed ſola electio ſufficit; vĩ dicendum. Aut iuſta cã ſubeſt. & ꝑt. vt d. l. vt gradatim in §. ſed reprobari. & d. l. 2. Aut nulla cauſa ſubeſt, & vĩ, qđ nõ poſſit. vt d. l. 2. & ff. de decr. ab or. fa. l. qđ ſemel. vbi hæc diſtinctio vĩ probari; licẽt tñ ſine cauſa fieri non debeat. Tamẽ puto, qđ priuatus, ſeu reuocatus acqeſcere debeat: tũ qa ſubditus, & de corpore ſocietatis: tũ qa ius adminiſtrãdi in eo eſt temporale, & nõ ꝑpetuũ, puta ſex mẽſiũ: tũ qa reddit ſe ſuſpectũ reuocãtibus: cũ operas ſuas ingerat in inuitos vt l. q̃ omnia. ſ. de ꝓcu. & maximè his q ſub eo habẽt litigare; & tñ lex nõ uult, vt ſub ſuſpecto iudice litigeĩ, vt l. apertiſſi. & l. fi. ſ. de iudi. & pp ſuſpicionẽ interdiciĩ adminiſtratio. ĩ. de ſuſpe. tu. l. eſt quẽ. & ẽt qa ſuſpicio ĩteruenieẽs inducit iuſtã cãm remouẽdi eũ, & priuãdi de ꝑſenti. Fateor bñ ꝙ ubi cã ex eius parte nõ ꝓuenit, debẽt eũ reuocare illæſum đ eius æſtimatione. literas bonas teſtimoniales faciẽdo, ut d. l. q̃ oïa. Et ſilr ad intereſſe reſarciẽdũ ei dico eos teneri. Nõ ob. illa l. ſicut. qa in his, q̃ ex ꝯuẽtione ꝓcedũt, loqĩ, nõ in his, q̃ ꝑ modũ, & viam electionis, & trãsferẽdæ iuriſdõnis, vt in caſu nr̃o, & adde, q̃ de po-
8 teſtate dixi ſ. e. l. priuatorum. † Reuertor ad vniuerſitatẽ ſcholariũ, quã ſuppono approbatã. & q̃ro primo, an doctores ſubſint uniuerſitati. & dicẽdũ eſt qđ nõ; cũ ſint ſ. ſcholares, & ſint eorũ iudices ordinarij. vt in auth. habita. ĩ. ne filius pro patre, niſi ex prorogatione, conſuetudine, vel iuramento, quo iurant obedire rectori. Nã iurm ſubmittit iurãtẽ in licitis, & honeſtis, nõ in aliis, ut no. ꝑ gl. in l. non
9 vĩ. §. q iuſſu. ff. de reg. iu. † Quæro, an valeat ſtatutum ab vniuerſitate factũ, ꝙ nullus poſſit doctorari, vel examinari, niſi ꝑñte rectore. dic, ꝙ ſic in ea parte qua dicit, ꝙ non poſſit doctorari, qa honeſtũ eſt, & nemini nociuũ, niſi ſtatuẽtibus, ergo ſeruãdũ, vt ĩ. de conſti. pe. l. 2. in fi. Sed nõ in ea parte, q̃ dicit, ꝙ nõ poſſit examinari; qa inhoneſtum, & ſcãdaloſum eſt, cũ examen debeat eſſe occultum, ne ignorantia qñc; examinati ꝓpaletur, & ẽt, qa rector non eſt per ſe approbatus, nec eſt de ordine, ad quẽ ſpectat intereſſe, & qa actus iſte eſt prorſus extraneus ab officio ſuo alteri attributus, ergo de eo ſtatuere nõ poſſunt per ea, q̃ hic no. gl. & ar. extra de iureiuran.
10 c. venientes. † Quæro, an collegiũ doctorũ poſſit ultra ſolitũ gra-
c uare examinãdos, c ẽt ſuper hoc faciẽdo ſtatutũ. dic, ꝙ non, quod no. ſm Bal. qa tale ſtatutũ eſſet ambitioſum vt l. ambitioſa. ff. de decre. ab or. fac. & ſi iurm ſit appoſitũ, dẽt ꝑ epm relaxari, nõ cum teneat ipſum principale. Quæro, cuius ætatis dẽant eſſe rectores tam uniuerſitatis ſcholarium; q̃ artium; dico ꝙ 20. an. ad minus. ut ff. de arbi. l. cum lege. & ff. de regu. iur. l. quidam conſulebat. vt extra de offi. delegat. capit. cum vigeſimum.

ADDITIONES.

a Cum factio. Adde Soc. conſi. 74. in c. in præſenti conſultatione. ver. 3. probatur in 1. parte char. 128. vbi de hoc idem inducit, & allegat.
b Quod electus. An autem iſte electus ſit a ſuperiore confirmandus, uide Alex. in l. moræ, cum ſeq. in 6. co. ff. eo. ti.
c Vltra ſolitum grauare examinandos. Tu uide de hoc Bal. in auth. habita. in 3. q. nu. 9. & quòd ibi poſui in apoſtil. ad ipſum. in ver. contra formam antiquam. ĩ. ne fil. pro patre. uer. ſed quid in colleg. dixi poſt Io. Rebuff. in l. hac lege. nu. 1. in apo. in uer. dent certum quid ĩ. de aquæduc. li. 11. & dixi etiam in apoſt. ad Col. in c. cum ab eccleſiarum. num. 3. in apoſt. in uer. poſſunt collegium. extra de ofordi. Cel.

Quando Imperator inter duos pupillos, & viduas, vel miſerabiles perſonas cognoſcat, & ne exhibeantur. Tit. XIIII.

LEX PRIMA.

1 *Miſerabiles perſonæ non trahuntur ad curiam principis.*
2 *Miſerabiles perſonæ alios ad principes trahunt.*

a Si contra. a Pupilli, viduæ, & cæteræ miſerabiles ꝑſonæ nõ debẽt trahi ad iudiciũ ex ꝓuinciã, ẽt ad principis curiã. eꝯ uero
1 alios trahere pñt. h. d. † No. ꝙ licẽt curia principis ſit cõis oïb. tñ miſerabiles ꝑſonæ ad illã trahi nõ debẽt, ẽt ꝑ reſcriptũ principis. No. ꝙ princeps dẽt eſſe ꝓtector viduarũ, & pupillorũ. No. ꝙ potẽtia aduerſarij inducit cãm q̃relãdi. Op. ꝙ hoc nõ ſit priuilegiũ miſerabiliũ ꝑſonarũ; ſed ius cõe ĩ oïb. vt ex ꝓuinciã nõ trahaĩ, vt ĩ Auth. vt dif. iu. §. j. co. 9. Sol. cõfitẽdo, ꝙ hodie ĩ oïb. eſt ius cõe, vt ĩ gl. qđ intellige, niſi ordinarius fuerit negligẽs, vt ĩ. Auth. de q̃ſt. §. ſuꝑ his. & d. §. j. & eo negligente dicit Bar. ꝙ tũc iſta l. reaſſumeret vices antiquas, vt miſerabiles perſonę ñ poſſint trahi, alias ſic. Sed dubitari ꝑt, ſi princeps in reſcripto dicat, delegam' cãm ex prouinciã, lege aliqua ñ obſtãte, an valeat. dicit, qđ ſic ĩdiſtinctè in ꝑſonis nõ miſerabilib. In miſerabilib. vero nõ valeat, niſi de qualitate ꝑſonarũ fcã ſit expſſa mẽtio
2 vt ex de off. dele. c. ſignificantibus. † Op. ꝙ miſerabiles ꝑſonæ alios ad principes trahere non poſſunt cũ ordinarius recuſari non poſſit, vt ſ. ti. j. l. nemo. Solu. vt in gl. ꝙ ĩ iſtis ꝑſonis ẽ ſpãle. melius dic, ꝙ hic ꝓprie nõ eſt recuſatio ꝑ modũ excipiẽdi, ſed ꝑ modũ q̃relæ adeũdo principẽ, vel ĩ petẽdo iudicem. Quæro, an huic priuilegio miſerabiles ꝑſonæ poſſint renũciare tacitè, uel expreſſe, & dicit gl. antepe. quod non. Nam hic eſt gl. ordinaria, quod priuilegio indulto miſerationis cauſa non poteſt renunciari.

ADDITIO.

a Si contra. Vide latè per do. Abba. in c. ſignificantibus. de offi. dele. & Inn. in cle. 1. de conſti. & do. Ant. in c. licet de cenſi. & vide Spe. in ti. de reo. uer. Item, quod pupillus. & Pau. de Caſtro hic.

Vbi de criminibus agi oportet. Tit. XV.

LEX PRIMA.

1 *Cauſa criminis ubi tractari debeat, & nu. 2.*
3 *Criminoſi ubi reperiuntur poſſunt puniri.*

4 *Vagabundus quis dicatur.*
5 *Remissio, an fiat in contractibus.*
6 *Prorogatio, an habeat locum iudice per inquisitionem procedente.*

2 1 **Quæstiones.** [a] † Causa criminis debet tractari, uel ubi crimen est commissum, uel ubi causa est inchoata, uel ubi reus habet domicilium h.d. Additur aliud in vagabūdo, ut in gl. No. q in loco domicilij quis potest accusari. Vbi autem quis habeat domicilium dixi. supra ti. 2. l. 2. Item no. q ubi causa est inchoata, ibi potest perfici. Ex quo not. quòd iudex aliàs incompetens per prorogationem causæ efficitur competens. Et sic habes, quod merum imperium potest prorogari; de quo dixi supra tit. i. l. j. & recordare, quod fallit in milite, nisi delictum sit militare, ut ibi dixi. † Opp. quod non in loco vbi causa est inchoata, nec etiam domicilii, sed tantum delicti commissi, cum ad locum illum debeat remissio fieri, ut ff de accu. l. si cui §. fi. & in Auth. ut nulli iu. §. si quis uero comprehensorum. Sol. ut in gl. videlicet, q remittitur puniendus, ut in contrariis. sed cognitio, & sententia nō remittitur, vt hic, hæc non est bona: quia vtrumque remittitur. ut d. §. si quis. & infra de ex. re l. j. Ideo dic secundo, quod fienda est remissio iudici loci, in quo deliquit, hoc petente, vt in cōtrarijs, alias cognosci, & puniri potest in locis, de quibus dicitur hic, & hæc est vera. & vide quod scripsi in authen. si vero de adul. & quod dixi remissionem non fieri, nisi petatur. Fallit in milite, qui debet remitti ad magistrum militum pro delicto militari, vel mediocri, etiam si non petatur. ut supra dixi. ti. 2. l. magisteriæ. & infra. de exhiben. re. l. prima. dixit tamen Odof. quod istæ remissiones fiebant, quia sub uno principe præsides erant, sed multiplicati, & distincti sunt principatus: ideo non fiunt istę remissiones. vt in cle. pastoralis. de re iu. Item quod dixi de remissione fienda, intellige ante condemnationem factam, non postea. Nam condemnatus non est remittendus. & ita dixit Dy. ver. l. relegatorum. §. intendiceres. ff. de interdi. & rele. & ita refert Bal. qui eum sequitur. infra de exec. rei iu. l. executorem. & probatur. in l. addictos. in fin. infra de app. Opp. 2. quod non ubi sunt inchoatæ, quia non tenet processus, nec sententia, ut infra. si a non compe. iud. per totum, & maxime. in fi. So. q illud verum, vbi iurisdictio fuisset prorogata, ut hic fiunt. Nam ictus suum iudicem non esse, fori præscriptionem non opposuit, & ltē secum contestari passus fuit. Vnde postea non potest opponere exceptionem fori. ut dixi supra ti. j. l. prima. & hoc nullt glos. seq. vsque ad nersic. sed quid nelciunt. Opp. 3. ab extra. quod etiam scienti sibi non præiudicet per l. i. conte. ut probatur infra de exhi. re. l. j. Sol. hoc fallit in milite, quia commisit delictum militare. vt dixi supra ti. i. l. i. Op. 4. quod etiam paganus per lit. cont. sibi non præiudicet, ut l. ti per errorē ff de iur. om. iu. Sol. qđ ibi erraut putans illū suum iudicem esse: h. c ticiens litigauit, & item conte. fuit. Quæro modo si post lit. cont. scire cæpit, & in eā processit, an tenebit iudicii. rñ. q hic, ut in gl. & probat. in l. licet. ff. de ind. Quæro. 2. quid si erat in competens, q ēt litigans coram eo facere non potuisset. per eius consensum, uel prorogationem, quam facere uoluisset, & postea illius iudicis conditio sit mutata, quod competens esse potest taltem prorogatione, an ualebit tūc processus, & inia. rñ. gl. q nō fm Azo. Et pro ista parte inducit gl. illud gñale, initiū spectādū esse. vt ff. de mi. l. 3. §. socio. & magis ad speciem facit. ff. de offi. procon. & leg. l. obseruare. § fi & hæc pars uera, nec ob. gl. quam quidam indu
3 cunt per ẽria, in l. i. §. qui pro sua iurisd. ut ibi not. † Quæro. 3. iuxta text. an in quolibet loco, ubi reperiuntur, possint criminosi puniri. Pla. quod sic. ut infra l. proxi. Glos. uero, q non, sed in loco delicti, vel domicilij. qa sic est in præsto vt §. tit. 2. l. 2. ergo. & in delictis. ar. Lomnem. ff de iudi. & hunc tex. intelligit, ut intelligatur ubi reperiuntur. f. habere domicilium. & hæc opi. communiter approba
4 tur. & hoc dicit gl. nisi sit vagabundus. † Quæro igit quarto quid in vagabūdo? Et vagabūdus dī qui propriam sedē id est habitatio-
b nem non habet [b] vt no. glo. in l. 4. §. denunciari. ff. de dam. infec. &
c dicit gl. q vagabundus vbilibet pt contenire [c] vt j. vbi quis decur. vel cohar. l. i. Ex qua gl. not. q in vagabundo domicilium originis non attenditur, & dicit Cy. q alibi gl. faret hoc verum, nisi sit paratus cauere idonee de respondendo in loco domici. vt not. gl. ma. in l. hæres abs. §. vt si quo. in gl. mag. ff. de iu. & illud dicit esse satis notabile. Ego dico, quod vagabundus dicitur qui domicilii ratione personæ habitationis non habet, vt in contrario. supra all. & ideo volens tandare de respondendo in loco domicilij originis non debet audiri, quia ibi propriam sedem non habet, & ubique
5 forum fortitur, seu ō se q̄situit. in loco vero domicilij originis bene
d audiretur sed tūc vagabundus nō debet appellari. † Quæro cū gl. 4. an in ẽctib⁹ fiat remissio [d] sicut in delictis, & remittit gl. ad no. in l. hæres abiens. § j. ff. de iudi. & ibi distinguit gl. Aut latitat, & fit remissio, & doc. dicunt ēt si latitet non fieri remissionem. quia aliàs non haberet locum ratio posita. in l. j. ff. de eo quod cert. loc. & per consequens cessaret illius dispositio. Sed o qa in delictis est diuersa ratio. Nam in eis fit remissio, ut pœna cæteris transeat in exemplum. vt l. aut facta. §. fi. ff. de pe. l'ertio quia speciale in obligatis ex ratione ciuilis, ut j. vbi de ratioci. agi oportet. ergo in contrarium est ius commune, vt ff. ad muni. l. prima. in fin. Quarto de hoc est hodie casus extra de foro compe. c. Romana. §. contrahentes. libro 6.
6 Quæro, quando iudex procedit per inquisitionē, an prorogatio locū habere possit? & videtur qđ sic, per istum tex. dum dicit, inchoatæ sunt. qui indistincte loquitur, in contrarium, quia in eo non sunt partes, quæ i. tem contestentur, per quam contestationem fit prorogatio: vt dixi supra de iurisdom. iud. l. prima. Item iudex in seipsum non debet posse prorogationem facere. & sic de incompetenti facerent. l fin. j. si a non compe. iudi. nisi dicas, quod illa locum habet, vbi proceditur cum parte: secus si sine parte. quia tunc contradicto seu negato solius rei habet vim lit. contest. & tunc solus inquisitus sufficit arg. l. quæ de tota. ff. de rei uen. & quia quod statuitur in pluribus, & in uno tantum: vt j. de secun. nup. auth. sed. & si quis. cum ibi not. Item iudex obtinet vim partis, idem est reipublicæ, cuius ius tuetur, & iudicis, & sic vicem duorum obtinet. & sic cessant prædicta arg. V ltimo vide quæ dixi in l. sequen.

ADDITIONES.

a Quæstiones. Adde Bar. hic, & in l. j. & in §. fi. in fi. de accu. & de materia huius tit. uide per Aug. de Are. in trac. maleficiorum in uer. existens Florentiæ.
b Non habet. Adde Ang. & Pe. de Sur. in l. hæres absens. §. j. ff. de iu. & gl. alleg. hic in tex. sequitur Bart. hic, in fi. & Bal. in 2. co. in uer. tamen in uagabundo. vbi dicit eum dici, qui non habet propriam habitationem. sed contra eum tenet Bart. in l. i. j. de tironibus. li. 12. Item, & qui negatur per orbem. l. 1. & ibi Bart. de agric. & censi. li. 11. Ang. in d. §. 1. item qui non stat firmus in certo loco contra. l. 1. & ibi Barto. de tironibus. Item qui terras deserit. l. qui quis. per Bart. j. de agri. & censi. li. 11. item qui sunt de ciuitate submersa, & inhabitata, vel arratrum passa, secundum Ang. in d. §. 1. ité qui sunt de ciuitate ab hostibus capta, ut hodie sunt q plurimi pauperes, & miseri principes, & domini italiæ cum nōnullis eorū ciuibus, & uasallis ab eorum ciuitatibus hoc anno 1502. prout supra in prologo lib. primi. C. dixi, ab exercitis occupatis cuasi, aliqui etiā miserabiliter uita privati; secundum Bar. in d. i. cius. §. Celsius. ad finem, ff. ad munici. & de his in Spe. de cōpe. iudi. adi. in ult. char. uer. sed si quid debitor. & si quen. & de reseri. prin. uer. quod si nagatur. in §. ratione autem causæ.
c Potest conueniri. Adde gl. & Bar. in l. hæres absens. §. proinde. in ult. co. uer. quid si debitor. & ibi Ang. ff. de iu. & doc. & Bal. in l. cum longi. in 1. co. j. de lon. tēp. præsen. & hic in 2. co. in uer. tamen in uagabundo. ubi dicit uerum, nisi uelit satisfacere de stādo iuri in ꝓprio domicilio, prout hic Sal. & ꝓ Bal. in addi. ad Spe. de cōpe. iudi. adi. uer. de uagabundo & Ale. in l. alio. ff. de eo, quod cer. lo. Item adde, quòd debet citari ad domum, quā reliquit Bal. in l. ut perfectius. in 1. col. super gl. in uerbo, domicilium, j. de anna. excep. & per Spec. loco. supra all. uer. quid si debitor uagatur, per Card. in clc. cau. fam. §. 1. de le. Ang. in d. i. hæres. §. j. 4. col. dicit ubique posse citari, ne creditores fraudentur. secundum Spe. vide In no. in c. si aduersarius. ad fi. in gl. in uer. domi. de eo qui mi. in pos. & in Spec. de acc. §. i. uer. sed nunquid sufficit.
† Adde de materia ista, licet satis plene per do. compositilatorem meū sic tacta ultra eum Ale. in l. fin. ff. de eo quod cer. lo. Corf. fing. fuis. in uerb. vagabundus, & Bar. Soc. in suo tractatu fallen. re. 8 7. fallen. 7.
d Quære cum gl. 4. an in contractibus fiat remissio. Tu fac regulam negatiuam, ut per Ro. fing. fuo. 281. inc. regula est, q in contractibus, quam limitabis, ut per eum ibi. & quod habetur infra apostil. ad ipsum. & plenius per Bart. Soc. in suo tracta. fallen. re. 37. & per Bal. conf. 147. col. 3.

L E X II.

1 *Vendens librum scienter plagium committit.*
2 *Scolaribus pro suo studio dantur decem anni.*
3 *Bannitus de loco delicti, an pro eodem delicto possit de loco domicilij bannire.*

1 **Sciens.** De crimine plagij cognoscitur in domo conuenti. h. d. † No. q sciēter vendēs liberum committit plagium, secus si errans. vt l. pe. j. ad l. fal. de pla. intellige, quòd vendidit inuitum non volentem, ut eo. tit. l. pen. & ff de sta. ho. l. seruorum. §. j. No. 2. quod non omnes accusant de plagio. Quæro vltra, qui sunt hi. & respon. ut in gl. & 2 pars vera. No. 3. quòd iudex loci, vbi criminosus degit, est competens iudex. Contra quod op. de l. 1. supra tit. 2. Sol. ut in glo. ut hæc intelligatur secundum illam, & exponatur degit id est domicilium habet, alij, ut Pla. ut intelligatur idem ubi reperitur iuxta illud, ubi te inuenero ibi te iudicabo. sed illud in eo qui dominus est omnium, sed præsidatus sunt distincti ideo prima uera, uel in uagabundo, de quo dixi. supra l. proxi. in 4. q. Vel tertio, dixit gloss. in loco quo conuersatur, vt scholaris i scholis. Nam habitatio solum ex causa studij non constituit domicilium ante decennium, postea sic, quia tunc creditur animum mutasse. id est, ibi domicilij causa animo habitare. ut l. 2. j. de scolis. li. x. Ante autem decennium in via uidetur esse, ut l. cum filius. ff. si
2 cer. pet. † Ex ista gloss. no. ti scholaris, quod decem anni, dantur ad plus uobis pro studio uestro, & infra, id tempus debetis esse p fecti. Item collige, quod ex delicto alibi commisso scholaris potest co uenuri in studio. hanc partem tener Bart. dicens, quod multa conuersatio hoc operatur, & pro hoc inducit. l. secunda. infra. ubi sc. vel cla. prout est ibi litera distincta, aut. Item, quia hæc lex aliter non differret à præcedenti, quod tenet In. extra. de so. cō pe. c. ex parte. Item per authen. habita. ver. uerum tamen, qui loquitur indistincte. Ista pars non placet mihi in scholari per. d. l. ij. j. de incolis. & per ea quæ dixi. supra tit. ij. l. ii. & in ii. q. & ibi allegaui, gl. isti contrariam. Item quia semper dicitur in motu, & in via, & sic uiator, & aduenat. ibi non debet posse conueniri, ut d. l. cum filius coniuncta. d. l. hæres absens, §. j. ver. nunquid. & uersi. nam ubi. In alijs uero ꝓpertionis, quæ ad habitandū alia de causa uenisse, in qbus ab ꝓsumptionem domicilij rēpus nō est ꝓsixū, & sic aū decēnium dubitari pōt de eorū uoluntate. & sic an viatores debeant dici uel non, pcedit opi. prædictorū no. in auth. habita, qa dēt intelligi fm p dicta, & pro hoc facit Ifa ibi in prin. posita ibi, ueniāt, & habitēt secure. † Quæro. si quis est bannitus de loco delicti, an ex eodem delicto possit banniri, uel puniri in loco domicilij, uel originis,

Iacob.

Iac. de Bel. dixit, quod sic, secus si in loco publico esset punitus, qa in alio accusari non posset. vel licet. §. ff. nau. cau. fta. scdm Ia. Bu.

AVTHENTICA.

1 *Reus criminis quis dicitur*
2 *Ius diuersum non statuitur ex diuersitate locorum.*
3 *Priuilegia, quæ seruari debeant, & quæ cessent. & 4.*
5 *Dilatio datur ad denunciandum domino.*
6 *Mandatario datur dilatio ad denunciandum mandanti.*
7 *Socio datur dilatio ad denunciandum consocio.*
8 *Sententia contra fideiussorem lata, an mandetur executioni contra dominum. & num. 9.*
10 *Dominus absens in quo condemnetur, & quando. & nu. 11.*
12 *Dominus absens si non defendatur, an contra eum procedetur.*
13 *Actore absente reus diffinitiuè absoluitur.*

Qua in prouincia. Ista auth. est multū vulgata; parte difficilis, iō vt reddā eā clariorē legā eā ꝑ partes. Diuidit igitur fm doc. in tres partes principales. Quia primo regulā cū eius illatiua declaratione ponit. Secō vnū casum mirabilem annectit. Tertio à dicta regula excipit. Sed a ibi, eo aūt. tertia ibi excipitur. Hæc distinctio nō placet mihi, qa ille nō sunt partes principales, vt j. patebit. ideo sic diuido. Quia primo regulā, per quam declarat vbi possit qs conueniri rōne delicti, contractus, vel quasi, alia causa. Secō illā regulā inferēdo dicit procedere, vbi ambę partes principales sunt præsentes. Tertio remouet dubiū declarando, qd fiendū vbi præsens conuentus nolat absentē in iudicio, cuius nomine dicit se fecisse. secunda ibi, si ergo. tertia ibi: eo aūt casu. Hæc tertia subdiuiditur in sex partes, quia primo mandat inducias dari ad notificandum nominato per couentū. Secō declarat qd fiendum illo nominato non veniente. Tertio qd fiendū neutro eorū. finaliā to, & innoiato veniente. Quarto excipit vnū casum, in quo processus differt ꝓp absentiā. Quinto qd sit fiendū cōtra accusatorē nō venientē. Sexto punit modū in iudicijs dandis ad veniendum, vel se præsentandū. Septima ibi: sed si neq; tertia ibi, si nec ipse quarta ibi, si nec accusator. quinta ibi, excipitur. sexta ibi, inducias. Prima vero. h. d. In loco delicti, vel quasi, contractus, vel quasi, vbi res existit de cuius dāio, vel possessione quæritur, quis conuenīri pōt omni priuilegio in corpore iuris non clauso reiecto. h. d. vsque ad ver. eo aūt. Expone literam ibi. & illic subaudi vel i scripto, vel cō suetudinario. Ibi priuilegio in corpore iuris non clauso. nec ob. ex hoc principio, qđ contractus, vel quasi, delicta, vel quasi exequantur quò ad ius fori. Si vero quo ad ius remissionis, de vt dixi. §. eo.
1 Li. in pe. q. Alia no. quæ dixi in summario. † Opp. quod text. in prin. sit nugatorius cōtra. §. quib. de no. C. cōp. & cōtra Lampliorem. §. in refutatorijs. j. de app. dum hic dicit (in quo quis delinquit, aut reus sit criminis) nā vbi quis delinquit reus est criminis, vt §. eo. l. j. Sol. qđ ad aliū intellectū loquitur hæc litera, quā. l. j. Nam ibi quò ad conuentionem criminalem tantum, hic quò ad ciuilē, & quò ad criminalem, nedum vbi delingt possit criminaliter accusari, sed etiam si ex delicto agitur, & videtur ibi. quòd possit ciuiliter conueniri, & hoc fm no. Vel dicit gl. quod vbi delinquit intelligitur sine animo, intellige tamen aliqua culpa præcedēte. & quod sequitur, vel reus sit, intelligitur quando delinquit ex animo. vt j. ad l. cor. de sica. l. j. Et pro hac differentia facit diffinitio legis posita. ff. de le. l. j. ibi delictorum quæ sponte, vel ignorantia contrahuntur &c. & cum ista glo. concor. alia posita §. si aduer. delict. l. j. Vel solue aliter contrarium, sed hic non facit differentiam inter delictum, & crimen, sed locū ubi delinquit, vel vbi sit, id est reperitur criminosus. & intelligite reperitur fm q dixi §. eo. l. j. & 2. fm Cy. & vtraq; bona. Opp. ij. eodem modo. nam si agitur de terminis agitur de proprietate, vel possessione, qa ad hunc finem impo nuntur termini, vt ff. fi. regū. l. j. & per totū Sol. exponendo, vt in 3. gl. fe. Opp 3. q hoc ius non sit perpetuum, quia sic esset incommutabile, sed hoc falsum. nam quia per principē murari possit, quia etiam nihil perpetuum sub sole, vt in authen. de non alie. §. vt aut. sol. exponendo perpetuū, id est generale, vt in gl. & de huius ver-
2 bi multiplici significato, die, vt no. ff. pro so. l. j. † Opp. 4. quod ex diuersitate locorū nō debeat statui ius diuersum, vt l. superuacuā. de tem. re. cuius cōtrarium hic facit, dū dicit (Si ergo ambæ sint in prouincia) quasi italiam excludat ab hac regula arg. l. cū prætor. in princ. ff. iud. Solu. q ista verba non dixit ad exclusionem italiæ cum in ea non sit diuersa ratio, sed maior, uel eadem, sed quia pro iuticiarum est dña, vt in gl. Opp. v. quod per hanc l. nil noui prouideatur in hoc prin. cum hoc erat prouisum per l. j. sup. eo. Sol. qđ non sic purè, & plenè in glo. magna. in prin. usque ad uersic. item
3 per hoc. † Opp. 6. quod priuilegia debeant seruari, ut §. de episco. & cleri. auth. clericus. & authē. cū. & j. ubi se. uel cla. l. 2. ff. de iud. l. 2. §. legatis. Solu. tribus modis, ut sequitur in ead. glo. Primo quod hęc corrigit illas, quod gloss. reprobat, & bñ. Secundo qđ priuilegium fori tollit, sed nō tui iudicis, ut in cōtrarijs. & hæc uera. Sed de tali priuilegio non loquitur, cum per delictum fortiatur ibi fo-
4 rum, vt supra eodem. l. j. † Quæro 3. dicit gl. quod priuilegia, quæ in corpore uidentur clausa non cessant, ut in contrarijs. sed extra corpus iuris posita, ut sunt ea, quę quotidie per principes concedūtur bene cessant, ut hic. Hæc uera secundum doct. Sed attende, quòd Papa hoc dictum limitauit, vel declarauit in cap. i. de priu. lib. vi. ibi enim statuit, quod priuilegium cesset in loco delicti, vel contractus tantum, aliàs ubi res extitit extra locum illū, & ideo si habens priuilegium exceptionis velsi tub certo iudice tantum respondere teneatur in loco contractus delicti, uel quasi, illud perdit & coram ordinario conueniri ibi poterit. sed extra illum locū uteutur priuilegio: puta si alibi conueniretur, q ubi deliquisset, uel contraxisset, vel res esset. Nam constat quòd extra locum contractus, vel delicti potest quis de iure alibi conueniri, vt §. eo. l. 1. & §. ti. 2. l. 2. & in alijs locis suo priuilegio uteretur, qđ not. Oppo 7. quòd priuilegium extra corpus iuris non cesset, cū per rescriptum principis quis trahi possit ad extraordinarium iudicem, ut §. de dila. l. si quando. & in auth. quod fieri. Solu. vt in glo. ꝓ ibi in actore: hic in reo, qui non potest per eius priuilegium declinare forum delicti, contractus, vel rei petitæ, an tamen illa sit correcta, dic, vt dixi in d. l. si quādo. Opp. 8. quòd etiam reus cœlesti oraculo. vt §. de iur. om. iud. l. in criminali. Solu. quòd illa est correcta per istam, quod est verum, nisi in rescripto specialiter esset sublata lista. Opp. 9. quòd priuilegium profit, ut hic in uersi. excipitur dicit glo. quod ille casus excipitur, & sic ibi fallit. sicut in priuilegijs in corpore iuris clausis. Hæc opin. & sol. procedit si intelligimus, quod ille ver. excipiat ad hoc in princi. & intelligatur, quando uocatur cora principe ibi litigaturus, uel eundem intellectum potest dicere, cum de priuilegijs ante hanc legem concessis loquatur, hæc uero de postea concessis in derogationem huius l. vt d. versiculo. excipitur. secus si ante derogationem huius l. non essent concessa, quia illa cessarent, cum hæc lex omni die loquatur, l. arriani. §. de hære. Potes & aliter intelligere uer. excipitur. vt nō excipiat ab hoc prin., sed a proximè ibi dictis, vt qñ reus, vel actor non venit vocatus. ob publicā cām ad principem. nam contumax non debet dici, nec damnari. & tūc quia talis absentia per hanc l. est priuilegiata, potest dici, quòd eius priuilegium est in corpore iuris clausum. Concludo ergo, q hæc l. non tollit priuilegia in corpore iuris clausa. Item nec priuilegium sui iudicis ordinarij loci, vt patet in clericis, de quorum causis laici non possunt cognoscere. Item non tollitur priuilegium eorum, q sunt exempti ab ordinario, nisi in loco delicti, contractus, uel rei, vt d. c. j. de priu. lib. 6. Sali.

§. Eo autem absente, iste uersi. diuiditur i sex partes, vt §. dixi. Pone ea
5 sum in prin. vt j. dicam. † Nota ex prima parte, q datur dilatio ad denunciandum domino. Secundo in uersi. insuper. not. quod dominus ipse absens condemnatur, lite cum eo non contestata. qđ est quid singulare. Tertio. quod condemnato procuratore fit execu io in bonis domini, si procurator non est soluendo, quod est etiam singulare. Quarto ex ver. sed nec ipse. not. quòd in delictis lite non contestata propter absentiam, nihilominus proceditur ad condemnationem. Quinto in eisdem no. quod contumacia habe
a tur pro præsentia. [a] Sexto ex uer. si desit, quod accusatore absente reus absoluitur, & accusator in expensis cōdemnatur. Septimo ex uer. excipitur, quod absentia ex causa publica est priuilegiata, & impedit processum interim fieri, & sententiam ferri. Octauo, quod inducię dantur fm locorum distantiam. concor. §. de dila. l. j. Venio ad apparatum, & quæro de intellectu huius versicu. in prima & secda parte. & sic de eius casus positione. rñ. glo. q antiqui ponebant casum in domino domus, habitante simul in eadem cū inquilinis, ex cuius domo ab vno ex inquilinis est aliquid proiectum, quod læsit, vel damnum intulit transeunti, agit ille actione. l. Aquiliæ, vel actione in factū ex edicto posito. in ti. ff. de his, qui de ie. vel effu. contra deijcientem, & sic ex eius proprio maleficio. ītē agit contra dominum domus, ex quasi maleficio eius resultante ex eo, quòd utitur opera malorum, vt instītu. de obli. quæ ex quasi delicto. §. item exercitor, modo per hanc auth. permittitur inquilino nunciare domino &c. Hanc positionem reprobat glo. quia cū certū sit, q ꝑ si quis deiecit, dominus tenēri nō debet. vt ff. de his. q deie. l. j. §. fin. & l. fe. facit l. j. ff. fur. aduer. nau. cau. & fta. Item alia ratione secundum Iaco. Butr. quia inquilinus iste proprio nomine est conuentus, & ex primo facto, ideo ei nulla est danda dilatio ad denunciandum domino, quia non vt a domino certificetur, quia iam de primo facto est certus, dominus vero est ignorās; nec ut a dño eximatur a iudicio, cū ipse ex primo delicto, & vt prī cipalis est conuentus, vt hic probatur in l. in hoc iudicio. ff. de fer. cor. & fic eximi nō potest, & per ꝓns, nec ex eius persona in dñm fieret executio, vt hęc ista dicit. Alij ergo ponunt sc̄do mō casum, q aliqs deiecit aliū de possessione mādato Titij. V ñ si delector accusēt, vel ciuiliter cōueniat, ci petenti dabitur dilatio ad denūcian
6 dum Titio, & ad vlteriora proceditur, vt in hac litera dicitur. † Ex
b hac lect. no, quòd mandatarius [b] ex delicto conuentus pōt petere dilationem ad denunciandum mandanti. Contra quod facit, quia

ADDITIONES.

a Pro præsentia. Adde Bal. hic, & in l. cum fratrem. in ultima col. j. de his, quibus ut indig. in Spec. de ar. §. 9. verific. quid ergo, & de teste. §. 8. circa princi. & appella. §. 9. uersi. sed cum supra.
b Quod mandatarius. Vide domin. Alex. in l. de pupillo. §. 2. ff. de oper. no. nunc. qđ not. ad intellectum. §. rignum.

quia mandatum non excusat mandatarium, qñ mandatum con-
tinet formam delicti.j.qñ factum quod mãdatur est sui natura pri
ma facie culpabile:vt l.non ideo minus.j̃.de accu.& ibi dixi Et sic
dilatio,vt frustratoria nõ est danda: sed hoc volens Bar. euitare di-
xit. ego intelligo, quando iste mandatarius cõuenitur ciuiliter,nõ
criminaliter, vt ibi. & tali casu quo vnius satisdatio liberat alium,
quia ad rei restitutionem, vel ad interesse agitur, vt ff.de.eo ꝑ quẽ
factum est.l.j.§.si plures.aliàs nec hæc lex defendi potest, qa ex de
licto mandatarii non fieret executio in dominum, nec vnius solu
tio liberaret alium, vt l.adeo.ff de iuris.om.iud. & per consequens
non conueniret huic literæ ĩ ver.neque. Et si dicas ad qd hæc di-
latio datur cum domino veniente non propterea liberetur,vel à iu
dicio eximatur.respon. ipse quod dilatio datur vt per dominum ĩ
suis defensionibus instruatur,& ĩ hoc hæc positio est notabilis, &
alibi non habetur , & pro hoc facit extra. de procu.c. constitutus.
Alij vero posuerunt casum tertio modo in eo,q contraxit alterius
mandato:cui debet dari dilatio ad notificandũ domino.quod ĩtel
lige,vt possit instrui defensionibus domini.arg.d.c. constitutus. &
pro hoc facit quod de fideiussore dicitur,q & alterius mandato di
citur fideiubere.cui expedit prius notificare domino,vt regressum
contra illum possit habere.vt.ff.mand.l.fideiussor. & sic idem vult
hæc gl.in simplici procuratore,quando ex ipso cõtractu potest cõ
uenir ,vt l.sed ĩ ipsum.ff.de insti.in alle.glo.vt. ff.de procurator. q
pro euictione, hęc posito adaptari potest princ.huius ver. sed non
alijs partibus,quæ volunt,quòd executio sententię latę contra cõ
uentum fiat in subsidiũ in dominum,qui nunq̃ fuit ĩ iudicio, vt.j̃.
res ĩter alios acta.p totum.nisi dicas hoc verum, vbi domino fuis-
set notificatũ. arg. eius quod no.gl.ĩ l.venditor.ff.de iudi. & hic. Et
tñ omnino nõ est expeditũ.Ideo alij posuerunt casum ĩ ꝓcuratore
constituto ad accipiendum pecuniam mutuam,cui nõ vnius tm̃
eorũ contemplatione fuit pecunia mutuo data,sed amborum,vñ
vterq; tenetur.vt.s̃.si tu.vel eu.iterue.l.2.& ff.de neg.ge.l.si pupilli.
7 §.j.& contra vtrunque proceditur eo modo, quo hic dr̃.† Ex ista
lec.colligit Bar.quòd quia isti vidẽtur socij eiusdem obligationis
q soluit debet habere dilationem ad denunciandum socio,cuius
æquè principaliter interest.ꝙ intellige, vt possit instrui in defensio
nibus,nõ vt ab obligatione eximatur,nec etiam quo ad executio
nem sententiæ contra vnum latæ contra alium fiendam.ar.j̃.qui-
res iud.non no.per totum.Alij vero vt Io.posuerunt casum quin-
to in fideiussore de iudicio sisti.qui conuento principali, & nõ cõ-
parente,conuenitur ad interesse. petit dilationem ad denuncian-
dum domino , vt ueniat causam defensurus , & liberetur fideius-
sor.Dño autem non veniente proceditur ad condemnationem
fideiussoris,in subsidium fit executio contra dñm.Prima pars quò
ad ambas partes probatur.j̃.de fi.l.sancimus. Scd̃a pars ꝓbat̃ hic,
& ideo additur illi legi.Et pro hoc etiam facit.ff.man.l.idemq;.§.
gñaliter.in fi.per quem tex.habes,quod etiam fideiussori ꝯctus di-
8 latio ad denunciandum dño vr̃ dari debere.† Hæc lec.reprobatur
per aliquos ista ratione,qa dicere,ꝙ sñia lata contra fideiussorem
mandetur executioni contra dñm vr̃ contra.l.2.j̃.qui.res iudi. nõ
no.Sed adhuc sustineri potest,quòd illa.l.fallit in aliquibus casib⁹,
vt ibi not.& iste addatur illis,& est ratio,quia dñs ipse promisit si-
stere , & quia non steterit, fideiussor conuenitur,& loco principalis
subrogatur,vnde quælibet promissio est iudicialis, & de ea iudici
constat,& in ea venit æstimatio rei petitæ. In hac ergo fideiussio
ne sit spãle.& pro hoc per istam.l.inducitur. vide rñ licèt sic defen
di possit tñ non benè applaudet huic literæ, quia non de fideius-
sore,sed de curatore,vel conductore loquitur,vel de similibus per
sonis,vt in corpore patet,nisi dicas,quod iste curator , vel condu-
ctor pro illo fideiussit. Alij dixerunt,ꝙ hic potest poni casus in eo
dem fideiussore domini defensione suscipiente causa principali,
cum satisdatione iu.so.quod potest,vt d.l.sancimus.& idem dicũt
in quocunq; alio volẽte alium defendere, & satisdare,ut ei peten
ti detur dilatio ad denunciandum dño, vt veniat , vel istũ procura
torem constituat,vel alium procuratorem ordinet, vt dicit tex. in
9 corpore,q clarius loquitur,q̃ hic.† Contra hanc positionẽ arguit
gl.qa ſm hoc sequeretur , qđ inuitum quis defendere non possit
qđ est ꝯ.l.solutionẽ.ff.de sol.rñ.gl.qđ illi legi in hac parte est dero
gatum,& sic hæc corrigit illã,& hęc fuit opi.quorundã,q̃ gl repro
bat in cor.qa legũ correctio est euitãda,iõ ibidẽ dicit,ꝙ ibi loquit̃
qñ aĩo nouandi volebat suscipere iudiciũ,hic qñ nõ animo nouã
di.hanc positionem tenet gl.in cor.sed ꝯ eam facit, quia dño nihil
mittente ꝯ istam defensionẽ proceditur, & si condemnat̃, & non
reperitur soluendo,fit in subsidium executio in bonis absentis,qđ
vr̃ ꝯ omnia iura.qđ probatur à diuisione.Quia aut dicemus,ꝙ iste
fideiussor hr̃ loco veri ꝓcuratoris sic à lege repręsentati,tunc sñia
lata ꝯ eũ non debet mitti executioni in bonis eius.vt. ff. de procu.
l.Plautius.Aut dicemus nõ haberi loco ueri procuratoris , sed de-
a fensoris tm̃,tunc sñia ꝯ eum lata non præiudicat dño [a] vt.ff.de ꝓc.
l.si procurator meus.circa fi.& sic nec in subsidiũ in bonis dñi est
executio mandanda,sed gl.hic in cor.hoc voluit euitare , & ibi di
cit,ꝙ sñia contra defensorẽ lata in bonis eius mittitur executioni,
& si quid deest mittitur executioni in bonis dñi cõdemnati.inde
uero sñia contra defensorem lata, sed propria dñi in illo residuo
contra dñm mandatur executioni,& ita intelligit hũc tex. & tex.
in corpore.& idem dicit gl.3. q̃ sequitur istam,& per hunc modũ
defensata est hæc lect.Sed vltramontani dicunt, ꝙ non benè ap-
plaudet huic literæ,quia non tam in defensore, q̃ in conuento ex
proprio facto,ideo ponunt casum.ꝙ dum paterf.sic absentare vel-
let,dixit eius procuratori castaldioni,vel gestori , ꝙ pro eorũ sñia
acciperẽt ligna de certo nemore,quod suum erat, vel aliud ius ha
bebat,ex quo hoc sibi licebat. Procurator vero , vel aliquis ex præ
dictis fuit conuentus ab eo,qui dñm nemoris se dicit. nominat in
cisor patremfa.in iudicio.& tempus ad denũciandum petit. & di
citur,ꝙ dilatio danda est,vt vel veniat defensurus,vel hunc procu
ratorem constituat,vel alium de quo magis confidat. contra hũc
qui ligna incidit proceditur, sed non ex dolo,sed de bona fide fe-
cerit vt ad l.Aquil.l.in l.aquil.& si obnoxij reperiuntur secundum
naturã delicti condemnantur similiter, & paterfa si obnoxius re-
peritur.addunt ꝓ eo,quod si iste ꝓcurator , gubernator, uel gestor
soluerit,regressum cõtra dñm habebit.Et iste intellectus verus est
in se,sed non propterea ex toto literæ applaudet positæ in corpo-
re,& maxime in ver.si uero nec ipse apparuerit. qui uidetur velle,
ꝙ dñs à principio fuerit in iudicio.tñ hæc,& duæ præcedẽtes sunt
10 meliores.† Lecturis sic declaratis prosequor aliàs gl. & opp. dici-
tur hic in uersi.in supra.ꝙ dñs absens insuper condemnatur in eo,
in quo apparet obnoxius,ex quo seqtur ꝙ lite nõ contest. contra
eum proceditur ad diffinitiuam.quod est contra.l.properandum.
§.j.sup.de iudi.& contra l.fi.§.illud.j̃.de tẽp.ap.respon.gl.ꝙ hic spe
ciale,& sic aliàs est speciale in causa appellationis , vt d.§.illud.Et
dicit gl.hic habetur pro quasi contestata,ut & aliàs dicitur in l.2.j̃.
ubi in rem actio.& ꝙ hic habeatur pro quasi cõtestata. probat gl.
qa tex.in corpore dicit,ꝙ proceditur contra absentem secundum
schema,quod ermodicium appellatur.Et hęc quasi contestatio in
surgit ex eo,quia cum dñs receperit literas ab isto præsente cõuẽ.
to,& eum non prohibuit,admisisse eum ur̃,& de eius defensione
contentasse.ar.ff.ad mace.l.si filius. la 2. & ff. fur. aduer. nau.l.j.in
11 fi.& ita dicit gl.† Sed tunc op.2.si dñs,cui notificatur per istas lite
ras,istum non prohibuit , sed admisisse ur̃. ergo proprio nomine
damnari non debuit,sed quasi procuratorio, & sic in eum non de
bet illa fieri executio,ut l.Plautius.s̃.de procur.Sol.ꝙ ratione pro-
prij facti condẽnatur,& hæc sñia in eius bonis executioni mãdat̃.
Itẽ dñs ꝯdemnatur lite quasi conte.contra eum mediante conte.
facta cõtra ipsum principalem,& hæc sñia mittitur executioni in
bonis ipsius dñi.duæ ergo sequuntur sententiæ,& in eadem instã
tia,& una contra unum & alia contra alium,& secunda executio
ni mandat̃,& in subsidium primæ quasi illius sequelæ,& quia con
testatio uera facta contra præsentem,& quasi contestationis con-
tra absentem.& sic secunda procedit ex prima,ideo illa ut poten-
tior,& ut agens per prius mandat primo executioni , & in eo qđ
deest fit executio sñiæ ꝯ dñm latę.ut no.in gl.sc.Op.3. ꝙ dñs diffi-
nitiuè damnari nõ dẽat,ut j̃.ubi in rem act.ad l.2.ad fi. Nã & hæc.
l.loquitur,etiam ubi agitur in rẽ sicut ibi,ut patet hic in prin. Sol.
12 ſm Ia.Bu.& Cy.hic erat qui defendebat dñm , ibi secus. † Opp.4.
nam & hic si dñs non defendatur,adhuc ur̃,ꝙ ad diffinitiuam pro
ceditur ut hic in uersi.nec ipse.Sol.ꝙ ubi non defenditur,debet di
stingui.aut agitur in rem,& serua dictam.l.2.Aut in personam , &
tunc lis non est conte.& tunc ad diffinitiuam non proceditur, sed
fit missio in possessionem pro mensura debiti.Aut est cõte.& tũc
aut liquet de cã,& ꝓcedit̃ ad diffinitiuã.Aut nõ liquet đ cã, & tũc
dicit gl.ꝙ ad diffinitiuã non proceditur,sed ad missionem tm̃.ut.s̃.
de iudic:l.properandum.§.j.& 2.& de hoc dic plenius, ut ibi dixi.
13 † Opp.5. contra uer.quod si dixit.quod actore absente non ferat̃
absolutoria diffinitiua,ut d.l.properandum.§.j.Solu.aut lis est con
testa.& tunc ad diffinitiuam potest procedi,secundum quod dixi
in d.§.j.aut non est conte.& tunc si reus uult,ꝙ procedatur secun
dum formam auth.qui semel.j̃.quomodo & quando iu.& tũc ad
diffinitiuam potest ꝑueniri,ut ibi.aliàs feretur absolutoria ab ob-
seruatione iudicij. & hoc uult gl. super uerbo,absoluitur. Venio
ad uer.excipitur.qui habet duas lec.una ponitur in gl.ut legatur cũ
princi. Alia est,q̃ s̃.posui ut legatur,ut iacet,excipit a ꝓxime dictis,
& quælibet bona.Sed op. ꝙ hæc conuocatio ad principem facta
nõ ei prosit,vt ĩ corpore eo.§.hanc dicentes.Sol. ꝙ qdam fateban
tur dicẽtes, ꝙ imperator statim postea se correxit,ꝙ truffa est ar.
l.nam ad ea.ff.de.condi.& dem. Ideo dic , ut seqtur in gl.quia iste
uersi.remanet, ut exceptio cõis ĩ omnibus ad principem uocat̃s
locum habeat,& tanq̃ in iure scripta.sed §.hanc dicentes. solũ no
minat ꝑsonas aliquas,quæ priuilegia multa habent extra corpus
iuris clausa,quæ in eis non prosunt, ut s̃.dixi.& illas personas ideo
nominat , quia de eis magis dubitari potuisset , ut in glo. Vltimo
gl.enumerat quædam specialia,quæ uide & s̃.latius declaraui.

ADDITIO.

a Non præiudicat domino. Facit iste tex.cum gl. vtrum condemnato fideiussore videatur condemnatus dominus,de quo dic ut per gl.fin.secundum Ang.ibi & Bal.in l.in causę.§.1.ff.de neg.ge & in l.licet.sup.de procu.in fi.Celsus.

Vbi agi oportet de possessione. Tit. XVI.

LEX PRIMA.

1 *Possessionis turbatio ubi fieri posit*
2 *Maleficium punitur à potestate loci, in quo committitur.*

Vbi

1 Vbi aut. Violentia tractatur , vbi possessio est sita , vel vi-
olentia illata.hoc dicit.† No.ꝙ turbatio possessio
nis põt alibi fieri,quã in possessione fundi.Contra quod oppo.qua
si hoc sit impossibile de natura,& sic l.non debeat,nec possit fieri,
vt ff.de adop.l.ado.Sol.primo,quod quidã nõ videntes , qũo fieri
possit.resoluũt disiunctiuam hic positam in declaratiuam ,id est,
sed isti violant literam.ideo glo.legit hanc literam disiunctiuè , vt
iacet,& ponit exemplum,si habeo possessionem Mutinæ, & cum
uolo ire ad eam,tu me in districtu Bon.detinuisti,ne ad eam irem.
Si enim suspicor me posse repelli,perdo possessionem in Bon.vt ff.
de vi,& vi arma.l.j.§.interdictum autem hic.& ideo pro tali vi agã
interdicto vnde vi ad recuperandam possessionem in Bon. vbi de
violentia est facta,vel in Mutina vbi res existit,& hoc est notabile
2 dictum.† Et ex hac gl.not.quòd maleficium cõmissum ĩ districtu
alicuius ciuitatis,potest puniri per potestatem illius ciuitatis. Item
ex ea collige bonum arg.quòd si existens in vno territorio,sagittat
in alium existentem in alio territorio , vel cum lancea , vel iaculo
a eum percutit,quòd in quolibet territorio accusari potest [a] vel de
maleficio puniri potest.sed de hoc remitto ad ea,quæ scripsi.de ac
cu.l.in causis.versi.quero qd in balistante.Contra tamen,hæc glo.
opp.sic de contractibus ad delicta est argumentatio bona.vt l.om
ne.ff.de iudi.sed in contractibus inspicitur locus destinatę solutio
nis,vt ibi possit cõueniri,& nõ locus contractus.vt l.contraxisse.&
ff.de act.& obl.quasi locus solutionis sit locus finis, & effectus illi⁹
cõtractus:ergo idem in delictis,vt locus,vbi possessio posita est,tan
tum consideretur,quia in eum effectus violentiæ dirigitur. Solu.
Pet.quòd de contractibus ad delicta arguitur , quando est eadem
ratio,non diuersa. vt est in casu nostro.nam contractus secundum
l.fiunt,& facti sortiuntur iuris effectum , ideo illum inspicimus at
delicta.contra l.fiunt,& nullum iuris sortiuntur effectum.Et ideo
nedum locus possessionis , sed violentiæ inspicitur,ut hic.Aliq tñ
dixerunt,quòd in contractibus vterq; locus inspicitur,& tunc op.
nullo modo ob. circa qđ vide.j̃.ti.ij.l.j. vbi gl. tangit & ibi dicam.

ADDITIO.

a Accusari potest. Vide Bal.in l.neganda.in 6.col. ver. forma quęstionis.j̃. qui accu.non pos.& adde no.extra de fo.comp.c.postulasti.& c.fin.
† Tu vide de hoc Io.An.disputantem hanc q.in reg. in obscuris in mercur.lib. 6.no.Dy.in.l.iurisperitos.§. cum oriundus ff.de excu.tut. Pe.de Anch. inc. postulasti.in repe.illius c.extra de foro compe. & Pau.de Leaza. in quęstone sua incip.episcopus monuit in 1.dubio.Celsus.

Vbi fideicommissum peti oportet Tit. xvii.

LEX PRIMA.

1 *Fideicommissum vbi peti posit.*
2 *Hæres pro soluendo legato, vel fideicommisso, in tribus locis conueniri potest & seq.*

1 FIdeicõmissum. † Vbi hr̃ditas est , ibi fidei commissum peti potest. h.d.
Quæro quid in legato. rñ. vt in gl. Quæro qũo intelligan-
tur hæc uerba,hæreditas relicta est.rñ.ut in gl. quod quidam intel
ligunt. i. vbi factum est testm̃ , quasi videatur ibi defunctus cum
legatarijs contraxisse.quod gl.& doc.reprobant,quia non cum de
functo,sed cum hærede legatarij vñr quasi contrahere, ut ff. ex q-
bus cau.in pos.ea.l.apud Iulianũ.§.fi. & l.se.Ideo dicũt,vbi hæredi-
tas relicta est,id est existit,vt sit tertium adiacens , quod expone,id
est verbũ tertiæ personæ nullius certi actus terminationem con-
tinens.& sic illud verbũ(relicta)coniungit cum illo verbo(hæredi-
tas)nõ cum verbo(existit)& sic ex parte ante non ex parte post il-
lius verbi(existit,)Sed cõtra hoc facit,quia hæreditas est nomen iu
ris,vt.ff.de verb.sig.l.hæreditas.& non occupat locum , & sic non
põt dici quòd in aliquo loco existat.Sol.ꝙ ista verba debẽt intelli
gi,id est vbi maior pars rerum hæreditariarum existat:vt probatur
in l.si fideicommissum.in prin.ff.de iu.& l.sed.& si §.j.ver. sed si ꝓ
ponas.in eo.tit.Nam maior pars habet vim totius , vt l.quod ma-
ior.ff.ad mun. & partem minus potentẽ trahit ad se l. quæritur.ff.
de sta.ho.cum si.Sed iterato oppo.nam per actionem hæreditatis
hæres quasi contrahit cum legatarijs,& ex illo quasi contractu.fit
hæres.& sic locus aditionis debet spectari , non maioris partis pa-
trimonij,sicut in veris contractibus.Sol.quod licèt ex quasi cõtra
ctu prædicto obligetur , tñ à lege prouisum est , vbi petetur ; & sic
obligatus ad soluendum , vbi de iure tenetur, & ad respondendũ
2 eo loco , vbi de iure conueniri potest. † Quæro igitur , vbi hæres
de iure conueniri potest pro solutione legati , vel fideicommissi.
Et dixerunt glo. quòd in tribus locis , videlicet in domicilio hæ-
reditatis,vt.ff.de iud.l.si fideicommissum.§.j.ver.sed & rescriptum.
Item vbi est maior pars hęreditatis,vt hic.& d.l.si fideicõmissum.
in prin.Item vbi res legata existit,vt.ff.de iud.l. sed & si susceperit.
ver.si ca.& ff.de leg.j.l.cum res,circa prin. hoc vltimũ dixerunt gl.
locum habere si rei ven.agat.argum.infra.tit.ij.l.j.& ij.nõ si perso-
sonali,quia tunc tenetur in primis duobus locis. hoc probatur. ff.
3 de iud.l.quod legatum.§.sinautem.& no.ibidem in d.§.si ea.† Sed
meo iudicio etiam si agatur personali , potest conueniri in loco
ubi res est,& per dictum §.si ea.Quia si ibi loqueretur quando rea
li agebatur,maioris fuisset dubitationis ratio ibi posita , cum certi
eramus, quod realis intentatur. ubi res sita est,& sic in l.quod La-
beo.ff.de car.edi.Item probatur ratione. nam testator uidetur ta-
cite uoluisse,quod præstetur ubi est,ut l.cũ res,de leg.j.& ff. de iud.
l.quod agatur.uer.præterea.ibi nisi adiectum &c . ergo & ibi pe-
ti potest,ut d.l.si fidei commissum.in prin.uer.nisi.Hoc potest con
firmari in ea l.quod legã.§.si. attenta implicatiua hic posita , dum
dicit,& peti debet,vbi res est.& sic siue personali,siue reali agatur,
vbi res est peti põt. In hoc tñ est differentia.quia reali conuenitur
etiam si ibi non reperitur , sed non personali.ut.j̃. dicam . Addo
prædictis quartũ locũ, scilicet quando testator iussit , vt certo lo-
co quantitatẽ aliquã soluisset. vt d.l.si fideicõmissum.in prin. Nam
ibi cõueniri põt.quod intelligo si ibi habetur.Et est ratio, quia hæ-
res vr̃ tacitè conuenire cũ legatarijs de soluendo eo loco,quo te-
stator disposuit.& quòd ibi conueniatur, si ibi inueniatur , & non
aliàs.probatur.in l.si hæres,coniuncta l j.ff.de eo quod cer.loco.Et
a hi quatuor loci possunt dici naturales [a] & originarij . Alij tres
possunt addi,qui sunt casuales,& aduentitij, quia per accidens po-
stea facti sunt idonei,videlicet locus vbi soluere incæpit. Item vbi
sponte , & non per errorem respondere incipit. Item ubi legata-
rio soluere promisit. hæc probantur. in d. l. si fideicommissum.§.
fin.& l.seq.in prin.facit pro d.penu s̃.de iur.omn.iud.l.1.& pro vlti
4 mo.ff.de act.& ob.l.contraxisse.† Iuxta prædicta quæro,an in loco
maioris partis patrimonii possit conueniri,si ibi non inueniatur.vi
detur quòd sic.quia ll.indistinctè loquuntur.cõtrariũ puto verius,
scilicet vt demum conueniatur,si ibi inueniatur . Nam ibi forum
sortitur,quia ibi quasi contraxisse videtur,sed qñ forũ quis sortitur
per verum contractum,non potest conueniri nisi ibi reperiatur, vt
plenè scripsi in l.2 s̃.de iur.omn.iud. ergo & idem in hoc quasi cõ-
tractu,& ita intelligo.ll.de ista materia loquentes, & hæc videtur
5 mihi mens earum,sed doctores pede sicco pertransierunt.† Quæ-
ro,maior pars patrimonij hæreditatis in vno loco extitit tempore
mortis defuncti,& aditionis hæreditatis . sed nunc cum conueni-
tur , non est ibi maior pars,sed alibi. Puto locum, vbi prius maior
pars erat,considerari,tanquam originarium.ar.l.cum res.ver. sed si
6 alibi de leg.1.† Viso in quo loco peti potest, videamus in quo loco
solui potest, vel debet.& si quidem testator certo loco præstari di
xit,illum serua.Item si non dixit,sed presumptio est, quòd sic vo-
luit, vt hæc duo ad literam patent in d.l. cum res. circa prin. Præ-
sumptio autẽ est,vbi certa species est,vt ibi solui voluit, vbi relicta
est,vt d.l.cum res , & ff.de iud.l.si fideicommissum.in prin. Item si
quantitas legetur,vt species,secus si vt pars certæ speciei, vt eo.li.l.
quod legatur.§.præterea.Item si legatur,ut quantitas: sed ex gene-
re comparationis,vel mensuræ colligatur,vt in loco mensuræ,vel
comparationis soluatur, vt l.sed & si susceperit.§. 1.Vbi autẽ hæc
cessent,& quantitas legatur,vt quantitas,vel genus,vt genus,tunc
ubi prestari debet,conueniri potest, seu conuentus est , vbi autem
conueniri potest,supra dictum est.

ADDITIO.

a Naturales. Adde Soc consi. 180. inci. circa primam qõ. versi. 1. quia in 2. parte char. 206.quod duo domicilia concurrunt naturale scilicet, & accidentale, & sic potius naturale,quam accidentale attendi debet & ibi quòd domicilium paternę,vel auię,videtur non posse mutari.

Vbi conueniatur qui certo loco dare promittit. Tit. xviii.

LEX PRIMA.

1 *Arbitraria dictio, an sit nomen actionis.*
2 *Actio arbitraria quæ dicatur.*
3 *Species derogat generi.*
4 *Contrahens vbi conueniri posit.*
5 *Actoris, & rei diuersa est ratio.*

a QVi certo loc. [a] Promittẽs certo loco se soluturũ,põt ĩ alieno ꝯue
niri arbitraria loci.ĩ qua venit iteresse vtriusq;.s.
1 actoris & rei.h.d.† Quero, an hic nomẽ arbitra-
ria sit ꝓpriũ nomẽ actionis rñ.vt ĩ gloss. ꝙ non,
qa adiectio qdã,qa actio q̃ cõpetit ẽ arbitraria ꝓ
2 pter locũ.† Quæro igit̃, quo noĩe nuncupet̃. rñ-
d.ꝙ variat̃,ſm ꝯctũ,ex quo nascit̃.Et ideo dicit gl.qđ hęc actio ha
bet locũ ĩ trib⁹ casibus scilicet,vbi qd promittit̃ certo loco dari,vt
hic,& ff.eod.l.2.§.Itẽ ubi legat̃ qd certo loco soluẽdũ,ut ff.eo. l 2.
§.si hr̃s.Itẽ ubi mutuat̃ pecunia certo loco reddenda, vt ff.eo.l.aut
si mutua.Adde & quartũ,si qs ꝑ se,vel ꝑ alio cõstituat se certo lo
co soluturũ,ut ff.đ ꝯsti.pe.l.si duo.§.1.His.n. quatuor casib⁹ actio,
q̃ orit̃ vel ex illo ꝯctu , uel quasi , est arbitraria ꝑp locum,& sunt
quatuor actiones stricti iuris , & extra illas in contractibus stricti
iuris actio non est arbitraria propter locum , licèt alia de causa
quandoque sit arbitraria. institutio. de actio.§.præterea. Sunt &
actiones bonæfidei , & illę propter locum , & sic per accidens
non sunt arbitrarię,sed sui natura sic,& ex natura actionis petitur
in-

ADDITIO.

a Qui certo loco.Sed qd si solutio est ꝓmissa & in loco cõtractus & in loco domicilii,cui loco attribui debeat dic,ꝙ illi ĩ quo cõcurrit ratio potentior, vt ꝑ d. Soc.cõs.175.ici,uiso testamẽto.ver.solũ vr̃,cũ uers.seq.ĩ 2.parte char.47.& qñ solut.fieri debeat,an loc⁹ originis sit attendẽdus,vid̃ ꝑ pfatũ Soc.cons. 247.ici circa primũ cõsultationis articulũ,versi.3,ea dẽ conclusio in d.parte char.142

intereſſe.ut ff.eo.l.in bonæfidei,non propter locum. Quæro ſcđo an in quocunq; alio loco poſſit conueniri,& uſ quòd ſic,per hanc l.& per l.j.ff.eo.quę indefinitè,& ſimpliciter loquuntur. glo.determinat oppoſitũ.vt intelligatur inquoliber alio loco idoneo. Nam & alius de generali ſermone excipitur,& de habili intelligitur,ut ff.de mun.& ho.l. vt gradatim.§.ſed ſi lege.Primam partem tenet Bar.ff.eo.l.j.primo per generalitatem legum hic in gl.alleg. ea.l.q certo.ff.de condi.inde.l.ſi duo.§.j.ff.de conſti. pec. & l.eum qui. ff. de iud.quibus ſ'm enim non eſt ſufficienter rãſum.Cum aũt demũ ſermo generalis recipit limitationem de habilitate, qñ ſermo generalis continet diſpoſitionem noui actus,vel noui iuris:ſecus,qñ iuris,vel actus iam conceſſi diſpoſitionem continet. Nam tũc nõ recipit limitationem de habilitate,& pro hoc allegat tex. cum gl. ff.de ope. no.nun.l.j.nunciatio. vbi gl. exponit, vbi omnibus dieb. ſcilicet.etiam feriatis,& ita no.ibi Ia.de Are.qui illud notabile colligit ex tex.pro quo ſatis melius facit auth.omnes peregrini.ſ.cõia de ſuc.Secundo inducit pro ſimili quod de fugitiuo dr̃,qui vbicunque reperitur conuenitur.vt.ſ.vbi cau.ſta.l.j. & ſ.vbi decur.vel cohor.l.j.Iſte autem vr̃ fugitiuus à loco,in quo promiſit ſoluere. vt ff. eo.l.j.ergo &c.Tertio, quia ſi alibi conuenitur, quàm in loco ſolutionis,habetur eius ratiõ, vt hic.& ff.eo.l.2.in prin. Sed hoc non poteſt euenire,niſi quia grauatur in hoc,quia alibi conuenitur.Sed grauamen nullum eſſet,ſi in loco aliàs habili& ideoneo duntaxat conueniri poſſet. ergo &c.Ego ſto cum gl. quam fuerunt ſequuti communiter patres noſtri antiqui.& moueor. Primo per tex.l. hæres abſens.§.fin.de iud.vbi caſus non cauillando illam literam, quia Bar.nititur cauillare,& ſuper ea diuinare.Secundo per hunc rex.qui tex.dixit, & in alio loco quem pondero,quia nõ omnem locum includit,ſed potius aliquos excludit,quia particulare ſignũ eſt dictio, alius, & eodem modo loquitur tex.ff. eo.l.j.& eſt multiplicatiuum ſimilium tion diſſimilium, vt no.glo.j. de ſer.fug.l.ſi fugitiui.in gl.& in auth. ex' teſtamento.ſ.de col.Et ſic intelligitur
3 de alio loco in quo forum ſortiatur.† Et nimirum , quia ubi præcedit ſpecies,& ſequitur genus, ipſum genus reſtringitur ſecundũ qualitatem ſpeciei præcedentis.vt ff.de vi.tri.& ole.leg.l. fin.§. qui dulcia.Tertio, per rationem dubitandi quam ll. in iſta materia, quæ voluerunt excludere, quæ ponitur in l. qui certi. ff. de condi.inde. & in l.j.ff.eo.ti.ſuit enim ratio dubitandi: quia videbatur, quia promiſſor non põt aliquo loco ſ'ueniri,quàm in eo in quem deſtinata erat ſol.ſed quia fortè nunquam veniret ad illum locũ, dixit, q' & alio loco conueniri poſſet. quod debet intelligi habili propter rationem annexam.Et licèt quædam.ll. ſimpliciter dicãt quòd quolibet loco conueniri poteſt, vt l.eum qui.ff.de iud.l. qui certo.ff.de condi.inde.& l.ſi duo.§.j.ff.de conſt.pec. tamen intelligi debent aliàs,& idoneo, & habili propter rationem reſtrictiuã poſitam in d.l.qui certo.& l.j.ff.eod̃. Nam & vna lex trahitur ad aliam,& ab illa determinationem recipit,vt.l.nam & poſteriores. ff.de legi.& propter regulam,quæ eſt,vt generalis ſermo ſecundũ iura reſtringatur de habili intelligatur.vt l.vt gradatim.§. ſed ſi lege.ff.de mu.& ho.& potiſſime, quia reſtrictio fit ſalua ratione recti ſermonis vt dixi i alia materia, ſcilicet i l.ſi de certa.ſ. đ tranſa. Non ob.quod ipſe dicit,quòd reſtrictio non debet fieri,qñ diſpoſitio eſt de actu,iam conceſſo.quia illud verũ, qñ eſt diſpoſitio extenſiua actus iam conceſſi,propter ſe,nõ propter aliud. In caſu vero noſtro non eſt extenſiua, ſed remotiua dubij, & propter aliud euenit non propter ſe.vnde nõ extendit,nec tam diſponit, q' q' in iam diſpoſito permanet,& conſiſtit. Non ob. aliud quod de fugitiuo dicit,quia fugitiuus non eſt qui domicilium habet,'& in eo permanet.aliàs vagabundus diceretur qui vbique poſſet conueniri,vt dixi.ſup.ti. 2.l.j.Non ob.aliud,dum dicit quòd non grauatur ſi in dominio ſuo conueniat, q' a non verum reſpectu conuentionis, ſed ſolutionis ſic; ideo illo reſpectu habetur ratio ſtũ intereſſe.pa-
4 ter igitur quod vera eſt concluſio gl.† Quæro.3.an locus, in quo contraxit,dum alibi ſolutionem deſtinauit,ſit idoneus , vt ibi conueniri poſſit.ſo.quod non per l.contraxiſſe.ff.de act, & obl. & per l.pe.ff.eo. Alij contra per l.hæres abſens.§.fi.& l.ſeq-ff. de iudi. Sed gl.ibi firmat opi.Io.& pro illa parte fortius facit text. ff. de bo.aut. iu.poſſ.l.3.qui dicit.quòd non intelligitur ibi contraxiſſe , ſed in loco deſtinatę ſolutionis,& ſic ibi vr̃ caſus apertus.pro hoc etiam videtur caſus in d.l.hæres abſens.in duobus locis. videlicet in ver. p uide.& in uerſ.ſi. Nã ibi in prouincia exiſtens promiſit ſoluere in italia,& tamen ibi litera dicit,quòd in prouincia non poteſt cõueniri,niſi ibi ſit domiciliũ,non ergo ratione contractus,ſed domicilij ibi poteſt conueniri.Hanc partem tenuerunt vltramontani ſpecialiter per l.quæro;ff.de ſol.& illa etiã valdè benè facit.Sed in oppoſitum etiã fortiter facit.ff.de admi.tut.l. Titium & Meuium.§. tutores.Item facit talis ratio, vt in loco deſtinatę ſolutionis intelligatur contraxiſſe.vt in d.l.3.& ſic iuris fictione,vel intellectu.Ali bi ergo verè,igitur vtrobiq; vt ſic fictum nõ extinguat verum, & ne inducta in fauorem creditoris retorqueatur in eius læſionem Confirmatur tertio per ſimile,quod habetur in tex.& gl.ſup.ti. 2.l. vn. vbi nedum locus poſſeſſionis , in quem effectus violentiæ dirigitur,ſed etiam locus commiſſæ violentiæ, cum a delictis arguatur ad contractus.l.omnem.ff.de iudi.& ibi not. Item per aliud ſimile.nam pro re certo loco legata hæres conueniri poteſt in loco ſui domicilii,& de hoc nihil ad nos.Itẽ in loco, vbi eſt maior pars hæreditatis:quia ibi dicitur quaſi contrahere.Item in loco, vbi debeſ res legata:vt no.in l.quod legatur.ff.de iud.l.cum res. in princ. de leg.i.& plene dixi in præcedenti ti.Et ſic ex his patet,quòd locꝰ ſolutionis deſtinatæ nõ impedit nedum,locum domicilij;ſed nec quaſi contractus,& ſi hoc in quaſi contractu , idem dicendum videtur in vero contractu,quia opi.Io.An.eſt communis. Ideo cogitandum eſt de ſolutionibus ad prædicta,quia ſubtiliter intuenti vi debuntur difficiles.Et mihi videtur,quòd ad §. tutores. ſit reſponſio,q' ibi ad alium effet conſiderandum, an contractus ſit prouincialis,vel italicus:ſcilicet vt cognoſcatur, cui competit ius exigendi,vel non.i.an adminiſtratoribus italicis,vel prouincialibus, & in telligas contractum eſſe prouincialem ; quia factum de rebus ad prouincialem adminiſtratorem ſpectantibus,licèt ſolutio in italia fuerit deſtinata.In italia autem fiat exactio ratione contractus,ſed per prouinciales adminiſtratores,& pro d.l.quæro.ff.de ſol. Ad ſecundum rñ.q' fictum impedit conſiderari verum,vt patet in fictio ne poſtliminij. l. Cor. nec inducta in fauorem retorqueantur iſto caſu in læſionem . quia is certo loco ſibi dari ſtipulatus fuerat,ſic voluit prout lex de contractu illo diſponit. Ad ſecundum de ſimili.l.j.ſ.ti.2.fol.vt ibi ſcripſi,ſecundum Pe. vel aliter per violentiã locus violentiæ,& iuriſdictio iudicis turbatur, & initiriam patitur per cõtractum ſequutum.Ad quartum de legato in certo loco ſoluendo relicto,q' fortius vrget.reſpon. q' illa diſpoſitio de ſoluendo certo loco a defuncti voluntate proceſſit,& locus maioris partis hæreditatis ex diſpoſitione.l. vel ex quaſi contractu hæreditatis vterque locus ab eadem perſona, & eodem fonte non proc e-
5 dit.Vel dic, qđ in vltimis voluntatibus eſt ſpeciale , vt pleniorem fortiantur effectum , vt l. in teſtamentis.ff. de re iudi. † Quæro 4. an utriuſque factoris,& rei ſimul poſſit ratio haberi ratione loci, & dicit Iac. & Pet. qđ non, quia duo ſ'tia non poſſunt eſſe ſimul vera, vt ff.de ver.ſig.l.ille aut ille. & ſic videbatur eis impoſſibile , q' ſimul poſſit intereſſe vtriuſq;e,ſed gl.tenet contrarium , & benè ſecundum Io.Et pone exemplum, ſi actor in loco deſtinato re nebatur ad tantundem ſub pœna.x. in quam incidit, quia reus ibi non ſoluit,nunc cõuenitur reus in ſuo domicilio , & intereſt eius. Quinto;q' a res minus valet in loco ſolutioni deſtinato vtriuſq; rõ habebitur,& pro rata unum intereſſe cum alio confundetur , ſeu compenſabitur , & reſiduum præſtabitur. & ita ceſſat omnis contrarietas,& repugnantia.ita no.ff.eo.l.2. in prin. & potes addere q' ibi not.Vltimo per hanc l.probatur, q' in contractibus non ſtat remiſſio,vt plenius dixi.ſ.ti.3.l.j. Sal.

Vbi in rem actio debeat exerceri. Tit. xix.

LEX PRIMA.

1 *Rei uendicatio contra poſſeſſorem datur.*
2 *Quæſtiones inter coniunctos uertentes compromittuntur in arbitratores.*
3 *Venditor iudicium ſuſcipit,actore inuito.*

IN rem actio. Primo dictum premittit.Secundo infert deciſionẽ quæſiti.Tertio cõ ſulit quærenti,ſeu nouum dubium remouet, ſecunda ibi , fruſtra.tertia ibi,non ſi.Actio in rem exercetur contra poſſeſſorẽ, & venditor emptorem legitimè denunciantem debet defendere
1 in illius foro,non proprio.h.d. † No. quod rei vendicatio datur ꝫ poſſeſſorem.concor.ſupra de ali.iud.nu. cau. l.j. de hoc ibi plene ſcripſi.Secundo,quòd forum,quòd non poteſt declinari per conuentum,non poteſt declinari per eius defenſorem, etiam ſi veniat in rem ſuam,quod no.Contra hoc ſecundum opp. ab extra. nam defenſor neceſſarius poteſt opponere exceptionem ex ſui perſona,quam defenſus ex ſui perſona non poteſt,vt ff. mand.l. idemq; §.generaliter. & ff.rem ra.ha.l.procurator ad exhibendum.§.j.Sol. q' exceptiones concernentes defenſionem cauſæ opponit, ut in contrarijs, ſed non immutantes fortum , vel iuriſdictionem vt hic
2 & l.venditor.ff. de iudi.† Et iſta faciunt in argu. ad quæſtionem.
a ſtatuto cauetur, a vt quæſtiones & cauſæ,quæ vertuntur inter conjunctos vſque ad quartum gradum,debeant compromitti in arbitratores , contingit quòd frater cuiuſdam certam rem uendidit , quam eius frater vendicat ab emptore , cuius defenſionem ſuſcipit venditor,& petit cauſam compromitti,ſecundum formam dicti ſtatuti,cui frater cõtradicit,quæritur,an poſſit,& videtur quòd non argu.huius l.& d.l. venditor.Item, quia quaſi procurator emptoris venit,vt no.in d.l.venditor.ergo non debet plus poſſe , quã ille,vt l.ſed & hæ.§.non ſolum.ff. de procura. Item, quia faciendo quod defenſus debuit,& potuit ritè defendi,vt ff. ex quibus cau.in poſſeſſio.eatur.l.ſed hæc.§.recte.& ff.de procu. l. minus. §. primo. Et iudicium detractando non dicitur defendere. vt ff. ex quibus cauſis maio. l. ait prætor. §. fina. ergo,&c. maxime cum allegans contraria non debeat audiri,vt ff.de furtis.l.prima.cum ſimilibus.

In con-

A D D I T I O.

a Statuto cauetur, Vide poſt Bar.d.Ale.in l.facere poſſe,ff.ſo. ma. uide Ange. in l.ſi cui.§.idem imperator.ff.de accu.& in l.non ſolum.§.q' nulg.ff. de uſuc.& Pet. de Anch.in reg.ea,quæ.de reg.iu.lib.6.

In ſ'riũ determinauit Bar.qa p cõpromiſſum , qđ fit in arbitratorẽ,nõ mutaẽ iudex,nec iuriſdictio. qa arbitramẽtũ eſt qđã tranſactio,ut in auth.ut dif.in.§. t.& ibi not. & in auth. ſi vero cõtigerit. ſ.de iud.Igitur ſi peto cõpromitti i arbitratorem,peto, ut tranſigamus,ſ'm arbitriũ talis,& ſic nõ eſt mutatio iuriſdictionis.& p ꝓs hæc lex.cũ ſi.nõ hẽt obſtare.Succedũt ergo alię leges,q' pmittunt, vt defenſor neceſſarius poſſit ex ſua ꝑſona oẽs exceptiones,& beneficia ei cõpetentia opponere,ut d.l.idẽq.§.gñaliter.& d.l. ꝓcurator & ibi p eũ.Et hic audio,qđ alij Peruſini dicũt oppoſitũ,quia ſi vẽditor nõ põt trãſferre forũ,ut hic.& d.l.uẽditor,multominus ꝑrimere forũ,ſed p talẽ petitionẽ cõpromiſſi ꝓimitur forũ , ergo &c.Scđo qa ſi aliter dicatur ſequtur,qđ actor cogetur ad nouandũ ſ'id,qđ.ſ'.no.in gl.& q' hoc ſequatur,patet,qa ex laudo in forma trãſactionis lato liberaretur defenſus,& incideret actor in nouam obligationẽ , & ſic nõ minus oparetur ſaltẽ in effectu tale cõpromiſſũ,q' nouatio.Hæc pars mihi tutior vr̃ p has , & alias rõnes. ſ. poſitas q'bus addo & iſtas.Nã cãm,ad cuius defenſionẽ iſte uenit, nõ defendit,q' trãſigere q'rit.ut l.tale p'ciũ.§.q' puocauit ff. de pac. imo.allegare vr̃ ꝫigitur nõ audiẽdus,ut ſ'.de fur.l.1.Tale aũt com promiſſũ in amicabiles cõpoſitores factũ hẽt vim trãſactionis. ut ſ.ẽ dictũ.Scđo qa in hac cã nihil petit frater à fratre , nec i eũ ẽ fiẽ da executio,ergo nõ eſt cã cõiunctorũ imediate , nec de ꝑsẽti. & potiſſimè,qa venit,ut q'libet defenſor:licet ex neceſſitate cãtiua , qa de euictione tenetur.Tertio,qa iſta exceptio,priùs ſibi , nõ reo cõpetit,nec de ꝑsẽti hẽt p exiſtentẽ materiã.uñ ei oriri dicã , ergo, &c.Nõ ob.ll.alle.p Bar.qa de alijs defenſionib.& exceptionib.loq tur,Fateor bñ,qđ ſi admiſſus fuiſſet aĩo nouãdi , & tũc exceptionẽ iſtã opponere poſſet ſibi imputaturo,q' eũ admiſit.nam tunc ceſſa-
3 rẽt rõnes ꝓdictæ,ut patebit in ſeq.qõ.† Quæro cũ gl.an actore inuito poſit iſte venditor ſuſcipe iudiciũ.Et gl.ponit opi. & poſita finaliter concludit,qđ ſic in foro emptoris,niſi actor dicat reũ legaliorẽ &c.ut ſ.de proc.l.ult.& no.ff.eo.ti.ſi actor Sed tu dic gl.uerã, ubi nõ animo nouãdi uelit ſuſcipere iudiciũ,aut ubi animo nouãdi,& ſic reũ liberãdi,nõ põt inuito actore,ut ff.man.l. ſi mandato. §.j.uer.at ſi nolit.licèt gl.no.cõtra.in l.ſi liberto.§.fi.ff.de neg.ge. & male.& ibi per doc.& Ia.Bu.& hic per Ia.de Are.& Cy.Nec ob. l. ſolutionem.& iudiciũ.ff.de ſol.Quia fateor,q' inuito reo poteſt ut ibi,non inuito actore,ut d.l.ſi mandato.& rõ diuerſitatis eſt iſta,qa quando non aĩo nouandi,in reũ fit executio,ſed quãdo animo no uandi admiſſus eſt,in eũ defenſorem,qui renouauit fit executio,& non in reum,qui per nouationem liberatur.alias gl.uide per te.

LEX II.

1 *Poſſidens alieno nomine,ſi conueniatur dominum nominare poteſt. & nu. 3.*
2 *Interruptio ſecundi decre.locum non habet in actione reali.*
4 *Debet uerbum neceſſitatem habet.*
5 *Poſſidens alio nomine nominando dominum , quando poſſit iudicium euitare. nu.6.*
7 *Poſſidens alieno nomine ſi conueniatur mixta actione, an poſſit dominum nominare.*
8 *Conuentus in iuribus incorporalibus,an poſſit dominum nominare.*
9 *Denunciatio quomodo fienda ſit.*
10 *Citatio ſola,an ſufficiat ad interruptionem preſcriptionis.*
11 *Secus quando audiatur de poſſeſſione , de proprietate, & uſque ad quod tempus.nu.12.13.14.*
15 *Poſſeſſio uſq; ad quod tempus recuperari poſſit, poſt miſſionem in poſſeſ.*
16 *Decretum ſecundum,an in incorporalibus habeat locum .*

Si quis. Primo dictũ ponit.Scđo ponit duos effectus.ſecunda ibi,vt ſine.ſecunda in duas,qa primo effectũ i ca
ſu,in quo nominatus cõpareat per ſe,vel per aliũ. Secundo caſu,i
1 quo nõ cõparuerit.ſcđa ibi,ſi uero.† Poſſidens rem alieno nomine conuentus reali põt dominũ in iudicio nominare,& datur dila tio domino ad nuncupandũ vt p ſe,vel aliũ litẽ excipiat. quo non cõparente lis hr̃ p conteſtata, quo ad interruptionẽ ꝓſcriptionis , vt nihilominus poſtea legitime citetur. quo nõ cõparente mittitur actor in poſſeſſione,nec poſtea veniens auditur,niſi de ꝓprietate.h.d.No.i.qđ conuentus reali põt dominũ in iudicio nomina-
2 re.a Secundo,q' per hanc nominationẽ euitat iudiciũ,ut ſucceſſiue patet,uſque ad fi.legis.Ex quo ſequitur , q' hæc nominatio hẽt uim exceptionis declinatoriæ.Tertio not.q' terminus cõpetens aſſignatur ad denunciãdũ nominato.ſ'.quẽ cõpareat p ſe,uel p procura.ſuũ.Quarto,qđ nominato non cõparente lis hr̃ ,p quaſi con te.quò ad interruptionẽ ꝓſcriptionis,ſed nõ quò ad hoc, ut procedi poſſit ad diffinitiuã.Quinto, q' licet non ueniat ad denunciatio nẽ conuenti,tamen citari debeat poſtea p legitima edicta. Sexto, q' eo poſtea non ueniente actor mittitur in poſſeſſ.rei petite. Septimo,qđ ad hanc immiſſionẽ non proceditur ex abrupto, ſed ſummaria cognitione negocij principalis ꝓcedente. Octauo, qđ hæc immiſſio,q' fit ex primo decreto in reali,facit immiſſum uerũ poſ ſeſſorem.Nono,quod in caſu iſto dominus ueniens , non auditur poſſeſſionem uolens recuperare,ſed duntaxat de dominio,& pro prietate auditur,& ſic de reo actor , & de poſſeſſore petitor efficit.
2 † Decimo,q' in realibus actionibus,pro rebus corporalibus intentatis,non habet locum interruptio ſecundi decr. quod patet. quia miſſus ex primo ſtatim efficitur uerus poſſeſſor,ut hic, & ſtatim finitur inſtantia,& petitio ,ꝓpoſita cũ ſim.ſ'.ſeipſũ nõ põt cõpetere rei uẽdicatio,ut ſ.de alien.iud.mu.cã fa.l.j.& ff.vti.poſ.l.j.§.interdictũ aũt ltẽ,qa interpoſitio ſecundi decre.fit uel vt dñs ,ſtari cõficiatur,uel ut poſſeſſor,cũ cã præſcribendi ſ'uerũ dñm,ut ff.de dã.infec.l.ꝓtoris.in prin.cũ ibi no.ſed dñs nõ dẽt effici,cũ iã fe dñm dixerit,& ſic ad hoc nõ põt petere interponi,aliàs contrariatur ſibi nec ẽt poſſeſſor,cũ ex primo decr.ſit iã poſſeſſor factus.ergo bene ſequitur,qđ in iſtis realibus interpoſitio ſecũdi decr.locũ non habeat.& ita no.gl ff.de dã.infec.l.ſi finita.§.ſi pluries.ultra medium magnæ gl.ſed Bart.ibidẽ dat formã interponendi.ſ'm decr.ſ. ut ſtatuatur ei ſ'.quẽ facta eſt immiſſio certũ ꝑs.ſ'.qđ agat de ꝓprietate.aliàs poſtea nõ audiatur,& hoc erit, ſ'm decr.& ꝓ hoc inducit.là quo.fundus. in co.ti.ſed de hoc dicã.ſ'.in q.vl.& hæc de corporalib.de incorporalibus uero remitto ad no.ꝑ Bar.in l. ſi priusꝰ
3 ff.de ope.no.nun.† His notalibus ſic collectis uenio ad apparatũ , & opp.ſic.dr̃.q' cõuentus ſtatim dẽt dñm nominare,imo non ſtatim tenetur nominare.qa ut dixi in ſecundo notabi.hæc exceptio hẽt uim exceptionis dẽclinatoriæ iudicij,ut hic ,ꝓbatur,ergo ad lit, conte.põt opponi,ut ſ.de proc.l.ita demũ.& ſ'.de ꝓbat l.exceptiones.& ſ'.de exce.l.ſi.Sol.ꝓtẽdo ſ'riũ. & ita iſtud verbũ(ſtatim) dẽt intelligi ſ'm ſubiectã materiã,& ita uſq; ad lit.conte.ita no. ĩ auth. de exhi.& intro.reis.§.fancimus.Opp.2.& ab extra,q' ꝓ hanc nominationẽ quętus,nõ euitet iudiciũ,ut ſ'.ubi ð cr.agi oportet, au then.qua in ꝓuincia.ver.ſi neq;.Sol.qđ fortè ille tex.in uer.eo ante caſu.loquit ſolũ qñ agit ꝑſonali actione deſcendente ex facto cõueẽti,ut in exẽplis ibi p gl.& doc.poſitis.licèt principiũ eius etiã in reali loquat.uel ſcđo ibi cõuctus nõ ,ꝓpoſit exceptionẽ mec dilationẽ ad denunciandũ perijt ut etiãret iudiciũ.ſed de defenſioni bus ſuis inſtruetur à dño.hic iudiciũ cuitare uoluit.Op.3.ſi hæc exceptio,qđ alieno noie poſſit &c.habet uim exceptionis declinatoriæ,ut proximè dixi,ergo ei nõ dẽt credi,niſi poſſidere alieno nomine probet.ar.l exceptionibus.ff.de probat.Solu.ſ'm Iac But. cõfitendo contrarium,ſcilicet quòd hoc probare debet quod poteſt eſſe,videlicet ſi actor ei non aſſentiat,aliàs ſi ei aſſentiat,non expedit ut probet.& hoc uidetur utilius actori,quia tunc procedẽt ſtatim ad practicã huius.l.q̃ multũ actori eſt utilis: uel dic , q' nullo mõ ꝓbare tenetur,ſi noiationẽ faciat aĩo euitãdi iudiciũ & cedendi,ſi noiatus nõ ueniat,& hoc uerius,ut ibi ,ꝓbatur.& l. nec illã. §.
4 ſi qs absẽtis.ff.de pe.hę.† Op.q' iſte nõ dẽat denũciare dño,nã u er bũ dẽt neceſſitatẽ notat.ut ff.de dã.infe.l.ꝓtor.§.fi.& not.ff.de offi. ꝓco.& leg.l.obſeruare.§.fi.ſed iſte ad hoc nõ neceſſitatur,cũ ſiſci pere poſſit iudiciũ,ut q'libet detentator.ut.l.offiñ.ff.de rei uen. ergo &c.Sol.cõtrẽdo ſ'riũ,iõ exponit gl.dẽt.i p̃t b ſic & aliàs exponit ff.an p aliũ cã ap.l.fi.ff.de ope.no.nũ.l.nõ ſolũ.§.i.& eꝫ p̃t ,pdẽt, ut plene not.in d.l.obſeruare.§.fi.† Op.5.tex.dicit,hic in prin.quolibet mõ poſſideat,& ſic oĩmodo,ſed hoc eſt falſum,ut probabo,ergo &c.minor patet.nã poſſidens rõne iuris,q' hẽt in re,nõ põt nominãdo dominũ,iudiciũ euitare,ſed reſpectu ſui iuris cogitur defendere,ut patet in uiro cõuento ſup' re dotali.l.ſepe.§.ſed ſicĩcrib. ff.de re iudi.& in fructuario.ff.ad exhibi.Celſus in prin.& i emphyteuta.conuento,qui ratione ſui iuris cõuẽtus nõ euitat ſatiſdationem de iudicio ſiſti,ut l.ſciendum.ff.qui ſatiſdare cogan. per q' ip ſum cõpelli reſpõdere nec iudiciũ euitare poteſt , licèt aliquo reſpectu poſſideat noſe alieno.Huius timore Ir.& Pet.dixerũt, hũc tex.debere intelligi in poſſidentibus noſe alieno, & nullũ ius hãtib.i re,ita q' non poſſũt dici.ſuo noſe poſſidere,ut eſt cõmodatarius,colonus,& inquilinus,& l.male agit.ſ.de ꝑcri.30 ann.ubi aũ tẽ rõne iuris,qđ haberet i re,& ſic aliquo reſpectu, ſuo noſe poſſideret,tũc fatẽtur.l.iſtã loqũ nõ habere.Et ad iſtũ tex. reſpõdebãr, ut intelligatur quolibet mõ poſſideat noſe alieno, nõ ſuo & quolibet ti.dumtamen noſe alieno,ſed qa iſtorũ ſolutio undebatur ſ'.generalitatẽ huius lr̃.nõ ſo.tellexit hoc uerbũ(quolibet mõ)ſine alieno tũ,ſiue alieno & ſuo,ut ĩ exẽplis ꝓdictus,ut i prin.gl.i.& ſic hæc.l.ẽ i fructuario.feudatario.& emphyteuta locum habet ſecundum prædictos.Quid dicendum.Iaco.de Are.dicit ſic. aut iſte conuenitur ſolum ratione poſſeſſionis & iure ſui,ut quia actor dicit ſe emphyteutam uel feudatarium & potentiorem eo qui conuenitur,tunc uera ſit opi.Py.& Ir.ut non poſſit dominũ nomina-

re. aut

A D D I T I O N E S.

2 Nominare.Quis teneatur dñm in iudicio nominare,uide larè per Spec, in titu.de 1.decr.§.reſtat,uer.hic etiam nota.& ibi , quid de emphyteuta, uel feudatario, & quid in procuratore dato ad miniſtrandum,& quid ibi de colono,& de uiro circa bona dotalia,& aliis ſimi.& ibi etiam, quid ſi nominans nominato nõ cõparente,vult pœnitere,ſed nominare dñm in iudicio,an poſſit,uide per Pau. de Ca.conſil.147.in Spe.de lib.conce.8.uer. item cautus q' ſic.& an,& quando liceat alium in iudicio nominare,& quando non,uide per Inno. in ca. quam ſit. de elec.Bart.& Bal.hic,q' debet fieri ſtatim mota lit.Et idem dicit ibi Bal.in exigente gabellas.in Spe.loco.ſuprà alleg.

b † Debet id eſt poteſt.Tu uide de hoc Bar.in l. creditores,num.2. & quod ibi poſſui in apoſtil.ad ipſum in uerſi. exponitur pro poteſt C. de pign.& quando importet neceſſitatem dixi poſt Pan.in c.1.in fi in apoſt.in uer. importat neceſſitatem.extra de deſpon.impu.& Bar.plenè in l.obſeruare.in prin.ff. de offi.procõ. & lega.Celſus.

re, aut cõuenitur rõne totalis iuris rei, & tunc possit dñm noĩare qa ius ipsius in hoc iudicio vẽtilat. p hoc tñ cõuẽtus nõ eximit à lite, siue nõ ueniat noĩatus, qa rõne iuris sui dẽt defendere, vt ĩ. opi. Ic. siue ueniat noĩatus, sed ambo simul erũt in lite, cũ libellus concludat cõ iura utriusq;. Primũ mẽbrũ fatetur Bart. ut nõ possit dñm noĩare q̃tũ ad euitationẽ iudicij, sed ut de suis defensionibus instruat, sic p auth. qua in puincia. uers. eo aũt casu. s. ti. i. ꝙ satis puto æquũ. ne si actor vinceret, detur ei occasio postea cõ dñm se erigendi, & pprio iure se totũ possidere cõtẽdẽdi. Op. 6. ꝙ tex. male dicat quolibet mõ possideat, qa cũ modi possidendi sint saltẽ duo. s. naturaliter, & ciuiliter, innuere vr̃ hæc litera, ꝙ cõ ciuilẽ tm̃ possidentẽ detur rei vendicatio sed hoc vr̃ falsũ, qa tpe nõ hẽt facultatem restituendi, & sic rei vendicatio nõ dẽt cõ eũ dari. l. officiũ. ff. de rei ven. So. ut in gl. j. versi. sed, an ualet, ꝙ q̃dã fatebãtur & cõ. istũ tex. intelligebant, dũ dicit quolibet mõ possideat, dũtamẽ naturaliter siue suo siue alieno, hic siue iuste, siue iiuste. Sed isti' male dicebãt, quia cõ ciuiliter possidentẽ datur rei uen. ut in gl. p qua est casus. ff. de usufr. l. cuiuscunq; fundi. §. j. Et pbatur rõne, quia actio ad exhibendũ, q̃ est pparatoria rei uen. datur cõ ciuiliter tm̃ possidẽtẽ, ut ff. ad exhiben. l. Celsus. in prin. & l. 3. §. ibidẽ. Nec obstat rõ in oppositum facta, quia falsum est, quòd ciuiliter possidens non habet facultatem restituẽdi, quia imo habet, & p inductionem in rem suã ciuilem transferretur, & quod pars potest facere, debet iudex per suam inductionẽ posse, ut l. nõ est mirum. ff. de pig. act. & hoc vult ista no. gl. ex qua habes modum trãsferendi in alium ciuilem pos.
6 tantum. † Opp. 7. iste tex. dicit possidens immobilem rem per ꝙ in
a nuere uidetur, quòd aliud sit, si res sit mobilis. a ut conuentus non possit dominum in iudicio noĩare. ar. l. cũ prætor. in princ. ff. de iudi. ꝙ uidetur falsum, qa eadem est ratio, q̃ ĩ mobili: ergo idem ius debeat in ea statui, ut. ff. de fur. l. à Titio. & ĩ. de libe. præt. l. j. Quid dicẽdũ. gl. hic posita dicit, ꝙ aliud secũdum tempus huius l. erat ĩ re mobili, q̃ de facili potest baratari; ideo si persona sit suspecta sequestratur, &c. fatetur bene, quòd per auth. qua in prouincia. idem est in conuento pro re mobili, sed dicit Pe. & Cy. quos sequitur Bart. quòd illa auth. loquitur in denunciante tantum, ut instruatur sup defensionibus causæ, non cã declinandi iudicij sicut hic. fatentur tamẽ, quòd idem est in re mobili propter identitatem rationis, & æquitatem huius l. & etiam ego puto procedere secundum mentẽ auth. qua in prouincia. Ad cõtrarium rñdeo, qđ hic l. expressim non uetat, sed dubitationis cã de re immobili dixit, quia sic ĩ facto q̃stio fuit. unde in re mobili si rõ non apparet diuersa, idẽ ius dẽt dici, ut l. quæ dubitationes. ff. de re iudica. Non ob. quòd de facili possit baratari, quia si psona est suspecta, sequestrabitur penes idoneam personam, & nihilominus ad ea, quæ hic disponuntur, procedẽt. & ita teneo, & rationes quæ potuerunt mouere huius legis latorem, fuerũt tres. Prima fauore actoris. ut pleniorẽ cõsequatur effectum suæ intentionis. & maxime, qa aĩs sñia cõ determinatorẽ lata non præiudicaret dño, ut. ĩ, cui res iudi. non. no. l. 2. per totum Secunda, fauore rei, ne implicetur oneri defendendo rem alienã, & ne in alienam à bono uiro suspectionem incidat, si domino nõ denunciat, ut ar. ĩ. de fur. l. in ciuile. suspitio. n. fraudis cõtra eum insurget. Tertia fauore domini, ne facultas dominij rei suæ ei uideatur auferri, ut l. facultas. ĩ. de iure fisli. 10. Transeo ad quæstiones huius primæ, & quia aliquæ sunt decisæ s. in contrarijs: ideo illas omitto in forma, sed sub epilogo quodam eas sic numero. Vidi, quando uel usque ad quod tempus posit conuentus dominũ nominare, ut in primo contrario, & an ei debeat credi uel non, ut in tertio cõtrario, & qui sunt hi qui possunt eũ nominare, ut in quinto contrario. & pro quibus rebus, quia pro corporalibus tam immobilibus quã mobilibus, vt in sexto. & septimo cõrio. & quia tex. iste loquitur in conuento reali actione: quæro, quid in conuento p sonali actione: distingue. aut illa personalis est in rẽ scripta, ut sunt oĩa interdicta, ut ff. de interdi. l. j. §. pe. & tunc potest fieri noĩatio, quia eadem rõ locum habet quæ ĩ reali, ergo, &c. & hoc tenet gl. in l. locum. §. j. ff. de tabu. exhi. aut est mere personalis, & tunc non põt fieri noĩatio ad euitationem iudicij, sed, ut de suis defensionibus posit informari sic, ut in auth. qua in prouincia. ver. eo. autem
7 casu. s̃m Bar. & ita debet intelligi qđ no. 12. q. 2. q̃cũque. † Quæro utrum conuentus actione mixta, ut est petitio hæreditatis posit dominum in iudicio nominare, dicit Gui. de Cug. ꝙ sic per l. nec ullam. §. si quis absentis. ff. de peti. hæ. sed dicit Bart. quòd ibi actio mixta non poterat ibi proponi contra conuentum: quia si alieno noĩe posidet, ergo ipse nõ posidet pro hr̃de, vel possessore, vt est necesse in hæreditatis peti. vt ĩn eo. tit. l. generaliter. & ideo distinguit. aut actio mixta habet omnimodam naturam realis, quia põt proponi contra quẽcunque possessorem vel detentorem, & tunc locum habet qđ hic dr̃, & hoc propter idẽtitatem rationis. aut nõ habet omnimodã naturã realis, & tunc locũ non hẽt, ut in pe. q. di
8 xi. † Quæro. 3. quia hæc lex loquitur in rebus corporalibus, qd in
b iuribus incorporalibus, b an liceat conuento dominũ nominare in iudicijs, exẽplũ. colligo passagium, vel gabellam p aliquo dño, vel ẽt iurisdõnem exerceo. cõuentus, dico qđ nomine talis facio. In. dicit, ꝙ possum in c. qm̃ frequenter. extra, vt lit. nõ cõte. Quæro. 4. quid in conuento iudicio possessorio, an dñm posit nominare. gl. videtur sentire, quòd sic, in l. locum. §. j. & §. fin. ff. de tab. exhi. In contrarium est alia gl. posita in decre. 10. q. 2. ca. quicunque. primã partem tenet Guil. de Cug. per auth. qua in prouincia: qui tenet secũdã rñ. qđ illa auth. loquitur de nominatione, vt cõuentus instruatur in defensionibus suis, cũ ibi iudiciũ, nõ euitet. hic sic. Bar. tenet qđ locũ habeat pp rationis identitatem. & ad c. quicunque, rñ. ꝙ s̃m hanc. l. debet intelligi, & suppleri. ꝙ satis puto, vbi possessoriũ intẽtatũ posit huic. l. in declinatione iudicij adaptari. Quæro. 5. si conuentus non nominauit dñm in iudicio, an valebit processus? dic. ꝙ sic in casu nostro, quia saltem detentationem rei habet, ut l. officiũ. ff. de rei ven. & probatur in hac l. & in gl. dum exponit, de bet id est potest. Tunc quæro sexto, an sententia lata contra illum præiudicabit domino. dicit. Bart. ꝙ non per titulum. ĩ. cui res iudi. non nocet. per totum. & per titulum res inter alios acta. & per l. si. ĩ. si per vim, uel alio modo. Et vltra subiungit. ꝙ etiam si sit facta eius executio, & possessio in actorem translata, ex tali translatione non priuabitur dñs possessione sua, si quam habeat. arg. dictæ. l. si. ĩ. si per vim, vel alio modo. Et est ratio, qa iudex nõ hẽt animum priuandi absentem possessione sua. vt d. l. fin. licet aliud sit in deiectore. nam ille habet animum priuandi quẽlibet sua possessione, & sic non ob. l. peregre. §. q̃bus. ff. de acquiren. pos. & l. 3. §. si hic seruus. eo. ti. & hoc vult Inn. in c. quoniam frequenter. extra, vt lit. nõ
9 contest. † Quæro. 7. an hæc denunciatio debeat fieri. per nuncium iudicis, an vero sufficiat dilatio data conuento ad denunciandum domino. Et dicit hic Pe. & Cy. quòd cautius est, ꝙ per nuncium iudicis, ne si dominus differret postea sibi nunciatum esse, reperiretur processus factus sibi non præiudicasse, maxime cum interpellatio facta procuratori non constituat dominum in mora. vt ff. de peti. hære. l. item ueniunt. §. petitã. & pro hoc facit iste tex. dum dicit certo dierum spacio à iudice statuẽdo, & eo ad notitiam eius producẽdo. & sic virtute illius copulæ quàm repetit, & attrahit, intelligatur per iudicẽ de quo in præcedẽti dixi. ar. l. in repetẽdis. & l. ca tamen adiectio. de lega. Quæro. 8. dicitur hic, quòd dominus veniens, vel eius procurator actoris intentiones excipiẽs. an igitur dabitur nouus libellus contra venientem, vel procedetur super dato contra colonum. dic quòd nouus dabitur, & colonus cedẽs ab
10 instantia absoluetur. † Nunc transeo ad versi. sin uero. Et oppo. ab extra. q' citatio facta de domino seu de nominato pro domino sufficiat quò ad interruptionem præscriptionis absque quasi contestatione litis. vt l. sicut. infra. de præscrip. 30. vel 40. annorum Solu. quòd citatio sola sufficit ad interruptionem præscript. 30. vel 40. annorum. vt in contrario. sed ad interuptionem præscriptionis. lon. temp. de qua hic litera loquitur, distingue. aut nullus comparet, & non interrumpitur, aut aliquis comparet, & tunc, aut p se volens defendere. & lit. contesta. ex igitur, vt in contrario. aut comparens non vult defẽndere, sed dominum cuius nomine possidet, nominat in iudicio, & tunc sufficiat citatio facta de eo secundum formam huius. l. quæ habet vim quasi contestationis, vt hic, & hoc ex dispositione huius l. nec sola citatio statim interrumpit. sed non comparitione secuta in termino, vt hic, & sic his tribus cõcurrentibus hæc l. vendicat sibi locum secundum Guil. Opp. 2. dicitur hic, quòd si dominus denunciatus non uenit, quòd ipse iterum citatur, contra de authẽ. qua in prouincia. s. vbi de cri. agi. o. por. vbi iterum non citatur. sed contra conuentum proceditur. Solu. vt in glos. super verbo, citare. ꝙ quidam hoc fatentes intelligebant de nominante, non de nominato. quod glo. reprobat. ideo oportet, quòd soluatur contra quod gl. non soluit. & dixit. Marti. Silla. quod hic simpliciter nominauit dominum, ibi nominans ad defensionem domini venit. Alij, vt Pet. & Iac. de Are. & Cy. quòd ibi dñs non citatur per iudicem, sed dilatio cõuento daẽ, ut ei posit nunciare, vt eum instruat defensionibus suis, cum. & eo ueniente iudicium agitabitur cum castaldatione iam cõuẽto. Opp. 3. dicitur hic successiue, quòd legitimis edictis citatio, & non comparẽte iudex summatim de negotio cognoscit, imo plenarie vt l. fin. ĩ. de bo. auth. iudi. pos. Sol. faciendo tres casus. nam q̃nque ex missione in possessionem, non fit præiudicium in possessione nec in proprietate, tunc sufficit summaria cognitio per iuramentũ cal. vt in Auth. de exh. re. §. si vero etiã quidam. & auth. ei qui. ĩ. de bo. auth. iudi. pos. quandoq; fit præiudicium in trãsferenda possessione, ut hic, & tunc sufficit summaria cognitio, vt hic; sed maior quam in præcedenti, cũ tractẽt de maiori præiudicio. Et ideo hæc cognitio requirit semiplenam probationem, præsumptiones, uel indicia, vel per iuramentum actoris. sic & aliàs, quando quis petit se immitti per carbonianum edictum. vt ff. de car. edic. l. 4. §. causæ. & §. duæ. Quandoque fit præiudicium in vtroque, scilicet in posessione, & proprietate, & tunc plenaria cognitio requiritur, & sic plenaria probatio, sicut quando ad secundum decretum peruenitur,
11 ut d. l. fina. infra. de bo. authen. iudi. pos. Opp. 4. quòd de possessione audiatur, vt infra. de præscri. 30. an. l. si quis emptionis. §. pe. glo. remittendo soluit, scilicet ꝙ ibi non erat lis cõtesta. uerè nec quasi, hic uero habetur pro quasi contest. ex huius. l. scilicet dispositione, & hoc propter tria, scilicet nominationem domini, & eius certificationem, & contumaciam sequutam, ut dixi. sup. Oppo. v. quòd de proprietate non audiatur, vt l. properandum. §. si autem reus. sup. de iu. Sol. vt ibi nota. ita dicit glo. sed dic melius, ut ibi notaui in 2. quæstione, scilicet, quòd ibi immissio facta fuit pro executione diffinitiuæ sententiæ. vnde ibi non audiebatur, quia obstabat res iudicata super proprietate, hic fuit missus, negocio plenè non liquidato, ut sup. dixi, nec lite verè contesta. & ex interlocutoria p
13 pter cõtumaciam lata, de quo plenius dixi. in d. §. sin autem. † Quæro cum glo. vsque ad quod tempus audietur de proprietate, dicit, glo. usque ad x. an. inter pręsentes. & xx. inter absentes. Et est rõ, quia iustè possidet, qui prętore autore possidet. vt l. iustè. ff. de acq. pos. & pro hoc facit l. generaliter. in fi. ff. de noxa. & l. prætoris. in prin. de dam. infe. In contrarium facit, quia iudex non agit in eũ transferre dominium, cum se dominum dicat argum. l. 3. §. subtilius. ff. de condi. cau. da. & sic ei non paratur causa vsucapiendi. l. clauibus. ff. de contrah. empt. & ex hoc patet, quòd non obst. d. l. prætoris, quia ibi iudex ex secundo decre. vbi agi, trãsferret dominium. Item pro hac parte facit, quia præscrip. long. temp. non procedit sine titu. l. j. & in auth. ibi posita. inf. de pręscri. long. temp. sed iudex non agit in eum titulum transferre, ex quo non agit dominium transferre, &c. Horum timore Petr. & Iaco. de Are. dixerũt, quod usque ad xxx. an. audiatur, quod illo tempore sine titulo pcedit præscriptio, ut l. sicut. & l. si quis emptionis. inf. de præscri. xx. ann. Sed quidam saluant glo. vt non intelligatur, ut præscribat. tit. speciali per rationes alle. sed generali pro suo. Alij vt Barto. dicunt quòd titu. speciali, quem prius habebat coniuncta possessione, quam habet modo ar. ff. de usucap. l. eum qui ędes. §. sin autem demolita. & l. si is qui pro emptore. §. pen. à sensu contrario in eo. tit.
14 & sic gloss. † Quæro ij. dixi proximè, quòd in casu huius l. auditur, reus de proprietate vsque donec res sit præscripta, an idem erit in casu noxali & damni infecti. dicit glo. quod non, quia statim efficitur domin' missus, si prior possessor erat dominus. Ista ĩfallibiliter dicit malè in causa damni infecti. l. si finita. §. Iulia. & no. ĩ l. iubere cauere. ff. de iurisd. om. iud. In causa vero noxæ potest dubitari, qa glo. & doc. variauerunt. nam ut uidetis glo. hic tenet, quòd secundum decre. in causa noxali locum non habeat, quasi per primum transferat dominium, & hoc tenet clarius. in l. item si seruum. ff. de publ. sed contra no. glo. in d. l. si finita §. si pluries. in glo. magna vbi ponitur materia primi & secundi decre. & idem sentit glo. in l. ij. in fi. ff. si ex noxa. causa. agatur. Pro prima parte uidetur prima facie tex. uidelicet in d. l. ij. in fin. ff. de noxa. & l. electio. in fin. & l. generaliter. in fi. & l. is qui in potestate, & ff. de publ. l. item si seruũ. & istam partem tenuit Franc. acc. Iac. de Are. & Petr. ut hic refert, Cy. ex eo quia leges loquentes propriè de secundo decre. loquuntur in mobilibus, nos uero in immobilibus, & in causa noxali. mobilium autem possessio vilis est, & abiecta, & de facili perditur vt ff. de acqui. pos. l. si rem mobilem. Sed aliam partem tenuit Rof. et Odof Dy. & Iac. Bu. propter regulam, quæ est, quòd in personalibus dẽat iteruenire secundum decretum, ut no. in d. §. si plures. Itẽ pp naturam primi decreti, quæ est, ut nullum ius possessionis uel proprietatis transeat ex eo, sed sola detentatio, ut d. §. si plures. & §. Iulia. & ff. de acqui. pos. l. 3. in fi. & ex quib. cau. in pos. eatur. l. cũ legata. Cum ergo dices, ex causa noxali efficiaẽ dominus, ut d. ll. sequitur, quòd congruenter est, ut illę. ll. intelligãtur secundum regulam, scilicet quando secundum decretum interuenit. nam vna l. determinat aliam, ut l. nam & posteriores. ff. de legi. Ego cogitabam sic concordare opi. quia aut quæritur in noxali delicto serui, & locus non sit secundo decre. quia non adiudicatur pro uera æstimatione damni, sed vt delinquens à nemine defensus iubetur duci, & iõ intelligo illas. ll. quòd seruus fuit noxiam confessus, aut in alijs animalibus irrationabilibus, & tunc locus sit secundo decreto, qa non delinquunt ex animo, nec fateri possunt, iõ illę tãtum,
15 de seruo loquuntur, cogitabis tamen. † Quæro. 3. pone aliquem missum in possessionem ex primo decre. & in actione personali: vsque ad quod tempus aduersarius recuperabit possessionem, dicit gl. vsq; ad xxx. an. nisi sit processum ad uendicationem, uel adiudicationem in solutum, & sic ad secundum decre. Et ratio, qa auditur maiori tempore, ꝙ in casu huius l. dicit glo. quod est, quia in casu huius l. possessor efficitur. in quæstione nostra solam detẽtationem habet. l. 4. §. fin. ff. de acquiren. possess. sed Cyn. contradicens, quòd etiam possessori, & in perpetuum, quia cum solam detentationem habet, nullo tempore præscribit, ut ff. de vsuc. l. sine possessione, præscriptio. xxx. vel xl. an. tuetur possessorem licèt malæfidei. vt l. sicut, & l. si quis. infra de præscrip. ann. Confirmaẽ qa ex illa sola immissione reus suam pos. non perdit, sed retinet. ut d. l. 3. §. fin. ff. ex quib. cau. in pos. eatur. l. cum ex causa, ergo cõtra eũ possidentem non præscribitur. Dicunt quidam, quod iuri offerendi præscribitur, p l. cũ notissimi. §. fi. de psc. xxx. ann. qđ non placet in casu nostro, qa nulli iuri cohæret hæc præscriptio, vt dixi ibi, sic & est hic, quod imputetur immisso, qui nõ processit ad s̃m decr. ibi nõ. Item solũ impensæ erant reficiendæ, à veniente ad iudiciũ vnde absurdum esset, quòd pro modico perderet ius suum in tota re. Quæro. 4. missus in reali statim possidet, si missio est facta lite. contesta. vel quasi, vt hic. quid si ante lite. contesta. opin. sunt in gloss. sed dic, quòd non statim possidet, vt in glo. de quo di
16 cam. infra. de præscrip. 30. ann. l. si quis emptionis. † Quæro v. dixi in decimo notabili, quòd in istis corporalibus, secundum decre. non uidetur locum habere, vt tenet glo. an hoc sit indistinctè, & simpliciter verum, dixit Bartol. in d. §. si plures. quòd hoc est uerũ, per immissionem, sed loco secundi decreti eo perseuerante in cõtumacia, iudex. si petatur prefiget certum terminum. inf. quem debeat agere de proprietate, aliàs postea cum non audiet. arg. l. si ea. ĩ. de accusa. & ff. de oper. lib. l. mancipiorum, & pro hoc dicit, esse casum nota. in l. a quo fundus. ff. de dam. infec. & hoc dicit, quod tenuit Dyn. & Cyn. hic in xij. quæstione. Ego multum dubito. nam licèt sit verum, quòd ex causa iudex possit prefigere, certum terminum alicui, ut agat, ut l. diffamari. infra. de inge. manu. & l. si eodem. ĩ. de rer. per. & not. sup. vt nemo inuitus. uel etiã, ut procedat in actione proposita, ut d. l. si ea, absque iusta cã non potest. vt in d. titu. vt nemo inuitus, sed mihi in proposito non uidetur iusta causa contumacia allegata, nam contumacia iam sua pęna est punita, quia propter eam possessionem in aduersarium, translata, & ei est reseruatum ius agendi perpetuo de proprietate & a lege, & sic est hoc tempus ei a lege concessum, sine ministerio iudicantis, quod sine noua, & iusta causa non debet auferri, dixi supra, de dila. l. j. Non obst. l. à quo fundus, quia meo iudicio illa potius probat oppositum, quia ibi loquitur de præfictione termini, ut agat ius sibi esse ædificatum habere, aliàs opus, quod fecit demolietur, & sic ibi pæna comminata non est, quòd amplius de iure suo non audietur, sed quòd opus factum in pristinum statum reponetur, & sic actor, ad quasi possessionem antiquam, & non vltra restituatur. Et sic sufficit ad quasi possessionem antiquã cum restitutum, nec lex vltra requirit pro plenaria prouisione, a qua lex habuit, hoc fortè fuit etiam de mente domini mei. in l. iubere cauere. ff. de iurisd. om. iud. dixit, quod post primum decre. in realibus iudex ex causa poterit præfigere &c. unde pondero illud verbum, ex causa. & ita intelligi possunt, hæc dicta per Cyn. & per hunc modum defendit gloss. in d. §. si plures. & etiam magis confirmamus nos cum regulis iuris. Et hæc dicta sufficiant.

LEX III.

1 *Conueniri ubi quis debeat.*
2 *Sententiam, quis exequetur, si possessor est in uno loco, & res in alia situatur.*

1 Actor. In loco vbi res sunt constitutæ, vel vbi possessor habet domicilium, ibi conueniri potest. h. d. † Quæro hæc. l. procedit si res sit immobilis, quid si sit mobilis, vt multoties videmus, in mulionibus, qui aliundè ueniunt, & hic domicilium non habent, vel in equitantibus dico equum, vel mulum meum, an hic tenebitur respondere. Azo. dicit, quòd sic. primo pter generalitatem huius. l. secundo quia actio in rem pro mobilibus præsenti possessione, est, vt ff. de iudi. l. non alias. §. sed si postuletur, ꝙ ubi res est, agitur. vt l. quod legatur ad finẽ. eodem titu. & quia speciale est in delegato. ne ab officio legationis auocetur, ut d. §. sed si postuletur, ergo in cæteris ius commune, est in contrarium, ad muni. l. j. ad fin. Sed Hugo. dicit, quod in re, mobili, aliud est, & pro ea sufficit, vt satisdet de iudicio. sisti in loco domicilij, per l. senatus. ff. de offic. præsi. & per l. si fideiussor. §. fine. ff. qui satisd. cog. quod alij fatentur, ubi actio esset, tempore peritura, quia tunc cogeretur saltem tunc ibi, litem conte. ut d. l. senatus, Petr. vero vt refert Cy. dixit, quòd si res mobilis est seruanda, tunc ibi se defendere teneatur, vt in opi. Hug. Ratio, quia ubi non est ibi mansura nisi ad tempus, non dicitur, ibi esse. argum. eius quod dicitur de reb. in domum per inquilinũ inuectis. quæ sunt pro pensione obligatæ, si sunt ibi mansuræ, aliàs non. vt de pign. l. debitor. Idem tenet Barto. hic, licèt pro sua opi. uideatur hoc ponere allegat, quia ea quæ sunt in aliquo loco transitoriè, vel causa custodiæ, non dicuntur ibi esse. ut l. j. inf. de uerborum signifi. & l. quæsitum. §. j. de leg. 3. Sed melius facit l. uxorem. §. legauerat. & l. si ita in eodem titu. Iaco. Bu. tenuit simpliciter opi. Azo. quam etiam tenuit Fran. accur. & ego eam sequor per tex. d. l. non alias. §. sed si postuletur. nam & ibi seruus, non erat mansurus, & tamen si non esset legatus, ibi conueniretur quia ibi possessionem rei secum habet, quantum ergo ad alios effectus quam iudicij suspiciendi loquuntur leges. s. alle. Hoc suadet rõ æqtatis, nam magna est æquitas, vt forensis respõdeat ibi, ex quo rem ibi habet, quàm quòd actor, qui rem suam præsentẽ ibi, videt, vadat ad domum illius forensis sumptus facturus, & maximè, si res inde aufugit, vel subtracta fuit, ar. ĩ. tit. 3. l. 1. Non obst. l. senatus, quia ibi ratione officij causa differtur, non rõne rei. Nec etiam obst. l. si fideiussor. quia ibi satisdatur & ibidem agitur, sic ĩ casu nostro, si ratio erat suspicionis de recessu qua de re illa
2 satisdabit, uel res seq̃strabiẽ, & ibidẽ ageẽ. † Quæro cũ gl. si cõueniatur possessor ĩ loco domicilij, & res alibi ẽ, qs mãdabit sñiam executioni. rñ. vt in gl. no. qđ idem ẽ in interlocutoria dimittẽdo, qđ in diffinitiua. Quæro, possessor potest conueniri in altero duo-

ADDITIONES.

a Sit mobilis. Adde Barto. & doct. hic contra Inno. in c. quoniam frequenter. ut lit. non contesta.
b Incorporalibus. Adde Inno. in c. quoniam frequenter; ut lite non conte. alle. in tex. & Bart. hic.

rum locorum,sed cuius est electio.rñdit gl. quod actoris. vt. ff.de iud.l.2.§.planè.& hoc.s̃.de iur.om.iu.l fi.Non ob.aut.habita.ĩ.ne filius pro patre,qa ibi in scholaribus est spãle.Item vbi omnes iudices sunt eo.loco.

Vbi de hæreditate agatur,& ubi scripti hæredes in possessionem mitti postulare debeant. Titu.XX.

1 *Iudicium possessorium ubi agitari debeat.*
2 *Missio in possessionem,an possit peti in domicilio conuenti.*

LEX PRIMA.

1 Illic. † Iudicium possessorium vbi res sunt sitę;petitoriũ vero etiam ĩ domicilio conuenti potest agitari.h d. Et primo in possessorio.secundo in petitorio.secunda ibi, ubi autem.No.ex secunda parte,quòd eoipso,quod quis degit in certo loco,non dicitur ibi domicilium habere.concor. sup.vbi de cri.agi opor.l.fi.
2 †Quæro,an missio in possessionem possit iure peti in domicilio conuenti,supposito,ꝙ sint res alibi,& uidetur,ꝙ nõ per hunc tex.In ꝯtrum facit.l.cum unus. §.is qui.ĩ.de bon.aut.iu. pos.Dicunt aliq,aut officium iudicis ĩtentaẽ,& tũc nõ põt,qa tũc ꝯ certam psonam nõ agiẽ.facit.l.3.§.pe.ff. de bo. pos.aut ĩterdum ĩterdictũ ĩtẽtatur,& tũc ẽt ĩ loco domicilij cõuẽti põt agi,qa ĩter dictũ ꝯ certã psonam intẽtatur.Ego cõsidero, ꝙ aliud est petitio missionis in possessionẽ aliud pnunciatio de mittẽdo. l. cognitio §.vt possessio.ff.de offi.eius cui man.est iuris.& pro tãto si peto dũtaxat me mitti in possessionem,puto,quod iudex loci vbi res sunt sit sufficiens,& non iudex domicilij.ut hic,ubi autem peto pnunciari de mittendo,tũc ẽt iudex domicilij est idoneus.Vltimo no. ꝙ petitio hęreditatis est actio mixta,ut hic in ultima gl. no.Bar.

Vbi agi oportet de ratiociniys tam publicis, quàm priuatis. Titu.XXI.

LEX PRIMA.

1 *Ratio administrationis seu villicationis ubi reddi debeat.*

a 1 Vm qui. a † De administratione priuata debet reddi rõ,vbi est gesta.h.d.Vel sic. in loco gestionis dẽt reddi rõ villicationis.h.d.secundum glo. Quæro,qd si ibi nõ reperitur,an dẽat remitti.vĩ ꝙ nõ,qa in veris ꝯctib.non fit remissio. vt l.j.sup.vbi conueniatur qui certo loco dare promisit,dixi in auth.qua in prouincia.ergo nec in hoc quasi ꝯctu.In ꝯrium facit.ĩ.l.proxi.sed illa in administratione publica,dicunt qdam,quod idẽ est in priuata pp identitatem rõnis & est in ea spãle;licèt in contractibus non fiat remissio,& cũ hoc transit.gl.quod est no.& uide quod in seq.l.dicam.

ADDITIO.

a Eum qui.Adde d.Soc.consi.31.inci.prosequendo ordinem.ver.nam.sup.ĩ j.parte.char.63.quod siue agatur de administratione priuata,siuè publica, ibi reddi debet,ubi administratio gesta est,sed quid si cõueniretur in loco domicilii,cuius expensis,& periculo libri adducuntur.uide per præfatum.Soc.cõsi.149.in ci.in causa Ambrosii,uer.ad primum.in fi.in dicta parte char.225.

LEX II.

Nemo. Ratio publicæ administrationis dẽt reddi vbi ẽ gesta administratio,cum ibi habilius habeatur instructio,& uera probõ.h.d.sup tex.ibi quod militiæ causa.arg. ꝙ syndici ptãtis pñt eum syndicare de his quæ non gessit in officio,nec officij contemplatione,qa pro talib.ibi sortitur forum,facit etiam l.3.§.eodem mõ.ff.nau.cau.stab.ẽm Gui.dẽ Cug.ibi id est publicis, p hæc verba,quæ restringunt præcedentia generaliter dicta,vĩ,ꝙ pro administratione priuata non fiat remissio, cuius contrarium, tenet gl.in l.præcedenti.

Vbi causa status agi debeat. Tit.XXII.

LEX PRIMA.

1 *Seruus fugitiuus,a domino autoritate propria capi potest.*
2 *Iudicium possessorium,quando & a quo intentari possit.*
3 *Remissio,an possit fieri pro causa libertatis.*
4 *Ancilla dicens se diu fuisse in pos.libertatis,an sit audienda.*

EA quæ. Fugitius deprehẽsus mittitur ad locum, vnde aufugit.ibi de proprietate libertatis litigaturus cognito tamen prius de possessione,& fuga vbi deprehẽdiẽ.
1 h.d.†No.ꝙ seruus fugitiuus a põt apprehẽdi à dño ppria autorita-
a te.vt hic in fine.vt inde ad iudicem deducatur,vt inf.dicetur. Op. ab extra,ꝙ isti non licuerit sua autoritate fugitiuum deprehendere,vt ff.qđ me.cã.l.extat.So.qđ ibi in reb.ab alio possessis,hic ĩ possessis à capiente.non.n.per solam fugam serui perdidit dñs possessionem.vt ff.de acq.pos.l.j.§.per seruum qui in fuga. & sic fuit licitum quod possidebat capere.vt.ff.ad l.Aquil.l.quemadmodum.§. magistratus.vel in contrario cæpit,vt sibi haberet:hic vt ad iudicẽ duceret,quod licèt.vt.ĩ.tit.primo.l.j.& ff.de furt.l.qui vas. in prin. & not.gloss.magna.in principio.in d.l.extat.facit.ff. quæ in fraud.
2 cre.l.ait ptor.§.si debitor.†Op.2.ꝙ iudicium possessoriũ non possit intentari,quia non recuperandæ possessionis,qa illam non perdidit,nec spoliatus fuit,vt dixi,& quia illud hẽt locum in rebus soli. nec interdicto vti pos.quia res est mobilis,vt.ĩ.vti pos.l.j.Sol.vt in gl.fi.ꝙ interdictum vti possid.locum hẽt,qñ p rebus mobilibus ꝯpetit.vt ff.vti pos.p totum,& daẽ vtile nõ directum , qa res a nemine possideẽ.Hæc so.non est bona,quia illud interdictum hẽt locũ qñ res possideẽ ab alio.Ideo secunda sol.est melior quæ sequitur ĩ glo.s.quòd officium imploratur,ut in filio qui non tenetur ab alio.ff.de lib.exhib.vel dedu.l.3 .§.hoc autem interdictum.& sic erit practica huius l.secũdum Ia.Bu.& Bar.quòd ille a quo seruus aufugit ĩ aliam ciuitatem, capiat seruum,& eum ducet ad iudicẽ illius ciuitatis,in qua eum cepit.& eius officium implorabit,ut eũ, examinet,an ab eo aufugerit.uel non.Et si eum reperit aufugisse, eũ remittat ad iudicem terræ,vnde aufugit,& qđ seruus examinetur sup eius fuga hẽtur.ĩ.de ser.fug.l.cũ seruũ,& erit ista cognitio summaria ẽm docto.qa ad alium pparatoria.vt l. liberis.§. fi.ff.de
3 li.cã.& l.si filius.ff.de his q sunt sui,vel alie.iur.†Opp.3.ꝙ remissio p cognitione libertatis fieri non possit, qa seruus poterit eum reconuenire sup causa status,dicens se liberum, & sic necessario cã examinabiẽ in eodem loco.vt ĩ.de sen.l.Papi.& in aut.ꝯñter.Soluunt qdam,ꝙ reconuentio non hẽt locum, quando cã conuẽtionis est summaria,& causa reconuentionis reqrit plenariam cognitionem,& de hoc dicunt esse casum hic,qđ an sit verum dicetur alibi.Alij,vt Bar.dicũt,ꝙ recõuentio nõ hẽt locum, qñ vna cã est præparatoria ad aliam,sicut est hic,qa prima ẽ præparatoria ad secundam,vt d.l.liberis.& est dilatoria secundę,ideo non potest re-
4 tardari,& impediri p recõuẽtionem.†Quæro mõ,qd si ancilla dicat se moratã diu in pos.libertatis,an tũc sit audiẽda & ad hæc pbãtẽ remittaẽ.dicit gl.ꝙ sic.Sed dicet aliqs si ita est,ergo cã pprietatis ñ seruabiẽ ĩ loco vñ aufugit,cuius ꝯriũ vult litera ista,a& sic gl.ñ bñ,sed tene gl.qa dominus p talem pscriptionẽ desijt pdere possessionem,vñ,siuè libertatẽ præscripserit, siuè diu in libertate, morata fuerit,ita dñs pos.pdiderit,vt.ff.de acq.pos.l.3.§.si seruus.l. ista non habet locum qđ ẽ notandum,& sic in dño possidẽte locum habet,per fugam enim possessio non perditur.vt l.j.§.per seruum.ff.de acq.poss.Quanto aũt tpe præscribatur libertas, no.ĩ. de præscr.long.temp.l.2.Sed quanto tpe dñs poss.perdat ẽ dubium, cum tex.in d.§.si seruus.dicat,qđ pditur,si diu moratus est ĩ liber-
b tate.vnde pro quãto tpe verificetur illud verbum,diu, b est dubiũ & gl.hæc vĩ velle,ꝙ per decennium.Et idem no.in d. §. si seruus, qdam tñ dicunt esse in iudicis arbitrio,quasi indeterminatus reperiatur iste casus.vt l.j.ff.de vsuc.& hic per Cy.sed prima pars vera.quia tex.est per gl.ff.qui & a qui.l.si fideicommissaria.§. Ari.ar. gl.Nec propterea dico,ꝙ glo.in d.§.fundi.in terminis suis malè dicat,vt per dñm meum not.in l.j.ĩ.de ser. fugi. ad quod remitto,

ADDITIONES.

a Seruus fugi.Tu uide de hoc notata in c.Io. & ibi Barb. allegantem hoc dictum extra,de regula.In.in c.2.extra.de ser.non ord.Ray.in c.cũ sit generale.extra.dẽ fo.cõ.& in c.nup.de testi.facit c.i.extra ꝙ me.cã.& c.ex par. extra.de ac.Cel.

b † Quanto tempore verificetur illud uerbum diu.Vide per docto. in l.2. §. si seruus.post gl.ff.de acq.pos.dixi post Gui.de Cu.in l.2.nu.1.in apo.in uer. uerbũ,diu.ĩ.de acq.pos.post Bal.hic uer.in gl.super uer.recesit, in apo.in uer.diu ponitur pro decennio,post Bar.in l.possidere.§.si seruus,nu.1.ver.quæro qd vult dicere diu.in apo.in eo.ver.ff.de acq.pos.dixi ẽt post Gemi.in c.ad decimas.nu.1.in apo.in uer.uerbum diu. extra.de rest.spo.li.6.& post Pan.in c. cum ecclesia.nu.1.in apo.in uer.vltra sex mensiũ.extra.de causa pos.& proprie. Celsus.

LEX II.

1 *Procurator cęsaris de quibus,& inter quos cognoscat.*

1 Procuratores. † Procurator Cæsaris de causa status inter duos priuatos non cognoscit,in ter fiscum,& priuatum,si sit causa ingenuitatis, aliàs sic etiã si sit libertinitatis. h.d.cũ l.iãdudum.Oppo.de l.iam dudum. Solu. ꝙ hæc inter duos priuatos,illa inter fiscum , & priuatum. Contra hoc opp.quod etiam inter duos priuatos cognoscat,vt l.j.s̃.de iu. oĩ.iu.so.quod ibi ex prorogatione, & sic inter volẽtes,nõ inter inuitos.vt in gl.Oppo.ꝙ nec ex progatione,vt ea.l.iã dudum.in fin. Sol.intellige pdicta in cã status, puta libertinitatis. i. an sit libertinus,vel seruus,uel cuius sit libertinus, & si qs sit patronus,ñ aũt si cã sit ingenuitatis.Est ergo hic vna lectu.vt loquaẽ ĩter fiscũ,& priuatũ.Sed gl.eam approbat p.l.pĩ.ĩ.ne de statu.defunc.& malè,qa illa de cã ingenuitatis loqẽ,nos de cã alia, puta libertinitatis,& ita saluaẽ hæc lect.& si isti intellexissent aliter,ñ bñ dixissent. quo supposito gl.dat aliam solutionẽ,videlicet, ꝙ in l. iam dudũ cognoscebat pcurator vice psidis.sed truffa est,qa tunc cognosceret de cã ingenuitatis.ar.ĩ.vbi cã.fis.l.3.& s̃.de officio eius qui vi. alte.ge. l.j.& 2.& tamẽ nõ cognoscit,vt in fi.ergo &c.Quapropter Sol.& aliter,vt ĩ gl.& vltima vera secũdũ do.Conclude ergo sic, aut cã ingenuitatis,& tunc cognoscit,siue vertatur inter priuatos,siuè inter fiscum,& priuatum,nisi vice præsidis cognosceret,aut ẽ causa seruitutis tãtum,vel libertinitatis tantum,vel vtriusque sed nullo, modo ingenuitatis,& tunc cognoscit inter fiscum, & priuatũ , vt l.iam dudum.in prin.sed non inter priuatum, & priuatum,vt hic nisi ex vi prorogationis,vt l.j.s̃.de iur.omnium iudicum.

LEX

LEX III.

Si in possessione. Etiam in cã status actor sequitur forum rei,licèt actor sit senator. h.d.Not.ꝙ senatoria dignitas actoris non immutat forum , quod sumitur ex persona conuenti.

LEX VI.

In litibus. Quinquennalis præscriptio, quæ currebat ĩ cã status viuentis,per hanc l.corrigitur.& apud ꝯpetentia iudicia post qnquẽnium lis moueri permittitur.h. d. Op. de ti.ĩ.ne de statu defun.sol.ut in gl.

Vbi quis de cohortali , uel curiali , aliáve conditione conueniatur. Tit. xxiij.

LEX PRIMA.

1 *Cohortalis,uel curialis fugiens capitur,& contra eum causa pos. agitur.*
2 *Debitor fugiens,an possit à creditore capi propria autoritate.*

1 Si quis. †Curialis,uel cohortalis fugiẽs põt capi, & agitur cã possessionis vbi capiẽ, dẽ pprietate vero ad locũ vnde aufugit remittiẽ.h.d.Ia.Bu. & ẽm eũ expone tex.ibi audiaẽ. s. in cã pos.ibi ꝯuictus.s.postea ĩ petitorio ĩ loco vñ aufugit. Alij dicũt, ꝙ hoc uiolat hãc literã,& sic dicunt,ꝙ hæc l. vult,qđ ubi deprehenditur petitoriũ terminetur. & ẽm eos hoc intendit in summa . Si curialis,uel cohortalis aufugit,potest capi ppria authoritate p eos, à qbus aufugit ducendus ad iudicẽ illius loci cogniturũ de eius ꝯdõne,& conuictus ad pristinum statutum reducitur.h.d.No. ꝙ cã status hic examinatur sub iudice,sub quo capitur. Itẽ not. hanc.l. p monachis,& alijs religiosis aufugientibus.Not. illud quod ubi te inuenero ibi te iudicabo,habet locum in fugitiuo. Op.ꝙ nõ ab his à qbus aufugerit,&c.qa sequeretur,ꝙ oẽs relinquere deberẽt curiã,& hũc pseq,qđ est absurdũ,Sol.exponẽdo ab his.i.pcurato-
a re eorũ,ut in gl. a Sed licèt gl.bñ dicat;tñ dubiũ oriẽ, an diminuiẽ q curiæ pẽst ex suo officio.i.qa diminuiẽ hoc possit,& dicit glos.ꝙ sic ĩ l.gñali.ĩ.de decu.li.10.ĩ gl.Et moueor p illũ tex.in prin. pceptor meus in extraordinariis dicebat , ꝙ qlibet curialis hoc poterat, qa cã erat publica curiæ.& sicut ĩ cã publica qlibet ad agendũ admittiẽ,ita ad manus iniiciẽdũ,si copia iudicis non hẽ , & mora est piculosa.& ita intelligit.l.illam.Op.ꝙ eis non liceat sua autoritate capere,ut.l.nullus s̃.de iudæis,& maximè liberũ hoĩem.ar.ĩ. dẽ ac.& ob.l.ob ęs.& de priua.car.l.1.so.ut ĩ gl.4.qa ĩ istis hoĩbus sic con dõnatis seu obnoxiatis est spãle,qñ sunt fugitiui.& hoc, qa nõ capiuntur , ut detineãtur,sed ut ad iudicẽ deducãtur.Itẽ, qa ratione suæ quasi possessionis,q̃ curia non perdidit, capiuntur. & ita dicit gl.sed ꝯ pdicta vĩ tex.in l.gñalis.ĩ.de decu.li.10.q̃.alle.s̃.p quẽ tex. patet,qđ ita demũ curialis ppria autoritate capi põt si mora sit periculũ allatura.Et hæc pars verior.vnde ista gl.& tex.iste debent intelligi ẽm illum.Nec ob.ꝙ de seruo fugitiuo dĩ.s̃. ti. qa ibi seruus est capientis,& à se possessus. hic est liber homo q non est alterius nec à curia possessus,licèt curiæ sit obnoxius. unde uno casu plus
2 conceditur q̃ ĩ alio,& hoc de curiali,vel cohortali.† Sed in debitore fugiente qd iuris sit videamus.& gl.ista dũ alle.l ait ptor. §. si
b dbitorẽ.ff.de his q in frau.cre.dicit,qđ cap. põt ppria authoritate b vt ad iudicẽ deducaẽ.hoc idẽ vult gl.insti.de actio.in prin. quæ est signata super uerbo iudicio,& licèt gl.moueãtur p d.§. si dbitorẽ. tñ.§.ille hoc non pbat,nec etiã de psona loqtur,sed de rebus,& in rebus.Gl.vult,ꝙ pñt si iudicis copia nõ habebatur, & ille fugiebat ita qđ mora esset piculũ allatura.& ita intelligit Dy.& cõiter.doc. & res debeo portare ad iudicẽ,sed de captura psonæ loqtur hic gl. & insti.de act.in prin.& p istis gl.facit.d.l.gñali ẽm quã hæc gl.dẽt intelligi.s.vt possit ppria autoritate,si iudicis copia tũc haberi nõ poterat,vel tradere.qa mora erat piculum allatura, cũ esset ĩ actu fugæ,& capitur,vt ad iudicẽ deducatur.& ita no. gl. q̃ latius attingit hanc materiã in 10.col.de pac.iur.fir.§.si vero aliquod. & incipit qd si non hẽt.& an in die festi hæc fieri possint,uide gl.& quod ibi dixi in l.dies festos in princ.s̃.de fer.Op.2.de l.proxima.Sol. ut in gl.seq.Op.tertio ab ex̃.ꝙ non agetur vbi est captus. sed remittatur ad locũ vñ aufugit.vt s̃.ti.1.l.1.Sol.ꝙ hæc ẽm Iac. Bu. ut super tex.dixi,ꝙ intellige si petatur fieri remissio,ut sẽtit gl.ĩ l. de iure.ff. ad muni.Alij moderniores dicũt,ꝙ lex ꝯria loqtur ĩ seruis, hæc in liberis:quorũ cõditio est obnoxiata alio modo,q̃ in seruo. Quæro mõ cũ gl.qd si plures iudices erant ubi est dephensus.rñ.ut in glo. qđ quilibet est sufficiens.sed electio est actoris, nec põt electus recusari,licèt in scholari sit speciale,ut conuentus corã uno possit sibi aliũ eligere,ut in auth.habita.ĩ.ne filius p patre.Quæro, quid si sub illo ordinario militabat.an ipse poterat cognoscere.dic, ꝙ sic ut in gl.Tũ,qa hæc l.non uetat,tũ,qa imputet sibi actor,qui eũ elegit.Quæro qua actione agatur.respõde,ut in glo. 1.tñ puto tutiorẽ vt.l.3.§.hoc autem interdictũ.ff.de lib.exhi.uel dedu.Quæro intra q̃tum tps hæc cã debeat expediri.rñ.usq; ad tres mẽses ut l.generali.ĩ.de decu.& est speciale,cum regula sit,ꝙ causarũ ciuiles durare possint triennio.ut l.properandum.s̃. iud.

ADDITIONES.

a Vt in gl.Nota perpetuo istam gl.quæ dicit,uel à procuratorib.eorum.ex qua habes,quòd beneficium capiendi propria autoritate potest cedi facit quòd notãt Bar.& doc.in l.1.§.fi.ff.de ope.no.nun.

b † Potest capi propria autoritate.Vt ad iudicẽ deducatur.hoc ego amplio ut procedat,etiam si debitor suspectus sit clericus.Ita per Pan.in c. cum ab hoĩe. col. 3.& 4.& ibi dixi in apo.ad eum post alios ubi etiam Bal.extra de iud. & in c.dilectis.col.5.extra de app.dixi etiam de hoc plene in rep.Lanf.super c. quoniam contra falsam.§.recusationes,nu.12.ver.requiritur.ergo in apo.in uer.quia forẽsis.ubi multa utilia posuit in materia debitoris suspecti.extra de probatio. Cel.

LEX II.

1 *Exigens plusquam debeat punitur.*
2 *Reus contumax non dicitur, si se non consensisse in iudicem protestetur.*
3 *Conuentus pro publicis functionib. an possit condemnari lite non conte.*

Hac perpetua. Primo vnum dictum generale, q̃do curialis,vel cohortalis conuenitur super eius statu,vel indebita exactione,quam fecit,uel illicita cõcussione,quam intulit.Secundo ab eo dicto excipit. Tertio exceptionem limitat,& declarat in casu,quo militares viri dicuntur curiales,vel cohortales.Quarto ponit aliud delictum in curiali , vel cohortali super publico debito conuento.Quinto ponit qui pertinaciter resistit.Secunda ibi:exceptis.tertia ibi:ita tñ. quarta ibi:vt super publicis.quinta ibi:vt qui. Casus. Si conuentus dicatur curialis,vel cohortalis,vel dicaẽ illicitam exactionẽ fecisse,vel cõcussionem alicui intulisse,nõ põt fori præscriptionẽ opponere,nisi sit miles armatæ militiæ,vel hẽat speciale priuilegiũ a principe, q tñ curialis,vel cohortalis dĩ.Si miles armatæ militiæ reperitur , ad competẽtẽ iudicẽ remittitur,vt ibi cã termineẽ.Conuentus vero,vt publicas functiones soluat,vel alia publica debita non põt puinciale iudiciũ euitare,nisi spãliter sit exceptus, & ptinaciter ꝯtumax pu-
1 nitur.h.d.†Not.ꝯ exactorem q exegit,ꝙ non debet,vel plusquam debet,ꝙ punitur,& pænaliter conuenitur,& in q̃tum habes hic in gl.Item no.ꝙ habens priuilegiũ a principe opponit exceptionem fori.circa ꝙ vide,ꝙ scripsi.s̃.vbi de cri.agi oportet in 6. & 9. oppo.
2 Item no.tex.in vltima parte in verbo,pertinaciter.† Ex quo collige,ꝙ reus qui ptestaẽ,ꝙ nõ cõsensit in iudicẽ, nisi & inq̃tũ sit eius
a iudex competens,non debet reputari contumax. a Nam eius iurisdõnẽ non declinat ptinaciter,licèt submittat se ꝯdõnaliter, & cõditione intrinseca non extrinseca,vel cx̃nea.& ita practicant aduo-
3 cati.& fuit dictum Inn.in c.cõtumacia.ex̃ de elec.†Quæro cũ gl.si. an conuẽtus p publicis functionibus,vel publicis debitis, possit lite non conte. cõdemnari. qdã ꝙ sic p hunc tex.in fin.attento illo verbo(sñiam) q̃ in dubio referẽ ad diffinitiuã.vt ff.de re iudi.l.quod iussit.& ff.qñ app.sit l.j.§.ꝙ in sñijs.& ĩ quo.app.non reci. añ. si. sed gl.Accur.tenet ꝯrium,qa regula est in ꝯ.vt l.fi.§ illud.ĩ.de tẽp.app. & istũ tex.intelligit in sñia,p q̃ iudex mulctat cõtumacẽ, non diffinitiua.sed primam tenet hic Gui.de Cu.& cum eo vĩ ptrãsire Bar. p eis facit tex.in auth.de mã.prin.l.coges. vbi vĩ. ꝙ iudices officiũ imploreẽ ad compulsionẽ solutionis adeo, ꝙ prius compelluntur soluere reseruatis eorũ exceptionibus, q̃ postea examinantur , sed opi.pñt concordari,vt in publicis functionibus.i. in regularibus , & ordinarijs habeat locũ opi.Guil. in alis debitis singularibus habeat locum.opi.gl.ar.ĩ.de con.si.debi.l pe. lib.10.

ADDITIO.

a † Non debet reputari contumax.Tu vide de hoc Bal.in l.1. nu. 5. & quod ibi posui in apo.ad ipsum in ver.non animo litem conte. C.de lit.conte. Ale. plene in l.non solum.§.morte.in fi.ff.de no.ope.nun.preal.Bal.in l. ex coniunctione.nu. 8.& ibi iterum dixi in apo.ad ipsum in ver.se non consentire.supra de pac. dixi post colle.in c.prout.nu.7.in ver.nõ intendo cõsentire. extra de dolo post Pan. c.cumana.nu.6.in ver.inquantum.extra de elec.& in c.cũ m.nu.2. in uers. addo dictum,& ibi Fel.col.25.uer.4.conclusio.extra de const.no.Math.sin. 63. incip no.caut.& Ale.consi.42.inci.in casu,& lit.col.3.ver.ex quib.infertur.no.3.Cel

Vbi senatores , vel clarissimi ciuiliter , vel criminaliter conueniantur. Tit. xxiiij.

LEX PRIMA.

1 *Reatus quid operetur.*

Vbicunque. Dignitas clarissima nõ prodest, quominus clarissimus cõueniaẽ
1 vbi deliquit h.d.† No.ꝙ reatus oẽm honorẽ excludit,a
a & priuilegiũ fori tollit:siue ꝯpetebat de iure cõi, siue dẽ iure speciali rõne dignitatis,& siue reatus cõtingeret dolo,uel culpa.Item illam literam publicis legibus , expone pœnis autoritate publicarum legum inductis,quæ dicuntur nedum iura communia,sed statuta,vel consuetudines loci,vbi delinquit.ut per doc.in l.j.s̃.de sum.trin.quæ leges publicæ dicuntur,quia ex autoritate publica factæ,vt l.oẽs.ff.de iusti.& iure,& qa de publico crimine tractant.Et sic nõ facit hæc lex p opi.aliquorũ,q dicebant, ꝙ forẽses delinquẽtes in ciuitate nõ dẽnt puniri ẽm statuta ciuitatis,sed ẽm iura cõia,ꝙ est falsũ.ar.l.oẽm.ff.de iud.& l.si fund'.ff.de euictio.vt pleni' hic p Cy.& doc.in d.l.j. vbi vide quo ad ppositũ faciẽda ibi scripsi

ADDITIO.

a † Reatus omnem honorẽ excludit. Tu dic de hoc ut no. Bal. in auth. qua in prouincia.nu.10.ver.ult.istud principium.& quod ibi no.in apo.ad ipsum. in uersi, reatus omnem honorem excludit.supra ubi de crimine agi opor. Celsus.

ſcripſi,uel hic loquitur, quando ſtatuta alia non vigebant in loco,ſed ſolum ius commune.gl.ſunt claræ. Sali.

LEX LII.

1 *Senatores ex aſſidua conuerſatione forum ſortiuntur.*

a Senatores. ª Senatores in ciuilibus ꝯueniunt ĩ urbe corã ꝑfecto,vel ꝑtore,in ꝓuincijs vbi habẽt domicilium,id eſt maiorẽ partẽ bonorũ,vel ubi cõuerſant.h.d.Ibi, aſſiduè
1 cõuerſant † Not.ꝙ ex aſſidua cõuerſatione ſenatores ſortiunt forũ,ꝙ intelligit Cy.ſi conuerſatio ſit ꝑ decẽniũ ut l.2.de incol. lib. 10.ꝙ non vr̃ uerũ,qa tunc repeteret idẽ ꝑ idẽ cũ ꝑ habitationẽ decennij nanciſcat ibi domiciliũ.& ſic diſiũctiua poneret inter diuerſa,contra.l.ille aut ille.ff.de uer.ſig. Dicunt ergo qdã ſpãle eſſe ĩ ſenatoribus,ꝙ non placet,qa ſic eſſent deterioris ꝯdõnis, ꝗ̃ cæteri ideoq;,ꝙ in eis hic dr̃,vr̃ & in cæteris,ꝑ l.fi.s̃.ubi de cri. agi. oportet.ſecundum Bar.circa,ꝙ uide,ꝙ ibi ſcripſi.

ADDITIO.

a Senatores.Circa huius l.materiam,uide per doc.in c.dilectus.el 2.de reſcri. poſt gloſſ.ibi.

LEX III.

1 *Pęna talionis quomodo conſideretur.*

Quoties. Primo loqtur de uiris illuſtribus dignitatẽ & adminiſtrationẽ habẽtibus.Scd̃o de nõ habẽtibus adminiſtrationẽ.ſcd̃a ibi,uiros.Itẽ prima in tres,qa primo,qñ de eorũ crimine poſſit cognoſcere.ſcd̃o qualiter dẽat cognoſcere. tertio qualiter ꝓnũciare.ſecũda ibi,ita tñ.tertia ibi,adeo aũt.Caſus De cauſis criminis,in qbus ꝓcurator nõ põt interuenire,ꝯ ꝑſonas illuſtres ꝗ̃ adminiſtrationẽ hñt,vel habuerint,non cognoſcit niſi princeps,vel is cui ſpãliter ꝯmiſit.Et tpe cognitionis pñt ipſi ſedere in inferiori tñ loco à iudice,& põt iudex eos abſoluere,nõ ꝯdẽnare;ſed principi dẽt referre.Cõtra illuſtres vero ex priuilegio adminiſtrationẽ nõ habẽtes,cognoſcit ꝑfectus ꝑtorio,& ꝑfectus vrbi,vel magiſter officiorũ;& hoc ĩ urbe.ĩ ꝓuincijs uero cognoſcunt ꝓuinciarũ rectores,mõ,& forma.s̃.ſcriptis.h.d.No.tex.ibi, ſuis ſudoribus clarus factus eſt,ꝑ autoritate deponẽda ĩ ſermonibus.Itẽ no.tex.ibi priuatũ,vt cui tñ,&c.qa hic eſt caſus de qſtione formata in l.pe.§.ad crimẽ.ff.de pub.iu ꝙ ſicut ĩ crimine publico nõ interuenit ꝓcurator,ita nec ĩ priuato,vbi eſt eadẽ rõ.đ quo dixi ĩ l.reos. ꝭ.de accuſ.Itẽ ibi fataliũ dierũ.Not.ꝙ tpa fatalia iſtis nõ currũt. & ſic inſtãtia põt eſſe ꝑpetua ꝯ regulã ĩt.ꝭ.qtũ tps cri.q.terminet. Itẽ ibidẽ ex ꝓximè dictis collige,ꝙ ſicut tps nõ currit principi,ſic nec ei cui uices ſuas ꝯmiſit.Itẽ ibi añ ꝓbationes,&c.Not.ꝙ accuſatus añ ꝓbationes nõ dẽt ĩiurias pati.Itẽ ibi ſedẽri quoq;,&c.Not.tex. ꝓ epiſcopis accuſatis,ꝙ debeãt ſedere corã iudice,nõ ſtare. Itẽ ibi vltionis,&c.No.ꝙ princeps ĩ ĩpoſitione pœnæ nõ teneť ſeq legẽ, ſed ĩ eius arbitrio eſt ꝗ̃ ĩponat.Itẽ ibi abſoluendo.Op.ꝙ iudex hic hẽt ptãtẽ abſoluẽdi,nõ cõdẽnãdi.Item ibi coerceri niſi fortè, &c.
1 † No.ꝙ in pœna talionis hr̃ ꝯſideratio priuilegij accuſati,ª niſi ac
a cuſans fulciat.ſimili priuilegio.& ſic facit.ꝙ maſculus accuſans fœminã de adulterio,& nõ ꝓbãs,nõ dẽt detrudi in monaſterio:licet ſi ꝓbaſſet,mulier detruſa fuiſſet.ut ĩ auth.ſed nouo iure.ꝭ.de adul. Sed ibi tenui ꝯriũ.Nõ ob.iſte tex.qa nõ negat qn eadẽ pęna dẽat ĩponi.ſed aufert ptãtẽ iudici illã,uel aliã ĩponẽdi,& reſeruat principi,cui mãdat referri ĩ ver.viros aũt.Ibi uideãt egiſſe.Collige, ꝙ nõ tñ debeãt appreciari q ex priuilegijs gratioſè ꝯſequunt aliquẽ titulũ dignitatis,ꝗ̃ hi q ſuis ſudoribus,& meritis illud ſũt cõſequuti.facit.l.potioris.s̃.de offi.rect.ꝓuin.igiť tituli nõ attẽdunt,ubi meritis alter ab altero ſeparať,qđ no.ꝓ doctoribus,& militibus.Item ibi quoties tñ,&c.Ex his vr̃.qđ Imperator ꝑ hãc nominationẽ magiſtri officiorũ eũ potius uituperet,ꝗ̃ ad bona notet,ex quo nõ permittit ſine ſpãli ꝯmiſſione,cũ tñ & cuilibet hoc ꝑmittatur,patet.ſ. in prin.huius.l.ibi,an nr̃a ſerẽitas,&c.& tñ intẽtio principis fuit eũ hic extollere.unde cogita de ſolutione.ultimo uide gl.per te.

ADDITIO.

a † Habetur conſideratio priuilegij accuſati.Ita no.Bar. in l.2.C.de fi. inſt. & in l. ad cõmẽtationẽ.ꝭ.de cuſto.reo.& ibi doc.Ang.in l.athletæ. §. calũniator. ff. de his qui no.infa.& ibi Bal.no.And.Barba.in c.ſuper his.de accu.melius in c.fi. de calũ.de quo plenè ꝑ Bar.l.is qui opẽ.de fur.ubi ſi popularis mãdat nobili,ꝙ cõmittat delictũ,punietur ut nobilis.ut in l.utrum de patri, & per Ang. in l.j.de nili agge.non rumpen.

In qui. cau. milites fori præſcriptione uti non poſſunt. Tit. xxv.

OMnes. Conueniri ſuper publicis,debitis,uel publicis functionibus,cuiuſuis ſint dignitatis non pñt uti fori ꝑſcriptione, niſi ꝑ tpe comeatus. h. d.Vel niſi ſint milites armatæ militiæ.h.d.cum gl. Not. ꝙ in militia conſtituti,ſi negociationem exercent, tenentur pro illa negociatione ibi reſpondere, non obſtante priuilegio fori aliàs eis conceſſa Sali.

Vbi cauſæ fiſcales,uel diuinæ domus hominumque eius agatur. Tit. xxvi.

LEX I.

1 *Sententia lata contra reos conuictos quem habeat effectum.*
2 *Procurator Cæſaris de qua cauſa cognoſcat.*

a NOn defenſæ. Diuidit in tres partes. primo prohibet accuſationem. ſecundo prohibet bonorum petitionem.tertio in caſu accuſationẽ,ꝗ̃ ꝓhibuit permittit.ſecunda ibi,nec bona.tertia ibi,plane.Caſus. Accuſatio mortis inultæ non põt agitari corã procuratore Cæſaris, niſi homicidis iam defunctis,uel corã præſide conuictis.h. d. Pro poſitione caſus ſcias,ꝙ hr̃s,qñq; tenetur uindicare necem defuncti ante aditã hr̃ditatẽ,qñq; ea adita.ut no.l.cũ fratrẽ.ꝭ.de his q. vt indig.ꝙ tunc poſt aditã intra certũ tps teneť.intra ꝙ ſi nõ facit,dr̃ moram committere;pp ꝙ ei uelut ab indigno hæreditas auferť. no.in l.j.in glo. 2.eo.tit.Hoc pro euidentia poſito,pone caſum, ꝙ hr̃s ſcriptus adit hęreditatem priuſꝗ̃ vindicaret necem defuncti interfecti ab eius famulo,uel ab extraneo,& palam.uel non uindicauit poſt aditã,qñ necatus fuit clã,& occultè intra tps debitũ.vnde de hoc crimine inultæ mortis accuſatur coram procuratore Cæſaris,ut ſic hr̃ditas ei auferať,velut ab indigno.Et qriť, ãn poſſit & rñ.ut in litera,& ſequentia clara ſunt.No.ꝙ de bonis auferẽdis ab hr̃de,q necẽ defuncti non uindicauit,non põt agi, niſi reis conui-
1 ctis.ꝙ no.qa hic ponit practicã in iſta materia.† Itẽ not.ꝙ ſñia lata ꝯ reos conuictos vr̃ hr̃e effectũ confiſcandorũ bonorũ ꝯ heredes, & ita allegat gl.iſtã in l.cognitione.ff.ad ſilla.Sed in ꝯrium facit. ff.de adul.l.denunciaſſe.§.ñ.ubi ſñia non nocet mulieri.ſiſr ĩ oppoſitũ facit.ꝭ.de fi.inſtr.l.2.& ꝙ no.gl.ꝭ.de car.edi.l.j.ĩ gl.fi.& ꝭ. de fal. l.j.ubi gl.plenè,licèt ĩ alia materia.& ꝭ.qui.res iud.non no.l.2. & ꝭ. res ĩter alios acta.& hæc pars verior.Vñ dic, ꝙ hic non ꝑiudicat quò ad cõfiſcationẽ,ſed ut poſſit hr̃s accuſari, & peti bona cõfiſcari,& teneť actor ꝓbare ſibi incũbẽtia,nec probata ĩ primo iudicio ꝑiudicant hr̃di nõ citato,nec qa interfuit in iudicio,ut dñs.litis ex alijs ergo probať ordo ſeruandus,ſed non delictũ.Op.ꝙ malè dicat litera non defenſæ mortis.cũ hic non ſupponať,ꝙ hr̃s fuit pñs qñ ille fuit interfectus,& ſic abſens fuit,& cũ defendere nõ potuit, nec ẽt ſi ꝑſens fuit tenebať,ẽt ſi non fuiſſet de familia.ut ff.ad ſilla. l.j.§.j.Sol.exponendo non defenſæ.i.non uindicatæ.ut in gl.j. in fi. & intellige accuſando occiſores nõ propria autoritate.ut ꝭ. ti.j.l.j.
2 † Itẽ not.tertio ꝙ procurator Cæſaris non cognoſcit de cauſa criminis homicidij,ſed cognitionem habet de crimine commiſſo in ultione omiſſa.rõ,qa iſta cã eſt pecuniaria.Itẽ no.ꝙ licèt morte extinguãtur crimina,nõ tñ cã pecuniaria mouenda ꝯ alium, ut hic. in mouenda uero ꝯ eundẽ,dic ut in l.3.ꝭ.ſi pen. ap. mors interue. Opp.ultimo de l.fi.ꝭ.de his,quib.ut indi.Sol.ut in glo.Quæro. infra quantum tps per hæredes, occiſores poſſunt accuſari.remitto ad no.in l.in cognitione.ff.ad ſilla. & dicam in l. j. ꝭ. de his qui. ut indi. ubi glo. tangit.

ADDITIO.

a Non defenſæ.Ad hanc l.uide.l.eorum.& ibi Bar.& Bal.ꝭ.de ſen.& inter.om.iu. & limita iſtum titulum,pro ut per Bar.no.in l.ſi uacãtia.ꝭ.de bo.ua.li.xij. ſi procurator Cæſaris nõ adeſſet, quia præſes prouinciæ eſt iudex etiam in cauſa deuoluta.per Bar.in l.à diuo Pio.§.ſi emptor.de re iu.

LEX II.

Non animaduertimus. Procurator Cæſaris cognoſcit,an qs mortem ſibi conſciuerit metu pœnæ criminis, forte propter publicationem bonorum.à fiſco petitam.h.d.No. ꝙ ca, quæ ſpectant ad procuratorem,coram alio non debent agitari, & ſic alius non eſt competens iudex.

LEX III.

Procurator. Aliàs eſt litera affirmatiua,& aľs negatiua, ut ĩ gl.& hæc ſecũda notabilior.Caſus.Cui denegatur executio,denegatur.& pronunciatio.h.d.Vel cui denegatur conſequens,denegatur & antecedens hoc dicit Not. quòd procurator Cæſaris poteſt fungi vice præſidis.Item not.ex gloſ. ꝙ acccuſator poteſt ſe obligare accuſato ad pœnam quam deſiderat per accuſationem.

LEX III.

1 *Procurator Cæſaris,uel fiſci an poſſit fidem habere de pręcio.*
2 *Procurator Cæſaris,an ſit iudex competens inter duos priuatos.*
3 *Mandatarij quo iure cogantur ad ſolutionem precii.*

Cum uendente. Mandatarij à fiſco,uel procuratore Cæſaris prædia emerunt,& mãdantibus tradiderunt. tenentur precium ſoluere, quod a mandantibus poſſunt coram procuratore Cæſaris repetere.hoc dicit. Vel ſic.illud officium,quo qs compellitur pro alio ſoluere, quando poſtea ſoluit pt implorare,vt ille,pro quo ſoluit,tantundem debeat ei
1 dare.quòd no.† Recito glo. per quæſtiones, & primo quæro, an procurator Cæſaris, uel fiſci poſſit fidem habere de ꝑcio.rñ. glo. j.ꝙ ſic,quò ad efficaciam contractus, qa ex hoc non uitiatur, ſed non quò ad translationem dominij. Nam illud per traditionem non transfertur, niſi precium fuerit ſolutum,ut.ff.de iure.fiſ.l.ſi ꝓ cu.in fi.& adde,ꝙ hic eſt ſpãle vel in fiſco uel Cæſare, cũ in priuatis tranſeat dñiũ, ſi fides ſit habita de ꝑcio.ut ff.de ꝯhen. emp.l.ꝙ uendidi & inſt.de rerũ di.§.venditæ.Quæro.2. qs fuit vẽditor,rñ. gl.ꝙ procurator Cæſaris,ſed ſi ita eſt,qũo ẽ ipſe iudex in cã ꝓpria ꝯ ti.s̃.ne quis in cã ꝓpria ius ſibi dicat.Huius timore qdã dicũt,ꝙ vẽditor fuit ꝓcurator fiſci,& ita intelligunt prin.huius l. nã & ipſe ꝓcurator eſt Cæſaris latè ſumpto vocabulo,q autoritate ꝓcuratoris Cæſaris vẽdidit rẽ alicuius debitoris fiſcalis,q ꝓcurator fiſci corã ꝓcuratore Cæſaris facit cõpelli emptorem ad ꝑtiũ,& ꝓcu.Cæſaris eſt competens inter fiſcũ,& priuatũ.vt ꝭ.eo. l. ad fiſcũ. & hæc plana.Ex ea tñ no.ꝙ iudex autoritatẽ interponens ꝯtui,põt ex officio cõpellere emptorẽ ad ſoluendũ ꝑtiũ,ſine alio ꝓceſſu ordinario,qđ eſt no.Alij dicunt,ꝙ ꝓcurator Cæſaris rẽ debitoris Cæſaris vendidit decreto, & autoritate procuratoris fiſci cũ alia legitima ſolẽnitate,ꝓcurator fiſci tunc eſt cõpetens,de tali ꝓcuratore intelligunt hanc literã in fi.& ſic ecõtra ponunt ad ꝑcedentẽ, & hæc ẽt bona.Sed qa de eodẽ ꝓcuratore vr̃ tota.l.loqui,dicũt aliq,ꝙ ꝓcurator Cæſaris vẽdidit,& ipſe idẽ cognoſcit,& cõpellit,& dicũt ſpãle in eo,qa cã nõ eſt ſua,ſed Cæſaris,vel fiſci,& ſic in ſua cã ius nõ dicit,& ſi dicať ipſe non eſt cõpetẽs iudex inter fiſcũ,& priuatum emptorẽ.rñ.illud verũ in negãte,nõ in ꝯfitente,vt hic, vel hic exe
2 quendo,nõ cognoſcendo ſed ꝑcedentes tutiores. † Quæro.3.cũ ꝓcurator Cæſaris non ſit cõpetens iudex inter duos priuatos.vt.s̃.đ iur.om.iu.l.j.qũo hic in 2.rñ.inter iſtos mandantẽ,& mãdatariũ cognoſcit.rñ.gl.ꝙ ex ꝓrogatione,vt d.l.ideo.exponẽdo tex. dicit elegero.ſ.cũ alia parte.Sed doc.dicũt tã hic ꝗ̃ in l.cũ eorũ.ꝭ.de ſen.ꝙ ẽt ſine prorogatione cognoſcit, & ſic altera parte inuita in ꝯñtiã, & acceſſoriè ad cãm fiſcalẽ veniat hæc.vt ff.de iure fiſ.l.in fraudẽ. s̃.qui pro alio.de hoc dicit Guil.de Cug.eſſe hic caſum,& ita tene
3 † Quæro.4.quo iure iſti mandatarij compellunť ad ſolutionẽ ꝑtij, cum non videantur obligati,cũ officio procuratoris hoc fecerunt. vt l.fi.ff.de inſtito.rñ.quidã ſpãle eſſe,qñ ꝯhunt cum fiſco. Alij dicunt,ꝙ hic ꝯxerũt ſimpliciter,& non procuratorio noĩe. tu dic ꝙ ẽt ſi ꝓcuratorio noĩe fecerit & ad preciũ dẽnt cõpelli,vt hic eſt caſus.Nec eſt hic ſpeciale in fiſco,vel Cæſare,qa idẽ ſi procurator ꝯtrahat cũ priuato.Nã de euictione obligatur, ſi procuratorio nomine facit,vt l.ſeruũ Titij.ff.man.& l.ſi qs prohibuerit.ff.de pub.& l.procurator qui ꝑ euictione.ff.de ꝓc.& ibi no. Et qua rõne ꝓcurator vẽdens obligať ad rei obligationẽ,& ꝑ euictionẽ, eadẽ rõne ꝓcurator emẽs,licèt ꝓcuratorio noĩe,obligať ad ꝑciũ ut hic,nec ob. l.fi.ff.de inſtitor.quia ibi inſtitor ex actu quẽ gerit nullã obligationẽ ſibi qrit.Sed ꝓcuratori actoris directa actio qriť, vt ff.de pigno. act.l.ſolutũ.§.ꝑ liberã.in prin.vtilis ãt domino.vt ff.de act emp.l.iulia.§.ſi procurator.ĩ fin.Propter igiť directã,q ſibi quæriť,merito et ipſe illi obligatur.arg.ff.de reg.iur.l.ſecundum naturam.

LEX V.

1 *Ordinarius ſalaria non ſoluit litigantibus.*
2 *Cognoſcere inter fiſcum & priuatum quis poſſit.*

1 Ad fiſcum. Inter fiſcũ , & priuatũ procurator Cæſaris cognoſcit.h.d.† No.ꝙ ordinarius non ſoluit ſalaria litigantib.Opp.ꝙ rationales ſunt q calcula ponunt rõnũ & hic in cõputatione accepta,& data.s̃.de error.cal.l.j. ff. de edẽd. l.ſi qs ex argentarijs.§.rõnum.ſed iſti ſunt priuati, & nullã habent iuriſdictionẽ.ergo &c.vt l.priuatorũ.s̃.đ iur.om.iu.Sol. ꝙ hic ſumitur ꝙ ꝓcuratore Cæſaris,vt patet in l.2.s̃.de mõ mul.& ſic ibi ali-
2 ter,ꝗ̃ hic.† Op.ꝙ ſolus nõ cognoſcit,ſed vna cũ ꝑſide,vt s̃.ſi aduer. fiſ.l.2.gl.fatetur contrarium ſed melius dic ſm Gui. de Cu.qđ hic de cauſis merè pecuniariis,& ſic ſunt iuriſdictionis ibi de cauſa reſtitutionis quæ eſt mixti imperij.De cauſis vero meri imperii nullo mõ cognoſcit.vt s̃.eo.l.i.& latius examinaui in contrario, iõ ibi vide.Op.quòd imo iudex conuenti,ut s̃.ubi in rem act.l.fi.& đ iur. om.iu.l.2.Huius timore qdã intellexerunt hanc l.ſecũdũ illas. & ſic fiſco cõuento.Sed iſti reprehenduntur per gl. quæ hanc l.intelligit etiam fiſco agente, cum hic loquať indiſtinctè.& per hoc eſt caſus.ꝭ.de re.he.l.i.s̃.e.l.i.in fi.Op.4.de l.i. §. hoc interdictum.ff. ne quid in loco pub.Sol.vt ĩ gl.vel ibi ꝑfectus vices ꝓcuratoris abſentis tenebat.arg.s̃.eo.l.3.

LEX VI.

Si quis. Conductor principis debet conueniri coram procuratore Cęſaris.h.d.ꝙ no.ex iſta.l.coniun.gl.i.No ꝙ iudex incompetens ſe intromittens de eo,quòd non ſpectat ad eum,uenit punien.

LEX VII.

Dominicis. De quæſtionibus vertentibus inter dominicos, & patrimoniales colonos cognoſcit præfectus.i.procurator Cæſaris.h.d.& ita hoc expone, ut aliàs no.ſupra eo.l.ad fiſcum.

LEX VIII.

Cum aliquid. Vbi colonus,vel ſeruus principis delinquit cõtra rempub. cognoſcit præſes prouinciæ,præſente procuratore Cæſaris.h.d.Opp. de l.ſi quis s̃.eo.Sol.vt in gl.

LEX IX.

Vniuerſi. Familiares principis debẽt ſe abſtinere ab iniuriis prouincialibus inferendis,aliàs igne cõcremantur.h.d.Not.quod princeps vult,quod familiares ſui grauius puniant aliis.Et ẽ rõ,qa in ignominiã principis redeũt delicta ab eius familiaribus commiſſa.Principes autem moderni laici,vel eccleſiaſtici faciunt totum contrariũ;quia tales familiares tolerãt nec puniri permittunt,dicentes,ꝙ ſibi foret ignominioſum ſi punirentur,& malè agunt,ut hic.Et ideo mundus nõ regitur,ſed ducitur ſcd̃m appetitus ſenſuales:ideo ira Dei eſt ſuꝑ nos,& ideo cateruæ prædonum, qui ſociales appellãtur, ubique dominantur,& ſchiſma peſtiferum in eccleſia Dei eſt ortum. Sal.

LXEX.

Nullum. Officiales procuratoris Cæſaris corã eo cõueniri debẽt ſi agať ciuiliter,ñ ſi criminaliter.h. d.

LEX XI.

Hac lege. Colonus,vel inquilinus, ſeu ſeruus rerum priuatarum principis in caſu ciuili vel criminali cõuenitur coram procuratore Cæſaris h.d. Opp. ꝙ ſeruus in ciuili non poſſit eſſe in iudicio,Sol.ut in gl.Op.ꝙ primo præſes de crimine cognoſcat.vt s̃.eo.l.cum aliquis.Sol.vt in gl.

Quando liceat vnicuique ſine iudice ſe vindicare, vel ob publicam deuotionem reſidere. Tit. xxvij.

Dictum eſt s̃.ne quis in cauſa ſua ius ſibi dicat.& ſubſequenter dictum eſt,ꝗ̃ ſint competẽtia iudicia.verum qa qñq; ꝑmittitur abſq; iudice ſibi ius dicere,ideo ponitur ſubſequenter hæc rubrica.

LEX PRIMA.

1 *Minans mortem alteri poteſt ab eo impunè occidi.*

LIberam. Nocturnum de populatorem agrorum, & agreſſorem itinerum,& viarum,ẽt ſi ſit miles,licet vnicuique propria authoritate occidere.h. d. In tex.ibi nocturnos.in diurno dic,ut per doc.in l.i.ꝭ. vnde vi. Ibi frequentatam.i.pro quo publico itinere eatur ibi permiſſa,non ergo neceſſitatus.vt l.non quicquid. ff. de iud. Ibi minabitur, hoc non refertur ad depopulatorem agrorum,ſed ad aggreſſorem tra-
1 ctatur.† Et hic no.ꝙ ille qui minatur mortem alteri, poteſt illico
a in ipſo actu comminationis occidi, ª nec debet expectari ſe percuti, quia melius eſt in tpe occurrere,&c. vt hic in litera. ſi enim ſpectaretur percuſſio,ab illa non poſſet ſe reparare,nec forte cæteris finitus,& debilitatus reſiſtere.Ibi ſubiungamus edicto.q. d. per hanc l.edictalem ſñiam contra eum ferimus quam expectare, ut feratur a iudice,ſerum,& moroſum eſſet.ibi vt latroni, no. ꝙ militia,& nobilitas grauis non attenditur in latronibus, ꝙ not. ꝯ iſtos peſtiferos ſociales. Opp. ꝙ non vltio,ſed defenſio tantum permittitur,vt l.ſcientiam.§. qui eum aliter. ff. ad l. aquil. Sed iſte text.in ver.neſciam.permittit vltionem.ergo &c.Sol.vt in glo.& ſecunda vera,& intellige dummodo,& in ipſo actu aggreſſionis fiat,vt hic. & probať,hic ſecunda Sol.vt hic ſubiungamus edicto &c. Nam ꝑ hanc l.hoc eis additur in pœnam,vt dixi.s̃.in tex. Opp. contra ſi. l. non debet.ff.de reg.iur.Sol.vt ibi no.

ADDITIO.

a † Poteſt illico ipſo actu comminationis occidi. Tamen ego puto limitandũ hoc dictum per ea,quę no.Bar.in l.metum.& ibi Bal. poſt eum nu. 1.uerſi.quęro nũquid,& quod ibi poſui in apo.ad ipſum poſt Barb.in apo.in eo. uer.infra quod met.cau.ad quod facit quod no.An.Cor.ſin.ſuis in ver.metus. Celſus.

LEX II.

1 *Milites euntes ad hoſtes,an poſſint capi,& an occidi.*
2 *Bannitum promittens non offendere,an incidat in pœnam ſi offenderit.*

a OPprimendorum. ª Milites transferentes ſe ad hoſtes pñt a quolibet impune capi, & reſiſtentes pñt impune occidi,
1 vt publici latrones.h.d.† No. ꝙ poſtquã ſint capti non poſſunt occidi,ſed debent ad iudicem duci,vt l.fi.ꝭ.de male.qđ facit pro ſtat. qđ bannitus qui põt impune occidi,non poſſit occidi
b poſtꝗ̃ eſt captus ᵇ de quo vide,ꝙ ſcripſi in d.l.fi.Itẽ collige rationẽ,
c quare ſtatuta ꝑmittunt bãnitos impune occidi.ſ.pro quiete cõi. ᶜ
2 † Et ſic facit in argũ, quòd ſi quis fecit pacem cum bannito, qui poteſt impune offendi, & promiſit eum non offendere ſub pœna,
d quòd ſi poſtea eum offendit non incidat in pœnam ᵈ quia permiſſio ſibi a ſtatuto cõceſſa,eſt introducta pro quiete communi,& ſic ob publicam vtilitatẽ,& ſic ei non potuit renunciari.vt ff de pac.l. ius publicum. & l.iuriſgentium.§.ſi paciſcar. pro hoc etiam facit, quia decipere hoſtem eſt dolus bonus.l.j.§.non fuit.ff.de dolo. ſed banniti,qui poſſunt impune occidi,cenſentur hoſtes.ut l. amiſſione.§.qui deficiunt.ff.de ca.di.Et ita tenere vr̃ Bar.hic. Sed in contrarium facit,quia nos nõ loquimur in pæna legali,de qua hic,ſed in pœna conuentionali, ꝗ̃ non poteſt cõmitti,niſi per contrauentionem facti de facto, & non de iure, ſicuti iam de contrauentione facti

ADDITIONES.

a Opprimendorum.Ad hanc l.Vide can.in c.inter alia. de immu. eccl.
b † Non poſſit occidi poſtquam eſt cap.Tu uide de hoc Bar.in l. eiuſdem.§. transfugas.nu.j. & qđ ibi poſui in apo.ad ipm in ver. in manibus familiæ. ff. ad legẽ Cor.de Sica.vbi tenet quòd non.de quo per Fel.c.cum iuramento.col. fin.nu.3. ver.extra.gl.extra de homi.Cel.
c Pro quiete communi.Adde quod dixit Bar.in l.ubi pactum.de tranſa. & de hac q. uide per Bal.hic & per Bar.in l.quid ergo.§.ſi hæres de leg.1.
d Non incidat in pænam.Adde ꝙ per hoc no.Bar.in l.cũ mulier.in 1.q. ff. ſol. mat.

ne facti etiam q̃tũcunque aliàs liciti videt̃ inter partes cogitatum, & sic pæna debet committi, & commissa debet exigi, vt ff. de uer. ob.l.qui Romæ.§.Flauius.& s̃.de tran.l.vbi pactũ. & quod ibi not. gl.& doc.& per Cy.in l.si ea lege.j̃. si man. ita fue. ali. ne ma. Præterea non omnis bannitus, licèt possit occidi, est iudicandus hostis, vt scripsi plene in repetitione mea super l.j.j̃. de hære. inst. Et audiui quod Iac.de Bel.hanc partem tenuit in quadam sua disputatione. vnde super hoc cogitandũ relinquo. Vlterius quidam allegant istum tex.vt statutũ simpliciter disponẽs, ꝙ bannitus impune possit offendi, dẽat intelligi vbi resistẽtiã fecerit, ita, ꝙ non possit capi, cũ & statuta restringant ꝯm iura cõia, ut j̃.de nox.l.2. sed hoc non puto, ex quo statuto nõ cauet̃ de tali ordine, sicut hic cauetur.

De inofficioso testamento. Tit. xxviij.

Continua rubricam, quia viso de iudicijs, & in quibus locis, & coram quibus exerceantur. Restabat videre de actionibus, quæ in eis deducuntur, & quia inchoaturus erat ab vniuersalibus, vt est peti-
a tio hæreditatis, [a] & querela inofficiosi est eius præparatoria, ideo de ea præmittit, vt sequitur.

ADDITIO.

a Vt est petitio hæreditatis. Et adde quia actionum quædam sunt reales, quædam personales. §.i.inst.de act.& cognoscuntur reales a personalibus secundum breuem doctrinam. Bal.in l.si certis annis.in pe.col.supra de pac.ubicunque ius reperitur sine ulla obligatione, istud est reale. ius vero, quod non reperitur, nisi in obligatione, est personale. item adde, quòd ex tex. actiones reales censentur digniores, quia sunt magis efficaces, quia competũt pro iure, quod quis habet in re, & competunt cõtra quemcunque secundum Alb. An.& Mod.in rub.ff.si cer. pet. Ideo hic incipit tractare de actionibus realibus, postea in lib.4.se.tractat d̃ personalibus, & quia actionum realium quædam sunt uniuersales, ut peti. hær. quædam sunt sin. ut rei ven. ut declarat glo.magistra.in l.i.in prin. ff.de eden. ex quo actiones uniuersales sunt pleniores, & maiores, ideo prius incipit de pe. hęr. sed quia expugnato testamento per querelam, deducit̃ res ad causam intestati, & postea intentatur petitio hæreditatis ab intestato, ideo præmittitur hic de inof.test.tanquam de præparatorio pet.hær.ut per d.Soc.consi.134.incip.ex visa petitione uer. 2.via.cir.me.in j.parte.char.206.

LEX PRIMA.

1 *Querela inofficiosi testamenti, cui detur.*
2 *Querela, an competat contra fideicommissarium. & nu.3. & 4.*

Cum de inofficioso. Primo dcm̃. Secũdo eius effectum, secunda ibi, vt per vim. Filio a matre præterito, vel expressim exheredato ꝯ fideicommissarium vniuersalẽ bona ex restitutione possidentem competit querela inofficiosi testamenti, vt sic testamento rupto petitione hæreditaris teneatur, vt quilibet possidens pro hærede, vel possessꝰ h.d. secundum veram lect.gl.ꝯm quam pone casum in terminis, vel breuius. Querela primo, & subsequenter petitio hæreditatis põt ꝯ fideicõmissariũ intentari. h. d.
1 † Op.j.ab extra ꝙ filius iste non possit agere q̃rela inoffi.testamenti, cum illa det̃ exhæredato, & non p̃terito. vt ff.e.l.j.2.& 3. Sed iste filius nõ supponit̃ hic exheredatus nec institutus: igit̃ fuit p̃teritus: ergo testm̃ est nullum. & sic non agitur querela ad rescindendum Solu. ꝙ hic fuit exhæredatus. & tunc non ob. ꝯrium, vel fuit p̃teritus a matre, cuius p̃teritio habetur pro exhæredatione. vt instit.de exhære.li.§.fin & ff.de ꝯtab.l.illud.§.ad testã. Ideo querela ei competit, vt hic, & j̃.eo l.filium. & ff.eo.l.3. secus in p̃teritione paterna,
2 & aliorum de eius linea. vt in ꝯrijs.† Opp.2.& ab extra, ꝙ contra fideicõmissarium. vt hic, hr̃ditate sibi restituta, vt hic erat. ideo circa hoc dicit̃ ꝯm Gui.de Cu. Aut hæreditas nõdũ ẽ restituta, & debet agi contra hæredẽ, & si pendente iudicio super querela hæres restituat hæreditatem fideicõmissario, potest filius causam prosequi ꝯ fideicõmmissarium; quia ius instantiæ transit in eum, vt l.j. circa princi.ff.ad Trebel.& l.ita tamen.§.actiones.e.tit. Aut hæreditas est iam restituta, & tunc aut tota sine alicuius quartæ detractione, seu quotæ, & tunc ꝯ fideicõmissariũ debet intentari, & insolidum, & pro solido rumpitur. vt hic. & contra hr̃dem tunc intentata nõ noceret fideicommissario. vt l.sacra.§.si heres.la j.ff ad Trebe. Aut est quota puta trebellianica in restitutione detracta, & tũc ꝯ fideicommissariũ pro sua quota, & non pluri. & contra hæredẽ ꝓ sua, argu. j̃.eo.l.cũ duobus.& ff.eod.l.circa.coniuncta.l.2.j̃. ad trebel. & hoc
3 etiam seqtur Bar.† Oppo.cum gl.i.ꝙ ꝯ fideicõmissarium nõ competat q̃rela; quia si, vt quidã dicunt, q ꝓponit q̃relã proponit ẽt petitionem hæreditatis, sequitur ꝙ querela ꝯ eum non potest proponi, qa petitio hr̃ditatis implicita in eo non dat̃ contra titulo possidentẽ. vt j̃.in qui.cau.ce.lon.temp.præscri.l.hæreditatem. sed fideicõmissarius possidet titulo ergo, &c. respon. quòd opi. illorum non est bona, vt j̃. subijciam. sed cã supposita ꝓ vera, rñdebãt ipsi, qđ illud est verum in simplici, & directa petitione hæreditatis; non in
a exclusa, vel implicita q̃rela, qa illa competit ꝯ titulo possidẽtẽ, a cũ titulus sit parũ durabilis, qa agit̃, vt rescindat̃. & sic habet̃ ꝓ non titulo. ar.l.ex eo.ff.de mil.testa.& qñ ti. habetur pro non titulo competit hæreditatis petitio. vt l.vllam.§.si quis sciens.ff de peti. hære, & hoc vult gloss. j. Item aliam rationem alleg.glosi.2.ad probandum, ꝙ titulus habeatur pro non titulo, quia sciens testamentum inofficiosum petit sibi restitui hr̃ditatem, & sic habuit malã fidẽ; ideo in eius õdiũ titulus hr̃ pro non ti.ad instar malæfidei ementis vt d.§.si quis sciens. Sed vt dixi istorum opi. nulla est bona. ideo vt veritas elucescat quæro, an qui proponit q̃relam, dicat̃ implicitam proponere petitionem hæreditatis. Et dixit Bart. ꝙ sic. & dicebat hic esse casum in ver. vt perinde &c.& j̃.e.l.si quis filiũ. circa pri. ibi nulla hæreditatis petitione ex nomine. de inoffi.&c.& ff.e.l.qui de inoffi.in ver. qui vero. Itẽ mouebatur ea ratione, ne fierent duo iudicia vbi per vnum expediri potest; & ne partes fatigentur in litibus, & sumptibus. Sed alij glossatores & Accur. & Moderni tenẽt contra. Primo, quia pe.hæ.datur hæredi. vt l.2.l.3.& l.licet.ff. de pe. hær.& infra de pe.hær.l.si scripti & directa institutio vtilis fideicõmissario. vt ff.de bo.pos.hæ.pe.l j. ergo contra eos non competit. Secundo, quia exhæredatus, vel pro exhæredato habitus, nõ est hęres, imo extra hæreditatem positus. l.3. & 4 ff.e. ergo quamdiu est & stat extra positus, petitio hæreditatis ei non competit, quæ vero hæredi competiit. Tertio, quia institutus est hæres donec contra eum pronuncietur: vt ff.de vulg.& pup.l.ex pacto.§.fi. ergo legitimè interim non competit pet.hær.ab intestato. vt l.quamdiu.ff. de acqui.hær. imo nec interim ei defert̃ successio, vt est casus. j̃.e. l. liberi. in litera. ibi remoto testamẽto &c. per quem tex. ista quæstio vr̃ decidi. Quarto, qa pater filio inuito intentat pe.hære. & non q̃relam. vt ff.eo.l.Pap.in prin. ergo querela & petitio hęreditatis non sunt idem, nec qui querelam proponit dicitur proponere hæreditatis petitionẽ. Quinto, quia qui agit querela fatetur alium, & non se hæredẽ; sed qui agit pe.hæ.dicit se hæredẽ. ergo proponens querelam nõ proponit pe.hæ. nec explicitè, nec implicitè, quia sibi esset contrarius, & non audiendus. l.j.j̃.de fur.& l.vbi repugnantia.ff. de regu.iur. Sexto, quia pe.hę non datur contra titulo possidentẽ; ut l.hæreditate.j̃.in qui.cau.ces.lon.temp.præsc. qualis ẽ verus hr̃s. ergo &c. Nec ualet rñsio Bar. alias Guar. qui dicit, ꝙ titulus hr̃ pro non ti. quia habuit sciẽtiã testamenti inoffi.ad instar emptoris &c. quia similitudo non est bona, cũ emptor nullã habet iustã causam emendi, hæres vero sic adeundi, & fideicõmissarius petẽdi sibi restitui. Nec ẽt ob. ꝙ heres nõ vr̃ hæres, cum de proximo testamentum sit rumpendũ. ar.l.non videtur.s̃.de in int.rest.& l. ex eo. ff. de test.mi. qa ille in actu fauorabili; nos in odioso contra uoluntatem defuncti. Item ille inspecto exitu, & effectu, non quantum ad propositionẽ actionum ꝯriarum ut hic. Ad ll.iductas rñ. & primo ad
b istam vt exponatur (proinde) [b] idest exinde & sic prolata querela ut no.in gl. Ad l.si quis filiũ.rñ. ꝙ ibi per viã p̃parationis, vt ibi no. Ad l.qui de inofficioso.rñ. quòd debet intelligi ꝯm p̃dicta. ut modo dixi de hac l.vel dic, ut ibi no.in fi.gl.j. quòd utramq; expressim proponit, & ordine successiuo, vt peto testamentum velut inofficiosum rescindi. & eo per vestram sententiam rescisso peto hæreditatem mihi restitui; licèt de isto modo proponendi possit dubitari, quasi ante rescissionem factam non possit filius adire. cũ interim alius sit hæres ex testamento, & sic non est interim locus successioni ab intestato, ut l.quandiu.ff.de acqui.hęre.cum si. Sed dubitatio tollitur; quia in tempus permissum confertur. & ita intelli-
4 gatur, quod etiam no.gl.in l.quemadmodum.ff † Op. 4. & ab ex. ꝙ hodie ꝯ fideicommissarium nõ agat̃ q̃rela, quia non debet filiꝰ admitti ad rumpendum id, quod si rumperetur nihil operaretur arg.ff de procu.l.non cogendum.§.Sabinus.& vt le.nõ.ca.l.hæc stipulatio.§.diuus. sed ita est in ꝓposito, ergo, &c. Quòd ita sit in proposito, patet, quia ex causa præteritionis, vel exhæredationis cęterа firma manent: vt infra de libe.præ.auth.ex causa.& p ꝯ̃s fideicommissa nedum singularia, sed vniuersalia, quia illa appellatione cæterorum continentur, vt l.ita tamen.§.quoties.ff.ad trebel.& ita tenet Dyn. Oldr. & Bart. ibidem, scilicet, quòd per auth. ex causa fideicommissa etiã vniuersalia firma maneant. Hor attende, istud est durum contrarium. pro cuius solutione est sciẽdum, quod duæ sunt opinio. Vna, quod fideicommissa vniuersalia non remanent firma ẽt hodie. & hãc tenuit Mar.Syl.& sequaces, pro quo multũ fortiter facit; quia specialis querela ad rumpendum ea competit, & erat necessaria, vt hic. Et secundum istorum opinio. non obstat contrarium, quia auth. ex causa. in eis nihil innouat. Alia est opi. quòd hodie firma maneant, & ꝯm illam erit innouatum, vt solũ ꝯ fideicõmissarium agatur querela, vbi hæreditas solida ei fuisset restituta. & tunc p peti.here. solum auocetur legitima ipsi filio debita. argu. j̃.ad tre.l.2. vbi autem non solida esset restituta, sed quarta detracta, tunc solum ꝯ hr̃dem deberet agere, vt sic illam quartam postea auocaret ab eo, & quod deest vsq; ad legitimam eius, auocet a fideicommissario. nec erit ei opus nouo iudicio sup querela. arg. ff. de inoff. testamento.l.quo repudiantis. in fi.& forte de hoc est hic casus, vt principaliter, nec ageretur querela. sed iam rupto testamento contra hæredem ageretur peti.hęredi. causa adiecta, quia testm̃ ruptũ est ex cã de inofficioso. vel dic, ꝙ ẽt ꝯ fideicõmissariũ agere possit, vt olim. sed ille excipere dẽt, &c. Opp.5. & ab extra, dixi, ꝙ prolata q̃rela agi.peti.hær.ac si ꝓ hr̃de, vel possessore possideret, qa titulus est rescissus. & ita intellexit istum tex. in fi. sed ꝯ, quia titulo rescisso, & sic testõ rupto non est verũ dicere, ꝙ possideat ꝓ hr̃de, nec verè, nec putatiuè, sed solum ꝓ possessore, sed si ꝓ possessore possidet, ergo nõ est ac si ꝓ pos. possideret, cũ nullum simile sit idẽ, vt l.qđ Nerua. ff.depo. & sic intellectus p̃dictus stare nõ p̃t. Sol. ꝙ q̃tũ ad primũ lr̃a stat bñ. ꝙ tenet̃ acsi ꝓ hr̃de putatiuo possideret. & ẽt q̃tum ad ꝯm, qa non dẽt iudicari, vt simplex possessor, & p̃do, pp titulũ quẽ habuit à prin. vt j̃.de vsuc.trã.l.j.& ff.d̃ vsu.l.q scit. secũdũ Cy. Vlt.no. si.gl.q̃ vult, ꝙ ꝯtab. lato sumpto vocabulo dici possit q̃rela inoff.test. nã per eã euitabis q̃nq; plura ꝯria.

ADDITIONES.

a Contra tit.pos. Adde Iac.Bu, Bal.& Mod.hic & istam gl.intellige, prout hic in 2. col.per d.Ias.May.quem vide.

b Proinde. Cum Sal.concor.Io.Fab.& quòd proinde, exponatur pro exinde, vt sic denotatiua ordinis, sed secundum d.Ias.hæc dictio proinde est nota similitudinis ad quod alle. plures remissiones, de quibus vide per eum.

LEX II.

1 *Querela in subsidium datur.*
2 *Bonorum possessio, an sit necessaria.*

a Quamuis. [a] Per solã bonorũ possessionẽ causa litis agnoscẽdæ res non auocat̃ à scriptis hr̃dibus. h.d. vel sic. bono.pos. cã litis agnoscẽdæ nõ tribuit ius, iõ testm̃ nõ rescindit. & p ꝯ̃s res à scriptis hr̃dibus nõ aufert̃. h.d. Ibi te, subaudi emãcipatũ, & sic à iure ciuili incognitũ. ibi bono.pos.s.gratia litis agnoscẽdæ q̃ ius nõ tribuit. ibi ciuile est, sed rupto testõ p q̃relã, bo
1 na auferet p hær.pe.† Opp.cũ gl. ꝙ q̃relã nõ hẽat, cũ illa det̃ ĩ subsidiũ, vt insti.cod.§.tam aũt. sed hic hẽt bon.pos. per quã sibi copetit bono.posses. hr̃ditatis petit. vt.ff.de bon.pos.hæ.pe.l.j. ergo, &c. Sol. ꝙ illud hẽt locũ in bono.pos. q̃ tribuit ius, nõ ĩ ea q̃ ius nõ tribuit, qa gratia litis agnoscẽdę dat̃. & hæc erat p̃paratoria ad q̃relam, & erat necessaria filio emãcipato exhæredato, qa iure ciuili erat incognitus. vñ ad q̃relã inofficiosi, q̃ erat de iure ciuili, non admittebat̃ nisi p̃tor prius hãc bo.pos. ei decerneret in signũ cognitionis, & ad missionis ad q̃relã ꝯm gl.& vt admissus postea vt rupto testõ repudiare nõ posset, ne creditores inueniant̃ delusi, & testator deductꝰ ad cãm intestati ꝯm Ia.de are.& Cyn.& hæc lect. vera. Alij legunt alio modo: vt in gl. in qua adde ibi lege non putauit Sol. ibi nõ fuit ritè exhr̃datus: hic sic: vt l.si pater. j̃.de insti.& substi. sub condi.fa-
2 ctis.† Quæro, vtrũ ista bo.pos. hodie sit necessaria & vr̃, ꝙ nõ, quia emãcipati d̃ iure ciuili sũt cogniti, vt sui, p auth.d̃ hr̃.ab int.q̃ tenet Guil. qa illa differẽtia ñ ẽ sublata ex testõ, vt no.ĩ aut.ex cã.j̃.d̃ lib. præ. Et idẽ tenet Iac.But.sup.l.si.j̃.vñ ltimi. sed vide, ꝙ ibi dica.Sal.

ADDITIO.

a Quãuis. No. ex ista l. vltra omnes nouam regulam secundum d. Ias. May. hic, ꝙ habilitatus ad aliqua iura, vel remedia, non tamen habet eorum effectũ donec illa ad actum deducat quam regulam declara, & quinque modis confirma, & limita, prout latius no. hic per eum, quem vide.

LEX IIII.

1 *Negligentia negligenti imputanda.*
2 *Præteritio matris, an dicatur exhæredatio.*
3 *Testamentum, quando rumpatur, vt inualidum.*
4 *Filius pro instituto habitus, quo iure admittatur.*

a Si mater. [a] Hæc lex nõ est alibi, & est singulariter notanda. Et primo in mr̃e negligente. Secundo ĩ non negligente. secunda ibi: sed cum. & illa subdiuiditur in duas partes: qa primo, quando alij filij erant instituti. secundo, quando ex̃nei, secunda ibi. si autem. Casus posthumus à matre præteritus, quæ mutandi testamenti non habuit facultatem, agit quærela, si extranei sint instituti. secus si alij filij sint instituti: qa intelligit̃ cum eis viriliter institutus, ideo testamentum non rumpitur. h. d. exponetex. ibi. Si mater, cuius p̃teritio hr̃ ꝓ exhæredatione, ibi omnes hæredes instituisset. & pro ea parte ad legata tenetur, vt probatur
1 in l.maximum vitium. circa prin. j̃.de lit.cõtest.† No. quòd negligentia imputatur negligenti, non casus fortuiti, & repentini. Item quod facilius seu magis subuenitur testamento, in quo filij sunt instituti quam extranei. alia nota quæ dixi in summario. Op. contra prin. ꝙ iste posthumus nõ agat q̃rela inofficiosi. qa p eius natiuitatẽ ruptũ fuit testm̃. vt insti.de exhær.li.§.j. ergo necessaria non est q̃rela, quæ datur ad rumpendum. s̃.eo.l.j. Sol. ꝙ testm̃ patris rumpit eius natiuitate, vt ibi, sed non matris, & eius lineę, vt hic. & est ratio dicit glo. qa præteritio matris habet̃ pro exhæredatione, nõ patris. cum mr̃ non habeat in potestate, pater sic, filii ãt q sunt in potestate rõne nisi ꝯtinuati dñii debent exhæredari .l. in suis. ff.de lib.
2 & posth.† Opp.2.ab extra, quòd p̃teritio matris non habeat̃ hodie pro exhęredatione, cùm in exhæredatione causa debeat exprimi, & legitima. vt in Auth. cum de ap.co.§.aliud quoq;.& §.causas. et j̃.de libe.p̃te.auth.nõ licèt So. fateor, ꝙ hodie debet exprimi, tñ cũ hoc stat, ꝙ p̃teritio habet̃ ꝓ exhr̃datione. sed erit facta sine cã, vbi nõ sit exp̃ssa, & sic nõ tenebit. Ex quo infero, ꝙ posthumus à matre p̃teritus hodie rumpit testm̃, iam natus p̃teritus dicit testm̃ nullum, ex quo causa non est expressa. item non p̃t hodie posthumus exhr̃dari, vt j̃.eo.l.si quis in suo.§.fin. iõ p̃teritus à mr̃e cã expressa vel nõ, rumpit testm̃, nisi huius l. priuilegio cũ fratribus habeat̃ ꝓ instituto. Opp.4.& ab extra. ꝯ secundã partẽ, qđ ex coniectura pietatis maternæ non debeat haberi pro instituto, licèt mater decesserit in puerperio, quia mater ipsa añ partũ sciuit se prægnantẽ, & multo spacio añ, igit̃ sciens se prægnantẽ testm̃ prius factum non mutauit, vẽtrẽ ex certa sciẽtia vr̃ p̃terijsse. & in volũtate illa p̃seuerasse, & si tunc cum prægnans erat, testm̃ fecit, tanto fortius vẽtrẽ de quo tacuit, ex certa scientia p̃terisse vr̃ ideo ꝯiecturari nõ possumus, ꝙ eum natũ instituisset hæredẽ, cũ in incertis non certis locus sit cõiecturis. ff.de ver.obl.l.continuus.§.cũ ita. Sol. ꝙ hic prius fecerat testm̃, sed non mutauit prægnãs facta nec propterea ad negligentiã sibi ascribit: qa lex præsumit, qđ pp grauitatem fecerit, vr̃ quia ad lucẽ prius puenisse videre voluit, vel copiã tabellionis nõ habuit, vel testiũ. Vbi autẽ prægnans fuisset forte, ꝙ ad negligẽtiã ei imputari posset. & ꝓ hac solut. facit lr̃a hic in prin. dũ dicit, post testm̃ suscepto. Ex prædictis infero, ꝙ p hanc coniecturã p̃t admitti probatio ꝯriæ volũtatis testatricis. Quid.n. si expressè dixisset, ꝙ ventrẽ non volebat facere sibi hæredẽ, qđ ẽt tenet hic Guil. d̃ Cu. & Bar. Opp.4. quòd non vocetur in virilẽ, imo in assem integrũ. & tm̃ hẽt ipse solus, q̃tum cæteri. vt instit.de hære.institu.§.si vero totus. Sol. vt in gl. qa ibi completo asse instituit̃ à defuncto, hic ꝓ instituto cum alijs habetur à lege. Quæro modo, qd si alij fil.j erant ex disparibus partibus instituti. respõ.gl. ꝙ iste posthumus virilẽ habebit. vt dicit hic litera. & ꝓ hoc facit. ff.de vul.& pup.l.cum plures. et inf.communia vtriusq; iu.l.fi. Nec ob.l.minimis.de le.3. per quam vr̃, ꝙ debet habere id, ꝙ est minus, qa licèt gl. non soluat, dic, ꝙ ibi in dispositione testatoris, & dubia. hic in dispositione legis, & certa. lex enim prima de virili disponit, iste ergo virilem habebit, & pro rata auocabit ab alijs. Et p ꝯ̃s alij ex disparibus partibus gr̃auabunt instituti. & ita vr̃ de mente huius glo. & do. q cum ea p̃trãseũt. & ꝓ hoc ll.alle.in ea. In oppositũ facit, vt omnes habeãt viriles, hic litera quæ dicit, ꝙ virilẽ habet, acsi oẽs filios hr̃des instituisset quo casu quilibet virilem haberet, ergo & tunc q̃libet ad virilẽ reducat̃, hoc confirmat̃, vt absurdũ euitet̃, & æqualitas inter filios, & fratres seruetur. Pone vnũ filiũ institutũ in tertia, alium in duabus partibus, si iste præteritus auocet ꝓ rata ab ambobus remanebit institutus in tertia minus habens sua virili, & est sibi hoc magis dãnosum, q̃ si fuisset testũ q̃relatum. nec est hoc reputandũ grauе instituto in duabus partibus, cùm ad virilem per q̃relã fuisset reductus. nec ll.alle.in gl. habent obstare, qa hic iste tertius non erat institutus, ibi quilibet institutus. cogita tamen, quia à glossatore, quẽ
3 omnes sequuntur, non est de facili recedendum.† Quæro quid si filij cum extraneis erant instituti. dicit gloss. quòd testamentum in nulla parte rumpitur, cum pro instituto habeatur ex quo fratres sunt instituti. Ad hunc tex. in fin. respondit quod loquitur vbi soli extranei sunt instituti. & ita pertranseunt doct. Asserit tamen glo. quod quidam dixerunt, quòd querela contra extraneos competit vt pro eorum parte rumpat. ar.l.cum duobus. j̃. eodem. & l. circa. ff.eodem. quod probat glo. & benè, quia si respectu aliorum filiorum habetur pro instituto, vt supponit istorum opin: sequitur necessario, quòd contraueniendo tempore non potest testa. Nec ob.ll.s̃. alleg. qa ibi in nulla parte habetur pro instituto, sed videamus, an dici possit: Tertio, quòd querela agat contra omnes, ita quòd non fingatur hoc casu in aliqua parte institutus. Nam hæc l. hanc fictionem seu præsumptionem facit, quando filij sunt instituti, & ñ quando extranei, vt hic in fin. ergo eam facere videtur, quando soli filij sunt instituti, ita quod extranei non sunt admixti, consequẽtia patet ex pluribus. Primo, quia ex fauore filiorum hoc est inductum, ergo in eorum læsionem non debet interpretari, vt l.quod fauore. supra de legibus: quòd fauore filiorũ sit inductum patet, quia in casu, in quo matri possit imputari negligentia, non distinguitur, an filij, vel extranei sint instituti, sed stamus in iure communi, & ĩ regula nam si filius iste agit querela vbi vera negligentia non possit imputari, distinguuntur filij ab extraneis, ergo in casu isto fauor filiorum operatur, vt pro instituto habeatur, & per consequens cesset querela, quòd autem læsio sequeretur filiis, si interpretationem faceremus, vt pro instituto habeatur, quando extranei sunt admissi, patet ad sensum, quia soli filii haberent hæreditatem, vbi nunc communicarent cum extraneis. cesset ergo isto casu æquitas huiꝰ. l. Secundo hoc confirmatur, quia hæc l. exorbitat a regula. & sic ĩ suis terminis restringenda, & non amplianda, ut ff.de legi.l.quod vero contra.& l.ius singulare. Tertio, quia ubi causa nocens, & ꝓficiens simul concurrunt, & materia est inseparabilis, & indiuidua, inspicitur causa quæ nocet, non quæ prodest l. Pedius. alias l.parui.§.i.ff. de arbi. & l.si quis in graui.§. fina. ff. ad syllan.
4 & no. per Dy. in capitulo possessor. extra. de reg. iur. lib. 6.† Quæro quo

ADDITIO.

a Si mater. Extende istã l. quæ loquitur in posthumo, vt etiam habeat locum in filio iam nato, ꝙ si mr̃ eum nõ instituit, quia credebat mortuũ, sed instituit alios filios, iste etiam habebitur pro instituto per hanc l. ita tenet gl.no.or.in l.si cum mater militem. in gl.j.ff.eo. quàm sequitur Pa.de Ca.hic in l.commodissimè.ff. de lib.& posth.d.Ale.in l.titius.in prin.in vlt.col.ff.de lib.& posthu. vbi dicit, ꝙ illa gl.est valdè no. digna. item adde pro ampliatione huius l. istam.l. habere locum in patre, qui scienter præteriisset posthumum, nec habuisset facultatẽ mutandi testamentum. nam talis posthumus nõ habetur pro instituto. l. militis codicillis.§.miles in supremis.ff.de testa.mili.no.gl.in l.vxorem.ff. de manu.test, & Paul.de Cast.hic. Item limita istam.l. nisi probetur de contraria voluntate matris duplici ratione. prima, quia in incertis non certis locus est coniecturis. l.continuus.§.cum ita.ff.de verb.ob. item, quia pręsumptio huius.l.est præsumptio iuris tantum, ergo contra eam admittitur probatio in cõtrarium iuxta gl, & doc.in auth. sed iam necesse. j̃.de do.ante nup.& in l.fi.in prin.ff. ꝙ me.causa, in l.antiquę.inf.ad velle.& ita tenet Guil.Bar.& alii omnes hic.

ro,quo iure admittatur filius iste, qui pro instituto habetur quidā dicunt,quod condictione ex hac l. trussa est.dico ergo secundum Odof.quòd iure testati & ex testamento adibit hæreditatem,& petitione hæreditatis aget contra cohæredes hæreditatem possidentes:quia perinde est,ac si institutus fuisset.Quæro,an pro rata teneātur ad legata.dic quòd sic,vt super tex dixi.

LEX IIII.

a **Cum ex causa.** Rupto testamento per querelam, libertates præstitæ non reuocantur h.d.Quærit glos.quid si non sunt præstitæ,dic in ea in qua adde.ho. die autem nihil præstatur per auth.ex causa.infra de lib. præte.

ADDITIO.

a Cum ex causa.Limita tamen per l. Papi. §.fina. cum.l. seq. ff.eo.allegata in gloss.

Si pater. Querela præparata etiam contra fratres testantis transmittitur ad hæredes.h.d. Ibi propositum quomodolibet declaratum.Op.de l.fratres.infra eo.Sol. hic secundum illam vt in gl.Op.quod etiam non præparata hodie transmittatur,vt infra eo.l.scimus.in fi.Sol.vt gl.quòd illud de iure nouo,et sic in hac parte hic corrigitur.Alij vt Pet.& Cy.& Tho.For.contra,quia quòd non mutatur,&c.infra de app.l.præcipimus.in fi.sed lex illa loquitur in filio,vt querelā contra testamentum patris etiam non præparatam transmittat,non autem in fratre,vt hic,ergo,&c.Nec mirandum,quia etiam hæreditas ascendentium non adita transmittitur in non fratres,vt ī.de his qui ante aper.tab.l.j. Sal.

LEX VI.

a **Cum quæritur.** a Filius,cui est relicta legitima, nō habet querelā.hoc dicit hodie idē. si minus,sed agit ad supplementum, vt in glo.Item hic quarta est aucta,ideo legitur hic auth.nouissima.

ADDITIO.

a Cum quæritur.Regulam huius tex.limita in tribus, prout hic per d. Ias. May.

AVTHENTICA.

1 *Filio quo iure relinquatur.*
2 *Legitima filii quanta sit.*
3 *Quarta,an augeatur in adoptiuis & 4.*
5 *Legitima trium nepotum aui,an sit triens,vel semis.*
6 *Legitima filii,quando triens dicatur & 7.& 8.*
9 *Ius accrescendi,an habeat locum in legitima.*
10 *Legitima liberorum,an minuatur per statutum.*
11 *Filia,an prohibeatur legitimam petere.*
12 *Legitima est testatoris totius substantiæ pars tertia.*
13 *Filia,an possit supplementum legitimæ petere,non obstante statuto.&c.*

a **Nouissima.** a Ltima filiorū,q̄ olim erat quarta,est hodie aucta ad trientem, vel semissem, secundū numerum liberorum,quam eis relinqui sufficit iure isto quocūq; relicti titulo.nec huius legitimæ potest testator vsumfructum minuere,hoc dicit.Et diuiditur in tres, vt sunt tres partes summarii.
1 Et specialiter not.tria,vt in summario.† Opp.cum gl. quod nō sufficit relinqui filio quocunq; relicti titulo,sed requiratur iure insti-
b tutionis b,vt in Auth.cum de ap.co. §. illud quoq; capitulum Sol. dupliciter.primo, concedendo contrarium, scilicet quòd hæc est correcta per illā,veruntū dicit gl.q non est necesse,vt in tota legitima instituatur,cùm sufficiat in vna re,vel nummo. & bñ dicit,qa ad supplementū agit,si quid deficiat,vt ī.eo.l.scimus.Et conferenda computanī in legitima.vt not.ff.de mi.l.3.§.sed vtrum.vbi idē no.qđ hic.Secundo modo soluit,q aut testatus est quis inter liberos tm̄.& tunc sufficiat quoquo relicti titulo, quia inter liberos testamētū valet minus pfectū,vt ī.de testa.l.hac consultissima. §. ex imperfecto.cū si.Aut extranei sunt hi,qui sunt vniuersaliter instituti.& tunc filij debent habere suam legitimam titulo institutionis, hodie,licèt non olim, nec tempore huius auth. & ita hic supple primam.Hanc tenet Azo in summa,& Ia.But.hic,sed communi-
c ter tenetur c prima,vt inter liberos titulus institutionis sit necessarius.circa qđ vide pro majori declaratione ea q̄ scripsi in l. fin.ī.fa. erc.Sed quæ potuit esse ratio huius nouationis.dicunt doc. q duę, vna causa honoris.nam pater dēt ,psequi filios honore,& honorabilior est titulus institutionis.ergo,&c.Et ,p hoc facit.ff. de le. præ. l.filium.§.si legata.Et hanc ratione posuit Accur.Alia est causa plenioris cōmoditatis.nam vniuersali hærede repudiāte, filius institutus in re certa habebit ius accrescēdi.sicut si à prin.solus fuisset hæres in re illa institutus,vt l.j.§.si ex fundo.ff.de hære. inst. Hoc autē ius accrescēdi cessaret, si titulo legati haberet,imo hřde repudiāte legata deficiunt.vt ī.de fideicō.l.eam quam.Et hoc in filijs legitimis & naturalibus.Sed ī adoptiuis,qui patri adoptiuo sunt successuri abintestato,de quibus in l.2.ī.de adop.idem dico, quia eiusdē iuris sunt,cuius ex iustis nuptijs quæsiti.ist.de exhær.li.§ adoptiui. facit inst.de inof.testa.§.fi.& ,p hoc facit,qa tex. in Auth. vt cū de ap.co.§ aliud quoq;,gñal'r fallit in impubere arrogato, quia ille p̄teritus non dicit testm̄ nullū,vt l.si arrogator.ff.de adop.nec q̄relā intētat,vt ff.eo.ti.l.Papi.§.si quis impubes.& inst.eo.tit. §. iam āt in co.ergo sufficit quoquo relicti titulo,cū p̄terit' solū quartā petere p̄t ex constitutione diui Pij,vt l.j.§.si impuberi. ff. de col. bono. In alijs āt iure institutionis dēt relinqui.Sed tunc insurgit dubiū,si testator dixit relinquo centum ,p eius legitima, an intelligaī iure institutionis reliquisse.circa qđ vide, quod dixi in auth. nouissima,

2 † Oppo.quod lītima filij sit maior triente,quia est nouem vnciarū, vt in auth.vt cum de appel.co.§.excipit. Sol. q illa in filio curiali, quòd declara,vt in gl.nec illa debetur tam iure naturæ, q̄ ratione curæ.Opp.3.q filij vsuf.legitimę possint fraudari,vt ff.de vsufru.le. l.vxori meę.gl.soluit duobus modis.Vno,q aut habet tm̄ in ,pprietate,qđ excedit ltīmam,& fructus ltīmæ.& tunc ei tolli potest vsufru.quia quod plus habet in proprietate compensatur cum vsufructu deficiente. Aut non habet tantum, & tunc habet locum hæc autent.Alio modo soluitur,quod hæc illam corrigit,& hanc ap,pbat gl.hic,& in l.omnium.ff.de vsuf.& hæc vera, vt clarius patet ī cor.& ita communiter tenetur.Op. 4. quod hoc nedum sit in hac legitima,sed in qualibet quarta,& illa debeatur, & eius fructus,vt ff.ad treb.l.mulier.§.si hæres.& ff.ad l.Fal.l.quòd de bonis §. fruct. Sol.vt in ea.gl.confitendo prædicta,sed dices tu,si hoc erat in qualibet quarta, quomodo erant filij deterioris conditionis, vt ante istam auth.fructibus suæ quartæ priuari possent.Tamen. quod ante istam legem non poterant priuari, nisi quando habebant vltra quartam tantum in proprietate,quod illud plus valeret fructuum æstimationem, vt dixi in præcedenti contrario; quod postea fuit correctum,vt hic.Venio ad quæstiones,& primo quæro,hæc legi-
d tima d est triens,vel semis.Quæro cuius portionis.Et duæ gl. primæ,hic positę respon. scilicet eius, quam habiturus esset, si esset vnus,vel habituri essent ab intestato,si essent plures, nec contradicit primę, dum dicit portiones debitę ab intestato quia portio debetur quando plures sunt filii,totum vero quando est vnus. & intellige bonorum.quæ pater habuit tpe mortis,vt s̄.l. proxi. & tex. in corpore dixit mediam totius substantiæ partem. vnde no. illud verbū,totius.pp id,quod infra dicā.ī 7.qo. Quæro, an in legitima consequenda debeat considerari patrimoniū tantum quod est re vera,quod defunctus habuit tpe mortis, an ēt illud, quod postea accreuit,puta si seruus,qui erat ab hostibus captus,est reuersus.dic vt scripsi.ī.eo.l.pe.§.repletionem.vbi. & alia exempla reperies, & etiam aliquas alias quæstiones ibi positas potes hic addere.
3 † Quæro.2.an quarta sit aucta in filiis adoptiuis.& gl.in cor.de trien.& se.§.i.in fi.dicit,quòd non.Sed Pet.& Cy.ī.de adop.l. 2.tenēt contra pp identitatem rationis.quia adoptiui, vt naturales ad legitimam vocātur:qa filii.& confirmatur,quia tex.iste, & in cor.loquitur indistinctè.Tu distingue aut quæritur de quarta, quæ debetur impuberi arrogato ex constitutione diui Pii,& verum dicit gl. prædicta,quę de illa loquitur,vt patet per rationem quam facit,videlicet,quia tex.ibi loqtur de his,quibus querela competit,vel ius dicendi testamentum nullum.Sed impubes arrogatus non est ille: vt supra in primo contrario dixi,ergo.Aut in aliis adoptiuis,& verum dicunt Pet. & Cy. nam illi pariter succedunt cum naturalibus,& in capita,vt infra.de suis & legit. l. si te. & similiter omnes ad eandem quartam vocantur.vt inst.de inof.testamen.§.fi.qui de omnibus loquitur,de quibus prędixerat & quia illis querela, vt naturalibus competit,vt ff.eo.l.si suspecta.§. quoniam. & instit.eo.§. iam autem. Et ita preteriti dicunt testamentum nullum, ut faciunt naturales,& eodem modo exhęredandi, vt naturales, quia per omnia eiusdē iuris sunt vt insti.de exhær.li.§.adoptiui. & sic in eis,& ī naturalibus quarta debet dici aucta.Quero tertio, an ī ascēdentibus.dicit glo.quod sic,per tex.in cor.ibi hoc obseruando &c. & pro hoc facit ratio naturalis,quia non minus parentibus. &c.vt ff.eodem, lege nam & si parentibus. & hoc verum ut sit aucta ad trientem. nam ad semissem est impossibile, quia numerus in eis est impossibilis, & hoc tenent omnes, & etiam iure institutionis debet illā habere, vt no.in Authen.ut cum de appella. cog.§.

ADDITIONES.

a Nouissima.De ista legitima, & eius computatione qūo debeat computari pro vulgaribus,& ignaris.vide Ang. in consi. 142. incip.punctus talis est dominus comes.& in consi.286.incip.pro clariori decisi,thematis in 1.col.ad fin. & multum no.in consil.299.incip.pūctus talis statuto ciuitatis cortonæ.ubi multum solenniter ad hanc materiam.

b † Iure institutionis.Adde Bar.in l.cum pater filios. §. pater certam. in fi.& quod ibi posui in apostil.ad ipsum in ver.iure institutionis.ff.de l.2.& in l. quæ rogatus.in princip.ff.ad treb.& Math.singu. 14.incip.no.quòd illa vulgaris doctrina ubi addit ad hanc reg.vltra Bar. ponentem 6.limitationes tres alias & an ualeat testamentum,si testator dixerit relinquo filię.c.pro legitima, vel pro sua falcidia,si non subdiderit iure institutionis.uide Alexan.in l.nam quod.§.non omnes,ff.ad trebel.d.meum.Ias.may.in l. si tibi. col. 2. ver. adde quod prędc.re. & col.se.ver.alibi item Bal.ff.si cer.pe.Mathe.sing.159.incipien.not. quòd si pater vbi transit cum Alex.vbi.supra dixi,infra in l,omnimodo.nu.6. in apostil.in ue. titulus honorabilis institutionis.Celsus.

c Sed communiter tenetur.Vide hic in 4.col.d.Iaso.may.qui tenet primam opi.cōtra istam communem opi.& d.quod credit de iure verissimā,& si sibi casus cōtingeret, consuleret,& iudicaret.

d Legitima.Adde Soc.consi.150.inci.& nos introduceret.ver. præterea legitima.i. parte char.231.ubi hoc idem all.& firmat.item legitima quanta sit. & qualiter diffiniatur,& describitur,& quid si per statutum augmentatur vsque ad dodrantem,qualiter interpretatur cum uideatur depositionem fructuum auferre vltra necessitatem victus,vide per præf.Soc.in consi.3.incip.quamnis ex his.ve. 3.principaliter,& ver.10.no.cir.fi.cum ver.seq.in j.parte.charta.58. consi.93.incip.cir.primum præsentis,ver.cir.3.dubitationem. cum ver. seq. charta. 159.& ver.præterea legitima.charta.159.& in d.consi.150. incip. & nos introducere. ver.succedit alia circa me.char.29.& versi.confirmantur prędicta in fi.cum se. vsque.ad fi.chart.127.& consi.118.incip.in hac consultatione. versi. his tamen non obstantibus.in fi.in dicta parte,char.173.

4 cog.§.aliud quoq;. & probatur in §.cæterum. in eo. ti. † Quæro. 4. quid in collateralibus,dicit gloss.quod quarta non est aucta. sed hic aduertendum,quia gl.supponit quartam deberi fratri, qñ turbis persona à fratre est instituta.vt ī.eo.l. fratres.& idem sentit in l. omnimodo.infra eo.& pro istis gl.facit tex.in Auth.de hær.& falc. §.j.quidam tamen contra,quasi.l.non caueatur,secundo quia omni casu deberetur,id est etiam si persona infamia non notata a fratre esset instituta.Sed ego non recedo a gloss.per d.§. j. nec est verum,quod omni casu debeatur,quod iure naturę non debetur,sed incipit deberi, cum personam infamia notatā instituit,& tunc,an totum,vel quartam tantum auocet,dicam in l. fratres. Quæro. 5. quid in quarta trebel.& falci.dic,q illæ nō sunt authenticæ,vt ī gl.
5 † Quæro.6.ab extra. Auus ex filio vnico præmortuo habet quinque nepotes,an legitima omnium sit triens,vel semis. Respon. semis,quia directo veniunt ad eius successionem pro virilibus.,ut in Auth.de hær.ab inte.§.j.secus si venirent cum vno filio, quia tunc venirent ex persona patris sui cum alio filio defuncti. & sic in stirpes,& sic omnes quinq; haberentur loco vnius. & iō legitima tūc eēt triens cuius dimidietatem haberet filius, & medietatem nepotes,& idem dico si nullus filius superesset, sed tantum nepotes ex duobus filijs:puta ex vno duo,ex alio tres,quia veniūt in stirpes, et censenī vt duo,& pro hoc est tex.in Auth.de triē.& se.§. neq; illo.
6 collatio.3.quod no.† Quęro.7.ab ex.pater habens duos filios,vnū exhæredauit & merētem, alium in sua legitima instituit, vel in re certa,extraneum vlem hæredem fecit.Mō dubitatur, an legitima illius instituti sit triens totus,an uero dimidietas eius,vt sic vltra petere non possit.& videtur,q triens totus, quia exhæredatus habeī pro mortuo,ut ff.de con.cum emanci.lib.l.j.§.si pater.la.i.& sic tāquam solus,& vnicus trientem suo iure petit.pro hoc etiam facit, quia,cum nihil sit habiturus,nō debet alijs partem facere.argumē. ff.de cōtratab.l.si post mortem.§.si liberi.& ita tenuit ibi Dyn.hoc idem tenet ipse.ff.de le.j.l.planè. §. si duobus. & ibi inducit tex. in Auth.de natu.li.curiæ deputandis.§. quod si legitimorum.coll.4. quam rubricā pauci libri habent,& est post tit.de cōsulibus.sā Barto.in repeti.sua.l.pater filium.ff.de inoffi.testa.tenet ɔ̄,ex eo, qa institutus in re certa,vel in sua legitima censetur singularis successor, saltē scripto hærede vniuersali adeunte,vt infra de hære. institu. l. quoties.sed particulares successores non habent ius accrescendi in eo,q nō sit conuinctus alteri coniunctione legali.vt l. Proculo.ff. de leg.2.& plenè no.in l.seruus communis.ff.de acquiren.heredi. Cōstat aūt,q fratres in hac legitima sunt cōiūcti coniunctione legali,quia oēs ad vnam legitimā vocāī,ut hic, ergo iure accrescēdi nō pōt habere partē exhæredati.nec pōt suo iure totū petere,cum sua legitima non sit,nisi tertia eius qđ ipse esset habiturus ab intestato,ut hic.& supra.l.,pxima.& infra eodē.l. parentibus. Cōfirmo secundo ex eo,qa portio deficiens tunc accrescit coniūcto, qñ nō est à testatore,vel à lege dispositum,quid de ea fiendū ī casu illo.vt patet in substituto,qui præfertur coniuncto.ī.de ca.tol.l.j.§. in primo.& §.pro secundo.& infra.de fideicom.auth.hoc amplius. Sed de portione merenti,exhæredari est prouisum,tam per testatorem quàm etiam per l.vt remaneat pęnes vlem hřdem. vt in Authen. cum de appella.cog.§.causas.ergo, &c. Ex prædictis dicit ipse patet responsio ad primam rationem Dyn. Nam licèt filius exhæredatus habeatur pro mortuo,tamen alius filius non venit ad totum iure suo quia non potest,sed iure accrescendi, quia non potest hic locum habere.sed in §.si pater.sequentes veniunt iure proprio. Ad secundam rationem patet etiam respon.quia tunc qui nihil est habiturus,partem aliis facit, quando alius à testatore, vel a lege nō est subrogatus loco illius.ut l.si Titio rei.de le.2.Sed hæres vniuersalis est huiusmodi.ut supra est deductum, ergo, &c. Ad. §. quòd si legitimorum. respon.ipse, q magis facit pro eo, quia ibi loquiī in curialibus,qui etiam si nullum habent filium, nouē vncias suæ hæreditatis non possunt hæredi extraneo relinquere,vt in Autentico qui.mo.na.effici.sui.§.si igitur.& §.si vero.& §.generaliter.co. 7.merito ibi portio filij exhæredati non debetur extraneo hæredi: licèt ibi permittatur patri illam portionem distribuere inter liberos,sicut voluerit.Et si hæc distributio permittiī inter liberos pro patris libito,sequitur,quod legitima illorum, qui non sunt ingrati patri,non augetur propter aliorum ingratitudinem aliàs pater non posset ingratorum portionem inter gratos, & beneuolos pro libito distribuere,cùm legitimam nulli bonorum possit minuere. uti nfra eodem.l.quoniam in prioribus.Patet ex p̄dictis,quod hæc quæstio pro utraque parte est disputabilis,quia ex istius decisione sequitur decisio in pluribus alijs,subtilius est consideranda. Et mihi videtur,quod uirtus istius quæstionis in uno solo consistat,uidelicet,an filius grauatus, suo iure ad solidam legitimam vocetur.i, ad solidum trientem totius substantiæ,an vero cum alio ingrato, qui exhæredatus est.Nam primo casu staret opi. Dy. Secundo casu staret opinio Bar.& apparet mihi, quod filius gratus in legitima,vel re certa institutus suo iure,tanquam solus ad trientem totius substantiæ uocetur,quia ei soli legitima à iure defertur, & nullo modo exhæredato, & sic non debent dici coniuncti. nec de iure accrescendi habemus disputare. & hoc patet, quia vnico filio triens totius substantiæ debetur, ut hic: sed iste censetur viuere, tamen,quia exhæredatus,censetur non eē in rerum natura.vt d.§.

si pater.ergo,&c.Secundo,quia& ab intestato ingratus,ut pote nō vocatus non succedit: & fratri,vel alij proximiori tota hæreditas defertur.vt ī.de suis,& legi.l.si defunctus. versi.nisi. & in Auth. de nup.§.ingratitudinem.& ibi gl.notabilis.ergo sicut ad hæreditatē non vocatur:ita nec ad legitimam portionem,& ex his insurgit regula iuris,quæ vult quod qui non vocatur ad partem, nec in futurum speratur vocari,non facit partem.ut ī.de ca.tol l.j.§.j.& ibi no per gl,& doc.facit.l.si duobus.§.fi.de le.i.& §.quod si legitimorum. quem Dyn.allegauit,benè facit pro hac parte. Nam licèt patri detur ibi potestas distribuendi inter liberos, tamen ei tollitur facultas relinquendi extraneo,quasi ad liberos sit peruenturum. & potestatem illam distribuendi inter liberos fortè intelligere debem' de eo,quod est supra legitimam iure naturæ debitam, non de rata iure naturæ debita:quia illa non potest minui. ut ī.eo. l. quoniam in prioribus.Opi.igitur Dy.sequor pro qua dico fore gl.si subtiliter intuetur ī cor.vnde hæc auth.sumitur.ver.licebit ergo. & est signata super verbo,optantium,ex qua infertur determinatio ad aliam quæstionem,videlicet,quòd si vnus ex filijs sit frater minor, ita, q omnino est incapax,& ipso iure,& nedum ex persona sua,sed etiam ex persona monasterij, quod talis filius non facit alijs partem quia non vocatur ad partem,& pro mortuo habetur.argu.ff. đ bo.
7 lib.l.si necesse.§.si deportatus.†Quæro 8.quid si erant quinque liberi,quorum vnus est exhęredatus,vel frater minor,an legitima aliorum quatuor erit triens,vel semis.Dy.ponit istam quæstionem in d.l.planè.§.si duobus.de le.j.& dicit ipse,quòd hæc quæstio dubitabilior est præcedenti,quia si partem non facit,ergo cæteri ad integrum semissem vocantur.In contrarium, quia ideo partem nō facit,quia ad nihilum vocatur, cum in numero liberorum non cōputetur,ut pote mortuus,vt in præcedenti dixi,& sic tanquā quatuor tantum existentes ad triērē ,p eorū legitima vocanī. & hanc partē puto verā.& sicut ltīmā alijs ñ minuit,qa ,p mortuo habeī,vt in p̄cedēti q̄stione dixi,sic nec augeat,cū in numero non computetur,& hoc in iuste & rite exhæredato.aliàs si nō iuste,non habereī ,p mortuo, & sic ɔputareī in numero.ar.ff.eo.l. q repudiātis.et
8 l.si non mortis.§.fi.† Quæro 9.filius instituit matrem in decē. fratrem vtrinq; coniunctū præterijt: & extraneū non turpem seu nō notatum infamia instituit,ita q querela locum nō habet, agit mater ad supplementum ltīmæ,q paratus est hæres facere.sed dubitatur,quota debet esse legitima.Nam hæres dicit,quod est tertia eius q habitura fuisset ab intestato,vt hic.Sed ab intestato fuisset habitura dimidiam:& aliā dimidiam frater.vt in auth. defuncto infra ad tertul.ergo triens dimidiæ est eius legitima.econtra dicit mater quod est tertia totius substantiæ hæreditatis,quia frater ad nullam portionem legitimæ vocatur,ergo mater suo iure trientem totius substantiæ debet habere,ut hic,& argu.eorum quæ in præcedentibus dixi.Item quod non mutatur,stare non prohibetur.sed tempore huius auth.hæc pars erat vera,& potissimè per tex. in corpo.q. dicit totius substantiæ,ergo & hodie licet additum sit, quod frater succedat pariter cum matre. hanc partem videtur tenuisse Iac. Butri.in quadam sua disputatione,potissime ista ratione,quia si isti fratres essent exclusi abintestato per legem, legitima matris esset tertia omnium,vt erat tempore huius auth.ergo idem si excludātur propter causam testati,& sic testatoris iudicio, quod vim legis habet,vt in Auth.de nup.§.disponat.Item quia liberi, qui non succedunt,habenī ac si non essent,ut probatur in l.pater filiū.& ibi gl. ff.eod.tit.facit.ff.de contrata.l.post mortem.§.liberi.Sed Bar. in e.ti. l.pater filium.tenet contra,quia mater suo iure ad trientem totius non potest venire.cum triens sit eius portio, quæ debetur ab intestato,vt ī.eo.l.parentibus.& ff eo.l.Papi.§.si quis mortis.nec iure accrescendi,quia sunt coniuncti coniunctione legali.& de particulari successione tractatur,quia legitima non est quota hæreditatis, sed bonorum.& sic non hēt onera.vt l.Papi.§.quarta.ff.eo.at ī successione particulari inter cōiūctos coniunctione legali non est locus iuri accrescendi.vt l.& procul.de leg.2.ergo,&c.Item nec q̄ do succedunt iure diuerso,seu diuersis dispositionibus, vt l. cum patrono.ff.de bo.pos.& ff.qui mo.vsufruc.amit. l. sub conditione. in fi.sed matri pro legitima defertur triens,fratri vero quarta, vt in 3. q.dixi.Sed attende,quòd ista ratio modicū valet, quia fateor, q iure accrescendi non potest petere: quia in hac legitima nulla est coniunctio: nec hominis, nec legis, cum frater ad nullam quartam vocetur, nec teneatur frater ei quartam relinquere, nec cum vult frater turpem personam instituere, vt. infra eo.l. fratres. & ibi dicam,igitur de iure accrescendi, & coniunctione legali in vanum disputat Bar. sed an suo iure veniat, dicendum est, quod sic, & modo stat dubium in hoc solo, an ad trientem totius veniat. & dicit Ia. But, quòd sic,per rationes supra positas. & hanc partem tenuit Bald. de Perusio qui dicta. l. pater filium, repetijt in hoc studio, & motus fuit per notata in d l. pater filiam. ad obiectum aliter non respondet, dum dicit Barto quod legitima est eius portio, quod habiturus est ab intestato, &c. Sed tu responde concedendo, & quod subiungit. ergo totius, scilicet dimidiæ hæreditatis. hoc habes declarare, cum dimidiam in casu in quo frater esset exclusus. ut in casu nostro,nō fuisset habitura,sed totum.& sic est triens totius hæreditatis. & hoc ē quod dicere voluit Iac. But.& istam partem sequor, quia fortioribus,& conuenientiori-

conuenientioribus rationibus fundatur. Et ex prædictis habes notabilem limitationē ad ll. dicentes, quòd legitima est tertia, vel dimidia portionis, quā quis ẽt habiturus ab intestato, vt intelligātur rebus sic se habentibus ab intestato, sicut nunc se habent ex testamento. quod no. & pro hoc facit gl. quæ est in cor. eo. in ver. licebit.

9 a † Quæro. 10 [a] propter id, quod tetigit Bart. an in legitima sit locus iuri accrescendi. & fertur, quòd Dyn. dixit, ꝙ sic, per text. in Auth. de natura. li. ca. de pu. §. ꝙ si legitimorū. colla. 4. sed modicū aut nihil facit, quia ibi filij grauati ex expressa patris dispositione recipiunt, nec portio quæ aliàs fuisset exhæredati eis accrescit, sed suo iure habent. vt dixi in 6. quæstio. Barto. vero dixit, ꝙ in ea non est locus iuri accrescendi, quia in conuentione legali locū nō habet, ut superius allegata l. & Proculo. Mihi videtur, qđ casus euēturi sint considerādi. Nā interdum pater vnum, vel plures ex liberis exhæredat, aliquem uero eorum in legitima, vel re certa instituit & extraneum vniuersalem hæredem facit. tunc portio exhæredatis debenda, institutis in legitima non accrescit, sed suo iure solidam habent, vt s. dixi. Interdum pater vnicum filium, vel plures hæredes instituit in legitima, extraneum uero vniuersalem facit hæredem, tūc vno liberorū repudiante, non video cur portio fratri adiuncti, vel agnoscentis nō accrescat cum in hac legitima sint cōiuncti à testatore, & realiter, & verbaliter, ergo, vt in certis legatis locus est iuri accrescendi. vt ī. de ca. tol. l. j. §. pro secūdo, & supra in nouissimo. ver. sin autem. & §. vbi autem. & ff. de leg. 3. l. re coniuncti. nec obst. l. & Proculo, quia ibi nulla testatoris erat cōiūctio. Interdum testator dicit dimidietatem trientis lego Titio filio meo, aliam dimidietatem trientis Sempronio filio meo lego, extraneum hæredem instituit, Vel dixit. Titium filium meum in tali re instituo, et Sempronium in tali re, extraneum vniuersalē hæredem fecit tūc vno filio repudiante, non est locus iuri accrescēdi, quia nulla ē testatoris coniunctio, licèt a lege sint coniuncti ī legitima, talis enim coniunctio non sufficit. vt d. l. & Proculo. imo forsan non est cōsiderāda propter disiunctionē testatoris. p q̄ recessum videatur ab ea ar. ī. de pac. conuen. l. fi. Interdum pater moritur ab intestato, codicillis factis, in quibus multa legata relinquit, adeo, quod legitima eis solutis non remanet filijs, alter repudiat hæreditatem, alter adit, cum beneficio inuentarij. & vult trientem totius substantiæ detrahere, in quo non potuit grauari. legatarij uero dicunt, ꝙ non potest quia locus non est iuri accrescēdi. sed solum duas vncias debet habere iure suo ſm opi. Bar. quid dicendum. Ego puto, quòd triētem totius substantiæ possit detrahere, quia sicut ex testamento portio hæreditatis repudiata accrescit portioni agnitæ, ita & ab intestato. ut infra quādo nō pe. par. l. 1. & ff. de suis, & legi. l. si ex pluribus. In hæreditate igitur adita reperitur portio legitimæ debita filio repudianti, q̄ facta est vnū aceruum, & vnus triens inclusus in ea, quæ debetur illi adeunti ēt extante voluntate repudiantis, cum repudiando uideatur uelle, vt eius portio accrescat ei, qui adiuit, cū alteri non possit accrescere, uel deberi. & sic transit cum vniuersitate arg. l. in modicis. ff. de contrahen. emp. & quia defunctus videt ī hæreditate eos ab intestato cōiunxisse. argu. l. si quis cum nullum. ff. de iure codi. & p consequens in ipsa legitima, & sic locus est iuri accrescēdi, & cessat, l. & Proculo. ut in alio casu supra dixi. Quinimo ex quo testator non disiunxit, non tam ad legitimā venit iure accrescendi, quā iure non decrescendi. quia cuilibet solida debetur à lege, vbi alii fratres non concurrant, ut probatur ex notatis in cor. e. ver. licebit. in gl. signata sup verbo, cæterum. & sic ēt isto respectu cessat. d. l. & proculo.

10 b † Quæro 11. an p statutum [b] possit minui legitima liberorū. Et hanc q. ponit Cy. infra de nup. l. sancimus. & Dyn. in c. indultum. de re. iur. lib. 6 & licèt Cy. videat dubitasse, tamē Dyn. dicit se tenere, quòd possit minui, & tolli in totū. & motiua sunt ista, quia vnū ius ciuile potest tollere aliud. inst. de iure natura. §. i. ff. de legi. l. de quibus. & ibi nota, quòd consuetudo tollit legē infra quæ sit long. consue. l. 2. & similiter statutum, ꝙ est ius ciuile. l. omnes populi. ff. de iusti. & iu. tanquam habens autoritatem à lege, vel à principe statuta fieri permittente potest legem tollere. vt ibi no. Et si sic, sequitur quod per statutum potest legitima tolli, et minui, cū legitima debeatur de iure ciuili positiuo à lege. ut infra. de legi. hær. l. lex 12. tabu. & in Auth. de trien. & semis. §. i. & nō de iure naturali, quo omnia erant communia. ut l. i. §. ius naturale. ff. de iustitia. & iure. & sic non obstat, quod iura naturalia sunt inconmutabilia. ut inst. de iure natura. §. penul. & ff. de capi. di. l. eas. qa ut dixi, non est verum, quod iure naturali debeatur, licet coniunctio naturalis, & ratio naturalis quæ est in homine. suadeat legitimā filios in bonis patris habere debere, ut l. scripto. ff. vñ liberi. & l. cum ratio. ff. de bo. dam. & ita debent illæ. ll. intelligi, & exponi. facit, ꝙ no. glo. in fini. in l. pronunciatio. §. familiæ. in gl. signata super uerbo, uam. ff. de uerb. significatio. Item, quod legitima iure ciuili debeatur, probatur in Auth. de hæred. & fal. §. primum. & §. si quis autem ubi dicitur, ꝙ l. imponit necessitatem parentibus, ut relinquat filiis legitimam, sed constat legem esse ius ciuile. ff. de iusti. & iure l. ius autem ciuile. legitima nomen sumpsit, & quota fuerit, & postea a iure ciuili est aucta, ut hic, & in corpore unde sumitur. vnde nomine, origine, quotitate, & necessitate de iure ciuili dicenda est. Item ius ciuile olim ex infinitis causis liberos à legitima excludebat. hodie ex paucioribus, in Auth. ut cum de appel. cogn. §. causas. & sic habemus, quòd ius ciuile illam quādoque tollit in totum. Item remedia, per quæ petitur, vel ad ipsam peruenitur, sunt omnia de iure ciuili, ut querela inofficiosi. peti. hære. actio per quā supplementum petitur, siuè agatur ex testamento, siue condictione ex lege, ergo, ipsa de iure ciuili est iudicanda, cum de alterius iuris remedio non sit prouisum. Præterea nemini dubium est, quod illa remedia per statutum possunt tolli, ergo, & ipsa legitima. Nā sublato medio, sine quo ad extremū perueniri nō potest, & ipsum extremum in effectu videtur sublatum, ut infra e. l. sancimus. §. fi. & s. ex qui. cau. ma. l. fi. Ista sunt in effectu verba Dy. quæ cōmuniter omnes doc. tenent siue sequuntur. Sed duo videntur mihi obstare. Vnum: quia hæc legitima succedit loco alimētorum, ut probatur in Auth. de semis. §. prohibemus. ver. vnde enim. Sed educatio liberorum est de iure naturali, vt l. j. §. ius naturale. ff. de iusti. & iu. ergo tolli non debet, cum iura naturalia non tollantur, vt d. §. pe. & d. l. eas. facit, quia alimenta nec filiis debent denegari. ar. ī. de patri. po l. filium. & l. abdicatio. ff. de libe. agnos. & l. si quis à liberis. §. j. Aliud, quod uidetur obstare, est, quia text. in d. Auth. de trien. & semi. uidetur habere clausulam derogatoriam ad quācunque consuetudinem, & legem cuiuscunque inferioris, ex quo ratio sic disponendi est uniformis ubique locorum, per quam statueretur cōtrarium. & sic leges municipales non dicunt valere auth. nauigia. infra. de furt. & auth. omnes peregrini. infra, eodem. de succ. Quod clausulam istam videatur haberet patet, quia imperator ibi dicit, ꝙ male fuit prouisum, ut hec legitima fuerit quarta pars substantiæ parentis, licet talis prouisio diutius fuisset seruata, & ab alia prouisione sicut diuturnitate temporis roborata recedit, & eam corrigit. & disponit, quòd sit triens, vel semis. & prohibet priorem prouisionem seruari, ut ex illa correctione patet, & probatur. in §. phibemus. in princ. Ex quo sequitur, ꝙ ipse phibere vī populos subditos disponendi, ut solum quarta antiqua debeatur. & fortius si disponant, vt minor quarta, uel nihil debeatur. Et pro hoc vide simile in l. 3. §. diuus. ff. de sepul. vio. vbi lex corrigens consuetudinem, seu quandā obseruantiam factam corpora humana sepeliendi in ciuitatibus, derogat omni consuetudini in contrarium postea disponenti. Sed tenendo opi. Dyn. possum respondere, quod in d. §. Diuus. consuetudo illa erat euidenter contra publicam vtilitatē etiam cuiuslibet ciuitatis, sed in casu nostro secus. Ad primum nō possum negare, quòd legitima succedat loco alimentorum, cum & filio diuiti, & etiam sibi alimenta quærere valenti legitima debeatur. Cogito tamen iure dici posse, quod statutum possit ex causa minuere legitimam, & in diminutione causa satis est præsumēda in mulieribus, sed in totum tollere non puto posse, nisi de aliquo prouideatur per statutum, quod loco legitimæ habet succedere, sicut videmus quotidie statuta fieri, quæ prohibent fœminas succedere cum masculis, & legitimam petere, sed prouident ut dotentur arbitrio propinquorum. dos enim ista succedit loco legitimæ, licet forte diminutæ. Et si statutum non prouideret in aliquo, putarem illud non tenere tanquam irrationabile, & contra omnem legem tam naturæ, quàm diuinam, canonicam, & ciuilem.

11 c † Quæro 11. an si lex municipalis [c] simpliciter prohibet filiam cum masculis succedere, vel matrem extantibus certis agnatis, intelligatur prohibita legitimam petere. Et videtur quod sic, quia cum legitima sit triēs eius quod habitura est ab intestato, vt dixi in prima & septima quæstione & per statutum nihil est habitura ab intestato, ergo legitima nulla debetur, nec peti potest, cum de nihilo non sit dare partem. l. actor. ī. de probat. Confirmatur, quia lex corrigens in vno, dicitur corrigere in alio cōsecutiuo, & necessario

ADDITIONES.

a Quæro decimo. De hoc quæsito tetigit allegatus Bar. multum notabiliter distinguendo in l. planè. in §. si duobus. nu. i. in apo. in ver. exhæredatus. & in l. re coniuncti. nu. 46. ver. & ibi inducuntur in arg. in apo. in vers. duob. ff. de le. 3. & Bal. in l. i. q. 4. C. quando non peten. par.

b An per statutum. Adde Soc. consi. 150. inci. & nos introducere. ver. prima igitur radix. in 1. par. char. 226. & ver. confirmatur prædicta. & ver. ponderamus. char. 227. & consi. 275. inci. in causa fratris Andreæ. ver. 2. quod ubi. in 2. parte. char. 193. & consi. 288. inci. cir. 1. q. ver. præterea. Et quo in d. parte. char. 207. & ver. primam probatur. char. 209. ubi hoc idem allegat, declarat, & limitat, cum cōmunis opi. sit in contrarium.
† Adde Ro. fin. suo. doc. inci. quidam card. no. Bar. in Auth. de hær. & fal. num. 6. & ibi posui in apo. ad ipsum post Bened. Vadū, in ver. legitima. col. 1. dixi post Bal. in l. cum lego. nu. 2. in apo. in ver. vtrum. per statutum. C. de epis. & cle. post Ia. Rebuff. in rubric. ī. de decre. decu. lib. 10 nume. 8. & in apost. in versicu. prætextu statuti municipalis post Dynum. in regu. indultum. in versicu. posit auferri, uel minui. & ibi dom. Boerii. post collect. in c. quintauallis. nume. 5. in uer. quartam debitam iure naturæ. extra. da iureiuran. post Pan. in c. Raynutius. nu. 12. in ver. statutum. extra. de testa. no. Fely. in c. ecclesia Sanctæ Mariæ. in v. col. 13. ver. cæterum quęritur communiter. extra. de consti. Oldra. consi. 160. Fede. de Senis. consi. 75. Lu. Roma. consi. 321 & consi. 132. Paulus de Castro. consi. 76. & consi. 118. & Alexan. consi. 66. volu. 1. & consi. 294. secundum maiorem numerum. volu. 2.

c Si lex municipalis. Adde Soc. consi. 30. incip. quamuis ex his. versi. 16. pro hoc in 1. par. char. 60. ubi hoc idem inducit, allegat & firmat. item uide hic d. Ias. May. in vlt. col. ubi plenè & hic idem allegat.

necessario patet in auth. ingressi. s. de sac. san. eccl. & in cor. de mo. §. illud, vbi patet, quòd ingressi monasterium olim testabāt, quia bona remanebāt. hoc est correctum. Et ex hoc sequitur qđ hodie non testantur, vt dicta auth. ingressi. & ibi vide similia, quæ ibi scripsi in notabilib. pro hoc etiā facit, quia sublata materia ex qua, tollitur materiādum ex ea, vt patet ad sensum. & probatur in l. q̄situ. §. illud fortasse. de leg. 3. Quarto ad idem ille admittit ad petitionē legitimæ, qui testū præteritus, vel exhæredatus posset querelare, vel rumpere. vt l. oīmodo. & l. si quis filium. ī. eo. sed stante dicto statuto, prædicti non possent testū querelare, vel rumpere, cū nulla esset per testatorem iniuria facta, cum ad eius successionem nō essent vocati ab intestato. & tū ratione huiusmodi iniuriæ ad querelandum admittunt & vocantur; vt ī. eo. l. omnimodo. ver. si tū. & ff. e. l. 2. 3. & 4. Et hæc pars est de mente Cyni, vt patet in q. p eū formata in d. l. sancimus. ī. de nuptijs. vbi dr, ꝙ hæc qō deciditur ex illa, qua queritur, an per statutum possit auferri legitima, de qua pxime dixi. Sed in oppositum facit ratio generalis, quia quod non mutatur stare non prohibetur, vt l. præcipimꝰ. ī. de app. cum si. Sed de facili responderet non vlterius meditatus. s. ꝙ hic non mutatur per hominem; sed per l. & consuetudinem: vt dixi. & ita in fi. not. in l. si quis seruo. & ī. de fur. & in l. quod vero contra. ff. de leg. Sed responsio non est bona, vt colligere potes ex sequentibus. Item in oppositum facit, quia correctio in uno de correlatiuis non extenditur ad aliud, nisi quatenus expressim appareat: vt l. fi. in prin. ī. de indi. vid. facit, ꝙ no. gl. antepe. in l. fi. ī. de rescin. ven.

12 † Item pro hac parte facit, quia legitima est tertia totius substantiæ testatoris, vt in corpore vndè hæc auth. sumitur. nec ibi dr portiones ab intestato, & hoc est ius nouissimum, quod fortè cum ministerio sic disponit, & sic argu. in oppositum facta non habent obstare. Item p hac parte facit, quia supposito quòd tex. in corpore debeat intelligi de triente eius, quod ab intestato esset habitura, cum legitima portio, & sic triens non sit inuenta per statutum; sed per ius cōmune. igitur relata est ad trientem eius, ꝙ habitura est de iure cōi, & pro huius declaratione accedat. l. iubemus. in fi. ī. de testa. & quod no. gl. in fi. & Ia. Bu. ibidem in Auth. qui rem huiusmodi. s. de sacrosc. eccl. Item pro hac parte facit, quia talis correctio procedit nō ex uerbis mēte expressis, sed ex mente, & interpretatione extensiua, & in casu odioso, quia ꝯ ius cōe, & ius naturale. Sed interpretationes tales in statutis non sunt fiendæ, vt no. doc. in l. Celsus ff. de pub. & potissimè qū sunt odiosæ, vt l. cum quidā. ff. de lib. & posthu. Et p hoc bñ facit qđ no. Dy. & Ia. Bu. in Auth. sed hodie. ī. de adulter. vbi dicunt, ꝙ pœna illa ex iure nouo procedens, videlicet ꝙ mulier adultera hodie retrudatur in monasterio, habet locū in marito, qui vxorē accusauit, & nō probauit. & sic similitudine supplicij debet affici; vt in Auth. vt liceat matri, & auiæ. §. qa vero plurima. & hoc ex æquitate vt minor pœna imponatur, vt l. interpretationem. ff. de pœnis, & ut odia restringantur, vt d. l. cum quidam. sed in casu nostro, & æquitas, & rigor, & odij euitatio suadent, ut tale statutum non extendat a petitione legitimæ, quæ quotitatur, & quantitatur, & respectu successionis debendæ ab intestato de iure cōi, & non ſm prohibitionem statuti. Quinto, quia mater, vel filia, filio, vel fratre, vel quouis alio hærede instituto, non prohibetur legitimam, siue supplementum eius petere, vt ī. eo. l. fi. & l. scimus. §. repletionem, vt tamen per ius testati excludatur a successione ab intestato, vt l. quamdiu. ff. de acquir. hæred. Ex quo sequitur, quòd nouum ius eas excludens ab intestato, non excludit eas a legitima, quæ debetur respectu portionis, quam essent habituræ si possent ab intestato succedere. Sexto, quia in legitima mater, vel filia, vt creditrix est iudicanda, cum illa censeatur, ut æs alienum, vt l. Pap. §. quarta. ff. de inoffi. testa. & condictione ex l. petitum, cū ab intestato non succeditur, vt ff. de colla. l. j. §. sed impuberi. & ff. si quid in frau. patro. l. fi. facit quod no. glo. in l. cum antiquioribus. ī. de iure deliber. Septimo pro ista parte videtur quasi casus in auth. si qua mulier. in fi. s. de sac. san. eccl. & in corpore unde sumitur. Et pro hoc etiam bene facit tex. in authē. hoc amplius. ī. de fideicom. & in corpore de hære. & fal. §. si quis autem non implens. Octauo tex. hoc probat. ī. de crim. læsæ maie. l. quisquis. vbi filia a mr̄is successione exclusa, nō excluditur a petitione legitimæ, & si dicas, ibi in filio dicitur secus. Et ego respondeo, quòd filius suo facto præsumpto, & sic ex eius delicto præsumpto priuatur a successione, & legitima, vt ibi probat litera. Nono pro hac parte facit, ꝙ impubes arrogatus, qui non admittitur ad successionem patris arrogatoris, non repellitur a petitione legitimæ suæ. vt l. si arrogator. ff. de ado. & l. j. §. si impubere. ff. de coll. bo. Decimo, quia si aliter dicatur, statutum fortè non valebit, si de aliquo non mandat filiæ prouidere. vt dixi in fi. præcedentis quęstionis, vt igitur valeat, & non pereat arg. l. quoties. ff. de reb. dub. videtur etiam vtilius, vt dicamus per tale statutum filiam, & matrem non excludi a petitione suæ legitimæ, & quia hæc pars multum nititur æquitati, ne matera luctuosa filij hæreditate sine eius facto reperiatur in totum exclusa, contra l. fi. ī. de instit. & subst. & similiter filia a patris bonis, ideo eam sequor. Et ex rationibus pro ista parte factis patet responsio ad allegata in contrarium. Vel distingue, aut lex ciuilis, vel municipalis excludit fœminas a successione, agnatorum, vel aliquorum aliorum fauore, & tūc nisi expressim dicatur a petitione legitimæ, exclusa non intelſr, vt in themate nostro per iura. s. alle. Aut propter eius delictū verū, vel fictū excludit, & a petitione legitimæ exclusa intelligit. vt ī. ad l. Iul. ma. l. quisquis. in ea parte in qua đ filio masculo loquit pp eius delictū præsumptū, vel fictū, ēt a legitima priuatur, & pro hoc auth. si captiui. s. de epis. & cle. & hoc qū ratio delicti est vniformis ad priuationē vtriusq; alias secus. vt d. auth. hoc amplius. Non omitto tū, ꝙ per Auditores dñi Cardinalis Albanēsis fratris olim Vrbani Quinti, fuit pro ista parte pronūciatū in Bonon. Sed quia quæstio est dubia, ideo non pro decisione, sed vt dē materiam cogitandi, & subtilius speculādi p̄dicta dixi.

13 a † Sed scias, qđ si statutum [a] diceret, ꝙ filia fæmina non succedat ab intestato cum masculis, & pater fuerit testatus filio vniuersali hærede scripto, & filia in decem, & dotib. suis instituta, nō prohibetur filia petere supplemētum legitimæ. Et pro hoc possunt induci multa ex rōnibus suprascriptis. & pōt addi, qa statutū non prohibet eā succedere ex testō. ergo nec supplemētum legitimæ, & quod sibi debetur ex causa testati prohibetur petere, vt sic legum correctio uitetur, & casus omissus remaneat in dispōne iuris cōis, & pro hoc, quia cā intestati, & testati inuicem contrariantur, vt l. gñaliter. ī. de condi. insti. Simile est qđ multi dicunt, ꝙ edictum de coniūg. cum eman. lib. non est correctum, vel ex testō, per auth. de hr̄. ab intest. vt per Cy. in auth. de successione. ī. de suis, & leg. facit quod no. gl. in auth. ex cā. ī. de lib. prete. Item probat, ꝙ statutum dicit a successione. & sic a successione iu. quia illa proprie est successio, vt ff. de eden. l. quædam. §. is autem. Sed qui succedit in legitima nō succedit in iure. l. Papi. §. quarta. ff. de inoffi. test. ergo, &c. Item quia in legitima non successit cum masculo, & sic cum alio. ergo omnibus verbis ponderatis statutum non vendicat sibi in isto casu locum, quia alio iure succedit masculus, quia tit. vniuersali; alio. iure fœmina, quia titulo singulari, & ita consului in ciuitate Mantuæ, & idem fecit dominus Bald. existens in Papia. Idem fecit dominus Ioan. de Ricijs in Florentia. Idem aliqui doc. Paduani. Vlterius potes addere, quæ dicam in auth. sequenti. in q. pe. & quæ dicam. ī. e. l. quoniam nouella. in vltima. q.

ADDITIO.

a Quod si statutum. Adde Soci. consi. 84. incip. uisa prædicta fac. circa fi. consi. in 1. par. char. 142. vbi hoc idem alleg. & firmat; & uide hic in fi. do. Iaso. Mayn. qui idem allegat, & tenet ac firmat, & refert etiam tenere Fulg. in auth. res quę, per illum tex. ī. communia de leg. & ibi per eum Sali. & do. Alex. in consi. 149. in 3. col. Ang. in consi. 311. incip. do. Gre. & Bal. in consil. incipien. in Christi nomine amen. Antonius plures filios masculos habens. sequitur etiam do. Alex. in cōsi. 69. incip. super primo dubio quæritur, an dicta Agnes. & in consi. 150. inci. visis & diligenter animaduersis. in 3. col. quod multum no.

AVTHENTICA.

1 *Falcidia quid sit.*
2 *Donatio facta filio in potestate quando ualeat.*
3 *Merita an dicantur pręcessisse, patre dicente, dono tibi, ut benemerito.*
4 *Testamentum, an ualeat testatore centum pro falcidia relinquente &c.*
5 *Filius repudians hæreditatem patris, an possit eius emphyteusim tenere.*

a **Vnde, & si parens.** [a] Immensa donatio in unū ex liberis collata, per alios vsque ad legitimam reuocatur. h. d.

1 † Nota, ꝙ debita iure naturę hic falcidia appellat. sed impropriè, vt in gl. Itē no. ꝙ donatarius pōt se abstinere ab hr̄ditate donatoris. Itē ꝙ donatio collata a patre in filium emancipatum statim valet. vt hic scd̄m vnā lect. Et idē si sit collata in filiū in potestate, sed non vt in filium, sed vt in benemeritum, & sic in eum, velut in quemlibet extraneum, qui hoc meruisset hr̄e propter præcedētia merita, vt in alia lect. & de hoc vide

2 quod no. ī. de coll. l. si donatione. † Item no. quod donatio collata in filium in potestate, vt in filium, nō valet a principio: sed morte patris confirmatur, vt in alia lect. quod intellige si processum fuit ad traditionem l. secunda. infra, de inoffic. donatio. & l. Papin. ff. de donatio. inter vir. & vxorem. Item not. quòd liberi, qui sunt patris hæredes, possunt impugnare patris cōtractum ratione suæ legitimæ, aliàs non possent, vt l. cum a matre. infra. de rei ven. Op. quòd ineptè dicat falcidiæ, qa falcidia est quarta debita iure institutionis. & detrahitur de leg. vt l. j. in prin. & ibi no. ff. ad l. falc. Sol. confitendo, ut in gloss. & dic, vt in ead. Oppo. 2. quòd donatio non valeat, & p ꝯñs non tū ltīma portio reuocetur, imo tota donatio tanq̄ remanens in hr̄ditate iudicio fami. her. diuidatur, vt ī. de inoff. dona. l. 2. & ī. de coll. l. filiæ licèt in sacris. Sol. vt in ea. glo. ver. sed cū nō valuit. Et sol. est qđ iste filius hic erat emācipatus. & hæc in se vera. Alia est sol. qđ hic, & ibi erat ī ptāte. & hoc subdiuiditur in duas. Primo, ꝙ hęc donatio morte patris fuit confirmata, in ꝯrio secus. & ratio ibi est, quia vel non fuit donatio, sed simplex cōcessio in peculio, vt d. l. filiæ licèt in sacris, vel si fuit simplex donatio, ideo hic confirmatur morte, qa non fuit institutus donatarius in dicta

ADDITIO.

a Vnde, & si parens. Pondera ex isto tex. intelligendo ꝙ loquatur, tam ex testamento, quā ab intestato, prout in specie intelligit Pau. de Ca. hic istū tex. facere p eo, qđ tenet Bar. in l. Titia Sæio. §. Imperator. 2. col. ff. de leg. 2. ꝙ si filius, cuius legitima fuit extenuata per immensam donationem patris, sit hæres institutus a patre, & hæreditatem simpliciter acceptauerit, nihilominus potest agere ad reuocandum donationem. idem sequuntur Imo. & Rapha. Cuma. ibi & Imol. in c. si. in 8. colum. de don.

in dicta l. ii. fuit donatarius institutus, & hæreditatem adijt. ideo morte nō confirmatur.& secus si repudiasset, vt in fi.huius.l,& ita declarat gl.in ɔ̃rio.hoc vr̃ mihi falsum,qa non video, cur existētia hr̃dis impediat ɔfirmationē dōnis:licèt reuoceť vsq; ad debitū bonorū subsidiū,vt hic in princi.vbi casus vr̃ ɔ̃ istā solu. imo tāto fortius confirmari dēt qn̄ instituiť a pr̄e.licèt secus, qn̄ exhæredať mala mente;vt ff.pro dona.l.si pr̄.& ibi no. licèt forte diuersitas sit in actione,ꝑ q̄ reuocatur.iō dicēdū,qđ simplex dō facta ī filiū ī ptāte ɔfirmeť morte pr̄is ad istar dōnis inter vi.& vxo.vt l.cū hic status. ff.de dona.inter vir.& vxo.& l.donōnes.s̄.in eo.ti.ſm Cy.& idē tenet Bar.qđ cōfirmať emācipatione.vt l.donationes.§.pr̄. ff. de dona.ergo & morte,qa vtroque casu sui iuris efficitur, & nihil refert quo fiat,&c.vt l.3.j.de instit.& substi.sub ɔdi.fac. & l.mulier.in prīci.ff.ad trebel.licèt ergo morte ɔfirmetur,tn̄ ltīma alteri fratri debita,qn̄q; iudicio fa.erc.reuocatur,vt in ɔ̃rio.qđ locū hēt, si ambo sint hr̃des,vt ibidē.qn̄q; simplici q̄rela,vel ɔdōne ex lege, qn̄ non sunt hr̃des,vt hic.in fin.Alia solutio est, qđ hic donatio fuit collata in filiū,vt in benemeritū,& sic,vt in quēlibet extraneū,ideo statim valuit donatio,licèt reuoceť vsq; ad debitū bonorū subsidiū. Nec obst.qđ filius nō possit ēt hodie stipulari a patre,vt insti. de inuti.stipu.§.itē inutilis.quia.R.vt in gl. qa illud,qn̄ stipulať,vt filius,nō qn̄ vt extraneus, igitur. Non obst. qđ in profectitijs non sit innouatū, vt l.cum oportet.in prin.j.de bo.q̄ lib.qa hoc,qđ dať filio, vt bene merito,non censeť ꝓfectitiū,sed aduentitiū,tanq̄ a quolibet extraneo proueniens.ideo hodie statim valet donatio, qđ non erat olī ſm tpa, ſm q̄ aduētitia q̄rebanť pr̄i.iō filius,cui erat donatū a pr̄e vt bn̄merito,non vsucapiebat rē.donatā.ti.pro donato, vt l.j.§.j. ff. de vsuca.pro dona.Sed pro quasi legato, qa cōfirmabať morte, & magis accedebat legato.l.in donationib⁹.j.ad l. fal. nec propterea est legatū.vt l.sequēs q̄stio.ff.de leg.2.& l.res.j.de dona.inter vi. &
3 vxo.& ita intellige qđ not.ff.pro hr̃de.l.2 §.filium.† Sed iuxta hoc q̄ro,si pr̄ dixit dono tibi,vt benemerito,an p̄sumanť merita p̄cessisse.dic,qđ nō,nisi ꝓbentur.l.si forte.ff.de castren.pecu. alias daretur occasio fraudandi,& si pr̄ nihil dixit de meritis,an poterit probare filius merita p̄cessisse,vt sic ob eam causam præsumať donatio facta.tenet glo.ꝙ sic,in l.si donatione.j.de colla. & ibi latius dicam, aut in l.filiæ.j.fam.erc.Op.3.cum gl.qđ in totum debeat reuocari. vt l.Titia Sæio.§.Imperator.de leg.2.Sol.vt in gl.vsque ad fi.Quæro q̄bus modis reuoceť.dic,vt s̄.in gl.& latius.j.dicā.de inoff. don.
4 l.2.† Quæro ab extra,testator dixit,relinquo centū pro falcidia filijs meis,nō adiecit titulo instōnis,vel non dixit in quibus instituo eos hr̃des,an valeat testm̄?Et vr̃,ꝙ non, qa hodie iure instōnis dēt
a hr̄e,vt in Auth.vt cū de app.cog.§. aliud quoque. ɔ̃riū tenet Bart.[a] qa iure instōnis reliq̄sse vr̃. Nā cū hoc verbū falcidia,accipiať ꝓ legitima,vt hic,vr̃ testōr ꝓ legitima reliq̄sse.Et cū legitima nō possit relinqui nisi iure instōnis,vr̃.iure instōnis reliquisse ar. l. sciendū.ff. de verb.obli.& insti.de fi.§.fi.& instit.de inut.stip.§. itē si scriptum, vr̃ eū ex illo verbo pro legitima sua solemniter testari. secus esset si illud verbū nō adiecisset,vt in ɔ̃rio. & hoc est notabile dictū.sed non puto ipsum verum dicere,qa si expressim reliq̄t legitimā suā, & aliū vniuersalē hr̃dē faciat,testm̄ dico nō valere,casus est nō cauillando tex.in d.§.aliud quoque.ꝑ quē apparet,qđ tit. institutiōis est exp̄ssandus.Et pro hoc bn̄ facit glo.ff.de inoffic.testa.l. Pap.§.si mortis.& sic cum expressio sit de forma,eius omissio vitiat,vt j.de dona.l.fi.& ff.de verbo.obli.l.j.Et idē si dicatur,de subiecti, vel substituti suba.ff.de eo qđ certo lo.l.3.§.si quis insulā. Sinautem aliū vniuersalē hr̃dē nō fecisset, & dispō esset solemnis ad testm̄, tunc forte haberetur pro hr̃de instituto argu.eius,quod no.glo. in l. his verbis.ff.de hær.inst.& arg.ff.de testa.mil.l.diuus.& j.de secū.nupt. l.hac edictali.& j.de testa.l.quoniam indignum.& pro huius declaratione, vide, quod ibi dixi post Guil. de Cug.& Cyn.s̄. de sacrosan.eccl.l.j.& adde q̄ post hoc scripsi in l.si adulta. j. de hær. actio.
5 & qđ scripsi in l.quoties.in fi.j.de hær. instituen.† Quæro pr̄ recepit fundū in emphyteusim pro se,& filijs,an si filij repudiant hr̃ditatē patris,poterunt emphyteusim tenere.dic,qđ sic,ꝑ hanc l.nam iure ɔ̃ctus,& suo iure venit,& ita tenet Spe.in ti.de loca.in §.nunc aliqua.ver.cuiuslibet,& ibi allegat istā l. & pro hoc facit ff.de ope. li.l.si quis operas,& l.iusiurandi.§.si liberi.hoc tenēt doc. cōiter tā in l.liberti.j.de ope.lib.q̄ in l. si nō sortem.§.libertus.ff.de cond.inde.& hoc propter notata ibi in gloss. magna, vltra medium, & ita teneo, licet gloss.in x.col.in ti.an mater vel filius defun.re.hær.c.1. tenet contrarium,& male,vt post hoc scripsi.j. de iure emphyteu. l.in emphyteuticarijs.xvj. q.j.Saly.

ADDITIO.

a Contrarium tenet Bar,adde ꝙ idē tenet Bal.per illū tex.in l. humanitatis.in 4. co. infra de impu.& hic,& vide Bar.hic,& in l.i.§.j.ad l.fal. licet ipse relinquit sub dubio in l.filium.§.sed etiam si portio.de leg. præstan.

LEX VII.

Neptem. Neptis exhæredata,licet ex filio emancipato, non habet querelam.h.d.quære de rationibus dubitandi.& dic,vt in gloss.

LEX VIII.

1 *Legitima quid sit.*
2 *Querela filio competit minus legitima habenti.*

Parentibus. Debita portio, uel uoluntatis defuncti agnitio à minori facta excludit querelam h.d. uel sic. Pater potest hr̃ditatem diuidere inter liberos, dummodo minus legitima non det alicui.& qui iudicium defuncti
1 probauit querelam perdit.h.d.† Not.quod legitima est quarta eius portionis,q̄ dētur ab intestato.hæc hodie est aucta ad triētē,vel semissem,vt s̄.in auth.nouissima.& an sit totius substātiæ, vel solum portionis debitæ ab intestato,qn̄ alius adijceret, an legitima nō đ
2 bereť.vide,qđ ibi scripsi in vij.q.† Itē no.ꝙ iure isto si filius hēbat minus legitima,ei ɔpetebat q̄rela.qđ postea fuit innouatū, & agit ad supplementū ut j.eod.l.oī mō.& l.scimus.§.repletionem.Item
a no.qđ approbatio testamēti excludit à q̄rela, [a] & licet hic loquať đ approbatione postea facta,idē puto de facta tpe testamēti.Not. gn̄alius,qđ semel approbaui postea reprobare n̄ possum.Item no. qđ hæc simplex solutio debiti nō debiti,nō inducit hāc agnitionē voluntatis,sed solutio qualificata.s.qa pro rata assignationis, & diuisionis,quam defunctus fecit.Item no.quòd contra inofficiosam diuisionem habet locum querela.gl.uide.per te.

ADDITIO.

a Excludit à querela.& sic no.quòd agnoscens iudiciū defuncti, non pōt amplius illud querelare.facit l.cū donationibus.& ibi gl.j.ti.j.& tex.no. quem vide in l. si proponas.§.si hæreditatem.ff.eod.similiter qui acceptat relictum factum sibi vel filio suo aut seruo,non potest querelare testamentum.l.nihil. in prin. & ibi Bar.& l.si pars.§.j.ff.eo.& adde,quòd secus esset in querela inofficiosæ donationis,nā q agnouit iudicium defuncti,potest tamē intentare querelā inofficiosæ donationis,vt plenè dixit,d.Ia.may.in authen.vnde,& si parēs.sup.eo.& ratio ē, quia illa nō expugnat testamentū,quod probať,sed aliū actū factū inter viuos.

LEX IX.

De inofficioso. Testamentum militis non subiicitur querelæ inofficiosi.hoc d.Op.de l.Papi.ff.e. Sol. ut in gl. in cuius fine adde.& est rō, qa licèt filius familias fiat ueteranus.& sic priuilegiū militare perdat, ut qlibet paterfamilias,militis tamē peculiū castrēse durat,ratione cuius datur ei priuilegiū testādi.vbi aliàs filiusfami.nō pōt.Vnde testari debet ſm ius commune,ut ibi ſm Iac.But. Opp.de l. sicut certi.j.de militari test.Sol.ut in gloss.

LEX X.

Si hæredum. Etiam contra fiscum qui successit ī bonis hæredis scripti potest querela proponi. hoc dicit.Not.quod exhæredatus non admittitur ad bona uacan. facit.j.de fide.auth.hoc amplius.

LEX XI.

1 *Arenarij ius habent succedendi.*
2 *Infamis testis infamiam opponere non potest.*

a
1 In arenam. [a]† Arenarij spontanei retinēt ius succedendi tā ex testō,quam ab intestato,sed nō contra testamentum, nisi testator sit arenarius, hoc dicit. Not.quod mores,quos qs ī se approbat,nō pōt in alio reprobare. Ex quo collige,quod primo quis dēt se corrigere.Ideo in versu scribitur, Tollere festucā si vis de fratris ocello,Quæ tua conturbat lumina tolle
2 trabē.† Et est hęc lex ar.ꝙ infamis [b] nō possit opponere testi infami,ꝙ sit infamis, licet iudex officio suo possit eū repellere.vt l. quos prohibet.ff.de postu.secundum Guil.de Cu.& Barto.sed alij tenent,quòd exceptio procedat,quia per eam concluditur iudici, cui fides dēt fieri,vt l.quinquaginta.ff.de probatio.

ADDITIONES.

a In arenam.limita vt per Bald. in l.filium.j. eod. & adde, quod per istum text. in fin.dicunt Bar.Bal.& Fulgo.hic, quòd mater meretrix non potest propter meretricium filiæ eā exhæredare.Adde Bal.in l.si filiam.j.eo.vbi limitat, nisi ea esset emendata,& ad honestam vitam reducta, quia ultima cōsuetudo attēdi dēt l.mea.§.pe.ff.de adi.leg.adde,quod idem tenet Raph.Ful.hic,licèt de Bal. nō faciat mentionem,sed alleg.meliorem tex.in l.imperialis.ī princip.j. de nup.vbi Bartol.& Bald.no.quòd q deliquit,post peractam pœnitentiam, & indulgētiā habetur proinde ac si nō deliquisset.quod facit ꝓ teste periuro,qui peracta pœnitentia poterit admitti in testem,nec obstabit exceptio periurii. pro certo mirandum est de hoc vltimo,quia tex.est de hoc in contrarium in c.testimoniū.đ testibus.nisi dixeris, quod Bar.istud vltimum non firmat ex quo remittit se ad Inn.vide hic præfa.d.Iac.qui sequitur limitationem Bald.& Ful.ad quod adducit plures no.remissiones.pro,& contra.de quibus plene hic per eum.

b Quod sit infamis. Cōtrarium tenuit Bar. & melius in l. cum mulier.ff. solu.ma. vbi vide per.d. Ale.& per eum ibi habes concordantias.vide per Moder.& glo. & doc.in c.testimonium.de test.

LEX XII.

1 *Donatio reciproca inter uirum,& uxorem valet.*

Si pater. Propter fideicommissum uicissitudinarium non potest dici filijs grauamen inductum, ideo querelā non habet locum, hoc dicit. Vel sic. Si grauamen dubium pariter se habet ad commodum sicut ad incommodum, querelā non inducit.hoc dicit.& notabiliter facit.sup. de transa.l. de fidei
1 commisso.† Et hoc facit in arg.vt reciproca donatio inter ui & vxo. valeat,quasi non sit meræ liberalitatis. Quærit glos. nunquid hodie istud debet dici grauamen, & dicit, quod sic. Ideo hæredes primo morientis detraherent legitimam eius, & trebellianicā,qa in veritate est grauamen, licet nō quo ad inductionem querelæ

querelæ per quā testamentū rumperetur,ut hic,& ita uidemus de facto seruari.& ita communiter tenēt doc.& vide no.gl.& Bar.in alio tamen casu.ff.de vulg.& pup.l.cum ex filio.in prin.Bar.

1 *Testamentum per querelam rumpitur pro parte.*

1 Cum duobus. †Testamentum per querelam potest rumpi pro parte,& legata diuidua ꝓ parte præstantur.Indiuidua verò integraliter soluuntur.h.d.No.ꝙ
a ex postfacto quis decedit pro parte intestatus. [a] Contra quod facit inst.de hær.inst.§ non tamen.So.vt in gl. quia illud verum ab initio.Quæro,an isti libertate donati debeant xx.aureos præstare. & dic,vt in gl.verum hodie nihil prestatur auth. ex causa.j. de lib. præte.vel exhęre.aliàs libertates essent deterioris conditionis, q̄ alia legata.

ADDITIO.

a Pro parte intestatus.Tu vide de hoc Bar.Soci.facientem regulam negatiuam, q̄ limitat 22.fallen.in suo tract.fallen.reg.400.Bar.in l.i.nu.12.& ibi dixi ī apost. ad ipsum in uer.Ia.de Ra.sup.de sum.trini.dixi post eundem in l.si filius. nu.1. in uer.pro parte testatus.post Bal.in l.habeat.nu.61.ver.concludo.sup.de sacrosan.eccl.post d.Boerij.in addi.ad Dy.in re.actus legitimi.in uer.testatus pro parte decedere.& post Bart.consi.156.incip.Lucius fecit testamentum, de quo no. Pet.Philip.Cor.consi.35.incip.in casu in litera t.vol. 2. & omnino consi.5.incip.plur.in litera.g.vel.3.

LEX XIIII.

1 *Eligens alteram ex duabus vijs contrariis,in alia sibi non præiudicat, & numero.5.*
2 *Exceptio rei iudicatæ quando noceat.*
3 *Patronus,an possit contratab.intentare,si libertus nihil ei reliquit.*
4 *Filia quando possit testamentum rumpere.& nu.5.*

1 Eum qui. Succumbens in querela non prohibetur accusare de falso,& econtra.h.d.† Not.ꝙ eligens unam de duab.vijs contrariis,non præiudicat sibi in alia.Itē no.ꝙ absolutoria lata in querela inofficiosi non parit exceptionē, rei iudicatę in querela falsi.nec econtra.Pro recitatione glo.opponitur.ab extra primò contra hoc notabile.s.ꝙ una intentata, alia non possit intentari,obstante exceptione rei iudi.ut l.cum quæritur.& l.cum de hoc.ff.de exce.rei iud.Solu.ibi cā est eadem,hic diuersa.Op.2.ꝙ imo cā hic sit eadem,quia qui proponit querelam ī officiosi,proponit petitionem hr̃ditatis,vt sup.eo.l.j. & ff.eo.l.q de inoffi.sed qui proponit petitionē hr̃ditatis,uř omne ius suū in iudicio deduxisse,& sic ex quacunque cā sibi debeať,egisse.sicut q agit rei ven.ut ff.de exhi.re.in l.si mater.§.eadem.& l.an eādē.§.actiones,& similitudo est bona.quia & petitio hr̃ditatis est in rē,& cōtra possessorē cōpetit.vt j.de pe.hær.l.hæreditatis,& in qui.ca. cess. lon.tēp.p̄scri.l.hr̃ditatē.So.primo secūdū Hug.qui fuit in opi.ꝙ ꝓ ponendo querelam dicať proposita peti.hær.vt no.s̄.eo.l.j.qđ spāle sit in peti.hære.vt omne ius suum non dicať in iudicium deduxisse.vt hic in prin.glo.Vel 2.ꝙ hic fuit proposita cā adiecta. ideo exce.rei iu.non obst.agenti eadem actione,ex cā diuersa,sicut nec in rei ven.vt eo.l.si mater.§.j.& hoc vult gl.dū dicit,alij dn̄t.Sđ,qa hæc.Sol.& præcedens supponit vnū falsum.s.ꝙ proponens querelam proponere dicať pet.hære.vt dixi.s̄.eo.l.j.iō gl.negat,qđ hic, fuit proposita pet.hær.sed querela sic, & benè,cum querela nō sit actio realis,nec mixta,sed beneficium rescindens præparatorium & qua tenēte postea puenitur ad pe.hær.vt plenè dixi in.l.j.s̄.cod.
2 & ibi vide quod scripsi pro solut.obiectorum.† Op.3.ꝙ si exce.rei iu.non nocet,tamen ex alio capite debeat sibi præiudicasse.qa ius pet.hære.vr̃ amisisse.quia in q̄ōne falsi succubuit.vt l.patronus.ff. de bo.lib.sol.vt in gl.j.ꝙ ibi in patrono,hic in filio.& ratio est,quia propter naturam,& productionem in esse, magis ē debita hæreditas patris filio,q̄ liberti patrono.hinc est ꝙ patronus per contrara. irritaret testm̄ liberti pro parte tm̄, vt j. de bo. pos.contratabu.l.1. & insti.de succes.lib.§.sed nostra.filius vero in totū. ut j.de bo.pos. quam prætor lib.l.i.& ff.de contrara. l. si duobus.§. cum emancipatus,alias.l.cum emancipatus.Hæc so.non uř multum tuta,qa licèt tota non sit patrono debita,tamen pro ea rata,quæ est ei debita,uidetur idem iudicandum,quod de tota,quę est filio debita argum.l.quæ de tota.ff.de rei vend. Sed defende,ꝙ nec illa pars sic est debita patrono,vt est tota filio,vt probatur in tex.& glo.ff.ad l. cor.de fal.l.si quis legatum.§ fin.& idem no.j.de his qui sibi ascri. in test.l.2.sed licèt,sit magis debita,tn̄ ista nō fuit ratio in isto tex. vt patebit ex j.dicendis.Alia sol.ē gl.quod ibi patronus erat in aliqua parte licèt minus legitima institutus in illo testamento, ideo contratabulare non potest,hic filius erat exhæredatus in illo testamento.Hæc sol.non est tuta.Nam & hic potuit euenisse,quòd filio erat quid relictum,sed minus legitima, quo casu olim agebat, querela.vt s̄.eod.l.cum quæritur. licet hodie agat ad supplementū,vt ibi no.quo casu so.ꝓcedit vt j.dicā, præterea ratio,quæ ponitur in d.l.si patronus. est, quia per accusationem falsi se priuauit, hęreditate,si ɔ̃tabularet,hoc solū faceret,vt supplemētū hēret, & sic integrā legitimā,sed suppleri n̄ p̄t,qa nō ē, ar.l.actor.j.de ꝓba. cū ergo illā partē ꝑdiderit,ergo,& supplemētū.Aliā so.dat hic Bar
a tol. [a] quòd ibi,qui succubuit in falso,vtebatur postea ex eodem testamento,hic vero agebat extrinsecus.quia querela inofficiosi hic nihil valet, quia,qui agit per contratabul.non agit ꝑ extensionē, sed nititur illud impugnare, & rumpere, vt lege, filium.ff. de leg.ꝑstā.& l.vulgo.ff.de ɔ̃tab.& idē est in eo q̄ agit querela inofficiosi.Or.Dyn.dedit aliā sol.videlicet, ꝙ ibi ideo ɔ̃tabulare non pōt,qa succubuit in falso,quia iura illa sunt ɔ̃ria in origine,& ī effectu.iō vnum eligēdo,sibi p̄iudicat in alio.l.fi.j.de codi. Hæc sūt ɔ̃ria ī origine,sed nō in effectu, qa vtrūque deducit rem ad cām intestati,& sic in effectu cōueniut,nō in origine,qa falsum supponit nullū,& nō factū,q̄rela supponit aliquod,& factū. vbi autem essent contraria in effectu,sed non in origine,habet locum.l.2.j.đ fur.Et de materia ista dic,ut plenius dixi,& ibi scribā. Tamen hic, solu.Dy.nō ꝓcedit de mente.d.l.si ꝓponis, quæ rōnem assignat ex eo,qđ facto suo perdidit hr̃ditatem. Vn̄ ibi verum in electione, scilicet,quia ꝑ ɔ̃riā sn̄iam perdidit hr̃ditatem,quam nō perdidisset si sententiam non expectasset.ut l.alia.j.de his qui.vt indi. Vnde verior solu.uidetur ista.s.ꝙ ibi qui succubuit in falso se priuauit cōmodo sibi in testamento relicto,& debetur fisco,vt l. alia.j.de iu. & l.qui falsas.j.de fal.Et ideo ius contratabulādi ꝑdidit,cū emolumentum relictum sibi amiserit,& sic etiam supplementum eius, qa nō suppletur ei quod non habet.Idem dicerem in filio, qui in aliquo esset institutus,vt solum petere posset supplementū secundum iura noua.vt si succubuisset in accusatione falsi nō posset petere id,in quo ē institutus.vt l.Polla.j.de his qui. vt indig. & ff. de inoffic.testa.l.Papi.§.meminisse.nec aliqđ supplementū, ut d l. si ꝓpon⁹.Sed vbi alio remedio venire vellet,ꝑ qđ totū testm̄ ipugnaret,& ab ītestato ꝓsus succederet,tunc posset,vt hic. & forte hoc
3 voluit Bar.in j.sol.sua.† Et ꝓ maiori eorum declaratione q̄ro,pone qđ libertus exneū īstituit,& nihil patrono reliquit.vn̄ p̄tonus ꝑ ɔ̃tabulas terminum potest annotare, vt insti. de suc.l.b.§.sed nr̄a. ipe aūt dixit testm̄ falsum,& succubuit.an contratab.intentare poterit,diceret qs,ꝙ nō,vt d.l.si libertus.tn̄ veritas est in oppositum, quia solum amittit cōmodū qđ ē percepturus ex testamento,qđ ipse est nisus impugnare,& quod ei accedit:vt d.l.Polla.& d.l.alia. & j.de fal.l.qui falsas.& ff.de inoffic.testa.l.Papi.§.meminisse.facit l pe.j.de legi.& ita loquitur.d.l.si libertus. nam ibi volebat petere contratabu.allegans,ꝙ ex testamento poterat hæreditatem ī qua erat institutus,habere,& sic perinde esset acsi nihil fuisset ei relictū. sed replicať, ꝙ hic non facto,uel neglecto testatoris, sed suo primo facto,& culpa,idem contratabu.intentare nō pōt.Si ergo nihil ei fuisset relictum,contratabulare posset,vt ibi a sensu contrario,sicut & sic querela agere potest ubi nihil est ei relictum,& idē dixit quod erat olim,si aliud fuisset relictum minus legitima,qa n̄ agebatur ad supplementum.sed querela,ut haberetur totum. hodie vero,quia ad supplementum ageretur,& cessaret querela, fili⁹ qui falsum dixisset,ex testamento agere non posset,nec supplemētū petere. d.l.patronus.Et ex his patet,ꝙ non est differentia inter filium,& patronum.Et sic prima solutio,hic posita non est bona, secundum iura antiqua,nec secundum tempus huius legis.Sed secundum iura noua,puta,l.omnimodo,& l.scimus.§.repletionem.
4 j.eodem solu.procedit,& ita tene.† Ex his deciditur alia qō. Statuto cauetur,ut filia non possit vllo modo infringere test.paternum. sed sit contenta sibi relicto quouis titu.& si nihil ei sit relictum percipiat alimēta,& doteť arbitrio ꝓpinquorū.Pone qđ filia pr̄is testm̄ dixit falsum,& succubuit,certe legatum perdidit, nec supplementū ltīmæ ꝑdidit,nec ltīmam,nec p̄t ɔ̃ testm̄ venire obstante statuto,nec petere se dotari,quia ius illud sibi cōpetit,vbi ei nihil fuit relictum.& sic omni remedio est destituta in casu, in quo ei fuit aliquid relictum.In casu vero in quo nihil ei fuisset relictū, dotari se
5 petere posset,quia ius illud non perdidisset.† Oppo.4.cum gloss.de l.fi.j.de codi.ubi electione vnius iuris præiudicatur sibi in alio. Et similiter oppo.glo.d.l.quod in hæredem.§.eligere.ff.de tuto.Sol. extra glo.Et primo ad §.eligere. dic. ꝙ hæ actiones sunt contrariæ,nec ueniunt ex eodem facto,uel causa.Ibi vero sunt diuersæ, & ex eadem causa proueniunt.ideo ibi sn̄ia lata in vna parit exceptionem rei iud.in alia.vt l.duobus.§.colonus.ff. de iureiu. Et ex hoc sequitur,quod ibi tenetur eligere,& non potest cumulare,qa cui obstat sententia lata,obstat iudicij pendentia. vt l. fundi. ff. de ex.Ad l.vero fi.j. de codi.respon. ꝙ ibi actiones sunt contrariæ in origine,& in effectu,ideo vna electa præiudicat in alia.& idem si non essent contrariæ in origine,sed in effectu sic. vt l.j.j de fur.hic vero sunt contrariæ in origine, sed non in effectu, quod declaraui sup.ideo vna electa non præiudicatur in alia vi electionis,licèt quandoque ad aliam non potest transire, sed ob aliam cām.vt l.si patronus.ff.de bo.lib.quod declara.ut sup.dixi.

ADDITIO.

a Dat hic Bar. Vide hic d.Iaso.Mayn.qui defendit Bar.dicens quòd hic Bal. & Salyc.non intellexerunt Bartol.dum reprobant,quod qui intentat contratab. nō uenit ex testamēto, imo contra testamentum.l.filium.§.omnibus.ff.de leg.præstan.nam dicit,ꝙ non aduerterunt,ꝙ Bar.loquitur de alia bo.poss.contratabu. competente patrono,ubi agitur ex testamento,ut suppleatur,ꝙ deest legitimæ, sicut quando agitur condictione ex l.omnimodo.inf.co.prout ibi præfa.d.Ias. May.dicit,quem tam hic,quam ibi uide omnino.

LEX XV.

Filiam. Præteritio matris habetur ꝓ exhæredatione.h.d. Opp.ꝙ hodie testamentum possit dicere nullum. ut in Authen. vt cum de app.cog.§. aliud.Solu. ut in gloss. Barthol. Saly.

L E X XVI.

1 *Præscriptio currit non negligenti.*
2 *Diligentia quæ,& quando prosit.*
3 *Procurator repulsus admittitur,ut defensor.*

a 1 **Contra.** a Non negligenti non currit præscriptio. h.d. uel intentanti actionem incompetentem non currit tempus taxatum ad competentem intentatum.h.d.vel quando actiones non possunt simul cumulari,vna mota non currit tempus in alia.h.d.vel pendente lite super vno iudicio,non currit tempus in alio priori contrario.h.d.No. vltra prædicta,quòd iura contraria possunt successiuè proponi.Item,ꝙ eligens vnũ de contrarijs, non præiudicat sibi in alio.Item ꝙ querela.ĵ.quinquenniũ dẽt itentari.Opp.i.hæc de maiorib.loquitur. ergo aliud in minorib.disponere ur̃.l.cum prætor.ff.de iud.& sic seqtur, qđ minores erãt deterioris cõdõnis,q̃ maiores,cuius ꝯrium debet esse.l.fi. sup.i qb.ca.i inte.rest,non est neces.& potissimè, quia in eis est fortior ratio, q̃ in maiorib.Sol.vt in j.glo.qđ hæc de maiorib.dixit,quia in eis erat maius dubiũ.ergo,&c.vt l.ꝗ dubitationis.ff.de reg.iur. Oppo.2.de l.si seruus.ff.vi bo.rap.& d.l.minor.§.j.ff.de euic.gl.non soluit.Dic quod l.minor cõcordat cum ista ad l.si seruus. Respond.ꝙ ibi est, casus contrarius.Nam ibi negligẽtia circa vnũ, nocet circa aliud, hic diligentia circa vnũ,prodest in alio.ita no.in l.itẽ si res.in gl.2.
2 ff.de alie.iudi.mu.cã fac.† Opp.3.ꝙ diligentia ista nõ prosit in q̃rela,quia quinquẽnium incipit ab adita hr̃ditate.& oẽs dies sũt cõtinuati,vt ĵ.eo.l.si quis filium.in fi.& sic dẽt citare tpe,quo sup alia actione pẽdeat.So.vt sequitur in gl.ꝙ tps est vtile quò ad initium,vt hic,sed ꝯtinuum,quò ad processum,vt ibi,& similia sunt in gl.Op.4.de tex.insti.de excu.tut.§.quia aũt.& ff. de excu.tut.l.scire oportet.§.scire.Sol.vt in gl.qa ibi oẽs excusationes simul ꝓponi poterant,hic non omnia iura simul proponi poterant.Oppo.v. ab extra,ꝙ diligentia in vno non prosit in alio,vt l.mater.ff.e.titu. Solu.ibi non fuit diligens,sed negligens,qa scienter elegit ius icõpetens,hic ignorans,qđ in dubio præsumitur,vt hic ꝓbatur.Collige modo prædicta sic,cũ q̃rit an diligẽtia,quæ in uno prosit,ꝓsit & in alio.Dic, aut erant talia iura , q̃ nõ patiebantur concursum. Aut quæ concursum patiebãtur.Primo casu diligentia in uno ꝓdest in alio,siue illa iura erant verè in esse producta,vt ff.de adulte l.quinquenniũ,siue non:vt hic,veruntñ isto casu secundo,si incõpetens sciẽter elegisset.tunc non ascriberet ei ad diligentiã,sed negligẽtiã,vt s̃.dixi.quinimmo statim præiudicasset sibi in alio. vi tacitæ repudiationis.vt d.l.mater.secundo casu,aut illa plura iura ꝓducuntur ex eodem fonte, vel cã, & tunc diligentia in vno prodest in alio,vt l.fi.in fi.ĵ.de duob.reis.Aut producũtur ex fonte diuerso,& tunc diligentia in vno,nõ ꝓdest in alio.vt d.l.scire oportet.§.scire.cum si.Nisi diligentia in proponendo sic esset generalis ꝙ concernere posset vtrũque, quia tunc in oĩbus facta dr̃,ut l.fi. ĵ.de an.excep.ideo.in oĩbus prodest. vt ibi, & hic in diligente. Si vero quæris econtra,an negligentia in vno,noceat in alio.Dic,aut iura sunt per se principalia, & tunc non nocet. vt l.itẽ si res.ĩ prin. de alienatione iudicij mutandi cã facta.Aut vnum se hẽt.vt principale,aliud,vt accessoriũ,uel consecutiuum , & tunc negligẽtia ĩ principali nocet consecutiuo.vt l.si seruus.ff.vi.bo.rap.& l.fi.inf de
3 his,qui à non dño ma.† Vltimo hæc lex allegatur ad plura ꝑ Iac. de Are.& Cy.quorum duo hic referam.Primo,ꝙ si quis cõparet,
b vt procurator[b] ad defensionem rei, & super mandato fuit multũ disputatum,& finaliter pronunciatum,ꝙ non est ltimum, ꝙ poterit venire,vt defensor,cum satisdatione, nec ei poterit opponi, de cursu tpis,defensorib.a statuto, uel a lege præfixo. vt hic,qđ fatenĩ ipsi verum,si probabiliter credidit procuratorium tenere per ea q̃ s̃.dixi.Item facit,ꝙ si statuto cauetur, ꝙ proximior agnatus possit reuocare alienata ꝑ alium intra annum,& quidam ex his alienauerit,sed non tradiderit,& postea inter emptorẽ,& venditorẽ oriaĩ qõ sup alienatione,an sit facta,uel non, qđ tps anni interim non currat agnato proximo, sed demũ à tpe sententiæ super alienatione latæ.facit etiam.l.quamdiu.ĵ.qui admit.ad bo. pos.

ADDITIONES.

a Contra. Adde Cy.& plenius Bald.in fi.& Pau.de Ca.hic dicentem per istam l.ꝙ si lata est sñia.& dico eam nullam,ꝙ donec prosequor causam nullitatis, Interim non currunt tempora in causa appellationis.& ideo si succumbo possunt postea.inf.x.dies appellare,si habui istam credulitatem super nullitate.idem dicit Bar.per hanc l.in l.si expressim.in 3.q.in fi.ff.de app.& in l.i.ĵ.quando prou. nõ est ne. Cy.Ray.& Bal.in l.qui testamento.in prin. per illum tex. ff.de excus. tut.Raph.Cum.in consi.162.quod incipit procurator,quod A.index.limitat tamen Bal.in l.qui testamento.ĵ. de test. mi. procedere quando cã nullitatis,fuit agitata seorsum ab ap.secus si simul.alle.In.i c.sæpe.de ap.& reputat no.dignũ.

b Vt procurator. Adde Bal.in auth.ei qui.in i.col.inf.de temp.app.quem sic debes intelligere,alias contrarietur hic dictis,pro ista decisione bene facit quod no. Bar.in l.2. §. non solum per illum tex. ff. ad treb.

L E X XVII.

1 *Præteritio matris censetur exhæredatio.*
2 *Præteritio collateralium pro exhæredatione habetur.*

Cum filium. Mater a filio præterita, potest vti querela.h.d.secundum vnam lect.& ꝯmunẽ.
1 No.ꝙ sicut p̃teritio mr̃is erga filiũ hr̃ ꝓ exhr̃datione.ita eꝯ a p̃teri
2 tio filij erga matrẽ.Cõtra hãc lec.op.gl.de l.pr̃.ff.e.So.ibi ĩ p̃teritione pr̃is,hic matris,rõ poniĩ,in illo.§. ad testamenta. ff. de contratab.s.quia suos hæredes non habent.quod intellige si hr̃e non possunt.q.d.prætor inuenit contratab.pp liberos, qui si emancipati ñ essent,testm̃ nullũ dicere possent. Secunda lectura est, quòd iste, tex.non loquatur cum matre, sed cum sorore, & sic soror p̃terijt,
2 sororem,& filium sororis præteritæ hæredem instituit. † Ex qua no.ꝙ præteritio collateralium pro exhæredatione habetur, vt hic tex.cum gl.pro qua facit.ff.eo.l.Papi.§.sed impuberis. & hæc vera: licèt gl.videatur sentire oppositum.ĵ.e.l.omnimodo. in prin.gl.2. Contra hanc lect.op.de l.fratres.ĵ.eo.Sol.ꝙ hæc secundum illam debet intelligi,s.vt filius huius sororis institutus sit turpis ꝑsona. & de hoc plenius in d.l.fratres.

ADDITIO.

a Econtra. Adde ꝙ idem per hanc l.dicit gl.in aut.ex causa.inf. de li.præte. & gl.in §. fin. insti. de exhære.li.& facit regula legitima correlationis.& l.fi.§.i.ubi no. Bar.& d.Ias.May.inf.de indic.vid. tol.

L E X XVIII.

Cum te. Filia non diuertens à viro, patris, uel matris iussu,non meretur exhæredari,ideo datur ei q̃rela inofficiosi.h.d.No.ꝙ concordia maritalis præferenda est uoluntati patris,uel matris,concor.l.reprehendenda.infra de insti.et substi. Sali.

L E X XIX.

1 *Exhæredatio calore iracundiæ facta non tenet.*
2 *Pater filiam nuptui tradere quando teneatur.*

Si filiam. Turpis,& inhonesta vita filię, iusta cã ipsam est exhæredandi,nisi pr̃ distulerat eam maritare vltra.25.ann.h.d.cum aut.Ibi liberum arbitrium.i. q̃relæ inoffi.non
1 subnixum.† No.ꝙ exhr̃datio facta calore iracundiæ nõ valet. sic
a nec attendit calore iracũdiæ[a] dictum .ĵ. si qs imperat. maled. l.1. No.ex litera,sed ex meritis,&c.ꝙ merita alicuius incitant puersos ad odium,& iracundiam ꝯ illũ,sed sapientes viri,ꝯ tales odiosos, & iracundos non debent audire,vt hic,sed cõstellationes cœli de p̃senti,ꝑ ĩfluẽtiã faciũt oppositũ,iõ astronomi scripsere,qđ in hoc millesimo videlicet. Mccclxxxviij.scientifici sileant,& odium,& iracũdiam puersorum effugiant plusq̃ pñt, & verũ dixerũt.|Vlte-
2 rius no.qđ iudiciũ nõ est liberũ qñ rescissioni est subiectum.† No. ex auth.qđ pr̃ dẽt filiam tradere nuptui añ.25.ann.& nõ faciẽs vr̃ eidem dare quãdam occasionem impudicitiæ, q̃ magis patri q̃ filiæ est imputanda.Item no.qđ quis non põt culpare mores,quorũ ipse est occasio.Quærit Gui. de cug. si mater erat meretrix, an tunc possit per turpem,& inhonestam uitam filiam exhæredare. Et tunc respondit ipse,ꝙ non per.l.in arenã.s̃.e.ti. nisi mater tẽpore mortis fuisset contrita, & ad honestam vitam redacta. ar. ff.de ali.& ciba le.l.mela.§.j.

ADDITIO.

a Calore iracundiæ. Adde Bal.hic & l.quicquid calore. & ibi Bar. ff. de reg.iur.l.3. ff.de diuor.l.2.cum gl.inf.de re.cre.c.si quis irascitur.2.q.3. ꝙ non ualet contractus,uel alia quæ fiunt calore iracundiæ,item nec uotum calore iracundiæ ob. gl.reputata sing.in c.dudum.in uerbo calore,& ibi do.Anto.& Pan.de cõiu.et est similis,glo.in c.sunt qui opes.xvij.q.4.item nec iuramentum calore iracundiæ interpositum obligat.l.2.inf.ad l.iul.maiest.c.sicut primo,de iureiuran.nec eodem modo confessio facta calore iracundiæ,ualet gl.est singu.in c.ex literis de diuor.quam ibi no.& sequitur Panor.in d.c.dudum.& in c.fin.in 4.co.de cõfessis,& in c.afferre.in 2.col.de præsumpt.& in c. cum uenerabilis.in 3.col. de excep. & alibi sæpe. item nec accusatio facta calore iracundiæ ualet,sed per iudicem aboleri debet l.2.inf.de abol.item si quis acceptat secũdum beneficiũ curatum calore iracundiæ,non dicitur uacare primum, iuxta capitulũ de multa.de præb.& ibi tenet Pan.in 4.co.item adde ꝙ dictum,uel factum calore iracundię non debet ei imputari,secundum Specu.in ti.de accu.in uersicu.quid si te uocauit.& ibi Bal.in addi.in 2.char.& Specu.in tit.de præsum.uer.sed pone. facit tex.in c.si quis iratus.2.q.3.& in c.illa præpositorum.11.q.3.Limita prædicta tribus modis,primo,nisi quis post calorem iracundiæ ꝑseuerasset ĩ eadẽ uoluntate per tex.in d.c.si quis iratus.& no.Bar.in d.l.quicquid calore.& in simili in l.licitatio.in prin.l.primis.ff.de publi.secundo fallit in datione factã ecclesiæ,uel piæ causæ calore iracundiæ,quæ tamen ualet secundum glo.3.in d.c. dudum.in uer.calore,per tex.sing.in d.c.sunt qui opes.18. q.4.tertio fallit in delictis.l.si non conuitii,ubi latè Cy.inf.de iniu.mitius tamen puniri dẽt.l.i.inf.si quis impera.maledix.l.famosi.ff.ad l.iul.ma.l.si adulterium.§imperatores.ff.de adul.c.si quis irascitur.13.qõne.2.hinc est, ꝙ qui calore iracundiæ deum,uel uirginem publice blasphemat dẽt mitius puniri,nec hẽt tũc locum pæna.c.secundi.de maledi.secundum Arch.in c.quid ergo.circa finem.23.qõne.v.alle.ita tenere Gotfr.in d.c.2.ubi Pan.& Ioan.de An.limitant,nisi ex iniusta cã eẽt prouocatus,putà ex amis.pec.facta in ludo c.inebriauerunt.xv.qõne.i.facit qđ no. Panor.in c.i.in 2.no.de his,qui fil.occiderunt.

L E X XX.

1 *Offensa quid sit.*

Filia. Filia colens concordiam maritalem contra matris voluntatem,non dicitur ingrata,hoc dicit. Nota. quòd in concordia dicitur,qui in nulla discordia fuit.No. quod filia, non tenetur obedire matri in illicitis, & inhonestis, similiter nec patri.supra eodem.l.cum te. † Item nota. quòd offensa potest dici quicquid alterius animum ad iracundiam prouocat. hic , & clarius supra, eodem. l. cum te. Sed non propterea sequitur , ꝙ offensa sit punibilis , ut hic , & ibi. ideo ubi non est punibilis,iusta offensa non dicitur , ut hic.i.a iure pro offensa non habetur,sic ĵ.cod.l.si maritus,& sic dicere possumus,ꝙ offensa dr̃ quandoque respectu inferentis tm̃,seu qui putat inferre;quãdoq; respectu eius tm̃,qui sibi inferri putat,quãdoq; simpliciter,& hæc est illa, q̃ a iure ẽ reꝓbata,& sic habetur ꝓ offensa.& de ista loquitur tex.ĩ l.testamento centurio.in prin.ff.de mi.te. & in l.seruos.ĵ.eo.ti.Et quãdo offensa dicatur facta in ꝑsonam,vel non,vide per Bar.in l.licitatiõe. §.quod illicitè.ff.de pub.

L E X XXI.

Fratris vel. In linea transuersali cessat querela, præterq̃ in fratribus,& sororibus vtrinque cõiunctis h.d.concor.ff.eo.l.j.gl.ur̃ opponere de auth.cessante.ĵ.de leg.hær. So.vt in ea.sequitur.Op.de l.fratres.ĵ.e.So.ꝙ hæc secũdũ illã Bar.

L E X XXII.

1 *Filia a patre non exhæredata,sed præterita contratab.intentabit.*
2 *Filia non soluit debitum hæredi scripto.*
3 *Agnatus quando rem uenditam ab agnatis auocare possit.*

1 **Si maritus.** Rescisso testõ ꝑ q̃relã, restituũtur hr̃di obligationes ꝑ aditionẽ cõfusę.h.d.† Opp.si filia nõ fuit à patre exhæredata , sed præterita nõ agit q̃rela, sed testa. dicit nullum,uel contrata.intentat.vt l. maximũ vitiũ.ĵ. de li.p̃te. so.vt in gloss.i.s.quòd hæc lex debet intelligi, ꝙ fuit exhæredata , sed non meretur.Op.tex.iste à sensu contrario,innuit,ꝙ si aliquid filiæ fuisset relictũ,qđ non ageret querela, quod est falsum,vt s̃.e. l.cum quæritur.Solu.vt in glo.2.Oppo.3.ꝙ hæres non debeat eã cõuincere,& ingratam probare.sed filia sit illa,quæ probet se gra
2 tam.vt ĵ.eodem.l.liberi.Sol.dupliciter.vt in se.glos.† Oppo. quod hæredi scripto,non teneatur filia debitum soluere.ut l.j. §.fi. ff. de hære.vel ac.ven.So.vt in alia glo.in prin.videlicet,ꝙ hoc intelligi, dẽt secũdũ illã.s.qđ si tale sit debitũ,qđ ab hr̃de possit exigi,vel si nõ p̃t exigi,vt qa debitum fuisset tm̃ naturaliter,tũc sola obligatio naturalis ei restitueretur,nec posset ꝓ tũc cõpẽsare, uel retinere. ar.eorũ q̃ dixi.s̃. si aduer.so.l.2.Et si actio fuisset morte testatoris extincta,illa nõ resurgit , qa demum restituuntur hæ , quæ ꝑ aditionẽ hæreditatis sunt confusæ,vt hic,non quæ prius erãt extictæ. Opp.ꝙ imo debeat distingui,an uxor instituta sciuit querelã sibi moueri posse,& tunc nõ restituatur ei actio confusa.aut ignorauerit,& tunc ei restituatur,ar.ff.ad silla.l.pp.§.neptis,& ff.de his qui. vt indi.l.hr̃dem.So.cõsitẽdo ꝯrĩũ secũdũ gl.Sed Ia.Bu.& doc.cõiter reprehẽdunt glo.per l.dominus.ff.de vsufr.sed modicum facit qa ibi,an legatarius fuerit sciens, vel ignorans non apparet, ideo melior est rõ,qa hæc.l.& similia loquũtur indistictè. Et.ll.ĩ ꝯrĩũ allegatę loquũtur in casu penitus diuerso,& in quo est diuersa rõ. Iõ So.ꝙ interdum hr̃s delinquit in ipsa aditione,vel postea, ꝑꝑ ꝙ fecit se indignum hr̃ditate,tũc hẽnt locum ll.in ꝯrium allegatæ. Nam ibi delinquit adeũdo,priusquam necẽ defuncti vindicauerit vbi sciens fuerit,vel ẽt postea cõsciuit,& nõ vindicauit,vnde fiscus aufert ab eo velut ab indigno,& sic hæres remanet,& actiões remanẽt cõfusæ,merito nõ restituũtur ei q ꝑpter delictũ suum se fecit indignũ,hic vero hr̃dis delictum nõ intercessit,nec hæres remanet,sed ad cãm intestati res deducitur. iõ actiones ei restituũtur & idem in legatario,vt d.l.dominus.Nũc iuxta hæc q̃ro,an actiones restitutæ erãt hic vtiles,uel directæ,& puto ꝙ sint directæ,qa ad cãm intestati res est deducta,& mediãte iure ciuili,nõ p̃torio, adeo ꝙ nullo mõ hr̃s remanet,ꝑ hoc facit.l.differre.§.fi. & quod
3 ibi no.& in l.sed reuocata.ff.de iure fis.† Quærit Gul.de Cug.pone statuto cauetur,vt ꝑximior agnatus possit rẽ vẽditam ab eius agnato auocare intra annũ ꝑ eodẽ p̃cio . Ego q hẽbã vsũfructu, in fundo tuo emi à te ꝑprietatẽ,ꝑpter, ꝙ extinctus est vsusfr.formalis,postea ꝑximior agnatus offert p̃ciũ, & integraliter rẽ totã vult hẽre.ego vsumfructũ volo retinere, ut prius hẽbam, q̃ritur, an possim,& dixit Gui.ꝙ non recupero per l.cũ filius.§.dominus.ff. de le.2.& ꝑ l.si tibi.ff.q. mo.usuf.amit.ĩ qbus translatio, uel amissio ꝑprietatis nõ restituit vsumfr.per ipsius acq̃sitionẽ extĩctũ.In ꝯrĩũ facit hæc.l.& fortius.l.dominus.ff.đ usufr.Quid dicẽdũ.Aliq̃ distinguũt,ut in gl.hic posita.Aut emptor sciuit statutũ illud ualere,& tunc usumfru.retinere nõ possit.ut in ll.allegatis per Gui. & maximè per d.l.si tibi.Aut ignorauit,& tunc usumfr.retinere possit,quia ignorans pati pænam non debet,ut l.si ignorans. ff.locati.Alij sequẽtes gl.positã in d.l.si tibi.dñt:aut statutũ rescissoriũ est uẽdõnis,& tũc usumf.retinere possit,ut d.l.dominus.Aut ẽ translatoriũ iuris emptoris ĩ agnatũ reuocantẽ.Et tũc hẽt locũ opi.Gui. Alij j.mẽbrũ sequẽtes,hoc secũdũ diuidũt.s.quando ẽ translatoriũ iuris.Aut emptor fuit sciẽs,aut ignorans.ut s̃. & hoc sequitur Bal.Mihi ur̃,ꝙ dubiũ remanet, an dẽt dicit translatoriũ iuris emptoris,uel nõ,& an totius,uel ꝑtis tm̃ ad cũ peruentæ. Et ideo ur̃ mihi põderandũ,an apponant illa uerba,p̃cio soluto oblato,ur̃ ꝑ eodem p̃cio,& tũc de re uendita,& appreciata,& nõ de pluri põt reuocatio fieri, & sic usus fructus poterit deduci , ut sic ex q̃titate oneris iniuncti colligatur mens statuti, & portio restituenda,ar.ff. de re.dn.l.utrum.§.fi.& ff.ad treb.l.quoties.Aut illa uerba non apponuntur,sed simpliciter dicit statutũ rem uẽditam auocare possit,nihil de p̃cio dicto,& tunc multum eẽt ponderandũ,an ĩ pœnam emptoris eẽt hoc statutũ, ut ĩ hoc exẽplo.Statuto cauetur , ꝙ nullus possit emere rẽ,&c. nisi prius req̃sito agnato , uel consorte uẽditoris,& eo expectato ꝑ x.dies,&c.qđ si secus fecerit,ꝯsors,ur̃ agnatus rem auocare possit:tunc,qa delictũ eius ĩteruenit usumfru.deducere nõ poterit.ar.l.propter ueneni.§.neptis.cũ si.ff.ad sille.& eius quod sup gl.dixi secũdũ Ia.Bu.& doc.Aut statutũ dicit, possit auocare p̃cio oblato.& nõ dicit de soluto,nec de aliquo uerbo,ꝑ quæ ad solõnem uideatur se restringere,& tũc si ad p̃ciũ totius rei referatur,vsusfructus non deducetur cũ a ppreciatus itelligatur Si vero illa verba interpretatur,vt de soluto intelligantur:tũc vsusfru. deducatur ar.d.l.vtrũ.§.fi.& d.l.quoties.Istarum ãt interp̃tationũ scda vr̃ æqor,& verior ꝑ no.s̃.qđ me.cã.l.3.in glo. signata sup verbo redditio.In istis tñ plenius cogitãdũ erit,cum casus occurrerit.

L E X XXIII.

1 *Offensam grauem facit,qui testari non permittit.*

Testamenti. Prohibens parentem testari potest iuridice postea exhæredari.h.d.testamenti , iõ
1 in sequenti testam.potuisses exhæredari. † No.ꝙ grauis offensa ẽ non permittere aliquem testari.ut hic.& ĵ.si qs ali.testa.ꝑhi.l.j.& 2.Op.Nã cũ hæc ꝑhibitio nõ habuit effectũ,qa testatus fuit, pœnã nõ mereretur.ut l.j.§.hæc uerba.ff.qđ q.sq; iur.So. qđ tũc habuit effectũ,qa nõ fuit iure testata,sed postea ex interuallo. & sic delictũ hic fuit ꝯsummatum.Et hoc sentit gl.& ex his apparet etiam, ꝙ tex.iste sibi non contradicit.

L E X XXIIII.

Testamentum. Casus.testamentum militis, non subijcitur querelæ.h.d.No. quod filius fa. testatur de castrensi peculio.

L E X XXV.

1 *Verba in testamentis posita sub conditione capienda.*
2 *Secus,dictio,multiplicis est significati.*
3 *Bonorum possessio pendente conditione peti potest.*
4 *Pater,an possit compelli ad emancipandum filium.*
5 *Mater filium purè potest instituere.*

a **Filijs.** a Facta ad prouisionẽ sibi ad querelam non inducũt. h.d.vel latius.Cõdõ quæ fauorem filij instituti respicit, querelæ locũ nõ facit,nec testm̃ nullũ reddit.h.d.Ibi atque eo pacto.† No.ꝙ verba in testamentis apposita,per quæ dicitur , ꝙ
1 talis legauit sub tali pacto,intelliguntur.i.sub tali conditione, uel modo,vt hic.Ibi cũ rẽ.i.de iure.ibi obtẽperauit.Et sic no.ꝙ pẽdẽte cõditione emancipationis pater nõ p̃t effectualiter bo.pos.petere.ibi cõpetere quasi ĩ ꝯrĩũ cõditionis euentũ reperiatur filius à matre præteritus,& sic, ꝑ exheredato habitus.vt s̃.e.l.filiã.ibi ꝑui dẽdũ.& sic cũ sit prouisio,& nõ grauamẽ,non dẽt tolli.& sic nõ ob.l.qm̃ ĩ prioribus.ĵ.e.No.igitur,ꝙ filij non possunt cõqueri đ ma-
2 tre,quæ nõ fecit eis iniuriã,sed prouisionem.† Not.de significato huius dictionis,secus,vt hic ĩ gl.sumitur,& aliter, qa qñq; pro aliud,vel diuersũ,sicut qñ dicimus secus.i.& secus hic,& sumitur, pro iuxta,uel prope.ut Luc.7.ibi. Ecce mulier,q̃ attulit alabastrũ vnguenti,& stãs secus pedes dñi cœpit lachrimis irrigare pedes, eius,& ibidẽ c.x.Maria sedẽs secus pedes dñi audiebat uerbũ illius.Op.ꝙ licèt ñ emãcipauerit,tñ ꝯdõ impleatur. vt l.si mr̃.ĵ. de inst.& sub.So.ꝙ illud uerũ,si alio mõ efficiatur sui iuris.ut in glo.
3 3.qa nõ refert,qd ex ęqpollẽtibus fiat,ut ibi cũ si.† Op.qđ pẽdẽte ꝯdõne.& ñ ipleta possit iure peti bo.pos.vt ff. đ bo. pos.l.j.§. si sub ꝯdõne.So.pluribus mo.ut ĩ gl.Primo, ꝙ bo.pos. quæ est facti põt peti,ut ibi,Sed ñ quæ iuris sit,ut hic. Alij dicũt eꝯ.ut ĩ gl.ĩ qua, & aliæ plures solutiones dantur. Vel dic melius, ꝙ hic nullã pr̃ põt petere,qa tacitè prohibitus ẽ à testatrice,cũ ĩ eius odiũ,& ad eius exclusionẽ sit apposita hæc ꝯdõ, ꝙ secus ẽ in ꝯrijs.iõ ibi interim petit,& tunc si quæratur generaliter,an pendente conditione institutus possit petere bon.pos.secundum tabu.dic.aut est inutiliter institutus,& non potest.ut l.hi demum.ff. de bo.poss.secundũ tab. Aut est utiliter institutus.Et tunc,aut alius præteritus qui põt petere contrarium,& interim non potest peti secundum tabu. l.2. §.j.eodem.titu.Aut nullus est,qui contratab. petere potest,& tũc secundum tabul.peti potest,siuè sit filius, siuè extraneus.ut d.l.secunda.§.si sub conditione.dummodo conditio non sit apposita ĩ odium petentis,ut hic.ubi autem quæritur in casu in quo peti potest,an petatur illa,quæ est facti,uel iuris,seu,an petita tribuat ius, uel factum.Dicit Cyn.aut est filius aut est extraneus,si filius,si cõditio erat apposita,in fauorem sui,petitio patris nihil operabitur, nec eius decretum, uel agnitio, ut hic. Sed cum hodie , filio quæratur ex causa aduentitia, dubitari potest , an filius interim

ADDITIO.

a Filius. Limita istam l.secundum Bal.hic in j.op. & Pau.de Ca.circa fi.procedere in matre non in patre.& rõ diuersitatis,quia præteritio matris hr̃ ꝑ exhæredatione,quæ sufficit,ꝙ fiat secundum consilium huius l.secus est in patre , cũ institutus sub conditione dicatur præteritus,& sic testamentum nullum.l.si pater.inf.de insti.& subst.ubi habes,an hodie istud sit correctum,secundo limita consilium huius l.ut hodie non necessarium, ex quo hodie filius est capax aduentitiorum,& mater potest eum instituere hoc pacto,ne vsufruct.acquiratur patri Aut.excipitur.ubi per eundem Sal.inf.de bo.quæ li.Bal.& Pa.de Cast.hic d.Alex.in d.l.cum ex filio.ad fin.princ.ubi respondet uerbis Bar.in d.Auth.excipitur,quæ videntur cõtrariari,ut non procedat,quando testamentum sit ad prouisionem filii.

tem petere, uel agnoscere in casu nostro posset. Aut conditio non est apposita in fauorem filij, & tunc aut in eius defectum non fuit exheredatus, debuit tñ exhæredari, & p cõsequens reperit præteritus, & tunc statim peti põt ꝯtab. & petita statim tribuit ius tam facti q̃ iuris, quia frustra expectaretur casus, cuius nullus operetur euentus, ut l. aliqñ. ff. ad velle. aut in eius defectũ fuit exhr̃datus. et tunc si non debuit exheredari, statim plenum ius ei tribuit, ut l. si pater. cum ibi no. ꝟ. de insti. & substi. sub. condi. fac. Sin aũt debuit, exheredari, tũc petita non plus operatur, q̃ ĩ extraneo, in quo dic, vt seqtur. Sin aũt ex̃neus fuit institutus, & tũc licèt variæ fuerĩt opi. tñ inqt ipsa veritas, qđ interim nihil tribuit iuris, vel facti, sed hoc operatur, vt cũ ꝯdõ existet, non sit opus, qđ amplius petat đcretũ p̃toris, vel hodie cognoscat: vt dicta l. 2. §. si sub conditione. & §. si qs. Sed Ia. de Are. dixit, qđ interim hẽt possessionẽ facti, & ꝙ interim poterit iste omnia exercere vt curator, datus bonis. Et quę exercere possit, vide in l. 2. ff. de cura. bo. da. & ita notat ipẽ in l. si quis instituatur ff. de hære. inst. qđ est no. Bar. autem dicit aliter in d. §. si sub conditione. circa quod mõ non insisto. Sed quæro, ex quo pr̃ nõ p̃t petere bonorũ possessionẽ, nec filius petere, nc interim quęrat patri ꝯ voluntatem testatoris, quid interim fiet de bonis. rñ. secũdũ gl. ĩ. qđ filio instante, & petente dabitur curator bonis hr̃ditariis, penes quẽ erũt bona, donec filius factus sit sui iuris, ar. ꝟ. de bo. quę lib. l. fi. & in Auth. vt li. ma. & auiæ. §. i. cum si. in gl. alleg. Gui. de cu. concedit si filius est minor, quia tũc curator ipẽ non dabitur, sed alius. vt no. ff. de cu. bo. dã. l. 2. in prin. in glo. super verbo, curatorem. in fin. alioquin ipĩ filio põt hæc cura committi.
4 ar. l. imperator. ff. ad treb. cum si. ibi no. † Quæro, an pr̃ possit com-
a pelli ad emancipandũ filiũ.[a] dic, vt in gl. qđ nõ, ex quo nihil est ei relictum. ubi aũt fuisset relictũ, dic, ut in gl. plenius, ꝟ. de fideicom. l. q̃uis. Quæro ab ex̃. pone in casu nr̃o pr̃ filium emancipauit, sed est pupillus, an tunc pr̃ istorũ bonorum curator esse poterit. dic, ꝙ nõ. vt l. scire. §. i. ff. de tu. & cu. & in aut. excipitur ꝟ. de bo. q̃ li. cũ ibi no. in corp. uñ sumitur. Itẽ quæro in casu nr̃o, si filius nõ emãcipatur. & præmoriatur pr̃i, cui deferatur hæc hæreditas, dixerunt quidam, qa cõstat qđ in mortis articulo nõ potuit emancipari, quod ipẽ tũc succedit mr̃i ab intestato, ut l. fi. ff. de condi. insti. & p ꝯñs transmittet patri suo, vt quælibet alia eius bona, sed illa in suo hærede, q nõ ẽ filius matri. Quare Ia. de Are. dixit, ꝙ hr̃ditas ista defert alijs mr̃i p̃ximioribus ab ĩtestato Alij. vt Bal. dicũt, qđ illo vltimo vitæ spũ filiꝰ hẽt ius deliberãdi ab ĩtestato. & illud transmittit ad pr̃em, vt l. cũ antiqoribus. ꝟ. de iure deli. Idem si pr̃. ꝟ. illud tẽpus adeat, excludit matris cõiũctos. sed hæc truffa est, quia in illo mortis articulo sciẽtiam nõ habuit, ꝙ ei deferatur hæc hr̃d tas ab intestato, licèt prius habuit scientiam, qđ ei deferet ex testamẽto sub condõne emãcipationis. arg. l. hac consultissima. §. at cum humana. ꝟ. qui testa. face. pos. ac scientia. & ex qua cã ẽ necessaria. vt d. l. cum antiquioribus. & hoc suadet æquitas, ne pr̃ succedat contra uoluntatem uxoris, & ei detur occasio retardandi emancipa-
5 tionẽ ĩ filijs. † Vltimo, vt oĩa scrupula euitent scias, ꝙ per iura nouissima plenius cõsiliũ dat matri. s. ut filiũ purè instituat, & patrẽ, vsumfructum hr̃e prohibeat. Nã tunc filius totũ in p̃tate habebit nec pater administrare poterit, ut in auth. excipit. ꝟ. de bo. quæ libe. & ĩ Aut. vt ma. & auiæ. in prin. Et attende, qa gl. ibi tenet, quod hoc ẽt obseruabit in legitima, quæ ẽ prouisio filii, nõ grauamen; ut hic. & sic nõ hẽt locũ. l. qñ in priorib. ꝟ. e. Sed Bar. dixit, quod illa gl. uidebatur contra rubrum & nigrũ. in prin. in d. auth. ut li. ma. & aui. iõ fecit unam bimembrẽ diuisionem. uidelicet, aut filius est institutus sub conditione, si pater renunciat vsufructui, & tunc p cedit illa gl. quia tunc certũ est, ꝙ per renunciationẽ, quam facit, amodo non potest petere vsumfructũ. aut filius est ĩstitutus purè & subiectum, ꝙ ad patrẽ non vult peruenire vsumfructu & tunc in ltĩma habebit vsũfr. licèt non in residuo. ut dicto rubro, & nigro. ar. l. nemo. ff. de le. i. Sed glo. ista cõiter tenetur p doc. qa legẽ grauaminis non imponit filio. sed plenius prouidet. nec ẽt imponit legitimæ, sed patri. & pro hoc ẽt facit litera nostra ibi, atque eo pacto. Item, quia si ut ipse dicit, hoc non posset fieri p modũ dispõnis, nec deberet ẽt posse fieri per modũ cõdõnis, ut ff. ad l. falc. l. Seius, & Augerius. Itẽ quia cum cõdõ ista non sit protestatiua, sed cãlis tolletur de medio, & remanebit pura institutio. vel dicã in d. l. qñ in priorib. & tunc in toto pater habebit vsumfructum, qđ nõ est dicendum. teneo ergo gl. quam nostri maiores tenuerunt, & Bal. in repe. sua. l. filiæ. ꝟ. fam. Hercis.

ADDITIO.

a Ad emancipandum filium. Adde, & multum no. quod ex omnibus causis ex quibus filius potest exhæredare patrem, quæ enumerantur in §. & hęc quidem. in Aut. ut cum. de appel. cogn. ex omnibus illis potest cogere patrem ad emancipandum, ita tenet Raph. Cum. in consil. 87. quod incipit, inspectis causis præmissis poterunt filii cogere patrem &c. mouetur, quia ex leuiori causa potest pater cogi emãcipare filium, quàm possit a filio exhæredari. vt no. in l. si cui. ff. de condi. & demonst. iuncto d. §. & hæc quidem.

† Adde ult. ad hic deducta Bar. in l. filiusfa. §. seruum vulgarem. ff. de leg. i. not. Spe. in ti. de actio. ver. item quod est filiusfa. & in ti. de adul. uer. item qđ. Pa. de Ca. in l. non potest. ff. de adop. & cõsi. mihi. 41. & dixi de hoc in addi. ad Dy. post do. Boer. in re. contractus. in apo. in uer. societate. Celsus.

LEX XXVI.

1 *Substitutio pupillaris prouisio dicitur.*
2 *Substitutio uerbum commune est ad obliquam, & directam.*
3 *Interpretatio facienda est, ut res ualeat potius, quàm pereat.*
4 *Quandocunque dictio tempus distribuit, & actus repetit.*
5 *Succedentes pupillo an possint à patre pupilli in legitima grauari.*

1 EX tribus. In ltĩma põt pr̃ filio impuberi pupillariter, substituere. h. d. † No. qđ substitutio pupillaris est prouisio, & nõ onus. Opp. sic. iste filius solum in tribus vncijs erat institutus, quæ faciunt quartam, sed ista quarta erat grauata p hanc substõnem. igitur tempore huius. l. querelam hẽbat. ꝟ. eo. l. si qñ. vel hodie grauamen subducitur. ut ꝟ. e. l. qñ in prioribus. Sol. vt in glo. ꝙ pupillaris substitutio non est onus, sed prouisio. vt ff. eo. l. Papi. §. si quis impubes. cum si. ideo querelam non inducit, ut s̃. l. proxi. cum si. nec etiam subducitur, ut in contrario. Opp. qđ ĩ legitima non possit fieri substitutio, ut l. cohr̃di. §. cum filiæ. ff. de vul. & pu. Sed qđ hic. ꝟ. tempus pupillare directo substituebat, ibi post pubertatem, quo casu directo substituere ñ põt; sed p fideicõmissum, sic ẽ onus. Sed caue qa ibi in 2. rñ. pr̃ substituebat si impubes, diẽ suũ obierit. & sic. ꝟ. pupillarẽ ætatem & sic solutio ista non vr̃ bona, quapp dic, ꝙ verbũ directũ, hic positũ tollit ꝯrium. Nam hic directã substõnẽ faciebat, ꝟ. pubertatẽ. puta sic, si decesserit ĩ pupillati ætate; talis sit hr̃s. ibi p fideicõmissum, puta hæreditatem restituat Titio & talis substõ ẽ grauamẽ, cũ p eã non succedatur pupillo, sed pr̃i, ut d. §. cũ filiæ. Quæro igitur ab ex̃. ad p̃dictorũ declarationẽ, qd si ñ p uerba merè directa, puta, talis sit. nec per merè, obliqua, puta, restituat hæredit. Sed p uerba cõia. puta, si đcesserit,
2 ĩ pupillari ætate talẽ substituo. † Est. n. uerbum substituo cõe ad directam & obliquam subst. ut l. iã hoc iure. in priu. ff. de vul. & pup. sub. & l. Lucius. in e. ti. & probatur ibi rub. & in l. Cẽturio. ĩ e. ti. & ĩ l. hac. l. & inst. de pu. sub. ĩ rubro & nigro. ĩ prin. & ff. ad tre. l. Scæuola. & de li. & posth. l. Gallus. §. j. Et rõ, ꝙ hæc ẽ directa pupillaris. vt probat ĩ l. p̃cib. ꝟ. de impub. & alijs substi. & huius põt eẽ rõ, qa testãt ita vr̃ uoluisse, ex quo nihil repugnat, & tp̃s dũtaxat pupillaris ætatis apposuit. Sđ tũc quæro cũ gl. qd si uerba apposuit, p quæ oẽm ætatẽ cõprehẽdit, puta qa pupillũ suũ instituit, & adiicit qñcũq; decesserit, talẽ substituo. rñ. gl. ꝙ siue moriat in pupillari ætate, siue postea, erit fideicõmissaria, qa res suadet, ut oĩ tp̃e valeat, qa si diceremus, ab initio valere iure directo, nõ posset obligari pubertate euenięte, sed expiraret l. ĩ pupillari. vt l. verbis ciuilibꝰ. ff. de vul. & pu, & ita declarat gl. in l. p̃cib. ꝟ. de de impu. & alijs subst. licèt hic variè locuta, & minus clarè. & h. d. gl. fore verũ in pagano. Sed ĩ milite dicit, ꝙ omni tp̃e valeret iure directo & sic ꝟ. pubertatẽ de pupillari, & de iure cõi, postea vr̃ directa cõpendiosa priuilegio mili-
3 tari. ut l. Centurio. ff. de mi. test. & s̃. de mili. test. l. in testamen. † Sed ꝯ hãc gl. ẽ attẽdẽdũ, ꝙ si gl. referamus ad tex. q loqtur in leg tima tãtum, gl. tunc pessimè diceret, quia tunc si interpretatur pro omni tempore, fideicommissaria non valeret vllo tempore, cum per fideicommissum non possit in legitima substitui, ut dixi. & sic potius debuisset dicere, vt interpretetur directa pupillaris vsq; ad pubertatẽ, vt saltem aliquo tp̃e valeret. Sed si eam intelligamus ex̃ casum nostrum, puta qñ pater instituit pupillũ suum hæredem, & qñcũque decesserit, per verba communia ei substituit. tunc gl. hic & in d. l. precibus voluit, ꝙ talis substitutio in pagano omni tempore, sit fideicommissaria, sed glo. alibi notat contrarium. inst. de pu. sub. in prin. vbi gl. magna dicit, qđ. ꝟ. pupillarẽ ętatẽ iure directo, vt pupillaris, postea iure fideicommissi. Et quia doc. moderni variãt, ideo uideamus motiua omnium. Et primo, quòd omni tempore, sit fideicommissaria. tenet Iaco. But. per rationem, quam sentit gl. scilicet, ut omni tempore valeat, ut testator voluit, & non pereat pubertate eueniente, quod faceret, si iure directo ualeret, ut in d. l.
4 in pupillari. & l. uerbis ciuilibus. † Est enim sic res interpretan-
a da, ut potius ualeat, quàm pereat [a] l. quotiens. ff. de rebus,
dub.

ADDITIO.

a Quam pereat. Adde, ꝙ ita tenet Bartol. sibi contrarius in l. qui duos. ad fin. quod glo. ibi & ibidem Imo. & Pau. de Cast. ff. de vulg. & pupilla. Fulg. & Pau. de Ca. Imo. & alii Moder. in l. cum filio. ff. de vulga. & pup. & Imo. in c. Raynutius. circa finẽ. tract. de vulg. & substitu. de test. Ful. in l. eam quam. inf. de fideicom. Rapha. Cum. in l. prima §. fina. ff. de vulga. & pupill. & ibi uide domin. Alexan. & Are. item domin. Alexan. in consi. 427. quod incipien. attentis uerbis testamenti. in penul. column. & multum subtiliter, & plenius quam alibi do. Fran. de Are. in consi. 155. quod inci. periculosum est, ut Hieronimus in 8. colum. & in 11. & duabus sequen. usque ad fin. consi. & ista ẽ uera, & communis. secundum quam patet rectè consuluisse Raph. Ful. in ciuitate Mediolani in q. quam hic ponit, pater instituit filiam in mille ducatis, & quãdocũq; decederet sine liberis, voluit ꝙ distribuerẽtur inter pauperes, fuit dubitatum, cum illi mille ducati non essent ultra legitimam filię, an ualuerit fideicommissum. Bald. & multi alii consuluerunt, ꝙ non, quia filiam non potuit fideicommisso grauari in legitima, imo intelligitur ipso iure reiectum. l. omnimodo. in princ. ꝟ. eod. Rapha. dicit se consuluisse contrarium, & benè, eo quia tale fideicommissum in dubio censetur iniunctum non filiæ, sed eius hęredibus, & sic ualet, ut prædixi, istam decisionem Raph. refert, & sequitur Pa. de Cast. hic, & dicit, quod istum casum habuit de facto ex ciuitate Bononiæ, et omnes doctores Bononienses ex illo consilio decepti idem cõsuluerunt. sed ꝙ ipse, & Ioan. de Imo. perpenderunt de isto errore, & fecerũt retractari omnia dicta consilia. dicit etiã, qđ in ciuitate Paduæ habuit istum casum, & quidam ualens docto. similiter fuit deceptus, sed uisis eius scriptis pænitentia ductus reuocauit consilium.

dub. cum si. & vt testatoris non fiat diuisio volũtatis, maximè cũ pereat in parte. vt ff. de his quibus. vt indign. l. eum qui. §. pro parte. Secundo, qa quoties vnũ determinabile tendit ad determinandũ vnã dispositionem plures personas concernentem, determinat illam vniformiter. vt infra de impub. & aliis subst. l. quamuis. ergo idem, vel fortius, ubi tẽdit ad determinandum dispositionem, quę vnam personam tantum concernit, licèt plura sint tempora ĩ eadẽ persona, debet illa tempora vniformiter terminare. ar. ff. de vul. & pu. l. q plures liberos. Tertio, quia eadem dispositio nõ debet cẽseri iure diuerso. l. eum q ędes. in prin. ff. de vsu. sed hic est vna dispositio tantum, quia vna uerborum conceptio. & sic vna forma, & per consequens vna substantia. vt l. cum quæstio. infra de le. ergo diuerso iure non est censenda. quod fieret si ualeret ut pupillaris, & ut fideicõmissaria, quia tales substitutiones nedũ sunt diuersæ. imo contrarię: quia una directa altera obliqua: ut ff. ad treb. l. recusare. §. titius. & ff. de ma. testa l. si quis seruo. cum si. & ista fuit rõ Dyn. per quam hanc partem tenuit. Quarto, ne in dubia uoluntate excludamus matrem à luctuosa filii hæreditate, ut ꝟ. de insti. & substi. l. fin. quod faceremus si pupillarem contineret, & si in pupillari ætate moreretur. vt l. precibus. infra. de impu. & alijs subst. Quĩto, quia hæc sententia videtur humanior, & maximè, qñ ex̃neus esset substitutus. ergo sequenda, vt l. humanitatis. in eo. titu. In oppositum pro parte contraria. scilicet. vt infra pubertatem valeat vt pupillaris, & postea, vt fideicommissaria, facit mens coniecturata testatoris ex illo verbo quandoque sumpta. † Nã dictio illa (quandoque) est temporis distributiua: & actus repetitiua. vt ff. qui. mo. vsus fruct. amit. l. si cum annos. facit ẽt ff. de adop. l. si arrogator, ex quo sequitur, quòd perinde est, ac si testator dixerit, siuè decedat in pup. ætate siue adulta siue in iuuentute, siue in senectute, talem sibi substituo. Sed si ita dixisset, nemini dubiũ, ꝙ intra pupillarem ætatem valeret iure directo: postea per fideicommissum. ergo, & tũc idem dicendum in proposito. & per hanc rationem. Iacob. de Are. tenuit istam partem. Attende ista rõ modicũ vrget, qa dictio quãdocũque licet sit distributiua temporis: non tamen per dinumerationẽ ætatum: sed horarum, dierum, mensium, & annorum. Secundo ad idem allegat Cyn. & Barto. qui hanc partem sequi videntur, quia sermo qui dirigitur ad personã, variatur secũdũ qđ p̃sonæ ꝯdõ variatur. vt ff. de vsu, & habi. l. plenum. §. equitij. sed hic dirigitur ad personam impuberis. ergo variatur secundum quod eius personæ cõditio, & ætas variabitur. sed huic poterit responderi eodem modo quo proxime, nisi diceres, quòd sermones sunt intelligendi secundùm subiectam materiam, vt l. si vno. ff. loca. & materia subiecta sit de substitutione varianda, & illa non variatur simpliciter per annos singulos. sed per ætates tñ multiplicatione annorum, videlicet pupillarem, & adultam, ergo, &c. Tertio ad idem inducit Barto. quòd substitutionum materia, & earum dispositio variatur secundum cursum temporis. vt in sæpius allegata lege, precibus. ergo vatiato tempore, secundum illud variatur: vt lege precia rerũ. ff. ad legem. falci. §. sed nonnullos. & digestis de condit. & demon. lege, pater Seuerinam. §. conditionum. & maxime, quia verbum, quod potest iudicari secundùm plura tempora, videtur prolatum à principio secũdum futurum euentum. vt lege tertia, in principio. digestis de adimend. legatis. & lege, hæc conditio. digestis, de condit. & demonstratio. & lege, qui reus. post princ. digestis de solut. Quarto prædicta confirmo, quia testantis voluntas est interpretãda, vt pleniorem consequatur effectum, vt infra. de post. hæ. insti. l. si. cum si. Sed plenior exitus, & effectus est, si pro tempore pupillaris ætatis valeat ut pupillaris, & pro alio valeat vt fideicommissaria. quod patet, quia vberior erit prouisio facta substituto in casu pupillaris euenientis, cum bona etiam impuberis veniant absq; ulla detractione, ac etiam, quia si omni tempore est fideicommissaria, vulgarem nõ continet & sic plene sibi testator non reperiretur prouidisse, cum fideicommissum expiret hęreditate non adita, nisi sit abintestato repetitum. l. eum quem. infra. de fideicommis. Sed cõpendiosa vulgarem continet. vt no. Ray. & Barto. in eius materia, & dixi in l. precibus. infra. de impu. & alijs substi. ergo & c. Quinto in voluntate ad vtrum libet casum possibili, interpretationem facere sic debemus, vt testator ita prouiderit filio, sicut sibi. ut sic quod æquum putat in se, credamus putasse & in filio impubere. argumen. l. 1. digestis, de solut. & digestis quod quisque iur. & tanto magis, quando impubes non potest sibi testari. sed vbi iudicetur omni tempore fideicommissaria reperietur prouidisse sibi, & non filio; vt lege cohæredi. §. cum filiæ. digestis de vulgar. & pupillari. ergo ex quo possibile est, vt vtriq; prouidisse videatur. & sic đbemus interpretari, ex quo verba non repugnant. Sexto, quia si bene ponderetur, dico casum esse in dicta lege, precibus. vel saltem ibi hęc probari, quod declaro. Nam text. ille dicit quòd in substitutione compendiosa facta impuberi ad certam ætatem non restricta, semper inest pupillaris. vt patet ibi dum disiunctiue loquitur, vel expressa, uel compendiosa. & subiungit, quod in illa compendiosa pupillo moriente in pupillari ætate locum habet pupillaris, eo moriente postea locum habet fideicõmissaria. Tunc sic, aut dicendum, quod illa compendiosa fuit facta per uerba mere directa. vt ibi sentit gloss. interlinearis. tunc ibi casus, quod substitutio, quæ vno tempore potest ualere iure directo, ut pupillaris, ualere potest alio tempore secundum contingentiam facti, ut fideicommissaria. & hoc quia testatoris voluntas non repugnat, sed coadiuuat, nec dicas ibi speciale in milite, quia in milite est speciale, ut post pubertatem ualeat iure directo, & in bonis patris tantum, si probetur, quòd iure directo testari uoluit. ut l. in testamento. in fin. infra de mi. test. & l. Centurio ff. de uulg. & pup. Et hodie ẽ clarum de iure canon. ut patet in c. Rayn. extra. de test. & in c. si pater in eod. tit. lib. vj. ubi in pagano ualet de iure directo usque ad pubertatem. in d. c. si pater. & postea iure fideicommis. ut in c. Ray. & ita tenet Ioan. Andr. in nouel. & plenius dixi in d. l. precib. Aut dices quod in d. l. precibus. illa compendiosa substitutio sit facta per verbum commune substituo. vt dixit Bar. & sequaces. & tunc ibi est casus huius quæstionis, vt intra pupillarem ætatẽ, valeat vt pupillaris, postea iure fideicommissi hanc partem tenet Bar. vbi mater non esset in medio, aliàs si esset in medio, dicit quod fauore matris omni tempore erit fideicommissaria. sed mihi videtur, quòd fauor matris non habet facere obliquati. vt est text. in d. l. precibus. Nam & ibi mater erat in medio. Nec valet eius replicatio, quòd ibi in milite, cum in milite, & pagano nulla sit differẽtia intra pupillarem ætatem. vt patet in d. l. Centurio, ibi iure communi, &c. Et quod fauor matris hoc non operetur, probo sic. pone matrem extare tempore testamenti: sed postea ante mortẽ impuberis eam mortuam. si dicamus eam fideicommissariam a principio, ergo & tunc, argum. l. quæ ab initio. ff. de regu. iur. & sic pupillo moriente in pupillari ætate, substitutus non admitteretur ex pupillari, nec mater esset in medio, quòd esset absurdum teneo ergo simpliciter, quod intra tempus pupillaris ætatis locum habeat pupillaris si infra pubertatem moriatur. & si postea, locum habet fideicommissaria. quia hic substitutio compendiosa continet has duas substitutiones alternatim, & ordine successiuo. & secundum contingentem casum altera tantum locum habere potest. & sic non eodem tempore sed diuerso. Et de hoc est casus in l. s̃. allegata. Et ex hoc patet, quòd non obstant obiecta quia non primum, quia & si valeat iure directo, non propterea perit postea, ex quo pupillaris non vendicauit sibi locum. sed & tunc incipit fideicommissaria. nec obst. l. in pupillari. & l. verbis. quia in alia substitutione quàm compendiosa loquuntur, vel si in compendiosa, dic, quòd ibi adiecit verbum, principaliter, vel pupillariter dicẽdo pupillariter substituto. vel debent intelligi secundum prædicta. & ex hoc etiam patet, quòd voluntas testatoris non diuiditur aliter, quàm voluerit ipse testator. Et ex hoc patet, quòd eadem dispositio nõ censetur iure diuerso. Sed à principio compẽdiosa substitutio duas continet, quarum vna habet locum in vno tempore, alia in alio. Non obstat etiam quod de vniformi determinatione dicitur quia respon. quòd hic non copulatiuè, sed distributiuè, et successiuè secundum diuersitatem temporum voluit testator prouidere, per consequens & ætatem: cum distributio temporis inferat distributionem per ætates, unde si dicatur, quandocunque decesserit, intra. x. vel xij. ann. talem ei substituo, hic erit pupillaris. Vnde dicendum est, quod in quæstione gloss. quando simpliciter dixit quandocunque decesserit &c. testator voluit prouidere vno tempore directo: alio per fideicommissum. Non obst. quod dicitur, quòd interpreratio debet fieri quòd mater non excludatur à luctuosa filij hæreditate, quia illud habet locum in tacita pupillari, quæ aliàs contineretur in vulgari contra propriam significationem verborum. ut d. l. in contrarium allegata. non in pupillari contenta in compendiosa, quæ uenit ex sensu uerborum, & habet vim expressæ, vt no. in d. l. precibus. in vltim. glo. ad fin. Concludo modo omnia prædicta sic, quia aut quæritur in filio impubere instituto in legitima tantum, aut instituto in maiori quantitate, vel quota, siue hæreditate tota. Primo casu, aut substitutio est directa pupillaris, & valet, ut hic, aut est merè fideicommissaria, & non valet etiam intra pupillarem ætatem: quia est onus, & per eam succeditur patri non filio: ut lege, cohæredi. §. cum filiæ. digestis de vulg. & pupil. Aut est facta per verba communia, & tunc infra pupillarem ætatem erit pupillaris, vltra non ualebit, quia vltra non potest valere, ut fideicommissaria, interea autem ualet ut pupillaris, ne ex toto pereat. argumento. l. quoties. digestis de rebus dubijs. Secundo casu, aut substituit pupillariter tantum, & valet, & in toto ei succeditur: aut per fideicommissum tantum, & ualet, sed legitimam detrahit, in qua grauari non potuit de trebellianica. Vel dices, aut substituit compendiosè, & tunc aut per uerba, mere directa. vt quandocunque decesserit, talis sit hæres. & de hoc dicetur in lege, precibus. vbi glossa, ponit. aut per verba, communia. ut quandocunque decesserit, talem substituo. Et tũc uariæ sunt opinio. sed teneo, quod infra pupillarem ætatem valeat iure directo vt pupillaris, postea iure fideicommissi per rationes, & iura suprà allegata. hoc in pagano. in milite dicetur infra in lege, in testamento. infra, de militari testamento. et in lege, precibus. infra, de impub. & alijs substitutionibus.
5 † Quæro, filius non potest grauari in sua legitima per fideicommissum, ut dixi. Sed an succedentes pupillo ab intestato poterunt grauari in illa legitima à patre pupilli. Dy. Cy. & doc. dicunt, quòd sic, quia pater potest codicillari filio impuberi. ut l. si

fundum, per fideicommissum. §. Iulia. vel est l. Iulia. & l. si Titio. §. si cuti. de lega. primo, & de hoc vide hic plenius p Cy. & hoc fideicō missum non durat, nisi vsq; ad pubertatem pupilli. vt ibidem in l. seq. quod est notandum. Et idem dicit Bar. ꝙ si pr̄ in legitima filiū impuberem instituit, & ei pupillariter substituit, ꝙ potest, ut hic, ꝙ talem substitutum potest per fideicommissum grauare de restituē do illam legitimam tertio, licèt non potuisset immediatè a pupillo qđ tene menti. Vnum tñ non omitto, quod dicit Bar. in l. cohæredi. §. cum filia. ff. de vulg. & pup. quòd in casu. s̄. dicto, venientes ab intestato debent nominatim grauari: vt ab eis dicatur relictum. alias siue pater dixerit si in pupillari ætate decesserit restituat hæreditatem Titio, intelligitur pupillus grauatus. ut d. §. cum filiæ. ubi hæc duo æquiparātur. facit ēt l. post mortem. ȷ̄. de fideicom. ꝙ no. quia prima facie, quando dixit post mortem, videretur obligatio, & grauamen incipere ab hærede. ar. ȷ̄. vt act. ab hæred. & ꝯ here. in cip. l. j. & pro hac parte contra eum vr̄ tex. cū gl. in l. q duos. in fi. ff. de vulg. & pup. ubi à substituto intelligunt relicta, q̄ simpliciter testator relinquit post mortē pupilli. Sed aliud qñ datus est substitutus, quia expressum habet testatoris iudicium, ut ibi.

LEX XXVII.

1 *Adiectiuum masculini generis aptè coniungitur duobus substantiuis.*
2 *Consanguinei, qui dicantur, & qui vterini.*
3 *Legitimati per rescriptum, non agunt querela inofficiosi contra fratris testamē tum.*
4 *Agnationi plus fauetur, quàm cognationi.*
5 *Infamia in persona instituti querelam inducit, & repellit.*
6 *Agnatio, an perdatur per emancipationem.*
7 *Causa exhęredationis, an debeat exprimi.*
8 *Frater, an possit agere si frater reliquit ei certum quid, & aliam turpem personam instituit.*
9 *Legata, an debeantur, quando testamentum, à fratre rumpitur.*
10 *Ingratitudinis causæ, an debeant exprimi à fratre.*
11 *Frater gratus, an possit fratrem ingratum à successione fratris defuncti repellere.*
12 *Frater pręteritus, an possit rumpere testamentum fratris, qui turpem personam instituit, & alium fratrem vt ingratum exhæredauit.*
13 *Soror, quo casu succedere possit extantibus masculis.*

a **Fratres.** a Primo vnum dictum purū, & simplex in vterinis tantum. secundo aliud conditionale in consanguineis. tertio à secundo excipit. secunda ibi: consanguinei. tertia ibi: exceptio. Casus. Fratres vterini tantum contra fratris testamētum nullo casu habent querelam: consanguinei vero sic, vbi hæres institutus sit infamis infamia iuris, vel facti, vel sic, libertus hoc nō meritus. nō si sit institutus seruus hæres necessarius, hoc dicit. Po-
1 ne casum in terminis per te. † Expone literam, ibi vterini not. gramaticam adiectiuum maſ. generis coniungi, & prædicari de duobus substantiuis: quorum vnum est masculini, aliud fæminini generis: vt hic fratres, & sorores ibi penites. & sic non in casib⁹, in quibus consanguinei admittuntur, & quæ infra subijciuntur.
2 † Ibi consanguinei. qui dicantur vterini, & qui consanguinei not. in glossellis duabus, prima, & tertia. Veruntamen ex eodem patre nati, vt dicantur consanguinei debent esse nati ex legitimo matrimonio. vt in Auth. de consan. & vteri. fra. in prin. & §. i. ideo naturales, licèt ex eodem patre nati non habent querelam. quia iura cō sanguinitatis non habent. vt insti. ad orfi. §. nouissimè. & ff. vnde cogna. l. si spurius. facit quod no. ff. de contratabu. l. j. in prin. secundū Bal. & p hoc facit ista litera. ibi: durante agnatione, vel non. vt istit.
3 de legi. agna. tu. §. fi. & ibi glo. bona. † Ex quo infero, ꝙ legitimati p rescriptū nō haberent querelam inofficiosi contra fratris testamentū, facit ꝙ no. ff. vnde cogna. l. hac parte. & videt̄ quasi casus. ȷ̄ de natura. libe. l. coniun. in princ. Non enim legitimatio ius agnationis affert inter fratres, & cæteros, sed tantum inter patrem, & filium, qui consensit, & in cuius potestatem transit. vt inst. de leg. agna. suc. circa princ. & de hoc plenius dicam. ȷ̄. de natu. libe. auth. item si quis, sine legitimis. Ibi possunt. dic, quando sunt exhæredati, vel præteriti, quia præteritio ista pro exhæredatione habetur, ut not. s̄. eod. l. cum filium. & hic quod no. Ibi, vel leuius. & sic sufficit infamia. facit quod no. ibi merentes. Hic oritur dubium per doc. n̄ declaratum, de cuius liberto loquatur, & videtur, quòd de liberto alterius quam instituētis loquatur, qui patrono suo erat ingratus. & per hoc vilis est à lege reputatus. ideo frater testatoris agit querela. secus si foret libertus testatoris. Nam per institutionē, quam de eo faceret, purgaretur vitium ingrati, quod præcessisset. arg. ff. ad sil le. l. diuus. & ȷ̄. fami. er. l. j. & l. fi. Sed hæc expositio non est tuta, quia ex quo est gratus testatori, de ingratitudine circa alium non videtur curandum. Et quod dicitur vilis reputatur. Respon. quòd si ista est ratio, satis iste casus erat in prioribus comprehensus. Et sic tex. iste in se fuisset superfluus. quare puto, quòd de liberto ipsius testatoris loquatur, vt sentit gl. qui patronum suum induxit maleficijs, & blanditijs, nō beneficijs ad instituendum ipsum hæredem, & ad prætereundum fratrem suum. & hoc quod dicit glo. de maleficijs satis placet, vt intelligatur, vel arte malefica. de qua. inf. de malefi. per to. vel id est falsis, & dolosis machinationibus. Sed qđ sequit̄ de blanditijs, nō videtur tutū per l. fi. ȷ̄. si quis aliquē testa prohi. Sed dic, quòd blanditiæ habebant hic dolum admixtum, vt alias in l. non est. ff. de inoffic. testa. Ibi necessario, quia lex facit eum hæredem inuitum, & in eo est ratio: quia serui macula purgatur p libertatem, quam consequitur, vel expressim, vel tacitè est consecutus. vt ȷ̄. de neceſ. ser. hæred. insti. l. fin. No. aliqua quæ habui
4 sti super tex. † Item no. quòd lex magis fauet agnationi, quàm cognationi. & sic non est absurda lex municipalis, quæ ab intestato
5 præfert aliquos agnatos cognatis, vt domus conseruetur. † Item no. quòd infamia tam facti, quam iuris in persona instituti q̄relā inducit similiter, & repellit. vt s̄. eodem. l. in arena. & l. filiam. Item quod ingrati circa beneficium assecutiuę libertatis reputantur viles. quod nota pro tractis de seruitute, & de iugo tyrānorum. Opp. quod differentia, quam facit lex ista inter agnatum, & cognatū, sit sublata. vt infra. de legi. hær. auth. cessante. Solu. vt in gloss. quia ibi
6 in successione ab intestato: hic in successione ex testamento. † Op. dum text. iste dicit durante agnatione, vel non: innuit quod per emancipationē perdatur agnatio. contra quod uidetur tex. infra. de leg. hære. l. 3. & 4. Solu. vt gloss. quòd hæc l. procedit de iure antiquo, non de iure nouo. vt in contrarijs. Sed circa hoc, an hodie per emancipationem perdantur iura agnationis necne, vide quod scripsi super gl. 3. in l. qui se patris. infra vnde lib. Opponitur, quod infamia, vel vilitas vitæ, fratrem admittit ad querelam. vt supra c. l. in arena. Sol. vt in gloss. se. viderem, quod fallit nisi frater sit notatus simili nota, vt ibi. Oppo. quòd frater non semper admittatur ad hanc querelam. vt in Auth. de nup. §. ingratitudinem Sol. ut in ea. gloss. in fin. uidelicet, quòd fallit ubi frater aliquem de tribus causis ingratitudinis ibi positis commisisset. nam tunc ad querelā nō admittitur. Sed hic attende, quòd tunc insurgit dubiū, cū illę tres causæ sint istę. quando mortem uoluit inducere fratri, uel capitalē inducit accusationem, uel substantiæ eius iacturā inducere uoluit, uilitas uitæ, & infamia, quæ eum repellebat, ut supra eodem. l. in arena, an hodie eū repellet. & uidetur quod nō: quasi causa illa sit correcta per dictum. §. ingratitudinem. q alias cās corrigit p̄terq̄ illas tres, ut ibi in litera, & pro hoc facit qđ ibi no. gl. q̄ ēt illū tex. intelligit etiam in successiōe ex testō. tñ ego puto, quòd illa cā nō sit correcta, qa ipsa est qdē causa intrinseca à lege inuēta pp correlationem ad turpitudinem instituti. unde potest dici innata p regulas iuris naturalis & ciuilis, quibus dicimus. nil cæcus cæco nil Catilina Cætego: nil dolosus doloso: nec criminosus criminoso. tex. ergo ille de causis similib. expressis loquitur, quæ ex rei natura n̄ ueniunt: sed à facto extrinseco pp ingratitudinem. & hoc uult gl. hic posita. Oppo. 5. quod nec consanguinei ad querelā admittantur. ut s̄ eo. l. fratres. So. quod ut fratres, & sorores non admittantur. ut ibi. & ff. eo. l. j. Venio ad quæstiones. & quæro primo, an requirat̄ qđ frater sit exhæredatus, ut ei competat querela, dic, ꝙ nō. Nā & pteritō competit, ut dixi super text. Quæro. 2. an quando exhæredat̄ aliqua ex tribus causis positis i d. §. ingratitudinē. causa debeat exprimi, & per hæredem pbari, ut hodie in illo dr̄, aliàs testū dicat̄ nullum, & ur̄ sentire Pe. & Cyn. in si. distinctionis suæ, q̄ ponūt in aut. ex cā. ȷ̄. de li. prę te. ꝙ sic, ego puto ꝙ nō. & si p̄teriti, uel simplr̄ exhæredati ueniāt p querelā, ut olim. ar. l. p̄cipimus. in fi. ȷ̄. de appe. item, quia expressio causæ est inuenta in his psonis, qbus hæreditas defuncti quodammodo est debita. ut sunt descēdentes. ut ff. eo l. nam & si parentibus. cum si. in quibus necessaria est institutio, ut
7 exhæredatio. † Quæro. 3. pone, quòd frater fratri certum quid in testamento reliquit, turpemq; personam instituit hæredē. An tunc aget querela, vel ad supplementum. glo. est no. ȷ̄. eo. l. omnimodo. i gl. 2. quòd agit ad supplementum. & mouetur, quia quæsita fratri tunc debentur. ut no. s̄. eo. aut. nouissima. Sed quidā dicūt, quòd l. non cauetur de hac quarta. Sed gl. ibi tenuit per. §. j. in Aut. đ hæ. & fal. Quid igitur dicendum, quòd agat ad supplementum, qa si filij ad hæc agunt, & non in plus, idē fortius in fratribus, quibus non
8 sic est hæreditas debita. † In contrarium facit, qa querela dat̄ principaliter in odium instituti, qa pp eius vilitatē, & infamiam: illa, q̄ dabatur filijs, principaliter in odium patris filium exhæredantis, & extra eius hæreditatē & saltem eius legitimā ponentis. & sic cum causæ sint separatæ, de vna ad aliā non infertur. vt l. naturaliter. §. nihil. ff. de acqui. pos. Itē, quia illa quarta, uel hodie triens omni casu est filio đbita, nisi sit igratus ex legitima cā, fratri vero n̄ ē đbita nisi turpi psona hærede instituta. Itē, qa illa exigit titulū institutionis, aliàs n̄ valet testū. ut dixi in auth. nouissima. hæc solū tit. legati. vt no. i Auth. de hære. & fal. §. si uero expssim. Ex pdictis patet, ꝙ de una ad aliā n̄ recte infertur. Ex hoc infert̄, ꝙ sicut tpe isto agebat q̄rela, si inregra quarta ei relicta n̄ erat. arg. s̄. eo. l. cū q̄rit. & ȷ̄. e. l. omnimodo. ita & hodie, qa quod non mutatur stare nō prohibetur, & sic siue ei nihil sit relictum, siue minus quarta, agitur querela, & testamētum in totum rumpit & totū auocat, ut olim. Et hoc potissimè operatur infamia instituti. & pro his accedat tex. ad prædicta notabilis. ff. si quis à patre su. ma. l. Pātonius. & eam pro casu induxit Guil. de Cu. q hāc partē tenuit. At ubi quartā itegrā ei reliquisset. nullā q̄relā haberet, qa nec filius tūc q̄relā habebat, ut d l. cū q̄rit. ēt turpi psona hr̄de instituta, cū de ꝯrio nō caueat l. Nec
9 ob. l. Pātonius. qa loqtur, ubi pr̄ ex toto erat p̄teritus. † Quæro tūc.
a 4. an rupto testō à fratre legata debeātur p auth. a ex cā. ȷ̄. de libe. p̄ te. & vr̄ qđ sic, qa si filius tenet̄, vt ibi, fortius frater, cui defuncti hæreditas nō sit debita. ȷ̄. qñ nō pe. par. l. j. Itē, qa auth. ex cā loquitur indistinctè. Itē qa odio instituti infringitur eius institutio, ergo illa infricta nihilominus debeātur legata. argu. eorū q̄ not. i l. nostrā. ȷ̄. de his, qbus vt indi. & l. cā quā sin vnā lect. ȷ̄. de fideicōmis. & hāc partē tenuit. Per. Iac. de Are. & Cy. Pro hoc facit quarto, qa pœna dēt cōmēsurari delicto. ȷ̄. de pe. l. sācimus. & ex̄ de homi. c. sicut dignū. sed bene cōmēsuratur, si in eo i quo testator delinquit, solum puniatur, ut l. si fugitiui. ȷ̄. de ser. fugi. & auth. oēs peregrini. ȷ̄. com. de succe. ipse aūt delinquit in institutione hæredis, nō in legatis, ergo, &c. Itē, & qnto ne alius p alio p̄grauatur. & ne odiū vnius redūdet in iniuriā alterius, ut ȷ̄. de li. & eorū li. l. 2. & ff. de pæn. l. 3. in ꝯriū facit, qa legū correctio euitatur, & qđ nō mutatur stare non phibetur, vt l. p̄cipimus. i fi. ȷ̄. de ap. sed tpe huius. l. nō est dubium, qđ legata nō đebebātur, ergo nec ho hic, cū auth. ex cā. loquatur i ascendētibus, & descēdentibus, & sic in his q necessario dēnt instituī, vel exhæredari, vt l. Gallus. ff. đ lib. & posth. frater aūt nō ē đ illis, ergo, &c. Itē, qa p̄teritio fratris nō ē principalis, & immediata cā huius q̄relæ, sed utilitas instituti, vt hic. qđ secus est in auth. ex cā. vel saltē nō ita potentialiter agit p̄teritio fratris, & vtilitas instituti, ergo, & vtilitas, & eius ignominia est illa q̄ in hoc dēt attendi, n̄ p̄teritio ipsa, ar. l. q̄ris ff. đ stat. ho. ꝙ hæc pars vr̄ tutior de rigore iuris, sed alia æqor p rōnes suasiuas. l. scriptas. sed hæc æqtas nō est scripta. in fi. opus esset remedio principali si eius p̄sentia posset haberi. Sed vbi nō pōt, p eius decisione vide qñ ęqtas p̄fertur rigori, ut scripsi. s̄. de iudi. l. placuit. & ȷ̄. de le. l. j. Et ēt vide qñ p identitatē, vel maioritatē rationis inducatur correctio, l. vt scripsi. s̄. đ fac. sā. ecc. l. fi. & l. illud. in fi. e. ti. & etiam uide quæ scripsi i l. 2. ȷ̄. de noxa. Quæro. 5. qđ si duæ psonæ sunt institutę, quarum una est vilis, & abiecta. alia bona, & honesta. Dic, ꝙ ꝯ vilē tm̄ posset q̄relā intentare, & pro eius parte rescindere, vt s̄. eo. l. cū duobus. & iō si uilis, & abiectus repudiaret hæreditatē, eius portio accresceret cohæredi, nec coheres subijceret̄ q̄relæ, qa ante petitionē fratris nō erat ꝯpetitura nec ei nata prius q̄ ille vilis & abiectus hr̄ditatē adijsset. ut ȷ̄. eod. l. pe. in fi. Quæro. 6. quod in præcedenti quæstione non reperitur in hæreditate, nisi ius quoddam, ꝙ sui natura est indiuiduū, an tunc fratri competat querela contra illum vilem, & abiectū, dicunt quòd non, per l. si is qui duos. ff. de li. leg. quod non puto uerum, quia in casu nostro uterque capax est. nec ei aufertur uelut indigno, vel tanquam à non capace. quod patet, quia fratre non querelante testamentum institutus hæres remanet, & hæreditatē sibi retinet, & in iure illo indiuiduo cum cohærede pro indiuiso succedit. vnde rupto testamento pro illa parte in illo iure indiuisibili p indiuiso, licèt ab intestato, succedit frater cum alio instituto succedente, & ex testamento; sicut quando ambo scripti succedunt ex testamento. vnde ius illud non diuiditur, sed testamentum p par-
10 te rumpitur, & hæreditas remanet communis utriusq;. † Quæro 7. dixi in 2. q. quòd causæ ingratitudinis à fratre necessario nō sūt exprimendæ. quid agitur si frater præteritus contra turpem personam hæredē institutā agit querela, excepit institutus de ingratitudine fratris, ex altera de illis tribus causis, replicat frater, quòd excipere de eius ingratitudine non potest, ex quo testator cum nō dixit ingratum. arg. ȷ̄. eod. l. omni modo. circa prin. ibi nam si nullā, &c. Vnde dubitatur quid iuris? Dicendum est, quòd si ex toto fuit præteritus, quia nihil est ei relictum, tunc indubitanter de ingratitudine potest excipi. ut d. l. omnimodo. versi. si verò. ubi autem aliquid fuit relictum, tunc est dubium, quia, vt dixi in 3. q. frater non agit ad supplementum, sed querela. puto, ꝙ ei de ingratitudine possit obijci, propter quam frater sibi plus relinquere non uoluit. nā, & idē erat olim in filio, quando non agebat ad supplementū, sed querelam intētabat. pro hoc ēt facit ratio æqualitatis seruandę in iudicijs. vt sicut fratri permittitur infamiam heredis allegare, & eꝯ heredi permittatur in eum ingratitudinem retorquere. arg. s̄. eo l. in arena. & ff. de in ius vocā. l. libertus à patrono. ȷ̄. đ bo. libe. Et tertio hoc probatur in §. ingratitudinem. in Auth. de nup.
11 facit. ȷ̄. de secun. nup. l. fi. † Quęro. 8. alter ex tribus fratribus decedit ab intestato, superstitibus alijs duobus, quorum vnus erat sibi gratus, alter ingratus, quia aliquam de illis tribus causis commiserat, de quibus in d. §. ingratitudinem. an gratus ingratum poterat repellere à successione abintestato, cām ingratitudinis allegando? dicit Gu. de Cu. ꝙ non, ista ratione, quia si ambo venirent ad fratris successionem ex testamento, alter alterum non repelleret, ut ff. fa. her. l. his consequenter. §. j. ergo néc cum ueniūt ab intestato. quia ex vtroq; dicitur uenire ex voluntate defuncti, licet una sit expressa, alia tacita, vt ff. de iu. co. l. si quis cum nullū. Secundo inducit p casu l. cognatis. ff. unde cogna. Sed gl habemus in ꝯriū. in d. §. ingratitudinē. q̄ eū repellit ēt à cōmodo successionis testatoris, & ita intelligit ēt illū. §. l. ꝙ nedū in lucro alio, qđ puenerat à matre, vel patre, sed ēt i ꝯmodo totius successionis ab intestato. ꝙ puto verū, vt pbat equiparatio, quā facit de matre ad fratrē ille tex. in prin. Hoc cōfirmo p illū tex. ȷ̄. de suis, & legi. l. si defunctus. in ver. nisi forte. vbi si auia instituerit nepotē q post instōnē ei fuit ingratus, pp qđ auia testū cōburi mādauit, certe ille ipsius, & ingratus ei nō succedit ab itestato. Nō ob. rō Gu. qa abintestato qñ est ingratus, & signa ingratitudinis defunctus ei ostēdit, ad eius successionē nō venit ex defuncti voūtate. ut d. l. si defunctus, đ igratis, igitur loquit̄. l. si qs nullū, & sufficit gratos esse tpe mortis. Nō ob. ꝙ dr̄ in l. his ꝯsequenter. §. j qa ibi ex vocatione expssa defuncti loqtur, p quā ingratitudo, vel remissio ingratitudinis pbat̄. Nō ob. d. l. cognatis. qa in cognatis, in qbus ingratitudinis cāæ locū non habēt, loquit̄, non in fratribus, in qbus gratitudo requiritur, & in quibus certæ cāæ ingratitudinis eū repelli faciūt. Cōclude igitur, qđ si ingratitudo durauit, & signa ingratitudinis frater ei ostēdit, qđ alter frater eū repellet abintestato. causas tm̄ legitimas debet proba
12 re. † Quæro. ix. vnus ex tribus fratribus turpē psonā hæredē sibi instituit, alterū ex fratribus vt ingratū exhæredauit, alterū p̄terijt; an p̄teritus, pōt petere testū rescindi in totū, an p parte sua tm̄, dicit Guil. de Cu. quod in totū, qa portio ingrati sibi accrescit. ar. ff. eo. l. qui repudiantis. & quia p mortuo hr̄, vt l. j. in fin. ff. de ꝯtab. qđ est verū, si cōstat ꝙ ius exhæredati defecerit, & non ante. arg. l. pater si
13 liū. & l. si is qui. in princ. ff. eo. † Quæro. x. statuto cauetur, ꝙ extante, uel superstite fratre, soror nō succedat, an si vnus ex fratribus instituit turpē psonam, & fratrē exhæredauit, sororē p̄terijt an frater isto casu oberit sorori. Et vr̄ qđ nō, qa exhæredatus hr̄ p mortuo. vt d. l. j. in fi. ff. de ꝯta. & de ꝯiun. cū emā. l. j. §. si pater. In ꝯriū facit, qa conditio iportat nudū factū. vt l. Meuius. ff. de cond. & demon. & l. qdā. de uerb. obl. & sic sufficit de facto fratrē extare. & p hoc vr̄ quasi casus. ff. de le. j. l. filius. §. cū qs. Sed p prima parte facit qđ ibi not. gl. p qđ vr̄ dicendū sororē admitti. qđ puto uerius, quia istæ tales dispositiones legales nō penitus excludūt, quia simul cū illo vocabitur, sed potius concursū tollunt, & ordinē plationis ponūt, vt minus absurdū sequat̄, & legū correctio quantū pōt euitetur. Et patet in fi. nā liberis existētibus nō succedit pater, nec filij trāsuersales. & tm̄ filijs repudiātibus, vel penitus incapacibus, nemo dubitat, ꝙ pater admitteret̄. ut l. j. §. fi. ff. de ꝯta. similiter substituto extāte, nō succedūt pupillo uenietes abintestato. qđ intelligit̄ substituto adeunte. vt ȷ̄. de institu. & subst. l. fi. & de impube. & alijs substitu. l. si testamēto. licet aūt dixerim exhæredatū nō esse impedimēto, soror dēt expectare, ꝙ frater exhæredatus ab intestato dicatur per querelam exclusus. ar. d. l. per filium. & si is qui. ff. eo.

ADDITIO.

a Fratres. Istam l. extende, & limita x. modis, prout hic no. do. Ias. May. quem vide,

ADDITIO.

a Per auth. ex causa. Vide hic plenè per d. Ias. May. ubi supra hic referendo Sal. & alios, dat tibi communē opi. cū quàm plurimis remissionibus, de quibus omnibus ibi omnino, uide per eum no. & plenè.

LEX XXVIII.

1 *Testimonium patris contra filium uerum præsumitur, & non econtra.*

Liberi. Diuidit in duas partes, quia primo in parentibus testātibus. scđo in liberis testantibus. secunda ibi, sin autē. Casus. Iure isto liberi agentes q̄rela inofficiosi, debēt pbare se gratos. nō eꝯ si parētes q̄rela inofficiosi. nā hęredes scripti debēt pbare eos ingratos. h. d. Nota, ꝙ liberi exhæredati p̄sumebantur
1 ingrati, sed nō econtra parētes exhęredati p̄sumunt̄ ingrati. † Ex quo. not. secundo, quòd testimonium patris contra filium p̄sumitur uerum, donec probetur contrarium. sed econtra, & sic facilius creditur quòd filij insidientur patribus, quàm econtra. & hoc est, quia naturaliter pater magis diligit filium, quàm filius patrem, vt l. isti quidem. ff. quod metus causa. Item collige ex principio modū probandi merita, scilicet probando continuata obsequia. vnde articulari non debet de momento temporis, sed de continuo. veruntamē si aliquo tempore fuisset ingratus, & postea gratus, sufficeret probare ultimam gratitudinem continuatam vsque ad tempus mortis defuncti. Item collige ex fin. qualiter inimicitia probatur, & quali de causa præsumatur. Item quòd confœderati præsumū-
a tur vnius, & eiusdem voluntatis, & intentionis. a Et ex tali confęde
b ratione dixit glo. quòd uassallus feudum perdit & bene b vt in tit. q̄ sit prima causa benefi. amit. colu. x. † Item not. text. ibi. vt remoto testamento &c. vbi collige, quod non defertur prius successio filio ab intestato, quàm remotum sit testū p querelā, & ideo falsa est opin. illorum, qui dixerunt, ꝙ intentando querelam dicitur

ADDITIONES.

a Et intentionis. Adde text. in c. repellantur. & in c. cum oporteat. & utrobiq; Cā. de appel. Cy. & Bal. in l. si quis testib. in ult. col. infra de testi. facit quod no. Bar. in l. sciendum. §. j. per illum tex. ff. de leg. ꝙ amicus, uel domesticus inimici mei est mihi suspectus. & idem Bal. in l. j. infra si quacunque prædi. potest.

b Feudum perdit & bene. Adde tex. in c. i. quot testes sint necef. ad proban. ingrati. gl. in l. j. §. cum patronus. & ibi Bald. not. ff. de offic. præfec. ur. gl. in c. j. circa. pri. in uerbo, concubuerit. quibus mod. feu. amit. gl. & doctor in §. j. §. porro. quę fue. prima causa benefi. amit. Spe. ubi no. extendit ad ecclesiam feudatariam in tit. de do. §. i. uer. quid si aliquis. Bar. Ioan. de Anan. in consi. 2. incip. uisis, & pōderatis. ad fi.

tur intentare petionem hęreditatis, vt latius scripsi.s.e.l.j. ad idem fecit.j.co.l.si quis filium.versi. & si non heres. Gloss. opp. duobus modis.dic,ut in ea.

LEX XXIX.

1 *Collatio quando locum habeat,& de quibus bonis fiat.*
2 *Filia,an posit institui in dote.*
3 *Filia instituta in dote,an grauari possit de restituendo,*
4 *Pater,an possit vulgariter in dote substituere.*
5 *Nepotes,an debeant dotem matris in sua legitima computare.*
6 *Filia quando teneatur dotem in sua computare legitima.*
7 *Filia quo casu vltra dotem legitimam petere potest.*

a Quoniam nouella. [a] Dos & donatio,quę uenit conferēda ad exclusionem querelę, simil'r est in quarta.h.d.Vel sic.Vt donatio propter nuptias ad similitudinē dotis confertur, ita in quartam imputatur.
1 h.d.† No.hic duas regulas ĩ materia collationis.vnā ex qua collatio hēt locū solū,qñ de successione ascēdētiū tractat.secūda,qñ bona ꝯferri petita dr̃ processisse de bonis eius,de cuius successione tractat.& de hoc plenius ꝑ gl.& doct.in l.emācipati.j.de colla.& adde.ꝙ no.in l.illam.j.de colla.Op.ꝙ ęqparatio collationis, & imputationis in quartā nō fit bona:q̃a nō sp oĩa q̃ ꝯferunt in quartā imputant.vt l.illud.ĩ prin.j.de colla.Itē collatio fit certis ꝑsonis, sed imputatio in quartā fit oĩbus cuiuscūq; cōditionis hr̃dib⁹.vt j.e.l.omnimodo.so.vt gl.qđ similitudo ista restringit tm̃ ad casū h⁹.
2 l.si in dote,& dona.ꝑp nu.† Quæro cum gl.an filia in dote possit ĩstitui,gl.remittit ad notata.in l.3.§.sed vtrū.ff.đ mino.& vr̃ qđ nō, quia dos exiuit patrimonium patris,& est ꝑpriū patrimoniū filię. vt.d.§.sed vtrū.ĩ fi.& sibi pōt retinere.vt l.Pōpo. Phyladelphus. ff. fami. her. & sic in re ꝑpria nō testatoris reperiret instituta, & per cōsequens non valeret talis institutio,sicut nec legatū rei ꝑprię.vt j.de leg.l.proprias.& insti.eo.§.& si rē,cū simi.cū rō non sit diuersa.& ꝯ, q̃a istitutio ĩ re certa obtinet vim legati,saltē heredē vniuersali adeūte.vt j.đ hære.isti.l.quoties.si igit nō valet talis īstitutio filia reperiret ꝑterita,& ꝑ ꝯsequēs testamētū n̄ valebit. & hāc partē tenuit Azo in summa.de libe.ꝑte.§.ita debet. Cōfirmat, q̃a si dos exiuit patrimoniū pr̃is,vt dicit tex.in l.pater filiā.in prin.ad l.fal. & l.fi.de col.do.Sequit.qđ filia nihil hēt de patris substātia iure institutionis,vt dr̃ ĩ Auth.vt cū de ap.co.§.aliud.& §.cæterū.ꝯtriū determinat Io.& Accur.in d.§ sed vtrū.Primo q̃a filia instituta in legitima,vel eius parte nō dicit ꝑterita.vt d.§.aliud.ergo nec instituta in dote q̃ cēset pars legitima,cū dos ĩ legitima cōputet.vt hic. & j.đ rei vxo.actio.l.j.§.videamus.Itē q̃a si filia cū alijs instituta nō plus cōmodi cōsequeret,q̃ est dos sua,quā cōferre tenet.vt in authē.ex testamento.j.de colla.nō diceret ꝑterita,igit nec qñ simpliciter in dotibus est instituta.sed si quid deficit,ad supplemētū aget, & hāc partē cōiter sequūt do.& ego cū illis tā ꝑ dictas rōes q̃ ēt tertio,q̃a filia dotata simpl'r,ita qđ ĩ nihilo sit instituta,iure isto excludit a q̃rela,q̃a dos cōputat in legitima,& si qd deest ad supplemētū agit, vt hic,& j.de rei vxo.ac.§.videamus & s.e.l.oēs.& l.scimus.ergo, & hodie ĩ dote simpliciter instituta fortius excludat à q̃rela.nec ēt dicatur ꝑterita à patre,sicut nec olim simpliciter dotata.Non ob. qđ dr̃ dos est propriū patrimoniū filiæ.q̃a rn̄deo,vt in gl. in d.§.sed vtrū,vt subaudiat aduerbiū,quasi.qđ est no.diminutionis& improprietatis.& ꝑ hoc allegat gl.ff.de relig.l.in eū. sed melius facit.j.đ rei vxo.act.§.& hoc ex rei vxo. act. Nec ob.ꝙ dos exiuit patrimonium patris,q̃a nō simpliciter,sed respectiuè quò ad qd,& quò ad quid nō,& sic nō radicabiliter,& funditus in totū.maximè ꝑp spē quæ est,ut ad eū reuertat,& ꝑp cōionē,quā habet ĩ actione de dote,q̃a profectitia.Itē q̃a in hac dote multa specialia ĩclusit lex ꝯ patrem,videlicet,vt aliqd saltē in communitate actionis & dote q̃rat filiæ.cū oĩa profectititia ēt hodie q̃rant patri, & vt eā cogat dotare.vt l.q̃ liberos.ff.de ritu nup.& l.fi.j.de do,& ea exacta cogat reseruare,vt ĩ auth.sed prius.j.de rei vxo.ac. Iō nimirū si patrem sic grauatum lex ipsa in alio releuauit.vt dos ipsa excluderet filiā a q̃rela,& in ea instituta nō diceret ꝑterita,cū sufficiat, vt pater eā in sua legitima fraudare noluerit. Vt tñ euitetur opi gloss. præbet consilium,ut in uno nummo instituat &c.ut no.in d.§.sed utrum,
3 † Quæro 2.iuxta prædicta,an filia in dote instituta posiit de restituendo grauari.& uidetur ꝙ sic,per tex. vbi ur̃ quasi casus.l. fin.§. filiæ,de le.ij.In ꝯtrarium facit.l. pater filia.in princ.ff. ad l.fal.& ff. ad treb.l.mulier.§.cū proponitur. & melius. in l.a filia.in princ. in eo.ti.ubi vr̃ casus,qđ nō.Sed dic,ꝭm doc.aut q̃ritur,an veniat in fideicōmisso vl'i,puta,qñ filia est hr̃s instituta in totū,vel in parte,& de restituēdo rogata.& tūc nō uenit in restōnē.vt ĩ l.in scđo loco allegata,aut quæritur,an veniat in spāli fideicōmisso facto de ipsa dote,vt dr̃ in termino quæstionis.& tūc aut filia tñ hēt de bonis patris vltra dotem,quòd sufficiat ad legitimā, & tunc grauari pōt, intelligunt dictā l.fi.§.filiæ.aut non tantū hēt,ꝙ sufficit ad ltimam & tunc fideicōmissum nō tenet, q̃a debitū bonorū subsidiū grauamen non recipit.j.co.l.qñ in priorib.ita tenet Dy.& Cy. ut per eū not. j.de rei vxo.ac.l.vna.§.uideamus.Itē Mar.syl.& idē Bar,ut ꝑ eū do.in d.l.fi. & clarius ꝑ eundem. in l. Lucius.§. maritus.ff.ad treb.ubi tex.dicit,esse tex.probantē istam distinctionē.Mihi vr̃,qđ ille tex.aliter sētiat,iō aliter distinguo. Aut dos erat ad hr̃dē patris reuersura,forte ex legitima stipulatione,& tunc considerandū est, quantū percipit ex patris testō,& tunc in eo,ꝙ est vltra debitū bonorū subsidiū grauari possit.nō j.vt l.qñ in prioribus.j.eo. & d.l.fi.Aut dos non erat reuersura,ad hæredem patris, sed consolidationem erat receptura in persona filiæ. & tunc si pater ei vltra dotem nihil legat,per fideicommissum eā grauare non possit.ut d.§.maritus.aut vltra dotes ei legat, licet hodie iure institutionis. & tunc si vltra legitimam non habet dote cōputata, fideicōmissum non valet in aliquo.Si au't dote cōputata hēt vltra ltimā,tūc stat dubiū,an in eo toto,qđ est.s.legitimā,potuerit grauari, necne. & dicta distinctio doct. vr̃ velle,ꝙ sic,per dictam.l. fin. sed dictus. §. maritus.vr̃ velle,ꝙ solum pro rata eius,quod vltra dotē legat, & non pro pluri.vñ pone,qđ legitima filiæ erat centum, & pater ei dederat ducenta in dotē,et in testō eā instituit in decē,& in dotibus suis,& eam grauauit,vt si ipsa moreretur sine liberis, restitueret dotes suas fratri suo.mō dubiū est,an potuerit in centū, & decē,qui sunt vltra legitimā grauari,an vero in decē tm̃. & vr̃ qđ solū in decē,& sic eatenus,quatenus est sibi relictū. vt d. §. maritus. ꝭm quē vr̃ intelligenda d.l.fin.§.filiæ.de leg.2.& hoc videtur mihi
4 tutius.cogita tñ.† Quæro, an in dote possit pater vulgariter substituere.Dy.& Cy. in d.§. videamus. ꝙ sic quia est in potestate filiæ adire,vel non.ergo &c.vt l.iam dubitari.ff.de hęred.instit. Sed Bar. in d.§.maritus,melius dicit,scilicet ꝙ in testamento ei dotem legat,& substituit vulgariter,ꝙ tunc potest,vt l.iam dubitari. aut dotem prius ei tradiderat,& tunc non possit,quia iure proprio & cōsolidationis ammodo eas percipit.vt d.l.pater filiam. in princ. ad l.falcid. Quæro.4.pater dedit dotem pro filia,quæ mortua est superstitibus liberis,qui dotem matris habent, vel ex dispositione expressa alicuius statuti,vel vigore generalis consuetudinis, vt omnes dubitationes tollantur.de qua in l.dos à patre.j.solu.ma.moritur postea auus iste mr̃nus,q̃ istos nepotes in modico hæredes in
5 stituit,alium vniuersalem hæredem fecit.† Quæritur, an isti nepotes dotem maternam debeant sibi computare in legitima sua.Istā
b quæstionem ponit Bar. [b] in l.4.ff.ad l.falc.& dicunt,quòd multi docto.consuluerunt,ꝙ non.quia legitima, vel eius suppletio dēt fieri de substantia eius de cuius hr̃ditate agitur.vt j.co.l.scimus. §. relationem.& in Authen.vt cū de ap.co.§.aliud.& §.cæterum. sed ista dos nō hētur, per istos nepotes,vt de substantia aui. sed de bonis matris,cui succedunt, ergo &c. exiuit enim dos ista patrimoniū patris,nec ad eum reuersura,cum filij extent.l.pater filiam. ff. ad l. falc.Sed ipse dicit se consuluisse contrarium. Primo quia illa dos materna debet ab istis nepotibus conferri.vt l.j.j.de colla. l. illam. §.fin.ergo & in legitimā conferentis imputari. vt in tex. isto. Nec huic ob.si replicetur, non semper omne quod confertur,in quartā imputatur.vt l.illud in princ.j.de col.quia illud est verum,nisi quatenus reperiatur à iure dispositum, vt probabo. nam lex illa dicit, ꝙ confertur, hic vero dicit,quòd dos data nepotibus in legitimā imputatur.nec distinguit,an sit ꝑpria,vel materna.ergo indifferenter de vtroque debet intelligi.Secundo dicit ipse,quod hoc probatur.in l.omnimodo.§.imputari.j.eo.vbi tex.non requirit, quod illud quod est imputandum habeat immediatè ab eo de cuius hæreditate tractatur.sed eius occasione, & sic etiam remote. vt not. infra de bo.quæ lib.l.cum oportet.in prin.Tertio qđ plura, supposito

ADDITIONES.

a Quoniam nouella.No,secundum dom.Ias.May.ultra alios.ex fi.tex. ibi si ex substantia eius profecta fit de cuius hæreditate agitur,quòd dos, uel donatio propter nup.ita demum computatur in legitimam,quando tractatur de successione illius,qui dotauit, non autem alterius. facit l.ut libertis post mediū infra de col.& bo.tex.in l.1.in fi.infra de le.her.& ibi gl.fi.per quam refert decis.ibi Bal. quòd stante statuto,quòd frater excludit sororem dotatam,intelligitur de hæreditate dotantis,sed non alterius,qui dicit esse signandum,quia est utilis decisio, idem refert tenere Ang.in consi.126.quod incip.testamenti factio.Pe. de Anchar.consi.70.quod incipit retento ordine.Pau.de Cast.in consi.114.quod incipit.super primo dubio quæsito.& in consi.350.quod incipit. in puncto quæritur de multiplici hæreditate.in ult.col.Raph.Cu.post Ioan. de Imo. & domi. Christof.de Castel.consi.207.quod incipit. item quod quælibet hæredita s.do., Alex,in consi.227.quod incip.uiso themate supralcripto, & allegationibus elegantissime,facit quod decidit Bal.in l. mater pro filia j.de iure dot. stante statuto,quòd filia dotata à patre non habeat regressum ad bona patris. quod si pater dotauit filiam de bonis uxoris,habebit regressum,quia nō est in effectu dotata de bonis patris,per illum tex. similiter secundum eum, si statutum disponat,quòd filia dotata à fratre non succedat fratri, & frater dotauit sororem de propria portione sororis,ꝙ soror tunc succedat,quia statutum per uerbū,dotare,significat ius,& non actum nudi ministerij ar.l.ter ex prouincia. ff. de mandi,limita secundum Pau.de Castr.in præal.consi.350.in ulti.col.nisi ex uerbis statuti colligeretur,ꝙ etiam aliunde dotata deberet excludi. inducendo, & ponderando,ut ibi per eum.

b Ponit Bar.Et adde Bar.hic, & istud quod intelligit Bar.quod hæc.l. locum habet non solum in filia,sed etiam in nepotibus ex filio, agentibus ex persona filiæ. de quo dicit esse casum coniuncta l.illam.j.de colla. & ita concordat Bar. in suo consi.167.quod incipit.Gibertus dedit dotem pro filia, quæ mortua est &cet. istud idem tenuit in alio suo consi.quod incipit in q. prædicta, & adde Pet. de Anch,consi.45.& Pau,de Cast.consi.224.

sito,ꝙ ĩmediate debuissent habere ab eo de cuius hr̃ditate tractatur.certè,& in casu nr̃o directo ab auo dicũtur habere isti nepotes. qđ ipse ꝑbat,q̃a filij in hac dote nō possunt dici hr̃des matris,ñã in dote ꝑfectitia,qualis erat ista filia.nō habet hæredē.vt l. nupta.& l.filiæ meæ.solu.mat.& ibi no.in Auth.de hære.ab inte.§.j.ergo,& hæredes matris in dote ista nō succedunt,quod patet clarius, quia actio de dote erat cōis pr̃i,& filiæ.vt l.2.§.j.ff.so.ma.& ideo ꝑ cōsolidationē fiendā ꝑ mortē filiæ in ꝑsona patris, tota erat reuersura ad patrē,vt l.dos a patre ꝑfecta.j.so.mat.& l.iure succursum.ff.đ iu.do.cōsuetudo ergo,q̃ vult,qđ liberis extantibus reuertat ad patrē, aufert immediate ab auo,& defert nepotibus,& sic cum habeant ab auo,& non a matre,seq̃tur necessario qđ in legitimā portionē debet sibi imputare.vt in hac l.Et ita cōcludit Bar. Secus inq̃t ipse dubitari fortius posset,si pater fuit stipulatus dotē sibi reddi, si filia decederet sine filijs.nā tūc per tacitū pactū ꝯtriū vr̃ velle, ꝙ dos remaneat penes liberos.vt l.inter socerū.§.cum inter.ff.de pac. do.& l.Bebius.e.ti.vñ scđm eū dubiū est tunc,an onus imputādi in quarta,quo tenebat filia,transeat ad nepotes.& sic,an dos transeat cum onere isto,nec vltra dicit.Sed alias se dicturum polliceat,qđ fecisse non vr̃.ideo videndū qđ iuris.Et circa hoc cōsiliū aliquorū Perusinorū reperio dicentiū,ꝙ isto casu nepotes nō tenent sibi in ltima imputare,q̃a ex tacito pacto remanet penes liberos,tanq̃ hæredes matris,ita quod istā dotem ipsi nō hñt ab auo nec aui bñficio,sed ex successione mr̃is.Et ꝙ ex successione mr̃is habeāt,dicunt Ia.de Bel.tenuisse,& Bar.in l.si cū dotē.in princ.in vlt. oppositione.ff.so.ma.Licèt Dy.in c.ob gratiā. dixerit maritū lucrari sibi ꝑp existentiā liberorū,& scđm eos Dy.male dicit.Cōcludūt ergo, ꝙ q̃a nepotes nō ab auo,sed potius ex casu aduētitio,q̃a mr̃ ꝑdecessit,dñr illam lucrari,& sic nō debent sibi in legitimā imputare, sed ex aui substātia ei suppleri.Et ꝑ hoc inducūt.d.l.scimus.§. repletionē.ibi quasi iure aduentitio, &c. Sed ꝑ deo tu lector aduerte,si ibi nullū pactū ĩtercessit,ꝯsuetudo disponit,vt apud liberos remaneat. quare nō ita dēt ĩtelligi isto casu,vt apud liberos remaneat.vt mr̃is hr̃des,sicut qñ paciscit,vt sibi restituat ea moriente sine lib̃is, q̃a tūc si moritur cū liberis remanet apud liberos,vt heredes,ꝭm istorum opi.& maxime vbi ꝯsuetudo idē disponit,quod ip̃m pactum,puta ponamus consuetudinem esse in loco,vt filia præmortua in matrimonio,dos non restituat patri liberis extantibus. Non video cur uno casu magis q̃ alio debeatur liberis directo ab auo,nec cur vno casu magis q̃ alio dotem maternā ꝑcipiant hęreditario iure. iō in prædictis cogitandum relinquo,donec legā l.sancimus.§. repletio
6 nem.j.e.† Quæro quinto.pr̃ dedit dotem pro filia,& stipulatus est sibi,& hr̃dibus eius eam restitui:mox moritur pater,filium, vel fratrem instituit sibi vniuersalem hæredē,& filiā in decem sibi hr̃dē instituit, an filia computare tenetur sibi dotem in legitima; Dicit Iac.de Aret.quod nō,q̃a ꝑ mortē patris ius dotis non est consolidatum in persona filiæ.sed remedium est,vt hæres ius hm̃oi stipulationis cedat filiæ,vt sic ei soli amō cōpetat actio,& tunç sibi cōputabit in ltima.ar.ff.de le.3.l.in vxorē.§.pr̃ naturalis. Quæro.6.pr̃ immittit filiā in monasterio,& ponit certā pecuniā in altari,nec aliud dicit,an filia illā pecuniā debet sibi cōputare in ltima.Bar.in l. j.§.si,vel parens.ff.si quis a parēti.fue.manu. dicit ꝙ sic; q̃a pro sua
7 quasi dote intelligit dedisse.ar.l.cum quo.§.si.ff.ad l.fal.† Quæro.7. pr̃ qui dederat dotē pro filia,& postea simpliciter eā instituit,in legitima vero adijciens,vt sibi imputet dotes in ltima, quæritur, an ltimam vltra dotes petere possit.Dñt quidā ꝙ sic, q̃a dotes habet ex ꝯtu dotali,de cuius natura est,vt actio,q̃ erat cōis, cōsolidetur ꝑ mortē patris in ꝑsona filiæ,vt l.2.§.j.ff.sol. mat. & ltimā petet ex testō;q̃a pr̃ ei relinquēdo ltimā vr̃ ei relinquere integram sine aliqua cōpēsatione,vel imputatione.Et sic nō tenet sibi dotes imputare.vt j.de rei vxo.actio.l.j.§.sciēdū.de lega.2.l. creditorē. Alij dicunt,ꝙ dotes sibi imputat in hoc legato, q̃a lucrū qđ capitur per mortē alicuius in legato cōputat.vt j.vñ vir,& uxor. auth. ꝑterea. & ff.sol.ma.l.si cū dotem.§.si pr̃.& ibi not.per Ia.de Are.sed illæ ll. modicū faciunt:q̃a loquuntur eꝯ.s.an legatū cōputet in lucro ei.s. legato.Nihilominus istam partem teneo, q̃a legitima.est nomen iuris,& sic qui legat legitimam filiæ vr̃ legare quicquid filia exigere posset ratione legitimæ,sed non posset,nisi id quod est s.dotem seu illā partē,q̃ excedit dotem,vt hic.ergo,&c.maior probatur per simile.s.qñ maritus legat vxori dotes suas.nā legare videtur illud, qđ exigere pōt actione de dote,& non plus.& ff.de leg.2.l.Mæuio. §.auiæ.& no.ꝑ do.in l.si non designata.j.de fal.causa adiec.lega.facit etiam.ff.de iniur.l.eum qui.§.similiter.

LEX XXX.

1 *Testamentum per contratabulas rumpitur.*
2 *Testator exhæredans liberos,causam exprimere debet.*
3 *Filius,an possit rumpere testamentum patris,in quo pater extraneum hæredē instituit uniuersalem,&c.*
4 *Testator iubens filium esse tacitum,& contentum, an per hoc impediat suppletionis petitionem.*
5 *Suppletio, an sit onus solius heredis,an etiam legatariorum.*
6 *Hæres domini vasallum non priuabit feudo.*
7 *Militia quid,& quotuplex.*
8 *Expensæ factę a patre pro filio non computantur in sua legitima.*
9 *Bona emphyteutica,an deducantur in legitima.*

Omnimodo. Hodie iure isto filij non possunt testm̃ parentum expugnare, si quid eis in testamento sit relictum, sed solum agunt ad supplementum, nisi
a probentur ingrati: [a] & ubi eis nihil sit relictum, remanet ius anti-
1 quum.h.d.vsque ad §.imputari. † No.quod per contratabu.subuertitur testamētū.Item quod filius cui minus legitima est relictū, exhæredatus, vel pro exhæredato habitus,agit querela.prǽteritus verò intentabat contratab.& dicebatur ꝑteritus, licèt aliquid esset ei relictum, dummodo minus legitima hodie vero cōtra istos ꝑuidetur,vt agāt ad supplementum. Itē not. quòd ab his repellunt
b si ꝑbētur ingrati. [b] Itē quod hęres ad ingratitudinem nō imputat quod defunctus nō imputauit.cōcor.sunt in gl.Alia notabilia collige per te.Oppo.j. q̃a tex.dicit,vel alijs personis.nec declarat,quæ sunt istę aliæ personæ.& sic nos dimittit in incerto ꝯ.§.q̃bus.s.de no.codi.comp.Respōde,vt in gl.quā no.ibi dum dicit,& fratribus ex qua colligere potes duo.Primū,vt fratres pręteriti intentent cōtrata.vt filij,& patroni,sed iste intellectus nō est bonus, q̃a eorum ꝑteritio habet ꝑ exhæredatione.vt no.s.e.l.cū filiū.& sic nō cōtra tab.sicut nec filius cōtra testamētū matris,cuius præteritio habet ꝑ exhæredatione.vt l.illud.§.ad testamēta.ff.de cōtrata.ꝭm qđ habes notare,qđ frater cui aliqd est legatum agit ad supplementū,& nō querela,qđ an sit verū dixi.s.eod.l.fratres.Op.2. qđ nō sit verū, quod agat ad supplementū,q̃a & hoc erat olim.vt ff.eo.l. & si nō mortis Sol.vt ĩ gl. qđ illud fuit additum à cōpositoribus noui iuris.Sed primitius per hāc.l.inuentū,vel dic quod ibi voluntariè fit suppletio,& voluntariè ibi suppletionem recipit, vt ibi probat tertia pars disiunctiuę ibi,aut conferri,&c.& ita sentit gl.hic ex necessitate,& ꝑ cōsequens hic hodie corrigit illā.uel ibi,qñ intra viuos pacto apposito,vt cōputetur in quarta,hic qñ in vltima voluntate relinquit.Op.de l.liberis.s.e.vbi liberti debent ꝑbare se gratos, &
2 non hr̃des eos ingratos.Sol.vt gl.qđ hęc illam corrigit.† Op.quod non sufficiat testatorē dicere liberos ingratos,nisi cām legitimam afferat,vt ĩ Auth.vt cū de ap.cog.§.illud.& §.cās.So.qđ illud đ iure nouissimo,vt in gl.& hoc in liberis.& idem in parentibus, in quibus etiam glos.2.intelligit istum tex.non reperitur iure cautum,vt dixi.sup.eodem.l.fratres.sic in patronis.Opp.5. quod titulus legati non sufficiat,sed titulus honorabilis institutionis sit necessarius,vt in d.§.aliud quoq;.in Authē.vt cum de ap.cog & no.supra.ĩ auth. nouissima.Solu.cōfitendo contrarium, vt in alia gloss. & hoc verum in liberis,sed in parentibus idem, secūdùm glos.in d.§.aliud. quod reprehēdunt quidam dicentes,quod nulla lege cauetur.Sed tenet gloss.per text.in authen.vt cum de ap cog.§.cęterum. ibi dū dicit,sola est enim nostræ serenitatis intentio.Et ibi dum dicit parentes optant filij honorari. & ita communiter sequuntur docto. Sed in patronis et fratribus nihil est nouatum. vt dixi supra eo-
3 dem.l.fratres.† Quæro ab extra. pater extraneum vuiuersalem heredem sibi instituit,& filium in re certa instituit, & postea in codicillis ademit filio quod in testamēto reliquerat, propter quod filius,ut præteritus vult testamentum dicere nullum. quæritur, an possit;& videtur, quod sic per hunc text. nam secundum tempus mortis nil apparet ei relictum. contrarium tenet Iacob. de Bel. in d.§.aliud.quia talis institutio non potuit reuocari in codicil. ut infra.de codicil. l. hæreditatem. Nec obst. si dicas. hoc habet vim legati. ut l. quoties. infra de hæredi. insti quia non simpliciter,& præcisè propter ius accrescendi, quod ei competit, ut ibi per docto. Et si dicas uniuersaliter instituto adeunte, habet uim legati, cum tunc cesset ius accrescendi. respondeo non ergo ante potest adimi, quam adeatur, & sic cum ademptio non valeat à princi. nec ex postfacto, ut ff.de reg.iu.l.quæ ab initio nec posset ex postfacto ualere, quin aditionem hæreditatis haberet
4 impedire. † Quæro. 2. ab extra, an hæc suppletio impediatur, si testator iusserit filium esse tacitum, & contentum, & ultra eum

ADDITIONES.

a Ingrati. Adde quod legitima dicitur debita omni iure, nisi filii sint ingrati, uel demeriti,ut per do.Soci. consi.150.incip. & nos introducere.ver.postremo.in fi.in i.parte.char.229.

b si probentur ingrati. Et sic no. prout no. Bart. hic quod filii præsumuntur grati si non probentur ingrati, facit ad ea, quæ habantur in l.duonatione.j.đ colla. & in l.si forte.de castrensi.pecul.sed dic, quod ibi non intelligit de istis meritis nec de obsequiis,ut no.Bal.in authen.ex testamento.eo.tit.& quando dicantur benemeriti vide Baldum in l.iubemus. in fi.prin. de sacr.san.eccle. & in l.liber. supra eo.& ibi not.per Bar.& Bal.in prin.eiusd.l.& vide Bar.& Bal.in l.fratres. sup.eo.& no.ꝙ petens supplemntum legitimæ, non dicitur testamentum impugnare,& contra testamentum venire,sed ad eum cōseruandum, vt per dom. Soci.cosin.230.incip.viso testa.versi.v.respondet in ii. parte.char.108. & Pau. de Cast.in consi.7.quod incip.in Christi nomine amen, &c.circa primum uidetur dicendum, &c. in 4.colum. vbi concordat, quòd plura sunt alicui relicta, & non competit querela, sed ius agendi ad supplementum, & subdit plus quo censetur interesse superius agendi ad supplementum,& adde Bald. in l.cū lege.de epi.& cler.& quo iure petatur legitima,& supplementum, vide Bal.infra,eodem titu.si quis in suo prin.facit.quod no.Bal.in l.i.in 7.colum.j.de inoffic.dona.& adde quod petitio supplementi legitimæ fuit inuenta de iure communi,vt per do.Soci.consi.150.incip.& nos introducere verū primum. est circa medium.in i.parte.char.230.vbi etiam.in uersi.nono adducatur. char. 228. cui legitimæ supplementi petitio competat.

eum petere prohibuit.dic ꝙ nō,qa in legitima oē grauamen tol-
lit.ĩ.e.l.in prioribus,nec ex hoc pōt testm̄ impugnari.vt in Auth.
vt cum de ap.co.§.cæterum.de iure aūt accrescēdi scripsi ĩ repeti-
5 tione mea ĩ l.quoties.de hř.isti.†Quero. 1.an hęc suppletio sit onꝰ
hæredis tm̄, an legatariorū ꝑ rata. Bart.in l.4.ff.ad l.fa.tenet,ꝙ sit
oīm pro rata.qa sic est indebita patrono.vt ff.de bo.quæ li.l.ĩ serui
tute.in fi.& clarius in l.si patronus sub condōne.§.libertus.in e.t.
nec ob.qđ tex.in aut.vt cum de ap.cog.§.cæterum.dicit suppletio
nem fieri ab hæredibus.qa dicit ipse,pōdera,ꝙ nō dicit simplici-
ter ab hæredibus,sed subiungit secundum alias nostras.ll.Sed per
illas leges non disponitur,nisi vt dictum est in patrono,ergo &c.
pro hoc inducit.ĩ.eod.l.scimus.§.repletionem.ubi litera dicit, re-
pletionē fieri ex substātia testatoris.ex quo denotaī,ꝙ hoc onus ē
reale,& in hoc residet.Sed quidam alij hac ultima rōne moti di-
stinguūt.Aut legatum est corpus hæreditarium, & tūc legatarij,
ad cōtributionem tenēt ꝑ rata,& conueniri poterūt,qa ipso iure
fit resecatio legitimæ,ad instar falcidiæ.vt l.linea margaritarū. ff.
ad l.fal.Aut q̄titas vel genus ē eis legatū.& tūc qa tale genus uel
q̄titas ñ ē ĩ substantia testatoris.licèt ex uenditione substātiæ redi
gi possit,tūc alia opi.ē vera,vt hřs solus ad repletionē teneatur.fa-
cit ad p̄dicta.ff.ad treb.l.deducta.§.minus.Alij dicunt,qđ legitima
filijs debita cēsetur,ut æs alienum.vt ff.e.l.Pomp.§.4.& iō minuit,
legata cōtribui.& ꝑ tāto oē æs alienum primo deducit. scđo ad
eius similitudinē legitima filij,ex residuo soluunt legata, đtracta-
ta falcidia iure instōnis hæredi debita.& ꝑ hunc modū pōt dici,
ꝙ detrahit de vtroq;.sed vbi portio remansura hřdi sit sic opulen
ta,ꝙ ei sufficiat pro vtroq;.s.ad repletionē legitimæ filio debitæ,
& pro sua falcidia,tūc integra soluunt legata,& nihil eis minuat.
& hoc teneo.Nō ob.d.l.si pronus.§.libertus.cū si.qa illos tex.ĩtel
ligo scđm p̄dicta.vel aliud in debita patrono,q̄ nō sic est debita,vt
legitima filio,vt dixi.s̄.e.l.eū q.Et est rō,qa illa,q̄ dētur filio,debe
tur cōiter de iure cōi,& rōne naturali.illa, q̄ dētur patrono, dētur
de iure spāli,ꝯ cōe.vt qs succedat libero ēt inuito,& adde ꝙ scri-
6 psi.s̄.eo.l.scimus.§.repletionē.in vlti.q.† Vltimo gl.inducit istum
tex.vt hřdes dn̄i non pn̄t vasallo feudum auferre pp feloniā, cō-
missam dn̄o.vbi dū vixit,nihil dixit.ar.huius literæ.& ĩ.de re.do.l.
1.in fi.cū si.allegatis in glo.& alia similia inducit gl. ĩ d.l.fi. vbi nō
plus dicit,ꝙ hic.Iac.col.q glossauit vsum feudorum, in duobꝰ lo-
cis,tetigit istā qōnem,videlicet in tit.q.mo.feu.ami.c.j.§.itē si fide
lis,& in ti.quæ sit pria cā bn̄fi.c.j.§.porro.& Vtrobiq; hřs dn̄m ipsū
inquietare non possit.Iac.de bel.in d.§.si fidelis,distinguit,aut dn̄s
fuit sciens,& tp̄s habuit.ĩ.ꝙ potuit uasallum placitare, & non fe-
cit,& tunc uera sit illa pars,& hřs dn̄i non possit uasallum placita
re.pro quo facit specialiter.l.ista.& ĩ.de test.mi.l.q a patre. & ĩ. de
re.do.l.i.& l.fi.ĩ.de decu.l.si ille.lib.x.& ff.ad sil.l.i.§.fi.& ff.đ ꝯtab.
l.nō tm̄.§.si emancipatus.& qđ no.de muliere ꝯmittēte adulteriū
cujus dotem lucratur maritus.in l.rei iud.& per glo.& Dy. ibi.ff.
so.mat.aut dn̄s ignorauit uel sciuit, sed tp̄s ad placitandū cū uasal
lo non habuit,& tūc hæres domini possit placitare ar.s̄.e.l.mr̄. &
ff.de pig.act.l.gaynus.& ff.de confir.tut.l.in confirmando.& l.utili
tatem & hoc idem d. Cy.ĩ.de re.do.l.j.

§.Imputari. Filius computare tenetur sibi in legitimā militiam seu reditum anuum ex defun-
cti pecunia emptum,nisi sit de silentiarijs.h.d.No.ultra dicta ĩ sū-
mario,ꝙ ubi copula,&,adiicitur uni tm̄ de copulandis, quod tūc
stat implicatiuè.&c,pro hoc probat.j.glo.hic posita in prin.signata
sup verbo,& illa,dū dicit non solū p̄dicta,hæc ꝑbat tex. & ibi gl.
clarior.in l.j.in prin.ff.so.ma.ibi dum litera dicit,nam & reipubli.
7 &c,& ibi gl.exponit.&,pro etiam.†Op.cum gl.ꝙ militia non cō-
a feratur.[a] ut ff.de col.bo.l.1.§.sed an id.So.ꝙ triplex est militia.ut ĩ
gl.Vel dic latius secundum Gui.de cu.& Odo.ꝙ militia sumitur
quandoque pro aliqua dignitate,seu nobili qualitate ꝑsonę cohę
renti;ut talis est miles,uel doctor uel iudex.vel ordine militiæ bea
tæ Mariæ.& de ista nihil ad nos,licèt de ea dicatur.ĩ l.aduocati.s̄.
de ad.diuer.iu.& ff.de bo.pos.quæ ex test.mi.l.j.Alio mō sumitur
militia pro quodā annuo reditu, cui illa militia cohæret.sicut dr̄
militia cursoris de qua.ĩ.de colla.l.illud.& de pig l.2.& in aut.ibi,
posita.& ff.de le.3.& l.fideicom.§.si seruo.& l.pronus.ĩ prin.& sic
sumitur ꝑ quodā reditu,cui certū officiū ē annexū.ut l. Lucius.ĩ
prin.de le.2.& uidemus ĩ istis fratribus ordinis sācti Ioānis Hiero
solimitani.q hēnt singulares māsiones ꝑ ciuitates, quas aliq gra-
tias appellāt. & de hac militia loqtur l. nr̄a, Et hæc diuidit in qua
tuor spēs.licèt gl.diuidat ĩ tres.Quia quædā militia nō pōt uendi,
nec aliqđ eius emolumētū ad hřdes transmitti: & ista nō cōfert,
nec in quarta imputatur.ut ff.fam.er.l.si filia.§. Neratius. & ff. de
colla.bo.l.1.§.sed an id quod,& probatur etiam hic ĩ litera,cū ĩ ca
su isto cesset q̄libet pars disiūctiuæ hic posita,dū dicitur,ut uenda
tur,uel mortuo militante &c.Et potest esse ratio,quia ex quo nō
potest uendi,non censetur in commercio, nec censetur quid exti
mabile.sicut debet esse id,quod in quarta imputatur,cum imputa
tio in quarta fiat ꝑ modum extimationis, & suppletionis residui.
& etiam supplementum ad heredes est transitorium,cū per sup-
pletionem efficiatur pleno iure filii. Et huius exemplum ponè
hodie in beneficio ecclesiastico, & eius præbenda. Quędam ē mi
litia,quę potest uendi,sed ad hæredes non transmittit. & ista erat
quidam annuus reditus,qui erat in republica,& concedebatur ad
vitā impetrantis. & de ista duę opinio.sunt in gl. prima ꝙ non im
putetur.secunda, quòd imputatur precium,quo hodie vendi po-
test deducto onere.& hanc secundam patrem tenet Bart.pro qua
facit prima pars disiunctiuæ posita hic in litera ibi,vt vendaī &c.
huius exempla ponit Barto. in eo, q emit filio custodiam carce-
ris,quia custoditus certum quid accipere potest, vel in eo q emit
filio officiū sigilī.i.pōderis florenorū,vel aureorū annulorū,vt ple
nius not.per eum.in d.§.sed an id quod. Quædam est militia,quæ
vendi potest, sed ad hæredes transmittitur. vt est videre in feudo
ab aliquo rege,vel barone alicui personæ,& liberis concesso,data
certa quantitate pro inuestitura.tale enim feudum non potest alie
nari.ut in titu.de prohi.feud.alie.per Fede.c. imperialem. tunc ex
quo transmittitur ad liberos, pecunia illa computabitur ei ĩ quar-
ta.argu.sumpto ex secūda parte disiunctiuę hic positę. ibi vel mor
tuo militante &c.& fortè nō tāta,quia pars censetur data pro in-
uestitura patris.Quædam est militia quæ potest uendi, & ad hære
des transmittitur, tunc indubitanter ista computatur in legitima.
nam si alterum de his sufficit,vel necessitat ad huiusmodi imputa
8 tionem, ut hic in litera ,fortius vtrumque.†Ex prædictis ergo ha
bes,quòd expensæ,quas fecit pr̄ in curia Romana, vel alibi ꝑ be-
b neficio filij non imputatur in legitima filij:[b] nec in eius portione.
Item si expendit in doctoratu filii, vel eius militia. vt.d.§. sed an
id quod,& potissimè,quia hæc censentur castrensia,vel quasi,quę
filij sunt præcipua.vt infra.de colla.l.fi.facit.l.quæ pater. ff. fa. herc.
Idem dicendum est de impensis factis in nuptiis filij si vxorem de
dit filio.nam impensæ factæ in patris vita quę sunt consumptę nō
imputantur filio. vt ff.de mu. & ho.l.3.§.fina. & ibi gloss. bo. De
vestimentis autem,quæ facit vxori filij sui,dixit Barto.Aut sunt ad
ornatum,vel cultum,& illa conferuntur,& imputantur. Aut sunt
in vsu quotidiano,& illa præcipua sunt filij nec imputantur, vt.ff,
de do.int.vir.& vx.& l.mortis suę cā.§.fi.& ff.de pec.l.vbi vestimē
tum. & ita no.ipse. in d.§.sed an id quod. De libris vero, & expen
sis factis filio in studio dicam.ĩ.fam.er.l.filiæ.vbi gloss.tangit.
De solutione vero ex maleficio filij, puta, quia condemnatus fuit
filius in communi.Ponit.Iac.Are.& Bar.in l.stichus de pecu.le.&
multa alia tangit.ĩ d.§.sed an id qđ.q̄ ꝑ nūc omitto.Vno excepto.
9 de quo vidi dubitari in Ferraria videlicet.† An bona emphiteuti-
ca computenī in ltīma.Et dixit Bar.ꝙ si data sunt pro se recipiēti,
& eius hřdibus,& in ltīma imputantur.Si pro eo,& filijs, in ltīma
nō imputanī ex eo,qa nō cōferunī.cū post mortē pr̄is filijs acq̄rā
tur.Guil.de Cu.hic tenet ꝯrium ꝑ istum tex.q dupliciter meo iudi
cio hoc ꝑbat.nā si militia est q̄sita filio in pr̄is vita imputaī,fortius
vel saltē pariter q̄sita ꝑ patrem ordine successiuo.qa primo sibi po
stea filio,cū ista,vt ita loquar radices, uel fundamentū fecerat in ꝑ
sona patris,& inter eius bona fuerant enumerata. Scđo modo. ꝑ
bat iste tex.ex significatu illius verbi occasione,&c.ꝙ sui ꝑa ēt cau
sam remotam no.ex quo daī intelligi,ꝙ oīa pr̄is occasione seu cō
templatione filio q̄sita cōputenī in ltīmam. Nec ob.ꝙ hęc bona
q̄ranī filio post mortē patris, qa legata, q̄ post mortē pr̄is q̄rūt eis,
illa sibi imputanī in quarta.vt ĩ.e.l. qm̄.Præterea iste text. notat ēt
potentiā lucri faciendi.Tertio hoc ꝑsuadeī ex eo,quia hęc bona q̄
runtur filijs ex ꝯctu pr̄is,eius ꝯtemplatione, igitur, ut profectitia
in legitimā sunt imputanda,vt l.ꝑfectitia.de iure do. Sed huic po-
test respōderi,ꝙ profectitia nō debēt censeri, qa post mortem pa-
tris quęrunī,& sic tēpore,quo nō est dare profectitiū,vt.ĩ.co.l.fi.§.
fi.Quarto qa nemini dubium, ꝙ vtile dominiū, quod fuit penes
patrem,est illud quod transit in filium.igitur velut ex bonis patris
transiens in legitima debet imputari. Quinto, quia & ea quę pa-
ter emit sibi, vt sint præcipua filię post eius mortem filia tenebi-
tur sibi in quarta imputare,tanquam habentia instar cuiusdam le
gati, uel quasi, vt probatur.in l.filiæ cuius. infra. fam er. Vltimo
pro hoc facit,quod de feudo. s̄. dixi, si teneamus, ꝙ nec prædium
emphiteuticum transeat ex concessione ad filios, nisi sint hære-
des,vt tenere videtur glo. in d. titu. vt agnati vel filius. colla.x.sed
quia do.hoc non tenent,vt ꝑ Cy. not.in l. liberti.ĩ. de ope.li.& per
Iac.

ADDITIONES.

a Militia non conferatur. Adde Soc.consi. xcj. inci.uisa, & diligenter. ver. sed pro certo.in j.parte.char.cliii.vbi hoc idem inducit,allegat,& firmat.Et aduerte secundum doc.Ias.may.hic vltra decisiones doc.dum Pau.de Ca.hic tenet, quòd si pater acquisiuit filio officium scriptione.in Romana curia ꝑ aureis mille q̄ngentis,licèt tale officium transmittatur ad heredes,quia tamen consueuit vendi,computatur filio in legitimam per istum tex,contrarium refert tenere d.Nicol.Vbal.de Perusio in trac.succes.ab inte.in 17.co. & seq.motus quia tale officium non transit ad hæredes,& hic constet.Item secundum eum nō potest vendi,quod probat duplici fundamento,primo quia resignatur in manibus Papæ, ꝑut & alia bn̄ficia ecclesiastica.c. ꝙ ĩ dubiis. &c. ꝙ attinet. de renu. & si talis vēditio non pōt fieri sine consensu solius Papæ, ergo censetur impossibilis.l. apud iulia.§.constat.ff.de leg.i.tamen subdit. quod ex quo Papa reddit se ualde facilem posset aliud dici,& subdit se valde dubitare,& quòd non uult decidere & miratur,quod Pau.de Ca.hoc non viderit.

b † Non imputantur in legitima filii. Adde vltra ea quæ notaui hic in apostil. ad Guil.de Cug.nu.2.in versic.non debet in legitimam computari.& in apostil.ad Bal.hic nu.3.in ver.beneficium ecclesiasticum.Bar.in l.1.§.nec castrense. versic. dico ergo quod quædam.ff.de colla.bo.Ang.in l.in quartam.& ibi do.Alex.col. 13.ver.itē inquantum.Bar.ff.ad legem fal.& do.meum Ias.in l.illud ĩ. de colla.

Ia.Bu.in l.si non sortem.§.libertus.ff.de condi.inde. ideo de isto ar.
non curo:sed priora sufficient.Oppo.2.ista militia non cōicaī nec
in quarta imputatur,quia donata non imputantur,vt ĩ.eo.l. si quā
do in prin.Sol.vt ibi dicam.

LEX XXXI.

Quæ super. Dicta in præcedenti.l. de imputatione: & de suppletione quartæ habent locum: siue
testamentum fuerit in scriptis,siue nuncupatiuum.h.d.Et pōt hęc.
l.legi tam declaratiuè,quam suppletiue.

LEX XXXII.

1 *Legitima quando peti possit.*
2 *Grauamen quando querelam inducat.*
3 *Institutio de filio facta uitiatur onere adiecto.*
4 *Conditio quotuplex,& quæ quælibet dicatur.*
5 *Conditio casualis,quæ sit,& quando locum habeat.*
6 *Pater si relinquat centum filiæ cum nupserit, quomodo intelligatur conditio remanere,uel remoueri.*
7 *Filius,an cæteris omissis legitimam sine onere petere possit.*

a **Quoniam in prioribus.** [a] Istam.l. qdam diuidunt,ut primo po
natur rō,scđo dictū.scđa ibi,hic in p̄senti. sed diuisio non est bo-
na,nā in prin.nō ponitur rō dicti,vel hic statuti,seu additi, sed po-
nitur rō additamēti seu huius statuti ad legē illā ꝯiūgendi, & ad-
dendi.Fateor bene,ꝙ rōnes positæ in l.oīmodo.fuerint rōnes,per
quas legislator fuerit motus ad disponēdū,ꝙ omne grauamē legi
timæ adiectū subducaī:ut infra latius dicetur.Diuide ergo, qa pri-
mo memorat quoddā statutū,vel dispositionem quā fecerat. scđo
nouū statutū habens cū illo cōnexitatē addit,secunda ibi,hic ĩ prę
sentis.Casus.Omne grauamē de legitima subducitur.h.vel latius
de portione,vel legato relicto filio quantum est ꝑ debita iure natu
1 ræ, aufertur omne grauamen,dilatio,vel conditio.h. d.† Not. qđ
mortuo patre legitima statim peti potest à filio. Item, quòd nulla
dilatio opponi potest.Item ꝙ p̄textu relicti vltra legitimam filius
in legitima non potest grauari,& est in ea spāle,cum honoratus ĩ
vno,possit grauari in alio.vt ĩ.de fideicom.l.ab eo.& ff.de le.2.l.Im
perator.cū si.Itē no.ꝙ ante legē istā grauamē adiectū legitimę nō
subducebatur,sed an querela daret,vbi legitima erat integra reli-
cta,sed onere saltē dilationis erat grauata,hæc.l.nō bene declarat.
& iō videbatur,ꝙ nō.quasi hæc.l.subueniat filijs ꝯ parentes, q ui-
dentes,ꝙ filij agebāt ad supplementū,si minus legitima eis relin-
quatur,legitimā relinquebant,sed illā onere aliquo grauabant.In
ꝯriū facit.qa si erat grauata,tātominus videbātur hr̄e, nec ad sup-
plementū poterāt agere,cum magna fuerit relicta,ergo ut olim,
qn̄ minus relinquebatur,ad supplemētū agebatur nec testm̄ rūpe
bant,ita& nūc hæc.l.ꝑuidet.ne rumpatur, & sic subuenit princi-
paliter parentibus,ne testamēta eorū subuertātur.postumus tm̄ di
cere,qđ utriq; subuenit hæc.l.& ita puto.Aliud.notab.colligit gl.
ꝙ modicū facit.ad l.istā.Op.ꝙ legitima onus recipiat,& patiaī sal-
tē in vsufr.vt ff.de usufr.lega.l.uxori.So.ut in gl.qđ hæc. l. corrigit
illā.& ita no.s̄.e.auth.nouissima.vt ibi plenius dixi.Op.qđ onus ꝯ-
dōnis ñ reijciatur.vt s̄.e.l.filijs matrē.& ĩ.l.ꝑxi.in fi.Sol.qđ ibi ꝯdi
tio ē apposita ĩ fauorē filij.Et scđm ꝯsiliū. L.cuiꝰ autoritate nemo
dēt decipi.l.j.s̄.de his q ve.æta.impe.& hic adde qđ dixi in d.l. filij.
a in fi.Op.3.de l.si pater.s̄.eo.Sol.ꝙ ibi grauamen erat vicissitudina-
rium pariter se habens ad commodum sicut ad incōmodū,iō q̄re
lam non inducebat,secus si ad incommodū, & grauamen tātum
se haberet,quia q̄relam inducebat,vt hic s̄m unā lec. Op.4. quòd
saltē illa. l. hodie in legitima non procedat, quia grauamen in ea
subducitur.ut in hac.l.Sol.confitendo contrarium,vt ibi no. & vi-
de qđ in seq.contrario dicam.Oppo.de l.cum filio.ff.de vulg.& pu
pi.So.ꝙ ibi grauamen erat in in fauorē filij adiectum.ut in glo.qđ
b declara, quia dilatio [b] illa cum in suam tutelā peruenerit erat fa-
cta in fauorē illius nepotis,in cuius persona erat adiecta,vt s̄.co. l.
filijs.Alia sol.datur in contrario,videlicet ꝙ illa est hodie corecta ꝑ
istam,vt respectu legitimę omnis dilatio tollatur,quod videtur du
rum Iac.de Are.& Bar.cum grauamen subducatur, ut hic. sed illa
est prouisio facta secundum consilium quartū iuriscōsultorum ut
ibi in litera pater:ergo,&c.quòd autem illa sit prouisio patet,quia
succeditur in locum pupillaris substitutionis, quam facere ei non
poterat,& pupillaris substitutio grauamen non censetur.ut s̄.eo. l.
ex tribus.& ita tenet Bart.quod sequor,nec ꝑpterea dico glo.male
dicere in l.si pater.s̄.eo.ti.quia ibi nulla erat substitutio directa, sed
in persona omnium fideicom.Conclude ergo sic.aut certum est,
quòd dilatio adiecta onus inducit,& illud subducitur. ut hic, aut
est certum,ꝙ onus non inducit,vt l.filij.s̄. eodem. Aut dubitatur,
& tunc si qua coniectura verisimilis sit, per quam colligatur ꝙ
testator fecerit in prouisionem filij,dilatio non subducatur, vt d.l.
cum filio.& coniectura est ibi propter substitutionem pupillarem
de eo factam in persona alterius impuberis, vbi autem nulla uerisi
milis coniectura,& probabilis habeaī,per quam dilationem appo
sitam esse in fauorem filiorū colligatur, tūc dilatio subducitur. ut
hic.Opp.5.ꝙ onus substitutionis non subducatur.vt s̄.co. l. ex tri-
bus.So.qđ ibi in pupillari substitutione q̄ est prouisio, & nō onus
3 l.humanitatis.ĩ.de impu.& alijs substi.†Oppo.6.ꝙ tunc legatum.
vel institutio facta de filio vitietur propter onus adiunctum.Nam
inutile vitiat vtile.ut ff.de ar.l.Pedius.Sol.ut ibi.& ff. de don. inter
vir.& uxo.l.si sponsus.§.gn̄aliter.& ff.si cer. pe. l. certi condictio. §.
qm̄.& ꝑ Dy.in c.vtile.de reg.iur.lib.6.Opp.7.ab extra, ꝙ ꝯdō ñ tol
laī.vt l.ꝯcomodissimè.ff.de lib.& posth.Sol. ut ibi per Barto. s. ꝙ
hoc in ꝯdōne, quæ apponiī institutionī factæ de certa persona,
ibi de incerta.quæ non solum habet vim conditionis,sed demon
strationis.vū priusquā demōstreī,ꝯditio tolli non pōt,& cū demō
strata est,cōditio repleta reperiī,uel defecta.Op.8.ab extra, ꝙ con
ditio adiecta vitiet totū,si in ꝯriū condōnis euentū non reperitur
exhæredatio,cū interī reperiatur p̄teritus.ut ff.de hære.l. suus quo
que.& ĩ.de insti.& substi.l.si pater.gl.in ꝯrijs dicunt,ꝙ illę. ll. sunt
hodie correctæ ꝑ istā.Guili.de Cu.hic Pe.& Cy.in d.l.si pr̄.tenent
ꝯriū,idē Bart.in d.l.suus quoq;.sed postea inqt ipse, ꝙ magis deli-
beratè cōsulendo in q̄stione facti ipse tenuit opini. nostrarū glossa
rū.Examinemus motiua hincinde,& veritatē inquiramus.Et pri-
mo examinemus in cōdōne potestatiua. Scđo in casuali, uel mi
4 xta.† Circa ptātiuā est attēdēdū,ꝙ alia est intrinseca,qa tacite vi-
detur inesse,alia extrinseca,qa nullo mō inest,sed ab extriseco pē-
det.Intrinseca est ista,puta instituto Titiū filiū meū si uolet. de iu-
re fforum valet institutio,ut l.iā dubitari.§.fi ff.de hr̄di.insti. nec e-
rat necesse ipsū in ꝯriū cōdōnis euentū exhæredari, qa suo facto
seipsum priuabat:similiter,& hodie valet.Sed dubium est, an talis
cōditio,vt grauamē de medio tollatur ꝑ hāc.l.& vr̄,ꝙ nō, cū gra-
uamē dici nō debeat, cū & si pr̄ illa verba in testamento nō appo
suisset,tacitè inerat, quia cōditio est in libera voluntate hr̄dis. & ꝑ
ꝯn̄s expressio eorū nihil operaī,vt de fideicō.l.nō rectè.& sic sequi
tur,ꝙ institutio hr̄ ꝑ pura.In ꝯriū facit,qa expressio inducit con-
trariū effectū eius qđ inerat.Nā si illa cōditio fuisset expressa, si e-
rat legatū illud,uelut purū trāsmittiī ad hæredē,& tunc nisi dixe-
rit se velle,moriens non trāsmittet ad eius hr̄dē.vt ff.de le.ĩ. l. si ita
relictū.§.illi si volet.& sic cōdō illa non suspēdit, & aggrauat, &
sic non exprimitur eo mō,quo inerat.Stat ergo dubium,an graua
men hic,& suspensio ista tolli dēat de legitima ꝑ istū tex.& idē du
bitari solet si erat institutio hr̄dis,puta Titiū filiū meū instituo,&
in dimidia si uolet,ut l.iā dubitari.ĩ fi.ff.de hær.instit de suo.n.effi-
citur uoluntarius,& de eo ut de quolibet ex̄neo iudicatur, ut ibi.
Extrinseca uero potestatiua cōditio est duplex,qa alia est ĩ dando,
alia in faciendo, si in dādo,illa pōt ĩpleri vltimo uitæ spiritu qa ꝑ
quēcūque eius noīe.& iō nullo tp̄e reperitur p̄teritus. ut d. l. suus
quoque,& si nō ĩplet conditionē suo facto priuatur, unde sibi im-
putaretur,dubiū ergo est,an hmōi grauamē respectu legitimæ tol-
latur in casibus suprascriptis.& gl.videnī uelle, qđ sic ꝑ istum tex.
Sed Pe.Iac.de Are.& sequaces tenent,ꝙ non.primo, quia uerba
huius.l.ad hunc casum, vel ad hos casus adaptari non pn̄t, ergo
nec eius dispositio,vt ĩ.de fur.l.apud antiquos. in fin. cum si. Qđ
uerba huic lr̄æ non adapteni patet,qa lex ista loquiī qn̄ testm̄ erat
aliquod,sed subuerti poterat ꝑ filiū,velut p̄teritū,vel exhæredatū,
vt patet ĩ hac.l.ĩ princ.& ĩ medio.& s̄.e.l.oimodo. ad cuius interp̄-
tationē,vel extensionē tēdit.l.ista,sed ĩ casibus p̄dictis tenebat, &
subuerti nō poterat,ergo,&c.Scđo,qa si aliter dicatur multa sequē
tur absurda,primo,quia correctio iducetur,vbi potest euitari.secū
do,qa voluntas defuncti de iure solennis ex toto inualidatur. Nā
pone filium in toto institutum cum conditione si volet, vel Titio
decem dederit,si ĩ legitima habetur ꝑ purè instituto, licèt pro alia
ꝑte cōditionē non ĩpleat,totum habebit,ex quo nō est datus sub-
stitutus,nec cohæres cuius portioni pars deficiens accrescat, & le
gitima,in qua reperitur purè institutus,totū ad se trahet,vt l.j. §.si
ex fundo.& l.si te solū.ff.de hære.insti. & sic totū habebit, licèt
conditionē ptātiuā nō ĩpleuerit,qđ est absurdum, & ꝯ iura anti-
qua, & noua q̄ uolūt uoluntates legitimas defunctorū omnimo-
do seruari.Ego sto cum gl.& hoc per text.istū ĩ ver. hic ĩ p̄senti. q
loquiī,& cuius uerba ad casus nostros adaptatur.Nā ꝑ tales ĩstitu
tiones conditionales iura eorū,q vocabātur ad memoratā actio-
nē,videnī minuta,cū ipsis cōdōnes p̄dictas non ĩplentibus legiti-
mā suā nō erant habitur ,vt d.l.suus quoq;.& l.iā dubitari.in fi. er
go,&c.Nec obstat.si dicas.pondera illa verba.ad memoratā actio
nem,& sic loquitur de querela,de qua prædixerat,quia respōdeo,
quod si ad querelam referas tex.debet intelligi generaliter,& po-
tentialiter, non casualiter & licet sic in casibus supradictis non
voca-

ADDITIONES.

a Quoniam in priorib.Limita istam l.non habere locum in posthumo sub condi-tione instituto,si eueniat condirio anteqoam nascatur,ut per illum tex. dixit, & limitauit hanc l.Imo.in l.cum posthumus.ff.de lib.& posthu. de hoc etiā uide unū uerbū per Bar.in l.commodissime.de lib.& posth.ubi per illum tex. hic limitat.ut habetur.supra eo.l.filijs,quid autem si filius renuncians legitimæ sciat ipsam ad alium deuenire,an ille teneatur ad grauamen.dic ꝙ sic.text.est in l.cū patronus.ff.de lega.2.quæ licèt loquatur in patrono,nihilominus ex identitate rationis per Moder.extenditur ad filium.Item limita istam l. septem modis, prout hic per d.Ias.May.quem uide.

b Quia dilatio.Adde Soc.consi.92. incip.circa primum huius uer. nam quis dubitat in l.parte,char.154.& consi.234.inci.omisso ordine uer.ex forma autem.in 2.parte char.213.vbi idem inducit allegat, & firmat.

vocarentur ad querelam,tamen sunt de his qui generaliter ad que
relam vocantur. In personis ergo eorum, qui ad querelam uo-
cant omnis dilatio,& conditio respectu legitimę pro non apposi
ta habetur,vt hic.sinautem illa verba, ad memoratā actionem re-
feruntur ad petitionem legitimæ, & eius supplementi.& tunc ad
fortius iste text.probat prædicta.& sic non obst.prima ratio in cō-
trarium facta.nec secunda,quia hæc.l.& l.omnimodo sunt cōdi-
tę,vt iura antiqua corrigant.Non ob.tertia ratio,quia prædicta ho
die non debent appellari absurda.sed pater hodie,ex quo hęc l.sic
prouidet,sibi imputet,qui de substituto, vel de cohærede sibi non
prouidet,ad quem portio filii,quæ esset vltra legitimam, transiret.
vt.d.l.si te solum.Nunc videamus de cōditione potestatiua, quæ
vltimo uitę spiritu non potest impleri. qua non impleta eam im-
pleri amplius nō posse constat,an filius patri succedat abintestato,
nisi habeat substitutum.vt l.fin.ff.de conditio.institu.l.si filius hæ
res.ff.de lib.& posth.Et in hac quæstióne breuiter dico, hanc.l.lo-
cum habere:quia & dilationem,& grauamen habet. verum quia
aliqua viderentur obstare,quæ non obstant, vide quod in sequēti
5 bus quæstionibus dicam.† Videamus igitur de casuali,vel mixta,
& primo in suo,secundo in emancipato, tertio in eo, qui non est
suus nec emancipatus.In suo est attendendum, quia si ipse erat in
a stitutus [a] sub conditione casuali,vel mixta nisi in contrarium cō-
ditionis euentum pater exhæredauerit eum,filius dicebatur præ-
teritus.vnde tunc filius poterat dicere testamentum nullum, uel
contrabu. intentare. vt infra. de institu.& substitu.l. si pater. & in-
fra.de lib.præte.l.maximum vitium.vt.ff. de hæredib.institu.l. suus
quoque. & de bonis lib. l. si libertus sub conditione. §. existimo.
Est igitur uidendum primo, supposito, quod ipse non sit exhæ
redatus & sic præteritus in contrarium conditionis euentum,
an respectu legitimæ conditio tollatur, necne. Et tenent glossæ
quòd sic,i dicta.l.suus.& dicta l.si pater.Iaco.de Aren.Pet.& sequa
ces contra. Primo, quia hic loquitur in eo qui ueniebat per que-
relam inofficiosi,ut patet hic in prin.& colligitur ex ti.sub quo lex
ista est posita,sed huic non competebat querela inofficiosi. ergo
& cæt.Secundo quia hęc.l.& l.omnimodo.supra eodem. loquun-
tur in testamento ualido, seu quod est in se aliquod, sed ad rum-
pendum poterat agi. sed in casu nostro testamentum est ipso iure
nullum propter solennitatis formalis defectum; & quod nullum
est rumpi non potest ut.ff.de iniust.test.l.nā.& si.Tertio, quia indu
cta in fauorem filiorum non debent retorqueri in læsionem. ut su
pra.de lega.l.quod fauore. sed hæc.l. est inducta in fauorem filio-
rum,vt onus conditionis tollatur; igitur necessario debet intelli-
gi in casu,in quo testamentum est aliquod,& non nullum.quia ibi
erat nullum,licèt ex causa præteritionis totum habebat filius ab
intestato,etiam si cohæredem extraneum habebat.nec tenebatur
iure isto ad legata.sed si conditio isto casu subduceretur in legiti,
ma,tūc esset aliquod,nec cohæres repelleret à filio. & si cohære-
dem non haberet, vere eius institutio haberetur pro pura. nam
institutio pura in legitima traheret ad se residuum, ut supra dixi.
sic tenentur ad legata,& per consequens in casu isto hæc.l.noce-
ret filio,vbi est inducta vt ei faueat.Quarto qa nō est verisimile,vt
per uerba generalia huius. l. tollatur ista materia institutionum
conditionalium sic subtiliter, & cum multis uigiliis cogitata.ar-
gum.infra.eodem.l.si quando. in princip. Et istarum rationum ti-
more,vel similium Guilie. de Cun.hic. & Bartol. in dicta.l. suus.
tenuit istam partem contra gloss. Sed ut dixit ipse in l. si pater. di-
cit se mutasse opin.& ɔsuluisse in qōnibus facti pluries secundum
opin.glossa. Et ego idem sequor. Primo per l. omnimodo. supra
eodem. coniuncta cum ista.in princi. ubi legislator ex ordine in
tendit prouidere, ne testamenta per querelam rumpantur, uel
alio modo subuertantur. Sed constat quòd filius in potestate præ
teritus,ex eo, quia conditionaliter est institutus habet potestatem
subuerrendi testamentum duplici via. vna per contrata. alia per
ius dicendi nullum, ut infra. de lib. præte.l. maximum uitium.
Cum ergo per illam.l.non erat plenè cautum, uel prouisum, ne
testamenta subuerterentur,q̄ subuertabant pp oppositionem con
ditionis.l.ista prouidet circa hanc subuersionem, ne fiat, & con-
ditionem reiecit,& amouit;& sic prouidit in casu,in quo testamē
tum potuit dicere nullum,vel contrata.intentare propter cōditio
nem appositam.Cōfirmo scdo, qa id erat prouisum de implemē
to legitimæ. per l. omnimodo. Restabat ergo prouidere, vbi te-
stator non defecerat in legitima, uel eius q̄titate, sed defecerat in
cōditionis appositione.licèt torā legitimā reliquisset, vel ēt si de-
fecisset in quantitate, & in conditionis appositione. & sic in duo-
bus.In primo erat prouisum,sed in alio non. nā legitimā nec eius
supplementum petere poterat,quia conditionem annexam habe
bat,quæ petitionem suspendebat. ex quo sequebatur, quod filius
testamentum subuertebat,uel ius dicendi nullum per contratab.
& sic.l.omnimodo.habebat locum etiam in filijs in potestate, ita
& l.ista,quæ illam supplet.& sic casus est hic de ista q̄stione. Ter-
tio pro hac parte induxerunt quidam doc.antiqui pro casu.j.eo.l.
scimus.§.dum autem.cōiuncta.l.ita tñ §.qui rogatus,ad treb.& p
illas.ll.motus est hodie Bar.in cōsilijs suis ad tenendum opin.glo
cōtra id, q̄ i infortiato scripsit.Et ll.illę faciunt hoc modo,si extra
neus est hrs īstitutus,& rogatus de restituendo filio testatoris post
mortem ipsius instituti, institutio fienda dr̄ cōditinoalis & ē ɔdi-
tio casualis.l.hr̄s meus.2.rñ.ff.de ɔdi.& demon.& filius p̄teritus.vt
p̄bat.in d.§.q rogatus.& si est suus pōt dicere testñ nullum eman
cipatus ɔtab.intentare,& tñ in legitima statim dilatio & conditio
tollit.vt.d.§.cum aūt.ergo & in casu nr̄o.s̄.posito,& hoc est veritas
& pōdera,q̄ ille.§.cum autem.illū casum determinat p hāc.l. de
qua ibi facit mentionē.vñ ibi dixi.s̄. q̄ subtilr hanc.l.pōderādo ca
sus erat in hac.l. Rñd.ad rationes appositas. & primo, dum dicit,
hic loquitur cum venire poterat p q̄relam inofficiosi. vt patet hic
in princ.qa subaudi, vel alio mō testñ subuertere poterat. vt d.l.
omnimodo.p̄terea lato sumpto uocabulo.vbi filius potest dicere
testñ nullū ex cā p̄teritionis,ipse proposuit q̄relam testamenti fa
cti ɔ off.pietatis,qa nō debuit à patre p̄teriri.at.eorū q̄ no.s̄.eo.l j.i
fi.glo.Non ob.scd̄m, q̄ dicūt,q̄ hic loquit in testō inualido, quia
dico,q̄ loquitur ēt in eo,qd̄ poterat dici nullum ex cā preteritio-
nis.& sic bñficio speciali,non de iure cōi ex solennitatis cōis defe
ctu.vt.sup.est probatū.Ideo ver.iste hic inpræsenti addit nouos ca
sus.ad l.omnimō.vt s̄.dixi,nec est uerū,qd̄ hic i prin.ponat ratio d̄
cidendi.vt s̄.dixi in diuisione tex. Non ob.tertium de l.quod fauo
re.qa hæc l.vult fauere non minus testatoribus, q̄ filijs. vt patet in
l.omnimodo.in prin.cui hæc.l.addi.Nō ob.quartū de verisimilitu
dine.&c.qa hic.& in l.omnimodo,ɔstat qd̄ legislator iura antiqua
corrigere voluit,& in incertis non certis locus est cōiecturis.vt l.
continuus.§.cū ita.ff.de ver.obli. & hoc in filio suo. Nunc quæro
quid in emancipato.respondeo idem, & multo fortius cum præ
teritus veniebat solum per contratabu. imo quidam istam l.in-
telligebat in emancipato. sed credo, quod iste tex.& j.e.l.scimus.
loquatur etiam in suo,quia indistincte loquitur,& ratio condēdi
has leges, & l. omnimodo pariter omnes concernit. Ex prædi-
ctis infero, quòd idem in eo, qui non est suus nec emancipatus,
cui legitima debetur. Scias, quod quidam uoluit concord. opin.
distinguendo.aut conditio est tacite in consequentiam dilationis
adiecta, tunc quia dilatio remouetur vt hic, sequitur necessario
quòd conditio quæ inerat remouetur. & ita intelligunt l.scimus.
§.cum autem.j.eod.Aut conditio non inest per dilationem appo
sitam, sed contra conditio est expressa. & dilatio inest usque
ad tempus conditionis: & tunc iura antiqua remaneant incorre-
cta,præterquam in emancipato,qui veniebat per cōtrata. & sic ad
rumpendū testamentum validum.& ita intelligunt istam.l.In suo
ergo qui dicunt testamentum nullum,dicunt conditionem non
6 remoueri,ne filio præiudicetur. & ita dicit Bal. in d l. si pater.† Et
b ex hoc decidit quæstionem, [b] vt si pater reliquit filiæ centum cū
nupserit,dilatio remoueatur; & per consequens conditio. secus si
reliquerit sub conditione si nupserit,quia tunc remanet conditio.
& velut præterita dicet testamentum nullum. Ego dico, q̄ hæc l.
necessario loquitur de conditione expressa propter disiunctiuam
positam ibi dum dicit.conditio,vel dilatio.Item dico, q̄ loquitur
in quolibet cui legitima debetur.& sic in emancipato uel suo,imo
magis in suis. quia illis omni tempore debita fuit, q̄ non fuit in
emancipatis,quia iure ciuili fuerunt incogniti, licèt hodie sint co
gniti.& quia rationes legis condendæ pariter concerunt ambos
quia tā gr̄a parentum q̄ liberorum emanarunt leges istę Præterea
si.§.cū aūt.loquitur in filio suo,nec dicunt,quod ibi dicitur auth.
huius. l. & per hic disposita, ergo ex dictis suis infertur, quod
hæc.l.locum habet etiam in suo. & etiam eodem modo, ex alio
rum dicto. dicunt enim, quòd in conditione potestatiua, siue
adiecta hæc l. locum habet. Sileat ergo eorum talis distinctio,&
etiam ex prædictis dico, quod etiam in casu, quo pater reliquerit
filiæ si nupserit,remouetur conditio.sicut quādo dixit. cum nupse
rit,& interim habebit legitimam, in residuo expectabitur condi-
tio,qua eueniente residuum habebit,& ea deficiēte,residuū rema
nebit penes hr̄dem.& hæc uera,nisi conditio, vel dilatio esset fa-
7 cta in fauorem filiæ.vt supra.i oppositionibus dixi.† Quero ad de
clarationem aliquorum iam dictorum, an filius possit petere legi
timam sine onere cæteris bonis dimissis. Rñ. aut filius est legata-
rius,& potest.aut hæres institutus,& tunc, aut habet substitutum,
vel cohæredem, & potest,quia portio deficiens debebitur substi-
tuto, vel cohęredi.aut substitutū vel cohæredem nō habet. & tūc
non pōt,qa insti.in legitima totū ad se trahit.vt.l j.§ si ex fundo &
clarius ad propositum in l.si te solum.ff. de hęredi. institien. & p
bantur hęc oīa in tex.singulari.ff. de bon.liber.si libertus patrono.
uer. quid ergo. Vel forte verius dicendum videtur in casu in quo
substitutum habet,vel cohæredem, legitimam petere non possit
per tex.ff.de bonis li.l.si libertus sub conditione. & §.si libertus.§.
existimo.& ff.de hr̄.insti.l.suus quoque.§.sed & si filio.& l.sed si ɔ-
ditioni. & imputet sibi qui totum habere potuit, & non uoluit.
Aliud sit in patrono,& eius legitima,quā in filio, & eius legitima
per notata infra,de bon.poss.contratab.l.prima.Non enim est ne-
cesse

ADDITIONES.

a Si ipse erat institutus. Adde Soc. cōsi.234. incip. omisso ordine. versi. substineri etiam,cum seq.in 2.parte.char.113.vbi hoc idem allegat,& firmat.

b † Et ex hoc decidit quæstionem. Adde Pau.de Ca. in l.si cum dotem.§.si pater.ff. solu.matr.Bart.in l.2.§.si sponsa.ff.de priuile. cre. & in l. Pōponius Philadelphus.ff.fa.er.Bal.in l.cum matre,quæstio.17.j. de rei vend.

cesse,vt p̄ronus instituat,uel exhr̄det filius, si p̄teritus totū non a-
uocat,sed ltimā tñ.filius uero in totū auocat. Et hāc partē tenet
Cy.j.de impu.& alijs subst.l.hr̄s institutus.ita teneo, & tñ ēt in pa-
a trono qd̄ scripsi.j.si q̄d in frau.pa.l.2.Item q̄ro statuto cauetur,[a] qd̄
filia sit cōtenta illa quantitate,quam pater ei reliquerit, contingit,
qd̄ pater certā quantitatē licèt minus legitima reliquit cum certo
onere,quærit,qa filia cōtentat de quantitate relicta,sed dicit se ad
onus nō teneri per hāc legē,nec statutū sibi obstare,qa nil de one
re disponit,& sic ius cōe succedit.l.si extraneus.ff.de cōd.ob cām.
& l.cōmodissimè.ff.de lib.& posth.Nunquid ad onus teneat? Rñ.
s̄m Iac.But.in quodam consi.q̄ filia ad onus non tenetur cū aliud
sit disponere de qualitate,aliud de quantitate, vel onere, ut hac.l.
cōiuncta.l.omnimodo.s̄.eo.ibi enim disponit de quantitate debē
da,& hic de onere ei adiecto,& tñ addit hæc.l.legi illi,qa p illā.l.ñ
erat dispositū,& sic remanebat in dispositione antiqua, nisi fuisset
correcta l.ista qd̄ notabilr ē dictū,iō mēti tenēdū,&hæc p necessa
rijs ad declarationē huius l.& suæ propriæ materiæ sufficiāt. Saly.

ADDITIO.

a Statuto cauetur. Adde Soc.consi.338. in c.circa prima q. versi. postremo tollitur cum se.in 2.parte cha.209.vbi hoc idem induc.alleg.& firmat.

LEX XXXIII.

1 *Stirpis nomine,qui veniant.*
2 *Pena delicti suos tenet autores.*
3 *Filius in legitima institutus,an in quotitate,vel inquantitate instituti dicatur.*

Si quis in suo. Heres q ltimā filio relictā nō soluerit, & iudiciorū strepitū expectauerit i pę
na tertij pluris cōdēnari debet.h.d.No.quod ltima appellatur mu-
a nuscula. [a]†Item no.significatum huius uerbi,de stirpe, quod in de
1 scendentibus tantum hoc uerificatur, quod not.pro concessioni-
bus,& priuilegijs alicui cōcessis pro se, & alijs destirpe sua proge-
nitis,ut intelligantur solū in descendentib.ex eo,simile in arborib.
ut ff.ad l.aq l.l.si seruus seruū.§.si solutū.& ff.arb.fur.ce.l.j.§. j. Item
no.qd̄ crudelis est,q magis vult litigare,quā debitū sine litigio sol
uere.Item qd̄ auaritia est à l.reprobata,ut hic,& l.si quēquam.s̄.de
2 episc.& cler.† Item q̄ pœna delicti suos tantū dēt tenere autores.
iō pœna hæredis nō nocet legatariis,ut hic in fin. & sic ista pœna
non est soluenda de hæreditate in præiudiciū legatariorū,ēt si hæ-
res nō esset soluendo qa prius legata sunt debita,quā pœna com-
missa,& ex defuncti dispositione debentur.Itē qd̄ strepitus iudicio
rum,& sñia idem sunt.Item collige ex tex.ibi per no. q̄ tolerat li-
3 bellus in quo filius petit legitimam sibi restitui.† Quærit Guil.de
b Cu.si pater instituit filium in legitima, [b] an intelligatur institutus
in quotitate,vel quantitate?& dicit ipse,qd̄ in quotitate, excepto
tamē ere alieno,& pro hoc inducit infra.ad l.iulia.ma. l. quisquis.
§.ad filios.Idem dicit Iac.Butr.sed declarat, quòd hæc est in quo-
ta bonorum,sed non hæreditatis,vt ibi probatur. & ff.eo. l. Papin.
§.quoniam,& quia dicitur institutus in quota,dicit Guil quòd nisi
hæres vniuersalis totum possideat, poterit filius sua autho.bona
occupare,& apprehendere,quod est no.Secus si hr̄s vniuersalis oī
um bonorum possessionem apprehendisset, quia tunc petere de-
bet,vt hic,& quia est quota bonorum,& non hæreditatis, filius in
ea institutus petat illam actione ex testō,& non petitione hæredi-
tatis:supplementum aūt legitimę petit cōdictione ex le.s̄m Odof.
s̄.eo.l.omnimō.de quo dubito,ut dicam.j.eo.l.scimus.in prin.Sal.

§. Legis autem. Filius non debet odio pr̄is p̄grauari,& is qui non pōt iustam cām in-
gratitudinis cōmittere,non p̄t exhæredari, & filius sub cōditione
emācipationis à matre institui.h.d.Cōtra primū op. & multis mo
dis,vt in gl.& Sol.vt i ea.Itē ad idē op.ab extra.in Auth.vt oēs obe.
iud.pro.§.j.col.5.Sol.vt ibi no.Cōtra secundū opp.de l.posthum9.
ff.de lib.& posth.Sol.vt ibi no.quia illa corrigitur.Cōtra tertiū op.
q̄ consilium istud non sit bonū, qa cōditio reijcitur à lege, & sic
pura erit institutio,& quæretur patri.vt s̄.l.p̄xi.Sol. hæc condō nō
reijcitur,qa fauore filij apponitur,vt ibi dixi.& s̄.eo.l.filijs matrem.

ADDITIONES.

a Munuscula. Adde Soc.consi.217.inci.in causa dominæ Annę.versic.quinimo.circa fin.in 2.parte charta.81.& sic habes,quòd appellatione particulę venit quarta,sed appellatione partis venit dimidia l.nomē.§.portionis.d̄ verbor.significf. & per domi.Socyn.consi.215.incip.visa prædicta facti, ver. nec obst. circa fin. in secunda parte charta 91. limita, nisi esset dictio aliqua quia tunc importat minus quam dimidia,ut uoluit Bal.in c.i.de controuer.inuest. & in l.cum filius §.pater de le.2.& per præfatum d.Soc.consi.72.inci.non prosequendo. versi.7. nam licet.in d.part.i.charta 185.& adde Bar. per illum tex.c.i.sup.allegatum in glo.in prin.in l.2.j.quando & qui.quarta pars debe. adde etiam glo. in cle.i.in verbo.aut earum partis.de foro compe.& adde quæ not.Bart.in l.plures.de dā. infe.si autem dicit pro parte sua,intelligitur pro legitima. l. scimus.infra eod. & ibi no.Bar.& Bal.& quando dicit aliqua pars,uide Bal.in l. i. in pe. col. infra ti.2.& probatur in l.Gallus.§.in omnibus de libe.& posth.

b † Pater instituit filium in legitima. Tu vide de hoc quæsito Cyn. & Bald.hic & Bar.in l.ex pacto.la grande.ff.de hær.inst.

LEX XXXIIII.

1 *Querela non preparata,quæ dicatur,& an transmittatur.*
2 *Nepos præteritus,an possit rumpere testamentum.*
3 *Nepos qui non est natus tempore aui,non potest eius hęres effici.*
4 *Nepos natus,vel conceptus tempore mortis aui, an admittatur ad eius hæreditatem iure transmissionis.*
5 *Querela quomodo de exhæredato in non exhæredatum transmittatur.*
6 *Filius à matre preteritus pro exhereda.habetur, sed non a patre præteritus,& quare.*
7 *Nepoti preterito quomodo subueniatur,si filius exhæredatus moriatur.*
8 *Filius,cui pater minus legitima reliquit,an possit post quinquenium supplemētum petere.*

a **Si quis filium.** [a] Querela etiam non præparata hodie transmittitur ad liberos, contra quos
poterit opponi de ingratitudine & repudiatione transmittentis,&
de lapsu,& cursu quinquennij,infra quod debuit intentari.hoc di-
cit.Supple tex.ibi nulla hæreditatis petitione,subaudi proponēda
post testamentum per querelam rescissum.vt colligitur.infra ibi te
stamento remoto ab intestato vocari &c.& sic non obstat his quę
dixi supra eodem.l.j.& no.hic in glo.quia per quinquennium tacu
it quo casu,& per modum excipiendi non potest opponi. ut ff.eo.
1 l.si quis libertatem.§. si vero. † Not. quòd querela non præparata
olim non transmittebatur etiam ad liberos: præparata sic,diceba-
tur præparata,si facta erant aliqua præparamenta ad ipsam mouē
dam.vt ff.eod.l.quemadmodum. & intellige præparatam, etiam
ante hæreditatem aditam,quia licèt ante non sit lata.vt hic in fi.et
clarius.j.eodem.l.pen.§. illud,sufficiebat tamen præparatam pro-
pter spē intentandi. casus est hic, quia postea adita est hæreditas.
2 &c.† Item no.quòd nepos præteritus non rumpit testamentum,
nisi quando pater eius decessit viuo auo,tūc enim auo agnascitur,
ideo rumpit.vt ff.de iniusto testamento. l. si quis filio.& de liber.&
posthu.l.Gallus.§.nunc de lege.Item nota,quòd ius intentandi q̄-
relam competit ab adita hæreditate. Item quòd quinquēnio toll-
tur.Item quòd exceptiones,quæ obstabant transmittenti, obstant
& ei,cui transmittitur.vel quòd vbi quis venit ex persona alterius,
excluditur eo modo,quo excluderetur ille,ex cuius persona venit.
3 † Opp.quòd iste nepos,qui non erat natus tempore mortis aui,
nullo iure admittatur ad eius hæreditatem. vt ff. de iniust. test.l. si
quis filio.§.sed hoc ita.& de suis,& legi.l.Titius. gloss. prima.sol.q̄
leges illæ procedunt quando non erat natus nec conceptus tem-
pore mortis aui.hic autem erat conceptus, qui habetur pro nato.
vt l.qui in vtero.ff.de sta.ho.Et pro ista gloss.facit, quia hæc. l.venit
ad correctionem iuris antiqui.ideo non debet corrigere, nisi i his
duobus casibus hic expressis.& maximè quia ille tertius casus est
diuersus ab istis,cum filius qui post mortem aui concipitur, agna-
sci non dicatur.vt d.l.si quis.Et cum ista glo.concor.alia infra ad or
fi.l.quidam.& ibi ponitur opin.Pla.quæ erat, quòd talis nepos li-
cèt postea conceptus admitteretur. Sed attende, quia illa glo. lo-
quitur in successione ab intestato,in qua dic,vt hic per Cyn. pleni-
us per eum in l.qui se patris.infra vnde lib.& ibi in repetione mea
dictæ.l.qui se patris.latius scripsi.hic vero tractamus de successione
contra testamentum vnde maius est dubium propter odium que-
relæ,quod repugnaret fauori.per l.testamētis datio. & fortè in que
rela gloss.potest defendi secundum tempus huius.l. & hoc per illā
rationem, vt correctio euitetur,sed hodie non procedit: quia ne-
gari non potest,quin nepos post mortem aui conceptus,sit de po-
steritate filij;ergo filius,cui fuit spes querelæ, illam transmittit, ut
infra eodem.l. scimus. in fine ubi text. magis latè loquitur, quàm
hic.& sic per illam.l.glo.ista hodie non procedit.& ita tenuit.Fran
ciscus Accur.Dy.Cy. & communiter omnes,non enim ex perso-
na sua,sed patris venit.& sic non obstant.ll. in contrarium allega-
tæ.Opp.2.quòd text.malè dicat hic circa principium. quia innuit,
quòd proponens querelam dicatur proponere petitionem hære-
ditatis.quod est falsum, vt pluribus rationibus probaui.supra eod.
l.j.Solu.vt dixi super tex.& hic in glo.2.c Opp.3.dicitur hic, quòd
4 nepos †iste natus,vel cōceptus tempore mortis aui admittitur iu-
re transmissionis,nisi in istis casibus,scilicet ingratitudinis, paterni
legati repudiationis, & silentij quinquennalis. Contra, quia si in
re p̄ris in his casibus non potest admitti,saltem iure proprio debet
posse uenire ut ff.e.l.si is qui.in prin.gl.hic penul.dat duas solutio-
nes.Prima, per quam confitetur contrarium, scilicet quòd ex per
sona sua posset si vellet.at hic non volebat, nisi ex persona patris,
Ista solu.non videtur vera. Primo quia hæc l. in prin. dicit, quos
nepos iste ante concessionem beneficii huius. l. omni adiutorio
erat destitutus.& sic proprio,& p̄rno,ut ibi sentit gl. nam qui om-
ne dicit nihil excludit, vt ff.de re.du.l. si is qui ducenta. §. vtrum.
Secundo,quia si proprio iure poterat venire,huius.l. prouisio non
erat necessaria,quam tamen imperator ex necessitate, & pietate
motus videtur fecisse,facit.l.qui se p̄ris.ff.vñ liberi.Tertio,quia ille
non habet ius rumpendi testamētū,quē alius tpe morte testatoris
p̄cedit in gradu,& est tex.i quo d̄ hoc vr̄ casus.ff.de iniu. test.l.si q̄s
filio exhæredato.in prin.quam gl.3.hic alleg. Quarto quia iste ne-
pos erat præteritus ab auo paterno,& sic querela ei non compete-
bat,de qua hęc.l.prouidet,nec ius dicendi nullum,vel contratabu
landi,quia alius præcedebat,ut dicta l.si quis filio.ff. de contratab.
l.illud.§.j.& ita tenet hic gl.3.& ff.de li.& posth.l.si q̄s post.§.si fili-
um.& Guil.de Cune.& Iaco.de Bu.Alia sol.datur p gl. nostrā, qd̄
interdum

ADDITIO.

a † Si quis filium. Limita istam.l.quinque nota.modis prout hic per dominum Ias. May.quem vide.

interdum filius est exhæredatus,& nepos p̃teritus, & tunc patre, moriente q̃rela nõ ꝑparata nepos omni remedio olim erat destitutus,sed hodie ex ꝑsona patris ei in querela subuenitur, ut hic.In terdum pater,& nepotes erant exhæredati,tunc patre excluso nepos admittitur.ut d.l.si is qui.& hanc tenet Iacob. But. Contra istam sol.facit primo,quia diuinare uidetur in.d.l.si is qui.cum ibi non supponatur nepotem exhæredatum, & sic de preterito uidetur loqui. Secundo tex.uidetur in oppositum in l.pater filium. ff. eodem,ubi post filios defuncti exhæredatos,qui in querela mota sunt victi,& sic per sententiam exclusi,pater præteritus admittit, ad querelam.Tertio pro hac parte inducitur ff.de cõtrata. l.nõ tãtum.§.si emancipatus.circa fin.Nam dicit Dy.ille text probat, ꝙ querela inofficiosi patre exhæredato aliquo casu duoluitur ad nepotem præteritum.Sed hoc non potest esse,nisi ex successorio edicto,qđ locum habet in querela vt d.l.pater filium. ergo , &c. Et pro hoc inducit etiam.ff.de coniungen.cum emanci.lib.l.i.§.si pater.Et per istas rationes Dyn.in c.nõ debet.extra.de reg.iu.li.6.tenet primam solutionem.scilicet.quod olim ex persona patris uenire non poterat,ut hic,licèt hodie possit,Sed ex persona sua poterat ex edicto successorio,quia primo excluso querela defertur sequenti.vt d.l.pater filium,& l.si qui.& l.non tantum.§ si emancipatis.sup.alle.Idem tenet hic Cyn.& secundum hoc illud uerbũ , querelam.positum.in d.l.pater filium.stat propriè,ut ibi dixi alias,
5 hanc opi.sequitur etiam Bar.†Et si dicis quomodo ꝑ edictum successorium defertur querela de exhæredato in non exhæredatum, cum præteritis querela non detur,sed contratabu. Respond. ipse, ꝙ præteritio eius,qui ratione promiscui vsus censebatur quasi dominus,si per mortem defuncti non continuetur ĩ eum dominiũ , eius præteritio habetur pro exhæredatione.vt per eum notatur ĩ l.in suis.ff.de lib.& posth.& in d.l.pater filium.Et sic si pater,& nepos erant in potestate,& pater exhæredatus, & filius præteritus , quia pater eum precedit, & sic in nepotem non continuatur dominium,eius præteritio habetur pro exhęredatione.vt d.l.si is.Idẽ si filius erat emancipatus,quia fuit exhæredatus , & nepos q erat in potestate fuit præteritus,illa præteritio habetur pro exhæredatione,quia pater eum præcedit in successione,& sic in dominio.vt d.l.non tantum.§.si emancipatus,de contratabu.& d.l.i.§.si pater. de coniun.cum emanc.lib.Et si dicas,hæc ratio non procedit. ut l.pater filium.ff.eodem.Respondit ipse.tu dicis verum, sed ibi alia est ratio.Nam tunc emancipatus præteritus,hic contrata.quoniã si suus esset,ipse diceret testamentum nullum.ut l.i.ff.de contrata. sed in casu.l.pater filium.si pater esset suus filio, uel filius suus patri,& ipse posset testari,pater non posset dicere testamentum nullum propter filium defuncti,qui eum pręcedit.ut patet ex proximè dictis in filio.& nepotibus,ergo nec præteritus contratabu.intentare,præteritio ergo eius cum non habeat ius dicendi nullũ, nec contrata.intentandi,habetur pro exhæredatione.Ideo querela ei competit,sed prius liberis defuncti exhæredatis, postea patri ex successorio edicto.ut dicit Cyn. & sequaces. Et ex his patet,ꝙ ultima ratio in contrarium facta non habet obstare. Ad tertiam non respondit. Bartol. Sed Bald. qui repetijt in Bononia.l.pater , filium.ei respondit,quod.l.si quis filio,habet locum , quando nepos vellet uenire ex causa præteritionis ; nam tunc potest,quia filius eum precessit, sed nos quęrimus vbi vult uenire per querelã. & sic vt exhæredatus,& sic ex successorio edicto. & tunc põt. Et ex hoc patet.quod Albe.qui dixit,quòd in l.pater filium.patri cõpetebat querela inofficiosi,& contratab.malè dixit,quia etiam patet,quia si ambo illa remedia non competunt filijs.vt l.illud.§. ad testamenta.ff.de contratab.minus parentibus, vel saltem pariter. arg.ff.eodem.l.nam,& si.Ad alias duas primas rationes patet rñsio ex solutione ipsorum,scilicet ꝙ omni remedio est destitutus,si ex ꝑsona p̄ris venire uolebat.& eo casu prouisio huius.l.fuit necessaria,non cum ex ꝑsona sua uenire uolebat ex successorio edicto. Sed quia forte hæc rñsio non vr̃ sufficiens ad has ultimas rões. Iõ forte aliq glossatores dixerũt,qđ querela de iure antiquo non transmittebatur ad eum,qui esset in remotiori gradu eo , de cuius transmissione tractatur:vt hic.Sed ad pares in gradu sic, licet esset in alio capite,& remotiori ordine.vt d.l.pater filium.& no.gloss.in l.posthumorum.in fine.ff.de iniusto testamento. & hoc sequebať. Pet.nisi sequẽs ĩ gradu eẽt,& ipse exhr̃datus, qa tũc iure suo ueniebat.vt d.l.si is.ff.eo.Hæc sol.ad l.pr̃ filiũ.nõ est bona:qa ibi đ trãsmissione nõ loqtur,nec loq p̃t duplici rõne.Primo: qa transmissio fit ad successores,sed ibi auus non erat hæres,uel successor nepotum adhuc viuentium,ergo,&c,Secundo,quia in querela erant victi per sententiam,& sic illa eis non competebat,nec competitura erat,ergo quod nõ competebat eis re, nec spe, non trãsmittunt. ar.l.obseruare.in fin.ff.de offi.proconsul.& le.& si transmitterent, repelleretur auus eo modo,quo & ipsi nepotes transmittentes.vt in hac lege.& tamen ibi non repellitur,ergo,&c.Concludo ergo, quòd de transmissione ibi non loquitur, sed auus venit iure proprio. Quid ergo dicemus in sic dubio passu, qui est de apicibus iuris,& in quo tanti Patres variauerunt, expauesco loqui. Sed de Saluatore nostro confisus, de cuius ore omne rectum prodijt iudicium,eius imploro auxilium.Et pro veritate indaganda primo quædam argum. contra prædicta faciam. Concludo tamen pro vero,quòd in l.pater filium.pater non uenit ibi iure transmissionis per rationes,quas proximè feci. sed an veniat ad querelam,vt exhæredatus ex successorio edicto,vt dicit Dy. & Bar. est mihi dubium,&in hoc,sic concludo,ꝙ si esset uerum dicere quod sequẽs in gradu habeatur pro exhæredato,per rões Bar.ꝙ opi.illa est uera,quia inter exhæredatos pro exheredatis habitis,successoriũ edictum locum habet per l.si is.in prin.ff.e.& ita põt intelligi.l.i.§. si emancipatus.in fin.ff.de ꝯta.Sed ꝙ in linea paterna præteritio secundi gradus existente primo tempore mortis,habeatur pro exhæredatione,non ur̃ mihi probari lege.Et sic dẽmus stare regulæ quæ est in oppositum,vt liberi præteriti pro præteritis habeantur, & non pro exhæredatis.fallit in præteritis à linea materna.vt isti. de exhæ.li.§.mater.Frustra.n.lex ibi spẽlitatem notasset in matre. Scđo,qa lex dicit,ꝙ auus ñ hẽt necesse exhr̃dare nepotem,quem filius paterque eius præcedit,vt l.si qs filio.ff.de iniusto testa. Ex quo sequitur quòd nepos præteritus non habetur ꝓ exhæredato, licèt filius sit exhæredatus. Tertio, quia patre emancipato exhæredato,nepos præteritus qui in potestate manserat,patri coniungitur per edictum de coniung. cum emanc. lib. vt in eo.titu.l.i. §.si pater emancipatus, secundum lectu.Ioan.quam probat sequens. §.si pater in potestate.ibi totum, &c. Et tamen illud edictum est, adinuentum pro præteritis,non quando ambo essent exhæredati. vt eodem.titu.l.j.ergo.&c.Quarto,casus videtur in l.fin.§. contra ta.ff.eodem.nec ratio Bar.quæ est, quia dominium non cõtinuatur,debet haberi pro exhæredato,non probatur. l.& demonstratur quod est falsa per l.si emancipatus filius, in prin.ff.de cõtrata. facit.ff.e.l.si proponas.in prin.ibi autem,&c.Et eam reprobat Bal. quia si illa ratione pręteritio in linea paterna ab aliquo casu hẽtur pro exhæredatione,hoc esset ex tacita, uel præsumpta testatoris uoluntatẽ,quę fuit tempore facti testamenti, cum omnia,quę ordinationem facti testamenti respiciunt,ad tempus facti testamẽti referantur,& si sic est,sequitur qđ illa voluntas,quæ fuit tunc,cõtinuo durare præsumitur,cum mutata non appareat.l.3.sup.eodem & ff.de pro.l.quinquaginta.& infra,de testa.l.scimus.& de ap.l.ꝑcipimus,sed hoc est falsum, quia si filius moriatur exhæredatus in uita testatoris,nepos præteritus pro exhæredato fuisset habitus,& deberet intentare querelam,& tamen intentatur contrata.vt d.l. non tamen.§.si emancipatus.j.respon. & l.si emancipatus.eodem. titu.& melius.ff.de coniun.cum eman.lib.l.j.§. si pater, & tamen contratabu.non datur habitis pro exhæredatis. vt legẽ illud §. ad testamenta,de contrata.nec est verum, quod non continuatum , dominium sit illud,quod faciat præteritionem matris haberi pro exhæredatione,cum de separatis non inferatur recte. l.Papi. ff. de mi.& ex.l.in suis.probať ꝯ.Nam suus nisi sit exhr̃datus habetur ꝓ præterito,& ex hoc sequitur.ꝙ dominium in eum continuatur , vt prius,& sic pater de alieno ur̃ testatus,si igitur non ẽ suus,pro p̃terito similiter habetur, & quia prius domini loco non erat , nec nunc.nec testator de alieno,sed suo videtur testatus,ideo testamẽ
6 tum tenet.† Sed restat dubium nostrum,quare filij à matre præteriti habeantur pro exhæredatis,& non præteriti à patre,vel eius linea.Et mihi uidetur, ꝙ illa est ratio,quia fœminæ filios in potestate non habeant,tam actu q̃ potentia,eorum filii non possint dicere testamentum nullum,ut p̃teriti,quia suis hoc ius cõpetebat, ratione quã dixi,nec rumpere.ut sui;nec ꝯtabulare.qa illud beneficium fuit inuentum principaliter propter liberos emancipatos. ut l.i.ff.de contrata.licèt in suis locum habeat quandoque. Et in his qui non sunt sui nec emancipati,esse tamen potuerunt,uel saltẽ à suis descendentiam hñt.unde cũ liberi præteriti a matre non cẽnt de his,omni remedio erant exclusi,uoluit lex,vt matris præteritio,& eius lineę haberetur pro exhæredatione, & sic agerent querela, quæ plenius subueniebat,quàm contratab. Idẽ in fratre, turpi persona instituta.ut s̃.eodem l.fratres.& l.cũ filium,& ibi gl. & si sic est,qđ sequens in gradu,uel ordine præteritus nõ habetur pro exhæredato. sequi uidetur clara conclusio contra Dyn.& Cyn.quod edictum successorium in querela de exhæredato in p̃teritum non habet locum,quia successoriũ edictum ñ est de uno in alium de iure priori competenti transmissorium,sed de uno in alium a l.delatorium,ut patet.j.& ff.de edi.succes.per totum, sed querela non defertur præterito.vt d.l.si proponas,& d.l.si.emancipatus & ff.de contrata.l.j.in princip.nisi in præterito,ꝙ linea materna.vt l.illud.§.ad testa.in eodem.ti. Et hoc,qa præteritio habetur pro exhæredatione, quod non est in præteritione paterna,ergo.vnde sequitur,ꝙ per edictum successorium querela competẽs exhæredato eo excluso,non defertur sequenti in gradu,qui ẽ præteritus,nec pro exhæredato habitus, cum prorsus à querela sit alienus.Confirmatur,quia si obtineret iste præteritus primum gradum,non competeret ei querela inofficiosi, ergo nec si obtineat secundum gradum,cum non sit diuersa ratio, nisi iure transmissionis competeret, vt hic. Ex prædictis sequitur aliud , videlicet qđ in l.pater filium.ff.eodem,de cuius intellectu tantum est disputatum,pater non hẽt querelam inofficiosi testamenti,sed hẽt q̃relã, p̃teritionis,& sic contrata,quæ præterito cõpetit.iõ notãter tex.ibi dicit simpliciter querelam,nec addit de inoffici.testamento.q aũt intentat contrata.querelã ꝓponit. vt no.s̃.e.l.2.Et illa uerba parũ s̃.in d.l.pater.posita,dum dicit,in qõne de inoffi.coniunguntur cum proximis verbis sequentibus præcedente cã filiorũ. & sic lectura quã ibi ponit gl.magis est ꝯsona & amica illi literæ. & l.filio.§ 1.ĩ eo.ti.& legalibus regulis & alijs legibus,quã lectu.aliarũ gl.vel modernorũ Dy.& Cy.Et tex.quę ipsi allegãt ꝓ casu, videlicet. l. non tm̃ § si emancipatus.ff.de ꝯta.si bñ põderetur illud nõ ꝓbat qđ declara,Nã põdera,ꝙ tex.ibi vult primo,ꝙ nepos p̃teritus admittať ad ꝯtab.Scđo dicit,ꝙ potuit auus eũ exhæredare.ꝙ si intelligatur de nepote res est clara,quia ex sui ꝑsona exhr̃datus de inofficioso agit.Si uero intelligatur de filio & nepote exhæredatis , adhuc res est clara,qa tunc fateor edictum successorium locum habere. si aũt intelligatur de filio tm̃ exhæredato,nepote uero p̃terito,tũc quo iure veniat ibi nepos,litera non declarat.sed gl. intelligit per ꝯta,filius uero per querelam,licèt filius succũbat,quia ritè & rectè exhæredatus,& iudex ille de inofficioso cognoscit de meritis filij contrata intentantis,qui meritus p̃sumitur.vt ibi no.unde illum tex.non debemus intelligere,ꝙ nepos p̃teritus agat q̃rela ex successorio edicto,ꝑ rõnes quas.s̃.feci.Sed huic intellectui obstat, ꝙ nepos p̃teritus, ex quo filius antecedit eum tẽpore mortis defuncti,non dẽt rũpere testamentũ,ut sepius alle.l.si quis filio.ff.de iniusto testamento.& l.si quis filio.ff.de iniusto testamento. & l.si qs posthumo.§.si filium.de lib. & post.cuius timore , vel dicendum est quod iste tex.intellectus non est verus,& alij sic:Vel , puto verius,ibi filius exhæredatus erat emancipatus;ideo nepoti datur cõtrata vt in l. 1.§.si pater.ff.de coniun.cum eman.lib.sed in l. si quis filio,erat in potestate patris sui. ideo nepos non rumpit testamentum eius,quia filius licèt exhæredatus obtinet primum gradum, vt ita loquar,suitatis.& sic nepos ibi non posset dicere nullũ , nec contrata.intentare ut.l.illud.§.ad testamenta.ff.de contrata. & sic omni remedio erat destitutus propter ꝙ hæc l.ei prouidit de be
7 neficio transmissionis.† Concludo ergo sic,quando filius est exhæredatus & nepos præteritus,& moritur filius,& dubitatur qualiter nepoti subueniatur.Aut filius moritur viuo auo , & ista non est nostra materia.tamen quia tempore mortis aui,nepos præteritus reperitur prior,distinguitur.Aut nepos erat in potestate aui,& testm̃ dicet nullũ.vel ꝯta.intentabit.vt d.l.si quis filio.à sensu contrario,& clarius in l.posthumorũ.in eo.ti. Aut erat emancipatus, & tunc ad rũpendũ ꝯta.intentabit,& qa reperiť p̃teritus sine causa,dubitať,an hodie dicat nullum,de quo per doct.in auth. ex causa.j̃.đ lib p̃te.Aut filius moriť post mortẽ aui;& tũc facio quatuor membra.qa aut ambo filius & nepos erãt in potestate aui:aut ambo emancipati:aut pr̃ emancipatus & nepos in potestate, aut pr̃ ĩ p̃tãte,nepos vero emancipatus.Primo casu hẽt locũ dubiũ nr̃æ. l. in quo dic.Aut q̃rela erat ꝑparata;& tunc trãsmittebať ad nepotes.vt ff.eo.l.posthumus.in fi.& l.se.al̃s non trasmittebať,ut ibi. & sic illud remedium querelæ non hẽbat,nec hẽbat ius dicẽdi nullũ,qa pr̃ in potestate eũ præcedebat.& per ꝯñs nec ius rũpendi vt suus,q agnasceretur auo.vt d.l.si qs filio.de iniusto test. nec contrata.intẽtãdi vt.l.illud.§.ad testam.ff.de contrata.& sic bene dicit hæc l.ꝙ oĩ remedio erat destitutus.Sed hodie est prouisum,vt nõ ꝑparata ꝑ deliberationẽ hæredis transmittať ad posteros , vt hic & j̃ eo.l.scimus.fi.Scđo casu,qñ ambo erant emancipati,& tunc, aut q̃rela erat ꝑparata;& tunc nepoti subueniebať iure trãsmissionis u.s̃.Aut nõ erat ꝑparata;& tũc q̃rela nõ trãsmittebať,sed ei dabatur ꝯtab.ex sua ꝑsona,vt ff.de ꝯta.l.nõ tm̃.§.si emancipatus.& l. si emãcipatus.2.respon.in eod.ti.Ex hoc insurgit dubiũ , an q̃rela nõ ꝑparata ei trãsmittať ꝑ hanc.l.Et vr̃ ꝙ nõ,qa hæc lex prouidet, vbi vterque erat in p̃tãte.Itẽ in casu,in quo omni remedio erat destitutus,ꝙ nõ erat in isto casu.Puto tñ,ꝙ trãsmittebat,licèt nepos esset emancipatus ab auo,qa negari non põt , quin sit de eorum posteris,ꝙ sufficit.vt j̃.eo.l.scimus.§.fi.& etiam quia illa.l.latius loquiť,quã ista.nõ curo de alio remedio,qa aliud remediũ nõ habet ex ꝑsona trãsmittentis.Et sic ẽt nõ ob.instituta de inoff.testa.§.tã aũt,& ff.eo.l.Papi.§.si qs impubes.vbi dr̃,ꝙ q̃rela est remediũ subsidiariũ.& maximè.qa querela plenius etiam hodie subuenit , cũ nõ tollať nisi quinquẽnio.Sed bo.pos.contrata.anno.vt.ff. de succes.edic.l.j.§.largius.Et ordinariũ remediũ nõ excludit subsidiariũ,qñ plenius ꝓuideť ꝑ extraordinariũ.vt.l.in causæ.la.i.ff.de mi. vt plenius notaui.in l.si ff.si tutor vel cu.interue.Itẽ qa sicut vnum nõ excludit aliud,qñ competunt contra diuersos,vt ibi notaui,sic necquando diuersis competunt,uel vni ex persona diuersorũ, qa ille censetur loco pluriũ.Tertio casu,quando filius est emancipatus,nepos in potestate retentus.& isto casu emancipato mortuo nepos hẽbat cõtrata.filio p̃terito.vt ff.de cõtrata.l.si emancipatus §.filio.& idẽ eo exhæredato.vt l.1.§.si pr̃ de coniun.cũ emã.lib.& tunc,si q̃riť,an emãcipatus filius & exhæredatus ei trãsmittit querelam,idẽ dico quod in præcedenti.Quarto casu,quando filius exhæredatus est in potestate retentus , & solus nepos præteritus est emancipatus.Et iste casus est mihi magis dubius.nam uidetur ꝙ omni remedio nepos erat exclusus,quia non querela , nisi fuisset præparata ei cõpetebat.vt ll.s̃.alleg.Nec ius ꝯtabu.qa alius suus eũ p̃cedebat,& sic ius rũpẽdi nõ hẽbat,vt d.l.si qs filio.& ff.de libe.et posth.l.si qs posthumos.§.si filiũ.Et pro hoc vr̃ quasi casus. ff. de coniũ.cũ emã.lib l.1.§.si pr̃ in potestate.vers.toties. Sed in ꝯrium facit tex.ff.de cõtratab.l.si emancipatus.§.nepote.attenta implicatiua ibi posita,dũ dicit ẽt p̄ris,ꝑ quã dať intelligi , vt nedũ cõtra testa.p̄ris sui,sed ẽt aui nepos emancipatus habebat contratabu. p̃se. in potestate retẽto mortuo,nulla querimonia facta de eius præte allegata,qa ibi pater nepotis viuebat,q querelã intẽtabat, uel intẽtauerat,cui nepos emãcipatus ex illo edicto iũgi uolebat, qđ non potest in casu nostro suo iure rũpere uolebat . Nec obstat, quod alius suus eũ pręcedit,ꝑ quem refertur qđ ius rũpendi nõ habet.qa uerũ ut suus , & qñ est in potestate saltem fictè,ut d.l.si quis filio. & d.l. si quis posthumos. §.j. Et est ratio , quia tunc si pr̃ habetur à iure dicendi nullum , ita & rumpendi.sed ubi est emancipatus ita,ꝙ suitas patris non est illa,quę eũ repellit à iure dicẽdi nullũ,sed emancipatio propria ; tũc patre mortuo poterit testamẽtũ aui cõtratabu.ex ꝑsona sua,ut d.§.nepote Et ex his infeꝛť ad casũ.
8 l.pater filium.ff.eo.scilicet quòd ibi pater habet cõtratabu. † Quæro modo ad declarationẽ huius tex.j.si pater filio iure institutionis reliquit minus legitima,alio uniuersali hærede instituto. q hæreditatẽ adiuit,filius supplemẽtũ legitimæ intra quinquenium [a] non petijt;quæritur, an postea petere possit Bar. dicit hic esse casum.ꝙ nõ.qa superius dixit de supplemẽto, uel q̃rela transmittendi.cum ergo postea subdit,nisi q̃nquẽnio tacuerit,ad utrunq; referri debet scđo ꝓbat,qa petitio supplemẽti est subrogata loco q̃relæ , igitur tollitur tp̃e,cum subrogatum assumat naturam illius, in cuius loco subrogatur.ff.si quis cau.l.si cum.§ iniuriarum.& ff.si quis test. li.esse ius.l.j.§.hæc actio.Cõfirmo tertio ꝑ simile . nam pro supplemẽto legitimæ põt filius agere contra eũ,cui pr̃ immẽse donauit.
b ut no.j̃.eo.tit.j.& tñ illud põt facere solũ usq;ad q̃nqueniũ.[b] vt j̃.eo. l.si.ergo idẽ in casu nostro.ꝯrũ tenui in quadã mea disputatione, his rationibus.Primo,qa supplementum legitimæ petitur , uel ex testamento , uel condictione ex lege. ut dicam.j̃.eod.l. scimus.in princip.sed istæ sunt personales actiones , quæ non tolluntur nisi spacio.xxx.an.ut j̃.de præscri.l. sicut.& l. cum notissimi. & inst.de perpe.& tem.act.in prin ergo,&c.Scđo, quia legitima potest peti perpetuo,ergo & q̃libet eius portio. ar.l. q de tota.ff. de rei uendi. cũ si.Sed nemo dubitat,ꝙ supplementũ est pars eius , ꝙ suppletur & ꝓbatur.j̃.eo.l.si qñ.§.& generaliter. ergo &c. Tertio qa de supplemento lege idem iudicatur, quod de eo, cui sit suppletio.ff. de re.iu.l.si iudex. Quarto qa supplemẽtũ legitimæ fit sine vlla dilatione vel grauamine.ut.sup.eo.l omnimodo; & l.qñ in priorib.& j̃.eo.l.scimus.§.j.in eo.tit.Sed si tolleret q̃nquẽnio, haberet grauamen & dilationẽ ipsius extinctiuã uel extinctã,ergo &c. Quinto, qa nemini dubiũ.ꝙ si testator legaret legitimã filio, & adiecisset, ꝙ vltra q̃nquẽniũ illã petere nõ posset, hoc grauamen à lege subducit.l.qñ in priorib.s̃.eo.Et si hoc est,ꝙ lex tale grauamẽ a testatore appositũ subducit& tollit : q̃tomagis tale grauamen ĩ supplemẽto,ꝙ ipsa.l.facit,non adijcit.ne qd suo proposito contrariũ eueniat.ut l.2.ad fi.de iur.cal.Sexto,qa si aliter dicať ĩ hoc supplemento,nõ erat plene liberis subuentum,qa minus dr̃ nedũ re,sed ẽt tẽpore inst.de ac.§.minus.nec eadẽ legitima petetur uniformiter.& sic nõ eodem iure,sed diuerso censebitur ꝯ l.cũ q çdes.ff. de usuc. Septimo,ꝙ rões Bar.in contrarium retorqueantur probo , quia subrogatum &c.Sed hoc supplementum est loco partis non legatæ.& sic in legato deficiens subrogatur.ergo assumere dẽt illã naturã,quã haberet si integraliter legitima legata esset.Octauo,quia hoc supplementum legitimæ est adinuẽtum ad fugationem & exclusionem & cõsummationẽ querelę,ergo illius naturam nõ dẽt nec põt assumere,imo suam propriã retinet, & illius fugati & exclusi naturam abhorret.& licèt hoc pateat a sensu, tamen uide simile in pacto de nõ petẽdo,& pacto de petendo.uide ẽt clarius in si.j̃.de edic.diui.Adri.l.fi.ubi per ꝯstitutionẽ illã cessat edictũ diui Adri.cũ sua p̃scriptione.& hẽt locũ ꝯstitutio cũ ꝓpria p̃scriptione. Et ꝙ q̃relę naturã nõ possit assumere , patet, qa differũt in causis. nã q̃relã cãtur ã testõris iiuria,suppletio lțiæ à iure & legis fauore. & sic differũt ĩ cã ꝓduc.Itẽ differũt ĩ fi.& effectu. qa q̃rela tendit, ut rẽ đducat ad cãm ĩtestati,at supple.lțię ad ꝯseruationẽ testamẽti. Item

ADDITIONES.

a Intra quinquenniũ.contra Bar.vltra Sal.hic tenet etiam idem Ang.in l.pater.§.si conditionem.ff.eo.vbi dedit no.duos intellectus ad istum tex.& vide Bar.latius suam opi.firmantem in consi.in noĩe domini , quæritur vtrum iuri agendi &c. per Imo.in l.planè.§.si duobus.de le.i. & Bal . in l.2. in quibus causis in interest.non est neces. & alle. Bal.in auth. præsbyteros col.i. de epis. & cle. quod fuit sibi contrarius in.l.pater filiã.ff.eo.& contra Bart. tenet.hic ẽt gl. & dicit,ꝙ est cõis opi.in gl.per Ange.in Auth.de triẽ.& semis.in prin.& ꝑ Bal. in repe.d. l.pater filium.in 12.colum.& in materia vide bonum dictũ Bald.in l.qui libertatem.de pactis.vtrũ per modũ contradictionis seu excussionis possit opponi querela,facit ꝙ no.in cap.cum dilectus.& in c.fi.de ordi.cogni . & an iuri agendi ad supplementũ præscribatur quinquennio,Pau. de Cast.consi.358.Bal.cõs. 133.3.li.Pet.de Anc.in consilijs.col.17. de testamẽtis. vbi ad prædicta vide hic omnino d.Ias.May.circa med.primæ col.

b † Vsque ad quinquennium. Adde, quod iste articulus est multum dubius inter doctores.Bar.enim hic nume.i,versicul. vlti.no. post quem dixi concor.eũ in addi in versi.quinquẽnio,tenet ꝙ finiatur quinquennio.Bal.vero hic etiã nu.6. ver.tertio quæritur.tenet totum oppositum quod imo post triginta solum. de quo dixi ibi in aposti.ad ipsum in versicul præscribatur quinquennio idẽ Bal. in auth.præsbiteros.sup đ episco.& cleri.Sed tu cõcorda illos,vt dixi in apo.ad vtrumque & vt per Fran.de Crema.sing suo 128.inci.antiqua quæstio est inter Bar.& Bal.no.Pe Phi.Cor.consi.suo.254.inci.in hoc vol.1.et per Bartol.consi. 14.inci.iuri agendi.vbi dixi.

ti.Itẽ differunt in mõ & forma proponendi: qa q̃rela capto colore dementiæ, vt ff.de inoff. test.l.2. Sed petitio supplementi secus. Et ex his sequit̃, ꝙ si vna odiosa, equum illã fuit coarctari tpe breui.& aliã, q̃ est fauorabilis, equum fuit in tpe ampliari seu ĩ natura sua cõi dimitti.vt.l.fi.§.de dolo.& l.fi.§. de tpe in integrum resti.facit.l.cũ q dam.ff.de lib.& posth.Restat rñdere ad hanc.l.in fin.ad q̃ dico, ꝙ de taciturnitate q̃relæ mouẽdæ loquit̃. & sic in casu ĩ quo q̃rela cõpeteret.sed constat, ꝙ q̃rela nõ cõpeteret, nisi aliq̃d ei fuisset relictum.s.petitio supplementi, ergo ad illum casum finis hui⁹ literæ nõ refertur.Hoc probat clare hæc l'ra in fi.nã cum in prima parte alternatiuæ de querela dixit,ergo & in scđa de eadẽ loqtur. cũ de aliquo certo non loquat̃.ar.l.Titia.§.idẽ rñdit.ff.de verb.obl. Et ut clarius tibi hoc liqueat, põdera ꝙ tex.iste duas principales exceptiones à priori dicto facit.Vna est ibi,nisi certa q̃titas.& hoc est de se pfecta.Alia est in sequẽti ver.ibi nisi pr̃ &c.& illa est de renũciatione querelæ expssa vel tacita ex tpis cursu.sed ſm Bar.scđa ps disiunctiuæ exceptionis scđæ exciperet à prima exceptione.& nõ à primo & principali dicto;& p ꝯñs vtraq; pars disiunctiuæ non veniret exceptiue ab eodẽ dicto.qđ nõ est dicẽdũ. Ad.l.fi.ĩ.tit.j.rñdeo ꝙ illa q̃rela ẽ diuersa ab ista.nã ibi p q̃relã ĩofficiosæ donationis auocat legitimã vel eius supplemẽtũ.& in bonis q̃ exiuerũt p̃rimoniũ & hereditatẽ p̃ris.hic supplemẽtũ petit nõ ab extraneo: sed ab hærede,& in bonis quæ sunt in hæreditate,& p cõdictionẽ ex lege.vel actione ex testamẽto. & sic casus ille nõ ẽ similis. Bar.

LEX XXXV.

1 *Concessio generalis quid comprehendere dicatur.*
2 *Concessio libere testandi quid operetur.& 3.*
4 *Papa concedens testabili vt testari possit an dicatur solennitates remittere.*
5 *Filii ad paterna obsequia meritis debent prouocari.*
6 *Agnitio simplex iudicii defuncti quid operetur.*
7 *Supplementum legitimę quomodo petendum sit.*
8 *Donatio simplex in quarta non imputatur.*
9 *Filia à patre instituta in re certa,an possit dotes matris petere.*

Si quando. Cõcessio testãdi libere ĩtelligitur legitimè, & cum debita iuris solẽnitate.h.d.istud principiũ. Not. qđ adiectio libere nihil opatur in testãdi concessione. Item . quod verba generalia rescriptorum restringuntur ſm ius
1 cõe.† Item, quod in gñali concessione non veniunt ea, quæ verisimiliter quis non fuit concessurus in specie. concor. sunt in glo. Et ex hoc sequitur quod per verba gñalia nõ intelligitur princeps concedere illud, quod esset iniquum & absonum , & iõ per hanc adiectionem libere non dicitur princeps concedere , ut ei liceat præterire, nec meritum exhæredare. & iste est casus huius legis,
2 vt hæc lex faciat ad tit. † Venio ad apparatum & oppono , quod hæc concessio debeat aliquid operari propter regulas alibi traditas , quæ disponunt qđ principũ bñficia latissime interpretentur. vt.ff.de constitutio.principum l.j.& qđ verba in cõcessionib. adiecta dẽnt aliquid operari.l.si qñ.đ leg.j.Sol.vt gl.j.scilicet qđ lex dẽt intelligi,qñ priuilegiũ est concessum intestabili: tunc enim lex probat satis,quod ex hoc fiat testabilis:secus si concederetur testabili: quia tunc fateor, ꝙ solennitas iuris videt̃ remissa per iura in cõtrarium alleg.Et pro hoc facit.l.si nõ speciali.ĩ.de testa.& intellige, ꝙ solennitas iuris intelligit̃ remissa , quæ potest remitti sine alterius iniuria, vt testiũ solennitas.Sed solẽnitas quæ alterius psonã concernit & iniuriã,an remissa intelligatur,dic vt in sequẽti contrario.
3 † Op.quòd concessio libere testandi pmittat p̃teritionem,& tollat seu impediat testamenti impugnationem , vt ff.de bo.libe.l.ẽt, in princip.versi.itẽ si à principe.So.tribus modis.vt in sequen.glos. Et secunda est cõmunis.sed iunge eã cum prima,qa aut ignorabat impetrantẽ liberos vel patronũ habere. & tunc eorum præteritionẽ,vel exhr̃dationẽ nõ intelligit̃ concedere, ut hic,Aut sciebat , & tunc etiam non creditur uelle concedere , quia priuilegiũ intelligi dẽt esse concessũ sine alterius iniuria, vt l.2.§.si qs in principe.ff. ne qs in loco pub.& l.nec auus.ĩ.de emanc.lib.Et concessum non seruat̃,qa importunitate petẽtis vr̃ cõcessũ,nisi princeps dixerit, nõ obstante.l.aliqua,ſm istã gl.sed cõsultius puto, ꝙ sit necesse,qđ dicat,nõ obstãte.l.q̃ phibet parentes liberos p̃terire, & q̃ uolunt quod liberis legitima debeatur &c. Tertio opponitur de.l. si quis exhæredato.§.sed & si quis.ff.de iniust. testamento.Sol.tribus modis,vt in glo.& prima solutio est cõmunis, scilicet quod ibi concessio erat facta sub nomine priuilegiato, vnde intelligitur ſm conditionem personæ facta. hic simpliciter. & ita declarat Iac. Butri.gl. Ex qua collige, quod non sufficit dicere, tibi Petro concedimus. nisi adijciat Petro militi.Vel dic ſm modernos,quod ibi nõ est cõcessio noua,sed reseruatio iuris iã concessi.vñ intelligit̃ ſm ꝙ prius habebat.vt.ff.de le.3.l. si qs.in prin.§.miles.Op. quarto, ꝙ etiã si testabili ꝯcedat̃, ꝙ ꝯcessio nihil operet̃ vt.ff.đ bo.lib.l.Paulus.sed hic cõcessio facta à principe,qa p̃t contra iura disponere.ibi a priuato q nõ p̃t facere,qn leges in suo, vel alieno testamẽto locũ habeãt.vt
4 ff.de test.l testamenti. de leg.j.ff.l.nemo.† Quæro,papa cõcessit alicui testabili ut posset testari,pp ꝙ solennitas testiũ dr̃ remissa.vt in primo ꝯrio dixi.Sed quæ,an solennitas iuris ciui.an canonici,quę est duorum vel triũ testiũ.vt in c.cũ esses.& c.relatũ ex de te.Et dubiũ insurgit ex eo,qa si solẽnitas iuris canonici est remissa,seqt̃ ꝙ ille poterit testari sine testibus, ꝙ nõ vr̃ de mente concedentis,ne scriptor falsum excogitaret , & ne si scriptum non esset,ex defectu pbationis deficeret.Et si dicatur, ꝙ solenitas iuris ciuilis est remissa,concessio nil operat̃,qa ſm canonistas in terris suppositis ecclesiæ vnusquisq; põt testari ſm solẽnitatẽ iuris canonici,nõ seruata solẽnitate iuris ciuilis.Iõ puto , ꝙ solẽnitates iuris canonici intelligantur remissæ,sed duo testes ad minus requirantur ad pbationẽ , sed nõ ad solẽnitatẽ. & sic nõ exigentur tũc rogati.sicut in milite dr̃,in casu,quo solẽnitas militaris intelligatur remissa.vt ĩ.đ te.mil.l.milites.cum ibi notatis. Quæro princeps cõcessit alicui,ut filiũ suũ spuriũ possit instituere,an intelligatur in testamẽto minus solẽniter pfecto,vt cæteri filij legitimi possunt ĩstitui.vt l.fi.ĩ. fam. er.& l.hac consultissima.§.ex imperfecto.ĩ.de test.Dic , ꝙ non secundum doc.nam sic spurius de iure communi non est instituibilis,ideo substantia institutionis sola intelligitur concessa , sed cum solennitate, vt hic in gloss.j.

§.Illud etiam. pactum nudum inter p̃rem,& filiũ de nõ agẽdo q̃rela,vel đ nõ petẽdo legitimæ supplemẽtũ,ẽt aliquib.reb.collatis in filiũ , est inualidũ: secus
5 si cum hærede p̃ris sit factum h.d.† No. qđ meritis. nõ pactionib. filij ad paterna obseqa debent pũocari.Itẽ no. ꝙ pactum inualidũ cum patre valet factum cũ hærede.ideo est,ut quidam dicũt, quia
a legitima non debetur filio in patris vita [a] ut l.prima.§.si impuberi.ff.de colla.bo.nec etiam querela est nata,ut §.l.proxi.in fin. ideo ei renunciari non potest.ut ff.de acqui.hære.l.qui superstitis.& l.is qui.cum si.Sed quia legitima debetur post mortem,& querela cõpetit adita hæreditate , ideo renunciatio facta cum hærede,ualet, quia de iure præsenti est facta.Hæc ratio non est bona, quia hæc.l. non loquitur de simplici renũciatione;sed de pacto , quod potest fieri etiam de iure futuro l.j.§.de pact.& ibi no.Ideo dico , ꝙ ratio est illa,quæ ponitur hic in glo.scilicet,quia est de futura successione,& sic est improbatum à iure,ut infra de collat.l. pactum. quòd dicit gloss. procedere , etiam si fuerit iuramento firmatum per.l. non dubium.§.de legi.Sed quia contra gloss. uidetur tex. in c.2.extra.de pactis.li.6. ideo uide quæ plene scripsi , supra de pactis.l.pactum quod dotali. Opp.modo,quòd licèt pactum non ualet,non propterea querela possit intẽtari:cum data computent̃ in quarta, & sic ad supplemẽtũ dũtaxat debeat agere. vt §.eo.l. omnimodo, Glo.dat tres solutiones.prima cõfitetur cõtrariũ:sed qa hæc litera ei repugnat,q̃ de q̃rela cõpetitura loqtur.vt patet ibi dũ dicit q̃rela inofficiosi, &c.& ibi sed oppugnãdũ putauerit. Ideo alia solutio datur,scilicet , quòd relicta in ultima uoluntate computantur in quarta:ubi non data inter uiuos , ut hic . Hæc solutio non procedit in dote, & donatione propter nuptias , quæ computantur, vt.§.eo.l.quoniam nouella.In alijs autẽ ob causam datis est dubiũ, & tempore huius.l. quia data ob causam non conferebãtur , ut l. j.& auth.ex testa.ĩ.de colla.in legitimam non imputabantur. Sed qa hodie conferuntur,dixerunt quidam, ꝙ imputantur.vt patet in militia.§. eodem.l. omnimodo §. imputari. & in dote & donatione propter nuptias.vt §.eod.lege quoniam nouella . Sed isti male dicunt,quia non sequitur conferuntur,ergo in quartam imputantur, vt l.illud.ĩ.de collatio.Vñ Gui. de Cu.in d.§. imputari.& Bartol.in l.j.§.sed,an id quod.ff.de collatio.bono.dicunt, quod interdum donata ob causam donantur causa mortis.& illa in legitima imputantur vt hic.Interdum inter viuos, & tunc aut ex necessitate iuris , ut in dote & donatione propter nuptias,ad quam pater potest cogi.ut.ff.de ritu nuptia.l.qui liberos. & tunc computãtur. ut.§.codem.l.quoniam.Aut donat ex necessitate naturæ , & tunc idem , ut patet in militia, ut dicto.§.imputari. tenetur enim pater ex necessitate naturæ dignitatem quærere filio , ut in Autent.con sti.quæ de dignitatibus.Aut donat propter merita, & tunc nõ imputat in legitima, qa donata capit ut extraneus. ut nota.§. eodem in authentica unde & si parẽs. Sed si extraneo curiali quid fuisset donatum , postea fuisset legatum , haberet utrumque,ergo filius quando habet ut extraneus . Aliam rationem assigno , scilicet , quia non dicitur illud habere à patre, sed ut a quodam extraneo. Sed dubium stans , an licèt imputetur , sit necesse quod in testamento

ADDITIO.

a In patris vita. Et Adde , quia si de præsenti deberetur in vita patris , de præsenti posset renunciare.& istum tex.limita vt per Bar. in d.l.i.§. si vel parens & sequitur Imo.in l.Titio centum.§.Titio.de cond.& de.in vl.col.& pondera istum tex.no.secundum Bal.in l. pactum.in 6.op.ĩ.de col.contra vnam no.decisionẽ Iac.But.ibi.qui uult,quod quando pater in vita assignauit voluntarie legitimã filio,quod si postea augeantur facultates patris.tamen filius nõ potest vltra petere dicit Bar.quod est contra casum huius.§.qui loquitur etiam si interuenisset expressum pactum.& ita etiam reprobat Bal.in l.quamuis.ĩ.de fideicom. Imo. Lud.& alii mod.in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de verb.ob.Pau.de Ca.& do.Alex.in l.in ratione.la.2.in ult.colum. ff.ad l.falc.tamen quia illã decisionẽ Iac.but.sequitur idem Bal.in l.4.ĩ.de reuo.his quæ in frau.cre.& in l.fin.ĩ 4.co. infra.de vsur.rei iud.& in auth.res quæ infra communia de le. Ang.in l.si proponas.§.i.ff.de inof.test.et in d.l.stipulatio hoc modo concepta. iõ imo. ibi ĩ 3. col.respondit, ꝙ iste tex.procedit,quando filius tempore pacti habuit minus legitima,sed Ia.bu.loquitur qñ habuit integram legitimam . in quo pondera rationem huius tex.quæ est generalis,& rationem gl. sup. relatam ex quib. patet confundi decisionem Iac.But.

stamento aliquid relinquatur.Et dicendum est ꝙ sic , quia si nihil est ei relictũ,testamentũ est nullũ,nisi esset exhr̃datus, & tunc q̃rela ei competeret.Tertia solutio est,quòd hoc non imputet sibi in quarta odio patris qui delinquit volens filium astringere pactionibus,Sed hæc nihil valet,qa nõ potest habere locum, nisi aliq̃d fuisset ei relictum & non competeret querela , sed ageret ad supplementum.& tunc,an in hoc supplemento debeat sibi hoc datum imputare.hic dicit Cy. ꝙ non;quia turpis fuit conuentio,quia cõtra bonos mores.& sic melior est conditio prioris.vt l.2.ĩ.de condi.ob tur.causam.sed forte quia hoc est profectitium, ratio illa nõ habet locum in filio in potestate,in quo nihil in profectitijs est innouatum.In donatione autem simplici,an imputetur in quarta , dicam statim in se §.& generaliter.Op.2.quòd pactum valeat.vt. ff.si quis à parte fue.manu.l.j.§. si penes. So.vt in glo. & vltima vera:vt dixi in l.pactum quod dotali.supra de pactis.Bar.

§.Et generaliter. Accipiens simpliciter sibi relictũ, vel donatum , vt cõputet in legitima,non perdit ius agendi ad supplementum. h. d. No. vltra dicta in summario ex l'ra ibi nõ adijciens &c. ꝙ protestationes,in q̃bus qs reseruat sibi ius in residuo vel in pactis,sunt vtiles.Item no. ꝙ hæc.l.reseruat filio ius in supplemento,etiam si nõ protestetur.
6 † Ex quo collige duo:primò , ꝙ simplex agnitio iudicij defuncti non præiudicat in legitima, vel eius supplemento , in querela sic
7 vt §.e.l.parentibus.ver.qui autem.† Secundum, ꝙ supplementum legitimæ non petitur iudicis officio mercenario, quia expirasset p receptionem legati.l.4.infra deposi.& l. centum Capuæ. ad fi.ff.de eo quod certo loco.Item no.ex litera ibi,eo quod deest &c. quod ad hoc ut recipiens sibi præiudicet in supplemẽto legitimæ, oportet ꝙ dicat de residuo non intendit petere , vel alia uerba similia. Et ex hoc dicit Gui.de Cu.in l.de his.ff.de trans. quòd si pater assignat sorori aliquem fundum pro sua parte , & soror promittit amplius non petere; quòd nihilominus potest petere supplemẽtum legitimæ,ex quo non dixit de eo quòd deest vel de residuo non petam,vel similia verba.per quæ apparet esse sententiam ꝙ plus sibi debeatur,si petere volebat quod est notandum,nam & si pater dixisset eam esse tacitam & contentam,& prohibuisset , eam plus petere,adhuc procedit litera nostra,& per consequens determinatio prædicta:nam talis iussus & prohibitio tolluntur per. l. quoniã
8 in prioribus.supra eodem.& sic pro non appositis habentur.† Item no.ex prin.quod sic videtur casus,quod simplex donatio non, licèt donatio causa mortis sit , hoc etiam probatur in l. illud. infra de coll.Nec ob.quod quandoque conferatur,ut ibi patet , scilicet qñ inæqualitas insurgit inter liberos,qui propterea in legitima imputatur.Cum ea quæ conferuntur,in legitima non imputentur , nisi quando expressim lege cauetur,vt ibi est tex.At hic cauetur, ꝙ demum imputetur,si sit dictum ,ergo &c.Et hoc limitant quidam in filijs emancipatis,& ita intelligunt hãc l.non in suis. quia simplex donatio non tenet,sed capit vim relicti , & per mortem patris , & sic imputat̃ in legato hic dicitur.ita no.Cy.hic,sed inquit ipse repugnat eis tex.in d.l.illud,prout in filijs in potestate intelligatur.Op. quod imo simplex donatio computetur in quarta,etiam si non sit dictum.vt l.cum qua.§.fin.ff.de fal.Solu.quod in alia quarta ibi loquitur.vt in glo.Quæro,an uideatur dictum & actum ut imputetur,si pater dixit do tibi pro parte tua.Dicit hic Bar.quod sic,arg l. proxima.in princi.& de leg.2.l. peto. in principio. Quærit gl.de q̃stione sabbatina pater dum vellet instituere , dicit filius quod non volebat insti.vnde pater omisit,post eius mortem filius vult dicere testamentum nullum,vel rumpere, quærit̃ an possit, allegat gl. pro & contra,& aliter non soluit Od.dixit, ꝙ si irato animo dixit , quia pater sibi modicum relinquebat,ideo adiecit , illi qui remanent non erant amici mei,& tunc quia prohibere videt̃ eũ testari, ista causa est eũ prætereundi vel exheredandi , ut in Authen.vt cũ de ap.co.§.causas. Aut turbatus de morte patris bono animo hoc dixit,non curans ammodo de toto mundo,& tunc non ualet,qa institui debuit,nec est iusta causa eum prætereundi vel exheredandi.Primum membrũ non placet,si causa p̃teritionis vel exhæredationis nõ fuit expressa.s.quia eum voluit prohibere testari.Alij dicunt indistinctè tenere,quia sua voluntate hoc processit. vt ff. de contrata.l non putauit.§.si quis sua manu.& quia iudicium patris agnouit,ut ff.eo.l penul.in fi.Alij ut Cy.dicũt , aut noluit institui , quia voluit prohiberi patrem testari.& hoc constat vt in exemplo Ol.& tunc potuit præteriri vel exheredari.Sed causa debuit exprimi hodie,per.§.aliud quoq; capitulum, qua non expressa vitiatur testamẽtum.aut noluit ĩstitui dolore mortis patris ductus , & hoc constat,& tunc institui nihilominus debuit,al's non valet vel rũpi p̃t.aut noluit esse hæres sua opera & proposito, pmittens patrẽ testari nec calore iracundiæ ductus.sed sciens forte hæreditatẽ grauatã,patrẽ ad hoc ĩduxit.& tũc dixit ipse testm̃ tenere , nec postea impugnari posse,argu.d.l.non putauit.§.si quis sua manu.& ij.eo.l. pe.& de doli excep.l.si opera.& de sol.l.qui decem. Aut simpl'r dixit nolo institui,& dubitatur quo animo,& mente dixerit.an quia nullo mõ uelit ei⁹ esse hæres,an qa potius uelit ab intestato , an qa modicũ sibi pr̃ relicturus erat.Et tũc in hoc dubio, sequendo Pet. dicit ipse fauendum esse testamẽto,tum ex r'la generali , ut res potius valeat,q̃ pereat,tum ex speciali , quo fauetur testamentis.ut l. in testamento.ff.de re.iu.tũ ex alia.qa in dubio fit ꝯ pferentẽ interpretatio.ut l.veterib.ff.de pac.nec diceretur filius pacto astringi , qđ hæc.l.prohibet.qa qõ intell'r,qñ pactum non intercessit. Bar.vt mihi vr̃ primis duobus membris assentit,sed non tertio , nec quarto , iõ dicit ipse, ꝙ si pr̃ in casu illo tertio filium præteriit , uel exhæredauit nulla causa inserta,testamentum est nullum, quia nõ potuit filius istã solennitatẽ remittere.vt l.Paulus.§. patroni. ff. de bo. lib. Aut pr̃ cãm expressit,puta,qa dixit eum prætereo , uel exheredo , qa ipse uoluit,ut ita facerem,tunc si cã est falsa non valet, puta qa nihil dixit,vel dixit,sed alia mente,& animo, quia mortis p̃ris cogitatione turbat̃,uel alio calore iracundię. & tũc nõ valet arg.l. ꝙ calore.ĩ.de re.iu.& quia non vr̃ verbo dixisse, ꝙ nõ agitauit in mẽte:ut l ꝙ Labeo.ff.de suppel.le.si autem cã est vera, tunc iogr̃ ipse, ꝙ testm̃ valet, & conueniri põt. ut ff. eo. l.pe. & de contrata.l. non putauit.§.si quis sua manu.Nec ob. ꝙ ista non est de causis expressis in §.causas,in Authen.vt cum de ap.cog.quia respondit ipse, ꝙ ille tex.loquitur de causis,p quas inuitus exheredat̃,nõ qñ volens, ut in casu nr̃o.Sed dic mihi doctor egregie si.§.cãs loqt̃ in exheredato inuito, ꝙ fateor.& sic ille text. reqrit illarũ cãrum expssionẽ in inuito nõ in volẽte.tu ergo vñ moueris ad dicendũ, ꝙ si hęc cã nõ est expressa,testm̃ nõ valet,cũ de iure antiquo cãę expssio non erat necessaria.Dicet forte qs cõtra cãę expssio nõ erat necessaria, qñ cã erat extrinseca,si intrinseca scilicet,quia filius volebat. tunc esset necessaria.ut d.§.si quis sua manu. ꝙ posse sustineri non puto.
9 † Quęro de quęstione facti,pater,cuius vxor erat mortua , instituit filiam in certa quantitate,vel rebus,iubens eam esse tacitam & contentam,prohibens eã amplius petere de bonis suis, filia ab hęrede legatum accepit,& hęredem quietauit,nunc vult petere dotes maternas quęritur,an possit,supposito quòd res illę , uel quantitas excedant legitimam.Istam quęstionem ponit Bar. ff. de ope. lib.l.iurisiuran.l.& liberi.in fi.& uidetur, ꝙ non , quia pater prohibuit eam plus petere.Nam licèt quò ad legitimam nihil operentur,vt dixi super tex.tamen compensationem in alio videntur inducere,ut verba aliquid operentur,& sic fiat compensatio. vt ĩ.de rei vxo.ac.l.j.§.sciendum.ĩ.de hæredi.insti.l.si compensandi.refert ipse, ꝙ consuluit contra.ex eo,quia bona intelliguntur ęre alieno deducto.ut ff.de ver.signi.l.si subsignat.§. bona. Et sic cum filia petat dotes maternas,ut æs alienum,non dicitur petere de bonis patris.allegat pro casu.ff.de colla.bo.l.prætor. §. emancipati. & idem dicit in emphyteusi,quando transit in filios ut ad filios , non ut ad hæredes.ut ibi plenius per eum & pro hoc facit tex.in d.§.sciendũ ibi nisi pro dote specialiter &c.Et procedunt prædicta clarius,quãdo dos materna fuisset in aliqua specie,quia illo nullo modo posset dici de bonis patris,sed ipsius filiæ.Si tamen aliquæ verisimiles coniecturæ essent,per quas appareret,quod pater habuisset animũ compensandi,tunc compensatio admitteretur. l. licèt imperator. de le.j.& l.cum proponeretur.de leg.j.Deo gratias. Sali.

LEX XXXVI.

1 *Replicatio quare fit ipso iure.*
2 *Grauamen & dilatio amouetur de legitima ab initio.*
3 *Euictio in legitima debetur.*
4 *Supplementum legitimæ,an debeat à filio peti , & quo iure petatur & numer. 5.*
6 *Frater in legitima sibi non computabit quod à fratre ex substãtia fideicommissaria percepit.*
7 *Vsufructus accrescens non est in legitima computandus.*
8 *Nepos,an debeat in legitima computare dotem matris , quæ prouenit ab auo materno.*
9 *Relictum filio an pereat, & cui perire dicatur.*
10 *Legitima quo iure petatur.*
11 *Querela inofficiosi quando nascatur.*
12 *Querela non præparata ad posteros transmittitur.*

Scimus. Si portio legitimæ in totum uel in parte fuerit cui &ta,non agitur querela: sed petitur de nouo dari,
1 vel suppleri & legitima per falcidiam nõ minuitur, hoc dicit.No. replicationem fieri ipso iure.Et potest esse ratio , quia si falcidia resecat ipso iure , vt l. linea.& l. Plautius. ff. ad l. fal. fortius debita iure naturæ. Secundo. no. ex litera ibi,& pro suo habuit. ꝙ tantũ valet dicere do,vel relinquo filio meo pro sua parte , quantũ si di-
a ceret sibi p legitima sua.[a]Tertio no.ibi nulla falcidia interueniẽte, ꝙ debita iure naturæ ẽ potentior,q̃ falcidia vel trebellianica. Iõ dicit̃ ꝙ debita iure naturæ detrahitur de hæreditate prius,q̃ Trebellianica,ut in Auth.de reij.& ea quæ parit.§. quamobrẽ & in auth. res

ADDITIO.

a Pro legitima sua. Adde Bal.hic & idem per istum tex.dicit Barto. in l. si quando. §.fi.supra eod. Adde Bartol.in l.peto.in princip.per illum tex.ff.de leg. 2.Bal. in l.humanitatis.in 4.colum.infra.de impu.& alijs substitu.& de iure patro.c.si pater.in vlti.char.de testa.in 6.istud tamen hic procedit ratione subiectæ materię. aliàs intelligitur de dimidia.l.nomen filiarum.§.portionis.cum similibus.ff.de verbo.significa.

res quæ.j.cõia de fu.c.& est ratio quia ipsa ut æs alienũ censeẽ,vt l.
2 Papi.§.quarta.ff.eo.† Quarto no.ibi,siue ab initio &c.ꝙ oẽ grauamen & omnis dilatio amoueẽ de legitima ab initio.iõ dicamus, ꝙ filius rogatus de restituẽdo post tps,vel sub cõditione,legitimã statim detrahit,& postea trebellianicam,cum tempus vel condi-
3 tio interuenerit.vt no.in l.Papi.§ meminisse.ff.eo.† Quinto no. ex toto hoc principio,quod in legitima debetur euictio, quod est notandum,quia alis in donatis non debetur euictio,quando donatio incipit à traditione.vt l.Aristo.ff.de dona.& tamen in donato pro legitima debetur euictio.vt hic est tex.Idem dico de legato, cum aliàs pro legatis non debeatur euictio.ut ff.de le.2.l. cum pater. §.euictus.Et hic duplex potest esse ratio.Vna quia pro quasi debito hoc donatur vel legatur.& sic donatio videtur incipere à quadam conuentione:quo casu debetur euictio, ut no.in d.l.Aristo.Alia est ratio ne testamentum subuerteretur, quia filius nihil habere reperiretur.& hæc ponitur hic in litera.ibi nedum totam &c. Opp.ad hoc vltimum,quod legitima euicta totum auferatur hæredi.ut ff.
4 de bo.lib.l.si vero.§ si patronus.Sol.vt in glo. 4.† Quæro cum glos. prima,an sit necesse,quod filius hoc supplementum petat vt hæc repletio fiat.glo.dicit,quòd sic,ut supra l.proxi.& inducit simile ď compensatione, quæ fit ipso iure,si tamen petitur.Aliud simile inducit de testamento,quod dicitur nullum,quando filius est præteritus.ut intelligatur si filius dicat nullum:& idem not.gl. in l.2.inf. de cõtratab. Et quia de hoc sunt altercationes,dic ut ibi dicam,& scripsi in repetitione mea.l.filio.ff.de iniusto testa. In casu tamen nostro puto suppletionem fieri ipso iure,& purè non conditionaliter si petat,quia si aliter decerneretur grauamen inesset: quod est contra hanc.l.& l.quoniam in prioribus.supra eo.nec tunc transmitteẽ ad hæredem,si supplementũ non fuisset petitum,ut l.iam dubitari in fi.ff.de hære.insti.& l.si ita legatum.§.illi si volet.ff.de leg.j.Fateor benè,quod hoc in essentia repletionis non prodest, nisi petatur
a vel per filium uel per eius hæredem,ad quem transmitti a.c.ico argu.infra ad ea.l.§.fi.& supra eo.l.si quis filium. & ad instar certarũ actionum personalium,vt l.pro hæreditarijs.infra de acquir. hære-
5 di.† Quæro.2.ad declarationem prædictorum,quo iure, vel remedio hoc supplementum petatur.& dicunt quidam tenentes, quòd legitima petitur peti.hæredi.& quod eius supplementum peti.hęre.sed truffa est,quia petitio hęreditatis datur hęredi: sed legitima non est quota hęreditatis,sed bonorum,cum omni ęre alieno deducto debeatur.vt ff.eod.l.Papi.§.quarta. & quota bonorum non facit quem hæredem.vt ff.de leg.j.l.si quis bonorum.& l. non amplius.§.fin.Alij dicunt,quod petitur actione ex testamento, quia repletio inest ipso iure,vt hic.& sic lex defectum testatoris supplet. & proinde debet haberi,ac si testator totum legasset.Item quia testator addit rei legatæ,debetur eo. iure quo ipsa legata. vt ff.de leg. l.quod in rerum.§.si quis post.cum concor. ibi positis. & etiam in casu adijcitur,vt ibi de addito per alluionem dicitur.Alij dicunt ꝙ condictione ex lege ista.& l.omnimodo.s.eod.petiẽ,facit qđ notatur.j.§.cum autem.& hoc communiter tenetur.Alij, quòd si suppletio sit contra voluntatẽ testatoris,tunc condictione ex lege,qa iussit ut vltra non petat,sinautem præter eius voluntatem,puta qa simpliciter legauit,& nil vltra dixit,tunc actio.ex testamento,per iura supra allegata.

ADDITIO.

a Ad quem transmittit. Adde Soci.consilio.112.incip.circa primum huius versicul. circa secundam dubitationem.in 1.parte, chart.154. vbi hoc idem inducit & firmat.

a §.Repletionem. [a] Repletio legitimæ debet fieri de substãtia patrimonij testatoris nec tenetur in eã filius imputare ꝙ ex aduẽticio casu quæsiuit,licèt de patrimonio patris exiuerit.h.d.No.primo, quòd repletio legitimæ fit de substantia patris.Contra ꝙ oppo.gl.de l. Papi. §.vnde quæriẽ eo.Sol.quod illa est hodie correcta,quia fructus illi nõ sunt de substantia testatoris.Item ꝙ legitima statim detrahiẽ.ut s.in prin.l.pater ergo qđ fructus tunc non pendentes sed postea pcepti,non cõputantur in illa,vt hic in 2.responso.in quarta treb.dicet in l. iubem9.
6 j.ad tre.† No.2.quod id ꝙ percepit frater ex substantia fideicõmissaria a fratre,nõ cõputat sibi in ltĩma.Et est rõ,qa ut dixi illa detrahiẽ ab initio,Sed qd si substitutio sit vulgaris,& ille repudiat legatũ,& frater agnoscit ex substitutione,an cõputat sibi in legitima. vr ꝙ nõ,p hũc tex.& gl.paruulã sup eo positã,quæ indistinctè loquitur.In ꝯriũ facit,qa eo.ti.& recta via & eodem tpe saltẽ in effectu dr habere & ab eodẽ testatore,ergo i legitimã sibi dẽt imputa-
7 re.vbi ergo non directo,locũ hẽt litera nostra, cogita.† Not.3.qđ vsufructus accrescens nõ computaẽ in legitima ꝙ si intelligiẽ de vsufructu accrescente p consolidationẽ, vt qa moriẽ vsufructuarius,vel capite minuiẽ ita qđ vsusfructus perit,satis procedit hæc litera,cũ iã esset substantiatus in persona alterius. Sed vbi repudiatione reuerteretẽ ad proprietatẽ filio relictã,tũc quia à principio dbuit habere proprietatẽ cũ vsufructo,ut no.s.eo.auth. nouissima.& dixi etiam.in l.quoniã in prioribus,tunc puto in legitima imputari, qa relictum nõ uideẽ qđ est repudiatũ.Circa hoc qro, qd in pprietate accrescente,puta qa filio & alteri legatus est vnus fundus,& alter repudiat suã ptẽ,vr ꝙ cõputet sibi totũ in legitima,qa vno et eo.ti.totũ capiẽ & recta via & à testatore.vt ff.ad l.fal.l.j. §.si cohe-
redis.No.4.quod lucra casu quæsita,nõ computat quis sibi ĩ legitima.Circa quod quæro,pater certum quid dedit filio in premium emancipationis,decessit filius superstite ex eo nepote eius hærede, moritur auus testatus, vel intestatus, quæriẽ an nepos teneatur illud cõputare in sua legitima & qñ testatus,pone nepotem in certa re institutũ,q̃ valet minus legitima,& puto,ꝙ nõ.Tũ qa isto casu ad relictũ nõ venit ex psona pr̃is,sed sua à testatore vocatus,& illud,ꝙ datũ fuit patri pcepit,& habet, ut hæres patris, & de ipsius substãtia adeo ꝙ legitimã,q̃ habiturus fuisset à patre,debuisset imputare,& si in illa,sequiẽ,ꝙ nõ istam,q̃ ab auo habet,pro hoc facit tex.ibi ex substõne.Quando autem decessit intestatus,potes ponere exẽplũ in casu,quo nepos fuisset & pone, ꝙ hæreditas ab intestato fuit exinanita legatis.vñ dicũt legatarij, ꝙ illud sibi imputet in quarta i.legitima,& tũc dico,ꝙ nõ teneẽ,qa venit ex sua psona, nõ patris,& illud habet à pr̃e non ab auo.Vbi aũt nepos nõ fuisset solus,sed cũ alio.Aut ille alius erat in eo gradu,vt duo nepotes ex duobus filijs.& idẽ dico,ꝙ quilibet suo proprio iure venit, & ex sua psona.Aut alius erat prior,vt patruus,& sic filius defuncti cum nepote ex alio filio.& tũc qa cũ patruo nõ põt ad hr̃ditatẽ aui venire,nisi ex psona patris sui.vt est tex.no.& sing.in Auth. de nu. §. sol.ver.si vero.Est videndũ,an pr̃ teneret hoc in sua legitima imputare:qa,& si teneretur,ergo & nepos veniẽs ex psona illius.vt s.eo. l.si qs filiũ.Sed puto nõ teneri,qa aut hoc datũ iudicabiẽ simplex donatio.& nõ imputaẽ nisi sit dictũ.vt l.j. proxi.§ gñaliter.Aut ob cãm,& tãtominus,ex quo cã sequuta est,& vera, & potissime, qa daẽ ĩ pmiũ,& testatoris pr̃imoniũ exiuit,ut hic,nisi ergo fuisset dictũ,dico nõ imputari,& ꝙ sit simplex donõ tenet Bar.in l.j. §.sed an idq;,ff de colla.bo.ex eo,qa filius nõ dẽt pmiari,sed pr̃ a filio,cũ eũ liberauit a sua ptãte,ut pbaẽ.j.de bo.q̃ li.l.cum oportet.§.cũ ãt. & sic dixit,qđ illud verbũ,in pmiũ,stat abusiuè. Sed talis loquutio defendi põt si filius aĩr emãcipari nolebat,cũ nõ possit cogi inuit9. ut l.qdã cũ filiũ.de verb.ob.Quæro,an nepos teneẽ sibi imputare dotẽ maternã in legitima ab auo materno puẽtã,cũ de ipsius aui successiõe tractaẽ.Istã q̃stionẽ latius examinaui in l. qñ nouella.s. eo.& eã indecisam reliq. Nũc aũt dico,ꝙ si ex psona matris veniat ad successionẽ,puta cũ auũculo,ipsam imputare teneaẽ, si ex ppria, & sic suo iure,tũc nõ teneatur p istũ text.in 2. respon. Quod ãt cum auũculo nõ possit uenire, nisi ex psona matris probat tex. in Auth.de nup.§.sol.ver.si uero.Non ob.l.qñ nouella qa dẽt intelligi fm pdicta,vt latius declaraui in l.illam.j.de colla. Quæro à quo passiuè hoc supplemẽtũ dẽaẽ.an à solo hærede, an ẽt à legatarijs pro rata.istam qõnẽ scripsi.in l.omnimodo. dic, ut ibi. Quæro pp id,qđ de euictione diciẽ,an si filius sit institutus in re aliena,nec dominus uelit illã vẽdere,an poterit filius dicere se præteritũ?dic, ꝙ non,quia siuè pater sciuerit alienã,siuè ignorauerit,tenet institutio.& si haberi non potest,ei debetur æstimatio vt l.cũ aliã j.đ leg. Et pro hoc est casus,quia vides hic,quòd re euicta non dicit testamentum nullum,sed tenetur,secus si esset institutus in re, cuius cõmercium nullo modo põt haberi,vt in re facta sacra,qa iure insti-
8 tutio est nulla:iõ testũ põt dicere nullũ.† Quæro pp id,qđ diciẽ de substantia testatoris &c.pr̃ instituit filiũ in mille pro sua legitima filius nõ vult pecuniã,sed rẽ aliquã de substãtia testatoris,quæritur, an possit hoc petere.& videẽ ꝙ nõ,qa dẽt esse contẽtus legato.ut s.eod.l.omnimodo.ẽt si sit certæ quãtitatis.vt s.eo. l. si quis filium ver.nisi certa q̃titas.& agere ad suppletionẽ,si qd deest,vt hic. Pro hoc etiã facit,qa de re euicta q̃ fuit sibi legata, debet ei, vel certa res dari,vel pecunia.i.æstimatio rei euictæ. & in hoc dubio electio est debẽtis.l.plerũq;.ff de iure do. Contrarium determinat Guil. de Cu.per tex l.libertus qui soluẽdo.ff.de bo.lib. & p tex. in auth.
b neq; virũ qđ ex dote.§.j.colum.7.Ego teneo primam partem [b] per l.si quis filium.& per rõnẽ supra factã.Non ob.l.libertus, qa ibi patrono nihil erat relictũ.vnde totã suã legitimã dẽt habere in substantia liberti,sic & hic repletio,sic non relictũ debeẽ de patris substantia Præterea in l.libertus.hæreditas erat ibi non soluendo ,iõ patrono permittitur soluere creditoribus,quod eis debebatur nisi dicamus filium esse creditorẽ in substantia paterna in tota sua legitima,eo inuito quantitas legari non potest,sicut nec pater transiens ad secunda vota potest lucrũ nuptiale, quod in speciebus con-
9 sistebat alienare,sed teneẽ filiis reseruare.† Quæro,quid si relictum filio perit,an pereat filio?dic,aut perit post mortẽ testatoris & perit filio.ff.đ bo.li.l.si pr̃on9 ex đbita.§.j.Aut ĩ pr̃is vita & tũc aut ex toto

ADDITIONES.

a Repletionẽ.Adde Bal.hic & plenius Pa.de Ca.& Bal.Cy.& in l. nõ est ambiguũ, j.fam.er.Ang.& Imo.in l.centurio.in 4.colu.ff. de vulg. & pup. doct. & præcipue per eundem Sal.in l.iubemus.infra ad treb.d.Alexan.in l.in fideicommissaria in prin.ff.ad trebel.

b † Ego teneo primam partem.Tu dic de hoc per Bartol.in l.suus quoque. ff.de hę. inst,per cuius opi.declinaui ab op.Guil.de Cug. in addi ad ipsum hic nu.3. in apost.in uersic.de rebus hæreditatis & ita tenui in addi.ad Bar. post eum in l.nõ amplius.§.cum bonorum versi.gl.inducit nu.3.in versi.in re ff.de le.i.& in addi. ad Bald.hic post Alexand.in versi.corpora.nu.10.dixi post Iac.rebuf. in l.meminimus.nu.1.in apost.in versi.electio rerum.infra.quando & quibus quarta pars no.Old.consi.113.& consi.170.& Pau.de Cast.consil.mihi 17.secundum antiquum numerum.

toto,ita ꝙ nihil superest,vt patet in seruo mortuo:& tunc legatum extinguiẽ,& filius pteritus reperiẽ.Aut aliqua pars eius superest,vt in domo cõbusta,in qua superest area,ita ꝙ legatũ non expirat,ut no.in l.scire debemus.ff. de verb.obli.nisi testator ipsam reædificasset.vt l.si ita legatũ.§.si domus.de le.j.tũc agit filius ad supplemẽtũ,vt hic.Quæro,qd si relictũ filio excedit legitimã,sed pr̃ onus apposuit,pp ꝙ filius vult solũ legitimã habere, & reliqua dimittere, q̃riẽ,an possit:dic,vt scripsi.s.eodẽ.l.qñ in priorib.ad fi. Quæri põt, an hæc suppletio legitimæ petaẽ a solo hærede,an ẽt a legatariis,& ꝙ a solo hærede.facit iste tex.Sed dic vt dixi.s.eod. l. omnimodo. Quæro,filius dẽt habere supplemẽtũ legitimæ,& ipsam legitimã in bonis patris.qd si tpe mortis hẽbat cẽtũ ĩ bonis,sed post mortẽ creuerũt,puta,qa seruus captus ab hostib. rediuit post mortẽ eius, vel cohr̃s defuncti pr̃is post eius mortẽ repudiauit suã partẽ, pp ꝙ accreuit portioni p patrẽ aditæ. An hæc incrementa cõputabũtur in hr̃ditate ad augmentũ legitimæ.tex.vr̃ multũ singularis pbans, ꝙ nõ.ff.de bo.lib.l.si patronũ ex debita.§.fi. In contrarium facit.ff. ad l.fal.l serui qui.Si bene pondero, illa ratio q̃ voluit vt hæres imputet sibi in falcidiã.s.vt voluntas defuncti pleniorẽ haberet exitũ & legata soluerentur integra,illa eadẽ persuadit d.l.si patronum.vt patrimoniũ nõ censereẽ maius,q̃ vere erat tpe mortis liberti. qa si maius censereẽ; tunc patronus tanquam non hñs debitam suam portionẽ intentaret contratabulas,& legata diminueret l.si patronus sub conditione.§.liberis.in eo.titu.ꝙ non facit, si hæc augmenta nõ imputẽtur.vt d.l.si patronum.& hæc nedũ in patrono,sed ẽt in filio locũ habuisse fateor,ne filius tanquam minus sua legitima habens p q̃relã testũ rumperet;& totũ auocaret,vt s.eod.l. omnimodo.Et si hoc erat olim,modo est videndum,an p hãc prouisionẽ supplementi illud ius antiquũ sit correctũ ẽt in liberto, in quo habet locũ similis prouisio,vt insti.de succes.lib.§.sed ma.& vr̃ ꝙ non,qa ꝙ nõ mutatur &c.vt j.de app.l.pcipimus. In oppositum facit qa p correctionẽ rõnis corrigitur dictũ,vt in auth.ingressi.s. de sac san.ec.& ibi concor.induxi.sed ratio p q̃ ista accrescentia non imputabatur in hæreditate,erat vt euitaretur subuersio testi, q̃ hodie cessat pp hanc prouisionẽ supplementi, ergo &c. Et maxime qa seruus reuersus ab hostib. fingitur nũq̃ captus, & legatũ vel hæreditas accrescens p hæredẽ patris possidetur.eod.ti.quo portio patris.vt ff. ad l. fal.l.j.§. si cohęredis. & sic videtur ꝙ in substantia & patrimonio patris deberet imputari in ampliationẽ legitimæ filij. Sed dici potest,ꝙ nõ imputantur in patrimonio defuncti, qa supplementũ nõ petitur ex volũtate seu dispositione defuncti, iõ lex non curauit ex hoc legitimam ampliari,sed legata petuntur ex defuncti voluntate,& dispositione,ideo illa accrescentia facilius cõputat lex in hæreditate & falcidia instituti.hæc not. quia per alios non reperio tacta. præcedens tamen pars est magis æqua.

§.Cum autem. Si institutus est rogatus de restituẽdo filio testõris post tps ẽt incertũ, nõ agit filius q̃rela,sed dilatione submota statim petit ltimã, p re-
10 siduo tẽpus vel conditionẽ expectat.h.d.† Quæro quo iure statim petit legitimã,dic per cõdictionẽ ex lege vt in gl. Ego puto, qđ ex testamento & iure suo titulo fideicõmissi puri,vt colliges ex his q̃ dicam in seq q. Quæro supposito themate nostro, an filius hodie posset dicere testũ nullũ gl.dubitauit.Et primo dicit,ꝙ sic, qa hodie debet filius in aliquo esse institutus,vt in Auth.vt cũ de ap.cog. §.aliud quoque.& hoc pp honoris titulũ,& pp vtilitatẽ iuris accrescẽdi.vt dixi in auth.nouissima.& hæc vera.Subiũgit gl.nisi dicas fideicommissariũ haberi pro instituto.vt insti de fideicõ. hære.§.restitura.sed hoc falsũ.Nã pro instituto nõ habeẽ cũ pteritus de iure antiquo interim diceretur,vt patet.ff.ad treb.l.ita tamen.§. qui rogatus.ff.de ꝯta.l.si emãcipatus filius.Nec ob.§.restituta qa loqtur restitutione facta,& tũc non ppterea dr̃ institutus,licet loco hr̃dis instituti habeatur,vt vtiles possit intẽtare actiones.Interim ergo ẽ pteritus de iure antiquo ante legẽ.qñ in priorib.s.eo. Sed qa p l.illã grauamẽ dilationis & ꝯditionis tollitur,iõ pinde hr̃, ac si ltima ei pure foret relicta,& sic pro præterito non hr̃,& iure isto sufficiebat legati titulus,iõ post.l.qñ in priorib. non potuit filius in ptãte dicere testũ nullũ nec cõtratabulare,vt olim poterat. Sed qa hodie titulus legati vel fideicõmissi nõ sufficit, sed oportet ꝙ habeat iure institutionis,hodie diceret nullum, si vellet, vel ꝯtratabulare posset.& hæc est veritas.Ex his apparet,ꝙ hic pbatur,ꝙ si hodie filius est institutus hr̃es sub cõdõne cãli vel mixta,ꝙ ipse interĩ non dẽt dici pteritus,licèt in cõditionis euẽtũ nõ sit exhr̃datus,qa grauamen dilationis,& conditionis tollitur,vt s.e.l. quoniam in prioribus.& hic.Nam hic inerat conditio,vt filio fieret restitutio,si superuixisset,quando scriptus hæres decederet.vt no.in l. post mortem.j.de fideicom.& remanet pura institutio in legitima.& sic titulus legitimus institutionis non deficit. Si igitur solus fit hæres, totum habebit statim, quia frustra expectatur casus, cuius nihil operatur euentus.si cohæredem habet tunc in residuo expectabitur conditionis euentus,vt ea veniente residuum habeat filius vel cohæres iure accrescendi, vel substitutus & sic l. si pater. j. de insti.
a & subst.esta correcta,& l.si seruus quoque.ff.de hær.institu.vt dixi in l.quoniam in prioribus.

ADDITIO.

a Est correcta. Adde gl.in d.l.si pater.& in l.suus quoque. Alc.in tex.& adde,ꝙ contrariũ tenuerunt oẽs doc.vsque ad Bar.& Bar.legendo idem tenuit,sed in cõsulendo diligentius inuestigauit,& tenuit contra docto. per istum textum, prout ipse refert,in d.l.si pater,& in d.l.suus quoque.Ibidem etiam refert,quòd Ray. de For.misit ex Padua vsq; Perusium duas solutiones ad istum tex.quas Bart.reprobat & bene.& dicit Pau.de Cast.in d.l.suus quoque. ꝙ omnes conati sunt respondere ad istum textum,sed nullus bene respondet,prout plenius dixit d.Ias. May.in d.l.si pater.& licet Bar.subscribat istum tex.tamen antè eum ad hoc allegauit Richar.Malum.in d.l.si pater.vt ibi refert Bal. item adde dom. Socinum consi.234.incipien.omisso ordine.versiculo sustineri etiam potest.cum uersic. seq.in 2.parte.char.113.quòd filius licet institutus sub conditione casuali, uel mixta, tamen usque ad legitimam censetur pure institui, quia conditio reiicit & conseruatur testamentum. Et ibi quid de test. matris, ita instituentis filium, quia olim dabatur querela.

§.Illud. Tempus quinquennij ad intentandũ querelã statutum,currit demum ab adita hr̃ditate,q̃ scriptus hæres cõpellitur adire intra tps hic statutũ,& interim moriẽs trãsmittit ad posteros,nõ ad hr̃des extraneos,nisi fuit ppparata.h. d. No.ꝙ querela inofficiosi nascitur ab adita hæreditate.vt hic.& s.e.l.si qs filium.Sed contrata.ex die mortis,vt l.liberis.j.de col. & no.hic in
a gl.Rõ diuersitatis [a] est fm Iac.Bu.qa querela dirigitur cõtra defunctum,sed contratabulas cõtra testũ.Alij dicunt, ꝙ querela est remedium subsidiarium.inst.de inof test.§.cum aũt.Sed añ aditã hæreditatẽ dubiũ est,an possit filio consuli alio remedio; puta per repudiationem hæredis scripti.ergo donec põt de alio remedio sperari,ad querelam non põt recursus haberi.Item exhæredatio,ratione cuius competit querela,est vna de dispositionib. in testamento scriptis.& per ꝯñs non sumit effectum, añ testũ per aditionẽ confirmatum.Sed præterito non est de scriptis in testamento. ideo aditionem nõ expectat,& hæc ratio fuit Bal. sed ei videtur ob.quia
1 nec illa est institutio scripta.sed rñdeo, ꝙ hr̃ pro scripta. † Not. ex uersi.in medio, quòd querela non præparata hodie transmittitur ad posteros,& sic suos,vel emancipatos. sed non transmittitur ad hæredes extraneos, nisi prout iuribus antiquis cauebatur. Et not. ꝙ l.loquitur de filio transmittente. Idem de aliis descendentibus, sed de fratre in fratrem,in casu quo habeat querelam contra testamentum fratris, non loquitur hæc lex, & ideo iura antiqua sertta. licèt gloss. notet contrarium in l.si pater tuus.supra eod.& ibi dixi; Sed an ascendentes querelam contra testamentum descendentiũ transmittant,non præparatam ad alios ascendentes,cogita.

ADDITIO.

a Ratio diuersitatis. Adde, quòd duplicem rationem assignat Bar. in d. l. illud. in princip. primam sequitur idem Bar.in l.filium.in prin. ff. de contrata.& in effectu cum Iac.But.& Salic.hic sequitur Bald. pro qua facit, quia per solam agnitionem bono.pos.contratabul.statim rumpitur testamentum.l.fi. in princ. j. de cur.fur.& ibi gloss.in verbo,pro antiqua.quam ad hoc reputat sing.Bal.in l.i.ff. de iurisd.om.iud. Angel.in l.fi.infra qui admi. Ange.de Are.§.i.in 1.col. instit.de hære.qual.& differ.nõ sic per solam agnitionem querelæ etiam intentatæ.& rationem diuersitatis in hoc vltimo assignat Bal. in l. fi. in pe.col.in fi. infra unde legi.& adde, ꝙ secũda ratio Bart. non est uera, quia in bono.posses.contratabu. quæ competit parenti,quæritur de iure patris & filii,non de viribus test. in l.filio.§.contrata.ff.eo.& tamen ista bono.posses.contratab.non datur parẽti in hęreditate,sicut nec illa quæ datur patrono.l.etiam.§.si patronus.ff.de bo.lib.iuncta.l.patronus.in prin.ff.si quis a patre fue.ma.& ita reprobant Raph.Ful.& do. Ale.in l.i.infra de pos.contrata.& duas alias rationes assignat Bal.hic cum Sal. aliam ponit Ang.in d.l.filio.§.contratab.ff.eodem.

LEX XXXVII.

Cum antiquis. Primo recitat ius antiquum in certis personis tantum statutum. Secũdo ponit duas quæstiones circa alias personas, de quibus non erat prouisum.& quęstiones sunt,an aliæ personæ,quæ habent peculiũ quasi castrense,possint testari, & an eorum testamenta subijciãtur querelæ inofficiosi.Tertio decidit illas.Quarto decisionem probat per simile.Quinto decisionem limitat in tempore.secunda ibi, in his itaque.tertia ibi,his omnibus sancimus quarta ibi, si enim patronus.quinta ibi,sed hęc obtinere.Casus. Filijfamilias sicuti in peculio castrensi,ita in quasi castrensi duplici potiuntur priuilegio.s. quia testari possunt de eo, & eorum testamenta non subijciuntur querelæ,nisi efficiantur sui iuris. Nam tunc querelę subiicitur cũ
1 peculium castrense,desinat tunc nomen peculij habere.h.d.† No,
a quod quadruplex sit peculium. [a] s. profectitium,aduentitium,castrense,& quasi castrense.tamen hæc l.de istis duobus vltimis tantum loquitur.Nam de profectitio clarum est,ꝙ patris est, in tantũ quod testari non possunt. De aduentitio fuit dubitatum ex eo, qa hodie filijfamilias sunt dñi quo ad pprietatẽ,non quo ad vsumfructũ,tñ decisum fuit quòd testari de eo nõ possent, sicut nec prius poterant,vt est text. s. qui testa.face.pos.l. pe. De castrensi vero & olim & hodie testari poterant,qa pleno iure domini erant, vt hic habetur in prin.sed de quasi castrensi erat idẽ prouisum in certis p sonis.vt hic in versicul. in tali igitur. Nunc per istam l. hac prouisio extenditur ad quasi castrense peculium habentes. Concordat infra qui testamen. facere poss. l. fin. Nota personas hic nominatas,quarum lucra dicuntur esse peculium quasi castrense.vt hic in verb. de alijs autem. Nota. 2. quod peculium quasi castrense est
pleno

ADDITIO

a Peculium. De istis peculijs uide.Spec.de act.§.fi.uersi.quid si de peculio.

2 pleno iure filiorum. † No.3. quod testũ in castrẽsi vel quasi, non subijcitur querelæ. Item no. quod tamdiu non subijcitur querelæ, quamdiu nomen peculij retinet. ex quo collige, quod priuilegium datũ nomini seu rei propter nomen, cessat extincto nomine. Item not. ꝙ quædam sunt nomina, quæ substantiant seu fortificant id de quo agitur, vt hic in fi. Item no. similitudinẽ, quã facit hæc lite-
a ra de iure patronorũ ad ius libertorum, ex qua multoties [a] iura loquentia de legitima patronorum nos inducimus ad decisionem dubiorum occurrentium in legitima filiorũ, vt patet in qõne, quã posui. s. l. proxi. §. repletionẽ. nisi ergo de cõtrario appareat, vel de
3 ratione diuersa, ad hãc æquiparationẽ habemus recurrere. † No. in ver. sed & veterani. ꝙ miles factus veteranus non põt testari, nisi iure licito. & sic nõ poterit filiũ exhæredare. Contra qđ opp. glo. de isto tex. i §. i oĩbus. ver. si enim. Sol. ꝙ paterfamilias factus veteranus non põt vt hic, sed filiusfa. sic, vt in contrario. & hæc cõis & eã approbat glo. s. eo. l. de inofficioso & probat. ff. eod. l. Papinia. §. Papini. Et ratio diuersitatis est, qa qñ miles est sui iuris & veteran9 factus, cessat militia & peculij nomen, ut hic in fi. Sed quãdo est filiusfamilias, licèt efficiatur veteran9 & sic cessat dignitas: tamẽ peculiũ durat & eius nomẽ: & per ɔñs durat illud priuilegiũ ꝙ dat peculio, scilicet vt filiusfamilias testet: & testamentũ querelæ non subijciat. dẽt tamen seruare solẽnitatẽ cõmunẽ testandi, qa filius famil. in hoc nõ est priuilegiatus, sed miles sic: & illud perdit cũ đ
4 sit esse miles. † Ex pdictis habes, qđ miles duo tñ hẽt priuilegia, quãdo est sui iuris. s. ꝙ eius testñ nõ subijciatur qrelę, aut minus solenniter testari possit. & ambo perdit, si factus veteranus testari velit. Si verò miles est filiusfamil. tunc tria habet priuilegia; vnũ qđ possit testari. Scđm ꝙ minus solemniter. Tertiũ qđ qrelę nõ subijciat. & veteranus factus vnũ tñ pdit. s. priuilegiũ omittẽdæ solennitatis. Alia duo durant, qa peculiũ durat: & qa dant filiofami. ẽt q nunq̃ miles fuit. & idem in quasi castrensi, vt illa duo durent; licèt officialis esse desijt, qa adhuc durat nomen peculij, & hoc tẽpore huius. l. Sed dubiũ orit de iure nouo, an testamentũ tã in castrensib. q̃ in quasi subijciat qrelæ. Et tenet hic gl. super verbo, neq; eorũ. quòd hodie subijciatur & clarius hoc tenet in d. l. Papin. ff. eod. Sed aliquæ glo. no. ɔriũ & dicunt qđ legitima tñ petit cõdictione ex lege ut in auth. ꝑsbyteros. s. de episc. & cle. & ibi aliàs gl. enumerauit. & finaliter tenuit qđ subjiciat querelæ, vnde remitto ad ea, q̃
5 ibi scripsi. † Quæro. tex. iste dicit, ꝙ ea quę aduocati percipiunt de publico, est peculiũ quasi castrense. Sed qa hodie nõ percipiunt đ publico, an salariũ qđ percipiunt à litigantibus, vel qđ percipiunt doctores a scholaribus, dicetur peculiũ quasi castrẽse. dicunt doct. qđ sic, qa hoc est subrogatũ loco illius publici & sic illius naturã assumit: vt l. j. §. hæc actio. ff. si qs test. lib. esse ius. cũ si. hoc ẽt tenuit Accur. vt no. s. de aduo. di. iu. l. fori. Ego idẽ sequor pp tantorũ doctorũ autoritatẽ. Sed ɔriũ ꝓbo. Nã nõ est dubiũ, qđ an istã. l. erãt aliqui aduocati, q nõ erãt salariati de publico, vt colligit in. d. l. fori. & in multis legib. illius tit. & s. de postu. l. sub spe. & de varijs & exord. cog. l. j. §. sicut. Et tamen hæc. l. q̃ clarius cæteris loqt nõ simplr de eorũ salariis loqt: sed se restrinxit ad salaria publica ꝑcipientes. & sic ẽt nõ de oĩb. aduocatis dixit. pro prima opi. facit. l. velut. s. de asse. & ẽt d. l. fori. satis gñaliter loqt. vñ illã tenẽdo responderi põt huic literæ, qđ ista verba nõ fuerunt hic posita, vt notarẽt iu
6 ris ministeriũ. † Quæro pp id ꝙ hic dicit de archiatis: an murato
b res, fabri, & carpentarii & similes, [b] q pro operis suis recipiũt diurna salaria à publico, vel q opus publicũ suis expensis faciẽdũ ꝑ certa quantitate conduxerunt à publico, dicant illud hẽre in peculiũ quasi castrẽse. dic qđ nõ, qa à priuata cã eorũ, nõ ab officio publico eis dato descẽdit. Iõ ignigerii nñi cõis, eorũ salariũ de publico datũ sibi acqrũt, ut quasi castrẽse peculiũ, & nõ parẽtib. i quorũ sunt potestate. archiati vero de qb. hic dicit publicũ gerebãt officium.

ADDITIONES.

a Multoties. & si ista similitudo non semper procedit. ad quod, vltra Salic. adde Bal. vt per glo. in l. si quis legatum. §. si. ff. ad l. fal. & in l. 2. ĩ. de his, qui si. in testã. af. & l. cum qui. sup. eo. & ibi dominus Ias. May qui posuit tres no. instantias & differentias inter legitimam filiorum & legitimam patroni.

b Et similes. sed quid de illo, quod quærunt notarii, an dicatur quasi castrense. s. in salariis suis. Bal. quòd sic in l. fori. de aduo. diuer. iudi. & ibi dicit secus fore in salario procuratorum & aliorum negociatorum.

De inofficiosis donationibus. Tit. xxxix.

LEX PRIMA.

1 *Querela donationis inofficiosæ quomodo fuerit inuenta.*
2 *Querela non datur filiis contra donationem factam per matrem & .3.*
4 *Querela donationis inofficiosæ quid. & qualiter reuocari faciat.*
5 *Donatio in parte bonorum facta non reuocatur.*
6 *Donatio tota bonorum quare non reuocetur.*
7 *Donatio bonorum facta post natiuitatem liberorum, quando reuocetur.*
8 *Filius quando possit agere querela contra donatarium patris.*
9 *Donationes singulares à patre pluribus factæ, an possint per filium reuocari.*
10 *Actio quæ proponatur ad reuocandam donationem factam a patre.*
11 *Filius, an habeat querelam inofficiosæ venditionis.*
12 *Filius, an possit donationem patris iuramento firmatam reuocare.*
13 *Actio querelę, an prius ad supplementum legitimæ proponatur, quam onus legatorum deducatur.*

SI vt allegatis. Primo thematis repetitio. Secundo qõnis decisio. scđa ibi, iniuria. Casus. quando per inofficiosam donationem filij fraudantur sua legitima, competit eis inofficiosæ donationis quere
1 la. h. d. ibi vniuersas, & sic vltra donationem, & ita pone in casu. † No. quod querela hęc ad sĩlitudinẽ querelæ inofficiosi testi est inuenta, sed non per oĩa sunt sĩlia. Nam per hãc secundam auocat vsq; ad legitimã, tñ nisi in casu, vt ibi dicet, ꝑ illam auocat totum. No. ẽt æqparari donationẽ factã liberis, & extraneis. Item no. ꝙ hic qrelã locũ hẽt, qñ filius nõ reperit hẽre debitũ bonorũ subsidiũ in tãta q̃titate, q̃tã habuisset si donatio illa facta non fuisset. Item no. ꝙ filius licèt sit pris, vel mris hrs, prohibet hãc qrelã intẽtare, ꝙ
2 latius examinabo. ĩ. in 11. q. † Op. ꝙ isti filij nõ põt ɔqueri de donatione facta ꝑ mrẽm. nã, vt ex litera colĩr, que in plurali numero bis loqt, quatuor erãt filij, duo magis dilecti. alij non sic dilecti, vel ei forte odiosi. & istos in duab. vncijs fecit hẽdes. & sic apparet, ꝙ isti sunt ĩstituti in pl9, q̃ ĩ ltĩma, cũ ltĩma eorũ duorũ sit vncia, & dimidia ẽm tpa ista, cũ tres vnciæ eẽnt quarta toti9, & hæ tres vnciæ inter oẽs quatuor erãt diuidẽdæ. So. tribus modis, vt in gl. Primo ꝙ hic loqt in duab. vncijs illius residui, ꝙ restauit ab vncijs donatis, qñ residuũ diuidit. in 12. vncias. & de illis. 12. filios istos instituit ĩ duab. & illas appellat gl. vncias minutas. Scđo soluit gl. ꝙ iste duę vnciæ fuerũt de grossis, ɔputato p̃rimonio toto, & añ donõnẽ fuerũt exinanitæ legatis, & fideicõmissis, vñ nõ vĩ ltĩmã habere. ista sol. non vĩ hodie ꝓcedere. cũ grauamẽ legatorũ, & fideicõmissorũ tollat ipso iure de legitima. vt s. ti. j. l. qm in priorib. ꝙ qdã ɔsitẽtes tenẽt primã. als dicũt hanc hodie correctã. nisi soluendo dicas, ꝙ grauamen legatorũ & fideicõmissorũ subducit, si alio remedio ꝑ quarta hñda ɔ aliũ, filio nõ succurrit, vt hic. ꝙ an sit verũ. ĩ. examinabo. in 10. q. Tertia sol. dicat, ꝙ si istę erãt vnciæ grossæ, oẽs quatuor filij erãt instituti, ꝙ non tñ illi duo odiosi. & sic legitimã
3 nõ habebant. & oẽs in se veræ, sed ꝑcedẽs magis amicat lræ. † Op. 2. ꝙ hanc qrelã saltẽ hodie intentare nõ possit. Nã cũ lex ista dicat & filij fuerunt instituti in duab. vnciis. Aut intelligis de grossis, & tunc omne grauamen subducitur. vt l. qm. in priorib. s. ti. j. & sic cũ habebit duas vncias sine grauamine, cessabit querela. Solut. ut in gl. s. ꝙ hic lex põt intelligi ẽm leges antiquas, ẽm quas querela ĩofficiosi testamenti competebat, si minus legitima erat legatum, vel si tantundem, sed grauamẽ erat appositum, vt sicut illa qrela competebat, ita & ista, tunc non ob. cõtrariũ. Põt & intelligi hæc. l. ẽm iura noua, vt sic hæc. l. fuerit cõpilata post illas leges, & tũc soluit gl. ꝙ licèt oẽ grauamẽ subducat, si tñ illud, ꝙ apud eos remanet nõ sufficit ad quartã, querelã istã ɔ donatarios possunt intentare. Hor attende ista sol.. primo supponit vnum. s. ꝙ per hanc querelã plus auocet q̃ supplementũ. ꝙ an sit verũ. ĩ. dicã. Scđo dicit ꝙ grauamen legatorũ prius subducit, postea si deficit, ad legitimã qrela ista intentat, ꝙ an sit verũ, vel qũo debeat intelligi, dicã ĩ vl. qõne. Op. 3. cum gl. quod hanc querelam non habebat, quia hæc litera sibi illam cõcedit, vt pote quartã nõ habenti. sed quartã hẽt deducto onere legatorũ, ꝙ lex ipso iure deducit, vt in d. l. qñ s. ti. j. ergo Sol. duob. modis vt seqt ĩ gl. & recito primo secundã. s. ꝙ prius hic qrela agat, q̃ aliqd grauamẽ legatorũ subducat. vel dic. ꝙ respectu legitimæ eius q̃titatis, q̃ remansit in hæreditate, onus subducitur, vt puta si tria remanserunt, onus deducetur in vno tantũ, ꝙ est triens eius ꝙ in hẽditate reperitur, sed qa illud vnũ est sufficiẽs ad quartã vel ltĩam, cõputato eo ꝙ erat ante donationẽ, ideo ꝑ residuo hẽt querelã intẽtare. & hanc teneo, pro cuius declaratione adde ꝙ scripsi ĩ. in 10. q. Op. quarto, ꝙ malè dicat iuxta formã de inofficioso & c. cũ hodie ñ ĩtentet qrela illa, sed agat ad supplemẽ
4 tũ Sol. duob. modis, vt in gl. & dic vt. sup. † Venio ad quæstiones,
a & primo quæro cũ glo. an per hanc querelã totũ reuocet [a], an dũ taxat

ADDITIO.

a Totum reuocetur. Adde Bal. in consil. 451. 2. libro. & 74. 1. libro. & Ro. consil. 25. & 259. & opi. Bal. hic, quæ est, quòd non fiat reuocatio, nisi usque ad legitimam indistincte, præterquam in casu illius. l. si unquàm. ĩ. de reuo. do. sed quid de legatis, an inofficiosæ donationes, an vero vt legata reuocentur. dic si non sufficiant primo donationes & istud vltimum tenet Bal. in. 7. co. & formam lib. ponit hic Bal. in 7. colum. & modum articulandi per eundem in l. si quis in suo. sup. ti. 1. ibi dũ dicit ualere libellum peto mihi restitui legitimam. & hanc materiam limita, si alienaretur res prohibita alienari nam licèt interueniret iuramẽtum, si tamen in fraudem legitimæ, non esset opus querela, sed ipso iure non teneret ut sin. not. Inno. in c. cum contingat. in 12. colu. de iureiuran. item de prædictis vide Bar. in l. si totas. ĩ. eod & do. Alexand. in d. l. si vnquam. & vide omnino. sing. Bal. in l. si cum in vtero. ĩ. de testa. mil. & in auth. ex causa. in 5. col. de lib. & posthu. & vide no. per glo. et docto in c. fi. de dona. et utrum illa lex si unquam, habeat locum, quando sit donatio ad pias causas, quod non reuocetur in totum. Bal. tenet hic, quòd nõ reuocat, nisi in legitima. & idẽ tenet Abb. sicul. in d. c. fi. quia non debet esse minus cara anima, quàm filius. aut. si qua mulier. đ sac. san. ec. canonizata 16. si qua mulier. pro hoc glo. 17. q. 7. c. si sensit. glo. in d. c. fi. de do. dum dicit, quod ibi fuit reuocata iure poli. hic ex quadam naturali æquitate. idem sentit. Bar. in l. Titia. §. imperator. ff. de le. 2. in quadam. q. & facit qđ ipse not. in l. 1. sup. đ sac. san. ecc. ita refert Abba. in d. c. fi. & ibi vide glo. itẽ adde Bal. cõsi. 451. 2. li. itẽ adde ad supius dicta do. Soc. cõs. 108. inci. ĩ hac cõsultatione, circa. fi. 4. col. 1. parte char. 173. Vbi qualiter donõ ĩofficiosa ꝑ filios & parẽtes reuocat, sed qd đ donõne facta à patre maioris ꝑtis bonorũ filio exislẽti spurio tpe donõnis, si postea ltiet, ã ex dispõne, d. l. si unq̃. reuocet. uiđ ꝑ pl̃a tũ do. Soc. cõs 228. ĩci. qõ ꝑlentis cõsultationis, ĩ pri. cũ uer. seq. ĩ 2. parte. char. 6.

taxat. quatenus immoderatè est gestũ. & glossatores uariauerũt. Nã quidã vt totũ, vt si est vnus tñ filius totã donationẽ reuocet. si plures, tunc si omnes concurrant, aliàs si non concurrant, tunc veniens reuocet ꝑ sua virili. & pro casu ĩducebant isti. l. Titia. la. 2. §. imperator. ff. de lega. 2. vbi vnus nepotum dimidiũ eius, ꝙ fuit donatũ in fraudẽ ꝑ auiã, reuocat Hoc confirmant, qa ad ĩstar qrelæ de inofficio testamẽto hoc est cõstitutũ, vt hic in litera. & ĩ. eo. l. fi. sed per illã qrelã fit reuocatio totius, si est vnus, vel pro virili, si sunt plures, vt. l. circa. ff. eo. ti. Pro hoc Tertio inducebant casum. l. ĩ. de reli. do. l. si nunq̃. Quarto addi potest, quòd hoc est in liberto alienante in fraudem ff. de iurepa. l. si libertus minorem. ergo fortius in filio, cuius ius vĩ fortius, vt no. ff. de fal. l. si qs legatum. § fi. Alij vero, vt dñs Azo. dixerunt, ꝙ solum reuocatur, quatenus immoderatè est gestũ per. l. si totus. & l. a matre. ĩ. eod. & in eis dicebat esse casum. Confirmabatur scđo, qa hæc qrela est inducta, qa legitimam non habet, ergo solũ vsq; ad eã fiat reuocatio. ista ratio modicum vrget, qa olim querela inofficiosi testamenti competebat, si minus legitima relictum erat, & tamen totum auocabatur vt s. ti. j. l. cum quæritur. & l. omnimodo. & hoc erat in pœnam testatoris. & sic in pænam fraudantis totũ auocetur. Confirmabatur. 3. qa hodie filius, cui minus legitima est relictum, solũ agit ad supplementum, vt l. omnimodo. & l. scimus. s. ti. j. hæc rõ non multum vrget, quia illud petit hodie cõdictione ex lege, vel actione vtili ex testamento, vt dixi. in l. scimus. §. repletionem. & non per querelam, vt olim, per quam totũ reuocabatur. hic vero agit querela inofficiosæ donationis, quæ non est mutata. vnde restat videre, quid olim in ista querela erat dispositum. Confirmabatur quarto, quia patronus nõ reuocabat alienata in fraudem eius, nisi vsq; ad legitimã tñ. vt. ĩ. si qd in frau. pa. l. j. & ff. de iure pa. l. si libertus minorem. versi. planè. ergo idẽ in filio, si non apparet de ɔrio. arg. similitudinis, quam facit tex. s. ti. j. l. fi. ver. si enim. Quinto ɔfirmatur hæc opi. de iure nouissimo. auth. vnde si parens. sup. ti. j. & l. fi. versi. si enim. & in corpore de immensis dona. col. 6. Sexto per talem rationem. non est dubium, ꝙ deducta legitima potest grauamen apponi in residuo, propter eius vltimam voluntatem. vt l. quoniam in prioribus. s. ti. j. ergo & idem debet posse ꝑ cõtractum. ar. ĩ. de leg. l. fin. Alij vero vt Hug. distinxerunt pro concordia prædictarum opi. aut donatio fuit inofficiosa re, & consilio, & tunc reuocetur in totum, vel pro virili vbi sunt plures. vt in prima opi. Aut fuit inofficiosa re tantum, & non consilio, quia fortè putauit habere plus in patrimonio, quàm haberet. & tunc reuocatur vsq; ad legitimam tantum & non vltra, vt in secunda opi. Azo. ista distinctio in primo membro est contra casum. l. si liqueat. ĩ. eod. Nam ibi fuit inofficiosa re, & consilio. & tamen nõ reuocat ultra debitum bonorũ subsidium. ita dicebat Azo ꝙ ita no. glo. in versi. sed ẽm Azo. Itẽ secundo membro cõtradicit tex. l. nunquam. ĩ. de relig. do. vbi reuocatur in totum. & tamen ibi nullum consilium fraudis interuenit, nisi dicas quòd ibi non fuit inofficiosa à princi. Alij vero aliter concordabant pdictos. videlicet, aut donatio inofficiosa erat collata in alium filium, & sic in fratrem reuocantis. & tunc etiam si consilium fraudis interuenerit, reuocatur tantũ vsq; ad legitimã. ut. ĩ. eo. l. si liqueat. & l. si totus. & l. si mater. & s. ti. j. authen. si parens. Aut in extraneum & tunc in totum. vt d. l. si nunq̃. Hæc distinctio quò ad primum membrum videt contra tex. d. l. Titia §. imperator. Nam ibi donatio facta est nepoti, & tamen per alium nepotem reuocatur pro dimidia, & sic in totum pro sua virili. Sed ipsi respondebant, vt ibi ĩtelligatur pro dimidia. s. legitimæ vt no gl. ẽm Hug. & Rof. Itẽ contra secundũ membrũ facit, qa patronus donata in extraneo nõ reuocat in totum, nisi fraus interuenerit re, & consilio. vt d. l. li bertis. in prin. Itẽ cõtra idẽ facit hęc. l. quasi vtroq; casu idẽ disponat. i. siue in quosdam liberos: siue in extraneos sit facta donatio. Quapropter Dy. aliter distinxit. uidelicet, aut donatio fuit facta aute natiuitatem filiorum reuocare volentium, aut post. Primo casu, aut donauit extraneis; & reuocat in totum vt l. si nũquam. ĩ. de re. do. quia tunc videt donasse ꝑpter defectũ liberorũ. aut donauit filio licèt emancipato, & tũc solum vsq; ad legitimã. vt. ĩ. eo. l. si totas. Secundo casu. s. quando post eorum natiuitatẽ. tũc refert Cy. quod ipse distinguebat vt Hug. Sed alij subdiuidunt vnũ mẽbrum. s. aut isto casu donatio fuit inofficiosa re tñ, & tunc cuicunque fuerit facta, solũ vsq; ad legitimam reuocatur. vt. d. l. si libertus. ver. planè. & infra. si quid in frau. pa. l. j. aut fuit ĩofficiosa re & ɔsilio. & tũc subdistinguũt, & aut fuit facta liberis, & tunc solum vsque ad legitimam, vt infra. eo. l. si liqueat. Aut extraneis, & tunc in totum ad instar patroni. ut. d. l. si libertus. in prin. & in fi. Sed Gui. de Cu. dixit, ꝙ in illo casu reuocat nisi usq; ad debitum bonorum subsidium, etiam si sit facta extraneo per hanc l. & etiam si sit inofficiosa re, & consilio. ut. l. si liqueat. infra. eo. Et ad l. si nunquam. rñdit, ꝙ speciale est in liberto, qui honorẽ debet patrono suo. ut. s. de in ius uo. l. j. Et hanc so. posuit glo. in d. l. si nunquam. Sed hoc cõiter hic non tenent, quia ratio ista nõ colligitur ex illa litera, sed qa donator iõ donauit, qa liberos non habebat. unde ꝑsumit, ꝙ si cogitasset se liberos habiturum, nõ donasset, unde ex præsumpta uoluntate donantis ibi fit reuocatio, non per modum qrelæ donationis inofficiosę, quia illa fit contra donãtis uoluntatẽ. Et ita dicit Bar. hic & ibi gl. & pro hac ꝑsumptione facit. l. cũ acutissimi. s. de fideicõ. & l. tale pactum. §. fi. ff. de pac.
5 † Ego non possum concipere, quod donatio maximè in parte tã-
a tum bonorũ facta reuocetur [a], vt ibi dicit, nisi tũc cũ donabat. vel cũ donator fecerit mẽtionẽ, ꝙ donabat vel donare uolebat, quia liberos non habebat. Et ad hoc moueor primo ex regula. d. l. perfectã. ĩ. de do. q̃ sub mo. & d. l. 2. 3. & 4. ĩ. de reuo. do. Secũdo qa talis causa, vel cõditio ex natura rei nõ inerat. igit in corde retẽta nõ prodest. vt l. si repetendi. ĩ de condi. ob cãm. Tertio per text. l. si totas. ĩ. e. Nam ibi pr omnia bona donauit filio emãcipato, nullũ habens alium: si tñ filios habuit, non reuocatur totũ. Ex quo collige. ꝙ ibi illa tacita conditio non existentium liberorum aliorum tacitè nõ inest, quia tũc reuocaretur totũ. nec est ratio quare vno casu debeat magis inesse, quã in alio, qa si reuocatur illa ratione, tota, quando extraneo est donatio facta: eadem ratione debet reuocari pro virili, qñ vni filio est facta. cũ verisimile sit qđ totũ illi filio donauerit, quia alios filios nõ habebat, quos si putasset se in futurum habere, non fecisset saltem de toto. & multo magis, vt inter liberos seruetur ęqualitas, vt tollatur inuidia inter eos de facili discordias inductura, vt infra de col. l. illud. & de bon. quæ lib l. cum oportet. §. primo. ver. finautem. in fin. Quartò, quia Ecclesia cui quidam donauit omnia, quia liberos nõ habebat, susceptis liberis non tenetur iure fori donata restituere donatori. ꝙ intelligit ibi Guil. nisi vsque ad legitimã tantum. vt 17. q. 4. cap. quicunque, & tunc ecclesia censetur extranea, licèt per ingressum computetur in numero liberorum, seu pro filio habeatur, vt in auth. si qua mulier. supra de sacrosan. eccle. Ideo videtur dicendum, ꝙ in d. l. si unquàm, vel causa defectus liberorum fuit expressa, vel tacite ab vtroque intellecta, vel si vtrumq; prædictorum deficit, ibi est speciale in liberto, vt Guil. dixit in gloss. in prima solut. ibi posita. Nec ob. l. tale pactum. vt ibi no. ibi enim prospicere voluit hæredi suo, vt ibi patet in litera, quem fratrem esse putauit, & nõ aliũ. & sic mãgis facit pro, q̃ contra. Nec ob. l. acutissimi. quia ibi nõ abdicat testator à se, q̃diu viuit, similiter nec à filio; sed post eius mortem. idem sicut filium ꝑdilexit q̃diu vixit, ita eius liberos, licèt de eis non fecit mentionẽ. secus esset si filium toto tꝑe eius vitæ non prædilexisset, qa in vita eum restituere grauasset. vt no. in d. l. acutissimi. in gl. 2. Sed ĩ casu nro donator abdicat à se ꝑ tꝑe suę vitę, & plus in re donata diligit donatarium, q̃ seipsum. ergo & similiter plusquàm liberos suos. & sic illa lex magis facit pro, quàm contra. Propterea in eo, ꝙ Dy. & sequaces non dicunt, quid iuris sit, si liberos non habens donauit totum, volens donationem valere in casu ẽt quo postea liberos haberet; videntur esse defectiui. cum, & tunc futuri creditores possint fraudari: vt no. gl. ĩ. de don. añ nup. auth. sed iam necesse. ad ꝙ facit. l. si priuatus. ff. qui & à qb. Et pro tanto mihi uidetur aliter distinguendum; uidelicet, aut donatio fuit facta ante natiuitatẽ liberorum, quorũ gratia uel causa petitur reuocatio. Et no. ꝙ nõ dico reuocare uolentium, quia quandoq; ne ipsi non reuocant sed pater. ut. ĩ. eo. l. si totas. & l. si nunquam. ĩ. de reuo. dona. Aut fuit facta post natiuitatẽ eorum. Primo casu, aut ab utroque fuit expressum seu intellectum, ꝙ donatio fiebat, qa donator liberos non habebat. & tunc liberis acquisitis statim fit totius reuocatio, qa causa deficit uel conditio. & sic non curandum in quẽ sit collata donatio, siue sit libertus, vel filius seu extraneus, & ita potest intelligi. d. l. si unquam. & hæc est ibi vna lect. aut ab vtroq; sensũ fuit de contrario. s. ꝙ etiam si liberos haberet de præsenti, vel in futurũ, donatio firma remaneat. & tunc, quia ista donatio liberis postea susceptis reperitur ex nunc, inofficiosa re, & consilio, dico idẽ in casu isto quod dicam ĩ simi. in alio casu. s. qñ donatio fuit facta post natiuitatem liberorum. Aut ignoratur, vel dubitat quid sensum vel intellectum à prędictis fuerit, pro isto casu puto, quod cã ex parte donatarij sit multum ponderanda. Nam aut illa sic est potens, ꝙ causam liberorum extinguit, aut quasi, sicut est videre, quando quis donat ecclesiæ; & sic deo creatori & saluatori suo, cuius sunt omnia, & pro salute animæ q̃ cunctis liberis est ꝑferenda. vt. s. de sac. san. eccle. l. sancimus. tunc de iuris rigore videt nihil reuocari posse. vt 17. q. 4. c. quicunq;. Sed de æquitate permittitur petitio debiti bonorum subsidij. ut ibi no. glo. & pro hoc facit consilium beati Aug. ibi positum. de quo per gloss. de episc. & cle. l. si quis ad declinandã. potest tamen donatarius ex conscientia dubitans ne totum donauerit, quia liberos nõ habebat, totum restituere, ut ibi fecit beatus Basilius. Aut causa donationis non est potens, ꝙ causam liberorum extinguat uel quasi. & tũc aut donauit alteri filio, aut extraneo liberto, uel non. primo casu tex. est. ĩ. eod. l. si totas. ꝙ usque ad debitum bonorum subsidium. & pondera ꝙ ibi illa reuocatio nõ fit per liberos quasi fuerit inofficiosa. sed fit per patrem. uel à lege propter superuenientem acquisitio-
6 nem liberorũ. † Et si dicas, ꝙ si superuenientia liberorũ hoc operatur, cur tota nõ reuocãt. rñdeo, ꝙ rõ fortè est, qa ibi rigor perfectę donationis repugnat & æqtas gñalis, qa donatarius est donantis filius

ADDITIO.

a † In parte tñ bonorũ facta reuocetur. Adde Bal. in l. si cum vel in vtero. C. de testa. mil. Idem tenuit Richar. de Sali. in præalleg. l. idem Bal. in l. si vnquam per istum alleg. contra quos tenuit Ioan. de Imo. in ca. fi. extra. đ dona. Sed tu dic, vt ibi per istud per And. Barba. latè notatur.

filius qui non sic amare & infestè est tractandus ex quo rigorē iuris habet pro se. Sed æquitas q̃dam spālis, q̃ est in personis nascentiū, postea derogat illi rigori & illi æquitati gn̄ali, in debito bonorū subsiduo, tn̄ pro meliori concordia fratrū inter se habenda, ut ēt inter patrē & filios. Itē, vt filij donatarij ingratitudo euitet̄. & fratres postea nati facilius alimēt̄et̄. Scd̄o casu, qn̄ donauit extraneo; tunc si liberto, casus est s̄m oēs, q̄ ī totū reuocet̄ ēt statim acquisitis liberis in sæpius allegata l. si unq̃. vt sic ei potius patronus donauerit, q̄a liberos nō habuit. & illa est cā, qua cessante cessat donatio. in casu ergo illo inopinato lex prouidet. Si vero prorsus extraneo donauit, tunc fuit opi. quorundam glossatorum & Gui. de Cu. q̄ solum debitum bonorū subsidium reuocet̄. & sibi imputet donator, q̄ cām q̃ mō allegat nō existentium liberorum, non cogitauit, vel cogitatā nō expressit. & spāle fit in liberto, ut totū reuocet̄, vel pp magnū honorē, quē dēt patrono & eius filijs. vel ēt q̄a ex domesticitate & affectione potius personæ, q̃ pp merita prędentia credit̄ ei donasse. q̄ nō sic creditur in extraneo, sed potius pp merita præcedentia, vt l. nec adijciet. ff. pro so. & l. sed & si lege §. consuluit. ff. de pe. hę. Sed glo. nostra, & communiter dicūt doc. idē in extraneo, q̄ in liberto. Nec ego ab hoc recederem in consulendo. & hoc de primo & principali membro, quando donatio
7 fuit facta ante natiuitatem liberorū. † Scd̄o vero casu, quādo fuit facta post natiuitatē eorū: tunc aut donatio fuit collata in vnū ex
a liberis, & tunc ēt si fuit inofficiosa re, & consilio, non reuocatur nisi pro legitima vt j. eo. l. si liqueat. Aut fuit collata in extraneū. & tūc aut filio nihil fuit relictū à testatore, & tunc aut est inofficiosa re & cōsilio, & tunc in totū reuocat̄ ad instar patroni. vt. l. si libertus. in prin. & in fi. de iure patro. aut fuisset inofficiosa re tantum, & tunc reuocatur solum vsq; ad debitū bonorū subsidiū: sicut facit & patronus. vt d. l. si libertus. ver. planè. & j. si q̄d in frau. pat. l. j. & ita dēt intelligi hęc lex, q̃ parificat extraneos & filios vt l. 4. j. eo. aut filio aliq̄d fuit relictū, & tunc insurgit dubiū, an plus auocetur q̃ supplementum, & puto in casibus, in quibus dixi, solum reuocari debitum bonorum subsidium, q̄ in eis solum agatur ad supplementum. facit l. omnimodo. & l. scimus. s̄. titu. j. Sed in casibus, in quibus dixi totum auocari, est magis dubium. & breuitur in casib. in q̄b. dixi in totū auocari propter nouam occasionē liberorum, puto adhuc totū aduocari: quia illa fit ex defectu causæ & statim, non expectata donatoris morte: vt. j. eo. l. si totas. & de reuo. dona. l. si unquam. in casibus vero, in quibus dixi totum auocari rōne inofficiositatis, quæ fuit re & consilio, est mihi dubiū, q̄a vt hic no. in fi. glo. querela debet prius intentari; sed querela ista est inducta ad instar q̄relæ inofficiosi testamēti, vt hic, & j. eo l. fi. & hodie illa cessat & ad supplementum tantum agit̄, vt d. l. omnimodo. cum si. Contrariū puto, q̄a etiam hodie ista querela intentatur. q̄a contra donatariū hæc competit: illa contra hęredem, vt hic nota. & j. eod. l. fi. ergo per eam totū auocetur ut olim, & ita teneo, &
8 hanc distinctionem singulariter not. † Quæro 2. cum glossa. pater donauit dodrantem extraneo, postea filiū instituit in residuo, & cum legatis grauauit. an contra donatarium agat filius querela, & arguit glo. & pro & contra. & finaliter determinat distinguendo. Aut tempore donationis pater habuit animum fraudādi, & tunc fiat reuocatio per hanc querelam. Aut non habuit animum fraudandi, sed est fraus re ipsa, tunc omni remedio est destitutus iure isto. Sed de iure nouissimo subuenitur ei per authē. de immensis do. Sed ille titu. modicū facit, q̄a immensam donationē appellat, quando dodrantem excedit & sic remanet filius in isto casu omni remedio destitutus. Et differt hæc quæstio à casu huius. l. quia in l. ista quasi vniuersas facultates donauit, & sic vltra dodrantē, sed si ita est, q̄d isto secundo casu nullū remedium habeat iure isto, sequebatur absurdum & iniquum. respondit gl. quòd nō mireris, q̄a & hoc euenit, si pater in mare proijceret. sed simile non est bonum, quia tunc res non extant; nec est verisimile iure isto nō esse prouisum. Quapropter Cynus dicit, q̄ querelā istā non haberet, sed quia quadrans, q̄ pater retinuit, est legitima filij, quod pro ære alieno habetur, vt ff. eo. l. Papi. §. quarta. & §. si quis impubes. in fine. & æs alienum ante omnia est soluendū, vt. l. fin. §. licentia. j. de iure deli. adeo q̄ si plus est in ære alieno, q̃ in hæreditate nō tenēt legata, vt. ff. de lega. 2. l. cum patron. ff. de donatio l. si patronus. & ff. de his quæ in fraudē credito. l. primo gradu. & sic totum residuū habebit, nec ad legata tenebitur. hoc idem tenet Bartol. Ego hoc nō bene concipio, ex quo quadrans quem ipse retinuit, totus pro legitima computatur, & sic donata ad discernēdū legitimā in hæreditatē imputātur. vnde de eis quarta videt̄ reuocanda, vel solida vel saltem pro rata, vt infra dicā. Confirmo ratione, nā si animū fraudandi habuisset, totū reuocaret̄. ut ipsi fatentur. ergo & tunc cum fraus est, vnde re ipsa pars debet reuocari, id est vsq; ad legitimā, argumēto eorū, q̃ in p̄cedenti q̄ōne dixi. Et si nulla fraus dicat̄ interuenisse, de residuo debet filius legitimā detrahere, & non totū residuum p̄ legitima habere, vt patet in his in x. quæstione. In p̄dicta tn̄ q̄stione restat q̃ ere, q̄d ī dubio, an habuit animū fraudādi, vel ab initio. & dicūt quidā, q̄d ī casu, in quo in mari residuū p̄ iecisset, vel ēt prodigaliter consumpsisset, quod creditur habuisse animum fraudandi in casu, in quo retinuisset. Sed in testamento legatis, & fideicommissis exinaniuit. Aut hoc fecit incontinēti post donationem, & tūc fraudandi animus præsumitur, non si ex interuallo, arg. eorum quæ no. in alia materia in l. post contra-
9 ctum. ff. de donationi. † Quæro 3. cū glo. quid si pluribus singulares donationes fecit. dicit gl. idē, vt supra. Sed Dy. aliter. Ego utrūque cōiungo sic, aut à principio donationes non tenuerunt, sed morte confirmantur, & tunc de omnibus fiet reuocatio pro rata, sicut de legatis, & fideicommissis, ut j. ad l. falci. l. in donationibus. ff. eo. tit. l. in quantitate. §. sed si legata. & l. Plautius. aut donationes fuerunt validæ à princip. & tūc dixit. Dyn. q̄ reuocatur solum vl-
b tima, quę fuit inofficiosa[b] per l. si libertus. §. finali. ff. de iure patrona. quod fateor, vbi à prin. cum primam donationem fecit, animū filios fraudandi habuit pater, vt vult hæc glo. & est ratio. quia querela respicit tempus ante donationem, ergo cum a princip. habuit animum fraudandi, omnes donationes ad idem tempus debent, reduci, ar. j. de adul. l. si qui. & in Authē. de restit. & ea quæ parit. §. vniuersi quidem. & §. mulier. & in Authenti. vt nulli iudi. §. si quis vero. In dubio aūt, an dicatur a principio habuisse animū fraudandi, videtur dicendum, aut eas fecit eodem tempore, vel quasi, & dicatur habuisse animum fraudādi. Aut diuersis temporibus, & tūc secus, ut d. l. si libertus. §. penulti. & fin. nec obst. l. in omni. §. j. ff. de lega. 3. vbi fraus pręsumitur ex particularibus alienationibus, quan-
c do simul iunctæ absorbent quasi uniuersum[c] quia vbi contra cōsuetudinem patris faciebat filius, & ad profectum sui alienantis, ideo fraus ibi facilius præsumitur. Quæro. 4. cum gloss. quid si pater totum donauit, postea multo plus acquisiuit, & totum filio reliquit. respondeo, quòd querela locum non habet, ut in l. allegata. in glo. & hic in fin. à sensu cōtrario. Non obstat. authen. vnde, & si parens. sup. titu. primo, quia pater ibi postea non quæsiuit, ita quod filiæ legitima remanserat. Quæro. 4. cum glo. quid si residuum, q̄ sibi pater retinuerit, quòd sufficiens erat ad legitimā, casu mate perijt, respondit, & benè, quod querela locum non habet. ar l. sancimus. j. de adminis. tuto. & ff. de mino. l. uerum. §. locupleti. & j. lo-
10 ca. l. in naue Saufeli. & de bon. l. si patronum. §. final. † Quæro. 6. quę actio proponitur ad reuocandum hanc donationem. glo. respondit, quòd quia donatarius habet titulum, & dominium, & necessaria sunt duo iudicia, scilicet primo vt querela ad rumpendum intentetur. secundo vtilis rei uendi. ad restituendum. postea in fi. subiungit. q̄ pōt dici, vt det̄ cōdic. ex lege. & q̄rela, idē sūt q̄a querela inofficiosæ do. nihil aliud ē, q̃ ɔdictio ex lege q̃ p̄ponit̄ ɔ̄ donatariū & ad dādū. vt īsti. de ac. §. sic itaq;. vn̄ dicet filius. dico q̄ pater meus donauit tibi oīa bona, & ɔ̄ officiū pietatis, quare peto, vt des mihi bonorum subsidium, sic non ad speciem agit, sed ad quantitatem bonorum. vt l. non amplius §. fi. de lega. j. Ista opp. procedit in casibus illis, quibus tantum bonorum subsidium reuocat̄. sed vbi totum reuocatur, tunc si propter inofficiositatem donationis, quod quando fit, dixi scilicet in j. q. tunc opi. gl. procedit, vt prius q̄rela agatur, & titulus rescindatur, postea res donatę auocentur. si vero fiat potius reuocatio propter defectum causæ uel cōditionis tacitæ, puta propter superuenientiam liberorum, tunc ipso iure res uendicantur. ut j. eo. l. si totas. & j. de re. dona. l. si nunquam. & possessio condicitur. Quæro. 7. propter id, quod dicit gloss. quòd vtilis rei vendicatio datur, nunquid sit verum, quòd sit vtilis, an directa. Et quidam contra glo. quòd est directa, quia sicut à principio dominium non transfertur sine titu. vt l. nunquā nuda. ff. de acqu. re. do. sic nec potest ex post facto remanere. vt l. Vrannius. ff. de fideiusso. Sed illud verum, quando rescinderetur ex conuentione, nō legis fictione, vel hic non rescinditur titulus. sed eius effectus, vt a-
11 liàs in l. si post acceptum. ff. de rei uendi. † Quæro. 8. an filius hēat, querelam inofficiosæ uenditionis uel locationis, sicut habet in officiosæ donationis. Glo. ista in uer. non autem h. d. q̄ non. pro qua facit. l. nō usque adeo. ff. si q̄s à parēte fuc. ma. j. de p̄di. cu. l. fi. li. 10.
12 licèt aliud sit in patrono. vt. ff. si q̄d ī frau. patro. l. i. §. si quis. † Quæro. 9. quid si pater iurauit n̄ venire ɔ̄ donationē, an filius pr̄is hæres possit reuocare dic, q̄ sic, q̄a esto, q̄ sit hr̄s, n̄ hēt ei obstare vt p̄batur in hac. l. & infra. si quid in frau. patro. l. 1. & 2. infra. de rei uendicatio. l. cum a matre. cum ibi nota. Nec iuramentum patris, etiam habet obstare, q̄a rēdit in alterius nō iurātis dispēdiū. & sic ei nō ē impedimētū. vt ex̄. de pac. c. q̃uis. li. 6. & de iure. c. licèt. e. li. facit

ADDITIONES.

a † Non reuocatur. Tu uide de huius delicti ueritate gl. & docto. in l. si unquam. & signanter Alb. de rosate. j. de reuoc. dona. Bal. in l. si totas. j. e. Bar. in l. Titia. §. imperator. co. 2. uer. quæro. dixi. ff. de leg. 2.

b Reuocatur solum ultima quæ fuit inofficiosa. Tu uide hoc multum notabiliter, per Bar. in l. Titia. §. imperator. & quod ibi posui in apo. ad ipsum in uer. donatio ultima inofficiosa. ff. de leg. 2. nota. collecta in c. ad apostolicæ. post prícip. & ibi etiam dixi in apostil. ad ipsum in uerbo. ultima inofficiosa. extra. de donationib.

c Quando simul iunctæ absorbent quasi uniuersum. Tu uide de hoc Bar. in sæpe al leg. l. Titia. §. imperator. ff. de lega. 2. dixi hic in addit. ad Gui. de Cug. nu. 4. in versicu. uiuo patre ubi examino, an patre uiuo id possit. nota. Bald. in c. i. §. 1. col. 2. in ti. de succe. feu. in usibus feu. per. c. Raynutius. & ibi Barba. post Host. in sua Ioannina, extra de testa. & quid de hærede extraneo nota. Bartolus & Bald. in l. final. §. in computatione. & ibi Paulus de Castro infra de iure deliberandi.

facit j. de nō nu. pe. l. fi. Itē ɔ̄ctus iste fit ɔ̄. l. ergo &c. vt l. nō dubiū §. de legi. Nec incidit ipse in pęnā adiectā in ɔ̄ctu p̄rno: q̄a sicut p̄rincipalis rescindit̄, ita & pœnalis accessoria, vt no. in l. si patronus. §. patronus. ff. si quid in frau. patro. & ita tenet Bart. in l. Titia. §. imperator. de le. 2. Quæro. 10. de eo, quod tetigerunt gl. s̄. in 2. 3. & 4. cōtrario: videlicet, an prius agat̄ hac querela ad supplemētum legitimæ, vel ad debitū bonorum subsidium, q̃ onus legatorū deducat̄. vel econtra prius onus legatorū, & fideicōmissorū deducatur., an de quolibet fiat reuocatio p̄ rata. vt sic videamus practicā huius. l. Et si bn̄ pondero duæ fuerunt opiniones. in gl. vna fuit, quòd hac q̄rela pro debito bonorū subsidio prius ēt hodie agat̄, & q̄d reuocatur, in legitimā imputat̄. & postea si quid deest ad legata p̄ueniatur. Pro ista parte facit l. ista. Itē facit rō, q̄a fraudatores donatarij n̄ debēt esse melioris ɔditionis, q̃ legatarii, cū q̄b. vel respectu quorū nulla fraus dr̄ hic commissa, arg. l. siue hr̄ditaria. ff. de neg. ge. Itē, q̄a filij in hr̄ditate vident̄ inuenire ius reuocādi hāc donationem ī totū, vel in partē, & p̄ ɔn̄s hæc reuocatio prius dēt fieri. Alia fuit opi. q̄ prius omne grauamen legatorū, & fideicommissorū legitimæ adiectū, subducat̄ per. l. qn̄ in priorib. s̄. ti. 1. Et postea, quod deest p̄ querelam à donatario reuocet̄. & ista opi. pōt intelligi dupliciter. vno mō, vt legata oīa euanescāt, vt in hoc exēplo, pr̄, vel mr̄ vltra dodrātē donauit puta. x. vncias, alias duas reliq̄t filio iure īstitutionis, & eas exinaniuit legatis, legata oīa subducuntur. & sic duę vnciæ sibi remanent. pro aliis duab. agit q̄rela ɔ̄ donatarium. & iō si dodrantē tm̄ donasset residuū haberet sine onere legatorū. & ɔtra donatariū ius reuocādi nō haberet, vt s̄. dixi. s̄m Cy. & Bart. in 2. q. Et pro ista parte facit, q̄a illud residuū est legitima sua, quā dēt habere sine onere, vt s̄. ti. 1. l. qn̄ in priorib. Itē, q̄a legitima, vt ęs alienū an̄ legata est soluēda. vt l. fi. §. licentia. j. de iure deli. nec tenēt legata, si plus sit ī ęre alieno, q̃ in hr̄ditate. vt ff. de le. 2. l. cū patronus, & ff. de don. l. si patronus. j. de bonis auth. iudi. pos. l. i. & hanc tenet Gui. de Cu. per rōnes p̄dictas. Itē q̄a ex donatione cōtracta est obligatio inter donātē, & donatarium, & obligationes inter viuos rescindūt legata. vt l. si vniuersæ. j. de leg. Itē q̄a illa pendēt, & contractus iā suā efficaciā hn̄t, ita ut fortiores, ita faciliter, & æquat̄r reuocari non debēat. Alio modo pōt intelligi hæc opi. vt legata euanescant, sed nō solida, & integra. sed p̄ parte, vt ita fiat detractio. pone. n. in casu huius. l. mr̄. x. vncias donauit: filiū postea hr̄dē īstituit. & q̄d remāsit legatis exinaniuit, reperit filius, in hr̄ditate illas duas vncias sic exinanitas, detrahit filius legitimā eius, q̄ in hr̄ditate remansit, q̃ est media vncia secūdū ista t̄pa. Et licèt hic sit legitima eius, q̄d reperit ī hr̄ditate, tn̄ n̄ est ltīma eius, q̄d habiturus fuisset, si donatio facta non fuisset, iō duas vncias, & dimidiā postea reuocat à donatario p̄ hāc q̄relā, vel p̄ ɔd. ex. l. & p̄ hūc modū hēt vtrūque remediū, vt dicit gl. Alia ē tertia, seu quarta opi. q̄ à quolibet. i. tā à legatariis, q̃ à donatario detrahat̄ p̄ rata: q̄a ex quo q̄libet hēt de bonis defuncti, q̄libet debet teneri pro rata. ff. de bo. li. l. libertus sub cōditione. §. libertus. in fi. Sed si bn̄ calculat̄, ista est eadē cū p̄cedēti proximè. vn̄ pro calculo diuide decē vnciarū donatarū q̄libet in 6. & sic existunt. 60. Item diuide illas duas exinanitas legatis in sex. & sic in 12. de istis duodecim detrahet tres p̄ quarta de illis. 60. detrahet p̄ quarta 15. & sic habebit. 18. vncias, q̃ ascendunt ad tres glossas, q̃ sunt quarta de 12. Et istā partē teneo. tā p̄ d. §. libert⁹ q̃ ēt, q̄a donatarii fraudatores nō debēt esse melioris condōnis, q̃ legatarii. ut l. siue hr̄ditaria. cū si. ff. de ne. ge. Nec ob. l. qn̄ in prioribus. l. scimus. s̄. ti. i. q̄a fateor, q̄ legitimā eius, q̄d remāsit in hr̄ditate hēt sine onere. Et sic de duab. vnciis dimidiam. Et si l̄r nō ob. q̄ ltīma est æs alienū. q̄a fateor si ltīma est solū quarta eius, quod remāsit, & hoc respectu legatorum. sed est minor respectu donōnis, in qua fraus interuenit. & ideo de illa reuocat pro rata. Nec ob. l. si vniuersæ. q̄a loq̄t̄ de alio debito, q̃ ex cā donōnis inofficiosæ, q̃ est reuocabilis in totū, vel in parte. & iō ɔ̄ctus iste nō est fortior legato. Et ex his est clarificata ista materia, quæ clarè in scriptis non est tradita, nec plenè examinata. & hæc sufficiant. deo gratias.

LEX II.

1 *Donatio facta à patre filio in potestate non valet. & nu. 3.*
2 *Legitima fratris donationem factam fratri defalcat.*
4 *Pater quando dicatur filio ex causa aduentitia donare.*
5 *Iudicium familiæ erciscundę in quibus, & quando locum habeat, & nu. 6.*

Si pater. Donata inofficiose à patre filio in potestate constituto reuocant̄ fa. her. iudicio, donata vero emācipato reuocantur per querelā istam hoc dicit. Et diuiditur ī tres. quia primo thema, ex quo tacitè insurgit quęstio, Secundo eius solutio in casu, quo filius sit in p̄tāte. Tertio eius sol. in casu, quo filius fuisset emancipatus. secunda: ibi aut is. tertia ibi: aut si ante. vel diuide tantum in duas, quia primo thema, ex quo tacita quęstio, se
1 cundo eius bipartita sol. secunda ibi: aut is. † No. primo, quòd do-
a natio facta a patre filio in potestate constituto non tenet[a] a prin-
b ci. sed confirmatur morte.[b] Secundo not. quod quatenus immoderatè donauit morte non confirmatur quod patet, quia querela
2 locum non habet. † Ex quo no. 3. quod legitima fratris defalcat ipso iure donationem factam alteri fratri in potestate existenti. Et ex hoc sequitur, quod quia communionem habet pro quota legitimæ, q̄d ei cōpetit iudiciū fa. herc. q̄d est notādū: q̄a quota legitimæ nō est quota hæreditatis: & tn̄ iudiciū fal. er. dat̄ p̄ hæreditate diuidenda, vt ff. fam. er. l. 1. sed dic, quod & iste hæres erat patris: et sic principaliter petebat diuisionem hæreditatis, & totius donationis, quæ non tenuit. Sed replicatur, quod morte confirmatur. & habet vim legati, cui respondetur, quod legitimam debet habere sine onere legatorum, & hæc est veritas. Ideo no. quarto, vt in gl. 2. in fi. quod hæres uenit contra factum defuncti, & venit, ut hæres, quia alio modo venire non potest: cum iudicium fa. erc. soli hęredi cō-
c petat. Item no. quod donatio facta emancipato[c] statim uires habet. Item, quod querela ista est inducta ex æq̄tate. ut in fi. huius literæ.
3 † Op. quod donatio facta filio in potestate statim valeat, vt l. Pōpo. Philadelphus ff. fa. er. & de co. bo l. dedit. Sol. ut in glo. quod ibi speciale in dote. Et forte, quia aliis respectibus dominium transit in maritum: vt no. ī l. rebus: infra de iure do. & etiam propter dotis priuilegia, & etiam propter onera matrimonij, quæ aliàs nō possent supportari. Op. ad idem de l 4. j. fa. er. so. ibi speciale in filio milite, vbi res donatæ sunt apertè ad militiam. Nam transeunt tunc in peculium castrense. Opp. 3. infra de bo. quæ lib. l. cum oportet. §. si vero. & l. fi. §. sin autē à patre recusante. Sol. duobus modis. Vno, quòd in illis casibus est speciale. s. quando dat aliquid diurnum p̄ alimentis. Item quando remittit in vsumfructum, quem habebat ex re aduentitia, cuius proprietas erat filij. Alio modo secundum Azo. quod ibi non teneta prin. nisi confirmetur emancipatione, vel patris morte, vt hic. prima vera, q̄a dicit ob diurnitatē tenet̄ p̄stare alimenta filio, secus si fundum donasset ob alimēta, quia tūc nō teneretur, ideo pro futuris alimētis reuocari posset. ita intelligatur opi. Azo. Item vsufructus censetur potius aduentitius, quam profectitius ex causa suæ originis. Item quia renunciatione statim perit, & consolidatur cum proprietate, vnde potius iure consolidationis habet, & causalis efficitur vbi prius formalis erat. Oppo. ad idem, quod hodie valeat indistinctè, vt in auth. vnde & si parens. s̄. ti. j. Sol. pluribus modis, vt in gl. vna, quod illa loquit̄ in filio emancipato, & hæc in se vera sed quia indefinite ibi de filijs loquit̄, iō in quantum de filijs in potestate loquit̄, dixerūt alii, q̄ ibi loquit̄ quādo pater donat ex causa aduētitia: quo casu per Iustinianum est innouatū, vt quæratur filio quò ad proprietatem, quando ab alio donatur, q̃ a patre per ti. j. de bo. mat. & de bo. quæ li. Nunc vero quādo a patre quæretur ī totum, licèt reuocetur, si donatio fuerit inof-
4 ficiosa. & hæc est prima solutio hic posita. † Pro cuius declaratione, restat quærere, quando dicitur pater donare filio ex causa aduētitia. respondeo quando, vt benemerito: & merita præcesserunt, ut dixi in d. auth. vnde si parens, quod uide. secunda sol. quod legitima vnius filij præualet meritis alterius hæc etiā in se vera. Sed q̄a de meritis diuinat, ideo alij dixerunt tertio, vt sequitur in gl. vsque ad fi. videlicet, quòd hic, & ibi non tenuit à princ. sed morte vtrobique confirmata fuit. & si dicas quomodo ibi datur querela, cū ibi detur iudicium. fa. er. responde cum glo. q̄ hic vterque est hæres patris: ibi donatarius patris hæreditatem repudiauit, & hæc ēt in se vera. Sed omnes pro clara veritate debent simul iungi quia aut donauit emancipato, & tenet à prin. sed per querelam reuocatur, vt hic in fi. aut existenti in potestate, & tunc aut ei, vt extraneo quia: vt bene merito, & procedit prima solutio, aut ut filio: & tunc non tenet sed confirmatur morte, ut hic, quod intellige, si ad traditionem processit, vt inf. dicam. Sed quo remedio legitima auocetur. dic iudicio fa. ercis. si vterque est hæres, vt hic: aliàs per que-
5 relam, si donatarius repudiauit, vt in cōtrario. † Oppo 5. quod iudicium fami. ercis. non habeat locum, quando res donatæ non reperiuntur in hæreditate, cum donatio retrotrahat. vt l. donationes. infra de dona. inter vir. & vxor. ergo non veniunt in iudicio famil. erci. vt l. prima. ff. de fami. er. Solu. tribus modis, vt in gloss. & prima, & vltima vera, ideo eas simul iunge, quia, aut quæritur respectu legitimæ, & non confirmatur morte, & per consequens non potest dici retrotrahi, aut respectu residui, & tunc confirmatur morte, sed non trahitur retro quo ad dominium, sed quò ad fructus, sic ratio diuersitatis est, quia retro quo ad dominium trahi non potest, quia extraneum, quod est mirabile, & de iure impossibile, sed in fructibus non sic, quia eorum acquisitio consistit in facto

ADDITIONES.

a Non tenet. Fallit in rege, qui propter eius auctoritatē potest filio in potestate donare, vt per. d. Soc. consi. 68. inc. frustra plenitudini. versi. sed præmissis, circa me in j. parte. char. 115. & in quibus casibus valeat donatio inter patrem, & filium vide. in d. consi. per præfa. soci. e. versi. & Ro. consi. 30. & consi. 483. Et quod fallit in rege adde Bal. in c. j. §. item sacramentum. de pa. iu. fir. item fallit in casu fin. l. cum oportet. §. sin autem. & ibi Bar. de bo. quę li. & p̄ eo quòd dixit. d. Ale. in l. 2. ff. de do. post Bar. & hanc. l. & similes intellige, vt per Bar. in l. fratre a fratre. in vl. co. illius. l. ff. de condi. inde. item de materia huius. l. vide hic per Iacob. de Bel. Item adde, q̄ fallit in donatione facta studiorum causa, vt Bal. & Ang. in l. 1. sol. mat. licèt Imo. contra. item adde, quòd donatio omnium bonorum facta filio naturali tantum tenet. l. omnes debitores. §. Lucius. ff. quæ in fau. cre. & vide Bal. in rub. C. eo. ti. in 2. col.

b Confirmatur morte. Adde præfatum Soc. consi. 91. inc. visa, & diligenter. ver. sed dicet quispiam. cum ver. seq. in 1. parte. char. 152. & consi. 284. inc. præstantissime doc. in prin. in ver. in 2. parte. char. 202.

c Filio emancipato. Adde do. Soc. consi. 189. inc. viso testamento. d. versic. donatio autem inter patrem, & filium. in 2. parte. char. 63.

† Adde eundem Soc. in suo tracta. fallen. reg. 103. fallen. 1. & no. pet. Phili. corp. consi. 238. inc. visa litera. f. vo. 3.

facto potius, q̃ in eorũ pceptione, cũ dñi volũtate. vt l. si seruus. §.
6 locaui. ff. de fur. facit, qđ no. in l. talis scriptura. de leg. † Oppo. 6. ꝙ iudicium fa. herc. locum nõ habeat, cũ solis hæredibus ꝯpetat. l. j. & 2. ff. fam. hercisc. So. vt sequitur in gloss. scilicet, quòd hic ambo erãt hæredes. Ex quo glo. colligit quoddã notabile. s. qđ hæres venit contra factũ defuncti, qđ nõ videt posse: vt ĩ. de libe. cau. l. si ab eo. & ff. de regulis. iuris. l. si hæredem. Sed dicit glo. hic esse speciale forte propter fraudẽ defuncti: ac ẽt qa ĩ defuncto non habet locũ illud, quod defunctus habebat necesse ei relinquere, vt ĩ. si quid in frau. pa. l. j. & 2. & ibi n. vel qa in casu nr̃o ex psona defuncti non descendit obligatio in hæredem ꝯuenictẽ, & ar. ff. đ pca. l. q̃situ. §. fi. vt ĩ. declarabo. Opp. 7. quòd donatio ista nõ cõfirmet morte: sed totũ cõe dicat remanere. vt ĩ. de col. l. si donatione. Sol. vt in gl. videlicet qđ hic simpl'r donauit: ibi vero in vsum suum, vel in peculiũ concessit. vbi vero dubitat, an donauerit, vel in peculiũ cõcesserit, dic, vt ibi dicã. Opp. 8. ab extra. ꝙ nõ confirmet morte. vt ff. de dona. inter vir. & vxo. l. Papi. ad ꝙ accedat, qđ not. Cy. ĩ. de do. ante nu. l. prima. Sol. quod hæc secũdũ illã dẽt itelligi. s. qñ pcessum fuit ad traditionẽ, secus si ad traditionẽ nõ fuisset pcessum, vt in ꝯrijs. Et ẽ rõ: quia primo casu est reperire qđ cõfirmet, scđo nõ, cũ obligatio nata sit inter patrẽ, & filiũ in ptãte in hac donatiõe, vt hic cum si. Opp. 9. ꝙ non tñ legitimã, imo dimidiam auocet. vt l. Titia. §. imperator. ff. đ le. 2. Sol. vt in gl. scilicet, quod ibi intelligit de dimidia legitimæ. & sic illa secũdũ istã. Querit, an hęc quarta itelligat ęre alieno đducto. rñdeo, qđ sic. vt ĩ gl. & Papi. §. si pubes. ff. đ inof. test.

LEX III.

Precibus. Querela inofficiosæ donationis habet locũ ẽt si succedatur donatori ab intestato. hoc dicit. Not. quod statutũ de æquitate extenditur, vbi eadem ratio æquitatis locum habet, gloss. vide per te.

LEX IIII.

1 *Remediorum subsidiariorum alterum potest esse altero magis subsidiarium.*

Si filius. Querela inofficiosæ donationis est subsidiaria, nec competit alieno remedio etiam extraordinario competente ex defuncti persona. h. d. Not. qđ hic querela non cõcurrit cũ restitutione in integrũ, & tñ illud est remedium subsi-
1 diarium. ut l. i. ꝗ causæ. ff. de mi. † Ex quo no. quod vbi duo remedia sunt subsidiaria, potest esse vnum magis subsidiarium altero, & tunc minus subsidiarium excludit magis subsidiarium, ut hic. vel al'r, ꝙ de duobus remedijs subsidiarijs, antiquus seu prius in esse pductũ, vel cõcessum, excludit sequẽs, & posterius. Item no. ꝙ q̃rela inofficiosæ donationis petit parẽtibus, sicut ꝯtab. ꝯpetit liberis.

LEX V.

1 *Donata a patre vni ex liberis immoderate: quando & quo iure reuocẽtur*
2 *Querela donationis inofficiosæ filijs naturalibus non competit.*

Si totas. Primo thematis repetitio. Scđo tacitæ quæstionis solutio. secũda ibi: id quod. casus, immoderatè donatũ uni ex liberis reuocat pter superuenientes liberos vsq; ad đ
1 bitũ bonorũ subsidiũ. h. d. † No. qđ ipso iure reuertit in patrimonium donatoris. & hoc put habet in (litera reuertit) qđ cõiter habẽt liberi. Quæro igitur, an ipso iure, an vero p querelam reuertatur gl. qđ ipso iure. Io. qđ p q̃relã, pria est cõis, tum qa hæc litera loquit cũ patre, tum pter verbũ, reuertat, qđ psens tẽpus not. Nec ob. qđ in prin. dicit vacuas. qa fateor, quod ab initio tenuit, sed pter superuenientiã liberorũ ipso iure rescindit. p hoc facit. l. si unq̃. ĩ. de re. do. arguẽdo de toto ad partẽ, vt l. q̃ de tota. ff. de rei vendi. Tunc q̃ro, an in uita donatoris possit peti. gl. quod sic. Io. ꝙ nõ, & hãc Ioã. dicit verã, qa hæc. l. loquit de legitima, q̃ ante mortẽ non est debita. vt l. j. §. si impuberi. ff. de col. bon. Sed gl. puto verã, qa hic nõ reuocat p filios, sed per patrẽ in sustẽtationẽ liberorũ, q forte aliàs sustẽtari nõ possent. nec filij de psenti illã pcipiũt: sed post mortẽ patris, vt in cõtra. & puto, ꝙ pater eis reseruare tenet, qa eorũ contẽplatione, & fauore lex hoc patri cõcedit. Ideo hæc litera dicit consequat, qđ futurũ ꝯcernit. Itẽ qa hic dr̃ de debito bonorũ subsidio dẽt intelligi q̃tũ de pñti cẽt debitũ bonorum subsidiũ, licèt aliàs in vita patris peti nõ possit. Glo. opponit duobus modis. Sol. vt in ca.
2 & plenius dixi. s. eod. l. j. † Vlterius collige ex litera ibi (legitimo matrimonio) quòd hæc querela non competit filijs naturalibus, sed natis tantum ex legitimo matrimonio. Iuxta quod quæro, quid
a si est naturalis:[a] sed legitimatus? respondeo, aut per matrimonium, & tunc hæc. l. & similes locum habent. ar. infra de nat. li. l. cum qs. & extra qui fi. sint leg. c. tacita. Aut per principis rescriptum, & tũc non hñt locum. ar. huius. l. Item, qa legitimatio ex rescripto nõ piudicat his q b. ius est perfectè quæsitũ. Iõ debent citari. vt ff. de ado. l. nam ita diuus. & de nata. resti. l. fi. Et solũ legitimationem petenti pręiudicat, ut in Auth. q. mo. na. effi. sui. & generaliter. Quęro. 2. qđ si post donationẽ natus est filius legitimus, q decessit nondũ reuocatione facta, an donatio recõualescat? quod vr̃. ar. ff. de iniu. test. l. posthumus præteritus. Bar. dicit, quod si teneamus, quod donatio fiat irrita ipso iure, vt tenẽt istæ gl. siuè in parte, ut hic: siuè in toto: ut in casu. l. si vnq̃. s. de reuo. do. quod postea non reconualescit, qa lege non cauetur. Aliud in vltima voluntate. quæ fauorabilior est, ut d. l. posthumus. Alij distinguunt, aut post mortẽ huius filij pater tanto tempore superuixit, ꝙ reuocare potuit, & non fecit. & tunc creditur mortuus cum priori uoluntate. ideo hæres suus non pote-rit contrauenire alias sic. arg. ĩ. de re do. l. fi. & ff. de proba. l. cum tacitam. Quæro, quid si pater iurauit non venire contra, propter liberos qui nascẽtur? dic, vt dixi supra eo. l. j. & alia vide, quæ ibi scripsi.

ADDITIO.

a Quid si est naturalis. Adde Soc. consi. 226. inc. quæstio præsentis consultationis in prin. cum ver. seq. in 2. parte. char. c. vbi hoc idem disputat, & allegat.

LEX VI.

1 *Agnoscens legatum, an sibi præiudicet in querela donationis inofficiosæ.*

Cum donationibus. Debita portio, item in integ. rest. Itẽ voluntatis defuncti agnitio, hanc querelam excludit. h. d. & sic tria dicta ponit
1 hæc. l. † Quæro, an agnoscendo legatum sibi præiudicet in hac q̃rela. gl. dicit, quod sic. sicut in querela inofficiosi testa. ut supra ti. j. l. parentibus. Sed certè illa. l. nihil facit, quia ibi accepit ex ea voluntate, quam nititur impugnare. vnde quod semel approbauit non potest improbare. hic ex diuersa. Et contra dictam gl. facit supra e. l. i. & l. pater. nisi dicas, quod ibi est hæres ab intesta. sed etiam contra gl. facit hęc litera. in vers. nec tantum dos. ubi colli'r, quod agnitio fideicommissi non excludit querelam, saltem pro supplemento. facit hodie. l. si qñ. §. gnal'r. s. ti. i. hęc ergo de expressa agnitione voluntatis, quę fuit in donãdo loq̃t. Alia, q̃ sunt ĩ gl. sũt clara. Et no gl. quę enumerat casus, qui faciunt cessare hanc q̃relam. verũ tamẽ quod in restitutione in inte. hic dr̃, intellige ex psona patris. vt s. e. l. si filius, non propria: quia tunc cũ non posset ei cõpetere, nisi uel aduersus agnitionem volũtatis, quã fecit: vel aduersus renũciationem querelæ, vel cursus temporis, restitutio tunc induceret querelam, non autem excluderet: cuius contrarium vult lex ista.

LEX VII.

Si mater. Donatio matris inofficiosa reuocatur, quatenus modus exceditur. hoc dicit.

LEX VIII.

1 *Donatio re, & consilio inofficiosa, an in totum sit reuocanda.*

a **Si liqueat.** [a] Donatio fcã vni ex liberis licèt fuerit inofficiosa re, & consilio nõ reuocat, nisi vsq; ad debitum bonorũ subsidium. Et donatio inter vir. & vxo. non valet ipso iure, iõ si rem sibi donatã à uiro donauerit filio emancipato, cõsentiẽte marito reuocat, tanq̃ de bonis viri non vxoris, si reperit inofficiosa. h. d & notabil'r. Not. ꝙ maritus appellatur dñs vxoris
b [b] item ꝙ res donata à uiro eius vxori, nõ exit eius primoniũ. Item ꝙ ille videtur donare, cuius res est qñ consensit: non is qui tñ verbo, donat. Ex quo dicit Bar. qđ si maritus, & vxor in eodẽ instr̃o donãt rẽ viri, qđ vir dr̃ totã rem donare arg. huius. l. & s. si aduer. do.
1 l. 2. in 2. rñso. † Quærit gl. si donatio fuit inofficiosa re, & consilio, an reuocetur in totũ, vel vsq; ad legitimã tñ, & ponit glo. duas opiniones: vna est Io. qđ in totũ, & illa uera, qñ facta est extraneo. Alia Az. & illa vera qñ facta est filio, vt plenius scripsi. sup. eo. ti. l. i. Quęrit glo. an semper requiratur consilium, & euentus. Et dic, ut in ea. Bartol.

ADDITIONES.

a Si liqueat. Vide Bar. de intellectu huius. l. fi. ĩ fi. l. 2. in prin. de do. & circa hoc etiam vide Bal. hic, & Bar. consi. d. p. nupsit. aliàs inc. in Christi no. punctus quæstionis talis est, do. pe. de iure do. in eo. instru. & quid si maritus, & vxor vẽdiderint fundum dotalem, & mulier confitetur se participare precium, de q̃to præsumat vide Bal. in l. matri. in 7. co. de rei ven. Bar. consi. 224. & Bald. in auth. si qua mulier ad vell. & ibi per eundem Sal. qui tenet opi. Bal. etiam si interuenit iuramẽtum de quo vide per Spe. in ti. de Soc. §. ante omnia ver. sed pone Io. de Imo. in c. cum contingat. in 17. co. Gerat. in c. si pater. de pac. in 6. Abb. in consil. 8. 2. li. & 14. co. Pa. de Ca. consi. 219. Fed. consi. 241. vide etiam Lu. Ro. in l. si cum dotem. §. transgrediamur. sol. mat. Adde Bal. in l. 1. in 2. co. de duobus reis.

b † Maritus appellatur dominus vxoris, licet per modum q. incidentis, an maritus teneatur vocare vxorem suam dominam no. Bar. in l. si post. §. hi quoq;. nu. 6. & quod ibi posui in addi. ad ipsum, in ver. vtrum si maritus. ff. de bo. pos. contrata, & domi. Boer. in suo li. consue. ibi ti. de consue. iuris sta. perso. §. 4. in gl. i. & ibi de principali quæsito huius.

LEX IX.

Non conuenit. Lapsus quinquennii, & ingratitudo filii hanc querelam excludit, sicut q̃relam inofficiosi testamenti. hoc dicit No. aliud esse idem cũ alio, inspecto genere, quod est simile in specie, vt in glo.

De inofficiosis dotibus. Tit. XXX.

Continua rubricam ad pręcedentia: quia hęc querela est inducta ad similitudinem querelę inofficiosę donationis, ideo de ea sequitur. Barto.

LEX PRIMA.

1 *Querela dotis inofficiosæ, an habeat hodie locum.*
2 *Filius primi matrimonij quando agat querela dotis inofficiosę.*

CVm omnia. Si mr̃ p donationem in dotem fraudet filios legitima, fit eius reuocatio vsq; ad debitum bonorum subsidium. h. d. No. ex hoc, et titulis pręcedentibus triplicem querelam. Item no. quod propriũ ẽ leges legibus ꝯcordare. Opp. sic, p mortẽ mr̃is dos tota reuertit ad filiũ mr̃is hrđẽ. ĩ. de bo. ma. l. i. ergo frustra intẽtat hãc querelã, nec

hec ẽt põt. ar. s. tit. j. l. si filius. sol. ut in gl. videlicet, ꝙ hic pactũ ĩtercesserat, vt vir totã dotẽ lucret: vñ ratione huius pacti inofficiosi emergit inofficiositas. Sed tũc ꝯ glo. facit, qa tunc dẽt appellari seu nuncupari querela inofficiosi pacti, & nõ inofficiosæ dotis. Sed de
2 fende, ꝙ pactũ reddit dotẽ inofficiosã, vbi nõ erat. † Op. 2. ꝙ hæc q̃rela locũ nõ hẽat hodie, qa filij primi matrimonij, habent aliud remediũ p. l. hac edictali. ĩ. de secun. nu. & p §. optimũ. aliàs incipit quia vero. in Auth. de nup. & sic ista q̃rela dẽt cessare, sicut querela inofficiosi testamenti: ut insti. de inoffi. test. §. tã aũt. Sol. ꝙ quidã dixerunt huius timore hanc querelã esse correctã, & male per l. pcipimus, in fi. ĩ. de app. Alij vt Pla. dixerunt, ꝙ hic loquitur, cum mater dotabat filiã, non cũ seipsã, vt in ꝯrio. Sed isti diuinant. itẽ & non benè dicunt, qa & tunc mater diceretur donare filiæ, quã dotat, vt l. licèt. s. de iur. do. & sic hr̃et q̃rela locũ inofficiosæ dona. & non dotis: qa frater de inofficiosa dote sororis, non põt conqueri f'm Ia. Bu. & Bar. Alij dixerunt, ꝙ hoc remediũ ad aliud locũ habet. qđ secus dicũt esse in alijs q̃relis, & vltra nõ declarat glo. Ideo doc. nituntur declarare, & diuersimodè loquũtur. dicit ergo Iaco. de Ra. ꝙ hoc remediũ pcedit sine scrupulo, qñ non est transitum ad secundum matrimonium, sed tantum ad primum, & mulier fecit pactum cum viro, ꝙ si ipsa prædecederet, maritus lucraret dotẽ, ẽt si ex matrimonio extarent liberi. uñ filius ꝯ patrẽ habet querelã, si aũt mulier ad scđm matrimoniũ cõuolasset & extat filius ex primo, & pactũ fecisset cum scđo viro, adhuc dicit ipse utrũque remediũ cõpetere, quia hæc q̃rela competit pro debito bonorum subsidio. illud remediũ, ut exæquetur scđo viro, q reperitur habere plus eo. Et sic remedia cõpetunt ad diuersa, & se habent, vt excedentia, & excessa. Ideo unum nõ tollit aliud, vt l. ẽt. cum ibi no. s. si tu. vel cura. interue. cum ibi not. Aliter dicit Bar. s. ꝙ ad prorsus diuersa competunt, se tamen non habentia. ut excedentia, & excessa, qa illud, qđ reuocatur per l. hac edictali. non computatur filijs in legitima, quia illud lucratur, tanquam merã pœnam, vt ibi no. in d. §. optime. Sed per hanc q̃relam reuocatur, vt habeat legiti-
3 mam, ergo &c. Et hæc sunt solu. doct. † Sed attendendum. qdam moderniores consulentes in quæstione facti reprobant id, quod dixit Iac. de Ra. dixit enim hanc l. posse intelligi in primo patrimonio tñ. vnde si mulier omnia dedit in dotem. & pacta est, ut ea pdecedente in matrimonio, ẽt si extarent liberi, maritus lucretur do-
a tem, [a] vnde ea præmortua liberi eiusdem matrimonij agent hac querela, quod ipsi negant his rationibus. primo quia omnis ordinata charitas incipit a seipso, vt ĩ. l. serui. l. præses. & ff. de li. agn. l. si quis à liber. §. fi. Et quis magis sibi quam alteri tenetur prouidere, ut ff. si quis omis. cã. l. Iul. Sed mulier ista fortè non poterat uirum condignum absq; tali pacto habere, ergo, &c. Secundo quia si al'r non nupsisset, filij isti nati non fuissent, & sic cõqueri non debent nec possunt. ar. ĩ. de nat. li. l. cũ quis. Tertio, quia primis nuptijs fauẽt iura: sed non secundis, vt ĩ. de iudi. in auth. cui relictum. Quarto, qa non habent liberi de quo conquerantur, cum teneatur pater eis ista lucra post mortem reseruare. vt ĩ Auth. neq; virũ qđ ex. dotis. co. 7. & ĩ. de secũ. nu. auth. uxore. & auth. si tñ. & referũt. Cyn. hic tenuisse in additionibus suis super hac. l. & fuisse originaliter verba Guil. de Bu. Sed possumus dicere Ia. bene dixisse, scđm tempora huius. l. cum hæc. l. indistinctè loquatur. scđm uero iura noua pcedit istorum modernorum opin. quam no. Opp. 3. de l. nulla. ĩ. de iu. do. Sol. ꝙ hic non cõquerunt simpliciter, sed omnia dedit in dotem. Sed quia cum tali pacto de lucrando stetit. Quæro cum gl. quando aget filius. & respon. ꝙ matre mortua, cum antea non debeatur filio legitima, vt ff. de col. bono. l. 1. §. si impuberi. Quæro secundo, quo iure petat. dic per hanc querelam quæ idem, ꝙ condictio. ex lege ista; vt dixi s. tit. primo. l. 1.

ADDITIO.

a † Lucretur dotem. Vide Bar. in l. titia. la. 2. §. Imperator. uer. quæro utrum legi. ff. de leg. 2. & an habeat locum. l. hac edictali. in matre habente filios spurios, qui ei succedere possunt. uide Bart. in l. cum pater. §. mater. ff. de leg. 2. & in l. 1. supra de inoffi. do.

De petitione hæreditatis. Tit. XXXI.

Continua rubricam, ut in gloss.

LEX PRIMA.

1 *Possessor bonæfidei per lit. contest. efficitur malæfidei.*
2 *Statuta in fisco, locum non habent in priuato.*
3 *Possessor bonæfidei, ad usuras pecuniæ in hæreditate repertæ tenetur.*
4 *Possessori non nocet litis contestatio, nec litis motio.*
5 *Possessor hæreditatis, an teneatur ad usuras fructuum, quas percepit.*
6 *Possessor malæfidei, an teneatur de usuris fructuum perceptorum.*

a **SEnatus.** [a] Diuidit in tres partes, qa primo statuta ĩ fisco euincente declarat in priuato locũ hr̃e, scđo declarat ad qd possessor hæreditatis ante litis conte. teneat. secunda ibi, vsuras. tertia ibi, post litis. Casus Senatusconsulto facto super hæreditatẽ restituenda fisco illam euincenti, locum habet ẽt in priuato, & bonæfidei possessor tenetur solũ quatenus est locupletior. malæfidei vero, post litis. contestatis. tenetur ad fructus perceptos, & percipiendos. & ad vsuras pecuniæ ex hæreditate redactæ. h. d. Not. primo. qđ statuta in fisco, vt ius cõ-
1 mune obtinent & in priuato. † Scđo. qđ bonæfidei possessor efficitur malæfidei per lit. cõt. imo per litis motionem scđm gl. Quarto ex proximis duo not. quod ante litis contesta. possessores non sunt pares, qa distinguit bonæfidei a malæfidei, sed post lit. cõtest. omnes sunt pares. Op. ꝙ litera ista nos dimittat in incerto contra. §. quibus. s. de no. co. comp. nã discurrendo totũ hunc tit. non habemus hoc senatuscõsultũ. Sol. vt in prima glo. Opp. ꝙ hæreditas nõ possit euinci. vt ĩ. e. l. hæreditatis. Sol. qđ illud à possidente cum
2 tit. hic a possidẽte sine ti. vt in g. l. 2. † Op. statuta in fisco nõ habeãt locum in priuato. vt l. 1. & 3. ĩ. de cõpen. & ĩ. de priui. fisci per totũ. Gl. nõ soluit. dic, ꝙ statuta in fisco. vt ius commune locum habẽt in priuato, vt hic, nõ statuta, vt ius singulare in priuilegiũ, ut ĩ contrarijs secundum Iacob. Bu. Et dicit Cyn. quòd statuta in fisco intelliguntur in dubio statuta, vt ius commune, nisi spãliter caueatur, ꝙ illud sit statutum in eius priuilegium. & hoc pp hanc l. quod est notandum. Et intelligo semper, quando in priuato aliter reperitur, quam in fisco, & idem si statuta in fisco videãtur retinere iuris excessum. & qđ fiscus rogatur de iure cõi facit. ĩ. đ se. l. manifeste, & hæc est necessaria. vt ĩ. x. col. de alie. feu. ca. j. cui fiscus æquiparatur. ut l. fi. s. de sacrosan. eccle. Op. 3. ꝙ illud senatusconsultum in fisco sit hodie correctum per. l. vnicam. ĩ. de cadu. tol. §. 2. & §. ĩ nouissimo. & per consequens debet esse sublatum in priuato. arg. l. in testamento. la. j. ff. de condi. & de. Sol. quod modus ille succedendi ex causa caduci bene est correctus. Sed non modus agendi, postquam fiscus successerit, qui alijs pluribus, & varijs causis succe-
3 dere põt. Op. 4. ꝙ iste possessor bonæfidei teneatur etiam ad usuras pecuniæ inuentæ in hæreditate. vt ff. eod. l. si possessor. facit. l. si nauis. ff. de rei uen. Solu. quidam confitendo contrarium. Ideo sub-
b ueniunt hic implicatiuam etiam, [b] & sic non dixit. hic de usuris precij, &c. vt in alijs vsuris uellet notare contrarium. hæc solu. non placet gloss. quia ad usuras talis pecuniæ nemo tenetur, nisi illam attingat, vt ea. l. si possessor. Ideo Accu. Ioan. Azo. & Hugo. dicebant hic nihil subaudiendum esse. sed de eis miror, quia & prædicti idem volunt. Nam sicut ad vsuras redactas ex precio percepto tenetur ille, volunt illi, quod teneatur ad usuras perceptas ex pecunia inuenta in hr̃ditate quam fœnori dedit, & uerũ dñt: quia eã tũc attingit. & cõsumpsit licèt tantundẽ redditũ fuerit. ubi aũt nõ fœnerasset, nec al'r attigisset: isti dicunt verũ. qualiter aũt dicat attingere, dic, vt in gl. Opp. 5. ꝙ vsuræ pecuniæ huius pcij debeant ẽt lite. nõ cõte. qa à tpe motæ cõtrouersię: sic cũ ex tũc efficiantur malæfidei, ut l. itẽ veniũt. §. petitã. & l. sed & si lege. §. si añ. ff. e. Sol. vt sequit ĩ ea. gl. q̃ ꝯfitetur ꝯrium, cũ hæc duo pro eodẽ ponãtur ĩ
4 vniuersali iudicio. Iõ. gl. hic subaudit, maximè. † Op. 6. ꝙ ne dũ cõtrouersiæ motio, imo nec litis conte. noceat possessori, cũ ius suũ non debeat indiscussum dimittere. vt ff. eo. l. illud. Sol. illud quantum ad periculum facultatis, hic quantum ad fructus, & ad accessiones, vt sequitur. in glos. Op. 7. ut post litis conte. non teneatur ad vsuras rerum venditarũ, vt ff. e. l. hæres furiosi. § fi. Sol. ut sequit in glo. quia hic loquit de vsuris precij rerũ hæreditatiũ in hæreditate inuentarũ. Ibi de vsuris fructuũ postea perceptorũ, quo casu distingue bonæfidei possessorem a prin. ab eo, qui sp fuit malæfidei. ut ĩ
5 gl. & latius dicam. in j. q. † Opp. 8. dixi, quòd à tempore motæ controuersiæ efficitur malæfidei. contra, quia litis conte. requiritur. l. certum. ĩ. de rei ven. Sol. ut in gl. fin. scilicet, quòd hic in uniuersali. iudicio, in quo sufficit controuersiæ motio. vt ff. eo. l. item veniũt §. petitam. & l. sed si lege. §. si ante. ibi in singulari iudicio. Sic. & alia in vniuersali iudicio sunt specialia, quia à tempore motæ controuersiæ alienationes voluntariæ sunt prohibitæ. ut ff. eo. l. diuus. ff. fami. ercisc un. l. alienationes. cum ibi nota. quod secus est in particularibus iudicijs: vt infra communi diui. l. j. in fi. & ĩ. de liti. l. 2. fa-
6 cit. l. si post acceptã. cum ibi nota. ff. de rei vendicatione. † Quæro primo pp id, quod dixi. in 7. op. An possessor hæreditatis teneatur ad vsuras fructuũ perceptorũ. Rñdẽt. Io. Azo. & Accur. aut fuit bonæfidei ab initio, aut malęfidei. si bonæfidei, tunc post litẽ, uel controuersiam motam tenetur ad vsuras fructuum perceptorum ante lit. contesta. ad vsuras vero fructuum perceptorum post litis cõtesta. non tenetur, vt ff. eod. l. hæres furiosi. §. fin. Et est ratio diuersitatis, quia ante litem percepit ex voluntate, cùm de percipiendis non teneatur propter bonam fidem, sed post litem motã percepit ex necessitate. quia incipit de percipiendis teneri propter malam fidem superuenientem à lege præsumptam. ut ff. eo. l. sed & si. §.
de

ADDITIONES.

a Senatus. Adde Bar. in l. exemplo. de proba. qui per hanc. l. dicit, quòd fiscus cõtra non subditos habetur loco priuati.

b † Implicatiuam, etiam. Adde Bar. in l. 1. C. etiam per procura. causam in integ. resti. Bar. in l. bonorum. nu. 5. & ibi dixi. in apo. ad ipsum. in uersi. dictio etiam. qui admi. ad bono. pos. Bal. in l. si ex fal. nu. 10. ubi etiam dixi in apo. ad ipsum. in ver. dictio etiam includit. supra. de transact. & post Ge. in c. cum de beneficio. nu. 7. de præben. li. 6. & post Panor. in c. de gratia. nu. 3. ibi etiam dixi. in uer. implicat. extra, de commoda.

de eo,dicit tñ gl.ꝙ Mar.aliter dixit.nec aliter declarat hic. nec in d.l hæres furiosi,nec.doc.aliter declarãt.Sed, vt põt colligi ex dictis ꝑ Azo.in sũma huius ti.Mar.dixit bonęfidei possessorẽ nõ teneri in plus post litẽ motã q̃ añ,asserẽs,ꝙ ꝑ lit.cõt.nõ efficiť malæfidei,nisi superueniat sciẽtia rei alienæ. Et ꝑ hoc inducebat.l. illud. ff. de rei uẽ.& ẽt qa post.li.conte.facit fructus suos.vt ff. de usur.l. q sicit § bonæfidei.& ẽt vsucapio ꝑ litis cõte.nõ interpellať.ut ff. đ rei ven.l.si post acceptã.iõ.d.l.hæres furiosi.in 2. rñs. ipse intelligebat in eo q fuit malæfidei ab initio.Et primũ rñsũ in eo, q fuit bonæfidei.vt ibi no.Et malè,qa in eodẽ casu loquiť.in 2.rñ. quo loqtur in primo,vt serie continuationis apparet,iõ teneo gl. & hoc ꝑ illũ text.nec ob.d.l.illud,qa quò ad fatalitatẽ loquitur,vt dixi. in 6. op.Nec ẽt obstat.§.bonæfidei.quia in singulari iudicio loqtur. & no.ibi.Et eodẽ mõ rñ.ad l.si post acceptã.& qđ in uniuersali iudicio possessor bonæfidei per li.conte.efficiatur malæfidei iuris ꝑsũptione,ꝓbatur hic in d.l.sed si lege.§.de eo.& l. sed si qd possessor.§.sicut.ff.eo.ti.facit.l.nemo.in fi.ff.đ acq.pos.teneo igitur glo.in bonæfidei possessore,licet de eius rõne posset dubitari,ut patet ex sequentibus.In malæfidei vero refert gl ꝙ Pla.Bul.& Ir. dixerunt idẽ,ꝙ s̃.dictũ est per gl.in bonæfidei possessore.& hoc per d. l. hæres furiosi.§.fi.qui ẽ intellexerũt totũ in malæfidei ab initio. & confirmabat Ir.tali rõne,qa fructus quasi ꝑcepti petuntur,iure actionis,& in actione intentata ueniunt, qa hr̃ditatẽ augẽt. ut ĩ l. seq. Sed ꝑcepti postea ueniunt officio mercenario.ut ff.de ædil.edi.l.ędiles.§.itẽ sciendũ.& in illo officio petũtur,vt accessiones,& usura siľr venit ex officio,quia actio est bonæfid. sed officiũ non deseruit officio,nec accessio debeť accessioni.vt l.fi.ĩ.đ usuris, ergo &c. Et hãc rõnẽ dñt probari.in d.l hæres.§.fi.q ui no.in 2. rñ. dixit fructus antea ꝑcepti augent hr̃ditatẽ,quasi dicat, qđ illa rõ augmenti est illa,quæ ibi fecit eum teneri de usuris perceptorum ante , & ꝑ illũ tex.limitabant oẽs alios.Sed gl.ibi istorũ opi. reprobant. nã cum loquitur de mala fide ab initio. & sic de eo qui à principio tenetur de vsuris perceptorum fructuũ,sicut aliarũ rerum.& nunc per litis contest.desinet in postea perceptis ad vsuras teneri , sequitur quòd litis conte.oberit litem contestanti contra.l. non solum. ff.de reg.iur.Confirmat gl.quia hoc est iudicium uniuersale. & iõ fructus sicut ante,ita postea percepti augent hæreditatem,ut ff.eo. l.item ueniunt.§.fructus.& l.sed & si.§.fi.& l.seq.ff.de uer.sign.l.pecuniæ verbum.§.j.& ĩ.l.ꝓxi.vbi est casus. & ibi declarabo. in prin. & pro hoc ẽt facit , qa facultas dirigendi actionẽ in aduersarium superueniens litis conte.sufficit, vt super actione proposita feratur condemtoria in re superueniente, vt l.si quo tpe.& in l.item uidendum.§.j.ff.eo.Ex his vr̃ opi.illorum non fore bonam.Si quis tamẽ eos defendere vellet istis rõnibus rñdere posset,circa,ꝙ nõ insisto, quia eorũ opi.cõiter nõ teneť.Restat uidere ad d.§.fi. in fi. & dic , quod totus loquitur ĩ bonæfidei à principio.& ad illa uerba q percepti &c.subaudi maximè,vel ĩplicatiuã ẽt,vel illa uerba, non dixit,vt demonstrẽt,ꝙ postea ꝑcepti nõ augẽt hr̃ditatẽ. & sic ab eis non dẽt sumi rõ decidẽdi;aliàs litis contesta.noceret contestanti.

6 Sic igitur opi.istorũ non est bona.† Quid ergo tenere debemus in isto possessore malæfid.cũ nec hic,nec ibi Accu.đclaret.Rñ.ꝙ malæfid.possessor ab initio tenetur de usuris fructuũ ꝑceptorũ.tã post lit.cont.sicut ante,ne lit.cont.noceat ꝯtestanti.cũ de ꝑceptorũ antea non est dubiũ,qđ tenebatur.vt de re hæreditaria ad eũ ꝑuenta, & vendita,uel ꝯsumpta.vt hic.In tex.Itẽ,qa illos sic ꝑcepit ex necessitate,sic & eos quos percepit post litem , quæ rõ cessat in eo q est bonæfidei.Et hæc de ista quæstione sufficiant.Vnum tamẽ nõ omitto,ꝙ qñ dicimus,ꝙ tenetur de usuris perceptorum,debemus intelligere uenditorum,uel consumptorum,ut hic no.glo. in alijs rebus hæreditarijs,Quæro.2.ꝙ tempus inspiciatur, ut locupletior dicatur,respon.rei iudica.ut in gl.pe.

LEX II.

1 *Fructus post lit,contest.percepti quo iure uenire dicantur.*
2 *Emens hæreditatem post litem motam scienter malæfidei dicitur.*
3 *Malafides autoris quando noceat successori.*
4 *Fructus hæreditatem augentes qui sint,& nu.10.*
5 *Petitio hæreditatis quibus,& contra quos detur.*
6 *Possessor malæfidei,an teneatur de fructibus , & an etiam bonæfidei possessor. & n.7.*
8 *Titulus quando petitionem hæreditatis cessare faciat.& nu.9.*
11 *Petitio hereditatis,& rei uendicatio,an possint simul intentari.*

Si post motam. Hæc lex ſm ĩtellectũ Bul.q tertium casum applicat primo,& quartũ secundo,vt no.ĩ gl.j.uer.itã no.Diuidiť ĩ quatuor.qa primo ĩ emente scienter post controuersiã motã.Scđo ĩ emente bonafide ante controuersiã motã.Tertio ponit rationem primi dicti.s. quare ad fructus teneatur.uel tollit rõnẽ dubitandi circa primum dictum , seu obiectum tollit,qa non uidebať de fructibus teneri,cũ nõ fuisset ĩ hr̃ditate defuncti.Quarto circa ſm dictum remouet unũ du-
1 bium,scđa ibi,si uero.tertia ibi,fructibus.quarta ibi emptor.† Quare aũt Bul.istã transpositionem fecit non declarat glo.nec doc sed rõ fuit ꝑꝑ opi,suã q̃ scripsi.s̃.l.j.ĩ q.1.Tenebat.n. qđ fructus post lit. cõt.percepti non venirent iure actionis, sed tm̃ officio iudicis , ut qlibet accessio.& ideo ad proximum ver.referre non uolebat, qa tũc hæc.l.faceret ꝯ.eũ.Sed gl.fuit ĩ opi. ꝙ ꝑcepti postea ita augeãt hr̃ditatẽ,sicut ꝑcepti añ.qa hr̃ditas ẽ qđ vniuersale , & iõ hr̃ditatẽ ipsã auxerit,& ĩ actione proposita veniũt,vt hic est tex. relatus ad ambos casus ꝑcedẽtes,ut facit gl. ꝓ qua qa relatio potiùs ad ꝓxima q̃ ad remota est fienda.l.si idẽ cũ eodẽ.in fi.ff.de iuris.om.iu.& ad oĩa ꝑcedentia,ex quo põt.vt ff.de leg.j.l.talis scriptura.ĩ fi.Itẽ ꝑ gl.facit ĩ fin.qa si dñs,vel pr̃ ꝯueniť de peculio , & pẽdẽte iudicio peculiũ locupletius efficiatur,ꝑ illo,quo factũ est locupletius, iudicium intentatum diciť.vt ff.de pecu.l.peculium.§. si ære alieno. 2.rñ.l.q̃situm.ĩ prin. Et hoc qa peculiũ est qđ vniuersale, sicut hæræditas,ergo idẽ ĩ hr̃ditate.ut hic,& ita tenuit Accur.Ioã. Azo. & ita sequor.Reprobata igiť opi.Bul.uenio ad lec.gl.& Azo. Et ſm illã diuido ẽt l.ĩ quatuor ꝑtes.qa primo ĩ emente scienter post controuersiã motã:Scđo ĩ bonæfidei emẽte añ ꝯtrouersiã motã. Tertio.circa utrũque dictũ rõnẽ remotiuã obiecti annectit.Quarto nonũ dubiũ remouet.seu nouũ q̃sitũ decidit. partes non uariantur a prima diuisione.iõ eas assigna.ut s̃.Casus.emptor hr̃ditatis malæfidei,& eius hæredes ti.non obstante tenentur de fructibus perceptis,& percipiendis vtili petitio.hære.bonæfid.uero teneť tm̃ de ꝑceptis ante ꝯtrouersiã motã.Emptor uero singularis tenetur solũ rei uend.licèt uniuersitatis emptor etiam ea conueniri possit.h. d. Pone casum ĩ terminis,ut ĩ glo.& postea lege literã, & supple. ibi fructus restituere,subaudi ꝑceptos,& ꝑcipiẽdos , & hoc ꝑꝑ malã eius fidẽ.Ibi lite s.mota ꝯ hæredẽ scriptũ.ibi quo lis ĩ iudiciũ. subaudi,vel ꝯtrouersia mota ꝯ possr̃ siorẽ eũdẽque emptorem. Et ex nunc tenetur ad oẽs.j.ꝑceptos,& ꝑcipiẽdos.ff.e.l.itẽ ueniunt.§. petitũ.& l.sed & si.§.si ante,de antea vero ꝑceptis tenetur solũ, quatenus ẽ locupletior.vt s̃.l.ꝓxima,ibi fructibus subaudi ꝑceptis antea uel post litẽ motã.& sic referẽ ad oĩa ꝑcedẽtia qcqđ Bul.dixerit.vt s̃.dixi.ibi emptor,aut.s.singulariũ rerũ, vel ẽt uniuersaliũ , ut hic ĩ gl.licèt prima.gl.ĩ positione casus ĩtellexerit ĩ emptore singulariũ rerũ uñ.ibi munitus est.& sic titulus est efficax,& ualidus , & non hr̃ ꝓ non ti.& qđ seqtur iure ꝯuenitur,subaudi rei ven.nõ pe-
2 titio.hær.qa illa non datur ꝯ tit.possidentẽ.† No.ex prin.ꝙ emens hæreditatẽ post ꝯtrouersiã motã,sciens hr̃ ꝓ malæfidei possessore.Ex quo seqtur aliud,ꝙ malafides a princip.facit possessorẽ teneri de fructibus non obstante ti.Item not.ex litera non ignorãs.qđ
3 per contrarium sensum aliud videtur, si fuisset ignarus. † Ex quo tunc sequitur,quòd scientia,& malafides autoris non nocet successori in vniuersali iudicio.contra quod uidetur,quod no.gl. in l. eum qui.§.in hac.ff.de pub.& infra.de vsuca. pro hærede. l. secunda.vbi dicitur,quòd malafides autoris nocet vniuersali successori. quare,vel dic subaudiri maxime.vel dic,quòd ibi quantum ad vsucap.hic quo ad fructus restituendos,uel maximè percipiendos. Item ibi successore uniuersali.ti.pro hærede seu hæreditario , qui nec vsucapionem potest incipere a se.hic in emptore, qui a se poterat incipere.Nota.ex uer.si uero.ꝙ malafides superueniens autori
a non nocet suo primo successori.[a] Sed propria malafides inducenda per litis motionem contra eum factam sic. Ex quo collige , ꝙ licèt is qui prius emit , & recipit , sciuerit postea quæstionem de hæreditate moueri auctori suo , talis scientia non propterea in rebus per eum possessis reddit eum malæfidei possessorem, quod
4 est not.† Nota.ex versi.fructibus,quod fructus à lite,uel post litem percepti , augent hæreditatem. ex quo collige quod fructus ve-
b niunt [b] in peti. hære. uniuersaliter proposita, sicut & cæteræ res hæreditariæ.& sic non ueniunt iudicis officio,licèt aliud sit in sin-
5 gulari iudicio.ut dicam super glo.† Nota ex uersi. emptor. quod quando titulus munit emptorem , non potest ipse conueniri pe. hæred.Ex quo collige,quod petitio hæreditatis non datur contra titu. possidentem. licèt titulus post mortem defuncti superueniat & ex hoc multæ fraudes committuntur , quia possessores fingunt amicos sibi vendere,vel donare,& sic parant sibi titulum,ne fraus & simulatio possit probari. & difficile est probare dominium.Sed attende,contra istam fraudem tu habes vnum singulare remediũ scilicet,ut sufficiat probare,quod ante titulum acquisitum ille possedit , cum peti.hære.conueniri potuit.hoc probatur in l. si rem & precium.in princip.ff.eod.cum ibi not.in gloss. prima. & quod scri.secundum Odof. infra de rei uendi.l.quoties. in x. oppo. Aliud etiam habes remedium, ꝙ hæres intentet publicianam quod facere potest absque.eo ꝙ illius rei habuit possessionẽ, ut not. in l. sunt & aliæ & in l.q̃cunque.in princip.ff.de pup.& præfertur in illa posses-

ADDITIONES.

a † Suo primo successori.Ego puto hoc dictum debere intelligi in singulari successore in fructibus quærendis,ita per Bal.in l.uitia,de acq.pos.Barto.in l. j. de rei uend.idem,& Ale.in l.sequitur.§.fructus.de vsuc.& melius.in l.ex diuer. sol.ad fi.ff.de rei uen.bene enim noceret successori uniuersali , ut non præscriberet.ita per Bar.in l.Neratius.ff.de peti.hæred.Pau.de Ca.consi.48. & consi.228. Bar.in l.fi.infra cõ.de usuca.Alex.consi.89.uo.2.& consi.80.uol.4.& plenius.in l.Pomponius.§.1.de acq.pos. ubi hoc dictum restringit,ut procedat in mala fide uera,non præsumpta ab errore iuris causata per gl.no.in l.nunquam.ff.de usu.

b Fructus ueniunt,sed,an quando res petitur rei uen. iura interueniant, fructus si petãtur.Adde.Bar.hic,& in l.4.§.hoc autem iudicium.ff.de dam.infe. & Bal. in l.1.in ult.col.de fru.& li.expen.& Cy.in l.non est infra fa.erc.

sessori.vt plenè declaraui.ĩ.de edi.diui. Adri. tol.l.fina.§. sancimus.ver.iuxta hoc.& vide ẽt quod ibi dixi.ĩ §.nullis angustijs. Itẽ collige,ꝙ emptor hr̃ditatis,vel alicuius rei singularis potest rei vẽ. conueniri.vt hic coniuncta glo. Venio ad apparatum.& gl.j.supponit casum vsque ad ver.item not.Bul.ibi posuit lectu.Bul.vsque ad ver.Item not.quidam,& ibi incip.op.Oppo.igitur sic.iste tex.videtur innuere,quòd possessor hæreditatis malæfidei. vt in princi. vel bonæfidei.vt in 2.rñ.teneatur de fructibus, sed hoc est falsum; qa possessor bonæfidei,nõ teneť,nisi quatenus est locupletior. ut s̃.l.proxi.ergo &c.Sol.ꝙ vterque tenetur,ut hic,sed non vniformi-
7 ter,vt in contrario.†Oppo.2. ꝙ possessor bonæfidei teneatur,etiã si non sit locupletior,quia de perceptis.& percipiendis tenetur,vt sup.l.prox.in fin.& ff.eo.l.item veniunt.§.petitam,& hic in uers. si vero.Sol.ꝙ prædicta habent locum, vt possessor bonæfidei teneatur,quatenus est locupletior,quãdiu bonafides durat non postea, vt in contrario.Et dicitur non durare,si lis sit ei mota,ut hic.ĩ ver. si vero,& sup.l.i.in fi.Opp.tunc.3 ergo titulus quem possessor iste, habet,non excusat à percipiendis,quod uidetur contra. l. si fundum.ĩ.titu.j.Sol,quòd titulus habetur pro non titulo.hic in primo respon.ideo non excusat.quia mala fides saltem præsumpta sup-
8 uenerit.†Oppo.4.quia secundum hoc titulus non facit cessare peti.hr̃.sed hoc est falsum,vt in hac.l.in fin.& ff.eo.l.sed & si.§.item si rem.& ĩ.in qui.cau.ces.lon.temp.prescri.l.hæreditatem.Solu.distinguendo,vt in gloss secundum Azon. & eodem modo distinguit.ff.eo.l.nec vllam.§.si qui sciens.Nam aut titulus de se ẽ inualidus,& sic habetur pro non ti.& indistinctè, siue uniuersitas,siue res singularis sit vẽdita,petitio hęre.locum habet.vt ff.e.l.si nec vllam.§.primo,aut titulus est de se validus. & tunc aut emit vniuersitatem,id est hæreditatem in totum, uel in partem , aut rem aliquam singularem.Primo casu,aut malafide, & vtili pet hæred. tenetur.vt hic.in prin.& d.§.si quis sciẽs.& dicitur mala fide emere si alienam,& non uenditoris sciuit.uel etiam si controuersiã motam sciebat.vt ibi,& hic.& vtili,& non directa tenetur propter ꝑcium numeratum. ut ibi dicit litera. Aut emit bona fide, vt fuit hic,in 2 respon.& tunc,aut modico precio,& idem.vt ff.eodem.l. nec vllam.§.si quis.aliàs est.l. etiam §. si quis.& potuit esse rõ: qa fingitur non bonafides propter modicitatem precij,vel quia fingitur possidere ti. quasi lucratiuo, qui secundum aliquos non excludit peti.hære.vt d.l.nec vllam.§.primo.2.respon.quod non placet, quia ibi in donatione est,quæ non ualet, quia inter uirum,& uxorem,uel quia præsumitur fraus,& simulatio.ar.inf.manda.l.per diuersas.& l fi.Aut emit iusto precio. & tunc aut à fisco. & idem ut ea.l.nec vllam.§.item si quis à fisco.potuit esse rõ,quia fisci potentia,& difficultas eum conueniendi faciũt de eo iudicari, quod de absente uenditore statim dicam.hodie tamen uidetur,ꝙ talis emptor non possit conueniri,sed tantum fiscus vsque ad quadriẽniũ. vt ĩ.de quadrien.præscrip.l.2.Aut emit à priuato,& tunc aut absẽte,& non apparente,& adhuc idem.ut d.§.quod si qs.ver. sed fingit.Et potuit esse ratio. quia titulus habetur suspectus. Aut à pręsente,& comparente.& tunc uariæ fuerunt opin.gl.Nam quidam dixerunt.Aut emptor est habiturus regressum de euictione cõtra venditorem,& tunc emptor non teneatur.ut ff.eo.l.sed & si lege. §.itẽ si distracta.aliàs teneatur. Alij dixerunt,quod indistinctè tenetur,siue habeat regressum,siue non. & d.§. intelligunt in re singulari distracta.Has duas opi.recitat glo.in d.§.si quis sciens,&nullam firmat.hic uero uidetur tenere illam, ut teneatur quando nõ est habiturus regressum.Sed in d.§.quod si quis. versi.vel finge.approbat illam.quòd indistinctè teneatur.& ita dimisit Cy.Sed speculatius attende,quia istæ opi.non fuerunt in isto casu,sed fuerũt, in illis casibus specialibus,& super eis sunt positę,& illam teneo , ꝙ in casibus illis indistinctè tenetur.In casu vero nostro quando à præsente,& comparente bo.fi.emit,& iusto precio,dico eũ non teneri peti.hæred.ut inf.eodem l.hæredi.& infra.in qui.cau.ces.lõ. temp.prescrip.l.hæreditatem.& ff.eodem l.regulariter.Nõ ob.iste tex.quia debet intelligi in aliquo de casibus prædictis. vel secũdũ Pe.debet intelligi in conuento rei ven. quod non est de mente literæ,quæ ad primum casum aduersatur, & etiam ꝑpter subiectã materiam.vt l.si vir.ff.loca.Secundo casu principali, quãdo emit rem singularem.di.gloss.quod siue bona fi.siue mala non tenetur peti.hæredita.nisi quando titulus esset inualidus, quod est notandum in eo quod dicit de malafide.& idem not.in d.§.item si quis sciens.Sed contra hoc facit,quia si totã, vel partẽ hr̃ditatis emit mala fide,tenetur petitione hr̃ditatis,vt.s̃.in glo. & casus est hic,ĩ princip.ergo,& si rẽ singularẽ mala fide emit,teneri dẽt.cũ ẽt pro rẽ singulari deť petitio hr̃ditatis.l.licet minimã.ff.e.qua đ re forte in hac parte gloss.non bene dixit.Vel dic,ꝙ inter hos casus est diuersa ratio,quia emptor vniuersitatis est emptor iuris,& sic uidetur succedere in ius,& locum venditoris, & per consequens in iudicio vniuersali subeundo,sed rei singularis emptor non est successor iuris huiusmodi,vt ff.ad trebel.l.j.§.si heres.& ff.de eden.l.quędam.§.is autem.Item quia in habentibus symbolum facilior est transitus,vt ff.de pac.l.vnus.§.pactus.ver.quod etiam in specie.sed emptor vniuersitatis se quodamodo gerit pro hærede,qđ non facit emptor rei singularis.ergo, &c.Oppo. 5.ver.tunc ab extra , ꝙ
a in emptore singularis [a] rei debeat distingui, aut habet actionẽ de euictione contra uenditorem,vel non.ut ff. eodem l.sed, & si.§.item:& si rem.Sol.primo:quòd ibi agebatur rei vendi.& non peti.hære.secundum quosdam.Secundo quia ibi loquitur, quãdo venditor est absens, & non apparens, uel modico res fuit empta, & sic in aliquo casu supradictorum,vel tertio ibi ad alium effectũ dicit.s.opponendo exceptionem præiudicialem, de qua ibi dicit.
9 † Oppo.6.ꝙ titulus verus non excludat petitionem hęre.ut l. nec vllam.§.Neratius.& §. hæredem.ff.eodem. Solu.vt in se. gloss.s.ꝙ ibi in vero hærede possessoris.Nos de alio titu.quam hæreditario, loquimur. & est ratio, quia eadem, persona censetur cum defuncto,vt in Auth.de iureiu.à mo.præsti.in prin.Opp.7.ad uer.si vero, ꝙ reus non debeat probare istam proprietatem ,sed actor qui nititur ex tempore,ut l.actor.infra.de proba.& l.de ætate. supra. de in integ.resti.Et quia non præsumitur lis mota,nec scientia: ut inf.de prescri.lon.temp.l.super long.& ff.de proba.l.Neratius.Solu.ut gl.
10 quia probatur eo ipso,ꝙ contrarium non probatur.† Oppo.contra uersi.fructibus.s.ꝙ fructus non auxerint hereditatem,quando percipiuntur post litis contest. Nam si tunc augerentur,in actione ꝓposita uenirent,sed hoc est falsum , quia iudicis officio mercenario tunc ueniunt,ut l.ędiles.§.item sciendum. ff.de ędil. edic.Et ꝓ hoc,ut ante litem motam augeant hæreditatem,& non percepti post litis contesta.bene facit tex.ff.eodem l.hæres furiosi. § fi. Sol. ꝙ huius timore Bul.transponebat istum tex. & ponebat uer. fructibus.cum princi.& non cum uersi.si uero,ut hic in prima gloss. nota. & sic fatebatur contra.ut in d.§.fina.plenius no.per eum.Sđ hanc transpositionem reprobaui,supra,in princip.Ideo ad contraria respon.& primo,ad l.ædiles. quod ibi in iudicio singulari, hic in uniuersali.diuersitatis est ratio,quia actio singularis non est apta comprehendere ultra id,quod primitus in eius propositione, est deductum,secundum Ioan.Ideo in libello res singulariter ẽ designanda,non in uniuersali,qa sui natura uniuersa comprehendit seu apta nata est comprehendere,ut nota.per gloss.& doct.in l.prĩma.in princip.ff. de eden. Ad l. hæres furiosi.respondeo, ut scripsi in prima.q.supra.eodem.l.prima.Transeo ad uersicu.& opp.si emptor posses.titu.est munitus.sequitur, ꝙ peti. hære.conueniri non potest.l.regulariter.ff.eodem,& ĩ.in qui.cau.ces.lon.temp.præscri. l.hæreditatem.huius timore glo. legit duobus modis. vno. ut loquatur in emptore rei singularis,& tunc dic, ꝙ conueniri potest, rei uend.ut hic,non peti.hære.ut in contrario.Et tunc quid implicet dictio,etiam,dic,ut in gloss.Alio modo legitur,ut loquatur in emptore hæreditatis , & tali qui possit conueniri peti.hęre.ut in aliquo de casibus suprascriptis,ut sit sensus,ꝙ non tantum pro rebus hæreditarijs peti.hære. sed etiam singulariter pro singulis rebus conueniri potest rei uendi.& sic no.ꝙ petitio hr̃ditatis nõ ex-
1 cludit rei uen.† Quero tunc cum gl.an peti.hære.&rei uen.possint
b simul intentari.[b] & arguit gl.ꝙ nõ per l.electio.§.fina.ff.de noxa. Contrarium tenet Ia.Butri.& cõiter doct.qa actiones istę ueniũt ex diuersis causis,& sic cessant regulæ ĩpediẽtes cumulationẽ,ut scripsi.in l.edita.s̃.de eden.&no.Dyn.in c.nullus pluribus.de reg. iur.li.6.Sed Pe.dixit,ꝙ si ambæ,intẽtaẽ pro eadem,re:tunc ñ possit,sed eligere teneatur,vt ff.de tute.l.qđ in hæredem.§.eligere. & ff.de reg.iur.l.nemo.§.quoties.Aut pro diuersis,qa peti.hære. ꝓ ipsa hæreditate,& rei ven.pro aliqua re singulari,& tunc potest. sed vide quæ dixi in d.l.edita.Bartol.

ADDITIONES.

a In emptore rei singularis.Ego inuenio,ꝙ Bart.in l.quæro.inf.de vsucap.tenet indistin.ꝙ mala fides autoris non nocet emptori præscribenti rem particularẽ, emptori uero uniuersorum bene.ita no.in l.2.§.eius bona.& ibi Bar.ĩ.de usucap.pro emptore.

b Possint simul intentari.Pau.de Ca.consi.mihi.6.mouet, & uentilat hoc dubiũ , & decidit cum Bald.hic,ꝙ sic,licèt de illo non meminerit.& ibi ponit qualiter cognoscatur,ꝙ simul utraque intentatur,et alia multa singularia, & notatu digna ad hanc materiam.

LEX III.

1 *Res iudicata non nocet,si res,persona,uel causa,mutetur.*
2 *Contrarius sibi ipsi in diuersis iudicijs quis esse potest.*

Hæreditas. Duos casus ponit,quia,primo,quando egit petitio.hæredita.nulla proposita q̃rela. Secũdo,quando querela proposita,secunda ibi,sed si quæstio.Casus Siuè actum sit petitio.hæredita.siuè querela,absolutoria lata non
1 nocet agenti ex alia persona,uel causa.hoc dicit.† Nota,ꝙ mutata persona,re,uel causa,non obst.res iudicata.concor.l.cum quæritur,& l.cum de hoc.ff.de exceptione rei iudicatæ.† Item nota , quod in diuersis iudicijs quis potest esse sibi contrarius. concor. l.Papinia.§ sed nec impuberis. ff. de inofficio.testamen. Circa primam partem quęro,quid si reus non fuit tantum absolutus , sed etiam fuit pronunciatum hæreditatem ad eum pertinere. Nunquid actor tunc audietur ex alterius persona hæreditatem petens, dicit Guil.de cug. quod sic , quia agit tanquam alia persona , quàm primo egerit , quia actor repræsentat personam eius , cuius se hæredem dicit. & sic res iudicata , tam quam persona sit mutata non habet ei præiudicare. ut infra,quibus res iu.non noc. & res inter alios acta. per totum , quod not.Circa secun-

secundam partem,vide quod scripsi in l.eum qui & l.ꝯ maiores, §.de inof.test.Bar.

LEX IIII.

1 *Impensę deducuntur,cum hæreditas restituitur.*

In restituenda. In restõne hr̄ditatis habetur rõ impẽsarum factarũ tã in infirmitate, quã i
1 sepultura defuncti h.d.†No.ꝙ impensæ infirmitatis, & sepulturæ hic æquiparantur.Item res defuncti pro huiusmodi impensis possunt retineri.Item quod impensa facta debet probari,quod intelli
a ge per sacramentum,[a] vbi expensa sit verisimilis arbitrio bo.viri, ut alias videtur.ī.de do.l.si quis pro redemptione captiuorum.& ī.de iure deli.l.fin.§.in computatione.& quod de propria pecunia expenderit,præsumitur à lege.vt ff. de priui.cre. l. si ventri.§. fina. quod nota.

ADDITIO.

a Per sacramentum.Tu uide de huius dicti ueritate Bal.in l.non ignoras.inf.de fru, & li.expen.& ibi Bar.& in l.cum seruus.ff.de uer.ob.aliquid per Bal.in l.fi.§.in computatione.inf de iure deli.per Spe.in ti.de test.6.uer. qualiter.& plenè per Fed.de Senis.consi.114 inc.nulli dubiũ &c.& dixi in trac.clausularum in clau, contract.uer.permittens se stare simplici uerbo &c.

LEX V.

1 *Solutum creditori quando possit repeti.*
2 *Soluere suo vel hereditatis nomine,quando quis dicatur.*

De hæreditate. Solutum creditoribus hæreditariis, deducitur in restitutione hæreditatis.h.d.†No.ꝙ soluens à creditore non repetit,concor.ff. de cond. inde.l.repetitio.Contra,ꝙ opp.gl.de l.si à patre.ī.de condictio.inde.& l.si pœna.§.i ff.eodem ti.So.quod in illis suo nomine,ut debitor ex cã hæreditaris soluit,ideo condictionem indebiti hẽt,hic vero nomine hæreditatis,& sic non plus suo quàm alieno q hæres esset,iõ ab illo,q vere est hæres,recepisse dr̄,iõ ab eo non repetit,ut hic,sed solutum,ab hæreditate dicitur,ut hic.Sed tunc opp. quod utroque casu deducere possit.Nam sic de suo deducit,ut l.si qd poss.ff.co.sicut qñ noĩe hæreditatis soluit,ut hic.So.ꝙ ueritas ẽ,ꝙ vtroq; casu deducere põt,sed nõ vniformiter.Nã vno casu deducit simpliciter,& absolutè,ut ĩ casu huius.l.ĩ fi.Alio casu ꝯditionaliter,si cõdõnem indebiti q̃ hẽt cedat, ut d.l.si quid posses-
2 sor.†Nũc q̃rendũ est,q̃d in dubio,an p̄sumptio sit,qđ suo,vel hr̄ditatis noĩe soluerit.Et dicũt aliq̃,qđ p̄sumptio est,qđ noĩe hr̄ditatis soluerit cũ,& ab eo,vt ab hærede susceperit,& ab eo vt ab hr̄de sit solutũ,& sic hr̄ditario noĩe,ar.ff.de insti.l. fin.& ff.de admi.tu,l,cũ post.§.i.& ff.de acq.hære.& l.ꝑ hærede.§.j.Et ideo cõdõne indebiti non repetet.Sed à vero hęrede ꝑ actio. neg.ge.cõsequitur. vt l.q̃ vtiliter.ff.de neg.gest.vel ꝑ viã retentionis,& deductionis, ut hic. & ita tenet Bar.in d.l.si pæna.§.i.Aliq̃ dicũt totum oppositum, vt suo nomine intelligaẽ soluisse per.l.filiusf.cõstituit.ff.de in rẽ.verso.& l.Papi.ff.mãdati.& ꝑ l.magis.ī.de sol.sed gl.in d.l.si qd possessor.aliter distinguit.s.aut soluit ante motã cõtrouersiã,aut post primo casu p̄sumiẽ suo nomine soluisse,scđo hæreditatis noĩe,& istã gl.puto veriorẽ.verũtamẽ puto oẽs posse reduci ad unã cõsonantiã,& cõcordiã.& hoc ꝑ verba,huius gl.q̃ ꝑspectiue inspecta vnã subtilẽ facit differẽtiam.Iõ attẽdẽdum,ꝙ ista verba,aut soluit nomine suo,aut hr̄ditario,duplicem possunt habere sensum.possunt n.intelligi noĩe ꝓprio ita,ꝙ nõ hr̄ditario, nec ex cã hæreditatis, vt q̃a ab eo,vt actio.ꝓprio facto,& noĩe debitũ petebaẽ. & ita soluit.& tũc qõ nr̄a locum non hẽt.Alio modo, quod ab eo vt aliàs ab hærede defuncti petebatur,& ipse soluit suo nomine.i.vt verus hæres,& ꝑ cõsequẽs,vt verus debitor factus ꝑ aditionem hæreditatis.& ita talis simpliciter soluẽs,non dr̄ soluere tanq̃ hr̄s,& hereditario nomine,sed suo,ita quod nõ alieno. & ita ꝓcedit opi.Bart. & ll.ꝑ eũ allegatę hoc ꝓbant.Alio modo intelliguntur retẽto eodẽ themate,ꝙ ab eo,vt ab hærede petebatur. Sed ipse forte dubitans non suo nomine,sed hæreditatis soluit.vt dicit hęc glo.& tũc condi.inde.non habet.Sed contra verum hæredem agit, ut dixi. In dubio igitur,ubi alterum de his non constat,dic, ꝙ si nondum erat mota quæstio hæreditatis, creditur suo hæreditario noĩe soluisse. Sed vbi quæstio erat mota,creditur inspecta cã hæreditatis, soluisse,& sic non tantum suo,nec plus suo q̃ cuiuscunque apparentis verum hęredem esse,vt in hac no.gl.& de alijs latius vide, vt no.in d.l.si quis possessor.

LEX VI.

1 *Tutor ei qui sui iuris est datur.*
2 *Decretum iudicis,quando nullum dicatur.*
3 *Iudicium cum tutore non legitimo quando ualeat.*
4 *Aditio hæreditatis ab eo qui est in potestate,an ualeat.*

Si putas. Rõne incertitudinis seu dubitationis tenet iudiciũ iter auum,& nepotes in eius potestate constitutos,seu eorum tutorem minus legitimè constitutum. hoc dicit Et diuiditur in duas, quia primo consuluit in petione hæreditatis.Secundo in remotione tutoris. Secunda ibi , iudice. Pro euidentia premitte,ꝙ hæc lex hẽt duas lect.vna qđ agiẽ ꝯ tutores tenẽtes hr̄ditatẽ vt ꝑdones.& agiẽ auus noĩe nepotũ. & hæc poniẽ ĩ medio gl.ĩ ver.dices ergo,& hæc plenior q̃ alia,sed literæ,ñ applaudet.Alia est,vt agaẽ ꝯ tutores noĩe pupillorũ tenẽtes. Et hæc magis ꝯuenit literæ,s̄m cã sic pone casũ,qđ p̄r emãcipauerat filium nepotibus ĩ ptãte retẽtis,postea decessit filius emãcipatus,sup̄stitibus huiusmodi nepotibus, & auo. Et eius hæreditas fuit istis liberis defuncti delata,& videns mater forte,vel aliq̃s ex propinquis, petit à iudice,vt tutores daret eis,quorũ auto.adiret,& q̃ administrationẽ cæterorũ susciperẽt,& ĩterrogati ꝑ iudicẽ si erãt in ptãte aui.R̄ñ.qđ nõ,vnde iudex seu p̄ses tutores dedit,q̃ nomine pupillorũ adita ꝑ pupillos hæreditate,apprehenderent possessionem bonorũ tutoris nomine.Auus conqueritur,qđ sunt in eius potestate,& ꝙ tutores dari nõ potuerunt,& bona dẽnt ad eum spectare, rõne potestatis,quam habet in nepotes. vt l.placet. ff.de acq. hær. vnde principi conqueritur.& de remedio consuluit.vnde imperator rñ.quod ag.pe.hære,ꝯ eos, & doceat nepotes in sua potestate esse,quia obtinebit,& declarabitur p̄sidem nõ potuisse tutores istis dare.cũ sint in potestate aui.h.d. Notabilia sunt colligẽda plura, & q̃a hæc lex multa singularia habet,ideo separatim notabilia colligã.& uno collecto ei opponã. No.igiẽ primo,qđ cã põt initium, sumere in p̄sona tutoris tã libelli porrecti q̃ citationis.cõcor ff.de admi.tu.l.j.§.sufficit,& s̄.de ꝑcu.l.cũ q. Et q̃d de alijs personis la-
1 tius ibi scripsi.†Scđo no.qđ tutor datur ei, qui est sui iuris.ut ff. de tu.l.j.& inst.eo.in prin. Et dicit hic glo.j. qđ decretum est ipso iure
a nullũ,qñ daẽ existẽti in ptãte, vt hic fuit.sic,& qñ daẽ adulto, ut pupillo.vt l.scire.ff.de tu.& cur.dat.ab his.& idẽ hẽs,si deẽ alicui vt tutorem nõ habenti, qui verè habet.vt eodem.ti.l.tutor si petitus. Sed contra primum op.ut existenti in potestate detur tutor,ut l.si. ī.de sen.pas.in ver.quibus.Solu.quod dari non potest, ut hic , sed legitimè datus existenti sui iuris,an desinat, si in patriam potestatem pupillus reuertatur,dicendum est, ꝙ sic in casu illo,in quo ẽ sp̃ãle ꝑꝑ malos p̄ris mores,qui dissipator ẽ bonorũ.vt ibi latius scri-
2 psi. † Cõtra vtrũque dictũ op.ꝙ decretũ iudicis tũc sit nullum,qñ error iuris ẽ exp̄ssus ĩ sñia,& ñ aliàs vt ī.qñ ꝓuo.ñ ẽ necess.l.2.& ff q̃ sen.si ap re.l.j.§.j.huius timore gl.fuit confessata ꝯtrũ.in d.l.scire. & sic itellexit illã.l.& ꝑ ꝯñs illa gl.vr̄ ꝯdicere huic gl.q̃ simpliciter tenet qđ sit ipso iure nullũ,& cũ illa cõcordat alia.l d.l 2.& cũ illa cõcordat gl.ff.de vsu.l.si ab ea & ĩsti.q.nõ ẽ permissa.testa.§ itẽ ꝓdigus illas tenuit Dy.ꝑꝑ auth.rei iud.arg.ff.de reb.eorum l.si pecuniã.§.item q̃ri põt.Sed istã cũ si. tenuit Pe. Ia.de Cre.& cõiter, doc.ꝑ istum tex.& per.l.tutor si petitus. ff.de cu.da.ab his.ĩtẽ ꝓbaẽ rõne,q̃a hęc sñia cõtinet id,qđ ẽ impossibile de iure.Et impossibilitas iuris æquiparaẽ impossibilitati facti. ff. de condi.insti.l.filius. Sed constat qñ ꝓnũciaẽ aliquid,ꝙ est impossibile de facto sententia ẽ nulla.vt ff.q̃ sen.sine app.re.l.si ergo &c.Ista rõ ñ vrget, quia sñia lata sup ĩpossibilitate facti sp hẽt euidẽtẽ impossibilitaẽẽ facti & expressam,quod nõ est in impossibilitate iuris.Ad leges ꝑ alias, glo.allegatas rñdẽt ipsi,qđ q̃dam est sñia,quæ semel vera sp,& incommutabiliter est uera,& tunc habet locum distictio exp̄ssi erroris,vel nõ,& de tali loq̃tur.§.itẽ quæri põt. allegatus per Dyn.sed q̃dã ẽ sñia,q̃ nõ sp durat vera,sed finem accepit ex mutatione ætatis,vel superuenientis potestatis,ut sententia super tutela lata. & tũc sñia ẽ nulla,etiam si error nõ sit expressus in ea,vt hic.& d.l.tutor si petitus.Bart. vero dixit,ꝙ distinctio erroris habet locum in sñia.sed in decreto,de quo loq̃ẽ hęc gl.cessat illa distinctio,quia decretũ interpositũ ex falsa cã,licèt non expressa,est ipso iure nullũ. vt ff.ne vis fi.ei.l.j.§.hæc verba.& ff.de fi.li.l.cum uero.§.subuentũ. & d.l.tutor si petitus,& d.l.scire.In hoc tñ decreto dicit ipse põderandã esse cãm.ꝑꝑ q̃ interponiẽ.Nã q̃ñq; rõne ætatis,sicut cũ daẽ
b tutor alicui,vt pupillo,qui verè est adultus.[b] Et tunc,quia verus tutor esse,statim desineret,tale decretũ esset ipso iure nullum, vt d.l. scire.& in hac glo.cum si.Q̃ñque interponiẽ sup eo, ꝙ cursu tp̄is, non mutaẽ.vt est videre in ꝓdigalitate,q̃ potius,vt certa vitia augmentari p̄sumiẽ.Tunc si curator est datus alicui,vt ꝓdigo,qui verè nõ est,decretum tenet ipso iure.ut in gl.in l. si ab eo.ff. de usuc. & inst.q.non est ꝑmissa.test.§.item prodigus.Et rõ est,quia sicut administratio p̄ambula ad decretũ ei nõ interdiciẽ,nisi ꝑ iudicem,ut no.gl.in l.is cui.ff.de uer.ob.& ita est veritas. ut ibi per Bart.& plene scripsi.inf de cura.furio.l.j.Ita interdictio ipsa non tollitur, nisi per iudicem.ar.l.prout quisque.ff.de so.& l.nihil tã naturale.de re. iur.Et ideo stante illa interdictione. & sententia declaratoria prodigalitatis, durat decretum curatoris,quantumcunque non sit ꝓdigus.& hoc operatur autoritas rei iudicatæ, super prodigalitate. sed dices tu,prædictis repugnat text.in l.prima. ff. de curat. furio. qui

ADDITIONES.

a † Quando datur existenti in potestate,Fallit quod hic dicitur in filiof.habituro litem cum patre de suo statu,Ita nota Bar,in l.si impuberi.circa medium versi, ex quo.ff.de tuto.& cura.da.ab his.aliàs non, no.Alex,in l.bonorum , & ibi gl, qui admitti.& in l,2.§,finautem char,2,inf.de bo.li,

b † Qui uere est adultus,Et hoc casu non ualet tutoris datio,no.Barto,in l. Seiæ.in prin.& ibi no,in apostil.ff,de tut,& cura,da,ab his,Secus uero in curatore prodigi,qui tamen prodigus non est, ut ibi uer. quandoque datur curator, & hoc subdit per istum eo,nu.de quo Bar,Raph,Ale,& alios doc,in l.is cui bonis, de uer.ob,vbi dicũt,ꝙ ualet datio cũ causæ cognitione, & cessante obreptione alterius,no,Bal,in l.i.ff.de cura,furio,& in l,2,quando prouo, non est necesse, & Panor,in c,i,in fi,extra,de re iudi,

qui in prodigo dicit, qđ desinit esse ipso iure in ptãte curatoris si bonos mores recepit.Ex quo sequiẽ,ꝙ si à pricipio bonos mores hẽt,decretũ curæ dẽt esse ipso iure nullũ,sicut in tutore.& ego respon.ꝙ text.ille dẽt intelligi, vt desinat esse ipso iure declaratoria cũ sup bonis moribus fiẽda à iudice sicut dr̄ in tutore suspecto , cui lex intercidit administrationem ipso iure,sed opus est ꝙ ẽt iudex declarat,vt insti.de suspe.tu.§.an aũt.& ī.de suspe.tu.l.cũ quẽ. & hoc teneo. Stat ergo conclusio vera in casu nr̄æ. l. ꝙ si tutores sunt dati nepotibus,tanquã in potestate aui non extantibus,quod datio non teneat.vt in gloss.prima.diciẽ , quod intellige verum nisi antea super potestate fuisset disputatum,& pronunciatum, vt dicam in secunda.q.Contra hoc oppo.ea.gloss.quia ex hoc reperirẽtur decepti contrahentes.qui iudicis,decreto crediderunt quod fieri non debet.vt supra de his qui ve.æta.impe.l.prima.Sol. vt gloss. quòd ibi decretum tendit ad permittendum alienationes,& obligationes,hic ad prohibendum,& conseruandum.vnde non decipiuntur contrahentes,si iura sua nepotibus istis conseruantur.uel dic secundum Iacob.Bu.quòd ibi in decreto legitimè a principe
3 interposito;hic in minus legitimo à iudice interposito.† Not. tertio.ex prædictis,quòd hic valet iudicium cum tutore minus legitimo.contra quod facit,quia cum minus legitima persona iudiciũ non consistit.supra.qui legi.perso.per totum,& de procu.l.licet. & infra.qui.pe.tut.l.vniuersalis.Solu.vt in gloss.seq.in princip.scilicet quod illæ ll loquuntur in casu certi,nos in casu dubij. Ideo ratione incertitudinis tenet Iudicium,vt aliàs in l.si quis ex aliena.ff. de iud.Et supplendo dic,ꝙ incertitudo ideo hoc operatur,quia consecutiue cum tutore disputatur,an sit legitimè tutor,vel non,ideo non mirũ,si non tenet iudiciũ.Op.ad idem istitutores repræsentãt nepotes istos,quos defendũt,vt hic,& l.eum qui.s̄. de ꝑcu. sed cũ istis nepotibus existentibus in potestate non potest esse iudicium,[a]
a vt l.lis nulla.ff.iu.Solu.vt in gl.ꝙ hic fallit rõne incertitudinis , vel dic,ꝙ ibi qñ de alio q̃ de potestate ipsa agitaretur iudicium, hic.n. an sint in potestate,vel non q̃ritur , cũ auus in libello hẽat necesse hoc dicere,cũ nepotibus primo deferaẽ successio. Op. successiue cum gl.ꝙ isti tutores non possint ꝯueniri,q̃a peti.hære. non daẽ cõtra eũ,q̃ alieno noĩe possidet,vt ff.e.l.ẽt aliàs.l.nullã.l.si quis absentis glo.hic non soluit.Sed dic ꝙ non datur,vt proprio nomine conueniatur,vt ibi,sed alieno sic,quia eius cuius nomine possidet sic, vt hic.Item ibi in simplici procuratore,hic in administratore legi-
4 timo.† Nota quarto,ꝙ aditio hæreditatis facta ab eo,qui est in potestate,valet.licèt iussus non præcesserat.contra quod op.de l.si q̃s mihi bona.§.iussum.ff.de acqui.hære.vbi non valet , & si sit auus , non potest esse hæres.cum prima causa successionis sit liberorũ , vt insti.de hære.ab intesta.§.primo Solu.vt in glo.s. ꝙ illud procedat,quando liberi sunt in potestate morientium.hanc reprobat gl. quia etiam eis primo defertur,& si non fuerint in eorum potestate,vt ff.de inoff.testam.l.filio §.primo.ff.de contratab. l. recentis. vnde gloss.huius contrarij timore,& forte præcedentis,quod dimisit insolutum,mutat casum,& dicit.dic quod auus hic agit nomine nepotum,quia patris sunt hæreredes,& contra tutores, ut prædones,& proprio nomine possidentes.Et ad contra.de l.si quis mihi bona.Respon.quòd hic nepotes erant ætatis infantilis , unde iussus non fuit necessarius. Sed potuit auus eorum nomine adire hæreditatem,vt l.si infanti.in principio.infra de iure delib. Aliàs si non infantilis ætatis essent,tunc iussus fuisset necessarius,vt ibi. qđ tamen fallit in casu,scilicet quando tractatur de hæreditate aui adeunda,à qua filius est exhæredatus,extraneus vero institutus, ut l.qui in aliena.§.interdum.ff.de acqui.hære. & ita dicit gloss. hæc lect.est in se vera,sed non bene.conuenit literæ , vt præcedens. Itẽ secundum tempora huius l.per eum, qui est in potestate , totum quæritur ei in cuius est potestate.l.placet.ff.de acqu.hær.licèt hodie sit immutatũ in aduentitijs,non in profectitijs,vt l.cũ oportet. in principio.infra.de bon.quæ lib.& per contrasequens,nec in casu nostro cum hæreditas ista sit profectitia , uel si aduentitia respectu aui debet iudicari,vt econtra sentit glo.in d. §.interdum. tamen illud,procederet secundum ius nouum.non secundum tempus huius.l. ideo ab hac lect.recedo.& prosequendo primam. respon.ad contrarium,dico,quod fateor ꝙ si hæreditas ad istos liberos fuit deuoluta,si erant infantes,Isti tutores eorũ nomine potuerunt adire,& si erant maiores potuerunt eis adeuntibus autorari.vt l.potuit.infra de iu.deliberandi. Et si dicas ibi in uero tutore,hic in eo qui tutor uere non est .Responde,ꝙ iste qui uerè tu-
b tor non est,pro tutore tñ hr̄ ꝑꝑ iudicis decretũ,[b] & põt hæreditatẽ adire ꝓ pupillo infante,vel autorizari,& alia vtilia pupillo facere.casus est hic,qđ est notandũ.Et istud est s̄m notabile colligendũ ex l.ista.& si replicando dicas,si nepotes sunt hæredes,ergo auo non competit suo proprio nomine peti.hære.cum hæres non sit,nec etiam detur contra verum hæredem , sed ipsi uero hęredi. l.j.ff.eod.Sol.ꝙ solo nomine remanent hæredes. Auus re & effectu,vl d l.placet.& de le.j.l.cum filio.& ideo eo competit peti. hære.ut est tex.eo.l.3.Op.ab cõ.ꝙ licèt auus reportet pro se sñiam: tñ ex ea non possit petere executionẽ.q̃a per sñiam illã declaranẽ nepotes non potuisse habere tutores.& per ꝯñs processum factũ inualidũ esse,tanq̃ cum minus legitima p̄sona,vt s̄.q le. ꝑ l. 1. ff. de iu.l.non idcirco.§.fi.So.quod hic declaratio non retrotrahitur,q̃a iudicium non fuit super prorsus extrinseco.sed etiam de ipsa persona tutoris,an fuerit tutor.vt s̄.dixi.Opp.ab extra.si auus egit cõtra tutores,ergo in libello confitetur eos tutores,& per ꝯñs nepotes esse sui iuris.ergo debet succumbere,quia ꝯfessioni factæ in libello est standum.vt l.cum preciũ.ī.de lib.cã.So.ꝙ forte in libello aliqua verba adiecit,q̃ apparet eum non fateri , puta si dixit assertos,vel prætensos tutores.vel in aliqua parte libelli dixit,ꝙ dari ñ potuerunt,uel intellexit de facto non de iure.qđ declaratur ex eo quod dixit,nepotes fore in sua potestate.Quæro.j.an scđm iura noua,s̄m quæ in aduentitijs quæritur vsufructus dũtaxat auo.vt l cũ non solum in prin.ī.de bo.quæ li.lex ista locum habeat.gl. añ pe. dicit,quod si quis vellet agere,vt hæres,non posset. sed si vt legitimus administrator nepotum,& illorum noĩe possit.vt hic.in 2.l e. Ex ista gl.collige multũ notabiliter,ꝙ hæreditas ista censeẽ aduẽtitia,& non profectitia.cum in profectibus non videaẽ innouatũ . vt l.cum oportet.in princ.& ibi no.ī.de bo.quæ li.Nam licèt à p̄re sit profecta,tñ p̄r non habebat eum in potestate,sed auus. oportet ergo,ꝙ sit profecta ab eo,qui contendit sibi totum quæri.ut l. cũ non solum.in prin.eod.tit.Idem habes notare in hæreditate delata ab auo nepoti ex filio superuenienti,vt dicatur aduentitia.& solum vsusfructus quæratur per nepotem patri suo.ita no.in l.qui aliena.§.interdum ff.de acq.here.Quæro.2.quid si anteq̃ isti tutores darẽt per auum,fuit contradictum,asserendo eos in sua potestate,& super hoc disputatum,& pronunciatum eos non esse in eius potestate,& tutores dari , Respond.vt in gl. ꝙ auus haberet necesse acqescere sñiæ.vt l.fin.ī.de patr. pot. Quæro.3.dixi , ꝙ in adeundo hæreditatem requiritur iussus,quid in legato,dic,ꝙ non requiritur,quia legata statim acquiruntur,vt l. q̃ legata. ff. de reg. iur.Et hoc est, quod dixit gl.magna in fi.

ADDITIONES.

a Iudicium.Adde quæ in simili.no.in l.ex quacunque.ff.si quis in ius uoc.non ie.& ibi etiam do.Alex.qui alle.hanc gl.in 5.colla.

b Propter iudicis decretum.Tu uide Bart.in l.2.§.idem Pomponius.& ibi doc.ff. quod fa.tuto.auth.& in l.legitimos.in fi.princip.ff.de leg.tuto.

LEX VII.

1 *Petitio hæreditatis contra quem datur,& cuius sit naturæ.& nu.7.*
2 *Dominium utile per præscri.& decretum per usucap.quæritur.*
3 *Petitio hæreditatis,an tollatur longo tempore contra non titulo possidentem.*
4 *Actiones quæ titulo,& tempore tollantur.& nu.5.& 6.*

Hæreditatis. Primo dictum,in quo vnum supponit , & principale quesitum decidit.Secundo eius rõ.Tertio noui dubii remotio.Quarto illius limitatio.Secunda ibi,cum mixtæ.Tertia ibi,à cęteris.Quarta ibi , si non agentis . Casus.Petitio hęreditatis non datur contra ti.possidentem. Et iõ non excluditur pręscr.lon.temp.sed speciales actiones in rem dantur contra ti.possidentem.ideo spacio longi temporis tolluntẽ.h.d. supple.tex.ibi pro possessore.exponendo,vt no.ī.eo.l.cogi.Ibi a cęteris.s.ti.possidentib.& sic non pro hęrede, nec pro possessore.Ibi
1 vendicari rei ven.vel pu.non.pe.he.vt s̄.eo.l.si post.in fi.†Not. primo,quòd petitio hęreditatis regulariter datur solum contra possidentẽ pro hærede,vel pro possessore.concor.ff.eo. rfr. Secundo ꝙ pe.hę.est actio mixta, quia non tñ rerũ restitutionem continet , sed etiã personales pręstationes,quę consistunt in dando.vt s̄.eod. l.j.No.3.ꝙ natura mixtę actionis est, vt non tollaẽ tp̄e longo. Ex quo sequitur ꝙ in mixtis minus potens cõsequitur priuilegia magis potẽtis.cõcor.ī.de appel.ꝑcipimus.ver.e.obseruando. Quarto no. ꝙ singulares actiones non excluduntur solo titu. possessoris : sed per præscriptionem sic.Opp.ab extra.quòd hære.pe.detur contra ti.possidentem,vt s̄.eo.l.2.ver.si uero.Solu.vt ibi. scilicet , quod in casibus specialibus ibi notatis ille ver.debet intelligi.Et idẽ vult gl.in l.hr̄ditatẽ.ī.in qui.cau.cessat lõ.tempo.præscri.& ita per transeunt doc.Ego alias dubitaui,& non dixi.in d.l.2. Et videbatur mihi aliter dicendũ,scilicet,ꝙ ꝯ ti.vniuersali possidentem debeat dari petitio hæreditatis,vt ibi:non contra possidẽ. ti. singulari, vt hic. & ad l.hæreditatem.& illi casus qui dicuntur speciales non fuerũt positi ad notandum specialitatem in eis:sed ad probandum, ꝙ sit æquum dari contra possidentem ti.vniuersali. Et pro hoc q̃a emẽs hæreditatem a fisco tenetur,& videbatur,quòd non ; quia causam habet a fisco,qui consueuit esse priuilegiatus. & tamen non priuilegiatur ibi,qui causam habet ab eo.vnde ibi statuta in fisco videntur statui,vt ius commune.vt s̄.e.l.j.alias fiscus, vel causam habẽs ab eo erit deterioris conditionis,q̃ priuatus, vel cãm non habẽs ab eo;cuius contrarium consueuit esse,& pro hoc fortiter facit l. 2. s̄. eod.quæ de nullo illorum casuum fecit mentionem.& quia rõ diuersitatis potest satis sufficiens assignari ; quia emptor hæreditatis succedit in vniuerso iure possessoris,adeo,ꝙ intentat vtiles contra debitores.vt no.in l.ij.de hære.vel ac.vẽ.quod nõ facit emptor rei singularis.Item emptor hæreditatis, quãdo bona fide emiẽ , putat venditorem hæredem.& sic contradicit vero hæredi,quod nõ est in singulari emptore,quia emit vt a quolibet venditore , & eius titulus non contradicit hæredi. Hoc dixi causa disputationis,& plenioris veritatis indagãdæ:non vt recedam ab his , quæ sp interpretationem

tationem certam habuerunt. Opp. 2 ꝙ pscribatur tempore longo cum gl. 3 in fi. de l.fi.ſ.de edic.diui Adri.tol.Sol.vt ibi.& in d.l.hęre ditate.ſ in qui.cau.ces.lon.tẽp pscri.qa illud, qñ datur contra titu. possidẽtem. Et est tunc rõ qa excedit tunc terminos suos. ideo &
2 ipsa excedit a non suis terminis.† Opp.3.ab extra cõtra sol. pdictã. & sic per præscri.lon.tẽp.quæritur vtile dominiũ, & per vsucapionem in rebus mobilibus directũ.vt l.traditionibus.cũ no.s. de pa. & in authẽ.nisi ſ.de bo.ma.Sed directũ dñium, vel vtile seu quasi non sunt cãæ pductiuę peti.hęre.vt l.nõ tantum.ff.de pe. hær.sed rei vẽ.vel publicianæ.ergo ei in illo casu nõ præscribit. Et maxime cũ p pscriptionẽ tractet de quærendo id, qđ est cã intẽtionis actoris.vt no.in l.vsucapio.ſ.de pig. Sed vera essentia hæredis est causa peti.hę vt ff.eo.l.j.& si pars hęre.pe.l.j.& illa non põt pscribi. tñ præscriptio rerũ nõ facit quẽ hæredem, nec haberi pro hærede. ergo &c.So.qđ pscriptio ista nõ tẽdit ad eã quærẽdã pscribẽti,sicut nec prçscriptio.xxx. ann. nec ad ipsam tollendam in sui totalitate vel vniuersalitate,sed ad ipsam minuendã,vel eneruandam in sui par
3 ticularitate,puta in re prçscripta.vt hic.† Opp. 4. ab extra. qđ peti. hære.etiã ꝯ nõ ti.possidentem tollatur tpe longo.vt ff. pro le.l.4.& l.fi.Sol.ibi iustus error legati hr̃ p ti.vero,quo ad pscriptionẽ. licet secus esset in tit. putatiuo hæredis, qa ille non præscriberet contra verum hæredem tempore longo.vt hic.& not per Cyn. ſ. eo.l.co-
4 gi.tñ.† Op.5.ab extra ꝙ actiones in rẽ singulares tollantur solo ti. possessoris.vt ff.de pub.l.siue autem.§.si duobus.Sol.qđ ibi in publiciana.in qua pos. in parte titulum habet, vt actor possessor vincit. sed non propterea eius titulus excludit processum, sed dat victoriam in causa,hic aũt loqmur de exclusione processus quã non facit titulus in singularibus actorib.vt hic in ver.a cęteris. sed in peti.
5 hære. sic,vt hic in prin.† Op.6 ab extra quòd ratio hic posita non sit vera,quia peti.hære.non est actio mixta,sed in rem, licèt personales contineat præstationes.vt ff.eo.l.sed & si.§.petitio.& ff.de rei ven.l.sinautem.§.sed & si is.glo.in d.§.petitio videtur soluere velle hanc oppositionem,scilicet,quod vere est in rem, vt in contrarijs.sed quia personales præstationes continet, mixta isto respectu appellatur,vt hic.Et doc.assignant rationem, quare est in rem, qa in ea cõcluditur declaratoriẽ,& affirmatiuę.l.licèt ff.eo.petit enim actor se declarari hæredem, sicut in rei vend. petit se declarari dominum, & per officium illum condemnari ad restitutionem hæreditatis. vt dicta l. licet. Et in restitutione veniunt, & actiones.vt nota.in l. regulariter. ff. eodem. & percipienda quandoque. Item percepta consumpta,& quandoque eorum vsuræ,vt supra eodem
6 l.prima. & sic personales præstationes continet.† Oppo.7.cum gloss quod ratio ista non sit bona. cum personales actiones tollantur etiam minori tempore,quam sit spacium long.tempo.vt patet in actione de dolo,supra de dolo.l.final.& iniuriatum. vt infra. de iniur.l.si non conuicij.& redhibitorię,& quanto minoris. vt ff. de edic.l.sciendum §.fina. cum si. & sic ratio non est necessaria. cum & istam potuisset imperator facere tolli x. an. sicut, quando datur contra titu.possidentem,So.vt in gl.,confitendo contrarium, ideo gl.alias rationes ponit,scilicet quod præscri. lon. temp. locum habet,cum quis possidet titu.& bonafi. vt infra de prçscrip.lon.temp. l.j.& in auth.ibi posita.Sed petitio hęreditatis datur contra ti. possidentem.ideo possessor sine ti.non potest ei prçscribere tempore lon.Et hæc licèt sit bona,& pbeẽ in litera;ista tñ ratio tex.videtur melior qtum ad intentionem, quam habuisse videtur legislator, nam est quædam ratio remotiua.voluit enim legislator dicere, tu non potes nobis obijcere, quod illud disposuerimus, vt in rem actiones, qualis videtur ista,tollantur tempore lõgo,quia hæc non est simpliciter in rem tñ, sed personales continet præstationes, vnde mixta potest dici, scilicet in rem, & in personam, & meta ordinaria personalium est xxx.ann.Et intellige, ꝙ continet personales præstationes,etiam aptitudine.vnde si de facto causaliter nõ continet,non propterea longo tempore tolleretur,quia eius natura,& aptitudo est consideranda,non facti accidentia, vt in fi. no.ff.
7 de rei ven.l.vendicatio non vt gregis.† Quæro modo cum gl.qua
a re peti.hære.regulariter non detur contra ti possidentem.[a] reperio, vt repugnantia euitetur, quæ insurgeret ex eo, quia titu, possidens tuetur tempore longo peti.hęre. propter rationem mixtę actionis, quę durat xxx.ann.Alia ratio ponitur per gloss. in l. hęreditatem.ſ. in qui.cau.ces.long.temp.prçscr.videlicet, quod ille, qui pro hærede possidet,resistit vero hæredi se hæredem faciendo, cum duo nõ possint esse hęredes insolidum. sed qui titulo possidet ei non aduersatur;quia hęc stant simul,agẽtem esse hęredem, & illum emisse.Hæc ratio non videtur procedere in possidente ti. vniuersali, qui loco venditoris se hęredem dicentis,videtur subrogari. preterea in eo qui pro possessore possidet,locum non habet. Alij vt Iac. Butr. dicunt, quod ratio est, quia in pari causa melior est conditio possessoris. Et sic cum actor prætendat titulum, & reus titulum, potentior debet esse conditio rei, & maxime quando titulus rei, est fortior.Sed quando non ptendit reus titulum, vel ptendit putatiuum.vt quia possidet pro hęrede, vel pro possessore, tunc actoris melior est conditio;quia paritas deficit ex parte conuenti. Alij dicunt,quod qñ eneruat,titulus possessoris datur ꝯ tit.possidẽtẽ: nõ qñ illud non eneruat,quia secum cõpatitur.Alij dicunt, ꝙ ideo est hoc inuentum,ne singulares actiones hęredi competentes redderentur superfluę.sicut dr̃,ꝙ actio ad exhibendum nõ datur p chartis alienis:licèt intersit petenti eas exhiberi.vt ff.ad exhi.l. 3. §. interdum. ne materia, & titulus de edendo, redderetur superfluus. Quæro ab extra in casu,quo spacio longi temporis pscribitur petitioni hęreditatis,an tollatur vtilis,vel directa.dic quod vtilis, quia directa non competebat.vt dixi.in l. 2. supra eo. & ita no. in l. fin. ſ. de edic.diui Adr.tol.

ADDITIO.

a Contra ti.posſidentem.Vide in l.3,supra eo,& aliquid per Bal,in l.hæreditatis,in quibus ca.ce.lon.temp.præscrip.
† Tu dic breuiter,ꝙ petitio hæreditatis non datur contra ti,posſidentem, si titulo ab eo qui conuenit non posset peti hæreditas, ita plene per Pau. de Castr. consi,suo,6.ubi assignat optimã rõnẽ,quare id fiat,bene tamen datur cõtra posſidentem titulo erroneo,ut per gl.& Bart.in 1.no,in l.1.ff,quorum bonorum,& in l.Iul,in prin.ff.ex qui,cau.maio.An autem contra posſi,titulo putatiuo. not. Alc.consi.85.volu,2.Sed tu limita Orige.dictum huius,ut per Ro,sing.suo.342. inci.regulariter contra ti.posſidentem.& alias fallentias,uide per Barth. Soc.in suo tracta,fallen,reg.296.& per Bal.consi.457.volu.5, & 404. volu.5.

LEX VIII.

1 *Seruus testari non potest.*
2 *Exceptio seruitutis defuncti,an admittatur.*
3 *Terminus,an prius præfigatur reo,quàm actori ad probandam seruitutis exceptionem.*

1 Liber. Si de statu defuncti opponatur, ante omnia debet quæri h.d. † No.primo,quòd seruus testatur. cõcor. ff.de testa.l.si filius.nec ab intestato habet successorem. vt ſ. communi,de suc.l.seruus.& vide quòd ibi no.No.2.quòd non prius iuris ratio,quam personæ est quærenda,vt hic.& l.sed si quæramus.ff. de test.Item quod exceptio præiudicialis. quæ est de statu defuncti impedit procedi super alijs exceptionibus in hoc iudicio peti.
2 hęre.ideo de eo seorsum cognoscitur ab aliis. † Oppo.1. quòd exceptio seruitutis defuncti non debeat admitti, vt infra de edi. diui Adr.tol.l.2.So.duobus modis,vt in gl.2.vera, quod hic i petitorio, ibi in possessorio,quod altiorem indaginem non requirit.nec etiã si lis fuisset mota defuncto,habet ei obesse, cum missio non fiat, nisi in rebus per defunctum possessis.vt l.fina. eod. titu.in quarum possessionem prius debet hæres immitti, & reintegrari ex persona defuncti.Oppo.2.quod hic exceptio non impediat procedi, cum decidatur vna cum principali.vt supra.de or. iu.l. prima. Sol. vt in gloss.quòd hic petitorio, ibi possessorio agebatur,secundum vnam lect.vel ibi de statu agentis;hic defuncti secundum aliam.& quælibet in suo casu communiter tenetur per legentes, sed neutra est bona ad l.istam.Nam licet hæc sit diuersa ab illis in facto, non tñ est diuersa in iure.qa si seruus reperitur sicut ibi,& hic,hoc deciditur cum principali,& si liber reperit̃,etiam quandoque determinabitur cum principali.vt colliges ex sequentib.Ideo quæro cum gl. seq.an super ista pronunciabitur.& dicit gl.ꝙ non,per d.l.j. s.de or. iu.& d.l.2.ſ.de or.cog.Sed iste ll.modicum faciunt, quia ibi opponitur de statu agentis;hic defuncti.Et ideo in illis legibus exceptio est dilatoria,quo casu an super ea debeat pronunciari,dic, vt ibi dixi.licèt non d ffirear, quòd ibi in modum peremptoriæ posset opponi.in casu vero nostro exceptio est peremptoria.vt not.glo. j. in l.si quæramus ff.de testa.Et est ratio,quia perimit actionem. Nam si non potest testari, testamentum non tenet. & sic ex eo non potest adiri hæreditas, nec scripto competere pet. hær.& sic sicut super aliis peremptorijs non pronunciatur, vt l. peremptorias. infra. sen rescin.non pos. ita nec super ista. & sic gl. bona. Et si dicas ad quid ergo hæc l. facta est, q vult, ꝙ añ oĩa hæc excep.discutiatur.& sic añ li.cont.& non postea.vt l.nõ ignoret.ſ.qui accu. non pos.R.ñ deo, ꝙ illa lex loquitur, qñ exceptio opponitur ꝯ personam substentantem iudicium: quo casu, an sit necesse super ea pronũciari, dic,vt dixi.in l.j.s de or.iu.hic vero opponitur cõtra personam defuncti;quo casu,siue opponatur ante lit.contest.siue post,exceptio est peremptoria, quia merita causę concernit, vt dixi. ideo de ea demum post lit. conte. debet disquiri. sed de ea debet iudex discutere ante omnia,id est ante alias exceptiones peremptorias. & ita dicit Bar.in d.l si quęramus.cui assentio: licet aliud videatur hic forte sentire.Et ad hęc tenetur iudex, maximè vbi pars petit illam solam disquiri.& per hunc modum potest dici eam impedire processum,non ꝙ impediat litem contestari.sed quia cognitionẽ aliarum excep. differt.Et si vera sit hæc,quę sola apposita est.non expedit aliàs opponi postea.& si vera non sit,vel non appareat, tunc si aliæ excep.erant oppositæ,ad illarum cognitionem debet iudex procedere.& si alię non fuissent oppositæ; sed sola ista cum protestatione opponendi alias,cum ista esset discussa, tunc non puto absurdum esse,vt iudex pronunciet super ista.s.eã non obstare, & ter
3 minum statim ad opponendum alias,si supersit de tẽpore.† Quæro.2.an ad probandum hanc exceptionem prius assignetur terminus reo,quã actori ad intentionem suam probandam.Et videtur quod sic per istum tex. & per d. l. si quæramus. In contrarium facit infra de proba. l. exceptiones.infra de excep. l. si quidem. Primam partem tenet Bartol. & pro solutione obiectorum dicit, quòd quandoque opponitur aliqua excep. iuris,vel facti,quę non potest esse excep.nisi sit actio.& tunc prius debet actori terminus assignari ad probandam intentionẽ suam: postea reo,ne prius fatigetur in onere probandi,quam appareat actorem probasse. vt d. l.excep.& d.l.si qdam.licet cõis consuetudo iudicũ se hẽt, ꝙ dat
a dilatio utriq; parti[a] ad probandũ sibi incumbentia. Quandoq; opponitur exceptio iuris,vel facti,quæ potest esse exceptio.licet actoris intẽtio nõ sit vera,vt est hic;qa opponitur exceptio ꝯ psonam, tunc excipiẽti,vel replicanti de statu psonæ dẽt prius terminus assignari,q actoris intentio sit probata.vt hic,& l.qm̃ Alexandrũ,ſ. de adul.& ita no.ipse in d.l.si quæramus:quod est notandum.Sed mihi vr̃ aliter dicẽdũ,videlicet,aut id de quo excipit ꝯ psonam, ẽ fundatũ,& psumptũ de iure cõi,tũc reo prius incũbat onus illud probandi,q actori.alia sunt de intentione sua,siue illud sit de statu agentis,ut d.l.qm̃ Alexãdrũ.siue de statu defuncti, vt hic.nã quẽ liberũ esse psumitur a iure,cũ olim oẽs homines nascerent liberi, sicut dicimus,ꝙ oẽ solũ psumit liberũ.l.altius. & l. seq.ſ. de ser.& aqua.cum ibi no.Aut illud,quod obijcitur ꝯ personam,non est psumptum à iure,tunc is,qui excipit habet prius illud probare.l.j. & l.ita demum:& l.licet.sup.de proc.cum simi.

ADDITIO.

a Vtrique pti.Adde,l.2.in prin.& ibi Bal.ſ.vt intra certũ tps.& no.qđ nunc curret terminus reo ad probandum exceptiones contrarias p eũ oppositas secũdũ Bal.in l.i.in ix.co.ſ.de serui,& qđ dilationes ad phãdũ debeãt dari prius actori q reo vide Bar.in d.l.si qramus.præalle.in tex.& p eũ in l.frustra.inf.de pba.&d quid si in eodem termino actor,& reus uolũt testes producere, quis præferretur per Spe,de proba,§.i.ver.sed ibi vterque.

LEX X.

1 *Solennitas extrinseca ex diutina possessione est prçsumenda.*
2 *Petitio hæreditatis competit patri per aditionem filij.*
3 *Pater quando possit ab hæreditariis creditoribus conueniri.*
4 *Filius an posit uendere absque patris licentia.*
5 *Tempus longum,quod dicatur.*
6 *Aditio quando prçsumatur ex longo temporis cursu.*

a 1 Si filius.[a] Ex diutina filij possessione cũ pris sciẽtia præsumitur pris iussus pcessisse,h.d.† Not.ꝙ ex diutina possessione psumit solẽnitas extrĩseca,qđ est notandum. Qđ facit in ar.vt si electus diu possedit,sciẽte eo ad quẽ spectat cõfirmatio ꝙ prçsumit cõfirmatio præcessisse initium possessionis. Sit̃r psat. ar.pro gl.posita in l.cũ de in rem verso.ff de vsu.quæ tenet ꝙ si qs iuit per fundum alienum ad fundum suum per spacium. xxx an. sciente dño fundi,& non ꝯ dicẽte,ꝙ psumitur cõcessio seruitutis pcessisse,ꝙ latius examinaui,ĩ l.si certis annis, s.de pac.in vl. q. dic, igitur,vt ibi.Et attende.ꝙ hic tractatur de proficuo patientis & ius
3 sum allegãtis,vt modicũ facit.† Itẽ no. ꝙ patri cõpetit petitio hære.ex aditione filij.Et est ratio,qa totũ pri qrebatur. & si filius solo nomine hrs remanet,pr̃ effectũ.l.placet.ff.de acqui.hære.& l.cum filio.ff.de le.j.Op.i.ꝙ iussus dẽat præcedere aliàs non teneat aditio filij;vt l.si qs mihi bona,§.iussum.ff.de acqui.hęr.Solu.vt in glo.primo,ꝙ ex posteriori cõprobatione.quã facit pr̃ fingit iussus pcessisse.Ista sol.nõ placet aliquibus,dic ergo.ꝙ hæc fictio nõ ẽ hic necessaria,cum sufficiat ratihabitio q æquiparatur mãdato: vt ſ.ad mu. l.si iussus.ergo dẽt præcedere,vt ibi,uel ratihabitio seq, vt hic. Et hanc reprobat gl.& bñ,qa in aditione hr̃ditatis ratihabitio nõ sufficit:vt d.§.iussus.Aliã solutionẽ dedit Ioan. scilicet,qđ constabat iussum præcessisse,sed filius tunc parere noluit, sed postea mutato pposito paruit,qđ sufficit.vt l.semper.ff.de regu.iur.vel inqt ipse ꝯ stabat iussum præcessisse,sed ignorabat,an iussui paruerit,quæ præsumit pp diuturnã possessionẽ.Ista sol.diuinat dũ dicit,ꝙ hic constat iussum pcessisse.Itẽ si ponamus constare,vt Io.dicit,nõ reqreret lõgũ tps,sed sufficeret possessio vnius momẽti, cũ facto etiam vnius momẽti dẽt volũtas itelligi,vt.ff.ad mac.l.si fili9.& rẽ ra.ha. l.quo n.§.j.iõ doct.cõiter tenẽt primã solutionẽ,s.ꝙ iussus fingatur hic præcessisse,& nõ ex sola posteriori cõprobatione, sed ex eius, sciẽtia,& ex lõga possessione cũ hac cõprobatione,sed nec illa est bona dũ dicit,ꝙ fingitur,quia fictiones sunt contra veritatẽ,& sic super facto certo,vt no in l.nõ est verisimile.ff.qđ met.cau.sed hic non erat certũ,ꝙ iussus nõ præcessit,sed dubium:iõ dic ꝙ iussus psumitur.Nec ob.l.quandocũque.§.si.ff.de publi. vbi facta extrĩseca nõ præsumũtur,qa hoc operatur longæui tẽporis possessio, & patris patientia,sicut econtra,quando pater detinet filio patiente, præsumitur filium iussu adiuisse;vt l.qui in aliena.§.post.ff.de acq.
3 hę.† Quæro j.ab extra.an in casu nostræ.l.pater à creditoribus hæreditarijs conueniri possit.Sol.aut postq allegauit se hrdẽ ex psona filij & dico,ꝙ sic,aut ante,& negat se hrdem,& ẽt negat se iussisse filio,vt adeat,& tunc nõ præsumo iussum præcessisse ex sola diutina possessione filij,licèt si pr̃ possedisset.vt in casu.l.qui in aliena.cir.prin.Ego ꝯ patrẽ præsumerẽ oĩa solẽniter præcississe,pp cõmodũ pceptionis q habuit,& potius iure licito dicatur pcepisse.
4 l.merito.ff.pro so.facit,qđ no Bar.in l.gerit.ff.de acq. hær.† Et faciunt hæc ad qõnẽ,statuto caueẽ.ꝙ filius nõ possit uendere.i.rem aliquam alienare sine expressa licentia patris. pone ꝙ vendidit,& rem venditam tenuit emptor diu patre patiente, & non cõtradicente,an psumetur scientia præcessisse,hic uidetur casus,ꝙ sic. In contrarium facit,quia hic de fauore patris quæritur propter commodum acquisitionis.sed in quæstione prædicta tractatur de eius præiudicio,& incommodo,respõderi potest ꝙ etiam hic de incõmodo tractatur propter hæreditatem,quæ in se etiam incommodum continet, vt l.hęreditatem.ff.mand. Sed hoc non obstante,
b teneo, ꝙ non præsumatur[b] lnía à patre data.l.pro quocunque §.ff.de pub.Non ob.hæc l.quia hic pr̃ allegat iussum, vnde sicut, vult commodum,ita incommodũ hr̃ditatis, ut l.secundum naturã.ff.de re.iur.In qõne pdicta negat se licẽtiã dedisse. vnde ex diutina possessione emptoris præsumitur ꝯsẽnsisse sciẽs ius suũ ppetuũ esse,vt l.sicut.§.nõ vr̃.ff.q mo.pi. vel hy.sol.Nec ob.qđ dixi i l. si certis annis.ff.de pac.vbi dixi.qđ cõcessio seruitutis psumitur:qa ibi titulus allegat habitus ab eo,q patiẽtiã pstitit. hic ab vno titu-
5 lus.ab alio patiẽtia,& licẽtia,sup hoc tñ cogitãdũ relinquo.† Quæro.2.cũ gl.quãtũ tps sit hoc lõgũ tps:dic decẽ an.vt in gl. Quæro. 3.ꝙ ꝯmodũ ẽ illud.ꝙ qrebatur pri;dic vt gl.fi.& adde,& qa hodie vsufructus tm̃ qritur pri,dubitatur hodie,an iussus sit necessarius? de quo remitto ad no.in l.j.ſ.q admit.ad bo. pos.& ibi scripsi Quæro.4 filius,cui delata ẽ hæreditas,manumisit seruũ hęreditarium, patre cõsentiente expressè, an ex hoc solo nõ expectata diutina, possessione psumatur iussus,& aditio pcessisse.& ur̃,ꝙ nõ.p hãc.l. ꝙ si ita.& libertas nõ tenebit.ut ſ.de his q à nõ dño ma.p totũ.In ꝯriũ facit,qđ no.gl.in l.2 ſ.de do.p. vbi gl.tenet, qđ ex solo unico
c actu,q ñ pt fieri sine alio pambulo,actus ille[c] præambulus præsumatur sicut ex cursu tpis.& patiẽtia psumitur, & ita tenet Bar. in l.q in aliena.in prin.uer.sed si nõ adierit.ff.de acq.hære.qđ est no-
6 tãdum.† Quæro.v.pr̃ habẽs filiũ ex vxore pmortua:q dotes habuit in certa quantitate,puta mille dotis,sic tenuit,nullo actu alio p filiũ facto,p quem inducatur aditio mr̃næ hr̃ditatis,moritur filius, petit substitutus ex vulgari hr̃ditatem,vel legitimi matris,supposita illa opi.pro vera,qđ filius non transmiserit ius adeundi ad patrẽ. vt l.2.ſ.ad Orficia.Pater allegat filium adiuisse,qritur an præsumatur ex tpis cursu adiuisse,& vr̃,qđ non:qa etiam possessio reqritur vel filij,vt hic,vel patris,vt d l.qui in aliena. sed pater nõ possedit, vt rem hereditariam pecuniam ad quam tenebatur, sed debitor, hæreditarius sic stetit.ergo videtur, ꝙ substitutus,vel legitimi admittãtur,& pro hoc facit.ff.de acqui.here.l.si filiusfa.& si qs omis. cau.test.l.si filius meus.& ſ.de leg.hær.l.2. Reperio,qđ Bar.in l.gerit,de acquiren.hæredi.sentit,qđ retinẽdo dicatur audire ex bõficio.l.cũ nõ solũ.§.j.ſ.de bonis q li.& inducit.l.si peculiũ.§.sicut.ff. de pecu.leg.sed ei repugnant leges prædictæ.Post hoc reperi, qđ Bal.tenet contra Bartolũ.in l.in antiquioribus.ſ.de iure deliberãdi.& hoc per illam legem.nam tacens non dr̃ adire,vt ibi,& sic taciturnitas ad neutrum extraneorum applicatur, ut ibi dicam, ibi vide,& parentibus consulo,vt de aditione hr̃ditatis,si quã faciunt fieri,faciant publicum instrumentum, ne eis deficiat probatio.

ADDITIONES.

a Si filius.Adde similem.tex.& qđ ibi no,in c.continebatur.de his.quæ fi. à præla. sine consen.capi.
b Quod non præsumatur.& ista est ueritas,quia regulariter taciturnitas,cũ sciant, ꝙ ad alicuius iuris diminutionem,seu actionis sibi competentis sublationem, non habetur consensus.vt l.inuitum.ff.de ser.vr. prædi.& l.in eo.§.pe.ff.de ritu. nup.Ita no.Bar.Soci.in suo tra.fal.re.cccxci.& hãc opi,tenui in addi.ad.l.2.positam in gl.in uer.non contradicit.in apost.in uer.qui tacet.ff.ad munici.& in addi.ad Bar.in l.in adoptionibus,nu.i.in uer.una via. ff.de adopti.in apo.ad Bal.ĩ l.qui debitũ.nu.1.in uer.qui tacet. C.quando fiscus,uel priuatus,dixi post Iac. Rebuf.in l.i.nu.2.in apost.in uer.pro consentiente.C.de filiisfa. & quemadm. pater pro eis.tene post Dy.in reg.ratihabitionem,in ver.renunciasse. & in reg. q tacet.uer.regula,& utrobique post do.Boerii.post colle.in c.dilectus,num.x. uer.consentire.extra.de proc.post Ge.in c.si post,nu.1.in uer. taciturnitas. extra.de confes.lib,vj.& post Panor.in c.per uenerabilem,nu.xxviii.in uer. consentiat.extra.qui fi.sint legi.& in c.ad hoc nu.vi.in apo.in uer.tenetur responde re.extra.de postu.pla.de quo p Ro.sin.suo.485.inci.inferior a prin.& An.cor. sin.suis.in uer taciturnitas.incip.in onerosis.
c Actus ille,adde Soci.consi.cliii.incip.pulchra,& subtilis uer. ad hanc obiectionem.in 2.parte.char.2.ubi hoc idem allegat.inducit,& tenet.

LEX XI.

1 *Petitio hęreditatis multiplex reperitur.*

Si scripti. Repudiãtibus scriptis hr̃dibus,succedẽtib9 ab intestato de iure ciuili,vel ptorio ꝯpetit hr̃ditatis, petitio.h.d.No.ꝙ ex edicto successorio defertur hæreditatis peti-
1 tio.† Itẽ,ꝙ petitio hr̃ditatis qñq; ẽ ciuilis,qñq; ptoria,& iõ titulus spãlis ponitur.ff.de bo.pos.hær.pe.& hæc ptoria semp appellatur, utilis,quia ptor quẽ ñ facit hrdẽ.insti.de bo.pos.§.qđ autem.& sic dicitur vtilis ad differentiam ciuilis.Alia vero,quæ ciuilis ẽ,similiter diuiditur in directam,& utilem,sed alio respectu,quia directa dicitur,quando concurrunt mens,& uerba,ut quando datur contra possidentem sine ti.ut s.eodem l.hæreditatis,& ſ.eodem l.cogi. ultimo quando mens,& non uerba,quod est, quando titulus, habetur pro non titulo,uel aliàs dat contra titulo possidentem.vt s.eo.l.2.& ff.eo.l.nec vllam.aliàs.l.etiam.§.si quis.& §.si quis sciẽs. Oppo.ꝙ in eadem causa non durent, quia si durarent in eadem causa,repudiatio non noceret,scriptis hæredibus, nec uenientes, ab intestato audirentur.ut l.quãdiu.ff.de acquiren.hereditate. cuius contrarium,vult hæc litera. Solu. exponendo in eadem causa, ut in gloss. Oppo. quòd si eadem pet. hær. detur succedenti de iure ciuili, & de iure pretorio, quia uni datur directa, alij vtilis, vt ff. de bon. posses. hære. pet. l. 1. Solu. quòd eadem datur in substantia, sed non est eadem respectu qualitatis, ut in contrario. Simile dicit gloss. in actione cessa. quod nota. nam ex gloss. habes, quòd ista verba vtilis, & directa non faciunt differentiam specificatam,& substantialem, sed qualitatis, & acci-

dentalem.Op.ꝙ hæc lex ſit de indubitabili ꝯ.l.qđ Labeo,ff.de car bo.edic.So.ꝙ imo dubitari potuit,vt ſequitur in gl.vſque ad fi.

L E X XI.

1 *Titulum ſuæ poſſeſſionis dicere nemo cogitur.*
2 *Exceptio a regula quid operetur.*
3 *Titulus poſſidendi differt à qualitate poſſidendi.*
4 *Poſſidens interrogatus,an pro hærede,uel pro poſſeſſore poſſideat,quomodo reſpondere debeat.& 6.*
5 *Conuentus rei uendicatione titulum ſuum allegare debet.*
6 *Titulum uolens probare poſt litis conteſtat.an audiatur,ſi ante in dicendo cõtumax fuit.*
7 *Terminus præfigitur titulum probare uolenti.*
8 *Poſſeſſor de mendacio conuictus poſſeſſione priuatur.*
9 *Iudex ferre debet ſententiam,ubi in rei uendica, actor ſe dominum probauit.*
10 *Conuentus petitione hæredita.titulum non habens ſed lite pendente acquirẽs, an excludat actorem.*

Cogi. Primo regulã ponit,ſcđo excipit.ſcđa ibi,ꝑter.Caſus.
a Cõuẽtus ñ teneť regulariter dicere titulũ [a] ſeu quali-
1 tatẽ,& modũ ſuæ poſſeſſionis.fallit ĩ ꝯtẽto pe.hæ.h.d.†Op.j.cogi. qđ qs cogatur dicere ti.ſuæ poſſeſſionis.vt ĵ.de ꝓba.l.ſiuè poſſidetus.So.qđ iõ ibi conuentus docet de ti.ſuæ poſſeſſionis, qa actoris intentio ibi erat probata iuris ꝓſumptione, hic ſecus.Ita dicit ibi, gl.vel dic clarius,ꝙ ad petitionem actoris, & eius utilitatem qs ñ cogitur dicere ti.ſuæ poſſeſſionis,vt hic,ſed ad vtilitatem ſuam & excluſionẽ intentionis actoris cogiť docere de ti.ſuo poſſeſſionis, vt in ꝯrio ſm Bar.Itẽ hic loqť de ĩterrogatione ad litẽ præparãdã, & ordinãdã.ibi ad litẽ decidẽdã.Op.2.ad idẽ de.l.ciuile.ĵ. de fur. So.ꝙ ñ cogiť ut hic,ſed vrbanũ;& elegãs ẽ,vt ibi, & illa vrbanitas ẽ,vt euitet alienã ſuſpicionẽ à bono viro.ſ.furti.& ibi non actoris, inſtãtia;ſed iudicis motu;hic ad petitionem actoris ñ cogiť.Opp. 3.ad idẽ de l.in ſpãli.& d.l.fi.ff.de rei ven.So.cũ gl.ſ. qđ dicere tenet an poſſideat,vt ibi,& l.offiñ.in e.ti.& ff.de inter.act.l.q ſeruũ.§. in iure,ſed ñ quo titulo.vt hic ĩ prin.Op.4 ad idẽ ab cẍ de.l.j.§.j.ff. quorũ,legat.vbi cogiť dicere an poſſideat ꝑ legato.So.ꝙ ĩterdũ titulus poſſeſſoris ẽ cã dãdæ certæ actiõis actori.& tũc ꝯuẽt9 cogiť titulũ dicere,ut in ꝯrio.Interdum titulus non ẽ cã ꝓpoſitæ actiõis dãdæ,uel denegãdæ,& ñ cogiť,vt hic in prin. cum ſi.Et hãc ſolutionẽ no.qa eſt fundamẽtũ totius huius materiæ,nec do. hãc op. formãt.Op.v.ad idẽ,ꝙ cõuẽtus titulũ teneať allegare.& probare; vt cẍ.de ſen.exc.c.ſi iudex.ad fi.li.vj.vbi clericus q publicè ſe geſtabat ꝑ laico,& ita publicè reputabať, deꝑhẽſus in habitu clericali ñ dẽt remitti quouſq; fidẽ de titulo fecerit So.qꝛ ibi tit.ñ teneť dicere,ſi nõ vult,nec & ibi de titulo interrogať, ſed ipſe allegat ad excluſionem iuriſdõnis iudicis,ideo in caſu illo dẽt ꝓbare,nõs de titulo habito in re poſſeſſa loquimur.Op.vj.ad idem de.c.ordinarij cẍ. de offi.or.li.vj.vbi q plura bñficia poſſidẽt curam animarum habẽtia,dignitates plures,vel ꝑſonatus,dẽnt ꝑ ordinariũ interrogari;de ti.& coguntur illum oſtendere.So.vt ꝑ Io. An.in glo.or.q̃ eſt vl.in c. 2.de re.iu.li.vj.ſ.qđ ad ꝑtis,ſeu actoris ĩſtãtiã nõ cogiť,ſicut hic,ſđ ad motũ iudicis teneť;vt ibi.i.epiſcopi,ad cuius officiũ, & curam ſpectat repellere intruſos.& in bñficijs titulos nõ habentes,vel hic in rebus tẽporalibus;ibi in ſpiritualibus,in quibus diſtingue,vt ſ.
2 & hoc de contrarijs primæ partis.†Nunc oppo. vij. contra ſecundam partem.& primo circa literæ ineptitudinem:& ſic dictio præter,quæ hic ſtat exceptiue non eſt bene poſita,qđ probo nã exceptio à regula negatiua ponit,& affirmat in caſu excepto,illud qđ à regula ꝓcedẽti erat negatũ.vt in c.peccatum.de reg.iu.li.vj.& ibi per Dy.& plene ſcripſi in l.actione.ſ. de tranſactio.& ita non facit hic,ergo,&c.Minor ꝓbatur,qa in peti.hæredi. de qua hic excipit, conuẽtus,dicẽs ſe poſſidere pro poſſeſſore nullum titulũ hic allegat,quinimo ſi aliquẽ titulũ allegaret;tunc peti.hære.non competeret.vt ſ e.l. hæreditatis.& ff.e.l.regulariter. & ſic ſi hęc.l.hoc ꝑmitteret,& tunc illis eſt ꝯdicere.So.ꝙ hic in regula negatiua non ſumitur titulus proprie,pro contractu,vel quaſi,nec pro cauſa habili ad tranſlationẽ dominij, vel ad conditionem vſucapiendi, ut ſumitur in l.Celſus.ff.de vſuc.& ĵ.de rei ven.l.nullo.& fami.erc.l. ſeruum,& pro hęre.l.fi.ſed ſumitur improprie,& pro modificatione,& qualitate poſſidendi,vt ſit ſenſus,qđ nullus conuentus cogiť dicere modũ,& qualitatẽ ſuę poſſeſſionis,præterquam in pet.hær. vbi cogitur dicere,an poſſideat pro hærede, uel pro poſſeſſore, & ſic qualiter poſſideat.& hoc voluit Bulg.ut patet in 2.gloſſ.in uer.
3 dic ergo,&c.† Ex quo not.ꝙ qualitas poſſidendi generalior eſt,q̃ titulis poſſidẽdi propriè ſũptus.Nã qualitas poſſidẽdi ꝑt eſſe cum titulo,& ſine.Et quia uarijs modis ſumitur titulus in iure,vide,qđ no.ſup rub.Aut.de eccle.ti.& hic ꝑ Cy.in j.q.& ꝑ dñm meum latius in l.j.ff.ſi cer.pe.& ad huiuſmodi lecturã probãdã ĩduxit Bul. talem ſimilitudinẽ,ſicut in rei ven.cõuentus cogitur rñdere circa ſubſtantiam tñ poſſidẽdi.i.an poſſideat,vel non.vt ff.de rei uẽ. l.officium.& l.q petitorio.in prin. & l. ſpeciali.& ff. de inter.act. l. q ſeruum.§.in iure,ſic ĩ per. hære.cogitur rñdere circa qualitatem & modũ poſſidendi,& ſimilitudo eſt bona, qa ſicut ſimplex poſſeſſio parit in rem actionẽ aduerſario.ut ſ.de alie iudi. mu. cã fac. ita qualificata poſſeſſio pro hærede,vel poſſeſſore parit petiti.hæredi.vt hic,& ſ.eo.l.hereditatem.& ff.eod. l.regulariter.Et iſta eſt rõ efficax,quia ut dixi in quarto ꝯrio,qñ certus titulus eſt cã actiõis, propoſitę dãdæ,uel denegandæ,de illo titulo cõuentus põt interrogari,& cogiť rñdere,ne iudiciũ ſit eluſorium,ut l.j § j.ff.quo.leg Sed attende,quia refert Cy.in prin. lect huius.l ꝙ hæc le.Bul.reprehenditur in duobus.Primo,quia Bulg.vult ꝙ hic ſint duæ regulæ &.prima ſit negatiua in rei ven. ſcđa affirmatiua in peti.hære.qđ nõ poteſt ſtare,qa ſcđa pars venit exceptiuè ad primam, & ſic diabolicum eſt dicere,qđ regula ſit de vno;exceptio vero de alio ſub regula non contento.Sed de iſtis eſt admirandum,quod ipſi reputauerint Bul.ita fatuũ.Nã qđ de rei ven dicit,gr̃a vnius exẽpli dixit.non vt regulã in eo tñ reſtringeret,& gr̃a exẽpli dictam generalitatem non reſtringunt;vt l.damni infecti.in fi ff.de damno.infe.vñ dicẽdum,qđ Bul.caſum ponebat gñaliter,& in nube.ſ.an ꝯuentus cogereť dicere titulũ poſſeſſionis ſuæ.& rñdit,qđ nõ,præterq̃ in hr̃di.peti.in qua cogitur,ut in lr̃a iacet, deffentata lectura
4 Bul.& hoc de j,rñſo.† Scđo reprehenditur Bulg.per Pla.in mõ interrogandi.& reſpondendi.nam voluit Bul. ꝙ conuentus interrogaretur alternatiuè,an poſſideret pro hærede.uel pro poſſeſſore,et altero illorũ modorũ rñderet, vel etiam ſufficeret ſi alternatiue, reſponderet,ſed hoc uidetur contra hanc literam, quæ de altero tantum permittit interrogationem,iõ eſt in litera dictio, an,inter hæc duo,& non diſiunctiua. vel,ſed Bul.ſe defendebat ſubaudiẽdo literam,&,etiam repetendo dictionem an,vt ſequitur in ea.gl. in verſi.& hæc lec.vſque ad uer.Pla.aũt.& licet ſic defendi põt,tñ litera violatur. Tertio reprehendit Pla. lec.Bul.alio reſpectu.quia ſi cogeretur reſpondere, an pro hærede , vel poſſeſſore poſſideat, iam compelleretur ꝯ ſe reſpondere,cum talis qualificata poſſeſſio pariat pet.hær aduerſario,ſed probationes non debent ſumi de domo aduerſarij,nolentis,& inuiti.l.nimis graue.ĵ.de teſt. ergo, &c. Et hoc vult gloſſ.ĵ.in ver.non,vt cogatur.Sed ab hoc defenditur Bul.quia illa lex,& l.qui accuſare.ſupra de eden.cum ſi loquuntur in probationibus actori incumbentibus, non interrogationibus, quæ fiunt ad præparationem iudicij, vt ſic actor reddatur certus an in eum dirigere debeat actionem,vel non,& quam , ut hic.& ff.eo.l.qui interrogatus.& ff.de rei ven.l.qui petitorio. in princi.& ff.de interro.ac.l.de ætate.§.i.& idem in poſitionibus,& interrogationibus,quæ fiunt ad merita cauſa,vt quis releuetur ab onere ꝓbandi.de quibus dixi in l.2.§ quod obſeruare.ſup. de iuramen.ca-
5 lũ.† Quarto reprobat eũ Pla.quia lec.Bul.non conuenit literæ,cũ prima pars loquatur de vero,& proprio titulo,& conuento nõ dicendo.ergo,& ſecunda pars quę excipit à prima de uero titulo dicendo debet intelligi Et hac rõne ipſe Pla. dixit, quòd conuentus rei vendicatione debet allegare titulum per proximum agnatum,uel cognatum.q d.ſi tu vis excludere agentem rei uen tanq̃, ut factus dñs ex eo,quia dicit ſe hæredem alicuius defuncti q erat dñs,allega titulum,ꝙ tu es proximior agnatus . & ſic eum a dñio excludes facit l.ſiue poſſi.letis.ĵ.de proba.Sinaũt tu es cõuẽtus peti.hr̃.tu dẽs allegare titulũ ꝑ quẽcũq; agnatũ,vel cognatũ , non ꝑ eẍneũ,& titulũ uerũ.qa tũc excludis eũ à peti.hær.Circa iſta loã. & Azo.dixerunt,ꝙ iſta fuerunt mirabilia ſomnia,q̃ fecit Pla.& bñ dixerũt.nã hęc l.nõ tractat đ allegatione tituli ad excluſionem intẽtionis actoris,ſed ad utilitatẽ actoris,& ante li.cõte.imò,& ante quã fiat copia libelli aduerſario.Et ſic patet, ꝙ ſcđa pars huius.l. nõ vult.ꝙ cõuẽtus cõpellať uerũ,& propriũ titulũ dicere,ſed ſuf-
6 ficit,qđ qualitatẽ uel modũ poſſidẽdi dicat.ut Bul.dixit.†Quinto reprobat Bul.qdã in eo,ꝙ dixit ipſe,ꝙ ſufficit cõuẽtũ reſpondere ſub alternatione.i.ego poſſideo pro hr̃de, uel poſſeſſore, qa dicũt ipſi,reſpõſio dẽt eẽ certa,& nõ incerta.ff.de interro.act.l.de ætate. §.nihil.& ff.de cõfeſ.l.certũ.ſed alternatiua parit incertitudinẽ. ff. de iure.l.ꝑtor.§.qđ ãt.& no.in l.veteribus.ff.de pac.Sed ab hoc de-
b fendit eũ Gui.de cu.[b] dicens,ꝙ alternatiua tũc reddit incertũ aduerſariũ,quando diuerſũ ius ſtatuitur in ipſius ꝑtibus alternatiuè poſitis,ſed quando in vtraque ꝑte idem ius ſtatuitur,ut eſt in caſu nr̃o,quia quouis mõ ex illis duabus poſſideat peti.hr̃.põt intentari,tũc incertitudinem nõ reddit in hac lec.Bul.& pro hoc inducit. ff.de li.poſth.l.Gallus.§.ſi eius.uer.ſed cũ teſtũ. ſed certe qs remanet incertus,ĩ eſſentia rei,licet effectũ cõſequatur.ut ibi vult gl.magna.Sexto dicũt alij,hæc defenſio huius rñſionis alternatiuę poſ-
c ſet tollerari,ſi interrogatio fuiſſet alternatiua de utroq;. [c] Sed ubi fuiſſet de altero tñ,& reſpondet alternatiue de utroque, reſpõſio non

ADDITIONES.

a Dicere titulum. Limita,ut per Bal.poſt Barto.in l.ſiue poſſidetis.in 4.eo.de proba. & dicit etiam limitari allegando Inn.in ca.conſtitutus.de elec.& adde. qđ etiam clare poſuit Bal.& Ang.in l.male.de præſcri.xxx.an.Item fallit, quando præſumptio eſt contra poſſidentem ſecundum Inno.in d. c.conſtitutus.de ele. & de huius.l.intellectu no.Inn.in c.ſi diligenti. ante fin.de præſcri.Et adde.l.i. & quod ibi Bar.no.ĵ.de condu.lib.x. Item limita,niſi quis habeat titulũ in re cuius dominiũ eẽt alterius,ſecundũ Bal.in l.2.in 2.co.inf.qũo, & quãdo iu.Item limita,vt ꝑ Bal.ĩ l.inciuilẽ.inf.de fur.& gl.fi.in c.i.de re iu.in vi.quia alle.Imo. in l.in illa.in pe.co.de uerb.ob.& de materia uide in remiſſionibus allegatis ꝑ Lu.Ro.in pe.col.ibi arc.& etiam domi.in c.ordinarii.uer.quod ſi forte. de of. or.li.6.quãdo clericus teneatur edere titulum ſui beneficii.& uide ẽt Arc.poſt gl.in c.contra morem.& Fede.de ſenis.conſi.xcvii.

b Sed ab hoc defendit eum Gui.de cug.Adde,ꝙ opi.Bul.& Gui. tenuit Imo. in l. Gallus.§.ſi eius.ff.de liber.& poſthu.

c Si interrogatio fuiſſet alternatiua de utroque.Facit ad hoc qđ no.Spe.in ti.depo. §.7.uer.illud.& uer.xx.

non eſſet bona;quia non congruit interrogato.arg.ff.de ver.ob.l.inter ſtipulantẽ.§.ſi ſtipulante.ſed litera iſta vult interrogationẽ fieri de altero tantũ;niſi legas ſubaudita,& ꝑ ſuppletionẽ, vt fecit Bul. Io. & Azo,quibus applaudet Acc.licet teneant lec.Bal.tñ ĩ modo interrogandi,& rñdendi diuerſificant ab eo,vt ſequitur in ea glo. in ver.Io.& Azo.vſq; ad fin.in qua adde ꝑ aliquali ſuppletione ibi, qs debeat eſſe.nã poteſt actor ſciens illum poſſidere conuincere đ mendacio,& tunc in eũ trãsfert poſſeſſio tota,ſi ĩ totum, alias pro rata,ꝑ qua eſt mentitus:vt ff.đ rei uẽ l.fi.& ĩ auth.de trien.& ſemiſ. §.illud.& ff.de interr.ac.l.q ſeruũ.§.fi.& ff.de his qui.vt indi.l.ſcriptum,Itẽ põt eũ ĩterrogare,an dolo malo deſijt poſſidere,vt rei,ven, l.qui petitorio.in prin. & l.quoties.§ prætor.ff. de noxa. Nec ob. ꝙ poſitio vr̃ captioſa.unđ alias qs non vr̃ teneri rñdere,vt no.ſ. đ iu. cal.l ij §.ꝙ obſeruari.qa rñdeo,ut ibi ſcripſi.Nec etiam ob.ꝙ q dolum dicit debet illum probare,ut l.quoties.§.qui dolo ff. de proba. quia verum aduerſario negante:ad ꝙ ſciendum interrogatio ma
6 xime ad præparationem iudicij fieri põt, vt dictis.ll. † In ea gl. ibi poſſideret pro poſſeſſore , & ſic poteſt peti. hære. conueniri , ſed tunc,quia contumax fuit in dicendo titulum: an poſt lit.conte. poterit titulum allegare,volens illum probare.& vr̃, ꝙ non in pænã ſuæ contumaciæ.ar.ff.ex qui.cau.ma.l.ſed & ſi per pretorem.§.ſed ſi dum decre.& ſ.de iu.cal.l.ij.§.ꝙ ſi acto.extra.de cõſe.c.ij.li.vj.Et hoc voluit Richar.Mal.& Cy,hic in vl.q.Sed tene ꝯ:qa hæc exceptio licet excludat proceſſum,tamen ẽt perimit actionem, & intentionem actoris,vt l.hæreditatis.in fi.ſ.eo.& ideo poſt lit. cõte põt opp.vt l.peremptorias.ĵ.ſen.reſcin. non poſ.Et hoc ſentit hic Bar. & Gul.de Cu.verum addit Gul.ꝙ ipſe debet cõdemnari in expen
a ſis;qa litem protelauit,[a] quã in princi.impedire potuit.arg.ĵ.đ fru. & li.expen.l.non ignorat.Ibi compote mentis.dic iſta verba non ſunt neceſſaria in forma reſpondendi ; ſed ſufficit, ut dicta a quo , vt ſic ſciať an ab habili.& utrum titulus ſit legitimus: vel non. Itẽ põt interrogari de ꝑe tituli,qñ eſſet dare caſum,quo ſm aliqd tꝑs titulus nõ fuiſſet legitimus,vt ſ.eo.l.ſi poſt morã.ibi ſi qdẽ ꝓhibet.
7 † Et hac gl.cum qua cõcordat alia in l.qui interrogatur.ff.eo. No, ꝙ titulũ allegãti põt terminus ꝓfigi,intra quẽ illũ ꝓbet, ẽt ante li. ꝯte.ex quo an lit ꝯt opponiť:qa proceſſum impedit, vt i.fi.ĵ.de exceptio.iõ ante probari dẽt,ſed tunc oriť dubiũ,ſi reus non ꝓbat titulũ allegatũ,an fiet tranſlatio poſſeſſionis in actorẽ.& videtur,ꝙ ſic ꝑ generalitatem.l.q interrogatus.ff. de interro.act. & p.l.fi. ff.de rei. ven.in cõtrariũ facit,qa illæ leges dẽnt intelligi, vbi conuinciť ex probationibus factis ab actore ita,quod actor oneratus fuit in probando.ar.l.eum qui. in prin.ff. de iure iu. qđ hic non fuit.pro hoc fac t gl.in d.l.fi.Itẽ ſatis punitur in eo in quo delinqt,quia titulus ſi
8 bi non opitulatur deinceps ad vlteriora ꝓcedit.& ita teneo.† Quæro dixi.ſ qđ pęna poſſeſſoris đ mendacio ꝯuicti eſt, vt ĩ actorẽ tranſferatur rerũ poſſeſſio. Sed qđ ſi res non habebat , ſed carũ preciũ: qa vendiderat,ã punieť in tranſlatione poſſeſſionis huius ꝓcij gl ſ. in d.l.fi.ff.de rei ven.dicit,ꝙ ſic,pro qua facit, quia preciũ uenit in peti.hær.vt ſ.eo.l.j.& loco rei ſuccedit,ut ff.eo.l.ſi rem , & preciũ. idẽ dicit Gul.de Cu.qđ alij fatentur uerũ , ſi fuit interrogatus uniuerſaliter,uel indefinite,an aliqualem rẽ hr̃ditariam poſſideret,ſecus ſi interrogatus eſſet ſpecifice đ tali re hr̃ditaria.qa tũc inſpecta ueritate nõ mẽtiť.Nec ob.ꝙ ſuccedit loco rei,qa uerũ , ut ueniat ĩ peti.hæ.nõ ꝙ cõtineatur ſub interrogatione rei ſpecificatæ. & per ꝯñs nec ſub negatione.Conſilium eſt ergo , ut ẽt de precio fiat interrogatio . Quæro actor nullam interrogationem fecit,& litem conteſtatur poſtea probauit ſe hæredem, ſed non probauit reum poſſidere,unde reus petit ſe abſolui per.l.qui petitorio. ff. de rei uẽ. & per not.in hac glo.quæ dicit,quod ſicut ſimplex poſſeſſio parit ĩ rem actionem aduerſario,ita qualificata poſſeſſio parit hęredi rei uen.In ꝯrium facit,qa ſciens ſe non poſſidere liti ſe obtulit . ergo cõdemnari dẽt,ut ff.de rei uen .l.is qui ſe obtulit.primã tenet ibi gl. ꝑ l.ſi a te.§.j.ff.de exce.rei iud.Sed modicũ facit,niſi ſm aliquas lec. gl.pro gl.facit,qa culpa,vel dolus in ſe defendendo non dẽt ei imputari.quia li.conteſtando negauit narrata in libello & per conſequens ſe poſſidere , & ſic non dicitur, vt poſſeſſor liti ſe obtuliſſe. & ſic nõ hẽt locũ.d.l.is q.nec culpã commiſiſſe. & ſic non obſt ff. de contrahen.emp.l.cũ fundũ.§ j.ſed imputet ſibi actor,ut l.quod
9 ſi qs ff.de re.iu.† Vnũ tñ attẽde,qa gl.in d.l.ſi a te.§.j.notabiliter dicit,ꝙ in rei ven.ex quo actor probauit ſe dñum , iudex debet ferre ſñiam declaratoriã ſup dñio,qa illud eſt ꝙ princip̃r fundat itẽtionẽ actoris.vñ ipſum declarat rei dñm,& conuentũ abſoluit, qa nõ poſſidet.& ibi eſt caſus,qñ in abſolutoria dẽt exprimi cã.Sed ſi ita in rei ven.idem dico in hr̃de,qa in ea concludiť declaratorie.l. petitorẽ hr̃dẽ eſſe,licet addatur cõſecutiue,reũ cõdẽnari ad rei reſtitutionẽ,vt ff.e.l.ſed nec ob.d.l.qui petitorio.in prin.q̃ vr̃ uelle, ꝙ fruſtra agat,qa verũ quò ad ꝯdẽnationẽ conuenti ſiẽdã ſup reſtitutione rei.& eſt vtilis actori talis ſñia , qa qñcũq; poſſeſſio illius rei ꝓbatæ hæreditariæ ſuperueniat illi reo, ꝯ eũ poterit fieri executio vt ff.de iure iu.licèt,& ſi poſſeſſori,in prin.ver.perinde.& qđ ibi per doc.& in ea.l.§.ſi cũ hæreditate.iõ ꝓdicta ſunt bñ notanda.Quæro an ſi cõuent9 ꝯ agẽtẽ pet.hæ.alleget titulũ cõmodati,vel depoſiti, ipſũ excludit.Cy.dicit hic,ꝙ nõ,qa hęc.l.& ſimiles volũt,qđ titul9 allegatus ſit talis,q proſit ad vſucapionẽ , vel ꝑſcriptionẽ, vt ſ. eo. l.hr̃ditatis,ĩ fi.ſed iſti nõ vſucapiũt,cũ nec ſibi poſſideãt.ergo,&c. Ego dicerẽ, ſic aut allegãt titulũ cõmodati , vel depoſiti ab eodẽ defuncto;& tunc hæredem non excludãt.imo tanto fortius teneãtur.Aut ab alio;& tunc deť eis dilatio ad notificandũ illi,vt veniat defenſurus,quo non veniente puto eos conueniri poſſe.nec iſte ti-
10 tulus proderit eis.vt l.ij.ſup.vbi in rẽ act.† Quæro cõuentus pe.hęr.
b qui titulũ nõ habebat li.penden.[b] titulum acquiſiuit , an excludeť actor.Cy.hic in vl.q.dicit,ꝙ quidã dixerũt excludi,qa exceptio ſuperueniẽs reo lite penden prodeſt.vt ff. ad exhiben.l.tigni.§ ſi qs cũ iudicij.& ff.de condi.fur l.ſeruus.in prin.Alij vt Richar.Mal. dixerũt ꝯriũ:quia licèt nõ poſſederat titulo,nihilominus ẽt poſſideť ꝑ poſſeſſore,vt prius,qa ex plurimis cauſis ꝑt qs poſſidere.vt l.3.§. ex plurimis.ff.đ acq.po.Sed hæc rõ modicũ valet,qa prius nõ poſſidebat cũ cã.ſed ꝑ poſſeſſore poſſidebat.Itẽ,& ſi pro hr̃de poſſidebat,nihil prohibet ſi vult deſinere poſſidere ex illa cauſa,quin poſſit ea ſola noua poſſidere. vt no.in d.§ ex plurimis. Alij idẽ tenen-
c tes allegant,qa res eſt litigioſa.[c] iõ ex tit.improbato nõ põt ſe tueri. vt ĵ de litig.l.ii.in fi.& ſ.eo.l.2.ĩ prin.Sed iſtã rõnem reprobat Bar. quia illæ leges loquuntur,quando à litigante in alium alienantur, non quando ſibi ab alio alienantur;& eius poſſeſſio validior efficiatur.ar.ĵ.mandati.l.per diuerſas.verſ. exceptis . Quapropter ipſe Bart.tenet, ꝙ titulus ſuperueniens excludit petitionem . & probať tali ratione. Si lite pendente deſinat poſſeſſor bonæfidei poſſidere,vt quia res quæ non erat cuſtodienda fugit . vel quia res contra alium,pro quo eſt prius pronunciatum,eſt euicta;liberatur poſſeſſor ab hoc iudicio.vt ff.eo.l.pe. & ff. de rei ven.l. ſi à bonæfidei. & l.is à quo,ergo idem in caſu noſtro,quaſi ipſe à ſe ipſo vinceret,ex iſta noua cauſa,& ex prima perſona bonæfidei poſſidere deſierit, & per conſequens a primo iudicio liberetur, vt l.ſi fundo.ff.ad l. fal.& l.ſi rem quam. in prin.ff. de euic. hæc tamen limitat , vt ſint vera,ſi titulus habetur ab eo,qui agentem petitio. hære. potuiſſet excludere.alias dicit aliam opin. veriorem per.l.j.ſ. eod. & per.l. ſumma cum ratione. ff. de pecul. Sed forte conuenientius videtur dicendum , aut ſuperueniens eſt lucratiuus , & vera ſit diſtinctio Barto.vt in tit.legati , & donati , quia tunc bona fides uidetur adeſſe.facit.d.l.fundo.non enim debuit nolle acceptare aut titulus eſt oneroſus , puta emptionis.tunc alia opinio ſit verior , quia iſto caſu non videtur bonafide deſinere poſſidere, cum venditor non fuiſſet ſibi titulum præbiturus ſine precio. emptor igitur cum antea iuſtam cauſam non habebat poſſidendi,totum feciſſe uidetur, vt iudicium euitet. & ſic fraude non bona fide dicitur ſibi euiciſſe, vel poſſidere deſiſſe.Et ſic leges allegatæ per Barto.locum non habent. Nec huic obſtat.d l.ſi rem quam , quia ibi emptio ſecunda bonæfidei habetur,quia poſſeſſor venditor rem alienam vendere non potuerat; ideo iuſtam cauſam pro precio petẽdo non habebat,ſed in caſu noſtro hæres iuſte inchoauerat litẽ in peti. hære. & aduerſarium per litis motionẽ conſtituerat in mala fide,vt ff. eod. l.ſed,& ſi.§.ſi ante.& l.item veniunt.§. petitam. & hæc ſufficiant, potes tamen addere aliqua quæ ſcripſi.ſup.in l.hæreditatis.

ADDITIONES.

a † Quia litem protelauit.Adde,quòd hoc ſit,quia potuit proceſſum in limine iudicij impedire,docẽdo titulum,& qa dolo ſuo fatigauit actorẽ in ꝓceſſu cã.& vt not.in c.exceptionem.extra.de exce.& in l.properandum.§.i.ſup.de i u.

b Lite pendente. Adde , quod not. Bar.in l.1.ff. de exce. & Bal.hic. & in l. quoties. ĵ.tit.1.& adde,qđ no.Imo.per illum tex.in l.hæres quandoque.de acqui.hær.& vide per Moder.inſtit.de act.§.ſic itaque.
† Adde quod no.in apo. ad Salic.in l. hæreditati.n.8. ver. quæro modo cũ gl.in apo.in ver.contra tit.poſſidentem.ſup.eod.

c Res eſt litigioſa.Adde,quod licet verum ſit , quod res litigioſa alienari non poſſit,tamen bene poteſt ſibi poſſeſſionem confirmare ſecundum Bal. no.in l.pro diuerſo.ĵ.man.& ita voluit etiam ibi Bal.quem omnino vide.
† Tu vide pro originali di.Sal.in l.clã.§.ſi dominus ff.de dam.in fe. gloſ.in c.eccleſia ſanctæ Mariæ.extra.ut li.pen.& per Feli.in c.uenerabili.in fi.extra.đ offi. dele.& per Bar.Soc.in ſuo trac.fal.re.cccxli.

L E X XII.

1 *Legatarij an poſſint contra hæredem defuncti actionem intentare.*
2 *Cauſa minor ſuperuenient maiore ſilebit.*
3 *Iudicium vniuerſale quando ſilere faciat particulare.*
4 *Satiſdatio,quando locum habeat,& cautio quando ſufficiat.*
5 *Depoſitum,vel commodatum à quo peti debeat.*
6 *Petitor nihil poſſidens,qui inuentarium fecit,an ſi exceptionem opponat conueniri poſſit.*
7 *Condictio ex lege,vel negociorum geſtorum actio,quando intentetur.*
8 *Libertates quando petantur,& quando euaneſcant.*
9 *Libertas ex teſtamento falſo data,an ſit ualida.& num.11.*
10 *Liber effectus ante geſtorum rationem reddere non cogitur.*

Dum hæreditatis. Primo exordium , in quo recitat ius antiquum vſque ibi, ſancimus. ibi ſecunda.in qua ponit ius nouum legatis, & fideicommiſſis, uſque ibi.ſinautem ex contractibus. tertia ibi, in qua ſtatutum nouum in contractibus recitat. uſque ibi , ſinautẽ libertates . ibi quarta , in quo nouum ſtatutum ponit in libertatibus vſque ibi , illo. Ibi quinto determinat, quod pe. hær . ſit bo-
1 næfidei uſque ad fi.† Caſus. Olim mota pe. hæ. non poterant legatarij,uel creditores defuncti ſuas actiones intentare, hodie uero legatarij põt agere contra hæredem, præſtita tamen cautione de legato reſtituendo , &c.uel põt litis euentum expectare . Cre-

ditores vero defuncti agere pñt,vel ꝯ hæreditatis possessorem,vel
contra eius petitorem,nec tenentur cautionem pstare:sed posses-
sor victus non videtur hæreditatem restituere,nisi, & satisfacto de
eo,quod soluit.libertates vero legatę differuntur vsque ad annũ:&
postea pstabunt,nec reuocant nisi testiũ demonstret falsum:& ser
ui ad libertatẽ producti tenent de antegesto reddere rõnẽ, & peti.
hære.bonæ.fi.est.h. d. Pro euidentia pmitte,quod minor cã debet
silere propter maiorem:vt l.per minorem.ff.de iud. & ideo olim-
quãdo sperabatur moueri pet.hæ.inter scriptum,& legitimũ,parti
cularia iudicia silebant:siue illa intentarentur ex vltima volunta
te,siue ex contractu vt ff.de excep.l.si post.de reg.iur.l.ij. & ff.eo. l.
si is qs libertatem.Est.n. pet.hæ.maior tam autoritate, q̃ vniuersa-
litate,sed quia ex hoc erat aperta via calumnijs , qa hæres scriptus
qñq; faciebat sibi moueri qstionẽ hrditatis,ne legatarij,& credito-
res suas cõtra eos intentarent actiones:ideo p hanc.l. prouidetur,
qđ nõ retardent.Pone in terminis casum per te,& notabilia colli-
ge ex summario saltem tria.Primum, ꝙ singularia iudicia hodie
non silent propter motam hrditatis petitionem.Fallit in libertati.
bus legatis,quæ differuntur vsque ad annũ.Secundũ,quòd seruus
a liber factus tenetur de ante gesto:tñ in ꝯrium est regula.[a] Tertium
quòd pe.hæ.est bonæfidei,vt hic in fi. Opp. ꝙ imo olim non fie-
ret per singulare iudicium præiudiciũ vniuersali:ut l. nõ distingue
mus.§.si is.ff.de arb.Sol.vt in glo.iij.s.qđ nõ plenũ, sed quale quale
piudicium faciebat Op.ij.qđ olim non differebantur singularia iu
dicia. vt l.si post litẽ.ff.de excep.Sol.dupliciter,vt in glo. signata su
per verbo sperat.& scda vera.s.quod ibi loquitur, cum petitor hæ
reditatis vel possessor hæreditatis singularia mouet iudicia:hic cũ
eis mouetur, & sic hic passiue:ibi actiuè.Oppo.iij. ab extra con.
tra prædictam solutionem.s.quod ipsis moueri possint: vnde vide-
tur obstare.ff.de carb.edi.l.3.§.cum extaret. ff.de bo. liber.l. q̃diu.
Sol.ꝙ contraria loquunt,qñ cõuentus opponit exceptionẽ ne cõ
ueniatur,&c.sed l.si post litẽ. loquitur qñ exceptio nõ opponitur:
vel quando actio erat peritura, vt ibi not. Opp.4. cum gloss.seq.
qđ possessor conueniri non possit.vt ff.de excep.rei iudi.l.2. & de
act. & obli.l.qui cum hære.& de inter. ac.l.& quia.§.1.Sol. & illę
3 sunt hodie correctæ per istã.† Op.v. ab extra, qđ etiam olim sile-
rent,vt ff.de arbi.l.nõ distinguemus.§.si is.Sol. quod ibi vniuersale
& particulare erat inter eosdẽ: hic inter diuersos.dic ergo, aut iu-
dicium pticulare,& vniuersale est inter eosdem:& tunc silet parti
culare etiam hodie:& necessario rõne perplexitatis, & incõpassi-
bilitatis,vt d.§.si is.quinimo ẽt aliud vniuersale hẽns dependentiã
à pe.hæ.vt est iudiciũ fam.er.ff.fa.er.l.1.quod intellige nisi particu
lare non cõcerneret eũ, vt hrdẽ:qa tunc illud particulare permit
titur,vt ꝯ quẽlibet extraneũ.ar.l.Nesennius.§.fundũ.ff.đ reg.iu. &
l.de eo.§.fi.ff.ad exhi.& ita not.Cy.in l.si post.ff.de exce.Aut iudi-
ciũ particulare est cũ tertio:& tunc aut actiuè:aut passiuè.si actiuè
puta,qa agit per alterũ eorũ cũ tertio.& tunc,aut quærit, an proce
dat iudiciũ si non opponatur exceptio:& dico, ꝙ sic. ita intelligo.
l.j.§.apud iulia.ff.depositi.aut q̃ritur,ã exceptio, ne fiat pręiudiciũ,
possit iure opponi,& sic agens repellatur. & tunc aut pe. hære.vni
uersalis cõtra possessorẽ hrditatis nondũ erat mota, aut erat iam
mota,sed non finita:aut mota erat, & iam p sñam terminata.Pri
mo casu puto possessorẽ posse agere, nec illę exceptiones ne piudi
ciũ fiat i pe.hæ.locũ habent,cum nulla sit facta petitio,nec ei vlla
controuersia mota; & sic de ea, ut de non ante,non potest exci-
pi,sed benè potest excipi,quod ipse non sit hæres,& tunc qui agit
habet probare.vt ff.de carbo. edic.l.iij.§. dum extaret. Item potest
excipere, quòd alius sit præteritus, qui partem sit auocaturus, ut
l.quamdiu. j. de bo. libe. & idem puto, si totum sit auocaturus,
vt filius emancipatus præteritus. ar.l.ij.ff. de exce. rei iudi. non di-
co de suo præterito, quia tũc testamentum esset nullum, & sic ca
deret sub prima exceptione,quod agens hæres non esset. petito-
rem autem fructuum non puto agere posse.absurdum videtur,vt
prius intẽtet particulares actiones ꝯ debitorẽ,quàm litem, vel cõ
trouersiam mouerit possessori vniuersalis hæreditatis. & hoc est
quod voluit dicere Io.in d.l.si post litem.& gl.in d.l. si bo.fi.qđ no
tanter est signata super verbo petitor:vbi de hoc videtur casus.Se
cundo casu, quando erat mota, sed nondum per sententiam ter-
minata,dic,quod agere neuter potest si opponatur exceptio, ne p
iudicium fiat,&c.nisi res,vel actio esset tempore peritura, vel di-
latio esset aliud periculum allatura,vt ff.eo.l.diuus.& l.si bonæ fi-
dei & d.l.si post.ſm vnã lec.Tertio casu,qñ est terminata seu finita
per sñam,tunc non est dubium,qđ solus victor agere potest. vt d.
l.si post.ſm aliam lec:quia sñia facit ius quò ad omnes.vt ff.de sta-
tu.liber.l.à cæteris.§. quintus. & sic ei obstat exceptio, tu non es
hæres. Si uero particulare iudicium est passiuè cum tertio agen-
te, & tunc olim poterat per possessorem hæreditatis conuen-
tum opponi excep. ne præiudicium fiat peti. hæred. vt ff. eod. l.si
quis libertatem. & ff. de regu. iur.l. si cum hærede. cum seq. ho-
die vero non potest talis exceptio opponi, præterquam in legato
libertatis,quod usque ad annum defertur, vt hic. Et eius iuris no-
ui potest esse ratio,quia ex quo conuentus iam dicebat se hæredẽ.
absurdũ erat, quod ipse non exceperat actionem hęreditatis;imo
denegando in dubium ponit,ꝙ prius affirmauit. ideo dicit Iaco.
But.ꝙ isti agentes particulari iudicio non habent necesse proba-
re conuentum fore hæredem aliter,q̃ per assertionẽ, q̃ fecit ipse in
iudicio vniuersali.Si vero possessor cõueniatur à duobus,quorum
qlibet dicit se hrdẽ insolidũ,dic.vt ff.e.l.pe.Op.vj. ꝙ legatarij non
possint statim legata petere,vt j.ea.l.§.fi.So.cum gloss.quod hic in
legato pecuniario: ibi libertatis, quæ vsque ad annum differtur
cum difficilius reuocetur. Op.vij.tex. hic dicit, quod legatarij hic
agunt cõtra hæredem scriptum, & sic non contra possessorem. si
alius possideat.contra.§.si duo.Sol.vt j.ea.glo.ꝙ i illo casu est spe-
ciale.Opp.viij.ꝙ imo legatarij sit electio, an contra scriptũ hrdẽ,
vel possessorem agat,vt § sinautem.j.e.Sol. qđ hic in creditore ex
vltima uoluntate,qui solum contra scriptum hæredem agit:ibi in
creditore ex contractu,in quo variæ sunt opi.vt in glo. sed dicam
in §.sinautem. Quæro, quid si legata essent relicta in codicillis,&
sic à venientibus abintestato, quia neminem scripsit hæredem:
dic, quòd legitimum conueniet.facit quod not.in l. controuer-
sia.ff.de transac.Sed quid si fiet contentio inter duos,quorum qui
liber dicit se legitimum,& solidum hæredem.puto, quòd legata-
rij sit electio,sicut debitoris: tũc erit electio cui soluat,vt l. 1.§.apud
duos.cum ibi not.ff.deposi. Quæro.ij. cuius erat electio expectare
finem litis motæ super peti.hære. vel non expectare: dixerunt ali-
qui,quòd hæredis scripti per text.ib.(possit scriptus hæręs non dif
ferre,&c)Nam ea quæ in potestate sunt posita non necessitant.l.
sæpe.ff.de offi.præsi.Alij dixerunt,quòd legatarij, vt sentiunt duæ
gloss.in ver.sinautem ipse,vt,& ita tenetur: quia hic non est alter-
natiua solutionis,sed exactionis,ergo,&c.vt j.de secun.nup.l. hac.
edictali.§.mobilium.& quia in fauorẽ legatarij hic alternatio posi
b ta est. Quæro 3.[b] de forma huius cautionis.Respondit gloss.super
verbo cautione,scilicet de legatis reddendis euicta hæreditate,sed
supple, & de fructibus, vel pensionibus,vel vsuris,&c.vt habetur
4 plenius in hac litera.† Quæro 4.quando habeat locum satisdatio,
vel quando sufficiat cautio,dic,vt in gloss.quia totum residet in iu
dicis abitrio,vt hic.ideo ponderet iudex,quòd si sit res immobilis,
nedum de illa caueatur,sed etiam de fructibus, Itẽ an locuples sit
legatarius in facultatibus,hẽt etiã iudex cõsiderare. Itẽ qualis su-
spicio allegẽt,vt sciatur,an sit timenda,vel nõ.Quęro v.quare hęc
cautio non præstatur in contractibus.dic,ut in gloss. Quæro vi.qa
hodie vsuræ non debentur, an de aliquo alio loco viurarum sit
cauendum à legatario hoc petere conuento. dicit Bald. quod sic
quãtum ex honesto,& ex licito lucro percipi interim posset.puta
ex aliquo cõmercio.vt in c.per nostras.extra.de do.inter vi.& vxo.
& quod ibi not.glo.facit.l.ita autem.ff. de admi. tuto. & eo modo
tenetur possessor legatario, qui expectasset finemlitis motæ super
petitio.hæredita.

ADDITIONES.

a In contrarium est regula.Quam limita, nisi inquantum locupletior esset factus alias procedat regula negatiua,vt per Bart.in l. Pomponius.la.ii.in i. colum.& in l.eum actum,in 1.not.ff.de nego.gest.& in l.qui vtiliter,in §.qui pure.eod.tit, idem in l.melius.§.Sticho.vbi etiam Pau.de Cast.ff.de lib.leg.

b † Quæro tertio.Hanc quæstionem mouet hic Bald.quæstione.iii.& cum hac seq. coniungit.cum quo transit iste. de quo vide eundem Bald. in l. abstinendum, circa fin.j.quorum.appel.

5 §.Sinautem ex cõtractibus † Quæro primo,si res đpo
sitæ,vel cõmodatæ petãt à depositario, vel cõmodatario,an solũ
possessorẽ earũ ꝯuenire dẽat,vel siue possideat script9 siue legitim9
q̃ se hrdẽ ꝯtẽdit.gl.magna.in fi.in pcedẽti parte dicit, qđ qdã dixe
runt,qđ agere põt solũ ꝯ verũ possessorẽ.Azo vero dicit,qđ actori
datur electio contra quem eorũ agat. possideat, vel non, sicut qñ
agitur ad pecuniam mutuatã. & hoc propter similitudinẽ, quam
fecit iste tex.& hoc etiam tenet Gui.de Cu.ex eo, quia non con-
uenitur,vt simplex detentator,sed ex obligatione defuncti in hr-
dẽ transitoria,vt l.3.§.hæres.ff.de commo.nec iste potest se negare
hæredem,& cum Azone pertransit Bart. Aliqui moderni tenent
primam per eundem.§.dicentes,qđ conuentus excipiet, tu rectè
ageres,si ego haberem facultatem rei restituendæ, vel dolo desijs
sem habere.vt d.§.hæres.& hæc opi.mihi magis placet. facit l.si a
bonæ fidei.ff.eod.Vbi autem ageretur ex cõtractu aliqua actione
personali ad dandum,procedit opi.Azo.vt electio sit actoris con-
6 uenire possessorẽ,vel petitorem. † Sed iuxta hoc q̃ro, qđ si peti-
tor fecerat inuentarium, nihil possideat,an tunc poterit conueni-
ri,si exceptionem opponat Bar. hic dicit, qđ non per.l.fi.§.si peti-
tam. infra. de iure delibe. Quęro. iij. text. dat hic petitori uicto-
riam contra possessorem pro eo, quod creditoribus soluit. iu-
dicis officium,an est nobile, uel mercenarium, in gloss. dum pro
concordantia alleg. ff.de ædi. edic.l.ædiles.§.item sciendum. sen-
tit, quòd sit mercenarium. quod mihi videtur in hac litera pro-
bari per sequentia verba, quòd si hoc fuerit prætermissum, &c.
Sed ego habeo dubium, quomodo actioni intentatæ per peti-
torem cohærebat, cum hæc petitio soluti contradicat petitio-
ni hæreditaris per reum intentatæ. forte est dicendum, quod iste
petitor res aliquas possidebat, quas restituit ei qui obtinuit: quas
retinere poterat priusquam soluisset, sicut econtra dictum fue-
rat. vel dic, quod permittebatur ei implorare iudicis officium,
vt prius pro possessore sententiam ferret, quam ei, quod cre-
7 ditoribus solueret restitueret. † Quæro quarto, quando ha-
beat locum act.neg.gest.vel condictio ex lege.cum condictio ex
lege

lege nõ possit cũ illa cõcurrere.arg.ff.đ cõdi.ex lege l.j.Sol.ꝙ si sol
uit hæreditario noĩe animo obligandi quẽcunq; hæredem, si ipse
a hæres non reperiet,locũ hẽt ac.neg.gest.[a] sed si non habuit animũ
b alium obligandi,tunc habet locũ condictio ex lege[b] & sic de ani-
mo dubitatur,vide quid econtra dixi.sup.eod.l.de hæreditate.

ADDITIONES.

a Actio neg.An,& qñ & ex qbus,& cui actio ne.ge,cõpetat Vide per. d. Soc. consi. xxvj.inc,ex his quæ in facto.ver.1.qa pstari,cũ ver,seq,vsq; ad fi. in 1. parte,cha.

b Cõdictio ex lege.Ad qd cõpetat cõdictio ex l.vide p d.Soc,cõsi.c.inci. & nos introducere.ver.v.probatur i 1.parte,cha.ccxxviii.& ver.xi,cõfirmat char. ccxxx.

§.Sinautẽ libertates. No.quòd libertates expectãt vsque ad annũ. Itẽ,ꝙ
8 euanescunt si contra scriptũ hæredem pronuncietur. † Cõtra pri-
mũ op.qa libertates reperiuntur deterioris cõditionis, q̃ alia lega
ta,quæ statim peti possunt,vt s.eo.l.j.§.j.So.quod hoc inducitur:qa
postq̃ cõpetũt de facili nõ reuocant.Opp.2 quod non dẽat euane
scere si contra scriptũ pronuncietur:qa res iudicata alteri non debet
nocere,vt j.de fide instru.l.2.& j.qui res iudi.non nocet. quasi per
totum.Sol.vt in gl.quæ cõfessa contra exponit,euanescunt.i.eua-
nescere videntur.sed hæc violat lram.ideo glo.dicit, qđ hic est spe-
ciale.Aliter videtur soluere gl.sequens super verbo falsum.Sed dic
ita si contra scriptum est pronunciatum ex eo, quia per querelam
testamentum rumpitur,tunc,quia sententia est lata cum legitimo
contradictore,illa facit ius quò ad oẽs ex eodem testamento niten
tes,vt l.Papi.§.si.ff.de inoff.testa.Et idem dico si lata est immediatè
super peti.hære. qa testamentum sit nullum ex causa pteritionis,
vel ex defectu solẽnitatis,qa non est diuersa rõ.Idẽ dico si sit lata,
a quia testũ est falsum,[a] vt hic in ver.ita tñ.Et in his casib9 est rõ,qa
sic est lata declaratoriè,& cũ legitimo contradictore, à cuius iure
dependent iura aliorum.nam scriptus hæres est caput testamenti,
quod sufficit.l.ingenuum ff.de statu homi.debemus dicere,qđ sen
tentia illa fingit cuiuslibet persona:qa lata contra eũ quì quodam
modo repræsentabat oẽs in iudicio,iõ contra oẽs intelligitur lata.
Et hoc est,qđ notabiliter uoluit dicere ista gl.super verbo falsum:
vbi igitur is cõtra quẽ est lata,non repræsentat nunc agere volentẽ,
puta,quia est æque principalis,vt ille, tunc sñia contra illum lata
non præiudicat alijs:vt l.2.j.de fi. instru. & d.l.1. ff. de excep.rei iud.
9 † Opp.3.quòd libertas data ex falso testõ valeat.vt j. de fi.li.l. q̃uis.
& ff.de ma.testa.l.cũ ex falsis.Sol.ꝙ aliud,qñ libertas dat ex codi-
cillis,aliud quando ex testamento,& rationem assignat glo.Sed ꝯ
hanc diuersitatem facit.d.l.ex falsis.in fi.ideo alij dixerũt, ꝙ hæc li
bertas deferebatur à lege,quia ante fidem litis motæ super pet.hę.
ibi libertas pstabatur ab homine hæc non videtur mihi tuta,quia
tex.iste nedũ in directa, sed etiam in fideicommissaria loquitur,
quæ debet ab homine præstari.& ita intelligo istum tex. dũ dicit
& ex fideicommissariis eripiantur in libertatem,ideo fortè solutio
nes sunt simul iungendæ,quia aut libertas defertur seu repræsenta
tur à lege.& hẽt locũ l.ista,aut præstatur ab homine & tũc aut ab
eo qui est dñs,vel potestatẽ habet à dño. & tunc teneat libertatis
datio,nec reuocatur,siue codicilli,siue testamentũ falsum pronun
cietur.vt d.l cum ex falsis.aut non erat dominus nec hanc ptãtem
expressè,vel tacitè habebat à dño.& tunc non tenet manumissio,
vt j.de his qui à nõ dño per totũ.& ita etiam põt hæc. l. intelligi.
10 † Op.4.quòd liber factus nõ teneatur dẽ ante gesto reddere ratio-
nẽ,vt s.de neg. gest.l.si cognati.& j.an seruus ex suo facto l. So. ꝙ
hic spãle,vt in gloss.de quo plenius dixi in d.l. si cognati. Quæro,
quare libertates directę, vel fideicommissariæ præstitæ reuocan-
tur,si testamentum pronunciatur falsum.ut in ver. ita tñ.& liberta
tes pstitæ ex testõ rupto.vel irrito,vel nullo ex causa præteritionis
nõ reuocant,vt hic probat,qa casum falsi testamenti excipit. Rñ.
ꝙ præstitæ sunt ex testamento falso,& voluntatẽ defuncti nõ ha-
buerunt:aliæ vero sic.Quæro,an pro his, quæ non reuocantur, vi-
ginti aurei pro quolibet seruo dabuntur hæredi. puto, ꝙ sic, quia
hoc olim erat,vt ff.de manu.testõ.l. cum ex falsis. nec hæc lex di-
sponit de contrario,ideo istam traham ad illam, ut supra de inof.
test.l.i.& ff.de legal.l nam & posteriores.

ADDITIO.

a † Quia testamentum est falsum. Addę,an ista pronunciatio testamenti falsi faciat ius apud omnes, sicut si pronunciatur in querela. & vide de hoc Bar. in l. si seruus plurium.§.1.ff.de le.1.Imol.in l. sæpe. colum. 3. ff. de re. iu. & Anto. de But.in c.causam,quæ,el.2,extra,qui fil.sint legi.

De rei Vendicatione. Tit. xxxij.

1 *Rei vendicatio quando detur vtiliter,& quando directo.*

Continua rubricam,ut in gl.& quære quotuplex sit, & dic, quòd
duplex,ut in gl.quia alia directa.alia vtilis.item cui quælibet com
1 petit,& dic,vt in ea.Itẽ,& ꝯ quẽ,& dic,vt in glo.† Sed hic atrẽde,
qa gl.ff.eo.sup rub.dicit,ꝙ qñ vtilis, vel directa dat cõtra possesso-
rem illa dat directo,sed si ꝯ eum,qui dolo desijt possidere,tunc dat
vtiliter.& sic vtilis,& directa p modũ referunt ad actorem,sed per
aduerbiũ referunt ad reũ.qđ reprobãt vltramontani.sed defende,
ut latius scripsi.s.de aliena.iu.mu.cau.fac.l.1.& s.de neg. gest.l.cu-
ratores.Itẽ quæro,an det ꝯ ciuiliter tantum possidentem,ut is, qui
dedit in feudũ,vel proprietarius tũ & dic,ꝙ sic ſm gloss. ꝙ est ca-
sus in l.cuiuscũq;.§.1.ff.de vsufr.&qualiter nũc cõtra eũ i illa ciuili
fiat executio,no.glos.supra vbi in rem act.l.2. Quæ autem veniant
in ea,& qualis sit,& an detur hæredi,& in hæredem, vt hæredem,
habes notatum super rub.ff.eod.

LEX PRIMA.

1 *Etiam dictio,cuius sit naturæ.*
2 *Possessori malęfidei ex re possessoris quando quęratur.*
3 *Possessor bonæ fidei quis dicatur,& quando debeat esse bonęfidei.& nu.4.*

ETiam. Primo in bonæ fidei possessore. secundo in ma-
læ fidei.secunda ibi:mancipium, prima subdiui
ditur in duas, quia primo dictum in genere. secundo infert
ad quæsitum in specie.secunda ibi,quære.Casus.Per seruum bona
fide possessum quæritur possessori etiam dominium rerum quæsi-
tarũ ex rebus possessoris, vel opera possessoris, malæ fidei vero ni-
hil quæritur,ideo restituere tenet.h.d.Pone casum in terminis per
1 te,& notabilia collige ex summario.† Opp. primo sic, dictio ẽt,sui
a natura est implicatiua.[a] l.etiam.ut s.si tutor,uel cura.interu e.sed hic
non declaratur quid importet,uel implicet.& per consequens nos
dimittit in incerto contra.§.quibus s.de no.co.cõpo.Sol. ut in pri-
ma gl.Op.2.quod res empta ex opera bona fi.possessoris, ut l.si ser
uus.ff.de acqui.re.do.So. vt in gl.3. quia debet suppleri per istam.
2 † Opp.3 quod etiã malæ fidei possessori quærit ex re possessoris ut
ff.eodẽ.l.præterea.Sol.ut in gl.pe.& quælibet solutio potest eẽ ve-
ra,ideo eas sic iunge.aut quæritur in eo,qui fuit malæ fidei etiã ab
initio,& nihil ei quæritur,quia pro possessore quo ad hoc nõ habe
tur,aut non fuit ab initio bo.fid.possessor,& tunc aut ante superue
nientiam malæ fidei verè uel fictè possessor vsuceperat seruum,&
tunc nihil restituat,aut post supuenientiã malæfidei, sed ante ser-
uum vsucepit,ꝙ fieri põt.vt in l.j.§.hoc tãtummodo.j. de vsu.trãs.
& ff.eo.l.si post acceptũ.& tunc habet locum d.l.pręterea.quę con
tinuatur cum d.l.si post.vt tũc restituat oĩa,pręterquam quęsita ex
re possessoris,& pręter quęsita ex opera ante superuenientem ma-
lã fidẽ ar.eius,ꝙ inferius dicã,aut seruum nõ vsuceperat tempore
quo restituit:& tunc stat dubiũ,an quęsita ex re possessoris veniẽt
restituenda,& dico,qđ non,vt d.l.pręterea.Sed de quęsitis ex ope-
ra serui est maius dubiũ.Nã illa videntur restituenda per.d.l.pręte-
rea.quę solũ excipit quęsita ex re possessoris.& ad idem facit.l.ista
in fi.dũ dicit etiã operas.quod puto verũ in quęsitis post superue-
nientiam malę fidei,non in quęsitis ante, quia singularia momen
ta sunt spectanda.l.qui bona fid.ff.de acquir.re.do. & hoc secundũ
ea,quę dicentur.j.in 2.quęstione.Opp.4.ab extra, quod hęc lex nõ
sit situata sub congruo titulo,quia hęc lex nihil dicit de rerũ vendi
catione sed earũ acquisitione,& sic debuit poni in ti.j. p quas per-
so.no.acqui.Sol.ꝙ hęc.l.declarando cui dominiũ acquiritur,sat's
declarat,an competat rei ven. & ideo quędam glo. hic posita sup
verbo defensionibus dixit,agendo:& excipiendo pro qua exposi-
3 tione facit.l.status.ff.de acqui re.do.† Quęro primo,qs dicat bo.fi.
b possessor.[b] Respondeo qui cogitatione domini possidet,ut j.de fur.
l.apud antiquos.Quęro.2.quo tempore debeat esse bo. fid. posses-
sor.respon.gl.2.quod in seruo sufficit ab initio,ut l.qui scit.§.fi.ff.de
vsu.Sed in libero inspicitur bona fides quolibet momento, ut l. q.
bo.fi.ff.de acqui.re.do.Sed quod glos.dicit de seruo reprobat Pe.
Cy.& Bart.quia.d.l.qui bo.fi.loquitur tam de libero quam de ser-
uo.ideo dicunt,quod aut q̃rit quãtũ ad acquisitionem fiendam ip-
so iure possessori,& tunc non refert,an possessor fuerit liber,uel ser-
uus,dummodo bo.fi.fuerit ab initio, quia semper quęrit etiã post
malam fidem superuenientem.vt d.l.qui scit.§. pe.in fi. aut quęrit
quo ad acquisitionem effectualem,scilicet an teneatur restituere.
& dicunt ipsi,quod quęsita ex opera post superuenientem malam
fidem tenetur restituere, non ante quęsita. & ita intelligunt d.c.l.
qui bon.fid.Alij dicunt, quod in quęsitis ex opera serui procedit
dicta distinc.Pe.& Cy.Sed in quęsitis ex opera liberi hominis di-
cunt,quod gloss.hic,& in d.l.qui bo.fi.verius dicit.s.vt cum posses-
sor sciuerit eum liberum ipso iure,ex tunc nihil quæratur possesso
ri.Et ratio est, quia ista talis acquisitio procedit, ut quasi quidam
fructus possessionis,quam quis habet illius rei quam possidet.sed
liber homo statim cum superuenit scientia libertatis possessori,de
sinit per illum possideri,ut ff.de acqui.pos.l. cum heredes. §. fin. &
per consequens fructum acquisitionis ipso iure perdit. Quęro.3.ex
re possessoris,& ex opera possessi quęritur bo.fi.possidenti, quid ex
tra istas duas causas:dic quod quęrit vero domino ipsorum acqsi
torum dominium,sed non possessionem ut in gloss.3.

ADDITIONES.

a †Est implicatiua.Adde Bar.in l.bonorum.nu.v.& ibi in apo. ad eum in vers. etiã. inf.qui admit.not.Bald.in l.si ex falsis,num.x,ubi etiam dixi in addi,ad ipsum in. ver.dictio etiam inducit supra de transf.no.Car.in cle.2.§.post gl.extra de hære.. dixi post Gemi.in ca.cum de beneficio.nu.vij.de præben.li.vi.dixi post panor. in c.vnico.num.3.in apo.in versi.implicat extra de commo.

b Bo.fi.possessor. Adde Spec.de fruct.& interesse.§.1.maximè in ver.item possessor & ver.sed quando exigitur.ubi ponit à quo tempore exigatur ista bona fi.& ad. de Bar.in l.si existimas.pro so.& in d.l.apud antiquos.all.in tex.in prin. in 2.no. & ibi Bal.in 2.col.ver.item not.& in l.illud.in prin.ff.de pe.hær.& Abb.in c.cõsultationem. de iure patr.

† Adde vltra hic deducta per.d.Coapostillatorem meum,vide Bald.latius quã hic in repe.l.fi.j.de præscrip.Bal.in l.Celsus.vbi plenius quàm alibi. ff. de vsuc. & Feli.post gloss.& Ab.in c.si diligenti.col.vi.uers.cæterum.cum seq. extra de præscri.& melius.in c.de quarta.col. vii. uers.sed ad cognoscendum.eo.tit.

LEX II.

1 *Ædificij pars superior inferiori, & inferior solo cedit.*
2 *Ædificij partem superiorem qui possideat.*
3 *Ædificans in area aliena, an incipiat illam possidere.*
4 *Depositum quando reuertatur ad primum dominum.*
5 *Ædificator in solo alieno quando præsumatur animo donandi ædificasse.*

SI inferior. Primo in ædificante in superficie aliena, secundo in ædificante in solo alieno. tertio limitat. quarto ad limitationem excipit. secunda ibi: sed &
1 id. tertia ibi, si vero. quarta ibi: si non donandi. Casus. † Superi-
a or pars ædificij cedit inferiori, & ædificium solo. [a] Et ædificio solu to materia redit ad priorem dominum, si in ædificando non habu it donandi animum. h.d. No. tres partes, quæ sunt in summario. Item, quòd vendicans ædificium non habet necesse probare se ædificasse, nec ædificare feciſſe, sed sufficit se dominium esse partis inferioris, vel soli. Op. ab extra, quod ædificatum non cedit solo, sed e contra solum cedat ædificati. vt l. in tantum. in prin. ff. de re. di. So. hic in ædificante in priuato; ibi in ædificante in litore maris, quod est cõe quò ad vsum. vnde solum ædificanti iure præoccupationis domnij, & ædificio dilapso locus in pristinum statum reuertitur. ar & ibi. Op. ad idem, quod ædificium non cedat solo nec pars superior inferiori. ut l. si Titius ff. de acqui. re. do. Sol. quod interdum ædificatum cohæret solo, vel pars superior inferiori. vt l. Titius ff. de acqui. re. do. Interdum non cohæret, & tunc non cedit vt in contrario. & hoc in glossi. Et dicitur cohærere pars superior inferiori, qñ pars superior sine inferiori sustentationem habere non potest. ut ff. de acquiren rerum do. l. si supra. Et solo dicitur cohærere, quando terræ est affixum, vt ff. de actio. empti. l. granaria. & l. fundi. in princi. Oppo. 3. quòd defossa in terra non cedit statim solo, sed demum cum radices egerint. vt l. adeo. §. fin. ff. de acqui. rer. do. Sol, quod ibi in plantatis, & defossis eo animo, ut virescant. & idem in seminalibus, vt l. qua ratione, in prin. in co. tit. Non in defossis animo ædificandi: & ideo gl. super verbo ædificatum dicit versus. Quicquid planatur seritur, vel ædificatur: Om ne solo cedit, radices si tamen egit. Opp. 4. ab extra, quòd defossa ædificij alicuius causa non cedant solo, ut infra cod. l. fundi. in prin Sol. quod interdum defossa sunt pars ipsius ædificij, & tunc cedit solo, una cum ædificio. Interdum sunt pars instrumenti ipsius ædificij. & tunc sicut instrumentum fundi non est pars fundi, sic nec defossa causa illius instrumenti, ut in contrario. Ideo cum essem interrogatus semel in quæstione facti. nam vt scitis isti artifices cõducunt annuatim apothecas, & stationes, & ibi ædificant aliquas banchas exterius super lignis in terra defossis: & etiam speciarij affides pro staphis circũquaque apponunt pro lignis in muro positis finita est co nductio, & uolunt ista omnia amoucre. dominus locator vult prohibere cum quæritur an possit dicebam, quod mihi videbatur, qđ essent instrumenta apothecæ. & iõ remoueri
2 de iure possent, & ita seruat consuetudo. † Quæro cum gl. in j.rñ. huius. l. quis dicatur possidere partem superiorẽ & duæ ponuntur opi. vna, quod dñs soli, & dominus partis inferioris, & ædificator nullo modo. Alia est, qđ solus ædificator, & in ista videtur residere gl. alibi distinguit aut qui super ædificatum habet, non habet aditum nisi per inferiorem partem, & tunc dominus inferioris partis totum dicitur possidere, aut habet aditum aliunde, & tunc possi-
3 det ædificator. ut l. si duo. §. Labeo ff. vti pos. † Sed tunc quæro aliquis ingreditur aream alienã, & ibi ędificat locũ, an dominus desinat possidere locum, & ædificator incipiat possidere. R ñdit Pe. & Cy. quod ædificator possidet, & dñs possidere desiit, qa p tale ædificiũ vsufructus amittit, ut ff. qui. mo. vsuf. amit. l. repeti. ergo fortius possessio. ar. ff. de acqui. pos. l. si quis vi. § differentia. Item, quia per inũdationem perditur possessio. ut ff. de acqu. pos. l. qui vniuersas. §. itẽ qđ à mari, & de bo. auto. iu. pos. l. cum unus. §. fi. ergo, & per ædificationem, quæ rei formam mutat. Item, qa per interuersionem p ditur possessio, ut ff. de vsuc. l. non solũ. §. qui pignori. ergo & in casu isto, quia interuersa dicitur, & si perditur, ergo ædificanti quærit. vt l. j. in prin. ff. de acqui. pos. qđ põt esse in naturali, sed ciuilem non videtur perdere, vt in e. ti. l. clam possidere. §. qui ad nũdinas. & vide
4 quod ibi not. † Quæro 2. cum gl. dicitur hic, quod materia depositi reuertitur ad primũ dñm, an hoc sit verum, etiam si tanto tpe steterit in ædificio, qđ per se subsistens præscribi, uel usucapi potuisset dic, quod reuertitur. & vendicare potest etiam, qđ est fortius, si ædificium totum fuisset vsucapium, ut ff. de acqui re. do. l. adeo §. cum in fuo. & in §. illud. & est ratio, quia interim dñs eã vendica re non põt, & sic ei non currit præscriptio. ut j. de anna. exce. l. j. i. fi. Secunda, quia materia non censetur de per se, q diu est in ædifica-
5 to. Et sic non vsucapitur. l. cum qui ædes. ff. de vsucapio. † Quæro
b 4. [b] ad declarationem huius literæ in simi. an ædificator præsumatur habere animum donandi, & procedit quæstio, quãdo ędificat de propria materia in alieno solo nam si de aliena non credit uelle donare, qđ suum non est ad quæstionẽ ergo ñdit glo. quod aut bona fide ędificauit, qa fortè solum suũ credidit, vel animum reperendi habuit, & non sibi occupandi, & tunc donare non credit. aut mala fide animo sibi solũ alienum occupandi, & tũc creditur donare. Mar. vero dicebat, qđ non præsumitur donare, nisi probet qđ animum donãdi habuerit. & hoc per istũ text. qui primo vult, quod si mala fide edificauit, ad eum reuertatur dominiũ. Ex quo sequit, qđ mala fides non facit præsumi animũ donãdi. & pro hoc ẽt inducebat text. ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. sed & si quis. ubi ꝑdo reperit, quatenus is, i cuius rebus impẽdit, locupletior factus ẽ. Cõfirmat rõne tali, q in alieno solo ędificat mala fide, & sic animo oc cupandi, & per consequẽs sibi acquirendi, nõ ꝑt dici, qđ impẽdat animo donandi, qa per oppositorũ rõnẽ ñ ꝓtentit, q d dicẽdũ: Quidã dixerunt, aut tractat de petitione impẽsarũ, & tunc recurrendum ẽ ad distinctionẽ, q̃ ponit glossin l. si area. ff. eo. scilicet, aut sp fuit bonæfidei, aut sp male fidei, aut à principio bonę fidei, & postea ma læfi. qđ non ꝓ sequor. Sed dic, ut dicã. j. eo. l. domũ. aut tractat de re petitione materię ædificio dissoluto. & tunc dicunt, q Mar. dicit verũ rõnibus. ñ. allega. Sed attende, q circa petitionẽ, de qua quæstio nostra, & lex ista loq̃t gloss in d. l. si in area. allegarũt ꝓ se text. vbi vi casus insti. de re diu. §. ex diuerso. similẽ habes. ff. de acquirẽ re. domi. l. adeo. §. ex diuerso. ubi ſtatim ꝓprietatẽ amittit, qa volũtate eius alienata intelligit, ut ibi formaliter dicit littera, & subiũgit. Iõ licèt domus sit diruta, vẽdicare materiã nõ põt, & illi text. non vi mihi posse respõderi. iõ partẽ glossreneo q̃ fuit ẽt Io. ad hanc. l. respondit ibi glo. q primo hic gñaliter dixerat, quod si mala fide ædificatũ erat, dissoluto ædificio materia ad primũ dominũ redit. illa igitur uerba poterant intelligi, siue de aliena, siue de ꝓpria mã ædificauerit qđ ergo subiungit, si non animo donãdi fecerit, dẽt referri ad casum, quãdo de propria materia ædificauerit, quo casu animo donandi præsumit feciſſe, ut d. §. ex diuerso. Nec ob. l. si pupilli. §. sed & si quis. ut ibi not. uel dic qđ ibi non ædificauit in solo alieno, ut pro suo retinere uellet, & sibi occupare, licèt lucri faciẽdi cã fecerit. uel ibi de repetitione sumptuũ, hic materiæ ædificio dissoluto. Non ob. ratio oppositorum, &c. quia fateor, quia habet animum sibi quærendi, si poterit, sed non potest propter malam fidem, quæ ei resistit simpliciter propter malam fidem sponte, & certa scientia supponit se periculo perdendi sed sibi non quærit ei de facto, quia sibi dominus soli se opponit, & ideo ei donare vi detur, & iuris præsumptione dominus intelligitur semper se opponere, & ideo statim intelligitur propriętatem alienasse. ut d. §. ex diuerso. nam illud verbum intelligitur, quod ibi ponitur, factione, vel præsumptionem notat. facit in simili, ut donare uideatur ff. de condi. inde. l. si non sortem. §. qui filio. & ff. de vsuc. pro empto. l. qui fundum. §. feruus. in fi. Et hæc procedunt, ubi ædificator non habet causam a domino soli, ubi autem causam haberet, ut colonus, uel inquilinus, uel emphyteuta, & tunc donare non videtur, ut ff. loca. l. sed ędes. §. si inquilinus. & l. dominus. §. i. ideo ſtatim cõdito
c ne, [c] vel inquilinatu, ex cõducto agere potest, ut ei tollere liceat sine læsione prioris ſtatus. ut d. §. si inquilinus. sed vendicare non potest, nisi ędificio elapso, vel diruto rebus appositis. ut ff. eo. l. habitator. Pendente autem conditione inquilinatu, uel emphyteusi, an ei liceat auferre. dicendum est quod sic. quia si his finitis agitur tollere liceat, ergo ea ante finita licet tollere. Et hoc si sint res, quę tolli, uel detrahi non sint à iure prohibitæ. vt l. senatus. §. j. ff. de leg. 1. prohibitas autem non potest tollere. ut d. l. senatus. in princ. & ff. de contrahen. emp. l. senatus. nec, ut tollat agere, sed impensas potest repetere. ut d. l. dominus. §. j. & l. colonus. in princ. in eo. titu. & not. in d. §. si inquilinus. Et hęc latius scripsi, quia quotidiana sunt.

ADDITIONES.

a Et ędificio soluto. Adde Bal. hic, qui dicit, quod talis ædificans dicit sua possidere. & vide j. eo. l. mater. & no. in l. domus de leg. i. & vide sino alle. in l. i. §. nunciatio. el 2. ff. de op. no. nũ. qui dat plures limitationes ad regulã hic positã. Et ad hãc vide domi. Soci. cõs. cxxxix. incip. subtiliter, & abũde, versi. ꝓterea ex pacto. ibi & hic pater. & prima parte. cha. cc. & vide, qđ dixi in meis apost. j. de ser ui. in l. 2. in quinto no.
Tu vide de hoc notabiles limitationes per Ludoui. Roma. in l. j. §. si quis. ff. de oper. no. nuncia. versi. quid si in matre. ubi etiam Alexa. in §. nunciatio. Sol. l. qui domum. ff. ad l. aquil. & Bar. in suo tracta. de allu.

b † Quæro quarto. Adde ad hanc quæstionẽ, qua quæritur, an ædificans in alieno solo de sua propria materia, præsumatur habere animum perdendi. ita quod si dissoluatur ædificium non possit illam materiam recuperare, cu vide de quæsto Imo. latè in l. senatus. §. Marcellus. ff. de leg. i.

c † Finita conditione. Bal. hic in. 2. dicit esse vile scire propter emphyteutas. ubi vi facere dist. an emphyteusis eorũ culpa finiat, aut non, secundo casu possint q̃ suppo fuerint tollere, & exportare, de quo uide in l. hactenus. §. fi. ff. de vsufr. & in l. æquissimum. §. tamen eo. ti. & de hoc not. Ale. post Bar. in l. 2. inf. de iure emphi. & Bal. in l. fi. §. 1. inf. com. de le. & in l. senatus. §. Marcellus. ff. de leg. 1.

LEX III.

1 *Mater in detrimentum filię vendere non potest.*
2 *Dominus ratum habens ex postfacto, dominio spoliatur, & nu. 6.*
3 *Venditio rei alienæ quando valeat.*
4 *Maritus quando possit rem vxoris vendere.*
5 *Vendere nomine proprio quis dicatur, & quis alieno.*
6 *Venditioni rei suæ consentiens, an sibi in dominio præiudicet. & nu. 7. & 13.*
8 *Actio præscriptis verbis nascitur ex contractu ratihabitionis.*
9 *Ratum habere an possim quod meo nomine gestum non est.*
10 *Actio negociorum gest. quando competat ratum habenti.*
11 *Verbum commune quò ad duo verba, quomodo in illis operetur.*
12 *Consentiens venditioni rei suæ, qua actione possit precium petere.*
14 *Ratum habere, an possit dominus post rei præscriptionem.*
15 *Precium rei suę petens, cuius venditioni non consensit, an sibi præiudicet.*

a 6 Ratam

16 *Ratam habens venditionem rei suæ in subsidium, quæ fuit parvo precio vendita, an possit iustum precium petere.*
17 *Ratificans in subsidium venditionem rei suę alieno nomine venditæ, a quo precium repetet.*
18 *Precium rei venditæ, & ꝓtinus acceptæ, quę per multas manus transiit, a quo repetet dominus, & nu. 19.*
20 *Fideiussor quando possit conueniri propter absentiam principalis.*
21 *Pecunia ad quid inuenta.*
22 *Dominus rei intra quantum tempus possit venditionem alieno nomine factam ratam habere.*

MATER. Primo vnum dictum in dñij repetitione. Secundo casu eius effectum in ipsius prosecutione. Tertio aliud dictum in dñij amissione. Quarto prouidet in ꝑcij consecutione. secunda ibi: si rem, tertia ibi sinaũt. quarta ibi: aduersus vendi tricẽ. Casus. Venditio rei alienę non ꝓiudicat dño ignoranti, vel
1 a inuito: cõsentienti vero sic. [a] Iõ tũc rẽ nõ vẽdicat: sed ꝑcũ a vẽditore recuperat, q obtinet ẽt si res ꝑscripta fuerit. h. d. Vel breuius, vẽditio rei alienæ consentienti nõ inuito, vel ignorãti præiudicat. In subsidium tamen precium a ne. ge. recuperat. h. d. secundũ Ray. Casum in terminis ꝓ te pone iuxta diuisionem, non declarãdo tũ
1 in themate, cuius nomine facta fuerit venditio. literam expone, vt in gl. † No. j. q. mater non potest vendere rẽ in filię præiudicium. Et ratio colligitur ex regula: qđ nostrum. ff. de re. iur. Secundo, q maritus non põt vẽdere res parafernales vxoris. de dotalibus idẽ, si sint immobiles. ff. de fun. do. per totũ. & l. cum vir. ff. de vsuca. & ibi per Bar. si vero mobiles, dic vt not. insti. qui alie. licet. in princip. Tertio, q dñs rem vendicat, & recuperat sine precij obla. vt j. cod.
2 l. si mancipium. & j. de furtis. l. inciuilem. † Quarto, q dominus ex postfacto ratificans, vel consentiens perdit dñum. facit l. quidam. ff. de euic. & hoc totum procedit ex regula dicente, dũ quis alij cõ sentit sua iura perdit. vt j. de adminiſt. tut. l. cum quidam. Quinto, quod non est meo nomine gestum ratum habere possum in mei præiudicium. Sexto, quòd vsucapio, vel præscriptio tuetur possessorem contra dominum. concor. ff. de vsuca. per totũ, vt §. de pact. l. traditionibus. & vide qđ ibi dixi. Septimo, q in subsidium competit actio ne quis locupletur cum aliena iactura, vel damno. vt ff. si cer. pe. l. cum seruum. Opp. j. cõtra primam partem de l. rem alienam. ff. de contrahen. emp. Sol. q non põt in ꝑiudicium domini; vt hic. & ibi in fi. sed sui sic, vt obligetur ad interesse, vt ibi in princ. Contra hanc sol. op. 2. de l. si in emptione. §. item si emptor. in eod. titu. Solu. vt in ea. glo. sin præiudiciũ sui uendit, si emptor fuit ignorans: non si sciens, vt ibi. Sed caue, quia ibi gloss no contrarium dicens, quòd vbi uterque sciuit non ualere, nihilominus in præiudicium venditoris fallit si ambo sciuerint eam esse furtiuam: ut d. §. item si emptor. & ita tenet Bart. in l. cum vir. ff. de vsu. & dicit Dy. idem sensisse. Sed attende, quòd ratio, quare nullo modo ualet: quando emptor scit eam furtiuam esse: quia venditio perfici non potest, qm̃ furtum per traditionem committit. Ex hac ratione col lige ueritatem, quia aut q̃ritur quò ad ꝑiudicium dñi, & non valet: nisi consenserit tunc, vel postea, vt hic. & ff. de le. j. l. si fundum per fideicõmissum. & de le. 2. l. codicillos. §. 1. uel precium totũ uel partem recipiat, vt ff. de eui. l. qdã. & de leg. 2. l. cũ pater. §. qui dotale. non ex sola ꝑsona, ut l. Titia. §. Lucius. de l. 2. & no. j. ad vell. l. si sine. & ff. de pig. ac. l. Gaius, licèt d. l. quidam uideat facere in contrarium. Sed dic, vt ibi
3 not. & quare aliud in pignore. not. in d. l. Gaius. & d. l. si fine. † Aut quæritur quò ad venditoris obligationem; & tunc aut emptor est ignorans: & tunc valet, & obligatur venditor. vt d. §. item si emptor. in fin. & d. l. rem alienam: aut emptor est sciens, venditor ignorans; & non obligatur venditor, vt eod. §. item si emptor. Aut vterque sciens; & tunc aut est res immobilis, ad cuius traditionem non potest procedi, quin furtum committatur, & tunc non valet, nec ex ea obligatur. vt d. §. itẽ si emptor, in prin. Aut est res immobilis, in qua furtum committi non potest: & tunc vendi tio tenet in præiudicii venditoris, vt in glo. d. §. rem si emptor. Et illa fuit opi. Azo. vt ipse no. in summa. j. de contrahen. emp. & ſm prædicta gloss hic posita non est bona, cum hic loquatur de re immobili. Sed contra prædicta fortiter obstat. j. de eui. l. si fundum sciens. & j. cõia vtriusq; iu. l. fratres. vbi sciens fundũ alienũ nõ obligatum de euictione non agit, nisi fuit pactus, vel ſtipulatus. Propter quod videtur, quod ex venditione nulla insurgit obligatio. Sed iustinendo prædicta dic, quòd ubi res non cadit in vitium furti, vendens etiã sciens obligatur rem tradere, aliàs tenetur ad interesse. Item obligatur cauere de euictione ſm consuetudinem regionis, & cum tradit liberatur a primo, nec succedit obligatio ad interesse, & cum ille recepit non faciens sibi caueri de euictione, videtur euictionẽ remittere, vt in ꝯrijs. Vel dicendum, q solum ad tradendum tenebatur, sed non ad cauendum de euictione, qa scie bat emptor alienam esse. Alij tũ nõ sequunt publicatã differẽtiam rei furtiuæ, sed solum distinguebant scientem ab ignoraẽte, sed, ut dixi, aliam partem tenuit glos. prædicta, & Azo. in summa. & Dy.
4 & Bart. in d. l. cum vir. † Opp. 3. ab extra. dicitur hic, q maritus nõ potest vendere rem vxoris in præiudicium uxoris, sed sui sic, ut in glo. Contra quod opp. vt nec etiam in sui præiudicium possit, vt l. cum vir. ff. de vsuc. So. quidam hic in parafernalibus ibi in dotalibus. Et allegant rõnẽ, quia rei dotalis non est cõmercium: vt l. dotalem. ff. de mi. testl. l. cum pater. §. qui dotale. de leg. 2. & per consequens ipso iure non valet venditio. l. liberti ff. de contrahe. emp. Alij, vt Dy. Oldra. & Bar. dicunt, quod licet sit verum, q hæc lex loquatur in parafernalibus, & illa in dotalibus, tamen idem est in dotalibus, vt venditio valeat in præiudicium viri, sed non mulieris, vt ibi. Nec ob. quod de commercio dicitur: quia rñdent Dyn. & Bar. q cõmerciũ non est simpliciter prohibitum, sed respect. ue. l. fauore mulieris, & eius respectu non viri, vel secundũ Old. cõmercium, per qđ alienaret j. dominiũ in aliũ transferret, est prohibitũ, insti. qui. alie. non licèt in prin. nõ, per qđ dominiũ non transferret. Ideo venditio facta à marito valet in sui præiudicium, nõ vxoris, & hoc in re immobili. In re vero mobili dic, vt ibi: scilicet in insti. qui. ali. licet uel non. & hoc de prima parte. Opp. 4. ad ſ. cundã partem. l. quod non possit vendicare nisi preciũ offerat: vt eo. ſi. emptor. & §. q me. cã. l. 3. Sol. vt in seq. glo. ſ. q ibi precium erat cõuersum in vtilitatẽ dñi rei, hic non. Ideo ibi restituit pro qua erat conuersum. Contra hanc so. op. v. ab extra. de l. ſiſp impressione. §. q me. causa. ibi nõ restituit sed apud se saluũ hẽt. So. ibi ſpãle pp impressionẽ præsumptã in officiali, saltẽ in mediocri officio constituto. Transeo modo ad ver. quod si cõsensiſti. in quo ſtat fortius do huius legis, & pro dicendorũ declaratione præmitto, q in eo principaliter sunt duę lectę. Vna, q ille ver. intelligatur, qñ venditio fuit facta nomine dñi, & sic filiæ vel vxoris. Alia, qñ proprio nomi
5 ne venditoris. † Et dicitur quis vendere nõe alieno, seu dominij, quoties vendit, ut alienum, pro illa rata quam asserit alienata dicitur alieno nomine vendere, vt §. de ne. ge. l. ab eo. & j. fa. her. l. in familiæ. Proprio vero nomine dicitur vendere, siuè hoc exprimat, siue taceat, sed simpliciter vendat, ita, quòd alieno nomine
6 se facere non dicat, vt l. magis ff. de so. † Op. vj. quod consentiens
b dominus sibi non præiudicet in dominio, nec actionem neg. gest. habeat pro precio, quia qđ suo nomine non est gestum, [b] non põt habere ratum, nec ad proficuum. nec ad præiudicium, vt ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. quæritur. & §. fi ergo. & ff. de ꝑca. l. si seruus. So. tribus modis, vt in gloſſ. Primo, quod hic venditio facta fuit nomine domini, & sic hęc ſm illas. Et ista fuit opi. Bul. Secundo secundum Mar. ſ. quod hæc venditio facta fuit nomine proprio, sed põt rata haberi, quia dicebat ipse, quod indistincte non meo nomine gestum possum habere ratum, vt hic & l. j. j. de his, qui à nõ doma. & aliter non respondebat legibus in contrarium alleg. quæ regulam faciunt in oppositum. & l. j. j. de his qui à non do. ma. loquitur in casu speciali fauore libertatis. Tertio secundum Io. Azo. & Accur. distinguentes. Aut venditio est facta nomine mei domini. Et tunc possum ratum habere quò ad præiudicium, & quo. ad proficuum act. neg. gest. §. consequenda. ut in j. opin. Bul. & secundum eius lectu. Aut venditio est facta proprio nomine venditoris, & tunc aut ego erraui in facto, quia putaui factum nõe meo; & ita, vt nomine meo factum, ratum habui, & tunc in nihilo mihi præiudico, quia talis ratihabitio nulla est, tanquam facta de non ante. vt l. actor. j. de proba. Et, quia iustus est error facti alicni. ff. de iur. & fac. igno l. regula. & ff. pro sto. l. fi. Aut in facto non erraui, sed in iure, quia licèt scirẽ uenditionem factam nõe tuo, ego tamen ratum habui, putans actionem me non perdere ad rem, ni si cum precium haberem, vel ratum habui, ut precium consequi possem per ac. ne. ge. Et tunc licèt in iure errauerim, quia ad precium agere non possum, ac. neg. gest. tamen, quia ego certo de damno vitando, agere possum ad rem. & si repellar exceptione, replicabo de errore, qui in damno uitando non dẽt mihi nocere. ar. ff. de pac. l. cum re. Et hæc est intentio huius. l. & etiam gloſſ. in d. l. si pupilli. §. si ego. ubi gloſſ. clarius exemplificat iuris errorem, quã hic. Aut non erraui nec in facto, nec in iure; & tunc mihi ex toto præiudico: quia rem petere non possum, vt l. cuius per errorem ff. de re. iur. & l. cãpanus. ff. de ope. lib. nec actione neg. gest. habere possum uelut impossibile, q a nõ fuit meo nomine gestũ, ut d. §. si ego. Ista dist. placet Iac. de Ra. & Petro, præterquã in pen. membro, scilicet quando in iure errauit. Nam dicit ipse falsum est, quòd se possit replicatione iuuare, quia id, quòd dicitur, quod error iuris non noceat certanti de damno vitando, habet locum, quando aduersarius tractat de lucro, non, quando de damno uitando, quia tunc cum par sit causa utriusque, melior debet esse cõditio cuẽti. ff. ne quis eum qui in ius uocatus est ui. exi. l. j. in fi. & l. sequen. ff. de dolo. l. si duo. & tanto fortius, quanto emptor fuisset bonæfidei, sed ad hoc defenditur per Guili. de Cun. & Iacob. Butri. quia negant parem esse eorum conditionem, cum emptor tractat de damno recuperabili, cum ipse habeat, uel habere debeat regressum de euictione. quod si non haberet, qui remisisset,

ADDITIONES.

a Cõsentiẽti vero sic. Ad hoc vide q hẽnt ꝑ d. Ale. post Bar. in l. si pupilli. §. si ego de ne. ges. & adde Bald. in l. venditionem. j. pro emptore, quod quis potest ratificare ne ius suum perdat. alle. l. sicut. §. venditionis. qui. mo. pi. vel. hy. so.

a Qđ suo nõe nõ est gestũ. Tu vide de hoc dicto ꝑ Bar. in l. pupilli. §. sed si ego. ff. de ne. ge. Sal. i. l. j. j. qđ cũ eo q in alie. po. ẽt. & in l. i. j. q. admi. ad bon. pol. possit. Ale. in l. si cũ seruũ. ff. si cer. pe. Bolo. in l. sicut. §. vẽditionis. ff. q. mo. pi. vel hy. solutur. Iun. in c. Messana. extra de elect. & Dy. in re. ratum. & ibi do. Boe. in addi.

misisset,fuisset in culpa.ideo sibi imputaret.l.damnum,quod quis ff.de.re.iur.dominus non tractat de dãno recuperabili: quia si excluditur à rei ven.contra venditorem, non haberet regressum ad precium,cum suo nomine non fuisset gestum:quinimo adijciebat dominus Guil.quòd dominus ratificans modo prædicto non perdebat dominium,quia defectus causæ finalis destruit: & vitiat totum actum.vt ff.de condi. & demon.l. cum tales falsam. & ff. de du.l.ij. §. fin.& de epi. & cle.l. generaliter. & sic etiam isto respectu non potest dici par causa vtriusque. & ita etiam dicebat dominus meus.Sed ista defensio non visa fuit bona Petro,vt colligo ex verbis suis,quæ refert hic Cy.Nam dicit ipse,quòd ratũ habet, vt precium consequatur à venditrice,quod indubitanter precium petere poterat,& licèt nihil alleget:tamẽ tex.vñ.ff. de leg.j.l.si fundum per fideicommissum,& de leg.ij.l. codicillis.§.j. & sic apparet,qđ damnũ ex sui parte est etiam recuperabile.& perconsequẽs ratihabitio dẽt sibi in dominio præiudicare. Et apparet etiam, ꝙ defectus non est in causa finali. Sed ab his defendo gl. & Gui.Nã Pe.& ll.allegatæ loquunẗ qñ ratũ hẽt,an p̃ciũ petere possit, & non dicit qua actione,gl.vero loquuta fuit,qñ ratũ hẽt,vt ad preciũ possit agere ac.ne.ge quod est impossibile cum suo nomine non fuit gestum.vt d.§.si ego.& ita declarat ibi gl.nec habuit defensioni obstare,ꝙ alibi dicitur.s.quòd modus de iure impossibili remissioni adiectus non vitiat remissionẽ,vt s̃.de transl.l.cum donationis:nec etiam vitiat ingressum monasterij:vt etiam per doc.not.in authẽ. ingressi.s̃.de sacr.sanc.eccle.Quia respondeo, quod in l.cum donationis.fuit causa,& modus.vnde licèt modus vitieẗ, causa expressa transactionis vel donationis firma manet:hic alia expressa causa non est adiecta,quàm modus,q pro causa finali censeẗ:cũ alias non fuisset ratũ habiturus.& sic eius defectus vitiat ratihabitionẽ. Ad notata in auth.ingressi.Rñdeo, ꝙ ibi modus non est causa finalis dedicationis & igressus,sed salus animę,vt ibi dixi. Nec etiã prædictis ob.quòd defectus causæ in corde retentæ non vitiat.l.si maiores.s̃.de transf. Nec repetionem inducit, nec dominij translationem impedit.vt l.si repetendi.j̃.de condi.ob causam. & l.quod quis.ff.de condi.inde: quia prædicta intelligo, quando expressim dixit,quòd animo precium habendi consentiebat: & ita no. glo.
7 in d.l.codicillis.§.1.† Concludamus modo hunc passum sic, cũ quæritur,an dominus ratũ habendo cõtractũ factũ dere sua, sibi præiudicet.distingue. Aut fuit celebratus nomine suo, & non est dubium, quòd sibi præiudicat. vt l.si pupilli §. si ego.ff. de ne. gest. cum si.& l.in familiæ.j̃. fami.er.l.ab vno.ff.de neg.ge. Aut fuit celebratus nomine proprio contrahentis, quod sic declaraui superius.& tunc.aut ratificauit tanq̃ suo nomine factũ, & nihil egit.ideo sibi nõ præiudicat.Aut ratificauit,vt factũ nomine illius, ꝙ est credendũ,cũ sciens fuit,& tunc,aut animo preciũ nõ petendi, & præiudicat sibi:tã in uendicatione rei q̃ ẽt in petitione precii: quia oẽ ius suũ ex causa donationis vr̃ remisisse vt l.i.ff. de condi.inde. l.cuius per errorẽ.ff.de reg.iur.Aut non preciũ consequendi:& tũc aut animus iste fuit in corde retentus,& præiudicat sibi etiam in vtroque,vt l.codicillos.ff.de le.2.l.si maiores.s̃.de tran.& l. si repetẽdi.cũ ibi not.j̃.de cõd.ob cãm. Aut hic fuit expressum verbo:& tunc aut specificauit nomen actionis ne.ge. & tunc,vel in effectu s̃m gloss.uel ipso iure secundũ Gui.sibi nõ p̃iudicat in rei. ven.pp defectum causæ,vt superius declaraui. Aut nomen actionis non expressit,sed simpliciter dixit, animo precium consequendi, vel habendi,& tunc sibi præiudicat in rei uen.Sed preciũ poterit petere,& non actione ne.ge.quia nihil potest competere, cum suo nomine non fuerit gestum,sed petit iure,vel iudicio vniuersali petitio.hæred.si res prius iudicio vniuersali peti poterat.vt d.l.infamię. in fi.j̃. fami.er. Nam in vniuersalibus precium succedit loco rei: vt ff.de peti. hære.l.si rem, & precium. Vel præscriptis.verbis si prius iudicium erat particulare, in quo precium non succedit lo-
8 co rei.† Et oritur hæc præscriptis verbis actio ex præsenti contractu ratihabitionis factæ ad instantiam partis,cum de p̃nti consentit: illud ex quolibet contractu innominato. vt l.naturalis.ff. de præscr.ver.& hoc vbi res erat ipsius ratum habentis.Vbi autem non fuisset ipsius,sed ei fuisset debenda in alicuius cõditionis euentũ;tunc aut erat ei debenda in pœnã ɔtractus cui cõsensit, & tũc pręiudicat sibi,quia talis consensus impedit postea actionem sibi nasci.vt l.quoties.j̃.de fideicom.& l.nihil.§.j.de leg.j.Nã & ipse cõsentiendo delinquit.vt cæteri.Aut non erat ei debenda in pœnã illius contractus:sed ex alio euentu;tunc sibi nõ præiudicat,quo minus petere possit: cum casus ille euenerit.vt l. si à substituto.de le. 1.& not.per Dyn. in l.q Romæ.§. duo fratres. de verborum obli-
9 gatio.† Ex prædictis modo patet,ꝙ id,quod dicitur meo nomine non eẽ gestũ ratum habere nõ possum,habet locũ.vt ex neg.gest. ego obliger actione neg.gest.vel etiam consequar actionẽ ne.gest. sed in præiudicium iuris mei prius mihi competentis possum habere ratũ,vt d.l.si fundum per fideicommissum. de leg.1.& l.codicillis.§.1.de leg.2.&l.in familiæ in fi.j̃. familiæ er.& j̃.de re alienis nõ alie.l.si fundum,& j̃.de fur.l.1.& infra.de his,qui a non do.ma. l.1.Nam ibi non est speciale respectu dominij perdendi: sed respectu precii non habiti a manumissore consequendi, quod inductum fuit,ut facilius domini inducerentur ad dationem libertatis validandum:cum alias precium non habitum peti non possit,ut probatur in l.sed si constante.ff.de dona.inter vi.& vxo.& ibi
10 not.† Item habes ex prædictis,quod quia in casu huius l. competit ratum habenti actio nego. gest. ad precium,quòd istam.l.habemus necesse in hoc casu intelligere,quando venditio fuit facta nomine domini,non proprio:alias non competeret ei actio neg.gest. vt d.§.si ego.Sed,quòd hæc lec.non conueniat huic literæ, probo ex pluribus Primo,quia ex litera nõ apparet,vnde est diuinare.Secundo,quia literæ repugnat vera responsio, q̃ facit hic iurisocon.circa competentiam actionis neg.ge.quæ est simplex.& vnica in casu dñij quouis modo perditi.Sed secundũ lec.gl.non erit simplex, & vnica circa quodlibet dñium p̃ditũ,sed duplex disiũctiua.Quia aut negociũ fuit gestũ noĩe tuo, & ratũ habuisti. & daẗ actio neg. ge.ordinaria,& regularis.Aut non fuit tuo noĩe gestum, & tũc domino prædicto vsucapione vel præscriptione competit subsidia-
a ria, & irregularis. Horum fortè timore superuenit Bart.[a] & dixit, ꝙ hunc ver.intelligit vsque ad fi.quando venditio erat facta nomine proprio venditoris. Et ad l. in oppositum per gloss. allegatam. Rñdet,ꝙ illæ hñt locum, qñ pp meam ratihabitionem ego vellẽ agere ex negocio prius gesto,quia non possum, nisi in subsidiũ re perempta,vel ad impossibilitatem dandi deducta.vt ff.eod.l. fi. vel ea vsucapta,uel præscripta.ut hic in fi.vel ĩ casu.l.j.j̃.de his,q a non do.ma.nos vero loquimur,quando vult agere ex negocio de præsenti per ipsum dñm gesto. Nam tunc potest, & de hoc dicit esse hic casum;nã hic filia ratum habẽdo gessit negociũ matris:& vtiliter,& ipso gest.quia matrẽ liberauit ab emptore cui obligata erat de euic.ideo,& ipsa compellit ratũ habere,vt ff.de ne.ge.l. qui vtiliter.& l.soluendo.& ita concordat Gul.cum Mar.& pro hoc posset induci glo.3.quæ dicit quod hęc ac.ne.ge.datur ex ratihabitione.sed gl.istum intellectum non habuit: sed sequuta fuit suã opin. quæ fuit,ꝙ in negocio alieno cũ ratihabitione semper actio oritur ex ratihabitione, & ex neg. gest. Quod an sit verum pulcherrimè examinaui.s̃.de neg.ge.l.si pecunia.Ideo ad ibi dicta remitto;& solum videamus,an hęc noua lectura sit vera,& de mente huius literę procedat.Et mihi videtur, quòd non,ex pluribus. Primo quia hic loquitur vniformiter de eadem actione neg. gest.& ex eodem negocio in vtroque casu alternatiue antecedentis Sed secundum Bart.intelligeretur difformiter,& varie,quia in casu ratihabitionis intelligitur de actione neg.gest.regulari,& ordinaria,quæ competit gestori:& hoc secundo negocio. & appellatur contraria. vt l. si mandatum.s̃.de ne.ge.& insti.de ob.quæ ex contractu.§ j. In casu vero p̃scriptionis,vel vsucapionis intelligitur de irregulari,& subsidiaria,quæ competit dño,& non gestori,& uocatur directa ad differentiam ɔ̃riæ.Et hoc ex proprio ne.ge.non ex isto scđo cõpetit,
11 & sic difformiter,& varie.† Et tunc regulam habemus, vnũ verbum commune relatũ ad duo verba vel plura debet vniformiter operari in illis.l.q̃uis.j̃.de impube.& aliis sub.& l.iam hoc iure.§.j. ff.de vulg.& pup.Et ex his patet,ꝙ hæc lec.huic literæ non conuenit. Secundo nec in se procedit. ꝙ probo ex tribus.quia mater de euictione nondum erat obligata, & sic non potest dici per hanc ratihabitionẽ liberata ar.ff.si certũ pe.l.fi.ff.de ver.obl.l.decẽ. antecedens patet, quia conditio euictionis nondũ euenerat;& sic pro tunc obligatio nõ erat.l.cedere diẽ.ff.de ver.sign. Cõditio aũt euictionis hæc est,si p̃ sñiam res euincaẗ.vt ff.de rei uendi.l.utique.& ff.de eui.l.habere litẽ. Scđo,quia venditoris non interest ante euictionem solui; vel æquipollens fieri,& sic nec ante conueniri potest.ut ff.de ne.gest.l.cum pecunia.in fi.& ff.man.l.si mãdauero tibi.Et si dicas interest eius, fieri ne in obligatione possit incidere. Rñdeo,ꝙ illud consistebat in spe,vel potentia dubia,& multoties fallibili,ut est dubius litis euentus,q nec tñ dẽt appreciari quãtũ est verũ p̃cium rei,qđ nũc petiẗ.ar.l.si iactũ.ff.de act.emp.cũ minus sit in potentia q̃ actu.ff.de re.iur.l.minus.Et ex his patet, ꝙ l. soluendo.ff.de ne.ge.non hẽt obstare, qa loquiẗ in obligatione pura, iã ĩ actu deducta.Tertio,qa filia,vel vxor,q̃ hic ratũ habuit, ñ egit gerere negociũ proprium,sed antiquũ ad se trahere, vt p̃ciũ petere posset,quod ex antiqua gestione redactũ erat,ergo &c.vt l.non oẽs in prin.ff.si cer.pe.facit,ꝙ no.s̃.titu.j.l. de hæreditate.Ex prædictis concludo lec.Barto.non applaudere huic literæ,neque veram esse in se.Sto igitur cum lec.gl.Et,vt tollã rõnes in ɔ̃rium factas,attende. ꝙ in themate hoc non supponiẗ, vel declaratur cuius noĩe fuerat facta venditio. Sed generaliter loquitur Io.in casu dominij prædicti,quo dubitatum fuit,an ad preciũ cõpeteret ac. neg. gest. fuit distinguendum. Aut fuit venditio facta nomine tuo,& ratam habuisti eam,& datur ac. ne.ge.Aut non fuit facta nomine tuo,& tunc dominio perdito per usucapionem, uel pręscriptionem, habes actio neg. gest. & non est hoc inconueniens, imo iuri consentaneum, ut lex generaliter loquens per alias declaretur, & distinguatur.vt supra de inoffi.do.l.j. cum si. Defensata igitur lect. gloss. & reprobata lectura.Barto.oppo.7.ab extra,& principaliter, quod consentienti non datur actio neg. gest. ad precium: sed mandati:vt l.in familia.infra.fam.hærci. & l.si remunerandi.§.si passus ff.man conuncta.l.j.in prin.co.tit.Solu.ꝙ ibi consensit a prin.hic
12 ex post facto. Vt tamen hoc liqueat latius,† Concludamus ergo hunc passum hic,cum quæritur,qua actione consentiens uenditioni rei suæ precium petere possit,in casibus loquor in quibus sibi non præiudicauit in precio,ut scripsi in alia distinctione, dic, aut uenditor uendidit,vt alienam.& sic nomine domini,aut ut p̃priam.Primo casu,aut dominus consensit a prin.i.tempore cõtractus,vel ante.& habet locum actio man.vt l.supra.alleg.aut consensit ex postfacto,& competit actio.neg.gest.vt hic & l.ab uno.s̃. de neg.ge.Secundo casu dic,aut res poterat ab eo peti aliquo iudicio,in quo precium succedit loco rei, vt est videre in uniuersalibus iudicijs,& tunc illa actione peti poterit,qua res ipsa,vt d.l.ĩ familiæ in fi.ff.de pe.hær.l.si rem,& precium.patet etiam quandoq; in particulari iudicio,vt in cond.inde.quæ datur quatenus quis ẽ locupletior.l.in summa.§.in frumento.ff.de cõdi.inde.ideo si fundum indebite solui,ꝙ ille vendidit suo nomine,precium receptũ, petam condictione indebiti:vt d.l.in summa.facit.l.si non sortem. l.libertus in eo.tit.Aut tali iudicio peti non poterat,vt est regulariter videre in iudicijs particularibus,& tunc re perempta.& pręscripta,& sic in subsidium habendo ratum,competit vtilis act.ne.ge. vt hic in fin.& ff.de neg.gest.l.fin.Re autem extante,& non præscripta.nulla ad precium competit actio.secundum opin.gloss. & communiter doct.vt hic no.& in l.si eum seruum.ff.si cer.pe. Sed Barto.contra dicens dari actionem neg.gest.ex pręsenti gestione, ratihabitionis,ꝙ non placet.vt s̃.dixi.tamen hoc membrum quãdo res extat,& non præscripta,subdistinguo, aut simpliciter ratũ habet,& nihil alio dicto,verum dicunt gl.ꝙ nulla ad p̃cium competit act. Aut dixi,ꝙ ratum habebam,vt precium habeam,uel recipiam,& tunc si venditor consensit,actione p̃scrip. ver.precium, petere potero,quia instar conuentionis innominatæ habetur talis ratihabitio,seu incidit in cõtractu facio,vt des,&ex facto adest aduersario,ideo præsc.ver.actio debet competere. Et illo non consentiẽte,nulla ad precium mihi competit actio.nec ratihabitio mihi præiudicat propter defectum implementi causæ. l.si pecuniã. ff.de condi.ob.cau.& ff.de cond.& demon.l.cum tale.§.falsam.fallunt prædicta in casu.l.j.infra,de his qui à nõ do.ma.Vbi similiter siuè ratum habeat,siue causa adiecta, vt precium habeat, semper precium petere poterat, & hoc est inuentum, ut facilius domini valident libertatem seruis suis datam. veruntamen puto eo casu, dari actionem nego.gest.quia precium à seruo non recepit manumissor,& sic cum nõ habuit illud ex nego.gest.nescio videre quo modo ad illud possit actio illa competere, sed dabitur actio præ-
13 scrip.verbis,vel in factum,vt ibi no.vel cõdictio ex illa.l.† Op.8.& ab extra,ꝙ dominus per consensum,quem adhibuit,non potuerit sibi præiudicare nec ac.neg.gest.pro ratihabitione sibi acquirere,etiam si suo noĩe fuerit uenditio facta.& hoc in primo casu huius.l.quando filia uel uxor fuit inuita. & sic contradixit,ut l.dispẽsatorem.ff.de solutio.Vbi si probaui meo nomine gestum,nõ possum postea illud habere ratum, nec quò ad actionem contra debitorem perdendam,nec quò ad actionẽ ɔ̃ gestorẽ cõsequẽdã, licèt possum quò ad exceptionẽ parãdã debitori ɔ̃ ipsũ ratũ hẽtẽ, vel dispẽsatori ɔ̃ debitorẽ ex stip.de rato agere uolẽtẽ.vt l.quo.n.§. primo.ff rem ra.ha.Solu.tripliciter.Primo ut in casu huius.uersic. iste,siautem postea &c.referatur ad casum ignorantiæ,non ad casum conditionis.Secundo quòd ibi in actione personali, quæ ipso iure non perditur;hic in reali, quę facilius perditur.cum nõ sit sic ossibus hominũ affixa. ut ff.pro soci.l.tertia in princi.vel tertio hic,ante negocium perfectum contradixit,ibi postea.Oppo.ix.& ab extra,dicitur hic,quòd re præscripta,uel vsucapta,ratum habẽdo in subsidium non meo nomine gestum,ago ad precium.ac.ne. gest.contra.de l.sed si constante.ff.de do.inter uir.& uxo. Solut. vt ibi nota.scilicet quòd hic vendens habuerat precium, ibi donator nihil perceperat.Et sic habes,quòd si in casu.l.primæ.infra de his qui à non dom.ma.manumissus libertatem præscripserat,antequàm dominus ratificasset, illa ratihabitio non prodesset,vt pre
14 cium petere posset,quod nota pro limitatione huius legis.† Opp. x. & ab extra.quòd post rem præscriptam non possit dominus ratum habere,nec agere actione nego.gest. Nam mediante cursu temporis,quo præscribitur,dominus tacitè consentire uidetur,& ius suum remittere,vt notat glossa.in l.si ego.ff.de negotijs gestis. Et ideo non debet posse postea ad precium actionis consequẽdæ ratum habere,consequentia patet,quia si consensus expressus nõ est potens ad inducendum actionem nego.gest. in negotio non suo nomine gesto,ut dictum est,minus patet arg.l.cum quid.ff.si certũ pe.& l scđa,§.volũtate.ff.solu.matrimo. & tantominus dẽt, isto casu posse quanto ius suum p̃ taciturnitatem diciẗ remisisse, vel ei renũciasse.ut in glo.prælleg. Et not.Barto.in l.prima.j̃. qui admi.ad bono.poss.So.quòd si est tacitus consẽsus(si consensus,dici debet)venit consecutiue ex negligentia, & non tendit ad ratificandum neg.gest.sed rei præsumptionem permittẽdã, & implẽdam.Iõ illa p̃scripta ratificatio ɔ̃ctus nũc velut in subsidiũ p̃missa est necessaria,vt actio ne.ge.ei cõpetat ad precium.Et hęc iõ nũc p̃mittũtur,ne vẽditor cũ aliena iactura locupleteẗ,nec p̃t uẽditor culpã negligentiæ actori obijcere,tum quia ipse fuit huius cã,tũc quia cõmodũ sentit ex ea euictionis aĩo nõ cõmittẽte.ergo, &c. vt ff.de iur.do.l.si cũ fundo.§.qđ si mulier.tum quia culpa cõmissa respectu vnius nõ se habet necesse respectu alterius.l.fulcinius §. quod si aduersus. ff. ex quibus cau. in poss.ea.tũ & quarto qa ipse fuit in dolo scienter rem alienam uendendo, qui præponderat huius culpæ,& negligentiæ,vt l.item si obstat.§.fina.& l.si pu-
15 tator.ff.ad l.Aquil.† Accedo modo ad quæstiones,& primo recito quæstiones glo.Sit ergo prima quæstio ista,quid si in casu,quo meo nomine non est gestum,ratum expresse non habui, nec expressim consensi, sed tantum precium petij, an mihi præiudico in dominio,& uendicatione rei.Et dicit glo. quòd non,quia petitio precij non tenuit &c.vt in gloss. quod sanè intellige, re non præscripta.aliàs frustra quæreretur de vendicatione rei,cum iam constaret vendicari non posse.Sed refert Cyn.hic in noua quæstione quòd Iacob.de Are.dixit contrarium ex eo.Primo,quia, qui vult vnum,videtur velle,& id, sine quo ad illud perueniri non potest, vt ff.de procur.l.ad rem mobilem. & l.ad legatum. & ff. de acqui. hær.l.illud.Secundo pro eo facit,quia res habetur rata nedum verbis,sed factis,l.Paulus.ff.rem ra.habe.Et est ratio,quia non minus declaratur intẽtio agentis facto,quàm verbo,vt ff.de legib.l.de q̃bus. & ff.si cer.pet.l.certum. Tertio facit.ff de fi.l. si seruus cum si. not.Sed Pet.& Gul.de Cu. & communiter omnes docto. tenent glo.per.eius rationem. Et ad obiecta respondent,quòd uera sunt, cæteris paribus,& in facto ualido.Sed hæc petitio precii fuit inualida,& nulla,vt in glo.ergo.&c.vt ff.qui satisd.cog.l. quoties.& de transac.l.cum hi.§.si prętor. Item qui elegerit ius incompetens p̃ errorem,non præiudicat sibi in competenti. vt ff.de in offi.testa.l. si mater.& sup.de inoffic.testa.l.contra maiores.&l.eum qui.Et ita dicebat,& tenebat dominus meus.Sed duæ leges fortiter obstant uidelicet.l.ex sententia.& l.quæro.§. Lucius. ff.de confir.tuto. In quibus non ualet expressum, & principale. & tamen ibi præiudicat in consecutiuo.Sed respondeo, quod in l.ex sententia.scribẽs, se tutorem sibi non prouidebat in aliquo,sed tantum se honorabat. Sed hic sibi prouidere volebat in precio,non aliter renunciare dominio.Item expressum non erat ibi funditus nullum, quia confirmationis producebat effectum.Similiter.in l.quæro,expressum non erat ipso iure funditus nullum, quia sperabatur ualere,
16 per temporis lapsum,ut ibi per Dyn.† Quæro.2.[a] in casu,quo ra-
a tum habui in subsidium,& uendidisti patuo precio,an possum repetere iustum, uel duntaxat acceptum. Respondet gloss.si eras, bonæ fidei, petam acceptum, si malæ fidei, petam iustum,argumen.ff.de petitio.hæredita.l.si possessor.§.fina.& §.ait prætor. Sed Iaco. contra,quia in singularibus iudicijs precium non succedit, loco rei:nisi quatenus quis locupletetur cum aliena iactura.ut ff. si cer.pe.l.si eum seruum.& ff.de uerb.signific.l. Labeo et Sabin'. et ibi no.et sic quãdoque malæ fidei non debet ultra præceptum teneri.Et leges allegatæ per gl.in uniuersali iudicio loquũtur.Sed Cy.hic in 8.q.sequitur gl.et dicit pro ea esse casum.in l.j.in fi.et l.sequen.& seq.ff.depositi.Idem dominus meus, quia contra dolosum,&culpabilem,uel morosum precium loco rei succedit,ut nota in d.l.si eum seruum.in dicta l.Labeo.& Sabinus.& gloss.præsupponit eum in mala fide.& sic in dolo,culpa,vel mora.Ego autem puto Ia.Bu.bene dicere.Sed alia ratione,quia hic tractamus de precio consequendo propter ratihabitionem, & propter vtilẽ actionem neg.ge.Sed ex quæstione,quam fecit plus consequutus non fuit,nec ad maius receptum se extendit ratihabitio.ergo plus non potest petere.dolus ergo,culpa,uel mora,quæ prius in uendendo commissa fuisset,per ratihabitionem purgata est. quia aut benè,uel malè fecerit,dominus approbauit, & hoc consequitur, dominus l.beneficio,non attenta negligentia, quam adhibuit in permittendo præscribi.Nec obstant.ll. allega.in contrarium,qa loquuntur in priuato conuento primœua actione & ordinaria.
17 † Quæro.3.quid si non meo nomine,sed suo quis vendidit,& per plures manus ambulauit,& vsucapta est,& ego in subsidium habeo ratum,à quo repetam precium.Respondit gloss. primo, qui habet causam lucratiuam. Alij non videntur precium habere cũ eisdem tantum absit,ut ff. de minori l.planè.& de uerborum significatione.l.Labeo.& Sabinus. Ex ista gloss.collige, quod in subsidium non possum habere ratum non meo nomine gestum.quoniam gerens habet titulum onerosum Et est ratio,quia permittitur in subsidium, ne ille locupletetur cum mea iactura, & sic,ne sit in lucro,sed lucrum non habet quando tantumdem sibi abest. hoc limitat,Cyn.in 2.q. nisi ille, qui non habet titulum lucratiuum plus alii uendiderit quam ipse emerit. Nam in illo pluri tenetur.ar.l.quæ de tota.ff.de rei uen. hoc ñ puto, qa tunc plures,

ADDITIO.

a Superuenit.Bar.Adde Imo.qui uidetur tenere contra Bart. hic,& in l.cũ seruum. si cer.pet.hoc tenet ipse in l.si fundum per fideicommissum,de le. i. in princi.& Bal.hic,& ibi uide,quod not.in l.quãuis.ff.si cer.pe.& no.Bal. in l.i.j̃. de re. ec. non alie.& ẽt,an ista l.habeat locum,quando uẽditor hẽt hr̃ditatẽ.tit. onerosõ.

ADDITIO.

a Quæro secundo.tu uide.ꝙ precium rei per alium uenditæ potest uendicari, in subsidium facta ratificatione iuxta hanc legem,non solum per uerum dominũ ut ibi.sed ẽt per quasi dominum,cui competebat publiciana,nisi cum eo concurrat uerus dominus,qui præferretur.item uerum ẽt,si ratificatio facta est re perempta,uel præscripta secundum cõem lec.hic,& per Bar.in l.si fundum per fideicommissum.ff.de leg.i.& Ale.in l.quæ dotis.sol.mat.

res ratihabitiones pmitterent,si essent necessariæ,& tñ tex.nõ uĩ,
nisi vnã pmittere,& si prima intelligatur illa, frustra de cæteris,q̃-
ritur, cum cæteri fingantur fuisse domini ex ratihabitione primi.
18 † Quæro 4. pone, ꝙ duo habent causam lucratiuam,alter onero-
sam,puta tu vendidisti rem meam Titio.Titius eam donauit Me
uio,& Meuius eam postea uendidit Caio, & vsucapta est.ego ra-
tum habeo,unde quæritur,utrum quemlibet ex habentibus cau-
sam lucratiuam possum conuenire,uel quem eorum. Respondet
glo.ꝙ quidam dixerunt,quod primum uenditorem.Ratio,est,qa
simpliciter habendo ratum,uidetur omnes ratum habere , ergo
primam,& per consequens per primum uenditorem reperitur,
translatum dominium,vt suæ propriæ rei in donatarium,& suc-
cessiue in donatario in secundum emptorem.Alii dixerunt,quod
uterque de habentibus causam lucratiuam tenetur. & hic ponde
ra,ꝙ glo.non dicit,ꝙ uterque exigatur.Alii dixerunt ꝙ seruus ,
quia ex eius facto proximo res est usucapta ab illo ultimo em-
ptore,& hæc lex.& similes uidentur regressum dare.ad precium ,
quod habet ille ex cuius uenditione res est usucapta.Postea gloss.
transiens sub quodam uerborum inuolucro,in uersic.uel dic,nos
dimittit in incerto,Et uidetur respondere ad rationem primorum
& forte uoluit tenere secundam quam tenuit Odof.scilicet,quod
uterque teneatur ex tali ratihabitione generaliter. & simpliciter,
facta,sed uterque non põt exigi per l.bona fides.ff.de reg.iu.Iõ in-
quit ipse in exigendo locus est gratificationi, vt ff.de legib.l.fin.Et
si s̃m eligit,ex primo non transit ad eum exce.ut l.ꝙ dictum. ff.de
pac.Sed Pe.& Cy.in xi.q.Iac.Bu.Bar.dñs meus,& oẽs dñt,ꝙ ipse,
hẽt electionem ratificandi quem ex illis cõtractibus velit, qa põt
sua interesse magis ratificare vnũ quã alium pp precii quantitatẽ
vel etiam facilitatem conueniendi alterum eorum, & de primo,
transit exceptio in secundum ar.ff.de exce.rei iu.l.si a te.§.iulianus
& uno electo debet sibi præiudicare in alio. Et hæc bona , nisi à
principio alterum ratificauit.Præcedens autem bona,ubi contra-
ctibus simul narratis simpliciter habuit ratum.Nec apparet ma-
gis de uno quàm de altero,& sic interim res sit in suspenso,donec
actionem contra alterum dirigat . qua directa illum dicetur eli-
gere,& sibi in alio præiudicare.Sed tunc dubitari posset,si electus,
non esset soluendo,an ad alium reuerti posset.Et mihi occurrit ꝓ
nunc dicendum,aut egit contra unum ignorantem,id est non pu
tans contra alium experiri potuisse,seu ratificauit unum contra-
ctum,putans se teneri ad illum ratificandum,& tunc possit ꝓ re-
siduo reuerti contra alium, Aut scienter hoc elegit,& tunc non
possit pro residuo reuerti contra alium.ut inf.de fur.l.manifestum
19 sinautem nesciens.in prin.in ult.& pen.respon.† Quæro v. quid si
ultimus non habet causam a primo , quia emptor habuit eam ꝓ
derelicto,& alius occupat, qui alteri postea uendidit, & ille vsuce
pit &c.Antequam soluas attende,quia dicit Iaco.But. ꝙ glo.non
exemplificat benè,quia occupans dicit causam habere ab eo, qui
habet pro derelicto,quasi pro donato,quia voluit in certam per-
sonam transferre.ar.insti.de rerum diu.§.fin.& ff.de stip. seruo. l.
quod seruus. Sed dicebat dominus meus, ꝙ putabat,ꝙ glo. non
senserit,hic pro derelicto propriè,prout sumitur.in tit. pro dereli-
cto,sed pro negligentia quadam,quasi dicat glo.emptor neglexit,
& alius occupauit.Sol.trib.mod. sequitur.in gloss.& primam te-
net Iac.But.& Iaco.de ra.ar.ff.de pe.hær.l.nec vllam.§.pe.de Sol.l.
Stichum.§.dolo.& quod vi,aut clam.l.semper.§.in sepulchro.sed
non faciunt ad materiam propositam, quia in eis prima non est
sublata,& agitur in eis de pœna delicti,hæc vero duntaxat de ob
latione lucri cum aliena iactura percepti.Item hic de iure specia-
li ratihabitionis subsidiariæ, ne dominus remaneat in damno, &
venditor in lucro.Alij dixerunt,ꝙ vltimus tantum,i.occupator te
netur,ꝙesset verum si de pœna occupationis,& inuasionis tracta
retur,de qua in l.si quis in tantam.& l.cum quærebatur.ĩ,vnde vi.
Terrij,vt Accur.dixit ꝙ primus tantum, & potuit moueri,qa hęc
ratihabitio,uidetur inducta in subsidium contra eum,contra quẽ
cessant alia remedia,vt ff.si cer.pe.l.si cum seruum.Sed ultimus te
netur occupationis pœna,ut l.sup allegata supposito,ꝙ hic de ve
ro occupatore loquatur,vt in declaratione tituli huius quæstio-
nis dixit,ergo &c.Sed nec ẽ bona.qa hic de p̃cio petẽdo,cũ aliena
iactura pcepto,& re p̃scripta,& p actionẽ utilẽ neg.gest.Iõ dic,s̃m
Pe.& Cy.in vlt.q̃st.vt dixi ĩ ꝓxima p̃cedẽti,ꝙ electio erat art.ratifi
20 care quẽ velit,& ꝯ ꝯhẽtẽ p̃ciũ ex ratificato agere,& experiri.† Que
ro.vj.& ab ex̃,si res extat,nec ẽ p̃scripta,sed quasi ad impossibilita-
tẽ vẽdicãdi ẽ deducta,puta qa ẽ in manibus potẽtis,q neq̃t cõue-
niri,vel emptor recessit cũ re ad partes remotas,an tũc velut p̃scri
pta, vel velut ad impossibilitatẽ dãdi deducta,vt ff.de neg. gest.l. si.
poterit ratũ hẽri,aut agi.Dicũt doctores.& Cy.in 4.q̃one.ꝙ sic,qa
ista vident priora,vt ĩ Aut.de fideius.§ j.vbi pp absentiã pricipalis,
ꝯuenitur fideiussor prius q̃ cõueniri posset,& quia de absente,qui
non potest cõpelli adesse iudicatur idem qđ de mortuo. l. multa.
in prin.ff.de cõdi.& demon.& qa res dicit perempta , cuius usus
haberi non põt.vt ff.de bo.auto.iu.pos.l.cum vnus.§.fin.& ff.solu.
ma.l.si constante.§.si vxor.& ff.de inst l.i.§.fi.& ff. de dam.infec. l.
damni infecti.§.fi.cum ibi no.Et pro hoc bñ facit æquiparatio , q̃
facit text.in l.naturali.in princ.ff.de acqui.re. domi.& text.ff.loc.l.
cum in plures. §.vestimenta.& hoc satis est æquum , sed ei repu-
gnat,quòd hic tractamus de actione subsidiaria in casibus specia
libus permissa,ibi de ordinaria intentanda. Quæro.7 hæc lex loq-
tur in re propria ratificantis,sed quid si sua non erat,sed pro ea pu
blicianam habebat?Respon.secundum Gui.de Cun. idem, si illa,
competebat ex titulo oneroso. Nec obst. quòd ille habet titulũ,
in precio,quia titulus non attenditur , cum succedat loco rei , in-
qua titulum non habet,ut l.si rem & precium.ff.de pe.hæred.& in
l.tertia.in fin.ff.si fami.fur.fecis.dic.& hoc domino non concurrẽ
te in ratificatione cum isto publicianam habente , quia tunc me-
lior esset conditio domini.argumen.l.bona fides. ff.deposi. & arg.
eius quod no.in l.nã. & si fur.ff.si cer.pet.& hoc satis est æquum.
Sed fortius est dubiũ,si duo cõcurrerent,quorum quilibet publi-
cianã hẽret insolidum.forte tamen omnibus recensitis,dic,ꝙ præ
fertur cui prius tradita fuit,qa in eo publiciana est potẽtior,siuè ti
tulũ habuit ab eodem,siuè a diuersis,quia non est ius, ex quo agi-
tur contra tertium,vt l.sinautem.§.si duobus. ff.de pub.cũ ibi no.
in gloss.prædicta.tene cordi, quia sunt utilia.cum de facili nõ pro-
bentur dominia.Et per prædicta subuenitur contra multas frau-
des in rebus absentium commissas,& minorum,q̃ postea reperiũ
tur præscriptę,nã ad hãc ratihabitionẽ est recurrendũ. Quæro.8.
an ꝙ hic dicitur,in uendicatione locum habeat in pmutatione.
dicit Cy.in 4.q.idem eẽ.qa pmutatio similis ẽ vẽditioni vt.ff.đ re
rum permu.l j.& ff.de ędi.edic.l.sciendum.§ j.facit etiam.l.impera
tor.§.fi.cũ.l.seq.de leg.2. Quæro ix. an in re debita, puta per stipu.
hæc lex.habeat locum,dic, ꝙ non, secundum doc.ut l. venditor.
ex hæreditate.ff.de hæredi.vel ac.vend.Si tamen fuisset debitorin
mora,vidẽdum esset,an esset talis mora quæ traheret ad se pericu
lum uel non,de quo dixi.in l.in minorum.s̃.in qui. cau. in inte.re-
sti.non est neces.& plenius in repetitione mea.l.quod te. ff. si cer-
tum pet. Quæro.x.an uendicet sibi locum in re alteri hypotheca
ta,per debitorem uendita,& præscripta,vel perempta, uel in sub-
sidium possim habere ratum pro precio iuris,mei consequendi.et
dicunt doct.& Cyn.quòd sic,propter identitatem rationis,& hoc
licèt sub dubio forte tenet gloss.ff.de distra. pig.l.prima.in glo.fin.
quod no.vt scias practicare.Nam & idem tenet Bar.ĩ.de iure de-
li.§.si uero hæredes.Quæro.xj.quid econtra,ad l.istam,pone,quòd
a ex pecunia mea [a] Titius suo nomine rem aliquam emit,pecunia
est consumpta uel usucapta,uolo ratum habere in subsidium,ut
rem petam ac.neg.gest.an possum.Io.dixit & sic. & etiam Accur.
ex quo titulum lucratiuũ habebat in precio, & per consequẽs in
re,vt per eos no.in gl.fin.& l.Proculus.ff.de iur.do. Et pro hoc fa-
cit quia eadem uidetur rõne ꝙ dominus pecuniæ remaneat ĩ dã-
no.Et hanc partem sequitur Pet.& Cy.in vij.eius.quæst.& indu-
cunt etiam,qa in permutatione locum habet, vt dictum est.s̃.&
generaliter loquẽdo hæc species permutationis est; vt.ff.de cõtra-
hen.empt.l.prima.ergo.&c.Et pro hoc dicunt esse casum in l.si v-
xor marito.ff de dona.inter vi.& vxo.licet glo.ibi & ĩ.eodem. l. si
vt proponis.dicat ibi speciale. Sed mihi uidetur , quòd illa.l.nihil
faciat,quia ibi dat̃ utilis in rẽ.& per consequens hæc utilis actio ,
neg.gest.competere non potest,cum ipsa in subsidium detur, alij,
dicunt,quòd hæc l.in casu prędicto locum habere non potest.Pri
mo p dictam.l.Proculus.sed nihil facit quia ibi titulum hẽbat ex
causa onerosa.vt ibi no.Secundo,quia diuersa ratio est inter hunc
casum,& casum.l.nostræ.Nam facilius precium succedit loco rei
nostræ,ut patet in vniuersalibus.& ff.de peti.hære.l. si rem & pre-
cium & etiam quandoque in particularibus,& in casibus no.in l.
Labeo & Sabinus.ff.de uerbo,sign.quàm res loco precii,vt.ff.de fi
21 deius.l.si ita fideiussorem.†Est enim pecunia solum propter com-
mercium inuenta,quòd non est in alijs rebus,ut ibi,in l.j.ff.de con
trahend.empt.Alij distinguũt, aut emptor rei in precio habebat,
causam à domino.Et tunc procedit prima opin. per iura mea alle
gata,aut causam non habebat a domino,& procedit secunda opi.
Hæc distinctio non uĩ mihi probari lege,nec nisi veritate,ut patet
ex sequentibus.Nam si emptor causam non habet à me, furtum
in pecunia mea quã soluit committit.ĩ.de fur.l.j.vel prius cõmise-
rat;ideo pecunia non potest vsuca. insti. de vsuca. §.si furtiuæ.Sed
potest consumi,& consumptione perditur dominium.ff.si cer.pe.
l.nam & si fur.& de solu.l.si alienæ. Sed ista consumptione secu-
ta,non propterea expirat cond.fur. sicut nec rei peremptoriæ , vt
ff.de condi.fur.l.si pro fure.§.condi.& l.in re furtiua.Et licèt domi
nium à me p cõsumptionẽ precedat, non tamen facto meo hoc
interuenit,& ideo conditio durat,vt in l.siue. §.tãdiu. & l. & ideo
in prin.e.ti.& ꝯpetit tũc ad tãtundẽ,sicut ad preciũ rei;vt d.l.in re
furtiua.& sic non video quõ vtilis actio ne.ge.q̃ dat̃,i subsidium v-
bi non habeat aliud remedium,possit competere.Si autem ponas
ꝙ emptor habet causam à me,vt quia apud eũ deposui.Et tũc aut
eum

ADDITIO.

a Quod ex pecunia mea. Adde Bald.hic.& per Ray.infra.eodem.l. si ex ea. & omnino uide Bald.in l.penul. infra.de seruo pig. dat ma. vbi aliquid de pecunia, vsuraria.& uide infra.eodem.l.si ut proponis , sed quid si aliquis uendit rem meam.vide d.Alexand. in l.prima.§.nunciatio.in fin.octau. colum. de noui. ope.nunc.

† Tu uide ad hoc ꝙ hic.& per d.Coapostillatorẽ meum dicitur,quod no.in apo stil.ad istum.sup.eo.nu.12.ver.quæro secundo.in apost.in eo.ver.

cũ potestate utẽdi,& tñ cũ dñium trãsferat de mei uolũtate,de ꝯ
sũptione,uel ratihabitione nõ habemus tractare.Itẽ incipit pecu-
nia ex nouo ꝯctu mihi đberi.vt ff.si cer.pe.l.certi ꝯdictio.& l.te.&
ff.deposi.l.dies spõsaliorũ.§ j.& sic hæc subsidiaria locũ nõ hẽt. Et
idẽ dico,si aliqua alia actio mihi daret ad rẽ,ut est in casu. l. uxor
marito.ff.de do.iter vi.& uxo.Si aũt potestatẽ utẽdi nõ habuit,utẽ
do furtũ ꝯmittit.isti.de obli q̃ ex de.§.placuit.& ff.depositi.l. si sac
culũ.de fur.l.eũ q.§.is apud quẽ.Et iõ licèt pecunia sit ꝯsũpta tñ a
ctio prima pp dolũ ꝯpetit.ut d.l.si sacculũ & l.si duo.in prin.in eo.
tit.& ẽt noua actio ei dat̃.s.ꝯdictio furtiua,licèt pecunia sit ꝯsũpta.
ut s̃.dixi.iõ hæc subsidiaria locũ hre nõ põt nisi dicas,ꝙ post præ
scriptionẽ istarũ actionũ pmittet̃ mihi ĩ subsidiũ hre ratũ.ĩ quo ue
22 lut mihi dubio cogitãdũ relinquo.† Quæro mõ.12. de q̃stione ꝓ
intellectu huius l.necessaria.& p doc.nõ tacta.dr̃ hic,ꝙ re perẽpta
uel p̃scripta,dñs in subsidiũ põt vẽditionẽ nõ suo noĩe factã hre ra
tã Sed q̃ro ĩtra quãtũ tp̃s,& dubiũ orit̃ ex eo,qa re perẽpta,vel p̃-
scripta ius petẽdi nõ habeo,& sic nõ põt vẽdicare sibi locũ nec. l.
bonorũ.ff.rẽ ra.ha.nec.l.si.e.tit.nec l.si qs offerẽt.§.si.& l.cũ mihi
decẽ.§.si.ff.de so.Nã facultas ratũ habẽdi,hic ꝯcessa à lege domi-
no rei,est cõcessa in subsidũ,& ne alius locupletet̃ cũ aliena iactu
ra.Vr̃ ergo dicendũ,ꝙ hæc facultas sit ppetua.i.p 30 annos ad mi
nus duratura.ut alia remedia iuris ciuilis,instit.de ppe.& tẽp. act.
circa princip.& vt de facultate adeundi hæreditatẽ dr̃.in l. cũ anti
quioribus.ĩ.de iure delib.forte tp̃s illud sit maius 30.ann.vt ibi di
cã.& ad p̃dicta facit.ĩ.de p̃scr.30.ann.l.cũ notissimi.§.eo.iure.cum
ibi no.& incipit currere hoc tp̃s demum à die sciẽtiæ p̃scriptionis
rei,uel eius pueñtionis.arg.d.l.cũ mihi decem.ff.de sol.Ignorantia
tñ obũbrata hr̃ ꝓ scientia.ar.l.ꝙ te.in fi.ff.si cer.pe.& l.nec supina.
ff.de iu.& fac.ign.cum si.& hæc sufficiant de p̃senti repetitione.

LEX IIII.

1 *Mala fides autoris pręscriptionem tollit successoris.*
2 *Vsucapio in quibus rebus sibi locum uendicet.*
3 *Dominium,an quæratur per præscriptionem longi temporis.*

Aduersus. Vsucapio uel p̃scriptio,quã mala fides auto-
ris nõ impedit,rei uendicationẽ tollit, & ex-
1 cludit. h.d. No.j.ꝙ mala fides† autoris usucapionẽ , uel p̃scriptio-
nẽ successoris nõ ĩpedit.Scđo,qđ titulus,& bona fides requirit̃ ad
vsucapionẽ,vel p̃scriptionẽ.Tertio, ꝙ p vsucapionẽ,& p̃scriptionẽ
q̃rit̃ dñim.Quarto,ꝙ dominium rei potest sine possessione quæri.
concor.l.si fundum.ff.de fund.dot.Quinto,ꝙ nedum ex antiquo,
sed etiam ex superuenienti dominio potest agi contra possidentẽ
tit.& bo.fid.Ex quo no.vi.quod vtile dominium publiciana suc-
cumbit rei uendicationi.Septimo quod utile dominium præscri-
2 ptionis præfertur directo vendicationis.Op.quod tex.ineptè hic il
lam partem disiunctiuæ quæ de usucapione loquitur,apponat, cũ
usucapio in rebus mobilibus tñ locum habeat.ĩ.de usucap. trans.
l.j.& tñ hic de re immobili,ergo &c.So.ut in glo.j.Opp. ꝙ nos di-
mittat in incerto contra.§.quibus.s̃.de no.cod.comp. dum hic di-
cit.quod dominium ad eum peruenit,& non dicit ex qua cã. Vel
aliter op.& sic sine traditione dñium transfertur,vt s̃.de pac.l. tra-
ditionibus.nec sine possessione quæritur.vt ĩ.per quas per nob.ac-
qui.l.j.& ff.de acq.re.do.l.j.in fin.cum se. sed hic q possidebat non
tradidit,ergo &c.Sol.ut sentit gl.2.in prin.quæ dicit ex hæreditate,
vel legato.q. d. modi quærendi sunt uarij,quidam per occupatio-
a nem,quidam per traditionem veram,vel fictam,[a] & quidam me-
diante possessione,quidam non,vt.l.s̃.alĩ.& plenè dixi in d.l.tradi
tionibus.Hic autem habemus intelligere,ꝙ dominium superue-
nit ex aliquo mõ de permissis,qui non requirunt traditionem,nec
possessionem,ut est in hærede instituto,q per aditionem solam q̃-
rit dominium rerum hæreditariarum,licèt non possessionem,ut,l.
cum hæredes.ff.de acqui.poss.patet in legatario,in quem rei testa-
toris legatæ dominium à morte testatoris transit ut l.Pap.ff.de ser
ui.& l.actio.ff.de fur.potest & inter viuos dominium transferri si-
ne possessione.ut l.si fundum.ff.de fun.do.Opp.3.ꝙ mala fides au
toris impediat præscriptionem successoris.vt ĩ.de præscri.lon.tẽp.
3 aut.malæfidei.So.ꝙ illud de iure nouo.vt in gl.†Opp.4.contra. id
quod supponit hæc litera.Nam supponit,ꝙ per longi temporis p̃
scriptionem q̃ratur dñim,quod vr̃ falsum,vt l.j.in fi.ff.de aqua plu.
ar.So.ꝙ vtile quæratur vt hic,non directum,vt in contrario. Licèt
Mar.dixerit quæri directum,vt hic in gl.& malè.vt patet in d.l. 1.
in fi.& plenius scripsi.in l.traditionibus.s̃.de pact.vbi per glos. ple-
nius quàm hic in auth.nisi,infra.de bonis mater.Opp. 5. ab extra.
& contra dictam sol. & contra tex.Si ita est, ꝙ per p̃scriptionem
b lon.tem.quæratur præscriptori b vtile , directo penes dñm rema
nente,sequitur,ꝙ directum dẽt p̃ferri vtili,vt ĩ.de præscri.30.ann.
l.si quis emptionis.& tñ hæc lex vult,ꝙ vtile q̃situm per p̃scriptio-
nem præferat̃ directo.Solu.aut quilibet agit contra tertiũ,& p̃fer-
tur habens directum,vt in contrario.Aut agunt inter se, & tũc po
tior est conuentus.ideo si habens vtile est reus, tenetur exceptio-
ne contra habentem directum.vt hic,quod non faceret si publicia
nam tantum haberet, vt hic , & si habens directum conueniatur
a præscriptore vtili rei vendicatione,obtinebit possessor, vt d. l. si
quis emptionis.

ADDITIONES.

a † Per traditionem ueram,uel fictam. Adde,an dominium,quando in eius trãslatione error fit,per traditionem à domino rei factam,transferatur,& habeo tex. not.in l.3.§.subtilius.ff.de cõdi.ob cãm.vbi est casus, ꝙ nõ quę tamẽ tex. limita fallen.quatuor.quas ponit Bar.Soc.in suo tract.fallen.reg 98.

b Quæritur præscriptori utile.Tu fac regulam,ꝙ dominium directum ex præscriptione nõ quæritur.l.traditionibus.& ibi gl.& Bar.supra de transact. licèt benè utile,& hanc regulam limita.4.restrictioni,ut per So.in suo tra.fall.re. 97.

LEX V.

1 *Possessor malæfidei ad fructus perceptos tenetur.& nu.3 .& 4.& seq.*
2 *Domus quando dicatur occupari.*

Domum. Primo declarat,qđ dñs possit petere à malæfi-
dei possessore.secundo quos sumptus malæfi-
dei possessor possit petere, vel deducere.secunda ibi, eius autem.
a 1 Casus.† possessor malæfidei tenetur de fructib.a perceptis , & per-
cipiendis,& omni cã dãni & sumptus p eum factos non imputat
iure actionis,nec ppriæ exceptionis , licèt ꝓ necessarijs ei succurrat
b officio iudicis.b Et vtiles ei tollere pmitti,sine læsione possessionis
status.h.d.Et notabiliter.Pone per te casũ in teris,& lĩam supple ,
vel expone.Ibi videbit,& hæc oĩa iudicis officio deseruiẽtia actio-
ni intẽtatæ,s̃m Mar.Syl.Ibi gerẽtes,& ĩ dubio suo, nõ alieno intel
ligunt ĩpedire,cũ supponant malæfidei possessores:aliàs si noĩe do
mini ꝓtestẽt se facere,ut eius gererẽt negociũ,tũc de malę fidei ef
ficeret̃ bo.fid.Ibi receptionẽ,qa iure actionis,nec iure exceptionis,
nec iudicis officio,nisi vt sequitur.ibi fecerint.ꝓ quib.consequen-
dis implorant iudicis officiũ,vt rẽ sibi retinere liceat,donec isti ne
cessarij eis restituãt.Silr̃ implorãt,vt rẽ retinere liceat,donec volũ
tarios tollant,vt sequitur.Re aũt restituta ab eis,an aliqđ remediũ
habeant.ĩ.dicetur.No.j.actorẽ debere ꝓbare,id qđ est cã suæ intẽ
tionis.concordat.ĩ.de prob.l.actor.Sol.qđ ma. fid. possessor tenet̃
nedũ de pceptis,sed ẽt de pcipiendis,qđ qualiter intelligatur.ĩ. di
cet̃.Tertio qđ de dãno,& deterioratione rei tenet̃.Quarto,ꝙ ĩ ex-
pensis voluntarijs nullo remedio deducit,vel imputat.Quinto,qđ
pro necessarijs consequendis iudicis officio ei subuenit̃.Sexto,qđ
vtiles tollunt̃ sine læsione possessoris status.Venio ad apparatum .
& qa hęc lex hẽt duas partes,& duas diuersas materias, ego expe
2 diã quãlibet de per se.Oppo.j.qđ ineptè domus dicatur occupari,
cũ immobilia ĩuadãtur,& mobilia occupẽtur.inst.vi bo.rap.§ pe.
So.confitendo contrariũ,vt in gl.j.quã no.pro verbis statutorũ . q̃
debẽt sumi propriè.Sed mihi vr̃,ꝙ ille text.hic nõ probet. Nã li-
cèt dicat,ꝙ inuadere hẽt locũ in ĩmobilibus,& rapere in mobili-
bus,non sequitur ergo occupare in mobilibus tantum. Mihi igi-
tur vr̃,ꝙ occupare,sit nomen generale,& cõe ad mobilia , & im-
mobilia.Et de mobilib.patet in l.3.in prin.ff.de acq. rer. do. & hic
in gl.& in alia posita.ĩ.de act.em.l.2.De mobilibus patet, hic in li-
tera.ff.de ꝯd.inde.l.si ĩ area.& de vtroq; patet.ff.quorũ leg.l. 1.ĩ prĩ.
& differt à uerbo ĩuadere,qa illud ĩ se hẽt ĩpetũ cũ aĩo uiolẽtiã in-
ferẽdi cuicũq; resistere volẽti,vt l.si qs ĩ tãtã.ĩ.vñ vi.& ĩ d.§. pe. ĩst.
vi.bo.rap.Sed occupare nõ ĩportat ĩpetũ,nec significat hoc inter-
uenisse,licet si ĩteruenerit occupasse dr̃,sed p ĩpetũ,vel ꝯdictionẽ .
& uerbũ(occuparet)sumit̃ ĩ bonã partẽ.ut ĩ.de test.mi.l.1.ĩ fi. & in
Auth.de hæ.& fal.ĩ prĩ.& 7.q.1.factus est Cornelius.Sumitur etiã
occupare ꝓ p̃uenire.ff.de ꝓc.l.plurib.& de nox.l. si qs a multis. &
3 de pecu.l.si uero.cũ si.† Opp.2.ꝙ nõ possit cõpelli ad emẽdationẽ
dãni nisi dñs remitat actionẽ.l.Aquiliæ.ut l.nõ solũ.& l.seq.ff. eo.
Sol.ꝙ hęc s̃m illã,ut in gl. 1.Not.tñ ex prędictis, ꝙ iudicis officio
mercenario deseruienti uni actioni põt aliqđ peti, quod alia actio
4 ne ordinaria põt exigi.† Opp.3.ab extra,qđ de pcipiendis ñ tenea-
tur.ut ff.eo.l.fructus.la.1.So.quod hęc secundũ illam, ut de perci-
piendis honeste teneatur,ut hic,non de percipiendis inhoneste,vt
ibi.licet honeste percepti omnino restituẽdi sint,ut ff.de peti. hę.
5 l.cum hereditas.l.ancillarũ.in fin.† Oppo 4.& ab extra,quod non
debeat teneri de percipiendis à se possessore,vt dicit hęc litera, sed
c de percipiendis à petitore c vt l.si nauis.in fin.ff. eodem.Petr. quẽ
sequi uidetur Cy.in 1.quęstio.ĩ.eod.l.certum.dicit, quod malęfi-
dei possessor post interpellationem,& sic post moram tenetur de
percipiendis à petitore,ut dicta l.si nauis. Ante uero interpellatio
nem,& sic ante moram,tenetur de percipiendis à se, ut in hac l.
Hęc solu.non placet Barto.Nam ille,qui non iure occupat, ut hic
fuit,semper dicitur in mora,vt l.1.s̃.quod metus causa. Item quia
post litis contesta.tenetur de percipiendis à se.ut l.1.in fin. s̃. tit. 1.
&c.

ADDITIONES.

a De fructibus.Sed an titulus sententię excuset à fructibus.uide per do.Alc.in l.fideicommissi.de usu.& per Bal.in l.2.in xx.col.de serui.& per Inn.in c.1.cõsultationibus.de iu pa.& per Bar.in l.Pomponius.§.si iussu.de acq. pos.

b Officio iudicis. Adde l.plane.ff.de pe.hæ.& l.si à patre.§.fi.ff.de cõdi. indẽ.& Bar. in d.l.plane,& glo.& doc.in l.in fundo.de rei uen.& inst.de re.diu. §. ex diuerso & hic.

c Sed de percipiendis à petitore. Ad propositum huius oppositionis scilicet an habeatur respectus ad fructus,quos percipere potuisset possessor,an petitor,uide plene per Barb.,in c.grauis.extra.de rest.spol.

& ēt mihi vr̃ hic casus,nō cauillādo lrām.Nā de pcipiēdis ēt post
a litē ɔtest,hic iubet iudex.Alij voluerūt facere drīam inter domū;a
& fundū,Sed trussa est,& ɔ dictā,l.apud Iulia.Alij dixerunt, ꝙ u-
trūq; inspicitur , ſm qđ vtilius est petitori,& sic in petitorio sit ele
ctio;& hoc ex ɔiunctione dictarū,ll.& hoc operat̃ illius mala fides
& istā tenebat dñs meus in extraordinarijs.in d.l.apud Iul.j.Et mi-
b hi vr̃,ꝙ Bar.eā teneat hic.b sed modificat dicens,ꝙ possessor malę
fidei tenetur de his , q̄ petitor pcipere potuisset ēt ex singularitate
suæ psonę,ut q̄a diues homo fuisset ita ꝙ melius laborare fecisset,
q̄ possessor,q est pauper,vel quia petitor est agricola,qui per se la-
borasset,possessor non.Sed possessor non tenetur de his,q̄ singula-
ritate suę psonę pcipere potuisset,sed de eo,ꝙ cōiter à quolibet p
ceptū fuisset,seu cōi ęstimatione pcipi potuisset.arg.eorū,q̄ not. in
l.1.j.de rescin.vē.Nā tunc magis pcepisset ex sua negociatione, q̄
ex re,vt ff.ad l.fal.l.si hęres.Sed attende,q a ɔ pdicta facit,id quod
no.gl.in l.si nauis.in fi.vbi gl.no.ꝙ licèt possessor malę fidei potuit
non propterea tenetur ad id, qđ petitor percipere non potuit ar. l.
cum hereditatis.ff.de petitione hęreditatis. quę facit à sensu con-
trario.Sed potes dicere,ꝙ illa gl.reprobatur ex prædictis Sed meo
iudicio illa gl.vult oēs leges prędictas concordare,ut dicamus,ꝙ
possessor teneatur de his,quę percipere potuit,si tamen petitor fuis
set tantundem percepturus,quia ultra ea,q̄ petitor fuisset perce-
pturus,non tenetur. Et est ratio,quia petitor in plus non efficitur
ex possessione,seu occupatione illius. In hac tamen materia ego
sic concludo.Aut percipiendi fuerunt ei oblati , sed non accepta-
ti,vt est uidere in eo,cui oblatæ sunt certę vecturæ nauiū,uel cer-
tæ quantitates pro pensionibus domorum,vel affictus certi pdio-
rum,sed ipse noluit lucrari,tunc puto indubitanter de illis tene-
ri,quia pro receptis habentur,cum moram in his cōtraxerit. Aut
percipiendi non fuerunt per aliquem ei oblati,& tunc aut iste ma
lęfidei possessor erat tantum in culpa possidendi,aut etiam in mo-
ra.Primo casu dico,quod tenetur de percipiēdis.ab eo hac forma,
vel modo.Et si percipiendi ab eo minus fuissent,quàm percipien-
da à petitore,tunc de omnibus tenetur,quos percipere potuit. &
si plus fuisset percipiendi,ab eo quàm à petitore. tenetur solum p
rata percipiendorum à petitore,vt in gl.s.alleg.Secundo casu,scili
cet quando etiam erat in mora,vel per interpellationem,vel re ip
sa,vt si per metum,vel violentiam occupauit possessionem ut hic.
& s.qđ me.caus.l.j.tūc si percipiendi à petitore plures erant, quàm
sui.i.quam percipiendi ab ipso possessore,tenetur ad omnes quos
petitor percipere potuit,vt dicit Per.quia mora facit morosum te-
neri ad interesse partis aduersæ.vt ff.si cer.pe.l.vinum, & de uerb.
obl.l.quoties in die.& commo.l.3.§.in hac. & de vsuris. l. videa-
mus.§.si actionem.& est text.in l.si de possessione.j.unde vi.Si ue
ro percipiendi à petitore fuissent minus,quàm sui; & iste casus est
mihi dubius,cum non videatur interesse petitoris vltra quam ipse
percepturus fuisset,tamen isto casu ego distinguendo capio verba
Bar.sic.aut illud plus causatur seu procedit ex singularitate perso
næ ipsius possessoris,& illud peti nō pōt.Aut causatur ex eo , quia
cōiter tantum percipi potuisset,& tunc plus pro ea rata peti pos-
sit.& sic mora culpæ admixta faciat in aliquo pluri teneri , quàm
sola culpa erat factura,& potissimè,q̄a hoc est interesse commu-
ne,vt l.j.j.de sen.q̄ p eo qđ int.& per hunc modum omnes opi.cō
cordantur,& istæ leges,quæ videntur contrariæ.& hæc pondera
quia sunt subtilia.Oppo.5.ab extra,ꝙ isti fructus percipiendi non
possint peti,quia actor non potest dicere , se illorum dominum ,
quia in rerum natura non fuerunt,& sic pro eis non competit rei
ven.quæ datur domino.vt ff.eod.in l.in rem actio.Sol. ꝙ non iure
actionis , sed iudicis officio mercenario petuntur. Sexto opp. de
notatis.j.eo.l.si fundus.j.Sol.quod hic malæ fidei possessor titulū
non habebat,ideo de percipiendis tenetur , secus si titulum habe-
ret,vt in contrario.Sed Pet.& Cyn.dicunt,quod titulus non excu
sat eum à percipiendis,ex quo est malæ fidei.qđ puto verum,vt p
batur in l.apud Iulianum.§ primo.de legatis.j.& l. Imperator qui-
dam,de legatis.2.& j.de vsu.& fruct.l.fin. Et in alijs legibus alle-
6 gatis.per gl.in d.l.si fundum.vbi latius dicam.† Oppo. 7. quod de
pensionibus perceptis non teneatur rei vendicatione,quia pensio
nes non oriuntur ex re,nec naturaliter,nec industrialiter , sed pro-
pter rem soluuntur.& sic nec possunt dici sub dominio petitoris .
Sol.confitendo contrarium,ideo dic, ꝙ illæ sic percipiendæ ue-
niunt iudicis officio.†Oppo.8.quod libellus,de quo sit mentio nō
c procedat,& maximè in rei ven.quia verbum pertinere, late patet
vt ff.de ver.si.l.verbum pertinere , & sic ambiguū ergo si causa nō
est adiecta,libellus est repellendus.vt ff. de iu. l. si quis intentione
ambigua. Solu.quod fortè hic causa dominij fuit adiecta in ipsa
narratione,vel saltem in conclusione,puta si petit se dñm declara
ri. Nam tali petitione declaratur,& colligitur intellectus causæ .
sicut ex præcedentibus,ita ex sequentib.mediorum colligitur in-
tellectus,vt l.si seruus plurium.in fi.de leg.j.Et nisi ista non interue
nerint,dic quod libellus generalis admittitur,si non opponatur vt
j.de ann.excep.l.fi.Sed postea in processu declaratur.& hæc de pri
ma parte. Venio ad secundam partem & op.ꝙ sumptus necessarij
non possunt peti ab isto occupatore & ma.fi.possessore,vt l. planè.
ff.de peti.hær.Sol.ꝙ iuris actione non possunt peti,nec ope. exce-
ptionis, vt hic,sed iudicis officio sic,vt hic.& hoc totum probatur
in d.planè.quam vide.Et ratio illius l.est,quia dolum non facit , q
quod suum est petit,ideo contra eum exceptio doli opponi nō po
test.& maxime ab eo qui est in dolo,vt hic. Sed quia ex aduerso
æquum est actorem non locupletari cum aliena iactura , per-
misit legislator cum implorare iudicis officium , ut non com-
pellantur restituere,nisi refectis expensis necessarijs, & vtilibus re
moti,vt hic:vsque autem ad quantum tempus hæc imploratio iu
dicis officio permittatur,lege non cauetur.Sed apparet mihi usq;
ad sententiam & etiam postea in executione , quia non contradi-
cit sentētiæ sicut in marito & alijs qui tenentur,deducto ne egeāt,
vt dixi j.de iur.& fac.igno.l j.Vnde terminus datus ad excipiēdū,
uel opponendum ne fiant petita,non habet ei obstare.Op.ij.quod
nec iudicis officio.vt l.j.j.de infan.expo.Sol.ut in gl.quod ibi spe-
ciale in fure.& ista non placet,quia adhuc prædo uel inuasor erat.
vt in prima parte gl,Quare dicit Pe.quod fallit in necessarijs sum-
ptibus factis circa alimēta,q̄ à malæfidei possess.nō petunt,vt ibi.
7 † Op.de l.si in area.ff.de condic.inde.So.vt in gl.ꝙ hic in reficien-
do,ibi in construendo de nouo.Est enim refectio fauorabilis.vt ff.
de itinere , actuque priua.l.iii. §.pe.hæc non placet, quia ibi dici-
tur,ꝙ ei per retentionem consulitur.vnde sanctius est dicere,ꝙ il-
la secundum istam & contra intelligatur,vt iudicis officio petunt,
implorato p viā retentionis,vt ibi.& s.declaraui. restitutione au-
8 tē facta nullum habet remedium.vt ibi in pe.respōso.† Opp.quat
to ab extra,ꝙ pro necessarijs iudicis officium non imploretur,sed
solum tolli permittunt.vt l.si in area.aliàs incipit.l. si Iulianus.ff. e.
titu.So.secundum gl.ibi positam ibi,ideo quia à principio fuit bo
næfidei,sed tempo.ædificij fuit malæfidei.sed hic semper fuit ma-
læfidei.Ista est vna trussa.quia tunc omni tempore malæfidei plus
consequeretur,q̄ is,qui à principio fuisset bonæfidei.præterea si tē
pore ædificij fuit malæfidei,quare tp̄s anterius, quo ædificium nō
erat inchoatū,habemus considerare,licèt tunc fuerit bo.fi. iō non
video de ista l.ad illā esse drīam,ideo sol.ɔriū. s. ꝙ ibi in ædificio
voluntario,& vtili,sed non necessario,ut hic,iō hic iudicis officio
sibi permittente retinet sumptus deductos,ibi uero solum permit
9 tit tollere,ut hic in fi.Et sic illam secundum istam intelligo. † Op.
v.& ab extra.quòd nullo modo etiam necessarios sumptus dedu-
cat,quia sciens solum alienum uidetur donare,ut insti.de re. diui.
§.ex diuerso.lo.j.& ff de acquiren.re.domi.l.adeo.& ita not. in l. a-
deo.§.si ex diuersa.& ita no.glo in d.l.si in area.ff.eo.Sol.ꝙ ibi ædi
ficabat in fundo à se non possesso.at hæc nihil ualet,quia ibi ī fun
do a se possesso.ut patet.in d.l.adeo.§.ex diuerso,ideo sol.ut colligi
tur ex utroque.§.ex diuerso.scilicet,ꝙ ibi est unus casus,in quo æ-
dificator vult uendicare materiam dirupto ædificio. Et ille casus
loquitur,domino soli possidente.& sic huic.l.non contradicit.Sed
potius concordat maximè,cum his quæ dicta sunt.s. Alius est ca-
sus,quando ædificator possidet,& iste diuiditur in duos. Vnus est
quando ædificator est bo fi.& ibi dicitur,quòd tunc per exceptio
nem doli potest consequi sumptus.& ille non contradicit huic le-
gi quia ibi ī bonæfid.poss.hic in ma.fi.cui nō succurrit p exceptio-
nem doli,sed per iudicis officium ut dixi.Alius est, quando possi-
det ædificator,sed est malæfidei.& ibi dicit,ꝙ in culpa fuit in ędifi
cando , quæ sibi opponi potest.& iste uidetur huic contradicere.
Et ego respondeo,ꝙ inq̄tum ille intelligeretur in sumptibus ne
cessarijs, dēt intelligi,ut ei culpa possit opponi , per quàm tolletur
sibi de exceptione doli,de qua ibi prædixerat.sed non tollitur iudi-
cis officiū de quo hic;seu ꝙ hic pmittit.inq̄tum uero loquatur de
sumptibus vtilibus,quia illud ædificum non fuerat ibi necessariū.
& tunc ille cōcordat cū isto.Et ſm istū dēt intelligi,ut sumptus si
petantur , sed ædificium sine lesione possessionis status tollatur .
Op.6.& ab extra,ꝙ nec vtiles possint tolli,j.de infan.expo.l. j. ubi
sumptus.in adiscendo non tolluntur , sed doli exceptione petun-
tur.

ADDITIONES.

a Inter domum.In hac materia oppositionum,uide Pau. de Ca. in cons.17. quod incipit in Christi nomine amen,in causa quæ uertitur.in ult.col.

b Quod Bar.teneat hic.In hac materia uide Bar.melius in repeti.l.fructus.ff.eo.& in l.2.de fru.& lit.expen.& in l.apud Iulianum,§.fundus. de leg. j. ibi uidetur uoluisse idem,licèt sua distinctio sit maxima restrictio ad hāc l. secūdū Imo.uide Bal.hic.& Ang.in d.§.fructus.Cy.cōtra Bar.in l.incertū.in j.q.infra.e.& uide Bar.in l.ex diuerso.in prin.ff.de rei uen.per Ang.in l.fructus.la.j.& cōtra l.si nauis.eo.tit.uide Bal.in d.l.2.de fru. & lit.exp.& dic,ꝙ magis cōis opi.uidetur esse cum Bar.hic,cum quo concordat Gui.de Cu.& Bal.hic, & mo.& Ray. & Pau.de Ca.in d.§.fructus.Quam opi.limita primo.ut procedat in illo possessore,qui nullā habet iustam causam à domino inducente,secus si causam haberet,ut est creditor habēs fundū pignoratū à domino , quia dño tenetur de fructibus,quos ipse debitor percipere potuisset,tex.est menti tenendus.in l.2.infra de pig.ꝙ reputat no.Bal.Secundo limita procedere in uero malæfidei possessore,secus in ficto,cuius malafide inducta esset fictè per litem conte.contra eum factam,nam talis tenetur tantum de fructibus,quos ipse reus percipere potuisset.tex.est non uiolando literam.infra,de fru.& lit.expem.l.secunda secundum Bar.ibi,licèt gl.ibi aliter intelligat.

c Verbum pertinere late patet.De hoc Spe.de lib.conce.§.15.uer.quid si.in fin. & in ti.de cā pos.& pprię.ī prin.& aliæ sūt reales.& §.j.uer. hoc ēt el.j.dixi d'hoc post Gui.de Cu.hic.nu.j.ī apost.in uer.uerbū ptinere post Ia. Rebuffi. in l.oēs. nu.ij.in apost.in uers.uerbū illud ptinere.C.de collatione fund.par.li.xj.& post Bal.in l.ꝙ tem pe.nu.10.uer.& nota uerbum pertinere.in apost, in uer. hēt largam significationem,de testi.milit.

tur.ut ibi.& ff.e.l.sin aūt.§.fi.& tū vtiles impēsæ dicūtur,vt l.impē-
sæ.ff.de ver.si.So.illæ in bo.fi.possessore loquūtur,hic in malæfi.q
nō tollit,sed tolli pñt,aīs sibi imputet.vt l.p volūtarijs ff.de impē.
10 & hoc de ɔrijs.†Nūc materiā istā colligam⁹ pro cuius euidētia p-
a mitto vnū cū iuriscōsulto.ī l.i.ff.de impē.in re.doc.fac.ꝙ impēsa-
rū,[a]uel sumptuū aliæ sūt necessariæ,aliæ vtiles,aliæ uolūtariæ.Ne
cessariæ sūt qb⁹ nō factis ē res peritura. Vtiles, qb⁹ factis res me-
lior ē futura.Volūtariæ,quibus factis delectabilior ē vētura,ut l.in
pēsæ.ff.de ver.sig.Itē ꝙ impēsarū.aliæ fiūt ad ppetuę rei vtilitatē,
aliæ gr̃a fructuū tm̃.Cū igit̃ q̄rit̃,an sūptus facti ī re alteri restituē
da veniāt repetēdi,& quo iure,dic,aut sci sūt ī re ppria,spe tn̄ alie
na,seu spe alteri restituēda,ut ē uidere ī re dotali,cuius dñs est ma
ritus,vt j.e.l.doce.sed so.ma.ē restituēda.Et de hoc remitto ad tit.
ff.de impen.licet aliqua.j.dicēda ī eis ēt locū hēant,vt in re sub ɔ
dōne legata īterim alienata, & p emptorem medio tpe impensa
facta in ipsius rei utilitatē.& de hoc remitto ad no.p glo.in l.em-
ptorem.in priu.ff.de rei uen.ubi gl.tenet,ꝙ impensæ possunt dedu
ci doli exceptione,nec fit cōpensatio fructuū.Aut facti sunt in re
aliena,&tūc,aut impendens habuit aīm donandi, aut repetendi,
aut dubitatur.Primo casu nullo iure petit,nec tollit. ff. de acqui.
re do.l.adeo.§.ex diuerso. de reli.& sum.fune.l.at si qs.§.sed inter-
dictū. cū se. Scđo casu, aut impedit ɔ voluntatem domini,& tūc
nō repetit,ut l.fi.s.de ne.ge.Fallit de impēsis funeris,vt d.l.at si qs.
§.idē Labeo.& uide qđ scripsi in d.l.fi.Aut impendit cum domini
uolūtate.Et repetit tā excipiendo, q̄ etiam mandati agendo,si uo
luntas fuit talis q̄ inducat mādatū:ut s.de ne.ge.l.qui pupilla.& j.
mā.l.i.cū si.Aut impendit pter dñi uolūtatē,& tūc ēt repetit sđ ac.
ne.ge.ut d.l.q pupillæ.uel ex alia actione ex aliquo ɔctu pambu-
lo resultāte.ut ex sequenti patebit.Tertio casu,qñ dubitat̃ quo aīo
impenderit,& tūc,aut impendens habebat cām à dño,& repetit,
ēt actiōe ex eo ɔctu.vt l.ī rebus.§.si pñt.ff.ɔmo.& l.sed ędes,§.si in
qlinus.& l.dñs.§.i.ff.lo.aut ñ hēbat cām à dño.Et tūc, aut īpedit ī
b re aliena,q̄ ñ possidet,& vr̃ donar̃.[b] vt pbat̃.ī d.l.à diuo.§.ex diuer
so.& ist.d re.diui.§.ex diuerso.&iō ɔsiliū ē,vt ptestet̃.vl' tale qd fa
ciat,ꝙ d aīo repetēdi apparet,ut l.Nesennius.ff.de ne.ge.Aut īpē-
dit in re a se possessa,& tūc,aut gr̃a fructuū pcipiēdorū,& tūc repe
tit.siue bonæ siue malęfidei sint.vt ff.fa.er.l.fundus. & so.ma.l.fru-
ctus,& de pet.her.l.si a pr̃e §.fi.Aut impēdit in ppetuā rei utilitatē.
tūc,aut impensa est necessaria,aut utilis,aut uolūtaria.Si necessa-
ria,tūc si est bonæfidei,tpe quo sumptum fecit,illū sibi seruat iure
retentionis ope.exce.doli.ut ff.de exce.do.l.Paulus.& ita etiā pōt
loq.l.si in area.ff.de cōdi.inde.Sinaūt eo tpe,quo impēdit,est ma-
læfidei,tūc iure retentionis iudicis offm̃ implorando,ut hic,& nō
p modum excipiendi,ut dixi in primo ɔrio huius partis. nec cu-
ro,si a principio fuit malafides,ut dixi in quarto ɔrio.Si uero im-
pensa,fuit utilis tm̃,tūc,aut bonafide impendit,& tūc siue reficien
do siue de nouo faciendo ope.exc.doli tuet̃ ut d.l.Pa.& d.l.si in a-
rea.& j.de infan.expo.l.i.Iudex,tm̃ varie ex psonis cōstituere dēt:
ut l in fundo.ff.e.Aut malafide impēdit,& tunc solū tollit sine læ
sione prioris status.vt hic,& hæc si tolli pñt,alias sibi imputet. ut
d.l.j.& ff.de impen,l.p uolūtariis,Et ubi tolli possunt.dñs ne tollā
tur pōt ei offerre tm̃,q̄tū ualerēt abrasæ.vt dic.in l.in fundo. Si ue-
ro impēsa fuit uolūtaria,tūc malæfidei illam pdit,vt hic.bonęfi. ve
ro tollit si pt̃,nō alias,nisi factæ sint ī re uenali, q a tūc utiles repe-
tunt̃,vt l.ꝙ si.ff.de īpen.iō tūc dicēdū, ut đ utilibus dixi,eū teneri,
exce.doli vel iudi.offō.si qd pcepit,de fructibus,p ea rata hincin-
de fit cōpensatio,siue habeat titulū lucratiuū,vt ff.eo.l.sumptus,si-
ue habeat onerosum,vt in eo.ti.l.emptor.in prin.& qđ ibi no.glo.
& hoc quando tpe impensæ factæ res erat aliena,nō impēdentis,
ut ibi no.& s.dixi.Et modo expedita est intricata materia.

ADDITIONES.

a Impensarum.Vide plene per Spe.in ti.de fru.& interesse.§.i.per totum.item ad de ꝙ aliquæ sunt aridæ,aliquæ sunt liquidæ secundum Bal.in aut.ad hæc.i.co. inf.de usu.

† Adde no.in l.impensæ.& in l.uoluntariæ.& in l.ꝙ si.§.fi. cum.l.se. & p totū. ff.de impen.in re.dota.fac.Bar.in l.diuortio.§.impendia.ff.so.ma.

b Et uidetur donare.Quid si res sine expensis illis erat peritura,an & qua act. repetātur.Vide Bart.in l.si pupillus.§.si Titii.de neg.gest.& quid in expensis factis, gratia pietatis no.Bar.ibi.

LEX VI.

Si ex ea. Res empta ex pecunia alterius non est illius,sed ementis,iō pro ea rei uendi.non cōpetit.h.d. Opp. vt in gl.So.vt in ea.& adde quæ no.in l.si vt proponis. & require, vt sup.dixi.in l.mater.eo.ti.in pe.q.

LEX VII.

1 *Partus in quibus ventrem sequatur.*

a Partum. Cuius est mater.[a] & partus.h.d. uel partus seqtur matrem quò ad statū,& dñiū,patrē uero quò ad
1 honores,&dignitates.h.d.cū gl.†Op.ꝙ nec quò ad statū, nec quò ad dominium sequat̃ matrem.vt ff.de sta.ho.l.& seruorum.§.ingenui.So.ꝙ hæc ſm illā,vt sequat̃ quò ad statum. sufficit in aliquo tpe eā fuisse liberā,vt status illius tpis inspiciatur,& nō alius,&hoc fauore ingenuitatis,ut ibi,& adde quò ad alia q̄ no.ī l.cū legitimæ in e.ti.Sed q̄ro de rōne,quare magis cōdōne mr̃is.R ñ.fauore partus,cui pt mr̃ proficere tribus tpibus.s.ɔceptionis natiuitatis,&medio,vt d.§.ingenui,ꝙ nō posset pr̃,q a in eo nō possumus ɔsiderare

nisi tp̄s cōceptionis.q a solo illo tpe pr̃ est cā efficiens.& hoc in sequela,quæ fit ipso iure à lege.Sed est alia.sequela,quæ fit iure actionis,& tunc quandoque seqtur patrem vna cum matre. vt & j. de seruis fug.l.fi.& rationem ibi dicam.Bar.

ADDITIO.

a Est mater.Per Bar.in l.fi.§.idem respondit mulierem.ad municipalem.

LEX VIII.

1 *Militis efficitur quod ex pecunia ipsius emitur.*
2 *Minoris esse censetur,quod suis nummis comparatur.*
3 *Ecclesię pertinet,quod ex sua pecunia emitur.*
4 *Rei uendicatio vtilis,an competat,antequam traditio fiat emptori.*

1 Si vt proponis. †Res empta ex pecunia militis efficitur illius,iō illā vendicare.pt.h.d.No.
a 1.ꝙ hic ē spāle,[a]ꝙ lex inducit in milite.Scđo ꝙ nō directa,sed vtilis rei uendicatio ei cōpetit.Tertio no ꝙ dominium ita demum trāsfert,si miles ratū habet.Ex quo seq̃,qđ miles nō suo noīe gestū hēt ratū,qđ ñ est regulare,nisi ī subsidiū,vt s.e.l.mr̃.ī fi.& ibi dixi.Op.de l.si ex ea pecunia.s.e.So.ꝙ hic est spāle in milite.Circa. qđ q̄ro,an ī quolibet milite pcedat,hæc lex.& dicit Gul.de Cu.ꝙ nō,sed in militāte dūtaxat, nā ei, vt plurimū.l.fauet & nō alijs , vt inst.de te.mi.§.i.& j.de mi.te.l.in te.& l.milites.p to.Sed cōiter tenet̃,qđ in quolibet milite dūmō armatæ militiæ,q a hæc l.loq̃t indistinctè.Quæro tūc,an ī quolibet emēte loquat̃.Et vr̃,ꝙ nō , p istū tex.in fi.q đ pc.vel gestore eius loq̃t.Alij dixerūt,ꝙ idē eēt in quocūq;.vt in fi.gl.no.& hāc partē tenet Cy.q a principiū huius l.loqtur indistinctè.primā tenet Gu.de Cu.ne inducta ɔ regulā extēdamus,vt l.ꝙ rōne.ff.de leg.Ego istā partē tenerē,si tex. iste locutus fuisset simpliciter in pc.vel gestore. Sed mihi vr̃, ꝙ gñali⁹ loquat̃. & in fi.addat ꝙ nedū possum vēdicare,sed mādati agere,si ē pcu. vel ac.ne.ge.si ē gestor.Vñ si sit alius depositarius,licet illæ duæ actiones locū ñ hēant,ñ ppea tollit̃ primū dictū ī rei uen.licèt ille, tex.possit in fi.& aliter intelligi.s.ꝙ dñs ratū nō habet emptionem sed petit suā pecuniā,& tunc collige,ꝙ fuerit pc.ad alia,ñ ad hāc
2 emptionem.†Quæro,quid in minore Rñ.gloss.ꝙ idem,ut res empta de pecuniaris eius efficitur sua.ut j.de tu.vel cu.& ff.qñ ex f. tu.l.2.Sed attende,ꝙ ſm opi.quam tenui in milite.s.vt p quēcūq; res sit empta efficiat̃ militis,nō est idem in minore.sed demū si p
b eius administratore[b].ut ll.alle.in gl.& ita demū,si hoc elegit,ut ibi non alias,vt j.de ser.pig.da.l.si tutor,& ibi no.vbi āt alius,q nō sit administrator,sibi emit,sed pecuniam pupilli soluit, tunc res non efficitur minoris,sed eis pro pecunia est obligata,vt ff.de re.eo.l.3. in prin.facit d.l.tutor, ſm Ia.de Are. Addit Bar.quòd hoc vltimū procedit,quādo est soluendo emptor, aliàs in subsidium vēdicare posset.ar.l.filiæ.in fi.ff de sol.ꝙ non vr̃ bñ dictū,q a ex quo hypotecā nō hēt,sp tutus est ad quēcūque res transeat,nec l.filiæ.hoc pbat,q a ibi de deliberōne argentariorū a psonali actione tractatur.
c Quæro quid in ecclesia,[c]si de eius pecunia quis sibi proprio nomine rem emit.dicit gl.idē ꝙ in pupillo.ar.l.fi.s.de sac.san.eccl &ita allegat gl.in l.2.ff.qñ ex fac.tu.Sed melius facit l.orphanotrophos
3 in prin.sup de epi.& cler.Quæro quid in vxore[d]& uiro.dicit gl.idē
d vt l.vxor marito ff.de do.inter vir.& vxor.& ꝙ intelligit hic per Cy.& p Bar in subsidium.vt in d.l. vxor.in fi.Alij dñt,ꝙ nec ī subsidium in omni pecunia locum hēt,sed demū in dotali dotis fauore,& in subsidium non aliàs.vt l.ex pecunia.j.de iure dotium.& ī donatario, q a tenet̃ donatarius quatenus est locupletior. & hoc dñt glo.voluisse.j.si qs alteri,vel sibi.l.j. Extra ergo illos duos casus debent gl.istæ procedere,ne plus iuris hr̃et vxor,uel maritus,q̄ minor.vel ecclesia,quibus dñium non querit , emptor q non est eo-
4 rum administrator.† Quæro ab extra,an hic utilis rei uen.competat ante traditionem factam emptori.dic.ꝙ nō,sed demum te tradita,vt probatur.in l.j.§.fin.ff.de re.co. & hoc dico etiam in ecclesia.Nec ob.l.fin.s.de sacrosl.eccl.quia ibi quando emptio fuit facta nomine ecclesiæ. Quæro ultimo, quid si vendidi bona communia mei,& impuberis,uel militis, & ex pecunia redacta primo nomine emi fundū,an pro rata pōt vtilē rei uendicationē habere,dicit glo.quòd sic in l.si patruus.j. communia vtri.iud. & est glo.fi. coniuncta prima.in secundo eius exemplo.Sed Richar.malum tenuit contrarium , quia pecunia tota est propria ementis, vt ff. de furt.

ADDITIONES.

a Quod hic ē spāle.Vide gl.fi.& ibi Bar.& Bal.in l.si patruus.j.communia vtriusq. iu.& gl.i.in l.vxor marito.de don.inter uir.& uxo.

† Adde inquantū,hic dicit esse speciale,ꝙ res empta de pecunia militis.&c.Tu fac regulam.& dicas,ꝙ res empta per alium eius nomine,licet de pecunia alterius sit sua,& non illius,de cuius pecunia est empta. Tu uide ultra casus hic numeratos,alios speciales casus per Bar.in l.si tutor. C.de ser.pi.dato.ubi limitat,ut procedat in re empta ex pecunia eius.cui bonis interdictum est, & in re empta ex pecunia usuraria,de quo per Socy.in suo tra.fal.re.383.

b Administratorem. Adde Bal.in l.si quis alteri,uel sibi,per Bald.in d.l.pe.j.de ser. pi.da.Et adde quod hoc priuilegium habet etiam pecunia data filio in peculiū, quia est uniuersale secundum Bal.in l.filium.j.fami.her.

c In ecclesia.Vide Bar.omnino.in l.si vrbana.in fi.de cond.inde. secus si res fuerit empta de pecunia mutuata per ecclesiam,secundum Bal.in l.fi.j.de fideic.

d Quid in uxore.Adde Soci.cons.224.inci.eleganter & subtiliter uer.ad hæc respōdeo in secunda parte char.99.ubi hoc idem alle.& inducit.& uide no.gl.in l. si filii tui.in fi.post gl.j.de dona.inter uir.& uxo.

furt.l.qui uas §.fi.& dicit esse casum de admi.tut.l.Titium, & Meuium.§.altero,quem omnino vide.

LEX IX.

1 *Maritus quare rei dotalis sit dominus.*
2 *Vxor an possit rem dotalem a marito vendicare, & nu.3.*
4 *Exceptio rei iudicatę, an obstet, si maritus constante matrimonio egit pro re dotali, & succubuit.*

a Doce, Dominium rei dotalis est mariti,ideo constante matrimonio rei vend. non competit vxori.[a] h.d. Not, text.ibi fuisse dotalem,ex quo collige, ꝙ ista uerba non significāt abnegationem de præsenti,quòd videtur contra,§.affinitatis, inst. de nu.Potes dicere, quòd hic durabat matrimonium de præsenti, ideo & hodie dotalis presumitur;secus si matrimonium constaret dissolutum;quia tunc nō sequeretur;olim fuit dotalis,ergo & nūc, vt l.in reb.ǐ de iure do.licet sequatur;ꝙ olim fuit meum,hodie est, vt infra de prob.l.quæ possidet,& ff de reg.iu.l.id, quòd nostrum,
3 † Not.2.maritum esse dñm rei dotalis, & estrō ,qa traditio est facta a dño,& ex cā habili ad trāslationē dñij:ergo &c. vt l. traditionib.ǯ.de pac.ꝙ aūt titulus dotis sit habilis patet, qa est sufficiēs ad vsucapionē,qñ traditio fit a nō vero dño,vt ff.de vsuc.ꝓ dote.ꝑ totū.ergo ad translationē dñij qñ a dño,vt l.claub. ff. de contrahen. emp. & hæc vera licèt Mar. aliter dixerit.de quo plenius not. in l.
2 in rebus.ǐ.de iure do.† Op.ab extra,& sic si vxor ipsa vendicauit a marito & obtinuit, imputet sibi maritus, qui non docuit de iure suo,qa ob.ei exceptio rei iu.finaūt succubuit, tunc marito non expedit nūc ꝓbare rē dotalē esse.So.ꝙ hic nō egit cōtra maritū;sed ꝯ tertium possessorem, & succubuit, nec marito præiudicauit; &
3 ita pone casum in hac l.† Opp.cum glo. ꝙ mulier possit vendicare cōstante matri.vt l.si cōstante.in prin.ff.so.ma.& l.vbi ǐ. de iu. dot. Sol.ꝙ ibi fallit,qñ maritus vergit ad inopiā,vel hodie male īchoat vti substantia sua.vel scđo,ibi non agit rei vendi.sed hypothecaria, hanc secundā tenebat Ia.Bu.sed non videtur tuta, qa cū nō sit hypothecaria sine principali.ut l.1.& 2.ǐ,cō. de leg.& illa possit concurrere cū vtili rei ven.vt ibi,dicendū est igitur,ꝙ ēt rei ven. cōpe-
b tit & sic intentare possit quā velit;iō Bar.hic [b] dicit,ꝙ vtraq; bona, Nā rei ven.habet cōtra maritū,vt l.in rebus,in prin.& §,volumus, Itē cōtra eūdē hypothe.vt ibi in fi. & ēt cōtra extraneos possessores,vt d.l.vbi,Nec ob.ꝙ res sua nō possit esse hypothecata,vt l.neque pignus.ff.de reg.iu.qa verū,qñ pleno iure est sua,ꝙ non est hic vt d.l.in reb. Item nec obst.ꝙ maritus est dñs.qa dico,ꝙ non aget simpliciter ex cā dñij,nec puto,ꝙ aget declaratoriè.i petat se dñm declarari,sed solū dicit,ꝙ dedit in dotē talē rem, & quòd maritus vergit ad inopiam,vnde petit sibi restitui. Vnde rei ven, est potius datiua,quā natiua;& anomala,quam regularis. Veruntamē quod gl.dixit ibi,egit hypothecaria.verū dixit in casu illius.l.vbi, vt colligitur ibi ex prin.medio.& no.& ibi fuit casus.Azo. & sic non dixit ad illum fi.vt sentiret ꝙ rei ven.ei non competeret.Quæro an hæc l.procedat,siue ancilla fuerit data ęstimata,siue inæstimata.Dic ꝙ sic,vt in gl.2.Nā si æstimata,tanto plenius maritus erat dñs,& mu
4 lier minus ǐ.de iure dot.l.quoties.† Quæro ab extra. maritus constante matrimonio pro re dotali egit rei vend,& succubuit; demū solu.mat.mulier contra eundem agit.Quæritur,an exceptio rei iu. ei obstet.& videtur, quòd sic , quia maritus videtur procurator vxoris,licèt in rem suam,ergo & mulieri debet exceptio obst. vt ff. de exce.rei iu.l.si mater.§.hoc iure.Contrarium tenet Pet. per l.Titio centū.§.vl.cir.fi.ff.de condi.& dem.Sed Cy,tenet primā partē, nisi maritus sua culpa succubuerit,& non sit soluendo. vt d. §. vlt. ad quod facit.ff.de do.l.& eleganter.§.pe.& ff.de dot.ple.l.pater.in fi.Idē tenet Gul.& inducit.l.Mevia ff.sol. ma. & l. si pro re pupilli. §.1.ff.de euic.& dicit culpa sua succumbere,si probationes non fecit quas potuit,vt ff.de eden.l.argen.§.cum autem.

ADDITIONES.

a Non competit vxori.Vide Bar.& Bal.in l.1.ǐ.de don.inter vir.& vxo.
b Bar.hic.Vide Bar.latius,& aliter,in l.si constante, in 1.q.3. prin. hic alleg.

LEX X.

1 *Dominium quomodo probetur.*
2 *Seruo quando credatur.*

a Cum super vernis. [a] Primo respon.consulendo, secundo rationem annectit
1 declarando.secunda ibi: iudex enim. Casus.† Dominium potest probari tam per testes,quàm per instrumenta,& per torturam serui petiti,h.d.Alias probationes videbis.ǐ.eo.l.iudicia.No. illas tres species probandi,& specialiter vltimam.No.etiam quòd frustra ꝑcibus impetratur,ꝙ a iure communi conceditur. Petebat.n. actor a principe,vt posset dominiū seruorū per testes probare, & sic titulum suum,cū non posset per instrā.Opp. sic;probationes non debent recipi de domo aduersarij, vt ǐ. de testi.l. nimis graue, & per consequens,nec ꝑ torturā serui petiti.Rñdè,vt quidā , ꝙ ista l. dēt intelligi,qñ contentio est inter duos de seruo,non qñ cum eo , qui diceretur seruus,& ipse contenderet se liberum , vt in contrario, sed gl.dicit idem,& in eo,qui se liberū contendit, dummodo agatur possessorio, vt ǐ. de lib. cau. l. eam quæ non petitorio, & ff. de
2 quæst.l.de minore.§.fi.† Opp. ab extra, ꝙ si sic est,ꝙ creditur seruo,dabitur occasio ei,adhærendi alteri,quā vero dño,& illū priuādi suo dominio.Sol. ꝙ ne hoc adueniat,sciendum est,ꝙ seruo non creditur,nisi indicia præcedant suo dicto conformia, vt ff. de edi. edi l.quæro.in fi.& no.in l.ꝗcunque,ǐ. de ser. fu. Quæro an sꝑ dēt torqueri.dic aut nulla ꝑcedit probō,vel indiciū,& tūnc a qōne nō est incip.ff.de quæst.l.j. in prin.aut præcedit, & tunc aut contra id ꝙ dicit,aut pro eo ꝙ dicit.Primo casu torquendus est,Secūdo casu,aut est semiplena probatio, & tunc ei credit sine tormentis. Et ita no.gl.singulariter notanda.in l.cū probatio.ff.de proba.aut præcedit indiciū tm̄ & dr̄ ibidem in gl.ꝙ nō credi ei sine tortura, qa indiciū illud non purgat ignominiam, & vtilitatem serui. ꝙ nota. facit in Auth.de testi.§.si vero ignoti.

ADDITIO.

a Cum super uernis. Vide Pau.de Ca.consi.342.

LEX XI.

1 *Solo cedit quod in eo seritur, vel seminatur.*
2 *Possessor malęfidei colens agrum alienum , nec precium operum nec partem fructuum habebit.*

1 Si quis. Primo consuluit domino soli, secundo plantanti vel serenti.secunda ibi sane.Casus.† Quicquid platatur seritur vel seminatur,totū solo cedit , radices si tamen egit. Bonafide tamen faciens,si possidet,sumptus deducit doli exceptione.h.d.Cōcordat.l.adeo.ī fi.ff.de acq.re.do.No. ꝙ hēs ī sūmario,Quęro circa primā partē,quid si ignorās,& bonafide plātauit vel seminauit.dicit gl.ꝙ actio,ei tūc cōpetit. Sed quæ sit illa,dixit Mar.vtilis ī rē,vt ff.e l.si frumētū §.de arbore.qđ nō placet glo.& merito,quia ibi loquitur, quādo arbor mea coaluit in tuo absq; facto meo.Dicit igit gl.ꝙ datur actio in factūad instar ferraminatorū,ut ff.eo,l.in rē.§.itē ꝗcūque.Sed Pe.& Cy. dicūt, ꝙ ista laborat eodem morbo,qa ibi factū dñi iteruenit,quaꝑꝑ ipsi dicunt,ꝙ bo.fide ꝯsulit n̄ ad rē,sed solū ad sūptus doli exce. & dicūt ꝓbari in hac.l.ī fi,& tex.ē ī l.si in area.ff.de cōdi.inde.In sūptu tñ cōputari dico æstimationē rei.Et ꝓ ista parte inducūt notata. ff.de acq. re.do.l.q.cq.d.§.sed.cū in partes.in gl.sed q.d.&c,facit ēt ꝙ hic not. gl.fi.Dy,vero dixit,ꝙ si tradidit dño,& nō excipit cū ꝑt,ꝙ incerti agere ꝑt ad factū tradōnis,vt sic re tradita sūptus ꝑ retētionē deducere possit,ꝑ l.ꝙ si nulla,ff.de le.i,facit.l.sed si me ꝑsente.§.cū in ter.ff.de cōdi.inde.& l.q exceptis.§.pe.in e.ti. Sed Cy.hic in addi. hāc opi.reprobat,qa in d.l.si in area.in fi.dicitur, ꝙ nullo alio mō, quàm per retentionem impēsas tseruare potest.& idem dicitur in l.Paulus.ff.de doli excep.Item quia impendens non habuit animum aliquē sibi obligandi,sed in l.ꝙ si nulla,& in l.qui exceptionem.§.pe.hæres habuit animum sibi obligādi legatarium,ad quē in euentum diei sperabat legatum pertinere,ideo erranter tradenti datur actio incerti.Ad §.cum inter.Respon.ꝙ ibi qualitas, libertatis seu seruitutis itineris, quæ retineri potuit ex conuentione , sed per errorem retenta . non fuit indebitè soluta, hic totum , quicquid traditum fuit debitum, seu ipsius erat cui traditum fuit,
2 vnde nulla actio tradendi datur.† Quęro,agrū meū malæfidei possessor coluit,& seminauit,peto agrū,ipse petit medietatē fructuū, vt colonus partiarius,& si nō potest petit ex fructibus sumptū, & precium operarum suarum ,quæritur,an possit.dic.ut colonus partiarius venire non potest,quia ille contractus non fuit celebratus. Sumptum autem factum gratia fructuum dico,ꝙ ex fructibus po
a test deducere,[a] ut dixi in distinctione.sup eodem l.domum. Sed an precium operarum suarum computet in sumptum,potest dubitari,tñ puto,ꝙ sic.arg.huius l.nec ꝑdictis obstat,ǯ.eod.l.secūda. in fi.cum ibi no.vbi dicitur ꝙ donare videtur,quia ibi in ædificio, quod extruere non tenetur,hic in fructibus,ad quos etiam si non percepisset teneretur;vt sup.eodem. l. domum.iō ad sumptum faciendum pro eis necessitatur, & sic facilius ei subuenitur, quia in necessitatibus liberalitas nō præsumitur.Vt l.rem legatam. vt ff.de adimen.lega.

ADDITIO.

a † Ex fructibus potest deducere.Vide an poterit deducere expēsas , quas fecit pro custodia rei,Rom.sin.suo,332.2.inci.malæfidei possessor pater. vbi tenet quod sic,per casum singularem in l.si a domino.§.fi.ff.de pe.hæred.& in l. si ita.§.fi.ff. de fundo instru.vbi expositum pro custodia fundi dicitur fieri pro conseruatione eius,& fructuum,& ibi reprehendit Bar.tenentem oppositum,l,cum quæreretur.§.prædiis.ff.de leg.3.contra quem tenet Bal. in l.i. ǐ. de fruc. & lit. expen. licèt non faciat mentionem de Bart,& eius errore,in quem tamen alias inuehitur, & minus æque.

LEX XII.

1 *Res vendita quando repeti posit.*
2 *Fides quando de precio haberi dicatur.*
3 *Venditor,an posit rem venditam,ut suam uendicare, dilatione data finita,et precio non soluto.*
4 *Procurator quando posit de precio fidem habere.*
5 *Contractus,an ualeat quando de precio fides haberi non potest.*

In ciuile. Primo dictū.Scđo illatio. Tertio noui dubij remotio.scđa ibi,sane vnde.3.ibi sane.Casus. Alienatio nō reuocat ex rescripto,licet agi possit ad ꝑciū nō solutū.h.
1 d.†No.ꝙ res vēdita.& tradita nō petit,licet ꝑciū nō soluat.Itē no. ꝙ ī ꝯctibus nominatis nō ē locus pænitentię, nec dat cōditio ob causam,licet ex altera parte non impleatur.Op.igitur de l si pecunia.ff.de cond..ob causam.Sol.ibi in contractu innominato , hic in contractu nominato:& vltro citroq; obligatorio, qui solo ꝯsensu ꝑficit.& ad.ue quæ in contrario notant.Opp. 2. ꝙ dominiū per traditionem non fuerit trāslatū,vt insti.de re.diui.§.venditæ.So.ꝙ illud verū,nisi fides fuerit habita de precio,vt ibi dicit litera. hic er
2 go dicendum est,quando fides fuit habita de precio.† Quæro igitur,quando dicetur fides habita de precio.Respon.Ia. de ra. & Ia. de are.Pe.& Cy.quando venditor est secutus fidem emptoris, ut dicit tex.in d.§.venditæ.& in l.quod vendidisti.ff. de contrah.em. Sed dicūt ipsi,ꝙ tunc seq dr̄ , qñ suæ promissioni stetit. & hoc dicūt ꝓbari.in d.§.venditæ,cū primo dicat dñium nō transferri,nisi precio soluto,vel pro eo pignore, vel fideiussore dato. dum igitur sequitur,vel nisi fidem emptoris sequutus sit,debet intelligi per eius nudam promissionem,& dicitur nuda à pignore, vel fideiussione,vt ff.de verborum.signifi.l.satisdationes.& ff.quo.leg.l.vlt. si legatarius,& hoc dicūt quod sentit Azo.in summa.supra de sum.tri. Sed nunc quæro cum gl.de ista promissione non constat,sed venditor librum tradidit,& ille portari fecit ad domū.Dicit gl.ꝙ si statim tradidit credēs habere ꝑciū,& nō hēt,n̄ dr̄ fides habita, iō vēdicare pōt ar.l.si qñ.ff.de pig.Sinaūt non credidit statim haberi:sed dilationē dedit ad soluendum,& tūc dr̄ fidem habere de precio, & sic dñiū trāsfert.Sed ꝑfati docto.dicunt,ꝙ ita pōt haberi in vna hora, sicut in x.diebus;cū tp̄s nō sit modus tollēdæ vel inducēdæ obligationis.l.obli.ferè.§.placet.ff.de act.& ob. Et ideo. dicunt , ꝙ fides habetur per promissionem,& nō aliter,siuè promittat soluere incontinenti,siuè ex interuallo.Sed Gui.de Cu.videtur velle,ꝙ ipsi dicāt verū in casu certi.in dubio si dilatio sit data, creditur illū promisisse de soluendo in termino.si dilatio non est data , distinguit.Aut q tradidit permittit rē exportari,nec nunciū suū misit cū re,& tunc vr̄ fidem emptoris secutus.Aut nō permisit alio portari vel nunciū suū misit cū re,& tūc fidē eius nō vr̄ sequi,ētsi ille fraudolenter portauerit.vt ff.de pi.acti. l. si quasi. Et ita verificetur hic
3 gl.fi.& hoc sequor.† Nūc quæro in casu,quo dilationem dedit,an dilatione finita,& precio nō soluto, venditor rem ut suam uendicare posit.so.ꝙ sic,ad instar pacti.l.cōmissoriæ.Sed Accur. cōtra , qa ibi ꝑcium interuenit,ꝙ est tituli retro rescisiuū, ut plenius scri-
4 pti in l.in traditionibus.supra de pa.† Quæro ab extra, an procura-
a tor posit fidē habere de precio,[a] & loquor đ procuratore qui hēt potestatem vendendi , & sic vendendo posit fidem habendo de precio transferre dominium.Cyn.format istam quæstionem hic , & in lec.antiqua minus perfectè dicebat, sed postea ex dictis per Gui.de Cu.in l.cuicunq;.§.si ei.ff.đ instito. adiectionem nouam fecit Distinguit igit ipse sic.Aut qrit in procuratore , aut in principali.Primo casu potest,nisi ei expresim sit dictum,ut ꝑsenti pecunia vendat,ut d.l.cuicūq;.§ si ei,& nisi dolosè in hoc versēt.ut ff.man. l.creditor.§.fi.& ff.pro emptore.l.fundum. §.procurator. Item nisi sit procurator fisci.ff.de iure fisci.l.si procurator.Et idem dico,si sit procurator Cæsaris.ut no.in l.cum vendente.ǯ.vbi cau.fisca.Scđo casu si ē ꝓcurator specialis,tūc nō pōt,ut ff.de re iudi.l à diuo pio. §.si post.in fi.alias.§.si emptor.Dic ꝙ ibi nō pōt.Sed Bar. in d.§.si emptor dicit,ꝙ ibi nō potest,qa ibi uenditio permittitur ob certā causam,quæ habendo fidem de ꝑcio non impletur , & pro tanto ibi non potest.Et ideo in speciali procuratore ipse subdistinguit. Aut est procurator alicuius ꝑsonæ priuilegiatæ in hoc , ut res suæ non posiint ex uenditione transferri fide habita de precio & tunc res est clara , quòd non potest,aut est procurator alterius,& tunc, aut habet causam limitatiuam quæ ex precio de præsenti est implenda,& non potest fidem habere de precio,ut d.§.si emptor.in l. a diuo pio.aut causam adiectam non habebat. Et tunc aut preciū non erat ei limitatum,& tunc potest,dummodo bonafide faciat, quia si generalis potest,ut supra dixi,debet posse & specialis,ut tantum operetur specialis in sua specie,quantum generalis in suo genere.arg l.quæ de tota.ff.de rei uend.Aut precium erat limitatum & tunc non potest pro illo precio uendere,& fidem de eo habere & est ratio,quia tunc uidetur minori precio uendere, quam habeat in mandatis.ut l.quod in diem.ff.de in diem adiec. & ff.ad l.fal. l. in leg.falc.placuit.& argumen.ff.solu.mat.l.si constante. §. quoties.Ista sunt uerba sua, & colorata,sed non uidentur sapida. Primo ratio huius ultimi locum non habet,quando ad soluendum daret dilationem.cuius interusurium haberet minuere precium & non haberet locum quando pro illo precio simpliciter uendidisset, & rē tradidisset,& recipiens ad domum portauit de eius uoluntate, promittens statim redire cum precio,& ei soluere , & postea nihil fecit.quo casu dicitur dominus transtulisse dominium , ut dixi in quæstione glossæ.similiter ratio Barto.locum non habet,nisi uendidisset precio maiori sibi limitato,& dilationem dedisset, cuius īterusurium non excesisset illud plus quo rem uēdidisset.Secūdo,ratio alterius præcedentis membri,quando precium non est limitatum nec causa ex precio implenda adiecta,non uidetur bona, qa inter generalem procuratorem,& specialem ratio uidetur multū diuersa Nam generalis non tenetur portare statim precium rerū venditarum ad dominum.imo & apud se tenere , & inuestire potest.d.l.cuicunq;.§.si ei.Specialis uero sic,ideo in mandato suo uidetur inesse continuo,ut pro præsenti pecunia uendat & fidem de ea non habeat.Ideo opi.Gui.& Cy.qui dicunt simpliciter specialem procuratorem fidem habere non posse de precio,uidetur tutior cogitandum tamen relinquo.Quæro modo,quę sunt personę ī predictis priuilegiatæ.Rñ.ipse,ꝙ ꝓcurator fisci.ut d.l. si procurator.ff.de iure fisci.minor.& eccl ut ibi nota.in glo. & asserit ꝙ ī eis est ratio,quia non possunt uendere,nisi ex cā,vt soluatur suis creditoribus.ut in authen.hoc ius porrectū.ǯ.de sacrosecl.& ǐ.de præ. mi.l.ob es.ǭ cām non implēt hñdo fidē de ꝑcio.ergo &c. ut dic.l. à diuo pio.§.si emptor.ff.de re iu.Et idē dicit ipse de executoribus vltimarū uoluntatū,qa si legata erant ad pias cās,& illa morā non recipiunt,quia liberationē animæ concernunt.& idē sup alijs legatis soluēdis,qa tunc cām annexā habent.ut d. §. si emptor. Et pro
5 hoc accedat,quod ibi no.gl.† Quæro in casibus,in quibus fides nō potest haberi de precio,an saltem contractus teneat , licèt dñium nō transferat.& vr̄,ꝙ teneat,qa prohibitio fidei de precio vr̄ facta solū circa translationē dñij,ut patet.in d.l.&procurator.ǯ.ubi cau. fi.l.cū vēdēte.vbi vr̄ casus.& vr̄ ēt de mēte gl.primæ ibi positæ. In ꝯrīū facit,qa in mādato inesse vr̄,uti ꝑsenti pecunia vēdat, ut dixi. Dicēdū vr̄,ꝙ si vēdat cū termino solutioni đ ꝑcio dato,tūc n̄ teneat ꝯct⁹,quasi sit ꝯ mādatū,aut uēdit purè,& simpl'r,& sic ꝓ pñti,licèt pecunia soluat postea,& tūc ꝯct⁹ tenet,licèt dñiū n̄ transferat.

ADDITIO.

a De precio.Vide Ang.consi.44.
† Adde,quòd Bal.in l.cum vendente.post gl. C.ubi causæ fisca.tenet, quòd non, Cy.hic & Bar.tenens oppositum.& Bar.in l.3.§.non tamen.ff. de instit. & in l.à diuo.§.sed si emptor.ff.de re iud.& ibi idem omnes,præsertim do. Ale.sequuntur & Bal.in l.eleganter.§.si vendiderit.ff.de pign.act. Pau.de Castr. in l. sinautē domini causa.de pac.in fi.& Io. An.in addi.ad Spe. ti.de pac.de quo dic , ut per Ro.dist.fin.suo 625.incip,constituo procuratorem meum. & per Guil. de Cu. in l.excepta.num.4.& quod ibi posui,in addi.ad ipsum. in uersiculo. potest habere fidem de precio.ff.per quas perso.no.acquir.

LEX XIII.

1 *Interdictum possessorium triplex est.*
2 *Possessorium retinendæ & petitorium nunquam simul intentantur.*
3 *Actio ad exhibendum & actio rei vendicationis simul intentari non possunt.*
4 *Actio ad exhibendum datur contra possidentem.*
5 *Possessorium retinendę an posit cum rei vendicatione proponi.*
6 *Interdictum retinendę an posit cum petitorio cumulari.& 7.8.*
9 *Petitorium si ab uno,& ab alio possessorium retinendæ proponatur,quod sit pręferendum.*
10 *Possessorium an petitorio præponendum.*
11 *Possessorium adipiscendæ uel recuperandæ,an posit cum petitorio cumulari.*
12 *Possessorium recuperandæ cum petitorio non proponitur.*
13 *Petitio principalis durat in petitorio,etiam restitutione facta ex possessorio.*
14 *Regula dolo facis,an habeat locum in possessorio.*
15 *Replicatio spoliationis exceptionem dominij in possessorio recuperandæ excludit.*
16 *Sententia absolutoria,quæ in possessorio fertur,an in petitorio præiudicare dicatur.*
17 *Sententia absolutoria in petitorio lata,an pręiudicet in possessorio.*
18 *Interdicto adipiscendæ,quando quis posit agere.*
19 *Interdicto retinendæ,quando quis agere posit.*

Ordinarij. Pro euidentia ꝑmitte,ꝙ hæc lex hēt duas lectur.principales,vna fuit Io.& Azo. ꝙ hæc l. loqueretur in omni possessorio tam retinendæ , quàm recuperandæ,vel adipiscendæ possessionis. & hanc incidenter ponit gl.ī uer. sed nūquid.Alia est lec.vt hæc l.intelligat in interdicto tm̄ retinendæ.& hæc verior,vt ex.ǐ.dicendis apparebit.Veruntamē hæc subdiuidit in duas.Vna est,ꝙ hincinde vicissim erat propositum possessorium retinendæ & petitorium.& hāc ponit prima gl.in princ. Alia est,ꝙ ab vno possessoriū erat propositum,& ab alio petitoriū hoc ponitur.in fi.gl.fi.Tertia potest addi,vt non vicissim, sed ab eo
1 dem tm̄ possessorium,& petitorium sit propositum. † Item præ-
a mitto,quod interdictum possessorium [a] est triplex, quia aliud adipiscendæ,aliud recuperandæ possessionis,aliud retinendæ, vt institu.de inter.§.sequens.Item, ꝙ possessorium retinendę competit, quando quis turbatur in possess.rei,& si est mobilis, ut hic erat,uocat interdictū vtrobi possidetis.vt ff.vtrobi.pos.l.j.§.j.Si immobilis vocat uti po.vt ff.vti pos.l.j.§.j.& §.hoc interdictū.& l.si duo.§ hoc Interdictum.Item præmitto,ꝙ ꝑ verbū exhibitio , hæc litera potest intelligi ꝙ fuerit intenata actio ad exhibendum , ut sentit gl. vel ꝙ iudex facit exhiberi ex officio,ne partes uenirent ad rixas.& ar.vt l.æquissimum aliàs est.l.si vsufr.leg.§. si inter duas ff. de usufru.& l.congruit.ff.de offi.prę to.His sic suppositis, cum uno constructo claudatur. eā nō diuido,sed casum summarium adaptabilē,ad omnē lec.& conclusiuum veritatis pono,uidelicet.Possessorium præfertur petitorio ei cōtrario, si de utroq; simul est qō.h.d. Pone casum in terminis in nube , & generaliter, vel vis specificè in interdicto retinendæ,& sic.Cum Titius turbaret me in possessione

ADDITIO.

a Quod interdictum possessorium. De materia possessorii vide etiam in Spec. in tit.de pe.& pos.per totum.&ibi Bal.in addi.& do.Bar.in l.naturaliter.& §.nihil commune ff.de acqui.pos.& in l.incerti.inf.de interd.& per Dy.& Ale.in cons. 76.secunda parte.& consi.110.1.parte.

stone mancipiorum meorum,ego feci eum citari ad iudicium & dixi q̃ño me in possessione mea turbabat.& ꝙ mancipia erãt mea, ita petebam declarari,& petebam rem restitui,& sibi mandari, vt à præsenti turbatione desisteret,& mancipia exhiberi petij. Ille vero comparens dixit,mancipia fore sua propria,& ipsum à me inquietatum,seu turbatum in possessione sua.Quæritur modo de remedio,& consilio in procedendo in possessorio, & petitorio. Respõd. iuriscõsultus,vt in lra.l.ꝙ exhibitis mãcipiis, prius examinãdũ est qs prior est,& sup possessorio pronũciãdũ,postea petitoriũ ab eodẽ iudice decidetur.No.primo,prout intelľr hic,quòd actio ad exhibẽdũ fuit intẽtata,ꝙ actio ad exhibẽdũ ita est præparatoria interdicti possessorij,sicut rei vẽdic.Itẽ ꝙ ꝑparatoriũ dẽt ꝓcedere id,ꝙ ꝑparatẽ in cognitione.cõcor.l.q de inofficiosi. cũ ibi no. in gl.ff. de in
2 offi.tes.Secundo,ꝙ possessoriũ retinẽdę,& petitoriũ nõ pñt simul proponi,seu cumulari,& hoc opatẽ ɔ̃rietas, & repugnãtia. Nã qui agit rei vẽ.dicit aduersariũ possidere,vt s̃.de alie.iu. mu. cau. fac.l.j. Et qui dicit se turbari,dicit,se possidere,vt l.j.& l. si duo. ff. vti pos. iõ cumulatio nõ admittitẽ,vt no.in d.l.edita.s̃.de edẽ. facit.l.j.inf.ď fur.Tertio no.ꝙ vbi de vtroq; simul est qõ,possessoriũ prius deciditur,rõ,huius est.qa nisi appareat,quis sit possessor,nescitẽ,qs petitor, cũ rei ven.cõtra possessorẽ debeat dirigi,& sic vt añcedens necessariũ oportet prius scire:iõ interrogationes sup possessorio sunt per missę,ut ff.eo.l.q petitorio.Quarto,quod apud eundẽ iudicẽ de v-
a troq; cognoscitẽ,[a] & huius puto rõnẽ, qa iudex ille iã cognouerat de possessione. Et sic in hoc petitorio non erit necesse aduersarii possessionẽ probare,cũ iã cõstat iudici , vt iudici,illũ possidere , & in hoc releuatur actor ꝙ no.Alia ẽt põt esse cã in themate nostro, quia petitoriũ iã fuerat corã eodẽ iudice propositũ. Et ex his not, ꝙ cõtinentia causæ nõ debet diuidi.Cõcor.l.nulli.supra de iu.Notabilib.sic collectis,attẽde,ꝙ ad cãm quã ego posui.s.i possessorio, & petitorio vicissim propositæ oppositiones.ĩ.habendę nõ hñt obstare ꝑter tertiã.Sed qa hæc.l.ꝑ doc.intelligitur ẽt qñ ab eodẽ tñ, & nõ vicissitudinariè vtrunq; proponitẽ:iõ post tertiã faciã aliàs op
3 positiones,q̃ istã lec.tñ concernũt.† Opp.i.& ab extra. ꝙ actio ad exhibendũ & rei ven.nõ pñt simul intentari,vt l.Celsus.§.pe.& vl. ff.de exhi.Sol.ꝙ aut quæritẽ de actione ad exhibendũ, quæ competit ad restituendũ,nõ debet aduersarius duplici iudicio,vel actione vexari ad idẽ,sed debet eligere,vt ff de tribu.l.ꝙ in hæredem.§.eligere.& de re.iur.l.nemo.§.quoties. Aut de ea, q̃ directo competit ad exhibendũ.Et tunc,aut de necessaria ,aut de utili & voluntaria. Primo casu simul nõ intentatur rõne i impossibilitatis. Nã rei vendicatio prius nõ est nata,vel saltẽ facultas intentandi, quã sit exhibita res illa,vt patet in gẽma alterius in annulo inclusa:nã reputatur vnũ corpus cũ annulo,ut ff.ad exhi.l.gẽma.Si tñ simul ꝓponerẽtur,ordine successiuo procedi posset,ut hic.Scđo casu.s. qñ ẽ vtilis.s.vt exhibeat testibus cognoscenda , & tũc põt vtraq; simul intentari,qa ad diuersa cõpetunt secũdũ Cy.nec locũ habẽt regulę impedientes cumulationẽ sed cõtra eũ facit iste tex. dũ dicit prius exhibitis.qa rñdit ipse, ꝙ facti accidentiã notat, non ministeriũ iuris,vel potes dicere,ꝙ possessoriũ cũ petitorio intentatũ,ꝙ impedit de petitorio cognosci,est illud,ꝙ hoc opatur.Dici ẽt posset, quòd hic fuerũt exhibita iudicis officio,ne veniant ad rixas,& ad arma ,
4 vt s̃.in euidentialibus dixi.† Opp.2.ab extra dr̃ hic , ꝙ agebat possessorio retinendæ:& sic se mancipia possidere dicebat,sed si sic,sequitur, ꝙ actio ad exhi.ei nõ cõpetebat,cum illa non possessori,sed contra possidentem detur, vt l.3.ff.ad exhib.& per totum , solutio quod turbationem,quã allegabat sibi fieri,dicebat ꝑp detentionẽ: quã alter habebat,nõ cuius ad exhibendũ agebat,vt dicit gl. in oppositione casus.Sed tũc & fortius op.si alter detinet,vt in suo libello fatetur actor:& reus citatus dicit,quòd imo possidet, & ab actore turbatẽ,& sequitẽ:ꝙ vnius assertione cõiũcta cũ alia reus citatus probatur verus possessor,cũ i casu nr̃o res mobilis fiat, cuius possessio perditur ẽt ab ignorante, cũ alius rẽ apprehendit animo possidendi,vt ff.de acqui.pos.l.rem quæ nobis.& l.si rẽ mobilẽ , & per ɔ̃ñs interdictũ retinendæ dño nõ põt cõpetere,vt no.gl.in d.l.rem quę nobis.Et est rõ,qa illud tenetẽ ꝑ possessorem, ut ĩ.vti pos.l.j.So. ꝙ ar.procedit in casu certi, quo constaret actorẽ non possidere, vt qa sic cõfitetur.sed in casu nostro ipse diffitetur aduersarium possidere,licèt fateatur illũ solũ detentionem asininam habere,& affirmat se possidere,& per illã detentationem turbari,vnde in hoc dubio loquitur.l.ista,iõ mancipijs exhibitis , quis verum dicat discu-
5 tietur,vt hic.† Opp.4.contra lec.doc.ꝙ ab eodem possessorium retinendæ possit simul proponi cũ rei vend. vt l.naturaliter.§.nihil.ff. de acqui.pos.gl.in l.si de vi.Sol.ꝙ ibi ignorans se possidere petitorium proposuit,& postea cum sciuit ei renunciauit, & possessorium proposuit,vnde non simul concurrant , sed vnum tñ prosequitur Hæc sol.diuinat,nec rõni ibi positæ cõuenit,q̃ est, ꝙ nihil cõe hẽt proprietas cũ possessione.Quapp doc.hic & in l.certi. ĩ. de interd, & Bar in d.§.nihil.dñt,ꝙ interdictũ retinendæ,& rei ven.nõ pñt simul intentari respectu eiusdẽ speciei possessionis,qa tũc ɔ̃rietas insurgit,de qua in secũdo notabili dixi:sed respectu diuersæ sic,quia cessat rõ ɔ̃rietatis.Nã cũ rei vẽ.detẽ ɔ̃ detinẽtẽ tñ,vt l.offiũ.ff.e.vel ɔ̃ possidẽtẽ naturaľr tñ,ut s̃.ubi in rẽ ac.l.2. vel ɔ̃ possidẽtẽ ciuiľr tñ,vt ibi no.& ff.de rei ven.sup rubr.& est tex. in l. cuiuscunq;. §.j. ff.de vsuf.vel ɔ̃ possidentẽ vtroq; mõ,vt s̃.de alie. iu. mu. causa.fac.

l.j.nihil prohibet me ciuiliter possidentẽ intẽtare rei vẽ. ɔ̃ te naturaliter possidentem:vt declarat dñs rei:& illã naturalẽ restituas,et quia per denegationem quam tu facis, & per insistentiam in ipsa naturali tu me turbas in mea ciuili,ideo interdum retinendæ possum proponere, vt tibi mandetur,vt desistas ab illa natural. insistẽtia,ego peto etiam tibi mandari,vt ab ea desistas & ita non reperitur aliqua contrarietas,& forte hoc uoluit gl. in §. nihil. in vl.so.q̃ fuit Iac.Bu.& hæc clare dicit gl.ff.de acq.poss.l.clã possidere.§.qui ad nundinas.in glo.fi.quam gl.tene menti.Op.v.& ab extra.Iudicium.fami.erc.& communi diui.sunt iudicia petitoria:vt no.in l. 2. in l.incerti.infra de inter. & tamen si ego possideo tecum aliquam rem communem pro indiuiso,& cum ti.possum petere diuisionẽ, & in parte mihi adiudicata, & silentium tibi super turbatione imponi, argumen. ff. fam. erciscun. l. prima. in princ. Solu. ibi ideo quia nulla cõtrarietas tũc inuenitur,cũ illa petitoria à possessione fomentum recipiat,ut in d.l.j.& in l.inter cohæredes.in princip.in
6 eodem.tit.& ff.cõmuni diuidun. l.j.§.ex his.& se.† Op.vi.quod interdictum retinendæ nullo casu concurrat,seu cumulari possit cũ petitorio.Nam licèt cesset ratio contrarietatis, vt in exemplo posito in quarta opi.tamen non cessat alia regula cumulationem impediens , scilicet quia ad idem restituendum dari videatur. & sic duplici iudicio reus vexari nõ debet, sed eligere tenetur actor vt ff.de tu.l.quod in hæredem.§.eligere.cum si.So. vt hic. ex formula agendi & facta sunt diuersa:nec etiam penitus dantur ad idem,qa in rei vend.principaliter agitur declaratoriè,licèt officio petatur restitutio,in interdicto retinendæ agitur ex turbatione , & petitur ut desistat à turbando de præsenti,& præstet cautionem de non turbando in futurum.& tanto fortius si peteretur interesse turbationis præteritæ,ideo cumulatio admittitur , quia non ad idem petitur vt duplici iudicio,nec ex eadem causa vexatur,vt plenius scrip
7 si.supra de eden.l.edita.† Opp. vij. quod interdictum retinendæ simul cum petitorio possit ab eodem proponi , & de vtroque cognosci,vt in c.cum dilectus.in fi.extra de caus.pos.& propri.So.primo quod ibi possessorio recuperandæ,quod non contrariatur petitorio.ut infra dicam.hic in possessorio retinendę,quod petitorio contrariatur.& ita cõiter dixerunt antiqui canonistæ. Alij autem moderni dicunt,quod illa decret.alias potest intelligi etiam in possessorio retinendæ.Et rñdẽt,ꝙ ibi in possessoriũ retinẽdæ,& petitorio cõpetentibus ꝓ rebus incorporalibus , pro qbus ẽt quasi possidenti cõpetit vtrũq;.nã & petitoriũ,vt cõfessoria ɔpetit possidenti,vt insti.de ac.§.æque.ff si cer.pe.l.si forte.& sciendũ. & ff. de vsufru.l.vti.frui.§.fi.similiter,& possessoriũ retinendæ.vt l.sicuti §. Aristo.si serui.ven. & no.ff. vti pos.l.j. post prin. Cum igitẽ petitorium fomentũ recipiat à possessione seu quasi possessione,cum possessorio retinẽdę ꝑt ɔcurrere,vt in iudicio fa.erc & cõi diu. dixi in v.op. Iura enim incorporalia dicuntẽ quasi possideri,vt ff.de acq.re. do.l.
8 seruus.§.incorporalis.† Cõcludo modo sic, cũ q̃ritẽ,an possessoriũ
b retinendæ posit cumulari cũ petitorio,[b] ita ꝙ de vtroq; fiẽ cognoscatẽ.Dic,aut vicissim hincinde vtrũq; ꝓponitẽ,& tũc cumulari nõ posit,sed ordine successorio cognoscantẽ.vt hic ſm lec. glo. Et ita intellexit.Ia.But.l.incerti.ĩ.de interdi.aut nõ vicissim , sed ab uno ꝓponitẽ vtrũq;,& tũc,aut ꝓ iuribus incorporalibus , & dic, ut dixi proxi.in 7.ɔ̃.Aut pro rebus corporalibus,& tũc,aut petitoriũ recipit fomentũ à possessione,& põt vtrumq; cumulari,vt dixi in v.ɔ̃. Aut petitoriũ nõ recipit fomentũ à possessione, & tũc, aut ꝓponitur ꝓ diuersa possessione restituenda ab ea q̃ dr̃ turbata,& cumulari possunt,vt no.clarè.gl.in l.clã possidere.§.q ad nũdinas.ff.ď acq. poss.& dixi in quarto ɔ̃rio.Aut ꝓ eadẽ possessione : & tũc cumulatio impeditẽ obstante ɔ̃rietate,vt hic,ſm aliã lec. & l.incerti.ĩ.de in
9 terdi.ſm cõem lec.† Quæro modo cum gl. ꝓ cõplemento huius distinctionis,qd si petitoriũ ab vno,& possessoriũ retinẽdæ ab alio i.aduersario ꝓponatẽ?Rñ.gl.fi.ꝙ possessoriũ ꝑfertẽ per legẽ,q̃ glo.sic intelligit,& hæc est alia lec.in hac.l.Et idẽ notat gl.2.in l.incerti.ĩ. de interdi.&rõ motiua potuit esse rõ ordinis sic dati à lege.Sed qa hunc ordinẽ datum esse,nõ est credendũ sine aliqua rõnabili cã, iõ addunt quidã,ꝙ rõ est,quia causa dẽt ꝑcedere suũ effectũ , & illo potiorẽ esse,ut s̃.de sac.san.eccl.auth.multomagis.& ff. so.mat. l.ex diuerso.2.rñ.Sed potius est causa acquisitionis dñij. vt l.j.2.rñ. ff.de acqui.re.do.& ĩ.per quas.perso.nob.acqui.l.j. & insti.de re.diui. §. singulorum. ergo &c. Sed hæc ratio modicum valet, quia illud in essentia,& productione:sed vtroque inesse producto , cur iudicialiter de iure competenti vtrique parti non posit cognosci, non probat illa ratio. Ideo alij assignant rationem , quia possessorium est præparatorium petitorij,vt supra de alie.iu. mu.caus.fac.l. j.ideo prius de eo cognoscatur, vt sic petitoriũ habeat postea legitimum

ADDITIONES.

a De vtroque cognoscitur, Adde d.Soci.consi.38.incip.pro decisione prædictæ.ve. quinto principaliter.circa prin.char.lxxvi.& consi.151.incip.antequam ad quęstionem & cir.medium primæ.col.in d.parte char.80, quòd si quis vult possessorium & petitorium vtriusque intentare,non potest illud coram diuersis iudicibus,sed pro vtroque ad eundem iudicem ire,siue prædictas causas uellet agere coram delegato,siue etiam eodem tempore vellet agere coram iudicibus ordinariis,quoniam non ad diuersos,sed ad eundem iudicem ire debet.

b † Posit cumulari cum petitorio.Tu vide hoc per Specu.in titu.de pet. posse.§.j. versi.sed nunquid potest.& per Alex,aliquid con.xcii,vo i.

fientium fundamentum,vt l.qui petitorio.ff.e. Hæc ratio procedit, vbi hincinde proponeretẽ possessorium ; sed non procedit in casu nostro,vbi vnum ab vno,& aliud ab alio proponeretur in quo casu ego dico,ꝙ si ɔ̃rietas insurgat de uno ad aliud , tunc possessoriũ præferatur,ut in hac glo.& in gl.dictæ.l. incerti.& tunc fateor, qđ ratio prælationis possessorij est,vt petitorium legitime postea fundetur.vbi autem contrarietas non insurgat, tũc de utroque cognoscatur . Insurgit nunc ɔ̃rietas in hoc exemplo si ago rei uendic. ɔ̃ te,asserendo te rem illam naturaliter possidere, & eius me declarato dño,peto officio iudicis mihi restitutionem fieri , tu vero dicis te aliter possidere,& me turbare te,in tua ciuili ꝑ naturalem quam teneo,ideo petis me desistere,& naturalem illam tibi restitui.Quis igitur nostrũ naturaliter possideat prius est uidendum,vt postea or
10 dinetur petitorium † Opp.8.ꝙ possessoriũ petitorio non præferatẽ, sed sit in electione partis,ꝙ velit proponere,vt ff.de rei ven.l.is qui destinauit.& ff.de vi,& vi ar.l.cum fundum in fi. So. ꝙ verum est ab initio,vel qñ vtroque proposito unum tantum prosequi uolo. ar.l.quod in hæredem.§.eligere. ff. de tu. secus si vtrunque prosequi volo,quia tunc ordine successiuo,& prius de possessorio cognoscitur , & pronunciatur , vt d. l. incerti. Consuluit tamen lex , quòd possessorium præeligitur etiam a prin.vt d.l.is qui destinauit. Opp. 9.ꝙ petitorium præferatur possessorio,etiam si de vtroque sit quæstio.vt ff.de iudi.l.si de vi.So.ꝙ ibi de ordine ciuili ad criminalem, ſm unã lecturã.de quo remitto ad not. in l.j.ĩ.de appel.& in l.si qs a se fundum.ĩ.ad l.Iuli.de vi.Sed quia alia lectura ibi ponitur;scilicet,vt ibi loquatẽ de ordine possessorij,& petitorij.dic quod in quantum illa intelligatur in possessorio retinendæ,illa debet intelligi se-
11 cũdũ istã,expone literam vt ibi not. † Quæro modo cum gl.fi. Viso,an possessorium retinendæ possit cumulari cum petitorio, quid de possessorio adipiscendæ,vel recuperandæ possessionis. & vr̃ sentire gl.quòd possit,tamen finaliter remittit ad no.in l.si de vi.& ibi clare tenet,quòd potest,& idem tenet in l.incerti.ĩ.de interdic. Et hoc,ideo,quia nulla contrarietas insurgit.sed Ioan. & Azo tenuerunt cõtrarium,ideo examinemus ista, & primo in possessorio adipiscendæ,in quo videtur,quòd opin.Io.& Azo.sit verior, primo ꝑ istum tex qui loquitur indistinctè , & eodem modo per dictam l. incerti. Sed respon. quòd in possessorijs retinendæ loquuntur, & ita restringi debet propter contrarietatem,quæ in eis insurgit, euitandam . Secundo pro eis videtur casus. ff. quorum leg.l.i. §. quod autem. vbi in odium non certificantis aduersarium quo iure possideat,permittitur actori possessorium adipiscendæ, vt est interdi. quorum legatorũ , & petitorium. vt est petitio hæreditatis contra eum proponere.& si ibi est speciale in odium non certificãtis actorem,sequitur,ꝙ in contrarium sit ius cõe,vt l.i. in fi.ff.ad mu. & ꝑ consequens de iure communi petitorium , & possessorium adipiscendæ ,non potuerũt simul cumulari. Sed attende , quòd Iac. de Are.Cy dominus meus,& cæteri doc.subtilius illum tex.considerantes dicunt,quòd imo est ibi casus pro gl. Nam dicunt ipsi,quòd non est speciale respectu petitorij,& possessorij : sed est speciale, qa ibi petitorium , & possessorium contraria, & simul proponuntur contra.l.fi.infra de co.& l.j.infra de fur.& ibi not. glo. & in l. quod in hæredem.§. eligere. ff de tu. & in odium eius non certificantis actorem quo iure possideat.datur enim interdictum quorum legatorum contra possidentem ti.legati.& petitio hęreditatis contra eum,tam quam non possidentem ti.vt supra ti.j.l.hæreditatis. & l. cogi. Et si ibi hac ratione est speciale,sequitur,quòd vbi possessorium , & petitorium adipiscendæ non sunt contraria,simul proponi, & cumulari possunt.Tertio pro se inducebant Ioã.Azo.l. 2. ĩ. de edic. diui. Adria.tol.& l.fi.ĩ.quo.bo.Sed nihil faciunt,quia ibi actor possessorio tantum egit,quia sic voluit . vnde si voluisset cumulari potuisset:dummodo contrarietas non insurgeret,vt proxime dixi.Concludo ergo cum gl.ꝙ petitorium, & possessorium adipiscendæ simul proponi,& cumulari possunt,& pro hoc est text. in l. nulli. s̃. de iu.& clarius in c.pastoralis.extra de cau.pos.& propri. iuxta medium,& hoc vsque ad conclusionem factam in causa . vt ibi dicitur in litera.Fallit,quando proponens esset sibi contrarius. ar.infra de fur.l.j.quia tunc non auditur,vt de vtroque est casus. ĩ. de codi. l.fin.ver.ista,vt fine.Nam ibi possessorium , quod datur ei, vt hæredi,impedit si petitorium intentare vellet,vt fideicommissarius,sed quod illud proponere posset, vt hæres , vt ibi nota . & hoc nisi in odium non volentis certificare actorem quo tit.vel iure possideat,
12 vt l.j.quia autem.ff. quo le.† Nunc quæro de possessorio recupe-
a randæ , an cum petitorio possit simul proponi , vel cumulari [a] Iac. & Azo,quod non,per hanc l.Sed respon.vt supra. Item per l. si de vi.sed dic,quòd ibi de ordine ciuili ad criminalem. de quo ibi plenius.& in l.j.infra.de ap.vel si ibi de ordine petitorij , & possessorij, quòd ibi de possessorio retinendæ,quod datur pro violentia turbatiua,vt ibi nota.vel ibi vnum ab vno,aliud ab alio. Nam tunc insurgit contradictio . Et si possessorium sit verum petitorium non potest procedere,quia conuentus , qui dicit se spoliatum , negat se possidere.Item inducebant.l. incerti.infra de interdic. Sed glo. rñ. quod ibi possessorio retinendæ.sed ipsi respondebant,quòd responsio non potest procedere:qa pro possessione retinenda,vel differenda nulla competit actio;cum actio sit ius ꝑsequẽdi. &c.vt insti. de ac.in prin.& tñ tex.ibi dicit competẽtibus actionibus, &c. sed rñ.

quòd interdictum vti possi est actio,per consequens defensio,& restitutio,ꝑ quã turbatur illa q̃ est penes agẽtẽ . vel ibi de actione in factum,q̃ hodie loco interdictorum succedit. vel ibi expone actionibus .i.actibus,ut aliàs in auth.hoc ius porrectum.s̃.de sac.san.ec. Concludo igitur gl.veram,vt simul vtrũque possit proponi. & cumulari:vt supra de iu.l.nulli.& ff.de vi,& vi ar.l.cum fundum.§.fi.licèt Io.nitatẽ ei respondere:sed eius responsiones uiolãt illum text. similiter est tex.in iure canonico in c.pastoralis. extra de cau. pos. & proprie.& ibi plus dicit Papa, quòd idem est de iure ciuili. Vnũ tñ ab uno,aliud ab alio proponi non põt,ut dixi. quod fortè etiam uoluit gl ista in fi.Nec obstat quod competunt ad idem , & sic alterum uidetur teneri ad eligendum , ut l.quod in hæredem.§. eligere.ff.de tri.quia hic facta sunt diuersa.& actiones diuersæ,& diuersę formæ seruantur in uno,& in alio.Item non ad idem principaliter,sed ad diuersa,quia actio in factum, quæ datur loco iterdicti,datur ad restitutionem possessionis.nã restitutio illa uenit iure actionis,sed rei uen.principaliter ad declarationem dñij , quia facta iudicis officio mercenatio debet fieri restitutio , vt ff. de rei uẽ d.l.qui restituere,& sic cumulatio debet admitti,cum non uendicẽt sibi locum regulæ cumulationem impedientes. de quibus di-
13 xi in l.edita.sup.de eden.† Et,ut clarius uideas, attende quòd restitutione facta ex possessorio , durat principalis petitio in petitorio, scilicet in declaratione dominij:licet accessorium quod ueniebat officio tollatur.& ut omne scrupulum tolleretẽ, puto utilẽ cautelã esse, ut actor,qui utrunque proponit, protestetur, quod una restitutione est contentus.ut aliàs dicitur.ff. quo lega l.j.§. quia autem in fin. Et dicimus in duobus reis debendi insolidum conuentis. Quæro , quia prædicta locum habent in meris possessorijs quid in mixtis secum habentibus annexam causam proprietatis. Dic, quod cum petitorio concurrere non potest , quia sentẽtia lata in uno pareret exceptionem rei iudi. in alio , ut ff.de inter.l.2.§.quædam.Et sic habet locum una de regulis cumulationem impedientibus,ut l.fundi.& l.fundum.ff.de excep.dixi in l. edita sæpius allegata.Quæro,an in casibus,in quibus dixi dicta iudicia non concurrere,sit necesse,quòd opponatur exceptio , vt sic ea non opposita teneant iudicia. Respondeo quòd si non concurrunt , ratione ordinis,& prælationis exceptio debet opponi. vt ff. de euic.l.si mancipium.§.j. & ibi no.& extra.de or cog c. dilectus . & ibi casus.Idẽ si concurrunt , quia sententia in vno lata pareret exceptio.rei. iudi.in alio.ut l.fundi.& l.generaliter.ff.de excep.vni vero non concurrent,quia cõtraria. & tunc aut ꝑ electionem vnius impeditẽ natiuitas alterius,vt est videre in casu.l fi.ĩ.de co. & tunc si proponatur in eodẽ libello,si pars opponat,libellus reijcitur,& si pars non opponat,iudex ipse potest vt ff.de asses.l.j.& ff.si men. fal. mo.dix. l.j.§.j.Si vero neuter opposuit , tunc aut in processu eligit , & sufficit,vt no.insti.de act.§.aliæ aut nõ eligit expresè nec tacitè.& tũc iudicia non tenent, nec ex eis potest sequi condemnatio per l.vbi repugnãtia.ff.de re.iu.& l.scripturæ diuersæ.ĩ.de fi.instr. Si vero in diuersis libellis proponãtur.& tunc, quia statim proposito vno in priori libello,impeditur natiuitas alterius, & per ɔ̃ñs ad aliud præcluditur aditus:& exceptio concurrentiæ, & cumulationis nõ est necessaria,sed contra secundum sola exceptio intentionis , uel facti,adeo ut si corã eodem iudice sit propositum vtrumque,vt fieri debet.ne continentia causæ diuidatur,vt hic , Iudex à seipso exceptionem illam potest opponere ; cum neminem sine actione audiat prætor l.quoties §.item si pro temporali.ff.de admin. tuto cũ si.facit quod no.in c.vbi peccatum.sup de transac.Dicit tamẽ Bar. quòd reus debet esse cautus,vt acta vnius iudicij producat in alio, cum etiam inter easdem personas non probent in alio iudicio, nisi quis vtatur eis,vt l.cum antea.§.fi.ĩ.ď ar.facit quod no. in l.generaliter.de excep.& ita no.ipse.in l.naturaliter.§.nihil ff.de acq.pos. quod intelligo, quando ipse opponit. secus si iudex à seipso faceret,cum ei iudicialiter sit nota vt dixi. Et hoc nisi electione vnius de contrarijs impediatur natiuitas alterius. vbi vero non impeditur,& tunc aut sunt contraria in exercitio tantum,vt est in proposito aliquod petitorium,& possessorium.vt sup. est declaratum, & tunc si in eodem libello,& pars,& iudex potest , vt in præcedenti dixi.facit l.j.§.quia autem.ff.quo.leg.si aũt in diuersis . & isto casu est magis dubium,tamẽ tutius est,vt exceptio opponatur. Et acta in uno iudicio ad aliud perducantur. Idem dico, si essent contraria origine tantum , sed electio vnius non impedit natiuitatem alterius,ut in casu l.cum qui.& l.contra maiores.supra de inof.te
14 sta. fac.quod not. doc.in l.j infra. de fur.† Quæro modo , an regula dolo facis,habeat locum in istis possessorijs , de qua in l.dolo.ff. de excep.doli.quod idem est dicere,an si quæratẽ , an exceptio dñij in istis

ADDITIO.

a Vel cumulari. Possessorium,& petitorium recuperandæ, an possint simul intentari,& qualiter iudicet,vide per d.Soc.consi.262. inc.in causa Petri. ver sic.lu ; idem.in fi.cum.ver.se.in 2.parte,vbi etiam in prin.eiusdem consilij ibi & in primis eum ver.seq.an,& quando,& per quæ verba,possessorium, & petitorium intentatur Et cui,& quando competant,vide per præfatum Soc consil.62.inci. quoniam in præsentiarum,ver.circa.secundam.q.cum versic.sequen. in prima parte.

in istis possessorijs possit opponi,& gl. in l. si de vi. ff. de iu. vr̄ simpl'r tenere, qd̄ ĩ oĩ possessorio locū habeat. Sed alibi dicit, qd̄ in possessorio recupandæ nō pōt exceptio opponi.& ita no. ff. d̄ vsuca. l. se qt̄. §. dñs.& ff. vñ vi. l. j. §. j.& de ver. si. l. mulieris. §. destruere, & illę veriores, qa spoliatus añ oĩa ē restituēdus. vt ĩ. de do. iter vi.& vx. l. si maritus.& ĩ. vñ vi. l. momentaneæ.& ĩ. ad l. iul. de vi. l. si qs ad se fundū.& ff. de vi.& vi. ar. l. j. § q vi a me. Et hoc verū si p actorē de spoliatione,& prius fienda restitutione repliceẽ. alias si patiaẽ exceptionē dñij sibi opponi, tūc sibi ĩputet, qa d̄ ea cognoscet, vt extra. d̄ rest. spo. c. j. Et p hūc modū verificari pt gl. ĩ d. l. si d̄ vi.& ita dixerūt Cy.& Ia. Bu. & Dy. ĩ c. q ad agendū. de reg. iu. li. 6. Adde tū hic, qd̄ dixi, ĩ d. l. si qs ad se fundū. ĩ 7. opp. In possessorio vero adipiscēdæ. gl. ĩ l. 2. ĩ. de edic. diu. Adri. dicit qd̄ admittiẽ, si paratus ē ĩcōtinenti pbare p l. si is à quo. ĩ pri. ff. vt ĩ pos. leg.& p l. 3. §. causæ. ff. de car. edi.& ita teneẽ. p do. In possessorio vero retinēdę gl. vñr ɔ̃rię. nā ĩ d. l. dolo. d̄ exce. do.& ĩ l. si d̄ vi. ff. d̄ iu. tenēt, qd̄ possit opponi, sed ĩ l. si de eo. §. fi. ff. d̄ acq. pos. tenet, qd̄ ñ posset opponi. Primā par
15 tē tenet Dyn. ĩ c. dolo.& ĩ c. q ad agēdū. d̄ re. iu. † Et ita ptransierūt
a antiq doctores vsq; ad tpa dñi Iac. de Belu.[a] q dicit, qd̄ sicut replicatio spoliationis excludit exceptionē dñij in possessorio recupandæ, sic & replicatio turbationis in possessorio retinendæ &, p hoc inducit primo l. i. ĩ. si p vim, vel alio mō. Scd̄o qa in hoc interdicto dēt vincere q possidet tpe litis cōte. vt inst. de interd. §. hodie.& no. ĩ. vti pos. l. j. sed nō possidet simpl'r excipiēs de dñio, ergo &c. Tertio, qa iā esset in ptāte cuiuslibet se facere reū. & aduersariū petitorē, turbādo eius possessionē, ꝙ esset absurdū. Quarto, qa retentio fauorabilior est, & facilius cōcediẽ q̃ petitio, & acqsitio. vt l. si in area. ff. de cōd. ind.& l. domū. s̄. e. Sed replicatio spoliationis, pro repetenda,& recupanda, excludit exceptionē dñij, ut dictū est. ergo fortius pro turbata retinēda. arg. d. l.& ff. de his, qui sunt sui uel
b alie. iur. l. pr̄e furioso. Iac. Bu. idē sequiẽ[b] ista rōne, qa exceptio dñij venit ex illa r̄a, dolo facis petere &c. Sed q agit interdicto retinēdæ nil petit sibi dari, sed solū se non inqetari, vel turbari; ergo &c. ar. ĩ. de fur. l. apud antiquos. ad fi. Sed dñs meus in d. l. si de vi. tenet primā par.& dicit dictas rōnes nō obstare, qd̄ patet. Primo qa ciuiliter tm̄ possidenti cōpetit interdictū retinendę, eo qa p insistētiā,& retentionē naturalē, quā facit aduersarius, turbaẽ in ciuili. do nec illa naturalis restituaẽ ei. vt l. si duo. in princ. ff. vti pos. & l. 1. ĩ. uti pos. Sed nemini dubiū, qd̄ actor, q petit se nō turbari, petit illā naturalē sibi restitui, ergo exceptio bñ adaptaẽ eo casu, qeqd dicat Iac. Bu. Scd̄o, qa & si actor possidebat vtroq; mō & reᵒ iō solā d̄tētationē habeat, sp vr̄ actor petere, vt possessio pacificata ei relinquaẽ, vt dño,& p ɔ̃ns aliqd petit sibi tradi, qa patientiā p̄stari pro traditione hr̄, vt ff. de vsuf. l. 3. §. j. Et sic non ob. rō Ia. Bu. Ad rōes Ia. de Bel. Rñ & j. ad l. j. ĩ. si p vim vel alio mō. qd̄ ĩ spāli casu absentiæ loquiẽ. vel ibi de vi expulsiua, cuius odiosior est cā q̃ turbatiuę qa ĩ ea est maius p̄iculū, cū p eā pdaẽ possessio, nō p turbatiuā, hinc est, ꝙ cū delictū expulsionis magis frequentareẽ hodie pœna est aucta p l. si qs in tantā ĩ. vnde vi. Non ob. f'm, qa licet excipiens de dñio nō dicaẽ ex hoc solo possidere, nō ppea diciẽ non possidere, vel suæ possessioni renūciare, licet illud procedere posset in dñio p viā actionis intentato, seu proposito. Nō ob. tertiū, qa non ppea fit turbato p̄iudiciū in sua proprietate de possessione pdēdi, licet reū qs se faciat. nā ēt hoc in qualibet iniuria euenit, vt patet in fur. to.& si. vt qs se reū faciat. Ad quartū sufficit scd̄a rñsio data ad l. 1. ĩ. si p vim, vel alio mō. Post hos repio quod Bar. in d. l. naturaliter. §. nihil. circa prin. in 3. opi. cōtra secundā partē dicit, qd̄ dictū Dy. & aliorū do. procedit. vbi vterq; tā actor, q̃ reus in interdicto retinendæ hr̄et pares probationes. nā tūc obtineret, qui de suo dñio doceret, vt no. Cy. ĩ. vti pos. l. j. in pe. q. Et iō tūc reo prodesset exceptio dñij. Sed vbi iustior appareret pbatio actoris in possessorio, vt quia appareret reū clā possidere ab actore, tūc reo nō prodesset exceptio dñij, nec si dñiū pbatū esset eū releuare. Sed attēde, quòd dñs meus hoc nō negat. Sed ex dictis istis confirmatur eius opin. s. qd̄ ĩ distinctè exceptio illa possit a prin. opponi,& ea opposita dabiẽ dilatio ad probandū vtriq; parti, & quolibet pariter probante exce. dñij, si fuit probata, faciet reū vincere in possessorio, tanq̃ iustior appareat eius possessio. Concludo ergo, quod in possessorio retinendę dicta exceptio potest opponi, sed an supposita ei prosit,
16 vel non, apparebit ex postfactis probationibus. † Quæro penultimo, an sñia lata absolutoria in possessorio, præiudicet in petitorio. Respon. aut est possessoriū merum,& nō præiudicat, cū nihil habeat cōe. vt l. naturaliter. §. nihil. ff. de acq. pos. & l. cū quęritur.& l. cū de hoc. ff. de exce. rei iud. Aut est possessoriū mixtū, idest secum hñs annexam cām proprietatis,& sic rei persecutionē continēs, & tūc p̄iudicat cū idē. s. proprietatis qō vētileẽ ĩ vtroque. ergo &c. vt d. l. cū q̄riẽ.& l. cū de hoc.& ff. de iureiu. l. duobus. §. exceptio.&
17 ita sentit gl. ff. de interdictis. l. 2. §. quædam. † Quæro vltimo econtra, an absolutoria in petitorio pręiudicet in possessorio. & hanc qōnē ponit Dy. in c. qui ad agendū. de reg. iu.& gl. ponit. in l. interdi. ĩ. de interd. super ver. ordine. & tenet ibi, ꝙ non pręiudicat. Sed pro cōtraria allegaẽ glo. in l. 2. §. qdā. ff. de interdic. Dñs meus secutus Iac. But. ita distinguebat. aut quæriẽ, an p̄iudicet in possessorio admixtam cām proprietatis habentem, & dicit ꝙ sic, quia idem refricatur in possessorio, ꝙ fuit decisum in petitorio. ergo & cæt.

vt dixi in casu econtrario pximo. Et ita loqtur, si subtiliter inspiciatur, gl. in d. §. quædam, vt patet per l. in ea alle. Aut quæriẽ an præiudicet in mero possessorio, & sic admixtam causam proprietatis non habente,& tunc dic, aut succubuit in petitorio, quia non probauit,& tunc interdicto recuperandę, de quo magis dubitari pōt, agere pōt, & ex p̄terita spoliatione, qa exceptio dñij non pōt ei obijci, qa licèt succubuerit in vendicatione, non tolliẽ ei iuis restōnis ante omnia fiendæ ex violenta spoliatione, vt l. si qs ad se fundū. ĩ. ad l. iul. de vi. etiam quod fortius est in casu, quo reus in se suscepisset onus probandi se dominum;& ita probasset: quia vt dixi exceptioni dñij p̄ualet exceptio spoliationis. nec pōt super restitutione conuentus, obijcere actori culpam, quare cum se dominum dicit, & probare voluit, de spoliatione non replicauit, vt potuit p l. si quis emptionis. §. sed hic super illis. ĩ. de præscrip. 30. an. qa ex illa culpa sensit cōmodū. vt ff. de iu. do. l. cū in fundo. §. j.& not. in similibus. ff. de euic. l. vendicantem.& l. sequen. nec videtur etiā in reali simpliciter prius proposita deduxisse dominium, vt l. si quis. in tantam. ĩ. vnde vi. quia tunc non erat suum, nec ipso iure quæsitum, sed per sñiam quęrendū, vt ibi no. in gl.& p ɔ̃ns in iudicium non uidetur deductum. vt ff. de iu. l. non potest.& l. non quemad-
18 modum. † Interdicto vero adipiscendæ, si q̄ritur, an possit agere. Dic aut succubuit in petitorio ex eo tantum, qa non probauit, & tunc ille agere potest sñia non obstante, qa non seqtur necessario, nō probauit, iō ius non habuit, ut ff. de iureiur. l. sed & si possessori. in princ. de testa. tute. l. duo sunt Titij.& maximè in possessione, qa nihil habet cōe cū proprietate. nec ēt sequiẽ, si nō pbauit, ergo aduersarius est dñs. vt d. l. sed & si possessori. Aut succubuit, quatenus in se onus pbandi se dñm suscepit,& ita probauit:& tunc possessorio adipiscendæ ex iure prius sibi cōpatente non pōt agere, qa obstabit ei exceptio, dolo facis &c. quā incontinenti pōt probare per sñiam pro eo sup eius dñio latam, vt ff ut in posses. leg. l si is a quo.
19 in prin.& no. ĩ. de edic. diui Adr. l. 2. † In interdicto uero retinēdæ, de quo vr̄ loqui glo. in d. l. incerti. dic eodem mō, qa aut succubuit in petitorio, qa non pbauit & pōt ille agere per rōnes in p̄cedenti all. Aut succubuit, qa reus se dñm probauit,& tunc aut adhuc possidet, qa ciuilē, vel naturalē, quā prius habebat, reo, qui se dñm pbauit, non tradit; & pōt agere interdicto retinendæ. vt ff. de inter. act. l. non alienū,& de dam. inf. l. si finita. §. nisi aūt.& de acq. pos. l. q vniuersas. §. itē cum p̄tor, licet tū agere possit, dico tū, ꝙ ei obijci pōt exceptio dñij, & obiecta non est ppea processus possessorii exclusiua, sed simul cognosceẽ cū illa.& qs visis pbōnib. debeat obtinere, dixi. s̄. in antepe. q. in fi. Aut non possidet, vel quia tradit, *vel* pp sñiam ei oblata fuit;& tunc illo interdicto nō agit, cū nō possidenti non cōpetat,& qui tempore li. conte. non possidet in eo succumbit. vt ff. vti pos. l. j.& 2.& no. ĩ. uti pos. l. j. & hæc sufficiant.

ADDITIONES.

a † Vsque ad tempora domini Iac. de Bel. Tu uide pro dicto Ia. Bal. in l. data o pa. C. qui accu. non pos. Cano. in c. j. extra de resti. spo. tex. in c. audita. eo. ti.& in c. significauerūt. extra. de test.& An. Bar. conf. suo p dño prothonotario. de fala.

b Iac. But. idem sequitur. Adde quod licet Bal. hic uisus fuerit ab ipso declinare, tutior tamen uidetur opi. Ia. per no. p Bar. in alle. §. nihil commune. in 4. cōbinatione.& in l. si quis ad se fundum. ĩ. ad l. iuli. de quo vide per Angel. in d. §. nihil commune. ubi dicit, quòd quādo opponitur de dominio, nisi agēs replicet ego sum spoliatus,& ante omnia debeo restitui, sibi imputet, quia cum sit allegatio dilatoria, debet ante omnia opponi per tex. in c. 1.& 2. extra. de rest. spol.

LEX XIII.

1 *Hæres defuncti factum, in rata, in qua institutus est, non improbabit.*
2 *Emens scienter, qui euictionem non stipulatur, an teneatur exceptione contra filium uendicantem.*
3 *Pater nomine filij potest contrauenire contractui.*
4 *Hæres quando quis institutus sit, & quando legatarius.*
5 *Institutus in quota hæreditatis a uendicando fundum repulsus remedio contra cohæredem petitur.*

a Cum à matre. [a] Diuidiẽ in duas. Primo in filio non hærede. secundo in filio matris hærede. secunda ibi, ꝙ si. Casus. Contra factum defuncti non uenit hæres etiam nomine pro hæreditaria portione. h. d. No. ꝙ mater nō
1 habet ius vendendi res filij. vt hic.& s̄. eo. l. mater. † Item, ꝙ hæres nō pōt improbare factum defuncti pro ea rata, pro qua est hæres. Ex quo sequitur, ꝙ pro ea rata, qua est hr̄s & nō in plus, hr̄s rep̄sentat,& fingiẽ eadē p̄sona cū defuncto, & ita litaẽ tex. in Auth. de iureiuran. a mo. pręsti. in prin. qui similiter dicit, ꝙ hæres & defun-
b ctus censentur vna,& eadem persona.[b] Itē no. ex secūda parte, ꝙ successione ɔfirmaẽ ɔ̃ctus.& dic, qd̄ nō tenet effectual'r a prin. cō firmatur

ADDITIONES.

a Cum a matre. Adde quòd cum hac l. concordat. l. unum ex familia. §. sed si uno de le. 2.& qualiter. l. ista sit intelligenda, uide gl.& Bar. in l. Lucius. so. ma.& no. Bar. in l. cum hoc. sol. ma.& in l. 2. ĩ. si quid in frau. cred.

b Et eadem persona. Dic verum, sed iuris fictione; quia in ueritate differunt, cum diuersæ sint personæ,& diuersas animas habeant, & ideo vinculum unius non ligat animam alterius, nisi illius culpa interuenerit, vt per d. Socy. consi. 61. incip. in præsenti consultatione. uer. sed hæc obiectio. cir. medium. in 1. parte. & quod hæres & defunctus censentur eædem personæ, uide per præfatum. do. Socy. consi. 293. incip. præsens consultatio, uersiculo. quibus præmissis. extra me. in 3. parte.

firmaẽ. ex postfacto nouiter supueniēte. ɔcor. ĩ. de re. alie. non alie. l. si uēditus. cū si Op. ɔ̃ primā ptē in eo qd̄ dicit, te sciēte. qd̄ idē, si ignorāte. ut s̄. eo. l. aduersus. cuius ɔ̃riū uidebaẽ hic ĩnuere ar. l. cum p̄tor. ff. d̄ iu. sol. cōfitendo ɔ̃riū, ut in j. gl.& qd̄ hic de sciēte dicit, nō dixit, ut notaret ministeriū iuris, sed facti:& sic gratia dubitationis tollendæ. uel iō dixit pp id, ꝙ ĩ dicā. qd̄ nulla exceptione tueri potes, ut sic excluderet p̄scriptionē lōgi tp̄s q̃ cōpetijsset ementi bo
2 na fide, ut l. j. ĩ. de p̄scri. lon. tēp. † Quæro circa secundā ptem, nunquid iuueẽ emptor, q sciens emit, nec euictionē fuit stipulatus, ut ɔ̃ filiū vendicantē tueaẽ exceptione p ea rata p qua filius est hr̄s? & dicit gl. ꝙ sic.& moueẽ ea rōne, qa eiusdē conditionis est hr̄s, & defunctus, qa una p̄sona cēsetur: sed defunctus nō posset, ergo nec hr̄s.& bene dicit. Ex qua gl. collige. ꝙ rō decidēdi hic non est illa, quia quem de euictione tenet actio, &c. vt l. vendicantem. ff. de eui. Cum hoc procedat ēt si euictio non debeatur, vt hic in gl.
3 † Quæro. 2. hic loquitur in matre, quid in patre.[a] & dicit gl. idē qa eadem est rō,& probatur in l. filium. ff. de li. c.& bene dicit. Et, qa a liqua uidebantur obstare gl. Respon. ēt primo videtur obstare, qa pater nomine filij, vt eius legitimus administrator poterat contro
b uenire[b] ut l. iubemus. §. œconomus. s̄. d̄ sac. san. eccle. ergo, & filius eius hæres. Sed Respondit, ꝙ consequētia nō tenet. qa filius non est hr̄s in illo officio, vt ĩ. si quis igno. re. mi. ve. l. 1. Sed in bonis, iuribus,& allegationibus succedit. nec contra. l. est contractus: quia patri interdicitur in præiudicium filij, non sui. ut ff. de contrahen. empt. l. rem alienam. Item non ob. scd̄o: quia plerunq; plus pmittitur hr̄di, quā defuncto: ut ĩ. de eui. l. si. qa ibi speciale in hr̄de fideiussoris, ut ibi non est eadē rō in fideiussore, q̃ in defuncto. Tertio non ob. qd̄ patronus ēt hæres liberti agiẽ reuocatoria pro alienatis à liberto: vt l. 3. § patronum. ff. si quid in frau. pa. quia Rñ gl. ꝙ aliud in patrono, quia eius iura non potest minuere, liberto inuito. Sed pater iura filij sic. Sed hæc ratio nihil ualet, qa pater nō pōt alienare iura filij, sed propria sic. at hic loquitur de elienatione rei, q̃ est ipsius filij. ideo dic melius, quòd illa obligatio defuncti non descēdit in patronū, licèt sit eius hæres: ideo ɔ̃ctus defuncti ei non officit. Et ita videtur de mente gl. ff. de precarijs. l. quæsitū. §. fi. Sed obligatio patris descendit in filium, ut hæredem. f'm doc. Sed mihi videtur, quod adhuc restat quæstio cur diuersum: ideo solum videtur dicendum, quod ibi de reuocatione bonorum ipsius liberti defuncti, qui in fraudem alienauit: hic de reuocatione propriorū bonorum ipsius filij, licet hæredis. quo casu idem dico in p̄rono, ꝙ in filio, sed in primo casu. s. in reuocatoria sentit ista gl. quod aliud sit in p̄re, aliud in filio. de quo dicam in l. 2. ĩ. si quid in frau. pa.& ibi p
4 doc. † Quæro. 3. quid si in debito bonorum subsidio tm̄ instituatur hæres. Rñ. glo. distinguendo: aut est institutus in re certa: aut in re quota. si in re certa, tunc supplendo gl. in uno. dic si alius non esset vniuersalis hr̄s, iste p hr̄de vniuersali habetur: vt l j. §. si ex fundo. ff. de hære. insti.& sic locum haberent supradicta. Si vero alius est vniuersalis hæres iste habetur loco legatarii. ut ĩ. de hær. instit. l. quoties.& sic rem suam uendicare non prohibetur: cum legatarius non rep̄sentet personā defuncti nec cēseatur vna persona cū illo, nec etiā æsalienum sequitur fundum, seu singularem successorem. vt ff. ad treb. l. j. §. si hæres. Si vero est institutus in quota, tunc quia pro ea quota qua est hæres, repræsentat p̄sonā defuncti, pro ea rata rem uendicare non pōtuit ēt si illa quota non ualeat æstimationem fundi in simili, uel pro simili quota. puta si fundus ualeret mille,& institutus esset filius in dimidia, q̃ ppterea non ualeret medietatē de mille, & sic quingenta: nihilominus pro dimidiā fundū vendicare non poterat. Et si dicas, filius non potuit grauari in debita iure naturæ. ut s̄. de inoff. test. l. quoniam in priorib'. Rñ. ꝙ uerum à testatore in sua vltima voluntate: sed creditores unūquēq; hæredum pro sua rata possunt conuenire, vel ɔ̃ hr̄dē pōt possidens pro sua rata se tueri, vt in casu nostro:& hic attende; & hoc, qñ est institutus in quota hr̄ditatis. si naẽ ĩ quota bonorum ad legitimam restricta: puta in sua legitima, vel triente sibi iure naturæ debito, uel tertia sibi debita, tunc non prohibetur totum fundum uendicare, quia obligatio defuncti non transit tunc in filiū, cum in legitima non sit hæres, ære alieno deducto. l. Papi. §. quarta. ff. de inoffi. testa.& per ɔ̃ns non sit eius hæres,& sic cesset rō as-
5 signata. s̄. in j. quæstione † Quæro tunc quarto: dixi, qd̄ institutus, in quota hr̄ditis, repelliẽ à vendicando fundū p illa quota. sed an habeat aliquod remedium ɔ̃ cohæredem? dicit gl. ꝙ sic, quia pro ea rata, qua ipse exceptione repellitur: illud quod pcipit. s̄. remanet & p euicto habetur. Et pro tāto si id, ꝙ abinde. s̄. remanet nō ascēdit ad legitimā, ad supplementū agere potest,& si nihil supest, ad integram ltimam agere potest. vt s̄ de inoffi. test. l. scimus. §. repletionem. qd̄ est no. dignum. Sed attende, quia prædicta tam hic q̃ in p̄cedenti quæstione, procedūt añ inuentū bñficium inuentarij, sed scd̄m tp̄s hodiernū, quo bñficiū inuentarii est inuentū, quo non facto quis tenetur ēt vltra quā dicatur fuisse in hæreditate, ut in Auth. de hær.& falci. §. si uero non fecerit, & quo facto actiones habentur pro non confusis. ut ĩ. de iure delibe. l. fi. in computatione. ver. si vero. est fortius dubitādi rō, qñ solus est hæres,& inuētarium non fecit, idem dicit qd̄ s̄. vbi uero inuentariū fecit ēt hodie. Remitto ad ea, q̃ dicam in d. §. in computatione. vbi gl. tangit, & doc. ibi ponūt. Vbi vero non est solus hr̄s, sed cohæredē habet

tunc si inuentariū fecit, ista gl. ēt hodie procedit, vt ɔ̃ hæredē agat ad supplemētū, quasi euictio &c. vt s̄. dictum est. Vbi uero inuētarium non fecisset tunc, qa actiones remanent ɔfusę, vt d. §. in computatione.&, quia hæreditas p̄sumitur soluēdo,& de ea subtractū adeo qd̄ de suo soluere cogitur ut in d. §. si vero non fecerit. dicendū est, ꝙ ɔ̃ cohæredē agere non pōt, qa tūc debitū bonorū subsidiū seu ltima in toto nec in pte cēseẽ euicta, hæc sufficiāt, licèt aliqua adduci possent, q̃ p gl.& doc ponūtur ĩ d. §. in computatione.

ADDITIONES.

a Hic loquitur in matre, quid in patre? Tu uide de utroque quæsito Barto. Bald.& Pa. de Ca. in l. fi. §. in computatione. de iure deli.& in l. j. §. in nouissimo. de cad. tol. Bal. in l. 1. infra de bo. mat.& Ang. in l. qui super. ff. de acq. hære.

b Vt legitimus administrator poterat cōtrauenire. Adde, an hoc sit uerum, quod pater ut legitimus administrator filii possit contrauenire. uide Bal. in l. fin. §. in computatione. infra de iure deli.

LEX XV.

1 *Vendicare uolens quid probare debeat.*
2 *Præiudicium, an possit duobus distribui insolidum.*
3 *Beneficium unum, & idem si duo impetrauerint, quis eorum præfertur.*
4 *Emptor si uoluerit ad precium agere poterit.*
5 *Potior in iure, an sit is cui prius sit traditio, an qui de præsenti possidet. & numero. 7.*
6 *Primogenitus naturalis legitimatus, an preferatur secundo genito legitimo.*

a Quoties. [a] Primo in emptoribus,& sic habentibus titulum onerosū. Scd̄o in donatariis,& sic habētibus titulū lucratiuū. Secūda ibi, tū,& si. Prima subdiuidiẽ ĩ tres, vt patebit ex sequentibus, vel diuide totā in quatuor. Vt primo dictū, in genere, qñ res distrahaẽ duobus. Scd̄o infert ad q̄sitū in specie. Tertio remouet dubiū. Quarto pbat simili. Secūda ibi, si igiẽ. Tertia ibi, erat sanè. Quarta ibi, cū,& si. Casus. In duobus, vel plurib' habētibus cām ab eodē dño, melior est cōditio in vēdicādo eius, cui prior est facta trādō. h. d. No. ꝙ prioritas tituli non attenditur ĩ
1 acqsitione dominii, sed prioritas traditionis, uel quasi. † Itē not. ꝙ nō sufficit uēdicāti pbare titulū emptionis,& traditionis, sed etiā hēt pbare precii numerationē, ut hic in scd̄a parte. sed adde, vel fidem habitā de precio, ut inst. de re. diui. §. uenditæ.& s̄. e. l. in ciuile.& ibi uide quod scripsi. quando dicatur habita fides de precio. Tertio no. ibidem possessionē accipit pro re possessa. sic. ĩ. de serui. l. 2. quod etiam vulgares dicunt. † Quarto quod de essentia venditionis non est cōfectio instrorum. concor. l. pactum quod bo. fi. s̄. de pac.& hoc f'm unā expositionē, q̃ facit hic glo. Quinto, ꝙ licet uenditor promiserit dare instrumenta emptionalia, uel tituli siue nondum dederit, non propterea minus uenditio perficitur nec dominij translatio. vel quasi per traditionem sequutam impeditur, scd̄m aliam expositionem. Sexto, quod in his emptoribus qui est potior non compellitur precium cum usuris recipere ab alio emptore, rem uero restituere potest. tamen si vult, ut in tertia parte secūdū unā expositionem. Septimo quod ubi res euincitur ab emptore p eum qui habet causam à uenditore: agit emptor de euict. licet poterit euincentem repellere,& ab eo se tueri, ut hic f'm aliā expositionem. quod est notandum. Octauo, quod sicut prioritas traditionis attenditur in ɔtractu oneroso, ita in lucratiuo, ut hic
2 in fin. † Opp. primo quod iure prædium duobus distrahi nō possit insolidum, quia in crimen falsi incidit qui uēdidit. ut ff. de fal. l. qui duobus.& sic non iure. quia tunc pœnam non meretur, ut l. Grachus. cum si. infra de adul. So. ut in glo. quia intelligitur iure respectu cōtractus,& eius solennitatis, ita quod in se quilibet cōtractus fuit ualidus. sed non iure fecit, respectu delicti resultantis in duplici contractu,& uendicatione efficaci,& ualida. licèt glo. 1. dicat iure, id est bona fide,& sine dolo. non tamen bene dicit, quia bon. fid. non interuenit, cum scienter duobus insolidum uendit. Præterea,& si ex parte uenditoris dolus interuenit, non potest ipse dolum suum allegare inuito aduersario. ut supra de transactio. l. transactione, finita. Ideo solue cōtrariū ut supra. Veruntamen Odofre.

ADDITIO.

a Quoties. An & quando hæc l. locum habeat, uide hic plenè,& no. d. Ias. May. qui ad hoc ponit quindecim notabiles limitationes, quas omnino uide.& adde qd̄ dixit Host. post In. in c. cōtinebatur. de his q̃ fiūt à præla. sine consensu capituli per illum tex. quod ista lex non habet locum in personis ecclesiasticis uendentibus, quia tunc semper erit potior primus emptor, licet secundo res fuerit tradita,& non primo, quia tales personæ non debēt adhibere fraudem in suis cōtractibus. c. per tuas. de don. sed laici se quasi naturaliter ad inuicem decipiūt. l. in causæ. la 2. de mi & hanc opi. Host.& Inn. sequitur Lu. Ro. in auth. similiter. ad fi. ad l. fal. in 12. fall. arg c. cū autē. de iure pa.& in hac materia quis sit potior, etiam si interuenit iuramentum,& quid si uendidi uni, & alteri promisi uendere. uide Inno. in c. cum contingat. de iureiu. in 4. char.& illud dictū Host. in c. continebatur. tenent scribentes in cle. cum illusio. de renun. ut habeo relatū per Mod. in c. suam. de pe.& adde quod dictum Inn. sequitur Ro. consi. 297. ubi illud extendit ad principem. Tu uide breuiter de notatis per do. coapostillatorē meū plenè,& remissiue per Thomam Ferratium in suo trac. cautelarū cautela. 48. inci. si quis uendit rem uni. ubi dat duo remedia, quod primus emptor præferatur secundo, cui res sit tradita. de quo dixi post coll. in c. continebatur. nu. 1. in apo. in uer. secundus obtinet. extra. de his quæ fiunt a prælato. quibus adde Bal. consi. 397. inci. inter tres Marchiones. uol. 4.

Odofre.in l.venditor ex hēditate.ff.de hær.vel ac.vend.dicit,qđ si primus emptor cessasset in solutione precij,poterat vēditor impune vendere alteri.qđ no.Opp.2.qđ in detinendo dñio non sit potior,qa venditor tradendo non transfert dñiū,nisi sit dñs: sed cām vsucapiendi,& cū ẽptor in publiciana tueť.vt ff.de pub.l.j.& l.eum qui.ff.de contrahen.emp.& l.clauib.Sol.varijs modis exponendo, vt in gl.super verbo dñio. & ita declarabo in septima opp. Opp. 3.& ab extra,ꝙ præualeat conditio prioris,cū in cū solo titulo trāsferať
a dñiū.a vt l.inter diuinū.ṡ.de sacrosċ.eccl.Solu. qđ ibi in ecclesia.& sic in quibus ꝑ solutionē transferť dñiū: hic in alijs, in quib. uera traditio requiritur.Oppo.4.& ab extra. de l.potior. & de l.si fundus.ff.qui po.in pign.ha.Sol.ibi in hypotheca, quę est ī rem & solo titulo acquiritur,& per eā plenum ius in re respectu ipsius hypothecæ,de qua agitur, constituitur:hic in venditione, ex qua ius in re nō acquiritur,& quæ ad hunc effectū celebrabitur, vt res tradatur,& per traditionē dominiū acquiratur, vel vsucapiendi con
3 ditio transferatur.vt ṡ.dixi.† Opp.5.ab extra, quia si duo impetrāt vnū,& idem bñficiū,potior est ille, qui primo impetrauit quā secundus,licèt ei possessio tradita sit prius.vt extra,de resc.c.tibi gratiā.Sol.ibi in bñficialibus in qb. ad ius quærendū non requiritur traditio,vel quasi,vt plenius no.Dyn.& ibi vide in c.qui prior. de reg.iu.lib.6.Oppo.contra secundam partem,& ab extra, quod precij numeratio non sit probanda, cum sufficiat fides habita de eo. vt ṡ.eo.l.inciuile. Sol.qđ hæc suppletur per illam, vt dixi sup tex. Opp.vij.cum gl.qđ neutrius probatio sit necessaria, sed sufficiat solus titulus,& traditio,vt ff.de pub.l.de precio.Sol.qđ hic in directa rei vendica.vbi preciū numeratū,vel fides de eo,habita debet probari,vt inst.de rerū diuisi.§.venditæ.Ibi in publiciana, quæ non ex pleno dominio fundatur,sed ex quasi.& ita no.ēt in contrario,& hic colligo,qđ in casu huius l.in qua per modū excipiendi de potioritate tractatur,quia si de potioritate dominij excipitur, tunc probatio hic requisita sit necessaria. si de potioritate quasi dominij,vel simplr iuris in re,vel in retinendo, non esset necesse probari,nisi titulum,& traditionem, & per hunc modum verificantur
4 expositiones glossæ signatæ super uerbo dominio. † Opp. 8.contra tertiam partem,quod non sit in arbitrio emptoris agere ad ꝓcium &c. Nam emptor,nisi rē euicta agit ad precium de euictione.ut ff.eo.l.utriq;.& ff.de euictio.l.habere licere.Solue dupliciter, ut in gl. Vno modo qđ hic ꝑ modū excipiendi, & implorandi iudicis officium:ibi per modū agendi.Alio modo quod hic per modum agendi.Sed dic,quod res iam erat euicta,& ita concordātur. Vel dic tertio, quod actor, uel uenditor hic offerebat emptori. Ex secunda solu,no.ꝙ rē euicta nedum precium,sed ēt usurę possunt peti:sed tūc ratio fructuū debet haberi.ubi ergo nōdū fructꝰ percepisset,usurę peti possent cum effectu.quod no.qa licet non ut usuræ,tamen loco īteresse.quod hodie nedū in damno, sed etiam in lucro consistit, peti possunt.ut no. infra de vsur.c.cum allegas. Opp.ix.contra dictam secundam solu.nam emptor habebat legitimam defensionem.si igitur illam omisit,seqtur, quod eius culpa causam ꝑdidit.& sic de euictione non potest agere.vt ff.de eui.l.si rem.§.j.Sol.tribus modis,vt in gl.vltima reprobatur.Alie duę sunt verę.sed prima melior ad hunc textum, & est notabilior. Iūge ergo eas sic:aut datur euictio procedente causa ab eodem autore, & tunc licet causam defensionis omittat: nihilominus de euictione agit,qa ipsemet euincere vť.vt hic probať in l.sed si excep. ff.de euic.aut euincitur à tertio non procedente causa ab eodem autore.& tunc aut poterat probare defensionem suā. sed omisit; & tunc euictio nō debetur vt in cōtrario.aut probare nō poterat, ita quod culpa sibi ascribi non potest, & tunc de euictione nihilominus agit,vt hic.& pro hoc accedat in fi.ff.de euictio.l.argenta-
5 rius,§.cū autē.† Op.x.& ab extra,quod nō sit potioris, cui prius facta est traditio:sed is q de præsenti possidet:licet aliteri prius tradita fuit.vt.ff.de public.l.sinautē.§. si duobus. vers. quod si aduersus. Solutio.hic in directa rei uēdica:ibi in publiciana. quo casu distinguitur:aut ab vno non domino,aut à diuersis.de quo ibi uide plenius,quia glossa est ibi magistra.Vnum tamen non omitto, quod
b dicit hic Odofred.b videlicet, quod cum multoties emptores cadūt à possessione,ita qui postea nactus est possessionem, facit rem illam sibi vendi ab amico,vt possessorem excludat in publiciana. vt.d.§.si duobus,quia probato,ꝙ ille possidebat prius quam emeret,seu titulum haberet.vel ꝓbato,quod iam ipse erat vocatus ad iudicium:vel quod spes erat,quod vocaretur, quod præsumiť emptio dolosa,& non bo.fi.facta: ideo ei non habet prodesse, vt.ff.de ac.emp.l.si ea res.§.j.& d.§.si duobus. in prin. & pro hoc etiam accedat ꝙ no.quædam gl.a sensu contrario.ī.man.l.per diuersas.ver. exceptis super litera:vel si qui res,& ibi dixi.& etiam quod not.gl. j.hic posita, quæ forte bonam fi. & dolum considerauit respectu emptoris, licet aliter eam.ṡ. intellexerim.Item dico si probaretur dolus vel scientia vēditoris, seu titulum ei præbētis.nam licet olim non haberet obstare.vt.l.cum qui.§.prætor.ff.de pub.tamē hodie mala fides autoris impedit vsucapionem, vt in authe. spon.l. ij.§.rursus. & in auth.ma.fi.ī. de præscr.lon. tem.si impedit publicianam,vt no.gl.ad hoc notanda.in d.§.prætor ait.& in l.vitia.ī.de ac.po.Et est ratio.quia tunc succedit.regula antiqua, vt qui nō potest vsucapere, nō possit publicianam habere.vt l.traditionē. vbi tex.apertus.ff.de publi.& l.sinautem.§.hæc actio.& not.in d.l.eum qui.§.in hanc.in fin.& l.nego.§.paratus.vers.interdum. licet cōtra no.& male.in d.l.eum qui.in princ. vel pro eius saluatione melius est,ut dicamus quod loquitur in casibus certis à iure expressis:in quibus qui non vsucapit,publicianam haberet.qđ ibi no.& in d.l. sinautem.§.hæc ratio.Regula igitur est in oppositum & hoc propter fraudes, quæ quotidie committunť. sed vide ꝙ etiam scripsi.
6 ṡ.eo.l.mater. in 7.q.† Quærit Iaco.Bel.in lec.antiqua. consuetudo regni est, vt primogenitus succedat in regno: euenit, quod rex primogenitum qui naturalis erat legitimari fecit, extat secundogenitus legitime natus,mortuo rege dubitatur, quis succedat in re-
c gno. c & videtur,quod si natus erat secūdo genitus tempore, quo ille fuit legitimatus,quod secundo genitus præferatur, quia prius eo fuit vtrūque vinculum.scilicet naturale & ciuile,ex quib. causatur succedendi ius.Sinautem natus fuit post legitimationē primi,tunc prædicta vincula concurrerunt,vt hic.quod not.Sed fortè primogenitura est consideranda secundum tempus successionis & non ante.ar.ff.de noxa.in delictis,§. si extraneus.& ff.đ mil. testa.l.eius milites.§.militiæ.& maximè, quia ante mortem regis nullum ius est alteri quæsitum, cum viuens non haberet hæredē, Vltimo, quia gloss.fina. remittit ad not.ff. de pub.l.sinautem.§.si
7 duobus.† Ego in alia forma distinctionem istam sic intelligo, aut isti diuersi emptores emerunt ab vno,aut à diuersis.si ab vno, & tunc aut tempore vtriusque venditionis ipse erat dominus,aut neutro tempore erat dominus,aut vno tempore erat dominus altero non,si vtroq; tempore erat dominus,tunc potior est,cui prius traditio facta est, ut hic, nisi prior emptor priuilegiatus esset, ut in ecclesia.vt l.fin.ṡ.de sacrosan.eccl. Si vero neutro tempore fuit dominus, & tunc potior est,cui prius res tradita est. vt d.§.si duobus.nec curatur precium,vel solutum,vel non.vt ṡ.dixi.Sinautem altero tempore fuit dominus; & tunc aut tempore prioris traditionis erat dominus,& tempore secundæ non erat dominus, quia iam dederat,nec dominium recuperauerat,& tunc adhuc præfertur cui prius facta fuit traditio,quia directa rei vend. præfertur publicianæ.ff.eod.l.si a Titio.& de publ.l.pen.in fin.aut econtra tēpore prioris traditionis non erat dominus,tempore secundæ erat dominus,& tunc dicit glo.quod is cui prius res tradita fuit præfertur, siue possideat,siue non.vt ff.eo.l.si a Titio.& ff.de execu. rei iud.l.si a Titio.Ex quo dicit gloss. quòd casus iste est mirabilis, quia publiciana præfertur directæ, quæ mirabilitas secundum quosdam esset,si publiciana in suis terminis staret,sed cum venditor efficiatur postea dominus,publiciana transmutatur in rei uendic. propter superuenientiam dominij in persona actoris sui, & hæc debent probari.ff.de doli.except.l.apud Celsum.§. si Titio. in fi.ibi dum dicit ac per hoc intelligeretur eum fundum rursus vēdidisse &c. sed sto cum gl.tam per illum tex. quàm per l.si a Titio.ff. de excep. rei iud. in quibus dicitur publicianā contra actorem dominum factū priori emptori competere.Non obst.tex.in d.l.apud Celsum.§.si a Titio.quia ibi loquitur respectu effectus. Secundo casu,quando a diuersis emerunt, & tunc glo. facit duo membra. Ego facio tria pro lucidanda materia,& distinctione ista,videlicet,aut neuter vēdentium erat dominus,aut alter tantum. Si neuter, & tunc aut illi habentur loco vnius.quod declara per exempla, vt ibi per glos. & tunc idem est,acsi quando ab vno emerunt, quo casu dic, vt ṡ. dixi.aut non habentur loco vnius, & tunc contra tertium potior est is,cui prius res tradita est.vt d.§.si duobus.in princi. sed inter se potior est possessor: licet prius alteri res tradita fuerit, vt eodem §. quod si aduersus. de pign.l.quòd si debitor.& secundum prædicta debet intelligi.l.sed ea res.§.fin.ff.de act.empt.ut ibi no. licet prima facie videatur ꝯtrariari, aut vterque erat dominus: & tunc quia seruus non potuisset esse insolidum dominus, nisi primus dixisset,tūc potior est cui secundus dominus tradidit, nisi ponamus, quod vnus habuerit dominium directum, alter vtile, quia tunc in suo quilibet potior esset. Sinautem alter tantum erat dominus, tunc is qui

ADDITIONES.

a Cum solo titulo transferatur dominium, Adde de hoc per Bal.in l.ut inter diuinum.per ista allegata & in l.siue autem.§.si duobus.ff.de publi.

b Vnum tamen non omitto.quod hic dicit Odofre,Adde ꝙ istud dictum est multum solenne & notabile,& quod secundum Bald.in rubrica,inf.de reuo.his,q̄ in frau.credi.circa prin.potest induci ad cautelam,ꝙ primus emptor præferatur secundo,licet per traditionem rei fuerit in eum translatum illius dominiū propter fraudem,quam committit, emendo rem quam sciret alteri uēditā,qa illā rem ab eo reuocaret per act.prætoriam competentem ad reuocandū alienata in fraudem,ita etiam no.hic ad oculum Albe.de Rosa, & do.meus. Iason May.qui allegat tex.cum ibi no.in l.si ea res.§.fi.ff.de act.emp.idem do.Ia.in l. ut inter diuinum,co.9,ver.item,adde,ꝙ si aliquis.sup. de sac.san.eccl.ubi dicit hanc esse elegantem decisionem & menti tenendam &hæc adde ad ea quę addidi ad primam aposti.huius.l.

c Quis succedat in regno.Vide de hoc quæsito Bal.in l.eam quam,de fideicom. & in l.i.nu.17.& quod ibi posui in apost.ad ipsum.sup.de sum.tri.Ang.& Pau.de Ca.in l.gallus.§.& quid si tantum.in fi.ff.de li.& posth.Ia.de Bel.in aut.qui.mo. natu.effi.sui.§.tribus.Imo. in c.si alienum.§.in extraneis.& in l.his uerbis.§.interdum.per Ang.ff.de her.inst.& in c.incip.nobilis quidam Ioan. An.in re.sine culpa,ubi communiter tenetur opi.hic posita.& Anto.de But.in c. tanta,extra, qui filii sint legi.

is qui emit a dño,& cui facta fuit traditio potior est eo,qui emit à non domino,licèt ei facta fuerit traditio.vt l.pe. & fi.ff.de publ. vt d.l.sed si res.§.fi.in fi.nisi non dominus habuisset causam uendēdi à non domino,vt ff.de diuer.& temp.pręsc l.de accessio.§.fi.

Si in area. Aedificatum in cōi area commune efficiť, nisi inde impensæ ędificanti restituantur, vendicās exceptione doli repelliť.h.d.De ista materia plenè scripsi.ṡ.e.l.domum.vnde dic,vt ibi,& vide etiam in l.ex duobus.& quod ibi no. ff.de reg.iur.

LEX XVII.

1 *Denunciatio legitima malæ fidei facit emptorem,& possessorem.& nu.3.*
2 *Possessor malæfidei ad fructus perceptos tenetur.*
3 *Denuncianti non credens, an nihilominus sit in mala fide.& nu.4.*
5 *Possessor malæ fidei, an propter titulum a percipiendis excusetur.*

Si fundum. Si dominus rei denūciauit emptori,ne rem suā emat,facit eū malæ fidei, & de fructibꝰ, teneri.h.d.Primo dictū.Scdo eius effectū. Scda ibi: tam fundum.
1 † No.ꝙ denunciatio ltima cōstituit quē in mala fide,tam in emē
2 do,vt in prima pte,quàm in possidendo,vt in secunda parte. †No.
a secundo,ꝙ malæ fidei possessor tenetur de fructibus perceptis. a sed an excusetur pp titulum à percipiendis. sentit glo.ꝙ sic.& dicit hic esse casum,ꝙ no.sed ī.diceť.Item not.quod denūciationes non sunt spernendę.Opp.j.cum gloss. de l.2.ff. quod fal.tu.au.ubi subuenitur ei,q denūciationi nō credit.Sol.ꝙ ibi tutor falsus erat in dolo,& q denūciationi non credit,sed fuit in culpa,& sic dolus tutoris ꝑpōderat culpæ ꝯhētis.l.item si obstetrix. & l.si putator.ff. ad l.aquil.& hoc vult gl.Sed hæc so.non placuit Dyn.qa q̄tum ad restōnem cōcedendam ex illo edicto dolus tutoris non reqritur. vt l.j.§.item Pomponius.& ibi no.in eo.ti.quare dicit ipse,ꝙ in ꝯtrario actor certabat de damno vitando,& pupillus ꝯ quem restitutio petebatur,de lucro captando,hic vero vterq; de damno.vnde deterior est conditio eius,q denunciationi non credidit,qa in culpa fuit,q̄ eius qui denūciauit,qa culpa caret.sed hæc sol.non videtur tuta:quia hic,& ibi ignoranti subuenitur, & scienti non subuenitur nec ibi.& sic traditio de dāno,vel lucro non est illa, quę operatur,sed sciētia,vel ignorātia.Et restat solū videre, quare hæc denūciatio faciat istū haberi ꝑ ma.fi. & quasi sciente.& nō ibi,& sol.gl.magis est ad ꝓpositum,scilicet quòd hic est in culpa,ita.& ibi.Sed dolus tutoris ibi ꝑponderat illius culpæ,tamen,qa nō semper ibi dolus exigitur,ideo hoc nō placet.Item,qa tex.ibi dicit ex bona fide non credidit. Vñ ꝑ solōne pōdero.ista verba ex bona fide, & dico quod ibi ex bona fide non credidit,quia nihil aliud denunciādo,erat ei ostens.q̄ verba, & non eratis cuius interesset: qnimo ille,vt tutor fortè cætera administrabat. vel alij oppositū, ei dicebāt.hic non est bona fides, quia denunciator pro suo interesse ei denunciabat, dicēs fundū suū esse.vt hic colligitur in principio:& pondera singula verba,hic posita.Et primo illa uerba,fundum vestrum,ꝑ q̄ datur intelligi,ꝙ denunciatores dicebant fundum suum esse.Et sic id, quod scire verisilr dicebant,denunciabant.Scdo ille verba,per denūciationē admonentibus. Nā cum admonere sit instruere,& maximè cum hic adiungiť illud uerbū, ꝑ denunciationē.dať intelligi,ꝙ denunciatores per testes, uel instrumenta ius suum probantia monstrabant seu monstraturos se offerebant.Item tertio pondera illa uerba,uolentē ad emptionē accedere,ex quibus colligo,ꝙ ante eius perfectionem denunciatio sibi facta fuit, cum ergo hoc spreuerit,haberetur pro sciente, vel scire debente.argum.l.quod te.in fi.ff. si cer. peta.iō hic,no.bene,ꝙ colligitur,ꝙ non ex bona fide non credidit: sed exhalantia quadam, vt quotidie in multis uidemus.Est ergo solutio,quod ibi ex bona fide non credidit.hic ex mala.uel exhalātia quadam.Oppo.2.cum gl.de l.si maior.ī. de rescin. ven.glo. non soluit hic, sed ibi,s.ꝙ ibi denunciator non habebat ius denunciandi, hic sic.Et eodem modo Rñ.ad l.tutor.ff.de mi.Opp.3.cum gloss.de l.si alienam.ff.de usuca.pro emp.So.ibi serotina fuit denunciatio,qa post impletum contractum.Oppo.4 extra glo.de l.si quis inficiatus.in prin.ff.de pos.ibi habebat ius denunciandi,& tñ ei credere nō tenetur.Sol.ibi denunciauit nomine alieno,vnde fidem debet habe
3 re de mandato,hic proprio. † Quæro modo cum gl.quid si in casu huius l.ei non credidit,dicens denuncianti,non credo tibi.Rñ. gl.quod nihilominus habetur pro mala fide per l.istam & ff. si qd in frau.cre.l.ait prętor.§.si quis particeps. quod puto uerum,qa,vt dixi in solu.primi contrarij,hic denunciabat causa adiecta,qa res, erat sua,per quod patebat ꝙ ius denunciandi pro suo interesse habebat,si ita erat.debuit ergo aliqualem informationem ab eo petere,nō alias ei creditur,uel in hoc dubio à ꝯctu se abstinere. ubi autem causam denunciandi non dixisset,siue implicitè,siue explicitè,puta si dixisset simplr,ego denuncio ne emas,tunc non sufficeret.qa nihil sufficiens allegaretur propter quod desistere debe
4 ret,arg.l.j.in prin.ff.de eden.† Conclude ergo secundum Dyn. & Cy.prædicta sic,aut sciebat emptor,ꝙ ille habebat ius denunciandi,& efficitur malæfidei.aut sciebat illum non habere ius denunciandi,& tunc non efficitur malæ fidei.aut erat ei dubium,& tūc debeat abstinere.Et hoc ultimum subdiuido,aut denunciatus nō habebat causam secum annexam,uel habebat minus legitimam & tunc non efficitur malæfidei,vt hic à causa cessante.& d.§.si qs particeps.& arg.d.l.j.ff.de edē.aut habebat cām legitimam annexam,& tunc aut denunciatus petijt à denūciāte aliqualem informationem quam illam verbalem, ꝑ quam suspicari posset,ꝙ denunciator verum diceret,aliàs ei non crediturus, & tunc puto,qđ non efficiatur malæ fidei, si ille neglexit eum informare, & hoc ne detur occasio faciendi quem desistere à contractu,ut alius emat seu in emendo præueniat,aut hoc non petijt.& tunc abstinere se debet,aliàs malæfidei possessor efficitur,ut hic cum similibus
5 † Quæro cum gl.non est dubium,ꝙ malæ fidei possessor tenetur,
b de perceptis,& percipiendis b,sed an propter titulum excusetur à percipiendis.Rñ.gl.ꝙ sic,per istum text.qui solum de perceptis dicit,ideo ipse excusatur à percipiendis, & quia leges aliquæ uidebantur contradicere.dicit glo. ꝙ in illis casibus est speciale. Sed Pe.hic,& Cy.tam hic,quam.ī.eo.l.certum. in distinctione sua dicit,ꝙ titulus non excusat à percipiendis, quia ad illos tenetur malæfidei possessor ratione culpæ,& negligentię, à qua non excusať propter titulum,ex quo scit rem alienam, & ideo dicit, quòd leges hic allega.per gl.sunt fundatæ super regula, & non super spālitate,& ad hanc.l.Respon.ꝙ non prohibet de percipiendis eum teneri,& sic ſm aliàs.ll.debet intelligi, ut in fi. dicunt docto.ī.tit.j.l. si pater,hanc partem tenui.ṡ.eo.l.domum.in 6.op. & ibi alias.ll.allegaui.& tanto fortius hæc lex non uidetur mihi obstare,quando in ipso titulo quęrendo dř malam fidem habuisse.Iō dicit hic litera non ratione operauit, & sic in titulo, & possessione mala fides dicitur interuenisse. Sal.

ADDITIONES.

a Perceptis.Ita tenet etiam Pa.de Ca.in consi.157.ꝙ incipit in Christi nomine amen,q. ista uertitur,&c.alle.hunc tex.iuncta gl.

b Et percipiendis.Vt l.fructus & l.ex.diuerso.ff.e.& sup.e.l.domū.§.i.& c.grauis. extra.de rest.spo.ꝙ ē verum,nisi loquimur de fructibus,quos potuisset percipere ex fundo ꝑꝑ meliorationē à se factam,casus sing.in l.cæterum.§.j.ubi in parte tamē desiderabit.ff.e.quem ad h.d.Ro.eē singularem in suis singularibus lin. 335.inci.malæ fidei possessor tenetur.

LEX XVIII.

Re tua. Ignorans non confirmat, vel approbat, quæro de exemplis dic,vt glo.Saly.

LEX XIX.

1 *Dominium quibus probetur indiciis.*
2 *Dominus, an probetur possessione probata.*
3 *Dominium, an possit per famam probari.*

Indicia. Primo præmittit unum dictum. Secundo decidit
1 quæsitum:secunda ibi quo iure.Casus.† Dominiū probatur etiam per indicia.hoc dicit. Vel regulariter non minus probant testes,quam instrumenta.hoc dicit. Et ad hoc op.j. gloss. de l. pactum.supra de pac.sed fallit in illis casibus.Quæro de quibus indicijs loquatur hic. Respon. quòd glo.intelligit de indicio, quod veram probationem faciat, sed aliter quam per scripturam. Sed Iacob.de Are.dicit,quòd hoc uerbum, indicium.non ita plenam probationem requirit,ut glo. sentit. Ideo ponit exemplum, puta.Titius vendidit mihi fundum,volo probare traditionem, ad quam probandam induco testes,quomodo Titio sciente,& patiēte fui in possessione illius fundi,seu possessi,& dubitatur,an dicitur probasse traditionem, & dicit ipse quod sic, tanquàm per indi-
a cium, a quod sufficit, vt hic,& sic traditione probata ego ex titulo,& traditione probo contra eundem dominium,uel cōtra alios quasi dominium,& sic publicianam,& ad prædicta allegat.ī. de acq pos.l.2.& ff.eod.l.quidā.& ff.de acq.pos.l.ex stipula. & l. clam possidere.facit.ff.si serui.uendi.l.si à te. & procedunt prædicta, siue possessio ꝑcedat titulum,quia ex titulo præsumitur causa possessionis mutata,vt no.ī.de acq.poss.l. cum nemo.siue sequatur titulum,etiam si tunc non erat penes venditorem. Nam uidetur ipse mihi concedere,à quocunque illam recuperem,uel auocem.vt.ff. eod l.vt hęc si res.Ideo sequens possessio præsumitur ex anteriori titu.nisi probetur,quòd ex alio.vt plenius no.Bar.in l.cum solus.ff. de vsuc. Item ponit Iac.aliud exemplum, puta si soluo tibi pensionem pro aliquo fundo.indicium est,quòd a te habeam,& ꝙ ꝓprietas tua sit ut l.litibus.ī.de agri.& censi.li.11. Et sic nota.quod ex sol.census,seu ex perceptione cēsus præsumitur quis dominus. Et pro hoc accedat no.gl.4.in fi.in l.quidam in suo.ff. de condi.in-
2 stitu.† Quæro, an ex probatione possessionis probetur præsum-
b ptiuè,& sic per indicium,quod quis sit dominus. b Et uide glo.in d.l.quidam.quę dicit ꝙ non,& idem no.in l.2.& in l.cum res. de proba Sed videtur contrarium notari.ī.ne vxo.pro ma.l.2.& đ pri
3 ui.fi.l.j.Ego dicam in d.l.cum res.Bar.in d.l.cum quidam.† Quęri etiam pōt,an dominium probetur ꝑ publicā uocē, & famam, & quædam gl.in l.atqui uero §.cum me ff.de ne.gest.sentit ꝙ sic, & idem sentit in l.proprietati.ī.de probati.& ibi dicam, & uide qđ no.Bar.in l.Celsus.in 2.op.in fi.ff de vsuca.

ADDITIONES.

a Per indicium.Adde Soc.consi.89.inc.in cā agitata.uer.1.sup.de rei uen.ī 1.parte. char.150.& cōsi.187.inci.in controuersia,quæ uertitur,uer.ius aūt exigendi,in 2.parte.c.vbi hoc idem alle.& tenet.

b Quòd qs sit dominus.Ego dico per possessionem simplicem non probatur, nec etiam si probetur,ꝙ possidebat,& utebatur,ut dominus.Ita no.plenè no.Pa.de Cast.consi.330.secundum antiquum numerum.

LEX XX.

1 *Seruus legitimam standi in iudicio personam non habet.*

1 Non seruum. Seruus licèt rē teneat,rei vēd. nō ꝯuenit.h.d.No.† ꝙ seruus ñ hēt ltimã psonã stādi in iudicio ciuili,fallit in casib.notatis in l.ius certum. ff. de iud.itē dicit gl.ꝙ aliud ĩ criminalibus. vbi corporaliter ueniret puniendus,vt ff.de accu.l.hos accusare.§.omnibus.Sinautem pecuniariter,uide quod scri.ĵ.de accu.l.2.

LEX XXI.

Possidentibus. Contra conuictum cōtumaciter nō restituentē iuratĩ in litē.h.d.No.qđ in rei ven.iuratur in litem.Op.ꝙ manu militari auferatur.vt ff.eod.l qui restituere.So.vt in gl.& in contrario.

LEX XXII.

1 *Fructus quidam naturales sunt,& quidam industriales.*
2 *Fructus alii pendentes,alii non pendentes,& istorum quidam percepti,& quidam percipiendi.*
3 *Possessor bonæfidei quos fructus lucretur,& quos restituere teneatur.*
4 *Possessor malæ fidei quos teneatur fructus refundere.*
5 *Possessor respectu unius,& eiusdem possessionis si quandoq; est bonæfidei, & quandoque malæ, in teneatur fructus restituere.*

1 Certum. Tria dicta ponit.vt in litera clarè dř.† Et ꝓ euidētia & declaratione materię pmitto, ꝙ fructuū alij sũt naturales,alij industriales.Naturales sunt, in quibus plurimū natura opaĩ,nō industria,vt in pomis,piris,& similib.Industria
a les.ª sunt,in quib.plus operatur industria,quam natura,vt segetes. nã in his plurimū industria opaĩ,qa terrã colere,seminaria facere,aquarū discursoria,& postea ipsam seminare, & seminatū cooperire,postea herbas non bonas succidere,& idē dicimus ĩ vuis et vino.Nam vinea putaĩ,postea ligaĩ,deinde ligonizatur,& alia successiue vnicuique no.fiūt.Itē in oliua, nam purificatur.vt l si eius. ff.eo.Nec oleū,fit sine magna īdustria.& ꝙ ambo sint īdustriales, ꝓbaĩ,qa si eēnt naturales nō efficerentur bo.fid.possessoris.vt ff.de vsur.l.fructibus.& inf.dicetur,& tñ statim collecti efficiūtur bo.fi. pos.vt d.l.si eius.& vbi eēt dubium.Cy.quod recurriē ad iudicis of-
2 ficiū,& hęc ē prima diuisio fructuū.† Scđa diuisio est,ꝙ fructuum alij sunt pendentes,& isti pars rei censentur,& in eadem vendicatione,veniunt.vt ff eo.l.fructus pendentes ff.de act emp.l.Iulia.§.si fructus.alii non pendentes.& isti subdiuidūtur, qa alii pcepti , alij percipiendi.id est,qui percipi potuerunt ex re, uel eius occasione, sed non sunt percepti,sed potius neglecti, uel pro neglectis habiti. Perceptorum quidam sunt cōsumpti,& quidam non consũpti,et isti non consumpti extanteshic appellātur,& istorū perceptorum & extantiū qñq; aliq sunt in horreis reconditi, aliqui sunt tantū à solo separati,sed nōdum reconditi,vt videmus quotidie in segetibus fieri,quæ primo secātur,postea in vnum recolligūtur,& postea triturātur,& triturata successiuè in horreis recipiūtur, & sic de simili.Alia est diuisio possessorū,qa aliqui continuo bo.fid.& aliqui ma.fi.alij aliquo tpe bo.fi.& aliquo ma.fi.itē alij cum ti.alij sine ti.
3 † Quæro igitur.1.in bo.fid.pos.quos fructus lucrentur,& quos teneantur restituere,& quo iure,& dic qđ de pendentib.nō ē dubiū qa eadē rei ven.restituit, qua & ipsam rem.vt d.l. fructus pēdētes. de percipiendis vero dic,aut sunt naturales,aut sunt industriales, si naturaes,tūc qa bo.fi.pos.ēt cū ti.illos non lucraĩ.vt ff de vsur.l. fructus,sequitur,ꝙ si illi extant illos rei uen.restituere teneĩ.Si uero sũt cōsumpti, tūc si ex cōsūptione factus ē locupletior, qa uel pciū hēt,vel tātūdē de suo fuisset erogatus,tūc cōdōne sine cā ad id ĩ quo ē locupletior tñ.vt l.si me.& Titiū.& l.si eū seruū.ff.si cer. pe.vbi āt ñ sit factus locupletior, tūc qa nec dolo nec culpa desijt, possidere,ñ teneĩ.Sinãt sũt īdustriales,tūc aut possidet ti.& tūc indubitāter bo.fid.po.illos facit suos,cū à solo sũt separati.ut inst.de re.di.§.si qs à ñ dño.& ff.de acqr.re do.l.bō.fi.& ff.de vsur.l.q iit.§. q ĩ alieno.Sed si sine tit.possidet, tūc magis dubitari posset. tñ ſm gl.& cōiter do.idē ē,ꝙ in pcedēti,p dictū.§.ĩ alieno.ĩ fi.& qb.mo. vsusf.amit.l.vsufructuarius.ĩ fi.& ff.e.l.si eius,licèt āt bo.fi.pos.suos faciat,tñ iudicis officio illos si extāt restituere teneĩ,vt hic.2.rñ.nō rei ven.qa sui sũt,& ita supple hãc lřam. Sed vnū attēde notāter, qa alibi dicit gl.ꝙ id ꝙ dixi đ iudi.offō,hēt locū,nisi ei sit pscriptū vel vsucaptū,ita no.ĩ l.sequr.§.fructus.ff.de vsu.& ibi casus,ſm illã lecturã,& hæc in extātibus. Cōsumptos vero lucratur, nisi in duob.casib.quos hēs.ff.e.l.emptor. & l.sumptus. & hic in glo.hoc in simplici bo.fi.po.In fructuario vero dico eū lucrari pceptos,sed
4 qñ dicātur pcepti,variarūt gl.vt dicã.ĵ.ti.i.l.si pr̃.† Quęro.2. qd de ma.fi.pos.ēt à prin.dic,aut qriĩ de naturalib.& dic,vt in pcedēti,eo addito,ꝙ de ꝯsũptis teneĩ,ēt si ñ sit locupletior,qa tūc ma.fide & sic culpa desiit possidere.ergo &c.vt l.si culpa.ff.de rei uen. aut qritur in industrialib.& tūc dic,aut qritur de pceptis,aut de pcipiēdis si de pceptis,aut extāt,aut cōsūpti sunt,si extāt,tūc qa ma.fi.nō facit illos suos,ꝓpria rei vē.pro illis teneĩ,vt hic in prin.& ĵ.de cōdi. ex le.l.mala fide.si cōsumpti sũt, tūc fuerūt opi.qa dixerūt qdã,ꝙ si cū ti.possidebat,de cōsūptis nō teneaĩ. si sine ti.teneaĩ.vt hic. in j.gl.no.Alij,vt Hug.vt vtroq; casu teneaĩ,& hoc teneĩ p gl. ff.eo.l. ex diuerso.& cōiter p doc.qa vtroq; casu subest rō ma.fid.in hoc, opaĩ,& qa hæc l.& d.l.ma.fi.cū si.loquūtur indistinctè.sed qua actione tūc teneātur.dic ꝯdōne,sine cā,vel ex iusta cā.vt d.l. ma.fi. & ĵ.de cri.expil.hær.l.aduersus.ĩ fi.ac ēt in alijs actionib. de qb. p gl.ĩ d.l.ma.fi.de pcipiēdis vero,q tñ honestè pcipi potuerūt,teneĩ officio iudicis.vt ff e.l.si nauis.§.fi.& inst.de off.iu.§.itē illorū. Sed hic dubium est,an hæc verba intelligantur de pcipiendis à dño,
b an vero ēt à possessore.ᵇ licèt de hoc remitto ad ea,q̃ dixi.ĩ l.domū.s̃.e.Item hic insurgit aliud dubiū,an titulus excuset eū à perci
5 piendis,de quo vide gl.& ꝙ ibi dixi.s̃.e.l.si fundum.† Quæro nūc
c 3.ᶜ quid de eo,qui in aliquo tpe fuit bo.fi.& aliquo tpe malęfidei, aut cōtra Primo casu de fructibus pceptis ante superuenientiam malæ fidei,dic,vt.s̃.in bo.fi.dixi,de pceptis postea dic, aut illa bo. fi.habuit cū ti.& tūc mala fides superueniens verè,qa scientiã habuit rei alienæ,verè,vel interpretatiuè p li. cōte. nō impedit,quominus fructus postea pceptos faciat suos,vt ff. de vsur.l.qui scit.§.bo. fi.vbi casus,illos tñ iudicis officio de euicto teneĩ restituere.vt in e. ti.l.euictis.& hic in fi.& ita dēt intelligi.l.bo.fi.& §.in cōtrarium,et ff.de acqui.re.do.vt no.in d.l.qui scit.& §.bo.fi.in vlt.Sol. quã cōiter sequuntur doc.Et intelligo,qđ restituere tenetur postea perceptos tam extātes q̃ consumptos,propter hanc literam in fi.q̃ dicit, vniuersos.Aut bonã fi.q̃ habuit a prin.habuit absq; ti.tūc licèt iste casus non probeĩ clare per tex.tñ uideĩ distinguendum, aut mala fides supuenit verè ex scientia rei alienæ,& tunc vř,ꝙ ab illo tpe in antea ñ facit fructus suos,ꝓ anteriori tpe dic,vt s̃.ĩ bonæ.fi.pos. dixi.pro sequenti,dic,vt dixi in ma.fi.Sed vbi malè fidei efficereĩ per li.cōte.tunc,an suos faciat dubito,pp ti.quē non hēt. vñ uidetur,ꝙ suos non faciat,ut in pcedenti. In oppositū me mouet rō: quia non debuit ius suū indiscussum dimittere.Nec hic litis ꝯtest. facit eū verè habere sciētiã rei alienæ.uñ non debet esse tātæ potentiæ,quantæ ē supueniēs scientia rei alie.ar.l.prout quisq; ff.de so.cum si.tñ qcqd sit,teneĩ eos restituere,vt hic in fi.Secundo uero casu,qñ ecōtra a prin.fuit ma.fi.postea bo.fid.ꝙ ꝓ tpe quo fuit ma.fi.dic,vt s̃.in malæ fidei dixi.& pro alio tēpore quo fuit bo.fid. dic,vt in bonæ fi.dixi.ar.l.qui de te.ff.de rei ven.cum si.

ADDITIO.

a Industriales.Qui dicuntur fructus industriales,vide per d.Soc.in consi.an fruct.ª Bar.in l.ex diuerso.de rei uend.& ibi Ale.in suo consi.qō talis est. Titius hēns, vxorem &c.& Bal.in l.ancillæ.4.co.inf.de fur.ibi dicit de lignis oliua,& vuis. & per l.si eius.ff.de rei ven.& Cy.hic post.gl.in c.grauis.de rest.spo.sed quid de fructibus ex nemoribus,& pascuis perceptis,an dicātur naturales,vel industriales.vide per præfa.d.So.conf.251.inci.quoniam in præsenti cōsul.uer.superest postremo.cum uer.seq.in 2 parte.

b An uero etiam à possessore.Tu uide de hoc ultra no.in alle.l.domum.sup.e.Bar. in l.apud Iulianum.§.i in fi.quod ibi posui.in addi.ad ipsum.in uersic.solet.post Ale.ff.de le.i.Bal.in l.secunda.inf.de pig.act.Bar.in l.creditor.ubi plene eo.ti.de hoc dixi post col.in c.grauis.in fi.in apost.in uer.sub.incertitudine. extra.de resti.spo.

c Quæro nunc.3.Tu uide de hoc,an & econtra an malæ fidei possessor a pricipio, qui ex postfacto est factus bonæ fidei,sit pro rata temporis malæ fidei,& bonę fidei iudicandus.Bar.in l.ex diuerso.ff.eo.qui non decidit secundum cano.in c. grauis.ubi per Anto.& Inno.extra.de rest.spo.de quo per Bar.Soc.in suo tract. fallen.reg.205.

LEX XXIII.

Si mancipium. Emptor rei non restituit preciū in utilitatem vendicantis non ꝯuersum.h.d.De hoc dixi.s̃.eo.l.j.

LEX XXIIII.

1 *Restitutio datur absenti aduersus usucapionem.*
2 *Prescriptio sine titulo quandoque procedit.*
3 *Titulus punitiuus non inducit usucapionem.*
4 *Error iustus in titulo quando ad vsucapionem sufficiat.& nu.5.& 6.*
7 *Error iustus,quando pro titulo sufficienti habeatur.*

a Nullo.ª Sine titulo nō procedit usucapio seu lon.tem.prę. quæ rē vēdicātē excludit,h.d.No.duo,q̃ sũt in.sum-
1 mario.Itē tertio,ꝙ ꝯ captū ab hostibus ꝓcedit pscriptio.† Itē.4 ꝙ restō in integrū ē necessaria absēti,cuius res sũt vsucaptę, vř pscriptę.Itē.5.ꝙ dñium priori dño ꝯseruaĩ,qñ nouo possessori ñ acq-
b riĩ.Itē pōdera,ꝙ hic vř casus, ꝙ p ps.lon.tem. qriĩ directū dñiū ᵇ cuius ꝯriū tenet gl.ut scripsi in l.in tradōnibus.s̃.de pa.Sed dic,ꝙ verbū,integrū,hic positū tollit ꝯ.Nã p pscriptionē integrã ñ ma-
2 net directa,qa elidiĩ p vsucapionē,vtilis,q̃ acqriĩ pscribēti.† Op.ꝙ sine iusto titulo,imo ēt qñq; sine vllo ti.ꝓcedit pscriptio. vt ff. pro em.l.intestatæ.& l.ꝙ vulg.ff.ꝓ legato.So. ꝙ sine iusto ti.ñ ꝓcedit, vt hic,fallit,qñ iusta cā interuenit p quã ti.iustū se hēre putauit.vt in ꝯrijs,tūc n.iustus error facit ĩ vsucapiēdo, illū titulū putatiuū, hēri ꝓ vero,vt ple.no.ff.de vsu.l.celsus.Op.2.ꝙ ēt cū iusto ti.nō ꝓcedat vsucapio,nisi interueniat traditio facta eo noīe.vt.ff.de publi.l.eū q.§ si.So.vt hęc ītelligaĩ ſm illã,videlicet ēt,ꝙ traditio dēt interuenisse.vt ibi,vel iustissimus error circa tradōnē. vt no.in d.l. Celsus,qđ probaĩ ĩ e.ti.iusto. §.filius.ĩ fi. & ibi ēt gl.verūtñ,licèt in alijs ti.sufficiat iusta cā erroris tñ ĩ ti.emptoris iustissima cā exigiĩ
3 tradōnis, ut no.in d.l.celsus.† Oppo.3.ꝙ ti.putatiuus à iusto errore causatus,etiam sequuta uera traditione,non sufficiat ad vsucapionem,

ADDITIONES.

a Nullo.Adde do.Socy.consi.47.incip.in præsenti consulta.uer.circa.2.dubitatio. in 1.parte char.89.

b † Queritur directum dominium.Ego dixi de huius dicti ueritate post istum,in l. aduersus,nu.3.uer.si oppono,ab extra in apostil.in uersiculo quæratur præscriptori utile.sup.eo.

nen.vt l.cum solus.ff.de vsuca.Sol.quod pdicta,pcedunt, qñ tit.& traditio ꝓcedunt ab eodē nō qñ titulus ab vno,& traditio ab alio ſm Bar.Sed hæc sol.est dubia,cum hřs,& defunctus cēseanĩ eēdē psonæ.Ideo alij dicunt,ꝙ pdicta ꝓcedunt in ti. potentialiter ꝓducibili ab eo à quo fit traditio.non enim potest facere quis aliquem
4 hřdē defuncto.† Op.4.ꝙ iustus error in ti.& traditio nō sufficiant ad vsucapionē,vñ videntur obstare q̃ no.in l.nunq̃.§.fi.ff. de vsuca. So.ꝙ tunc sufficiunt,qñ tradens, & recipiens conueniūt in eo.ti. secus si recipiens putet ex vno,& tradens ex alio,vt in gl.d.§.fin.ꝓ
5 qua facit.ff.si cer.pe.l.si ego.† Opp.5.ꝙ si sit iustus error in ti.licèt sit facta traditio ex eo.ti.nō ꝓcedat vsucapio,ut in tex.d.l.nūq̃.§.fi. So.ꝙ tunc iustus error habeaĩ ꝓ ti.qñ nullus alius ti.verus interuenit.Nã tūc ex illo putatiuo,in quo ꝯueniūt,vsucapiĩ,vt d.l. Celsus. secus si alius verus titulus,ex quo fieri dēt traditio,interuenerat,q tunc ex putatiuo non vsucapiĩ,et veritas præualet opinioni, ut in
6 ꝯrio ſm Iac.de are.† Opp 6.quod iustus error ĩ titu. & sequuta traditio nō profit quo ad vsucapionē,vt l.nemo.ff.ꝓ le.So.ꝙ pdicta ĩ psona tali in qua si ti.eēt verus,& tradēs eēt dñs, dñium in eū trãsferreĩ seu transferri posset,secus si tūc in eū trãsferri non posset,qa incapax eēt.nã tūc ex ti.putatiuo non vsucaperet,qa nec ex vero, vt in ꝯrio.Et iō dicit ibi glo.& notabiliter,ꝙ si pater legauit rē aliq̃ filio,qa putat iusto errore esse ltimū,& verè ē incestuosus, ita, ꝙ à patre capere nō pt.vt.ff.de vul.& pu.l.si is q.& ĵ. de incest. nup.l.q ꝯ.& l.si qs incest.& in Auth.qui.mo.na.effi.sui.§.pe. ꝙ rē illã ñ po
7 terat vsucapere nec lon.tem.pscribere.qđ no.† Colligamus mō pdicta ꝯria,& eorū solutiones,sic distinguēdo,cū qriĩ, an iustus error habeaĩ ꝓ ti.sufficienti ad vsucapionē, aut persona est incapax, vel inhabilis,& tunc non prodest,quia nec verus tit.sufficeret.ff.ꝓ le.l.nemo.aut est capax, & habilis , & tunc alius ti. interuenit, & tunc putatiuus nō ꝓdest,ut ff.de vsuca.l.nūquã.§.fi.aut nullus aliꝰ ti.nisi putatiuus interuenit,& tunc aut tradens,& recipiens nō concurrunt in eo.ti.& tunc nō ꝓcedit vsucapio.ar.ff.si cer. pe.l. si ego. & no.in d.§.fi.Aut in eo.ti.& causa cōueniunt,& tūc aut in potestate tradentis nō pōt ꝓcedere constitutio illius ti.& non procedit vsucapio,ut l.cum solus.ff.de vsuc.secūdū sol.scđam. s̃. positã: Aut tit.ille à tradētis potestate poterat ꝓcedere:& tūc aut traditio ꝓcedit ab vno,ti.vero ab alio, & tūc secūdū Bar. non ꝓcedit vsucapio, vt d.l.cū solus.secūdū eius sol.aut ambo procedunt ab eo. & tunc procedit vsucapio.ff.de vsucapio.ff.de vsuca.l.Celsus.ff.ꝓ emp.l.in testatæ.& l.qđ vulgo.& ff.ꝓ le.l.ꝓ legato.& hoc vbi interuenit iustus error,& vera traditio.Sinaūt nulla traditio interuenit,tūc ĩ casibus,in quibus ad translationem dñij non requiriĩ traditio,ut in ti. ꝓ legato.& ꝓ hřde sufficit apprehēsio sine traditione,vt no.in d.l. Celsus.qđ est verū si apprehēsio non sit vitiosa,vt l.non dubiū.ĵ.de le.itē licèt non interuenerit traditio ubi aliàs interuenire dēt,si tñ iustissimus error facti, circa traditionem interuenit, sufficit. ff.de usuc.l.iusto.§.filius.in fin.& ibi nota.& in l.Celsus.eodem. titu.

LEX XXV.

1 *Dominus rei non fit,qui pro alio publicam pensionem soluit.*
2 *Soluens pro alio,an dominium acquirat in rebus illius.*
3 *Solutio census quomodo probatur.*

1 Solennibus. † Soluens pro alio pensionem publicam, rei dominus non dicitur. h. d. Quærit gl. an aliquod præiudicium domino scienti,& patienti generetur, & dicit gl.quod non.Io.dixit,quod sic,si longo tempore soluit ꝙ nō est verum in casu nostro,ĩ quo soluit noīe domini.vbi soluisset nomine proprio,posset dubitari. & vř tunc, ꝙ dominum sibi q̃reret. arg.l.si filius.s̃.de peti.hæ.& ĵ.de omni agro deser.l. q agros.li. 11.
2 & ff.mã.l.qui patitur.† Sed Guil.de cu.contra,quia soluens ti.non habet,et sine ti.non procedit præscriptio,ut s̃.eo.l.nullo. propterea hic nulla interuenit traditio.sed propria occupatio, nec iustus error interuenit,igitur pręscriptio non procedit,ut dixi supra.l.proxi. Non ob.l.si filius.quia ibi iusta causa præcedebat.nec.l. qui patitur. quia ibi ad vtilitatem patientis nec.l.qui agros.quia ibi in agro deserto,in quo biennium sufficit ad perditionem possessionis, & dominij.Ita sunt verba Gui.Sed dubito in casu,quo possessor nō nitiĩ ex pscriptione,sed ex traditione, & tit. habito à procuratore fisci,vel censitore,ut ĵ.de censi.& cen.l.apud.& ar. eorum q̃ no.ĩ d. l.si filius.ff.de vsur.l.cum de in rem verso.vnum tñ scias, ꝙ exneus ꝯuentus non pōt opponere de canone nō soluto ab actore,ut no. glo.in l.2.ff.si ager ve.siuè ipse ꝯuentus non sit inuestitus à dño, & hoc clarum:siuè sit inuestitus , & sic cãm habeat à dño, dūmodo ipse scđo inuestitus soluat.Nam à quocunq; soluaĩ, res non incidit in cōmissum,& allegat ꝓ casu ff.de cen.l. forma. §. si tñ ego. ꝙ est notãdū qnimo plus dicit,ꝙ q̃diu inuestitus litigat ꝯ possessorē,nō pōt ei imputari si cēsū,vel canonē nō soluit.ar.l. q̃diu. ĵ. qui admi. ad bo.pos.quod summè est notandum. Sed super hoc cogitandū relinquo & fortè est dicendum,aut tractat de possessione q̃renda, & verū dicit Gui.aut de iam quæsita recuperãda,& tunc aut illam pdidit facto domini,q aliū in possessionē induxit. & adhuc idē in ꝓprio facto,uel culpa uř facto aduersarij absq; facto domini,& tūc non ꝓcedit dictum Gui.Nam talia non debent præiudicare dño.
3 Quęro de modo probandi solutionem cēsus pro omni tēpore prę terito,dic,quod per probationē trium annorum continuorum oēs solutiones anterioris temporis præsumūtur,ut in tex.singulari.inf. de apoc.pu.l.quicunque.li.10.quod notandum est.

LEX XXVI.

1 *Præscriptio longi temporis,an interrumpatur per litis contestatio. & nu.3.*
2 *Pręscriptio non currit ei,qui continuo agit.*
4 *Præscriptio interrumpitur permissione executoris.*
5 *Pręscriptionis tres species.*

a More.ª† Per litis conte.interrumpiĩ pręscri.long. tem.h.d.
1 Vel magis ad literam. possessio continuata post li. conte.non prodest ad lō.tem.præscri.h.d.Ex lit.contesta comple-
2 ta fuerit necne.† Not.quod habes in primo summario. Ex quo sequitur aliud notabile gl.quod non cessanti agere, non currit præ-
3 scri.lō.tem.concor.sunt in gl.† Op.quod li.conte.non interrumpiĩ præscriptio:ut l.interea.ff.de diuer.& tem.præscriptio.So.aut est facta li.ꝯt.cū pscribēte,& tūc interrūpiĩ,ut hic,aut cū alio, & tūc nō interrūpiĩ,vt ĩ ꝯrio. Nec ob.l.naturalř.ff.de vsuc.qa ibi in naturali ĩterruptione,q̃ fit p deiectionē,q̃ ꝓdest oībus,pdicta ĩ ciuili q̃ fit p li.cōte.q̃ non prodest nisi lit.conte.Op.ꝙ per lit. conte. non interrumpitur.ut ff.eo.l.si post acceptam.Sol.ibi in vsucapione reali rerum mobiliū,hic in pscr.lon.tē.& sic rerū immobiliū.Et assignant gl.in ꝯrio rōnē,quia possessio mobiliū est vilis,& abiecta, q̃ rō uideĩ tur minus ad ꝓpositū,quia quanto uilior,tanto interrumptio dēt esse facilior.Ideo do.dicunt,ꝙ rō est , quia vsucapio rerū imobiliū est inducta mero fauore pscribētis,præscr.lō.tem.partim fauore pscribentis,& partim odio negligentis.ideo media uia fuit electa in
4 ter vsu.& præscri.lon.tem.de qua in sequenti.contrario.† Opp.igitur ab extra,quòd p solam missionem executoris fiat interruptio, vt l.sicut.ĵ.de pscri.30.anno.Sol.ibi in præscri.20.an. q̃ est inducta mero odio negligentis.hinc est, ꝙ tuetur ma.fi. pos. etiam sine tit. ideo interrumpitur,cum insurgit violentia per missionē executo-
5 ris.† Conclude ergo tres sunt species pscriptionis, quia alia causatur mero fauore præscribentis,ut vsucapio ĩ rebus mobilibus. Alia mero odio negligentis,ut præscr.30.an.vel 40.Alia partim fauore pscribentis,& pťim odio negligentis,vt pšc.lon tem.& quelibet diuersimodè interrūpiĩ.ut s̃.& hæc differentia speciatim ꝓbatur ĩ l. fi.ad fi.ĵ.de edi.diui.Adri.& ita dicūt do.Op.quod p solã libell.oblationē interrūpaĩ pscriptio,& ꝑpetueĩ actio,vt l.j.& 2 s̃.qñ li.pricipi da.So.ibi ĩ ꝑtorijs,& annalibꝰ đ qbꝰ dic,vt ibi scri.hic ĩ ciuilibꝰ.

ADDITIO.

a Moræ.Et adde quòd litis contestatio etiam facta per procuratorem interrumpit præscriptionē.l.ꝓ procuratorē.ff.de proc.& Bal. in l.sicut inf. de præsc.30.an. licèt vltra non sit processum Bartol.in l.cum lite ff.iud.solu.sed Spe.contrati.de rescr.præsentiati. §.ratione autē impetrantis.versi.quid si vtitur.Item verum,si fuit inualida contra legem.Ang.in Auth.de exhi.re.§.illud.3.col. coll.5. contra Bal.in addi.ad Spe.de cita.vero.no.quòd in criminali vide gl.& Bar.in Auth.offeratur.sup.de li.conte.vel etiam si fuit inualida alia de causa,uel à non domino facta,Bal.in d.l.sicut.item verum etiam si sit facta per cōtumaciã inducit Io. de pra.in l.mutus.§.qui non cogitur.de procu.& Bal.in l.2.inf.vbi in rē ac. Bar. in l.i.inf.de priua deli.quē ēt uide in d.l.cum lite.Item adde,quòd interrumpiĩ præscripti.si facta sit animo litem prosequendi,vsque ad fi.coram suo iudice gl.& doc.in c.illud de præsc.Io.de pra.in l.per procuratorem.ff. de procu.

LEX XXVII.

Seruum. Ex solo titulo non transfertur dominium hoc dicit.Oppo.de l.fin.supra de sac.san. eccle.dic,ut in gloss.& adde quod dixi in l.traditionibus.supra de pac.

LEX XXVIII.

a Res. ª Actore non probante reus debet absolui , siuè possideat iustè,siue iniustè.hoc dicit.Vide opin.quas scripsi. in l. q accusare.supra de eden.

ADDITIO.

a Res.Adde quòd secundum Bal.in l.2.ff.quib.non ob.lon.temp.præsc. ver.no.cæ iure tertii,potest opponi per Bar.in l.2.de execu.rei iud.

De vsu & habitatione. Tit. xxxiij.

1 *Dominium quibus indiciis probetur.*
2 *Dominium,an probetur possessione probata.*
3 *Dominium,an possit per famam probari.*

Continua rubricam dictum est s̃.de dñio rerū corporaliū,nunc incorporalium,ut est vsusfr.nam vsusfructus est ius , ut ff. eod.l.j. Et idem de seruitutibus realibus,de quibus ĵ.tit.j.Et hoc dñium vsusfructus,quod habet vsufructuarius,distinguitur à dñio,& proprie-
1 tate rei vt d.l.i.ff.si vsu.pe.l.qui vsumfructū.† hinc est, ꝙ vsufructuario competit in rē actio,quæ confessoria appellatur,ut ff si ser.ven. l.loci corpus.§.in confessoria.& vsumfructū per eam vendicare dř vt.ff.si vsu.pe.l.vti frui.in princ.& clarius.in §. j. vnde verum est, ꝙ dñium huius iuris penes fructuariū esse dř.licèt dñiū fundi,& pro
2 prietas sit penes proprietarium. Quæro qualis sit hæc seruitus.dic, quod personalis.Nam seruitutum aliæ personales,aliæ reales,personales dicuntur à re personæ,reales debentur à re rei de quib.inf. ti.j.personales autem aliæ sunt pleniores,vt est seruitus vsusfructꝰ, qa oēs fructus lucraĩ fructuarius,aliæ nō ita plenæ, ut seruitus.Nã ꝓ vsu tñ fructus pcipiĩ , vt ff.e.l. vsuf. leg. Itē personalis seruitus ē habitatio,de qua hic in Rubrica,& hæc differt à prioribus , qa illæ capitis diminutione ꝑdunĩ,nō habitatio,ut ff.de vsu & ha.l.si habitatio.Item differt ab usu,quia usus importat quantū ad necessariū, sed habitatio importat solitã habitationē, & locare pōt alijs , sed

vsum nõ,ut ĩ.eo.l.cũ antiquitas.& ff. de vsu. & ha.l. certum,Et hæ
3 sunt seruitutes personales.† Sed dubitaт de opa, uel ministrio seruorũ legato.& dicit Cy.qđ qdã dixerunt,ꝙ est seruitus psonalis, quidã ꝙ realis,de his no.gl.ff.e.l.si quis binas.sed Pe.dixit,ꝙ nõ putat seruitutẽ esse,qa non reali,scũ non debeatur à re rei.non personalis,cũ non debeatur à re psonæ,& potius consistit in facto.ut ff. de ope.ser. l.j.qđ improbaт tpe,qa seruitus in libero homine non cadit.ut ff.de cond.& dem.l.Titio.§.titio.& tñ ministeriũ liberi hominis põt legari, ut ff. de vsuf.le.l.3. dicit ergo ipse,ꝙ est quædam modificatio,quã cõpellitur dñs pati,velut quãdam seruitutem in seruo,non tñ est seruitus quasi dicat in seruo non hт aliquod ius, sed dñs est obligatus ad hoc patiendũ. vñ contra impedientẽ non daretur cõfessoria,licèt iniuriarũ agi posset.ar. l. qui pcedente.ff.de act emp.hanc partem vт tenere gl.i d.l.si quis binas.Quæritur,Ti-
a tius constituit mihi,a vt quolibet anno recipiã de eius fundo vnũ modiũ grani nunquid hæc seruitus dici debet ita,ꝙ cõtra tertium impedientẽ detur mihi cõfessoria.Antiq glossatores variarunt.Nã Ro.dixit seruitutẽ esse p l.mela.§.si.ff.de ali.& cib.leg. Io. Azo. & Accur.quòd seruitus non est,sed quędam obligatio ad patientiam huius rei præstandam.ar.ff.de do.l.qui saxum. & ff. de dolo. l. si cũ mihi,& de præscrip.ver.l permisisti.& no. ff. eo. l. si quis binas, & ff.de serui.l.vt pomum.&in d.l.mela.ad quam respon.vt ibi not.

ADDITIO.

a †Quæritur Titius constituit mihi, &c. Adde de iure coquendi panem in furno tuo,de iure colligendi passagiũ,& de iure transeundi per pontẽ,an sint seruitutes,vide Bal.in l.pe.inf.de cond.infer.dum alle.l.mela.de quo etiam dixi in prælud.& in expositione arboris seruitutũ positæ ante ti. ff. de seruitutib.ti. gñali.

LEX PRIMA.

1 *Testator fructuariam cautionem,an possit remittere.& nu.2.*
3 *Testator falcidiam,& cautionem fructuariam remittere potest.*
4 *Hæres,an possit cautionem fructuariam remittere.*
5 *Cautio fructuaria,an dicatur cum fideiussoribus,vel nuda.*
6 *Fructuarius antequam satisdet fructus suos non faciet.*
7 *Meum esse quid dicatur.*

1 Si vsusfructus. † Cautionem fructuariam testator remittere non potest,nec ante eam pstitam potest fructuarius actionem intentare. hoc dicit No. ultra hæc duo quæ sunt in summario,tertium, videlicet, quod in vsufr. omnium bonorum includũtur nomina debitorum,quod an semper sit verum.infra dicam.Item no.4.quod vsufructu nominis legato,tenetur hæres quod exegit ex nomine fructuario tradere,pręstita cautione.Idẽ in venditione noĩs,ut ff.de don.l.apud Celsum. §.si is cui.Opp.quod mobiliũ ñ sit vsufr. ut inst.e.§.ꝯstituit.Solu.ut in gl.j.Opp.quod tex.nos dimittat in obscuro,cũ non declaret qualẽ cautionẽ dẽt pstare.cõtra.§.quibus ş.de no.codi.cõpo.Solu.de-
2 clarando,ut ĩ alia gl.† Oppo.quod p testatorẽ potuerit remitti cautio,ut ĩ.ut ĩ pos.le.3.& l.scire Sol.ut in gl.ꝙ ibi de satisdatione præstanda de legatis soluendis,hic de re conseruanda, & fruenda, arbitrio boni uiri,& de ea restituenda usufructu finito.Ratio diuersitatis est,qa si remissio cautionis fructuariæ tenere, inuitaretur fructuarius ad delinquẽdum,puta ad res fructuarias deuastandũ, & consumendum.Et hæc est prima rõ,quæ non vт generalis,cũ ñ ꝯcernat res,quæ consumũtur vsu, vt ẽ maximè pecunia, de qua re loquitur iste tex.Iõ aliqui eã reprobant,& nõ bñ qa saltem quo ad secũdã partẽ bñ cõuenit,qa de ea est tantundẽ restituendũ, ut hic in prin.gl.addit gl.a rõnẽ videlicet,ꝙ hæc cautio magis formandi vsufr.gratia,quã seruãdæ vlt.volũtatis est inuenta,illa aũt de seruãdis legatis magis fauorè vltimæ uoluntatis exequendæ.& sic testator põt eã remittere,cũ principalr fauorẽ suũ respiciat, hic nõ pт, qa est de forma,& substantia vsusfructus,ergo &c.arg. l. nemo. ff. de le.j.Item hoc respicit fauorẽ hŕdis. & sic tres videntur fuisse rõnes gl.Et hãc vltimã ponit glo.in d.l.scire.Sed secundã de forma examinemus.& circa eã dicunt qdã,ꝙ gl.hic malè dicit,iõ.ĩ.in fi. sui hoc in dubiũ reuocat.& in l.j.ff.eod.tenet,ꝙ cautio non sit de substantia ubi plenè vide.Sed attende, qa gl.hic se restringit dũtaxat ad vsumfr.rerũ mobiliũ,quæ vsu consumunт, & maximè pecuniæ de qua hic loquitur,in quibus propriè nõ est vsusfructus.ut ff.de vsufru.earũ re.q vsu.cõsu.l.j.& l.si pecuniæ.Et in illis hæc cautio pstatur gratia formandi vsufr.qa cũ dñiũ pecuniæ transferaт, non põt vsusfructus in eis formã aliquã hŕe,nisi per modũ huius-
a modi cautionis.Ideo de illis hæc cautio põt dici de substantia.a & ita tenuit Iac.Bu. Opp.3.quod testator possit remittere, & quod eius uoluntas est seruãda.in Auth.de nup.§.disponat. Sol. vt in gl.
3 & ẽt solutiones habes ex superioribus.† Oppo.4. ab extra,ꝙ testator possit remittere,sicut & hodie falcidiã,ut in auth. sed cũ testator.infra ad l.fal.Sol.Pet.fatendo contrariũ in istis rebus, q consu-
b muntur usu b in alijs secus,qa in illis inuitaт ad delictũ, & sic ĩ eis fauor publicus versaт ꝙ mihi nõ placet, ut correctio legũ euitetur maximè in casu & materia diuersa.Itẽ ꝙ olim falcidiã non poterat prohibere,ne hŕde nõ adeũte vltima voluntas deficeret.circa alia in testõ relicta,& hodie est prouisum,ꝙ deficere non põt per auth.hoc amplius.ĩ.de fideic.Itẽ ut dixi hæc cautio de pecunia,q cõsumiт vsu.censeт,de substãtia.Sol.ergo ꝙ aliud in falcidia,ut in
4 contrario.† Quæro cũ gl.an hæres potest hanc cautionem remittere,& tenet gl.ꝙ sic,qa fauorẽ suũ respicit.ergo &c. ut l.si qs in ꝯscribẽdo.ş.de pac.& pbaт,hic in lr̃a,vbi oblatã pт nolle recipe. & poterit hoc casu plus hr̃s,q defunctus,vt al's.ff.ad l.fal.l.ꝙ de bo.§. .& §.si.& l.pt.Ex his ĩferт ꝙ ubi vsusfructus ꝯstituit ĩter viuos,p ꝯ-
5 stituẽtẽ pт remitti cautio.& ita tenet hic Gul.& Raph.† Quæro an hæc cautio sit nuda,uel cũ fideiu.dic cũ fideiussorib.vt ĩ.e.l.vsufr. & ff.de vsuf.earũ re.l.trib. & illũ tex.vide qa ibi hẽs casũ;ꝙ alterũ, ex hŕdib.pт testator grauare,ut p vsufructuario satisdet.Ex eo põt pbari,ꝙ testõr pт dãnare hŕdẽ,ut p fideiussore recipiat quẽdã ẽt pauperẽ.Quærit qđ si fructuarius nõ pт satisdare.dic,vt no.ĩ.e.l.4.
6 & adde ꝙ ibi dixi.† Quæro.4.an fructuarius faciat fructus suos añ
c pstitã satisdationẽ.c& vт,ꝙ ñ qa añ ñ,hẽt ius vtẽdi,vt.ff.e.l.si qs.& l.se.ĩ prin.& ff.de iure.l.sed si possessori.§.itẽ si iurauero ĩ fi.& ff. ut in pos.le.l.si pecuniæ.ĩ prin.& no.ĩ l.si homo.ff.de vsuc.ergo nec lucrifaciẽdo,ut ibi pbaт.Et de hac qõne vт casus pro hac parte.ff.de vsufru.l.uxori.la.j.& ita tenet glo. in d.l.si cuius,sed in d.l.uxori.distinguit.aut bo.fid. pcepit, qa non credidit se teneri ad satisdandum,& tunc facit fructus suos, aut non bon.fi.& tunc non facit, suos,& hæc fuit distinctio Azo.& Accu.Oldr.uero subdiuisit primum membrũ,qa aut talis psona,cui licet ius ignorare,ut fę mina,& similes.et tunc facit fructus suos.aut est talis, cui non licèt ignorare.& tunc nõ facit suos.Cy.dicit.ĩ.l.4.ꝙ solũ est considerãdum,an fructuarius teneatur offerre cautionem istã, licèt nõ petitam,an nõ teneatur nisi petaт.& satis puto,ꝙ uerum dicit. Et ideo ego sic distinguo aut qrit de fructibus pceptis ab alio, & tunc non facit suos,cũ pstita ltĩma satisdatione,vel oblata, & nõ recepta absq; ltĩma cã,ei à pprietario dẽnt dari,ut eis fruaт,sicut & cæteri alijs rebus,cum pro eis,& alijs rebus satisdederit,ut d.l. vxori.de vsuf. le.et si tertius fuerit q pceperit pptietarij fiũt,ut l.si fur.ff. de vsuf.iõ conuentus proprietarius liberaretur cedendo actionem conueniẽdi.aut non potest nisi oblata satisdatione.ar.l.iul.§.offerri. ff. de ac. emp.& ita dẽt intelligi d.l.sed si possessori.§.item si iurauero.& d.l. si pecuniæ.& hic cũ si.Aut quæritur de pceptis à seipso.& tũc aut cautio erat iam petita,& nõ pstita,& tunc non facit suos,vt sic eius mora non sit absq; pœna.& p hoc facit ĩ.de secũ.nup.l.hac edictali.§.is illud.ve.sed certè:aut cautio petita ñ fuerat. & tũc aut pcepit sciẽte,& patiẽte pprietario, & sic eo dissimulante cautionem petere,& tũc facit fructus suos,imputaturo sibi q cautionẽ non petit,ut eo.§.is illud.ver.Sinaũt.Aut vtraq; ps dissimulauerit, & pondera,ꝙ ille tex.loquiт ẽt in sciẽte se teneri ad cautionẽ pstandã,ut pbat illud verbum,dissimulauerit,& sic opi.Oldr. de qua.ş.non est bona.Itẽ põdera,ꝙ ibi est casus,ꝙ possidẽs nõ teneт cautionem offerre.Aut fructus pcepit pprietario ignorãte,& tunc aut possessionem habet sine uiro,&adhuc puto,quod suos faciat,pp bo.fi.ar.ş. tit.j.l.si fundũ.& l.ceerũ.& ff.q mo. vsu. ami. l. vsufructuarius mes-
d sem.ad fi.aut erat apud eũ cũ vitio,qa sua autoritate iuit d ad occupandum siuè apprehendẽdũ.&tũc non facit suos,ut ff.quorum le. l.j.§.quod aũt.& qa licèt tit.habet bo.fi.nõ habet nec iustã posses-
7 sionẽ.† Quæro.5.testator hic dixit vsufr.oĩum bonorũ, nec adiecit meorũ,vт suorũ;qđ si adiecisset,an tunc includanт noĩa debiro-
e rum e & vт,ꝙ nõ,p no.p Guil.in l.j.ff.de sta.ho.Nã meũ est solũ,ꝙ vẽdicare possũ,ut ff.de au.& ar.leg.l.qntus.la.2.§.j. & §. si cui. & §. argẽtũ.& ĩ l.qnt9.ĩ pri.Itẽ aliud est meum,aliud mihi debitũ,ut l.si me,& Titiũ.ff.si cer.pe.In ꝯrium facit,qa iura,& actiones veniũt licèt uerbũ,meũ,ut suũ ponaт ut ff.ad tre l.nã,ꝙ §.si.cũ l.se.& se.probaт sic,ꝙ vsusfruct9 calẽdarij debetur ex tali legato.l.vxori.la.ff. de vsuf.le.Sed appellõne calendarij noĩa debitorũ ꝯtinenт, ut ff.de l.
3 q filiũ.& l.vxorẽ.§.legauerat.ff.si cer.pe.l.eius q ĩ puincia.in prĩ. p hoc ẽt facit,quia licèt pecunia debita nõ sit sua, tñ actio ad pecuniã cõsequendã est sua quia,& iuriũ psonaliũ ẽ dare pprietatẽ,& dñiũ,ut dixi.ş.in ru.Et ideo in bonis eius est, ut hic, & de verb.sig. l.bonorũ.§.in bonis.Et hæc est veritas.Non ob. l. quintus. quia interdũ legaт cum hoc p noĩe meũ,id,ꝙ põt deberi p actionem psonalẽ,ut argẽtũ meũ.& habet locum.l.quintus. Interdũ legaт actio uel eius vsusfru.siuè in specie,siue gñaliter,siuè sub vniuersalitate quadam.Et tunc,qa ius,& actio sunt species huius vniuersalitatis, veniunt in legato,ut d.§.in bonis.& d.l.nã quod cũ se.et d.l. vxori.

Verbis

ADDITIONES.

a Potest dici de substantia. Adde Bar.hic & optimum tex.in l.pe. ff. de vsuf.ea.re. q vsu.consu.& tenet An.de Bu.in c.si.de pign.sed Imo.ibi dubitat per l.hæc senatus.§.i.ff.de vsufru.

b Quę consumuntur vsu.& ad hoc adde Cy.hic qui d.quòd cautio pro aliis rebus, quæ vsu consumuntur,potest remitti,Sed Bal.h.d,quòd est contra istum tex.q loquitur in pecunia,& hanc etiam approbat Bal.in duobus locis hic & pro op. Cy.tenet Pe.de Anch.in c.si.de pign. sed Imo. ubi contra de hoc Saly. est cum Bar.uide Bal.in auth,an relictum,in vlt.col.in ver.ergo.inf.de ind. vid.tol.

c Satisdationem,an & quando vsufructuarius omnium bonorum, ante præstitam cautionem faciat fructus suos,& quando non,vide per d.Soc.consi.31. incip.in præsenti consul.ver.sed insurgit alia dubitatio cum ver. seq. circa fi. consilii. & adde Bal.consi.297.2.li.

d Sua autoritate iuit,an & quando vsufructuarius omnium bonorum possit possessionem propria autoritate capere,vide d.Soc.consi.131.incip. in pręsenti cõsu.circa fin.3,col,in i.parte.

e Nomina debitorũ.Adđ đ hoc qsito Guil.đ Cu.in l.i.ff.đ statu.homi.quẽ ibi seqт Bal.& idẽ Bal.ĩ rubr.đ ver.ob.licèt hic aliter loquaт,p quo ẽm Barba. in addi. ad Bal.hic nu.1,ver.nõ,ꝙ ĩ gñali legato ĩ apo.ĩ c.ve.ẽ te.fin.ĩ l.bonorũ.ff.quorũ bo.vbi pbaт ꝙ verbũ bonorũ significat possessionẽ,sđ noĩa đbitorũ ñ posidẽt.

LEX II.

Verbis. Proprietarius põt pprietatẽ fundi obligare, nõ obstãte,ꝙ alius hẽt vsumf.h.d.Not.ꝙ per hypothecã dñi non læditur ius tertij,sicut nec vsufructuarij.

LEX III.

1 *Vsusfructus, an extinguatur morte proprietarii.*

Si patri. Morte fructuarij non proprietarij perit vsuf. h. d
1 † Quæro,an semper sit verũ,ꝙ morte pprietarij ñ pereat vsusfructus.Rñde,vt in gl vel conclude,ꝙ sẽp est verũ, nisi alia cã cõcurrat ẽm Pet.Iõ distingue ẽm Cyn. Aut filius pprietarius decedit relictis descendentibus: & tunc licèt illi succedant in pprietate,nõ ppterea extinguiт vsusfructus patris.vt ĩ. ad tre.l. fi.§.finaũt.Aut decedit patre tñ supstite: & tũc sola morte nõ extinguiт,sed p ꝯsolidationẽ,q fit patre adeunte filii hæreditatẽ:iõ repudiante eo durat.Aut decedit filius supstite patre,& fratribus, & tũc p eb rata,ĩ qua pr̃ succedit,p ꝯsolidationẽ extinguiт, quia in hoc priuilegiatur.vt ĩ Auth.de hŕd.ab inte.§.ꝯñs.& ita not. ẽt hic gl.Et hoc vltimũ ẽ bñ no. quia tex. ĩ d.§.ꝯñs nõ vт prima facie loqui de vsuf.iã pr̃i añ mortẽ filij qsito.sed de qrẽdo in pr̃e filiorũ ratione potestatis.hic autem gl.& Cy.Dy.de vtroq; intellexit.

LEX IIII.

1 *Vsufructuarius de utendo boni uiri arbitrio,quando satisdare debeat.*
2 *Vsufructuarius pauper,an teneatur satisdare.*

1 Vsufructu. Primo statuit.scđo dubiũ remouet. scđa ibi :nec interest.Casus.† vsufructuarius ex vlti-
a ma volũtate,vel inter uiuos teneт satisdare a de vtẽdo,& fruẽdo arbitrio boni viri.h.d.No.ꝙ cautio,de que ĩ l.1.ş e.nõ est nuda,quia hic satisdatio nuncupaт.Itẽ no.ꝙ hic poniт vnũ caput satisdationis.s.de vtẽdo arbitrio boni viri,& sic nullã læsionẽ faciet,vt in litera ista dr̃.Aliud caput ẽ de re ipsa restituẽda vsufr.finito,vel tãtũdẽ si res ꝯsumebaт vsu.ş.e.l.1.& ff. vsufr.quẽadmo.cau.l. 1. in prĩ. Tertio no.ꝙ vsusfructus ꝯstituiт duobus modis.s.inter viuos per ꝯtũ.Itẽ ĩ vltima volũtate,tertius modus adiciт p gl.s.p iudicẽ. Et hoc,qñ ꝯstituiт ab hoĩe.sed aliis modis ꝯstituiт,à l.qa iterdũ rõne patriæ ptãtis.vt ş.l.pxi.& ĩ.de bo.ma.& de bo.q li.quasi p totum Interdũ pp trãsitũ ad scđa vota.ĩ.de secũ.nup.l.hac edictali.§.is illud.Quarto no.ꝙ fideiussores. deñt eẽ idonei arbitrio boni viri.& ꝯcor.l.arbitrio.ff.q sat.co.Op.ꝙ satisdare nõ tenebaт.vt ff.vt le.nõ cau.l.1.§.ad fiscũ.So.spãle in fisco,ut in gl.Op.ad idẽ de l.fin.§.sed hoc pculdubio Sol.spãle in patre.Opp.ad idem de l.si vsufructu. §.illud.& §.plane.ff.vsuf.quẽad.ca.Sol.ꝙ ibi speciale:quia non est verisimile,ꝙ vtatur,nisi vt re propria pp spẽ cõsolidationis de proximo fiẽdæ in eius psona.quod extẽdit gl.ad casũ quo si relinquatur qñcũq; finieт.qđ no.qa pp idẽtitatẽ rõnis spãlia extenduntur
2 de quo scripsi.in l.illud.ş.de sac.san.ecc.† Quæro quid si pauper esset usufructuarius,ita,ꝙ satisdare non posset.4.opin.sunt in gl.Vna
b ꝙ cõmittatur suæ iuratoriæ cautioni b ar.ĩ.de asser.tol.l.1.§.sup.facit ad idem.ş.de epis.& cle.auth gñaliter.facit auth.cui relictũ.ĩ.de indi.vi.& ff.si cui plusquã p l.fal.cũ l.non facile.Secunda vt sequestretur,vt l.litibus.ĩ.de agri.& cen.Tertia opin.est, vt proprietari9 fundũ,vel rem aliã apud se retineat,sed certũ quid promittat annuatim pro vsufructu vsque ad tertiam cẽtesimæ.ut ĩ.de sec.nup. l.hac edictali.§.his illud.Quarta est opi.ꝙ interim non habeat vsumfr.nec fructus suos faciat,ex quo petita est satisdatio.vt l. uxori.la.j.ff.de vsufru.le.& hanc tenet gl.Sed Pe.sequitur primã,cõiũgẽdo cũ secũda.s.vt suæ iuratoriæ cautioni cõmittaт: nisi persona sit suspecta,quia tũc sequestratur.ff.q satis.cog.Hæc opin.mihi nõ placet quia in diuersa materia à negocio,de quo qrit,& nõ proxima loquũт iura illa.Itẽ sequestratio ppriè fit penes tertiũ,sed hic ñ subest cã,vt penes tertiũ fiat hæc sequestratio.ergo,&c.Tertia op. est magis proxima negocio,de quo qritur,qa in hac materia loqtur.sed qdã dicũt,ꝙ nõ est bona,qa ibi spãle in matre.vt sit sic in alijs ꝯ ius cõe,sed meo iudicio ibi non est spãle in matre,vt res proprietario tradatur,qa detrimentũ respicit mr̃is,licèt fortè spãle sit in matre in eo,ꝙ de tertia cẽtesimæ ei danda dicit,quia grauis sũma est.sed illud iõ,qa ipsa grauatur ĩ alio,vt de pprietaria efficiaт vsufructuaria.nisi alio respectu diceretur,ibi in matre speciale, vt ea cõtumace in cauẽdo,quia cauere potest, solũ patiatur pęnam translationis,& fructus suos interim nihilominus faciat. qđ non puto verũ.Quarta opi.p multos tenetur,& maximæ autoritatis,iõ durũ est ab ea recedere.& inducunt,quia qui petit aliquid sibi dari,vel fieri,prius ex sua parte dẽt implere.l.Iulia.§.offerri.ff. de act. emp.& ş.eo.l.1.ff.e.l.si cuius.& ff.vt in pos.le.l.si pecuniæ. in prin. in quibus dr̃,ꝙ non hẽt ius petẽdi,nisi oblata satisdatione.Itẽ, qa
c paupertas non excusat c vbi de iure qrẽdo trãctatur:vt ff.đ col. bo. l.1.§.iubet.ver.si frater.& §.si cum duobus versi.si pp inopiam. licèt excuset ne quis alteri obligetur.l.idẽ q.§.non ignorãtes.ff.mã. Item tertia,qa d.l.vxori.de vsufr.le loqtur indistinctè.Ego puto pcedẽtẽ opi.æquiorẽ.& sic ista pcedit fortè de iuris rigore, & mouetur primo p d.l.hac edictali.§.his illud.Vbi primo disponitur vt mater vsumfructũ hẽat,si idoneã fideiussionẽ pbeat.& sic in hoc ꝯcor.cũ nr̃a materia.Scđo disponit, ꝙ si distulerit,res ei auferatur. & in hoc leges aliæ de alijs vsufructuarijs loquentes nõ disponũt, tñ non ꝯdicũt.Tertio ibidẽ dicit,ꝙ si fideiussionem pstare nequiuit,tũc ei auferuntur,& tradũtur liberis. & si apud eos prius erant remaneãt.& iste tertius casus similis est nostro.& qđ ibi dr̃, ꝙ tertiã ptẽ cẽtesimæ liberi pstant matri,& de hac caueant. dico & fateor ad casũ nr̃m hanc ptem non debere extendi:sed dico,ꝙ ad similitudinẽ puisionis q l.ibi fructuario facit,ne pp pauptatẽ priuetur vsufructo iudex in casu nostro puideat ei suo arbitrio,cum & arbitriũ habeat circa qualitatẽ fideiussorũ,ut hic, & erit prouisio, vt componat de aliqua pte fructuũ danda; vel de certa mercede. ar.illius tex.& ff.sol.ma.l.si cõstãte.§.quoties.vbi illo nõ sic volẽte facere,tertiũ dat curatorẽ huius rei.vt d.l.1.§.iuber.& §. si duobus.ff.de colla.bo.& per hunc modũ. 2.opi.hic posita posset uerificari. absurdũ enim eẽt,ꝙ propter hanc inopiam uoluntas testatoris executioni mãdaretur,& alius fruct9 haberet,quẽ testator ñ elect.Non ob.§.offerri.quia ibi hincinde debetur ex conuentione, & quodammodo una res loco alterius succedit, hic à lege satisdatione prouidetur,nec loco rei succedit:licèt pro saluatione rei fiat. Nec ẽt ob.d.l.uxori.quia ibi non excusabat se paupertate, nec propter impotẽtiã petebat aliter sibi prouideri.Alia,quæ sunt in gl.unde per te.Item adde quæ dixi.ş.eo.l.1.in 4.q.

ADDITIONES.

a Tenetur satisdare.Sed quid in emphyteuta,& conductore,& aliis habentibus utile dominium,uide Bal.in rub.infra de iure do.

b Iuratoriæ cautioni,Adde,ꝙ duo requiruntur,ut no.Bar.in auth.generaliter. all. hic in prin.de epi.& cler.& ꝙ ista difficultas semper prebetur per iuramentum,ut perueniat ad iuratoriam cautionem,tenet Bal.in l.1.§.1.& infra de asser.tol.licèt ille tex.uideatur subtiliter in contrarium,& adde Bal.in l.1.§.1.in fi.ubi quærit,an semper sufficiat ista iuratoria cautio.

c † Paupertas non excusat.Ad hoc uide,an &,quæ paupertas excuset,& à quibus. Iac.Rebuff.in l.eos qui.nu.1,quod ibi posui in addi.ad ipsum,in uersi.propter paupertatem.C.de profes.& medi.lib.x.no.Pan.in c.licet.nu.41.ubi etiam posui in addi.ad ipsum.in uer.& pauper,extra.de censi.& de hoc plenè per Gerar. de petra sancta sing.suo.73.inci.pauperes quorum industria ubi.multum ampliat & de hoc per Fran.de Crema.sing.suo.121.inci. statuto cauetur, & per Matthe.plenius sing.suo ult.inci.no.ꝙ licet paupertas.

LEX V.

1 *Indictio pro usq; quando ponatur.*
Fructus restituuntur,qui finito usufructu percipiuntur.
3 *Fructuarius,quando possit impensas gratia fructuum factas recuperare.*
4 *Fructus à fructuario percepti,quando sui,& quando percepti dicantur.*
5 *Fructuarius,an posit uuas colligere immaturas,si usufructus ante maturationem sit finiturus.*

Si pater. Vsusfructus potest reliqui usque ad tempus,quo finito fructus postea percepti debent proprietario
1 rio restitui.h.d.† No.j.quod dictio in,adiecta tempori ponitur pro usque.& sic stat finitiue non nunciatiue.Secundo nota.quòd tex. dicit pdiorũ.& sic non oĩm bonorũ,alias tunc hẽret locum,quòd no ĩ.si scđo nu.mulier.l.j.& ꝙ no.per Bar.in l.titia.§ titia de leg.2.
2 † Tertio,ꝙ fructus percepti usufructu finito, deñt restitui pprietario,idem in colono.ut ff.si cer.pe.l.si qs nec causam.§ res pignori in feudatario uide,ꝙ no.gl.ff.eo.l.defuncta.in prin.Contra hoc op op.ab extra de l.mulier.§.si hr̃s.ff ad tre.ubi fructus percepti negligentia non petentis non restituunт. So.ibi ex re debita,hic repetẽtis propria.Quærit glo an mr̃ ista teneaт de percipiendis,& cõcludit,ꝙ sic l.si nauis.§.gñaliter.ff.de rei uen.& ş.tit.i.l.certũ.i.rñ. nec pietas materna eam releuat, sicut nec ab usuris percipiendis.ut.ĩ. de usu.l.si mater.quæ uicem fructuũ obtinent.ut.ff.de usuf.l.usure. licet magis sunt odiosæ.non obst.hæc l.quia pcipiendos non con-
3 cludit.& ita dicũt do.† Quæro ab ex,añ fructus perceptos,usus fructus est finitus tpe, uel morte:uult fructuarius, uel eius hæres,
a impensam factam gr̃a fructuum a recuperare,an possit, & vт, qđ sic,per uaria iura de impensis factis tractantia.ut ff.fami.her.l fundus qui dotis.in prin.& ff.de cõdi.inde.l.qui exceptionẽ.§. si pars. & ff.so.ma.l.fructus.& de le.l.domos exustas.in ꝯrium vт quasi casus ff.locati.l.si quis domũ.§.item qrit.Et hanc partẽ puto ueram: tũ quia seruus in re aliena nullo iure suũ facit, tum quia nõ aĩo aliquem sibi obligandi, tum quia gratia fructuum sibi qrendorum, & non gr̃a alicuius alterius,quàm gr̃a usufructus sustentare tenetur.Et sic non ob.ꝙ de sumptibus factis in dotẽ dr̃, quia impensam,quæ concernit ppetuã rei utilitatem,qñ est modica, & sic spectat ad fructuarum,non repetit.l.hactenus.ff.eo.& ĩ.eo.l.cũ.tũ ẽt, quia ecõtra ipse sumptus per defunctum factos,q usumfr.legauit, non restituit hŕdi,licet tpe mortis fructus essent maturi,& ipsos, tenet.& lucraт,licet totus annus cõpletus nõ sit.ut eo.l.defuncta. postea pcipit.Item,quia p ultimo anno oẽs fructus pceptos reri. & ibi no.ll.igitur in ꝯriũ allegatæ,et in diuersa materia loquẽs trã-
4 seunt vias suas.† Itẽ qro.fructus pcepti à fructuario añ finitũ usufructum sui efficiunт,qñ dicunт pcepti.Azo fuit in opi.ꝙ demum qñ in horreis sunt recõditi,& non añ. & moueт p l. si fructuarius, messem.ff.q.mo.ususf.amit.& hanc opi. prosequtur gl. in l.si fur. ff. eo.& idẽ tenet ĩ l.antep.ff.de rei uẽ. & idẽ inst.de re.diu.§.is uero.

sed gl.

ADDITIO.

a † Impensam factam gratia fructuum. Tu uide de hoc Bar.& doc.plenè in l. cum quærebatur.§.prædiis.ff.de leg.3.de quo plenè per Ro.si.suo.334.inci.malæ fidei possessor potest deducere.

Sed gl.dubitauit in d.l.si fructuarius.Itẽ ſm le. ibi positā eodẽ mõ dubitauit.ff.de vsur.l.qsscit.§.pterea.Dñs meus tenebat ꝯ Azo.Primo,qa nulla.l.de hac re ꝯdita cauet.ergo &c.illā.j.de col. Scdo, qa leges dicũt,ꝙ pcepti efficiũtur fructuarij,vt d.§.is uero.& d.l.si fur.& d.§.pterea.sed pcepti dicũtur,cũ à solo sũt separati,ut ff.e.l. si absẽte.§.fi.& d.l.si fructuarius. & istæ in fructuario loquuntur. & pbat in d.l.antepe.ff.de rei vend.uer. pceptionẽ. q ẽ generalior dicto,licèt dictũ in bo.fi.possessore loquat.Tertio,qa illud necessario nõ dẽt parari in aliquo,qd nõ ordinat ad illud ar.ff.si cer. pet.l. nõ oẽs.i prin.& de act.& obl.l.obligationis substãtia.§.j.sed reconditura in horreo ordinãtur ad saluationẽ,nõ acqsitionẽ rei ꝯditæ. ergo &c.Quarto colonus,q nũmis colit,de quo minus.qa naturaliter nõ possidet fructus,quos separauit,stati faceret suos vt.ff. d vsur.l.q scit.§.pterea.in fi.& ff.de fur.l.apes.in fi.ergo magis fructuarius q naturaliter possidet,& ẽt ius hẽt i re.Nõ obst.d.l.vsufructuarius.qa nõ est verũ,qd finis corrigat prin.&iõ si subtiliter inspiciat ibi est casus p ista parte.Nã in prima parte declarat,ꝙ fructus cæsi stati sũt fructuarij.Scdo p locũ ab oppositis pbat, ꝙ fructus nõ cæsi,vel nõ collecti,sed p se cadẽtes ñ sũt fructuarij. Tertio nouũ dubiũ remouet declarãdo,ꝙ fructus pcepti à fructuario,uel ab alio eius noĩe,& nõ aliter fiũt fructuarij:sed quouis mõ, & à quocunq; fit,ut à solo separati sũt bo.fi.pos.& i hoc solũ est ibi differẽ
5 tia,ut ibi in secũda lectu,q̃ est uera, & ita teneo.† Quæro usufructus in annos certos relictus finiturus est in medio mẽsis augusti. fructuarius pcipit antea uuas imaturas,an potuerit,& vr ꝙ sic per tex.ff.de vsufr.leg.l.in fructu.ibi vr casus.In ꝯriũ facit.ff.lo.l. si merces.§.ꝯductor.Sed illud est in colono partiario.In colono aũt,qui nũmis colit,aliud vr.ut d.l.in fructu.primã partẽ tenet gl.eo.l.si absente.§.fin.Quidam dicunt,aut sunt ita proximi maturitati, ꝙ nõ minorem utilitatem afferunt,quàm si maturi fuissent,& tunc possent.ut d.l.in fructu.aliàs non posset,ut in contrario.Ia.uero de Are. dixit,aut fructuarius præuenit in tempore,ut domino officiat, & non potest:aut ut sibi proficiat,& tunc possit,ita intelligit d.l. i fructu.Et ad hanc distinctionem facit.ff.de rei ven.l. in fundo. & de aqua.quoti.& æsti.l.j.§.si quis.& ff.de aqua plu.arc.l. j. §. denique. Et hæc distinctio uidetur de mente gl.in d.l.usufru. quæ in colono qui nummis colit,ita distinguit per l.& hæc distinctio.§.cũ fundum.ff.loca.& tamen fructuarius,& colonus qui nummis colit ęquiparantur,ut d.l.in fructu.Sed hæc distinctio non videtur mihi perfecta,quia cum de profectu semper appareat,semper diceturfecisse,ut sibi proficiat.Item,quia ante maturitatem colligendo, nõ videtur vti boni uiri arbitrio,ut promisit. Ideo cum quæritur, an fructuarius præmaturè fructum colligens, teneatur proprietario. dic,aut constabat usumfructum ante maturitatem finiturum, qa erat ad certum tempus ut in themate nostro.Et tunc aut suæ necessitatis causa fecit,& non tenetur, & de hoc videtur mihi casus in d.l.in fructu.si litera bene ponderetur. Et ratio potest esse, quia & quilibet bonus vir in re propria fecisset idem in tempore necessitatis,item qd illa non subest legi.facit l.neminem.& quod ibi no. s.de sac.san.ec.Aut non fecit causa suæ necessitatis, & tunc tenetur ex stipulatione de utendo,& fruendo arbitrio boni uiri.arg.d. l.& hæc distinctio.§.cum fundum.Aut non constabat usumfructũ prius finiturum,quia simpliciter erat constitutus, & non ad tempus.& tunc,aut erat uerisimile, qd de proximo ante maturitatem finiretur, puta quia vsufructuarius erat antea moriturus. nam de eius uita medici,& agnati erant dubij,uel desperati,& idem distinguo,ut s.aut hoc euenire non erat uerisimile,& non tenetur. vt ff. eo.l.absente.& ita intelligo gl.ibi positam.

L E X VI.

1 *Vsumfructum recipiens in dotem, non alienabit illum in proprietatem.*
2 *Vsumfructum recipiens in dotem, potest fructus pignorare, & ipsorum commoditatem.*

Interest. Primo soluit quæstionem,qñ vsusfructus fuit datus in dotem.Secundo,qñ proprietas.secunda ibi
1 qui autem.Casus.†Qui recipit usumfructum in dotem non potest alienare in pprietatẽ.similiter non põt qui proprietatem inæstimatam recipit,secus si æstimatam,quia tunc potest.h.d.scdm gl. Op. ꝙ tex.non respondet secundæ.q.quia simpliciter interrogat de pprietate,nec dicitur ꝙ fuerit æstimata,& in responsione respondetur tñ de æstimatione.ergo &c.Sol.vt gl.ꝙ quidam fatentur contra.Alij dicunt,ꝙ etiam illi rñdet implicitè, vel à sensu contrario, & hęc bona.Alij plus dicunt,ꝙ quinque casus hic deciduntur. qd non est uerum,sed tantum tres; sed rationem uniuscuiusque redde,ut in glo.Concludendo tñ latius sic distinguet, aut usus fructus tanntum est datus in dotem;& tunc si de proprietate q̃ritur,illam obligare non potest,quia sua non est.Si uero quęritur de vsufructu;& illum pignorare non potest,quia ille dotalis est,& sic de iu
2 re speciali prohibetur.†Commoditatem fructuum,& eorum perceptionem,& ipsos fructus pignorare potest,quia illi dotales non sunt,& unum est diuersum ab alio.ut ff.de pericu.& com.rei vend. l.necessario §.cum vsumfructum.& ibi no.& ita intelligitur l. fructus.de usur.& l.fructus de reg.iu.quę.j.allegantur in gl. pro contrarijs.Aut proprietatem dedit in dotem;& tunc aut nudam, aut plenã,si nudã;& tunc de fructibus nõ põt esse q̃stio, qa sui nõ sũt de proprietate vero dic,ut in se.Sin,autem proprietatem plenam. dic aut inæstimatam,aut ęstimatã. primo casu proprietatem non põt,qa dotalis est:vsumfructum non potest prout est ius, quia illũ nõt hẽt:fructus aũt potest,scdo casu, aut æstimata tali æstimatione,q̃ nõ facit emptionẽ,& idẽ qd in pcedenti.aut tali, q̃ facit emptionẽ,qd ẽt in dubio psumitur;& tunc qa ęstimatio,& non res ipsa dr dotalis vt l.quoties.& l.si inter.j.de iure do.de re ipsa põt facere velle suũ.vt ff.de fun.do.l.qd si fundus.Aut tali,q̃ se hre potest ad emptionem,& nõ emptionẽ;puta,qñ alteri eorum est data electio,vtrum fundum,vel æstimationem velit restitui, & tunc succedit quæstio posita hic in gl.fi.quia aut electio est viri, & potest alienare,& pignorare muliere inuita,vt ff.de fun.do.l.erit.& l.si fundũ.Aut electio est mulieris,& tũc nec alienare,nec pignorare põt ea inuita.vt l.1.ff.de fun.do.ff.de iu.do.l.plerunq;.in fi.& l. ꝙ si fundus.sed an volente,dubitatum fuit,vt l.si æstimatis.ff. sol. ma. Tamen conclusio doc.est,ꝙ alienare potest per d.l.si æstimatis & per l.fin.ff.de pac.do.& probatur ratione, quia hæc æstimatio se hẽt ad veram emptionem si mulier velit:nunc autem videtur velle, & precium eligere,cum dat licentiam marito,vt vendat vel ei uẽdenti consentit.Caueat tamẽ sibi emptor,qa in casu perfectę emptionis mulier posset vendicare,si maritus nõ esset soluẽdo, quasi ista res tunc reputaretur dotalis.vt j.de iure do.l.in rebus. in prin. cum ibi no.in gl.2.facit auth.siue auiæ.j.ad velle.& no.Bar.in d.l. si æstimatis.quod est notandum.

L E X VII.

1 *Impendi ultram quam debeat, quando dicatur.*
2 *Fructuarius, an possit proprietarium cogere ad dandum pecuniam priusquã impendat.*
3 *Fructuarius, qua actione impensam à proprietario repetet.*
4 *Impendens utiliter in re aliena, quando & qua actione repetet.*
5 *Fructuarius impensam quam fecit, an totam repetere possit.*

Eum ad quem, Modica impẽsa spectat ad fructuarium:magna ad proprietariũ. h. d. Op.ꝙ ad modicam non teneatur,vt ff.eo.l. cum fructuarius Sol. vt gl.j.Quæro qualiter ĩtelligant illa verba (vltra quã impẽdi dẽat) Respõdit gl.j.vltra quam necesse sit.hæc expositio non placet quibusdam,quia tunc impensa esset vtilis,& non necessaria, & sic p ea repetenda ei non daretur actio,sed retentio,vt s.tit.1.l.dominum. & ff.de exce.do.l.Paulus.& de condi.inde.l.si in area.Quare exponunt ipsi(vltra quam impendi debeat)subaudi,per te fructuarium hæc expositio bona,& nihilominus expositio gl. bona est ad hũc sensum,& etiam pro vtilibus impẽsis datur actio fructuario ad instar mariti,qui nec omni respectu est dñs rei dotalis, licèt habeat vt dñs ius vtendi,& fruendi,cui repetitio & pro voluntarijs datur vt.ff.sol.ma.l.diuortio.§.impendia.ver.plane.& ver. simili modo. & ff.de impen.l.volũtariæ.in fin.& j.de rei vxo.ac.l.1.§.sed nec ab impensis.non obst.contra.quia in non habente causam vtendi, &
1 fruendi à dño loquuntur.† Quæro nunc, qñ dicitur vltra impendi Rñdeo,ꝙ dr vltra impendi etiam totum,qd est impensum. Vñ vt dicit Iac.de Ra.& Cy.sicut modica impensa tota spectat ad fructuarium:ita & magna tota spectat ad proprietarium,& quæ dicatur magna,vel parua nõ determinatur,iõ in iudicis arbitrio relin-
2 quitur.arg.l.1.j.de iure deli.& ita no.in l.hactenus ff.eo.† Quæro 42. si impensa est magna,& necessaria,an fructuarius possit cõpellere proprietarium,vt ei pecuniam det prius, quàm impendat, &
a dixit Bart.ꝙ sic.[a] nam licet cura, & solicitudo spectet ad fructuarium,vt l.1.in fi.ff.vsufr.queãd ca. & de ope.no.nũ.l.1.in fi.tñ quasi pcurator ad hoc opus faciendũ vr factus,vt d.l.1.in fin. cum l. seq.sed constat procuratorem ad opus faciendum posse agere, ut pecunia ei detur ante opus factum.vt ff.man.l.si vero nõ remunerandi.§.fi.& l.si mandato meo.in prin.ergo &c.& ita no.ipse.ff.de publi.l.dotem.§.fi.& si dñs nollet dare,põt per iudicem compelli, & eo non faciente priuabitur proprietate sua.ar.ff.de dam. infec. l.quamuis.in fi.& l.si proprietarius.sicut econtra fructuarius priuatur suo vsufructu,vt.ff.e.l.cũ fructuarius.& ff.de dam.infe.& l. hoc amplius.Nec ob.l.hactenus ff.eo.quia dicit ipse,ꝙ illa l. debet intelligi præcisè,sed causatiuè potest compelli, nisi pro proprietate sua velit priuari.sed in contrarium facit.ff.de dam.infec l. hoc amplius.§.fi.& l.damni.§.ei cuius.& l.inter fructuariũ. in prin. & pro hoc facit hæc l.quæ de impẽsa iam facta loquitur.& ff.eo.l. si vsufructus aliàs.l.si Titius.§.inde quæsitum.ad fi.sed ipse omnes illas intelligit quò ad curã,& solicitudinem fructuarii.cogitandum re
3 linquo.†Nunc quæro.4.cum gl.qd si fructuarius impensam prius fecit?qua actione repetatur à proprietario,& dicit glo.ꝙ ac.ne.ge. & p ista gl.facit,quia eꝯ proprietarius repetit à fructuario.act. ne. ge.vt ff.eod.l.si absente in prin.contrarium tenet Barto.ff.de dam. inf.l.damni.§.eius cuius.primo,quia ex necessitate gerit,vt in præcedenti dixi ergo ac.ne.ge. ei non cõpetit. vt s. de ne.ge.l. curatoris.Hæc rõ nihil valet,qa gerẽti ex necessitate saltẽ dat vtilis,vt ibi. Secundo,quia non tam alienum, q̃ suũ negocium vr gessisse,ut melius frui possit,ergo,&c.Sed nec hoc valet,qa loquitur de impensa ad proprietarium spectante.Tertio,qa cõe negocium fecit, quod p pte expediri non potuit.ideo act.ne.ge. non competit, vt ff.de ne.ge.l.si cões.& ff fami.herc. l.hæredes.§.si vnus.& p hoc facit.ff.de bo.au.iu.pos.l ptor.§.his verbis.Hæc rõ non valet, qa hęc impensa non est cõis,sed tota spectabat ad pprietarium, adeo qd ratione vsusfructus ad partem nõ tenebatur, ut dixi in 2.q.pterea & si tenebatur p parte sua poterat expediri. Quarto put.s. dixi vr in hoc procurator factus, vt l.j. in fi.cum l.se ff.de ope.no.nun.ergo actio mandati competit.Sed hæc non valet.qa mandatum nõ habet ad hoc,ut impediat,sed ad rei custodiã,& diligẽtiã.Item nõ
4 habet ab hoĩe,sed à lege,& cõstõne.† Concludo ergo gl.veram, ar.regulę gñalis q̃ est vtiliter impendens in re aliena aio illam sibi obligandi,hẽt act.neg.gest.l.q̃ vtiliter ĩtẽ,quia idẽ est eꝯ.vt ff.e.l.si abñte.Itẽ.qa maritus,qui fortius ius hẽt fructuario, iure dotali pro impensa vtili q̃ non minuit dotẽ,hẽt ac.ne ge. vt j.de rei vxo.ac.l. una.§.sed nec ob impẽsas & hęc i impensa necessaria,uel utili,quę potuit expediri p parte.vbi autẽ expediri p pte non potuisset,tunc actio in factũ cõpetit,& nõ ne.ge.vt ff.si ex nox.ca aga.l. si seruus cõis.& de ne.ge.l.si cões.& de bo. au.pos.l.ptor.§. his verbis. versi. generalr.Competũt ẽt alia remedia,vt patet ẽt in causa dãni in-
5 fec.vt l.hoc amplius §.fi.& l.se.& l. si proprietarius.e.tit. † Quæro qnto,an totã impẽsam petere possit.Rñ gl.ꝙ non, qa pro rata spectat ad ipsum fructuariũ.ar.ff.de fur.l.inter oẽs.§ j. Attende, qa gl. põt dicere verũ in casu,quo expensa spectaret ad vtrumq; secus si ad ppr.etariũ tñ.ideo quæro de exemplis, qñ ad vtrunq;. Rñdeo exẽplũ sume ex l si seruus cõis.ff.si ex noxa.causa aga.& ex l.q̃uis, ff.de dam.infec.& in proposito nostræ.l.si expẽsa erat modica necessaria in sartitectis. & in alia parte domus expensa erat magna necessaria.nam vna spectat ad fructuariũ,alia ad proprietariũ, sed vbi impensa eẽt in eadem re ꝯnexa ita,ut vna nõ hẽret distinctionẽ ab alia,& eẽt magna,& non pua,tunc tota spectaret ad proprietariũ.vt dixi ſm Ia.de ra.& Cy.in 2.q.& pro hoc accedat.ff. eo.l.si cuius.alias.l.si vsufructus.§.inde quæsitum.cum ibi nota.

L E X VIII.

1 *Vsufructuarius quare contra proprietarium non possit præscribere.*

1 **Neque.** †Vsufructuarius nõ præscribit ꝯ proprietariũ.h.d. Quæro de rõne.Rñdeo,vt ĩ gl.Vñ dixit Ia.But. quidam sunt qui possidẽt sibi simpliciter. & isti præscribunt, licet sint ma.fi. spacio.30.an.vt l. si qs emptionis.j. de præscri.30. an.quidã simpliciter,possident.alij,vt coloni.& isti nullo tẽpore præscribũt. vt l.male agitur.in eo.ti.quidã possident sibi.& alijs,vel non simpliciter,sed ratione alicuius iuris,quod habere prætendunt; & tunc illud ius quod se habere credunt.pscribunt, & non aliud,& sic pscribunt vsumfructũ,quẽ putant habere,nõ proprietatem,vt hic, Quæro quid si possessionem interuertisset.dic,vt di. glo.

L E X IX.

Vsufructus. Primo dictum in genere Secũdo redit ad quæsitum in specie.secũda ibi:sanè. Casus Vsufructuarius nõ potest alienare nec manumittere.hoc dicit.vide quod dixi supra eo.l.nec interest.

L E X X.

1 *Vsusfructus per modum locationis constitutus morte finitur.*
2 *Vsusfructus, & eius locatio quibus modis finiatur.*

Si domina. Duas hẽt lec.vna Mar.Casus.Morte domini nõ extinguitur locatio vsusfructus.h.d.sed violat literã, licet in se sit vera.sed alia est gl. ſm quam hic summet.
1 Morte conducentis vsumfructum,finitur vsusfructus.h.d.† No.ꝙ vsusfructus cõstituitur per modum locationis.Itẽ quod finit morte, & sic nõ transit ad hæredem conductoris. sed an capitis diminutione pereat,dicã sup gl. Contra primã lec.opp.de l.quod si pendente.§.fi.ff.de peri.& commo.rei ven.Sol.ꝙ hic dominus locauerat ibi fructuarius.vnde cum ibi sit extinctum ius locatoris, extinguitur ius ꝯductoris.hic vero non est extinctum ius locatoris, qa in persona hæredis durat. facit.ff.locati.l.si quis domnm.§. penul. cum fi.Opp.contra secundam lectu.de l.viam.j.loca.Sol. ibi conduxit rem ipsam:hic vsumfructum rei. & sic vsusfructus quasi formalis hic ẽ penes cõducentem:de cuius natura est. vt pereat morte licèt ergo cõtractus sit transmissibilis ad hæredem: tamen na-
2 tura rei,quæ non est transmissibilis, magis attenditur. Ex hoc su-
a me ar.quod sicut morte,ita & capitis diminutione [a] videtur finiri; & alijs modis,quibus vsusfructus finitur.de quo dubito,quia non videtur ex toto vsusfructus formalis propter pensionem, q̃ soluitur,sed potius aliquod ius.quandam similitudinem habens cum illo,sed non per oĩa, vt alias dicitur in l.vt domũ.ff.de serui.& uel potius cõditio facta q̃diu viuit:& sic pro uita sua, facit.l. iubemus. la.2 ad fi.s.de sacrosan.ecc.idem in vẽditione, vt faciunt quotidie fratres prædicatores.& multũ vẽditio vsus frequentat in Ferraria.

L E X XI.

1 *Habitatio morte finitur, & ab aliquo non datur, quod penes se non habetur.*

1 **Habitatio,** † No.ꝙ habitatio extinguit morte.Item, ꝙ quis nõ plus trãs fert in alium, quàm habet penes seipsum.Dubitatur tñ,si legatarius erat cõiũcta persona,an tunc proprietatem petere posset per l.cũ alienã.j.d leg. sed dic,ꝙ non ſm Gui.de Cu.per l.vxor.in eo.ti.& l.si domus.§.si fundus.d leg.j.Et hoc indubitãter tẽeo,si legauit fundũ.qa tũc ius qd habet in eo si sit extinguibile p mortem, vr legare.vt d.l. sed vbi dixisset proprietatem talis fundi lego,tũc cum proprietas sit distincta à iure habitationis,nec habitatio includatur in proprietate rei,aliud videtur dicendum,cum leges illę non habeant locum.

L E X XII.

1 *Vsusfructus relictus ad tẽpus ętatis alicuius, an dicatur perire morte illius.*
2 *Vsusfructus fructuarii morte finitur, etiam si aliud certum tempus adijciatur.*
3 *Legatum, quando extingui dicatur, & nu.4.*

Ambiguitatem. Primo, qñ tempus fuit certum, scdo incertũ:scda ibi:sin aũt talis.
1 Casus.† Vsusfructus relictus vsq; ad tps certæ ætatis alicuius, non perit morte illius:sed demũ cũ tps euenerit,vel si legatarius morte puentus fuerit,relictũ vero vsq; ad tẽpus cõditionis incertæ, finit cõditione eueniente:qua nõ eueniente, vel ad impossibilitatem eueniendi deducta,vsusfructus intelligit vsq; ad vitã legatarij relictus.h.d.No.j.ꝙ dictio (donec.)est extinctio legati.Scdo,ꝙ ista verba,(donec talis peruenerit ad talem annum) nõ faciunt conditionẽ suspẽsiuã,nec extinctiuã p mortẽ illius:iõ tps illud expectat, licèt
2 ille ante moriatur.† Tertio,quod licet tps certũ ad finiendum vsũfructũ legatum sit adiectum,tñ morte fructuarij ante finitur, nec ad hæredẽ trãsmittitur.& huius potuit esse rõ,ne minus perfectũ, seu minus plenũ sit potentius magis perfecto, seu magis pleno,id
3 est tpale nõ pualeat quasi sua natura ppetuo.† Quarto ex secũda parte nota,ꝙ legatũ donec quis in furore permanserit, extinguit, si ille resipuerit.ex quo sequitur,ꝙ tale legatum hẽt, vel implicat quandam cõditionem ei appositam,seu eius priuatiuã,si resipiũt, ex quo sequitur aliud,quod eo mortuo in furore, & sic non resipiẽte, legatum nõ extinguitur,sed ſm eius naturalem cursum durat.Ex quo collige probari hic illud theologicum.s.ꝙ si existẽs in peccato mortali efficiat furiosus, & in furore moritur, ꝙ qa pnĩa quæ est peccati modificatiua nõ interuenit,in peccato mortali dr mori,& pœnis traditur infernalibus, nisi dei misericordia se anteponat. Quæro ante oĩa pro declaratione terminorum, qualiter in prima parte hic certa tpa fuerint adiecta.rñ.vt in glo.sup verbo, peruenerit.vel dic melius.ꝙ testator dixit,lego vsumfructũ donec
4 filius meus peruenerit ad talem ætatem. † Op.contra primã partem,ꝙ illo moriẽte,de cuius ætate tractatur,expiret legatum.vt.ff. de ma.test.l.si ita scriptum.Sol.vt in gl.quam declara,quia hoc tps erat adiectum ad finiendum, ibi ad nunciandum. Op.ad idem de l.si cui.§.hæc autem.de leg.j.Sol.eo.modo vt in gl.& idem dicas d alijs duabus.ll.in eo.ti.alle.& in his concludendo dic,qñq; tempus apponitur ad limitationem,& validationem legati,& tunc adijcit dispõni.& dic vt dicam.j.de cad.tol.l.j.§.fin autẽ. aut adijcitur executioni.& dic vt dicam.qñ di.leg.ced.l.ex his,qñq; tps apponitur ad extinctionem legati tñ;& habet locum lex ista,quo casu distinguitur.aut est tps certum; & hẽt locũ prima pars.aut tps incertũ; & habet locum scda pars.& hoc siue tps sit appositum in persona grauati,siue tertij,vt hic patet in litera.sin aũt in persona honorati, vt relinquo tibi vsumfructum donec perueneris ad 20.annos; & tunc eo pmoriente,puto finiri vsumfructum.ar.huius tex.ꝙ idem dico in quolibet alio legato.per l.liberto.§.fi.ff.de an.le.& per l.a filia.§.j.in fi.ff.ad tre.sed vidi dubitari,pone testõr reliquit vsumfructũ Titio,vsq; ad decẽ ann.& postea mortuo per alios.x.an.Titius moritur.v.an.petit Mar.usumfructum.dicit hæres.eũ expectare de
a bere per v.annos,quæritur quid iuris:dixi statim deberi,[a] qa sublata est de medio persona,cuius gratia Martino erat facta dilatio, & quia Martinũ vr testator post Titium magis dilexisse, q̃ hæredem & pro his accedat d.l.liberto.§.fi.& d.l.a filia.§.j. Op. vl.contra secundam partem,ꝙ ratio ibi posita nõ sit bona,cum eadem humanitas locum habeat in præcedenti casu.Sol.ut in glo.

A D D I T I O.

a Dixi statim deberi.Adde tamen,quod Bal.hic in 1.col. in vers. sed quæro arguit ad partes,& deinde relinquit cogitandum,sed Bar.Cæpo.in sing.ver.112.tenet cum Sal.vide Io.An.in.spe.de lo.§.1.ver.115.dum tenet contra Spe.in emphyteusi stipulata p se,& aliis nepotibus in 40.an.si nepotes desint.j.40.an. & adde d.Ale.in l.Seius Saturnius.in pe.col.ad fi.in ver.& ad istam q.vide ff.ad treb.vbi facit mentionem de Bal.hic.& postea allegat in cõtrarium l.vxori vsumfrctũ. de usufru.leg.cui nititur respondere,ut ibi per eum.adde etiam Bar.in auth.hęc locum.in 5.col.an ver.quidam in suo testamento.j.si mulier.secun.nup.

L E X III.

1 *Habitatio est seruitus ab usu, & usufructu in natura differens.*
2 *Habitatio legari dicitur, quando usufructus ipsius legatur.*
3 *Habitationis seruitutem habens eam locare potest.*

Cum antiquitas. Primo soluit vnam quæstionem. secundo duas alias successiue. secunda ibi, postea autem. Casus. siue legetur habitatio, siue usufr. habitationis, uidetur legatum ius habitandi, quod differt ab usufr.Et potest legatarius domum locare, sed non dominium

A D D I T I O.

a Bar.ꝙ sic.Adde Pa.de Ca.hic.qui refert Bal.tenere contrariũ,sed hãc sequitur quia durũ esset usufructua.magnã impensã facere de suo, & deinde recuperare.unde dicunt,ꝙ non tenebitur nisi ad paruam, ut est de natura usufructus: non obst,quod sit procu,in rem suam,quia illud uerum quantum ad defendendum,non ut de bursa teneatur facere impensam.

A D D I T I O.

a † Capitis diminutione.Tu vide an hoc dictum admittatur.Flor. in l. an vsusfructus,ff.de vsufr.Bal.in l.corruptionem.ad fi.ver.quæro hic nunquid per bannũ. C.eo.ti.& no.aliquid per Ang.in auth.de ince.nup.in prin.

dñium eius vendicare,nisi ,pbet̃ hoc fuisse de testantis voluntate
1 h.d.† Not.j.ꝙ habitatio est seruitus diuersa ab vsu, & vsufr. & na-
turã hẽt ab eis diuersam,& in quo no.gl.no. qa non finit̃ nisi mor
2 te, differt ab vsu & qa non potest alij locari differt ab vsuf. † Se-
cundo not.ꝙ legato vsufru.habitationis, dr̃ legata ipsa habitatio
,put est seruitus.& iste casus est notandus.& eius est rõ ſm gl. quia
seruitus seruitutis esse non potuit,vt ff.de vsu.le.l.j.quod intelligo,
qñ dixit vsusfr.habitationis talis domus.Sin aũt dixisset, vsumfru.
habitationis meæ;tunc illud verbum,habitationis meę acciperet̃
,p domo in qua habitat,& sic vsumfr.domus videretur reliquisse.
3 Tertio,quod habens seruitutẽ habitationis p̃t alij locare.† ᵃQuar
a to.ꝙ testõr per hæc verba,non dr̃ dñium legare ᵇ quod intellige,
b vt.j̃ dicam.Op. ꝙ non possit alteri locare, nisi & ipse cohabitet,
vt ff.de vsu.& ha.l.certum.in prin.& l.sed neq; Sol ꝙ ibi in legato
vsus,hic habitationis.Et est rõ ſm Gui.de cu. ꝙ vsus est inductus
,ppter necessitatem personæ cohærentem. & iõ non põt esse seor
sum à persona,sed habitatio est quędam species alimenti.Alimẽ-
ta aũt cx̃ se pcipiunt̃;licèt ,ppter se.iõ alij locare cx̃ se põt, sed non
donare,vt ff.eo.l.si habitatio.quia ex donatione nõ pcipit aliquid
vñ se alimentare possit.& ista rõne habitatio non perit capitis di-
minutione.sicut nec alimenta.vt ff.de capi di.l.legatum. vsusfr.sic
qa pars alimentorũ non est.Et ob hanc cãm habitatio non pditur
per non vsum;quia alimẽta semp sunt necessaria.sed vsusfr.sic.Itẽ
qa vsusfru.denominationem recipit potius ab actu ipsius vsus,q̃ à
potẽtia.iõ non vtendo pdit̃, sed habitatio potius à potentia,q̃ ab
vsu ſm Gui.Quero cum gl.si.qualiter probatur,ꝙ testõr sub no-
mine habitationis de ,pprietate intellexerit.Rñdet,ꝙ testõr vteba
tur vocabulo habitationis ,p domo ar.ff.de le.j.l.si seruus plurium.
§.fi.& de fun.instr.l.cum de lanionis.§.asinã.in fi.mihi vr̃.ꝙex hoc
non habeamus illam euidẽtissimã ,pbationẽ,de qua loquit̃ hęc li.
tera.maximè si ,pbet̃,qa ẽt hoc vocabulo domus vtebat̃.& sic mo
do vno vocabulo,mõ altero. ideo ex adiuncto dico hoc probari.
puta si dixit habitationẽ meã.nã tũc ,p iure seruitutis nõ accipit̃.
cũ illã nõ haberet,& qa meũ ẽ ꝙ uẽdicare possum.ut ff.d̃ au.& ar.
leg.l.qnt⁹. §.argẽto.§.cui legatũ.Itẽ fortè si dicat̃ habitationẽ istru
ctã.ut ff.de fun.instr.l.seiæ.§.gayo.in fi.Aliud exemplũ ponit Gui.
de cu.si cõfines habitationis apponat, vt habitationẽ iuxta tales
cõfines.quod potest tolerari si intra confines erat domus,aliàs for
te secus. nam solum ius habitandi intra prædium sic confinatur.

ADDITIONES.

a Potest alij loca.Tu vide vltra ea,quæ dixi hic post Gui.de Cu. in addi. ad ipsum in versi.possum locare,bonum tex.cum glo insti.d̃ vsu & habi.§.sed si cui.& ibi Ang.I o.Fa.Bar.ĩ l.munus.§.licet.& ibi bo.tex.ff.de vsu & hab.Bar.cæp.fin.suo. 77.& Ro.fin.329.incip.legatum palatii,vel magnę domus,& hic potes addere quod in proxi.seq.apo.notaui.

b Dominium legare.Sed an per legatum hæreditatis videatur legatum dominium faciunt no.per Bar.l.quintus.§.argento.de au.& arg.leg.& nota ꝙ si relinquitur habitatio intelligitur pro se,& familia,per idem quod no.Bal.in auth. de habita.in 2.col.j̃.ne fi.pro patre.adde ꝙ idem tenuit Pa.de Ca.in l.si domus. in prin. ff.de leg.Bar.cæp.ti.de serui.c.de habita.& in suis sing.115.Ale.in l.donationes. §.spes.ff.de do.& Fran.de Are.sin.116.inci.testator dicit hoc modo.

LEX XIIII.

1 *Hæredis nomine primus hæres intelligitur.& nu. 3.*
2 *Proprietas non debet perpetuo apud proprietarium inutilis esse.*
4 *Liber homo,an possit in perpetuum suas locare operas.*

a **Antiquitas**, ᵃ Si testator legat proprietatem deducto usufruc.mortuo primo hr̃de finitur ususfr.
1 & consolidatur cum proprietate.h.d. † No. quod appellatione
hr̃dis in materia non transmissibili ad hæredem,intelligitur de pri
mo.& iõ dicimus, talia sunt subiecta qualia demonstrant prædi-
cata.nam licèt alias cum sit mentio de hærede intelligatur usque
ad infinitum,ut ff.de uer.sig.l.sciendum.tamen propter subiectam
materiam de qua prædicatur,ut de usufru.intelligitur d̃ primo; cũ
2 usufru.sui natura non transeat ad hæredem. † Item no. quod uer-
ba,debent sic intelligi, quod proprietas non sit perpetuo inutilis
penes proprietarium.Item, ꝙ à regulis generalibus,sine bona, &
euidenti rõne non est deuiandum,& iõ q casum dicit specialem,
bonam rõnẽ specialitatis debet assignare.Item ex fi.no. quod mul
ta uerba hic appellantur pauca.qđ no. ,p loqnacibus pollicentibus
b se pauca dicere b & effundunt multa.Item,ꝙ usufru.quem qs si-
bi quærit pro se,& hærede suo,non tñ perit morte, sed ẽt capitis
3 diminutione, & alijs modis consuetis. ut hic in uer. tales.† Opp.
ꝙ appellatione hæredis omnes in infinitum intelligant̃. ut l.hære
dis.j̃.de uer.sig.ui.So.ut in gl.4.ꝙ illud regulare,fallit hic,& in casi
bus positis in tex.in l.sciendum.ff.de uerbo. signi. Opp.2. ꝙ etiam
de hærede secũdo intelligat̃,ut l.stipulatio illa.§.si quis ita de uerb
obliga.Sol.ꝙ si de uoluntate testatoris constat. etiam de secundo
intelligat̃.ut ibi.uerũ tñ non credas,ꝙ tunc usufr.non finiat̃ mor-
te primi.nam finit̃,& renouat̃.in persona scđi, & duo sunt usufr.
ut in ꝯrio. Iuxta hoc q̃ro: quid si de omnibus hr̃dibus sensit usq;
in infinitũ.& ur̃,ꝙ tunc legatũ non ualeat,qa ,pprietas redderetur
inutilis. Sed Mar.syl.& Cy.tenent ꝯrium:quia prior hæres poterit
pati capitis diminutionem,& tũc pro illo tpe usufr. ꝯsolidabitur
cũ proprietate,donec illa naturaliter uiuat,cum uiuens non hẽat
hæredẽ,& illo naturaliter mortuo reuocabit̃ in ei⁹ hr̃de, si tũc hr̃-
dem habere poterit. Op.3. ꝙ morte primi non finiat̃, ut ff.de iure
immu.l.4.Sol.vt.gl.ꝙ ibi casus est diuersus: qa de immunitate cõ
cessa sibi, & posteris loquitur. Opp.4. & fortius de l.in annalibus.
j̃.de leg.vbi nomẽ hr̃dis accipitur in infinitũ:ẽt in his quę nõ sunt
trãsmissibilia ad hæredem dicit gl.Sol.vt ibi.s.ꝙ hic speciale, ne ,p
petuo hæreditas reddat̃ inutilis. Alij vt Pet. dixerunt, ꝙ hic dixit
de hærede in singulari:ibi in plurali.hæc nihil valet:qa nisi aliud re
pugnet, simplex, & indefinita appellatio hæredis oẽs in infinitũ
comprehendit. vt l.hæredis.& l.sciendum.ff. de ver.sig.tenc ergo
gl.ꝙ speciale in vsufr.& hoc ne ,pprietas reddat̃ inutilis.non autẽ
illa rõne:qa sui natura non sit trãsmissibilis.nam,& legatũ annuũ
maximè pauperi factum,qđ in cã alimentorum intelligit̃. vt ff.de
tran.l.cũ hi.§.si annos.non est sui natura trãsmissibile. & tñ reno
uabitur in persona hæredum.vt d.l.in annalibus. rõ ergo gl. bona.
4 † Quæro modo cum gl.an liber homo possit locare operas suas
c in perpetuũ ᶜ & videtur ꝙ non,ne libertas sit ei inutilis ar. huius.l.
& insti.cod.§.ne tñ.& ff.de cõdi. inde.l.Titio.§. Titio.lo.2.& ita fir.
mat gl.in l.post certi.j̃.de lib.causa.Cõtrariũ determinat hæc gl.
per tex ff.de vsufr.le.l.3. & quia non reperitur expresè ,phibitum,
Ad ꝯtrium rñdet,ꝙ nõ erit inutilis, qa poterit seruire ,p alium.arg.
s̃ de epis.& cle.l.si quis.& l.ad similitudinem. Istã rõnem fatetur
Cy.nisi esset electa industria locatoris.ar.j̃. de cad.tol.l.j.§.ne aũt.
Ideo fortè gl.assignat aliam rõnẽ ff.eo.l.3.§. ne aũt. vbi idẽ tenet,
quod hic.s.ꝙ liberatur præstando interesse,vt ff.de reg.iu.l. si quis
ab alio.§.fi.& ff.de ver.ob.l.si pœna.& l.in stipulationibus.§. ope-
rarũ.& l.stipulationes non diuidunt̃.§.Celsus.& ff.loca.l.ĩ operis.
& ff.man.l.si ,pcu.§.mandati.& hęc rõ melior:qa locũ habet,ẽt si
sit electa industria ,psonę,ex quo obligatio est ꝯuentionalis.vt ple
nè no. Bart.in d.l. stipulationes.in 8 q.ad fi.& ibi habes rñsionem
ad ll.in ꝯrium alle.& ad gl.in d.l.post certi.dic,vt ibi dicam. Quæ
rit Gui.de cug.an quæ hic dicuntur in vsufructu,locum habeat̃ in
vsu legato alicui,& hæredibus suis.& dic,ꝙ nõ, quia in vsu ,pprie
tas non reddit̃ perpetuo inutilis:cum illud quod est vltra necessi-
tatem legatarij,spectet ad ,pprietarium. hæc rõ non est generalis,
quia non valet,vbi non est vltra vsum.& si primus hæres sit vnus
sequentes sint plures,non procedit.ideo puto,quod sit idem in eo

ADDITIONES.

a Antiquitas.Huic l.adde Bar.hic in l.Sempronius.de vsu.leg.

b † Pro loquacibus pollicentibus se pauca dicere. Adde vltra ea quæ hic dicuntur per Bald.in nu.4.ultimo nota, ꝙ multa verba,& quod ibi posui in apo.ad ipsũ in ver.facit pro allegantibus in palatio.Ia.Rebuffi.in l.si quando.la 1.nu.3.vbi etiam posui in apo.ad ipsum in uer.no.,p aduocatis.j̃. de bo.vacanti.lib.x.dix. post do.Boer.in apo.ad Dy.in reg.in iudiciis.in apo.in uer.subieris.

c In perpetuũ.Et vide per Bar. in l.1. in 6.col.de sen.quæ ,p eo quod interest. & gl. j̃.loca.in l.filii.& in l.post certi.j̃.de li.causa.& vide tex.in l.Titio centum.ff.de condi.& demon.

LEX XV.

1 *Vsusfructus per seruũ domino acquisitus non extinguitur p alienationẽ illius.*

Interantiquam. Primo thema,& q̃stio, secũdo tres opi.antiquorũ.tertio decidit, & hu
maniorẽ ex illis tribus eligit.scđa ibi & sup hmõi.tertia ibi, nobis
1 aũt.Casus.† Alienario serui non extinguit vsumfr.p eum dño q̃si
tũ.h.d.Op.de l.qui vsumfr.§.fi.ff.eo.So.vt in gl.& vltima vera quã
tũ ad l.istã.sed q̃tũ ad.l fi.j̃.e.dic,vt ibi.Iste tex.allegat̃, ꝙ si post hæ
reditatẽ acq̃sitã monasterio p monachũ,monachus ad aliud mo-
nasterium transferatur,ꝙ hr̃d.tas illa remaneat priori monasterio.
& ,p hoc habes tex.fin.in Auth.de mona.§.si vero relinquens.lo.
2.& de san.epis.§.si monachus.in 4.char.idem dicas si per dignita
tẽ liberetur de monasterio,arg.infra.eodem.l.fi.Saly.

LEX XVI.

1 *Vsus fructus quot modis perire dicatur.*
2 *Actio personalis aliquo casu eo tollitur tempore, quo realis.*
3 *Actio pro vsufructu constituendo competens,quanto tempore tollatur.*
4 *Actio præscrip.an ipso iure tollatur.*
5 *Actio personalis,an tollatur triennio,si usufr.sit in re mobili.*
6 *Vsusfructus quanto tempore acquiratur, & quanto perdatur.*

a **Corruptionem** ᵃ Hęc est vna de quinquagnita decisionibus domini Iustiniani.& di
uidit̃ principaliter in duas,quia primo determinat qualiter vsusfru
ctus,& actio ,psonalis pro eo finiat̃ tpe. secundo qualiter finiatur
capitis diminutione.secũda ibi,sed me ,p omnẽ.Prima subdiuidit̃ i
quatuor,qa primo recitat ius antiquũ,ex quo emergebat dubita-
tio.vsq, ibi,d̃ ,psonali.& ibi ponit secũdo dubitationẽ ex illo emer
gentẽ vsq; ibi,sed nos.Ibi tertio illã dubitationẽ decidit, annectẽ-
do rationẽ vsq; ibi,nisi talis.Ibi quarto ad decisionẽ excipit.Secũ
da ẽt subdiuidit,vt p se patet. Et ibi dũ litera dicit.(quare.n.) inter-
rogatiuè legit̃;Casus.Vsusfr.nõ vtẽdo,& personalis actio cõpetẽs
,p eo,seu ,p patientia vtendi ꝯsequẽda,nõ finit̃,vel tollit̃ tẽpore mi
nori spacio longi tẽporis, nec finit̃ minima capitis diminutione,
sed media,q̃ adimit ciuitatẽ,vel maxima, q̃ adimit libertatem,vł
1 morte naturali fructuarij,uel interitu rei.h.d.† No.ꝙ olim mul-
tis modis peribat vsusfr.Item,quod in hac l.ponũtur 5.modi,qui-
bus perit

ADDITIO.

a Corruptionem. An vero l.ista locum habeat in hæreditate, dic quod non, quia nunquam amittitur,nisi morte,vt no.gl.& Bal,in l.cum antiquitas. sup.eo.

bus pit: videlicet rei ĩteritu,morte fructuarij, capitis diminutione
a media,uel maxima:ᵃ & nõ vtendo spacio longi temporis,quo do-
minium ,pdit̃.Addunt doc.sextã p mutationem formæ ipsius rei
vt ff.eo.l.qui vsufru.arc sed põt comprehendi sub primo,qa muta-
ta forma desinit eẽ rei ff.ad exhi.l.iul.§.sed,& si qs. de au. & ar.le. l,
2 feia.† Item no.hic casum,in quo actio ,psonalis tollit̃ eo tempore,
quo realis,quod est notãdum,vt dicit gl.magna,ad fin,& potest es-
se rõ huius propter vnionẽ,quam hẽt cũ reali.est enim illi iuncta,
ideo sequit̃ naturã illius,ut als dr̃, ꝙ in solidũ ꝯ vnum ex hr̃dibus
intentat̃,qñ nõ hẽt ꝯcomitantiam cũ reali,quæ cõtra solũ posses-
sorem dẽt,intentari,ut ff.eo.l 3.§.hæres. & ff. deposit. l. si duo.in fi,
& de vi,& vi ar.l.si plures.Item põt esse alia rõ s.ꝙ non vtẽdo spa-
cio longi tpis perit ipsa seruitus vsusfr. & fructuarij culpa,ergo &
actio ,p eo ordinata hẽt necesse perire,cũ actio cõpetat ad ,psequẽ-
dũ qđ dẽtur,insti.de acti.in prin.cis d.unc rõ est cũ debeat̃,ergo
&c.Venio ad apparatũ,&opp.ꝙ licèt in vsufr.relicto in vltima vo
luntate possit ,pcedere.l.ista,q vsusfr.formalis statim cõpetit ab adi
ta hr̃ditate.vt in § nouissima.j̃.d̃ cad.tol.nõ tñ ,pcedit in debito ex
ꝯctu.qđ patet à diuisione:qa aut est iã traditus & tũc p solutionẽ
erat liberatus,& sic frustra de actione ,psonali p̃scribẽda q̃rit̃,aut ñ
dũ erat traditus,& tunc vsusfr.nõ põt perire,qa nondũ erat ,pdu-
ctus in esse,cũ nec eo poterat vti,& per consequens nec actio ,pso-
nalis competens,vt constituat̃,& detur,nõ potest tolli nisi spacio
regulari.30.vel 40.an.vt j̃.de consti.pecu.l.2.cũ si.Solu, glossa cõsi
tẽdo,ꝙ in vsufr.etiã inter viuos procedit,& post traditionẽ,& non
ante.& qđ dr̃,& traditione est liberatus,negat gl.qa duo requirun-
tur.s.inductio in fundum,uel pati,vt ingrediat̃,qa pro eodem habe
tur.vt l.minus.j̃.de acq.pos.& ab hoc liberat̃.Aliud est, ut inductũ
patiat̃ vti frui,q̃diu.usufr.est duraturus,& qa hæc patientia nõ cõ-
sistit in actu momẽtaneo,sed successiuo,& longum tractum habẽ
te,ab ea non liberatur,quia continuo pati tenetur,ut l.3.§.dare ff.e.
post traditionem ergo actio ista tollitur spacio longi temporis,nõ
aũ,secũdũ gl. Sed Ia.de Ra.dixit,ꝙ gl.in duob. malè dixit, primò ĩ
eo qđ dixit,ꝙ post traditionẽ non est liberatus, quasi factum suc-
cessiuũ sit in obligatione,quia inquit ipse factum non est in obliga
tione,sed dare.vt ff.eo.l.3.in prin.& §.j.&ipsum pati est in executio
ne,& non in obligatione.Cum ergo eum induxit,ipse vsumf.pro
ut est ius vtendi dedit.ergo liberatus est.Confirmo, quia si ex tũc
vsumf.prout est ius penes se non hẽt,ergo illũ non vtẽdo pderet,
cuius ꝯriũ dicit hic lr̃a.Tertio pro hoc facit,quia patiẽtia venit iu
dicis offõ.ut l.j.in fin.ff.de ser.vr.præd.& sic non est in obligatione.
vt l.qui per collusionem.ff.de act.em.& l.quintus ff.de an.le.Quæ-
ro,quia ad cautionem præstandam de hac patientia tenet̃,ut l.quo
ties.ff.de seru.sed hæc cautio cum sit nuda non ẽ necessaria & ex
priori ꝯctu est obligatus ad hãc patientiã.ergo cum cauere tenea-
tur,dicendum est an hanc cautionẽ obligatum non esse. Ad hũc
text.rñdit ipse,ꝙ loq̃t de actione ,psonali , q̃ ex prædicta cautione
nascit̃.Sed doc.cõiter trãseunt cũ gl.& Bar.eam seq̃t in l.2.§.& ha-
rum.ff.de ver.obli.& mouetur p d.l.3.§.dare.ff.eo.p q̃ Guil.& cæ-
teri sunt moti.vbi vr̃ casus pro hoc Facit secũdo, quia q stipulatur
vsumf.certi fundi,dr̃ stipulari incerti,vt l.ubi aũt.§.fundi. ff. de ver.
obli.& sic non tñ ius,sed etiam factũ.puta patiẽtiæ, & sic p illum
non impediri.vt eod.l.vbi aũt.§.q id quod Tertio pro hoc facit,qa
per inductionem in possessionem ipse non est liberatus,sed demũ
cautione præstita.vt l.harum.ff.si ser.ven.sed illa modicũ facit, qa
iam contra venerat,& iudiciũ super cõuẽtione pendebat. Quarto
pro hoc facit litera nostræ.l.cui non est sufficiẽter responsum. Nã
si ponderatur in ver.de personali actione,,&c. non loquitur de sti-
pulatione secundaria,qua cauetur de non impediendo, sed de pri
ma principali,qua promisit vsumfru.dare.Hanc partẽ sequor.Ad
rõnes ꝯrias respon.primo ad primam.quod nego, quod ad vnũ so
lum teneatur:imo ad duo.vł si ad vnũ principaliter, & expressim:
implicatiuè tñ ad duo,ut d.§.dare.& illud verbũ,totale quod in se
implicat duo,non põt perfectè dare nisi potentiã præstet continua
to tempore.igitur non est liberatus pfectè,qa non saltẽ à toto. ut
l.hmõi.§.ædem.ff.de le.j.Et ad secũdam rñdeo, ꝙ vsumfr. habet.i.
ipsum ius vtendi,& fruendi, & actionem nihilominus ,psonalem
ut patientiã omni tpe præstet.Et hanc intendere põt si non patia-
tur frui a proprietario.Et hæc est illa,de qua hic loquitur,q̃ nõ vtẽ
do perditur.Ad tertiũ rñdit Bar.per no.in l.harum.ff. si serui.uen.ꝙ
patientia venit iudicis officio,quando agitur confessoria,vel nega-
toria,non qñ agitur actione ex testamento,vel ex stipulatu, in qua
venit constitutio seruitutis,& patientia.ut d. §. dare. Ad quartum
rñde,ꝙ falsum est,quod ad cauendũ à principio obligetur, ut pa-
tet in eadẽ l.quoties.licèt Labeo hoc dixerit. post conuentionem
aũt in iudicio accepto in confessoria actione põt peti hæc cautio
3 vt d.l.harum.& hæc de ista difficili quęstione sufficiant.† Venio ad
ſm in quo p̃fatus Ia.de Ra. reprehẽdit gl.dicit enim gl.quod actio
pro vsufru.constituendo competens nõ tollitur spacio longi.tpis,
sed tñ 30.an.h.d.ipse falsum est.Nam eodem spacio tollitur, quo
dr̃ tolli pro vsufr.nam constituto non sentit Azo in sum. Et pro
hoc primo iste tex.q generaliter loqtur d̃ actione ,psonali ,p vsufr.
secundo,quia si ,psonalis tollitur post traditionem, fortius aũ,cum
ius fructuarij post traditionem sit fortius,quã aũ.Ideo si id quod est
fortius,& potentius tollitur longo tpe,fortius quod est minus po-
tens.Confirmo,quia si ut in p̃cedenti quęstione dixi,hæc actio per
sonalis est illa,& eadẽ post traditionẽ,quæ & aũ traditionẽ ꝯpete
bat,ergo eodẽ tpe dẽt tolli quo tollitur postea.Sed teneo gl.q doc.
cõiter sequuntur.primo p rr̃am,qa non mutatur,&c.j̃. de ap.l.p̃ci-
pimus.Sed hæc l.si eius verba benè discutiãtur, & ponderentur,lo
q̃tur de ,psonali ,p vsufrũ ꝯstituto.ergo ,p ꝯstituendo manet regu-
la,ut ,psonalis actio duret iure 30.an.ꝙ aũt de iã ꝯstituto loquatur
hæc lex,patet ex parificatione,q̃ litera facit de relicto in testamen
to ad deductũ in stipu.Nã relictũ in testamento statim adita hære
ditate cedit,& ,p cõstituto habetur,& formalis est, ut hic no.in gl.
& ita tenent doc.,pbatur ẽt ex illa litera nõ vtendo aũt, &c.q̃ se ad
formalẽ refert.& sic ad constitutũ,quo potuit vti. Itẽ ,pbatur ex il-
lo uerbo(acq̃siuit)& p illa uerba(iugiter detinere) qđ habent etiã
alia quæ sequuntur ibi(amittere quod semel passum est) Secundo
b probatur,quia iste tex.vult,quod huic actioni præscribatur ᵇ sicut
dominio sed cum quis tenetur ad dãdum, non præscribit nisi per
30.an.& tamẽ si dedit.& sic dominium transtulit præscribitur spa
cio longi temporis.ergo eodem modo dicendum est in vsufru.
Tertio ratio est diuersa,nam quando constitutus est vsufru.est re-
perire aliquod ius reale,puta vsumfru.formalem, qui licèt cohæ-
reat personæ,est tamen ius in re. Et est reperire actionem confes-
soriã pro eo competentem,quæ est realis,cum qua personalis ha-
bet societatem,& concomitantiã,merito eo tempore,quo tollitur
realis,tollit̃ & ,psonalis.vt dixi.s.in notabilibus, & rõnẽ assignaui,
sed illæ rationes cessant in personali pro vsufru. cõstituendo ergo,
4 &c.† Quæro,an præscrip.actio pereat ipso iure,respondet glo.ꝙ ñ.
sed ope exceptionis,vt l.obligationũ ferè. §. placet. Ego puto hoc
verũ in actione ,p vsufru.constituendo.sed ,p iã ꝯstituto dubito,qa
vr̃,ꝙ ipso iure,qa vsufr.ipse, ,p quo actio competit,perit ipso iure,vt
mihi videtur hic casus,& sic deficiente subiecto ad ꝙ,vel ,p quo,d̃
bet actio ipso iure deficere,sicut aliàs repetita.ut ff.si cer.pe.l.qđ te.
& de verb.obli.l.si ex legati causa.Nec ob.ꝙ p præscriptionem lõ-
gi temporis non perdatur dominium directum, licèt quæratur vti
le,vt nota.in auth.nisi.infra de bo.ma. quia aliud in dominio, qđ
non perit,licèt alteri in effectu quæratur.hic in vsufru. formali,qui
ex toto perit,quia cum proprietate consolidatur.ꝙ formalis esse d̃
5 finit.cogita.† Quęro,quid si vsusfr.erat in re mobili,an tolletur tũc
actio personalis triennio?Respon.quòd non, vt in gl. quia vsusfru.
licèt sit in re mobili,tamen æquiparatur ipse rei immobili.ut l.fi.j̃.
de præscri.lon.tem.prætereà res mobilis vsucapitur à possidente ti
6 tulo,& bona fide,hic ex solo non vsu perditur vsusfr. † Quæro ab
extra,non vtendo per decennium,vel vicennium perditur vsusfr.
sed an eodem tempore acquiratur.gl.in l.fi.inf. de præsc. lon.tẽ.tã
git hãc.q.& ibi dicã,& scripsi.infra ti.j.l.j.in 5 contrario. Quæro an
hæc l. procedit in vsufr.simpl̃r relicto.sed quid si sit singulis annis
relictus?Respon.vt dicam.j̃ ti.j.l.fi.vbi gl.tangit.Quæro si bãniatur
c vsufructuarius,an pereat vsusfr.ᶜ Respondeo,ꝙ tunc videdũ esset,
cui bannitus æquipararetur,quod plenissimè examinaui in repetitio
ne mea in l.1.infra de hære.insti.

ADDITIONES.

a † Capitis diminutione media, vel maxima.Adde quid per bannum.vide Bart.in l.si postulauerit.ff.de adul.& in l.si finita.§.si vectigal.ff.de dam.insec. & per quã capitis diminutionem perdatur vsusfructus,quia est aliqua,quam nihilominus publicatis bonis integer status manet,ut in l.forma.infra de iure fisc. lib.x.& de hoc vide,infra de hær.insti.l.1.

b Præscribatur.Adde Bar.hic,& vide eum in l. si parem. §. 1. quemadmodum ser. amit.vbi videtur tenere cõtrarium,quod ipse facit hic,uidelicet,quòd actio ,personalis competens pro seruitute reali, vel personali imponenda nondũ orta tollatur spacio x.vel.xx.an.& sic no. ꝙ actio personalis iuncta cum reali,vel ,psonali p̃scribitur eo.tẽpore,sicut,& realis,vide Bal.post gl.in l.1.v. col. de ann.exce.

c † An pereat vsusfru.Ego dico,quòd non,sed debet ad eum per hæredem portari ad confines loci,vt per Flo.in l.an vsusfru.ff.de vsufru.per Bal.hic nu.7.versi. quæro hic nunquid bannum,& ibi no.in apo.ad ipsum in eo.ver.& per Ange.in Auth.de inces.nup.in prin.ad quod adde quod dixi in apo. ad istum. supra ca.l. nu.j.in apo.in uer.capitis diminutione.

LEX XVII.

1 *Vsusfructus est personalis seruitus.*
2 *Vsusfructus,an quæratur patri per filium.*
3 *Vsusfructus patri,vel domino quæsitus,filij,vel serui morte perit.*
4 *Vsusfructus,an remaneat penes seruum domino moriente.*

Ex libris. Primo qõ secundo eius decisio secunda ibi,& iõ Secũda in duas.primo qñ seruus, vel filius
est iussus.secũda,qñ pater.secũda ibi.neque.Casus capitis diminu-
tio,vel emãcipatio,vł mors filij,vel serui manumissio nõ extinguit
vsumfructũ p eũ quæsitũ patri,vel domino nec econtra mors pa-
1 tris extinguit in filio.hoc dicit.Notabilia alia aliter ñ colligo † Ve
nio ad apparatũ,& nõ sequor ordinem glossæ,sed incipio a pe.cõ-
trario.& sic certũ est,quòd vsusf.est seruitus cohærẽs ,psonæ, adeo
quòd nec ab ea separari potest.ff.de iure do.l.si vsusfru.& ff soluto
matrimonio l. vsusfruc. sed iura personæ cohærentia per filium
non quæruntur patri.vt ff.de mi.l.3.§.sed & si ei legatum.& de in-
iur.l.sed si vnus.§.si filio.ergo,&c.Solue,vt in glossa & quia solutio
non tollit contrarium.ideo dic melius, quòd quædam cohærent
personæ,& qualitat inhærenti personæ,ut militia, & tunc non q̃-
runtur patri,ut dic.§.sed,& si.q.ii cohærent ,psonæ ex natura
& sic

& sic non qualificãt psonã.& tunc aut consistunt in facto, & idē vt §.j.§.ne aũt.j.de cadu.tol, Aut ɔsistũt in iure,& hēt locum l.ista & ff.de stip.ser.l.vsusfructus.Alij dicunt, ꝙ hic non separantur ex toto,qa non quò ad titulũ,sed quò ad cōmodũ extendunt ad patrē,sed non est tutũ,qa si solũ quò ad cōmodũ extēdunt ad patrē, ergo mortuo filio dēt ɔmoditas ista finiri in patre. vt l. necessario. §.fi.ff de peri.& cō.rei ven.cuius ɔ̃rium hic dr̃,nisi dicas, ꝙ hic nō est simplex,& mera cōmod tas,sed aliud ius hēt secũ admixtũ.ar.
a s̃.eo.l.inter antiquas.in fi.† Op.2.ad idē vt patri non q̃ratur.nã de vsufructu ex cã castrensi,vel quasi,non pōt hic loq, quia ille nullo mō q̃rit patri.ut s̃,eo.l.corruptionē.in ver.quare.n.Nec in vsufructu ex cã profectitia,quia in illo nihil est immutatũ,vt l. cum oportet.in prin j.de bo.q lib.& iō si q̃reretur patri ex psona patris pariter,cuius ɔ̃rium hic dr̃.Nec in vsufructu ex cã aduentitia, quia & in vsufructu est dare proprietatē,& dñium ipsius iuris , ut habuisti super rub.sed in aduentitijs proprietas est filij,& vsusfructus tũc ē patris,qñ vsusfructus à proprietate pōt distingui,qđ in casu nostro non pōt fieri,qa tunc esset dare seruitutē seruitutis,qđ ē ɔ̃ l.j. ff. de vsuf.le.Sol.duob.modis,vt in fin.gl & q̃libet sol.est truffa quo ad ɔ̃rium.Dic ergo,ꝙ hic de vsuf ex cã aduentitia.& l. cum oportet. & l.nō solũ.loquunt,cũ proprietas plena legat̃ filio,quo casu vsusf. formalis q̃rit̃ patri.hic qñ vsusf.legatur,quo casu,siue sit certũ,ꝙ
3 ex cã aduentitia relinquit̃,siue dubitet̃,locum habet l.ista.† Redeo nũc ad principium gl.& op.3.qđ morte serui, vel filij pereat vsusf. ēt patri,vel dño q̃situs,ut ff eo.l.qui vsumf.§.fi.Sol. distinguendo, qa aut contemplatione patris est relictus,& tũc, quia profectitius censetur,patri non perit.vt l.cum oportet.in prin.j. de bo. q li. Aut
a filij contemplatione tñ,& morte filij perit ēt patri.Aut dubitatur[a] cuius contemplatione sit relictus, & tunc hēt locum hæc l. Contra hanc sol.s.vt prin.huius l.non loquatur in casu dubij, facit,qa ĩ dubio verisimile est,ꝙ contemplatione filij,ut probat hæc l. in fi. tam ex verbo,verisimile,q̃ ex dictione plerũq;,quæ sui natura regulam facit.vt l.nam & saltem.ff de offi.præf. vigil. & per ɔñs debet perire patri morte filij,cuius ɔ̃rium hic dr̃ ĩ.rub.Huius timore dixerunt quidam,ꝙ principium loquitur in casu.s.ꝙ contemplatione patris,finis in casu dubii.Sed meo iudicio tota hæc l. loquitur ĩ vno,& eodem casu,vt ex serie cōtinuationis colľr. & tex. in fi. ponit rõnem vtriusq; dicti, vt in dubio iudicet̃, qđ contemplatione vtriusq;,licèt contemplatio filii potentius agere videatur.Sed contra hanc sol.op.4.cum gl de l.plenum.§ si vsus.ff.de vsu & hab.So. vt in versi.præterea omissis aliis sol.s.ꝙ casus est diuersus, quia hic tractat̃ cuius morte finiat̃,ibi ad quem nōdum finitus porrigatur. Sed ab extra op.v,ꝙ dubitari non possit, cuius contemplatione sit relictus vsusf.nam aut est facta mentio patris, qñ relinquitur filio, & tunc patris contemplatione dr̃ relictus, ut l. filio. ff. de cond. & dem.Aut est facta mentio dñi,quando relinquitur seruo, & tũc cōtemplatione dñi.vt l.cum aliquos.j.de iure deli.imo & si non dñi,
b sed simpliciter dixit[b] Sticho seruo,dr̃ contemplatione dñi.vt ea.l. cum aliquis.ver.finaũt. Aut de p̃dictis non est facta mentio,& tũc contemplatione personæ,cui relinquitur, vt dictis.ll. probatur. Et istud ɔ̃rium format hic Bar.& soluit distinguendo,quia aut sumus certi,cuius contemplatione sit relictũ,& tunc illi certo stamus, ut l.sed plures.§.in arrogato.ff.de vul.& pup.& l.socius qui in eo.ff.ꝓ soci.Aut non sumus certi,& tunc aut est facta mentio solius filij, ita quod nullo modo patris,nec eius ptãtis,& tunc contemplatione filii tñ intelligitur relictum.arg.l.cum aliquis.j.de iure del. Aut est facta mentio patris,& patriæ potestatis,& tunc contemplatione patris p̃sumitur.vt d.l.filio.ff de cond.& dem.Aut est facta mētio patris tñ,sed non patriæ potestatis,& tũc,aut relictum filio est tale quid,quod filio non potest quæri aliquo modo, & tunc contemplatione patris tñ dr̃ relictum,argu.ff.pro so.l.uerum. §. si cōi seruo.& ff.de stip.ser.l.i.§.si seruos.& facit quod no.in l.post mortē ff.qñ ex facto tu.in l.cum post §.i. de admin.tut. Aut est tale quid quod filio potest quæri,& tunc contemplatione filii, ut in hac l.in fi.& ideo persona patris ad demonstrationem tantum,non ad acq sitionem creditur adiecta,ut probatur in l.his verbis.§. fin.ff de hære.insti.Aut dubitatur, vtrum filio possit quæri,vel non,quia hoc đ pendet ex futuro euentu,& tunc ille futurus euentus expectatur, & secundum illum iudicabimus,an contemplatione patris,uel filii sit relictum,ut in hac l.nam filio præmoriente apparet, quod ei quæri non potest,ideo contemplatione patris præsumitur relictũ, & econtra patre præmotiente apparet,quòd filio quæri pōt. & iō eius cōtemplatione intelľr relictũ secũdũ Bar.Ista distinctio Bart. in hoc vltimo mēbro placet mihi.Primo,qa an vsuf.legatus filio, talis possit quæri filio,si sit de voluntate testatoris , dubitari non p̃t cum certum sit,ꝙ sic,ut no.in auth.idē ē in nouo casu , quem glo. ibi excipit.j.de bo.quæ lib.Secundo,quia constat,ꝙ si filius emãciparetur,ei vsusf.iste quæri posset,tñ si emancipatur durat in personam patris,ut hic in primo dicto,ergo &c. Ideo illud membrũ, qñ est tale quid,quod filio potest quæri, subdistinguo, quia,aut testator erat singularis amicus,& notus filij tãtum , & tunc intelligit̃ cōtemplatione filii tãtum reliquisse,& ita intelligo d.l. his verbis. & no.in simili.in c.requisisti.extra. de test. Aut econtra erat notus & singulariter amicus patris tantum,tunc eadem ratione contemplatione patis tñ dr̃ reliquisse,aut erat amicus , & notus vtriusq;.

Et tunc insurgit dubium,an contemplatione vtriusq;, an potius filii primo noiati.ut hic,& in isto dubio lex ista elegit vnam mediã viam,ut moriēte filio,vel seruo nihilominus remaneat penes patrem,vel dñm,quasi ab initio in eius persona sit affixus vt s̃,eod.l. inter antiquam.in fi.Et econtra mortuo patre resideat penes filiũ. & sic quodammodo dicere possumus qđ in patre interim residet actu,& in filio habitu,donec pr̃ viuat simile in dño rei dotalis.nã diuersis respectibus maritus,& vxor dñi sunt rei dotalis. vt l.in re-
4 bus.j.de iu.do.† Quæro modo tex iste in fi. solum loquitur de patre,& filio,sed an idem in dño,& seruo.s.vt moriente dño remaneat penes seruum gl.pe.& Ia But.& Bar.dixerunt,ꝙ non,quia in seruo nullum fundamentum habet vsusf. ideo in eo semper inspicit̃ persona dñi,ut d l.cum aliquis.j.de iure deli.Et ideo not. hic in secũda parte de seruo nihil reperitur.Et subiungit gl.ꝙ trãsit ad hæredē,& non declarat ad quem.s.primi testatoris vel dñi,vr̃ tñ inclinare,vt ad hæredē dñi trãseat,donec seruus viuat.& ꝓ hoc facit.ff. eo.l.q vsumf.§.fi.qđ no.Quæro tunc,an qđ hic dr̃ de vsufru.in persona patris,& filii,locũ habeat in ꝓprietate plena filio Titii legata, loquor,qñ testator erat notus,& amicus vtriusque & dicunt doc. ꝙ non,sed in vsuf.tantũ ꝓcedit,& in eo speciale, sicut & aliás in vsuf.constituto in persona plurium est speciale,ut locus sit iuri accrescendi.ur ff.de vsufru.accre.l.i.§ interdum.fundo igitur legato dicēdũ est locũ sibi uendicare.l.cũ oportet in prin.j.de bon.q libe.

ADDITIONES.

a Aut dubitatur. Vide hic Bar.& laté in l. filio. de do. causa mor. & vide pulchre Bal.in l.non plures.sup.de sac.san.eccle.& quod no.Bal.in l.Gallus. §. quidã recte.ff.de lib.& posthu.

b Simpliciter dixit. Adde ꝙ in illa.l.cum aliquis.illa hæreditas non potest quæri filio,dummodo appareret,ꝙ contemplatione illius factum est,non habemus, quòd per ista verba,soluas filio meo videtur pater priuari vsufructu per l.si vsufructus.§.si ita,iuncta gl.ff.quando di.le.ce.

De seruitutibus,et aqua. Tit. xxxiiij.

Continua rubricam, vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Experiri sine actione nemo potest.*
2 *Seruitutes quomodo præscribantur,& quæ præscribi possint.*
3 *Seruitus luminum,an præscribatur tempore longo.*
4 *Seruitus quotuplex sit.*
5 *Seruitutes,quæ causam continuam,& quæ discontinuam habere dicantur.*
6 *Seruitutes causam discontinuam habentes præscribuntur tempore longo.*
7 *Præscriptio,quando obtineat vices seruitutes.*
8 *Libertas si præscribatur,an bona fides requiratur.*
9 *Possidens precario contra libertatem,vel seruitutem,quando præscribat.*
10 *Præscribendi conditionem non concedit,qui titulum concedere non potest.*
11 *Bona fides quomodo probetur.*

Si quas. Primo alloquitur partem. Secundo iudicem.secũda ibi,is qui.secunda diuiditur in duas primo, qa p̃scriptionem longi temporis admittit.Secundo illud modificãdo restringit secunda ibi,modo.Et, quia hæc lex habet tres lecturas, ideo quãlibet per se summabo.Sed prima summatur sic.Seruitus
a habens causam cōtinuam [a] præscribitur longo tempore ab eo, q
1 possidet bona fide,quia non ui non clã,uel præcario.h.d † Not.primo,quod nemo experitur sine actione.ideo dicit si quas actiones concor.ff.de ne.ge.l si pupilli.§.uideamus.cum si.Quæ autem sint istæ actiones.no.hic glo.in positione casus, quia confessoria seruitutis iam constitutæ & hoc est iudicium petitorium , ut ff.si serui. ven.l.2.in prin.& §.j.& l.loci corpus.§.in confessoria. & §. competit.Item in interdicto uti pos.ut ff.si serui.uen.l. sicuti. §. Aristo. in fi.& ff.uti pos.l.fina. & hoc est iudicium possessorium. Secundo,ꝙ mos iudiciorum est seruandus.concor.l.si pactus.de pac.mos autē iste ponitur per.gl.in l. prolatam. infra. de sen. & interlo.om.iudi. Tertio,quod præscriptio habet uim pacti,seu contractus,& constituti. Quarto nota , præscriptionem appellari consuetudinem.
2 † Quinto,quod ad præscribendum seruitutem est necesse,quod ille qui præscribit non sit in eius quasi possessione ui aut clã,uel precario,sed bona fide,quia intendens uti iure suo. concor. ff. si serui. uen l.si quis diuturno.quemad.ser.amit.l.fi.de iti. actuque priua l. fi.Item,ꝙ seruitus luminum præscribatur tpe lōgo.Et est rõ, quia habet cãm cōtinuam.Op.ab extra primo cũ Cy.ꝙ seruitutes istæ non possint præscribi,qa sunt res incorporales, in quibus non cadit possessio.ut l.seruus.§.in corporales.ff.de acquirend. rerum domi.& per consequens non præscribuntur. vt l. siuè. ff. de vsucapion.& l . in possessione. de reg. iur.Sol.quòd uere non possidentur.sed

ADDITIO.

a Causam continuam. Adde quòd seruitus habens causam continuam præscribitur spacio.x.an.& sine titulo inter præsentes & 20,inter absentes.d. Bar. hic in i. col.& gl.in l.cum de in rem verso.& ibi alle.ver.longo tempore.ad fi.ff.de vsur. & in l.si quis diuturno.in verbo tot.ff.si ser.vend.sed contra ecclesiam quæritur spacio.40.an.Pa.de Ca.in l.seruitutes.de serui.Inn.in c.si diligenti.in j.col.in gl in ver.titulus.de præscr.doc.in c.peruenit.de cen.Bar.cæp.de ser.vr.170.& quę seruitutes dicantur habere causam continuam,& quæ discontinuam , uide per Bar.in l.foramen.ff.de ser.vr.præd.quòd quæ non requirũt factũ hominis dicũtur habere continuam,sed discontinuam quæ requirũt illud Bar.in l.2.in 1.col. ver.qualiter autem cognoscentes.inf.eo.& in l.1.§.denique.in 1. col. in ver.dices.rub.ff.de aqua plu.arc.prout hic in 3.opinio,Sal.

tur,sed quasi possidentur.ut ff.de serui.vrba.prædi.l.si ædes meæ.§. fi.hinc est,ꝙ interdictum vti possidetis,ꝙ tuetur possessionem, vt ff.vti pos.l.j.§. interdictũ.dat̃ ꝓ tuendo quasi possessorem istorum iurium.vt ff.si ser.vend.l.sicuti.§.Aristo.in fi.& ff.vti.pos.l.fi.quod ergo operatur vera possessio in præscriptione rerum corporalium , idem operatur quasi possessio in p̃scriptione iurium incorporaliũ.
4 & hoc vult gl.in ver.& quod dicit.† Op.2. ꝙ hic seruitus luminũ, non p̃scribat̃ lōgo tpe,cum nec quasi possideatur.Nam,licèt ego domum habeam altiorem,tu depressiorem,nō ꝓpterea quasi possidere dicor iure seruitutis.& sine quasi possessione iuris non ꝓce-
a dit præscriptio [a], vt dixi in primo ɔ̃rio. & ꝓbatur. ff.quemad.ser. ami.l.fin.so.vt seq̃tur ĩ gl.in ver.& incipit ab eo,&c.q̃ fatetur,ꝙex eo solo ñ p̃scribitur,qđ domus vicini sit depressior.sed demũ incipit cum vicinus vult altius eleuare,&alter ꝓhibet bonafide putãs seruitutē domui suæ deberi,&prohibitus tali prohibitioni acquieuit.tũc enim incipit hæc quasi possessio iure seruitutis: & per ɔñs præscriptio.Sed aduerte ꝓ deo,quomõ ē hoc,ꝙ qs possit prohibere bona fide iure seruitutis quam putat habere,nisi prius iure seruitutis possideat,& si sic est,ergo ex tunc non incipit præscribere imo prius cum iure seruitutis putauit se possidere.Solu. ꝙ ante dicor quasi possidere,sed illud tempus anterius tanq̃ incognitum , non attenditur,seu non consideratur.vel dic,ꝙ licet, ante quasi possideatur , tñ incognitum est aduersario,qui,& suum ædificium vel solum possidet quasi liberum.vt j.eo.l.altius. vñ ei libertatem possidenti non præscribitur,ex tunc ergo cum prohibetur incipit præscribere,qa prohibitus incipit desinere , vt liberum possidere. Puto tñ,ꝙ sufficeret prohibitio facta autori suo,vt ex tũc inchoata cōtinuetur ĩ psona successoris,& habētis cãm ab eo,cum eædē psonæ fingãtur,vt ff.fami. her.l.hæredes.§.idem scribit. Opp.3.ab extra,ꝙ vnica sola prohibitio non sufficiat,sed pluralitas actionũ per cursum.30,dierum,vt ff.de iti.actuque priua.l.j.§.j.Sol ꝙ quædam sunt seruitutes negatiuæ,sicut altius non tollendi,& ne luminibus officiatur.& in illis unicus actus sufficit,vt quasi possessio ꝑ prohibitionē q̃ratur,vt hic,q̃dam affirmatiuæ,vt itineris,viæ,& aquæductus,& istarum quædam sunt,in quibus pōt esse vsus ꝑ modum cuiusdam facultatis quasi iure familiaritatis, ut est seruitus, itineris.Nã cuilibet ē naturalis facultas eũdi per fundum alienũ , ad suum,donec prohibetur,vt ff de ser ru.pręd.l diuus. & de acq̃rē. re.dominio.l.2.§.j.& in istis non q̃ritur quasi possessio ꝑ primum actum itinerationis,sed requiritur,ut per 30. dies.30. vicibus, iuerit,vt in contrario.& iure seruitutis,vt ibi no.Quædam sunt in qui bus non potest esse vsus per modum facultatis,& familiaritatis,vt in aquæductu per fundum vicini ad fundum meum,& tunc ꝑ primum actum inducitur quasi possessio.vt ff. de aqua. quo & æsti.l. j.in prin.& §.quod aũt.& hoc notãt Pe.& Cy. in 6.q. & prædictis assensit Inno.extra.de causa posses.& proprie.c.cũ ecclesia sutrina.
5 † Op.ꝙ lōgo tpe seruitus ista ñ p̃scribat̃ , sed req̃rat̃ spaciũ , cuius initij memoria ñ existat vt ff de serui.vrb.p̃d.l.foramē.& ff.de aqua plu.arcen.l.j.in fi.& l.2 de aqua quoti.& æsti.l hoc iure.§.ductus aquæ.Gl.hic ĩ ver.licèt qdã format hoc ɔ̃riũ,&nō soluit,sed s̃.ĩ ver. & ſm hunc casum.sentit solutionem, videlicet ꝙ leges illæ loquantur in seruitutibus habentibus causam discontinuam,hæc in habentibus cãm continuam,vel quasi. & hæc vera ſm doc. Dicũtur aũt habere cãm continuã vel quasi,illæ, ex quibus percipitur commodum facto naturæ,vt ē seruitus luminum,& altius nō tollendi,vt hic. Causam discontinuam dicuntur habere illæ,ad quorum vsum factum hominis oportet interuenire.Non enim illis sēper homo vtitur.ideo earum causa discontinua dicitur, sed continuo est in actu in vsu,ideo illorum cã continua nũcupatur ut ff.e.
6 l.seruitutes.& d.l.foramen.in contrarium alleg.† Oppo.tunc.l.ab extra.ꝙ seruitutes habentes causam discontinuam præscribãtur longo tpe,vt l.fi.in fi.j.de præscri.lon.tem.Sol.vt ibi per glo.videlicet,ꝙ tempore longo non acq̃rũtur,vt s̃. dictum est,sed benè ñ vtēdo ꝑdũtur,ut ibi,& idem no.in l.iusto. §. non mutat.ff. de vsucap.& hæc bona in seruitutibus p̃dialibus seu realibus,sed in seruitutibus personalibus,ut usufru.uel usus, tenet Pe. & Cy.ꝙ spacio longi temporis acquirantur,quia de usufr.idem est iudicandum, quod de dominio: quia pars eius est l.4 ff. de usufructu.& idem tenet Barto.in d.§.non mutat. & hanc opinio. sentit glo. in l.seq. Et Barto.addit aliam rationem.uidelicet,quia pro usufructu. tradito competit publiciana,ut ff.de publi.si ego.§.j. & sic potest præscribi tempore longo,ut l.cum qui.in prin.eodem.tit Non ob. ꝙ hēt causam discontinuam,quia illa ratio uendicat sibi locum in seruitutibus.quæ prædijs debentur,quæ nullum animum habent possidendi,non in his,quę debētur psonæ,quarum quasi possessio retinet̃ animo.vt ff.de vi & vi arma.l.3.§.vnde vi. Sexto tũc opp. qđ sola bo.fi.non sufficiat,sed ti.req̃rat̃,ut sup.de rei ven.l.nullo.Solu. ſm doc. in l.seq.& illud verũ in rebus corporalibus in quarũ præscriptionib.ti.requiritur, vel iustus error, qui habetur pro ti.vt.l.Celsus.ff.de vsuc.hic in rebus incorporalibus, in quibus distinguũtur seruitutes reales à personalibus,vt in realibus titulus non requiratur,in personalibus sic,quia pars sunt dñij,vt in pręce. dixi. & hoc si de præscr.lon.temp.quæratur,aliàs si titulum,uel quasi in personalibus non habet.tunc inquiunt præscribi spacio.30.vel 40.an.q̃ tuetur in vtili dño quemcunq; malę fidei possessorem,vt l.si quis

emancipatus.j.de præsc.30.an.Quare autem in corporalibus req̃ritur ti.dicit Pe.ꝙ iō ē,qa illa acq̃rũtur psonæ.q̃ pōt sibi de ti.ꝓuidere,qđ nō ē in incorporalibus,q̃ acq̃rũtur rebus. Alij dicũt,qa in p̃scr.rerũ corporaliũ de maiori p̃iudicio tractat̃,q̃ de dñio ꝑdēdo,
7 qđ in seruitutibus nō ꝑdit̃,sed solũ res afficit̃.† Redeo ad gl.& op. 7.ꝙ præscriptio non obtineat vicem seruitutis,qa sequeretur,ꝙ in substantia per præscriptionem non esset seruitus acquisita: quia illud,quod obtinet vicem alterius,nō est idem cum illo,vt s̃. de offic.eius qui vicem al.ge.in rubro & nigro. So.ꝙ per præscriptionē seruitus acquiratur,vt hic.& l.seq. & hec acquisitio obtinet vim & effectum seruitutis constitutæ per pactum vel per vltimam voluntatem,& per hunc modum præscriptio obtinet vicem seruitutis,vt in gl.Op 8.ꝙ exceptio posita hic,in uer. modo si is qui pulsatur,&c.non sit bona.nam qui in iudicio pulsatur propriè est cōuentus.sed quia ipse possidet vi clam,vel precario,tãto magis dēt posse conueniri;cuius contrarium vr̃ hæc litera sentire.ergo &c. Sol.vt in gl.ꝙ hic non loquitur de pulsato in iudicio,sed pulsato ꝑ constructionem ædificij . Transeo ad secundam lec.ſm quã.h.d. Libertas contra seruitutem altius non tollendi longo tpe p̃scribit̃ ab eo,qui bona fide fuit in quasi poss.libertatis.h.d.No ꝙ libertas, contra seruitutem prædialem pręscribitur longo tem.lič, ꝙ in ea præscribenda bonafides exigitur.Opp. quod hæc lec. non conueniat literę dum dicit,vicem seruitutis. cum ſm hanc lec.dēat dicere vicem libertatis.Sol.subaudiendo.s.amisisse per pactũ,uel aliter.vt in glo.& qa secunda magis violat literam, iō prima melior.
8 † Sed ɔ̃ hanc lec.opp.qđ in præscribenda libertate bo.fi.non req̃-
b ratur [b] vt j.eo.l.pe.& ff.de usuc.l.sequitur.§.si viam.So.illud ĩ rusticis,hoc in vrbanis,in quibus bo.fides requiritur.vt.ff.de ser.vr.præ. l.hæc aũt iura.Ratio diuersitatis,qa in pręscribenda libertate contra seruitutem rusticam non requiritur factum hoĩs. & sic bo. fid. sed sola negligentia,uel non vsus aduersarij sufficit, sed hic in pręscribenda libertate seruitutis vrbanæ, factum hoĩs,& eius animus requiritur.vt d.l.hæc autem una.ſm Pet. & Cyn. & Bar. & cōiter doc.Cōclude ergo,cum quæritur,an in præscribenda libertate req̃ratur bona fides.Aut in libertate personali, & bona fides req̃rit̃, vt j.de præscr.lon.temp.quę pro lib.l.j.& l.2.Aut in p̃diali,& tunc, aut in ea q̃ debetur à re personæ,& dic,vt s̃.eo.l.corruptionē. Aut in ea,quæ debetur à re rei , & tunc aut in seruitute vrbana,& tũc bo.fi.requiritur,vt hic.Aut rustica,& tũc secus.vt.j.eo l.pe.& hoc de iure ciuili.De iure vero canonico libertas ɔ̃ iura, & actiones sola negligentia petitoris non præscribitur,vt in c.possessor malæfidei,extra.de reg.iu.& est ratio,quia negligentia petitoris non excusat conscientiam debitoris,vt extra.de pręsc.l. quoniã,sed illud
9 in foro suo seruatur.† Quæro cum glo. quid si possidens possidebat precario ab alio,non ab eo contra quem prætendit se pręscripsisse contra seruitutem,uel libertatem.Rñdet glo.ꝙ non præscribit,qa à nemine debet possidere vi,clam,vel precario, cum bo.fi. debeat habere,vt hic,& ff.quemad.ser.amit.l.fi.sed bo. fi.non possidet.q pro dño nō possidet,vt l.apud antiquos.j.de furt.ergo &c.In contrarium tñ arguit gl.de l.j.§.fi.& l. 2.ff.vti posses.sed dic, quod aliud in illo interdicto,quod non ad acquirendum , sed tantũ ad tuendum possessorem datur.ideo retinendę possessionis appellatur.tamen in prædicta.q.dicit Gui.de Cu.& Richar.Mal.ĩ additionibus suis,ꝙ gl.dicit verum in seruitute præscribenda sed non in libertate contra seruitutem præscribendam.ut patet.ff.de ser. urb. præd.l.si ædes meæ.la j.Alij dicunt.aut seruitus altius non tollendi debetur ędibus duorum uicinorum.quorum unus concessit precario,ut ædificem,& ita feci,& ædificium longo spacio tenui .certè libertatem contra alium pręscribo,ut d.l.si ædes.in princi. Aut debetur uni tãtũ, puta Titio,qui defunctus est. putaui Caiũ eius hæredem cum esset Sempronius,& Caium rogaui precario.non propterea præscribo libertatem cōtra Sempronium uerum hæredem;ut ea.l.si ædes.in ratione sui,et est ratio,quia putatiuus,et verus pro eodem habentur.Ego teneo gl.siue debeatur uni, ut isti dicunt,siue duobus,et ipse sciens erat qui rogauit.nam contra aliũ bo.fi.non habet.ergo longo tempore non præscribit, ubi ãt ignorans fuisset,et sic alteri deberi non putasset,q̃ ei quem rogabat.tũc illi uerum dicũt,& ita intelligo d.l.si ędes.Nũc ad tertiam lec.accedo,quæ summariè.h.d.Patientia eius q possidet ui clam uel precario non sufficit in præscribenda seruitute,etiam ab eo qui possidet bona fi.hoc.d.Nota.ꝙ non plus potest.operari patientia cum longi temporis cursu,quàm operetur uerum pactum, & uerus cōsensus,

ADDITIONES.

a Nō ꝓcedit p̃scriptio. Adde Bar.hic.& in l.si p̃tor.§.i.si ser.uen. & in l.si prius.ĩ 7 op.de ope.no.nũ.& adde gl.in l.qui luminib.ff.de ser.vr.præd.& an , & quãdo acquiratur possessio seruitutis altius non tollendi,& sic de aliis tangitur.inf.& uide d.Ale.de Im.post Bar.in l.i.in prin.8.co.ff.de acq.pos.per In.in c.bonæ. de po.præla.& in c.in literatis.de restit.spo.& Bal.j.l.proxi.item quomodo acq̃ratur possessio in corporalibus,uide plene per Bal.j.l.proxi.in 12.co.cum duabus seq.Bar.in l.licet.de acq.pos.& plenè.Pet.de An.in repe.c.sine possessione. de reg.iur.in 6.

b Bo.fides non requiratur. Adde Bar.post gl.in l.fi.ff.quemad.seruitus amit.in.gl.in uer.credidit.Bar.ĩ l.hęc ãt,paulo post prin.ver.no.hãc dist.ff.de ser.vr.p̃d.& Bar. Cęp.in c.20.ti.de ser.vr. Bar.post Azo.ĩ l.seruitutes.la grãde co.2.uer.quot sint necessaria.ff.de ser.idem Bar.in l.1.ff.de mor.inferendo.

10 sensus.† Et ex hoc sequitur aliud, ꝙ q nõ põt cõcedere ti.non põt ɔcedere p̄scribēdi conditionē, ēt istis incorporalibus, ad quarum p̄scriptionē ti.nõ requirit, sed solū bo.fi.qđ not. Ista le.non placet Gui.de Cu, nã dicit ipse vitiū possidentis, non dēt impedire p̄scriptionē eius, in quo vitiū reperitur, & maximè in istis seruitutibus p̄dialibus, in qb. ipsum p̄diū p̄scribit, vt.ff.de neg.gest.l.q aliena.§.si. & pro hoc sūr inducit.ff.de dã.infe.l. inter quos.§.si domus.& ff. de pub.l.imperatores.& quẽad.ser.amit.l. q fundū.Itē, qa si alius, est dñs, q̄ is quē putat p̄scribens, iste est error facti, q nõ nocet præscribēti.ut ff.de iti.actuq; pri.l.j.§.j.& de aqua quo.& æsti.l.j. Arist. Alii dicūt gl.dicit verū in duob.casib. s. qñ clam, vel precario iste possidebat, & est rõ, qa his casib.verus dñs possidet, vñ quasi poss. iuris seruitutis non põt trãferri in p̄scribere uolentem absq; illius consensu uero, vel interpretatiuo, quia eo sciente, & patiēte, ut j.l. proxi.sed quando vi possidebat, ita ꝙ dñs desierat possidere, tunc Gui.de Cu.dicit vera, qa nõ exigit scia proprietarii, sed possessoris tñ, hæc probãt p no.per Inn.extra.de in inte.rest.c.2 in eius gl.ma-
11 gna.† Quæro, qualiter hæc bona fi.probabitur ᵃ dicit Dyn. ꝙ suffi-
a cit allegari, qa p̄sumitur, nisi ɔ̃triū probet, qđ patet, qa ab ignorãtia cãtur.vt.ff.de uer.sig.l.bonę fidei.sed ignorãtia p̄sumitur, ut ff. de prob.uerius.ergo,&c.Itē pro hoc.s̄.de rei vē.l.domū.Alii dicūt, ꝙ nõ p̄sumitur pp aliam oppositam p̄sumptionē. nã cū p̄dia sui natura sint libera, ut.j.eo.l.altius.& l.si tibi.sequitur ꝙ iste vel hoc sciuit, uel scire debuit, & si ignorauit pro sciente hr, cū hęc parificētur, scire, uel scire dēre.ff.de vsuc.pro emp.l.q fundū.§.2. Et, quia est error iuris quasi naturalis, vel gentiū, qui non tolerat. vt.s̄.đ in ius vocan.l.j.& j.vnde vi.l.fi. Dicunt ergo aliqui, ꝙ hæc bona, vel mala fid.cõsistit in aĩo, ꝙ probetur iuro p̄scribentis.ut in fi.inst.de act.§.alię. ꝙ non placet cõiter doc.qa p̄sumptio sciæ vincit p rõnē quã feci.lõ la.de Arc.Cy. & cõiter doc. dicunt, ꝙ iste hēt p̄bare, aliqd, p qđ ista p̄sumpta scia excludat. & vel p p̄babilē facti errorē, vt qa hæc audiuit à patre suo dici, vel ab honestis p̄sonis, & tãto fortius si fama in vicinia esset. Et pro his hēs gl. ordinariam in l.j.§.j.ff.de iti.actuque pri.& adde qđ dixi in l.seq.in 4.op.& hæc in p̄scriptione seruitutis. Sed in p̄scriptione libertatis fatendum ē, qđ bonæ fi.præsumit, qa credere dēt prescriptorem talem fore, qualis naturaliter dēt esse s̄m Cy.in 4.q. Quæro cum gl.q̄ actiones cõpetant pro seruitute, dic vt in ea.& alia prosequere, vt in glo.

ADDITIO.

a Quæro qualiter hæc bona fides probabitur. Tu uide de hoc Bar.in l. Celsus.col. 3.uer.sed utrum sicuti.de usuca.& in l.super lõgi.C.de lon.tem.præscr.& Cęp. trac.de ser.urba.120.Flo.in l.seruitutes.co.15.ff.de ser.& in l.seruitutes.ff.quẽadmo.ser.amit.de quo per gl.& Arc.16.q.3.c.dilecto.in gl.in uer.offerre.vbi dicit, ꝙ possessor qui probauit præscriptionem, si non potest titulum, & bonam fidem probare, admittetur ad illorum probationem per sacramentum proprium.

LEX II.

1 *Seruitus, quæ causam habet continuam, longo tempore præscribitur.*
2 *Præscriptio seruitutum contradictione aduersarij interrumpitur.*
3 *Aedificatum in alieno cedit solo, & sumptus non repetuntur.*
4 *Prescriptio vt valeat, quid requiratur.*
5 *Scientia aduersarij, an requiratur in præscriptione.*
6 *Seruitutes discontinuæ quanto præscribantur tempore.*
7 *Seruitus discontinua longo tempore quæritur.*
8 *Seruitutes quanto acquirantur tempore.*
9 *Præscriptio seruitutis, an interrumpatur per missionem executoris.*
10 *Ius eligendi quanto tempore prescribatur.*

Si aquam. Primo dictum in p̄scribente nulla facta interruptione. Secundo aliud dcm̄ in interruptione facta, cum noui dubij remotione: Tertio rationem illius noui
1 dubij adijcit.scđa ibi, ꝙ si añ.tertia ibi.cū in aliena Casus.† Seruitus hñs cãm cõtinuã, uel quasi, p̄scribit lõgo tpe, ēt absq; tit.dūmõ adsit bona fi.& aduersarij scia, & nisi eius vsus fuerit interruptus; quo interrupto ñ p̄cedit p̄scriptio, nec sūptus facti ɔtēplatione seruitutis repetunt.h.d.Expone literã ibi, p possi.i.fundū, & sic possessio p re possessa hic ponit, sciēte, & patiēte, interdictus, & sic interrupta ē p̄scriptio. Et hoc supponit p cõstãti, licèt explicitè dubiū, remoueat circa sūptus repetendos, vt sequit ibi, possessione.i.prædio, manet.s.opus factū. No.primo qđ incorporalia præscribūtur, ad silitudinē corporaliū. Scđo, qđ sicut se hēt pos. in rebus corporalibus, sic se hēt quasi pos.in icorporalibus. Tertio, qđ in p̄scriptione seruitutū nõ requirit titulus, sed solū aduersarij scientia, & pa-
a tientia.ᵃ † Quarto, ꝙ hæc p̄scriptio seruitutū interrumpitur p ad-
2 uersarij ɔ̃dictionē, & patientiã, qđ intelligo q̄diu est in fieri non in esse p̄fecto, quia leuius ē cõseruare q̄ suscitare, vt no.glo.in l. quoties.§.si quis p eo.ff.de sol. Et facilius impediūtur fienda, q̄ iam fa-
3 cta. vt l.pre furioso.ff.de his q sūt sui, vel alie.iu. Quinto, ꝙ ædifica
b tum in alieno cedit solo. ᵇ Sexto, ꝙ sumptus in alieno facti nõ repetuntur, ēt si dñs sciuerit illos fieri, & dissimulauerit. Et circa ista duo vide qđ scripsi in l.domū.s̄.de rei ven, Septimo põdera, ꝙ hic circa istos sumptos sibi non consulit per retētionē. Octauo ex prima parte collige, qđ iura nõ cēsentur inuiolabilia, nec sūt mobilia, circa qđ vide qđ scripsi.s̄.de sac.san.eccl.l.iubemus.la 2. circa prin. Venio ad apparatum, & oppon. quòd seruitus aquæ nõ quæratur longo tempore: vt s̄.l.prima.in fin. Solu, ꝙ hæc secundum illam, scilicet, quòd hic dixit aquã non vi clam, vel precario, sed bona fid, Oppon.secundo.quòd nec hoc solum sufficiat, nisi iure seruitutis faciat.vt l.si.ff.quemadmo.serui.amit.& l.qui familiaritatis iure.ff.de acquiren.possessio. Solu.quòd hoc debet intelligi secūdū
4 illas, iure seruitutis dixerit.† Oppon.tertio.quod nec prædicta duo sufficiant, sed etiam titu.requiratur.l.nullo.supra.de rei uendi.& ff. de vsuca.l.celsus. Solu.quod illæ in prescriptione dominij rerū corporalium; hic seruitutum in quibus titul.non requiritur, ut hic. & ff.si serui.vendi.l.si quis diuturno cum alijs concor.positis in gloss. verticu.& no.quod intellige verum in seruitutibus realibus. non personalibus, vt vsus, & vsusfruct.quia ad illarum præscriptionem titulus non requiritur, quia pars dominij non censetur.l.3.& 4 ff. de vsufru. Et ita intelligatur in l.fi.in fi.j.de præscri.long.tempo.titulus ergo in eis requiritur ad instar corporalium. Et est ratio, qa illę, ut corporalia acquiruntur personæ, quæ potest sibi de titulo p uidere, hic vero acquiruntur prędijs, quæ non possunt sibi de tit. prouidere secundum Pe.vel quia illæ afferunt præscribenti plenio rem effectum, & minus commodum, & per consequens aduersario maius præiudicium, vt dixi.supra eodem.in 5.& 6.oppo. Opp. 4.ad idem, quòd titulus requiratur, & ab extra, quia bo.fi.requiritur, vt sup.l.j.sed bona fides non est sine ti.ut l.improb.infra. de ac. pos. Sol. ꝙ minor est falsa, quia bo.fi.est sine ti. etiam in corporalibus, in quibus iustus error est sufficiens ad vsucapionē.l.Celsus. ff. de suc. Nõ ob.l.improba.quia ibi de improba, nos vero.de p̄b. Sed tunc instabis tu, ergo bona fi.debet eē hic causata à iusto errore, & per ɔñs inter corporalia non erit differentia, cum & in illis iustus error absque titu.sufficiat, vt d.l.Celsus. Et ego respondeo, ꝙ in illis iustus error debet interuenire circa aliquē certum titulum, hic sufficiet circa incertū.uel dic, ꝙ hic sufficit qualis qualis cã, licèt non ita iusta, nõ in illis in quibus titulus acquirit, cum hic minus præiudicij afferatur, ut dixi.& ita intelligo, quod dixi in l.præcedenti.in pe.q.† Redeo ad glo.& opp.5.quòd scientia aduersarij, non requiratur, ut infra de præscri.lon.temp.l.fi.Sol. ꝙ ibi in præscriptione rerum corporalium; hic incorporalium. Sed ɔ̃ hãc sol. facit idem tex.in fi.vbi dicit idem seruari in seruitutibus. Sed respõdit gl.verum esse quò ad tempus.10.uel 20.an.non quo ad alia. & hæc communiter tenetur, licèt Hug. dixerit hic subaudi maxime, quod est literam uiolare. Tene ergo præcedentem, ex qua nota, quòd seruitus usus fr.præscribitur longo tempore, cum ibi de usuf.loquatur, & ita tenet Pe.& Cy.& Barto.ut dixi in d.l. præcedēti.in 5.opp. Cur autem in incorporalibus requiritur scientia, & non in corporalibus, respondit glo.quòd corporalia ex uera possessione prescribuntur, nec possidet dominus, sed præscribens, incorporalia ex quasi possessione iur.quæ non habetur, nisi ex patientia aduersarij, vt ff.eod.l. quoties. sed ignorans non dicitur pati. ergo, &c. Item dicit gloss. ꝙ aduersarius dr̄ possidere, ꝙ intellige rem ipsam, sed non ius seruitutis, sed ius libertatis sic, donec sciat, & patiatur. Sexto ab extra op, ꝙ scia non requiratur. vt ff.quema.serui. amit.

ADDITIONES.

a Et patientia. Quòd seruitus acquiratur ex scientia patientis uti, & scientis uti iure seruitutis, vt intendat utendo acquirere seruitutem non per simplicem vsum, vt puta iure amicitiæ, & si. Adde Inn.in c.bonæ.el 2.in glo.magna.de post. præl.& ibi do.& Inn.in c.cum dilectus.in i.col.in gl.sua.in versi.possessorium. de cap. mo.& in c.in literis.in 3.col.in ver.possessio autem iurium incorporalium. de rest.spo.& Arc.in c.non est.de consue.in 6.& Bar. cæp.de ser.urba.120.& 17.in fi.l.fi.& ibi Pau.ff.quemad.ser.amit.Bar.in l.i.uer.sic hic interdictum.in i. co.in 2.op.& ibi Ale.flo.in d.l.seruitutes.de ser.doc.in c. cum ecclesia.de causa pos. & proprie. Item adde Bar.ponentem unum uerbum, in l.1.in prin.11.co.i ver, qualiter acquiritur.ff.de acq.pos.& ibi per d.Ale.in 36.col.in uer.sed qualiter, cum aliis concor.ibidem per eum signatis, & omnino per Ale.consi.vlt.1.par. & est practica, ꝙ testes dicant se vidisse constitui seruitutem a tali, qui putabatur dominus illius prædii.& post illum vsum fuisse secundum Bar. & Alex.in d.l.1.§.hoc interdictum.

b Cedit solo. Quòd ædificium regulariter cedat solo, adde inst.de re.§.cum autem in suo, quod uerum nisi sit illicitum, secundum Bald.in d.l. fideicommissaria.§. si quis illicite.de leg.3.item uerbum, nisi ædificium sit ecclesia Flo. in l. qui domum.ff.ad l.aquil.& gl.12.q.2.apostolicos.& Ale.in l.1.§.nūciatio.de ope.no. nun.& melius in §.nunc uideamus. item si non sit ecclesia, sed aliud factum de pecunia ecclesiæ per rectorem eius in solo proprio, qa ædificationi cedit solū, secundum d.gl.& Ale.in d.§.videamus.ubi fin.de intellectu.d.glo. Item uerum, etiam si sit murus factus sine calce, quia cedit solo.l.si precario.ff. comm.præd, ubi dicit Flo.& Bar.& doc.ꝙ talis murus uenit etiam in uenditione domus. Itē uerum, nisi in aqua cui cedit solum secundum Bar.in tit, de alluuio, itē uerum si sit ligneum terræ affixum, quia cedit solo, non aliter l.cuius horreū.cum glo, & l.si supra de acq.re.do.& p Bar.Cęp.de ser.vrb,172.itē uerū, nisi sit facta ab emph.in re.emph. Pa.de Ca.in d.l.seruitutes prædiorum, de ser. & Flo.in l. sed & si quid.de usuf.& de materia uide in l.2.& ibi do.& in l. si sciēs.supra de rei uendi.itē nisi fiat in mari, qa est ædificantis, & nõ cedit aqs, uel mari Bal. i rub, ff.d' re.di.& Bar. Cæp.tit.de ser.rub.ti.de mari.& sup.eo.p Bar.in ti.de alluu all. ubi supra qui ēt dicit cõtra Lu.Pon.ꝙ ei non potest imponi pensio annua fisco soluenda, item nisi ædificans haberet aliquod ius in solo, propter quod nõ præsumitur animus donãdi.l.senatus.§.Marcellus de le.1.& ibi do. & Ale.ibi & in d.§.nunc uideamus.& ibi dicit idem, quando ædificans esset persona prohibita donare ei, in cuius solo ædificat gl.in l.si uxor filio.de do. inter vir, & uxo.

amit.l.si partē.§.si p fundum. So.ibi i p̄scriptione libertatis hic seruitutis. Et est rõ, quia illa ex negligētia non vtentis p̄cedit, & factū p̄scrib.non requirit, & hoc pp eius naturalem cãm, hic sic, qa ɔ̃ naturam p̄diorum p̄cedit.facit.l.& Attilicinius.ff.de serui.ru.p̄dio. Op.7.ꝙ non exemplo rerum immobiliū, cū illa p̄scribant spacio longi tpis: hic tpis, cuius initij memoria non existat.vt l. hoc, iure.§.ductus aquæ.ff.de aqua quo.& æsti. So.ibi loquitur in seruitutib.habentib.cãm discontinuã, hic in habentib.cãm cõtinuam, vel quasi, est enim actus continuus efficacior ad præscriptionem. vt j.eo.l.pe.& hæc vera, licèt etiam alia sol.detur in glo. seq. Quæ
6 autem dicantur hre cãm continuam, vel quasi, scripsi.in l.p̄ceden ti.in quarto contrario.† Op.7.cum gl.ꝙ discontinuæ præscribantur minori tpe, q̄ ex cuius initio memoria non existat, quia saltē xxx.an.quia is qui est in quasi possessione tanto tpe, nec de iure, nec de facto põt expelli.de facto non, vt inf.vñ vi.l.si qs in tãtam. & inf.si p vim, vel alio mõ.l.fi.de iure non, qa cõueniri dēret negatoria.at illa per spacium xx.ann.est sublata, vt cæteræ actiones, vt l.sicut.inf.de præscr.xxx.an.ergo &c. Soluo dupliciter.primo, qa ei non põt interdici ēt de iure.vt in contrario.sed non p̄pea seqtur, ergo illo tpe seruitus est præscripta.vt l.per fundum.ff.de seru.vrb. prædi. Hæc solutio non est bona.primo considerato effectu, secūdo, quia in l.per fundum, prohiberi non potest, quia prohibere volens est personaliter ad hoc obligatus ex cessione priori, quã fecit. hic nullam fecit, nec ex quasi possessione aliqua nascitur, alij igitur soluerunt aliter.videlicet, ꝙ in seruitute discontinua, quot sunt actus, & actiones, tot nascuntur actiones.& pro quolibet actu præterito potest intentari negatoria ad interesse, & peti inhiberi, silentium imponi pro futuro tpe: quot ergo sunt actus, tot requiruntur præscriptiones, licèt ergo sit præscriptum negatoriè pro primo actu, vel secundo, vel tertio &c.tamen non est præscriptum p alijs, nec saltem pro præsenti.arg.ff.de ver.ob.l. si sic stipulatus fuerim. vnde breuius concludēdo dicere possumus, ꝙ negatoria iam formata.xxx.an.tollitur.vt in cõtrario, sed nõ formata. vt d.§.ductus, aquæ. Nec ob.j.de an.exce.l.j.§.ad hæc.quia ibi de actionib. unicam originem habentib.non de his, q̄ successiuè, & sæpius nascūtur, quibus habet locum quod dixi, vt ibi no.& hoc cõiter tenet. Sed dicet in dagator subtilis si ita est, ergo nec finito tpe seruitutis ista discontinua præscribetur, & tñ tpe cuius initij memoria ñ existit dicitur præscribi; vt d.§.ductus aquæ, & ff.de iti.actuq; priua.l.j.§.si quis autem.cum si. Et ego respondeo, ꝙ cum tempus illud euenerit, ꝙ initium ignoretur, retro præscripta creditur, & hoc coacta rõne, quia initium præscriptionis, & concessæ p̄hibitionis
7 ignoratur.† Opp.ix.ab extra, quod seruitus discontinua spacio longi tēpo.acquiratur.vt est videre in seruitute vsufru.j.de præscr.longi tempo.l.fi.in fi. So.ꝙ prædicta in seruitutib.prædialib.illa in seruitutib. personalib. ut dixi in quinto cõtrario.& latius in p̄cedē.l.
8 in v.& vj.oppo.† Concludo ergo modo predicta, cum quæritur, quanto tpe seruitutes acquirãtur, quia aut quæritur in realib.seu p̄dialib, aut in personalib. Primo casu, aut hēnt cãm cõtinuam, uel quasi, aut discontinuam, si continuam, & tunc aut bona fide vtit, & tunc spatio lõgi.tempo.s.x.annorum inter præsentes. xx.inter absentes præscribit, ut hic, & in l.præced. Si mala fide, & tunc qa exemplo rerum immobilium præscribuntur, vt hic in l.nostra.dico ann.xxx.acquiri arg.j.de præscr.xxx.an.l.si quis emptionis. Si vero, hēnt cãm discontinuam, tunc prescribuntur spacio cuius initij memoria non existat, nec curatur si habuerit bonã fi.uel non. ut i.j.§.ductus aquæ.ff.de aqua quo.& æsti. de iti.actuq; priua.l.j.§. si quis autem.cum si.& hoc operatur, discõtinuitas actus, quę nõ est sic potens, & efficax ad præscribendum.iõ tantum tempus requiritur, licèt bona fi.adsit ꝙ añt bona fid.hic nihil minuat đ tpe vel ꝙ bo.fi.à mala fide nõ sit in seruitutib.discontinuam cãm habentib.distinguenda, patet, ꝙ cum tps alicuius initii memoria nõ existit, euenerit mala fi.an bona icognitū erit, Secūdo casu.s.in p̄sonalib.& tunc aut habet ti.& bo.fi.acquiritur tempore lõgo. ita, intelligatur.l.fi.in fi.inf.de præscr.lon.tem. Aut ti.non hēt.& tunc spacio.xxx.vel xl.an.s̄m Pe.Cy.& doc.ar.dictæ.l.si quis emptioni. Est enim vsusfr.pars dñij, ideo tantum tps requiritur.& tit.in præscrip.lon.tem.quia debetur personæ, quæ potest sibi de tit.prouidere, vt sup.dixi, & hoc in præscr.seruitutis.sed in præscrip.libertatis, dixi in l.præce. Quæro qualiter bon.fi.probabitur. Dic, vt dixi in l. præced.ad fin. Quæro circa secundam partem, dicit litera, ꝙ vsus fuerit ibi interruptus &c.de quali.interruptione loquatur dicit gl. si fuerit naturalis res, est clara.si ciuilis, & tunc si per lit.contest.ad huc res clara. Et per denunciationem, tunc sunt opi.vt in glo. Sed attende, quia si gl.intellexit p denunciationem factã à parte, tunc non bene diceret, qa l.non cauetur, ꝙ talis denūciatio præscriptionem interrumpat.sed denūciationē factam per executorē intelle-
9 xit.† Et sic est qõ an p solam missionem executoris ᵃ interrūpatur
a tunc opin.positę in gl.p̄nt procedere, & eo casu dicit Barto. Aut præscribens habet ti.& tunc sola citatio non sufficit. Aut nõ hēt titu.& tunc sola citatio sufficit, quia tunc ex sola negligentia non petentis p̄scribitur, ideo vigilantia ei opposita illam interrumpit. ut l.sicut.inf.de præscr.xxx.an.hæc ratio Bar.nõ est tuta.quia licèt hic præscribat sine ti.tñ bo.fi.requiritur.ideo præscr.lon.temp. locum habet. Constat autem, ꝙ præscriptio lon.tem.non causat ex mera negligentia non petentis, sed partim fauore possidentis, & partim odio negligentis, vt dixi in l.moræ.s̄.ti.j.ergo &c. Item alii idem tenentes reddunt etiam rationem. s. quia tunc prescriptio, fundatur solum super bo.fi.possidentis, & bo.fi. tunc incipit cessare per missionem executoris.& ideo etiam præscriptio cessat, quę bo.fi.pro fundamento amplius non habet. Hæc ratio mihi nõ placet eadem ratione, quia præscriptio lon.tem.s̄m suam naturalem regulam non interrumpitur p missionem executoris.sed per li.cõte.ut l.super longi.j.de præscr.lon.tem.nec casus iste reperitur exceptus, ergo de eo s̄m regulam debet iudicari.nec ista l.de interruceptione tali loquitur, quia de interruptione vsus loqtur, nec puto, ꝙ sola missio executoris faciat cessare bo.fi.iõ in hoc passu me conformando regulis nostris, dico ꝙ si ad præscriptionem seruitutis, maioris temporis præscriptio exigitur, quàm longum tempus, fit interruptio per missionem executoris, vt d.l.si cui. si autem solum tempus longum sufficit tunc lit.contest. exigitur ad interru-
10 ptionem ciuilem. ut d.l.super longi.cum simi.† Quæro ab extra, sum in quasi possessione iuris eligendi, & uolo allegare, hoc ius me prescripsisse, quæritur quantum tempus requiritur.& uidetur, quod tempus cuius initij memoria non existit, quia hoc ius cãm continuam non habet, quod patet, quia factum hominis interuenire requirit, secundum doctrinam quam sup.in prin.l.tradidi. Innoc.vt refert Cyn.dixit xxx.ann. sufficere, quòd uidetur contra p̄dictam rationem.sed Petr.dixit.quòd ipse dicit verum, quia ius eligendi est personale, & cohæret personæ & in iuribus personalibus licèt causam discontinuam habeat, tantum tempus cuius initij memoria non existat, non requiritur. sed sufficit illud tempus, quod requiritur in præscrip.rerum immobilium.vt j. de præscrip. longi tem.l.fi.& dixi in p̄cedenti.l.in v.& vi.opp.ꝙ Perusini dicūt verum, nisi sit annexū iuri spirituali.vt i electionibus ecclesiasticarū p̄sonarū.nã spiritualia, vel annexa spiritualibus requirūt spaciū quadraginta.annorum.ut extra, de p̄scr.capi.de quarta.& qđ no. per Inno.extra, de iur.pa.cap.consultationibus.& hic sit finis. Bart. de Salyc.

ADDITIO.

a Per solam missionem executoris. Adde, ꝙ hoc est uerum in incorporalib. aliàs non, ut no. Bal.post Bar.in l.i.uer.sed quæro.inf.quãdo libel.prin.datus.& in l. 1.& ibi Bar.in 1.op.j.de præscr.xxx.ann.& in l.2.§.si.uer.sed hic uidetur contra ff.pro emptore. De iure ãt cano.semp missio executoris interrumpit præsc.ita no. Ang.Are.inst.de act.§.neq;. Bar.cæpo.ti.de ser.vrb.ca.xx.Spe.ti.de exec.ver. executoris.& Old.consi.285.ubi uide.

LEX XIII.

1 *Predio tributario seruitus imponitur.*
2 *Concessio seruitutis an dicatur personalis.*

Et in prouinciali. Primo dictū. Scđo infert ad q̄situm.scđa ibi, q̄rit. Casus. In prouinciali p̄dio licèt tributario põt seruitus imponi, & onus serui-
1 tutis ipositæ comitatur rem ad quęcūque transeat.h.d.† No.j. ꝙ p̄-
a dio tributario ᵃ põt seruitus imponi.in ɔ̃rium uidebatur, quia non sunt domini.vt j.de vsuca.transfor.l.j. & ista fuit ratio dubitandi. Sed ratio decidendi fuit, quia sunt utiliter domini, seu habent effectum dominij.ut in gl.1.& ex hoc habes bonum argu. ꝙ emphyteuta, qui habet vtile dominium possit seruitutem constituere. ad quod facit.ff.de superfic.l.j.§.pen.& fin.& ff.quib.mo.vsu.amit.l.j. §.j.& p̄batur.nam feudatarius qui habet utile dñium seruitutē imponit.ut in 10.col.in ti.de inue.& alie.fa.cap.j.uer, qd ergo. uerū tamen sicut ibi seruitus imposita extinguitur, si feudum pleno iure ad dominum reuertitur, sic dico in emphyteuta, ut extincta emphyteosi seruitus extinguatur, & pro hoc accedat.ff.quemadmo. seru amit.l.is cui.§.2. Resoluto enim iure datoris, resoluit ius acceptoris.ut l.lex uectigalis.ff.de pigno.& l.peto.§.p̄diū.de le.2.& l statius.§.Cornelio.ff.de iur.fis. Nõ ob.ꝙ emphyteuta non põt alienare sine consensu domini.ut inf.de iur.emp.l.fi.quia nõ p̄pterea omnis species alienationis est prohibita.ut ibi no. & probatur. in l.si domus.§.fi.de le.j.& hanc partem tenet Gui.de cu. In ɔ̃riū facit, quia maritus, qui non est pleno iure dñs, seruitutes fundo dotali non imponit.ut ff.de fun.do.l.iul.in fin.sed forte illa s̄m prædicta, est intelligenda. No.2.quòd res transit ad quemlibet successorem cū onere seruitutis iã impositæ cõcor.ff.de ser.vr.præ. l.via §.si fundus.ubi autem nondū esset constituta, sed tñ p̄missa, talis p̄missio, vt inqt Cyn.non afficeret rem nec singularem successorē. ut ff.de ɔ̃hen.emp.l.fin.& no.ff.de alie.iu.mu.causa fac.l.opus. Et p
b hoc sequitur aliud ᵇ, quod licèt seruitus constituta sequeret p̄diū, non

ADDITIONES.

a Prædio tributario. Quid si concedam tibi iter in feudum, uel emphyteusim, uide d.Socin.consi.239.incipien.subtiliter, & abunde uer.præterea si ex pacto ibi, uel tertio dicamus in d.parte.char.210.

b Et per hoc sequitur aliud. Adde quod seruitus promissa non transit ad singularem successorem, ꝙ ex sup.scriptis uerbis istius elicitur, & põdera, quia iste videtur loqui in re, quæ est promittentis, non in re communi.& Spe.p Bal. hic al leg.non loquitur in fundo communi, sed proprio, per quę clarius iste, & meli' Bald.hic sensit, quia etiam seruitus non dicitur promitti in re communi, sed constitui.

nõ ,ppterea pœnæ promissio sequeretur p̃diũ quia cõsistit in pso-
nali obligatione.vt ff.de ser.ru.p̃di.l.cũ fundo. & iõ necessaria est
cessio stipulationis pænalis in persona sui singularis successoris.
2 Quæro,an simplex cõcessio alicuius seruitutis intelligatur perso-
nalis,an realis,dic,aut ẽ indeterminata respectu fundi donantis,et
tunc est personalis,vt ff,de ser.ru.p̃di.l.lucius.& ibi no. Aut est de-
terminata ad certum fundũ,& tũc est realis,vt l.cũ fundo.eo.titu.
Quæro emptor ignorauit onus seruitutis,quomodo ei consuletur
ꝯ venditorem. R̃ndeo actione ex empto,si precium est solutũ,&
eo non soluto retentionem precij habet pro rata.vt l.in vẽdicatio-
ne.ff.de act.emp.

LEX IIII.

1 *Aqua,quæ ex fundo meo oritur,mea est.*
2 *Seruitutem aquęductus mihi concessam nemini concedam.*

Aquam. De alieno fonte non p̃t duci sine ,pmissione dñi.
h.d.secundũ vnã lect. Vel sine ,pmissu eius,cui ser
uitus prius fuit ꝯcessa,qñ hæc scd̃a ꝯcessio priori foret nociua.h.d.
1 aliã lec.† No.qd̃ fons,vel aqua q̃ ĩ fundo meo orit̃,mea ẽ.ꝯcor.ff.d̃
aqua plu.ar.l.i cõcedẽdo.& l.seq.Op.ꝯ scd̃am lec.de le.2.§.si aquę
ductus.ff.de ser.ru.p̃di.& de l.Lucius.ff.de aqua quoti.& ęsti.Solu.
ibi ꝯcessio scd̃a facta à dño ñ erat nociua primo.hic sic:iõ hic eius
cõsensus ẽ necessarius,vt ĩ gl.Et ita fuit determinata qõ inter fra-
tres minores,& p̃dicatores.cũ Cõc Boñ.prius cõcessisset aquam
Sapanæ,primo Minoribus,postea Prædicatoribus,& eẽt sufficiẽs
2 pro omnibus.secundum Ia.Bu.† Quærit gl.an is,cui seruitus aquę
a ductus ẽ cõcessã,possit alij cõcedere,ᵃ dicit,gl.qd̃ nõ,añq̃ fines a-
gri sui fuerit ĩgressa,sed postq̃ eius agrũ,p̃t.vt.ff.de aqua quo.&ęsti.
l.j.§.illud.Et ẽ rõ,quia tũc ẽ effectus dñs,sed anteq̃ sit eius fundũ
ingressa,non ẽ dñs:iõ seruitutẽ ꝯstituere non p̃ot.qa eẽt facere ser
uitutem seruitutis,qd' esse non põt.vt ff de vsufr.le.l.j.& ita dẽt in-
telligi.l.extraneo.ff.de serui.rust.p̃di.Quero cum gl.quibus actioni
bus possit vti.dic vt in ea.

ADDITIO.

a Alii concedere.Vide Bar.hic & in l.cõcedendo.& in l.quominus.in fi.v.q.de flu.
ꝙ no.Bar.in l.per agrum.ĩ.eo.

LEX V.

Si quid In confessoria venit opis restõ,& dãni illati resar-
tio.h.d.No.ad qd̃ p̃t agi p eũ q intẽtat cõfessoriã ,
q̃ro,an hæc veniãt iure actionis,vel officio iudicis.dicit Pet.& Cy.
quod iudicis officio mercenario,quia in cõfessoria agitur declara
toriè,sicut in rei uen.petit.n.declarari seruitutẽ p̃dio cõpetere. ut
ff.si ser.ven.l.sicuti.§.sed si quæratur, & insti. de acti.§. æque. dãna
ãt,& rei restõ sunt in p̃statione psonali.iõ veniũt iudicis officio,et
idem de patiẽtia,& cautione præstanda,& hoc ẽt tenet gl.ff.si ser.
ven.l.2.in prin.& per hũc modũ dẽt intelligi.l.loci corpus.§.in ꝯ-
fessoria.in eo.ti.vnde cautus dẽt esse aduocatus in formatione li-
belli.Quæro,an aliæ actiones competant. respondeo,ꝙ sic.vt not.
sup.eo.l j.in fi.magnæ glo.

LEX VI.

1 *Defendere promittens aliquem contra omnes,ipse exceptus intelligitur.*

a **Præses.** Ordinata charitas incipit à seipso,ᵃ ad hoc allegatur
1 iõ alpibus ille perit ut in gl.† Quæro,an hæc lec. in-
telligat̃ in seruitute iam constituta,uel p p̃scriptionẽ q̃sita,an ante
eã q̃sitã.Dicũt qdã ꝙ añ,aliàs imputãdũ eẽt ei,q cõcessisset.l.si qs
in cõscribẽdo.ꝯ.de pac.sed hoc ñ tenet, qa tũc hæc.l.de indubita-
bili.l.qd' Labeo.ff.de car.edi.Item eẽt superflua per.l si tibi.inf.eo.
vbi casus iste ponitur.Ideo alij,intelligunt post seruitutem.consti-
tutam.& vt euitent dictum ꝯ,& aliud,quod est quia potuisset to
tum prædium donare,ergo fortius ius ducendi aquam , ẽt si ager
concedentis propter siccitatẽ aq̃ indigeret,dicunt,qd̃ ꝯcedẽs, hic
reseruauit aquã vsq; ad certam formam,& contra illam formam
uolebat vicinus ducere aquam,sed certè hoc modicũ hẽret du-
biũ,qd̃ de mente gl.vr̃ & ita communiter tenetur,ꝙ contra serui-
tutẽ quæsitã possit dñs vti aqua pro siccitate agri sui.& hæc ẽ no-
tabilis.lec.Sed tũc obstabãt p̃dicta ꝯria pp q̃ euitãda audiui q̃dã
dicẽtẽ istã.l.dẽre restringi in seruitute tpe q̃sita,q̃ ñ intelligit̃ q̃sita
ꝯ siccitatem agri seu p̃dii seruiẽtis,qa ꝯ illã siccitatẽ nõ p̃scripsit,
Sed cõis ĩterpretatio ẽ,vt ẽt in cõstituta p pactũ loquat̃,q̃ intelli-
git̃ tacitè cõstituta pro eo tpe,quo fundus cõstituẽtis rõne sicci-
tatis nõ indigeret aqua.Et mõ ñ obstãt obiecta.Et hoc ẽt põt dici
forma cõsuetudinis sic cõcessionẽ interpretãtis.de qua loq̃tur hic
lra.Et hæc sũt uerba doc.& ego assentio.vt hæc.l.loquat̃ post ser-
uitutẽ cõstitutã pacto gratuito,q̃ liberalitas cõcessa intelligit̃ ita ,
ꝙ nõ egeat q liberalitatẽ exercuit vt.ff.de re.iu.l.inter eos.§.fin.Et
ex hoc patet,ꝙ obiecta,nõ obstabant.Et p hanc lec.decidunt̃ plu
res qõnes,nã si promisi tibi te defendere,vel arma p̃stare ꝯ quẽcũ
que,non intelligitur ꝯ meipsum.Similiter,vt pr̃ non teneatur ale_
re filium,quando non habet,nisi quantum sufficiat ad seipsum.

ADDITIO.

a A seipso,adde Spe.de aduo.§.i.uer.sed nunquid clericus.Itẽ adde, ꝙ charitas p̃-
fert suos extraneis.l.cũ accutissimi.& Bal.in primo no.ĩ.de fideicõ.& quid sit
charitas.uide in Spe.de mona.§.2.ver. ꝙ si monens.

LEX VII.

1 *Molendinum habens superius,an possit aquam ab inferiori diuertere.*

Si manifeste. In aquæductu etiam de prædio fiscali an-
tiqua consuetudo debet seruari h.d. No.
Quod non potest priuatus,nec fiscus.Item no.hanc.l.pro his,q cõ
1 sueuerunt ire ad nemus publicũ ,p lignis.† Quærit gl.pone,qd̃ ha-
beo molẽdinũ in flumine.Alius superius vult facere molẽdinũ,p
qd̃ aqua diuertat̃ à meo.q̃rit̃,an possit,& gl.determinauit qd̃ põt,
sed in l.si ex argentarijs.§.si initiũ ff.de eden.gl.vr̃ sentire op.Circa
hoc br̃ distingue,aut flumẽ ẽ priuatũ vtriusq; , aut publicũ.primo
casu põt scd̃s facere molẽdinũ in sua parte,dũmodo principaliter
faciat,vbi sibi prosit,& illi nõ noceat. ff. de dã. infe.l.fluminum.§.
fi.& l.Proculus.& in hac gl.Et ideo si ęque benè põt sibi prodesse
parum.ꝯ.vel parum.ĩ.faciendo,uel cum clausa minus depressa, &
nõ ita alta audiret̃ prohibens,& petens rem ad cõgruitatẽ reduci
tum quia ex quo æque põt aduersarius sibi prodesse,vr̃ facere ani
mo nocendi alteri quàm dño.tũ ẽt quia in re cõi.melior est cõdi
tio prohibẽtis.l.Sabinus.ff.cõi di.Et intelligo glo.in d.§.si nunciũ.
Scd̃o casu,quãdo flumen est publicum. tum quia in flumine pu-
blico non põt ædificari sine principis licentia,dicendũ est,aut pri-
mus hẽt suum molẽdinũ licitè : & tũc scd̃s nõ põt licitè aquam
priori auferre,ẽt si licentiam habet ædificandi à principe,qa intel
ligitur cõcessa sine alterius iniuria.vt l.2.§.merito.& §. si qs à prin
cipe.ff.ne qd in loc.publi.aut primus non habet licitè,& tũc si se-
cũdus hẽt licitè,clarũ ẽ,ꝙ põt ei auferre aquã,& ad suũ molendi
nũ diuertere.vt ff.de di.& temp.p̃scri.l.si q̃sque.aut nec scd̃s licitè
ædificat,& tunc primus illum non põt prohibere,quia nõ præten
dit probabile interesse.nec eꝯ scd̃s põt prohibere primũ aquã re-
a stagnantem per ædificationẽ alterius clusæ. ᵃ nã nullus. eorũ hẽ-
bat ius sup quo possit se fundare,& neminem sine actione audit,
p̃tor.ut l.si pupilli.§.uideamus.ff.de ne.ge.& hoc etiam tenet Cy.

ADDITIO.

a Per ædificationem alterius clausæ. Adde ultra no.p Gu.de Cu.hic nu.i,& qd̃ ibi
posui in addi.ad ipsum in uer.an possit eum prohibere.& per Bal.hic nu.4.vbi
etiam posui in apost.ad ipsum in ver.clusas uel molendina.& in ru.ff.d̃ re diu.
col.i.& in l.si plures.co.j.inf.de cond.infer.Bar.in l.i.§. sicut autem,aliàs est.§.
sed & fin.nu.i.uer.hic.§.facit ad qõnem de molendino,& ibi posui in additi.ad
ipsum in apostil.in eo.ver.ff.de aqua plu. arcen. Flo.in l.imperato res.ff.de ser-
ui.rust.prædi.Bal.in c.i.si quis de menso.& co.v.in ti.de contro.inuesti. collect.
in c.cum ecclesia.nu.18.& ibi quod notaui in addi.ad ipsum in uer.ecclesia fa-
cere molendinum.extra.de cã possess.& proprie.de quo etiam plenè per Alex
consi.133.no.2.& consi.cxciii.eo.uol.

LEX VIII.

1 *Solum ad cælum usque liberum est.*
2 *Fenestra,an possit fieri in pariete alieno,& an indistinctè in suo.*

Altius. Duas qõnes soluit,scd̃a ibi,imperite.Casus.Domus
põt altius eleuari,nisi probetur seruitus dẽri. & fa-
ciens fenestram in alieno cogitur proprijs sũptibus rẽ in pristinũ,
1 statũ restituere.h.d.† No.i.ꝙ solũ ẽ liberũ usq; ad cœlũ,ᵃ & hoc na
a turaliter,iõ qui dicit ꝯrium habet illud probare.Secundo quod ꝯ
2 hanc libertatem seruitus põt constitui.† Tertio no.quod in parie-
b te alieno quis non põt fenestram facere.ᵇ Sed an in suo indistin-
ctè possit.dicit Pe.& Cy.ꝙ si fiat ad æmulationem alterius. puta,
ut inspiciat religiosos,uel religiosas, uel uxorem uel filiam uicini,
& non põt,arg.ff.de op.pu.l.opus.si vero pro sua utilitate, seu ne-
cessitate luminum faciat,tunc potest,ut hic a sensu contrario.arg,
ff,de rei uen.l.in fundo.& ar.ff.de dam.infec.l.Proculus.& d̃ aqua
3 plu.arce.l.si meo fundo.† Quarto no. ꝙ potest seruitus constitui
ne fenestras habeat vicinus,per quas prospectum habeat ĩ domũ
c uel uiridarium uicini.ᶜ Opp.ꝯ primum notabile de l. qui lumini-
bus.ff.de ser.ru.præd.Sol.ꝙ ibi seruitus erat constituta.ut in gloss.
Quæro quàm actionem intentabit.vt fenestram restituat in pristi
num statum:dic,ut in gl. Salyc.

ADDITIONES.

a Vsque ad cęlum.Adde.d.Soci.consi.clxx.inci.prosequendo ordinem.uersi.prete
rea no.in i.parte char.clxxi.quod ędificium cuiuslibet regulariter dicitur libe
rum.in area tamen uicinus ędificando, potest eius lumina obscurare, & ꝙ ædi
ficare,cuilibet in re ,ppria libere vsque ad cælum licitum sit,adde pręfatũ.Soc.
consi.141.incip.considerata facti contingentia,uer,his tamen non obstantibus
in prima parte.& consi.15.incip.prosequendo.ordinem.uer.capio primam.q.
in d.parte.
b Facere limita.ut hic per Bal.
c Viridarium uicini.Adde do.Soc.consi.141.inci.considerata facti contingentia.
uersi.his tamen non obstantibus.circa medium prima parte,quod si domus ali
quam debet seruitutem domui tuę altius non tollendi,non est sibi prohibitum
ponere,& habere uiridaria,etiã si propterea obscurentur lumina domus tuæ,
cum plantatio arborum,& uiridarii non est contra debitam seruitutem altius
non tollendi.

LEX IX.

1 *Præsumptio naturæ contraria onus probandi in aduersarium transfert.*

Si in ædibus, Aedificans cõtra debitam seruitutem co
gitur ædificatum tollere,qui tamen dicit
1 seruitutem sibi deberi,dẽt illud probare.h.d.† No.ex hac.l. & præ-
cedenti,ꝙ præsumptio naturę ꝯria transfert onus probandi in ad
uersarium.Item ꝙ de iure communi est fundata intentio eius q̃
dicit seruitutẽ ñ dẽri.ut hic.& l.pe.ff.si ser.uen.l.sicuti.§ si q̃rat̃. Sal.
Si

LEX X.

Si tibi, Seruitus aquę ductus debita,si neget̃ probari ac etiã
probata per non vsum,cõgruo tpe põt admitti.h.d.
No.quod libertas per non vsum,seruitutis acquirit̃. & quantum tẽ
pus exigatur,habuisti.sup.eo.l.j.in 2.lec.& dic vt ibi plenius scripsi.

LEX XI.

1 *Transire per agrum alienum nemo debet inuito domino.*
2 *Plaustra si sibi inuicẽ obueniant in uia stricta,quod eorum retrocedere debeat.*

a **Per agrum.** ᵃ † Per agrum alienum non põt quis ire in-
1 uito dño.h.d.Op gl in decre.di.j.c.j. Sol.ali-
ud de iure diuino,vt ibi.Vel melius s̃m Pe.& Cyn. ꝙ illud debet ĩ
telligi,nisi ,phibeat̃,vt hic,vel in casib.,pmissis de quib.ĩ.Op. 2.de l,
si quis sepulchũ.in pri.ff.de reli.Sol.s̃m gl.ꝙ ibi spãle est ibi , vt iter
ꝯstituatur,sed eo cõstituto,vtitur eo tanq̃ debito,vt hic.Op.3.de l.
si locus.§.fi.ff.quẽadm.seru amit.Sol.gl.ꝙ ibi fallit.Sed Pet. & Cy.
dñt,ꝙ ibi de agro sit via publica.& sic,vt debita vtit̃.vt hic in fi.At
tende qñque via publica est penitus extincta.& tunc Pe.dicit verũ
q̃ñq; simpl'r est destructa,ita ꝙ de p̃senti ambulari nõ põt, sed eius
restõ sperat̃ de ,pximo.& tunc dicit gl.verũ, & ita videmus seruari
de facto ĩ vijs calcenosis tpe hymali.veruntñ ciuil'r dẽt ambulare
2 p agrũ,& à dãno se abstinere.vt l.si cui.ff. de ser.† Querit Cy. duo
sunt plaustra sibi inuicẽ in via non lata obuiantia,qd̃ eorũ retroce-
dere dẽt.Dicit Cy.quod vel preoccupantis melior est cõditio , vel
locus est gratificationi,uel forte debet dirimi,nisi ex parte vnius in
terfuit culpa.vt no.ff.ne quid in loco publico.l.j.in prin.

ADDITIO.

a Per agrum.Vide no.per Bart.in l.2.ĩ.ne quid in loc.publi.sed quæritur,quid si q̃s
habet seruitutem per portam,vel per claustrum,aut aditum perpetuò libere ire
transire,redire,cum personis,equis,&aliis quibuscũque rebus cuiuscunque cõ
ditionis.an poterit ibi morari per notabile spacium,& an etiam ibi poterit sal
mas alicuius generis in terram proiicere,& scaricare, & ibi retinere per aliqd̃
notabile spacium,& an poterit ibi vinum vendere,& similia , uide per d. Soci
consi.41.incip.considerata facti contingentia.in 1.parte.ibi in uersi.7. circa fin.
quòd seruitus eundi per claustrum ad domum propriam dicitur seruitus præ-
dialis ex vtraque parte,item ibi in ver,cir,quintam.q,cir, fin, habes quòd si quis
habet seruitutem eundi per aliquem locum,potestatem tãtum habet eundi pla
ne,& solus,non autem potest ire currendo sed quid si quis hẽt seruitutẽ transe-
undi per portã,an posit retinere claues dictæ portæ,et an d̃ nocte portæ clau-
di posint,uide per præfa.Soc.in v.consi,in uer.circa vlt.q.

LEX XII.

1 *Seruitus prædiorum non multiplicatur prędijs ipsis multiplicatis. & nu.2.*
3 *Præbendæ non multiplicantur canonicis multiplicatis.*
4 *Pontem promittens manutenere,an flumine dilatato debeat pontem prolonga-
re.*
5 *Luminibus non officere promittens quomodo teneatur.*

1 **Non modus** † Multiplicatio,vel augmẽtum p̃diorum
non multiplicat,vel auget seruitutẽ aquę
ducendæ.h.d. Not.ꝙ à forma ꝯ stus non recedit , sed pristina for-
ma seruitutis aquæ attendit̃.ꝯcor.sunt in gl.Opp.sic à l. cauetur qd̃
postq̃ aqua finis prædij dñantis est ingressã,p̃t dñs nedũ ad alia sua
prædia aquã corriuare , sed ẽt extraneis concedere. vt ff. de aqua
quoti.& æsti.l j.§ illud.& no.ꝯ.e.l.aquam.huius timore intelligo.l.
istã.ꝙ ĩ maiori quantitate volebat aquã,q̃ in ꝯstõne seruitutis fuis
ser actũ,vbi aũt non veller plus de aqua solito, hẽt locum ꝯrium.
Vel distingue,quãdo non vult plus solito.Aut aquæductus simpl'r
& indiffinitè fuit ꝯcessus,& habet locum ꝯrium. Aut limitata cã
adiecta pro irrigando tale prædium,& tunc pro irrigatione aliorũ
prædiorũ,siue ea tunc habebat,siue ea postea acq̃siuit,nõ possit du
cere,nec alijs concedere,vt hic s̃m vnã lec.q̃ ponit Pe.& Cy.& est
ratio,quia ex quo limitata est in re,limitata est etiã in tpe, & sic vl
2 tra illud non licèt aquam ducere.† Opp.ꝙ augmẽtato prędio ser
uitus augeat̃.nã si ꝯcessisti seruitutem , ne officias luminib. meis ,
& tunc vnã solam fenestrã habebã.si postea,vel illã facio amplio-
rem,vel plures facio fenestras,tu nõ potes prohibere,nec nouis lu
minib.officere,vt ff.de serui.vr.præd.l.si seruitus.Sol. s̃m Ia. de Ra.
ꝙ ibi aliæ sunt subrogatæ loco primæ.sed truffa est,quia prima p̃t
ibi remanere,& alia de nouo fieri.Sol. ergo Pet. & Cyn. quod aut
ꝯcessio est vniuersalis.& tunc ẽt de futuris intelligitur.vt ff.de leg.
2.l.peculium.& de fun.inst.l.pe.Aut est particularis, & tunc solum
ad illã particularem,& specificatam refert̃,vt hic,aut concessio est
indefinita, vel generalis:& tunc,aut de præsenti non põt taxari vl'
excogitari, quantum præiudicium possit afferri in futurum,& tũc
ad præsentia tñ restringitur vt l.damni.§.si is.ff.de dam.infec.Aut
põt de præsenti istud excogitari,tunc,ex quo non limitauit cũ po-
tuit,de futuris etiam vr̃ excogitasse.& perinde est ac si vl'r permisis
3 set,ideo ad futura retrahit̃.ut d.l.seruitus.† Et ex his infert ipse ꝙ
si quis institutus promisit,vel relĩqt cuilibet canonico sancti Mar
tini.x.pro anniuersario,& postea numerus canonicorum est aug-
a mentatus , ꝙ canonicis auctis nihil debeatur.ᵃ quia non potuit ru
sticus ille taxare numerum canonicorum.& ita refert Cy. Ista di-
stinctio Pet.est dubia.Primo in eo,ꝙ dixit,ꝙ si cõcessio est vl'is ĩ
telligitur etiã de futuris.nam si stipulatus sum seruitutem aquæ du
cendæ causa irrigandi omnia prædia mea,non vr̃ de futuris intel-
ligi propter illud verbum mea.arg ff.de aur.& arg lega.l. si ita.& l.
medico.l.quintus.§.argento.& l.scribit.in eo.tit.& de leg.j.l.Stich'.
qui meus erit.Sed ab hoc defende,quia intellexit vl'is.i.d̃ subiecto
vniuersali.&per Cy.melius scribitur in l.fi.§.fi.ĩ.q̃ res pig.obl.poss.
Sed illa distinctio aut potuit de præsenti taxari,vel non potuit.non
vr̃ benè lege ,pbari.Itẽ ille rusticus,de quo ꝯ.loq̃t̃,licèt non potue-
rit numerũ canonicorũ taxare,quantũ ad residentiã , vel ecclesiã ,
potuit tñ quò ad solutionẽ fiendã,quia x.canonicis tñ potuit pro
mittere,vel relinquere.Iõ aliter istud cõtrariũ vr̃ soluendũ.Dicunt
ergo alij moderni ꝙ in l.si seruitus.ampliatio,vel applicatio erat ĩ
trinseca,quia in eadẽ re,cui debet̃ seruitus.hic extinseca, qa ex alia
4 re cui seruitus non debet̃.† Et ex hoc decidunt qõnẽ Nobilis qui-
dã ,pmisit cõitati suæ manutenere certũ pontẽ,q tpe promissionis
erat paruus,postea pp incrementũ aquæ oportet,ꝙ pons fiat ma-
ior,& quæritur,an nobilis teneat̃,& dñt ipsi, ꝙ si pp ,p̃funditatem
aquæ,quæ non põt de subtus pontẽ decurrere,necesse est põtẽ alti
us eleuare, ꝙ talis eleuatio,& eius impensa spectat ad illũ nobilẽ ,
qa est augmẽtatio intrinseca,& extensiua.Aut oportet põtẽ elon-
gari in longitudine,qa aqua alio currit. & tunc eatenus, quatenus
elongat̃,nõ spectat ad illũ nobilẽ,qa tp̃s ꝯctus inspicit̃.ut hic.& in
l.lege.& l.Rutilia Polla.de cõtrah.emp.& d.l.dãni. §. his. & ita dr̃
determinatum fuisse per Fran.Accur.ꝙ tene menti pro ponte La
5 dicis,& Rheni.† Quæro ,pmisit Titius luminib. non officere &c
postea domũ altius eleuauit,nec pp eleuationẽ officit. nunc vult
dñs domus dñantis in aliquo pariete interposito nouã camerã fa-
cere,in qua lumen non hẽt,nisi nouã fenestram faciat in ea parte,
in qua vicinus altius domũ eleuauit quæritur,an possit agere,vt il
le deprimat domum ita,ꝙ p fenestrã fiẽdã lumen ĩ illa camera re
b cipiat?Et vr̃ ꝙ sic,ex quo de futuris ᵇ luminib.& fenestris ĩtelligat̃,
vt d.l.si seruitus.de ser.vr.p̃di.in ꝯriũ facit, qa ex humanitate illud
,pcedit,ut ibi dr̃.sed nũc eẽt inhumanũ,vt ille deprimeret domũ,
quam ædificauit isto sciente, & patiẽte , & nunc formam rei suæ
mutaret.cogita.

ADDITIONES.

a † Canonicis auctis nihil debeatur.Tu vide de huius.q.veritate Panor.in c.cum M.
Ferrariensis,& ibi etiam Fely.num.24.col.14.uer.in gl.in versic.vltra numerũ
extra,de constit.de quo etiam per Bart.in l.si duos.§.grammati.in fi. ff. de excu.
tut.in lec.Nico.de Neapo.
b De futuris.Sed an seruitus imponi posit ædificio futuro. vide per d. Soci.consi.
141.incip.considerata facti contingentia.uer.circa.secundam dubitationem in
i.parte.3.& consilio.170.incip.prosequendo ordinem.versi.circa 3.q.in fi.in d.
parte.

LEX XIII.

1 *Seruitutes non consistunt in rebus mobilibus.*

Sicut. Seruitutes reales causam cõtinuã,vel quasi habentes
non vtendo pdunt̃ tpe lõgo i.x. an. inter præsentes.&
1 xx.inter absentes,sicut seruitutes psonales.h.d.† No.ibi ĩ litera rã-
tũmõ soli.ꝙ in reb mobilib.ñ ꝯsistũt seruitutes. Itẽ ꝙ seruitus pso
nalis licèt hẽt cãm discõtinuã.pdit̃ lõgo tpe,vide,ꝙ dixi.ꝯ. eo.l.j.ĩ
2.lect.gl.op.de l.si sic.ff.quẽadmo.ser.amit. dic , ut dicam in l.seq.

LEX XIIII.

1 *Tempus inter præsentes est vniforme.*
2 *Seruitutes reales per diminutionem capitis personæ non pereunt.*
3 *Vicinus non debet ędificare iuxta aream meam,sic quod mihi fructus ventum
amoueat.*

Cum talis, Primo thema.secundo quæstio tertio variæ
opinationem annectit.quarto op. & decisio
nis partes per se patent.Casus.Seruitutes rusticę causam disconti-
nuam habentes non vtendo amittuntur communi tempore du-
1 a plicato.ᵃ h.d.† No.ex litera ibi viginti annorũ desidia.ꝙ tp̃s ẽ vni-
forme inter pręsentes,& absentes.Itẽ ꝙ nõ est idẽ,vel vniforme tẽ
pus acquisitionis,& pditionis in istis seruitutibus rusticis cãm di-
scontinuã habentibus.nã in seruitute ista quęrẽda req̃rit̃ tp̃s, cuius
initij memoria nõ existat.ut not.ꝯ.eo.l.j.& ij.in ea pdẽda tp̃s longũ
duplicatũ,ut hic.Op.de l.sic.ff.quẽadmo.serui.amit.Sol.tripliciter,
vt in gl.& opi.Io.vera.s.vt illa s̃m istã,& sic decẽ anni duplicent̃ in.
20.& est rõ:qa.20.sunt duplũ de 10.& sic non sunt duplicandi: qa
duplicamen non duplicat̃:qa tunc esset duplicatio duplicationis ñ
duplicatione simplici.sicut & alibi dicit̃,ꝙ insinuatũ ñ insinuat̃.vt
l.sancimus.ff.de diuer.rescrip.Oppo.2.de l.j.§.fi. ff. q. mod. vsufru.
amit.Sol.dupliciter.primo,ꝙ ibi capitis diminutione pdit̃. & iõ ñ
p maiori tẽpore perit,q̃ ,p illo tpe quo ẽ minut' capite, hoc ñ vtẽ-
do.hãc tenet glos.in ꝯrio,sed ẽ impfecta,qa,& p capitis diminutio
nẽ ex toto perit vsufr.simpliciter relictus.vt ꝯ.de vsufr.l. corruptio-
nẽ.Quare gl.2.dicit,ꝙ ibi ĩ seruitute psonali singulis annis relicta.
& sic sunt pl'es hic ĩ seruitute reali q̃ ẽ vnica à pricipio,& ,poĩ tpe.
licèt ĩterpellationẽ aliq̃ habeat.ut l.seruitutes.ĩ pri.ff. eo. & hãc te-
2 net gl.Ista.n.ex tpe ñ p̃t incipere,& ĩ tp̃s finiri,illa sic.† Or attẽde,
nõ est dubiũ,ꝙ istæ seruitutes reales nõ pereũt capitis diminutio-
ne psonę:quia personę non debentur, sed res non minuuntur ca
pite.Et ideo bonũ est dicere ibi in seruitute personali. hic in reali.
& ista non vtendo perditur in totum,etiam si per lustra sit debita,
vt hic

ADDITIO.

a Duplicatio.Adde Baldum,& Ang.in l.cum notisimi.§.in his,de præscri.xxx.an.
qui tenent,quod istud tempus non posit transcendere.xxx.ann.

vt hic illa vero si simpliciter sit debita, ẽt spacio longi tẽporis non vtendo pdit in totũ: vt s̃. l. proxi. & d. l. corruptionẽ. sed si alterius an ni sit vsusfru. relictus, tũc perdit pro illo tpe, quo capite minutus remanet, & postea reuocat̃. vt d. l. j. in fi. Sed, an sic debitus perdatur nõ vtendo spacio lõ. tẽp. sentit hic vltima so. ꝙ non, prima, ꝙ sic, et doc. non declarãt & nõ dubito, ꝙ pro primo anno perit decennio non vtendo, & pro secundo perit. xx. ann. & sic de singulis. Et hoc ĩ ter p̃sentes, & duplicato tpe inter absentes sed an ex toto pereat, ita ꝙ pro sequentibus annis peti non possit, stat dubium nostrũ. & hoc, quia l. p̃cedẽs, & d. l. corruptionem. loquunt̃ indistinctè. Sd̃ ista gl. illas limitat dicens, quod non ex toto perit q̃ no. & pro ea facit. l. sicut. & l. repetit. quis mo. vsu. amit. Op. 3. ab extra, quod non ex so lo vsu perditur tpe longo, sed requiratur factum aduersarij interueni re, vt ff. de ser. vr. præ. l. hæc autem iura. So. hæc in rusticis, illa in vr- banis, rõnem diuersitatis assignat gl. in contrario. Quæro syluã ha- beo vel pratũ, ad quem ñ habeo aditũ, nisi p fundũ vicini, nec ser- uitus est mihi cõstituta an possum ire illo inuito, & vr̃ ꝙ non, vt s̃. eod. l. per agrum. ibi dũ dicit, quatenus ei licentia sit.

a
3 §. Cum autem apertissimi. a † Iuxta are- am, vbi fruct᷒ aridi triturantur, nõ licet vicino taliter ædificare, ꝙ ventum p̃ueni entem ualeat impedire. h. d. No. ex prin. abscõdita si sua ñ p̃bent ɔ moda, etiam inutilia reputari, idem in scientia, nõ enim affert con moda in corde retenta, sed demum exterius emissa. Oppo. de l. al- tius. s̃. eo. Sol. s̃m Io. & Azo. quòd hic seruitus erat imposita, ne ędi ficaret, sed tunc non fuisset dubiũ. Et ipse respondit, ꝙ videbatur in teresse, sed quia interest propter ventum, ideo valet, vel secũdũ Hu. seruitus non erat imposita, sed est speciale frugum fauore, & publi- ca vtilitate suadente. & ita tenet Ia. But. & probatur ex litera dum dicit, vento per omnem locũ vetito per hmõi ædificationem. Nã frustra de hoc quærit̃, si seruitus esset cõstitu. hãc lec. tenent cõiter oẽs. Sed q̃rit̃ qd̃ si aliũde põt ventum habere. dicit Cy. ꝙ hæc lr̃a lo cum nõ habet, qa tunc non est ventus prohibitus per omnem lo- cum, ut hic lr̃a reqrit, & iõ ponit casum in area, q̃ à tribus partibus montes habebat, sed mihi videtur difficile, ꝙ talem casum cõside- rauerit legislator, & de facili nõ reperiet̃ vel de rato. Ideo intelligo hunc tex. qñ p ædificationẽ ventus prohibet̃ suã vim per oẽm lo- cum inferre, per quẽ secundũ sitũ regionis cõsueuit auxilium areę inferre, vt sequẽtia verba d̃clarãt. Nã attẽdẽdo ꝙ nec de mane nec meridie ventilat̃, sed in vesperis, & rõnes sunt in prõptu, & tunc in spicitur ex qua parte ventus suas vires porrigat, ꝙ facit secundum regionis sitũ, ex illa ergo parte nec ex opposita põt vicinus ædifica re, & ex opposita. ideo dixi qa per reuerberationẽ quã uẽtus facit ĩ ædificium retrocederet, & excussionẽ grani impediret, vnde quod tex. dicit, quòd p oẽm locũ, intelligo excussioni cõuenientẽ, & sic per quẽ tpe execussionis vires suas porrigere consueuit. Nec enim est dicendũ hic ꝙ lr̃a habet locum duntaxat, quando circumqua- que ædificaret. Quæro quid si iste posset aream ad alium locum transferre. Respondeo puto, quòd ex quo peruenit in area constitu enda, quod non tenetur transmutare. Et econtra si ædificator per- uenit, illæ præferatur, vt satis ex hac litera probatur facit quod ali- às generaliter dicitur: quod præuenientis melior est conditio. ff. de iud. l. si quis postea. & de in rem verso l. j. § j. infra. de thesau. l. j. lib. x. & extra. de for. compe. capi. pen. & de præben. c. dudum. lib. 6.

ADDITIO.

a Cum autem. Vide post Ang. dicta Alex. in l. si prius. in xvj. col. ff. de ope. nou. nun. & pro fin. alleg. ibi Imo. in fi. & Alex. post Bar. in 2. opp. 3. partis. & alios casus, in quibus ipso iure prohibetur vide in l. i. in fi. cum se. de aqua plu. ar.

De lege Aquilia. Tit. xxxv.

Continua Rubricam, vt in glo. & similem continuationem ponit Azo in summa.

LEX PRIMA.

1 *Actio legis Aquiliæ competit ob damnum combustionis, uel incisionis syluæ imputatæ.*

1 DAmnum. †Damnum combustionis, vel incisionis syluæ immaturæ venit in actione. l. Aq liæ. hoc dicit Op. nam tex. iste ex eo quod dicit damnum p iniuriam datum, videtur exigere, quod damnum non veniat ĩ Aq lia, nisi ex proposito, & sic ex dolo & animo iniuriandi sit datum. sed hoc falsum, quia sufficit culpa etiam leuissima, ut ff. e. l. in le. So. vt gl. j. videlicet quod in ista materia verbum, iniuria. sumitur pro omni eo quod non iure fit. vt ff. eo. l. sed si quemcunq;. §. iniuriam. & intellige damnum illatum esse committendo, non autem omit tendo duntaxat, quia illud non venit in Aquilia: vt ff. de vsuf. l. si onus. §. de præteritis. ver. deniq;. quia tex. singulariter litat totam istam materiam. Op. quòd ille, qui excidit syluam non Aquilia, sed arborum furtim cæsarum teneatur, vt ff. e. l. si seruus seruum. §. Iu- li. & ff. arb. fur. ce. l. j. Sol. quod hic sylua erat immatura, & non cæ- dua, & ideo ex sola incisione damnum dedit, ibi erat matura, & sic ex incisione damnum non dedit, vnde eo casu quo ẽ matura: Dic aut arbores exportauit, & tenetur arb. fur. ce. sinautem non ex- portauit, sumptum tantum perdit, ut ibi Opp. de l. si quis fundo. §. j. & de l. qui occidit. §. pen. Sol. quod in illis non fuit aliqua culpa, ali às tenerentur, ut no. in l. seq.

LEX II.

1 *Aqua à cursu solito non diuertitur, si in ea ab aliquo ius habeatur.*
2 *A quam alio deuians, quo interdicto teneatur.*

Si legis. Dãnum depositionis, vel concremationis domus, vel deuiationis aquæductus venit in l. Aquilia, h. d.
1 † Not. ꝙ qñ in aqua aliqs habet aliquod ius, ñ põt diuerti à cursu suo solito. & vide qd̃ scripsi. s̃. tit. j. l. si manife. Op. quod ille q domũ deposuit, nõ teneat̃ vt ff. eo. l. qs fundo §. i. So. ibi causa arcẽdi incẽ- dij facit, & iusto metu ductus, vt in gl. nã interdũ aqua, interdũ rui
2 na ignis extinguit̃, ut ibi. † Op. ꝙ ille, q aq̃ alio d̃uiauit, teneat̃, ꝙ vi, aut clã, vt ff. ꝙ vi aut clã. l. j. ĩ pri. qdã fatebant̃ hãc actionẽ nõ com petere isto casu, & malè, qa ista vltima pars nõ fuisset sub congruo tit. iõ glo. dicit, ꝙ illud interdictũ dat̃, & hæc actio vtilis. vt ff. eo. l. si seruus suũ. §. aq̃ duct. & vtrũq. sit̃ cõpetere est pmissum, ut ff. de vsufr. l. si cuius. § de p̃teritis. & ibi casus. Quæro, an in vltimo casu huius. l. possit peti nedũ aquæ ductũ restitui, sed ẽt dãnũ cõtingẽs emendari, dic, ꝙ sic, vt in princ. huius. l. j. & quia totum est de inte- resse, ad ꝙ competit Aquilia. ut ff. e. l. si seruus seruum. §. si quis alte ri. & in l. aquilia si deletum.

LEX III.

1 *Actio ciuilis, & actio criminalis ex eodem facto oriuntur, & nu. 2. & seq.*
6 *Actio ciuilis, an possit simul intentari cum criminali.*
7 *Reus actione legis aquiliæ ciuiliter conuentus, & absolutus, an postea posit cri minaliter intentari.*

a Ex morte Occidens alienam ancillam tenetur ciuiliter. & l. Aquilia, a & criminaliter. l. Corne. de sica.
1 nec executio vnius aliam impedit. h. d. † Not. qd̃ ex eodem facto oritur ciuilis, & criminalis. Itẽ ꝙ executio vnius aliam non impe dit. Op. quod criminalis non oritur. quia l. Corne. de sica. requirit dolum, no. ff. ad l. Corn. de sica. l. in lege Aqui. in l. vero Aqui. solũ culpam vt ff. eo. l. in lege. Sol. vt in glo. quod hæc. l. debet intelligi. ꝙ de dolo occidit, & sic ex qualitate facti presumitur, licèt contra possit probari, vt scripsi. j̃. ad l. Cor. de sic. l. j. & in casu, quo culpa oc cidisset, an possit criminaliter extra ordinem puniri, ibi etiam scrip si. Opp. quòd ciuilis, & criminalis non concurrant, vt l. j. & 2. §. j. ff. vi bo. rapto. & l. interdum. ff. de publ. iud. Sol. quod origine concur runt, sed non exercitio, quia lite pendente super vna alia non po- test intentari, vt in contrarijs, executione tamen facta ex vna non prohibetur alia intentari, & idem in sententia condemnatoria la-
2 ta, à qua non sit appellatum, vt hic. † Opponitur ab extra. quod si- mul non possit intentari, vt ff. rerum amota. l. rerum amotarum actio. Solu. quod interdum ciuilis, & criminalis oriuntur ex eodẽ facto. & simul non intentantur, vel proponuntur, sed ordine suc- cessiuo, vt dixi. Interdum ex diuersis factis se non contingentibus oriuntur, & habet locum. l. contraria. vel aliter ibi diuersis. hic ab
3 eodem secundum Bar. † Opp. quod in eodem libello vtraque pos sit intentari. vt l. crimen. j̃. q accu. nõ possunt. & infra. ad l. Iul. de vi. l. si quis ad se fundum Sol. ibi ciuilis p̃ponebatur accessoriè ad cri minalem implorando iudicis officium criminali deseruiens, non autem æque principaliter. vt hic & dicta. l. secunda ff. vi bonorum
4 rapt. † Oppono quinto. quod utraque principaliter possit intentari. ut patet ĩ Auth. vt nul. iu. §. super hoc. Sol. quod interdum ciuilis, & criminalis proceduntab eadem. l. & tunc vtraque potest si- mul intentari, vt ibi secundum Iacob. Butri. interdum à diuersis le
5 gibus, & possunt simul intentari, vt dixi. † Opp. 6. quod alteram ñ possit eligere, sed criminalem prius debeat intentare, quam ciuilẽ, aliàs non audiatur. vt ff. de iniur. l. prætor. §. j. Solu. quod interdum ciuilis concernit rem familiarem, & potest eligere, quam vult. vt hic. Interdum æque concernit vindictam sicut criminalis, & tunc regula est, vt eligere possit quam velit, vt l. quod senatus. ff. de iniu. Fallit in cã homicidij vbi prius criminalem, q̃ ciuilẽ ad vindictã te
6 netur eligere, vt d. l. prætor. § j. † Concludo ergo sic. quod interdũ quæritur, an ciuilis, & criminalis possint simul intentari, interdum in casu in quo nõ possint, an ĩ eius arbitrio sit eligere quã velit. Pri mo casu, aut intentatur à diuersis ɔtra eundẽ, & tũc possunt simul intentari, in diuersis tamen libellis, siue oriatur ex eodem facto. ut l. rerum. amo. actio. ff re. amo. secundum primam lec. siuè ñ ex eo. vt l. qui de crimine. 2. rñ. j̃. de accus. Et est rõ, qa absolutoria lata cõ tra vnũ nõ parit exceptio. rei iudi. ɔ aliũ, aut intentat̃ ab eodẽ con- tra eundẽ, & tũc aut oriunt̃ ex diuersis factis, aut ex eo si ex diuer- sis, tunc aut inuicem se contingentibus, & tunc simul intentari nõ p̃nt. vt infra quando ciuilis actio. l. j. in tertio exemplo ibi posito in litera, est ratio. quia absolutoria lata in vno parit exceptio- nem rei iud. in alio, aut inuicẽ se non contingunt, & tunc intentari possunt eodem tpe, libello tamen diuerso, vt d. l. rerũ amo. s̃m aliã lect.

ADDITIO.

a L. Aquilia. Lex Aquilia quibus competat, & pro quibus, & contra quos, vide in Spe. de lib. concep. & tit. de instr. edit. §. 2. & hic & ff. & insti. eo. per totum.

lectu. Si uero oriuntur ex eodem facto, vt in casu nostro: & tunc aut ciuilis intentatur accessoriè: & consecutiuè, & criminalis non possunt simul intentari: ut j̃. qui accu. non poss. in l. qui crimẽ. & j̃. ad l. iul. de vi. l. si quis ad se fundũ. Aut æque principaliter proponũ tur cum criminali: & tunc aut utraque producitur specifice ab ea dem. l. & vtraque simul, & eodem tempore potest intentari. vt in Authẽ. vt nul iudi. §. super hoc. Aut vtraque non producitur ab ea dem. l. sed a diuersis: & tunc simul, & eodem tempore vtraque nõ potest intentari. vt l. 2 §. 1. ff. vi. bon. rap. & l. interdum. ff. de pu. iudi. & hoc ideo: quia absolutoria in vna sic potest ferri, vt pareat exce. rei iud. in alia. Et sic habet locum vna ex regulis cumulationem impedientibus. vt dixi in l. i. supra de eden. & hoc quando ciuilis rem familiarem concernit. sinautem ad vindictam competit, tũc nullo casu potest ciuilis, & criminalis intentari. vt l. prætor. §. j. ff. de iniur. & est ratio, quia potest absolutoria lata in vna parere exce- ptionem rei iudi. in alia. debet ergo alteram eligere, scilicet quam habes in sequenti membro. Secundo igitur casu, quo quæritur an quando simul proponi non possunt, quam eligere teneatur. Dic quòd si ciuilis competit de re familiari, vel propter rem familiarẽ, tunc potest proponere quam vult. vt hic, & d. l. prætor. §. j. j̃. de app. l. j. secundum vnam lect. Si vero ciuilis competit ad vindictam, si- cut criminalis; tunc etiam potest eligere quã vult. ut l. quod sena- tus. ff. de iniur. Fallit in casu homicidij: quia criminalis prius debet intentari, quàm ciuilis, aliàs non auditur. vt d. l. prætor. §. i. Nec di- co, vt Bar. dixit quòd præcise ad accusandum quis de homicidio compelli possit; quia talis opin. non est bona, & gloss. ei contradi-
7 cit infra. de acc. l si quis homicidij. & ibi plene scripsi. † Quæro cũ glo. reus conuentus ciuiliter ac. legis Aquiliæ fuit absolutus, an po terit postea accusari criminaliter. plenè dixit quod non, per iura al le. in gl. & per l. j. j̃. ad l. fal. de pla. & qa deductũ principr̃ in uno iu dicio p̃hibetur uentilari in alio. ff. de exce. rei iud. §. si qs cũ totũ. & §. si ancilla. & ff. de iureiu. l. duob. §. exceptio. & infra de fi. inst. l. fin. contrarium tenet glos. quia condemnatus in ciuili potest crimina liter conueniri. vt hic. & j̃. quando ciuilis actio. l. j. & ff. de iniur. l. si pretor. §. 1. ergo & absolutus. quia paria sunt soluisse, vel condem natum esse, & soluisse. vt l. si quis cum totum. § plane. ff. de excep. rei iud. præterquam in certis casibus, in quibus si antequam conue niatur satisfecerit, omnem accusationem tollit. vt in ll. in gl. alleg. Ista ratio gl. non est necessaria; quia non semper procedit æquipa ratio prædicta. quapropter pro concor. opi. ac etiam combinando d. doct. distingue. Aut ciuilis, aut criminalis. & sic ambæ tendebãt ad uindictam. & tunc absolutoria, vel condemnatoria una impe- dit aliam postea intentari. ut l. prętor. § j. ff. de iniur. & nota. infra qñ ciuilis actio. l. j. in j. gl. Aut ciuilis prosequitur rem familiarem, siue de re, vel pro re familiari competit, & tunc cõdemnatoria in una fauet in altera. & hoc d. l. j. quando ciuilis actio. In absolutoria ve- ro distingue. Aut absolutoria lata fuit super iure, ꝙ ẽ quãdo absol- uit, quia non probatum. & tunc absolutus a ciuili, non prohibetur criminaliter accusari: quia tunc contra decisa in priori sententia non venit, vt no. in l. Iul. ff. de cond. inde. & isto casu procedit pari- ficatio, quam facit gl. Aut absolutoria est lata super facto, qd̃ est qñ absoluit: quia conuentus homicidiũ illud, vel aliud delictum non fecit, ꝙ iudex facere potest si cõuentus de innocentia sua docuit, & tunc non poterit alio iudicio conueniri, & est ratio, quia actor tunc ueniret contra decisa in priori iudicio, ꝙ non licèt. vt l. si quis cum totum. §. si ancilla. & in alijs ll. quas s̃. per Placen. alleg. & j̃. de or. cogni. l. 2. & pro hoc accedat, quod de iuro super facto p̃stito di citur: vt ff. de iureiu. l. si duo. §. idẽ si iul. & l. duob §. colonus. & ibi gl. de p̃dictis. Aut dubitat̃ ex qua cã absoluit. Et dixit Pe. recurrẽdũ esse ad acta, vt si ex eis apparet innocẽtia probata, ex illa cã p̃suma tur sententia lata. & si ex eis apparet, ꝙ actor non probatur præsu- matur lata, quia non probatũ, & vbi hoc ex actis nõ apparet dixit ipse presumi latã esse super facto. s. quia crimẽ con commiserit. ar. l. si. in fi. ff. de iureiur. ꝙ validant aliqui, quia possibile est iudicẽ sic motum esse, ideo præsumendum ar. l. solemus. ff. de iud. Sed Iac. d̃ Are. dixit, ꝙ in hoc dubio p̃sumitur lata, quia non probatũ, & mo uetur ex eo, quia pro absolutoria actio ipso iure nõ tollitur, sed so- lum elidit: ut d. Iul. & pro hoc teneas: qa p hac parte est casus. ff. de exce. rei iud. l. si inter me & te. & Accur. hoc tenet in l. si quis ad ex hibendũ. & in l. si a te. in prin. eo. tit. Et p̃t probari plurib. euidẽtib. rationib. quas scripsi. j̃. qñ ciui. ac. l. 1. 2. q. Quod autẽ dixi absoluto riam latam super facto præiudicare in criminali postea intẽtãda, p̃cedit, qñ ab eodem est intentanda. sinaũt ab alio extraneo, qd iuris, si sint opi. Nam Pe. dixit ꝙ cuicumq; præiudicat. ar. ff. de iure iu. l. eum qui. §. in popularib. & de pop. ac. l. 3. & ar. l. licèt. §. fi. ff. na. caup. sta. Sed Bar. dixit aliã non præiudicare, & dixit esse casum. j̃. de accusa. l. qui de crimine. 2. rñso. coniuncta gl. & hanc partem te neo, ut scripsi in d. l. 1. j̃. qñ ciuilis act. in 3. q. Quæro cũ gl. dixi con- demnatoria lata hic in ciuil. potest postea criminalis in l. Corn. d̃ Sica. intẽtari: quia hęc lex loquitur in crimine publ. iudi. q̃ritur an idẽ esset, si ɔdẽnatoria esset lata in ciuili de crimine priuato inten tata, ut furti. Placen. dixit quòd non. & multas ll. alle. Accur. & om nes contra. vt hac l. & l. j. j̃. quando ciuilis act. locum habet etiam in priuatis delictis. nam casus est in d. l. i. versicu. quo genere. Licet Piacentinus nitatur respondere: & malè: quia literam improbat, & uiolat. Et secundo induxit Accursius l. quod euitandi. infra. de cond. ob turpem causam. Hoc tertio confirmauit Cyn. quia illa ratio, quę operatur in publicis iudicijs: quia de re familiari agitur; vt d. l. 1, infra. quando ciuil. act. in prin. locum sibi uendicat etiam in priuatis: ergo idem ius. l. illud. ff. ad l. Aquil. Aliã rationem assi- gnat Iacob. Butr. quam scripsi in d. l. 1. Et ad leges per Placenti. re- spondet vt ibi. Sed ad unum attende, quia dicit ista gl. ꝙ idem iu- dex, qui condemnabit in ciuili, condemnabit & in criminali. qd̃ est uerum si iurisdictionem habet de crie. & ita intelligo. l. quod euitandi. j̃. de cond. ob turpem cãm. & l. interdum. §. qui furẽ. j̃. de furt. licet eɔ iudex ad maleficia possit implorato officio eius face- re rem restitui in purgationem delicti: vt plenè scripsi j̃. ad l. Iul. de vi. l. si quis ad se fundum. vbi casus, & in d. §. qui furem. ff. si regun. l. 4. §. si dicantur, Quæro ultimo, an probationes factæ in ciuili suf- ficiant in criminali. dic, ut scripsi in d. l. si quis ad se fundum. in v. q.

LEX IIII.

1 *Delictum probatur per instrumentum.*
2 *Duplandum quid dicatur.*
3 *Neganti & ad duplum condemnato, an sit locus pænitentiæ.*
4 *Accusatus maleficium negans, & postea confiteri uolens, an gaudeat statuto remittente quartam partem pœnæ.*
5 *Damnum testibus probatur.*

a Contra negantem. a Aquilia contra negantem crescit ad duplum. hoc di- cit. Nota, quòd ex mendacio quis punitur. concor. infra de non nu merata pecunia. authentica. contra qui propriam. Opponi. ꝙ solũ in simplũ condemnetur. vt lege eum qui. in prin. ff. de iureiurã. So- lutio, in gl. quia aut conuincitur per testes, vel instrumenta, & con demnatur in duplum aut per iurm aduersarii: & tunc in simplum, & sibi imputet, qui dilationem suscepit, & se ab onere probandi
1 exonerauit. vt in contrario. † Ex ista glo. nota, ꝙ delictum probat̃
b per instrumentum, b quod nõ semper est uerum, ideo uide quod scripsi infra. de accusatio. l. singuli. Oppon. quod contra conui- ctus per testes non condemnetur in duplum, ut ff. de minor. l. si ex causa. §. nunc uidendum. Solutio. quòd ibi in minore, qui ex sua facilitate negauit, quod expediebat sibi confiteri: ideo læsus restituitur. ut pro confesso habeatur quod est notandum. Op-
po. ab

ADDITIONES.

a Contra negantem. Vide d. Alex. post Bar. in l. eum qui. de iureiuran. Et limita ut sing. dixit Bar. in l. idem. §. j. de usufru. leg. Bal. in l. ea quæ. de condit. indeb. & ibi etiam dicit, ꝙ ab hac pęna excusatur quis propter iustum errorem, & ibi etiam subdit, ꝙ si pro damno dato ageretur criminaliter, non crescit per inficiationẽ.

b Probatur p instrumentũ. An delictum probetur per instrumentum uide glo. in c. fi. de iureiur. in 6. & in c. cum in ecclesijs. de maio. & obe. Oldr. consi. 98. Ale. in l. prætor. de eden. per Baldum. in l. 2. ff. de feriis. & Inno. in c. statutum. de of- fi. deleg. doct. in c. super his. de accusa. Bar. in l. senatus. ad Ter. & in l. 3. §. item di uus. ff. de testa. ubi dicit ꝙ non, nisi super his quæ pertinent ad adminicula deli cti, vt quod sit uxor ea, de cuius adulterio quæritur. & si. Bar. in l. fin. j̃. de p̃ba. dicit quod probatur, sed in alia distinguit, quòd si delictum sit contrahẽdo, pro batur per instrumentum, ut est falsitas alias non, scilicet si extra contractum, etiam si notarius rogetur de actu percutiendi. idem Bart. in l. 2. j̃. quorum app. non re. dicit delictum probari per instrumentum, & ibi etiam quòd cõtumacia probatur per instrumentum. & Alex. in d. l. senatus. in prin. uide Baldum. in d. l. fi. ulti. col. ubi dicit, quod regulariter delictum non probatur per instrumẽtum vt etiam hic Sali. nisi constet ex facie instrumenti, ut falsitas, si instrumentum est falsum. Item directo non constat ex instrumento, sed extrinsecus non proba tur delictum ex eo plene, sed ex eo fit adminiculũ quoddam. si vero instrumen tũ est facti, uel fori, ut quia cõtinet confessionem delicti factam in foro, plene probat; aliàs non. Sed Bal. in rub. de fide instru. post Bar. in authen. si quis in ali- quo. supra de eden. dicit, ꝙ per instr̃m non probatur, ꝙ Titius percusit, etiam si notarius rogatus sit in ipso actu percutiendi. nisi quãdo notario esset cõmissa in spẽ cognitio vulnerũ, qui uidet, & refert per instrumẽtũ, quòd talis habebat tot uulnera sic Bal. dicit in 7. col. & in d. l. sed idem, Bal. in l. fi. §. cum igitur. 8. co lum. j̃. de iure delib. tenet simpliciter, quòd delictum nõn probatur iuramẽto. & uide Bal. hic, & Bal. in addi. ad Spec. de accusa. uer. crimen probatur. Item ad de, ꝙ uiolentia probatur per instrumentum de consensu partium perfectum. Ioan. And. in te. quòd directo in 6. Alexan. in l. senatus. ad tur. item conspiratio, uel coniuratio probatur instrumento glo. in c. 2. de uerbo. sign. in 6. sed an deli ctum probetur per scripturam no. Bar. in l. non intelligitur. §. tacitè. de iure fisc. Adde pro originali quęsito, & quòd in princip. huius apostil. no. scilicet inquã tum quæritur, an delictum posit per testes probari. & de hoc dic, ut per Bar. in l. fi. num. i. & ibi dixi in apostil. ad ipsum. in uersic. l. in senatus. ubi etiam dixi in apost. ad Bald. post eum. numero. 7. uer. restat quærere, in apost. in eo uersi. post Barba. supra de probatio. dixi post eũdẽ Bal. in sua pract. iudicia. quæ inseritur post pract. Lanfran. de Oria. in rubri. de quæstioni. circa materiam probatio. in principio. dixi post allege. Lanfran. in d. pract. in c. quoniam cõtra falsam. §. in- strumentorum product. num. 3. in apost. in uersi. instrumentum. extra de proba- tio. post Collecta. in c. cum in ecclesiis. num. 1. in uersicu. per scripturã. extra de maio. & obedien. ubi etiam per Fely. & in c. 1. extra, de except. ubi se remittit ad ea quæ notauit in d. c. cum in ecclesiis dixi de hoc post Gemin. in l. constitutio- nem. §. cæterum. in fi. in apost. in uersi. per instrumentum. extra de uerborum si- gnificatione lib. 6. & post Phili. Franc. in regula semel malus. nu. 4. in apostil. in uersi. ante crimen. & ibi Ioannes And. in mercurialibus. ubi dicit hanc fuisse p i mam quæstionem, quam post doctoratum suum disputauit, & de his per Alc. in l. præter. supra de eden. & per Oldr. consi. 198.

poſi. ab extra, quod ad duplum non poſſit condemnari, quia hoc eſt in libello petitum, ergo &c. l. ut fundus. ff. communi di. Soluti. quod hæc l. debet intelligi, quando eſt petitum, quia cōditionalr in libello dixi, & ſi cōtingat eū negare peto eum condemnari ad duplum. facit in ſimili. ī. loc. l. condictores. ſecundum Guil. de Cu. Sed Gui. de Suza. dicebat hoc peti poſſe etiā quando negauit. qa hęc l. & ſimiles hoc permittunt. & ſic addi poteſt, qa edicti perpetui autoritas hoc permittit. vt ſ. de edendo. l. edicta. Oppo. etiam ab extra. quòd ſi probet ſe iuſto errore motum, quod pœnam euitat. vt l. ſecunda. §. fin. ff. de iu. fiſ. Sol. confitendo contrarium. & ſic hoc per illam limitetur. & hoc ſatis eſt æquum. & pro hoc facit ex

2 tra. de iureiu. c. ſi. lib. 6. † Quæro cum gloſſ. quid eſt illud quod venit duplandum? reſpondeo illud quod erat ſimplandum, puta intereſſe, quod ueniebat Aquilia. vt ff. eodem. l. ait lex. in fi. Quod facit ad ſtatutum, quo cauetur, ut pœna percuſſionis ſit x. Alio ſtatuto cauetur, quod ſi maleficium fiat de nocte pœna duplicetur. pone enim percuſſionem factam de nocte, & in platea, & dubitatur an in quadruplum condemnetur. & dic quod non, ſed in triplum, quia ſimplum ratione cuiuslibet qualitatis duplatur, vt hic: nec pęna dupli ratione unius ex illis qualitatibus perdit aliam. vnde nō poteſt dici, illud duplum velut ſimplum ratione alterius qualitatis eſſe duplandum. Sed pone, quod pœna in populari eſt in x. in magnate eſt in duplum eius quo popularis eſſet puniendus, & magnas delinquit de nocte. Certe illud duplum reſpectu popularis ē ſimplum in magnate. ideo illud duplicabitur. & tenet Barto. ff. de

3 pe. l. ſanctio legum. vbi hoc plene tractat. † Quæro, hic habetis quòd propter inficiationem pœna creſcit ad duplū. quæro, an locus ſit pænitentiæ antequam negans conuincatur, & videtur qđ ſic per iſtum text. qui conditionaliter loquitur, per hoc videtur gloſſ. inſti. de act. §. item mixtæ, ſignata ſuper uerbo diſtulerit. In ɔ̄riū facit, qa delictū eſt ɔ̄ſūmatū, & parti aduerſæ ius quæſitū. ergo ea inuita non eſt locus pęnitentiæ. vt ff. de ędi. edic. l. quod ſi fugitiuus. in prin. & l. qui ea mente. ff. de fur. Et hæc pars uera ſecundum Barto. vt non ſit locus pœnitentiæ inuito actore, & nolente confeſſionem admittere: ſed per teſtes probare. & hoc probatur. in l. eum qui. ff. de iureiuran. in princi. uerſi. cum omiſſa vera. vt ibi patet poteſt actor dilationem ſacramenti recuſare, & nolle recipere. & tamen dilatio ſacramenti habet vim confeſſionis conditionalis, ſi actor iurauerit. ff. eodem. titul. l. qui iuraſſe. §. fin. ergo &c. Nō ob. gloſſ. in d. §. item mixta. quia in illa reſponſione non ſtetit per argumen. contrarium quod fecit. vel de extraiudiciali negatione

4 loquuta fuit. † Ex prædictis infert Barto. in dicta. l. eum qui. quod ſi accuſatus, vel inquiſitus negauerit maleficium, & poſtea uellet fateri, quod non habebit beneficium ſtatuti dicentis, quod confitenti remittatur quarta pars pœnæ. & pro hoc facit quia ſtatutū debet intelligi de primo actu reſponſiuo facto in figura iudicij. argumen. ff. de verbo. ſig. l. boues. §. hoc ſermone. Item quia intentando negationem videtur renunciare confeſſioni ſibi contrariæ; ut l. fin. infra. de codi. Item ex negatione ius quęſitum eſt reipub. ideo accuſator, vel inquirens iudex non debet poſſe in eius preiudicium confeſſionem ſecundo loco factam acceptare. argu. ff. de pac. l. fin. Secus ſi pœna eſſet parti applicanda, quia tunc pars poſſet. Sed pro alia parte in vtroque dicto facit, ut incontinenti reuocare poſſit, non ex interuallo. gloſſ. Ioan. And. in fin. extra de iureiurā. c. ſi. lib. 6. ubi tenet, ꝙ reſponſio facta ad poſitionem per quā apparet contrarius alteri reſponſioni, poteſt ſtatim reuocari, & e-

5 uitabit periurium. cogita de reſponſione. † Quæro habes hic in gl. ꝙ damnum probatur per teſtes, ſed an per aſpectum. Dicit Azo ī ſumma, ꝙ ēt per aſpectum poteſt probari, vt ſi petatur a iudice vt vadat, & uideat arg. ff. de feri. l. ſecunda. in fi. & ff. fin. re. l. ſi irruptione. & ī. de adoni. rut. l. lex. Sed dubitatur. pone ſtatuto cauetur, ꝙ de damno dato ſtetur ſacramento accuſatoris, an poterit probari contrarium, vel peti a iudice, vt ueniat ad videndum: quia damnū nullum eſt datum. Et hanc queſtionē, vidi de facto de accuſato de inciſione arborum, qui dicebat nullas fore inciſas. & videtur ꝙ ſic. nam lex dicit, ꝙ rebus iudicatis eſt ſtādum. & hoc intelligitur, niſi aliter probetur. l. prima. ī. de re iudi. & ibi dicit Iac. Butr. ꝙ licet ſtatutum dicat, ꝙ de ludentibus ſtetur dicto familiaris poteſtatis: tamen poteſt contrarium probari. hoc confirmatur, quia ſacramētum non eſt neceſſarium, igitur conueniri poteſt ut l. admonendi. ff. de iureiur. item quia hoc iuramentum non eſt, ſed periurium.

LEX V.

1 *Aquilia utilis competit de damno de non corpore in corpus, & nu. 2.*
3 *Occaſionem damni dans damnum dediſſe uidetur.*
4 *Concordia de percuſſione ſanguinolenta non prodeſt ad euaſionem.*

1 De pecoribus. † De damno de non corpore in corpus competit utilis aquilia, & contra inficiantem ad duplum. hoc dicit. Oppo. quod imo detur in factū. vt ff. eodem. l. item ſi obſtetrix. §. item ſi quis. Solu. ut in gl. in principio. quia hæc & illa dantur, ſed contra vbi datur in factum. an autem vtilis, dicit eadem gloſſ. ultra medium, quod non per l. quembat. & Azo in ſumma tenet, quod etiam ubi actio in factum competit, ibi & utilis detur, vt patet in ſumma huius titul. in 2. colum. ad fin. in verſicu. item competit. & idem ſentit gloſſ. in dicto §. magiſtratus. ſed omnes dicunt verum, ſi ſanè intelligantur. Ideo attende, ꝙ vbicumque vtilis poteſt locum habere, & ibi in factum locum habet; & ideo ſi aliquis illorum caſuum dicat in factum dari, ſubaudi, & vtilem Aquilię dari, & his caſibus verum dicit Azo: qa vbi vna locum habet, & alia, ſed eſt dare caſum, in quo vtilis aquiliana locum habere non poteſt, tunc actio in factum ſubſidiaria legis Aquiliæ locum habet, & iſte eſt caſus de quo loquitur

2 hic in gl. in quo non ſequitur, habet in factum, ergo vtilem. † Vt āt cognoſcamus iſtos caſus diſtingue, vt in gl. Et eam ſic declara, aut damnum datur de corpore in corpus, & tunc directa, ita quod nō vtilis, nec in factum. vt inſti. eodem. §. cæterum. in principio. & intellige quod datur directa actio. l. Aquiliæ domino. vt l. itē mella. §. legis. ff. eodem. & licèt directa detur domino, tamen non domino, ſi ſit bonæfidei poſſeſſor cum titul. competit vtilis ex mente, vt quaſi domino, quod probo, quia ipſe noxali poteſt conueniri, vt dicta. l. ſi bonæfidei, & l. non ſolum. ff. de noxali. & per conſequens, & ipſe poteſt noxali agere vt l. apud antiquos. infra de fur. & ſic Aquiliæ, quæ non eſt noxalis. ſed illa nō poteſt cum directa. vt dicto §. legis. ergo ſic vtilis. & cum iſta vtili concurrit actio in factum, vt de ea eſt tex. ff. eodem. l. ſi dominus. & nota. in dicto. §. legis. verſicu. ſi in eodem. & hoc etiam vult Azo vbi ſupra. Aut dānum datur de corpore in nō corpus, puta annulum tuum excuſſi de manibus tuis, vt in mari caderet, vel eum in mari proieci. tunc quia pro ipſa proiectione damnum tibi datum eſt, & non propterea corpus læſum eſt, dicitur damnum in non corpus datum eſſe, ſed a corpore, quia a me. & iſto caſu competit ſecundum gloſſ. vtilis Aquilię. vt ff. eodē. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi quis de manu. in prin. & ſimiliter in factum ibi in verſicu. idem etiam. & hoc etiam tenet Azo, & doc. ſed quod tantum in factum, & nō aquilia, videtur caſus. in l. qui ſeruandarum. §. qui calicem. ff. de pręſcrip. verb. ſed defendendo potes dicere, quod ibi de directa damni actione loquitur, quæ non competit. & dum ſubiungit (ſed in factum tantum) ſubaudi, cum qua concurrit vtilis Aquiliæ, vt dicto. §. ſi qs de manu. Aut damnum datur de non corpore in corpus, vt ſi feci ſeruum tuum aſcendere arborem, vel in puteum deſcendere, & is aſcendendo, vel deſcendēdo præcipitauit, & mortuus eſt, vel oues tuas oſtenſo panno rubeo fugaui, & fugientes præcipitatæ ſunt in flumine, his enim caſibus in corpore meo dānum non eſt paſſus, ſed præcipitatione, & ſic corpus non eſt immediata cauſa dāni, ideo dicitur damnum de non corpore in corpus datū, & tunc vtilis Aquilię competit, vt inſtitu. eodem. §. cæterum. cum qua, & in factum concurrit vt in hac gloſſa. Aut damnum datur de non corpore in non corpus, vt ſi ſeruum tuum ligatum diſſolui, & ipſe aufugit, tunc quia ex diſſolutione immediate damnum non pateris, ſed ex fuga, & quia propter fugam corpus non eſt læſum, ideo competit in factum tantum ſubſidiaria. vt dicto. §. cæterum.

3 in fin. & non vtilis. † Sed hic aduertendum, quòd Azo in ſumma. in tertia colum. dicit, quod ſi quis dixerit iſto caſu etiam vtilem aquiliæ competere, ipſum non reprobat, quia qui dat occaſionem damni damnum dare videtur. Forte dici poteſt. Aut miſericordia ductus ſeruum diſſolui, & tunc in factum ſolum competit. quia non iniurię cauſa feci, ſed ſolum culpam in diſſoluendo cōmiſi, cum non ſine cauſa ligatum cogitare debui. & iſto caſu loqtur ad literam dictus. §. cęterum. Aut diſſolui, vt fugeret, & ſic animo damnum, & iniuriam dandi, & tunc etiam Aquilia competat. Ex prædictis apparet concluſum, quod directa Aquilia locum habet, quando a corpore in corpus damnum datur, & quod dominus ſit qui vult eam intentare, alias ſi non ſit dominus, ſed quaſi, vt bon. fi. poſſeſſ. cum titul. locum habet vtilis. Idem in creditore. vt ff. eodem. l. ſi dominus. ff. de ędi. edic. l. iuſtiſſime. §. vlt. Et idē tenuit Azo. in vſufructuario quod not. pro quo facit, quia & ipſe noxali conuenitur. vt ff. ſi ex noxali cauſa aga. l. ſi cum fructuario. Et vbi damnum non ſit datum de corpore in corpus ſimul, ceſſat directa. & vendicāt ſibi locum ſupradicta. Alias gloſſ. proſequere

a per teipſum. Vltimo hæc gloſſ. facit pro epiſcopis, a qui non poſſunt aliquem occidere, ne efficiantur irregulares, vt poſſint in car-

4 ceribus includere ad aquam vitæ, & panem doloris. Item præſtat argumen. quod ſi ſtatuto cauetur, quod concordia facta de percuſſione ſanguinolenta non proſit ad euaſionem, vel diminutionem pœnæ, ſed de non ſanguinolenta ſic. & aliquis percuſſerit, vel ſpinſerit alium ſic, quod in terram cecidit, propter quod caput colliſit in lapidem, & ex colliſione ſanguis exiuit, & dubitat, an cōcordia facta pſit. Ex prædictis habes bonū arg. qđ ſic, qa percuſſio illa nō fuit ſanguinolēta nec reſpectu mei, nec reſpectu lapidis, qa illo velut inſtrumento nō fuit vſus. Pro hoc etiam facit, quia ſtatutum dicit de percuſſione &c. At hæc dictio de: denotat cauſam proximam

ADDITIO.

a † Vltimo hæc gloſſa facit pro epiſcopis. Tu uide ad hoc text. & doct. in capitu. nouimus. extra de uerbo. ſigni. tex. in capitu. ad euidentiam. extra. de crimi. falſi. & domi. Anton. in capitu. qualiter, & quando. el ſecundo. & ibi etiam per And.

proximam etiam immediatam. vt l. ſ. §. nunc videamus. ff. de coniungen cū eman. lib. Sed ī caſu pdicto pcuſſio nō fuit immediatè ſanguinolenta, ergo, &c. Et ita aſſerit Bal. practicatum fuiſſe in Peruſio. Salic.

LEX VI.

1 *Aquilia vtilis datur de paſtis, & comeſtis.*
3 *Aquilia vtili de paſtu pecoris teneris, ſi pecus tuum glandem meam in meo comedit.*

1 De eis. † De paſtis comeſtis ad vſum deſtinatū competit vtilis aquilia. h. d. Iſta l. habet duplicē. lect. Vna eſt, ꝙ in tuo immiſi pecora mea ad paſcendū in prato tuo. & tūc vtilis aquilia cōpetit, vt hic, non directa, qa ad vſum deſtinatum ſunt depaſta. vt ff. eo. l. q occidit. §. ſi qs alienum. Secūda lect. eſt, ꝙ in tuum nō immiſi: ſed in meo. Et tunc pone exemplū in glande, q̄ de quercu tua cecidit in ſolo meo. nā tua eſt, ut ibi liceat accipere vſq; ad triduum. ut ff. de glande le. l. j. & tunc ſi. ī. hoc tēpus comedit à porcis, teneor vtili aquilia, vt hic, & nihilominus actione in factū. vt l. qui ſeruandarum. §. ſi. ff. de pſcr. ver. & ita dicit gl. Vel fortè aliter eſt dicendū videlicet. Aut ex iniuria immiſi, quia ad hunc finē vt glandē illam comederent, & verū dicit gl. Aut non ad hunc fi. & tunc qa à caſu, & pter intentionē ad paſcendū immittentis hoc euenit, tūc ſolū dē in factū ſubſidiaria, vt d. l. qui ſeruandarum. §. ſi.

2 † Quærit gl. quid ſi in tuo glandē comedit. Rñdet, ꝙ teneť vtili de paſtu pecoris. vt d. l. q ſeruandarū. §. ſi. vt hic, qā immiſi in tuū. ſināt

a non immiſi, ſed à caſu a venerūt in tuū. dicit gl. in d. §. ſi. ꝙ tunc tenetur vtili de pauperie. ꝙ non eſt verū, qa non fecit contra naturā gn̄is ſui, ꝙ requirit, ut de pauperie teneať. vt ff ſi quadru. pau. fe. dica. l. j. §. j. quare dixit Ia. de Bel. ꝙ teneť vtili đ paſtu pecoris p. l. Quītus Mutius. §. j. ff. ad l. Aquil. & d. l. qui ſeruādarum. ꝙ mihi placet. ſed etiam in caſu præcedenti, quo ego in tuum immiſi, puto eum teneri vtili Aquilia: quia habui animum damnum dandi.

ADDITIO.

Sed à caſu. Adde d. Soci. conſi. 55. incip. præſtantisſime doc. verſi. 3. principaliter ī i. parte c. quòd ſi animal irrationale dederat damnum, non tenetur aliqua pœna, ex quo caret ſenſu, pœna autem præſupponit culpam aliquam ſiue delictū, quæ non cadunt in animali irrationali, imo nec rationali, qui ſenſu caret.

Familiæ erciſcundæ. Tit. xxxvi.

Continua rubricam, vt in gl.

LEX PRIMA.

1 *Actio familię erciſcundæ non intentatur, ſi diuiſio ſemel facta fuerit.*
2 *Actio familię erciſcundę, an poſſit pluries intentari. & nu. 3.*
3 *Communi diuidundo, non intentatur cum familiæ erciſcundæ iudicio.*

SI non omnem. Extraiudicialis diuiſio nō pˀiudicat pro indiuiſis fa. er. iudicio. h. d. Vel ſic, ſi quid hæreditatis remanſit indiuiſum, poteſt inten

a tari fam. erciſcundæ a iudicium. h. d. In textu ibi ſuper ea re. i. actio-

1 ne quæ inter hæredes mouet. ſed aliter exponitur in gl. † Op. quòd ſemel diuiſione facta amplius non intentetur actio fam. erciſcundæ, ut ff. eo. l. ſi filia. §. familiæ. Sol. multipliciter, vt in glo. primo, ꝙ actum fuit communi diuidundo, nunc familiæ erciſcundæ, vł ecōtra, & ſic nō eadem actione, ſed diuerſa pōt agi. hoc aliqualr violat iſtam literam. Secundo ꝙ eadē actione non poteſt agi, vt in cōtrario, niſi ex cauſa, vt hic. Cauſa autem poteſt eſſe, ſi res fuerāt occultatæ. vt ī. eodem. l. aduerſus. & ff. de pactis. l. tres fratres. Tertio, quòd contrarium, & prędicta procedant, quando prima diuiſio fuit iudicialis, ſed hic facta fuit extra iudicium & hæc vera, ut probat hæc litera ibi ex conſenſu dimiſiſti. Quarto ſolu. Bal. quòd ſi iudicium fami. erciſcun. fuit intentatum pro uniuerſali diuiſione, tunc licèt certæ res fuerint omiſſæ ī diuiſione, amplius pro illis diuidendis non intentabitur, quia hoc diuiſorium vniuerſale non p ponitur pro certa re, ſed communi di. locum habet. ſecus ſi primo particulariter fuiſſet intentatū, nō poteſt. vt ipſe dicit. Iſta verba vł implicant contradictionem, vel iſta ſolu. erit eadem cum prima, quam ponit iſta gl. tene ergo præcedentem pro vera, quantum ad iſtum tex. ſed pro latiori veritate habenda in materia cōiuge eam cum præcedentibus, & ſic. Aut diuiſio fuit extraiudicialis. Et tunc pro indiuiſis non prohibetur iudicium communi diui. nec fa. er. ītentari, vt hic. & noli credere, quod iudicium fam. erc. ſit iſto caſu particulare, ſed eſt vniuerſale pro omnib. corporib. hæreditarijs, ut probat ſignificatum iſtius actionis, ſed non extenditur ad iam diuiſa. Simile in peculio. ut l. vendicatio. ff. de rei uen. Aut diuiſio fuit iudicialis, & tūc aut in illo iudicio fuit actum cōi diui. & non p hibetur agi fa. erc. vt 3. ſol. Aut actum fuit fami. erci. & non prohibetur agi communi diui. pro indiuiſis. vt in prima ſol. ſed phibet agere de nouo fam. erciſ. niſi pro occultatiſ. ut ī. eod. l. aduerſus. &

2 in 2. ſolutio. hic poſita. † Oppo. ꝙ pluriés intentur hæc actio, ſicut petitio hæreditatis, vt l. licèt. & l. ſi à te. ff. de exceptio. rei iud. & illa eſt vniuerſalis, vt iſta Sol. ut in gl. ī d. §. familiæ. videlicet, ꝙ aliud eſt in petitione hæreditatis, quia illa eſt vniuerſalis aptitudine, ſed nō actu, quia contra poſſeſſorem vnius rei tantum competit. vt l. regulariter. & l. licet. in e. tit. hæc vero ē vł'is nedum aptitudine, ſed etiam actu, ꝙ declarat latius. Nam petitio hæreditatis eſt vniuerſalis ex parte agentis, & ex parte conuenti. ſi nō omnia poſſideat, eſt particularis pro poſſe ab eo. ideo pro non poſſeſſis poteſt de nouo intentari contra illum tertium poſſeſſorem contra illum autem contra quē eſt lata ſententia, ſi poſſeſſionem alicuius rei eſt adeptˀ, non expedit, ut de nouo intentetur, ſed ſententiā prius contra cūdē latam poteſt executioni pro hac re mandare, vt ff. de iureiur. l. ſed ſi poſſeſſori. in prin. & de arb. l. inter caſtellianū. ſed actio fam. erci. ē vniuerſalis ex parte vtriuſq;. qa iudiciū eſt duplex, & ī eo veniunt tam poſſeſſa, q̄ non poſſeſſa. ut ff. e. l. j. & l. planè. & ſic eſt vniuerſale aptitudine. & actu in ipſius executione. & per iſtum modū gl. declarata ē bona, qcqd hic dicat Pe. & Cy. qui dūt, ꝙ glo. tra. ſit

3 ignotum per ignotius. † Op. 3. ab extra, ꝙ pluries hæc actio poſſit intentari. nam per ſententiam non nouatur antiqua nec prohibetur actor illam intentare. ut no. ī. ſi plu. vna ſenten. ſuc. condemna, l. j. & ſ. de iudi. l. j. & probatur in l. ſi à te. in prin. & §. j. & ff. de excep. rei iudic. Solut. ꝙ illud re integra nam executione iam facta: licèt non ex toto, ut hic, vel aliud in vniuerſali iudicio ex parte actoris, & rei, & tam actu, & executione, quàm potentia, argu. eorum quæ

4 proximè dixi. † Opp. 4. quod intētato iudicio fam. erciſ. prohibeatur intentare cōi diui. quia non mutatur res nec cauſa. ergo ob. excep. rei iud. Sol. quòd ſufficit actionem mutari. ut l. cum quæritur, & l. cum de hoc. ff. de excep rei iudic. Et no. quod communi diui. non competit, niſi poſſideat qui agit. vt l. communi diuid. §. inter prædones. ſed fam. erci. etiam inter non poſſeſſores, dūmodo ſint hæredes. vt ff. eo. l. j. merito cum formula agendi & actio ſit diuerſa, non debet obſtare excep rei iudic.

ADDITIO.

2 Fami. er. Adde quòd fa. er. eſt actio una de quatuor vniuerſalibus, & quando locū habeat, & qualiter intentatur in Spe. de act. ſeu pe. §. 2. ver. & not. quòd quatuor & qualiter ſiat libellus, & poſitiones, vide Spec. de iud. §. 4. ver. item hæredes, et ver. ſeq. Item adde, quòd datur non poſſeſſori, ſi non negetur cohæres l. i. ff eod. tit. & in l. cohæredes. §. quantum. eo. tit. ſed quid, an actor fam. er. iudicio mittatur in poſſesſionem, ſi aduerſarius ad diuiſionem venire detrectat. Vide in Spe. de i. & 2. decre. §. x. ver. ſed quid in duplicibus.

LEX PRIMA.

1 *Filius mortuo patre petit dotem vxoris viuentis iudicio familiæ erciſcun. l. e.*
2 *Filius vxoratus à patre emancipatus, an poſſit à patre petere dotem quam recepit ſibi conſignari.*
3 *Emancipari, & exhæredari æquiparantur.*

a Vxor. a In diuiſione hæreditatis paternæ filius vxoratus debet habere dotem præcipuam. h. d. nec eam poſtea

1 communicat, licèt uxor decedat h. d. † Vel ſic, dotem vxoris viuentis petit filius mortuo patre iudicio fam. er. h. d. Concor. ff. eo. l. ſi filia. §. j. quam vide. & l. ſi maritus. in eo. ti. Op. tex. dicit, quod dotē petit filius, ſi patris hr̄s exiſtit, imo & ſi hæres non exiſtit, vt de do. præle. l. 2. §. ſi tamen. Gl. 1. fatetur contrarium. ideo facio tria membra, quia aut hæres exiſtit, & tunc dotem petit iudicio fami. erciſ. vt hic. & ff. eo. l. ſi filia. §. 1. quandoq; hæres non exiſtit, quia exhæredatus non potuit. Et tunc etiam dotem petit, ſed non iudicio fami erciſ. quia hæreditas competit vt ff. eodem. l. 1. ſed vtili. r. efficaci ī factum actione. ut d. §. ſi tamen. quandoq; hæres non exiſtit, quia repudiauit. & idem dico eadem ratione, quandoq; hæres non exiſtit, quia nondum potuit, quia ſub cōditione inſtitutus exiſtit, quæ pendet, & tunc interim dotem petit, ut l. ſi maritus. 2. reſpon. ff. eodem. Oppo. quod his caſibus licèt dos ei debetur, non debeatur niſi præſtet cautionem de indemnitate hæredibus. ut d. l. hæredibus. §. 1. Sol. confitendo contrarium, ut in vlti. glo. & ſic ſecundum illam. Oppo. quod maritus dotem non retineat, ut l. pater dotem. ff. de dot. prælega. Sol. hic deceſſit, ibi diuortium fecit. unde eam ſe qui dos debet. Oppon. ab extra, quod idem ſi deceſſit, quia eius hęredibus debet reſtitui. ut ff. ſol. matrimonio. l. ſi ab hoſtibus. Sol. ꝙ hic maritus illam lucrabatur ex pacto, vł ex ſtatuto ciuitatis. Quęro ab extra, iſte tex. loquitur, quando matrimonium durabat tempore mortis ſoceri. Sed quid, ſi hæc mulier deceſſerat ante ſocerū, & ex pacto, uel ex ſtatuto maritus lucratus eſt dotem, uel eius pattem, quæritur, an poſtea mortuo patre viri, qui dotem receperat, filius iſte debebit illam habere præcipuam. refert Cyn. quod Dy. dixit quod non, arg. huius literæ à ſenſu contrario, ibi adhuc in matrimonio tuo fuerit. Et quia ceſſat ratio huius. l. quæ eſt quod ideo filius hic habet præcipuam, quia poſt mortem patris, durat matrimonium. & ſic tenetur ipſe ad eius onera & ita dicit text. in l. filia §. primo. ff. eodem. Sed attende quod doct. communiter tenent cōtra. Nam iſtud lucrum cenſetur aduentitium, ideo patri non quæritur, ut ī. de bonis, quæ libe. l. 1. & 3. Sed aduentitia hodie non cōferuntur: ut ī. de colla. l. fin. & ī. de bo. ma. l. 2. in fin. & pro hoc videtur. gl. in l. dotem. ff. de caſtren. pecu. Non ob. quod ea mortua non ſubiit filius onera matrimonii, qa nec pater nec filii fratres ex mortua per eius perſonam ſubeunt. Præterea ſufficit patrem habere vſumfructum. Non obſt argumen. à ſenſu contrario, quia procedebat ſecundum iura antiqua, ſecundum quę totū hoc lucrū q̄rebať patri.

ADDITIO.

a Vxor. Vide Bar. in l. ſi cum dotem. §. ſi tranſgreditur. ſol. mat. Adde ibi Paul. de Caſt. qui clarius, & amplius Bar. loquitur.

patri,hode autem tale arg.sumi non dēt,ne iuri nouo ɔ̄dicat.vt l.
2 cum patrē.ī.de condit.in.ser.† Quæro.pater filiū vxoratum ꝓ quo
dotē receperat emācipauit, an poterit filius petere à patre, vt sibi
dotem vxoris cōsignet,dixerūt qdā.aut pr̄ est paratus subire one-
ra mr̄monii,vt prius,& nō tenet̄.Aut nō est paratus facere,& tūc
teneat̄,qa pp onera mr̄monij sequit̄ virū,vt ff.eod.l.filia.§.j, & l.si
maritus.Sed Cy.in quodam suo cōsilio dixit,ꝙ ēt pr̄e volente su-
bire oneta mr̄imonij,teneat̄ ipse dotē filio cōsignare, qa sicut per
mortem pr̄is pōt illam petere,ita & ꝑ emācipationē,qa hæc in re
stitutione dotis æquiparant̄,vt ī.de rei vxo.ac.l.j.§. videamus.ff.so.
3 ma.l.socer.in prin.& ff.de iur.do.l.si pater.in prin.& ibi not.† Item
a qa esse emācipatū,& esse exhæredatū æquiparant̄,a vt ff.eo.qđ cū
eo.l.2.sed exhæredatus eā petit ꝑcipuam,ut ff.de bo.pla.l.ii.& not.
hic in gl.ergo &c.Adde tū,ꝙ filius dēt ꝓstare pr̄i cautionem de cō
seruando eum indemnem ab uxore,& eius hærede, & à quocuq;
alio, cui de iure teneret̄ illam restituere,arg.ff.co.l.filia.§.j & de do.
præle.l.pater dotem . Quæro si post mortem patris viri vxor di-
uertit à filio.& anteq̄ ei sit assignata dos ꝑcipua ꝑ hæredes,an mu-
lier ista pōt restitutionē petere sibi fieri,& impedire illā viri, dicūt
quidam quod glo si.hic tenet,ꝙ sic,sed certè in diuerso casu loqui
tur,vt in pe.contrario dixi.ergo aut venerat dies dotis sibi restituē
dæ,vel non,vt d.l.pater dotem.

ADDITIO.

a † Esse emancipatum,Et esse ex hæredatum æquiparantur,facit ad hoc qđ hic di
citur quod notat Bal.in l.meminimus.C.de leg.& Pau.de Cast.in l.i.infra.com
munia.de succes.

LEX III.

1 *Familiæ erciscundæ iudicium actionem pro expilatione competentem ex-
cludit.*
2 *Ciuilis actio criminalem non tollit.*
3 *Actio familiæ erciscundæ crimen expilatæ hæreditatis excludit.*

Aduersus. Hec lex spiritū pluriū amaricare fecit,sed đo
duce sic eā recitabimus ꝙ amaricationi am-
plius nō erit locus.Et primo consulit.Secūdo effectū ponit.Tertio
dubiū remouet,secūda ibi, & iudex,tertia ibi, expilatę. Casus.pro
ex pilatis a cohęrede post aditam hæreditatem, debet agi familię
1 erciscū.nō actione hæreditatis expilatæ h.d.† No.quod iudiciū fa.
ercisc.excludit actionē pro expilatione competentē. Nota quod
iuris forma,& ordo est seruandus in agendo. Not. qđ notabilis ꝓ-
sumptio est inter cohæredes, vt alter eorū rē cōem accipiens præ
sumat̄ potius rōne sui,q̄ malo animo accepisse , vt hic.in 2.respon.
Concor.l.merito.ff.pro soc.Opp.ꝙ non sufficiat ꝓbare cohęredē
accepisse,vt dicat̄ crimē commisisse,nisi ꝓbet qđ malo animo fe-
cerit,vt.l.merito.ff. pro soc.hinc inquit Inn.ꝙ succedenti directo.
licet possessionē vacantē apprehendere , nec dr̄ hoc crimen con-
trahere,vt ꝑ eū not. in c.in præsentia.extra.de proba.Sol.cōfitēdo
ɔ̄trarium,vt in prin.gl.Sed attende ꝑspicacius,quòd ista gl. relata
ad tex.vult quod probando rem sublatam,dr̄ probari malo modo
acceptam,quod no.propter hmōi verbi significatum.Opp.2.quod
crimen expilatæ hæreditatis nō fuerit cōmissum , cuius ɔ̄rium hic
supponitur, vnde videtur obstare.ff. de cri.expi. hæ.l.2.Sōl.vt in gl.
scilicet,quòd ibi sub tempore subtractionis hęreditas adita, & rei
possessio apprehensa.hic autem hereditas tunc temporis nō erat
adita,vel si adita possessio,nondum erat apprehensa, & sic crimen
expilatæ hæreditatis committi potuit. Sed contra istam sol. op.
3, si hic tunc temporis non hæreditas adita, ergo. fami.erciscun.
locum non habet.vt ff.eod.l.inter hæredem.§.fructus.& l.qui erat
ver.si autem.Sol.vt in fin.gloss. quia illud verum , vt habeat locū
directa,sed vt habeat locum vtilis,nō est necesse hęreditatem adi-
tam esse,vt patet in d.l.qui erat,& not. in d.§.fructus.Tunc fortius.
2 † Opo.4.si hoc crimen fuit commissum,vt supponitur, ergo illud
non debet cessare per acti. fami. erciscun . quia ciuilis non tollit
criminalem,vt ī.quando ci.act.l.j.Sol.vt in glo.finali,videlicet qđ
criminalis accusatio non tollitur,vt in cōtrario,de quo ibi plenius
scripsi,sed actio in factum ciuilis descendens ex crimine sic,vt hic
Hor attende duo.Primum,ꝙ ex hoc crimine nascit̄ quædam ci-
uilis actio.Pla.dicit contra,vt no.in l.fi.ī.de cri.expil.hære. hoc cō
muniter tenetur,qa regula est,quod ex quolibet crimine nascatur
in factum ciuilis,vt ff.pro soc.l.nec quidq̄. & ff.ad fal.l. q nomine.
Et inquantum hæc ciuilis detur, scripsi in d.l. fi. Secundum quod
habetis notare est, quod in hoc crimine ciuilis actio non tollit ac
cusationem criminalem,contra qđ vr̄ casus in d.l.fi.Sed glo. vera,
& quod ibi dicitur,quod crimen expilatæ hæreditatis intentet̄ lo-
co deficientis actionis,expone.j. accusationis , ut quia pro eodem
facto nulla alia competit criminalis accusatio. Et ita vult ibi glo.
Sed contra istas sol.facit.l.diuus ff. de cri.expi.here. Sed responde
quod imo cōcor. quia ibi dat actori electionem , quæ proprie est
de pluribus in esse productis, ut.l.serui electione. de l.j. de opt.leg.
per totum . & sic ciuilis , & criminalis ibi competit. Nec forte
electio,de qua ibi loquitur,est necessitatis,sed uolūtatis,puta actio
ciuilis variatur,vt scripsi in d.l.j.quando ciuilis ac.in distinctiōe, an
3 ciuilis,& criminalis possunt simul intentari.† Op.tunc cum gl. &
5 quod actio fa. er. non excludit crimen expilatæ hæreditatis , ut
præall.l.diuus.Sol.glos.dupl'r,uno modo,quod ibi aduersus diuer
sos.hæc diuinat.Item tunc non subesset causa,propter quam tene
retur eligere,si teneamus quod ibi electio sit necessitatis.Alio mo
do soluit gl.quod aut ciuilis quæ intentatur,non descendit de cri-
mine,nec in ea proponenda de crimine fit sermo : & tūc illa non
excludit crimen,sed concurrit cū illo, ut in contrario. Et ponit gl.
exēplū in rei vē.& ad exhi.vel pet.hr̄.q̄ dant̄ ɔ̄ possessorē,vt posses
sorē,Aut ciuilis ex crimine descēdit, vt est actio in factum.Et tūc
oportet qđ eligat,vt qū ciuilis actio.l.j. Aut ciuilis nō descēdit ex
crimine sua origine,sed ꝑp crimē intēdit̄ saltē ɔ̄secutiue,ita qđ de
crimine necessarius est sermo , & tūc illo crimine excludit.l.ciui-
lem,q̄ descēdit ex crimine,vt in glo.fi.Pone rem in exēplo. nā hic
cohæres agit fa.er.pro hr̄ditate diuidēda,quia in diuisione petit tū
sibi adiudicari,q̄tū ille subtraxit.ꝑ hāc enim ciuilis descēdēns im-
mediatè ex crimine prohibet̄ intētari,vt hic,sed nō accusatio cri-
minalis.ut dixi.s̄.& no. in glo.fi. Vel forte inter cohæredes ēt cri-
minalis impedit̄,qa eodē instāti,quo subtrahit, adire dr̄.& eius rei
possessio apprehensa,argu.ff.de acqui.hær.l.si qs seruum.§.ꝑtor ait,
vñ crimen nō cōmittat̄.sed ꝑcedēs magis placet,quia hic non pōt
stare in hærede extraneo,vt l.si extraneus.in eodem tit.licet in suo
procedere posset, Propterea hic supponit̄ qđ crimen expilatæ hæ-
reditatis committat̄.licet non intentetur . At secundum prædicta
crimen ipso iure non committeretur.

LEX IIII.

1 *Donata filio à patre,in causam castrensis peculis donata censentur.*
2 *Donatio quando per causam sibi adiectam uitietur.*
3 *Donare occasione militiæ,quando quis dicatur.*

Si filius. Castrensia nō veniūt diuidēda cū fratribus. sed ea
1 quæ sunt profectitij peculij sic,h.d.† Not.ꝙ donata
filio a pr̄e,q̄ pn̄t esse castrēsis peculij, intelligunt̄ donata ī cām ca-
strēsis peculij ñ ea q̄ verisilr esse nō pn̄t.No.ꝙ donata a cōmilitōe
ꝑsumunt̄ ex cā castrēsis peculij donata:sed ab alio donata in cām
ꝑdictā nō ꝑsumūtur.ex qb. notabilr sic collige , ꝙ ad cognitionē
castrēsis peculij ɔ̄siderat̄ qualitas rei donatę & qualitas ꝑsonę cui,
& a qua donat̄.qđ no.ꝑ libris traditis filio, ā debeāt cōputari ī qua
2 si castrēsi peculio.de quo dicā.ī.e.l.filiæ. † No. ꝙ cā donationis ad
iecta,ī qua donatio illa nō est apta cāri,nō vitiat donationē,sed cā
vitiat̄,& donatio ꝑ pura,& simplici hr̄,ꝙ facit , vt si testōr relinqt
fundū Titio,q est multū diues,hr̄s ei detrahit falcidiā , q̄uis testōr
a dixerit,ꝑ aīa sua relinquebat.a † Quæro, qū occasione militię ꝑdi
3 cta dicantur obuenire;respondent docto. quod si donans amet do
natarium cum occasione , quia socius eius erat in militia.vt ff. de
castren.pec.l.si forte.& infra.de castrens.pec.l.j.li.12. vel qū probi-
tate fcā in militia ei donata sunt,hæc rō cessat in pr̄e,qa potius ra-
tione sanguinis,& naturæ creditur donasse,vt hic.Sed pone,ꝙ pr̄
est dux belli,& ꝑconizari fecit,ꝙ q primo vexillū suū posuerit ī lo
co certo contra castrum qđ intendit expugnare,vel in bello cāpe
stri,ꝙ q attentauerit vexillū inimicorum habebit tale ꝑd.um,an si
filius fuerit ille,qui aliquod de ꝑdictis fecerit,& sic prædium a pr̄e
receperit,dr̄ occasione militiæ lucrasse,dico,ꝙ sic qa nō ei vt filio.
sed vt cuilibet extraneo , & benemerito occasione militiæ dona-
uit,& sic erunt peculij castrensis facit, quod scripsi ī authe.vnde si
parens.s̄.de inoff.test.Gl.vide per te,quia clarę sunt.

ADDITIO.

a † Quamuis testator dixerit,quòd pro anima sua relinquebat. facit ad hoc plene
per Bar.in repe.l.illud.nu.xvj.& quod ibi posui in apost.ad ipsum versi.secun
do q̄ro.in apostil.in ver.homini locupleti.sup.ď epi.& cler.dixi post Bal.in l.i.
nu.3.in apost.in versi.pro anima.supra.de sacr.eccle.no.Pet.de Anch.cōs. 124.
& Alexan.consi.cv.volu.4.& seq.& de hoc est opin.gloss.in c.2.extra. de sepul.
secundum Bald.in allega.l.i.& in authen.similiter, quod tamen est verum si te
stator sciuerit eum diuitem.aliàs secus,& idem si est diues. inops tamen secun
dum suam qualitatem,quia est nobilis qui mendicare erubescit,& fodere non
potest,vt per Barto.in allega.l.j.in 2.qō.prin.supra.de sacrosan.eccl. & finaliter
recurre ad gl.in l.illud.eod.tit.

LEX V.

1 *Seruus à domino potest mancipari carceri perpetuo.*
2 *Episcopus neminem morti tradere , sed carceri perpetuo potest mancipare.*
3 *Ira meritis placatur.*
4 *Testator seruis suis legans,an dicatur sibi offensam remisisse.*

In ipsius. Vltima volūtas, ꝑualet etiā sine scriptura.hoc di
cit vel vltima voluntas pōt etiā mutari tacitè.h.
d.No.ꝙ inimicitia cessare præsumitur ubi posteriora merita pro-
a bantur.a Nota quod a dispositione odiosa de facili receditur ꝑ fa
uorabi-

ADDITIO.

a Probantur, Adde quod inimicitia dicitur remissa si probatur conuersatio,uel
potatio adinuicem gl.insti.de iniur.§.in summa.Bald.in auth.si dicatur.ī.de te
sta.itē si vnus constituatur tutor ab altero l.athletæ.§.dant.& ibi gl.& Bar.in §.
inimicitię.Insti.ď exc.tut.& ibi gl.itē ꝑ idicia.vt qa alter alteri seruiuit.Bal.hic
& statim.d.Sal.itē per vēditionē feudi factā ꝑ vasallū inimico suo ꝑ quā ꝑsumi
tur prius facta reconciliatio.Bal.fin.in c.i.4.col.de prohi.feu.alie. ꝑ Fed.vbi di
citur hoc per l.creditor.§.i.ff.man.item per contra ctum post celebratum inter
inimicos secundum Bald.ibi,item per legatum factū ab uno alteri secūdū Bal.
hic in fi.& in l.3.§.fi.& ibi Barto.ff.de adi.leg.item adde,quod inimicitiam alle
ganti incumbit onus probandi,ut per d.Soc.cons.228.incip.in causa Gabrielis
contra versi.præterea ipse nunquam.in fi.in 2.parte, sed quæritur quæ sunt in
imicitiæ,quę repellunt quem à testimonio,& q̄ non.vide per præfa.d.Soc.in d.
suo consi.in versi.nec etiam obstat,cum.ver.seq.

notabilē.No.ibi,iratus,&c.quod pręceptum testatoris seruatur q̄-
1 tūcunq; ab irato pręcipiatur. Ibi perpetuis vinculis.† No. quod
dn̄s qui non potest seruū suum ex offensa occidere,potest illum in
perpetuis uinculis retinere,ut hic,quod aūt nō possit eum occide-
re habes.ff.de his qui sunt sui,uel alie.iu.l.2.& ī.de emen.seruo.l.1.
2 † Et ex hoc epi qui aliquem ad mortem non possunt cōdēnare ɔ̄-
dēnāt eū ad standū in ꝑpetuis vinculis ad panē doloris, & aquam
angustię pro eius sustentamēto, caueant tū sibi,ne eos sic extenu-
ēt in cibo,quod eos necare dicant̄.ut l.necare.ff.de li.agno.ibi offi-
ciosam.No.quod pœna est ꝑsumptio offensæ siuè culpæ,& deme
riti ꝑcedētis.Cōcor.ff.de ma.test.l.testō cēturio. in fi. maioris , &
minoris,secundum qualitatem pœnæ,qa ipsa est culpæ cōmensu-
randa,vt infra.de pę.l.sancimus.& extra.de homi.c.sicut dignū.ibi
clementia.No.ꝙ clementia dominorū erga subditos commenda
tur,quod clementia flectit offensam.Ibi rationibus.Not. ꝙ recon
ciliatio probatur etiā ꝑ indicia.Ex quo seqtur aliud,quod inimici-
tia durare ꝑsumit̄,donec signa seu indicia recōciliationis appareāt.
3 Ibi talia merita.† No.ꝙ ex meritis sequentibus,& non ex demeri-
tis mitigatur ira.ideo contra stimulum quis debet se placare,& nō
calcitrare.Oppo.cum gloss.fi.de l.is consequenter.§.idem;.ff.eodē.
Solu.ꝙ ibi voluntas defuncti non erat reuocata expresse,uel taci-
tè,hic sic.& dicitur tacitè reuocata per sequentia merita , & grata
seruitia,& per cōfidentiam,quam dominus postea ostendit se ha-
bere in illo.Ex quo no.quod si inimici postea inuicem faciunt sibi
grata seruitia,& velut amici inuicem conuersantur,vel vt ad ami
cos inuicem sibi scribunt,vel nuncios mittunt,ꝙ præsumitur inter
eos facta concordia , vt hic no.insti. de iniu.§.fina. secundum doc.
4 † Quærit Gu.pone , quod testator dixit cuilibet seruorum meorū
lego decem. vtrum per hæc videatur his qui eum offenderant re-
misisse offensam?dicit ipse qđ nō,quia odiosi in his verbis gn̄alib.
non comprehenduntur,ut ff.de lega.2.Lucius.§.Lucius Titius.qđ
dicit Bald.verum,nisi omnes fuissent offendentes , vt dispositio ali
quid operaretur.ar.ff.de fun.instru. l. fundus qui locatus.Et intelli
go, quod offensæ præcesserint legatum , aliàs per legatum nullo
modo intelligatur remisisse,sed potius se indignos legato fecisse.vt
no. infra de fideic.l.fideicommissum.& uide quod ibi dixi.

LEX VI.

1 *Nomina,& corpora,an sint inter se differentia.*
2 *Nomina,an veniant in iudicio familiæ erciscundæ.*
3 *Actiones,an transferantur per cessionem.*

Ea quę. Noīa veniunt hoc iudicio diuidendo , cum sint
ipso iure à lege diuisa hoc dicit.No.quod ministe
rium nō est necessarium ex his,quæ lex ipso iure facit, & exequit̄.
Opp.j.quod tex.sibijpsi contradicat,cum prius dicat quod diuisio-
nem non recipiunt,postea dicit à lege diuiduntur.Sol.quod prima
1 pars debet intelligi ab homine vt in gloss. secunda à lege.† Oppo-
nitur secundo,quod inter corpora respectu dominij proportioni-
a bus hæreditarijs sunt ipso iure diuisa,a ideo vnusquisque rei vendi.
intentat pro sua parte.ut ff.de rei vendi.l.Pompo.probat si ex æqs.
similiter & hæreditas ipso iure diuisa , pro sua rata petitur. vt ff. si
pars hęre.pet.l.j.Sol.vt in gloss.videlicet quod illa diuisio est intel
lectualis,& non apparens.sed de apparenti,& oculis subijcibili nō
loquimur,& illa per iudicem fieri petitur in rebus corporalibus ,
non in actionibus velut impossibilibus,quia illæ oculis non subii-
ciuntur. Alij,vt Bal.aliter soluunt.s.quod corporalia petuntur diui
di ratione loci,quia locum occupant.vt l.Mœuius.§. duobus.de le.
2.quod non est possibile in nominibus,quia illa locum non occu-
pant,vt l.Gaius.in principio.de lega.2.infra de præscripti.longi.tēp.
l.fi.Præcedens melior est propter mobilia,quæ non diuiduntur re
2 spectu loci,sed respectu ponderis,numeri, vel mensuræ.† Opponi.
quòd etiam nomina veniant in iudicio fami.erciscun.vt l. 2 §.fin.
& l.sequen.ff.eodem.Solu.vt in gloss. in ver.item intellige. videli-
cet quòd hæc.l.intelligenda est,quando nomina tantum sunt ī hæ
reditate,secus si sint nomina,& corpora,qa tunc veniunt in hoc iu
dicio consecutiuè ad corpora,& non vt diuidantur, quia sunt diui
sa,sed vt assignentur,& quasi vice mutua permutentur.Oppo.4.ꝙ
etiam si sint in hæreditate sola nomina,tamen veniant in hoc iudi
cio.vt l.planc.ff.eodem.Sol.vt glo.in ver.item,& sic tantum, videli
cet,quòd non interueniunt ex necessitate iudicij , sic parte inuita.
sed ea volente,& non recusante sic. & tunc similiter fiet assigna-
3 tio,& cessio,cui iudicis officio compelletur stare , vt ibi.† Quærit
gloss. an per talem cessionem transferantur actiones. & dic quòd
nō,quod intellige directas. Nam vtiles transferūtur, similiter exer
citium directarum,si cessionarius procurator in rem suam consti-
tuatur.Quærit ea gloss.in princi.quid econtra si defunctus debuit,
& dic vt in ea.Barto.

ADDITIO.

a Diuisa,Vide aliquid per gl.in l.bona.infra eod.

LEX VII.

Si qua. Iudex aditus super hæreditate diuidenda de prælega
tis cognoscit,ut ea cui đbet adiudicet,hoc dicit.Quę
rit de ratione dubitandi,& decidendi.dic quod ratio dubitandi fu
it,quia prælegata recipiuntur pro parte titu. singulari. & sic non in
hoc, quod est vniuersale,sed communi diuidun. quod est singula-
re videbūtur venire.Sed oppositum deciditur,quia pro altera par-
te concurrit titulus vniuersalis.& iste magis ponderatur, ut plura-
litas iudiciorum euitetur.Bartholomeus. Salyc.

LEX VIII.

1 *Diuisio plurium hæreditatum eodem libello petitur.*
2 *Cumulatio quadruplex reperitur.*

1 Bona. † In vno libello potest peti plurium hæreditatum di-
uisio.h.d.Quæro.text.iste loquitur, quando commu-
nis est inter eosdem tantum, quid si nō omnes in qualibet.dic idē
dummodo petens in qualibet partem habeat.vt ff. eodem.l. hære-
des §.de pluribus.quod est notādum.Quęro,an hæc actio erit vna,
& eadem.dic quod sic specie,non numero.ut no.in d. §. de plurib.
2 † Et ex his habes,quod cumulatio personarum amittitur. quod vi
detur contra nota.in l.j.infra si reus,vel accu.mor.fue.& contra no
tatur in l.si quis separatim.ff.de appella. Solutio. quod cumulatio
est quadruplex,quia alia hæreditatum tantum,& hæc admittitur,
vt d.§.de pluribus.& alia personarum tantum.& illa non admitti
tur,nisi in communi causa,vel connexa.vt d.l.si quis separatim.cū
ibi nota.Alia est actionis tantum,& de illa habetur, ut l. edita.sup.
de eden.vbi vide,quare autem hic. & in d. §. de pluribus. admitt -
tur,est,vt euitetur pluralitas iudiciorum ex quo causæ agendi sunt
eiusdem generis,& formæ.vt not.in d.§.de pluribus.argum. l. non
est nouum.ff.de actio.empt.Oppo.2.quod non quæcunque bona,
licèt sint ex hæreditate communia.vt supra eod.l.ea quæ.& ff.eod.
l.cæteræ.Solu.quod de hac generalitate quædam excipiuntur, vt
in contrarijs,quod declarat,vt in gl.Verum attende, quod id quod
glo.dicit de iniustè quæsitis,intelligit Bal.de quibus non sit transla
tum dominium in defunctum.secus si esset translatum,vt pecunia
pro vsura soluta,quia illam asserit diuidendam. argu. ff. pro soc .
quod autem.cum sim.Sed illæ ll.non benè hoc probant.ideo sa-
ctius puto,quod siue dominium sit translatum,siue non , ut solum
debeat considerari,aut extat,vel non,vt primo casu non diuidatur,
secundo sic,& ita videtur mihi de mente dictæ.l.cæteræ. quæ vult ,
quod iniustè quæsita non veniunt diuidenda. sed propriè quæsitū
non est alicui,si dominium in eum non sit translatum , ergo, &c.
Item attende,quod gloss.est defectiua,quia fallit etiam in iure indi
uisibili,vt est ius patronatus,vt ff.eod.l.quædam mulier, & ff.de iu
re patro.l.Cornelia pia.

LEX IX.

1 *Portio hæreditatis fructibus augeri potest.*
2 *Fructus quando veniant in iudicio familiæ erciscundæ.*
3 *Actio directa,& actio vtilis eodem intentatur iudicio.*

Non est. Hæc actio est bonæfidei. & in ea veniūt fructus.
1 h.d.† No.quod portio hæreditatis, licèt indiuisa
augetur fructibus,sicut hæreditas tota.vt supra,de petitione hære-
di.l.2.& 3.Item quod est bonæfidei.Opp.primo,quod ineptè litera
dicat titu.fami.erciscun.quia titu.causam,vel modificationem fin
git.vt l.cog.s̄.de petitione hæredit.quæ huic actioni non adaptan-
2 tur.Solue:quod de titulo æquiuocè loquimur,vt in gl.j. † Opponi.
secundo,quòd isti fructus non veniant in hoc iudicio.ut ff.eod.l.in
ter hæredes.§.fructus.& l.fundus qui.Solu. dupliciter, vt in glo. ꝙ
interdum percipit fructus , vt hæres sciens se cohæredem habere ,
& fundum hæreditarium esse,& habet locum ista l.Interdum per
cipit fructus,tanquàm ex re propria ex alia causa,quàm hæredita-
ria,vel si hæreditaria,non putabat,& tunc communicare non tene
tur,sed eos lucrifacit percipiens,vt in contrarijs,vt ff.finium regun
dorum.l.3.§.post item.Hæc solutio non est bona , quia text.iste vi-
detur pro ratione ponere,quod ideo hoc euenit,quia hic vniuersa
le iudicium est bonæfidei.Sed bona fides hoc exigit , vt cum alie-
na iactura quis non locupletetur.vt l.nam hoc natura.ff.de condi-
ctio.indeb.Hinc est,quod in peti.hæred.bo.fi.possessor tenetur de ꝑ
ceptis,quatenus est locupletior.l.2.& 3.supra,de petitione hæredit.
ergo & in hac actione simpliciter debet teneri,quapropter glo.sol
uit secundo,aut iste percepit fructus,ut cohæres, & tunc habet lo-
cum lex ista,& directa actio familiæ erciscundæ, quæ datur pro di
a uidenda hæreditate,datur pro fructibus a tanquam auxerint here-
ditatem. Aut iste percepit , vt ex re propria , & tunc licèt habeat
bo. fi. tamen non propterea fecit fructus suos , nec directa pro eis
tenetur , quia non percipit , vt hęres sed vtili fami. ercisc. tenetur,
ut extantes diuidantur, quia eos restituere tenetur pro aliena rata.
Et pro consumptis tenetur , quatenus est locupletior.& sic petitio.
hęredit.vt in gloss.& l. allegata. in ea. Contra istam gl. opp. quòd
ex quo percepit fructus bo.fid.non teneatur ad consumptos. vt l.
certum.supra de rei vendi. Solu. quod ibi in eo qui tenetur titu.
singulari. nos vero de eo, qui tenetur titu. vniuersali. Ratio di-
uersitatis est , quia illi veniunt officio iudicis isti ti. actionis ,
3 quia augent hęreditatē & natura actionis est,ut sit perpetua.† Ex
prędictis no.quod directa,& vtilis in eodē iudicio possunt intētari.
Nam

ADDITIO.

a † Datur pro fructibus.Tu vide de hoc latè per Ang.consi.mihi. 88.& consi.304.
incip.in dei nomine amen,consultatio hæc.

Nam vides ꝙ directa actio famil.erciſ.pro rebus principalibus intentatur.& vtilis pro fructibus,quos nō percipit,ut hæres. qđ not,

LEX X.

1 *Teſtator bona ſua quomodo poſſit inter heredes ſuos diuidere.*
2 *Genus per ſpeciem præcedentem reſtringitur.*
3 *Prelegata inter liberos ualent ex codicillo imperfecto.*
4 *Falcidiam iure inſtitutionis debitam poteſt teſtator prohibere.*
5 *Trebellianica,an poſſit capi pro falcidia.*
6 *Precedentia,an declarentur per ſequentia.*

Quoties Primo dictū,ex quo colligitur thema, & qſtio, & ēt eius ſolu.ſcđo tollit obiectū.ſeu remouet ra-
1 tionē dubitandi ſecunda ibi,nec mutat.† Caſus.Teſtator poteſt in
a ter ſuos hæredes bona ſua diuidere.a ſaluo iure falcidiæ.& generalis prolatio ſequens, reſtringitur & determinatur per ſpecialem p̄cedentem.hoc dicit.Ibi(in diſcretione)id eſt ſeparatione ſeu ſpeciali condemnatione.Ibi(inſinuaſſe)id eſt condemnaſſe.Not. quod prælegata debentur ſalua falcidia.Item quod ſecundum iſta tempora teſtator non poteſt prohibere falcidiam,hodie ſic, vt in authen.cum teſtator.infra ad l.fal.Et hoc prout iſti heredes erant extranei.Si autem de liberis,tu potes notare quod teſtator non poteſt prohibere ſupplementum legitimæ.Concor. lege.ſi quando.
2 §.generaliter.ſupra de inofficio.teſta.† Item not.ꝙ genus ſequens declaratur à ſpecie precedenti,ſeu reſtringitur ſecundum ſpecies precedentes.Item ꝙ præcedentia declarant ſequentia Concor. ſi ſeruus plurium.in fine.de lega.primo. Quero ad declarationem text.an defunctus iſtos fecit heredes,& nihilominus bona diuiſit ita quod vtrumque expreſſim facit:an uero ſolum diuiſit, ſed propter diuiſionem intelligitur eius exemplo eos hæredes inſtituiſſe, dic quod vtroque modo.Et primus videtur magis cōuenire huic litere in prin.quę dicit,quod inter omnes hæredes diuiſit , & ſic eos ſupponit heredes aliter quam per diuiſionem.Secundus procedit de mente gloſſ.ideo videamus aliqua de illo,ſeu circa illum Et pone, pater habens plures filios in ſolenni voluntate, id eſt coram ſolenni numero teſtium diuiſit bona,aſſignando,cuilibet certam portionem,an videatur eos inſtituere heredes,dicit glo.quod ſic,ex quo alius non reperitur heres ſcriptus.& bene dicit. & intelligo quod hanc portionem aſſignauit per modum quote.Et tunc cum iſta gloſſ.concor.alia gloſſ.in l.his verbis.ff.de hęre.inſtitu. ꝓ quibus eſt hic caſus ſecundum iſtam lectu. & clarius. ff. de teſtamen.mil.lege.diuus.facit infra de ſecun.nupti.l.hac edictali. Sed quid ſi coram ſolenni numero teſtium non certam quotam , ſed rem certam cuilibet filiorum aſſignauit. dicit gloſſ.idem,quia perinde eſt,ac ſi in eandem rem,quemlibet filiorum hæredem inſtituiſſet.hęc gloſſ.eſt multum notanda,quia contra eam fortius facit.ff.ad trebel.l.cogi.§.& generaliter.& in Authen.cum de ap.cogno.§.aliud quoque capitulum,& quod no.in authen.nouiſſima. ſupra de inoffi.teſtamen.Sed hanc glo.ſuſtinere poſſumus in caſu,in quo inter omnes liberos facta eſt aſſignatio hęc , quia tunc nihil intereſt,an dicantur ſuccedere ex teſtamento,vel ab inteſtato:quia quolibet caſu ſunt heredes ęqualiter,& non ſecundum ratam rerum eis aſſignatarum.vt infra eodem.l.cogitatione.& ff.de teſtamen.mili.ſi certarum.Et ſic cum nihil interſit,in honorabiliorem tit.interpretationem facimus.Sed vbi non omnibus liberis aſſignatio facta eſt,tunc ne ex alterius preteritione rumperetur,vł annullaretur teſtamentum,dicendum eſt potius defunctum deceſſiſſe inteſtatum,& aſſignationem ſolum vim prelegatorū habere ab inteſtato,vel,quia omni caſu aſſignationes habent vim prelegatorū,& ex quo non ſūt factæ per quotas,dicendū eſt eū deceſſiſſe inteſtatū,vt diſpoſitio ſit vniformis,quando omnibus , vel nō ombus aſſignationem fecit certarum rerum.Nec obſtat,quòd ſeptem teſtes conuocauit,quia etiam coram pluribus, quàm de neceſſitate requiratur,quis non prohibetur codicillari , & ex abundanti cautela plures adhibere.& hanc partem vt tutiorem teneo, quicquid ſentiat iſta gloſſ. Quæro tunc,quid ſi uoluntas erat minus ſolennis.id eſt qa.7.teſtes non interuenerunt.dicit gloſ.quod ſi pater aſſignationē fecit per quotas,quod perinde eſt,ac ſi in aliis quotis eos īſtituiſſet hæredes.& teſtamentum minus ſolemne valet inter liberos.ut l.hac conſultiſſima.§.ex imperfecto.infra de teſtam.& ſic glo.bona.Sinautem in rebus certis,tunc dicit gloſ.ꝙ ualebit,vt vltima voluntas abinteſtato.Sed qualis voluntas abin-
3 teſtato ſit iſta,gloſſ.non declarat.† Ego puto quod ſit codicillus, ſiue adſit legitim⁹ numerus teſtium,puta qnque.ſiue pauciores, qa ſicut ex imperfecto teſtamēto tenet inſtitutio inter liberos,ſic ex impfecto codicillo inter liberos debent ualere prelegata. facit quod not.in authen.quod ſine.infra de teſtamen. Quæro cum gloſſ.ſeq.an inſtitutus in re certa habeatur loco hæredis uel legatarii.& dic,vt in ea plenius ſcripſi in repetitione mea.l.quoties.infra.
4 de hæredi. inſti.† Quæro de qua falcidia hic loquatur,& dic, vt in gloſſ.& adde,quòd hodie falcidiam iure inſtitutionis debitam po
b teſt teſtator prohibere.b vt dixi ſuper tex.& ſic in falcidia iure inſtitutionis,& indebita iure naturę de plano procedit litera noſtra.
5 † Sed,an hæc litera poſſit intelligi in trebellianica, quæ etiam lata ſumpto vocabulo appellatur falcidia.vt īfra.ad tre.l. iubemus, dixerūt quidā,ꝙ nō:quia illa detrahitur de uniuerſali fideicōmiſſo,ut in gl.at hic nō fuit fideicōmiſſū aliquod vniuerſale, ſed plegata ſingularia tm̄,ergo,&c.gl.tn̄ dicit ꝙ hic in trebellianica intelligi pōt,&nō aliter declarat.& do.ēt minus.Sed pone exēplū ſm primum modum legendi,videlicet ꝙ pater filios inſtituit hæredes,& poſtea ſingulos ex eis iubet certis prædiis eſſe contentos.uiderit illos quos ſic iubet eſſe contentos,grauare,vt reſiduum portionis ſuæ reſtituant aliis.quod facere tenentur,ſalua falcidia id ē trebellianica,quā nō pōt teſtator prohibere. & iſte caſus eſt notabilis,& probari vr̄.ff.de lega.2.l.peto in princi.& illū tex.tene mēti.& ēt gl.quæ illum ad hoc allega.infra.eodem.l.filii.in gl.fin.quā
6 tene cordi.† Nunc ad glo.fi.accedo & oppo.quod per præcedentia non reſtringantur,vel declarentur ſequentia.ſed econtra , ut. ff.de uerb.ſignifi.l.ſi cum fundus.& de lega.3.l.is qui cum plures , Solu.hic ſpecialia præcedunt genus,ibi contra.& ideo hic ſecundum præcedentia reſtringuntur ſequentia,ne per ſequentia generalia videatur receſsū è priori diſpoſitione ſpeciali.argumē.l. nam ad ea.ff.de condi. & demonſtra.Ex quo ſequentia generalia poſſunt reſtringi ſecundum præcedentia ſpecialia,ſalua ratione recti ſermonis.aliàs non reſtringerentur, ut dixi in l.ſi de certa.ſupra de tranſactioni.quod not.Ampliando tamen aliqualiter materiam , eſt ſciendum,quod quando ſpecies ſeu ſpecificata præcedunt , & genus ſequit̄,tūc genus per ſpecificata determinatur ita qđ ad ſpecialiter ꝓuiſa non refertur, vt ff.de vulg.& pupillari.l.cohæredi.et §.qui patrem.ff.de leg.2.l.legatorum.§.finali.& l.doli clauſula.ff.đ verbo.oblig.& l.factio legum.de pę.Quādoque ſic determinatur quod ſecundum ſpecialiter prouiſa reſtringitur.& diſtribuitur, ut hic.Quandoque ſic determinatur qđ ſcđm qualitatē p̄cedentium ſpecierum qualificatur,& reſtringitur,ut ſic de ſimilib.ipſis ſpeciebus præcedentibus,nō de diſſimilib.intelligatur,ut l.fin.§.cui dulcia.ff.de vino triti.& oleo.le.& hoc qñ ſpecies p̄cedit genus. Sed ubi econtra genus præcedit,& ſpecies ſequitur,tunc genus ꝑ ſpeciem ſequentem non reſtringitur.vt d.l.ſi cum fundum. ff. de uer. ſigni.& ff.de leg.3.l.quæſitum.§ j.in fine.niſi eo reſpectu,quo ſpecies illa ſub genere ex uerbis,& mente loquentis comprehēſa nō intelligitur.Item niſi ſpecies ſit limitata loco, quia tunc genus reſtringitur ad ſpecies illius loci tantum,adeo quod alterius loci ſpecies non comprehendit,ut ff.de penu.legata.l. nam quod liquide. §.fi.& idem dico,ſi ſpecies ſit coarctata tēpore,cum idem ſit iudicium de loco ad tempora.vt l.vinum.ff.ſi certū petatur.& l.ī haci. ff.de tributo.& hoc qa quaſi uni,& eidem perſonæ debetur gen⁹ & ſpecies.Sinautē vni genus,& alteri ſpecies loco coarctata,tunc dico quod ſpecies coarctata non coarctat genus alteri relictū. ut l.quæſitum.§.fina.ff.de fun.inſtructo.Et vt finem faciā prædictis, de his uide plenius per Dynum in capitu.generi. de regulis iuris. li.6.Vnum tamen addo,de quo pridie dubitatum fuit in Ferraria. pone teſtator relinquit vſumfr.omnium ſuorum bonorum. Gaio,& Titio relinquit certum fundum.quæritur, an Titius habebit fundū plenū cum totali uſufr.an uero in uſufructu ſecum concurret Gaius,an uero ſola proprietas intelligatur ei legata.Et dicebāt quidem,quod Gaius,& Titius concurrent in uſufructu per l.ſi aliū.ff.de uſufruc.lega.Alii dicebant ꝙ Titius fundū plenū habebit, quia ei proprietas,& fundus plenus vr̄ obligatus. Et quodlibet eſt legatum ſpeciale,per quod derogatur uniuerſali , quia proprietas legata minuit uniuerſalitatem relictam hæredi.& uſufru. relictus minuit vniuerſalitatem vſusfr.relictam Gaio.& ſic utrumque minuit,& vtrique in hac ſpē derogat.& qua ratione in ꝓprietate totali derogat vniuerſalitati ꝓprietatis omnium bonorū relictę hæredi,eadem ratione derogat ī totali uſufructu huius fundi vniuerſalitati uſusfructus omnium bonorum relicti Gaio.& ſic in utroque ſtat regula,quod ſpecies derogat generi.& minuit uniuerſale legatum factum alii,vt ff.de lega.3.l.quæſitum.§.j.verſic.ſeruos. & hæc pars vera.Non obſtat.l.ſi alii.in contrarium alleg. quia ibi vtrūque legatū eſt ſpeciale,hic vnum ſpeciale,alterum uniuerſale. & ita fuit determinatum.Sed maius eſt dubium,ſi ponamus ꝙ teſtator filio hærede inſtituto,vxori ſuæ relinquit vſumfructum omnium prædiorum ſuorum,quæ habet vltra Rhenū,vel in certa villa,ubi nulla habebat prædia,& ſi filius moreretur in pupillari ætate vel quandocunq; ſine liberis,ſubſtituit Gaium. & legauit unū ex illis fundis Titio.Contingit,quod filius moritur in pupillariæ tate; pp qđ Titius petit fundū.dubitatur,an ſubſtitutus hæres pupilli teneatur ad nudam proprietatem tantum illius fundi ; an etiam vſumfru.quem redimere teneatur à fructuario,an ſine redēptione fructuarius teneatur uſumfru.Titio relaxare,quaſi nūc legatum

ADDITIONES.

a Diuidere. Sed an pater poterit feuda ſeu caſtra inter filios diuidere , præſertim pupillos.Bal.in c.1.in prin.de prohi.feu.alie.per Fed.dicit ꝙ non , tamen ſi filius eſt eius hæres,niſi ſeruet uoluntatem patris,tenetur præſtare intereſſe.l.unum ex familia.§.ſi unus.de leg.j.& an aliquid feudi in teſtamento poſſit ꝑ ua ſallum diſponi uide d.Soc.conſ.252.inc.uiſis inſtrumentis conceſſionum. uer. cui concluſioni.in ſecunda parte.

b † Poteſt teſtator ꝓhibere.Tu uide de hoc dicto,& eo,qđ numero ſeq.j. habetur ſcilicet,quid in trebell.Bal.plene in Auth.ſed cum teſtator.nu.1.3.& 4. & utrobique dixit in apoſt.ad ipſum poſt alios.j.ad legem fal,quod no,Item Bal.in l.j.nu,8.& ibi in apoſt.j.de fideicom.

gatum ſuum uideatur minui,ac ſi in primis tabulis legatum iſtud fuiſſet purè,uel ſub conditione, quæ extitiſſet relictum, ut in p̄cedenti dixi,& dixerunt aliqui Peruſini, ꝙ plenum fundum dēt habere.& quòd primum legatum vniuerſale de vſufru.factum hæredi minuitur. ac ſi ī primis tabulis utrunque factum fuiſſet.ar.ſumpto ex ratione,quam facit tex.in detractione fal. ff.ad l.fal.l.in ratione.§ quod vulgo.in fin.ubi dicit,ꝙ legata in ſecundis tabulis, quaſi relicta in primis intelliguntur.Sed ubi in primis tabulis hoc legatum fundi factum fuiſſet Titio ſub aliqua conditione q̄ extitiſſet Titius in vſufru.potior eſſet.quàm vxor,ut probatur in l.ſi fidei commiſſorum,in prin.ff.vt in po.leg.ergo,&c.pro hoc inducunt, ſpecialiter quod legitur,& no.per glo.inf.com.de le.l.j.ver.ſi cum enim.in glo.ſuper verbo,multis.& ita tenet Bal.Sed iſta terminatio non placuit multis.Ex eo,quòd iſtud legatum fundi relictum & ſubſtituto pupilli debetur,vt relictum à principio,quia tabulæ pupillares ſunt teſtamentum pupilli.Sed ſuppoſito, ꝙ pupillus ex priuilegio poſſit teſtari,& fundum in quo proprietatem habuiſſet & alijs vſufr.Titio legaſſet,ſola proprietas deberetur , quia ſolum ius quod habet legaſſe videt̄.vt l.vxor. infra,de leg. & l.domus.§. ſi.ff.de le.j.ergo,&c.Ad all.in oppoſitum poteſt reſponderi, quòd aliud in computatione fal.vt litera illa probat,dum dicit ī hac parte iuris.Et gloſſ.in l.j.infra.communia de lega.loquitur in eodem teſtatore,& ſic facit etiam.l.ſi fideicommiſſorum. ſup.allega.Ego dico,ꝙ determinatio huius. q. dependet ab intellectu unius caſus.l.videlicet.l.Meuius.§.penul.ff.de le.2.ubi quidam dicūt caſū eſſe rotundum, ꝙ fundo legato, cuius proprietas ſit teſtatoris , & vſufru.alienus,intelligitur teſtator nedum proprietatem, ſed etiā vſumfru.legare.Et intelligunt alienum etiam cuiuſcūq; extranei. & ſecundum iſtum intellectum ibi erit caſus de qōne iſta. Sed iſte intellectus communiter non tenetur,quando uſufr.eſſet prorſus extranei,& proprietas teſtatoris. Sed vbi vſufru.eſſet hæredis : tunc fatentur,quòd hæres ad uſumfru.etiam tenetur in eodem.ti. l.cum filium,§.dominus.& ita ibi no.Bar.Et ꝙ quando vſufru.eſt prorſus extranei,ita quod non hæredis,vſufr.non debeatur, videt̄ de mente glo.in l.vxor patrui.inf. de le.& colligitur ex allegatione,quam facit.d.l.Meuius,& ſi ita eſt,videtur in caſu noſtro,quòd ſola proprietas debeatur per rationem in pręcedēti factam.Vel dici poteſt,quod prima opinio ſit verior,quia in caſu noſtro vxor teſtatoris fuit honorata hoc legato vniverſali à patre pupilli , & ſic ab eodem grauari potuit,& grauaſſe creditum,ſicut dicit̄ in hærede īſtituto,à quo fundus legatur,ut ad vſumfructum teneat̄, quādo ipſe erat fructuarius, vt d.l.Meuius.§.pe.& d.l.cum filius.§.dn̄s. & quia legata relicta ab inſtituto videntur repetita à ſubſtituto.vt l.licèt imperator.de legatis primo. & ſic ex coniecturata mente , ſicut ſi a ſubſtituto vtrunque expreſſim eſſet legatum vſusfruc. debetur legatario fundi.vt s̄.in primo dubio dixi.ita, & nunc,quādo pupillus adijt hæreditatem,mens defuncti qui primo fuit nō mutatur.& ita inſto cum Bal.& ſequacibus. & fortius hæc procedūt, ſi pupillus non adijſſet hæreditatem patris:vel adijſſet,ſed vltra pupillarem ætatem deceſſiſſet.

LEX XI.

Inter. Ad ſucceſſionem ab inteſtato pariter admittūtur filiæ, fœminę cum maſculis hoc dicit.Vel pro rata ſucceſſionis petitur diuiſio hæreditatis. hoc dicit. Nota. quod de æquita-
a te a filiæ fœminæ ſuccedunt pariter cū maſculis. Sed lex Moyſi repugnauit.vt dixi.s̄.de ſumma tri.l.j.circa ſi.

ADDITIO.

a No.ꝙ de æquitate.Ex hoc infero poſt Bal.hic ꝙ ſtatuta,quæ præferunt maſculos feminis in ſucceſſione,ſūt contra ius cōe,& naturalem æquitatē. Ita in termi. Bal.notauit in l.ſi defunctus.j.de ſuis,& legit.

LEX XII.

Non ideo. Diuiſio valet etiam ſine ſcriptura. hoc dicit. Nota contra ruſticos contrarium credentes. vel ſic,non ideo diuiſio annullatur.quòd ſcriptura non probatur. Nota regulam,ꝙ tantum valet res ſine ſcriptura,quantum cum ſcriptura. fallit in caſibus notatis per gl.in l. pactum quod dotali. ſup.de pactis.

LEX XIII.

1 *Pater de peculio obligatur a filio.*
2 *Peculia,an poſſint diuidi,& etiam conferri.*
3 *Frater quando fratrem conueniat iudicio familiæ erciſcundę.*
4 *Lucrum ex pecunia patris ab uno ex fratribus factū,an ſit cęteris fratrib.communicandum.*
5 *Filius patri laborat,non ſibi.*

a Certum. a Duas quæſtiones ſoluit.ſecunda ibi frater aūt. peculium profectitium uenit in hoc iudicio inter fratres diuidendum , deducit tamen debitum in condemna-
1 tionem deductum.hoc dicit.† Nota.quod pater etiam ignorans à filio obligatur de peculio. Item quòd ipſe filius etiam obligatur. Item,quòd debitum unius non onerat alios, niſi quatenus eſt in peculio.Item, ꝙ periculum profectitium remanet in bonis, & in dn̄o patris.Item,ꝙ tranſit ad cæteros filios patris hæredes , cū ſua cauſa,& obligatione.& ſic not.ꝙ peculiaris obligatio, ſeqtur
b peculium.Item not.quod condemnatus b habetur pro ſoluente
2 quò ad deductionem.concord.ſunt in glo.† Oppo.ꝙ peculia non conferantur nec diuidantur,vt j̄.de col.l. ea demum.& l.filię licèt in ſacris.Sol.vt in glo.quòd hæc de profectitijs:ibi de caſtrenſi,vel quaſi.In aduentitijs autem poteſt etiam hæc l.loqui.Sed tunc eēt in hac parte correcta,quia aduentitia non conferuntur, & præcipua retinentur,vt l.fin.j̄.de colla. Oppo. ꝙ profectitia ad communionem non reuocentur, cum ipſo iure ſint communia: quia de patrimonio patris non exiuerunt,ut d.l.filiæ licèt.Solu.ut in gl.ꝙ
3 hic de communicatione facti non iuris loquitur. † Oppo. ꝙ frater hoc iudicio ad hæc ſcripta fratrem conueniret, vt hic, quia nō geſſit,vt heres,nec,vt hæres fuit condemnatus, & ſic hoc iudiciū, locum non habet.vt ff.eo.l.qui erat.ver.& ſin autem.& l.puto.§.ſi. Sol.vt in gl.quòd vtile,non directum locum habet.Oppo:ꝙ ſolidum præſtetur de ſubſtantia p̄ris,ut ff.e.l.ſi filia.§.j.Solu.quod ibi , fuerat in rem patris verſum,uel eius iuſſu contractum, hic ſecus , ut in gl.Quæro condemnatus deducit,ut hic.quid ſi nondum erat cōdemnatus,dicunt quidam idem,ut in glo.& malè,quia tūc non deduceret,ſed cautio indemnitatis,& defenſionis ei præſtaretur. ut ff.de pecu.l.ſed ſi damnum.§.ſi.& quia ille tex.in prin.facit pro opin.illorum.dic ut ibi no.nec ſimiliter obſtat.ff.de nego.geſt.l. ſi quis mandato.in ſi.vt ibi no.& in d.§.fin.Saluant tamen qdam illos in caſu,in quo diutius ſtetiſſet in obligatione.arg.l. Lucius. in fi.ff.mā quod non puto tutum,quia ibi loquitur in fideiuſſore,qui mandatum habuit à reo principali. hic uero nullum mandatum habuit à cohærede,& ſe ī hac neceſſitate poſuit:ſed aliter fortè ſaluari poſſunt,ſcilicet ſi nondum condemnatus eſſet, ſed de proximo condemnandus.argum.l.ex eo.ff.de mili.teſta.Et no.ꝙ illud, quod hic dicitur de condemnato,dicit Cy. locum habere,etiam ſi eſſet obligatus per inſtrumentū guarentigiæ,quod ex forma ſtatuti habet vim ſententiæ.& executionem paratam. quod no.pro mercatoribus ſocietatem diſtrahentibus,quando eorum libri,vel ſcripturæ habent executionem paratam ex forma ſtatutorum, ut tunc id quod debent deducant,nec ſufficiat ſi eis offeratur cautio. Quæro ab extra,ſi iſte filius contraxit extra mercem peculiarem, an alij fratres tenebuntur poſt mortem patris conferre ad iſtud debitum.dic quòd non,ut probatur in hac litera,cum tunc nec pa-
4 ter teneatur.† Quæro quid ſi pater c dedit filio mercatori mille,
c ad mercandum,ex quibus multa eſt lucratus:an iſtud lucrū totū ſit fratribus communicādum,dixit Bar.ꝙ quia pro parte dimidia lucrum attribuitur operæ,pro parte dimidia pecuniæ argumentum.j̄.pro ſo.l.j.labor enim,vt pecuniæ diuiſionem recipit. argumen.ff.de an.leg.l.Seio.in princip.& ſic dimidiam,quæ attribuitur operæ,vt aduentitium habebit præcipuam.arg.ff.ad l.falc.l.ſi hæres.aliam dimidiam;vt profectitiam communicabit,& cum ipſis, diuidet.ita notauit ipſe hic.& in l.fi.in prin.j̄.de bo.quæ lib.Sed alij dicunt.quod totum lucrum eſt profectitium attenta magis pecunia,quàm opera,ex eo,quia peculium recipit incrementum. & totum incrementum cum ipſo capitali cenſetur unum peculium,& eiuſdem generis,non diuerſi.vt ff.de pecu.l.peculium naſcitur. Nec obſt. ratio in contrarium facta : quia tunc lucrum operæ ē aduētitiū,quādo operatur ſibi,& non patri ſicut de vxore, & viro dicitur.vt ff.de ope.lib.l.ſicut. Confirmatur ratione oppoſitorum,quorum par debet eſſe diſciplina.Nam ſi ponamus ecōtra,ꝙ non ſit lucratus.ſed perdiderit , non tenetur iſte filius damnum pro aliqua parte fratribus reſarcire,imo fratres ſibi conferūt ad damnum , ut hic , ſicut ergo totum damnum eſt commune, ita,& totum lucrum.argum.j̄.de fur.l.manifeſtiſſimè.§.ſed cum ī ſecunda. Et ſic concludendo dicunt,ꝙ lucrum totum, & mercātiæ emptę omnes ueniunt diuidendæ,quia ſuccedunt loco pecuniæ,quia peculium eſt,quid vniuerſale.Et ꝓ hoc accedat.l.cum tabernam.in princ.ff.de pign.act.Nec obſt.l.j.inf.pro ſoc. quia ibi ē ſocietas,hic obſequium,& hæc opin uerior uidetur de rigore. ſed de quadam æquitate , ne inuidia oriatur inter fratres,& ne frater, qui lucratus eſt ex induſtria, lugeat lucrum ex eius induſtria factum,&ne detur occaſio malignandi,uel negligendi ſibi commiſſa,vel minus fideliter operandi,dicendum eſt totum hoc committendum arbitris in hoc electis,ut boni viri arbitrio hæc dirimant: & dimidietatem lucri non ſemper cum opera , uel induſtria , penſent. cum multoties lucrum procedat à fortuna magis quàm ab induſtria.Conſiderent etiam huius filij creditum,cum multoties

ADDITIONES.

a Certum. An peculium profectitium ueniat conferēdum.uide Bar.in l.filiæ licet. j̄.de col.ꝙ non ubi tex.uide tex.in l.ſi frater à fratre.iuncta glo.in uer. cōſecutus.de condi.indeb.

b Item no.ꝙ condemnatus.Facit ad hoc l.ſi fideiuſſor.& l.ſi poſtea.cum ſua mēte. inf.man.& fideiuſſor,pro uenditore.ff.de fideiuſſo.

c Quid ſi pater.Adde Socin.conſi.92.incipien.circa primum huius uer.cir. ſecūdā dubitationem.in 1.parte.& conſi.162.incip. conſiderata contingentia caſus. uer.quibus præſuppoſitis.conſequi.in 2.parte.& conſi.192.incip.capio difficultatem.uer.4.conclu.in 2.parte.ubi hoc idem alleg.& firmat.adde,quid ſi filius de quo hic,qui cum pecunia patris negotiabatur,poſt mortem patris in illa negociatione perſeuerauerit.an lucrum,& damnum ſit conferendum,uide de hoc Bal.in aut.ex teſtō.j̄.de coll.ubi multū hēs utilia ad huius l.intellectū.et de his quęſitis uide Bar.in l.Titium,& Mæuium.§.alte.ff.de adm. tu. Bal.in l. ſi patruus inf.commu.utriuſque iud.

ties propter creditum,seu fidem p̄batam multum fiat lucri absq; interuentu pecuniæ,ac etiam quid alij fratres fuerunt operati. & ita ex bono,& æquo dijudicent,cum sit amare,& infeste,inter fratres hæc non sunt pertractanda.argumen.ff.de do.inter vi.& vxo.

5 † Quæro quid si filius rusticus in agro patris laborauit cū bobus, vel ligone,& similibus,dic quòd patri quærit pleno iure,& sic in diuisione fratribus imputare nō pōt,talis enim opera,& impensa cohæret ipsi rei,argu. ff.de rei ven.l.si in area. Item.q̄a est simplex, opera consistens in facto,non in animi industria.l.j.ff.de ope.libe. Sed quid de soluto pro filio liberando à condemnatione,vel capti uitate facta de eo,dic aut soluit filius:aut pater.& prosequere distīguendo secundum Bar.in l.Stichus.de pe.le.vbi ipse latius pertractat,q̄ faciat Gui.de cu.in l.frater à fratre.ff.de condi.ind.& cū casus occurret,ea diligentius examinabo,& s̄m facti varietatem, & tui intellectus perspicacitatem decide, vt iuri tibi videbitur congruere.

L E X XIIII.

1 *Euictio ex consensu,uel ex diuisione iudiciali debetur.nu.3.& 4.*
2 *Euictio,an debeatur pro parte rei euictæ.*
5 *Euictio non debetur,nisi cautio prius detur.*
6 *Euictione si non agatur,an scientia,uel ignorantia requiratur.*
7 *Stipulatio de euictione interposita prodest ei,cui feudum assignatur.*

a 1 Si familiæ. a † Ex diuisione iudiciali,vel consensu alij debetur euictio,nisi actū sit de ꝯrio.h.d. Et ī ordine tex.& literæ hæc lex diuisionem non patitur, quia uno constructu clauditur.sed in ordine intellectus quatuor facit, quia pri-

2 mo vult,ꝙ euictio† non debeatur, si hoc est actum inter cohæredes.Secundo,ꝙ vbi hoc non est actum.disponit euictionem dēri. Tertio pro quanta parte debeaṫ declarat.Quarto qua actione petatur.Hæc omnia ex litera ista colliguntur.iō in positione casus forma tres casus:videlicet,an euictio debeaṫ,& pro q̄ta parte , & qua actione petaṫ.Et primam q̄ōnem solue:q̄a aut est actum, vt dēaṫ, vel non debeatur,& illud serua,aut nihil est actum, & tūc euictio debeṫ,& est soluta prima quæstio, sed nō p̄ solida re euicta.sed p̄ parte.i.pro rata,qua est,hæres is qui conuenitur,& est soluta alia q̄stio,& petitur hæc euictio actione p̄sc.ver.& est soluta ultima quæstio.Nota quę habes in summario. Item quòd ex conuentione n̄ debeṫ euictio,vbi aliàs dēreṫ.Itē ꝙ nō p̄ solida re dēreṫ. Itē ꝙ præscrip.ver.petiṫ,qđ mirādū vṙ.vt j̄.dicā.Op.primo.ꝙ tex.implicet ꝯdōnē in narratione facti:q̄a primo dicit,ꝙ nihil sup̄ euictione ꝯuenit, & stati in declaratione,vel expositione quā facit.dicit oppositū,dū subiungit.i.vnusquisq; euentum suscipiat.vt So.in prima gl. in princi.ꝙ illa verba non stant declaratiuè nec expositiuè , sed exemplificatiuè,qđ declara,vt in gl.vsque ad versi. nam vnaqueq; res,&c.† Opp.2.ꝙ euictio non debeatur p̄ parte rei euictæ: imo p̄ solida re euicta,vt j̄.de sen.l.si libera. & de euict.l.si prędium.vt ff. de sol.l.si aliam.Sol.ꝙ in illis legibus in re euicta non prætendebatur communio aliqua,nec ex causa communionis res fuerat assignata,hic sic.vnde in casu nostro ubi vnusquisq; hr̄dum in parte sibi assignata p̄tendebat communionem,non dicitur pro ea rata, p̄ qua est hr̄s aliq̄d recipere à cohærede.Sed demū pro rata cohęredis sui,ideo pro parte cohæredis, & nō pro sua agit de euictione in contrarijs aūt totum ab alio receperat,ideo pro toto de euictio

3 ne agit.& hoc vult gl. usq; ad uer.pro parte igiṫ.† Oppo. 3.ꝙ ex diuisione iudiciali non detur præscrip.uerb.actio.q̄a hoc nunquàm fuit auditum,ꝙ ex sn̄a daretur alia actio q̄ in factum,vel iudicialis,vt l.actori.j̄.de iureiurā.Item quia actio prescr.ver. ex ꝯtu innominato expresso,vel resultante nasciṫ,ut ff.de præscr.uer.leg.1. & supra.de pact.l.in bonæfidei,& ibi no.Sol.vt in dictis subsecuti ue in glo.colligitur:videlicet,ꝙ hic in hac diuisione iudiciali est, quasi quidam contractus p̄mutationis.Nam,& index qui diuidit agit p̄mutare partem vnius cum parte alterius, iō præscri.verb.datur,vt hic.& ff.eodem.l.heredes.§.pe.& j̄.comm.utri.iu.l.si fratres

4 & hoc vult gl.vsq; ad ver.si ergo.† Oppo.4.quòd euictio non dēatur ex diuisione iudiciali,nisi de hoc à partibus sit cautum.vt.ff.eodem,l.hæredes.§.pe.& ff.communi diui.l.item quāuis.§.fin.Sol.ut no.in d.§.pe.quia aut fuit confessus contrarium,& male,q̄a cōtra testamentum istud,ideo dic melius ꝙ ibi ad cautelam,& ex abundantia loquitur,non,ꝙ cautio sit necessaria.vt hic.Vel dic,ꝙ illæ. ll.debent intelligi in casu quo aliàs sine cautione euictio deberetur,ut quia sciēti qualitatē rei essent adiudicatæ,quo casu euictio

5 non debetur.vt no.hic pro gl.in fin.† Oppo.5.quòd imo cautio sit necessaria,aliàs euictio non debeatur,vt j̄.cōmuni. vtriusq;.iud.l. si fratres.versi.nam si.& l.si fundus.j̄.de euic.So. Ibi in ignoranter recipiēte rē alienā,vel alteri obligatā,hic in sciente,& spontè recipiente.Et p̄pea dico, ꝙ in diuisione iudicaria sciens sibi nō præiudicaret quominus de euictione ageret cum iudiciaria fiat in inuitum.vt l.inter stipulantem.§.sacrā.ff.de verbo.obli.Cōclude igiṫ, cum gl.& latius sic.aut in diuisione est aliquid cōuētū sup̄ euictione,& illud serua.aut nihil est cōuentum:et tunc aut res euicta fuit à sciēte recepta,& tūc si diuisio fuit conuētionalis,de euictione n̄ agitur.vt d.l.si fratres.in fi.si iudiciaria.tunc de euic.agitur, q̄a hoc iudex sem p̄ agere dicitur,& quia iudicium redditur in inuitū.Aut fuit ab ignorāte recepta,& indistinctè agiṫ de euictione, ut hic cū simi.Nec ob.prædictis.j̄.com.de le.l.fi.§.fi. ut ibi no. Op. 6.dixi, qđ ubi est cōuētū.ut de euictione nō agaṫ,qđ tunc agiṫ, imo uṙ,ꝙ agaṫ ad p̄iudiciū,licèt nō ad interesse.vt ff.de act.emp.l. emptorē. §.fi.So,ut in gl.uidelicet,qđ aliud est in uenditione huius rei,quia tūc precium.non extenditur,ad uerum preciū,nisi expressim dicatur,ut ibi,aliud in diuisione,quia tūc p̄ciū ad uerū preciū extēdiṫ. vt hic.vbi hæc litera indistinctè loquiṫ.Et est rō , q̄a diuisio instar hēt p̄mutationis.vt s̄.nota.& hic in gl.& per ꝯñs mutuū, & vicissitudinarium ē hēre inde periculū,& sic pp mutuum periculum,

b hoc euenit.& h.d.hic notabilis gloss.b Et licèt gl.nil alleg.Gui.inducit,q̄a pp mutuum periculum tolliṫ occasio cōquerendi, & denegādi q̄d aliàs concederet.vt l.fideicom.s̄.de transa. & l. si pater puellæ.ff.de inoffici.testa.Sed his non obstantibus gl.nō videṫ bene dicere,quia mutuū p̄iculum nō impedit,quominus de euictione agetur,casus est hic.& in l.si fratres.j̄.tit.2.Pactum igitur p̄pter mutuum p̄iculum non debet plus operari,q̄ oparetur si periculū, mutuū nō esset,sic solum pp interesse actionem habet impedire, non p̄ vero precio,præterea ratio mutui periculi non est generalis.Quid enim si ex vna parte sit res p̄pria,ita quod periculū euictionis cessat;ex altera parte sit res aliena,& sic non cessat p̄iculū, videretur,ꝙ tunc pactum nō impediret euictionem, saltem in p̄cio.quod non videtur verum,imo tātofortius, vbi sciēs recepisset. vt d.l.si fratres,& ita cogitandum relinquo.Oppo.7.ꝙ de euictione non agatur,nisi sit dictum.vt ff.de leg.j.l. si domus.§.j.Sol.vt in gl.quia ibi in re legata.de quo dic vt ibi no.& in l.si rē alienā.s̄. de le.hic in diuisione,& permutatione.Oppo. quòd idem sit in diuisione:vt s̄.eodem l.cogitatione.Solu.ut in gl.quod ibi in diuisione

6 facta à testatore,ex qua nulla resultat permutatio.† Quæro primo, & ab extra,supposita op.gl.uidelicet si actū fuit,ꝙ de euictione nō agatur,quòd tunc nec ad interesse,nec ad uerum precium agitur, nunquid hoc procedat sine distinctione scientiæ,uel ignorantiæ, alicuius eorum.Dic quod siuè vterque ignorauit,siuè vterque sciuit,siuè sciuit duntaxat is qui recipit,quod opi.illa procedere videtur.Sed vbi recipiens,àquo res est euicta,ignorauit,alter autē sciēs fuit,tunc ne dolus eius sibi patrocinetur,pactum nō impedit, quo minus ad uerum pactum agatur.argum.l.emptorem.§. fi. in fi.ff. de act.emp.& licèt illa.l.loquatur in emptione, & uenditione , in qua non est mutuum periculum,tamen ratio,quæ ibi hoc operatur,locum habet in casu nostro.& ubi rō est eadem,contract9 iste diuisorius emptioni æquiparatur. vt j̄.com.vtriusq.iu.l.j.cū ibi nō. Quero.2.cum Gui.fundū communē diuisi cum Titio,pars mea ē euicta.an Titius mihi de euictione teneatur. Et uidetur ꝙ sic per hanc.l.& j̄.titu.2.l.si fratres.sed dicit ipse distinguendum esse, aut ius euincentis respicit rem totam,& tunc non teneaṫ,cū & pars, Titij sit in causa euictionis.Aut ius euincentis respicit solum partē euictam,tunc tenatur,quia aliam partem habet liberam,& sic nō sumus in pari periculo euictionis,& ita etiam tenet Baldus. sed ego, uel non intelligo quæstionem,vel decisio est contra istum tex, & dictam.l.si fratres.& contra notata in quæstione seq.Quæro cū

c gloss.c defunctus possidebat allodium.id est fundum iure plenæ proprietatis,& feudum , vni ex hæredibus per diuisionem consensualem , uel iudicariam obuenit allodium,alteri feudum,ille qui habuit feudum,decessit relicta vna filia, quæ in feudo succedere non potest,& sic res est reuersa ad dominum , quæritur, an ista filia quasi res sit euicta possit agere de euictione contra patris cohæredem,& dicit gloss. quòd non,nisi pater de euictione fuisset stipulatus,mouetur ex eo , quia res ista habetur pro interrupta naturaliter,vel facto,& sic non debetur euictio.ff.de euict.l.si seruus.Natura autem huius feudi est, ut reuertatur ad dominum, ergo, &c. Item quia defunctus, qui contraxerat, in ea forma, uidetur causam prestitisse euictioni. & sic euictio non debeatur.ut ff.de euic. l. si seruum.l.fundamentum. Tertio , quod pater huius filiæ accipiendo hoc in diuisione, debuit cogitare, hoc est secūdum naturam rei posse euenit.vñ tanquàm sciēs,uel scire dēns sibi imputet,si sibi nō fecit caueri,de euictione.vt j̄.ti.2.l.si fratres in fi.No.ex ista gl.primo,ꝙ feuda ueniunt in diuisionē, saltem p̄ assignatio-

A D D I T I O N E S.

a Si familiæ. Adde Bar.hic & tex.in l.si fratres.j̄.com.utriusq.iudi.ꝙ limita uerum, nisi sciens res alienas,uel alteri obligatas acceperit,quia tunc euictione,q̄s nō tenetur,nisi promiserit secundum Bar.in d.l.si fratres.& ibi casus. item uerū si fiat a partibus,siue a iudice,secus si a patre uiuente,secundum Bal.hic,& ī l.cū alienam.j̄.de le.& Bar.in l.cum pater.§.euictis.de le.2.uide per Franc.Por. in tract.de duo fratrib.2.par.71.q.& vide plenius per Ale.in l.qui Romæ.§. duo fratres.de uer.ob.in vj.char.& in ult.co.

b Hic notabilis gl.Vide Bar.hic,& in l.qui Romæ.§.duo fratres.in xi.q.de uer.ob. latius in ult.q.& hanc gl.singulariter tene menti.

c Quæro cum gl.Adde tamen Bald.qui dicit in c.i.§. præterea ducatus.de prohib. feud.al i.per Feder.quod fratres marchiones diuidunt,sed hic qualiter intelligi debeat.uide in c.imperator lotharius,in cō.feu.Et in materia feudi no.hanc pulchram,q.gl.& ad materiam ampliandam,adde do.Soci. consi.19. inci.pro decisione prædictæ,uer.quinimo fortius,cum uer.seq in prima parte. quod si quis feudum receperit pro se,& filiis masculis,seu descendentib.suis tā masculis,quam fæminis,tamen filia fęmina non succedit superstite filio masculo sed excluditur, & defuncto masculo feudum reuertitur ad dominum , quod est fortius,

a assignationem.a Secundo,qđ vbi res euincitur ex qualitate rei : & euictio non debeaṫ. qđ gl.intelligit in sciente qualitatem,& naturā rei,ita ꝙ debuit sibi p̄spicere.Et p̄ hoc bñ facit.l. si q̄s domū.§. pe.ff.lo.Sed Pe.dixit,ꝙ ēt si ignorans fuit,non p̄t agere. Nā de euictione inquit ipse non agiṫ,nisi pp defectū iuris autoris res euincatur.vt l.hoc iure.l.seq.ff.de euic.Sed gl. vera, & rō ista potius facit p̄ ea,vt ignorans agat.quia sibi non vt feudalis assignatur.& sic ex defectu iuris autoris euinciṫ.vel dic,ꝙ Pe.dicit verum, vbi sciebat factum,sed ius ignorabat.vbi aūt ius,& effectum gl.verū dicit.Tertio,ꝙ in diuisione iudiciaria sciēs accipiens non agit de euictone cuius ꝯrium.s̄.dixi:q̄a iudiciū reddiṫ in inuitū.sed forte protestatio est necessaria,vt sic iudex caueri faciat. vt dixi in quarto cōtrario.

7 † Quarto nota , qđ stipulatio simpliciter interposita de euictione prodest isti,cui feudum est assignatum, si ex natura feudi reuertiṫ ad dñm,ēt si sciēs iste fuerit.Quidā dicūt,ꝙ stipulatio ista nō debet simpliciter interponi seu generaliter.sed specificè in hunc casum: puta si contingat feudū p̄ successionem finiri.q̄a p̄ talem finē propriè non euincitur,sed finiṫ,& ex causa superuenienti,& noua, nō antiqua.& potuit talis stipulō verificari in casu alio , in quo propriè fiet euictio.Cautela est igiṫ,vt gn̄aliter, & sp̄aliter in hunc ca-

8 sum interponaṫ stipulatio.† Quæro iuxta p̄ximā quæstionē , quid si feudum in casu p̄dicto non reuertitur ad dñm,sed ad patruum

b huius puellę b,cū quo pater diuisionē hr̄ditatis fecit. vt est videre in feudo antiquo.vt in ix.col.in ti. de suc.feu.c.j.in prin.& in §.filia. an huic patruo obstabit exceptio,quē de euictiōe tenet actio , &c. ꝙ videṫ,ꝙ sic,vt ff.de eui.l.vendicātē.ꝯrium tenet Guil. đ Suza.& Gui.đ Cu.q̄a n̄ venit ꝯ diuisionē ex facto suo,nec ex iure antiquo, sed ex facto puellę,q̄ non succedit,q̄a fœmina in hoc feudo, ex iure superuenienti s̄m naturā feudi.ar.ff.de eui.l.si seruus.& sic non ob.d.l.vendicantē.Nec tenebiṫ huic puellę partē facere de allodio, quod sibi obuenerat in diuisione.cū illud ex diuisione legitime facta possideat, q̄ ex iure superuenienti non est retractanda. vt l.sancimus.j̄.de admi.tu.& in c.actum legitime.extra.de reg.iur.li.6.

A D D I T I O N E S.

a Per assignationem. Adde,quod licet feuda sint indiuisibilia,tamen possunt per iudicem vni insolidum assignari in iudicio diuisorio , ut per d . Socin.consi.145. incip.visis inuestituris.ver.3.respondetur.in 2.parte. item adde , quod feudum regulariter dicitur diuisibile præter feudum francum , & feudum habens annexam dignitatem,vt per præfa.do. Soc.in d.consi. in ver.8. respondetur.versi. præterea prædictum.circa medium.& an feudum dignitatum . vt ducatus comitatus,sit diuisibile de consuetudine,vel de iure, & qualiter intelligatur.c.imperialem.§. præterea ducatus. de prohib. feud. alie. per Fede. uide præfa. do. Soc. d. consi. uer. cir . secundam dubitationem , cum uersi. seq. uer. j. per tex. cum ver. sequen. in quibus est permissa diuisio , & in quibus non.& ibi habes per eum declaratum.c.imperialem.per x.not. declarationes quas vide omnino.

b † Sed ad patruū huius puellæ. Tu uide de hoc Bar.in l.i.ad fi.versi.sed an diuisio. j̄.quando non pe.par.& secundum ibi no. intellige gl.istam , de qua etiam per Bald.in c.si quis miles.in tit.imperator Lotharius.in usib.feu.ubi limites hoc dictum,ut ibi per eum.

L E X XV.

1 *Dominium non transfertur ex placito,vel pacto diuisionis.*
2 *Iudex diuidens,paternam non tenetur diuisionem sequi.*

Si diuisionem. Primo, qñ ex diuisione secuta fuit traditio.Scđo,qñ nō fuit secuta.scđa ibi, si vero.Casus.traditio ex cā donationis transfert dñiū:nō aūt eius pactū.q̄nimo,ex nudo diuisionis pacto nō daṫ actio.h.d.Pone casum in terminis,qđ duo fratres diuiserunt hr̄ditatē paternā,moriṫ alter corū relicto filio sibi hr̄de,q̄ reperit patruū oīa bona p̄rna possidere.Ipse autē vellet partē paternā vendicare.q̄riṫ de remedio.& rñdeṫ distinguēdo,aut post diuisionē traditio fuit secuta,aut nō.&

1 p̄sequere,vt in lr̄a patet.† No.quod ex placito diuisionis nō trāsfert dñiū,sed traditione secuta. Cōcor.s̄.de pac.l.traditionib. Or attēde,ꝙ non totius,sed illius p̄tis q̄ dicitur tradita , & p̄mutata.ut s̄.eodem.l.p̄xi.Aliā aūt partē possidet iure hr̄ditario, & illa pars dicitur ei diuisa,nō tradita.& hoc est vtile,si tractareṫ,de vsucapione fienda ex titulo diuisionis,vel hr̄ditario.Itē not. quod ex nudo pacto diuisionis non datur actio.Concor.ff. de pac.l.diuisionis placi

2 tum.† Quæro ad declarationē huius tex.in fi.an iudex in diuidendo debeat sequi diuisionem paternā.dicit gloss.quod non,q̄a cum patruus possideret,diuisio p̄rna solo verbo facta non est efficax ad agendū,secus si iste nepos possideret,q̄a ei pactū quò ad excipiēdū prodesset.l.3.§.fi.ff.cōi.diu.& ita intelligaṫ.l.fi.ff.eodem. Sed dices tu,si ita est, ergo patruus hic conuētus iudicio.fa.er.possidens bona poterat excipe de pacto.rñdeo , & ego fateor si vellet stare pacto diuisionis factæ. vbi igitur neuter stare vellet , sed diuisionem nouā fieri petāt audientur.q̄a ex ꝯrio consensu vtriusq; pōt abiri à prima re integra.vt s̄.de transa.l.si diuersa.& ff.de pac.l.ab emptione.vnus ergo solus alio inuito abire non poterat.Sed cōtra hoc facit,q̄a diuisio instar habet permutationis,vt s̄.l.p̄xi. & j̄.co.vtri.iu. l.j & sic contractus innominati,in quo locus est pænitentiæ , vt ff. de pac.l.iurisgentiū. §.j.& clarius in l.si pecunia. in prin.ff. de cōdi. ob turpē causam.& ibi no.Sol.quod nō ex toto est p̄mutatio,q̄a & in aliquo participat cū empt.& vendi.in qua non est locus pęnitentiæ.vt no.in d.l.j.j̄.cōm.vtri.iu.vel aliter, diuisio nō tam est contractus q̄ distractus faciens sopire discordias,quas communio consueuit excitare.ideo locus non est pęnitentię.ar.l. q̄uis.s̄.de trā.cū si. Op.ꝙ etiam ex nudo pacto agatur,& ex quo habeṫ,causam an-

a nexam.vt in c.j.extra.de pac.Sol.aliud de iure canon.a quod seruandum est in ecclesiastico foro.

A D D I T I O.

a Aliud de iure canonico.Tu uide de hoc Dy.in §.in personam.circa medium tertiæ col.& ibi do.meum Ia.May.nu.5.institu.de act.nota Barto. in l. legem.nu. 1.& ibi dixi in apostil.ad ipsum in uersi.non oritur actio.in 1. lect.sup. đ pact. dixi.post Bal.in l.cum his,nume.17.uer.& ideo in apostil.in uersic.forma uerborum.sup.de iur.& fac.ign.dixi post Collecta.in c.i.num.3.in apostil.in uersi. agi pōt.extra.de pa.no. plene Fely.in c.ecclesia sanctæ Mariæ.co.xvi.uer.tertius effectus.ubi ponit multas limitationes ad hanc reg.extra.de const.đ quibus vide Bar.Soci.in suo tracta.fallen.re.ix.qui prædicta non alleg.Roman.consi.30. & Alex.consi.41.uol.3.& cons.16.secundum minorem numerum.ver.quid autem.uol.2.

L E X VII.

1 *Testamentum quandoque pro codicillo sumitur.*
2 *Dispositio quando inofficiosa dicatur.*
3 *Testamentum quando solenne dicatur,& quando non.*
4 *Testari quando quis dicatur,& quando codicillari.*
5 *Pater in codicillis,an possit liberos directo hæredes instituere.*

Filij. Ista lex diuidiṫ p̄ Ia.de Arc.& alios doct.in duas.sed diuersimode.Nā dicit Ia.de Are.ꝙ ī prima p̄te p̄r cōtulit filio p̄ modū quotæ id qđ poterat,vel nō poterat ad quartā sufficere.In scđa parte cōtulit p̄ modū rei singularis, n̄ quotæ.nec collatum sufficit ad quartam,secunda ibi,sed,& si.Alij vero dicūt , ꝙ in prima p̄te fuit solēniter testatus,uel codicillat9, nec curaṫ p̄ modū quotę,vel rei singularis,dūtamen in testamento verba sint apta ad substōnem,& dūmodo adsit solēnis numerus testium.In secūda parte non fuit solenniter testatus,nec codicillatus, pars secūda non mutatur.Et ista scđa diuisio melior summarie,& gn̄aliter, & in nube loquendo.h.d.Quęlibet dispositio p̄aterna ēt nō solēnis, dūtamen inofficiosa dēt in diuisione hr̄ditatis p̄ iudicē inter libe-

1 ros seruari,salua falcidia.h.d.† No.ex prima,& secūda parte simul iūctis ac ēt ex secūda,& pe.gl.ꝙ testm̄ latè sumpto vocabulo comprehendit ēt codicillum.quia,& codicillus est testatio mentis.ut inst.de test.in prin.Et ex hoc dicebā in Ferraria.Cū quidam iure libelli certum feudum haberet ab ecclesia sancti Bartholomæi cū p̄tāte relinquendi,cui vellet in suo testamento,ꝙ ille potuit ex illa p̄tāte relinq̄re in codicillo. Tum,quia codicillus latè sumpto vocabulo ē testm̄,ut hic.tum,q̄a illa facultas concessa nō concernit hr̄dis instōnem,sed legatum tm̄. Itē no. qđ t̄pe huius.l.dispositio

2 inofficiosa inter liberos nō est seruanda.ut hic in prin.† Sed p̄ huius declaratione quæro,quando intelligitur inofficiosa. rñdeo qñ legitima,ei integra relicta non erat.ut s̄.de inoffi.testa.l.cum quæritur.& l.omnimodo,& l.scimus.in prin.Hodie aūt talis uoluntas seruatur,sed ad supplementum agiṫ.ut l. omnimodo. & l.scimus. Et hoc si dispositio aliter sit solēnis.ut j̄.dicam.dicit etiam glo.hic sup̄ verbo inofficiosum,ꝙ testamentum est inofficiosum , in quo filius immerēter ē exhęredatus.subiungit.uel ēt p̄teritus,latè sūpto uocabulo,&c.Circa istā p̄teritionē insurgit dubium,an defectus ti.institutionis inter liberos vitiet institutionem , de quo remitto ad no.in auth.nouissima.sup.de inoffi.test.Istis ergo duobus casibus,qñ testamentum est nullum,uel rescinditur ex causa pręteritionis,vel exhæredationis,testamētum nō seruaṫ quo ad quotam institutionis,sed quo ad alia.dic, vt in authē. ex causa. inf.de

3 lib.præter.† No.2.quod quando de solēnitate testamenti nos loquimur,propriè loquēdo intelligitur respectu numeri testium nō respectu præteritionis,uel exhæredationis,quia illa eius innofficiositatem concernunt.Quæro igitur, quando testamentum dṙ mi-

a nus solenne,rñdit gl.qñ nō habet septem testes,a similiter codicillus non est solennis,quādo non habet.5.hanc enim solennitatem ius commune requirit.vt j̄.de codicil.l.fi.§ in omni.Nota.modo quarto,quod ex minus solenni testamēto inter liberos facto succeditur ab intestato,ut hic in litera.Contra quod facit,q̄a imo ex testamento licet imperfecto.ut j̄.de testa.l.hac consultissima.§.ex imperfecto.Et potissime ex eo,quia lex cōfirmat tale testamentū. vt j̄.eod.l.fi.ergo valere dēt iure testamēti,vt in mili. testō dṙ in l. 1.& l.diuus.ff.de te.mi.Et ex eodem posset adiri hæreditas,ut ff.đ test.tu.l.si hæreditas.§. qui filium. cuius cōtrarium hic dici uideṫ. Sol.vt in gl.super uerbo abintest.Quod q̄dā fuerūt q̄ expressim tenebāt,ꝙ ex testō isto non poterant liberi hr̄ditatem adire. & mouebātur p̄ hanc.l.& per l.fi.ad fi.inf.cod.& p̄ d.l. hac cōsultissima. §.fi.j̄.de test.Rñdebāt ad §.ex imperfecto.qđ ibi non dṙ, ꝙ testm̄ ualeat.sed qđ uoluntas seruatur,quod intelligendum ē ab intestato ut hic.& inf.e.l.fi.ad fi.Nec ob.qđ circa prin.e.l.dṙ, ꝙ dēt intelligi

A D D I T I O.

a Quando non habet vij. testes.Adde d.Socin.consil. 229.incip. primo respectu. uer.quibus tamen non obstantib.in prima parte.quod ut testa.ualeat pro solennitate requirit.7.testes.alias testamentum tanquam minus solenne est nullū. & an,& quando ualeat cum quinque testibus. uide per præfa. Soci.in d.consi. & uer.nec huic conclu.cum uersic.seq.& quot testes requirantur in testamento,in donatione causa mortis,& codicillis,uide præfa.d.Soci,cons.3.inci.quāuis ex his,uer.quare cum.B.circa medium i.parte Adde ad hanc materiā,quādo ualeat testamentum minus solenne inter liberos.Bald. in l.fi.co.pe.uer.de scriptura manu testatoris.inf.de fideicom.& in aut.quod sine,uer.quæro nunquid sufficiant.inf.de testa.et Alc.consi.86.uol.4.

ligi ſm fi.ſ.ab inteſtato.Sed gl.opi.iſtorum nõ ſequitur. imo dicit, ꝙ ex teſtõ iſtõ poteſt adiri hrditas:quod ēt ſequor. qa hoc teſtm̃ licet nõ ſit ſolēne ſm ius cõe,eſt tñ ſolenne de iure ſpāli iter liberos,ergo de eo idē dicēdũ. qđ de quolibet alio teſtõ iure ſpeciali valido.de quo non eſt dubiũ,qđ ex eo põt adiri hrditas. vt dicit in militari teſtõ.l.milites.ĵ.de teſt.mili.Item, quia text. eſt,ſi nõ cauillēt in d.§.ex imperfecto.quia de validitate teſtamenti, & non voluntatis ab inteſtato ibi tractatur,vt ex ſubiecta materia, & ex tit. in quo ponitur,probatur.Nec ob allegata in op.quia nõ d.l.hac ꝯſultima.§.fin.quia ibi non de filijs, ſed de aliis ſuccedentibus abinteſtato loquitur,vt hic no.Non ob.hæc.l.& l.fi.ĵ.e.qa rñdeo tripliciter.vt hic in gl.primo,quod hic nõ excludit ſucceſſionē abinteſtato.licet dicat, ꝙ ſucceſſerint abinteſtato.qđ patet, qa nõ diſpoſitiuè,& neceſſitatiuè hæc verba ꝓferũtur,ſed enũciatiuè propter aliud.quinimo aduerſatiua licet,vel ḡuis,vr̃ implicare, qđ ex teſtõ ſuccedere potuerunt,ſed omiſerunt,& elegerũt ſuccedere ab inte
4 ſtato,vt ĵ.ſi quis omiſ.cau.te.ꝑ totũ.† Scđo, ꝙ hic loquitur in caſu,quo voluit codicillari,& nõ teſtari.& iure cognoſcet̃ ex verbis, quia ſi nõ ſunt apta ad inſtitutionē,erit codicillus, non teſtm̃.vt ĵ. de teſt.l. non codicillũ. Et ſi verba eſſent apta ad inſtitutionem.& notarius dixiſſet,ꝙ voluit codicillari,tunc quicquid iuris ſit.ĵ.dicā. Tertio, quod vbi inſtituti eſſent per quotas,erit teſtm̃.& habet locum prima ſol.vbi in certa re,erit codicillus,&ſuccedet̃ ab inteſtato tñ.đ quo gl.remittit ad no.ẽ eo.l.quoties.& dic,vt ibi dixi. Sed attēde,quia gl.ibi loqt̃,qñ per modũ aſſignationis certarũ rerũ ꝓceſſit.hic loqt̃, qñ ꝑ modũ iſtitutionis, quo caſu vr̃ teſtari, ex quo poteſt.vt l.j.ſi ex fundo.ff.de hæredi.inſti.niſi dixiſſet,quòd codicillari volebat,qa tunc ꝓcedit hæc gl.Et ita oēs ſolutiones ſunt verę ſimul iunctæ.Diſtingue igitur ſic.aut conſtat,quod defunctus voluit teſtari,vel codicillari;& illud ſerua.licet quando voluit teſtari, poſſit omitti ex teſtamento,& adiri ab inteſtato.Aut dubitatur, & tunc,aut pater proceſſit ſimpliciter per viam aſſignationis, & hñt locum not.ẽ.eodem.l.quoties.& quod ibi ſcripſi. Aut ꝓceſſit ꝑ viā inſtitutionis,& tũc aut ꝑ modũ quotæ.& erit teſtm̃,licet impfectũ ratione ſolemnitatis.vt in ll.& rationibus.ẽ.allega. Aut ꝑ inſtitutionem rei certę.& tunc ſm iſtā gl.in hoc ſingularē, & notabilē, erit codicillus non teſtm̃.propter defectum teſtiũ. ſecus ſi numerus teſtium eſſet ſolennis,quia tunc teſtm̃ eſt,vt l.j.§.ſi ex fundo. de hrdi. inſtitu.Ego autem puto,quod ēt iſto caſu ſit teſtm̃. & ex hoc poſſit adiri hæreditas ex teſtamento.quia inſtitutio per quotas, vel in re certa, æquiparatur, alio vniuerſaliter non inſtituto.vt d.§.ſi ex fundo.& l.quoties.de hære.inſti.cum ibi.no.Et ſic ex quo poteſt ī non ſolenni numero teſtium per quotas teſtari,poterit & in certa re inſtituendo. Et vtroq; caſu ex teſtamento poterit adiri hæreditas, nec inter iſtos duos caſus intereſt, quia inſtituti in re certa, nihilominus ęqualiter ſunt hæredes,ſed res illas habent iure prælegati,vt l.ſi certarum.ff.de teſta.mili.& his caſibus,quib. eſt teſtm̃, poſſunt hæreditatem adire ex teſtamento,vt ẽ.dixi.ac etiam omittere ex teſtamento,& adire ab inteſtato. Sed vnum ꝑnotetur, ꝙ ſi prædicta diuiſio inter liberos facta fuit in teſtamento, ipſa euaneſcit nec eam iudex ſequi debet.Et eſt ratio,qa vim prælegati habet,ſed prællegata eo caſu euaneſcũt,niſi ſint repetita ab īteſtato. vt ff.ſi quis omiſ.cauſa teſtamenti.l.quidam.ſecus ſi hæc diuiſio facta eſſet ſeorſum à teſtamento,quia tunc ad eius confirmationem eſſet neceſſaria aditio ex teſtamento.vt no.ĵ.l. filiæ cuius. in fi.j.gl. & ff.pro ſuo.l.ſi ancillarum.§.ſi pater.& ita addit ſuper iſta gl. Thomas for.de Bononia.Quæro propter id qđ ſup. indiſcuſſum dimiſi,notarius ſcripſit,quod Titius volēs codicillari filios inſtituit hæredes,nec curo pro ęqualibus, vel inęqualibus potionibus. quærit̃, an poſſint hæreditatem adire velut ex teſtamento ſuppoſito,quod nõ interfuerit ſolennis numerus teſtiũ,vt & res ſit magis dubitabi
5 lis,& ut breuius loquar,† Quæſtio eſt,an pr̃ poſſit in codicillis libe
a ros directo inſtituere heredes[a].& videtur, ꝙ non,vt l. Scæuola.ff. ad treb.Sed Bar.in quodam ſuo conſilio dixit,ꝙ illud verum de iure antiquo,ſed de iure nouo ſic,quia ꝑmittit̃ ei teſtari inter liberos quomodo voluit,vt ĵ.e.l.fi.& ĵ.de te.l.hac ꝯſultiſſima.§. ex impfecto.& per ꝯñs in codicillis poteſt eos inſtituere directo ad inſtar militis,ut l. militis codicillis.ff. de te.mili. coniuncta.l.j. eodem.tit. Sed tene cõtra.Primo,qa,ꝙ nõ mutat̃,&c. vt l.ꝑcipimus.ĵ. de ap. cum ſi.Secũdo,quia hic eſt gl.& tex.in oppoſitũ,ſi bñ põderet̃.ſm quēm & alle.ll.huius titu.debēt intelligi.& §.ex imperfecto, loqt̃ ex teſtamento non in codicillo. Tertio, quia ſpeciale eſt in milite fauore iuris publici.& quia milites debent ſcire arma, non iura. Alij econtra vt ẽ.de iu.& fac.igno.l.j.& ĵ.de iu.deli.l.fi.in prin.& ff. de te.mi.l.j.Et qa eorum priuilegio non vtuntur extra militiam.vt l.veterani.& l.fi.ff.ad l.falci. Quæro cum gl. fi. de qua retentione hic loquatur,rñdet de trebellianica, vt in gloſſ. quam no, quia hic habes, quod ſi vnus ex ſucceſſorib' ab inteſtato eſt viſus eſſe cõtētus certo legato. vel certa portione, de reſiduo vr̃ eſſe rogatus de reſtituendo.vt in hac gl.facit.l.peto.circa prin.de lega.2.& dixi.ẽ.e. l.quoties,Et quia iſte tex.loqt̃ de trebellianica, inſurgit dubiũ, an ēt debitum iure naturæ,& ſic duas quartas detrahat filius.Et alle. Gui.& ſequaces iſtũ tex.quod ſic,quia trebellianica nõ debet eſſe excluſiua debiti iure natnræ,qa vt ęs alienũ cēſet̃. vt l.Papi.§.qñ, ff.de inoffi.te.& q̃ maior eſt trebellianica, vt ẽ.de inoffi.te.auth.no uiſſima.quantumcunq; vna,& alia uno tempore ſit detrahēda.q̃ eſt contra opi.gloſ.vt no.in l.quan quam.ĵ.ad l.fal.& in d.l. Papi§. meminiſſe.& de hoc ibi dicam.

ADDITIO.

a † In codicillis liberos directo inſtituere hæredes, Tu vide Bald.hic tenentem etiā contra Bar.num.7.verſi.vltimo quæritur nunquid pater. & ibi no.in apo. ad ipſum,in apo.in eo verſi.de quo etiam vide eundem Bal,in l.non codicillum.in prin,& ibi Alex,in apo.ad ipſum.ĵ.de teſt.

LEX XVII.

1 *Diuiſio aliquorum ex hæredibus non præiudicat cohęredibus.*
2 *Redditaum nomine quid veniat.*
3 *Abſenti, cui diuiſio præiudicat,quod remedium detur.*

Cohæredibus. Primo ꝑmittit vnũ gñale dictũ.Scđo infert ad q̃ſitũ.ſecunda ibi.vñ. Caſus
1 † Diuiſio aliquorũ ex hæredibus non ꝑiudicat abſñtibus, vel ignorãtibus.h.d.No.formā libelli:qa petit̃ hrditas,vel res diuidi,& partē cũ redditibus ꝑetētibus aſſignari.facit.l.nõ eſt.ẽ.e.Item nota,ꝙ res inter alios acta alij non ꝑiudicat, vt hic. & infra res inter alios
2 acta.per totũ.† Quæro primo,qđ ꝯtineat̃ appellatione reddituũ.
a Reſpõdeo id qđ ſupereſt, deductis oneribus,& expenſis.ff.de vſufru.leg.l.fundi trebatiani.ff.de vſufru. lega.l.defuncta. §.j. Quæro. 2.cũ fructus augeāt hęreditatem,& in ſimplici pet.hære.ueniāt.ut ẽ. de peti.hær.l.ſi poſt,an ſufficeret,ſi in libello dicat̃.peto hæreditatem diuidi,vt ex hoc itelligat̃ petitũ,ut fructus etiā diuidant̃. puto, qđ ſic ꝑ d.l.ſi poſt.& ꝑ l.nõ eſt.ẽ e.Cautius tñ eſt,ut dicat̃ cũ redditib'.ut hic dr̃.Et ubi cõi diui.ageret̃,neceſſariũ eſſet hoc dici ī libello,qa fructus nõ augēt rē ſingularē,ſed oportet,qđ petāt̃,ut plenè
3 no.ff.de pe. hære.l. item venit.§.fructus. † Quæro 3.de remedio,
b ꝑ qđ [b] diuiſio ꝑiudicet abſenti.dic primo ſeruanda ſtatuta ſuꝑ modo ꝓcedēdi ꝯ abſentes diſponētia.ſcđo ubi nõ diſponāt, citent̃ ꝑ edictũ,uel ꝓclama gñale oēs agnati,uicini,uel amici,ut ſi qs eorũ, uellet illũ defendere,debeat cõparere,& aliquo eorũ cõparēte ad defenſionē,ꝓcedat̃ ꝯ eũ defenſorio noīe,ut l.j.ī fi.ẽ.đ ī ius uo. Et ſi petat dilationē ad notificādũ principali,dēt ei dari.ut ẽ.ubi de cri. agi.opor.auct.qua ī ꝓuin.& ubi nullus penitus eũ đfendat,nec ſpe rei de ꝓximo redire,faciat actor curatorē dari bonis abſentis,ut ff. de cu.bo.dā.l.j,& ꝯ curatorē datum experiat̃,& tenebit iudicium, & ſententia,ut ff.ex qui. cau.ma.l.ab hoſtibus.in princip. Bartho,

ADDITIONES.

a † Quid contineatur appellatione reddituum, Adde,quod licèt Bar.in l fundi trebatiani,col.j.ver.ſed quęro.ff.de vſufru.dicat.quod reditus,& fructus idem ſint ſanior tamē eſt opi.Spec.in tit.de loca.§.j.col.pen.verſic.illud autem. vbi dicit, quod appellatio redditus eſt generalior,quàm fructus.quod etiam tenet glo.in c.generali.in ver.redditus.extra.de elec.lib.6.& in cle.i.in glo.in verſi. fructum extra de rebus eccl.non alie.Car.in cle.i.in prin.de deci.dicit quod propriè redditus includunt omnes prouentus, ſed promiſcue ponunt̃. & ita poteris cõcordare Bar.& Spe.de quo etiam vide Cepo.in tra.de ſerui.ruſt.præ.tit.de vſufr.

b De remedio per quod, Adde Soci. conſi.215.inci. circa primum.ver.poſtremo. fortius in ſecunda parte,vbi hoc idem allegat,& tenet.

LEX XVIII.

1 *Emptum nomine filiæ confirmatur patris morte.*
2 *Res emptæ à patre nomine filij,quando ei adiudicari dicantur.*
3 *Sumptus ab vno fratrum facti à cęteris repetuntur.*
4 *Actio familiæ erciſcundæ,& negociorũ geſtorũ ꝓ eadē impenſa nõ intētātur.*
5 *Filia res à patre ſibi,& ſuo nomine emptas,quo titulo habeat pręcipuas.*
6 *Pater donans res,vel bona filio,quibus verbis vtatur, vt dominium transferatur.& nu.ſeq.*
12 *Donatio propter merita filio facta quando valeat.*
13 *Libri dati filio ad ſtudendum,an efficiantur ipſius filii.*
14 *Filius ſtudens,ſumptus factos,an debeat in portionem ſuam computare.*
15 *Donatio librorum facta filio quæ dicatur, & an patris morte confirmetur, & an fratribus teneatur conferre.*
16 *Libri à patre ſtudēti filio collati,an debeāt poſt patris obitũ fratribus cõferri.*
17 *Pater,an teneatur filio ſtudenti de libris ꝓuidere.*
18 *Frater ſtudens,patre mortuo,non fratrum,ſed propriis aget expenſis.*
19 *Fratres,an poſſint impenſas à patre in nuptiis fratris factas repetere.*
20 *Fratres,an poſt mortem patris repetant expenſas, quas fecit in bonis aduentitiis filii.*
21 *Filius quando dicatur à patre,vt miniſter,uel ut donatarius adhiberi.*
22 *Filius ſubtrahens pecuniam patris.an patre mortuo teneatur fratribus reſtituere.*
23 *Debitum filii pro quo pater ſe obligat, an præmortuo debeat totũ de filii parte ſolui.*
24 *Fratres,an debeant fratri emendare damnum à patre illatum.*

a Filiæ cuius. [a]Primo de adiudicatione rei noīe filij emptę.Secũdo de ſumptuũ factorũ ī reb.cõib. recuperatione.ſcđa ibi,ī cõi.Prima ſubdiuidit.in duas.qa j.ꝑmittit unũ dictũ.ſcđo infert ad q̃ſitũ.ſecũda ibi,his itaq; uel potes totā diuidere ī tres partes,ut ex ꝑdictis patet.Caſus.Empta a patre nomine filij exiſtentis ī poteſtate tāquā morte ꝯfirmata adiudicāt̃ ei,ut ꝑcipua,ſumptuſq; bo.fid.facti in hæreditate repetunt̃ fam.her.uel neg ge.

ADDITIO

a Filiæ cuius. Vide d.Alex, poſt Imo, in l.quæ dotis,ff. ſolu.mat, referentem duos alios intellectus ad iſtam,l.& ibi vide Bal,Sed limita,& intellige hanc.l. prout hic Bal.in 2.col.Et adde Bar.hic,& in l.fi.de pe.lega.& contra Bartol. hic tenet Bal,in 2.q.in 4.col,Et ad q.Bar.adde Ro.conſi,145.& in conſi,114.i.lib.

1 neg.ge.act.hoc dicit.† No.primo,quòd emptũ noīe filiæ confirmatur morte patris & ꝑcipuũ adiudicat̃ filiæ.Sed iuxta hoc dubitat̃, nunqd ad verificationē hui' dicti reqratur,ꝙ res fuerit ꝑ patrē tradita filiæ,vel nõ.Et dixit Ray.mal.& Bar,qđ traditio requiritur.aliàs ſolum nomine filiæ videretur accommodatum in inſtrumēto emptionis,& cõtēplatione pr̃is.& ſic morte nõ cõfirmatur,vt ĵ.đ caſtren.pec.l.j.li.12.Alij dicũt,ꝙ traditio fcā filiæ nõ reqrit̃.primò, qa iſte tex.hoc non ſupponit.ergo,&c.vt ĵ.de cad.tol.l.i. §. ſin aũt à deficiētis.Scđo,qa,vt hic dicit gl.ꝯfirmat̃ morte, vt quaſi legatũ. Sed in eo ꝙ habet vim legati nõ reqrit̃ traditio vt l.Lucius.el. 1.& l.legatum.ff.de leg.2.imo traditio legati eſſet diſſolutio.'vt d.l Lucius.fatentur,quòd ſi ꝯfirmaretur donatio,traditio requireretur.ar.l. Papi.ff.de do.inter vi.& vxo.& ar.l.1.ĵ.ſi quis alteri,vel ſibi Mar.ſi. dixit,quod ſi traditio hic non interuenit,dicēdũ eſt, ꝙ pater non tm̃ noīe filii emit,ſed etiā vltra declarauit qđ filiæ eſſe volebat.& de hac volũtate cõſtabat iõ filiæ,vt quaſi legatũ debet̃,ꝙ ſi in teſtamento,vel codicillis hāc voluntatē declaraſſet,vt legatũ deberet̃. vt.l.fi.ff.de pe.le.Ego ad iſtum tex.neſcio ſubauditiones facere: qa nõ video cām quare,nec leges ad hoc mouere debentes.dico igit̃, ꝙ vbi pr̃ emit noīe filiæ,ex hoc ſolo vr̃ velle,ꝙ habeat filia rē emptā ꝑcipuā poſt eius mortē,vt in iſto tex.ſingulari, & notabili.nec enim ē donatio:quia tũc ad traditionē nec ad ſtipulationē filiæ ē ꝓceſſum.nec legatum,quia in teſtõ,vel codicillis non eſt factum: ſed in contractu, & ex̃ contractu ſic formato eius volũtas collig̃t̃, & ꝑſumitur,iõ vt quaſi legatũ debetur, vt in glo. Et intelligo, ꝙ noīe filiæ emerit,ut litera iacet,nõ ꝓprio.licet eius ꝓpoſiti fuerit,vt daret filiæ,qa iſto caſu benè requireretur traditio, non primo,ut hic.nec ob.l.1.ĵ.de caſtren.pe.li.12.ꝑ q̃ Ray.& Bar dicunt, qđ traditio non reqritur,quia ibi pater viuens erat,& ibi dr̃ qđ pr̃is viuētis ſunt.qđ hic nõ negat̃.nec ob.l.1.ĵ.ſi qs alteri,vel ſibi.qa ibi vxor ſibi emerat,licèt de pecunia mariti,vnde caſus eſt ibi diuerſus, nec l.2.in eodem tit.qa illa in emācipato loqtur nec ob.l.fi. ff. de pe.le. quæ fortius vrget. Nam ibi vr̃ caſus,qđ ſi pr̃ mutuat cētũ noīe filii ꝓ filio,illa centum non debent̃ mortuo pr̃e,niſi expſſum pater ei legaſſet peculiariter,in qđ ei intelliguntur conceſſa:quia ibi in cõtractu mutui qui re contrahitur,& ſic ad pecuniam pr̃is, ſuꝑ quo fundat̃ reſpectus habetur,hic in contractu emptionis, qui conſenſu pficit̃.ideo ad pecuniam patris ſolutā non ſic reſpectus habetur. vel ibi in contractu mutui,in quo vna res fingitur alterius iure,qđ eſt in emptione.l.2.§.i.ff.ſi cer.pe.vel aliter,ibi reddi filio voluit qđ peculium habebat,ideo illud ſibi conceſſit:hic vero filia peculium non habebat,nec pater in his rebus nouum peculium conſtituere volebat.quinimo nec pater filiæ tradidit, ſed ipſe res emptas recepit,& in ſua adminiſtratione retinuit.& hæc melior.Non ob.l ſi fr̃ li.inf. de dona.inter vir.& vxor.vbi videtur quaſi caſus,quòd traditio requiratur in perſona filiæ,ſicut in perſona vxoris ibi requiritur quia attende,quod ibi hæredes vxoris nitebantur ex donatione pecuniæ, & ſic volebant prædia rerum emptarum,ad hoc probandum inducebant inſtrumentum, per quod apparebat, quod ipſa emerat. Volebant enim pecuniā reddere,ſed prædia habere.Maritus enim dicit,ꝙ animum donandi pecuniam nõ habuit quod patet,qa ſi animum donandi pecuniam habuiſſet,prædia vxori vt ve ręemptrici tradita fuiſſent,quod nõ fuerit,ſed ſibi.Et hoc iõ, qa nõ verè ipſa emerat,ſed ſimulatè.probato ergo, quod maritus fuerat ille qui contractum fecerat,& quod ſibi prædia fuerũt tradita,præſumitur inſtrumentum emptionale in perſona vxoris fabricatum fuiſſe ſimulatum & hoc non probato, ſed quod prædia fuerunt vxori tradita:ibi ſolum pecuniæ donatio præſumitur, & illa ſola petitur vnde ibi de donatione prædiorum non quæritur, hic ſic. Item ibi caſus eſt diuerſus,quia hic pater uerè emit nomine filiæ, & etiam nomine filiæ prædia recepit.vnde uero mutato propoſito,videtur velle,vt ſit filiæ ſaltem poſt eius mortem.Item ibi vxor prędeceſſit,hic filia ſuperuixit & per iſtũ modũ defenſat̃ intellect'
2 quem gl.videtur tenere.† No. 2. quod ita demum filiæ hæredes adiudicatur præcipue.ſi patrem mutaſſe volũtatem non ꝓbat̃.Ex quo collige duo videlicet, ꝙ volũtas hoīs,q̃ fuit prius, durare ꝑſumitur.Item,quod prior volũtas hoīs in hoc quaſi legato,vel donatione,quouis modo accipias,reuocat̃.Sed circa hoc reuoco in dubium,an ad huius reuocationem ſufficiant verba generalia.puta ſi in teſtamento pr̃ poſtea dicat,quod vult,ꝙ omnia bona ſua inter filios ſint communia pro æquis portionibus. Et videt̃, ꝙ ſic,quia hæc res empta nomine filiæ erat in dñio in bonis patris. vt d.l.i.ĵ. de caſtr.pecu.lib.12.ergo,&c.& hoc ſuadet par filiorum affectio, vt ĵ.com.vtri.iu.l.fi. & vt diſcordia,& inuidia tollatur inter liberos vt infra de bo.quæ lib.l.cum oportet.§.ſin autem.in fi.In contrariũ facit,quia ſpecialis prouiſio derogat generali,vt dixi,& ſcripſi.ſup. eodem.l.quoties.ergo in caſu noſtro ſpecialis prouiſio, quā pater facit filiæ emendo ſuo nomine,dēt præualere.Neq; ꝑ ſequētē generalem prouiſionem debet ei derogatum eſſe.ar.ff.de vul.& pup. l.cohæredi.§.qui patrem.prima pars placet,quia huius generalis ꝓuiſionis non poteſt fieri niſi reſtrictio ad alia bona tantum, ſalua
3 ratione recti ſermonis,vt dixi in d.l.quoties.† Not.3. quod ſumptus bo.fi.facti per vnum ex fratribus in bonis cõmunibus repetũtur.Contra quod videtur tex.in l.ex duobus fratribus. ff. de nego. geſtis.Solu.ibi in voluntariis, qui non repetuntur, ſed tolli permittitur quod eſt factũ,ſine læſione prioris ſtatus,vt ff.man.l. idēque. §.idem ait.& hoc niſi res ſit promerealis:vt ff.de impen.l.qđ ſic.& ĵ.de rei vendi.l.in fundo.hic in neceſſariis quos in toto repetunt. ſeu ꝓ parte cohæredũ vel ēt in utilibus,quos ēt repetit:qñque in ſolidũ:qñque quatenus reus eſt locupletior.vt l.ſi pupilli.in prin.ff.đ neg.geſt.& ibi no.qñque iure actionis,vt ibi,qñque excipiendo,& qñq; iudicis officio.vt de his plenius ſcripſi.in l.domũ.ẽ.de rei vēd.
4 Nunc venio ad apparatũ,& hunc vltimũ paſſum expediā.† Quæro,an in eodē caſu,& ꝓ eadē impēſa detur actio fami.erc.& nego. geſt.& dicit ꝙ non:ſed diſtinguit̃,Aut nõ potuit expediri ꝓ parte, vel ſaltē non commodè,& hēt locũ fami.er.Aut potuit expediri ꝓ parte faciliter,& commodè:& tunc habet locum actio neg. ge.vt patet.ff.eod.l.hæredes.§.ſi vnus.ver. & idem eſt clarus.ff.cõi diu.l. ſi quis putans.§.1.Nec ob.prædictis.ẽ.de neg.ge.l.ſiue.vbi vtraque ſimul vr̃ cõcurrere,ut ibi no.& uide qđ ibi ſcripſi. Redeo ad primam partem,& opp.ꝙ filia non debeat has res habere præcipuas. ut ĵ.de coll.l.ſi donatione.ii.rñ. ubi diuiduntur. Sol. vt in gl. quod hic emit nomine filii,ibi donauit.Iſta gl.ſm intellectum Rayn. & Bar.ac etiam Ia.Bu.qui intelligunt iſtam l.quod rem hanc tradidit animo donandi,ut ẽ.dixi,nihil ualet.Ideo ſoluunt aliter,ꝙ hic donauit,& licèt non ualeat donatio, confirmatur tñ morte, quicqd ſubiiciat.ĵ.iſta gl.caſus eſt hic,in contrario non donauit ſed in peculium conceſſit.Et ſic quod ibi tex dicit donatum expone.id eſt ī peculio conceſſum,per quam conceſſionem ur̃ donare vſum, & adminiſtrationem,& vltra in caſu,quo bona patris publicarentur vt in tex.no.ff.de mi.l.3.§.ſed utrum.in fi.Et hæc ſol. bona ſm iſtũ intellectum.ſed ſm alium intellectum,ꝙ hic non proceſſit ad traditionem,& hic pater emit nomine filiæ hoc animo declarato ſecũdũ Mar.de Sy.ut ipſa res iſtas haberet poſt patris mortē,uel etiā hoc non declarato aliter,quia ex tali emptione;animus iſte pręſumitur.ut ẽ.dixi.& de hoc eſt hic caſus notandus,In contrario rem ſuā filiæ tradidit,& in peculium conceſſit ut ibi ſentit gl. & prædi-
5 cti do.& ideo ibi cõe eſt omnium hæredum.ut ẽ.e.l. certũ. † Quæ-
a ro igitur modo cum gl.quo ti.[a] filia habebit res præcipuas.& dicit gl.quod non ex donatione inter uiuos,quia inter patrem, & filiũ in poteſtate non ualuit à prin.ut ẽ.de inoffi.teſta.l.i. nec ꝯfirmatur morte,ut donatio inter uiuos,ſed ut donatio, quæ capit uim relicti.& ita dñt do.prædicti qui tenēt,quod hic proceſſum fuit ad traditionem,non ex donatione cā mortis.quia hic non fuit facta traditio ex cauſa mortis,quod ē neceſſe.ut l.Scia.ff.de do.cauſa mor. non ex legato,quia hic non interuenit teſtamentum, uel codicillus.itē quia legata debentur demũ adita hæreditate,ſed hæreditas debetur etiam ea non adita,quia per mortem immediatè confirmatur.& ideo dicendum eſt,quod ut quaſi legatum habet pręcipuum.Iſta uerba procedunt clarè ſecũdũ intellectum, ſm quem hic non fuit proceſſum ad traditionem,& ſimiliter hæc uerba poſſunt adaptari intellectui,qñ proceſſum fuit ad traditionem,quia donatio,quæ non ualuit confirmatur morte,et capit uim legati.ſic non eſt legatum,ſed quaſi,ut in hac gl.notabili,ex qua collige,quod licèt prælegata in teſtamento facta non debeantur ipſis hæredibus ſcriptis repudiantib.ex teſtamento,& adeuntibus ab inteſtato, niſi fuiſſent repetita ab inteſtato ut ff.ſi quis omiſ. cā teſt. l. quidam. & l.ſi non ſolus.§.ii.tamen hic quaſi legatum debebitur præcipuũ, quia aditionem hæreditatis ex teſtamento non expectat, tāquam factum ſeorſum à teſtamento,ut hic,quod no.Expeditis gl.reaſſumo materiam diſtinguendo,ut res lucidius pateat.Nam qui benè diſtinguit proximus eſt ueritati,ut inqt,Seneca.dico igitur, quod interdum pater emit nomine filii,interdum rem ſuam filio tradidit.primo caſu aut emit nomine filii emācipati,&habet locũ.l.pe. in prin.ff.de dona.cum materia ſua.aut emit nomine filii in poteſtate ſua exiſtentis.& ſi proceſſum fuit ad traditionem,habet locũ l.iſta, ſm lec.prædictorum do.& quod.ĵ.in ſecũdo membro dicā. ſi ad traditionem non fuit proceſſum:& tũc, aut emit hoc animo & uoluntate per eum declarata,quod uult rem iſtam eſſe filii poſt mortem ſuam,& tunc hac uoluntate non' mutata locum habet. l.iſta,ut filiæ aſſignetur præcipua ſecundum unum intellectum.ut ẽ.dixi ſecundum Mar.ſy.aut de hoc animo,& uoluntate aliter nõ apparet,& tunc ſi filius iſte prius habebat peculium à patre,tũc potius in peculium,& peculii nomine uidetur emiſſe. ut l. fi.ff de pe. leg. Si autem nullum peculium habebat à patre,& ſecũdum opi. Ric.Mal.& Barto.eſt dicendum,ꝙ pater nec donaſſe,nec legaſſe, uel quaſi uoluit:ſed ſolum nomen filii accommodaſſe emptioni. arg.ĵ.de caſtren.pec.l.1.lib.xij.& ſic l.iſta locum non habet,ſed res iſta cum cæteris bonis diuiditur.Sed ſecundum mentē huius gl.et opin.quam tenuit,ex tali emptione præſumitur,ꝙ pater ad hũc finem nomine filię emerit,ut filia poſt eius mortem ſaltem habeat rem illā & præcipuam poſt mortem.ut in hac.l.quæ ſimpliciter loquitur ſic,quod ſatis puto ſuſtineri poſſe,niſi de mutatione ꝯtraria uoluntatis

ADDITIO.

a † Quo tit. Adde ad hāc quæſtionem,an titulo donationis,& qualis erit, vide Bal in auth.ex teſtamento,ubi etiam ponit,ꝙ non requirit aditionem.ĵ.de colla.de quo etiam per Bart.in l.in mortis,ff.de do.cauſa mort.& an requirat inſinuationem,& quæ actio ex ea oriatur,& an conferatur,& multa alia ponit Bal.vbi ſupra & Bartol.in l.2.ff.pro dona.

voluntatis appareat expresſè,vel aliqua vehementi præſumptione
& hoc poteſt etiam probari per l.fina.de pe.leg. ſupra alleg. Nam
ſi ibi peculium,quod ibi prius filius habebat,hoc operatur,vt in pe
culium illud videatur conceſſum,ergo vbi peculium non habet ,
videtur conceſſum ex cauſa peculiari: ſed non ex cauſa donatio-
nis,quia traditio nec filij ſtipulatio interceſſit,igitur eſt cauſa quaſi
legati,vt poſt mortem habeat.& tanto fortius dico filiam rem iſtã
habere præcipuam,ſi pater feciſſet,vt contractus,vel inſtrumentũ
emptionale conciperetur immediatè in perſona filij vel filiæ,quia
tunc ſtatim videretur ei donare,vt l.pe.in princi.ff.de dona.Nec di
cas in emancipato,quia in alio non eſt diuerſitas,niſi quia emanci
pato ſtatim acquiritur.& in eum perfecta donatio intelligitur, qđ
non eſt in filio,quia illa non valet,ſed morte confirmatur, & vim
capit non legati,ſed quaſi legati.vt hac gloſſ.Nec p̃dictis ob.d.l.fin
de caſtr.pec.quia ibi pater viuebat,&forte reuocare volebat.&hoc
6 de primo membro principali.† Secũdo igitur caſu principali,quã-
do pater tradidit filio,dic,aut conſtat quòd ei tradidit, vt filius ha-
beret ea,vt ſibi propria,aut vt ea haberet in peculio,aut dubitatur.
Primi duo caſus ſunt clari,aut clarificabuntur ex ſequentibus.Ter
a tio caſu [a] dic,quòd verba quibus pater fuit vſus in traditione, ſunt
põderãda:qa aut dixit dono tibi,aut ꝯcedo tibi aut dixit, ſumito,
vel habeto iſta,aut tolle iſta,aut de verbis non apparet.Primo caſu
quando dixit dono tibi,certũ eſt,ꝙ ſignificatio verbi voluit in filiũ
transferre dominium vt l.in ædibus.§.donari.ff.de do. & iõ ſi fili⁹
eſt emancipatus perfecta eſt donatio de preſenti,nec locus eſt pæ-
nitentiæ.vt l.perfecta.infra.de dona.q̃ ſub mõ.Si vero eſt in poteſta
te,& ſi filius eſt miles,vel iturus ad caſtra.& ſunt res ſpectantes ad
peculium caſtrẽſe dic,vt ſupra.eodem.l.ſi filius. Si verò non ẽ mi-
les nec de proximo ſperatur,& tunc ſubdiſtingue. aut pater dona-
uit ei,vt filio,& tunc donatio non valet à princi.vt s̃.de inoffi do.
l.j.ſed confirmatur morte.vt infra de dona.inter vi.& vxo.l. dona-
tiones.& ff.in eodem.titu.l.cũ hic ſtatus.& capit vim relicti, ut hic
in gloſ.& præcipuum ei aſſignatur,vt hic facit.l.illud.§.fi.j̃.de col-
la.Similiter confirmatur emancipatione:vt ff. de dona.l. donatio-
nes.§.pater.ſed tunc non capit vim relicti,quia vires capit, in vita.
7 † Sed,an tunc præcipuam habeat,vel conferre teneatur dic,vt j̃.đ
colla.l.eman.& l.vt liberis.Aut pater donauit filio, vt extraneo,qa
propter grata ſeruitia patri impenſa, vel alij contemplatione pa-
tris.& tunc ſtatim valuit donatio,ſaltẽ iure nouiſſimo. vt in authẽ.
vnde,& ſi parens.ſupra.de inoffi.teſta licèt antea potuiſſet dubi-
tari.vt ibi ſcripſi.Et iſtud ſic donatum retinet ſibi præcipuum , tan-
quam à quolibet extraneo ſibi datum.vt no.in l.ſi donatione.j̃.de
col.debebat tamẽ filius probare merita, ſi de eis dubitetur.qa nec
patri de eis creditur,vt dixi in auth.vnde,& ſi parens. licèt quædã
gloſſ.videatur probare,quòd patri debeat de meritis credi.ff.de pa.
l.ſi tibi decem.§.ſi pactus.In gloſſ.3.verſi.ſed quid ſi dubitatur.Sed
illa gloſſ.loquitur,quando à tertio vult acquirere filio, hic quando
à ſeipſo,quo caſu licèt in præiudicium forte ſui ſic confitentis non
poſſit contrauenire.vt l.Aquilius regulus.infra.de dona tamen in
præiudicium aliorum ei non creditur.l. ſi forte. ff. de caſtren. pec.
8 † Secundo caſu , quando dixit,concedo tibi res iſtas,& tunc,quia
de ſignificato huius verbi non includitur neceſſario voluntas do-
minium abdicandi nec transferendi.vt not.in l.neceſſario. § fin.ff.
de peri.& com.rei ven.& in l.ad eum. ff.de dona. dicit Iacob. But.
quod in peculium videtur concedere.& ſic qualitas rerum,& per
ſonarum,cui dantur,eſt conſideranda,puta ſi ſit miles locum ha-
beat.l.ſi filius.ſupra.eodem.& ſi non ſit miles,locum habeat.l.cer-
9 tum.in princip.ſupra.eodem.† Tertio caſu,quando dixit ſumito,
uel habeto,ad huc idem eſt dicendum,vt in peculium videatur cõ
cedere,quia actus iſte eſt indifferens ad dominij tranſlationem,vł
non.& ſic potentialiter ſe habens ad vtrumlibet.iõ in minori ſigni
ficato intelligi debet,quia minus lædit liberalitatem exercentem,
vel eius hæredem.ar.l.nummis.ff.de leg.3.Et quia plena libertas ñ
eſt præſumenda.vt l.cum de indebito.ff.de proba.& pro hoc in ca
10 ſu noſtro uidetur tex.ff.de pec.le.l.fi.† Quarto caſu , quando dixit
(tolle tibi res iſtas) & adhuc dico idem eiſdem rationibus. & quia
hoc verbum eſt commune ad dominij tranſlationem,& non trãs
lationem.ut not.per gloſſ.& doc.in l.cum quid. ff. ſi cer. pe. Ex ibi
no.dico conſiderandam eſſe rei qualitatem,& eius æſtimationem
vel valorem,vt in modico præſumatur donatio.In magno, vel nõ
modico ſolum conceſſio.Et vt in prædictis breuiorem tradam cõ-
cluſionem,dicere poſſum quando pater tradidit filio. Aut per ver-
bum dono,aut per uerbum concedo,aut per verbum commune
uel aliter,aut per verbum neceſſario ſignificatiuum translationis
dominij,aut non ſignificatiuum translationis, aut per verbum cõ-
mune indifferens ad vtrumq; quod ſequere, & declara per præd-
cta.Vltimo caſu,quando non apparet per quæ verba,& tunc tan-
11 tominus videtur donaſſe.† Sed tunc quæro,quid ſi filius mortuo
patre dicit fratribus ſuis,quod pater donauit ſibi certum fundum.
Et ad hoc probandum allegat, quod per decennium viuente pa-
tre, & patiente,fundum poſſedit,fructus percepit,&de eis fecit vel
le ſuum.an hoc probato præſumatur donatio.puto quòd ſic, per l.
de in rem uerſo.ff.de vſuris.& per l.ſi filius.ſupra de peti. hære. & p
12 no ĩ l.ſi certis annis.s̃.de pac.& quod ibi ſcripſi.† Quæro, donatio
facta filio propter eius merita ſtatim valet.ſed qualia debent fuiſſe
ſeruitia ut dicatur meritus.Reſpõdeo nõ obſequialia:quia potius
tũc ſolueret debitum originis,& naturæ.ſed dẽnt eſſe officialia,vel
artificialia ex ſuper abũdãti charitate ꝓcedẽtia,quod totũ velut in
determinatũ iudicis arbitrio eſt relinquendum.Quæro.3. cũ gloſſ.
j.pr̃ emit libros ꝓ filio ſtudẽti,& morit̃,an illos debet habere filius
b p̃cipuos [b] gl.hic ſentit,ꝙ ſic.vt ff.eo.l.q̃ pr̃.la. 2. ſimiliter. Dyn.in l.j.
§.ſed,an id.ff.de col.bo.Cyn.hãc quæſtionẽ ponit in l. filiæ licèt in
ſacris.j̃.de col.finaliter ipſe cõcludit,quòd nõ tenet̃ ꝯferre. ſed p̃ci-
puos dẽt habere Bar.ponit,& latius examinat in d.l.j.§. nec caſtrẽ
ſe ff.de col.bo.& finaliter cõcludit,qđ non.Sed videamus motiua,
& primo,quia pater emẽdo filij nomine,videt̃ velle,vt illos habeat
præcipuos,ut hic cõiuncta glo.2.in fine.Et attende,qđ facio longã
differentiam,an emat nomine filij,an ſuo.Sed cũ hoc p̃ſuppoſito,
vt tradat filio,vt ſupra dixi.& procedit hoc arg.maximè qñ tradi-
dit filio ſecundum communem intellectũ doct.in hac.l.Secundo,
quia ſicut arma,quæ pater dat filio militi,non conferuntur, ſed ha
bet præcipua.vt ſupra eodem.l.ſi filius.ff.de col.bo.l.j.§.ſed nec ca-
ſtrenſe.ſic nec libri,quia ſunt arma doc.vel aduocati, cum ,& ipſi
militare dicuntur.vt l.aduocati.& l.fori.ſupra.de aduo. diuer.iu. &
in proœmio inſtitu.in princi.& peculium quaſi caſtrenſe habet, ut
not.in dicta.l.fori.in quo libri iſti ſunt,ergo præcipuos habere de-
bet,cum nec quaſi caſtrenſia conferantur.vt dict.§. nec caſtrenſe.
Tertio,quia cauſa ſtudiorum fauorabilis, & pia impedit per patrẽ
impenſam computari in filij quota,vt ff.eodem.l. quæ pater. & ibi
13 gloſſ.per illum text.mouetur ad hoc tenendum.† Quarto, qa poſt
quam pater miſit filium ad ſtudium,tenetur ſibi libros emere. vt
no.infra ad macedo.l.macedoniani,cuius poteſt eſſe ratio,quia pa
ter profeſſus eſt ſe velle hoc onus ſuſcipere ideo ſuſceptum tene-
tur pater perficere,& illius impenſam facere ſimiliter,& omnes e-
ius hæredes pro rata,vt ff.ad mu.l.Lucius.idem reſpondit.& ff.fa-
mi.hèr.l.ſi filia.§.idẽ ſcribit.& §.neratius. Et ſic ſi facere, vel emere
tenẽtur,iam traditos non poſſunt repetere,& ad communionem
redigere.arg.ff.de condi.inde.l. ſi fideiuſſor.de ſol.l. qui hominem,
§.fin.quia præcipuum debet eſſe filij,quod ſuæ dignitatis cauſa eſt
datum ff.de col.bo.l.1.§.ſed,an id quod.in princ.& §.Neratius.iſti
libri ſunt huiuſmodi ergo,&c.In cõtrarium facit, quia iſti libri ſũt
patris,ut infra de caſtren.pecu.l.j.lib.12.ergo,vt cæteræ res ſunt di-
uidendi.vt ſupra.eodem.l.certum.Et fortius,ſi ſtudium ſuum non
dum perfecerat,quia diſcipuli non dicuntur habere peculium qua
ſi caſtrenſe,cum nondum militent.arg.quod not. in l. fin. infra de
iuriſd.om.iudi.& probatur in l.1.infra de ſtud.lib.vr.ro. lib. 10. &
de excu.arti.l.1.lib.10.Secundo,quia militiam ſibi emptam p pa-
trem computat ſibi in eius partem.vt ſupra.de inofficio. teſta l.om
nimodo.§.fin.Non obſt.l.quæ pater ff.eodem,quia loquitur in im-
penſis non apparentibus,quæ conſumptæ ſunt,ſed libri extant,igi
14 tur diuidantur.† Quid igitur dicendum.Refero primo opi. Barto.
diſtinguentis caſus,& tempora,uidelicet.Aut pater libros emptos
pro ſtudio filij,& eius nomine,nondum tradiderat filio,&tũnc,qa
ſunt in dominio patris.vt infra de dona.inter vi.& vxo.l.ſi filii.& i
fra.de caſt.pecu.l.1.lib.12.veniunt cum cæteris rebus diuidendi.
vt ſupra eo.l.certum.ſed licèt ſint in dominio patris,tamen ſtat du
bium,an per mortem debeantur ex quaſi quodam legato propter
varietatem intellectus huius.l.ideo vide quod ſupra. ſcripſi.Aut i-
quit ipſe pater libros iam tradiderat filio.& tunc aut tempore tra-
ditionis filius erat iam doctor vel aduocatus factus.& tunc libri ce
dunt in peculium caſtrenſe.vt l.fori.& l.aduocati.ſupra alle.ideo ñ
conferuntur.ut ſupra eod.l.ſi filius.ff.de col.bo.l.1.§.nec caſtrenſe.
Et hoc caſu ratio ſecunda ſupra poſita locum habet.& pro hoc ac
cedat quinta ratio ſupra inducta.Aut tempore traditionis filius e-
rat ſcholaris. & tunc,aut ipſe impleuit ſtudium ante mortem pa-
tris,& ſic incæpit quaſi militare,& tunc cauſa traditionis perfici-
tur,& in quaſi caſtrenſe peculium incipiunt cedere.ideo præcipu-
os debet habere,vt in præcedenti dixi.Aut pater ante mortuus eſt,
quàm filius ſtudium perfecerit,& tunc non poteſt dici, quod libri
in quaſi caſtrenſe ceſſerint,quia ſcholares non dicuntur militare.
vt ſupra dixi in prima ratione facta ad oppoſitum,& ſic ex iſto ca-
pite,vel reſpectu nõ habet p̃cipuos.Inquit tamen ipſe, ꝙ p̃cipuos
habebit ex ſpeciali fauore ſtudentibus tributo p l.q̃ pater.ff.e.& tã
to fortius,ſi pater eũ prius emãcipaſſet.ar.ff.de dona.l. ſiuè emãci-
patos.ff.de donati.l.donationes.§.pater.Iſta uerba uidet̃ prima fa-
cie aures demulcere:ſed ñ ſunt pfecta,quia nemo dubitat,ꝙ ſi cõ-
ceſſiſſet

ADDITIONES.

a † Tertio caſu.Scilicet quando dubitatur,& de hoc,an pater videatur donare,vel in peculium aſsignare,vide plenè per Bald.in authen.ex teſtamento,& quod ibi no.in apoſt.ad ipſum poſt prin.infra de colla.

b Præcipuos Adde Bal.plenè in auth.ex teſtamento.x.col.infra de col.ꝙ frater ſtudẽs vel doctor non cõputat ſibi in partem ſuam ſumptus ſtudii ſibi factos à patre,nec ſumptus doctoratus,nec alterius dignitatis,vel factos pro libris,vel ꝓ redẽptione à captiuitate ſed factos pro pæna,vel ludo.ſic,vide Pa.de Ca.in cõſ. 182.vbi vide Bar.in l.1.§.nec caſtrenſe.& ibi no.ff.de coll.bon.& tenet hic vide omnino Bal.in l.donatione.3.col.infra de col.& ibi in fi.l. refert Nico. de Ma. tenere contrarium,ſed quid de his libris,quæ conferuntur , an fratres ſtare debeant contenti eſtimatione,ut frater ſtudens habeat ſibi libros,dic quòd ſic,ut ſingulariter per Bal.in l.macedo.infra ad macedonia.

ceſſiſſet ad vſum tantum,quòd ſibi præcipui non deberẽt aſſigna-
ri. Itẽ ſi à principio dixiſſet, quòd ei donabat, idem de eis deberet
dici qđ de qualibet re donata. Iõ ego aliter diſtinguo cohærendo
his.q.s̃.in diſtinctione aliarũ dixi,& ſic aut pater vſus eſt tempore
traditionis,verbo ſui natura dominij tranſlatiuo,puta dono vel do
tibi iſtos libros.Aut eſt vſus verbo dominij non trãslatiuo.Aut eſt
vſus verbo cõmuni.Aut de verbis,quibus fuit vſus,nõ apparet.Pri
mo caſu,ſi filius tempore donationis erat iam doctor vel aduoca-
a tus [a] diſtinguendum eſt.Aut erat in poteſtate patris , ita ꝙ peculiũ
habere poteſt, & tunc debet quaſi caſtr.libros præcipuos habere,
ad inſtar verè caſtrenſium,vt ſupra.eo.l.ſi filius.&quia quaſi caſtrẽ
ſe non confertur.vt l.j.§.nec caſtrenſe. ff. de col. bon. Si vero filius
tunc temporis erat ſui iuris,ceſſat ratio prędicta,quia peculiũ quaſi
caſtrenſe nõ põt habere.vt l.fi.s̃.de inoffi.teſt.valet tamen donatio
& ſtatim in filiũ transfertur dominium,nec penitentiæ locus eſt l.
14 perfecta.j̃.de dona.q̃ ſub modo.† Sed nunc inſurgit dubiũ , an te-
neatur illis fratribus conferre.& videtur quòd non per.l.quæ pa-
ter.ff fa.erciſ.ſed ibi in expẽſis factis in ſtudio. Nos in donatione
poſt ſtudiũ perfectũ:iõ videndũ eſt,qualis donatio iſta cẽſetur , an
ob cãm,vel ſimplex.quia ſi ob cãm videtur cõferenda: vt in auth.
ex teſta.j̃.de colla.ſi ſimplex,vt verius puto, tunc quia iure relicti
habere non põt,& confirmationem per mortem non expectauit,
ſed ſtatim valuit,dicẽdũ eſt filium ad collationem teneri,qa emã-
cipati prorſus conferunt profectitia.vt l.emancipati, & ibi no.& l.
vt liberis.in fin.j̃.de colla. & hoc quando tẽpore donationis erat
doc.vel aduocatus.Sin autẽ doc.vel aduocatus nõ fuiſſet,ſed ſchola
ris in ſtudio, vel de proximo iturus ad ſtudium , & ſic ob cauſam
ſtudij ſui libri fuerunt donati,tũc aut erat filius in poteſtate, aut ſui
iuris in poteſtate,aut ſuum ſtudium perfecit patre adhuc viuente
& eo in poteſtate exiſtente,& tũc libros vt quaſi caſtrenſe peculiũ
habet præcipuos,vt d.§.nec caſtrenſe. Aut ſtudium ſuum perfecit
& fuit poſt donationem emancipatus , & tunc quia donatio quæ
nõ valuit à prin.per emancipationẽ confirmata fuit vt l. ſiue emã
cipatis.j̃.de dona.& ff in eo.tit.l.donationes.§. pater. & ſic tempo-
re mortis patris in quaſi caſtrenſi peculio non poſſunt libri dici, vt.
s̃.de inoffi.teſt.l.fi.videntur conferendi.vt legibus. s̃. alle. puto ta-
men,quòd filio volente iudex in ſua portione debeat illos imputa
re,ne filius alios compellatur emere,& ne ei fiat damnoſum & p̃
iudicium propter affectionem & memoriam,quam habet in illis.
arg.j̃.cõ.vtriu.iudi.l.poſſeſſionũ.Si vero erat emancipatus , qñ pa
ter donauit , & tunc fortius ad collationem tenetur. & hoc quan-
do ſtudium perfecit in vita patris. ſin autem ſtudium in vita patris
non perfecit,& tunc libri in quaſi caſtrenſi non poſſunt cenſeri ,
quia iure non cauetur de ſcholaribus , & diſcipulis. ſed de legum
doctoribus,& aduocatis.vt l.final.ſupra.de inofficioſ.teſt. & infra đ
ſtu.li.l.j.& de excu.ar.ti.l.j.li.10.facit l.fi.& quod ibi no.ſupra.de iu-
riſ.om.iud.& l.fori.& l.aduocati.& ſupra de aduo.diuer.iud. Et tũc
ſi filius erat in p̃tãte,per mortem p̃ris cõfirmat̃ donatio. Sed quid
ſi donatio fuit ẽt perfecta ob cãm,q̃ nõ impleta:& cuius implemẽ
tũ nõ eſt t̃pe coarctatũ,inſurgit dubiũ qđ fiendũ,& vr̃ qđ filius ha-
beat p̃cipuos,qa donatio iſta,q̃ morte cõfirmat̃ hẽt vim relicti, &
ſic nõ confertur,ſed ut p̃cipua habetur : vt l.illud.j̃.de colla. & no.
in auth.ex teſtõ.in eo.tit.& ꝓ hoc facit qa p̃legata habent̃ in diui-
ſione p̃cipua ut s̃.eo.l.quoties.& l.fi.& ꝓ hoc ẽt facit.l.iſta.Et ꝓ iſta
parte accedat gl.in l.q̃ pater.ff.fa.erciſ.In contrariũ facit, qa ob cau
ſam ſtudij,& ipſum p̃ciendi libri fuerũt dati:igitur conferendi:ut
in auth.ex teſtamento.in prin.j̃.de colla.Et quia cã non eſt imple-
15 ta,ob quam fuerunt dati.† Quid dicã in hoc caſu mihi præ cęteris
dubio,uereor,ſed ſaluatoris noſtri præſidio inuocato, q conſueuit
dirigere greſſus inuocãtiũ eũ,pro nunc dico,qđ iſta donatio cõfir
matur morte,eo modo quo facta fuit,& qa vim relicti capit, dico
qđ nõ ſimplicitur ſed ob cauſam facta.ſ.vt ſtudeat & ſtudiũ p̃ficiat
Ideo dico filium hos libros ſibi tenere p̃cipuos, tanquam quodli-
bet alterius rei legatũ,ſub mõ uel ob cauſam relictũ.Et ſic tenetur
cohæredib.& fratribus cauere de eo implendo intra tempus con-
gruũ à iudice taxandũ:& eo non valente ſtudere ſeu uolente ſtu-
diũ relinquere,tenebit̃ fratrib.reſtituendo cõmunicare.Et ideo iu-
dex in diuiſione non dẽt illos huic filio ſimpliciter adiudicare, ſed
cum onere prædicto.Et per hunc modũ intelligo gl.poſitam in d.
l.quæ pater.& hoc in filio in poteſtate.Sin aũt filius iſte ſtudiũ nõ
perfecit,& tempore mortis patris erat emancipatus vel aliter ſui
iuris,tunc donatio librorum ſtatim valuit.Ideo ꝑ mortẽ confirma
tionẽ non expectauit,& ſic qa exiuit bona patris libri nõ ſunt di-
16 uidendi.† Sed dubiũ eſt,an veniant cõferẽdi & puto qđ ſic,qa &
ſi in uita patris ſtudiũ perfeciſſet,cõferre teneretur,vt s̃.dixi.ergo &
nunc,imo multofortius,fateor tamen,quòd in ſua portione pote-
rit ſibi imputari ob cãm d.l.quoniam nouella,ſupra de inofficio te
ſta.Nec obſt.d.l.ſi pater.ff.famil.erciſ. qa in expenſis conſumpto-
rũ in ſtudio loquit̃,nec gl.ibi poſita poteſt in iſto caſu locum habe
re,ſed in præcedẽti & aliquib.ex ſupra poſitis.& de hoc primo mẽ-
bro,qñ pater fuit vſus verbo ſui natura dominij translatiuo. Secũ-
do vero,quando eſt vſus verbo ſui natura dominij non translati-
b uo,vt eſt verbum concedo [b] ut ff.de peri.& cõ.rei ven.l. neceſſario
§.fi.ut ibi no.& ff.de dona.l.ad eũ,tñ quia dominiũ non uoluit trãſ
ferre,ſed ad vſum tantum concedere,libri vt communes veniunt
diuidendi,ſiue filius erat in poteſtate , ſiue ſui iuris , ſiue ſtudens,
ſiuè iam doctor factus,vel aduocatus,quia ex quo dominium nõ
uoluit transferre,vt verba important,& ſignificant, non poteſt di-
ci,quod libri ſint in peculio quaſi caſtrenſi.Tertio caſu,quando eſt
vſus verbo communi ad tranſlationem dominij,vt eſt verbum,ſu-
mito,habeto,vel accipito,vel tolle.vt l. fin. ff. de dot.p̃leg.& quod
not.in l.cum quid.ff.ſi cert.peta tunc quia mẽs eſt dubia ſicut ver-
ba,recurrendum dico ad coniecturas,videlicet,ut conſideretur nu
merus librorum, & patris patrimonium , & valor librorum , vt ſi
modici ſint valoris,& patrimonium amplum,præſumatur donaſ-
ſe,& locum habeant quæ in primo caſu dixi. Aliàs ſi ſint iudican-
di magni valoris,reſpectu habito ad patrimonium patris,&nume
rum librorum,præſumo potius patrem conceſſiſſe ad vſum,quam
donaſſe,arg.regulæ l.cum de indebito.ff.de prob.Hanc conſidera-
tionem facultatum,& numeri librorum facit text.ff.de fun.inſtru.
l.quæſitum.§.ſed ipſe Papi.in vlt.col.& de lega.tertio.l.ſi filiæ.Et ꝯ
ſiderationem facultatum,& rei donatæ facit text.in l.vtrum. ff.de
dona.inter vir.& vxo.& ibi vide gloſſ.& etiam in caſu.d.l.cum qd
ff.ſi cert.peta.Quarto caſu,quando non apparet, quibus verbis pa
ter ſit vſus ſimiliter dico ad prædictas coniecturas recurrẽdum eſ
17 ſe per ll.& iura.ſupra alleg.& hoc de prædicta.q.† Reſtat vnum du
bium ſoluere,videlicet an pater teneatur filio, quem miſit in ſtudi
c um libros emere [c] & tenet glo. quòd ſic. in l. macedoniani.intra
ad macedonia.quod eſt verum neceſſitate cauſatiua, non præciſa
aliquo vinculo obligationis , nec etiam vt compelli poſſit iudicis
officio,ſed ei perſuaderi poteſt,ut aliàs dicitur.infra đ neceſſ. ſer l q.
dam.§.illo.videlicet quatenus pietas,& charitas patris eum aſtrĩ-
git,eatenus tenetur,ut l.quæ pater.ff.eodem.& probatur.in d.l.Ma
cedoniani.fateor tamẽ,quod pater hoc videtur velle , ex quo eum
tenet in ſtudio,à quo poteſt eum reuocare. Et ideo alius mutuans
filio in emptionẽ librorũ neceſſariorũ repetit a p̃re,ut ibi.Nec ob.
prædictis.ff ad mu.l.Lucius.§.idem reſpondit.& ff. fami. erciſcun.
l.ſi filia.§.idem ſcribit. & §. Neratius. quia loquuntur in numero
pro quo pater intelligitur,ut fideiuſſor interceſſiſſe,ideo nimirum
ſi & ipſe,& eius hæredes coguntur implere. hic pater , ut dixi po-
18 teſt filium à ſtudio reuocare.† Ex hoc infero ad aliud, uidelicet ,
quod mortuo patre,quod fratres ſui , & cohæredes non tenentur
ei libros emere,nec alios ſumptus ei in ſtudio facere , uel confer-
d re. [d] Sed ipſe de ſua portione ſibi debet facere,cum operis initio in
caſu noſtro nulla,ut dixi,ſit contracta obligatio,& eiuſdem condi
tionis ſit hæres cuius erat defunctus.ut l.hæredẽ.ff. de re.iur.& pro
hoc.ff.de mun.& ho.& l.ſi filium.cõiuncta.l.honores.§. is qui.ff.đ
decu.& hoc etiam tenuit.Bar.quicquid dixerit Dy.& ſi hæc in li-
bris,& expenſis ſtudij,fortius ſi vellet doctorari,& peteret per fra-
tres eius cohæredes ad expenſam doctoratus conferri & tanto for
tius id dixi,quia egreditur antiquum actum ſeu officium,& nunc
per doctoratum tranſit ad nouum artificiũ,ut ita loquar , & ſicut
nouus artifex,proprijs ſumptibus debet doctorari. ar. ff. de leg. 2.l.
ſeruis legatis §.ſi ex officio.& pro hoc videt̃ quaſi caſus.ff.de mu.et
19 ho.l.3.§.final.Quæro.4.pater dedit vxorem filio & in eius apparati
bus impenſam fecit,mortuo patre petunt fratres ſui hanc impen-
ſam imputari in portione filii vxorati,ipſe replicat,ꝙ non tenetur,
unde quæritur quid iuris.Reſpon. ſecundum docto. & Bartol. in
quodam tractatu,quem fecit de geſtis per eum erga filium uel
eius patrimonium. quod aut quæritur de impenſa in nuptiis con-
ſumpta,& illa non eſt filio ſed fratribus imputanda. arg. ff. cod.l.
quæ

ADDITIONES.

a Erat iam doctor vel aduocatus.Iſta eſt reſo lutio cõmunis doctorum ut per Papienſes.in l.filiæ licèt.col.2.infra.de colla. ſecundum quos ibidem dicas idem eſſe in clerico prębendato ſtudente,vt Bartol.in alle.l.filiæ cuius. ubi ampliant vt etiam procedat in clerico primæ tonſuræ,dantes cautelam,quod ad hunc effectum ſcholaris accipiat primam tonſuram,dicuntq; iſta videri noua ſimplicib.legiſtis,& illos ad hoc refert & ſequtur Gerar.de petra ſancta.ſing. ſuo.504. inci.tene menti utilem cautelam.de quo vide Guil.de Cug.in l.cum lege.in fin. & quod ibi dixi in apoſtil.ad ipſum in uerſicul.utrum libri reputentur quaſi caſtrenſe.ſupra.de epiſ.& cleri.dixi poſt Dyn.in l. cum emancipati. in apoſtil. in ver.aduentitia.ff.de colla.bon.dixi poſt Bart.in autenti.ingresſi nu.21.in apoſt. in verſicul.ſi filius erat iam aduocatus,uel doctor.in 2.lectura. ſup. de ſacr. ſan. eccle.poſt Bal.in l.ſi filiusfami.nu.1.in apoſtil.in verſicul.non ſtudet ſup.codẽ. dixi poſt collec.in c.quanto.num.7.in verſicul.magiſtris artium uel doctoribus legum.extra.de offici.ord.& poſt Panor.in c.fi.in apoſtil. in uerſicul. in legitima.extra de donatio.inter uirum & uxorem.

b Verbum concedo.Quid importat uerbum concedo. uide per Soc. conſil. 93.incip.circa primum pręſentis conſultationis.uerſicul.præterea dicta.circa medium.in 1.parte.

c Libros emere.Vide Bald.in di.l.Macedoniani.allegata in text.infra.ad macedon.

d † Nec alios ſumptus ei in ſtudio facere uel conferre.Tu uide de hoc Dy.in l.ſi qs filium.& ibi dixi in apoſtil.ad ipſum in uerſicul. debet habere de communi.ff. de coll.bono.dixi poſt Bartol.in l.j.§.nec caſtrenſe nume. 8. uerſicul. quęro pater incæpit expendere.& in apoſtil.in uerſicul.non tenebuntur hęredes. eo.titu. dixi poſt præalle.Dy.in l.Lucius Titius.in uerſicul.ut de commu. i. ff. ad muni. quod tamen limito,niſi eſſet ingenio rudis.per ea quę no.Iacob.Rebu.in l.1.nu 2.& ibi etiam dixi in apoſtil.ad ipſum in uerſicul.tenetur ſibi prouidere.infra. de.ſucceſ.pa.lib.10.

§ tribus imputanda,arg.ff.eod,l.quæ pater.la 2.Etiam si alij fratres dicant se velle ducere vxores,& tantundem expēdere de communi:quia pater non expēdit de eorum communi pecunia:sed ꝑpria ideo non possunt imputare,nec etiam de communi impensam ꝑ suis vxoribus ducendis facere,nisi pater de hoc cauisset in suo testamento;vt ff.eo,l.ex parte.§ si filius.& de omnibus prædictis videtur quasi casus.ff.de mu.& hono.l.3.§.finali.& ibi hanc q̄stio.tangit glo.Aut quæritur de impensa non consumpta, quia facta in vestibus & ornamentis quæ extāt,& in his dicas.Aut socer ei donauit & hoc constat,aut ad vsum tantum concessit;aut dubitatur.Si donauit,tunc aut vestes illæ cū suo apparatu sunt pro vsu quotidiano:& illæ non diuiduntur nec conferuntur,quia propriæ mulieris factæ sunt:& in eis tenet donatio à princip.vt l.ex animo. ff. de donatio.inter virum & vxorem.& ff.ad l.fal.l.si vsusfructus. §.dos.& ibi glo.Aut vestes illæ & ornamenta non sunt pro vsu quotidiano deputata,quia festiualia sunt:& pro cultu mulieris, & honore soceri deputata,& illa talia qualia reperiuntur in diuisionem venirent, quia soceri remanserunt.ut ff.de donatio.inter virum & vxo.l.mortis suæ causa.§.final.Et est ratio,quia talium rerum à prin. non tenuit donatio.nec morte soceri fuit confirmata,quia causa impediens adhuc durat.s.matrimonium constans inter filium & nurum. ut ff.de don.inter virum & vxo.l.cum hic status.§.ratio.& § seq.Secundo casu nedum preciosa & festiualia, sed etiam quotidiana veniunt diuidēda,quia in bonis defuncti remanserunt.l.id vestimentum ff.de pecu.Tertio casu vilia & quotidiana præsumuntur donata,non preciosa pro mulieris cultu & honore soceri deputata.et in primis statim tenuit donatio,vt d.l.ex anno.& d.l.si vsusfructus §.dos.coniuncta.gloss.facit ad prædicta.ff.so.ma.l.penul.§ j.& ibi ꝑ

20 batur.† Quinto quæro pater expendit in bonis aduentitiis filii, quorū habebat vsumfructum,mortuo patre volunt alii filij pro sua portione à fratre repetere,seu in illius portione imputare, qui nūc illorum aduentitiorum proprietatem plenā habet,an possint R̄espon.distinguēdo secundum Bar.quòd aut quæritur de impensis, quas pater de fructibus,vel propter vsumfructum quem percepit, tenetur necessario facere,& tunc illas non possunt repetere, nec īputare,exemplum vide in l.1.j.de bo.mater.& l.cum non solum. §.vbi autem.j.de bo.quæ libe.& l.hactenus.& l.si pendentes. ff. de vsufru.Aut quæritur de alijs impensis:& tunc aut expendit ad perpetuam rei vtilitatem,vel ad fructuum vbertatem.Primo casu istarum impensarum ratio debet haberi.Nam inter patrem & filium ratione aduētitiorum consistere potest hodie ciuilis obligatio ut eod.tit.l.cum oportet.§.fina & l.cum non solum.§. non autem.& j.ad treb.l.iubemus.& hoc nisi fecerit animo donandi quod an p̄sumatur in dubio,dubitari potest sed dicit ipse,quod si sunt modicæ p̄sumit donare ar.ff.de dona.inter virum & vxo. l. vtrum.& l. si seruus cōmunis,& quod in qualibet earum no. Sinautē sunt magnæ,dicit ipse,aut sunt j.quantitatem fructuum,& præsumitur donare vt j.de bo.quæ lib.l.final.§.sinautem æs alienum.& §. sinautē legata. Aut excedunt quantitatem fructuum, & tunc non præsumitur habere animum donandi,sed repetendi, & hoc quando in reb.Sinautem in alimentis filii,dic.vt l.alimenta. s. de nego. gest. Ista sunt verba Bar.sed vide latius vt scripsi in d. l. alimenta. & l. 1, eod.ti.Secundo casu,quando non ad propriam utilitatem, sed ad fructuum vbertatem.& tunc nullo modo repetit,sed onera fructuum spectāt ad eum,sicut & ipsi fructus vt l.secundum naturam.ff. de reg.iur.Et pro hoc accedat.l.hactenus.& l.si pendentes.s.allega. in §.si quid ex illis.ll.habes,quod si quid impēdit ꝑ gabella portarū vel pro importatura,vel quod est fortius pro collectis,non repe

21 tit,ut d.§.si quis.& ff.de impensis l.neq; dispendia. † Sexto quæro pater fecit filium sibi stipulari à quodam patris debitore, an videatur filiū adhibuisse vt ministrum,an ut donatarium.dixit Bar.in dicto suo tractatu,ꝙ considerandus est numerus liberorum,& quantitas rei in stipulationē deductæ,& quantitas patrimonii patris, ut omnibus ponderatis,si quantitas in stipulationem deducta sit parua,præsumatur donatio,si magna non præsumatur donatio, sed filius vt minister adhibitus.Et hāc distinctionē asserit Old. tenuisse & ipsam probari in l.si filiæ.de leg. 3. & de fun. instru.l.quæsitum, §.sed ipse Pap.ad fi.l.Non ob.ff.de penu.leg.fi.quia ibi nullus actus filii in stipulando intercessit:hic sic,ideo facilius donare præsumitur.ut l.si pater.in prin.ff.de dona.Et maximè,quia in istis obligationibus iura quæsita habentur pro quasi traditione. vt notat. in l. 2.j.de dote cau.non num.alii moderniores dicunt,ꝙ si filius est in potestate,præsumitur adhibitus,vt minister,quia commodum ex profectitio non sentit.sinautem sit emācipatus,tunc ut donatarius p̄sumitur adhibitus per.l.si pater.& per l.fina.§.auia. ff. de do. arg. ff. de dona inter virum & vxorem.l. si mulier. Nec obstat quod quis donare non præsumitur.vt l. cum de indebito. ff. de probat. quia uerum,nisi ratio sanguinis præsumptionem oppositam inducat l.procura.ff.de prob.fallit in dote,quando mulier remaneret indotata.l. mulier,,alias si mulier.§. fi. de iure do.de quo remittunt ad plenius nota.in l.quæ dotis.ff.solu.matri.ego sto cum hac opini.ubi alios liberos non haberet.Sed ubi haberet alios liberos, dico consideranda, quæ in prima opin.sunt dicta. Nam sicut coniunctio sanguinis facit.præsumi donationem, ita opposita ratio sanguinis illam præsumptionem tollit & excludit, nisi res

22 sit parui valoris.arg.l.assiduus infra.qui po.i pigno.ha. † Quæro.7.

a pone,quod filius subtraxit pecuniam patris,& eam consumpsit, vel lusit, vt quotidie fit:postea morit̄ pater filijs æqualiter institutis,dicūt fratres huic qui pecuniam subripuit,ꝙ tantūdē refundet, vel tātomin' recipiat ꝑ rata.q̄ritur,an iuridicè hoc petere possint. & vr̄ ꝙ non,q̄a ex quo pr̄ in testamento nihil dixit, remittere videtur.vt s.de inoffi.testa.l.omnimodo.&j.de re.do.l.fi.& maximè attenta sanguinis coniunctione.vt ff.de proba.l. Procula, In ɔ̄riū facit,q̄a actiones,& obligationes sunt ad hr̄des transitoriæ.vt j.de acqui.hæredit.l.si adulta.So.secūdū Gui.de Cu.aut iste filius erat sui iuris,aut in potestate,si sui iuris,tūc cū obligatio,& actio patri nata fuerit.vt ff.de fur.l.si quis vxori.§.primo.sequitur,ꝙ illa ad hæredes transmittat̄.vt ff.de pri.deli l.prima & d.l si adulta.Sinautē erat in potestate,tunc quia sola obl.naturalis ei nata fuit, vt l.serui, & filij, ff.de fur.illam solam ad hæredes transmittit,& effectum compēsationis non actionis produxit.ut ff.de pœnis.l.id quod natura ff.de ne.ge.l.3.§.si pupillus,& in vtroq; casu uenit simplum, & nō vltra ut ff.eod.l.damno.& ff.pro socio.l.si id quod.§.si filius. & d.l.j.ff.de priua.delict.& sic iniuriam,non rei persecutionem dicitur remittere.& sic non obstant.ll.in contrarium allegatæ,q̄a in eis fit reuocatio propter iniuriā illatā.qua cessante cessat actio reuocatoria.at in casu nostro persecutio competit,q̄a possedit, vel dolo desijt possidere.vt d.l.j.Vnū attende,ꝙ licèt p̄dicta sint in se uera, non tamen habetur ratio huius pecuniæ in iudicio famil.erc.ut ff.eod.l. & pu-

23 to.§.sed si dolo.2.respon.† Quæro.8.pater se obligauit pro debito proprio filij,quod nullo modo patrem attingit:an totū debeat solui de parte filij,vel prius solutum de eius parte deduci mortuo p̄re. dicit Guil.de Cu.q̄d non,sed oēs tenent̄ pro rata suæ portionis;ut ff.eo.l.si filia.§.idem respōdit.& §.Neratius,& ff.de mu.& hon.l.3. §.fin.q̄d fatentur alij,quando voluntariè se obligauit, q̄a tunc paterna pietate videtur fecisse,vt j.de cap.l.liber captus, secus si inuitus,& ex necessitate nulla præcedente eius obligatione soluit puta ex dispositione statuti captus est pro debito,uel delicto.ut not.glo. infra de cu.super rubrica.libr.10.Tunc quia in necessitatibus nemo liberalis existit,vt l.rē legatā.ff.de adimē.legat. dicēdū ē ꝑ hāc solutionē inductā esse quandā necessariā gestionē,ar.l.nā & seruus in princip.ff.de nego.gest.ex qua nata est naturalis obligatio inter patrem,& filium,si erat in potestate,uel naturalis & ciuilis, si erat sui iuris. Et ideo si pater soluit has obligationes,transmittit in hæredes,quæ cuius sint effectus,dixi in præcedenti quæstione. & si fratres soluissent tunc,aut ex obligatione paterna, & idem. Aut ex propria,& tunc de portione fratris deducere possunt, quia inter eos nata est naturalis & ciuilis obligatio. vt l frater a fratre,ff.de condi.indeb Quæro.9.econtra ad præcedentia, quid si filius impēdit circa patrem, vel eius res & bona eo viuente dic quod illud nō venit hoc iudicio.ut ff.eod.l.& puto.§. sed si dolo.ver.& ideo. Sed, an per actionem neg gest.possit recuperari,dic, vt l.si filius s. de ne

24 ge.& vide q̄d ibi scripsi.† Quæro 10.pater bona aduentitia filij dilapidauit & consumpsit,petit filius hoc damnum sibi emendari a fratribus vt patris cohæredibus.quæritur,an possit,dic aut in bonis illis pater non habebat vsumfructum,vt est videre in casu. aut excipitur.j.de bo.quæ lib.& in alijs no.in auth.idem est:eo.tit & tūc pater tenetur filio,acsi emancipatus esset:quia in talibus rebus tāquam extraneus & sui iuris est iudicandus. aut pater in his rebus

b habebat vsumfr.& tunc aut dilapidatio & consumptio concernit fructus tantum,& tunc pater non tenetur,cum fructus non teneatur conseruare filio,nec de eis rationem reddere, vt l. cum oportet.§.non autem.& l.cum non solum.§. hoc proculdubio. infra de bo.quæ lib.Aut dilapidatio concernit rei substantiam. Et tūc aut est modica,& de illa non curatur inter patrem & filium aut magna vel enormis, & tūc pater tenetur filio effectualiter,vt d.l.cum opor.§.fin.& sic naturaliter & ciuiliter.ideo hæ obligationes in hęredes transeunt.l.pro hæreditarijs.infra de hær. ac. & sic isto casu fratres eius cohæredes tenebuntur fratri.

ADDITIONES.

a Quæro septimo.Tu uide de hoc quæsito ultra Bald.hic plene nu.17. versi.sed q̄d si filius non gessit,colum.mihi 6.eundem Bal.in tra.de duo fratrib.in prin.& in l.scimus.in prin.supra de inoffic.testa.

b Aut pater in his rebus habebat usum fru.Sanius uidetur mihi Bald.hic sensisse dū distinguit,aut dilapidatio illa concernit redditus tantum,aut rei perpetuam deteriorationem uel intolerabilem læsionem,ut primo casu non teneatur,secundo uero sic,& ista no.Idem Bal.in l.si superstite sup.de dona. Quid autē de matre,vide eundem in l.si quis,§.illud.ubi bo.tex.& glo.infra de secun.nup.

LEX XIX.

In certi. In hoc iudicio habetur ratio de rebus ab vno ex cohæredibus subtractis,vel deterioratis.hoc dicit. Et hoc intellige quando post mortem patris contigerunt, secus si in uita; vt ff.eo.l.puto.§ sed si dolo.de quo plenius dixi in l. præcedenti.in 7.quæst.Bartol.

LEX XX.

1 *Precium rei venditæ communi nomine qua petatur actione.*

2 *Emens rem alienam hæreditariam,tenetur actione petitio hæredi. vtili.*

Precium

3 *Precium rei communis nomine communi venditæ, qua petatur actione & nume.seq.*

6 *Vendens rem alienam,vel communem petitio hæredita.conuenitur.*

7 *Res communis uel aliena si vendatur,qua actione ipsa res, vel precium eius petatur.*

a In familiæ. [a] Diuiditur in duas: quia in prima vnus cohæredum uendidit communi nomine: in secunda nomine proprio.secunda ib:,nam si.Casus.Si res communis uenditur communi nomine,precium venit in act.mandati vel nego.gest.Si uero proprio nomine,venit in hæreditatis peti.hoc dicit Ibi(pro solido) ideo sic dicit,q̄a si partem suam vendidisset,nihil restituere teneretur,ut ff.eodem.l.Lucius.& pro socio.l.si Titius cum quo.Ibi præcessit)scilicet mandatum Ib:(possideat)vel ius petendi precium quasi possideat, ut ff. de petitio. hæredita.l. regulari-

1 ter.& hic in gl.† No.primo,quod precium rei communi nomine venditæ non uenit in iudicio familiæ erciscun.ratio est quia hęc vēditio potuit expediri pro parte,& talis gestio non prouenit ex natura communis,sed magis ex officio gestionis. & sic non obstant. ll.alleg.in j.glo.facit l.actione.§.Labeo.ff.pro socio.Secundo,quod præcedente mandato de vendendo agitur mandati,& eo non præcedente,agitur actio negotio.gest.cohærede ratum habente,quia quod non suo nomine gestum est,potest habere ratum : aliàs non posset,nisi in subsidium vt l.mater.supra de rei vendi. Tertio nota, quod quando vendidit proprio nomine rem solidam,tenetur petitio.hæredita.ad precium pro parte cohæredum:& est ratio quia p̄cium succedit loco rei,pro parte cohæredum,ut l.si rem & preciū. ff.de petitio.hæredita.& sicut in re pro illorum portionibus nō habebat tit.sic nec in isto precio,quod loco illius succedit. Item propter eius scientiam & malam fidem, ut econtra in emptore dici-

2 tur,vt l.nec illa.§.si quis sciens.de petitio.hæredi.† Et sic potes notare.4.quòd sicut scienter emens rem alienam hæreditariam, tenetur vtili petitio.hæredi.titu.venditio.non obstante,sic econtra venditor de p̄cio tenetur petitio.hæredita.titu. vendi. non obstante,vt hic quod tene cordi.vel dicendum est, quod precium non dicitur possidere tit.venditio.quia talis titu.in iure non reperitur sed titu.generali pro suo.Quinto nota,quod cohæres vendens rem communem vt propriam,videtur dicere se vnicum & solum hæredem,& per consequens,dicitur confiteri alios non, scilicet cohæredes esse vt hic,& ff si pars hæredi.pet.l.i.§.proinde.& ideo non habet locū famil.erciscun.iudicium.ut hic,& ita no. gloss. Sed hæc ratio sola non est sufficiens,quod licèt diffiteatur,tamen aduersarij in libello suo dicentes cohæredes & si negantur cohæredes,ipsi probabunt, ut ff.eo.l.i ad fi.coniuncta tamen cum alio quod in ista lege supponitur,ratio prædicta procedit,scilicet quia negat alios cohæredes, & solus possessor huius rei vel precij existit, ideo prius est intentanda peti.hæredi.ut ff.eodem.l.j.& hoc vult ista, quæ concordat in effectu cum illa. Et sic not. 6. quod quando quis negatur cohæres & non possidet,& sic negatur utrumque,iudicium famil.ercis. non potest inuito reo intentare,vt hic.& ff.eo.l.j.vers. sed & si. & l. hæredes.§.quæsitum.& l.si quod & l.si fundus.§.si ego.secus si alte

3 rum tantum negetur,quia tunc reo inuito auditur ut d. l. j. † Op. 1.& capio gloss.vltimam,& primo contra primam partem huius legis,quod non agat̄ mandati,sed pro socio, vt ff. pro soc.l. nemo. Solu.ibi vendidit rem communem ex causa societatis, quo casu distinguo,aut de consociorum uoluntate,& tunc ad precium agitur pro socio,aliàs si sine eorum uoluntate,res vendicatur à possessore, ut in contrario.In dubio si res erat exposita venalis, creditur de uoluntate sociorum vendidisse,argu.ff.de pig.l. cum tabernam. Non,si uenalis non erat exposita.ut l. 1.ff.de re.permu.hic uendita est res communis ex causa hæreditaria, ideo agitur mandati, si

4 mandatum intercessit.† Opp. 2. quod non tantum mandati uel act.neg.ge.si mandatum non intercessit,sed etiam fa. erc. ut ff.eo. l.hæredes.§.idem est si vnus.ff.communi.di.l.si quis putans.§.siue. hæc enim actio secum aliam admittit.ut ff.eo.l.& puto.§. sed & si dolo.So.ut gloss.quod ibi in gestione, quæ non potuit expediri ꝑ parte,hic uero uenditio pro parte sua tantum expediri potuit, q̄a non ex communione talis actus procedit,ut dixi in primo notabi

5 li.† Op.3.contra secundam partem, quod ad precium possit agi fa.er.ut.ff.eod.l.inter cohæredes.Sol.ut sequitur in glo.quia aut uēdidit ut propriam eo animo,ut diffiteatur istum, cohæredem.Aut animo hoc non diffitendi,sed ut facilius inueniret emptorem,ut alias dicitur in l.j.in fin.j.de bo. ma. Aut dubitatur. Primo & tertio casu habuit locum ista.l.secundo casu habuit locum lex contraria.Alii moderniores dicunt,quod si ipsam uniuersitatem omnes possident, licèt alter eorum tantum possideat precium alicuius rei singularis,quod in potestate est actoris proponere iudicium famil.ers.uel pe. hære. ut in contrario.Sinautem alij non possideant ipsam uniuersitatem, sicut nec precium rei singularis, tunc necessario habent proponere peti.hære.ut hic. Et est ratio uniuersitatis,quia in primo casu non possessa,ut certæ personales præstationes,ueniūt cum uniuersitate.ut s.e.l. ea q̄ & ff.e.l. planè. & l.itē labeo,& ff. de contrahen. emp.l.in modicis. q̄ per se non possunt ut hic secundum Pe.& Cy.quod non placet per ea, quæ j. dicam.

6 † Opp.4. quod etiam si is qui vendidit precium non possideat nihilominus possit conueniri.pe.hær.vt ff.de pe.hære. l. regulariter.et l.q̄d si in diem.Sol.vt in gloss.4. & latius, quia aut precium non recepit.sed emptorem obligatum habet,& tunc conuenitur vt possessor.vt d.ll.in contrarium alle.Aut precium recepit & possidet,& conuenitur vt possessor. idem si dolo desijt possidere, q̄a tunc habetur pro possessore.Sinautem bona fid.consumpsit:tunc aut ex eo est locupletior,& eatenus tenetur.Aut non est locupletior,& non tenetur.de quo plenius scripsi.in l.j.& 2. supra de peti.

7 hære.† Nūc p̄dicta concludendo,distinguo latius & apertius, q̄ faciat ista gloss.Et sic,nam re communi vel aliena vendita interdum tractatur de precio consequendo & habendo,interdum de re ipsa.primo casu,aut res erat communis,aut prorsus, seu in totū aliena. Si communis, aut ex causa societatis: aut ex cā hæreditaria,aut alia cā.si ex cā societatis:aut uendidit de voluntate sociorum,aut contra eorum voluntatem,aut de hoc dubitatur, quæ omnia prosequere,vt in primo contrario dixi.Sin autem erat cōmunis ex causa hæreditaria.tunc aut eam hæres vendidit,vt communem,aut vt propriam,si vt communem,& tunc,aut mandatū intercessit.& datur actio mandati.aut mandatum non interuenerat,& tunc cohærede ratum habente,ꝙ pōt,quia ex quo est uēdita,vt communis,dr̄ ēt suo nomine vendita. & tunc ei competit ac.neg.gest.vt hic,& sup.de ne.gest.l.siue. Aut neutrū ex his intercessit,& tūc omni remedio ad partē huius precij vr̄ destitutus, cū nec fami.erci.iudiciū videat̄ locum hēre. vt hic vr̄ tex.& ē rō, q̄a vēditio potuit fieri pro parte.ergo.&c.vt ff.eo.l.hæredes.§.idem ē, & si vnus.Sed Ioan.fuit in opin.ꝙ videtur actio fami.er.locū habere tamen cum vniuersitatibus,q̄a cū p̄cium succedat loco rei, venit in peti.hære.vt l.si rē:& precium.ff.de peti.hære.ergo,& ī fami.erciscun.& ff.de peti.hære.l.sed,& si lege.§ pen.& quia cōmuni nomine,vt redactum ex causa hæreditaria dicitur possideri. Et quia præstationes personales ueniunt consecutiuè ad alia bona, hac actione.vt l.ea.q̄ s.e,& ff.eo.l.planè. Quinimmo dicit Pet. ut hic refert.Cy.ꝙ etiam si actio mādati vel ne.ge. competeret.hæc actio fami.er.locum haberet,quia & hic alios secum admittit. ut l.item Labeo.§.fina.& l.se.ff.eo.Nec obstat,ꝙ hoc negocium potuit expediri pro parte.& sic fam.er.non videtur locum habere.vt ff.eodem l.hęredes.§.idem est,& si vnus,quia vt ipse ibidem.nota. vt refert.Accur.in gloss.ibi posita in casu,in quo negotium potuit expediri pro parte,actio fami.erciscun.non competit ei qui negotium gessit:licèt fecerit ad hæreditatis profectum, sed contra eum sic,per iura.supra alleg.Nec obstat hæc l. quæ videtur velle, quòd contra eum non competat,quia dicit ipse,quòd ideo hoc euenit; quia aliàs fuerat hæc actio intentata.vnde amplius nō poterat intentari.vt ff.eodem l.si filia.§.familiæ. Sed licèt hęc verba, sint colorata,tamen videtur mihi difficile assentire,quòd hic iam fuerat hoc iudicium intentatum, quia ex consonantia huius literæ, oppositum magis colligi potest, vt hoc non appareat. Secundo, quia in hoc iudicio,in quo quilibet dicitur actor,& reus.vt ff.eo l. inter cohæredes.§.qui familiæ.& ff.fini.regundo.l. iudicium.& ff. de iudic.l.in tribus.non est verisimile,vt legislator vni permiserit, quod alteri denegauerat. Et maximè, quia in iudicijs ęqualitas mandatur seruari.vt l.final.infra.de fruc.& lit.expen.Ideo propter prędicta non recederem à gloss. Alij tamen volunt dicere, quòd ad precium solum diuidendum hæc actio non competit, vt hic, licèt venditor pro vtilitate communi rem vendiderit, & precium receperit. Sed pro vniuersa hæreditate diuidenda sic,in qua & precium licèt consecutiuè ueniret, sic & cæteræ personales præstationes.ut in l.alle.& hoc videtur tenere Pet.sed nec hoc mihi ur̄ tutum,q̄a hæc actio famil erc.sui natura & significato n̄ cōpetit nec intentat̄,nisi ꝑ vniuersitate diuidēda, licet actu q̄nq; in hæreditate nō reperiatur,nisi res vnica,ut dixi.s. eodem l. 1. Ex quo infero,ꝙ cū hic dicat,q̄d preciū huius rei non ueniat in iudicio fami.erc.dēt necessario intelligi de intentato ꝑ uniuersitate, diuidenda,& ideo non recedo à glossa,& hoc operatur,quia hæc gestio poterat expediri pro parte, & per consequens non processit necessario ex communione.& quando hæc res communis ex cā hęreditaria fuit vendita,& communis opi. Si vero cohęres iste eam vendidit ut propriam,tunc aut eo animo ut facilius reperiret emptorem,& sic non animo diffitendi alios cohæredes,& hoc ɔstat,& tunc perinde est ac si communi nomine vendidisset.ideo, dic vt s.Si vero eo animo.vt diffiteretur eos cohr̄des esse,quod ex his verbis presumitur, & tunc actio negot. gestorum,locum habere non potest, quia non fuit suo nomine gestum. vnde non potest habere ratum, nisi in subsidium re perempta vel præscripta. vt l.mater.sup.de rei uend. Nec puro iudicium famil. ercis locum habere. vt ibi est text. Sed petit. hæredi. locum habet, ut hic in fi.

ADDITIO.

a In familiæ.Ad hanc l.uide sing.dictum Bartol.in l.si fundum per fideicōmissum. in prin.de le.i.ubi allegat,ꝙ si dico uendo tibi istā domum Titii,uidear vēdere noīe ipsius Titii,& sic ēt re nō præstita,nec perēpta poterit hēre ratū. facit & no.per gl.& doc.in l.sciendum.§.tutores.ff.qui satisdare cog.& in l. qua rōne. sup.de procu.Et adde Pa.de Ca.consi.138.

in fi.& rõnẽ aſſignaui.ſ.in quinto notabili. Nec placet ꝙ quidam dixerunt, ꝙ de per ſe non venit, ſed conſecutiuè ad vniuerſitatem poſſeſſam, per ea quæ.ſ.dixi, & tanto fortius quanto iſto caſu precium non recepit ut commune uel communicandum, nec vt ex re communi. & hæc quando res uendita erat communis ex cauſa hæreditaria, Sinaũt erat communis ex alia cauſa.ſ.ſocietatis, tunc ſi uendit vt communem, d ̨tur mandati, ſi mandatum interuenit uel neg. geſt. ſi non interuenit. & ipſe ratum habet ſi uendidit ut propriam, tunc ceſſat ac.neg.geſt. Et ad precium nullam habet actionem, niſi in ſubſidium. vt d.l.mater. vt hic in gloſſ. & idem dico de re in totum aliena, vt d.l.mater. Secundo caſu principali, videlicet quando non de precio, ſed de re ipſa recuperanda quæritur. Reſpon. glo.in ver.item aliud, videlicet, & regula eſt ꝙ rem meam poſſum uendicare. fallit ſi voluntas mea proceſſit vel ſecuta fuit vt d.l.mater. Item quando fiſcus vendidit. vt ĩ.de co.re.ali.l.2.& plenius ibi no.& ĩ.de ventre.cum ſi.lib.10. Item fallit, quando venditor ſe ſolum hæredem putauit. & ita bo.fi.vendidit & bo.fi.emptor recepit, nec uenditor ex precio factus eſt locupletior, ita dicit glo. Sed attende, quia ille tex.eſt dubius, an ſit reſtringendus in peti.hær.tantum, ut per illam vendicare non poſſit, an vero in rei ven.intelligatur, quod uidetur, quia emptor titulo ſingulari poſſidet, & ſic pe.hę.non põt conueniri.l.2.in fi.ſup.de pe.hæ. Alij in pe.hære.tantum intelligunt; quod, an ſit verum, remitto ad ibi no. Bart.

L E X XXI.

1 *Res non diuiſæ inter filios per patrem, quomodo eis aſſignentur per iudicem.*

Si cogitatione. Iudex vel arbiter ĩ hoc iudicio dẽt ſequi pr̃is volũtatẽ in rebus p eũ ĩter filios diuiſis. In nõ diuiſis dẽt ſeq iuris auto. quę ẽ, vt ꝑ virilibus diuidãt, qa ꝑ virilibus intelligũtur hr̃des ſ̃m quotas illarũ rerũ, ſed

1 æqualiter. ꝯcor.l.ſi certarũ ff.de teſta.mili.† Opp.qđ res non diuiſę non aſſignentur cuilibet pro virili, ſed pro portionibus, pro quibus ſunt inſtituti, ut ff eo.l.q̃ pater la.j. So.qđ hic non erant in aliquo inſtituti, & ſic ſuccedunt ab inteſtato, uel erant inſtituti in certis rebus, & ſic habẽtur ꝑ inſtitutis in virilibus prout.ſ. dixi. In ꝯ̃rio erant inſtituti per quotas. vnde ſequitur illas. Et adde quæ dixi ſ.eodem l.filij & l.quoties. Opp. ꝙ malè dicat exemplo falcidię; quia quod illud fit ad exemplum alterius non eſt idem cum illo; vt l.qđ Nerua.ff.depoſiti. Sed verè hic detrahiẽ fa. vt ſ.e.l. quoties. ergo &c. So. vt in gl.ex qua no.qđ in ꝑlegatis non fuit inuenta fal. vel dic ꝙ l.propriè locum hẽt in his, quæ ualebant de iure cõmuni, non beneficio ſpeciali, ſed ad eius exemplum etiam de illis detrahitur, vt hic. Bar.

L E X XXII.

Seruum communem. Communis, ſeruus ab vno ex hæredibus ſine ti.poſſeſſus ñ vſucapiẽ, ſed ꝑ cuiuſcũq; hr̃dũ portione diuidiẽ. h.d. No.qđ error cũ lõga poſſeſſione non tribuit titulũ. Itẽ ꝙ ſine ti.non ꝓcedit vſucapio, nec longi temporis præſcrip cõcor.l.nullo.ſ.de rei ven vbi plene de hoc ſcripſi.qđ hic potes addere, cum tibi videris expedire.

L E X XXIII.

1 *Pactum cohæredum præiudicans creditoribus cenſetur nullum.*

1 **Licet** Diuiditur in tres.† Primo dicit pactum cohæredum non præiudicare creditoribus. Secundo afferit debere reſeruari inter cohęredes, ſi fuit ſtipulatione vallatum. Tertio dicit idem, ſi in traditione fuit oppoſitum, ſecunda ibi, tamen. tertia ibi, cum & hoc. Vel ſic, primo rationem dubitandi reijcit. ſecũdo quæſitum decidit in caſu, in quo ſtipulatio interceſſit. tertio in caſu, in quo interceſſit ſtipulatio, ſed pactum in tradione appoſitum, partes non mutantur. Caſus. Pactum cohæredum in pręiudicium creditorum eſt nullum, inter eos tamen eſt validum, ſiue ſtipulatio interuenit, ſiue in traditione appoſitum fuit. hoc, dicit. Oppo. contra ultimam partem de l. diuiſionis placitum. ff. de pac. Solu. ut in glo. & vide quod dixi in l.pacto ſucceſſorum. ſupra. de pac.

L E X XXIIII.

1 *Quarta quotuplex in iure reperiatur.*

2 *Quarta trebellianica de fideicommiſſo detrahitur.*

3 *Datum ut conditio impleatur, an in quartam computatur, & nu.4. & 5.*

6 *Cohæres in cauſa conditionis implendæ ſi quid dederit, an computetur in quarta trebellianica.*

7 *Datum conditionis implendæ gratia, quare non computetur in falcidia.*

8 *Quarta, an poſſit in una re detrahi. & nu.9.*

10 *Defalcatio ſubiecti vniuerſalis quomodo fieri debeat.*

11 *Quarta quæ, quando, & quomodo in una re legatario uel aduerſario inuito detrahi poſſit & nu.12.*

13 *Quarta detrahitur de portione hæreditatis hæredibus reſtituenda.*

14 *Quarta, an detrahatur, ſi de ea retinenda a teſtatore expreſſim non diſponitur. & nu.15.*

16 *Portio quędã pro rata hæreditatis iure hæreditario capitur in donatione, quæ morte confirmatur.*

17 *Fundo filio legato, an ueniat in fideicommiſſo pro aliqua parte. & nu.18.*

19 *Donata per patrem filio in poteſtate, an ueniant in reſtitutionem fideicommiſſi.*

20 *Filius, an debeat ſibi in quartam computare fundum a patre prælegatum. & nu.21. & nu.22.*

23 *Prælegata, an computentur in quarta. & nu.24.*

25 *Prælegata, an ueniant in reſtitutionem fideicommiſſi.*

Filium quem, Hæc lex re, & fama difficilis eſt, ſ̃m qđ inqt glo. Et nimirum, quia difficilis in principali ſua materia. & literæ expoſitione, ac ẽt in ſua lati-

1 tudine, & ampliatione, quam ẽt fecerũt gloſſatores. † Sed ꝑ eius, difficultate tollenda, & materia lucidanda, ꝑmitto ꝙ in iure mul

a tiplex eſt quarta.a vt no.hic in glo.2.in ver.& vt hęc clareant. Et tres primæ quartę attingunt materiam.l noſtræ. ſed duę ex eis incidenter, alia principał'r. de incidentibus remitto, quia materia, principalis ſatis eſt prolixa. Et iõ de quarta debita iure naturæ, & quæ in ea veniunt: dic vt ſ.de inoffi te.l.qm̃ nouella. & l.omnimõ & in fi.& l.ſi quando.§.j.& l.ſcimus & in qualibet earũ ſcripſi. De quarta iure inſtõnis debita, quæ propriè appellatur falcidia dic, vt in l.4.& quod ibi no.ꝑ Dy.ff.ad l.fal.& tangiẽ in l.Neſennius. & l. id autem.in e.ti. Quantum tñ pertinet ad materiam noſtram. ĩ.dicam. de quarta trebel.examinandũ eſt hic, vñ q̃ in ea remanẽt. ĩ.dicam. Item præmitto, quòd hęc.l.habet tres lec.in glo. Prima, fuit antiquorum, & ponitur in gl.i.ſed in æſtimatione fundi dicuntur erraſſe. Secũda fuit Io.& hęc ponitur in gloſſ. 3. in princ. Tertia. fuit Azo.& Hugo.& hęc ponitur in eadem glo.ver.vel ſi vis alia. Quarta ponitur extra, glo.& hæc fuit Iacob. de Are.& in modico differt à lec.Ioan. Item pręmitto, quòd hęc uerba, in eo fundo, in fine literę huius poſita variè conſtruuntur, ſecundum quod lec. variantur. Nam qñque cum verbo, ſoluitur, quãdoque cum participio hñs. Item, vt videas ordinem ſeruandum pręmitto, ꝙ quãlibet lec.per ſe ſummabo, & eius notabilia colligam. Et apparatum recitabo, ſequendo ordinem gloſſarum quãto plus potero. vt non intricem lectores, & vt de intellectu gloſſ. eos reddam clariores: His pręmiſſis diuido legem in duas partes. Nam primo thema, ex quo tacitè eliciuntur queſtiones. Secundo earum ſolutio. vſq; ad fin. ſecunda ibi poſt conditionis, & ſecundum lec.antiquorum ſummariè.h.d. De fideicommiſſo vniuerſali reſtituendo poſt conditionis euentum detrahitur quarta trebellianica, in qua computatur datum à coh̃r̃dibus cã implẽdę ꝯdõnis, & ẽt pars hæreditaria fundi peculio antea conceſſo ipſi reſtituere debenti.h d. Pone caſum in terminis vt in j.glo.vſque ad verſi. hoc non placet & ibi gloſſ.reprobat hanc lec.in ea parre, in qua fundum æſtimauerunt tantum.12.quia ſecundum illam æſtimationem nihil ſupereſſet, in fundo vltra quartam, imo deeſſet, quod videtur contra text.hic in fin. Vnde gloſſ.dicit, ꝙ nos debemus dicere, quod fundus ualuit 30.& 10.percepit a cohęredibus cauſa conditionis implendę & ita proſequere glo.vſque ad ver.ſed de qua. Et hic attende, quod quidam ex dictis antiquis ſe defendebant, ad hoc dic dicentes, ꝙ non ſolum tres filij fuerunt inſtituti. vt ſ.dicit gloſſ. ſed & alij extranei, & ſic ſaltem duo.ar.l.vbi numerus.ff.de teſt. & ſic ſuppoſito, quòd qnque fuerũt hęredes, portio cuilibet eſt. 60.& eius quarta eſt 15. Vnde ſupra quartam reperitur habere in fundo, licet fundus non valuerit niſi 12. Iſtam ſolutionem poſuit in eadem gl prima iuxta finem Ibi, alij dicunt &c. vſque ad verſicu.literam autem Sed de iſtis modicum eſt curandum, quia ad eundem effectum, omnes tendunt. ponamus tamen tres filios tantum inſtitutos. &

2 fundum valere.30.vt dicit gloſſ.& caſu ſic poſito. † Nota. primo, quòd de fideicommiſſo vniuerſali detrahitur quarta trebellianica. concor, ſ.eodem l.filij.& ĩ. ad trebel.l.j. Secundo, quòd frater, quartam detrahit fratri. concor.infra. ad treb. l. iubemus. Tertio quòd datum cauſa conditionis implendę computatur in quarta trebellianica. hoc tamen eſt correctum hodie in liberis primi gradus, ut infra, dicam. Quarto quòd pars hęreditaria fundi detinetur, vt in quarta imputetur Quinto, ſecundum quorundam opi.ꝙ quarta trebellianica poteſt detrahi in vna re, etiam fideicommiſſario inuito. quod, an ſit verum. infra, examinabo. & finaliter concludam quòd non. Nunc redeo ad gloſſ.& pro inuenibus text.alias quærentibus, opponitur quòd tex.inepte ſit ſcriptus, quia illa dictio filium. in principio poſita, non habet vnde regatur, & ſic ratio recti ſermonis nõ ſeruatur cõtra.l.Plautius ff de aur.& ar.le. Solu.vt in prima gloſſ.in fi.ibi dum dicit literam expone vſq, ad fin. ponitur ergo ſecundum unam expoſitionem hic caſus pro caſu, ſicut in euangelio Ioa.ibi ſermonẽ quem auditis non eſt meus.

3 † Oppo.2 ꝙ datum cauſa conditionis implendæ nõ computeẽ in quartã.ut.ſ de inof.teſt.l.ſcimus.& l.ſi qñ.§.j.Sol. vt ĩ.eo gl.uer. ſed de qua quarta.uidelicet ꝙ ll.illę loquuntur ĩ quarta debita iure naturę, q̃ debetur de ſubſtãtia teſtõris, vt ibi. Hic de quarta trebellianica

ADDITIO.

a Multiplex eſt quarta. Dico ꝙ quadruplex, eſt ut no.glo.inſti.de fideicommiſſ.hære.§.ſed quia in gl.uer.ex lege.& in c.in præſentia.in glo.i.extra de proba.tamẽ petita quarta, ſimpliciter intelligitur petita ea, quæ ex forma ſtatuti uel cõſuetudine debetur no.Pa.de Ca.in l.fi.ff.de inſt.& re Ale.in l.ſocietatis.§. arbitrorum.col.3.ff.pro ſocio, & Barto, Cepo, in l.nominis.§.uerbum, co.9.ff.de uerb. ſignifica.

bellianica & hoc vſque ad verſi.nec de illa, & ſic no. quòd debita iure naturæ fauorabilior eſt, & ratio eſt duplex. Vna propter cauſam ex qua debetur, quæ fauorem ampliorem exigit & requirit. Secunda, quia vt æs alienum debetur ex bonis, quę teſtõr hũit tempore mortis, trebellianica ſecus, & demum poſt mortem dẽri inci-

4 pit.† Opp.3. ꝙ non tantum in debita iure naturæ, ſed etiam in alia quarta datũ cauſa conditionis implendæ non computetur. vt ff.ad l.fal.l.in quarta. So. vt ſequitur in eadem glo. vſque ad verſic. ſed ſecundum hæc, videlicet, ꝙ illa in 4.fal. quæ iure inſtitutionis debetur, & de legatis detrahitur. vt ff.ad l.fal.l.j.§.ſecundo capite. Hic de quarta trebellianica quæ de fideicommiſſo vniuerſali detrahitur. & glo.dicit, ꝙ in illa non computatur datũ cauſa cõditionis implẽdæ, ſupple præterquam in duobus caſibus notatis ĩ glo. ſe. Referũt quidam ꝙ tex. Ray.addidit tertiũ, videlicet qñ à cohærede capitur cã conditionis implendæ. Nam in fauorẽ ipſius cohæredis non extraneorũ ſibi imputabitur in quatra ar.l. Neſennius appol. ff. ad l. fal. quod mihi non placet. nec reperio ꝙ noſtri maiores hoc tenuerint. Et ideo mihi non placet. qa nec l. nec bona ratione comprobatur. imo tex.eſt in contrariũ. vt d.l.in quarta.in fi. Et probatur rõne, qa falcidia eſt debita iure inſtitutionis. Sed datũ cã cõditionis ĩplendę noñ capitur iure inſtitutionis, ergo &c. nec ob.d.l.Neſennius. quia in prælegatis loquitur: nos vero in datis cauſa conditionis implẽdæ, inter quæ eſt differentia. Nam prælegata debentur ab hęrede & de hæreditate, & actionẽ habent: ſed datum cauſa conditionis implendæ non poteſt peti, nec exigi, nec ab hærede debetur, nec ex hæreditate quandoque, cum prius debeat impleri cõditio, quã poſſit adiri hæreditas, vel fideicommiſſum peti vt l.quæ ſub ꝯditione.ff.ſi quis omiſ.cau.teſta.l.ſuus.ff.de condi.inſti. Nec ob. ꝙ gl.prima arguit de prælegatis ad datũ cauſa conditionis implendę, quia illud procedit, quando de quarta trebellianica tractatur, in qua eſt ratio diuerſa, vt infra dicam: & tamen glo.in iſta materia vi

5 dentur variæ.† Concludo ſic diſtinguendo cum quæritur, an datũ cauſa conditionis implendę computatur in quarta. dic, aut in debita iuræ naturæ, & non imputatur, quia de ſubſtantia teſtatoris debetur. vt l.ſcimus.§.repletionem. ſupra de inof.teſta. Aut de quarta falci.& ſic iure inſtitutionis debita: & tunc. Aut illud non eſt remanſurum apud eum. & non imputat ſibi in quarta. vt l. acceptis.ff.ad l.falc. Aut eſt penes eum remanſurum. & tũc aut datum cauſa cõditionis implendæ eſt datum ſub nomine precij, & tunc computatur in quartam, quia loco rei teſtatoris voluntate videtur ſuccedere, vt l.qui fundum, in prin.ff.ad l.fal. aut ſimpliciter eſt datum ſine alicuius precij nomine, & tunc, aut apparet quod teſtator ideo ſub cõditione voluit hæredi dari, vt omnibus ſolueret integra legata, & tunc computatur in quarta, ut l.quod autem.in eod.tit.& not.in dicta.l.qui fundum. Aut de hoc non apparet: & tunc aut hæres legatum quod iam ſoluerat legatario repetit, vt detrahat falcidiam, & tunc exceptione per legatarium oppoſita, hæres ſibi datum cõputabit in quarta. vt in eod.ti.l.filio.& ita debet intelligi glo.pe. in d.l.in quarta, aut econtra legatarius ſuum legatum nondum ſibi ſolutum petit ab hærede, ſed hæres excipit de fal. legatarius vero replicat quod tibi dedi computa in ea. Et tunc computare non tenetur. & nihilominus falcidiam detrahet. ut d.l.in quarta. & quod ibi no.in gl.fina.& pro hoc etiam glo.in l.ſi hæres.in eo.tit. Si vero quæritur, ſi in quarta trebellianica imputetur. dic vt in ſequentib⁹. Op.4.dixi.ſup.quod hæc lex in quarta trebellianica loquitur tunc ſic, ſi de ea hic principaliter quæritur, lex iſta non erat ſituata ſub congruo ti.contra.§.quibus.ſ.de no.co.compo. Sol. ut ſequitur in gl.in verſicul.ſed ſecundum hoc. vſque ad ver.alij dicunt. videlicet ꝙ in diuiſione hæreditatis iudex vnicuique aſſignabit ſecundum quod in hac.l.diſponitur. Opp.5. omiſſo verſicul.alij dicunt. vſque ad fi.quia expediui.ſ.cum gloſſ.in fi.& op.ſic, ſi iſta lex in trebellianica loquitur, contradicit.l.iubemus.ĩ.ad treb. vbi dicitur ꝙ trebellianica debetur filiis ex ſubſtantia teſtatoris. & ſic datũ cauſa conditionis implendæ non computatur in quarta. So. vt glo. ꝙ in liberis primi gradus non vlterioris hæc lec.eſt correcta. in nepotibus igitur ex filio remanet ſalua. Et hæc communis & vera, licèt qdã dixerunt, ꝙ illa de fructibus non imputandis dicit, non de dato cã conditionis implendæ, quod truſta eſt, cum ibi dicatur dodrans de rebus hæreditarijs reſtitui debet, & per conſequens quadrans ĩ reb.

6 hr̃ditariis retineri debet niſi teſtõr aliud dixerit, ut ĩ.dicam.† Op. ab extra. ꝙ datũ à cohærede cauſa conditionis implendæ non cõputetur in trebellianica, cum tex.dicat quòd extra quartam eſt. ut ff.ad l.fal.l.in quarta.ver.ſed fideicõmiſſaria. cõiuncto verſi. ſed qđ implendæ. Sol. ꝙ ille verſ.ſed quod implendę. dicit totum contrarium, vt probat gloſſ.ibi poſita, quæ illum tex.refert ad proximum ver.ibi præcedentẽ ſed gloſſ.illa non benè dicit, quia ad proximũ præcedens dictum referri non debet, ut patet ex ſe.verſi.ſi quid uero.quod aduerſatur ad pręcedẽtem. tamen quicquid ſit de illo ver. Op. clarius de l.deducta.§.nũmis.ff.ad treb. So. diſtinguendo, cum quæritur, an datum cauſa conditionis implendę, computetur in quarta trebellianica. dic, quia aut illud non eſt remanſurum penes recipẽtem: & non imputatur ſibi in quartã. vt.l.acceptis.ff.ad l.Fal. Aut eſt penes eum remanſurum. & tunc, aut datum eſt ab alio q̃ à cohęrede, tunc in trebellianica ſibi imputat. vt l.deducta.§.nummis.in prin.ff.ad treb. quodcunq; ſit illud. ut ibi no.gl. fi. & idẽ no.

in l.in quarta. Aut eſt datum a cohærede, & tũc aut illud eſt q̃titas. & totum ſibi cõputat in hac quarta. vt d.§.nummis 2.rñſ. Aut eſt corpus. & tunc, aut hæreditarium, & tunc computat ſibi in partẽ, quam iure hæreditario capit ſeu habere potuit, & non vltra. Et ibi ponitur ratio.ſ.quia aliam partem habet a cohærede, qui dominus eſt. Aut non eſt hæreditarium, & tunc licet prima facie uideretur dicendum, ꝙ non teneatur in aliquo ſibi imputare in quarta. arg. eius quod proxime dixi de hæreditario, & tanto fortius cum nihil ſit hæreditarium, & per ꝯñs nec iure hæreditario capitur. tamẽ gl.in d.§.nummis.& doct.ibi dicunt, ꝙ totum in quarta imputaẽ. d.§.nummis. vbi ſolum corpus hæreditariũ pro parte excipitur. & ita ſequor. Sed quia de rationibus prædictorum multum dubitaẽ, ideo primo videndum, qui nũmi in totum cõputantur. & reſpon. tex.in d.§.nũmis. quia nummi de hæreditate reſtituendi pñt retineri ſeu haberi, qđ declarat ibi glo. quia poteſt vendi, & precium haberi. hinc eſt qđ pecunia rebus ineſſe videtur. vt l. cum pater. in prin.de leg. ſecundo. & ar. ff.de ꝯ̃hen. emp.l.prima. quod declaro clarius, quia quantitas videtur ex teſtatoris voluntate quaſi preciũ hæreditatis reſtituendę cenſeri, ideo totum ſibi computat in quarta.arg.l.qui fundum.in princip.ff.ad l. fal. Et ex his patet, quod in pecunia non eſt fienda differentia, an ſit hæreditaria, vel non, quia in vtraque eſt eadem ratio. Ratio autem, quando corpus eſt hæreditarium, quare pro portione hæreditaria tantum cõputat, & non pro alia, eſt. In primo de ea, quę eſt portio hr̃ditaria, res eſt clara, quia titu. hæreditario poſſidet; aliam vero non poſſidet. titul. hæreditario, ſed titu. quaſi legati, ideo illam non computat ne ea. res iure diuerſo cenſeatur. ar.l.cũ q ædes.de vſuca. ita not.glo.in d. l.in quarta. Hanc rõnem reprobant qdam dicẽtes, ꝙ iure diuerſo nõ dẽt cenſeri, qñ iura ſunt ꝯ̃ria. & ita eſt in l.cũ q.puta eã rẽ poſſideri, vt mobilẽ, & immobilẽ. ſed vnã rem poſſideri partim iure hęreditario partim iure legati ꝑmittitur, vt patet in pręlegatis. Sed hoc exemplũ non eſt ſufficiens ad reprobandũ, qa in ꝑlegatis illa pars q̃ teneẽ iure legati, non tenetur iure hæreditario, nec econtra. In caſu aũt noſtro nos loquimur de illa tñ parte, quã nõ hẽt iure hæreditario. Ideo alij reprobant iſtã rõnẽ alio reſpectu, videlicet qa eadẽ res, põt poſſideri ex pluribus cauſis.l.3.§. ex plurimis.ff. đ acqui.poſ. Sed nec hæc ſufficiẽs, quia verum, in contrarijs vt eſſet in caſu nr̃o. Nam ab eodem teſtatore non poſſum vnã rem in ſolidũ poſſidere iure hæreditario, & ti.legati, ſed ꝑ parte ſic vno tit. & ꝑ alia parte alio ti. Et de hoc eſt hic caſus. & hoc ab eodem teſtatore, non diuerſis. vt l.fundo.ff.ad l.fal. Erat ergo hucuſque ratio. glo. ſcilicet. qđ hoc eſt, ne eadẽ res cenſeatur iure diuerſo, & inuicem cõtrario. Sed tunc dices tu, cur portio illa, quæ in fundo hęreditario tenetur iure legati, ſi non transfundiẽ nunc in ti.hęreditariũ ex ptãte.l.& ſenatuſcon. ſicut corpus non hæreditarium, ꝙ traditũ iure quaſi legati poſſidetur: & tamen cũ de detractione quartæ tractatur, in portione hæreditaria cõputatur: & ſic quaſi iure hęreditario poſſidetur. poteſt dici, ſoluat Apollo, vel dic, quòd ratio eſt, quia in corpore hæreditario repugnat teſtatoris volũtas, q̃ fuit, vt in eo duo diuerſi ti.haberentur: quæ non fuit in corpore nõ hæreditario, in quo vnum ſaltem haberi voluit, vt in eo facilius ſit ti. confuſio. Vel aliter corpus non hæreditarium facilius ſubrogatur loco hæreditatis reſtituendæ, quàm corpus hæreditarium: quia ſubrogatio de diuerſo nõ de eodem, vel de eo quod eſt pars illius.

7 † Sed tunc quęro, cur datum cauſa conditionis implendæ, quod non ſit corpus hęreditarium, computetur ĩn quarta trebellianica, & tamẽ non computetur regulariter in falcidia. i. in debita iure inſtitutionis, ſed tantum ea quæ iure hereditario capiuntur, vt ſ.dixi: & probatur in l.in quarta.ff.ad l.fal. Reſpon. ſecũdum doc.& Bart. in d.l.in quarta. Ratio eſt, quia falcidia eſt debita iure inſtitutionis; ideo vt verbũ ſonat detrahẽda eſt de eo in quo quis eſt inſtitutus, & ſic de bonis teſtatoris, ære alieno deducto; non ergo in alijs bonis eſt habenda. Sed quarta trebellianica detrahiẽ de hæreditate. vt ĩ.ad treb.l.j.& ij.inſti.eo.§.ſed quia, adeo quod ad onera ęris alieni pro ſua rata tenetur heres, ut ibi. Facilius ergo ſubrogationẽ recipiũt ĩ hac hæreditate, tàm in hoc vniuerſali reſtituẽdo data cauſa conditionis implendæ, quàm in bonis particularibus legatariis ſoluendis. ar.ff.de pe.hęr.l.ſi rẽ & precium & de le.2.l. Imperator. §.fi.l.cũ pater.in prin. Et hæc ratio doct. Aliam ponit glo. in d.l. in quarta. videlicet, ꝙ inſtitutus propter ſolutionem legatorum in nihilo releuatur ab onere æris alieni. & ideo non ſic de facili data cauſa conditionis implẽdæ computãtur in quarta, vt plus reperiatur habere ad onera ſuſtinenda: ſed per reſtitutionem hr̃ditatis releuatur ab onere æris alieni pro dodrante reſtituto, ut l.j.& ij. ĩ. ad treb. ergo nimirum ſi in alio grauatur, vt in quarta treb. ſibi computet cauſa conditionis implendæ in fauorẽ eius, ad quem onera tranſeunt. & hæc ratio videtur mihi magis colorata, quam præce-

8 dens. † Opp.nunc 7. quòd lex male dicat hic in fi. dum ſupponit quod hęc quarta deducitur in vna re. Nã ſuppoſito, quod fundus fuerit conceſſus in peculio, vt iſti dixerunt. ſequitur, qđ remanſit communis in hæreditate, vt ſ. eodem l. certum, & ĩ. de col.l.filię licèt in ſacris, & per ꝯñs portionẽ, quã cohæredes habent in hoc fundo, non potuit illis inuitis pro quarta retinere: cuius contrarium videtur hic in fine innuere. Solu. pluribus modis, vt in glo. 2. in princip. & primo fatentur quaſi omnes, quod in una re

detrahi nõ ꝑt.Fallit si testator dixit,& ita fuit hic. hæc diuinat in
tex.isto.Alij dixerunt,quod ex præsumpta testatoris voluntate hic
deducatur in vna re,alias non deduceretur,vt in ꝯrio ꝑsumptionẽ
aũt istã colligunt ex eo,qa pr̃ ei tunc cõcessit fundũ in vita; pp ꝙ
legislator illã volũtatẽ imitatĩ ar.ĩ.eo.l.fi.&,qa ex consuetudine vi
uentis,ꝑsumiĩ qñq; voluntas eiusdẽ mortui,vt l.dãni,§.j.ff.de dã.ĩ
fe.Sed Acc.hic reprobat hanc rõnẽ ex eo, qa cũ supponamus qđ
fundus fuerit cõcessus in peculio , nec apparet qđ pr̃ postea tacitè
vel expressè mutauerit voluntatẽ;seqtur qđ fundus remansit cõis
in hr̃ditate ex ipsius defuncti voluntate:vt d.l.certũ cũ si. sed cum
voluntas testõris & legis sit clara,ꝑsumptionẽ extraneam,imo ꝯ-
riã nõ debemus facere,ar.s.de iur,cal.l.2.ad fi. & ar.l. cõtinuus.§.
cũ ita.de verb.obl.& hęc rõ est gl.Addo scđam,videlicet,qđ con-
cessio paterna fuit ad tps: qa in peculio, qđ sui natura saltem finiĩ
morte pr̃is,vt s.de inof.test.l.fi.Et sic sequitur,qđ nos nõ debemus
ꝑsumere,quod ꝑpetuo,nec cõcedentis voluntati repugnemus:ar.
ff.de pac.l.epľa.§.fi.& maxime qa rľa est,ad tps ꝑmissa post tps in
telligũtur ꝓhibita:vt ff.de le.ij.l.statuliberã.& ĩ. de iure emphy.l.j.
Cõfirmo & tertio,qa ꝑsumptio nõ est faciẽda ꝓ grauato in ꝑiudi
ciũ honorati,quem testõr magis vr̃ dilexisse;& grauato prætulisse
ar.l.qđ fauore.de leg.cũ si.Alij igiĩ dixerunt,ꝙ spãle est in filio, vt
in vna re detrahat quartã ex eo,qa accepta a cohęredib.cã cõdõ-
nis implendæ cõputat sibi in quarta. ꝯ l.in quartã.ff.ad l.fal.Et sic re
leuatur in hoc,vt supplemẽtũ quartæ detrahatur in vna re fideic.
inuito.ar.l.eũ qui,in prin.ff.de iureiu. & hoc vult gl. in ver. qđ alij
ẽt omisso ver.alii dñt hanc rõnẽ spãlitatis reprobat gl. qa suppo-
nit,qđ extraneus non ꝯputat sibi in quarta data a cohæredibus cã
cõdõnis implẽdæ,qđ dicit gl.esse falsum duabus rõnibus. Primo,
qa si datũ sit in pecunia,ꝯputet sibi in quarta.vt l. cũ pr̃. in prin. de
le.ij.& l.deducta.§.nũmis.in prin. Nec curandũ est, an pecunia sit
hr̃ditaria vel non. qcqd forte senserit hic gl.vt s.dixi. idẽ si corpus
nõ hr̃ditariũ vt ibidẽ.de hr̃ditario vero nõ cõputat portionẽ hr̃di-
tatis:sed suã sic:& rõnes nitiĩ gl.assignare,quas omitto, qa latius s.
de eis dixi.Scđa rõ gl. ẽ, qa ꝑlegata q̃ recipit a cohr̃de ꝯputanĩ in
debita iure institutionis,vt tantominus detrahat cohr̃di de legato
sibi soluẽdo,vt l.Nesennius.ff.ad l. fal. ergo fortius ĩ trebellianica:
eũ legata relicta ab extraneo cõputenĩ ĩ trebellianicã,q̃ nõ cõpu-
tãtur in fal.vt d.l.in quarta.Et hãc rõnẽ tene mẽti;qa ex ea hẽs du
plicẽ modũ argumẽtandi,qa hic hẽs,qđ de fal.ad trebellianicã ar
guiĩ affirmatiue,puta cõputãtur in falci.fortius in trebellianicã,&
eꝯ đ Treb.ad fal.negatiue,puta nõ ꝯputãtur in trebellianica, ergo
minus in falci.Itẽ hẽs,ꝙ de ꝑlegatis, q̃ cõputanĩ in quarta , arguiĩ
ad data cã cõdõnis implendæ,& idẽ no.in d.l.in quarta,qđ proce-
dit in quarta trebellianica,nõ in fal.iure institutionis debita , vt s.
9 dixi. † Reprobatis igiĩ motiuis ꝑdictorũ dicit gl.qđ alij tenẽtes,qđ
in vna re nõ possit detrahi quarta,dixerũt,qđ hic detrahebatĩ đ vo
lũtate vtriusq; partis,sed isti diuinant.fatẽdũ tñ est,qđ tũc in vna re
detrahi ꝑt.Quare alij vt Io.q sir̃ tenuit, qđ in vna re detrahi ñ pos
sit,dixit qđ iste tex. hãc detractionẽ nõ ꝑmittit, imo ꝯriũ dicit. ad
qđ demonstrandũ ipse trãsponebat literã,dicẽs qđ illa verba (ĩ eo-
dẽ fundo) nõ dẽnt ꝯstrui,& ꝯiũgi cũ verbo soluiĩ,sed cũ illo parti
cipio habẽs; vt sit sensus,qđ habẽs.s. quartã in eodẽ fundo redde-
re cõpelliĩ,cõputato in quarta qđ a cęteris soluiĩ.Ex ꝑdictis hẽs,ꝙ
multi glossato.fuerunt in opin. Io. qđ in vna re non possit detrahi
quarta trebellianica fideicommissario inuito, nisi de testõris pro-
cesserit voluntate,vt inĩ.fol. sed alij fuerunt in ꝯria opi. vt dicit in
ver.alij dicũt.& mouebanĩ isti p hãc l.& p l.non amplius. in fi.& l.
pe.ff.đ le.1.Et istorũ opi.vr̃ tenere gl.ĩ.ad l.fal.l.2.Sed opinionẽ qđ
nõ possit,tenet hic Acc.& patet clarius.ĩ.i gl.fi.& idẽ no. ĩ fi.l.si pe
culiũ.ff.de pe.leg.& in l.Marcellus.§.res q̃ in fi.gl.magnæ.ff.ad tre.
& hanc opi.seqtur Ric.Malum.Pe.Ia.de Ar,Cy.& cõiter moder-
ni,excepto Iac.de Bu.q in l.2.ĩ.ad l.fal.tenet oppositũ dicẽs ꝙ fal-
cidia,q̃ detrahiĩ đ legatis,nõ ꝑt detrahi in vna re: qa illa detrahiĩ a
plurib.personis,& ita intelligit.l.Plautius.quã gl.illa alleg.Sed tre-
bellianica quæ vni soli detrahitur,in vna re detrahi potest. ſm cũ.
10 † Ego sequor opi.communem,quia licèt sit fideicommissum hr̃-
ditatis de subiecto vniuersali; tamen subiecti vniuersalis non põt
fieri defalcatio partitiua,nisi fiat de singulis rebus in ipso vniuersa
li subiecto cõtentis.hoc probatur in l.si peculium.2.rñ.ff.de pen.le.
& ibi gl.Nec dicas ibi in legato,hic in fideicõmisso.quia nihil re-
fert,ex quo vtrũque est de subiecto vľi,cũ ĩ vtroq; sit eadẽ rõ.facit
ff.de rei vendi.l.venditio nõ vt gregis, & per hunc modum voluit
gl.inducere.l.Plautius.& l.lineã margaritarũ.ff.ad l.fal.& ꝓ hoc fa
cit,qđ diuersitas,quã facit Ia.Bu.non est iuridica,& sic nihil valet.
ad l.nõ amplius.§.fi.cũ l.se.de le.1.rñdet Ia.de Are.qđ ipsa loqĩ qñ
pars bonorũ ẽ legata,quo casu pars illa debeĩ. ęre alieno deducto,
11 vt ibi no.qđ secus est in quota hr̃ditatis.vt ĩ.ad treb.l.1. † Ego pu-
to,ꝙ ẽt vbi sit relicta quota bonorũ, nõ possit quarta deduci ĩ vna
re legatario inuito , sed eo volẽte sic; vel eo inuito, sed iudice hoc
æstimãte,& ita dicit tex. q nõ ꝑt cauillari:ĩ l.ꝑt,q̃ sequiĩ.d.l.nõ am-
plius.& q̃ hẽt continuationẽ cũ illa,& sic illa lex loquiĩ de ęqtate
iudicis,q ęstimat ꝙ vtriq; parti expedit,cũ diuisionẽ alter petit,vt
ĩ.tit.j.l.ad officiũ. Nec diuersitas,q̃ facit Iac. de Aret.s. quod quota
bonorum debetur ære alieno deducto,non quota hereditatis in-
fert diuersitatẽ defalcandi in vna re tãtum; quia de separatis.nõ re
ɕte inferĩ vt ff.de minori.l.Papinia.exuli.& de acqui.pos.l. natura-
liter.§.nihil.ꝑterea lex falcidia subiecta fideicõmisso vniuersali re-
secat de oĩbus:vt s.dixi.Nec pro oĩb.ꝑt in vna re quarta detrahi:vt
d.l.si peculiũ.& sunt hęc bene põderãda.Quia ex his infero,qđ de
bita iure naturę,q̃ olim erat quarta,hodie triẽs, vel semis ſm nu-
merũ liberorũ,nõ põt de iuris rigore in vna re detrahi. Nã licet il-
la quarta sit quota bonorũ,& ęre alieno deducto:vt ff.de inoff.test
l.papi.§.quarta.& §.qm̃ aut quarta.& s.de inof.test. l omnino.&l.
qm̃ in prioribus.tamen cõcernit singulas res hęreditarias. Sed ex
ęquitate iudiciaria deseruienti iudicio diuisorio,in vna re potest đ
trahi,quod no.qa multoties filij grauati restituere hr̃ditatem post
eorũ mortẽ,aliqua alienant in eorũ vita, & in instrõ alienationis
faciunt scribi,qđ rem illã sibi eligũt ꝓ debita iure naturę. nam hoc
facere non possunt à seipsis,sed demũ iudicis ęquitate hoc appro-
bante:nec ꝓ eis facit,qđ creditor in vna re de pluribus pignoratis
potest sibi satisfacere,vt ff.de distrac.pig.l. creditoribus. quia ibi q̃-
libet res est insolidũ obligata,vt l.q̃diu.ĩ.de distra.pig.hic in quali-
bet re pars est debita & non quantitas certa,vt ibi:sed certa portio
in qualibet re.ad l.istã rñ.cũ do.& aliter q̃ in gl.ista no.videlicet,qđ
hic fuit ex ęquitate ibi officio iudicis deseruienti actioni , seu iudi-
cio familiari,in quo potest uni adiudicari portio alterius propter
commodiorem diuisionem,ut ĩ.eo.ti.l.ad officium. ff. in eod.titu.
l.iudicẽ.& inst.de offi.iu.§.j.& pręalle.l.potest.de lega.j. Et ob hanc
cãm in isto tit.diuisorio.l.ista fuit posita.Dixit tamẽ Ia.de Ra.& no
tabiliter,qđ ẽt supposita alia opi.ꝓ vera nõ posset filius meliorẽ eli
gere,sed mediocrẽ:ne dum filio fauere desideramus, fideicõmissa
rij cõmoda fraudemus,ut ĩ.cõmunia de le.l.fin.§.sed,& si qs.& de
le.j.l.legato gñaľr.& s.de sac.san.eccle.auth.hoc ius porrectũ.cum
ibi not.Et ex hoc habes,qđ rogatus de restituẽdo hr̃ditatem post
tps certũ,vel incertũ,nõ põt sibi eligere quartã in vna re,&illã assi
gnare,sed debet facere executores testamẽti ad hoc citari , & etiã
cui debet fieri restitutio,si sit psona certa,& p eos ęquitate iudicia
ria facere sibi suam quotam assignari in vna re, vel pluribus si hoc
sit commodius.Fallit in cã dotis,& donatione propter nuptias, ꝓ
quibus vltra quartam potest alienare,vt infra communia de leg.
auth.res quę.& quia in illis est speciale,sequiĩ,ꝙ in casibus quibus
specialiter non permittitur,in contrarium est ius commune,ut ff.
12 ad mu.l.j in fi.cum si.& sic facit pro opin.quam tenui.† Concludẽ
do sub breuitate ꝑdicta.Dico,qđ quarta trebellianica, quarta fal-
cidia,& quarta debita iure naturę non.potest detrahi in vna re ad
a uersario inuito,nisi iudice hoc arbitrante [a] parte autem aduersa,
seu de cuius pręiudicio videtur tractari,volente potest,ut hic secũ-
dum vnã lect.vel etiam si testator dixit vt hic secundũ vnam solu-
tio.Ad ꝙ accedat.l.si qñ §.illud s.de inof.test. vel si nõ dixit, põt in
causam dotis vel donationis pp nuptias:vt d.auth.res q̃ & de hoc
vltimo ibi uide plenius.Item ex ꝑdictis concludo,qđ lec. antiquo
rum in ea parte,qua permisit quartã detrahi in una re fideicõmis.
inuito,non est uera.Item scđm Ioan.gl.non est vera alio respectu
seu in ea parte,in qua ipsi uolunt,quòd tota hr̃ditaria portio huius
fundi computetur filio in sua quarta de iuris rigore qa hoc est fal-
sum,qa totã suam portionem debet restituere, quarta eius detra-
cta.Et istam rationem posuit gl.in prin.licèt quidam defendere uo
lentes dixerunt,quod ideo sic est hic,quia testator hoc dixerat.qđ
inquit Ioan. esse refugium miserorum.Ideo ipse Ioan. transiuit ad
aliam lec.ut sequitur in ead.gloss.in versic.dic ergo.Hęc igitur le.
13 hoc intendit in summa.† De portione hęreditatis cohęredibus re-
stituenda detrahitur quarta , in qua repręsentatur pars hęredi
taria fundi pręlegati ipsi restituere debenti , & etiam ab eis
datum causa conditionis implendę , ut similiter datum ab
extraneis , quibus fundus ipse pręlegatus est restituendus ,
hoc dicit

ADDITIO.

a Iudice hoc arbitrante.Et sic no.quòd filius potest detrahere quartã de una re eli-
genda per iudicis arbitrium,ad quod adde Bar.& doct.in l.suus quoque,in fi.ff.
de hære.Instit.Ia.de Bel.in auth.de resti.& ea que parit. in prin. post gl. ibi. Cy.
in auth.res q̃.infra.cõia de succes.& hic in 2.q.& Oldra.in cons. 225. & in cons.
107.inci.circa ius municipale.gl.in c.Raynald⁹.&ibi doc.de test.Bal.in l.2.ĩ.ad
l.fal.& in l.scimus.in prin.infra de inof.test.& in d.l.iubemus, in prin.infra.ad
treb.& in lege magis puto.§.ne.passim.ff.de rebus eorum.& in l.fi. in prima.q.
infra.de edic.di.Adri.tol.& in l.non amplius.§.fina.ubi per do.Alex.ff.de le.i.et
in repe.c.si pater in vlt.colum.de test.in vi.Ang.& Imo.in l.in quarta in prin.ff.
ad l.fal.de do.Alex.post alios in l.Marcellus.§.res quæ.ff.ad tre.limita tamen sin
gulariter hanc communem conclusionem,nisi testator illam rem alicui specia-
liter legasset.quia filius non potest legitimam suam detrahere in re, quæ sit ali-
cui specialiter legata,quia pater legare potest res suas,dummodo in hæredita-
te tantum dimittat,quòd sufficiat pro legitima filij.ita notabiliter limitat Bal.
in rubri.ff.de re.di.in prima col.in fi.& idem Baldus in dicta l.non amplius. §.fi.
& ibi d.Alexan.quamuis contrarium consuluit Pau.de Ca. nullam de Baldo fa
ciens mentionem in consi.254.vide etiam ad prędicta illud,quod no.Bar.in se
cunda circa med.infra quando et qui.quarta pars deb.circa med. ubi determi-
nat,quòd non potest filius capere aliquam rem.pro legitima, & si ingrediatur
non quærit possessionem,mouetur per fundamentum,de quo ibi per eum & ꝑ
Bal.in l.si quis in suo infra de inoffi.testa.
† Adde vltra notata hic per Guil.de Cu.numero 10.& quod ibi posui in apost.
ad ipsum in versi.quarta pro omnibus rebus , & post Bar. numero tertio post
Bal.nu. 16.& quod etiam vtrobique dixi in addi. Tu vide eundem Bal. in auth.
res in prin.infra communia de lega. Bar. in l. iubemus post prin.ad treb.& do.
in c.Raynaldus,extra de testa.

14 hoc dicit.† No,qđ vbi testator non cauit de quarta retinenda,to-
ta portio hæreditaria fundi legati computatur in quarta trebellia
nica.Item quod data causa conditionis implendæ computãtur in
quarta trebellianica. & de hoc secundo plenè dixi in j.lec. Opp.
ꝯ primum,quòd nõ tota hr̃ditaria portio, sed solum quarta hære
ditariæ portionis,quę in casu nostro duodecima est totius fundi,
computetur in quarta. vt. ff. ad l.fal. Titia. Sol. ut sequitur in ea.
gloss.versi.cęterum.videlicet vt. hæc l. distinguatur per illam,hoc
modo.Aut testator expressim cauit , vt quartam retineat;& tunc
procedit contrarum , aut hoc non cauit , & tunc procedit.l. ista,
Ratio diuersitatis est: quia in primo casu sequitur voluntatem.
testantis. in secundo casu facit contra eius voluntatem. Et ideo,
quia contra voluntatem defuncti ei detractio quartæ permitti-
tur,in alio grauatur: vt tota hæreditaria portio ei computetur in
quarta. arg. l.eum qui. in princip. ff. de iureiuran.Et hoc uult
15 ead.gloss.vsque ad versicul.sed huic.† Ex ista glo. no. singulariter,
quod vbi testator expressim non disposuit de quarta retinenda,re
a tentio dicitur fieri contra eius voluntatem saltem tacitam.[a] & sic
in dubio testator videtur uelle,ne quarta detrahatur, & ita l.inter-
pretaĩ,in casus dubij.casu est notandus in d.l.Titia. voluntas tamẽ
eius non seruatur.l.an hodie testator possit retentionem trebellia
nicæ prohibere.vide quod dicam.ĩ.ad l.fal. aut. sed cum testator.
vbi gloss.tangit.Op.successiuè,ꝙ hæc lec. Io. non sit bona.quia si
fundus fuit hic filio prælegatus , vt dicit Io, tunc sola hæreditaria
portio computatur in quarta.& non vltra.vt ff.ad l.fal.l. in 4. versi.
pro ęa. Sed litera nostra videtur dicere oppositum: dum dicit in
eo fundo.s.quartam habens.ergo &c.Solu. vt sequitur in ea gloss.
versicul.sed respondeo.videlicet quòd iste fundus filio prelegatus
non erat ei mansurus;quia alijs erat restituturus ex dispositione te
statoris.& ne huic solutioni obstet hic litera,exponit. Io.in eo fun
do.i. pro eo fundo , & sic secundum Io. portio hæreditaria fundi
tota computatur in quarta.& similiter computatur datum ab ex
traneis pro alijs portionibus fundi,eis restituendis. quæ portiones
propriè erant restituenti prælegatæ. Similiter computatur sibi da-
tũ à cohæredibus pro restitutione hæreditatis. Et hoc vult glo., vs-
que ad versi.vel dic.Et attende , quia gloss. ibi non dat nouam so-
lutionem ad contrarium : sed transit ad nouam lec. Azo. & ideo
ibi dum gloss. dicit in alia. glo. ibi subaudi quæ statim incipit in
hoc uer. vel si vis &c. qui statim sequitur . Nunc extra gl. attende
quia videĩ ꝙ Io.incidat in rationem,per quam ipse reprobauit lec.
antiquorum.nam dixit ipse,ꝙ male dicebant antiqui,dũ uolebãt,
ꝙ tota hæreditaria portio huius fundi computauerit in quarta; &
tamen nunc ipse Io.idem.dicit.sed ab hoc cũ defende : quia anti-
qui non supponebant fundum istum huic filio fuisse prælegatum.
Ideo.l.Titia ad l.fal.in casu nostro nõ vẽdicabat sibi locum,quod
no.quia super hoc uidi multum hæsitari per aliquos doc. Item di-
xerunt aliqui,ꝙ lec.Io.non conuenit huic literæ in prin.vbi suppo
nitur,quòd iste filius habuit hunc fundum in vita patris, quod nõ
supponit lec.Io.Sed ab hoc defenditur;quia nec Ioan.negat.quini
mo puto eum hoc supponere . & videtur ex serie literę huius glo.
probari, dum per pronomen demonstratiuum dicit.dic ergo qđ
hic fundus.& sic de eo,qui in vita patris supponitur filio traditus;
& licèt ab hoc defendatur,tamen communiter doc.istam lec.non
tenẽr,Primo qa violat literã exponẽdo in eo fundo,i. ꝓ eo fundo.
Scđo quia diuinat ĩ duobus, videlicet in eo quod supponit fundũ
filio prælegatum,quod ex litera non colligitur.Item quia ista non
videtur loqui,nisi de una quarta ex fideicom.vniuersali detrahen
da.sed Ioan.intellexit de duabus,uidelicet de trebellianica ex fidei
commisso uniuersali detrahenda,& de fal.iure institutionis debi-
ta,& de fundo extraneis dando detrahenda. ut ff.ad trebel.l. is qui
quadringenta.propter qđ etiam uidetur supponere,ꝙ duę quartę
possint detrahi,quod non est sic expeditum . Ideo remitto ad no.
per gloss.in l.Papi.§.meminisse.ff.de inoff.test.& in l. quanquam.
ĩ.ad l.fal.& ibi dicam.Item non benè dicit ſm Cy.alio respectu.
qa ſm istã lect.Ioan filius reperitur habere minus quarta.quod est
contra tex.hic in fi.declarat ipse qđ.10. data à cohęredibus & 10.
data à legatarijs computat sibi in quarta.& sic 20.Item id quod de
trahit illis de fundo,quem eis restituit. sed illud nõ est tota portio
hæreditaria.sed quarta tantum ipsius portionis.& hæc quarta sup
ponit , quòd fundus ut dixit gloss. ualet.5. non ualet.5.sed tantum
duo & dimidum.& per consequens non habet.30.quæ sunt inte-
gra quarta. Nec potes dicere , quod de alij duabus portionibus
huius fundi legati detrahet quartam. Quia respondetur,quod non
potest , quia in his portionibus est legatarius. & sic de suis legatis
quartam detrahere non potest.ut no.infra.com.de leg.l.j. Ad l.Ti-
tia,per quam moueĩ gl.Rñ.ipse,qđ ibi hæres nõ fuit grauatus præ
dic sibi ꝑlegata alteri restituere.hic sic.Istã differẽtiã.Cy.tene men
ti.Itẽ.d.lec.nõ est bona in eo,qđ sentit,qđ illud qđ percipit ab istis
legatarijs huius fundi cã conditionis implendæ , computat sibi in
fal.detrahenda de singulis legatis ꝯ.l.id autem.ff. ad l.fal. & cõtra
ea,quæ dixi s.in distinctione huius materiæ , super tertio contra.
rio , Reprobata igitur lec. Io. prosequor eam gloss. & accedo ad
b lec. Azo. & Hug. [b] quæ sequitur in uersicul.uer.si uis &c. Et at-
tende,ꝙ glo.uidetur ipsam exemplificare duobus modis. Primo
vt dicamus,quod pater,donauit hunc fundum filio , vt bene me-
rito.Et dic,quod habebat 300.in bonis. vt in prima.gloss. Sed ista
lectu.sic exemplificata est falsa,quia si re vera filius erat mortuus,
donatio statim valuit.vt not. gloss.in authen.vnde si pœna.supra.
de inoffi.test.vbi casus secundum vnam lec.& dixi.supra.e.l. filiæ.
Et est ratio,quia tunc vt quilibet extraneus capit, & per cõseqũs
fundus non est in hæreditate,nec in bonis, & per ꝯñs in aliqua sui
parte non venit in restitutionem fideicõ.nec in parte aliqua com
putandus est in quarta.vt ff.ad tre.l.à filia.sed pro saluatione huius
lect.possumus dicere,ꝙ ille pater illa verba in donatione non pro
tulit,vel si protulit merita præcessisse , non apparuit.quod est ne-
cesse. vt dixi in d. l.filiæ. Ex pro tanto doc. de illis uerbis non fa-
cientes mentionem,dicunt simpliciter,qđ pater donauit filio hũc
fundum,conferens in eum vltimum iudicium, & sic fuit simplex
donatio facta filio,vt filio,quę in morte habet vim vltimi iudicij,
qa capit videlicet vi relicti,vt fuit donatio causa mortis,& secũdũ
hunc modum summariè hoc intendit. Donationes in filium per
patrem collatę,quæ confirmanĩ morte, hæreditaria portio in tre-
bellianica imputaĩ.Alias vero partes filius sibi habet pręcipuas.Si
militer in quarta imputãtur data cohæredibus causa conditionis
implendæ, & si quid deest ad quartam in bonis alijs hæreditarijs
supplebitur.& residuũ hæreditatis restituere teneĩ.hoc di. Casum
in terminis pone.pater habens.300 in bonis, donauit filio simpli-
citer,grauauit ex causa mortis fundũ valentẽ.xxx. & hunc filium
vt suam partem hæreditatis restitueret fratribus suis cohæredi-
bus suis,& nonullis alijs,si ei decem darent.quia prædicta.x. ei de-
derunt & portionẽ hæreditatis petunt,vult filius quartam trebel-
lianicã prius deducere.Et dubitaĩ qd ĩ quarta trebellianica debeat
sibi imputare, & quid restituere, Ad quod respondetur , quòd in
quarta deducenda debeat imputare totam hæreditariam portio-
nẽ fundi , & cæteras fundi partes hẽbit sibi ꝑcipuas, similiter.x.si-
bi data.& fidei commis.causa conditionis implendæ sibi compu-
tabit in dicta quarta.Et si quid ad quartam deerit,de cæteris rebus
hæreditarijs deducet, & residuum hæreditariæ suæ portionis resti
6 tuet.† Lecta litera,& secundum prædicta exposita,notabilia col-
lige.Primum,quòd in donatione,q̃ confirmatur morte, portio q̃-
dam pro. rata hæreditatis iure hæreditario capitur. Secundo, qđ
c illa portio [c] in restitutione hæreditatis demandata seu fienda in-
cluditur. Tertio , quod illud , quod vltra portionem illam est , in
quarta non imputatur, sed precium iure donationis morte con-
firmatæ retinetur . Quarto , quòd non refert , an sit donatio cau-
sa mortis,vel simplex,quę morte confirmetur. Nam pariter in ca-
su nostro de utraq; iudicatur.Et sic habes,quòd donatio facta cau
sa mortis, vel simplex q̃ morte cõfirmeĩ parificantur,nã pariter in
casu nostro de utraq; iudicatur,& sic habes ꝙ donatio facta causa
mortis nõ cõfertur.Quinto,qđ datum causa conditionis implen-
dę,& sic qđ mortis causa capiĩ in quarta trebellianica imputaĩ.Et
de; hoc remitto ad ea, q̃ supra dixi circa prin.in 6.contrario. Sex-
to,ꝙ id qđ ad quartã deficit,de bonis hr̃ditarijs suppleĩ, & residuũ
restituiĩ. Nunc prosequor glo. & op. quòd non tota portio hære-
ditaria fundi , sed tantum ipsius portionis quarta computatur in
trebellianica.ut.ff.ad l.fal.l.Titia So.qđ hic deducit quartam con-
tra uoluntatem testantis saltem tacitam.ibi de expressa eius uolũ
tate.& hoc uult gl.usque ad uersicu.nec õb.&c. Ex ista gl.no.ꝙ.s.
in fi. contrario dixi , uidelicet quòd in dubio quarta diciĩ detrahi
contra uoluntatem, testatoris. Attende etiam ꝙ illa uerba gloss.
dũ dicit,(& sic hẽt tres partes fundi præcipuas)nõ bñ fuerunt posi
ta vel scripta,quia debuit dicere duas.Nam tertiã sibi cõputat in
quarta.nam in casu posui,quòd tres filij & non alij fuerunt hære-
des instituti,nisi gloss.sensisset,ꝙ cum istis filijs quidam extraneus
fuisset hæres institutus . quia tunc illa uerba stare possunt . Opp.
successiuè.quod hæc lect.nõ conueniat literę ibi.ac præterea quod
in eo fundo soluitur &c.vbi tex.uidetur innuere,quòd ultra hęre-
ditariam partem,quam sibi filius computat in quarta, alias partes
non habebit præcipuas.imo restituat,& de illis postea fiat solutio
vel suppletio in eo fundo . Sol. ut sequitur in gl.in uersic . Nec ob
stat.usq; ad uersi.item nunquid. Et quia gl.est hic obscura, declara
eam in paucis uerbis,uidelicet quod ista uerba(q̃ in eo fundo solui
tur &c.) intelliguntur per uiam deductionis & retentionis . & sic
omne quod pro supplemento retinetur , illud solutũ à fideicom.
intelligatur.& sic qd.s.quartã habet, illud in alijs rebus hæredita-
riis reddere compellatur. & portio hęreditaria quæ in quarta im-
putatur,& id quod soluitur , idest quod pro soluto habetur , idem
sunt . Oppo . successiuè , omisso uersicul : item nunquid . quòd
hæreditariam portionem non imputat in quarta , sed sibi ha-
beat præcipuam extra quartam , quia si repudiasset, fundum in-
tegrum suo iure habuisset . ut . l. qui filiabus . §. finali . cum
l.se-

ADDITIONES.

a Saltem tacitam.Vide d.Ias.May.hic in 14.colum.
b Ad lec.Azo.& Hug.Vide quod expedit Bal. hic circa eorum lecturam. in 7.col.
in versicul.& ideo procedo ad 3.de qua lectura vide etiam aliquid per eum in
l.iubemus in 1.colum.infra.ad trebellia.
c † Secundo quòd illa portio.Tu vide Bal.plene in. cum virum.infra. de fideicom.
& in l.iubemus.post prin.ĩ. de trebe. & per Bartol.in l.Marcellus. §.quę. dam.
ad treb.

l.fe.ff.de leg.j.Sol.ut ſeq̃t in gloſſ.uer.item quomodo.uſq; ad uer. ex prædictis.videlicet,quod hic euenit, quia teſtator non reuocauit quod facere potuit.Hæc ſol. nō videtur mihi tuta ad illū tex. q̃a ibi reuocare potuiſſet,vt hic.vñ melius dicendū eſt, q̃ ibi non tractatur de aliquo fideico. Et ſic nec de imputatione quartæ, hic ſic.Et modo concludo cum gl.quod ex præmiſſis patet,quòd hęc. l.legitur tribus modis,vt ſequitur in ea.glo. uſq; ad ver.itam quali ter. Opp. ſucceſſiue, quod hic portio hæreditaria non imputetur in quartā, quia venit in fideicom, vniuerſale, & ſic in reſtitutionem ut l.in fideicom. ff. ad treb. Solu. ut ſequitur in gloſſ.j.uer. item qualiter.uſq; ad uer.itē no.uidelicet,qđ in reſtitutionē venit, ſed loco quartę deducere pōt,vt hic.Nec obſt.ſi dicas ex quo portio hŕditaria huius fundi ueniebat in reſtitutionem hŕditatis, non totam portionem,ſed quartam eius deducere debet,& in aliis bonis ſuppletionem petere.Quia rñ. quòd hoc ei permittit ex ætate & ex pſumpta voluntate teſtatoris, ex eo quod teſtator voluit filiū habere ſundum præcipuum. Item q̃a cum filius alias partes in eo fundo habeat p̃cipuas,q̃uū fuit,ut in reſiduo fundi fieret de ductio ꝓ quartæ ſuppleméto,vt ſic faciendo q̃ plus pōt euitet id q̃ cōſueuit diſcordias excitare.vt.ff.de ſer.vr.præl. in re cōi. Itē quia plures portiones hēt filius in eo fundo,q̃ de quatuor tres,computata.4. hŕditariæ portionis. ergò eius portio vt potentior dēt trahere ad ſe minus potēte ꝓ ſupplemento quarte.ar.ff.de ſta. ho.l.q̃-
17 ritur,& de acq.re.do.l. q̃q̃d.§.cū in partes. † Extra gl.op. & forti. ter cōtra hanc lec.quòd fundus iſte ꝓ aliqua parte nō veniat in fideicom.q̃ patet,q̃a hunc fundum ex donatione morte confirmata capit.vt.ſ.eodem.l.filię.& ſic in reſtitutionē fideicōmiſſi pro ali qua eius parta non venit.ut.ff.de legatis ſecundo.l. ſequens q̃ſtio. Referunt quidam, quod Dynus formauit hoc cōtrariū in quodā examine,in quo Frāciſcus Accurſius tenebat opinio Azonis,quā Accur.fuit ſequutus,& quòd Franc.ipſe reſpondit, quòd ibi in do natione uxoris,quæ nō eſt in poteſtate mariti.Nam licēt donatio illa confirmetur morte donatoris, non tamen dotatarius capit ex vltima voluntate, ſed ex donatione inter viuos confirmata, vt ſ. de do. inter vi. & vxo.l.dona. Hic vero in donatione facta filio in poteſtate,quæ habet vim prælegati, quod pro hæreditaria portione venit in fideicom.quia capitur ex ulti.volun. Et hanc ſol.vt ꝑdicti referunt,deriſit Dy.ex eo,q̃a donatio, vel in filiū vel in vxo rem collata,nō fingit retro valida quo ad dominium, nec quo ad
19 ipſius donationis perfectam eſſentiam. quia cum retro ſit prohi-bita,in tempus illud retrotrahi non poteſt, vt retro validetur.vt l. obſeruare.§.fina.ff.de off. proconſul & le. Et pro hoc induxit auth.gloſſ.poſite in d.l.donationes.& ſ.de inoffi.teſt.l.2. & ff.de leg. j.l.talis ſcriptura.& ſic in morte.& ex tunc non retro vniformiter vtraq; donatio confirmatur). mariti & vxoris & patris & filij & vterq; uim capit relicti.vt ſ.ad l.fal.l.in donationibus.& ſic conclu dendo dixit,quòd hæc.l.in donatione fundi loqui non poteſt, niſi ſaluando.Azo.dicamus, quòd hic apparebant aliquę cōiecturæ,ꝑ quas apparebat,quòd teſtator volebat fundum donatum in fideicommiſſo includi.ar.l.ſi.in prin.ſup. de leg.2.& de adi.le.l.3.& 4.in fi.& fortius ſi nominatim dixit. ut d.l. ſequens quæſtio. in fin. Sed hæc ſaluatio mihi non placet,quia tunc totus fundus debet venire in fideicommiſſo, & non tantum hŕditaria portio, cuius contrarium ſ.tenuit Azo.Item ſi de hac volūtate teſtatoris appareret, ſequeretur,quòd donatio reuocata eſſet,cuius cōtrarium.ſ. tenet glo. in verſi. item quæro. Quapropter alio modo hæc lex eſt de fenſanda. Ad cuius defenſionem eſt aduertendum,quia Azo de duplici donatione videtur loqui,ſcilicet de donatione cauſa mortis,& de donatione ſimplici.In donatione cā mortis puto gl. optimè procedere,quia illa vltima uoluntas nuncupatur & exiſtit. vt. ſ.de condi.l.fin.& in pluribus æquiparatur legatis.& inſtitu.de do na.cauſa mor.§.j.& ſ.ad l.fal.l.in mortis, licēt in multis participaret de natura contractus. vt l.2.circa princi.ff. de dote præle.& de ea iudicabo in dubio ſecundum id,de quo magis participat.arg.l. cum quæritur.ff. de ſta.ho. cum ſi. Et pro hoc vltimo videtur caſus,quòd in legitima imputetur.in l.2.§.ſi debita.ff. de bo.li.& ita teneo. Sed de donatione inter viuos dubito.Ideo, vt ex pleniori diſputatione veritas in lucē deducatur, rationes motiuas ex vtraque parte videamus, vt eis libere concludamus quod nobis vi-
18 debitur rationabilius pro defenſione gloſſ. tenendum. † Et primo,quod donatio in aliquia ſui parte nō veniat in fidei commiſſo, facit præal.l.ſequens quæſtio.tam in dicto,quàm in rationibus.In dicto claret.quia tex ibi apertè dicit, quòd in fideicommiſſo non ueniunt.In rationibus patet. Nam prima ratio ibi poſita eſt, quia extra caſum bonorum debet computari. & ſic pro aliqua parte non cenſentur in bonis.Secunda.ratio quia donata habituris eſſet,ſi alius hæres eſſet. Et hanc partem videtur firmare gloſſ.in l. cum virum.ſ.de fideicommiſ.in princip.gloſſ.magnæ. ſed in contrarium pro gloſſ. hic poſita facit, quia, ex quo donatio non uaſuit à princi.nunc morte confirmatur; & ut ex nunc,non retro.ut dixi.& vim habet legati uel quaſi ſaltem quò ad falcidiā, ut.ſ.ad l. falcidiam.l.donationibus.ergo &c.Sol. q̃a hic donatio confirmatur morte, nec prius eſt translatum dominium verè uel fictè, ut ſ.dixi,ſequitur quòd tempore mortis uerè eſt in bonis, & per conſequens quilibet hæredum in ipſo articulo mortis portionem habet in fundo pro rata hæreditatis,& per conſequens portio grauati veniat in fideicommiſſo:uel in computatione quartę ad inſtar imputationis legatorum,de quibus infra dicam.Tertia,quia legata quæ ſimpliciter dicuntur nō uenire in fideicommiſſo, computant in quarta,licēt diuerſimode,q̃a q̃nq; pro tota portione hæreditaria,quandoque pro eius quarta.vt l.Titia.ff.ad l.falci.l. & ſi Titius.ff.de leg.tertio.& l.Marcellus.§.quidam,ad trebellia. coniuncta.l. in fideicommiſſaria. §. final. in eodem titulo. ergo etiam in propoſito donationes inutiles morte confirmatę, quas.l. ſimpliciter dicit non venire in fideicommiſſo.vt d.l-ſequens quæſtio.de leg.ſecundo. debent computari in quarta pro portione hæreditatis,vel eius quarta;ad inſtar legatorum, cum & legata ſint donationes.vt l.legatum,de le.2 & ſic non videtur obſtare.d.l. ſequens quæſtio.in ſuo dicto. quia limitationem recipit à prædictis. & hoc eſt,quod voluit dicere hic Azo.& Hu.Nec et am obſt.d.l.ſequens quæſtio.in prima eius ratione. dum dicit, quòd extra cauſam bonorum debet computari, quia intelligo quò ad partes aliorum, Quò vero ad ſtam diſtinguendum eſt,vt in d.l.Titia. Nec etiam obſtat alia ratio dum ibi, ſubdit,quòd ea habituras eſſet, ſi alius hæres eſſet. Nam hæc ratio non ſolum habet locum in donatione,ſed etiam in meris legatis.vt patet in l.qui filiabus.§. fin.cum l. ſe.de lega.primo. Et tamen legatum pro portione ſua in computationem, & reſtitutionem venit, vt dixi.& ita dixit Azo. & Hu. qui hoc argumentum benè prætiderunt.Nec etiam obſt. quod di ci poſſet,quòd ex quo donationes iſtæ confirmantur, vt ex nunc non retro, non debet venire in fideicommiſſum, quia ipſum non præcedunt in diſpoſitione,ſed ſequuntur,& ſic de eis non videtur cogitatum.vt notat gloſſ. in l.cum virum. Quia reſpondeo, quòd de eis non videt cogitatum,vt veniant in fideicommiſſo pro parti tibus aliorum,pro quibus propriè valent,vt legata, ſed pro ſua ſic, vel ſi non cogitatum, tamen nihilominus computantur in quarta,licēt ſecundum magis,& minus.vt præal.l.Titia. & ita no.in legatis in d.l.cum virum.Ex prædictis patet iſtam gl. & lec. Azo. defenſatam.& ex ea habes intellectum, & limitationem ſingularem ad d.l.ſequens quæſtio,& ſimiliter ad gloſſ.ſecundam. in principio.in d.l.cum virum. Et limitatio iſta probatur legibus, & rationibus ſupra allegatis, quod tene menti, quia non vidi, nec audiui ſic defendi.Vel aliter dic. aliud in donatione facta filio: quia in morte capit vim relicti. Sed in donatione inter alios ex tunc
19 confirmata capitur.† Vt tamen ſub breuitate prædicta concludamus.cum quæritur,an donatio facta filio in poteſtate per patrem veniat in reſtitutionem fideicommiſſi, ſaltem ſi non directo: tamen per imputationem in quarta. diſtingue. Aut fuit ſimplex
a donatio, aut cauſa mortis. Si ſimplex[a]: aut facta filio, vt bene merito, & de meritis non dubitatur; & tunc quia ſtatim valet & patrimonium pſis exiuit.vt no.in auth.vnde & ſi parens.ſup.de inof.teſtam. Dicendum eſt eā nullo modo venire in totum, nec in aliqua parte. Aut facta fuit filio,non ut benemerito,ſed ut filio, & ſic confirmationem per mortem patris requirit; & tunc quia capit uim relicti uel quaſi.ut.ſ.eod.l.filio. Dicendum eſt,aut teſtator de ea diſpoſuit qđ ſicndū,& illud ſerua.ut l. ſequens quęſtio in fi.de leg.2.Aut de ea nihil diſpoſuit;& tunc pro parte coheredum non uenit in reſtitutionem,nec in imputationem quartæ, ſed pro parte ſua, & ſi non per viam reſtitutionis.ut d.l.ſequens quæſtio. tamen per uiam imputationis in quarta, ut hic,ſecundum lect. Azo.& Hug.quæ in hoc eſt notabilis. Si vero fuit donatio cauſa mortis,tunc pro ea parte,quam iure hæreditario capit,in quarta imputat. alias autem partes ſibi retinet præcipuas ad inſtar legatorum,ut ſupra dixi,& quando ſunt plures cohæredes. ut hic.Sin autem eſſet ipſe ſolus donatarius & hęres aggrauatus de reſtituendo,tunc quia donatio enaneſceret, totum iure hæreditario caperet. & totum in reſtitutionem ueniret, quarta ſibi retenta. & ſi alius ſolus hæres eſſet, filius autem in modico inſtitutus, totam donationem cauſa mortis in quarta ſibi imputaret in legitima, ut l.etiam.§.ſi ex debita.ff. de bono. lib. Et hæc de lec. Azo. ſufficiant.† Accedo nunc ad quartam lec.quæ fuit-Iac.de R.a. quæ ſolum in uno diſcrepat à lec. Io.Nam ipſe cum Io. dicit, quod pater habens.300.in bonis,fundum quem filio conceſſerat in pecu-
20 lio, eidem prælegauit. Non adijciens, quod de hoc fundo ſpecialiter fuit grauatus, ut Io. faciebat, ſed ſolum fuit grauatus hæreditatem reſtituere cohæredibus, & quibuſdam alijs ſub condi tione ſi 10. darēt eidē. unde quęritur per illos impleta cōditione, quia decem dederunt, an filius debeat ſibi in quartam imputare. Reſpondetur,quòd tota portio hŕditaria fundi. item aliæ portiones,quas cepit iure prælegati,ſi r data cā conditionis implendæ.& reſiduum reſtituere tenet. & ita recitat Cy. & hūc caſum dicit fore uerum.Cōtra hūc caſum poſſū formare aliquas op.ad ꝓbandū quòd

A D D I T I O.

a Si ſimplex. Facit ad hoc quod no.Bal.in l.filię ſupra,eo. in authē.ex teſtamento. infra,de colla.per Pe.de matare.in ſupra alleg.l.filiæ,colum.2. verſicul.ſi donatio.& idem in donatione cauſa mortis,ita no.Ant.de perra in repe.legis primæ in primo effectu.verſic.& ideo donatio huiuſmodi.ff. de iureiuran. de ſimplici autem de qua primo loco diximus. Oldra conſil.ſuo 131.dicit eſſe communem opinionem,quod non imputetur nec conferatur fratribus.

ꝙ datū cauſa ꝺditionis implēdæ nō cōputat in quarta,quas omitto,q̃a formaui eas ſup prima lec.antiquorum.vñ eas repetere eſſet ſuperuacuum.ſed ꝑ te eas uide,& diſtingue,vt ibi.verū ꝺ illud,ꝙ ip ſe dicit,videlicet,ꝙ portiones fundi quas capit iure ꝓlegati ſibi ꝺ-
21 putet in quarta.† Opp. ꝙ imo ſibi non computet in quarta, vt ff. ad l.fal.l.in quarta. Sol. ſm Cy. ꝙ quātū ad quartā detrahendā a cohæredibus,a q̃bus dr̃ hŕe iure ꝓlegati: illas portiones ſibi computat in quarta.vt l.neſcimus.ff.ad l.fal.Sed quantū ad alios extraneos,q non ſunt cohæredes,ſibi nō imputat in quartam.vt d.l.in quarta,uerſi.pro ea.Et ſic in caſu noſtro habebat pinguiorē quartā tā aduerſus extraneos,q̃ aduerſus cohŕdes.vt d.l.Neſenni⁹.Nec
22 dicas ibi in fal.iure inſtitutionis debita,q̃a ſi hoc eſt in illa,fortius ē in trebellianica.vt no.l d.l.ſi quarta.& ſ.in gl.ij.huius. l. † Expedit⁹ de lec.& oppoſitionibus,venio ad q.& prima quæſtio eſt,an data cauſa conditionis implēdæ competentur in quarta. Et de hoc remitto ad ea,quæ ſcripſi.ſ.i.lec.antiquorum.in 3. & 7. contrario. & in diſi.ibi poſitis.Secunda q.eſt, an in una re poſſit detrahi quarta, & de iſta remitto ad ea,quæ dixi ſuper j.lec.in 7. contrario. Tertia quæſtio eſt,an donata competentur in quarta trebel.& de hac remitto ad ea quæ ſcripſi ſuper lectu.Hu. & Azo. in vlt. contrario.
23 † Quarta quæſtio eſt communis quaſi ad omnes lect. videlicet, an prælegata competentur in quarta. & pro qua parte veniant in reſtitutionem,& iſta eſt multum neceſſaria ad declarationem huius.l.Et licēt gloſſ. & communiter docto. remittant ad l. cum virum.& ꝙ ibi nota. ſ. de fideicomm. tamen mihi uidetur expeditius hic tractari,cum aliter de prædictis ueritas non poſſit lucidius,& facilius haberi,quam ſi materia connexa continuetur.Nam ſparſim poſita potius eſt apta errores inducere, quam veritatem
24 pandere.† Circam primam igitur quæſtionem, qua quæritur, an computentur in quarta, ſub breuitate reſpon. ſic diſtinguendo, quia aut nō capiūtur ex vltima volūtate eius,de cuius hæreditate, & quarta tractatur,ſed alterius prioris teſtatoris, cuius iſte eſt hæres,& tunc in aliqua ſui parte in quarta non imputantur. l. patre. ff.ad l. falci. facit l. debitor.§.fina.in eod.titul.Aut percipiuntur ex vltima voluntate eius,de cuius hæreditate, & quarta tractatur,& tunc,aut quæritur de illa portione quam habebat in eis iure hæreditario,& illam ſibi computat in quarta l.ꝙ autem,in prin.in eod. ti.Aut quæritur de aliis partibus quas habet iure proprio legati co hæredibus,& in his dic.Aut cōſtat, ꝙ ad hunc finem ei ſunt legata,vt cætera ſoluantur integrā,& tunc adhuc illas partes cōputat ſibi in quārtam.vt d.l.ꝙ autem.in fi.facit.l.ſi debitor.ſ. eo. tit. Aut conſtat de contrario.ſ. q̃ teſtator non uoluit, ꝙ imputarentur in quarta,& tunc non imputabuntur, quia in hac parte volūtas eius ꝑ lege ſeruatur.ar.prædictarum.ll.& in Auth de nup. §. diſponat. aut dubitatur,& tunc:aut quæritur reſpectu cohęredum,a quibus portiones illas percipit.& tunc quantum ad eos ſibi computat in quarta.vt tāto minus ab eis deducat.vt ff.ad l.fal.l.Neſennius uer. ſed cum eis.& l.ſi.in eo.ti. Aut quæritur reſpectu extraneorū, quibus etiam reſtituere tenet.& q̃ū ad illos ſibi non cōputat in quarta.vt eo.tit.l.in quarta. ver. & pro ea, & ſic pinguior eſt quarta reſpectu extraneorum,quam reſpectu cohæredum.Nec ob.huic vl timo.d.l Neſennius.uerſ.planc.q̃a dicendum eſt,ꝙ nō imputatur in quarta.tanq̃ a cohærede perceptū,vt dicto ver.ꝑ ea.ſed quaſi tā tominus uideatur cohæredi dediſſe.vt dicto §. planè,ſecundū Dy.
25 † Circa ſcm q.qua quæritur,an ꝓlegata ueniant in reſtitutionem fideicom.diſtinguo latius,q̃q̃glo.in d.l.cum virū,& ſic.Aut conſtat de teſtōris voluntate,& illam ſerua.vt l.cum virū.in fi. ſ. de fideic. Aut nō aſr cōſtat,& tunc,aut in fideicō.vniuerſali ſunt appo.verba futurū ſignificantia,ac ēt vniuerſaliter collectiua. & tunc prælegata veniant in reſtitutionē fideic.ſiue antecedant fideicōmiſſa ſiue ſequātur illud.& ēt ſiue non fecerit mentionem hŕditatis,ſed bonorum tm̃.vt l.cum pr. §. bonę fidei de le.ij.ſiue fecerit mentionem hŕditatis,vt q̃quid ex hŕditate ad te puenerit.vt d.l.cum virū.Et tanto fortius,ſi neutrius eorū mentionē fecit.ſed ſimpliciter dixit,quicquid ad te peruenerit.vt not. in l. Marcellus. §. quidam. ff. ad treb.Eſt enim verbū quicquid,vniuerſaliter collectiuum, & verbum peruenerit,in futurum ſignificatiuum;q̃a temporis futuri modi ſubiunctiui,vt no.in gl. d.§.bonę fidei.Aut prędicta vēr colle ctiue non fuerunt ꝑlata & tunc eſt recurrendū ad diſtinctionem gl.in d.l.cum uirum.& in d.§.quidam.vt dicamus,aut primo rogauit,poſtea prælegauit,& tunc non veniunt in fideicom. vt ff. ad l. fal.l.Titia.quod intelligo,vt ibi not.in d.l.cum virum.ſ.vt licet nō veniant in reſtitutione fideicom. tamen portio,quam in eis capit iure hæreditario,venit imputanda in quarta,quandoque totum, quandoque pro quarta parte, diſtinguendo,vt in d.l. Titia. Quia aut quarta deducitur contra,vel præter voluntatem teſtatoris; & tunc totam portionem hæreditariam imputat. Aut ex voluntate teſtatoris,& tunc ſolum quartam ipſius portionis hæreditatis, aut econtra primo legauit,poſtea rogauit;& tunc, aut fecit mentionem hæreditatis., puta quia dixit portionem hæreditariam ſiue hęreditatis, & tunc prelegata non veniunt in fideicom. ut d.l. Marcellus.§.quidam.& l. Titius. in fine.de lega.tertio.Et ibi ponitur ratio.ex qua collige,ꝙ illud eſt verum pro aliis partib. ſ. cohæredum:nō pro illa,quam percipit iure hæreditario, vt patet ff. ad treb.l.in fideicommiſſaria.in fi.& ibi no. Aut mentionē non fecit

hęreditatis, ſed ſimpliciter dixit portionē tuam, & tunc uenit in fideic.ut d.l.Marcellus.§.quidam. Et hęc de iſta q. ſufficiant. Sed dicet quis.in quo differt hęc q̃ a precedenti.R.ñ. q̃ñ non imputātur in quartam,poteſt dubitari,an ueniant in reſtitutione fideicō. Item pōt eſſe,ꝙ ēt q̃ñ imputantur in quarta,ipſa excedunt quartā: vnde in eo,ꝙ excedunt dubitari poteſt,an in reſtitutione fideicō. contineantur.Ad quod reſpondendum eſt,vt in prædicta diſt.patet. Nunc vltimo poſſet quæri, an quartam trebellianicam poſſit
a hodie teſtator prohibere: an etiā falcidiam, iure inſtitutionis debitam.Sed de hoc remitto ad ea,quę dicam Deo duce in authē. ſed cum teſtator.ſ.ad l.fal. vbi gl. tangit. Et hæc ſufficiant.

A D D I T I O.

a An etiam falcidiam. Vide Ang.in Auth.de hære.& falc. §. ſi uero expreſſim. col. 2.ver,nunc quæro an teſtator.colla.1.& in ſuo repert.in uer.trebellianica.& in l.ſi ut allegas,ad treb.Bal.in auth.res quæ,ad fi.in lect.antiqua. ſ. communia. de ſucceſ.an.in fi.de fideicomm.hęr.§.ſed ſtipulationes.Pau.de Ca. in conſi. 165. inc.uiſa facti narratione.& Alex.conſi.63.

LEX XXV.

Ex cauſa. Repudians hæreditatem non tenetur ad collationem:hoc dicit. Not. quod materia collationis non habet locum in ſingulari ſucceſſore, ſed uniuerſali.

LEX XXVI.

1 *Diuiſio inter liberos facta ſeruatur inter liberos in iudicio fa. erc. & an inter ſuos,& emancipatos, & an idem inter naturales.*
2 *Diſpoſitio patris minus ſolennis,an ualeat inter filios naturales.*
3 *Filius parentes minus ſolenniter inſtituens,an ualeat inſtitutio.*
4 *Prætertio quotuplex ſit.*
5 *Relinquo uerbum, quotitati hęreditatis ſi adijciatur: iure inſtitutionis intelligitur.*
6 *Iudicia duobus ſunt teſtibus probanda.*

1 **Inter omnes.** †Diuiſio facta inter liberos, ſiuè in ſolenni, ſiuè in minus ſolenni uoluntate ē ſeruanda in iudicio fa.er.& ſi pr̃i ſuccedāt ab inteſtato. Et ſi extranea perſona cum illis ſit admixta,non ualet minus ſolennis uoluntas quantum ad perſonam illam.h.d.No.ꝙ minus ſolennis uoluntas ſeruatur inter liberos, quę non ſeruatur inter extraneos. Aggredior materiam huius legis per quæſtiones.&prima.q.eſt,quia hæc lex loquitur in filijs ſuis,& emācipatis,quid de non ſuis,nec emācipatis.rñ.gl.j.q̃ ſecundum hæc tempora lex iſta,& aliæ antecedētes non habebant locum, niſi in filijs ſuis,& emancipatis;ſed hodie per.l.hac conſultiſſima.§.ex imperfecto.ſ.de teſta.locum habet etiam in his,qui non ſunt ſui,nec emancipati, & iſta eſt veritas,&
2 ſic ad literā dicit tex.in Aut.de teſtimperfe.§.j.co.8.† Quæro 2.an hæc lex uēdicet ſibi locum in filijs naturalib.tantū a pr̃e inſtitutis in portionem,q̃ iure capere poſſunt,ut inter eos u ideat minus ſolennis diſpoſitio.Spec.hanc.q.poſuit,in ti.de inſtr.edi.§. compendioſæ.uer.ſi quid pr̃ naturalis,& dicit,ꝙ ſic,quia tex.in Aut.de teſta.imperfe.vr̃ moueri ad hoc ſtatuendum potius de iure naturæ, q̃ alia ciuili rōne.ex eo quia porrectum eſt iudicium,ut ibi pater. ī prin.Sed hæc rō locum habet etiam in filijs naturalibus tm̃,ut l.2. & l.humanitatis.ſ. de nat.li.ergo &c,& quaſi pro caſu inducit tex. ſ.de confir.tu.l.naturalib.dum ibi dicit Ifa,his rebus quas q̃o eis dederit,vel reliquerit.Quidā tenet oppoſitum, quia ſi leges huius ti.& earum proceſſus cōſiderētur,nulla in filijs naturalib.loquitur quia non.l.filijs.ſ.eo.quia loquitur in filiis naturalibus,quib.exhæredatis datur querela,ſed naturalibus exhæredatis,uel prēteritis ſi nea paterna,non competit querela:nec contrata.vt l.j.§.j.quod ibi no.ff.de contratab.Similiter nec.l. ſi cognitione. quia loquitur in liberis,qui in uniuerſa hæreditate poſſunt ſuccedere. Nec lex iſta, quia loquitur in filijs ſuis,uel emancipatis,& hæc.l.poſtea fuit extenſa ad non ſuos.nec emancipatos,quia ad preſentes per lineam fæmineam,ut in §.ex imperfecto.& ita dicit tex.in Aut.de teſt.imperfe.ī prin. Si igit̃ hæc lex in naturalib.tm̃ mō loquitur,nec nos ex tendere debemus,cùm hæ.ll.exorbitent à iure cōi,& ſic non ſunt extendendæ,ut l.ꝙ uero contra.& l.ius ſingulare.ff.de legi.Et maxime,quia naturales capiūt ex quadam humanitate iuris diſpoſitionem,vt d.l.2.& l.humanitatis.ſ.de na.li.Et ſic non dēt eſſe ita priuilegiati,ſicut hi qui capiunt ſine diſpoſitione. argum. eorum, quæ not.glo.in l.ſi quando.in prin.ſup.de inoff. te: Et hoc, ne duplex in perſonis eorum inſurgat fictio, vel ſpecialitas. una reſpectu,perſonæ,quæ habilitatur in certa portione,alia reſpectu ſolennitatis omiſſæ.ut illa non obſtante poſſit capere contra nota. in l.j.infra de do.pro.Hoc confirmatur ex eo,quia priuilegium datū, liberis,debet intelligi de iuſtis, & legitimis, non de naturalibus, tantum, ut infra de inſti.& ſubſt.l.generaliter.§ fin.& ff de ri.nup. l.ſul.§.nec diſtinguitur,& ex hoc inferunt, quòd § ex imperfecto, de liberis iuſtis,& legitimis debet intelligi. Ad l.naturalibus.in ꝺ alleg.reſpondent,quòd illa uerba quocunque modo debent intel ligi.habili, & ſolenni, quia inter viuos. vel in vltima volun. ſolennizata. Aliqui Moderniores diſtinguunt.aut iſti naturales ſunt inſtituti,vel eis eſt relictum à matre,vel linea materna & tunc va let in eis diſpoſitio minus ſolennis, quia in linea mater. a naturales habent iura legitimorum.vt ff.de inoffi. teſtamen.l. ſi inſtitu ta.§.de inoffi & inſti.ad orfi.§.nouiſſimæ.Aut à patre,vel linea paterna,& retert, aut in teſtamento in ſcriptis, aut nuncupatiuo.

Primo

Primo casu ualet etiam inter eos, dummodo sit seruata solemnitas auth. hic positæ. & alterius auth. positæ, infra de test, authen. ꝙ sine.alias non valeret.secundo casu videlicet in testamẽto nuncupatiuo,dicunt minus solẽne istis naturalibus nõ ꝑdesse:qa hæc. l.& §.ex imperfecto.de istis liberis nõ loquit, & ita ꝯsuluerũt aliq doc.Florẽtini.Or attẽde,si põderas bene ꝑdicta,in solo testõ.nuncupatiuo est dr̃ia.& quando a patre,nõ a matre procedit. Ego nõ bene concipio differentiã inter patrẽ, & matrem, qa de non pluri capiẽdo q̃rimus,q̃ iura eis ꝑmittãt. vnde arguẽdo de toto ad partẽ,vt l.q̃ de tota.ff.de rei.vẽ,nõ vides,quare naturales tñ illam particulã.q̃ l.ciuilis eis capere permittit,nõ sic capere possunt de minus solẽni volũtate,sicut legitimi,& naturales;qa in illa particula. l.eos ꝓ approbatis,& sufficientibus habet.Secundo, quia pure est verum,quod sunt de liberis,licet nõ de ipsa sobole.vt d.l. generaliter.Tertio,qa si ex testõ minus solẽni in scriptis redacto capiunt naturalitate nõ obstãte,quare nõ ẽt ex nũcupatiuo;mihi nõ apparet diuersa rõ.Et iõ inter eos, & legitimos nõ facio diuersitatem. Sed opi.Spe.sequor,vt in vtroq; idẽ ius statuat. & in vtroq; vnum solũ habeo dubiũ, videlicet, an minus solẽne testũ nuncupatiuũ valeat iter liberos,& legitimos naturales.Nã tex. in Auth. de test. imperfe.loquit,qñ facta est scriptura,vt eius litera appareat.Similiter videt mihi,ꝙ faciat §.ex imperfe. si series totius illius.l. hac ꝯsultissima põderet.Nã vsq; ad §.ꝑ nũcupationẽ in testõ in scriptis ꝑqui vr̃.& sic §.ex imperfe.q̃ añcedit de testõ i scriptura redacto loqtur.Hoc ꝓbat ẽt aduersatiua(aut) in eo posita, dũ dicit ex imꝑfecto aũt,q̃ aduersat præcedẽtibus.ꝙ facere nõ potest nisi de eadem spẽ testi loquat.simir.l.ista,vbi voluntas in scripturam est redacta loquit.Et,ꝙ hic dicit de ꝓbatione per indicia, nõ hẽt obstare.qa pondera,ꝙ litera nõ dicit,ꝙ voluntas non ꝓbet per indicia; sed ꝙ ꝓbet per indicia defunctũ scripturã illã reliquisse.vel si ꝓbatur,ꝙ testõr sic voluit,in scriptura contineri dr̃,& hoc patet ex cõstructione lr̃æ, & ex ratione recti sermonis. Nec ob. ꝙ s̃. de testõ simpliciter dixit,qa restringẽdũ est ad testũ in scripturã redactũ, siue sit in scriptis,siue nũcupatiuum.Et hoc pp sequẽtia,q̃ hñt declarare ꝓcedentia,vt l.si seruus plurium.in fi. de leg.j. cũ si, Et ne absurditas sequat,de qua statim dicet,& si hæc vera sunt,vr̃, ꝙ testamentũ nuncupatiuũ,ꝙ in scripturã nõ sit redactũ,inter liberos nõ valeat.ꝙ fortiter suadet rõ absurditatis vitãdæ,nã si testamentum scriptum testatoris uoluntate ꝑ extraneũ; trino, vel quaterno teste notatũ seu subscriptum,non seruatur inter liberos,si defuncti subscriptionẽ non habeat,vt in auth hic posita,& in auth. quod sine subscriptione,posita.j.de test. simul iunctis. quanto minus uoluntas non scripta a duobus tantum testibus probata.Et maximè, quia si aliter dicatur,de facili fraus excogitabitur.quam d.auth.& text.in cor.euitare voluerunt.hæc scripsi, vt dem materiam cogi-
3 tandi,donec legam dictã l hac consultissima. † Quæro.3.quid cõtra,si filius parentes instituit in minus solenni voluntate, an vale-
a bit inter parentes?dic ꝙ non, a quia.l non cauet,& sic stat regula, de qua in l.hac consultissima.§.si quis autem.ita tenet Spe.in d.§. compendiosæ.versi.quid si filius.Quæro.4.cum glo. testator,cum plures liberos haberet,& testũ conderet,vni liberorum prælegauit fundum,& cũ prosequi vellet,obmutuit,vel mortuus est.Quæritur,an filius ille succedens ab intestato cum fratribus possit illud prælegatum petere.Respon.ꝙ non vt l.si is.ff.de te.& ibi not. hoc etiam vult glo. hic posita super verbo, cõpletum. non obst. hæc l. cum si.quia hæc de imperfectione quo ad solemnitatem. Quõ vero nostra de imperfectione respectu volũtatis,q̃ vitiat,etiam si ibi esset ꝑfectus numerus testium.vt l.fideic.§.j.ff.de lega.3.Et ex hoc d.Bar.quòd si notarius in protocollo instrumenti dixit,talis in præsentia talium,&c.vẽdidit talem fundũ Titio ꝓ c.his pactis,& conditionibus,& vltra nõ scripsit,ꝙ instrm non valet, quia non hr̃ ꝓ ꝑfecto.vt d.l.si is qui.& in hac gl.facit.l.ius ciuile.ff.de leg. facit ẽt.
4 l.contractus.j.de fi. instr.† Quæro.5. quid si sit imperfectum ex cã ꝑteritionis.dic,ꝙ duplex est ꝑteritio.Vna vt verbum sonat,qa de quodã corũ nulla facta est mẽtio.Alij ãt filij sunt hr̃des instituti,& tunc inter eos non valet.vt j.de lib præte.l. 2.& l.fina. Sed quo ad legatarios.vt in auth.ex cã ibidem posita.Alia est præteritio,qa de eo factus est sermo,sed nõ ti.institutionis,sed legati.& tunc,aut pr̃ ei reliquit certam spẽm,vel certã q̃titatẽ: alium aũt filium heredẽ instituit.& tũc ẽt nõ valeret inter eos,vt in Auth.vt cũ de ap.co.§. aliud & s̃.de inoffi.test.auth nouissima.facit,ꝙ no.glo.in l.his,verbis.in prin.ff.de hære.insti.Et est rõ,qa verbũ, lego,ad certã speciẽ vel q̃titatẽ relatũ,ad instõnem nõ trahit.l.cogi.§.gñalr. ff. ad treb. Nec huic ob.extra de testa,c.Ray.in prin. qa ſm iura antiqua loquit.ſm q̃ sufficiebat reling quoquo relicti ti.Et iõ,vt tex.ille ꝓcedat ſm iura noua Io.An.super verbo,relinquẽs subdit,& hr̃dẽ instituẽs.Aut pr̃ vnũ hr̃dẽ instituit, & alteri quotã hr̃ditatis reliquit. Et tũc dñt qdã,ꝙ qa filius ille nõ hr̃ ꝓ ꝑterito,sed ꝓ hr̃de instituto in illa quota,licèt nõ expssim,& specificè,sed tacitè,& de iuris in
5 terꝑtatione,& intellectu;dicendũ est testm̃ valere.† Et ꝙ verbum,
b relinquo adiectũ quotitati hr̃ditatis,intelligat iure insti. b ꝓbant ꝑ tex.l.diuus.ff.de test.mil.& j.de test.l.qm̃ indignũ. Et de hac q.dñt esse casum.in c.Ray.extra de test.Ego hoc idẽ teneo, vbi aliũ filiũ in oib. bonis suis nõ fecisset vniuersalẽ hr̃dem, tũc alter filius cui simplr̃ relinquit tertiã partẽ hereditatis hr̃ pro fideicom. vt no.gl. singulariter notãda in l.mulier.§.filium.ff.ad treb. & idem dico, si vno vr̃ instituto,alteri filio reliquisset oĩa bona sua vr̃,vel indefinite,qa pro fideicom.hr̃,vt l.nam,ꝙ in fi & l.cogi.in prin.ff. ad treb. & ita loquit gl.in d.l.his verbis.in prin. Non ob.c.Ray.quia cõcor. supplendo tex.per gl.vt ibi no. nec l.diuus.& l.qm̃ qa loquunt al o
6 vr̃ non instituto. † Quæro.6.qũo iudicia,de qb.hic loqtur,sunt ꝓ
c banda.R ñ.gl. c per duos testes arg.l.Lucius.ff.de mil.test.ex interꝑtatione huius l quã facit gl.sentire vr̃ ipsa, ꝙ hic loqtur de directa probatione voluntatis.Sed si tex ponderet loquitur de indicijs, ꝓ quæ probetur defunctum hãc scripturam reliquisse,vel executionem mandari voluisse.tñ q̃cquid sit,Bart alle.istam gl.ꝙ indicium non sufficiat probari per vnũ testem:sed duo requruntur cui ꝯcor. vr̃ Inn.extra de simo.c.sicut.Non sufficit ergo vnus testis ad probationem indicij,licèt semiplenè probet,qñ deponit super negocio principali;vt no.j.de re.cre.& iureiur.l.in bonæfidei, & sic no. ꝙ semiplena probatio super indicio nihil releuat, ꝙ no. pro indicijs ad torturam,quæ debent esse plene probata.vt in hac glo. dixi de quæst.l.fi.Cętera tacta.in gl.vide per te.

ADDITIONES.

a Quod non.Adde Bal.hic.& in d.l.hac consultissima.§.fin. per illum tex. infra de test.& l.si qua illustris,infra ad Orfi.& d.Ale.in d.§.ex imperfecto. infra de test, alleg.in tex.

† Adde Spe.in ti.de instru.edi.§.compendiosæ.ver.quid si filius.in vl.co.Bal.in l.si qua illustris,per do.coapostí,meum allegata,& in l.scripto.in fi. pro qua facit tex, ad fi, ff. vnde li.

b † Intelligatur iure institutionis.Adde de hoc Gui.de Cugn. in l. 1. nu.4.& ꝙ ibi posui in add.ad ipsum.in uersi.uerbũ relinquo.supra de sac.san.ecc. Dy.in l.his verbis.post gl.sing.ibi.ff.de hære.insti.Bar.ple.in Auth.de hære.& Falci.§.illud quoque.& ibi dixi.in apo.in eo.uer.coll.j.& consi.j.

c Respon.gl.Adde,quod hæc gl.est sin.& no. quod iudicium est minus, quàm semiplena probatio.gloss.no.in l.cum probatio.ff.de proba. & uide pulchre.in l. debitori.de iu.& dum hic glo.dixit,ꝙ unus testis facit indicium, intellige si est probatæ uitæ,& bonæ opin.nec potest haberi suspectus familiaritate, & alia dẽ causa iudicis arbitrio committenda,ut refert Bal.in c.sacramentum. de cõsue. rec.seu.& ita a fortiori debet itelligi regula,quæ dicit, ꝙ unus testis facit semiplenam probationem,& quod no.in l.maritus.ff.de quæsti.& Bar.in l.fin.& ibi do.Ale.de quæsti.Ray.in l.j.§.idem e.ti.& cum Bart.tenet Bal.in d.c.sicut.alle. in tex.de si.Item unus testis facit indicium ad torturam.nisi aliæ circumstantiæ existant Bal.in l.2.infra quorum app.in prin.& hic.& adde, quod ut indicium sit sufficiens ad torturam,de eo prius per duos testes cõstare debet, ut per d.So. consi.118.inc.uisis narratis puncti.uer.postremo.cir.me.in 1.parte.inc. quamuis maximi doctores,& consi.151.inc.Marsilius.

AVTHENTICA.

Si modo. Gloss.hic posita tenet,quod l. præcedens loquatur in testamento nuncupatiuo.circa quod vide quod ibi dixi. Et si in testamento nuncupatiuo loquitur, hæc autem illam partem non concernit. Sed dubium est, an & in ea parte sit correcta per auth.quod sine j.de test.& Mar.dixit, quod sic.Accur.quod non,vide,quod ibi scripsi.

Communi diuidundo. Tit. xxxvj.

Continua Rubricam, vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Consors partem suam uendere potest,alio consorte irrequisito.*
2 *Iudicium diuisorium est in rem,& in personam mixtum.*
3 *Res si commode non diuidatur,ad licitationem peruenitur.*
4 *Licitatio non intentatur, si res communis commode diuidatur.*
5 *Res communis non potest alienari, nisi consentientibus consortibus. & nu. 6.*
7 *Translatio dominij,an impediatur per controuersiæ motionem.*
8 *Alienatio rei communis in iudicio singulari prohibetur: & an controuersia mota,& citatione facta.& nu.9.*
9 *Litigiosa quando dicatur res effecta.*
10 *Res in iudicio diuisorio, an possit pignori obligari.*
11 *Diuidere quando possint partes, sententia iudicis non expectata.*
12 *Motio litis coram arbitro uitium inducit litigiosi.*

FRater. Primo alienationẽ suę partis añ li.conte.ꝑmittit.Scdo,vt iudicium diuisoriũ intentet cõsulit.Tertio huius iudicij effectũ qui sequitur annectit. Quarto alienationẽ post li. ꝯt.vtriq, parti interdicit.scda ibi, sed aduersus. tertia ibi;& ea actione.quarta ibi;hic videlicet.Casus.Añ li.conte. non postea permittitur consortib. suæ partis alienatio: & cũ succedente in dñio,non tñ cum alienãte debet peti diuisio.& res, quę i
1 corpore pt diuidi,diuiditur alias ad licitationẽ ꝑuenit.h.d.† No.j. ꝙ vnus ex consortibus põt suam partem vendere alio irrequisito: vt hic.in prin.concor.j.de contrah.emp.l.dudum.fallit in casib.ibi no.in gl.quos vide.Item si consuetudine, vel statuto aliud cauere
2 tur.vt extra de rest.in integ c.instituimus. † Secundo no.quod iudicium diuisorium est mixtum in rem,& in personam,ideo concomitatur rem,& intentatur contra possessorem, vt hic.alias si emptor non possideret, sed venditor, contra ipsum intentari debet.
3 ff. de act. emp.l.Iul.§.idem Celsus.† Tertio not.quod vbi res non potest commode diuidi, ad licitationem peruenitur: ut sic plus offerenti

offerenti adiudicetur,adeo ꝙ quandoq; extraneus ad licitandum
4 admittitur,ut j.eo.l.officiũ.in fin.& dic,ut ibi not.† Quarto, quod ad licitationem non peruenitur,ubi res potest commodè & æqualiter diuidi, quia termini distincti, & de uno agro plures efficiunt. ut ff.communia prædi.l.si quis duas.§.si quis partem. Quinto, ꝙ sola pars fundi non debet ęstimari, sed tota res. & dimidietas totius ęstimationis præstari,ut hic,ibi uniuersum prædium, &c. Ex quo collige, ꝙ maioris precij est res tota, quã per partes æstimata
5 ut ff.fam.er.l.Meuius.§.fina.& hic not.in gloss.6.† Sexto.quod lit. contesta. in iudicio diuisorio utriq; consortum alio inuito inter-
6 dicitur alienatio. † Septimo, ꝙ omnibus consentientibus potest alienari.ex quo collige.ꝙ uitium litigiosi non impedit per partes compromitti. concor. j. de temp. ap.auth. si tamen. Contra hoc ultimum oppo.gl.de l.fi.ff.de alie. iu.mu. causa fac. ubi etiam ante non permittitur,dũ mõ lis moueri speret.Sol.vt in glo. ꝙ illud hẽt locum, qñ fit alienatio causa mutandi iudicij,& in duriorem aduersarium, quo casu contra alienãtem ad interesse agitur,vt in gl. uel dic melius,hic fit hæc distinctio, ante li.conte.uel post,ut sciamus quando dominij translatio impeditur. nam post lit. contest. non transfertur,sed ante sic,ut in prin.& ita etiam non impeditur
7 in ꝯ sed ad interesse agit,vt ibi.† Op.2. quod imo statim cõtrouersia mota, impediatur dominij translatio.vt ff. de pe. hęre.l. diuus. & l.sed & si lege.ff.dẽ pet.hr̃.§.sed & si añ.Sol gl.ꝙ hoc i singlari iudicio,illud in vniuersali.Ex quo ifert,ꝙ ꝯtrouersia mota in iudicio fa.er.alienatio est interdicta, nisi sit necessaria, vt l.alienationes. ff.fa.er.& hoc sequunt.doc. & hanc alienationẽ necessariam.d.gl.
8 hic ꝑmittendo eam,ẽt post lit.cõte.quod no.† Op.3.ꝙ imo ẽt in singulari iudicio sit prohibita alienatio statim citatione facta,vt j. de litigio.l.2 So.vt gl.si qa ibi in iudicio reali,i quo principalr vẽtilat q̃stio dominij.hic in cõi diuidũdo iudicio, in quo nõ q̃rit principalr de dominio.sed de diuisiõe fiẽda agitur, & tractat.imo si q̃stio mota esset de dominio, donec illa esset diffinita, non posset agi iudicio diuisorio, vt in l.fundi.ff.de excep.& no.in l.se.ſm Gu.
9 de Cu.† Op.4.& ab ex̃.ꝙ ista alienatio, vel nullo tpe sit ꝓhibita, vel statim sit ꝓhibita,ꝯtrouersia mota.& citatione facta legitime de pte aduersa.qa aut dices.ꝙ hæc actio sit realis:& tunc sola citatio sufficit ad faciẽdũ rẽ litigiosam. vt in cle.j. vt lit.pen.& no.in l. 2.j.de litigio.Aut hæc actio est ꝑsonalis, & tũc licèt actio possit fieri litigiosa, non tñ res ipsa,vt not.d.l.2.& sic ẽt post lit.cõte.poterit alienari So.dupliciter.Primo ꝙ hic res non efficit litigiosa,nec illo respectu ꝓhibet alienari.sed alio sic, vt hic in glo. fin.quæ aliter nõ declarat.Sed dicit Guil.quod vult dicere.ꝙ si esset ꝑmissa oporteret nouũ iudiciũ ꝯtra nouũ possessorẽ moueri, & eo moto ipse posset adhuc in aliũ alienare, & sic nõ esset finis. sed si glo. hoc sentit nõ bene dicit per not.per Dy.& doct.in l.j.ad fi.sup.de alie.iu di.mu cã fact.& ff.eo.tit.l.cũ miles.& j.de liti.auth. nunc si hæres. Ideo dicũt moderni.ꝙ q̃doq; actio est merè realis. & tũc efficitur res litigiosa ꝑ citationẽ deductã ad citati notitiã,vt in dicta cle. ut lit.pẽdẽ & j.de liti.auth. litigiosa.aut actio est merè personalis, & tunc res non efficitur litigiosa, sed actio ipsa. & ideo res ipsa non prohibetur alienari, sed actio prohibetur cedi lit contesta.vt l.2. j.de litigio. cum ibi not. Aut actio est mixta in rem, & in personam.& tunc,aut actio est vniuersalis,& tunc idem,quod in meris realibus,vt controuersia mota res efficiatur litigiosa,vt l. diuus. & l.sed & si lege.§.sed si ante.ff. de peti. hæredit. Aut actio est singularis,& tunc exigitur media via,vt efficiatur litigiosa per lit.contesta.ideo ipsius rei prohibetur alienatio.casus est hic notandus.hęc fallunt,quando alienatio est necessaria, quia illa est permissa,vt l.
10 alienationes. ff. fami. er. & hic not. in gloss. † Quæro cum gloss. an lite contest.in hoc iudicio diuisorio, possit res pignori obligari, Respon. gloss quod non, licet per hanc obligationem non veniatur ad traditionem arg.l. si infra. de reb. non alie.& hoc tenet Cyn.& doc.quasi res non possit affici in præiudicium iudicij mo
11 ti.† Quæro,an añ lit.contest.in hoc iudicio possint partes amicabiliter diuidere,iudicis sententia non expectata, vel compromissum in arbitros facere.dic quod possunt,vt probat hęc litera in fi.à sensu cõtrario.Ex quo collige,qđ vitium litigiosi non impedit cõpromissum fieri, vt in ultimo nota. dixi. Quæro, si lis pendet inter dominum, & subditos super obedientia præstanda, an lite pen. possit dominus in alium iurisdictionem alienare. dicit Inn. quòd sic,in c.ex parte.de ar.& mouetur ex eo, quòd non res sed factum
12 petitur.quod not.† Vltimo quæri põt,an motio litis coram arbitro inducat vitium litigiosi.& dicit quòd non,ſm doc.qa nõ eius sententia.vt extra.de te.c.Raynal.ergo nec corã eo litis de pendentia. argu.l.Iulian.ff.de cõdi. indebit. sed de hoc dicam.infra. de litigi.

LEX II.

1 *Frater portionem fratris non pignorabit.*
2 *Res aliena non obligatur.*
3 *Actio communi diuidundo intentatur contra eum,qui pignori recepit,non contra socium qui pignori dedit.*
4 *Iudium cum creditore agitatum obliganti præiudicat.*
5 *Iudicium rei vendicationis ad diuisorium ordinatur.*
6 *Exceptiones opponendæ in forma.*
7 *Res inter comproprietarios est æstimanda.*

Si probatum. Diuidit in duas.Primo qñ ꝯsors partẽ suã à creditore fratris sui vult auocare.
1 Scdo qñ cũ eo vult diuidere. Scda ibi:idẽ ꝑses.Casus. † Frater nõ põt portionẽ fratris pignorare:& iõ creditor cogit illã cũ fructib. restituere,& creditor,q̃ reperit i possessione rei cõis, ꝑt ad diuisionẽ ꝓuocari.h.d. No.ꝙ probationes sũt fiẽdę iudici,ut hic, & l.quin
2 quaginta.ff.de prob.† Scdo no.ꝙ res aliena nõ põt obligari.ut hic,
3 & in l.rẽ alienã.ff.de pig.ac.† Tertio no.ꝙ actio cõi diui. nõ intẽtat ꝯ sociũ,sed ꝯ creditorẽ,q̃ pignori recepit.Rõ est,quia hic actio est mixta in re,& in ꝑsonã.ut dixi.s̃.l.proxi.& quia ẽ in rẽ,iõ possessorẽ cõmitatur,vt ff.ad exhi.l.si adeo.§.fi.& in ꝑsonã dr̃ pp ꝑsonales ꝑstationes,quę cõsecutiuè ueniunt.† Quarto no.ꝙ iudiciũ agitatum cum creditore ꝑiudicat ipsi domino obliganti.facit.l.sæpe. ff.de re iu.uerũ,quia l.ur̃ exigere scientiam eorum quib. præiudicatur.consilium est,ut ad illius notitiam deducatur.sed an sit necesse,ut citetur,ut intersit iudicio,ur̃ dicendum,ꝙ non ex notatis ꝑ In.in c.q̃uis.extra.de re iu.ubi notabiliter dicit,ꝙ illis.quos res, tãgit alr̃,q̃ quia sũt authores litigantium,nõ præiudicat iudicium principalr cum alio motum,nisi citentur nominatim.quando sũt certi,uel ꝑ edictum generale quando sũt incerti.ut extra.de ma.et obe.c.fi.& ita intelligit.l.fi.j.de aut.ꝑstan.& l.nam ita diuus. ff. de
5 adop facit.j.si pp pu.pe.l.si deserta.† Quinto no. visis uidendis, ꝙ hic sũt duo iudicia,quorum primum ẽ necessario ordinatum ad ſm,videlicet rei uen.ad diuisorium.Ex quo collige,ꝙ si agẽs iudicio diuisorio negat dñs.oportet primo illum rei uen.pro parte indiuisa intentare,& illo pacto ad diuisorium ꝑuenire.Iõ ad huius, declarationem quæro,an iste frater,cui portio ẽ ꝑ aliũ fratrẽ pignorata,possit prius agere iudicio diuisorio,q̃ intentet rei uen. Et rñdet duplr,primo,ꝙ si negatur socius oportet,eum prius rei uen.intentare.ar.ff.fa.er.l.i.& ff.de exce.l fundi.Scdo,ꝙ licet negetur socius,si tamen aliud non dicatur,sed sup iudicio diuisorio lis cõtestet,ꝙ iudiciũ ꝓcedit,& i illo iudicio ꝓbauit cõionẽ. qua probata ad diuisionẽ ꝓcedet.Nõ ob.l.j.ff.fa.er.& d.l.fund.qa illę ll.uendicãt sibi locũ,qñ nedũ excipit de societate,&dñio.sed vltra addit.s. ut prius rei uẽdicationẽ,itẽt,ne ei fiat ꝑiudiciũ,uel ne ordo sit ꝑpostere. Et sic ibi exce.ꝑposterõnis opp.hic nõ.vel tardè hic oppone
6 batur.quia post li cõt. † Ex ista gl.no.duo.Primo, ꝙ exceptiones dẽnt opponi i forma:ut l.j.ff.fa.er.& hic in gl.Secũdo, ꝙ exceptio
a præposterationis: a & sic ordinis dẽt opponi añ li.cõt. nõ postea. & idem no.ff de eui.l.si mãcipiũ. Et hoc ẽt tenet Gui.de Cu.alle. ff de adul.l.si maritus.§.præscri.& ff.de fideius.l. inter eos.cum ibi no.Ex his vr̃,ꝙ si prius agitur ꝯ fideiussorem,uel ꝯ extraneum pi
b gnorũ possessorẽ. q̃ excussio b fuerit facta ꝯ principalem, ꝙ petitio teneat,& sup ea ꝓcedatur.nisi exceptio ꝑposterationis,& ordinis añ li.cõt.fuerit opposita. ꝙ ãt istæ sint exceptiones ordinis & dilatoriæ no.ꝑ Pe.& Cy.j.de fideius.aut.ꝑñte io 8.q.Sed caue,qa ad hoc.ut petitio in se dicat facta,oportet, ꝙ in petitionis narratione sit dcm̃,qũo principalis reus ẽ inops,& non soluẽdo. ut i Aut. de fideiusso.§.i.& §.sed neq;.& no.Ia.de Ra.& Cy. in d.aut. ꝑñte. in 3.q.& si ita ẽ,licèt exceptio ordinis nõ sit opposita,tñ illius inopia i ꝓcessu erit ꝓbãda,cũ illa sit cã intẽtãdę actionis ꝯ fideiussorẽ,ꝙ no.ne erres. Sed iuxta hæc quæro,quare cũ negetur socius, & opponitur exce.ordinis, oportet primo intentare rei uen. Rñdet doc.qa iudiciũ diuisoriũ ẽ duplex,& sic i eo q̃libet ẽ actor,& reus.l.i trib.ff.de iu.sed ipossibile ẽ negãtẽ se cõsortẽ hr̃ditatis,iudiciũ diuisoriũ intẽtare,& ꝑ ꝯñs actor i eo dicit, ergo &c. Sed si rei vẽdicatio erit intẽtata.& ꝓ actore snĩa lata,opportet cõionẽ istã ꝯ q̃ ñ ꝑt refricari pp autoritatẽ rei iudicatæ, iõ postea ad iudiciũ,
7 diuisoriũ ꝑuenit.† His sic declaratis op.cum gl. ꝙ nõ res æstimetur,sed debitum creditoris tñ consideretur.vt ff.e.l.commu.diui. §.iter eos.So.ꝙ iter duos proprietarios res tota ęstimat.ut s̃.l.ꝑxi. & iter duos creditores debitũ tñ,& ẽ rõ, qa vni ipsorũ tota res,ẽ assignãda,ꝑtãte luẽdi debitori nõ denegata.vt in ꝯrio.sed qñ iter debitorẽ,& ꝓprietariũ,hẽt locũ.l.ista,qa diuisio fit proprietatis,si ꝑt,uel licitat,vt alteri assignet. vñ ęstimõne suę partis carere ñ dẽt.

ADDITIONES.

a Exceptio pręposterationis.Adde glo.& Barto.in d.l.mancipium all. in text. de euic.& ad de l.fundi.de exe.& adde,ꝙ ẽt exceptio dilatoria,& omissa nõ uitiat processum,& opposita,& reiecta non reddit processum nullũ,sed in cã ap.denuo nẽtilatur,Bal.in addi.ad Spe.de ap.ꝙ exce.dilatoria,& adde,ꝙ opponi nõ põt in cã ap.Cy.& Bal.in l.per hanc.j.de tem.ap.& Ale.in consi.32. 4.par. ubi etiam dicit,ꝙ est dilatoria.

b Excussio.Vide Bal.hic qui ponit practicam.s.quando post litem contestatam necesse sit actori,uel excussionem facere,uel aliter de inopia debitoris docere,et uide inst.de ac.§.Item si quis,& uide inf.de appella.l.i.

c Adde Bal.in l.i.q.2.j.si quid in frau.patro.eundem.in l.i.uer.quæro utrum ista excussio.j.de reuo.his quæ in frau.credi.alie.sunt.Pa.de Ca.in l.fi.j.si cer.pe.& in l.decem.ff.de uer.oblig.

1 *Iudicium communi diuidundo pro quibus intentetur rebus.*
3 *Libellus contra unumquemque consortum separatim dirigi debet.*
3 *Agnatus proximior non pecuniosus,& sic non ualens emere possess.agnati,an possit ius suum alteri cedere,stante statuto,&c.*

Ad officium. Diuiditur in tres partes, quia primo de personis, contra quos debet peti diuisio. Secundo, de modo adiudicandi, ubi commoda diuisio non potest fieri. Tertio de personis ad licitationem admittendis.

1 tendis.Scđa ibi,cum aūt.Tertia.ibi ad licitationem.Casus,† hoc
iudiciū intentari dēt ꝑ rebus cōibus diuidēdis cū eo q̄ cōionē ha-
bet,ñ cū alio.& diuisio fit ꝑ assignationē partiū, uel diuersarū pos
sessionū,si vna præponderat alteri,venit ad licitationem, ad q̄ ex-
traneus admittitur.si alter ex consortibus inopia laborare digno
2 scit.h.d.†No.ꝙ ꝯ vnūquēque ex cōsortibus separatim dirigēdus,
a est libellus.[a] qñ nō oēs cōionē hñt in ead.re.Item no,ꝙ delegatus
inter fratres nō hēt iurisdōnem aduersus aliquem eorum singula
rē successorē,sed noua delegatione est opus.Item ubi plures fundi
sunt cōes,quilibet æstimaī,& vni vnus assignaī,& alter alteri. sed
q fundū hēt alterius estimationis,alteri pro rata in certa quātitate
ꝯdemnaī.Itē no.ꝙ vnus ex cōsortibus pōt offerre certū ꝑciū alte-
ri,& alter illi pōt plus offerre.Item no.ꝙ vbi alter eorū plus, uel
minus offerret quā fundus ualet,sciēs,qđ alter est inops,& nō hēt
pecuniā ad plus,& iustum precium offerendū,ꝙalter ꝑt offerre ex
neū emptorem plus,offerentem.Sed hic attende,ꝙ vr̄, ꝙ semper
hoc facere possit,cū añ litem ꝯt.ei sit ꝑmissum suā partem vende
re.vt s̄.e.l.j.& sic emptor reperieī socius,& ꝑ ꝯñs suo iure poterit li
citare.Scđo,ꝙ ibi añ lit.ꝯte.hic postea. quo casu est ꝓhibita alie-
natio.ſm Mar.Sy.& Cyn.vel hic extraneus, nō erat partem em-
pturus,sed totum,& sic partē vtriusq;.iō hic admittitur dūtaxat ī
subsidiū.& vtraq; sol.uera simul iuncta.Quæro primo.iste tex.loq
b tur.quando alter vtilius,q̄ res valeret offerebat.[b] iō extraneū em-
ptorē admittit,quid si iustū,& æquū ꝑciū offert.certè vr̄ a sensu ꝯ
rio huius literæ.ꝙ tūc extraneus licitator nō admittereī.ꝙ satis ē
æquum,quia animosus emptor non dēt attēdi.vt l.ꝑcia.ff.ad l.fal.
cū simi.Quæro scđo in casu,quo alter minus iusto ꝑcio offert,an
extraneus emptor sit audiendus,supposito , ꝙ ab altero forte ñ sit
submissus.Rñ.Gui.de Cu.ꝙ nō,quia iste exn̄eus nullam participa
tionem habet in cā,nec eius processu.iō ad hāc licitationē.q̄ fit ex
natura iudicij altero inuito non debet admitti.arg.ff.de testamen.
tut.l.nemo.& de iure do.l.cū fundo.§. sed si fundus.Sed ab altero
3 submissus audiī.qa venit de eius voluntate loco illius.† Quæro.3.
c consuetudo,vel statutū ē in Ferraria,[c] vt si quis vendidit rem im
mobilē ex ꝯsortes suos,uel agnatos,ꝓximior de agnatione possit
eā redimere ꝑ eo. ꝑcio vsq; ad annum.Sed pone,ꝙ iste ꝓximior
non est pecuniosus,uñ vult alteri hoc ius cedere.Quæriī,an possit
refert,ꝙ Pe.& Cy.dixerūt,ꝙ ñ,quia in cessionario cessat rō statu-
ti,q̄ est,ne res exeat de genere suo.vt l.cū pater.§.libertus.de leg.2.
Non ob.hæc.l.qa in odiū illius plus licitātis extraneus submissus
admittitur.nec hic ꝯ ius alteri q̄sitū venit,sed ꝓ iure propriodefen
dendo,& iā q̄sito aliū submittere ꝑmittiī.Quero.4.si iudex uni a-
diudicauit fundū.alij vsum fr.an nudam ꝓprietatē uideatur adiudi
casse illi,cui fundū adiudicauit:dic qđ sic,vt in tex.no.in l.& puto.
§.j.ff.fa.her.licèt aliud sit in testatore.ut l.si alij.ff. de vsufr.le. Et rō
diuersitatis ponitur per gl.in d.§.j.ex qua collige, ꝙ verba senten-
tiæ restringuntur secundum materiam iudicij.

ADDITIONES.

a Libellus.Qualiter libellus sit formandus in hoc iudicio com.diui.uide Bart.hic,
&no.ꝙ ad hoc,ut hēat locum hoc iudicium requiritur,uel ꝙ agens non nega
tur socius.uel ꝙ sit in possessione rei,quam petit diuidi,ut per Bar.in l.prouin
ciali.§.i.ff.de oper.no.nun.
b Alter utilius,quā res ualeret offerebat.Tu uide de hoc Bal.in l.2.in ult.q.in fi.ī.
de rescin.uen.ubi tenet contrarium,de quo dic,ut per Ang.& Imo.in l.qui Ro-
mæ.§.cohæredes.ff.de uer.ob.
c Statutum est in Ferraria.Tu uide de materia ista Rom.in l.i.§.usufr.in antiq.re-
collectis.ff.de ope.no.nun.ubi uidetur tenere contrarium.de quo etiam uide ꝑ
Pau.de Cast.in l.apud antiquos.de fur.ubi format quæstionem, in fi.inf.quoti
dianam.

LEX III.

1 *Diuisio sine scriptura facta quando rata debeat haberi,*
2 *Diuisio facta secreto inter fratres , quomodo probari possit testibus mor-*
tuis .
3 *Titulus empti,an præsumatur per longi temporis posses.uel præscriptionem.*

Si maior. Primo in bonis diuis.scđo in communibus. se-
cūda ibi,idemq;.prima.in duas.quia primo , in
maiore,secūdo in minore,scđa.ibi,qđ si minor. Casus. Diuisio fa-
1 cta ēt† sine scriptura dēt hr̄i rata,nisi bñficio restōnis veniat resci
denda,& ñ diuisa dēt diuidi.ideoq; culpæ.& fructuū rō in hoc iu
dicio dēt haberi.h d.No.primam partem contra rusticos, & me-
chanicos.qui cum sua consumpserunt iterato cum fratribus diui
dere quærunt,allegantes,quòd de diuisione non fuit facta scriptu
ra,uel instr̄m.No.ex prima parte,ꝙ minor læsus aduersus diuisio
nem petit restitutionem,de quo dic,vt s̄.dixi si aduer transl.i.& 2.
No.ex tertia,ꝙ consortes pñt quædā ex reb.cōib.diuidere,quædā
in cōione retinere.Item,ꝙ ꝑ iudicem debet haberi rō doli, & cul
pę,ac ēt fructuum ꝑ alterum ꝑceptorum.Itē,ꝙ æqualitas īter fra-
a tres per oīa in diuisione est seruāda,licèt sint sexu uel ætate dispa-
2 res.† Quærit gl.pone diuisionē factā secreto īter fratres,uel palam,
sed testes sunt mortui,ſm illā diuisionē possedit bona ꝑ 10.per 20.
an.postea īter illos fratres,uel eis mortuis, īter eorū filios orit dis-
cordia.vñ aliq ipsorū petīt oīa bona uelut cōia,ex diuerso allegaī
diuisio,&ad ꝓbādū īducit̄ possessio lon.tem.facta īter fratres ꝓ di
uisione,an intelligaī ꝓbata diuisio.Gl.hic notabilis, & singularis,
determinat ꝙ sic,qa ex quo qlibet seorsū fruct⁹ ꝑcepit,diuisio all.
ꝓsumiī.ar.ff.de vsur.l.cū đ ī rē verso.& de aqua.plu.ar.l.i.ī fi.& pro
hoc facit.l.itaq;.ff.ꝓ soci.Vltramontani tenuerunt contra:qa hæc
actio spacio lon.tem.non tollitur. sed 30.an.vt ī.de an.ex.l.j. Non
obst.l.cum de in rem verso . qa ibi manualis præstatio interuenit,
vñ faciliter titulus allegatus præsumiī,qa non est credendum pre
stātē iactare,vt l.cum de indebito.ff.de proba . sed in casu nr̄o sola
patientia interuenit,quæ licèt in eo qui est obligatus habeatur pro
traditione. vt l.minus.ī.de acq.pos. & l. qua rōne.§.interdum.ff.
de acq.re.do.nō tñ in non obligato. vt l.qui vas.§. vetare.ff.de fur.
Quidam Perusini dñt,quod inter istas possessiones est æqualis por
tio,seu proportionata qualitas,ita quod versiſr pōt ad diuisionem
adaptari,qa tunc diuisio præsumaī.aľs non præsumiī, qa nemo ia
ctare crediī.vt d.l.cum de indebito.Ego credo gl.simpľr veram, q̄
Ia.Bu.Bar.& cæteri patres nr̄i sunt sequuti.& hoc per iura s̄.allega
ta.ac ēt ꝑ ea,q̄ scripsi.in l.si certis annis.s̄.de pac.Nec obsto,ꝙ equa
litas non sit proportionata, qa ꝯsensu partium pōt esse dispropor-
tionata,& donatio æque ꝓsumereī,si illa allegareī , & possessio cū
patiētia donatoris tāto tpe ꝓbareī.Et sic hæc ꝓsumptio, vt conue-
nietior aliam gñalem sibi oppositā facit silere, & cessare, & sic nō
obstat.d l.cum de indebito nec obstat, ꝙ patiētia non hr̄ pro tra-
ditione in nō obligato,qa illud procedit in casu certi.l.qñ constat,
3 ꝙ patiēs non est obligatus.at qō nr̄a locū hēt in casu dubij.† Quę
rit.2.gl.Titius possedit diu fundū meū,ego postea vendico ab eo-
ipse opponit ꝓscriptionē lōgi tpis afferens se titulo empti possedis
se.Quæritur,an titulus iste probata possessione lōgi tpis præsuma
tur.Huic qōni non rñdit gl.sed Ol.vr̄ sentire,ꝙ si allego me emis-
se à tertio,qa tūc titulus non presumiī,si vero ab actore,vel ab eo
à quo actor dicit se cām hr̄e,tunc titulus ꝓsumiī.ar.eius, ꝙ in ꝑce-
dēti q ōne dixi.Alij moderniores dicunt,ꝙ ēt ꝯ.ac.titulus nō presu
mitur ꝑ.l.nullo.s̄.de rei vē. Nā frustra lex requireret titulū,& pos-
sessionem longi tpis ad ꝓscribendum,vt ibi, si ex diutina possessio
ne titulus præsumereī. pro hoc facit.ff.de iureiu.l. si duo patroni.
§.si quis iurauit.& §.Marcellus.Non obstant notata in præcedēti.
q.qa dicunt ipsi.ibi actor fateī fuisse cōionē, quæ obligat ad diui-
dendū,iō facilior est præsumptio diuisionis, probatis his quæ.s̄.in
gl.dñr argu.l.si filius.s̄.de pe.hæ.Sed in hac qōne nullius tituli ꝓ-
sumptio pōt fieri,qa non subest cā.vel coniectura,ex qua ista præ-
sumptio possit fundari.Et ideo inter vnam quæstionē,& aliā rō ē
diuersa. Addit Bar.aliam rōnem , scilicet quia in præcedenti quæ
stione de modico præiudicio tractatur. in ista de magno. Hæc ra-
tio non placet,quia in præcedenti si de magno præiudicio tracta-
retur,quia æqualitatis proportio non fuisset,adhuc ista decisio lo-
cum haberet , vt ibi dixi. Forte quòd Odof.non malè dixit, vt sic
velit dicere,aut reus ex solo titulo , & traditione velit actorem ex
cludere,& habet locum,quod in præcedenti quæstione est dictū,
quia tunc possessio longęua non est de substantia exclusionis, sed
sola probatio tituli,& traditionis.Aut vult eum excludere ex præ
scriptione,& tunc, quia præscriptio causatur specialiter ex duob.
scilicet ex titulo,& possessione.vt d.l.nullo. ideo vtrūq; verè est ne
cesse probari.sed quia exceptio præscriptionis non est necessaria,
quando traditio facta est ab actore,cum sola traditio facta ex legi-
timo titulo eum excludat , ideo ipse distinxit.aut allegat titulum
ab actore,aut à tertio.Et ex prædictis habes rationem diuersitatis
optimam inter vnam quæstionem,& aliam.& hæc est veritas.

ADDITIO.

a Est seruanda , Adde.d.Soc.consi.4.inc.visis actis , & actitatis.circa.fi.j. col.in 2.
parte. quod æqualitas inter fratres , ex quo est inductiua nutritiua confirma-
tiua,& consolidatiua concordiæ, & fraternæ charitatis , & affectionis , & per
contrarium inæqualitas est nutritiua discordiæ,& ideo seruanda est.& adde qđ
vnus fratrum alterum labore suo defraudare.& spoliare non debet.sed æquani
miter misericorditer sibi dare,nec damna ab eo,imo lucra,& auxilia peruenire
debent,& sic,vt dictum,inter eos æqualitas est seruanda, vt per præf.Soc.consi.
160.inc.in præsenti consul.subtiliter.versicu.sed in casu nostro.circa medium.

LEX V.

1 *Communio libera esse debet.*

a In communione.[a] Primo dictum . secundo con-
silium ex eo illatum . secunda
1 ibi quapropter.Casus.† Nemo compellitur in communione per-
manere.h. d. Ratio huius est , quia communio consueuit exci-
tare discordias.& quia segnius expediunt cōmissa negotia plures,
& quia suæ rei quisque debet moderator esse , quod non
potest fieri stante communione.Quæro cum glo . an de societa-
te inchoata , vel inchoanda loquatur dicit gloss. quod de
vtraq;-

ADDITIO.

a In communione. Ad intellectum huius l.uide Bar.in l. si non sortem.§.si cer.
tum.ff.de condi.inde in l.filium quem habentem.uer.uenio ad.2.gl.& uiđ Bar.
in l.in 4.ad l.falc.& adde,quòd vltra casus hic positos fallit etiam in duob.aliis
casibus,de quibus habes singu.tex.in l.fi.& ibi Bar.ff. de alien.iu.mu.cau. fac.&
adde eo.Soc.consi.145.inc.uisis inuestituris.uer.dato,ꝙ prædicta.in fi.in 2.par
te.quod diuisio ubicunque non est prohibita conceditur etiam aduersario in-
uito,quia nemo stare cogitur in communione.Sed quid quando est appositum
pactum,quādo nullo modo,uel aliquo tempore,uel in perpetuum,uel aliis di
uersis pactis diuidi posit,uide per præfa.d.Socin.consi.277. inc.in q. uertenti,
uer.cir.2.principalem difficultatem,cum uer.se.in d.parte.

vtraq; verū,ꝙ de inchoata retinenda loquatur, magis applaudet
lr̄æ nostræ,& materiæ subiectæ.Fallit tñ in casibus no. in glo.& ꝙ
in ea dr̄,ꝙ minor cū prouocat ad diuisionē,est regulariter verum.
Fallit ꝑꝑ rixosum sociū,vt ff.pro so.l.j.§.idē.ꝙ & idē dico in eccle-
sia,in qua vide quod plenius scripsi in l.iubemus.in prin.ff. de sac.
san.eccle.& in marito procedit gl. nisi melior fiat conditio dotis.
vt l.ita.ff.de iure dot. Alia dic , vt in glo. Sal.

Communia vtriusque iudicij,tam fam. erc quàm communi diuidundo. Tit. xxxvij.

Continua Rubricam , vt in gloss.

LEX PRIMA.

1 *Diuisio vicem emptionis habet.*
2 *Dominium,an transferatur per sententiam traditione sequuta.*
3 *Dominium,an trāsferatur per adiudicationem,seu sententiam adiudicatoriā.*
4 *Res possessa ex diuisionis causa quo usucapitur titulo.*

a Diuisionem. [a] Diuisio in multis habet instar em-
ptionis. h.d.† Opp.ꝙ si diuisio vicē
obtinet emptionis,ergo idē pōt,ꝙ illa.ar.s̄.de offi.eius qui
vi.al.gerit.l.j.sed ꝯñs est falsum , ergo & antecedēs.Falsitas conse-
quentis patet ex eo:qa simplex pactū emptionis,& vēditionis pro
ducit actionē,& nō simplex pactū diuisionis.l.diuisionis. de pact.
& l.j.ff.de ꝯhē.emp.& insti.de obli.q̄ ex cō.in prin.Sol.ꝙ uices nō
obtinet ꝑ modū subrogationis , vt in ꝯrio. Sed per modū alicuius
similitudinis,sicut hic.Sed tūc q̄ro,vñ ꝓueniat hęc similitudo.Re
spondet in prin.gl.ꝙ simile est ꝑmutationi,&c. in hoc reꝑhendiī
gl.cū nullū sile sit idē.l.ꝙ Nerua ff.depositi. sed diuisio species est
ꝑmutationis:vt l.cū pater.§.hæreditatē.de le.2.Permutatio aūt si-
milis est emptioni;vt ff.de re.ꝑmu.l.j.& ff.de ꝯhen.emp.l.j.& hoc
qñ proceditur diuidēdo,vel corpora inuicē assignando.Sinautem
licitādo spēs est emptionis.s̄.co.l.ad officiū.in fin. Tunc ab extra,
q̄ro scđo,quare de ista similitudine hic quæritur? Rñ. vt de ea ſm
ꝯctū,cui assimilatur iud.ceī,vt ff.de positi.l.j.§.si qs seruū . Quæro
igitur tertio,in quo conueniāt.Rñ.gl.in multis . Primo quia ex ea
sequuta traditione dñs transfert dominiū; non dñs causam vsuca
piēdi,vt ff.de vsuc.l.si per errorem.sic in vēditione.l.clauibus.ff.de
contrahen.emptio. & qñ factum iudicis reputatur factum partis
l.si ob cām.ff.de euic.ꝙ est verū in ea parte,q̄ traditur;non in ea,q̄
vt propria relaxatur,vel retinetur ar.l.si pro fundo.in fin.s̄.de tran-
sac.& ff.de excep.rei iu.l.si quis rē a nō domino,& de vsuc. l. cum
solus.Sed iuxta hoc quæro,quid si tota traditur, & vere in ea nul-
lam partem habeam,nunquid acquirā vsucapiendi conditionē in
tota,an vero in parte quæ putatur tradentis tm̄ Iac. de Ra. & Pet.
2 inuicem fuerunt contrarij,vt hic refert Cyn.† Et similiter dicit ip
se,ꝙ istud quæsitum incidit in illam quęstionem,qua quæritur,an
per sententiam transferatur dominium sequuta traditione , si vi-
ctus erat dñs:vel vsucapiēdi conditio,si non erat dñs.in qua gl.fue
runt variæ.nā in l.exce.ff.de exc.rei iud.tenet,ꝙ non.sed ff. de pu-
bli.l.sunt,& aliæ.& ff.de acquiren. pos l.Pomp.§.qui iussu.& insti.
de offi.iud.§.si.tenet,ꝙ sic.& hanc scđam partem communiter te
nēt doc.ꝑ l.stat.lib.a cæteris.§.quintus.ff.de statuli.& per l. 3. §. itē
q̄ri.ff.de re.iud.& hoc operatur autoritas rei iud & sic non obstat.
l.3.§.subtilius.ff.de condi.ob cām. Ex prædictis infertur ad quæsi-
tū,ꝙ in toto transferī dñiū,si ille contra quem diuisionem petijt,
b erat dñs: [b] vel in toto vsucapiendi conditio,si nō erat dñs , & hoc
qñ tota tradita est;alias ꝓ ea pte tm̄ q̄ tradita ē,& tradita dr̄,vt ī ꝑ-
cedēti q.dixi.& ita teneo.Tñ latius aggrediēdo ꝑdictā qōnē,vt ve
ritas clarius elucescat.cū q̄ritur,an traditione sequuta ex sñia, trāſ
feratur dñiū.& dic,aut añ tradōnē,& res ē clara,ꝙ nō in l.scien-
dū.§.si fundus.ff.q satisf.co l.tradōnib.s̄.đ pac aut post tradōnē,seu
ꝑ ipsam tradōnē.& tunc,aut sñia fuit lata sup iure mere ꝑsonali,
& sic ad dādū,& tūc dñiū trāsfertur,qa iudex, & pars hic agit , &
intēdit cū dare sit accipiētis facere insti.de acti.§.sic itaq;.& l.fi.ff.
de condi.ob causam.aut fuit lata super iure mere reali. & hic stat
dubiū antiquū,qa cum agatur declaratorie, iudex nec ꝑs vr̄ velle
dñiū trāsferre:sed ꝙ suū est restituere. & sic nō debet trāsferri . vt
l.3.§.subtilius ff.de ꝯd ob cām.tñ cōis opi.est, vt trāsferatur ꝑꝑ au-
toritatē rei iud.vt l.3.§.itē q̄ri pōt.de re.eo.vbi vr̄ casus.& ꝓ hoc fa
cit.ff.de pu.l.cū qui.§.si pēdēti.Executio ergo rei iu.licèt declara-
torè lata,tēdit,vt & si verè ñ fuerit dñs q abstinuit,nūc ꝑ traditio
nē efficiatur,vt sic sñia vera reperiatur, & vt dñiū a victo auferaī ,
& hoc est,ꝙ vult tex.dū dicit ꝑꝑ auth.re.iu.in d.§.itē q̄ri ꝑt.Et hoc
qñ sñia fuit ꝯdēnatoria.& diffinitiua:aľs si fuit sup hac declarōne
dñij lata interlocutoria:tunc qa illa summatim,& non cum plena
cāæ cognitione fertur,dñium nō transit.tex.est singularis.in l.a di-
uo pio.§.si super rebus ff.de re.iur.& hoc vult glo. in pe. sol. & d. l.
sunt & aliæ.Sinautem absolutoria fuit lata pro reo : tunc quia res
non traditur,sed dimittitur,dñium non transfertur,vt l.si pro fun
do.in fi s̄.de trāſ.& l.sed & si possessori.circa prin ff. de iureiu. & l.
si quis rem.ff.de excep.rei iud.Aut sententia est lata super iure mix
to in rem, & personam: vt est petitio hæreditatis,vt l. hęreditas. s̄.
de pe.hære.& tunc quatenus cōtinet personales præstationes res
non habet dubium,quia in eis agitur ad dādum,sed quatenus agi
tur ad rem,& sic declaratorie,insurgit dubium.Nam in pe.hær.pe
tit actor se declarari hæredem,vt l.licet. & l.regulariter. ff. de peti.
hær. & si quis rem restituit ei vt hæredi, nihil in eum transferri
videtur,vt d.§.subtilius.Tamen communis opi.se habet in opposi
tū , quia si per sententiam declaratur hæres , & per ꝯñs dominus
hæreditatis in vniuerso,& rerum singularium. & sub vniuersita-
te comprehensorum,vt l. cum hæredes. ff. de acqui. pos. Et ideo
si res verè hæreditariæ,quarum dominium fuit defuncti, ei ꝑ reū
condemnatum restituatur,earum dñium,licèt verè hęres nō fue-
rit,in eum transfertur,vt l.fi.s̄.de pe.hære. & per hunc modū earū
dominus efficitur,vt dicit tex.in d l.statulib.& l.certum.§.quintus.
ff.de statulib.& earum,quæ non fuerunt defuncti,transfertur vsu-
capiendi conditio;si fuerint alterius , quàm victi in hac hæred. pe.
Sinautem fuerant propria ipsius victi, quas restituit, vt res ꝓprias
defuncti,& iste casus est mihi dubius , tamen pro præsenti mihi
occurrit sic dicendum . aut eas restituit pro vniuersali sententia ,
qua condemnatus est ad restitutionem hęreditatis, vel rerum hæ
reditariarū non descendendo ad earū speciem,& tunc velut errās
nō trāsfert dñiū.aut ex singulari sentētia, qua declaratum extitit
hanc rem fuisse defuncti,& hæreditariā,& ipsum condemnatum
ad illius restitutionem;& tunc puto transferri dñium.arg.eius,qđ
3 in rei ven.dixi ad sententias & ar l.cum putarem.ff.fa.er.† Ex præ
dictis infertur ad sententias adiudicatorias,de q̄bus hic quærim⁹,
in q̄bus dic latius:qa aut adiudicatio fit in ꝑsonali iudicio; & tūc
transit dñium,vel vsucapiendi cōditio;vt patet in seruo pro noxa
adiudicato,& in domibus adiudicatis ex cā dāni infec. & in re ꝑ
debito insolutum adiudicata.ff de pu.l.sunt & aliæ.& de noxa l.&
gñalr & ff.de ꝓba.l.edictū.aut ī iudicio diuisorio, & tūc si pars est
tradita,& alia dimissa,quia penes eū erat pro parte tradita,trāsferī
dñium,vel vsucapiendi conditio,vt insti.de offi iud.§.fi.pro alia ni
hil.vt d.l.si pro fundo.& vbi tota sit tradita, quia recipiēs prius nō
possidebat ex ea q̄cq̄.tunc si ambo cōiter erant dñi,pro dimidia q̄
erat tradentis,trāsfertur dñium:pro alia dimidia,quæ erat recipiē-
tis,solū nuda possessio.quia tunc aliud trāsferri non potest , vt no.
in l.Pompo.§.sed & his ff.de proc.in gl.super verbo,de rato & est
casus.ī l.proxi.Cuius est ratio;quia semel dominus amplius effici
non potest;vt l.sequitur.§.lana.ff.de vsucap.& si non ambo,sed solū
tradens,vel qui pro tradente hr̄ erat dñs, tunc totius rei dñiū trāſ-
fertur,licet dimidiam recipiat,vt suam.ar.eorū , quæ s̄. in actione
merè reali dixi;& si neuter eorum erat dñs,tunc in tota trāsfertur
4 vsucapiendi conditio.& hanc puto veritatē in ista materia.† Quæ
ro nunc quarto ad declarationem prædictorum,quo titulo vsuca
piatur res ex cā diuisionis possessa.Rñ.ti.pro suo:vt ff.pro suo.l.pe.
§.si pr̄.nisi ex licitatione possideretur: quia tunc videretur posside-
ri pro parte consortis titulo emp.ar s̄.ti.j.l.ad offic iu.ad fi Respon
deo ad gl.& quæro,an in alio conueniant,& in quo differant. Re-
spon.per omnia,vt in gl.quam vide per te.adde tamen ibi.§. actio
num.& ī.l.3.& ibi vide illud,in quo conueniunt.

ADDITIONES.

a Diuisionem.Adde quod bene faciunt hic,quæ habentur per Bar.in l. cum solus.
ff.de usuca.sed vtrum titulus diuisionis excludat petitionem hæreditatis, uide
Bal.in l.Pompo.ff. de rei ven.
b † Erat dominus.Tu uide de hoc,& an alias usucapiendi conditio , & an sine tra-
ditione glo.singu.in §.fi.inst.de offi.iud.& in c.j.extra.eo.ti.quod uerum est su
per actione personali secundum Ang.& omnes doc.in l.sunt,& aliæ.ff.de publ.
& nota.in l.Pomponius.§.si iussu.ff.de acqui.poss.

LEX II.

1 *Diuisio,uel sñia a iudice incompetēti,quando possit partium cōsensu ualidari.*

a Etiam. a † diuisio facta a iudice incompetenti potest par-
1 tium consensu validari.h.d.concor sunt in glo Sed
contra hoc opp.de l.si expressim.ff de appellatio. vbi sententia nō
potest consensu partium validari.facit quod nota. supra qui ꝓ sua
iurisdictio.l j.Solu.ꝙ sñia non validatur,sed diuisio non retro : sed
vt ex nunc a partibus facta:ideo conuentionalis non iudicialis est
appellanda secundum Iac.But.Opp. quòd non tantum pro parte
transferatur dominium,imo in tota, vt dixi.in fin. distinctionis s̄.
l.proxi.Sol.hic quando vterque erat dominus pro parte , ibi solū
tradens;de quo ibi vide plenius Bar.

ADDITIO.

a Etiam.Adde ꝙ secundum Bald.hic l.ista singularis est. de quo uide , quod habe-
tur per do.Ale.in l.i.qui pro sua iurisdictio.& vide Bar.in l. obseruare.cir.fi.de
offi.proco.& quod no. Moder.in l.si expressim.ff.de appel.& Bal.in l.diuerso su
pra de transa.& an sententia nulla ualeat,& contractus , & an posit ratificari
per Glo.& doc.in c.significasti.de foro compe.

LEX III.

1 *Decepto in diuisione aduersarij dolo subuenitur.*
2 *Deceptus in diuisione qua actione possit agere.*

1 Maioribus. † In diuisionibus subuenitur ei , qui dece-
ptus est dolo aduersarij ; vel vltra dimidiā
iusti precii. hoc dicit. & notabiliter. Nota. quòd diuisio est con-
tractus , & sic distractus appellatur contractus. Item quod est cō-
tractus bonæ fidei . Item collige hic argum. bonum , quòd l. 2.
ī.de

ꝗ.de rescin.vend.locum habet in quolibet contractu bo.fi.No.de
significatu illiꝰ verbi reformabit,quo multoties vtimur, dū lauda
ta petimus in melius reformari.Op. ꝙ non possit peti aliter refor
mari.qa pars grauata debuit appellare,si snīa, seu iudicis diuisio si-
bi displicebat.vt s̄.si sępius in integ rest.post.ꝗ l.j.ꝙ cū nō fecerit,si
bi imputet Sol.ꝙ hic in diuisione facta à partibus,secus si à iudice,
vt in contrario.Op.quod ēt si à partibus sit facta. veniri non possit
ꝯ tam à maiore, q̄ à minore,qa pars inæqualis potuit per sortes,&
breuia ita ad vnū peruenire,sicut ad aliū.Is igitur, quē sors prætu-
a lit in minore portione, non debet posse conqueri.[a] vt s̄.de transa.
l.in fideicommissario.& s̄.de inof.te.l.si pr̄ puellæ. in fi.Sol. qđ for
te per sortes,& breuia non fuit facta hęc diuisio,sed alter inductus
dolo,& fraude ad talem partem eligēdā. vel si per sortes vna por-
tio tetigit vni,& altera alteri,dicendum est,quod deceptus fuit in
eo,ꝙ putauit partes æquales.& ita dicebant consortes sui.& forte
sic composuerūt breuia,ꝙ breue cōtinens minorem partē obue-
2 nit in sortem alteri parti.aliter cogitādum relinquo.† Quæro quo
iure hic agat̄ dicit gl.ꝙ qdam dixerūt actio. communi.diui. cōtra
quod facit,qa actio communi diui.dat̄ ad diuidendum. vt s̄.ti.j.l.j.
sed diuisio est iam facta, ergo &c.Rñ.ipsi, ꝙ hæc intentabitur ad
decipiendū,non ad diuidendū.hæc est vna truffa,& contra signifi
catū propriū verbi,iō si vis aliter istos defendere.dic ꝙ illa lectu.
procedit,vbi dolus dedit cām diuisioni,vt dixit alia glo. s̄m vnam
expositionem,& sic contractus,q est bo.fi.vt hic in litera, fuit nul-
lus.vt l.& eleganter.in prin.ff.de dolo.& sic pōt peti de nouo diui
sio,& hoc traditione non secuta per ibi no. Alij dixerunt, ꝙ offi-
cio iudicis.& hanc tenet gl.in l.in contractibus.s̄.ex quib.cau.ma.
Alij dicunt condictione ex.l. ista per no.in l.ꝗ. de rescin. vend. &
hæc magis placet,vt dicamus,ꝙ condictio.ex.l. ista permittat̄ im-
plorari iudicis officium,vt diuisio reformet̄ in melius. & ista pro-
cedit s̄m aliam expositionem,qñ dolus incidit in cōtractu,vel qñ
deceptio est re ipsa, & sic omnes sunt verè simul iunctæ. Quæro
nūc de forma libelli.quidam dixerūt,ꝙ hic agitur alternatiuē, vt
rem restituat,vel eius æstimationem.quam reprobat Pe.& Cy.qa
sic iste cogeretur vendere,& iste emere, contra.l. nec enim.ff.rerū
amo.Quare dicūt ipsi,ꝙ absolutè agitur, vt rem restituat.sed hoc
est contra hanc literam.Ideo dic,quod narratione facta de dece-
ptione,& fraude,seu lęsione cōcludetur, quòd ex permissione sibi
concessa ex.l.ista petit per iudicem, & eius officium diuisionē in
melius reformari,& ad cōgruā æqualitatē reduci. & iste videt̄ mi-
hi intellectus huius literæ.pro hoc accedat.l.Plautius. de vsuris.

ADDITIO.

a † Non debet posse conqueri.Ego elicio ex hac doctrina vnum multum notabile dictum;scilicet,quòd à iudicio sortis nō appellatur.ita no. Bald. in l.si duo.co. prima.ver.sed nunquid.ff. vti possi.dixi de hoc post Bar. in alle.l. si duo.num.9. in apostil.in versic.deriuatur sorte,& post Iac.Rebuff.in l.2.num.4.in apostil.in versi.sortis.ꝗ.quando,& quibus quarta pars.lib.x.Feli.not.plenè post Ioan.An. & Panor.in c.licet.colum.pe.versic.tertia opinio,extra de probatio,

LEX IIII.

1 *Socius omnium bonorum emens nomine proprio non per hoc censetur à societate recedere.*
2 *Commune dicitur,quod communi pecunia emitur.& num.3.*
4 *Tutor quando de propria, vel pupilli pecunia emere præsumatur.& num.9.*
5 *Socius,an in dubio,communi vel proprio nomine præsumatur emere.*
6 *Frater,an debeat lucrū ex pecunia hæreditaria factū fratribus cōmunicare.*
7 *Frater existens tutor alterius fratris,quando nomine pupilli merca.*
8 *Tutor quando teneatur pupilli nomine negotiari.*
10 *Tutor damnum nomine proprio incurrens suum ipsius erit, & non pupilli.*
11 *Fratris cum fratre habitantis pecunia cuius esse præsumatur.*
12 *Fratres simul morantes, & paternam hæreditatem communiter tenentes. an debeant sibiinuicem lucra quæ faciunt communicare.& nu.14.*
13 *Socij omnium bonorum quando,& qui præsumantur.*
14 *Societas fructuum communicatione conuincitur.*

a Si patruus. [a] Res proprio nomine empta de communi pecunia,vel ex rebus communibus redacta,
non est communis,nec venit communicanda,nisi īter socios om
1 niumbonorum, sed pecunia peti debet.h.d.† Not. vltra contenta
in summario,quod socius omnium bonorum licet emat rem pro
prio nomine,non propterea videtur à societate recedere & ēt si
hoc gereret in corde,non habet ei prodesse, vt hic.debet enim so-
cio denunciare, quomodo à societate vult recedere, ut ff.pro
socio.l.actione.§.nunciare. Opp. de l.si ego.ff. de neg. ge. Solu.hic
emit nomine ꝑprio,ibi cōi.vt in gl.Op.2 .quod cōicare teneatur,
licèt ipso iure non sit cōis. vt ff.pro soci.l.si qs societatē. Sol.ibi in
socio omniū bonorum.hic aliquorum, vt in gl.Opp.3.hic dicit,&
indēnitati tuæ cō suli oportet,& nō declarat, qua actione ꝯ.§.qb.
s̄.de no.co.compo.Solu.vt in gl.qa ꝑ actio.cōi diuidun.Sed dices,
tu,hæc gl.est ꝯ hūc text.q dicit,ꝙ res non est communis, nec eā ꝯ
municare tenet̄.ergo cō.di.nō competit.vt s̄.tit.j.l.j.Sed defende,ꝙ
gl.nō intelligit,ꝙ agat cōi diuidūdo ꝑ re empta, sed ꝑ alijs rebus
cōibus.& ī hoc iudicio ꝯsulet̄ indēnitati nepotū, qa si patruus pe-
cuniā cōem,ut ꝑpriā sibi expendit, de eorū ītereste rō debet ha-
beri,ultra pecuniā,& ꝑ eorum parte tenetur patruus eis restituere,

2 † No.4.quod imo res empta ex pecunia cōi sit cōis,qa si fuisset ꝑ-
pria istorū nepotū,tota res empta esset eorū,vt l.si ut ꝑponis.s̄.de
rei uendica.l.curator.ꝗ.arbi.tu.& l.2.ff.qñ ex fac.tuto.So.vt in glo.
ꝙ contra procedet,si isti nepotes fuissent minores 25.an.uel si fuis
sent milites.&c.ut in gloss.hic autem erant pagani, & ætate maio
res.Or.hic attende,ꝙ ut dicit glo.i.hæc l. duobus modis intelligi-
tur.vno,quod res fuerit empta de pecunia communi.&isto casu si
pon amus patruum esse tutorem,uel curatorem nepotum,res em
pta erit communis,& uerum dicit ista gloss.per iura supra allega-
ta. sed ubi non erat eorum tutor,uel curator,tunc non est aliud in
minore, quam in maiore. sed res erat propria patrui, licet mino-
ri pro rata suæ pecuniæ sit res empta obligata, vt ff.de rebus eo-
rum.l.secunda.in principi.Alio modo intelligitur in pecunia non
communi: sed ex rebus communibus redacta. & tunc, quia illa
non est communis, vt dixit gloss.per l.qui vas.§.final.ff.de fur.
propria patrui,secundum Ricard.Malum.& doct.de hoc dixit esse
casum.ff.de administrat.tuto.l. Titium,& Meuium.§.altero.& ita
scripsit in d.l.si, vt proponis. vbi vide aliqua, quæ omitto hic. Sed
quæro,cur res empta à tutore, vel curatore de pecunia communi
efficiatur communis sui,& pupilli,vel adulti,& tamen pecunia re
dacta ex venditione rei communis solum est propria tutoris,vel
curatoris suo proprio nomine vendentis, Respō. secundum Bart.
in d,§.altero,quod hoc in fauorem pupilli, vel adulti est inuentū
nam cum pecunia faciliter consumatur, quia consumptione, &
immixtione voluit lex non effici pupilli, ne si casu periret, pupil-
lo periret, sed potius voluit esse tutoris, ut tantum obligatus re-
maneret. & eadem ratione rem emptam ex pecunia communi
voluit esse pro parte pupilli,quia hoc vtilius est pupillo, cum pecu
nia soluta faciliter euanescat consumptione, vel immixtione.vt l.
3 si alienj.ff.de solutio.† Concludamus modo istam materiam sic.
aut emptor emit communi nomine, & tunc res efficitur com-
munis. illo ratum habente;etiam si pecunia fuisset ementis pro-
pria.vt l.si ego.ff.de nego.gest.: & illo ratum non habente, rema-
net solius emptoris. vt l.fundus ille.ff.de contrahen.emptio. aut
emptor emit nomine proprio. & tunc si de pecunia propria non
est questio sed de communi,& tunc si ille qui communionem ha
bebat ī pecunia,erat minor ætate,nihil potest petere de re empta,
vt hic;nisi esset miles,vel alius priuilegiatus.circa,quod vide.quod
dixi in l. si vt proponis. supra.de rei vendi.Si vero erat minor, &
tunc,aut emptor non erat eius tutor,vel curator. & tunc illi mino
ri nihil quæritur, vt l.filiæ.ff. de solu.nisi hypotheca.vt l.tertia. in
princip.ff.de rebus eorum.aut erat eius tutor, vel curator;& tunc
res efficitur communis.vt l.secunda.ff. quando ex fac.tuto. & l.cū
4 rator.infra. arbit. tute. † Quæro.tutor habebat pecu niam pupilla-
rem, & propriam. rem emit proprio nomine, & precium sol-
uit.an præsumetur de pecunia propria, vel de pupilli emisse.Bar.
in quodā suo tractatu super illa materia, dixit.quod de pecunia ꝑ
b pria præsumitur,[b] arg.l.si defunctus.infra.ar.tute.& l.si ventri.ff.
de priui.credi.Item quia ex quo non apparet, quod sit aliena,
præsumitur propria.vt l.non vnde. infra si cert pet. Alij Perusini
dicunt prius considerari, an iste tutor sit diues, uel non,ita quod
præsumatur potens ad precium illius rei soluendum de proprio,
vel non similiter facultates, & bona pupilli.an sit talis homo qui
consueuit multum lucrari,vel non,quia sic non cessar pręsumptio
l.si defunctus, infra.ar.tu.facit quod not.in l.facul.infra.de iur.fis.
libr.x.

ADDITIONES.

a Si patruus, Ad huius,l, materiam vide tex.no,in l.2,ꝗ.pro socio. & quod in vltimis verbis tractat,Bar,& adde tamen.d.Soci. in consi.213.incip. in præsenti cōsultatione. versi.circa aliam dubitationem. in secunda part.quod licet socius plus lucratus fuerit, quam alius, in societatibus non attenditur.nam omnia sunt æqualiter diuidenda,& de materia vide per Bal.in l.2.infra.qui test.fa.possunt,& Bal.in l.j.de benef.fratris.& Bal.ī l.si fratres.ff.ꝑ socio,& ibi,qđ hñs bona cū fratrib,aliquid acqrat,an ꝑsumatur acquisitū de bonis cōibus,vbi dicit, quòd non,vt in gl.in l.Quintus Mutius,de do.inter virum,& vxo.& vide no.ꝑ Bar.in l.cum oportet,infra.de bo.quæ libe,& in trac.de duobus fratribus, & adde.d.Soc.consi.92.inc.cir.primum huius ver.aliquando, & tertio cir .finem.in prima parte.quod si frater.alter cum pecunia communi negotiatur intelligitur negotiare nomine proprio, & ibi.in ver.primo.no.quod si frater negotiatur cum pecunia communi ignorant altero fratre, quærit sibi, & non communiter,& an,& quando frater negotians cum pecunia fratris nomine ꝑprio, aquirat ei,& non fratri.vide præfa.do.Soc.consi.254.incipien.visa, & considerata contingentia facti, versic.sed contra præmissa.ibi quinimo etiam dico.in 2. parte.item adde,quod si frater habet principium ex rebus hæreditariis.& communibus, æquitas suadet, ꝙ lucrum omne inde proueniens frater fratri communicet,sicut cum aliquid ex re alicuius ad te peruenit, æqum est sibi restitui. vt per præfa.dom.Soc.consi.162.incip.considerata contingentia casus. versic. confirmatur, & quinto eadem pars circa medium, in 2.parte. Item adde, quod frater qui stetit in communione cum fratribus, tenetur reddere rationē gestæ administrationis in diuisione,vt per præfa.d.Soc.in consilio.203.incipiē. in præsenti consultatione. versi. vnde ex præmisis.in secunda parte.
† Adde Abb.conf.12.inc.casus talis est aliàs,vt clare materia thematis liqueat. in 6.dubio,vel.j.Papienses.in l.si hæres.ff.de condi.ob cau.Roma. in consi.414. inc.quò ad primum.& Gerar.de petra sancta.singu.84.inc.executor vltimæ volumatis.post prin.

b Pecunia propria præsumitur.Adde.quod hic est casus.quem.d. Lu.allegauit pro singulari.in ti.de emp.& uen.in 17.singulari.in l.2.infra.pro soc.vbi vide Bar.

5 lib.10.† Quæro aliquis rem emit,& precium de pecunia cōmuni
soluit:non tñ apparet,quod noīe proprio vel cōi emerit, an in du-
bio præsumeret̄ proprio. vel communi nomine emisse;Barto.di-
a xit,ꝙ proprio [a] per l.& magis.ff.de so.& quia ꝑsona extrinseca nō
est subintelligenda,vt l.si stipulatus.§. Grisogonus.ff. de verb.obl.
Quidam Perusinus melius dixit.qui dixit prius inspiciendum, si
inter istos fuit actum,vt emeret̄, & mercaretur communi nomi-
ne arg.ff.man.l.4.§.si ab ignoto.Secundo ementis affectio. Tertio
ipsius consuetudo.nam si vt plurimum consueuit emere nomine
communi,præsumatur in isto casu emisse; ex quo nō dixit, ꝙ pro
prio.arg.l. vel vniuersorum. ff. de pig.ac.Nec ob.§.Grisogonus,
quia fateor,ꝙ extranea persona non est subintelligenda tali mo-
do,quod cōtractus reddatur vitiosus,vt ibi,sed eo modo quo vitio
sus non redditur sic,vt hic,non enim hic alia persona subintelli-
gitur directo interuenisse, sed ementem suo, & alieno nomine
emisse.ꝙ iure potest vnusquisq; facere,vt l.si ego. ff. de neg.gest.&
6 l.fundus ille.ff.de contrahen.emp.cum similibus. † Quæro.vnus
ex fratribus fecit mercantiam de pecunia hæreditaria, & lucratus
est.Quæritur vtrum lucrum illud sit fratribus communicandum.
dixit.Bartol.ꝙ si nomine communi fecit, ꝙ communicabitur.&
ideo dicit se fecisse in q̄stione facti sibi apportari librū rationū,vt vi
deret intitulationē libri,& cū reperisset in intitulatione sic scriptū.
Iste liber est mercationū Io.& Iaco.filiorū quondā talis,&c.Et ex
hoc iudicauit eū cōmuni nomine fecisse.ar.ff.de neg.gest.l.Nesen
nius,& sic lucrum erat cōmunicādū.aut iste frater proprio nomi-
ne est mercatus,& hoc cōstat:& tunc recurrendum est ad istam.l.
aut dubitat̄ cuius nomine,& tunc dicit,quod proprio nomine.sed
7 dic,vt in præcedenti.q.addito,ꝙ in sequentibus dicā. † Quæro igi
tur,quid si iste frater,qui est mercatus,est tutor alterius fratris.Bar-
to.sup hoc vr̄ variasse,sed formaliter in d.l.Meuiū.§.altero. ff.đ ad
min. tut.dicit,ꝙ qñ tutor fecit id ad ꝙ tenetur,licet faciat nomine
ꝑprio,videt̄ facere pro pupillo.vt l.Lucius.§. tutorem.ff.đ admin.
tut.sed quando fecit id ad quod faciendum nomine pupilli nō te
netur:licet facere possit si vult suo, & communi nomine,vel pu-
pilli tantum; tunc in dubio intelligitur fecisse nomine proprio,
8 † Modo ad propositum,negotiationē, de qua in præcedenti.q. di
xi,non tenetur tutor exercere nomine pupilli, nisi testator præce-
ꝑisset.Sed tenetur pecuniam pupillarem contrahere in emptio-
nes prædiorum,quę nō subiacent de facili periculo casus fortuiti.
vt l.ita autem.in princip.ff.de admi.tu.& in Authē.vt hi qui se ob.
pe.res mi.§.ꝙ vero.Si igitur negotiationē fecit. licèt licitè facere
potuerit nomine proprio tm̄,& in communi, tamē simpl'r facien-
do intelligitur fecisse tm̄ nomine proprio, & non communi, vt
d.l.Titium.§ præfectus nisi in negotiādo dixit, talis tutor talis.&c.
quia tunc tutorio nomine videtur fecisse,vt l.post mortem.ff.quā
do ex fac. tu Alii moderniores dicunt, quòd in dubio debemus
dicere, aut tutor negotiando aggreditur negotium insolitum pa-
tri pupilli; & tunc in dubio videtur gerere nomine proprio, ne-
cadat in culpam. Est enim culpa aggredi insolita,vt l.si negotia.ff.
de neg.gest.aut negotium insolitum nō aggreditur, sed à patre in
choatum prosequitur. verbi gratia, duo fratres in simul mercan-
tiam exercebant,& vno eorum defuncto alter continuauit super
stitibus filiis fratris indiuisam substantiam possidentibus,quorum
tutor est.& tunc non proprio sed communi nomine videtur face
re.ar.ff.de neg.gest.l.nam,& si seruus.§.si viuo.& ff fam.er.l.si filia
§. Neratius.& ff.pro so.l actione.§ morte. & sic à primordio tituli,
posterior formetur euentus. vt l. j.infra. de impo.lu. des.libr.x Et
9 hoc secundum.Bald. † Ex prædictis omnibus ego colligo distin
ctionem talem.cum quæritur,quando tutor de pecunia pupillari
vel communi exercet mercantiam, an nomine pupilli proprio,
vel communi intelligatur fecisse.aut testator hoc fieri mādauit;
& tunc nomine pupilli videtur fecisse.aut non mandauit;& tunc,
aut in negotiando fecit mentionem tutelæ, quia dixit talis tutor
talis,&c.& tūc tutorio nomine,& sic pupilli videtur fecisse, vt l.
post mortem.ff. quando ex fact.tuto.Aut de tutela non fecit mē
tionem.& tunc, aut fecit id ad quod de iure erat astrictus facere
nomine pupilli.Et tunc eius pupilli nomine intelligitur fecisse, &
ei lucrum debetur.l.Lucius. §.morte.ff.de admi.tut.aut fecit id ad
quod astrictus non erat, & tunc,aut continuat per defunctum in
choata, & tunc nomine pupilli dicitur fecisse, vel communi.si ne
gotiatio erat communis, non propria ar.l.nam & seruus § si vi-
uo.ff.de nego.gest.cum simi.s̄.allega.aut non continuat, sed no-
ua insolita aggreditur,& tunc proprio nomine creditur fecisse.ar.
l.si negotia.ff.de nego. ges.Licet tamen proprio nomine credatur
fecisse, res tamen empta ex pecunia pupillari priuilegio speciali
efficitur pupilli, vt supra in quarta opposi.dixi. quod intelligo pu-
pillo volente, ne inducta in fauorem operentur contra ar.l.quod
fauore.supra de legi.& sic de eo, quod ex venditione postea facta
de re est lucratus,pupillo tenetur reddere rationem. non de eo, ꝙ
postea ex illa pecunia ex venditione redacta percepit, quia illa pe-
cunia non erat pupilli,vt hic in gloss.& dixi supra. in 4.opp.& hoc
qñ proprio noīe creditur negotiasse: sed in casibus, in qb.dixi eū,
negotiatū intelligi noīe cōi.& tunc non facio dr̄iam, an ex pri-
ma mercantia aliqd ad eum peruenerit vel ex sæpius repetita.quia
natura huius actus est,vt id,ꝙ postea fit,loco prioris subrogetur.vt

ff.de pig.l.cum tabernam.& đ vsu.l. vsufructuarium.§.si vidimus.
10 quia in prædictis vidimus de lucro redacto ex re empta.† Videa
mus nunc quid de damno.& breuiter dic,ꝙ in casibus,quibus no
mine proprio dicitur fecisse,damnum est eius propriū, sicut fuis-
set lucrum.vt l.si non fuerit.§.Aristo.ff.pro soc.& de re.iur.l.s̄m na
turam.cū si.Sed vbi nomine pupilli, vel cōi & tūc si astrictus erat
id facere testatoris præcepto,vel lege aliqua ciuili, vel municipali,
damnum erit pupilli.si mō alia de causa tutori nō possit huius dā
ni culpa ascribi.Sed vbi non tenebatur id facere. & tunc si est ag-
gressus solita,& discreta est operatus, vt quilibet diligens paters̄a.
damnum erit proprium pupilli, si ad eum solum spectabat nego-
tium:vel commune, si spectabat ad utrumq;.Sin autem est aggres
sus insolita,tunc ipsius gerentis, & non pupilli erit damnum. vt l.
si negotia.ff.de neg.ge.& no. in Authen.ut hi qui ob.se. &c.§.quo
11 niam.† Quæro. duo fratres simul habitabant: & alter eorum
multā reperitur habere pecuniā:nec apparet undę habuit, an præ
sumitur de bonis communibus habuisse,uel lucratus.Spec.in titu.
de iudi.parte.4.§.sequitur.uer.quid si alter.& uersi.ut autem certa.
dicit,quod de bonis communibus præsumit̄ habuisse, uel lucras-
se.ideo tota est communicanda,quod est notandum.sed huic po-
test addi,quod dixi supra in prima quæstione.& hoc ꝑcedit,quan
do pecunia aliunde quæsita non esset communicanda. vbi autē
esset communicanda, frustra de hoc quæritur. esset autem cōmu
nicanda,ubi essent socij omnium bonorum. pro quo declarando
12 dic,ut in se.quæstione.† Quæro igitur duo fratres habitant simul
in domo cōmuni,& hæreditatem paternam habēt communem.
Quæritur an cætera quæ quærunt,veniant communicanda.& vi-
detur,quòd sic,per text.in 10.co. in tit.de duo.fra. de nouo benefi
cio inuesti.c.j.§.si duo In contrarium videtur tex ff.pro soc l.cum
duobus.§ si fratres.& §.si inter fratres.Iac.de bel.dixit, quòd non,
nisi probetur,quòd sint socij omnium bonorum, vel consuetudo
13 aliud inducat.& ita intelligit.d.§.si duo.& bene dixit.† Sed dubiū
stat,an & quando intelliguntur socij omnium bonorum.vel non.
circa hoc Bar. in l.Titiū & Meuium.§.altero ff. de admini.tuto.di
xit,ꝙ societas contrahitur consensu,interdum verbis expresse,&
tunc res est clara.Interdum verbis, & factis, & de ista multoties
dubitatur.sed recurrendum est ad coniecturas, quæ ex factis ipsis
colliguntur.ideo distinguit ipse.aut alter eorū est pupillus,& non
videtur contracta societas, quia sine tutoris autoritate illa cōtra-
hi non potest,vt l.in conditionibus.ff. pro soci.Aut qlibet est ma-
ior, & tunc alter tantum negotiatur. aut uterque, aut neuter.
Primo casu non potest dici contracta societas tacitè, cum alter
nihil ponat.l.j.in fi.ff.pro so.ideo quæsita aliunde, quā ex reb.com-
munibus,non veniunt communicanda.vt hic,& d l.cum duobus.
§.si fratres.Secundo casu, quando vterque negotiatur, tunc si lu-
cra negotiationis posuerunt alias in communi, præsumitur con-
tracta societas,sed nō omnium bonorum,sed illius mercātiæ, vel
negotiationis tantum; siue sint uniformes, siue diuersæ negotia-
tiones,& societas sit contracta.probat ipse, quia societas tacita cō
trahi potest re ipsa.vt ff pro socio.l coirj.Item quia tacito consen-
su dissoluitur,sic tacitè contrahitur.vt l.itaque ff. pro soc. & l.put
quisq;.ff.de sol.Item in argu.inducit.l.in libe.ff.de ritu nup.& l.con
cubinatu.ff de concubi.Item talis communicatio quæstus nō po-
b test intelligi facta citra nomen,& ius societatis.[b] & sic præsumen
da est societas in hæreditatis aditione.ff.de acqui.hære.l. pro here-
de.§.Papi.quod autem illius mercantiæ tantum,probat ipse, quia
actus nostri voluntarij non extenduntur vltra, quam gerantur.ut
infra,ne vxor pro mari.l.fin.ff.si certum pet.l.non omnes.in prin.
& ff.de iti. actuque priua.l. prima. §. hoc interdicto. Tertio casu
quando neuter negotiatur,non potest dici societas inita, licèt bo-
na paterna simul teneant indiuisa,vt dicto §. si fratres ff. fam.erc.
l.ex parte.§.filius.& infra.si quis alteri,vel sibi.l.penul.& hoc secū
dum Barto.superuenit Baldus,& dicit, quod etiam si nullus nego
c cietur potest ex actibus [c] apparere socialis effectus, sicut est inter
nobiles,qui non faciunt quæstuarias mercantias,tamen quęcunq;
dona,quæcunque stipendia,vel salaria,quascunq;dotes recipiunt,
in communi vsu conferunt.nam negari non potest, quin sint so-
ciales actus,ex quibus præsumitur intentio & voluntas.nam volū
tas factis datur intelligi,vt ꝗ. de insti. & subst. sub conditio. fact l.
reprehendenda.& ibi no.& pro hoc.ff de acqui.hæred.t.l. duo fra
tres.similiter inquit ipse in casu,in quo vnus negotietur,alter non.
si ille qui negotiatur,quæcunq; sibi obueniunt, puta ex donis,vel
ex redditu præbendæ, vel ex salario, ponit in communi, ut facit
ille qui negotiatur, certè præsumitur inquit ipse societas ex acti-
bus istis hincinde reciprocis. Item inquit ipse, si unus negotia-
tur

ADDITIONES.

a Quod proprio.Adde Bal. qui.d. recurrendum esse ad concordandas alias coniecturas,quas ponit hic.aliter loquitur.in l.pe.infra.si quis alteri vel sibi.

b † Citra nomen,& ius societatis.Adde Bal.in l.fi. & ibi Ale.in addi.ad ipsum.infra.de dotis promi.Paul.de Ca.in l.coiri.cum seq.ff.pro soc.gl.iuncto tex.in d.l. cum duobus.§. si cium. in ver. omnium. alias est.l. si fratres.§.socium.[illegible] plene per Bal.in auth.ex testamento.ad fi.infra.de colla.

c Potest ex actibus.Adde Soc.consi.231.inci.visis literis,mihi circa,princ.in 2.parte.vbi hoc idem alle.& firmat.

tur in vna arte, puta mercantiæ, alter in altera, puta in aduocatio-
nibus, vel tabellionatu. Nam ex lucrorum communicatione præ
sumitur societatis contractio, quia ordinatur ad ipsam per locum
ab effectu. Idem inquit ipse in pupillo tutorem habente. nam si e-
ius tutor communicat ea, quæ pupillo acquiruntur, fratri illius. et
econtra facit frater ei, intelligitur tacitè contracta societas cũ pu-
pillo tutoris autoritate. ꝙ fieri potest. vt d.l. vt in conditionibus. &
si dicas in autoritate tutoris est necesse consensus uerbalis. ut ff. de
auth. tut. l. i. Respondit ipse, illud est verum in his quæ procedunt,
per actum verbi. In his autem, quæ procedunt per actum facti, nõ
est opus sermone tutoris. vt ff. de contrahen. emp. l. fistulas. §. fun-
dum. Item id, quod dicit Bartol. ꝙ societas tacita restringitur so-
lum ad mercantiam illam, cuius quæstus communicatur, dicit ip-
se procedere, vbi actus sunt vniformes, sed vbi sunt difformes, &
in se varietatem habentes, dicit ipse, ꝙ per tales actus, præsumitur
societas generalis contracta, quia indifferenter se habent, & inde
finitè. vñ ex talibus actibus ita promiscuis, & indifferentibus præ
sumitur societas generaliter omnium ferè contractuum, & subiũ
git, ꝙ non considerat in prædictis, an unus plus lucretur, quàm a-
lius. vel plus ponat in communibus vsibus, quàm alius, uel plus
expendat, quam alius, quia talia in societate generali non atten-
duntur, sed omnia sunt equaliter perficienda. vt ff. pro socio. l. si so
cius pro filia. Et hoc dicit fuisse de mente. Iaco. de Are. in quadã
eius apostilla. s̃. sæpius alle. l. Titium & Meuium. §. altero ff. de ad-
mi. tu. & Ryc. Mal. & Old. qui fuerunt eius discipuli, & illam apo-
14 stillam postea latius extenderunt. † Ego autem, uel prædicta non
intelligo, vel irrationabilia uidẽtur iudicãda. Pone enim duos fra-
a tres [a] solum domum paternam communem habere, alterum eo
rum uxorem duxisse, quę mille ei dedit in dotem, vel fundum:
& alterum esse aduocatum. Iste aduocatus quæcũq; quærit ex ad-
uocationibus ponit in communi vsu. alter fructus fundi dotalis,
an fundum dicetur communicasse. nemo dubitat, ꝙ non. vel po-
ne, ꝙ illa mille, quæ habuit in dotem inuestiuit in speciaria, & apo
thecam tenet proprio nomine. & in ea negociatur, & lucrum po-
nit in vsu communi, an capitale dicetur communicasse, quod sal-
uum sibi tenet, utrum aduocatus dicetur instrumẽta sua, & libros
communicasse. secundum prædictos uidetur. ꝙ sic. Ego puto con
trarium, quia aduocatus libros, ut proprios tenet, & alter apothe-
cam, vt propriam tenet, licèt lucra communicẽt, & communica-
tio lucrorum non infert communicationem capitalis, sicut nec ꝯ
municatio fructuum infert communicationem fundorum. & tã
to fortius si ex pecunia dotali proprio nomine fundum sibi emis
set, licet postea fructus cõicaret, non dico eum fundum commu-
nicasse præsumendum esse. Et de his videtur mihi casus in sæpius
allegata. l. cum duobus. §. si fratres in x. col. in tit. de duo. fratri. de
15 nouo beneficio inuesti. c. j. §. si duo. † Confirmo ratione, quia fa-
cto declaratur intẽtio, vt ipsi dicunt. sed ex cõicatione fructuũ in-
tẽtio ñ fit cõicandi fundum, vel rem ex qua percipiũtur. ergo &c.
quinimo ex emptione fundi, quam fecit proprio nomine, vel ex
retentione eius q̃ proprio nomine facit, declaratur, qđ illum cõi-
care non intendit, ergo &c. Præterea cõicatio fructuum redditũ
uel lucrorum, habet in se cãm discontinuam. ergo non ex tali cõ-
municatione fit præsumptio societatis inductæ, nisi ex legitimo,
tempore talis communicatio sit facta, & ut de fructibus rei com-
munis. ar. l. cum de in rem uerso. ff. de vsu. & eius, ꝙ dixi in l. si cer-
tis annis s̃. de pac. Concludo ergo, ꝙ ex cõicatione sola fructuum
reddituum, vel aliorum lucrorum, inducit̃ societas oĩum bonorũ
non ẽt singulariũ bonorũ, ex q̃bus fructus uel redditus ꝑcipiunt̃, q̃
cõicati eẽ dicunt̃. Q̃rid plura, q̃a ad cõicãdũ in futurũ dico eũ ñ
teneri. Et ideo in futuro tpe poterit dictos fructus, redditus, & lu-
cra ut propria vnusq̃sq; eorum retinere. ar. l. atque. ff. pro so. Fateor
tñ, ꝙ si alter eorum illo anno cõicat, tenetur etiam sua cõicare, ex
quo aliena ĩ cõicatione recepit, secus si antequã recepisset sua cõi-
care noluisset, & sic a societate, si qua erat cõtracta, recessisset. Vel
verius ante obuentionem lucrorũ fratri dicere debuit. ar. ff. ꝓ so. l.
actione. §. diximus. Quæro, cum duo fratres tenuerunt terras ad
b laborandum, [b] & alter eorum duos haberet filios laboratores. ve
niunt inuicem ad diuisionem fructuum, vnde dubitatur qualiter
inter eos diuidantur. R ñ. secundum Bal. per capita, quia societas,
respicit capita eorum, qui operam posuerunt, supposito igitur, ꝙ
omnes fuerunt operarij, cuilibet debetur sua portio. Nec. n. nõ de
bẽt istis duobus filiis, ꝙin ꝑtãte p̃ris sint, cum non prohibeatur ex
suis laboribus quærere sibi, ut ĩ. de bo. q̃ li. l. cum oportet. circa. prĩ.
ibi sic rerum, &c. Et hæc sufficiant de p̃nti materia. tu potes adde-
re quædam, quę deo duce dicam. ĩ. pro soc. l. j. Sali.

ADDITIONES.

a Pone enim duos fratres. Adde Soc. consi. 192. inc. capio difficultatem. uersi. fa-
teor. n. in 2. parte. ubi hoc alle. & firmat.
b Duo fratres tenuerunt terras ad laborandum. Adde Bal. in l. i. ad fi. inf. ꝓ socio.
de quo per Bal. in tracta. de duo. fratri. idem Bal. in l. certũ, paulo post prin. sup.
fa. er. & in l. filiæ. e. ti. & in l. si filius. sup. de ne. ge. pro quo facit, ꝙ no. in l. si socii.
ff. pro socio. Pe. de Anc. consi. suo. 132. & oĩno. Ale. consi. 93. & consi. 133. uo. 2.

De instrumentis, Iudex dẽt prouidere penes quẽ instrumenta communia debeãt
esse. h.d. gl. vide per te. & adde, quod dixi in l. Proc. sup. de eden.

LEX VI.

1 *Conditio iusiurandi in contractibus, & maxime in diuisione seruanda est.*
2 *Iurans in diuisione, si deierauerit contra diuisionem uenitur, & ipse actione de dolo conuenitur.*

Si cum patruo. Conditio iurisiurandi in diuisione apposita debet impleri, aliàs diuisio
non obest diuidenti. h. dicit. Hæc lex habet duas lec. vt ex gloss.
vi. colligitur, & secunda magis uidetur amica literæ, quia so-
lum, de indiuisis diuidendis loqui uidetur. vtraque tamen bo-
1 na. † No. ꝙ conditio iurisiurandi non spernitur in contractibus.
Contra, ꝙ opp. gl. de l. quę sub conditione. ff. de condi. insti. Solu.
dupliciter, ut in gl. Secundam tenet Cy. quia quando durat de p̃-
terito, iurans scit de præsenti, an iuret verum, vel falsum, sed nõ ẽ
ita in iurante de futuro, vnde datur occasio, vt de facili incidat in
periurium, ꝙ leges abhorruerũt. vnde iur̃m remiserunt. Alij tenẽt
primam. s. vt aliud sit in contractibus, qui consensu utriusque par-
tis perficiuntur, quam in ultima uoluntate, quæ ab vnius uolunta
te dependet. q̃a q̃ñque mortis cogitatione turbatus melius proui
dere non valet. Et hoc mihi magis placet, quia olim idem erat in
vtroq, hodie in vltima uoluntate corrigitur. vñ, ꝙ non mutatur,
stare non prohibetur. Ia. Bu. vtrumque coniũgit. Vel dic latius ut
ꝯprehendas dictum Cyn. aut quæris in iuramento de præterito,
& illud nullo casu remittit̃, aut de futuro, & tunc aut de necessario.
ꝙ l. mandat eius ministro, vt deferatur, illud non remittitur. vt ĩ.
de senten. l. cum iudex, & de his qui ad ec. confu. l. præsenti. l. fi. &
in Aut. iusiuran. ꝙ præsta. ab his per totum, & in Auth. de mona.
§. si vero. cum si. aut de voluntario ab homine deferendo, & tunc
aut in contractibus, & non remittitur, ut hic, aut in ultimis uolũ-
tatibus, & olim non remittebatur, hodie sic. vt d.l. quæ sub condi.
2 cum si † Quærit gl. quid si iurauit, & reperitur deierasse, nunquid
contra diuisionem poterit ueniri. Dicit glo. ꝙ sic, & nihilominus,
actione de dolo ad interesse poterit cõueniri. vt l. si legatarius. ff. de
dolo. Nec ob. ꝙ aliàs dr̃, ꝙ deierans solum Deum habet vltorẽ.
vt ĩ. de iureiu. l. 2. q̃a illud in iuño litiũ decisiuo, non in cõuẽtiona
li, de quo loquimur. Petrus uero dixit, ꝙ statur placitis. Nec agit̃
de dolo, quia sibi imputet, qui sic voluit. Nec obstat. l. si legatarius
quia ibi vltro sine declaratione, & conuentione iurauit. Iõ ibi de-
cepit: hic non. Alij vt Martinus Sy. fatentur, ꝙ placito statur, sed
ad cætera damna de dolo agitur. Et hæc communis. Quærit Cy.
an poterit de periurio accusari, uel criminaliter, tãquã inciderit in
crimen stellionatus. Et vr̃, ꝙ non, q̃a solum Deum hẽt vltorẽ, ut
d. l. 2. In cõtrarium vr̃ tex. in l. de periurio. ff. de crimine stellio. Dic
vt dicetur. ĩ de iureiuran. l. secunda.

LEX VII.

1 *Euictio debetur ignoranti ex diuisione conuentionali.*
2 *Repeti quando possit, quod mutua uice datum fuit.*

Si fratres. Primo in ignorantibus. secundo in scientibus.
1 secunda ibi, nam & si fundi. Casus. † Ex diuisio
ne conuentionali debetur euictio ignoranti, non scienti, nisi pa-
cto, vel stipulatione fuerit promissa. h. d. Not. quòd neuter fratrũ,
vel sororum potest obligare rem communem, nisi pro parte sua.
Item quòd scientia aridat, ꝙ ignorantia fructificat. Item qđ sciẽs,
& sibi non proficiens est in culpa. Item quòd scientia excludit ꝓ-
uisionem legalem, sed non conuentionalem. Oppo. de l. si. §. fin. ĩ.
2 eodem de lega. Solu. vt ibi not. † Quæro in casu scientiæ, in quo
lex ista dicit de euictione non agi, an possit repeti, quod vice mu-
tua datum est. Et uidetur, quòd sic, ut in emptione, ut l. emptorẽ.
§. fin. ff. de actio. empti. cuius contractui iste assimilatur. vt sup. eo.
l. 2. sed gl. tenet cõtra. in l. in familiæ. s̃. fami. ercis. Sed illa gl. loqui-
tur. quando pactum factum est hincinde, vt agatur de euictione.
quo casu uide quod ibi dixi quæstio nostra loquitur, quando tale
pactum non intercessit, sed solum sciẽtia obligatio[illegible]is, vel rei alie-
nę interuenit. Quare alij dicunt, quod hic repetitur per cõdictio.
ob causam, quia contractus iste instar habet permutationis. vt no.
s̃. e. l. j. de cuius natura est. vt res efficiatur accipientis. vt l. j. in fin. ff.
de rerum permutatio. cum igitur res non sit facta accipiẽtis, quod
apparet quia euicta ẽ. sequitur, quod vice mutua datum repeti po
test per condi. ob causam. argumen. l. fi. ff. de condi. ob causam. sed
hoc uidetur contra mentem huius tex. quia si ignoranter recepit,
nisi ad simplum, uel nisi ad interesse agit. ergo cum sciens recepit,
ad nihil agit. Ad rationem prædictam respondet, quòd quando
scientes sunt partes, non est uerum, quòd debẽt permutare. & sic
rem accipientis facere, videlicet, do vt facias, id est tradas. unde ta
lis contractus per traditionem impletur. nec habet locum euictio.
quia factum non potest euinci. nec condictio ob causam, q̃a hinc
de fuit impletum, secundum intentionem diuidentium. Ego non
credo in casu nostro hanc diuersitatem incidere in contractu. do,
vt facias. cum dominus fuerit vterque, licèt pars una sit obligata
creditori. sed de euictione non agitur, quia sciens omnem casum
in se suscepisse fingitur: secus si non omnem casum suscepisset,
quia tunc locum habet. l. emptorem. §. si. in cõtra. allegata. ubi hęc
soluti. probatur, in uer. nisi fortè &c. Vltimo de materia ista dic, ut
plenius scripsi. in d. l. familiæ.

1 Si

LEX VIII.

1 *Res quæ diuiditur, idem & tantum operatur, quod, & quantum res translata.*

Si inter. Siue diuisio sit facta, rem aliquam apud alterũ ex consortibus dimittendo: siue ei tradendo, illa nõ
reuocatur. hoc dicit. vel breuius à diuisione facta nõ recedatur. hoc
1 dicit. nisi mediãte restitutione in integrũ: vt in gloss. † Not. ꝙ res di
uisa tantũ hic operat̃ quãtũ translata, vel tradita: contra. l. si ꝓ fun-
do. supra. de transac. Sed dic, quod quantum ad cõtrauueniendum
loquitur. l. ista, quantum autem ad intẽtandum primitiuam re eui
cta loquitur lex illa, quæ in translatione loquitur. in permutatione
verò dic, vt l. præcedenti. Et in l. in familiæ. supra. fa. er. Bart. de Sali.

LEX X.

Scriptura. Verba enunciatiua in vllius præiudiciũ emissa non disponunt. hoc dicit. s̃m Iacob. But. vl̃
sic. scripturæ testamenti non stat̃, vbi veritas in contrariũ reperitur.
hoc dicit. & de his habes in l. verba infra. de test. & in l. j. infra. đ fal.
cau. adiec. leg. & in l. Titia cum testamento. §. Gayus. ff. đ leg. 2. Sal.

LEX IX.

1 *Diuisio in quibus cadat iuribus.*

Familiæ. Vbi non est communio, nõ cadit diuisio. hoc dicit. Oppo. ff. com. diu. l. in summa. Solu. ꝙ ibi de
vtili: hic de directa: vt in gloss. Opp. de l. 4. § sicut. ff. eodem. Solu. du
1 pliciter, vt in glos. & secunda vera. † Quæro, an in iuribus, quę com
petunt pluribus in solidum, cadat diuisio. dic quòd non, quia in eis
nulla est communio, vt patet in iure patronatus, quod quis habet *
in libertis, vel ecclesiis. talia enim iura ad officium diuidentis non
pertinent: vt ff. fa. ercis. l. quædã mulier. & đ iure pa. l. Carmelia pia.

LEX XI.

1 *Separatio dura à iure reprobatur.*

a Possessionum. [a] Officium iudicis in diuisione est familias non separare, & separatas con-
1 iungere. hoc dicit. † Not. quòd dura separatio à lege non admitti-
tur, seu legi displicet. Item durum, & seuerum est filios separare à
parentibus, quantumcunq; sint serui, & ascriptitij. & idem de fratri
bus, & sororibus, & viro, & vxore. Itẽ nota, quòd à diuisione facta
receditur: quod est cõtra. l. si inter. s̃. eodem. Sol. ꝙ hic speciale pro-
pter duram, & seueram separationem. Sed tunc quæro, an in diui-
sione tam iudiciali, quàm conuentionali procedat. l. ista. dic, ꝙ sic
in fienda: sed in iam facta dicit gloss. quòd contra illam veniri po-
test, si fuerit iudicialis contra, vel præter consortium voluntatem,
nisi postea consentiendo sic retinuit. Sinautem communi consen
su sic dixerunt tũc contrauenire non possũt. ar. ff. de leg. 1. l. si do
mus. §. qui confitetur. & ita dicit gloss. sed Cyn. dicit, ꝙ ẽt isto casu
dñi cõtrauenire possunt, q̃a talis diuisio ꝯ l. facta fuit: & sic non te-
nuit: vt s̃. de legi. l. nõ dubiũ. & ĩ. de agri. & cen. l. quẽadmodũ. li. 11.
addit, ꝙ etiã ipsi serui, vel ascriptitij. q̃a eorum fauore hoc est indu
ctum: & sic erit hic casus, in quo seruus, & colonus cẽsitus poterit
esse cõtra dñm suũ: sic, & aliàs. ĩ. in q̃b. cau. colo. cẽsi. qđ est notãdũ.

ADDITIO.

a Possessionum. Adde Bal. hic qui dicit, quòd hęredes huic. l. non possunt renuncia
re, quia est introducta in fauorem familiæ, non hæredum. Et adde quod facit l.
antepe. ff. fam. ercis.

LEX XII.

1 *Liberi dotem suam ad patrem reuersam quando debeant habere præcipuam.*
2 *Dos data filiæ mortuo genero ad patrem reuertitur.*
3 *Filia cum extraneo hæres instituta, an debeat habere præcipuam dotem ad patrem reuersam.*
4 *Dos ad quem reuerti debeat mortua filia, & etiam patre, qui eam sibi soli restitui stipulatus fuerat.*

a Illud. [a] Diuidit̃ in tres partes principales, q̃a primo ponit implicitum thema, & implicitas quæstiones, scđo illis rñ
det distinguẽdo, tertio extẽdit, & ampliat. scđa ibi: inueniat̃ aũt. ter
tia ibi, ea igitur. secunda subdiuiditur in quatuor. quia primo sol-
uit quæstionem, quando fratres sunt instituti, & lucra sunt æqua-
lia hincinde, secundo casu soluit, quando alij fratres nihil habue-
runt, tertio soluit in casu, quo extranei cũ filiis sunt instituti. quarto
solu. q̃ñ solũ fratres sunt instituti: sed lucra sunt inæqualia. Et hæc
subdiuiditur ĩ duas, vt ex litera patet. secunda ibi, sinautẽ nil. tertia
1 ibi, sinautẽ. quarta ibi, si tñ minus. Casus. † Liberi eorum dotẽ, vel
donationem ad patrem iure reuersam debent habere præcipuam,
si cum extraneis instituant̃, & vbi cũ aliis suis fratribus sint institu
ti, si alii fratres nihil à patre ꝑceperunt, isti nihil de his debent ha-
bere. Sinautẽ alii fratres ẽt dotẽ, vel donationẽ habent, tunc si pa-
res sint quantitates, q̃libet suã ꝑcipit, si dispares, distinguitur, aut q̃
titas reuersa est maior q̃titate illorũ, q̃ in matrimonio sunt coniũ-
cti, & pro simili quantitate ꝑcipuã habent, & residuũ diuidit̃ aut ẽ
minor, & illã ꝑcipuã habẽt, fratribus & sororibus datis apud eos
saluis manẽtibus. & hæc locũ habẽt ẽt in auo, vel proauo: & auia,
2 de cuius hæreditate tractat̃. hoc dicit. † Pro euidẽtia positionis ca-
sus in terminis p̃mitte, ꝙ dos data ꝓ filia mortuo genero q̃doq; re
uertitur ad patrem ex legis prouisione: puta quando filia est in ptã
te: & dos est profectitia, quia à patre, uel extraneo patris cõtempla
tione profecta: vt l. ꝓfectitia. ff. de iure do. quãdoq; ex pacto, vel sti-
pulatione, quia filia erat emancipata, vel si in potestate ẽxneus da
bat dotem, & patrem adhibeat, vt stipularetur sibi reddi. Itẽ p̃mit-
te, ꝙ tpe huius l. facto testamento cessabat dotis, & aliorũ datorũ
collatio. & ex hoc insurgebat, ꝙ nupta poterat dicere viduæ secũ
hæredi institutæ, dos tua ad patrẽ nostrũ reuersa, mecũ est diuidẽda
tanquã res existens in patrimonio suo, & nihilominus dotẽ meã ñ
teneor conferre, q̃a ex testõ cessat collatio, vnde inæqualitas insur
gebat, ꝑp qđ ꝓuidit lex ista. Ex prædictis habes modũ initiãdi, &
ponendi casum in ver. sinaũt extranei. reserua. in fi. l. Not. ex testõ
ante istã l. cessabat collatio, nec ꝑ hanc l. collatio inducitur, sed ꝓui
det̃, ut filia ꝑcipuã habeat dotẽ suã ad patrẽ reuersam. Alia autem
filia existens in matrimonio non tenetur suam dotem conferre,
adeo, ꝙ si dos eius maior est, illam retinet sibi, & nõ propterea mi
nus recipit de hr̃ditate, vt hic in ver. illo proculdubio. Et sic colla-
tio tpe huius l. locum nõ habet ex testõ, nisi pater expressim dixis
set: vt ĩ de colla. l. 1. hodie autẽ hæc, & illa corrigunt̃, s̃m gl. hic po
sitam. Quidam dicunt, ꝙ hæc lex non corrigitur: sed modificatur,
quod probãt sic. hodie locum habet collatio ex testõ, nisi testator
disposuerit, vt non conferantur, ut in authen. ex testõ. inf. de colla.
Ex hoc inferunt, quòd vbi testor disposuit, vt non conferatur, hæc
lex locum habere debet, & non corrigitur, quia olim tacita dispo-
sitio operabatur. Idem debet hodie operari expressa. Sed rõ, quare
olim cessabat collatio ex testamento, erat præsumpta voluntas de
functi, qui sic velle videbatur. ex quo de conferendo nõ grauabat:
ergo eo casu, quo hæc voluntas de non cõferendo exprimat̃, hæc
lex locum habet, vt idem operetur expressum, ꝙ operatur tacitũ.
ar. l. cum quid. ff. si cer. pe. Et hoc sentit Ia. de Bel. quod tene cordi.
Et verum puto alia rõne, videlicet, ꝙ hæc lex collationem non in-
duxit, sed solum prouisionem facit filio, et filiæ de profectitia do-
te, vel donatione ad patrem reuersa, vel peruenta, vnde licèt testa-
tor collationem prohibuerit, non propterea contra eius volunta-
tem venitur, si quis eorum prouisione huius l. vtatur. Not. 2. ꝙ hæc
lex vendicat sibi locum in quolibet ascendente dotante, cui ex te-
stamento succeditur, nõ si abintestato, quia tunc locum hẽt colla
tio hinc inde dotis, & donationis. Et sic ex neutra parte potest inæ
qualitas euenire. Item no. ꝙ in transuersalib. non habet locum ꝓ
uisio huius l. ar. huius literæ. in fi. & idẽ est in materia collationis.
3 † Quæro, extraneus & filia, cuius dos ad patrem est reuersa, sunt
hæredes instituti, & sine aliis fratribus, vel sororibus quorum con-
stat matrimonium. an filia dotem habebit præcipuam: gl: posita su
per uerbo extranei. dicit ꝙ sic, sed caue, quia si intelligis, ꝙ fratres
erant præteriti gl. non procedit, quia testũ erat nullum. Et sic suc-
ceditur ab ĩtestato, quo casu beneficium huius l. locum nõ habet,
licèt materia collationis sic: vt dixi, & si dicas, ꝙ fratres similiter e
rant instituti tunc ista glo. superflua per sequentem. Dicendum est
ergo, quòd alii fratres erant instituti, sed in re certa. Quæro, quid si
filia, cuius dos ad patrem est reuersa, & fratres in matrimonio exi-
stentes, qui donationem receperant, & extranei simul sunt institu-
ti. Dicit gl. sequens, ꝙ perinde est ac si filia, & filij sine extraneis fuis
sent instituti, & benè dicit, & s̃m hoc filia vtetur prouisione huius
l. ita contra extraneum: vt hic in ver. sinautem extranei, quàm cõ-
tra fratres: vt in hac litera. Prouisio enim facta in casibus disiunctis
locum habet & in casu mixto, vt infra de bon. mater. l. 3. Sed dicit
Pet. & Cy. quòd hodie inter se locum habebit collatio per authẽ.
ex testamento ĩ. de colla. & extraneus habebitur pro non admix-
to. vt sup. tit. 2. l. fi. Quæro ab extra, quid si inter liberos est æquali-
tas cum vno, & non cum alio, dicit̃, ꝙ pro rata fiet proportionata
4 diuisio. † Vltimo scias, ꝙ Bar. in l. post dotem. [b] ff. sol. matri. decidit
b quęstionem quam format gl. ĩ. de rei vxo. act. l. 1. §. videamus. uide
licet, an si pater sibi soli est stipulatus dote restitui: & mortuus est
pater, & deinde filia, & dubitatur, an in dote repetenda potiores
sint hæredes patris, quàm filiæ. Et dicit ipse quòd filiæ, quia tenor
stipulationis paternæ non impedit dotem iam patri restitutam ab
hæredibus generi, postea mortuo patre, consolidari in ꝑsona filiæ,
vt hic, ergo minus impedit actio de dote, consolidari in persona fi-
liæ adhuc viuentis in matrimonio tempore mortis patris, & sic di
cendum est, quòd stipulatio illa euanescit. & de hoc plenius dicã
in d. §. videamus.

ADDITIONES.

a Illud. De huius l. intellectu uide aliquid per Bal. in l. i. §. videamus. ĩ. de rei uxo
act. in fi. l. & uide quod no. Bar. in l. si emancipati. ad fi. de coll.
b † Bar. in l. post dotem. Adde eundem Bar. idem petentem & decidentem in l. 2. &
in l. Gallus. præal. tit. ff. sol. ma. & in l. uxorem. §. testamento. ff. de lega. 3. & Pau.
de Cast. consi. 123.

Finium regundorum. Tit. xxxix.

Continua rubricam, vt in glossa.

LEX PRIMA.

1 *Vendens partem fundi iuxta venditionis conuentionẽ terminos apponere põt.*

Regionem. Duas quæstiones soluit. seu duo dicta ponit. Primum tamen est ratio, per
quam deciditur secundum. secunda ibi, nec amplius
1 emptor. Casus. † Dominus certam partem fundi vendens,
potest terminos secundum conuentionem venditioni apponere,

vltra quos non licet emptori agere.h.d. Vel sic fines antiqui non
a ꝯsiderant,[a] ubi in venditione noui sunt designati.h. d. In dubio stantur antiquis.vt no.in l.seq.No.vltra prædicta, quòd dominus vnius fundi,de illo potest facere duos,& mutare terminos.

ADDITIO.

a Fines antiqui non considerantur.Ratio autē est,quia probabiliter nō præsumuntur mutati,nisi de hoc constet Ang.in finalibus,& ibi Bald.ff.e.probantur nihilo minus,si de illis sit quæstio,per testes antiquos,uel per famam publicam ita per doc.in c.cum causam.& ibi Pau.& alii.extra.de testi.

LEX II.

Successionum. Varietate successorũ, & cōsensu vicinorum mutanẽ cōfines.h.d. No. ꝙ fines,& termini monumēta appellanẽ.& rōnes ponũtur ĩ glos. Itē no.ꝙ antiqui tenentur,donec noui probentur. concor. sunt in gloss.Salicetus.

LEX III.

1 *Iudicium finium regundorum quando sit de possessione tantum.*
2 *Iudex non valens fines dirimere,an possit per adiudicationem procedere.*
3 *Diffinitiua,an in iudicio finium regundorum lit.non conte.feratur.*
4 *Possessio qualiter probetur.*
5 *Quæstio, & querimonia differunt.*

a Si quis. [a] Gl.penultima diuidit.l.in duas,vt primo loquatur lit.nō ꝯtest.Scdò ea ꝯtestata.Sed diuisio nō est bona,qa in prima parte mādat diffinitiuā sñiam ferri,ꝗ lite non ꝯte. ñ dēr ferri,ut s.de iudi.l.ꝓperādũ.§.1.Iō diuide aĩr,qa primo ambe partes sunt p̄sentes.Scdo qñ altera se absentat, & cōtumaciter. Scda ibi,ꝙ si altera.Casus:in iudicio finiũ regũdorũ de possessione & ꝓprietate qri pōt,& vt veritas reperiaẽ ēt agrimēsor ad mēsurādũ mittiẽ.ſm eius relationē termini apponētur,& ꝯ absentē ēt ad
1 diffinitiuā ꝓcedit.h.d.† Quæro ad declōnē literæ de exemplo,qñ hoc iudiciũ ē d possessione tm̄,Respō.ꝙ actor dicit ego possidebā, & possideo vsq; ad talē locũ,vbi termini erāt positi,& iste vicinus terminos amouit,& inferiori loco apposuit,vñ peto terminos restitui in pristinũ statũ.Vel pone exēplũ.qñ termini nō sunt moti,sed alter ex vicinis ultra terīos nitiẽ possidere, alter ꝯ dicit se turbari, vel posse spoliatũ,cũ ipse vsq; ad terminos possideat, vel añ spoliationē possidebat.Quæro de exēplo.qñ d ꝓprietate est qō. Respō. qñ plura iugera,ꝗ possideat,dicit ad se spectare rōne dñij, vł quasi, vñ petit terminos cōgruo loco poni.de vtroq; ē simul pōt esse q-
2 stio,qa vtrumq; deducātur in iudicio.†Quæro si iudex ꝯmodè nō posset fines dirimere,an posset p adiudicationes ꝓcedere.dicit.gl.i. & 3.ꝙ sic.qa tex.est ff.eo.l.2.§.i.& ij.Quæro cuius expēsis debeat fi
b eri mensuratio p agrimēsorē.[b] Rñ.cōmunibus,ēt si unus tm̄ ꝯdi-
3 xerit,qđ est fortius:tex.est.ff.eo.l.3.§.1.† Quæro,an in iudicio finiũ regundorũ possit ferri diffinitiua lit.nō ꝯtest.gl.fi.dicit,ꝙ nō, & bñ ubi partes sunt p̄sentes,sed altera p ꝯtumaciā absentē ferri pōt.casus est hic nō destruēdo tex.hæc ꝓbātur p ea ꝗ scripsi ſm Iac.Bu.
4 in auth.si oēs.s.si,vt se.ab hr̄di.absti.† Quæro qualiter ꝓbetur possessio dicit gl.notabiliter si ꝓbatur,ꝙ fecit terrā coli, arari, & seminari,adde,& multofortius si testes dicāt,ꝙ ēt fructus colligit.& ꝓ
5 his habes tex.in l.Titia.ff.de so.† Quæro, ꝗ differētia sit inter qri-
c monia & qōnē,[c] Rñ.glo.fi.qđ qō est post lit.cōtesta. qrimonia añ istā gl.ꝓ singulari notādā allegat Bar.in l.amplius. ff. rē ra. ha. Sed idē vult gl.i.l.se.sđ vidē circa ista ꝗ plenè scripsi ĩ l.si qs maior.đ trāſ.

ADDITIONES.

a Si quis.Pro huius l.intellectu uide per Ang.Aret.insti.de act.§. quædam actio.in 4.char.ibidem paulo post,& de hoc alle.Bar.in l.qui bona, §. fi. de dam.infec.& in l.Theopompus.circa fin.ff.de dot.prę leg.
b Per agrimensorem.De materia agrimensoris uide per Spe.de paro.vēr.& quia ff. si men.fal.mo.dix.& adde quòd de mandato iudicis decidit.q.finium,ut in primo,& 2.decreto.§.uidendum restat,uer,in actione autem.
c Et quæstionem.De vtraque uide Bald.in l.1,de præscrip.long.tem.

LEX IIII.

1 *Agrum alienum inuadens in quo puniatur.*
2 *Cogitatio non punitur,nisi ad effectum ducatur.*

1 Si constiterit. † Si lit.cōte.in hoc iudicio, alter litigātiũ alienũ agrũ inuaserit, vł occupauerit,qđ occupat restituit,& tātũdem de suo amittit.h.d. Opp.cōtra tex.dum punit eum qui vsurpare voluit de l.cogitationis uerbo.ff. de pe.Sol.dupliciter.vt ĩ glo.& prima sol.est bona ad ꝯriũ. & scda
2 ad sequens.† Op.igitur.2.qđ non sufficiat ultra cogitatũ aliqd fecisse,nisi ad effectũ deduxerit,ut ff.qđ qsq; iur.l.3.in prin. Sol.ut ĩ j.gl.qa & hic ad actũ deduxit,qa verè vsurpauit.ut probat hic litera in verbo receptor.q rē in esse ꝑfecto ponit,& qa sic ē interdicto vñ vi.ut l.si qs in tantā.ĩ.vñ vi.Nec ob.hæc litera,qa expone vsurpare uoluisse.i.uoluntariè vsurpasse sic,& aĩs exponitur ĩ l.fi. ff.de re.di.Et p̄dicta faciũt ad qōnē statuto cauetur, ꝙ si qs turbauerit aliquē in possessione sua,ꝯdēnetur in eius restitutionē,& ad soluēdũ cētũ cōi.qdā turbauit:sed destitit ita,ꝙ restitutioni locꝰ nō est, an poterit ꝯdēnari in centũ.facit lex ista cũ glo.sua,ꝙ nō.& ita tenuit Ia.Bu.in l.mācipia.ĩ.de ser.fugi.& ibi deo duce latius dicam. Quæro in quo differt.l.ista.à constitutione.l.si qs in tantā, dic,ut in gl.in qua adde.Itē ibi pœna est in quātitate , hic tātundē in specie.

LEX V.

Quinque pedum. Exceptio antiqua quinq; pedum non impedit hoc iudicium,hoc dicit, uel sic, etiam pro vili cespite terræ potest hoc iudicium intentari.hoc dicit.

LEX VI.

1 *Actio finium regundorum quot annorum curriculo tollatur.*
2 *Actio finium regundorum quando nasci dicatur.*
3 *Actio finium regundorum,an sit natiua,vel datiua.*
4 *Præscriptio triginta annorum,quando currere incipiat.*

1 Cunctis. † Actio finium regũdorum nō tollitur minori spacio,quam.30.anno.h.d.Oppo.quòd imo spacio lon.tē.ut ff.de vsuca.pro emp.l.2.§.sed si fundus.& l. qui fundũ. §.j.Sol.dupliciter vt in gl.& vna recidit in aliam,&ex ambabus cōclude,ꝙ re præscripta spacio lon.tem.tollitur hæc actio indirectè quatenus est præscriptum,durat tamen ut termini commodius distinguantur.Quæro quare hæc actio duret.40.an. Respon.ut in gl, qa est mixta,ut inst.de act.§.qdā.& mixtæ durāt an.30.ut l.hr̄dita
2 tis.s.đ pe.hær.† Quæro qñ nascitur.[a] Rñ.ex quo cæperũt fines tur
a bari & ꝓseqre,ut dicit gl.Et attēde,ꝙ gl.dũ dicit,ꝙ nō nascitur ex maleficio,vel quasi,sentit,ꝙ turbare aliquē in finibus, vel in possessione;nō ē ꝓpriè maleficiũ uel quasi,qđ fatētur qdā si bo.fi.aliquo errore ductus fecit,ñ si ex certa sciētia dolo,vel lata culpa, qa tunc
b est maleficiũ.[b] quod patet ex eo,ꝙ criminaliter puniũtur , ut ff.de ac.& obl.l.seruus,nō in oībus ubi uiolētia turbatiua criminaliter
3 puniẽ.sed melius facit.ff.eod.l.4.§ si dicaẽ.& ff.đ termi.mo.l.4.†Itē qđ gl.dicit ꝙ hæc actio est datiua nō natiua,est notandũ: qa eiꝰ ꝯriũ tenet gl.inst.de ob.ꝗ ex quasi ꝯ.na.§.hr̄s quoq;.ubi glos.dicit,ꝙ nascitur ex q̄si ꝯctu,& ita tenet hic Pe.& Cyn.Sed tu gl. sic ꝯcorda,qa aut agiẽ,ut crimē de nouo imponatur ſm casũ.l.1.s.e.& tũc nascatur ex quasi ꝯctu cōionis,& diuisionis,ut ĩ ꝯrio,aut agitur ut criē dieċti & arctati dolo aduersarij restituātur.Et tũc ex criē vł nasci,ut d.l.3.& d.§.si dicatur.aut agitur.ut criē deiecti impetu fluminis,vel facto aduersarij ñ culpabili restituātur, & tunc actio datiua ñ natiua vł,qa ñ hēt p̄existētē māim vñ nascatur,ergo,&c,ut l.iuris
4 gētiũ.in prin.ff.de pac.† Quæro igitur à quo tpe ĩcipiat hæc p̄scriptio.30.añ.currere.Rñ.à tpe quo hæc actio formaliter ꝯ aduersarium cæpit cōpetere,& nō añq̄ vicinus dicatur ei aduersari aliqd de suo occupādo.Nā vnusqsq; totũ possidet,ꝙ detinet vsq; ad terminũ intrinsecũ,licet latēter possidere dicatur.licèt terminus exterior & demōstrationis maioris notitiæ causa positus,sit amotus. cōtra possidentem igitur non currit præscriptio,& ideo termini exteriores possunt peti quandocunque apponi.

ADDITIONES.

a Quādo nascitur.De hac actione vide in Spe.de iud.§.sequiẽ videre.ver.1.& 2.& ĩ toto ti.ff.et adde ꝙ daẽ altero tm̄ possidente totũ,vel vtroq; possidēte. c.ex literis.et ibi Abb.de prob.et quæ sit eius forma sententiæ uide Bal,in l.si quis.sup.e
b Non est maleficium.Adde hoc per Cyn.in l.1.de bono.possess.et in l. si quis.§.tutores.ff.quod vi aut clam,per Alex.omnino in l.iniuria.fi.§.ff.e.ti. Quod est multum notandum pro statutis loquentib.de maleficio,ut in illa non uideatur incidisse,qui turbat quempiam in finibus,uel possesione.

De consortibus eiusdem lit. Tit. xl.

Continua rubricam,vt in glossa.

LEX PRIMA.

1 *Consors litis quando possit pro sua parte agere,suo consorte absente.*

2 EXplosis. † Exceptio de absentia consortis eiusdē rei, vel litis ꝑ hāc.l.est sublata.h.d. vel sic,ex pluribus consortibus eiusdē rei,pōt quilibet ꝓ sua parte agere,et
a defendere.[a] h.d.& hēt lex ista duas lec.in glos.vna est,ꝙ ex cōsortibus ꝓ sua parte tm̄ volebat admitti nō obstāte absentia ꝯsortis, & dicas,ꝙ p̄t,& litera ē plana.Alia ē qđ ꝓ parte,& pp partē suā vult admitti ꝓ solido ad agēdũ.& tũc exponitur ꝓ parte.i.pp partē.ut ĩ gl.tertia,& tũc pōt,si lis erat cōtestata.vt in gl 2.Prima lec.melior. ne litera violetur.Itē ne hæc lex ꝑ sequētē supflua reddatur. Itē,ut ꝗ in agēdo,& respōdēdo loqtur vniformis ĩtelligatur, cũ in rñdēdo seu defendēdo litis cōtestatio ñ exigatur.ut ĩ gl.2.no. Op.ꝙ ēt post lit.cōte.ñ admittatur agēs ꝓ solido,ut l.si petitor.ff. de iu. Sol.
3 ut no.ĩ l.se.† Op.ꝙ ēt ante lit.contest.pro solido admittatur,ut l.pe. ff.si ex noxa.causa aga.& l.loci corpus.§.si & fundus.ff. si ser.ven. Sol.ibi in negotio indiuiduo,hic diuiduo.Sol.

ADDITIO.

a Et defendere. Adde d.Soc.consi.231.inci.cum in præsenti consultatione , uersi.3. hæc conclusio.in 3.par.quòd consortes plures eiusdem rei quilibet potest pro parte sua agere,& defendere sine aliis.nam in iuribus singularum personarum non requiritur omnium consensus.

LEX II.

1 *Consors eiusdem litis quando pro solido,consorte absente causam possit agere.*
2 *Consors eiusdem lit.an teneatur cautionem præstare , si in absentia consortis pro parte sua agere voluerit.& nu.3.*

1 a Commune. † Post lit.cōt.cōsors eiusdē litis a p̄t ꝓ solido cām agere,nō obstante consortis absentia,si cauet de rato,vel de iudicato soluendo.h.d.Op. ꝙ ēt cum cautione de rato non admittatur,ut l.j.s.de proc. cũ ibi no. Sol. ꝙ hic post litis contest.ibi ante.ut in gloss.j. Oppo. quòd etiam post litis contest.non admittatur:vt ff.de iud.l.si petitor.Sol.ꝙ consortibus inuitis non admittitur:vt ibi,sed eis ignorantibus sic: vt hic.
2 † Opp.ꝙ cautio non sufficiat:sed satisdatio sit necessaria,quia prætoria est:vt l.j.& l.prætoriæ.ff.de præto.stip.Inter ista autem est differentia:vt no.s.de procu.l.j.Sol.confitendo contra. igitur glo. exponit cauere.i.satisdare.Est enim cautio genus,&c.ut plenius scri-
3 psi in d.l.1.† Opp.tunc,ꝙ qualiscunque sit cautio nō teneatur eā præstare,ex quo tunc lis est contestata.ff.de procur.l. Pōponius.§. rati.Sol.ibi exceptio,& ius opponendi ante lit.contesta. competebat.vnde imputatur ei,qui non opposuit, & sibi præclusit uiā & ꝑ lit.conte.dimisit,hoc ius excipiendi post lit. contest. ei superuenit. vnde,& merito tunc opponens auditur.hæc sol.est optima,& notanda.Ex qua no.generaliter, quòd exceptiones dilatoriæ post li. conte. superuenientes seu competere incipientes post lit. contest. possunt opponi:& propter hoc hæc lex tāquam singularis ad hoc allegatur.De competentibus vero ante;& de materia ista plenius scripsi in l.ita demum.supra de procu.Opp.quòd ad satisdationem non teneatur:vt l.si cum vno.ff.si ex noxali causa agatur.So.ꝙ hic, quando ius defensionis est diuiduum:ibi quando est indiuiduum. Alij dicunt , quòd in iure indiuiduo debet distingui reus ab actore:vt reus satisdare non compellatur,vt ibi,nec etiam actor quantum ad ius deducēdi solidum in iudicio:sed tenetur alio respectu: quia cũ vterque hēat hanc petitionem solidi,seu solidam actionē, posset vnus præiudicare alteri: ideo eo respectu satisdatio est necessaria,vt l.Titio centum.§.fi,ad fi.ff.de cond. & demonst. Ego non credo,quòd quamuis hoc utile esset petenti sibi satisdari,quod ꝓpterea ex hoc possit repelli actor ab agendo: quia necessario quodammodo agit pro solido,vt dicta l.si cum uno . cogitandum tamen relinquo.

ADDITIO.

a Consors eiusdem litis.Tu dic,quòd saluis limitationib.de quib.hic,consors regulariter non admittitur pro consorte eiusdē litis in iudicio ante lit.conte. ēt cum cautione de ra.& quamuis esset coniuncta persona.sed post sic,ut per Car.ĩ cle. 1.q.9.& extra,de procu.& plenius per Fel.post Pau.in c.cum tu. extra. de cōsti.

De noxalibus actionibus. Tit. xli.

LEX PRIMA.

1 *Noxa quam fecit seruus sequitur eum factum liberum.*
2 *Actio furti quando detur domino contra seruum, & quando eius hæredi.& nume.sequen.*

SI extat. Primo consulit hæredi super remedio agendi excludendo actionem furti. Secundo rationē annectit,quare actionem furti excludit, propter quam rationem in oppositum facientē non obstare ostendit. Tertio excipit.
1 secunda ibi:nam quamuis.tertia ibi:nisi. Casus.† Vbi seruus deliquit aduersus extraneum,noxa sequitur eum liberum factum ; si vero deliquit aduersus dominum : ex noua contrectatione tenetur,hoc dicit.No quod tantum noxa caput sequitur, vt hic in litera,præterquam quando delinquit aduersus dominum, & ratio ponitur in l.apud antiquos.infra de fur.Item no.quod liber factus tenetur extraneo,non domino,& ratio diuersitatis ponitur hic in
2 litera.† Tertio,quia ubi ex priori contrectatione, non nascitur actio furti , quod nascitur ex sequenti. Quarto, quod aliquando fit
3 furtum:& res est furtiua,non tñ nascitur actio furti.† Opp. ꝯ prin. quod hæredes huius domini habeant aliud remedium : videlicet actionis in factum ad duplum,de qua hic non fit sermo: vt ff. si quis testa.liber.esse iuss.l.j.in prin.Sol.confitendo contrarium,vt in glo. Opp. contra si.quod ex sequenti contrectatione non nascitur actio furti,vt l.ei qui.ff.de fur.Sol.illud habet locum,quādo est na
4 ta ex prima;secus si non est nata,vt hic. † Ex ista gl. relata ad text. habes,quod si ex prima contrectatione actio furti fuisset nata domino quondam,ex noua nō nasceretur eius hæredi. & idem not. gl.in l.si abducta.ĩ.de fur.sed contra no.glo. in l. sed nec legatariꝰ. ff.de conditio.furti.per l.si dominium.& l.cum quis in hostium.§. j.ff.de fur.& fuit opin.Hug.illa vera secundum doc.quia quod operatur reuersio rei in potestatem domini, operatur noua mutatio dominij,vt l.interdum.in princ.ff.de fur.Sed reuersio in potestatē domini facit, ut ex noua contrectatione nascatur actio furti , vt ibi,ergo & ex noua dominij mutatione.& de hoc casus est ĩ d.l.si dominium.Est ergo alia solutio danda contrario: videlicet , quod ibi dominium non erat mutatum tempore secundæ contrectationis:hic sic.Quæro,quid si in nouo territorio facta est noua con-
a trectatio, [a] dominium tamen non est mutatum,an nascetur actio furti:vel an ibi poterit puniri de furto : Hæc quæstio fuit de facto. Et ei respondebo.in d.l.abducta.ĩ.de furt.

ADDITIO.

a In nouo territorio facta est contrectatio. Adde de hoc plene per Alex. consi.mihi.75.col.2.uer.quò ad aliud,ubi plene de hoc articulo.uol.7.

LEX II.

1 *Actio noxalis datur ex serui delictis.*
2 *Statuta generalia,& consuetudines quam recipiant interpretationē.& nu.3.*
4 *Interpretatio quotuplex sit.*
5 *Statuta quando interpretationem recipiunt expositiuam.*
6 *Statuta,an possint restrictiuam interpretationem pati.& nu.7.& seq.*
10 *Statuta,quæ restrictionem recipiant,& quando & qualiter.& nu. seq.*
16 *Statuta quando,& quæ interpretationem correctiuam , seu derogatiuam recipiant.& nu. seq.*
18 *Statuta quæ,& quando,& quibus casibus extensiuam admittant interpretationem.& nu.19.20.& 21.*
22 *Iura communia non differunt a municipalibus , sed eodem modo regulantur e & quare.num.23.*
24 *Extensio quando fiat in pœnalib.*
25 *Masculinum in materia statutorum in quibus casibus concipiat fœmininum.*
26 *Portans frumentum proprijs humeris extra ciuitatem, an puniatur stante statuto,&c.*
27 *Mulieres ab intestato succedere non ualentes, an possint legitimam petere.*
28 *Pœna adulterij quæ sit, & quę stupri.*
29 *Mandans,an eadem puniatur pœna,qua mandatarius.*

1 Si serui. Primo dictum,seu quæstionis solutio.Secũdo ratio.secunda ibi:cum ex delictis. Casus. † Ex delictis serui datur actio noxalis ad pænam damni iuxta l. saltui datam.h.d.Ex illo uerbo,saltui imposuerunt Bononiæ nomen officialib. villarũ,qui hñt custodire ne dāna dentur:& debent denunciare dāna illata tam per homines,quam ꝑ animalia,& uocāt eos saltarios.No.ꝙ domini ignorantes,vel prohibentes tenentur noxaliter:scientes uero , & non prohibētes tenētur sine noxæ dedu-
2 ctione;vt ĩ.eo.l.si seruus.† No.subtilius, & notabilius attēta scđa expositione, quam facit gl. super uerbo saltui,ꝙ statuta generalia recipiunt interpretationem restrictiuā, & declaratiuam a iure cōmuni,ut hic,& l.Cæsar.de publicia.Et pro hoc accedat etiā quod no.glo.magna.in fi.ĩ.de iu.delib.l.fin.§.in computatione. Nam vides,ꝙ lex saltui data erat generaliter promulgata ; nec declarabat qualiter domini ex facto seruorũ tenerentur;sed hęc l. declarat,vt
3 l.illa intelligatur secundũ dispositionem iuris communis. † Qđ dixi de statuto,idem dico de cōsuetudine,ut in c.cum dilectus.de consue.verum quia hæc materia est multum quotidiana:Ideo ali
4 qualiter latè intendo eam attingere.†,Et quia nostri patres glossatores dixerunt, quadruplicem esse interpretationem.s. verborum significatiuam,seu expositiuam,generalitatis attractiuam, seu restrictiuam:legis derogatiuam,seu correctiuam,statuti ampliatiuā, seu extensiuam,ut per eos habetur in l.j.in gl.ij.ff.de ori.iu.& in l.j. §.qui operas.ff.ad ter.& licèt pro qualibet singulariter nō allegēt, tamen de prima specialiter loquitur tex.in d.l.j.in prin.de ori.iur. & in l.2.§.exactis.e.tit.& in l.j.ff. si cer.peta.De secunda loquitur l. ista.& l.Cæsar.ff.de pub.& l.ut gradatim.§.si lege.ff.de mu.& hon. & l.omnes.ĩ.sine cen.vel reli.& l.pe.§.j.ff.de ritu nup. De tertia loquitur.l.fi.s.de legi.& l.nōn possunt.ff.de legi.De quarta loquitur. d.l.j.in fin.ff.de orig.iur.& d.l.j.§.qui operas.ad ter.& l.i.secundum vnam lect.s.de legi.& etiam l.fi.eo.tit.facit l.derogator.ff.de verb.
5 signific.de vnaquaque per se dicam, & succinctè. † Venio ad primam,& cum quæritur,an verba statutorum recipiant interpretationem significatiuam,seu expositiuam , distinguo,vt aliàs faciũt doc.de legibus communibus. Aut verba statuti habent unum significatum tantum.Et tunc illud sequitur,si dispositioni statuti potest conuenire,aliàs ad populum recurritur,qui declaret, & interpretetur.argumen.l.cum de nouo.ff.de legi.non ad statutorum cōditores,quia illi,sunt officio functi,& omnino censentur.ut priuati.Aut habent plura significata, & tunc omnina illa significata , sunt propria,aut alterum proprium, & aliud improprium.Primo casu debet interpretatio fieri secundum illud significatum,quod magis conuenit materiæ subiectæ.vt ff.loc.l.si vno. & de lega.1.l si seruus plu.§.fin.Secundo casu debet interpretari,& exponi secundum proprium significatum,omisso improptio.ut l.j.§.si is,qui nauem.ff.de exer.l.nouiter.& de le.j.nisi secundum proprium statutum contineret absurditatem,& iniquitatem:secundum autē improprium æquitātem,& tunc sequimur improprium, vt l.in ambigua.ff.de legi.& l.liberorum.§.quod tamen cassius.de lega.3.Et est ratio,quia tunc est proprium secundum mentem statuētium , quam sequi debemus.ut l.non dubium.s.de legi.& l.cum uirum. ĩ.de fideicom.& tanto fortius quanto improprium confirmatur, communi vsu loquendi;vt l.cum delanionis. §. asinam.ff.de fun. instru.& pro his vide quod scripsi in d.l.non dubium.in distictio-
6 ne,quando sequi debeamus mentem,vel verba. † Transeo ad secundam interpretationem,videlicet restrictiuā, & quia ista ē magis dubia,propter quod docto.variatunt.ideo primo recitabo aliquorum dicta.postea dicam,quod sentio.Dixerunt igitur qdam, aut dispositio statuti est de actu iam concesso,& tunc restrictionē nō recipit. Et pro hoc allegant.l.j.§.nunciatio. ff.de ope. no.nun. aut dispositio statuti est de actu.vel negotio aliàs non concesso,et tunc limitationem non recipit.vt hic.& l.vt gradatim. §. sed si lege.ff.de muner.& hon.Ista distinctio nihil ualet, quia si dispositio statuti est de actu aliàs non concesso,limitationem nō recipit. ut l.prospexit.ff.qui & à qui.& si sit de negotio iam concesso,non est verum,ꝙ semper restrictionem recipiat,ut l.si quādo.s.de inoff.te
7 sta. & auth. omnes peregrini,et aduenæ.ĩ.cōia de succes. † Alii,
a ut Bar.in l.omnes populi.ff.de iust.& iur.dicunt, aut quis [a] vult restringere statutum,ne quis indebitè damnum patiatur,aut ne qs indebite à lucro priuetur,aut ne quis indebitè ad lucrum admittatur.

ADDITIO.

a Aut quis.Adde Soc.consi.122.incip.præstantissime doctor.in prima par. ubi hoc idem alle.& no.

tatur. Primo caſu verba ſtatuti debent reſtringi l. adigere. §. quam-
uis. ff. de iure pa. & l. ſcire. §. oportet. ff. de excu. tuto. coniuncto. §. q
autem. ſupra in ea. l. & in hac l. Nam ſi hic non fieret reſtrictio, do
minus ſerui pateretur damnum indebitè. Secundo caſu inquit ip
ſe reſtrictio non eſt facienda, vt l. proſpexit. ff. qui, & a quib. fallit. ff.
de ritu nu. l. pe. §. 1. Tertio caſu fit reſtrictio, vt l. vt gradatim. §. ſed
ſi lege. ff. de mu. & ho. fallit ratione publicæ vtilitatis, vt ff. ad ſil. l. ſi
quis in graui. §. utrum. Et ita dicit Barto. iſta verba non uidentur
mihi perfecta. Primo, quia non videtur fienda reſtrictio aliquo ca
ſu, quo reſtringendo ſtatutũ ad iniquitatem, vel abſurdũ deducat̃,
vt l. nã abſurdũ. ff. de bo. lib. Secũdo, q̃a in l. ſi ꝓſpexit. nõ reſtringit̃
ea rõne, ne a lucro libertatis indebitè priuet̃, ſed ſolũ ea rõne, quia
lex ſic ſcripta ẽ. Tertio, q̃a ſi fallit in l. pe. §. j. ff. de ritu nu. a rõne fal-
8 lentiæ dẽt ſumi diſcretio rei, & nõ a dicto. † Quapropter ego ali-
a ter diſtinguo, a & ſic, aut ſtatutũ gñaliter, vel indefinitè loquẽs hẽt
rõnẽ ſcriptã ſecũ annexã, & tũc ſ̃m rõnẽ illã debet reſtringi, & illa
limitat, & reſtringit dictum generale, vt l. adigere. §. quamuis. ff. de
iure pa. Eſt enim ratio primum in intentione ſtatuentis, & ex ea
infertur dictum, vt in auth. ingreſſi. ſ̃. de ſac. ſan. ecc. & illatũ non
dẽt eſſe ſeparatũ a dicto, qđ ſe hẽt ꝑ modũ rationis ad illud, vt l. ge
neraliter. §. nihil. de acqui. poſ. Ideo & merito ſecundum rõnes li-
mitat̃, & reſtringitur, vt l. ſi is. ff. de ac. poſ. & l. hęc actio. ff. de caſũ.
& ibi de hoc gloſſ. Aut ſtatutum non habet rationẽ ſcriptã ſecum
annexam, & tunc aut ſi nõ eſt in illo, eſt tñ in alio ſtatuto ſcripta
vel declarata, & adhuc idem dico. aut in illo nec alio ſcripta nec
declarata. & tunc aut diſpoſitio ſtatuti eſt de eo quod non eſt in iu
re communi cautum, vel diſpoſitum, & tunc fruſtra tractamus đ
diſpoſitione ſtatuti limitanda ſecundum ius cõe, quod de illa ma
teria non diſponit, & in eo caſu ſtatutum in ſuis generalib. verbis
debet ſeruari, dũ modo cõprehenſa in verbis gñalibus ſub illa di-
ſpoſitione poſſint includi, quãtũcunq; ſit durũ, & aſperum. Ita lo-
quitur. l. proſpexit. ff. qui, & a qui. & fortius ſi hæc aſperitas ceſſet,
vt l. j. §. nũciatio. ff. de oper. nou. nũc. coniuncta gl. ſua, aut diſpoſi-
tio ſtatuti eſt de eo, quod diſpoſitum eſt a iure cõi, & tunc aut re-
ſtrictio, quam facere volumus de ſtatuto, non poteſt fieri ſalua ra-
tione recti ſermonis, & intellectus. & tunc non reſtringit̃ ſ̃m ius
cõe: quia ex verbis eius apparet, ꝙ ſtatuentes voluerunt ampliare
9 ius cõe: & non poteſt ſe ad illos reſtringere. † Exẽplum dicit ſta-
tutum, ꝙ quilibet cuiuſuis conditionis poſſit teſtari, certè tale ſta
tutum non reſtringitur ad habiles tñ de iure cõi; quia illa verba,
cuiuſcunque conditionis, hanc reſtrictionem nõ patiũtur. Et ideo
etiam inhabiles comprehenduntur. Fateor tñ, ꝙ non omnes, quia
non illi qui iudicio carent, aut velle non habent̃, ut infantes furio
ſi, mentecapti, monachi, & ſimiles, & eſt ratio, quia in eis non ca-
dit teſtatio mentis, quam non habent, & ſic cum verba ſtatuti nõ
poſſint in illis adaptari, nec ipſius diſpoſitio poteſt locum habere,
vt l. apud antiquos. ad ſi. C. de fur. & l. hos accuſare. §. in omnib. ff. đ
acc. Et pro hoc ſpecialiter facit. l. ſi. C. de mi. teſt. & idem dico ſi ſta-
tutum dicat, quicũq; occiderit quouis modo, vel cã ſiue qualiter-
cunq;, decapitetur. Nam tunc nõ diſtinguitur dolo, vel culpa: nec
forte an fecerit ad ſui defenſionem, vel non. & hoc quia generali-
tas verborum non patitur. Vide ſimile in militib. quib. concedit̃
teſtari qũocunque, vt l. diuus. ff. de teſt. mili. nam talis conceſſio nõ
reſtringitur, dummodo ſolenniter ſ̃m ius cõe teſtentur: quia illa
verba, qũocunq; velint, hoc non patiuntur: vt l. militis. C. de milit.
10 teſt. & l. j. ff. in eo. tit. Aut reſtrictio quam facere intendimus poteſt
fieri ſalua rõne recti ſermonis, & tunc aut quæritur in pœnalib. &
odioſis, & tunc ſtatutum ſ̃m ius cõe reſtringi debet. vt hac l. & l.
oẽs. C. ſine cen. vel reli. ff. de rit. nup. l. j. §. j. & ff. de publ. l. Cæſar. & đ
mu. & ho. l. ut gradatim. §. ſed ſi lege. & de excu. tut. l. ſcire. §. opor-
tet, & ideo ſi ſtatutum dicit, ꝙ ſi quis occiderit occidat̃, illud reſtrĩ
gitur ſ̃m ius cõe, vt diſtinguat̃ dolus a culpa, & an ad ſui defenſio-
11 nem fecerit, necne, ut C. ad l. cornel. de ſic. l. j. † Et idem ſi dicat, ſi q̃s
ſanguinem fecerit in palatio decapitetur. nam reſtringi debet ad
b facientem animo iniuriandi: non fleubotomandi cã. b vt in barbi
12 tonſore. vt dixi in l. non dubium. C. de legi. † Similiter ſtatutum di
ſponens generaliter, vt ꝯ ſñiam, vel ĩſtrumẽtũ publicũ nulla exce-
ptio opponatur, ad friuolas tñ reſtringet̃, vt C. de adulte. l. ita pudor.
13 & l. adulterij. & ar. extra. de offi. dele. c. ex parte. † Aut quęritur in
non pœnalibus nec odioſis, ſed in fauorabilibus. & tũc aut ex ver
bis apparet, ꝙ in beneficium uel priuilegium emanauit diſpoſitio
ſtatuti, vel edicti. & tunc reſtrictionem de habilitate non recipiũt:
quia beneficia latiſſime ſunt interpretanda, vt ff. de conſt. prin. l. be
neficium. dummõ non ſit talis inhabilitas, q̃ impediat priuilegiũ
eis conuenire, vt patet in bñficio, vel priuilegio militib. conceſſo,
quia ad habiles tñ de iure cõi nõ reſtringitur, dummodo habeãt
iudicium mentis, ut l. ſi. C. de teſt. mil. & ideo filiusfa. capite damna
tus, incertus ſui ſtatus, ſurdus, & mutus, & ſimiles pñt teſtari, q aĩs
non poſſent, vt l. 4. & l. ex militari. ff. de mil. teſta. & hoc vt priuile-
14 gium aliq̃d operetur. † Et in edicto priuatiuo habes tex. no. & for
te ſingularem. ff. ad ſil. l. ſi quis in graui. §. vtrum. verſi. hi quoque, ꝑ
quẽ tex. hẽs, ꝙ ſi q̃s fuerit priuatus de cõſilio populi, & de officio
cõis per decennium, vt multoties euenit in ſtatu populari, & po-
ſtea emanauit ꝓuiſio facta in conſilio, quod ſi quis reperierit talẽ
rebellẽ cõis, vel eum occiderit, habeat mille, & ſic ipſo facto de ꝯ
ſilio, & euenit caſus, ꝙ iſte ſic priuatus illũ cæperit, vel occiderit,
ſi quęrat̃, an ꝓuiſio illa cũ comprehendat, vel reſtringat̃ ad alias ꝑ
ſonas de conſilio, & officiis non priuatas, vel aliter nõ prohibitas.
Dicendum eſt, ꝙ ꝓuiſio illũ comprehendit, nec ad habiles, ſeu ad
alios capaces huius præmii tantum reſtringitur, vt d. §. vtrum, &
hoc fauore publicæ vtilitatis. Sed attende ne erres, quia licèt ſtatu
tum comprehendat alias inhabiles reſpectu pręmij polliciti, non
tñ comprehendit inhabiles reſpectu iuris notificandi, vel denun-
15 ciandi. † Et ideo ſi emanauerit edictum, ꝙ quicunque denuncia-
uerit, vel notificauerit factorem certi maleficij habebit centum a
cõi, non comprehenderet̃ in illis uerbis generalibus ipſe malefa-
ctor, nec eius conſocij, & participes, arg. l. idem. §. ſi. ff. de condi. ob
tur. cau. & l. j. C. de collu. dete. Et pro hoc glo. in ſimili. C. de mu. quæ
ſeru. pro immiſ. l. j. Sunt enim illi inhabiles ad denunciandum, &
accuſandum, vt C. đ lib. cauſa. l. filium. & ſic edictum, vel ſtatutum
reſtringitur ad habiles faciendi id quod petitur, non ad habiles ꝯ-
ſequendi præmium, quod eis pollicetur, quod tene cordi. Aut ex
verbis ſtatuti non apparet aliquod ex prædictis. & tunc uerba eius
generalia recipiunt interpretationem de habilitate, vt l. j. cum ibi
no. ſ̃. de ſac. ſan. ecc. & auth. omnes peregrini. C. cõia de ſuc. vbi etiã
no. & hoc in perſonis ſtatuẽti ſubiectis. Aliæ autẽ perſonæ nõ cõ-
prehenduntur ex defectu iuriſdictionis, & poteſtatis, vt l. ſi. ff. đ iu.
om. iu. & auth. caſſa. de ſac. ſan. ec. & auth. ſtatuimus. ſ̃. đ epi. & cle.
Et hæc de ſecunda interpretatione ſic ſuccincte poſita ſufficiant.
16 † Nũc ad tertiam derogatiuam, vel correctiuam accedo. Et cum
quæritur, an ſtatutum recipiat interpretationem correctiuam, dic
aut expreſſim apparet de correctione, & res eſt clara, quod ſic. ſed
circa hunc caſum non uerſatur quæſtio noſtra: quia quod clarum
eſt interpretationem non recipit. poſſet tñ bene dubitari, an cor-
rectio de qua conſtat ſit reſtringenda, vel extendẽda, & de hoc in
ſe. dicam. Aut expreſſum de correctione non apparet, & tunc aut
quæritur de eius correctione paſſiua, aut actiua. Primo caſu inter-
dum dubitatur, an ſtatutum intelligatur eſſe correctum ꝑ l. gñalẽ
præcedentem, & dubium non eſt, ꝙ non. Interdum dubitatur, an
corrigatur per l. gñalem ſuperuenientem, vel ſequentem, & tunc
vr̃ dicendum, ꝙ non, quia tex. eſt in c. j. extra, de conſti. l. vj. ꝙ fatet̃
ibi Io. An. in gl. verum eſſe, vbi ſtatutum aliquid addit, vel detrahit
iuri cõi, ꝯtra ꝙ emanauit illa conſtitutio generalis. nam tũc ſtatu-
tum intelligi debet non correctum, & ita reſtringit illud c. Sed vbi
ſtatutum nihil addebat, vel detrahebat iure cõi correcto, ſed oĩno
diſponebat ſolum id qđ ius cõe, dicit ipſe per ꝯſtõnem gñalẽ con
trariam vtrũque correctũ eſſe, quod eſt notabile dictum. Et vltra
rationes per eum ibi inductas facit, quod ius illud in ſtatuto com-
prehenſum non dẽt appellari ius diuerſum a iure cõi, ex quo nihil
ei addit, vel detrahit, vt ff. de iu. & iu. l. ciuile. Itẽ nõ debet appella-
re ius municipale, quia illud eſt ius municipale, quod eſt proprium
ciuitatis, & nõ eſt oĩb. cõe. vt l. oẽs populi ff. de iu. & iu. ſed hoc eſt
oĩb. cõe: ergo & c. & ſic potius vr̃ ſtatutũ authorizari iuri cõi, q̃ no-
uum ius, & proprium ſtatuere, vnde ſublato authorizato ceſſat au
thorizatio. In contrarium facit; quia vno vinculo ſublato non tol-
litur aliud, vt ff. de ſer. vr. præd. l. ſi domus. & C. de lui. pig. l. intellige-
re. Item quia princeps non agit tollere ſibi ignotum, vt eſt ſtatutũ
loci, vt d. c. j. Item quia ſtatuentes non tñ vr̃ velle authorizare, q̃
illud velle ibi ſeruari, quamdiu populus nõ immutet. Et ſic licèt i-
perator ius antiquũ in cõe immutet, non intelligitur ius ſtatuti i-
mutatũ, imo ſi ante nõ erat, ſeu non apparebat propriũ illius mu-
nicipij; nunc incipiet proprium eſſe, ſeu apparere, & ad hunc finẽ
potuerunt illud in ſtatutũ deducere. Et pro iſta parte benefacit: q̃a
per principis reſcriptum oportet, ꝙ tollat̃ vtrumq;, vt no. gl. notã-
da. C. de col. do. l. j. lib. x. & inducit pro caſu. l. illam. ſed melius facit
l. j. C. de dec. lib. x. & hæc pars vr̃ tutior. cogitandum tñ relinquo; q̃a
17 rationes in oppoſitum ſunt fortes. † Et ex his infertur ad ſtatutũ
quo diſponitur, vt pro delicto ſerui dñs teneatur nõ aliter, q̃ ſi no-
ua lege imperiali diſponatur, vt inſolidũ teneatur ſine noxæ dedu
ctione: ꝙ ſtatutum illud ſ̃m primam opinionem erit correctum,
ſed ſ̃m aliam remanebit incorrectum. Interdũ dubitatur, quando
in eodem volumine ſtatutorum ſunt duo ſtatuta contraria, ꝙ eo-
rum interpretatione debemus aliud corrigere, vel ſeruari debere.
Et q̃a hoc non eſt de materia huius l. remitto ad notata per doct.
in l. oẽs populi. de iuſt. & iu. & maxime per Bart. ibidẽ in 3. q. prin-
cipali. Et hæc de primo caſu principali, videlicet de correctiõe paſ
c ſiua ſtatuti. Secundo vero caſu principali. i. an in dubio ſtatutum c
debeat

ADDITIONES.

a Quapꝑ ego aliter diſtinguo. Tu uide đ hac diſtinctione doc. in l. quicq̃d aſtringẽ dæ. ff. de uer. ob. & in l. 2. §. ſi is qui nauẽ. ff. de exercito. & in l. 3. §. hæc uerba. ff. đ neg. geſt. & in c. cũ dilectus. extra, de cõſue. & Pa. de Ca. cõſi. 23. inc. uiſo pũcto.

b Non fleubotomandi cauſa. No. de hoc Bar. in l. omnes populi, nu. 32. uer. ex prædictis poſſunt ſolui. ibi dixi in apo. ad eum. in uer. quidam Barbarius. ff. de iuſt. & iur. in repe. d. l. dixi poſt Bal. in l. Gracchus. nu. 3. in apoſt. in uerſi. dicit ſtatutum. C. de adul. Alex. in alle. l. omnes populi. col. x. Iac. but. & Albe. de Roſa. in l. quamuis, de in ius uocan. idem Alber. in tract. ſtatutorum. ix. q. i. per quẽ dominus meus Iaſ. May. in l. non dubium. col. 16. uerſi. iuxta hoc infert Bar. ſupra de legi. & Ant. Corſe. ſing. ſuis. uerſi. effuſio. ꝑncip. uerbum effuſio.

c An in dubio ſtatutum. Adde Soc. conſi. 84. inci. uiſa prædicta facti. uer. 4. principaliter moueor, in 1. parte, vbi hoc idem inducit, allegat, & firmat.

debeat interpretari, vt corrigat ius commune. dic aut ſine hac in-
terpretatione correctiua ſtatuti verba nõ poſſunt locum habere,
& tunc interpretari debet, vt corrigatur. nec ob. quod alias dicitur,
ꝙ non mutatur, & c. vt l. præcipimus. C. đ appe. l. quia. & hic mutari
dicitur, ex quo verba non poſſunt locum habere. aut verba ſtatuti
poſſunt ſine correctione locum habere, & tunc iſta interꝑtatio nõ
debet fieri, ſed potius debet inuicem per diuiſionem caſuum con
cordari, vt l. prima. infra de inoffi. do. Et ſi aliter commode fieri nõ
poteſt, tunc populus ſuper hmõi interpretatione debet adiri, vt l. đ
quibus. ff. đ legi. & arg. l. j & ſi. ſupra. de legi. Et hęc de interpretatio
ne correctiua ſufficiãt. licèt hic quæri poſſet, an correctio facta in
vno caſu, vel perſona, ſit extenſiua ad alios caſus, vel perſonas, & di
18 cã in ſeq. † Accedo modo ad quartã interpretationẽ, videlicet ex-
tenſiuam. Et circa iſtam dic, nam quæritur, an ſtatuta recipiant ex
tenſionem paſſiue. & omnes cõcorditer dicunt, & Dyn. quod ſic,
exemplũ, pone ſtatutũ validare teſtamentum. ꝙ aliàs de iure com
muni eſt inualidum, certè oĩa iura de teſtamentis loquentia locũ
habebunt in illo, præter illa quæ per ſtatutum ſunt correcta, &
ſic de illo teſtamento eſt iudicandum, ac ſi de iure communi eſſet
validum, & per conſequens beneficium. l. falcidię, & trebellianicę
locum habebunt, & hæredi ſcripto competerent, vt ff. ad l. falci.
l. j. §. lex falcid. Et idem ſi per ſtatutum vocentur ad tutelam maio-
res ann. 18. licet minores ſint. 15. anno. Nam tunc omnes leges de
materia tutelarum loquentes præter illas, quæ minorem. 25. anno.
non admittunt, locum habebunt. Item ſi lex municipij nouum in
ducat, omnes leges de muneribus tractantes ſibi in hoc munere
locum vendicabunt, vt l. j. ff. de mun. & ho. & his generaliter lo-
quendo accedat. infra. de legi. hæ. l. lege. 12. tab. & ff. de excu. l. cum
ex ordine. & hæc vera niſi per ſtatutum diſponeretur, quia tunc
19 illud debet ſeruari. † Aut quæris, an recipiant interpretationem
extenſiuam actiuè, & hic ſubdiſtingue, quia aut quæritur, an exten
dat̃ ad caſum, vel perſonam, ſine quo, vel de qua diſpoſitio ſtatuti
non poteſt effectum ſortiri. Et dicendum eſt, quod ſic, vt l. non di-
ſtinguemus. §. de officio. ff. de ar. l. ſi ita fuero ſtipulatus per te non
fieri. ff. de verb. ob. Et ratio, quia iſta proprie non eſt exten-
ſio, quia caſum iſtum uelut antecedentem neceſſario ſequitur
ſtatuti diſpoſitio, & ideo caſus ille non dicitur omiſſus, ſed impli
cite, & ſuppoſitiue prouiſus, & de neceſſario, vt l. ad rem mobilem
& l. ad legatum. ff. de proc. & l. illud. ff. de acqui, hære. Aut quæri-
tur, an extendatur ad alios caſus, ſine quibus diſpoſitio ſtatuti po-
teſt effectum ſortiri. Et tunc aut in illis non eſt eadem ratio, ſed di
uerſa, & tunc ad illos extenſio non eſt facienda, ut l. ſi vero nego
tium. §. de viro. ff. ſolu. ma. & l. quod conſtitutum. ff. de mili. teſta. &
l. conſtitutionibus. ff. ad mu. aut in illis non eſt eadem, vel ratio
maior, & tunc, aut caſus illi per ius commune non ſunt deciſi, &
tunc ad illos facienda eſt extenſio. Nam conſuetudo ciuitatis ex-
tenditur ad caſum ſimilẽ à lege non deciſum, vt ff. de legi. l. quib. &
infra. quæ ſit lon. conſue. l. j. & ita intelligi debet glo. circa mediũ
in l. non poſſunt. ff. de legi. aut caſus illi ſunt à lege deciſi. Et iſto ca
ſu multi dicunt, quod non eſt facienda extenſio, ne inducatur le-
gum correctio, quantumcunque ſit in eis eadem ratio. Et propter
hoc inducit, quia propter identitatem rationis non inducitur ex-
tenſio. l. vt ſentit gl. in l. tam his. §. j. ff. de dona. cauſa mor. & in auth.
quas actiones. ſupra đ ſacroſan. eccl. in illa quæſtione, an ciuitas ſit
redacta ad præſcriptionem. 40. anno. ſicut eccleſia. pro quibus glo.
bene facit. l. ſi furioſi. infra. de nup. & l. ſi vero. §. ſin. ff. ſolu. ma. Item
probant, quia ſtatuta ſunt ſtricti iuris, vt l. conſtitutionibus. ff. ad
muni. quod etiam patet, quia actiones ex eis ſunt ſtricti iuris, vt
inſti. de actio. §. actionum. Et ſic in eis caſus omiſſus debet haberi
pro omiſſo, vt l. quicquid aſtringendę. de verb. obli. & relinqui di
ſpoſitioni iuris communis, vt l. ſi cum dotem. in. princip. ff. ſolu.
ma. & l. commodiſſime. ff. de li. & poſth. Confirmatur etiam tali
ratione, quia conſuetudo populi non extenditur ad caſum lege
communi deciſum, ut l. de quibus. ff. de legi. ergo nec eius
ſtatutum, cum vtrunque ab eadem voluntate procedat, & non
differunt, niſi quia vnum ſcriptum, aliud non ſcriptum, vt d. l.
de quibus, facit ad prædicta. ff. de legib. l. quod verũ. & quod not. in
20 l. in his. eodem titul. † Et iſta verba licet prima facie videantur de
mulcere aures audientium, tamen non ſunt perfecta. Et contra
eos facit quod imperator dicit. infra. de indi. vi. l. ſin. vbi ipſe dicit,
quod per correctionẽ, quam ipſe facit de lege iul. miſcella. in fæmi
nis, intelligi debeat etiam correctio facta in maſculis. & pro hoc
etiam facit. l. cum emptor. ff. de reſcin. ven. in princi. & ff. de accep.
l. ſin. in q̃b. ſi agit̃ recedi ab oblõne vnius de correlatius, intelligit̃
receſſum ab obligatione alterius. Item contra prædictos fortius fa
cit, quod not. gloſſ. fin. in authen. præterea. infra. vnde vir & vxor.
vbi gloſſ. illã auth. quæ liberis extantibus corrigit. l. codicis, exten
dit, ad caſum quo liberi non extant, ſed parentes, vt cum illis ſuc-
cedat vxor defuncti, & hoc propter identitatẽ rationis, vel, ut
verius loquar propter maioritatem rationis, quia ſi ſuccedit cum
liberis, fortius cum parentibus, imo ſecundum gloſſ. prædictam
vxor in totum excludet collaterales, & tamen ſecundum legem
antiquam collaterales excludunt vxorem. Nam. l. noua corrigens
antiquam loquitur in caſu, quo collaterales extarent, quod ergo
gloſſ. ibi dicit, venit propter extenſionem rationis, quia ſi filij eam
non excludũt, minus collaterales. Et ſic ex identitate, vel maiorita
te rationis extenditur correctio legis. Item contra eos facit quod
ipſimet notant in d. l. ſi pecuniam. ff. ſi cer. pe. vbi caſum. l. 2. infra.
per quas perſo. nob. acq. extendunt ad fideiuſſores, licet de pigno-
re, vel hypotheca tantum loquatur, & tamen illa corrigit ius anti-
quum, quod hypothecam alteri per liberam perſonam quæri non
permittebat, & ita etiam ibi not. Cyn. Item contra eos eſt quod
ipſi notant in auth. res quæ. infra. commu. de lega. vbi caſum dotis
& donationis ante nup. ipſi extendunt ad alimenta, & ad aliquos
alios caſus, & etiam ad liberos rogati, vt ibi dicetur, & tamen in il-
lis duobus caſibus illa authen. eſt correctiua iuris antiqui. Item cõ
tra eos facit quod Cyn. Iacob. de Are. Iacob. Bu. Bartolus. & domi
nus meus notant in illa quæſtione, qua quęritur. ſi ſtatutum exclu
dit filiam fœminam à ſucceſſione, ſeu hæreditate patris exiſtente
filio maſculo, an excludatur nepos ex ea. cui reſpondẽt quòd ſic,
vt de ea plenius ſcripſi in l. illud. ſupra de ſacroſan. eccle. Item con
tra eos facit quod omnes doc. communiter dicunt, & etiam gloſ.
volunt quod ſtatuta ſpecialiter contra regulas, iuris ſi aliqua bona
& euidẽti ratione ſunt ſtatuta, illa ad omnes caſus, in quibus eſt ea
dem ratio, vel maior, poſſunt extendi. ar. l. j. §. interdum. ff. de fur.
& ita not. gloſſ. in d. l. illud. & concordat gloſſ. pe. in l. ſancimus. in
eod. tit. & in l. tranſigere. circa medium. gl. de tranſ. & in l. ſi quis ſer
uo. infra. de fur. & in l. quod vero. ff. de legi. ſecus ſi ſine ratione, vel
nõ euidenti ſint ſtatuta, vt l. qđ rõne. & l. quod vero contra. ff. de le
gi. & ita intelligi debet gloſſ. in l. Gallus. §. & qđ ſi tantum. ff. de lib
& poſthu. & in l. quæ propter neceſſitatem. ff. de reg. iur. Nec
obſt. ꝙ ſtatuta ſunt ſtricti iuris, quia ſimiliter, & leges communes
maximè corrigentes. Non ob. etiam quod de conſuetudine dixi,
quia illa velut non ſcripta non habet rationem ſecum annexam,
vel de eius euidenti ratione non poteſt ſaltem vt plurimum con-
ſtare, merito illa ad correctionem alterius caſus ſcripti non debet
extendi. Et prædictorum poteſt eſſe ratio, quia vbi eadem ratio, &
omnimoda ſimilitudo, non eſt propriè extenſio legis quam facit
homo, quia in omni tali caſu etiam ſi non exprimatur, idem ſtatu
tum eſſe intelligitur, vt ff. de eden. l. quædam. §. nummullarios. &
de adulte. lege ſi poſtulauerit. §. ratio. & nimirum, quia omiſſum
non dicitur quod ſub eadem ratione concluditur, vt infra de reuo.
dona. l. his verbis. & vltimo dico eſſe caſum. infra. mandati. & l. per
diuerſas. in ver. nulla etenim. & verſic. ſin autem. & ibi in duodeci-
21 mo notabili ſcripſi † Quapropter ego reaſſumo illud membrum,
quãdo in caſibus, ad quos fit extenſio, eſt eadẽ ratio. Et diſtinguo,
vt ſupra. quia aut illi caſus nõ ſunt à lege deciſi, & tunc fit extenſio.
ar. C. quę ſit long. conſue. & ff. de legibus. & l. de quibus. Aut ſunt à
lege deciſi, & tunc per eundẽ modum ſunt deciſi, per quem deci-
derent̃ per extenſionẽ ſtatuti, & tunc extenſio fieri poteſt, licet nõ
ſit neceſſe, Aut per cõtrariũ, vel aliter ſunt deciſi, & tunc ſtat dubiũ
noſtrum. in quo ſic diſtinguo. Aut licet in eis videatur eadẽ ratio,
nõ tñ eſt per omnia, quia, vel alia ratio, vel cauſa repugnant. Et tũc,
quia per omnia non eſt omnimoda ſimilitudo, dico ꝙ ad illum ca
ſum, vel pſonã nõ eſt fienda extenſio. ar. l. præcipimus. C. de appel.
cũ ſimilibus. Et ita intelligo gloſſ. in l. tam his. ff. de don. cauſa mor
tis. Nam ibi illa ſola non erat ratio, per quam filiusfa. prohiberet̃
legare, quia legata fierent in teſtamento, ſed etiam alia eſt melior,
videlicet quia legata debent pendere ex alieno arbitrio, vt dicunt.
in l. ſenium. §. j. infra. qui teſtamen. facere poſ. Aut per omnia eſt ea
dem ratio, vel ſimilitudo, & tunc fienda eſt extenſio, quantumcun
que inducatur legis correctio, vt patet in exemplis ſupra poſitis.
Et in gloſſ. pro hac ꝑte allega. & tanto fortius, quanto erit maior
ratio in eo quod peteretur fieri extenſio, vt in exemplis poſitis, &
inductis per gloſſ. in authentica, & in exemplo de ſtatuto excludẽ
te filiam, de quo ſupra dixi. Aut dubitatur, an ratio, & ſimilitudo
ſint omnimoda cauſa extenſionis eius, ad quem petitur extẽſio fie
ri, & tunc in dubio non eſt fienda extenſio, vt euitetur legum cor-
22 rectio, ut d. l. præcipimus. † Ex prædictis patet, quod non eſt fi-
enda differẽtia inter iura communia, & municipalia. Sed vtraque
eodẽ modo regulantur, videlicet, vt vbi eſt eadẽ ratio per omnia
& omnimoda ſimilitudo, in vtraque fiet extenſio, etiam ſi induca
tur legum correctio, non alias. Et eſt ratio, quia quando eſt eadem
ratio, & omnimoda ſimilitudo in vtroque, non fit extenſio iuris
ſed terminorum tantum, quia in omni tali caſu etiam ſi nõ expri-
matur, idem tamen ſtatutum intelligitur. Et pro tanto gloſſ. noſtra
bene. & notabiliter ad noſtrũ propoſitũ dixit, quod illud, quod eſt
in mente ſtatuentium, licet verbis non eſt expreſſum, pro ſtatu-
to habetur. ita not. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pactis. & ſic illa
gloſſ. prædictam concluſionem ſentit, & eam tenet Archidia.
de pæniten. diſtinctio. iij. pœnæ. & Vber. de cu. idem tenuit.
23 † Et quod inter iura communia, & municipalia non ſit fienda
differentia, probatur tali ratione, quia ab eadẽ authoritate. & eiuſ-
dem principis poteſtate procedunt ambę, quia ex poteſtate con-
ceſſa a principe mediante lege poteſt populus legem municipalẽ
ſibi facere, vt l. omnes populi. ff. de iuſti. & iur. Et pro iſta cõcluſio
ne facit ẽt tex. & gl. in l. verba. in prin. C. de adul. Similiter tex. ꝓpter
identitatẽ rõnis extẽſionẽ facit ĩ l. ſi poſtulauerit. §. haberi. cũ ſeq;
ff. đ adul. Et ex his apparet qđ hęc materia ſcđm ꝓdicta eſt nũc cla
ra, & certa, q̃ hucuſq; reperi nõ clare traditã. Ex his ĩfero plures de

24 cissiones in materia statutorum † Prima est, qđ ēt in pœnalibus sit
extensio, vbi est eadē rō, & oīmoda similitudo. Et ita tenuit Archi.
vbi.s. & probat p rōnes supra scriptas per dictā.l.si postulauerit. §.
25 haberi, cū seq. & p dictā.l.verba. Secūdo infero, quod in casibus,
a in quibus de iure cōi masculinū cōcipit fœmininū, [a] in eisdē cōci
piet in materia statutorū, quādo autem hoc fit, variarunt docto. vt
per Cy. in l. quncunq; ff de ser. fugi. & ibi dicā per Bar. in l. j. ff. de verb.
sign. & inter alia considera, an materia sit indifferens, & inter eos
sit omnimoda rō, & similitudo, quia tunc etiam in pœnalibus ma
sculinum concipit fœmininū: seu dicta in masculino locum habe
bunt in fœminino: vt ff de iu. om. iu. lege si qs id quod. in prin. & §.
26 j. & j. de rap. vir. l. j. ad fi. & de sica. l. pe. † Tertio infero, qđ si statutū
b dicat, si qs portauerit frumentū sup equo, asino, vel curru [b] extra
vel vltra talem locum, puniat in cētum, qđ portās super humeris,
pprijs, vel sup collo boum, vel super carrecta, vel quadriga, veniet
puniendus pœna statuti. Statutum enim factū exportationis con
fiderauit, non modū exportandi, vel super quo, & expressio facta
de equo curru, vel asino, facta est gratia exempli: & ad euidentius
demonstrandū, qđ non curabatur sup quo frumentū portaret, &
in quocūq; modo est eadē rō, & omnimoda similitudo. ergo, &c.
& quia materia est indifferens ad masculū, & fœminā. & eadē rō
& oīmoda similitudo in casu isto inter eos. ideo si fœmina exporta
ret, pœna statutaria teneretur. Non idē dico in statuto, quo cauet 29
quod si quis decesserit abintestato, fœminæ nō succedant, existētre
aliquo agnato masculo vsq; ad certū gradū, puta quartum. nā ali
qua mulier mortua superstite eius fratre, & filia defunctę nō ex
cludetur filia, sed pferetur fratri, quia statutum nō habebit locū in
muliere decedente, cum nō sit omnimoda similitudo. nā statutū
loquitur, quando de masculo, qui sustinet onera totius domus, &
generis sui, essent bona transitoria in mulieres, quæ ad alienas vt
plurimum transeunt familias. sed in casu nostro bona iam sunt pe
nes mulierē, q nō sustinet onera generis sui. ideo facilior debet esse
ad aliam mulierē transitus. arg. ff. de pac. l. si vnus. §. pactus. versi. in
specie. nō est ergo inter eos oīmnimoda rō, & similitudo. & sic in
hoc statuto masculinum non concipier fœmininum. Aliæ etiam
rationes possunt assignari, quas nunc omitto. Quæro, hodie ture
la defertur, sicut hæreditas, vt infra. de leg. tu. authen. sicut. adeo
quod non est differentia agnationis, & cognationis, sicut nec
in hæreditatis delatione. sed pone in hæreditate innouatum per
statutum, an in tutela dicetur innouatum. Et videtur quod non,
quia non est eadē ratio in vtroq;, nec omnimoda similitudo. & sic
non est fienda extensio, vt in præcedenti dixi. In contrarium quia
quod in vno dicitur, in alio exauditur, vt d. auth. sicut. & sic non fit
extensio ab homine, sed a lege. & non per modum exceptionis,
sed per modum dispositionis illius iuris, sicut quæ omni die loqui
tur, & omni die talem subordinationem inducere videtur, vt l. Ar
riani. §. de hæret. & l. hodie. ff. de pę. & quia in casibus in quibus ha
bent locum leges interpretantes, & interpretatę, & in Auth. de fi.
an. instru. do. na. in prin. Et pro hoc induco gl. in simili, quam doct.
sequuntur, quæ quærit, an hodie statuta contra regulas iuris in l. si
quis seruo persuaserit. ff. de fur. contra illum, qui corrūpere uoluit
seruum, & non corrupit, locum habeāt in eo, qui corrumpere vo
luit filium alterius ad fugam, vel furtum faciendum. Et tenet glo.
quod sic, per reg. antiquam, quæ disponit, vt statuta in seruo vendi
cent sibi locum in filio, & ita not. in l. quod vero. ff. de legi. in d. l. si
quis seruo. & si ibi ita est, ergo in proposito cum non sit diuersa. &
27 similitudo vī bona. † Quæro succedūt, statutum in successionī
bus abintestato repellit mulieres extante aliquo masculo de agna
c tione vsq; ad certum gradum, an poterunt legitimam petere. [c] &
vī q nō, quia legitima debetur respectu portionis, quam essent ha
bituræ abintestato: sed per statutum nullam portionem sunt habi
turæ. ergo, &c. & pro hoc facit quod dixi in q. præcedenti. Con
trarium teneo, & plenè scripsi in auth. nouissime. §. de inof. test. &
ibi rationes. & ll. induxi, quas vide. & inter alias rōnes hæc est vna,
quia filij potissime ad legitimam portionem admittuntur, quan
do sine eorum facto ad successionem vniuersalem non vocātur,
vt l. si arrogator. ff. de adop. l. q. sq; is. ff. ad l. iul. maie. & in authen. si
mulier. in fi. §. de sacrosancc. & ex hoc patet, q dicta in præceden
ti quęstione non habent obstare, quia ibi tutela defertur his, qui ad
pupilli hæreditatem vocantur. ideo si non vocantur, tutela nō de
d [d] fertur. Sed in casu nostro licet legitima quotitetur [d] respectu por
tionis, quæ ab intestato deberetur, non tñ eius portio conceditur
duntaxat si [e] abintestato vocetur, sed etiam si non vocetur, dumta
men sua culpa non excludatur, vt ll. §. alle. & ideo illa verba, quib.
vtimur. s. quod legitima est quarta eius, quod habiturus esset abin
testato, sunt dicta respectu quotæ demonstrādæ, non respectu suc
28 cessionis ab intestato necessario requirēdæ, vel exigendæ. † Quæ
ro. 3. pœna adulterij in adultero est capitis de iure [e] communi, pœna
vero stupri est leuior, quia in honesto dimidiæ partis bonorū pu
blicatio, in vili coertio corporis cum relegatione. vt inst. de pub.
iud. §. item lex. vel deportationis, quando tutor stuprum commisit
in pupilla. Pone per statu. cum pœna adulterij est innouata, quia
in ducentarum librarum, an per hanc innouationem dicemus pœ
nam stupri innouatam, vt non excedat ducentas libras. & in tuto
re non videtur mihi dubium, quòd non, quia tutoris officium ag
grauat delictum, nō sic in alia persona honesta habetur dubiū, qa
dicam, quod reperiret grauior pœna stupri, q adulterij, quod vide
tur absurdum, quia non sic est graue delictū, vt patet ex genere pœ
nę & iure cōi impositæ. & quia leges antiquæ mitius volunt puni
re stuprum. In contrarium facit, quia delicta sunt diuersa, nec pœ
na in vno imponitur per correlationem ad pœnam alterius. & sic
ex correctione vnius, non debet inferri correctio alterius vt l. præ
cipimus. ff. de appell pro prima parte facit, quia pro adulterio mu
lier detruditur hodie in monasterium, & c. vt. ff. de adult. auth. sed
hodie. Adulter autem punitur capite, vt prius, vt not. in l. quamuis
adulteri. in gloss. fi. ff. de adult. & idem vult gl. in muliere stuprum
cōmittente, vt in monasteriū detrudatur, vt not. ff. de adulter. l. pe
nulti. Et hoc ne grauius stuprum eius puniatur, quam adulterium
& pro illa glo. videtur hodie casus in Auth. vt lic. ma. & auiæ. §. qa
vero quædam. Sed attende, quia ille tex. loquitur in muliere, quæ
sine causa saltem iusta diuortium fecit, & postea stuprum commi
sit. vnde quia adhuc ipsa potest reconciliari viro, ipsa detruditur in
monasteriū. sed in vidua non loquitur text. ille. vnde videtur, quod
pœna antiqua debeat imponi, in qua statuentes videntur perman
fisse, ex quo nihil innouarunt. Consilium tamen esset, vt hi, qui ha
bent potestatem super hoc interpretandi, & statuendi, adirentur.
argu. l. cum de nouo. ff. de legi. & eius quod no. in l. non possunt. ff.
eo. tit. † Quæro 4. mandans de iure communi debet puniri pœ
e na mandatarij, [e] vt l. 3. §. diuus. & l. senatus. §. j. ff. de iure fisc. modo
pone, quod in faciente pœna est per statutum minorata, quia de
corporali est redacta ad pecuniariam. Nunquid idem erit in man
dante, vt sic statutum de mandatario extendatur ad mandantem.
Et hāc quæstionem latius pertractaui. ff. de acc. l. non ideo minus.
in vj. q. ad fin. & ibi finaliter tenui, q in mandante locum habebat
noua pœna a statuto facienti imposita, & non antiqua iuris com
munis, & hæc sufficiant.

ADDITIONES.

a Concipit fœmininum. Sed quo casu masculinum non concipit fœmininum. vi
de per d. Soc. consi. 110. incip. abūde, & subtiliter circa prin. 2. col. in par.

b Si quis portauerit frumentum super equo asino, vel curru. Facit ad hoc quæstio,
quam Bart. consi. suo, 129. decidit, an incurrat pœnam statuti prohiben. aliquid
extendi venale in platea communi, rusticus, q. in manibus suis in dicta platea
offert corium bouis venale.

c An poterunt legitimam petere. Adde Soc. consi. 150. incip. & nos introducere.
versic. confirmantur prædicta. in j. parte. & cons. 274. incip. in causa fr eris And.
ver. secundo, vbi hoc idem tenet.

d Licet legitima quotitetur. Adde Soc. consi. 150. incip. & nos introducere. versi.
postremo etiam. in j. parte. vbi hoc idem allegat. & firmat.

e Debet puniri pœna mandatarij. Adde an hoc sit verū indistincte. & an puniatur
pœna mandatario imposita diuersa, quæ sibi per formam statuti imponit no.
Bart. in l. is qui opem. de fur. & in l. vtrum. ad l. iuli. de pari. Bal. in l. non ideo mi
nus. & hoc versi. premisso. & ibi per illum. ff. de accusa. & not. Ange. Aret. in suo
tracta. maleficiis. in gl. in ver. mandatorem. q. xij.

LEX III.

1 *Seruus delinquens criminaliter conuenitur, sed pro eo dominus ciuiliter.*
2 *Seruus, an possit criminaliter accusari, vel conueniri.*

1 **Si seruus** † Pro delicto cōmisso a seruo si agatur crimi
naliter, debet seruus accusari, si ciuiliter debet
dominus cōueniri, q si nō cōsenserit, facultatē habet dandi seruū
pro noxa hoc dicit. No. tria, q habes in summario. Itē no. q seruus
2 cōsistit in iudicio criminali, cōuentus [a] vero in ciuili, qa non po
test ciuiliter conueniri. Ex quo not. quod nemini est auferenda
facultas sē defendendi, vt hic. & l. sequen. & infra, de iure fi. l. facul
tas. & ex quo non auferuntur seruo, sequitur quòd defensio est de
iure naturali. l. prima. §. sed cum artetes. ff. si qua paupe. fecisse dic. &
d. l. facultas. No. etiam, quod pro vilissima persona accusata, quis
potest se inscriber ad pœnam talionis, & alia a iure requisita fa
cere. † Oppon. quod criminaliter non possit seruus accusari, ut l.
2 hos accusare. §. omnibus ff. de accusatio. Solutio. secundum glos.
quod accusari potest, quando pœna corporalis est infligenda,
vt hic, non quando pecuniaria, vt in contrario. Or attende,
quia quod glos. dicit de pœna corporali, intelligi debet late, vt pœ
nam deportationis, & relegationis contineat, vt infra, de sepulc.
viola. l. secunda, & ff qui & a quibus. l. secunda. Item scias, quod in pœ
na pecuniaria Bartolus fatetur gloss. veram, vbi sit quotitas bono
rum. Sed ubi esset certæ quantitatis, puta. x. aureorum, dicit glos.
non bene dicere, & tunc seruum accusari, & conueniri posse. l.
si quis id quod. §. in seruos. ff. de iurisdictio. omni. iudicum. & per l.
quod si minor. §. si seruus. ff. de minor. & hoc quando applicatur
pœna fisco, ut dictis ll. fecus si parti, quia tunc fatetur dominum
conueniri debere, ut hic. cum similibus. Ego teneo glossam,
non in pœna certæ quantitatis, per textum, in dicto. §. in omnibus.
in fine, coniuncta glosla ibi posita & per textum. ff. de mi. l. sed si
unus. §. cum seruus. & per text. ff. de termi. mo. l. agraria. uersi.
culo. alia. Non obstat dictus. §. in seruos. quia secundum prę
dicta debet intelligi, ut sentit glosla in dicto. §. cum seruus. & plenius

ADDITIO.

2 Conuentus. In exemplaribus vetustioribus per uocabulo conuentus ponitur de
minus, quod iudicio nostro rectius quadrat.

3 plenius super his scripsi. in l. 2. ff. de accusa. † Oppo. 2. quod etiam
li criminaliter agatur, dominus possit ipsum defendere, vt l. 2. ff. de
accusa. Solu. confitendo, vt in gl. Sed vide quod ibi plenius scripsi.
Quæro, an huius noxæ deductio sit in obligatione. Respon. quod
non, sed in solu. vt no. in l. præcedenti.

LEX IIII.

1 *Seruus in criminali iudicio legitimam personam habet.*

Si seruus Ex rapina serui dominus ignorans, vel sciens,
& non prohibere valens, cōuenitur noxaliter,
prohibere autem valens, & non faciens cōuenitur in solidum. sine
nox. deditione. criminaliter tñ accusatio ꝯ seruum, non ꝯ dñum
1 dirigitur. h. d. † No. q seruus hēt legitimā psonam in se defenden
do in iudicio criminali, vt hic, & l. hos accusare §. oībus. ff. de accu
2 sa. Idem dicendum est in monacho. Idem dicendum vī in filiof. [a]
& multomagis cum sit liber homo, etiam si sit actor. per l. post le
gatum. §. filius. ff. de his qui. vt indig. & argu. l. nam quod. ff. ad treb
licet glo. dubitet in l. cum non solum. §. necessitatem. ff. de bo. quæ
libe. circa materiam. l. vide quæ dixi in l. præcedenti.

ADDITIO.

2 † Idem videtur dicendum in filiosa. Adde Lanfran. de Oria. in repet. c. quoniam
cōtra falsam. §. confessiones. nu. 3. uersic. similiter fallit in causis criminalib. &
q ibi posui in apost. ad ipsum in eo. uer. extra. de proba. dixi etiam post Gui. de
Cug. in l. cum non solum. §. necessitate. nu. 3. in apost. in uersic. sine consensu pa
tris. ff. de bo. quæ lib. & de hoc per Bart. Soci. in suo tract. fal. reg. 151. fallen. 1.

LEX V.

Si tibi. Ex delicto serui debet dominus criminaliter con
ueniri. hoc dicit.

Ad exhibendum. *Tit. xlij.*

Conti nua rubricam, vt hic. & dic, q exhibere est rem extra secre
tum habere, vt ff. de tab. exhi. l. 3. §. & quid sit. & de liber. ho. ex
hiben. l. 3. §. ait prætor. & ideo hæc actio pro rebus mobilibus, quæ
secreto tenentur, competit non pro immobilibus; quia per seipsa
se exhibent vnicuique, vt infra. quando, & qui. quarta pars de l. j. §.
sed vbi. & hæc est actio personalis, sed in rem scripta, vt dicam. ff.
eodem. l. exhibitionis.

LEX PRIMA.

1 *Marius uxoris bona alienare non debet.*
2 *Pater rem filii alienare potest.*
3 *Iudex rem exhiberi non debet iubere incontinenti.*
4 *Probatio qualis debet esse in actione ad exhibendum.*

a **SI dominium** [a] Qui rem vult sibi vēdicare rō
ne dominij, pōt prius ad exhiben
dum experiri. h. d. vel sic. Actio ad exhibendū est præparato
1 ria rei ven. h. d. † No. q maritus non hēt potestatē alienandi bo
na vxoris. Item. q ex psona matris filia venit ꝯ factū patris. Itē, q
factū patris nō iudicat filio. Itē qđ lata sīa in actione ad exhibē
dū nō tollit, qn de veritate dominij postea in rei vē. debeat quæri.
Item pondera bñ literam, qa hic est casus, q acturus rei ven. corā
vno iudice, intentat actionē ad exhibendum coram alio. Itē not.
q, pbationes summariæ factę in iudicio summario, nō faciūt fidē
in ordinario, in quo requiritur plenior cognitio. Opp. j. psequendo
ordinē gl. q actio ad exhibendum nō tantum sit præparatoria rei
ven. sed etiā aliarū actionum, vt ff. eo. l. j. & l. 4. §. j. & §. est aūt perso
nalis. & §. item si. & §. si quis ex noxali. Sol. cōstitendo cōtrariū, ut
2 in r. gl. in fi. nec hęc l. dicit contrariū. † Opp. 2. q pater rem filij vē
dere potuerit, vt l. 1. ad fi. ff. de bo. ma. Sol. vt in seq. gl. qa verū in p
iudiciū sui vendentis, sed nō filij non consentientis, ut hic. Opp. 3.
q, imo præiudicet filio, vt §. de rei vend. l. cū a matre. Sol. q sola vē
ditio non præiudicat filio, vt hic, sed hæreditatis patris secuta adi
tio per q incipit a modo, vt patris hæres teneri de euictione, quod
procedit in dubio, si non fecit inuentarium. Sinautē fecit inuenta
rium, dic, vt no. in l. cum a matre, & ff. de iure delibe. l. fi. §. in cōpu
3 tatione. † Opp. 4. q iudex non debeat sic incontinenti, & ex abru
pto iubere rē exhibere, vt ff. e. l. 3. §. iudex. & §. ibidē. Sol. q hæc fm
illam, vt in gl. fi. q iubebit pcedente summaria cognitione, & semi
plena, pbata causa dñij. In actione enim ad exhibendum ēt in q
busdā aliis notatis in d. §. iudex. summatim cognoscitur, & pcedi
tur, & qa fides est summaria, necesse est postea, pbare plene de do
minio in rei ven. q nō esset, si in priore iudicio plenaria iteruenis
4 set, pbō, vt l. is apud quē. cū ibi not. ff. de eden. † Quæro modo, qua
lis debeat esse ista, pbō. Rñ. q in actione ad exhibendū dēt esse ta
lis, q animū iudicis ad præsumptionē inducat, vt l. thesaurus. ff. e.
& solū iurm vī sufficere, vt ibi in litera. & no. in l. 3. §. iudex. et. ti. sed
in rei ven. debet fieri plena, pbatio dñij per testes, vel instrumenta,
vel cōnem sfuorum, vt ff. de qō. l. quoties. & no hic in gl. fi. & an
sufficiat semiplena cum iuramento. dicet. ff. de reb. cre. sup rubrica.
vbi gl. tangit. Quæro, an sufficiat huic filio probare rem fuisse ma
tris, dic, q sic, dūmodo offerat se eius hęredem: qua si filius, & hę
res; ergo dominus, vt l. si possidetis. infra de prob. & ita no. hic gl. j.

ADDITIO.

a Si dominium. Qualiter in hac actione ad exhibendum procedatur, & quæ pro
bationes requirantur. Vide per Spec. de summa. cogn. §. postremo. uersi. 6. quæ
rendum. Et an in eodem libello possit intentari cum rei uendicatione no. in ti.
de actio. & pe. §. sequitur. uersi. & no. quòd dicitur, & in tit. de iudi. §. ultimo ui

dendum. & §. est autem ibi acturus. & ibi glo. no. ff. ad exhiben. & glos. in l. iul. §.
quantum. in verbo incentionē. eod. tit. sed glo. tenet contra. in l. 1. in verbo ne
cessaria. ff. eod. & in lege prima. de interrog. actio. in ver. instituitur. vide in Spe
de iud. §. vlt. videndum est per totum. & tex. & Bal. in l. fi. ff. eod. & Bart. in l. qui.
de inofficio so. versi. queritur vtrum. ff. de inoffi. tita. vbi tenet hanc partem, q
simul possunt cumulari in eodem libello, sed an competat pro instrumēto edē.
Innoc. in c. cum olim. de probat. Bal. in marga. ver. act. versi. fi. & Bald in l. pē in
ver. & adde. j. quemadmo. test. aper. vbi dicit dari cām contra notarium, vt exhi
beatur instrumentum. Et adde quod actio. ad exhiben. ponitur in Spe.. de his
quę me. causa fi. & in toto. titu. ff.

LEX II.

Si criminis Ratione criminis inquirendi pōt prima ex
hiberi. q no. facit ff. de pub. l. cū si exhibuis
set. & no. extra. de test. c. cū cām. Opp. q actio ad exhibēdū nō cō
petit, nisi pecuniariter iteretur, vt ff. e. l. si liber hō. & l. de eo. §. j. Sol. q
hic pecuniariter iterarat, qa ciuiliter, & noxaliter agebat, vt i gloss.

LEX III.

1 *Absolutoria in actione ad exhibendum lata, non præiudicat in rei uendi.*
2 *Exceptio rei iudicatę quando obstet iterato agenti.*

Neque Absolutoria lata nō nocet agenti ex noua causa. h.
d. vel sic Absolutoria lata, qa reus non possidet, nō
1 p̄iudicat, qn ex noua possessione agi possit. h. d. † Not. vltra dicta in
summario, qđ absolutoria lata i actione ad exhibēdū, nō p̄iudicat
in rei vendica. Gl. variis modis ponit casum, q p te vide & ponde
ra. qđ vbi reus nō possidet, ꝯ eū, nec actio ad exhibē. nec rei vēdi.
intentari pōt: quia deficit principium necessariū ex parte quenti, vt
hic, & §. vbi in rem actio. l. j. & de alie. indi. mu. l. j. & tamen ex hoc
solo nō fert sententia absolutoria ab obseruatione iudicij, seu diffi
nitiua, ut hic. Et iste est vnus de casibus, in quo causa debet poni
in sententia, & ea non posita nō fiat præiudicium actori in alia cā.
Quærit gl. quid si possidebat, sed absolutus fuit reus quasi nō pos
sideret, an tūc actori obstabit exceptio rei iu. & vī, q sic. ar. ff. de iu
reiurā. l. qui iurasse. §. si pater. econtra, q non, qa non poterit reus in
terrogatus dicere, ego fui male absolutus, quia tunc possidebam,
quia sic propter mandatum videretur absolutus, vnde ei non de
bet prodesse sententia ar. l. cum ꝓtor. §. j. ff. de iu. Et si dicat, ego tūc
non possidebam, actor habet quod petit, quia exceptio rei iudi. si
bi non obstabit. gloss. tenet primam partem; & in d. §. si pater. dicit.
q huiusmodi interrogationibus, vt captiosis non tenetur respōde
re. sed infert Cy. q Ia. de Ra. dixit, q satis respōdet, dū objicit de re.
iud. q nō obstaret, nisi tūc temporis possedisset, vt hic, vnde de illa
obiiciendo videt de possessione fateri, tanq̄ antecedens necessariū
argu. l. illud. ff. de acquir hære. & aliter non respondet ad dictā. l. cū
ꝓtor. §. i. sed dic, q ibi quando contra absentē falso aliquid fuit alle.
2 † Vltimo distingue, vt in gl. cum q̄rit, an iterato agenti obstet ex
ceptio rei iud. quia aut agit cā adiecta, & non præiudicat in alia, q
fatet. Pe. verum in psonali, nō in reali, in qua de pleno iure dñij tra
ctatur, quia cum ex vna cā tñ quis possit esse dñs, vt l. 3. §. ex plu
rimis. ff. de acq. possillud videt in iudicio deduxisse, & ideo omnē
cām, ex qua dominiū in iudicio deductum possit verificare, dicit i
iudicio deduxisse, & sic ex superuenienti tantum pōt agere, non ex
antiquo. q hoc facit, qa i appellatione à diffinitiua licet vna causa
exprimat, tñ oīs alia dicit in ea deducta, per quā appellatio suā p̄t
iustificari, vt ff. de adopt. l. scio. §. fi. Sed tene gl. qa pro ea est casus i
l. si mater. §. finautē. & in l. & eadē. §. actiones. a sensu ꝓtrario. ff. de
exce. rei iud. Nec ob. q de appel. dicit, qa illud in fauorē appellātis
est inductū, cū vltra x. dies ñ possit iterato appellare, sed i casu nō
ppetuo p̄t agere. iō illa cā, & nō alia solū dī i iudiciū deducta. Aut
agit cā nō adiecta, & tūc distingue realē a psonali, qa i reali, aut fuit
re absolut[a]: qa ñ possidet, & ñ obstat exceptio, vt hic, q fm gl. aliā.
§. posita ē intelligēdū, nisi tūc possidebat, aut fuit absolut[a] qa actor
se dñm ñ, pbauit: & tūc i oi cā dñij sibi p̄iudicauit vsq; ad tps illud.
ex. sup uēiēti ergo, & ñ ex antiquo p̄t agere. In psonali vero dicitur
vnā tñ, p̄sequor, aut oēs, vt i gl. Sed hic reuoco in dubiū. si in reali
nullā cām adieci, postea ā vno tñ capitulo, & sic vnā tñ, p̄sequor
an idem erit, q in personali. & videtur, quod sic. qa rō non videtur
diuersa. & pro hoc facit, quod not. gloss. insti. de ac. §. aliæ.

LEX IIII.

1 *Actio ad exhibendum est arbitraria.*
2 *Possidere de præsenti se negans, an præsumatur possedisse.*
3 *Possidere rem mobilem præsumitur qui olim possedisse probatur.*
4 *Probatio possessionis de tempore anteriori fieri potest.*
5 *Esse, an præsumatur, quod olim fuit.*

a **Non ignorabit.** [a] In actione ad exhibēdū iurati litē,
1 hoc dicit. q not. † Et ex hoc collige.
q ipsa ē arbitraria arg. l. i actionib[us]. ff. ā i litē. iurā. & ē rex. ifti. de ac.
b §. pterea. Itē no. ex verbo fuisse. q verbū p̄teriti plusq̄ pfecti [b] affir
mative

ADDITIONES.

a Non ignorabit. Adde Bald. hic & adde quod probatur interesse per iuramen
tum Bal. in l. pen. ver. fi. & adde. j. quemad. & est opin. ité adde quod est ordina
ria, & au exhi. fiat ante lit. conte. in Spe. de act. seu peti. §. sequitur. ver. sed nun
quid debet fieri, vbi remittit se ad no. in l. 2. ff. eo. tit. ad exhiben.

b Verbum præteriti plusquam perfecti. Adde Bartol. in l. si debitor. in 3. nota. ff.
de cōtrahen. emptio. & in l. j. in 7. q. de iure co dicil. idem in l. si ita esset. ad fin.
ver. pro declaratio. ff. de auro. & argen. lega. & in l. qui Romæ. §. Augerius. ff. de
verborum obligationibus.

matiuè probatum non includit abnegationem de p̃senti.in cõ
trarium facit insti. de nupt. §. affinitatis. Item no. quod qui olim
possedit,præsumitur hodie possidere. Contra hoc vl.opi.Ioan.de l.
fin.infra de fide instr.& de l.his solis.§.quicquid.ff.de reuo.do.Sol.
ipse,quòd hæc est restringenda p̃ illas.s.quòd p̃sumitur hodie pos
sidere,si probatur in initio litis eum possedisse, non si probetur de
tempore anteriori,vt ibi.Sed Hu.& Pla.dixerunt, quòd etiã si de
anterioti tempore probetur,hodie possidere præsumitur, & moti
fuerunt per l.siue possideris.infra de probatio.Sed glo. hic,& ibi se
quitur opin.Ioã.& Respon.quòd ibi in dominio,q̃ sine domini fa
cto non perditur,vt l.id quod nostrũ.ff.de regu.iuris. Nos i posses
sione,quæ de facili perditur,& solo animo,vt l.si qs vi. §. differen
tia.ff.de acqui.pos.Moti fuerunt etiam per l.si rem.ff. de exce.rei iu
di.Sed gl.hic respon.q̃ ibi probatur eoipso,q̃ p̃rium non ꝓbatur.
inducebant etiam contra.l.si creditori.ff. de pi.act.Sed ei respõde
bat Ioan.q̃ ibi agebatur contra eũ,qui cãm habuit ab actore.nos
quando conuentus causam non habet ab actore.inducebant etiã.
l.istam.Sed ipsi respondent,vt supra dixi.Alij dixerunt,quòd huic.
l.si rem, est sufficienter responsum.ideo forte alij antiqui glossato
res dixerunt.aut quæritur q̃n tractatur de cõmodo possessoris affir
mantis se possidere;& tunc qui olim possedit, & hodie iuste asse
rit se possidere.aut quando tractatur de eius incõmodo, & tũc lo.
dicit verum.ita no.glos.in d.l.siue possideris.Ista sol.in hoc secun
do membro de quo quęrimus,vt dixi,videtur cõtra istam l.& d.l.si
rem.Nec etiam primum membrum est expeditũ,ut ꝑ.dicã. Alij er
go,vt Iacob.de Ra.dixerunt.aut cõtra eum, qui dicitur possidere,
probatur possessio de recenti : & tunc præsumitur hodie possidere.
aut de antiquo,& non p̃sumitur,& aliter non declarat quãdo
a sit de recenti, vel antiquo. † Alii, vt Petr. dixerunt, quod qui ne
gat de p̃senti se possidere,si probatur q̃ olim possedit, non p̃sumitur possedisse illa possessione quæ est iuris, quia illa de facili per
ditur solo animo,vt d.l.si quis vi.§. differentia. Sed illa possessione
quæ est facti,quę detentio appellatur, bene præsumitur possidere,
3 vt hic,& d.l.si rem. † Quidam moderni dicunt,q̃ qui olim posse
dit rem mobilem,præsumitur hodie possidere seu facultatem rei
habere:licèt neget se possidere. Et hoc propter eius facilem occul
tationem;cum res se ipsam non exhibeat, & sic de facili nõ potest
sciri apud quem sit.& ita intelligunt.l.istam.in re immobili procedunt aliæ opin. Alij,vt Bartol.tran seunt cum opi. Io. & Azo. Ego
sequor opi.Iac.de Ra.ista rõne,quia qui dẽt litigare,cogitare hẽt ꝺ
probationibus,vt s.de eden.l.j.& l.q accusare. & hoc antequã lite
inchoet.& sic de tpe anteriori,q̃ sit litis initiũ.Exempli gratia volo
mouere litẽ Titio super sylua,quæ ceditur de quinquennio in qn
quenniũ,cuius possessionis signa,vt plurimũ non ostenduntur nisi
per incisionem,vel volo petere vineã vindemia iam collecta, vel
pratũ feno iã secato,& exportato,& si debeo probare illũ possidere sc̃dm initiũ litis,non potero:quia secundum illud tps testes nõ
viderunt aliquid,per quod vere dicere possint,sed secundum tempus anterius,sic,quia viderũt illum vineam facere putare,liconiza
re,& vuas percipere.& idem de prato, & simi. Et si aliter dicatur
datur facultas reo euitãdi iudicium per simplicẽ negationem,vel
consequendi absolutionem propter negationem generalem,quę
frequentatur in iudicijs.communiter enim negant narrata prout
4 narrantur, & petita prout petuntur fieri debere. † Concludo ergo,quòd de tpe anteriori potest probatio fieri,& de tanto qđ præsumitur potius secundum litis initium:qa si definat postea possidere,præsumitur quod dolo desierit,nisi probet q̃ sine dolo desijt.&
ita loquitur.l.si rem.ff.de excep.rei iu.quicquid ibi, & hic dicat gl.
Latius tamen prædictam materiam concludo.cum quæritur, an
qui olim possedit,præsumatur probata illa possessione hodie possidere. Distingue. aut ille negat se de p̃senti possidere, aut affirmat,& asserit se possidere:aut nec affirmat nec negat. Primo casu
aut ipse negans habet causam ab actore, & præsumitur possidere,
vt l.si creditor.infra de pig.act.aut non habet causam ab actore;& tunc aut possessio probata est secundum tempus initij litis. & res
est clara,quia præsumitur non possidere, vt hic secundum lect.Io.
Aut possessio probata est de anteriori tẽpore, tunc opi. Ioan. fuit
quod non præsumatur possidere.opi.Hu.quod sic. Ego distinguo
secundum Iac.de Ra. Aut illud tempus anterius est de proximo,
seu de recenti,& p̃sumitur possidere,vt hic secũdum aliam lect.
& l.si rem.ff.de excep.rei iudi.nisi de alio possessore doceatur, quo
casu si is qui possidebat dolo desijt possidere,habeatur pro possessore.ff.de rei ven.l.quod si dolo.& l.si is qui.præsumitur autem do
lo desijsse,si lite mota desijt possidere, nisi de contrario probet, vt
d.l.si rem.Aut illud tempus anterius non est de recenti,vel de proximo,& tunc non præsumitur possidere. Quando autem dicatur
de recenti,vel de proximo siue de antiquo,relinquo in iudicis arbitrio.ar.l.j.ff.de iur.deli.qui ex qualitate facti,& rei,cuius possessio
debeat probari, poterit arbitrari, vt in exemplis, quę supra scripsi.
Secundo casu, quando affirmat se possidere: & ad probationem
præsentis possessionis induxit testes, qui probant de anteriori tempore; an ex illa possessione sic probata præsumatur partis possessio. Et dixit Odo. quòd sic,& ita tenet glo.in l.siue possideris.infra
de proba.quod est notandum.Sed hoc limito,nisi ꝑ.tempus possessionis probatæ,& præsentẽ assertionem cõcurrat tẽpus tũ, qđ ex
iuris dispositione possessio perdita dicatur. quod est maius, & minus secundum rei qualitatem,& eius conditionem. vt not. dominus meus.l.j.infra de ser.fugi. vbi dicam. Nam minori tempore p̃
ditur in re mobili,quàm immobili,& etiam quandoque in immobili perditur per negligentiam biennalem. vt est videre in prædio
tributario,vt l.qui agros.infra de om.agr.deser.lib.11. Tertio casu
dico,quod præsumitur possidere,cx quo non apparet alium possidere,vel tãto tempore neglexisse ad possessionem accedere,quòd
p̃sumatur mediante oblitione possessionem perdidisse, vt dixi
in d.l.j.Oppo.2.quod si non exhibeantur,non propterea iuretur in
litem,vt ff.de fid.instr.l.instrumentis.Solu.vt in gl.2,Oppo.3.quod
non iuretur in litem,sed ad interesse condemnetur,vt ff. eodem.l.
5 iulia.§.fin.Solu.vt in glossfin. † Vltimo, quia consueuit generali
a ter quæri,an quod olim fuit,præsumatur hodie esse. a Ideo in hoc
generali distingue.Aut quæritur de eo quod tẽpore tractus
mutatur in ætate;& tunc quod fuit olim,hodie non præsumitur,
vt supra de in integ.resti.l.si te minorem.& ff.de excu.tut.l. spadonem.§.si quis absolutus.Aut quæritur de eo,qui solo tempore tra
ctu non mutatur:& tunc aut quæritur de eo,quod est mutatum a
natura;& tunc illud præsumitur semper esse,nisi probetur contrarium.Aut de eo quod per accidens euenit ex postfacto. Et tũc aut
quæritur de uirtutibus antiquis;& tunc quod olim fuit hodie præsumitur.quinimo incrementum per continuum exercitium recepisse creditur,vt l.legatis seruis.§.ornatricibus.de le.3.& l.non omnes.§.a barbaris.ff.de re mi.Aut de vitijs. & idem, quia semel ma
b lus semper præsumitur malus b vt d.§.a barbaris. & ff.de accu.l.si
cui.§.iisdem.Aut de aliquius rei dominio.& idem,vt l.id quod no
strum.ff.de re.iur.& infra dẽ prob.l.siue possideris. Et prædictorum
est ratio,quia illi de difficili mutantur,vt in d.ll.patet.Aut quæritur
de possessione quæ de facili perditur.& in illa distingue, vt supra
dixi.& hæc sufficiant.

ADDITIONES.

a † Quod fuit olim præsumatur hodie esse. Adde ultra notata per Bal.hic nu. 5. & quod ibi positi in addi.ad ipsum in uersic.semel hæreticus. eundem Bald. in l.ex persona.ff. de proba.& in c.1.in tit.de feu.dato in vicem legis comuni.in usi.feu. & omnes in c.testimonium,in fin.extra,de testi.quod limita,ut per Ant. Corse. sing. suis in uersi.præsumptio.

b † Semel malus semper præsumitur malus. Hoc uerum in eodem genere delicti, & salua limitatione,quam posui supra ea.l.in apostil.proxi.in uersi. quod fuit olim,& ultra,adde quod notaui in additio.ad Dyn. post d. Boe. in regu.semel malus.in eod.uersi.

LEX V.

1 *Authoritas peritorum contemni non debet.*
2 *Actio ad exhibendum quo casu utilis sit, & quo directa.*

Ad exhibendum. Ad exhibendum tenetur etiã qui desijt possidere. hoc dicit
1 Not.quod qui dolo desijt possidere,habetur pro possessore.† No
quod autoritas peritorum nõ est contẽnenda:licèt istis tempori.
modicum apprecietur.Mars enim louem, & Mercuriũ demersit
in profundum,ideo vndique bella fremunt,& insensati regunt, &
2 nõ habentes alia bona expendunt.† Quæro, an hæc actio in casu
nostro vtilis erit,vel directa.Respon.quod est directa:sed datur utiliter secundum doctrinam gl.positam in l.curatoris.supra de negs.Tunc opp.quod nec vtiliter detur,vt l.cum seruus. ff. eodem.
Solu.quod vtilis non competit.vt ibi,sed directa vtiliter sic.ut hic.
istam reprobat glos.per l.si res.infra eodem. Sed modicum facit.
Ideo melius reprobatur per l. in contrarium alle. quæ dicit nullã
dari,& sic omnem excludit.Solu.ergo,vt in glo.qđ ibi quando ex
facto serui tenentis dominus tenebat, quo casu desinente eo tene
re,licet dolo, dominus desinit teneri. hic quando ex sua detentione tenebatur.& ideo casus ille est notandus. Quæro inquantum
teneatur is,qui dolo desijt possidere.respon. vt in glos. Bartho.

LEX VI.

1 *Instrumenta rapiens criminaliter accusari potest.*
2 *Accusationes solemniter fieri debent.*
3 *Actio ad exhibendum, an detur pro instrumento.*

Instrumenta. † Raptor alienorum instrumentorum
1 potest criminaliter accusari,& ciuiliter
ad exhibendum.hoc dicit.No.ex tex. coniuncta gl. quod inuasio
non est sine violentia,quod tene cordi pro statutis terrarum. Item
quod inuasio proprie est rerum immobilium:improprie mobiliũ
2 vt hic.& instit.vi bono.rap.§.si res.de rei vendica.l. domum. † Itẽ
quod accusationes debẽt esse solennes.concor.l. libellorum. ff. de
accusa.& de hoc dic,vt ibi.Item quod de eis fides debet iudici fie
3 ri.quæ qualis debeat esse,dic,vt in glo.† Oppo.cum glo.fina.quod
pro instrumento non possit agi actione ad exhibendum, ut ff.eo.
l.3.§.si quis.& §.interdum.Solu.quod prætendẽs in charta ius dominij potest ad exhibendum pro instrumentis agere: non prærendens vero agere non potest, vt ibi. quod est notandum, quia in
chartis est speciale,cũ ꝓ aliis rebus licèt alienis dummodo interfit
actoris,possit ad exhibendum agi,vt notatur in dicto.§.interdum.
& potest esse ratio,ne materia tituli de edendo reperiatur superua
cuo intenta. Quærit glo. an accusatio de instrumentis subtractis
sit publici iudicij,dic ut in ea.& vide quod scripsi.in l.eum qui,in
fra ad l.Cornel.de fal.

LEX

LEX VII.

1 *Actio ad exhibendum personalis est.*
2 *Exhibens rem deteriorataṁ, qua actione teneatur.& nu.3.& seq.*
6 *Actione prim̃ua quando,& in quibus agatur.& nu.seq.*
11 *Obligatio cuncta tollitur,quando,quod debitum est soluitur.*
12 *Libellus quomodo formetur,quando a primæua actione non est quis liberatus.*
13 *Recipiens rem deterioratam,quando sibi præiudicet.*
14 *Vitium rei patens quando quis scire præsumatur.*
15 *Creditor,quando rem teneatur a debitore recipere,sine interesse deteriorationis obligationis.*

Exhibitionis. Ista est difficilis lex in tex. & in mate
1 ria,& multoties vidi eam dari in pun
ctis,ideo diligentius est intuẽda.Et pro † declaratione literæ, quæ
dicit necessitate iuris &c.scias,quòd hæc actio est personalis. ut
ff.eodem l.3.§.est autem, sed concomitatur possessorem.vt ca.l.
3.§.fin.ideo appellatur in rem scripta. & hæc est necessitas iuris,
exhibitionis, de qua hic loquitur,quia ratione possessionis seu de
tentationis,quam habet,astringitur iure exhibitionis.i.act.ad exhi
ben.vel aliter, videlicet quòd hic non loquitur de necessitate a
ctionis ad exhiben.sed de necessitate iuris resultantis, ex præce
pto facto de exhiben.Diuiditur autem in duas partes,quia primo
dictum in genere:secundo illud declarat in specie.secunda ibi,ita
& qui rem. Et secundum hanc diuisionem pone casum sic. Ille,
contra quem actum fuit actione ad exhibend, fuit condemnatus,& factum ei fuit præceptum,vt exhiberet,& dolum vel culpã
commisit in exhiben. quæritur, an teneatur aliquo iure.Rñ.q̃ sic
2 & hoc,primo † Quæritur tũc in specie,quid igitur si rem deterioratam exhibuit,qua act.tenebit.Rñ. q̃ actione in factum, non ad
exhibẽdũ,qa ab illa æquitate exhibitionis liberatus est.Vel aliter
primo dictum,secundo illud limitat,vt tollat obiectum.secunda.
ibi,ita vt si.Tunc pone sic casum,quod condemnatus, cui factum
est præceptum,vt exhibeat,dolum,vel culpam in exhibendo cõmisit:quæritur,an aliquo iure teneatur.Respon.q̃ sic,contra q̃ op
ponitur,quia qui rem deterioratam exhibet actione ad exhibendum non tenetur.Cui respondet,quòd licèt ab actione ad exhibendum sit liberatus,non tñ ab actione in factum,quæ ꝫ eum dat.
Et ſm hãc positionẽ btera nõ ꝫ dicit subijpsi,quod tene mẽti,qa
hanc ꝫdictionis oppositionem feci,vni scholari in examine, qui
multum se inuoluit.Et ſcđm vtrãque positionem hoc intendit in
summa.Exhibens rem deterioratam sui culpa, forma tamen nõ
mutata,liberatur ab actione ad exhibendum,sed tenet in factum
h.d.No.duo.q̃ sunt in summario.Item no. q̃ iudex præcepit rem
exiberi.ex quo collige, q̃ hæc actio esset arbitraria. ut institu. de
actio.§.præterea.Item q̃ ex p̃cepto de faciendo,uel soluendo nascitur actio in factum,sicut ex suia,qđ no.ga ad hoc singulariter,
allego ista.l.licèt gl.& doct.aliter intelligant istam l.vt inferius di
3 cetur. † Oppo.primo,quod actio in factum non detur, quia act.l.
Aquil.competit. vt.ff.ad.l.Aquil.l.qui tabulas. Glosf.dat duas sol.
Vnam in prin.glo.ff.Aliam in eius fin.Prima est ista, quod illud,
quod dicitur in contrario,quod datur Aquilia.debet intelligi de
vtili,cum qua concurrit actio in factum.Ista so.non placet Pe.nec
Bar.qa illa actio in factum est subsidiaria.l.Aquil:& ita competit
domino,sicut actio.l.Aquil.vt l.item mela.§.legis.ff.ad l.Aquil.Sd
hæc litera loquitur sic generaliter,quod etiam de eo qui non prætendebat interesse dominij. potest loqui: ergo de alia actione in fa
ctum loquitur. Qua propter dicunt, quòd de actione in factum
generali loquitur: Ista solut.non fuit noua, quia est una cum illa,
quàm ponit glo.ista in fin. Sed debemus dicere vtramque veram
distinguendo:aut prætendit interesse dominij : & habet locum
prima so.dummodo illa concurrant,quæ vidisti in l.de pecoribus
sup.ad l.Aquil. Aut non prętendit interesse dominij. & habet locum so.Pe. Vel dic,quòd ibi loquitur de actione in factum descẽ
4 dente ex sententia, vel iudicis præcepto.vt infra dicam. † Oppo.
2.q̃ imo actio ad exhibendum locum habeat. vt ff.eod.l.iul.§.sed
& si quis.Sol.aut exhibet rem deteriorem forma mutata,vt ex ci
pho,massam,& tunc agi potest ad exhibendum,vt prius,vt in cõ
trario,quia res non cẽsetur.nec est illa,sed diuersa,cum forma det
esse rei.vt d.§.sed & si quis.& de auro,& argen.le.l.Scia.Aut licèt
sit deterior facta,forma non est mutata, & tũc non agitur primæ,
ua.vt hic. Oppo.3.ad idem de l.qui tabulas. ad l. Aquil. vbi datur
ad exhibendum.Sol.eodem modo,vt in glo. Oppo.4. quod imo
licet non sit mutata forma,tamen agatur primitiua. vt ff. com.le.
3.§.i.& depositi.l.j.§.si quis res depositas.Solu.vt glo.quia illud ꝑce
dit,quando agitur actione,quæ est bonæfidei: hic quando stricti,
iuris.Et hæc differentia fit per iuris consultum.ff.de dolo.l.elegã
5 ter.§.non solum.† Oppo.v.contra proximam sol.de l'iuli.§.j.ff.de
verborum obliga.& de l.etiam.ff.de sol.So.vt in glo.quia hic quã
do res soluitur deteriorata,ibi quando non deteriorata, sed aliud
quod erat fiẽdum non est factũ,puta ꝑstatio cautionis, vt igit cau
6 tio illa præstetur,agatur primitiua:quasi res non sit tradita. † Oppo.6.ab extra. quod in actio.stricti iutis re deteriorata agatur primæua.vt l.non solum.ff.de rei vendi.Sol.Bart.quod ibi actor petit
quod suum est,hic vero quod deberi dicebat, vel aliud interesse,
quàm dominij,prætendebat.Hæc so. est contra sol. quam dedit

glosf.ad primum contrarium,quam nixus fui sustinere.Ideo pos
sum aliter dicere videlicet, quod hic egit simpliciter ad exhiben
dum præparatoria,ibi actione institoria. vnde ibi interesse respectu deteriorationis non definit, hic interesse exhibitionis definit
sed non interesse deteriorationis,vnde agitur hic noua actione,
non antiqua quæ euanuit, desinente eius respectu interesse, vel
aliter ibi in actione reali, hic personali, licet in rem scripta.
7 † Oppo.7. quod in stricti iuris iudicijs agatur, primæua, licet sit
personalis, vt ff. de lega. 1. l. huiusmodi. §. ædes. Solu. ibi in per
sonali, quæ descendit ex testamento, & sic sapit naturam bonæ
fidei. vt l.minorum.s.in quibus cau.in integ.rest. non est ne.& l.Ti
8 tia.§.vsuras.ff.de leg.2.† Oppo.7. q̃ etiam si personalis nõ habeat
naturam bonæfidei,agat primæua.vt ff.de so.l.qui sibi.§.j.3.rñ.So.
9 ibi in debitore generis,hic speciei certæ.† Oppo.ix.imo idem sit in
debitore speciei certæ. vt eadem.l.& §.j.& 2.respon.So ut ibi sen
ti glo.sequen.q̃ non liberatur, scilicet quoniam dolo vel culpa te
a neatur,vt hic.& ĩl.& elegãter.§.nõ solũ: a ff.de dolo.sed à primitiua liberat,vt hic.† Op.x.q̃ ubi liberat à primitiua,ñ agat i factum,
sed de dolo.ut d.l.& elegãter.§.ñ solũ.ff.de dolo.So.Bar.q̃ ibi ꝓ
niciem creditoris rem deteriorauit, hic culpa. Nec obst. q̃ in primo respon.hic dicat,culpa,vel dolo, quia inquantum de actione in factũ postea loq tur,debet intelligi,quando culpa, & non dolus
interuenit,vel aliter quando deterioratur dolo,añ sententiam, &
præceptum de soluendo,datur de dolo,si postea,tunc datur in fa
ctum.vt hic.& intelligo de actione in factum,quæ oritur ex præce
pto de exhibendo,in cuius contemptum dolum,vel culpam dete
rioratonis commisit.Et hoc operatur autoritas sententiæ, uel
11 præcepti,quod no.quia hæc lectura est noua, vt dixi. † Concluda
mus modo istam materiam sic.Aut quis soluit rem perfectè, ita
quod nihil restat facere,& tunc res est clara,quia solutione eius,q̃
debetur omnis tollitur obligatio.insti.qui. mo.tol. obli. inprinci.
Aut rem perfectè non soluit,& tunc pro parte soluit,& tunc,aut il
lud quod defuit est pars rei,aut aliud.si pars rei, & tunc pro parte,
soluta liberatur,pro alia remanet obligatus.vt l.si ſtipulatus.§.j.ff.
de so.Si est aliud,& tunc,aut est ipsius rei forma,& tunc non libe
ratur,quia res ipsa est diuersa a prima.vt ff.e.l.Iul.§.sed & si qs, aut
non est rei forma,sed aliud,& tunc,aut illud constitit in aliquo iu
re extra rem,vt ius cautionis non praestitæ, & tunc non liberatur
à prima obligatione:sed res ipsa petitur,vt cautio præstetur, vt l.
iul.§.j.ff.de ver.ob.& letiam.ff.de so.aut cõstitit in iure intrinseco
rei:vt interesse deterioriationis,quia res deteriorata solvitur fine in
teresse.& tunc,aut actio erat bonæfidei,& non liberatur si res pe
titur,vt æstimatio deteriorationis soluatur.ut d.l.2. §. si res aut a
ctio erat stricti iuris,& tunc aut sapit naturam bon.fi.vt sunt actio
nes ex testamento descendentes.vt probatur.in l.Titia.§.vsuras.ff.
de le.2.& l.in minorum,& ibi no.s.in quibus cau.in integr. restit.
non est ne.Et adhuc agitur primæua.vt ff.de leg.1.l. huiusmodi.§.
ædes.Nec ob.l.si hæres.in eo.ti.quia quod ibi dicit de dolo,expone.i.testamenti nomine doli,secundum Dy. & docto. aut non sapit naturam bon.fi.& tunc,ant actio est simpliciter in rem,aut in
personam.si in rem, & tunc adhuc agitur primæua,vt habeat rõ
deteriorationis.vt l.non solum.ff.de rei vend.& potest esse rõ.quia
ratione pleni iuris agitur,& quod suum est petitur. ideo magis ei
fauetur.vt l.videamus.§.si actionem.ff.de vsufru.& ideo in aliqui
bus dicuntur participare de natura bo.fi.vt no.glos.in l.vinum.ff.
si cer.peta. Si vero actio est in personam,& tunc,aut in debitore:
certę speciei,& tunc liberat à primitiua, vt hic. & esto quod personalis sit in rem scripta,est actio ad exhiben. vt sup.dixi in euidẽ
tiali. Nec obst.d.l.q̃ sibi.a.respon.qa intelligo quod non liberatur qui de dolo,vel culpa tenetur.vt ibi no.gl.licèt a primitiua liberetur,non tamen quin alia actione teneatur,quæ autem,sit illa,
dubitatur.ideo aliqui dixerunt,aut dolo deteriorauit, & tunc daẽ
actio de dolo.vt l.& eleganter §.non solum.ff.de dolo. aut culpa,
& tunc actione in factum generali tenetur, vt hic,& ita dixit Bar.
vt §.in vlt. contra.dixi. Ego dicebam,aut deterioratio facta dolo,
vel culpa,contingit post sententiam,vel præceptum iudicis,& tũc
datur in factum ex sententia,vel præcepto descendente, a qua nõ
est liberatus propter iudicis contemptum,& auto.sententiæ. aut
contingit,ante sententiam,uel iudicis præceptum, & tunc, aut
dolo,& datur actio de dolo,aut culpa, & tunc actio in factum.Et
de ista materia habes hic per Cyn.& in l. Iulianus.§.1.de uerborum,obligatio. per Bar. & in quo verba mea diuersificentur, à
suis, per te videre poteris. † Quæro, quomodo formabitur libellus in casibus, in quibus dixi, eum non liberari à prima.Respond.docto.quod narrari debet factum, quomodo se habuit circa obligationem,& solutionem rei deteriorataẽ. Et in cõclusione
debet dici,quare peto rẽ, vt mihi de cuictione caueat,vel mihi in
terestse

ADDITIO.

2 §.non solum.Adde Bal.in l.si.infra.de condi.fur. qui pereꝛea quæ habentur in d.§. non solum.dicit,q̃ si fur,rem pignoratam abstulerit,non prodest sibi, quoniã si res postea pereat etiam absque sui culpa,non tenetur nisi dominus rem scien
ter & sponte recuperet,& de soluente rem deterioratam,vide Bartol.in l. qui sibi.§.i.de solu.

teresse deteriorationis præstetur, hoc probat in sæpius allega.l.Iulia.§.fin.de verbo.oblig.Et si quæras,quomodo rem petis quàm habes.Respond.quod non peto rem simpliciter,nec ad finem rei habendæ,sed vt cautio,vel interesse deteriorationis præstetur. Et si quæras,quæ fuit ratio huiusmodi inuentionis,respondent doct. quod ratio fuit,quia ista veniebant præstanda iudicis officio mercenario,quod sui natura expirat, vbi actio principalis non durat: vt inf.depositi.l.4.Non voluerunt ergo legum latores his casibus principalem actionem expirare, vt iudicis officium ad prædicta, possit implorari. Et si vltra quæras,quare indistinctè permiserunt, in actionibus bo.fid.& non in stricti iuris.responsio patet per se:qa æquitas bon.fi.quæ debet interuenire,hoc suggerit in vno,& non in alio. Et si quæras,quare in stricti iuris,quæ sunt in rem,hoc permittitur,& non in personalibus ex contractu.Respon.quia in realibus agitur de iure dominij; & peto quod meum est restitui, ideo iudicis officium exuberantius eis deseruit.vt l.videamus.§.si actionem.ff.de vsu.& in hoc participant cum bo.fi.sed in personalibus non agitur de pleno iure rei,nec peto meum, sed mihi debitum.

13 † Quæro ad declarationem prædictorum,si reciperem deterioratam sine interesse deteriorationis,an verum sit similiter, ꝙ mihi non præiudicem,istam quæstionem mouet glo.in l.& eleganter.§. non solum.ff.de dolo.& in l.qui sibi.§.j.ff.de solu.& in nullo loco se firmat. Iacob. de Raue. dixit, quod sibi non præiudicat per ll. supra.allega.in distinctio.quæ hoc videntur velle.& per l.2.§.idē Iulia.ff. de eo quod cer.loc. Item quia ipse tractat de damno vitādo. secus si de lucro tractaret,vt de vsura,quia tunc sibi præiudicaret.vt l.4.ꝟ.depositi.Pet.dixit,quod si ignoranter recipit,sibi non præiudicat,quia remittere non videtur,quod ignorat. Sinautem scienter,tunc remittere videtur,quia qui vult rem principalem,uidetur remittere accessorium.quod per se non habet subsistentiā, sine principali.argum.l.illud.ff.de acquiren.hæredit. & hoc sequitur Cyn.per l.vltimam.§.siue ex contractibus.sup. de petit.hære. & ff.de aqua plu.arc.l.si iter.§.si vnus. Non obst.l.2.§.idem Iulia. ff.de eo quod cer.loco. quia ibi fuit solutum alij, quam principali stipulatori.& hæc,nisi cum protestatione receperit.argum.ff.nau.cau.sta.l.fin. §.idem si prædixerit. & ff.de religio.& sumpt.fun.l.at si quis.§.plerique.Bart. vero in aliquo addit, & in aliquo deficit à prædictis.in d.l.qui sibi.Dicamus igitur sic.aut æstimatio deteriorationis venit petenda iure actionis, & res est clara, quia sibi non præiudicat,aut iudicis officio mercenario,& tūc aut vitium ignorauit;quod ignorasse præsumitur,si vitium erat latens,& occultū, vt notat gloss.in l.hac.ff.de tri.circa princ.& tunc sibi non præiudicat.aut vitium sciuit.& tunc,aut cum protestatione recepit, & sibi nō præiudicat.vt l.supra allega.aut sine protestatione. & tenet Bar.ꝙ sibi non præiudicat in actione principali ꝑ l.fi.ff.đ eo quod cer.lo.& per l.4.ꝟ.depositi.non in actione de dolo,si dolo,rem

a deteriorauit.vt d.l.& eleganter.§.non solum. a † Quæro , si vitium

14 erat patens,an præsumitur sciuisset tenet Barto.ꝙ sic.Ego puto satis hoc ꝓcedere posse in re debita,quàm qualis antea fuerit ignorauit, & sic cum soluit diligenter creditur inspexisse. sed in re propria quàm sciuit cum commodauit vitio caruisse.tunc licèt receperit,ꝓsumptio ē,ꝙ vitiū licèt patēs ñ viderit.sed receperit, qa talē eē credidit,qualē ei cōmodauit,nec tātā diligētiam debuit adhibere pp eius sciētiā, quā habuit, nisi vt ita loquar vitiū sic patēs fuisset, ꝙ lippi vidissent,& ꝓ hoc facit,qa hoc ꝯsistit ī facto, qđ qs ignorare præsumitur.l.verius.ff.de probatio. & pro hoc videt tex. si eius forma benè ponderetur in l. quarta.§.si reddita.ff.commoda.& in l prima.§.si res deposita.ff.depositi.cogitandum tamen re-

15 linquo. † Quæro,an in casibus prædictis tenear rem recipere , si non offerat mihi interesse extimationis.glo.in d.l. & eleganter. §. non solum.dicit,quod sic,quia ex diuersis causis ille debitor est. illa glossa communiter non tenetur, quia interesse deteriorationis venit officio mercenario,quod non duraret, re recepta scienter, vt proximè dixi. Et si verum est, quod tenerer recipere , ergo scienter recipiens,non viderer interesse remittere.arg.l.rem legatam.ff.de adimend.legat.cuius contrarium.sup.dixi.Sed fortè illa glo.potest sustineri,vbi ille dolo fecit, ita quod æstimatio peti pōt ꝑ actionem de dolo,& sic vbi venit iure actionis, credo in dubio, ꝙ qs non teneat recipere,quia ignorat,an ille dolo fecerit necne, & sic tutiorem viam pro se debet eligere,nec aduersarius turpitudinem suam poterit allegare,vt sup.de transa.l.cum donationis.& ꝟ.de cond.ob tur.cau.l.2.& hæc sufficiant.

ADDITIO.

a Et eleganter.§.non solum.Et per ea,quæ in d.§.non solum habentur, dicit Bal. in l.fin.ꝟ.de cōdi.furt.ꝙ si fur rē pignoratam abstulerit,non prodest sibi, quin si res pereat etiam absque culpa sua,non teneatur,nisi dominus rem scienter, & sponte recuperet.

LEX VIII.

1 *Deponenti debet res deposita restitui,non obstante pacto,quòd alii restituatur.*
2 *Deponens actione directa potitur,sed utilis penes alium moratur.& nu.3.*

Si res. Diuiditur in duas partes,in prima deponens non fuit pactus, vt domino restituatur.in secunda sic. secunda ibi, quod si pactus. Casus. Rem propriam ab alio commodatam , vel depositam , non prohibetur dominus uendicare, &

1 alteri q̄rat vtilis.h.d.†No.ꝙ pactum deponentis de re deposita alteri restituēda,ñ impedit,quominus ipse deponēti repetēti resti-
2 tuere dēat.† Itē no.ꝙ licèt ex pacto alteri q̄rat vtilis actio;tñ directa remanet penes deponētē.Itē no. ꝙ ista directa ꝓfert vtili,si eligat.Itē ꝙ q hēt directā, ñ hēt vtilē.Et sic nota.ꝙ vtilis,& directa non se compatiuntur in eadem persona,ut hic.& ff.ad trebell. l.si hæres.la.1.Item,quod directa extinguit utilem in eadem persona etiam si utilis prius competat.Et hæc duo intellige,quando utilis & directa ueniunt ex eodem fonte,& facto.secus si ex diuerso,qa tunc in eadem persona concurrunt,vt est uidere in directa rei uēdic.& vtili ex pacto,vel contractu.vt l.si cum venderet.ff.de pign. act.& ideo in utroque casu istius legis directa rei vendi.non tolleretur,domino directa, vel vtili competente ex pacto. Oppo. de l. cum seruus.ff.eodem.Solu.ut in glo.vt dixi.sup.eodem.l.ad exhibendum.Oppo.de l.stipulatio ista.§.alteri.ff. de uerbo.obligatio. So.vt in glo.secundum Ioan.reprobata opin. Mar.est ergo hic speciale in contractu depositi,vt ex pacto alteri quæratur vtilis actio. concor.l.Publia.ff.depositi.Sed contra hanc solutionem oppo.de l.donationes.§.penultimo.ff.de donat Sol. ꝙ quidā dixerūt, spāle est,vt dño rei,vel filio deponētis q̄rat hæc vtilis, vt hic, & d.l. Publia.sed ñ alicui alteri,vt ī ꝯrio.sed trussa ē,qa ñ ꝓsonæ,sed ꝯctus, spālitatis,& frequētia huius spālitatis fuerūt cā. Iō dic melius, vt notat in ꝯrio.videlicet.ꝙ ex tali pacto non intelligitur ei , cui dēt restitui,facta donatio,nisi aliud appareat,sed benè datur ei vtilis, depositi,vt hic.& ipse tenetur restituere deponenti,uel eius hære-
3 di.quod no.†Quæro cum gl.an quod hic dr̄ de vtili actione depositi,locum habeat in commodato,de quo ēt hic dixerat in principio.dic vt in gl.& tene opi.Ioan.quam Pet.Cy.& communiter doctores sequuntur.

LEX IX.

1 *Debitori soluenti actio ad exhibendum debiti instrumentum competit.*

1 Si ex quocunque. †Debitori soluenti competit actio,vt instrumenta debiti exhibeantur,&ei reddantur.h.d.No.hic casum,in quo agitur simul in iudicio.exhibitorio,& restitutorio,quando instrumenta erant ꝓpria debitoris,vt in glo.Et no.glo.propter creditores, q multoties paciscuntur cum debitore, vt soluat impensas instrumentorum, nam illa dicuntur esse debitoris,vt hic.No.ꝙ soluto debito condicitur cautio,vt hic.& l.dissolutę.ꝟ.de cond.sine causa

De religiosis, & sumptibus funerum. Tit. xlij.

Continua rubricam,vt in glossa.

LEX PRIMA.

1 *Reliquiæ sine licentia non sunt transferendæ.*

1 Si vi flumi. †Reliquiæ mortui non possunt sine licentia alio transferri.h.d.Op.đ l.si nec.ꝟ.e.So.vt in gl.Op.ꝙ licētia rectoris non sufficiat,sed principis sit necessaria.vt ꝟ.eo.l.fi.So.ut in glo.

LEX II.

Inuito. Per illationem mortui locus efficitur religiosus, & prohibetur alienari,si hoc processerit de uoluntate domini.h.d.No.differentiam inter monumentum, & sepulchrū, vt in glo.

LEX III.

Legatum. Legatarius non tantum legatum, sed etiā id quod expendit in infirmitate,& funere testatoris,potest repetere.h.d.not. quia hic habes,quod non uidetur donare.

LEX IIII.

1 *Sepulchrum iure dominij non uendicandum.*

1 Si sepulchrum. † Sepulchrum iure dominij non vēdicatur,& familiare trāsit ad omnes, hæredes,nec in diuisione vni soli potest assignari.loca tamen prophana circa sepulchrum existentia cedūt ædificio, cuius vsui erāt destinata,hoc dicit.Nota.quod monumentum non est sepulchrū licèt quandoque homines his vocabulis abutantur. Nota. quod destinata vsui alicuius rei,cedunt ei, cui res illa obuenit,& in parte, concordantiæ sunt in glossa. Oppo.quod posset vendicari, vt ff.de rei vendic.l. in rem.§.loca.Sol.in glo.Op.de l.quæ religiosis.ff.de rei vendica.So.vt in gl.fi.Quæro,quid si sepulchrum nō erat familiare,sed hæreditarium.dic,vt in glossa.

LEX V.

1 *Hæres legata implere debet conscientia ductus.*

Militis. Voluntas defuncti circa constructionem monumenti debet seruari,nec potest omitti sine læsione consciētiæ.h.d.Not.quod homines non dēnt transire cū læsione conscientię

1 conscientiæ.† Itē nota,quòd quis legati non detur actio , dēt conscientia hæredem astringere ad eius implementum quòd no.Et facit hæc.l.ꝙ relicta ī min⁹ solēni volūtate,đbeant in foro ꝯsciētiæ, & ēt naturaliter. De quo plenè scripsi ī l.cū qs.ꞩ.de iur.& fac.igno.

LEX VI

1 *Monumentorum suprascriptiones,an probent ea esse eorum quos nominant.*

a Monumentorum. [a] Suprascriptiones monumēti ius neque dominiū transfe-
1 rūt,sed lōgi tp̄is possessio cū iusto initio.h.d † Quærit gl.de exēplis istarū suprascriptionū,& dic,ut ī ea.Et pōdera,ꝙ exēpla glos.sunt in casu certo, qñ constat,ꝙ liberti nō fecerūt fieri sepulchrū, sed patronus.Et iō reuoco in dubiū de inscriptionibus hodiernis,in q
b bus dicitur,hoc est sepulchrū talis &c. [b] an sit præsumptio,qđ ita sit,vel vt ille fieri fecerit,si de hoc dubitatur,dicendū est qđ sic,nec hæc lex negat,imo ꝭm exēplū gl.hoc ꝓbat in persona patroni,& ꝓ hoc habes textū cōiuncta gl.signata sup uerbo,scriptura, in secunda expositione.ff.de cōdi.& demō.pro hoc facit interrogatio, & respōsio,quā fecit dn̄s,vt scribitur ī euāgelio q̄rentibus, an liceret censum dari Cęsari dū ostēdissent nummum,dixit.cuius ē hęc subscriptio,& ipsis respondentibus Cæsaris,Inquit quæ sunt Cęsaris reddantur Cæsari,&c.

ADDITIONES.

a Monumentorum.Adde Bar.hic.& in l.1.in prin.ff.de al.scribē.& Bal. hic & Bar. in l.1.in fi.prin.de secundis tab.& gl.fin.in q.v.c.pulsatus.in 1.gl.vbi sentētia scripta in parietibus valet.

b † Hoc est sepulchrum talis.Hoc inducitur ad quęstionem,an scriptura in muris & lapidibus faciat fidem,de quo vide Bal.in l.vel quod.ff.eo.& in l.1.in fi.pri.ꝟ. de bo.pos.secundū tab.& dicas breuiter,quòd in primo Bal.loquitur de non antiqua,quæ regulariter non facit fidem.antiqua vero sic, de qua in secundo loco loquitur,& ita intelligatur loqui Spe.in tit.de actio.§. videndum. versi.ix.ꝑ libros antiquos.Ita per Fely.in c.ex parte.co.antep.ver. aliæ scripturę extra.de rescrip.dixi de hoc post Iac.rebuf.in l.auri statua. nu. 5.in uersi.faciunt fidem. C.de feu.uidetur.const.lib.xi.no.Ale.in l.ff.de reb.credi.& Bald. consi. ccccxlv. inc.an patronatus ecclesiæ.

LEX VII.

Statuas. Ornare sepulchrum non est prohibitū hoc dicit. Nota ex fine,quòd omnia intelliguntur permissa,quæ non apparent prohibita.concor.ff.ex quibus cau.ma.l.nec non.§.sed quod in eis.

LEX VIII.

1 *Sepulchrum commune est omnibus hæredibus.*
2 *Familiæ vel familiarum appellatione qui veniant.*

Vsus familiarum. Sepulchrum familiæ nō transit ad cognatos non hr̄des institu-
1 tos.h.d.† No.quòd sepulchrum familiare est omnium hæredum,
2 dummodo sint dè familia.† No.quòd omnes de agnatione dicuntur de familia.vt in glo.Opp.de l.ius sepulchri.ꝟ.eo dic,vt ī ea. Op. ꝙ ēt ad cognatos trāseat.ut in Auth.de hæredi.ab intesta. §. nullā So.vt in gl.quòd aliud de iure nouo & malè, quia verū est ꝙ hodie abintestato succedūt cognati,sicut agnati , sed pp hoc nō constat,ꝙ cognati sint de familia defuncti,sicut nec olim.& iō ad eos nō trāsit,nisi sint hr̄des ex testō vt hic,vł ab intestato,vt ibi sed eis hr̄dibus non existentibus,ad eos non transit,sed ad agnatos sic.Ex ꝓdictis not.ꝙ hoc nomē familia hic sumit large ꝓ tota agnatione,& ita appellant tusci. Quærit glo. quid in genero,& nuru.Dic, quòd appellatione familiæ continentur,vt in gl.

LEX IX.

Locum. Locus religiosus non est in commercio,sed prophanus sic.hoc dicit Bar.

LEX X.

1 *Corpus depositum aliò transferri potest.*

1 Si nec dum. † Corpus đpositū sine licētia ꝑt aliò exportari.h.d.secus si nō erat ibi positū ī depositū sed ibi positū ꝓ ꝑpetua sepultura,qa tūc nō ꝑt trāsferri sine licētia Augusti,si ñ sit iusta cā,vt ꝟ.eo.l.fi.vel Rectoris ꝓuinciæ, si cā sit iusta.vt ꞩ.eo.l.j.

LEX XI.

Obnoxios. Reus criminis nō ꝓhibet sepeliri. hoc dicit.

LEX XII.

1 *Corpora mortuorum extra ciuitatem sepelienda.*
2 *Religiosi mendicantes auaritia pleni.*

1 Mortuorum. † No.ꝙ mortuorū corpora nō dēnt in ciuitatibus sepeliri.h.d.cōtrariū serua-
2 tur.imo † isti religiosi mēdicantes auiditate pecuniæ multos mechanicos,inhonestos homines ī honorabiliori loco ecclesiæ tradūt sepulturæ,& canonici,& capitulū Ferrariēsis ecclesiæ qd agāt potes videre,nā sepulchra taliū qualiū iuxta cornu altaris ꝑmittūt eleuata fieri & summitati altaris coæquari. O clauiger pastor bone,cur oculos claudis,dū res mali exēpli,& inhonesti, qnimo detestabilis mortis vid̄s fieri,ī sāctis tēplis tuę custodię cōmēdatis.Bar.

De aleis, & aleatoribus. Tit. xliiii.

LEX PRIMA.

1 [a] *Ludi alearum,& taxillorum quare sint prohibiti.*
2 *Iniuria illata in eum,qui commodat domum pro ludendo, non punitur.*
3 *Episcopus male ablata restitui facit.*
4 *Male ablata nullo modo apud auferentem manere debent.*
5 *Ludere ad aleas quo casu liceat.*
6 *Ludenti mutuans,an possit repetere.*
7 *Lucrum in ludo factum,quando sit restituendum.*

a 1 ALearum. [a] † Alearum lusus est prohibitus, & qui perdit potest repetere,hoc dicit Vide literam ibi blasphemare.No.quòd ludentes ad aleas, & ludos taxillorum, perdentes blasphemant deum, & ideo ludi isti sunt ꝓhibiti.Ibi instrumenta conficiunt.Not.quòd instrumenta obligatoria facta ex causa ludi , non debent admitti ñec executioni mandari.Ibi in omnibus priuatis domibus,& accipitur domus pro ha-
2 bitatione.vt no.ff.e.l.j.& per Azo.in summa. † Et no. quòd iniuria illata ei,qui domum accommodauit tempore , quo ludebatur,& occasione ludi,siuè iniuria in personam,siuè in rapinam, uel furtū
b est impunibilis. [b] ut ff.eo.per totum.& intelligitur ludi occasione secundum gl.impositam.& Azo.in summa,quia malos taxillos dederat,vel accōmodauerat,& ītellige de accōmodāte domū cā sui cōmodi:puta vini vēdēdi,vt faciūt tabernarij. vel cōmodi ex ludo ꝑcipiēdi,vt faciūt isti cōductores batatariæ.Ibi solutū reddat. No. ꝙ pars victa repetit qđ perdidit.ibi condemnatio.No.quòd de ꝑdito in ludo quis non tenetur,cum nulla condemnatio sequi possit.Ibi quinquaginta annorum.Ista enim præscriptio in casu isto est specialis,nec alibi inuenitur,ideo non corrigit regulā præscriptionum.xxx.vel xl.annorum.Ibi ex istis, ex isto versi.& alio.infra ibi
3 potestatem dando episcopis.† Not.quòd de malè ablatis episcopus habet potestatem inquirendi, & restitui faciendi Ibi in opus publicum conuertat.No,quòd certa prius debent restitui ei qui dedit,quàm autoritate episcopi distribuantur,& sic prius.sunt inuestigandi qui dederunt,& eorum uoluntas prius est inquirenda Ibi
4 sinautem noluerit recipere.† No. mirabilem tex.ex quo habes,ꝙ
c si is,à quo male ablata [c] sunt aliqua,nolit ea recipere , non propterea apud eum qui accepit debent remanere:sed in opus pium, vel publicum debent conuerti:& quia paria sunt non esse vel non apparere.Ideo collige, quòd malè ablata incerta penes episcopum non debent remanere,sed in opus publicum, & sic apparenter debent erogari , uel inter pauperes distribui debent facere , quòd ap-
5 pareat sicut hic de opere publico dicitur. † Circa istam materiam quæro,an aliquo casu liceat ludere ad aleas,id est ad ludum fortunæ,in quo nulla virtus ostenditur,qa hoc sumit hic, ꝭm doctores. dic,ꝙ sic ꝓ expēdēdo cā iuicē ꝯuiuādi,& sic comestionis,& pota-
6 tionis cā.vt ff.e.l.añ penul.§.fi.& l.sequē.& seq.† Quæro nō collu-
d sor,sed terti⁹ mutuat uni ex ludētib⁹ q̄rit,an ei det repetitio. [d] Azo in summa dicit,ꝙ sic,& istū tex.restringit inter collusores tñ, vł qñ is,q credebat,faciebat cā cōmodi ex ludo ꝑcipiendi, quod est no-
7 tandum.Quæro,an huic legi per cōsuetudinē cōtrariā possit derogari. Aliqui dicunt,quod sic,quasi illud sit ꝓhibitū iure positiuo. Vnde attēde,qđ dicit beatus Thomas in scda secundæ xxxij.q.articulo.7.inquit.n.circa illa q̄ ꝑ aleas acquirunt vł aliqd esse illicitū iure diuino,scilicet,vt aliquis lucretur ab his,qui rem suam alienare non possunt,sicut sunt minores,& huiusmodi.Item qđ quis trahat aliū ad ludū ex cupiditate lucrādi,vel quòd fraudulēter ab eo lucret,in his casibus tenet ad restitutionē,& sic de eo nō pōt facere elemosynam.dicit tamen,quod tale lucrum vniuersaliter est illicitum iure positiuo,quod tamen non obligat,nisi illos qui tali iuri subiecti sunt,quod potest ēt per consuetudinem abrogari , vñ illi qui tali legi sunt subiecti , tenent vniuersaliter ad restitutionem hoc casu,nisi sit cōtraria cōsuetudo,uel nisi aliquis sit lucratus ab eo,q traxit aliquē ad ludū quo casu non tenet ei restituere, sed dēt inde eleemosynam facere,durāte tali iure positiuo.hæc Thomas. Raymundus in summa in secunda parte in fine vł velle,qđ ꝑdens nullo casu possit recipere,nisi qñ inuitus,vel ꝑ nimiam importunitatem

ADDITIONES.

a Alearum.Adde quæ dixi in apostillis meis plene in authen. interdicimus.supra. de epi.& cle.vbi uide.

b Est impunibilis.Ego dō tibi tex.elegantem.ad hoc & in terminis in l.1.§.idē notandum.ff.eo.quem ad hoc Rayn.de Furli.& Flo.de Bono.reputant ad hoc singularem,& referunt se ita in facti contingentia consuluisse.ita Ro.Barba.in c.1 extra.de sorti.refert prædicta.& sequitur Anto. Corse.singul.suis.in versicu.furtum inci.licitum est perdendi.

c Male ablata.De materia male ablatorum vide per Innocen.& doct.in cap. plerique.de iura.calum.

d Detur repetitio.An ludens teneatur ad mutuum sibi factum in ludo. Adde Bart. in l.si quis cum sciret.ff.pro emp.& in l.fi.filio.§.1.quarum rerum actio,nō datur.& in l.fin.de alea.Ioan.And.in additio.Spe.in rubri.de act.fol.in prin.vbi vide.& Bar.in l.is cui literis.de verborum obligationi.nisi mutuās ignoretur.l.verum.§.penultimo.ff.de minoribus.& dic mutuum repeti posse,nisi mutuans sit collusor.item nisi sit aleator.item nisi sit mutuatum minori ludenti.item nisi bonis sit interdictum secundum Imo.in d.l.si quis cum sciret.& his casibus non sit repetitio,nisi post ex interuallo recipiens mutuum promittat restituere,secundum Io.And.singulariter, vbi sup.item sic secundum Imo.in c.pe.de vita & hone.cler.quòd licet de consuetudine hodie pecunia perdita non restituatur,tamē consuetudo habet,quòd pecunia mutua repetatur,nisi in dictis quatuor casibus secundum Imo.quod not.& ibi Abb.tenet mutuum repeti,si tertius mutuauit, vt Saly.hic.

tatem fuerit attractus:sed vincens debet proximo casu victo restituere,omni alio casu tenetur pauperib.erogare.Inno.extra,de immun.ecc.c.quia pleriq;, ut ibi scribit Ioã.And.loquens indistinctè de ludo,vr̃ dicere,quòd attrahens victus non repetit, sed attractus
a sic:& si attrahens alium vincit,[a] ab ipso repetitur:quia dolo fecisse vr̃.Si uero perdita,ttractus,restituere non tenetur.Io.Cal.in c.clerici.in gl.3.de vita,& hone.cler.vbi recitat omnia prædicta , dicit,ꝙ ex prædictis ipse colligit talẽ distinctionẽ,quia aut is, de quo quæritur,est talis persona, quæ rerum etiam suarum administrationẽ non habebat,aut persona non est talis.Primo casu uincẽs tenetur restituere ei,ad quem id,ꝙ est perditum pertinebat. Secundo casu aut vincens adhibuit fraudem:tunc planum est, quòd tenetur restituere victo. Aut cessat fraus: & tunc aut neuter attraxit alterum: aut alter alterum traxit.Primo casu,aut loquitur de iure positiuo, & tunc victus potest repetere etiam vsq; ad 50.annos , vt hic.& ff. eo.l.vlti.aut loquitur de iure consuetudinario , & tunc non repetitur:nec ille tenetur restituere,nisi vellet , ex quo sic se habet consuetudo.Si vero alter attraxit alterum,& tunc,aut vincit attrahẽs, & tenetur restituere victo,aut vincit attractus, & non tenetur restituere.Tute tamen facit pauperibus erogando,vel in opus publicũ, vel pium,vt hic.Et hęc sufficiant de toto isto lib.

ADDITIO.

a † Et si attrahens alium vincit.Idem ergo puto dicendum , si uincens sit ludi peritus,victus vero inscius,secundum Io.Cal.in c.clerici,extra,de vita , & ho.cler. maxime si ille ludus esset prohibitus,prout voluit Ang. limitãdo illud dictum Cal.in apost,ad Ang.in Auth.de ecc.tit.§.si quis autem,coll.ix.

BARTOL. SALYCET.

SVPER QVARTO CODICIS.

De rebus creditis. Tit. I.

1 *Actionum personalium quot species,& quæ sint.*
2 *Gabella in quolibet contractu soluenda,an à creditore , vel à debitore solui debeat.*
3 *Legans omnia debita sua,quid legare dicatur.*
4 *Iuramentum,vel iusiurandum tam in realibus,quàm in personalibus requiritur actionibus.*
5 *Iuramentum quid in quibusque operetur.*
6 *Iuramenti iudiciales actus concernentis triplex species.*

1 Continua. † Rubricam,vt in gl.& clarius. nam dixi sup. de acti.in rẽ,& alijs quæ ad exẽpla earum proponuntur:nunc transit ad personales. Et qa personalium duæ sunt species, quia aliæ proficiscuntur ex contractu, uel quasi : aliæ ex delicto , vel quasi : & illæ quæ proficiscuntur ex contractu , vel quasi , sunt digniores : ideo primo de his tractat , de alijs tractaturus.infra in ix.lib.Verum quia personales quæ ex contractu proficiscuntur, comprehenduntur omnes sub ista rubrica de re.cre.nam verbum rei est generale.ff.e. l.j.in fi. & verbum credere similiter est generale, quia omnes contractus complectitur,quib.alienam fidem sequimur.nã ei cuius fidem sequimur credere dicimur.ff.eo.l.j.circa prin. Nam in hoc tit.de iureju.nihil tractatur,ita dicit gl. ideo hanc rubricam generalem ad sequentes post hunc tit.præmisit. Ego puto satis dici posse , quod aliquo respectu rubr.de iureiu. contineatur sub rubrica de re.cre.
2 quia deferens iuramentũ credit,& fidẽ sequitur iurantis. † Quæro nunc cum gl.quare dicit de reb.creditis,& non debitis,dic vt in ca.
a Et facit gl.ad q.statuto cauetur [a] quòd de quolibet contractu debiti soluatur gabella,& non dicit per quem, utrum ergo p creditorẽ vel debitorem vr̃ per debitorẽ,vt deseruiat illi verbo debiti,vt ĩ prima glo.In contrariũ,quia non potest esse cõtractus debiti,quin sit crediti,quia hæc sunt correlatiua,& non antecedunt se in tpe.l.generaliter.§.cum autem.ĩ.de inst.& substi.& ꝙ in vno dr̃ in alio intelligitur.ĩ.de cupre.l.1.& de acc.l.fi. Dicendum est, quòd cũ statutum loquatur impersonaliter,determinationem recipiat à regulis iuris cõis.sunt autem regulæ iuris cõmunis istæ,vt ille teneatur ad onus rei,vel propter rem indictum,ad quem ipsius rei emolumentum spectat.ff.de vsufru.l.hactenus.& l.si quis.§.j.& ff.de mune.et ho.l.rescriptum.§.fi.Item,vt ille debeat onus subire,qui habet cõmodum.ĩ.de fur.l.manifestissimi.§.sed cum in secunda.& ff.de re.iu.l.ſm naturam.Ex his infero,si contractus est fæneratitius , soluere tenetur creditor,si simplicis mutui,soluere tenetur debitor.et pro illa diuersitate accedat.l. si quis nec causam. cum ibi not.ff. si cer.pet.Si esset promissio causa donationis, tunc tenetur soluere
3 creditor. † Ex his infertur ad aliud,testõr dixit , lego omnia debita mea Titio , & ipse non habet nisi credita, dicendum est iura,& actiones suas legasse,vt sic intelligatur debita mea.i. quæ mihi debentur,vt res potius valeat,quàm pereat.ff.eo.l. sed & si possessori.§.item si iurauero.& l.quo ff.de re.du.Item quia legata fiunt propter meritum,& cõmodum legatarij.ff.pro so.l nec adiecit. debita ergo sua acquisitiuè dr̃ legasse.sed vbi fuisset etiã debitor,& cre-
4 ditor,q̃stio esset dubitabilior.† Quæro,quare subiecit,de iureiur.gl. respõdet,quia tam in realib.de quib.dixit, quam etiam in personalib.de quibus est dicturus,recurritur ad iuramentum : maximè pp inopiam probationum:ideo de eo subiecit.Potest esse & alia ratio ſ.quia in iuramento conuentionali,vel iudiciali,vnus dr̃ cõuenire cum alio,& alter alterius fidem sequitur.ideo rubrica de reb.cred.
5 connectit rubricam de iureiuran.† Pro euidentia totius tit. præ-
b mitto, ꝙ multipliciter [b] de iuramento loquimur in iure,nam iuramentum q̃nque concernit obligationes conuentionales , q̃nq; lites,vel causas iudiciales.primo casu iuramentum præstatur, interdum ad obligationem inducendam,vt quando nulla conuentione præcedente quis iurat alteri aliquid dare,et facere, & tale iuramẽtum de iure nostro nullam obligationem inducit, adeo ꝙ nec naturalem.ideo fideiussor non accedit.l.si quis pro reo.in princ ff. de fideiusso.Fallit in manumisso iurante operas præstare patrono. l.vt iureiu.ff.de ope.lib.& l.fi.ff de li.cau.An autem aliud sit de iure canonico vr̃ Inn.tenere,ꝙ non. in c. conuenissent. de insti.& in c.nouit.de iud.Sed Host.contra,quia põt seruari sine dispendio salutis æternæ,ergo,&c.vt in c.cum contingat.& c.licèt. extra de iureiur.Et hoc sequitur Bar.in d.l.si quis pro eo.Opi. Innoc. fortè est verior,quia ex quo nulla præcedit conuentio cum parte , indiscretè videtur emanasse,vel temerè,& sic non habet vnam ex concomitantijs,quam debet habere de quibus dicitur.ĩ.de nupt.authen. quod eis.Interdum iuramentum præstatur ad obligationem inualidam validandam,& in hoc distingue,si est inualida de iure communi,& non validat̃ si de iure speciali bñficio personæ, & tũc validatur,hæc habenẽ in l.j.& auth.sacramẽta.s̃. si aduer. ven. Interdũ præstat̃ ad oblonẽ validam conseruandam,ut sic restitutio nõ possit peti:& tũc prodest,& seruatur.vt d.auth. sacramenta. de istis ni-
6 hil ad nos.† Secundo vero casu,q̃n iuramentũ cõcernit actus iudiciales,est attendendum,qđ de isto triplex potest dici species.Nã aliud est iuramentũ calumniæ,de quo.s̃.de iuramẽ.calum.& istud est credulitatis vt eo.tit.l.2.§.quod obseruari. aliud est iuramentũ in litem.& istud est æstimationis non veræ,vel cõis sed affectionalis,& de illo de in li.iuram per totum.ĩ.in 5.li.& ff. eo. per totum. Iuramentum autem litis decisiuum,de quo habemus tractare est triplex:quia aliud voluntarium:aliud iudiciale,aliud necessarium. ut no.gloss.fi.in fin.l. 1. quod declara , vt ibi. His sic pro euidentia positis venio ad nigrum.

ADDITIONES.

a Statuto cauetur.Adde Soc.consi.247.incip.circa primam consult. ver. aliquando tertio consequenti in secunda parte.ubi de hoc idem allegat , & tenet.
† Adde vltra hoc,& per coapostillatorem meum deducta ad hanc mater. Bald. in l.si prædium.ĩ.de ædil.act.ubi dicit,quòd stante statuto , quòd de contractu empt.& venditionis soluatur gabella,& non dicit per quem , quòd debet solui per emptorem,per tex.singularem in l.debet. in fin. ff. de ædi. edicto quem ad hoc singularizat.Rom.sing.suo.533.incip.per Italiam de hoc plene per Bar.in l.æs.nu. 2,& ibi dixi in apost,ad ipsum.in ver.creditor. ĩ.de vsu.
b Multipliciter.Vide in Spe.de iura.per totum.& de iur.calum. §.1. & per Car.in cle.1.de iureiur.& adde gl.in rub.ff.de iureiu.& in l.fi.infra eod.

LEX PRIMA.

1 *Iuramentum volentibus partibus extra iudicium defertur.*
2 *Iuramento decisa,an possint retractari prætextu periurij.& nu.3.*
4 *Actio in factum ex quo iuramento nascatur.*

1 Causa. Causa iuramento decisa non retractatur prætextu periurii h.d.† No.quòd iuramentum voluntarium ex consensu partium defertur extra iudicium.Not.ꝙ iudiciale defertur à parte parti in iudicio , iudice approbante , & confortante. No.quòd licèt necessariũ deferatur à iudice,potest tñ referri,& remitti cũ & hic de necessario loquat̃,ſm quod no.hic gl.2.An autẽ possit recusari no.in gl.fi.Nota,quod iuramentum remissum habetur pro præstito.No.vltimo,qđ iuramẽto litis decisorio nõ quærit̃ de piurio.vt hic & ĩ.l.proxi.ideo causa decisa iuramento nõ retra-
2 ctatur,nisi.l.caueatur.† Opp.quod imo d̃cisa retractant̃, si de periurio doceat̃:ut ĩ.eo.l.fi.& ff.e.l.admonendi.in princ.Solu.ꝙ ille tex. facit regulam,& excep.leges in contrariũ allegatæ sub exceptione hic posita cõtinent̃,ut illarum vna loquat̃ in iuramẽto iudiciali:vt d.l.fin.alia in necessario,ut d.l.admonẽdi.In voluntario igitur dicit gl.nulla fit exceptio.Opp.gl.ad idem de auth.sed nouo iure.inf.de pe.iud.So.duobus modis,ut in glo.& secunda sol.est scilicet,ꝙ hic
3 in iuramẽto litis decisorio,ibi de alio. † Not.tamẽ primã,quę vult
a ubi lex defert alicui sacramentum,[a] qđ de eius piurio possit doceri,& eius dictum retractari.Quod not.pro statuto,quo disponitur, vt saltuariis iurãtibus stet̃ super denunciatis dãnorũ datorũ. nã eis stabit̃,donec de periurio doceat̃.ut in hac gloss.& p hoc.l. 1.ĩ.de re iudi.& qđ ibi no.per Ia.But.licèt Iac.de Are.videat̃ tenere contrarium in l.1 .supra si aduer.li.Vnum non omitto,qđ est gl.quæ vult ꝙ ubi lex defert sacramentũ,intelligit̃ delatũ in defectũ pbationũ ita no.in c.statutũ.§.sed & in duobus.extra de rescr. in vi. Op.3.qđ in uoluntario quærit̃ de periurio,ut in auth.hodie.ĩ.de diuor.Solue duobus modis,ut in gl.Vel tertio.ibi iuramentũ nõ fuit litis decisiuũ,nec à parte præstitum.Opponi.4 de l.si ex falsis.s̃.de transactioni.Solue tribus modis , ut in gl. Oppo.5. de l. de piurio. infra. de crimi-

ADDITIO.

a Vbi l.defert alicui sacramentum.Adde Soci.consi.194.incip.subtiliter, & eleganter,ver.j.ratio est vbi hoc,idem induxit alle,& firmat.

de crimi.stel.& de l.quot.ĩ.de dignita.Solutio,ꝙ ibi non fuit iuramentũ litis decisiuũ,sed ad ꝯctum validandum interpositũ, vt in gl.Quæro quotuplex si iuramentum litis decisoriũ.dic qđ triplex. quod declara vt in gl.fi.Et quia gl.tangit,an possit recusari, remit-
4 to ad l.delata.& l.qualis.ĩ.co.†Quæro cum gl.j.an ex quolibet p̃dictorũ iuramentorũ nascatur actio in factum, de qua.ĩ.eo.l. actori. & ibi melius stetisset.hic,vero,respondet gl.ꝙ ex iuramento volũtario est clarum, ꝙsic,qa sñiam nõ expectat post se.de alijs sũt opi. dicam in d.l.actionis.vbi tenebo opi. Ioan.

LEX II.

1 *Iurans per deum,si deieret,a solo deo punitur,sic per principẽ iurans deierans punitur.& 3.*
2 *Iuramentum litis decisiuum per principem defertur.*
4 *Deierans qualiter iure ciuili plectatur.& 5.*
6 *Infamis efficitur,qui de periurio punitur.*

1 Iusiurandi. Primo q̃n p deum. Scđo q̃n p principem. secunda ibi,periculum.Casus.† Iurans per deum,& deierãs solum deum habet vltorem,iurãs vero per principẽ,& deierans punitur.hoc.d. Sed cur tam uariè.cum videat̃ totum eꝰ esse debere.R ñ.qa scđo casu si ñ interponeret̃ pęna,periuriũ remaneret impunitũ,qđ ñ ẽ in primo casu,qa deus vlciscitur, iuxta illud.da mihi vindictã,& ego retribuã.Ista l.hẽt.2.lec.vt ĩ gl. sed scđa,nõ cõuenit rubro.iõ ñ bona.l.si vno.ff.e.ĩ se tñ vera.†No.
2 ig̃ ſm primã le.ꝙ iuramentum litis decisiuũ põt deferri nedum p deum,uel sacra euangelia,sed etiam per principem,ut hic.&per salutẽ propriã.l.q p salutẽ.ff.e.& breuiter per omne licitum iuramentum.Est aũt licitum quod a iure non est improbatum.ff.eod. l.non erit.§.sed & si quis.& vide quod ibi no.& in §.j. ea.l. Opp.ꝙ contemnens religionem puniatur,de sum.trini.l.j.in fi.Sol.vt glo.
3 1.in fi.qa ibi aliter contemnit.quàm deierando.† Oppo.ꝙ iurans p principẽ,& deierãs nõ puniat̃.s̃.eo.l.i.Sol.non punit,vt retractetur,vt ibi,sed de periurio aliter punit̃.vt hic.Opp.ꝙ deierãs p principem corporaliter punitur.ff.eo.l.si duo.§.fi.Solu.vt hic,& ibi in gloss.Opponitur de l.si quis ma s̃.de transactio. Solut. vt in gloss.
4 † Vltimo,vt p̃dicta.& alia ꝯ.tollãtur distingue, cũ q̃ritur qualiter
a deierantes in foro ciuili dẽant puniri.[a] dic,aut qs iurat p sacra phi
b bita,aut p pmissa.Primo casu,aut hẽt ex cõsuetudine.[b] & tũc siuè verũ siuè falsum,vltimo supplicio punit̃,quia in contemptum nostræ fidei sic iurare credit̃.vt in Auth.vt nõ lux.ꝯna.nec.vi §.& q̃n quidam.si aũt hoc nõ hẽt ex cõsuetudine,tũc nõ sic atrociter punitur.Et dicit hic Cy.ꝙ binus vel trinus actus cõsuetudinẽ ñ inducant,qđ placet,qa hæc in lubrico lingue consistunt. & sic faciliter remittũtur,sed ponẽdus ẽ ad cathenã uel birlinam, vel aliter puniendus arbitrio iudicis.Aut iurat per sacra licita. & tũc,aut iurat verũ,& nõ punit̃;aut falsum. & sic deierat. & tũc, aut q̃rit̃ in teste. & tũc,aut in causa publici iudicij,& capitali, & tunc similitudine
c supplicij.[c] l.j.§.j.& ibi gl.ff.ad l.cor.de sica.Aut in alia cã,& tũc pœna falsi.ff ad l.Cor.de fal.l.j.circa prin.& l.Lucius.ff.de his q no.in
5 fa.† Aut q̃rit̃ de principali psona,ad quam res spectat,& tunc,aut quodam calore iracundię iurauit,& tũc solũ deũ habet vltorem. l.ꝙ calore. de reg.iur.& hic,& inf.si qs impe. ma.d.l.j.aut ex delibera.iurat.& tũc,aut est iurm litis decisiuũ,& tũc,aut q̃rit̃ de pæna retractationis,& dic vt s̃.e.l.j.aut de alia pæna,& tũc,aut iurauit p deũ,& solum deum habet vltorem.vt hic.aut p principem,& punit̃ ſm.l.si duo.§.fi.ff.eo.Aut fuit aliud iuramentum, quã litis decisiuum,& tũc,aut periurat ex cã legibus inserta, & non punitur. l. nõ dubiũ.s̃.de legi.& l.fi.ff qui satis.cog.Aut non ex tali causa, & tunc,aut iurat tale qd,qđ non interest alterius , vt non comedere carnes,& tũc solum deũ habet vltorẽ,vt hic cõiũcta gl.Aut iurat tale qd.qđ alterius interest:& tũc,aut iurat de p̃terito in alterius deceptionem,& punit̃ crimine stellionatus.l.de periurio.ff.de crimi. stel.aut iurat de futuro,& tũc,aut cũ debito efficaci, & punit̃ secũdũ formã.l.si qs maior.s̃.de trãsact.aut debitũ nõ erat efficax , & tunc dicit Pe.& Cyn.ꝙ non punit̃.ff.de pac.l.iur.§. & generaliter.
6 † Vnum nota , ꝙ vt dixi qui de periurio punit̃ ipse no.infamia. vt d.l.Lucius.& d.l.si quis maior.& sic repellitur à testimonio,& dignitate.vt ĩ de digni l.quot.li.xij.& si sit periurus quis in eo,quod est de eius officio,debet ab illo deponi,& remoueri.l.2.§. miles.ff. de his qui no.infa.quod no.

ADDITIONES.

a Debeant puniri.Vide Bal.hic,qui ponit octo pęnas diuersimode pẽr iura imponendas,& uide quod no.glo.in c.querelam.de iureiu.& uide quod habetur.6. q.j.quicunque.& gl.or.in c.i.de fal.
b Aut habet ex consuetudine.Quæro ad propositum eorum,quæ hic dicũtur,qa istud iuramentum est redactum ad instar blasphemiæ.ut p Bal.hic ad fi.& l.i.ĩfra.si qs imperatori maledi.An consuetudo excuset quem a pęna blasphemię. no.iste post Cy.in l.i.inf.ad le.iul.ma.Fel.in c.de his.post prin.extra.de accu.dixi in apo.ad stylum parl.parte.7.in ord.beati lodouici tit. de blasphe.de quo p Tho.ferrarium in suo tracta.cautelarum,caute.xxv.incip.pæna blasphemãtiũ. & Gerard.de petra sancta sin.suo.lxxxiii.inci.tene mẽti.& per Pap.aliquid in l. 1.§.huius,col.v.ff.de iusti.& iur.
c Similitudine supplicii.Adde Bal.in auth.præsbyteros.sup.de epi.& cle. & Anto. corse.sing.suis.in uer.testis.in cã homicidii.ita fuit me præsente in sacro senatu Parisiensi pronunciatum contra quendam nobilem balthasarem nomine patriæ prouinciæ,qui in causa capitali marchionis de trent. eiusdem prouinciæ, fuerat falsus testis,& fuit codẽ anno in festo diui claudii securi percussus per tex.fin.alle.l.i.§.i.ff.ad l.Cor.de sica.quem ad h.d.fin.Corse.ubi sup. & ante eũ Bal.in ca.i'§.iniuriam.ad fin.in ti.de pac.iura.firman.& And.Bar.in rub.extra. de fideins.

LEX III.

1 *Iuramentum litis decisiuum quotuplex sit.*
2 *Iuramentum,an possit in delictis deferri.& nu.4.*
3 *Reus,an possit actori in criminalibus iuramentum deferre,uel econtra.*
5 *Iudex debet causam decidere pro eo,qui iurauit.*
6 *Probatio semiplena,an sit dabilis.*
7 *Iuramentum cum probatione semiplena,an faciat probationem plenam.*
8 *Probationem semiplenam quę faciant.& nu.9.& 17.*
10 *Scriptura priuata quotuplex sit,& an probet.& nu.seq.*
14 *Fuga rei quando probationem faciat,& nu.15.*
16 *Testis vnicus qualem faciat probationem.nu.18.& 19.*
20 *Fama,an faciat probationem semiplenam.*
21 *Confessio extra iudicium facta qualem probationem faciat.*
22 *Instrumentum sine iudicis autoritate factum,an probet.*
23 *Probationes duæ semiplenæ,an faciant unam plenam.*
24 *Iuramentum necessarium,an sit actori uel reo deferendum,& nu. 25.*
26 *Probatio de domo aduersarii non recipitur.*
27 *Iuramentum,an deferatur actori semiplene probanti in causa magni põderis.*
28 *Causa quando magnæ æstimationis esse dicatur.*
29 *Iuramentum deferri usque ad quod tempus possit,peti.*
30 *Forma petitionis sacramenti quæ sit. & nu. seq.*

In bonæfidei. Hæc lex hẽt materiam longam, subtilem,& profundam, & quotidie practi-
1 cabilem.† Pro cuius euidẽtia p̃mitto,qđ triplex ẽ iuramẽtũ litis, decisiuũ.s.volũtariũ,iudiciale,& necessariũ.vt no.s̃.e.l.i.& ff.e. sup rub.& de hoc vltimo scilicet de necessario tractat lex ista. Descendo ad legẽ,q̃ licet tota sub uno cõstructu claudat̃,& cõmodã diuisionẽ ñ patiat̃.tñ per partes intellectuales siuè mentales licèt cõnexas diuidi põt in quatuor partes,vt ex notabilibus q̃.ĩ. subiiciã colligere poteris,ex qbus patebit,qđ hæc litera facit quatuor summaria.h.d.Omnem litem cum cãæ cognitione põt iudex iureiurãdo decidere.h.d ſm dñm Richardũ de Saly.patruum,& magistrum meum.vel sic.Vbi semiplenè tñ est probatum , põt deferri cã cognita sacramẽtum necessarium.h.d.No.quod in omnibus, causis bonæfidei vel stricti iuris , potest sacramentum necessariũ deferri.Item nota,quod demum inopia probationum emergente defert̃. Itẽ no.qđ per iudicẽ defert̃.Et sic claret,qđ hæc lex quatuor facit,primo declarat in quibus causis sacramentum,seu iuramentum necessarium deferatur.secundo ex qua causa deferatur. tertio per quem deferatur.quarto quali cognitione.Primum colligitur,ex principio,secundũ ex illis verbis,inopia probationũ. tertium ex illo uerbo,per iudicem,quartũ ex illis verbis, cã cognita. & ita dicit dñs meus.Transeo ad apparatũ,& oppo.primo sic. dubia,& obscura nõ dẽnt esse scripta in l.j. de nouo.C.cõponẽdo.ꝯ §.quibus.& ĩ.de no.iur.qri.tol.l.prima.sed hic.d.in bonæfidei contractibus,& non declarat q sint illi,igit̃ &c.So.quod hic nõ declarat rõne breuitatis,sed alibi sunt declarati,ut in ills glo.secundum Richa.†Op.ꝙ tex.male dicat de cæteris causis,cũ ex illis uerbis , videat̃ supponere,qđ iuramentũ nõ possit deferri in delictis.qđ vr̃ falsũ,qa & in causis delictorũ iurat̃ l Marcellus.ff.rerũ.amo.& vr̃ pbari.ff.e.l.3.§.q̃cũque,ꝙ ãt vr̃ tex.hoc inferre,põt probari ex illa implicatiua cæteris,quæ sui natura dẽt eẽ implicatiua causarum, similium,his de qbus p̃dixit.ar.ff.de vi.trit.& oleo lega.l.fin.§.cui dulcia.&eius qđ no.gl.secunda in principio.de implicatiua aliorũ ĩ.de col.aut.ex testamẽto.& melius in l.si fugitiui.ĩ.de seruis fugitiuis.sed in p̃cedenti de causis descendentibus ex contractibus , bonæfidei,& qualitate bonæfidei ñ p̃t implicare , cum de oĩbus p̃dixerit,& sic nihil adderet.igitur implicat de cęteris ex ꝯctu descendentibus.Sol.vt in gl.secunda,q̃ not.dicit, qđ tex. nõ dicit, & cæteris,simpliciter,nec ẽt d.& cęteris ꝯctibus,quia tunc procedit ꝯ.sed dicit causis,de quibus nihil p̃dixerat. vniuersalius ergo loquitur,quam de contractibus tantum,quia de causis ciuilibus vel criminalibus,& sic concordat cum l.in contra.inducta.Sed oppo.extra.gloss.quòd in causis delictorum non deferatur sacramentum, quia in eis probationes debent esse luce clariores.l.sciant.infra de probationibus,nec ex suppositionibus aliquis debet damnari. ff. de pen.l.absentem.in principio.& inf.de pęn.l.qui sententiã. Huius timore gl.ff.eo.l.3.§.j.dicit,ꝙ iuramentũ iudiciale uel uoluntariũ p̃t in causis criminũ deferri,vt hic;nõ necessariũ. ut ĩ rõe in ꝯrium alle.& sic videri põt,ꝙ glo. variauit.nam hic tenet indistinctè,quod deferat̃,sed in l.maritus.ff.de quęsti.in p̃ria gl.indistinctè vr̃ denegare.& in d.l.4.§.primo.videtur eas cõcordare, distinguendo iuramenta,vt primo dixi.Sed dominus meus, & doctores latius distinguũt, in aliquo tamen inuicem discrepant. Videamus igitur eorum verba,vt eliciamus veritatem.dicunt ipsi,ꝙ si de delicto agatur ciuiliter,& actio est propria actoris, quodlibet sacramentum potest deferri . vt d. §. primo. ibi , dum dicit , pœnali , actione.vbi no.quod dicit actio , & sic de propria quæ est ius persequendi &c.instit.de actio.§.i.& ita etiam loquitur.l. Marcellus. ff.rerum amota.Si uero etiam publica,dic,vt in l.eum qui.§.in popularibus.ff.eodem.& in hoc sunt concordes. & ita sequor eos.

Si

a Si autem agitur criminaliter,ª tunc aut quæritur de iuramento necessario,aut de iudiciali,vel voluntario,primo casu,aut iudex vult deferre reo,& potest,quia habet vim iuramenti purgationis, cum & sine eo reus veniebat absoluendus,ergo ei,& merito potest deferri.s̄.de his qui ad ec.confu.l.præsenti. quod intelligo reo prius, torto propter sufficiens indicium vnius testis,quod habet cõtra se. Aut vult deferre actori,& non potest:quia ex eius parte probationes debent esse luce clariores.l.sciant,& in hoc omnes concordãt. Secundo casu,quo quæritur de iuramento volũtario,vel iudiciali,distinguũt.aut delictum est publicum,aut priuatum.primo casu distinguũt.aut reus defert actori,aut actor,si reus actori,tenet Gui. de cug.quod non potest,quia verisimile est,quod actor iurabit crimen esse verum,qđ reo impingit.aliàs redderet se calumniosum, seu fateretur tacitè eum per calumniam accusasse, & sic ꝓbõ nõ esset luce clarior,imo suspecta.contra.l.sciant.Et etiam alia ratione,quia probationes non dẽnt recipi de domo actoris.l. de minore §.tormenta.ff.de quæstio.Iac.de Butrio dicit contra.& eum sequitur dominus meus hic,& Bartol.in l.maritus. ff.de quęstio. & mouetur ex eo,quia reus potest fateri,si vult.ff.ad l.aqui.l.proinde §.notãdum.& ff.de quæstio.l.i.§.si quis vltro.sed reus,qui iuramẽtũ deferẽ actori, videtur fateri sub conditione si iuret,ita esse,vt ipse actori dicit.vt ff.eo.l.qui iurasse. in fine. & l. si duo.§. idẽ Iulia. & l.si quis cum debitore.ergo,&c. Ad rationes Gui. respondent, ꝙ illæ vẽdicãt sibi locum in iuramẽto necessario,quod defertur à iudice ad probationem implendam,& ꝑficiendam,qđ uim confessionis non potest habere.nos in iudiciali, vel voluntario, quod vim habet confessionis,vt l.supra.alle. & ꝯfessio est luce clarior,et sumpta de domo sua,& non de domo aduersarij, & sic asserũt obiecta non obstare.Licet ista sit multum colorata responsio,& ab his qui illuminarunt mundum autorizata, ꝑꝑ quod ego acquiescere deberem.tamen iudicio meo opi. Gu. est magis fundata.nã iuramentum iudiciale,vel voluntarium vim obtinet probationis ff.eodem.l.nõ erit.§.dato.licet habeat etiam vim confessionis, & talis cõfessio nõ est simplex,& pura,sed cõditionalis,& implemẽtum conditionis est appositũ in volũtate aduersarij, & sic nõ est luce clarior, cum non sit verisimile actorem aliter iurare,quàm dixerit in sua accusatione metu pœnæ calumniæ,quam incursurus est eo aliter iurãte,nec etiam credendũ eũ reũ actoris iuramentũ elegisse, non quia putauit illum in eius fauorem iurare,præterea ll.quæ loquuntur de confessione in criminibus facta,loquũtur de expssa,& clara,& explicita, nõ implicita,vel subintellecta,vt ē in casu nostro.Hoc confirmo. quia si aliter dicamus, absurdum magnum sequetur ꝯ aliarum legum prouisiones,sequetur enim , ꝙ actore pro se iurante,licet contra veritatem,reus necesse habebit, acquiescere.s̄.eodem.l.j.&ff.eodem l.nõ erit.§.dato.& sic cõtra veritatem peribit.nec se iuuare poterit, quod non operatur pura, & simplex,& expressa confessio, quia contra ipsam venire potest, & eius contrarium probare.ff.de quæstio.l.j.§. diuus.& §. si quis vltro.& de appella.l.non tantum.Ne igitur hoc eueniat dicendum est reum non posse deferre hoc iuramentum, nec de vna confessione ad aliam est bonum argumentum propter euidentius periculum, quod est in vna quàm in alia.vnde cautius fuit,& est pro

3 uidendum.† Concludo igitur cum Guilie. quod reus non potest actori hoc iuramentum deferre. Si vero econtra actor defert reo, tunc quidam dicunt,aut est tale crimen, de quo potest transigi,qa ingerit pænam sanguinis.supra, de transac.l.transigere.& tunc potest iuramentum deferri,quia vim transactionis habet.l.2.ff.eodẽ. aut non potest transigi, & tunc non potest deferri. Hęc distinctio mihi non placet,quia in pluribus differt transactio a iuramento.vt no.in d.l.2.& maxime in hoc, quia transactio non expectat sententiam post se,imo impedit processum,per quem venitur ad illã l.fratris.s̄.de transac.sed iuramentum sic,vt hic.s̄. eodem.l.j. Item transactio non pręiudicat tertio,quominus possit accusare nomine reipublicæ,sed præiudicat transigenti.vt no.in d.l.trãsigere,sed iuramentum sic,vt ff.eodem.l. cum qui. §. in popularibus. Alij vt Iacob.Butri.& Bar.dicunt,ꝙ actor nullo modo potest đferre reo. & mouentur primo,quia ipse accusat nomine alieno,puta reipublicæ,igitur sine eius populi mandato non potest sacramentum deferre.ff.e.l.iusiurandum quod ex conuentione.§.fi.&l.tutor.So. quia ex quo reus iam negauerat,verisimile est, ꝙ iterum neget.ff. de accu.l.si cui.§.eisdem.& per consequens accusator, qui hoc nouit, videtur caluminari,&sic reipublicæ non potest obesse.ff.eo.l. eum qui.§.in popularibus,& hæ duæ rationes sunt conuenientes. Tertio addit Bartol. quia si aliter dicatur, iam materia turpiliani tota erit destructa,& sine vllo effectu,quia dabitur materia actori deferendi iuramentum reo,&desistendi impune,quod tamẽ nõ potest sine abolitione,vt ĩ.de abol.per totum.Ex omnibus igitur proxime dictis,videtur dicendum secundũ Ia.Bu.& Bart.ꝙ actor non possit reo deferre hoc iuramentum in crimine publico. Ego puto aliter dicendum,videlicet,aut quæritur, an possit ei deferre ĩ præiudicium suũ,& potest, vt sic ei postea agẽti, vel ꝓsequẽti possit reus,& qui iurauit,opponere exceptionem iuramenti,aut in p̄iudicium reipublicæ,&tũc aut iuramentũ fuit volũtariũ,& reipubl.tunc non præiudicat.ar.ff.de pac.l. iuris gentiũ.§.si paciscar. & §.& generaliter.aut fuit iudiciale,& tunc reipu.prȩiudicat. Et hoc operatur iudicis autoritas,& eius approbatio,cui delictorum punitio,& iuris reipubli.executio est commissa.ut ff.de officio presi. l.cõgruit.& pro hoc induco gl.q̃ hoc ꝓbat,&asserit.s̄.de trãsactio l.transigere.in gl.mag.circa prin. hoc confirmo ex eo,quis autoritas iudicis omnem præsumptionem calũniæ, seu collusionis tollit,cum demum causa cognita dẽat delationem huius iuramenti iudicialis approbare,vt in hac.l.coniuncta gloss.hic.4.& sic emergente ꝓbationũ inopia,& hac ratione in alienatione rerũ immobilium pupillorum requiritur iudicis autoritas,& decretũ.ff.d re. eorum.l.magis puto.§.ne passim.In proposito erit in ista causa, si emergat ꝓbonũ inopia.Hoc etiam confirmo,quia accusatore nõ probante reus debet absolui.l.qui accusare.s̄.de edendo.& cũ absolutio oibus noceat,nisi probetur collusio.ff.de spulchro viola.l. sepu.& de accusatio.l.si cui.§.ijsdem,quantomagis iuramentum, & sententia, quæ post iuramentum iudiciale debet sequi,ut hic. & ff.eo.l.iusiurandum,& l.ad pecunias.§.fin. Ex his patet, ꝙ scda rõ docto.nõ obstat.qa calũnia,vel collusio ñ p̄sumiẽ ꝑꝑ iudicis autoritatẽ ñ apꝓbãtis dilationẽ,nisi causa cognita, similiter nec prima,qa l.iusiurãdũ qđ ex ꝯuẽtiõe.§.fi.loqẽ ĩ ꝓcuratore priuati.nos ĩ agẽte populari iure,& ĩ tali nõ exigiẽ spãle mãdatũ.ff.eo.l.eũ q.§. in popularibus & l.tutor.magis facit ꝓ,quã ꝯ.Ad tertiã rõnẽ Bar. rñdeẽ,ꝙ modicũ valet.qa ĩ casibus,ĩ qbus trãsactio ꝓmittiẽ,ñ propterea dr̃ ꝓmitti sine pœna desistente.vt nota.d.l.transigere, licet in casu nostro non dicatur desistere,deferendo iuramentum à iudice approbatum,sed prosequi ad finem ferendæ sententiæ,ut patet ex prædictis,& sic de pœnà.desistentis,non est quærendum,sđ de pœna talionis,ex eo qui nõ probauit, sed dubitauit hic Cy.ꝑꝑ l.fi.in fi.ĩ.de accus.dixit tamẽ cum Pe. quod pœna illa locum nõ habet argumen.l.eum qui,in princip.ff. eodem. sed illa concernit reum non actorem,& sic stare videtur dubium,& hoc in crimine publico,similiter distinguo,aut in præiudicium sui,& põt,aut reipub. Et idẽ dico de iudiciali,qđ ꝓxime ĩ crimine publico dixi, in cõuẽtionali vero dico,ꝓut de pacto, & trãsactione multũ diffuse

4 scripsi ĩ sępius alle.l.trãsigere.in 8.q.† Reassumo cõclusiones,quas teneo sub breuitate,qa aut de delicto agiẽ ciuiliter,& si actio ē ꝓpria,quodlibet iuramẽtũ p̄t deferri,si popularis,dic,vt dicto.§.ĩ popularibus.si aliena,& priuata,p̄t,sed mãdatũ exigiẽ l.iusiurãdũ qđ ex ꝯuẽtione.§.fi.Aut agiẽ criminaliter, & tũc aut q̃riẽ de sacramẽto necessario,& illud potest iudex deferre reo,quia,& sine eo esset absoluendus,sed non actori.argumen.l.sciant.ĩ.de proba. Aut q̃ritur de voluntario, vel iudiciali,& tunc aut crimen est publicũ, aut priuatum,primo casu si reus defert actori,secundum But.potest,secundum Gu.non potest.Ego sto cum Gui.per rationes supra dictas. Si vero actor defert reo, tunc reiectis opinionib. aliorum,dic.aut quæritur, an possit deferre in præiudicium sui,& potest,aut in præiudicium aliorum,&reipublicæ,& tunc uoluntariũ seu conuentionale non potest,sed iudiciale sic.Si vero crimen est priuatum,tunc in præiudicium sui potest vtrũque deferre, in preiudiciũ aliorũ,& reipublicæ potest iudiciale,sed de conuentionali seu volũtario dubitaẽ.& ideo,quia est incidere in illam difficilẽ qõnem,quam scripsi in d.l.trãsigere.& est 8.in ordine,ideo ibi vide.Expedita igitur illa difficili quæstione q̃ri posset,quid in causa matrimoniali,uel monachali; sed breuitatis causa remitto ad no.ff.eo.l.3.§.j.addite,his q̃ scripsi.ĩ.eo.l.cum proponas.Reuertor ad gloss. & omissa tertia literali pro recitatione quartæ opi. sic tex.iste dicit indistictè,quod iureiuran.ꝑ iudicem causa decidi potest inopia probationum emergente,imo uidetur,ꝙ non tantum per iudicem,sed etiam per partem.ff.eodem.l. prima. & sup.cod.l. prima.& infra.eodem.l.actori.Solu.confitendo contrarium,ut in quarta glossa.& ita recitabat eam dominus meus,sed licet hoc sit uerum,tamen iudicio meo illa glossa habet alium intellectũ, nam vult,quod hæc de publico iuramẽto tantum loquatur.ita ꝙ non de tertio,ideo aliter dic, videlicet,quod etiam si pars non habet inopiam probationum,sed abundantiam,nihilominus possit decidiẽ iureiuran.vt ff.eodem.l.j.& 2. & quia speciale est in tutore, vt nõ possit nisi probationibus deficientibus. vt ff. eodem.l. tutor. & sic in cætetis.In cõtrarium est ius commune.l.prima.ff.ad mu. in fine.et maxime,quia in re sua vnusquisque dẽt esse moderator & arbiter.infra.man.l.in re mandata.Solu.vt in gloss.quia illud verum in conuentionali,seu voluntario iuramento, non in necessario

ADDITIO.

a Agitur crimnialiter. Adde d.Soc.consi.155. incip.præstantisśime do.uersicu. 2. principaliter.& uersi.3.unde prędictis non ob.in 2.parte. ꝙ iuramentum ĩ causis criminalibus.uel ciuilibus magnis non defertur in supplementum probationis,licet act.r plusquã semiplene probauerit,&ibi qualiter ĩtelligatur op. Mod.cõtrariũ tenentiũ.Item adde Bar.in l.de periurio. ff.de in litẽ iur.l.admonendi.de iur.iur.& gl.& Bal.& doc.hic,& do.in c.fi.eo.ti.& Ale. & do.post gl. in l.3.§.i.ff.e.ti.& in Spe.e.ti.i.uer.& ut plenius.nisi agatur ciuiliter de crimine secundum glo.& bar.in l.maritus.ff.de quæstio,contra glo.in c.tam literis.đ testi.& Car.Zaba.in c.cognoscentes.6.opp.de const.& Ale.in d.l.maritus. in addi.ad Bar.& in consi.66.i.parte ubi dicit posse iuramentum deferri in supplementum probationis causa criminali pecuniaria. Item nisi cum teste concurrant etiam indicia.bar.ubi.sup.& Ale.in d.l.maritus.in fi.& abb.in d.c.fi.in d.c. literis.Pau.de Ca.consi.224.

sario vel iudiciali,vt hic. Et tunc ex hac glo.no.qđ iudex non dẽt autorizari iuramento in iudicio delato,nisi viderit actorẽ non habere probationes conuenientes.quod puto procedere,vbi defertur super iure ad rẽpublicã spectãte, vt sup alia gl.dixi in cã criminali, non si super causa propria priuata.Vel op.3. ꝙ iuramẽto p̄stito nõ statim causa decidaẽ,sed demum fide de iuramento facta, & datis dilationibus parti ad opponendum,& alijs actitatis, quæ ordo iudiciorum requirit.vt.ĩ.de sen.l.prolata.Sol.ꝙ ꝯrium procedit in iuramento conuentionali seu volũtario,& sic extra iudicium delato:nos in necessario à iudice delato, vel in iudiciali,qđ pars defert parti in iudicio,iudice approbãte,& cõfortante. & sic de iuramento,de quo cõstat iudici,& in actis & processu causæ redacto. & iõ cũ aliæ probationes nõ sint necessariæ, ẽm iuramentum res decidi põt.vt ff.eo.l.iusiurandũ,& ad pe.§.fi.& sic tribus modis habes recitatã illã gl.q̃ triplicem põt habere intellectũ,vt patet ex p̄

5 dictis.& iste tertius in practica est notandus. † Op.v.quod nedum possit iudex causam decidere, quod est verbum libertatis. vt l.sæpe.ff.de offi.præsi.& l.nõ qcquid.ff.de iudi.sed ẽt necessitetur ad decidendum pro iurante.ff.eo.l. admonendi. So. supplendo ad tex. & confitendo ꝯrium,vt prin.glo.quintę.quinimo libri vt plurimũ habent hoc verbum, oportet.Op.6.à diuisione. qa aut actor plenè probauit, & reus debet condemnari.ff de offi.præsi.l.illicitas. §.veritas,Aut non probauit,& tunc reus debet absolui.vt s̄.de ed. l.qui accusare. & sic non erit locus delationi sacramenti, præterq̃ in casibus in quibus l.defert iuramentum ei ad purgationem sui.vt s̄.de his qui ad eccle.confu.l.fin.§.sicubi.Sol.vt in gl.quod est aliud tertium membrum dare,scilicet quando est semiplene probatum, tunc per iudicem iusiurandum deferri debet, vt hic. Opp.7.ꝙ ẽt

a semiplena probatione interueniente, ª non sit recursus ad iuramẽtum.l.j.s̄.qui.& aduer.quos.cum ibi no.in glo.quod no.in l.deniq; §.j.in fi.ff.de mi.Sol.ꝙ prædicta locum habent, vbi semiplena probatio non sit elisa præsumptione.l.vel naturæ contraria; vel sacramentum necessarium non deferendũ.vt dictis legibus, quod no.

6 facit.l.non est verisimile.ff.quod metus causa. † Op.8. cum domino meo extra.gl.& contra istum gl.videlicet quòd non sit dare semiplenam probationem,cum probatio consistat in intellectu, & non potest videri vel tãgi:ergo nec diuidi. ff.fami. ercis.l. hæredes. §.an ea.de uerb.obli.l.stipulationes non diuidũtur. & ff.arb.fur.cę. l.j.§.præterea.Solu. ꝙ probatio est quid incorporale, & nihilominus diuisionem non recipit extra se partium positiuam, sed intensiuam,secundum magis, & minus. nam per primum actum examinationis,quem facit iudex ipse incipit credere, sed minus perfectè,quia talis credulitas opinatio dicitur,vt patet in tex.ff.de test.l. iij.§.eiusdem.ff.de quæsti.l.j.post princip. & per illum modum di

7 citur semiplenè probatum.† Op.ix.cum Dy quòd semiplena probatio, & iuramentum non faciunt vnam perfectam, & plenam probationem, quia nec imperfectę species diuersi generis unum totum perfectum inde conficiunt.ff. de excu. tuto.l. spadonem.§. qui iurat multa & ĩ.qui nu.tut.l.j.So.secundum Dy.ꝙ ibi speciale pupillorum fauore,vt tutorum excusationes arctentur.ff. de min. l.j.ĩ prin.& ĩ.de tute.l.j.in prin. & econtra hic est fauor in oppositum,scilicet ne arctetur facultas probationum.l.quoniam.s̄.de hæreti.Vel aliter secundum Butrig.hic plura tendunt ad vnũ, & eundem effectum,scilicet ad fidem faciendam iudici, ideo simul iuncta prosunt,ibi vero illa plura non tendunt ad unum , & eundem effectum, sed diuersum.quia nõ ad unã excusationem iuducẽdã, sed diuersas. Vel aliter secundum dominum meum.ibi quælibet specierum erat de se,& in seipsa imperfecta.hic quælibet de se , & in seipsa perfecta , ideo vnum totum constitutum perfectum.cuiuslibet enim testis dictum, & probatio in se sumpta, non potest esse plenior,& perfectior quo ad se,licet non quo ad plenam , &

8 perfectam credulitatem iudici faciendam. † Nunc quæro ad declarationem prædictorum, quæ sunt illa quæ faciunt semiplenã probationem,gl.respondet quatuor.alij addunt quintum de fama quod fuit alibi dictum glo.& 6.addit.Bar.& de quibusdã alijs du

9 bitatur,de quibus.ĩ.dicam. † Sed videamus de quolibet. & qa primum de scriptura priuata habet connexitatem cum secundo de comparatione literarum, ideo de ambabus simul dicam succincte veritatem. quia proprie non est materia præsentis.l.alibi deo

10 duce dicturus latius.† Dico igitur, quod triplex est scriptura priuata seu domestica.nam quædam est per modum epistolæ transmissa,& de hac habeẽ.ff.deposi.l.publia.Quædam est per modum libri rationum scripta,puta continentis accepta,& data, & de hac dic vt ff.de eden.l.quædam.§.nummularios.additis his, quę ibi in

11 additionibus scripsi.& sup.de eden.l.j.in 2. quæstio. † Quædam est priuata,quæ vocatur apocha vel antepoch.de qua ĩ. de fide instrumen.l.plures apochis.& ff. de cond. inde.l.fi.§.Titius. Et hæc traditur quandoque in forma cuiusdam breuis , ideo quãdoque breue quoddam appellatur,ita habetur.ĩ.de conuen.fi.debi.l.inter.chartulas.lib.x.& quia de ista principaliter loquitur ista gloss. dic de ea aut est scripta manu debitoris,aut creditoris, aut tertij. Primo ca

b su,aut confiteẽ se scripsisse,& tunc ꝓbat plene, ᵇ contenta in ea.vt d.l.Publia.in fine.& in Auth.de trien. & semis.§. studium.& in authen.de fide instrumento.§.si tamen quisquam.& s̄. de non numera.pecu.auth.contra qui propriam. & vltra contenta in ea nihil ꝓbat.& ideo si causa non esset adiecta seu scripta , illa non probaret vt.ĩ.dicam.Aut negat se scripsisse , & tunc habet subscriptionẽ testium,& partis,aut non.Primo casu,aut testes fatentur scripturam & subscriptiones,& tunc probat plene in ea contenta.vt ĩ.qui po. in pig.hab.l.scripturas.in fi.in auth. ibi posita. Aut illa non fatenẽ, & tunc,aut quia non viuunt vel non producuntur,& tunc scriptura illa pro tunc nihil probat,sed ad comparationem literarum recurritur tam principalis qui scripsit,q̃ testium: & si vndique est similis,semiplene probat. vt in Auth.de fide instrumen. §. si tamen. quisq̃.& §.si vero omnes Aut testes nõ attestãtur , sed subscriptiones negant, & scripturam se ignorare dicunt , tunc scriptura illa nihil probat,sed commparatio facta si vndique similis est,qualem qualem præsumptionem facit: quæ secundum aliquos est minus quam semiplena probatio. & hoc operatur testiũ contradictio , q̃ facit ipsam aliqualiter vacillare.quod ego fateor,vbi solius scripturæ debitoris facta est comparatio . sed vbi ipsarum subscriptionum testium sit facta comparatio , & vndique similis reperiatur, tunc puto comparationes præualere contra testes , sicut contra ipsum principalem , cum non sit ratio diuersa , & etiam ne detur occasio negandi veritatem . & sic isto casu facit semiplenam probationem:vt hic probatur in Auth. de fide instrumentorum §.si. ue ait. & hoc qñ habet subscriptionem testium . Secundo vero casu,quando nullam habet subscriptionem testium,tunc similiter ad comparationem literarum debitorum recurritur. & tunc,si similis est,dicit gl.in l.admonendi.ff.eodem.quod qualem qualem fidem facit.Sed quanta sit ista qualisqualis fides glo. non dicit:tamẽ sonat,quod sit minor,quam semiplena probatio. sed in Auth. de fide instrumentorum.§.si tamẽ quisquam.videtur ĩnuere,quod semiplenam probationem faciat , & pro hoc bene facit text. ibidem.in §.si vero nihil,vbicunque autem dixi eam probare plene, vel semiplene procedit,vbi causa legitima sit in ea contenta. vt ff. de probationibus. l. cum de indebito. §. fi. Vbi autem causa legitima in ea non esset contenta,tunc gloss.penul.in d.§.fin.tenet , & bene.quod nihil probat.Et est ratio clara: quia non plus debet operari talis scriptura , quam eius confessio etiam coram testibus facta.argumen.s̄. de eden.authe , si quis in aliquo documento. & ff.ad macedonian.l.filium.sed confessio extraiudicialis facta præsente parte sine causa non præiudicat confitenti. vt d.l.cum de indebito. §.fi. & no.in l. 1. in glo.fi.ff. de inter. act. ergo &c. Hæc de

12 scriptura facta à debitore.† Secundo casu principali , quando scriptura facta est a creditore.dic,aut est alicuius obligatoria , & ei nõ statur,sicut nec confessioni proprię , quam quis faciat pro se, vt infra de probationibus.l. exceptioni. & ff. de inter. act. l. de ætate. §. primo. & nol.gloss.in dicta l.inter chartulas. Aut erat liberatoria, & tunc probat , prout & sicut dixi de scriptura debitoris. Vnum tamen singulare not. quod hæc scriptura contra debitorem probat,etiam si penes ipsum reperiatur, & non penes creditorem , & etiam si per modum cuiusdam breuis reperiatur.ita no.glo.singulariter notanda in dicta.l.inter chartulas.Ideo esto cautus, vt cum tibi redditur à creditore , vt eam laceres , ne apud te reperta tibi noceat,si solutionem,vel redditionem probare non posses. Nam quouis istorum probato,tibi non potes præiudicare.l. Labeo.in §.

13 finali.ff. de pactis. vbi prædicta tria probantur. † Tertio vero casu principali,quando à quodã tertio est confecta,dic, aut hæc scriptura est per duos testes coadiuuata,vel per vnum,qui iuratus deponit quomodo vidit,& audiuit, quod talis mandauit tali, vt scripturam de tali re inter eum , & talem conficeret. &c.& tunc talis scriptura sic adminiculata probaret semiplene , vt probat glossa in d. l.inter chartulas . Aut non est ab aliquo teste iuuata , & tunc contra negantem se mandasse nihil probat , nec plus - opera

ADDITIONES.

a † Semiplena probatione interueniente. Adde de hoc,scilicet, an & quando iuramentum in probationis supplementum deferatur, vltra Bar.hic in prin.& quod ibi posui ĩ apostil.ad ipsum post Barba.in ver.in bonęfidei.& post Bal.nu.j.ver. tertio.quando non certitudinaliter in apostil.in versi.ad delationem iurament. Fely.in c.in omni negotio.col.pe.versi.secundo modo. Ben.Vadum in repe.Fel. in versi.iuramentum.Io.magno.& Barto.Soci.in suo tracta.fallen.regu.204.vbi ponit regulam affirmatiuam,quam immutat.xxx.fallentiis.& no.idem cõsilio. clv.incip.pręstantisśimè.volu.2.

b Probat plene. Et sic not. quod scriptura apocha non probat etiam semiplene.l. scripturas. & l. comparationis.ĩ. de fide instrumento.nisi sit confessata per debitorem.vt d.l.Pub.alleg.ad hoc per Saly.& doc.in l.admonendi. de iureiuran. & hic.& Barto.in d.l.scripturas.in 2.col.versic.unde cum quęritur. Item nisi sit subscripta ab vtraque parte.& testibus.d.l.scripturas.cũ auth.si quis.& ibi Bar. ad finem.item etiam non subscripta à partibus,sed à testibus tribus , & accedat comparatio literarum.auth.& si contractus.ĩ.de fide instrumento. & per Bald. in auth.sed nouo.in 2.colum.ĩ.si certum peta. si tamen comparatio contradicit testibus,iudex potest credere cui magis uult. Barto.in d.l. admonẽdi.vj.col. uersi.circa primam.item etiam nõ subscripta à tribus testibus, dummtamen probetur testes tres affuisse in ea , qui sint bonæ conditionis.& famæ.in Aut.de instru.cau.& fi.§.si uero.qbus casib.ꝓbat plene,ut sup.Sed semiplene ꝓbat, prio quãdo est subscripta à tribus testibus,non tamen coadiuuatur cõparatione literarum.Item secundo,quando esset scripta manu tertii de partium consensu gl. sing.in Auth.de instr.cau.& fide.§. tamen quisquam. in uersi. interuenit. & sic intelligitur glo,hæc in uerbo,oportet,dicens simpliciter scripturam semiplene ꝓbare cõtra cõtumacẽ,tñ ꝓbat plene Bal.in addi.ad Spe.de cõtumacia.uersicu. an priuata scriptura. Alexã.consilio.xxv.ad fi.2.parte.de fide scripturæ priuatæ.

operatur scriptura illius tertij, quã vox eius,sed vox vnius non iurati,vox nullius.ĵ.de testibus l.iurisiurãdi.ergo,&c.itẽ ne sit in potestate cuiusq̃ alteri parare semiplenã ꝓbationẽ,altera parte ignorãte,vel inuita:& sic fradulenter.vt d.l.exẽplo. Et hoc de primo exẽplo,& đ scđo ꝙ hic posuit gl. & ꝑdicta nota, qa non ita plenè nec
14 ita clarè puto te alibi reperire.† Tertium exẽplũ, qđ successiuè po
a nit gloss.est de fuga rei [a] &c.sed in contrarium quod plenam probationẽ faciat, dicit text.ff.de suspe.tu.l. impuberibus.§.fina.Item quod nec plenã nec semiplenã faciat probationẽ.s. vt oẽs tã ciui: quam crimi.l.j.§.penu.Sed ꝓ concordia omnium istarum legũ,& aliarum,dic.nam quandoq; fuga allegatur,vt principale delictum, & sic propter se tm̃,vt puniatur,& tunc sufficit suijpsius ꝓbatio.vt ĵ.de ser.fugiti.l.si fugitiui.& authen.ibi posita & ff. de ædili.edic.l. qđ si fugitiuus.& de re.mi.l.desertores.Qñq; fuga ad aliud probandũ inducitur,& tunc aut quærit in casibus,in qb.sola suspicio sufficit:& tunc sola probatio fugę plenã probationẽ facit.vt d.l.impuberibus,cõiuncta.l.3.§.tutor.eodẽ.tit.Aut quæritur in casibus,in qbus sola suspicio nõ sufficit,& tunc aut quæritur de fuga debitoris priuati non gerentis officium publicum, & illa nullã probationẽ facit debiti petiti,licèt fuga & cõtumacia eius aliter posset puniri. ff.si qs ius di.nõ obtẽ.l.j& ff.ex qui.cau.in possess.ea.l.Fulcinius.& ĵ.
15 de bonis,auto.iudi.pos.l.cũ proponas.†Aut q̃ritur de fuga rei an respõdere debeatis, vbi gessit officiũ publicũ: & tunc aut fugit ante administrationẽ finitam,aut post.primo casu reus est maiestatis,& ideo sufficit, vt sola fuga probetur, vt primo membro dixi,& probatur in authen. de admi.§.primo. co.vij.Si post administrationẽ finitam.& tunc,aut transactum est tempus ibi respondendi,quod est tempus suo syndicatui præfixum. & tunc fuga nihil probat, quia liber debet esse ei recessus.si igitur iniustè ibi retinebatur,ipse non dicitur iniustè recedere.ff.de iusti.& iur.l.vt vim.& ff.de iniur. l.j.& infra.de adulte.l.Grachus.Aut fugit.infra tempus respondẽdi. & tunc, aut postquam fugit, ipse est retractus ad locum vnde aufugit etiam inuitus, & tunc semiplenam probationem contra eum non facit.quod probatur ex eo,quia text.dicit,quod ibi debet causam peragere vsque ad finem,& per se, vel per procuratorem debet defendere causam.vt supra.vt tã ci.q̃ mi.l.j.§.penul.& Auth. vt iud.si.quo.suf.§.necessitatis.& sic ibi bene colligitur quod ad sacramentum non recurritur, sed ibi bene probatur. Aut ad locum vnde aufugit non est retractus,& tunc fuga facit contra eum semiplenam probationem.vt in gloss.& probatur in Authen đ collatio.§. super hoc, & hoc quando nondum officialibus erat traditus custodiendus,aliàs si custodibus iam traditus aufugit,& tũc videtur,quod fuga plenam probationem faciat per l.consiliarios. supra.de accus.& infra.de exa.tri.l.3.lib.10. Sed illæ non loquunt de principali fugiente,sed de ipsum subtrahente, & fugere faciente,qui pœna illarum.ll. punitur. Tene tamen menti casum d.l.iij. quia secundum lect.& expositionem ibi scriptum habes ibi text. quod licet fugiens à custodia sit captus,& ad custodiam reductus vt prius,non propterea ille,qui eum aufugere fecit,à pœna,& solu
16 tione debiti liberatur.quod no. † Quartum exemplũ, quod ponit gloss.est de vno teste, & quod vnus testis semiplenam probationem faciat,probare nititur.primo per plures leges,quas ad hoc inducit.sed modicum faciunt,quia de pręsumptione loquuntur.quę potest esse minor quã semiplena probatio.secundo inducit quadã rationẽ in vers.Item si duo.& in ver.nec obst.respon.ad l.maritus. quæ videbatur obstare vsque ad versi. in prædictis.Et si dicas cur ibi non recurrit ad sacramentũ.Respõdet gl.ibi posita,qđ actor ibi facti veritatẽ ignorabat, & sic remanet gl.in ꝯclusione.qđ vnus te
b stis facit semiplenã ꝓbationẽ.[b] qđ intellige, vbi duo testes ꝓbarẽt plenè,alias si ad plenã ꝓbationẽ reqrunt plures,q̃ duo,tũc vnus nõ ꝓbat semiplenè,vt patet a sensu ꝯrio huius glossæ, & ad sensũ dẽt patere vnicuiq;.sed exigereẽ testiũ reqsitorũ dimidietas,si essent paris numeri,sinaũt disparis,& tũc maior ps.ex trib9 duo,ex 5.tres,& ex 7 quatuor.Et dico hæc vera,nisi testiũ pluralitas reqraẽ ad solẽnitates actus,qa tũc vno solo deficiente nihil agereẽ, vt patet in testamẽtis.ĵ.đ testibus.l.si vnus.Et sic i eis nec tres nec quatuor nec qnq; ꝓbarẽt semiplenè,saltim vt ad iuramẽtũ istud deberet peruenri,qa cũ actus sit in se nullus,frustra ad iuramentum petitur recursus;cum & si reus confiteretur sic fuisse,ei non posset ꝑiudicare: vt ĵ.de fideiuss.l.si veritas.& l.finali.Quod fatetur Bartolus,si de sola voluntate deponant,secus si etiam de solennitate deponant,vt quia dicant,quod in præsentia eorum fuit testatus coram.7. testibus rogatis,&c.quia licèt secundum glossam non probent plenè vt no.ĵ.de bono.possessio. secundum tab.l.2.tamen secundum eũ probabunt semiplenè,nec exigentur quatuor,sed sufficient duo.& hoc nititur probare ex eo, quia ante solenitatem iuris ciuilis duo sufficiebant ad plenam probationem,vt patet in testamento militis,in quo solẽnitas iuris ciuilis nõ est necessaria.l.j. & l.diuus.ff.de testam.milit.& infra eodem titulo l.milites.cum ibi notatis. Et patet etiam in testamento inter liberos facto, vt infra de testamẽ.l. hac consultissima.§.ex imperfecto.& authen. hoc inter liberos.Et quia hodie maior numerus est additus à iure ciuili,patet quod ex solennitate iuris gentium, quæ exigit tantum duos, & ex solennitate iuris ciuilis,quę addit quinq;,fit plena probatio in testamentis.vnde deficientę vna ex istis solennitatibus, & altera remanẽte, debemus dicere semiplenè probatum esse, argumento eius,quod dicit gloss.de vno ex duobus testibus.& hæc est eius ratio.Sed mihi apparet vna truffa,quia fides,& probatio,quę fit iudici,nõ fit ex solennitatibus istis,vt ex duabus solennitatibus distinctis, sed ex fide quæ adhibetur testibus propter eorum numerositatem,vt probat textus.infra.qui testamenta facere possunt,vel non.l.hac consultissima.in fine.& de testa.l.si vnus.in principio, & de fideiussoribus.l.quæstionem.Item etiam, quia si ius gentium exigit tantum duos testes.ius autem ciuile.7.tota hæc solennitas iuri ciuili debet attribui.argumen.ff. de iustitia.& iure.l.ius ciuile.& ita ei attribuit ius canonicum.vt in c.cum esses.& in c.relatum.extra.de testamẽ
17 tis.† Dico igitur, quod necessario exiguntur quatuor ad semiplenam probationem, sed non propterea puto quod in testamentis talis semiplena probatio aliquid releuet. aliàs sequeretur, quod testamento non publico, & testibus tribus deficientibus posset hæreditas legata, & fideicommissa peti, ex quo alij quatuor superuenientes deponerent de voluntate, & solennitate, quia iudex tũc deberet deferre sacramentum. & tamen hoc videtur contra no. in l.j & 3.de testamen. Et pro hoc facit, quia in contractu in scriptis celebrato semiplene probato, non recurritur ad sacramentum,vt infra.titulo.j.auten.sed nouo iure. quod etiam no-
18 † Item est sciendum,quod tunc vnus testis facit semiplenam, quã do omni suspicione caret,alias nec semiplene probaret, sed tantũ suspicionem faceret,puta si esset vnicus consanguineus, vel alius coniunctus.vt no.gloss.in l.etiam.ff.de proba. & idem etiam,si esset infamis infamia facti. nam etiam cum torturis non faceret semiplenam probationem, licet tortura faceret simul cum alio plenam.nam multũ coadiuuat alter testis nõ infamis.ar.ff.de edẽ. l.si quis ex argentarijs.in prin. Concludo igitur, & quod ipse dẽt omni exceptione esse maior. Et ex hoc dicit Bartol. notabiliter, quod vnus testis in probatione opinionis vulgi alias famæ,nõ faceret semiplenam probationem.nam cum verisimiliter de fama debeant esse multi testes, non caret ille solus suspicione.nec etiam ille,qui ipsum dũtaxat producit.ad quod facit.l.si.infra:de fid.inst. & idem dic,si præsumptionem legis, vel naturæ haberet cõtra se
19 per ea quæ dixi supra in 7.contra.† Circa prædicta quæro de casu quotidie occurrenti. puta datus est vnus testis pro confidato ab vtraque parte, an tunc probabit plene, dic aut partes conuenerunt stare eius dicto,& tunc probat plene, nec possunt contrauenire.quia etiam vim iudicis obtinet.l. quæstionem.ĵ. de fideicom. pro hoc.l.Theopompus.ff.de do.præle. Aut hoc nõ conuenerunt, sed tantum in eius persona.i.vt testificaretur consenserunt, & tũc solum probat semiplene,& eius dictum reprobari potest. infra de
20 testi.l.si quis,& hoc de exemplis gloss.† Quintum exemplum ad
c dunt videlicet de fama,vt ex illa semiplene probetur. [c] vt no ff.de testi.l.3.eiusdem.Sed attendendum est.quia gloss.in hoc sunt contrariæ.nam gloss.posita in l.2.§.j.ff.de exc.tu.sentire videtur, ꝙ per se solam nõ probet etiam semiplene sed demũ cũ secũ aliqua hẽt in dicia.Alia

ADDITIONES.

a Fuga rei.Vide Spec.de proba.§.fin. versi.45. sed quid si statutum dicat,quod fuga faciat plenam probationem de crimine cõtra fugientem,an valeat.dic quod non,Lud,in l.lege.ff.ad Sylla. Ange.Aret. in tracta. malefi.versic. quod fama.6. colum. Sed contra facit c.cum dilectus.de fid.instrum.sed quid si statutum dicat,quod fugiens stante fama de crimine puniatur capitaliter,an valeat. vide Lud.in d.l.lege,& Ang.vbi.sup.

† Adde vltra hic deducta Bar.omnino,in l.j.ff.de bo.eorum qui sibi mor.cõscie. Ang.in l.fi.col.pen.ff.de quæstio.docto.in l.admonendi.de iure iurand.& ibi do.meum Iaso.May.col.77. versic. limita singulariter in repeti.d.l.Nec omitto vnum singulare dictum in l.fi.C.đ aqui.re.do.quod in quibus casibus fuga facit prȩsumptionem,& aliquale indicium,quod illa per iuramentum fugientis tollitur.Ita not. Cyn.sing.vbi. sup. ꝙ dictum refert pro sing. & sequitur Hypp. de Mar.sing.145.ad fi.incipien.fuga non semper.dixi de hoc post Lanfran.de Oria. in c.quoniam contra falsam.§.recusationes,num.3.in apost.magna.in versi.qa forensis,extra de probatio.

b Semiplenam probationem.Quod probatio semiplena fiat per vnum testem no. Spec.de iuramenti dela.uersi.no.igit.& tit.de offi.om.iudic. §. postremo.uersi. sexto,quæren. per totum, quod uerum,si probet directè glo.& doct. hic & in l. admonendi.de iureiur.& in Spec.de satisd.§.2.uer,sed qualiter.& de iure deliberan.uersi.non ergo.& per Alex.post Bart.in l.j.§.idem cornelio.de quęst.quod uerum est,nisi quando agitur de fama probanda Barto,in l.admonendi.in x.col. uer,uenio,ad 3.& ibi Alex.& Bal.hic in 3.col.uersi.alii dicunt hoc verum,quando circa idem possunt haberi plures testes. ut si statutum dicit,quod probatio per famam non sufficiat pro plena probatione,quia unus testis non ꝓbat semiplene Bar.& Ang.& Alex.in d.l.admonendi. Bal.& Saly. hic. & Bu.in c. fina.de prob.Bal.in l.de quibus.de leg.2.2. col.dum dicit unum testem non sufficere ad probationem consueti,uel notorij.item nisi quando requiritur maior numerus testiũ,ut in testamentis,Bar.ubi.sup.i uer.& ideo ut declarẽ istud.& Bal,ubi.sup uer.item dico,& Bal.in c.i.§.sacramentum.de consue.rec.feu.in ij.col.uersi.sed nunquid hic consonat.Item uerum,si testis est omni exceptione maior,ut ibi ꝑ eos.& Ale.in d.l.16.col.præsertim per Bar.in d.uer.uenio ad tertiam.& ibi omnino d.Ias.May.in sua eleganti repet.cum multis concor.per eum signatis.

a Semiplene probetur.Adde dom. Soc.consi.170. incip.consideratis his.uer. ista, conclu. circa me. in 2. parte. quod licet probatio semiplena fiat per famam,tamen fortior est illa unius testis,& magis certa.&.adde quod per famã in antiquis est plena probatio,ut per præfa. do. Socin.consi.266. incip.in causa quæ uertitur. uer. præterea. Io. An. in prin. in d. parte. & consi. 105. inc. difficultas præsentis consul. uer. 4. optimè ad propositum in d. parte,

dicia.Alia gloss.videtur sentire quòd probet plenè in l.at qui natura.§.fina.de nego.gest.& ad idem multoties allegatur gloss.in l.4.ĵ. de proba.quæ meo iudicio potius sentit,quòd semiplenè. Sed pro concordia remitto ad ea,q̃ scripsi in l.ea quidem.infra. de accusat. in materia famæ.in 9.& vltima.quæstio.ubi vltra cæteros plenius
21 illã materiã declaraui.† Sextũ exẽplũ addit Barto.videlicet de cõ
a fessione [a] facta extra iudicium parte absente,quæ licet non probet plenè.vt no.in l.prima.ff.de interro.actio.tamen secundum ipsum probat semiplenè.& pro hoc inducit.l.capite quinto.ff. de adulte. & dic esse casum in c.fina.extra.de succes.ab intesta.Ego puto, ꝙ etiã semiplenè nõ probet,sed minus fidei faciat,& hoc probo primo per dictum gloss.fin.in prin.ĩ d.l.prima.de interroga. actio.vbi gloss.simpliciter & indefinitè dicit,quòd non probat, & sic nec semiplenè quia à quo remouetur genus,& quælibet eius species.ff. eodem.l.duob.§ colonus.& §.sequen.& de leg.tertio. l. si chorus. Secundo,quia hac l.non cauetur,nec ratione probatur, ergo &c. per l.illam.infra de collat.ad l.capite quinto.respondeo, quòd glo. ibi non dixit,quod semiplenam probationem faciat, sed quod facit indicium,vt torqueri possit.at indicium potest esse minus quã semiplena probatio,qa ex suspicione etiã ꝓcedit,ut per doctor.in l.fina.infra.de quæstio.Quinimo ibi confessio erat facta parte præsente,& corã testibus,& erat coadiuuata indicijs alijs,scilicet captiuitatis factæ in loco,& tempore,congruis ad suspicionem inducendam.vnde potius facit pro,quã contra.Eodẽ modo respondeo ad l.quæro.in fin.ff.de ædil.edic.licèt Barto. eam non alleget. Ad c.fin.de success.ab intesta.quod fortius vrget respond.multipliciter. primo quod confessio ibi non fuit facta absente abbate,sed præsente,vt ibi patet iuxta medium,sed quia non emanauit ad eius petitionẽ, vel instantiam,non probat ibi plenè,sed semiplenè. Vel secundo,quod ibi fuit facta ad petitionem abbatis,sed ꝑ abbatẽ non fuit deducta in sua petitione,vt ibi not.gloss. nã si deducta fuisset, & probata,tunc plenariam probationem faceret. Vel tertio ibi nõ emanauit dispositiuè per modum principaliter sic confitendi, sed per modum causæ. Vel quarto ibi illa confessio sic incidenter facta erat in extremis vitæ,& ob causam mortis separatam, ideo tunc maioris est efficaciæ,quia tunc non creditur in illam, vel ob
22 aliam causam sic fateri,& ista magis placet.† Septimum,videlicet exemplum addunt quidam,videlicet de exemplo ab authentico, & publico instrumento per notarium sumpto sine iudicis autoritate,& inducunt gloss.quæ hoc videtur velle in l.secunda. ff.de fide instrumentorum.Sed Rayn.hoc reprobat.quia sicut testis đpo-
b nens de auditu auditus,nihil probat [b],quia facti veritatem ignorat ita nec hoc exemplum,ut authenti.si quis in aliquo.supra. de edẽdo.& meo iudicio hoc sentit gloss.in l.sicut iniquum. infra de fide instrumentorum.licèt aliter intelligi possit.De octauo videlicet đ dicto testamen.nondum publicato dubitabitur,sed Iacob.de Aretio.dixit,quod non probat etiam semiplenè.per nota.in l. gesta.in-
23 fra.de re iudicata.& ibi dicam.† Visis quæ semiplenam probationem faciant,quæro utrum duo ex illis semiplenis faciant vnam plenam, & perfectam probationem, & videtur, quòd non. infra. qui nu tut.l.prima.& ff.de excusation.tuto.l. spadonem.§.qui iura multa.Contrarium tenent communiter docto. siue sint eiusdem generis,vt sunt duo testes,siue diuersi vt vnus testis, & fama.ff. de testibus.l.tertia.§.eiusdem,& extra. de appellatio. capitu.primo & ibi gloss.siue vnus testis,& confessio,quando non plenè, sed semiplenè probat confessio,vt proximè dixi. & sic de cæteris. & ita est de mente huius gloss.& gloss.in l.admonendi.ff. eodem.& ad l. in contrarium allegat.responde,vt supra in solutione septimæ op-
24 positionis.† Reuertor ad glossam in versiculo, sed nõ apparet cui, & quæro cui hoc sacramentum,vel iuramentum necessarium de
c feratur,[c] an actori uel reo,& dicit glos.quòd iste textus dimittit in cognitione iudicis, qui habet multa ponderare, primo quis eorum melius nouit rei veritatem, secundo cuiuslibet honestatem, & fidẽ,tertio si in his sunt pares,recitat opinio. inter Hug. & Azo, & postea in fin.respon.duabus.ll.quæ videbantur facere pro Hugo. & sic videtur gloss.inclinare in opinio. Azo. sed in l. admonendi. ff.eodem.gloss. ponderat etiam magnitudinem, & etiam æstimationem causæ, & ideo per modum summæ capio illam, & istam gloss.Incipio a cauda huius glossæ, & sic aut quæritur de iuramento, quod habet per se vim plenæ probationis, puta quando defertur ad probationem rerum vi ablatarum, violentia tamen prius probata, & illud defertur actori in odium violentiæ. infra. vnde vi.l.si quando, & hic in fin. gloss. Aut quæritur de iuramento,qđ defertur ratione contumaciæ, & dicit glo. quòd actori propter contumaciam rei.supra. de iudi.l. properandum.§ si autem reus. & in fi huius gl.Aut quæritur de iuramento,quòd defertur vtraq; parte præsente propter defectum plenæ probationis, & in supplementum semiplenæ, & tunc dic cum gl.Aut neuter eorum nouit veritatẽ,aut alter tantum,aut vterq;. si neuter nouit,neutro defertur.l.maritus.cum ibi not.ff.de quæstio,& est ratio,quia hoc sacramentum veritatis defertur ad perfectionem probationis,sed perficere non potest quæ ignorat cum testis de eo, quod sensu corporeo percipit,deponere debeat. infra. de testi.l.testium.Si uero alter tantum nouerit veritatem,quia in facto eius consistit, & tunc ei q nescit deferri non debet, quia, ut dixi, hoc iuramentum est ve-
25 ritatis.not.ff.eodem super rubrica.† Sed an alteri parti, qui sciuerit veritatem, debeat deferri,dic, aut ipse est vilis,& abiecta persona,& ei etiam deferri non debet,ratio, quia ratione suæ vilitatis est suspectus adeo, quòd si in aliena causa produceretur vt testis, sine tormentis non admitteretur.ff.de testi.l.ob carmen.§. si ea.& Auth. de testi. §.si vero ignoti. Si autem est homo bonæ condi
d tionis,& vitæ frugi, tunc ei deferri debet, nisi magnitudo causæ [d] aliud inducat, vt in seq. q. dicam. Si autem vterque nouit verita
e tem, tunc si vterque sit vilis, & abiectus,neutro defertur,[e] si alter tantum, tunc nec etiam illi, sed alteri honesto sic, nisi causæ magnitudo contradicat.Si uero vterque est honestus,bonæ conditionis,& famæ,& sic ambo sunt status indifferentis,in rei substantia,moribus, & vita, tunc insurgunt opin.inter Hug.& Azo.nam Hugo, quòd actori qui semiplenè probauit,& hanc opi. videtur tenere glo. in l.admonendi. Azo uero dicit, quòd reo, & in hanc inclinat gloss. ista. Examinemus rationes pro vtraque parte,pro veritate habenda.Azo inducit pro casu.l.admonendi.ff.eodem.in ver.sed hæc,quæ loquitur in reo absoluto ex eo, quia iurauit,ut patet in se.versicu.& sine dubio ille text.fortiter facit pro Azo. & etiam inducit.l.cum etiam.infra eodem.sed illa nihil facit, quia in iuramento iudiciali non necessario loquitur.Secundo probat, qa in cã propria quis non põt esse testis.ĵ.de testi.l.in omnibus. de fideicom.l.quæstione.sed si deferatur actori,ipse erit testis in causa sua, ergo,&c.Tertio inducunt qui hanc partem sequuntur, quia in dubijs fauorabiliores sunt rei,quàm actores. l. Arrianus, de actio.& obligatio.& l.fauorabiliores.de reg.iur.Quarto addit dominus meus,quia in vno grauatus in alio debet releuari.l.eum qui.in prin ff eodem.sed reus est huiusmodi,cum debeat absolui actore non ꝓbante.l.qui accusare.supra de eden.cum si.ergo ei iuramentum debet deferri.Quinto induco,quia si post publicationem testium, & eorum testificata didicita,non potest actor super eisdem articulis alios testes producere,propter timorem subornationis. ut infra.de probatio.autentica.qui semel.& in Autentica de testibus. §. quia uero multi.col 6.quanto magis eidem sui ipsius testimonium non debet committi.Ergo dicunt communiter canonistæ esse casum pro illa parte extra eodem c.fi.& hanc partem ibi sequitur Ioan. Andræ.& Iac.Butri.hic,& dominus meus.Ad oppositum, ut actori deferatur faciunt istæ rationes.primo,quia leges abhorrent piuria.ff.de in lit.iu.l.videamus.& l.Marcellus.§ pater.re.amo.sed magis est verisimile deierare reum,quàm actorem,cum grauius sit à se abdicare,quàm nõ acqrere.ff.de his quæ in frau.cre.l. qui autẽ. in princip.& hæc fuit ratio Petr. per quam ipse hanc partem tenet. Secundo loco confirmat Barto. qui eum sequitur per doctrinam euangelicam.de qua extra. de iudi.c.nouit.ibi dum dicit, & si te non audierit,adhibe tecum vnum, vel duos testes, quia in ore duorum,vel trium stat omne verbũ.vñ dicit ipse no. ibi dũ dicit ad-

ADDITIONES.

a De confessione. Adde Soc.consi.8.inci.visis & diligenter. versi. præterea prædictis.in 1.parte.vbi hoc idem inducit,& alle.& firmat.

b Nihil probat. Adde quòd fallit in antiquis,quia probatio de audi. ab auditu admittitur,vt per Soc.consi.205.inci.difficultas præsentis consulta.versic.4.optime ad propositum.in 2.parte.& vide per eum consi.79.inci.in causa agitata.ver confirmatur vltimo.in 1.parte.quod probatio testium de auditu cum tractatur de probanda identitate corporum,& confinibus,in antiquis admittitur etiam semiplena in probatione finium.

c Deferatur.Iuramentum in supplementum,an reo,vel actori deferatur. vide etiã Ang.in Auth.de nup.§.nõ vero vsusfructus.Bar.& Ale.in l. admonendi.ul.col. Bal.hic pe.q.vbi dicit, quòd actori petenti defertur,sed & si etiam reus petit,defertur iustiori.i.arbitrio iudicis,sed gl.in l.manifeste dicit reum præferri.Bal.ĩ auth.sed nouo.ĵ.si cer.pet.quòd actori defertur,quando prȩsumptio est pro eo uel multum præponderat.idem Bald.in l.non hoc.vnde cogn.dicit,quòd in dubio defertur reo,si iudici videatur ex qualitate personarum,& actuũ.vide Lãf. in c.quoniam contra.ver.testes.18.col.de probatio.sed quid si actor non probauit,an reus cogatur iurare,vel iuramentum deferre iuxta.l.manifestæ turpitudinis.ff.de iureiu.vide per dominum Soc.cons.184.inci.difficilis & dubius est,per totum.in 2.parte,& ibi recitat multas,& diuersas limitationes ad illã tex.quas omnino vide.Item adde,quòd actor probatione superflua iuramenti in casu victoriæ grauari non debet,ita & fortius reus in casu victoriæ ad solutionem ut ꝑ præfa.d.Soc.in d.consi.ver.2.quia tex.circa fi.

d Magnitudo causæ.Iuramentum suppletorium,an & quando,& qualiter deferatur in causa magna.vide per d.Soc.consi.155.inci.præstantissime doc. ver.circa secundum fundamentum.& ver.noto ergo,dum dicit Abbas.in 2. parte.

e Neutri defertur.Adde d.Soc.consi.155.inci.præstãtissime doc.ver. 2. requiritur. Lud.Ro.ibi sed in casu nostro in 2.parte.quòd iuramentum suppletorium non de facili defertur rustico.cum ipse non dicatur legalis,& sic facilis ad deierandũ, & in d. consi.in prin.cum uersi.seq.uide,an ad exclusionem delationis iuramenti probatione semiplena facta in causa,necessarium sit parti aduersæ probare conditionem personæ,& causæ qualitatis,& quid super his pertineat ad officium iudicis,& quid requiratur ex latere partiũ, si una ex his petat sibi iuramentum deferri,& quæ qualitates debeant concurrere, & requirantur, ut iuramentũ in supplemẽtũ probationis deferatur in d.consi. versi. quibus ꝓsuppositis. Item,quòd non potest deferri per iudicẽ nisi causa cognita, & multa uersantur in causæ cognitione ut in d.consi.uersi. 1.quia tale iuramentum. Item adde,quòd non defertur periuro,ut per præfa.Soc.in d.consi.ver.4. & vlt.

cie adhibe vnũ, quia ꝓ illud datur intelligi, ꝙ credit vni testi cũ dicto actoris, ꝙ intelligit iurato. & per hoc rndit ad rõnẽ Azo. qa cũ vno teste admittit, qñ alia probatio non hr. Tertio ego confirmo ꝓ hãc & sequẽtes rões, qa hoc iurm defert ad probationẽ ꝓficiẽdã, & supplẽdã, vt hic. ergo actori deferendũ, q in hac ꝓbone defe-
26 cit, & cui onus ꝓfectionis, & suppletionis icũbit. † Quarto, qa hoc
a iurm defert in intuitũ & spẽs est probationis. [a] sed probationes non recipiunt de domo aduersarij illo inuito, ſ. de testib. l. nimis graue. & l. de minore. §. tormenta. ff. de qõ, nec ẽt eo volẽte, vbi adueſarius sit inuitus arg. s. de legib. l. qd fauore. & ff. de re. iu. l. inuito. Quinto, qa ex parte actoris sunt duo. scilicet affirmatio, & semiplena probatio, & ex parte rei sola negatio, igit actori, vt plura, & validiora iura hũti, dẽt deferri. ar. ſ. cõi. de suc. auth. itaque. & de leg. hæ. auth. post fratres. Sexto & validius, qa ꝓ semiplenã probationem quam actor fecit, iudex pro eo opinari cœpit. ff. de testi. l. 3. §. ciusdẽ. & ff. de qõni. l. de minore. in prin. ꝙ declara, ut s. latius dixi. in 7. op. & ꝓ ꝑs reũ, q negauit, suſpectũ hẽt de mendacio, ergo nõ sibi vt suſpecto, sed actori vt magis credendo pro se semiplenã ꝓbationẽ hũti dẽt deferri. Septimo cõfirmo ꝓ textũ in titulo de consu. re. seu. c. r. in prin. & §. facẽm. ubi videt quod dam mõ casus. & hanc opi. secut' fuit Pe. & Rayn. & Bart. & ꝓ ea est cõis practica, & ego eã teneo ꝓ
27 rões, quas feci, & potissimẽ ꝓ sextã, & ꝓ dictũ tex. Tũ vtramq; opi. puto cõcordari posse, & sic, aut actore semiplenẽ ꝓbãte intẽtionẽ suã, reus nihil contrariũ ei probauit, & tunc actori debet deferri: qa ipse habet aliquid pro se, ꝙ iudicẽ informat. vt d. §. facẽm. & ꝓ quo iudex cœpit opinari contra reũ, vt in 6. rõne. Aut reus suam exceptionẽ probauit, & tunc aut plenè, & cessat qõ nostra, qa tũc absq; alicuius iurĩ præstatione debet absolui. Aut exceptionẽ suã probauit duntaxat semiplenè, & tunc si exceptio est directo contraria intentioni actoris, ita ꝙ intuicẽ se non compatiantur. puta si
28 actor probat se mutasse reo certo loco, vel tpe certã quãtitatẽ. reus uero probat se tũc illo loco, vel tẽpore non fuisse ibi, sed alibi in remotis partibus, & tunc ex quo vterq; tantũ semiplenè probauit, ꝓ bationes inuicem conquassantur, & reus debet absolui absque delatione alterius sacramenti, & idem si vterq; plenè, & tanto fortius si actor semiplenè, & reus plenè probasset, & actor probasset intẽtionem suã, reus vero exceptionem suam contradictoriam illi probasset semiplenè, tunc locus non est delationi sacramenti, quia nõ sunt elisæ probationes actoris, sed reus ex probatis omnimodo est condemnandus. vt no. glo. in hoc singularis. ff. de testa. l. ob carmẽ. §. fi. & Cy. s. de proc. l. j. in 3. q. & Io. An. in c. fi. extra. de iureiur. Si ue ro exceptio ꝓ reum semiplenè probata, non est directo contraria intentioni actoris, sed compatitur se cum illa, vt exceptio solutionis, transactionis, pacti de non petẽdo, iureiur. & si. tunc esto, quòd actor plenè probasset, reo in casu isto debet deferri sacramentum super exceptione semiplenè probata, & hoc per easdem rationes, per quas. s. dixi deferendum actori, quando reus nihil probauit, & hæc tene menti, quia quotidiana. Modo respondeo ad oppoſita ꝓ parte rei inducta, primo ad l. admonendi. respondeo, quòd illa potest loqui quando reo defertur ex eo, quia vel ipse melius nouit ue
29 ritatẽm, vel quia erat magis dignus, vel si hinc inde erant pares, dic quòd ei super exceptione semiplenè probata defertur. & sic cõcor. cum prædictis. Nec ob. ver. solent, quia dico, quòd ita generaliter loquitur, quòd tam in actore, quàm in reo potest locum habere. Ad rationem secundam respondeo, quòd propriè non est ipse testis, nec ipse ut testis recipitur. ut not. in l. quæstionem. infra de fideiusſoribus. Item ex necessitate iuris hoc euenit, & eius dispoſitione, ut aliàs patet in ratione per Bar. inducta. Item eadem ratione si deferretur reo, ipse videretur testificari in causa sua. Ad tertiam respondeo, quòd rei sunt fauorabiliores in alio, sed non in isto, qa contra eos est suſpicio ex eo, quia semiplena probatio actoris informat iudicẽ pro actore, & facit eum opinari contra reum, & eũ suſpectum habet de mendacio. Ad quartam respondeo per nota. hic in gl. quia procedit actore nihil probante, sed actore semiplenè probante non debet absolui, sed recurri ad iuris dispoſitionem, quæ & in hoc moderat, & prouidet, vt ad sacramentum recurratur, & sic reus non potest dicere se grauatum. Ad quintam, quę fortius urget, respondeo, quòd post didicita testificata non permittitur, vt testis, ut dixi, præterea iuramentum, & semiplena probatio talẽ suſpicionẽ tollunt, quia non creditur deierare, & immemor esse diuinæ salutis. l. fi. ad legem iul. re. Item in hoc casu medio tutioris, & minus suſpectæ uiæ faciẽda est electio, ꝓterea illa rõ nõ attenditur in aliis casibus, in quibus oẽs fatentur actori deferendum esse, & tñ eodem modo hſet obstare. Ad sextam de c. fi. extra eo, ti. respõdeo primo ſm aliquos, ꝙ aliud est de iure canonico: aliud est de iure ciuili, qđ obseruandũ est in foro eccleſiastico. Secundo respondeo, ꝙ illa preſumptio, de qua ibi dr, non erat tanta, quòd ſe miplenã probationem induceret pro actore. & hæc satis bona rnſio, licèt non constet de ea. Tertio, qđ ibi sunt uerba possibilitatis, nõ necessitatis. l. sæpe. de offi. præſi. & l. nõ quicqd. de iudi. Quarto quòd ibi tex. ñ ſtetit ĩ opinione illa, iõ subiũxit, nisi iudex &c. Ego & quinto aliter dico, ꝙ ibi loquit in cõuento actione famoſa ex delicto descendente, puta iniuriarũ, q est famoſa. l. j. §. j. ff. de insa. at in iudicio famoſo sacramentum necessarium nõ defertur actori, qa ĩ eo probationes debent esse luce clariores. ar. l. sciant. ſ. de ꝓb. & ẽ qa cã censetur magna, & arduꝰ ponderis, & sic iurm actori nõ debet deferri, vt dicã in seq. q. ꝙ aũt qõ sit ardui, & maximi ponderis, patet ex eo, qa ipsa absorbet dignitatẽ fidei, & famæ. hinc est, qd in talibus actionib. famoſis ex delicto descendentibus dẽt apponi in libello tps, & locus, vt probat extra de ꝓ. c. tuæ. & de testi. c. ꝑsentiũ. in 6. & no. ꝓ doc. in l. libellorũ. ff. de accuſa. ad qđ facit de iure noſtro. ff. eo. ti. l. aliàs. & ff. de dolo. l. itẽ exigit. & ff. de iniur. l. prætor edixit. in prin. Et ꝙ in actione, q ifamat infamia iuris, ñ dferat actori sacrm, tenet hic. Bart. & ꝙ tãto in illo. c. fi. põdera, qđ ibi iurm, qđ defert reo, vt ibi dicit litera. defertur ad innocẽtiã purgãdã, & oſtẽdendã & sic ꝓ illud verbũ innocẽtiã, colligẽ, ꝙ ille ver. sẽe &c. ibi positus logit in eodẽ casu quo ꝑcedẽs. ſin ac. iniuriarũ, cũ mortia & innocẽtia cõcernãt delictũ. ff. de iniur. l. cũ q. & de pe. l. absẽtẽ. Nec inde ob. exceptio, q ibi ſequ nisi iudex &c. ꝙ q vr dari intelligi, ꝙ ẽt in actione famoſa iurm põt deferri actori, qa rndeo, ꝙ tã pot esse vltra semiplenã, ꝓbationẽ ꝑſumptio ꝙ actore, qđ iudex ei deferret, vt ibi, nõ aũt, ubi nil plus foret quã semiplena ꝓbatio, qa tũc nõ deferretur actori ꝓp obstaculũ actionis, q est famoſa, vi ſi famoſa nõ esset, ei deferret, & sic potius cõcordat cũ prædictis, q
27 ꝺdicat. Et iste vr mihi verior intellectus ſ illo tex. quẽ not. † Quæro
b mõ, & secũdo, vbi cã [b] esset magnæ ſummæ, vel æſtimationis, an actori semiplenæ ꝓbãti debet iurm deferri. & gl. in l. admonẽdi. ff. eo dicit ꝙ non, & licet glo. nihil alleget, nec ẽt exꝑſſim ꝓbet. l. Tamen doc. cõiter idẽ dũt & allegãt, qa instar hẽt cãæ criminalis, nec alter ꝓbatur. Aliqui allegãt, qa timor est ſuſpicionis in cã magnæ ſummæ, vel æſtimationis. iõ non sic faciliter ad hoc facm est deuenãdũ ff de excu. tu. l. ꝓp itẽ. & Insti. eo. ſ. Itẽ ꝓp itẽ. & hæc rõ est melior. Quis enim ille, quẽ magna quantitas pecuniæ nõ faciet vacillare à fide, dic mihi, & honorabo ipſum laicũ, uel clericũ. † Sedẽ
28 c ro, qñ causa [c] dicatur magnæ æſtimationis, vel ſummæ, dicũt doc. ꝙ hoc velut indeterminatũ relingtur arbitrio iudicis, qui multa habet considerare, videlicet, an sit quæſtio proprietatis, vel possẽſionis, qa quæſtio possẽſionis non censeatur magni præiudicij, l. momentaneæ. supra qui. leg. perſo. & ſ. fi de mo. po. fu. ap. l. j. Itẽ vbi est qõ ꝓprietatis, vel alicuius quãtitatis petitæ, hẽt cõſiderare qualitatẽ, & diuitias ꝓsonæ. ff. de iud. l. fed si ſuſceperit. & ibi gl. Itẽ hẽt cõſiderare, an qõ sit talis, q ſtatũ abſorbeat, puta ingentitatis vel ſeruitutis. nã illa est maxima. arg. ff. de reg. iu. l. qđ attinet. s. de pedã iu. l. placet. nã tunc nõ deferetur prouocanti in ſeruitutẽ, ſed in libertatẽ sic. argu. ſ. co. l. cũ proponas. & idẽ si vertitur periculũ famę arg. ff. eod. l. alias. circa qđ dic, ut s. dixi. Quæro tertio, qñ id est, ꝓ dũ in cõdẽnatione, & nõ ĩ diſpoſitione, an semiplenè ꝓbata cõdẽnatione, sit recurrẽdũ ad iurm. Bald. cõſuluit, qđ ñ, qñ rẽdũt ad obligationẽ iducẽdã, qa cõdẽnationes debẽt ꝓfectè impleri, nõ ꝑfectiones. l. Lucius. ff. de cõdi. & dẽ. secus dicit ipſe, si tẽdãt ad infrã ctionẽ faciẽdã, vt ĩ rescripto delegatorio, cũ dicit si de his tibi ꝓbaterit cõdẽnabis, nã hæc clauſula est appoſita ad iuris obſeruãtã, iõ nõ alterat. l. sæpe. cũ ibi no. ff. de offi. præſi. pro his inducit, quod no
29 Inn. in c. prudentiã. de offi. deleg. & gl. in cle. j. in eod. tit. † Quæro vſq; ad quod tempus [d] põt peti à iudice hoc sacramentũ de
d ferri Bar. reſpondit vſq, ad conclusionem causæ, & hoc qa species est probationis, ergo &c. vt extra. de fi. inſtr. c. cum dilectus. Nec ob. ꝙ ante conclusionem causæ nõ põt quis scire, an sibi expediat hoc petere, dũ demũ didicitis testificatis hoc sciri possit, quia ingꝺ ipſe, ille debet petere sub condition, si semiplenè tantum sit probatum, sicut aliàs dicitur. infra de proba. l. excepti. & argu. eius qđ no. in l. si quidem. infra de excep. Ego puto, quòd etiam post cõclusionem factam in cã possit peti. Itẽ quòd iudex suo officio possit ꝺferre, primum probo, hoc sacramentum, quod est ſpecies probationis, demum post conclusionem cãæ per iudicẽ est deferendum & vſq; ad ſiſam est præſtandum, ergo & tunc potest peti, ut sic eo tempore quo possit deferri possit peti, cũ non sit ſpecies probationis, quæ dẽt ante fieri, & sic non obſt. c. cum dilectus. nam si post conclusionem

ADDITIONES.

a Et ſpecies est probationis. Adde do. Socy. consil. 184. incip. difficilis & dubius est verſi. confirmo, quia delatio. in 2. parte. quòd iuramenti delatio ſpecies est probationis in cuius recuſatione ſine causa turpitudo cauſatur, quod patet: in delato à iudice, quia habetur pro confeſſo, ſi non iurat ſine causa.

b Vbi causa. Adde Socy. consil. 17. incip. ſupradicta causa, uerſi. quoniam ista. in fi. 1. parte. 7. ubi hoc idem inducit, & allegat.

c Quando causa. Adde Soc. consil. 235. incip. uiſa contingentia. ver. & secundum iſta opi. in 2. parte. vbi hoc idem inducit, & firmat.

d Vſque ad quod tempus. Adde quod iuramentum in ſupplementum probationis defertur in concluſione cauſæ. Bar. & doc. in l. admonendi. ff. de iureiur. vide licet ſi petat ante, quia poſt non petitur, ut ibi, & per Bal. in §. item ſi vaſallus. de contro. inueſt. Ang. in d. l. admonendi. Pau. de Caſt. conſi. 94. Bald. hic in pen. col. dicit vſque ad concluſionem in cauſa poſſe iurare, & ſic etiam poſt publicationem proceſſus licèt etiam poſt concluſum in cauſa quandoque poſſit ad declarationem retro attentatorum quod no. in c. cum Io. de fi. inſt. idem Bald. in l. ge neraliter. in prin. ſ. eod. dicit poſſe deferri uſque ad concluſionem in cauſa. in ſummariis uero quando cũque ante ſententiam, ſecundũ Lud. & Lanfr. in d. l. admonendi. ſed nunquid poſſit præſtari per iudicem de conſenſu partium, poſt quam cauſa eſt commiſſa ad conſilium ſapientis, uide Bal. in addi. ad Spec. de exce. ſen. uerſiculo. pen.

concluſionem cauſæ poſſet probari, non dubitaret quin teſtes tũc poſſent produci, propterea iudex neceſſitatur ad deferendũ illud demũ poſt cõclusionem cãæ, cũ nec añ poſſet ſi vellet. qa an, & cui debeat deferre, nõ põt prius ſcire q in cã concluſerit, & ꝓceſſum totũ examinauerit. & ſi ita eſt, ſequitur, ꝙ nec ps añ ad petendũ, q̃ iudex ad deferẽdũ aſtringat, imo nec iure prius vr preſſe poſſe, vt de creditore in diem dicitur. ff. quando di. vſufru. le. ce. l. i. in fin. & ff. de eo quod cer. loco. l. 2. §. ſi quis ita, & de verbo. oblig. eum qui kalendis. propterea petitio ante concluſionem cauſæ, quam ipſe Bar. permittit, ſuum effectum poſt concluſionem cauſæ porrigit, & dirigit, ergo non refert, an ante, vel poſt peratur. ar. ff. de hære. inſti. l. in tempus, & ſ. de do. ante nup. l. quod ſponſæ. & infra ad l. fal. de pla. l. in fuga. propterea cum quid permittitur, & omne illud ꝓ quod peruenitur ad illud. l. ad rem mobilem. de procur. & l. ad legatum. eodem titu. & de acqui. hęre. l. illud, ſed huius ſacramenti dilatio permittitur poſt concluſionem cauſæ. ergo & eius petitio, quæ eſt cauſa neceſſitans iudicem ad delationẽ. l. 4. §. hoc iudiciũ. ff. de dam. infec. Tertium autem. ſcilicet, ꝙ iudex poſſit ſuo officio, probo per l. admonendi. ver. ſolẽt. ff. eo. ti. quia iudex poteſt ſupplere ex notis ſibi in inſtantia iudicij, & ex agitatis in eo. vt infra de appel. l. ampliorem. §. 2. & de tempore appel. l. 2. in fin. & ibi nota. Tertium per no. per doc. in l. quod inſſit. ff. de re. iu. dicunt enim ꝙ interlocutoria infra decendium ad petitionem partis eſt reuocanda: ſed poſt decendium poteſt iudex mero officio reuocare.
30 ita & in propoſito. † Quæro. 5. de forma petitionis huius ſacramẽti. & dicit Bart. ꝙ petitor non debet petere ſibi deferri, ſed imperſonaliter ei cui de iure teneatur iudex deferre, & mouetur ex eo, qa petens ſibi deferri ſe ſuſpectum facit, propter auiditatem & affectionem, quam oſtendit. l. 3. §. 1. ff. eod. & ff. ad l. cor. de fal. l. vxori. §. 1. & de iur. immu. l. ſemper. §. conductores. & ſupra de epiſc. & cleri. l. ſi quamquam. & infra qui mili. non poſſ. cura priuilegii. lib. 12. pro hoc etiam facit, quia teſtis ſponte ſe offerrens repellitur, vt ſupra hoc etiam facit, quia teſtis ſponte ſe offerrens repellitur, vt ſu-
a ſpectus. [a] ff. de his quib. vt indig. l. poſt legatum. §. his vero. & ibi glo. de hoc. Ego uero, licèt credam illam formam petendi fore magis honeſtam, non propterea puto, quod ſi petat ſibi deferri ex eo, quia ipſe ſemiplenè probat, & ex eo, quia ſibi de iure debet deferri, ex hoc debeat repelli. primo, quia ipſe petit id, ad q̃ iudex tenetur de iure, & ſic non repellendus. ar. ſ. de adul. l. Gracchus. imo ei præbendus eſt aſſenſus. arg. ff. de his qui ſunt ſui, uel alie. iur. l. 2. Secundo, quia ex quo ſupponitur, quod de iure ei dẽt deferri, nec refert, an petat ſibi, uel ei, cui de iure debet deferri, quia tunc hæc ſunt æquipollentia, cum ius ipſum ſit certum, ad quod ſe refert, & paria ſunt quid exprimi certum, vel certificandum per relationẽ ad id, q̃ eſt in ſe certum. vt ſ. de ſen. quæ ſine cer. quanti. l. 2. & 3. &
31 ff. si cer. pe. l. certum. & de re iud. l. in ſumma. † Tertio, quia nemini allegationes ſuæ debent eſſe, vel dici interdictę. ſupra de iu. l. iudices, & auth. iubemus. & ſ. de iure fiſl. facultas. li. 10. Nec ex illarũ allegatio. quis debet ſuſpectus iudicari, vel repelli, ut infra de appel. l. & in maioribus. in fi. & ff. in eo. titu. l. illud. alias fruſtra ei permitteretur a l. † Quarto, vt clarius pateat, pone quod imperſonaliter deferri potuiſſet, vt Bar. ipſe dicit, & contentio poſtea inſurgeret coram iudice, cui partium deberet deferri: nonne licebit allegare, ꝙ ſibi, & non aduerſæ parti. non eſt dubitãdum, ꝙ ſic. ergo
32 ſi tunc poteſt, poterit & anteriori tempore, quo petit ſacramẽtum deferri, cum nihil referat tunc, vel poſtea. imo cautius eſt præueni re. vt ſupra de tempore reſti. l. fin. & etiam exceptio peremptoria, quæ ſui natura debet opponi lit. conteſt. vt infra ſen. re. non poſſ. l. peremptorias ante lit. conteſta. poteſt opponi, vt infra de proba. l.
33 excep. † Quinto, quia cauſa pudoris, & honoris ſui conſeruandi hoc petit, igitur nec vt ſuſpectus, nec vt auidus repellendus, vt infra de adul. l. ita nobis pudor, & l. quamuis adulterij. & ff. de procu. l. quæ omnia. §. ſ. pudor autem, & honor colligitur ex eo, qa petit ſibi deferri, vt magis digno, & iuridico, & minus ſuſpecto ex eo, quia ſemiplenè probauit, & non aduerſario, contra quem iudex iã aliquam habet informationem, propter quam factus eſt ei ſuſpectus de mendacio, vt ſupra dixi. Sexto, quia non tam ſponte dicitur hoc petere quam ex neceſſitate ei inducta ab aduerſario, qui ex ſemiplenè probatis præſumitur iniuſte reſiſtere, ergo ei ſubueniẽdum. ff. ad ſil. l. 3. §. vtrum. & de bo. li. l. qui cum maior. §. ſi liber-
tus, & ex prædictis patet, ꝙ in oppoſitum allegata non obſtant, qa in illis affectio non eſt iuridica, & honeſta, hic ſic, nec ingerit ſe in facto alieno, ſed in ꝓprio, & hic ſit finis de præſenti. l. commentata, & repetita publice per me Bartholomæum Anno domini 1382. Laus honor, & gloria in excelſis deo, & eius vnigenito domino Ieſu Chriſto Saluatori noſtro.

ADDITIO.

a Repellitur ut ſuſpectus. Adde ultra hic petita, an ſupradictis ceſſantibus ſcilicet militante nullitate in actore, & reo, nunquid ille cui defertur iuramentum habet neceſſe iurare, vel deferenti referre. & uide doc. in l. manifeſtæ turpitudinis. ff. de iureiu. de quo plene per Bart. Soc. in ſuo trac. fal. re. 205. ubi regulam affirmatiuam limitat per eundem in conſ. 104. inc. difficilis. ver. confirmo. vol. 2. & de hoc dixi poſt Bar. in addi. ad ipſum in l. in contractibus. nu. 1. in 2. lec. in apo. in uerſi. non cogitur iurare.

LEX IIII.

1 *Delatio ſacramenti ſi non valeat, cauſa iterato exercebitur.*
2 *Pupillus, an poſſit iurare cum tutoris autoritate.*

3 *Pupillus tutore autore ſi ſacramentum detulerit, an poſſit reſt. in inte. petere.*
4 *Pupillo, an poſſit iuramentum deferri.*

Si ad excludendam. Iſta lex legit uno modo ꝓ gl. ego alios addã. Casus.
1 pupillus non põt iuſiurandum deferre. h. d. † No. ꝙ vbi delatio ſacramenti non valet, cã iterato exercet. Contra hoc opp. gl. de lege 1. ſ. eodẽ. Sol. ꝙ ibi delatio tenuit: hic non, quia iurm debet deferri a pupillo cum tutoris auth. ff. eo. l. iuſiurandum. §. j. quod hic nõ fecit, quia ſibi ꝓpli tutor autorari non potuit. vt ff. de auth. tut. l. & ſic ſecundum glo. hic detulit ſuo tutori, nondum finita tutela. ſed quia hæc lec. fuit de modico dubio: & etiam, quia forte non benè conuenit literæ, quæ dicit ad excludendam actionem tutelæ, quæ demum tutela finita naſcitur. l. niſi. & l. tutor reipublicæ. §. fin. contra ibi no. gl. ff. de tu. & ra. di. Vel etiam ſuppoſito, ꝙ ante naſcatur tñ intentatur. at iſte tex. ſupponit eam non intentatam, dum dicit eandem litem, &c. Ideo aliter videtur intelligenda, ſcilicet quod pupillus detulit iuramẽtum ei, qui tutor eius fuerat, ſed ſi tutela finita erat, non nocet ei, quia ſine auth. tutoris fecit, vt d. §. 1. & intelligę mediante replicat. vt ibi. Poteſt etiam legi tertio modo, ut ſ. dicam, ſed dices tu, ſi pupillus erat, quomodo tutela finita erat. reſpondeo, quòd certi ſunt caſus, in quibus ſuſcepta finitur. ff. de ex
2 cu. tut. l. idem vlpianus. §. 1. & ibi vide. † Sed circa iſtam quæro, an quilibet pupillus cum tutoris autoritate iurare poſſit. gl. 1. in d. §. j. dicit, ꝙ ſic, ſi ſit doli capax, nõ alias. Sed doc. dicunt, ꝙ licèt nõ ſit doli capax, poteſt tutore autore deferre, dummodo fari poſſit. ff. de
3 admi. tut. l. 1. §. ſufficit. † Quæro. 2. in caſu, quo defert tutore autore, an poſſit petere reſtitu. in integrum, dicunt gloſſ. ibidem, aut detulit extra iudicium, & ſic ſine iudicis autoritate, & tunc reſtituitur. vt ſupra ſi tuto. vel cura. inter l. 2. aut in iudicio, & ſic iudice ap probante, & tunc eſt maius dubium, quia iuramẽtum habet vim ſolutionis. ff. eod. l. iuſiurandum. ſed aduerſus ſolutionem factam cum autoritate tutoris, & iudicis decreto, non datur reſtitutio. ſ. de admi. tuto. l. ſancimus. & ff. de minо. l. ait prætor. §. 1. ergo nec ad uerſus iuramentum prædictum, ſed hoc non obſtante, licet gloſſ. dubitet, tamen doc. tenent, quod poteſt reſtitui, quia non per omnia vim ſolutionis obtinet, cum ciuilem obligationem non tollat. l. Stichum. §. naturalis. ff. de ſolu. Poteſt & tertio hęc lex legi, vt loquatur in pupillo adulto facto, tutori quondam detulit ſacramentum. in quo diſtinguc. aut ipſe non habebat curatorem. & tũc ipſo iure, delatio & ſacramentum ei præiudicat, ſi extra iudicium detulit, ſed reſtitutio peti poteſt. Sinaũt in iudicio, & tunc eſt dubium, quia iſte actus videtur iudiciarius, & ipſe non habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio: vnde videtur ſibi non præiudicare ipſo iure, vt ſupra. qui le. perſo. l. momentaneæ, & per totum. aut curatorem habebat, & tunc gñalem, & tunc in eo idem dicendum eſt, ꝙ in pupil. l. ſi curato. s. de in inte. reſt. mi. Aut non habebat gñalẽ, ſed ſpãlem ad litẽ iſtam, & tunc puto, ꝙ tñ operet hæc particularis interdictio in hac re particulari, quantum generalis in
4 omnibus. arg. l. quæ de tota. ff. de re. ac. & l. qui ſit. ff. de vſu. † Quæro, an econtra pupillo poſſit deferri. dic quòd infanti non, quia iu-
a ramentum exigit verba, [a] quæ infans nõ poteſt proferre. l. ſi infanti. ſ. de iure deliberan. Infanti vero loqui valenti ſimiliter non põt deferri quò ad hunc effectum, vt compellatur iurare, vel referre ff. eo. l. iuſiurandum. §. pupillum, ſed bene põt deferri, vt eo pro ſe iurãte ꝺ ſe non præiudicat ſibi ipſo iure, ſi ſine tutore feciſſet. arg. hu ius. l. cum ſimilibus, vel ope reſtitutionis, ſi eius autoritate iuraſſet, vt s. ecõtra eo deferẽte dixi. facit. l. clarum. ſ. de autoritate ſſtan. facit etiam, ꝙ not. glo. in l. videamus. §. adoleſcens. ff. de in lit. iuran.

ADDITIO.

a Iuramentum exigit verba. Item & exigit iudicium diſcretionis, vt per d. Ant. de Bu. & plene per Abb. in c. ſi vero, vbi alle. theoricam Arch. extra de iureiu.

LEX V.

1 *Tutor pupillis relinquere præſumitur.*
2 *Tutor, quando iurare compellatur. & nu. 3.*
4 *Iuramentum præſtari petens, an debeat aliquam præſumptionem pro ſe habere.*

Cum etiam. Primo in confitente. ſecundo in negante. Casus. † Relicta a tutoribus intelliguntur relicta a pupillis, & vbi aduerſarius fatetur, ad ſacramentum non recurritur, & tutor iurat in causa pupillo mota. h. d. Nota prædicta tria. item not. quod in causa pupillari poteſt iuramẽtum deferri. cum primo concordat. infra de fideicom. ſ. etiam. & ff. de leg. 2. l. peto. §. minor. Quærit glo. quid ſi pater pupilli no-
a luit expreſſim, quod tutor de ſuo ſolueret, [a] dic, quòd non valeret, niſi aliquid de ſuo tutori reliquiſſet. l. ab eo. infra de fideicom.
2 & l. tam his. §. 2. ff. de fideicom. liber. † Quærit glo. an indiſtinctè tutor compellatur iurare. reſpon. quod non, & bene ſi fuerit ignorans. argu. ff. eodem. l. iuſiurandum. tex. ergo iſte debet intelligi in tutore veritatem ſciente. Nec obſt. l. videamus. ff. de in lit. iur. quia ibi in iuramento in litem, quod eſt affectionis: hic in iuramento veritatis.

ADDITIO.

a Noluit expreſſim, quod tutor de ſuo ſolueret. Adde Bal. de hoc dubio in l. 1. poſt prin. ſ. quando ſi. uel priua. & in l. ſub prætextu. ſ. de hær. act.

4 veritatis. † Quæro an sit necesse, ꝙ iste qui petit iuramentum præstari, habeat aliquam præsumptionẽ pro se facientem. glo. dicit ꝙ quidam dixerunt, ꝙ sic, & aliter non declarat. Attende ista glo. potest habere uarios intellectus, vnus potest esse, ꝙ uelit vt tutor non possit compelli, nisi sit aliqua præsumptio, qđ ipse debeat scire veritatem. Alius intellectus est, ꝙ iudex ad petitionem actoris nõ debet compellere quem ad iurandum, nisi petens aliquam præsumptionẽ faciat iudici de debito. & hæc præsumptio erit minus q̃ semiplena probatio, quia tunc vendicaret sibi locum facẽ necessarium. & vterq; intellectus est notabilis, sed secundus magis: & forte nõ absurdus cõsiderata vtilitate petentis, & bonitate eius a quo petatur, & super his cogita. Quæro vltimo, si non tutori, an pupillo possit sacramentum deferri: die ut in l. precedenti. in vltima quæst.

LEX VI.

1 *Ingenuitatis causa, an possit compromitti.*
2 *Arbiter de liberali cognoscere potest.*
3 *Iuramentum uoluntarium in causa ingenuitatis est seruandum.*
4 *Iuramentum in causa matrimonii, & monachationis, an debeat seruari, & nume. 5.*

Cum proponas. Super causa status põt iusiurandũ deferri. h. d. Ibi genere. nota

1 qđ super agnatione põt iurm deferri. fac. l. j ff. de prob. † Opp. gl. qđ de cĩ ingenuitatis nõ possit cõpromitti. l. non distinguemus. §. de liberali. ff. de arbi. Sol. tripliciter ponendo casum, ꝙ quorũ positiones fatetur, quod hic de causa ingenuitatis, non fuit factum compromissum, & ex his not. specialiter. Primo ex prima positione, quod de qõne iuris potest compromitti, licèt Pet. hic tenuerit oppositum,[a] dicens quod sententia iuris non est in potestate iudicis, sed legis. ff. ad turpil. l. i. §. calumniatoribus, sed nihil releuat, quia nec arbitro datur hic potestas aliter dicendi, quam ius disponat, sed declarandi & inter opi. eligendi, nam pp varietatem opi. lex efficitur obscura, & dubia, vt no. gl. in l. leges sacratissimæ. §. de leg.

2 † Ex tertia positione no. quod arbiter incidenter cognoscit de cã liberali, sicut & iudex, qui alias de ea iurisdictionẽ non habet l. j. §. de ordi. iu. & plus est hic, ꝙ a iudici hæc iurisdictio potuisset a l. dari, sed partes de cã liberali non potuissent compromissum facere, & tñ incidẽter põt arbiter cognoscere, quod no. Circa ſm casum, quẽ ponit gl in iudice ordinario, dicas, ꝙ post iusiurandum tulit sniam pro filijs amitæ, pro quibus fuit iuratũ, & sic in iuro iudiciali hic loquitur qđ snia sequit, non in voluntario. Et ex hoc not. ꝙ snia decretũ appellat, ꝙa eius verba sunt deliberatè creta, est. n. decretũ omne uerbum deliberate cretũ. l. nequicquã. §. vbi decretũ. de off. proconſ. & leg. Sed quæri potest, an in iuro necessario possit hæc lex intelligi, & dic, ꝙ sic. fed intellige sane, ſi filiis amitæ ſe prouocantib. vel defendentib. in ingenuitate fuerit delatũ, nã aduersario dicenti eos seruos esse, iurm necessariũ nõ debet deferri, cum res sit maximi ꝓiudicii, & æquare seruitus morti, vt dixi ſ. e.

3 in l. in bonefide. in 1. q. ad fi. † Quæro, an iurm voluntarium in cã ingenuitatis prestitum sit seruandum. & vr, ꝙ sic. vt hic in prima lec. ꝙ intellige sanè, ſi pro ingenuitate sit prestitũ, vt hic, & ff. eo. l. cũ. §. fi. non ſi pro seruitute. ff. de iure pa. § ſi iurauero. & de lib. cã l.

4 nec ſi uolens. qđ no. † Quæro, qd in cã matrimoniali. Ista qõnem ponit gl. in l. 3. §. 1. ff. eo. Sed die, aut iuratur ſup diſſolutione matri

b monii, & tunc iurm non est seruandũ, ideo contraueniri põt, [b] ſicut & contra transac. & rem iudicatã, vt extra de transac. c. fin. & de re iud. c. lator. & c. cõsanguinei. nã quos deus coniunxit, homo non separet, vt in Euangelio Matthei. 18. Aut iuratur pro matrimonio, & eius conſolidatione, & tunc iuramentũ seruatur, qa & ſi ante nõ cõsenſerunt in mrimonio, cõſentiunt tñ tpe delationis iuramenti, & eius præstationis. vt ff. eo. l. qui iuraſſe. §. fi. & l. ſi quis

5 cũ debitore. & ſic non obſt. l. nuptias. ff. de reg. iur. † Quæro qđ

c in causa monachationis. ꝺcic, aut est iuramentum ſuper eius diſſolutione, & tunc non seruatur, quia monachatio elegantior est matrimonio, vt in Auth. vt li. ma. & auiæ. §. quia vero. aliquo enim casu matrimonium ſolui potest, ſed monachatio non. Aut iuratur quod est monachus, & tunc idem videtur dicẽdum, quod de matrimonio carnali dixi, quia & monachus ſpirituale matrimonium contrahit. in contrarium facit, qa ſolus conſenſus facit matrimoniũ, ſed non monachũ, ſed actus professionalis ſolennizatus requirit, nili dicas, qđ hoc nõ põt allegari. ſ. eo. l. j. & ff. eod. l. non erit. §. dato. Bartholomeus de Salycero legum doc. Bononienſis. &c.

ADDITIONES.

a Licet Pe. hic tenuerit contrarium. Adde pro concordia horum, & dicas post Bal. in l. ancillæ. col. 1. ĩ. de fur. uerſi. ſtatutum dictat, quod ſi quæſtio iuris esset mixta cum quæſtione facti, tunc bene posset compromitti, quia arbiter potest ſcidẽter cognoscere đ eo, đ quo alias nõ cognoſceret. Ita no. i c. pe. extra đ reſ. in iteg. & i l. ſi. ſupra ubi & apud qđ no. ita ſingulariter Ang. in l. 3. ſupra đ iud.

b Contraueniri potest. Adde c. 1. de ſponſa. impu. & Bar. in l. omnes populi. 4. q. 3. prin. x. col. in de iuſt. & iure.

c In causa monachationis. Adde Specula. de emp. & uend. uel quando alienatur, & de conuen. coniun. in fin.

LEX VII.

Nec filius. Primo dictum. ſecundo illatio ad quæſitũ. ſecunda ibi, vnde. Caſus. iurm, uel dilatio vnius non præiudicat alteri rarum non habenti. h. d. Nota, quod filius non præiudicat matri in iurando, vel deferendo. No. quod delatio, uel iuramentum potest haberi ratum. Quærit glo. quid ſi habuiſſet mãdatũ. tñdit gl. ꝙ tunc præiudicat, & bñ dicit. Sed attẽde, qa nõ oẽ mãdatũ ſufficit, ſed dẽt esse, vel gñale cũ libera, vel ad hoc ſpãle, vel in rẽ ſuã proc. ff. eo. l. iuſiurãdũ ꝙ ex cõuẽctione. §. ſi.

LEX VIII.

1 *Iuramentum remiſſum pro præſtito habendum est.*
2 *Actio in factum, an oriatur ex ſententia.*
3 *Actio in factum, an ex quolibet iuramento naſcatur. & nu. 4.*

Actori delato. Ex iuramento præſtito, uel remiſſo actori cõpetit actio in factũ, ſicut ex

1 ſnia. h. d. † No. qđ iurm remiſſum hr pro ꝑſtito, [a] & qđ eadẽ actio

a naſcit. q̃ naſceret, ſi ꝑſtitũ fuiſſet. ꝙ no. ꝙ legatis ꝺdõnalibus, qñ cõ dõ hr ꝙ impleta, qa ſtetit ꝑ eũ cui impleri dẽbat, vt ff. de iſt. & ſub. ſub cõd. fact. l. j. No. ẽt nomẽ actionis, q̃ naſcit ex re iudicata. Opp. ꝙ ex iuro remiſſo nõ cõpetit actio. ff. eo. l. remitti. Sol. ꝙ hæc dẽt intelligi, ſm illam. ſq̃n delationẽ iuri incõtinenti actor ſuſcepit. Op. qđ nõ actio in factũ, ſed utilis ex contractu, ſuper quo iuratur. ff. e. l. ſi duo. §. ſi qs. Sol. vt in gl. ſi. vel latius dic. aut iuratur formiter, qa cã adiecta, aut informiter, qa nulla cã ſpeciali adiecta. primo caſu cõpetit utilis ex cõtractu. vt d. §. ſi qs. & nihilominus actio in factũ ex iuro, vt hic, & vtraque est natiua, iſta ex iuro, illa ex cõtractu ꝑ ſumpto. Sed o caſu, aut iuratur ſuper act. perſonali, & tũc habet locũ ſola actio in factũ, vt hic. aut iuraſ ſuper reali, & tunc aut est talis realis, q̃ nõ requit expreſſionẽ cãæ, vt est rei vẽdicatio. no. in l. j. ff. de eden. & tunc naſcitur actio in factũ ex iuro. ff. eo. l. nam & poſtea. §. ſi. & l. ſeq. & l. ſed ſi poſſeſſori. in prin verſ. perinde, & nihilominus vtilis in rem, vt no. gl. ſi. l. j. §. de iud. & in l. nullos. §. ſi. ff. đ re iud. & hanc dicit Bar. in l. nã & poſtea. §. ſi. datiuã, qa in ea non ſup ponitur obligatio, ſed eam dico natiuã ex dñio ꝑſumpto, ſup quo iuraſ. argumentũ. ſ. de ali. iud. mu. cau. fac. l. j. aut est talis realis, qu requit expreſſionem cauſæ, vt hypothecaria, & tunc dic, vt in per-

2 ſonali dixi, ſm Iac. de Ra. † Opp. tertio, gđ ex ſnia non oriat actio

b ĩ factũ, [b] ſed iudicati. l. miles. §. iudicati. Gl. ibi dicit, qđ illud verbũ iudicati ſonat in factũ, ideo exponit ibi. i. in factum ex re iudicata. ſed Iac. de Ra. dixit, ꝙ verè propriũ nomen illius actionis est actio iudicati, ſicut dr actio depoſiti commodati & ſi. & de hoc dicit ibi esse caſum, & ita debere intelligi. l. illam. & ita pertranſit Cy. Ego teneo opi. gloſſæ, q̃ cõis est, & in cõi vſu, & idem videtur hic caſus. alias iſta ſimilitudo nõ esſet fienda plus de ſententia, quã de qua cũq; cã alia, ex qua aliqua cõpeteret actio. itẽ cũ ante illud verbũ iudicati, hic poſitũ nõ fiat mentio de ſnia, nec ẽt poſt, intellectus gl. est planus. & intellectus. Iac. nõ põt ſine nouis ſubauditionibus haberiiõ nõ tenendus. hoc cõfirmat tali rõne, nam in caſibus, in quibus hodie ex ſententia arbitri naſcitur actio, illa nominatur in factũ, vt ſ. de arbi. l. ne in arbitris. §. fi. & l. cũ aũt. circa principiũ. & tamen ante illas leges dicit textus, quòd non datur actio iudicati. l. j. eo. tit. ex quo bene colligit, quòd illud verbum iudicati est nomen cauſæ, non actionis: quia illa in factum vocatur. vt legibus. ſ. alleg. & hæc actio in factum locum habet, ſiue ſententia ſit exſpſim condemnatoria, ſiue implicite, quia declarat quid alicui deberi nam & tunc condemnare dicitur. l. quid tamen. §. 1. ff. de arbitris. & pro hoc l. ſed & ſi poſſeſſori. in prin. ff. eod. titul. & hoc ubi ſententia valet, nõ ſi sit nulla etiam, quia ſuper libello inepto lata vt no. gl. ſingularis. inſt. de obl. in prin. & incipit iſtud in fi. nam ibi vult gl. ꝙ ex tali ſnia nulla oriatur actio, ſicut nec qñ est lata ab in

3 competenti iudice. † Quæro vltimo cum gl. j. an ex quolibet iuro

c naſcatur actio in factũ. reſpondet gl. quòd ſic, e ſed Pla. fatet in vo luntario, quia poſt ſe ſententiam non expectat, ſed ex iudiciali, uel neceſſario dicit non naſci, quia ſufficit, vt poſtea ex ſententia naſcatur, ne fiat inculcatio actionum. & hoc ſuit ſecutus ex eo, quia vbi duæ cauſæ ſic ſe habent adinuicem, ꝙ cauſa prima fiat ad esse ctum ſequentis cauſæ perficiendæ, non agitur ex prima, ſed ex ſequenti, vt patet in numeratione & ſtipulatione ſequenti. ff. de nouа. l. ſi ita ſtipulatus. & l. ſe. ſed ita est, ꝙ iurm iudiciale & neceſſariũ fit ad fi. ſententiæ ferendæ pro iurante, ergo &c. Noſtri vero doc. communiter tenent gl. pro vera in iuramẽto iudiciali, & opinionẽ Pla. in iuramento neceſſario. Et ꝙ ex iuramento iudiciali naſcatur actio in factum, dicit Bart. probari. in d. l. nam & poſt. §. fina. & l. ſi poſſeſſori. verſi. proinde. ubi dicit ipſe, nor. ꝙ litera in utroque loquitur de petitione ex quo datur intelligi quod ibi is erat conteſtata, qa ante non dr petere, ſed petere velle. lamplius. ff. rem ra.

habe.

ADDITIONES.

2 Pro præſtito. Adde. l. ſi neque. & ibi doct. & Ale. de iureiur. ubi uerum, niſi in iuramento confirmatorio contractus minoris.

b † Actio in factum. Quid autem ſit iuris in ſententia ficta, an ex ea oriatur actio in factum. uide text. ſing. in l. eum quem. §. ſi plures. ſecundum Ang. ibi. ff. de fideicom. lib. quem An. Bar. hic in addit. ad Bal. nu. 1. in apoſt. in uer. oritur actio. dicit Bar. non conſiderasſe.

c Reſpon. glo. quod ſic. Sed quid de iuramento taxationis expenſarum, uel in lite, an ex eis oriatur actio. ad hæc uide plene. no. in l. 1. infra eo. per Bart. in l. nam & poſtea. §. fi. & in l. ſed ſi poſſeſſori. §. fiquis. ff. de inrein. & uide Bal. in auth. no uo iure. ĩ. de iud. & Bar. in l. in actionibus. & adde quod ex ſententia formiter data, datur actio ex contractu ſecundum Bartol. ſingulariter, in l. uerum debitorem. ff. de condi. inde.

habe. & ex hoc infert, ꝙ ibi de iudiciali loquit, & tñ dat actio in factũ in qualibet ergo earum &c. Cõfirmat ex eo, qa eadem est rõ, q̃ in volitatio. nã in vtroq; deferens, vr cũ eo cui defert ꝺhere, & ſic ſtatim dẽt ex illo quaſi ꝺctu nasci actio. ff. de pecu. l. depoſiti. §. j. ubi de hoc vr caſus. Cõfirmo ẽt ex eo, qa deferens vr ſe aduerſarij de. bitorẽ fateri, ſi iuret ſic esſe. vt ff. eo. l. q iuraſſe. in fi. ſed ex cõfeſſione facta in iudicio naſcitur actio. ff. de confeſſ. certum. in fi. ergo &c. Confirmat ẽt ex eo, qđ text. in l. non erit. §. dato. ff. eo. loquit gñaliter in iuro dato, vel remiſſo, ſi fr. l. iſta, ſed hoc est iuramẽtũ nedum voluntarium, ſed ẽt iudiciale, ergo &c. qđ autem in neceſſario non naſcat actio in factum, patet primo, quia. l. iſta & dictus. §. dato. loquuntur de iuro delato, quod remitti põt, ſed neceſſariũ nõ est huiuſmodi, quia non deferr a parte nec remittitur, ergo &c. Secundo, quia actus non extendit vltra intentionẽ agentis. l. nõ ois. in prin. ff. ſi cer. peta. Sed iudex, qui defert neceſſarium, non agit obligare, ſed probationem perficere, & ſupplere. l. in bonæfidei. §. eo. & ff. e. l. admonendi. & maximè, quia iurm neceſſarium defertur uni cõtra voluntatẽ alterius, ergo &c. & in iſto propriè hẽt locum P. non iudicialis, quia illud defert ad obligandum nec obſtat ꝙ dicunt de inculcatione actionũ, quia illud tollitur per l. nõ est nouũ. ff. de ac. emp. Non est enim hic inculcatio, ſed pluralitas actionũ ex diuerſis factis, & perſonis reſultantium. Aliqui moderniores dicunt, quod ſi poſt iudiciale non est ſecuta ſnia, tunc ex eo oritur actio in factum, ubi aũt ſecuta est, tunc non ex eo, ſed ex ſnia oritur actio, probant per l. cum proponas ſ. eo. ſm vnã lect. nã dicunt ipſi pondera, ꝙ ibi dr, ꝙ preſes prouinciæ faciet ſeruari ſententiam iudicis, & non dixit iuramẽtũ præſtitum. Ego ſequor opinionẽ ꝓcedẽtem per rationes ibi allegatas, & ẽt qa facm iudiciale est actus diſtinctus a ſnia iudicis, & a diuerſis perſonis vtrumq; procedit, nec neceſſario vnũ tendit ad finẽ alterius, & ſic non ob. l. nõ enim. de noua ff. nec ob. l. cum proponas. quia ibi eligebatur illa via, nec ibi

4 negatur de iuramẽto. † Vltimo de hac actione in factum habes vnũ notabile dictum, videlicet ꝙ licèt iurm præſtetur ad excipiendum, tñ ſi iurans cadat à poſitione, ita ꝙ locus non ſit exceptioni, ex tali iuro contra eum qui detulit, incipit actio i factũ cõpeterе. l. ſed ſi poſſeſſori. ver. proinde. Et forte ibi est ratio, quia iuramẽtum est præſtitum ſuper eo, quod ſui natura est aptum natum actionẽ producere, ut ſuper dominio, ut ſupra ubi in rem act. l. j.

LEX IX.

1 *Iuramentum deferens prius de calumnia iurabit.*
2 *Iuramentum deferens ſi de calumnia iurare noluerit, pro remittente habetur.*
3 *Iuramentum, an possit tam in iurando quàm referendo recuſari. & nu. 4.*

Delata[a] conditione. † Deferens tenetur prius de caluinia iurare, & is cui

deferr tenet iurare, uel referre, aliàs cõpelliſ ſoluere. h. d. Et ſic tria no. Itẽ no. ſm Bar. ꝙ iudex põt præcipere parti, ut anteq̃ diſcedat à bancho iuret, vel referat, aut ſoluat. Op. ꝙ inepte dicat delata cõditione, qa conditio non defertur, ſed ipſum iurm. Solu. ꝙ ideo ſic dicit, qa ꝺlatio expreſsè, vel implicitè hẽt cõditionẽ, qa cũ reus negat, dicit actor ſum contentus, ſi tu iuras, iſtud ꝙ in cõditione con ſiſtit ei defert. & ſic iſto reſpectu dic conditione delata. Op. 2. deferens non tenetur iurare de calumnia. ff. eo. l. iuſiurãdũ. & l. ad pecu. §. qui iuſiurandũ. Sol. hoc regulare ſallit i paterno, & parẽte, vt ibi.

2 † Quæro tũc, quid ſi deferens non vult de caluinia iurare, dic, ꝙ hr pro remittente iurm. ff. eo. l. ſi non ſuit. & hic in gl. Op. 3. ꝙ is cui ẽ delatum non possit referre. ut ĩ. de fideic. l. ſi. & ff. rer. amo. l. Marcellus. §. ſi. allegatur. in gl. Sol. per reſcriptũ, & caſus ſpãles à reſcripto. Sed iſta ſunt aliter examinanda. & primo ad l. ſi. ĩ. de fideic. non vr bona ratio fallentiæ. Ideo vr melius dicendũ, ꝙ ibi id de quo q̃rit non æque cadit in notitiam deferẽtis, ſicut eius cui defertur: aliàs illa dẽt intelligi ſm iſtam. Ad l. Marcellus. §. ſi. dicit ibi gl. quòd ibi eſt ſpeciale odio delinquentis, ſed melius vr dicẽdũ, ꝙ ibi illud nõ cadit in notitiã deferentis, qa admonitio debet esſe facta cã diuortij, vt actio illa locum habeat. vt d. l. Marcellus. § j. & l. ſi concubina. §. 1. ĩ. eo. ti. ꝙ non põt maritus quòdã ſcire, quia animus hominis est occultus. Ad l. lex cornelia. §. hac lege. dic gl. ibi fallere, & ratione mnec ibi, nec hic aſſignat, ſed in d. l. Marcellus dicit, ꝙ ibi nõ quia l. expreſſum dicit, ꝙ actor põt iurm reo deferre, ſed hæc ratio non est bona, ex quo relationem non vetat, ideo melius est dicendum, vt ibi per doc. & Bar. vt illa intelligatur ſm iſtã. Aut iniuria, đ qua q̃ritur, æque cadit in notitiã vtriuſq;, quia facta de die, & ĩ faciem actoris, & tunc poſſit referri. Aut nõ æque cadit in actoris notitiam vt rei, vt quia facta de nocte vel de die, ſed à tergo, uel retro vel à longè per iactum lapidis, tunc referri non poſſit. Ad l. ſancimus. §. licentia. ĩ. de iure delib. rñdet gl. quòd ibi fallit, vel dic, vt in præcedenti, vel ꝙ verius puto, ibi propriè loquendo non est iurm veritatis, an ita ſit vel non, ſed ſi ſcit. uel res esſe vel nõ esſe in hære ditate, & ſic de conſcientia eius ut ibi no. gl. Ad l. pũti. §. ſic vbi. ſ. đ his qui ad ecc. conſu. dic, vt in præcedenti. vnde ad vtrumq; poteſt dici, ꝙ de iuro purgationis loquunt, ꝙ non refertur hic de iuro veritatis, & litium deciſiuo, in quo diſtinge, aut id de quo quæritur

5 cadit æquè in notitiam vtriuſq;, vel non, ut ſup. dixi. † Op. 4. ꝙ iuramẽtũ iſtud poſſit tam in iurando, q̃ in referendo recuſari. ff. eo. l. iuſiurãdũ, ꝙ ex conuen. in prin. Sol. ꝙ hæc lex & l. manifeſtè. ff. eo. ti. debent reſtringi in iuro iudiciali, & hoc uoluit hic gl. parua ſup

verbo, iudicẽ ſignata. lex contraria in volũtario loquitur, in quo iudicis approbatio non interuenit, ideo illud potest indiſtinctè recuſari, ut ibi. Quod dicebat dñs meus verum, niſi inter partes iam esſet conuentum, ut alterius iuro decideretur, quia tunc conuentio esſet feruanda. ar. l. 3. in fi. ff. de pac. ꝙ facit ibi ar. ad q. Si conuẽtio facta est inter partes, ut de damno, & intereſſe dẽt ſtari facto actoris, valeat conuentio, ſecus ſi deberet ſtari ſine eius facto, quia tũc non ualeret, quia ad delinquendum inuitaret. vt ff. de pac. l. ſi unus

4 §. illud. & ff. de pac. dot. l. conuenire. † Op. 5 quòd etiam iudiciale poſſit recuſari. vt ĩ. eo. l. generaliter §. ſinautem. glo. hic remittit ad ibi notata, & tam ibi q̃ i l. manifeſtè. ff. e. varias ſolutiones dedit, ſed veritatis est iſta, ꝙ illa lex non corrigit iſtam, nec iura antiqua, ut pa

b tet ibi in fin. Et ideo iſta l. & l. manifeſtè. debent intelligi [b] niſi ex iuſta cauſa utrũq; recuſetur, quia & ſic erat de iure antiquo, ut patet. ff. eo. in his. ll. videlicet in l. tutor. in fi. & in l. iuſiurandum. & ad pe. in prin. & l. eum qui. & l. qui iuraſſe. §. ſi pater. & l. non alias & ff. rerum amo. l. Marcellus. & ſic intellecta. l. generaliter ĩ. eo. non cõtradicit, ſed concordat, quia ibi ex iuſta cauſa permittit recuſari, & non aliàs ꝙ patet, quia ibi iudex cauſæ appellationis de cã recuſationis cognoſcit, ꝙ nõ faceret, ſi vniformiter recuſari poſſet. & ſic benè dicit ibi tex. in fi. dum dixit, ꝙ in aliquo non derogat iuri anti quo. & pro hac fal. est caſus in Auth. de triẽ. & ſe. §. ſtudium. ver. & hoc dicimus. & clariorem habes in Auth. de ſi. inſtr. §. hæc quæ dum & ibi de hoc est gl. & in eo. ti. §. ſi tamen quiſquam. & illi tex. per doc. non allegantur.

ADDITIONES.

a Delata. Pro intellectu huius l. vide Bar. in l. iuſiuran. §. prætor, ait. ĩ. eo. ti.

b Et ideo iſta lex, & lex manifeſte debent intelligi. Tu uide de hoc quod notaui remiſſiue in apo. ad iſtum in l. in bonẽfidei. nu. 30. uer. quæro quinto, de forma petitionis. in apo. in uer. repellitur ut ſuſpectus. ſupra eo.

LEX X.

1 *Iuramentum ſuper actione depoſiti poteſt deferri.*

In actione etiam. Etiam ſuper actione depoſiti iu-

1 ramentum poteſt deferri. h. d. Opp. lex debet esſe de dubitabili. l. quòd Labeo. ff. de carb. edic. Sol. aſſignando rationes dubitandi. ut in gl. & attende, quia gl. ponit exemplum, quãdo reus fuit ille q̃ iurauit. Sed pone econtra, quod actor iurauit reũ ſibi teneri, uel depoſitũ recepiſſe, an iſtud iurm ſtatim est executioni mandandum. Reſpondeo ſm primum modũ iurandi ſic, quia iurat ſup iure obligationis, & actionis, ſed ſm modũ ſcẽm non, quia iurat duntaxat ſuper proprio facto depoſitionis. unde ex iuro creditur ſolũ id ꝙ est iuratum, ſednon tolluntur exceptiones reo contra act. depoſiti cõpetentes, qa illæ non contradicunt iuro facit ꝙ in ſimili dr de exceptionibus contra ſententiam opponendis, quæ ſententiæ non ꝺdicunt. vt no. in l. 1. ſ. đ iur. & fac. ign. & ideo reus ſup ſuis exceptionibus prius est audiendus.

LEX XI.

1 *Variatio velut odioſa repellitur.*
2 *Iuramentum, an deferatur poſt ſententiam diffinitiuam.*
3 *Actor, qui dilationem ad probandum contra reum petiit, an poſſit ad iuramenti delationem procedere.*

Si quis[a] iuſiurandum. Primo vnum dictum cum ratione in reuocã

1 te delationẽ facti ante eius præſtationẽ, & ſententiam latam. ſecũ do aliud in reuocante ante eius præſtationem, ſed lata ſententia. ſecunda ibi, ſi quis ãt. Delatio iuri anteq̃ præſtetur, vel ſententietur

2 poteſt reuocari. h. d. † No. ex prima parte, quòd variatio non admittitur, & vt iniqua repellitur. Item nota, qđ quis non reddit ad ius, cui renunciauit. Ex ſecunda parte nota, quòd illud quod est reuocabile ante diffinitiuam ſententiam, etiam est reuocabile appellatio-

b nẽ pẽdente [b] & hoc probatur ibi (quæ prouocatione ſuſpenſa non ſit) à ſenſu contrario, ꝙ hoc accedat gl. ff. de app. l. creditor §. iuſſus. Itẽ not. ꝙ poſt diffinitiuam ſententiam iuratur ſecundum vnam lect. Itẽ nota, ꝙ poſtq̃ ẽ finis vnius litis, nõ dẽt dari actio, ut lis finita reſuſcitetur. Oppo. ꝙ variatio, & inconſtantia admittatur. l. nũquã ff. de collat. bonor. Solu. ibi in nullius tendebat præiudicium; hic ſic, vt in gloſſ. ſed certè & ibi de præiudicio frattum, quibus videbatur ius quæſitum, tractatur, ſed ex benignirate admittitur, ne à ſuccẽſſione parentis de facili priuetur. Tamen circa hanc materiam Dy.

ADDITIONES.

a Si quis. Vide omnino Bal. per iſtum tex. qui no. allegat in auth. habita. in 4. col. in verſi. 3. in fi. infra ne fi. pro parte. quod nouatio non permittitur, niſi ſemel & ꝙ hoc quod no. Mod. in l. ſi ex toto. §. 1. ĩ. ca. l. & allegatur quædam. glo. huius l. ꝙ diffinitiua ſententia dicitur etiam illa, quæ diffinit articulum cauſæ, & ita alle. Pa. de Ca. in conſi. 165. inci. in Chriſti nomine amen. in facto iſto, poſt longam diſceptationem. no. in prin. 2. col. & vide Bar. in l. ſi de præto. ſtip. & no. etiã in l. ſi poſt legatum. in 4. col. de his qui. vt indi. quòd poſitio non poteſt niſi ſemel reuocari. & adde quæ habentur per d. Ale. in l. rebus. rerum amo.

b Est reuocabile appellatione pẽdẽte. Et ꝙ hoc limitatur regula nihil innouetur ap. pen. de quo per Bal. in l. ſi quis filio. ff. de iniuſto teſta. no. Bar. in l. imperator. ff. ut leg. no. caue. & Ant. Cor. fin. ſuis. ver. appellatio. lo. 1.

riã Dy.in l.de reb.ff.re.amo.sic distinxit,aut uariatio non est circa idẽ,sed diuersa,q̃ nõ hñr loco eiusdẽ,& tũc variatio admittit̃.ff.de inof.test.l.pa.§.sed nec ĩpuberi.& ff.re.amo.l.de reb.& ff. de li.le.l. Aurelius.§.pe.Aut est circa idẽ,vel circa diuersa,q̃ rõne cõnexitatis hñr loco eiusdẽ,& tũc rl'a est,ꝙ variatio nõ admittit̃, vt hic & ff.ad exhi.l.cel.& de le.j.l.si legatarius.& ff.de mi.l.i caæ.& ff.d dã. inf.l.ꝑtor.§.inde q̃rit̃.cũ si.fallit.in l.nõnunq̃.ff.de col.bo.&. in l.fi-
2 lij mr̃.§.1.ff.ad ter.& ĩ qualibet earum rõ assignatur,s̃m Dy. † Op. ꝙ post diffinitiuã s̄nĩam nõ iuret̃.vt ĩ.l.ꝑxi.Solu.dupl'r.vt in gloss. Ex prima sol.no.ꝙ latè sumpto uocabulo interlocutoria potest dici diffinitiua,sed hæc solutio violat istã literã.iõ glo. soluit s̄c̄dõ,ꝙ hæc corrigit̃ ꝑ illã.hæc nõ est bona,qa legũ correctio est euitãda, & maximè in casu,cũ in fi.l.proximè dicat,ꝙ ĩ aliquo nõ derogat legib.anterioribus.Iõ aliæ ibi sunt Sol.Sed hæc ẽ vera, ꝙ sicut hic permittit̃ iurare post s̄nĩam:ita ibi,sed ibi addit̃,ꝙ qa t̄pe huius l.ñ poterat iurari appellatione pendente,hodie ꝑ illam l.põt,& in hoc aliq̃d innouat̃.Sed cõtra vtrãq; opp.in ea parte,in qua illa loq̃t in iur̃o iudiciali,& sic à parte delato iudice approbãte,ꝙ neutrũ possit stare,qa delatio iur̃i hẽt in se ꝯdõnẽ,vt statim,nõ ex interuallo iuret̃.ff.eo.l.nõ erit.§.fi.Istud cõtra.vr̃ mihi difficile,sed sol. ꝙ non tantũ illã ꝯdõnẽ hẽt,sed ẽt aliã,& nõ copulatiuè,sed alternatiuè.s. vt statim iuret̃,vel statim acceptetur,& eo acceptato ꝑt ex cã iurare ex interuallo.vt ff.e.l.iusiurãdũ.& ad pec.§.j.In casu ergo nostro acceptauit,sed maturius deliberare voluit, sed quia fortè t̄ps iudici currebat, ipse pronunciauit pro iurare debente,sub condõne,si sic iuraret,ꝙ postea facere põt,ut hic,& in l.se.Nec est hæc condõ extrinseca,sed intrinseca,quia iuramentum habet vim probationis,& trahitur retro ad t̄ps anterius,qa ad t̄ps susceptionis,& sic nõ ob.ꝙ sub ꝯdõne nõ dẽt ferri s̄nĩa.l.2.§.biduũ.ff.q̃n appel.sit. nec,ꝙ probõnes debẽt fieri ante s̄nĩam,nõ post.l. q̃nquaginta. ff. de ꝓba. & l.j.& l.qui accusare.s̃.de eden.ex ꝑdictis cõsulitur reo,vt stati acceptet delationẽ iur̃i, nõ aũt ad acceptãdũ petat t̄ps ad deliberãdũ,qa statim actor delationẽ reuocare posset.vt d.§.fi.& ita ibi not Bar.Sed tũc opp.de isto tex.qui & post acceptationẽ ꝑmittit reuocationem.Sol.ꝙ ante acceptationẽ,& ex sola nuda voluntate permittitur reuocatio,vt ibi,sed post acceptationẽ nõ ꝑmittitur nisi ex iusta cã,puta ex abundantib.probationib:vt hic,& istud solũ sufficit allegare,nec est necesse hoc prius probare, qa petitio ꝓbõnis huiusmodi ad impediẽdũ reuocationẽ sacr̃i, eẽt potius cõtra ipsũ. petẽtẽ,vt ꝓbet,q̃ ꝑ eo.iõ in eius fauorẽ sufficit sola reuocatio cum assertione prædicta.& vt hoc clarius videas,attẽde,ꝙ eo nõ ꝓbante delatio sacr̃i remaneret firma,si expediret eũ cãm allegatã ꝓbare,ut reuocatio valeret,& sic reus eo nõ probãte cõpelleretur iu-
3 rare,quòd non voluit l.ista.† Quæro econtra ad l.istã,quid si actor dilationem petijt ad probandum contra petita, & vult ad iuramẽ-
a ti dilationẽ procedere, quæritur,an possit reo contradicente. ª & videtur,quòd possit, vt contrariorum sit eadem disciplina.ut l.si ĩ.de senten.pas.In contrarium,quia non videtur posse dilationi renunciare altera parte inuita.arg.ff.de condi.ob causam.l.si pecuniam.& ff.man.l.si mandauero.§.fin.Videtur dicendum,aut res non est integra, quia iam ad examinationem testium est processum,& tunc non possit aduersario inuito.Aut res est integra,&tunc aut sumus in fine dilationis,ita quod ante est verisimile aliquid eum posse probare,& tunc etiam non possit.& debet sibi imputare, qui se tantum arctauit.Aut sumus in limine dilationis,& tunc potest qa quodammodo res pro integra iudicatur.ff.de mino.l.si iudex.& d excusa.tuto.l.amicissimis.§.fin.

ADDITIO.

a An possit reo contradicente.Adde pro huius quæstionis dissolutione, quod notaui in apost.ad istum.in l.in bonæfidei.nu.25.ver.4.quia hoc iuramentũ defertur in apostil.in ver.& species est probõnis post coapostillatorem meum,supra eo

LEX XII.

1 *Iuramentum defuncti ab hæredis iuramento differt.*
2 *Sententia,sub qua conditione ferri possit.*
3 *Iurari non potest in sententia diffinitiua.*
4 *Iuramentum iudiciale quando parti concludat.*
5 *Iuramenti recusantis causa debet à iudice exprimi ante sententiam.*
6 *Iudex ad quem sententiam iudicis à quo emendare dicitur.*
7 *Appellare quando liceat à iuramento pręstito.*
8 *Iudex absenti terminum,cui iuramentum iudiciale est delatũ,præfigere potest*
9 *Iurare,vel iuramentum referre timens,pro confesso habetur.*
10 *Expensas in missione nuncii factas,quæ pars debeat soluere.*
11 *Expensæ litis,quando ab utraque parte fieri debeant.*

a **Generaliter.** ª Primo ponit occasionem iuris statuẽdi secundo statuit,qd iuris sit partib.præsentib.tertio quid eis absentib.quarto prouidet de loco, vbi debet iurari.quinto confirmat antiqua iura.secunda ibi(omne igitur)tertia ibi(his de præsentibus)quarta ibi(in omnibus)quinta ibi(simili modo)secunda subdiuiditur in duas,qa primo prouidet, q̃n possit iurari.secundo adijcit,qd fiẽdũ si partes recusant iurare. secũda ibi (sed iuramento)Et quia gratia cõmodioris doctrinæ legam ꝑ particulas,iõ primã partẽ.& prin.huius secundæ, qa connexa sunt, ꝑ se summabo breuiter.h.d.Si iudex in diffinitiua sententia reũ condemnat sub conditione,si actor iurauerit.& sententia sit appellatione suspensa,non poterit actor interim iurare, ꝑꝑ quod actore interim moriente,s̄nĩa nõ habebat effectũ.Nunc prouidet̃, ut possit iurari,ẽt appellatione pendente.h.d.Nota ibi & subtrahantur ꝓbationes.qđ iur̃m habet vim probationis.Ibi eũ multum &c.Nota qđ implementũ conditionis,quæ consistit in secreto alieni cor-
1 dis,non potest per alium impleri,qa nec per hæredẽ defuncti,† Itẽ not.ꝙ aliud est iur̃m defuncti,aliud hæredis,vt hic. Ex quo nota.
b ꝙ sacr̃m est merè personale ᵇ ex quo sequitur, ꝙ si defunctus iurauit aliq̃d dare,vel facere,ꝙ ipse non dedit,vel fecit, licèt nec eius heres det,vel faciat,nõ ꝓpterea heres ẽ periurus. & adde ꝙ scripsi s̃.si aduet.ven.in auth.sacra.in q.pe.Ibi probationibus pinguius,nõ
2 ꝙ probationes non sunt angustandæ.† Ibi in diffinitiua s̄nĩa no.ꝙ sententia põt ferri sub conditione intrinseca probationũ.& ex hoc datur consiliũ iudicibus coarctatis ad ferẽdũ sententiam,qui nondũ potuerunt probationes examinare,vt ferant sententiã,sub conditione,si est probatũ &c.Ibi vel præuaricationis formidine.dic interponendæ,vel interpositę.& sic nota,quòd ante implementũ cõditionis appellatur.Venio ad apparatũ huius partis. & primo vide gl.quæ opp.ꝙ iur̃m non hẽt vim ꝓbationis.de l. eũ qui. in prin.ff. eod.& non sol.Sed dic,ꝙ vim ꝓbationis ꝑ iur̃m factæ obtinet,sed non per testes,vt ibi,vel hic considerat effectũ, ibi onus probatio-
3 nis.† Oppo.ꝙ in ipsa diffinitiua sententia non possit iurari,qa hoc est impossibile,cũ præstetur iur̃m à parte,& s̄nĩa feratur à iudice,et
c sic est hoc impossibile.Sol.vt in gl.ᶜ quòd hoc debet intelligi parũ ante,vel parũ post,quia quæ incontinenti fiunt &c.Isti ergo volũt ꝙ postea ex interuallo iurari non possit sed contra probatur in pręcedenti.l.Quare alij,ꝙ hæc corrigit illã,sed hoc reprobatur ꝑ finẽ. huius l.Alij referunt singula singulis,vt in gl.& hæc verior,tñ debet iungi cũ præcedenti,scilicet vt ex interuallo iurari possit, vt prius, sed non necessitetur,vt olim,qa & statim iurare põt,vt hic.necessitas ergo interualli corrigitur,nõ potestas.& qđ necessitatis erat, nunc est potestatis.Sequitur.ver.de iuramento.& diuiditur in duas,primo prouidet contra deferentẽ ex relatione ei facta iurare recusantem.secundo prouidet contra eũ,cui defertur,qui non vult iurare,nec referre,secunda ibi sinautem.h.d.iuramentũ iudiciale dẽt præstari,vel referri,& ille cui relatum est,tenetur iurare,aliàs eo re-
d cusante contra eũ feret̃ s̄nĩa,à qua nõ põt appellare ᵈ & si ille,cui delatum est, nolit iurare,vel referre,põt iudex contra eũ proferre s̄nĩam,à qua licitũ est ei appellare,& iudex appellationis habebit examinare,an cõdẽnatus iustẽ recusauerit nolle iurare, nec refer-
4 re.h.d.† No.collige super lr̃a,ideo illã vide. Ibi à iudice approbatũ.no.ꝙ iuramẽtũ iudiciale nõ concludit parti, priusq̃ã approbet à iudice.Itẽ ꝙ defert̃ iudice probante,vel confortante, & sic autorante,vt sequitur.& hoc est,ꝙ dicit gl.fi.s̃.eo.l.j.nã ꝙ ibi dixit probat̃ hic.vbi,vel si hoc recusauerit.s.ille cui relatũ est.Ibi cã, vel capitulũ.no.hic & ẽt in seq.ver.ibi & ita cætera,siue capitula, ꝙ super incidentibus,& emergẽtibus põt iur̃m deferri.Item not. quod iste tex.loq̃t tã in interlocutoria s̄nĩa,q̃ diffinitiua.Ibi,qs enim referendus est,&c no.sin.tex.nã hic hẽs,ꝙ qs nõ dẽt recusare,ꝙ ipse facere procurauit.& iõ non audit̃ appellans,& hoc est fundatũ supra ff.quod quisq; iuris &c.Contra quòd op.gl. de. se. ver.sinaũt,dicit gl.hic & ibi,ꝙ aliud est in deferente,vt hic,aliud in eo , cui defert vt ibi.ego non video rationẽ diuersitatis bonã,qa relator est delator,& in seipso recusator.Item si is,cui est delatũ, non vult iurare, nec referre,ipse audit appellãs,qa ex iusta cã põt fecisse, sed ita ex iusta cã põt fecisse,qui ex rela.recusauit,ergo &c. Iusta cã est in eo q detulit,si ex relatione recusat,qa rei veritatẽ nõ nouit, qa ꝑsẽs nõ fuit,nec cũ eo aliq̃d gestũ fuit.& fortè relator est ille, qui nouit veritatẽ,vñ iniq̃ssima vr̃.l.ista,si ubi subsit iusta cã,nõ ita audiat̃ vn⁹ sicut alius,& maximè,qa æqualitas est seruãda in iudicijs. l.fi.ĩ.de fru.& li.ex.Credo igit̃ istũ tex.intelligendũ,q̃n iusta cã non est recusandi,vel q̃n in delatione dixit,iura,vel referas, vñ aduersario referente nõ põt recusare relationẽ,quã ipse faciendam procurauit circa ista cogita & vide ꝙ postea in dist.l.scrip.Sequitur ver.Sinautẽ summa cũ p̃cedenti, vñ vide lr̃am.Ibi hoc subire.s.qa non vult iurare,vel referre.de vtroq;.n.s̃.dixi.Ibi.sit recusatũ. expone duob. mod.vt in gl.sc̄d̄s est melior ꝑꝑ sequẽtia,q̃ cõtinuant̃ ad ista, licèt
5 vterq; bonus quò ad præsentẽ lr̃am.† Ibi & ita cætera no.ex ista illatiua,& ex his,q̃ ĩ.sequunt̃,t ꝙ iudex in s̄nĩa dẽt exprimere cãm iur̃i recusati.Ibi in vltĩa prouocatione.no.ꝙ recusans iurare,ꝑt cãs recusationis quas nõ allegauit corã priore iudice, ĩ cã appel'onis allegare

ADDITIONES.

a Generaliter. Qualiter autem princ. huius l.intelligatur vide no. & plenè per d. Socyn.consil.184.incipi.difficilis & dubius. versic.j. adducit tex. cum versicul. sequen.in secunda par.

b Personale. Adde do.Socyn.consi.115.incip.circa primam q. versi. præterea non. circa med.in prima parte.quod iuramentum est quid personalissimum,& vide in auth.quod obtinet.de proba.& Bar.in l.cum quis. §. codici. de lega.3. inf.eo. ver. Adde gl.in l.pen.§.fin.ff.ne quis eum.qui dicit,quòd facultas iuramenti in litem transit ad hæredem,de quo omnino vide Ale.ibi post doc.
† Adde ad hęc notata quod posui.in apostil.ad Bal.in l.1.nu.7.versi.extra. quæritur in apostil.in ver.hæres.sup.eo.dixi.post Pan.in c.veritatis. num. 3. in ver. successorem iurantis.extra.de iureiur.& not.Fel.in d.c.cum sit co.4.ver. mat.iuramenti.& col.6.uersi.limita sexto.extra.de iureiur.

c Solu.ut in glo.uide Bartol.in l.admonendi.ff.de iureiur.& l.cũ iudex. infra de cẽ.

d Non potest appellare. Vide Bar.in l.actionibus.in fi.q.de in lit.iur.

a allegare.ª Itẽ no.& in appellatione à diffinitiua discutit̃ de grauamine illato ꝑ interlocutoriã,licèt ab interlocutoria non fuerit appellatũ.ꝙ no.& no.per Inn.in c.quò ad consultationem. de re iu.
6 † Ibi emendare.not.ꝙ iudex appellationis corrigit s̄nĩam prioris,
b iudicis.Ibi iniusti dispendij ᵇ varias expositiones ponit hic gl. Sed prima est multum notabilis,q̃ vult,qđ q̃n vnus vincit in principali,alter in appellatione,tunc alter alteri non condemnetur ĩ ex
c pẽsis,ᶜ sed absoluatur,quia quilibet habuit iustam cãm litigandi, qđ no.Cũ illa gl.cõcordat.Io.mo.extra.de ap.c.cordi.l.6. & Spe. in ti.de expen.§.nunc videndum.ver.quid de appellatione.Sed gl. 2.q.6.c.oĩno.tenet ꝙ victus in appellatione tenet̃ ad omnes sumptus vtriusque causę.& hoc per regulam,q̃ vult vt victus victori, cõdemnetur in expen.& hanc sequitur Ia.& Pe.& Mod.Et r̃ndet ad allegata in oppositum,& primo ad illud quod obtinuit in prima,quia non releuat,cum illa uictoria per appellationem sit extincta.ff.ad tur.l.j.in fi.Non ob.etiam,qđ habuisse vr̃ iustam cãm litigandi,quia respon.ꝙ iusta causa litigandi quæ fuit ab initio motæ litis excusat,nõn illa quam prætendit per s̄nĩam in prima instantia pro se latam,quia illa s̄nĩa,tunc non apparet iniusta, & ẽ reuocata,& ad non causam,vel iniustam saltem redacta.Sed videmus an ista gl.in suis terminis possit saluari.Et ideo attende,ꝙ quandoque in eadem instantia vnusq̃sque vincit pro parte.& sic quilibet est victor,& victus,tunc remitto ad ea q̃ scripsi in l.j.in fi.s̃.de plus pe.& in l.properandum § sinautem alterutra.s̃.de iudi.Quandoq; vnus vincit in prima instantia,alter in alia,& tunc aut per victoriam in secunda instantia remanet principalis causa decisa:aut nõ remanet decisa,quantumcũque sententia lata in causa appellationis trãsiuerit in rem iudic.Primo casu habẽt locum prædictæ opi. quas Inn.extra.de dolo & cõtu.c.finẽ litib.& Io. An.in c.iur.igno. extra.de reg.iu.Et etiam Arc.in d.c.omnino. concordare videntur hoc mõ,quia aut victus in prima,vincit in causa appellationis ex nouis probationibus,& tunc vera ẽ opinio,vt vterque absoluatur ab expensis.Aut ex antiquis,& tunc vera est opi.Iac.& Pet.& hoc sequitur hic Bar Istud,quando vincit ex antiquis mihi placet. Sed quando ex nouis ꝓbationibus, videtur mihi distinguendum. Aut istæ nouæ probationes factæ sunt super his,quæ uera esse cõstabat aduersario qui obtinuerat in prima.& vera sit opi.Ia.&Pe. apparet enim tũc,ꝙ iustam causam litigandi non habuit,nec sententia probet sibi iustam causam,quam sciebat in se fore iniustam vel ad iniustam reduci posse. Aut illæ probationes factæ sunt super his,quæ an essent vera non constabat ei verè,nec verisimiliter,& tunc illi benè dicũt,quia non est condemnandus in expensis, ꝑꝑ iustam causam,quam habuit ab initio. Secundo casu.s.q̃n principalis causa non remanet decisa,licet sententia in causa appellationis lata transeat in rem iudicatam,& iste est casus noster, nã licèt iudex appellationis reuocat s̄nĩam latam ex eo, quia quis contra quem lata est iurare noluit,prima tñ cã de nouo trutinabit̃, ac si illa s̄nĩa lata non fuerit,ut statim sequitur hic in litera,& tunc ista, gl.dicit veritatem,quia is pro quo prima sententia fuit lata,habuit iustam causam defendendi,quia causa ex qua fuit lata fuit cã, q̃ in iure consistebat s.an teneatur iurare,uel non, & consistebat ĩ iudicis æstimatione,ut hic. vnde cum iudex æstimauit illum debere iurare,ille,istam causam habet etiam hoc æstimãdi.cũ hoc nõ depẽdeat ab aliquo facto p̃ambulo sibi noto, & iõ licèt succumbat in cã appellationis,ñ ẽ in expẽsis cõdẽnãdus,qa iustã cãm habuit q decisionẽ cãæ in arbitrio,seu iudicio aduersarij reposuit,ꝙ iudex ẽt estimauit,& de hoc ẽ hic casus singularis,q ñ ẽ alibi,& p̃dicta tene mẽti,qa doc.hæc scripta textus ñ declarant.Ibi,sed & cãæ cursus.no.ꝙ ex illa emẽdatione sentẽtię,quã facit iudex appellationis,nõ imponitur finis principali causæ.ꝙ nota.Et ratio ẽ, quia sentẽtia prius lata habuit causam annexam.s.quia ille noluit iurare,nec referre sine causa legitima,quę est reuocata,quia iusta, causa recusauit,& sic quia iuramentum non fuerit delatum , nec sententia lata,ad proprios terminos causa reducitur. Et ex hoc sequitur aliud notabile,uidelicet, ꝙ ubi sententia ad certam cãm ẽ coarctata licet iudex appellationis illam reuocet, vel simpliciter, pronunciet benè appellatum.& male iudicatum,non propterea, principalis causa respectu aliarum rationum,uel causarum videt̃ decisa,quia sicut principalis sententia nõ extendebat limites suos vltra causam expressam in ea,nec in sententia appellationis emẽdatoria,vt hic,ꝙ not.Sed iuxta hoc quæro,in casu nostro quis cognoscet de causa principali , an prior iudex,an iudex appellationis,& pro huius determinatione attende,quòd hic de duplici sententia dicit hæc litera.vna, quando fuit interlocutoria lata super uno capitulo,alia,quando diffinitiua super toto negotio. vt s̃.in litera,& ita cętera,&c primo casu,quando fuit interlocutoria , ex quo iudex est appellatum,totũ principale negotium ẽ deuolutum ad iudicẽ appellationis.extra.de app c vt debitus.secundo casu ego dubito,nec hoc declaratur,tamen ea ratione,qua,vbi sentẽtia fuit interlocutoria,deuoluitur totum negotium ad iudicem causæ appellationis,eadem ratione,& fortius vbi fuit diffinitiua,&ita intelligo istum tex.ibi recusatum,dic.i.remissum Ibi minus,&c.signa & nota istum tex.Litera sic declarata,& exposita,vt patet ex prædictis,hic habetur,qđ nolens iurare vel referre,non habet̃ pro confesso,quod patet,quia adhuc iudex appellationis cognoscit d̃ causa recusationis,vt hic in versi.iudex autem.sed hoc est contra l. manifestę.ff.eo.& contra l.delata.s̃.eo.gl.hic super versic.recusare. dat duas solutiones,sed dic,vt dixi in d.l.delata.Oppo.cum glo.super ver.petitionem, ꝙ iuramentum indistinctè recusetur.ff.eod.l. iusiurandum,ꝙ ex conuen.Sol.vt gl.ꝙ illa in iuramento voluntario,nos iudiciali,vel necessario.Opp.ꝙ iudiciale nullo modo possit referri,vt.ĩ.de fideicom.l.quæstio.& ff re.amo.l.Marcellus.Sol.
7 vt in gloss.& melius vt dixi in l.delata.† Vltimo concludo ĩ ista materia,cum quæritur , an à iuramento præstito, vel non , liceat
d appellare. ᵈ quia aũt is cui fuit delatum iurauit, & tunc non licet appellare,& idẽ si fuerit ei remissum cum iurare vellet, vt in hoc ver.siue autem.& ratio ibi ponitur,& ff.eo.l.non erit.§. dato. Aut is cui fuit delatum non iurauit,sed retulit,& ille iurauit, & idem : quia eadem est ratio,quæ in præcedenti. Aut is cui fuit delatum, noluit iurare,nec referre,& tunc a sententia contra eum lata,licet appellare,vt hic in ver.iudex autem. Aut, licet noluit ipse iurare, voluit tamẽ referre,sed ille cui retulit noluit iurare,& tunc hic uidet̃ casus,qđ nõ auditur appellans.vt.s̃.ibi.quis enim,&c.Sed ne absurditas,& iniquitas,quam ibi dixi, sequatur,ego puto, ꝙ licet iudex à quo eũ non audiat,ei tñ non præcludatur via adeũdi iudicẽ ad quẽ,& corã eo docere de causa iusta recusationis,quo facto iste eum debet audire ad similitudinem eius, quod dixi, & scripsi de eo,q contumax dicitur in non ueniendo s̃.de iudic.l.properandum. §. cum autem heremodicium. & si de iusta causa recusandi relationem docuerit,tunc per iudicem principalem attẽtata reuocantur,& hoc nisi à principio cum detulit iusiurandum, petierit,vt ille iuret,vel referat,quia tũc relationem nullo modo põt recusare,quia præsumitur veritatem scire,ex quo petijt relationẽ, sibi fieri.

ADDITIONES.

a In causa appellationis allegare.Tene menti,ꝙ cã nõ allegata in cã principali ꝑt in cã appellationis allegari,cõtra grauamẽ allegatũ in interlocutoria,& ẽ peregrina limitatio ad cle.appellã- e.de app.& ad gl.in l.minoribus.inf.de his q̃bus ut indi.& in c.ut debitus.de app.or.& adde do. de rota deci.6.in no.sequr. Ang.hic.& dicit,ꝙ litera ista ꝓbat dno,uidelicet,quãdo appellatur ab interlocutoria,ꝙ non requiratur expressio causæ,sicut cũ appellatur a diffinitiua. de quo gl.dubitauit ĩ l.2.in fi.ff.de ap.Sed hodie in cõtrariũ ẽ factus casus in d.cle. appellãte.in terris imperii,seruando ius ciuile,facit.l.ait prætor.§. permittitur. l.2.ff.de mino.

b Ibi iniusti dispendii.Adde Bal.hic,qui no.tex.hic,ꝙ iudex nõ põt cogere quẽ iurare,sed dicitur habere ipsum pro conuicto.&adde pulchre d.Bar.in l.si pignore.de pig.actio.

c In expensis.Sed quid in condemnato in expensis in interlocutoria.& in diffinitiua obtinente.vide no. Bal.in Aut.generaliter.in v.co.sup.de episc.& cle.& Bar.ĩ l.si pignore.in fi.ff.de pig.act.& qui hẽt iustã cãm litigãdi in uno articulo,& obtinet in alio,ex quo dicit Bal.in §.proximo.ꝙ si q.s uicit in uno capitulo,expẽsæ dẽnt statim refici,nõ expectata diffinitiua,adde gl.hic.& uide Bal.in l.i.ĩ. de sen.quæ sine cer.quan.& ita no.Sal.in fi.§.seq.

d Liceat appellare. Adde an apellationẽ geminare.uide plene Bal.in l. cum procuratores.& ibi Barb.in apo.ad ipsum,ubi dat concor.contra opin.Bar.ff.de nou. ope.nuncia.

8 **§.His de præsentibus.** † Vbi alter ex litigantibus abest,& iuramẽtũ iudiciale ẽ ei delatũ,ꝑt iudex statuere ei certã dilationẽ,intra quã ueniat ad iurãdũ,uel mittere,ad rectorẽ loci in quo degit,ut illũ, faciat iurare,uel referre,uel iusta cã recusare sup actorũ suorũ testificat.& põt altera pars adesse iuramẽto.Et si neutrũ ꝑdictorũ casuũ facere voluerit,dẽt ꝯ eum s̄nĩa ferri.& officio iudicis debẽtur expẽsę ꝑꝑ iuramenti dela.factam,& interim delatione iuramenti pendente,potest iudex super aliis capitulis litis procedere. hoc d.Ibi latum est.& sic de iuramento iudiciali tãtum videtur loqui iste tex.sed doc.dicunt, ꝙ etiam ĩ necessario locum habet saltem per identitatem rationis,& tunc est hic casus,quod iuramentum
a necessarium non prętetur à procuratore,ª sed ab ipso principali, vt patet ex sequentibus.quod intellige,nisi super hoc,& ad sic iurandum habeat speciale mandatum. Sed pone principalem sic esse remotum,quòd ad eum mitti non potest,quia de proximo instantia est peritura, an tunc aduersario deferretur , uel simpliciter absoluitur,quia actor non probauit.Puto iudicem sanctius facere vt absque alia prętatione sacramenti reum pręsentem absoluat. nam poterit procurator actoris appellare, & domino notificare, cui venienti poterit per iudicem appellationis sacramentum necessarium deferri.Ibi per procuratorem.not.ꝙ iudex potest statuere terminum procuratori, ut faciat uenire suum principalem ad iuramentum rei referendum,& eadem rõne ad r̃ndendum positionibus.facit l.2.s̃. vbi ĩ rem actio.Ibi actorum testificatione.no. quod iudex cui scribitur,vt iuramentum recipiat, debet recipere in actis,& per notarium actorum facere scribi quæ fecit,& quod ille citatus respondit,& totum in forma publica remittere iudici, qui super his eum requisiuit. † Nota.etiam quod si monitus nollet

ADDITIO.

a A procuratore. Adde Bal.hic.uide omnino d.Ale.in l.qui bona.§. qui in alieno. ff.de dam.infec.in 11.co.in fi. Adde Bar.in.alle.l qui bona.§.qui in alieno.aliàs est.§.si alieno.ff.de dam.infect.nec tamen propter eius dicta deuies ab opi. huius,quia potior est eius sententia.

lct iurare,vel referre,habebitur pro confesso,sicut de præsenti di-
ctũ est.§.Ex quo not. ꝙ absens monitus,ita debet haberi pro con
fesso,sicut presens.Ibi licentia concedenda. Ex hoc no.ꝙ pars de
bet moneri,vt vadat ad locũ,si vult adesse iuramento,concor.§.de
iur.cal.l.2.§.hoc,huic,l.ver. sancimus.aliàs non valent gesta.argu
men.ff.de confes.l.certum.§.si quis absente,quod no. potissimè,
quando mandatur test.extra locum examinari,vt pars moneatur
vt vadat,ad videndum iurare testes,hoc tñ põt ex iusta cã cõmit-
tere,vt in seq.versi.dicam. Ibi, expensis &c.ille vers.non bene in-
telligitur p gl.nam gl.intelligit ipsum in expensis iam factis. Sed
meo iudicio loquitur de fiendis in missione cursoris,vt nuncij, &
ẽt in psona tabellionis,sup cuius actorũ testificat. debet recipi sa-
cramẽtũ,nam contentio est inter procuratorem absentis,& par-
tem aduersam,qs eorũ,vel an vterque eorũ dẽat pecuniã pro ex
pensis nuncio soluere,& dicit, ꝙ iudex hanc contentionem, suo
officio debet dirimere,sed qualiter,litera non dicit. Ego puto, ꝙ
is cui defertur iurm,debet facere,quia sui gratia ad eum mittitur,
cum iudex possit mandare,vt personaliter compareret,ut hic.Itẽ
qa eius absentia huius expensæ est rõ,qa si psens eẽt, necessaria ñ
eẽt,& hoc in nuncio. Alia expẽsa puta actorũ,sub quorũ testifica
tione iurm,vel recusatio dẽt recipi,spectat ad deferẽtẽ,quia illã es
set facturus,si alter pñs eẽt,& qa sua delatio eius ẽ cã.† No.tñ gl.
sup verbo.ab vtraq;,in fi.q̃ vult,ꝙ vbi p sniam qlibet litigãtiũ est
victor,& victus,qd̃ qlibet ſm suã ratã teneat ad refectionẽ expẽ-
sarũ,& sic ñ dẽt qlibet absolui ab expẽsis,vt victor,& victus,sed ꝯ
dẽnari i eis.Circa qd̃ vide,qd̃ dixi in pcedenti.§. sup litera iniusti
dispẽdij.Itẽ no.ex eo.ꝙ vincenti sup vno articulo dẽnt statim re-
fici expẽsæ,ñ expectata diffinitiua snia.Ibi nullo tñ &c.no.ex hoc
ver.bonam limitationẽ ad.l.siue pars.§.de dila.nã quod ibi dr,ꝙ
pendente dilatione iudicis officium debet conquiescere. hoc li-
mitatur,vt intelligatur,ꝙ quiescat super eo,super quo est data di-
latio,non sup alijs,quib.dila.non põt esse impedimẽtũ, puta,quia
non sunt illis præiudiciales,vt hic.Ibi vt postquã,no.ꝙ relatio offi
cialis,prius quàm aliqd nouetur,est expectanda,facit.ĩ.de rela.l.1.

§. In omnibus. Interdum rõne sexus. vel dignitatis, sacrm mittitur ad partes. vt ff.eo.l.ad
egregias,& tunc iudex monere debet aduersam partem , vt adsit
iuramento.vt sup.§.licentia.quod Gul.de Cug.dicit omitti posse
ex cã,puta si eẽt mulier honesta,grauis ,& verecunda,nam illa po
test iurare parte absente.vt in Auth.vt li.iu.§.si vero mulier col.9.
quod no.qa hoc idẽ dicũt.Itẽ no.ꝙ in loco priuato acta iudiciaria
fiunt ex cã.qd̃ no.propter autoritates,q̃ alienationibus interponũ
tur,& insinuationibus donationũ p iudices in domibus priuato-
rũ,itẽ no.mirabile de iurõ,qñque super altari præstando,qa vr̃ es-
se maioris efficaciæ.

L E X XIII.

1 *Iuramentum super ultima uoluntate præstitum quando possit reuocari.*
2 *Negatiua ad scripturam coarctata,per ostensionem scripturæ probatur.*

Cum quis. Primo duplex quæstio. Secundo vtriusque successiua solutio.Secunda ibi,nobis itaque.
1 †Casus. iuramentũ super vltima voluntate prestitum,retractatur,
si contrarium postea probetur, & si falcidia immineat,illa detra-
hitur iuramento non obstante,h.d.No.vltra prædicta , quod ne-
gatiua hic probatur. quod uidetur contra l. actor.ĩ.de proba.So-
lu.quòd hic negatiua non est infinita, vt ibi,sed coarctata ad cer-
tã vltimã uolũtate,vt hic,& licèt confessio testi, sit actus reiterabi
lis,nõ tñ pluralitas psumiĩ ar.l.Pomp.scribit.ff.de rei ven.& ẽ rõ ,
ne actus reddaĩ incertus.Quæro igiĩ qualiter hæc negatiua pbabi
a tur.[a] rñ.secundum Pla.p scripturã testamẽti, & non per testes,pro
Pla.facit l.si alterius.sup.si mi.se maio.dix.Sed gl.dicit, ꝙ etiam p
testes.ar.l.in exercendis.ĩ.de fide instr.Non ob.l.si alterius.quia in
iuramento super ærate præstito loquitur.vel ibi loquitur quando
is qui iurauit vult venire contra iuramentum suum,hic contra a-
lienũ.Cy.tenet primam opi.vbi de testamento facta fuit scriptu-
ra,secunda.vbi scriptura facta non fuit.Sed hoc nihil est dicere,qa
b & ea de quibus facta est scriptura possunt per testes probari [b], &
tenet probatio,dummodo scriptura non sit de substãtia rei gestæ,
vnde dicendum,quòd Cy.voluit dicere,quod.i.opi.procedit in te
stamento iu scriptis facto,de cuius substantia est scriptura, secũda
2 in testamento nuncupatiuo,licèt in scripturã redacto.† Nota.igi-
tur,quod negatiua coarctata ad scripturam probatur per ostẽsio-
nem scripturæ,in qua hoc non reperitur.& ideo quod quis nõ sol
uerit collectam,probatur per inspectionem libri, in quo soluen-
tes scribuntur,&circa illa uide,quæ scripsi plenius.in l.2.§.de adu.
diuer.iud. No.etiam, ꝙ hic venitur contra iuramentum , contra
quod opp.gl.de l.ꝙ si deferente.ff.de dolo.Solu.vt gl.uel melius
ibi de gestis inter viuos,& hic in vltima uoluntate.Oppo.ad idem
de l.si legatarius.eo.ti.Sol.Gl.ꝙ hæc corrigit illas,& assignat rõnẽ
quæ non est bona,quia illa sic uendicabat sibi locum , secundum
iura antiqua,sicut secundum noua.Alij dixerunt quod hic non e-
rant cognita uerba testamenti,ibi sic,& hæc diuersa, ut in l.cõtra
ria.Alij dixerũt,ꝙ respectu repetitionis hẽt locũ lex ista, sed quò
ad cætera damna hẽt locũ lex contraria. & ita ibi not.& hæc me
lior,sed non pfecta.quia si quæris quo ad iurm:dic.ꝙ ibi non fuit
delatũ.iõ ibi ponitur verbũ vltro.ꝙ significat, ꝙ sine delatione iu
rauit.vt ff.eo.l.3.§.j.Si quæris quo ad repetit.dandã,vel act.de do-
lo:dic.vt statim dicam.in q.Opp.ad idem de l.j.§.eodem.& de l.ad
monendi.ff.eo.So.ꝙ iste est vnus de casibus specialib.vt dixi,in d.
l.1.Quæro,an hæc lex debeat intelligi,ꝙ de falcidia fuerit hic q̃-
stio,dic,ꝙ non,vt patet ex litera,& eius continuatione. & iõ hic
datur repetitio,qa super falcidia non fuit iuratũ,& hæc repetitio,
datur de iure cõi,si erant integra, legata soluta. l. error.ĩ.ad l.fal.
Sinautem fuit iuratum super falcidia,tunc aut sine dilatione, &
tũc etiam repetitio nõ denegatur,licet de dolo agat ad cętera dã
na.l.si legatarius.ff.de dolo.Aut cũ delatione,& tunc gl.hic dubi
tauit,sed finaliter vr̃ tenere,ꝙ iurõ est stãdũ,qa casus iste non re-
peritur exceptuatus.&ita puto uerum.quia falcidiam imminere,
vel non,est quid extrinsecum a uerbis testamenti. Barth.de Saly.

A D D I T I O N E S.

a Probabitur.De modo probandi negatiuam.Adde quod no.gl. & Bar.in l.eos.de offi.mag.tex.& ibi Bar.in l.cum quis.ĩ.de vsuf.& hic no.adde Bar.in l.Titię tex tores.de le.i.& Bal.in l.iustum.sup.de eden. & quod no.gl. & Bar. in l. errores. sup.de errore aduo.& tex.& Bal.in l.cum testa.ĩ.de test.manu.& Bal.in l.hi qui ad ciuilia.de appel.

b Per testes probari.Adde Pa.de Ca.qui ex hoc concludit in cõsi. 2. qd̃ incipit in Christi noĩe amen.pro euidentia eius,qd̃ quæritur &c.ꝙ acta possunt p testes probari,etiam si nulla scriptura reperiatur.

Si certum petatur. Tit. ij.

1 *Actio competens ex mutuo,inter alias actiones principatum obtinet.*
2 *Mutuum qua actione repetatur.*

Continua rubricam sic,in titulo præcedenti rubricauit de re. cre.
& de iureiur.quia igitur de iureiur.est visum,restat videre de rebus
creditis- Sed illa pars rubricæ est generalis ad omnes obligatio-
nes personales,per quas alijs credimus,quia eorum fidem sequi-
mur.ff.co.l.j.ideo de personalibus actionibus est tractaturus post
titu.de iureiuran.& quia inter alias personales sunt condictiones,
quæ dãtur vt plurimum ad repetendum,de eis est dicturus.& ma
ximè,qa est dare unam certi condictionem generalem,quæ com
petit vbicũque certum petitur.ff.eo.l.certi condictio.in princi.Iõ
1 nimirum,si de condictionib. prius fuit dicturus.† Verum quia in
ter condictiones,& personales actiones, illa quæ competit ex mu
tuo,obtinet principatum pp ipsius mutui frequentiam, hinc est.
ꝙ eius frequentia multa conceduntur ei specialia.ideo de mutuo
pmittit.nam & rubrica ad mutuũ restringitur,& exponi debet si
a certum petatur.i.mutuum petatur. [a] Aliqui tamen voluerũt dice
re,ꝙ ista verba sunt proprium nomẽ act. & sic sonant in ius,non
in factũ,& mouebãtur.per l.j.ff.de tritica. vbi litera dicit illa actio
ne vtitur,si certum petatur.Sed malè dicunt,quia illa verba sonãt
in factum,nõ in ius.ꝙ patet,quia hæc verba conditionaliter sunt
prolata,& sic nomen actionis esse non possunt.ꝙ ergo ibi dicitur,
per subauditum legitur,puta illa act.vtitur,qua quilibet,si per eum
2 certum petatur.†Quæro,quæ actio datur pro mutuo repetendo
glo.dicit ꝙ duplex,videlicet certi condi.generalis,quæ competit,
ex quocũque contractu.ex quo certum petitur.& ff. eodem l.cer-
ti condi.in prin.Item alia specialis,quæ uocatur certi cõdi.ex mu
tuo,ita gl.hic.& ff.eo.super Rubrica.Quidam tamen dixerunt dari
certi cõdictionem generalem tantum,& illam tenet Pet.Guil.de
Cu.Ia.de Are.Ia.de Bel.& Ia.Bu.licèt vnus faciat vnam rationẽ.
& alius aliam.& mouentur.Primo qa l.semper vtitur illo vocabu
lo in singulari.Secundo,quia si actiones essent diuersæ,non uoca
rentur eodem nomine.l.si idem.ĩ.de codi.Tertio quia de hac spe
ciali certi condictione non cauetur. Quarto qa specificè dñæ a-
ctionum colliguntur ex medio concludendi. ar.inst.de actio. in
prin.sed medium cõcludendi in qualibet istarũ actionum est vnũ
tñ,scilicet qa petitur certum.ff.eo.l.certi condi.in prin. & l.si qs
certum.ergo vna ẽ actio.Quinto,quia si aliter dicatur,sequitur,ꝙ
tot erunt condictiones,quot sunt contractus certum continẽtes,
ꝙ est absurdum.& contra d.l.certi condi.& maximè.in §.quoniã
vbi dixit Iac.Bu.fore casum.in ista q.attento pronomine demon-
stratiuo ibi posito,dum dicit,ꝙ ex omnibus cõtractibus, hæc cer-
ti condi.competit,siue re contrahatur, &c.de illa ergo condictio-
ne gñali certa loquitur,de qua pdixerat,quę cõpetit ex contractu
qui re ꝯhĩt, & sic ex mutuo. Sed Ric. & Bar. & communiter oẽs
moderni tenẽt opi.huius gl.primo per tex.insti.qui.mo.re.con.ob.
in prin.secundo qa absurdum est dicere,ꝙ ex cõtractu mutui, sic
frequẽtato non daretur specialis actio,& ex alijs contractib.sic.ter
tio, qa dicit tex.ꝙ eo mõ cõtrahĩt mutuum,quo ĩdebitũ,inst.qui.
mo.re.cõ.ob.§.j.sed indebitũ sic ꝯhĩt,ꝙ pro eo spãlis cõdõ indebi
biti cõpetit,ergo ex mutuo spãlis actio dẽt cõpetere. Quarto qa
in eis colligitur diuersitas in medio concludendi.nã in certi con-
dictione gñali necesse est,ut narreĩ.ꝙ illud,ꝙ petitur, est certum,
aliàs uĩ intentata spãlis actio ex illo contractu. Exemplũ uendidi
librum

A D D I T I O.

a Ideſt mutuum petatur.Quot modis dicatur mutuum,uide gl.& Bar.in l.2.§.fi.ff. si cer.pe.& Bal.hic & Ale.in §.Grisogonus.4.co.de uer.ob.ꝙ duplex est f.natu rale,quod fit per numerationem,& ciuile.scilicet per confessionem.

librum p centum,quæ negas soluere,ad cognoscẽdum,q̃ actio in
tentẽ,inspiciendum est mediũ concludendi.& iõ si dicã vendidi
p centũ,quæ denegas soluere,quare te peto cõdẽnari, intẽtata est
actio spãlis ex uendito.sed si adijciam,&qa ista cẽtũ sunt quid cer
tũ:iõ peto te ꝯdẽnari,tunc certi ꝯdictio gñalis vr̃ intẽtata . Sic est
in ac.ex mutuo:quia si illud mediũ non apponiĩ,certi ꝯdictio spã-
lis ex mutuo dr̃ intẽtata.& attẽde,qñ intẽtaĩ certi ꝯdictio gñalis
illud verbũ(certi)stat adiectiuè,vel neutraliter.sed cũ intẽtatur cer
ti ꝯdictio spãlis ex mutuo illud verbũ(certi)stat substantiuè:& ex-
ponitur.i.mutui,vt dixi in pcedenti ꝯtinuatione. Et ex his patet,
ꝙ hæ actiones sunt diuersæ in noĩe, & in substantia , ꝙ ex mutuo
sicut ex cæteris ꝯctibus,in quibus certũ qd petiĩ,duplex actio na-
scitur,vt dicit ista gl.Nec ob.l.certi condi.§.qm̃,quia licèt ibi dica-
tur,ꝙ certi condictio gñalis competat ex ꝯctu,qui re ꝯhitur, non
ppea tollitur,quin & spãlis ẽt competat,vt in condictione indeb.
& si.& sic non obstant in contrarium allegata . & hæc est ueritas.

L E X P R I M A.

1 *Hæres nullus efficitur secundum modum prælegatorum.*
2 *Aes alienum inter hæredes est diuidendum.*

NEqueæquam. Primo dictũ.scdo rõ.tertio cu rialis & honesta rñsio. secũda ibi,cum scit.tertia ibi:quod.Nec hęredes tenentur ad one
ra hæreditaria non pro modo prælegatorum, sed pro hæreditatis
1 rata.h.d. † No.ꝙ secundum modum prælegatorum quis non ef-
ficitur hæres.concor.ff.de mi.te.l.si certarum.in prin.Ex quo sequi
tur,quod onera hæreditaria non sequuntur singularem successo-
2 rem.concor.ff.ad treb.l.j.§.si hæredes. † Item no. quod ęs alienũ
diuiditur ipso iure inter hæredes pro hęreditarijs ac. cõcor. l. pro
hæreditarijs.ĩ.de hær.act.Item not.ꝙ res æque sunt petendæ.Item
cum non ita æque,dummodo usitate,faciliter possunt peti, uel si-
ne reprehensione.Et sic no.quòd usus excusat, Gl. uide per te.Vl-
timo tex.iste in fi.ar.quod sufficiat, qd̃ si minor in contractu iura-
uerit resti. non petere, uel ei renunciauerit cum iuramento , quia
non dicitur tunc ignarus illius beneficij , & eius effectus fuisse, &
sic non est expediens,vt notarius apponat in instrumento,qũo eũ
a de beneficio certiorauit, [a] de quo vide quod scripsi in auth. sacra-
menta.supra si aduer.vendi.

A D D I T I O.

a Quomodo eum de beneficio certiorauit. Tu uide de hoc plene quod no.in tract. clau.in cõtrac.clausularum in clausula in uer.certiorata. d' beneficio velleiani.

L E X II.

1 *Mutuum in aliena pecunia non consistit.*
2 *Domino pecuniæ quæritur actio ex ipsius numeratione.& nu.3.*
4 *Actio quo casu per stipulationem nascatur,uel moueatur ex numeratione.*
5 *Stipulator quo remedio cogatur actiones cedere domino.*
6 *Mutuans pecuniam alienam , potest eam repetere, si non sit consumpta.*

Quamuis pecuniam. Primo rationem oppositam reijcit . Secundo
quæsitum decidit.Tertio domino rei consulit.Secunda ibi: stipu-
1 lando.Tertia ibi: quam pecuniam . † In pecunia aliena non consi-
stit mutuum:tamen numeratori sibi stipulanti,quæritur actio,nõ
domino:nisi,vt reddat eum compellat.h.d. Nota tria , vt in sum-
mario.quartum addit gl.in l.2.§.appellata.ff.e.videlicet, quod mu
tuum reconciliatur stip.& ad hoc allegat ibi illum tex. Sed istud
non video,quia si mutuum diceretur reconciliari: tunc ex nume-
ratione,non ex stipulatione ageretur, quod est falsum , vt hic , &
patet ad sensum,quia stipulatio non facit propterea esse translatũ
dominium.sed dici potest,quod improprie gl.fuit locuta.Vltimo
2 no.hic casum,in quo quis compellitur ad cessionem. † Op. quod
domino pecuniæ ex numeratione pecuniæ debet quæri actio , vt
ff.eo.l.certi condi.§.si nummos.Sol.quod ista fuit directa ratio, q̃
rei dominus allegabat pro se,vt in prima gl.Sed non ob.quia locũ
habet,qñ noĩe suo numeraĩ,vt d.§.si nummos . & est tunc specia-
le in mutuo,vt ibi no.hic uero noĩe proprio mutuauit , iõ dño nõ
q̃ritur actio,qa numerans noluit:nec sibi,qa mutuum in re aliena
non consistit.l.2.§.appellata.ff.eo.stipulatio igitur est necessaria,vt
hic.Opp.quod stip.nõ prodest.l.certi condi.§ qm̃.ff.eo. Solu.illud
verum si stipulatus est domino pecunię:hic aũt fuit sibi stipulatus
ita gl.2.dicit.Attẽde,quia ista gl.est not.quia.§.quoniam. loquitur
qñ meam numero,& stipulor alij reddi:nos, quando alienam nu-
mero proprio noĩe,& stipulor domino reddi,& iste casus est ab il-
lo diuersus,ideo notandus. Opp.ab extra,quod nec mihi prosit sti
pulatio,cũ ipsa requirat causam,vt ff.de ex.do.l.2.§.1.sed hic cau-
sa mutui quæ vr̃ subesse,nulla est,cum mutuum non sit,ergo.Sol.
ꝙ numeratio quæ remanet est sufficiens cã,vt hic.de hoc tñ , an
in stip. requiratur causa, dicam.ĩ.de non nu.pe.l.generaliter. Opp.
ꝙ etiam si non fuit stipulatus,sibi quæratur actio.ff.eo.l. nam & si
fur.in prin.& ff.de fide.l.si quis pro eo.§.si nummos.Sol.illud pro
cedit consump. sequuta,vt ibi:non ante,vt hic.per consum. enim
reconciliatur mutuum,vt ibi.Item vsucapione. arg. ff. de iure dot.
l.Proculus.item ex superuenientia dominij.l.proinde.ff. eo. Itẽ ra-
3 tiha.l.si procu.ff.de condi.inde. † Opp.ꝙ ius obligationis sibi non
quæsiuerit,cum ex numeratione nulla actio sit nata.l.2.§. appella-
ta.ff.eo.Sol.ꝙ hic non loquiĩ de iure obligationis ex numeratio-
ne,sed ex stipulatione,& vocabitur hæc actio certi condi.ex stipu-
latu,qa certũ petitur.l.si quis certum.ff.e.& hoc dicit hic gl. ex qua
habes,ꝙ ex stipulatione non reconciliatur mutuum , vt ex mutuo
4 detur actio.vt sup.dixi.† Venio ad q.& quæro primo cum glo.po-
a ne,ꝙ propriã pecuniã numeraui.& sum stipulatus eã mihi reddi,[a]
an ex numeratione nascitur,vel nouatur actio per stipulationẽ, &
gl.remittit ad no.ff.eo.l.certi condi.§.qm̃. & ibi dicit , ꝙ si contra-
hentes egerunt,ꝙ ex numeratione non nascatur, ꝙ tunc non na-
scitur.sed ex stip.tñ.ar.l.non omnis.in prin. eod. ti. & in hoc benè
dicit.Sed si dubitetur,distinguit , aut stipulatio non ualet, & tunc
ex numeratione nascitur,& ex ea agitur,quia ex stipulatione,quæ
non ualet,non nouatur.vt d.§.qm̃ & benè dicit,aut stipulatio va-
let,& tũc dicit,quòd numerat.uerè nascitur,sed non nata fingitur
per l.si ita stipulatus.§.Grysogonus.ff.de ver.obl.per l.si ita fuero.§.
fi.& l.cum enim.ff.de no.& in hoc non benè,vel minus perfectè.
gl.dicit.dic ergo in casu,quo stipulatio valet,aut ipsa facta est incõ
tinenti,aut ex interuallo,si incontinenti,tũc ex numeratione nul-
lo modo nascitur actio,siue antecedat,siue sequatur,qa vtroq; ca-
su facta esse creditur cã implendæ stipulationis,qa ea quæ inconti
nenti fiunt inesse creduntur,& ideo ex sola stipulatione agitur. ut
d.l.cum enim.Si uero ex interuallo,tunc aut præcessit stipulatio ,
& idem,quia numeratio sequens,cã implendæ stipulationis ante-
cedentis facta dr̃. aut sequuta fuit,& tunc olim præsumebatur no
5 uatio,hodie secus.l.fi.infra de noua.† Quæro.2.ĩ casu huius l. quo
remedio cogitur stipulator actiones cedere domino.dic , aut inter
numerationem,& dominum pecuniæ præcessit ꝯctus,ex quo age
re possit,ut quia apud eum deposuerat pecuniam illã, & tunc agit
ac.ex eo ꝯctu,ex quo uenit dolus,& lata culpa.l.quod Nerua.ff.d̃
po.Aut ꝯctus non præcessit,& tunc aut pecunia extat,& potest vẽ
dicari,& ad exhibendum agi.aut est consumpta,& tunc agam uti
li ac.ne.ge.subsidiaria cõtra mutuantem,ut mihi cedat ac. contra
recipientem,ut hic & hoc vult ista gl.Quæro.3.quid si in casu no-
stræ legis anteq̃ recipiens pecuniam consumat,dñs eam uendicet,
an ille cui numerauit,tenebitur mihi gl.arguit pro & contra,& nõ
determinat,sed in l.nam & si fur.in prin.ff.eo.vr̃ tenere primã par
tem,ut saltẽ obstet numerãti exceptio do.& hæc est pars vera ſm
do.per l.Meuia.in fi.ff.so.ma.l.j.§.2.ff.de stip.ser.& per l.bonafides.
ff.eo.Non ob.l.incendium.ĩ.eo.quia illa procedit,ubi non est de-
bitor quãtitatis,respectu certi corporis,seu certæ pecuniæ mutua-
tæ,sicut est hic.nam tunc liberatur.l.j.§ si quadrupes.ff.si qua.pau.
fe.di.& de noxa.l.electio.§.si is.& no.in simili.i l.nauis onustæ §.fi.
j.ff.ad l.Rho.de ia.Cẽsetur autem pecunia mutuata perempta quò
ad recipientem,qui restituit uendicanti dño,cum eius commodũ
& vsum habere non potuerit.l.si constante.§.vxor.ff.so.ma.& tan
to fortius,qñ hoc pcesserit creditoris facto, sicut ẽ in pposito,ut l.
opera.ff.de do.exce.præterea ista stipulatio habet pro sui causa nu
merationem ut l.si ita.& l.cum enim.ff.de noua.& causa est ad nõ
causam redacta.Ideo dicendum,ꝙ debitori competit condictio si
ne causã,vt liberetur.l.2.& 3.ff.de condi.sine causa.Et sic fortius ei
6 exceptio competit.l.inuitus.§.cui damus.de reg.iu.cum si. † Quæ
ro.4.pecuniam alienam quam mutuaui non consumit , sed penes
se retinet,quomodo mihi consulitur,vt repetã gl.hic, & in l. nã &
si fur.ff.eo.dicit,aut facit bona fide,quia ei est a domino denuncia
tum,& tunc conueniri non potest.ut d.l.nam & si fur. aut mala fi-
de,vt excludat creditorem à petitione,& tunc teneatur quasi pro
consumpta habetur l.iur.ciuili.ff.de condi. & dem. Sed magis ad
propositum facit.l.si oleum.ff.de dolo.& l.Labeo.in fin.ff. de con-
trahen.emp.Et idem tenet Cy.Sed Iac.Bu.dicit,eum omni reme-
dio destitutum,quia sibi habet imputare,cur alienam pecuniã nu
merauit , sciens in illa non consistere mutuum. Ego puto sic dicẽ
dum , aut constat pecuniam esse alienam,aut non constat. primo
casu,aut recipiens illam vsucepit,ꝙ facere potuit,si à principio bo
nam fidem habuit.vt ĩ.de vsuc. trans. l. j. §. hoc tantummodo , &
tunc peti potest,quia mutuum reconciliatum est l.si alienam.& l.
qui alienam.ff.de do.cã mor.Aut non vsucepit eam & tunc cõue-
niri non potest.l.proinde.ff.eo.quę loquitur in casu certi,& isto ca
su uerum dicit Iac.But.nec tenebatur eam cõsumere, cum sciens
caderet in uitium furti.secundo casu dico,ꝙ conueniri potest cer
ti condictione ex mutuo & si excipiat qd̃ mutuans non fuerit dñs
tenetur illud probare,& non actor,quicquid hic dicat Cy.& ita te
net Gu.de Cu.in d.l.nam & si fur.et Iac.But.in l.non omnis. §. cũ
pecunia.et pro hoc quod no.in simili. in l.j.ff. de re. perm. Et præ
dictorum est ratio,quia dominus præsumitur qui numerauit , do-
nec contrarium appareat.ar.eius quod not. glo.in l.2.ĩ. ne uxor p
ma.et est ratio,nam si in nullius bonis,fuisset occupantis, et si nu-
merata quæsita fuisset.Quinimo cum causam habeat ab actore,ñ
potest ei refricare quæstionem dominij,ex quo agitur ex illo con-
tractu.

A D D I T I O.

a † Et sum stipulatus eam mihi reddi. Adde de hoc plene Bal.in l.& si frater.infra de pign.ubi etiam ponit,quid si pecuniam meam meo nomine mutuasti, & pignus meo nomine accepisti.

tractu l.nec creditores.ȷ̃.de pign.act. licet affirmatiue possit alium
dominum dicere,quia tunc eneruat intẽtionem actoris: sed illud
probare debet,quia quantum ad eum dominus præsumitur. Nec
obst.ꝙ in rei vendi.actor tenetur se probare dominum, quia in ea
non agitur contra reum, tanquam contra habentem causam ab
actore:sed vt contra quemlibet.& in ea dominium principaliter,
& declaratoriè deducitur in iudicium,quod non est in certi cond.
ex mutuo,de qua in q.nostra.

L E X III.

1 *Officiales temporales,an mutuum dare cum fœnore,& an recipere possint.& numero 2.*

1 **Eos qui·** †Officiales temporales prohibentur p se,vel per alios cum subditis fænus exercere.h. d. Opp. de
l.præsidis.ff.eo.Sol.vt gl.ꝙ ibi in perpetuo,hic in tẽporali.ratio, qa
in mora modici temporis non est periculum,sed magni sic.l.si lõ-
gius.& l.si debitori.ff.de iudi.Opp.ꝙ nedum fœnerari, sed etiã si-
ne fœnore non possunt mutuare, nec alium contractum inire. ff.
2 eo l.principalibus. Sol.confitendo contrarium. † Quærit glo. an
possint mutuum recipere.Dicit gl.quod non a subditis.ȷ̃.eo.l.pen.
sed a non subditis.ff.eo.l.præsidis.in fi.latius dicam.in l. pe.

L E X IIII.

1 *Actio quæritur ex mutuo facto nomine alieno.*
2 *Actio quæritur ex contractu reprobato.*
3 *Actio,quando possit quæri alteri ex mutuo per personam liberam.*
4 *Debitoris nomen quomodo,& quando quis reprobare dicatur.*
5 *Sciens,& tacens,nec approbare,nec reprobare dicitur.*
6 *Numerans pecuniam,quando animo donandi numerasse dicatur.& num. seq.*

Si absentis. Primo,quãdo actio est cessa.Secundo,quã-
do non est cessa.Secunda,ibi.Idem.mutuãs
si reus non ratificat, repetit utili act.facta sibi cessione, vel fine. h.
1 d.secundũ Richar.† No.mirabile,ꝙ ex mutuo alieno noĩe facto
statim illi q̃ritur actio directa,non expectata ratihabitione, vt hic,
& ff.e.l.certi condi.§.si nummos. Et est hoc speciale in mutuo du
plici respectu,quia ratihabitio nõ expectatur ɔ̃ regulam.l. si pecu-
nia.s̃.de ne.gest.& l.soluendo.& l.si pupilli.§.item quærit.ff. in co.
tit.Secundo no. ꝙ per liberam personam alteri quæritur ex mu-
tuo,qđ non est regulariter.ff.de pign.act.l.solutum.§. per liberam.
2 † Item no.singulariter,ꝙ ẽt ex reprobato contractu sibi quæritur,
seu quæsita durat actio.qđ patet.qa illam cedit,vt hic.Ex quo not.
ꝙ actio inutilis penes cedentem potest cedi, & efficitur vtilis pe-
nes cessionarium,vt hic,& ȷ̃.de iur. do.l. fi.in prin. & ibi glo. nota.
Item not. casum, in quo ex contractu alieno nomine gesto illo
a rato non habẽte,gerẽti competit vtilis a sine cessione. concor.ȷ̃.de
contra.iudi.in l.si non.& ff.de admi.tu.l.cum q̃ritur. in fi. Sed hic
q̃ro,an hæc vtilis sit subsidiaria,ita quod oporteat, vt primo requi
ratur ille super cessione actionum.& videtur, ꝙ sic, quia alias non
potest videri,an in mandato actiones cesserit necne, vt dicit hæc
litera.Item quia hæc litera in hac parte erit inanis,& frustra ɔ̃. l. 2.
in fin.ȷ̃.cõm.de lega.& ad hoc,ꝙ sit subsidiaria,facit ȷ̃.eo.de act.&
obli.l.1.In contrarium facit,quia statim cum ille reprobat contra-
ctum,hæc utilis quæritur gerenti,ac si suo nomine contraxisset. l.
cum quæritur.in fin.ff.de admi.tu.& sic frustra quærit, vt sibi fiat
cessio actionis,quæ iam sibi competit. prima tutior est, tñ cogita.
3 † Oppo.ab extra, ꝙ per liberam personam alteri quæri non possit
l.stipulatio.§.alteri.ff.de ver.obli.& ff.de pig ac.l. solutum. §. per li-
beram.Sol.quod speciale est in mutuo,vt hic,& ff.eo.l. certi cõdi.
§.si nummos.habet enim singularia præcepta pecunia credita. ff.
eo.l.singularia.Op.2.quod in mutuo non sit speciale,quia idem in
deposito,vt s̃ ad exhib.l.penul.& ff.depo.l.Publia. in prin, Solu, ꝙ
in mutuo est specialius, quam in deposito, quia in eo quæritur di-
recta,etiam si pecunia sit mutuantis, vt d.§. si nummos.hic in glo.
In deposito quæritur sola vtilis actio.Oppo.3.quod reprobato no
mine,nulla sibi competat actio,quam possit cedere.l.si pupil.§.itẽ
queritur.ff.de neg.gest.& l.dispensatorem.ff.de so.So. quod specia
le in mutuo,quia statim ei ignoranti,& inuito fuit quæsita actio.
vt hic,& d.§.si nummos.sic & alias in l. si a furioso. ff. de actio. &
obli.& hęc vera.Quidam tamen dixerunt,quod hic primo habu-
4 it ratum, sed postea reprobauit resti. peti. sed truffa est. † Quæro
cum glo. qualiter iste reprobauit nomen debitoris. dixerunt qui-
dam eo ipso,quòd scit,& non apparet eum ratum habere, dicitur
reprobare,pro eis facit.ff.rem ra.ha l. procurator ad exhibendum.
§.fi.& l.quo enim. §. iul. In oppositum, quod expressa reprobatio
debeat interuenire,facit.l.si filius.la. 2. ff. ad mace. & quod ibi per
glo.& l.fin.ff.qui,& a qui.& quod ibi no.glo.no.in d.l.quo enim §.
j.Istam partem tenet gl.& communiter doct.& ad allegata in op-
positum respondet Cy.quod interdum tractatur de iure iã quæsi
to reprobando;& tunc tenendo non dicitur reprobare,vt hic cum
si. aut de iure quærendo, & locum habent contraria. Aliter dicit
Bar.videlicet,cum aliquid est factum nomine meo,an tacendo di
car improbare.quia aut tractatur de mihi quærendo, vel aliũ mi-
hi obligando,& tunc requiritur expressa reprobatio:alias non im-
probando dr̃ quis approbare,vt hic.aut tractatur de me alteri obli
gando,vel de alio præiudicio mihi generando, & tunc, aut sola
simplex scientia superuenit; & tunc non approbare est improba-
re,vt d.l.procurator.§.fi.& l.quo enim.§.Iulia.fallit.in l.fi.ff. qui, &
a qui.Aut vltra scientiam aliquis alius actus superuenit,puta rece-
ptio literarum huius rei,& tunc non improbare est approbare, vt
d.l.si filius. Ego puto, quod in d.l.si filius. si ipse filius patri igno-
ranti verũ dixisset seu notificasset,quod per literas scripsit l.illa lo-
cum haberet,sicut in d.l.fi.ff. qui, & a qui.vnde dicere ibi, fallit,ni
hil est.& l.procurator.§.fi.& ille. §. Iuli. non dicunt, quod statim
cum scit,& non approbat,dicatur reprobare: sed quod non dici-
tur statim approbasse, & inter hæc est longa differentia,vt cuilibet
patet ad sensum. Ideo Cyn. videtur melius dixisse. Vel aliter vt
mihi videtur, & vt verborum significationi deseruiamus, dicen-
dum est,quod aut lex, vel conuentio requirit reprobationem rei
seu actus gesti,tunc illa debent fieri verbis, vel actu extrinseco, &
apparenti approbationi contrario, vt in hac l. & glo. & l. finali. ff.
qui,& a quibus.& l.si filius. ff. ad maced.& ff.fur.aduer.nau.l. 1.ad
finem. cum simili. &c. Aut lex, vel conuentio requirit approba-
tionem,vel ratificationem,& tunc verba expressa,vel actus repro-
bationi contrarij debent interuenire,vt dicatur approbare:arguen
do de præcedenti casu ad istum per locum a cõtrariis,quod est va
5 lidum l. fi. ȷ̃. de sen. pas. & probo per l.Paulus.ff.rem ra habe. † Et
ideo dico,quod sciens,& tacens non dicitur approbasse nec ratifi
casse,sicut nec reprobasse,quicquid dicat illa gl.Rog.sed in suspen
so, & in quodam medio stetisse, & ideo si interest aduersarij sti-
pulatio rem ra.ha.est commissa,quare non fecerit quod l.vel con-
uentio requirit, & si non interest, commissa non est, vt d l.procu-
rator in fi.& d. l. quo enim. §. iulia. Interdum lex, vel conuentio
requirit solum quem non contradicere, & tunc illud verificatur
ex sola taciturnitate.ff.loca.l.si ad certum.& ff.so.ma.l.2.§.volunt.
Interdum. l. vel conuentio exigit quem consentire, & tunc dic,
vt scripsi in l. inuitus. s̃. de procura. Quæro cum glo.numeraui ex
causa mutui nomine Titij,& sum stipulatus incontinenti mihi red
di:an Titius poterit agere ex numeratis. & dixi incontinenti, quia
si ex interuallo non fuisset dubium, quod obligatio quæsita Titio
non fuisset nouata. In quęstione igitur proposita glo. ponit duas
opin.vna,quod obligatio Titij est nouata,& sic non sibi, sed mihi
remanet actio.hæc non est uera, quia obligationem alteri quæsi-
tam non possum nouare inuito illo, etiam si sim eius procura.ge-
neralis, nisi habeam liberam. l. procurator cui.& l. mandato.ff de
procura. & hoc vult ista gloss.in fin. Sed tunc dubium est, an illi
ex numeratione,& mihi ex stipulatione. & gloss. videtur dicere,
quòd sic vtrique, & cui prius soluit ipse ab vtroque liberetur. hoc
fatetur Iacobus de Aretio,& Cyn.in fine suæ distinctionis verum
esse,si mei stipulantis intersit mihi reddi, sed si non intersit stipula-
tio erit nulla.l.stipulatio ista.§.alteri.ff.de ver.obl.& sic ex sola nu-
meratione Titio obligatur. Attende,quando intersit mea, vel nõ,
& pone pecuniam tunc illius cuius nomine mutuatur, vt in casu
huius l.certe interest mea,donec ille approbet contractum, quia
tunc liberabor ab eo,& eo reprobante,durat interesse meum, qa
teneor sibi,vt hic.Sed pone pecuniam fuisse meam,tunc si nõ nu-
meraui animo donandi illi,interest mea, quia illi videtur actio q̃-
sita,velut procuratori meo,ideo tenetur facere velle meum. l.idẽ
ff. mandati. Sinautem numeraui animo donandi; tunc,licet pri-
ma facie non videatur mea interesse, tamen idem videtur dicen-
dum quod dixi in casu, quo pecunia fuisset sua. quare hic vnus
contractus occultetur, & donatio prius facta intelligitur, & po-
stea illius pecunia sit numerata.arg.ff eodem.l. singularia. In du-
bio non videor animo donãdi fecisse.ar.l.cum de indebito. ff. de
prob.& ita dicit Gul.& Iaco.Bu.in l.certi cõdictio. §. si nummos.
6 ff.eodem.† Vltimo,vt illa materia liqueat, & quæstiones inuicem
non inculcentur,est attendendum,quod quandoque numero pe-
cuniam propriam nomine meo,& stipulor illam mihi reddi:tunc
7 distingue,vt dixi.s̃. eodem.l.2.in 1.q.† Quandoque numero pro-
priam pecunia nomine meo,& stipulor alteri reddi: & tunc aut
stipulatio est inutilis: & tunc ex sola numeratione agitur. l. certi
condi. §. quoniam. ff. eod. aut vtilis, puta quia ille est filius meus
in potestate,vel seruus meus,ita ꝙ videor mihi stipulatus.l.domi-
nus seruo.ff de ver.ob.& tunc idem est dicendum, ꝙ in præceden
8 ti.† Quandoque numero pecuniam propriam nomine alieno, &
stipulor mihi reddi, & tunc habet locum in parte quæstio huius
gl.& quod dixi in præcedenti.q.versicu. Sed pone pecuniam. &c.
9 † Quandoque numero pecuniam alienam meo nomine, & stipu
lor mihi reddi.tunc de hoc est casus supra eo.l.2.vbi ex stipulatio-
10 ne agitur,non ex mutuo, quod non valuit. † Quandoque nume-
ro pecuniam alienam nomine meo,& stipulor domino reddi. &
istum casum posuit gl.2.s̃.eo.l.2.& ibi dic stipulationem non tene
11 re,nec ex numeratione agi,nisi consumptione sequuta. † Quñque
numero pecuniam alienam noĩe dñi,& stipulor eã mihi reddi,&
tunc

A D D I T I O.

a Competit utilis. Et intellige prout fin.declarat Bar.in l.fundum.ff.de ac.emp.s.cũ omnibus qualitatibus,& conditionibus cohærentibus personæ tertij.

tunc habet locum quæstio huius gl.& quod s̃.dixi in quæstione p̃
cedenti.Et hæc sufficiant de hac l.subtili.

L E X V.

1 *Numeratio facta vni,quando alios obliget.*
2 *Rei debendi in quibus obligationibus possint plures constitui.*
3 *Exceptio non numeratæ pecuniæ quibus competat, & an post biennium possit opponi.*
4 *Exceptio simulationis,an possit perpetuo opponi.*

Si non singuli· Diuiditur in duas. Primo, qñ vna tãtũ
interuenit fictio,vel simulatio.Secũdo,
qñ duæ.secunda ibi,ac multo.Plures rei debẽdi possunt in solidũ
tã re,quã verbis constitui. & plus valet verum; quam simulatum
1 h.d.vel latius.† Numeratio facta vni non obligat alios, nisi con-
a stituerint se reos debendi in solidum,quod facere pñt a solidũ prin
cipaliter ꝓmittendo, vel pro reo insolidum fideiubendo, vel per
chirographum solidum quemlibet recepisse cõfitendo, & bien-
nium sit lapsum.& verum præualet simulato. h.d. Pone casum,
quod cũ tres petijssent à fæneratore pecuniam mutuo, & ipse di-
ceret se in crastinum numeraturum,fecit fænerator fieri chiro-
graphum,in quo confessi sunt certam quãtitatem se mutuo ab eo
recepisse. postet vni tñ ex eis numerauit.dubitant alij, an possint
ab eo ɔueniri.quibus rñdetur, ꝙ si singuli eorum non se obligaue
runt insolidum principaliter re, vel stipulatione, vel fideiussionis
cã,frustrarẽtur&c.nõ ꝓsequor,qa alia sunt clara.Scđa pars habet
duas lect.alias est in litera hęc ꝑpositio(ꝑ)ibi:ꝑ pecũnia numerata
& tũc legit̃ dupliciter,vno mõ,vt iacet.alio mõ, vt exponat̃ nume
rata,id est numeranda.& sic tempus ponit̃ ꝓ tpe. alias non est hæc
2 ꝑpositio, & tũc lr̃a planior est.† Not. quod plures rei debẽdi pos-
sunt insolidum ɔstitui in obligationibus, q̃ re ɔ̃hunt̃ ſm le.glo.&
cõmunem.Item, ꝙ operatur vna fictio,vel simulatio scilicet de p
sona ad personam, fortius operantur,si vna est de persona ad per-
sonã.alia de re ad rem.Item ex scđa pte nota, ꝙ per lapsum biẽnij
excluditur exceptio vtraq;& est rõ, quia q̃libet earũ est exceptio,
non nu.pe.quia exceptio illa habet locum in omnibus rebus mu-
tuabilibus.& sic in ɔsistentibus in põdere,numero, vel mẽsura,&
sic comprehẽdit̃ oleum.& verbum pecuniæ non sumitur stricte,
sed late,& nõ latissimè pro oĩ re.infra.de ɔst.pecu.l.2. Venio ad ap
paratum,& omissis gl.expositiuis, op. cõtra primã partem, ꝙ duo
b rei b non possint in obligatione, q̃ re ɔ̃hit̃, constitui,& maximè in
mutuo, quia in plus ɔ̃hi non potest q̃ numeratũ fuerit.ff. de pac.l.
si tibi.10.& ff.cod.l.rogasti.& est ratio, quia natura non patitur, vt
eiusdem rei dñium sit apud plures insolidum, quinimo nec pos-
sessio.ff.cõ.l.si vt certo.§. si duobus. So. vt in glo.quia illud proce-
dit vere, sed ex quadã fictione põt hoc interuenire.puta si pecu-
nia alteri numeretur de voluntate mea.ff.de solu.l.qui hominem.
§.fi.& de du.re.l.eandem.accedat ff.de pigno.actio.l.solutum.§. so
lutum Hæc sol.non placet Pe.quia, licet fictio sit contra veritatẽ
assumptio,tamen debet esse de possibili ſm naturam. l. adoptio.
ff.de adop. & l. qui ad certum. ff. loca. sed impossibile est quẽl bet
istorum insolidum eandem pecuniã ab eodẽ recepisse. ergo, &c.
vnde ipse dicit, ꝙ fatetur impossibile, quemlibet eorum velut ex
prima receptione teneri insolidum, sed asserit quemlibet teneri
ꝑꝑ receptionem illius,qui verè recepit,quia oblatio illa,quę illum
tenet, omnes alios tenet,& non diuersa ar.insti. de obli. in prin.&
ita pertransit Cy.superuenit Mar.& Sy.& dicunt, ꝙ citius omnia
sydera de celo caderent,q̃ plures possent obligari insolidum in ɔ̃-
ctu,qui re cõtrahitur. Primo, quia contradictio non sentit. Secũ-
do,quia tunc est necesse dici ad quemlibet peruenisse, & numera
tam fuisse per eundem, sed hoc est impossibile salua remanente
obligatione primi,quia in hoc oportet, ꝙ fingamus redditam, &
postea alteri numeratam.ar.l.singularia.ff.eod. & si sic, solus vnus
erit obligatus.ad hanc.l. respõdet, quod si litera bene construatur
hic est casus pro eod.dicit enim, ꝙ hic ponuntur duo casus tantũ,
quibus tenentur insolidum.s.quando principaliter se obligauerũt
verbis, vel quando animo fideiubendi, & sic verbis. Ad literam
istam,dum dicit,si intra ꝑstitum tempus, &c.quæ videtur velle, ꝙ
ex confessione de recepto tenẽtur insolidum.respon. quod lr̃a ista
nõ loquitur de obligatione solidi, sed partis, & suæ ratæ.nam oẽs
tres fuerant cõfessi simpliciter se recepisse.c. vnde quibet pro sua-
rata videbatur conueniri posse. quod l.ista dicit verum non esse, si
intra biennium opposuerunt de pe. non nu. & per eundem modũ
intelligitur.l.propter.ȷ̃.de duo.re.Ad id quod Pe.di.quod est vna,&
eadẽ obligatio,dicit eẽ falsum, quia quot sunt personæ,tot debẽt
esse obligationes.l.eandem.§.fi.& l.si reus.ff. de duob.re. & l.gene
raliter ff. de fideicom.Quid dicam vereor, tamen cõem opin. se
quor,quæ est,vt in mutuo duo rei constituantur.& hoc per istam.
l.ſm gl.& clarius per l.si in rem.ȷ̃. eo. Item, quia hoc est in deposi-
to,& commodato quæ re contrahunt̃.l. eadem. in prin.ff.de duo.
re.& ibi hoc tenet Bar.& etiam propter tex.ibi in clausula genera
li,quam subijcit,dum dicit,& cæteris cõtractibus. Ad rationẽ quã
dicitur impossibile est numeratam fuisse omnibus, vt remaneat
obligatio primi. respon. hoc esse verum vere, & successiue, sed fi-
cte simul, & eodem tpe non est impossibile quemlibet solidam
pecuniam sibi mutuasse, & sibi numeratam confessum fuisse,aĩo
insolidũ se obligandi.ex vnica igitur numeratione oẽs insolidum
sua obligatione tenentur. vel si dicas fingi plures numerationes.
Respon.quod fingunt̃ sine alterius liberatione,quia nullus eorum
liberari voluit. Nec est hæc fictio impossibilis in suo genere.ideo
admittenda.l.si pater.in fi.& l.seq.de adop.& no.Barto.in d l.eadẽ
in prin.Prædicta sunt subtilia, & multum in intellectu consistunt.
3 † Oppo.ꝙ istis non competat exceptio non nu.pec.vt.ȷ̃.de condi.
ex l.fi.sol.vt glo.ꝙ hæc intelligitur ſm illam.s.quod hæc confessio
facta est spe numerationis futuræ. Opp.3.quod hæc exceptio vl-
c tra biennium c possit opponi,quia demum biennio tollitur,quan-
do in scriptura facta est hæc cõfessio.insti.de li.ob. ꝑ totum.Huius
timore gl dicit, ꝙ hic interuenit scriptura,sicut & in secunda parte
huius l.alias si non interuenisset, perpetuo opponi posset.l. qui pe-
cuniam.ff. eo. Hæc est no.sol. Sed attende, ne propter eam erres.
Nam,quando interuenit chirographum, casus est hic, ꝙ post bien
nium non auditur, etiam si hanc negatiuam probare velit.nam,
vt hic vides hæc litera loquitur,vbi constabat quòd vni soli nume
rata erat,& tamen vltra biennium non auditur etiam si hoc pro-
bare velit.& sic per cursum temporis hoc mutuũ ciuile efficax fa
ctum est,sed in casu,in quo chirographum non interuenit, an biẽ-
nium non tenet̃ hanc negatiuam probare, post aũt probare tene
tur & sic cursu temporis in eũ transfertur hoc casu onus proban
di.ut ibi intelligitur qđ not.in l.si ex cau.ȷ̃.đ non nu.pe.Vel dic, vt
4 post hoc ibi dixi in 2.q.† Opp.4.ꝙ perpetuo possit opponi exce-
ptio simulationis, vt.ȷ̃.plus val.quod agi. per totũ.& nota.in l.sub
specie.s̃.de postu.Sol.vt in gl. quod illud fallit in obligatione lite-
rarum.ꝙ non est verum si illa via eligatur,vt dixi in d.l.sub specie.
ideo dic,ꝙ ibi,quando simulatio habet perpetuam causam simu
lationis.quod non est hic.Op.contra secundam partem de l ȷ̃.ꝑx.
sol.ꝙ duplex est hic litera,vna cum ꝑpositione, alia sine.si habet̃ ꝑ
positio,tunc ob.contra.& sol.duobus modis.vno, ꝙ pecunia vere
erat numerata, sed stipulatio hic non fuit interposita animo do-
nandi:ibi sic,Alio mõ,quod hic pecunia nõ fuit numerata.& tex.
dum dicit pro pecunia numerata,expone.i.numerãda. & tũc sol.
quod ibi in pecunia non suberat substantia obligationis:hic sic.
Alia litera est sine ista præpositione, & tunc litera planior est, &
nõ ob.contra.quia hic pecunia fuit data alteri,q̃ ei,qui cõuenit̃, &
confessus fuit se recepisse spe futuræ numerationis cũ promissio-
ne de reddendo & isto casu, quando stipulatio intercessit, locum
habet exceptio in factum propter pecuniam non numeratam.l.
cum alter,ȷ̃.de non nu.pec.non exceptio, quæ proprie nominatur
non nu.pec. quia illa locum habet, quando stipulatio non inter-
cessit.Op.successiuè,ꝙ pecuniã numerãti,quasi impleuerit ex pte
sua detur præscrip.ver. vt oleũ sibi det̃.l.rebus.s̃. de ꝑscript.ver.Sol.
vt in glo.ꝙ hic nulla pecunia fuit numerata.& si fuisset numerata,
non ꝑpea daret̃ præscrip.ver. si ut ꝑcium numerata fuisset.secus si
vt corpus data fuisset, ꝙ alibi examinabitur.Op.ab extra.si verum
est ꝙ hic dr̃,quod in instrumento erat scriptũ, ꝙ olim erat susce-
ptũ,ergo ꝓbatur olim receptum, & sic exceptio non.nu. pec.non
potest locum hẽre, Sol.vt d.l.seq.vbi glo. format hoc contrarium.

A D D I T I O N E S.

a Quod facere possunt. Adde Bal.hic in primo no.& in ver.ex prædictis ergo.
b † Duo rei.Tu vide de hoc Bart in l.cum duo. & ibi posui in apo.ad ipsum in eo. uer.ff.de duo.re.const.& quando dicantur duo rei,vide Pa.de Ca,consi,49.inci, uiso puncto.& Bal.in l.rem mihi.§.in exercitu ff.commo.
c † Vltra biennium. Adde de huius dicti ueritate, ampliatione, & restrictionibus per Pan.in c.si cautio.col.6.uer.oppono.contra tex & ibi post Host. Ant. de Bu. & Imo.Fel.col.12.uer.prima regula est extra de fi.instr. & per eosdem in c.fin. extra de solutio.

L E X VI.

1 *Debitum non vsurarium conuerti potest in vsurarium.*
2 *Exceptio simulationis ex qua simulatione oriatur.*
3 *Substantia obligationis multipliciter in iure capitur.*
4 *Quantitas non appreciatur,sed per eam certę res appreciantur.*
5 *Confessio de recepta,quando numerationem probet.*
6 *Confessio species probationis dicitur,probans id quod in ea deducitur.*
7 *Pecunia solutioni non destinata,an conuertatur in causam mutui.*
8 *Pecunia quomodo probetur solutioni esse destinata.*
9 *Obligatio prior,an tollatur,si debitum ex vna causa in aliam conuertatur.*
10 *Chirographum emanans spe futurę celebrationis alterius contractus a mutuo, an eodem modo obliget in mutuo.*

Si ex precio· Primo,qñ stipulatio interuenit. secũdo,qñ
pactum simplex, vel cõfessio. secũda ibi,si
vero.Debitũ ex vna cã põt cõuerti in cãm mutui ꝑ stip.& vsurę ꝑ-
1 mitti nõ simplici ɔfessione nec pacto nudo. h d. † No.ꝙ debitum
non vsurarium potest conuerti cum solennitate requ sita in vsura
riũ.Itẽ no.quod falsa demonstratio, dũmodo cã obligationis sub
a sistat,nõ vitiat ɔ̃ctum a idẽ si cã obligationis nõ subsistit,si ex cer-
ta sciẽtia fiat.l. si vero. de vero.ob.& l cuius ꝑ errorẽ.ff.de reg. iur.
2 & l.campanus.de ope.lib † Itẽ no. ꝙ ex simulatione, q̃ habet in se
substãtiã oblonis,qa facta est ex cã vera,nõ orit̃ exceptio simula-
tionis.

A D D I T I O.

a Non vitiat contractum. Vide de hoc Bar. in l.1.nu.4. uer.dicitur hic, quod falsa causa.ȷ̃.de fal.causa adiecta lega & distinctio, quã ponit Bald.hic,fuit Bar. hæc etiam,& in l.fi.præal.2.de fal.causa.nu.3.uer.quæro an falsa causa uitiet cõtractus.& ibi dixi in apo.in uer.de quo omnino,per.Ale.consi.42.uol.4.

tionis.ſecus ſi cã non ſit vera, vt ĩ.plus va. quod agi.&c.l.pacti. & ff.de exce.do.l.2.§.certa, vel iniuſta.vt l.de cõdi.ob tur.cauſam.vel ſi cã ſimulationis ſit impotens act. producere, vt hic in fin.Ex his
a dicit Barto.[a] quod ſi ſtatuto cauetur, vt ꝯ inſtrumentũ guarẽtigiæ poſſit exceptio ſimulationis opponi, ꝙ non p̃t opponi, vbi ſimulatio ſit facta ex cã vera. vt hic.Item no.qđ pactũ nudum nec confeſſio nouat obligationem p̃cedẽtẽ, quantumcunq; illa probet̃ ꝑ
3 inſtrũ, vt hic in ver.ſi vero.† Vltimo no.quod hęc ſubſtãtia obligationis ponit̃ qñq; pro cã, & ita ſumpſit gl.in l.iuris gentiũ.§. ꝙ ferè.ff.de pac.qñq; ſumitur ꝓ forma rei.ff. ad exhib.l.iul.§. ſed & ſi quis.Qñq; ꝓ qualitate rei ſubſtãtialis, alias materia eius.ff. de ꝯhẽ. emp.l.in venditionibus.§.inde quærit̃. & in gl. Qñque pro conſenſu obligationẽ inducẽte.& ſic ꝓ cã effectiua.ff.de ac.& ob.l.obligationum ſubſtantia. Qñq; pro re, ſine qua id quod agit̃ eſſe nõ p̃t
4 vt ff.de ꝯhen.emp.l.pacta.† Opp.contra prin. ꝙ quantitas non habeat precium, ſed per eam cæteræ res appreciantur l.j.ff. de ꝯhen. emp.& l.precia rerum.ff.ad l.fal.Sol.confitendo. ideo expone, vt in prima gl. poſſet etiam intelligi de quantitate certorum aureorum, quos ipſe appreciauit in moneta argentea, & confeſſus fuit illam quantitatem monetæ, vel precium aureorum debitorũ ſe tenere apud ſe ex cauſa mutui, & ita promiſit reddere Opp. quod prima cauſa per ſtipulationem non nouet̃.l.fi.ĩ. de noua.So.vt in eadem.gl.Op.ꝙ ſi ſcriptum erat pecuniam mutuã datam, ꝙ illi inſtrumento dẽt dari, tanq̃ probanti veritatem legis antiquæ.ĩ.ad vell.& l.fi.ĩ.ar.tu.& per conſequens nõ poſſit de ſimulatione opponi, cuius ꝯrium hic dicitur in fi.Sol.gl.quod hic erat priuata ſcriptura non publica, vt in contrario. hæc ſo. nihil valet ad formam argu. quia ſcriptura priuata, de qua conſtat, probat contra conficientem, vt dixi.ſ.ti.j.l.in bonæ fidei.ideo dicendum eſt, ꝙ licet inſtrumentum ſic dicat, partes tamen confitebantur pecuniã nõ interueniſſe, vel ſic probatum erat idoneè.Sed tunc oppo, cum glo. ſi ita eſt, ergo inſtrumentũ apparet in ea parte falſum, & ſic qui illud fabricauit punitur.gl.rñdet, quod erat ſcriptura priuata.ex gl. no. quod pars faciẽs chirographum aduerſario de eo quod eſt in ſui præiudicium, licet illud non ſit verum, ſed in ſe falſum, non tñ punitur de falſo.Vel dicit gl.quod inſtrũ erat publicum, & confitetur, ꝙ ſi pecunia non interuenit, ꝙ tunc notarius, etiã de partiũ voluntate non debet ſcribere vnum minimũ falſum, alias eſt periurus, & puniendus.ſed ne in hoc incidamus dicit gl. ꝙ inſtrumẽtum erat confeſſionis de pecunia recepta ex cauſa mutui, nõ autẽ erat dationis, & numerationis.& ex hoc no. ꝙ aliud eſt datio, & numeratio: aliud confeſſio de recepto. & aliud eſt ſic eẽ: aliud ſic dici eſſe.Ideo iudei dixerunt ad Pilatum.Scribe, quod dixit ſe regẽ
5 iudæorum, &c.vt in gl.† Iuxta hoc quæro, an confeſſio de rece-
b pto[b] probet numerationem.Bar.in l.2.ad fi.ff.eo.dicit, ꝙ non, per iſtã gl.& ꝑ gl.ibi poſitã.q̃ dicit, ꝙ aliud ẽ mutuũ numerale, in quo numeratio iteruenit.Aliud ciuile cui natura fauet.i. numeratio ſequuta ſtipulatione.Aliud.ciuile tãtũ, vt in chirographo poſt bienniũ.& ex hoc infert, ꝙ ſi proc.eſt cõſtitutus ad accipiẽdũ pecuniã, & qdem, vt creditor repetat à domino ſiuè cõſtituente.ſ.q aſſerit cõtemplatione dicti mandati ei mutuaſſe.ad ꝙ probandum producit inſtrumẽtũ publicum, in quo cõtinet̃: ꝙ procura.ille cofeſſus eſt ſe ꝓcuratorio nomine habuiſſe, & recepiſſe, & ꝙ illud iſtrũ nõ probat ꝯ dominum.iõ ſeq debet abſolutio, qa de mutuo ciuili tantum, cui naturã.i.numeratiũ non fauet, loquitur.at ꝓcur. fuit conſtitutus ad accipiendum mutuo, & ſic ꝑ numerationẽ, vt.inqt ipſe eſſe caſum.ff.ſi quid in frau.patro.l.j.§.ſi mutuum. ſed melius.
6 facit.ff.ad exhib.l. de eo.§.j. & ff.de vſur.l.tutor.§. fin.† In contrarium facit.quia confeſſio eſt ſpecies probationis.ĩ.de confeſ.l.j.& quo.app.non reci.l.2.& ff.de confeſ.l.certum.§. ſi quis.& ꝓbat id, ꝙ in cõfeſſione eſt deductũ.ſed in ꝓpoſito in cõfeſſione eſt deducta acceptio, & receptio ex cã mutui, & fortè numeratio, ſed de illa non curo.At ſ̃m Bar.illa intelligunt̃ ꝑ numerationẽ, vt ll.ſ̃.alleg.ergo confeſſio ꝓbat numerationẽ. pro hoc facit.l.lecta. circa prin.& ff.eo.l.Publia.§.fi.ff.depoſiti.& l.ſi ita ſtipulatus.§. Gryſogonus.ff.de ver.ob. Non ob.gl.in l.2.ff.eo. quia loqt̃ in caſu certi, & eodẽ mõ rñ.ad gl.iſtã, q̃ relata ad text.facit magis pro p̃te iſta.vel dic, ꝙ inſtrũ confeſſionale non atteſtatur immediatè numerationi, tanq̃ tũc p̃ſenti. ſed atteſtatur ſoli confeſſioni, & illam probat, & cõfeſſionẽ numerationũ anteriorũ.ut dictis ll.Vel al'r.iterdum hæc confeſſio emanat ad ſubſtantiandũ, uel ſolennizandum actũ cui adiungitur.vt eſt cõfeſſio mutui chirographaria.& habet locũ dictum Bar. Interdũ emanat ad ꝓbationẽ actus geſti, & hent locum, ꝙ dixi.Accedat qđ ſcripſi in l.p̃cedenti.Oppo. quod ſola ꝯuẽtione poſſit conſtitui mutuũ.ff.eod.l. ſingularia.quidam ſoluunt, quod ibi pecunia erat præſens.& ſic habet pro tradita.l.hæc ſi res. ff.de rei vendicatio. hic abſens. hæc diuinat in contrario.præterea & abſens conuertitur in cauſam mutui.ff.eod.l certi cond. §.fi, & ideo glo.hic, & ibi dicit, ꝙ ibi pecunia erat parata, & ſic deſtinata ſolutioni, qa illam habebat in arca.hic ſecus, licet, & ſi hic habuiſſet, quantum ad vſuras ſtipulatio fuiſſet neceſſaria.l.quamuis.ff.de vſur.Op.contra iſtam ſolu.videlicet, quod licet ſit parata ſolutioni, non propterea ex ſolo pacto, vel ſcriptura conuertatur in cãm mutui.ff.man.l.qui negotia.glo.ſoluit in l.ſingularia, quod ibi pecunia erat conſumpta, nec aliam habebat, quam eius loco ſubrogare poſſet, & ſic non erat parata ſolutioni.& ita concordatur cũ prædictis.Sed dices tu, hæc ſol.eſt contra iſtum tex.quod patet ex verbis epiſtolæ ad creditorẽ miſſæ, in qua dicit apud eum eſſe dictam quantitatem, ſed rñ.ꝙ non dixit penes ſe habere, quia tunc procederet.ꝯ.ff.de ver.ſig.l.penes, ſed dixit apud ſe eſſe.& hoc verbum latius accipitur, qa verificat̃ ẽt in eo, ꝙ non poſſidetur nec detinet̃, vt in eo.ti.l.id apud ſ̃m dñm meum, qđ no.Op.cum glo. de l.aduerſus.inf.de non nu pec.So.ut hic, & ibi, & potes ſolutiones ſimul iũgere, qa aut cautio eſt facta ad ꝓbationem.& hẽt locum l.illa.aut ad obligationem, & nouatur, & tunc aut interceſſit ſtipulatio, & hẽt locum hæc l.in prin.aut ſtipulatio non interceſſit, & tunc aut pecunia non erat parata ſolutioni, & habet locum l.ſingularia.ff.eo.in dubio autem, an præſumatur facta ad probationẽ vel ad obligationem, dicã in d.l.aduerſus.Opp.ꝙ ẽt ſi nõ ſit parata ſolutioni, cõuertat̃ in cãm mutui, vt.ĩ.eo.l.ſi pro mutua, Sol. ut
7 ibi dicã.† Vlterius op.ꝙ ẽt non deſtinata ſolutioni ex ſolo pacto conuertat̃ in cãm mutui.qa in cauſam dotis conuertit̃.ff.de iu.do. l.nuptura.& l.ſi ſponſalibus.§ j.& per conſequens fortius in mutuum ꝑꝑ ſua ſingularia p̃cepta.arg.d.l.ſingularia.So.aliud eſt ĩ mutuo, aliud in dote.Nam in mutuo ideo requiritur, ꝙ ſit parata ſolutioni.quia hæc conuerſio procedit ex quadam fictione, & interpretatiua ſolutione breui manu facta, vt in d.l.ſingularia.ſed hoc non põt fingi nec interpretatione dici in eo, qui paratam pecuniã non habet, cum fictiones non fiant de impoſſibili.ff.eo.l.ſi filius.et ff.loca.l.qui ad certum.Sed in dote ceſſat hæc rõ. quia res aliena, & etiam ꝓpria à ſe non poſſeſſa poteſt in dotẽ dari, vt ll.ſ̃.in contrarium alle.ff.de fun.do.l.ſi fundũ.& ẽt nudo pacto dos conſtituit̃ ut.inf.de do.pro.l.exactionem quod non eſt in mutuo, ut hic, et ff.eodem.l.2.§.appellata.& inſti.qui.mo.re contra. ob. in princip.
8 †Quæro ad declarationem p̃dictorum, qñõ probabitur, ꝙ pecunia fuerit ſolutioni deſtinata.Doct.dicunt hoc præſumi ex qualitate ꝑſonarum, ut magis campſores, p̃ſumuntur illam habere paratã. ff.de in di.adie.l.4.§.melior.cum ibi no.ꝑ glo quantitas ẽt petita,
9 dẽt attẽdi.ff.qui ſatiſ.co.l.ſi uero.§.qui pro rei qualitate.† Quæro. 2.qñ debitum ex una cauſa cõuertit̃ in aliã, an prior obligatio tollatur.rñ aut obligatio in quã tranſit, uel conuertitur, eſt de ſubiecto gñali, uel vniuerſali, & tunc non tollitur prima.ff.de ne.ge.l.diuortio.ff.mã.l.ſi remunerãdi.§.apud iul.2.rñ. Aut eſt de ſubiecto, ſingulari, & tunc aut obligatio ſcdi ꝯctus, vgl conuentionis ꝯhit̃ verbis, aut re, aut cõſenſu.Si uerbis, & ſic ſtip.aut illa eſt interpoſita animo nouandi, & tollitur, aut animo non nouandi, & nõ tollitur, aut dubitatur, & tunc recurre ad l.fi.inf.de noua.Secũdo caſu quãdo re cõtrahit̃, & tunc prima non durat.ff.eo.l.certi condi.§.fi. & l.ſingularia.in fi.alias res ñ diceret̃ interpretatiuè ſoluta, niſi prima eſſet ſublata.Tertio caſu, quãdo cõſenſu ꝯhit̃ ſcđa obligatio, ut in dote, vt l.ad exactionẽ.inf.de dot.promi. & tunc aut ſcđa inducitur ad nouandum, & ꝑimendũ primam, & tũc prima eſt ſublata translatione, facta in ſecundam, non ante.ff.de iur.dot.l.ſi ſpõſalibus.§.i.aut ſcđa inducit̃ ad coadiuuandũ primam ſeu parẽ obligationem, & illi coęquãm inducẽdã, vt eſt videre in obligatione de ꝯſtituta pecu.& tũc prima durat, et ſecũda ei adijcitur.ff.de de conſtitu.pe.l.Item illa.§.fi.Quæro tertio, an inter res mutabiles ex alia cauſa debitas in mutuum conuertendas, fiat alia differentia, ego tenui alias, ꝙ ſic.quia in pecunia numerata, dixi non reqri quod ſit ĩ p̃ſentia, ſed ſufficit eã paratam ſolutioni.ſed alias res mutabiles dixi, quòd dẽnt eſſe in p̃ſentia, alias non poſſunt cõuerti ĩ mutuũ.& rõnẽ aſſignaui, quia pecunia in mutuũ cõuertenda eſt certa in ſubſtantia, quantitate.& qualitate, ut contractus mutui requirit.l.cum quid.ff.eo.& l.certum.Nam pecunia ubiq; ſuam vtilitatẽ.et bonitatẽ retinet, et oſtendit. ff.de eo qđ cer. loc.l.ideo et de contrahen.emp.l.j.ſed aliæ res mutabiles, vt vinum, frumentũ, et oleum, etc.nõ per omnia ſunt certa, et maximè in qualitate.cuius enim qualitatis eſſet quid eorum, quod trãſire in mutuum deberet, niſi eſſet in p̃ſentia deguſtatum, non bene ſcire poſſet.nec đ ea reꝓbatio hẽri, iõ non ita faciliter trãsfert̃ in mutuũ de cuius bonitate tpe ꝯctus dẽt eſſe certũ.et ꝓ hoc dicebã ẽt eſſe caſum.ff.e l.ſingularia.quem reſtringi dixi ad pecuniam numeratam tãtum ut ibi plenius dixi in repeti.quod no.qa lectura illa ẽ ibi noua.et a-
10 lia ibi multa potes ibi uidere circa materiam noſtrã.† Quæro.4.cũ Cy.ſi chirographũ emanat ſpe futuræ celebrationis alterius ꝯct᷒, quàm

ADDITIONES.

a Dicit Bar. Adde Bal.in l.ſub ſpecie.ff.de poſt.Et uide Bar.late in conſ.inci. Pe.Nicolc.& ꝙ no.Bar.in l.Lucius.ff.depoſiti.& Bar.in l.emptor.de aqua plu.arc.& Bal.poſt Bar.in d.l.ſi ſub ſpecie an exceptio non nu.pec.ſit exceptio ſimulationis.Et adde d.Soc.conſi.264.inci.uiſis inſtrument.uer.circa ſecundam.q.in fi.in 2.parte,

b An confeſſio de recepto.Adde Soc.conſi.171.inci.diu profecto.uer.& ĩ primis in 2.parte, ubi hoc idem tenet, & firmat.

† Non dixit penes ſe habere, qualem effectum operetur confeſſio ꝑ uerbũ, cõfeſſus eſt penes ſe habere.Adde ultra ea quæ tangit Ro.ſing.ſuo.638.icip.ſcis, ꝙ confeſſioni, Bar.in l.ſi ex cautione.nu.3.& quod ibi poſui in apo.ad ipſum in uer.habuit & recepit.inf.de non nu.pec.& in l.ſi ex pluribus.nu.2. in apoſt.l.in uer.via.ff.de ſo.dixi de hoc poſt Bal.nu.2.in apo.in uer.confeſſus.& poſt colle.in c.ſi cautio, nu.i.in apo.in uer.habuiſſe & recepiſſe.extra.de fi.inſtr.

q̃ mutui, nunquid eodem modo obliget quem in mutuo.& ſic eodem modo poſſet opponi exceptio, & dicit ꝙ ſic ſ̃m Ia.de Ra.ſed gl.ſentit oppoſitum.Inſt.de lit.ob.in prin.ideo maturius cogitãdũ
a relinquo.Quæro.5.de quadam queſt.[a] Bar.quàm ipſe ponit in d.l. ſingularita.ad fi.Pone, ꝙ notarius qui fecit inſtrũ, dixit, ꝙ Titius dedit, & mutuauit Gayo centum.Gayus ad reprobationem ꝓducit teſtes.qui probant, ꝙ tpe ꝯctus nulla pecunia interuenit. vtrũ ex hoc inſtrũ reddatur falſum, dicit ipſe, ꝙ nõ, quia illa verba.dedit, & mutuauit, poſſunt verificari abſq; præſentia pecuniæ, puta ꝑ delegationem debitoris.vt d.l. ſingularia. vel per conuerſionem vnius debiti in caſum mutui, vt dictum ẽ.ſ.Secus dicit ipſe, ſi adieciſſet verbum, numerauit, quia ex illo verbo, infertur, quòd pecunia principaliter interuenit.vnde dicit ipſe, quod probandum eſt, ꝙ pecunia non interuenit, nec alius actus per quem mutuum ꝯhatur.In ꝯrium facit.l.iſta in verſ.ſi vero.coniuncta gl.quæ uĩ vel
b le, ꝙ talia verba, in inſtrõ[b] deſcripta denotẽt in dubio pecuniam præſentem fuiſſe, niſi modus dationis connexe fuiſſet adiectus in inſtrõ vt l.certi condi.§.fi.& di.l.ſingularia.ff.eo.ti.& l.qui negotia.ff.man.ideo maturius cogitandum relinquo.

ADDITIONES.

a Quero quinto de quadam quæſtione.Tu uide de illa Bal.in addi.ad Spe. in tit.de teſti.§.i.uer.ſuper addi.Io.An.quæ inci.hæc queſtio fuit Nic.de Mata.

b Talia uerba deſcripta in inſtrumento.Adde Bal.in l.ſi ex cautione.in 6.q.& in l.aduerſus.ĩ.de non nu.pe.& dixi in trac.clauſularum in clau.contrac.in uer. cõfeſſus habuiſſe & recepiſſe.

LEX VII.

1 *Subſtantia contractus non pecuniæ origo ſpectatur.*
2 *Cauſam habens ab actore, an poſſit quęſtionem dominij refricare.*

1 Non vnde.† Contractus ſubſtantia, non origo pecuniæ eſt ſpectanda.h.d.Oppo.ꝙ litera ſibi ipſi videat̃ ꝯria ꝯ §.qbus.ſ.de no.codi.compo.So.ꝙ huius timore variæ ſunt expoſitiones in gl.Pro quarum iuſtificatione videndum, an actor repetens mutuum, debeat ꝓbare ſe dñm pecuniæ, q̃ numerauit.quidam ꝙ ſic, quia mutuum nõ eſt niſi de meo tuum fiat.ff. co.l.2.in prin.& §.appellata.pro hoc ẽt facit litera iſta ibi, ſi ꝓpriã numerauit.In ꝯrium eſt cõis opi.quia ex quo agam ex contractu non poteſt refricari quæſtio dñij.ĩ.de pig.ac.l.nec creditores.& de non nu.pec.l.j.& ff de pig.ac.l.& ſi victus.& no.in fi.ĩ.de rer.ꝑmu. l.j.& hic dicunt eſſe caſum, & exponunt ſi propriam.i. vt ꝓpriam ne contradicat, in prin.Non ob.quòd dñium deducitur, quia verũ conſecutiuè, non principaliter nec declaratoriè, vt in rei ven.deducitur ideo ibi probare tenetur ſe dñm. Item ibi agitur contra poſſeſſorem, vt contra quemlibet extraneum, cauſam ab actore ñ
2 habentem, ſ̃m Bu.Gul.& cõiter oẽs doct.† Tñ latius ampliando, cum quæritur, an is qui cauſam habet ab actore poſſit' ei refricare quæſtionem dñij.Aut non agitur ex contractu, ſed rei ven.& dico ꝙ ſic.ĩ.de cen.§.fi.ff.ad exhi.Aut agitur ex cõtractu, & tunc aut excipitur ſimpliciter, & negatiuè de non dñio actoris tñ, & tunc nõ poteſt hæc quæſtio referri, ſiue ſit ꝯctus qui in re aliena põt celebrari, vt commodatũ.l.ita & ſi fur.ff commo.ſiue nõ, ut pignus, ſiue hypotheca.ĩ.de pig.ac.l.nec creditores.& ff.in eo.ti.& ſi victus. & ĩ.de non nu.pec.l.j.ſiue ſit mutuum, vt hic ſ̃m vnã lec.ſua enim præſumitur ar.eius, quod no.gl.i l.2.ĩ.ne vxo.pro ma.Aut excipit affirmatiuè de dñio alterius, & tunc aut tertij, aut ſui excipiẽtis.primo caſu diſtingue inter contractus, quia aut poteſt celebrari in re aliena.& tunc de dñio tertij non poteſt excipi.d.l.ita et ſi fur.& ff. depoſi.l.j.§.ſi prædo.Aut non poteſt in re aliena contrahi, tunc p̃t excipi, quia talis exceptio eſt excluſiua intentionis actoris, vt in fi. no.gl.l.cum ſeruum quiſpiam.ĩ.de ſer.fugi.Et excipiens dẽt illud probare quod affirmat.ĩ.de probationib.l.actor.& ff.eo.ti.l.ei qui diem.facit quod no.gl.in l.nam & ſi fur.ff.eo.ſcđo caſu, qñ excipit de ſuo proprio dñio, tunc non eſt dñia inter ꝯctus, quia etiam ſi in re aliena poſſit conſiſtere, de proprio dñio poteſt excipi.ff.depoſiti.l.qui in rem.& l.bonafides.§.ſi tamẽ.& ĩ.loca.l.q rẽ.nec obſtat. l.ſi quis conductionis.eo.ti.quia ibi non agitur ex ꝯctu, ſed condictione ex illa lege.Et ideo actor cautus cond.ex illa.l. proponat: q̃ vtilis locum habet in contractibus, in quibus alter poſſidet alteri, vt ibi no.gl.j.& non proponet ac.ex eo ꝯctu.& idẽ dicit Bar.ſi ageret condõne triticaria ad poſſeſſionem.qđ poteſt, vt ff. de condi. tri.l.2.vel condictione.ex l.& l.fi.de acq.poſ.quod no.

LEX VIII.

1 *Mutuum in quibus conſiſtat rebus.*
2 *Pecunia ex uno contractu debita, quando poſſit in cauſam mutui conuerti.*

Si promutua. Primo ſoluit duplicem. q. vnam circa ſortem, aliam circa vſuram.ſecũdo dubium remouet circa pignus, ſecunda ibi:q̃q̃. Si datur ſpecies æſtimata pro pecunia mutuanda, contrahitur mutuum: vſura tamen promiſſa non debetur vltra, nec uitiatur infra legitimum modũ & in ſufficientia pignoris non impedit totius debiti exactionem.
a hoc dicit. Vel ſecundum Barto. utile per inutile non uitiatur.[a] & debitum ex una cauſa poteſt in cauſam mutui conuerti, ex pacto incontinenti appoſito, non ſi ex interuallo.h.d.& ſp̃aliter nota. ꝙ hic duo contractus eodem tempore perficiuntur.ſ.venditi & mutui.vt ĩ.dicam.Item id quod de inſufficientia pignoris dixi, licèt glo.dicat, ꝙ veneti ſeruãt ꝯrium, & prouerbial'r dĩ chi tol catiuo
1 pegno perde el ſenno.† Op.ſic, mutuum non conſiſtit in ſpeciebus quæ functionem non recipiunt in genere ſuo, vt ſunt iumenta, & alia, de qb.hic dicitur, ſed in his quæ conſiſtunt in pondere numero vel menſura.ff.eodem l.2.§. j.ergo &c.Sol.ꝙ hic datæ fuerunt ſpecies æſtimatæ, vnde æſtimatio talis facit emptionem. l.quoties.inf.de iu.do.& ſic precium dĩ recepiſſe in mutuum, ſicut in d.l.quoties in dotem.ideo hic contrahitur mutuum.& non ob.ꝯ. & pro hoc facit.ff.eodem.l.rogaſti:& hoc vult glo.j.Oppo.ab extra, & ſic, debitum ex una cã hic per pactum conuertitur in mutuum, cuius ꝯriũ dĩ.ſ.e.ſi ex p̃cio.in fi.So.ſ̃m Bar.ibi, quando pactum apponit̃ ex interuallo, hic, quãdo incontinenti.uel aliter ibi pactum nõ eſt cã prioris ꝯctus, hic ſic. vel hic prior ꝯctus ſit, vt ex eo debitum, ſeu debendum conuertatur in mutuum, ibi ſecus.
2 † Op.3.& ab extra, & ſic, pecunia ex uno contractu debita, nõ poteſt per pactum conuerti in cauſam mutui, niſi parata ſolutioni. ff.eo.l.ſingularia.cum ibi no.& dixi. ſupra eodem l.ſi ex precio.1. Sol.ſecundum glo.in d.l.ſingularia. uidelicet quod hæc lex debet intelligi, quando pecunia erat ſolutioni parata.Sed replicabit ſpeculatiuus, qñõ eſt hæc pecunia ſolutioni parata, cum ideo pecuniam mutuam iſtam petebat, quia indigens erat, & pecuniam nõ habebat, nec fuit ſibi numerata verè, ſed fictè, rem æſtimatam dãdo, & eodem momento quo res æſtimata traditur, & eodem in precio mutuum contrahatur.Solu. ꝙ quando pactum fit ex interuallo, pecunia debet eſſe ſolutioni parata, non quando fit incontinenti, ut dixit Barto.vel aliter, ꝙ hic pecunia cenſetur, & fingitur, in præſentia, quia res appreciata erat ibi præſens, vt hic in eodem inſtanti fiat duplex contractus rei, & p̃ſentia rei, cui p̃cium ineſt. hoc operat̃.Opp.ꝙ vſuræ hodie nõ debeãtur ſed intereſſe vſq; ad legitimum modum, cũ ex toto hodie ſint reprobatæ. vt inf.đ vſu. auth.ad hæc.So.cõfitẽdo ꝯrium.ut in gl.vel aliter, vſuræ q̃ veniũt ex beneficio dilationis conceſſæ, hodie nõ dẽntur, ſed q̃ ueniunt ꝑꝑ moram in ſoluendo commiſſam peti poſſunt, quatenus interſit, & non, vt vſura, ſed vt intereſſe.

ADDITIO.

a Non uitiatur.Adde l.i.§.pe.& ibi Bar.in 1.opp.& doct.de uer.ob.in l.hac cõſultiſsima.§.ex imperfecto.2.reſpon.inf.đ teſti.& l.fi.ſup.fam.ercif.& ĩ l.certe.§. quoniam.in 3.no.& ibi uide Bal.qui ponit.x.caſus, in quibus utile ꝑ inutile vitiatur.ff.ſi cer.pe.& uide in l.ſeruum filii.§.antep.per Bar.de lega.1.& in l.qui teſtamento.de leg.2.& ibi gl.& l.ſi ita ſtipulatus.ad fi.ti.& ibi Ale.de uer.ob.et Bar.in l.ſi ſponſus.§.generaliter.de dona.inter vi.& vxo.ubi dicit uerũ, ſi ſunt ſeparabilia, alias ſecus.& ibi uide gl.magnam in uerſ.impediri.& Bar.ĩ l. fi.de iur.om.iu.& Car.in cle.1.§.ea.de ſup.negli.præla.& in cle.1.de decimis.& per Ale.in l.ſtipulatio hoc modo.de uer.ob.Itẽm uerum, ſi conſtet de ueritate Bal. in l.2.prope.fi.in uer.item utile.ĩ.de fal.cauſa adiec.leg.uide Bal.hic.& l.cum allegas.& ibi Bal.in ult.col.uel ult.op.inf.de uſu.& in l.ab Anaſtaſio.& ibi Bal. in 2.no.inf.mã.ſpec.de arb.§.2.de teſte.§.i.uerſi.ſed quid ſi cauſam.de 1.& 2.de ere.§.ſequitur.uer.ſed quid ſi opponatur de ſententia.§.iuxta.uerſi.ſed quid ſi negotium.& uerſi.ſed ſi cauſa in re utile.Et ibi Dy.in 6.flo.in l.proprium.communia præd.Item adde canoniſtas in c.cum ſuper.de of.del.& gl. in l.pecuniæ fænebris.in prin.in uerbo, non tenere ff.de vſur.Item adde a'ias concor.quas allegat d.Ale.in d.§.pe.in 1.co.ff.de uer.ob.Io.An.in addi.in Spe.de ac.feu.pe.dicit, qđ uerba, ſuꝑflua non uitiant baptiſmum nec libellum.Item adde, ꝙ etiam compromiſſum ſuper pluribus, quorum aliqua non dependebãt a poteſtate cõpromittentium, ualet quò ad ea quę dependebant, licet non quò ad alia Abb.in c.cum tempore.de ar.ſed quid in emptione fundi pro ſe, & Titio, dic, ꝙ ualet pro ſe tantum in totum l.fundus ille.de contrah.emp.Sed quid de locatione ad 9.an.an ualeat ad triennium tantum.Ang.& Im.in l.ſi filio. ff.ſol.ma.Ale.in l.i. §.quod autem.de ſuperfi.& in d.§.fi.ſed quid in conſecratione hoſtiarum uide d.Abb.in c.ſi ſacerdos.ĩ fi.de of.ord.ſed quid in miſſione.dic, ꝙ miſſio in poſſeſſionem pro plus debito uitiatur in totum.Bal.in l.certi.§.quoniam.de cõdi. inde.& Ale.in l.1.§.pe.de ver.ob.referentes ſic Bar.conſuluiſſe.facit.l.1.§.hæc uerba.ff.ne vis fi.ei.quod tamen limita per Bal.in l.ordo pe.q.ĩ.de exce.rei iu. uide etiam Bal.in l.fi.ult.col.inf.de iure dominii impe.ubi dicit ẽt adiudicationem factam de re ualente plus quam ſit debitum, non uitiari in totũ.ſi nõ fuit erratum in ſumma debiti, quod no.& multa exempla uide per Ale.in d.l.i.§.pe. de uerb.ob.Item, quid in donatione omnium bonorum præſentium, & futurorum, an ualeat in præſentibus tantum.Bal.poſt Bar.ĩ l.fi.ſup. de pac. ꝙ non ſed Sal.contra & Ale.in l.ſtipulatio.de uer.ob.ſed ibi Io. de Im.& in rub.de teſt.tenet contra, ſed quid in ſtip.pro ſe & Socio.uide tex.fin.in l.propriam.§.communia præd.& Ale.in l.2.§.ex his.pe.co.de uer.ob.ꝙ non ualet ſtipulatio etiam in perſona ſua, ſed Bal.in l.ſi abſentis.ſup.e.dicit acquiri ſibi totum per l.fundus ille.de contrahen.emp.ſed gl.ibi tenet contra, dum dicit ſecus ĩ ſtipulatione.ſed quid in conditione poſſibili, uide Bar.in l.i.in fi.de condi.inſt.& Ale.ĩ l.impoſſibilis.de uer.ob.ſed quid in ſententia uide c.ad probandum.& ibi do.de re iud. no.in c.cum ſuper.de of.dele.& in c.illa.de elect.adde Bal.in ſimili ĩ l.ſi conſul. de adop.dum loquitur de notoriis.Et Bar.in l.i.in prin.quod fal.tut.auto.dum loquitur in tutoribus.

LEX IX.

1 *Rei credendi poſſunt duo inſolidum re conſtitui.*
4 *Collegę ſe excuſantis, quòd nõ ipſe, ſed ſuus collega credentiam acceperit, non ualet excuſatio.*

Cum te in. Primo thema, ex quo tacita elicit̃ quæſtio. Secundo eius ſolutio. ſecũda ibi, aditus. Caſus.Si plures pecuniam communem mutuant, cuilibet ꝓ parte quæritur actio: niſi actum ſit: qđ ſint plures rei credendi inſolidũ, re vel verbis conſtituti.h.d.Ibi cum ſyntropho, nũc poſt mutuum

tutim defuncto.Ibi assueras,dic,& totum debitum Romæ petis,
1 & quæritur,an possis,cui rñdetur,vt sequitur. Ibi,vel re.† Nota. ꝙ
duo rei credendi insolidum pñt re constitui, & eadem rõne duo
rei debendi insolidum debent posse re cõstitui, cum correlatiuo-
rum eadem sit disciplina.l.fi.ſ.de indi.vidu.tol.& l.fin.ſ. de accep.
vt latè scripsi.s.eo.l.si non singuli;& ibi per procuratorem not. ꝙ
in eodem libello põt qs agere partim suo, & partim ꝓcuratorio
nomine.ↄcor.l.plane.ff.fa.erc.No.ꝙ in dubio, licèt sint plures so-
cij eiusdem rei,non ppea sunt rei credendi insolidum,ꝙ fatet Ia.
de Ra.Pe.& Cy.qñ non exercent vnum actum insolidum,ut hic,
& ff.de duo.re.l.reos.§.cum in tabulis.vbi ãt exercẽt eũdẽ actũ in-
solidum,vt sunt plures argentarij eiusdẽ mẽsæ. vel magistri vnius
societatis,vel vnius administrationis in officio, collige tunc, ꝙ v-
nus facit alter vr̃ facere,& sic obligationem contrahere videntur
insolidũ actiuè,& passiue.ff.de pac.l. si vnus.in princ.& ff.ad mu.l.
2 magistratus. † Ex quo inferunt,quòd si vni ex colleg. in officio,
sit facta credentia,& alter se excuset quod ipse non accepit,sed so
cius,non ualet excusatio. Sed attende,quia Bar.eos reprobat in l.
eandem.in prin.in 7.q.ff.de duo.re.per l.si tamen plures. in princ.
ff.de exerci.Ideo ipse aliter distinguit,videlicet aut isti plures gerũt
negotiationem,q̃ eis decernitur de publico,vt sunt argentarij, &
si.& tunc sunt duo rei actiue,& passiue.d.l.si unus. in prin. & l.idẽ
in duobus.in eo ti.& l.si duo.ff de arbi.non enim eius officium est
diuisum,ideo eos afficit insolidum. Aut gerũt propria uoluntate,
susceptum ex publico non decretum,& tunc aut gerũt per alium
vt per institorem,uel factores,& tunc quilibet eorum tenetur in-
solidũ:ꝑsertim si cum vno ex factoribus sit cõtractum, & hoc ne
in plures distinguatur aduersarius,qui cum vno contraxit.l.ne in
plures.ff.de exerci.&ibi gl.& l.habebat.§.fi.ff.de instito.aut ipsi ge
runt per seipsos,& tunc aut ipsi præsunt eidem stationi:& quilibet
tenetur pro parte,quam habet in negotiatione.d.l. si tñ plures. de
exerci.aut diuersis stationibus,quia vnus vni, & alter alteri in ea-
dẽ ciuitate,uel diuersa tunc quilibet tenetur insolidum,qa viden-
tur inuicẽ institores.ar.ff.e.l.eius qui in prouincia.in fin.& ſ.de fa-
bri.l.iuris ꝓuisum.li. 11.& sic habet locum.d.l.ne plures.& hoc se
cundum Bar.Sed Ray.dicit,ꝙ ipsi præsunt eidem stationi,si con-
suetudo se habet,vt modo cum vno,modo cum altero cõtrahat,
& sic,ꝙ ex ↄ̃ctu vnius quilibet tenetur insolidum,p rõnẽ ne i plu
res,& hoc in pluribus ęque principalibus.In his ãt,quorum vnus
subest alteri,dic,vt l.ex pacto.ff.de ne.ge.& l.fi.ff.de insti.Vltĩo hic
ẽ vna gl.parua,& fi.q̃ vult tollere ↄ̃.de le.j.& 2.s.de cõsorti. eius.li.
vbi ẽt sine mãdato totum petit,licet non esset creditor insolidum.
So.ibi erat lis contestata cum consorte.

LEX X.

1 *Obligationes plures in eodem possunt contineri instrumento.*
2 *Contractus nominati non admittunt pęnitentiam.*
3 *Creditor vnius,& eiusdem debiti,an partem tantum possit exigere.*
4 *Conueniri an possint diuersi,actionibus diuersis in eodem libello.*

Eo quod à multis. Primo vnum dictũ,in quo tol
lit obiectũ.Scđo aliud dictum
ponit,vel nouã rõnem adijcit,secundum gl.Scđa ibi,nam si.Plu-
res in eodem instrumento ex diuersis causis possunt obligari. &
vnius debitum potest per stipulationem in aliud conuerti.h.d.vel
sic,de plurium debitis vna charta,vel instrumẽto cõtẽtis,vnum so
lum põt exigi,vel stipulatione nouari.nec pænitentia vnius cõtra
1 hentium dissoluit contractum.† Nota.ꝙ in vno instrumento pos
sent contineri plures obligationes diuersarum personarum. Ex
quo habes,ꝙ vna subscriptio notarij est sufficiens ad omnes obli
a gationes præcedentes[b]. & ideo si in rogationibus vnius notarij,
sit unum, vel plura instrumenta sine eius signo , & eius subscri-
ptione,& postea sequens habeat signum,& subscriptionem eius,
hæc dicet cõis ad oẽs p̃cedentes,ar.huius l.facit.ff.de edẽ.l.si quis
ex argẽ.§.si initium.Item no.ꝙ instrumentum non obligat,sed ꝓ-
2 bat.fallit in chirographo,&c.insti.de li.ob.per totum.† Item not.
qđ pænitentia non habet locum in cõtractibus nominatis, vti est
stipulatio,in innominatis secus,vt plene no.in l.si pecunia.in prin.
ff.de condi.ob causam. Vltimo nota.ꝙ unum ex pluribus debitis
vno instrumento contentis potest exigi. & in hoc datur electio
creditori, vt hic in prin.Iuxta quod quęro,q̃ fuit rõ dubitandi.res
pon.cum gl.qa attento ordine nominationis,& scripturæ,uideba
tur primo nominatum prius exigi dẽre, uel uidebatur unum sine
alio exigi non posse.ar.l.nulli.s.de iudi.& ar.l. non ẽ nouum.ff.de
act.emp.sed ↄ̃ determinat.quia debita sunt plura,& diuersa,& in
pluribus ꝑsonis determinata:licet idem esset, si vna persona esset
terminata,ex quo sunt plura,& diuersa.ar.l. cum plures.ff.de euic.
3 † Iuxta hoc quæro, creditor vnius,& eiusdem debiti,& liqdi,par-
tem tantum vult petere inuito debitore,an põt.dic aut ex forma
libelli potest apparere,qđ creditor litigia vult multiplicare,& iu-
dex debet eum repellere.ar.l.quidam æstimauerunt.in fi. ff.eo. &
ẽt ne fiat per plura,ꝙ potest fieri per pauciora, nisi forte iudex de
tota summa non habet cognitionem.l.fi. ſ.de eman.li.& l.fi.ſ.de
do.Aut hoc non apparet.& tunc aut reus excipit de debiti vnita-
te.& tunc iudex ẽt eo casu debet eum repellere.ar.l. nulli.s de iu.
& p rõnes p̃dictas,nisi interrogatus dicat se ex hac cã amplius ñ
petiturum,quia tunc videtur facere pactum de non petendo reli-
duum.l.amplius.ff.rem ra.ha.& s.de pac.l.pacta.no.facit quod no.
gl.in l.postq̃.in eo.tit.Aut reus non excipit,& tunc non repellitur,
nec per hoc remittere vr̃ quod superest, siuè scienter, siue per er-
rorem fecerit.insti.de act.§.si minus. & ibi no. in prima glo.ad qđ
4 facit l.j.s.de iudi.& ita in hac.q.dicebat dñs meus.† Quæro ab ex,
an in eodem libello possint diuersi diuersis actionibus cõueniri.
& videt quod sic.ar.huius l.sed dic aut illi citati petunt libellũ di-
uidi,& cuilibet eorum offerri,& tũc quilibet eorum debet offerri
sine immixtione obligationis alienæ,vt in auth.offeratur.sup. de
litis con.& l.ampliorẽ.§.in refutatorijs.ſ.de ap.nisi essent cõsortes
eiusdem debiti,qa tunc eodem libello pñt ↄueniri. ff.de duo.re.l.
3.§.fin.& l.reos.& l.si plu.vn.sen.fue.cond.l.j. & hæc nisi oppone-
rent bñficiũ excussionis,diuisionis,uel ordinis.vt ſ.de fide. tu.l.1.
& ſ.de sol.l.reos.Aut illi citati nihil opposuerunt,& libellus ꝓce-
dit.& de his plenius tractat Bar.in d.l.3.de duo.re. Quæro ab ex,
statuto cauet,vt vtens instrõ,in quo filiusfa. sit obligatus sine p̃ris
cõsensu,icidat in certã pænam.qdã uero habens obligatũ filium
fa.sine p̃ris cõsensu,& quẽdam aliũ insolidum,agit ↄ̃ illum aliũ,
& ad ꝓbationẽ sui iuris vtit illo instrõ,& dubitatur,an incidat in
pœnam,& vr̃,ꝙ sic.qa uerum est dicere,ꝙ utitur illo instrumen-
ro,quo filius est obligatus.ut in hac l.cum non sint plura,sed unũ,
vt hic ergo satisfactũ est statuto,ꝙ impersonaliter loqtur.& ita di
cunt aliq Iac.Bu.dixisse.In ↄ̃rium facit,qa mẽs statuti est attendẽ
da.& maxime,qñ se hẽt in minus,q̃ uerba.l.2.s.de noxa. & ꝙ ibi,
dixi in eo,qui phleubotomauit aliquẽ in palatio,&c.Sed mẽs sta
tuti fuit de vtente ↄ̃ filiũ fa.in cuius fauorem factum est statutũ,er
go ad ip̃m restringẽdũ.& sic non incidit in pœnam.nam vtẽdo ↄ̃
vnum,non dr̃ vti ↄ̃ aliũ.ut hic probat in c.contingat.extra de fide
instru.& hoc uidetur mihi uerum.

ADDITIONES.

a Ad omnes obligationes præcedentes.Tu vide Bar.singu. in l.patris & filii.ff.de vul.& pu.ubi dicit,ꝙ si in eodem testamento sunt plura testa.ꝙ sufficit una solennitas pro omnib. ẽt si notarius non repetiit rogatum testium.quod singulariter reputat Io.de Imo.ibi,de quo etiam per Bar.in l.si quis ex argenta.§.si initium.ff.de edendo.

LEX XI.

1 *Incendium,& cæteri casus fortuiti,an liberent debitorem.*
2 *Casus fortuiti,an liberent a debito quantitatis.*
3 *Debitor quantitatis quis sit,& an liberetur ipsius interitu.& numeris seq.*
6 *Debitor generis,an liberetur interitu.& nu.7.*
8 *Debitor certæ speciei,an liberetur ipsius interitu.& nu.9.*
10 *Debitor non morosus,an liberetur ope exceptionis.*
11 *Debitor certæ rei in diem,uel sub conditione,si eam occidat ante diem,an possit conueniri.*
12 *Mercator habens penes se pecuniam scholaris,an liberetur per domus combustionem.*
14 *Dominium,quando transferri cognoscatur.*

a Incendium. [a] Casus fortuitus ñ liberat debitorẽ q̃tita
1 tis,vel gñeris.h.d.†No.ꝙ icẽdiũ casus for
b tuitus appellat[b],vt hic,cõiũcta gl.culpa tñ qñq; ẽ cã huius casus.
l.nã & salutẽ.ff.de offi.præ.tu dic,vt dicã.ſ.de pig.act.l.q̃ fortuitis.
Op.ꝙ nedũ incẽdiũ,sed nec alius fortuitus casus, vt inst.q. mo.re
con.ob.§ Itẽ is.Sol.cõfitendo ↄ̃.vtĩ gl.non.n.de incẽdio hic dixit
vt alios casus excluderet,ĩ quibus similis reperit dispositio,sed exẽ
pli gratia dixit.& sic non habet locum.l.cum prætor.ff.de indi.Op
po.quod imo casus fortuitus liberet debitorem.ff.eodem.l. quod
testa.ff.de ver.ob l.si ex legati causa.Solu. vt gloss. quod à debito,
quantitatis,vel generis non liberat.vt hic,& ff.ad l-fal.l.in rõne. §.
incertè.Et est ratio,quia genus non est quid materiale,sed intelle
ctuale tantum,iõ perire non potest. A debito autem certę speciei
liberat,vt in con.alleg.quia species est quid materiatum,& forma
2 tum.ideo perit.† Oppo.quod etiam à debito quãtitatis liberet:
vt ſ.de nau.fę.l.j.& ff.de nau.fę.l.periculi.Solu.in glo. fallit ibi, rõ
potest esse:quia sic tacite actum vr̃,cũ l.nautica sic disposuerit ꝑꝑ
maximũ commodum,quod creditores sunt percepturi. & quia
in maioribus vsuris grauauit debitores,ideo in alio releuauit eos,
& credi-

ADDITIONES.

a Incendium.Vide per Ang.& Mo. in l.ex leg.de uer.ob.

b Appellatur.An incendium sit casus fortuitus no.in l.si uendita. ff. de pericu. & com.rei uen.iuncta.l.fi.ff.de admi.re.ad ci.perti.Vide omnino Flo.in l.si qs fumo.§.quod dicitur ad l.aquil.& in consi.suo.in Christi nomine amen,cũ quæritur,an incendium,&c.Bal.in consi.quidam de conuersi.quod est ad literã positum per eum in d.§.si quis fumo.in lect.sua.& in l.j.ſ.deposi. & probatur il. qui insulã.§.fi.ff.loc.quod potest esse etiam sine casu fortuito.s. culpa familiæ inhabitantis secundum Bar.in l.si quis argen.§.an uero hæredi,dicit quod ẽ casus fortuitus manifestus,non occultus.Bal.uero ĩ l.si creditor.ſ.de pig. ac.dicit esse casum fortuitum,ad quod culpa præcessisse præsumitur,nisi absuisse ꝓbetur,& subdit ibi Bal.quod probat culpam abesse,si constet incendium immissum incursu hostiũ,uel si ab alio originem habuit,sed nõ apparet a quo,ut in incendio hospitii leonis,& tunc non potest ferri sententia cõtra rem per casũ no.in l.si uero.§.si ex mediano.de his qui deie.uel effu.Item Bal.iñ d.l.quæ fortuitis.2.co.dicit incendium per alium factum esse casum fortuitum, sed idem Bal in l.i.inf.deposi.dicit,quod si frequenter est contingens,quia nõ sit habita diligens custodia,tunc ẽ culpa,si uero de raro contingentibus, & tunc casus in solitus annumeratur culpæ.

& creditores grauauit. argumen.l. eum qui. in princip.ff.de iureiu
rando,vel aliter,vt in se.ↄ̃rio.Op. ad idẽ de leg.j.§. si post litẽ.si qua
dru.pau p.fe.dica.ff.& đ l.electi.§.si is.ff.đ nox.So.vt gl.ꝙ ibi fallit.
ꝙ declara,qa ĩ cis est debitor q̃titatis respectu speciei certæ.& meri
to specie illa perempta liberat.l.Titiæ textores. de lega.j. hic vero ẽ
debitor simpliciter quãtitatis in genere. Op.5.ad idẽ de l.q̃sitũ in
princ.ff.de peculio. & l.si qs reũ.§ idẽ iul. ff.de li.leg. Solu.vt gl.ꝙ
fallit ĩ actionibus đ peculio,ĩ quo ĩspicit tp̃s rei iudicatę. Et sic, an
tunc sit in peculio,necne.dicit Dy.gl.nesciuit quid diceret.dicit er
go ipse,ꝙ in ꝑsona dñi non est vera obligatio ꝑsonalis, sed realis.
ideo si paratus est cedere peculio,non tenet. vt l.si postquam.in fi.
ff.cõi di.Sed male dicit.qđ actio in ꝑsona dñi sit realis,qa tũc non
supponeret dñum obligatum esse.l.si per collusionẽ. de ac. emp.
& l.quintus.de an.le.quod falsum est,qa dñs obligat,& tenetur ac.
ex eo ↄ̃ctu.ad quantitaem,vel genus, sed modificatè valet, qua
tenus est in peculio;iõ actio in peculio non est ꝓpriũ nomẽ actio
nis.sed adiectio,& modificatio q̃dam.Op.ab ex.ad idem de l. qui
decem.in prin.& l.si debitor.& l.si soluturus.ff. de sol.Sol. qđ hæc
l.habet locum,qñ creditor tpe casus fortuiti non erat in mora re-
cipiendi:al's si fuisset in mora,ꝑiculum interitus in eum trãslatum
fuisset.vt d.l.& dr̃ esse in mora,quãdo oblatio fuit ei facta ↄgruo lo
co,& tpe & ipse sine iusta cã recusauit recipere.alias si loco,vl' tpe
incongruo ei fuisset oblata,non teneret recipere. & iõ si postea ꝑi-
ret,periculum esset debitoris.& non creditoris.ff. de so.l.creditor,
3 † Concludo mõ istum passum sic,cũ q̃rit, an debitor q̃titatis libe
retur in interitu, qa aut est debitor respectu certæ speciei, & tunc
a liberat illa specie perempta ante moram,non postea.ff.si qua pau,
fe.di.l.j.§.si post.& de noxali.l.electio.§ si is. Et intelligit quis debi-
tor quantitatis respectu certę speciei,qñ species est causa quantita
tis debitę no.ff.ad l.rho.đ ia.l.nauis aduersa.§.j.aut est debitor sim
pliciter q̃titatis sine respectu alicuius speciei.& tunc aut l.& natu
ra ↄ̃ctus disponit ꝑiculum spectare ad creditorem. vt est videre in
pecunia nautica,& tunc illa añ moram perempta,liberatur debi-
tor,tum qa de illa iudicatur,vt de specie,tũ qa s'm.l.ↄ̃ctus videtur
partes contraxisse.vt ff. de l.cõmis.l.3.§ j.ibi no.in gl. & ita loquit.
l.periculi.& l.nauticis.ff.de nau.fę. Aut.l. contractus non disponit
ꝑiculum spectare ad creditorem. & tũc aut tempore interitus cre
ditor est in mora recipiendi, & tunc ei periret, non debitori ff.de
sol.l.qui decem.& l.si debitor.Aut creditor tpe interitus nõ est in
mora.& tunc periculum est debitoris,vt hic,ẽt si prius qñq; in reci
piendo moram commisisset, dũ tamẽ illã añ interitũ purgasset.ff.
4 so.matr.l.semel mora.† Iuxta hoc quæro.j.an in oblatione q̃tita-
tis,quam debitor facit,sit necessaria depositio.rñ.quo ad liberatio
nem statim ↄñdam necessaria est depositio.l. acceptam.infra.de
vsu.& l.si debitor.cum ibi no.in prima solu.ff.de so. Quo ad tran-
slationem ꝑiculi interitus in creditorem sufficit sola oblatio, &
non est necessaria depositio.vt ſ.eo.ti.l.qui decem.& ad l.si debi-
tor.s'm.3. lec. vtilis tamen est propter difficilem qñq; ꝓbationem
5 interitus.† Quæro si quantitas debita in suo gñe sit in totum re-
probata per principem,an debitor non morosus in totum sit libe
ratus.vr̃,ꝙ sic,ad instar interitus naturalis,quia res cuius vsus habe
ri non potest,perempta intelligit. ff.so. ma.l. si constante.§ si vxor.
de leg.j.l.cum res.§.j.in prin.& no.ſ.ad l.iul.de ui.l.si quis ad se fun
dum.In ↄ̃rium est veritas s'm dictum meũ, qa materia superest,
quæ in istis metallis trahit ad se formam, non ecõtra.vt ff.de lega.
3.l.quæsitum illud.& quia per interitum naturalem rei, ideo obli-
gatio extinguitur, quia natura naturans hoc voluit,& potuit. sed
princeps qui pecuniam exbãniuit, obligationẽ extinguere nec vo
luit nec potuit, saltẽ naturales. no.ff.đ cõsti.prin.l.j.& sic nõ ob.rõ.
j.nec,ꝙ res dicat perempta,cuius vsus non habetur:quia illud verũ
respectiue,non simpliciter, & absolutè.& si dicas qũo reprobam
soluet,respõdeo,vel illius reprobæ soluetur reliquũ,vel de alia lo-
co illius subrogata,& expendibili,quæ tantum valeat,vt prius illa
6 valebat.& hæc de debito quantitatis sufficiant.† Nunc de debi-
b to generis[b], de quo etiam hic. & oppo. ꝙ debitor interitu libere
tur.ff. de so.l.qui decem.ver. & sane si seruus.Sol. ibi debitor serui
in genere vnũ seruum obtulerat creditori, quem sine cã iusta no-
luit recipere;vnde sibi perit.sicut dixi in debitore quãtitatis. lex au
tem ista loquitur, quando creditori nulla potest mora imputari.
7 † Iuxta hoc quero. pone totum genus peremptum nulla præce-
dente debitoris nec creditoris mora, an debitor liberetur. respõ.
distinguendo.interdum quis est debitor generis subalterni,seu ali
cuius indiuidui de genere subalterno.puta debet quis vnum ex ser
uis suis,tunc omnibus illis peremptis ante moram liberatur, quia
debitor est respectu certi corporis. ergo, &c.argu.ff.si qua.pau. fe.
d.l.j.§.si post.& de noxa.l.elec.§.si is. & loca.l.in naue Saupheli. &
de nauti.fæ.l periculi.& l.in nauticis. & de le.j.l. Titiæ textores. In
terdum quis est debitor generis generalissimi. & hoc subdistin-
gue, aut illo perempto cessat omnis species,& facultas humano
generi illud genus reintegrandi,vel restituendi,tunc debitor, non
morosus liberatur,per eius interitum.exemplum, vbi fuisset debi-
tor vnius equi in genere, tunc omni equo mundi perempto,si fo.
ret possibile saltem nutu diuino, dico debitorẽ liberari, quia spes
& facultas restituendi illud genus cessat.Aut hæc spes, & facultas
nõ cessat in humano genere, & tunc debitor nõ liberat.exemplũ,
vbi est debitor vnius serui in genere, licet enim oĩs seruus periret,
adhuc spes est seruos habendi per captiuitatẽ hostium,vel per ven
ditionem liberi hoĩs ad precium participandum.ideo non libera
tur cum non sit extincta obligatio, quia non ad vnum ex tunc p̃
sentibus tantum fuit restitura, sed ad vnum seruum simpl'r.Hinc
est,quod debitor vnum ex his, qui facti essent serui post obligatio
nem soluere potest.ar.ff.de sol.l.qui decem.§.Stichum.& ff.de cõ
di.& dem.l.j.ad fi.Nec dicor hoc casu spectare fortunã aduersam,
& casum certi hominis, sed incerti.quod licet.ff.pro so.l.3.§.illud.
& no.in l.fi.s.de pact.Concludo igitur istum passum, cum quærit,
an debitor generis liberetur interitu.aut creditor tunc erat in mo-
ra,aut debitor,aut neuter.primo casu liberatur.ff de so.l. qui decẽ.
ver.& sanè si seruus.Secundo non liberatur.vt hic.& ff.ad l.fal.l.in
ratione.§. incerto.Tertio casu, aut perit indiuiduum generis, &
non liberatur, quia supersunt alia,de quibus soluere potest,vt d.§.
incerto.l.Stichũ aut Pãphilum. ff de so.aut perit genus totum. &
tunc distingue,aut erat debitor generis subalterni, & liberatur.ar.
ff.de nox.l.elec.§.si is.cum si.s.alle.aut est debitor generis genera-
lissimi,& tunc aut non superest spes restituendi generis; & tunc li-
beratur.aut subest spes restitutionis; & non liberatur,quãdiu spes
illa durat, sed exactum defertur, & hæc de debito generis. Mo-
do de debitore speciei dic aliud, & dicit gl.quod siue species mihi
debeatur,vt mea,siue vt mihi debita,interitu eius debitor liberat.
Contra hoc op. de l.si ex legati causa.in fi.ff. de ver. ob. Sol. quod
gl.procedit vbi res per se perit.l.contra.qñ debitoris facto, qa illã
occidit, vnde moram occidendo committit.quod intellige, nisi
merentem occiderit, vt eo.ti.l.qui seruum.& de leg.j.l. quid ergo.
§.hæres.nam cum tunc faciet.l.permittente, nõ dr̃ moram cõmit
tere.l.contractus.ſ.de adul.† Op.2.quod per occisionem speciei de
bitę liberetur debitor indistinctè.ff. ad l.aquil.l. legis aquiliæ actio.
in fi.Sol.vbi creditor occidit non debitor,ꝙ tunc habent locum p̃
dicta.Op.3.quod ẽt si creditor non occidit,debitor liberetur.ff.de
dolo.l.arbitrio.§.fi.Sol.ibi extraneus occidit, ideo debitor liberat,
quia tunc desijt dare posse,nec per eum factũ quominus dare pos-
sit,ideo non tenetur.ff.eo.l.quod te.& hoc lĩto,nisi extraneus eam
occidisset in iniuriam debitoris qui inimicitias cum debitore ca-
8 ptasset,ut.l.si vincet.§.culpæ. ff.loc. † Concludamus prædictũ pas-
c sum,cum quæritur, an debitor certę speciei illa perempta liberet[c]
dic,aut in tpe interitus debitor iam erat morosus, & tũc non libe-
ratur.ff.eo.l qđ te. & ff.de ver.obli.l. si ex legati causa,nisi creditor
fuerit cã mor.vt patet ex sequentibus.Aut tunc non erat in mora.
& tunc aut erat debitor plurium specierum,aut vnius tñ. Primo
casu,aut disiunctiuè,aut copulatiuè, primo casu tunc vna perẽpta
non liberatur ab alia.l.Stichũ aut Pamphilum.ff.de so.& dic vt in
secundo casu.& idem, vt vna perempta non liberetur ab alia.sed
in perẽpta dic vt in sequentibus. Sinaũt est debitor vnius speciei
tñ,& ita tunc aut species illa perit sine hominis culpa, & facto;&
tunc liberatur,vt hic,& d.l.quod te.& d.l.si ex legati causa.Aut pe
rit hominis facto,& tũc aut facto debitoris,aut creditoris, aut ter-
tij. Primo casu si hæc fecerit.l.permittente, quia merentem occi-
dit,& liberatur.ff.de leg.j.l.quid ergo.§.hæres. de ver. obl.l. qui ser-
uum. Aut non fecit l.permittente & non liberatur.d.l. si ex legati.
in fi.Secũdo casu liberatur debitor. ff. ad l.Aql l.legis aqliæ actio.
& est ratio,quia per eum factum est, quominus ei soluatur.Tertio
casu,aut ille fecit cum iniuria debitoris, quia ob inimiciam debi
toris.& non liberatur,quia eius culpæ ascribitur.ff.loc.l. si merces.
§.culpæ.Sinautem sine iniuria debitoris, vel saltem ab eo non ca-
ptata,& tunc liberatur debitor.ff eo.l.quod te. & creditori, ne re-
maneat in damno cõtra occisorem, competit actio de dolo ad in
teresse suũ.l.arbitrio.§.fi.ff.de dolo.Nec huic repugnat.l. huic scri-
pturæ.in prin.ff.ad l.aquil.qa ibi legatarius tpe,quo seruũ occidit,
proprie creditor non erat, quia tempore illo hæreditas nondum
erat adita,& sic actio hæreditati iacenti fuit quæsita, ut ibi in text.
quæ defunctum repręsentat.l. in eo.ff. de acq.re.dom.& sic pro eo
habetur ac si eo viuo esset occisus.quo casu legatum euanescit.Itẽ
id quod dixi,debitorem non liberari,non ob.d.l.huic scripturę.§.i.
quia ibi seruus non perijt, sed ex vulnere tantum deterior factus
fuit,& quia deterioratum tradendo non liberatur,ideo act.l.aqui-
liæ cedere tenetur.hæc sunt subtilia,& scabrosa, ideo ponderãda.
Iuxta

ADDITIONES.

a Et tunc liberatur. Adde l.Titiæ textores.& ibi do.de leg.1. & ibi Bar.& l.cũ res. §.si Stichus.& in l.quædã.§.si tibi.eo.ti.uide Bar.in l.si certos.de uer. ob. Io.por in l.si allegato.§.quod ait.ff.so.ma.& Ale.in l.quod te.si cer.pe.& in l.si ex legati causa.de uerbo.obli.

b Debito generis.No. quod debitor generis non liberatur interitu generis, quia illud non potest perire,ut hic in l.si ex legati & ibi per doc. Ang. & Ale.de uer. obli.qui dicunt uerum,nisi genus debeatur pro specie certa,quia liberatur interitu speciei.l.quidam.§.si tibi.& l.filiusfa.§.fi.& l.Titiæ textores.§.fi. de leg.1.licet Raph.Ful.contra in l.quod te.si cer.pet.& intellige si genus, vel quantitas debita pro specie certa,sit incerta,secus si certa.l.uir uxori.& ibi Bar.et doc.p.aad secundum Ale.vbi sup.& in d.l.quod te.si cer.peta.

c Liberetur.Et hic sic no.quod debitor speciei ante moram non tenetur de periculo, sed liberatur interitu rei.ad ꝙ adde doc.& d.Ale. post Bar. in l.ex legati.aile.in tex.de uer.ob.quod uerum.est semper ut hic & no.in l. si Stichus. de.ob.& in l.quod te.ff.si cer.pet.et no.in l.fi.per.Bal.infra.de condi.infer.

Iuxta hoc quæro, quia dixi morosum teneri interitu speciei, an hoc procedit, si eodem modo erat interitura res penes actorem, vel non, & quia circa hoc variæ fuerunt, & sunt hodie opi. & non modica scriptura requiritur, ideo remitto ad ea, quæ plenissimè scripsi i repetitione mea.l. quod te.ff. eo.quæ sub breuitate trāscripsi s̃.quod me,cau.l.j.vbi reperies, quid tenēdum sit in actionibus realibus, & quid in personalibus ex delicto descendentibus, vel ex
10 contractu. † Quæro dixi, quod debitor non morosus liberatur interitu rei, sed, an ipso iure, vel ope exceptionis, respondeo si est debitor certe speciei, liberatur ipso iure, ff. de consti.pe.l. sed si alia. coniuncta glo.& de ver.obl l.si ex legati causa.& de so.l. qui decē. ver.sanè si seruus. Si quantitatis quam obtulit, & post perijt, tunc ope excep.d.l. qui decem. Ratio diuersitatis est, quia primo casu extinguitur subiectum, quo obligatio contrahitur, secundo nō. voluerunt tamen quidam dicere speciale fore in dote debita in quātitate, vt ab ea maritus liberetur ipso iure.d.l.qui decem. ver.sane. in 2 respon.quod communiter non tenetur, quia potius esset dotis detrimentum, quam fauor.nec ratio est diuersa in quātitate ex causa dotali reddenda, ab alia ex diuersa causa debenda, cum neutro casu deficiat subiectum, ad quod obligatio fuit contracta, vide licet ad tantundem in suo genere.quod ergo de nummis ibi dici-
11 tur intellige secundum Dyn. in specie debitis. † Quæro tertio de vna difficili quæstione. pone quod debens mihi certam speciem in diem, vel sub conditione, illam occidit ante diem, vel conditionem, an teneatur, & conueniri possit. & auget mihi dubium uarietas glo.nam glo. 3.in l.si ex legati causa. sentit, quod non teneatur, sed liberetur. Alia glo. in l.si decesserit.ff. qui satis. cog. sentit, quod teneatur, sed statim agi non posset, sed demum die eueniente. Alia glo. in l.eum qui ita.§.fina.ff.de verb.obl.secundum vnam lec.sentit, quod non liberetur, nec vult diem expectari, sed statim posse agi. Ego alias illas glo.ad cōsonantiam talem induxi, quãque pœna est adiecta, si termino ordinato species debita nō soluat̃; & tūc si debitor ante terminū speciē illā occidat à principali obliga. liberat̃, sed ad pœnā tenet̃, añ diē tñ nō agit̃.vt ff.si qs cau.l.si eū.§. homo.& in gl.l.si decesserit. Qñq; nulla pœna est apposita, sed solū species certa in diē, vel sub cōditione fuit promissa, tunc aut illo instanti, quo debitor illā occidit, vel alias perire facit, purificat̃ ꝯditio obligationis adiecta siue tacite intellecta; & tunc statim tenetur, & confestim cum eo agi potest, vt in text.& glo.d.l.eum qui ita.§. fi. Et exemplum huius est, pone Stichum, quem mihi pure Titius, debet, stipulatus sum à Seio sub conditione, & animo nouandi, & sic obligatio Titii, quæ erat pura, in contrariam conditionem fuit resoluta ff. eo.l.pecuniam, & ff.de condi. inde.l.iul. ad fi. modo si Titius interim Stichum occidat, apparet stipulationem factam à Seio amplius committi non posse, & per consequens obligationem Titij non posse nouari: & ideo statim cum eo agi poterit. si vero eo instanti, quo debitor speciem debitam occidit, non purificatur obligatio, neque dies eius venit, tunc distinguo obligationem conditionalem ab obli. in diem.nam in conditionali debitor liberatur, vel proprius loquendo conditione postea eueniente non tenebitur, d.l.eum qui ita.§.fin. & ita intelligo gl. vt d.l.si ex legati causa. & est ratio, quia deficit subiectum, super quo committi possit. Item, quia tempore quo illam occidit, non poterat in vera mora constitui. ff. eodem.l. lecta. versi. sed consortis. actione tamen de dolo puto eum teneri ad interesse stipulatoris, quando cōditio euenerit.arg.l.si fideiussor.ff.de dolo. In obligatione vero ĩ diem fortius dubito. nam quod non liberetur, sed dies expectetur, facit.d.l. si eum.§. homo. & quia per eum factum est, quo minus dare possit id, ad quod sciebat se iam teneri, licet ante diem, non posset exigi.in contrarium facit gl.in d.l.si ex legati. ad oĩa p̃cedentia relata. Item, quia ante diem in vera mora constitui non potuit.d.l.lecta.ff.de iureiuran.l.nulla, & sic nec per fictam, quæ ꝑ occisionem inducitur, cum fictio sit de possibili.l.si filius.ff.eo. & imitetur naturam.l.adoptio.ff. de adoptio. & pro hoc d.§. homo, Puto, quod non liberetur, vt in prin. alleg. nec credo quod statim mora committatur, vt in secundo allegatur, sed postea cum dies euenerit, euentus ille interpellabit ipsum, & tunc conueniri poterit.nec impossibilitas dandi propter interitum excusabit eum, qa ei dolo, vel lata culpa hoc euenit, & post obligationem iam contractam, ut d.l quod te. Nec ob. d.§. homo, quia illud operatur stipulatio pœnalis, de quo cōtentus videtur fuisse stipulator. & pœnam subrogasse loco rei principalis.de act.& obl. l. obligationum fere.§.fi.hæc no.quia subtilia, & de apicibus iuris. & per doc.non
12 reperio tacta.† Quærit Cy. scholaris habet pecuniam penes mercatorem.bona mercatoris sunt combusta, an liberetur.distinguit ipse, aut erat penes eum ex causa mutui, & non liberetur, ut hic, aut ex causa depositi, & liberatur, quia tūc pro specie habetur. aut dubitatur, & tunc si fuit numerata censetur mutuum, alias depositum, arg.ff.depositi.l.Lucius.la.j.& l.si sacculum.§.j. & hoc non uidetur mihi expeditū. Primo, quia & ad numerum pecunia potest dari ad depositum.l.Lucius.la.2.l.dies sponsaliorum. in eo.tit. Secundo, quia nos videmus quotidie istos magnos mercatores, & campsores recipere pecunias ab alijs ꝑsonis ad numerum & pñt eis vti, & tamē nō indigēt habere pecunias, nec vellent audire, ꝙ mutuo recepissent, nec vt mutuum recipiunt, & cōsuetudo in talibus est attendēda multum.l. iul.§.vel vniuersorum. ff. de pigno. actio.& l.ꝙ si nolit §. qui assidua.ff. de ædil.edic. Ideo in dubio videt̃ esse dicendum, quod licet sit numerata, censeri debet deposita, vt dicta.l.dies sponsaliorum.§.j.& dicta.l. Lucius.la secūda. Nec curo, an expressim, vel tacite sit data potestas vtendi à principio, quia illud non immutat depositum, licet ex postfacto sic, vt notat Bal.in l.quod ab initio.ff.eodem.titu, & ita debet intelligi glo. in d.l.dies, quæ hanc quæstio.tangit. Hęc sunt vtilia, quia actio depositi est priuilegiata.l.fin infra.deposi. Item propter incendium, vel alium casum fortuitum. Item propter fugam creditoris aufugientis cum pecunijs, vt sciamus, an furtum earum dicatur fecisse, an non. Item, quia dominio non translato totum recuperat, eo uero translato cum cæteris concurrit pro rata.l. neuter. ff. de priuil.
13 credito.† Concludo igitur sic, aut constat, quod dominium fuit
a translatum,[a] aut quod non, aut dubitatur.& tunc dic, aut pec.fuit data in sacculo consignata, & non præsumitur translatum, vt d.l. si sacculum, licet ex postfacto per pactum vsu secuto possit conuerti in mutuum. l. certi condi. §. fina.ff. eodem. Aut fuit numerata & tunc aut causa, & origo huius numerationis processit a recipiēte, & præsumo eam mutuatā. Nam, & locupletes viri quādoque propter casus eis euenientes subitaneos, & inopinatos necessitantur ad pecunias mutuo petendas a notis, & amicis. aut processit a numerante, & præsumo depositum Aut a quo processit nō apparet, & tunc mihi videtur, quod est consideranda conditio personæ recipientis, quia si est ideoneus mercator, vel mensularius, præsumo potius eum recepisse in depositum, quia apud tales consuetum est deposita fieri.nec curo isto casu cuius conditionis, & locupletationis sit is, qui numerauit, quia etiam locupletiores sunt hi qui deposita faciunt apud tales. Aut est alius uir probus. & famatus qui cæpit, non tamen est mercator, vel mensularius, & tūc differt inter numerantes, quia aut est inferioris status, vt sunt aliquæ personæ tenuis vitæ, quæ colligunt sibi suas.c.libras. & nō cōfidentes forte de propria custodia, numerauerunt alicui probo, & famato viro de vicinia, vt cantalino de saliceto, & ipse scripsit in libro suo, talis debet habere libras.c.quas nobis dedit, & numerauit, &c. nec adiecit in depositum, commodatum, vł mutuum, cer-
b te præsumam in depositum[b], & sic in custodiam, cum non sit verisimile in mutuum. Aut numerator non est persona tenuioris vitę, sed status, & conditionis indifferentis, & forte æqualis, & paris conditionis ei cui numerauit; & tūc pręsumam potius in mutuum, cum & ipse sufficiens fuerit ad eius rei custodiam, apud se habendā, nisi alia præsumptio istam tolleret, puta, quia graues inimicitias habuisset. ob talem enim causam cōsueuerunt homines suas res extra domum ponere, & earum custodiam alteri committeré. Quæro de eo, quod videmus quotidie. debeo nummulario centum, cum petit, dico quod mittat mecum vnum ex suis, quia faciam sibi dari in mensam alterius nummularij, quando ipse facit, & committit illi, vt faciat sibi illos scribi, & ita factum est. q̃ritur vtrū illa pecunia sic scripta erit deposita, nec ne.dic, ꝙ est deposita, & terminos depositi excedit.l. Lucius.la secūda.ff.depo.

ADDITIONES.

a † Dominium fuit transflatum. Tu uide ultra notata hic per Cyn. & Bald. eundem Bal.in l.talis scriptura.ff. de lega.j. eundem in l.fi.ad fi.ĩ. depo.& in l. in contractibus.§.j.ĩ.de non nu.pec.& in l.fi.ad fi.ĩ.de depo.Pa.de Ca.post Bart.& Bal.in lec.antiq.in l.cum quid.ff.eo.

b † Præsumam in depositum. Tu uide de hoc. an si collata sit pecunia penes mercatorē pręsumatur mutuum, uel depositum, de quo per Io. And. licet cum Bal. hic & Sal. deuiare uideatur, de quo per Spe.in ti.de depo.cir.principium.

LEX XII.

1 *Rei duo possunt in mutuo reconstitui.*

Si in rem communem. Soluēs debitū cōmune repetit a socio pro
1 eius parte.† No.hic, ꝙ duo rei possunt in mutuo recōstitui.cōcor. supra.eodē.l.si nō singuli. Oppo ꝙ etiā si sint insolidū obligati, nihilominus partem repetat soluens a correo. l.j.infra.de duo.re.Sol. vt glo.quia aut quæris, an possit ab eo repetere tanq̃ liberet illum natura obligationis, & potest, vt ibi.aut tanquam liberauit illum officio gestionis, & non potest, ex quo soluens erat insolidum obligatus, quia pro sua obligatione immediatè dicitur soluisse.licet ipso liberato liberetur, & alter.quod secus est, quando vterque tenetur pro parte, quia officio gestionis.i. ex ipsa solutionis gestione, liberat alium immediate, ideo isto casu repetit pro rata directa act. nego. gest. sed, quando sunt duo correi tunc act. pro socio.si erant socij, vel mandati.si inuicem videbantur fideiussisse, vel vbi hic non interuenerint, vtili actione nego.gest. quasi ex necessitate iuris eum liberauit.argumēto.l. tutori, supra. de negotijs gestis.ita dicit ista gloss. Sed latius habes in d.l.j.& ibi dicam. & Barto. ponit l. reos.ff. de duo.re.& ibi inter cętera dicit, quod vbi debitum fuisset contractum ratione alicuius rei communis, quæ caderet in iudicium diuisorium, quod illo iudicio repeti potest.& ꝓ hoc inducit l.habebat.§.fina.ff de institori.nā sic est eꝯ in duobus reis credendi, l.idē ex diuerso.ff.familiæ. ercis.& l.si ĩ re cōmuni.ff.de noxali. Ex quo inferri vr̃ ad casum nostrum, in quo ob rem cōmunem receperunt. quod si insolidum se obligasset, ꝙ is qui totum soluit, in iudicio diuisorio repetere posset, quod not.

Eum qui

LEX XIII.

Eum qui. Mutuum obligat contrahentes, nō dominos rerum in quibus est versum: nisi eorum contēplatione a numerante sit factum.h. d. no. bene hunc casum, quia quotidianus est. Ex quo habes, quòd animus contrahentis non attenditur, sed id quod inter contrahentes agitur, & quod nō inspicitur ad cuius utilitatē quid fiat, sed qualiter uerba ꝯtus iaceant considerat̃.& sic no qđ instrm cōseruationis indemnitatis, quod vnus ex reis debendi facit alteri, non præiudicat creditori, vt hic. nisi fortè quo ad probandum, ꝙ pecunia ad alterū tñ ꝑuenit, vñ petit, vt illū prius exigat suis expensis.l. vnde quæritur. ff. commo. Quærit gl. quid si numerauit contemplatione domini rerum. dic vt in ea. & adde quod nota.in l.si pupilli.§.j.ff.de nego. gestis.

LEX XIIII.

Mutuæ pecuniæ. Subscribens se vt testis non obligatur.h.d. Op. de l.si fideiussor. ff.de pig. So. subscriptio actus gesti probatiua non obligat, vt hic: sed contractus perfectiua seu substantiua, vt ibi, sic.

LEX XV.

Non aduersus. Creditor non potest cogi a debitore, vt eo dimisso agat contra eum, cui debitor ipse pecuniam fænerauit: hoc dicit. Not. quod personalis actio non sequitur debitorem debitoris, seu singularem successorem. Quærit glo. an liberetur cedendo actionē. & dic, & bene ꝙ non, quia non tenetur ex eo, quia actionem habeat. Quærit, an si creditor vellet experiri, posset. dic quod non, nisi nomen debitoris ei hypothecatum esset vt ĩ. quando fisc. vel priua.l.non prius.& ĩ.quæ res pig.o b.pos.l.nomen.

LEX XVI.

1 *Iudex non potest pecuniam a subdito mutuam recipere.*
2 *Vsuras sine necessitate mutuo accipere peccatum est,*
3 *Precium solutum ab officiali, an præsumatur de bonis fisci.*
4 *Iudices a subditis libros emere possunt.*

Quisquis. † No. pro summario primo, ꝙ non licet iudici recipe nec subdito ei dare pecuniam mutuā. Item not. quod dans pręsumitur iudicem corrumpere. ex quo sequitur, quod in eis barataria præsumitur, licèt titulus mutui adijciatur. quod no. Item no. quòd uterque pœna exilij punitur. Item nota, ꝙ propter honorem publicum consequendum non licet pecuniam dare. Item, quod dans pœna exilij punitur.& de his duobus scripsi plene. ĩ ad leg.iul. ambi. l. j. Item not. quod vna pœna sequens plura, est communis ad omnia illa, nisi ad vnum sit rescripta. Item no. ex illo ver. versatus coniuncta glo. quod ex conuersatione facta in loco, non quæritur domicilium, & quod minus est conuersari, quam domicilium vel habitationem habere. quod no. pro statutis. Opp. de l. præsidis. ff. eo.& de l. Gaius. ff. de vsur. So. distinguendo vt gl. Vel aliqualiter latius, quia aut iudex est perpetuus, aut temporalis, aut dubius. primo casu potest, vt d.l. præsidis. Secundo casu, aut pro re publica, idem dico si pro vniuersitate cui pręest: & tunc licet l. Gaius. supra al. Aut pro se, & tunc aut ab homine alterius prouinciæ, & potest l. præsidis. in fi. secundum vnū intellectum, & huic adde, nisi conuersationem habet in sua prouincia, vt hic. Aut ab homine suæ prouinciæ, & tunc aut vult dare, & non potest, vt supra eo.l.eas.& ff.cod.l.præsentibus, & hoc indistinctè, quia necessitas in dante non potest subesse. Aut vult accipere, & tunc dicit gl. quod non potest, vt hic. sed adde secūdum Gui. de Cu.& Cy.& cōiter do. nisi ꝓ suo vsu & ex cā necessitatis, quia tunc potest ēt a subditis. & pro hoc inducūt l. j. §. prouincias. s̃. de cōd.inde.& quia lex silet, vbi necessitas imminet. ff. de of. cō. l.j.& ff. qui sati.co.l.si fideiussor.§.si necessaria.& qa ꝯtus prohibiti non extenduntur ad necessarios, sed voluntarios tantum. ff. fa. ercis. l. alienat. & ita dixit Guil. posse intelligi. d. l. præsidis. in fin.
2 † Et ex prædictis sume ar. quòd accipere mutuo ad vsuras extra cām propriæ necessitatis est peccatū & a l.dei interdictum. Tertio casu, quando est dubius, quia ad bene placitum superioris, & sic tēpus certum non habet, tunc idem quod in perpetuo ar. l. sufficit. ff.de condi.inde.& pro hoc ff.de exc.tu.l.iure peritos. in princi. & hoc in mutuo. Quæro quid in alijs contractibus. respon.do. quòd perpetui vel dubij possunt. ar. eorum quæ in præcedentibus dicta sunt. Temporales vero, aut iurisdictionem habent, & non possunt nisi ex causa suæ necessitatis, & mobilia tātum, & immobilia ꝓut in promissione continetur, & non vltra l.j.s̃.de ꝯc.iu. & l.non licet ff.de ꝯhen.emp. Item & sine permissu speciali principis potest lege ei permittente pater emere pręedia paterna a fisco ei distrahenda, vt l.q officium in eo.ti.& hoc siue sint a maioribus, siue minoribus no.gl in d.l.j.s̃.de contrac.iudi.adde, quod hic Cy.di.qđ empta applicantur fisco, vt probatur in d.l.non licet. Aut iurisdictionem non habent, sed sunt meri officiales, & tunc aut ipse est officialis ad huiusmodi contractus, puta ad vendendum bona fiscalia vel fisco obligata, & adhuc ei non licet emere etiam per se vel interpositam personam, vt d. l. non licet aut. quibuscunque. s̃. de fac. san. ec. Addo, quòd si essent plures officiales ad hoc deputati non potest vnus eorum emere. alio vel alijs autorantibus, vt not. gloss. singularis in d.l.j.s̃.de contrac.iu. Et est ratio quia inter ementem, & vendentem debet esse differentia. hic vero est nulla, qa ipse emēs cēsetur etiam vendens ratione officij, quo vendere tenet̃, & ratione cuius rempublicam reprȩsentat. licet secus sit in plu ib. tuto.l.pupillus.ff.de auto.tu.& est ratio, quia pupillus est venditor. ita not.gl.in dicta lege.qđ not. pro his qui vendunt gabellas in Bononia. Aut officialis ille ad huiusmodi contractus non est deputatus: & tunc licitum est sibi emere, & per alios contractus sibi acqrere. ar.d.l.non licet.a sensu contrario, & qa in eis stat regula, vt intelligant̃ omnia ꝑmissa, q̃ non apparent ꝓhibita.l.nec nō.§ sed qđ
3 cis.ff.ex quib.cau.ma.† Quæro, an precium solutum ab officiali p̃sumatur de bonis fisci, q̃dam glo. videtur velle, qđ sic: quæ est in l. facultas.ĩ.de iur.fis.li.x.& est gl.fi.& mouetur ꝑ text.in Auth.de eccle.ti.§.interdicimus.Sed Gui. de Cu. & do. cōiter reprehendunt illā per l.si defunctus.ĩ.arb.tu.& melius per l.3.§.multa.de iure fisci. Item quia quilibet præsumitur bonus & nō fur, vel subtractor l.non omnes.§.a Barbaris.ff.de re mil. cum si. Ad §. interdicimus. respondent, qđ ibi in prelato ecclesiæ, qui administrat sibi quandiu viuit, & quod ei superest ecclesiæ, si in opus pium non dispensat, reseruare tenetur, & qui nec ex operis, vel industria præsumit̃ lucrari. Nos in officiali qui administrat alteri, nec prohibetur ex opera, & industria sibi lucrari, & qui ex illis quotidie pręsumitur locupletari, nec propterea minus eius officium fideliter exercere. lege supra alle. De prælato tamen vide, quod scripsi in authen.licē-
4 tiam.s̃.de epi.& cle. † Quæro an iudices sint prohibiti libros a subditis emere. dico quod non sibi necessarios, quia illi sunt eorum arma, & instrã eis pro iustitia exhibenda necessaria, & quibus mediātibus sibi parant vitæ subsidia.l.aduocati.supra de aduo.di.iudi.

LEX XVII.

1 *Solemnitas probatoria quare sit inuenta.*
2 *Solemnitas maior in his quæ sunt maioris ponderis, & præiudicii est adhibenda.*
3 *Testes quot exigantur in solutione debiti.*
4 *Scripturæ solemni quando non stetur.*
5 *Libra quot aureorum esse dicatur.*

Super chirographarijs. Primo dictū bimembre ponit. Secundo quid iuris sit, si contra factum, adijcit. Tertio in futuris prædicta locum habere decernit. Scđa ibi nā si ꝯ. Tertia ibi, qđ est in futuris. Iure isto chirographum non probat debitum nec eius solōnem, si excedit summā qnquaginta librarū auri, nisi tribus testibus sit sub
1 scriptum bonæ opinionis & famæ.h.d.† No.ꝙ solēnitas probato
a ria[a] ob publicā vtilitatē est inducta: iō ei renunciari non pōt. l. ne
b mo de le.j. Item no. qđ dictio. s̃.[b] quātitati adiecta est excessus si
c gnificatiūa. Itē no. qđ subscriptio[c] appellat̃ testimonium. Ex quo hēs, qđ tpe, quo qs se subscribit, testimoniū suū reddere dr̃. qđ not. pro dicendis. ĩ. de testa.l.j. Item no. qđ instrumentū non solēne iudex non debet admittere. Item no. qđ ll. solennitatē nouā inducētes non habent locum in negocijs iam perfectis & consummatis.
2 † Item sume consilium, vt in actib. maioris quantitatis, & præiudicij maior solēnitas & cautela adhibeat̃, ꝙ quādo sunt exigui p̃iudicij, vt hic & in Auth.de fide instru.§.fi. Opp. qđ ēt si testes non sint subscripti, ꝙ nō ppea chirographū reputari dēt nō verū, vt ĩ Auth. de fide instr.§ si tamen quisquam.& in Auth.de nō ali.§. qa vero, Solu. qđ si caret testiū subscriptione debita, non admittit̃ quo ad probationem.& ita supplet gl.fin.in prin. Sed non quo ad falsi punitionē, vt in contra.instrumentū enim pp carentiā debitæ solēnitatis nō p̃sumitur falsum, nisi hoc reperiatur in iure expressum.l.iubemus.in fi.ĩ.de test. Opp. qđ etiam sine ista solennitate stetur scripturæ, vt ff. qui po.in pig.ha.l.scripturas. So. vt gl. ꝙ ibi debitū erat.
3 ĩ.summā hic positā.† Opp. ꝙ quinque testes exigant̃ in debiti solutione.l.testiū.ĩ.de testi. So. ibi q̃do scriptura nō interuenit, hic qñ interuenit. quo casu seruat̃ l.ista. Opp. de aut. sed nouo iure. Sol. ꝙ aliter seruat̃ de iure nouissimo. Opp. ab extra de l. cum tabernā. §. j.ff. de pig. vbi stat̃ scripturæ sine solemnitate. So. ibi scriptura, & factū erat cōfessatū. sed an de iure tenet̃, erat dubiū. hic factū erat negatū, & solennitas scripturę, iō scriptura licèt sit confessata, ex quo est minus solemnis nō ꝓbat debitū, & factū in ea cōtētū negatū: sicut testes minus solēnes, qa non iurati vel infames, non probāt.
4 † Opp. ab extra, qđ ēt scripturæ solēni non stet̃.l.cū de indebito.§. fin.ff.de proba. So. qđ scripturæ solēni statur, vt hic & ibi, quia hoc ibi non negatur, sed non plus per eam probatur, quam in ea scriptum contineatur, vnde si causa obligationis in facto in ea scripta deficit: factū illud nō est obligatoriū, vt ibi. & sic ibi deficit cā finalis obligandi, non solēnitas scripturæ, & de hoc, an cā debeat attēdi in pacto necne, vide quę scripsi in l.creditori.s̃.de pac.& in l.stipulationibus, vide quod no. Bartol.in l.nuda. ff. de donationibus.

Oppo.

ADDITIONES.

a Solemnitas probatoria. Adde d.Soci.consi.97.inci. abunde & inutiliter uer.3. & ul.cir.finem.in 1.parte, quod solemnitas probatoria non potest tolli iuramento, quia uersatur publica utilitas, ne falsicas committatur.

b Dictio supra. Adde Bart.in l.cum ita.ff.de do.præl.

c Subscriptio. Sed quid de suprascriptione in aliqua scriptura priuata, uide d.Alex. in consi.147.2.parte &, an & quando subscriptio requiratur, & quādo pro cōsensu accipiatur, vide d.soc. consi.15.in ci.uisis prædictis publicis instrumētis. ver.ad quintum ar.in 1.parte.

Opp.ab extra,qđ ēt sine scriptura valeat qđ est gestū.s.de pac.l.pa-
ctum quod bona fi.ff.de pig.l.cōtrahitur. Sol. quod ibi ponitur re-
gula:hic casus spālis a regula,sunt& alij casus multi,qui no.per gl.
in d.l.contrahitur.Quæro in casibus,in quibus scriptura exigitur,
an scriptura sit de substantia contractus vel probationis tantum,
gl.tangit in auth.sequenti.ego dicam ibi,vel in l. contractus.j. de
5 fide instr. † Quæro secundo ad declarationem nostræ materiæ,q̃
a tū ascendit hic libra vna.respon.quòd de iure 72.aurei[a] faciebant
libram.l.quoties.j.de susce.& archa.Sed ex hoc nō reddimur cla
ri,quia videmus istas libras subtiles non esse vniformes in quanti-
tate vnciarum:licet in earum quotitate sic. quia quælibet libra est
duodecim vnciarum:sed istæ vnciæ sunt minores in Venetijs, &
Ferraria,quam Bononiæ.Item nescimus, cuius quantitatis vnciæ
tunc temporis erant.Itē nescimus cuius puritatis & bonitatis erāt
aurei isti.Dico igitur,quod si de ista moneta qualis erat constaret,
illud est seruandū.si non,ad aureos vrbis Romę est recurrēdū.ar.
l.de quibus.ff.de legi.& hoc quando leges cōmunes de istis aureis
loquūtur,quia tales leges de illis intelliguntur,quæ per eas sūt dif
finiti, non de currenti,vt probat gloss.j.de seruis fug.l.quicunque.
Sed vbi statuta ciuitatum de aureis loquuntur,dic,aut specificant
de quibus,& illud serua.aut non specificant,& tunc aut ciuitas il-
la proprios aureos habet, quibus vtitur, & tunc de illis intelligiī,
& nō de alijs,licet alij ibi currāt,& sint ibi vsuales.ar.di.gl.Aut pro
prios aureos non habet,& tunc stat dubium,an de legali vel currē
ti intelligatur.& videtur dicendū, aut legalis est incert⁹ saltem in
qualitate,& de eo non est intelligendum,ne incertitudo vitiet, &
quia statuentes ad alium tanquam de eo,ignari non uidentur se re
ferre.Aut vterque est certus,& tunc aut alter tantū erat ibi in usu
tempore conditi statuti,& tunc de illo videtur agi tantū per statu-
tū.Aut vterq; tunc erat in vsu, & tunc de minus valenti intelligiī
ar. l. semper.ff. de re iur. Sed dubitari potest, quid si ille qui tunc
erat,desiit extare, videtur quòd æstimatio eius, qui tunc currebat
vel erat,debeat attendi ar.ff.de iure do.l.Titia.ad fi. & ff.de contra-
hen.emp.l.Rutilia Polla.& quia de nouo non cogitauerunt statuē
tes,& ita seruant Florentini in suis mercantijs,vel mercatis simpli
citer factis ad florenos,facit ad hoc vltimum quod no. gl.in auth.
q rem huiusmodi.s. de sa. san.ecclesijs.In contrarium facit, quia
statutum omni die loquitur. l. arriani.s.de hæreti.sed illud quo ad
obseruantiam,non quo ad eius fabricam & compilationem.

ADDITIO.

a 72.Aurei.Adde d.So.cons.45.incip.in præsenti consultatione.uers.circa secundā dubitationem cir.medium in 1.parte, quod 72.aurei legales libram constituūt & 97.ducati senenses faciunt libram, & sic dic,quod hodie libra auri constat ex 97.ducatis Venetis.Bart.in l.quoties.infra de sus.& archa.lib.11.& Ale. in l. cum de indebito.de proba.Item adde quod vncia auri secundum usum regni Siciliæ intelligitur de 6.aureis.Item adde,quod quandoque dicitur libra ex centum aureis Bar.& doc.in auth.seq.

AVTHENTICA.

1 *Sacramentum necessarium reo defertur actore semiplenè probante.*
2 *Solemnitas maior quare imperito literarum contrahente requiratur.*
3 *Testes quot requirantur in instrumentis.*
4 *Imperitus contrahens maiorem requirit solemnitatem.*
5 *Contractus quando in scriptis celebrari dicatur.*
6 *Contractus quidam requirunt scripturam,quidam non, & quidam indifferentes sunt, & nu. seq.*
10 *Contractus scripturam requirens, an debeat prius scribi, & postea partibus legi.*
11 *Contractu in scriptis celebrato an recurratur ad iusiurandum.*
12 *Comparatio literarum quando fidē faciat,& quando facienda sit & num.13.*

a **Sed nouo.** [a] Primo,quando in ciuitate,secundo,quan-
do in iure contractus celebratur: secunda
ibi:in agris.Prima in duas,quia primo quando ab imperito & in
scriptis.secundo quando a perito, vel non contrahitur sine scrip-
tis.secunda ibi nam si quis.In contractu ab imperito literarum in
ciuitate,& in scriptis celebrato,libram auri excedente exiguntur.
5.testes.In contractu uero sine scriptura celebrato modo commu
ni fit probatio per testes, uel per iuramentum. In celebrato uero
in rure seruantur iura antiqua.h.d.Expone ibi quinque testes, qui
se subscribant,& inter quos tabellio enumeratur, ut patet in cor-
pore.Ibi ab imperito,vel quasi,quia parū nouit, ita q̧ p imperito
habetur,vt in cor.Ibi si quis indifferenter, loquitur tam de perito,
quàm de imperito:cū ratio sit eadē in vtroq;. Ibi per testes duos,si
librā non excedat:vel tres,si excedat.ibi fidē accipiet.s. in cā inter
actorem,& reum mota.ibi producente,alias si pars non produce
ret,sed ipsi se sponte offerent,pro suspectis hn̄r,vt no. glo. in l. post
legatum.§.his uero.ff.de his quibus,vt indi.Et sic no.q̧ testes sunt
1 producendi.† Ibi iurante.si ad iuramentum necessarium hoc re-
fertur,hic videtur casus,q̧ actore semiplene probāte,reo sit deferē
dū sacrm̄ necessariū,qđ p̄t esse verū,qn̄ multa p̄sumptio sit p eo,q
semiplenā pbationē actoris elidit,vt dixi in l.bonæfidei.s.ti.j. Sed
puto,q̧ de iudiciali tm̄ loqr̄ pp illud verbū referēte,qđ hic seqtur.
Ibi disposuerit.no.q̧ in arbitrio iudicis stat delatio & relatio sacra-
menti.Ibi,in agris.no.minorē reqri solēnitatē in his q̃ gerūtur in
rure,q̃ in ciuitate.cōcor.j.de test.l.fi.rn̄deo qa in ciuitate plures re
periuntur literati,& in scriptura periti,q̃ rure. Vlterius not. hic ca-
sum,q̧ in cā mota sup ɔ̄ctu celebrato ī scrip.non deferī sacramē
2 tū necessariū,rō,qa p testes n̄ pbaī,qđ no.† Quęro,q̃ p̄t eē rō,qua
re in īperito ɔ̄hēte ī scriptis reqraī maior solēnitas.q̃ ī literarū pi-
to.gl.d.qa stultè facit se itromittere de scriptura,q̃ ignorat.Addit.
Mar.q̧ melior rō ē,qa imperiti literarū de facili denegāt ea, q̃ ī li
teris ɔtinenī,& eorū denegatio ē incōuīcibilis,vt in Aut.de tabe.
cir.fi.j.collat. Quero.3.qūo hæc auth.adapteī ad l.C.rn̄deo addē
do,determinādo,& qnq; corrigēdo,vt ex dictis hic ī gl.patet. Vl
teri⁹.qa gl.istā mā aggrediī distinguēdo,p eius epilogo,&diuisio
ne dic,q̧ gl.primo recitat opi.quorūdā,đ qua n̄ ē curādū vsq; ibi
& vltimo distingue,ibi suā distinctionē annectit,in qua primo lo
qtur qn̄ ɔ̄ctus ē celebratus.j.librā aurei,vsque ibi, si sup maiore.
Ibi scđo qn̄ ɔ̄ctus est celebratus super maiori summa vna auri li-
bra,usq; ad fi.& hæc scđa subdiuidiī in duas.primo, qn̄ ī ciuitate.
scđo,qn̄ in rure,scđa circa fi.gl.ibi,& hæc in vrbe.Iterū pr̄ia,huius
scđę subdiuidiī,primo qn̄ cōfecta est scriptura priuata,scđo quan
do publica.scđa ibi,ubi āt.Iterum prima,in duas,primo qn̄ ab im
perito literarū,scđo a perito,scđa ibi,cū peritus.Et iterum pr̄ia in
duas.primo qn̄ in scriptis fuit ɔ̄ctum,scđo qn̄ sine scriptis,secūda
ibi,si uero imperitus.Et p hāc diuisionem versicula glo. Tn̄,quia
ex gl.non benè ex toto,vel saltē clarè veritas huius rei habeī,nec
ēt tex.in corpore est clarus,sed scabrosus,& plixus,iō quod plu-
3 bus diebus cogitaui inhærendo veritati recitare đcreui.† Et iō cū
b quæritur,quot testes[b] requirantur in instrumentis,dic. aut cōtra
ctus non excedit libram auri.& tunc siue fiat in ciuitate,siue ī ru
re,siue a perito,siue imperito lr̄arū,siue in scriptis,siue sine,siue sit
publica,siue priuata scriptura,duo testes sufficiūt.ar.l.vbi nūerus.
ff.de testa.Nā isto casu nihil ē innouatū,vt pbaī in corpore eo.§.
si.vbi dr̄,quod solennitas huiusmodi.i.de qua in præcedentibus.s.
triū,uel qnque testiū,nō est ipso casu necessaria.& sic stamus iuri
antiquo,& ita vult.hic & ibi gl.Aut ɔ̄ctus librā auri excedit,&tūc
aut fit in rure, & seruātur iura vetera,ut hic in gl.q disponūt, ut
duo testes sufficiāt,vt d.l.ubi numerus,siue cōtrahens sit peritus,
siue īperitus,siue publicū,siue priuatū,fallit in ɔ̄ctu chyrographa
rio excedēte summā.testes librarū auri.ut in l.pcedēti.ubi reqrun
tur tres subscripti.nō ergo.ubi factū fuerit instrumētū publicum
aliqđ ē innouatū,qđ no.propter sequētia.Aut cōtractus librā au
ri excedēs est celebratus in ciuitate,& tunc,aut de illo nulla facta
est scriptura,& isto casu tex.in cor.nihil dicit;& sic stabo regulæ,
antiquæ,ut sufficiant duo d.l.ubi numerus.Aut de eo facta ē scri-
ptura,& tunc aut priuata,aut publica.si priuata,& tūc aut ab īpe
rito literarū,aut perito.& tūc,aut egerūt ɔ̄here in scriptis.aut sine
scrip.Aut dubitatur.primo casu f̄m gl. exiguntur qnque testes,q
c oēs dēnt se subscribere[c] cū ipso ɔ̄hente,ut in cor.§. oportet. la.2.
Et si dicas quomō p̄t se subscribere,ex quo ē literarū imperitus.
rn̄.qa īperitus ī hac materia intelligiī is.q uel nullo mō scit literas
uel scit paucas,vt ī cor.Et ponit exēplū Bar.in mercatoribus,qui
nesciūt scibere,nisi ī vulgari, si igiī paucas scit literas, subscriptio
nē faciat talē qualē scit,sinaūt nullo mō scit scribere,tūc alter ex
illis.5.testib.p ɔ̄hēte scriberet,& dēnt testes notitiā hēre ɔ̄hētiū.
vt d.§.oportet.& in §.j.e.ti.& ibi gl.& ī aut.de hær.& falci.§. si ve-
ro absūt.facit.l.testiū.j.de testi.& iō cautela ē,ut đ tali notitia in
suis subscriptionib.faciāt mētionē.Itē unus ex dictis testib.dēt eē
tabellio,si reperiri pōt.& ipse pro ɔtrahente subscribet,& licèt ta
bellio interueniat.non propterea ista scriptura est publica,nec in
strumentū publicum dr̄ & est rō,qa iste tabellio n̄ interuenit, ut
de cōtractu faciat publicū instrumētum,sed ut priuatus quilibet
scriptor,& vt testis ipsius cōtractus.ut alle.in l.Domitius.Labeo.
ff.de test.& sic nō obstat.l.hac cōsultissima.§.fi.j.q testa.fa.pos.Si
vero egerūt cōtrahere sine scriptis,licèt scriptura interuenerit.tūc
tres testes reqrūī,q se suscribāt, & ɔ̄hētes notos hēant.vt in cor.
§.j.& §.sed si instrumēta.& vbi fuerit scriptura sine testib.tūc scri
ptura n̄ pbat,licet debitoris cōfessio solēniter facta de ɔ̄ctu pba-
ret,vt in cor.eo.§.si tn̄ qsq̃,sinautē dubiteī an in scriptis uel sine
voluerint ɔ̄here.dic,qđ si nō est cōtractus necessario in scriptis,
celebrādus,ex legis dispositione,credendum est eos sine scriptis,
ɔ̄ here voluisse,licet scriptura sit cōfecta,nā ex quo nō fuit neces
saria pro ɔ̄ctus substātia,dicendū est potius eā ad memoriam &
pbationem rei gestæ interuenisse,q̃ ob aliā cām.ut.j.de pba.l.cū
res.& de fi.instru.l.cū instr̄is.sinaūt a perito literarū iste ɔ̄ctus ma
ioris summæ sit celebratus in ciuitate,tunc siue in scriptis siue si-
ne requiruntur tres testes,qui se subscribant,ut in cor.eod.tit.§.i.
& si testes non interuenerint.scriptura non probat. d.§. si tamen
quisquam & potest causa decidi iureiurando,si sine scriptis con
traxit. & scriptura ad probationem non est necessaria ut in cor.
non

ADDITIONES.

a Sed nouo. Adde quod ista auth.nō seruatur de cōsuetudine in instrumento publico,in quo sufficiunt duo testes, sed solū seruabitur in chirographo & priuata scriptura,secūdum.Ia.de Bel.in l.fi.facit quod idē no.in l.neque.ad velleia.
b Quot testes.Adde soci.cōs.94.inci.præstantissime & iustissime.uer.2.inci.nā ad confectionem.in i.parte.vbi ad hoc idem inducit alle.& firmat.
c Debent se subscribere.Adde q̧ talis subscriptio etiam partis tantum appellatur testimonium.ita no.Bal.in l.fi.in vl.op.sup.de edicto diui adri.tol. Ia. rebuffi. in l.nulli.nu.3.& quod ibi posui in addi.ad ipsum ī uer.inc.j.de numera.l.12.

nō qn̄ in scriptis, vt hic in prin.& est rō,qa tūc p testes nō pbaī,
sed per scripturā solemnem tm̄.Item,qa scriptura solēnis đ qua ɔ
4 itat,est tunc de ɔ̄ctus substātia.† Quæ autem sit rō,quare maior,
solēnitas reqrīī,qn̄ imperitus contrahit in scriptis,quàm qn̄ impe
ritus no.hic in gl.& aliam addidi in q.j.quā.s.formaui.Et ex rōni
bus prædictis & maximè ex illa eius gl.soluiī aliud q̃sitū. s.quare
tres testes exiguntur ubi scriptura īteruenit,& ubi nulla īteruenit,
tm̄ duo,vt s.dixi:cū fortius videaī tūc tres interuenire dēre, quia
rn̄.qđ hoc operaī interuētus scripturæ,q̃ hāc solēnitatē testiū req
rit,& hoc vbi scriptura priuata interuenit.Sinautē publica,& tūc
si in iudicio apud acta,valet cautio etiam sine testibus,vt in cor.
eo.§.his q̃ dubiū,& quod ibi no.tres enim requirunt testes acta iu
diciaria.Puto tamen cautius esse duo testes adhibere, propter no.
in l.donationib.inf.de do.Aut extra iudicium factum est publicū
instrumentum à tabellione,& dixerunt qdā,q̧ gl.hic vult,q̧ exi
gātur tres.& p hoc facit tex.in cor.sed si instrumēta.sed gl.ibi sin-
gularis & notāda vult,qđ isto casu nihil fit nouatū p iura nouis-
sima,iō sufficiāt duo,vt olim.vt d.l.vbi numerus.& hāc seruat ɔ-
munis cōsuetudo.Ex quo habes,qđ illa aut.restringiī solū ad chi
rographū priuatæ scripturæ, licèt p tabellionē & priuatā psonam
sit scriptū,& ita intelligēda ē hæc gl.hoc tenet Ia.Bel.in cor.&ita
intelligēdū ē qđ no.glo.Io.An.in c.pluralis locutio. de re. iu. in 6.
5 † Iuxta hoc q̃ro.qn̄ dicaī ɔ̄ctus celebratus in scriptis.& glo.ponit
duas opi.vna.Io.q dixit qn̄ actū ē inter ɔ̄hētes,vt fiat scriptura,&
exp̄ssim dr̄,vt aliter,n̄ valeat,q̃ si de eo scriptura fiat.Alia fuit opi.
Pla.& Azo.vt quoqūo dicāt in ɔ̄ctu,qđ fiat scriptura,dicāī in scri
ptis ɔ̄here,p hūc modū recitat eos gl.2.in lege.testiū.j.de testi.et
ita ad literā recitat.Azo.in sūma.de fid.instr.sed in l.ɔ̄ctus.j.de fi-
de instr.addit gerētes in animo n̄ prius ɔ̄here,q̃ scribaī.Sed dicet
quis,nescio videre,in quo hæc differat a prima,nisi sicut tacitū ab
expresso,si constet de vtriusque animo, quia tacitum debet hēri
p expresso,ex quo vtriusque animus concurrit.arg.l.cum quid.ff.
si cer.peta.& eius quod no.in l.si repetendi.infra.de cōdi.ob.cau.
Ego aut dico,qđ Ioan.voluit,qđ expressim pactum annullationis
apponereī,sentiens,q̧ si non apponaī,ualebit qđ agitur. cuius ɔ̄-
riū vult Azo.& verius vt pbatur in d.l. ɔ̄ctus.ver. illos tamen. &
ita firmat gl.Insti.de empt.& vend.§.j. Et op.Azo.sequūtur do.in
6 dicta.l.ɔ̄ctus.† Tn̄ pro veritate medullariter habēda, ego pręmit
to p euidētia,qđ in iure sunt qdā contractus,qui ipso iure nō va-
lēt,nisi de eis sit facta scriptura.Exemplum in uenditione rei im-
mobilis eccl̄iæ.s.đ sac.san.eccl.aut.hoc ius porrectū & qn̄ res im
mobilis est tradēda aduocato p patrocinio præstito vt.j.ti.j.l.j.ver.
7 qđ si pridie.& idē de si.† Quidam sunt contractus,vel distractus q
de se valēt,sed pbari non possunt,nisi p scripturā,ut mandatum,
a principis. a supra.de man.princ.l.j.& pactum in iure emphyteuti-
co appositum vt j.de iure emphy.l.j.So.census.vt ff.de proba.l.cē
sus.s.si mi.se ma.dix.l.2.& in his scriptura non est de cōtractus
8 substātia,sed de probationis substantia vel necessitate. † Quidam
sunt ɔ̄ctus vel distractus indifferētes,qa p̄nt stare cū scriptura vel
sine,& hoc est regulare.l.pactū,qđ bona fide.s.de pac.& l.contra-
hitur.ff.de pig.Mō ad ppositū,cū q̃riī, qn̄ contractus dicatur in
scriptis celebratus.dic,aut per partes est dictū simpliciter,qđ fiat
in scriptis,alio nō addito,& dico,qđ istud verbum dēt intelligi se
cūdū naturā,& significatū eius,significatū autem est,vt aliter nō
valeat,nisi facta scriptura.de quo ē casus in l. contractus.j.de fid.
instr.& in cor.huius aut.§.primo.& q̧ dicimus probaī.j.de testā.
b l.hac cōsultissima.Aut per partes est dictū expressim[b] & explici-
te,q̧ fiat scriptura & aliter nō valeat.idē multofortius ut in opin.
Io.quę in se vera est.† Aut est dictum tm̄,ut fiat scriptura & tūc
distingue cōtractus,quia aut ille cōtractus ad sui essentiam &sub
stantiam requirit scripturam,& tunc illa verba ad hunc effectum
intelligi dēnt prolata.& hoc ideo quia subiecta materia hoc exi-
git & requirit,ergo secundū illā intelligūtur verba plata.l.si uno.
ff.locati.l.si stipulatus.ff.de vsu.Item vt res ualeat & nō pereat. &
isto casu potest verificari opinio Azo.Aut ille contractus ad sui es a
sentiam,scripturam non requirit,& tunc hæc uerba,fuerūt prola
ta post contractum perfectum & absolutū, q̧ tunc scriptura ad
memoriam & probationem tantum est intelligenda,not. glo. in
l.contractus. Aut ante contractum,vel in ipso contractu,& tunc
si constat quo animo,illud serua.& si de animo aliter non cōstat,
dico quod ex hoc non intelligiī contractum esse in scriptis, ut in
opi.Ioan.nō ualet statim contractus,& illa uerba intelliguntur p
lata,vt facilior probatio habeatur,si contractus ille tam per testes b
q̃ per scripturam poterat probari,aliàs si per solam scripturā pote
rat probari,ad fidem probationis necessariæ habendę intelligun-
10 tur tunc prolata,& istam puto ueritatem in ista materia. † Quæ- c
ro ad declarationē proximè dictorum in casu,quo contractus ce
lebratur in scriptis,an sit necesse,qđ prius scribitur,& postea parti
bus legaī,dic,quòd sic,ut patet in sententia.infra.de sēnten.ex pe
ri.reci.l.2.quæ de scripti recitatione profertur.patet etiam in aut.
hoc ius porrectū.s.de sac.san.ec.& in insinuatione donōnis.vt.j.
de don.l.in donōnib.& pbaī f̄m Bar.in ɔ̄ctib.j.de fid.instr & ex
hoc inquit ipse ibidem,qđ lecta scriptura,nihil p̄t addi uel minui.
11 sola mala latinitas mutari. † Quero.4.dixi.sup.q̧ quando contra
ctus celebratur in scriptis,non potest recurri ad iusiurandum. Se-
cus si sine scriptis,& scriptura non sit necessaria ad probationem.
Sed quid in casu,quo scriptura sit necessaria ad probationem tā-
tum,an poterit recurri ad sacramētū, vt sic ille cōpellatur iurare
vel referre. Nico.de Ma.dixit,qđ non:qa iurm̄ est species pbatio-
nis.vt j. de non nu.pe.l.in contractib.ver.illo.sed lex,vel conuen
tio partiū,quæ requirit probationem rei gestæ fieri tm̄ per scriptu
rā,omnem aliā speciem probationis excludit ar.l.cū p̄tor.ff.de iu.
& probatur.s.si mi.se.maio.d.l. contra.ergo &c.Ad istum text.re
spond.q̧ loquitur in casu, quo scriptura non est necessaria,quia
& per testes probari pōt,vt hic patet in litera, & in cor.In ɔ̄rium
patet,qa iurm̄ non tam est probatio proprie loquendo, q̃ releua-
tio ab onere probandi.l.eum qui.in prin.ff.de iureiu.Item quia de
ferens,vel referens fateri videtur rē ita esse, ut iurabitur.l.qui iu-
rasse.§.fi.l.si duo.§ idem Iul.& l.si qs cum debitore.ff.de iureiura.
Sed nos habemus alibi,q̧ ubi a.l.inducitur aliqua præsumptio,
quæ sit iuris,& de iure,ita quod probatio non admittiī de contra
rio,quòd exceptata intellr̄ probatio per confessionem aduersarij.
ergo:& idem in nr̄o proposito,minor propositio pbatur auto.gl.
hoc dicentis.in Auth.de ęqua.do.§.aliud.co.7.& est gl.sup ver.di
cat.& hoc ēt probatur Auth. Do.idem dicentium. in auth.sed ēt
necesse.infra.de don.ante nup.& allegant istam glo.dicentes simi
lem non reperiri. Quid dicemus, puto pro nunc sic dicendum.
aut is qui tenetur per scripturam probare,defert sacramentum ad
uersario,&non potest,quia sibi hæc via est præclusa per rationem
pro prima parte factam.Et ex hoc sequitur, q̧ si non potest defer
re,nō potest petere,vt sibi referatur,propter correla.quam habet
relatio ad delationem.Aut ecōtra aduersarius defert probare de
benti,& tūc pōt,qa pōt fateri,& eū releuare ab onere probandi.
vt in rōnibus pro secunda parte factis,& hoc iuramento litis de-
cisiuo.Sed quæro tunc unum, quid de iuramento ad positiones,
responsiuo,& de ipsis positionibus,& hic dico,quod licet scriptu
ra ad probandum sit necessaria,tamen positione possunt fieri su
per ipso negotio principali,& sacramentum calumniæ p̄stari,qa
ista sunt inuenta,vt ponens releuetur ab onere probandi vt s. de
iura.calum.l.i.& auth.in isto,& ff.de inter actio.l.2.& sic habet lo
cum,quod in præce.q.dixi.Et hoc dico etiam in casu,quo scriptu
ra sit de substātia ɔ̄ctus, quod est fortius,nam non prohibetur il-
le fateri, & ex confessione in iudicio facta condemnari, & pbat
tex.in cor.in §.si tamen quisq̃.facit illa gloss.quæ est in Authen.
de æqua. do. §. aliud, de qua in pręcedenti. q.mentionem feci.
12 † Vltimo gloss. hic aggreditur aliqualiter materiam compara-
c tionis literarum,cuius partem videlicet qn̄ fidem faciant, & quā
do nō;scripsi.s.ti.j.l.in bonæfidei.Et aliam partem scribam in l.cō
13 parationes.in authen.ibi posita,j. de fi. instr.† Vnum non omit-
to,quod non sum concors cum ista gl.quæ vult,qđ ita demū fiat
comparatio scripturæ priuatæ,quando testibus non subscriptis n̄
coadiuuatur,uel si qui sunt subscripti,qui suis subscriptionibus at
testentur,nam si scriptura priuata nullam habet subscriptionem
uel coadiuuamen alicuius non subscripti, ad comparationem p
ceditur.ut in cor.siue igitur a sensu contrario, nam quia compa-
ratio non omnino non fuit similis, ideo res pro actore terminū
accipere non potuit.Item probatur hoc in uersic.si tamen qui sq;
in fi.ubi loqtur de ultimo refugio cōparationis,cum ad ipsam ve
niatur demum in subsidium.ut eo.tit.§.si uero nihil. Similiter cō
tradico huic glo.in ea parte,in qua vult, quod si testes subscripti,
non supersunt,uel in remotis absunt, quod ad collationem non
perueniaī,qa dico ɔ̄riū.Sed fateor qđ.nō tm̄ scribētis ipsam scriptu
rā,sed ēt omnium aliorū subscriptorum,literarū debet fieri colla
tio

ADDITIONES.

a Vt mandatum principis.sup.tit.dic,breuiter ad euitandas cōtrarietates quę elici possunt,quod uerum ē,quod in gratia nō est necessaria scriptura quo ad illius substantiam,sed benè quò ad substantiam probationis,ita per Panor.in c.qualiter.numero primo.& ibi posui.in addi.ad ipsum.post alios in uer. gratia extra.de elec.dixi post collecta.in c.i.nu.1.in aposti.in uer.alias quam per bullā & ibi quid in rescriptis apostolicis.extra.de cōsue.dixi in apost.ad Bal.post eū in autentica.si qua per calumniam.nu.5.in apo.in uer. testis.sup.de episcop.& clericis.& dixi post Ia.rebuffi.in l.prohibitum.nu.j.in aposti.in uer.non per testes.j.de iure fisci.li.10.
b Expressim.Et adde,q̧ non censetur contractus celebratus ī scriptis,nisi partes, expresserint se in scriptis uelle contrahere ut per do.Soci.consi. 174.incip. reuerende pater,ver.sed prædictis non ob.circa fi.in 2.parte.
c Faciant.Et dic prout do.Sali.& Bal.in dicta.l.comparationes.alleg.in tex.ī quarta col.in uer.uenio ad quartam quæstio.q̧ in scripturis publicis uel archiuialibus uel iudicialibus facit plenam probationem.in priuatis uero non,Sed an iuramētum sit deferendum.dic,q̧ ē in arbitrio iudicis.uide oīno Paulum de castro.cōsi.328.& Bal.in d.l.bonæfidei alleg.in tex.tertia co.uer.itē dubitatur de comparatione.sup.de rebus creditis.q̧ si est scriptura solennis,comparatio literarū facit plenā fidē,alias nullā,sed Bal.hic in uer.si āt fit comparatio.dicit. q̧ si comparatio fit ad scripturam simpliciter absque testibus,facit semiplenā uel indicium,& non hēt vim perfectæ probationis,secūdū Iac.de Bel.in concor.uide Bar.in l.admonendi.in 6.co.in uer.circa primam.ff.de iureiu.& ī Sp. de proba.§.uiden.restat.uer.instrumentorum,& ver.ulti.no.& omnino p Ale. consi.180.2.parte.

tio.vt in cor.§.si tamen quisquam.& in §.si uero omnes. Nec releuat,si dicatur:ibi loquit̃ qñ tabellio interuenit, qa tabellio ibi ut priuata persona ꝓ alio scribens interuenit,& sic ut testis,nõ igitur eius persona plus dẽt operari,quàm principalis, pro quo subscripsit.Itẽ pro hac parte facit,qa sequet̃ absurdũ,pone enim,ꝙ dilatio nẽ habet debitor pluriũ annorũ,ita ꝙ ante illorum lapsum creditor agere non potuit:& interim testes subscripti sint mortui, non potest imputari creditori,qui caute secundum l.fecit,pro hoc etiã facit,quia testis tempore subscriptionis dicitur testimoniũ suum deposuisse,vt in l.præcedenti,& ĩ.de testa.l.j.& l.si nõ speciali. Sed glo.puto locutam fuisse quò ad plenam fidem,non quo ad qualẽ. vel quo ad semiplenam probationem.vide igitur quæ scripsi in dicta l.in bonæfidei.His sic recitatis recordare de ista glo. & de tex. in cor. qui dicunt, quòd administrator admittitur ad testifican-
18 dum.† Ex quo no. quod procu. admittitur ad testificandum pro
a domino.a & hoc tenet gloss. in l.fin.ff.de testi. de quo remitto ad no.per Bar.in l.deferre.§.id ẽ decernũt.ff.de iure fis. Et sit hic finis.

ADDITIO.

a † Pro domino.Tu uide de huius dicti ueritate Lanfr.de Oria.in repe.c. quoniam contra falsam.§.testium depositiones.nu.70.uer.quæro quarto. & quod ibi posui in addi.ad ipsum in uer.pro clientulo suo.extra de prob. dixi post Panor.in c.cũ a nobis.in fi.in apost.in uersicu.an ille,post alios coapostillatores. extra.de testi.Fulgo.consi.219.& consi.174.& Alex.consi.64.uol.2.& an in causa appell. uide eundem consi.134.col.3.uol.1.& consi.708.col.5.eo.uol.& quid de procuratore ad negotia,no.Idem consi.19.col.7.uolu.4.

De suffragio. Tit. iij.

Continua rubricam, vt in gloss. Et dic ꝙ suffragium est duplex. Vnum proprium,aliud improprium.Quouis igitur modo alij subueniatur,suffragium nuncupari potest,ad similitudinem suffragij proprie sumpti,quod per uocis expressionem emittitur. cum igitur ꝓ salarium aduocato debitum ei subueniatur, merito illud suffragium nuncupatur.

LEX PRIMA.

1 *Salarium ex nudo pacto debetur aduocato.*
2 *Scriptura una,an tantum & quando requiratur.*
3 *Salarium nudo pacto conuentum debetur aduocato.*
4 *Dominium prædiorum antequam transferatur duo requiruntur.*
5 *Dominium ex contractu inutili non transfertur.*
6 *Aduocatus quo iure salarium petere possit.*
7 *Salarium honorarium quando peti possit.*
8 *Salariũ ꝓmissum in casu victoriæ pluriũ cãrũ,an possit peti ꝓ uictoria in una.*
9 *Aduocatus,an perdat salarium ,si clientulus transegit.*
10 *Aduocatus,an debeat patrocinari pro eodem salario in causa appellationis.*

Si qui desideria. Primo mandat, vt salarium aduocato soluatur. secũdo declarat quando res a nobis ei pro salario soluitur, an sola traditione dominium transferatur.Tertio declarat quid requiratur,quando res immobilis pro salario traditur.Quarto pœnam imponit aduocato,qui propria autoritate ius sibi dixit.secunda ibi, sed si quid,ter-
1 tia ibi,ꝙ si prædia.quarta ibi,quod si quis.† Etiam ex nudo pacto salarium debet̃ aduocato.& si salarium consistit in quantitate,vel re mobili, scriptura de sponsione nec traditione,non est necessaria,sed de re immobili sic, & aduocatus q sibi ius dixit de violẽtia punitur,& res restituere tenetur,ac etiam a iure suo excluditur. h.d.Expone ibi,permissa,etiam nudo pacto.l.j.infra de vsur. Et probatur ex illo uerbo sponsione,quod s̃.ponit̃,& ex uerbo placitum, qd̃ ĩ.sequit̃,qd̃ ad pactũ nudum in dubio refertur.l.si tibi.ĩ. locati. non tamen promissa possunt centum aureos excedere.l.j. §. sicut. ff.de ua.& extraor.co.ibi.restituant.id est impleant vel soluant, & sic improprie ponitur.proprie uero in l.qui restituere.ff. de rei ven. ibi artibus.i.figmentis vel machinationib.Ibi collatio.id est datio. ibi cumulatur.i.iuuat̃,& sic dixi,quia plura ad hoc iuuamẽ cumulantur & concurrunt.s.fides integra rei gestæ, partium volũtas, & legis autoritas.ibi placitũ,hic no.qd̃ nudũ pactũ sufficit.ar.ĩ.lo.l.si tibi, & intelligo nudum a stipulatione: non a scriptura, vt in glo.
2 † Sed dubitat̃,an una scriptura tñ reqratur,& gl.dicit vnam tantũ requiri, alij duas. Mihi vr̃,ꝙ duæ sunt necessariæ. Sed pone pactũ añ patrociniũ p̃stitũ fuisse factũ de p̃dio dando salarij loco, qa de illo debet fieri scriptura,& illa non potest continere rem esse perfectã & cõpletã,& sic alia scriptura est necessaria,cũ prędium traditur,in qua contineatur rẽ esse pfectã. & s̃m hunc intellectũ no. ꝙ põt clientulus cõuenire a principio cũ aduocato de p̃dio ei dãdo,ꝓ patrocinio ei p̃stando:sed de hoc dẽt fieri scriptura. Sed sustinẽdo gl.possumus dicere, qd̃ ipsa intellexit, ꝙ ab initio conuentũ fuit de certa q̃titate danda ei pro patrocinio præstando,sed & nũc illo p̃stito,vult cliens pro salario conuento prædium in solutũ dare, & ita conuenit cum aduocato. & de hoc fiet scriptura in qua cõtinebit̃ cõuẽtio ꝓpria de salario,& tũc,qd̃ patrociniũ p̃stitũ fuit & res completa,& qũo pro illo patrocinio completo ei dat̃ solutũ tale p̃diũ. Vel ẽt potes dicere,qd̃ ab initio cõuẽtũ est de p̃dio ꝓ patrocinio dãdo:& hoc nõ fuit deductũ in scriptura . nũc eo p̃stito, & re cõpleta fiet traditio, & scriptura, in qua ꝑ modũ narrationis fiet cõmemoratio p̃dictorũ,& de rei pfectione, & p̃dij tradõne,& sic erit vna scriptura tñ. Cautela tñ ẽ,vt fiãt duæ, pp euitationem opi.si tñ vna sola fiat,cõsulerẽ opi.gl.stãdũ eẽ. Ibi solo cõmonitorio.expone.vt in gl.sed iõ dicit solo,qa ꝓpria autoritate,& nõ iudicis mãdato fecit.Ibi retinebit̃,vt sic de violentia criminali-
3 ter puniat̃.† No.primo.qd̃ salariũ cõuẽtũ ẽt nudo pacto debet̃ ad-
a uocato a.Itẽ no.qd̃ salariũ põt cõsistere in speciebus. Item not. qd̃
4 nedũ in mobilibus,sed ẽt in immobilibus,ut in prædijs.† Item no. qd̃ ad translationẽ dñij p̃diorũ reqrunt̃ duo.vnũ,qd̃ scriptura interueniat,& iste casus spãlis,in quo qs nõ põt trãsferre dñium rei suæ sine scriptura.sunt & alij casus,qui no.in l.traditionib.s̃.d̃ pac. & l.nunq̃ nuda.ff.de acq.re.do.& est rõ qa iura timuerũt,ne aduocati deciperẽt cliẽtulos s̃m Cy.Aliud est,ꝙ corporalis traditio interueniat,vt hic in litera,ex quo seqtur,qd̃ vera traditio requiritur, & ficta traditio ꝑ cõstõnẽ p̃carij,vel per alios modos, quos scripsi in d.l.tradõnibus nõ sufficit.Et p̃t esse rõ,qa tales fictæ tradõnes, vt minus clientulis notæ ꝓ suspectis habentur, cũ fiũt inter aduocatum,& clientulum.Vel s̃m Bal.est rõ,qa cum aduocato,iste cõtractus est suspectus de fraude,ut dixi.& vbicũq; cõtractus est suspectus de fraude,vel simulatus,ficta traditio præsumitur simulata,vt ff.qbus modis pig.vel hypo.l.sicut.§.superuacuũ, & ꝓbatur, ff.de aqua pluuia.arcenda.l.emptor.& de donatio.l.post c̃tũ.& similiter hoc ꝓbat̃,quod quia corporalis traditio requiritur,ur̃ dicẽdũ,ꝙ si quid incorporale est ꝓmissum,non habet locũ lex ista. & sic stetur in iure cõi,cũ hic de tali,incorporali nihil disponat̃,& maxime,quia traditio incorporalis in illis non consistit.l.seruus.§. incorporales.ff.de acqui.re.do.Tñ puto,& in his locũ habere hãc legẽ.& ipsa incorporalia quãdoque iudicari,vt mobilia,quandoque immobilia.vt dixi.in l.iubemus.la.2.in princ.de sac.san.eccle. iõ vide quæ ibi scripsi.Quinto in quãtũ teneas,qd̃ de promissione, primæua nõ sit necessaria scriptura,no.qd̃ ex utili c̃tu nõ trãsferĩ
5 dñium.Vel inquãtũ scriptura sit necessaria.† no. quod ex inutili, c̃tu non transfertur dominiũ,c̃.l.& elegãter.in prin. ff. de dolo. Sed ibi rõ,quia cã reddens eum inutilem est extrinseca, puta dolus,hic causa est intrinseca,quia causa formalis. ff. ad exhibend. l. Iul:§.sed,& si quis.cum simi.est autem hęc scriptura de substantia & forma contractus,& traditionis. vt dixi.in titul.præcedenti aut. si.& idem si deficiat in cã efficiẽti,vt in cõsensu, vel materiali seu subiectiua,puta rei,qa rei nõ ẽ cõmerciũ.l.multũ.ff.de ver.ob.Itẽ No.qd̃ supbia nõ est.l.amica,vt hic in fi.& ĩ.unde vi.l.si qs in tãtã.Vltimo,qd̃ ab acti.sua cadit,q de eo qd̃ petere debuit, ꝓpria au-
6 toritate sibi ius dicit.† Venio ad apparatũ,& q̃ro prius,quo iure ad-
b uocatus petat salariũ.b rñdet gl.distinguẽdo,qa.aut fuit deductũ in stipulatione,aut in pactũ nudũ,aut ĩ neutrũ.primo casu,aut certũ, & petit̃ ꝑ c̃dõnẽ ex stipulatu.l.si quis certũ.ff.si cer.pe.Aut qd incertũ,& tũc ac.ex stipulatu.scd̃o casu,quãdo fuerit in pactũ nudũ deductũ,& tũc qdã dixerũt qd̃ patrocinio p̃stito dat̃ p̃scrip.verb. actio,quasi sit c̃tus innominatus,vel actio de dolo,si fuerit facio vt des.Alij dixerũt dari actio.ex locato.per l.qui operas.§.j.loca.et hanc tenet Ia.de Are.& Cy.Sed gloss.dicit,qd̃ datur condictio ex hac l.ar.ff.de cõ.ex lege l.j.nec obst.qd̃ pactũ ẽ nudũ,qa alibi dicit gl.qd̃ vestit̃.l.auxilio,nõ immediatè ex pacto veluti uestito nascit̃ actio,sed pp pactũ,cui lex fauet,agit̃ cõdõne ex.l.ut in simili dr̃ in pacto donationis.ĩ.de do.l.si quis ar.& istam partẽ cõiter sequũt̃ doc.Ia.de Bu.Gui.de Cu.Ray. Bar.non ob.d.l.qui operas,qa dicit gl.ꝙ in aduocato ñ cadit locatio.nec illa.l.d.sed solũ de restõne salarij dubiũ decidit.& rõ,quare nõ cadit locatio in eo, est,quia nõ cadit in mẽsore,de quo magis.ff.si mẽs.fal. mo.di.l.j.§. iõ aũt. Sed Cy.dicit,qd̃ illud poterat eẽ verũ,qñ salariũ hẽbat de publico, ut olim. Et ita intelligit qd̃ de agrimẽsore dr̃,nõ hodie,qa salariũ nõ hẽt de publico,sed docto. vt dixi tenẽt gl.& assignãt istã rõnẽ, qa officiũ aduocati & agrimẽsoris est publicũ auto.qa & si salariũ ñ hẽant de publico.tñ autoritate publica eligũtur,& eorũ officiũ ẽ necessariũ,qa iuit⁹ cogit̃ ad aduocãdũ.l.j.§.ait ꝑtor.ff. de post.& l. ꝓuidẽdũ.s̃.de post.& fortè nec olim oẽs hẽbant salariũ de publico,sed solũ aduocati fisci uel pauperũ,& si hẽbãt olim de publico,modernũ succedit loco illius,ut no.in l.fori.s̃.de aduo.di.iudi. Ego assigno aliã rõnẽ uidelicet,qa aduocatio nõ cõsistit propriè in

ADDITIONES.

a Aduocato. Adde.d.Soci.consi.119.incip.cir.præsentem consultationem uersi.3. principaliter in secunda parte.ꝙ salarium,aduocatis & notariis debetur,ẽtsi nihil conuentum est & promissum.

b Quo iure aduocatus petat salarium. Tu dic ꝙ triplici,s.ex promissione hominis puta si prouidit sibi per stipulationem,secundo ex mixta rõne hominis & legis scilicet ex pacto nudo.& 3.ex mera prouisione legis.s.quãdo nihil sibi ꝓmissum ẽ.Ita no.hic Bar.post gl.nu.1.& collec.in c.prout.nu.4. ibi dixi in apost.ad ipsũ in uer.salariũ aduocati.extra.de dolo.Et ad ea.q̃ dicũtur ĩ.ea.l.nu.9.uide Bar.plene in l.i.§.diuus.co.8.uer.vlterius quæro.ff.d̃ var.cog.Bal.i l.ꝓ hoc.sup.de aduo. diuer.iu.& Ale.oĩno in l.diẽ functo.in prin.de asse.ubi dicit ueriorẽ,eẽ opi.quod non debeatur a principio.Idẽ in sup.alle.§.diuus.Et de his q̃ hic, dicũtur nu.10.dixi in addi.ad Bal.post eum in l.post duos nu.1.in apost.in ver. ad hæredẽ.sup.de aduo.diuer.iu.& post Ia.rebuffi.in l.i.nu.2.in apost.in uer.salarium.inf.de le legatio.li.10.quibus adde Bar.in sæpe alle.§.diuus & in l.diẽ functo.co.i.uer,quid de aduoca.de offi.asse.

in opera,prout opera est diurnum officiũ.l.j.ff. de op.li. nec ꝓpriè in labore personæ,sed probitate animi,& intellectus,& si quis labor est,animi est,& principaliter illius,non personæ.vnde erubuit lex,vt cõuentio de salario cadat in c̃tũ innominatum,vel in loca.& iõ dat̃ c̃dõ ex lege ista.nam ꝑ hãc legẽ hoc non inducit̃, qa tũc fateor,gl.bñ dicere:sed credendũ est & ante.l.illã hoc fuisse,vt salariũ cõuẽtũ dũmõ licitũ,petere possent.vt l.si quis.s̃. de post. & l.j.§.sed hoc ita.ver.licita.ff.de var.& extra.co. Ex illo ergo pacto aliqua dabatur actio.& sic vel p̃s.ver.p̃rocinio p̃stito.uel actio locati.Cogita de rñsione.Tertio casu,qñ de salario nihil fuit conuẽtũ tũc di.gl.ꝙ implorat iudicis officium,vt ei taxet̃ vel statuat̃ &c.l.j.
7 §.i honorarijs.ff.de var.& ex̃ co.† Quæro scd̃o,qñ hoc salarium,ꝙ honorariũ appellat̃,peti possit, & gl.signata super ver.cõsequatur. arguit,ꝙ demũ p̃rocinio p̃stito ꝑ istũ tex.postea determinat.ꝙ statim.& istud statim intelligit̃ seu variat̃ triplr̃.Vno mõ post allegationes iã factas,sed hæc nõ est ei visa bona,qa c̃ tex.s̃.de iu.l.ꝓpe rãdũ.§.illo.videlicet ad fi.Alio mõ intelligitur i.cũ cõuẽtio facta ẽ hæc nimis est rigorosa c̃ cliẽtulũ,nec applaudet huic text.qui di. cõsequat̃,& sic ponit rẽ principiatã,sed nõ pfectã.iõ gl.dixit Tertio,qd̃ post cõuẽtionẽ,statim ꝙ p̃rocinium cæpit aduocatus p̃stare,ei salariũ dẽtur.& sic erit satisfactũ huic lr̃ę,& illi q̃ est ĩ d.§.illo. videlicet.Bar.ãt.ff.d̃ var.& ex.co.l.j.§.diuus. ver.vlterius q̃ro.dixit, qd̃ primo sunt inspiciẽda verba pacti vel ꝓmissionis,si sup hoc disponũt.& ubi nõ disponũt,tũc cõsuetudo fori,& vbi de hoc ñ cõstat,inspicit̃ qd̃ est verisimilius,attẽta cõdõne psonæ, cui dẽt dari, an possit exhibere operas nisi data pecunia vel nõ. & vbi ista verisimilitudo nõ appareat,tũc dic,qd̃ in obli.descẽdẽtib ex c̃tu salarium dẽtur in fi.tpis,& opere cõpleto.l.si seruus cõis Meuij.ff.d̃ stipu.ser.§.fi.licèt dies cedat in initio.vt l.eadẽ.ĩ.loca.In obligationibus ãt descẽdẽtib.ex prouisione l. tũc qa ĩ beneficijs fit larga interpretatio , dicendum est, qd̃ si est vnicũ salariũ,statim in prin.debetur,si annuũ,in initio cuiuslibet anni dẽtur l.post duos.s̃.d̃ aduo. diuerso iudi.& ĩ.de primi.l.i.lib.12.Ista verba in his ultimis casibus nihil faciũt ad ꝓpositũ,qa q̃stio nostra nõ q̃rit,an statim debeatur vel nõ,& sic an statim dies cesserit uel nõ,sed q̃rit,si dies cesserit; an statim,vel qñ exigi possit,& iõ dico,qd̃ primo inspiciẽda ẽ c̃suetudo,& illa non apparente,dic:aut quæritur de eo ꝙ dẽtur ex prouisione legis,aut de eo qd̃ dẽtur ex cõuẽtione partis.Primo casu, aut illud est certum,aut incertũ.Si certũ,isto cũ Bar. ut in prin.anni.vel cuiuslibet anni dẽat̃,& peti possit.l.post duos.s̃.de aduo. di.
a iudi.& l.j.ĩ.de primi.li.12.Si incertũ,a tũc qa.l.prouidet ut iudicis officio dẽatur,s̃m cõsuetudinẽ fori,& facundiã ac ẽt laborẽ aduocati,dico,ꝙ iudicis officiũ ęqtate moueri dẽt.l.qd̃ si Ephesi.ff.eo. qd̃ cer.loc.non prius debet moueri ad solõnẽ fieri faciendam,q̃ viderit aduocatum in cã operatum,& arbitret̃ q̃tum meruit, & sic tp̃s petitionis iudex dẽt cõsiderare,siue cã sit initiata siue finita.& de isto casu benè potest intelligi.l.properandum.§.illo. de iud.sup. Scd̃o casu qñ debetur ex partiũ cõuẽtione.& tũc aut incertũ,puta tu ꝓmittis dare salariũ,& tunc idẽ qd̃ in p̃cedẽti,qa s̃m ꝓuisionẽ.l.vr̃ cõuenire, & ostendere se gratis nolle seruire.Aut certũ,et tunc aut de tpe soluẽdi cõueniunt,& illud serua, & iõ ꝓmissum, nomine palmarij & victoriæ,ante victoriã nõ debetur. Aut nihil ẽ cõuẽtũ de tpe,& in hoc stat dubiũ nostrũ.In quo mihi uidetur sic dicẽdũ.Aut iste aduocatus assumptus est ad vniuersitatem cãrũ,vt faciũt epis.& abbates q recipiũt aduocatos ꝓ oĩb.causis et.ã futuris ecclæ suę.Similiter aliq nobiles & potentes de certo salario sibi dãdo cõueniũt,& in istis idẽ dico,qd̃ de illis,qb,per.l.ẽ ꝓuisũ de certo salario,de qb.s̃.dixi.qa cõueniẽtiã cum illis hẽnt, & de talib.intelligo gl.in dicto.§.diuus. Aut est aduocatus in una cã tantum,vt quotidie uidetur frequentari in palatij iuris.& isto ca-
b su qcquid dicat ista glo.puto nõ prius peti posse.q̃ cã finita.b & de hoc vr̃ mihi casus nõ cauillãdo tex.& probat̃ nedũ in prin. sed in uer.qd̃ si prædia.dũ ibi dicit,rẽ fuisse cõpletã,gesta testent̃ &c.accedat.l.si seruus cõis Meuij.ff.de stip.ser.§ fi.Quæro ab extra,an aduocatus interim moriens ius petendi salariũ transmittat integro
8 tpe.respon.vt scripsi.sup.de aduoca di.iudi.l. post duos, † Quæro quarto cũ glo.fi.si salariũ ẽ promissum ĩ casu uictoriæ pluriũ cãrũ, vtrũ sufficiat uicisse in vna uel plurib.ut ꝓportionaliter dẽatur,vl̃ an totũ peti possit,& gl.rñ.qd̃ forte totũ peti p̃t,qa verũ ẽ dicere, cũ uicisse.Aliq dicũt,qd̃ nihil ultra debitum, ex cã aduocationis debetur,qa indefinita æqpollet vl̃i.ff.de leg.2.si pluribus.§.dicunt & ita se hẽt cõis opi qd̃ illud plus qd̃ fuit cõuẽtũ noĩe uictorię,ꝓ rata dẽt hẽre,ar.l.q̃ de tota.ff.de rei ven.Est.n.materia,ꝓ qua promittit̃,diuisibilis:ergo & id qd̃ ꝓ ea ꝓmittitur, ar.l.Lucio Gaio.ff. ad treb ꝓ hoc ẽt facit,qa impensę.li.q̃ dẽnt̃ rõne uictorię, debẽtur
9 ꝓ rata,pro qua qs uincit,ut dixi s̃.de pl.pe.l.j † Quæro qnto,quid si cliẽtulus trãsegit,dicit in gl. Vel melius s̃m Ia.de Ra.& Cyn.aut cũ cõsi.aduocati,& tũc nihil dẽt hẽre,ꝙ intellige de eo,ꝙ uicto-
c riæ cã dẽt p̃cipere,qa verũ est eũ non uicisse,c sed de eo,qd̃ aduocationis cã dẽt hr̃e,illud ꝓ rata dẽt recipere,aut fecit c̃ uoluntatẽ aduocati,& tũc aut aduocatus p̃t docere,ꝙ cãm euidẽter uicisset & tũc ei salariũ dẽtur,acsi uicisset.nã credendũ ẽ,ꝙ iudex fecisset ius.l.eo.tpe.ff.de pec.& ita intelligitur,qd̃ hic dicit gl. Aut hoc docere non p̃t,qa cã euidẽter apparet mala,& nihil dẽt rõne uictoriæ hr̃e. Aut hoc ẽt non p̃t docere,quia cã est dubia,& sic ignoratur probabiliter,an prudẽter,vel imprudẽter cliẽtulus trãsegerit.& tũc nihil dẽt hẽre rõne victoriæ, sed tñ ratione patrocinij, præstiti.Nec ob.qd̃ ꝑ aduocatũ non stet, quia in istis potestatiuis seu casualibus,& angustijs,nõ sufficit dicere,non stat ꝑ me.no.in l. exceptionibus.in fi.de verb.obli. aut transegit pręter aduocati uoluntatẽ,& tunc,aut aduocatus sciuit post factum, & tunc ei nõ ẽ imputãdũ,& locũ hẽnt,q̃ proxi.dixi. Aut sciuit,añ,vel tunc,& dicit.Iac.qd̃ hẽtur pro consentiente,quia officium suum non ẽ tacere.ar.ĩ.ad velle.l.si sine.& qa resistere debet trãsigenti.ĩ.de appe.l. qm̃.Quæro ab extra.quid si in casu palmarij certum quid aduocatus debet habere,& postea clientulus perdit culpa sui,nolẽs credere aduocato,forte confessus fuit id qd̃ non debuit.gl huic qõni rñdit in d.§.diuus;qd̃ si aliàs erat reportaturus uictoriã,qd̃ totũ soluere debet aduocato.ar.ff.de var.mu.l.pe.§.fin.& ff.de contrahen. emp.l.Labeo.qd̃ extendit Bar.in d.§.diuus.ad quẽcunq; ñ ualentẽ exercere officium suum facto debentis ei salarium, ut in p̃tãte,
10 expulso ab altera partium,qd̃ no.† Quæro.7.cum gl.an in cã appellationis tenetur patrocinari pro eodem salario.gl di. ꝙ nõ.qd̃ uerum est pro salario simpliciter aduocationis, sed pro habito in casu uictoriæ,tenetur,si illud vult habere,quia nõdum ur̃ uicisse, facit.l.pe.ff iu.so.Quæro.an in ꝓuinciã teneatur exire. Dic,ꝙ sic,pro salario debendo in casu victoriæ;sed ꝓ cã simplicis aduocationis debendo gl.hic,& in l.sed & hæ.§ non solum. ff.de procur.distinguit.Aut prouincia est remota,uel non.primo,casu non tenetur, scd̃o sic.l.Meuia.§.fi.ff.de an.le.Iac.vero.de Ra. & Cy. addũt in casu prouinciæ remotæ,uidelicet,qd̃ si uerisimiliter potuit,& debuit cogitare,qd̃ ad prouinciã illam cã transferatur, tunc sibi imputet, quia scire debuit hoc euenire posse.ar.l.si fundum.ff.de euic.aliàs ꝓcedit.gl.Ego fateor illa uerba,in salario debendo ex conuentione,sed in debendo iudicis officio,dico eum nõ teneri ire extra locum,quia illud debetur officio s̃m qualitatẽ operæ patrocinij præstiti,& distributiue pro tempore,ut s̃.dixi.in 2.qõ.Dicunt tñ doct. & ita teneo,ꝙ ubi tenetur ire extra locum,debet ire sumptib.cliẽ-
d tuli,& sup equo d ar.ff.man.l.idemque.§.idem Labeo.& qd̃ ibi no. gl.& ar.l quoniam liberi.ĩ.de testi.& ĩ.de appel.eos. §. si quis autem. Salicetus.

ADDITIONES.

a Si incertum. Et adde,ꝙ salarium ratione incertitudinis si non est efficaciter promissum,regulariter non debetur,& fortius quando nullo modo est promissũ, ut per d.Soc.consi.196.incip.circa præsentem consultationem in prin. ibi,tamen a communitate.in 2.parte.quod intellige in aliis salariis,quàm aduocati,quia in aduocato fallit,prout hic.

b Quã cã finita. Salariũ quando aduocato solui dẽat,uide.l.Antiochus. & ibi Bar. ĩ.de profes.& med.li.10.quia donec lis pendet,nõ dẽt solui per Bart. late, in l. diuus.de uar.& extraor.cogni.

c Verum est eum non uicisse. Tu dic aliter,ꝙ si partes transigant, etiam opera aduocati qui promiserat uictoriam causę,ꝙ pcipit salarium quale iste dicit hic, ut per gl.in l.si.in prin.in uer.litis.ff.man.no.de hoc Spe.in ti.de salario.§.sd̃ pone.uersicul.no.ꝙ hoc casu & Ale.in sæpe.alle.§.diuus.Nic.de Neap.in l.Gallus §.& quid si tantũ.ff.de liber.& posthumis.& dixi post collec.in ca.prout.nu.5. in apost.in uer.transigere non est uincere.extra de dolo.

d Sumptibus clientuli.& super equo. Ita no.Dy.& Ray.in l.Meuia.& ibi dixi in apo.ad cum in §.fi.in uer.si remotus fuerit.ff.de annu.le.dixi post Bar.in l.sed & hæ.§.non solum nu.2.in uer.pro aduocato.ff.de proc.dixi post Bald.in l. sancimus.numero.i.in apo.in uersicu.in alio loco.supra de aduo.diuer.iu.& post Ia. rebuffi.l.nemo.la.1.nu.2.in apo.in uer.deuoluatur.inf.de anno.& tribu.lib.10. & in stylo parla.par.1.in ti.de modo & gestu aduo.uer.non aperias.ubi concludunt,ꝙ non cogitur exire ciuitatem,nisi promiserit uictoriam palmarii,quod satis iste fatetur.

De prohibita sequestratione. Tit. iiij.

Continua rubricam,vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Pecunia pro omni re debita quandoq; capitur.*
2 *Res in sequestro posita a quo possideri dicatur.*
3 *Sequestratio,an sit semper prohibita.*
4 *Res sequestrata quando uendi debeat.& nu.5.*
6 *Sequestrandi modus triplex est.*
7 *Sequestrum quando fieri,& quando reuocari possit,& de remedio reuocationis ipsius,& nu.8.& 9.& 10.*
11 *Litigator proprii habens nisi rem sequestratam,de fructibus eius , sumet litis & alimoniæ sumptus.*
12 *Sequestratio,an fiat de rebus incorporalibus.*
13 *Sequestrarius non restituens rem finito sequestro,qua conueniatur actione.*

Quoties. Primo dictum.secundo ratio. tertio ratio rationis,secũda ibi,oportet.tertia ibi,quã rem.Sequestratio non est fienda,nisi prius debitor secundum iuris ordinem
1 sit conuictus.h.d † No.ꝙ hic pecunia largissime sumit̃ pro omni re debita,ut hic in gl.j.Ex quo no.ꝙ de omni re mobili debitore, cõuicto potest fieri sequestratio.quod latius.inf.examinabo. Item nota,ꝙ a sequestro non est inchoandum. Quæro cum glossa primo , quid est sequester: & dic ut in ea. Secundo quid est

a sequestratio.ᵃ & dic,ut in gloss.quia separatio quædam rei, uel pos
2 sessionis.† Quæro tertio utrum res in sequestro posita dicatur pos
sideri ab actore,vel reo,uel ab vtroque,vel à nemine.Dicit glo.&
in l.interesse.ff.de acquiren.possessio.ꝙ aut est dictum,quòd custo
diȩ causa tantum traditur,& possessio non perditur.l.proprie. ff.de
positi.& d.l.interesse.aut quòd causa transferendi in eum posses-
sionem,& tunc transfertur. vt d.l.interesse. aut dubitaẽ qa simpľr
sequestrũ tradiẽ,&tũc possessio perdiẽ.l.licet.§.rei.ff.depositi.hoc fa
tentur omnes in sequestratione uoluntaria.i.a partibus sine iussu
iudicis facta,sed in necessaria,quia iussu iudicis facta,dixit Iac. de
Are.& hic Cy.& in dubio non perditur posses.secus si de contra
ria iudicis uolũtate appareat.Et mouetur ex eo,ꝙ iudex velut me
dius non agit aliquem priuare iure suo.Item quia certi sunt modi
perdendi pos.inter quos non est iste.l.tertia.§.genera.l.si quis ante.
ff.de acqui.pos.ergo &c.Idem dixit Iac. de Ra. & Pe.ad instar no-
uationis uoluntariæ,quæ liberat fideiussores,& pignora,& nõ ne
cessaria.l.aliam.ff.de noua.Idem tenet Bartol. & alleg.l.3.§.fi.ff.de
acqui.pos.sed modicum facit,quia de sequestratione nõ loquiẽ, sꝫ
de inductione partis in possessionem,quæ fit vt aduersarius tædio
affectus veniat responsurus.Sed contra prædicta facit extra,de se-
que.po. & fruc.c.j.vbi per iudiciariam seque.perditur possessio.re-
spondet Bar.quod ibi de contraria iudicis voluntate constabat.
Stat ergo conclusio,quòd in dubio in uolũtaria seu cõuentionali
perditur.pos.In necessaria seu iudiciali in dubio non perditur pos-
ses.Vnum scias,quod ubi dixi,quòd perditur, non sic perditur qn
reliquiæ,id est effectus eius,dicantur remanere. ideo non ppea de
reo petitor efficitur.vt patet.in l.si oleum.ff.de do. & ita tenet hic
3 Cy.& docto.quod no. † Quæro,an sequestratio sit semper prohi-
bita,dic,quod conuentionalis,quam præfati docto.appellant uo-
luntariam semper est permissa. ll. supra. alle. Iudicialis uero , q̃
appellant necessariam,regulariter est prohibita. vt hic,fallit secun
dum glo.in casibus,primo,si res mobilis petatur,& reus sit suspe-
ctus de fuga vna cũ ipsa re.ff.qui sa.co.l.si fideiussor.§.fi.de offi.psi.
l.senatus.§.fi.& ȷ̃.de ag.& cen.l.litibus libro 11.habetur autem su-
spectus,si non possidet immobilia,vel pauca.no.in d.§.fin.in d.l.si
fideiussor.& fortius si alias fugerit,vt ibi no.Tamen & si alias nõ
fugerit,sequestratio est fienda,vt ibi per do. meum,& sufficit fidẽ
de suspicione,& non pos.immobilium fieri iudici per partis iura-
mentum,ne si alia maior fides exigeretur,periculum esset ne inte
rim ille fugam arriperet,& sic tempus non patitur ut maior deli-
beratio requiratur.ut l.1.ff.de exerci.in princ.& in istis summatim
cognoscendis quãdoque sufficit iuramentum.l.thesaurus.ff.ad ex
hi.facit gl.ff.ut in pos.le.l.si is a quo.in prin. sup verbo summatim
Scđo fallit,qñ res immobilis petitur & depopul.fructuũ, ꝙ rẽ sit
cõsumpturus timetur.ff.soluto matrimonio.l. si cum dotem.§.sin
autem.& istum casum not. quia gl. non considerat, qđ ibi res sit
dotalis.Item non distinguit,an sit lata,uel non sententia.nam ibi
lata nõ erat,& iõ cum res petiẽ.& de depopulatione fructuum du
bitaẽ,distĩgue sic.Aut in re dotali,quȩ licet transiuerit in dominiũ
mariti,tñ oneribus matrimonij,& mulieris est subiecta.l. in rebus
& l.ubi.ȷ̃.de iure do.&tunc sequest.ꝑmittiẽ.d.l.si cum dotem.§.sin
autẽ in sæuissimo.ver.si vero.Nec forte isto casu ꝑ satisdationem
reuocareẽ sequestrum.ar.ȷ̃.ne si.do.den.l.j.Aut in alia re non do-
tali,& sic quȩ nullo respectu apparet iudici ad petentem spectare
& tũc,an nondum est sententia pro petente lata, & non reperio.
qđ debet fieri sequest. & sic sto regulæ prohibitiuæ,ut hic. Aut ẽ
lata sñia pro petente,sed est appellatum,& tũc,aut timetur depo
pulatio fructuũ,& tunc debet fieri sequestra.l.imperatores.ff.đ ap.
Aut de hoc non timetur,& tunc non est facienda,vt hic , & ibi à
sensu contrario,vel a cã cessante.Fallit in cã beneficiali,ubi lata sẽ
tentia super petitorio, vel pos.contra reum apud sedem apostoli-
cam,fructus sequestrantur,etiam si de eorũ depopula. nõ timetur
vt in cle.de sequestra.posse.& fru.c.1.Item fallit,ubi appellaẽ ab e-
xecutione.vt ȷ̃.quo.ap.non recip. l. ab executione. qa ibi euiden-
tius ius est pro actore.cum sententia transiuerit in rem iudicatam
licet gl. ibi dicat, qđ depopulatio rei,vel fructuum timebatur , qđ
est diuinare.Vbique dixi non fieri sequestrationem,dixit Bar.in d.
l.imperatores.iudicem posse mãdare tempore quo fructus recolli
gũtur,ut ipsi describãtur,vt sic facilior probatio de eis habeaẽ. ar.
l.i.§.pe.ff.de ven.in po.mi.facit,& melius.ȷ̃. de req.re.l.prima. & ȷ̃.
4 de bo.va.l.fi.li.x.& ꝙ no.docto.in l.facultas.ȷ̃.de iure fis.e.lib.† Itẽ
scito,qđ ubi fructus,uel aliæ res,quæ seruando non seruantur. sũt
sequestratæ,quon uendi debent,& in sequestro teneri.l. litibus. ȷ̃.
de agri.& cẽsi.& ff.vt in pos.le.l.is cui.§.qui seruãdorũ.& ff.de req.
re.l.fi.& sequestrarius si nõ hẽt domum sufficientem ꝑ custodia
rei sequestratæ,potest unam cõducere expẽsis fructuũ,vel rerũ.d.
§.q seruandorum.ad fi.qđ no. Tertio di.gl. qđ fallit in casu.l.j.§. fi
super.ff.de co.bo.vbi ob contumaciam non cauentis đ bonis suis
conferendis sequest.permittitur,huic additur alius casus præcedẽ
ti ꝓxim⁹, qñ hȩres non cauet de fideicom.soluendo, nec fideicõ-
missarius hæredi de legatis soluendis.ff.vt le.no.ca.l.postquã. §.im
perator.Quarto di.gl.ꝙ fallit ꝑꝑ ꝯdõnẽ ꝑsonæ ꝓclamãtis se đ ser-
uitute in libertatẽ,&c.ȷ̃.q ad li.ꝓcla.ñ li.l.fi.& de as.tol.l.j.§. fi. ad-
dit Cy.alios casus,uidelicet, qñ possessor cõtumaciter abest, quia
tũc pos.seq̃straẽ,vt cx̃ de do.& cõtu.c.literas. Item cũ timetur de
sæuitia,viri,nec mulieri ꝑt caueri.extra đ resti.spo.c.literas.& cap.
5 transmissa.† Item cum timetur de scandalo,idest ne partes ueniãt
b ad rixam.ᵇ & alleg.l.si oleum.ff.de do.sed non bene hoc probat.
ideo melius fa.ff.de vsufr.l.æquissimum. aliàs incipit. l. si vsusfru-
ctus.§.si inter duos.& ibi Iac.Bu.alleg.ad hoc illum text. & idem
notat In. in c.in præsentia.de proba.& pro hoc etiam benè facit
tex.in l.fi.ff.de offi.procu.cæs.Addunt quidam alij duos alios ca-
sus.vnum quando debitor offert rem debitam in iudicio,&iudex
mandat rem deponi.l.acceptam inf.de vsu.alium , quãdo instru-
menta seu cautiones communes deponuntur apud unum ex hæ
redibus digniorem.l.fi.ff.de fi.instr.& familiariter. l. si quæ cautio.
& s̃.de eden.l.procura.Sed certe his duobus casibus propriè non
est sequestrum,sed depositum a iudice autorizatum, & si hoc ulti
mo casu sequestrum meretur appellari. erit sequestrum rei tñ,&
6 non personȩ.† Ideo possumus magistraliter dicere, quod triplex,
est modus sequestrandi,quia aliquando sequestratur persona , &
non res,puta quando mandatur partibus,ne accedant ad locum,
gratia rixæ,& scandali uitandi.l.fi.de offi.procu.cæs. & d.l.ȩquissi
simum.de vsufr.Quandoq; sequestratur res & non persona, puta
quando cautiones communes deponuntur, & istis duobus casi-
bus non perditur pos.primo non,qa res non traditur tertio.secun
do non,quia is qui recipit,cuilibet cohæredum possidet, & qlibet
copiam potest accipere,& si opus est,ad cuiuslibet eorum petitio
nem,originale deducitur in iudicio.Quandoque & tertio utrũq;
sequestratur,scilicet res,& persona. quia res a persona,& persona,
ab ipsa re.& hæc est proprie sequestratio,de qua hic loquitur, &
tunc,an in dubio perdatur pos.distin. conuentionalem a iudicia-
7 ria,ut supra dixi.† Quæro.5.an sequestrum possit fieri die feriato ᶜ
c do.di.quod sic:& alle.glo.2.in l.dies festos.de fe. Quod fateor, ubi
expectatio diei non feriati esset periculum allatura. & ita loqui-
tur illa glo.alias non puto.per eãdem.l.dies festos & per.l.2. & qđ
8 ibi.no.in gl.in eodem titu.† Quæro,quid de eius reuocatione.dic
ꝙ illa potest fieri die feriata , quia fauorabilis est. & pro hoc glo.
9 in l.minor.in princip.ff.de euic. † Quæro.7. de remedio reuoca-
tionis sequestri. respon. quòd reuocari debet satisdatione præsti-
d ta ᵈ de iudicio sisti , & re non baratanda , seu conseruanda , &
præstanda.l.senatus.§.final.ff.de offic.præsid. & l. si fideiussor.§.si.
nal.ff.qui satisda.cogan.& l.litibus.infra.de agri. & censi. libr.11.
& l. fina.infra.de ordi. cog. Illa tamen de iudicio sisti permittitur,
si possidet , & immobilia. ff.qui satisda. cogant. l. sciendum , &
hoc

ADDITIONES.

a Sequestratio,Sequestratio quid sit,& quare dicaẽ,& quotuplex sit,uide gl.in ver
bo sequestrationis & Bal.hic in i.& 2.q.ver.tu autem istam materiam ,& Car.
in cle.1,eodem titu.15.q.& seq.quod est dispositio rei de qua est quæstio,& est
duplex.s.facta a iudice,& facta conuentione partium,& dicitur quia uterque
litigans eius fidem sequitur.& de sequestrationis materia uide per Ioan.An.in
re.locupletari.in 6.per Pau.de Ca.in l.si fideiussor.§.fin. qui satisda.cog.& d.l.
Abb.in l.quoties eodem ti.Panor.in c.secundo.in prima co.cum.seq.de se.pos.
& fru.ubi ponit sex casus,in quibus licita est sequestratio & per Ale. Imo.in di
cto.§.fi.in ult.col.ubi alle.infinitas concor.
b Veniant ad rixam.De materia uide do. An.de Bu.in capitulo.2.de eo qui mit.in
pos.causa rei seruan.& adde quod dixit Barto.in l.sed & si vsusfructus.§. si in-
ter duos.de usufr.& gl.in capitulo dilectus.de seque.pos.& Sp.in tit. de expen.
§.postremo.per to.& dicit Barto.per gloss.in l.i.inf.de fer.quod semper ualet,
sequestratio commissa propter suspicionem,nisi satisdaretur, quod tenet Bal.
in l.fi.sup.ubi in rem ac.etiam in loco.ubi quis sortitur forum.
c Die feriato.Adde Bal.in d.l.dies.in 1.no.& hic in 2.colum. uersicul. sed nũquid
sequestratio.& Ale.in l.minor.de eui.& econtra fieri potest reuocatio die feria
ta,si sit periculum in mora ut Bal.in d.l.dies in 1.no.& hic in vlt.colum.in uer
sicu.sed nunquid potest reuocari.& Bar.in l.i.§.nunciatio.voluit allegare ĩ ver.
quæro an ille.ff.de oper.no.nuncia sed de sequestra.verbum nullum dicit.&in
l.imperatores.§.item rescripserit.de appella.ubi etiam non dicit de tempore,
feriato,& ut Sali.hic,quod verum,nisi sit facta die iuridica Bar.ĩ dicta l. mino.
in prin.ubi dicit,ꝙ aduocati faciunt fieri sequestrum ultima die iuridica,ut die
feriata non reuocetur & tenet Bal.in d.l.dies.& hic in vlt.col.dicit,ꝙ quãdo sit
die feriata.requiritur causæ cognitio,saltem qualis requiritur in primo decre
to,cui assimilatur sequestrum.
d Satisdatione præstita.Adde, ꝙ sequestrum cessat ipso iure securitate superueniẽ
te.Raph. Cu.& Ioan.de Por.in l.si constante in prin.ff. solu. matrimo. per l. si
fideiussor.§.fi.qui satis.cog.& ibi Alex.& Bar.ut hic Salice.nisi in casu clemen.
1.de prohi.sequest.pos.& fruc.& ibi Car.in q.23.quod ibi fit etiam oblata satis
datione.& tenet Alexan.in dicto.§.fin.Io.An.in rubri. de seques.pos.& fruc.in
Spec.item nisi factum sit ex præcepto superioris.Io.An.in addi.Spe.de sequest.
posses.in rub.in uer.& no.cum sequen.item nisi factum sit , ut soluat debitor,
quia non tollitur per satisda.sed per solutionem.Pau.de Ca.& Alexan.in dicto
§.fin.& Bar.in d.l.consentaneum ulti.colum.quomodo & quando iud.& si da
tur satisdatio uel tollitur sequestratio,sit cautus ut offerat,se velle satisdare,ꝙ
restituet rẽ actori sine procrastinatione in casu uictoriæ,nec sufficit sola satis
datio.Bar.in l.litibus.ȷ̃.de agri.& censi.li.11.& Ang.& Io.de pla.& tenet Abb.
in c.2.de seq.pos.& fru.& Alexan.in §.fi.Item nisi sit factum metu dilapidatio
nis.l.imperatores.ff.ad treb.Bal.hic.Item nisi fiat metu scãdali futuri,ne partes
ad arma prosiliant,quia his casibus non tollitur per satisdationem secundum
docto.ubi.sup.nõ tamen per iuratoriam cautionem de stando iuri & iudicatũ
solui,prout sing.hic Sali.contra gl.in l.1. ȷ̃.de as.tol.adde de hoc ult. Panor.ĩ c.
secundo,in pe.co.in uer.ex hoc dico.de seq.pos.& fru.& d.Ale.in d.l.si fideius
sor.§.fi.in 2.co,in uer.est & alius casus.

hoc remedium procedit,quando inter actorem & reum cadit sa-
tisdatio,non cessat alias sequest.l.imperator.ff.ad tre.& hoc quan-
do petitur reuocatio, non expectato fine sententiȩ. sinautem reus
nollet satisdare,oportet vt finem iudicij expectet, & si actor morã
committit in agendo,remedium est vt adeat iudicem, & faciet ei
tempus præfigi.quo transacto sequestrum reuocabitur.l. si oleum
ff.de do.& hoc ubi de iudicis mandato est seq.facta.alias nõ est ne
10 cesse iudicem adiri.d.l.si oleum. † Sed iuxta hoc dubitari potest
quid si satisdare non potest , & petit suæ iuratoriæ cautioni com-
mitti,an sequestrum tunc debeat reuocari;Quædam gloss.singula
ris videtur dicere,quod sic,præterquã in casu.l.fi. infra.de or. cog.
& gloss.hæc est.ȷ̃.de ac.to.l.j.circa medium.ego puto,quod vbi ra
tio facti sequestri non tollatur iuramenti cautione , quòd seque-
strum non debet reuocari.vt d.l.fi. alias procedit illa gloss. & pro
hoc bene facit d.l.litibus.vbi dicitur,ꝙ siuè coloni noluerint, siuè
11 non potuerint,fructus debent sequestrari.† Quæro , quid si litiga
tor nihil habet proprij,nisi rem sequestratam.dic quod de fructib.
rei sequestratæ debet habere sumptus litis & alimoniæ, alias coge
tur litem deserere. & pro hoc facit infra de or.cog. l. si quãdo.ver.
nam si tales.& quod ibi no.glo.accedat tex.in c.ex parte. extra.de
accu.vbi monacho accusanti abbatem,dantur expensæ litis & ali
12 moniæ à monasterio , ne cogatur à causa desistere. † Quæro , an
de rebus incorporalibus fieri possit sequestratio.Inn. & Ho. tenẽt,
quod sic,in c.examinata.extra.de iud.Quæro si sequester perdit rẽ
apud se sequestratam,vel in ea passus est damnum:an possit aliquã
actionem intentare.dic quod sic,tex.est no.ff.vt in pos. le.l. postq̃.
§.qui seruandorum.in fi.& hoc tenet Bar.in sæpius allegata.l. inter
13 esse.† Quæro , quæ actiones competant contra sequestrarium,rẽ
sequestro finito non restituentem ? & mihi uidetur dicendum , qđ
si de iudicis mandato processit , quod remedia prætorum locum
habent,quæ sunt pignora capere,mulctam indicere,& manu mili
tari rem sequestratam abducere.& hoc ex officio , quo contrario
imperio debet reuocare , vel in pristinum statum reducere, vel ei
qui vicit restitui facere. Si uero de partium conuentione proces-
sit, tunc recurre ad l.si oleum. ff. de dolo. & quæ Inno. ponit.in c.
examinata.extra.de iudi.

De condictione indebiti. Tit. V.

Continua rubricam,vt in glossa.

LEX PRIMA.

1 *Indebitum quando repeti possit.& nu.seq.*
6 *Solutum ex qua causa repeti possit.*
7 *Exceptio regulam limitans alias exceptiones non excludit.*
8 *Solutum ex causa iudicati repetitur.*
9 *Indebitum per arbitrium solutum,an possit repeti.& nume.seq.*

a PEcuniæ. ᵃPrimo ponit dictum in genere. Secundo in
specie.Tertio nouum dubium remouet cum
ratione.secunda ibi,si quid.tertia ibi,vsuras.Indebitũ pp sen-
tentiã ꝑ errorem solutũ,repetitur etiam ab hærede soluentis , nec
veniunt vsuræ ex mora. hoc dicit. Nota primo, quod sententia
facit debitum , quod prius erat indebitum. concor. l. cum puta-
rem. ff. familiæ erciscundæ. & ff. man. l. fideiussor.§. in omnibus.
b ideo non repetitur ᵇ & hoc autoritas rei iudicatæ operatur. vt di-
1 cto. §.ĩ omnibus.† Item nota,quod ad hoc vt in debitum repetat,
requiritur , quod error interuenerit,quia debitum putetur. In du-
bio autem error præsumitur. Primo ex regula generali igno-
rantiæ præsumptæ. l. verius. digestis. de probationibus. Secun-
do ex præsumpta donatione in sciente , nam donatio habetur,iõ
non præsumitur. l. cum de indebito. §. finali. digestis. de proba-
tionibus . allegari tamen debet error à repetente in sua petitione.
2 † Item not , quod solutum debet probari indebitum , vt error
præsumatur,& sic probatio solius solutionis non sufficit, vt ea pro
bata præsumatur indebita,vt hic amplius debito,infra eodẽ.l. si ꝑ
ignorantiam. hoc confirmatur ex nota. per glossam. ff. eodem. l.
Iulia. in prima glo. versiculo. si autem primum. vbi tenet clare ,
quod repetens probare debet indebitum,& potest esse ratio, quia
hæc est cã suæ intentionis,ergo &c.vt.ȷ̃.de probationibus.l.actor.
& ff.in eodem ti.l.ei qui dicit.Sed circa hoc distingue,vt facit tex.
ff.de probationibus.l. cum de indebito. Item no. quod in condi.
3 indebi.non ueniunt vsuræ ex mora, etiam lit.contest.† Item nota,
quòd indebitum re contrahitur.concor. insti. quib.mo.re. contra-
hi.obli.§.primo.Venio ad apparatum,& oppo. quod indebitũ abs
que sententia solutum non repetatur.l.cum quis.in princip. supra.
de iuris.& fact.igno.Solu.aut est indebitum vtroq; iure, aut natu
raliter tantũ,& habet locũ lex ista.aut est indebitũ ciuiliter tñ , &
tũc hẽt locũ l.illa,vt solutũ errore facti repetaẽ,nõ solutũ errore iu
4 ris,vt ibi.& hoc vult gl.2.† Opp.2.quod ẽt ĩ naturaliter tñ indebi
to debet distingui , aut est solutum errore facti. & tunc repetatur.
vt d.l.cum quis.quæ indistinctè loquitur.huius timore Pla.cõfiteẽ
contrarium , ideo non distinguebat inter indebita, sed tñ inter er-
rores.vt d.l.cum quis.quod gl. vbiq; reprobat. qa naturaliter inde-
bitum quocunq; errore solutum repetitur & est ratio , quia error
iuris non nocet,cum de damno vitando tractatur.l.error.& l.iuris
ignorantia.ff.de iu.& fac.igno.& hoc vult gl.3. & in d.l. cum quis.
Inducit contra Pla.l.si non sortem.§.indebitum.ff.de condi. inde-
5 † Sed dicet perscrutator veritatis, nonne eadem rõ habet locum
in indebito ciuiliter,tamẽ naturaliter debito:nam & ipse de dãno
vitando tractat , & tamen errore iuris soluens non repetit. vt d.l.
cum quis.Rñ.quod si perscrutantur exempla vtriusq;,rõ diuersita
tis poterit euidentius apparere.exemplũ ciuiliter indebiti,& natu-
raliter debiti est,qñ ex minus solenni volũtate debeẽ, vel qñ ex so-
lenni,sed põt falcidia detrahi.ut not.in d.l.cum quis.exempla ve-
ra sunt , vt ibi scripsi plene,licet aliqui reprobent.† Debiti uero ci
uiliter naturaliter indebiti exemplum ponitur in chirographo an
te biennium, licet & illud quidam reprobent.ut ibi dixi modo ad
propositum in hoc indebito naturaliter ex causa chirographi res
est clara , ꝙ tractat de damno uitando . sed in exemplis prædictis
indebiti ciuiliter tractat de lucro , quia titulus hæreditarius,quem
habet , est ti. lucratiuus. & ideo error iuris sibi non fauet. Sed re-
plicat prouectior. per aditionem hæreditatis bona hæreditatis
propria facta sunt in vnũ aceruum,& totum est suum,cum postea
soluit legatum damnum patitur,& in repetendo non tractat de
lucro captando, quia iam suum erat, sed de damno, ꝙ in diminu-
tione patrimonij consistit.l. damnum. ff. de dam. infec.Et ego re-
spondeo,quod ista diminutio non cõsideratur, vt damni illatiua,
sed vt lucri priuatiua,quia ti.hȩreditarius qui est lucratiuus,est cau
sa huius diminutionis,quia est cã huius debiti naturalis , & ab illo
dependentiam habet. & ideo diciẽ,ꝙ vult illud lucrari contra vo-
luntatem defuncti. Sed replicabit prouectissimus.& si hæ respon-
siones locum habeant in exemplis prædictis , tamen in pacto nu-
do locum non habent,ex quo quis naturaliter obligatur,non ciui
liter,& sic soluẽs iuris errore , debet posse repetere.cum tractet de
damno vitando. & tñ d.l.dicit contra.s. cum quis. si intelligitur in
omni ciuiliter indebito generaliter, sed naturaliter debito. Et ego
respon. ꝙ illa restringere possumus ad casum , cum repetens tra-
ctat de lucro,vel quasi,non quando de damno vitando. quia tunc
idem esset in ciuili tantum indebito , ꝙ est in naturaliter tantũ in
debito,cũ inter ea non uideatur diuersa ratio. nisi dicas , ꝙ natura
liter tñ debitum sit magis debitum,q̃ debitum ciuiliter tantum.
Vel nisi dicas.quod vbi est debitum ciuiliter tãtum, ius causans er
rorem se opponit iuri,quod induxit obligationem , iõ faciliter in
ducitur repetitio , ne deceptio causans hunc errorem attribuatur
ipsi iuri,quod propter se fecerit,sed vbi est debitum tantum natu-
raliter,error iuris tendit ad fauendum obligationi naturali, non si
bi ipsi:iõ non inducit repetitionem soluti.& maximè,quia sibi nõ
posset imputari , quod fecerit propter cõmodum sui. Item qa na-
6 turalis obligatio est fortior.l. cas. ff.de cap. di. † Op. 3. quod non
tantum solutum ex causa iudicati repetatur, sed nec etiam ex aliis
multis causis ȷ̃.l.proxi.& l.ea quæ.& l.indebitum.& ff.eo.l cum is.
§.pe.s̃ de iureiu.l.j.& insti. de ac. §.item si quis postulante. So.cõsi
tendo contraria.& quod hic de sententia dicit , causa exempli di-
xit,non vt alias exceptiones in corpore iuris inclusas excludat. ut
7 in glo.† Ex qua no.quod licet exceptio limitet regulam:non tamẽ
excludit alias exceptiones in corpore iuris clausas ; nisi expressim
& specifice de illarum exclusione faciat mentionem.l. ita pudor.
ȷ̃.ad l.iu.de adul.& vide quæ ibi plenè scripsi.Item scias,ꝙ glo.enu
merat hic sex casus,in qb. cessat cõdictio indebiti.quos etiã nume
rat.ff.eo.l.eleganter.§.fi.& ibi addit 7 quẽ ibi vide.in glo.tñ ista,illa
adde,q̃ in l.ea q̃.& q̃ sit ratio ibi dicẽ.Et ibi.ȷ̃.eo.l. indebitũ. & istũ
8 casum limita vt dicã.† Od.4.ꝯ tex.ꝙ solutũ ex cã iudicati repetaẽ,
si prius erat indebitũ ff.de iudi.l.si ꝑtor.§.Marcellus.glo.dicit ꝙ ibi
fallit.ꝙ declara,qa ibi sunt duæ lecturæ.vna ꝙ sententia erat ibi ip
so iure nulla pp allegationẽ falso factam cõtra ab sentẽ.hic erat ali
qua, quia nulla falsa causa fuit al.& sic non ob.Alia lectura est , ꝙ
sententia ibi ipso iure valuit , & per restit.fuit rescissa.hic secus. &
sic non ob.Op.5. de l.in commodo.§.fi.& l.rem mihi.ff. commo-
dati.& de leg.2.ff. de cõ.sine cã.dicit glo. ꝙ ibi fallit. ꝙ nihil est.iõ
gloss.in l.si fideiussor.§. in omnibus.ff.man.dicit, quod propter cõ-
dic.indebi.repeti nõ potest,vt hic.sed per condic. sine causa sic, vel
per acti.ex contractu , vt ibi.& idem not.infra. de re iudi.l.j.Et illæ
gloss. verum dicunt,sanè intellectȩ; puta actio proponitur taliter,
quod non impugnet sententiam , sed potius asserat eam esse ue-
ram,alias si impugnet sententiam,non auditur , vt hic secundum
Barto.& Cy Iacob.de Ra.& arg.in illis ergo ll.causa ser endȩ sentẽ
tiæ est redacta ad non causam.& ita uidelicet ꝙ alleget ur vel in li
bello vel in replicationibus.& hoc vult ibi quædam gloss.interli-
nearis super uersicul. sine causa. quæ dicit scilicet per seuerãti.
Opp.

ADDITIONES.

a Pecuniæ. Hanc l. limita egregie vt per Bartol. in l.j.§.denique. in fin.ff.quod v
aut clam. adde tamen , quod solutio indebiti vigore præcepti facta sine caus :
cognitione repetiẽ,vt legitur & no.in l.2.§.graui. sup. de admi.rerũ ad ci.pert
b Ideo non repetitur. Adde Bald. & docto. hic. & de pign. lege. si fundum.
si pluris.& d.§.in omnibus.lege.si fideiussor.ali.in tex.& Bar.in d.l.cum putar
alle.per Sali.hic.& l.si prætor.de iu.j.resp.& Bar.in lege.si sine.ff.rẽ ra. ha. lege
full.de cõdi.sine causa l. Iulianus.de cõd.inde.vbi ẽt Ale.in Spe.de ex cu.sen.§.
versicul.illud autem quæritur.& Bal.in l.cũ quis v.q. de iur.& fac. ign. tamen
peti potest per condictionem sine causa iusta,probãdo de iniustitia sententiȩ,v
falsitate probationum.Ange.singulariter in l.debitor,§.ea quæ.ad treb. & ten
Alex.in d.l.iul.

Op.6.ab extra.de l.si ex causa.in prin.ff. de mino. Solu.ibi rescissa
fuit sententia per restit.in integ.Opp.7.de l.fi.& l.si ex fals.instru.So.
vt ibi,quia & ibi per rest.in integ.Op.8.de l.cum ex causa. ff. de ap-
pella.Sol.hic sententia transiuit in rem iudicatam,ibi per iudicem
appellationis fuit reuocata,ideo repetitur quod pendente appella-
tione compulsus per iudicem soluit,quod non faceret si spōte sol-
uisset,quia tunc appellationi renunciasse dicitur l. ad solutionem.
infra.de re iudi.Opp.9.sentētia lata ex causa falsa est ipso iure nul
la.no.gloss.fi.in l.si is ad quē.ff.de acquiren.hæredi.& sic non hēt ĩ
pedire repetitionē soluti,q̃a qd̃ nullū est nullū p̄ducit effectū.infra
quomodo & quando iudex.l.ea quæ.& infra.si à non compe.iudi.
per totū.sed hic est lata ex falsa causa,quia tanquam debitum fuit
petitum,quod verè non erat.Sol.ꝙ hic cā non fuit exp̄ssa & nihi-
lominus q̄n cā est expressa,non sp̄ est nulla,vt ibi per Bartol.nec il
la glo.hoc dicit.Reuertor ad glo.& op.contra tertiam partem l. ꝙ
vsuræ veniant.ff.de vsur.l.licet.Quidam dicunt,quòd ibi post lit.ꝯ
test.hic ante,sed gloss.dicit & melius,quod ibi in bonæfidei iudi-
cijs,hic in stricti iuris.in quibus etiam lit.contesta.non veniunt. vt
hic,& l.quoties.infra de condi.ob turp. causam. & l. quamuis.ſ̃. de
vsur.quod no.Opp.ad idem,quod imo accessiones veniant in cō-
dictione indebiti.l.indebiti. in prin. ff.eo.Sol. quod accessiones ci
uiles vt vsuræ non veniunt,vt hic, sed naturales sic, vt ibi,& à tem
pore rei solutæ,vt ibi.& hoc quia veniunt iure actionis. Secus si iu
dicis officio debentur quia tunc à tempore litis contest.tantum l.
9 cum fundus.in princip.ff.si certum petat. † Quæro soluens indebi
tum condemnatus per sententiam iudicis non repetit, vt hic.quid
a de condemnato per arbitrum,videtur casus quod sic ª.ff.eo.l.si n̄
sortem.§.si quis.sed ibi loquitur,quando soluit putans condemna
tum se,ideo repetit,sed vbi vere fuisset condemnatus,an repetat di
cit ibi Bar.quod sic,quia sententia arbitri non facit deberi l.j. ſ̃. de
arbi.Item is qui soluit,non soluit ut debitum, sed vt pœnam non
incurrat:ideo repetit,ego puto,quod non repetat per illum textū à
sensu contrario.Item quia si sententia non facit debitum , ipse sol-
uit scienter,& non publicè,nec iuris errore,sed vt pœnam non in-
currat & ob implementum suæ promissionis,qua promisit parere
sententiæ arbitri,igitur nō repetit,& hoc vbi pœna est adiecta.vbi
autem pœna non est adiecta , quæstio non esset hodie dubia,cum
ex sententia arbitri sine pœna electi,hodie detur actio.supra de ar-
10 bi.l.cum antea.† Quæro statuto cauetur,quod contra instrumen-
tum publi.confessionatum non possit opponi aliqua exceptio, nisi
solutionis,& illa non possit probari,nisi per instrumentum,conti-
git,quod debitor ex instrumento confessato soluit coram testibus
& iterato conuentus in iudicio non valens probare sol.per testes ,
condemnatus est , & compulsus soluere,quæritur,an aliquam ista
rum solutionum possit repetere.Bartol.in l.j.ff. quod vi aut clam.
dicit , quod prima solutio condicitur vt indebita,quia liberationis
effectum non induxit.l.si non sortem.§.final. ff.eod. tit. & pro hoc
induxit extra de iureiuran.c.debitores.Nec inquit ipse ob. senten-
tia postea lata,quia cum talis exceptio nō potuerit obijci ante sen
tentiam,dicendum est,quod excludi potuit per sententiam. In cō
trarium facit,quia verè prima solutione sublata fuit obligatio , &
inducta liberatio,& sic ius non deficit,sed probatio,& per conse-
quens illa non potest dici indebita nec secunda,quia per sententi
am indebitum efficitur debitum,ut hic.& ff.manda.l.si fideiussor.
§.in omnibus. Item , quia si soluens & statutum sciens, vel scire
debens , totum ponit in fide creditoris recipientis, ex quo instru-
mentum ut requirit statutum fieri , non facit , ut in Authentica d̄
fide instrumen. §. si tamen quisquam , & sic ubi creditor diffitea-
tur , videtur animum iactandi & perdendi habuisse , vt quilibet
scienter soluens indebitum, igitur non repetit, vt infra.eod.l. inde-
bitum.& maximè si retro indebita dicatur.Item , quia si per statu
tum excluditur ab excipiendo , fortius ab agendo. supra. de tran
sac. l. nec intentio. Item pro hac parte benè facit.ff. de proba. l.
cum de indebito.§.si.infra. de non num.pecu.l.generaliter.& vlti-
mo benè facit.l.Neratius.ff.eod. coniuncta gloss.final.Nam , quia
ibi exceptio permittitur,ideo excipiendo auditur,& si non audire
tur,compelleretur soluere,& prius solutum forte non posset repe
tere,ut ibi in text.uel si dicas ibi repeti posse,hoc est ideo quia verè
liberatus non fuit.Non obst.dictum c.debitores. quia potius pro-
bat de secunda solutione , quàm de prima,tamen neutra earum
obst. quia iuramentum non facit vsuras illicitas , licitas , sed obli-
gat debitorem ad eas soluendas , & non tam parti quàm deo ,
ideo inde eis solutis liberatus est à vinculo iuramenti , & penes
creditorem remanent , vt vsuræ illicitæ , quæ etiam à sciente solu
tæ possunt repeti. & sic casus ille nostrum non attingit , nec ibi
lex resistit probationi,hic sic,sed Bald. sequitur Bartol. & indu-
cit. l. 2. §. ita tamen.de constit. pecunia pro casu , vt ibi post hoc
scripsi.

A D D I T I O.

a Quod sic.In quibus autem casibus indebitum solutum repetatur , vide gloss. &
Bartol.in l.eleganter.§.si qua lex.ff.de condi.inde.& in toto. titu. ff. eo. & Ale.
in l.j.ff.eod.tit.& quando repetitur,cui incumbat onus probandi, vide in Spe-
cu.de proba.§.j.versi.quintam.& sequen.

L E X II.

1 *Exceptio obstans deleganti non obstat delegato. & numero sequenti.*
3 *Delegatus vero creditori se potest exceptione tueri.& nu.4.*
5 *Exceptio metus quando possit opponi delegato.*

Si citra. Indebitum absque transactione per errorem ex de
legatione solutum,repetitur a delegante , non ab
eo,qui ex delegatione debitum recipit. hoc dicit. No. quod non
refert , an quis recipiat per se vel per alterum,vt hic , & ff. ad vel l.
1 non putauit,facit l.solutum.§.solutum.ff.de pigno.actio.† Item, ꝙ
exceptio,quæ obstaret deleganti,non obst.ei cui delegatio facta ē,
vt hic, & de condi. ob causam.l.si donaturus. §. j. & de exc. do. l.
puræ.§. si eum. & de noua. l. doli.& not. quod hoc procedit , eti
am si is cui delegatio facta est sciens fuerit , quia potest dissimula
re,cum non teneatur curiosus esse.& de hoc est casus.in d.l.doli.in
fi. quod not. Et est ratio,quia ibi non vult sibi obligare alium ab
eo,cū quo cōtrahit,secum si aliū præter eū sibi obligare vellet.l.3.
§.pen.ff.de in rem ver.&l.qui cum alio.ff.de regu.iur.& hoc voluit
gloss.in d.l.doli.Quæro iste text.loquitur de solutione facta,sed qd
si delegatus nondum soluerat.dic idem , sed potest agere delega-
tus contra delegantem,vt vel soluat,vel aliter eum liberari faciat,
2 vt.l.si donaturus.& d.l.puræ.† Op.nunc ad materiam, quod exce-
ptio quæ obstaret deleganti,obstet & ei,cui facta est delegatio.ff.d
donatio.l.secunda.§.item si ei.& de dona.ex l.Iul.§.idem Iul.Solu.
vt ibi in glo.quia hic est delegatus vero creditori,ibi putatiuo.Op.
secundo.quod delegatus creditori putatiuo,non possit se tueri ex-
ceptione.ff.de condi.ob causam. l. qui se debere. §. sed si cum sci-
ret. Solu. quod prædicta locum habent, quando delegatus erat
etiam putatiuus,vbi autem sciens fuisset,tunc sicut deleganti non
obst.exceptio,vt infra.eod.l.indebitum.ita nec ei cui facta est de-
legatio.ideo compelletur soluere, & deleganti daretur repetitio,
3 vt dicto.§. sed si cum sciret. † Oppon. tertio , quod delegatus ve-
ro creditori possit se tueri exceptione,& liberatione ab eo condice
re , vt ff. de exceptio. do.l. Iulia. in principio.& de donatio. l. 2. §.
cum vero,secundo.respon. Solut. aut creditor,cui est facta delega
tio,est creditor ex causa lucratiua, & habent locum leges prædi-
ctæ.Aut ex causa onerosa , & habet locum lex ista, vt creditori
cui facta est delegatio,non obstet exceptio , sed contra delegan-
tem competat condictio,vt hic. & l. si non debitorem. ff.de no-
ua.hanc solut. ponit gloss.in l.si donaturus.ff. de cond. ob causam
& Dynus.in l. doli. ff. de noua. Ego dubito super ista solut.quia.
ll. in contrarium allegatæ,loquuntur in eo , qui ex ipsa delegatio-
ne efficitur creditor,licet ex causa lucratiua. vnde si erat creditor,
licèt ex causa lucratiua , videtur quod ista.l.& l.si non debitorem.
& l. doli. cum si. locum habeant, & tunc quia in eis ratio vide-
tur diuersa , tum etiam quia.ll. istæ loquuntur indistinctè de an-
teriori creditore,& sic , siue prius erat creditor ex causa lucrati-
ua , siuè onerosa , non debet sibi ob.exceptio , quia sibi debitum
recipere dicitur l.si quis delegauerit. ff. de no. & pro hoc benè fa-
cit gl.2.in d.l.2.§.cū vero.ff.de do.& tex.ff.qua re. act. nō da.l. 1.§.
penulti.si ponamus patronum creditorem esse liberti,ex causa lu-
cratiua in promissi.libertatis honorandæ causa,nec huic obst.ff.de
exce.do.l.apud Celsum.§.si quis autem. quia in diuerso casu loqui
tur,hoc non pono pro deciso , vt dem causam cogitandi. Vt
tamen hæc materia,quæ est profunda & speculatiua , latius pate-
at,recitabo primo quādam distinctionem Dy.cum aliquis supple
tionibus Bartol.quam ipsi ponunt in l.doli. ff. de nouatio. & po-
stea ipsam impugnabo in pluribus partibus , & tertio ponam
4 distinctionem meam. † Cum quæritur igitur , an exceptio, quæ
obstaret deleganti,obstet ei cui facta est delegatio , dic secundum
Dyn.aut quis est delegatus creditori putatiuo, aut vero. Primo ca
su dic,indistinctè obstare exceptionem quod dicit Bartol. verum ,
si exceptio erat talis,ex qua soluti daretur repetitio , non aliàs ar. l.
qui se debere.§.sed si cum sciret.de condic.ob causam. Sed hæc li-
mitatio non est necessaria,quia debitor putatiuus est ille,cui nul-
la competit exceptio,nisi simplicis indebiti , cum ecōtra creditor
putatiuus nullam habeat actionem. Secundo quando est dele-
gatus creditori vero,dicit Dy.aut delegatus sciebat sibi exceptio-
nem competere,quando promisit, aut ignorabat & hoc constat,
aut dubitatur.Si sciuit, tunc non potest opponere, quia uidetur il-
lam remittere,ut ff.de do. excep.l.pure. §. si eum.j. respon. & ff. de
no. l.si quis delegauit. si ignorauit , & tunc aut delegatio facta
fuit ex causa lucratiua , aut onerosa. Primo casu , aut exceptio
erat in personam ex parte utriusque, ut exceptione quis con-
ueniatur,nisi quatenus facere potest & tunc dicit non obstare,
quia personam non egreditur.ff. de dona. l. qui id quod. §. si cum
primus.sed Bartol. subdistinguit, quia aut certa quantitas fuit in
promissione adiecta dicto , & tunc non ob. exceptio. §. si cum
primus.& de re iudi.l.Nesennius.aut quantitas non fuit expressa,
sed tantum ius , vel obligationis effectus , puta promitto quod
debeo , & tunc ob. exceptio. ut ff. solu. matri. l. si prior.cum
ibi nota.aut exceptio erat in rem, ex parte vtriusque , ut exce-
ptio metus , uel saltem in rem ex parte opponentis , ut doli, ut
de ambabus hic dicit text. in l. apud Celsum. §. penulti.ff.de
do.

do excep.& tunc exceptio potest opponi , vt ff. de excep. do.l.Iul.
in princip. & de dona. l. 2. §. cum vero. 2. respon. Quod limitat.
Bartol. si iste promittens ignoranter, erat tutus tali exceptione,ex
qua ipsi deleganti solutum posset repeti , & promissum condici:
non alias.& hoc probat Barto.per gloss.in l.3.§. 1. ff. de consti. pec.
sinautem delegatio facta est ex causa onerosa, & tunc dic cū Dy.
Aut subest eadem cā concedendæ exceptionis ꝯ eum cui facta est
delegatio,quæ suberat contra delegantem, & tunc ei obstabit ex-
cep.l.doli ver.diuersum.& ver.idem.ff.de no.ff. ad vel. l. quamuis.
§.si mulier. sc̄d̄m opi. Iul.quæ ibi approbatur, aut non subest eadē
cā concedendæ exceptionis,& tunc,aut exceptio cohæret perso-
næ,aut rei.Si p̄sonæ,& tunc,aut res est in casu reuersionis ad dele-
gantem,& exceptio potest op.l.apud Celsum.§.apud Iul.& l.pure.
§.fin.cum ver.non quid.ff de do.exce.& l.si donaturus.in fi.de cō
di.ob causam.Aut non est reuersura ad delegantem, & tunc ei nō
pōt exceptio opponi.d.l.si donaturus.§.j.in prin.&d l.apud Celsū.
§.Iul.in prin.& d.l.doli.ff.de noua.Si vero exceptio cohæret rei,&
non personæ,& tunc dicit Dy.quod obst.exceptio ei,cui facta est
delegatio.ff.communi.di.l.hoc iudicio.§.inter socios. & ff. pro so.
l.idemque.§.fi.& de pig.l.superatus. Hæc est distinctio Dyn. quæ
mihi videtur in multis non procedere,primo in eo,quod in secun
do membro dicit , quod si sciuit exceptionem sibi competere , vr̄
illam remittere,non semper est verum , quia nō in exceptione,ne
quis conueniatur,nisi quatenus facere potest, quando certā quan
titatem non exprimit.similiter nec quando eadem æquitas subest
concedendi exceptionem contra eum,cui facta est delegatio,quæ
suberat contra delegantem.l.doli.§.diuersum.de noua.& l.quam-
uis.§.si mulier.ad velle. Illæ enim exceptiones sola scientia nō tol
5 luntur.† Similiter id,quod di.Dyn.de exceptione metus , qd̄ pos-
sit opponi ei,cui facta est delegatio , procedit vbi tempore secūdæ
promissionis metus instabat: non aliàs per nota. supra quod met.
causa.l.secunda.præterea,quod Dyn.hic in fin.di. aut exceptio co
hæret personæ , vel rei , potest locum habere, vbi ageretur ex iure
cesso , & sic ac. vtili , quia directa competit cedenti. Sed in dele-
ga.agitur ex noua,& prima stipulatione,& ideo de legibus quæ in
cessione loquuntur,non rectè ad delega. infert , & etiam , vt pate-
bit ex distin.seq.ista distin. non comprehendit omnes species de-
bitorum.Et ideo in hac q.ego facio quatuor membra secundum
quadruplicem varietatem mixtam , debitorum & creditorum ,
nam interdum putatiuus debitor delegatur putatiuo creditori .
Interdum totum econtra verus debitor delegatur vero credito-
ri.Interdum putatiuus debitor delegatur vero creditori.interdum
econtra verus debitor delegatur putatiuo creditori.illo casu quan
do putatiuus putatiuo ob. exceptio , & competit pro liberatione
condictio,vt ff.de do.l.secunda.§.item si ei.& de do. excep. l. iu.§.
idem Iul. nec distinctio Bartol. est isto casu necessaria , vt dixi in
recitatione dist. Dyn.Sed,an ei soluenti detur repetitio,.dic qd̄ sic,
si tpe solutionis fuit putatiuus,vt prius,sinautem sciens se non de-
bere,tunc vr̄ donare,ideo non repetit.ſ̃.eo.l.indebitum. cum sim.
Secundo casu,quando verus vero,& tūc,aut nullam habet excep.
& res est clara,quia nil ob.aut locum habet excep. & tunc primo
consideranda est forma promissionis,quia aut certam quantitatē
non expressit,sed ad ius tm̄ exactionis,vel obligationis se retulit,
puta,qd̄ Titio debeo tibi promitto,& tunc,siue ignorans, siue sci-
uerit,suæ exceptioni renunciare non dicitur.Ideo exceptio quæ ei
competebat contra delegantem ob.delegāti.l.qui id quod.§. si cū
prius.ff.de dona. & l. si prior.ff.solu.matr.& ibi not.fa. l. prima. ff.
de dote.præle.& l.si extraneus.ff.de iure do. & est ratio quia talia
verba debent intelligi de eo , quod debeo in effectu. l. si sic.de le-
ga.primo.& l.legaui.ff.de lib.le. & ideo taliter qualiter debeo,vi-
deor ei promittere,vt no.in l.Nesennius.ff.de re iud. & l. secunda.
infra de fal.cau. adiec. leg. Aut certam quantitatem expressit , &
tunc distinguo , aut in illa noua promissione ei prima reiteratur
exceptio.& tunc opponi potest,quia non tam antiqua,quàm hæc
noua quæ est diuersa numero ab illa,est illa quæ opponitur. l. do-
li.§.diuersum.& versi.idemque.ff.de noua.& l.quamuis.§.sed mil
le.ff.ad velle.in quibus est casus.. aut in illa noua promissione , seu
contra istam nouam promissionem exceptio antiqua non reite-
ratur;& hic distinguo,aut debitor sciebat sibi excep. competere ,
aut ignorabat competere,aut dubitatur,si sciebat , renunciare di-
citur. l. si quis delegauerat. ff. de noua. Si ignorabat , tunc capio
verba gloss.in l.si donaturus.§.j.ff.de condi.ob cām.cum ea distin
guo,aut delega.facta est ex causa lucratiua,aut onerosa. si lucrati-
ua,tunc exceptio potest opp.ei cui facta est delegat.ff. de dona.l.se
cunda. §. cum vero. 2. responso. & ff.de exce.do.l.Iulia.in princip.
Quod limita secundum Barto.si iste erranter promittens erat tu-
tus tali excep.ex qua ipsi deleganti solutum posset repeti,& p̄mis
sum condici:non alias,& hoc per not. l. tertia.§. primo. ff. de con-
sti.pe.per gloss.aliam etiam limitationem forte recipit , secūdū qd̄
dixi in tertio contrario,super quo cogitandū relinquo. Si ex causa
onerosa,tūc distinguo,aut res est reuersura ad delegātem : aut nō,
primo casu obstat excep.l.apud Celsum.§.apud Iulia.& l.purę.§.si
cū ver.non quid.ff.de do.excep.& l.si donaturus.in fin.ff. de cōdi.
ob causam. Secundo casu,quando non est reuersura ad delegan-
tem,tunc ei nō potest exceptio opponi.d.l.si donaturus. §. primo.
in prin.& d.§.Iul.& d.l.doli.de noua.& hoc quando ignorauit ex-
ceptionē sibi cōpetere.si autem dubitatur,an sciuerit , vel ignora-
uerit,respondet glo.in l.si quis delegauerit.aut erat debitor ex alie
no facto,& non præsumitur scire , aut ex proprio,& tunc scire prę
sumitur.ff.pro suo.l.fi.& de reg.iur.l.qui in alterius.& ita commu-
niter transeunt doc.Sed mihi videtur,quod quia hic non quæritur
de scientia,vel ignorātia facti,ex quo resultet exceptio,sed de sciē
tia,vel ignorantia exceptionis,quod aliter sit dicendum.videlicet,
ꝙ aut exceptio est sibi quęsita à seipso, & p̄sumit scire,aut ab alio,
& præsumitur ignorare per dicta iura,aut est exceptio.à l. cōcessa,
vt velle.macedo.& si.quæ magis sunt de iure ciuili,& positiuo , q̄
de iure naturali,vel ei proximo,vt exceptio metus , vel doli , ut in
illa versi.Æsopi Fœdera facta metu.&c.& tunc illas,nō solum istas
præsumitur ignorare,nisi fuerat peritus in iure.argu.l.professio . ſ̃.
de iure patro.lib.10 & ar. eius, quod no.ſ̃.qui,& aduer.quos.l.j. &
etiam quando à se fuit quæsita,dicendum est, aut de proximo , &
non præsumatur obliuioni tradidisse:aut de longinquo ; & tūc nō
præsumatur scire.ar.l.peregrè.ff.de acqui.pos.in prin. & no. Dy.in
c.ignorantia præsumitur.extra. de reg.iur. in 6.Tertio casu princi-
pali , quando putatiuus fuit delegatus creditori vero,aut hæc est
causa lucratiua,aut onerosa,si onerosa. aut res est reuersura ad de-
legantem, uel non,vt in præcedentibus dixi.nec alia diuisio est in
isto casu necessaria,& his casibus,quibus exceptionem opponere
non potest,à delegante repetit, vt hic,& ff. de noua.l.si non debi-
torem. Quarto casu , quando verus putatiuo ; & intelligo de ve-
ro qui habet exceptio. distinguo formam promissionis. aut certā
quantitatem non expressit: & idem quod in secundo casu princi-
pali.aut certam quantitatem expressit,& tunc,aut reiteratur exce-
ptio antiqua,& idē,vt ibi dixi.aut nō reiteratur:& tunc,aut sciebat
exceptionem competere.& idem,quod ibi.Aut ignorabat,& tūc
indistinctè obstat exceptio:q̃a.ex quo creditor ē putatiuus , censet
lucratiuus,licet causa putatiua sit onerosa, & si onerosus sit appel-
landus,tūc quicquid habiturus est ex ipsa delegatione,tenetur de-
leganti restituere,qui ei per errorem censetur soluisse , quod dele-
gatus soluit.& ideo obstare debet ei exceptio,vt ibi dixi, & per iu-
ra illa allegata.facit ad prædicta.l.qui se debere.ff.de condi.ob cau.
& si dubitetur, an ignorauerit,vel non,dic,vt sup.in alio membro
dixi.& hæc tene cordi,quia sunt noua , & per ea videtur mihi ista
materia quæ est profunda , ad liquidum stagnum deducta; Altissi-
mo mecum laborante:cui sit laus,& gloria.

L E X III.

a **Cum & soluta.** Qui potest solutum repetere,fortius
potest exceptionem ª opponere , vel
liberationem à quantitate indebita condicere. h. d. No. ꝙ cui da-
tur actio,fortius datur exceptio.conco.sunt in glo.Item no. quod
scriptura cautionalis,& sic chirographum condicitur.

A D D I T I O.

a Potest excep.Adde do.Soc.cons.40.inc.ex actis gestis,& actitatis.circa,prin.4.co.
in 1.parte.

L E X IIII.

1 *Soluens indebitum ignoranter quando possit repetere.*
2 *Error facti quare non prosit ad repetitionem indebiti.*
3 *Solutum ex causa pœnali,& falsa repeti potest.*

Ea quæ. Solutum , vel promissum ex causa,quę per inficia
tionem crescit,nō repetitur.hoc dicit.primo in so
luto.secūdo in p̄misso.secūda ibi,sed & si.exemplifica.vt ĩ gl. No.
a parificari solutum,& promissum.ª concor ad legem falc.l.fin.Item
not quod soluens indebitum , vt pœnam euitet , quam possibile
erat ei incurrere,non repetit.quod facit ad quæstionem de eo, qui
per errorem soluit condemnationem arbitri. de qua dixi.ſ̃. eo.l.j.
1 † Quæro primo pro declaratione tex. qui dixit ab ignorante , de
quo errore loquitur.quidam de errore iuris tantum,dicentes. ꝙ si
per errorem facti soluisset,tunc repeteret. quod no.ſ̃. eod.l.j.& est
hic speciale.siue soluat errore iuris,siue facti,vt non repetat. Quæ
ro de exemplo in errore iuris,& exemplum est, pone ꝙ filius tuus
damnum dedit,propter quod tu putans teneri noxaliter , soluisti,
vel promisisti, cum re vera non tenearis , vt instit.de noxali.in fin.
In errore vero facti exemplum est , quia putabam filium , vel pro-
curatorē meum damnū tibi dedisse,cum non ipse,sed alius dedeit
2 solui, vel promisi , & non condico. † Quæro.3 .quæ est ratio.ꝙ er-
ror facti hic non prodest ad repetitionem huius indebiti omni iu
re.respon.gl.s.de iur.& fac.ign.l.error.dicit , ꝙ ratio est timor futu
ri dupli.ex quo insurgit quædam ficta transactio, quæ repetitionē
impedit.ſ̃ e.l.2.& ex hoc infertur,ꝙ si dolus esset in actore , repeti
posset,quia transactio non teneret.l.in summa.in prin.ff. de condi.
indeb.no. cū ista.l. & similes loquant̄ indistinctè. Sed attende , qd̄
Bal.istam rationem reprobat per.l. fi. ad fi.ſ̃.co. vbi dicitur , quod
soluta

A D D I T I O.

a Et promissum.Adde.do.Soc.consi.40.inc.ex actis gestis , & actitatis.in prin.in 4.
co.in 1.parte.quod condictio indebiti sicut aduersus indebitum solutum datur
ita & aduersus promissum.

soluta animo titubanti,non dicuntur psumi soluta animo transigẽ
di,ideo ipse ponit aliam rationem.videlicet,ꝙ iõ nõ repetit, qa cũ
sciat se posse negare.& ius negandi sibi competere soluẽdo, vel ꝑ-
mittendo,videtur illi iuri renunciare.vt ĩ.de ap.l.ad solu.& ff.de no
l.qui delegauerat.& ex hoc vtilitatem consequitur,quia cum non
possit negare,non potest pœnã negationis incurrere: ideo in alio
grauat,vt nõ repetat.ar.l.eũ q in prin.ff.de iureiur.Ista rõ, vt vr̃ mi-
hi,ponit antecedens ꝓ sequenti,& econtra,vel eam non intelligo.
Scias igitur,ꝙ gl.in l.elegãter.§.fi.ff.eo.duplicem rationem ponit,
vnã implicitè,& aliã explicitè.Implicita est, quia in iudicio fateri
videtur,& sic sibi præiudicat.l certum.in princ.& l.si is.ff.de cõfess.
Explicita est,quia si is qui recipit,sibi debitum recipit,licèt a soluẽ
te debitum non sit,merito repetitio non competit.supra eodem.l.
secunda.& ff.eodẽ. l. repetitio. Ista rõ est bona in non plus debito
soluente,sed in soluẽte plus debito,ratio prima fictæ transactionis
potest locũ habere.Nunc oppo.cum gloss.final.ꝙ iste soluẽs repe-
tat.l.inde Neratius.§.fin.& l.sequen.ff.ad l.Aqui.So.ꝙ in hoc dam
no dato,aut cum alieno potuit esse actio,quia vere damnum datũ
fuit,sed non ab isto,& tunc habet locũ.l.ista,aut cum nemine potu
it actio esse,quia vere à nemine damnũ datũ fuit, & tunc locũ ha-
bent contraria,& põt esse rõ,qa ꝓbato,qđ à nemine dãnũ datũ ẽ,
apparet,qđ suũ,vel sibi debitũ nõ recipit.Itẽ apparet,ꝙ qa solutio
est facta ex cã,& cõfessione impossibili,quã ius,aut natura respuit,
vt not.ĩ.de cõfes.l.j.ff.de inter.ac.l.confessionibus.& l.seq. & l.suus.
ff.de confe.merito repetit,qa cõfessio sibi non præiudicat.Itẽ appa
ret,qđ actor fuit in euidẽti calũnia,& sic ficta transactio nõ ualuit,
sicut nec uera,iõ soluti daretur repetitio.l. in summa.in princi.ff.
3 eod.& sic cessant oẽs tres rationes.s̃.alle.† Oppo.ab extra, ꝙ solu-
a tũ ex cã pœnali,& falsa repetat.[a] vt.l.eleganter.§.fi.ff.eod.So. vt ibi
qa hic quando cã non est pænalis ab initio, sed propter inficiatio-
nẽ crescit,& pœnalis efficitur,ibi qñ,à principio ẽ pœnalis. Oppo.
ꝙ rõ fictæ transactionis non sit bona,quia in soluente animo titu
bãti non debet transactio psumi,ĩ.eo.l.fi.Sol.qđ hic nõ soluit ani-
mo titubanti,sed certo,vel si titubanti dic,ꝙ ibi loquitur in causis,
quæ per inficiationem non crescunt,hic in crescentibus. Oppo.ꝙ
repetatur,quia condictio indebiti est fundata super æquitate, ne
quis locupletetur cum aliena iactura.l.nam natura.ff.eod.Sol.P et.
quod illud regulare fallit in casibus permissis.vt hic.vel dic meli⁹,
quod confessio,& ficta transactio,ex quibus soluere dicitur,tollũt
contrarium,& sibi imputet qui aliter de rei veritate constare nolu
it.l.quod quis.ff.de reg.iur.Quæro nunc cum glo prima, dixi supra
quod hæc lex non procedit,si à nemine damnum est datum, sed si
ab aliquo sit,& vltra veram æstimationem,nõ soluit,quid si vltra,
soluit,hic Cyn.cum Iac.de Ra.tenuit,quod illud vltra potest repe-
ti.arg.l.quæ de tota.ff.de rei vendi.sed postea in aditionibus muta-
uit opin.& tenet cum ista gloss.quod nihil repetat,quia sufficit,ꝙ
de aliquo actio esse possit,quia ex ficta confessione,& transactione
soluere dicitur,& nedum si alius damnum dedit,sed etiam si ipse-
met,vt in gloss prima.Quæro secundo,an ex ista solutione libera-
tur qui damnum dedit,dic quod non.& ideo is qui soluit, ab eo ñ
repetit.l.qui seruum.ff.de interrogatio.act.& ita limitat Cyn.istam
glo.Quæro tertio.gloss.exemplificat in damno dato,sed quid in le
gatis factis eccle.quæ si negentur crescunt ad duplum,dic, quod
idem,vt insti.de ob.ex quasi contra.§.fina Et hæc indubitanter ve
ra quando aliquid fuit relictum ecclesiæ,licèt non ab eo qui sol-
uit,quia eadem est ratio quæ in damno dato.Sed pone à nemine
legatum esse,& hæres ab ecclesia velut legataria conuentus sol-
uit,an tunc repetere poterit.gloss.in d.§.fina.d.quod non,& est spe
ciale in legato ecclesiæ.& in hoc differt à damno dato,vbi repeti-
tur solutum si probatur à nemine damnum datum.ut supra. dixi.
Quod reprehendit Iacob. de Ra.quasi non sit ratio diuersa, & sic
in vtroque idem ius debet statui.Sed qui tenent glo. dicunt, quod
ratio est,quia licèt cesset causa debiti,non cessat coniectura pieta-
tis,quæ impedit soluti repetitionem.l.cum is.§. si mulier. ff. eod.
quod not.& etiam coadiuua, quia non sic euidenter potest appa-
rere relictum non esse, sicut damnum datum non esse, quia vnũ
per euidentiam facti demonstratur, & aliud non, & sic non con-
fessionis, & transactionis ratio ex toto cessat. Quidam tamen vo-
luit dicere,quod ratio huius fictæ transactionis non potest locum
habere in legato,quia non potest de eo transigi, nisi cognitis ver-
bis testamenti.l.de his.ff. de transac. & si hoc est in uera transa.idẽ
in ficta,vel præsumpta, vt not.gloss.in l.secunda. supra. de re.cre.
Sed possum dicere,quod.l.fingit, vel præsumit eam solenniter fa-
ctam,sicut in stipulatio.dicitur.in l.prima.§.primo.infra de rei vxo
ac.& in l.his uerbis.& l.non aliter.ff.de adopt.

ADDITIO.

a Solutum ex causa pænali,& falsa repetatur.Tu uide de hoc Pau.de Ca.cõsi.136.
inci.uiso processu.& Georgium Thomasinum.consi. suo. 96. incip. præsentis
dubij causa.col.3.ver.& ideo vol.3.

LEX V.

1 *Successor putatiuus quod hæreditario nomine soluit repetere potest.*

Si à patre. Debitum hæreditarium per errorem à non
1 succedente solutum repetitur.hoc dicit. † No.
quod putatiuus successor etiam si sit filius repetit, quod hæ-
reditario nomine soluit. Opp. quod hæc lex sit de indubitabi-
li contra.l.quod Labeo.ff.de carb.edi.nam nullum dubium est,ꝙ
indebitum repetitur,vt s̃.eod.l.3.ergo &c.vel aliter oppo.ꝙ etiam
si patri successerit,repetat.s̃.eod.l.prima.Solu. ꝙ hic debitum erat
quo ad recipientem,quia defunctus debuit, vnde si filius patri suc
cessisset,debitum etiam a se soluisset.& sic nõ ob.l.prima.sed quia
non successit,& indebitum quo ad se soluit,ideo repetit, & est l.đ
dubitabili,quia recipiens sibi debitum recipit.Opp.2.& de l.repe-
ti.ff.e.& de l.hæreditate.supra de pe.hæ. So. gl.quod hic soluit suo
nomine, ideo directo repetit.Secus si hæreditario, quia tunc non
posset,nisi a iure sibi a uero herede cesso. l. si quid possessor. ff. de
pe.hære.licèt imputare posset vero hæredi in restitutione hæredi-
tatis,vt d.l.de hæreditate,& uide quod ibi dixi.

LEX VI.

1 *Indebitum alieno nomine solutum repetitur.& num.2.*

Si per ignorantiam. In debitum alieno nomi-
ne solutum, ab illo repeti-
tur,si ratum habet.hoc d.Opp.ab extra si ratum habet, & scit in-
debitum solutum,ergo nõ repetit.sicut nec scienter soluens, ut ĩ.
eo.l indebitum.Sol.ꝙ ratũ non habet simpliciter,vt ille qui soluit
indebitũ, sed ꝙ per ignorantiam suo nomine soluit: ideo repetit,
acsi ipse ignoranter soluisset, & ita in dubio dicitur taliter ratum
1 habere, qualiter est solutum.† Quæro,quid si per ignorantiam iu,
ris iste alieno nomine soluit.respon.vt in gl.j.vel quia,vt dixit rati-
habitio operatur,vt perinde sit, acsi ipse soluisset illo errore,quo,is
qui soluit,ideo distingue indebitum,vt no.ff.eod.l.prima.& l.cum
quis.s̃.de iur.& fac.igno.& ibi di.Quæro,quid si ille ratum non ha
bet,an soluenti dabitur repetitio,& qua act.respon. vt in gloss. fin.
2 † Quæro ab extra,an si iste,qui soluit alieno nomine indebitum;
sciens fuerit,an repetat;dic,vt in falso proc.dixi in l.falsus.ĩ.de fur.
in repe.mea vbi gl.videbis contrarias.

LEX VII.

1 *Debitor naturaliter tantum per errorem facti solutum repetitur.*

1 Fideicommissum † Naturaliter tantum debi-
tum facti errore solutum re-
petitur.h.d.Quærit glo.de exemplis,& ponit duo. Vnum, quan-
do in minus solemni voluntate erat relictum,nam inquit gl. illud
est naturaliter debitum.vltramontani contra,sed gl.vera, vt plene
scripsi in l. cum quis. supra de iur. & fac. ignoran. Aliud exem-
plum est in relicto solemniter,sed defalcari poterat, nam & illud
est debitum naturaliter,vt l.1.infra ad l.fal.& ibi not.licèt quidam
contra,vt dixi.in d.l.cum quis,& de hoc dic,vt in l.error.ĩ.ad l.fal.
Opp.quod etiam si legatum a soluente nullo iure sit debitum, nõ
repetatur.inst.de ob.ex qua.contra.§.sol.ut gl.& vide,quod dixi.s̃.
eo.l.ea quæ.in vlti.q.

LEX VIII.

1 *Condictio datur soluenti procuratori falso.*

1 Creditoris † Soluenti falso procuratori condictio,
non liberatio competit.h. d. Oppo. quod
condi.inde.non competat:quia illa competit,vt detur, vt insti.de
act.§.sic itaque,& per consequens supponit dominium in accipiẽ-
tem translatum, sed hoc est falsum, quia furtum facit,vt infra de
furt.l.falsus,quod non faceret si dominium esset in eum translatũ.
ff.de fur.l.falsus.§.1.Sol.glo.quod hic in proc. in rem suam: ibi in
simplici,quo casu distingue,vt per eam no.in l.falsus. sed quæ ibi
dicuntur in casu dubij,non sunt simpliciter uera, vt ibi plenius di-
xi. ideo dico, quod si dominium fuit translatum, condictio inde-
biti datur ad reddendum,& si non fuit translatum,consumptione
secuta idem,quia reconciliatur indebitum,sicut mutuum, & con
sumptione non secuta,licèt proc.falsus sciens faciat furtum:tñ cõ
dictione indebiti sicut furtiua tenentur ad restituendum,quia om
nis com.degenerat contra furem.l.fin.ff.vsufr.quemad. ca. Et pro
istorum declaratione vide,quod in d l.falsus. scripsi.

LEX IX.

1 *Soluens scienter indebitum quare non possit repetere.*

a Indebitum. [a]Primo regulam præmittit, secundo ex
illa quæsitum decidit. ibi: secunda circa
mandatum,& ibi incipe casum in terminis. expone literam ibi:
euicta re.dic per hypothecariam,quo casu emptor agit ex empto.
Ibi vitium,quo casu emptor agit ædilitia ac. puta quanto minore
1 fuisset empturus.† Quæro de ratione,quare scienter soluens inde
bitum non repetit? respon. gl. ff. eo. l. j.& doc. vbique quia dona-
re videtur.l.cuius per errorem.ff.de reg.iur. & l.campanus,de ope.
lib.Quod intellige verum,nisi fraus animum donandi excludat.l.
eleganter.§.qui reprobas.ff.de pig.ac.& l. si cum aurum. ff. de sol.
& ideo soluens scienter nummos reprobos, non dicitur illos do-
nare,saltem simpliciter excipiendo,licèt non agendo repetit, vt d.
l.si cum aurum,quæ est no.

ADDITIO.

a Indebitum.Limita primam partem huius.l.ut per d. Ale. in l. cuius per errorem.
ff. de reg. iur.

LEX X.

1 *Doctor potest ab aliis doctoribus in non decisis dissentire.*
2 *Error iuris quando noceat, & quando non.*
3 *Debitoris est electio in alternatiuis.& nu. seq.*

Si quis. Primo thematis recitatio.secũdo quæstio.tertio.op.
recitatio. quarto decisio. secunda ibi dubitabatur.
tertia ibi,& Vlpian⁹. quarta ibi,nobis.Debitor alternatiue ad duo.
soluẽs utrumq; habet electionem.quod repetat:sicut habebat an-
te,quam soluat.h.d.Expone ibi licentia,tacite vel expresẽ.eoipso,
quod & debitor alternatiue ad duo.l.plerunque. ff. de iure do.Ibi
defenderit.i. soluerit. Not.primo, quod in altetnatiuis electio est
a debentis.[a] concor.d.l.plerunque.Item no. quod testimonium co-
1 rum,q sunt maioris autoritatis, est magis acceptabile.† Itẽ no. ꝙ
in nõ decisis licitũ est vni doctori contra alium suam opi.ponere.
Item no. ꝙ illa opi.est magis rõni consona, q̃ errãtem reponit in
pristinũ statũ,quam ea q̃ nõ reponit,vt hic.& loquor qñ ſm vtrãq;
2 error est tollerabilis,vt hic.† Item tu scis,ꝙ error iuris non nocet,
vbi tractatur de dãno euitãdo,secus si de lucro.l. iuris ignorantia.
ff.de iur.& fac.igno.Hic aũt habes, ꝙ si dubitet̃, an repetens dãnũ
patiat̃ plus in vno,q̃ in alio, ꝙ suæ volũtati stat̃. Venio ad appara-
tũ.& op.sic.sciẽter soluens indebitũ non repetit.s̃.l.ꝓxi. & ff.eo.l.j.
ergo nec ista..sol.ꝙ hic soluit errãs, & per errorẽ facti, qa putauit
se promisisse vtrũque.vt in gl.2.vel ꝑ ignorãtiã iuris, qa licet sub-
alter.sciuerit se ꝓmisisse,putauit se ad vtrunque teneri, vt sentit gl.
4.Nec ei obest iuris ignorantia.qa hic tractat de dãno vitando.d.
3 l.iuris ignorantia.† Opp.2.& sic.si in alternatiuis electio ẽ debẽtis,
vt hic.& d.l.plerunque.ergo electio debet esse recipientis, qui mõ
factus est debitor alternatiuus.Sol.illud est verũ vbi tractat̃ de petẽ
do, non de repetẽdo,vt hic.Op.3.de.l.si no 1 sortẽ.§.fi.ver.q̃uis.ff.
eo.Sol.ꝙ ibi electio erat creditoris,hic debitoris.hęc diuinat.iõ gl.
so.2.ꝙ hæc corrigit illã,q̃ ſm opi. vlpi.loq̃t̃.hæc vera, tñ vtrãque si
mul iunge. Op.4.de l.plane.ff. eo. Sol. ibi in duob. reis alternatiue
obligatis ad duo,q pariter soluerũt vtrũq, & diuersi sunt in repetẽ
do,qa vnus repetit vnũ,alter aliud,iõ electio est creditoris, cũi re-
stituat,& per ꝯñs ẽt,ꝙ restituat, vt ibi.vbi aũt essent ꝯcordes, tunc
nõ esset creditoris electio,cũ habeant̃ vnius loco,vt ff.de duo.re.l.
2.& locũ haberet.l.ista.& hoc voluit gl.in ꝯrio,& ita declarabat cã
dñs.& patruus meus.Op.5.de.l.si is cui.de le.2.vbi non repetit.So.
hic soluit vtrũq;,ibi vnum tñ de alternatiue debitis, & sic ibi nul
lũ indebitũ soluit.& est rõ, qa statim cum illũ eligit lex executio-
nem facit,& in legatariũ dñium trãsfert,vt rei sibi debitæ,nec ob.
si replicet̃, ꝙ ibi non põt dici electio, qa error, vel ignorãtia circa
res,q̃ debẽt eligi,impedit electionẽ.l.serui electio.de le.j. & l.statu-
liberũ.§.Stichũ.de lega.2.qa illud verũ ſm Bar.qñ relinqtur optio
simpl'r,non qñ plures res alternatiuè.quo casu q̃libet est in obliga
tione,& iõ error electionem non impedit:vt d.l.si is cui.qđ est no.
Oppono 6.ꝙ non repetat.ff.e.l.cũ is.i prin.Sol.ꝙ repetit, si vtrũq:
extat,vt hic,ñ si alterũ extare desijt, vt ibi. & hoc vult gl.hic añpe.
4 † Quæro quid si soluit̃ pars vnius rei de alternatiuis.dic, vt in glo.
quam no.in ea parte,in qua dicit, ꝙ inter liberationem, & obliga
tionem est quoddã mediũ.s.cessatio obligationis, nã interim ces-
5 sat.& extincta non est.† Quæro quid in obligatione gñis si vnum
soluitur,ad quod soluens putauit se præcisè teneri.dic, ꝙ repetit.l.
cum is.ff.e.Et est ratio,quia tunc error, & ignorantia electionem
impediuit,vt s̃.in 4.contrario dixi.

ADDITIO.

a † Electio est debentis. Tu vide de hoc Gui.de Cu. in l.cum hæreditas.nu.1. & ibi
posui.in apo.ad ipsum.in ver.est electio debitoris ĩ.de pet.hære.dixi.post Bart.
in l.qui duos. in prin. in apost.in ver. est electus.ff. de leg.j.dixi post do.Boer in
addi.ad Dy.in reg.in alternatiuis.in apost.in ver.& ideo latius. & de hoc per Fe
ly.in c.inter cæteras.co.2.extra.de præscrip.

LEX XI.

1 *Dubitans in repetendo erranti assimilatur.*

Pro dubietate. Primo quæstio. Secundo eius de ci
sio.Tertio obiecti remotio.Secunda
ibi,quod nos.Tertia ibi præsumptionem. Casus. Indebium solu-
1 tum ancipiti animo, siue mente titubanti repetitur. h. d.† No.
a quod dubitans, & errans in repetendo æquiparantur.[a] & est ra-
tio, quia donandi animum non habent,sed sciens sic.sup.e.l.inde-
bitum.Item not.quod transactio nõ est presumenda.fallit in eo,q
soluit timore pœnæ, ꝑ inficiationem crescentis.no.in l.error.s̃. de
iur.& fac.igno.circa quod vide,quæ dixi.s̃.eo.l.ea quæ.Opp.de no.
s̃.rubr.ff.de iur.& fac.igno.Sol.vt in gl.hic non sunt alia.

ADDITIO.

a Aequiparantur.Adde in l.manifestissimi.§.1.de fer.& no. Bar. in l.2.in 2. col.ff.si
quis in ius uoca.non ierit.
† Adde tex.Ad hoc per doc.alleg.pro singu.in l.fin.§.sin autem nescius. infra.de
fur.& Ang.ibi notanter voluit,quod transactio,vel liberatio non comprehen-
dat dubitata,nec etiã ignorata.quod est nota,dignum. & pro hoc facit.l. ista se
cundum Barbat.hic in addi.ad Bald.in apostil.in ver.errans.de quo omnino per
Ale.in l.si per errorem.ff.de iurisd.om.iud.

De condictione ob causam. Tit. vi.

Continua rubricam,vt in gl.& quære vt in ea habes.

LEX PRIMA.

1 *Actio de dote non datur, vbi matrimonium non esse conuincitur.*
2 *Dotem bona fide recipiens,& onera matrimonii ferens,illam lucratur.*
3 *Condictio ob causam quomodo,& quando sit priuilegiata.*

a PEcuniam. [a]Primo actionem de dote excludit.Se-
cundo ꝯdictionem indebiti concedit.
Tertio pactũ nõ valere declarat.Scd̃a ibi, & præterea. Tertia
ibi,pactum.Casus.Si pecunia datur ob dotẽ, & interponitur pactũ
de lucrando,& mr̃imoniũ non sequatur,iure impediẽte,mulier ñ
hẽt actionẽ de dote ad repetẽdũ,sed condictionẽ ob cãm nec pa-
ctũ vllã hẽt efficaciã.h.d.& dic,ꝙ mr̃imoniũ fuit de facto secutũ,
1 vt aliqđ sit dubiũ.vt in gl.† No.ꝙ vbi nõ est mr̃imoniũ,vel esse nõ
põt,nec dos,& sic nec actio de dote p̃t cõpetere,vt hic in prima,ꝑ-
te.Itẽ not.ex scd̃a p̃te,q̃ illatiuè venit ex prima.ꝙ ꝯdictio ob cau.
nõ ꝯcurrit cũ actiõe q̃ cãm supponit in esse.Itẽ no.ꝙ impletio cãæ
nisi sortiat̃ effectũ de iure,nõ impedit ꝯdi.ob cau.cõpetere.Itẽ no.
b ꝙ cessante cã necessaria cessat effectus,[b] & rõ est,qa illa cẽset fina
lis.Itẽ not.qđ vbi nõ valet principale,nec pactũ accidẽtale ei co-
hærẽs,vt hic.& l.nõ dubiũ.s̃.de legi.Op.qđ repetat̃, qa cõfiscat̃.s̃.
de inces.nup.l.q ꝯ.auth.ibi posita.Sol.ibi in sciẽte matrimoniũ ꝯ-
hi nõ posse,hic in ignorãte,& bona fide ꝯhẽte & plenius no.gl.in
d.l.q ꝯ Oppo.2.ꝙ condi.ob cau.nõ det̃.qa cã fuit de facto impleta
qđ sufficere vr̃.l.mulier.§.j.ff.de cõdi.inst.Sol.ꝙ cãm q̃ ius ꝯcernit,
de facto impleri nõ sufficit,ut hic,& ff.eo.l.3.§.si liber. Secus si fa-
ctũ recipit,ut in ꝯ.Op.3.ꝙ cõdictio ob cau.nõ det̃,qa cã est nulla,
& de iure impossibilis,ergo cõpetere dẽt cõdictio sine cã.l.auun-
culo.ff.de cõdi.sine cã.Sol.vt gl.qa cã est, si genus attendas, & de
gñe ꝑmissorũ.secus si speciẽ attẽdas,quia illa ꝓhibita est,& si secu
ta nõ est,competit cõdictio sine cã.l. auũculo. & si secuta est licèt
2 de facto,cõpetit cond.ob cau.ut hic.† Opp.ab extra. iste q dotem
bona fide recipit,onera matrimonij putatiui supportauit, ergo pa
ctum de lucrando sibi ꝓdesse debet ar.corũ,q̃ no.in l.2.ĩ. de do.ꝑ
mis.& ar.l.dotis.§.j.ff.de iure do.So.in fructib. quos maritus susti-
nens onera matrimonij suos facit.unde si matrimonium nõ sit,et
onera quasi matrimonij sustinet,de æquitate etiã suos facit, licèt
nõ de rigore,vt in glo.in d.l.2.Nisi pactũ intercesserit quo casu ẽt
de rigore lucrat̃,si persona erat talis,quæ pacisci potuit.ut d.l.dotis
fructus.§.j.Nos autẽ loquimur in ipsa re dotali principali data,in
qua pactũ nõ tenet,licèt supportet onera matrimonij, putatiui, qa
dos ipsa nõ minuit̃ ꝓpter onera,& maximè qñ minuẽda esse tpe,
quo onera amplius nõ sustineret,vt hic,p̃terea in illis.ll.spes fuerat
mr̃imonij,hic nulla subesse poterat.Opp.ab ex̃.v.quod licet mulier
nõ agat act.de dote,nõ propterea condi.ob cau.sed stipulatione đ
reddendo,si intercessit,quia prouisio in casu dissoluti matrimonij,
locum habet etiam in casu non contracti.ff eod.l. si extraneus.So-
lu.pluribus modis,vel hic stipulatio de reddendo non intercessit,
uel si intercessit,ideo ea non agitur,quia de isto casu non præsu-
mitur cogitatum,ne partes præsumantur sciuisse, & ita in delictũ
3 incidere,contra.l.merito.ff.pro soc.† Quæro,an hæc condi.ob cau.
erit priuilegiata,vt aliàs est actio de dote. gloss. pen. in princip. re-
spon.quòd sic,per.l.secundam.§.fi.& l.sequen. ff. de priui. credi.&
ita dicunt etiam communiter doct.quod not.pro statutis dicenti-
bus,vt instrumenta dotalia execu.mandẽtur,locum habent etiam
in quasi dotalibus.ar.in Auth.de fi.ante do.instru.na.in princip.Vl
terius hæc.l.facit,vt statutum disponens,quòd maritus lucretur di
c midiam dotis,non habeat locum in casu huius l.& sim.[c] facit, qđ
no.de decur.super rub.C.vbi glo. di. quod pactum, & statutum
æquiparantur.

ADDITIONES.

a Pecuniam.De materia huius.l.late examinata,vide per Bar. post gl. in l.fin.ff. de
cõdic.sine causa.& adde,quòd solet limitari hæc.l.cum materia per casum.l.pe
ff.quod fal.tu.auth.videlicet ne tradẽs in dotem fuerit in dolo. & vide Bal. hic.
b Effectus.Adde d.Soc.consi.26.incipien.ex his quæ in facto. ver. postremo posito
circa prin.in 1.parte.& consil.31.incip.prosequendo ordinem vers.4.etiam ꝓ-
batur in d.parte.quod causa regulariter causatur, & ea cessante cessat causatio.
c † In casu huius legis & simi.Tu vide de hoc gl.& Barto.in l. assiduis. ĩ. qui po. i 1
pign.habean.Angelus in Auth.de nup. §.ascriptitio.Sed melius vide dictũ sing.
Bal.in c.iurauit.col.1.extra de probat.ubi etiam do.Fely.vbi dicit, quòd pactũ,
vel statutum de lucranda dote,aut illius portione,non habet locum, quãdo ma
trimonium est illicitum,habens perpetuam causam prohibitionis,ẽt si ignorã-
ter sit contractum,vt in casu huius.l.idem no.Rom.in l.si cum dotem.§.fi.ff.sol.
mat.& ista refert,& sequitur Hypo.de Marsi.sing.129.incip.dum essem.

LEX II.

1 *Donatio inter patrem,& filium in potestate,an valeat.*
2 *Pactum,vel modus si in donatione apponatur,quid operatur.*
3 *Actio quæ & ad quid detur contrahenti,cui conuenta non implentur.*
4 *Donatio,an sit contractus nominatus,& an in contractu nominato detur con-*
dictio ob causam.& nu.5.

Si vt proponis. Primo thema,ex quo tacita quęstio.
secundo eius sol.secunda ibi, non ẽ
iniquum.Donatum per patrẽ filię,vt creditoribus paternis soluat,
ea non soluente potest repeti per hæredẽ patris.h.d.No. quod vbi
modus habet uim causæ finalis,eo non impleto solutum repeti-
tur. Item not. quòd repetitur per condi. ob causam. Ex quo
not. tertio, quòd hoc pactum,quo conuenit, vt donatio resolua
tur, non est rescissorium tituli, quia si titulum rescinderet do-
miniũ trãsferretur,quia sicut sine titulo ñ potest trãsferri a princip.
sic nec potest remanere ex post facto. argumen.ff. de fideicom.l.
1 Vrãnius.Itẽ not.hic quod in fin.opp.primæ dicã.† Oppo. donatio

a inter patrē,& filiū in ptāte nō tenet,a vt s̄ de inoff.do l.2.& p cōse
quēs apud patrē remāsit dñium,& in filiū eiusq; hæredē transiuit.
vt ĩ.de pba.l.siuè possidetis.& si sic,sequit̃, qđ cōdi.ob cau.ei nō ꝯ
petit qa illa nō datur domino.ff.e.l.fi. & inst.de act.§.sic itaq;. Sol.
hic filia erat emācipata.vt in gl.j.vel illa donataria nō erat filia do
natoris,& sic erat soror vterina filij donatoris. vel si in ptāte di.gl.
hoc casu forte cōdictionē cōpetere,& aliter nō soluit contra. Dic
ergo,qđ p mortē patris cōfirmat̃, & dñiū in eā trāsfert̃ in morte
patris.iō cōdi.ob cau.cōpetit,vt hic.& sic no. qđ ita cōfirmat̃ mor
tē pris donatio facta ob cām, vel sub mō, sicut simplex.quod no.
2 † Op.2.qđ pactum in donatione appositum est tantæ potentiæ,vt
mō nō impleto trāsferat̃ dñiū ipso iure, & sic nō dēt ꝯdictio cō-
petere.l.j.de don q̃ sub modo.Sol.qđ interdum modus est implen
dus post mortē donatoris. & tunc eo nō impleto, cōpetit cōd. ob
cau.vt ĩ.de his q̃ sub mō.l.2.& hoc interdum in vita, & regulariter
cōpetit cōd.ob cām,vt hic per totū,fallit ĩ pacto alimētorū pstādo
rū,vt in l.contra. Opp.3.qđ nō cōdictio ad repetēdū, sed antiqua
informata ad implēdū ꝯuenta dēt,vt ĩ.de resc.vē.l.ea cōdi.dicit gl.
sol.ut ibi.sed illa sol.nihil valet ad istā.l. iō sol.melius, vt no.in l.cū
te.de pac.inter emp.& vēdi.videlicet,qđ hic in ꝯctu innominato,
ibi in ꝯctu nominato,vbi est dare ac.ex eo ꝯctu.iō ex ea agit̃ ad īte
resse,vel vt impleant̃ cōuēta, vt ibi.Sed tūc opp.ꝯ istā sol.qđ ēt in
ꝯctu nominato cā non impleta locus sit repetitioni l.cū te.ĩ.đ pa.
inter emp.& ven.Sol.vt ibi not.qa ibi ven.nō erat alias ꝯcturus.vt
d.l.ea sic.Op.v.cū gl.qđ ēt in ꝯctu innominato, vt est hic, agatur
præscri.ver.vt impleant̃ conuēta,vt ĩ.de do.l.cū res.& ff. de dona.l.
hrditate,So.qđ vtrūq; remediū cōpetit,vel cōd. ob cām ad repetē
dū,vt hic,vel præscrip.ver.vt impleant̃ conuēta, vt ibi.Oppo.6.ab
ex.qđ pro contractu innominato non competat condi.ob cau.ĩ.
de re.pmu.l.j.Sol.fallit in illo casu,q nō reperit̃ alibi.& pōt esse rō,
qa participat cū nominato, vel qa pars nominata fuit cā partis in
3 nominatę.iō illā ad se trahit,vt potentior.† Cōcludamus mō pre
dicta,& aliqualiter latius.cū q̄ritur q̃ actio, & ad q d dēt cōtraherē
qñ sibi nō implent̃ cōuēta,dic,aut ipse nec alteri impleuit;& tūc si
ꝯctus ē inominatus,nulla sibi cōperit̃, nec ex pacto nudo sibi dat̃
actio.l.ex placito de re.pmu ĩ.cū si.Et ē nominatus licet actio sibi
cōpetat,tñ eā exercere nō pōt,nisi & ipse offerat id, ad qđ tenet̃.l.
iul.§.offerri.ff.de ac.emp. Aut ipse ex sui parte impleuit, & iste est
casus noster,circa q dico.Aut q̄rit ĩ ꝯctu nominato,aut innoīato.si
nominato,aut nō implent̃ ea q̃ sunt essentialia ꝯctus,& tūc agitur
ac.ex eo ꝯctu,vt impleant̃,vel ad ītereffe,vt puta qñ rē vendidi p x.
& tradidi,& emptor nō soluit preciū.l.j.ff.de act.emp.& ĩ.đ ac.em
pti.l.j. Ad repetēdū autē nulla actio cōpetit,vt ibi, nisi expressim
hoc esset conuentum inter partes.ar.l.2.in princ.ff. de condi.inde.
& l.si siue,in prin.ff.rem ra.ha.& tūc si hoc pactum deductum eēt
in stipulatiōe,ex ea ageretur.si non,tunc si esset vestitum cohęren
tia contractus, ageretur p̄sc ver. vt impleret hoc pactum retarda-
tionis.ar.eorū,q dixi in l.legē.s̄.de pact. Aut nō implent̃ ea,q̃ sunt
accidentalia ꝯctus,vt pacta iuxta ꝯctū apposita.& tunc,aut iste nō
erat alias ꝯcturus,nisi pactum interuenisset, & tūc si vult agere,ut
impleant̃ ꝯuēta,pōt,& ac.ex eo cōtractu informata,& ac.p̄sc.ver.
& hoc plene scripsi in l.in bonæfidei. & l.petēs. de pact. Aut vult
agere ad repetēdū,ēt isto casu pōt.l.cū te.ĩ.de pac.inter emp.& vē.
& licet ibi nō declaret̃ qua actione,tñ glo.ibi uisa ē declarare.vide
ibi eā.& in eo,qđ ibi dicit,nō dari ꝯdi.ob cām.qa in ꝯctibus inno
minatis tñ locū hēt,nō bñ dicit.qa eo respectu,quo ibi resultat ꝯ
tractus innominatus, habita relatione ꝯtractus ad pactū,pōt intē
tari ꝯd.ob cau.vt hic.cōiūcto eo, qđ no.hic gl.ĩ fi. & đ hoc pleni9
dixi in d.l.petēs.in 4.q.Aut iste erat alias contracturus, & tunc ad
repetendum nulla competit actio.vt ĩ.de rescin.ven.l.ea cōdictio
ne.Aut dubitat̃ ā iste erat aliàs contracturus, vel nō.& tūc ad hoc
cognoscēdū cōsiderāda est exiguitas,vel magnitudo precij.d.l.cū
te,q̃ notāter dicit.exigui pcij.& hoc in ꝯtractu nominato.sinaūt in
ꝯtractu innoīato,tunc eius q soluit est electio,an velit repetere da
ta.qa cā nō ē secuta.& hoc cōd.ob cām,vt hic.& ĩ.de re.pmu.l.re
bus.& de hoc plenius dicā.ĩ.e.l.dicta.vel ēt ex pñtia.sed hoc remit
to ad.l.si pecuniā.ff.e.& dicā.ĩ.e.l.pen.an velit ĩpleri sibi ꝯuenta.&
tūc ac.p̄scr.ver.& ĩ. de do.l.cū res.& ff.đ re.pmu.l.j ĩ fi.ff. de p̄scrip.
ver.l.naturalis.quasi p totū,fallit ĩ casu singulari, vbi nō ē locus re
petitioni.l.j.j.respon.ĩ.de re.permu.& ratio potest esse, q̃ s̄.assigna
4 ui in ultimo contrario.†Quæro cum gl an hodie donatio sit con-
b tractus nominatus.& hic dicit,qđ sic b nihilominus dicit locū ha-
5 bere.l.istā.vt dēt cond.ob cau.† Et ex hac glo.not. primo. quod in
cōtractu nominato habet locū cond.ob cau. qñ habita relatione
cōtractus ad pactum resultat ꝯtractus innoīatus. qđ est verū.vt s̄.
dixi.Scđo not. quod contractus donationis olim erat innomina
tus,hodie nominatus.& ita cōiter dixerūt glo.sed Ia.de Ra.dixit,
q olim ita habuit elegans nomen.sicut emptio, venditio, & loca-
tio,& olim pducebat actionē si fiebat p stipulationē.si aūt p tradi
tionē,tūc đ actione nō erat q̄rēdū,qa impleta erat,& pfecta.Et his
duob.modis fiebat,& non aīr.Sed Iac.Bu.dixit, q nec olim, nec
hodie est noīatus olim nō,qa ex pacto nō oriebat̃ acti. nec ēt ho-
die,qa non ex pacto,sed pp pactū cōpetit con. ex l. Or attende Ia.
de Ra.dicit verū in illa specie donationis,de qua loqtur ipse,sed gl.
loquunt̃ de tertia specie.& in hac tertia specie,videlicet qñ pactū,
vel cōuentio nuda interuenit.facio lōgā dñam in verbis. nā qñq;
dicit q s alteri.ego dono tibi talē rem. & pono rem non esse in p-
sentia; tunc ex talib. verbis olim nō oriebat̃ actio, hodie sic.Idem
dico,si dicat.ego conuenio dare tibi ex cā donationis talē rē.quia
intellr ex cā donationis,q̃ tibi facio de pñti.& olim nō oriebatur
actio,& iō innominatus vocabat̃,tū qa inoīati à pductione ac.co
gnoscebant̃;tū ēt, qa ex talibus verbis nō dicebat̃ facta donatio,
& sic carebat noīe donationis, qa tale nomē p̄supponit rē in esse.
Hodie aūt acti. pducit, & donatio est: sed sola restat impletio,iō
ꝯctus nominatus est.Nec ob.quod Ia.Bu.dicit, q dat̃ cōdi.ex.l.&
nō actio ex pacto,qa de hoc non curandū,qa nō refert, siue ex se,
vel pp se producat,cum in effectu æquipolleant.ar.l. certū.cū si.ff.
si cer.pe.& pp quod vnumquodq; tale, & illud magis,vt in auth.
multomagis.s̄.de sac.san.ecc.Qñque aūt quis dicit.ego tibi talē rē
dabo:vel conuenio tecū,q tibi donabo & tunc dic,qđ de pñti nō
est donatio, sed conuentio de donando in futurū. vt in si.no.ff.de
eo,quod cer.lo.l.in bonæfidei.ff de pig.act.l. Titius. & iō cōuētio
est innominata, nec actionem producit, sicut nec olim produce-
bat act.nam.l.si quis argentum in isto casu non loquitur, si quis li-
teram intueatur, & sic quod non mutatur,stare non prohibetur.
Qñq; quis dicit,ego conuenio donare & tunc dic, q est donatio.
& habet locum.l.si quis argentum.qa infinitiuum omne tempus
concernit,& sic præsens in casu nr̄o,qa f̃m tps verbi cui adiungit̃
diiudicatur, ideo de præsenti donatio est. Quæro.2. cum pri. glo.
quid si pactum resoluendi non fuisset expressim appositum.di.gl.
q idē esset in effectu, quia pactum hoc tacitè inest,sed diuersitas
est in hoc,quia vbi pactum est expressum,tunc ex pacto nascit̃ cō
dictio;eo uero non expresso,tunc ex quasi contractu, & hoc dixe
runt quidam.sed gl.dicit,quod ex rei traditione.i.rei interuentu ar.
inst.de ob.quæ ex qua.contractu.circa prin.

ADDITIONES.

a Non tenet. Tu dic de hoc, vt plene per istum, in l.2.nu.j. & quod ibi posui re-
missiue.in apost.ad ipsum in ver.non tenet.supra de inof.dona.
b Quod sic.Et ita Ale in l.fi.ff.de condi.ob cau. & in l.iurisgentium. de pac. quod
dic verum,nisi cadat in aliud pactum, quia tunc dicitur innominatus, & habet
locum pœnitentia quo ad deducta in pactum,Bar.no.in l.Aristo. de do. & Ale.
in l.qui Romæ. §.Flauius.de ver.ob.& an sit cōtractus innominatus, videetiā
Bar.in l.fi.ff.eo.& in l.iuris gen.in prin.de pac.vide Bal.hic,qui tenet, q sit con-
tractus nominatus etiam hodie.
† Adde originale dictū huius Barto hic. & quod ibi posui in addi. ad ipsum,in
ver.donatio.& post Bal.nu.8.ver quęro vtrum donatio simplex. & ibi posui in
addi.ad ipsum.in apostil. in e.ver.præalleg.Bar.in l.iurisgentinm.nu.2.ver.quę
ro quid de donōne,& ibi iterū dixi.in addi ad ipsum.in apo.in eo.ver.ff.de pac.

LEX III.

1 *Pactum de non alienando,an impediat dominii translationem,*
2 *Donatarius donans alteri,an in eum transferat dominium,& nu.7.*
3 *Alienare prohibitus ex pacto, religiosam,vel sacram non potest rem facere.*
4 *Prohibitio,an & quando acquisitionem alteri fiendam impediat.*
5 *Alienatio prohibita si facta fuerit,est reuocanda,& nu.6.*
8 *Condictio non datur,quando dominium in tradentem retransfertur.*
9 *Rei vendicatio condictionem ob causam non excludit.*
10 *Dominium,an transferatur si alienatio prohibeatur.*
11 *Translatio dominii quibus cautelis impediatur.*
12 *Alienare prohibitus,an etiam in vltima voluntate intelligatur.*
13 *Alienare prohibitus,an possit hæredi relinquere.*
14 *Alienatio quando dicatur prohibita in fauorem causæ,vel personæ.*
15 *Alienatio si prohibeatur fieri in potentiorem, an etiam intelligatur prohibita per institutionem hæredis, vel per legatum.*
16 *Alienare prohibitus,an possit in ecclesiam alienare.*
17 *Emphyteusis si data sit fratribus cum pacto de non alienando,an tunc possit frater in fratrem alienare.*
18 *Alienare prohibitus,an intelligatur etiam in vltima voluntate.*
19 *Prædia ciuitatis alienari non debent in forensem, ciuitatis onera non ferētem.*
20 *Miles dans castrum filiæ in dotem cum pacto, quod ab alio illud non recognoscat in feudum,an possit ab alio recognoscere.*
21 *Feudum tibi vendo cum hoc,ne turrim in eo ædifices,an is cui tu illud postea vendis,possit in eo turrim ædificare.*
21 *Iudex assignans,uel diuidens res inter fratres, an possit earum alienationem prohibere.*

Ea lege. Licet tota vno constructu cōtineatur, tamē intel
lectiue duo facit.Primo thema,ex quo tacita elici
tur questio.secundo quæstionis solutio.secūda ibi, id efficit. Dona
a tū ea lege,ne alienet̃,si alienat,per cōd.ob cau. repetitur.a h.d.Ex-
pone ibi cōpeteret,& quærit̃ de virib.hmōi cōuentionis, & rñdet
q alterū de duob9,operabit̃,vt seqt̃.simile in l.si pacto quo pœnā.
s̄.de pac.Ibi hr̃di cōdi.s.ob cau.Ibi cōditio.i.modus,& conuentio.
1 de non alienando.† No.f̃m lec.cōem,q pactum de non alienādo
in ꝯctu appositum nō impedit trāslationem dñij.facit.ff. de distra.
2 pig.l.si creditor.§.fi.aliàs.n.non daretur hic cōdi.ob causam.† Ve-
nio

ADDITIO.

a Repetitur.Sed quid si loco tibi rem,an valeat pactum,quod alteri non loces vi-
de tex.& ibi Bal.in l.nemo.infra.loc.
† Adde,an hac lege teneat alienatio, quæ fit contra pactum de non alienando
& vide de hac quæst.Bart.in l.si ita quis.§. ea lege.ff. de ver.ob. & quod ipse no.
in l.voluntas,& ibi Bal.infra de fideicom.

nio ad apparatū,& qa gl.est multū ītricata,p eius declaratiōe me
liori mō quo possum,ego reuoco in dubiū, an in casu nr̄æ.l.si do-
natarius alteri donat,& tradidit,vel vēdidit,& tradidit in illū reci-
pietē,trāsferat dñiū & ĩ gl.Recitāt̃ quatuor opi.prima ē gl.nr̄æ, q̃
absolutè dicit,qđ sic.& hāc ponit gl.2.ĩ pri.sui cū aliqb9adiacētib.
vsq; ad ver.alij,vt Roge.ibi ponit opi.Rog.q dicit absolutè totū eꝯ,
vidlicet,qđ ñ trāsfert,sed gl.eā ñ tenet,&successiuè rñdet qbusdā
ll.quas Roge.p se allegauerat,& distinguit in materia vsq; ad versi.
sed Bal.distinxit.ibi tertio ponit opi.Bul.q cōcordare voluit Rog.
cū Io.& Accur.distinguēdo,sed ex distinctione sua benè apparet,
qđ ipse tenuit,qđ in casu huius.l.dñiū nō trāsfert̃,& sic in hoc te-
nuit cū Rog.ideo gl.nō ponit eius opi.p tertia,sed p vna, & eadē
cū illa Roge.& hoc durat vsq; ad ver.Tertij dicūt,& nō di. quarto
sed hoc iō qa opi.Bul.ponit p vna cū ista Rog.vt dixi,& hoc durat
vsq; ad ver.quarti dicunt,& ibi quarta.opi.vsq; ad fi.gl.His sic suc-
cinctè recitatis,teneo opi.gl.q̃ oēs tenēt,& primo fundemus ipsā,
secūdo cōtra eā opp.de ll.quas prædicti inducebāt cōtra eā, & eis
rñdebo.& sic res clarius elucescet,dicūt ergo Io.& Accur.qđ dñiū
in hūc tertium trāsfert̃,& pbant primo p istū tex.q dat cōdictio-
nē ob cau.donatori in casu,quo ille non seruauerit cōuētionē,qa
ipse alienauit,& sic supponit̃,qđ alienatio p eū facta est, & sic res
aliena facta est,sed alterius fieri nō pōt,nisi dñiū sit trāslatū.l.alie-
nationis verbo.ff.de ver.sig.& ĩ.de re.ali.nō ali.p totū, & maximè
in l.fi.& insti.q ali.li.vel non §.j.Confirmat̃ & alio respectu p hāc.
l.qa dat̃ donatori cōdictio ob cau.& sic supponit̃ dominiū nō esse
penes donatorem ipsum,sed penes aliū, qa condictiones dant̃ ad
dandum.insti.de act.§.sic itaque.& l.fi.ff.eo.sed nō est penes dona
tariū,ergo necessario sequit̃,qđ est penes istū tertiū.qđ nō sit penes
suū donatariū pbo.qa ex quo pactū nō est tātæ potētiæ, qđ faciat
retrāsferri dñium in ipsū q sub ea.l.tradidit,sequit̃ necessario, qđ ĩ
alium transferre potuit,vt inst.qui ali.li.quasi p totū. & qa qđ no-
strū ē,ex facto nostro in aliū trāsferre possumus.l.id qđ nostrū.ff.đ
reg.iur.hinc est qđ in re sua vnusquisq; est moderator, & arbiter.l.
in re mādata.ĩ.man.hoc cōfirmat̃ alia rōne,qa pactū de non alie-
nando cōcernit psonā,& nō afficit rē,ergo pōt dñium trāsferri.l.
pater.§.15.de leg.3.licèt ipse remaneat psonaliter obligatus paci-
scēti,ut hic,& hæ rationes sunt oēs de mente gl.in princi.Vlterius
glo.p ista parte prima.in ver.itē distingue.inducit quasi p casu.l.si
creditor.§.fina.ff.de distra.pig.put est ibi in litera(nullā esse cōuen
tionē)sed put litera diceret(nullā esse venditionem)tunc sibi con-
tra.sed responde.ut ĩ.dicam.Item pro ista parte dicit esse casum.ĩ
l.si ita quis.§.si ea.l.ff.de ver.obli.ex p̄dictis patēt fundamēta lect.
gloss.Nunc oppo.contra ipsam & primo,quòd dominiū non trās-
feratur in hunc tertium,probo per istum text.qui dicit,quòd à do-
natario condicit,& sic dominium videtur remanere penes eum,
qui rem tradere tenetur.Solu.vt vult ista gloss.circa princip.quòd
quidam intellexerunt istum text.vt condicat ab illo tertio posses-
sore.& pro hoc inducebant.l.his solis.infra de re.do. Sed isti malè
dixerunt,quia condictio est personalis actio,vt insti.de act.§.sic ita
que.& sic non concomittatur possessorem.Nec ob.l.his solis.quia
in diuerso casu loquitur,& magis facit pro,quam contra.Ad istā.l.
respondeo,quòd licet ab eo cōdicatur,non propterea sequitur do
minium rei est apud ipsum,cum & qui rem alienam dare promi-
sit condictione certi teneatur,& tamen dominus non est, sufficit
enim,quòd dare tenetur,& dare potest de voluntate domini, vel
ipsam rem redimendo à domino,& ideo subiungit glo. quòd res
ipsa condicitur,& si non potest eam soluere, tunc æstimationem
consequitur.Ex ista glo.no.formam libelli,quia res debet hic repe-
ti sed quod interesse in quo venit æstimatio rei debeat peti, vide-
tur text.ff.de ver.obliga l.si ita quis.§.ea.l.Solu.quod ibi nō agitur
condi.ob cau.quia stipulatio intercessit, quæ illam silere facit.sup.
eod.l.j.& stipulatio ibi,quę est in non faciendo,ibi committitur ad
interesse ut ibi not.& sic ille casus non est huic similis. Oppon.se-
cundo,quod condictio non competat,sed rei ven.quia per condi-
ctionem dominium in eum est translatum.ff.de rei.ven.l. si quis
hac.l.Solu.ut sequitur in gloss.videlicet,quod ibi in pacto. l. com-
missoriæ.& est ratio secundum doc.quia ibi pactum apponitur ad
rescindendum titulum,vnde sicut ab initio dominium non po-
test transferri sine titulo.l.traditionibus.supra de pact.& l. nunquā
nuda.ff.de acqui.re do.sic nō potest remanere ex post facto.l.Vra
nius.ff.de fideiusso.In casu vero nostro pactum non apponitur ad
rescidendum titulum,ideo agitur condi.ob cau. Nec huic solu.
ob.supra.eod.l.proxi.quia ibi illa uerba non sunt resolutiua tituli,
sed retardationem importantia,ut ibi dixi.Et ideo secundum quos
dam consilium esset in casu nostro,si donator nollet,quod domi-
nium in alium transferri posset,vt donator adijceret(Et si contin-
gat te alienare, ex nunc res sit ipso iure pro non donata)sed Iac.
But.in l.traditionib.supra de pac.hoc impugnat,dicēs,q isti volūt,
qđ res sit inempta post aliena.& dñiū in aliū trāslatum iā,qđ fieri
nō pōt in illius p̄iudiciū.l.fi.ff.de pac.Sed casus est magis ad pposi
tum in l.Stichus seruus.ff.de ma.testa. & iō dicit ipse, qđ donator
dēt dicere,(& si cōtingat te ad actū alienationis velle pcedere,tūc
res sit non donata)Ego puto ēt primā defendi posse, qa infinitiuū
alienare ponit rē in fieri, nō in esse pfecto.& sic nō habet locū rō
Iac.But.illa.n.pcedit si dicat,si alienaueris,vel si alienasse te ꝯtin-
gat,qa talia verba ponūt rem in esse perfecto.Op.3. qđ dñium nō
trāsferat̃ in istū tertiū.l.fi.ĩ.de re.ali.nō ali. huius timore Rogerius
recessit à lec.gl.& confessus fuit contra.Et ad hanc.l.rñdet,qđ agit̃
cōdi.ob cau.ad possessionē.Sed hæc rñsio diuinat,& ēt aliæ rōnes
obstant Rog.quas.s̄.scripsi.Iō sol.ꝯ vt sequit̃ in gl.qa ibi non dr̃,&
dñiū nō trāsfert̃,sed solū declarat̃,q̃ cōtineātur appellatione alie-
nationis phibitæ.Op 4 ad idē de.l.ea qdem.ĩ.si man. ita fu.ali.ne-
ma.vbi talis prohibitio impedit donationē libertatis. Sol. ibi in li-
bertate est speciale,tū qa difficulter reuocat̃,iō difficulter concedi-
tur.vt l.gñalr.§.fi.ff.qui,& a qui.tum ēt,qa talia pacta vt plurimū
apponuntur pp delictū serui in dñum commissum,qđ nō dēt re-
manere impunitum.Et vt facilius veritas delicti seruatur per tortu
rā,quæ facilius habetur ĩ seruis,q̃ in liberis,ut ĩ Auth.de testib.§.si
vero ignoti.Et hæc Sol.directo est bona ad istud ꝯ.sed ubi pœna es
set adiecta,an de actu facti vel iuris ītelligatur cogitatum,pcedunt
aliæ solutiones hic datæ,de quo dic,vt dixi ĩ l.vbi pactū.s̄.de tran-
3 sac.†Et ex quo gl.dicit,aliud in libertate,quæ difficilius reuocatur
a dicit Bar.quòd prohibitus ex pacto a alienare non posset rem reli-
b giosam,uel sacram facere,Sed de religiosa dic, vt l. fin. b infra de
pac.inter empto.& vendi.nota.De re sacra dubito, qa illa dedicat̃
Deo,cuius prius erat,vñ nō tam est alienatio,q̃ resignatio eius qđ
suum est,cogita.Op.5.de l.non dubium.s̄.de legib.& insti. qui ali.
li.§.j.Sol.quòd hic in prohibitis ex contractu,ibi in prohibitis à.l.
ut in gl.Quo casu vide quod scripsi in d.l.non dubium.Et pro præ
senti sufficit bimembris distinctio,quia, aut alienatio est volunta-
ria,& tunc nō valet,& sicut dñium nō transfertur dicta.l. non du-
bium.& ff de re.corū.l.magis.per totum.aut est necessaria, & tunc
valet.ĩ.de fun.do.l j.& ĩ.de prædi.mi.l.j.& ff.fa.erci.l. alienationes.
Opp.6.ad idem de.l.peto.§.fi.& de.l.cum pr̃.§.libertus.de lega.2. &
d.l.pr̃.§.filiam.de leg.3.Sol.quòd hic de prohibito in contractu,
ibi in ultima uolūtate in qua.l.plenius prouidet in fauorem testan
tium,qui mortis cogitatione turbati amplius non ualent prouide-
re.l.hac consultissima.§.at cum humanitatē.ĩ.qui testa.face.posset
ēt quia cā prohibitionis,quæ in ultima uolūtate debet annecti,le-
gatum,uel fideicōmissum inducit.hinc est, quod si causa non est
adiecta,prohibitio non ualet.ff.de lega.j l.filiusfa.§.diu. & de leg.3.
l.Lucius.j.rñ.verum qa qñ cā adiecta,aliquæ subdiuisiones requi-
runt̃.seu reperiuntur,dic ut plenè per Dy.in l.cum pr̃.§. Iulia.ff. de
leg.3.Opp.7.quod prohibitus in contractu non possit alienare.
in Auth.de aliena.& emph.§.sanctissimis.ubi per pactum in tradi-
tione appositum prohibetur alienatio,aliàs ecclesiæ cui traditur p
missa.Sol.vt in gl.quod ibi pactum reducit ecclesiam ad suum ius
cōe,quo prohibetur regulariter alienare,& hoc facilius cōceditur
cum vnum quodq; faciliter redeat ad naturam suam.ff.de pac.l.si
vnus.§.pactus ver.quod in specie.Item quia tunc pactum concor.
cum l.nimirum si operatur potentius, q̃ qñ discordat à.l. cum duo
vincula vno sint fortiora.in Auth. de consan. & vte. fra.in prin. &
insti.de adop.§.sed hodie.& hic no.qa præstant argu. quod si mu-
lier fecit pactum cum viro,ne dotem posset alienare,istud pactum
c recipit vires ĩ casib.alijs à iure permissis c secūdū Gui. de Cu.† Op.
4 8.quòd prohibitio impediat acquisitionem alteri fiēdā. ĩ.de bo.
quæ lib.auth.excipitur.Sol.f̃m gl.quòd hic in contractu,ibi in vlti-
ma voluntate,hæc sol.est multum no.si est vera,quia vult, qđ non
possit dari filiofa.cum pacto, ne patri acquiratur vsusfructus. Sed
mihi videtur,quòd text.ibi repugnat,dum alternatiuè dicit, datur
vel relinquitur.Quare Bar.dicit,quòd pactum ibi impedit acquisi
tionem legalem,quæ fit de iure speciali,vt ibi,non illam,quæ fit de
iure ordinario,& de iure communi,vt hic.Et est ratio quia facilius
tolluntur iura specialia,quam communia.l.eius militis. §. militia
missus.ff.de test.mi.Alij,vt Bal.dicunt, quod illa promissio.l.est fa-
cta in defectū prouisionis hominis, ideo nimirum si prouisio ho-
minis illam excludit.sed præcedens tutior,qa ante auth.excipitur.
licèt datum esset à.l.ne patri acquireretur, nihilominus forte acq-
rebatur.Opp.9.quod debet distingui,vtrum prohibitio sit apposita
in contractu,uel in traditione tantum, vel in vtroq;.l. si binarium.
ff.de serui.vrb.prædi.&.l.si tibi liberam.ff.de ac.emp.Solu.quod il-
latum legum timore Bul.confitetur contrarium,vt hæc distingua-
tur

ADDITIONES.

a Prohibitus ex pacto.Adde Soc.consi.75.inci.circa præsentem consul.circa prin.
2.co.in 1.parte,vbi hoc idem inducit,allegat,& firmat.
b Dic vt in l.fin.ĩ.Ibi humano iuri cum,& forte melius,& vide etiam Bar. in §. ea.
l.& l.ea quidem.ĩ.si man.ita fue.ali.& adde q pluribus modis posset responde
re,vt per glos.hic vel aliter,ut per Bal.in d.l.ea quidem.& idem q hic, videtur
sentire Bar.in l.filiusf.§.diui.in 4.co.ff.de leg.1.
c † In casibus à iure permissis.Elicio ex hoc dicto, & valido sing.dictum Ioan.de
Imo.in l.filiusf.§.diui.co.1.ff.de le.1.dum dicit,q ubicunque concurrūt prohi
bitio legis,& hominis,seu testatoris circa alienationem,quòd in tantum corro
boratur prohibitio,quòd res illa non potest alienari etiam in casibus à iure per
misis.& refert Imo.& sequitur.d.And.Barb.ĩ sua Ioannina.Corse.in rep.c.Rai
naldus.char.46.extra.de test.ex quo infert vnum sempiterna memoria dignum,
quòd si testator legat ecclesiæ rem suam, vel donet, quod ecclesia non poterit
rem illam alienare,etiam in casibus à iure permisis,per auth.hoc ius porrectū.
sup.de sac.san.ec.& sic fortificatur prohibitio alienationis facta per aduentum
pacti optime fac. l. vltima. & ibi Bar.ff.de pac.de quo uide modernos in supra
alle.§.diui.& Ant.Corse.hæc referentē sing.fu.in ver.prohibitio.inc. vbicūque.

tur per illas,vt sequitur in gl.Sed glo.& Ioan. respond. ad illas.ll. vt sequitur in eadē gl.usq; ad uersic.tertij dicunt Bart.dicit, & bñ, quòd illæ.ll.non attingunt nr̄m propositum,quia loquunt̄,qñ tradēs vult reseruare sibi aliquod ius in rem.Nos vero, qñ traditur ne in alium transferatur,quo casu,siuè in contractu tantum,siuè traditione tantum,siuè in vtroq;,dñij translatio non impeditur.Vel vt clarius videas,illæ.ll.loquuntur hic de translatione fienda ā primo in s̄m,nos vero de secūdo in tertium.de primo aūt in s̄m nulla est quæstio de translatione dominij,sed de secundo in tertium sic,licèt secundus nihil excipiat.& hæc fateor uera q̄tum ad trāslationem dñij,de qua quærimus.sed q̄tum ad repetitionem per cō. ob cām,de qua ēt hæc loquitur,opi.Bulg.pōt in parte tolerari. Nā si tpe contractus donationis,vel alterius contractus, q̄ efficax fuisset ad agendū,nihil de hac ꝓhibitione fuisset dictum, tempore autem traditionis hoc dictum fuisset,qa tunc illud pactum velut nudum condictio.ob cau.petere non posset,per no.gl.in l.in traditionibus.ff.de pac.secus si tempore primi contractus efficacis, vel vestiti rei interuentu hoc dictū fuisset.ut in hac l.& l.legem.s̄. de pac. & circa hoc uide,quod ibi dixi,& istud non tangunt hic doctor.

5 † Opp.10.quòd debet distingui.aut apparet ā causa prohibitionis huius alienationis,& tunc valet,aut non apparet,& tunc nō valet l.filiusfa.§.diui.de leg.1.Sol.vt in gl.quia quidam confitent̄ hanc s̄m illā intelligendā esse.Vel dico,ꝙ in cōtractibus,& si alia ꝑsona non apparet,cuius contemplatione sit prohibitio facta , ꝑsona tradēs intelligitur illa.& de hoc est hic casus secūdū Bald. sed hoc ni-
a hil est dicere,quia ibi in persona,in quā [a] debet res ꝓhibita alienari deuenire,etiam si non contra fiat,& quæ sit illa cuius contemplatione sit prohibitio facta,ut ad eam,si non sit contra factum,res deueniat,dicendum est,quòd in contractibus non est necesse hoc exprimi expressè,nec tacitè,ut hic,secus in ultima uoluntate, ut ibi, & illa persona,quæ est ibi inuitata ad petendum,si non contra fiat est illa,quæ etiam inuitatur ad petendum in casu quo contra fiat, quod non est in cōtractibus , in quibus si non cōtra fiat ad hęredē recipientis res cum alijs bonis transit,& si cōtra fiat, is qui dedit rem condicit,ut hic,& si aliud in ultima volūtate, q̄ in contracti-
6 bus.† Op.11.ꝙ distingui debet,an intersit tradentis,& tunc alienari non possit.Aut nō intersit,& tunc possit.l.fi.j̃. de pac. inter emp. & ven.Sol.vt in gl.sequitur,quia quidam sunt confessi,ut eodē mō debeat hic distingui,an intersit,uel nō.sed gl.de ista distin. non uidetur curare per.l.ci fundo.ff.de seruit.Sed dic,& melius,quòd intersit,uel non,dominij translatio non impeditur,vt hic,sed an repetere possit,vel aliter agere,benè consideratur,an intersit,uel nō,ut ibi.& l.nemo.ff.de pact.& hoc secūdum Bar.& adde,ꝙ sufficit sperātum interesse,licèt tempore pacti non intersit.vt d.l.ci fundo.Vl̄ forte dicendum est,ꝙ in obligationibus dādi aliud interesse nō cōsideratur,quia semper interesse recipere debētis , vt ei detur.& hic non considerato alio interesse,ag.cond.ob cau.vt sibi detur̄ , seu reddatur.Op.12.ꝙ dominij translatio impediatur.vt ff.e.l. hoc iudicio.§.si inter socios.& ff.pro so.l.idemq; dicēdum.in fine. vbi pactum ne diuidatur,impedit diuisionem fieri,& per consequēs trāslationē dominij fieri,quæ fit per diuisionem.So.ibi diuisio non p̄t fieri irrequisito socio,ideo requisitus potest se tueri exceptione pacti,sed non potest agere contra emptorem,ut ibi,& hic,& ideo ibi partis suæ pro indiuiso non impeditur trāslatio, ut ibi patet & sic
7 potius concordat. † Opp.13.quòd dominium in hunc tertiū non transferatur.l.si creditor.§.fi.ff.de distrac.pig.prout ibi in litera habetur(nullam esse venditionem)quia secundum aliam literā concordat.& ad idem facit j̃.de iure emph.Solu.ꝙ interdum paciscēs sibi reseruat aliquod ius in re,& tunc dominij translatio impedit̄ dicta.l.fin.nam directum dominium remanet penes concedentē, & vtile solum transit,& idem,si habet ius retinēdi loco pignoris , vt d.l.si creditor.§.fin.secus vbi nullum ius est sibi saluum in re, ut hic cum similibus.Ita dixit Nicola.de Matarel.& subsecutiuè Bar Et ex hoc consuluit ipse,quòd prohibens alienationem fieri,dicat quòd obseruantia pacti vult,quòd res ipsa sit ei specialiter obligata nam tunc alienari non potest. d. §. final. quod inquit ipse fore no. Ego de hoc dubito primo, quia si ita est,sequitur,quòd alia litera, quę dicit(nullam esse conuentionem)non poterit stare,quod non est dicendum.hoc confirmo,quia siuè ponamus,quod sit pignus , siue hypotheca,si non poterit alienare perpetuo dominum penes debitorem erit inutile,nec poterit luere,si ponatur debitorem aliud non habere quod absurdum est euitandum,sicut dicitur econtra,ut no.in l.si conuenerit.ff.de pig.ac.tertio,quia hypotheca non debet esse impedimentum, quominus dominus possit ius suum alienare , saluo iure hypothecæ alterius. Et ideo non debemus sic de facili à nostris principijs recedere,sed literas inuicem concordare videlicet,vt litera,quæ dicit(nullam esse venditionem)intelligatur in præiudicium hypothecæ creditoris & litera,quæ dicit(nullā esse conuentionem)intelligatur,quominus alienare possit sine præiudicio hypothecæ ipsius creditoris,& quia pactum vltra aliq̄d debet operari,dico,qd̄ licèt alienando trāsferat dñiū,&nō liberū,qa rōne hypothecariæ seruiant,tñ& vltra tenetur ad interesse creditoris,vt ibi voluit glo.& hoc operatur pactum.& ex his patet , qd̄ prædictū cōsiliū nō est cautū,qd̄ etiā patet alia rōne , qa retentio hypothecæ,q̄ s̄m illud cōsiliū debet fieri in casu ñ obseruātiæ, nō pōt locum hēre,nisi qa p non obseruantiam tenetur ad interesse vt l.si ita quis.§.ea.l.ff.de verb.obl.cū non possit hypotheca, ut accessoria sine suo principali subsistere. vt l. cū principalis.ff. de reg. iur.& l.soluit̄.§.fin.& l.seq.ff.qui.mo.pig.vel hypot. sol. Item finis hypothecæ non est roborare pactum, sed obligationis cui adiungitur faciliorem adhibere exactionem.ff.de consti.pec.l.q aūt.§.1. Sed conuentio præcedens de non vēdendo alij,obligat ad interesse,si contra fiat.ff.de ac.emp.l.si sterilis.§.si tibi.2.rñ.& no.doc.ff. si qs cau.l.si eū.§.q iniuriarum.in fi.ergo,&c.Non.n.vltra finē , & intentionem agentium obligationes sunt extēdendæ.l.non omnis,ī princ.ff.si cer.pe.Concludo ergo,ꝙ hypoteca non pōt dici impeditiua translationis dñij,sed in eo licèt translatio est interesse sui cō-
8 seruatiua.† Opp.14.& ab extra.ꝙ non agatur cōdictione , cū dñiū in tradentem retrāsferatur ipso iure.l.j.j̃.de do.quæ sub mō. Solu. qd̄ ibi speciale alimentorū fauore.& iō cōsuluit Bar.ꝙ vbi res traditur,& prohibere vult tradens alienationem, ꝙ adijciat, ꝙ tradit ob aliquid sibi prestādū annuatim ꝓ alimentis,quātūcunq; sit modicū,ēt si forte vnus nummus,sed dubito si ꝓ tam modico habet locum.l.illa per no.s̄.de sac.san.ec.auth.q rem huiusmodi. & ēt qa ex modico non satisfit illi.l.j.j̃.de do.q̄ sub modo.nec ex tā modico ꝓuidetur alimētis hoīs ēt pro parte verū tñ attēde, ꝙ licèt tradēti detur utilis rei ven.nihilominus cond. ob cau. competit , ut ibi in tex.&adhuc est dubiū,an donatarius añq̄ cā deficeret,posset illā rē alienare,& si potest,an eo non soluente postea alimenta,utile dñiū trāseat in donatorē,& in hoc sunt ar.ꝓ & contra, in l.fi. &
9 auth.res q̄.infra.com.de lega.† Ex p̄dictis tñ habes,quod vtilis rei
b ven.[b] q̄ competit de iure spāli,non excludit ordinarium remediū cōdi.ob cau.vt d.l.j.j̃.de don.quæ sub modo,& concor.l.qui mortis.ff.de do.cā mor.& l.in bello.§.si quis seruus.ff.ā ca.Et hoc dixit hic Pe.& Cy.qd̄ si esset cōsuetudo,vel statutum in ciuitate,quo disponeretur,vt hæres defuncti sine alia apprehensione intelligatur possidere omnia bona,quæ defunctus possidebat tempore mortis suæ,qd̄ nihilominus hæres contra possessorem poterit intentare interdictum quo.bon.vel beneficium ex edi. di.Adr.qa licèt fingatur possessor,non propterea plenè possidet , cum & alius verè possideat.ar.prædictarum.ll.Et sic non ob.qd̄ illa iura non competāt possessori.ut ff.quo.bo.l.j.in fin. Ad prædicta.fac.etiam. l. ꝙ fauore. s̄.de legibus.Addit Bald.quòd ei etiā p̄t competere beneficium interdicti,ne vis fiat ei,quia sicut competit missio per prætorem,qui est minister.l.& statutorum, ita missio per ipsum statutum. quod no.Item ex prædictis apparet,quod per statutum.ut scholares pro ciuibus originariis habeantur,non tollitur eis beneficium auth.habita.infra ne fil. pro.pa.& similia.Et ita tenet Bartolus. in l.3.§.si emancipatus.ff.de contratab.Oppon.15.& ab extra,quod hoc pactum non valet,& sic condi.ob cau.non ꝓducat.l.nemo.ff.de pac. Solu.ibi pactum apponitur super re aliena,hic super propria licet & ibi ageretur ad pœnam,vel interesse, si interuenisset stipulatio.
10 † Concludo prædicta distinguendo,cū quæritur,an prohibita alienatione prohibeatur seu impediatur dominij translatio.Aut prohibetur à lege,& dic,vt dixi in quinto contrario.Aut à testatore.& ā ista hic nihil dico,sd̄ remitto ad not.per Dyn.ī l.patre.§.Iul. Agrippa.ff.de le.tertio.& deo duce plenè scribam.in l.quot.infra.de fidei cō.ubi cadit.Aut prohibetur in contractu,& tunc , aut pactum de non alienando vltra non procedit.aut habet clām annexam quid fiendum,si contra fiat. Primo casu dic aut pactum est nudum à uestimentis,quia nec contractus cohęrentia,nec rei interuentu vestitur,& tunc dominij translatio non impeditur,nec etiam paciscenti competit condi.ob cau.vt dixi in nono contrario.Aut pactum ē vestitum,& tunc,aut quæritur an impediatur alienatio aliàs de iure speciali contra ius commune permissa , & illa impeditur. ut in Authen.de ali.& emphi.§.sanctissimis.& infra.de bon. quæ lib.authē. excipitur.& rationes dixi supra, in septimo,& octauo contra. Aut quæritur,an impediatur alienatio de iure communi permissa, & tunc,aut tradens reseruauit sibi aliquod ius in re,aut non.primo casu,& tunc,aut fuit ius dominij , & tunc ex pacto impeditur dominij translatio.l.fina.infra.de iur.emp.Aut fuit ius hypothecæ, & tunc quidam dicunt , quod impeditur quidem , quod non dic, vt dixi in octauo contrario. Si uero nullum ius sibi reseruauit , & tunc , aut alienatio esset irretractabilis , vt datio libertatis , & illa per pactum impeditur. infra. si man. ita fu. ali. ne. ma.l.ea quidem. & ff. de manu.l. seruus hac l. & dixi in quarto contrario. Aut esset retractabilis , & tunc dominij translatio non impeditur ut hic. & l. si ita quis. §. ea l. ff. de verb. obli. & competit condi. ob causam, quia in obligatione dandi semper interest recipere debentis , vt hic , & sufficit præparatum interesse. l. ei fundo.ff. de seruit. Secundo casu , quando pactum non fierit in finibus suis , sed habet clausulam annexam &c. dic aut clausula illa est tituli resolutiua,& tunc impeditur dominij translatio ad instar pacti. l. commissoriæ , & adiectis in diem. l. si quis hac. l. ff. de rei

ADDITIONES.

a In persona in quā. Adde Socin.consi.84.inc.visa prædicta facti ver. 3. mouebar, in 1.parte.vbi hoc idem allegat,& firmat.

b † Vtilis rei vendicatio. Adde Bar.de hoc.in l.si mortis causa donata. & ibi doct. & in l.sequen.ff.de dona.causa mor.eundem Bar.et doc.in l.1.j̃. cōmunia.de le.

de rei ven.& dixi in scd̄o ꝯrio.s̄.aut clausula nō est tituli resolutiua,& tūc trāslatio nō impeditur.ut s̄.l.proxi . & vide qd̄ ibi in vltimo.no.dixi.& hæc de dñij translatione.Sed si quærat̄, an ex pacto possit agi.aut pactū est nudū a vestimento, & tūc act.non ꝓduxit. l.legē,s̄.de pact.qd̄ declara,vt dixi ī nouo ꝯrio.Aut est vestitum,& tūc,aut interponit̄ super re quæ tradit̄ , aut sup alia.primo casu,tūc agi p̄t,vel p tradētē,vt hic,& l.si ita qs.§.ea.l.ff.ā ver.ob .vel p eū ad quē deuenire voluit.l.quot.j̃. de dona. quæ sub modo· Si vero interponit̄ super alia re,aut interest paciscentis, & agi pōt.l.fina.j̃.de pac.inter emp.& ven.aut nō interest , & tunc agi nō pōt.l.nemo. ff.de pact.vbi forte stipulatio pœnalis sit adiecta,quia illa peti pōt, cū ī pœnis non ꝯsideret̄ interesse.l stipulatio ista.§.alteri.ff. de ver.
11 obl.† Nunc ad quæstiones venio,& primo quæro de cautelis,[a]per
a quas impediat̄ dñij trāslatio,cū res p ꝯctū tradita alienari ꝓhibet̄, rñdeo,ꝙ aliqui posuerunt vnā,aliqui aliā.Bart.n.in l.qui absenti.§. primo.ff.de acq.pos.ponit vnā.videlicet.vt tradēs dicat,qd̄ pro obseruātia pacti vult hāc rē sibi obligatā habere , & retinere loco pignoris.hoc mihi non ex toto placet,vt dixi in 13.ꝯrio.aliā ibidem ponit ipse,quā dicit fuisse Odof.qd̄ ignoro. sed Ia.Bu.ponit ipsam in l.traditiōibus.supra de pac.& ibi vide istam , & supra in secūdo. ꝯrio,& ibi habes tertiā,quæ an ꝓcedat,ibi dixi. quartā ponit glo.ī d.l.qui absenti.§.j.sed modicū valet , vt ibi per Bart. Quintā ponit Bal.p l.j.j̃.de don.quæ sub mō cōd.q̄ vide.qd̄ dixi s̄.in 14.cōtrario. Sextā addit,vt tradēs dicat,do tibi hāc rē tā diu penes te mansurā quo ad ꝓprietatē,& possessionē, quādiu in aliū non trāstuleris. & idē dicit ipse,qd̄ tradēs pōt adijcere de hærede eius , cui tradit.nā inquit ipse eo tunc alienante,dominium non tam reuertitur, quā cum recto dominio iungitur.arg.l.sicut.§. non sexus.j̃.de præscri. xxx.ann.Et hāc cautelam dicit probari,quia dominium,& possessio nedum per vltimam voluntatem,sed etiam per cōtractum potest dari ad tempus vt j̃.cō.de lega.l.fina.& j̃.de dona.quæ sub modo.l.quoties.Sed hæc mihi apparet dubia,quia demum post dominij trāslationem prouidet , vnde in præiudicium eius, in quem est translatum dominium , reuerti non potest.arg.l. fina.ff.de pact. & ꝓbatur in l.Stichus seruus.ff de ma.test. Cautela igitur But.tutior
12 est.† Quæro secundo pro materia amplianda, an in contractu ꝓhibitus alienare intelligitur prohibitus inter viuos tantum, an etiā in vltima voluntate.& hæc quæstio est necessaria ad sequentes.& videtur,quod non, sed tantum inter viuos intelligitur prohibitus per l.ex hoc edicto.§.pen.ff.de ali. iudi.mu. cau. fa. Item per.l.pri-
b mā,in fin. ff. de fun. do. In contrarium facit , quia cum alienatio [b] prohibetur , intelligitur inter cætera prohibitus omnis actus , per quem fiat dominij translatio. vt infra. de fun. do.l. prima. & infra. de re. ali. non ali. l. fina. sed per ultimam voluntatem sine titulo singulari siue vniuersali dominium tranfertur.l. cum hæres. ff. de acqui. pos.ergo, &c.Et pro hoc inducitur pro casu.infra. de secun. nup.l.si quis à priore.§.certum.& ff.de verb.oblig.l.si ita quis.§. ea. l.& ibi gloss.tenet hanc opi.& in l.peto.§.fratre.de leg.secundo. &
c doct.sequuntur , & ego. Veruntamen dic , aut prohibitio [c] est facta in vita tantum,& sic limitata;& tunc ad vltimam voluntatem non extenditur,vt est text.in l.possunt.§. pater. de leg.tertio. & est ratio,quia ad tempus prohibita , post tempus intelliguntur permissa.l.statu liberum.§.Stichū.ff.de lega. secundo : aut prohibitio est facta simpliciter; & etiam ad vltimam uoluntatem extenditur.ut ll.supra allegatis. Non ob. ll. in contr. allegatæ. quia loquuntur in ꝓhibito à.l.& in casu,quo causa prohibitionis cessat in ultima uoluntate.quo casu quid iuris sit uidebis infra. Nos in prohibito per hominem,& in contractu,quia si p ultimā uoluntatem, alibi dice
13 tur † His sic suppositis , quæro tertio an per contractum prohibi-
d tus alienare prohibetur hæredi legitimo,uel extraneo [d] rem illam relinquere:& huic quæstioni sic generaliter positæ,respondeo distinguendo , aut prohibitio est in personis simplex , & indefinita : aut particularis,& respectiua.Si simplex,& tunc, aut quæritur, an comprehendat,vel extendatur ad hæredē legitimum,& dic,quod non,quouis titulo res ad eū perueniat,siue ut hæredē abintestato, siue ut hęredē ex testamento, siue ad eū deuoluat̄ titulo legati.ratio primi ē,qa cū dominiū sui natura sit trāsitoriū ad hæredē.l:siue possidetis j̃.de probat.sequit̄,ꝙ is qui dedit , cū sciuerit recipientē nō semp uiuere, uidet̄ ad hæredem eius legitimum peruenire nō prohibuisse, & per consequens ad eum peruenire uoluisse. & pro hoc bene facit.ff.de lega.secundo.l. cum pater.§. cum inter. item quia non uidetur alienatio,cum factum hominis non interueniat, sed simplex dispositio.legis.& si alienatio dēt dici,& legalis, & necessaria,iō nō ur̄ iterdicta.l.alienatiōes.ff.fa.erc. Rō scd̄i ē, qa si le- a
gitimus nō ꝓhibet̄ ab intestato,minus dēt ꝓhiberi ex testamento,
cum fauorabilior in eadem persona sit cā testati , q̄ intestati.ut ff. b
si qs omis.cau.test.l.j.& 2.Et qa non refert,qd ex æqpollentib.fiat.
l.3.j̃.de institu.& substi.sub cōdi.fac.cū cōcor.suis , & pro hoc tet- c
tio facit dictus.§.cū inter. qui loq̄t̄ indistinctè. & quarto dico hoc
esse de mente gl.sane intellectæ.in d.§.fratres.Rōnes tertij colligū d
tur ex prædictis.Aut q̄ritur,an cōprehendat , uel extēdat̄ ad extraneū hæredē institutū,& gl.est clara.in d.§.fratre.qui dicit, qd̄ sic.nō ut dñij translatio impediat̄ , sed ut ad interesse agat̄, ut hic.& ff.de uerb.ob l.si ita qs.§.ead.l. Sed in oppositum facit , quia ex quo nō apparet,cuius contemplatione prohibitus , quemlibet extraneum debet posse hæredem instituere, & ille in effectu rem retinere.l.pr̄. §.Iul.agrippa.ā le.3.& qa tradēs nō vr̄ prohibuisse per cām testati sicut nec p cām intestati, tū qa cā testati est fauorabilior , tum qa vtroq; mō succedit̄ in vniuersum ius defuncti ; & ita de extraneo hærede sicut de legitimo cogitare potuit, & debuit qui eum alienare prohibuit. Et ad.§. ea.l. rñ. quod ibi ꝑsona instituta erat specialiter prohibita.& ad hanc.l.quod loquit̄ in alienatione inter viuos.& istam partē tenet Bar.in d.§.fratre.& in d.§.e.l. & allegat.l.j. in fi.de fun. do.& l.quædam.ff.de acq.re.do.Sed modicum faciūt, qa in prohibitione legali loquunt̄: nos in prohibitione contrahētis.& inter istas est dr̄ia,vt hic no. & in l.fi.j̃. de re.ali. nō ali.l. præterea.l.quædam loqtur in re propter se alienari prohibita, quæ trāsit titulo vniuersali non singulari.vt ibi,& in l.modicis.ff.de cōtrahē. emp.& extra.de iure patro.c. ex literis.sir̄.l.j.de fun. do. loqtur de prohibitione legali,& ēt in casu,quo res definit esse dotalis p mortem viri,licet teneat priuilegium ne possit alienari , debet tñ restitui mulieri.Quid igitur dicēdum.Mihi vr̄, quod tota veritas huius quæstio.stat in hoc , an prohibitus à contrahente ne recipiēs possit alienare , sit prohibitus ex significato verbi etiam per vltimam voluntatē,& quia in præcedenti quæstione tenui, quod sic,per iura ibi allegata.Ideo opinio.primā,quæ est gl.nostræ , cum qua per transiuit Dynus,ego sequor.non obstant aliquę rationes,quas supra allegaui,quia non prima quā dicitur,quod in prohibitione nō apparet persona,cuius gratia prohibitionem fecerit, quia illud habet locum in prohibitione.facta in testatore,in qua si non apparet de causa,vel de persona,prohibitio est ipso iure nulla.l. filiusfamil. §.diui. de legatis primo. & ideo nimirum si potest extraneum instituere hæredem.vt in d.§.Iul.agrippa.in contra.allegato,&ita ibi vult glo.& Dyn.Nos in prohibitione facta à contrahente , in qua expressio causæ,vel personæ non est necessaria , sed contēplatione seu prohibentis,vel hæredis legitimi ipsius prohibiti,ad quem deuenire voluit,prohibitio facta intelligitur,vt in præcedenti casu dixi. & ex hoc patet , quod in persona legitimi fauorabilior est causa testati,quam intestati, quia illi non est interdicta alienatio , sed in persona extranei sic .& licet de vtroque cogitari prohibēs protuit,de vno tātum cogitauit,in quem ꝑuenire nō prohibuit, & de alio cogitauit , ut ad quem perueniret. Concludo igitur , quod prohibitio extenditur ad institutionem factam de extraneo , non de legitimo, vt dixit glo. sed non propterea sequor illam glossam in eo quod dicit,quod tradens agit ad interesse per hanc.l.& per.l. si ita quis.§.eadem.l.ff.de verborum obligatio. sed dico,quod aget legitimus hæres prohibitus alienare.& vt res lucidius patefiat, distinguo. Aut iste prohibitus alienare alienauit in vita per contractum; & tunc agit qui tradidit, vt hic, & etiam eius hæres. Aut alienauit in vltima uoluntate , & tunc aut personæ specialiter, & expressim prohibitæ,& adhuc ipse, vel hæres eius agit , vt d.§.eadem lege.Aut personæ in genere prohibitæ, & tunc legitimus hæres prohibiti ad quem peruenire voluit, est ille qui agit arg.l. quoties.j̃.de donat.quæ sub modo.& quia sic est in ultima uoluntate. ut d.§.fratre. Et ratio diuersitatis est clara, quia uno casu apparet persona certa , ad quam peruenire voluit , ideo agit. In alio nulla persona apparet certa , ad quam peruenire uoluit, ideo ipse , non alius agit. Vel subtilius , & magis speculatiue dicēdum est , quod omni casu ipse agat, ut in dicta glo.in d.§. fratre. quia non apparet ex uerbis,quod ad legitimum peruenire uoluit,saltem dispositiue & necessitatiue , sed permissiue , quia in eum alienari non prohibuit.& sic glossa illa ex toto uera.cogitabis,quia hæc subtilia sunt. & hoc de primo,quādo ꝓhibitio est simplex, & indefinita.Si autem sit limitata,& in personis respectiua, distingue, Aut est prohibita principaliter in odium personæ, ad quam non uult deuenire. Aut in fauorem personæ prinipaliter, ad quam uult peruenire. Aut propter aliquod extrinsecum. Primo casu Bartolus in dicto.§.eadem lege.facit differentiam , an prohibetur expressim respectu singularium personam, & tunc tam ex testamento , q̄ ab intestato intelligitur in illis , & qualibet earum prohibitio facta.d.§.ead.l. & quod ibi not. gloss. pro qua facit.l. codicil.§. matre.ff.de lega.2.An respectu alicuius generis personarum , & tunc inquit ipse,ꝙ legitimus nō prohibetur.institui.l. cum pater.§. cum inter.de leg.2.sed extraneus sic,l.peto.§.fratre.cum ibi no. in c.tit.

Ego

ADDITIONES.

a † Quæro de cautelis. Tu vide has,& alias ad idem propositum cautelas,per Bal. in l. fi.j̃.de pac.& inter emptorem,& ven.

b Quia cum alienatio. Adde Soc. consi. 19.inc. pro decisione. ver. non ob.alle.cir. me.in 1.parte.vbi hoc idem alle.& affirmat.

c Prohibitio. Adde Soc.eo.consi.& ver.in fi.& consi.227.inc.præsens cōsul.ver.pręterea.gl.in 2.parte.& consi.251.inc.circa primam diffcultatem.versicul.præterea cum sibi.in 2.parte.vbi hoc idem inducit.& tenet.

d Hæredi legitimo,vel extraneo.Tu vide de hoc quæsito vltra Bal. hic, numo. 11. & quod ibi posui.in apostil.ad eum post Barba.in versicu.quod sic, eūdem Bal. in l.si quis prior.§.certum. infra. de secun.nup.& in authen. contra rogatus. versicu.considera,infra.ad Treb.Barto.& Moder.in l. si ita quis.§.ead.l.ff. de verborum obliga.& in l.filiusfa.§.diui.ff.de leg.primo.& Pau.ā Ca.in all.l. filiusfa.§. cum pater.ff.de leg.1.& consi.173. vbi alle.proxime all. §. cum potest. & Alex. plene.consi.suo.9 volu.2.

Ego vero non ſequor iſtam differentiā in quolibet hærede legiti
mo,quia quilibet de illo genere dicitur prohibitus.verbi gratia,di-
co,quod nolo,quod tu alienes in aliquem de genere tuo,vel de ge
nere talis.certè quilibet eſt prohibitus in genere & expreſsè, licèt
non ſingulariter & ſpecifice, vt dicit in ſubſtitutione breuiloqua
facta duobus impuberibus;quam dicimus continere duas vulga-
res & duas pupillares expreſſas,licet nō ſpecificatas.vt no.ī.de im
pu.& ali.ſub.l.precibus.ad fi.& pro hoc facit de le.j.l. legato gene-
raliter.& l.ſi chorus.de le.3. & illud generale quod tantum valent
gñal'r dicta,quātū ſpecial'r.ff.de pac.l. iuris gen.§. ſi quis pac. & ff.
quod iuſſu. l. j.§. j. & man.l. & ariſtoni. Non ergo omnem legiti-
mum dico permiſſum,ſed eum duntaxat, in quo odium & cauſa
prohibitionis veriſimiliter ceſſat,vt ſunt filij recipientis.vt d.§.cum
inter quibus & promiſcuus vſus rei,in patris eorum vita eſt con-
ceſſus,& in quorum perſonis potius dicitur dominium continua
ri,quam de nouo quæri.ar.l.in ſuis.ff.de lib.& poſth. & ī.de his q-
14 ante aper.ta.l.j. & ff.de bo.dam.l. cum ratio.† Concludo ergo ſic
hoc membrū.qñ facta eſt ꝓhibitio principaliter in odiū pſonarū,
ad quas non vult peruenire.quia aut perſonæ ſunt ſpecificatæ, &
tunc ex teſtamento,& ab inteſtato intelliguntur prohibitæ, & ſic
contra faciens tenetur ad intereſſe. vt d.§.ea. l. cum ibi not. Aut
perſonæ non ſunt ſpecificatæ,ſed in genere prohibitæ.& tunc, aut
hæres inſtitutus eſt extraneus,ideſt aliquis de genere illo, qui inſti
tuenti non fuiſſet ſucceſſurus ab inteſtato; & tunc prohibitio ſibi
locum vendicat.aut hæres eſt inſtitutus is, qui ab inteſtato eſt ſuc
ceſſurus,& tunc,aut eſt de filijs ipſius, & ad eum non extenditur
prohibitio. & idem ſi patri ſuccedat abinteſtato, quia non curo,
dūmmodo ſit de filijs,vt in rationibus ſupra alle. & d.§.cum inter.
aut hæres inſtitutus, vel qui ei ſuccedit ab inteſtato,non eſt de fi-
lijs eius;ſed de alijs perſonis cōtentis ſub genere prohibito,& tunc
prohibitio ad eū extēdit,vt dicto.§.eadē lege.cū ibi no. Secūdo ve
ro caſu, videlicet qñ prohibitio eſt facta principaliter fauore per-
ſonæ,ad q̄ prohibēs vult rē peruenire;& tūc dico ecōuerſo ad pce
dentē.qa aut pſona eſt ſpecificata, ad q̄ prohibēs alienationē,vult
rē peruenire;& tunc dico,quod in omni alia perſona intelligit ꝓ-
hibitio facta,etiam ſi alia perſona ſit hæres legitimus.vt l. quoties.
de dona.quæ ſub modo.& ar.dicti.§.ead.l.cum ibi not. fa.l. fina. §.
ſed quia noſtra. infra. eod. de leg. Aut perſona non eſt ſpecificata
in ſpecie, ſed in genere eſt expreſſa,puta dono tibi cū pacto ne ex
tra familiam,vel genus noſtrum alienes,ſiue extra illos de genere
vel agnatione noſtra,& tunc,aut is qui ſuccedit ex teſtamento,vel
ab inteſtato non eſt de genere illo ſiue familia, vel agnatione; &
tunc dicit,quod ad illum extenditur prohibitio,niſi is qui ſuccedit
ſit de filijs prohibitis,quia tunc ad eum non extendetur,licet non
ſit de genere,vel agnatione illa.verbi gratia,ſi mulieri ſit donatum
ne alienet extra familiam, vel agnationem ipſius donantis. ut
dicta.l.cum pater.§.cum inter.& per rationes, quas in præcedē. fe
ci.& iſto caſu poteſt verificari opin Barto. quam in alio membro
ſupra reprobaui. Aut eſt de genere illo,familia, vel agnatione, in
quam eſt permiſſa,& tunc res eſt clara,quod ad eum non extendi
tur prohibitio.Tertio caſu, quando propter aliquid extrinſecum
prohibitio eſt facta,tunc conſiderandæ ſunt cauſæ prohibitionis
an ꝯcernāt ita alienationē, q̄ ſit p vltimam voluntatem, ſicut il-
lam,quæ ſit inter uiuos, vt tunc vtraque intelligatur prohibita,an
non vtraque,ſed illa tātum,quam cā prohibitionis concernit. Nā
ex cauſis colliguntur rerum effectus, vt ff.de dona.l.ſecunda.§.fi.
& l.ſe. & infra.de fideicom.l.voluntas.facit infra de prædi.cur.l.fi.
lib.decimo. Et in dubio, ubi de cauſa non apparet, ſtabo ſignifi-
cato uerbi.& quia inter alia ſignificata alienationis prohibitę, hic
eſt vnū vt contineatur oīs actus per quem dominium tranfert.l.fi.
infra.de reb.alie.non ali.& l.prima.in fin.infra. de fun. do. & ff. de
verb.ſign.l. alienationis. dicam comprehendere etiam vltimam
voluntatem.l.ſi quis priore.§.certum.infra.de ſec.nup. & l.peto.§.
fratre.de leg.ſecundo.& quod ibi not.ſed an comprehendat hære
a dem legitimum [a] uide quæ ſupra.dixi.Et ad declarationem prædi
15 ctorum,formo aliquas quæſtio. quæ ſequuntur.† Quæro igitur,
ut uidemus quotidie in hac ciuitate ferraria, quis cepit rem ad
vſum ſecundum conſuetudinem ciuitatis,vel in emphyteuſim,&
promittit ſolenniter non alienare in potentiorem, an tunc erit
prohibita alienatio per inſtitutionem hæredis, vel per legatum in
potentiorem factum. Et videtur, quod non,quaſi caſus.ff. de ali.
iud.mu.cauſa fact.l.ex hoc edicto.§.pen.coniuncta.l.prima. in eo-
dem.titu.Contrarium dico, quod tenet gloſſ. ſubtiliter inſpecta
in l. ſi quis ita.§.ea.l.ff.de ver.ob.& de ll.ſup.alle.in glo.opp.& non
ſol.ſed Dy. Ia. de Arc. & Bar. ſoluunt dupliciter. vno modo quod
ibi in probatione facta à l.nos in facta ab homine. Sed iſta non qe
tat me in totum.quia quādo poteſt reperiri eadem ratio omnino,
tunc ius diuerſum inter eas nō debet cēſeri Alio modo ſoluūt,qđ,
§.ille loquitur quantum ad pœnam imponendam ex illo edicto,
quod alienantem dolo cauſa mutandi iudicij punit,vt ibi;in l.pri-
ma.quod ceſſat in alienatione facta p hæredis inſtitutionem, vel
legatum,quia in eis ceſſat dolus, & præſumptio, qđ cau.mutandi.
iudi.fecerit,& ſic habes, quod præfati docto. ſequuntur illam glo.
fallit dicit ibi gl.in ſuis.quod intellige late.i.in liberis : qa in eis po
tius dominium dicitur continuari.l.in ſuis.de lib. & poſth. & ff. ex
qui.cau.ma.l.cum miles.in princip. & quia pater potius dicitur de
bitum perſoluere, quam alienationem facere. vt infra. de impo.
lu.deſcrip.l.prima.§.primo.lib. 10.Similiter,& liberi potius debitū
recipere intelliguntur, ut infra.de his qui ante ap.ta.l prima. facit.
l.nihil.§. primo.ff.de bo.li.In filium ergo licet potentiorem poteſt,
ita,ꝙ in pœnam non incidit.& hoc etiam patet ſecundum Bal.qa
prius collator ſtatim hoc cogitare debet ſciens, quod ex uoto te-
nemur omnia noſtra noſtris liberis ſeruare. ut d.l. nihil. & ff. de
16 bo.dam.l.cum ratio.in prin.† Sed tunc quæro,an in eccleſiam poſ
b ſit [b], & gloſſa in dicto.§.ea.l.tenet,quod ſic,dicens,quod etiam ha
betur loco filij,ut in Auth.de ſanc.epi.§.ſed hoc de præſenti, & ex
tra de probat.c.in præſentia.Sed doc.dicunt, quod illud eſt uerum
per ingreſſum,non aliter ut plene ſcripſi in auth. ſi qua mulier.ſu-
pra.de ſacroſan.eccle.& ideo dicunt,quod in eccleſiam uelut po-
tentiorem alienare non poteſt. Aliqui moderni hoc fatentur in
caſu prædicto,in quo alienator habet utile dominium tantum, qa
tunc non poteſt transferre illud,inuito eo qui habet directū,niſi vt
infra.de iure emphy.l.fin.& in Authen.de ali.& emphy. circa prin
cip. in §.ſi uero contigerit. in col.9. & in ti. de alie.feu.c.j. verſi. in-
de poteſt præſumi.regitur enim eccleſia de iure communi ſi non
apparet expreſſim de eius priuilegio, ut ibi uult litera dum dicit,
quod etiam eſt cultrix,& amatrix iuſtitiæ.Sed ubi prohibitus alię
nare haberet plenum dominium,ut in caſu huius.l poſſit in eccle.
ſiā dominium transferre, ſicut in quēcunq;, ne eccleſia ſit dete-
rioris conditionis : ſed tenebitur ad intereſſe, ut hic. & d.§. ead.l.
17 Quæro circa idem, plures fratres ceperunt rem in emphyteuſim,
uel pater pro ſe, & filijs, & promiſerunt non alienare irrequiſi-
to domino, nec in potentiorem, alienauit unus alteri, quæritur,
an potuerit, non obſt. promiſſione,iſtam quæſtionem ponit Guil.
de Cu.in l.cum his.§.ſed ſi pluribus;ff.de tranſac.& Barto.infra.de
impo.lu.de So.l.j.§.primo.in prin. Et dicunt, quod alienatio tenet,
nec incidit in pœnam, quia ſunt eiuſdem conditionis, & ex eadē
cauſa pariter obligati domino,& ſic debet tenere inter eos aliena
tio.ar.dict. §.primo. in fin. dum litera ibi di. nam perſonæ condi-
tio &c.facit infra de fideicom. l. uoluntas. Quæro quidam dona
uit minori 25.annis fundū,cū pacto ne ipſum alienet ante 25.an.
an eo mortuo infra.ætatem 25.ann. tranſibit prædium in eius hæ
redem abſque pœna prohibitionis,dic, quod in legitimum tranſi
bit,ſiue ei ſuccedat ab inteſtato,ſiue ex teſtamento,per ea.quæ di-
xi ſupra,in 3.quæſtione. Et idem dico de quocunque alio eius hę-
rede ex teſtamento, vel cui rē legauerit. quia alienatio interdicta
ob ætatis imbecillitatem ; non eſt interdicta in vltima voluntate.
l.ab Aurelio.§.Pegaſus. & quod ibi no.gl. prima.ff.đ lib. leg.Et ne
inducta in fauorem redundent in læſionem.l. quod fauore.ſupra.
18 de legib.† Quæro ſucceſſiue ſtatuto Ferrariæ cauetur, ne prædia
æſtima.ſeu in æſtimis deſcripta alienentur in forenſem, vel alium,
qui non ſupportet onera communis, ſeu in communi ferrariæ,
c an talis prohibitio [c] extendatur etiam ad vltimā voluntatem,vel
ſucceſſionem ab inteſtato.Bartol. format iſtam quæſtio. in ſæpius
allegato.§.ead.l.& ibi dicit,quædam gl.quę eſt.ī.non licere ha. me
tro.lo.ſu.ad al.trāsfe.lib. 11.vē velle, ꝙ ad inſtitutionē hæredis vel
legatū nō extendat.& pro illa gloſſ.facit.l.certa forma.ī. de iure fi-
ſc.libro.10.Sed illa gloſſ.nō obſt.ipſe dicit,ꝙ qa prohibitio ē facta
in certū genus hominū,ꝙ nos debemus dicere,vt nō extendat ad
legitimū.l.pater.§.cū i, de leg.ſecūdo.ſed ad teſtamētū ſic.l.peto.§.
frater.eo.titu.facit ꝙ dixi ſupra in tertia.q̄ſtione ad fin. Mihi videt.
quod nos non ſumus in terminis illis, quia prohibitio hominis
per pactum non impedit tranſlationem dominij : licet agatur ad
intereſſe.vt hic.& l.ſi quis ita.§.ea.l.ff.de verborum oblig.legis au
tem prohibitio ſic,vbi ſit voluntaria, & dixi.in 5.contra. Et prohi-
bitio de qua loquimur,non prouidet alicui perſonæ ad quam res
debet peruenire; ſed ſimpliciter intendit conſulere reipublicæ.
& iſta cauſa eſt extrinſeca;& ita concernit vltimam voluntatem,
ſicut contractum.vnde non poſſumus dicere, quod ſit facta prin-
cipaliter in fauorem.vel odium perſonæ, vel generis perſonarum.
19 & ſic diſtinctio illa videtur ceſſare. † Conſidero igitur, quod
hæc prohibitio facta eſt propter onera publica ciuitatis, ad quæ
forenſes, & alij non ſuppoſiti iuriſdictioni communis non poſ-
ſunt ſeruire.& ideo mihi uidet potius dicendum, quod aut quæri
mus in legatario,aut in hærede.Si in legatario mihi videtur,quod
ei debeatur rei ęſtimato.ar.ff.de le.primo.l. ſi filiusfa.§. ſi quid,& l.
cætera.§.ſi duobus.& l.ſed ſi res.in eod.ti. ſed in hærede mihi uide
tur dicendum, quod cum uniuerſitate tranſeant res.argu.l.prima.
ff.de fun. do. & extra de iure patro. c. ex literis. & quia non deli-
ctum, ſed perſonæ qualitas,non eſt viſa faciliter poſſibilis ad ſu-
ſtinendum

ADDITIONES.

a Hæredem legitimum. Adde an ſtante ſtatuto quo ſupra. vel pacto,prohibeatur ſucceſſio ab inteſtato uide plene vltra Bal.hic nu.13.verſic.tertio quæro,de ſucceſſione inteſtati.eundem Bal.in l. 1.ī.qui admitti.

b † An in eccleſiam poſſit. Tu Vide de hoc glo.in c. potuit. in uerſicu. prohibetur. extra.de locatio.

c Talis prohibitio.Adde do. Soc. conſi.48. inc.in præſenti conſul,circa prin. 1. par te.& conſi.53.incip.in conſul.ver. præterea.cir.fin. in d.parte. vbi hoc idem in ducit,alleg.& firmat.

ſtinendum onera reipublicæ, dico quod apud ſe non debet retine
re quia eſſet contra mentē ſtatuti,nō ꝙ ab eo auferantur velut ab
indigno,quia earum nō eſt incapax ex aliquo eius delicto. nec ꝙ 1
venientibus ab inteſtato debeant reſtitui, quia ſtatutū de hoc nō
prouidet,nec eorum contemplatione,& fauore hanc prohibitio-
nem fecit,& etiam forte inſtitutus hæres inter illos prior eſt. Sed
puto, quod teneatur alienare alicui ſubiecto iuriſdictioni illius lo-
ci,tanquā non valens in illo loco immobilia poſſidere, & preciū
ſibi retinebit.Nam ſi legatario precium debetur, vt dixi, ſequitur
quòd nō minus hæredi,licèt a ſeipſo ſibi non poſſit deberi.& pro
hac deciſione facit l.j.de fun.do.vbi licèt,tranſeat in hæredem,nō
reſtituitur mulieri, quia eſt perſona cui debet reſtitui.pro hoc fa-
cit in ſimili in l.certa forma.ī.de iure fiſci.li.x.vbi q certo loco bo-
na non poſſunt poſſidere,iubentur illa in perſonas habiles trāſfer-
re.per iſtum modum poteſt intelligi gloſſ.in d.l. 1.ī.ne li.ha.metro. 2
li.x.Et hæc pars mihi videtur ſuper æquitate fundata.ad hanc au-
tem alienationem faciendam poteſt per iudicem prouideri. nam
reipublicæ fauore quis compellitur emere,& vendere, vt dixi ſ.de
20 epi.audi.l.1.In hoc tamen cogitandum relinquo.† Quæro nunc
cum Cy.miles quidam habens caſtrū allodiale.i.patrimoniale,de
dit illud in dotem pro filia hoc pacto,ꝙ nō poſſit illud ab alio, q̄ a
ſe in feudum recognoſcere,poſtea ipſa, & maritus recognouerūt
illud in feudum ab alio:vnde quæritur,an valeat,& inquit ipſe,ꝙ
qdam dixerūt quod nō valet,quia hoc pactum fuit a milite ſupe-
riorem non cognoſcente,& per ꝯūs habet vim legis. l.pe.ī.de do.
inter virum,& vxorē.l.Cæſar.ff.de publi.ſed prohibitio legis.l.im
pedit tranſlationem dominij,vt in quinto cōtrario dixi: ergo &c.
Hoc reprobat Pet.quia & ſi de facto nō recognoſcit:de iure tamē
debet.l.de precario.ff.ad l.rho.de ia.& ideo dixit ipſe, quod ſi ca-
ſtrum fuit dotale,vt in themate ſupponitur, recognitio nō tenuit:
quia pactum reperitur concordare cum l. prohibente alienationē
fundi dotalis,& ſic alienatio impedit,vt in Auth.de aliena.& em-
phiteu.§.ſanctiſſimus.& dixi in 7.& 8.contrario. Sinaūt nō fuiſſet
caſtrū dotale,tūc teneret recognitio,ſed ageret ad intereſſe,vt ī.de
pa.inter emp.& vē.l.fi.& de ver.ob.l.ſi ita qs.§.ea.l.& pro hoc opti
21 me facit.ff.de actio.emp.l.ſi ſterilis. §. ſi tibi.ver.ſed ſi ita. † Quæro
cum Cyn.vendidi tibi fundum cum pacto,ne turrim ibi ædifica-
res;tu poſtea alij vēdidiſti,qui ibi turrim ædificauit,quærit, an poſ-
ſit ꝓhiberi,vel an tenearis mihi ad pænā,vel intereſſe.Iſtā qō.mo-
uet gl.in l.3.§.opus.ff.de ali.iu.mu.cau.fac.& ſe non firmat.Pet. &
Ia.variarunt,vt hic per Cy.Sed doct.communiter dicūt,aut pactū
eſt factum cauſa ſeruitutis conſtituendæ,puta ne luminibus,vel ꝓ 3
ſpectui officiatur,vel ne iuriſdictioni concedentis noceatur;& tūc
emptor impediri poteſt,vt l.fi.ff.de contrahen.emp. & l. fin. ff. de
dam.infec.& non alleg.l.Titius.ff.de ſeruis expor.& l.filium.§.adij
citur.ff.de dam.infec.Ille tamen qui vendidit tenetur ad intereſſe,
vel ad pœnam promiſſam,quia nō debet dare cauſam,vt alius fa
ciat.ff.loc.l.in l.locationis.& de ver.obli.l.ſi ſeruum circa.prin.ver.
idemque.facit l.ſi ſterilis.§.ſi tibi.ff.de actio.emp.facit etiam quod
22 no.glo.in d.§.ea.l. † Quæro,an iudex in aſſignatione rerum,a quā
a facit inter fratres,poſſit prohibere alienationem rerum, dic quòd
non,niſi ex certa,& iuſta cā fa. nā cum ex certis cauſis ei permit-
tatur,ſtat regula,quòd extra illas cauſas interdicere prohiberetur.
permittitur autem ei,quando quis eſt prodigus,furioſus,vel men-
te captus, vel bonorum ſuorum aliter diſſipator. l.is cui bonis. ff.
de ver.ob.& plenius.ī.de ſen.paſ.l.ſi.circa medium,& ita debet in-
telligi.l.ſi ſciens. ff. de contrahen.emp. Extra igitur caſus permiſ-
ſos,in re ſua quilibet dēt moderator eſſe & arbiter. l. in re manda-
ta.ī.man.& emere,& vendere poſſe pro libito.l.inuitus.ī. de con-
trahen.emp.cum ibi no.Non ob.l.ſeruus.hac l.ff. de manu.in qua
videtur caſus in oppoſitum,quia ibi in pænam relicti manumiſſio
nem interdixit,quod & dominus vendens facere poteſt, vt ibi. in
prin.& ī.ſi man.ita ſue.ali.ne ma.l.ea quidem. vnde ibi cauſa fuit
in ſe legitima.cum legitima igitur cauſa poteſt, non ſine. Et hæc
ſufficiant de præſenti commento.

ADDITIO.

a † Quæro,an iudex in aſſignatione rerum. Adde Bar.& Imo in l.filiusfam.d.§.diui.ff.de leg.j.eundem Bar.in l.ſi ſciēs,hic alle.in l.ſi ita quis.§.ea lege. ff. de ver. oblig.Bald.in l.ſupra communi diui.& in l.i.infra de pact. inter empt.& uend. ibi plene examinatur hic articulus.

LEX IIII. 1

Si cum exiguam. Primo thema, ex quo tacita q. 2
liberis. Secundo eius ſo. ſecunda ibi. vt
non recepti libera.condicere.h. d. No.quòd æſtimatio facti; pōt
in mutuum conuerti. Item quod ſoluendum loco facti fiendi de- 1
mum conuertitur in mutuum,cum illud fuerit factum,& non an
te.gl.vide per te.etiam adde quod dixi.ſ.de poſthu. l. ſub ſpecie.

1 *Miles procurator eſſe non poteſt.* 2
2 *Actio nulla competit ex contractu ſub conditione impoſſibili facto.*
3 *Miles pro procuratione pecuniam recipiens,quando reſtituere teneatur, & is qui dedit quando repetere poſſit.*

LEX V.

Si militem. Datum militi ob procurationem, quæ nō
1 eſt ſequuta,repetitur.h.d. † No. quod mili
ti procuratio eſt interdicta,vt hic.& ſupra de procu.l. militem, &
nedum iudicialis,ſed extraiudicialis.vt ī.loca.l. milites.Opp.quod
militi non ſit interdicta procuratio.vt ſupra de proc.l.qui ſtipēdia,
& l.filiusf.§.veterani.ff.de procu.& de leg.3.§.militi.ī.de li.cā.Sol.
ꝙ fallit,qñ eſt procurator in rem ſuā. Item in cā matrimonii ſui.
Item in cā liberali pro coniunc.vt in dictis ll.& ita no.in d. l. mili-
tes.Opp.cū glo.quod in cauſa cuiuslibet poſſet.ff.de procu.l.filius.
§.milites.& l.ita demum.ſ.de procu.Sol.quod non poteſt, ſi exce-
ptio ei obijciatur : aliàs ſi non obijciatur,valet iudicium,& ſi pere-
git conſequitur ſalarium,vt ibi.& ſic not. quod cauſa procuratio-
nis in milite non eſt omnino impoſſibilis; ſed contingenter,ſi ex-
2 ceptio opponatur. † Opp. quod ex datione huius pecuniæ danti
non competit actio aliqua,cum ex ꝯctu ſub cōditione impoſſibili
nulla naſcatur.l.non ſolum.ff.de ac.& ob.& inſti. de inuti.ſti.§.im
poſſibilis.l.impoſſibilis.ff.de ver.obl. Solu. dupliciter.primo quòd
hic in contractu,qui re contrahitur.ibi cōſenſu vel verbis hic tex.
l.non ſolum.nimis reſtringit.ſecundo quòd hic cauſa non eſt om
nino īpoſſibilis,cū poſſit admitti,ſi exceptio nō opponat,vt in pce
denti dixi.hæc non videtur mihi tuta, quia ſolum locum videtur
habere,quando per eum ſtetit,ſed cum ipſe voluit, ſed nō potuit,
quia exceptio oppoſita fuit,tunc eſt impoſſibile, ergo agi non dēt
Sol.quod ſufficit ab initio poſſibilem fuiſſe. & đ hoc eſt hic caſus;
ſecus ſi ab initio eſſet impoſſibilis,vt in contrario. dicamus igitur
quod vbi cauſa impoſſibilis eſt neceſſario,locum habet. l. contra-
ria:non, ſi eſt impoſſibilis contingenter, vt hic. Tertio modo ſolu.
Dyn.in l.j.ff.de condi.inſti.quòd ex impoſſibili contractu non da-
tur actio ad eum implendum,ſed ad reſoluendum ſic, vt hic. nam
extra id quod agitur,tacita obligatio naſcitur. ff. commoda. l. ſi is
qui.§.fina. & iſtam tenet Barto. ibidem. Opponi. de l. ab admini-
ſtratione.infra de lega. gloſſa remittit ad ibi nota. & vna ſolut.eſt,
quòd ibi in legato,quod ab impoſſibili conditione non vitiatur.l.
prima.& l.conditiones. ff.de condi.& demonſt. Ideo ibi debetur,
nec ſolutum repetitur:hic in contractu,qui conditione impoſſibi-
li vitiatur,l.non ſolum.ff.de actio. & obliga. Sed quia ſupra dixi,
quod hic non vitiatur, quia conditio non eſt omnino impoſſibi-
lis. ideo dixit Iaco. Butri. ibi cauſa eſt omnino impoſſibilis, quia
nullo mō tutor eſſe poteſt:hic cauſa nō eſt oīno impoſſibilis. Op-
po. de l. fin. infra eodem. Solut. vt in fin. gloſſ. † Quæro cum glo.
3 an hæc.l.habeat locum,ſi is qui dedit,ſciuit iſtum militem eſſe,qa
in ignorante non eſt dubium quod ſic. reſpondet glo. quod ſi pu-
tauit eum procuratorem eſſe poſſe,quod repetit : quia iuris igno-
rantia non nocet,cum tractatur de damno euitando. l. iuris igno-
rantia. ff. de iur.& fac.igno.Sed vbi dans ſciuit ius,& factum,tūc,
aut dedit ſub conditione, & tunc repetit ; aut ſub modo ; & tunc
nō repetit, quia ſciens donare videtur,vt l.cuius per errorem.ff.de
reg.iur.ſic etiam,quando datur ob cauſam de præterito,vt no.ſ.ti.
j. l. j. Iſta verba glo. ſunt attendenda in eo quod dicit, quod ſi de-
dit ſub conditione repetit : quia verum dicit, ſed non per condi.
ob cau.quia dominium non fuit tranſlatum.l.proinde.ff. ſi cer.pe.
niſi conſumptione ſequuta.In eo vero,quod dicit, quod ſi ſciens
dedit ſub modo,non repetit,quia donare videtur, male dicit ſecū-
dum Bald.quia impletio cauſæ hic ſuberat in ſpe, videlicet ſi exce
ptio ei non obijceretur,& ideo hic cadit alia coniectura, q̄ dona-
tionis.l.ſi cum aurum.ff.de ſolu.ideo repetere poteſt,etiam ſi ſciē-
tiam iuris habuit,quia ſemper ignorantia facti affuit.ſ.an aduerſa-
rius exceptionem opponeret, vel non, & ſic allegata in oppoſitū
non vendicant ſibi locum.quod mihi non placet.primo per d.l. ſi
cum aurum.vbi non repetitio, ſed ſola exceptio competit : exce-
ptio autem locum hic habere non pōt.ſecundo,quia & ſi in ſcien
te hæc datio non ſit iudicanda a principio ſimplex, & pura dona-
tio : tamen ſecundum euentum iudicabitur ex poſt facto,puta ſi
exceptio militi opponetur.nam tunc donaſſe dicetur,& ſi non op
ponetur in ſalarium eius cedet. Simile in ſoluente ſcienter falſo
procuratori creditoris ſui.nam ſi ille portat creditori, cedit in ſol.
debiti,& ſi non portat,cedit in donationem factam ipſi procu. vt
no.ff.e.l.ſi procuratori falſo,& per doc.ponitur.in l.falſus. infra de
fur.& ibi in repetitione mea plenius dixi. & ſic ſequor gloſſ.quam
noſtri maiores ſimpliciter ſunt ſequuti.

LEX VI.

1 *Donatio perfecta non reuocanda.*
2 *Libero homini libertas non poteſt dari.*

Cum ancillam. Ancilla data, vt dantis filia manu-
mittatur, ſi non manumittatur,re-
1 petitur,quod ſecus eſt,ſi pure donata fuerit.h.d.† Nota,quod per-
fecta donatio non reuocatur.fallit ex cauſa ingratitudinis. l. ſi. in-
fra de re. do. Item nota, quod cauſa, quæ de iure impleri non po-
teſt,dicitur non ſequuta,& repetitio competit.concor. ſupra l.pro
2 xi.† Item no.quod libero homini libertas non poteſt præſtari.cō-
tra quod facit.ff.de fideicom.li.l.generaliter.§.ſi libero. ſed reſpon-
det glo.quod ibi fallit.ratio eſt quia tempore mortis defuncti repe
ritur in ſeruitutem redactus. Item no. ꝙ ceſſante cauſa ceſſat effe-
ctus,quod eſt verum in cā ſi.nō impulſiua.vt in gl. Quæro, quid ſi

dans sciuisset hāc manumittēdam liberam esse, an repetat, dic, ꝙ
non. Nec ob. quod dixi. s̄. proxi. in fin. quia ibi impletio causæ nō
erat omnino impossibilis, & depēdebat ab oppositione exceptio-
nis, quod non est hic. ideo sciens nō repetit arg. l. campanus. ff. de
ope. lib. & l. cuius per errorem. ff. de reg. iur.

LEX VII.

1 *Donatio, quæ fit ad illiciendum, non per hoc reuocatur.*
2 *Causa, quæ in corde retinetur, quando pro expressa habeatur.*
3 *Causa quando dicatur finalis, & quando impulsiua.*
4 *Protestatio clandestina actum postea cum parte ignorante gestum non uitiat.*

a 1 Si repetendi. [a] Defectus causæ tacitæ in corde retē-
tæ non inducit hanc actionē. h. d. † Vel
larius. donatio ad illiciendum facta non reuocatur, licet causa
2 non sit subsequuta. h. d. No. causa in corde retenta non habetur
pro expressa. Item no. cōtra leuitates hominum esse occurrendū.
Opp. de l. senatus. §. j. ff. de do. cau. mor. & de leg. j. supra eo. & ff. eo.
l. j. §. fi. Sol. gl. quod ibi ab vtraq; parte fuit cā intellecta, hic ab una.
contra quod replicat gl. de l. ij. § fi. & de l. seq. ff. de do. huius timo-
re dicit gl. qđ illa distinctio nō hēt locum in cā impulsiua, sed fina
li sic, & bene dicit. vult ergo gl. distinguere, aut cā ē finalis, aut im-
pulsiua. Primo casu, aut ab vtroq; est intellecta: aut ab altero. si ab
utroque, tunc cā non impleta locus est repetitioni. l. i. in cōtra. alle.
est ratio; quia habetur pro expressa, aut ab altero tm̄, & tunc non
habetur pro expressa, & ideo repetitioni non est locus, quia reci-
piens non egit se obligare ad impletionem illius causæ, si impulsi-
ua, tunc siue ab una tm̄, siue ab utraq; parte cā sit subintellecta, nō
est uis, quia neutro casu inducitur repetitio, quia ab ea non depen
3 det effectus. l. 3. §. quanquam. ff. eo. † An autem cā præsumatur fi-
nalis, uel impulsiua no. Iac. Bu. ff. eo. l. j. & Guil. in eo. ti. l. 3. §. si pecu
niam. in prin. ubi gl. ponit per Bar. plene in l. ii. §. fi. ff. de don. dic er
go, aut causa est de præterito, aut de futuro. primo caū dic cū glo.
in l. damus. ff. de cond. inde. aut causa ob quam datur est in se obli
gatoria, & præsumitur finalis. ideo repetitio datur per cond. inde.
aut non erat obligatoria, & præsumitur impulsiua. d. l. damus. secū
do casu, aut causa est vi conditionis apposita, & tunc pro finali ha
betur, vt d. l. ij. §. fi. de dona. & no. in gl. fi. ad fi. s̄. eo. l. si militem. Aut
apponiē in vim modi, & tunc, aut quæritur in cōtractib. quatuor
innominatis, & cā censetur finalis. l. j. ad fi. ff. de rer. permut. & hoc
operatur mutua correlatio cāæ, vt l. naturalis. ff. de præscr. ver. Aut
quęritur in alijs contractib. & tunc aut cā concernit vtilitatem al-
terius, q̄ eius cui datur, & tunc præsumatur finalis. l. Titio. ii. respō.
& l. quib. dieb. in fi. ff. de cond. & dem. l. liberto. §. Lucius. ff. de ann.
leg. l. si tibi pure. de leg. 3. Aut respicit utilitatem eius cui daē, & tūc
causa præsumitur impulsiua, vt ff. eo. l. 3 §. quis. s̄. ver. quāquam, &
ff de condit. & dem. l. Titio. in prin. fall. t in trib. casib. primo si cō-
tineat interesse eius, qui causam apponit, vt d. l. ii. §. fi. de dona. secū
do si ad substantiam actus requiritur expressio illius causæ de ne-
cessitate, vt l. sed si mors. & l. seq. & l. quod adipiscendum. ff. de do.
inter vi. & vxo. Tertio si causa, ob quā datur, sit fauorabilis, & pia,
quia, & tunc finalis præsumitur. j̄. de do. l. quisquis pro redem. & l.
4 si ego. in prin. ff. de iur. dot. † Vltimo no. istum contra illos, qui fa-
ciunt protestationes clandestinas, vt tales protestationes non ui-
b tient actum postea gestum cum parte ignorante. [b] debuit enim il
li prædicere, ut hic ſm Bar. qđ nō procedit, ubi ꝓtestatio fiat occul
te propter metum, ut extra de ap. c. si iustus. & extra. quod met. cā.
c. i. ſm Dy. in l. qui aliena. § fi. ff. de acq. hær. & de ista materia plene
dixi in d. l. pacta nouissima. s̄. de pact.

ADDITIONES.

a Si repetendi. Vide quod not. Bart. quod ibi per d. Alex. in l. cum te. supra qđ met.
causa, & uide per gl. plene in l. 1. §. si parendo. de condic. ob causam. & no. gl. in
l. quod quis. de condi. indebi.
b Non uitient actum postea gestum cum parte ignorāte. Adde Bald. de hoc in tra.
schisma. col. 14. Imol. in l. post contractum. ff. de don. Panor. in c. cum in. Ferra
riensis. nu. 2. & ibi dixi in apost. ad ipsum post alios in ver. adde dictum extra, de
consti. no. Fel. in c. consuluit. colum. pen. uer. secundo. no. quod prælati extra. đ
offi. deleg. Alex. consi. 42. incip. in casu. col. 3. uersi. ex quibus infertur. uolum. 3.
& Matthesi. sing. 73. incip. no. cautelam.

LEX VIII.

1 *Datum ob causam impossibilem non potest repeti. & nu. 2.*
3 *Datum ob causam, an repetatur si causa non sequatur.*
4 *Conditio impossibilis donationem inter uiuos uitiat.*
5 *Pecunia ciuitati ad aliquod opus cōstruendum data, an repetatur si illud non construatur.*

Dictam legem. Primo dictum in genere. Secundo
infert in spē: secūda ibi, qua ꝓpter.
Datum ob causam, cui recipiēs nō paruit cum possit, repetitur p
1 condōnem ob cām. h. d. † No. ꝙ datum ob cām impossibilē non
repetitur, ut hic in prin. a sensu cōtrario. Circa quod vide qđ dixi
s̄. e. l. si militem. in fi. quod tm̄ litera hic dicit, quod sponsus nō pa-
ruit cum posset, intelligi honestè, alias dicitur facere non posse, vt
d. l. reprehendenda j̄. de insti. & subst. sub condi. fa. & l. nepos ꝓcu-
2 lo. ff. de ver. sig. † Quæro de ratione dubitandi. in l. Respon. vt in gl.
pe. Ratio vero decidendi est, quia cā non est sequuta, quæ fuit fina
lis cā dandi. Nunc op. ꝙ licet cā ob q̄ est datum, nō sit pp impossi
bilitatem sequuta: nihilominus repetat. s̄. e. l. j. & l. si militem. & ff.
eo. l. 3. §. si liber. huius timore quidam subaudiūt hic maxime, sed
violant literam, & potissime quia tex. loquiē cōdōnaliter, si nō im
possibilē cōtineāt cām &c. & sic arg. a ꝯrio sensu bn̄ pōt sumi. l. j. §.
huius rei. ff. de offi eius cui man. est iur. Alij igiē dixerūt, aut impos
sibilitas erat no. tradēti, & nō repetiē, vt hic, qa nō ea mente vr̄ ap-
posita, vt ei parcaē, qa donare vr̄ l. cui⁹ p errorē. ff. de reg. iu. Aut erat
ei ignota, & tūc repetiē, vt in ꝯrijs. Nic. de Ma. addit in sciēte, aut
modus, vel ꝯdō hēt cām liberalē secū annexā, & tūc impossibili-
tas vitiaē, & nō uitiat actū ipm liberalē ex ꝯctu procedētē, vt hic,
a sed nō placet mihi, vt j̄. dicā. iō tene glo. [a] q̄ cōiter sequunē. Op. cū
gl. de l. ea ꝯdōne. j̄. de rescin. ven. Dicit gl. sō. vt ibi. & plenius dixi.
3 s̄. e. l. si ut proponis ibi vide. † Cōcludo igiē istā materiā sic, cū q̄riē
an datū ob cām, cā nō sequuta possit repeti, dic, aut in ꝯctibus no
minatis. & dic, vt dixi in d. l. si vt ꝓponis, aut in ꝯctibus innoiatis,
& tūc aut datū nō hēt cām annexā, & non repetiē, qa donasse dr̄,
nec ēt isto casu hēt locū qō nostra, aut hēt cām annexā: & tūc aut
est impulsiua, & nō repetiē, ut ff. eo. l. 3. §. q̄q̄, aut est finalis, & tunc
aut nō fuit expssa, aut fuit expssa. Primo casu, aut ab uno tm̄ intel-
lecta, aut ab utroq;, aut dubitaē. si ab vno tm̄, & tūc aut ille fuit dās
tm̄, q hoc in corde gerebat, & nō repetit, vt s̄. eo. l. si repetendi. ſm
unā lect. aut fuit recipiēs tm̄, & tūc nō repetit. l. si tibi. ff. de dona. &
l. si ego. la j. ff. si cer. pet. Si ab utroq; fuit cā eadē subintellecta, tunc
hr̄ ꝓ expressa, iō dic, vt in se. Si dubitaē dic, qđ si cā insit ex natura
rei, uel ꝯctus, ab utroq; subintellecta habeatur, ut in patre, q dedit
simpliciter dotē pro filia ante matrimonium sequutū. s̄. ea. l. cū si.
Secundo casu, qn̄ iam fuit expressa, & tunc aut erat possibilis, aut
impossibilis. si possibilis. Aut cā non fuit impleta per casum, & dic
vt dicā. j̄. eo. l. pe. Aut culpa, vel mora recipientis, tūc repetitur, vt
hic per totū, & ff. eo. l. 3. §. sed si tibi. Si uero cā fuit impossibilis, &
tunc gl. distinxerunt. aut cā est apposita in vim ꝯdōnis, & tūc repe
tiē. arg. ff. de cōd. inde. l. 3. & est rō qa cōdō actū suspendit, aut ē ap-
posita in vi modi, & tunc si ab ignorante, repetiē. l. si ignorās. ff. lo.
& ff. eod. l. ij. & j̄. de inter. ma. l. si tutor. & s̄. ead. l. & ibi no. aut a sciē
te ius, & factū, & tunc non repetiē, no. s̄. e. l. si militem, & hoc ibidē
dixi verū ſm Bal. qn̄ cā erat a prin. oīno impossibilis, & sic impossi
bilitas erat necessaria, ubi nō est cā a prin. impossibilis oīno, sed ꝯ-
tingenter, vt est videre in milite ob cām procurationis recipiēte, q
pōt procurationē exercere, si exceptio nō opponaē, tūc dicit ipse
repetitionē ēt in sciēte nō cessare, qđ ibi reprobaui. Nic. Vero de
Ma. vt refert Bal. in casu, quo cā est impossibilis, nō curauit distin-
guere, an in vi ꝯdōnis, vel modi, sed solū dixit, aut datio facta est ti
tulo liberali, & sic dōnis: & tūc siue in vi modi, siue ꝯdōnis sit ap-
posita cā impossibilis, datū nō repetiē, vt in hac l. q̄ notaē ī don. &
liberalitate log. Aut datio est facta alio ti. & tūc distinguit sciētē
ab ignorāte, vt s̄. & inducit simile de legato sub cōdōne impossi-
bili relicto, ꝙ donari dr̄. l. legatū. de lega. ij. & tm̄ ex impossibili cō-
dōne non uitiaē. l. i. ff. de cond. inst. & l. obtinuit. ff. de cond. & dem.
4 † Sed eius dcm̄ nō teneo, qa impossibilis cōdō uitiat dōnē inter
b uiuos, [b] qđ patet qa gn̄aliter dicit, qđ uiciat ꝯctū. l. nō solū. ff. de act.
& ob. ac ēt qa spāliter uitiat stipulationē, ut ibi, & l. impossibilis. ff.
de uer. ob. & §. si impossibilis. insti. de inu. stip. sed donō p stipl'onē
cōficiē. l. ii. ff. de don. & a sciēte facta, ꝓmissio p stipl'onē cām dona
tionis cōtinet, ergo &c. Nō ob. qđ de legato dr̄, qa aliud in ultimis
uoluntatib. ar. l. in testis. ff. de re. iu. & arg. l. hac cōsultissima. at cū hu
mana fragilitas. j̄. q test. fac. pos. & ita no. gl. & doc. in d. l. j. de cōd. i-
sti. & in d. l. obtinuit. nec ob. qđ daē cōdictio ob cām, qa fateor, qn̄
in vi modi est cā apposita. Sed ubi in ui cōdōnis, dn̄iū non trāsfer
tur, nisi consump. sequuta, vt dixi in l. si militem. s̄. eo. Ideo tene gl.
Sed ab extra opp. qđ vbi causa impossibilis est, & dās utitur uerbo
dono, qđ ignorās cām impossibilē, nō repetat, quia si repetit, hoc
est quia donare non vr̄, quod secus est in sciente, sed hic talis ꝓsūm
ptio cessat in casu nostro, qa expresse dixit, dono, & in incertis, &
non certis locus est coniectu. l. continuus. §. cū ita. ff. de uer. ob. er-
go, &c. Sol. qđ uerū est, ꝙ donare non vr̄ simpliciter, & pure, sed p
donante sub mō possibili hr̄ pp iustā ignorantiam, & ideo repetit,
quasi mō nō impleto, ut j̄. de do. quæ sub mō. l. 2. & 3. quia ꝓdicta
5 locum hn̄t inter personas priuatas. † Quærit Nic. de Mat. qđ si pe
cunia data est ciuitati ad aliquod opus cōstruēdū, & opus non cō
struiē, an repeti possit. So. ſm eū distinguendo: aut illud opus fieri
non interest reipublicæ, qa esset simpl'r dānosum, & tūc di. ipse ꝙ
quidā dixerūt, qđ modus hr̄ ꝓ nō apposito. ar. l. iperator. ff. de pol-
li. Ipse uero di. qđ dēt cōuerti in aliud opus laudabile in memoriā
dātis. ar. l. ii. & l. fi. ff. de ope. pu. & arg. l. legatū. ff. de usuf. Sed illæ lo
quunē in defuncto: nos in uiuente repetere uolente. Vnde cogitā-
dū, aut opus illud fieri interest reipublicæ, & tunc aut pōt pro illa
pecunia construi, quia ad operis extructionē sufficit, & tunc fieri
dēt, nec forma eius mutari pōt. l. legatū. ff. de admi. rer. ad ci. perti.
ideo

ADDITIONES.

a Ideo tene gl. vide aliquid per Bar. in l. si pecuniam. in 6. col. ff. eod. & hic, & per
Imo. in l. impossibilis. de uerb. obl.
b † Impossibilis conditio uitiat donationem inter uiuos. De quo dixi in l. si mor-
tis causa. in gl. in uer. donator. ubi posui apost. super illam. in uer. conditio pos
sibilis. no. Bal. & Ang. in l. 1. j̄. de cond. inst. & Immo. in l. illud. de do. ca. mor. &
idem Imol. & Alex. in l. impossibilis. de uerb. obl. l. qui sub conditione. §. hoc
edictum. uersi. & in mortis. de condi. insti.

ideo si non fiat, vt voluit, condici poterit. aut pecunia illa non est
sufficiens ad operis extructionem, & tunc non repetitur, sed ad a-
liud opus, ad cuius constructionem pecunia illa sufficit, conuertiē
vt d. l. legatum. Quæro, an quod dixi in republica, procedat in ec-
clesia. quidam ꝙ non, quòd ad repetitionem: quia semper ex cā pia,
& fauorabili intelligitur datum. & sic repetitio non competit. ar. ff.
de cond. inde. l. cum is. §. si mulier. sed modicum facit, quia in cā đ
præterito loquitur, nos de futuro. allegant etiā. c. super eo. de cōd.
appo. vbi vr̄ ꝙ semper agitur vt impleatur. dicunt tamen, ꝙ si im-
pleri non potest, transmutari dēt, vt in republica dixi. In contrariū,
ꝙ repetatur, facit, quia ecclesia regitur de iure cōmuni, vbi non ap
paret priuilegiata. vt in ti. de ali. fru. c. j. circa medium. ideo cogita.
Circa autem hoc quod de transmutatione dr̄ ēt nō īsisto. sed vide
per Bar. ff. de an. leg. l. liberto. §. Lucius. & ff. đ vsufruct. leg. l. legatū.

LEX IX.

1 *Datum, ut seruus manumittatur, si non fiat repetitur.*
2 *Seruus si nō manumittatur, quod pro manumissione datū fuerat nō repetitur.*

Si liber. Primo in liberto dante. Secundo in suo. Secunda
1 ibi, nam si quid. † Datum à libero, vt seruus recipi
2 entis manumittatur, eo non manumittente condiciē. † Datū vero
de peculio à seruo pro eo manumittendo, à domino non repetiē.
nec ad manumissionem dominus potest cōpelli, sed hortari. h. d.
No. ꝙ liber homo potest habere filium seruū, qa ex ancilla natū.
Itē, ꝙ pactū inter seruū, & dn̄m ēt sup libertate dāda, nō astringit
dn̄m. cōcor. s̄. de transac. l. interpositas. Itē no. ad benè faciendū, &
ad cōuentiones implendas, qlibet est hortādus, ēt dn̄s, & superior.
Opp. contra primam partem, ꝙ repetitio locum non hēt, quia eo
non manumittente succedit constitutio, ut eam liberam faciat, ut
ff. eo. l. si pecuniam. §. j. ver. planè. & infra si man. ita sue. alie. vt ma. l.
si is. Solu. ut in gl. s. quod ibi pecunia data fuit, hic species, hęc bona
ad l. si is. ad uer. planè. dic quod seruus manumittendus ibi traditus
fuit, hic res alia. Vt tamen veritas clarius liqueat. dic, aut seruus ma
numittendus est ille, qui est traditus, aut aliud. Primo casu, aut
non erat tradentis, & non succedit cōstitutio, ne præiudicetur do-
mino. aut erat tradentis, & tunc aut talis, qui non poterat perduci
ad libertatem, & idem aut talis, qui ad libertatem perduci nō erat
prohibitus, & tunc succedit constitutio, nisi prius penituerit d. l. si
pecuniam. §. j. ff. eo. secundo casu, aut data est species, & non succe-
dit constitutio, vt hic, aut quantitas fuit data. & tunc siue nō sit ser
uus manumittere debentis, siue non possit perduci ad libertatem,
non succedit constitutio, vt in primo membro dixi. Si autem ista
cessent, tunc aut quātitas est data, vt corpus, & idem quod de spē,
vt hic, aut data, ut quantitas. & tunc, aut ipsa correspondet precio
vel quasi. & tunc succedit constitutio, quia fingitur euenisse eum,
& ei ad manumittendum tradidisse. d. l. si is. aut precio, vel quasi
non correspondet. & tunc est quidam contractus innominatus se
cundum Pet. ideo non succedit constitutio. ff. eod. l. 3. §. 1. facit. l.
Paulus. de lib. ca. Oppo. contra secundam partem de l. si quis ab
alio. ff. de manu. Sol. hic pactum fuit celebratum inter seruum &
dominum. ibi inter liberos, vt in gl.

LEX X.

1 *Casus fortuitus condictionem ob causam impedit.*
2 *Medicus, & aduocatus in transmittendo differunt.*
3 *Datum ob causam duplici causa repetitur.*

1 Pecuniam, Si propter casum fortuitum res non sequa
tur, pecunia data non repetitur. h. d. † No.
quod casus fortuitus impedit hāc actionē. Gl. j. ponit casum in me
dico. &c. & gl. 2. opp. de l. si vno. §. itē cū qdā. ff. loca. Sol. gl. aut ca-
sus contingit in ꝑsona dātis. & hēt locū. l. ista, aut in persona recipi
entis. & tunc repetiē ut in ꝯtrario. Fallit in aduocato, qui non tene
tur restituere, licèt casus in eius persona contingat. l. j. §. diuus. ff. de
2 var. & extraor. co. † Et sic no. differentiā inter medicū, & aduoca-
tū, qa medicus non transmittit, imo restituit. aduocatus sic. hoc fa
tetur Pe. vbi datur per viam modi. sed vbi per modum cōditionis,
puta do tibi centum, si moreris mecum per annum. tunc dicit ip-
se, si non potest morari per casum contingentem in persona mea,
tunc nō habebis, quia ī cōditione non inspiciē nisi eius existētia ff.
ex quib. cau. maio. l. si qs. & l. iul. & de ac. & ob. nō solū. His sic sup-
positis op. quòd exemplum gl. non conueniat tit. nostro. quia in lo
catione ponit gl. exēplum, quæ est contractus nominatus. at in ꝯ-
ctib. innominatis non est locus con. ob cau. nisi qn̄ resultat ꝯctus
innominatus. vt dixi. s̄. eo. l. 2. ergo. non conuenit titulo, contra. l. si
vno. ff. loc. huius timore Iac. de Ra. di. quod aliter est ponendū exē
plum, puta dedi tibi seruum, ut manumitteres si casu contingente
in persona tui, & absq; tui culpa nō manumisisti, non repetā. secus
si casus euenit tui culpa, vt hic à sensu cōtrario. Sed hic q̄ri potest,
quid si casus eueniat in persona manumittendi. dic idem, si seruus
sit extinctus. Item dubium est, quid si non seruum, sed pecuniam
dedi, vt seruū manumittas, tunc si casus euenit in persona serui
distinguitur, aut post moram, & tūc datum repetitur. aut ante mo
ram, & tunc si seruum fuisset distracturus, non repetitur, si non fuit
distracturus, & tūc aut profecto causa impletionis est causa casus,
& adhuc datum non repetitur, aut non est causa, & repetitur. ita d.
l. si pecuniam. §. fi. ff. eo. Quid ergo uoluit dicere Irne. hic in prima
gl. dic quòd malè dixit, vel secundum prædicta intelligi oportet
Opp. cum gl. fi. & sic datum ob causam duplici causa repeti potest,
vel quia causa sequuta non est, & tunc locum habēt prædicta, vel
qa dātem pænitet, vt ff. e. l. 3. § j. & l. si pecuniam. in princ. ergo, &c.
& hic ex pn̄ia repetere debet. Sol. qđ verū, nisi cā hr̄etur pro imple
ta, vt ē hic, veruntm̄, qa magna dubitatio est, an, & qn̄ in ꝯctib. loc⁹
sit pn̄iæ. & gl. in d. l. si pecuniam. ponit, & minus perfectè. ideo de-
creui quandā meā distinctionē hic ponere, per quā, vt mihi vr̄, ma
3 teria magis lucidatur. † Cum igitur quæritur, an in ꝯctib sit locus
a pœnitentiæ. [a] dic, aut quæritur in cōtractib. nominatis, & remitto
ad l. sicut. j̄. de act. & obl. & ꝙ ibi dicam, aut innominatis, & tūc aut
ꝯctus est celebratus causa minuendarum litium. & nō ē locus pæ
nitentiæ. ff. e. l. 3. in prin. & s̄. de transac. l. quamuis. aut ob aliā cām.
& tūc aut ab vtraq; parte res est integra, aut ab vtraq; parte imple-
ta, aut ab altera tm̄. primo casu loc⁹ est pn̄iæ. vt l. ex placito. j̄. de re.
perm. Scđo casu locus non est pœnitentiæ. ff. e. l. j. in prin. tertio ca-
su, aut ex parte eius cui impletio est facta, & ei nō licet pænitere. ff.
de præscr. ver. l. naturalis. §. j. & no. gl. in d. l. si pecuniam. in prin. fal-
lit in casu singulari in d. l. si pecuniam. §. sed si acceperit. ver. planè.
la. 2. Aut ex parte implentis, & tunc aut datum, vel factum non est
quid repetibile, vt libertatis datiò, & quasi omnia facta. & tūc loc⁹
est pn̄iæ, vt ex pænitentia detur repetitio, aut est quid repetibile. &
tunc, aut id pp quod est datum concernit fauorem dantis tm̄, aut
recipientis tm̄, aut tertij tm̄, aut mixtim duorum ex eis. s. dantis, &
recipientis, vel dantis. & tertij, vel recipientis, & tertij. Primo casu
qn̄ fauorē dantis tm̄, dic, aut recipiens, q ex sui parte non impleuit
hēt facultatē implendi, & tunc locus est pn̄iæ. ff. e. l. 3. §. j. aut n̄ hēt
facultatē implendi. & tūc, aut nō hēt nunc, nec habuit retro pp iu
ris impossibilitatē, & tūc distingue, aut is qui dedit fuit sciens, aut
ignorans, primo casu nō est locus pn̄iæ. scđo sic, ut s̄. eo. l. si milite.
cū ibi no. & ff. e. l. 3. §. si liber. & §. si qs. quasi nō attēta scīa, vel igno-
rantia recipientis d. §. si liber. in fi. aut licèt n̄ habeat nūc, tm̄ habuit
retro, & tūc locus est pn̄iæ, dū tm̄ consulaē indēnitati recipiētis. vt l.
si pecuniā. in prin. & §. fi. & hoc qn̄ id qđ est fiendū cōcernit fauo-
rē dantis tm̄. scđo casu qn̄ recipientis tm̄, tunc locus non est pn̄ię.
ff. de don. inter vi. & vxo. l. sed & si mors. §. fi. Et est ratio, quia instar
habet donationis. vt no. ff. eo. l. 3. §. si quasi. ver. quanquam & in do
na. non est locus pænitentiæ. ff. de don. l. aristo. & j̄. de don. quę sub
modo. l. perfecta. tertio casu quando tertij tantum, est locus pœni-
tentiæ. d. l. si pecuniam. §. si quis dedit. Indemnitati tm̄ recipientis ꝯ
suli debet, ut ibidem. in §. fi. fallit ſm vnam lecturam. ff. de iu. do. l. si
ego. §. j. & hoc fauore matrimonij, & ille casus non habetur alibi.
vnde tene eum menti. Quarto casu, quando concernit mixtim fa-
uorem duorum, facio tria membra. aut concernit fauorem dan-
tis & recipientis, aut dantis & tertij, aut recipientis & tertij. Primo
casu, aut illud, quod erat fiendum est tale quid, quod dissolui pos-
sit ex pœnitentia dantis, ut erat matrimonium de iure nostro l. fi. j̄.
de repu. & tunc locus est pœnitentiæ, dūtamen pœnitentia sit rea-
lis, quia dissoluat spōsalia, quæ sunt eius præambula. aliàs illis re-
manentibus nō dicitur penitere realiter, ita intelligo. l. qđ seruus.
ff. eo. aut illud quod erat fiendum, si fuisset impletum non poterat
dissolui ex pœnitentia dantis, & tunc si datum sit diuiduum, repe-
ti potest ex pœnitentia, & catenus quatenus fiendū eius cōmodū
concernebat, & nō in plus, arguendo de simplicibus ad mixta. ut
aliàs in l. 3. j̄. de bo. ma. sed supra est dictum, quod si concernit cō
modum dantis tantum, quod repetitur ex pœnitentia, & si com-
modum recipientis tantum, non repetitur, ergo quando mixtim
concernit commodum utriusq;, pro rata dantis repetatur, & non
pro rata recipientis. secus si datum esset indiuiduum, quia tunc ni
hil repetitur, quia causa, quæ nocet, tunc magis debet attendi, ff.
ad sill. l. si quis in graui. §. fi. & pro hoc. ff. de aqua quoti. & æsti. l. j. §.
item quæritur. & de leg. j. l. etiam partis. & sic in pari causa melior
est conditio possessoris. secundo casu, qn̄ illud fiendum concernit
fauorem dantis & tertij, & tunc locus est pœnitentiæ, quia neutrū
eorū per se diuisum habet prohibere. vt s̄. dixi tertio casu, qn̄ con-
cernit cōmodū recipientis, & tertij, tūc pro ea parte, q̄ concernit
cōmodū tertij, locus est pn̄iæ, nō pro ea, q̄ cōcernit cōmodū reci-
pientis, vt in quolibet de per se dixi. fallit fauore matrimonij. ff. de
iu. do. l. si ego. ſm aliā le. hic in ꝯctib. mere innoiatis. vbi āt sit mix-
tus noiatus cū innominato, tunc dic, vt ff. eo. l. fi. & hæc sufficiant.

ADDITIO.

a Sit locus pœnitentiæ. Pœnitentia quibus contractibus nominatis, vel innomina-
tis locum habeat, vide glo. & Alex. & doc. in l. si pecuniam allegata in text. in
prin. ff. eo. tit. quòd non, quando altera pars pro parte sua impleuit. & §. si ser-
uum. & in l. decidi, in prin. per Bar. de condi. ob causam. & ibi per Alex. & dicit
ibi, quòd non, quando stipulatio interuenit p l. ex placito allegata in tex. & ibi
Bal. x. q. j̄. de rer. permu. Item nec si iuratum sit. gl. & docto. & Alex. in d. l. si pecu
niam. Item adde, quòd pænitentia locum habet in contractibus innominatis re
integra Bart. in l. quamuis. sup. de transactio. item adde, quòd non habet locum ī
contractibus, vel promissionibus piis, vel dotalibus. Bar. & Bal. in l. sicut. in fin.
j̄. de actio. & obl. & Bart. in d. l. si pecuniam. i. col. & ibi Alex. & vt Salic. hic, &
Alex. in l. quis no. §. flauius. de uerb. obl. per text. sing. in l. si ego. §. si res. ff. de iure
dot. & Bar. in l. 2. §. si pecunia. de dona. & Bal. in c. j. in fi. qui suc. te. feu. confir. &
in l. mandatum. 4. col. infra, manda. & adde, quòd si do ecclesiæ, ut aliquid face-
ret, si non facit non repeto, sed ago, vt faciat, per c. verum. de condi. app. secun
dum Alex. in d. l. si pecuniam. in prin. pe. col. & Bal. in l. dictum. supra eo.

LEX XI.

Aduocationis. Si stat per aduocatum, quo minus præstet patrocinium, pecunia data condicitur.h.d.Opp.de præcedenti,& de l.j.§.pe.ff.de va.& extraor.cog.Sol.hic stetit per aduocatum:ibi per causam, ut in glo. & idem si stetisset per cliētem,unde vide quod dixi.supra de suffra. quando cliens transegit,& quādo per causam,vide quod dixi in l.post duos.supra de aduo.diuer.iudi.

De condictio. ob turpem causam. Tit. vij.

a Continua rubricam,vt in gl.a & quære in quo differt hæc a præcedentibus.respondet gl.qđ cōdictio indebiti respicit causam præteritam,& honestam,& cōdictio ob causam cōcernit cām futuram & honestam.hæc præteritā,& futurā,sed inhonestam.Sed Petr.in eo quod dicit.ꝙ hic concernit præteritam,dicit qđ gl.nō bñ dicit. nam secūdum hoc si dedi tibi,quia maleficium cōmisisti, reperā per hanc act.quod est falsum.ar.ff.de condi.inde.l.j.& ff.de re.iur. l.cuius per errorē.Sed saluādo gl.dic,ꝙ gl.debet intelligi,quod respicit causam pteritam tpe repetitionis:sed futurā tpe promissionis,uel donationis,& ita pertransit Cy.ego non puto hanc esse gl. quia tunc in seipsa esset superflua,sed intelligo ob causam præteritam tempore dationis,sed futuram tempore promissionis. nam si non est purgata præcedens causa turpitudinis,repetitur. ff. eod. l.pe.vel quando per vim extorta est cautio ob causam factam de præterito.l.ex ea.ff.eodem.

ADDITIO.

a Vt in gl.Et adde in Spe.in tit.de feu.§.v.item adde,quod habet locum in contractibus nominatis,l.fi.& do.& Alex.de condi.ob tur.causam.

LEX PRIMA.

1 *Promissum ob causam turpem non potest peti.*
2 *Iudex non admittit eum,qui non habet necesse probare.*

a
1 **SI ex cautione.** a† Promissum ex cā turpi non potest repeti:ideo cā turpi probata,reus debet absolui.h.d. Et pro positione casus, dic qđ hæc lex pōt intelligi dupliciter.vno mō,qđ duæ exceptiones opponerent,videlicet non nu.pe.& promissionis ex turpi causa factæ, & in hac magis inclinat gl. sed non bene applaudet literæ, q̄ solum unā exceptionē ꝓbari requirit.l.turpitudinis. Itē quia si promisit ex causa turpi,non fecit spe futuræ numerationis, et sic exceptio n̄ nu.pec.nō habet locū.Alio mō legiť,qđ una tantū exceptio.s.turpitudinis principaliter opponatur,puta,agiť ex cautione, qua reus confessus est pecuniam mutuam recepisse, excepit reus qđ confessionem, & cautionem emisit ob turpem causam, non ex eo quia pecuniam non receperit.probato igitur, quod ex causa turpi emanauerit,debet absolui,quia ex hoc consecutiue apparet,quod pecunia non interuenit,& ficta fuit cautio.hūc intellectum sequitur Ia. de Are. & cōiter do. Not. ex hac l. quod probans cautionem ex turpi causa emanatam,probat ēt pecuniam non nu. Itē no. qđ sufficit probari id,quod per aliud sequatur,et sic qui probat unum dr̄ probare omne,quod est secutiuū ad illud.Itē no.ꝙ probatio est fienda iudici,ut hic,& s̄.de edē.l.procuratore.ff.de proba.l. si quinquaginta.Opp.quod reus non dēt probare duplici rōne. vna,quia actor dēt suā intentionem ꝓbare.l.qui accusare.de eden.alia.quia reus negat,& negatiuę nō est ꝓbatio.l.actor.ȷ̄.de proba.Sol.pluribus modis,vt in gl.primo,quod hic probat admissus,nō ut iussus.
2 q.d.gl uoluntarie,non ex necessitate,ut in ɔ̄rijs.† Ex glo.no.quod vbi qs offert se probaturum,ꝙ probare ei nō est necesse,iudex nō debet eum admittere.l.circa.ff.de prob.fa.l.licet imperator. ff. de leg.j.Ista so.non est hic bona,quia compellitur hic probare, si uult absolui, vt ȷ̄. patet. Alij dicunt, ꝙ hic probat eoipso, quod contra nō probatur.hæc truffa,qa actor hic probat suā intētionē p instrumentum: cui statur, donec aliud probetur.infra de probatio.l.ad probationem.Tertio d.gl.ꝙ ista non est mere negatiua.hæc est bona ad l.actor.ad l.qui accusare.dic,ꝙ actor hic probat suam intentionem per instrumentum. Opp. 2. ꝙ instrumentū non sufficit ex parte actoris,qñ op.excep.nō nu.pe.l.si ex cautione.ȷ̄.de nō nu.pe. gl.dedit easdē solu.quia hoc ɔ̄.miscuit cum præcedētibus, sed nō sunt bonæ.ideo s̄m do.quod hic non op.excep.nō nu.pe. quia nō dicit se fecisse spe numerationis futuræ,quod est opus in exceptione ista. imo hic dicit oppositum, vt not. hic in glossa. prima, sed asserit ob caus. tur. sic confessum fuisse,ideo oportet eum hoc probare,si uult eneruare probationem actoris,vt dicta l.ad probationem. & l.si alij. ff. de vsufru. Dixit vero Petrus, quod hic transactum erat biennium, sed truffa est,quo ad uerum casum huius. l.procedit tamen in uera exceptione non nu.pe.Opp.3.quod non sit necesse utrūq; probari,quia quis non tenetur probare, nisi id ꝙ est necesse pro victoria suæ causæ.l.diuus.ff.de re.iu.Solu.vt sequiť gl.usq; ad uer.sed an huiusmodi.Quæro omissa opp.4.cum glo.in uer.sed opp.quod ex non nu.pe.sufficiat. & si de turpitudine non probetur.ar.l.ad probationem.infra de proba.Solu.ut in gl. usque ad fi.veruntamen istæ oppo.non sunt necessariæ,quia hic nō opp. excep.nō nu.pe.quia nō fuit facta confessio spe numerationis futuræ,vt dixi,licèt pecunia dicatur numerata,qđ est necesse dici cō secutiue ad exceptionem turpis causæ. Quæro cū glo.an hę excep. possint opponi post biennium. Dic, quod sic, vt in gloss. Quæro ex cuius parte erat hæc turpitudo;Dic ut in gl. 2.& vbique ex utraque parte fuit turpis,iō actor succūbit,qa melior est cōdō cōuenti,vt in l.seq.& circa id qđ glo.di.de meretrice:dic ut dicā.ȷ̄.l. ꝓxi.

ADDITIO.

a Si ex cautione.Ad hanc l. uide Bar.in l.pe.in fi.ff.eo.& ibi per D. Alex.& adde,ꝙ hæc l.locum habet in quacunque parte uersetur turpitudo,ut hic in gl. & idem intellexit Bar.in l.2.uer.1.ff.eo.

LEX II.

1 *Dominium ex contractu inutili quandoque transfertur.*
2 *Conditio possessoris, an sit melior conditione non possidentis.*
3 *Meretrix,an possit sibi promissum petere.& nu.4.*

Cum te propter. Primo dictū, scđo rō. secunda ibi cum repetit. Datum libidinis cā nō repetiť, cū in pari causa turpitudinis melior sit conditio
1 possessoris.† No.ex illo ver.dedisse, qđ ex inutili ɔ̄ctu transfertur dñiū.Itē qđ in pari cā melior est cōdō possessoris. Itē qđ datū cā libidinis nō repetiť.Cōtra primū,omissa gl.j op.qđ ex inutili ɔ̄ctu dñiū nō trāsferať.l.nō dubiū.s̄.de legi.So,vt in gl. 3. quæ dicit,dic ꝙ hic repetit fiscus.ff.de iure fis.l.Lucius.Dices tu, quid facit hæc so.ad formā argumēti,cū & si nō trāsiret, fiscus peteret a recipiente,vel dare debēte.rñ.qđ forte gl.uoluit dicere, qđ hic ɔ̄ctus non est omnino nullus,ideo trāsferť dñiū.ibi in ɔ̄ctu oīno nullo,iō nō transferť.Est aūt hic aliquis ipso iure,vt dñiū fisci fauore trāsferatur,vel forte uult dicere,quod speciale est hic, qđ ex ɔ̄ctu ipo iure nullo trāsferatur fisci fauore.Examinemus igiť hoc,an contractus ex turpi cā sit ipso iure nullꝰ,& gl.ī l.iuris gē.§.sed si ob maleficiū. ff.de pac.dicit,ꝙ ipso iure nō valet,iō aliqua obligatio nō nasciť, sed inefficax:qa ob.exceptio.ita no.gl.fi.ff.eo.l.2.& pro illa glo. vř casus.ff.eo.l.pen.& istā partē tenet Pet.& Iac.de Ra.primā.Dy. & no.Cy.in l.ex eo.ȷ̄.de inutili.stipu.Barto.concor.sic.aut causa turpis est expressa,& tūc ipso iure non ualet,tanq̄ contra bonos mores,vt d.l.ex eo.& ff.de si.l.si a reo.§.fin.aut causa non est expressa, tunc valet.sed ob.exceptio.d.l.pe.Bald.dicit, aut promissio est facta ex cā de præterito,tūc ualet,sed ob.excep.aut de futuro,& tūc ipso iure nō ualet,qa tūc inuitat ad delictū.quod nō facit ī primo casu & pro hoc inducit d.l.si a reo.§.fin.ȷ̄.eo.l.mercalem.sed caue quia l.mercalē.pōt induci potius ad oppositū, qa di. denegandas actiones.Vnde supponere videtur illas inesse, sed per iudicem denegandas.Præterea si quid promittatur ne maleficiū fiat, promissio est ipso iure nulla.di.§.sed si ob maleficium, & tamen ibi non inducit ad delictum,sed euitat.Itē quod promissio, vt fiat qd turpe,sit aliqua,sed inefficax.probatur in auth.nouo iure.de pœna iu dic.Ad l.si a reo.§.fi.quę fortius ob.respon.Bar.qđ ibi cā erat expssa.Vel dic,qđ ibi societas cōtracta ob maleficiū fiēdum erat ipso iure nulla:vnde fideiussor nō accedit.hic nulla societas contracta. veruntamen pro concor.l.& gl.ego latius distinxi.in l.2. s̄. ꝙ met.
2 cau.dic,vt ibi.† Opp.ab extra.quod possessoris conditio nō debet esse melior,quia ipse tractat de lucro,agens de damno. vnde videť obstare.l.cum mulier.la j.ff.sol.mat.Sol.quod illud procedit, quando damnū nō contingit culpa eius qui tractat de damno vitādo, sed hic eius culpa contingit, vt ibi per doc. Opp. tunc 3. ꝙ rō ista posita hic in tex. non sit bona.ff.e.l.idēm que.§. sed quod meretrici.Sol.ut sentit.gl.j.videlicet,quòd hic quando dedit non meretrici:ibi quādo meretrici,& est ratio,quia meretrix turpiter facit me
a retricari,sed postq̄ meretrix est a non dr̄ tupiter accipere, vt dicit ibi tex.& sic ibi non est par causa.Et ex hoc infertur qđ fiscus qui aufert a non meretrice, vt s̄.dixi.& no.gl.3. nō aufert a meretrice. Itē sequiť & aliud,quod de tali lucro meretrix pōt negotiari,& de eo testari, & eleemosynam facere,licet ecclesia, uel sacerdos eius
3 tet eius eleemosynam,vt se corrigat s̄m Cy. † Quæro nunc, qd si
b promissum est meretrici,b & nondum solutum;an poterit ipsa petere,gl.in d.§.sed quod meretrici.dicit,quod non,quia cā ē turpis, ergo &c.vt s̄.l.j.& quia quędam honestè accipiuntur,quę non honeste petunť.ff.de va.& extraor.co.l.2.§.1.& sic nō ob.§. sed quod meretrici.hoc etiam tenet Bal.& dic casum esse no.in l.fin.§. fina. ff.de ac.& obliga.Sed Pe.& Ia.de Ra.& Cy.contra, per rationem d.§.sed quod meretrici,& quia nō sequiť,ꝙ iste casus sit de his. in qb. nō honestè petať,ex quo honeste recipiť.idē tenet Bart.qa promissio,& datio parificant, vbi nō apparet euidens diuersa ratio. l. fi.ȷ̄.ad l.fal.secūdo per l. affectionis.ff.de do. quę indistinctè in donationibus loquitur,at donatio fit p stipulationē,& hodie per pactum nudum,ergo &c.Tertio,quia speciale est in milite, & minore,vt d.l.affectionis,& sic in cæteris in contrarium est ius commune.Non ob.l.fi.ff.de act. & obl.quia in casu econtra loquitur, quādo meretrix ꝓmittit hoī suo.nā ex sua ꝓmissione ɔueniri nō pōt, qa ex parte recipiētis turpis est.ꝓ ista parte accedat qđ dicit gl.2.in l.præalle.

ADDITIONES.

a Postquam meretrix est non diciť turpiter accipere. Adde Bart.in l.3.§. sed quod meretrici.ff.eo.& in l.non dubium.C.de leg.ubi dicit quod meretrix licite recipit post cæptum meretricium,sed nō ut incipiat meretricari, & in primo casu eius lucrum potest in eleemosynam dari,non autem in secundo casu,& ita no. Are.86.di.qui uenatoribus.j.q.j.non est,ubi uide.

b Quæro nunquid si promissum est meretrici.Adde Bar.in l.3.§.sed quod meretrici.ff.e. Pau.de Ca.in l.ea lege.supra de dona.ante nu.& in l. affectiones. co. lib.

l præall.ubi dicit,ꝙ ubi promittitur meretrici,turpitudo ē ex par-
4 te promittentis tantum,& hæc opi.mihi placet magis.† Quæro, quid si non meretrici.i. non palam se exponenti, quia quæ se palā exponit proprie meretrix est,vt ff.de ritu nup.l.palam. promissum est non solutum,sed pro eo pignus datum,an poterit repeti.Solu. gl.distinguit.aut per ac.ex eo cōtractu,puta pignoratitia ac.& nō potest,quia in suo libello necesse habet dicere,ex qua causa dedit, & sic turpitudinem suam allegat,quod non licet l. transactione.s̄. de transac.& etiam quia si mixtam vtriusq;,melior est possessoris, causa,vt hic,aut vult petere,non vt pignus: sed rem vendicare ratione dñij, & contra mulierem tanquam contra quemlibet possessorem,& tunc pōt.arg.ff.ad exh.l.de eo.§.pe.ff.si qua.pau.fe.dic. l.j.§.fi.sed Ia.de Ra.Pe.& Cy.dicunt ꝙ ēt rei uendi.petere nō pōt, quia contra ius dñij excipit mulier de pignore,quia sicut dñiū trāsfertur,vt hic:ita ius pignoris.& si replicetur,ꝙ in excipiendo de pignore allegabat cām meretricij,& sic turpitudinē suam.respon.ꝙ non simpliciter suā;sed etiam aduersarij sui,quod licet ad eneruādā intentionē illius,vt hic,cū in pari cā condō melior sit conuēti, & excipientis de vtriusq; turpitudine,vt hic.ēt quia contra cā, quę fuit autrix turpitudinis,licet excipere.l.alias,& ibi no.ff. de iureiu. Quidam dicunt,quod turpitudo cum turpitudine compensatur, sic remanet cā dñij,sed truffa est,quia si cōpensatur:sequiť ergo cā pignoris remanet sine turpitudine.Alij replicant,quod cā pignoris remanet,si promissio principalis obligationē induceret, cui pignus accedere posset:alias non.l.cum principalis. ff. de regulis iur. & l. eos. infra de vsur. & sic est reincidere in q. positam supra in primo contrario.de qua dic,vt ibi. Quæro,quid econtra si promissio est facta mulieri,& fundus hypothecatus, & sic nō traditus.rñdit gl.ꝙ ex promissione non pōt, quia potior esset conditio conuenti, vt hic,sed hypothecaria dixerunt quidam eam experiri posse contra debitorē,qa hypothecaria nō ɔcernit ɔ̄ctum, sed possessorem, vt quemlibet extraneum.Sed gl.tenet contra, qa si debitor tradidisset pignus,ei daretur vendicatio, ergo fortius exceptio.l. 1. §.ꝙ ait prætor.ff.de superfi.Ego idem teneo;sed nō illa rōne,quia non puto ei rei ven.dari in effectu,vt s̄.dixi,sed alia,quia in pari cā melior est,&c.vt hic.Quæro,quid si res diuidua, vel indiuidua sit data ob duplicem causam.s.honestam,&inhonestam,ex parte dātis,vel vtriusq;.& causa honesta non est impleta: an totum repetit seu partem,an nihil,gl.tangit.ff.eo.l.vbi.dic,vt ibi scripsi.

LEX III.

1 *Inhabiles ad munera non coguntur.*
2 *Iudex ciuili finita,ad criminalem procedit.*

Quod euitandi. Primo de restitutione dati,secundo de pæna criminali.secūda ibi; q memor.datū cāę militiæ euitandę ab eo,q erat inhabilis,repeti
a tur:& officialis,q recipit,ēt crīaliter puniť. a h.d.Expone ibi tirocinij.i.militiæ.inde tiro.i.miles nouus. ibi instātia.i. solicitudine. ibi,
1 eius.s.iudicis.Ibi cōcussionis,cuius pœna est extraordina.† No.ꝙ inhabiles nō sunt ad numera noīandi.Item ꝙ officiales ob illorū excusationē aliquid recipientes,soli turpitudinē cōmittunt,ita qđ non dantes, quod no. Ex quo no. ꝙ licitum est dare pro redemptione actionis suæ:licèt non sit licitū recipere.cū gratis recipiens debuit desistere,vel facere,quod no.ꝓ clericis soluentib. pecunias pro beneficijs impetratis assequendis,vt non dicantur simo. committere.Item no. quòd idem iudex de ciuili, & criminali cognoscit.No.ꝙ recipiens data restituit,& pœnam criminis luit. Et not. quod hic cognouit ordine successiuo,vt patet ex litera.an autē potuerit simul de vtroq; cognoscere,vide quæ dixi.ȷ̄.qñ ciui.actio.l. 1.& an probationes factæ in ciuili,sufficiant in crimina. vel econ-
2 tra.dixi in l si quis a se fundum.ȷ̄.ad l.iul.de vi. † Item no. quod finita ciuili,iudex ex officio procedit ad criminalem sine alio accusatore,vt hic,& s̄ si aduer.lib.l.pen.& est ratio,quia incitatus est ex priore processu,& sententia.l.j §.si publico.ff.de adult. & sic non ob.quod nemo sine accusatore punitur, potest etiam pars eum accusare.l.j.ad l.Flaui.de pla.Oppo.quod non repetitur,quia in pari cā,&c.vt s̄.l.proxi.est enim nedum ex parte recipientis turpitudo, vt hic,sed etiam ex parte dantis, quia nō debet militiam detrectare.ff.de re.mi.l.qui cum vno.§. qui post. Sol. quod hic nominatus erat inhabilis.vt in gl.Opp.de l.cum te.s̄.quod me.causa. Solu. vt ibi.Quæro cum gl.quod est istud.crimen concussionis,&dic vt in ea,& punitur extra ordinē,vt ibi no.nisi incidat in speciale crimē, vt ibi in l. 2. quia tunc pæna ordinaria illius criminis potest.

ADDITIO.

a Punitur.Vide omnino Bal.in l. cum ea. infra quod me. cau. & ibi etiam uide ꝙ nota.Bartol.

LEX IIII.

a **Quotiens.** In hac actione non veniunt vsuræ. a hoc dicit.

ADDITIO.

a Vsuræ.Adde tamen,ꝙ quando contractus habitus feneratorius rescinditur, fructus extenuant sortem,ut no.gl.in c.ad nostram.de empt.& uen.

LEX V.

1 *Maritus non potest petere sibi promissum causa lenocinii uxoris.*
2 *Lenocinium confessum sine alia inquisitione punitur.*

Mercalem. Primo uituperat quærētem,quæstionis annectendo solutionem. Secundo rationem annectit,per quam rationem oppositam reijcit,secūda ibi:quāuis.
1 † Promissum marito cā lenocinij uxoris,nō pōt ab eo exigi, sicut nec ei solutū pōt repeti.h.d.No.ꝙ de inhonestate hoīes sunt reꝑhendendi. Itē ꝙ proponēti inepta datur inepta responsio, secus si apta,& disciplinata,quia benigne est audiendus,& instruēdus.l.ꝑcibus.ȷ̄.de impu.& ali.substi.Itē, ꝙ confessioni ēt in libello supplicatorio stať hic. & l.cū ꝓcū.ȷ̄.de lib.ca. No.etiā,ꝙ si ex narratis in libello colligať,ꝙ actor est excludendus ab intētione sua,ꝙ iudex ex suo officio debet eum excludere,etiam reo non excipiente. Iō dicit Bal.quòd qui seipsum excludit proponendo.non est opus,ꝙ excludantur excipiendo. Vltimo no.ꝙ in pari causa turpitudinis melior est ɔdō cōuēti,siue de implendo, siue de repetendo agať.
2 Quæritur,an ex tali confessione lenocinij iste possit sine alia inquisitione puniri,& dicit Spec.quod non,in ti.de inqui.§.nunc uidendum.ver.quid si actum. Nam tunc ex confessione quis punitur, qñ illa emanat super crimen,de quo per iudicem quæriť,ut ȷ̄.quo. ap.non re.l.2.& l.non tantum.ff.de app.non qñ emanat incidēter propter aliud,ut hic,est ergo hæc ɔfessio sufficiens ad inquirēdū, & ad ꝓbōnem inquisitionis inducendū,facit l.nullum.ȷ̄.de restit.

LEX VI.

1 *Fur debet furtum gratis restituere.*

1 **Ob restituenda.** † Datū furi, ut rē subtractā restituat,ꝑt repeti.h.d.No.ꝙ accipiēs
a pecuniā,ut faciat id,ꝙ gratis facere tenetur,turpiter facit, a vt hic, & l.fi.ff.e.Op.de l.idē est.§.si tibi.in prin.ff.eo.Sol. ibi dedit alteri,q̄ furi,vt rē indicaret furtiuā.ideo ille nō turpiter recipit.hic dedit furi,q turpiter recipit,& idē de eius socio.vt d.§.si tibi.in fin. Et hoc deducit ibi Bar.ad statutū,quo ꝑmiantur reuelatores criminū, ut non porrigatur seu ꝑmiare intelligatur socios cōplices, vel sequaces,nisi de eis in statuto,uel edicto caueatur.ar.ȷ̄.de pę.iud.q.auth. sed nouo iure.& ff.de re mil.l.nō oēs.§.fi.& ego idem teneo, & ꝓ hoc facit.l.j ȷ̄.de coll.deten.& habes gl.in simili.ȷ̄.de mulie.quæ se serui.pro.l.j.super uerbo libertas,sed in contrariū facit.ff. ad sill. l. si quis in graui.§.utrū,sed ibi non erat inhabilis ad notificādū, vel denūciandū:sed ad præmiū tñ pollicitū cōsequendū, ut plenius dixi in l. 2.s̄.de noxa.in materia interꝑtationis restrictiuæ.vbi vide.

ADDITIO.

a Turpiter facit.Adde d.Soc.consi.102.incip. in præsenti consul. circa fi. 5. col. in 1.parte,ꝙ turpia facere dicitur,faciendo id ꝙ non licet, & ob turpem causam accipere dicitur,quando quis accipit ad id faciendū, qđ facere gratis tenebať.

LEX VII.

1 *Pactum de restituendo condictionem furtiuam non nouat.*
2 *Occupans castrum,uel rem alienam, gratis restituere debet.*

Eum qui. Recipiens pecuniā, ut pecora per eū occultata restituat,tenetur illā restituere per condi.ob turpē cām,& pecora per condictionem furtiuā,tā extantia,q̄ per-
1 empta ēt casu fortuito.h.d.† Nota,ꝙ pactū de restituendo non nouat condōnem furtiuam.Item no.ꝙ fur moram committit re ipsa sine interpellatione,ideo dicimus,ꝙ fur semper est in mora cōcor.l.subtracto.ȷ̄.de fur. Item no.ꝙ periculum casus fortuiti spectat ad morosum furem,vel latronem.Item not. ꝙ isti latrunculi moderni non liberantur: licet eis postea res per tertium auferan-
2 tur. † No.hanc l.contra illos,qui indebitè occupant castra aliena, & postea non restituunt,nisi pecunia data, quod pecuniam restituere tenentur.Opp.gl.de l.post decisionem.ȷ̄.de fur. Sol. ibi transactio interuenit: hic secus. Quæro,latrocinia,& inuasiones, sunt factæ per ciuitatem Florentinam contra Senensem:postea pax facta est,hoc acto,quod de hincinde commissis nihil dicatur,an singulares personæ poterunt conqueri,uolentes a suis furib. & latrūculis res exspoliatas sibi restitui. Dic.quod sic, nisi de singulariū personarum spolijs,& iniurijs sit facta mentio(arg.l.2. & quod ibi no.gl.fi.s̄.de in ius uocan.Et ideo isti prædones singularum personarum, actionibus conueniri possunt coram iudice competenti. Et no.ꝙ ibi sociales vagabundi sunt reputandi.

De condictione furtiua. Tit. viij.

Continua rubricam,vt in glossa.

LEX PRIMA.

1 *Actio duplex ex furto nascitur.*
2 *Condictio furtiua an tollatur actione furti.*
3 *Condictio furtiua,& actio furti,quāre non se tollant mutuo.*
4 *Fures eiusdem rei si plures fuerint,an uno soluente cæteri a condictione furtiua liberentur.*
5 *Obligatus,an liberetur obligatio soluente.*

PRæses pro. Diuide in duas.primo in actione furti pœnali. secundo in condictione furtiua,quæ est persecutoria.secunda ibi,in condic.vero.Si plures eandem rem furtim subtrahūt,quilibet insolidum pęnali,& persecutoria tenetur,sed in hoc est differentia, quia solutio unius nō
1 liberat aliū a pęnali, sed a persecutoria sic. h. d. † Not. quod ex furto duplex oritur actio. Vna furti pænalis, alia persecutoria ad simplum,& hæc est condictio furtiuæ, de qua hic titulus tractat. pænalis dať ad quadruplū,si furtū est manifestum,& si nō est ma-

nifestum,cõpetit ad duplũ.ĩ.de fur.l.de his,& ex his no.quod ĩ de
lictis,& pęnalibus nõ cõstituũtur proprie duo rei,q̃a uno ex duo-
bus reis soluente alter liberatur,q̃d nõ est hic,& ita notat Bar.ff.de
duo.reis.l.cum duo,& hoc q̃n plures,vt plures furtum fecerunt.Si
vero,vt vnũ corpus,tunc uno soluente pœnã,cæteri liberantur. l.
si familiã.ff.de iurisdi.om.iud.quod secus,si ageret ad uindictã pu
blicam,vt ibi no.per doc.quod not.ad casum,q̃n collegiũ deliquit
2 vt collegium,& uide q̃ scripsi de sediti.l.i.† Glo.quærit,an condi
ctio furtiua tollat̃ per actionem furti,vel econtra,& dicit q̃d nõ &
bñ,q̃a tex.est ff.eo.l.si pro fure.§.i.licet cõdictio.i.actio tutelæ tol-
lat̃ p actionẽ pęnalẽ.de tu. & ra.di.l.tres tutores.in prin.ver.sed si
ipsi.ff.de admi.tu.& est rõ,q̃a in duplo,quod est ibi pęna, inest rei
persecutio.l.hac actione.in fi.ff.de tu.& ra.di. ideo nimirum si per
pęnalem tollitur persecutoria,quia hoc est cõe.ff.vi bo.rap.l.i.Sed
q̃a & cõ per actionẽ tutelæ tollitur pænalis.de tu.& ra.di.l.i.§.i tu
telæ.& l.act.in prin.cõ.d.l.i.vi bo.rap.est q̃rendum de rõne,& dixe-
rũt ibi gl.& doct.quod ratio est,quia est una facti qualitas, ex qua
ambæ oriũtũr.s.q̃a p fide egit tutor.vt dicit lr̃a in d.l. tres tutores,
& hoc ubi tutor non tenetur furti ac.quod semper est,si non con-
stet quod aĩo furãdi fecit,ut d.l.act. 2. rñ. Nam velamen admini-
strationis,& officii præsumi facit,q̃d non tã uideatur inuito domi
no contrectare,quàm perfide agere,ut in tex.isto singulariter not.
d.l.tres tutores.facit.l.sacrilegii.ff.de sacr.ubi igit̃ constet,q̃ aĩo fu-
randi fecerit,ẽt furti tenetur,& cõdõne furtiua , & istarum duarũ
vna non tollit aliam contra tutorẽ,sicut nec cõ extraneũ , quia tũc
ut extraneus tenetur, licet p cõdictionẽ furtiuã tollatur in totum
actio de tu.& ra.di.Et ẽ rõ,q̃a illa nõ cõpetit,nisi absit pupillo,q̃d
abesse desinit,cũ rem uel eius estimationẽ recuperauit, ut d. l. act.
ubi hęc probant̃.Hæc tene menti,q̃a materia est intricata,& alibi
dicit Bar. q̃d hæc rõ tm̃ habet locum in tutoribus , sed etiã in aliis
3 officialibus per l.si multi.ff.de publica.†Quæro nunc,quare actio
furti nõ tollit cõdictionem furtiuam,nec econtra,& rñdit gl.quia
nõ nascũtur ex eodem facto,quia actio furti ex maleficio, sed cõ-
dictio furtiua ex uariis figuris causarum,sed hic attẽdendũ,q̃a Ia.
de Ra.Pe.& Cy.& sequaces tenent,quod condictio furtiua nasca
tur ex delicto.& allegant pro casu.l.si ambo.§.quoties.uersi.idem
est.ff.de cõpen.& l.si mulier.ff.re.amo.§.fin.& hoc videtur sentire
gl.interlinearis.in l.seruus quẽ.ff.de ac.emp.dicũt tñ eius naturam
varie figuratã,per ea q̃ no.gl.ff.eo.l.si pro fure.§.i.ubi glo.idẽ tenet
q̃d hic.Sed dominus meus tenet glo cũ qua multi patres antiqui
pertrãsiuerũt,& mouetur tali rõne.Causæ productiuę personaliũ
actionũ sunt delicta,vel quasi:cõtus,vel quasi. Causæ uero realiũ
actionũ sunt iura dñii,uel quasi,ut insti.de actio.§.i.ubi ergo actio
ĩuenit̃,q̃ hẽt utrũq; p sua cã pductiua, recte dr̃ nasci ex uariis cau
sis,sed ista est talis,ergo &c.minor patet,q̃a ista cõpetit agẽti ex iu
re dñii,& ad restituendũ,vt cæteræ reales,vt ff.eo.l.i. & ex parte cõ
uenti ex delicto,vt personales.ergo merito ex variis figuris cãrum
nascitur.ad gl.interlinearẽ rñ.q̃d s̃m pdicta dẽt intelligi,& sic veri
ficetur ex parte cõuenti,& eodẽ mõ rñ.ad legẽ si ambo.§. quoties.
vel dic,q̃d ille ver.idẽ est,refertur ad id,q̃d de compen.dixerat, nõ
ad id q̃d ex maleficio nascatur,vt furti.ad d.l.si mulier.§.fin.dic,q̃
ẽt s̃m pdicta pt intelligi,vel q̃ illud refertur ad id , q̃d pcedebat ĩ-
mediate,s.q̃ persecutionem contineat,& anno nõ finiatur, ut ibi
no.q̃dã gl.interlinearis. Nõ ob.q̃dã rõ Ray.videlicet q̃ actio.l.aq
liæ nascitur ex delicto,vt insti.de le.aql.p totũ,& tñ cõpetit dñõ,si
cut ista ff.ad l.aquil.l.item mela.§.leg.q̃a illa naturã realiũ nõ hẽt,
cũ detur ad dãdũ,& nõ ad restituẽdum:sicut ista. Stãdũ est igitur
cum gl.q̃ fortifico alia rõne,q̃a si cõdõ furtiua nasceretur simpl̃r
ex maleficio,sicut actio furti,nos oporteret dicere, q̃ vna aliã de-
beret tollere,sicut do.ibi dicũt de actiõe tu.&ac.d̃ tu.& ra.di.quas
dicunt inuicẽ tolli,q̃a est vna facti qualitas, ex qua ambæ nascun
4 tur,vt s̃.dixi.Rõ tamen domini mei fortius concludit. † Quæro ab
extra,litera dicit,q̃d vno satisfaciente alter liberatur a cõdictione
furtiua,nunquid hoc sit verũ indistinctè.gl.ff.de fur.l. qui re com-
modata.in fine.licèt sit corrupta,vt ibi dicit. Bart. tenet,quod hoc
procedit, vbi res est restituta ; alias si æstimatio fuerit soluta, alter
non liberatur,& hoc per illum textum. & institu.de lega.§.si alie-
na.& ita pertransit Bar.ibidem tenet hic Petrus,& Cy. quia facta
istorum censentur plura, ut dixi in notabilibus , nec unum habet
causam ab alio,& sic non obst.l.nec vllam.§.vlti.ff.de petitio. hæ-
5 re.& ff.de re.eo,l.illicite. † Quæro in casu huius l. isti plures tenen-
tur cõdi.fur.& quilibet insolidum,sed an unus ex his cõuentus
poterit opponere beneficium diuisionis.Ia.de Ra.dicit, quòd nõ,
quia sunt duo rei,licet insolidum teneãtur.Nec obst.l. si plures.ff.
de admi tuto.quia mitius agitur cum tutoribus,quã cum furibus.
6 l.tres tutores.in eo.tit.& dixi s̃.in 1.q.† Tunc quęro.pone conuen
tus condi.fur.solidum soluit,& sic alium liberauit,ut hic,an con-
tra illum regressum habebit,vr̃ q̃d sic.arg.ĩ.de duo.re.l.j. cũ ibi no.
in gl.In cõrium facit.l.si plures.ff.de admi.tuto. ubi si unus ex plu-
ribus tutoribus ex delicto obligatus solidũ soluit,quia bñficiũ di-
uisionis nõ opposuit,ab alio nihil repetit.sic & in pposito,& mul-
to fortius,cũ mitius agatur cũ tutoribus,q̃ cũ furibus , vt s̃. dixi &
ita tenet Iaco.de Rau.Nec ob.si dicas,per eius solutionem liberat
alium,ergo ab eo repeti debet , ut in duobus reis, quia negat ipsẽ,
quod per unius solutionem sit alterius obligatio extincta , sed eã
dicit durare,licet non possit fieri exactio,obstante regula iuris bo-
7 na fides.ff.de re. iu. † Quæro iste text.loquitur in pluribus obliga-
tionibus ad pœnam ex maleficio, vt vno soluente alter non libe-
retur,ut hic,& l.adeo.ff. de iurisd. omnium iudi. Sed quid in obli-
gatione ex quasi maleficio.tex.est,q̃d uno soluẽte cæteri liberan-
tur.l.3.ff.de his qui deie.vel effu.ex quo dicit Dyn. q̃d si statuto ca
uetur,q̃ si homines de cõta,non ceperint malefactorẽ, quilibet pu
niatur in cẽtũ,uno soluente cęteri liberẽtur, & dicit ipse,q̃ sic,q̃a
ex quasi maleficio tenẽtur,q̃ patet,quia tenẽtur ex facto q̃d sum-
psit originẽ ĩ persona alterius,& sic ex quasi maleficio,vt l.ex ma-
leficiis.§ his quoq;.ff.de act.& ob.igit̃ uno soluẽte, debent cæteri
liberari,vt d.l.3.& licèt illa loquatur,ubi ĩ pæna est rei persecutio,
& sic non est mere pęnalis,tamen idem dicit,ipse esse in mera pæ
na.& ita ẽt tenet ibi Bar.& hic Bal.& nihil allegat.Aliqui allegãt.
l.si multi.ff.de publica. sed ibi in duplo inest simplum. dictum er-
go eorum nota.Et magis dubito,supposito quod statutũ dicat,q̃
quilibet puniatur in 10.vel in 100.quia illa uerba , nõ tñ obiectũ
concernunt,sed executionem,& sic exactionem,secus esset si dice
ret,quilibet teneatur in x.cogitandum igitur relinquo.

LEX II.

1 *Fur semper in mora censetur.*
2 *Res apud furem perempta si sit , an ipsa uel eius æstimatio petatur.*

1 a Ante † No.q̃d fur semper est in mora,[a] ut hic & s̃.tit.proxi.
l.fi.in fi.& adde q̃d ibi dixi.Itẽ no.q̃ oblatio purgat mo
b rã,[b] & transfert periculũ in dñm,ex quo no.tertio q̃d ultima mo-
ra nocet.circa quæ uide,quæ scripsi in repetitione mea in l. semel
2 mora.ff.so.ma. † Quæro re apud furem perempta,quid potest dñs
in libello petere gl.variarũt.nã glo.in l.in re furtiua.ff. eo. tenet q̃d
res ipsa petat̃,sed æstimatio soluatur,&allegat.ll.q̃ in mere psonali
actione loquuntur,q̃ cõpetit ad dãdũ,sed hic cõpetit ad restituen-
dũ,ideo p illa gl.melius facit.l.si cõdicat̃.in fin.& l.si seruus.§.bo-
næ.ff eo.sed gl.in l.vinũ.ff.si cer.peta.& l.rei iudicatæ.§.i.ff.sol. ma.
tenet q̃d cõdicat̃ æstimatio.& pro hoc vr̃ casus in d.l.in re furtiua,
ff.de vi & vi ar.l.i.§.rectissime.& ĩ.de pig.ac.l.si creditor,in fin.Dy.
dicit oẽs gl.vñr dicere p dicta iura in electio.actoris esse, an petat
rẽ uel æstimationẽ.idem tenet Bar.ut ipse no. in l.stipulationes nõ
diuidũtur.§.Celsus.ff.de ver.obli.in 7. oppo. & 6. q̃õ. & ita teneo.

ADDITIONES.

a Est in mora. Adde Barto,in l.merito.ff.de ui & ui ar.& in l.qui furtum.et ibi Bar. de condi.fur.& in l.fi.eo.tit.& l.subtracto.et ibi Bar.et Bal. infra de fur. ubi dicitur uerum,uisi moram purgauerit offerendo,uide in l.parui,de cond.fur.itẽ nisi mora esset extincta nouatione uolũtaria,item nisi interuenerit stipulatio, non animo nouandi,quia fur de interitu rei non tenetur.Bald.ibidem,

b Oblatio purgat moram. Tu uide de hoc,et de qua oblatione intelligatur hoc dictum Bar. in l. si mora.n.v.et q̃ ibi posui in addi. ad ipsum in uer.sola oblatio. ff.sol.mat.nor.idem l.qui decem.§.idem responsum de sol.Bal.in l.i. infra.ne liceat in una causa tertio prouoc.et Alexand.et Mode.in l.qui Romæ.in princip. infra de uerb.obli.

De condictione ex lege sine causa , vel iniusta causa. Tit. ix.

LEX PRIMA.

1 *Debitor in diem, non exigitur ante diem.*
2 *Fiscus suum debitorem exigere potest ante diem.*
3 *Fiscus qua actione contra debitorem debitoris agere dicatur.*
4 *Actio ex lege quomodo discernatur ab actione ex contractu.*

a Licèt. [a] Diuiditur in tres partes. Primo ponit rationem
dubitandi. Scd̃o q̃situm decidit. Tertio rationẽ
decidendi annectit,per q̃ rõnem dubitandi excludit.secun-
da ibi,tñ.tertia ibi,ut fisco.Propter inopiam debitoris fisci põt de-
bitor debitoris sui ante tp̃s exigi.h. d. Expone ibi superesse uideat̃.
i.quia tm̃ habet in pr̃imonio,q̃d sufficiens est solum ad solutionẽ
1 vsurarum.† No.in prin q̃d de iure cõi debitor in diẽ nõ põt exigi,
ante diẽ,ut hic,& l.eum q̃ calendis.ff.de uerborum obli. & l.cede
re diem.ff.de uer.significa.nata tamen est actio , sed obliga. exce-
prio,& sic non ob.ff.man.l.si mandauero.in prin. & hoc uult gl.1.
No.secundo,quod fiscus antequã exigat debitorem debitoris sui,
debet facere solennem excussionem. dũ dicit exhaustũ cõpetit.
Et no. quod tex. iste non requirit pronunciationem super excus-
sione,& pro hoc facit quod no.glo.pe.in fi.in l.sancimus.§. fin. in-
fra ad trebellia.& vide Ia.Bu.& habes per Bar.ff.de ope.no. nũcia.
l.stipl̃o.§.si q̃s aũt.Ego dicam in auth.sed hodie.ĩ.de actio.& obl.
2 † Item no. priuilegium fisci, q̃a ob necessitates suas põt debitorẽ
b suũ añ diẽ exigere,& q̃d fortius est [b] debitorẽ debitoris añ diẽ exi
git,ut hic coniuncta glo. dẽt tamen interusuriũ medii tp̃is relin-
quere

ADDITIONES.

a Licet. Ad hanc l. Adde & uide quod no.Barto.in l.3.§.multę,de iu.fisci.et uide in l.2.infra quando fis.uel priua.

b Et quod fortius est. Adde,quod Bar.hic dicit de hoc,quod hic no.iste,esse casum sing.hæc de ano.per Gul.de Cu.in auth.hoc ius porrectum,nu.3. et ibi posui in apost.ad ipsum in uer.ante diem.supra de sac.san.eccle.dixi. post Ia. Rebuff.in l.non alios,nu.3.in apost.in uer. debitor debitoris , infra de quibus munc,uel præsta,excusantur.lib.x.et Alex.in l.pecuniam,ff.si cer.petatur,

quere,ut in gl.hæc frequenter practicantur in Bononia contra ga
bellarum conductores,& datiarios. Opp.ab extra q̃ fiscus nõ pri-
uilegietur,ut ante tempus agat,imo iure priuati utatur.l.iustas.ĩ.d̃
iure fisc.li.x.& ibi no.Sol.q̃ hic necessitas imminebat reipublicæ,
ibi nõ .vel actio ex cõtu agens non admittitur,ut ibi,sed condi. ex
l.sic,ut hic.Opp. q̃ præses prouinciæ non sit cõpetens iudex inter
fiscũ,& priuatũ.s̃.vbi cau.fi.l.ad fiscũ.Sol.vt gl.q̃ hic nõ cognoscit
solus,sed cũ procu.cæsa.vt s̃.si aduersus fi.l.2.hæc nõ placet, quia
ibi in causis mixti imperij.hic iurisdõnis.Alii,ut Bal.dñt,q̃ hic iõ
cognoscit,q̃a agit nõ cõ suũ debitorem , sed cõ debitorẽ debitoris :
inter quos p̃ses est cõpetens iudex,sed hæc nõ est tuta per l.si de-
bitũ.ĩ.q̃n fi.uel pri Ego alias dixi,q̃ ll.contra.loquũtur, q̃n procu-
rator Cęsaris est in loco,& sic in prouincia . alias solus præses est
cõpetens iudex,& hoc ne reus sumptib. uexetur.Op.3.q̃ hæc lex
non conueniat rubro.contra.§.quib.s̃ de no.codi.compo.Solu.ut
gl.q̃ bene conuenit:quia condi.ex l.conuenitur debitor debitoris.
Opp.quòd hæc lex foueat iniquitatem,quia cõmodum medij tẽ-
poris aufert debitori contra l.si tibi mandauero.§.j.ff.man.Sol.ut
in gl.j.quia hæc intelligatur deducto interusurio medij temporis,
sicut in dote dicitur.ff.sol.ma.l.si constante.§.quoties. Opp.ab ex-
tra,q̃ hæc lex non inducat speciale in fisco,cum idem sit in priua
to,ut añte diem agat,& pignora persequatur.ff.de pign.l.quęsitũ.
Solu.quod ibi casus est diuersus.& ibi loquitur de persecutione pi
gnorum,q̃n debitor est suspectus,& fugitiuus.vnde ante diem exi
3 gi potest,& ille casus est singulariter notandus † Opp.ab extra,q̃d
fiscus uia ordinaria non agat,sed executiue,ut ĩ.de exactori.trib.l.
opilatores.Sol.quòd hic q̃n agit cõtra debitorem debitoris sui,nõ
autem quãdo contra debitorem suum,& id si debitum non sit li
quidum.Sinautem sit liquidum,seu tale in quo nõ cadit probabi-
lis negatio,ut in tributis,tunc executiue potest,ut in contra. & in
auth.de man.prin.§.coges.facit l.si qui.ĩ.de conuc. fi. debi. libro x.
4 † Quæro, hic agit condi. ex lege contra debitorem debitoris sui,
quid si ageret contra debitorem suum,& ante diem,dico, q̃d agit
actione ex eo cõtractu,& si excipiatur,replicatio ei competit ex il
la.l.& ideo attende,quod q̃nq; a l.dat̃ actio,seu ex l. cõperit actio,
q̃nque officii imploratio,q̃nq; exceptio,quãdoque replicatio,exẽ-
plum primi habes hic,& ĩ.eo.l.fi.& s̃.de suff. l. j.& s̃.de peti.hære.
l.fi.§.sinautem.& ĩ.de iure deli.l.fi.§.licẽtia,& alia plura ponit gl.
ff.e.l.j.& multa alia ibi addit Bar. exempla secũdi habes in l.quod
si minor.§.fin.ff.de mino.exemplum tertii habes.ff. ad macc.l.j.in
prin.& ff.ad velle.l.2.exemplum quarti habes in themate nostro,
& ubicunq; exceptio opponi impeditur a l.ff.de compen.l.si cum
5 militi.§.cum intra.ff. sol.mat.l.si constante.§.quoties.† Quæro. 2.
a qualiter cognoscitur,an agatur ex contractu,vel ex lege.[a] respon.
secundum Iac.Bu.quod interdum obligatio venit ex sola.l.& tũc
aut lex est prætoria, & agitur act.in factum.l.fi. ff. de eo per quem
fa.est.& insti.de interd.in fi.Aut est l.ciuilis , & tunc agitur condõ.
ex l.ff.eo.l.j.& hic. interdum venit ex solo contractu, uel pacto, &
tunc agitur actione ex eo cõtractu.Interdum obligatio prouenit.
ex vtroque, & tunc attende an l.roboret primam causam directo
disponendo in eam,& tunc ex illa agitur,vt patet in casibus, in q̃
bus ex nudo pacto datur actio.vt ĩ.de rer.permu.l.ex placito.& ff.
de pac.l.vlt.an roboret solum effectum ipsius causæ, quia directo
non disponit in eam, sed propter eam obligationem producit, &
tunc agitur cõdi.ex l.propter pactum,vt in l.si quis argentum.ĩ.de
do.hęc ponit Iaco.Butri. Quæro tertio , qualiter cognoscetur an
debeat agi ex lege,vel iudicis officium implorari. respon. quod si
l.hoc declarat,illud serua, ubi autem hoc non declarat,considera
ad quem verba diriguntur,quia aut iudici,aut parti. si iudici, tunc
implorandũ est iudicis officiũ,vt ĩ.de colla.l.si soror.& ibi glo. de
hoc no.& probatur clare in l.quod si minor.§.pen.& fi.simul iun-
6 ctis.ff.de mino. † Istud tamen officium quandoque est simile a-
ctioni , puta quando fiendum concernit principaliter fauorem
actoris,vt dictis ll. quandoque est simile exceptioni, puta quando
concernit rei fauorem l.plane.l.fin.ff.de peti.hære.Si uero dirigũ-
tur parti,& tunc aut actori,& ei inducũt actionem.ff.eo.l.i.& hoc
gñaliter , vbicunque lex dicit dabo. Aut diriguntur reo,& indu-
cunt exceptionem,quod est generale vbicunque.l.dic.ac. non da
bo.ff.ad mace.l.j.in prin.& ff.ad velleia.l.2 & hæc sufficiant, latius
tamen de hac materia tractat Bar.ff.eo.l.j.

ADDITIO.

a Vel ex l. Adde quod condictio ex l. locum habet, quotiescunque ex l.inducitur obligatio,nec dicitur in l.illa,qua actione agatur in Spe.de fe.§.5.& d̃ inst.edi. §.13.uer.sed quo iure,& de obl.& sol.§.cæterum,in uer.ulterius. not, & ibidẽ. Ioan.And.in additionibus.in addi.quæ incipit,est sciendum,&ad quid compe tat,vide per d.Soc.consi.150,incip. & nos introducere.uersi.5.probatur in l.1. parte,& uer.11.confirmatur.

LEX II.

1 *Instrumentum,an sit nullum debito soluto.*
2 *Actor,an possit editionem ab aduersario petere ad intentionẽ suam fundandã.*

a Dissolutæ. [a] Primo dictum ; secundo infert ad quæsitũ,
secũda ibi,& ideo. Soluto debito potest cau
1 tio repeti per condi.sine causa.h.d.† Not.q̃ soluto debito, instru-
mentum non est propterea nullum, sed inefficax, quod no. quia
per solutionem sublata est obligatio.insti.qui.mo.tol. ob. in princ.
& ideo inefficax est,& non nullũ,quia per ipsum adhuc probatur
debitum præcessisse.ff.de fur.§.fullo.& in auth.de fi.instr.§. si uero
nullus.Itẽ no. q̃d creditor,cui est satisfactum,tenetur edere instru-
mentũ.Opp.q̃ tex.ineptè loquitur,dũ dicit dissolutæ quantitatis,
cũ quantitas nõ fuerit ligata,sed persona. & sic dissolui nõ potuit.
arg.l.prout quisque.ff.de solu.Sol.vt in gl.j.Opp.q̃ hæc lex nos di-
mittat in incerto cõ.§.quid.s̃.de no.codi.comp.non enim dicit,qua
cond.repetatur ex illis trib.de quib.hic dicitur in rubr.Sol.supplẽ-
do ad tex.quod de cõdi.si.cau.loquitur,ut in glo.Opponi. 3. quod
condici non possit,quia instrumentum suum est,ideo rei uend.&
ac.ad exhi.ei competit,ut s̃.ad exhi.l.fin.Sol.hic q̃ erat creditoris,
ibi debitoris,& in dubio dicit gl. inspice cuius pecunia solutũ fuit
tabellioni,quod no.Dico tñ,quod licet pecunia debitoris fuerit ta
bellioni soluta,adhuc potest competere ei condictio , & non tan-
tum ad possessionẽ,vt dicit gl.sed ad rem, vbi dñium in creditorẽ
transtulit,quod præsumo in dubio, q̃a commodũ eius concernit.
sed ob cãm probõnis sui crediti,ideo credito soluto,& sic cã reda-
2 cta ad non cãm,repetitur condi.si.cau.ut hic.† Opp.nam ad acto-
ris intentionẽ fundandã nõ potest peti editio ab aduersario.l. fi. s̃.
de eden.Sol.vt ibi dixi, quia hic non fit editio ad probandum, cũ
solutio sit probata,quæ est cã intentionis actoris, sed fit retraditio
executoria condemnationis.Sed tũc q̃ro,quid si actor dicat, ego
solui:& ad probandum solutionem,dico quòd hẽt instrumẽtum
cancellatũ,& inductum,quod peto exhiberi,an tũc audiet̃ actor,
aliter cancellatione, vel solutione non probata . Ego puto quod
sic iudicis officio,ut hic,& arg.l.vbicũq;.ff. de inter.act.& hoc ope
ratur æquitas,& vis resolutionis obligationis. Quæro,quid si reus
confessus , vel solutione probata, iuret penes se instrumentũ non
habere,dico, quod tenet̃ tunc loco redditionis instrumenti,facere
instrumentum quietationis seu libera.l.huiusmodi.§.si ita de lega.
j.Et quod sufficiat iurare se instrumentum non habere , probatur
in l.fin.de fide instru Et hæc habent locum,quando instrumẽtum
ad cautelam liberationis debet reddi,non si ad certificationem pe
tentis debet ostendi,puta si Titius dicat,quod sibi teneor ex perso
na alicuius defuncti in centum,& ego ei promitto soluere,si ostẽ
dat mihi instr̃m,& postea ipse dicat instr̃m se non habere,sed pa-
ratũ me liberare,quod non sufficit ei, ob certificationẽ mihi fien
dam de debito,q̃ & ego puto.Et ita tenet Bar.in d.§.si ita.

ADDITIO.

a Dissolutæ. De materia huius l.uide per d.Ant.in c. ecclesia , ut lit. pend. & hanc l.extende,ut per gl.& doc.in c.accedens.el 1.ut lit.non contesta.sed an debitor debeat in casu huius l.reficere expensas instrumenti ipsi creditori.uide Bal.in l.fi.ĩ.eo.& melius in l.eos.§.super his.infra de usu.&no.per Bal.in l.nec ignorat. de fruc.et lit.ex.et hic adde Bal.in l.huiusmodi.§.si ita. de lega.

LEX III.

1 *Possessor malæfidei furtum non facit fructus percipiendo.*
2 *Possessor malæfidei, pro quibus possit fructibus conueniri.*
3 *Titulus quando excuset a fructibus percipiendis.*

Mala fide. Malę fidei possessor ad fructus extantes te-
netur rei uendi. ad consumptos condi.ex in
1 iusta cã.h.d.† No.quicquid dicat gl. q̃ malæfidei possessor fructus
percipiendo,nõ facit furtum,q̃d probatur ex eo quia iste tex.vult,
q̃d pro extãtibus nõ tenet̃ condi. sed si faceret furtũ tenetur con-
di.fur.& sine cã,quia omnis cõdõ degenerat contra furem.l. fi. ff.
usufru. quemadm. ca.tamen. ĩ. latius examinabo.Venio ad ap-
paratum,quem recitabo per quæstiones, & primo quæro , utrum
possidere bona,vel mala fide,sit ius,vel factum,& gl.j.respõ.quod
est iuris,sed fructus percipere est facti,quod no. q̃a ex hoc habes ,
quod testis non est interrogandus de bona,vel malafide eius , qui
dr̃ possidere.Similiter,quod positioni quæ fit de bona,vel mala fi-
de,quis non tenetur respõdere,tanquam fiat positio iuris. secus si
fiat simpliciter positio de possessione,quia illa est facti.l. stipulatio
ista.§.hi quoq;.ff.de verb.oblig positionibus autem facti,& non iu
ris quis tenetur respondere,ut no.in l.2.§.quod obseruari.s̃.de iur.
2 calum. † Quæro. 2. an malæfidei possessor pro fructibus extanti-
bus possit conueniri condictio.furti.respond. gloss. quod sic,argu-
men.ff.de condict.indeb.l.si vrbana.in fin.nam constat,quod fru-
ctus pendentes sunt pars rei.l.fructus pendentes.ff. de rei vendica.
& per consequens cũ separantur,domini sunt,& ideo condicitur,
ut d.l.si vrbana.in fi.ad istar certę rei.l.si certæ. ff. de fur. Et minus
competit rei vend.quia vtraq; datur domino.l.j.ff. de condict. fur.
Istam partem tenet etiam glo.in d.l.si vrbana, & ibi hic cum glo.
transit Bar.Sed quidam antiqui gl.tenuerunt contra, ut ibi no.di-
centes q̃ condi.fur.non tenetur,quia eos percipiendo, furtum nõ
facit,cum ad percipiendum sit effectus.l.hoc imperante.alias tene
tur.l.si quid possessor.§.sicut.ff.de petitio.hæredi. & quia contume
re non astringitur , imo uetatur , cum domino restituere iubea-
tur,merito tunc condict.furti.tenetur,& pro hoc facit,quod no.in
l.hæres furiosi.§.j.ff.de petitio.hæredit.& quod not. supra de petit.
here.l.i.in gl.4.in fin.& pro hoc videtur hic casus inducendo,vt in
notabili dixi.Istã partem tenet Bal. si iste malæfidei possessor ha-
bet titulum.Nam titulus eum excusat a fructibus percipiẽdis.l. si
fundum.supra de rei ven.& ibi no.& per consequens a pæna,quia

cum non percipit, ei esset pœna si teneret̃,& si a tali pœna excusat̃
q̃to fortius a furto,& eius pœna, vbi ãt titulũ nõ habet procedunt
gl.pdictæ,& pro hoc adducit̃.l.si quis uxori.§.cum creditore. ff.de
3 fur.† Or attẽde circa hoc,an titulus excuset a percipiẽdis uel nõ,[a]
a variæ sunt opi.vt dixi.in d.l.si fundũ,& in e.tit.l.domũ in 6.opp.Et
potissime nõ credo excusari,qñ sciẽtia rei alienæ titulũ præcedit,
quia titulus est affectatus.Circa aũt id,de quo gl.q̃rit,ego puto sic
dicendũ,aut q̃rit̃ in non possidente fundũ,fructus tamen colligen
te,& exportãte,& ille furtũ cõmittit,& cõdi.fur.tenet̃, aut in pos-
sidẽte fundũ,& tũc,aut absque vllo ti.& sic pdo,vel inuasor ẽ vel
interuersor possessionis,& tunc fructus percipiendo furtum com-
mittit,qa ei conuenit diffinitio furti,& iõ cond.furti tenet̃,p hoc
facit.d.l.si vrbana.ĩ fi.& d.l.si certe,& d.l.si qs vxori.§.cũ creditor.
Aut in possidẽte cum titulo,& tunc, aut in titulo , & possessione
est mala fides,puta qa scientia rei alienæ pcedit titulum,& adhuc
idẽ credo,ne det̃ occasio malignandi,& titulos fieri sibi faciendi.
Aut in titulo est bona fides,sed in possessione mala , quia scientia
rei alienæ uere ei supuenit ex post facto, & tũc furtũ nõ cõmittit,
ut hic,tum quia nõ impeditur pscri.vt ĩ.de vsuca.trãs.l.j.§.hoc pro
culdubio.Tũ quia ex corrupto rẽ restituere nõ debet pp euic.sed
expectare sniam,ut hic fecit.Quæro cũ alia gl.qua actione p con
sump.tenet̃.rñ.gl.q̃ ꝯd.sine causa uel iniusta cã,ut hic.Itẽ cõd.fur.
quia scienter cõsumendo,furtũ committit.sed hoc intelligo , nisi
titulũ habuit bona fide,q cũ excuset,vt s̃.dixi,subiũgit gl. quod ẽt
rei ven.tenet̃,si dolo desinit possidere,quia pro possessore habetur.
Quæro ultimo,quid de fructibus percipiendis.rñ.ut in glo.& ad-
de quod dixi in l.si fundum.s̃.de rei uen.& plenius de materia fru
ctuum dixi.in l.certum.in eo.tit.

ADDITIO.

a An titulus excuset a percipiendis uel nõ,de hoc Barto.in l.si fundus.C. de rei uẽ. et in l.sed et partus.ff.quod me. causa.et melius.in l. ex diuerso. C. de rei uend. Bal.in l.2.eo.tit.

LEX IIII.

1 *Cautio condicitur obligatione dissoluta, sicut si ipsa obligatio non sequatur.*
2 *Instrumentum debiti cuius sumptibus fieri debeat.*

Si non est. Primo conditionalis repetitio thematis. Se-
cundo solu quæstionis.Secunda ibi,reddi ti-
bi.Si pecunia non est numerata debitori,cautio cõdicitur.h.d.vel
cõfessus per scripturã se mutuũ recepisse spe futuræ numerationis,
& non sequutæ.ĩ.bienniũ põt condicere cautionem,& ẽt postea,
1 si intra bienniũ sit contestatio facta.h.d.† No.q̃ sicut dissoluta ob
ligat.cautio condicitur,vt s̃.eo.l.dissolutæ . ita si obligatio non se-
quat̃,ut hic.Itẽ no.casum,in quo ius agendi tollit̃ biẽnio . Itẽ not.
casum,in quo denunciatio seu protestatio habet uim interruptio
nis pscriptionis,& dẽt ipsa fieri in scriptis,vt in gl. licet regulariter
contra.l.fi.s̃.de neg.gest.dic ut ibi dixi.Opp.cũ gl.fi.quod hæc cõ-
dictio ad repetendũ cau. non tollat̃ biennio , qa mera psonalium
actionũ est xxx.an.l.sicut.ĩ.de pscr.xxx.an.Solu.vt in gl. quod nõ
tã tollit̃,q̃ retro nõ nata fingit̃.Quæro ab extra,quam ac.intẽtabit
creditor,in cuius fauorem confessio emanauit.rñ.ſm gl.condi.ex
l.ita nota.inst.de li.ob.in gl.super verbo,cõdictio. & idẽ cõiter no.
doc.in l.in ꝯtibus.ĩ.de non nu.pec.Barto.aliter di.ff.de cõd.ex le.
a l.j.dicã in d.l.in contractibus.Quæro cũ gl.j.a an notarius scribere
debet in instrumento,quod ille fuit cõ fessus spe numerationis fu
turę.rñ.quod non,& rõ est quia solum debet scribere id,de quo ẽ
rogatus,non enim spectat ad eum scribere mẽtem contrahentiũ,
2 sed solum uerba ab eis prolata,& hoc uult ista glo.† Quæro,credi
tor recollegit instrumentũ suis sumptibus,quod debitor non con
dicit,vt hic,excipit creditor,sum paratus,sed refice mihi sumptus,
an tenetur ei reficere,dic, aut repetit instrumentum, quia obliga-
tio dissoluta est solutione,vt in l.dissolutæ.s̃. eod. & tunc debitor
debet ei sumptum reficere,qa nec ipse aduersariũ debet proprijs
sumptibus instruere.arg.l.ptor.in fi.ff.de eden.Aut repetit quia nu
meratio facta non fuit,& tunc, aut stetit per creditorem , & ei re-
fici non debent. Aut per debitorem,qui postea pecuniam voluit,
quod potuit.l.pecuniam.ff.si cer.pet.& hic distinguendi sunt sum
ptus,quia aliqui sunt necessarij pro ualidatione contractus , & in-
strumenti,puta pro scribendo.ĩ.tempus limitatum in prouisorib.
& memorialibus communis,& istos puto reficiendos.aliqui sunt
uoluntarij magis,quam necessarii,saltem pro tunc, puta facti,pro
habendo instrumentum authenticum a notario,& istos non pu-
to reficiendos,quia in culpa fuit,hunc sumptum facere prius q̃ pe
cuniam numerasset,sciens in potestate debitoris esse pecuniã nõ
recipere.ar.l.quod quis.ff. de regulis iuris.

ADDITIO.

a † Quæro cum gl.1.Fa.quod no.Bal.in l.precibus.infra de proba.et in ru.supra ð fide instru.ubi dicit,quod notarius in instrumento suam imbreuiaturam circa substantiam negotij extendere non potest,sed solũ quod intellexit a partibus, dũmodo non exprimat aliud,q̃ uiderit, aut audierit a cõtrahẽtibus,facit quod no.Inn.in c.fraternitatis.extra de hære.ubi dicit quod notarius in instrumẽto, et testis in suo dicto non debent aliud dicere , nisi illud quod in ueritate uiderint,uel audierint.

De actionibus, & obligationibus. Tit. x.

1 *Actio,& obligatio quod inter se discrimen habeant.*

Continua,ut in glos.quod declara sic,quia act.& ob.de quibus di
ctum est.s̃.singulariter q̃dam sunt cõia. i. q̃ omnibus conueniunt
in cõi,& non sunt alicuius singularia,iõ subsequenter ponit istam
1 rubricam:in qua tractaturus est de his,quæ eis cõia sunt.† Contra
ordinem rubricæ opp.nã ob.& act. differunt tanq̃ causans,& cau-
satum,vel generans,& generatum , hinc est quod dicimus , quod
est contractus,& ex eo obligatio,& ex obligatione nascit̃ actio,&
sic obligatio est velut mater,& actio velut filia.l.licet.§.ea.ff.de p
cu.& sic prius de ob.q̃ de act.dicere debuit.rñ.Cy.cõfitendo ꝯ.sed
dicit hic esse figurã hysterõ ptherõ.i.ordinis cõuersio. Vel dic, q̃
oppositio procedit inspecto ordine naturæ, quem hic non consi-
derauit:nõ inspecto eo,de quo principaliter intẽdit tractare , puta
de uirtute,& efficacia actionis ex obliga. resultãtis,& sic qa actio
erat magis proxima suę intentioni,ideo de ea prædixit.

LEX PRIMA.

1 *Mandati actionis quot species, & quid discriminis inter se habeãt, & nu.2.*
3 *Mandatum morte mandantis expirat.*
4 *Vtilis actio quando in subsidium concedatur.*
5 *Actiones mandari,uel cedi possint ante solutionem.*
6 *Actiones,an possint cedi post solutionem soluenti id quod alius debet.*
7 *Actiones utiles sine cessione transeunt ex emptione. & nu. 8. & 9.*
10 *Mandatum procuratoris in rem suam, quando per mandatum reuocari possit.*
11 *Cessio actionis si fiat alicui, an per hoc mandetur ei exercitium directarum.*
12 *Actio utilis,an sit datiua,uel natiua,& an qui tenetur actione utili , sit obligatus,& cui.& nu.17.*
13 *Actio utilis,an sit eadem cum ea,quæ directa uocatur.& nu.14.*
15 *Actio utilis,& directa,an sint eadem specie.*
16 *Actionis utilis,& directæ utilitas quæ,& an effectus utriusque sit idem.*
18 *Actio utilis in realibus,an sit natiua,uel datiua.*
19 *Cessionarius agens actione utili , an possit reum sibi obligatum esse libello dicere.*
20 *Cessionarius,an possit se creditorem dicere.*
21 *Soluens cedenti post iura cessa,an liberetur.*
22 *Actiones quando pacto gratuito transferantur.*
23 *Debitor qua possit se exceptione tueri , creditore contra se directam intentante.*
24 *Actio directa,an præferatur actioni utili.*
25 *Actio eadem quando,& quę pluribus cedi possit.*
26 *Cessio absenti fieri potest.*
27 *Creditor potest debitori quas contra eum actiones habet cedere.*
28 *Dominium utile,quando per rei uendica. cessionem transferat, & num. seq.*

1 Data certè. † Pro euidentia præmitte,q̃ manda-
tum actionũ põt sumi large , & stri-
cte,qñ large,tũc se hẽt ad cessionẽ,sicut genus ad spẽm,nã
mãdatũ actionis diuidit̃ in duas spẽs , quarũ una remanet in noie
gñis sui,& uocatur mãdatũ ac.alia transit in propriũ nomẽ, & vo
catur cessio actionis.sñs distinctio ponit̃ in l.j.ff.de adop.ubicunq;
igitur actiones sunt cessæ,illæ pñt dici mandatæ, qa spẽs infert ge
nus suũ affirmando,& pro his induco tex.cũ glo.in l.3.ĩ.de noua,
qñ vero sumitur stricte,tũc sumitur p specie distincta a cessione,
& una spẽs non infert aliam.Sed per suas dñas una discernitur ab
2 alia.† Quæ aũt inter eas sit dña no.hic in gl.super uerbo mãdatas,
& triplex fuit opi.vt in ea.no.prima ẽ falsa,vt patet ex scda,& ter-
tia.ideo illa omissa dixerunt quidam,vt Io.qd̃ per cessionẽ trãsfer
tur utilis,& directa remanet penes cedẽtẽ, sed per mandatũ trans
fertur solum exercitium directarũ,præterq̃ in casibus,inter quos
vnus est hic,scilicet in subsidiũ, alius, qñ est procurator in rẽ suã,
quia tunc dixit Io.qd̃ transfertur vtilis,sicut per cessionem, & pro
eo vr̃ quasi casus in l.procuratore.ff.de procu.Istud ultimum non
est verum,qd̃ vtilis transferatur in procuratorem in rem suam p
mãdatum actio.sed solum exercitiũ directarum ad vtilitatem tñ
suam.l.qui stipẽdia.s̃.de procu.l.plane.ff.fa.erc.& de hoc est hic ca
sus.nam hæc l.in procuratore in rem suam,& non in simplici pro
curatore loquitur,vt isti sentiunt,quia non subesset tunc causa dã
di ei vtilem ac. in subsidium. Non ob.l.procuratore.in contra.al-
legata,quia debet intelligi de procuratore in rem suam per cessio.
ac constituto,vt dicam in 4.q.Alii ut Azo dixerunt,quod nulla est
differentia respectu cedẽtis vel mandantis,quia penes utrũque re-
manet dña,sed respectu eius cui est directa,quia per mandatũ trãs
fertur duntaxat exercitium directarũ,per cessionem transfert̃ uti-
lis,& hæc uera,& discrepat a pręcedenti,quia Io.uoluit, quod per
mandatum in rem suam transferatur vtilis.Azo quod nõ,& me-
lius,vt dixi,& hoc,qñ ceduntur.sin autem concedantur,nihil pro-
a prium transfertur.l.ad eum.in prin.& ibi gl.ff.de dona. Notarij tñ[a]
vt opi.euitent,& pinguiorẽ ꝯsiũ efficiant,omnia ista in instrĩs ap-
ponunt dicentes.Talis dedit,cessit,cõcessit,transtulit atq; manda-
uit,&

ADDITIO.

a Notarij tamen.Adde quæ utilitas sit ex adhibitione illarum clausularum in contractibus,& quid unaquæque operetur,notaui in tract.clausularum.in clausu. contract.uer.dedit cessit &c.& in uer.singuli dictioni deseruientibus. ibi ponitur uniuscuiusque clausulæ effectus.

uit, & eum etiã pcuratorem in rem suã cõstituit. &c. Præmitto
ẽt,quod hęc lex hẽt varias lecturas.Vna,q̃ loquitur in fideiussore
pecuniam dãte.& istã ponit gloss. parua in ordine secunda,super
verbo debitore.& ista applaudet magis literæ nr̃æ , ibi dũ dicit,in
vicem debiti.Alia est , vt loquatur in prorsus extraneo nullo iure
obligato,& vtraq; subdiuiditur in duas. nã alia est,quod pecunia
fuit data,vt corpus,vel species.& in hanc inclinat gloss.alia quod
fuit data,vt quãtitas.& hæc fuit materia , & de veritate cuiuslibet
earum.ĩ.patebit.His sic pmissis venio ad l. & diuido in duas par-
tes.Primo thematis repetitio.Secũdo q̃siti eliciti solutio.secunda
ibi,q̃ si ita sunt.Casum summariũ ad omnẽ lec.adaptabilẽ pono
sic.Si mandator act.moriatur sine hærede, lite nõdũ per mãda-
tarium contestata,licet procuratorẽ in rẽ suam factũ, vtilis actio
ei competit.hoc dicit,vel sic,directæ actio.pcuratori in rem suam
mãdatæ, mortuo mãdatore lite nõdum contesta.expirant.sed vti
les ei cõpetũt de æquitate.hoc d.Casum in terminis pone ĩ nube ,
quod qdã dedit pecuniã creditori in vicem debiti, hoc apposito,
vt ei mandaret act.contra debitorẽ, qui ſm ꝯuẽtionẽ eius illi mã
dauit faciens eum pcuratorẽ in rem suam. postea lite nõdum p
procuratorem ꝯtestata,decessit mandator ac. & sine hærede , ita
quod expirauit mãdatũ,& nõ est is,qui de nouo mãdare possit, ex
quo dãnũ patit̃ iste,qui pro hoc mãdato habẽdo pecunias suas de
dit.vnde remedio opportuno supplicat̃ , vel q̃rit̃ ab impatore. cui
3 rñ.si hæc vera sunt,q̃ dixisti,vtilis actio tibi cõpetit.† Not.collige
primo,quòd mãdatũ procur.in rem suã expirat morte mandato
ris,lite nondum contesta.Itẽ no.qd̃ per mãdatũ ac.nõ transferã-
tur vtiles,sed exercitiũ directarum tantum.Item no. qd̃ per solam
constitu.procur.in rem suã,non trãsferunt̃ vtiles,sed exercitiũ tñ
directarum,ad vtilitatem tñ suam nõ domini.ita intelligitur.l.qui
4 stipendia.s̃.de procur. † Not.etiam casum singularem , vbi vtilis
a conceditur[a] in subsidiũ,qñ non reperitur qui possit mandare,vel
cedere act. Et sic potes not. quod directa conuertitur in vtilem
ex iuris dispositione,ne quis remaneat in damno. vt no. hic ĩ gl.j.
in fin.quod not.propter.l.si post acceptum.ff. de.rei ven. Venio
ad apparatum.in cuius recita.aperitur lectu.& ex qua causa pcess-
serint. Oppo.igitur primo sic.per solutionem factam creditori ,
sublata fuit obligatio,& actio.inst.qui.mod tol.obl.in prin.& ff.de
solu.l.solutiones.ergo actiones,quæ erant extinctæ,& sublatæ nõ
potuerunt mãdari,quia quod non est,nõ põt mandari.Hui⁹ rimo
re dic.gl.cõtra.pcedit,vbi ille q pecuniã dedit soluisset,vt debito
rem liberaret,sed hic non dedit eo aĩo, sed, vt act.ꝯ debitorem in
eũ transferent̃,& sic pacto super hoc inito. cũ creditore. Contra
istã solu.replicat gl.qd̃ nõ sit bona,quia pactũ nõ est sufficiens ad
resuscitandum actionẽ in totũ sublatã.l.Modestinus. ff.de so. & l.
si vnus.§.pactus.ff.de pac. respon.gloss.tu dicis verũ,si fuisset factũ
post solutionẽ;& sic tẽpore,quo actio fuisset sublata, vel extincta.
sed hoc pactum intercessit ante dationem pecuniæ, vel in ipsa da
tione pecunię.& sic habuit impedire liberationẽ debitoris.& hęc
solu.probatur per dictam.l.Modestinus.& l.cũ his. ff. de fideiuss.
5 † Sed nunc oppo.3.extra gloss.istam, quòd ẽt absq; vllo pacto fa-
cto ante solutionem , vel in ipsa solutione, possint actiones man-
dari,vel cedi,vt ff.mandati.l. Papi. & ff. de sol.l.Stichum.§.si man
dato.vbi per solutionem mãdatoris debitor nõ liberat̃,imo con-
tra eum act. postea ceduntur. Or hic attendendum , quòd , vt in
euidentialibus dixi,hæc lex habet duas lect.vna est , vt in extrãeo
non obligato loquatur,& tunc sol.erit ista,qd̃ in illis.ll.loquitur in
mãdatore qui p se,& sua obligatione soluit,vnde reũ nõ liberauit
hic in extraneo nõ obligato, & sic in quo nulla suberat necessitas
soluendi,ideo soluendo reum liberat,nisi cõueniat.vt act.cedant̃,
quia tunc apparet,quòd reum non vult liberare. Et si de hoc non
conueniat,solutio in aliud quàm in liberationẽ debitoris pp quẽ
soluit,non potest ꝯuerti. ideo illo liberato act. non pñt cedi. Sed
secũdũ aliã lect.ſm q̃ hic ĩ fideiussore loquit̃ pdictũ ꝯriũ forti⁹ ob
stat.Et ideo varijs modis solutũ fuit hoc ꝯtra. vno modo, q̃ hic in
fideiussore,qui soluẽdo liberat reũ principalem. l. vt fideiussor.ff.
de fideiuss.Ideo oportet, q̃ pactũ interueniat , in contrarijs loquit̃
in mandatore,qui non liberat reum.rõ diuersitatis , quia mãdato
ris obligatio pręcedit;& sic non accedit , at illa fideiussoris etiam
si in tempore præcedat,tamen in effectu semper sequitur. Ista nõ
videtur de mente gloss.procedere , quæ volunt quod mandatoris
solutio simpliciter facta liberet reum principalem,nisi pro sua
obligatione dicat se soluere. Et ita not.in dict.l. Papi. Et similiter
voluit,quod fideiussor dicat,quod si p sua obligatione soluat , nõ
liberetur reus,quia actus agentium,non extenduntur vltra men-
tem eorũ.l.non omissis.in prin.ff.si cert pet. Ideo oportet nos aliã
sol.dare.dicendum est ergo,qd̃ inquãtũ hæc.l.loquit̃ in fideiusso-
re, illæ.ll.in contra.allegatæ cõcordãt cum ista,& hæc cũ illis. Nã
ll.in contra.alleg.loquuntur,quando pro sua obligatione soluit ,
vel pactum de cedendis actionibus fecit. Similiter & hic,quan-
do fideiussor pro sua obligatione soluit,vel pactum fecit de ceden
dis actionibus.aliàs ex simplici solutione mandatoris,vel fideius-
soris liberaretur reus.hoc vult gl.in d.l.Papi.quæ in mandatore lo
quitur.& hoc vult gl.l.cum his.ff.de fideiuss.quæ in fideiussore lo-
quitur. Cũ igitur pactum interuenerit,merito hæc lec. in fideius-
sore etiam toleratur. Sed hic attende,qa dicet prouectus,maxi-
mè lecturarum perscrutatiuus . Istam solonem non patiunt̃ leges
alle.in contra.quæ in simplici solutione mandatoris loquuntur,&
maximè.l.Stichum.§.si mandatum. pp æquiparationem,q̃ facit li
tera ibi de tutore,&c.Silr̃ nec distinctio Dy.talem sol.patitur.Dy.
enim dicit in distinctione sua,quã ponit in l.Modestinus. ff.de sol.
q̃ in pariter seu principaliter obligatis habet locũ distincto.l.Mo-
destinus.& vbi non sunt æquipariter principales di.q̃ soluens in
dubio,præsumitur suo nomine soluere. & ideo tenet cessio facta
post solutionem etiam ex interuallo. l. si filius.ff.de in rẽ vers. &
l.Papi.ff.man.& l.si minoris.ff.de admi.tu.& l.si res obligata. in fi.
de le.j.hoc idẽ tenet,sed Bar.in dist.sua quã ponit in l. Modestinus.
præalleg.& clarius in l.cum his.eod.tit.& ibi dicit esse casum,hoc
idem tenet Cy.in l.cum alter.ĩ.de fideiuss.& ſm hanc opi.dicẽdũ
est,quòd inquantum hæc l.loquitur in fideiussore , hoc pactũ nõ
fuit necessarium.vt in ll.in contra alle. Isti doc.sunt tantæ autho
ritatis,q̃ in concludendo ab eis non recederem,ne temerarius re
putarer.Sed disputationis causa,& vt dem materiã cogitandi, mi-
hi vr̃,q̃ prima sol.sit verior,videlicet,q̃ mandator pro sua obliga-
tione in dubio vr̃ soluisse.vt d.l.Papi.& dicit l.Stichum.§.si mãda
to.fideiussor pro tali obli.& sic pro reo , & mihi vr̃ casus in l.cum
alter.ĩ.de fideiuss.in l.vt fideiussor.in eo.ti.ff.& in l. cum his Licèt
Barto.dicat ibi esse casum pro eo. sed mihi videtur in oppositum
ideo pondera tex.in fin.vbi ponitur ratio decidendi,per quam col
ligo,quòd ibi fideiussor soluit cum pacto,vt sibi cedãtur actiones,
& ideo quia ad cessionem actionũ tenetur , actiones creditori ꝯ
reum reseruantur,& per solutionem fideiussoris non fuerunt su-
blatæ.hoc suadet ratio diuersitatis,quia fideiussor videtur manda-
tum recepisse à reo de soluendo pro eo l.indebitam. ff.de condict.
indeb.& nota.in l j.s̃.de dolo.& ibi videtur probari,sed mandator
non. Oppo.4.ab extra , quod in casu nostro non potuit creditor
mandare ac.quia solutum fuit animo liberandi reum , vt probat̃
in litera,dum dicit pro quo soluisti.Sol.exponendo,pro quo,id est
propter quem.ita exponit gl.in l.dominus Sticho.in prin.de pecu.
leg.in simili.Vel dic pro quo,scilicet eximendo à iudicio, & con-
uentione creditoris soluisti.& sic non animo liberandi,sed perso-
nam eius eximendi,à facilitate eum conueniendi iudicio,obstan-
te regula bona fid.ff.de regu.iuris.Et iste casus colligitur ex pacto
adiecto,vt cedantur act.Quod nota,quia hic habes quod pactum
præualet solutioni,& illam facit intelligi secundum se,non econ
tra.& est ratio quia si econtra intelligeretur, tũc pactum in totum
6 vitiaretur.† Concludamus modo[b] istum passum, cum quæritur,
b an soluẽti id, q̃ alius debet , possint post solutionẽ actiones cedi.
Dic aut pecunia est data,vt actiones cedantur.& hoc constat.Aut
data est simpliciter sine pacto cedendarum , vel mandandarum
actionum,& hoc constat.Aut de pacto dubitatur.primo casu quã
docunque cedi possunt, vt hic coniuncta gloss. & l.Modestinus.ff.
de solu.secundo casu dic,aut soluens soluit nomine proprio,& ce
di possunt quandocunque. quia reus non est liberatus,aut soluit
nomine debitoris,& cedi non possunt.quia sunt extinctæ per solu
tionem.Poterit tamen à creditore repetere per ac.nego.gest.l.sol
uendo.ff.de nego.gest.aut dubitatur cuius nomine soluit. & tunc
dic,aut in soluente nulla suberat necessitas soluendi,quia nec ipse
nec res sua erat obligata,& tunc pro debitore præsumitur soluis-
se,quia alia coniectura cadere non potest,ideo act.mandari non
possunt,nisi pactum interuenisset , causa est hic,prout in prorsus
extraneo loquitur.aut in soluente suberat necessitas soluendi , &
tunc aut quęritur in pluribus principaliter, & pariter obligatis ea-
dem specie obligationis , vt sunt duo vel plures ꝯtutores,vel plu-
res conrei debendi.& tunc soluens in dubio præsumitur pro tali
obliga.soluere.& ideo habet locum dispositio.l.Modestinus.Aut
quæritur in pluribus principaliter obligatis , sed non pariter nec
eadem specie obligationis,sed diuersa,& ex diuerso cõtractu, vel
quasi ; & tunc soluens in dubio præsumitur pro sua obligatione
soluere.ideo cessio, & mãdatũ actionũ possit fieri etiã ex interual
lo.vt ff.de administ.tuto.l.minores, & ff. de tuto. & rat. dist.l.alte-
rius.§.fin.aut quæritur in pluribus quorum vnus est obligatus prin
cipaliter.alter accessorie:& tunc,aut illa accessoria aliquo respectu
similitudinem habẽt cum principali.& tunc soluens,pro sua obli
gatione tantum præsumitur soluisse,vt patet in se debitorem con
stituente.in l.si filius.ff.de in rem verso. & in mandatore. vt l.Pa-
pi. ff. man. & l.Stichum. §. si mandato. ff. de solu. aut illa acces-
soria

ADDITIONES.

a Vbi vtilis conceditur. Et cui vtiles competant. vide per d.Soc.consi.118.incip. in hac consultatione circa fin.v.col.in j.parte. Et adde . quòd vbicunque vtiles intentãtur,et non directæ,priuilegium cedentis non transit in cessionarium, vt per præfa.d.Soci. consi.171. incip.diu profecto anceps.ver.confirmatur prædicta in 2.par.de materia vide hic etiã plene per Bar. in v.col.et vide etiam Ludo. in l.mortis causa.§.Titia.de don.causa mor.qui alle.istam l. pro sing. Item vide præfa. d. Soci. consi. 158. incip.visis processu,sententijs.ver. quinimo dubitant circa medium,vbi plene cui , et quando vtilis hypothecaria competit,et an quando directa personalis,seu vtilis.

b Concludamus mõ.Tu vide de hoc quæsito licet late satis hic ventiletur Pau.de Cast.consi.mihi.235.incip.viso puncto,et Geor.Thomassinum præalle.Paulũ referentem.consi.suo.33.incip.est mihi transmissa.col.3. ver. pręsuppositis igitur,vol.secundo.

soria nullam habet similitudinem cum principali,vt est obligatio fideiussoria,& rei principalis.& tunc sunt opi.vt ex dictis supra,apparet.& communis op.doct.uidetur,ut fideiussor soluens pro sua obliga.tantum uideatur soluisse,ad instar mandatoris.opi.glo.fuit quod ꝓ totali,& sic ꝓ reo,ut no.in l.cũ his.ff.de fideius.& hoc ſm unam lec.Dixi,ꝙ illa mihi uř pro tutore de iure.& rõnem diuersitatis.š.assignaui,uidelicet,qa mãdatũ đ soluẽdo uř recepisse,ꝙ nõ est in mãdatore,& qa obligatio mãdatoris incipit ab eo: & potiꝰ eius contẽplatione ꝗ rei,creditor uř reo credidisse,ꝙnõ est in fide iussore.Nec ob.l.& magis.ff.de solu.quia ibi erant in soluẽte duæ distinctæ obligationes,una propria,alia accessoria.hæc pro defensione gloss.sint dicta. sed cogita aut quæritur in pluribus quorum unus est tantum personaliter obligatus,res uerò alterius est hypothecata. & tunc ille cuius res est hypothecata pro sua re duntaxat liberanda,creditur soluisse,ideo cessio poterit fieri quandocunq;.l.si res obligata.in fin. ff. de le.j. & ibi gloss. Tertio uero casu principali quando dubitatur,an actum fuerit,quod actiones debeant cedi;tunc sequor gloss.in d.l.Papi.ff.man.quę uult,quod si cessio sit facta incontinenti, præsumatur hoc saltem tacite actũ fuisse,& intelligo incontinenti:idest in actu simul se tenẽti, ita qđ ad extranea non diuerterint,ut in fin.scripsi in l.bonæ fidei. supra. de pac. Et gloss. in d.l. Papi.tene menti. quia similem non habes in corpore iuris.Licet dicta in aliquo deuient ab ea. ut supra.dixi.

7 † Reuertor ad glo.& oppo. qnto, ꝙ actio utilis ei cõpetat à prin. & non in subsidium.quia emptione non minus transeunt utiles sine cessione.ut infra.l.proxi.et de hęredi.uel actio. uẽdi.l.emptor. l.ex nominis.et l.fi.Sol. secundum gl.hæc pecunia data fuit in specie.et sic corpus: non in quantitate pro precio.et sic hic non fuit emptio,sed contractus innominatus.Ista so.uř.contra tex.in eo,ꝙ di.soluisti.cui respondet gloss.expone id est tradidisti.Item ꝯtra eã facit,quia tex.dicit pecuniæ quãtitatem,& nõ dicit simpliciter pecuniam: quia tunc posset intelligi in specie.ut l. quisquis.de leg.3. Sed quando ista duo scilicet,pecunia cũ quantitate simul iũgunť, significať pecuniam numeratam fuisse ut ff.de ꝯtrahẽ.emp.l.hęc uenditio.§.huiusmodi.Itẽ si pecunia deť in sacculo, si tñ dať in forma ꝑcii,& rei preciũ ꝯtinet, ad numerũ reduciť. ut ff.de usufru.l. adhuc.in prin.uer.si uero.& ideo sol. ꝑdicta uiolabat tex.uñ Mar. ut seqť in gl.fateť ꝫ.&hic in fi.subaudit maximè.ꝙ nõ placet doc. quia lřa ista loquiť ꝯditionaliter,si ita sunt &c.Ideo Pet. dicit, hic pecuniam fuisse numeratã,sed ex emptione noĩs negauit utilẽ cõpetere,sed opus esse,ut mãdẽť,uel cedanť,ut hic,& ꝓ hoc ĩducit, qa alias.ll.essẽt ludibriæ. & supuacuæ,q̃ dñt, emptori noĩs actio. debere cedi,vt ff.de hęre.ve.l.emptori nominis.& l.qui filij.& l.vẽditor actionis.Confirmat rõne:qa sicut se habet traditio in rebus corporalibus,sic cessio in actionibus:vt no.ꝟ.quãdo fis.vel priu.l.fi. ff.de dona.l.ad eum. Sed ad transferendum rem corporalem requiritur traditio.l.traditionibus.supra.de pac. Ergo in actionibus cessio.Confirmatur tertia ratione:qa si vtilis ipso iure in emptorẽ transiret,vẽditor nominis à cedẽdo liberatus esset.vt no.in fi.ff.de pac.l.ab emptore.sed hoc est falsum, vt patet in omnibus illis tribus.ll,alle.in prima ratione: in quarum qualibet ponitur verbum videlicet,dẽt:ꝙ est necessitatis.Sed tene gl.ĩ eo,ꝙ dicunt quòd ex emptione nominis transit vtilis sine cessione, quia casus est. ꝟ. de hære.ven.l.fi.& ex l.ex nominis.& ꝟ.l.proxi.Nec quid ꝓhibet vtiles ipso iure competere,& directas mandari posse.l.ex legato nominis.infra.de leg.& de his directis loquuntur illæ tres. ll.ff.de hære.vend.Veruntamen in casu nostro, non fuit precium nominis nec eius emptio,licèt quantitas interuenerit. Et ideo attendendum est,quod quando quis emit iura,& actiones, & sic nomẽ debitoris.& tunc transit vtilis sine cessione.vt in contra. Quãdoque quis numerat,& dat pecuniam,vt ei cedanť acti.& tunc.ante cessionem nullę transeunt,sed cessione facta transferũtur vtiles, quæ tamen extinguũtur re integra per mortem cedentis,& eius hęres de nouo tenetur cedere. si tamen non habet hæredem, vtilis ex æquitate competit. Quandoque quis soluit, & numerat pecuniã in vicem debiti, vt sibi mandetur acti. & in rem suam procu.constituatur,& tunc nulla actio ante mandatum transfertur: & per mandatum simpliciter, & per constitutionem procura. in rem suam,transfertur tantum exercitium directarum licèt ad vtilitatẽ mandantis.& tunc mandatum re integra finitur morte mandantis,sed eius hæres de nouo mandare tenetur.& vbi sine hęrede decedit,ita quod non est qui mandare possit,vtilis de æquitate cõpetit.vt hic,& idem dic.Bar.si cũ hærede decessit,sed ab intest.ita qđ non est qui cedere,vel mandare possit. l.pe.§.fi.infra. ad treb. & ff. de insti.l.j.in fin.seq. & no. in l.damni infecti.in fin. ff.de dam.infec.Et quando dicatur sine hærede decedere,not.per gloss.& doc. in d.l.pe.infra.ad treb.& ibi dicã.Quãdoque pecunia nõ numeratur, nec,vt quãtitas datur,sed vt corpus,vel species,vt ei mandetur actio,& tunc adhuc habet locum.l.ista secũdum lecturã anti-
8 quorum,vt hic in gloss.† Oppo.6.cum gloss. quod morte mandãtis re integra non finiatur mãdatum procu.in rem suam,sicut nec morte mandatarij l,illam.infra.de dona.Solu.quidam, quod hæc per illam est correcta.hoc non placet Petr.per l.præcipimus.infra. de appe .Alij dixerunt,quod ibi fuit cessa , hic mandata.Istã tenet Pet.& Cy.quia ibi litera de cessiõe loquitur,quod est verũ i similitudine,quam inducit de venditione:Sed in donatione,de qua ibi principaliter qriť,de cessione nihil dř.Præterea attende, ꝙ ibi fuit vẽditio act.& cessio.vnde ex vẽditiõe trãsferť vtilis, & ex cessiõe exercitiũ directarum,vnde exercitiũ directarũ dẽt expirare,vt hic. ꝙ si non facit,vř,ꝙ illa in hac parte corrigit istã,nisi dicamus, qđ ibi mortuo mãdatario,hic mortuo mãdante.Alij dicũt,ꝙ ibi spãle in dona.Or attẽde.Ego dico , ꝙ speciale est in donatione,vt ex dona.nominis trãsferať vtilis sine cessiõe,sicut ex vẽditione,& alijs casibus.ꝟ.no.in gl.Et hæc vtilis nõ extinguiť morte donãtis nec donatarij,sicut nec morte vẽdẽtis nec emẽtis.Sed ibi ex causa dona.mãdať act.& sic in rẽ suam ꝓcu.est ꝯstitutus,& tũc illa.l. nõ loquiť.vnde.l.ista locũ sibi vẽdicat,vt mortuo mãdante sine hærede vtilis cõpetat de æquitate,qa exercitiũ carũ solũ mãdatũ, licèt ex cã dona.& sic oportet ꝙ eas intentet nomine mãdãtis,licèt ad vtilitatẽ suã.l.q stipẽdia.supra.de procu.& l.plane.ff. fam. er. Sed nomine eius,qui nõ est, vel alterius q nõ reperiť, qui eius imaginem repręsentet,nõ potest intentari.ergo ad æqtatẽ huius.l. necesse est deueniri.Sed econtra mortuo mandatario,& cum hærede loquiť d.l.illam.vt transmittat,ꝙ ante. l. illam forte non erat.& ita dicit Mar.fill. & sic illa in hoc non corrigit istam.Similiter vbi actiões sint cessæ,& sic vtiles facto hominis transferũtur,tũc cessio si fiat in vicẽ debiti soluti,& si ex necessitate, tũc mortuo cedente re integra sine hęrede, expirat hæc vtilis cessa, & ex æqtate insurgit noua,vt hic,mortuo autem cessionario,illa vtilis transmittiť.vt d. l.illam.& si cessio fiat ex mera liberalitate,puta ex causa donationis,tunc vtilis non expirat morte cedentis,sicut nec cessionarij,vt
9 ibi.& in hac gloss.& opi.Petr.& Cyn.† Oppo. 7.quod vtilis transeat ab initio sine cessione etiam in alijs casibus,quàm in emptione nominis.vnde videtur obstare.infra.proxi. vbi per dationem in dotem transfertur vtilis,& in alijs.ll.in gloss. alleg.Solu.vt glos. per regulam,& casus speciales a regula,vt sic regula sit,qđ utilis non transfertur sine cessione.ut hic.& l.cum his. ff. de fideius.& l. Modestinus.ff.de solu.& l.si minores.de admi.tuto.& l.alterius.§. fin.ff.de tu.& ra.di.& l.si res obligata.in fin.ff.de leg.j. Et istorum est ratio,quia sicut dominium in corporalibus solo titu.non transfertur.l.nunquam nuda.ff.de acqui.re.do. & not.in l.traditionibꝰ, supra. de pac. sic nec proprietas, uel quasi in istis incorporalibus, Item,quia actiones sic sunt affixæ corporibus hominum , quod
a ab eis separari non possunt.[a] l.j.2.& 3.ff.pro soc.& l.quis ergo casus.ff.de pecu.fallit in casibus.Primo in datione in dote.ut infra.l. prox.Secundo in emptione nominis, uel actionis, ut ibidẽ.& infra.de hære.uen.l.emptor.& l.fina.Tertio in nomine dato in solutum.ita quod datio in solutum facit emptionem. ut infra.quando fisc.uel priua.l.fin.Quarto quando datur pignori nomen debitoris.l.cum conuenit.ff.de pig.& infra. quæ res pigno.pos.obli.l.nomen.Quinto quãdo nomen debitoris donatur.l.illam.ꝟ.de dona. Sexto quãdo nomen debitoris legatur.l.ex legato nominis.infra. de leg.Septimo in subsidium,quãdo in uicem debiti soluti debẽt actio.cedi,uel mandari,nã tunc illis mãdatis , & soluẽte procur. in rem suam facto,mortuo mandatore re; integra utiles ꝯpetunt de æquitate,ut hic cum si.ueruntamen hic propriè nõ fallit,qa ab initio non transfertur,nisi cedatur.& sub ista forma faciẽdo regulam,& casus speciales,transeunt gl.& cõmuniter doct. & ita ego de præsenti trãseo.licet mihi uideatur,quod ex his casibus specialibus quasi omnibus sit fienda una regula,uel cõclusio generalis, uidelicet,quod ex titulo quolibet habili ad translationẽ dominii, ubi res est præsens,ibi utilis actio transferatur sine cesione,& ubi titulus nõ est habilis,non trãsferatur sine cessione. ut in ll.š.alleg. & hæc reseruo declaranda in l.fi.ꝟ.quando fi. uel pri. Opp.8.quod morte mandatoris nõ finitur mandatum.l.3.infra.de noua. Solu. ut gloss.quod ibi lit.conte.hic ante lit.conte. decessit. Venio ad questiones,& primo in procuratore in rẽ suam formabo aliquas, secundo aliquas actionibus cessis. Quæro igitur primo , mandatum procuratoris in rem suã non expirat li.conte. ut hic à sẽsu contrario:sed quid si non erat lis cõte.sed aliquid ex his quæ not. & habentur.in l.3.infra.de noua.interuenit,puta partis debiti receptio,uel denunciatio facta debitori interuenit,an tũc morte mãdantis expirabit mandatum.dic,ꝙ non,secundum gl.in d.l. 3. quã
10 doc.sequuntur.† Quæro. 2. an non interueniente aliquo de his tribus casibus,qui ponuntur.in d.l.iij.mandatum procura.in rem suam posit reuocari per mandãtem,& uř quod non per l. q̃ omnia.uer.plane.ff.de procu.& l.procuratore.ff.in eodem ti.& qa mãdatum est factum gratia mandatarij . ergo nõ dẽt posse reuocari. l.si cum fundum.ff.de pac.in contra.facit.l.ista, quia morte mãdãtis reuocatur re integra,licet hæres compellatur de nouo mãdare.Quid dicendum? respon.ꝙ glo. uidentur mihi ꝯtrariæ.nã glos. j.in l.ante litem.ff.de procu.uidetur tenere,quod non posit,sed in d.uer.plane.et in d.l.procu.tenet quod posit,præterquã in tribus casibus positis in l.3.infra.de noua. et idem tenet.l.sicut.§.procurator.ff.qui.mo.pignus,uel hypo.sol. Tamen ego puto sic dicendum

ADDITIO.

a Separari non possunt.Adde do. Soc.consi. 101. incip.uiso testamento ant, ver. confirmat pro ea.in i.parte ubi an actiones personales ueniunt in donatione, cum actiones creditoris inhæreant, et ab eius persona euelli non possint prge ut etiam hic Sali.

dũ,aut iste procutator est ꝯstitutus ex necessitate cõuẽtionis, vel obligationis,& tunc expresè reuocari non posset inuitus: cũ, & si constitutus non esset,de nouo eum constituere teneretur, & sic ei fortius competit ius excipiendi. Aut ex causa voluntaria est in rem suam procu.constitutus,& tunc si ex causa donationis, est incidere in opi.quas habuisti.š.ad contra.de l.illam.ꝟ.de dona.Nam si tenemus,ꝙ re integra morte mandantis non reuocetur, Similiter nec exprefse debet posse reuocari,& specialiter hodie, qa vel perfecta dicetur donatio,quæ non reuocať , vel si non sit perfecta,ex pacto dona. datur actio, fortius ergo exceptio. vbi autem non ex causa donationis,sed alia:tunc reuocari possit. vt in gloss. š.alle. Quæro. 3.an procurator in rem suam tenetur ante lit.conte.facere fidem de mandato suo.respon. vt dixi in l.qui stipendia
11 in q.pe.& fi.š.de proc.† Quęro quarto circa cessionem actionis.an ei cui facta est cessio actionis , videatur tacite mandatũ exercitiũ directarum,& videť,ꝙ non, per l.fi.ꝟ.qñ fis.vel pri. & ꝑ l.ex legato nominis.ꝟ.de lega.& per l.emptori.& l.qui filij.& l.vẽditor act ff. de hær.vel act.vẽ.In contra.fa.ff.man.l.si ꝓcurator.§.fina. in fi.vbi casus in oppositum.Bald.in hac.q.dicit,ꝙ aut cessio fit à l. & tũc non transit exercitium directarũ,vt in primo allegatis : aut ab homine,& tunc transit,quia vltra cessionẽ vtiliũ videť procur.in rem suã cõstitutus.vt in d.§.fi. ad hoc singulariter no.Ego puto cõtra, quia hic,sunt duæ diuersæ species,& diuersa mãdata , vt in euidẽtialibus dixi, at vna species nõ infert aliã.l.naturaliter.§.nihil.ff.de acquiren.poss.ergo,&c.nec vnũ mandatũ aliud, nisi quantũ ei sit necessariũ.l.ad rem mobilẽ.& l.ad legatũ.ff. de procu. & l.diligẽter.ff.mandati.Itẽ,qa si cessio,quæ fit à dispositione.l. mediante tamẽ cõtractu hominis,hoc nõ operať,tanto minus sola cessio hoĩs cũ duo sint vno fortiora,vt in autẽ.itaq;.ꝟ.eo.de succes.ad l.si ꝓcu. rñ.ꝙ ibi est duplex lec.vna vt ibi sit disiunctiua aut , & tũc non est contra,sed ꝓ.Alia vt ibi sit litera vt:& hæc communis. Et tunc at-
a tẽde,ꝙ hæc dictio vt,[a] quandoq; stat exemplariter,vel expositiue & tunc litera illa non obst.& exponetur cessas,id est mãdatas, vt procur.in rem suam cõstituatur, quãdoque stat similitudinarie, &adhuc non est contra.quandoque stat,uel accipitur cõsecutiue, tunc est contra..respon.ꝙ tunc procur.in rem suam cõstituiť quãdoque per cessionem ac.sed impropric,ut ibi. & in l. procuratore. ff.de procu.& ꝙ ibi loquatur in eo cui actio est cessa, patet,qa utilem actionem suo nomine intentat,quandoque per contractum emptionis,uel donationis act.l.sicut.§.si procurator.ff. quib.mod. pig.uel hypo sol.cum ibi no.& adhuc impropric procurator in rẽ suam appelletur,ꝙ patet,quia exercitium directarum non habet, ut l.fi.ꝟ.qñ fisc.uel pri.& ff.de hær.uel act.uen.l. qui filii.& l.uenditor.ad hunc intellectum debet intelligi gl. 2.in l.3.ꝟ.de noua. quãdoque per mandatum act.faciendo eum procu.in rem suam, uel mandando ei exercitiũ act.ex causa donationis,uel alia simili , ꝑ quàm apparet ad eius utilitatem mandatum ac factũ esse; & isto modo est proprie procurator in rem suam.& hic habet exercitiũ tantum directarum,non autem utiles,ut in euidentialib. dixi,nisi essent cessæ,ac etiam mãdatæ.& factus proc.in rem suam, ut not. in l.seq.quia tũc habet utrũq; ,& ideo cauti notarii omnia ista po-
12 nunt in instrumentis,ut in euidentialib.dixi. † Quæro ulterius cũ gl.an qui tenetur utili act.sit obligatus , & cui dicitur teneri. Ista quæstio incidit in aliam an utilis sit datiua, uel natiua. Et ad illius declarationem oportet aliam præcedere,uidelicet an utilis, & directa sint de substantia,& ꝓpria essentia actionis:aut sint qualitates,& accidentia quædã ipsius actionis.& gl.circa hoc in l. si scripti hæredes.š.de pet.hær.di.ꝙ sint qualitates,& accidẽtia quædã. probat per illam l.& ita firmat ibi,& idem tenet in l.emptor.š. de hære.uel acti.uend.Et ita teneo.& est ratio, quia accidens adest,& abest præter subiecti corruptionẽ,sed hæc directa, & utilis est huiusmodi, ergo &c. Minor propositio patet.pone enim. ꝙ habens utilem dedit illam habenti direct.utilis tũc,& directa extinguunť. & remanet solum propriũ nomẽ,& substãtia actionis.ut not.in l. ex asse.ff.ad treb.& probatur in l.si hæres institutus.c. tit. Ex quo bene patet, ꝙ sunt qualitates quædã , uel cognominationes quædam,nam ut alibi dicitur,est nomen,agnomen,& cognomen. l.si in nomine.ꝟ.de testa.unde hoc nomen utilis,apponitur ad demõstrandum,ꝙ actio illa deriuationem habet ab illa,quæ appellatur
13 directa. † Quæro 7.iuxta proxime dicta,an illa actio, cui attributur hoc cognomen utilis,seu hæc qualitas utilis,sit una, & eadem cum illa,quæ directa cognominatur. Istã q.format glo.i.l. seq.& dixi ꝙ Io.dixit,ꝙ sunt eadem in substantia,&.ꝟ.de hær.uel ac.uen. l.emptor gl.di.ꝙ est una,& non duę,& sic firmat opi.Io.& ꝓ Ioã. fa.ꝙ actio ne.gest.quę datur pro negotio uoluntario gesto , & appellatur directa,vř eadem cum vtili,quæ competit, & neg.gest.ex necessitate,ꝙ patet,quia tex.d. ꝙ pronomen demonstratiuũ hac actione tenetur, &c.l.3.§.hæc actio.ff.đ ne gest. Item quia tutores tenentur actione directa de administratione: & magistratus vtili, quia cautionem non recepit.& tamen l.dicit,ꝙ tenetur eadẽ ac. qua tutores tenentur l. fi. ff.de magist.con.Item quia,vt dixi in pręcedenti quæst. vtilis,& directa sunt qualitates quædã. sed qualitates non habent facere differentiam specificam, & essentialem rerum,sed aliæ differentiæ substãtiales,vt l.ij.in prin.& §.creditum. ff.si cer.pe.ergo&c.Item pro Io.fac.quia si vtilis,quæ ex emptione nominis,& ac.transit in emptorem, vel quæ ex legato transit ĩ legatarium,non est eadem cum directa,quæ remanet penes venditorem,vel hæredem,sequitur,ꝙ voluntati defuncti non erit satisfactum:qui ac.quàm habebat, & non aliã legauit,& similiter nec emptori,nec etiam cessionario.Item quia in alium quis nõ potest transferre,ꝙ nõ habet penes seipsum.l. 3. in fi. de offi.procons.& lega.In contrariũ arguit gl.in l.seq. quia si essent eædem , tũc cui competeret,vna,competeret & alia: nec eodem tempore penes plures esse posset,sed hoc est falsum,quia ex iuramento procuratoris sibi competit directa,& domino vtilis,& ex eodem iuramẽto vtriq; nascitur sua.Et per hunc modum cõcordantur iura, quæ videntur contraria ff.de procu.l.nõ solum. §. sed interdum. & de iureiu.l.nam & postea.§.iusiurandum. Confirmatur, quia pluralitas,& diuersitas actionum colligitur penes concludendi mediũ, vt dixi super rub.š.si cer.pet.Sed aliud est medium concludẽdum directa actione,qa fundatur in persona principali: & aliud est medium concludendi in vtili,quia fundatur super iure cesso.& in directa concluditur,vt reus condemnetur domino seu ipsi principali.in vtili vero vt condemnetur sibi , & suo nomine. l. qui stipendia.š.de procu.& ibi dixi.ergo,&c.Confirmatur alia ratione, qa vtilis est quandoque prætoria,vt patet in vtili pe.hę.ff.de bon.pos. & hæred.pet.l.i.& directa est ciuilis. ꝟ.de peti.hære.l.fi.Sed ciuiles actiones,& prætoriæ differunt specie,ergo, &c.Confirmatur , & aliter,quia si essent eædem, tunc haberent eandem vim , & potestatem.l.si eædem.ꝟ.de cod.sed falsum est,ꝙ habeãt eandẽ vim & potestatem per omnia,ergo non sunt eædem,sed diuersæ. d.l. si idem.ꝙ non habeant eandem vim,& potestatem patet,qa in multis differunt.Et primo patet in vtili actione , puta in hæreditate fideicom.restituta,qui habet vtilem pe.hære.ff.de fideicom. hær.pe. l.i.ff.& ad treb.l.restituta , & tamen utilis non habetur loco hæredis,penes quem est directa.l.quia perinde.cum ibi no.ff.ad treb. secundo hoc patet in singularib.actionib.nam qñq; directæ ob.exceptio,quæ non ob.vtili & econtra,aliquando obstat vtili,& non directæ.arg.no.in l.si cum emptore.ff.de pac.& de transa.l.fi.& de sol.l.si duo.& l.Modestinus. & de fide.l.cum his. & no.per Dy.ĩ c. pro possessore.de reg.iur.lib.6.hinc est.,quòd cautius est quãdoq; directam habere,quàm vtilem.Ideo l.dicit,ꝙ vtilius est, vt pupillus sibi stipuletur,vel eius seruus,ꝗ tutor.l.quoties in prin. ff.de admi.tut.Præterea directa infamat quandoque,ꝙ in vtili non reperitur.l.j.ff.de his qui not.infa. Item facilius probatur directa , quã vtilis cessa. Quid igitur dicam in hac. q. quæ tractat de apicibus iuris,& de subtilitate intellectus;vereor loqui, nam nedũ glossatores antiqui,sed etiã alij patres variarũt,& aliter dicit vnus,alter ali-
14 ter,vt hic habes per Cyn.& per Bartol.in l.j.ff. de act.& obl. † Suffragio igitur omnipotentis inuocato,mihi apparet sic dicendum: quia aut quæritur,an sint eædẽ genere,dico, ꝙ sic:qa sicut homo, & asinus sunt idem genere tam generalissimo, vt substantia, quã subalterno,vt animal,& de eisdem prædicamentis sunt, & continẽtur,& sic omnes actiones sub prędicamẽto substãtiæ cõprehẽduntur.Nam substantia alia corporea alia incorporea, vt iura , & actiones secũdum Porphirium,& etiam iurisconsultos: vt inst.de re.cor.& incor.in princip.& §.j.& fi.de re.di.l.j.& 2. Ad hunc intellectũ potest loqui litera in l.si ex precio. supra.si cer. pet. & l.obligationum substantia.ff.eodẽ.& actiones,vt genus subdiuiduntur in specie:quia alię proficiscuntur ex contractibus,aliæ ex maleficijs, aliæ ex varijs figuris causarũ,vt l.j.supra.cod.tit.& insti.de act. ꝑ totũ.& carũ,q̃ ꝓficiscunť ex ꝯctu,aliæ ciuiles,aliæ ꝑtorię, aliæ iudiciales,&c.l.5.in prin.ff.de verb. ob. & quęlibet istarũ hẽt sua indiuidua:quia earum,quæ ex ꝯctu proficiscuntur,alia empti,& vẽditi alia locati,alia mãdati,mutui,vel depositi,& si. & istæ possũt etiã dici species,& earum indiuidua erunt act. ex quolibet contractu prædictorum diuersis temporibus,& pluries initorũ ; & maxime a diuersis personis,vt dicam,& ex his patet,ꝙ falsum dixerunt q dixerunt,quod non est dare act.in genere.& gl.nostræ dixerũt veritatem,quæ volunt quod sit dare act.in genere. vt not. ĩ l. 3.š. de neg.gest.& in l. 3.§.genera.ff.de acqui.pos.& in l. si seruꝰ cõmunis Meuij.§.fin.de stipu.ser.ff.& isto genere subalterno vtilis , & directa possunt dici eædem. Aut quęritur, an possent dici eædem specie sicut Petrus,Titius,& Martinus dicuntur idem specie,qa sub hoc predicabili homo,qui est una ex speciebus animalis,omnes,& singuli homines comprehenduntur,& de quolibet eorum iste ter-
15 minus homo prædicatur. † Sic a simili quæro, an actio utilis , & directa possint aliquo modo dici eædem specie , & mihi uidetur distinguẽdũ:& qa interdũ utilis,& directa sũt diuersarũ specierũ, & tunc non pñt dici eædem,vl patet ad sensum. & recipe exemplum,quando directa est iuris ciuilis. utilis pretoria seu iuris prętorij,vt in directa pe.hæ.& utili pe.hæ. quæ bonorum possessoria heredi.

ADDITIO.

a Dictio vt.Dictio vt,quomodo ponatur,vide in Spe.de dispu.& alleg. §. fi.ĩ ver. 7.nunquid iudex.
Adde vltra hic deducta per do.coappostillatorem meũ Bald. in auth. cui relictũ ad fi.versi.sed quid si testator.C.de indicta vidu.tol.& in l.cũ aliis.ad fi.ifra, de secun.nup.idem Bald.in l.si mulier.nu.3.& ibi dixi in apost.ad ipsum.in versi.dictio vt.C.de iure do.& dixi in apost.ad Gemi.post eum in c.sicut.num. 6.in apost.in ver quid importat dictio vt,extra,de ver.sig.lib.6.

hæredi,petitio appellatur,& est ratio,qa tunc vna nõ recipit deriuationem ab alia,imo vna alterius est exclusoria, aut sunt eiusdẽ speciei,quia vtraque ab eodem iure inducta, vt directa petitio hæreditatis ex fideicommisso,quæ vtilis nuncupaẽ, & fideicõmissario restituta hęreditate cõpetit;& tũc dic,ꝙ sunt eædẽ specie,quia in eadem ipsę conueniunt,& eadem species de vtraq; ꝑdicaẽ, qa quęlibet est actio ciuilis.Idem dico in specie inferiori, puta,in directa actio.& mutuo,vel depo.vel loca.& vtili q̃ transit ex cessione, vel ex emptione,vel legato nominis.nam act.ex mutuo in abstracto sumpta,put nõ cohæret ꝑsonæ,sed cõsistit in intellectu theorico,põt dici species,in qua q̃libet illarũ conuenit, & de qua q̃libet earũ prædicaẽ,vnde verũ est dicere, vtilis actio ex mutuo est actio ex mutuo:& directa actio ex mutuo,est actio,& idẽ de actione directa,& vtili deposi. vel loca.& similibus. Et ꝑ istum modũ directa act.neg.gest.quæ datur spontaneo gestori,& vtilis quæ daẽ necessario sunt eædem specie.l.iij.§.act.ff.de neg. gest.Aut q̃riẽ, an sint eædem numero, & ista est magis dubitabilis quæstio. quando sunt diuersarum specierum:puta,quia vna ciuilis alia prætoria: & tunc res est clara quòd sunt diuersę numero,vt patet ex supradictis.Aut sunt eiusdem speciei: & tunc aut quæritur de vtili ꝑ extẽsionem:aut de vtili per resuscitationem seu restitutionem: aut de vtili per deriuationem. Si quæritur de prima vtili,quod est quando sola mens concurrit,& non verba.vt habuisti in l. curatoris,supra,de neg.gest.& tũc sũt diuersæ numero,& essentia, & est ratio, quia ex diuersis factis oriuntur.& ex eo facto , ex quo competit vna,non competit alia,& sic vna tantum in suo casu reperiẽ competere.l.pe.ff.si qua.pau.fe.di.& l.iij.§.hæc actio.ff.de neg.gest.cum not.in d.l.curatoris.si de secunda quæritur,vt est videre in vtili restituta,quando prima directa fuit extincta,vt supra. si aduer. trãs.l. j.& 2.& tunc di.Cyn.quod non est eadem verè, sed iuris fictione. Barto.vero.quod nec iuris fictione.quia vtilis restituta est annalis. vbi directa erat perpetua.ff.eodem.l. honorarijs.§.sed cum rescissa. & hoc maximè ꝓcedere videtur,vbi directa fuisset ciuilis, & hæc vtilis restituta est prætoria,quia,vt dixi supra, tunc nõ fuit eadem specie;& ꝑ consequens minus numero. Sed contra vtrumq; dicunt Theologi de Lazaro resuscitato,qui verè fuit idem numero. sed illud miraculosè, & supernaturaliter,& ab eo qui habuit potestatem,quam prætor restituens non habet,ideo vtilis restituta est potius noua loco primæ subrogata,secus si restituendi eandẽ potestatem haberet.argu.l.fi.infra.de sen.pas.& ar.no.ĩ l. homo liber. ff.de sta.ho.Si quæritur de tertia specie.& tunc aut ambæ ꝓducũtur in esse à primo,& eodem tempore:aut diuerso.si eodem , vt in directa quæ competit procuratori ex eius iuramento, & vtili quæ ex eodẽ iuro competit domino,vt ff.de ꝓc. non solum.§.sed interdum.& de iureiuran.l.nam,& postea.§.iusiurandum. & ĩ stipulatione proc.l.prætoria,& iudicia.l. si procura.meus. ff. de procura.& in stipulatione tutoris interposita super re pupillari.l. quoties.in princip.ff.de administr.tuto.& tunc dic, quod sunt diuersæ numero,licèt oriantur ex eodem facto.sicut plura grana ex eadẽ spica,quæ ex vno tantum grano sunt nata;& tanto fortius quãdo vna vni,& alia alteri competit. Et idem dico,si non ex eodem facto,sed ex diuerso vna vni,& alia alteri competit l.pe.supra, ad exhi.si uero diuerso tempore producantur in esse, vt in directa quæ competit ex contractu,& vtili cessa,quæ competit cessionario,vel ei cui facta est nominis venditio,quo casu vtilis deriuatur a directa,etiam iste casus est cæteris dubitabilior,quia rationes pro eo contra sunt fortes,quas supra scripsi.Et hoc casu dicit Cyn.quod nõ sunt eædem verè,sed iuris fictione.sed Bartol.dicit quod nullo modo debẽt dici eædem numero,quia quod est idem numero,nõ potest differre à seipso.l.proponebatur.ff.de iudi.& l.si idem. infra. de cod.sed multæ sunt differentiæ inter vtilem,& directam,quod patet:primo,quia eæ diuerso nomine nuncupantur,& sic nõ sunt idem,vt d.l.si idem.de cõdi.nec sub nomine vtilis, & directæ concurrunt in eadem persona.l.si hæres.insti.ff.ad treb. & si per cessionarium alteri ceditur nihil remanet penes eum , sed directa semꝑ remanet penes cedentem.vt no.plene in l.ex asse.ff.ad treb.sunt & aliæ differentiæ, quas supra scripsi in vltima ratione pro ista parte, pro quibus concludendum videtur,quod differant numero.& ita etiam tenet Bald.dicens,quod vtilis differt à directa,sicut vsufructus formalis à causali;cuius nomina immutantur secundũ subiecta personarum.& ideo in persona contrahentis appellatur directa,& est naturæ primitiuę.in persona cessonarij appellatur vtilis & est naturæ deriuatiuæ.sed aduerte,quia aqua quæ deriuaẽ à fonte,vel à flumine est eadem numero cum aqua fontis,vel fluminis. à qua deriuatur,donec aliquod medium sit interpositum, quod deriuationem seu defluentiã continuam impediat. Et vsufructus formalis sic substantificus in persona fructuarij , & ei coherẽs q̃d ab eius persona separari nõ potest,quin finiretur, licet commoditas possit in alium transferri,vt insti.de vsufr.§.item finitur.ff.de iure do.l.si vsufructus.ff.de per.& cõ.rei ven.l.necessario.§. fi. quod non est in actione cessa;&.sic similitudo ista non est bona. Quid igitur dicam,vereor propter rationes duas vltimas,quas feci ad ꝓbãdum quod sint eędem,& tanto fortius dubito,quando hęc vtilis quæ transit per cessionem nõ est radicata in persona cessionarij, cũ cedendo alterĩ nihil remaneat ei;vt no.in l.ex asse. ff. ad trebel.

&cum semper in exercitio cessionarius faciat mẽtionem de cedẽte.vt l.qui stipendia.supra.de procura.& quia delegatus propriam iurisdictionem non habet:vt.l.j.§.j.ff.de offi.eius cui mãda.est iurisdi.& quia manumittens seruum eandem dat libertatem,quã habebat.& tamen suam nõ perdit:vt insti.de liber.§. sed libertinorũ. sed potestatẽ quã habebat sibi minuit.& hæc minuta est libertas in manumisso.sic in ꝓposito trãslatio actionis, quæ appellatur vtilis,est diminutio potestatis,& efficacię act.prius ipsi cedenti competentis,& sic videtur eadem numero.aliàs si diuersa. sua nõ esset diminuta,& sic duæ actiones diuersę nume. debẽt dici. quare vtili translata in eum à quo emanauit, expirat vtraque sub nomine vtilis,& directæ,simplex actio nũcupatur,vt prius.Ideo omnibus his põderatis,forte nõ est absurdũ dicere,ꝙ hic vtilis,& directa aliquibus respectibus sunt eædẽ numero , & aliquibus sunt diuersæ numero.sic,& aliàs ꝓpter varios respectus licitũ ẽ variare,& rẽ aliquã modo vnã.modo aliã dicere,vt l.Papianus. §. sed nec impuberis.ff.de inofficioso testamẽto.aliàs quẽcunq; teneas , cogita de
16 respõsionibus ad obiecta.† Quæro.vii.an eadẽ sit vtilitas, & effect⁹ directę,& vtilis.Pẽtrus,& Cynus ꝙ sic Barto.ꝙ non, propter differẽtias,quas supra audistis.Ego dico ꝙ in vtili q̃ habet deriuationẽ à directa Bartol.dicit verũ,sed in vtili ꝑ extẽsionẽ eadẽ est vtilitas,& effectus,vt colligiẽ ex suprascriptis,& patet in l.3.§. hac a-
17 ctione.ff.de negotiis gestis.†Quæro.viii.an actio sit natiua, vel datiua,& in hoc variarũt gloss.nam.infra.de leg. l. ex legato nominis.dicit gloss.ꝙ vtilis est datiua.& idẽ dicit in l. i. ff.eodẽ.sed in l. pater.infra de pac.cõuen. dicit q̃d quandoque datiua quãdoque natiua.Pro solu.huius quæstio.præmitto, quod docto.dicunt , & specialiter Iac.Bu.quod actio tũc est natiua,quãdo habet præexistentem materiam ex qua nascatur,& tunc est datiua quando nõ habet præexistentem materiã.ex qua nascatur. & ꝓ hoc alle.l.iurisgẽ.§.i.ff.de pactis.Et ex his dicere possum,quod actio est datiua quando creatur,& non generatur,& est natiua quãdo generatur, & non creatur,& sic differunt,vt generatum, & creatũ , vt hic dicunt Petrus , & Cyn.His præmissis vnio ad responsionem quæstionis,& omissis verbis Petri,et Cyn. dico secutus species vtilium actionum,de quibus in alia quæstione dixi,quod vtilis ꝑ extensionem puta quando non verba,sed mens concurrit, est natiua non datiua,quia habet præexistentem materiã,ex qua nascatur. vt l.3. §.hæc actio,& §.hac actione.ff.de neg.gest.& l.hæc actio.ff.si qua. pau.fecis.dica.de vtili vero ꝑ restitutio.vt in casu.l.i.& 2.supra, de transac.dico,quod est datiua,quia nõ habet præexistentem materiam,ex qua nascatur.cum prima fuerit extincta.vel forte, & nõ male,ibi restituitur materia ficte,& ex illa materia puta dominio restituto nascitẽ illa utilis;& sic potest dici natiua.simile in l.i.infra. de rei uxò.actio.aut fingitur stipulationem interuenisse, & factũ, & materiam ex qua,sic actio licet ficta debet dici natiua,non datiua.De utili uero per deriuationem dico, quod, quando ambæ producuntur in esse,& à princi.& eodem tempore,id est quando eodem facto immediate producitur utilis , & directa, ut quando ex actu iudiciali procuratoris cõpetit directa procuratori,& utilis domino,uel ex stipulatione tutoris utilis domino,& directa tutori.& tunc utilem dico natiuam:ut l.quoties.ff. de administra.tuto. & l.si procurator meus.ff.de procu.& l.nam & postea.§.iusiurandum.ff.de iureiuran. Quando autem ambę non producuntur in esse à princi.sed ex postfacto per cessionem actionis,uel uenditionem nominis.uel per legatum actionis, tunc utilem puto datiuã propter causam tamen precedẽtẽ,ex qua directa nata fuit, ut l.cũ qui.in princip.ff.de fur.Et ita intelligo quod not.gloss.j. de leg.l.ex legato nominis.& hoc vbi actio , & obligatio tempore cessionis, vel venditionis nata fuit.vbi autem erat ĩ spe tantum: vt in casu.l. specie. infra.de dona.& l.si hæres pecuniam.ff.ad trebel. tũc dicit Bart.quòd obligatione superueniente actio vtilis erit natiua, quia obligatio cohæret personę,cui cessa est.nec est inutilis ad parẽdũ ei quod non est in præcedenti casu,quia iam pepererat cedẽti, & post illum partum sterilis facta erat.pro hoc facit , quia eodem instanti nascetur directa ei qui spem cessit,& vtilis cessionario,& sic ambæ debent dici natiuæ , vt supra. dixi. Si vero quæratur de vtili ex vel propter alterius conuentionem , vt in casibus quibus alter alteri pacisci , vel stipulari potest, distinguo. vel vtilis illa actio nomen recipit ab illa conuentione: aut ab alio contractu præambulo,primo casu dico illam natiuam: ut in casu.l.nõ alter. ff.de adopt.secundo casu dico eam datiuam non natiuam,sed ꝓpter cõuentionem datur,ut in casu l.pe.supra.ad exhiben.& l.quoties.infra.de donationi. quæ sub modo. & hoc in personalibus.
18 † Quæro modo,quid in realibus,an utilis actio sit natiua,uel datiua.Et hoc secũdũ quod reales actiones nõ oriuntur ex obligatione,nec illam supponunt:ut institu. de act. in princ. sed causant ex dominio,& possessione,vel quasi,aduersarij vt supra. de ali.iud. mu.cau.fa.l.i.in princ. & hic utilis rei uendicatio diuersis respectibus dicitur utilis.sicut,& dominiũ utile dicitur diuersis respectibus,ut plene scripsi.in l.traditionibus.supra.de pac. dico igitur q̃d utilis rei uẽdicatio,quæ competit ei q habet utile dñiũ ut emphyteota,superficiarius,feudatarius,& q utile dñiũ ꝑ pscrip. acq̃siuit, illa est natiua contra rei possessorẽ.sed ubi cõpetit ꝯ eũ, q dolo desiit possidere,dixit Bar.quod est datiua.ut per eũ no.ff.cõ.l.i. & est
ratio,

ratio,quia tunc deficit vnũ de principiis causantibus ipsam, vt l.j. supra.de ali.iud.mu.cau.fa.Ego puto, ꝙ etiã tunc sit natiua: qa ꝓ possessore habetur,& sic quasi possidere diciẽ,sed possessio est vnũ de principijs eius.vt no.gloss.in d.l.j. & ꝓ hoc vide ꝙ ibi scripsi.ergo,&c.Præterea ãn possessio sit vna de causis, ex qua rei vẽdicatio oriaẽ:an vero solũ dominiũ sit illud,& possessio solũ inducat facultatẽ dirigendi rei ven.in aduersariũ,dubitatur.ideo vide circa hoc quod ibi scripsi.De vtili vero rei vendi.q̃ trãsit ex cessione est mai⁹ dubium.& dubietas insurgit ex eo,an ꝑ cessionẽ transeat vtile dominium,quia si trãsit,dicẽdũ est idem ꝙ in præcedenti,si nõ trãsit, dicendũ est,vt personali cessa dixi. videlicet, ꝙ est datiua,nõ natiua:cũ nullũ dominiũ habeat,ex quo sibi oriri possit. quæ autẽ illa-
19 rum opi.sit verior,dicam infra, in quæstione penul. vel fi.† Quæro. 8.de quæstio.gloss.quam omisi.an cessionatius agens vtili pos-
a sit iure dicere in libello obligatum sibi reum fore. [a] & respõ.glos. quòd non,secuta opi.quorundam,sed ex dictis supra,clarior,& verior patet solut.videlicet ꝙ vbi vtilis est natiua , potest dicere reũ sibi obligatum,licet ꝯctus cũ alio sit celebratus: sed quando actio est datiua,tunc hoc dicere non potest, quia materia assumpta tũc esset incompetens.l. qui stipendia, supra,de procu.ita di. Bartol.& Bald.sed nihilominus ego puto libellum sustinendũ,si habet alia
20 necessaria. & intelligetur de quadam lata obligatione. † Quæro. 9.an cessionarius creditorem se dicere possit.respon. quantum est de proprio significato verbi,cessionarius non est creditor ei⁹,contra quẽ habet iura cessa,quia fidẽ eius nõ ẽ secutus, & sic credere ei non dicitur.l.j.ver.omnes enim. ff. si cer. peta.sed de improprio significato dicitur creditor.quia alter eius est debitor.l. 3.infra de noua.& adde quod dixi, infra,l.si a creditore.Quæro. 10.aliquis intentat directam,& probat in vtili,an reus debet sibi condemnari. respon.aut pendente iudicio cæpit hęc vtilis ei cõpetere, factó aduersarij sui,puta,quia dolo desijt possidere , vel rẽ vsucepit,& tũc in eadem instantia poterit reus condemnari, vt plenè dixi in l.j.de ali.iu.mu.cau.fa.& ꝓba.ĩ l.ꝗquã.§.iul.ff.de aqua plu. ar. & .iul.l.si post acceptũ.ff.de rei ven.facit.l.si seruus.ff.de his q no.isa.Aut ab initio solũ vtilis cõpetebat,sed directam proposui,vel ꝯ, & tũc seq non potest condemnatio in eadem instantia, quia actio est inepte proposita.l.j.in prin.ff.si mens.fal.mo.dix.secundum Petrũ,& Cy.
b & Barto.Quæro vndecimo,an si habẽs vtilem [b],& cedat illã alteri,retinere dicatur aliquid propriũ suæ actionis penes se,ita ꝙ vtilis sibi remaneat.& vtilis in alium transferatur. respõ. quod si q̃ritur de vtili competente per cessionem,tunc nihil remanet penes eum,vt no.in l.ex asse.ff.ad trebel.& probatur in l.j. §.de illo.in eodem.titul.sed si quæritur de vtili per extensionem.vt in casu.l.3.§. hac acti.ff.de neg.gest.vel in casu.l.j.ff.de bo. pos.hæ.pe.vel ĩ casu. l.pe.ff.si qua.pau.fe.di.cum si.tunc vtilis remanet ad ĩstar directæ, & nihilominus vtilis transit,quæ ab illa vtili deriuatur.vt ff.ad trebel.l.j.§.bonorum.& §.seq.l.recusare.§.j.Et idem dico de vtili restituta,quæ subrogatur loco directæ de qua ĩ l. 2.de trãs. & hoc est vtile scire,quia quando nihil apud eum remanet,nullo casu potest liberare debitorem.secus si apud eum remanet , qa tunc eum li-
21 berare potest aliquo casu,vt patet ex his.q̃ dicẽtur in seq.q.† Quæro. 12.an soluens cedenti post iura cessa liberetur.dic aut penes ce
c dentẽ nihil remansit.& tunc non liberatur, [c] vt in præcedẽti quæstio.dixi.aut actio penes eũ remansit , & tũc aut debitor ei soluit ignoranter.& tunc propter probabilem causam ignorãtiæ liberatur.arg.l.fi.ff.de transac.& argumen.l.cũ quis.§. j. & quod ibi no. ff.de sol.& argumentum eius quod not. per gloss.in l.procuratori falso.ff.de condi.ob cau.aut soluit sciens , & tũc factus fuit sciens per denunciationem aduersarij,& res est clara , quod nõ liberaẽ l.3.infra.de noua.aut erat sciẽs alio modo. & isto casu gloss.variarunt,quia in d.l.fi.de transa.tenet quod nõ refert , quomodocũq, sciuerit,cum certus certiorari nõ debeat.l.prima.ĩ fi.ff. de ac.emp. Sed in l.nomen.ĩ. quæ res pig.ob.tenet , quod nõ sufficit,nisi per denunciationem fiat: quia sic forma data est in l.3.a qua recedere non licèt.& istam tenet Cyn.pro veriori. Secus vbi forma sciendi data non esset,vt in l.j.in fine.Iacob.vero de Are. & Bart. qui eum sequitur in l.facta. §.si hæres. ad trebel.ff. cõcordãt istas gloss. isto modo. Aut cessio facta est gratia cedentis tantum , vt quia quicquid exactum fuerit in vtilitatẽ cedẽtis cõuerti debet , & tũc denunciatio est necessaria, aliàs scienter soluens cedenti liberaẽ. Aut gratia cessionarij tantum , & tunc quomodocũq; sciat non liberetur, vt in gloss. d. l. fin. Aut gratia vtriusque , vt quando debitor cedit creditori suo act. contra debitorem suum , vt debitore exacto extenuetur proprium debitum, vt in casu dictę.l.nomẽ. & tunc denunciatio sit necessaria. vt in gloss.ibi posita. Ex istis verbis,si bene pondero,infertur quod glossa,in dicta.l. fin.non est vera,qa cessio q̃ fit emptori hr̃ditatis vel nois,fit gratia vtriusque, quia,vt venditor habeat precium , & emptor ius , & nomen emptum.Iacob.autem Butr.in d.l.fina simpliciter dicit,Aut actiones factæ sunt inefficaces penes eum,a quo vtiles emanarunt.& tunc sola scientia absq; denunciatione sufficit.Aut non sunt factæ inefficaces,& tunc denunciatio sit necessaria.l.2.infra.de noua. dicuntur autem esse inefficaces,qñ restitutio facta est hereditatis ex trebel.se.con.l.j.in princip.& l.facta.in princi.ff.ad treb. Et hoc operatur autoritas senatuscõsulti,per quã hr̃s redactus est ad inanę nomen hęredis.vt d.l.j.& ff.de vsu.l. fideicommisso.§. cum polidius. dicuntur autem efficaces remanere in venditore hæreditatis , vel nominis,vel in pignorante nomen. vt d.l. nomen. Ex his infero, quod etiam secundum eum gloss.in l.fin.ff.de transac.non est bona in primo casu illius.l.sed secũdo sic.Ex hoc infero, quod ĩ casu huius. l. & l.cũ his.ff.de fideicom. in quibus solutum est in vicem debiti,& per consequẽs act.creditoris factæ sunt inefficaces , sola scientia sufficiet.nam,licet ipso iure nõ sint sublatę, tamen eis obstabit exceptio nõ solius cessionis,sed etiam bonæ solutionis, quã bona fides non patitur.vt no.in d.l.cum his per Dyn. & Bartolũ Quæro.13.quid in transactione facta cum cedente.respon.quod solũ.patet ex proximè dictis , quia transactio cum solutione par-
22 ticipat,secundum,doct.† Quæro quid in pacto gratuito. respõ.ꝙ gloss.se inuoluit in l.si cum emptore.ff.de pact. & finaliter videtur ita concludere.Aut debitor ignorauit translationem act. & ei pactum prosit.arg.l.fi.ff.de transa.Aut sciuit aut altero de tribus modis positis in l.3.ĩ.de noua.& tunc pactum ei nõ prosit. Aut sciuit alio modo,& tunc aut actiones remãserãt inanes penes paciscentem,& non nocet ei in quem vtiles transiuerunt,vt est in hærede & fideicom.cui est hæreditas restituta.vt dixi.s̃. aut non remanserunt inanes,& tunc pactum prodest debitori, & præiudicat cessionario sibi imputaturo , quod ipse non denunciauit debitori. & ita trãsiuit Mar.sill.& Iac.But.Sed Bar.secutus Iac.de Are.distinguit, cuius gratia cessio sit facta.vt dixi.s̃.in solu. vt ibi dicta locum habeant in acto,& transact. & ita not.ipse in dicta.l. si cum emptore. Bal. vero hic di. quod si cessio est facta ex causa onerosa , quod pactum non nocet cessionario. quia posteriori dolus authoris non nocet.argumen.l.fina.ff de pact.est enim in dolo, & sibi contrarius primo cedendo,& postea liberaliter remittendo.vnde recurrendum,inquit, ad regulã.in l.apud Celsum. §. de authoris.& §.seq.ff.de exc.doli.vt successori ex causa onerosa non noceat,vt ibi.secus,si ex causa lucratiua, quia tunc nocet. vt eadem. l. §. si quis autem ex.causa legati.Attende,illa materia nihil habet commune cum ista,quia ibi loquitur in agente,hic in defendente, q fauorabilior est l. fauorabiliores. ff. de regulis iuris. Item ibi de dolo antea, & in acquirendo commisso. Et etiam ratio suadet in casu nostro,vt potius dicendum sit econtra, vt si ex causa onerosa sit facta cessio, pactũ sequens valeat , & cessionario noceat, quia regressum habet de euictione contra authorem suum. quod non est,quando ex causa lucratiua.l.Aristo.§.fi.vel esset dicẽdum, vt vtroq; casu valeat,sed quando non habet act.de euic.ei competat actio de dolo contra cedentem ad interesse.vt ea l.Arist.in fi. tamẽ quia illi casus à nostro sunt diuersi.ideo dic,vt s̃.dixi. Que-
d ro.15.de confessio. cedentis.an præiudicet cessionario. [d] respõ.ut
23 dixi.s̃.de procurat. l. fi.† Quæro. 16. an si creditor intentat directam contra debitorem,possit debitor se tueri exceptione, tu nõ potes agere qa cessisti alteri actionẽ & videẽ casus,quod sic. ff. ad trebel.l.j.§.quanquam.Sed ibidem di.Iac.de Are.& Oldr.hoc esse verum,quando cessio facta est ad cõmodum cessionarij eius periculo,vt ibi.secus si ad commodum cedẽtis , & eius periculo, qa tunc potest nisi alter de tribus modis interuenerit,positis in l. 3. ĩ. de noua.pro primo membro facit l.in causæ.§.fin.& l.si procurator meus.ff.de procur.& hoc sequitur Bartol. in l.si procuratore. præalleg.& l.facta.§.si hæres.ff.ad trebellia. Sed secundum Butr. & opinio.gloss.in præcedenti quæstio.videtur dicendum,aut directæ sunt inanes,& inefficaces,& tunc possit.Aut sunt efficaces,&
24 tunc non possit:aliàs earum efficacia frustra esset. † Quæro 17. si. concurrat habens directam cum habente vtilem,quis preferatur. Iacobus Butri.in l.in causæ.in fine.ff.de procurat.& in l.si quis emptio.ff.de præscript.xxx.ann.distinguit sic in effectu.aut vtilis, & directa sunt conformes in volun. aut difformes. primo casu si directa competit ei ad quem negotium spectat,in veritate;tunc directa præfertur vtili.ff.de acq.rer.dom.l.qua ratione.§.licere,& de loc.publ.fru.l.i.§.primo,& econtra si vtilis ei competat ad quem negocium spectat in veritate, vtilis præfertur directæ.l.in causæ §.fi.ff.de ꝓcu.& ff.ad trebel.l.j.§.i.& per totũ. Secundo casu,aut sic sunt difformes,quod sunt origine,& natura ꝯtrariæ, vt ĩ vtili q̃sita per ꝑscri.& tũc vtilis præferẽ directę.ĩ.de ꝑscr.30.an.l.si qs emptio. in prin.

ADDITIONES.

a † Possit iure dicere in libello obligatum sibi reum fore. Vide de hoc Bal.in l.per diuersas.& quod ibi not Barba.in addi.ad eum.ĩ.manda. Felin l.si creditore.ĩ. eo.& Bar.in l.j.& ibi Alexã.in apost.ad ipsum.ĩ.vbi in rem actio. & an dicatur dominus no.Bal.in l.eos.§.sin autem.ĩ.de app.& in supra.al.l.ꝑ diuersas.ĩ.mã.

b Habens vtilem. Adde Soc.consi. 18.inci. prosequendo ordinem ver. quãmuis. in 1.parte.vbi hoc idem all.& firmat.

c Post iura cessa liberaẽ.Adde de hoc,vt no.in l.apud celsum.§. quid si is.ff. de doli.excep.Bald.in l.j.in.vlti,not.ĩ.de vsufr. & Spec.in tit. de cessio.ac. §.2.& not. quòd si cessit.

d Confessione. De hoc quæsito , scilicet an confessio cedentis præiudicet cessionario.vide Bart.in l facta.§.si hæres.col.2.ver.quæro vtrum confessio ad illa.dixi in apost.ad Dynũ post eum in l. seruum filij. in apost.in versic. nocet.ff. de leg j.& in l.firmus.in ver'ego dico indistinctè. ĩ. eo tit.Panor.no. in c.i.quã uis.nu.32.vbi etiam notaui in addi.ad ipsum.ĩ ver.cessionario. extra. de re iud. Alex.in l.si cum emptor.ff.de pac.& Pau.de Cast.in alleg. §. hæres.& omnino. consilio.81.

in prin.aut sunt difformes,qa diuersæ,nec vnius natura ꝯdicit al
teri,vt ē vtilis,q̄ competit superficiario feudatario,& emphyteu-
tæ.ff.de rei vē.l.supficiario,& si ager vecti.vel emphy.pe.l.j.§. qui
in perpetuum.& de pig.ac.l.tutor.§.si.cum l.seq.& in vsibus feu-
dorū.de ꝓhi.feu.alie.ꝑ Fede.c.imperialē.§.j.& tunc vna non ꝑfer
tur alteri,sed qlibet ꝓ suo iure admittit̄.vt d.ll.& ff.de dā. infec.l.
& finitā.§.si vectigalibus.ſm Iaco.Bu.similem distinctionem po
nit Bartol.in l.procu.in rem suam.ff.de procu.Quæro.18.pone ꝙ
lit.conte.super vtili cessat,cessionarius succedit cedenti,an in ca-
dem instantia poterit sequi condemnatio. & videtur quòd non,
quasi vtilis intentata sit extincta.l.si hæres īstitutus.ff.ad treb.Bal.
dicit,ꝙ putat isto casu vtilem non extingui.argum.l. debitor. ff.
de sep.bo.& posito quod euanescat,euanescit quo ad nomē, nō
quo ad substantiam.arg.in simili.ff.de hære.institu.l.qui fideicom
missam.& sic non debet impediri condemnatio. & sic idem di-
cit Cyn.hic econtra,si cedens succedit cessionario.nam nō imi-
tatur eam,nec ac substantia quod sic debet sequi cōdemnatio.ar.
25 l.si post acceptum.ff.de rei ven.† Quæro. 19.an eadē actio possit
cedi pluribus.respon.quod pluribus simul potest cedi, tāquam ꝓ
curatoribus in rē suam insolidum simul factis,qa nihil repugnat.
facit.l.pluribus.ff.de procura.Sed an successiuè vni post alium,di
xit Iacob.de Are.ꝙ non,per l.non quocūque.§.qui Gayum. de
leg.j.Sed Bar.ibi dicit,aut vtilis ex primo contractu non est trans
lata,& tunc poterit ex secundo transferri:sicut res vni vendita,&
non tradita potest alteri vendi,& ei tradi,& in eum transfert̄ do-
minium in priorem non translatum.l.quoties.ſ.de rei vē.arguen
do de corporalibus ad incorpo.qđ patet,vt no.in l.fi.ī.quādo fisc.
vel pri.Aut vtilis in priorem erat translata,& tunc dicit,vtilem in
secundum non posse transferri.vt d.§.qui Gayum. & de leg.2.l.q
duos.sed directa,quæ penes eum remansit, dicit ꝙ posset eius e-
xercitium edere,&in illo procu. aliquem in rem suam constitue-
re,& haberet eundem effectum,quem habet penes ipsum consti
26 tuērē,quos autem habeat dixi in qō.ꝑcedentibus.† Quero.20.an
cessio possit fieri absenti.gl.est ordinaria, & singularis,ꝙ sic.[a] in
l.in causæ.§.penul.ff.de procura.Sed Bar.ibi, dicit,ꝙ mandatum,
actio.& constitutio procu.in rem suam,potest fieri in absentia.sđ
in cessione actio.per quam transferatur vtilis,dicit considerādū
esse,quod cessio non tenet sine causa,l.per diuersis.ī.manda.&iō
dicit ipse distinguendum,aut ex causa cessionis resultat talis con
tractus,qui potest fieri in absentia,& tunc fieri possit cessio,& nō
alias,nisi interueniēte nūcio uel epistola,vel cōsensū.ff. de actio.
& oblig.Ego puto etiam alio modo fieri posse,puta cedēdo ꝑsen
ti recipienti,vice & nomine illius absentis.arg.l.pe.ff.de neg.gest.
& l.huius.in prin.de leg.j.& quod ibi no.glo.singulariter notāda.
27 & pro his uide quæ dixi.in l.si act.ſ. de pac.†Quæro.21.si creditor
cedat debitori actiones,quas contra eum habet, an cessio teneat.
dic ꝙ sic, & operatur liberationem,ut res potius ualeat quam pe
reat.argu.l.quoties.ff.de reb.du.& l.si stipulatus.ff.de vsu.&.ꝓ hoc
28 facit.l.sponsalibus.in fine.ff.de iur.dotiū.†Quæro.22.nunqd ꝑ ces
sionem rei uen.transferatur utile dominum,& uidetur glo. tene-
re,quod sic,in l.si fundum.ff.de fun.do.licèt posset etiam glo.in l.
1.illa aliter intelligi.& pro illa parte facit alias gl.in prin.ff.de edē.
& est glo.magna ante medium,quę dicit ꝙ non potest quis ha-
bere rei uend.quin habeat dominium,sed ꝑ cessionem rei uē.cō
stat cessionarium habere vtilem rei ven.ergo, & utile dominiū.
hanc partem tenet Pe.vt hic dicit Cyn.in fi.3.q.& dominus me9
videtur huic parti applaudere.in l.traditionibus.sup.de pac.vbi di
cit,ꝙ triplex est dominium utile,& vnum ex his dicit esse domi
nium.quod transit ex cessione. vt infra.de hære.vel act. ven.l.fin.
Sed Dy.tenet contrarium in c.pro possessore.in fi.de re. iur. in 6.
vbi format istam.q.& tenet contra.ista ratione , quia ad acqsitio-
nem vnius iuris nō sequitur acquisitio alterius,ad cuius acqsitio-
nem factum verum requiritur,l.cum hæredes. ff. de acq.pos.sed ī
acquisitione dominij factum verum requiritur, id est apprehen-
sio possessionis.vt sup.de pac.l.traditionibus.& de rei ven.l.pe. &
ff.de rei ven.l.si ager.& de act.emp.l.quintus. ergo licèt ꝑ cessio-
nē acquirat̄ vtilis in rem,non propterea sequitur ꝙ acquiratur v-
tile dominium,licèt econtra ad translationem dominij sequatur
translatio rei ven.Et est ratio,quia dominium est causa rei ven.vt
ff.de rei ven.l.in rem.sed rei ven.non est causa dominij,sed ex do
minio procedens,& principale trahit ad se accessorium,sed non
econtra.ff.de fun.instru.le.l.fundi.§.fi.& de vulg.& pup.l.ex pupil
lari.& ff.qui.mo.pig.vel hypo.sol.l.Lucius. & si queratur quomo
do ergo intētat vtilem nomine suo,nisi dominiū hēat.respō. ipse
ꝙ illam intentat propter dominium,ꝙ est penes cedentem.&ita
29 dicit Dyn. † Ex prædictis infero, ꝙ in casibus in quibus domi-
nium potest in alium transferri sine traditione,uel possessionis ap
prehensione,ex cessione rei ven.transibit utile dominium,ut ī ec
clesia,& ciuitate. l. fin.supra de sacrosan. eccle.& in legato.vt inf.
com.de leg.l.j.& 2.& si cessio fiat possidenti.vt l.quædam mulier.
ff.de rei ven.vel si post cessionem apprehendat possessionem. l. si
30 culpa.ff.de rei ven.secundum unam lect.† In casibus autem,in q
bus sine apprehensione pos.uel rei dominium non transfert, re-
manet prædictum dubium,super quo eligo opi Dy.Et est rō ista,
quia rei uendicatio dependet a dñio,sicut a causa sua,sed nō ecō
tra dominium dependet a rei uē. quia causa non dependet a suo
effectu, sed econtra.nisi essent duæ causę correlatiuę:quia tūc vna
potest esse causa suæ causæ,vt ff.man.l.hæredem. in fin. Et prædi-
cta sunt ad q.quam scripsi.infra.man.l.per diuersas.in 18.q.& hæc
sufficiant de presenti commen.sequitur.l.nominibus.

ADDITIO.

a Quod sic.Adde Bar.in l. si eum. de procu. & Bal.in l. si ex legato. ad fi. in versic.
no. quòd in cessione.ī.de leg.& in l.acceptam. 1 :. q.ad fin.q.ī.de vsu. & ibi per
eundem Sali.3.oppo.& Bar.in d.§.pen.l.in causæ allegato in tex.in ver.sed quæ
ro vtrum ista cessio,& Bal.in c. & diuersas. 14. q.i.manda. quòd verū maximè
est secundum Alex.in l.si stipula.§.cum stipu.de verb.ob. si. notarius recipiat ꝓ
absente. secundum Bal.ibi Hostien.& Ioan.And.in c.significante.de pig.& Bal.
in c.i.in vlt.col.ver.arg.ad q.de eo.de beneficio fratris.& in addi.Specu.de cess.
act.versi.an cessio inter.&hic.7.q.vlt.col.vbi d.quòd potest fieri cessio procura
tori in rem suam,per d.glo.sing.in l.in causæ.alleg.in tex.

LEX II.

1 *Vtiles actiones an transeant ex emptione nominis sine cessione.*
2 *Maritus an teneatur suis sumptibus nomen exigere, quod sibi vxor in dotem dedit.*

Nominibus. Sicut ex emptione nominis transit vti-lis sine dlegatione:ita ex datione nomi
nis in dote.hoc dicit.Not.casus,in quibus vtilis transit sine cessio-
a ne.[a]Opp.ꝙ text.superfluat ī seipso,cū sufficisset si tātū dixisset,nec
delegatio præcessit,absq;eo quod subiecerit nec lit. cōtest.secuta
sit,cum,& per li.contest.fiat delegatio.vt l.legare.ff.de noua. & de
leg.Solu.quod illud est verum,si hæc deleg.in specie,quæ fit per sti
pu.vt in gloss.j.& 2.Opp.quod nullo istorum casuum agi poss.l.sti
pulationem.ff.de iur.do.Sol.quod hic marito fuit delegatio facta,
vel datio nominis in dotem:ibi spōso quæ habet in se conditionē
si nuptiæ sequentur:vnde nuptijs non secutis nō agit, vt ibi.& hic
1 in gloss.† Oppo. ab extra ,quod ex emptione nominis non trans
eant vtiles sine cessione vt supra.l.ꝓxi. quod patet etiam ratione
quia sicut se habet traditio in rebus corporalibus,sic se habet ces-
sio in actionibus.vt no.infra.quando fis.vel priua.l.fin.Sed ad trans
lat.in rebus corporalib9 requiritur traditio.supra de pac.l. traditio-
nibus.ergo & cessio in translatio.actionis.Solu.quod in l.precedē
ti non fuit emptio nominis , vt ibi dixi in quinto contrario. Ad
rationem responde,quod procedit in casibus, in quibus vtilis nō
transit sine cesione:nam tunc cesio est necessaria,non in his,qui
bus vtilis ipso iure trāsit sine cessione.vt hic,& in alijs casibus no.
in l. præcedenti. Quæro nunc cum gloss. quid si in casu huius le-
gis cadat etiam actio,quid operabitur hic cesio.Respō.quod tūc
per cessionem poterit intentare exercitium directa.cedentis.Nā
earum exercitium tunc transit. & sic habes quod vbi cesio non
potest operari circa trāsitum vtilium , operatur circa directum e-
xercitium.& circa hoc plenius dixi l. præce.in 4.quæstio. Quæro
cum gl.an vtilis,& directa sint eadem in substantia , & opi.ponit
gloss.Sed dic,vt dixi in l.præcedent.in 6.quæstio.& alia ꝓsequere,
2 vt ibi.† Quæro.quando mulier dedit nomen in dotem , an mari-
b tus teneatur illud suis expensis exigere.[b] gloss. in l.j.ff.de impen.in
re.do.fa.tenent,quod impensis mariti, & non est alibi similis secū
dum Dyn.& Bald.& pro illa gloss.facit infra.de bo.ma.l. j. & infra
de bo.q̄ lib.l.si.§.vbi autē.Sed modicum faciunt, quia ibi pater re
cipit fructus propter vsumfructum,quem habet ratione paternæ
potestatis:maritus autem fructus recipit in compensa.onerū ma
trimonij,quæ substinet.dixit igitur Bart.quod si nomen datur ęsti
matum,impensa,& periculum est mariti, sinautē simpliciter dat̄
in dotem,tūc impensa debet deduci ex pecunia recuperata, & su
perfluum erit doti,vt in simili not.glos.magna circa mediū.ī l.ꝑ di
uersas. infra.man.& quia hæc impensa est necessaria facta ad per
petuam rei vtilitatē,& sic minuit dotē.l.quod dicit. in eodem.tit.
Sed Bald. hic tenet simpliciter gloss. quia debitum propter has
impensas in substantia non recipit augmentum. & sic impensa
non fit ad perpetuam eius vtilitatem,nec in re, sed extra rem,
& propter vtilitatem personæ exigentis,vt ex pecunia exacta fru-
ctus commoditatem recipiat,vt sic tanquam factū gratia fructuū
debeat illam cum fructibus compensare argumēto. l.sumptus.ff.
de rei vendicatio.& ff.de impen.l.3.§.j.& solu. matrim.l. fructus.l.
diuortio.§.impēdia.& si minus ex fructibus pceperit, habebit vti-
lē actio.nego.gesto.qa gesit negotia vxoris,& sua:cū dos ꝯtineat
interesse cōmune vtriusq;. Et pro his inducit ipse , ꝙ nota. in l.si
mulier.§.si rem.ff.de legatis.3.hæc sunt verba eius. Ad nota.in le-
ge.per diuersas.ipsè non respondet,forte, quia de facili responderi
potest:quia in nomine vendito loquitur, vt tanto minus ęstimari
debeat,& ad alium effectum ,quàm hic.Et hæc opinio fauorē do
tis concernit , cui in ambiguis est fauendum. l. in ambiguis.ff. de
iure dotium. Sed pro Bartol. fortissimè facit.ff. de dona.inter vi-
rum,& vxo.l.si id quod.§.primo. vbi probatur,quod hæc impēsa
dicatur facta gratia rei,non fructuū:licèt sit extra rem facta,sicut
ibi

ADDITIONES.

a Sine cesione.An & quando actio utilis alteri per alterum quæratur sine cesio-
ne,licet regula sit in contrarium,vide per do.Soc.cōsi.125.incip.visa narratio
ne puncti,ver.cir.secundum dubitationem cum uer.seq. in prima par.
b Exigere.Adde de hac quæstione scilicet,an maritus qui habet in dotem nomen
debitoris,illud teneatur suis expensis exigere.no.de hoc Moder.in l. sciendum.
de verbor.obl.

ibi dicitur de impensa facta in nutrice,& de impensa facta in redē
ptione seruorum dotalium,quæ spectat ad mulierem. & istud est
magis simile nostræ quæstioni.Et pro saluatione illius gl.dic con-
uenisse uidetur,vt maritus suo sumptu exigat recuperando postea
à muliere,cum exigetur.unde cura,solicitudo,& impēsa per prius
spectat ad maritum,recuperanda postea à muliere , & tāto minus
quantum de impensis à uicto recuperabit. Et si ex mariti culpa ñ
recuperatur à uicto,imputabitur marito.arg.l.si.ff.sol.mat. Et pro
hac parte facit,quia mulier non quantitatem, sed ius , & actionē
dedit in dotē,&sic nō plus,q̄ in effectu ex eo consequetur,ex quo
æstimationem eius non fecit;sed in effectu , nō plus ꝯsequitur q̄
id quod superest deducta impēsa.ergo,&c.& hanc partem teneo.

LEX III.

1 *Colonus pro debito domini quando possit conueniri.*

1 **Ob causam.** †Pro debito domini non conuenitur colo-nus,qui satisfacit pensioni.hoc dicit. Opp.
quod etiam non conueniatur,si non satisfecerit , quia personalis
obligatio suū tenet autorem,uel eius hæredem , non extraneum
vt supra.si cert.pet.l.j.Solu.confitendo contrarium,nisi iā condem
natus esset locator;quia tūc in causam iudicati conuenitur cōdu-
ctor.l.2.& 3.infra.quando fis.uel priua.Item nisi nomen fuisset hy
pothecatum credit.l.nomen.ī.quę res pignori obligari possunt.Itē
a nō pro refectione viæ,quam dominus tenetur reficere [a] quo non
reficiente conductor domus ad refectionem potest compelli. &
dispendium imputabit in mercede.ut in casu no.& singulari.ff.de
de loc.pub.fru.l.ædiles.§.quicunque.

ADDITIO.

a †Quam dominus tenetur reficere.Tu uide de hoc Bar.in l.ædiles.§.studeant. in 3.
no.ff.de loco pu.fru.Flo.in l.si pendentes.§.si quid cloacarii. ff. de usufr. & Iac.
Rebuf.in l.omnibus.nu.2.& ibi dixi in apost.ad ipsum.in uer.quis habeat ipsū
reficere.ī.de cursu publi.lib.12.

LEX IIII.

1 *Bona fides duobus consideratur temporibus.*

1 **Bonam fidem.** Ibi fidem,scilicet contrahentium. ibi considerari,scilicet per iudicem ęquū
id est de æquitate est.†Et attende,quod hic bona fides considera
tur duobus temporibus,vno,ut interueniat tempore contractus ,
& sic ꝯhēdo.quo casu si non interueniat,quia dolus adsit,contra-
ctus bonæfidei est. ipso iure nullus.si stricti iuris ,tunc uenit annul-
lādus,ut in glo. quod intellige in odium eius qui dolū commisit,
non in fauorem.nam dolum proprium quis allegare non potest.l.
transac.supra.de transac.Alio tempore bona fides interuenire de
bet,scilicet tempore quo contractus impletur,& sic in eius imple
mento,& tunc quandoque ciuilis æquitas magis attēditur, quàm
naturalis,quæ ex iure gentium prouenit,quandoque contra , &
quandoque utraque,quia ad vnam concurrunt.ut patet in l.bona
fides.per totum.ff.depositi.& l.ex empto.in princi.ff.de act.emp.et
l.bona fides.ff.de reg.iur.& ff.de dolo.l.eleganter.§.non solum. &
commodati.l.3.§.si reddita.& depo.l.j.§.si res.

LEX V.

1 *Voluntarium quod est à principio,necessarium efficitur ex postfacto.*
2 *Contrahens quando possit à contractu discedere.*
3 *Pęnitentię,an sit locus in promissione,uel permutatione cōdōnali.& num.seq.*

a **Sicut.** [a] Primo dictum binarium continens. Secundo infert ex illo.Secundo ibi,qua propter.Inuitus quis ab initio
non contrahit,à contractu tamen inuito aduersario non discedit.
hoc dicit.vel sic,liberum est contrahere,& non contrahere,sed ne
1 cessitatis est contractui iā celebrato acquiescere.hoc dicit†No. ꝙ
id,quod est,à princi.uoluntatis, efficitur quandoque ex postfacto
necessi.Item not.quod ordinata à duobus non reuoluuntur ab v-
no.Item not. quod ex contractu oritur obligatio.ut hic. & l.licèt.
§.eo.ff.de procura.gl.2.insti.de obli.inquit quod sicut taurorū cor
nua funibus ligantur uisibiliter,sic homines ex contractibus, & o
bligationibus ligantur intellectualiter.& alibi.uerba ligant homi
nes,taurorum cornua funes.Item no.quod de consensu partiū re-
silitur ab obligatione.& an ipso iure, uel ope exceptionis , uide q̄
dixi in l.si diuersa.supra.de transac.& in l.pacta nouissima.supra.đ
pac.Et uide tex.in l.si unus.§.pactus.ff.de pac.Venio ad apparatū,
& oppo.ꝯ primā regulā not.in l.nec emere.ī.de iure delibe.Sol.ut
gl.quod in illis est speciale.Et adde quæ dixi.supra.de epis.audi. l.j.
2 † Oppo.ꝯ secundā regulā de l.si pecuniā.in prin.& in fi.ff. de con.
ob cau.Sol.quod quidā dixerunt, ꝙ illa in ꝯctibus innominatis ,
hic nominatis,ut ibi no.hæc non est bona,quia lex ista ē locū ha
bet in in innominatis,nisi sit ꝯcta obligatio,ut patebit in uera so.
Alij dixerūt,aut ꝯctus innoīatus est celebratus gratia eius tm̄ qui
discedere velit,& tunc locus sit pœnitētiæ.ut ibi.Aut gratia eius,
qui non vult discedere,vel vtriusq;,& tunc nō est locus pœniten-
tiæ.vt hic,& ita di.gl.ibi,sed distingue.istā solu.reprobat Azo. quia
si do tibi pecuniā,vt seruū manumittas,ante manumissionē locus
est pęnitētiæ,& pecuniā repeto.ff.de condi.ob cau.l.dedi.§.j. & tm̄
ibi ꝯctus celebratur gratia vtriusq;.Et idē si do tibi pecuniam , ut
vadas Capuā,& tamen locus est pęnitentiæ.vt d.l.si pecuniam.in
prin.& idem patet in permutatione.ff.de re.permut.l.j. in fin. ideo
Azo dixit tertio. aut ex contractu innominato nondum est actio
nata,& tunc hincinde locus est pœnitētiæ:aut est nata actio ex v-
na parte tm̄,puta quando vnus tantum ex sua parte impleuit. nā
ei soli est nata.l.iurisgen.§.j.ff.de pac.& tunc ex parte eius cui na-
ta,locus est pœnitentiæ.ut l.si pecuniam.in princip. Ex parte uerò
obligati contra quem actio competit, non est locus pœnitentiæ ,
vt hic;quia non est in eius potestate soluere vinculum. aliàs non
diceretur vinculo obligationis ligatus,quod esset contradic.impli
care.Et hanc solu.ponit gloss.in d.l.si pecuniam. & hic circa eius
fi.ibi in conditione vero ob causam,&c.& hæc vera.Alij uero , &
quarto,non considerauerunt dicere, an contractus innominatus
fiat gratia tua,vel mea,vel vtriusque,sed solum considerauerunt ,
cuius gratia id quod est fiendū à recipiente pecuniam fieri debet .
vt no.in gloss.signata super uersi.reperitur in d.l.si pecuniam.Et isti
non ex toto malè dixerunt.& ideo pro latiori declaratione,& ob
iectorum remotione, uide distinctionem,quam scripsi.in l. pecu
niam.supra.de condi.ob cau.& specialiter not.casum ibi positum,
in quo dicitur,quòd in dato ob dotē futurā mulieri , nō est locus
pœnitentiæ.l.si ego.§.1.ff.de iur.do.Oppo.secundo contra eandē
regulam,videlicet quod in contractibus nominatis sit locus pęni
tentiæ.vt patet in mandato.ff.man.l.si mandauero.§.fin.& l. inter
causas.§.qui mandatum.aliàs est.l.si quis alicui.§.si mādatum , &
in societate.ut ff.pro soc.l.verum.§.fin.& l.seq.in prin. & in preca-
rio.vt ff.de preca.l.cum precario. & ff.de do.l.latius.& in deposito.
ff.depo.l.j.§ penul.nisi sit factum in sequestrū.vt de dolo. l. si oleū.
Gloss.solu.quòd nō ponitur regula,ibi casus specialis à regula. po
stea dat secundam solu.quæ potest esse ratio primæ.scilicet, qa in
his contractibus non est nata actio aduersario eius qui pęnitet ,
sed istam rationem reprobat gl.1.in versi.sed tu,dic tertio, &c. qa
iste textus non loquitur de actione,sed de obligatione,vt in litera
patet.Quicquid tamen sit de natiuitate actionis,gloss.hic, & in l.si
pecuniam.in princip.ff.de condi.ob cau.& Dyn.extra.de reg. iur.
c.qđ semel placuit.Dicunt,quod in illis casibus est speciale,& rō
specialitatis est,quam ponit gloss.ista in versi. item nec ob. ex qua
moderni,ut Petrus.Cynus.do.meus,& Bartol.dicunt,quod non
debemus dicere,quòd in illis casibus fallat,sed dicere,quod in eo,
ad quod contracta est obligatio,non est locus pęnitentiæ ex par-
te obligati,vt in ista.l.in his contractibus ad perseuerantiam obli
gatio contracta non fuit.in his ergo in quibus ad perseuerantiam
obligatio contracta fuit,tunc pęnitentiæ non est locus pro tēpo-
re,quo perseuerantia durare debet.Vnde sciendū,quòd obligatio
ad perseuerantiam quandoque est temporalis,quādoque ꝑpetua,
& illa temporalis quandoque habet pro suo fine , & termino tē-
pus solius voluntatis,& complacentiæ contrahentis subsecutæ,vt
in casibus prædictis.quandoque pro suo fine,& termino, habet fi-
nem vsus,& temporis,ad quem,& ad quod conceditur.ut est ui-
dere in commodato. & Cyn.vt l.in cōmodato.§.sicut.ff.commo.
& in vsufructu constituto tenetur quis ad patientiam præstandā
pro tempore,quo durat vsufructus,non ultra.ff.de vsufruc.l.4.§.1.
perpetua autem patet ratio clarè in obli. omnibus , quæ tēdūt ad
irreuocabilem acquisitionem,& transitoriam in hæredes. Opp.4.
de l.qui pecuniam.ff.si cer.pe.So.ut in fi.gl.ꝙ declara,quia ibi cre
ditor nō numerauerat id,sub cuius numerationis spe facta erat cō
fessio.& sic cū ex parte sua nō impleuerat , efficaciter debitorē o-
3 bligatū nō habebat,ideo non accipiēdo se nō astringi.vt ibi.†Quę
ro ab extra,quid dicemus de vēditione,aliàs ꝓmissione conditio
nali,ex qua ante ꝯditionis euētū nō est nata actio,nec obligatio.l.
cedere diem.ff.de verb.sig.an locus erit pęnitentiæ,uī , ꝙ sic ar.hu
ius.l.à sensu ꝯtrario,& arg.eius,ꝙ not.hic.Cy. in primo membro
suæ distinctionis.sed ueritas est in cōtra.ff.de pericu.& cō.rei uēd.
l.si in uenditione.& l.in illa.& l.hoc iure.ff.de uerb.obli. Ad hanc
l.rñ ꝙ in obligatione ꝯstituta re,uel spe loquit̄, & sic cōprehendit
ēt casus ꝑdictos.Nā,& hi , qbus sub condōne debet̄ , spe licèt du-
bia creditores nūcupantur.ff.de verb.sig.l. conditionales.& insti.đ
verbo.obli.§.ex cōditionali.hinc est,ꝙ multa q̄ conceduntur credi-
toribus,conceduntur & istis.vt plenè not do.meus in l.1.ff. si cer.
4 pe.Quæro,dixi.ſ.ꝙ in cōuentione de permutando locus est pęni-
tentiæ.sed qd si ꝑ stipulationē solennē qs ꝑmutare promisit,an ex
stipulatione poterit compelli ad ꝑmutandū?& uī,ꝙ non,qa stipu
latio dēt obligare scđm naturam rei,& facti deducti in stipulatio-
ne.ar.ff.loca.l.si vno.in princip.2.rñ.& ff.de vsu.l.si stipulatus.In cō
trarium est veritas.vt l.ex placito.in fi.ī.de re.perm.coniuncta.l.pe
5 tens.supra de pac.†Ex prædictis infero contra Bald.qui hic dicit ,
quòd si in instrumento publico cōtinet̄,ꝙ Titius ꝓmisit Gayo ta
lem rem ꝑmutare,& cū tali re ipsius Gayj, ꝙ locus est pęnitentię.
quia licèt aliàs istud uerbum,ꝓmisit,in instro appositū intelligat̄
per stipulationem.ut inst.de inutili.stipul. §.scriptum.isto tamē ca
su intelligitur nuda conuentione ꝓmisisse , ꝓpter contractum in-
nominatum permutationis in promissione deductum,qui se non
com-

ADDITIO.

a Sicut.Adde Bal.ꝙ in l.Gallus.§.eius.de lib.& posth.alle.istam l. in argum. quod
licet aliàs confessio facta per partem posit reuocari.ut not. Bar.in l.quicquid
astringendæ.in in fi.de uerb.obli.istud est uerum,nisi per partem fuerit accepta
ta,quoniam illa amplius reuocari nō potest sine probatione erroris, iuxta hāc
l.adde gl.magistram.in c.diuersis fallaciis.de clericis coniugatis,unde quis pos
sit uenire contra factum suum.

compatitur cum contractu nominato stipulationis, q est falsum,
vt patet ex dictis in præcedenti quæstio.Bartol.de Sali.

LEX VI.

1 *Vtilis personalis,& hypothecaria transit per dationem nominis in solutum.& numero.2.*

Si in solutum. Primo vnam.q. soluit,secūdo circa so
lutionē nouū dubiū remouet, p cuius
remotionē priorē sol.limitat.secūda ibi, q si. Qn debitor dat suo
creditori in solutū nomen debitoris sui, cuius bona erāt etiā hypo
thecata, pōt creditor ipse perseq pignora,nisi à prioribus creditori
1 bus sint distracta.h.d.† No.q p dationē nominis in solutum trāsit
vtilis psonalis,& hypothecaria eius accessoria.licet.gl.intelligat,q
hic accepit specialiter ius pignoris in solutum. Itē no. q cessa pso
a nali,etiam hypothecaria intelligitur cessa a Op.j. q hic tex, super-
fluat p sequentem,vel cō.q est cōtra.§. qbus.s.de no.co.cō.So.q
in duobus differunt, vt in gl.& scdm hoc vr probari in versi.habet
hic in tex.posito.sed doc.dicunt,q licet istud fuerit possibile sic de
facto fuisse,tamen non fuit necesse.ar.l.seq.Et ad hanc literam ha
bes respon.q intelligit consecutiuè receptionē in solutū principa-
2 lis obligationis.vterq; igitur intellectus verus.† Oppo.2. ab extra,
quod p dationem nominis insolutum,vtilis non transferatur sine
cessione.ff.de pecu.l.si Sticho.gloss.s.eod.l.j.dicit,q hic fallit.Petr.
vero qui tenuit, quòd nullo casu transferatur vtilis sine cessione,
dixit,q hic cessa fuit.q patet,qa vltra datum in solutum,procur.
eum in rem suam ɔstituit.Sed contra Pet.est.l.seq.& j.quando fis.
vel priua.l.fi.Ideo tene sol.glo.vt latius dixi in l.j.Et quia nō sequi
tur necessario,procu.in rem suam constituit,ergo accessit,qa in so-
lo exercitio directarum potest quis procu. in rem suam ɔstituere.l.
q stipendia.s.de pcur. Vltimo adde & hic aliqua,q dicam in l.seq.

ADDITIO.

a Cessa,Et adde quod hypotheca.cum actione personali sine cessione transit,vt p
d.Soc.consi.158.incipien.visis processu,& sententijs,versi.quinimmo.circa fin.
4.parte.

LEX VII.

1 *Actio utilis transit ex venditione nominis.& num.seq.*
2 *Hypothecaria,an possit uendi,uel cedi.*

Si à creditore. Primo vnū dictum circa pignorū per
secutionē. secūdo aliud circa eorū disti
ctionē.tertio in duobus casibus prædictorū limitationē.scda ibi-
nam si.3.ibi sane.Ex simplici emptione nominis in emptorē trās
fertur etiā psecutio,& distractio pignoris, & hypothecę cōpeten-
tis,nisi à prioribus creditoribus sit vendita. vel ab emptoribus præ
scripta.h.d.supple.text.ibi nō trāsferāt id est soluāt.ibi (vel) præce-
dēs pars disiunctiuę locū habet qn priorē hypothecā habētes vē-
diderūt,hic qn posteriorē, vel nullā habētes hypothecā vēdiderūt.
1 † No.quod ex venditione nominis transit vtilis , vt hic,& s.eod.l.
2.& nedum principalis,sed etiam hypothecariç,& accessoriç actio
nis.& quod fortius est quicquid hypothe. sequitur. vel eius causa
venditori competebat,vt ius distrahendi pignora, q est multum
not.Et maxime ad statutum,quo cauet,vt creditor habens pceptū
de soluendo contra suū debitorem possit illum facere capi,& deti
neri,vt idē possit is cui iura cessit.præceptum habitum.q facit etiā
contra id quod tenet Iacob.But.qui dicit,quod statutum de credi
tore loquens,nō habet locum in simplici cessionario,quia proprie
creditor non est.l.j.ff. si cer.peta. Quod est verum orginaliter , sed
subrogatorie omnia iura creditoris transferuntur in eum , vt hic.
nisi dicas,quod omnia transferuntur , quæ creditor habet ex pro-
pria conuen.non ex legis prouisione,quod tamen non videtur be
ne dictum.quia hic simpliciter,& generaliter dicit , qd cessionario
competit ius vendendi pignora,vt cedenti seu vēdenti licebat.sed
illi competebat hoc ius, vel ex conuen.si conuentio intercesserat
uel ex.l.dispositione.l.si conuenit.la.j.ff.de pig.act. ergo , &c. Vide
tamen circa ista quæ dixi.j.mā.l.per diuersas.in 10.qō. & tene quę
ibi scripsi.Item not.ex si.quod actione perempta , vel scripta perit
omnis autoritas, & potestas,quæ competebat ex illa,vel propter
illam.Item not.quod exceptio præscrip.quæ obest creditori,obest
emptori, & quæ obstat cedēti,obstat cessionario.Oppo.quod hoc
2 superfluat per præcedent.Solut. vt ibi.† Oppo. quod ex nominis
emptione non transit vtilis,quia tunc frustra essent leges, quæ di-
cunt, quod emptori nominis debent cedi act.vt ff.de hęred.vel ac.
ven.l.emptori nominis.l.qui filij.& l.venditor actionis.Solu.quod
illæ de directis loquuntur,hæ de vtilibus,quæ in emptorem tran-
seunt sine cessione,vt hic.& supra eodem.l.2.& infra.de hære.ven.
3 l.fin.† Quæro cum gloss.si nomen non sit venditum,sed tantum
pignori datum,& an hypotheca,& pignora intelligentur pignori,
& hypothecę data.Et respondet quod sic,quia sicut hēt principalē
4 ita & accessoriam,vt hic,quod not.† Quæro ab extra. quid si tem
pore venditionis non habebat hypothecam uenditor.sed ex noua
conuentione postea facta cum debitore eam quæsiuit,an illa trāsi
bit in emptorem,Respondeo q non,vt pbatur in l.heredem.& q
5 ibi not.gloss.ad hoc singulariter not.ff. man.† Quæro,hæc lex, &
pręcedens loquuntur in hypotheca,& pignore,sed qd in fideiusso
a re.a Ego puto idem dicendum,q in hypotheca. & pig.ar.l.2.& q
ibi p doc.infra.per quas pso.& quia ratio nō uī diuersa. Nō obst.p
dicta.l.si hęres pecuniam.ff.ad treb.& l.cū emancipatus. in prin.d
ɔtratab.& l.hrs à debitore.in prin.ff.de fide.cū ibi not. in gl.qa.hic
qn transferī principali facto eius,qui eam quęsiuit;vnde, & acces-
soria tunc quæsita sequitur illam,ibi quando vtiles transferuntur,
6 ex dispositione.l.& sena.consul.† Quæro econtra ad legem istam,
an hypothecaria possit vendi,vel cedi sine personali. Dic vt p Dy.
& Bar.in l.fideiussor obligari.in princip.ff. de fide instru.Ego tunc
dicam in l.penul.infra.de hære.vel actio.vbi glo.ponit.Contra vlti
mam partem oppo. quod maius tempus , quam sit longum tēpus
requiratur, vt infra. d præscrip. 30.an.l.sicut.& l.cū notissimi.Solu.
quod hic,qn possidetur tit.ibi qn sine tit.l.j.& 2.j.si adu.cred. Sed
quæri potest,quare re mobili vsucapta spacio triēnij per extraneū
possessorem., non tollitur hypothe.contra creditorem,vt l.vsuca-
pio.infra.de pigno.sed requiritur tempus longum hic. Responde,
vt no.d.l.vsucapio.& in l.j.infra. si aduer.credi. Vel dic melius, q
ius hypothecę velut incorporale æquiparatur immobilibus. vt in
fra.de pręscrip.long.temp.l.fin.§.finautem.Vsucapio autem est pa
rata ad mobilia tantum. vt j.de vsucap. tansfor.l.j.§. cum autem.

ADDITIO.

a Quid in fideiussore.Adde Soc consi.206.incip.in præsenti consultatione.ver.pri
mo.ratio est,in secunda parte.vbi hoc idem allegat,& tenet.

LEX VIII.

1 *Mandatum gratia remunerationis factum , mandantis morte censetur reuocatum.& num.2.*

Si quidem. Primo thema , ex quo resultat duplex quæ
stio. Scdo vtriusq; solutio. Tertio noui du-
bij remotio.Scda ibi,nec quod dederat. Tertia ibi, quod si mutuo.
Donatio perfecta non reuocatur morte , sed permissio ordinata
1 ad donationem de futuro sic. hoc dicit.† Nota specialiter , quod
mandatum etiam remunerationis gratia factum,reuocatur mor-
a te mandantis reintegra a.Contra hoc oppo.gl.ex eo,q huic man-
dato inest donatio,sed mandatum ex causa donationis nō reuoca
tur morte.l.illam.j.de dona.ergo , &c.glo.dat plures solu.finaliter
tenet istam , quod ibi de præsenti donauit , & cessit. hic de præ-
senti nil donauit,nec cessit,sed tātum pmisit, siuè mandatum sim
plex fecit,nec cum procura.in rem suam ɔstituit.Alij,& Iacob.de
Raue.dixit,q mandatū direxit pcuratori suo,non donatario,vt in
ɔtrario, hanc tenet Bart.& inducit istam literam in ver.nec quod
tibi mandauerit dari.Sed non placet Pe.ppter anteriorem literā,
quæ dicit q præcepit te à pcuratore suā pecuniā sumere.quare di
cit ipse,q mandatū in rem suam finitur morte,vt hic:sed nō cessio
actionis vt in ɔtrario.sed certè hic non fuit mandatū, vt exigeret,
vel actionē intētaret, sed vt iret ad procuratorē.& ita loqt prima li
tera.vnde pondera.quod nō dicit præcepit tibi,sed dicit præcepit
te sumere , &c.& ideo præcedens solu.videtur verior , nec est ipsa
diuersa à solu.gl.si verba gloss.bene ponderent, Dicendū est ergo,
2 q mandatum procuratori factum hic erat finitum.† Quæro mo
do,si virtute mandati à pcuratore petere non potest , an abhære-
de huius renunciatoris repetere poterit.rñ.gl.in uer.alij tñ.q non
tempore huius legis,s. quia sine traditione non valebat donatio.
quasi insinuat gl.q,qa hodie valet donatio sine traditione.l.si quis
argentum.§.fin.j.de dona.q petere posset.& dicit glo. nil esse quā
tum ad hanc.l& verum dicit,qa hic de psenti nō donat , licet ha-
beret animū donandi in futurū tempore traditionis,quam man-
dauerat fieri per procu.suum.vnde ante non est donatio,nec ex ta
li animo in tps traditionis suspensio datur actio. & de hoc est hic
casus,& pro hoc facit.ff.de lega.ij.l cum pater.§.Meuio.& ibi vide
quid iuris,si procurator post domini mortem soluisset huic , cui
donare uolebat.

ADDITIO.

a Finitur morte mandātis re integra. Vide ad hoc quod no.in l.mandatum.infra,
manda.& ibi an hoc fit regulariter verū,q mandatū morte mandantis semper
finiatur.de quo vide Hypo.de Marsil.in sing. suo.44. incip. mandatum re inte-
gra,inquantum autem dicit hic,quod etiam mandatum muneratorium,& non
Tu dic,quod quando mandans tenetur de necessitate facere id quod mandatur,
tunc non finitur morte mandantis.tex.est no.cum sua glo.in l.fundi venditor.ff.
de acquir.po s.facit tex.in c.si super gratia.extra.de offi deleg.lib.9. quæ iura ad
hoc alleg.& inducit ad hoc Alex.consi.69.incip.circa primum.col.pen.vol.2.§
Rom.consi.202.incipien.non est dubium.

LEX IX.

Negantes. Primo vetat.secūdo permittit . secūda ibi,sed
petitore, Debiti exactio nō debet fieri manu
armata,sed ciuiliter in iudicio.hoc dicit.concor.ff.q met.cau.l.ex
tat.Opp.de l.nullus.supra.de leg.j. & supra. qn li.vni. si. iudi.se vin.
& de l.ait.§.si debitorem ff.de his quę in fraud.creditorum, & de l.
pe.§.fi.j.de pign.actio. & de leg.3.j.de pigno. & ff. quo. leg.l.j.§.j.
Sol.quod hæc regula fallit in casibus illis,vt no d.l.extat.

LEX X.

1 *Hypothecaria personalem excludit.*

1 Aduersus. Pignore electo,p residuo precij remanet inte
gra petitio.hoc dicit.† Not. q hypothecaria
non tollit personalem.Quæro , hic loquitur in pignore distracto,
sed si pignus sit creditori adiudicatū īsolutum;gl.vñr ɔtriæ.nā in l.
ordo.j.de excep.rei iudi.dicit,quod pro toto debito debet habere,
licet minus valeat;sed in l.à diuo Pio. §.si pignora. ff. de re iu. di-
stinguit,& melius,quod aut facta est ei adiudicatio pro quātitate,
& tunc residuum potest petere, aut simpliciter pro debito, & tūc
nihil ultra petere potest,& ita tenent doc. Sint ergo cauti credito-
res,qn uelint retinere sibi pro debito ex conuentione inita,vel pe
tere sibi adiudicari,vt exprimant q pro uera æstimatione uolunt.

LEX XI.

Nimia credu. Pro mutuo,q accepit colonus,nō te
netur dominus.h.d: No. q quis non
debet esse nimis credulus,nec sibiipsi blandiri. Item no. q castel-
dionū præsentia,nec eorum subscriptio non præiudicat domino.

LEX XII.

1 *Liber homo non cogitur seruire pro debito pecuniario.*
2 *Obligare se ad seruiendum perpetuo nemo potest.*
3 *Carcerari an possit quis pro debito.*

1 Ob æs. †Pro debito pecuniario liber hō seruire nō cogitur.
h.d.Et no.q duæ sunt principales lecturæ pp illud
verbū liberos.nā pōt intelligi de liberis adiectiue , & hoc diuidit
in duas,pp verbū seruire,q hēt duas expositiones, vna est vt serui
fiant,& in seruitute cōstituti seruiāt. alia est vt ī libertate seruiāt.i.
famulētur,& operas pstēt.scdo mō illud verbū liberos, pōt intelli
gi substātiue p filiis obligati,vt l.liberorū.ff.de ver.si. vt hæc oīa ha
bētur hic in gl. No. q debitū pecuniarū non potest libertati hoīs
coæquari,ut hic,& l.plane.la 2.§.fi.ff.de le.j.Opp.j.de cap.l.fi.di gl.
q ibi fallit . Adde & est ratio , quia seruus erat tpe redemptionis.
Opp.de l.j.§.3.cōmunia de manu.di gl. q ibi fallit & in aliis casi-
bus a iure expressis.Opp.de l.si uno.§.cū quidam.& de l. qui ope-
ras.ff.lo. Sol. q fallit ī locatione operarū factā ad tempus. ita di.gl.
2 † Ex qua no.q qs se obligare nō pōt ad seruiēdum perpetuo , qa
tūc est species seruitutis,ut hic,& hoc uult ista gl.& fuit opi.Ir.sed
Io.& Acc.tenent ɔ.vt habuisti no.in l.antiquitas.s. de vsuf. dic, ut
ibi dixi.Op.q pr filios obligare & seruos facere pōt,ut l.2.de pa.q
3 fi.dis.So.q fallit necessitate famis,ut ibi.† Opp.ab extra,quia stare
a in carcere est species seruitutis.a l.2.de li.ho.exhi.sed existens non
soluēdo potest carcerari pro debito,ut j.qui bo.ced.po.l.j.& j.de
exac.tri.l.nemo.ergo &c.So.ibi de carcere publico, & regali q
debitor affigitur, ut ipse, vel alius pro eo citius soluat. hic de affli-
ctione seruili,uel quasi apud ipsum creditorem.Opp.6.ɔ pcedētē
so.de l.nā & seruus.in prin.ff.de neg.ge.vbi qs se obligat ad carce-
rē debitoris.Sol.ibi erant in captiuitate,& unus pro alio se obliga
uit.Vel ibi nō determinat,an obligatio ualeat , sed factum narrat.
Opp.7.de l.interdum.§.qui furē.ff. de fur.sm unam lect. ibi positā
in gl.ubi liber homo se tradidit alteri,ut eum ī carcere teneret, &
affligeret,& flagellaret,vt veritatem de furto cuius erat suspectus
erueret.Sol.q glo.illa non propterea di.q tale pactum ualeret,sed
qualiter res in facto fuit,simpliciter narrat.vnde dicendum est , q
pactum non ualet,vt hic sentit glo.fi.in l.i.j. quando ciuilis actio
præiu.cri.Oppo.8.de l.pen.ff.de condictio.ob cau.Sol. ibi erat ser-
uus,qui traditus est.Opp. 9.extra.de iureiuran.c. ex rescripto. & ff.
de testa.l.obsides.cum ibi no.& de l.diuus.ff.de iure fisc.In quibus
b pmittuntur obsides dari. b Sol.pro publica causa dari pñt ut ibi,
non pro priuata,ut hic,secundum docto. & Bar.& ita intellige gl.
in l.fin.j.de pa.qui fi.distra.

ADDITIONES.

a Stare in carcere est species seruitutis. Adde q imo uidetur esse species torturæ
no.de hoc Bal.in l.si clericus,col.2.uer.&primo quæritur.supra de epis.aud.idē
in l.1.C.de his qui ad liber.perue.non pos.& in cle.1.extra de hære.
b Obsides dari.Adde gl.in c.debitores,extra de iureiur.& c.debitores,& c.ex rescr.
eo.ti.& no.Bal.hic,qui dicit q pro publica dari potest,non pro priuata , & de
testis obsidibus vide in l.diuus.de iure fis. late,& Bal.in d.l.fi.de pa.qui fil.distr.
alle.in tex.& in l.obsides.de te.

AVTHENTICA.

1 *Debitorem suum capiens & retinens triplici afficitur pęna.*
2 *Parentes interfecti,an admittantur ad partem bonorum ipsius.*
3 *Creditor an possit cum debitore pacisci,ut ipsum capere ualeat.*

1 Imo. † No.q triplici pœna affligitur qui debitorē suū capit,
& retinet.Secus si debitor esset fugitiuus,quia capi pt,
vt ad iudicē ducatur,& tunc modico spacio dēt retineri,ut not. in
l.extat.ff.qd met.cā.& l.interdū.§.q furē.ff.de fur.& dixi s.eo.l.ne-
gantes.Itē no.q qn eadē.l.imponitur pœna corporis, & pecunia-
ria,vna nō tollit aliā,sed an utraq; simul possit peti,dixi.j.q. ci. ac.
præiu.cri.sed qualis erit hæc pęna corporalis. respon. si in priuato
carcere retinetur,pœna est ultimi supplicii,ut j.de pri.car.l j. in fi.
Si uero ut sibi seruiat,& seruitorē retineat,tunc pœna erit arbitra
ria,ut cæteræ aliæ indeterminatæ,vt l.i.§.1 .ff.de effract.Quæro de
intellectu illius literæ,vel parentibus.respon.gl.q parentibus petē
tibus nomine retenti,uel hæreditario nomine illius,& idem si ex-
tranei eius essent hæredes.ita di.gl.Quam no.sm Bal. ad statutū ,
quo cauetur,q bona homicidæ p certa parte applicētur filiis oc-
cisi,ut filii postea moriētes transmittant ius petendi partem illam
bonorū suis hæredibus,sed potes colligere generali,quod ius pe-
tendi pœnas legales qs transmittit ad hæredes,ut hic, sed quæro,
supposito dicto statuto disponente,ut bona homicidæ debeant p
dimidia filiis occisi,an eo filios nō habente debebūtur extraneis
eius hæredibus?Dic q non,qa hic vr priuilegiū filiorū, & hoc ēt
2 vr probari p istā gl.†Sed pone,qd filii interfecti partē illā bonorū
nō uolunt,an admittentur parētes interfecti,facit hic gl.in 3.expo
sitione,qd sic.Sed dic cōtra,quia priuilegiū est filiorū. ergo nō ex-
tendendū ff.de leg.l.si uero negocium.§.de viro.ff. sol. matr. Non
ob.hic.3.expositio,quia hæc l.ultra procedit parentes admittēdo,
3 vbi filii nolint. † Quærit gl.an huic autenticæ poterit renunciari,
& sic,an ualebit pactum factum inter creditorem , & debitorem,
a q ipsum possit capere,& pro debito retinere,a & di. glo.q non,q
quidam dicunt verū,vt in domo eius retineat,vt hic, sed vt in car
ceres publicos deducat,donec soluat,dicunt posse.argu. ff. quæ in
fraud.cred.l.ait prætor.§.si debitorem.sed Dy. qui hanc qōnē for-
mat.in l.alia.§.eleganter.ff.sol.ma.dicit,q indistinctè nō potest.ar.
l.nō est singulis.ff.de re iu.& idē tenet Bar.ibidē. ad §. si debitorē.
rñ. q ibi facit autoritate.l.ut ducat illum ad iudicem, sed ex pacto
non potest ar.huius autēticæ.& l.pcedenti,& qa nemo est dñs mē
brorū suorū,& iō p pactum se ad hoc obligare nō pōt, & isto ca-
su plus pōt.l.q homo.l.præest homini,& sic nō ob.l.nō est impos
sibile.ff.de pac.cū si.Et sic ex glo.ista no. q ubi aliquid est a l.dāna
tū,& punibile,non potest illi renunciari,q tene cordi.Et ex ista gl.
dicit Rich.Malum.q cessioni bonorum non potest renunciari,&
hoc etiam tenet Bar.in d.§.elegāter. vbi vide.dicam j. de cessione
bonorum.in prima vel fi.l.& ibi ponit Cy.

ADDITIO.

a Retinere.Vide per Ang.in repe.l.nemo carcerem.j.de exac.tri.lib.x.& Imo.in d.
§.eleganter.alleg.in tex.

LEX XIII.

1 *Mutuum accipiens,mutuum danti obligatur.*

1 Eum cui. Primo consulit.secūdo vetat.secūda ibi,nā ad
uersus. † Mutuatus obligaī mutuāti,nō eis ad
quos pecunia ex mercibus emptis redacta puenit.h.d.no.Et scias,
q mechanici faciūt sibi credere ɔtriū.Quæritur qd si vēdo merces
Titio,& Titius illas Gayo,& ei tradidit.Titius postea nō soluit mi
hi ī termino, uolo recurrere ad merces quas ei vēdidi, an possim,
dic q ñ,qa p tradōnē factæ fuerūt Titij,ex quo fidē habui d pcio,
vñ in aliū trāsferre potuit,& pro huius ueritate ēt facit.l.ista,secus
si meæ perseuerassent,ut ff.de trib.l.procuratoris.§.sed& si dedi,&
ff.de pri.cre.l.si venter.§.in bonis.Sint ergo cauti vendentes,ut sub
cōditione vēdāt,uel eas hypothecatas pro precio retineāt , vel pa-
ctū apponant,q si in termino precium nō fuerit solutum,res sint
inemptæ,nam resoluto iure datoris,resoluetur ius acceptoris.

LEX XIIII.

1 *Creditor personali aget contra principalem , uel hypothecaria contra pignorum possessorem , uel si malit contra utrunque.*

1 Est in arbitrio. † Creditori datur electio,an agat p-
sonali ɔ principalē , vel hypothe. ɔ
pignorum possessorē,uel simul agat ɔ vtrūque,&hoc iure isto ho
die serua.aut.hic posita,& sic opp. de aut. sed hodie.Sol. quod illa
corrigit in hoc,qa oportet, quod primo fiat excussio principalis,q
perueniat ad extraneum possessorem ,& ex hoc seqtur,q ēt extra
neus possessor nō pōt cumulari cū principali, & sic in duobus cor
rigitur,sed an ɔ principalē poterit cumulari psonalis & hypo.tex.
est,q sic in aut.de fide.§.sed neq;.col.j.& no.ff.de reg.iu.l.nemo ex
his.§.j.& iste casus nō corrigitur. qno.Op.cū gl.de l.monachis.ff.
de iure fis.ubi etiā de iure ueteri prius conuenitur principalis,q ex
traneus possessor.Solu.ibi in hypothe.tacita, hic in expressa.

AVTHENTICA.

1 *Fideiussor,& etiam principalis prius excutiuntur, quam possessor pignorum.*
2 *Obligati duo si sint,an possint prius hypothecaria unus conueniri,quam alter personali conueniatur.*
3 *Principalem non esse soluendo quomodo probetur.*
4 *Iudex an teneatur interloqui discussionem esse factam legitime.*

a Sed hodie. a † Not.q nedū principalis,sed ēt fideiussor
1 est prius excutiēdus,q pueniatur ad pigno-
rū possessores.Et pōt esse rō duplex,qa ipse est obligatus possessor
pignoris.No.2.q subā fideiussoris aggregaī subæ ipsius principa-
lis,& facit eum uideri soluendo,vt in casu no.ff.de fide.l. si plures.
§. pe. Glo.opp.de aut.hoc ita si debitor j.de pign.& hic & ibi dat
plures sol.Sed ueritas est ista ut distinguatur. Aut reus vendidit rē
illam lite iam contra se conte.& emptor conueniri pōt principa-
li non excusso.ut d.aut.hoc ideo,& in Aut.de litig.§.ad hoc. & in
so.lo.Aut uēdidit li.nō cōt.secū.& tūc,aut pacto inito q pciū sol-
uaī creditori,& hoc pacto cōsensit emptori, & tūc in eius odium
q nō curauit,ut pciū dareī creditori cū posset, pmittitur credito-
ri,ut hypothecaria prius eum cōuenire possit , quia mereī priuile-
giū amittere qui fraudē uoluit cōmittere . Aut hic pacto nō inito
cum creditore,uel si inito,ei nō cōsensit emptor,& tunc solum in
subsidiū cōueniatur emptor,nisi preciū creditoris fuisset solutum.
quo casu nec in subsidiū cōueniri posset,qa ex receptione pcii pi-
gnus liberatū esset.Quæro nūc pro materia lucidāda,pone qd ex-
traneus possessor nō sibi,sed debitori possidet,an tūc hypothe. nō
discusso principali ɔueniri poterit.dicit Bal.qd sic, qa effectus iudi
cii fundatur ɔ principalem,quia non tā ipse q principalis cuius no
mine possidet [illegible] uidetur cōueniri.arg.l.2.s.ubi in rem act. qd placet
mihi, vbi [illegible] possideat debitori,qd nō sibi,alias si etiam sibi,qa &
ipse

ADDITIO.

a Sed hodie. Adde [illegible] hanc aut.cū aut.hoc si debitor alleg.Pau.de Ca.in consi. 182
quod in [illegible] nomine amen.ad primum quæsitum clare est responsum

2 ipſe pignori habeat, puto principalē prius excutiendum.† Quæro. 2. q̄ ſi eſſent duo rei ſimul obligati, an unus eorū poſſit cōueniri hypothecaria, antequā alius p̄ſonali cōueniatur, dic q̄ ſic, p re p pria tex. eſt cū gl. hic, qui po. in pign. ha. l. mulier. & ibi p Bar. ſed p re, q̄ ſunt alterius correi, quā poſſidet, nō pōt, ſi conueniat ex illius
ß hypotheca, nō ſita, vt hic.† Quæro 3. qualiter p̄babitur, q̄d principalis nō ſit ſoluendo. rñ. vel p cōfeſſionē conuenti, vel per ſniam, per quam eius bona oīno fuiſſent publicata, vel p vulgi opin. ar. l. vbi. in prin. & q̄d ibi no. gl. ſ. de iure do. & per Dy. in l. ſi cōſtante. in prin. ff. fol. ma. Vel q̄d cautius eſt p diſcuſſorē p iudicē miſſum. arg. l. magis puto. ne paſſim. ff. de reb. eo. qui referat, ſe ſolicite inqſiuiſſe de bonis principalis, & hoc faciat index ſcribi i actis, & hic eſt attendendū, q̄d de rebus omnino inutilibus nō eſt curandum.
4 arg. l. ſi inutiles. ff. vt in poſſeſſ. † Sed dubiū eſt, an ſit neceſſe, quod
a iudex interloquat, ꝙ diſcuſſionē fore legitimæ factā. Iac. But. q̄ nō, & pro hoc inducit. ſ. ad treb. l. ſcimus. §. cū aliquib. & q̄d ibi no. gl. ſup verbo cōtumaciā. Bart. uero tenet, ꝙ ſic, vt ipſe not. ff. de ope. no. nun. l. ſtipulatio. §. ſi quis autē. alias. §. habet autē, & probat, ga inter cauſas, inter quas eſt ordo, prima debet prius p ſniam decidi. vt ſ. de interdi. l. incerti, & ff. de acq. poſſ. l. exitus. ſecundo dicit eſſe quaſi caſum. in d. §. hēt autē. vbi contra fideiuſſionē nō uenitur, niſi pronunciet iniuſtē ædificatū. ad l. fancimus. rñ. ꝙ ibi pronunciare debet citatū eſſe cōtumacē, ſed nō ac. eſſe trāſlatas, ga illud ve nit ex diſpōne. l. pro iſta parte facit. ff. de re iu. l. a diuo pio. §. in ven ditione, vbi iudex interloqtur mobilia nō extare, vt ad immobilia puenire poſſit, & hæc tutior. Vel forte, & nō male dic, q̄d ſi de eo, de quo prius debet conſtare, ſit cōtrouerſia, tūc ſup eo dēt pro nunciari, vt in l. allē. p Bar. Sinautem non ſit controuerſia, tūc pro nunciatio non ſit neceſſaria, ſed de bene eſſe, ratio, ga & ſi iudex pronunciet executionē legitime factam, talis pronunciatio non p̄iudicabit extraneo poſſeſſori, non citato ſpecialiter, vel ſaltem generaliter, fruſtra ergo pronūciatur, ſi non extant contradictores, vel ſi nō ſint citati gñaſ ſaltē, & tūc puto pronūciādū. Quæro q̄ ſi res ab extraneo poſſeſſa erat obligata pro debito naturali tantum, an tunc excuſſio principalis fieri debet, dic q̄d nō, ga impoſſibilis eſt, cum pro debito naturali agi non poſſit, ſecus ſi agi poſſet ex naturali tū, quia tunc excuſſio eſſet neceſſaria, tam contra principalē, quā fideiuſſorē. Et ita no. Dy. quē ſequitur. Bart. in l. Marcellus. ad ti. ff. de fide. & de ſol. l. cum. § ſi quis. Vltimo quæri poteſt vſq; ad quod tempus hæc excep. opponi poteſt, ſed remitto ad no. per Cy. ſ. de proba. l. exceptionem, & ibi dicam.

ADDITIO.

a † An ſit neceſſe, quod iudex interloquatur. Tu uide de hoc Bar. in d. l. ſtipulatio. §. habet, & ibi An. Barb. in addi. ad ipſum. de epi. non men. Bal. in l. 1. ſupra de cond. ex lege, & in l. decem. & ibi etiam Barb. in apoſt. ad ipſum. de uer. ob. Sal. in auth. præſente. de fideiuſ. & Ang. in corpore, unde ſumitur,

Vt actiones ab hæredibus, & contra hæredes incipiant. Tit. xi.

Continua vt gloſſa.

LEX PRIMA.

1 *Mens hominis, quid ſit.*
2 *Actio, & obligatio, quando ab hæredibus, & cōtra hæredes incipiant, et nu. 3.*
4 *Stipulationis, & legati differentia.*
5 *Teſtator, ſi poſt mortem ſui hæredis relinquat, an dicatur hæres relinquere.*
6 *Legatum impersonaliter factum, quando naleat.*
7 *Actio non naſcitur in obligatione in diem.*
8 *Actio quando ante diem naſcatur contra debitorem.*
9 *Actio de dote, quare non naſcatur, non ſoluto matrimonio.*
10 *Actio tutelę naſcitur finita tutela, actio ſocietatis ſocietate finita. & nu. 11.*

CVm ſtipulatio. Primo cām ſui ſtatuti p̄mittit, ſecūdo ſtatuit. tertio rōnē annexit. ſcda ibi, ſed nobis. tertia ibi, ne pp. Oblōnes tā in ℨctib. q̄ ex ultima uolūtate pūt ab hīde incipe actiue, & paſſiue, remota antiqua regula his ℨtia. h. d. Ibi cōpoſitos. i. collatos, ſed i uita inuitos. Ibi reſpuebat, ga ℨctus erāt collatiī tps, quo nō poterāt celebrari, cū hō mortuus ſit extinctus, & nihil ſit. vt in Auth. d nu. §. ſed deinceps. Ibi recepimus. i. approbauimus. Ibi correctarū. i. dirreptarū, ſeu collatarū. Ibi tollere, & nouā ponere, q̄ ſegē, videli-
1 cet ut liceat & c. Ibi latitudo uolūtatis. i. lata mēs ℨhentium.† Et ſic no. qmēs hoīs nihil aliud ē, q eius uolūtas. Itē no. ꝙ nimia ſub tilitas re, p̄bat, ut hic, & ſ. ꝙ ſo. l. ſocietate. Itē no. ꝙ nō ſufficit tol li materiatū, niſi tollat materia, nec cāsū, niſi tollat cā, nec, p̄ductū, niſi tollat, p̄ducibile, iō nō ſufficit urticā, & ſpinas ſuccidi, niſi radi citus extirpent, ga radices hūt pullurare, Itē no. ꝙ correcto dicto, nō corrigit rō, ex qua illud inferē. vt hic, ſed cōtra ſic, vt in auth. ingreſſi. ſ. de iac. ſan. ecc. & ibi dixi.† Vltimo no. regulā, ꝙ obſto,
2 & actio poſſit incipere ab hīdib. & ℨ hīdes. Opp. textualiter cum gl. i. ꝙ hīa nō bñ dicat, q̄ ex illa implicatiua alios, innuit ſtipulationes eſſe ℨctus, ꝙ eſt ℨ l. Labeo. la. 2. ff. de uer. ſig. Et ēt innuit dēri legata ex ℨctu, ꝙ eſt falſum, ut inſt. de ob, ex quaſi ℨ. §. hæres. Sol. ut

3 gl. i. Opp. cōtra regulā, ga ſi promitto tibi, ſi uolā, & non dixi me
a uelle, hæres meus non pōt uelle, a & ſic obligatio non pōt ab hæ rede incipere. ff. de ac. & ob. l. ſub hac. So. ibi nō ga ſtipulatio nō te net ab initio, ga cōmiſſa eſt in mera uolūtate promittentis, ut hic in fi. magnæ gl. & ibi no. Opp. ꝙ hæc l. nihil noui inducat, quia ſi olim poterat obligatio inciꝑe poſt mortē promiſſoris, & ſic in ꝑſona eius hīdis, vt inſt. de uer. ob. §. cōdōnali. Sol. ut glo. ꝙ regula antiqua fallebat in ſtipl'one ꝓdōnali, ut in ℨrio, in aliis uero caſib. locū hēbat. Quæro igit mō de exēplis, in qb. olim nō ualebat, hodie ſic. & gl. 2. ponit exēplū in ſtipl'one, puta ſi ꝑmitto tibi me du turū. x. poſt mortē tuā, olim nō ualebat, hodie ſic. Et in legatis ponit exēplū, ſi lego tibi decē poſt mortē tuā, nā pinde eſt ac ſi hæredi tuo legē, ut hęc hñr inſt. de inut. ſtip. §. poſt mortē. & §. ſeq. & inſt. de leg. §. poſt mortē. & hoc q̄ñ incipit ab hæredib. Q̄ñ aūt incipit cōtra hæredē gl. alia maior in prin. ponit exēpla, puta q̄n promitto tibi dare fundū in Kal. Auguſti ſub pœna, & ante moror, & poſtea dies uenit, cōmittit pœna in ꝑſona hæredis. l. ad diem. ff. de uer. ob. cū fi. allegatis. in gl. hoc exēplū nihil ualet, ga & antel. iſtā & olim hoc erat, ga pœna erat ꝑmiſſa ſub cōdōne, & iō olim cōmittebat ēt in ꝑſona hæredis, vt dixi. in 4. cōtrario. iō glo. ponit
4 alia exēpla, ut mō notaui in alia gl. & intellige ecōtra ad illa, puta ſi promitto tibi dare x. poſt mortē meā, nā olim non ualebat, hodie ſic, & idē ſi lego tibi poſt mortē meā, obligatio incipit contra hæredē meū.† His exēplis ſic poſitis, opp. glo. q̄ imo ſit dīa inter ſtipulationē, & legatū, nā in ſtipulatione ꝓpriis eſt obligatio, licēt efficax, vñ vī obſtare. ff. de euic. l. ſi ꝑ imprudētiā. §. nō minorū. §. fatēt aliq dīā eſſe. Examinemus iſta ꝑ exēpla, pone, q̄ ꝑmitto ti bi dare poſt mortē meā, dicit gl. q̄ obligatio eſt pūs, & pura, ſed in tps neceſſario extiturū eſt dilata, & ſic certū eſt debitū iri, nā ſi ſti pulator añ moriat trāſmittit. inſt. de ver. ob. §. ex ꝓdōnali, ſed in ꝑſona promiſſoris eſt inefficax, ga ℨ eū agi nō pōt, ſed in ꝑſona ei hæredis ſic, & in hoc gl. bñ dicit. In legato aūt, q̄d quis facit dādo poſt mortē ipſius teſtatoris, nulla eſt nata obligatio, nec eſt certū debitū iri, ga pōt reuocari. Itē ga & ſi nō reuocetur, pōt fieri caduc cū moriente legatario ante teſtatorē, ſed pone, q̄d promitto tibi dare decē poſt mortē hæredis mei, dicit idē q̄d in primo exēplo, ſed pone, ꝙ lego tibi poſt mortē hæredis mei, idē q̄d in ſcdo, quia de præſenti, nec poſt mortē meam, contra hæredem meum ulla competit actio, alias obligatio, quia non pōt mori legatarius ante hæredē meum, & non tranſmittit. l. 4. ff. quādo di. leg. ced. & ſic ex parte dare debentiū, dīa glo. eſt bona. Nunc videamus ex parte recipere debentiū, puta promitto tibi poſt mortē tuā. certe nata eſt obligatio, quia certū eſt debitū iri. ergo ceſſit ſtatim dies. l. cedere diem. ff. de ver. ſig. ſed ſi lego tibi poſt mortē tuam in uita mea, nulla eſt obligatio, ſed poſt mortē meā ſtatim eſt obligatio nata, ga certū eſt debitū iri, ſiue moriat hęres, ſiue legatarius, & hoc uo
lūt doctores, licet nō ita clare recitēt. Sed cōtra hoc ultimū arſic, nō pōt eſſe obligatio, niſi ſit ꝑſona, q̄ obligeē, & cui. inſt. de oblig. in prin. ſed in caſu iſto nō eſt ꝑſona cui, vt probabo, ergo &c. probo minorē teſtator uoluit dari poſt mortē legatarii, ergo eius hæredi, ſed uiuens nō habet hęredē, ergo hęres teſtatoris in uita legatarii non potuit obligari, deficiente perſona cui. Sol. q̄d obligatus eſt ei cui legauit, licet dari uoluerit, niſi poſt eius mortem, vñ petitionē reſeruauit, vel diſtulit in perſona eius hæredis.† Quæro teſta
5 tor reliquit poſt mortē hęredis ſui, an ab ipſo hæredē dicatur reliquiſſe, an ab hæredib. hæredis, dic, q̄d a ſuo hærede, vt eſt tex. not. in l. coheredi. §. cum filiæ. ver. quid ſi hæredem. ff. de vulg. & pupil. Et hoc no. pone patrem filium inſtituiſſe hæredem, & cum grauaſſe, vt poſt eius mortem reſtituat hæreditatem Gayo. Si diceretur fideicōmiſſum relictū ab hęrede impuberis, veniet in fideicommiſſum legitima filii. l. ſi fundum per fideicommiſſum. §. fi. cum l. ſeq. ff. de leg. j. ſed ubi dicatur grauatus pupillus, legitima non uenit in grauamen, vt dixi. in l. ex tribus. ſ. de inoffi. teſt. & ita dicit Bart. in d. §. cum filię. Item eſt notandū propter aliud, videlicet propter poſitionem in inuentario, & detractionem falcidię, nam legatum tanquam emanans de bonis primi hæredis, debet in inuentariū ſuorum bonorum ad grauamen deſcribi. l. pœnales. in princip. uerſi. & enim. ff. ad l. fal. Quæro legaſti mihi poſt mortem meam; hæres meus petit, ut hic, ſed an ex perſona mea, vel ſua. gl. hic poſita uidetur dicere, quod ex perſona ſua, & male, niſi ſaluetur pro
b pter dictionem quaſi, b quam adiecit, quę eſt nota improprietatis, dicen-

ADDITIONES.

a Hæres meus, non poteſt uelle. Ratio autem eſt in promptu, quia ius declarandi uoluntatem non tranſmittitur ad hæredes. tex. eſt ſing. in l. qui Romæ. §. Augerius. ſecundum Bar. ibi nu. 1. & ibi notaui. in apoſt. ad ipſum. in uer. in uita pro miſſoris. ff. de uer. ob. de quo per Ias. in l. petens. ſupra de pac. ubi ēt lītat hoc dictum, & refert & ſequitur. Gerar. de Petrafanct. ſing. 810. 27. incip. lib. arbi.

b Dictionē quaſi. Adde Bal. in l. in ſuis. de lib. & poſt. & adde l. ſi cum dotem. §. fin. fol. mat. & l. ſi quis cum a fideic. de condi. inde. Adde de hac dictione quaſi, & an quādo ſit im proprietatis nota, Bar. in l. liberationē, & quod ibi poſui. in ad di. ad ipſum. in uer. denotat improprietatem. ff. de libe. leg. dixi poſt eundem. in l. ſtante nuptias. nu. 1. in apoſtil. in uerſi. iſtud, quaſi. ff. fol. mat. poſt Panor. in c. grauatarum. num. 9. in apoſt. in uer. dictio quaſi. extra de offi. deleg. poſt Gemi. in capitulo cum diuerſis. num. 5. in apoſtil. in uerſicu. dictio quaſi. extra de præb. lib. 6. & poſt Bald.

dicendum eſt igitur, quod ex perſona defuncti cui eſt relictum, nā ipſe eſt qui tranſmittere dicitur ad hæredem, ex quo res eſt tranſmiſſibilis, & poſt eius mortem patrimonium dicitur augeri text. eſt in d. l. pœnales. in princi. in verſi. nam & ſi ita. quod etiam tene menti, quia tale legatum debet deſcribi in inuentario bonorū ip
6 ſius legatarij, quod eſt vtile eius creditoribus & legatarijs.† Quæro glo. hic ponit exemplum, quando teſtator legat Titio poſt ei' mortem, ſed pone, quod non dixit cui legabat, ſed impersonaliter dixit, lego poſt mortem Titij. x. an vitiabitur ratione impersonalitatis, di. Bal. quod non. ſed intelligetur legatum factum hæredi ip ſius Titij. argu. ff. de lega. j. l. ſi ſeruos. §. qui margaritā. ſed certē tex tus ille modicum facit, quia ibi loquitur de perſona grauata, quę ꝛ cet non ſit nominata intelligitur de hærede inſtituto. Nos uero lo quimur de perſona honorata, quæ non eſt expreſſa. ideo recurren dum puto ad no. in l. errore. infra. de teſta. & potius uideretur intelligendum de ipſo Titio, poſt cuius mortem legat. de eo ergo, vel
7 eius hærede uidetur dixiſſe, vt res potius ualeat q̄ pereat.† Vltimo iſta lex inducitur per Pet. quod in obligatione in diem nō ſit nata actio, ſed obligatio tantum, quod eſt contra opi. gl. Et probat ſic, conditio neceſſaria non ſuſpendit obligationem, licet habeat diem ſecum annexā. ff. de noua. l. ſi pupillus. §. ſub cōditione. ſed ſub cōditione neceſſaria p̄mittit, cum poſt mortem p̄mittit. ga ne ceſſario mors euenit; & tamen ante mortē nō eſt nata actio, vt p batur hic in rubr. & nig. vbi dicit, ꝙ incipit ab hærede & cōtra hæredem, ergo hic eſt caſus, ꝙ die euenīēte naſcit, & nō ante. Secūdo ad idem, quia actio eſt ius p̄ſequendi &c. inſti. de actio. in prin. ſed hoc ius perſequendi ante diem non competit. hinc eſt ꝙ qui ante diem agit, malè agit l. pecuniā. in fin. ff. ſi cert. petat. & puniebat olim in amiſſione actio. hodie uero duplicant inducię vt inſtitu. de excep. §. penul. ergo &c. Tertio, ga ſi ꝑmittit partus ancillæ futurus, vel fructus futuri in fundo, nō antequā conſtet in rerū natura dari poſſet. & ſic ante tempus non cōperit actio. l. interdū. ff. de verbo. obliga. & l. j. in fi. ff. de cōdi. & demon. ergo &c. Quarto videt caſus. ff. mād. l. ſi tibi mandauero. in princ. vbi dicitur quod ſi fideiuſſor ſoluit ante diem, ei non eſſe mandati acti. contra principalem, & ſic ibi eſſentia à ſubſtantia actionis etiam denegatur. Quinto videtur probari in l. iurisgen. §. quinimo. ver. vt puta. ff. de pact. vbi dicitur quod ſi fiat pactum poſt diuortium, vt citerio ri die dos ſoluatur, non ualeat pactum, ne ex pacto nudo actio na ſcatur, tūc ſic, & ſine pacto dos debuit ſolui facto diuortio annua bina, terna, die, & ſic ad tempus. ſed cum pactum illud non profit vt citeriori die peti poſſit, ſequitur quod annua non eſt nata actio: quia tunc prodeſſet ad coadiuuandam act. & tollēdam exceptionem contra eum competentem. l. pacta nouiſſima. ſupra. de pact. & l. ſi vnus. §. pactus. ff. eod. titu. Sexto allegatur pro caſu. ff. ſi certum petatur. l. certi condictio. in princi. Septimo inducitur etiam pro caſu. ff. de legat. j. l. ſi ita ſcriptum. §. ſi ſub condītione. vbi dici tur quod legatum in diem, ante diem non poteſt repudiari, quia interim ad legatarium non pertinet. Octauo allegatur pro caſu. l. Fulcinius. §. ſi in diem. ff. ex quib. cau. in poſſ. ea. Nono probant quidam exemplo naturali, quia in natura hoc eſt, quod ante diē partus non poteſt naſci niſi abortiuus, ergo nec actio ante diem, quia ſic ſe habet actio ad obligationem, ſicut ſe habet filia ad matrem. l. licet. §. eadem. ff. de procurat. Decimo allegatur pro hac parte gloſa textui coniuncta, infra. de dolo. l. tertia. iſtam partem tenuit Pet. & Cy. qui hic ſatis plura allegat, licet nec omnia iſta al legent, ſed ſuperflua reſecaui. Sed contrariam partem tenuerunt communiter noſtri gloſ. & ſpecialiter Accur. in omnibus locis de quibus. infra. ſubijiciam. & primo in l. prima. ff. quādo di. vſu fru. leg. ced. vbi pro ſe dixit eſſe caſum ibi in fi. vbi pondera diuer ſitatem, quām ibi facit text. inquit enim, quod qui agit ante diem vſusfructus cedentem nihil agit. & eſt ratio, quia nec dies vſusfru ctus nec actio pro eo ceſſerat, vt in præcedenti dixerat. ſubiungit quamuis alias qui ante diem agit male agit, & ſic ibi caſus, quod extra illum caſum de vſufructu ſtat regula, quod qui ante diem agit aliquid agit, licet male agit, quia repelli poteſt. & ſic ibi caſus, quod ante diem actio competit, Solutio ad idem. ff. de verborum obligationi. l. centeſimis. in principio. vbi dicitur, quod præſens, eſt obligatio, ſed in idem dilata eſt ſolutio. ex quo gloſ. not. quod de præſenti actio competit. ſed caue, quia Cyn. hic fatetur oblig. idem, ſed diffitetur actionem competere. quia nondum habet ius perſequendi in iudicio, vt ibi. & per conſequens deficit actio. vt inſtitutio de actio, in principio. Sed eius reſponſio non eſt bo na, vt dicam ad reſponſionem ſecundi argumenti facti in contra rium. Tertio ad idem, de eo quod certo loco. l. ſecunda. §. ſi quis ita ſtipulatur. & l. cum qui kalendis. §. quoti. ff. de verborum obligationi, & in qualibet earum eſt gloſ. Quarto ad idē. inſtitu. de excu. §. temporales. vbi text. dicit, quod qui ante tempus petit, po teſt repelli exceptione dilatoria, ſed cum exceptiones dilatoriæ faciant differri id quod perimunt exceptiones peremptoriæ, vt in eod. tit. §. appellatur, & peremptoriæ perimant actio. ergo tempo rales differunt actio, & per conſequens prius competit, & hoc vult tex. dum in d. §. temporales. dicit differre debeant actiones, &

poſt tempus agere. Quinto confirmatur ex eodem rex. dum dicit, quod qui ante tem pus agit, olim perdebat. ac vt etiam probatur. ff. de hbe. leg. l. non ſolum. la j. § fi. & ibi not & in l. pecuniam. ff. ſi certum peta. ſed perdi non poteſt ſi cā non habebat, ergo &c. Sexto videtur caſus apertus. in l. qui mandatum. ff. man. vbi qui mutuat pecuniam ſibi poſt tempus reſtatuēdam, interim habet actionem. & conuentur mandati, vt cedat, act. cum dilatione temporis. Septimo, quia tempus datur olim duorum, hodie qua tuor menſium iudicatis ad ſoluendum. & tamen interim compe tit actio. vt. ff. de compenſa. l. ſi cum mili. §. cū inter. Similiter ſol. matrimo. dos debet reſtitui annua, bina, terna, die; vel hodie intra annum. & tamen interim actio, de dote competit mulieri. l ſi con ſtante. §. quot ff. ſolu. matrimon. Octauo caſus videtur in l. quod in diem. ff. de compen. in princi. vbi dicitur, quòd id quod in diem debetur ſtatim dari oporter, licēt poſt non poſſit, ſed iſti reſpon der Cyn. quod ſtatim debetur vinculo obligationis, non actionis. Sed reſponſio non eſt bona, vt infra, dicam. Nono, quia promittens dare ad diem, duo dicitur promittere, ſcilicet dare & ad diem dare. l. Celſius. ff. de arbitr. ex primo ergo capite ſtatim actio debet naſci. Decimo allegauerunt gloſſ. pro caſu. l. cedere diem. ſ. de verborum ſignificatio, vbi dicitur quod in obligatione pura dies ceſſit & venit, in conditionali dies nō ceſſit nec venit, in diem vero concepta dies ceſſit, ſed non venit. Si igitur dies ceſſit, ſequitur, quod actio competat. Sed Petr. & Cyn dicunt, quod cedītur quo ad obligationem, non quo ad actio. ſed malè. dicunt, vt patebit ex ſequentibus. Vndecimo pro hac parte inducit Bald. talem rationem, cauſæ alicuius rei productiuæ ſunt quatuor, ſcilicet efficiens, finalis, materialis, & formalis, quarum primæ duæ ſunt cauſæ fiendi, aliæ duæ cauſæ eſſendi, vt dicunt philoſophi. & no. Ioā, mo. in principi. vi. libr. Sed tempus non ponitur inter iſtas cauſas, Hinc eſt, quod tempus non eſt modus obligationis tollendæ, vel inducendæ. l. obligationum fere. §. placet ff. de actio. & obligatio. & l. ſed & ſi ex parte. §. ſed an temporis. ff. quod cum eo. & ſic tēpus non habet impedire natiuitatem rei, cum adſint aliæ cauſæ, quæ eam producunt in eſſe. Sed huic rationi videtur reſpondere Cynus in reſponſionibus ſuis, ſcilicet quod ſicut dies ſumma pars eſt ſtipulationis, l. prima. §. diem. ff. de edendo. & ſic, vel erit pars cauſæ materialis, vel ſubiectiuæ, vel formalis ipſius obligatio nis. Ita inquit ipſe, & male, quia ſolum eſt pars ſtipulationis reſpectu eius cui adijcitur, ſed verbo obligatiuo non adijcitur, ſed executiuo, quia ſolutioni; & ideo obligationem non ſuſpēdit. l. ex his verbis. & quod ibi nota infra. quād. dies legat. cedat. Nec obligationē formificat, & ſic ſtat ratio, & cōclu. gloſiæ. Duodecimo cōfirmo tali ratione. vbicūque adeſt naturalis, & ciuilis obligatio, ibi eſt producta actio, niſi aliud in l. caueat & ꝙtrario, ſed ita eſt in ꝓpoſito ſecundū ipſum Petr. Cyn, & omnes, vt patet in l. cē teſimis. de verborū obligationibus. & l. ꝙ in diem. ff. de cōpēſa. & aliis. ll, ſupra. allega. & c. maior ꝓpoſitio ꝓbaē ex eo, quia obligatio pura ita quod nullo iure eſt ſuſpenſa, ſtatim parit actio. l. licet. § ea dem. ff. de procurator. & eſt ratio, quia cauſa non eſt ſine cauſato, alias fruſtra. l. prouidiſſet, quod obligatio pura & efficax eſſet, omne enim tempus præſens, & purum præſentialiter & pure ſuū effectum debet producere, puta efficacia obligationis a princi. non cognoſcitur, niſi ex productione actionis. alias eſſet ineffiax, & ſterilis. Et ideo dico, quod inter natiuitatem efficacis obligationis, & partum actionis non eſt dare medium. vnum enim illatiue venit ex alio. licut hæc duo correlatiua mater & filia. nā prius non eſt mater quam filia. Tredecimo ad idem & a diuiſione, & ſic, pone aliquis p̄mittit mihi dare decem in Kalendis. Aut dicemus contractum præſentem, & purum, aut in diem. ſi præſentem, ergo præſentem producit obligationem, & obligatio actio. ſi in diem, & ſecundum omnes præſentem inducit obligationem, ergo qua ratione producitur obligatio eadem debet produci actio, cum ratio non ſit diuerſa. & quia quicquid eſt cauſa cauſę eſt cauſa cauſati. Ex prædictis patet, quo ratio Pet. & Cyn. ſuper qua fundamentum ſuum facit non obſt. imo pro iſta parte facit. Inquit ipſe ſi actio eſt ius perſequendi quod ſibi debetur, vt inſtitutio. de actio. in princ. ſequitur quod in caſu noſtro nō competit actio, quia debitum de præſenti perſequi non poteſt. Nam conſequentia non eſt, quia de perſecutione actuali & ꝑſenti argui non poteſt negatiue ad potentialem & iuridicam de futuro. Et vt hæc clarius pateant attende, quod illud verbum perſequendi, poſitum in diffinitione actio. eſt gerundiuum & ſic concernit præſens tempus & futurum. illud verbum debetur eſt ſimpliciter prolatum non reſpectiue, & ſic comprehendit debitum de præſenti, cuius exactio non comperat de præſenti, & etiam debitū de futuro cuius exactio ſit in die collata. nam & illud ſtatim debetur. vt inſtitutio. de verbo. obliga. §. in diem. & ff. de conditio. indeb. l. in diem. & ff. de compen. l. id quod in diem. & ff. de verbo. obligatio. l. centeſimis. Ex prædicis Syllogiſtice ſic arguo, ei, cui eſt ius de præſenti perſequēdi in futurum quod ſibi de præſenti debetur, competit actio. vt inſtitutio. de actio. in princi. Sed creditori in diem certam de præſenti competit ius perſequendi in futurum, puta cū dies euenerit, id quod eſt permiſſum, ga de præſen-

ti est debitũ.vt in legibus s̃ alle.ergo de pñti cõpetit actio,qa cui ɔuenit diffinitio,& diffinitũ.l.j.§.dolum.ff.de dolo.& istud argumentũ est necessario cõclusiuũ,a nemine hucusq; factũ. Et ex his patet,ꝙ ſm ar.pro aliaparte factũ nõ est cõtra sed pro.Et ꝙ certę rñsiones datæ ꝑ Pe.& Cy,aliquib.argumentis supra factis, puta secundo,octauo,& decimo non sunt bonæ.Ad argumenta contra. respon.& primo ad istam l. ꝙ hic dies non est omni certitudine certa,quia licet sit certa,an eueniat,non est certa quando,nos vero loquimur de die certa,an & qñ.ad ſm respon.ꝙ ius de præsenti competit creditori, persequendi in futurum cum dies euenerit, & istud sufficit,ut actio cõpetat.vt s̃. dixi. ad tertium de partu,vel fructu futuro respon.ꝙ talis promissio non habet diem certã, & etiam implicitè conditionẽ hẽt in se.vt l.j.in fi. ff. de cõdi.& dem. ad quartum l.si mandauero.in prin. respon. ꝙ respectu exercitij, loquitur,nõ respectu natiuitatis act.vel nos loquimur de debito, in diem,ibi de debendo ex die,quo casu non nascitur ante actio. l.fi.ff.quando di.vsufr.le.ce.& l. ꝙ si ab initio. ff. si cer.pe.declaro, nam mandatum factum fideiussori est,vel intelligitur factum, vt post diem principali assignatum soluat,non ante.vnde si ante soluit,non facit secundum mandatum.ideo ante ei non competit actio.Ad l.iurisgen.§.quinimo.respon. ꝙ si illud verbum post diuortiũ,construatur cum illo verbo, reddatur.& non cum verbo conuenit.tunc in nihilo obstat. si vero construatur, cum verbo conuenit.tunc obst.quia ibi uidetur casus,ꝙ ante diem non sit nata actio.sed quia falsum est hoc,cum statim nascatur solut.matri, ut j̃.de re.vx.act.l.j.§.exactio.& ff.sol.mat.l.si constante,§.quoties, et clarius.ff.de dot.præleg.l.1.dicendum est tunc, ꝙ ibi denegatur actio ex pacto,sed nõ denegatur replicatio contra exceptionem dilatoriam solutionis in casu,quo ageretur actione de dote, quia nec ibi de hoc quæritur. Ad sextum de l.certi condict. in princ. respon.vt ibi gl.vel aliter secundum Gul.de Cu.& Bar.ꝙ ibi incerti condictione,quæ sui natura datur tantum vbi certum petitur, vt ibi.licèt ante diem non posset certum peti, quia minus eius, ꝙ est,promissum, est in obligatione pp interusurium medij tpis.ff. so.ma.l.si constante.§. quoties.hinc est, ꝙ dies solutionis est pars aliqua promissæ quantitatis.l.j.§.diem. ff.de edend.& hæc pars est incerta,quæ de futuro pẽdet,& ideo fructus futuri, & partus ancillarũ,& similia sunt incerta.l.vbi autem.§. illud ff.de ver.obl. In alijs ergo actionibus procedit opi.gl. non in certi condi. secundũ eos.sed sol.gl.mihi videtur tutior, quia verum ẽ dicere,ꝙ qui debet centum ad diem,de præsenti debet c.vt insti.de verb. obli.§.in diem.& in alijs legibus,quas s̃.allegaui.sed centum sunt certa,ergo &c.& §.quoties.loquitur respectu exactionis, non actionis. iõ sto cum sol.gl.Vel tertio dico, ꝙ ex serie illius literæ apparet sol. quia loquitur in casu, in quo de præsenti nulla est obligatio, sed est in diem collata,ideo nimirum si ante diem non cõpetit actio, cum dies obligationis non cesserit, nec venerit.l.1.ff.quando di. vsufr.le.ce.& l.ꝙ si ab initio.ff.si cer.pe.& iõ nimirũ si tex. ibi parificat obligationem collatã in diem obligationi conditionali, ut interim nullo modo possit agi, sicut nec ante euentum conditionis.vt in hac l.vnde si numero tibi centũ, quæ demũ post pascha volo cedere in mutuũ,ante non competit certi condictio ex mutuo,quia nec ante pascha est mutuum, & idem de similib.& iste est ibi uerus casus.Ad septimũ de l.si ita scriptum.§. si sub conditione.de leg.2. respon.primo, ſm Richar. mal. ꝙ ibi legatum erat relictum sub conditione incerta, sed quando certa, an,& sic post mortem hæredis, legatarius ante repudiare non potest, quia interim ad eum non pertinet.l.post mortem.j̃.de fideiuss.& j̃. de cadu.tol.1.§.sinautem.Secundo respon. ſm Bar. uidelicet quod ibi repudiatio non tenet respectu dñii, ꝙ tunc non pertinebat ad legatarium.l.Sempronius a te.ff.de usufru.leg.& de leg.2.l.antepe.§.fi.sed respectu ꝑsonalis,quæ interim nata erat, bene valet repudiatio,& ita ille tex.concordat cũ prædictis, & vtranq; sol. sentit ibi gl.Ad octauũ,de l.Fulcinius.§.si diem.respõ.ꝙ magis facit pro, quam contra.nam primum,dum dicit,quid enim interest debitor quis non sit,refertur ad debitorem conditionalem.& dum subiũgit.an nondum conueniri possit, refertur ad debitorem in diem, qui nondum conueniri potest. quia actio interim non datur quia exigi a b eo non potest de præsenti,vnde ante diem male agitur.Ad ultimum de exemplo naturali, quo dicitur,ꝙ ante diem partus nascitur abortiuus.respon.fateor,ꝙ dies partus,& eius natiuitatis est limitatus,& ꝑfixus,sed in casu nostro partus actionis non est limitatus in tẽpore,sed exactio tantum,& solutio.& sic nõ obst.Ex prædictis,ergo patet opin. gloss. nostræ fore verissimam.

8 † Ex prædictis tamen sol. in materia possumus colligere pro clariori doctrina talem compendiosam distin.cum quæritur,an contra debitorem sit ante diem nata actio,quia aut id quod debetur ex die debetur, aut in diem debetur.primo casu, ante diem non est nata actio,quia nec obligatio.l.j.ff.quando di.vsu. le ce. vel fortè ibi in vsufructu,qui non est transmissibilis ad hæredem, & de facili ante diẽ finiri põt, vñ secus in alijs transmissibilibus, quasi ĩ eis nõ sit dña,an dicatur promitto tibi decem dare in Kalendis, vel ex Kalendis,quia tempus non est modus obligationis inducendæ.l.obligationum fere.§.placet.& ibi gl.parua h.d.& hoc,nisi dies apponatur pro initio ɔctus,vel obligationis, puta si numero tibi decem, vt demum mense transacto & non ante sint tibi mutua.vel promitto tibi dare x.ex calẽdis, ita ꝙ ex tunc sim obligatus & non ante,vel ex tunc intelligatur hæc promissio facta & non ante.his enim casibus ante non est obligatio: & per ɔsequẽs nec actio.& de hoc est casus in l.certi cõdi. in prin. ff. si cer.pet.& probatur in l.ꝙ si ab initio.in eod. tit. Secundo casu, qñ in diem debetur,possum sic distinguere. Aut dies est terminus solutionis finiẽdę,aut est terminus fiendę,si est terminus solutionis finiendę, distingue contractus ab vltima volũtate. Nã in ɔctibus pro toto tempore est nata obligatio & actio,vt in exemplo glo. promittis singulis diebus dare solidum vsq; ad pascha vel in pascha, & tunc à prin.pro toto tpe est nata actio & obligatio. ff. de ver. ob.l. si stichũ.§.stip'lo.& l.cũ q ita.§.q ita.ĩ eo.ti.In legatis vero ꝑ primo anno vel die est nata,nõ ꝑ sequentib. qa pro illis est cõditionale, vt eo.§.stipulatio.& ff.de do. cau. mor.l.senatus.§.fi.Si uero dies vel tps est terminus solutionis fiẽdę,vel faciende, & tunc aut dies est incerta,an & qñ,& tũc ante nõ est nata oblĩatio nec actio,qa ꝑ cõditione habet,l.dies incertus.ff.de ɔdi.& demon.Aut est certa,an, sed nõ qñ,vt est dies mortis:& iste ẽ casus huius.l.q̃ vult,ante non sit nata. Aut est certa.an & qñ.& in gl.fuit discordia inter Pe.& gl. de qua.s̃.disputatũ est,& ĩ isto casu dic.Aut debẽdũ nõ est ad hr̃dẽ trãsmissibile vt vsufructus,& tũc ante nõ est nata actio.l. j. ad fi.ff. qñ dies vsufr.leg.ce.Attẽta differẽtia,q̃ ibi vult facere inter vsum fructũ & alias res.Aut est ad hæredẽ trãsmissibile, & tunc obligatio & actio statim est nata vt d.l.j.in fin.& l.id qđ in diẽ.ff.de compen.& l.centesimis ff. de ver.obli.l. cedere diẽ.ff.de verb.signi. & insti.de verbo.obli.§.in diem.& probatur ꝑ rõnes.s̃. pro ista parte

9 factas.† Ex his potes colligere rõnẽ,quare actio de dote non dicitur nasci nisi soluto matrimonio, qa dies restituẽdę dotis est in certa an,& quãdo,& qualiter.An,qa ꝑt euenire casus,quo nõ restituatur,puta si culpa mulieris fiat diuortiũ. Itẽ est incerta, qualiter soluaẽ scilicet diuortio vel morte, & cuius, postquam autem est nata habet diem certam à l.cõcessam,vt l.j.§.exactio.j̃. de re.vxo.

10 acti.† Ex his etiam patet, quare actio tutelæ nascitur demũ finita

a ta tutela [a] vt l.si tutor reipublicæ.§.fi.ff de tut.& ra.di.videlicet,qđ cũ ipsa sit generalis,pro reddítione rationis totius administrationis finitæ & eius finis dependeat à die incerta,quia nescimus,an finiatur pubertate tantum,vel morte proueniente in pupillo vel tu

11 tore,merito ante huiusmodi finem nascitur. † In societate autẽ etiam non nisi finita societate nascitur.vt.j̃.pro soiu.l. tandiu.quia hoc tacitè ex natura ipsius actum videtur, quia dum sunt socij, non possunt inuicem aduersari,cum unius loco habeantur.victoria enim nihil patrocinaretur, cum victor totum communicare teneretur.vt in text. ad hæc not.l. 4.§.si occasionem. ff. si regun. Et ex hoc patet, quod alter alteri videtur promittere de resarciendis damnis, & interesse societate finita, & quia finis est incertus tam in causa,quàm in tempore, quia incerti sumus,an finiatur morte,vel renunciatione, capitis diminutione, vel egestate ff.pro soc.l.4.in fi.& ideo ante euentum huius temporis, & causæ actus non nascitur,& hæc de præsenti.l.sufficiant.

ADDITIO.

a Actio tutelæ nascitur demum finita tutela. Tu uide Angel. in l. si constante ff.solu.ma.Bar.omnino in l.si tutor.la vltima.§.fina.ff.de tute.& ratio.distra.in lectura.Nico.de Nea.& in l.nisi finita.in ea.lec.& ti.eo.

Ne uxor pro marito, vel maritus pro vxore, vel mater pro filio conueniatur. Tit. xj.

LEX PRIMA.

FRustra. Primo dictum. Secundo rationem ponit, seu dictum declarat. Secunda ibi cum tibi. Mulier ex contractu mariti non potest conueniri,nisi ex sua intercessione,a qua iuuatur velleiano.h.d.No.ꝙ frustra disputatur de impertinentibus, seu de eo,quod non releuat. Item not. quod mulier intercedens pro marito iuuatur velleiano. Contra hoc oppo.gloss.quod imo per nouam constitutionem sit ipso iure tuta.vt in Authen.ut nulli iu.§.illas.Sol. confitendo. ut in gl.

LEX II.

1 *Vxoris bona non occupantur ob mariti debita.*
2 *Nuncii dicto quando stetur de possessione referentis.*
3 *Possidere, quando quis præsumatur.*
4 *Possessio quomodo probetur.*
5 *Immissio, quando fiat in fundo dotali pro debito uiri,uxoris, vel utriusque communi.*

a 1 Ob maritorum. [a] † Pro debito mariti res uxoris non debent occupari, si tamen maritus possidebat, debet uxor probare se dominam.h d.Ibi ius publicum, vt sicut de facto processit ad immissionem,ita de facto reuocet,& summaria præcedẽte cognitione. ff.si mul.ven.no.l.j.§.j.& extra.de pi. c.ex literis.& ar.eius ꝙ nõ.ff. de euic.l.minor.in prin.Opp.duobus mod.& sol.vt in gl. Quæro quare mulier hic probat se dñam.rñ.gl.quia vir possidebat, vnde

2 præsumitur dñs. ar.s̃.de pet.hęre.l.fi.† Iuxta dictum huius gl.formo qõnem, an stabitur relationi nũcij de possessione. v.g. mãdatur nũcio,vt inducat quem in pos.bo.tentorum,& possessorũ per Titium.Refert ipse,illũ induxisse in possessionẽ taliũ rerum,tanq̃ tẽtarum & possessarum per Titium.Dic,ꝙ ei creditur.hoc probatur hic.& j̃.de pri.fis.l j. cũ ibi no.in gl.sed potest probari cõtra. l. ꝙ ille nõ tenebat,nec possidebat.& probatur eoipso,ꝙ petens reuocari,probat ꝙ tũc temporis ipse tenebat,& possidebat, cũ duo insolidum possidere nõ possint.§.si duobus vehiculum.l si vt certo.ff.commo.hic vult gl.ff.de reg.iu.l à diuo pio.§. si super rebus. Quæro iuxta idem thema,quid si comparens, & cõtradicens nõ negat illum possedisse:sed dicit tãtum,ꝙ ipse dñs est, vel quasi & nõ ille.Dic,ꝙ potest,& sufficit,vt vult glos.j.in d.§.super rebus, & probatur hic.& in l.j.j̃.de priui.fis. Et est ratio; quia hoc probato ipse rem auocaret ab eo,contra quem facta est immissio. ergo & ab eo qui successit eius loco. Relatio ergo nuncij solum transfert

3 onus probãdi in aduersarium.†Quęro facta est immissio tanq̃ de bonis Titij,seu spectãtibus,& pertinẽtibus ad Titium. Comparet Gayus dicẽs immissionem nullam, quia facta in eius præiudicium nõ citati tenẽtis,& possidentis &c. Quæritur,an sufficiat, si probet duntaxat se possidere,glo.in d.§.super reb.sentit quod sic, & Battãta allegat l.fi.ff.si per vim vel al.mo.Ego dico hic fore ca-

a sum [a] coniuncta glo.nam probata possessione,præsumitur dñs ex quo nõ habet alium dñm.Et si dicas isto casu probatur alium esse dñm per relationem nũcij &c.Rñdeo,ꝙ relatio nũcij hoc probat quadam tenui probatione,quia præsumptiuè ex præsum.possessionis,quam credidit penes illum fuisse; vel ex auditu, cum de illius dñio non cognouit nec cognoscere potuit. Et hæc oĩa sunt elisa, & eneruata per probationem possessionis nunc factam,per quam apparet istum tertium compatẽtem sua possessione spoliatum: per quam apparet,ꝙ tũc dñs erat præsumẽdus:sicut hic maritus præsumitur dñs istarum rerum, quia eas possidebat. & hoc volunt hic doc.& Cy.& secũdum prędicta debet intelligi gl.j̃.de

4 pri.fis.l.j. † Quæro vnde insurgebat hęc probatio possessionis pro

b marito.rñdent doc.qa maritus [b] domum possidebat, & fortè sua erat,vnde oĩa existẽtia in ea dr̃ possidere, vt hic.& l.clauibus.ff.de contrah.emp.Sed pone vtrũq; simul, & indifferẽter in ea habitare,quare tũc magis mariti q̃ vxoris præsumitur? rñdit Bal.ꝙ hoc operatur prẽeminẽtia viri, vt in tex.ad hoc secũdum eum not. in l.si ego.§.dotis.ff.de iure do.& ibi tex.ꝙ per priuatam scripturam mariti probatur cõtra. Quæro quid si domus non erat mariti sed vxoris,in quam maritum induxerat. vr̃ idem, quasi possessio domus in maritum translata fuerit,& sic etiam res ab intra existentes possideri dicatur.In cõtrarium facit, quia nõ vr̃ in dubio possessionem domus in maritum transtulisse,cui insistit quotidie.cogita. Quæro quid si res istæ erãt muliebres,an ex qualitate rerum probabũtur vxoris,vel ab ea possessæ. Dicit Bal.ꝙ sic,quia eoipsõ ꝙ sunt ad eius visum,præsumitur eas possidere. arg. l.hoc legatũ. de leg.3.imo præsumitur domina, vt notat glo.in l.pe.ff.de cõdi. instit.de possessione satis placet. De dominio fateor idem in alia persona,quàm in vxore;quia ubi nõ appareat, vnde vestes habuerit,præsumitur à viro habuisse.l.quintus.ff.de don. inter vir.& vx. & non omnium,quæ habet à marito,dominium transfertur. l.ex

5 annuo.cum ibi no.in eo.ti.†Quæro vltimo,an pro debito viri,vel vxoris, vel communi vtrique,possit fieri immissio in fundo dotali.Dic,ꝙ non,vt no. j̃.l.seq.& probatur in l.& si alia.ff.de bo.dam. & l.si quis post hanc.j̃.de bo.dam.& pro hoc facit ratio,quia non potest alienari,ergo nec ex pretorio pignore capi, vt j̃.de iure do. l.si præsidium.Nec obstat lex j.de fundo dotali. ff. & quod notat glo.ff.de re iudi.l.à diuo pio.§.in venditione. ver. exequuntur.ubi glo.dicit,ꝙ in executione sententiæ cessat priuilegium fundi dotalis,quia vt ibi dicit Bar.illa glo.est intelligenda, quando fit execuno sententiæ latæ in reali act. vel mixta:non in personali, per iura.s̃.alleg.Nec etiam ob.l.seq.vt ibi notat.

ADDITIO.

a Ob maritorum. Adde casum etiam, quòd maritus tenetur pro vxore tutrice.l. pe.ĩfra,in quib.cau,pig.ta,contrahi.et sic non ex possessione præsumitur factũ dominum. et adde no.in l.2.ĩfra.de prob.et no.Bar.late,in l. quõdã in suo.ff.de cond.inde.& spec.in ti.de primo,& secundo dec. §.restat,versicu. sed nunquid. per Bar.no.in l.admonendi.in uer.quæro cui incũbit. ff. de iureiur. et ad istum tex.uide Bal.in l.bona mariti.infra.de priui.fis.

ADDITIONES.

a †Ego dico hic fore casum. Adde Bart.in l.à diuo pio.§.fi.super ver.sed pone ꝙ unus.& ibi no.in apo.ad ipsum.ff.de re iud.

b †Quia maritus.Adde Soc.consi.128.incip.iustissimè iudex.uer.4.conclu.fit in 1. par.& consi.121.incip.in præsenti consultatione. in d.par. ubi hoc idem inducit alleg.& firmat.

LEX III.

Cum te. Primo thema,ex quo elicitur quæstio. Secundo eius solutio. Tertio solutiones rationis annectit.secunda ibi,ciuilium.tertia ibi,quomodo. Casus.Res traditæ ad sustentationem filiæ non possunt capi pro debito mariti. h. d. Ibi quomodo,idest,sicut.No.ꝙ res traditæ ad sustentationem filiæ non sunt dotales,nisi aliud doceretur. No.etiam, ꝙ assignans possessiones intelligitur assignare res possessas.Item no.in ver.quę matres,&c.arg.contra statuta,quæ obligant bona patris; seu in eis executionem permittunt ex delictis filiorum.Item no.ꝙ maritus potest fideiubere pro uxore,sed non econtra;vt s̃.eod.l.j.Item no. regulam generalem hic in fi.positam, videlicet, ꝙ ex alterius contractu nemo obligatur.Opp.contra id,ꝙ hic vr̃ a sensu contrario supponi.scilicet,ꝙ res dotales pro debito mariti possunt capi. vnde vr̃ obstare.j̃.in quib.cau.pig.ta.ɔ.l.satis.& l.si alia.ff.de bo.dam. Sol.ꝙ hic debet subaudiri maximè. & adde ꝙ ibi dixi in l.præce. in vlt.q.Op.cõtra regulã hic in fi.positam.vt in gl.& Sol.ut in ea.

LEX IIII.

Cum te. Licet mater soluerit partem debiti filij sui, non propterea potest compelli ad solutionem residui.h.d.Op.duobus modis,& sol.vt in glo.& adde ibi non est debitum, scilicet à soluente.

AVTHENTICA.

1 *Debitũ ab uno autoritate propria ab alio extorquens,in quadruplũ punitur.*
2 *Represaliæ,an & quandò concedantur,& permittantur,& nu.3.*

Sed omnino. Hæc auth.habet duas lect. vnam vt loquatur, qñ ab eodẽ debitore extorquetur aliud pro alio.aliam,qñ debitum ab vno extorquetur ab alio. & ita sentit gl.in fi.& est notabilior. Casus. Qui debitum ab vno sua authoritate extorquet ab alio,punitur in quadruplum,& ca-

1 dit à iure suo.h.d.† No.ꝙ siue pro debito mariti occupentur propria autoritate res vxoris suæ, pro debito patris res filij, siue econtra,locum habet pœna istius auth. nam ad omnes casus istius ti. refertur.Op.de l.extat.ff.ꝙ met.cau.& de l.si quis in tantam.j̃.vnde vi.Sol.ibi violentia committitur contra debitorem: hic cõtra non debẽtem,& sic hic grauius delinquit. Op.gl.de generali consuetudine ciuitatum,quæ represalias concedunt vni suo ciui,non tantum cõtra debitorem, sed cõtra omnes ciues alterius ciuitatis.Sol.ꝙ tũc creditor facit autoritate superioris represalias cõce

2 dentis.ideo nõ incidit in pœnam huius l.† Op.ꝙ represaliæ cõcedi non possunt.vt extra.de iniur.& dam.da.c.j. Sol.ꝙ regulariter non debent concedi.fallit, qñ ciuitas non vult,vt ius reddatur de suo ciue.14.q.2.c.dñs noster.ita no.Iac.de Are. & Cy.in auth.habita.ne fi.pro patre.in fi.De ista materia represaliarũ quærendum

a est[a] primo,an iure ciuili sint permissæ.& vr̃,ꝙ nõ,per regulam traditam in l.cum te,in fi.s̃.eo.Sol.per hãc auth.& in cor.vt nõ fiant pignora.col.5.& per auth.habit.j̃.ne fi.pro pat.§.ac igitur.ver.nec ob.eiusdem.& per Auth.vt nul. iu.§.quia vero trãsumptiuè.s̃.tit. 2.auth.imo.& j̃.de decur. l.prouidendum. lib.x.extra.de iniur.& dam.da.c.j.lib 6.In cõtrarium vr̃,ꝙ sint permissę, vbi dñs,vel populus requisitus iustitiam de subdito facere neglexit. nam cũ tũc possit perueniri ad pugnam,fortius ad represalias.23.q.2.c.dñs noster.& pro hoc facit quod no. s̃.de iud.l.nullus.& ff.de incen.rui. nau.l.nequit. Pro sol.distinguũt cõiter Doct.aut post neglectam iustitiam per dñm,populum, vel gentem illius loci,potest haberi recursus ad superiorem,& tũc sunt prohibitæ,vt in iuribus primo al.Aut nõ potest haberi, quia superiorem nõ recognoscũt de iure, vel de facto:& tũc sunt permissæ,vt in secũdo allegat.dummodo alia cõcurrant,quæ ad hmõi cõcessionem sunt necessaria.s.ꝙ iudex illius debitoris,vel dñs, vel populus requisitus neglexerit iustitiam ministrare, ꝙ monitio iudicis spoliati procedat cum literis suis ad iudicem, dñm,uel populum,qui in iustitia administranda negligẽs dr̃,cum comminatione represaliarũ; & ꝙ fiat probatio debiti;& ꝙ præcedat sñia iudicis spoliati,sup defectu & negligentia iudicis ipsius spoliantis;& successiue autoritas, & cõcessio represaliarum:& earum executionis commissio publicis personis, vt nũcijs & executoribus cõis.in hãc sñiam inclinat Inn.extra.de rest.spol.c.cum olim.& Iaco.de Bel.per Auth.vt nõ fi.pig.in q.per eum disputata.& Io.And.de his ponit extra. de reg.iu.c.nõ debet aliquis.in mercurialibus suis. Bar.etiam hoc tenet in tractatu suo represaliarum in prin.De his ponitur hic per Bal.Sed attẽde,quia Arch.tenet,quod nõ possunt iure cõcedi ex eo, quia contra quos cõceduntur nõ sunt de iurisdictione cõcedentis. arg. l.fi.ff.de iur. om.iu.& l.cum unus.in fi.de bo.aut.iu.pos.Sed nihil est,quia concessio fit ɔ illos intrantes, & veniẽtes in territorium cõcedentis, vel res suas in territoriũ ipsius immittẽtis: & sic diriguntur in tps quo iurisdictioni ipsius suppositi reperiuntur.Item,quia aduentus ad locum videtur eis interdictus:& fieri potest.l.diuus. ff.de serui. rust.præd.& inf.de commer.& merc.l.mercatores.Et cautela est, ut etiam expresse interdicatur. His ergo casibus, quibus de iure ciuili sunt permissæ, dubitari potest, an procedant in foro conscientiæ, & uidetur, quod sic:eo addito,quod intentio eius, qui

habet

ADDITIO.

a Quærendum est.Represaliæ,an & quando,& in quibus concedi possunt;& quę requirantur ad eas concedendas,& an si iniustè conceduntur impetrãs teneatur.vide no,& plenè per D.Soc.cons.232.inci.cum in præsenti consultatione, uer.circa.7.& ul.q.cum uer.usque ad fi.in 2.par.

†Adde Pet.de Anch.c.1.extra.de iniur.& dam.da.q.6.& quę not.Bal.in auth.habita.col.3.& seq.j̃ ti.prox.Idem in c.2.& ibi And.de Iser.de mi.vas.qui contu. est,in usi.feu,idem in l.ex hoc iure.q.22.& 23.ff.de iusti.& iu.ubi dicit, ꝙ dantur represaliæ non solum propter denegatam iustitiam, sed etiam propter moram in non exhibendo.ita no.Ang.cons.17.& Pet.de Anch.consi.193.& dixi in stilo,parla.in addi.par.4.arresto.261.

habet represalias sit iusta,& recta, puta quia animus eius non sit iniquus,quia in eo non sit nocendi cupiditas, nec vlciscendi crudelitas,nec affectus debellãdi,nec libido domandi, & sic nec aĩus implacabilis,hoc sentit Sanc.Tho.in 2.secundæ,q.xl,c.2. Vltra p̃dicta me non extendo,& sufficiant remissiones prædictæ.

Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono teneatur. Tit. xiij.

Dictum est.s̃.ne mater pro filio,vt s̃.tit.j.l. fi. vel ne affinis pro affine conueniatur,uel etiam,qui est principium affinitatis,& qa dubitatũ fuit,an filius pro patre,vel econtra posset conueniri,& potissime cũ cẽseãtur una,& eadem p̃sona.l.fi.ĩ.de impu.& ali. sub. & ĩ.de ag.& cen.l.cũ scimus.§.fi.li.xi.Ideo posuit primã partẽ huius rubricæ ,& qa libertus per manumissionẽ recepit quasi essentiã a patrono.arg.ĩ.de lib.& eorũ.lib.l.2,& ĩ.de municip. & orig.l.2.& de incol.l.ciues.in prin.ideo de eo dubitatum fuit,&maxime propter ius patro.ideo ponitur alia pars rubr.

LEX PRIMA.

1 *Pater, quando pro filio teneatur,& qua actione quod dedit possit repetere,et num. seq.*

a 1 NEque.[a] Primo duplex dictum premit tit.Secũdo ex illo infert ad quæsitũ. Scd̃a ibi, quap p. † Pater pro mutuo dato filio emancipato non tenetur,nec pro dato filio in potestate sine patris iussu, quantumcunque in casu p̃ misso,nisi de peculio,ideo ex tortum ab eo repetitur.h. d. Ibi neq; si contra senten. con. dic ut in casibus.ĩ. ad mace. l. Zenodorius.
2 Opp.de l.si filius.ĩ.ad Mace.Solu.vt in gl.† Opp.quòd non solum qñ pater iussit,sed etiam aliis casibus pater teneatur insolidum.ff. de in rem ver.l.j.Sol.confitendo cõtrariũ, & supplendo text.vt in alia gl.Op.quod is,q a patre extorsit,incidit,in l.extat.ff.quod me. ca.So,qđ hic violẽtia nõ incercessit,sed p̃suasionib,dolosis fuit in-
3 ductus. † Quæro, qua act.repetat.rñ.gl.quod condi.inde, Contra quod opp.gl.de l.si his.ff.de cond.inde.Solu.quod hic soluit noĩe proprio.Ibi noĩe filij,qui debitor erat.Sed tunc ab extra op. quod non detur cond, inde. quia illa competit ubi per errorem est solutum.l.j.ff.de cond.inde.Sol.quod persuasiones, quibus pater dolo fuit inductus,eum ad errorem deduxerunt,vel errori æquiparantur quantum ad condi.inde.ut hic in glo. præceden.quod no.

ADDITIO.

a Neque. Adde no.Bal.in l.his solis.infra de reuocan.do.ubi dicit no. quod iste tit, & eius materia fallit in patre,qui accepit pecuniam mutuo, & consumpsit in alimenta filiorum,& postea filij ex aduentitiis efficiuntur diuites, quia tunc tenentur soluere illud debitum pro patre,& idem no. Lu. in suo sing. in titul. de mandato.in 8.sing.

LEX II.

NE contra. Filius pro patre ad ciuilia munera uocato non tenetur.h.d.No.quod in libello potest peti,ne actor inquietetur.concor.l.3.ĩ.qui bo.ce.pos.& ff.de lib.le. l.Aurelius,§.centum,oppo.de l.j.supra de filiosa.Sol. ibi conuenitur vt hæres,non ut filius.

LEX III.

1 *Statutum dictans patrem teneri pro delicto filij,an ualeat.*
2 *Pater pro quibus delictis filii teneatur.*
3 *Pater quando teneatur condemnationem de filio factam soluere.*
4 *Filii bona,an sint prius excutienda,quam ad patris bona ueniatur.*
5 *Pater soluens condemnationem pro filio,an possit repetere.*

SI filiusfamilias. Si pater contradixit,quãdo filius fuit electus decurio,nõ põt cõueniri pro eo.h.d.Et materiã huius l.dicã.ĩ.qđ cũ eo.l.j. & hr̃ ẽt. ĩ. de
1 decu.l.j.lib.x.†Pro materia huius tituli declaranda,q̃ro an statutũ,
a quo cauẽt,vt pr̃ pro delicto filii teneat̃,ualeat necne. a & vr̃ qđ nõ per has.ll,& s̃.ti.j.l.cum te. Contrarium tenet glo.super rub.ĩ.de decur.lib.x,ꝙ intellige in pœna pecuniaria,& hoc per rationem, quã ibi allegat gl.qa ad illã potest se obligare per pactum,ergo & per statutũ,vt ff.de re.iud.l.ne ex prætorio.& ff.de pac.l.nõ impossibile.secus in pœna corporali.23.q.5.cũ homo,& pro hoc facit l. ista,& ĩ.quod cũ eo.l.j.nam his legibus pater obligatur ex delicto
2 filij.† Quæro pro declaratione præcedentis, vtrum illud statutum restringatur ad delicta commissa tantũ in territorio statuentium, an ẽt extra Bar.in tractatu rep̃saliarũ.in 4.q.sub j.q. prĩcipali dicit, qđ restringitur ad cõmissa tantũ intra territorium.ar.l.cum unus. §.fi ff.de bo.au.iu.poss.& c.cũ animarum,de const.lib.6.addit Bal. rationem, quia ubi delinquitur extra territoriũ, consideratur ius
3 cõe,quod non extendit radices obligationis in patrem. † Quęro tertio,pone,quod ex forma statuti pater tenetur soluere condemnationẽ vsq; ad lẽimã.cõtingit,ꝙ filius est cõdẽnatus ex contumacia,f̃m formã statuti disponentis,ꝙ cõdẽnatus ex cõtumacia habeat pro cõfesso,an hoc sufficit ꝯ patrem.Dy.dicit,ꝙ non,p l.1.ff. qñ ex fac.tut.vbi cõtumacia tutoris non nocet pupillo, nisi dolo uerè probato,ergo nec pr̃i ficta cõfessio filij,scđo qa ficta confessio p̃onã nõ egreditur.l.eius qui.ff.de iure fisci. tertio qa sententia ꝯ contumacem lata,non præiudicat tertio,cui alias p̃iudicasset,si non contumax cõdẽnatus fuisset.l.qui repudiantis.in fi. ff. de inoffic.testa.& de euictione.l.si iõ.& ĩ. de periç. & cõmo. rei vendi. l.1.in fi.& pro hoc accedat gl.inst.de noxa.in fi.Bar.vero in l. cum filius.in prin.de ver.obl.latius aggreditur istam quæstionem, & dicit,ꝙ verba statuti sunt multum ponderanda,ideo dicit, qđ si statutũ requirit filiũ deliquisse,ꝙ tunc Dy.dicit verũ,verbi gratia, dicit statutũ,si filius deliquerit,vel cõmiserit maleficiũ, pr̃ teneatur soluere cõdẽnationẽ.&c. Nã condemnatio illa,si deliquerit, requirit veritatẽ delicti,& sic non sufficit ficta confessio in præiudiciũ patris:vt in iuribus supra allegatis,& pro hoc ẽt inducit, ꝙ not.ff de iureiur.l.si duobus.§.1.& quod no.Cyn.in l.si qñ.ĩ. vnde vi. vera autem confessio,alias vera probatio per testes sufficeret, quia p illam veritas rerũ apparet. l. illicitas.§. veritas. ff. de offi. p̃si. Vbi autem statutum non requirit filiũ deliquisse,sed simpliciter dicat, pater teneatur soluere condemnationem factam filio; tunc in quit ipse Dy.non bñ dicere, sufficere filiũ cõtumacẽ esse, nam ex condemnatione ista pater obligat̃, & ex verbis statuti tenet̃. l. 3.§.idẽ scribit.ff.de pecu.vbi hoc probat̃,facit.l. 1. & l. iudicatũ. ff. iud.sol.& l.si condemnatus.ff.de noxa.& ꝙ no.ff.sol.matri.l. si filio.in prin.co.ti.l.2. Sed tunc quæro , quid si pr̃ fuisset citatus, vt ĩteresset,si sua putaret, qñ ꝯ filiũ proceditur ad ĩteresse. dicit Bar. ꝙ citatio non afficit patrẽ in primo casu,quo dixi sententiam nõ p̃iudicare patri.l. præses.& ꝙ ibi no. infra. de pig. In secundo sic arg.ĩ.de liti.auth.nunc si hæres.& ff.de inof.test.l. si suspecta. & arg.eius quod no.Cy.ĩ.de aduo.di.iud.l. 1.subgiungit, tñ,ꝙ citatio de patre non est necessaria,sed de consilio, & cautela. Nam & sine ea in casu prædicto contra patrem ẽt , non citatũ sententia filij mandaretur executioni,sicut & cõtra fideiussorem de iudicato
b soluendo,[b] vt in iuribus, prædictis. † Quæro tunc quinto , an sit
4 necesse,qđ primo excutiantur bona filii,quã deueniat̃ ad patrem, & vr̃,ꝙ non,per no.in l.tria onera.la 2.de excusa. tut. In contrariũ vr̃ casus.in l.j. ĩ. de dec.li.x.& ibi gl.Bar. in d.l. cũ filius.dicit,ꝙ qñ pater tenetur de peculio,nõ est necessaria excussio.secus quãdo tenet̃ insolidũ,& est ratio , qa actio de peculio est eadẽ numero cũ illa,qua filius tenetur.& vocatur actio iudicati de peculio.l.si condemnatus,ff. de noxa.& l.3.§.idẽ scribit.ff.de pecul. vñ conuentus illa,non potest dici conueniri,vt fideiussor,sed vt pater, sed qñ tenetur insolidum , tunc propria act.tenetur , & vt fideiussor. & sic ex tacita, vel subintellecta stipulatione, ideo & merito primo excutiendus filius est.vt d l.1.ĩ.de decu.& ĩ.de filiosa. & quemadmodum patres.l.2.li.x.& l.libertus.§.j.ff.ad mun.& ad gl.in l.tria onera.respon.ipse,quod non bene dixit. vt ibi per Iac.de Are.ego autem saluabam ipsam,dum illam legem,& forte dicam. in l.j.infra.
5 quod cum eo. † Quæro.6 qñ pater soluit condemnationem pro filio,an repetat ab eo.gl.in l.3.§.sed vtrum ff.de mi.dicit, quod nõ quod fatetur.Bai.qñ soluit de peculio concesso filio , vel quando soluit tanquã de re filii.puta quando statutum astringit patrem ad legitimam consignandã,alias repetit, dumtamen animo repetẽdi soluerit, sicut quicunq; damnificatus propter delictum alterius. ff.de uer.ob.l.2.§.fi.Prædicta,vt mihi videtur,habent locum quãdo soluit ex necessitate.vbi autem ex voluntate, tunc forte pietas paterna impediret repetitionem.ar.l.1.s̃.de neg.gest.

ADDITIONES.

a Vt pater pro delicto filii teneatur,necne. Adde de hoc Bal.in l.2. ĩ. de constit. pecu.& in l.2.ĩ.si ex noxa.causa agatur,gl.in reb.ĩ.res inter alios act.Rom.in l. si filio.la 2,ff.solu,ma,& Pe.de Anch.in c.canonum statuta,ver. iuxta prædicta. quæro.extra.de const.

b De iudicato soluendo.Adde do.Soc.consi. 283. inci. in præsenti consul.ver. secundum quod ibi.nam ex quo laudum.in 2.parte.quod statutum,quod obligat patrem ad condemnationem filij fiendam propter aliquod maleficium vsque ad legitimam , dicitur eum constituere fideiussorem iudicatum solui,sed an statutum disponens,quod pater teneatur pro filio delinquenti assignare legitimam , comprehendat patrem forensem , vide per d.Socy.consi. 171. incip.in præsenti consultatione, ver. 3. principaliter. in d.parte. Sed quid si filius delinquit extra territorium ,an pater teneatur, vide per præfa.d.Soc.in d.consi.271. in ver.4.& ult.in d.parte.Et adde,quòd quando statutum disponit , quòd unus tenetur,vel puniri possit pro delicto alterius,puta prout hic,quòd pater teneatur soluere condemnationem filii,ualet,intelligendo,de pœna pecuniaria, nõ de corporali,vt per præfa. dom. Socy. consi. 31. inci.prosequendo ordinem. ver.nec ob.cir.prin.in 1.parte.

AVTHENTICA.

1 *Leges cum maturitate & prudentum consilio antequam promulgentur sunt examinandæ.*
2 *Peregrinantes causa studii sunt priuilegiati.*
3 *Scholares in quibus priuilegientur.*
4 *Famuli & nuncii scholarium an potiantur ipsorum priuilegio.& nu. 5.*
6 *Obediendum est Deo potius quàm Cæsari.*
7 *Exilium quoddam necessarium,aliud violentum:quoddam voluntarium.*
8 *Iniuria maiori à minore illata grauior iudicatur , quàm quæ à maiore minori:& corporalis quàm verbalis.& nu.9.*
10 *Scholares forenses quando pro ciuibus habendi sint.*
11 *Doctor an possit ad electiones, quas faciunt scho lares admitti.*
12 *Defendere se quomodo liceat aduersus clericum.*
13 *Represaliæ an de iure permittantur; & an ad eas scholares teneatur & nu. 14.*
15 *Iudicis solutio quando rerum ablatorem liberet.*
16 *Iudex,an inquirere debeat de iniuria scholari illata.*
17 *Delictum in officium commissum infamat.*

18 Schola

18 *Scholares in quo loco suo potiãtur priuilegio, & an super omni lite.et nu. 19.*
20 *Doctor iurisdictionem ordinariam habet in suos scholares.*
21 *Scholaris usque ad litis conte.uariare potest.*
22 *Scholares potestatem sibi in iudicem eligere possunt.*
23 *Scholares,an possint sibi facere vniuersitatem.*
24 *Scholaris coram episcopo conuentus,doctorem suum, & laicum in indices eligere potest.*
25 *Scholaris coram doctore conuentus , an possit actorem coram episcopo reconuenire.*
26 *Scholaris,an possit ab interlocutoria Potestatis appellare.*
27 *Scholaris,an possit in loco studii conueniri pro contractibus initis alibi.*
28 *Scholaris habent duos, si sub uno conueniatur, an possit alterum eligere.*
29 *Scholaris suspensus ab actibus scholasticis , an gaudeat priuilegio authenticæ habita.*
30 *Scholares qui dicantur.*
31 *Scholaris recedens,quando perdat priuilegium scholarium.*
32 *Scholaris,an in contractu possit renunciare priuilegio scholaribus concesso.*
33 *Scholarem trahens ad non suum iudicem punitur.*
34 *Citans scholarem coram iudice incompetente,quando puniatur.*
35 *Scholaris si sponte iudicium subierit,an punietur actor.*
36 *Scholaris coram quo iudice debeat actorem suum petere actione priuari.*
37 *Vniuersitas scholarium,an sit iure approbata.*
38 *Laicus,an possit in rectorem scholarium promoueri.*
39 *Vniuersitas scholarium coram quo ciuiliter possit conueniri.*

a Habita. [a] Hæc no.constitutio & digna scribi debet literis aureis.Primo priuilegiat scholares priuilegio generali seruitutis,& tuitionis,q̃ dñt habere itinerando,&habitãdo, rationẽ assignat de cõdigno.Scđo descẽdẽdo magis ad speciẽ,duo alia priuilegia ponit,unũ ne ipsi offendant̃,aliud ne ob debitũ alterius cõueniant̃, pp ꝙ oẽs cõsuetudines ꝯriæ cassant̃. Tertio punit nõ seruãtes priuilegia scholarib. ꝯcessa.Quarto dat eis iudices,sub qbus cõueniant̃,electione scholaribus ꝯcessa, & pænã trahẽti eos ad aliud iudiciũ annectit.Quinto hãc ꝯstitutionẽ mãdat sub hoc ti.situari.Scđa ibi,hãc igit̃.Tertia ibi,sciruris.Quarta ibi, verumtñ. Quinta ibi,hanc ãt,& hæc diuisio sufficit pro summario.Notabilia colligã p̃ partes s̃.assignatas,& apparatũ suũ in singulis particu
1 lis adaptabo.† No.ex prin.ꝙ leges anteq̃ p̃mulgent̃,cũ multa maturitate,& cũ ꝯsilio prudẽtũ dñt dilig ẽter examinari.ꝯcor.l.1.& 2.
b ff.de le.Itẽ no.ꝙ principes ĩ ꝯsilijs suis põt hr̃e clericos[b] & p̃laros,
2 & est de honesto,& ꝯgruo,maxime qñ tractat̃ de l.ꝯdẽda. † Item no.ꝙ hæc lex priuilegiat peregrinãtes ad studia.Ex quo no.ꝙ hęc lex nõ hẽt locũ in scholaribus ciuib.in p̃pria ciuitate studentib. p̃ hoc ẽt facit,qa rõnes hic positæ in eis locum non hñt.facit ĩ. de re mi.l.pe.Item no.ꝙ nõ tñ priuilegiant̃ hic scholares, sed ẽt legum p̃fessores,vt ĩ.de profes.& me.in rub.& nig.& ĩ.de p̃fes.q ĩ vrbe ꝯstã.in rub.& ni.Itẽ no.qđ priuilegiũ est posse ire,&habitare secure. ꝯ qđ op.videlicet,qđ hoc nõ sit priuilegiũ,sed ius cõe ĩ oib.l.congruit.ff.de of.p̃si.gl.4.in prin.sol.primo qđ subaudit̃ maxime,& iõ
3 sub g̃nalitate ñ erãt dimittẽdi,tãq̃ sp̃alr̃ no.digni.† Itẽ subiſigit gl. ut priuilegiũ istud ẽt operet̃ aliqd ar.l.si qñ.de l.j.dico,qđ nõ tenẽt ad pedagia sir̃ nec ad gabellas pro libris.ad quas ẽt de iure cõi nõ tenent̃.tũ qa pro usu suo feruntur,tum ẽt qa nõ est ꝯsuetũ.ita dicit hic gl.notanda.Ex qua habes,quod per hanc auth.scholares dẽnt continuo secũ portare literas salui conductus,& liberas,& iõ utile est eis habere secum literas testimoniales,per quas appareat eos esse scholares. No. ꝯ gabellarios eis datia de libris, & alijs rebus
4 pro eorũ usu extorquentes,qa ad pœnã hic scriptã tenentur. † Itẽ no.qđ idẽ priuilegium conceditur nunciis scholariũ,& patri sæpis sime ad filiñ accedenti.l.2.ĩ.de incol.li.x.& ibi dixi. Et sic hẽs , qđ
5 ille qui põt secure ire,põt secure mittere. † Sed de famulis eorum põt dubitari. Et dicunt doctores , qđ famuli quos secum ducunt,
c uel qui secũ in studio habitant eodem priuilegio potiunt̃ [c] cũ nemo habitet sine aliquali familia,& pro hoc facit l.non alias. §. j. ff. de iureiu.& pro hoc bene facit,qđ de clericis,& eorum familiarib. dr̃ in l.ij.s̃.de epis.& cle.Item no.qđ bona faciẽtes merent̃ laudem & protectionem.facit l.iustissimos.s̃.de offi.re.prouin.Itẽ no.quod per homines scientiæ,& doc.mundus illuminat̃,& iõ nisi fuissent doc. nos essemus in tenebris.& ideo cõsilia dñt haberi a sapientibus,& ad cõsilia debent uocari sapientes,non insipiẽtes, ut hic in
6 prin.& tunc res bene geritur,vt l.dubium.ĩ. de rep. † Item no. ex ordine lr̃æ ibi,ad obediendũ deo,& nobis, qđ prius obediendum est deo q̃ Cæsari.vnde si Cæsar aliquid mandat cõtra l.dei , ucl ꝯ conscientiam,ei non est obtemperãdũ.Item no.ibi & nobis ministris,qđ Cæsar est minister dei.cõcor.s̃.de sum.tri.& fi. ca. epistola inter claras,& de offi.præf.l. quas g̃ras.§.j. Et ideo q̃diu non ministrat deo,ipse abutitur Cæsarea p̃tãte,& meretur illa priuari,vt l.q sub prætextu.s̃.de sac.san.ecc.& idem de ceteris principibus & regibus. Nã reges à recte agendo dicti sunt, & q̃diu recte agunt, & nomen regis retinent,& si non recte agunt illud amittunt , vt inquit Isidorus lib.suo ethymologiarum.Itẽ no.quod doc.habẽt informare subiectos principi , vt sint ei obedientes, & idem intellige de cæteris dominis . Item no.ibi ab omni iniuria defendamus, li.Et collige,qđ scholaris timẽs offendi dẽt per superiorem defendi ẽt manu militari.facit.s̃.de his qui ad ec.confu.l.denunciamus.
7 † Item not.ibi exules , vnum exilium voluntarium , & laudabile, quia amore virtutis,& scientiæ capescendæ, vt hic.Aliud est exilium violentum , & detestabile , quia in pœnam prauitatis & immunditiæ.l.Pap.exul.ff.de mi.& l.sed & si quis.in prin.ff.si q̃s cau. Item no. ibi de diuitibus pauperes , ꝙ per studium scholares depauperantur,ꝙ accidit propter duo , videlicet propter magnas expẽsas in studio requisitas,& propter bona in patria dimissa,q̃ sunt vt plurimum in absentia dñi neglecta. Item no. ibi omnibus periculis vitam exponunt,ꝙ si quis vult profictum facere in studio, oportet,ꝙ vitam suam varijs periculis exponat,& semetipsũ exinaniat,scilicet ieiunijs,& vigilijs.nam pinguis venter nõ gignit tenuem sensum,nec dormitatio perficit intellectum,sed nebulat,& obfuscat,& ideo scriptum est,ꝙ vigilantib. & non dormientib.iu
8 ra ciuilia scripta sunt.l.pupillus.in fi. ff.de his,quæ in frau.cre. † Itẽ not.ibi,ꝙ grauiter ferendum est, ꝙ grauior est iniuria,q̃ minor infert maiori,q̃ econtra,vel q̃ æqualis æquali. & ideo grauius est punienda.& fortiter errant hi, qui dicunt, ꝙ de verbis iniuriosis à vilissimis hominibus prolatis non est curandum. Nõ enim viles, &
9 fatui debent esse melioris condõnis , q̃ meliores & sensati. † Item no.ex verbo,corporales ,ꝙ grauior est iniuria corporalis q̃ verbalis,& quæ dicatur iniuria corporalis, & potissimè si vestimentorũ & detentio equi per frenum, qñ q̃s equitat.no.Inn. extra. de senten ex.c.nuper. Item not.ibi sine causa , ꝙ si scholaris iusta causa verberatur, sibi habet imputare , quia reatus omnium honorem excludit.vt s̃.vbi sen.vel cla.l.j.Nec debet quis prouocare.l.j. §.cũ arietes,ff.si qua.pau.fe.di.Et prædicta sunt no.primæ partis,& eius
10 glos. † Quæro ab extra.dixi ꝙ scholares forenses potiuntur hoc priuilegio,nõ ciues,sed pone statuto Bono. cauetur , vt scholares forenses pro ciuibus habeant̃ in omnibus,an tunc habebunt priuilegia huius auth.Ego tenui licèt transitoriè, ꝙ sic.in l.ea.l.in 14. opp.s̃.de cõd ob cau.Et idẽ nũc teneo qa f̃m doc.hoc est inductũ in maius priu.& sic alia priui.nõ hẽt tollere,nec minuere.ar.ff.de cõd.& dem.l.falsa §.1.inducta enim ad vnũ effectũ nõ debẽt operari cõtra l.2.ad fi s̃.de iur.cal.Nec fauorabile fauorizatũ lędere.l. ꝙ fauore.s̃.de legi.Nec priuilegio tenetur , quis vti contra se.l. in fraudẽ.§.neq;.ff.de iure fis.In his ergo in quibus ciues essent priuilegiati à forensibus statutũ illud operatur, vt scholares pro ciuib. habeantur.hoc etiam tenet Bart.in l.3.§.si emancipatus.ff. de con
11 trata. † Quæro doc.legentes nõ admittuntur ad electiones , quas faciunt scholares de eorum officialibus,& de doctoribus ad cer-
d tas sedes.Pone,ꝙ vnus [d] doctor legat,puta volumen, & de mane intrat vt scholaris ad decretales,an vt scholaris debet admitti ad electiones,dixit Nicolaus de Mata.ꝙ sic,qa quo ad quid est scholaris,& quo ad quid est doctor.pro hoc allegat.l.Titiæ textores.de legatis primo.quod puto,nisi introitus vt scholaris esset fraudulẽtus,vt s̃.de sac.san.ecc.l.qui sub prætextu.Nunc sequit̃ ver.hãc igitur. Ex quo no.ꝙ audacia,hic sumitur in malã partem. vt in glo. quandoq; in bonam,puta, quando actus est virtutis, vt s̃.in prima constitutione C.in prin.Item no.ibi aliquam iniuriam,quod tam de corporali,de qua.s̃.dixi,quàm de reali in rebus illata,vt ĩ.sequitur,quàm etiam de verbali,cum collectiuè hic loquitur de omnibus.Item no.ibi scholaribus.ꝙ hic indefinitè de scholaribus loq-
c tur,& sic cuiuslibet facultatis licitę,[e] vt ĩ gl.Nec ob. ꝙ s̃.dixit diuinarũ atq; sacrarũ legũ &c.quia ibi adiunxit implicatiuam maximè,& sic concordat ille tex.cũ ista gl.pro qua facit. ĩ.de sta.lib.ar.
12 vt l.j.si de profe.qui in ver.constan.l.j.lib. xj. † Quærit hic gl.an liceat contra scholarem,se defendere,& iniuriam propulsare.& dicit,ꝙ sic,dũmodo cũ moderamine inculpatæ tutelæ. vt ĩ.vñ vi.l.j. & pro hoc facit textus.qui.no.di.sine causa præferunt, vt ibi dixi. Item no. bi nec obst.eiusdem &c. ꝙ cõcessio represaliarum,non extenditur ad scholares,tanquã sub illa non includantur.& intelligo,quod nõ includant̃,siue studeant in loco,in quo facta est cõces
13 sio,siue per illũ locũ transeant ad locum studij,vt s̃. † Sed hic dubitatur

ADDITIONES.

a Habita. Ad hanc auth,vide in c. tua. de cle, nõ resi. & per Bal. hic & ꝙ no. Bart. in l.fi.de colle.illi.& Io,An.in c.si diligenti.de fo.com pe.in fi,& ibi plene declarat hanc materiam huius auth.& dicitur,quòd aliqui studentes in studiis adulterinis non gaudent priuilegio huius auth.& adde Bar.& Bal,in proœ.fforum, in §.hic autem. vbi dicunt istam auth.non seruari de consuetudine in criminalibus secundum gl.in auth.de manda,prin.§.non permittas.Ang.sequitur in l.si vacantia.post medium,& adde,quòd no.Bart.in l.fin.de consti. princi,& hic p Bald.in 10.colum,

b † Possunt habere clericos. Vide text.in c. non est.extra, de voto,licet posset aliquis dicere ibi nõ probari,eo quòd loquitur de eo tempore, quo regnum erat in perturbatione.ergo secus si cessaret perturbatio. de quo,ut p An.Barb.ibi & in c.in archiepiscopatu.extra.de rap.uide quòd similiter no,in cle.exiuit,extra de uer.sig.ubi frater minor non potest esse executor,& tamen potest dare consilium executori.

c Potiũtur. Adde Bal.in l.2.supra.de epi.& cle.& quod no. in l. nõ plures. de sacr. san.ecc,& hic per Bal,& gl.& Bar,in l.2.§.legatis.ff.de iur.

d Pone quòd unus. Tu uide de hoc quæsito diffuse per Bal. hic nu.3. uer. tertio, not.,quòd priuilegia.

e Cuiuslibet facultatis licitę. Ex hoc infero,quòd scholares nigromantiæ nõ gaudent hoc priuilegio,ut per Bal,hic nu. 27.uer,subsequenter queritur,&no,glo. in proœmio fforum.

a bltatur,an represaliæ sint de iure pmissæ,a & dñt quidã, qđ nõ per
istũ tex.q.ẽt cõsuetudinẽ talẽ reprobat,& puersam dicit, sed dixi.
14 s̃.proxime.in auth.sed oĩno,φ qñq; sunt pmissæ.iõ ibi uide.†Et in
casu,quo sunt pmissæ, scholares nõ cõprehendunẽ,ut hic,ẽt si ex-
presse diceret:qa tũc puersum statueret, & cõsuetudo & statutum
tanquã in hac parte puersum est p hãc lrãm reprobatũ, iõ nõ vale
ret,vt hic,& in auth.nauigia.j.de fur. Vñ puersa consuetudo respe
ctu scholariũ hic nũcupat. Sed an eorũ famuli scriptores,& libelli
cõprehenduntur.di.Bal.qđ nõ,qa pedices scholariũ sunt, vt l.ↄsti.
ff.in fin.& l.non alias.§.j.ff.de iureiu.Plus dicit,qđ si pr̃,vel mater,
frater,vel soror irent ad uisitandũ scholarẽ,qđ rõne represaliatum
nõ possent ibi retineri, quasi unũ corpus sint.arg.ff.de usu.& ha.l.j.
& 2.ff.de ver.ob.l.si stipulatus fuero p te.& de agri.& censi.l.cum
scimus.§.fi.& p hoc inducit gl.hoc bñ pbãtẽ.ff.de iudi.l.ij.§.lega-
15 tis.ver.nã Celsus,q̃ tene mẽti.† Seqtur uer.sciturís.Et hic hẽs, qđ
violatores huius cõstitutionis tenenẽ ad quadruplũ, præter resti-
tutionẽ rerũ ablatarũ.sĩr,& iudices,q neglexerũt uẽdicare. Reuo
co igiẽ in dubiũ,an solo iudicis liberet rerũ ablatorẽ.rñ.qđ sic a rei
psecutione,sed de pena vr̃,qđ nõ,qa ex pprio,& diuerso delicto q
libet tenetur,qa iudex ex neglectu,reus ex violentia,& ex parte v-
triusq; est pœna,igiẽ unus aliũ nõ liberat.l.adeo.&ibi no.ff.de iuris.
om.iud.& l.si p aliũ.§.fi.ff.ne qs eũ q in ius uo. est vi exi. & ibi no.
& l.itẽ mela.§.sed si plures.ff.ad l.aqui.Et pro hoc sa.hæc lrã,q̃ exa
ctionẽ ab omnibus fieri mandat:secus si alter eorũ ex quasi male
ficio teneretẽ.l.licet.§.fi.ff.nau.ca.sta.l.fi.§.seruorũ.in cod.titu. & ibi
vide gl.& in l.ex maleficiis.in prin.ff.de ac.& obl. & ex his not.qđ
licet iudex male iudicando per imperitiam teneatur ex quasi ma-
leficio,vt d.l.ex maleficiis.§.si iudex.negligendo aũt dicit ex male
16 ficio teneri,vt hic. † Reuoco etiam in dubium, an de iniuria facta
scholari iudex teneatur inquirere.& dixit Nico.de Ma.quod sic,p
hanc literam:licèt de iure cõi inquisitio sit prohibita, nisi contra p
niciosos homines,quibus expedit prouinciam purgari.l.congruit.
ff.de offi.præsi. Ego puto sanctius dicendum esse,'quòd hæc litera
17 per illas distinguatur.ar.l.nam & possessoris. ff.de leg. † Item no.
ibi dignitate careat &c.qđ quando propter delictum in officio cõ
missum, quis infamatur ipso iure, eoipso dignitate caret, gesta ta-
men ratione communis erroris, qui præsumitur antequam p sen-
tentiam iudicis hoc sit declaratum,valent,& tenent vt no.glo.no.
in Auth.de tabel.§.j.Et si infamiæ non esset annexa priuatio,vale-
rent gesta ab infami,propter publicam autoritatem,ut no. Innoc.
extra de rescri.c.sciscitatus,& c.qualiter.secundũ Bal.de accu.Se-
quiẽ ver. verũ.& hic poniẽ priuilegium scholarium circa iudices,
18 & eorum electionem. † Iuxta hanc partem quæro primo,in quo
loco eis detur priuilegium.respon.in loco studii,quod patet, quia
19 magistrum suum habent pro iudice, ut hic. † Quæro & nunquid
super quacũq; lite?respõdit gl.quod sic,siue sit ciuilis, siue crimina
b lis,[b] cum hic generaliter,& indistinctè loquatur.In cõtrarium fa-
cit,quia in Bono. de criminibus eorum cognoscit solus Potestas.
respon.glo.q̃ primam partem sequitur, quòd per uniuersitatẽ fuit
ibi renunciatum in criminibus,quod no.Quia ex hoc habes,quod
renunciatio uniuersitatis singulorum causis præiudicat, & potest
esse ratio,quia cum non potuerit in ipsa vniuersitate operari, ope-
rata fuit in singulis de uniuersitate.ar.ff.de leg.j.l. legato generali-
ter,& de l.3.l.si chorus,vel forte renunciarunt,ut singuli,& etiam
uniuersi. Item attende, quod renunciatio facta per uniuersitatem
studij Bon.non præiudicat in aliis studijs, nisi & ibi fuisset similiter
renũciatum,ar.l.res inter ali.ac.per totum.Sed dicet quis,quomo-
do de criminali potest hic loqui,cum episcopum det iudicem,qui
de criminibus se impedire non potest. respon. confitendo, quod
in criminali non loquitur, quando pœna sanguinis esset inferen-
da,secus si ciuiliter ad pœnam pecuniariam ageretur, vel accusa-
retur,& ita procedit gl.Quæro 3.quid de clericis. respon. quod illi
20 remanent sub suo iudice ecclesiastico, ut in glo. † Quæro ,an do-
ctor & magister dicatur habere ordinariam iurisdictionem , vel
delegatã in scholares dic ordinariã, quia a lege l.& quia. cum ibi
no.ff.de iurisd.om.iud.cum si.Nec obst. qđ non est concessa respe
ctu territorij.l.j.§.cum uerb. ff.de offic. præfec. vrb. & l.pupillus.§.
territorium.ff. de verbo. sig. quia ibi in iudice ordinario vniuersa-
li,non certarum personarum vt hic,cum simi.Quæro quid si scho
laris non conueniatur,sed agat contra non scholarem,dic qđ iste
tex.locum non habet,sed præcedens,qui vult,quod iudex conuẽ
ti adeatur,ibi locorum rectoribus,&c.In istis tamen aliqua sunt in
nouata per statuta locorum,ideo illa primo sunt inspiciẽda. Quæ-
ro,an per hanc auth.corrigatur lex cum clericis.s̃.de episc. & cler.
vbi qñ reus habet plures iudices electio est actoris, cuius contra-
rium hic dr̃,dic qđ non,quia hoc est speciale in scholaribus, illud
21 vero est regulare,& ita no.ista gl. † Quæro cũ gl.an scholaris pote
rit variare,& dicit qđ sic,vsque ad lit.cont.non postea.arg.l.si cum
dotem.§.eo tpe.ff.sol.ma.& l.si conuenerit. ff. de iu.omn.iudi. sed
Cy.& doc.cõiter contra, quia continuo uariare,& sic esset in eius
potestate,an deberet,quod est contra l.nõ vtiq;.ff. de eo quod cer.
lo. dictum ergo, quod cum semel elegit uariare non potest d.l.nõ
vtiq;.§.j.ff.de le.j.l.huiusmodi.§.Stichum,& pro hoc facit, qa unũ
eligendo,alium videtur recusare,& sic ad illum redire non potest,
vt auth.offeratur.s̃.de lit.conte. Ad l. si conuenerit. responder, qđ
ibi in iudice non suo.ad §.eo tpe.tñ.quòd ibi in actore,qui in præ
iudicium sui non variaret. Aliqui volentes defendere gl. dicunt,
φ variare non poterit,nisi semel.ar.s̃.de re.cre.l.si quis iusiurandũ.
& sic nõ ob.lex non utiq;.& auth.offeratur. quia aliud est eligere,
aliud recusare. Quæro cũ gl. se.in quo differat hæc auth. à prima
constitutione. ff.§. in Berythiensium.Respon. ut in glo. uel dic,φ
constitutio illa in ciuitate constantinopolitana mandabat curam
illam,& uindictam præfecto tantum.In aliis ciuitatibus pfessori
bus tãtum.& hoc super delictis sc‹ho›lasticis per ludum inter scho-
lares habitum commissis,vel inter scholares , & scriptores hodie
obtinet hæc constitutio,quæ dat iudices, & pleniorem iurisdictio
nem,tam in ciuilibus,quã in criminalibus,quando ciuiliter agitur
vt supra dixi. Quæro an isti poterunt causam delegare. dicit gl. φ
sic,quia ordinariam iurisdictionem habent,subiungit, quòd olim
professores non poterant,quod reprobat Iac. de Are. & Cyn.quia
22 delegatus principis potest committere.l.à iudice.s̃.de iud. † Quæ-
rit glo.an scholares Potestatẽ possunt eligere sibi in iudicẽ.& dicit
qđ sic.qa sic erat olim.& qa Potestas est iudex ordinarius omniũ
ibi ↄtrahẽtiũ.Ex ista gl.notatur,φ habẽtes priuilegiũ exẽptionis à
iurisdictione ordinaria,nõ ppea pdũt ordinariũ. Itẽ φ p specialẽ
ordinariũ nõ perdiẽ ordinarius generalis.concor. φ no. in l.fina.s̃.
de iur.omn.iud.Ego tñ dubito, an gl.benè dicat φ possit schola-
ris eligere Potestatem.Nam non diffiteor , quod conuentus sub
Potestate, potest in illum consentire, & priuilegio suo non uti.
Sed vbi sit conuentus corã episcopo, uel doctore suo,an ipse pos-
sit eligere Potestatem actore inuito,dubito ex eo,quia hæc facul-
tas concessa scholaribus exorbitaẽ à iure cõi.l.cum cleri.s̃.de epis.
& cle.& no.hic in gl.Igitur nõ extendenda ad alium , quã de quo
hic fiat sermo,sed pro glo.facit,quia conuentio facta de scholari
sub episcopo,vel doctore suo,facta est ab actore putante,φ schola
ris velit vti priuilegio suo. cum ergo dicat quod non vult conue-
niri nisi sub Potestate,dico,quod potest tanquam nolens uti priui
legio suo.Secus si Potestatem eligeret,quasi vnum de tribus,quia
23 puto,quod non possit. † Quæro , hodie scholares faciunt sibi vni
uersitatem,quod an de iure possint,scripsi in l.fi.s̃.de iurisd.om.iu.
& j̃.ad fi.latius dicam,& eligunt sibi rectorem,qui eis ius dicat,an
poterit conuentus illum eligere,dico inspicienda fore statuta.Nã
quandoq; per statuta necessario conueniendus est sub illo, & tunc
serua statutum,& ubi per statutum non sit puisum, dic,quod po-
test illum eligere,quasi ille sit aditus aliis,& conuentus, sub eo po
terit illum recusare, & doctorem suũ vel ipsum eligere.Non enim
propter rectoris creationem alii perdiderunt suam iurisdictionẽ.
ar.no.per gl.in l.fi.s̃.de iuri.om.iu.Et ut plenius declarentur, attẽ-
de,quod quãdoq; iuris.cõceditur pluribus distributiuè tñ,& tũc
quilibet debet esse contentus terminis suis, nisi à sciente proroga-
retur eius iurisdictio,vt hæc patent in p̃tore peregrino. & vrbano.
vt l.si per errorem.ff.de iuris.om.iu. Qñq; cõceditur pluribus ag-
gregatiuè & tũc vnus nõ põt expedire sine alio saltẽ ea , quæ sunt
substantialia.vt s̃.de iud.& auth.vt d.iud.§.i. & l. po. aliàs ĩcipit l.si
uni.ff.de re iu.siue sint ordinarii,vt ibi. siue delegati. l. duo ex trib.
in eo.tit. Qñq; conceditur pluribus dinumeratiuè , & tunc vnus
non derogat alteri , & quilibet insolidum habet iurisdictionem,
& sic vnus põt sine alio.l.i.ff.de off. con. & s̃. de off. præse. vr.l.i.
vbi tex.no.ad prædicta.Sed dices tu.quomodo cognoscam an ag
gregatiue, vel denumeratiue cõcedatur. respõ. inspicitur primo,
an in codẽ cõcessu,uel pluribus,& si in eodẽ,inspice, an copulati-
ue,an disiunctiue, qa si copulatiue,diciẽ aggregatiue cõcedere,ut
si in ↄcessu pcederet ultra cuilibet iuris. insolidũ assignãdo,ut hic
uides in doctore,& episcopo.Si.n.ultra nõ processerit dando ele-
ctionẽ scholari,ut alterũ eorũ eligere posit,tunc unus alteri dice-
retur aggregatus.Sinaũt in eodẽ cõcessu disiunctiue procederet,
tũc cuilibet ĩsolidũ iurisdictionẽ assignaret,casus est hic, & est rõ,
quia disiunctiua attribuit actũ uerbi cuilibet insolidũ.ut auth.si qu
in fi.j̃.de const.pec. Vbi aũt essent plures cõcessiones , qa cuili-
bet sua,tunc nisi appareat quod simul uelit eos cognoscere, qui
libet erit iudex insolidũ.ut d.l.j.& dicetur tunc cõcessio facta dinu
meratiue,nec in dubio p cõcessionẽ factam secundo ur̃ adimere
primo,ut ibi.& hic,in eo,φ hic not.de Potestate,qui iudex rema-
net ordinarius.& in l.fi.s̃.de iur.om. iu. secus , ubi primo adimere
uellet,ut l.cõsulta diualia.j̃.de te.facit l.si fortidianum.& quod ibi
per doc.j̃.de leg.& l.quod in rerum.§.si post.de leg.i.& qđ ibi not.
24 per Iacob.de Aren. † Quæro scholaris clericus existens in studio
conuen-

ADDITIONES.

a An represaliæ sint de iure permissæ.Tu vide de hoc,quod notaui in add.ad istum post eum & do.coapos.meum in auth.sed omnino.nu.2.ver.de ista materia.in apost.in ver.quærendum est.supra.ne uxor pro marito.

b Siue criminalis.Adde,quòd fallit in criminalibus,ut per glo.in Auth.de manda.prin.§.non permittas.el.1.doc.hic.ubi Bal.in 7.col.in vers.modo quæro,utrũ illud sit uerum.concorda opi.ut uerum sit, quòd in criminalibus non habeat cum agitur criminaliter,secus si ciuiliter , & sic in criminalibus scholaris non habet priuilegium fori,sed conueniri potest in loco studii,ubi deliquit. Angel. in l.si uacantia.uer.ex his apparet.in 9.char.de bo.uaca.lib.x.

†Adde collecta.in c.quod clericis. num.3.uersi.sed quid in criminalibus & ibi dixi in apost.ad ipsum in uer.quantum ad delicta.extra.de fo.cõp.dixi post Bar.in add.ad ipsum.in l.fi.nu.1.in apos.in uer.in cã crĩali.j̃.de prox.sacr.scri.li.12.

conuentus coram ipso eligit doctorem suum, & laicum, quia de
d.doctore nõ est dubium quod potest. Ideo de laico quero,& vr̃,
φ nõ per c.si diligẽti.de foro,compet.Alij dñt,φ potest,qa autori-
tate legis facit. Cy.tenet primam partem di.φ hoc priuilegiũ fuit
eis concessum anteq̃ clerici essent exẽpti à iurisdõne principis, &
facti de iurisdõne ecclesiæ per auth.statuimus.s̃.de epis.& cler.&
ideo hodie nõ posset, qa priuilegiũ principis nõ p̃t eos eximere à
iurisdõne epi.Nico.vero de Mat. di.φ si scholaris est in studio au
toritate legis, qa iuit ad studiũ theologiæ scd̃m c. sup specula. de
magi.vel ex dispensatione papæ his duob. casibus põt sibi eligere
do.suum ẽt laicũ,& hoc ideo,qa papa,& cano.pñt dispẽsare ↄ di-
ctũ c.si diligẽter.& sic ex quo cõcedit esse in studio , vr̃ dispensare
super illis,q̃ sequunẽ ad illud ,vt ff.de re iu.l.quidam consulebãt,&
j̃.de nup.l.imperialis.Nã & monachus, qui cũ licentia iuit ad stu-
dium,dr̃ habere licentiam ad agẽdum pro his quæ spectãt ad stu-
dium.vt no.ff.de iud.l.si lõgius.§.fi.in fi.Sinautem est in studio cũ
licentia sui prælati tñ, tunc nõ potest doctorem laicũ sibi eligere,
quia prælatus suus nõ potuit super hoc dispẽsare.Sinautem est in
studio fine licẽtia sui prælati;tũc,quia in legem cõmittit, eius au-
xilio,vel priuilegio nõ iuuaẽ l.auxilium.§.fi.ff. de minori. ideo nõ
posset docto.suum etiam clericũ eligere,sed compelleẽ necessario
suo epo rñdere.& cum his pertransit Bal.Sed de primis duob.du-
bito,qa licẽtia ad studium cõcessa per papam nõ includit hec ne-
cessario,cũ nõ mandet,φ intret sub iudice laico,sed vide Io.And.
25 in d.c.si diligẽti. † Quæro scholaris conuentus coram doctore,vel
potestate eligit epm̃ , & sub epo vult scholaris recõuenire actorẽ,
quæro,an possit.& vr̃ qđ sic per auth.cõsequenter.j̃.de sent.Con-
trarium dicit Iac.de Are.& Cy. qa agens non agit ibi spõte. & sic
nõ eligit iudiciũ epi.vnde merito nõ debet ibi recõueniri,qa ces-
sat rõ illius auth.& pro hoc fa.ff.de iu.l.2.§.sed si agũt. & qa actor
trahitur.& nõ trahit,ergo &c.ar.l.fi.ff.quod quis.iu.Et hoc,nisi re-
conuentio fiat ex eodẽ negotio,qa tunc nõ recõuentio, sed natu
ra causæ,& eius cõnexitas operatur,ne ad diuersum iudicium ea-
tur.l.j.ff.de qui.re. ad eum iu.ea.& l.nulli.s̃.de iud.& isto casu cle-
26 ricus poterit conueniri coram laico pp naturam causæ.† Quæro
nunc cum gl.fi.in fi. Pone,quod scholaris cõuentus coram pote-
state declinauit eius iurisdictionem , & petijt se remitti ad epm̃
uel doctorem quem eligebat:Potestas vero se iudicem pronũcia-
uit;an ab hac interlocutoria appellari poterit. Gl.antiqua non rñ.
sed postea in additione facta rñ.φ sic. Nã sñia tenuit.l.si qs aliena
ff.de iud.&.ita trãsiret in rem iudicatam,ergo appellari debet,vt l.
& in multis.j̃.de appel.& ita vult arguere gl. dum allegat d.l.si qs
aliena.Et φ sñia ista valeat,tenet clare gl.in l.2.in prin.ff.si quis in
ius vocat. non ie.& pro hac parte allegat Cy. in l.apertissimi.s̃.de
iud.ver.cum post.vbi ante lit.conte.permittiẽ appellare ab interlo
cutoria.& est hic expeditũ de iure canonico,scd̃m quod ab omni
grauamine potest appellari, & ita cõiter transeunt doct. Sed licet
de iure canonico sit expeditum; tñ de iure ciuili vr̃, qa remediari
potest postea per appellationem à diffinitiua , & sic nõ põt appel-
lare.l.2.j̃.quorum appel.non reci.Ideo vr̃ dicendũ, quod aut pro-
cessus postea factus non tenuit,quia cũ protestatione postea con-
tinuo processit,per quam apparuit,φ in eũ non consensit:& tunc
appellatio non est necessaria , quia processus totus , & sñia postea
secuta erit nulla tanquam lata à iudice incompetenti, vel recusa-
to.Aut sine protestatione postea processit,& tunc,qa in se compe.
tens erat super recusa.vr̃ pronunciasse,& quicquid ageret non te
neret;vt j̃.si a non compe.iu.per totum, & sic in præcedenti casu
appellare debet.Vel dic, φ si non vult comparere coram eo , ap-
pellatio non est necessaria,quia eo recusato,eius manus,& lingua
sunt ligatæ. vt j̃.si qua predi. po.l.j.& sic interlocutoria statim est
nulla.Sed tũc reuoco ad dubiũ,quis erit competens iudex appel-
lationis huius.dic,φ ille qui in alijs causis, & sententijs per potesta
tem latis est competens.& idem dico de epo.Sed maius dubium
est,qñ doctor fuit ille, qui tulit sñiam,cũ de iure ad superiorẽ ap-
pellatur: quis igitur eius superior dicetur: rñ. Potestas erit ille,nisi
sit aliquis iudex generalis super appellationibus à cuiuscunq; iu-
dicis sñia ordinatus,quia tunc ille esset competens iudex.sed po-
ne illum non existere,& potestatem fuisse à prin.recusatũ,vel de-
clinatum,ita quod ad eũ reuerti nõ potest, vt l.eos.j̃.de app.dicen
dum est tunc,φ eps erit ille, vtpote maior.ar.eius quod no.gl.in l.
ex ea.ff.de post.& his deficientibus Anciani.ar. l.vbi absunt.ff.de
tut.& cur.da.ab his.vel alius tenẽs locũ dñi in ciuitate,imo credo
istũ præferri epo,qñ iudex a quo appellatur fuit laicus:secus si cle
ricus fuit, qa tunc ad epm̃ , & sic in eodem capite ascẽdamus per
27 gradum,non de vno capite in aliud transferamus.†Quero,textus
iste dicit,si lis moueatur scholari super aliquo negotio, an ex hoc
permittatur, φ scholaris possit conueniri in Bononia pro ↄctibus
a initis in partibus suis a.& vr̃,φ sic per hanc literam, q̃ generaliter
loquitur.& p l.2.s̃.vbi de cri.agi opor.& ibi glo.tenet, φ in delictis
commissis in domo possit conueniri in studio, sed dic contra.per
l.2.de inco.li.x.Non ob.l.ista, quia debet restringi scd̃m alias ll.&
maximè,quia est inducta in fauorem,vnde nõn debet interpreta-
ri in odium ar.l.quod fauore.s̃.de legi. debet ergo intelligi de ali-
quo negotio,de quo alias posset conueniri,ut qa hic contraxit,uel
28 deliquit,vel quasi s̃m Cy.& ad gl.illã dic,vt ibi dixi. † Quæro,qd
si scholaris hẽt duos doctores,& sub vno ↄuentus eligit alium,an
potest.dicit Bald.φ si is,sub quo est conuentus, est principalis eius
doctor,tunc ille est competens , & iõ alium velut incompetentẽ
nõ põt eligere,sed Potestatem, vel episcopũ. Secus si ambo essent
æque principales,qa tunc põt ipse gratificare, & eligere quẽ velit.
vt ff.de lega.1.l.si quis seruum.§.inter duos.& ff. ad sil. l. si quis in
29 graui.§.si cum oẽs. † Quæro, an scholaris suspensus ab introitu
scholarium,& alijs actibus scholasticis,gaudeat interim beneficio
huius auth.dic,φ non,vt extra.de ↄsti.c.ex lr̃is.& hoc in inchoan-
dis.In inchoatis vero,vt quia lis contestata est cum eo coram do
ctore suo,& postea facta est suspensio , non reduceretur ad p̃tãtẽ.
ar.l.cum q̃dam puella.ff. de iuris.om. iu. Quæro , an studentes in
ciuitate interdicta habeant priuilegia huius auth.dic,quod non,si
ex interdicto studium sit,vel intelligatur interdictum. fa. qđ not.
in c.priuilegium.de reg.iur.li.6.in glo.ordinaria , & quod no.inst.
30 de capi.dimi.§.j.† Quæro hic priuilegiantur scholares , sed q di-
b centur scholares.rñ.intrantes scholas,& studentes, [b] non ficti , &
vagabundi.ar.s̃.de sa.san eccl.l.sub prætextu , & j̃.de tironibus. li.
12.& ibi gl.no.q̃ dicit,φ scholaris vagus non debet fieri magister.
Quæro quid de licentiato in legibus,decr. vel artibus. rñ. φ ad-
huc gaudet priuilegio,licet scholas non intret,tũ qa intrare nõ p
hibeẽ, & sic ex natura rei mutatus est actus nõ habitus,iõ non hẽt
obesse,sicut nec honor auctus ↄdõne nõ mutata.ff.de sena.l.pe.&
31 de ↄdi.& demõ.l.falsa.§.i.cũ si.† Quæro qd de scholari recedẽte.
rñ.si ñ hẽt animũ reuertẽdi pdit priuilegiũ.Secus si hẽt animũ, &
ĩtẽtionẽ de pximo reuertẽdi.ar.l.columbus.ff. fa. erc.& ff.de cap.
l.2.§.fi.& j̃.de præ.sac.scri.l.sacris.li.12.Et in dubio si p qnquẽnniũ
abfuit,creditur nõ habuisse animũ reuertẽdi,vel illum deposuisse.
& l.pe.& fi.de cõmeatu.lib.12.& ideo post quinquennium reuer-
sus tenetur ad onera, quæ scholares de nouo venientes tenentur
32 subire in vniuersitate.quod no. † Quæro,quid si scholaris renun
ciauit expresse,vel tacite in cõtractu huic priuilegio iudicum , ui-
detur renun.non valere,quia miserationis causa est concessum,vt
hic in ver.quis enim.& sic renunciatio non tenet,vt not.gl.in l.i.in.
fi.s̃.quan.impe.inter.pup.vel vi.sed contra tenet gl. quæ expressim
in scholaribus loquitur in l.i.ff.si quis in ius voc.non ie.& hoc etiã
sentit gl.seq.vt ibi dicam.Et pro ista parte sa.d.l.i.& regula genera
33 lis.in l.si quis in conscribendo.s̃.de pac.† Sequitur qui vero.no.φ
34 hic punitur qui trahere scholares ad alios udices tẽtauerit.† Cir
ca quod quæro,nũquid sola citatio sufficit,ut pœnam istam incur
rat.gl.distinguit.Aut est uocatus coram tali,qui potest cognosce-
re,& recusare,& tunc recusatione facta si actor persistat pœnam
incurrit,secus si desistat. Aut coram alio , & tunc statim pænã in-
currit,quia ille uenire non tenetur,& iste reperitur tentasse eũ tra-
here ad iudicem non suum,quod sufficit,quia hæc l.non plus req-
rit.fac.l.si quis non dicam rapere.s̃.de epis.& cle.Et hoc,qñ scien-
ter facit,vt j̃.dicam in 4.q.Et si quæras cur in casu , qñ venire non
tenetur,per solam citationem incidit in pœnam, & non qñ ueni-
re tenetur.nisi persistat.rñd.quia qñ facit eum citari coram iudice
suo,non

ADDITIONES.

a In partibus suis. Scholaris , an in loco studij conueniri posit pro contractibus alibi celebratis.dic,quod non,nisi in loco studii steterit per x.ann.quo casu sortitur ibi domicilium,cuius gratia posset ibi conueniri per gl.in l. lex corne.§. si tamen in fundũ. ff.de iniu.no.in l.2.§. sed verum.ff.de iu.Ad quod adde Bart. in trac.represali.5.q.prin.& secundum Ale.in l.cũ filius.ff.cer.pet. Bal.hic 5.col.in uer.sed quæro de scholari qui alibi contraxit , dicat simpliciter contrarium. s. quod non sit priuilegiatus pro debitis alibi cõtractis, sed Bar.in l.quæsitum.in princ.de leg.3.dicit eum non fieri incolam loci,etiam si per centum annos steterit,ex quo habuit animum reuertendi contra gl.in uerbo, constituerũt. in l.2.j̃. de incolis.quæ uult,quod stando per x.an.in studio efficitur incola illius ciuitatis.uide Barto.in d.§.si tamen fundum in 1.col.sed Ang. in l.hæres.§.1.3.col.de iud.& ibi per Ale.dicit quod si stat in studio causa studendi etiam p mille annos non sortitur forum,& ibi Bar.post gl.in d.l.hæres.§. proinde. in fi. dicit eũ non sortiri forum in loco studij pro debitis cõtractis alibi, uide Bar. in l.sciẽs. ubi de cri.agi opor.doc.in c.fi.de fo.compe.item adde quod Spe. in ti. de cõpe. iud.adi.§.1.uer.45.quod ratione cursus decẽnii,quo quis moratus ẽ in studio, quis sortitur forum,pro quo facit quod uoluit Ang.in consi. inci. quidã uictor de castro. qđ est in 16.char.ubi dicit, φ quis per conuersationem non sortitur forum,nisi appareat ex uero animo,uel præsumpto uelle eum ibi habitare, de hoc pũcto uide abũde can.maximè d.Ab.in c.fi.de paroc.Ant.de Bu. in c.quod clericis.de fo.compe.uide etiam Cy. in l.2.j̃.ubi sena.uel clari. & de hoc aliqd per Io.An.in princ.decre.& latius habetur in c.si quis contra. de fo. cõpe. & in proposito uide gl.in l.hæres absens.ff.de iu.& gl.in l.est verum.j̃.de incol.lib.x. vide etiam Inn.in c.ex parte.de fo.compe.paulo post prin.ubi pulchre loqtur.

b † Intrantes scholas,& studentes.Infero ad hoc , quod non sufficit quem intrare scholas,& frequentare lectiones, imo nec esse matriculatũ ad hoc,ut gaudeat priuilegio scholarium,nisi etiam attente audiat suam lecturam, non autẽ si faciat castra in mari,ut arg.in proemio digestorum,col.1. uersi. & prædicta sunt in argumentum.ita no. Car.in proœ.cle.in prin. collecta. in proœ. decreta, in ver. Gregorius.nu.7.Ibi notaui in apost.ad eum in uer.si uagatur in studio,dixi post Pan.in c.quidam,nu.1.in apo.in uer.scholaris,extra.de pri. no. Fel.in pœ. decreta.col.7.in fi.uer.2.limita & notaui post Bar.in l.qui sub prætextu.nu.1.in apo.in uer.gaudet priuilegio.supra de sac.san.ecc.& post Iac.Rebuffi.in l.1.nu.1.in uer.non intrat scholas.j̃.de colleg.lib.11.&Car.ubi supra dicit scholarem inhonestè uiuentem non gaudere priuilegio huius auth.

suo, non deliquit, quia fecit quod necesse facere habuit; qa ab vno incipere debuit volũtatem citati auditurus, in alio statim deliquit, qa facit quod nõ debuit. Et, qa hęc punit solũ conatum, ideo multæ ll. quę vltra, vel plus requirũt, nostrum propositum nõ attingũt ideo de eis nõ curãdum. Quæro, an locus sit pnĩæ, & gl. vr̃ sentire quod non, qa ius erat quæsitum amissionis actionis scholari, & sic in eius præiudicium nõ debet esse. l. nemo. ff. de regu. iur. secus si nõ amisisset ac. quia tũc locus est pnĩæ. l. quãuis. ff. de in ius vo. sed caue, quia ista gl. sentit, ꝙ ipso iure perdat actionem, sed in seq. gl. tenet expressè, ꝙ per snĩam, & istud verius; & si sic, vr̃ ꝙ tũc locus sit pœnitentiæ ſm doctrinam huius gl. sed licèt gl. prima facie uideatur ita dicere, tñ puto ꝙ aliam habeat mẽtem: & velit dicere, ꝙ ideo in l. ḡuis. locus est pnĩæ, quia pœna erat extrinseca quinquaginta aureorum, vnde potest pœnitere, & euitat pœnam si remittat ac. in compensationem pœnæ incursæ, vel incurrendę, ſm varias lect. ibi positas. Sed in casu nostro nulla erat pœna incursa, vel incurrẽda extrinseca, sed solius cadẽtia actionis, licèt p snĩam, ideo nõ est locus pnĩæ, quia sine recompẽsatione non debet tolli ius scholari quæsitum ad petẽdum aduersarium sua act. priuari. &
35 sic ambę gl. erunt cõcordes. † Quæro quid si scholaris spõtè subiit iudicium, an actor punietur. resp. glo. ꝙ nõ, & intellige spõtè, quia non coactè, & ex certa scientia sciẽs sibi priuilegium competere, & illud nõ allegauit. vt s. dixit gl. facit quod no. j. de excep. l. fi. Et sic habes hic ꝙ tacitè potest renunciare priuilegio isto qd̃ no. pro dictis in 5. q. in j. par. Quærit gl. an hæc exceptio possit opponi post litis contestationem, & respon. quod nõ, sed vsque ad litis contestationem sic, quia est fori. l. fi. j. de exceptio. Hor attende si scholaris conueniatur coram aliquo iudice non suo, glo. procedit per omnia, quia tunc sciens prorogat eius iurisdictionem. Sinautem conueniatur coram aliquo ex suis iudicibus adhuc procedit in ea parte, qua dicit quod post li. contesta. non potest. Sed in eo quod vsque ad li. contesta. permittit, adhuc procedit vbi aliquam exceptionem non opponit, per quam in eum cõsentire videatur. Vbi autem aliquam exceptionem opponit, per quam in eum cõsentire dicatur, postea alium eligere non poterit, licet contestatio litis nondum facta sit, quia nec tunc delegatus recusari potest, vt not. Bar. in l. quidam cõsul ebãt. ff. de re iud. & dixi in penul. q. in l. apertissimi. s. de iudi. at eligendo alium, vr̃ recusare istum, ergo, &c. Quærit gl. si vocans errauit in facto, vel iure, an ei parcatur. & dicit, ꝙ sic. ff. de iuris, & fac. igno. l. error. in fi. & dic, ut ibi. Querit sequens gl. an iste cadat à causa ipso iure, vel per sententiam, & dicit gl. per sententiam, & allegat. l. in criminali. s. de iurisdict. om. iudi. sed non facit, quia ibi est verbum mulctetur. Alij, ut Cy. allegant l. quicunque. s. de hære. quæ nihil facit, sed alle. pro casu. s. de iura. calum. l. 2. §. quod si actor. coniuncta auth. principales. in fi. eiusdẽ tituli. Et confirmat tali ratione. nemini dubium, ꝙ verbum cadat, potest habere duplicem intellectum. vnum ipso iure, alium per sententiam, & iste benignior. vt l. interpretatione. ff. de pet. igitur
36 eligendus. vt l. benignius. ff. de legi. † Quæro cum glo. coram quo iudice petetur fieri hæc priuatio actionis. respon. aut scholaris petit illum statim puniri, & tunc ille idem iudex potest. aut ex interuallo, tunc iudex actoris qui nũc factus est suus. ita di. gl. ratio potest esse, quia cum statim petit, implorat iudicis officiũ in eadem instãtia. l. j. j. de calum. Sed qñ ex interuallo intẽtat condictionem ex hac l. & in noua instantia, vt dicit hic Cyn. & ita intelligenda sunt quæ hic subiungit glo. Et si dicas quomodo primo casu, qñ implorat iudicis officium, iudex qui non est suus cum puniet. respondetur factus est suus in eius odium durante illa instantia, nec debet dedignari illum habere contra se, quem voluit habere pro se. l. Papi. j. de sent. & interlocu. om. iud. Quærit glo. quid si iudex pronunciasset se iudicem, an est necesse ꝙ appelletur. & dic vt in præcedente parte dixi. Vidimus de scholaribus, nunc circa vni-
37 uersitatem scholarium aliqua videamus. † Et primo, an vniuersitas ipsorum sit de iure approbata. Et glo. in l. fi. s. de iurisdi. om. iud. dicit ꝙ non, quia scholares vniuersitatem facere non possunt, sicut nec discipuli piliipariorum. Istam similitudinem ibi reproba-
a ui. Aliqui dicunt, ꝙ est approbata [a] per istam auth. sed Iaco. But di. ꝙ hic de vniuersitate nihil dicitur, sed de scholaribus tantum. Aliqui dicunt, ꝙ est approbata ratione etiam naturali, quia ipsa ad virtutem iustitiæ, prudentiæ, fortitudinis, & temperantiæ tendit, vt in hac constitutione patet, & sic, vt conueniat diffinitioni iustitiæ, & iuris præceptis dẽt dici approbata. Afferunt gl. hoc tenere. ff. quod cuius. vniuer. no. l. j. §. j. Sed certe glo. per prædictam rationem nititur probare illam approbatam, & postea remittit ad ea quæ dixit in d. l. fi. vbi tenet contra. Et attende, quia scholares informantur, vt informati postea alios informent vt hic, & sic nõ scholarium vniuersitas, sed doctorum collegium est illud, quod videtur potius approbatum. Bar. in l. fi. de col. illici. in 2. quæst. in fi. dicit, quòd vniuersitas scholarium de iure ciuili, & canonico est approbata per hunc tex. & per c. antepenul extra de rescrip. & de procu. c. quia in causis. Ego puto, quòd in terris, vel locis in quibus ius legi potest, collegium, & vniuersitas scholarium sit approbata. In alijs locis sit reprobata, quia ex quo locus est reprobatus ne ibi doceatur, vel legatur, vniuersitas similiter audientium est

reprobata. Dicuntur autem omnes reprobati qui, vel lege, vel à papa, vel imperatore expressim super his non habent priuilegiũ vel authoritatem. vt patet in j. cõst. ff. §. hęc autem tria. Ex his infertur, ꝙ vniuersitas scholarium approbata potest sibi rectorem elige-
b re. [b] vt l. fi. s. de iurisd. omn. iud. & statuta sibi facere, sed de quibus
38 rebus, dic, vt ibi dixi. † Quæro iuxta prædicta, an laicus [c] possit eli-
c gi in rectorem scholarium, de quorum numero sunt etiam clerici. Barto. ibi s. di. ꝙ electores non bene faciunt ipsum eligere cum omnibus scholaribus nõ possit præesse, quia non clericis: vt auth. statuimus. s. de episco. & cler. & c. si diligenti. de foro compe. Si tñ laicus electus fuerit rector, erit: sed clerici erunt ab eius iurisdictione exempti. nec est hoc nouum, vt aliqui de collegio sint exẽpti, & priuilegiati. l. 1. ff. ad muni. & ibi no. sed Bal. hic dicit, ꝙ electio non tenet, quia potestas data electoribus, intelligitur data de idoneo, vt l. vt gradatim. in prin. ff. de munc. & hono. & l. quod euitandi. s. de condi. ob tur. cau. & sic de eo, qui omnibus præesse possit. si igitur potestas data non est seruata, electio non tenet. l. rescripto, in prin. ff. de mu. & ho. & l. diligenter. ff. manda. Nec potuerũt electores etiam eximere aliquem à potestate, & iurisdictione rectorum, Et hæc pars magis placet. Quantæ autem ætatis debeat esse
39 rector, dixi in l. fi. supra de iurisd. om. † Quæro coram quo vniuersitas scholarium ex contractu, vel quasi, vel aliqua actione ciuili conueniri potest. Quidã dicũt, ꝙ sub Potestate, quia ipsa est quodam corpus repręsentatum, de quo nõ est specialiter dispositum l. sub quo conueniatur. & sic stat regula, vt sub iudice cõi, & vniuersali ipsius loci conueniatur. Alij dicũt, & melius, ꝙ si scholares habent priuilegium, sub quo iudice conueniantur, vt hic, & hoc ideo, quia sunt de vniuersitate scholariũ, fortius ipsa vniuersitas, quia pp vnũquodque, & illud magis, vt in auth. multomagis. sup. de sac. san. eccles. & pro hoc etiam facit, quia vniuersitas ipsa nihil aliud est q̃ scholares ipsius, vt no. in l. sicut. ff. ꝙ cuius. vni. no. dñt ergo, ꝙ vniuersitas habet priuilegium, vt eligat, vel rectorem studij, vel episcopum, vel potestatem. Doctorem autem non potest eligere, qa sub vno, vel aliquo doctore non intrat uniuersitas. Alij consentiũt in omnibus, præterquam in hoc vltimo. in quo dñt, ꝙ omnes doctores legentes habẽtur loco vnius, vel saltem vniuersitatum collegium. Alij, vt Barto. in l. fi. ff. de colle. illi. latius attingens hanc q. d. ꝙ si esset collegium secularium tñ, tũc coram superioribus iudicibus secularibus. l. j. ff. de col. illi. Sinautem est collegiũ clericorum tñ, tũc coram superiori iudice ecclesiastico, vt auth. statuimus. supra, de epis. & cler. Sinautem est collegium mixtum laicorum, & clericorum, vt est vniuersitas scholariũ, & tunc di. ꝙ si maior pars est laicorũ, ꝙ tũc totum collegium laicum seu seculare est censendum, & idem ecõtra, si maior pars sit clericorũ, totũ clericorũ est cẽsendũ. qa maior pars attrahit secũ minorẽ, vt principalis, & alia sequitur aliam vt accessoria, etiam si sit magis pręciosa, vt ff. de aur. & arg. le. & l. si nõ sint. §. perueniamus. & l. quod maior. ff. ad mun. facit l. quæro. ff. de statu. homi. Aut paris numeri sunt clerici, & laici; & tũc clerici, ut digniores trahũt ad se laicos. ff. de acq. re. do. l. quicquid. §. cũ in partes. & ff. de reli. l. j. quæ religiosis. sed ad hoc melius facit. j. de app. l. præcipimus, ver. eodẽ obseruando. Et ꝙ clerici sint digniores patet hic in ordine nominationis, quã hæc litera facit in prin. hoc idẽ sequit̃ Bal. Sed dicẽt mihi isti doct. egregij, si maior pars traxit ad se minorem, & vniuersitatem facit iudicari laicam, vel clericam ſm se, cur diuersum dixerunt in rectoris electione? Ego puto sanctius esse, vt dicamus vniuersitatem scholariũ, licet in ea sint plures laici, q̃ clerici, cõueniri debere sub iudice ec. & ipsum corpus censeri debet ecclesiasticũ, quia scholares licet vere sint laici, tñ participant cum clericis, ideo vbiq; in partibus vltramontanis clerici nũcupantur. & hoc ideo, quia ministrant in diuinis, & discũt, vt informent ad obediẽdum Deo & principibus, & per eos debet mundus illuminari. & ita doctores appellant sacerdotes. l. j. ff. de iust. & iu. ex his rationib. scholaribus datus fuit episcopus in iudicem. & ista participatione attenta, dico vniuersitatem scholariũ sub episcopo conueniri debere, vel sub eius rectore clerico. Nam, & rector vniuersitatis competens iudex est ipsius vniuersitatis, vt in tex. coniuncta glo. super versi. publicis. in l. fi. s. de iurisd. omn. iud. Et pro hoc bene facit. d. l. præcipimus. verlic. eodem obseruando. Nam ibi, non cõsiderant nisi dignitatẽ, licet alter sit additus, qui in dignitate nõ sit positus. Nec curandũ ibi puto, ẽt si essent plures in dignitate illa nõ positi, dũmodo vnus tñ in illa dignitate esset. Quæro, an vniuersitas possit delinquere, & criminalr accusari, & qualr dẽt puniri. Et de oĩb. istis

ADDITIONES.

a Approbata. Quare scholarium vniuersitas approbata sit. vide Bal. hic in 12. col. in uer. 3. quæritur.

b Rectorem eligere. Adde Bar. in d. l. fi. ad fi. in ver. quærit glo.

c Quæro iuxta prædicta, an laicus, &c. Tu uide de hoc quæsito Bar. in l. cum senatus. ad fi. & quòd ibi dixi in pe. q. in apo. ad ipsum in uersic. laicus. ff. de re. du. & in l. fi. ver. sed circa hoc dubitatur, ubi etiam dixi in apo. ad ipsum in ver. an possit fieri rector laicus. dixi post Bal. hic nu. 45. ver. 2. quæro in apo. in vers. rector, & post Pan. in c. ex rescripto. nu. 12. in apo. in ver. vniuersitas scholarium, extra de loca.

istis vide quæ dixi in l. j. j. de sedit. Sequitur ver. hãc autem. Ex vltima parte no. ꝙ leges debẽt esse sub cõgruis titulis, concor. s. de no. co. comp. §. quibus. Et huius cõstitutionis commento sit finis.

An seruus ex suo facto post manumissionem teneatur. Tit. xiij.

Dictum est in precedẽtibus titulis, ꝙ vnus pro alio nõ potest cõueniri; sed quia seruus liber factus videtur alius homo, ideo dubitatum fuit, an liber factus de ante gesto quasi facto ab alio possit conueniri, ideo subsecutiuè posita est hæc Rubrica.

LEX PRIMA.

1 *Seruus rationes in seruitute gestas domino debet dare.*
2 *Status mutatio non attenditur in contractibus.*
3 *Liber factus, quando pro delicto in seruitute commisso puniatur. & nu. 4.*

QVamuis. Liber factus non tenetur de gesto prius etiam in statu libertatis. h. d. Not. ꝙ potentia nõ habetur pro actu. Vel id quod est in potẽtia nõ disponit in actu. Quæro de rõne dubitandi. rñd. vt in glo. Et ratio decidẽdi est, qa ipse verè est seruus tempore quo cõtraxit. Et sic no. ꝙ res deciditur secũdum præcedẽtem statum, nõ secũdum ꝙ est faciẽdi potẽtia. gl. op. de pluribus legibus, & sol. per regulam, & casus speciales à regula, sed attende, qa l. promisisse. j. eo. & l. & eleganter. §. seruus. ff. dolo. tẽdunt ad idem. sol. igitur, ꝙ in eis pro libertate cõsequenda fuit promissio facta, ideo liber factus tenet̃ nam productum nõ debet esse extinctio sui productoris. nec beneficium illatum tẽdere ad perniciem benefactoris. l. 2. j. de lib-
1 & eo. li. † Op. de l. si pure. ff. de fideicom. lib. vbi dr̃, ꝙ rõnes gestas, in seruitute tenetur edere, vt dñs de gestis per eum instruatur, vt ibi, nõ quia ex gestis sit obligatus ad aliquid dandum, vel soluendum, vt hic. Et illum tex. nota. quia ex eo dicimus, ꝙ officialis successorem suum informare tenetur. Opp. ad idem de l. j. §. si manumisero. ff. qua. re. ac. no. da. Sol. ibi promissio de antegesto fuit facta tempore libertatis, ideo ex illa promissione obligatur. Op. ad idem de l. Aurelius. §. Sticho. de liber. leg. Sol. ꝙ agi non potest vt hic: sed deduci, & retineri potest, vt ibi. Et sic in excipiendo, & retinendo consequitur quod agendo consequi non potest, vt hic, & ita nota. in contra. & in l. si cognati. s. de neg. gest. Oppo. ad idem de l. eum actum. & de l. at qui natura. §. Scæuola. ff. de neg. ge. Sol. ibi liber factus perseuerauit in administratione. quo casu dic, vt ibi not. & dixi in d. l. si cognati. Opp. ad idem de l. j. §. si apud ff. deposi. Solu. vt glo. s. ꝙ ibi ex presenti detentatione tenetur, non ex antiqua ante libertatem, sed qua actione teneatur de præsenti nõ declarat glo. hic, sed in contrario, videlicet actione reali, quia rei vend. vel personali ex delicto, vt furti. & hoc idem vult gloss. in d. §. Scæuola. in fi. Op. ad idem, sed ab extra, statuliber est is cui sub cõditione libertas debetur. ergo conditione euenĩẽte retro liber fingitur, cum cõditiones retrotrahantur. l. potior. & l. qui balneũ. ff. qui po. in pig. hab. Sol. ꝙ ibi quò ad obligationem personalem, & hypothecam. de quo plenius dic, vt d. l. qui balneum. & in l. j. in cod. tit. hic no. quò ad libertatem: quæ retrotrahitur, ne eodem tempore liber, & seruus reperiatur, vt hic. sic nec respectu dñij, ne eodem tempore duo reperirentur domini contra. l. si, vt certo. §. si duobus. ff. commo. Oppo. ad idem de l. fi. s. de pet. hæred. Solu. vt ibi, quia speciale est ibi, cum aliud pro eo inducatur, vt libertas p̃stetur ex testamento, quod fortè est nullum, quia falsum: vel si aliquod, libertas lite pendente præstatur, quæ prius nõ præstabatur.
2 † Oppo. gl. de §. omnis. insti. de noxa. & l. pe. in fi. ff. si ex noxa. causa. aga. Solu. ibi qñ conuenitur ex delicto: hic qñ ex contractu. In delictis enim non inspicitur mutatio status: in contractibus sic. vt hic, & j. eod. l. licèt. Et hoc intellige quo ad pœnæ euitationẽ, sed quo ad moderationem pœnæ inspicitur mutatio status. Et ideo
3 distinguitur. † Aut status nouus erat in spe tempore delicti commissi, vt in statulibero, & tũc omni tempore vniformiter punitur, qa semper, vt liber. & si nondum cõditio libertatis venit, vt l. moris. in fi. ff. de pen. & l. fi. ff. si ex noxa. cau. aga. Aut status nouus nõ erat tũc in spe, vt in mero seruo; & tunc pœna variatur, quia aliter punitur seruus, aliter liber factus. l. pe. ff. si ex noxa. cau. aga. Verun tamen, an pena debeat imponi eo libero facto, secundum quali-
a tem personæ [a] inhærentem secũdum tempus delicti, vel secundũ qualitatem postea superuenientem, dubitarũt glo. quia ll. vidẽtur sibi cõtrariæ, nam d. l. pe. vr̃ velle, ꝙ imponatur secũdum qualitatem superueniẽtem personæ. & l. j. ff. de pe. vr̃ velle, ꝙ imponatur secundum primæuam, & dixerunt glo, ꝙ d. l. pe. loquitur in publicis iud, & d. l. j. in priuatis. Quod communiter reprobatur, quia potius debet dici econtra, quia l. pe. loquitur in actione noxali, sed pro publico crimine non agitur noxaliter, vt ff. de ædil. edi. l. qui si fugitiuus. §. ꝙ autem, versi. noxias. Quare doc. dicunt, aut in pœnis certis ordinatis à l. & tũc inspicitur tempus delicti, vt d. l. j. Aut in arbitrijs, & tũc inspicitur tempus snĩæ, qa tunc iudex arbitrat̃: & prius delinquens non erat obligatus ad illam pœnam: ideo tp̃s illud inspicitur. sed in primo casu statim ad pœnam illã obligatus fuit. & hanc sequitur Bar. Et hæc faciunt ad q. de eo, qui post de-

lictum commissum factus est clericus, de qua scripsi in auth. sta-
b tuimus. s. de epis. & cler. [b] † Nunc colligo prędicta distinguendo,
4 cum queritur, an seruus liber fact⁹ de antegesto, vel commisso teneatur, distingue. Aut quæritur de delicto prius commisso, & tenetur, vt l. pe. & ff. si ex nox. cau. aga. & l. j ff. de pæ. & insti. de nox. §. oĩs. Sed cuius status conditio inspiciatur, dic vt s. & hoc quando in extraneum, secus si in dñm. l. fi. j. eo. Aut de alio gesto vel administrato, & tũc aut liber factus perseuerauit in priore administratione. & tenetur, vt l. cum actum. ff. de neg. ge. sed qualiter & qua forma debet conueniri, scripsi. in l. cognati. s. de neg. ge. Aut liber factus in priori administratione non perseuerauit: & tũc aut quęritur, an teneatur per viam, & modum retinendi; & tenetur. l. Aurelius. §. Sticho. ff. de lib. le. & ibi no. & in d. si cognati. Aut per modum, & viam agendi; & tunc, aut quæritur, an ex præsenti rei detentatione possit cõueniri. vt quilibet; & dic, ꝙ sic, vt l. j. §. si apud. ff. depo. aut ex antiqua gestione: & tunc aut de prius gesto se obligauit liber factus, & tenetur, quia nõ ex obligatione antiqua, sed ex præsenti agitur. l. j. §. si manumisero. ff. qua re. ac. no. da. Aut tpe libertatis se non obligauit, & tunc si illud fuit promissum causa libertatis consequendæ, recte petitur, vt j. co. l. promissæ. & ff. de dolo. l. eleganter. §. seruus pactoris. Si vero illud non fuit promissum causa libertatis, & tunc solum ad instructionem prius gestorum tenet̃, & ob eam causa edere tenet̃ librum rõnum. ff. de fideicom. li. l. si pure. non ad aliqd dandum, vel soluendum, vt hic, & l. seq. Fallit in casu. l. fin. supra. de pet. hære. & ratio ibi nota. Bar. de Sal.

ADDITIONES.

a † Secundum qualitatem personæ. Adde de eo, an habeatur pro libero, vel seruo quò ad pęnam irrogandam Rom. sing. suo. 576. ſm meum numerum, ꝙ incip. scis ꝙ doct. vbi tenet ꝙ punitur, vt liber propter sp̃on. libertatis. alle. tex. in l. 1. ibi Bar. ita decidentem per illud tex. in §. fi. ff. de pœni.

b † De qua scripsi in auth. statuimus. supra. de epis. & cler. Adde quod ibi posui in apo. ad illum nu. 9. in apo. in ver. factus est clericus. j. ubi posui latè, & remissiuè, ubi de hoc quæsito tractatur.

LEX II.

1 *Liber factus, an de peculio sibi legato, & an de mutuo quod accedit in seruitute teneatur.*
2 *Cedens vniuersaliter actiones contra hæreditarios debitores, non dicitur contra se cedere.*

1 Creditoribus. Qui mutuum recipit in seruitute, nõ tenetur existẽs in libertate. h. d. † Op. ꝙ peculio ei legato teneatur. ff. de do. prele. l. 2. §. per contrarium. gl. sol. primo secũdum Rog. s. vt libertus nõ cõueniatur directe, vt hic: sed per medium, & indirectum sic, quia hæres primo, & heres recuperat à liberto, vt in cõtrario. hãc reprobat glo. Ideo sol. scd̃o, ꝙ hęc l. debet intelligi in seruo per fideicommissum manumisso, quo casu si peculium nõ est ei legatum, ipse nõ agit ne conuenit. Sinautem est ei legatum, ipse agit, sed nõ conuenit: & sibi imputet heres, qui aliqñ fuit dñs, ꝙ ibi nõ deduxit ad id, qd̃ erat obligatus. l. autẽ ꝯria loquitur in liberto orcino, i. cui directo libertas est legata. & sic eius dñium nunq̃ fuit penes hæredem. ideo si peculium est ei legatum, cum legatum cedat vna cum libertate, nõ potest hæredi imputari, cur non deduxit, cum nullo tempore penes se dñium habuit. ideo libertus agit, & conuenitur, vt ibi. Secus si peculium nõ fuisset ei legatum, qa tunc hæres tñ conuenit apud quem remanet. In dubio aũt non præsumitur ei legatum, licet in dubio manumissio inter viuos præsumatur cõcessa. j. de pecul. le. qui li. me. l. j. & ibi per glo. ponitur rõ. Ex istis casibus q̃b. peculium trãsit in manumissum ꝯ debitores peculiares, transeũt vtiles non directæ. ff. de pec. l. si Sticho. præterquam contra manumittẽtem.
2 vt in tex. no. ff. de pec. l. si peculium. §. sicut. † Et ex illo tex. dicit Ia.
a de Ra. ꝙ cedẽs [a] ac. vl̃r ꝯ debitores hæreditarios, nõ intell̃r cedere ꝯ se. Quærit glo. q̃d si res peculij fuissẽt hypothecatæ creditori peculiari. respond. & bene ꝙ transeunt cum onere hypothe. sed prius excutiendus esset principalis. s. de ac. & obl. auth. sed hodie

ADDITIO.

a Quòd cedens. Adde Soc. consi. 206. inci. in præsenti consultatione. vers. quartus casus. in 2. par. vbi hoc idem allegat & firmat.

LEX III.

Promissæ. Pecunia ob libertatem promissa petitur per ac. in factum. h. d. No. ꝙ promissum in seruitute potest nouari tempore libertatis. No. ꝙ si ex contractu innominato promitto vt manumittas, datur ac. in factum extraordinaria. Op. ꝙ promissio non tenet. l. fi. de li. cau. ff. Sol. vt in gl. Opp. quod detur actio de dolo. l. eleganter. §. seruus. ff. de dolo. So. vt gl.

LEX IIII.

1 *Actio furti in manumissum unde oriatur.*
2 *Surripiens rem in una iurisdictione, non punitur de contrectatione in noua iurisdictione.*

1 Licet. Seruus ex furto alij factõ quàm dño tenetur liber factus. h. d. † Quærit glo. vnde oriatur hęc actio furti, quæ datur in manumissum. resp. glo. ꝙ ex furto in seruitute commisso. & subiungit, ꝙ illa actio, quæ datur noxaliter contra dominum, est illa quæ competit contra manumissum. Ex ista glo. no. ꝙ licèt liber factus cotrectet, ex ista contrectatione non tenetur, quia sufficit antiqua, vt l. cum qui. ff. de fur. & hoc, quando

surripuit

surripuit extraneo.Si autem domino,tūc ex noua cōtrectatione
oritur actio furti,quia ex prima nata non esset,vt inf.eo.l.fi.s̄.de
3 noxa.l.j.† Et faciunt hæc, vt surripiens in vna iurisdict.& postea
contrectans in alia,non possit in hac noua iurisdictione puniri,vt
aliàs dixi in l.si abducta.j.de fur.

L E X V.

Si vt allegas. Seruus,qui gessit negotia dominæ suæ,li
ber factus non tenetur.h.d. Quærit glo.
quid si peculium ei donasset dic,vt dixi.s̄.eo.l.2.

L E X VI.

1 *Dominus in seruos quasi iurisdictionem habet.*
2 *Iudicium non cadit inter seruum,& dominum.*

Siue. Ex delicto commisso in dñm seruus liber factus non
1 tenetur.secus si liber factus deliquerit.h.d.† No.ꝙ dñs
habet vnam quasi iurisdictionem in seruos suos, sed non potest
sæuire,sed castigare eum cum verberibus, vt in gl.& ff.de his qui
2 sunt sui vel alie.iur.l.2.†No.regulam: videlicet ꝙ inter seruum &
dñm non potest esse iudicium. Fallit in casibus no.in l.uix certis.
ff.de iu. Item no.qui neglexit cū potuit,nō auditur postea ,& for-
tè ideò,quia pepercisse videtur.ar.l.diuus.ff.ad Sil.No.ex fi.ꝙ vbi
factum est vno tpe punibile,& alio non,oportet,ꝙ agens probet
factum esse tempore, quo est punibile, vt hic, & l.eum actum.ff.
de nego.gest.de quo per Bar.in l.non solum.§. sed ut probari.ff.de
no.oper.nunc.vide glo.per te.& adde quæ dixi.s̄.eo.l.j.

Quando fiscus, uel priuatus debitorem sui debitoris exigere possit. Tit. xv.

L E X I.

PRopter. Pro debito pupilli res tutoris non pñt capi.
h.d.glo.est clara,quam vide per te.Ab ex-
tra op,de l.j.§.si procu.ff.si quis ius di.nō ob. Sol.ꝙ pro debi
to pupilli non possunt capi;vt hic,sed propter eius contumaciam
potest tutor mulctari & eius pignora capi , & tunc non secūdum
mensuram debiti,sed pro qualitate delicti.

L E X II.

1 *Sententia quæ contra debitorem fertur , in subsidium contra debitorem debitoris executioni mandatur .*
2 *Sententia, quando possit executioni mandari contra debitorem debitoris.*
3 *Actio vtilis,an & quando possit contra debitorem debitoris intentari.*
4 *Debitor debitoris conueniri potest quatuor concurrentibus.*
5 *Debitor res domi suæ repertas,possidere præsumitur.*
6 *Iudex inquirere potest de bonis penes debitorem repertis.*

Si in causa. Si in bonis condemnati nihil sit, quod pos-
sit pignoris loco capi, debitor suus ad solu-
1 tionem potest vrgeri.h.d.† Nota,ꝙ sententia lata contra debito-
rem mandatur in subsidium executioni contra debitorem debi-
toris;& sic videntur duo requiri,vt ad nomen debitoris possit per-
ueniri.s.principalem condemnatum esse, & excussionem bono-
rum eius factā esse,& sic no.ꝙ ad exequutionē nō peruenitur,nisi
immobilibus,& mobilibus excussis.Item ꝙ in excussione quæri-
tur,an mobilia,vel immobilia sine quęstione capi possint,vel nō.
Ex quo no.aliud,ꝙ dubia, & incerta seu litigiosa debent dimitti:
certa,& nō litigiosa aggredi,vel eligi.Opp.ꝙ condemnatio prin-
a cipalis debitoris nō sit necessaria. [a] ut j.eod.l.non prius.glo.ibi in
fi.sui, Sol.quia hic in causa priuati,ibi in causa fisci,in qua sufficit
debitorem nō esse soluendo absq; aliqua sententia, & de hoc ibi
latius dicam.Opp.ꝙ imo isti debitores nō exigātur, nisi prius de-
bitum cōfiteantur,vt l.seq.& ff.de re iudi.l.à diuo pio. §.sed vtrū.
Sol.confitendo cōtrarium,vt in gl.& sic habes, ꝙ in priuato tria
sunt necessaria.s.principalis condemnatio , bonorum eius excus-
sio,& debitoris exigendi cōfessio.& est ratio, quia cum hic excus
sio fiat iudicis officio, debet habere paratam executionem, vt ff.
de mi.l.minor.25 ann.sed cum iste diffitetur,non potest executio
2 fieri sine strepitu iudiciorum,ergo,&c. † Quæro igitur tunc,quid
si malitiosè diffiteatur. Pla.dixit, ꝙ non differetur executio.gl.ꝙ
imo per d.§.sed vtrum. Cyn. dicit, ꝙ si statim potest apparere de
malitia,tūc non ob.inficiatio.arg. infra.de compen.l.fina.aut non
potest statim apparere, & tunc non fiet executio.addit Bal.quòd
apparere debet per probationem probatam,non probandam, &
appellat probationem probatam, ipsius debiti instrumentum .
Mihi uidetur, quòd si ille falsum velit dicere instrumentum, vel
solutionem,vel aliam exceptionem opponere,ꝙ debet audiri.Et
scias,ꝙ vbi exceptionem oppono , & alter contractum non fate-
tur nec negat. ꝙ in exempli probatione deficit , ipse pro confesso
habetur.ita not.glo.singularis in Authen.de exhib.re. §.suscepto.
super ver.confess.colum.5.Quæro igitur,si de malitia statim non
potest constare.respond.gl.quod dabitur curator bonis,qui actio-
nem moueat,&c.idem nota.glos.in l.ab hostibus.in princip. ff.ex
quibus causis maior. Et poterit creditor ipse dari curator,vt l.de-
bitor.ff.de neg.gest.& l.cuius.ff.de cu.fur.Est & alia via agendi, ut
sequitur in gl.& plenius no.inf.tit.j.l.hæredem. & inf.quæ res pig.
ob.posl.nomen. & ibi per Cy. Circa ꝙ scias,ꝙ id quod gl.dicūt,
ꝙ potest agi vtili hypothe.si nomen erat obligatum. reprobatur
per Iac.de Rau.& Cy.dicentes, ꝙ hypothecaria nullo modo po-
test agi his rationibus . prima , quia hypothe.auocatur possessio.
ff.de euict.l.si cum venditor.in princip. sed nomina non possiden
tur.ff.de acqui.rer.domi.l.seruus.§.incorporales .ergo videbatur,
ꝙ per hypothe.auocari non possunt. secunda , quia res obligata
auocatur , sed pecunia quæ ex nomine debetur , non est obliga-
ta,ergo pro ea hypothe.non agitur.Alij confitentes rationes præ-
dictas,dixerunt quod agi non potest directa,vt in prædictis ratio-
nibus:sed hypothe.vtili sic,quæ insurgit ex mente.quia obligans
ac. gerit in mente obligare id,quod sibi debetur ex actione obli-
gata ; & licèt actiones in se sint incorporales & propriè non pos-
sideantur, tamen impropriè quasi possidentur. ac etiam quando-
que corporalia iudicantur si res ad quam competunt sit corpora-
lis,vt latius dixi in l.iubemus.in princip.j.de sacrosan.eccle. Ideo
omnibus his ponderatis dicunt ipsi, ꝙ not.glo. dixerunt agi vtili
hypothe.non directa , & de hoc dicunt esse casum in Authen.de
fideiuss.§.sed neque.ver idem est.Ego autem aliter illum tex.intel
ligo , & etiam glo. vt non loquatur de hypothe. ipsius creditoris
agentis, sed de hypothe. competenti debitori contra suum debi-
torem,qua nunc agit iste creditor;& est vtilis, quia directa est pe-
nes debitorem . simile de personali debitori competenti , qua
intentat utilem,directa remanente penes debitorem, & transeūt
istæ vtiles ex obligatione actionum , quam fecit debitor suus, si-
cut ex legato,vel vēditione nominis.Et ita intelligo.d.l.nomen.
Et fateor,quad actiones quasi possideantur per creditorem, quia
tunc ei, vt possidenti non curreret præscriptio. hoc tamen aliàs
discutiendum relinquo. Sed tunc insurgit dubium,quæcūque ex
prædictis actionibus intentetur , an sit necessaria primo excussio
debitoris principalis,& Cy.in d.l.nomen arguit pro,& contra.sed
Bar.in l.si conuenerit.in princ.ff.de pig.act. dicit ꝙ non, quia iura
noua,quę volunt,ꝙ primo excutiatur principalis,habent locum,
quando conuenitur fideiussor,vel extraneus pignorum possessor:
non,qū conuenitur debitor debitoris,vt in casu nostro.Et est ra-
tio,quia isto casu lites minuunt,primo vero augmētantur, & plu
rificantur, cū extraneus possessor euictus postea sit acturus cōtra
actorem suum,nō debitor.Sed Bal dicit,ꝙ qualitercunq; agatur,
excussio est necessaria.& dicit esse casum in l.j.j.de cōue. fis.debi.
li.10.sed dicet quis,ille tex.nihil.facit, quia si prima lectura ibi po-
sita consideretur,ibi loquitur in fideiussore,qui indēnitatem prō-
misit,de cuius promissionis natura est, vt prius excutiatur princi
palis,quia significatum verbi hoc importat ff.ad Velle.l.tutor.&
de ver.ob.l.si stipulor.§.fi.& j.si mu.inde.promi.l.j.& 2.& si consi
deretur secūda,illa loquitur in tacita hyp.qua possessor nō cōue-
nitur,nisi principali excusso: & hoc est ius cōe , vt l.monachis.ff.
de iure fisci. Nos vero quærimus de expressa . Præterea ibi extra-
neus possessor regressum fuisset habiturus ꝯ principalē. & sic po-
tius cōcordat cum d Bar.& si cōsideretur tertia, quæ loquitur in
debitore debitoris , qui non potest cōueniri à fisco, nisi prius suo
debitore excusso,licet nō cōdemnato; tunc illa.l.videtur obstare
d.Bar sed ab eo potest saluari, ut ibi loquatur, qū principalis pro-
misit indemnitatem , quo casu oportet ꝙ ipse prius excutiatur,ꝗ
ad debitorē debitoris perueniatur . hoc vult illa tertia lectura ad
tex.relata. Vel dic,ꝙ ibi nō præcessit expressa hypoth.act.ex qua
trāferuntur vtiles,ideo solum in subsidium exercētur,hic sic. Po-
3 test etiam vna 4.lec.ibi addi.dicam,j.eo.l.nō prius.† Quicquid tñ
de illo tex.sit , ego puto istas vtiles nō posse intētari ꝯ debitorem
debitoris , nisi principali prius excusso. & hæc colligo ex ordine
dato in d.§.sed neque.Ibi enim vult,vt prius cōueniatur principa
lis,& excutiatur in rebus:secūdo iuribus,& actionibus:tertio con
tra spōsores,& mādatores,&c.Nec ob.si dicas,vtilis sibi compe-
tit nomine suo.quia respon.hoc pro vero supposito, nō competit
sibi simpliciter, & absolutè: sed pro tuitione, & securitate debiti
sui,quia ex hypotheca bonorū,vel nominis . Vnde nō propterea
infertur,ergo illam intentare potest illo nō excusso , cum & ꝯ fi-
deiussores habeat propriam actionem: & tñ illam intentare non
4 potest principali nō excusso.†Quæro modo,an sit aliquod reme-
dium indubitatū,vt agatur ꝯ debitorem debitoris principali non
excusso.dic,ꝙ sic, si creditor idemque debitor ei mādet act.nam
tunc,vt procu.licèt in rem suam habebit exercitium directarum,
contra quas talis exceptio non competit. Et dicit hic Cyn.quòd
ad eas mandandas potest compelli per l.si conuenerit. in princ.ff.
de pigno.actio. Quæro ab extra.supposito,ꝙ actiones non sint ei
mandatæ,nec hypothecam habeat,an sit necesse,ꝙ in hoc nomi
ne prius mittatur in possessionem quam utilem possit intentare.
Respon.quod sic,ut infra.de pigno. præto.l.j.& ibi glo.singularis
5 de modo mittendi. † Et ex his modo concludendo habes , quod
ad hoc , ut debitor debitoris conueniri possit , requiruntur qua-
tuor,scilicet principalis debitoris condemnatio,eius in bonis ex-
cussio

A D D I T I O.

a † Condemnatio principalis debitoris non sit necessaria. Adde tu ad hoc, an in causa fisci posit executiuè procedi absq; sententia , uide de hoc Bal.in l.quoniam nonnulli.j.de appel.& in l.j.j.de hęr.vel act.ven.& quod ibi no. Alex.in apost,ad Bar,& l.pe.j.de consef.debi.lib.10.

cussio sui debitoris,cōfessio expressa,vel implicita,seu tacita,vt in
preallegata gl.in d.§.suscepto. vel ipsius negātis condemnatio &
ipsius nominis cōfessi, vel cōuicti in possessionem missio.Et hoc
in debitore priuato est,qū nomen nō erat hypothecatum. Quan
do autem fuisset hypothecatum dic , vt s̄.de debitore fiscali dicā
in seq.Quæro tex.dicit,ꝙ nihil est,quod sine quæstione capi pos
sit.quō hoc scietur?dicit gl.quia vicini veniūt & dicūt omnes res
mobiles,& immobiles suas esse.quod no.si eis sic de facili debet
credi,cum hoc videatur cōtra l.2.s̄.ne vx.pro mar.& quod ibi di
xi.& contra.l.j.j.de priui.fis.,Or attende,iudex debet committere
nūcio, vt ducat creditorem in tenutam bonorum debitoris con-
uicti,& cōdemnati pro quātitate cōtenta in sñia:& primo mobi-
lium, secūdo immobilium &c.dic,vt ff.de re iu.l.à diuo pio.§.su-
per rebus,& seq. Et eorum, quæ sine quæstio. capi pñt nam hæc
6 talia facilia executioni committi pñt.l.fi.ff.de iudi.† Si nūcius re-
perit res in domo debitoris,illæ præsumūtur suæ,& ab eo posses-
sæ.ideo in illis debet mittere in possessionem,& si qui contēdunt
suas esse,vel à se possessas, debent docere, vt in contrariis.vbi au-
tem res,quæ dñr debitoris,sunt penes alios,qui dicāt nuncio suas
esse:tūc nuncius nō debet in possessionem mittere neq; capere,
vt portet ad iudicem,cū reperiat alium possidere . & sic p̄sumun-
tur suæ:sed debet referre iudici,ꝙ nihil reperit penes debitorem,
sed penes alios aliqua reperit,quæ licet creditor, vel alius dicat ea
fore debitoris,tamen possessores dicunt suas esse; & tunc cum si-
ne quæstio.capi nō possint, ad nomen debitoris est recurrēdum.
7 †Item scias, ꝙ iudex ad instantiam creditoris potest per se de his
bonis inquirere faciendo eos citari,qui dñr possessores, vt debeāt
comparere coram eo ad cōtradicendum quicquid volunt, ne ta-
lis sñia mittatur executioni in talibus bonis: imo quia possessores
possunt ignorari,potest etiam facere proclama generale,ꝙ si quis
prætendat se possidere , vel aliud ius habere in talibus bonis , in
quibus petitur fieri executio talis sñiæ, debeat coram eo compa-
rere,hæc probātur.ff.ex quib.cau.in poss.ea.l. hæc autem.§.j. & ex
hoc apparebit,an bona sine quæstione capi possint,vel non. Sed
an iudex super hac excussione habet pronūciare.resp. vbi dixi.in
auth.sed hodie s̄.de ac.& obl.Nunc vero reuoco in dubium. po-
ne,ꝙ nō sunt bona, quæ sine quæstio. capi possunt,& iudex pro-
nunciauit ad nomina debitorum esse procedendum;debitor cita
tus negat,vult creditor probare.dicit ipse,quod prius excutiat bo
na,quæ in quæstio,dñr esse:quia & ipse similiter est in quæstio.&
sic est in pari causa cum his, qui dñr possidere bona, vnde pp pa-
ritatem tūc recurrēdum est ad regulam,vt primo exutiantur bo-
na,quæ dñr in quęstio.ꝗ debitorum nomina,quæ etiam in quæ-
stio. dicuntur. forte ꝙ isto casu assertio vicinorum multum ope-
rabitur.i.vt his pro quibus assertio,vel fama vicinorum laboraret,
illi priuilegiatiores essent.& pro hoc facit ista glo. cogitabis.

L E X III.

1 *Procurator Cæsaris debitorem debitoris fisco soluere coget.*
2 *Fiscus procuratorem Cæsaris habet in iudicem , quando ex persona sui debitoris agit.*
3 *Officium procuratoris Cæsaris quando implorari possit.*

1 **Si debitum.** † Procurator Cesaris tenetur ex officio
compellere ad soluendum fisco debito-
rem debitoris sui,quando debitum non inficiatur.h.d.subaudi.&
suus debitor non est soluendo.vt in l.sequenti.Et ꝙ litera dicit,nō
inficiatur. expone quod fatetur, aliàs tacens potius diceretur ne-
gare,nisi iudex eum monuisset,ꝙ eo non respondente eum habe
ret pro confesso.vt in c.2.extra.de confe.lib.6.& no.in l.certum.§.
2 j.ff.de confes.† No.ꝙ fiscus agens ex persona sui debitoris habet
procuratorem Cæsaris pro iudice.circa quod uide quod dixi.in l.
cum vendentem.s̄.vbi causæ fisc. Nec ob.l.j.s̄.de condi.ex l.ibi,
præses est competens iudex.quia ibi fiscus non agit , sed debitor
3 fisci.aliàs si fiscus ibi agit,vt sentit ibi glo.dic,vt ibi dixi. † Quærit
gl.istud officium quando competit,uel quando implorari potest.
& respond.ꝙ debitore fisci condemnato pro executione senten-
tię,implorabitur procuratoris Cęsaris officium,vt illam exequat
contra debitorem debitoris condemnati: qui ad solutionē com-
pelletur,si debitor non inficietur,ut hic.& si neget, dic,vt dixi su-
per tex.Quęrit glo.quid si nondum erat condemnatus.respon.gl.
ꝙ tunc fiscus agit cōdi.ex l.vt s̄.de condi.ex l.l.j.Et supple,vel illa
vtili,quam debitor habet directam,vt l.seq. Et quando altera ea-
rum debeat intentari ibi dicam, & tunc officium non est nobile,
sed mercenarium deseruiens actioni. contra quod opp.gl. ꝙ nec
fiscus sic de facili agat contra debitorem debitoris;vt j.l.proxi.&
solu.quod hanc intelligit secundum illam.s.suo debitore nō exi-
stente soluendo,vt ibi.circa quod vide ꝙ ibi dicam. Item opp.gl.
de l.3.§.multa.ff.de iure fisci.& de leg.j.j.de conue.fi.debi. lib.10.
dic,ut dicam in l.seq.vbi melius cadunt.

L E X IIII.

1 *Fiscus quando contra debitorem debitoris agere possit. & nu.2.*
3 *Fiscus,an possit contra debitorem debitoris sui experiri, si debitor principalis sit soluendo.*
4 *Debitor debitoris petens principalem conueniri , quando audiatur.*

1 **Non prius.** † Fiscus non agit contra debitorem de-
a bitoris,nisi constet[a] principalem nō esse
soluendo.h.d concor.l.3.§.multa.j.de iur. fis. No.ꝙ qū per nega-
tiuam aperitur via agendi , negatiua debet probari: vt s̄.de act.&
obl.Opp.ꝙ fiscus non habeat actionem,quia secum nō fuit con-
tractum,vel quasi,& nemo experitur sine actione,vt l.si pupilli.§.
videamus.ff.de neg.gest. Solu.ꝙ actionem habet.s.condi.ex l.vel
vtilem quam debitor habet directam.de condi.ex l.fatentur doc.
verum esse in casu. l.primæ.s̄. de condi. ex l.vbi ante diem agit.
extra illum casum dicunt non agi condi. ex l.ne si forte actio fo-
ret bonæfidei,non transferretur in condi. ex l.quæ est stricti iuris
& etiam nec si prima foret temporalis, transferretur in perpe-
tuam , vt est condi. ex l.sine facto debitoris. ita dicit hic Nicol.de
Mat.& Bar.in d.§.multa . De vtili vero,quo directa competit de-
bitori, fatentur omnes, vbi ante diem non agit, sed tunc stat du-
bium,vnde illa vtilis competit,cum secum nō sit cōtractum, vel
quasi.Dicunt quidam eam datiuam esse.alij , ꝙ ex hypotheca bo
norum & actione transit vtilis , sicut ex datione in solutum , ut
dixi s̄.eod.l.1.& sic fiscus ex expressa,vel tacita hypotheca habe-
2 bit vtilem. vt l.nomen. infra. quæ res pig.ob.poss. † Oppo.ꝙ non
sufficiat apparere principales reos non esse soluendo, sed sit ne-
cesse eos condemnatos esse ; vt supra eodem.l.secunda. respond.
gl.illa in priuato debitore : hęc in fiscali.& idem not.in d.l.secun-
da.Sed ab extra oppo.quòd non sit necesse priuatum debitorem
condemnari,quia condemnatio non plus facit, quàm eum appa
rere debitorem esse,ergo si aliter constat , vel non negatur illum
debitorem esse,condemnatio non est necessaria, ne superfluis vta
mur,& maximè frustratorijs,vt ff.vt le.no.cau.l.hæc stipulatio.§.
diuus , sufficere ergo debet, ꝙ appareat eum soluendo non esse.
pro hoc facit.ff de eo.per quem fa.est.l.fina.in princ. & ff.de lega.
primo.l.planè.la secunda.§.primo. & quod not glo. in l.his solis.
ff.de condi.indebi.& quod de fideiussore,& reo principali.not.in
l.fina.ver.si cum Seio.ff.si certum peta.Quidam confitentes con-
trarium,dicunt glo.istam procedere,quando non constabat eum
debitorem esse,& ita intelligunt l.secundā, supra eo.uel ibi sic de
facto fuit,cum ibi de condemnatione fienda disponat:licet de fa
cta narratione ob aliud dicat . Ego non discedo à glo. cum qua
mundus pertransit,& ad obiecta respon.quòd in diuersis casibus
loquuntur,quia hic quando agitur contra debitorem debitoris,in
ll.in contrarium alleg.agitur contra tertium ; quia ad eum com-
modum peruenit. quo casu , an principalis debeat condemnari
prius vel non,ibi non declaratur.sed supposito, ꝙ non, in diuersis
casibus loquuntur.Non ob.quod no.glo.in l.fi.ver.sed si.quia ibi,
quando contra fideiussorem agitur,cuius obligatio cōnexitatem
habet cum principali , & illam supponit . præterea & ibi in defe-
ctum principalis intercessit obligatio fideiussoris.Vel forte dicē-
dum est & nō malè, ꝙ interdum priuatus nullam actionē habet
ꝯ debitorem debitoris sui , & tunc ut possit contra eum experiri,
necesse est prius debitorem principalem condemnari,vt eo con-
demnato in subsidium cōtra eius debitorem fiat executio. Et ita
intelligo l.2.s̄.eo.& istas gl.Aut act.habet,quia nomen habet hy-
pothecatum,& tūc sufficit debitorem principalē cōstare non esse
soluendo,absq; alia cōdemnatione de eo fienda,quia tunc inten-
tari potest vtilis actio contra debitorem debitoris: vt l.nomen.j.
quæ res pig.obl.pos.Et isto casu non est differētia inter fiscum, &
priuatum.quod no,quod aliàs nō audiui.habet enim fiscus , & si
nō expressam,saltem tacitam hypothecā,vt j.in quib.cau.pig.ta.
3 cōtra.l.j.& 2.† Quæro an sit dare casum,in quo & si debitor prin
cipalis fisci sit soluendo,possit fiscus contra debitorem debitoris
experiri?dicit glo.ꝙ sic in duobus casibus positis in l.3.§.multa.ff.
de iure fis.& in l.j.j.de conue.fi.debi.li.x.Sed attende,qa in quali-
bet istarum ll.tex.est obscurus. dicit enim litera in d.§.multa. ꝙ
unus est casus,qū ex ratione fisci nomen factum est.quod decla-
rat gl.& doct. qū secūdus debitor ex pecunia fiscali factus est de-
bitor,puta quia fiscus mutuauit pecuniam Titio,& Titius eādem
mutuauit Gaio. nam tūc ex ratione fisci. i.ex pecunia redacta ex
ratione fisci nomē ſm contractum est.Secundus casus est, qū ex
contractu fiscali debitorem cōueniat.Et istum declarat Bar.per l.
quoties.in prin.ff.de admi. tu.puta qū administrator pecuniæ fis-
calis illam mutuauit Titio , & stipulatur nomine fisci sibi reddi.
sed tale exemplum non videtur bonum,quia si hoc est in præce-
denti,fortius de isto, & sic erit de indubitabili. Ideo alij ponūt cō
exempla,vt istud sit exemplum primi , & illud sit exemplum hu-
ius secundi.Sed nunc uideamus de exemplo l.j.j.de conue.fi.de-
bi.Et circa hoc est sciendum,ꝙ ibi ponuntur tres lecturæ,duę pri
mæ nō attingunt nostrū propositum.tertia sic, & ibi ponēdus est
casus , ꝙ administrator fisci vendidit res eius proprias Titio pro
certio precio ei soluendo , postea , quia malè administrasse dici-
tur, vult agere fiscus ad precium illud contra debitorem eius,qui
reliqua

A D D I T I O.

a Nisi constet. Adde huic tex.l.1.j.de conuen.fis.debi.lib. x.in 2.& 3.lect. ubi dicitur,ꝙ fiscus potest conueniri re.debitorem debitoris sui,excusso tamē prius suo debito e principali,facit l.monachis.aliàs incipit quædam.ff.de iure fis.& vide Bar.in d.l.3.§.multa alle.tex.ff.de iure fis.

reliqua ex administratione contraxit,& dicitur ibi, ꝙ non potest nisi primo excusso.& ita dicit glo.sed dices tu,si ita est, ꝙ ibi non conuenit,nisi principali excusso,quo gl.dixit in l.præcedēti,ꝙ fallebat,ibi dicunt quidam,quod glo.hic male dixit,& ibi bene.Ego autem eas sic concordo,ut gl.in l.præcedenti dicat bene,si ponamus,ꝙ res quæ dicitur vendita in d.l.j.erat fiscalis, quia tunc emptor in re fiscali factus erat debitor.Sinautem ponamus, ꝙ fuerit propria administratoris,tunc gl.posita in d.l.j. melius di. videlicet ꝙ excussio prius est facienda,vt ibi & hic.Et ex his habes cōcordare alias opi.quæ ponuntur per gl.in d.§.multa.vt hic concludēdo dicamus,quod ubi debitum secundi debitoris est contractum ex pecunia fiscali,vel ex alia re fiscali,seu eius occasione, debitor secūdus possit conueniri a fisco,etiā si principalis sit soluendo,nec exigitur qđ sit condemnatus.Vbi autem debitum secundi sit alia cum causa contractum,tunc demum potest cōueniri,si principalis non sit soluendo,ut hic,& d.§.multa.in prin.Nec exigitur condemnatio primi,quando aliter non apparet eum debitorem esse, vt s.dixi. Sed attende,quia dices tu,hoc non est speciale in fisco, quia idem in milite pupillo, vt nulla excussione facta, & etiam suo debitore existente soluendo agāt contra debitorem debitoris,quando ex eorum pecunia debitum fuit contractū,vt ff. si cer. per.l.si pecuniā,vbi casus no.& ego rñ.qđ fateor, qđ in pupillo milite,& fisco est par priuilegium. Est ergo in fisco speciale respectu
4 aliorum,qui non habēt simile priuilegium.† Quæro tūc ab extra, in casu,quo debitor debitoris potest conueniri, pone, qđ debitor iste petit principalem conueniri suo sumptu, & periculo,paratus satisdare fisco de indemnitate prædictorū,an sit audiendus. casus vr̄,qđ sic,in d.l.j.ꝟ.de conue.fis.debi.& hoc prout illa verba,promissa fisco de idēnitate,intelliguntur de promissione facta ab emptoribus.Ibi querelā facientibus,qđ no.quia ista est una 4.lec. ad illū tex.quæ magis vr̄ applaudere literæ,q̄ aliqua ex lecturis gl. Quæro qualiter constare debet debitorem principalem nō esse soluendo.rñ.vt dixi in auth.sed hodie.s.de act.& obl. Quæro dixi,qđ in fisco est speciale,ut possit conuenire debitorem debitoris sui, q̄do debitor fisci est ex cōtractu,vel quasi.sed quid,si sit factus debitor ratione delicti,de quo est condemnatus.dic aut condemnatio est publicationis bonorum,& tunc nulla excussio est necessaria,quia & nomē debitoris sui uenit in publicationē,& fiscus ut quasi hrs agit.ff.de fide.l.inter eos.§.si.ff.de noua.l. nouatio. in fi. Aut condemnatio est certæ quantitatis,& tunc excussio est necessaria,seu alio modo debet constare condemnatum non esse soluendo , ut hic.Et adde quæ scripsi in l.si quis posthac.ꝟ.de bo. dam.

LEX V.

1 *Vtilis proprio nomine; directa uero mandantis.*
2 *Vtilis,an ex sola datione,& sine cessione transferatur , & an per emptionem nominis,& nu.3.*

In solutum. Ex donatione nominis in solutum transferuntur utiles,non directæ,nisi mandētur
1 expresse.h.d.† No.quòd utilis intentatur proprio nomine,directa uero nomine mādantis.Opp.qđ utilis non transit ipso iure, ut l.j. ꝟ.de noua.Sol.qđ hic dicit insolutū,ibi delegauit,& sic fuit uerbū iuris translatiuum,ibi secus.simile in l.ad eum.ff.de don.& ibi gl. Opp.qđ male dicat suo nomine,cum hic nō ꝯxit,uel quasi cū eo ꝯ quem actio datur in solutum.Sol.vt in glo.qđ hic alio respectu dicit,videlicet pp conuentionem,q̄ fecit cum suo creditore.Et cognoscetur ex conclusione libelli,an agat utili suo noīe,quādo cō-
2 cludet sibi dari,ut dixi in l.qui stipendia.s. de procu. † Quæro , an ex sola datione in solutum transferatur utilis sine cessione. Et di
a cit gl.a qđ non,quia sicut per contractum rei corporalis non trāsfertur dñium,nisi traditione secuta,ut l.tradit s.de pac.&quod ibi not.sic nec in corporalibus,nisi q̄do quasi traditio sequatur, q̄ fit per cessionem.Ex ista gl. no. argumentationem, q̄ facit de rebus corporalibus ad incorporales, quia doc. multoties istam equipa-
3 rationem gl.allegant. † Secundo no. qđ per emptionem nominis seu dationē in solutum non transfertur ipso iure utilis,nisi ad cessionem procedatur.Casus contra.no.gl.in l.j.s.de act.& obl.dum casus enumerat,in quibus utilis transit sine cessione,vt in emptione nominis,& datione in solutū. Et pro hoc sine cauillatione est casus hic.& s.de act.& obl.l. 2.& l.si in solutū.Sed potest gl.saluari,vt dicamus,qđ per dationem in solutum implicite dr̄ actio cedi ut Pe.dixit,qđ nihil est,quia implicatio ista necessaria nō est: imo forte non est absurdum dicere,qđ ex quolibet titulo habili ad trāslationem dñij in rebus corporalibus transferatur vtilis,in iuribus & actionib.ratio est,quia actiones,non situantur loco, sed cohærent personę.l.2,& 3.ff.pro soc.& sicubi persona cui cohęret præsens est,ibi ac etiam præsens est,licet videri vel tangi nō possit, qa corpus non habet. Sicut ergo rei corporalis præsentis ex titulo habili,transfertur dñium,vt l.si res.ff.de rei ven.sic ex titulo habili per eum cui cohæret actio,ipsius actionis velut rei præsentis transfertur,aut utilis directa non possit separari,quod etiam patet, quia si per cessionem transfertur hic utilis, cur non, & per quemlibet alium titulum habilem a prin. ad ipsius translationem,imo si bene consideres,cessio actionis est executio alicuius conuentionis preambulę explicitę, vel implicitæ, quæ non fuit tunc sui natura actionis translatiua,puta si conueni tibi dare in solutum nomen debitoris mei,uel conueni ipsum dare in dotem , vel conueni ipsum tibi donare,ex nulla istarum conuentionum trāsfertur, quia hoc non agitur,cum futurum , & non præsens respiciant. Cum igitur postea cedet,vt conuentionem impleat,ex præambulo titu
b lo intelligitur facta translatio,[b] quia ille titulus est causa huius cessionis,quæ tunc fuit necessaria,vt impleretur conuentio non impleta,secus igitur quando a princ.est in se perfecta,& plena. ita qđ sui significato, & natura aliud implementum post se non desiderat, sicut quando de præsenti ego do in solutum , vel in dotem vel vendendo,vel donādo act. hæc sunt subtilia, iō stomacho ieiuno cum tenui sensu sunt degustanda . Quæro , an hæc utilis sit natiua,vel datiua.& gl.hic dicit,ꝙ datur a l.& bene,sed qa de hoc plenius scripsi in l.j.in 8.q.s.de act.& ob ideo ibi uide.Quærit glo. 2.quæ differentia sit inter mandare,& cedere,& remitit ad no.in d.l.j. dic vt ibi in euidentialibus scripsi , & an vtilis expirat morte cedentis,ibi vide in 6.oppo.

ADDITIONES.

a Et dicit glo. Adde Bar.hic,& in d.l.i supra de actio,& oblig.in ult.colum. & adde not,in l,fin.ff.de do.
b † Intelligitur facta translatio. Adde quod hoc casu eo ipso,quod traditur instrumentum,intelligitur facta cessio in præsentem,uel in habentem cām, ita colligit hic Bal,& idem Bal,cum Im,in l,Meuia,in prin.ff. sol. ma,

De actionibus hæreditarijs. Tit. xvi.

Continua rubricam, ut in glo.vel dictum est,qualiter omnis alius conueniatur pro alio,nunc quādo alius, qui tamen fingitur idem cum eo sicut est hæres,vt in Auth. de iurciu.a mo. præsti.§.j.

LEX PRIMA.

1 *Cohæres,an pro rata sua possit conuenire cohæredes,& qua actione,& nu.seq.*
3 *Personalis,& hypothecaria,an possint simul intentari.*

PEcuniam quam. Primo in personali.Secundo in hypothe.Secūda ibi,
1 sed res. † Alter ex cohæredibus pro pecunia sibi a defuncto debita pōt cōuenire cohæredes pro rata & persequi pignora.h.d. Opp.qđ non agat pro parte sibi competenti,sed pro parte cohæredū,cum pro sua parte sit extincta,pro aliis non,ut ꝟ.co.l. si adulta.
2 Sol.exponendo literā,ut in gl.† Opp.ꝙ hypothe.agere non possit quia hypothe.est extincta in ea parte,qua factus est dominus rei hypothe.vt l.neq; pignus.ff.de re.iu.Sol.vt gl.scilicet,qđ attēta natura hypothe.actionis quę est ut non tollatur,nisi debitum in totum soluatur,insolidum agitur,sed attento dominio agentis, pro ea rata obstat exceptio , & sic cum effectu ad solidam rem hypothecariam non agitur. Vel dic, qđ ista litera dicit, qđ ad solidā rē agatur hypothe.agetur ergo pro sua parte rei uen. pro aliis hypo
3 the.† Iuxta hoc quero, an personalem hypothe. simul intentare possit,dic qđ sic,contra eundem,ut est in casu nostro , non contra diuersos, quia prius debet excuti principalis,text.est singularis,qđ possit contra eundem.in Auth.de fide.§.sed neq; uer. contra principales. col. j. Quæro cum glo. pone quod indiuiduum debebatur a defuncto,puta seruitus,an per adi.hæreditatis quam facit,is cui debetur extincta erit actio tota,an in nihilo. & videtur, quod in nihilo.arg.ff. de seru. ru. præd. l. si communi . Econtra uidetur quod in totum,quia res deuenit ad casum,a quo incipere non potest, quia pro parte domini seruitus imponi non pōt, & sic debet tota uitiari.l.pro parte.ff.de ser.Sol.qđ si seruitus iā erat imposita, sic res erat in perfecto esse . prima pars est vera. per d. l. si communi.in fi.si uero est imponenda,tunc secunda pars est vera . Sed an tunc sit fienda æstimatio seruitutis.Dicit gl.quod sic per l. cum filius.in prin.de leg. 2. & ita tenent Petr. & Cyn. Idem Mod. quia propter superuenientem casum succedit obligatio ad interesse , vt in cęteris alijs obligationibus facti,ut ff. de uerbo. ob. l. stipulationes non diuidūtur.§. Celsus.& l. vbi autem.§.id quod, sed quomodo succedit obligatio ad interesse ei,qui est causa extinctionis huius obligationis , non video, nisi dicas, quod omnes huius rei sunt causa. Alij vt Nico.de Mat. dixit quod aget act. fac. er. quasi per suā adi.liberauit cohæredes a parte huius obligationis.argu.s. fa.er.l.certum,& de cond.indeb.l.frater a fratre.Bart. de Salyc.

LEX II.

1 *Onera hereditaria inter hæredes diuidenda.*
2 *Obligatio,an diuidatur inter hæredes,in re diuisibili.*
3 *Obligationes in dando consistentes quæ sint,& quæ in faciendo.*
4 *Obligatio defuncti,an diuidatur inter heredes.*
5 *Obligatio ad alimenta, an sit inter hæredes diuidua.*
6 *Obligatio defuncti,quando,quomodo & in quibus ad heredes transeat.*
7 *Obligatio ad restitutionem quæ & quando ipso iure inter hæredes diuidatur.*
8 *Obligatio rem tradi quare inter hæredes non diuidatur.*
9 *Obligatio annui census,an diuidatur inter heredes.*

a Pro hæreditarijs. [a] Primo in psonalibus. Secūdo in realib.Secūda ibi , nisi. Personales actiones passiue diuidūt īter hr̄des p rata reales vero possessorem sequuntur.hoc dicit. Ibi conueniendus est. dic non inspe-
1 cto pro qua parte sit heres,sed tm̄ ꝙ possideat.†No.ꝙ onera hæreditaria diuiduntur ipso iure inter hæredes. Item not. duas regulas,quas habes in summario.Contra primam regulam op. & ab extra,ꝙ nullus heredum teneatur ex obligatione defuncti. vt.ff.si quis cau.l. si eum.§.qui iniuriarum.& ff.de preca.l.quæsitū.§.fi.cō iuncta.l.cū precario.in e.tit.Sol.quod hæc.l.locū habet,qñ obligationes ex ꝯctu sunt transitoriæ in hæredes,illæ qñ non sunt transitoriæ,sed finiuntur morte.circa quod vide gl.magnā vltra mediū, & quod ibi dicam.ꝟ.ne ex delic.defun. Transeo ad gl. & op.ꝙ in transitorijs ad hæredes quilibet hæredū teneat insolidum, vt.ff.de verbo.obl.l.in exec.§.ij.So.ibi qñ indiuiduū debet,hic qñ diuiduū
2 vt in gl.Contra istā sol. † Op.3.ab extra,ꝙ etiā in re diuidua,vt est pecunia,non diuidatur obligatio inter hæredes , quia ex persona heredū conditio obligationis mutari non potest,vt l. 2. §. ex his. de ver.ob.sed hic mutatur tam respectu obligationis,q̄ solutionis, & liberationis,quia quilibet heredū partem suam soluens liberabitur,& tamen defunctus partem soluere non potuit,vt.ff.si cert. pe.l.quidam.& ff.de vsu.l.tutor.§.Lucius.Huius timore Ia.de Ra. dixit,ꝙ licèt obligatio inter hæredes diuidatur,tamen nullus eorū pro parte soluere potest.ita dicit Cy.in l.si pro fratre. s.de neg.gest. sed ipse malè dixit,quia dixit ꝯ.l.si pro fratre.s.de neg. gest.q̄ supponit aliquod debitum hæreditarium existere,ꝙ hæres non habet necesse soluere,nisi pro parte sua.vt ibi dicit Cy.& benè,quia tex. est clarus in l.in execu. §. prima species.ff.de ver.ob.& in l.si testamento.§.j.ff.de fide.Quod etiā patet ratione , quia frustratoria nō debet esset talis diuisio.ex quo in execu.præiudicare nō habet creditori. Ad contra.igitur respon.ꝙ illud ꝙ dicitur, ꝙ cōditio obligationis non debet immutari ex persona hæredū, debet intelligi, tā respectu rei prout ex.ꝟ.dicendis apparebit,q̄ suę naturę primordialis.Aut ista nō immutatur,qa in eadē specie totū ab omnibus soluitur.nec si diuiditur immutatur,quia sui natura primordiali & aptitudine obligatio quo ad omnia erat diuidua. Nā & pro partes poterat deduci à princ.in obligationē, & pars solui,& à parte
3 soluta liberari.† Vt tamen hic & aliqua alia ad nostrum propositum necessaria clarius liqueant,attende, ꝙ obligationū vel stipulationum quædam consistunt in dando, quædā in faciēdo. Earū quæ in dando consistunt,aliæ sunt diuiduæ natura & effectu,aliæ sunt diuiduæ natura,sed effectu indiuiduæ.i.quia nisi solidū pstetur liberatio nō contingit,& istas aliqui appellant; indiuiduas solu.sed non est vis,quia diuerso tramite ad eundē finem tendimus. Diuiduę natura,& effectu sunt stipulationes & obligationes certę quantitatis,vel speciei.nam illę ideo natura sunt diuiduę,quia à principio pro parte rei possunt interponi. Item sunt diuiduæ effectu,quia si pars soluatur,statim in parte soluta cōtingit liberatio. Ista obligatio diuiditur ipso iure inter hæredes,& pro cuiuslibet rata petitur,& pro rata soluit, & soluenti statim contingit liberatio. vt d.l.si pro fratre.& d.l.in execu.§.prima species.& ff. de le.j.l.si tibi homo.si fundus.facit.l.si stipulatus.§.j.ff.de sol.& hæ duę vltimę in specie loquuntur. Diuiduæ vero à natura,sed effectu, vel solutione indiuiduæ,sunt stipulationes,vel obligationes generis & alternatiuæ specierum.Nam obligatio generis ideo est diuidua à natura,quia genus à principali potest deduci in obligationem p parte.sed quia obligatus ad genus aliquod,puta ad vnū seruū in genere,soluendo partem in vno seruo,non liberatur in aliquo , sed est in pendenti eius liberatio,donec soluit aliam partē in eodem seruo,vt.l. 2.§.j.ver.quædam.ff.de verb.obl.Ideo obligatio licèt consistat in dando & sit diuidua à natura,est tamē effectu,& sol.indiuidua.& eadem ratione obligatio alternatiua specierum dicitur; diuidua natura,sed effectu indiuidua,vt.d.§.quædam. Et ratio prædictorum est,ne creditor aliud cogatur habere, q̄ fuerit stipulatus. fuit.n.stipulatus vnam rem in suo genere, & non partes in diuersis rebus,nec voluit esse in cōmunione quod nō compelleretē esse. hanc rationē ponit text.in d.l.in execu.§.pro parte.& quia hęc rō locū habet in ob. alternatiua.ideo ibidē litera subiungit, ꝙ idē est in obligatione alternatiua, ꝙ in obligatione generis.& quia hoc incōueniēs cessat in obli. certæ speciei,ideo diuersum ius est in ea, vt.s.dixi.hęc igitur obliga.generis seu alternatiua specierum,natura,& aptitudine est diuidua,qa potuit a princi.interponi pro parte. ideo inter hæredes diuiditur,& a quolibet pro sua rata petitur,sed quia in effectu est indiuidua,ideo licet heres ad suā partē conuentus illā soluat,non propterea statim liberatur,sed eius liberatio pēdet,donec cohęres partē suam in eadem re soluat. vt in d.l.exec. §.pro parte.& in l. 2.§.ex his.de ver.ob.& s̄m pdicta debet hæc.l.ī telligi.& hoc in obligationibus dādi.In obligationibus vero,quæ
4 in faciendo consistunt, distingue.vt.ꝟ.latius dicam. † Redeo ad gloss.& opp. 3.quod obligatio defuncti non diuidatur inter hære
b des [b],ut l. 2.§.hæres.ff.cōmo.& l. si duo.ff.depositi.Sol.gl.quod in eis fallit.& Petr.subiunxit rationem. quia ibi agitur ad restituēdū, & actio est bonæ fidei.sed Dy.& Old.hæc ratio nō placuit,qa idē & si sit stricti iuris per.l.si plures. ff.de vi & vi ar. Ideo dixerunt ꝙ qñ personalis habet cōcomittātiā cū reali,tūc pter illā vnionem actio personalis pōt intentari contra illum hæredem tantum,qui solus possidet,sicut posset realis:vt d.l. si plures. & d.§. hæres. & ita intelligitur gl.quę est.ff.ad l.fal.l.qui fundum. s. si tu ex parte. q̄ in specie hæreditaria tm̄ loquitur. pro qua personalis,& realis cōpetit:vt ꝟ.co.de leg.lege i.& 2.Et pro hoc hēs aliā gl.in condi. fur. q̄ habet concomitantiam cum rei ven. vt l.in condi.fur.ff.de cond. fur.Sed Bar.in l.eadem.§.Cato.ff.de ver.obl.in 2. col. dicit quod Pet.quantū ad l.si duo.& §.hæres melius dixit , vt ibi hoc operet iudicis officium,quod deseruit actioni bonæ fidei, vt probat litera in d.§.hæres.Quod etiam confirmat tali medio.pone, ꝙ quis rem alienam commodasset vt fur , vel prædo,certè ei cōpeteret actio commodati,sed non rei ven. vt l.ita vt si fur.& ibi no ff.commo. & tamen dicendum est.ꝙ act.comp.posset intentare in solidū cōtra illum ex hæredibus,qui solus possidet vt d.§.hæres.& tamen illa non haberet concomitantiam cum rei ven. Quantum autem ad l.si plures.dicit Dy.benè dicere,quia fur,vel raptor ei non possunt referre quæst.dominij, vt ꝟ.de pręscri.30.an.l.si quis emptionis.§.sed hoc super his.Sed contra vtrumq; facit.ff.de eden.l.si qs ex ar.§.j.versi.solus possidens tenetur. & tamen ibi iudicium non est bonęfidei,nec habet concomitantiam cum . reali.Sol.dupliciter.vno modo quasi concomitantiam dicitur habere. quia rationes quæ petuntur edi,censentur cōes esse.vt ea.l.si quis.§. pertinere.l. prætor. in prin. eo.ti. Alio modo , ꝙ ibi actio non intentatur, sed iudicis officium imploratur, quod obligationem non supponit. vt l.qui per collusionem.ff.de act.emp.& sic habet similitudinem cum rei ven.quæ competit contra obligatum vt insti. de act. §.j.& hæc de isto contrario.Circa cuius materiam distinguam latius.ꝟ.in vltimo membro distinctionis.Op. 5. cum gl.de l.ex pollici.Sol.ꝙ ibi fallit,& ꝙ fauore reipublicæ sic est ibi statutū . Opp. 6.de l.3.in prin.& §.j.ff.de ali.& ciba.leg.ver. alimenta. quādoque ab vno tantum ex hæredibus petuntur prout testator, vel iudex disposuit.dicit gl.ꝙ ibi fallit.dicit Cyn.ꝙ imo non fallit , quia ibi p hæreditarijs portionibus tenentur. licet propter dissensiones , & varias voluntates heredum circa modum , & præstationem alimentorum,& etiam particulares præstationes , quę non modica afferunt incommoda, vbi testator non prouidit , iudicis prouisioni committatur. Alij dicunt. ꝙ hic loquitur de obligatione contracta per defunctum,ibi de incipiēda in personis hæredum. ideo non meruit signari pro cōtraria, sed certè tex. iste sic generaliter
5 loquitur,ꝙ in vtraque verificatur. † Ex prædictis habes no. quod obligatio ad alimenta inter hæredes diuiditur,sed in contra.facit quia vita hominis est indiuidua,nec ex pręsta.partis alimenti potest substentari.& sic effectus ad quem debetur,ex partis pręsta.nō habetur.ideo videtur,ꝙ obligatio inter heredes nō scindatur. ar. ff.de ver. ob.l.in execu.§.secundo;& pro hoc facit,quia licet seruitus vsusfructus sit diuidua:tamē seruitus vsus est indiuidua. l. vsus pars.ff.de vsu.& ha.& hoc est,quia seruitus vsus nō extenditur in plus,q̄ vita hominis requirat,& sic concernit eius alimenta.& sic vr̄,ꝙ pręstatio alimentorum potius sit cēsenda indiuidua , saltem
6 quo ad solutionem.Cogita tu de sol.† Op.de l.cum ab vno. ff. de lega. 2.quæ fortiter vrget,inquantū loquit̄ ibi de act. de dote.dicit gl.ꝙ ibi fallit fauore dotis,ne mulier.cōpellat̄ agere cū pluribus ꝯcurrēte volū.testatoris.& hæc est cōis doc.sol.reiectis alijs,q̄ ponūtur in ꝯtrario,qa tex.illū violāt, vt ibi p Dyn.superuenit Bal.& dicit,& ista & aliæ sol.sūt truffæ,ideo dicit ipse, ꝙ sicut inter viuos quis potest delegare ex pmissorē creditori suo:ita potest in vltima volūtate delegare vnū debitorē cōsentientē creditori cōsentiēti, & acceptanti.cū ergo intelligatur heres cōsentire huic delegationi, & creditor acceptat,nimirū si ex illa delegatione solus obligat̄, & cęteri pter cōsensū creditoris liberēt̄.sed de tāto doctore est mirandum,quia totum quicquid dicit procedit. vbi heres promisisset mulieri,nam ex solo iussu, & consensu sine noua promissione non fit delegatio , nec prioris obligationis nouatio, vt.l.j.ꝟ. de noua.& de leg.sed hæc non interueniunt in l. contraria. Ideo do. sol.verā.& ita teneo.Nec ei ob.l.ab omnibus.in prin .de leg.j.quia ibi in obligatione noua,q̄ incipit ex dispositione defuncti, in qua potuit vnum tantū ex hæredibus obligare.cū l.ab vno,loquitur de
7 obligatione priori & dotali.† Op. de l.veluti.& l.Celsus. ff.de reli. & sump.fu.Dicit gl.ꝙ fallit in act.funeraria,quæ est fauorabilis & ratio potest esse:quia obligatio nec à defuncto,nec ab eius dispositione procedit,sed ex quasi contractu funerātis, quē vr̄ celebrare
8 cum quocunq; cōmodū sētiente ex funerati morte. † Op.de l.q fundum.

ADDITIONES.

a Pro hæreditariis . Adde Bal.qui p istū tex.no.in l.debitori.ī 2.col.supra.de pact. ꝙ si quis petat suum debitum antequam adeat,non videtur hæreditati renunciare.Vide tamen eum hic.& vide omnino Bar.in l.3. ꝟ.de debito.vt Ro. li. 11. vbi bonus casus,& adde d.Soc.consi.242.inci.circa primum consultationis articulum.ver.circa secundam.q.in fi.cum ver. seq. in 2.parte. quòd hæreditatis obligatio,& condemnatio diuiduntur inter hæredes pro hæreditarijs portionibus.vnde si actum sit contra plures hæredes pro hæreditaria portione,& sint simpliciter condemnati censentur condemnati pro hæreditaria portione,qa non in plus tenebantur,sed quid quando inæqualiter tenentur, & sunt in plus condemnati.vide ibi per eum.
b Inter hæredes . Adde an obligatio defuncti diuidatur inter hæredes , de hoc uide plenè Bar.in l,eadem,§.Cato.ff.de uer,ob.

fundum. §. si tu ex parte. ff. ad legem falcid. dicit glos. quod in illo mirabili casu fallit, quod declarat: quia ibi de obligatione quæ incipit ab hærede, & competit legatario, quo casu contra omnes hæredes competit pro rata, quando res legata non est hæreditaria, quando vero est hæreditaria, tunc quia personalis habet concomitantiam cum reali, potest contra solum possessorem intentari, vt l. si plures. ff. de vi & vi arma. & latius dixi, supra, in tertio contrario, & si omnes hæredes possideant, & ignoratur pro quota parte possideant, contra quemlibet hæredum agitur confuse, vt ibi not. glos. & libellus admittitur, quia incertitudo ex parte aduersarij procedit. Oppo. x. de l. de eo. §. fina. ff. ad exhibend. solutio vt in glos. quod prædicta in personalibus, ibi in realibus, & sic concor.

9 cum 2. regula in hac l. potita. † Sed tunc 11. contra hanc solum. opp. quod in realibus omnes hæredes condemnentur, licet vnus solus ex hæredibus possideat, vt l. 2. in fin. ff. de præto. stipula. Solu. quod secunda regula hic posita locum habet lite nondum cum defuncto contestata. l. contraria quando lis erat cū defuncto contestata. quo casu cāæ instantia, & obligatio descendens ex quasi contractu in iudicio celebrato transit in hæredes, ideo pro hæreditarijs portionibus omnes cōdemnantur, licet vnus solus possideat: vt plenius not. in d. l. 2. & ita tenent etiam doct. facit. l. si possessor,

10 à sensu contrario ff. de rei vendic. † Nunc reassumo prædicta distinguendo, aut quærit in realibus, & tunc aut lis nō erat cōtesta. cū defuncto, & non diuiduntur inter hæredes, sed possessorē sequitur, vt hic: & l. si possessor. ff. de rei vendic. Aut erat contesta. & tūc diuiduntur. vt. l, secunda. in fin. ff. de præto. stipul. q intellige in eadē instantia, nō in diuersa, vt dixi in vltimo ꝓrario. Aut quærit in personalibus, & tunc aut cōpetunt ad dandū, aut ad faciendū. Primo casu, aut quātitas, vel species certa est in obligatione, aut genus, vel plures species alternatiuè, si quātitas vel species certa, tunc obligatio diuidit quo ad omnia inter hæredes, siue ꝓcedat ex contractu vel quasi defuncti, vt hic, & supra. si certum petat. l. prima. & de verborū obligatio. l. in execu. §. prima species. siue ex eius vltima volū tate, vt l. si ubi homo §. si fundus. ff. de legatis primo. & hic fallit in calib. hic not. præterq in illo de legatis tertio. §. hæres. ff. cōmod. qui non attingit hoc membrum. & illorum. v. in quibus fallit, duo concernunt obli. cum defuncto contractam, puta. l. cum ab vno. de legatis secundo. & ibi speciale dotis fauore concurrente testatoris, & creditoris voluntate & l. ex pollici. ff. de pollici. Alij duo concernunt obliga. contrahendam cum hæredibus ex vltima voluntate, a qua testator potest vnum ex hæredibus eximere, & aliū grauare, vt l. ab omnibus. in principio. de lega. primo. & l. tertia. ff. de ali. leg. l. cum ab vno. de legatis secundo. secundum vnā lectu ram. prout ibi loquitur de ac. ex testamento. & non de dote. Alius quintus concernit obl. non descendentem ex hæreditaria causa, sed ex quadā gestione pia. vt est actio funeraria, vt l. veluti. & l. Celsus. ff. de relig. & sumptu. fu. potest addi alius casus, quem in vlt. q. ponam. si vero genus vel plures species alternatiuè sunt in obli. tunc obl. quoad quædam diuiditur inter hæredes, quo ad quædam nō, diuiditur enim, vt quisque per portionem hæreditariam teneatur, sed non diuiditur quantum ad solutionem, & liberationem quia licet pro tunc suam soluat, non statim liberatur, sed est in pēdēti, donec cohæres in eadem re suā partem soluat. vt l. 2. §. ex his. & l. in execu. §. pro parte. ff. de verborum obliga. Et rationem in

11 declaratione secundi contrarij assignaui. † Secundo vero casu, quando personales competunt ad faciēdum. Distinguo, aut illud sui natura est penitus indiuiduū, vt via, iter, vel actus, q sūt seruitutes p̄diales, & tunc obligatio nullo modo inter hæredes diuidit, sed quilibet ad solidum tenetur, vt l. 2. §. i. & l. stipulationes non diuiduntur in prin. de verbo. obliga. & est ratio, quia illæ sic sunt formaliter determinatæ à iure, quod est impossibile eas per partes deduci in stipulatione, cum nedum demonstrari, imo nec intellectu percipi potest partem rei esse, vbi per partes diuisio totum facit desse, siue non esse, & ideo notabiliter dicit, qđ earum diuisio corrumpit stip. vt d. l. stipulationes. versi. horum enim. Aut illud, q est faciendum, est sui natura diuiduum, & tunc, aut illud tantā affert vtilitatem in parte respectu partis, quantam in toto respectu totius, nec in eo possibile est euenire casum, quo reperiatur pro eo

13 solu. fieri ex natura obligationis in diuersarum rerum partibus, & tunc talis fach obli. diuiditur inter hæredes, & quo ad peti. sol. & libera. vt l. eadem. §. rato. ff. de ver. ob. & ibi habes exempla in stipu. amplius non peti rem ta. habe. Aut illud non affert tantam vtilitatem in parte respectu partis &c. vel si cius obligatio diuideretur, esset possibile euenire casum, in quo reperietur pro eo fieri solutionem ex natura obligationis in diuersarum rerum partibus. Et tunc subdistin. quia aut illud est factum à rei traditione vel restitutione prorsus extraneum: aut continens alterum eorum, si esset prorsus extraneum, vt fossam fodi, vel insulam ædificari, & tunc licet factum sit sui natura diuiduum quo ad deductionem in stipulationem, quia loco demonstrato quis potest stipulari partem insulæ ædificari, & partem fossæ fodi. l. locus. ff. de aqua pluuia arcend. tamen postquam deductum est in stipulationes, obligatio ad ipsum contracta est indiuidua. l. stipulationes non diuiduntur. secundo respon. adeo quod nec inter hæredes promissoris diuidi tur, vt in eodem tit. l. in execu. §. secunda. & ibi ponitur ratio, quia operis effectus scindi non potest. q. d. quod vbi effectus operis nō sit tantus in parte respectu partis, quantus in toto respectu totius, ibi diuisio obligatio. nō admittitur. Vel quia operis effectus scindi nō possit, quia si scindi permittetur, possibile est euenire casum in quo pars operis fieret, & pars non: & tamen pro illa parte quæ non fieret obligatio propter moram non facientis succederet ad interesse, & debitor ab ea parte liberaretur prestando interesse, vt d. l. stipulationes. §. Celsus. & sic in diuersarum partibus rerū ex natura obligati. eiusdem rei, fieret solu. quod non fuit de intentione stipulatoris. & has duas expositiones illius rationis, qa operis effectus scindi non potest. no. & tene menti. quia sunt carociū totius materiæ. & ex prædictis eriam no. aliud mirabile, videlicet. quod factum quod ante interpositionem stipulationis sui natura est diuiduum, post interpositionem, & obligatio. eius precium cē sent indiuiduum. & hęc operantur rationes prædictæ. Sinautem illud factum, quod est faciendum, continet alicuius rei traditionem, vel restitutionem. Et hic prius est sciendū, quod glos. in l. i. §. fi. apud duos. ff. depositi, senrit, quod obligatio cuiuslibet corū sit diuidua, & puta d. l. stipulationes. non di. ei obstabat, quæ dicit, quod ob rem tradi. est indiuidua. respond. dicta glos. quod ibi actum fuit, vt esset indiuidua, quæ est maximę diuinationis, nec etiam in se est verum, vt patebit ex sequēnbus, ideo casus isti sūt

12 separādi. † Dico igitur, quod aut in obligatione est factum rei traditionis, aut rei restitutionis. Primo casu dic, quod obligatio est in diuidua tā in ipso, p̄missore, q in eius hæredibus, & hic p d. l. stipulationes. nō diuiduntur vbi hæc tria parificant, fossam fodi, insulā ædificari, & rē tradi. Secundo, quia & illæ duę rationes, quas, ꝓxi mè dixi in p̄ced. casu, vēdicāt sibi locū, & in isto, quod declaro, qa si pars soluat, & ea soluta dicamus cōtingere liberationem, sequit, quod si in alia parte tradenda fiat mora, quod obligatio succedat ad interesse, vt d. §. Celsus. & ff. de act. emp. l. i. & l. si idem. ꝑ. de ac. emp. & l. si traditio. & sic in diuersarū rerū partibus fiat eiusdē rei solut. q nō est dicēdū ex natura obli. Itē sequit, q ratione partis traditæ cōpelleī creditor in cōmunione esse, & nemo dubitat, q pars, q est in cōmunione, nō affert tātam commoditatem respectu partis, quantam totum respectu totius. & per istas rationes dicit Bar. in d. l. stipulationes non diuiduntur. quod oblig. rem tradi. inter hæredes nullo modo potest diui. quod no. quia ex eo hēs, q si venditor decessit ante rei traditionem relictis pluribus hæredibus, quilibet eorum est insolidum obligatus ad rei tradi. qđ no. quia tex. non reperio de contrario. Sinautem in oblig. est rem restitui seu factū alicuius rei restitutionis, & quia de tali facto nemo dubitat, q est diuiduum quo ad deductionem in cōtractum, quia potest quis stipulari partem rei sibi restitui; ideo solum quæritur, an post deductionem in contractum obligatio sit indiuidua inter hęredes, vel non. Et hic sciendum, q quidam distinxerunt aut restitutio rei est principaliter deducta in contractum, & tunc est diuidua, sicut o bli. rem tradi, & fossam fodi. aut venit in consequentiam prioris contractus, vt in commodato, depositо, & si. & tunc dicunt eam diuidi inter hæredes, nisi vnus corū solus possideat, vt l. 2. §. hæres. ff. commo. & hic in gl. Istorum opi. non placet Bart. quia quantum ad hoc de quo quærimus, nō habet bonā rationem diuersitatis. Alij & fuerunt originaliter antiqui gl. di. aut res est diuisibilis per partes discretas, & tūc diuiditur inter hæredes. aut non est per partes discretas diuisibilis: & tunc non diuiditur inter hæredes. ita sentit glos. in l. j. §. si apud duos. ff. depo. & ita pertransit Petr. & assignauit rationem, quia soluendo seu rem restituēdo pro parte & interesse, pro alia parte diceretur in diuersis rebus solutio facta, vbi debuit fieri in vna, & etiam creditor ad communionem deduceretur, qui vtilitatem in parte non sinit esse tantam respectu partis, quanta est in toto respectu totius. Superuenit Barto. & dicit, q in specie quæ non recipit partes discreti vas, obliga. defuncti diuiditur inter hęredes pro hæreditarijs portionib. sed cēsetur indiuidua quò ad solutionē, & libera, quia donec res sit tota restituta, nullus eorum liberetur, licèt pro parte sua hęreditaria restituat, pro prima parte est casus in l. 3. §. hæres. ff. de commo. & in l. in depositi. in princi. ff. depo. pro secunda parte

13 dicit esse casum in eo. ti. l. si duo. versicu. planè. † Ego puto, quod Pe. voluerit diuersum, & ego idem sequor. Tamen vt huius membri materia latius pertractetur. cum quæritur, an ob. ad restitutionem contracta, diuidatur ipso iure inter hæredes. Dic, aut quæritur de ob. principalitua, quę simpliciter est contracta ad rei restit. aut de obligatio. secundaria, quæ contrahitur ratione doli, vel culpæ. Primo casu: aut res est diuisibilis in partes discretas, vt sacculus pecuniæ apud defunctum depositus, & dico quòd obligatio diuiditur quo ad omnia inter hæredes ꝓ portionibus hæreditariis, adeo quod soluens pro parte sua liberaretur, vt l. si duo. in principio. ff. depositi. Et est ratio, quia alterius partis solutio non potest fieri, nisi in eadem re. vel quæ loco eius fingitur. cum in suo genere pecuniæ functionem recipiat. l. secunda. in principio. ff. si certum petatur. Aut res illa diuisionem in parte discreta non recipit. & tūc aut quæris, an diuidatur quo ad obligationem, & petitionem: aut an quo ad solutio. & liberationem. Primo casu diuiditur, vt l. tertia. §. hæres ff. commod & in l. depositi. in principio. & l. duo. in fin. ff. depositi. secundo nō, quia nisi tota res restituatur, non liberatur; &

& sic quo ad liberatio. obligonis censetur indiuidua, vt d. l. si duo. ver. plane. licet autem dixerint obligationem inter hæredes diuidi, quo ad petitionem; si tamen alter eorum solus possideat, vel ꝓ maiori possideat parte, q̄ sit hęres, pro toto eo, quod possidet, potest actio intentari, & hoc procedit, quandoq; ex cętate actionis, quæ est bonæfidei, vt d. §. hæres. 2. respon. l. & in commodato. §. i. in eo. tit. q̄nque, qa actio, q̄ stricti iuris concomitantiā, & communionē hēr cū reali, l. si plures. ff. de vi & vi arma. & in tex. & in gl. l. q fundū. §. si tu ex parte. ff. ad l. Falc. & in gl. in l. cond. fur. ff. de cond. & vbi actio non sit bonæfidei, nec concomitantiā habeat cū reali, quantumcunq; vnus solus ex hæredibus possideat, non propterea conuenietur ex maiori parte, quam sit hæres, nisi in casu. ff. de eden. l. si quis ex argen. §. i. qui tamen nostrum propositū non attingit, quia ibi non agitur ad restituendū. Et ex his habes, q̄ si Titius promisit per stip. certā rē mihi restituere, pro qua mihi, nec rei vēd. nec actio bo. fid. cōpetit, & mortuo Titio restitutione mihi nō facta pluribus hēdibus relictis, vnus quorū solum possideat rē illā, non propterea ille poterit conueniri, nisi ꝓ parte hēditaria, quinimò & forte idē esset, & si ante stip. rei vēd. mihi pro re illa cōpeteret: leges s. allegatæ loquuntur, q̄s cōmunionē & concomitantiam habent origine, non ex accidenti, & ex post facto, quod no. Secundo vero casu, quo q̄ritur de obligatione secundaria rōne doli, vel culpæ, di. aut q̄ritur de obl. iam contracta in persona defuncti, & tunc qa illa ad interesse est cōmissa, quod est diuiduum. di. q inter hēdes diuiditur, quo ad oīa, vt d. l. stipulationes. §. Celsus. aut q̄ritur de contrahenda in persona hēdum, & tunc qa dolus, & culpa nō potest cōmitti in parte rei, quin communicetur in tota. ff. cōmo. l. si vt certo. §. si duobus. dicēdum est, q obl. contrā hēdem dolū, vel culpam cōmittentē cōtrahitur insolidum. & solus tenetur, l. in commodato. §. i ff. commod. & l. in depositi. 2. respon. ff. depo. & si ambo culpam, vel dolum commiserint, quilibet in solidum tenetur, vt d. §. si duobus. & ff. depositi, l. j. §. si apud. ver. proinde. & l. si duo. 2. respon. & hoc de isto §. sito.

14 † Nunc quæro, cur obliga. rem tradi, inter hēdes nullo modo diuiditur, sed obli. rem restitui, diuiditur quo ad petitionē, sed non quo ad effectū liberā; consequendæ ex partis præstatione. Respō. Bar. in d. l. stipulationes. q̄ ratio est, quia illæ duæ rationes quas s. assignaui in obli. rem tradi; cessant in obli. rem restitui, quia in ea illa conuenientia euenire non possunt. quod sic declarat; nā obligatus rem restituere, quandiu res extat, potest pcise compelli ad eius resti. vt l. qui restituere. ff. de rei vend. Et sic ex mora non succedit obligatio ad interesse, & in hoc participat cum obliga. rem dari, qa nulla cōmunio in re potest inuito creditore euenire, sed quia re post morā perempta oblig. succedit ad interesse, fm verā opi. vt probatur in l. in re furtiua. ff. de condic. fur. & in l. j. §. rectissime. ff. de vi & vi arma. & l. inter stipulantē. §. pe. ff. de verb. oblig. in hoc dicit hēre conuenientiam cum oblig rem tradi, & alterius factī: ideo tanquam participans de natura vtriusq; medīū, quoddam sibi assumit, vt diuidatur inter hēdes, sicut obligationes dandi, sed non quo ad effectū liberationis consequendæ ex partis solutione, vt sunt obligationes factī, vt iniulam fabricari, fossam fodi, & fundū tradi. Et hoc totū procedit, ne q̄q; eueniat casus, q̄ ob. ad vnū contracta diuidatur ad duo diuersa, contra intentionē primæuam creditoris. Nec huic obst. si dicas, q̄ idem videatur in mera obliga. dandi, in qua re perempta soluitur æstimatio, vt l. si seruum. §. j. ff. de verb. oblig. quia ibi soluit ex necessitate executionis, nō virtute obli. q̄ ad æstimationē succedit, qa nō succedit, & sic ob. ibi nō diuidit; sed in casu nostro ob. succedit ad interesse, & sic indiuidua apud defunctū, nō dēt effici diuidua apud hæredes, vt q̄dō obligationis ex persona hæredum immutetur, vt

a l. 2. §. j. ff. de verb. oblig. nisi aliqua participatio vtriusq; naturæ faciat aliquid in parte mutari, vt dixi in hac obli. rem restitui. Quæro in casibus, in quibus dixi inter hēdes obligationem non diuidi ipso iure, vel in effectu, an solutio simpliciter facta, & simpliciter recepta sine vlla protestatione prēiudicet recipienti, vt sic soluens, dicatur liberari; dic quod non, & est casus apertus in d. l. 2.

15 & l. ex his. ff. de verb. obliga. † Quæro, concessa est res in emphyteusim sub annuo censu Titio recipiēti pro se. & filiis, q moritur tribus filiis hēdibus relictis, an oblig. annui census inter hēdes di-

a uideturᵃ videtur, q̄ sic, vt hic, & ff. de verb. oblig. l. in execu. §. prima species. veritas est in ꝑtium, quia res emphyteu. nō transit ad filios, vt hæredes, sed vt filios, ex quo de eis, vt hæredibus mentionem non fecit, arg. no. per gl. & Iac. But. in l. si non sortem. §. libertus. ff. de condic. indeb. & p Cy. in l. liberti. ꝑ. de ope. libe. & sic cū inter filios diuidatur cū virili, ita & obli. cēsualis, arg. ꝑ. de ann. reti. l. 2. & 3. lib. 10. pro hoc potest induci hæc l. ꝑ. in 2. respō. facit, q̄ no. Spec. tit. de feu. §. quoniam. ver 9. quæritur. & quod in seq. q. dicam. Secus igitur si ad filios, vt hæredes transiret, quia tunc pro hæreditarijs portionibus inter eos diuideretur, sed tūc quæritur, quid si in diuisione iudex fundum illum vni ex hæredibus attignasset; dic q̄ licet de iuris rigore vnusquisque hęredum sit obligatus ad suam partem census, tamen ille cui est adiudicatus, solus conueniri potest, vt in l. communi diuidundo. in prin. ff. communi diuid. & ff. de alu. lc. l. 2. Et an vnus hēdum non soluens partē suā canonis debiti faciat aliū, q partē suā soluit, incidere in pœnā canonis non solutæ; vide glo. hoc terminantē in d. l. communi diuid. in prin. Ex his habes pulchram limitationem ad istum tex. vt obli. personales, quæ in dando certam quantitatem consistūt, diuidantur inter hæredes, nisi sint contractæ occasione alicuius rei concessæ, quæ inter hæredes pro portione hæreditaria nō diuiditur; nam secundū quod illa diuiditur, & ista; & hæc sufficiāt.

ADDITIO.

a Inter hæredes diuidetur. Adde Bar. in l. si tibi. §. pactus. ff. de pact. Bal. in auth. si quas. supra, de sacrosan. eccl. alleg. in l. quod dicitur. c. 6. de uerb. oblig. & Paul. de Cast. consi. mihi 135 secundum meum numerum.

LEX III.

1 *Actio de dote contra quem detur marito mortuo. & nu. seq.*

1 Hæredem. †Actio de dote contra hæredes mariti, nō contra eius debitores debet dirigi. hoc dicit. Oppo. quòd contra debitores agere possit, cum omnia bona mariti sint ei hypothecata, vt infra, de rei vxo. ac. l. j. §. j. ergo, & nomina, argum. ff. de pec. l. quàm tuberonis. §. in peculio. & ff. ad leg. Falcid. l. maritus. §. fina. & per consequens sequitur, q̄ vtilem actionem intentare possit, vt l. nomen. ꝑ. quæ res pig. obl. poss. & l. si conuenerit. ff. de pi. act. Glo. soluit dupliciter; primo, q̄ illæ leges loquuntur in expressa hypo. non in tacita, quam mulier hēt pro dote sua, vt d. l. j. §. j. & non mirandum, quia & alia est differētia inter tacitam, & expressam hypo. quia expressa olim poterat prius conueniri possessor extraneus, l. fi. §. de act. & oblig. q̄ non potest ex tacita, vt l. moschis. ff. de iur. fis. Iltam communiter non tenent Doct. quia expressum, & tacitum regulariter æquiparan-

a tur,ª l. non recte. ꝑ. de fideicō. secundo, quia l. parificat tacitā hypo. expressæ, vt in vtraq; veniāt bona præsentia, & futura. in l. hac edictali. §. omnis. ꝑ. de secun. nup. sed appellatione bonorū continentur iura, & actiones, vt dictum est §. ergo. Alio modo sol. glo. q̄ hypothecariam potest intentare, vt in contrarijs, non act. personales, vt hic. Et ponit gl. modum agendi hypo. quē no. vt scias formare libellum. Contra istam sol. replicat glo. de l. 2. §. tit. j. respon. q̄ ibi debitor principalis erat per sententiam iam condemnatus suo creditori, ideo eo excusso personalem intentat creditor eius contra debitorem debitoris sui. Ista est vna truffa, quia ibi non personalem, sed iudicis officio pro executione sententiæ implorat; propterea hypot. tacita non intentatur, nisi principale excusso, vt l. moschis. ff. de iure fis. sic secundum istam gl. non intentatur personalis, & sic differentia ista, quam facit ista glo. non

2 est bona. † Oportet ergo, q̄ aliter soluatur primum contra. quia propter forte nonnulli moderni dicunt, q̄ prima solu. est vera, si q̄ aliud in expressa, aliud in tacita hypo. quia expressa habet vim cessionis actionum, sed tacita non; qa nullum factum hominis in ea intercuenit, sed hoc non videtur mihi tutum, quia ex quo tacita hypotheca ineft ex natura contractus, contrahens intelligitur in ea consentire, & sic debet habere vim expressæ, l. cum quid. ff. si cert. pet. & ꝑ. de fideiuss. l. non rectè. Nec etiam consentias, q̄ expressa habeat vim cessionis act. nisi ratione hypothecæ,

3 & tutionis iurium creditoris, vt dixi s. tit. j. l. 2. † Quapropter ego dico, q̄ personalem act. de dote vtilem, nec directāni habet contra debitorem debitoris sui, vt hic. Sed vtilem personalem, quia directa competit debitori suo, potest intentare contra debitorē debitoris sui, vt l. nomen. j. quæ res pig. obl. poss. & hoc operatur hypotheca bonorum; veruntamen si erat tacita prius, & olim & hodie fienda est excussio principalis debitoris, si expressa, olim non erat necessaria, sicut non erat si intentabatur hypo. quæ est eius transitus causa; hodie vero dubitatur, vt per Cy. in d. l. nomē. sed dic vt dixi s. tit. j. l. 2. Oppo. de l. j. & 2. de for. act. dic, vt in glo.

ADDITIO.

a ¶ Acquiparantur. Adde Soci. consil. 11 y incip. ulsa prædicta facti contingentia. uer. & imprimis moueor ibi, & quia tacit. in secunda parte.

LEX IIII.

1 *Ætas debitoris solutionem non moratur.*

1 Sub prætextu. Ætas debitoris non differt exactionem creditoris. hoc dicit. † Ex quo not. quòd ætas debitoris non est sufficiens causa ad mouendum Principem ad concedendum dilationem ad soluendum, quam alias posset concedere, l. quoties. supra, de præcib. Imperat. offer. Oppo. de l. 3. ff. de carb. edi. Solut. vt glo. Not. quòd tutor potest vendere de bonis pupilli, vel auctorari pupillo vendenti, vt satisfaciat creditori.

LEX V.

1 *Petitio præpostera non est admittenda.*

2 *Confessio sequens gestia validat, quæ ordo omissus vitiabat.*

Vt debitum. Præpostera petitio non admittitur, & per successionem, quam creditor facit debitori, actio extinguitur. hoc dicit. Pone casum; Creditor, qui dicebat hæreditatem debitoris sibi fore delatā, agit contra tertium possidentem illam, & se hæredem prætendentem, petens debitū; cū protestatione, quod ex hoc non renunciabat hēditati sibi delatæ; excipit cōuētus, quod nō dēt sūp debito audiri, cū ꝑpostere agat; & prius, an sit hæres, vel non constare debeat, cum ita sit, q̄ si est hæres, experiri non potest ꝑ illum, tum qa conuentus non est hæres; & sic non tenetur ad debitum solucn-

dum : tum quia per aditionem hæreditatis extinctum esset debitum;ad hoc respon.quod conuentus bene dicit,&c.Expone literam ibi soluatur,s.a possessore,qui se hæredem prætendit, vt l.fi. ʃ.de peti.hære. Ibi,præpostera petitio est,i.quia iudicium,& petitio,quæ debet sequi,tu vis ꝙ antecedat,quod fieri non dēt.Nota, ꝙ quoties primum iudiciū pōt absorberi per secundum, oportet
1 secundū præcedere, ne frustratorie reperiatur litigasse. † Not.qđ præpostera petitio non admittiī, & hic concorda prouerbiū vulgare,ꝙ currus nō dēt antecedere boues. Itē no.ꝙ per aditionem hæreditatis confunditur debitum.Oppo.ꝙ petendo debitum repudiasse dicaī hæreditatē, arg.l.si præteritus.ff.de contratab. Est enim regula, ꝙ eligens vnum de contrarijs scienter,alteri renunciasse dicaī,vt l.fi.ʃ.de codi. so.no. vt in glo.j.ꝙ illud verum,nisi p protestationē fecisset sibi saluū ius hereditarium. Vel dic,ꝙ illud verum est, quando scienter; secus si ignoranter , vel dubitanter, l.nec vos.ʃ.de ca.Opp.ꝙ præposteratio non repellatur,vt l.præposteri.ʃ.de testa. Sol. quod ibi non inducebat vitium, ideo repelliī. Oppo. ab extra, de l.non est nouum. ff.de action. empti. vbi agitur primo propria act,postea hæreditaria.Solu.ibi non erant con-
2 trariæ,nec vna præiudicialis ad aliā.†Quæro,quando ordo omissus vitiat gesta,an partis confessio sequens,valide eam;dic,quòd non,l.sed cum nulla. ff.de re iudica.& tanto minus,quanto ordo omissus,& præposteratio infringit confessionem partis, vt no.in l.maritus.ff.de quæstio.& ff.de appell.l.non tantū.& illas gl.vide.

LEX VI.

1 *Actio expirat pro parte, qua creditor debitori succedit.*
2 *Hæres in quo defuncti personam repræsentet.*
3 *Filia, an dicatur præterita, si pater ei relinquat centum, non adijciens iure institutionis.*

Si adulta. Primo soluit vnum dubium,vel quæsitum annectendo rationem. Secundo,consuluit quærenti,rationes oppositas remouēdo, seu timorem inanem exclu-
1 dendo.Secunda ibi,nam aduersus. † Pro parte,qua creditor succedit debitori, extinguitur actio, & non pro pluri, nisi institutio fuerit facta animo compensandi, & si cohæredes non sint soluēdo,potest impetrari bonorum separatio.h.d. Expone literam ibi, administrante;dic,& male. Ibi,nam aduersus adultum,id est,cōtra vtilitatem adultæ tuæ,vt in glo.Ibi,testamentum,i.aditionem hæreditatis ex testamento factam per restitut.in integ. & sic non obst.l.fratris.ʃ.de inoffic.testa.vbi dicitur,ꝙ vltra fratrem,& sororem transuersales non habent ius rumpendi testa. Vel dic, ꝙ ex persona alterius, cuius forte tutor erat, hoc facere potuisset. Prima magis placet.Ibi,si quidem.si,pro quia.Ibi,nō soluendo. Dic
2 suis proprijs creditoribus. † Not.quæ dixi in summario.Item no. quod hæres repræsentat personam defuncti solum pro ea parte, qua est hæres. Item no.ꝙ relictum creditori non præsumitur relictum animo compensandi in dubio, & idem not.in l.creditori. de legat.2.De quo per Cy.in l.compensandi.ʃ.de hæred.instit.& ibi dixi,& per Iac.de Are.& Bar.in l.si cum dotē. §.si pater. ff.solu.matrimo.Item no.ꝙ per ista verba,& prohibeo te plus petere,
a inducitur animus compensandi,[a] vt hic in litera, nec ab eo quicquam accipere prohibita est, quod intellige, ēt si grauata fuisset de portione sua alteri restituenda,vt l.si debitor.ff.ad l.Falcid.ſm Bal.Item intellige,ꝙ non pōt plus petere de his,quę sibi a defuncto debētur iure obligationis;secus si iure dominij transitorij de persona defuncti in eius filium , non vt hæredem, vt quotidie videmus in rebus emphyteuticatis pro se, & pro filijs receptis . Nā talia verba prohibitoria in his locum non habent,ſm Bart. vt per eum no.in l.iureiur.ff.de oper.lib. Et est rō,qa vbi non est obligatio,sed quidā ordo succedendi,ibi nō cadit compensatio,sed ista verba prohibitoria non habent aliam vim, q̄ compensationis, vt
3 hic,ergo,&c.& hæc sequitur Bal. † Sed pone,pater reliquit cen-
b tum filiæ,nec dixit iure institutionis,[b] & prohibuit vltra,vel plus eā non petere,an poterit dicere se præteritā,dicit Bal.ꝙ non,quia propter prohibitionem prædictam, vr̄ velle compensare relictū cum legitima,& sic filia dicetur instituta,non vi expresse institutionis,sed implicitę,& resolutę;& hoc dicit probari in d.l.si debitor.ff.ad l.Falci. Sed certe ꝙ videatur compensare cum legitima, hoc satis probat l. illa. Sed quod dicatur instituta, l.illa non dicit, Nec puto eam institutam, vt dixi in authē.vnde & si parens.ʃ.de inoffic.testa.& plenius in l.quoties.ʃ.de hæred.insti. Opp.ꝙ separatio bonorū nō possit impetrari,vt l.j. §.quæsitum.de separa.bo. Sol.vt glos.& quæ requirantur ad hāc separationem,dic,vt in ea.

ADDITIONES.

a ¶Animus compensandi. Ad quod uide omnino Pau.de Cast.consi.233.& adde Do.Soci.consi.94.incip. circa primum.uersic.confirmatur.& tertio,cum duobus uer.seq in j.parte.quod compensatio. licet in dubio illud,quod datur per uiam legati , uideatur factum animo compensandi in debitum necessarium,tamen secus,quando aliquid inter uiuos donatur,quia tunc nūquàm fit cum debito necessario.

b †Nec dixit iure institutionis. Adde Ioan.de Imo.in l.j.§.si ex fundo,prope fi.q. an sufficiat legare legitimam.ff.de hæred.instit.no.Bar.consil.mihi 151.inci. materia.filius Petrus Phyli.Rom.consi.mihi 298. incip.ante omnia,in litera o,uolu.5.& Mathesi.sing.159. incip.no.quod pater. & de alia ꝙ plus petere non possit,dixi post Bart.in l.fideicommiss. §.si quis ita in fi in apost.in uer.ad declarationem huius clausulæ,& ibi in addi.præce. per Alexan.ff.de leg.3.& posui in tract.clausularum,in clausula ista,pro plus petere.

LEX XII.

Creditores. Creditor dēt agere ꝯ hr̄des,non ꝯ legatarios.h.d. Vel sic psonalis actio nō sequitur singularē successorē. Opp.j.ꝙ legatarij sint creditores hr̄ditarij,vt l.hr̄ditariarū.ff.de ac.& obl.Sol.vt in gl.qđ diuersis respectibus appellanī creditores,& non creditores hr̄ditarij; ante tū aditionē hr̄ditatis creditores nō sunt nuncupādi. Op.2.ꝙ creditores agāt ꝯ legatarios,vt l.fi.§.si p̄fatā.ʃ.de iure delib. Sol.vt in gl.Opp.3.ad idē de l.rebus.ʃ.de don.ante nup. Sol.ꝙ psonali nō agēt, vt hic,sed in reali,& hypo.sic,vt ibi. & ʃ.eod.l.pro hr̄ditarijs.2.rū.

Ex delictis defunctorum, in quantum, & in quibus hæredes conueniantur. Tit. XVII.

¶Continua rubricam,vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Lucrum turpe defuncti ab hæredibus aufertur.*
2 *Actiones ex delicto,an transeant ad hæredes.& nu.9.*
3 *Actio in factum,an competat hæredi dantis,ne fiat.*
4 *Actiones populares ex delicto,quando transeant ad hæredes.& nu.seq.*
7 *Pœna defuncto debita,an sit in hæredes transitiua.*
8 *Vsuræ per hæredem sunt restituendæ,& quæ petantur actione.*
10 *Actiones ex contractu,vel quasi an ad hæredes actiue,& an contra hæredes passiue transeant.*

a Post litis contest. [a] Mortuo criminoso,post lit.cōtest.in actione ciuili,hr̄s eius non tenet insolidū; eo vero mortuo ante lit.contest. tenet solū, quatenus ad eū peruenit.h.d.Et diuiditur in tres partes,qa primo dictū lit.cōtest. Secūdo,lit.non cōtest.Tertio,ratio secundi.partes per se patent. Casum,pone quærendo;vt in rubrica,& respondit distinguendo,vt in tex.isto.No.
1 †ꝙ lit.contest.facit conditionem litē contestantis meliorem . Itē no.qđ turpia lucra sunt ab hr̄dibus auferenda. concor. l.in hr̄dē. ff.de cal.Itē no.qđ ac.ex deli.lit.cōte. efficiunt trāsitorię in hæredes pro portione hr̄ditatis,nō lit.nō cōt.nisi quatenus ad eū peruenit. Sed cur diuersum. rū.qa qū lis erat cōtestata,erat celebratus, qdā quasi ꝯctus in iudicio p illā lit.cōt.vt l.3.§.idē scribit.ff.de pec. q̄ huius rei est cā;simile in rei vend. q̄ ꝯ possessorē solū cōpetit,vt l.si possessor.ff.de rei vēd.& tū lit.cōt.cū defuncto oēs venīūt cōdēnādi pro hr̄ditarijs portio.l.2.in fi.ff.de p̄to.stip.& illud opatur ille quasi ꝯctus ī iudicio celebratus, vt ibi no.qū aūt nō est lis cōtest.qa cessat iste quasi ꝯctus,hæres nō tenet; qa nō delinqt, nisi quatenus ad eū puenit, qa tūc in eo succedit, & turpia lucra non debēt apud hr̄dē manere. Quæro,tūc ad p̄dictorū declarationē, si lis cū defuncto fuerit cōtest.an in eadē instātia debēt hr̄des cōdēnari.Dic,quod sic;& ista est intētio huius tex.facit ff.de prę.sti. l.2.& l.sciendū.de ac.& obl. adeo ꝙ si instātia periret,in noua instantia hr̄des isti nō possent conueniri,qa prima expirasset, q̄ huius rei est cā,vt l.2.ff.iud.solu.,p hoc facit idē,quod est eꝯ in hr̄de actoris,vt l.filius.§.multo.ff.de inoffic.testa. & ibi no.& hoc sentit hic Cy.in fi.Quæro 2.tex.dicit,quod hr̄des insolidū cōdēnentur,an qlibet insolidū?dic,ꝙ non,sed oēs in solidū rem,vel pœnā; & ita debet intelligi hæc litera;pro hoc facit d.l.2. in fi. ff.de p̄to. stipula.& quod ibi no.His pro declaratione tex.sic dictis. Venio ad gl.magnam hic positam, alijs tanquam literalibus omissis, & vt eius intellectus facilius habeatur, eā diuido in duas partes principales, quia primo tractat, qualiter defuncto criminoso crimen purgetur per viam ac.secundo,qualiter p viā accusationis,seu off. iu.secūda iuxta fi.ibi,in publicis aūt; prima subdiuidiī in duas, qa primo de actionibus ex delicto , vel quasi . secūdo de actionibus ex ꝯctu,vel quasi.secunda ibi,finaūt ex contractu. prima iterū in duas,qa primo an actio.transeant ad hr̄des actiue.secundo,an in
b hr̄des transeant passiue.[b] secūda ibi,eꝯ regulariter. †Et vt ordinē
2 gl obseruem,pro eius faciliori intellectu opp.j. ꝙ actiones ex delicto transeant ad hr̄des,vt Instit.de perpe.& temp.ac.§.sed hr̄di-
c bus. Sol. ꝙ ad hr̄des transeunt actiue, [c] vt ibi,non passiue, nisi p ut,in hac l.dicitur. Oppo.2. ꝙ nec actiue transeunt ad hr̄des.ff.de colla.bon.l.cum emancipati.§.emancipatus. Solu.ꝙ aut competunt ad meram vindictam, ita quod non pro re familiari, vel eius respectu, vt actio iniuriarū,q̄ in bonis nostris non est,vt l.iniuriarum.in prin.ff.de iniur.nec q̄ nobis competit,quia aliquid de patrimonio desijt nobis, & sic actio in factum , q̄ cōpetit ꝯ libertū temere in ius vocātē patronū, q̄ ob iniuriā, & nō qa de patrimonio eius aliqd desit,l.pe. ff.de in ius vo.& illæ ad hr̄des nō trāseūt. Aut pro re familiari, vel eius respectu cōpetunt, quod est, qū de patri-

ADDITIONES.

a ¶Post litis contest. Limita & intellige hanc l.prout nota. in l.3. §.quod autem ff.ꝙ quisque iu.& quod ibi late.Et ad hanc l. uide Spec.& Ioa.And. in tit.de ac.§.j.uer,quid si latro,& Bal.hic,in j.& 3.col. & adde, ꝙ hæc l. facit etiā de iure canonico,ut hic,p Bal.ad quod noluit D.Ant.in c.si diligēti.de p̄sc.

b ¶Passiue.Adde D.Soci.consi.293.inci.pręsens consultatio,uer.quibus p̄missis, circa princ.in 2.parte.ꝙ actiones actiue,& passiue,transeunt in hæredes.

c ¶Ad hæredes transeunt actiue.Tu uide ultra hæc no.per Bal.nu.12.uer.quæro, nunquid actiones ex delicto,& quod ibi notaui in apost.ad ipsum, in apostil.in eo.uer,Bar.in l.si filiusfam.ff.de iud.

patrimonio nobis aliquid deest,& tunc ad hæredes transeunt, vt d.§.sed hæredibus.vbi de vtroque est casus,quod dixi act. quæ ad vindictam nobis cōpetunt,ad hæredes non transire, est verū,nisi lis iam erat contesta. vel mora rei in contestando litem adhibita. ff.si quis cau.l.si cum.§.qui iniuriarum.in princ.& in fi.Et alibi dicit Bar.ꝙ de mora satis apparet, si contra eū non venientē missio in possessionem ex primo decreto iam facta est; ita not.ipse in l.j. ff.de priua.delic. Sed mihi videtur glo.melius dicere,quæ relinqt hoc in arbitrio iudicis,vt no.in d.§.qui iniuriarum.in fi. Erit ergo in prædictis talis conclusio , an lis erat contest. vel pro contestata habita, quia mora in contestando erat commissa , & tunc act. ex delic.competunt hæredibus,aut non erat contesta.nec pro contest. habita.& tunc act.ad vindictam competentes,non transeunt ad hæredes,pro re autem familiari competentes,vt furti vi bonorum raptorum, & similium, & tunc sic, vt d.§. sed hæredibus. & hoc etiam si ex quasi maleficio competūt,ff.de his,qui deiec. vel
3 effu.l.si vero.§.hæc actio. †Sed dubitat glo.quid de actione in factū pœnali ex edicto de calumniatoribus, de qua ff.de calum.l.j. Et dicit gl.ꝙ illa non competit hæredi dantis ne fiat,qa sufficit ei cōdictio.ob tur.cau.& ita intelligit l.hæc actio.in eo.tit.hoc nihil est, quia illa actio in factum concurrit cum condictione ob tur. cau.vt l.in hæredē.§.j.in eo.tit.Ideo dic melius,si turpitudo est ex parte dātis,ei nec eius hæredi repetitio cōpetit;sed ei,in cuius p̄iudiciū datur,cōpetit actio in factum ad quadruplū intra annum, vt l.j.in eod.tit. Et quia totum ex parte sui est pœna, cum nihil ei desit, & sic ad vindictam ei competit, sequitur, ꝙ si intra annum moritur,actio ad hæredē non transit,vt ʃ.dixi. Sed vbi turpitudo non ex parte dantis,sed tantum recipiētis versatur, quia dedit ei, ne ei fiat negocium per calumniam; tunc danti datur intra annū actio ad quadruplum,& post annū in simplum; sed pone,ꝙ dans moritur intra annum,an actio transibit ad eius hæredem,vt possit agere ad quadruplum ? dic ꝙ sic, quia pro re familiari, & eius respectu cōpetit,ideo regula succedit, vt pœnalis transeat ad hæredē,vt d.§.sed ab heredibus.& ff.vi bo.rap.l.2.§.fi.& hoc pro illo tpe,pro quo pęnalis cōpeteret defuncto,si viueret, & hoc firmat gl.in d.l.hæc actio.sed q̄uo dictæ l.respondetur,quia cōtradicere vr̄. respon. ꝙ illa l.debet intelligi defuncto mortuo post annū, vt sic non transmittat,ꝙ ei non competebat,& hoc est,ꝙ gl. ibi vult in secunda lec.dū di.vel dic.ꝙ est verius, vt sic rō restringat dictū, ſm se, i.ſm tps, quo rō locū dēt habere; & si dicas,quod dubium tūc fuisset in l.rū. quod forte hæres pmiserat labi annū, intra quē defunctus decesserat, vel putabat hæres annū habere ex sui pōna.Et hoc put loqmur de ac.in factū pęnali, sed si loqmur de ac. in factū,quę post annū competit ad simplū.tunc qa est mere psecutoria, defuncto mortuo post annū illa non cōpetit hæredi , qa sufficit ei ciuilis actio cond. ob turp.cau. vt d.l.in hæredem. §.j.in fi.& ita pōt intelligi prima lec.quā ponit glo.in d.l.hæc actio. Ista no.qa p hoc habes declaratā illam l.& eius glo.quæ scabrosa est. Et ex his habes,quod in illa actione nullū est speciale; imò secūdū alias regatur,licet gl.hic dubitet.& in §.sed hæredibus. vnum tū attēde,qa cogitabā dicere,quod ac. pęnales,pter rē familiarē cōpetentes,tūc trāseunt ad heredes, qū nulla defuncti volūtas in rei traditione interuenit,vt in ac.furti.& vi bo.rap. Secus,qū eius voluntas interuenit,vt d.l.hæc actio.sed hoc nō hēt bonam rationē , quare defunctus non dēt ad hæredē transmittere pro illo tēpore,quo sibi competebat,& cōfunditur aperte per text.ff.quod met.cau.l.si cū exceptione.§.j. in fi. quē tex.vide omnino,pro declaratione prædictorū; nam qui per metū facit dicitur velle, vt in
4 eo.tit.l.si mulier.§.si metu. † Quæro modo,cum gl.quid in actio. popularibus ex delicto,vel quasi descendentibus, vt est videre in his,qui subgrunde, vel procteto habent aliquid appēsum, vel appositum,vt ff.de his,qui deic.vel effu.l.si vero §.prętor.& in albo prætoris corrupto.ff.de iurisdict.omn.iud. l.si qs id quod, in prin. & similibus,in quibus quis non persequitur priuatum damnum, sed publicum. dicit glo.ꝙ illæ non transeunt ad hæredes, quia ꝙ in corpore libero damni datur,ad successores transire non debet, vt d.l.si vero.§ quæ aūt.& §.seq. Sed Bar.in l.cum emancipati.§.si emancipatus.ff.de col.bo.dicit,ꝙ actio popularis post litem contestatam incipit esse in bonis nostris,vt l.sicut ff.de verb.sig. ideo cum cæteris lite contest.transmittitur;secus si lis non esset cōtest.
5 & ita intelligit l.ʃ.alleg. † Ex prædictis habes,ꝙ vna distinctione bimembri cum alterius membri subdiuisione totū istud primū quæsitum regulatur,quo quæritur, an actio.ex delictis, vel quasi sint transitoriæ ad hæredes actiue, & dicamus,ꝙ sic,lite contest. siue sint populares,siue non. Lite autem non contest. distinguatur,aut cōpetunt ad vindictam, & non transeunt in heredes passiue;de quo propria est materia huius l.Et opp.contra secundam regulam hic positam,vt in hæredem non detur etiam pro eo,qđ peruenit lit.nō contest.vt ff.vi bo.rap.l.2.§.fi. Sol. glo.ꝙ in actio. ui bono.rap.est speciale,quia sufficit condictio furtiua, & idē dic in interdicto vnde vi.quia sufficit actio in factum, vt ff.de vi & vi arma.l.j.§.fi. Ad istum tex.qui uidetur obstare, respon. glo.ꝙ ista uerba sonant in factum, ad demonstrandum quòd action.ex crimine descendebant.Alij,ut Pla.respon.quòd prætoria non competit,sed ciuilis,ut hic;fuit enim uisum prætori ciuilem sufficere, vt in ll.prędictis.Alij & Bar.in l.j.ff.de priua.deli.di.quòd pretoria quæ denominatur a delicto,ut actio ui bo.rap.unde ui,non datur in hæredes etiam de eo,quod peruenit. Sed illæ, quæ non denominantur a delicto sic , ut hic ; sed istius dicti diuersitatem penès rationem non concipio,nisi forte dicatur,ꝙ illa,quæ nominatur ex delicto,infamat infamia iuris; alia non,quod an sit uerū,cogitādum relinquo,sed mihi uidetur, ꝙ tex.ponit rationem in d.l.2. in fi.ff.ui bo.rap. uidelicet,quia putauit ciuilem sufficere: ex quo
6 prætoria plus commodi nō attulisset.†Opp.ꝙ etiam de eo,quod non peruenit,teneatur,ut l.si pro fure.§.fi.ff.de cōdi.fur. gl.respō. ꝙ hic loquitur de actionibus ex maleficio , inter quas illa nō est. quia nascitur ex uarijs figuris causarum ; ideo nimirum si uariat ab alijs,cum eius natura sit uarie figurata. Hic attēde,quia multi Doct. dicunt, ꝙ nascitur ex maleficio , ut de hoc plene dixi in l.j. ʃ.de condi.furti. & ibi tenuit gl. tamen licet nascatur ex uarijs figuris causarū,in una prædictarū participat cum delic.unde Dyn. dixit,ꝙ in ea est speciale ob frequentiam furtorum, arg. ff.de pe. l.aut facta.§.fi.Et hoc sequitur Bar. Oppo.ad idem de l.3.§.quod aūt.ff.ꝙ quisq; iur.Sol.ꝙ ibi non datur actio, sed exceptio.an aūt illud priuilegium transeat ad hæredem,dic ut ibi plenius no.Oppo.ad idem de l.2.ff.ad l.Iul.repe. ubi contra hæredē cōpetit intra annum,etiam si nihil ad eum peruenerit. Sol.gl. ꝙ ibi lis erat cōtesta.licet in alio ibi sit speciale, ꝙ per lit.contesta. non est perpetuata.& hæc fuit sol.Azo. alia fuit sol.Hugo. ut lit. etiā non contest.teneaī,qa l.illa.& l.2 ʃ.ad l.Iul.repe.loquuntur indistinctè,& hoc ut manus officialiū puriores reddantur,ut l.eadē.§. fi. ff.eod. tit.& quia de peruentis ad eos nōn tenentur perpetuo,sed usque ad annum; ideo in alio grauantur, ut de non peruentis teneant ,
7 & hæc uera,de quo plenius dixi in l.2.ʃ.ad l.Iul.repe. † Oppo. ab extra,ꝙ pœna transeat ad heredē,ut l.Caius ff.ad Sillan.dicūt q-
a dam,ꝙ ibi in delicto cōmisso in omittendo,[a] hic in faciēdo,quod Bar.non placet,qa hęc l.generaliter loqtur, ideo recurrit ad quādam sol.quā ponit gl.in l.3.§.ꝙ aūt.ff.ꝙ quisq; iu.uidelicet,qa aut pœna est inflicta ipso iure a l.& habet locū.l.contraria.aut est infligenda pœna ab homine, & habet locū l.ista. quod autē pœna ibi sit ipso iure inflicta a l.patet,qa possessor pōt conueniri a fisco pet.her.ut l.j.ʃ.de his,q.ut indi. & no.in l.in cognitione.ff.ad Sill.
8 & ideo merito transit in heredem,ut l.cōmissa.ff.de publi. †Opp. ab extra, de c.tua nos. extra, de usur. ubi heres tenetur ad usuras extortas,etiā si nil ad eū peruenit,nec lis contest.fuit. Sol.ꝙ aliud
b de iure canonico,[b] arg.eorū,quę in sequēti dicā . Vel uerius usurę nō repetunī actio.descendente ex delicto, sed per cōdi.indeb. uel sine causa , uel saltē iniusta; & sic ex quasi ꝯctu, q̄ sępe extra id quod agiī tacite nasciī,ut no.Inno.in c.Michael.in eo.tit.Opp. & fortius de c.parochiano. extra,de sepul.& de c.in literis.extra, de rapto.breuiter gl.ibi dicit,ꝙ aliud est de iure ciuili,ut hic;aliud de iure canonico.Inno.uero in d.c.parochiano. dicit,ꝙ si cautio, uel promissio facta fuit parochiano de damnis per incēdium,uel rapinam illatis , ꝙ ex illa possunt heredes conueniri , licet nil ad eos peruenerit , & tunc ex contractu illo conueniuntur; ubi hęc cautio non fuerit facta,tunc iudicis offi. compellunī, ut ibi sonat litera. Et est ratio ex quo pœnituit,nec aliter pęnitere potuit,nisi satisfaceret,uideī iniunxisse hęredibus,ut satisfaciant,& ideo cogendi sunt. Hostiē.uero di.ꝙ qcquid dicaī,totum ex ęquitate iuris cano.procedit, & ideo aliud est dicēdum de iure ciu.& ita cō-
9 muniter tenent Canonistę,& mihi plus placet. † Concludamus, modo istum secundum passum, cum quęrit, an actiones ex deli. descendentes transeant in heredes delinquentis , uel non , & inquantū; dic, aut delictū fuit cōmissum extra ꝯctum, & tunc, aut pœna erat imposita ipso iure a l.& tunc transeunt,& ad pœnam solidam teneni,ut l.Caius.ff.ad Sill.& l.cōmissa.ff.de publ.& l.3. §.ꝙ autē. ff.quod qui.iur.& ibi de hoc est gl.aut pœna est imponenda ab homine,& tunc,aut lis fuit contestata cū defuncto, & actio transit,& pœna,& in eadem instantia debet fieri condemnatio,ut hic in prima parte,fallit secundum quosdam,in l.2. ff.ad l.Iul.repe. sed uerius est, ꝙ ibi non fallit quo ad transitū, sed quo ad perpetuationē sic.aut lis nō fuit contest.cum defuncto,& tūc hęc est regula,ꝙ heredes non teneant, nisi quatenus ad eos peruenit,ut hic in secunda parte; fallit in condi.fur. quæ contra heredē furis cōpetit,etiam si nihil ad eum peruenit,ut l.si pro fure. §.j.in fi.de condi.fur.& rationes ʃ.assignaui.Item fallit in l.2.ʃ.ad l.Iul.repe. & rationem ʃ.dixi. Item fallit in l.2. §.fi. ff.ui bon. rap. & in l.j.ff.de ui & ui arma. & hoc ideo,quia alias actiones ciuiles fuit uisum pretori sufficere , cum plus commodi non attulissent sue p̄torię,uel iō ſm Bar.qa illę denominabātur a delicto,iō expirāt cū defuncto,qū sunt pretorię; secus si essent ciuiles,ut hic,&
10 hęc de secūda parte.†Nūc trāsco ad aliā partē,q̄ loqtur de actionibus ex ꝯctu,uel quasi,& hęc diuidiī secundū gl.in duas partes, qa primo q̄rit,an transeant ad hr̄des actiue;secundo,an trāseant contra

ADDITIONES.

a ¶In omittendo. Adde quia hic loquitur de delicto in omittendo ; adde quando delictum in omittendo , uel non faciendo dicatur esse perfectum , uide Bal.in l.prima C.de his,quib.ut indig.& ibi Pau.de Cast.Bal.in l.prima.colum.15.qui accus.non possunt.Roma.in l.in cognitio.infra,ad Sillanianum. & Innoc.in c.extirpandæ.extra,de præben.

b ¶Aliud de iure canonico.Adde de hoc Bal.in l.furti.infra,de fur.

quia a domino Deo est, & eius donum est. Item not. ꝙ pecuniæ obediunt cũcta, vt inquit Pet. de Vineis. & Aristo. di. ꝙ nummus est fideiussor futuræ necessitatis: vnde pecunia non est tollenda, sed pro futura necessitate conseruanda. Not. quod significata vocabulorum pertinacibus sunt relinquenda, quando vana sunt, vt hic, non aliter, quia non quando a proprietatibus rerum, vt l. non
10 aliter. ff. de legat. 3. † Ex ver. his, videlicet. no. ꝙ argentarij, & alij mercatores, & artifices inter se possunt facere statuta, & facta nõ indigent alia confirmatione, quia per hanc l. validantur, & in Au-
11 thẽ. de fide. §. fi. † Circa quod quærit glo. an in alia curia, q̃ mercatorum sint seruanda, & sic coram alio iudice, & di. glo. ꝙ non, cũ non sit cõmune ius, sed singulare mercatorum, vel illorum artificium. Doct. cõmuniter contra, quia ex quo a iure cõmuni sunt approbata, ius cõmune videtur eis l. istam imponere, vt l. j. §. merito. s̃. de ve. iu. enu. di. ergo Cy. & alij, ꝙ si statutum eorum respicit ordinationem processus, tunc glos. dicit verum. Sin autem cõcernit litis decisionem, quia fidem eorum, quæ aguntur; puta ꝙ ex nuda cõuentione inter eos agatur, vel eorum priuatis scripturis credatur plenariẽ, tunc in omni foro seruabitur, vt ff. de euict. l. si fundus. & ẽt Epi, vt not. l. ex ea. ff. de poss. Et ita est communis conclusio Doct. vt plene scripsi in l. j. s̃. de summa Trinit. Sed attẽde, qa non credo quod glo. senserit contra ab istis, sed eorum intellectum supposuit, & de alio quæsiuit, videlicet pone, ꝙ non mercator, vel aliqs q nõ est de illa fraternitate, societate, vel schola emit; puta a pellipario vnam pellitiam, ab aurifice cyphum, a draperio pannum, & sic de singulis; draperius iste conuenit eum corã Potestate, qui est iudex rei, & ad eius rei probationem producit librũ suũ, secundum statutum professionis illius artis plena fides adhiberi dẽt, excipit reus, ꝙ illud statutũ eum non ligat: qa non est de professione sua: quæritur quid iuris? certe ista glo. vult, ꝙ non seruetur. qa non est ius cõmune vtriusque. Secus si ambo essent subditi illi statuto, quia pellipariusa pellipario, draperius a draperio emisset. Et hoc vult ista glos. Ita videtur de mente Do. Lamber. de Rampo. fuisse, cuius verba refert hic Cy. & hoc puto verum: nec ob. ꝙ si Mutinen. emeret in Bononia, & cõueniretur pro precio Mutinæ, ꝙ statutum Bonon. quod respiceret decisionem litis, deberet seruari in Mutina, vt dixi in l. cunctos populos. s̃. de summa Trinit. & tamen Mutinen. illi statuto non est subditus; qa respondeo, ꝙ se subditum fecit per contractum, quẽ fecit in loco, & territorio statuentium. Sed istæ societates, vel scholæ non habent locum, vel territoriũ, nec iurisdictionem ratione loci, sed tm̃ personarũ, & in personas de professione illa dumtaxat, vt in hac gl. & probatur in l. fi. s̃. de iurisdic. omn. iud. vbi latius de materia scripsi; hæc sunt vera, nisi statuto ciuitatis aliud expressim caueretur, vel statuto mercatorum, vel alicuius professionis, vel scholẽ, & illud esset approbatũ per superiorem, vel consilium ciuitatis, & ex his modo vides, in quo specialis approbatio superioris est vtilis; puta si aliqua in illis statutis sunt sancita, quẽ alios, q̃ professionis subditos ligare videntur; imò statuta eorum, quæ sunt contra ll. publicas, nõ sunt seruanda etiam inter eos, vt dicit in l. sodales. ff. de col. illi. quod intellige, nisi per habentem autho-
12 ritatem sint confirmata. † Quæro modo, de aliquibus occurren-
a tibus. Mercatores artis serici [a] in Bononia statuerunt, ꝙ pater teneatur pro filio, an possit; dicit Bal. ꝙ non, nisi filius patri referat quæsitũ, vt ff. de eden. l. prætor. §. 2. plenius dic, aut statutum illud est confirmatũ a consilio ciuitatis, vel alio potestatẽ habente, & tũc valet, qa statutũ ciuitatis censetur, vt in præced. q. dixi, ciuitatis statutum hoc posset; per no. super rubri. j̃. de decu. lib. 10. aut non est confirmatum, & tunc aut pater, & filius sunt illius professionis, & tunc valet, quia omnes consensisse dicũtur; aut neuter eorũ est de illa professione, & tali statuto non põt ligari, vt s̃. dixi, & probatur in l. fi. s̃. de iurisdict. omn. iud. aut est filius, sed nõ pater, & tũc videtur dicendum, aut filius refert ei quesitũ, vel nõ, vt primo casu teneatur, secũdo non. Sed verius puto patrem non teneri virtute statuti, qa vt non subditus non potuit illo ligari, sed bene tenetur de iure cõmuni, vel de peculio, vel quod iussu, vel de in rem verso. Non ob. l. prætor. qa in li. rõnum, q ad patrẽ peruenit, & qa filius pro patre vr̃ confecisse; tamẽ pater ibi de gestis non tenetur, nisi de peculio, vel alijs act. de iure communi com-
13 petentibus. Quæro, schola, vel fraternitas speciariorum statuit, ꝙ pro exequijs mortui nullus possit ceram dare, nisi primo per hæredes defuncti sit satisfactũ speciario, qui conquestus est, ꝙ a defuncto certum quid recipere debebat sub certa pœna, an valeat statutum, & videtur ꝙ sic, qa non astringit, nisi statuentem; puto
b non valere, [b] qa est naturaliter, & euidenter iniustũ, & ambitiosum, & sic non valet, p no. j̃. q̃ sit lon. consuet. l. j. & pro hoc facit l. ambitiosa. ff. de decu. ab or. fa. Præterea hoc vr̃ expressim reprobatũ, & graues incurrit pœnas ille, ad cuius petitionẽ talia fiunt,
14 arg. j̃. de sepul. viol. l. fi. cũ auth. suis. † Quæro, sartores, & muratores statuerũt, vt initiata per vnum nõ possint expediri per alium, sine initiantis consensu expresso, an valet statutum; dicit Bart. in l. fin. ff. de col. illi. ꝙ non, qa tales ll. sunt improbatæ, & contra eos
15 pœna statuta, ut patet j̃. de monop. l. j. † Quæro, an contra ius publicum, uel utilitatem publicam totius ciuitatis possint statuere; dic ꝙ non, quia utilitas publica priuatæ est p̃ferenda, & ꝙ ius publicũ non tollitur statuto priuatorũ, ut ff. de pac. l. ius publicũ. Et ideo non possint statuere lanarij, quod nõ sit nisi unus purgus in ciuitate, uel ꝙ non possint, nisi certi homines artem lanæ facere; & hoc nisi tale statutũ approbetur a ciuitate, possunt tamen facere statutũ, p quod oẽs cõpellantur bene, & legaliter, & ad certam mensurã pannos facere, p quod oẽs subijciãtur rectori artis. Hæc scripsi ad instructionem artificum, ne pœnas legales incurrant; alia uide, quæ scripsi in l. fi. s̃. de iurisdict. omn. iud. & etiam, quæ in scholaribus tam ibi, quam in auth. habita. s̃. ne fi. pro pa. scripsi.

ADDITIONES.

a ¶Mercatores artis serici. Adde Soci. consi. 288. inci. circa primam q. uer. sed ad præmissa. in 2. parte. ubi hoc idem inducit, & firmat.

b †Puto non ualere. Itidem, & ego sed ratione, quam ponit similem Rom. sing. suo 356. incip. Reuerendus Dominus Cardinalis Collecta. in c. ad Apostolicam. nu. j. & ꝙ ibi posui in addit. ad ipsum, in uer. laici. extra, de accusat. & plene Feli. c. Ecclesia Sanctæ Mariæ. col. 32. extra, de constit.

LEX III.

Diui Adriani. Beneficium diuisionis, quod competit fideiussoribus, & mandatoribus locum habet, & in pluribus constitutoribus, hoc dicit. Not. quod de similibus idem est iudicium. Item not. quòd statuta ex æquitate contra rigorem extenduntur ad casum similem, quod plene examinaui in l. 2. supra, de noxalibus.

De probationibus. Tit. XIX.

1 *Probatio, quid sit.*
2 *Probatio, vnde dicatur.*
3 *Probationum species quot sunt, & quot modis probandi.*
4 *Probatio non admittitur contra iuris præsumptionem, sed bene confessio.*
5 *Fama plene probat.*

¶Continua sic, quia in actionibus, de quibus in præcedenti est dictum, requiruntur probationes; ideo de eis di. uerum, quia declarationi specierum, conueniens est præmittere earum generalia, uel prius de suo genere tractare, id eo præmittit hunc tit. generalem, de probat. tractaturus, postea de suis speciebus, ut alias di-
1 citur in l. j. ff. de reb. cred. & si cert. petat. † Quæro igitur, quid sit probatio, & dicit glo. ꝙ est rei dubiæ per argumentum ostensio. Istam diffinitionem reprobauit Goffre. in sum. de probatio. per c. forus. §. causa. extra, de uerb. significa. ut ibi di. ꝙ argumentum nunquam testibus, nunquam tabulis dat probationem, unde dictum est, arg. l. argute inuentum; unde diffinit sic; probatio est rei dubiẽ, per testes, & instrumenta, & plerunque indicia, & p̃sumptiones ostensio. Hostiẽ. di. ꝙ nec est perfecta, cum alijs pluribus modis fiat probatio, qui not. in Spec. eod. tit. §. fi. Diffinit ergo sic ipse, ꝙ probatio est rei dubiẽ legitime facta declaratio; & ista omnem modum probandi comprehendit, & ita pertransit Ioã. And. superuenit Bal. Doct. modernus, & dicit, ꝙ nec ei placet, propter illa uerba, rei dubiẽ, cum probatio per rei euidentiam non sit rei dubiẽ, & tamen illa probatio, omnes alias excedit, ut not. Azo. in sum. supra, ad l. Aquil. facit l. si irruptione. ff. fini. regund. Similiter notorium species probationis, nec est rei dubiẽ, cum in eius scientia non contigit aliquem dubitare, ut no. in l. ciuis. infra, de appel. & patet in c. uestra. extra, de cohabit. cler. & mulie. dicit ergo ipse, ꝙ probatio est fides ueri legitimis modis, & temporibus facta causa cognitionis habendẽ, ideo di. ueri, quia falsa probatio, non est probatio; sed certe licet falsa probatio possit dici, ꝙ non sit probatio ueri, est tamen probatio falsi, ut infra, si ex fal. instru. per totum, & in nostra materia probatio falsi facit iudici fidem legitimam, quam alio non apparente oportet eum sequi, etiam si sibi, ut priuato constet de contrario. l. illicitas. §. ueritas. ff. de of. prẽ. Nec peccat iudex, quia iudicat iudex per tales probationes informatus, ut inquit Sanctus Tho. & Theologi, & ita pridie fuit disputatum, & determinatum in ordine prẽdicatorũ, ideo illud uerbum, non uidetur mihi necessarium. Præterea obiurgationes aliorum, quas facit propter illa uerba, rei dubiæ, non uidentur mihi aliquid ualere, quia rei euidentia licet sit probatio certissima, tamen an ita esset prius quàm iudex uideret, res erat sibi ut iudici dubia, licet sibi, ut priuato esset certa, & probationes fiunt iudici. l. quinquaginta. ff. eo. & idem de notorio dico. Et etiam id propter quod prædicti reprehendunt glos. istam, & Azo. in sum. qui idem di. dicentes, ꝙ argumentum fidem non adhibet, sed ueritatis inuestigationem præbet, non ex toto placet: nam scire debes, quòd argumentum quandoque sumitur pro eo quod est argute dictum, & tunc ipsi dicunt uerum, sed quandoq; sumitur pro eo quod arguit mentem, quia prius sibi dubio, vel incerto mentem remouet, & ipsum incertum, vel non dubium deducit, & tunc secundum istum intellectum glos. & eius diffinitio procedit. quamcunque igitur teneas, non est vis, si sane intelli-
2 gas. † Quæro, vnde dicatur probatio. respon. gl. ab aduersario probe; nam probe agit, qui probat, vt j̃. eo. l. 2. nam manifestat dubiũ, vincit aduersarium, euitat pœnas non probantium, vt j̃. eod. l. fin.
3 † Quæro, cum hic loquatur in plurali, quot sint species probationum, quidam dicũt, quod tot sunt species probationũ, quot sunt modi probandi: modi aũt probandi sunt multi & 13. vel 14. enumerat Spec. in eo. tit. §. fi. Quidã reducunt oẽs ad quinque, vt primo p testes; secundo per scripturã, & iste multos comprehendit; puta instrumentũ publicũ, vt j̃. tit. 2. Itẽ priuatũ in casu, quo pbat,

l. fi. & auth. ibi posita. s̃. si cer. pet. Itẽ librũ rõnũ, de quo in l. prẽtor. ff. de eden. & l. j. & l. fi. s̃. de eden. Itẽ librũ antiquũ, & scripturas ẽt in lapidib. scultas, extra, de pba. c. cũ cãm. & ff. de albo. scriben. l. j. & p librũ antiquũ cẽsus j̃. de fide instru. auth. ad hæc. ff. eo. l. census. & extra, de p̃scri. c. ad audiẽtiã. Itẽ p literas ltĩmẽ sigillatas; de qbus dixi in l. si qua, p calũniã. s̃. de Epis. & cler. & plenius p Spec. vbi s̃. Tertio, p iurm iudiciale, & hoc plenã pbationẽ facit, vel p necessariũ in defectũ plenẽ pbõnis, vt l. in bonẽfidei. s̃. de iureiu. & l. admonẽdi. ff. in eod. tit. Quarto, p cõfessionẽ aduersarij. 2. q. j. nos in quẽquã. ꝙ intelligo, qñ est facta extra iudiciũ, vt l. Publia. ff. deposi. sed factã in iudicio di. Bal. nõ pbare, sed potius ab onere pbãdi releuare, & pbat, qa positio sit negatiua; in qua non cadit
4 pbõ, & tñ cadit releuatio p cõfessionẽ, c. j. de cõfessi. lib. 6. † Item, qa 9 p̃sumptionẽ iuris, & de iure, 9 quã nõ admittit pbõ, admit-
a tit cõfessio, [a] vt no. in Auth. de ẽqua. do. §. aliud. Itẽ licet renũciatũ sit pbõnib. & in cã cõclusum, nõ intelligit renũciatũ, & cõclusum cõfessionibus, extra, de fide instru. c. cũ Ioã. hẽremita. & j̃. de app. l. ampliorẽ. Tu dic ẽt factã in iudicio pbare, qa duplici officio fungit, qa releuat, & pbat, sicut iurm iudiciale, quod releuat ab onere pbãdi. l. cũ graui. in prin. ff. de iureiu. & nihilominus vim hẽt pbõnis, vt in eo. tit. l. sed & si possessori. §. fi. & j̃. de nõ nume. pecu. l. in 9ctibus. §. illud. & no. in l. gñalr. in prin. s̃. de iureiur. iõ ppria cõfessione qs cõuinci dr̃, vt j̃. de pe. l. q siniam. & l. 2. s̃. quo. ap. nõ reci. Nec ob. rõnes s̃. allegatẽ, qa magis pbant, ꝙ sit spẽs pbõnis, cũ a primo dicto gñali cõfessionẽ excipiãt. Concludo igitur, ꝙ cõfessio est vna ex speciebus, seu modis pbandi. Quinto, p visum iudicis, vt l. si irruptione. ff. fi. regũ. & ff. de ser. l. 2. & ff. de mi.
5 l. minor ex aspectu. † Ad istos quinq; modos dicunt prædicti oẽs alios reduci, qd mihi nõ vr̃, qa p famã solã, qñq; pfecte pbatur, vt scripsi in l. ea qdẽ. j̃. de accus. in materia famæ, & illa ad nullũ modũ p̃dictorũ reducit. Nec ob. si dicas fama p testes pbatur, qa est verũ fama ipsa, & fama sic probata pbat, id de quo est fama. Itẽ, qñ p vnũ testẽ, & famã simul pbatur, vel p vnũ testẽ, & iurm, ista est pbõ mixta ex duabus speciebus diuersis, ita ꝙ sub aliqua ipsarũ nõ continẽtur, l. certi cõdi. § qm̃. ff. si cer. pet. & ibi p But. & iõ mihi vr̃ sanctius eẽ oẽs modos p se numerare, vt Spec. fa. in d. §. fi vnde dic, vt ibi possemus tñ dicere, ꝙ pbõnis duæ sunt spẽs; alia vera, alia p̃sumpta; de qua dicetur j̃. eo. l. siue possidetis. Item vera alia plena, alia semiplena, vt dixi in l. in bonæ fidei. s̃. de iureiur. Itẽ alia directa, alia indirecta, vt patet ex his, quæ dixi in l. 2. s̃. de erro. aduo. & s̃. de in integ. resti. l. si te minorem. Item scias, quòd aliud est probatio, & aliud prẽsumptio, & ideo Canonistẽ de qualibet per se habent vnum tit. De ista præsum. dicam j̃. l. siue possidetis.

ADDITIO.

a ¶Admittitur confessio. Tu adde de hoc Bar. in l. fi. in prin. ff. ꝙ metus causa plene in l. absente. ff. de pe. lo. & Alex. de Imo. in l. Imperatores. de reiud. Alex. in l. stipulantem. §. j ff. de uerb. oblig. Iac. Rebuf. in l. quicunque. num. j. & ibi posui, in addit. ad ipsum, uer. contrarium. in f. de cau. lati. tit. dixi post Iantr. de Oria. in c. quoniam contra falsam. §. cõfessiones. in prin. extra, de probat. & post Panor. c. qui in uiuorum. in fi. in apostil. in uer. contra præsumptionem. extra, de concess. præben. Not. Barth. Soci. in suo tracta. fallen. reg. 314. Pau. de Cast. consi. 8. incip. ad primum quæsitum. in fi. primi dubij. & consil. 157. incip. uisis, & ponderatis. col. j. & consi. 175. inci. super primo uidetur dicendum, in ulti. dubio. Alex. consi. 76. uol. 2. & consi. 95. uol. 4.

LEX PRIMA.

1 *Probare debet quis causam suæ intentionis.*
2 *Actor dicens reum non soluisse, hoc ipsum debet probare.*

Vt creditor. Actor dẽt pbare cãm suæ actionis, & reus cã suẽ exce. h. d. Vel sic actor dẽt pbare numerationẽ ex qua agit, & reus exceptionẽ ex qua se defendit.
1 † No. igit. ꝙ qlibet pbat [a] id, qd est cã suẽ inten-
a tionis. Sed qd si actor, & reus sunt concordes de numeratione, sed sunt discordes de cã num. vt quia actor di. ex cã mutui reus di. ex cã do. Vide glo. hic ponẽtẽ, & ibi p Doc. in l. 2. j̃. de do. añ nup. Itẽ no. ꝙ implere, ponit p pbare, sic in l. Publia. ff. deposi. Gl. opp. de l. si chirographũ. ff. eo. vbi debitor nõ pbat. Sol. vt gl. ꝙ ibi p̃sumptio erat p debitore, qa ibi chirographũ erat cãcellatũ, vñ ibi pbat p̃sumptiue, sed qa p̃sumptio nõ est iuris, & de
2 iure, iõ pbõ admittit in 9riũ, vt ibi. † Opp. ab extra. ꝙ actor, q dicit reũ nõ soluisse, dẽat istã negatiuã pbare, ar. ff. de verb. oblig. l. hoc iure, & ar. eius, quod no. Inn. in c. sup his. extra, de accu. Solu. illud verũ, qñ tertio nõ sibi negãti debuit solui, vt dixi j̃. de iure emph. l. 2. vbi plene vide. Quærit Cy. quod, qdã cõsueuit fẽnerari ad sex denarios p libra, mutuauitq; mihi centũ iã sunt decẽ anni, & solui sibi vsuras, & habui finẽ, & quietationem, postea repeto ab eo vsuras, quas dico me soluisse, & pbo cũ tũc vsurariũ fuisse, & ad sex denarios fẽnerari cõsueuisse, & aliter nõ pbo me soluisse, an p̃sumet me soluisse, & vr̃, ꝙ sic; tũc qa nõ est verisimile eũ gratis mutuasse, ar. l. cũ de indebito. ff. eod. tũ ex cõsuetudine eius, & sic ex qualitate psonẽ arg. l. vel vniuersorũ. ff. de pign. act. & de vsur. l. q semisses, & arg. eius quod de chirographo dixi in primo 9rio. Contrariũ determinauit Iac. de Are. per l. istã. Itẽ. qa sup difformi nõ cadit p̃sumptio, sed oportet illud vere pbari, vt patet in eo, cui ager datus est pignori, extra, de iureiu. c. ad nostrã. & c. ex lr̃is. sed hic fẽnus potuit esse difforme, quia ad vnũ denariũ pro libra, ideo oportet illud probari, cũ qualitas psonæ nõ inferat determinate hoc eẽ, & sic probatio reperiretur de incerto, iõ nõ releuat, extra eo. c. in p̃ñtia. sed cõstitutiones Eporum sup his puident, vt vsuræ intelligantur vniformes, & sic ista cessant. Barth. de Salyc.

ADDITIO.

a ¶Quod quilibet probat. Adde D. Soci. consi. 165. incip. uisis inuestituris. uer. 2. hæc conclusio confirmatur. circa medium, in 2. parte. ꝙ unusquisque probare habet illud, quod est fundamentum suæ intentionis, quando uero, & in quibus uide per præfa. D. Soci. consi. 24. incip. uisis diligenter, & mature, uer. & ideo dicunt. circa med. cum uer. seq. in 3. parte.

LEX II.

1 *Reus sponte potest in se onus probandi suscipere.*

Possessiones. Actore non probante reus absoluitur. h. d. Vel sic, Agens rei vẽd. dẽt se dñm probare, alias reus absoluit, & dñs p̃sumitur. h. d. Et de hoc vltimo mirat gl. Ideo opp. sic, certi sunt modi, per quos dominia rerum acquirũtur, vt Instit. de rer. diuisio. §. singulorũ. sed iste non est de illis, ergo &c. Solu. Io. ꝙ hic dñium pro possessione ponit,
1 vt in glo. Vel ꝙ hic reus probauit se dñm. † Ex ista no. ꝙ reus põt suscipere onus probandi in se, vbi non cogeretur. Vnum tamen scias, ꝙ licet nõ probaret, ex hoc non succumberet, vt no. ff. eod. l. certa. & dicã j̃. eo. l. frustra. sed Plac. dixit possessorẽ p̃sumi dñm, vt in gl. de quo dicam j̃. l. cũ res. Quærit Cy. ego dixi me dñm ex traditione facta a Titio, & succubui: volo postea agere Publiciana, an possum, & di. quod sic, vt not. ff. de euic. l. minor. & p Dy. ff. de excep. rei iud. l. si mater. §. eadẽ. in fi. & l. an eadẽ. §. actiones. qd deducit ad q. si facta sit accusatio de insultu cũ armis, vel de pcussione cũ sanguinis effusione, & postea nõ probatur, nisi de simplici insultu, vel pcussione, an possit sequi cõdemnatio, & si non potest, an postea in noua instãtia poterit accusare de simplici insultu, vel de simplici pcussione. Et ad hãc secũdã partẽ rñ. ꝙ sic, p l. s̃. alleg. De prima remittit ad l. denũciasse, & qd tñ. ff. de adult. Sed vide qd plenius scripsi j̃. ad l. Iul. de vi publ. vel priua. l. tutoris.

LEX III.

1 *Soluendo qui non est, non præsumitur soluendo fuisse.*
2 *Præsumi an debeat ex præsenti in præteritum.*

Ex persona. Si collega fuit soluendo tpe depositi officij, alter collega nõ põt conueniri, nec
1 eius hẽredes. h. d. † No. ꝙ qui hodie non est soluẽdo, p̃sumitur, ꝙ
a non fuit in præteritum, [a] & est rõ qa omni die qs locupletari p̃sumitur, l. si defunctus. j̃. arb. tut. Et sic habes ꝙ de p̃senti p̃sumitur in pteritũ, & hẽc p̃sumptio transfert onus probandi in reũ, vt hic vide. Oppo. quod iste anus, & p cõsequẽs eius hẽredes, nõ debeãt nec possint cõueniri, vt ff. de ma. cõuen. l. j. §. si magistratus. & de tu. & ra. di. l. j. §. nũc tractemus. Sol. quod ibi fuerat soluendo tpe depositi officij; hic secus, vt in gl. Sed tũc oppo. 9 primã positionẽ casus, qñ ambo gesserũt, ꝙ prius conueniantur noiatores, q̃ colleg. vt l. qm̃ augurio. j̃. de conuẽ. fi. debi. lib. 10. Sol. ꝙ aut oẽs gesserunt simul, & tunc prius conueniendus est collega, q̃ nominator, l. aduersus. j̃. de ma. conue. aut diuisim, & tunc prius conueniẽdus est nominator, q̃ collega, vt in cõtrario. Et hoc in casibus quibus collega possit conueniri, quia quando diuisim non eo casu conueniri põt. ideo quando diuisim, dic, aut diuisione facta a nominatore, aut ab ipsis collegis; primo casu regulariter collega nõ tenet. Fallit tribus casibus, videlicet, qñ dolo, vel culpa collegã suũ suspectũ remoueri nõ fecit, vel si fecit, tarde fecit; vel si nõ tarde, permisit tñ fraudulẽter se vinci, & isti tres casus ponuntur in l. 2. j̃. de di. tu. & de admi. re. ad ci. perti. l. fi. §. antepe. secũdo casu quando ab ipsis; tunc siue vnus tm̃ gesserit, vt fuit hic, secundum secundã lec. gl. siue omnes: primo conuenitur nominator, q̃ collega, vt ff. ad mu. l. Imperator. & l. quid ergo. ff. de admi. re. ad ci. perti. l. curator. in prin. & est rõ, qa nominator conuenitur ratione fidei susceptæ: collega vero ratione negligentiæ tantũ, vt d. l. Imperator. in fi. Et hoc quando conueniuntur pro gestis, & eis connexis. Sed quando pro non gestis ab his, quẽ gesserunt separatis, & tunc periculũ est æqualiter collegarum, qa in eis per quẽlibet eorum par negligentia est commissa, vt ff. de admi. tuto. l. tutores qui. §. in eum. Et hoc in administratoribus publicis. Tutores autẽ in aliquo differunt a prædictis, saltem in casu, quo inuicem diuiserũt, in quo non insisto, sed dixi in d. l. quoniam augurio, & dicã; deo duce in tit. j̃. de di. tu. Habes igitur ex prædictis, ꝙ primo fit excussio bonorum principalis, & quandoque nominatorum, vt
2 d. l. qm̃. † Nunc circa illud, [b] an ex p̃senti p̃sumatur in præteritum,
b sequitur necessario verum, aut necessario falsum, aut cõtingẽter alterum; primo casu de præsenti præsumitur in præteritum, vel quod verius est necessario infertur in p̃teritum; vnde proprie nõ est præsumptio, sed probatio; vnde si qs est hodie minor, sequtur quòd

ADDITIONES.

a †In præteritum. Vide etiam per Bal. in l. non ignorabit. supra, ad exhib. & Bart. in l. si prius. de no. ope. nun. & in l. si is cui hisdem. de accusa. & in l. si quis. & ibi Bal. de adult. uide tamen quod habetur in l. matrem. infra eod. & adde quòd si probo te non esse soluendo, præsumitur etiam in futurum, secundum Bal. in l. 3. supra, si uen. pig. ag.

b †Nunc circa illud. Adde Soci. consi. 89. incip. in causa agitata, circa fi. 9. col. in j. parte. ubi hoc idem inducit, & firmat.

quód in præteritū fuit minor; secundo casu de præsenti in præte-
ritum non præsumitur, quia impossibilium, vel oppositorum ra-
tio non cōsentit, sed repugnat, & resistit; tertio casu, quod ita fue-
rit in præteritum, si aliqua ratione legitima iuuatur, & tunc de
præsenti in præteritum præsumitur, vt hic. Ratio est, quia legiti-
ma ratione quis quotidie debet locupletior fieri; vnde si hodie
non est, in præteritum præsumitur simile j.de adult. authē. si qui.
nam ibi in præteritum erant aliquæ præsumptiones, quæ coniū-
ctæ cū eo quod est de præsenti, faciūt sic in præteritū censeri: aut
ꝙ ita fuerit in præteritū nulla legitima ratione iuuatur, & tūc de
presenti in præteritū nō presumitur, & est ratio, quia presumptio
debet procedere ex aliquo valde verisimili, propter quod cuiusli-
bet boni viri animus ad sic presumendū applicetur, cū p̄sumptio
sit vehemens animi applicatio, &c. vt dicā j.eo.l.siue possidetis.
sed cū nulla legitima rō ad hoc inducat, sequitur, ꝙ præsumptio
nō est faciēda, ar.j.eo.l.neq; natales. & j.vnde cog.l.non ob.hoc.

LEX IIII.

1 *Proprietas an cadat sub dominio.*
2 *Dominium, quotuplex sit.*
3 *Dominium, quomodo probetur.*
4 *Dominium, an probetur per famam.*

Proprietatis. Dominium probatur instrumentis, & quibuscunque alijs legitimis probatio-
a nibus. [a] hoc dicit. † No. ꝙ est dare dominium proprietatis, quod
1 videtur falsum, quia ipsum dominium est rei proprietas, & econ-
tra. l.6.§.j.ff.de vsufruc. huius timore glo. exponit, id est, dominiū,
quod est proprietas. Vel dic, ꝙ proprietas quandoq; sumitur pro
rei substantia, vt hic, & d.l.6. in princip. coniuncta l.j. ita eod.titu.
2 quandoq; sumitur pro rei dominio, vt d.§.j. † Dominium autem
est duplex, scilicet, directum & vtile. Et vtile itidē est duplex; nā
aliud aduersatur directo, vt vtile quod ex prescriptione quæritur;
aliud subalternatur ei, vt vtile quod cōpetit superficiario, & em-
phyteutæ, vt dixi in l.traditionibus. j.de pact. Oppo. ꝙ ex instru-
mento emptionis non probetur dominium, vt j.eod. l. cum res.
3 Sol. vt glo. quæ supplet istum tex. secundum illum. † Quæro, quæ
sunt aliæ probationes legitimæ ad probationem dominij. respō.
b vt in glo. [b] Et hic attende, ꝙ quia glo. de fama consentiente vide-
tur contrariari alteri glo. quæ est in l.at qui natura. §.cum me ab-
sente. ff. de negoc.gest. quæ simpliciter tenet, ꝙ per famam pro-
betur, & non di.consentientem, vt hic facit, per quod hic videtur
innuere, ꝙ fama sola non sufficiat, & melior tamē ambę possunt
concordari, vt colligere potes ex sequentibus. Dic ergo, ꝙ fama
quandoq; inducitur ad probandum antiqua rerum dominia, de
quorum principiis non est memoria. & tunc quia talis fama, vt
ita dixerim, est præscripta, tunc per illam probetur, & ita intelli-
gitur glo. d.l.at qui natura, & hæc maxime est necessaria in vni-
uersalibus dominiis; puta Regum, vel Comitum, in territorijs ci-
uitatum, & in dominijs prædiorū per partialitatem extra suā ci-
uitatem expulsorum; facit l.si arbi.cū ibi no.ff.eo. & c.cū causam.
extra eo. & ff.de aqua plu.arcen. l. 2. §.idem Labeo. alias §. apud
Namusam. facit quod not. Hug. in l.si quidem. j.solu.matrimo.
4 †Quandoq; inducitur ad probandum dominia non sic antiqua,
c & tunc fama per se sola non probat, sed coadiuuat [c] hoc duplici-
ter; nam ubi est vnus testis, fama probata, illi testi iūcta, probat se-
miplene, & sic simul ambo plenam probationem faciunt, vt in
hac glo. & dixi in l.in bonæfidei. j.de iureiurā. Coadiuuat, & alio
modo, quia si vterq; plene probauit per alias probationes suā in-
tentionem; & vnus eorū coadiuuauit illam per famam, & nō al-
ter; ille qui suam habet intentionem coadiuuatam per famam,
debet obtinere, secundū Iac.de Are. fa.extra, de proba.c.quoniā.
& de ista materia famæ, vide ꝙ vltra omnes dixi in l.ea quidem.
j.de accusa. Tertio dicit glo. ꝙ dominiū probatur testibus, & be-
ne di.sed intellige sane, vt probātur causæ, ex quibus infertur do-
minium, quia ille cadūt in sensum testis; puta, quia vidit eū eme-
re, & sibi tradi, & eum possidere, & similia; dominium enim ve-
lut quid incorporale, & inuisibile, sensu corporeo nō percipitur,
sed iudicio mentis ex causis extrinsecis perceptis colligitur, & iō
deponentes de hoc suæ mentis iudicio, causas debent dicere, vt
sic videatur, an legitimum habeant iudicium, vel non, l.solam.in-
d fra titu.j. Quarto probatur dominiū per indicia, [d] vt l.indicia. j.de
rei vēd. quod Iac.de Are. di. leuiorem probationē esse, q̄ cæteræ,
& ponit exemplum in soluente censum, qui presumitur vtile do-
minii habere, & recipiēs directum; de quo vide quod ibi scripsi.

ADDITIONES.

a ¶Legitimis probationibus. Adde Soci.consil.89.incip.in causa agitata.uer.pri-
mo, l.rei uendi.in j.parte.ubi hoc idem inducit, & firmat, & adde ꝙ si testis
deponat, ꝙ talis tenebat pro suo, & tanquam rem suam, non per hoc pro
batur dominium, nisi ostendat titulum: ita dicit D.Abb. in c. cum ad sedem.
de restit.spol.in 4.char.alleg.dictum Innoc.in c.illud.de præsump. & Domi.
de Rot.in decisi.325.& adde Do.Alex.in l.j.ff.pro suo.post Bar.& Ange.ubi
plene alleg.ad hoc alias concordant, sed an unum instrumentum solum suf-
ficiat ad dominium probandum, uide per præfa.Dom.Soci.consil.266.inci.
in causa, quæ uertitur, uersic.3.uidendum est, circa fi.in 2.parte Sed quid an
per instrumentum locationis probatur, dic ꝙ non, sed tamen quando alia
concurrunt, instrumentum locationis eum probat, quod est singulare, ut
per Do.Soci.consi.89.incip.in causa agitata.uer.2.ponderandum.in j.parte.
Et an per estimum, dic quod non, sed facit præsumptionem, ut prefa.Dom.
Soci.in d.consi.89.in uersic.3. etiam ponderandum, qualiter probetur pos-
sessio, & qualiter dominium, uide Bal.consil.306.cum duobus sequen.3.lib.
b ¶Vt in gl. An ista glo. sit uera, uide Bart.in l.de minore.§.tormenta.de quæstio.
c ¶Sed coadiuuat. Adde Do.Ange.in l.Titius.ff.quib.mod.pig.uel hyp.sol.& l.at
qui natura.§.cum me absente. ff. de negoc.gest. qui dicit, ꝙ quando procu-
ratores articulantur, ꝙ de hoc est publica uox, & fama, hoc ideo faciūt, quia
si probationes erunt hincinde pares, defertur iuramentum semiplene pro-
banti propter famam, aut prima est antiqua, & tūc plene probat dominiū,
licet glo.in d.l.at qui contrarium tenuerit, & notanter dicit ibi Ange. ꝙ ita
fuit de facto obtentum in ciuitate Paduana, & ita etiam dicunt Cyn.Bal.&
omnes, hic per istam gl.hic, & idem Bal.in auth.quas actiones. sup.de sacro-
san.eccle.& in l.conuenticulam. de Episc.& cler.in l.cum super, de rei uend.
& Imo.in c.ueniens.de uerb.sig.Et iuxta hoc no.ꝙ fama antiqua est, quæ ex-
cedit hominum memoriā, excedere dicitur memoriā hominum, si per 40.
ann.uigui; dictū est sing.d.Anto.in c.ueniens.el j.de testi. qualiter autē pro-
batur scire memoriā. Vide Do.Alex.post Bar.in l.2.§.idē ibi.ff.de aqua plu.
arcē.& qd operetur fama antiqua.uide Bal.in cōs.83.3.lib.& cōsi.453.eo.li.
d ¶Probatur dominiū per indicia. Adde Soci.consi.186.incip.in cōtrouersia quæ
uertitur.uer.ius autem ex uendi.in 2.parte.ubi hoc idem allegat, & tenet.

LEX V.

1 *Cautio priuata, seu scriptura domestica, an probet.*
2 *Scriptura priuata debitoris, an probet.*
3 *Tabellio, an possit instrumentum inter domesticos, & amicos conficere.*

Instrumenta. Cautio priuata non probat, nisi alijs adminiculis sit corroborata. hoc dicit.
Et pone casum, vt quæritur vtrum cautio priuata, seu scrip tura
domestica probet. respon, ꝙ non, siue sit priuata attestatio, siue
sit annotatio: nam per se sola non probat, nisi alijs adminiculis
1 adiuuetur. †Quæro ad declarationem literę, de qua scriptura do-
mestica hic loquitur, respon. glo. ꝙ de facta a debitore, vel a ter-
tio loquitur litera ista. Contra quod oppo. quod facta a debitore
probet, vt l.Lucius. & l.Publia. ff. depo. & l.cum tabernam. ff.de
pign. gl.volens hoc euitare, subiungit, ꝙ hæc causa obligationis,
vel debiti non erat in scriptura annexa, ideo nihil probat ibi, sic
ideo probat l.cum de indebito.§.fi. ff.eo.di.Pet.& Cy.quod licet
hoc dictum glo. sit in se verum, tamen non est bonum in ista l.
quia hæc litera de alijs adminiculis loquitur, quam de concernē-
tibus causam obligationis, & sic de extrinsecis, non intrinsecis, &
maxime, quia causa obligationis nō concernit probationem, de
qua hic loquitur, sed rem ipsam, quæ debet probari. an inter pro-
bationē, & rē probandam est longa differētia, vt j. eo.l.cum res.
2 ff.de testa.tut.l.duo sunt Titij. †Dicūt ergo, quod scriptura priua-
ta debitoris, licet in ea sit scripta causa legitima ad obligandum,
non probat, siue sit annotatio, qa testes nō habeant, siue sit atte-
statio, i. qa testes in ea sunt scripti, & hoc qa scriptura ipsa negat;
vnde oportet, quod alijs adminiculis adiuuet; puta ꝙ testes exa-
minentur, & etiā ad comparationem literarum procedatur, si est
opus. Et ista fuerunt verba originaliter Odofr. qui latius locutus
est, quem Nicolaus de Matarellis fuit secutus. Dixit enim eorum
quilibet, quod hæc l. loquitur de triplici priuata scriptura proba-
toria; vna quando scriptura est per personam domesticam credi-
toris, & continet causam legitimam; nam licet habeat testes in
ea scriptos, vel subscriptos, & sic sit attestatio, non probat plene,
& tanto minus, si sit simpliciter annotatio, quia testes non con-
tineat. Et est ratio, quia licet solennia non deficiant, tamen per-
sona scribens est priuata, & suspecta; ideo ad plenam veritatem
non sufficit, l.etiam. ff.de testi. oportet igitur, vt alijs adminiculis
adiuuetur, per quæ suspicio ista tollatur, & purgetur; alia est scri-
ptura priuata, quæ fit a priuata persona, sed non est domestica
creditoris, & continet contractum, & causam, & alia solennia;
puta testes, & tempus, & hæc etiam non plene probat, quia scri-
bens non habet authoritatem sic conficiendi. Ideo alia admini-
cula sunt necessaria. alia, & tertia scriptura, quæ est a persona non
domestica confecta, nec est testibus iuuata, nec a debitore facta,
causam tamen continet: vt quia nummularius, vel alius simul in
quaterno, seu libro suo scribit, quomodo Titius mutuauit Caio,
vel apud Caium deposuit tantam quantitatem pecuniæ, & hæc
appellatur annotatio, nec est scriptura domestica, eo respectu,
quo prima. ideo simpliciter scriptura priuata est nominanda. Et
ad istum sensum hæc lex fecit differentiam inter domesticam,
& priuatam; hic in princip. licet glo. ponat pro eodem. Ista enim
scriptura, licet plus probet, quàm aliqua præcedentium propter
vnam quasi authoritatem, quam isti nummularij sibi ex consue-
tudine assumpserunt, licet ex publico non sint electi, tamen non
plene probat, quia authoritas eis ex publico deficit, ideo opor-
tet, ꝙ alijs adminiculis adiuuetur, vt hic in fi. de istis tribus scri-
pturis loquitur l.ista. Et est alia quarta, quam creditor sibijpsi fa-
cit, de qua j.eod.l.exemplo. & ibi de ea dicam. Hæc verba prædi-
ctorū Doctorū, licet sint pulchra; nō tamē sunt perfecta, ideo pro
eorum perfectione esset videndum, qualia debēt esse ista admi-
nicula, & an adminicula probēt plene, vel tantū semiplene, & qa
hoc latius, & clarius cæteris scripsi in mea repetitione. l.in bonę-
fidei. j.de iureiur. ideo ibi vide in §.nunc prosequendo. & cætera.
3 † Quæsiuit Nicolaus de Matarellis, an tabellio possit conficere
instrumentum inter domesticos, & amicos, & distinguit; aut est
æqualis ad quemlibet eorum affectio, & amicitia, & potest, quia
par causa affectionis omnem suspicionem excludit, vt l.nō solū.
§.de vno.ff.de ritu nup. aut est dispar affectio, & tunc de cōtractu
tantum,

tantum, quia ab vtraque parte est rogatus, pōt. sed de facto, ꝙ spe
ctat ad vnum, puta ad amicum qui rogauit, puta de actu protestā
di, & de ipsa protestatione, tunc non possit, vt suspectus, vel saltē
ei plena fides non adhibeatur. ar.ff.de iurisdom.iudi.l. qui iurisdi-
ctioni. Sed Bal.di. ꝙ instrm plene probat. dum tñ sit talis, cui im-
perari non possit, vt l.uxori.ff.de Fal.& ff.de mi.test.l.Lucius. Vl-
timo addo tibi alium intellectum ad illud verbun seu attestatio,
in litera positum: puta qñ aliqui per suas proprias scripturas red-
dunt a seipsis sua testimonia sup aliquo negotio ad solius partis
instantiam, talia nihil probant. Idē si a priuato sit scripta, vel a ta-
bellione sine iudicis mādato. vt no.i l.hac ꝯsultissima.in fi.de test.

LEX VI.

1 *Verba enunciatiua quæ a defuncto proferuntur an, & quando seruentur.*
2 *Hæres, an possit agere pro viginti debitis defuncto, si ipse defunctus dixit de-
cem tantum sibi deberi.*
3 *Confessio liberatoria, vel obligatoria in ultima uoluntate, an possit per defun
ctum reuocari.*

Rationes. Primo inter viuos. Secundo in vltima voluntate. Vel primo vnum dictum. secundo illud
extendit. secunda ibi: eiusdem iuris. Et scias, ꝙ hæc lex.in 2.parte
legitur duobus modis. Vno, qñ verba fuerunt prolata ad incōmo
dum hæredis, & hanc senserūt qui auth. ꝙ obtinet. hic posuerūt.
Alio qñ ad commodum, & istam sequitur Pet. pp continuatio-
tionem literæ. Secundum vtranque lecturam summatur sic. Ra-
tiones priuatæ defuncti non probant sibi deberi, & verba enūcia
tiua in vltima uoluntate emissa ad commodum hæredis, ei non
prosunt, nec ad incommodum eius emissa ei nocent, nisi testa-
tor iurauerit. h.d. Quia prima pars est clara, pone casum in secun-
da. primo, quod cum defunctus deberet recipere xx. a Titio in te-
stō, dixit, qđ debebat recipere x. & hoc non præiudicat hęredi de
bitum integrum probanti. & huic portioni continuat auth. quod
obtinet. & hæc est lectura Gua. & gl. sed Pe. dixit, ꝙ cōtinuatio li
teræ talem lec. nō patit. Ideo in hac secūda parte pone casum, ut
quæratur, an sicut hrdi nō prosunt oēs defuncti, ita nō prosit si in
vltima voluntate dixit, sibi certū qd dēri. rñ. qđ ēt sibi nō prodest.
Dubiū erat: qa nō videbat credi, ꝙ defunctus mēdaciū in ultima
volūtate dixerit, sed potuit saltē errare: ideo ei nō credit aduersa-
1 rio negante. †No. fm gl. ꝙ verba enunciatiua a defuncto prolata
non seruant. Contra qđ op. gl. fi. de Auth. de nup. §. disponat, Sol.
ibi in dispositiuis: hic in enunciatiuis. Opp. ꝙ enunciatiua ēt seruē
tur j.ar.tu.l.j. & ff.ad Sil.l.j.§.fi.& l.seq. Sol. glo. qđ ibi fallit, sed de
2 hoc dicet j.de test.l.verba. vbi est materia. †Quæro iuxta lecturā
a glo. [a] qd si testōr, cui viginti debebant, dixit decē sibi deberi adie
cta taxatiua, tm̄, dixit Hug. ꝙ tunc hæres licet cōstet viginti debi-
ta fuisse, non tñ poterit petere nisi decem. Azo dixit, aut ex certa
scientia sic dixit, & tunc hæres vltra decem petere non poterit, vt
j. de fal.cau.adiec.leg.l.j. quia liberationē in residuo legare vr̄. ar.
l.tale pactum. ff.de pac. aut errore sic dixit, & tūc totum petit. aut
dubitatur, & tunc si iurauit, credit ex certa scientia dixisse, ut au-
th. qđ obtinet. aut non iurauit, & tunc vr̄ errore dixisse, cum de ꝯ
rio per hæredem probetur. Bar.in l.si quidem. ff.de transa. & in l.
si cum dos. in princ. ff.rer.amot. tenet cum Hug. ut pp dictionem,
b tantum, [b] quam adiecit hæres, ultra petere non possit, & induxit
l.3.§.cum Titio. ff.de adi.le. vbi dicit esse casum. sed modicum fa-
cit, qa ibi utrunque erat legatum, sed magis hoc probatur rōne,
quia adijciendo limitatiuam, vel taxatiuam, duntaxat, vr̄ ex certa
sciētia sua verba proferre, quasi sciuerit postea, vel nūc, vel antea
sibi debita fuisse, sed soluta esse, vnde vel liberationem inducūt,
vel sol. factam de residuo probant, ut d.l.j. j. de fal.cā adi.le. Et istā
partem puto veram, nisi probaretur, ꝙ erronea causa fuisset mo-
tus: puta, quia calculasset rationes, & in saldo posuisset, & erras-
set, qa plus restabat ad recipiendum, ut dixi in d. l. si quidem. uel
forte, & verius dic, ꝙ opi. Hug. est vera, qñ verba enūciatiua emit
tunt pp se, qa in dubio probat solutio, uel inducit liberatio, in d.
l.1. vt in hoc exemplo. Sciant hæredes mei, ꝙ Titius debet mihi
x. tm̄, vel duntaxat, sed ubi essent emissa pp aliud, tunc procedat
opi. Azo. vt intelligatur errore prolata, ut lego x. Gaio, quę Titius
mihi tñ dēt, uel x. q̄ tantū mihi Titius dēt, ad talem fabricā relin-
3 quo, vel inter pauperes distribui volo. †Quærit Pet. an ꝯfessio li-
beratoria, vel obligatoria facta in vltima voluntate possit p defun
ctum reuocari, & maxime ubi iurasset, & dixit ipse, qđ non, ēt si
non iurasset. Dy. vero dixit, ꝙ sic. Cyn. remittit ad l.generaliter j.
de non num.pec. Bar. ponit in l.Lucius.§.quisquis. de leg.2. Iac.ve
ro Bu. ponit in l.1. j. de falcā ad le. & ibi dicam in d.l.generaliter.
Quæro, dr̄ hic, ꝙ rationes priuatæ non faciunt fidē pro se, an hoc
sit verum in nummularijs, mercatoribus, uel campsoribus, & sen-
tit glo. quod pro se fidem non faciant, sed contra se sic, ut no. in l.
si quis ex ar.§.nummularius. ff.de eden. sed refert Bal. quod Nico.
de Matare. dixit, quod pro se plenam fidem non faciunt, sed semi
plenam sic. ideo cum alijs adminiculis coadiuuatæ plene [b] pbant
pro se. circa quod uide quod plene scripsi in l.j. j.de eden.

ADDITIONES.

a Quæro iuxta lect.glo. Adde ad hoc propositum. s.an, & qñ credatur dicto te-
statoris. Dy. in l.cum quis.§.codicilli.post prin.uers. facit ad ꝯnem. ff.de le.
3. Bar. in l non solis.§.liberationis.post prin.ver.aduertatis, si dico sic, & in
l.idem in duob.§.fi.ff.de pac.no.Bal.in l.1.ver.no.ꝙ hæc lect.infra de fa.cau-
sa adiec.leg. Lanfr.de Ori.in c.qm contra falsam.§.confessiones.nu.28.vers.
quæro ergo.& se & ibi dixi in apost.ad ipsum in ver. hæredis cum pluribus
seq. dixi in addi.ad Panor.in c.cum dilectus.nu.19.in ver.confessus est.extra
de test.& ista faciunt pro his, quæ hic habentur nu.seq.
b Tm̄. De hac dictione, tantum, uide Bal.in l.cum mulier.in vlt.char.ff.sol.matri.

AVTHENTICA.

1 *Assertioni iuratæ testatoris stare debent hæredes.*
2 *Testator dicens aliquam rem ad se non spectare, quid hæc verba operantur.*
3 *Confessio in vltima uoluntate facta quando probet. & nu.4.*

Quod obtinet. Licet summauerim cum præcedē
1 ti tñ sup ea notabilia collige. † Pri-
a mo, ꝙ assertioni iuratæ testatoris compelluntur hæredes [a] stare.
Secundo, quia iurm testatoris non pōt suis creditoribus præiudi
care. Tertio mixtim, ꝙ testator pōt imponere l. suis hæredib. quā
non pōt imponere proprijs creditoribus. Et attēde, qa tex. in cor
pore loquit, qñ aliqs ex hrdib. rem defuncti possidebat, & testōr
iurauit non hre alias res, q̄ eas, quas nominauit, compellunt hæ-
redes acqēscere, ut nihil petant a cohærede. Sed querit glos. quid
de extraneo debitore, puta, quia defunctus iurauit Titium nihil
sibi debere, uel minus, q̄ debeat. gl. di. idē, ut hrdes teneant acqe-
scere, adeo, ut non possint ꝯ. probare, & idē no. in cor. & in l. pce.
& doc. ita tenent, & inducunt. l.cum qs decedēs.§. codicillis. ff.de
leg.3. ubi hoc pbat. Et intellige, ꝙ iurm prodest in fauorem ter-
tij capacis, non incapacis huius rei, q̄ legata uideret, uel q̄ hrdes
prohibitus petere diceretur. ut ea.l.cū qs.§.Titia. & no. p Dy. in d.
§.codicillis. qđ no. pp heredes, q qnq; iurant defuncto restituere
hæreditatem totam, vel partem alicui non capaci. quia iurō non
vr̄ obligari. Attende tñ. ꝙ in q. glo. si defunctus non iurasset, sed
simpliciter assertionem in fauorē debitoris fecisset, recurrendū
2 ad no. in l. præcedenti. † Quærit Bal. testator dixit negatiue talem
rem suam nō esse, nec ad se spectare, quid operant hæc verba. rñ.
aūt non apparet, qđ contemplatione alicuius personæ dixerit, &
tūc uelut nuda nihil operant. aut ꝙ ꝯtemplatione seu fauore ali-
cuius dixerit: & tunc aut sunt iurō firmata, & probant ꝯ hrdes il-
lam negatiuam, puta si iurauit rem suum non esse: sed Titij. aut
non sunt iurō firmata: & tūc si ille possidebat, ei vr̄ liberatio lega
ta, ut no. gl. in l. Titia.§.Gaius. de le.2. aut non possidebat ille, sed
defunctus, & isto casu nihil di. ipse, sed vr̄ tunc illa uerba nihil
operari nisi Titius probet, qđ sibi legare uoluerit, ut d.§.Titia. qđ
puto uerum, si Titius uellet illam rem petere, ut legatā, quia ver
ba non important. sed si vt suam, & ex ꝯfessione defuncti hoc vel
let probare, ur̄, qđ possit, licet hæredi detur facultas probandi ꝯ-
3 rium. ar. eorum, q̄ no. in l. præcedenti. † Sed attēde, qđ illa nihil ha
bent commune cum isto casu, quia ibi in debitore, qui se defen-
debat exceptione: hic in actore, qui intentionem suam uult ex ꝯ
fessione testatoris facta in eius ultima uoluntate fundare, quo ca
su dubitatur an possit. & tenuit Pe. qđ sic, dicens, qđ ꝯfessio facta
in ultima uolūtate ita probat, sicut facta inter uiuos, quæ probat,
ut l.Publia. ff.depo. immo magis, quia hō reminiscitur melius, ni-
si sit morti vicinus. & pro hoc inducit l.j. & pe. j. de fal.cau.adiec.
le. & ff.de li.leg.l.3. & l. Aurelio.§.j. Sed Doct. antiqui dicebāt op.
ex eo, qa speciale est, ut præiudicet heredibus, qñ iurm interue-
nit, ut l.cum qs decedens.§.codicillis. de le.3. & sic iurō non inter
ueniente in ꝯrium est ius commune. Sed Pet. & Cy. rñdēt, qđ iu-
ramentum p̄iudicat, ne ꝯ. probari possit, sed eo non interueniēte
ꝯfessio p̄iudicat, qa probat, sed ꝯrium probari pōt, quo pbato re-
perit p errorem facta, & tunc non pderit, nisi ex aduerso pbet, ꝙ
ex certa scientia pcesserit, sed superuenit Dy. & Ia. de Bu. & indu
xerunt ꝯ Pe. & Cy. tex. in l.Lucius.§.qsquis. so 2. de leg.2. dicentes
ibi esse casum ꝯ Pet. Sed attende rogo te, qa tex. ille pōt induci p
utraque parte. nam cum ibi dicit, q̄situ est, an si nō deberent, &c.
si illud intelligat, ꝙ non deberent. i. nō probant debita ex cā a te-
statore expssa Ia. & Dy. dicerent verum, sed si exponat, ut nō de
berentur, qa hrdes probauerunt rem aliter se hre, & sic nō dēri,
vt defunctus dixit. & tūc est ibi casus pro Pe. & hęc expositio ma
gis ꝯgruit literæ q̄ pcedēs, & iō ego sto cū Pet. Nō ob. ꝙ ista con
fessio non est facta ad partis instantiā: nec ea p̄sente, qa in ultima
uoluntate hæc non requirunt, cū sp cū parte loqui intelligat. ar.
ff.de le.2.l.cum pater.§.donationis. in fi. & p hoc facit, ꝙ no. gl. in
4 l. nō solum.§.si liberationis uerba. ff.de liber.leg. † Quero ultimo,
tex. iste loquit, qñ in testō, quid si non in testō, glo. super uer. testa
mentis, in cor. di. idem, quod intelligo sane, dummodo in alia
ultima uoluntate. alias si extra ultimam uoluntatem, hæc authē.
locum non habet, sed aliæ ll. de actibus inter uiuos loquentes.

ADDITIO.

a Hæredes stare. Quando autem iuramentum transeat ad hæredes, uide p Bar.
& Ang. in l.generaliter. in prin. de re. cre. & no. Bal. in l.3. inf. plus uale. quod
agi. Car. flo. in cle. ne ro.§. porro. 16. q. de iure do. Alex. in auth. sacramēta. &
ibi Bal. no. j. si aduersus ven. & Bal. in l. fi. inf. de pac. & in l. si quando. inf. de
inoffi. test. & Bal. in auth. principales j. de iureiu. Fed. consi. 252. gl. 63. dist. ti-
bi do mino. Innoc. in c. veritatis. de iureiu. Host. & Ioan. An. in c. fi. de sepul.

LEX VII.

1 *Scriptura propria etiam pro debito fiscali non probat.*
2 *Sigillum regis an fidem faciat pro ipso rege.*
3 *Scripturis Cardinalium quando fides habeatur.*

Exemplo

a **Exemplo.** [a]Etiam pro fiscali debito propria scriptura non probat.h.d.ꝙ not.inquantum de fiscali
1 debito loquitur.†No.ꝙ ea,quæ sunt perniciosi exempli, non de
bent admitti nec tolerari.Item no.ꝙ non debent dari,sed tolli oc
casio falsi fabricandi.Item no.ꝙ fiscus vtitur iure communi , nisi
de priuilegio appareat.Sed q̃rõ est,quia videmus, ꝙ fiscus quoti
die vtitur libris non solẽnibus ad exactionem suorum reddituũ ,
& similiter prælati ecclesiarum.di.Nic.de Mat.ꝙ isti libri,vel scri
pturæ q̃nque sunt confectæ ab officialibus publicis ad hoc depu-
tatis:& illæ pro publicis, & solennibus habentur; sicut scripturæ
commentariensium.vt l.in fraudem.§.quoties. ff. de iure fisci.fa.
ĩ.de fide instr.auth.ad hæc. Q̃nque ab officialibus publicis libri
non sunt scripti,& tunc si iudices,& officiales , & aliæ p̃sonæ in-
differenter illis vtuntur ꝑ publicis : tunc talis vsus ex consuetudi-
ne approbatus facit illis fidem adhiberi, & communis vsus illis
præstat autoritatem.ar.l.Barbarius.ff.de offi.præsi.& ĩ.de sen.l.2.
si autem non oẽs indifferenter illis vtuntur, quia non ad oẽs spe
ctat,ut sunt scripturæ priuilegiorum antiquorum ciuitatis terri-
torij,& iurisdictionis,vel ecclesiarum,& prelatorum.& tunc ista,
si longo tpe viguerunt inter subditos,& subiectos,faciũt fidem ,
q̃a antiquitas non modicę est autoritatis,sed magnæ,cũ vim ob-
tineat l.& principis.ff.de aqua plu.arcen.l.2.§.pe.& ĩ.de test. & l.
sancimus.& hic intra territorium suum di.fidẽ facere non ex̃. Et
ita refert Bal.q addit,ꝙ extra territoriũ ẽt fidẽ facerent. Nam ea,
q̃ robur habent ab intra,habent ẽt,& ꝑbant ab extra. vt l.si non
speciali.l.fi.ĩ.de testa.& hoc ꝑ gestis,& factis ab intra,ut ibi,& ff.
ad mu.l.Lucius.§.fi.& de priuile.credi.l.antiochensium.fa. quod
no.Doc.in l.j.š.de sum.tri.& fi.catho.Hoc vltimum,qđ dicit Bal.
est in se verum.sed circa alia scias,qđ q̃a exorbitãt a iure commu
ni,oportebit,ꝙ probet̃,qđ de ↄ̃suetudine ciuitatis fides eis adhi-
betur,& pro tanto cum semel q̃dã fideiussor cõductoris certi da
tij diceret,se exactũ a fisco , & soluisse vnã magnã quantitatẽ pe-
cuniæ pro ipso conductore datij,& ad hoc probandum apporta-
ret quandam scripturam,in qua ↄ̃tinebat̃ dicta solutio, q̃ scriptu-
ra facta erat ab officiali q recepit, & diceret̃ non valere : q̃a in ea
non erat notarij ipsius officialis subscriptio,vt vult tex.in l.fisco.ĩ.
de ↄ̃ue.fi.debi.li.x.Oportuit ꝑbari, ꝙ de ↄ̃suetudine tales subscri-
ptiones non erant in vsu,& ꝙ cautiones solutionũ factæ ab offi-
ciali plenã fidẽ faciebãt;qđ tene menti ꝑ his,qui soluũt collectas
2 & ꝑstantias officialib.ad hoc deputatis. † Quærit Cyn.per baiu-
los regni lata est s̃nĩa in fauorẽ regis,q̃ sigillat̃ ꝑprio sigillo regis
sicut cæteræ s̃nĩæ:an fidẽ facit ꝑ rege.vr̃.ꝙ non, sicut dr̃ hic de fi-
sco.Contrarium seruat̃ de facto,qđ ẽt ꝑbatur de iure,quia fiscus,
& Imperator in propria cã p̃õt sibi ius dicere.ĩ.proxi. ff. de his, q̃
in te.de.& per ↄ̃ns,& rex Franciæ qui locum Imperatoris tenet
in regno suo.& sic fortius s̃nĩam,seu scripturam , seu sentẽtię suo
sigillo roborare.Mec ob.hæc l.quia loquitur , q̃n fiscus formam
debitam,& essentialem non seruant in scribendo. Quæro hic lo-
quitur de scripturis proprijs ad propriam vtilitatem factis. sed q̃d
de scriptura tertij facta inter debitorem,& creditorem.dic, ut ple
ne scripsi š.de iureiu.l.in bonæfidei.§. nunc prosequendo uer.ter
3 tio vero casu,&c.†Quęro an scripturis Cardinalium crederetur,
dico idem in eis, quod in alijs. soluo , quod si in eorum legitimis
scripturis dicerent , quod de mandato Papæ hoc faciunt de hoc
b mandato eis creditur,[b]licet de mandato aliter non appareret, ut
dixi š.de mandatis principum.l.j.

ADDITIONES.

a ¶Exemplo. Adde,ꝙ tex.iste allegari potest,ꝙ simplici protestationi credi non debet.pro quo uide Bal.d. Alex.post Bar.in l.si quis inficiatus. ff. de posi.

b †De hoc mandato eis creditur.Adde vera ea quæ hic not.Bal.nu.3.ver. extra quæro.& quod ibi notaui.in apost.ad ipsum post Barb. & Alex. quod dixi post eundem Bal.in l.iurisiurandi.n.5 in apo.in ver.Cardi.ĩ.de testi. & Barr. in l.vna.in prin.ubi etiam notaui.in apost.ad ipsum.š.de mand.princ.

LEX VIII.

1 *Reo quæ,& quando indicatur probatio.*
2 *Terminus ad probandum,an possit simul actori,& reo assignari.*

Frustra. Reo non est inducenda probatio. h.d. concor.ĩ.
1 eo.l.actor.†Oppo.de leg.j.š.eo. Sol.ꝙ ei non est
indicenda probatio intentionis actoris, vt hic : sed suæ exceptio-
nis sic,ut ibi,ita di.gl.sed hoc modicum habuisset dubium : ideo
dic,ꝙ reo non est indicenda probatio,si simpliciter negat. Si au
tem excipiendo aliquid affirmat,tunc probatio non est ei indicẽ
da suæ exceptionis,antequam actor probauerit suam intẽtionẽ ,
vt ibi.l.si quidem ĩ.de excep.ꝙ intellige,nisi ex rei assertione ex-
plicet̃.uel implicite affirmetur intentio actoris. l. quinquaginta.
ver.sed nimirum.ff.eo.& ita debet intelligi.l.in exceptionibus. in
princ.ff.eo.Opp.de l.circa.§.j.ff.eo. Sol. ꝙ ibi reus sponte onus ꝑ-
bandi in se suscepit,nõ ꝙ necessitaret̃,ut hic.vel dic subtilius, aut
s̃nĩa est ferenda vniformiter,siue reus probet,siue non, & tũc fru
stra in se onus probandi suscepit & voluntarie dr̃ suscipere: aut si
reus probat,ferenda est difformis ab ea,quæ fertur, si nõ probat ,
& tunc non sponte dr̃ probationem suscipere,sed ex necessitate,
vt petitur ferendæ sententię.ita loquitur d.l.circa. Veruntñ, quia
ad talem proferendam s̃nĩam spõte dr̃ deuenire,isto respectu dr̃
sponte probationem suscipere.similiter & alio respectu,quia eo
non probante fertur s̃nĩa eo modo, quo ferri debuit ac si proba
tionem in se non suscepisset.vnde licet reus non probauerit, nihi
lominus si actor non probauerit absoluendus simpliciter erit. &
2 hoc est,ꝙ vult gl.in d.l.circa.ꝙ tene cordi.†Quero,an simul acto
ri,& reo possit terminus ad probandum assignari.& vr̃, ꝙ nõ, q̃a
reus non tenetur probare,nisi cum actor intentionem suam pro
bauerit.l.si quidem. ĩ.de excep.& l.in pecuniarijs.ff. de fer. & di-
la.dic,aut q̃rit̃ in iudicio ordinario aut summario. Primo casu p̃t
reo non ↄ̃dicente.eo ↄ̃dicente, non p̃t,q̃a mos, & ordo iudicio-
rũ est ei seruandus.ut ll.š.alle.Scđo casu p̃t,q̃a in summarijs iudi.
offi.est litis abbreuiare.iõ vtriq; parti põt simul terminũ statuere
ad ꝑbãdũ incũbẽtia.vt in cle.sæpe. ext.de ver.sign.& ibi ꝑ Io. An.

LEX IX.

1 *Aetas probari debet ab eo,cuius est causa intentionis.*
2 *Minor non præsumitur qui olim minor fuisse probatur.*
3 *Probare quis debeat,si ei qui vt procurator admitti petit,dicatur, tu non es maior,& ipse dicit se minorem non esse.*
4 *Aetas quot probetur modis.*
5 *Aetatem legitimam probare debet qui vt procurator admitti petit.& n.6.*

a **Cum te.** [a]Qui se minorẽ dicit illud ꝑbare dẽt.h.d.† Not.
1 ꝙ q̃n ætas est cã intẽtionis alicuius , ætas illa ab
eo est probanda.Quæro de huius legis exemplo, dicit gl. ꝙ q̃dã
ponunt casum in eo,q dicebat se minorem , & petijt restitutionẽ
aduersus s̃nĩam,vel ↄ̃ctum tanq̃ læsus.& reprobat eos, q̃a ẽt post
maiorem ætatem.i.quadriennium p̃t petere restõnẽ. vt š. de tẽp.
rest.in integ.quasi ꝑ totũ.Sed sustinendo istos, potes dicere, qđ
isti hoc non negant,sed opportunum in casu isto non erat , q̃a se
minores de p̃senti esse dicebãt,& sic s̃m tp̃s ↄ̃ctus,vel s̃nię, & le-
sionis,& s̃m tp̃s petitæ restõnis.sed dicit Cy.ꝙ gl. bñ di. & hẽt a-
liũ intellectũ,puta ꝙ licet de pręsenti,s̃m tp̃s quo petit, se mino-
rem dicat,tñ si hoc non ꝑbaret,vt asserit.sed ꝑbaret se esse.ĩ.qua
driennium,& ↄ̃ctum,vel s̃nĩam latã minori ętate,ipse deberet re
stitui:licet se minorem,s̃m tp̃s petitionis non probaret. & est rõ ,
q̃a cum ponunt̃ in libello non necessaria,non habẽt necesse ꝑba
ri,q̃a nihil importãt.ar.l.q extrinsecus.ff. de ver. obl.facit l.scio.ff.
de app.& ꝑ hoc facit,q̃a tp̃s ꝑbatũ non diuersificat ius neq; factũ
ab eo,ꝙ in petitione fuerat deductũ.& hoc est, ꝙ vult ista no.gl.
q̃ tene cordi.Ponit ergo gl.exẽplũ, q̃a minor uolebat a curatori-
bus liberari,sed certe tunc diceret se maiorẽ, iõ puto gl.meã cor
ruptã.Dicamus ergo , ꝙ q̃s petebat sibi vt minori curatorẽ dari ,
aduersus se opponebat dicẽs illũ esse maiorẽ.vñ asserẽs se mino-
2 rem dẽt illud ꝑbare.†Opp.cũ gl.ꝙ nõ dẽt se minorẽ ꝑbare,q̃a cũ
olim fuerit minor,hodie p̃sumitur minor.ut ĩ.e.l.siue.& ff. de re.
iur.l.id,qđ nostrũ.sol.vt in gl.q̃a aliud in ętate, q̃ cursu tpis muta-
tur:aliud in dñio,ꝙ cursu tpis non mutatur.ut d.l.id, ꝙ nostrũ.Et
ꝑ aliquorũ ↄ̃triorũ sol.distinxi,vt dixi in l.si re.š. de in inte.rest.Op
po.2.cũ gl.ꝙ aduersarius minoris ꝑbare dẽt ætatẽ, ut l.si minorẽ.
2.rñ.dẽ in inte.resti.Sol.aut administratores minores agũt se pe-
tentes liberari a tutela,vel cura,q̃a ille factus est maior: & tunc il-
li probare dñt,vt in ↄ̃rio,aut minor ẽ ille, q agit, petẽs se liberari
dicẽs tutelã,uel curã finitã.& tũc ipse dẽt ꝑbare,vt hic.Et ambo-
rũ dictorũ ẽ rõ,q̃a actori incũbit onus ꝑbãdi, & affirmãti non ne
ganti.ĩ.eo.l.actor.& l.ei q.subiũgit gl.ꝙ si q̃s dicat se minorẽ,suffi
cit ꝑbare,ꝙ tpe ↄ̃ctus fuit minor,ꝙ non est verũ nisi ex dinume-
ratione annorũ inferretur hoc necessario,ut dixi in d.l.si minorẽ.
3 †Querit Cy.q̃s vult admitti ad iudiciũ,ut ꝑcu.di. aduersarius, tu
nõ es maior:replicat ipse negatiue,ego nõ sũ minor,q̃ritur q̃s ꝑ-
bare dẽt di.ipse,& bñ,ꝙ ille,q vult admitti nõ dẽt ꝑbare: sed ille,
q vult cũ repellere.primo,q̃a in exceptiõib.rei sunt actores.l.ĩ ex
ceptionib.in prin.ff.eo.Sed hęc rõ modicũ facit. vt patet ex no.in
l.p̃cedenti.Scđo,q̃a actoris intẽtio est fundata de iure cõi, cũ q̃li-
bet possit esse ꝑcu.nisi appareat esse ꝑhibitus. ut ff.de procur.l.j.
§.fi.& l.mutus.§.surdus. Si igit̃ aduersarius dicat eum ꝑhibitũ, de
bet ꝑbare.l.ab ea parte.ff.e.& ita refert Pet.tenuisse,nisi aspectus
corporis aliud demõstraret.l.minor ex aspectu.ff.de mino.& hæc
opi.est communis,licet aliqui ↄ̃.& pro ista parte facit , q̃a ex quo
mandatũ hẽt suã debitã formã,habilitas p̃sonæ est pręsumenda,
4 vt in fi.no.gl.in l.3.in princ.ff.de arbi. † Quæro nunc,quot modis
b ætas probetur.[b]rñ.gl.ꝙ trib.sed adde duos.s.ꝑ confessionem par-
tis aduersę.Item per scripturas parentũ, ut de his, & alijs plenius
scripsi.in l.si minorem.š.de in inte.resti.Vltimo Bal. vnam suã no
tam ponit,ut per eam cognoscat̃,quis ętatem probare dẽt,q̃ pro
magna parte est extracta de dictis,& scriptis ꝑ Io.An.in mer.suis
in c.infantibus.de reg.iur.lib.6. Ego eam formaliter non recito :
tum,

ADDITIONES.

a ¶Cum te.Adde l.si minorem & ibi glo.Bar. & Bal.š.de in integ.restit. Pau.de Cast.consi.142.inci.visis,& consideratis omnibus,Bar.& Doc.hic.& Bar.in l.1.in fi.ff.de exce.& in l.eadem ratione.ff.de ferijs.in l.de ætate.ff.de minor. & vbique dicit iudicem esse adeundum,qui pronunciet super ætate. Bar.in d.l.de æta.3.q.quod ætas probari debet per eum,in quem iudex ex aspectu transtulit onus probandi,alias debet probari per eum qui se fundat in ætate maiori,vel minori,siue agendo,siue excipiendo.vide Bal.hic,& per Io.de Imo.in l.3.§.duæ ad Tre.& Bal.in l.data opera.15.col,qui ac.non pos.& glo. 78.dist.præsbyter,& in Spec.de acto.vers.quid ergo alleg.in text,& plenius per d.Alex in d.l.de ætate.ff.de mino.

b ¶Aetas probetur. Qualiter vero ætas probetur, vide Pau. de Cast. in consil. suo 138.

tum,vt euitem prolixitatem , tum quia perfecte veritas ex ea nõ
hr̃,sed super hoc nouam trado doctrinam.Cum igitur quæritur,
a quo ætas probari debet,dic aut ætas allegatur ante actum asse-
cutum , aut post.primo casu aut ætas expressim , & principaliter
deducitur in peti.aut tacite incidenter,& consecutiue.Primo ca-
su petens debet ætatem probare,vt in hoc exemplo, iussit testõr
certum quid dari,vel hæreditatem Titio restitui , cum fuerit cer-
tæ ætatis,& fortius si expressim in conditione apposuerit:puta si
peruenerit ad legitimam ætatem.l.ex his.ĩ.quando dies leg. ced.
cum ibi not.& ff.de vsuris.l.in fideius.§.Polidius.Et idem habes,
si Papa mandat diœcesano,vel alteri,vt prouideat alicui de bene
ficio si est ętatis legitimæ.vt cle.1.de concel.præben. & quia Pa-
pa locutus est per verba pręsentis temporis,consideratur tempus
datarum literarum,non probationis nec præsentationis earum.
vt no.in cle.literas.de rescri. Et hæc allegatio ætatis , & probatio
debet fieri etiam nemine opponente,vt verificata appareat con
ditio cum implemento conditionis.& sic ætas fit causa dandę ei
actionis,vt hic.Secundo casu, quando ætas deducitur tacite, , &
incidenter seu consecutiue.& tunc,aut in actu iudiciario, aut ex-
tra.Primo casu:puta quia agere vult quis contra alium, reus cita-
tus ei opponit,quod est minor : & sic non habet ætatẽ legitimã.
vt supra qui le.perso.per totum.Vel econtra reo comparenti op-
ponit actor,qđ est minor,& tunc gl.78.dist.c.præsbyter. dicit, qđ
si opponit actori,tunc actor debet se probare maiorem.vt sic ꝑ-
bet se legitimum.& si actor opponit reo , actor etiam habet ne-
cesse probare,non reus,per l.j.š.qui,& aduer.quos. quæ opi. non
placet Spec.in tit.de actore.circa princi. versic. si ergo excipis. &
nimirum:quia iudicium sine ratione, vel causa claudicaret , ideo
Spec.ibidem.& in tit.de probatio.§.j. versi.restat.dicit,quod is cui
opponitur,siue sit actor,siue sit reus,probare debet se maiorem,
& sic habere personam legitimam. Dat tamen consilium oppo-
nenti,ut negatiue,non affirmatiue opponat.Istud consilium non
est necessarium, quantum ad onus probationis : quia verba licet
negatiue prolata implicitam habent affirmatiuam, & per sophi-
sticationes verborum non immutatur dispositio iuris, vt dixi in l.
si minorem.š.de in integ.restitut.mino.Et ita etiam di. Io. Andr.
vbi supra. Restat igitur solum videre,quis de iure debet probare,
& ego puto totum econtra,ad id,ꝙ Spec.di.ideo dico, quod op-
ponens de ætate illegitima etiam si sit reus qui opponat actori ,
probare debet.ratio , quia ætas non est causa petitionis actionis ,
nec causa ei dandæ actionis,sed quid extrinsecum. Et si dicas,est
causa suæ habilitatis,& legitimationis,& ego nego , & dico , qđ
male dicis,quia est totum econtra. nam ætas est causa inhabilita
tis,cum vnusquisque ratione generali naturali debeat admitti ad
petendum,quod sibi debetur, sed quia minores reperiebant̃ mi-
nus cauti in talibus actibus.l.occurrit, & eos admitti noluit.& sic
de generalitate eos extraxit, & excepit. vnde qui alleg. cum ex-
tractum a generalitate,debet illud probare , quia minor ætas est
illa quæ inhabilitat,& maior ętas ad habilitatem primæuam ge-
neralem,& naturalem reducit,& illam ei restituit. Secus est,quã
do habilitas venit de iure speciali,& inhabilitas de iure commu-
ni.nam agens,non qui opponit, habet probare,vt patet exempla
riter in lege.non ignorat.ĩ.qui accus. non possunt. Et idem dico
ex parte rei,quia ex iure naturali nemini facultas defensionis de
negatur.l.facultas.ĩ.de iure fisci.libr. x. & hoc de actu iudiciario.
5 †Si vero quęritur de actu extraiudiciario,tunc aut quęritur in be
neficialibus,& tunc ego sequor Io.And.ubi š.qui vr̃ velle, quod
volens admitti debet se probare ętatis legitimę.& forte est ratio,
quia beneficia petentibus mandantur conferenda conditionali-
ter,si ętatis sint legitimę.vt 78.dist.pręsbyter.& hoc propter pręi-
udicium magnum,& maxime animarum.Item alia ratione , q̃a
nulla ętas facit quem dignum præesse diuinis , & spiritualib. nec
aliorum animabus.l.si quenquam.š.de epis.& cle. & in Auth.de
mona.§.ordinationem.nisi dispensatiue, & ex gratia. hinc est, qđ
collationes beneficiorum appellantur gratiæ.extra de pręben.c.
relatum.& ibi no.ideo,& merito cum omnis ętas naturali ratio-
ne fuerit sub regula,uel generalitate inhabilitatis,sequitur,quod
quilibet qui vult admitti ad ecclesiastica beneficia,debet si dubi-
tatur probare se ætatem illam habere, cum qua per sacros cano-
nes,uel hodie papales constitutiones est dispensatum : cum ætas
tunc sit vna de causis suæ petitionis,vt d.l.non ignorat. Aut quæ-
ritur de istis officijs temporalibus, & tunc, quia in his ætas nõ est
naturaliter causa probationis, nec etiam causa concessionis , sed
hominis sagacitas,& industria,ac etiam morum honestas, & ui-
tæ integritas,ut l.j.š.qui,& aduer. quos. & omnia ista præsuman-
tur naturalia.l.cum pater.§.rogo.& l.cum quidam. de leg.2.dico
neutrum eorum probandum esse.potest tamen qui habet conce
dere,si dubitat de ætate,cum hodie inhabilitare,& sagacitatis,&
industria probationem ab eligendo , vel promouendo prius exi-
gere.Et hoc de primo membro principali, q̃n de ætate quæritur,
6 an & a quo debet probari,an actum gestum,vel secutum.†Scđo
vero casu principali,quo quæritur post actum secutum,distinguo
quatuor membra,ut ĩ.sequitur,& primo,quia aut ætas allegatur
ad impediendum confirmationem actus iam concessi, uel facti;
& tunc qui prius debuit probare,& nunc debet : adeo quod si in
actu qui petitur confirmari,debuit is cui facta est concessio æta-
tem probare,& nunc debet eam probare.no.l.2.š. de his,qui ve.
ætat.impe.aut non debuit ipse in concessione illam probare , &
nunc in eius confirmatione probare non tenetur , ut sic de con-
firma.& concessione quantum ad onus probationis idem sit iu-
dicium.ar.ĩ.de appe.l.hi qui ad ciuilia.Quis autem in primo actu
concessiuo probare debet,colligitur ex supradictis. Vnum tamẽ
attende,quod in istis confirmationibus si petens confirmationẽ
probat,ubi dixi eum teneri,tunc confirma.sequitur, & ubi nõ ꝑ-
batur,sed aduersarius eius probat eum pati defectum ætatis , tũc
electio,vel concessio cassatur,& ubi neuter probat,non tenetur,
quæ super hoc est aditus,cassare nec confirmare. potest tamẽ de
veritate inquirere,ne diu vacet ecclesia,uel officium. s̃m Io.An.
in d.ca.infamibus.ubi uide. Aut ætas,vel eius defectus allegatur
ad impugnandum ipsum actum,quia alia confirmatio nõ est ne-
cessaria,& actus ipse in se perfectus est & cõsummatus, & isto ca
su dico,quod nitens ipsum impugnare ratione ætatis, siue ipsum
dicat nullum,siue ipsum petat rescindi,ætatem habet probare, vt
patet.š.de in inte.rest.l.si curatorem.& si aduer. ven.l.1.& l.j.si ad
uer.vsuc.& est ratio , quia ætas est tunc causa suæ intentionis , &
quia actus suam debitam formam habẽs præsumitur celebratus
cum persona legitima,etiam ratione ætatis.l.ab ea parte.ff.eo. &
no.in l.3.in prin.ff.de arbit. Aut & tertio ætas allegatur ad ipsum
actum iustificandum,& tunc qui actum ex ætate uult iustificare,
debet ætatem probare eadem ratione,quia ætas est causa suæ in-
tentionis,& hoc nisi de ætate allegata præsumatur per authori-
tatem,vel decretum superioris.Exemplum ponę,iudex dedit tu-
torem Titio,& pupillo,uel curatorem ei,vt adulto , certe præsu-
mitur pro iudice,& rem sic esse,donec vere probetur ↄ̃. s̃m Dyn.
licet tunc constiterit eum maiorem fuisse , an datio retro teneat
ipso iure,uel non.Glo. uariat,vt dixi in l.si putas.š. de peti. hæred.
Aut,& quarto ætas allegatur ad actus iam iustificati finẽ demon
strandum,& tunc ætas huius finis demonstratiua est probanda ,
ut hic secundum lec.gl.Prædicta licet diffuse sint scripta,non dif-
fiteor ad minorem breuitatem reduci posse attentis rationibus ,
per quas prædicta regulantur.Sed commodius esse putaui sic di-
stincte singula declarare,quia materia est quotidiana , quæ pau-
cis literis non est dirimenda,nec sub uerborum inuolutione tra-
denda.Ex prædictis apparet decisionem Pe.Iac.de Ra. & Cy.sup
q.ista,an procu.cui de ætate obijcitur,probare debet se maiorem,
uel opponens illum minorem,ueram esse,quam habuisti.š.in pe.
q.& potissime,si eius principalis ageret,nõ teneretur . Item ha-
bes ex prædictis cautelam,vt qui sunt dubij de ætate maiori, uel
minori faciant sibi curatores dari,ut si casus euenerit,ꝙ restitutio
sit necessaria,facilius probent ætatem.Item habes decisum , ꝙ si
ↄ̃ testm̃ opponatur de ætate illegitima testatoris,ꝙ opponens de
bet probare.Item ex prædictis potes colligere plures decisiones
circa alias habilitates,quæ requiruntur in personis secundum di
uersitatem actus,de quo agitur.nam aliæ inducuntur naturaliter
ex accidenti. Item aliæ habent pro se præsump. aliam quam na-
turæ,& aliæ habent contra se præsump.aliquam. de quib. cũ oc-
currerit latius tractabo,& de aliq̃b.dixi in l.seq.& hæc sufficiant.

LEX X.

1 *Probatio necessario concludere debet.*
2 *Scripturæ natalium probant natiuitates hominum.& nu.7.*
3 *Filius natus esse non præsumitur,antequam inter parentes matrimonium cõ trahatur.*
4 *Scriptura duplex de natalibus fieri potest.*
5 *Scriptura publica duplex reperitur.*
6 *Scriptura iudiciaria est duplex.*
8 *Viuere centum annos quilibet in dubio præsumitur.*
9 *Electus ad decurionatum,an se probare debeat ingenuum.*
10 *Defectum natalium,an debeat opponens probare.*

Neque natales. Primo responsio ad duplex quæ situm. Secũdo rõ r̃sionis. Scđa
1 ibi,cum nihil.casus.†Probatio debet esse de necessario,non de ↄ̃-
2 tigenter concludente.[a]h.d.Vel sic.non probat hoc esse,ꝙ ab hoc
ẽt q̃nque contingit abesse.h.d.Vel sic. consequentia quæ proce-
dit ex fallibili non est bona,quia non est efficax,vel necessaria.h.
d.Pone casum,quod pater filiam,quæ in seruitute tenebatur,ven
dicabat,ut ingenuam,quod potest.l.j.§.per hanc. ff. de rei vendi.
Ad probãdum ipsam ingenuam probat seipsum patrem natum
ex ingenuis parentibus,& ꝙ ipse honores,& officia habuit in re-
publica,& quod ista erat eius filia.quærebatur,an sufficeret.& re
spon.ꝙ non, quia illa poterat esse nata ex matre serua,& sic ẽt,&
ipsa ancilla,cum partus sequatur condi.matris, & sic ista stant si-
3 mul p̃r est ingenuus,& filia ancilla.†No.ꝙ per scripturas nataliũ
probantur natiuitates hominum, & ex quibus parentibus. Item
no.ꝙ habens honores in republica p̃sumitur ingenuus, cũ seruis
& libertis

ADDITIO.

a Concludente.Adde d.Soc.consi.8. inci.visis,& diligenter inspectis. vers. ca.1. quia ex quo circa fin.cum vers.seq.in prima parte, quod probatio debet de necessario concludere,nec dubia & æquiuoca,quæ potest se habere ad esse, & nõ esse,vel potest multipliciter accipi,aut multipliciter significare. & ad hoc vide per præfa.d.Soc.consi.102.inci.præsenti consultatione. circa prin secundæ col.in 1.parte.

& libertis tales honores non dabanт.l.Barbarius.ff.de offi.pſi.& l.Herenius.ff.de decu.& j̃.de sen.l.2.& j̃.si seru. ad decu.aspi. per totum lib.10.Item no.ea,q̃ sunt in summarijs. Item no. ꝙ vbi oppositum consequentis stat cum veritate antecedentis, consequētia non est bona,qa non est necessaria. & hoc vult hæc litera in fi.Qd declaro,antecedēs erat hoc,ego sum ĩgenuus, & hoc erat probatum,& sic verum.ꝯñs erat,ergo filia mea ingenua,& istud ꝯñs non est bonum,qa necessario nō infert, qa oppositum eius stat cum antecedente.nam pone oppositum ꝯsequētis pro vero: puta,ꝙ filia sit ancilla,qa ex matre ancilla nata, tunc ista stant simul,pater est ingenuus,& filia ancilla,quia non sunt opposita, q̃ sunt simul vera.& mō est declarata hæc litera. Cognoscit ēt, qđ consequentia non est necessaria,& sic non bona, qñ oppositum antecedentis stat cum posteriori consequen.l.nō ob. hoc j̃. vnde cog.& ꝙ ibi no.Opp.gl.qđ ex præsum.pr̃is inferatur ad filium, ut j̃.ne de sta.defun.l.si pr̃.gl.non so.dic,qđ ibi ad filium non infert, sed p̄sumptio ibi illud operat.Opp.ad idem, leges præsumūt pro eo,quod frequenter euenit adeo,ꝙ p̄sumptioni volunt stari donec ꝯ probat l.diuus.ff.de in integ.rest.& l.cum de indebito. ff.e.& j̃.eo.l.siue.& l.p̄cibus.& l.matrem.sed frequēter,& cōiter euenit,qđ ex ingenuo nascat filius ingenuus,&c.Gl.hic, & in d.l.nō ob.hoc j̃.vnde cog.sol.multum no.dicens,qđ qñq; id, qđ ꝯtingit abesse,ꝯtĩgit adesse,vt plurimū,qa facile,& frequēter,& tūc stat regula negatiua,non probat hoc esse,qđ ab hoc frequenter,& facile contingit abesse.Qñque cꝯ id,ꝙ contingit abesse, ꝯtingit ra-
a ro & cꝯ,ꝙ contingit adesse[a] ꝯtingit frequentet, & tunc non stat illa regula negatiua,sed stat & sumi dēt affirmatiua, vt p̄bet hoc esse,ꝙ frequenter,& facile ꝯtingit adesse.vt d.ll. & hoc est ar.a ꝯmuniter accidentib.ꝙ multum valet in istis probationibus, quādo probatio non est facilis.ex isto dicto glo.dices tu,infertur, qđ frequenter ex ingenuo nascatur filius seruus, quasi ingenui frequenter se commisceant cum ancillis.ꝙ est not. Sed hoc restringo,qñ mr̃ ignoratur,vel de ea nil probat,vt hic fuit. Præterea hæc filia tenebatur ut ancilla,& sic erat in quasi possessione seruitu-
3 tis.†Item istam glo.no.in arg.ꝙ filius præsumatur natus post matrimonium ꝯctum inter patrem,& matrem,& non ante,licet qñque occurrat,ut ante nascat,vt j̃.de natura.lib.l.cū quis. cum nec frequenter seu regulariter eueniat, ꝙ uxores prius fuerint amasiæ viri,nec ante sibi copula carnali coniunctæ.vnde probato tēpore matrimonij patris,& matris, præsumendum est filium postea natum,nisi ꝯ probetur.Ex quo infero,ꝙ minor ætas filij præsumptiue p̄batur ex dinumeratione annorum inchoanda a tempore matrimonij inter patrem,& matrem ꝯcti.ꝙ no.Quærit igit glo.quid si de matre,& eius libertate doceatur.respondit gl.tunc filia præsumeretur liberta,vt j̃.eo.l.matrem.& idem si non de matre,sed de auia materna,& cæteris feminini sexus, ut dixit glo. ꝙ no.Et est ratio,quia partus sequitur condi. matris.l.partum. s̃. de
4 rei vendi.†Quero cum prima gl.de quibus natalib.hic loquitur,[b]
b & respondeo,ut in ea. Vt tñ hæc latius,& clarius liqueant, attende,ꝙ de istis natalibus duplex potest fieri scriptura, vna priuata, alia publica.priuata est quam pater propria manu scribit in libro suo,vt assolet fieri,quomodo tali die fuit natus sibi talis filius, cuius nomē est Io.& natus est ex se,& domina Berta vxore sua, vel ex se,& tali concubina sua.Ista talis scriptura in fauorem filij probat,quasi possessionem filiationis, non veram filiationem, ideo onus probandi ꝯ.transfert in aduersarium.vt j̃.eo.l.non epistolis. & l.non nudis.Ita debet hæc l.in prin.intelligi.& l.etiam.s̃m vnā expositionem.ff.eo.tit.Similiter probat præsumptiue diem natiuitatis,quæ certa posita est in scriptura,ut ea.l.etiam.& no.in l.excusatur.in princ.ff.de excu.tuto.& dixi in l.si minorem.s̃. de in integ.resti.Sed non probatur verus hominis status, & conditio. iō
5 super ingenuitate p̄bationes requisitæ sunt faciēdæ, ut hic.†Scriptura publica potest esse duplex,quia alia iudiciaria, alia extraiu. Extraiudiciaria duobus modis potest esse confecta, & varijs temporib.nam qñq; in ipso partu vel immediate postea,qñque dudū postea in ipso partu,vel immediate postea,ut statim cum mulier parit,vel peperit vocetur tabellio,qui de natiuitate,& ex qua muliere,& quibus parentibus dr̃ natus puer,vel fæmina, tale instr̃m natiuitatis probat,& dicit ita,ꝙ ætas probatur per instr̃m, per qđ probatur ætatis initium, cū de numeratione annorum postea decursorum facta per iudicem, probat ēt filiatio respectu matris, sed non patris,quia ille non est certus nec ꝙ sit natus ex tali viro pōt tabellio conficere instr̃m, quia de eo, ꝙ habet retro principium non pōt notarius cōficere instr̃m Oportet ergo, quod alia probentur q̃ le.& no.in l.filium.ff.de his qui sunt sui vel ali.iur.& in l.si vicinis.j̃.de nup.Status autem, & eius conditio non probatur per tale instr̃m,quia illorum cognitio spectat ad iudicem, nō ad notarium:dudum post partum potest cōfici publicum instrumentum,vt si pr̃ & mr̃ vocari faciunt tabellionem:& coram eis, & testibus confitentur talem puerum ibidem præsentem suum filium esse,asserētes eum tali die natum esse,de omnibus istis rogantes eum vt publicum conficiat instr̃m,tale instr̃m p̄bat quasi possessionem filiationis,& eorum professionem, q̃ habet vim ꝯfessionis extraiudicialis inter partes,non inter alios,de statu autē,
6 & eius conditione nihil probat. † Qñque fit scriptura iudiciaria, & hæc duplex.una attestationum receptarū ad æternam rei memoriam.nam pater,& mater fecerunt recipi testes super ætate filij ad æternam rei memoriam, tunc aut fecerunt proclama generale,per quod omnes sunt citati,qui volunt ꝯdicere,& tunc tales attestationes quo ad omnes plenam fidem faciunt,etiam qui tūc non erant nati,arg.eorum quæ no.glo.singulariter ad hæc no. in sti.de inge.§.fi.fac.l.j.ff.de ven.inspi.in fi.& l.j.in fi.cum l.seq. ff.de li.ag.fa.ꝙ no.in l.de ætate.ff.de mi.Et est rō,qa ex quo per neminem est ꝯdictum,verisimile est,qđ ita se hēt ueritas.Aut tale proclama non p̄cessit,& tunc plena fides talibus attestationibus nō est adhibēda,nisi respectu patris,& matris, ne ꝯdicere possint cū sint receptæ clamj,& absque vllo ꝯdictore, & sic per modum cuiusdam uoluntariæ iurisdictionis,p̄sum.tñ faciunt de his super q. bus deponunt.Alia est scriptura iudiciaria,puta sententia sup his lata.& illa plenam fidem facit,cum in rem iudicatam trāsiuit, & quo ad oēs, qñ declaratorie, & cum vllo ꝯdictore est lata. ut l. ingenuum.ff.de sta.ho.& l.de ætate.in fi. ff. de minorib. & ꝙ ibi
7 no.†Ad decla.aliquorum supradictorum dixi,natiuitatem proba
c ri per scripturam[c] patris,uel per publicum instr̃m,quid si opponatur,ꝙ hō iste non est ille,de quo fit sermo in scriptura. dixit Nic. de Ma.cuius dictis multa extraxi de supradictis,ꝙ de facili probabitur,si longum tp̄s tamen transiuit,sed difficul.probabitur identitas corporis,& personæ,si tp̄s longum transiuit:dicit tñ probandum esse ex uerisimilibus coniecturis.puta,qa medio tp̄e sic fuit uisus habitus tentus,& reputatus pro tali.Bal.uero dicit,ꝙ in actibus hominum in personis pluralitas præsumitur.l. Pōponius scribit.§.si plures.ff.de rei ven.vt plenius per eum in l.testium.j̃.de testi.unde distinguit aut puer ille continuo fuit, præsens,uel modico tempore absens,& tūc probato,ꝙ ipse filius sit talis, præsumetur,ꝙ sit ille de cuius ætate quæritur.Aut tanto tp̄e fuit absens,ꝙ ignoratur an fuerit illius filius,& tunc non p̄sumetur ille, & hoc
8 mihi placet,licet non sic clare dicat.†Vnum non omitto, qđ glo. nostra uoluit,ꝙ quilibet præsumatur uiuere spacio cētum annorum,ut dixi in l.fi.s̃.de sac.san.eccl.ubi vide aliqua alia,circa modum probandi ætatem,uide quæ dixi in l.si minorem.s̃.de in in-
9 tegrum restit.†Nūc aliqua circa legitimationis personam videamus,& primo quæro, electo ad honorem decurionatus opponitur,ꝙ ipse est seruus,vel libertinus,electus dicit se ingenuum, qs debet probare, vr̃, qđ electus, qui vult admitti ut talis,ergo,&c. l.non ignorat.j̃.qui acc.non pos.& l.fi.ff.de li.agno. & ff. qui satis. co.l.si vero.§.j.in ꝯ.quia unusquisq; p̄sumitur liber, & ingenuus natura,nisi ꝯ probetur,ar.ff.de iusti.& iu.l. manumissiones. sed illud verum ante seruitu.inuētionem, non postea.ut no.in l.circa. ff.eo.Dñt quidam,qđ ista qō nō habet dubium, qa tex.ipsam decidit in d.l.circa.dicens, qđ ubi quis est in possessione ingenuitatis aduersario incumbit onus probandi eum libertinum, & cꝯ si esset in possessione libertini,uel seruitutis, debet probare se ingenuum,ut sic hæc quasi possessio transferat onus probandi in aduersarium,quia talis est quis iudicandus,qualis inuenitur,ut l.moueor.j̃.de ser.expor.cum concordantijs. Sed iste non perfecte loquitur,quia de hac quasi possessione prius constare debet, licet nō sit notoria,& iudex potest se informare,& illam sequi.ut not. s̃.qui & adue.quos.l.j.& iō ego dico, qđ opponens dēt probare, qa electus hēt aliquid,qđ pro eo fac.pur electionem,q̃ p̄sumptionē fac.de ista quasi possessione ingenuitatis. vnde q oppoñit,dēt probare aliquid oppositū,p qđ ista p̄sumptio tollatur, qđ vere ille est in quasi possessione liber.ita qđ p̄sumptio,q̃ inducit electio tollat alia opposita,& uehementiori probatione.facit, ꝙ dicam ĩ
10 seq.†Scđo q̃ro,quid si ei opponatur defectus natalium,& sic existimationis,vr̃,qđ opponens debet probare,primo, quia ex liberorum cohabitatione p̄sumitur potius matrimonium,q̃ concubinatus.ff.de ritu nup.l.in libe.& ff.de concub.l.in concubinatu.licet de iure canonico potius p̄sumi uideatur adulterium q̃ matrimonium.ut 30.q.5.aliter.&c.vestrates.facit qđ no.ext.vt eccl.bene.c.j.scđo,qa electus hēt electionem pro se,p̄sump.pro eo facit. In oppositum,quia electus confirmationem petit, igitur probet velut actor,cum alter neget.ut j̃.eo.l.actor.& ff.eo.l.ei qui.Item, quia dicit se habilem,& ut habilis uult admitti.igitur probet, ut l.non ignorat.j̃.qui accu.non po.& ff.qui satis.cog.l.si vero §. qui pro rei qualitate.In ista q̃stione dic,aut electus nullam confirmationem petit,uel expectat,& tunc probat opponens.& non ipse, aut confirmationem petit,& tunc res magis est dubia,& in eccl. dicit Ioan.And.in mercurialib.suis positis super.c. infamibus. de reg.iur.li.6.quod electus non confirmabitur,nisi probet:quia ille gitimus præsumitur.nec propterea electio cassabitur,si non probat,

ADDITIONES.

a ¶Quod contingit adesse.Tu vide,ꝙ no.Bal.per istam glo.in l.neque. la 1.j̃.de nu.& in l.cum dotem.de iure do.in l.pe.ad fin. & ibi per istum.j̃ unde legi.

b †De quibus natalibus hic loquitur.Tu adde ultra ea, quæ hic no.Bal.num.2. ver.extra quærit.Nic.quod no.idem Bal.in l.j.j̃.de confe. & j̃. de fi.instru.in rub post princ.

c †Per scripturam. Adde breuiter ad hoc quæsitū scilicet an filiatio per instrumentum aut aliam scripturam probetur, ultra ea,quæ hic dixi in apost.ad Bal.post.Barb.nu.4.ver.2.scriptura.in ver. instrumētū. quod notaui in apo. in l.Lucius.in apost.in vers.per coniecturas posita super glos. in ver.melius, vbi etiam dixi in apost.ad Bar.in ver.non potest plene probari.ff.de cond.& demon.Fely.c.per tuas.col.2.in 1.no.ext.de proba.

bat,sed sic remanebit,nisi opp.probet illegitimationem.imo,qui tale obiectum facit,& non probat,patitur pœnam, vt c.1. de electio.li.6.& est fama sufficiens iudicium pro utroque.vnde qui cā pro se probauit, ille obtinebit. potest tñ confirmator inquirere de hac illegitimatione, ne ecclesia diu vacet, vt ibi per eundem. Et ex hoc inferri pōt ad officium temporale,ad quod quis est electus.Nec ob.ꝙ de iure ciuili facilius præsumatur matrimonium, quia verum probatis his quæ no.in d.l.in libe. & non aliter. non obst.ꝙ in præcedenti de ingenuitate dixi, quia illa cum homine producitur,& eius quasi possessio per seipsum tñ hr̃, sed quasi possess.legitimationis procedit a matrimonio, ꝙ non præsumit, nisi alijs præambulis probatis,ut dixi s̃.Quæro tertio,qd de inuestitura dic,ꝙ sola electio illam p̄sumi nō facit,qa electi quasi possessio non apparet:& quia illa p accidēs,& ex postfacto acqrit.& p̄bant hæc extra de ele.c.congregato.&c.cū inter.in fi.eo. tit.c.si forte.li.6.de ætate.dic,vt dixi in l.præced. Vltimo,quia electorib. vel executoribus dirigunt literæ, ut prouideat de tali beneficio, vel temporali officio Titio,si est talis,vel de tali vico,vel si constiterit tibi,ꝙ sit de tali genere,vel de tali vico. & inter ista est differētia,& maxime,an cognitio,& citatio eorum quorum interest,
a dēt ĩteruenire,[a] vide gl.ĩ c.j.ex de ĩ inte.rest.& gl.ĩ cle.j.de off.dele.

ADDITIO.

a ¶Debet interuenire.Adde vltra ea,quæ hic no.Bald.nu.9.in eundem in l.2.j̃. quando prouo.non est nec.Mod.in c.j.ad fi.ext.de postu.præla. Old.cons.41. & Pet.de Anch.consi.275.

LEX XI.

1 *Vitium scripti hæredis,vel ipsius testatoris,quando præsumatur.*

Si scriptum. Iuris negligentia debet probari,qñ intētio fundatur ex ea.h.d. & hæc est rō, qa omnia præsumuntur iure licere. Vel sic, qui testm̃ impugnat,dēt
2 probare cām,quare iuribus careat.h.d.†Not.ꝙ uitium testatoris, vel scripti hæredis non præsumitur,nisi probet.Itē, ꝙ uitium inuisibile testamenti debet probari.concor.s̃. de iur. & fac. ignor.l.si post.& hæc,prout hic,de falso obijcitur.Et attende,quia glo fi.in fi.intelligit,ꝙ legitimus agebat ꝯ scriptum peti.hære. & cum excipiebatur de testō,ipse replicabat de nullitate,vnde dr̃ ei,ꝙ eam probet.Sed potest etiam intelligi, quod scriptus agebat ex testō, & obijciebatur testm̃,quod erat nullum, & utranque lect. sentit gl.j.Sed ex qua cā dicebat nulllum,respondit glo.2. quia forte dicebatur,quod incapax erat scriptus hæres:quia intellige de penitus incapace:ita quod non accipiat:nec capiat,ut spurius, ut j̃.de fideicom.l.tanq̃.cum ibi not.alias si acciperet,& non caperet, nō iuuaretur legitimus saltem agendo,quia non ei, sed fisco debet applicari.vt no.in l.1.j̃.de hære.insti.& in l. his consequenter.§.j. ff.fa.erc. Vel dic glo.quod testm̃ dicebatur non solenne.quod intellige quo ad testium habilitatem, non quo ad eorum numerū, quia tunc illud esset vitium per se patens,& visibile, hic secus, iō debet probari.Circa quod vide l.1.& quod ibi no.j̃.de testa. Vel dicit glo.quod testm̃ dicebatur nullum,quia falsum,& illud licet in se verum sit,tñ literæ non conuenit, quæ supponit testm̃ factū fuisse.Opp.quod solennitas non præsumatur l.quæcunque.§.fin. ff.de pu.Sol. qđ extrinseca non præsumitur, ut ibi, sed intrinseca sic,ut hic.Opp. de l.liberi.s̃.de inoffi.testa.So.ibi testm̃ ualet,quia de eo rumpendo per querelam tractatur, sed quis debet probare ingratitudinem hæredis:dic,vt ibi.Opp.de l.nec codicillos.j̃.de ꝯdi.& dem.l.quidam.ff.eo.Sol.quod illæ potius concordant.Opp. ab extra.de l.1.j̃.de edi.di.Adri.tol.Sol.hic in petitorio, illa in possessorio.quo casu distingue possessorium facti,ut ibi,a possessorio iuris,de quo in l.1.j̃.de bo.poss.se.ta.in vno enim oppo.exceptio falsi:in alio secus.

LEX XII.

1 *Emptor quomodo possit dominium rei emptæ probare.*
2 *Testis deponere non cogitur de eo,quod iuris esse censetur.*
3 *Precium numeratum ad dominij translationem ex causa emptionis præsumītur,& nu.6.*
4 *Scriptura,an sit de substantia rei gestæ.*
5 *Possessio vacua quæ dicatur,& quando tradatur.& nu.6.*
7 *Dominium in re empta quomodo probet emptor se habere.*
8 *Dominium qualiter in iudicio deductum probetur.*

Cum res. Primo rationem decidendi,uel remotiuā obstaculi præmittit.secūdo tacitæ quæstionis so-
1 lutionem subiungit.secunda ibi,factam.†Etiam per testes potest emptor probare rei dominium,probādo titulum emptionis precij numerati,& vacuæ possessionis traditionem.h.d. Et scias, qđ gl.intelligit istam l.in rei ven. sed potest etiam intelligi in publiciana,ut post recitationem omnium dicam.Pone casum, quod filius hr̃s pr̃is rem vendicabat,q̃ fuisse pr̃is ex cā emptionis asserebat,& hoc volebat p̄bare per testes.dicebat,qđ non poterat: sed per instr̃m tm̃.quæritur quid iuris. rñ. quod potest per testes, sed dēt probare eam.s.patrem emisse, & precium numerasse, & uacuam possessionem ei traditam fuisse. Expone literam ibi,patrē tuum,cuius tu es hr̃s,alias ad te non transiret dñium.Ibi,numeratū,uel aliter satisfactum,ut insti.de re.di.§.venditę. & dixi in l.ciuile.s̃.de rei vēd.Ibi,docere debes,ut in cā obtineas.No. qđ aliud est probatio,& aliud p̄batum.Item,qđ instr̃m, vel scriptura non est rr̃ de ꝯctus,uel alterius rei gestæ substātia. Fallit ĩ casib. quos glo.no.in l.pactum,qđ bona fide,s̃.de pactis. Item no.qđ modi p̄bandi sunt plures,& ubi unus locum habere non potest,ad alios
2 recurrendum est.†Item no.quod testes non tenentur deponere de eo,quod est iuris,ut est dñium.quia illud non vident,neq; sensu corporeo pcipiūt:sed debent deponere de eo,qđ est facti, quia illud sensu corporeo percipiunt, & ex illis actib. infertur postea ad dñium,ut hic.Et ideo fatui sunt illi,qui capitula sua formāt super iure,& dñio,vel quasi.Et,vt te reddam cautum,si tu vis,quod testes tui bene probent sp capitula tua,forma super facto,& eius causis,prout tu vis,quod testes deponant,vt sic cās scientię ponas in cā.vt fuit hic,& in l.Titia.ff.de sol.Sic.n.faciendo testis non po
3 terit errare,vel omittere illud,quod hēt necesse dicere.†Item no. quod ad translationem dñij ex cā emptionis requirit preciū numeratum,quod est ubique ubi fidem non habet de precio, uel ei aliter satisfactum non fuit.alias si alterum ex his interuenisset, sufficeret,ut insti.de re.di.§.uenditæ.& l.in ciuile.s̃.de rei uen.vbi vide,qđ circa hæc latius ibi scripsi.Item de hoc precio non esset curandum in alio ꝯctu,in quo precium non requiritur,ut in don. permutatione,& si.l.quoties.in fi.s̃.de rei ven. Item no.qđ de ua-
4 cua possessione hic dr̃.†Opp.qđ scriptura sit de substantia rei gestæ.ut j̃.de fide instr.l.ꝯctus.& sic hæc lex in prin.non bene dicat. Sol.ut in gl.j.uidelicet,qđ dictio,cum:hic in prin.posita, pōt accipi duob.modis.uno modo cāliter,& tūc sumitur pro qñ vel vbi, & ita pōt sumi hic,& tunc soluitur contra. quod hic loquitur, qñ scriptura non est necessaria pro actus substantia, quod est regula re.contra.loquitur in casibus in quib.est necessaria, qui numerantur per gl.in l.pactum.s̃.de pac. verum quia hic loquitur specialiter in contractu emptionis.dic.glo. quod in illo tūc scriptura est necessaria,si hæc l.disponat,ut in auth.hoc ius porrectum.s̃.de sacrosan.eccle.vel qñ inter partes est pactum, ut aliter non valeat, q̃ cum scriptura de his perfecta fuerit.ut l.contractus.j̃.de fi.instr.
a Potest secundo modo sumi dictio cum.[a] pro quia.& sic causaliter & tunc etiam non ob.contra,quia dictum restringitur s̃m rationem l.hæc actio.ff.de calum.& sic loquitur in casib. in quib. scriptura non est necessaria,qđ est regulare. & sic in idem recidit cū
5 prima.†Opp.2.cum glo.seq.qđ non sit necesse, quod uacua possessio tradatur.quia uacua dr̃,qñ aliquis non possidet, nec in possessione est l.2.§.j.l.3.ff.de act.emp.& plene not. in l.cum quærebatur.j̃.vnde vi.Sed reperio,quod licet uacua non tradatur,nihilominus dñium ex præcedenti titulo habili transfertur,dummodo in possessionem licet non uacuam inducatur.ut ff. de fun.do. l.si fundum.& de acqui.re.do.l.liber homo.§.fi.Sol. gl. qđ hic sic demonstratiue dicit,quasi dicat,ita qđ de facto. sed necessarium non fuit,quod uacua fuerit,licet necessarium fuerit,quod in possessionem inductus fuerit.Alij dicunt, quod ad transla. dominij non requiritur uacua possessio,vt ibi,sed ad præsump.transla.ip-
6 sius sic,ut hic.quod j̃.declarabo.†Opp.3.cum gl.pe.quod nume-
b ratio, & preciū non sint necessaria,[b] vt l.de precio.ff.de publ. Sol. quia in publiciana non est necesse,ut ibi,sed in re.vend.sic,ut hic, & l.quoties.s̃.de re.vend.Et potest esse ratio,quia in rei uendi.plenum dñium,quod venditor habet ex quasi quadam mutua transla.pecunię,siue precij in eum transferendi,vr̃ in emptorem,& ipse transferre.sed in publiciana non transfertur dñium,sed quedā facultas præscribendi.ut l.eum qui.ff.de pu.& l.clauib. de contra-
7 hen.emp.†Redeo ad glo.quam omisi.& oppo.4. quod non sufficiat probari ista tria,nisi probetur & quartum,uidelicet venditorem fuisse dñm:cum non possit quis transferre in aliū, quod non habet penes seipsum,l.4.in fi.ff.de offic.proconsul.& l.traditio.ff. de acqui.re.do.& ff.de pigno.l.& quæ nondum.§.quod dicit.hu-
c ius timore di.glo. ego fateor cōtra.& sic hæc suppletur per illas.[c] & aliquos modos probandi venditorem fuisse dominum,subiungit glo.usque ad uer. Vel ibi dat secūda sol.quæ est quia, aut agit contra tertium a quo causam non habet, & tunc est necesse probari quartum,quod s̃.est dictum.aut agitur contra uenditorem, uel eius hæredem,ad quem possessio rei est peruenta,& tunc sufficit probari hæc tria in hac l.posita.& est ratio,quia non possunt venire contra factum suum,nec turpitudinem suam allegare.Ista solu.est in se uera,& notabilis:sed uisa est diuinare Pla. ideo ipse dixit tertio,quod probatis istis tribus, ipse præsumitur dñs, quia & uenditor qui possedit,& tradidit,præsumitur dñs, ex quo non apparet alium fore dominum.& de hoc dicebat hic esse casum. & pro hoc inducebat s̃.eo.l.2.in fi.& glo.ibi respondet. Item inducebat l.si coloni.j̃.de agri.& cen.sed glo. hic respondet. & pro eo facit.s̃.ne uxor pro mari.l.2.& j̃.de priui.fis.l.j.Sed gl. non stat cum Pla.per l.& quæ nondum.§.quod dr̃ de pig.ubi agēs hypo. & sic ac.reali cōtra tertiū possessorem,debet probare rē fuisse in bonis

ADDITIONES.

a ¶Dictio,cum.Vide Bar.in l.j.j̃.qui cau.ces.lon.tem.præscri.& Car.in cle.de testibus.in princ.de test.

b †Numeratio,& precium non sint necessaria.Adde vltra ea quæ hic not.Bald. nu.2.ver.secundo oppono.eundem Bal.in alle.l.de precio. & Ang. & alios in §.sed ista.ubi per d.meum Ias.insti.de act.

c Suppletur per illas.Adde Bal.in l.rem alienam.ff.de pi.act.& uide Pau.de Ca. consi.3.quod incipit in Christi nomine amen.in facto isto quatuor sunt uidenda,&c.ubi allegat no.per glo.hic,& Doc.& Bar.in l.ita si fur.ff.commo. hic allegat.

bonis debitoris:& sic eum fuisse dñm. Sed illud modicum facit, quia & si non probet illum dñm,duntñ ꝓbet quasi dñs,sufficit.i. ꝙ possederit ti.& bo.fi.l.si ab cod.ff.de pig.& l.si rem alienam.ff. de pig.act.pro hoc l.bonorum.§.in bonis,ff.de ver.sig. Inducit gl. ꝯ Pla.l.eum qui.§.publiciana,ff.de publi.vbi rei vendicatio ad instar interdictorum non competit,& sic non rõne possessionis tãtum.Sed illa modicum facit,quia Pla.noluit,ꝙ rõne illius possessionis probatæ obtineret,sed demum si fieret iustificata cum tit. & bo.fi.quia precium numerasset,& vacuam possessionem adeptus fuisset,ut hic.Sed ꝯ.Pla.fortius facit l.in rem.in prin.ff.de rei ven.vbi dr̃,qđ rei ven.competit ei,q est dñs de iure gen.vel ciuili. & sic habet se probare dñm aliquo prædictorum modorum.Sed posset respondere illud in rei ven.vera & vero dño, non in p̃sumpto ex.ti.& bo.fi.& traditione possessionis vacuæ, ut hic. Item ꝯ Pla.fac.fortiter consi.a legislatore datum in l. is qui destinauit.ff. de rei ven.& insti.de interdi.§.commodum.vers.consulitur.quod agat possessorio non petitorio,quia difficilis est ꝓbatio dñij in petitorio.sed s̃m modum Pla.esset valde facilis.ideo si Pla.dicit verum,consilium illius.§.erit vanum,& falsum, ꝙ non est dicendũ. Et pp hanc rõnem Pet. & Cy.dicunt,ꝙ Pla.non dixit verum, & ita communiter tenuerunt Doc.anti. Sed superuenit Doct. Moder.Bal.qui asserit Nic.de Ma.dixisse,ꝙ Pla.dicit veritatem, & ꝙ hic est casus.pro eo.vnde inquit ipse,ꝙ probare titulum, & traditionem.& precij numerat.bene est facile: sed probare , ꝙ possessio fuerit tradita vacua,non est facile, & hoc inquit ipse est necessarium probari ad p̃sump.dñij in rei vend.deducti,& hoc est , qđ vult l.ista.non ob.l.si fundum.ff.de fun.do.cum simil.quia distin. Nic.facit tria membra.qa aut constat,ꝙ tradens, vel in possessionem inducens est dñs,& tunc dñium transfert licet possessio nõ tradatur, vt ibi,sed difficile erit tunc illum dñm fuisse vere , vt in rõne pe.aut ꝯstat,ꝙ vere ipse non est dñs,& tũc, aut possessio vacua,vel non fuerit, frustra q̃ritur.qa dñium non transfertur. l. nemo.ff.de re.iur.aut dubitatur, & tunc probatis his tribus,q̃ hic ponuntur,inter quæ est traditio vacuæ possessionis,tunc translatio dñij p̃sumitur,vt hic.& sic præsumptiue probabit non vere,quia illud est multum difficile.ut d l. is qui.& licet illud sit multum difficile tñ probatio huius vacuæ possessionis non facilis , cum demum probet,si probat,ꝙ ab alio non possidebat,ꝙ non probabitur,nisi probãdo,ꝙ venditor diu solus possedit,vel ꝙ ipse emptor in vacuą possessione diu fuit, quia solus ĩ ea stetit, & solus fructus percipit: nam tũc dñi cogitatione possidet. l. apud antiquos.ȷ̃.de fur.& l.Titia.ff.de sol.& illud diu,inq̃t ipse,residere in iudicis arbitrio,ut ponderatis qualitatib.personarum.& factorum ipse pręsumatur dñs,ar.eorum quæ no.glo.in l.j.ȷ̃.de ser.fugi. & hanc opin. di.Bal.verissimam,& prima facie vr̃ demulcere aures non speculantium.Sed attende quõ hic est q̃dam pictura , qa nõ pot p̃sumi dñium in emptorem translatum.nisi penes autorem suum fuerit vere,vel præsumptiue,ut ipse dixit:sed quod vere fuerit, difficile est probare,p̃sumptiuè autem non probo , nisi & de eo probem ꝙ iusto tit.possedit & vacuam possessionem habuit,quia tunc p̃sumeret ipse ab autore suo habuisse,s̃m opi.p̃dictam:sed in autore autoris non præsumeret,nisi & illud idem in sui persona probet.& sic erit abire in infinitum.& pro tanto hæc opi.non vr̃ mihi bona,nisi diceres sufficere probari de tribus proximis autoribus.ar.l.eum q.ȷ̃.de apoch.pu.li.x.ꝙ trussa est, qa l.non cauet , & facilius p̃scriptio ꝓbaret,& ẽt Cy.talem ꝓbationem p tres autores faciendam deridet.iõ a gl.non recedo,cuius opi.est cõis,& eã sequit But.& do.meus & Bart.ẽt, ut p eum in l.quidã in suo.ff.de
8 condi.insti.& patebit in dist.ista q̃ ibidem ponit.†Cum igit̃ quęri
a tur qualiter dñium in iudicio deductum probet,[a] dic aut deducit agendo,aut excipiendo.primo casu aut principaliter,aut incidenter.si principaliter,ut est videre in rei ven.in q̃ pars se dñm rei petit declarari,& tunc dñium dẽt probari directo per aliquem modum de iure gen.vel ciuili.l.in rem.in prin.ff.de rei ven.& l.de eo. §.fi.ff.ad exhi.fallit si agat̃ ꝯ possessorẽ,ut uiolentum. ita qđ uiolentia in libello allegaret̃,quia ꝯ eum probata uiolentia non expedit aliter dñium probari.l.si qs emptionis.ȷ̃.de p̃scri.30. ann.§. sed hoc sup illis.& ita no.in l.ita vt fur.ff.commo.Sed forte in d.l. si quis emp.non agit̃ declaratorie sup dñio.vt dicam in l.ius eius. ȷ̃.eo.Si uero dñium in petit.deducit̃ incidenter,ut patet in aquiliana,q̃ competit dño.l.item Mela.§.legis.ff.ad l. Aqui. & tñ petitio est de emendatione damni.patet ẽt in condi.fur.q̃ ꝯpetit dño.l.j. ff.de condi.fur.& tñ non petit,qui agit se dñm declarari, sed rem restitui, vel eius æstimationem.l.in re furtiua.ff.de ꝯd.fur.patet ẽt in hypothe.ut l.& q̃ nondum.§.ꝙ dr̃.ff.de pi.Et in istis dic,aut ad probationem dñij inducit̃ possessio,q̃ habet de præsenti is,q dñs dr̃.& tunc possessione illa de præsenti probata, p̃sumptiue probatur dñium.& iõ,q agit Aquil,ꝓbato,ꝙ rem possidet,in qua damnum datum fuit,p̃sumit̃ dñs.l.apud antiquos.ȷ̃.de fur.& creditor si agit hypotheca.ꝯ debitorem.non habet necesse probare, nisi ꝙ ipse debitor rem quam obtulit,possidet, quia illa ꝓbata pręsumit,ꝙ dñs fuerit,vt allegatum & capitulatum fuit , ꝙ qõnẽ dñij non potest referre , ne conuincat̃ de mendacio , ex possessione. ergo de p̃senti p̃sumitur dñium,qñ incidẽter deducit̃ in iudiciũ. & ita no.glo.in l.sicuti.§.sed si q̃rat̃.ff.si serui. vendit. & probat̃ in l.j.cum glo.sua.ff.fa.erc.& ita debet intelligi cauda glo. quartæ in d.l.quidam in suo de condi.instit. Non nego tñ, quin ꝯ agentem Aquilia.posset probari ꝯ.& ẽt ꝯ quemcunque alium,qñ probare uolens non veniret conuincendus de mẽdacio. Aut ad probationem huius incidentis dñij inducitur possessio de pręterito, & nõ de pręsenti.& dicit Bar.ꝙ non sufficit.d.l.& quę nondum.§.ꝙ dr̃. ff.de pig.ꝙ fateor verum,nisi conuentus sit quis condi.fur. qa sufficit actorem probare se possedisse tpe furti facti,quia ex hoc dominium,vel quasi allegatum p̃sumetur.ita no.Iac.But.in l.2.ȷ̃.de fur.& hoc in odium furis.ar.ȷ̃.de p̃scr.30.ann.l.si quis emp. §. sed hoc super illis.Scđo casu principali,qñ dñium deducit in iudicio excipiendo,dic aut post intentionem actoris fundatam,& nõ sufficit ad probandum dñium exceptum probare solam rei possessionem.ut ȷ̃.c.l.siue possidetis. Aut ante actoris intẽtionem fundatam,& possessor præsumit dñs.l.2.s̃.eo.& ȷ̃. de priui.l.j.sup.ne vxor pro ma.l.2.& adde ꝙ ibi dixi. Non ob.l. si coloni.ȷ̃. de agri.
9 & cen.quia respon.ut hic no.in gl.† Quæro, dixi, ꝙ ad probationem dñij in rei vend.non requiritur necessario uacuæ possessionis traditio,sed sufficit inductio in possessionem,licet non vacuã. sed quid ad probationem quasi dñij in publiciana, in qua traditio iusto tit.a non dño requiritur,vt l.j.ff.de publi.an vacua debet esse possessio.di.Cy.& cõmuniter Doct.ꝙ sic.& est ratio, quia publiciana competit,ubi res nõdum vsucapta est,vsucapi tñ potest, ut d.l.j.& l.cum qui.in prin.& l.siue.§.in hac.in eo.tit. & l.claub. ff.de ꝯhen.emp.sed non posset vsucapi res ab alio possessa. l.3.ff. de vsucap.& in c.sine possessione.de reg.iur.lib.6. ergo, &c. Ego aliter dico,uidelicet,ꝙ vacua possessio requiritur, & nõ uacua ẽt sufficit,ubi per possessorem non impediretur vsucapiendi conditio,vel si impediretur,publiciana non transfert.dr̃ autem non impediri qñ is qui est in possessione est causa custodię,vt l.missio.ff. de usuca.pro em.& l.2.de usuc.pro legato.& est ratio, qa ille nõ possidet,& idem dico si vere possidet,sed eius possessio non contradicit,sed assentit usucapioni,quia eius uoluntas conformis est uoluntati eius,cui res tradita est,ut possessio usufructuarij, ut d.l. cuiuscunque.§.1.Secus si naturalis possessio eius qui in re consistit contradicit ciuili,& per ꝯñs usucapioni,quia tunc cum usucapio non procederet,immo inchoata interrumperetur,vt l.j.§.per seruum.ff.de acqui pos.publiciana non competeret.& pro hoc facit.l.cum sponsus.§.in vectigalib.ff.de publicia. sed cur non requi
b ritur uacua rei uen.sed in publiciana[b] sic. Rñ.Cyn.quia maior est æquitas in tradi.facta a dño. Vel aliter in rei uendi.agit dñs de trãsferendo,quod suum est.In publiciana agit tradens de transferẽdo quod suum non est.Ex prædictis patet,ꝙ hic posset etiam poni casus in publiciana,& tunc,quod hic de uacua possessione dicitur,fuit necessarium.Sed de precij numeratione nõ.l.de precio. ff.de publi.sed in rei ven.est totum econtra,ut dictum est supra.

ADDITIONES.

a ¶Probetur.Vide quæ dixi in l.proprietatis.sup.eo.

b †Sed in publiciana.Tu vide Bal.in l.eum qui.§.præter.ff.de pub. Bald. in l.per traditionem,insti.de re.diui.& melius per Io.An.in ti.de causa pos.& prop. §.nunc uidendum.immo videtur,quod sufficiat rem non traditam.s.vt possessio transferatur per l.si seruus.& ibi no.ff.de publi. de quo per Imo. in l. quod seruus.de acquir.poss.

LEX XIII.

1 *Literæ,an & quando probent quæ in ipsis continentur.*
2 *Epistola,an probet fraternitatem,vel sororitatem.*
3 *Iudicium possessorium fraternitatis,an possit reperiri.*

Non epistolis. Primo premittit duplex dictum negatiuè in genere.secundo infert ad
1 decisionem quæsiti in specie.Secunda ibi:siue itaque.† Literæ,ꝑ quas quis mulierem quãdam sibi sororem appellat, eam uere sororem non faciunt:sed probant,seu præsumi faciunt. aliter tamẽ rem se habere probari potest.h.d.primo.Item rescriptum,quo datur arbiter ad diuidendum hæreditatem inter duos,uelut fratrẽ, & sororem,& tanquam cohæredes, non pręiudicat absenti.h.d. Dic casum,ꝙ Titius scripsit Bertæ epistolam,in qua dicebat. Noueris soror mea,quod talis hæreditas nobis remãsit communis, &c.Litera uisa Berta supplicauit principi, uel ordinario, ut daret arbitrium super dicta hęreditate diuidenda inter eam & dictum Titium eis fratrem: q̃rit an ĩ huiusmodi epistola,& rescripto diuisim,uel communiter probetur istam esse sororem eius. respõdit, quod ueram essentiam sororitatis non inducunt. quia illa procedit ex coniunctione sanguinis,uel ex solennitate adop. sed probant præsumptiue rem sic esse,verumtamen Titius potest cõtra probare,docendo illam ancillam.hic est casus. Expone literam ibi,necessitudo,id est coniunctio.Ibi,petitus in hac petitione narrata non præiudicant absenti,ut hic,sed narranti sic.ut l.cum pre eum.ȷ̃. de lib.cau.& l.mercalem.s̃.de condi.ob turpem cau.& intellige,quod absenti non pręiudicat,etiam si per principem in re
a scripto verba ista narratoria sint promulgata.[a] vt in c.si Papa. de priuilegijs lib.6.Ibi confidis,& si imminet tibi necessitas probandi:quia venis contra epistolam quam ei misisti.Ibi petitus.i.contra te ab ea. No.ꝙ ea,quæ antea recipiunt esse,per epistolam non producuntur

ADDITIO.

a Etiam si per principem verba ista narratoria sint promulgata. Adde ad hoc ꝙ positum,an verba enunciatiua in rescriptis probent,& recurrere de hoc ad Mathesil.sing.suo 34.inci.no.quod sine instrumento.

producuntur in esse,vt hic in princ.Item no.ꝙ sororitas,& fraternitas solo consensu non inducitur.Item no.ꝙ epistola probat verba narratiua in ea contenta,nisi ꝯrium probetur, & ꝙ verbis narratiuis statur in præiudicium emittentis.Item no. coniuncta glo. fin.quod est dare quasi possessionem fraternitatis, & sororitatis.
4 Quęro ad declarationem huius literæ,an super fraternitate,& sororitate stetur epistolæ,donec probetur ꝯ.in gl.sunt duæ opi.vna fuit Bul.qui dicit,ꝙ sic per istum tex.& per l.seq.& l.fi. 1. respon. ff.eo.& l.quidam.in fi.cod.tit.pro hoc etiam facit , quia confessio extra ius facta parte præsente,& acceptante præiudicat , ut dicet̃ ȷ̃.de confes.l.1.Sed hæc licet vere sit facta parte absente : tñ quia epistola est organum emittentis , habetur acsi esset facta eo præsente:ideo probat.l.Publia.in fin.ff.deposi. In oppositum induxit Io.& Azo.primo.l.neque professio.s̃.de testa.& l.episto.in princ. ff.de pact.& ȷ̃.de li.causa.l.iubemus.& hanc.l.in prin.& per regulam generalem quæ est,ꝙ scripturæ priuatæ,sine alijs adminiculis non probant.l.instrumenta.s̃.eo.pro hoc facit,quia quotidie videmus in vsu,ꝙ amicus amico scribit , vt fratri , & sic si probaret sic esse donec ꝯ probaretur, totus mundus in subuersione poneretur.Sed non ponitur:quia ex charitate. & dilectione sic scribit̃, vt dr̃,l.nemo.§ qui frater.ff.de hær.insti.Quid dicemus?glo. uariarunt,quia modo videntur sequi vnam opi.modo aliam. nam in l. nec professio.s̃.alle.tenet,ꝙ præsum.faciunt,cui statur,nisi ꝯ. probetur in l.fi.ff.eo.dicit,ꝙ præsumptionem non faciunt , sed semiplenam probationem,quæ minus operatur:quia ei non statur,nisi alijs probationibus adiuuetur.& ita etiam tenet hic glo. 2. in fi. & hoc vult glo.fin.quæ vult,quod ideo hic probet is qui epistolã misit,quia ista quæ soror dicebatur , erat in quasi possessione sororitatis.& idem vr̃ sentire in l.seq. Sed meo iudicio ista opi. diuinat hic:& in l.seq.& in l.fin.ff.eo.Et ideo mihi vr̃ distinguendum sic:aut ea,quæ in epistola sunt scripta de fraternitate , sororitate , paternitate,vel filiatione:sunt scripta similitudinarie per dictionem,vt vel sicut vel tãquam,& hæc nihil probant: immo potius oppo.indicant:cum nullum simile sit idem. l. ꝙ Nerua. ff. depo. Aut non similitudinarie:sed simpliciter sunt scripta. & tunc aut quæritur quo ad productionem eius in esse,& res est clara, ꝙ nõ probant,vt hic in princ.ff.de pac.l.epistola. Aut quo ad præsumptionem rei.sic esse,& tunc aut uerba illa sunt emissa confessionaliter,& dispositiue,& probant sic esse donec probetur rem se aliter habere,& sic errore probato.l. publia.in fi.& l Lucius.ff.de posi.ita intelligo l fi.in princ.ff.eo.Nec ob.ꝙ pars non est pręsẽs, quia respondeo,vt s̃.Aut verba sunt narratoria,& tunc aut principalis materia,de qua scribitur in litera , coadiuuat verba narratoria esse vera,vt in hoc exemplo,scias soror mea , ꝙ talis frater noster decessit,& ob hanc causam hæreditatem habemus communem:vnde si tibi placet venias,ut eam diuidamus. Et dico, ꝙ ista verba præsumptiue probant ita esse , donec ꝯrium probetur. ita potest hæc l.intelligi.cum si.Aut principaliter materia non coadiuuat verba illa narratiua , quia prorsus ab illis est extranea , & tunc non probatur etiam præsumptiue,nec eis statur, nisi alijs adminiculis,vt est quasi possessio,coadiuuetur,vt hic in gl.fin. & sic concordantur opi.Et prædictorum potest esse ratio,quia uno casu verba narratoria videntur emissa pp se : alio casu pp aliud. sed constat,ꝙ verba narratoria emissa pp se sunt maioris potentiæ , q̃ qñ emittuntur pp aliud,vt per do.no.in l.verba.ȷ̃.de testi. ubi per Cyn.& in l.ex his.ȷ̃.de test.mili.& ibi per Iac.But. Quod autẽ dixi non induci,sed præsumi,uel probari,locum habet,in his , quæ per consequentiam partium non possunt induci, vt in fraternitate,& sororitate,ut hic,& filiatione,& paternitate,ut in l.seq. ĩ his autem,quæ per consensum induci possunt,distingue,aut epistola mittitur,vt disponat,& indicat , aut ut iam dispositum ad memoriam reducat vel insinuet,aut ad vtrunque. primo casu dispo-
8 nit,& inducit.[a] ff.de const.pec.l.qui autem.§.fi. & ff.si quis. mandati.in prin.& de ꝯhen.emp.l.j.§.fi.& ff.si quis alteri,vel si.l. fi. & ȷ̃.de la.li.tol.l.1.§.1.Fallit in ꝯctu verborum, in quo præsentia est de forma,vel de substantia,ut l.2.circa princ.ff.de ver.obl.Secundo casu non inducit,sed probat.l.Publia.in fi.ff. deposi. ꝙ intellige de eo,ꝙ inter eos est gestum,uel eorum nomine, non de alio. l.epi.in prin.ff.de pact.tertio casu facit vtrunque,nisi aliud repugnet,ut l.Titius.de consti.pec. Opp. modo sic. mulier ista agebat iudicio diuisorio,dicens se sororem,& cohęredem,igitur ipsa debet probare,quia qui de genere aliquo dicit,illud probare debet, vt ff.eo.l.j.& similiter qui se cohæredem dicit.l.j.ff.fam.erc.& amborum est ratio per l.actor.ȷ̃.eo.& l qui accusare.s̃. de eden. Sol. vt glo.fi.s.ꝙ ista erat in quasi possessione sororitatis, per quã vtrũque præsumitur,& hæc bona,sed aliqualiter diuinat.nisi dicas, ꝙ quasi possessio allegata probatur per literas continentes id quod sup.dixi.Addit Nic.de Mat.ẽt,ꝙ alia ratio coadiuuabat istam mulierem.s.possessio rerum hæreditariarum,q̃ habebat.ad ꝙ probãdũ inducit, quia nisi possideret , ex quo negatur cohęres,ad diuisionem non admitteretur.vt l.fi.ff.fa.ercis.ꝙ fateor si possidebat. sed dico ꝙ non infertur,si petit diuisionem ut cohæres, ergo pos
5 sidet.† Quęro an sit reperire quasi possessorium iudicium fraternitatis.Dicunt quidam,ꝙ sic per istam glo. Alij ꝙ non, quia tunc est reperire possessorium cum est dare petitorium,ar.l.j.§.j.ĩ prin. ff.de acqui.pos.& l.vltima.ff.quo.bo.& patet in patre, & filio. nã inter eos est inuenire petitorium,ut l.1.§.per hanc.ff.de rei ven. ergo & possessorium,ut ff.de li.agno.l.1.§.interdictum hoc.cum igitur nullum petitorium reperiatur inter fratres,sequitur,qđ nec possessorium.hoc tenuit Iac.de Ra.Sed Pet.dixit, ꝙ putat ẽt dari quasi possessorium fraternitatis,cum inter fratrem, & fratrem iura cognationis ꝯhant,& sic iura realia in eis reperiantur, ergo & possessoria.ut ff.de li.agno.l.j.in fi.& l.seq.& ȷ̃. de leg.hære.l.fi.& pro hoc inducit gl.fi.hic positam,quam singulariter not.ad q.cũ essent duo qui inuicem se fratres appellabant,& ut fratres se tractabant,alter eorum decessit,& cum nullus alius esset de eorum genere,fiscus petebat eorum hr̃ditatem dicens mortuũ esse sine herede.Alter dicebat.ego sum hr̃s,qa frater,& ad hoc probandũ probabat quasi possessionem fraternitatis.quærebatur , an sufficeret.Et dicendum est,ꝙ sic per hanc glo.de quasi possessione filiationis,& de quasi possessione uxoris, & mariti. dicam in l.seq.

ADDITIO.

a Et inducit.No.quod epistola probat per Bar.hic,& in l.nuda.ad fi.ff.de do.per Bal.hic & per Bar.in l.admonendi.de iureiur.& quod no.Bal.in rub.ȷ̃ de fide instr.in 19.col.in ver.quæro quid de literis.& Bar.in auth.contractus.in fi.de fi.instr.& dicta Bar.hic approbata sequitur Pet.de Anẽ.in cle.si sumus. de sen.excom.

LEX XIIII.

1 *Filius esse,an præsumatur eius a quo filius vocatur.& nu.3.*
2 *Reus absoluitur,actore in probatione deficiente.*
4 *Filiatio quomodo probetur.*
5 *Matrimonium legitimum quomodo probandum sit.*
6 *Factum recens coniecturis,& fama probatur.*

Non nudis. Sola ꝓfessio,qua qs alium suũ appellat filium,& eꝯ,non ꝓbat quem filiũ: sed quasi possessio filiationis transfert onus ꝓbandi in aduersarium. h.d. Vel sic,negans suũ filiũ quem tractauit ut filiũ, dẽt illud ꝓbare:
1 quo ꝓbato ꝯfessio in ꝯrium emanata efficit̃ irrita.h.d.† Pone casum.qdã,vt filius petebat ab eo,quẽ p̃rem esse dicebat,beneficia p̃rna puta alimenta,uel dotẽ si erat femina,uel donationẽ pp nuptias sibi ꝯstitui negabat,ꝯuentus illũ filiũ ex aduerso ꝓbabat,ꝙ reus qñq; ꝓprio motu,qñq; ad interrogationem actoris appellabat eũ filiũ suũ. q̃rebat̃ qđ iur.rñdet,ꝙ ex talib.actib.qs filius non efficit̃:sed mediante m̃rimonio,vel adoptione, iõ si ꝓbat reus illũ filiũ non esse,obtinebit in cã.h.d.No.drĩã inter asserere,& ꝓfiteri,ꝙ declara,ut in gl. Vel dic,ꝙ assertiones sunt uerba enunciatiua:ꝓfessiones sunt uerba dispositiua. No. ꝙ ꝯfessio non inducit id,qđ non dependet a p̃tãte ꝯfitentis,ut hic,secus si ab eius p̃tãte ꝓcederet.ut l.tale pactũ.ff.de pac. No.ꝙ in cã filiationis ꝓcur.interuenit.Item non.ꝙ quasi possessio transfert onus ꝓbandi nega
2 tiuam in aduersariũ.†Oppo.sic actore non probante reus dẽt absolui.ȷ̃.eo.l.actor.& s̃ de eden.l.q accusare.Sol.ut in vlt.glo.nam Ia.But.dixit,ꝙ actor hic plene suã intentionẽ ꝓbauerat p ꝯfessionẽ extraiudicialem,q̃ reus fecerat.Ista nõ placuit gl.sed dixit, qđ actor ꝓbauit,qđ ipse erat in quasi possessione filiationis,vñ creditur sic esse,donec ꝯ.ꝓbet̃.ista procedit sine scrupulo.sed prima vr̃ potius de mente huius literæ.sed ꝯ eam facit , qa qñq; ex loco homines appellant alios suos filios,& qñq; eis sic scribunt,vt filijs.& tñ non sunt. Vnde circa hoc de scriptura dic,ut dixi s̃.l. proxi.Circa assertionem aũt extraiudicialem sto ẽt cum glo. sumendo assertionem,ut accipit gl.Sed circa ꝯfessionẽm ad instantiam patris factam vr̃ mihi , qđ confessio probet pręsumptiue rem sic
3 esse.donec contrariam probet̃.†Sed hic attende,qđ nisi illa confessio habeat alia adminicula,de facili ꝓbabit̃ tale qđ, per quod ꝯrium præsumetur pure,quia alius eum tractat,& tenet,ut filiũ , vel quia iste,qui sic est confessus eum nõ tractat ut filium,nec ipse illum ut patrem. Sed ubi confessio esset in quasi possessione filiationis adminiculata,fortior ꝓbatio tunc esset necessaria,& idẽ si nulla confessio interuenisset, sed sola quasi possessio filiationis esset.nam tunc probare tenetur eum filium non esse,ut hic, & ꝓbatur hæc negatiua s̃m formam.l.filium.ff.de his qui sunt sui,uel
4 alie.iur.†Quæro articulauit,uel capitulauit actor, [a] quod ipse est
a filius talis,testes uero super substantia filiationis non deponunt, sed tñ super quasi possessione. puta, quod illi tractabant eum ut filiũ,& ipse eos ut patrẽ,& matrẽ,q̃ritur an hæc probatio sit sufficiens ad probationem articuli.Ia.But.ff.e.l.j. vr̃ dicere, quod non sufficit

ADDITIO.

a ¶Vel capitulauit actor. Adde Bar.hic,qui dat cautelam , quod semper facias duos articulos.unum de ueritate,alium de quasi possessione. prout hic per eum latius uide.& adde,quod eandem cautelam dedit Ang in l.j.ff. de proba.& sibi attribuit.quomodo autem,& qualiter filiatio probatur,& an per testamentum,uide no.per d.Soc.consi.89.inci.causa agitata.uer.2. principaliter.cum uer.se.in 1.parte.& ad eam probandam quid requiratur,uide pręfa.Soc.consi.39.inci.uisis,& inspectis ver.2.tractatis in d parte.& uide Bar. etiam quomodo probatur in l.3.ff.de li.& po.quomodo,& quot modis, uide etiam per Bal.in l.j.in pen.col.inf.qui ac.non pol. & in l. non ignorat.in 1.col.e.ti.& adde gl.& Inn.in c.Michael.de fi.presby.Inno.in c.quoniam.de proba.qui dicit,ꝙ non potest probari nisi præsumptiue gl.in l.j.inf.de Carbo.edic.gl.& Ant.in c.transmissa.qui fil sint legi.Io. An. de præsu. in. asserte. & quid si probatur matrem cum alio quam cum marito se miscuisse , uide Bal.in d.l.si uicinus.inf.de nu.& adde Aug.in auth.de trien.& semis.§. consobrinus.& ibi quomodo probetur fraternitas, uxoratus , uel concubinatus.adde no.per Bar.in l.1.§.per per contra.ff.de li.agno.ubi uide.

sufficit, quia capitulum est de proprietate filiationis, probatio de quasi possessione, sed proprietas cum possessione nihil habet cõmune, vt l. naturaliter. §. nihil. ff. de acqui. pos. igitur. Item, quia testes super quasi possessione deponunt non iurati, cum super articulis tm̃ iurauerunt Bal. hic tenet ꝯ, quia iurm̃ includit in se, per quæ peruenitur ad ipsum directe, vel indirecte, & sic non est uerum, qđ sit nõ iuratus, licet super capitulo tm̃ iurasset, q̃uis vt plurimum iurent super tota cã, sed non est vis. Ad hæc inducit ipse, ꝙ no. s̃. qui le. perso. l. momentaneæ. fatetur bene, ꝙ testis iuratus super fama deponens de veritate non probat varietatem, qa non
5 est iuratus super illa, nec illo, ꝙ veritatem includit. † Quæro modo pp id, ꝙ litera ista dicit de vltimo matrimonio, qũo probabit legitimum, & Inno. in c. illud. extra de pręsum. vr̃ velle, ꝙ probet vere per mutuam vtriusque interrogationem, & responsionem consentiẽtem. & idem tenet in c. ex parte. extra de resti. spo. Nec sufficiat probari per præsumptiones, ex quo alter eorum, qui cõiuges dicuntur, diffitetur hoc. Et est ratio s̃m eum, quia in actib. matrimonialibus nulla forma, vel actus sunt dispositi de matrimonio, qui non æque bene competant adulterio, nisi solus consensus matrimonialis; vel sponsalia. Nec valet dicere sic viuebãt, vt vir, & vxor, & in eadem mensa comedebãt, vel lecto iacebãt: quia per tales actus non quæritur possessio matrimonialis, quia sæpe adulteri, & concubinarij, vt peccatum suum cooperiãt hoc faciunt, & se coniunges vocant, & idem dic, si dicatur, ꝙ annullũ in digito deferebat eadem rõne. Item, & quia panes vendentes annullum deferunt quæ coniugatę non sunt, vt dicta litera in d. c. illud. & hoc vt euitetur periculum animarum. Alij, vt Host. dixerunt per has præsumptiones probari, & maxime si fama viciniæ hoc consentiens inducatur. ut d. c. illud. Quidam hoc concordare volentes dicebant, aut agitur petitorio, & uerum dicit Inno. vt titulus matrimonialis probetur, sicut de dñio, vel quasi. ut ff. de rei ven. l. in rem. in prin. & de publi. l. j. & dixi s̃. eo. l. cum res. nã si hoc est in dñio, & proprietate, in quibus non est tm̃ periculũ, fortius ubi uertitur periculum animarum, ut est in matrimonio, & in ecclesia, & eius rectore legitimo. aut agitur possessorio recuperandæ, & verum dicat Host. quia quasi possessio ex illis p̃sumptionibus probata vr̃. ar. huius l. & præce. & l. si vicinus. j̃. de nup. Sed Io. And. in d. c. illum. refert, ꝙ Host. dixit, quod etiam in petitorio sufficiat quasi possessionis probatio matrimonij, q̃ probari
a asserit per coniecturas [a] suprascriptas, ar. d. c. illud. Refert, ꝙ etiam ratio prædicta de dñio Host. non obstabat, quia in eo ab istis est longè diuersa ratio. nam superior nunquam inquirit ad quem dominium, uel quasi spectet, & frequenter dñi sunt negligentes extra de præscrip. c. vigilanti. ideo non est tanta præsumptio pro possessore. Sed superiores iudices ecclesiastici ex officio plerunque inquirunt de tabulis beneficialibus. ut extra de insti. c. 2. & de offi. ordi. c. ordinarij. li. 6. Similiter inquirunt super coniunctionib. q̃ matrimoniales dicunt, ut sic sciãt an legitimę vel illegitimę sint. vt extra de offi. ord. c. 1. & de clã. despon. c. cum inhibitio. nec parentes, vt plurimum patienter tolerant, quod ipsarum cõsanguinea saltem a suo pari, vel inferiori, ut meretrix teneatur: ideo fortior est præsumptio pro eo qui matrimonialiter dr̃ tenuisse mulierem, ut verum dicat, ideo quasi possessionis pro eo est sufficiẽs probatio. & ita respondebat Host. & huic responsioni acquiescit Io. An. & distinctio prædicta ei non vr̃ bona. qua pp ipse Io. And. d. c. illud dicit finaliter distinguendum esse, vtrum factum sit omnino recens, vel non satis recens, & tunc habet locum dictum Inno. quia tunc titulus facilius debet posse probari iõ probetur. aut factum non est satis recens, sed antiquum, & tunc hẽt locũ opin. Hosti. quia de facili in facto antiquo titulus probari non potest. Qñ autem factum sit iudicandum antiquum, uel non, dicit ipse residere in iudicis arbitrio pp diuersas circunstantias, quæ possũt
6 occurrere. † Et, ꝙ qñ factum non est satis recens, probari possit p dictas coniecturas, & famam, pbat ipse tali ratione. quia si unica carnis copula secuta post sponsalia inducit matrimonium p̃sumptũ, ut extra de spon. c. is qui. multo fortius tam frequens fama talem, & possessionem sequens, & maxime fauore matrimonij. ar. extra de de testi. c. licet ex quadam. in fi. & qui ma. ac. non pos. c. vide. in fi. & licet hoc dictum Io. And. satis videatur iuridicum: puto omnes opi. simul sic esse iungendas. Nam aut q̃ritur in iudicio petitorio, aut possessorio. primo casu aut matrimonium principaliter deducitur in iudicio, & sic pp se: aut incidenter. & sic pp aliud. si principaliter, & pp se, & tunc aut illa, quæ uxor dr̃, hoc fatetur, & res est clara, quia per confessionem eius probatur, nisi alia haberent impedire. aut negat, & tunc aut actor quasi possessionem matrimonialem nunq̃ habuit, quia solum desponsata p uerba de præsenti asserit. & tũc oportet, ꝙ titulum probet, & sic matrimonium per cõsensum expressum celebratum fuisse. ut in c. 1. ext. de or. co. aut actor quasi possessionem matrimonialẽ habuit, quia eam vt uxorem tenuit, in uno incisorio secum comedit, in eodem lecto iacuit, annulos deferebat, ut eius uxor, &c. Et tunc capio verba Io. And. quia aut factum est satis de recenti, & tunc probandus est titulus. i. consensus matrimonialis per interrogationem & responsionem consentientem secutam, uel tale q̃d, per quod uiolenta pręsumptio matrimonij inducatur, puta dotẽ datam, uel donãtionem pp nup. cõstitutã: nam cum hæc nõ possint esse sine matrimonio, & sic alijs non conueniant nisi uiro, & vxori, dicendum est matrimonium probatum esse. vt d. c. illud. de pręsum. vbi tex. & pro hoc facit j̃. de la. lib. tol. l. j. §. sed si quis. Idẽ dico, si probetur quid aliud, qđ alij nõ conueniat, nisi mr̃imonio. puta, quia dicant testes, ego interfui congregationi, q̃ facta fuit, qñ desponsata fuit, & vidi eam vt desponsatam bñdici in ecclesia cum tali, ut eius marito. uidi eam duci, & associari eam ad domũ mariti pub. s̃m morem patriæ. hęc. n. uiolentam præsump. matrimonij inducunt, nec illicitis coniunctionibus conueniunt, & sic cessant rõnes Inno. aut factum non est sic de recenti. & tunc sufficit, qđ probetur actus quasi possessionis cum fama uiciniæ, puta, qđ inuicem se tractauerunt, ut uir, & uxor, quia sic se vocabant, in eadem mensa comedebant, & in eodem lecto iacebant, & annullos deferebant, & ita ut maritus, & uxor erant reputati a uicinis, & notis eorum. de hoc est publica uox, & fama in eorum uicina. arg. d. c. illud, & ita intelligitur dictum Hosti. & hoc qñ matrimonium deducit̃ principaliter in iudicio. Sin aũt incidenter pp aliud, puta ad probationem illegitimationis filiorum, tũc siue factum sit de recenti, uel non, sufficit probari p̃dictas p̃sum. ẽt si fama non probetur. extra q̃ fil. sint legi. c. transmissæ. & c. p tuas, & est rõ, qa fauor uertit̃ legitimitatis, & nõ periculum animarũ, ꝑut vertitur in p̃ce. casu s̃m Inno. & Doct. scđo casu, qñ agit̃ possessorio, & tunc aut actor in quasi possessione matrimoniali non fuit, qa ad copulã carnalem non transiuit, & tunc dixit s̃m. qđ frustra possessorio agit, cum non debeat restitui, nisi ad possessionem q̃ habuit: sed debet implorare iudicis offi. vt eius sponsa, & uxor declaretur, & ei mandetur, qđ ut uxor ei intendat, & isto casu titulum probari oportet, vel alia q̃ matrimonij inferant p̃sum. & ita no. Inno. in c. ex parte. de resti. spol. aut actor in quasi possessione fuit, quia eam duxit, in eodem loco simul iacuerunt, simul in eadem mensa comederunt, & inuicem se ut maritus, & vxor uocauerunt, & tunc talis quasi possessio sufficit probari per actus prædictos. vt in c. ex conquestione. de resti. spol. & j̃. de lib. cau. l. non ideo, facit s̃. ubi quis decurio. & cohar. l. 1. & ubi cã sta. l. 1. & s̃m p̃dicta debet intelligi l. si inuita. j̃. de nup. & qđ no. in l. fi. j̃. de lib. exhi. vbi dixit sufficere probationem quasi possessionis per actus subscriptos. intelligo uerum esse, nisi alius illã mulierem teneat ut uxorem, & titulum matrimonialem pbet, quia actore titulũ similem nõ pbante, reus obtineret, cuius possessio est iustificata tit. cum in istis matrimonijs titulus sit potentior q̃ possessio, cum matrimonium ꝯsensu celebratum solui non possit, ẽt ꝯtrio utriusque ꝯsensu. Et iõ si actor pbaret matrimonium p solum ꝯsẽsum vtriusque, & reus pbaret matrimoniũ p ꝯsensum, & eius possessionẽ, actor obtineret, qa titulus secundi nihil obtineret, qa in potestate mulieris, q̃ s̃m uirum accepit, non fuit dissoluere primum matrimonium. & hoc uolunt dicere Doc. iur. cano. dum dicunt, nisi alteri matrimonio fiat pręiudicium. ut no. Inno. in c. prętẽ. ex de test. & probatur in c. sicut. in eo. tit. Ista tene menti, quia sunt legistis incognita. & Doct. iur. can. ut Io. An. multũ obscure tradũt.

ADDITIO.

a ¶ Quam probari asserit per coniecturas. Tu uide de hoc, & alijs modis probãdi quasi possessionem matrimonij per Bar. & Alexan. in apost. ad eum in l. si vxor. §. sed & qui. ff. de adul. Bal. s̃. eo. l. proxi. nu. 4. ver. quæro nunquid sit reperire. & in l. 2. s̃. de ser. & aqua.

LEX XV.

1 *Possessio uiolenta non releuat quem ab onere probandi.*
2 *Violentia secunda quando primam absorbeat.*
3 *Seruus, vel liber ut seruus uiolenter, an agat petitorio, vel possessorio.*

a 1 Vis eius. [a] Primo dictum. secundo infert ad quęsitum. Secunda ibi: cum igitur. † Possessio violẽta ab onere probandi nõ releuat, sed aggrauat. ad hoc allegatur. vel sic. ex statu præcedenti colligitur, cui incumbat onus probandi in præsenti. h. d. Casus. quidam, ut dñs uendicabat certum hominem, vt eius seruum asserens, quia ille fugit ab eo dum eum possideret vt seruum, ille excipit quod uerũ est, quod fugit: sed liber est, & cũ p uim detinebat, ut seruum, quæritur, cui onus probãdi incumbat? Respondetur, quod hoc ex præcedenti statu dependet, quia si añ fugam erat compulsus ad seruiendum ei, qui dicit se dñm: actori incumbit probatio. sinautem non erat compulsus, sed bona fide possidebatur ut seruus, tũc probatio incumbit fugitiuo. No. quæ habes in summario, primo. ex quo collige, quod possessio a iure damnata non iuuat possessorem, ut hic, & extra de resti. spol. c. ad decimas. li. 6. Item no. quod confessioni huius serui statur ꝯ se, & non pro se, & sic confessio pro parte approbatur, quia dicto de fuga statur, sed causa fugæ puta uiolentia reprobatur. ideo oportet, quod probetur. & est ratio, quia sunt facta separata, non connexa, nec eodem tempore simul concurrentia. & circa hoc uide
2 glo: & Cyn. j̃. de do. ante nup. l. 2. † Item nota, quod uiolentia secunda non absorbet primam, quin pro primo compulso præsumatur in causa status, licet absorbeat quãtum ad interdictum vnde ui, nisi fiat incontinenti. ut l. 1. infra, vnde ui. & infra, ad l. Iul. de vi. l. si quis a se fundum. & ibi dixi. licet dici posset, quod in lege nostra

ADDITIO.

a ¶ Vis eius. Vide tex. & quod ibi refert d. Alexan. in l. sed eximendi. ne quis eum qui in ius.

nostra fuit vna violentia continuata ad aliam, quia semper prima erat in actu, quia successiuè continuabatur, & nũquam desierat, & est ratio, quia hæc uiolẽtia inferebatur personæ, & in persona, quia uiolentia nunquam recesserat, & ideo quandiu liber homo ut seruus detinetur, tandiu uiolẽtia ei committitur, & resisti põt,
3 ut hic. † Quæro ad declarationem huius l. an hic ageretur petitorio vel possessorio per istũ seruum. gol. vr̃ hic sentire ꝙ petitorio. per ll. quas allegat, & idem doct. cõiter. sed Pet. di. ꝙ necesse habemus dicere, ꝙ possessorio hic agebatur, quod ipse probat, nisi is qui fugit, probet, & quod per uiolẽtiam detinebatur, ipse restituitur seuero qui prius eum possidebat, & si uiolentia probetur, ei non restituitur, nec super aliquo dñio pronũciatur: sed postea ad petitorium recurrendum erit, ꝯ Pe. sa. hic litera in prin. quæ dicit ꝙ contentio erat de dominio. Sed dices tu, qũo iudex pronunciabit declaratoriè super dominio actoris, qui de eo non cognouit, cum ei probatum non sit: imò ad peti. reus debet absolui, etiam si se liberum non probauit: ut no. in l. circa. ff. eo. & quomodo ex possessione probata infertur ꝯ dominium contra l. si maritus. j̃. de do. inter vir. & uxo. & l. naturaliter. §. nihil. ff. de acqui. poss. rñ. Nic. de Mat. ꝙ hic spãle odio fugientis, ut actor dñs præsumatur, sicut odio expulsoris dñs præsumitur in l. si quis empt. §. sed hæc super illis. j̃. de præscr. 30. an. Sed tenentes cum Pet. dicunt, ꝙ ibi loquitur in expulso, qui diu & non uiolentes possedit: unde ultra expulsionem temporis prærogatiuam habet pro se, hic uero illa temporis prærogatiua non suberat. Quid ergo dicendum? dicit Bal. ꝙ speciale est, quando uiolentia circa statum personæ: nã talis status præsumitur, qualis erat prius. secus ubi non tractatur de statu, sed de simplici dominio: quia tunc uendicant sibi locum rationes in contra. allegatæ. Ego dixi in l. cum res s̃. eo. ꝙ super isto passu aliud dicerem, & breuiter dico, ꝙ ego nõ uideo, ꝙ ibi principaliter dominium deducatur in iudicium, ita ꝙ actor petat se dominum declarari, & iudex possit pertransire, qui super petito pronũciet, ut l. fundus. ff. communi diui. & ex quo super eo debet pronunciare, de eo debet plenè cognoscere: ut l. iudices. s̃. de iudicijs, & l. de qua re. ff. in eo. tit. sed sic iste pronunciabit de non cognito, ergo non bene uidentur dicere, & maximè, quia agendo declaratoriè contra reum, agit ut ꝯ quemlibet possessorem. ideo mihi uidetur dicendum, ꝙ si agatur possessorio, uerum di. Pet. & hoc potest interuenire dupliciter. uel quia ille, qui dicitur seruus, petit se non turbari in possessione status: uel quia is, qui se dñm di. petit se restitui ad possessionem seruitutis, quam ante fugam, & spolia. propter fugam in eo habebat. Sinautem agatur petitorio, tunc aut dominium deducitur declaratoriè in iudicio tanquã contra quemlibet possessorem, & tunc dico ꝙ necesse est, ꝙ de dominio cognoscat, & super eo pronuncietur, per rationes, quas s̃. dixi. aut dominium deducitur consecutiuè, quia narratiuè ad restit. rei tantum, non dominij possessionis, sed rei tanquam meæ, & tunc sine aliqua cogitatione dominij nec pronũiationis super eo, procedit l. ista. si dicatur illum fugitiuum ad instar furis, contra quem agitur ad restitutionem rei tanquam proprię, ut l. j. ff. de cond. fur. & tamen non est necesse, ut actor se probet dñm, nec ut super dñio pronuncietur, ut dixi s̃. eo. l. 2. cum res, & no. Ia. Bu. j̃. de fur. l. 2. & maximè quia fugitiuus facit furtum sui: ut j̃. de ser. fug. l. j. & ad instar eius qui agit aquiliana, quæ datur dño: & tamẽ non est necesse, ut probet se dominum, ut dixi in d. l. cum res, & iste est casus huius l. & meo iudicio ita debet intelligi. l. si quis
a emptionis. j̃. de præscr. 30. an. Quæro, quid si nemo eorum [a] actorem se uult constituere: sed is qui dominũ se dicit, uiolenter uult eum ut seruum fugitiuum suum deducere: ipse ui armorum, & cum amicis uult defendere se, propter quod ad iudicem recursus est habitus, ut rumor & rixa sedet. quid faciet iudex. di. An. Zaf. de Pis. quòd iudex ex officio potest inquirere quis eorum possessor erat, & non possessorem constituere actorem, & di. esse casum. ff. de li. cau. l. liberis. §. fin. facit. l. circa. ff. eo. quod no.

ADDITIO.

a † Quęro, quid si nemo eorũ. Adde ultra ea q̃ no. hic Bal. in prin. & ibi in apost. Barba. & Alex. ad eum Bar. in l. naturaliter. §. nihil cõe in 1. combinatione. ff. de acq. pos. & Io. And, in addi. ad Spec. in tit. de libel. obla. paulo post prin.

LEX XVI.

1 *Filius dicens aliquid sibi à patre donatum hoc probare debet.*
2 *Dominium quod habebat defunctus ad posteros transmittitur.*
3 *Filij emancipati, an cum his qui in potestate sunt succedant patri.*
4 *Filij emancipati possidentes, an teneantur suum probare titulum.*
5 *Titulum suæ possessionis, an cogatur quis dicere.*
6 *Probatio an admittatur contra præsumptionem.*
7 *Possidere, an præsumatur hodie, qui olim possidebat.*
8 *Esse, an præsumatur de præsenti, quod olim fuit.*
9 *Fictio quid sit.*
10 *Lex aliquando, an dicatur fingere super facto.*
11 *Statutum dictans scholares loco ciuium & pro ciuibus haberi: an dicatur, fictionem inducere.*
12 *Statuta super veris, an etiam locum habeant in fictis.*
13 *Ciues ex constitutione, an gaudeant priuilegio originarijs ciuibus concesso.*
14 *Suspicio differt à præsumptione.*
15 *Præsumptionum diuisiones quæ, & quot sint.*
16 *Præsumptio iuris, & de iure: et iuris sed nõ de iure qũo cognoscatur. & n. 17.*
18 *Præsumptio hominis quæ, & quotuplex.*
19 *Præsumptiones ex quibus oriantur causis.*
20 *Præsumptio ex præterito in præsenti habetur.*

Siue possidetis. Decidit duas quęstiones. prima est, quando hi qui dicuntur donatarij non possident: secunda quando possident. secunda ibi, si-
1 ue temporis. † Filius emancipatus asserens rem sibi donatam à patre, debet illud probare, siue ipse petat ab hærede possidente, ue hęres ab eo possidente petat. h. d. Vel sic, dominium patris pręsumitur eius hęredis, non illius qui se donatarium prætendit. h. d. & pone casum, ꝙ quatuor erant filij. duo emancipati, qui prætendebant prædia sibi donata forte in præmiũ emancipationis, &c.
3 † Not. ꝙ dominium, quod erat penes defunctum transit in posteros, si sint eius hæredes, & successores, & non aliter, concor. l. cũ hęre. ff. de acq. pos. Item not. quod semel dominus semper præsumitur. sic eius hæres vniuersalis. facit l. id quod nostrum. ff. de reg. iur. Item not. quod præsumptio transfert onus probandi in ad
a uersarium. [a] Item quod quando intentio actoris est fundata, vel præsumpta de iure communi, tunc non ipsi sed reo incumbit onus probandi. Item quod allegans titulum singularem debet illum probare. Item, ꝙ reus cogitur docere de titulo suæ posses-
3 sionis. † Op. ꝙ isti emancipati pariter succedant cum his, qui sunt in potestate, vt in Auth. de hære. ab intesta. †. j. & j̃. de suis, & legi. authen. in succes. Sol. tripliciter. vno modo, ꝙ illud de iure nouo: hoc antiquo. alio modo, quod hic erant præteriti, vel exhæredati, vt di. gl. 2. quod intellige cum causa legitima, vt auth. nõ licet. & auth. ex causa. j̃. de lib. præte. vel exhære. vel tertio hic volebãt succedere titu. de vniuersali, sed volebant prædia habere ex ti. singulari donationis. Opp. 2. ꝙ filij in potestate, qui se dicunt dominos, debeant probare, cum nemo præsumatur dominus rerum ab alio possessarum. s̃. eo. l. cum res. & l. 2. & s̃. ne vxor pro ma. l. 2. Sol. hoc constabat, ꝙ pater fuerat dñs: & ita filij emancipati confitebantur. vnde illud dñium penes eum præsumitur continuatũ, vt l. id, ꝙ nostrum. de re. iur. & in eius hęredes translatum. ff. de li. & post. Op. 3. ꝙ dñium non præsumatur continuatum. vt s̃. de in inte. rest. l. si minorem. Sol. quod aliud in ætate, quæ tractu temporis mutatur, vt ibi: aliud in dominio, quod a nobis sine facto nostro non recedit, vt d. l. id, quod nostrum. hoc vult gl. vsq; ad ver.
4 quid in pos. quod omitto. † Op. 4. & ab extra. quod isti emancipati possidentes non hẽant necesse probare titulum suum, quia præsumptio est, ꝙ pater eis donauerit, ex quo in eius vita possident, eo non ꝯdicente. ar. l. vtrum. ff. de do. inter vi. & vxo. Solu. ꝙ hæc possessio in patris vita non allegabatur. Item esto quod allegaretur, sola patris patientia non facit præsumi donationem: vt ff. de dona. l. donationes in concubinam. §. j. & pe. Opp. & tunc 5. cum gl. fi. in fi. ꝙ imo donatio non præsumatur. vt ff. de proba. l. cum de indebito. Sol. vt in gl. quia ibi res fuit soluta, & sic recipiens cãm habuit ab actore, qui non p̃sumitur suum iactasse: hic causam a patre non habuit iõ oportet, quod titulum suum probet. † Op. 6.
5 cum ca. gl. in princi. quia nemo cogitur dicere titulum suæ possessionis: vt s̃. de rei vend. l. fi. & de peti. hęre. l. cogi. Sol. quod dicere non cogitur ad instructionẽ aduersarij sui, nisi in casib. not. in d. l. cogitatione. Sed ad releuationem sui dẽt illũ dicere, & probare, alias succumbit, vt cum intentio actoris sit fundata p̃sum. iu. vt dictum est s̃. Opp. 7. ꝙ si actoris intentio est fundata iur. p̃sum. ergo contra. non potest probari. cuius contrarium hic dicitur, vnde vr̃ obstare. j̃. de re. vxo. act. l. j. §. j. & §. accedit. & insti. q̃ mo. iu. pa. so. §. si ab hostibus. So. vt gl. quod ibi in fictionibus, quę ex certa sciã fiunt a l. ꝯ veritatẽ: iõ probatio in ꝯ. non admittitur. hic in p̃sumptione, q̃ nitit̃ veritati, & ei obsequitur. iõ probõ in ꝯ. admittitur.
6 † Op. tunc 8. ꝙ contra p̃sumptionẽ non admittitur probatio. vt j̃. ad Velle. l. antiquę. ver. sed si qdẽ. & j̃. arbi. tu. l. fi. & j̃. ad Mace. l. fi. in fi. & j̃. de ꝯhen. & co. stip. l. j. & ff. de ver. ob. l. sciendũ. Solu. vt gl. quod p̃sumptio alia est hoĩs & nõ est dubiũ, ꝙ probationes in ꝯ. admittuntur; imò ipsa qñq; non est sufficiens ad diffinitiuã, tantũ, alia iu. & de iure. Contra p̃sumptionem iuris tm̃ probatio admittitur in ꝯriũ. vt hic. & l. p̃ce. contra p̃sumptionẽ iur. & de iure probõ non admittitur vt in casu. d. l. antiqua. j̃. ad Velle. & l. fin. ad. Mace. & l. fi. ar. tu. in alijs aũt duabus ll. videlicet. l. j. j̃. de contrahẽ. & comm. stip. & l. sciendũ. glo. hic dubitat, an in eis probatio in contra. admitteretur. & ideo remittit ad no. in l. iuris gentium. §. quod vere. ff. de pac. & ibi determinat, quod sic; & bene: qa in illis nõ est p̃sumptio iuris & de iure. Et iõ ad cognoscendum quando sit p̃sumptio iuris & de iure, dicit glossa ista not. quod pręsumptio iuris est, quando l. simpliciter præsumit: quando autem pręsumit & statuit, tunc est iuris & de iure, ut in l. s̃. alle. Sed hic attẽde, quia in hac cognitione gloss. videtur tradere ignotũ per ignotius. sed declara per verba Iacob. de Aret. & Cyn. videlicet, quod quando

ADDITIO.

a ¶ In aduersarium. Adde d. Soc. cons. 92. inci. circa primum huius ver. cir. quintam & vltimam in fi. in j. parte. quod præsumptio iuris, quando contra aliquem in contrarium militat, in eum onus probãdi transfertur. & quod præsumptiones ll. sunt liquidissimè probationes. & an & quando transferant onus probandi in aduersarium, vide per præ fa. d. Soc. cons. 23. inci. circa prędictam consultationem. ver. 12. probatur in d. parte.

qñ.l.præsumit,& statuit alterum de duob.vel ꝙ probatio in ꝑriũ non admittaꝫ,vel ꝙ ius,ꝫ quem ꝑsumit,non audiatur, licèt dicat rem se aũt habere,tunc his casib. ꝑsumptio est iur. & de iure aliàs est iuris tñ.vnde qđ gl.dicit & statuit,dẽt intelligi super ꝑsump.

6 vt ꝫ illud non audiat is ꝫ quem ꝑsumit,& sic gl.bona & no.†His opi.sic declaratis reuertor ad id qđ omisi in gl.ꝫ.& quæro,hic dr, ꝙ dñium ꝓtinuari ꝑsumitur; & sic qui olim fuit dñs hodie ꝑsumitur. Sed quid in possessione?rñdit gl.qđ Pla.dicit idẽ per l.ũ credi tor.ff.de pig.ac.& per l.non ignorabit.ff.ad exhi.Io.d.qđ non ꝑsumitur,nisi ꝓbetur ꝙ tpe lit.ꝓte.possederit per l.fi.ff.de fi.instru.& ꝙ his fol.ꝫ.quicquid de re.do.& rñ.ad ll.in ꝫ alle. Tertij dixerunt,

a vt in glo.ª & fuit opi.Odof.aut qui olim possedit, asserit se hodie possidere,& ꝑsumitur possidere.aũt negat se hodie possidere,& non ꝑsumitur possidere,nisi ꝓbetur qđ tpe initij litis possedit, vt in op.Io.alij vt Ia.de Ra.distinxerunt.aut possessio est antiqua,& ex illa non ꝑsumitur de ꝓti,ex quo negat.secus si fatetur.aut illa possessio est de proximo,& tũc ex illa ꝑsumitur de præsenti,licèt neget.Alij moderniores,vt Bal.hic dicũt indistincte ex possessione de ꝓterito non infertur ꝫ negãtem de ꝑsenti, quia ll. dicunt, qđ dẽt ꝙinci de mendacio,vt l.fi.ff.de rei ven.& in auth.de trien. & semiſ.illud,la.2.sed de mendacio non cõuincitur,qui ex sola præsump.conuincitur,ergo &c.minorem probat,quia de possessione faciliter dẽt conuinci,vt patet in d.l.fi.Ego sto cum Iaco.de Ra.quantũ ad tim condemnationis,& sñæ diffinitiuæ proferendæ ꝫ negantem de hoc,per rõnem quam ſpecialiter assignaui in d.l.non ignorabit. ibi vide. quantum autem ad vim translationis possessionis fictæ de reo in actorẽ,qui interrogatus ad ꝓparationem iudicij,an possideat,negauit se possidere,vt iudicium euitaret,loquit d.l.fi.vt sic de possessore petitor efficiatur in eius odiũ:

8 ita logt ẽt d.ꝫ.illud.† Expeditæ sunt gl. Quja verũ aliq examinãt hic Brocardũ,an qđ olim fuit,hodie ꝑsumãt.ideo distinctionẽ vi de quam posui,in d.l.non ignorabat,& eꝫ,an de ꝑsenti ꝑsumatur in ꝓteritũ,vide q̃ dixi ſ.co.l.ex persona. Nunc aliqua tractemus circa materiã præsump.de quib.hic per Iac.de Arc.& Cy.& quia

9 gl.antiq.primo de fictionibus, ideo pauca de his referamus. † Et

b primo quæro quid est fictio.rñ.fm Ia.de Are.fictio est[b] in re certa ꝛria veritati assumptio.vel plenius: fictio est ꝫ veritatẽ rei quæ fuit vel est possibilis à iure ex bono, & æquo pro veritate assumptio.iõ dixi rei q̃ fuit vel est, ꝙ futurorũ non est certitudo,sed ꝑsentiũ vel ꝓteritorũ sic l.cũ ad pñs.ff.si cer.pe.possibilis ideo dixi, ꝙ sufficit tpe fictionis illud ꝙ fingit esse possibile,in præteritum fuisse possibile.hinc est,qđ lex fingit captũ ab hostib.& reuertum nunquam captũ iur.postliminij,quia hoc fuit possibile prius ꝙ ca peretur.Simiſr fingit mortuũ apud hostes decessisse ante captiui tatem,ꝙa hoc in rerum nã fuit possibile. fingit ẽt natũ qui nõ est, possit.tñ in rerũ nã fuit.l.qui in vtero.ff.de ſta ho.fingit etiam de ꝑsenti aliquid esse,qđ de ꝑsenti est possibile,licèt vere non ſit,puta p adoptionẽ vel arrogationẽ aliquem de ꝑsenti filiũ alterius esse, cuius nõ est.vt p totũ ti.ff.de adop.de eo aũt qđ in ꝑsenti,& in ꝓte ritũ esset impossibile,l.nõ fingit. l.adoptio.ff.de adoptio.& l.arro gatio.ꝫ.in eo.ti.& no gl.de lib.& posth.l.Gallus.ꝫ.si cius.in gl si. ver.nec ob.ſicut nec fingit ea q̃ sunt impossibilia de iur.vel a ll.re probata.vt no.ſ l.talis ſcriptura.in gl.ſi.ff.de le.j.A iure,& ex bono & æquo iõ dixi, vt excludã fictiones poeticas,hominũ figmenta, & mẽdacia,q̃ à iure reprobantẽ, & à nulla iuris ætate procedũt. Sed fictiones iur.ab ætate ꝓcedunt.vt l. postliminij.in prin.ff.de cap.& sic ex cã æqua,ꝓ veritate accipiunt, & aliquẽ iuris effectũ

10 ꝓducunt.vt l.j.ff.de adop.& l. deniq;.ff.ex quib.cau.maio.† Iuxta hoc quæro.2.an lex fingat super facto & tex.in d.l.deniq;. facit ꝓ & ꝫ,& di.Bal.qđ si factũ est ab omni iuris effectu remotũ,l. in eo non fingit.vt est videre in possessione,super qua non fingit,vt d.l. deniq;,& ff.de acq.pos.l.j.ſi vir vxori.sinaũt factũ ꝓtinet in se iuris effectũ,tunc super eo fingit,ſicut reuertum fingit nõ captũ, & mortuũ apud hostes fingit mortuũ ante captiuitatẽ.vt d.l.deniq;. & ff.de vulg.& pupil.l.ex Cornelia.Et de capti.l.in bello.ꝫ.factæ. sed melius facit l.retro,& l.in oĩbus.in eo.ti.& l.qui in vtero.ff.de ſta.ho.& l.j.ĩ prin.ꝫ.de re vxo.ac.ifiud vr̃ mihi, ꝙ est tradere ignorum per ignotius.quapp mihi vr̃ dicendum,ꝙ l. fingit semper ali quod factũ,quo ficto factum ipſum hr̃ pro veritate quò ad oĩa re

a sultantia.ex effectu & fine, pp quem l. talem fictionem facit vel induxit.vnde si fingit captum ab hostib.nũquam captum,vel ante captiuitatem mortuum, & sic in ciuitate fuisse, fingit vt liber

b moriatur vt liber, & non seruus retro reperiatur. Ista aũt ficta libertas ad oĩa q̃ necessario inferuntur ex illa se extendit.iõ sic benè sequitur,ꝙ illa fictione,retro fingitur, liberos in potestate reti nuisse,matrimonium cum vxore perdurasse: dñium rerum nunquã perdidisse,sed apud eum ꝓtinuo fuisse:quia amissionis oĩum istorũ seruitus erat immediata cã.sed non recuperat possessionẽ ecrũ.q̃ per se possidebat.nisi de nouo apprehendat. nec fingitur c perdidisse,q̃ seruitus non fuit immediata cã amissionis, quia & si captus liber pmansisset, possessionẽ solo aio perdere poterat.l.3. ꝫ.in admittenda. de acq.pos.ff.vel sola captiuitate, si alius cum vt fertũ bona ſi.possedisset.l.j.ꝫ.sed,& p eũ,in eo.tit. Vel aĵt l. fingit sup facto,vt tale factũ fictũ habeaẽ,ꝙ vero quò ad oĩa q̃ iur.sunt, non quò ad alia,q̃ in facto ꝓsistunt, seu aliud factũ præter fictum

d ꝛgũt.vt d.l.deniq;,& d.l.in bello.ꝫ.factæ.Vel tertio dic,qđ l.fingit sup facto,vt tale factũ fictũ habeatur pro vero in oĩb.& in qb. ipsum factũ fictum haberi pro vero est æquum,& non iniquum: cũ ipsa fictio ab ætate procedat.vt l.postliminiũ.circa prin. ff.de cap.cũ ergo vsucapiones,& ꝓscriptiones cũ alterius dãno procedant,merito ne procedat,ad interruptã possess. non trahit fictio, & ista sol.procedit de mente gl.ſi.in d.l.deniq;.† Quæro.3.ad declarationẽ ꝓdictorũ.statutũ dicit,ꝙ scholares habeãtur,& tractẽtur pro ciuibus, vel ꝙ statutũ in ciuibus habeat locũ in scholarib.

c an tale statutũ dr̃ fingere, vel fictionem inducere.dic, ꝙ non [c] qa ꝫ veritatem nulla est assumptio. sed est statutorũ,vel priuilegiorum extensio,vel ad ciuilitatẽ assumptio,ꝙ fieri põt verè, & propriè absq; aliqua fictione.l.ciues.ĵ.de incol.& quod ibi no.lib.10. ff.ad mu.l.j.secus si statutum,vel priuilegium diceret,qđ pro ciui bus originarijs habeantur,& sint. nã tunc dico,qđ est fictio,quia in re certa ꝫ veritatẽ assumptio.† Sed tunc quarto quæro,an statu

d ta super vero habeant locum super ficto. [d] & non inuĩctdo in ar. pro & ꝫ, sciẽdum est qđ Bal.hic distinguit. aut fictio procedit ex odio;& statuta in casu vero non habent locũ in ficto,& pro hoc allegat.l. Statius.§. Corne.ff.de in.fil.& l.ex ea parte.§.insulã.ff.de verb.ob.aut fictio procedit ex fauore,& priuilegio,& tunc statuta in vero habent locũ inficto.& est rõ, quia priuilegiũ æquipollet naturæ.vt no. Io.An.in c.fi.de ꝓsue.lib.6. Hęc distinctio nõ apparet mihi perfecta,quia in §.Cornelio.illa nõ est rõ, quia casus fictus,ꝓcdat ex odio,sed quia mors illa ciuilis, & ficta non est operata in casu illo eundẽ effectum, quẽ nãlis, & sic vera mors.vt patet ibi in litera,& idẽ dico de.§.insulã,& alijs ll.ibi per gl.alleg.seeus si in casu,de quo q̃ritur,esset operata effectum nãlis.quia tũc de ficta idem iudicatur, qđ de vera, vt ff.pro fo.l.ac. §. publica. & de bon.poſ.tab.l.j.§.fi.ꝑterea vbi ex fauore procedit casus fictus, non ꝓcedit statuta in vero habent locũ in ficto, vt l.3.§.hæc verba. ff.de neg.ge.Quapropter mihi vr̃ sic dicendum.aut lex, vel statutum disponit quid fiẽ dum super vero, & quid super ficto;& tunc illud seruat.vt l.3.in prin.ff.de neg.gest.& in §.hęc uerba,& l. cũ ex oratione. in prin.ff.de excu.tu.cũ ſi.aut in utroq; non reperitur statutum expressum quid sit fiendum,& tũc aut apparet ex verbis, qđ dispositio illa facta est in priuilegio ueri respectu ficti, & tunc in ficto non põt locum habere, quia tunc esset uenire ꝫ uerba & mẽtem statuentium,qđ non est dicendum.l.non aſr. de le.3.& pone rẽ in exemplo.† Statutum est,ut ciues originarij gau deant certo priuilegio vel immunitate:certè ciues ex ꝓstitutione non debent hoc priuilegio gaudere,& hoc demonstrat illud verbum,originarij. Aut non apparet ex verbis,qđ dispositio illa ema net in priuilegium ueri respectu ficti.& tunc, aut dispositum non põt ꝓuenire nisi uero,ita quod non ficto:& adhuc idem,quia ex quo fictum huius dispositionis non est capax,aliud dici non põt. ar.de accu.l.hos acculare.§.omnib.& ĵ.de fur.l.apud antiquos.in fi.aut dispositum põt ita ꝓuenire ficto sicut vero,& sic vtrique,& tunc,aut mens,& rõ disponendi ita hẽt locum in ficto,sicut vero, & tũc statutum locum hẽt in utroq;.nec curo,an dispositio sit fauorabilis vel odiosa.quia si odiosa ut pœnalis hẽt locum in uero, fortius in ficto.quod probo, quia statuta in filio uocante patrem in ius sine uenia,habent locũ nedum in patre nãli,& sic uero, sed etiam in ficto,ut in adoptiuo, quamdiu durat adoptio vt l.adoptium in prin.ff.de in ius uoc. & tamen ex eorum parte dispositio est pœnalis & odiosa,ut insti.de pen.te.li.§.fin.& ideo si statutum dicit,quod nullus ex ciuibus vadat ad talem locum sub certa pœna,vel non possit agere contra commune,nisi certa forma seruata sub certa pœna, locum habebit illud statutum in ciuibus nedum originarijs, sed etiam ex consti.aut mens & ratio condendi uel disponendi in uero non habet locum in ficto,& tunc ad fictũ non extenditur.l.ex parte.§. insulam.ff. de uerb.ob.li.& l. Statius. §.Cornelio.ff.de in.fil.hæc nota,vt subtilia, & inaudita. Quæro,an plures fictiones possint cõcurrere circa idem.de hoc remitto pro præsenti ad nota.per Bart.ff.de usu.pro emp.l.si quis pro emptore ad fi. & dicam in l.j.de do. promiſ. ubi cadit. Nunc transeo ad materiam ꝑsumptionum.circa quam est sciẽdum, ꝙ aliud est suspicio

ADDITIONES.

¶Vt in glo.Vide Bal.in §.ficitaque,instit.de ac.& per Ioan.An.in c.cum ad sedem.de rest.spon.& Bart.hic & in l.quidam in fuo.ff.de condi.insti.& adde glo.in l.si minorem.ſ.de in inte.resti.

¶Dictio est. Adde d.Soc.consi.116.inci.non põt negari.ver.ad quartum,& vbi mun.cir. me.in 1. par. ꝙ fictio est semper contra veritatem, & ad casum ad quem veritas non extenditur,nec fictio ꝙquã vendicat sibi locum. Et adde ꝙ fictio magis est quam præsumptio, contra quam nõ admittitur probatio prout per præſa.ſo.consi.23.inci.circa prædictam consultationem. verſ.14. probatur cum ver.fe.in d.par.item adde,ꝙ fictio extendetur ad id quod est accessorium antecedentis super quo principaliter fingitur,vt per præſa. Soc. consi.111.inci.abunde,& subtiliter.verſ.confirmatur etiam circa fi.in d.par.

¶Dic ꝙ non.Quia ſtatutum fictionem non inducit.ita no.Bald.nu.4.ver.vlterius quæro.idem Bal.in l.j.ĵ.de nũdi & ibi omnino per And.Barb.in apoſti.ad eum,& in l.omnes populi.ad ſi.vbi per Alex.post eum.ff.de iuſti.& iure.

¶Super ficto.Adde do.Soci.consi.50.in c.casu ñ.narrato.uerſi.præterea.cir.ſi. & uer.nec obstat.cir.med.in 1.par. quod casum fictum ſtatutum non comprehendit, niſi casus fictus, & uerus per omnia æquiparentur, quia tunc comprenendit. Item adde qu òd ſtatutorum uerba iunt intelligenda in casu uero,non ficto. ut ꝫ e. præſa. do. Soci.consi.129.incip.præſtantiſſimi iuris. uerſi.2.ostenditur.in fin. in d.parte.

ſpicio,aliud præsumptio: nam ſuſpicio tantum homini cõuenit,

14 præsumptio uero legi & homini.† Est enim ſuſpicio modicę uirtutis in cõdẽnando.l.absentẽ. ff. de pe. & dicitur ſuſpicio quædã animi passio cũ præcisa ignorãcia extremorũ vel sine applicatio ne animi ad aliquod extremorũ, & de ista nihil ad l. ista.ꝑsuptio

15 aũt nõ est sine applicatione partiũ, vt patebit ex sequen.† Diuiſiones aũt ꝑsumptionũ sunt plures.& prima diuiſio est, quia alia legis, alia hoĩs. præsumptio legis est duplex vt in hac gloſ. nam

16 alia est iur.& de iure:alia iuris tantum.† Iuris & de iure ideo dicitur,& cognoſcit,qa a iure inducitur & super ea ſtatuitur,vt ei ſte tur.& ideo probatio in contrarium non admittitur. Et ideo potest hęc præsumptio sic describi:præsumptio iur. & de iure est ap plicatio animi legiſlatoris super veriſimili eius de quo quæritur ſanctione dius firmata. Est autem eius præsumptionis effectus, quia vt dixi probatio in contra. nõ admittitur. & cõsequenter ex tali præsumptione is contra quẽ est ꝑsumptio, condẽnatur. exem plificat autem ista gl.hanc ꝑsumptionẽ p l. fi. ĵ.ar.tu.& l.antiqua. ad Velle.alii addunt & per l.fi. ĵ. ad Mace.ꝙ an sit verũ ibi dicã. Et de iur.cano.hẽs exempla. Si quis ꝺxit mr̃imoniũ cũ Titia ꝙ verba de futuro, & cã cognouit postea carnaliter. certe ex ista cognitione canõ ꝑsumit in eã vt vxorẽ ꝑsen ſisse.& probõ in ꝑriũ nõ admittitur, vt eꝫ de spon. c. is qui. & idẽ si cognouit sponsam ſuam ꝓdonalẽ, ius ꝑsumit purũ consensum. ideo statuit pro matrimonio seruando eꝫ de despon.impub.c.de illis. & de condi.ap po.c.per tuas.& idẽ si qua inuita fuerit viro tradita, & postea per carnalẽ copulam ꝓsenserit.vt eꝫ de eo qui duxit in ma. q̃ pol. per adul.c.ſignificauit.vt qui ac.ma.po.c.inſuper.vel ſi postea cũ eo p annũ & dimidiũ ſtetit nã vlterius ad,ꝓbandũ violentiam non admittitur,qa consensisse ꝑsumitur,eꝫ de spon.c.ad id quod.& c.iuuenis.& idẽ de ea, q̃ inuitã se di. intrasse religionẽ. eꝫ qui cle. vel vouẽ.c.fi.Sed hic attendendũ.quia licet cõiter dicunt doct.ꝫ hãc ꝑsumptionem non admitti probationem in ꝫ.tu hẽs glo.singula rem ꝙ contra hanc ꝑsumptionem admittatur probatio in ꝫ. per aduersarij confeſſionẽ, licet non per alias ſpecies probationũ,& ista est in Authen.de æqua.do.§.aliud.& incipit.j. dicat.& ita no. Cy.in auth.sed iã necesse.de do. ante nup. Quod an in omnibus

17 casibus ſupraſcriptis procedat,examinandum ei cui casus euene rit,relinquo,quia tps ad præsens non ſuffragatur.† Præsumptio aũt iuris sed non de iure cognoſcitur ex eo,quia l.præsumptionẽ ipsam inducit.& ideo dr̃ iuris & nõ est de iure. qa ſuper ea nõ sta tuit.i.non disponit ei ſtari.Et hæc põt sic describi.præsump.iur. & non de iure est applicatio animi legiſlatoris ſuper veriſimili,trãſferens onus probandi in aduersarium.Est ergo præsumptionis ef fectus, vt ex ea is contra quẽ est præsumptio condẽnetur, nisi per reũ probetur ꝫ.per aliquam legitimã speciem probationũ.& exẽ plũ habes hic.& ff.eo.l.ſi pactum.& l.ſi chirographũ & ff.de pac

18 l.postqua.& l.Labeo.& ſ.vt om.iu.tã ci.ꝙ miſi.l.j. cum ſi. † Nunc de præsumptione hominis.i.iudicis.[e] & hoc est, quando præsumptionis effectus in iure non est expreſſus.sed in iudicis vt boni viri arbitrio dimiſſus,vt l.minor ex aſpectu.ff.de mi. & l.vtrum.ff.de do.inter vir & vxo.Et hæc est duplex.alia temeraria, quia ratione caret,& ista proprie nõ est appellanda ꝑsumptio,qa caret effectu & a iure repellit,nec animũ iudicantis mouere dẽt 2.q.j.c.j. & 6. q.i.ca.omes.& eꝫ de ſ.c.licet Heli.ideo vanę voces populi nõ sunt audiẽdæ,l.decu.ĵ.de pe.alia non temeraria, & hanc diuido in tres ſpecies graduales,qa alia vehementior, alia vehemens,alia leuis, Vehemẽtior ẽ applicatio aĩ cuiuslibet boni viri ad id, ꝙ ex facto ꝓbato est valde veriſimile.patet in eo, qui dicitur furioſus & non ſanæ mentis,quia ex gestis & ſermonibus eius præsumitur.vt no. l.nec codicillos.ĵ.de cod.& extra.de succeſ.ab inte.c.ſi. Vehemẽs præsumptio est inclinatio animi boni viri ad alterũ extremorum, intellectu proueniens ex aliqua coniectura notabili. Leuis ꝑsum ptio non inclinat animũ ad aliquod extremorum, ſed potius de aliquo eorum ſuſpicari facit. vnde leuis præsumptio potius in ſuſpicionẽ transit:vnde possum eã sic describere. leuis præsumptio est pasio animi ad aliquod extremorum non inclinati sed ſuſpecti.ex leui coniectura procedens.ista modicum operatur in condẽnando. Sed an in criminalibus faciat indicium, nõ est hic examinandum prima est ſufficiens ad informandum iudicem,vt ſecundũ eam pronũciet vt d.l.nec codicil.& l.furioſum.ĵ. qui testꝫ fa.poſ.& ff.de tu.& cu.da.ab his.l.ꝫ qui ꝫ.fi.& de qd.ſi.l.quidã. & eꝫ de præsump.c.aduerte.& de iudæis.c.fi.& hanc, quã vehemẽtiorem dixi,aliqui doc. appellant violentiã præsump.vt no.gl. in c.litteras.extra de præsum.ſed ea nõ, sed probationẽ coadiuuat, vt patet in præsum.q̃ insurgit ex fama.ff.de testi.l.3.§.eiuſdẽ.licet

a in aliquibus casibus fama per ſe ſufficiat, vt dixi in n.ã famæ in l. ea qdẽ.ĵ.de accu. & qa vehementior a vehementi male diſcerni

b ꝑt.ideo in iudicis examine relinquo.l.ob carmen.ꝫ.ſi testes.ff.de testi.& contra eas dubitandum non est, quin probationes in contra.admittantur. Alia diuiſio præsump. fit hic per Ia. de Are.q̃ ad litteram fuit Bernard.in c.is, qui.eꝫ de ſpon.ſ.qa alia naturæ,vt qa quilibet bonus,quilibet sanus,qlibet dignus.alia facti, alia iuris. & hanc ſubdiuidunt in duas,vt ꝫ.dixi,sed non est vis,quia & præ ſump.naturę a iure sunt inductæ.vñ,& iuris sunt.& sic ex eius est di cere,quod natura est vna de causis,ex quibus ꝑsumptiones indu

19 cuntur,de quibus in seq.† Quæro, ex quibus causis præsumptio-

nes oriãtur vel inducantur.[a] & quia non oẽs possent enumerari, aliquas dicam,& primo ex natura. ideo quilibet in suis membris ꝑsumitur perfectus.l.nõ sunt liberi.ff.de ſta.ho. & l.quod certaũ. ĵ.de posth.hær.inſti.nihil.n.natura imperfectum in quolibet suo genere seu ſpecie produxit; ideo eius indiuidua præsumuntur p

b fecta,nisi ꝫ probetur. Simiſr quilibet præsumitur sanæ mẽs [b] ex eo,quia hõ est animal rationale,& tic sanæ mentis. quia nisi ea rent ratione, vt l.nec codicillos. ĵ. de cod.& extra.de iureel. ab inte.c.fin.Similiter quilibet bonus,& dignus.l. cum quidam.& l. cum pater.ꝫ.rogo.de leg.2.& per consequens parentibus gratus. l.3.& loſ modo.ſ.de inoffi.testa.& nedum parẽtibus,sed cuilibet ſuo benefactori,vt l.j.& fi.ĵ.de retro.don.& hæc omnia operatur ratio insita homini à natura. ista tamen præsumptio per contrariam probationem tollitur,vt d.ll.& per contrariam præsum. eliditur.nam natus de prauo genere prauus præsumitur. ff. de ædil. edic.l.ꝙ si nolit.§. qui mancipia ĵ.ad l.Iul.ma.l.quisquis, & ex termonibus quis insanæ mẽtis iudicatur,vt in d.l.nec codicillos.nor. nec præsumitur quis viuere de vento, quia natura ad hoc hominem non produxit.ĵ.de ali.præſt.l.ſi. Item inducitur præsumptio ex consuetudine loci,& personæ ram in loquendo quàm in faciẽ do.ff.de pig.ac.l.vel vniuersorũ.& de ali.lega.l.mala.ꝫ.j.& de tim. instr.l.cum de lanionis.ꝫ.asinam, & ĵ.de agric.& censũ.l.dñi prædiorum. Item ex vicinitate, seu conuinctione scripturarum præsumitur,& intelligitur intellectus præcedentium,& seq.vt l.hæredes palam.§.sed ſi notã.ff.de testa.& l.sed ſi seruus plurũ, de le.j. Similiter ex vicinitate loci scientia rei quæ non est clandestina.ꝑ ſumitur,vt l.ſi vicinis.ĵ.de nupt.& l.filium, & de his qui sunt sui, vel alie.iu.& c.quanto.extra.de præsump.Similiter ex cõuinctione personarum præsumitur quis scire ætatem conuincti sui.ĵ.de li.cau.l.ſi filium,& ſ.de in inte.resti.l.de tutela,& ibi glo.similiter ex fama loci,vel vicinię præsumitur rei scientia, vt not.ĵ.de peri. tu.l.verba.Item ex veriſimili inducitur præsumptio.ideo non pręſumitur quis velle ſponteneè de maiori dignitate transire ad minorem,sed econtra sic.vt extra de præsump.c. quia veriſimile,& extra de clc.non resi.in ecclesia. c.1. Similiter si instrm reperitur cancellatum,præsumitur debitorem liberatum.vt ff.eo.l.ſi chirographum,& idem ſi probetur debitori redditũ l.Labeo.& l.postquam.ff.de pact.Item præsumitur,ꝙ quis cognouerit vxorem cũ qua diu cohabitauit.vt 25.q.1.c nec aliqua.Item de inuento nudo cum nuda,& ſolo cum ſola,qui præsumitur fornicatus.extra. de præsump.c.ex literis.Similiter fama antiqua, quam antiqui famant,præsumitur vera.ff.eo.l.ſi arbiter, & hæc omnia præsumũtur ex veriſimili, & ſub isto modo multi alij possunt adduci. Itẽ

c ex diuturnitate tpis[c] cum patientia eius qui debuit ꝑsentire præsumitur iussus,& consensus.l.ſi filius.ſ.de peri.hære. Item ex mul tiplicata traditione accessorij præsumitur obligatio sortis.l.cũ de in rem verſo.ff.de vſu.& tanto fortius ex multiplicata ſol. principalis ꝑsumitur obligatio ipsius,vt dixi in l.ſi certis annis. ſ.de pac. aliæ causæ numerantur per Spec.in titu. de præsum.§ j. vbi vide.

20 †Vltimo ſcias,ꝙ quandoq; ex præterito præsumitur in præſenti. vt hic,& ff.de re.mi.l.non omnes.§.à barbaris.cum ſi.& etiam in futurum,vt extra.de præsump.c.mandata. vbi qui laudabilis vitæ fuit in præteritum, & præsumitur in futurum:& qui negligens fuit in obseruantia l. præsumitur in futurum.ut co.titu.c.ſcribam. Ideo qui ſemel malus,omni tpe præsumitur malus.l.ſi cui.ſ. idẽ. ff.de accu.qñq; ex præterito præsumitur in præterituꝝ.vt 28.d.c. quia sunt culpæ, & hoc ſemper locum habet qñ ex præterito, ſi præsens esset, præſumeretur in tempus præteritum.nã tunc de ꝓterito præsumeretur magis in præteritum, & ſic qui ab heri fuit minor & anteriori tpe fuit, & qui erat pauper iam est annus, tpe anteriori præsumitur pauper,qñq; ex pñti præsumitur circa præsens.44.distin.multis,& 28.dist.priusquam,& ſ.l.proxi.& ĵ.de serui.expor.l.moueor.extra.de sen.excom.c.in audientia.qñq; ex ꝑsenti circa præteritum.ĵ.de adul.l.ſi qui.& ſ.eo.l.ex persona,& vi de quæ ibi dixi,& 17.di.c.peruenit.quandoque ex præsenti circa futurum.l.di.ſi quis diaconus,& ſ.de epiſc.& cler.l.ſi quenquam, hic no.glo.& arch.in d.c.cum multis.Ex prædictis infertur,quòd qui ſemel fuit excommunicatus, præsumitur adhuc esse. ut not. Spec.in tit.de præsump.ſ.species.verſi.item no.& hæc Pe.& Cy. Et dicit glo.quòd vbi periculum animæ vertitur ſemper in illam partem debet fieri præsumptio,quæ pro anima videtur tutior,& magis ſalutifera.ita not.in c.1.de ſcru.in ord.ſa.

ADDITIONES.

†Ex quibus causis præsumptiones oriantur, vel inducantur. Tu vide de hoc qua ſito omnino Bal.hic nu.8.verſi.deinde quæro.vbi pont.5.casus.

¶Sanæ mentis.Adde do.Soci.consi.42.inci.in causa eſſentialis in inte.verſ. pro cuius euidentia. in 1.parte.

¶Ex diuturnitate temporis.Quæ aũt sint præsumptiones,quæ ex diuturnitate temporis inducantur & in quibus, vide per do.Soci consi 15. incip.viſis prædictis publicis inſtrumentis.verſi.confirmatur prædicta concluſio.in 1. par.item adde,quòd ex diuturnitate temporis præsumuntur om. ia ſolenniter acta,& necessaria interuenisse. ut per præſa Soci.d.consi.89. incip.in causa agitata.uerſi. præte. ea positio.cir.medi.in d.parte.

LEX XVII.

1 *Ingenuus quomodo quis probetur.*
2 *Ingenuus quis in dubio esse præsumatur.*
3 *Ingenitus semper fauendus est.*

Matrem. Primo ſuper neceſſario conſulit. Secundo frivolam allegationem reijcit. Secúda ibi: quod

1 enim.† Non ſufficit probari, ꝙ ꝯ̄ ſtatus nō moueatur fratribus, vt præſumatur quòd ingenuus: ſed ꝙ mater fuerit libera ante eius partum. h.d. No. ꝙ olim ſeruus, hodie præſumitur, niſi ꝛ̄riū probetur. Itē no. ꝙ licèt manumiſſio matris probetur, non tñ ſtatus præ-

a ſumitur ante editus. Ex quo collige, ꝙ probatio,[a] quæ nititur ex tpe, requirit probationem illius tpis: aliàs non concludit. concor. extra de proba. c. in præſentia. & ff. de incen. tu. & nau. l. j. §. ex incendio, & no. in l. eum actum. ff. de neg. geſt. Item not. ex verbo. editam, ꝙ non curatur, ſi filius in ſeruitute matris fuerit ꝓceptus, dummodo tpe libertatis eius fuerit editus, & idē eſt ſi in medio tpe mater libera fuerit, licèt tpe partus ſerua ſit, quia liber naſcitur, & ita, limita illam l. vt ff. de ſta. ho. l. & ſeruorum. §. ex contra-

2 rio, & §. ſeq.† Op. ꝙ non dēt probare manumiſſum, quia in dubio præſumendum eſt pro ingenuitate. ar. ff. de reg. iur. l. in ambiguis. Sol. vt in gl. i. quia conſtabat hic matrē ancillam fuiſſe, & ſic perduraſſe præſumitur. ar. ſ. l. proxi. & l. id quod noſtrū. ff. de reg. iur. cum ſi. Op. ꝙ tex. fuerit inſufficiens, cum & aliis modis probetur ingenuitas, quàm per manumiſſionem. quę hic no. in gl. Sol. confitendo ꝙ alij modi ſunt: ſed hic manumiſſio tm̄ allegabatur, &

3 ſic de aliis modis non erat hic quærendum.† Opp. 3. ꝙ non debet probare ſe editā poſt matris manumiſſionem, quia cum potuerit ita edi poſtea, ſicut ante: in hoc dubio præſumendum eſt, ꝙ poſtea, vt faueamus ingenuitati. ar. ff. eo. l. cum de ętate. Sol. quidam dicunt ꝙ hoc operatur hic, quia mater fuit aliquando ancilla, qđ non placet gl. quia ex hoc non ſequitur, ergo in deteriorem partē præſumere debemus. ideo di. gl. ꝙ ſic præſumitur, quia erat in poſſeſſione ſeruitutis. ar. l. mouecor. j. de ſeruis expor. Sed ꝛ̄ hanc ſol. arguo ſic. ſi erat in poſſeſſione ſeruitutis, ergo nō erat rea, ſed actrix. ſed text. hic in 2. par. di. quod ſe defendebat: ergo illa ratio non conuenit huic literæ. Sol. quod ſi actrix erat, ſol. gl. eſt bona, quod debet probare id quod eſt cauſa ſuæ intēctionis, & ſic cum diceret ſe ingenuam, oportet ꝙ probet id quod ꝓcludat ingenuitatem, vt §. eo. l. neque. ſed ſi erat rea, & ſic erat in quaſi poſſeſſione ingenuitatis, ſi actor dicebat eam ancillam, ad quod probandū inducebat, ꝙ mater eius ancilla fuerat, replicabatur quod manumiſſa fuerat: illa dicebat qđ poſtea nata fuerat: certè l. iſta vult quod debet probare. cuius ꝛ̄. vult iſta gl. Quid dicemus: dicendū, ꝙ vterque di. verum. Ideo dic. aut iſta rea ſolum ſe defendebat, & ſolum ſe abſolui petebat, & verum di. gl. aut vltra petebat. ſſe liberam vel ingenuam pronunciari, & tunc vt hanc pronunciationem conſequatur, oportet eam poſtea probare editam fuiſſe, vt hic, & hoc vult hic dicere lac. de Are. licèt per verba obſcura. Sed ea hoc non probante, ſed ſolum matrem manumiſſam, licèt hāc pronunciationem ſuper ingenuitate non conſequatur, an ſaltem ſimplicem abſolutoriam ꝓſequatur, actore non probante eā ante editam, dicendum eſt, ꝙ ſic, per hanc gl. per no. ff. eo. circā gl. ſi. ad ſi. Vlterius lac. de Are. inducit hanc l. ad q. creditor agit hypothecaria ꝛ̄ tertium rei poſſeſſorem, qui rem emit; dicit poſſeſſor fateor, quod iſta res fuit debitoris tui, ſed oſtende quòd ſua fuerit tpe obligationis, quod eſt neceſſe, vt l. & qui nudum. §. quod dicitur. ff. de pig. dicit creditor, imò proba tu, ꝙ ante emiſti: quæritur quis probare debet, & dicit ipſe quod creditor ſiue agat, ſiue cōueniatur, quia aduerſarij intentio eſt fundata. vnde ſi vellet eum repellere, ſemper debet probare. vt j. de don. ante nup. l. de rebus, & hic cum ſimi. §. in no. alleg. Item facit ad aliam q. ſtatuto cauet vt bannitus poſſit impunè offendi: modo pone quod Titius fuit bannitus 15. die Iunij. quidā vulnerauit eum, qui aliàs accuſatur vel ꝛ̄ quem inquiritur, & menſis non dies, vt eſt moris in accuſatione vel inquiſitione eſt poſitus, nec poſtea probatur: ſed de mē ſe tm̄: reus qui excipit & probat de banno, petit ſe abſolui, quia in parte illius menſis potuit licite offendi. Econtra actor dicit, quod non ipſe, ſed reus debet probare, quod tpe licito fecit. quæritur quid iur. & vī quod debeat ꝓdemnari: quia accuſatoris intentio eſt fundata de iure cōi, quia factum in ſe eſt omni tpe de genere ꝓhibitorum, igitur qui excipit de perciſſione ratione temporis, illud debet probare, quia exceptio eſt illa quæ nititur ex tempore, & non accuſatio: igitur tempus probet, vt hic, cum ſi. facit. l. ab ea parte. ff. eo. Bart. tenet contra. ff. de ope. no. nun. l. non ſolum. §. ſed vt probari. ex eo quia in delictis probationes debent eſſe claræ, vt j. eo. l. fin. Sed nemini dubium, quòd licèt factum ſit clare probatum, tamen an illud factum ſit cenſendum delictum vel non, eſt factum dubium, ergo debet ſequi abſolutio, ar. ff. de pœn. l. interpretatione, & pro hoc ſpecialiter inducit l. ſi poſt. §. de peti. hære, & quod di. de tempore, idem dic de loco, & hoc no.

ADDITIO.

2 ¶ Quòd probatio. Adde Soci. conſi. 34. incip. in cauſa reſti. in inte. verſic. tunc ſuccedit in 1. parte. vbi hoc idem Alle. & firmat, & vide quod legitur, & no. in l. cir. ff. eod. & omnino. Bart. in l. ſi prius. in 3. oppo. 1. partis. de no, oper, nuncia. & vide ad quaſi poſſeſſionem ſeruitutis quod not. Bald. in l. ad probationem. la. 2. j. eo. & per Inno. in c. ex tranſmiſſa, aliàs accepta. de reſti. ſpo, an quis præſumatur poſſeſſor libertatis, vide per Baj. in l. 2. in 2. col. j. de ſpō,

LEX XVIII.

1 *Inſtrumento creditur, donec contrarium probetur.*
2 *Inſtrumentum quomodo, & quando falſum probetur.*

Cum precibus. Primo reperit thema, ex quo tacita elicitur ꝙ̄. Secundo eius ponitur ſolutio. Scda ibi, vnde additio.† Statur inſtro a donec probetur

1 a ꝛ̄. & plus valet ꝙ agitur, ꝙ̄ quod in inſtro ſcribitur, ſeu ſimulatè ꝓcipitur. h.d. Gl. j. dupl. exemplificat. dic, vt in ea, & ſm exemplū de cōmodato magis amicatur literæ. Not. ex primo exemplo, ꝙ interdum ſimulatio vertitur circa rem tm̄, ita ꝙ non circa ꝓ̄ctum, & titu. Et ex ſecundo no. ꝙ ſimulatio interdum vertitur circa ꝓ̄ctum, & titu. & non circa rem. concor. j. plus va. quod agi. l. emp. qſiq; vertitur circa qualitatem tm̄, vt ſi ꝓ̄ctus eſſet conditionalis, & ſimulatur purus, vel econtra. nā tunc in eo tm̄, in quo eſt ſimulatio, prævalet veritas. qſiq; eſt ſimulatio in perſonis, & veritas in ꝓ̄ctu, vt quando vnus agit cum alio, vt in perſona tertij cōcipiatur ꝓ̄ctus, vel inſtrm̄, & tūc talis ꝓ̄ctus valet in ſe, quia verus, & ex eo acquiritur illi, qui alium ſubiecit. l. ſi filiū. j. de do. inter vir. & vxo. Not. etiam ex litera iſta, ibi, nec ad nomen &c. ꝙ carentia effectu debent carere etiam nomine. Opp. cum gl. ꝙ ꝛ̄ inſtrm non poſſit probare contrarium, vt l. ſi. j. ar. tu. & l. ſi alij. ff. de vſufr. leg. Sol. vt in qualibet earum no. quia in illis pro inſtrumento eſt præſumptio iur. & de iur. ꝛ̄ quam non admittitur probatio, vt dixi latius §. eo. l. ſiue poſſidetis. Item illis de ſimulatione non quæritur, hic

2 ſic.† Quæro ab extra. qualiter ꝛ̄ inſtrumentum probetur, & breuiter dic, aut quis vult falſitatem inſtrumēti probare, & dic, quòd poteſt etiam per teſtes, vt l. optimā. in fi. j. de ꝛ̄. & com. ſti. & dicitur falſum, quia contra eius voluntatem eſt ſcienter factum, aut vult probare errorem ſcribentis, & etiam poteſt per teſtes. l. error. j. de teſta. aut vult probare ſimulationem, & tunc, aut contractus fuit celebratus in ſcriptis, & non poteſt, niſi per contrariam ſcripturā. vt l. generaliter. cum glo. ſ. de non nu. pe. aut contractus fuit celebratus ſine ſcriptis, & tunc poteſt ſimulationem probare per teſtes, vt no. gl. in prin. in l. illicitas §. veritas. ff. de offi. præſi. aut vult ſolennitatem contractus deſeciſſe, & poteſt etiam per teſtes vt no. glo. in Liuris gentium. §. quod fere. ff. de pactis.

ADDITIO.

¶ Statur inſtro. Adde ꝙ licèt in dubio ſtetur inſtro, tñ ſi pars cuius nomen appoſitum eſt, fatetur hic, ꝙ in veritate alius fuit contrahens, ſed eius nomen appoſitum fuit, dicitur ſufficienter hoc probatum. vt per do. Soc. conſi. 228. in cauſa Gabrieli. in prin. cum verſ. ſeq. in 2. par. Item adde, ꝙ inſtrumentum quando à principio eſt ſolenne, & validum, defectus ſuperueniens annullans ipſum inſtrumentum non facit quominus probet, quod iam geſtum fuit, ex quo ſemper præſumitur pro inſtro, & in dubio ſtatur publico inſtrumento, ut per præf. Soc. conſi. 203. incip. in præſenti conſulta. uerſi. 2. conclu. nam in dubio cum verſi. ſeq. in d. par. ꝙ autem præſumatur pro inſtrumento, limita, vt not. Barto. in l. j. §. de iure calum. & ibi an præſumatur pro illa ſcriptura, adde l. ſi ſcriptum. §. eo. idem limito hoc in minore per l. ſi minor. 25. an. omiſſam. ff. de min. & vide ꝛ̄ in materia no. in Ille à quo. §. j. ad treb.

LEX XX.

1 *Inſtrumenta ſubtrahens malam præſumitur habere cauſam.*
2 *Teſtes, an teneantur de tenore inſtrumenti ponere.*
3 *Seruitus an ſufficienter probetur per inſtrumentum emptionis.*
4 *Inſtrumentum emptionis, an probet ſufficienter quem eſſe ſeruum. & nu. 3.*
5 *Debitor an præſumatur liberatus, ſi apud ſe habeat inſtrumentum debiti.*
6 *Inſtrumentum debiti quot teſtibus redditum probetur.*

Si de poſſeſſione. Diuiditur in duas. Primo, qa in ea, q̄ de ſeruitute ſe prouocat in libertatem. Secundo cō, qñ de libertate prouocatur in ſeruitutem. Secunda ibi: non ſi. Nō prodeſt ancilla prouocanti ſe in libertatem habere inſtra emptionalia pœnes ſe. quod ei prodeſt ſi in ſeruitutem prouocetur: niſi dñs tunc probet inſtra ſibi fuiſſe ſubtracta. h.d. Vel ſic, per inſtrumentum, quod probatur ſubtractum, libertas non probatur, ſed potius contra ſubtrahentem præſumitur. h.d.† No ꝙ ſubtrahēs inſtrm præſumitur habere malam cām. Idem not. quod furto probato ad alia indicia non eſt recurrendum. Opp. ꝛ̄ tex. in fi. ꝙ implicet contradictionem, quia ſi probatur furtum inſtrumenti emptionalis, neceſſario probetur emptio, cùm aliàs non pōt teſtis ſcire an ſit inſtrm emptionale, niſi ipſius tenore cognouerit. Sol. hic non allegabatur, ꝙ furtum factū fuit inſtrumenti emptionalis, ſed ſimplr inſtrumenti. vel ſi allegabatur, ſufficit probari ꝙ ſubtraxerit inſtrumentum, quia præſumptio eſt ꝙ emptionale fuerit in odium eius, vt hic, & hæc melior

2 ſm quoſdam. ſed dic vt j. dicam.† Opp. tunc quod imò teſtes habeant neceſſe deponere de tenore inſtrumenti, vt j. tit. proxi. l. teſtium, in fi. & j. de fi. inſtru. l. ſicut iniquum. Sol. vt gl. quod cōtra eum, qui ex inſtrumento erat obligatus, non eſt neceſſe probari tenorem inſtrumenti, ſed tm̄ factum fuiſſe ab eo furtum vt hic ꝛ̄ alium autem qui ex inſtrumento non eſt obligatus, non ſufficit probari furtum, niſi tenor inſtrumenti probetur, vt in contrariis addunt moderni. vt Cy. quod in caſu noſtro debet dari ſacramentum actori probationis. j. vnde vi. l. ſi quando. Sed aduerte rogo te, quia ſi ſeriem & continuationem huius tex. attendamus, clarè percipiemus ꝙ tenor inſtrumenti per ipſum probatur, quia ipſa repetebatur in ſeruitutem, & ipſa ſe liberā dicebat. ad quod probandum inducebat quaſi poſſeſſionem libertatis, & inſtrumentum emptionis producebat, quod aſſerebat ſibi redditum; & iſte replicabat quod nunquam reddidit, ſed furto ſubtraxit, ita quod furtum probauit illius inſtrī, quod ipſa producebat vt redditum; & ſic tenor per ſcipſum probatur, niſi dicas, ꝙ hic mutat cauſam.

Quæro

3 Quæro modo cum gl. ſuper verbo, emptionis. iſte dicebat Eutichiam eius ancillam, an ſufficit produci inſtrumentum emptionis. gl. aliter non reſpon. ſm Cy. in addi. dic ꝙ moderni dicunt, ꝙ ſi inſtrm emptionale probat talem emptionem, per quam ſeruitus inducitur, etiam ſi prius libera erat. vt puta quia venire ſe paſſa eſt ad precium participādum. l. & in ſeruorum. §. j. ff. de ſta. ho. & tunc ſufficit inſtrumentum emptionale, non aliàs. ar. ſ. eo. cum res. Iſti ſupponunt in primo membro unum impoſſibile, quod demonſtro: quia impoſſibile eſt inſtrumentum emptionale probare ſeruitutem, licèt probet ꝙ vendita fuit ad precium participandum, quia ſi hoc continebatur in inſtro, ſtatim apparebit ꝙ emptio eſt ipſo iure nulla: quia emptor non fuit ignarus conditionis iſtius Eutichiæ ſic venditæ, ꝙ eſt neceſſe, vt not. in d. §. i. & ſi non continebitur, per ipſum inſtrumentum duntaxat non probatur, ſed opus eſt ꝙ aliud ab extra probetur. quo non probato non probatur ipſam ſore ancillā, niſi probaretur ꝙ venditor fuiſ-

4 ſet dñs vt d. l. cum res.† Quid ergo dicēdum de intellectu huius 2. reſpon. ego credo ſic dicendum, aut iſta Eutichia petitur in ſeruitutem redigi quaſi aufugerit: ipſa autem dicit ꝙ non aufugit, ſed ꝙ libera eſt, & de voluntate actoris receſſit, & ꝙ inſtrumentū emptionis ſibi reddidit vt libera eſſet, & illud dicebat pœnes ſe habere, ꝙ videatur ſufficere ſecundum tempora huius l. niſi dñs probaret inſtrumentum ſubtractum. vt l. j. de lati. li. tol. §. ille autem, & tunc probata ſubtractione, ſufficiebat, & tenor inſtrumēti per ſe apparebat, & ita poteſt hic loqui. aut retento eo. themate Eutichia ſe non defendebat ex inſtrumento reddito, ſed ſe liberam dicebat, & tunc ſufficit probari fugam vt §. cod. l. uis eius. aut diuerſificato themate Eutichia petebatur ancilla pronunciari nec ex parte actoris fuga allegabatur, nec ex parte reæ traditio alicuius inſtrumenti allegabatur, ſed actor dicebat ſe eam emiſſe, & eam ſibi traditam fuiſſe, quod fuerat neceſſe, cùm ſolus titulus non ſufficeret; Ipſa vero negabat, & tunc actor habet probare titulum & traditionem. ſed quia titulum probare non poteſt, cum aſſerat inſtrumentum emptionale ſibi ſubtractum fuiſſe per eandem, dicendum eſt, ꝙ probata ſubtractione, traditione, vel licentia eam apprehendi propria auctoritate cōceſſa à venditore, & inſtrumentum emptionale ab ea ſubtractum fuiſſe, quod ſufficiet in eius ſurantis odium, & dicunt ꝙ teſtes debent deponere de tenore inſtrumenti, aliàs non probarent emptionem, nec quis fuiſſet venditor, & ſic probatio non eſſet neceſſaria, nec probabiliter concludens, cum aliud inſtrumentum, & diuerſum ab eo de quo quæritur tunc fieri potuiſſet. Et ſi dicas, quid ergo vult l. iſta: reſpō. ꝙ licèt probetur tenor inſtri, non propterea ſequitur, ergo is qui vendidit, erat eius dñs, & per ꝙ̄ſ non ſequitur quod ipſa fuerit petētis ancilla, vt §. eo. l. cum res. oportet enim, ꝙ alia probentur, vt ibi dixi. ſed iſta alia probato tenore inſtrumēti & eius ſubtractione, non ſunt requirenda nec neceſſario probanda, & hoc vult iſta litera, & ex his patet ꝙ tenor inſtrumenti eſt probā-

5 dus, quicquid dictum ſit §. & quicquid ſentiat iſta gl.† Vltimo cū quæritur, an debitor præſumatur liberatus propter inſtrumētum debiti, quod habet penes ſe. dic ſm Cyn. & doct. aut allegat ſe liberatum pacto, aut ſolutione. primo caſu debet probare ſibi redditum, vt pactum præſumatur. l. Labeo. ff. de pac. ſecūdo caſu aut eſt perſona domeſtica, & non præſumitur, niſi redditū probetur, vt hic. & j. de la. li. tol. l. ſi. §. ille autem, & j. in qui. ca. co. ſenſi. præl. l. j. aut non eſt perſona domeſtica, & præſumitur ſoluiſſe, & ob eam cām redditum eſſe, vt ff. eo. l. ſi chirographum, & ff. de fur. l. ſi

6 fullo.† Quot autem teſtes requirantur ad probandum redditum. dic vt not. in d. §. ille autem. quare autem pactum de nō petendo non præſumitur ſic facit. rñ. Cy. quia inſtar hēt donationis ꝙ non facit præſumitur, cum donare ſit iactare, & perdere l. cum de indebito. ff. eo. & ff. de do. l. filius. & attende quia di. Bar. in d. l. Labeo, ꝙ ſi de vna re uel uno negotio ſunt confecta plura inſtra, ſufficit unum ſolum redditum eſſe debitori, ut liberetur. arg. d. l. Labeo, & quia non tam ſunt plura inſtrumenta, quàm vnum in pluribus chartis ſcriptum, vt l. vnum teſtamentum. ff. de teſta.

LEX XIX.

1 *Exceptio dilatoria quando opponi debeat. & nu. 2.*
3 *Exceptiones declinatorię, an poſſit opponi quandocunque.*
4 *Exceptio dilatoria quomodo formanda ſit.*
5 *Reus exceptionem opponens quando dicatur actoris intentionem fateri.*
6 *Exceptio dilatoria ſolutionis quando poſt lit. conte. poſſit opponi. & nu. ſeq.*
8 *Exceptio dilatoria quid operetur.*
9 *Index quid facturus ſit exceptione probata, & nu ſeq.*
11 *Inducię quando ſint duplicandæ.*
12 *Exceptio libelli inepti quando poſſet opponi. & nu. 13.*
14 *Dilatoria ſolutionis quid operetur.*
15 *Exceptiones quibus regulis cognoſcantur. & nu. ſeq.*
19 *Exceptiones peremptoriæ quando poſſint opponi.*
20 *Exceptiones mixtæ ad quid, & quando ſint opponendæ.*
21 *Exceptiones modificatoriæ quæ ſint: & quando opponantur.*
22 *Exceptio diuiſionis quæ ſit, & quando opponatur.*

2 **Exceptionem.** [a] Primo qñ exceptio dilatoria de- b

1 bet opponi. ſecundo qñ probari, ſe cunda ibi: probari. Caſus. Exceptio dilatoria ſolutionis ante lit. ꝙ teſt. debet opponi. ſed poſtea ſufficit probari. h.d.† Opp. ꝙ etiam poſt lit. conteſt. poſſit opponi vſq; ad tēpus legitimū ante ſniam. l. peremptorias. j. fen. re. nō po. & de excep. l. ſi quidem. Sol. vt gl. qa illa in perēptoria, hæc in dilatoria. hoc vlt. glo. vſq; ad ver. hoc tñ. l. Op. 2. ꝙ ēt perēptoriæ ante li. cōte. dēant opponi. l. ſi quidē. §. de excep. Sol. ꝙ añ op pñt ex volūtate, nō ex neceſſitate. ſed poſt lit. cōte. dēnt opponi ex neceſſitate, ante tñ ſniam, & hoc vult gl. vſq. ad ver. itē & quidam. Op. 3. quod poſt ſniam peremptoriæ opponi pñt. vnde vī ob. caſus no. in l. j. §. de iur. & fac. igno. Sol. quod in illis fallit, quia exceptiones illæ non ꝛ̄dicunt ſententiæ, vt ibi dixi. & hoc vult gl. vſq; ad ver. ſinaūt, & ibi glo. redit ad membrū

2 dilatoriarū. ꝙ dimitto vſq; ad ver. ſinaūt.† Op. 4. qđ dilatoria nedū ante lit. cōte. dēt opponi, ſed ēt probari. l. ita demū. §. de ꝓcu. & j. de excep. l. fi. & ff. de iudi. l. ſed & ſi ſuſceperit. ſolu. ꝙ exceptio dilatoria ē duplex, ga alia dilatoria ſo. & ē illa loquit hic. A lia ē dilatoria iudicij, qđ idē ē dicere qđ declinatoria, vel euitatoria iudicij, & illa nedū ante iudiciū opponi ſed ēt probari dēt, vt in contrarijs. & eſt ratio quia niſi probaretur, iudicium euitare non poſſet. Sed exceptio dilatoria ſolutionis nō impedit proceſſum, qa venit examinanda vna cū principali cā. ideo licet hēat vim dilatoriæ quo ad obiectum, habet vim peremptoriæ quo ad onus prodandi. & ratio rattionis eſt, quia hæc exceptio ita cōcernit defenſionem cauſæ licet temporaliter, ſicut exceptiones perpetuæ cōcernunt defenſionem perpetuam; vnde ſicut perpetuæ probētur poſtea, ita & iſta, arguendo de perpetuo ad tēporale, ſicut de ſimplici ad reſpectiuum. l. qui ſcit. ff. de vſur. quare autem habeat vim

3 dilatoriæ quo ad obiectum, dicam in. 4.† Oppo. 4. quod imò exb ceptiones declinatoriæ indicij poſſint opponi qñcunque. [b] ſ. de procu. l. licet. & j. ſi ante compen. iud. l. j. Solu. quod prædicta hābent locum, quando exceptio declinatoria non reddit iudicium retro nullum, vt exceptio rei iudica. tranſa. & ſi. quia illæ ante lit. conteſt. debent opponi, ſi ante competebant: vel poſtea, ſi poſtea cœperunt competere. l. 2. §. de confor. ei. li. & dic, vt ibi dixi. & in d. l. ita demum. Contrarium vero habet locum in exceptionibus declinatorijs reddentibus iudicium retro nullum, vt eſt exceptio falſi procu. vt d. l. licet. de qua dic, vt ibi. exceptio iudicis incompe-

4 tentis: & de hoc plenius dixi, ſupra de iuriſdi. iudi. l. j.† Et eſt expedita glo. vſque ad fin. Reuertor ad verſi. ſi autem dilatoria &c. quem omiſi, qui proprie tangit caſum huius legis: & quæro primo de modo, & forma opponendi iſtam dilatoriam exceptionē ſol. & di. glo. quod debet opponi ſub conditione, ſi actor probaue rit intentionem ſuam. argu. l. ſi quidem. j. de excep. quia ſi fateretur ſe debere, ſed diceret ſe dilatoriam habere ad ſoluendum ex pacto, vel a ipſe confiteretur intentionem actoris, & ſic actori non eſſet neceſſe aliud probare. Or attende, quod iſta gl. vult, qđ confeſſus ſub condi. non ſit in caſu cōdēnat. niſi actor probet ſuā intētionē. ſed gl. in l. ſi quidē. j. de exce. in addi. nota, hoc reuocat in dubiū. ſed ꝙ quid ibi sētia. hic dicit veritatē. qa cū vnū ſit capitulū ſub eadē ꝓceptione verborū, nō pōt ſeparari & ꝙ pre approbari, & ꝙ pte improbari. vt ff. de min. l. ēt. Itē qa ſub ꝛ̄ria ꝓdi. dē diffiteri. l. ſi pecuniā. ff. ſi cer. pe. & ſic nō poſſit magis improbari ꝓdō in cōfeſione, quā in defenſione & negatione. ꝙ ſecus eſt, quādo ſunt duo dicta ſeu capitula, vt in in ſcda parte glo. ſed extra gl. ad uerte, ga ſi dēt opponere ſub ꝓdi. vt glo. dicit: ſequitur, ꝙ non ante lit. ꝓte. oppo. ſed immediate poſtea, qua ex quo reqrit probationem

ADDITIONES.

Exceptionem. Adde doc. & ſpe. in ti. de exce. §. 5. niſi poſt ſuperueniat ſm Bartol. in l. 2. §. numerum. ff. de exc. tut. c. paſtoralis. de exc. per eundem. Sal. in l. error. §. de iur. & fac. igno. gl. & doc. & Io. de Para. in l. qui procuratorem. §. ſi quis omiſerit. ff. de procu. gl. in l. 2. de confor. eiuſdem lit. & ibi Bartol. in l. eleganter. §. ſi quis. de condi. inde. & glo. in Spe. in d. tit. de excep. §. 2. & 5. & Pau. de Ca. conſi. 119. & in l. fina. j. de exce in quibus iuribus dicitur, verum ſi iuramento probatur de nouo ſuperueniſſe, ſed doc. ibi contra, quia talis terminus op. currit ēt ignoranti vide ibi, dum tamen ante concluſio. incaſa. Io. An. in c. cum dilectus. de or. cog. Alexan. in l. ſi per errorem. de iuriſd. om. iu. per d. glo. in d. l. qui procurator. ꝙ etiam per errorem omiſſa, nō poteſt opponi poſt, niſi exceptio fori declinatoria. item niſi de conſenſu partium opponatur poſt lit. conte. Bal. in l. pac. nouiſſima. §. de pac. item niſi ex officio iudi. Bald. hic, item niſi reddat iudicium ipſo iure nullum, ſicut eſt ex ceptio incōpetentiæ & falſi procuratoris. l. licet. & ibi doct. & Fran. de Pa. §. de procu. per eundem Sali. in l. quod quis. eo. tit. Bal. in l. j. de iu. & fac. igno. & l. fi. & ibi Bal. j. de exce. hic. 2. col. item niſi ante lite. conteſta. opponi non potuerit facto iudicis non admittentis, quia poſt poteſt opponi glo. no. in c. ex conqueſtione. de reſti. ſpo. item niſi iudex reſeruauerit ius opponendi poſt lit. conteſt. Iac. Bu. in l. fideiuſſor. in princ. ff. qui fatiſda. cog. Bal. hic vlti. colu. & ibi Pet. de ſuma. tex. & gloſſ. Bul. & Doct. & Sicu. in d. c. ex conqueſtione. & Phil. in cap. ſolicitudine. de appel. item niſi per procuratorem qui poteſt opponere ex eo dominum competentem etiam poſt lit. conteſta. ſecundum Inno. in c. capitulum Sanctæ crucis. de reſcrip. & Ang. in l. vēditor. in princ. ff. de iud. etiam Pet. de Suza. Item niſi ſit exceptio banni excommunicationis & feriarum & ſuſpicionis loci. Bartol. in d. l. eleganter. §. ſi quis poſt. de condi. indeb. & Alexan. plenius contra Bartol. in l. ſi. de fideiuſſor. in l. pen. & vlti. de publ. iudi. Item niſi exceptio habens cauſam ſucceſſiuam, Io. And. & Imol. in c. dilectus. de reſcrip. & adde omnino ad prædicta nota. per Bartol. in d. l. eleganter. §. ſi quis poteſt. ſupra allegata.

† Quandocunque. Tu vide de hoc plene per Lanfran. de oria. in capitulo quo main contra falſam. 9. exceptiones. & quod ibi nota. per to. §. de materia exceptionum tam peremptoriarum, quam dilatoriarum, & declinatoriarū, vt ibi de quo dixi poſt Barto. & Bal. in l. ſi. C. de exceptionibus.

tionem narratorum per actorem, vel saltem implicitè negare si non negauit expressè, & sic lit. videtur contestari. vt dixi s. de lit. contest. l. j. Et ego respon. confitendo contrarium: & dico ꝙ notãter iste tex. dixit in initio debere opponi, & non dixit initium, & ideo glo. statim declarat quando dicitur hoc initium, & respondit ꝙ debet intelligi in ipsa contest. lit. vel ante, vel circa, & benè dicit quantum ad hanc exceptionem dilatoriam solutionis per quam amplificauit l. istã, & ita etiam Inn. in c. pasto. extra. de excep. sed in exceptionibus dilatorijs ratione personę incompetentis, vel declinatorijs ratione litis finitæ, dicendum est ꝙ illæ ante lit. contest. omnino debent opponi. & est ratio, quia oppositorũ ratio non consentit, vt in ipsa lit. contest. seu per ipsam lit. conte. persona vel processus approbetur, & postea immediatè impu-
5 gnetur. † Quæro secundo, & ab extra, quid si reus non opponit exceptionem sub conditione, nec assertiuè confitendo, sed simpliciter, an dicatur confiteri intentionem actoris. glo. est singularis. quæ di. ꝙ sic & in auth. de exhi. & intro. re. §. sancimus. versic. suscepto. & est glo. super ver. conte. in fi. Sed quidam contra, quia si fateri videretur cum obiecto exceptionis, ipse diceretur litem contestari, vt not. & ibi dixi. s. de lit. contesta. l. j. sed falsum est, ꝙ dicatur litem contesta. vt dicunt esse casum hic. & in l. eleganter. §. si quis post. ff. de condit. inde. & est hodie expeditum in c. 2. extra. de lit. contest. lib. 6. ergo benè sequitur, ꝙ fateri non videtur. sed quicquid sit de lit. conte. alij dicunt idem, vt non videatur fateri, ex eo quia inducta ad vnum effectum non debent operari contra. per l. 2. ad fin. s. de iura. ca. & l. cum tale. §. falsam. ff. de condi. & demon. sed opponens exceptionem agit impugnare, ergo nihil fateri videtur, ꝙ potest sic confirmari, quia actus gestus non infert, nisi quod necessario sequitur ex illo, vt s. eod. l. neque, & j. eo. l. ad probationem, & j. vnde co. l. non ob hoc. sed ex propositione exceptionis peremptoriæ perpetuę vel temporalis, non infertur necessario debiti confessio, ergo &c. tertio quia in dubijs actus hominum debent interpretari secundum quod minus præiudicat eis. ff. de serui. l. si cui. ff. pro soc. l. merito, & ff. de re iudi. l. semper in dubijs. dicendum ergo videtur, vt simpliciter opponẽs exceptionem, intelligatur illam opponere conditionaliter, si petitionis assertio probata fuerit, & de hoc videtur hic casus apertus, & j. de except. l. si quidem & ff. de except. l. non vtique, & extra de excep. ca. cum venerabilis, & hoc tenet ibi Inn. vel pro defensione glo. dic subtilius, quia & si fateri videatur, illa confessio non potest approbari, & exceptio reprobari, quæ consecutiuè venit ex illa. arg. eius quod no. in l. 2. j. de do. ante nupt. quinimo cõfessio non potest esse vera, nisi exceptio sit vera: cum omne implicitum vel ex alio illatum supponat explicitum, ex quo infertur illud esse verum. Non enim ex falso sequitur verum, nec de non ente aliquid, vt j. eo. l. actor & etiam nõ valet consecutiuum, vbi non valet aliter probatum expressum. s. de leg. l. nõ dubium, & ff. de serui. ru. prædio. l. 3. §. fi. in fin. & sic si fateri videtur, conditionaliter fateri dicitur, puta si exceptio pro vera ponatur: quia pro vera posita confessio nullius est præiudicij, ideo non expedit excipienti, vt probet exceptionem, nisi actor probet intẽtionem, & ita est veritas. Sed contra prædicta reperi postea vnum tex. qui fecit me multum dubitare. j. titu. 1. auth. si dicatur. in prin. sed dic vt dixi. Quæro cum gl. an probata intentione actoris, poterit reus omni tempore suam exceptionem probare, & respon. cum glo. quòd sic intra tempus legitimum, nisi didicerit testificata, quia tunc non potest per testes, vt in authen. hic posita. Expeditæ sunt
6 gloss. † Quæro quarto. exceptio illa dilatoria solutionis non fuit opposita ante lit. contest. nec in ipsa conte. an poterit opponi postea intra tempus, quo possunt peremptoriæ excep. opponi, & videtur quòd non per illam l. In contrarium facit, quia si non esset necesse quòd ante probetur, sed demum probata intẽtione actoris, videtur quòd tunc opponi possit. sic & aliæ excep. quasi anterior. op. habeat solum effectum cuiusdam protestationis, argu. j. de excep. l. si quidem. Quidam dixerunt quòd postea opponi potest, sed non operatur eundem effectum, quem operaretur si ante opposita fuisset, dicẽtes ꝙ si ante opponatur & actor desistat, quod facere posse dicunt. argu. l. j. s. de plus. pe. tunc ad vlteriora non procederetur. vbi autem non desistat, tunc si post lit. conte. reus eam probet, consequetur duos effectus. quia euitabit condemnationem & absoluetur ab obseruatione iudicij, & consequetur pœnam duplicationis induciarum vt insti. de excep. §. temporales. versi. hodie. sed si non ante lit. contest. nec in ipsa contest. sed postea opponatur, tunc illa commoda postea non consequetur, quia ad soluendum condemnabitur cum commodo oppositæ dilationis duntaxat, & non cum duplicatione, & est ratio, quia illa commoda conceduntur ei, quando ante litem contes. oppo. fuit, ita quod reus desistendo non potuit pœnam illam euitare argu. d. l. supra. de plus pe. & l. amplius. ff. rem ra. ha. & hanc oppo. sequebatur Nic. de Ma. alij vt Inno. in c. pastoralis. de excep. dicit ꝙ si fuit opposita, & probata ante lite contest. actor repelletur ab agendo, tanquam malè agens, vt ff. quando di. vsu. leg. l. j. in fi. & ff. de eo quod cer. lo. l. 3. §. si quis ita, & de verb. obli. l. continuus. §. 2. & induciæ nihilominus ipso iure reo duplicantur, vt d. §. hodie, & de plus pe. c. 1. versi. ante. licèt ante sit opposita, non tamen est antea probata, sed postea, tũc inquit ipse, ꝙ quicquid dicatur, tunc ab agendo non repelletur, nec ab obseruatione iudicij absoluetur, quia ad hoc exceptio non opponitur. ideo de qua re iudex cognouit, pronunciare debet. sed cum debitorem esse cognouit cum dilatione ad soluendum; ideo cum condemnare debet ad soluendum duplicatis inducijs. arg. l. de qua re. ff. de iud. & in d. c. 1. de plus pe. vbi ipse idem dicit. pro ista opi. inducit casum specialiter in l. aquil. si deletum. ff. ad l. aquil. & l. quidam tabularum. ff. de fur. vbi autem ante. lit. conte. vel in ipsa conte. non opposuit, dicit ipse quòd quicquid alij dicant, non potest opponi postea, quia hæc lex coarctat, quòd opponatur in initio, & hoc dicit verum, vbi sciebat exceptionem istam sibi prius competere: alias si ignorabat, quia sibi per procu. suum quæsita erat, tunc poterit eam postea opponere. vt d. c. pastora. in fi. vbi hoc vltimum ponit.
7 † Alij, vt Lart. & sequaces in l. eum qui ita. §. qui ita. ff. de verb. obl, versi. item quæro. dicunt, quòd si dilatio ex postfacto fuit per pactum concessa, quòd post lit. contesta. opponi non potest, & opposita reijcitur, & condemnabitur reus simpliciter nullis datis inducijs, & sibi imputet qui ante eam non opposuit, vt hic. sed si dilatio competit ab initio, siue ex conuentione expressa, vt quia debitor promisit dare ad tempus: siue ex natura rei. vt l. interdum. de verbo. obli. siue ex natura actionis. vt l. promissor. ff. de consti. pe. & l. j. §. exactio. j. de rei vxo. act. tunc dicunt, quòd quantum ad effectum impediendum sententiæ condemnatoriæ opponi non potest, nec quò ad effectum duplicationis induciarum. sed quò ad effectum suæ dilationis consequendæ habetur pro opposita, quia actioni inest; & sic actor proponendo actionem, proponit eam cum exceptione, quæ sui natura inest, quod sufficit aduersario, vt in simili. ff. de iureiur. l. si duo. §. si quis iurauerit, & in §. Marcellus, & ideo dicit reum condemnandum ad quantitatem soluendam tempore conuento, vel à l. statuto, & pro hoc facit quod not. glo. ff. de pact. l. si vnus. §. pactus. in gl. quę incipit in opponendo, & di. Bart. hæc prius non fuisse intellecta. Sed ego illam differentiam non approbo. ideo attende, quòd istæ duæ quæstiones sunt diuersæ. Vna an possit hæc exceptio opponi post lit. contest. alia si potest, quid operetur antea, vel postea opposita, & in primo non dubito, quod si ignorabat eam prius sibi competere, potest postea opponere. vt in ca. insinuante. extra. de offic. de leg. & c. pastoralis. in fi. de exce. & argu. eius, quod not. gl. 2. & in l. error. de iu. & fac. ign. sed vbi sciuit, est dubium: tamen ego puto, quòd sic, ratione iur. sui conseruandi, etiam si ex postfacto cœpit competere. quia si de pacto de non petendo perpetuo põt opponi, ergo & de temporali. argu. l. quæ de tota. ff. de rei vend. & l. qui scit. ff. de vsu. Item quia si antea opposita, põt postea probari, vt hic: ergo & opponi postea debet posse. arg. l. si quidem. j. de exce. Item, quia oppositio quæ fit ante, quando probatur postea, non fit nisi ad notificationem, vt sic desistat si vult actor, & pœnam non incurrat & sic potius habet vim protestationis, vt actor pœnam legitimam incurrat. si igitur ante nõ opposuit, solum prouisionem l. quàm consequebatur opponendo debet perdere, nõ propriam quam sibi acquisiuerat per cõtractum: & quæ prius quàm actor peteret, sibi competebat, cum lex suum, non proprium deneget auxilium. Ex his patet ꝙ Bart. in primo membro nõ benè dixit, nec etiam sm membrum est sic faciliter expeditum: quia ll. per eum allegatæ loquuntur, qñ ex propositione facta appareat defensio rei. Sed pone ꝙ creditor in casu nostro petit decem vt simpliciter promissa, nihil de tempore dicendo. certe non dicitur petere cum dilatione conuenta: quia si sic intelligeretur petere, l. plenam duplicationis induciarum non imponeret, & idem dico si à l. datur dilatio, vt in dote: quia nisi reus opponat exceptionem, non hr̃ pro opposita, & tex. hoc probat in d. §. tpales, & probatur etiam per no. in l. scimus. in prin. s. de inoffi. testa. & põt esse ratio, quia beneficium non ɔfertur in inuitum. l. inuito. ff. de re iu. Et ideo debet de eo opponere, vt videatur acceptasse & sic ɔcludo ꝙ exceptio põt opponi ad iuris sui conseruationẽ, & defensio-
8 nem, etiam post lit. conte. & hæc de 1. q. † Circa secundam, quid operetur antea vel postea opposita. dico ꝙ inspicienda est forma opponendi, quia si opponitur ante, vt actor repellatur ab agendo tanquam malè agens, quia ante diẽ agit; & tunc statim debet probari, quia tendit ad impediendum processum: ideo sicut cæteræ exceptiones processus impeditiuæ debẽt ante probari, ita & ista, qua probata iudex habet pronunciare istum malè agere, quia ante tempus agit; ideo de præsenti cum audiendum nõ esse. sed an isto casu duplicentur induciæ, sentit Inn. ꝙ sic, vt patet ex his quæ dixi. Ego puto contrarium, quia duplicatio induciarum est subrogata loco admissionis rei seu actionis. vt d. §. temporales. versi. hodie. sed isto casu non perdebatur actio, sed demum si super petito. fuerat lis contest. vt colligitur ex tex. institu. de act. §. sed quidem. dum litera dicit, plus tempore petitum fuerit. nam ante lit. conte. non dicitur petijsse, sed petere voluisse. l. amplius. ff. rem ratam habe. & hoc etiam colligitur, & clarius in dict. §. temporales. versi. alioquin. vbi plura verba ibi posita hoc probãt, ut studiosus lector percipere potest, & pro hoc facit, quia ante litem contesta. licitum est pœnitere, ne pœnam incurrat, vt supra. de plus peti. l. 1. & extra eodem ca. 1. in princi. aut opponitur simpliciter, & ad ulteriora procedi non petitur; & tunc sufficit eam probari post litem contesta. & intentionem actoris probatam. quo facto, olim actor perdebat actio. vt di. ver. alioqui. qđ intelligo si hoc petebatur à iudice pronunciari. hodie autem nõ perdit, sed du-
9 plicantur inducię, vt ibi in §. hodie. † Stat ergo dubium probata exceptione, quid iudex habet facere. & huic respon. ꝙ in fauorẽ actoris nullam potest proferre sententiam, vt in d. ver. alioquin. ibi dum dicit, nec eo iudicio quicq̃ consequetur. dẽt ergo pronũciare ꝓ reo, sed nõ diffinire sup petito, sed reo petẽte dẽt eum ab soluere ab obserua. iudicij cã adiecta, quia actor ante tp̃s egit. & idẽ dico, si reus nõ petierit, qa ex actis apparet ei quid facere dẽt. Sed super duplicatione induciarũ, an dẽat ꝓnũciare. rñ. quod nõ tenetur, nisi petat. põt tñ ex officio si vult. Si tñ super duplicatione induciarũ nihil pronunciat: nihilominus ipso iure a l. duplicatas inducias hẽbit, quibus demum finitis, & nõ ante poterit actor de nouo experiri, & reus his demum finitis & expensis refectis, & non aliter cõpelletur litem, suscipere, vt dicit tex. ibidem. in ver.
10 hodie. † Ex quo clare colligitur, ꝙ absolutoria ab obseruatione iudicij dẽt proferri. qđ probo, qa condẽnatoria ferri non põt vt s. dixi per ver. alioquin; nec simplex absolutoria, qa tunc actor amplius nõ audiretur. qđ ibi negatur in fi. ergo sequit̃ ꝙ absolutoria ab obseruatione iudicii necessario dẽt ferri. Et sic patet ꝙ Inn. male dixit. qui dixit, qđ condẽnatoria ferri dẽt. nec ob. ll. quas ipse allegat. non l. de qua re. qa rñdeo dupliciter. vno modo, vt de re iudex ꝓnunciet, de qua cognouit, vbi l. iusta de cã aliter pronunciari statuat, vt hic. alio modo retorquendo in oppositum, qa & hic cognouit de exceptione opposita, q̃ declarat actorem non hẽre ius petendi de p̃nti. ideo ẽt super ea pronũciare hẽt. Iõ media via in ꝓnunciãdo est inuẽta, per quã vnicuiq; suũ ius reseruatur. Ad l. in l. aquilia & d. l. quidã similis. rñ. qa ista rõ, quæ suadet ibi reũ condẽnari añ euentũ cõdi. vel diei, in casu suadet eũ non condẽri sed absolui, & non simpliciter. vt s. dixi. delictum. n. rei est illud, qđ in condemna. fieri inducit; sed in casu delinquit actor, & non reus. ergo &c. Et hoc qñ opponitur hæc exceptio añ li. conteste. vel in ipsa ɔtest. Si aũt opponatur postea, ꝙ s. dixi fieri posse indubitãter, si prius ex iusta cã ignorabat ɔpetere, & tunc, qa ad processum põt opponi, & sic ad impediendũ diffinitiue ꝓnũciari, dico qđ ea opposita si actor ꝑsistat in petitione sua, & exceptio ꝓbet, iudex dẽt absoluere ab obseruatione iudicij & ɔsequet̃ reus cõmodũ duplicationis induciarũ, vt in primo membro dixi: quia iste casus illi æquiparatur, vt voluit Inn. & hoc puto verũ, nisi & actor sit ignorasset ex iusta cã. nã tunc non debuit statim facta oppositione a lite desistere, & ius suũ indiscussum dimittere. Itẽ qa ignorans nõ dẽt pati pęnã vt ff. loc. l. si ignorans. Itẽ quia in pari ignorantia melior debet esse conditio eius, qui tractat de damno euitãdo, & ideo isto casu cũ vterq; ignorans fuisset, non puto ꝙ cõsequatur reus beneficium duplicationis induciarũ: quia sufficiat ei absolutoria ab obseruatiõe iudicij; & hoc vbi ignorauit reus. Si autem sciuit ante lit. contest. exceptionem sibi competere, tunc pp eius scientiam, & omissionem quã fecit, priuatus est a potestate opponendi talem exceptionem ad retardandum processum & impediendum diffinitiuam ferri. Et ideo isto casu sto cũ Nic. de Ma. & forte idẽ voluit Inno. vt tunc exceptio probata diffinitiuam non impediat, sed solum dilationem prius ei competentem reseruet, & iõ condemnabitur diffinitiue ad soluendum, cũ tempus dilationis euenerit: & sic cõmodum duplicationis nõ hẽt, quia illud ei datur ei qui in initio opposuit, vt hic. & hoc vult clare tex. in d. §. tpales. versi. ergo in quib. quẽ ponderandũ dicit agere volentib. obijcitur exceptio. agere. n. velle dñtur ante lit. cõtest. non postea. l. amplius. ff. rem ra. ha. & hæc vera, ẽt si ex pacto post ɔctum inito ɔpetat exceptio; puta si postea fecit creditor debitori pactũ de nõ petendo vsq; ad certum tp̃s. & idem dico, si dilatio ɔcedatur bñficio l. ex natura actionis. vt d. §. tpales. vbi de
11 vtroq; loquit̃, & rões s. allegaui. & hæc de ista q. sufficiãt. † Quæro modo, dixi qđ vbi petitur añ tẽpus, duplicãtur induciæ, si opponatur exceptio. Sed qd si añ conditionẽ petatur. gl. sm Hug. in l. pecuniam. ff. si cer. peta. & in l. grege. §. si sub ɔdõne. ff. de pig. dixit qđ induciæ duplicabuntur per d. §. tpales. versi. hodie. insti. de excep. sed eã reprobat Guil. de Cug. duabus rõnibus. prima, quia pœna duplicationis induciarum succedit loco amissionis ac. vt ibi. sed olim agens ante condõnis euentũ non perdebat ac. vt d. l. grege. §. si sua conditione. qa in oblõne conditionali non est tp̃s aliquod certum, & sic non est quid duplicandum, cũ non sit dare simplũ. j. de sen. quæ pro eo. l. j. sed Bar. tenet eam. & pro ea dixit esse casum, ex de plus pe. coniuncto medio cũ si. qđ suadet ratio, ne melioris condõnis sit qui pessime agit, q̃ qui male agit. Ad secundã rñ. qđ duplicatio fiet, cũ ɔdõ euenerit, quia tũc certificabitur qđ prius incertũ erat. Ad primã nihil rñ. quæ fortius vrget. Sed dñt aliqui, ꝙ de iure antiquo non ꝑdebat cãm, sed postea de media iur. prudentia causam perdebat. l. nõ solum. §. tale. ff. de li. leg. & ibi not. Alij dicunt, quod si causam non perdebat, tñ tanq̃ temerarie agens puniebatur, vt d. l. eum quem temere. ff. de iudi. & hæc pœna erat arbitraria. hodie autem iudex non habet arbitrari: quia pęna est duplicationis induciarũ, vbi minor erat excessus. Alij dñt aliud de iur. cano. aliud de iure nostro, qd sanctius ꝓuidet: ne si conditio non eueniret, reperiretur temerarius sine pęna. Alij dicunt, quod si dies venit in consequentiam conditionis, tunc de iure nostro non ꝑdebat causam, nec duplicabãtur induciæ, sed vbi econtra conditio venit in ɔsequentiam diei, tunc perdebat cãm. vt d. §. tale. hodie duplicabantur induciæ, licèt dies fuerit ab initio incertus, vt d. §. tale. Vltimo quia Cy. & doct. ponunt hic generalem materiam opponendarum exceptionum, & ego in maiori parte eam in diuersis legibus scripsi, ideo sub breuitate per modum summæ eam recipio, continuo ad ea quæ scripsi remittendo, & incipio ab illis quæ concernunt aptitudinem, vel ineptitudinem rei: seu eius valitudinem, vel inualitudinem.
12 † Et primo incipio à libello, & dico ꝙ exceptio inepti libelli põt
a opponi quandocunque.[a] de hoc est gl. singularis, inst. de ob. ti. generali. in prin. quæ incipit istud sm. in fi. & est ratio, quia reddit iudicium retro nullum, cum ibi non possit esse iudicium vbi nõ est fundamentum, vt ca. fi. extra. de præsby. non bap. & pro hoc text. extra de iudi. c. examinata. Et intelligo ineptum, quando de iure non ɔcludit. exceptio autem libelli non continentis causam ante
13 lit. contest. debet opponi, non postea, vt j. de an. excep. l. fi. † Transeo ad personam producentem, vel contra quam, & si est principalis persona quæ nõ habet legitimam personam, dic, vt s. qui legi. per. & s. de procu. l. exigendi, & quod ibi scripsi, super gl. super
b uerbo, non iniustè. Si autem sit qui ueniat nomine alieno,[b] dic ut dixi in l. licèt, in eo. tit. quæ de except. procu. loquitur. Nunc de persona incompetentis iud. & tunc si delegati, dic, ut dixi. in l. præscriptionem. s. si contra ius, uel utili. pub. Si ordinarii, dic ut dixi in l. j. j. de iuris. om. iu. Si uero quæratur de exceptionibus defectum in procedendo concernentibus, distingue: aut allegatur defectus in omissione, aut in ordinis præposteratione. primo casu, & tunc, aut defectus est in substantialibus; & ille potest allegari, quandocunque etiam post sententiam, & est ratio, quia sententia redditur retro nulla, ut j. de sent. l. prolatam, & j. quo. & quando iud. l. si ut proponis, & l. ea quæ. aut est in aliis, quæ non sunt substantialia, & tunc talis defectus debet opponi ante sententiam, non postea: nisi ab ea fuerit appellatum. ut extrã. de probat. ca. quoniam contra, & ibi gl. fi. & per Io. An. in c. præsentia. de renun. in fi. Si in ordine, & præposteratione, & tunc: aut eiusdẽ causæ ad seipsam, & talis præposteratio uitiat processum: ut d. l. prolatam, & extra. de iud. c. exhibita. Ideo quandocunq; potest opponi, & post sentẽtiam, quia redditur nulla. aut unius causæ ad aliam, & tunc aut quælibet earum erat mouenda inter easdem personas, aut inter diuersas. si inter easdem, & tunc gl. est clara, ꝙ ante lit. contest. debet opponi in l. si mancipium. §. 1. ff. de euict. Et ratio diuersitatis inter istum casum & præcedentem est, quia in primo casu ordo est de forma illius iudicii, cum quodlibet totum requirat suam formam. l. Seia. ff. de aur. & arg. leg. ideo non seruata non habet essentiam. ff. ad exhi. l. Iulia. §. sed & si quis. In secundo casu ordo non est forma alicuius illorum iudiciorum, sed simpliciter de ordine unius totius ad aliud, & non est omnimodo necessitatis, sed potius utilitatis & uolũtatis. ideo & merito à parte debet opponi ante lit. conte. ut appareat, quod non ɔsentit actui sibi præiudiciali. Si inter diuersas personas, ut fideiussoris petentis primo conueniri principalem: uel extranei pignoris possessori, petentis primo excuti principalem, ut in auth. sed hodie. s. de actio. & ob. & gl. fi. in fi. in l. 2. ff. de exceptioni. & dicit hãc exceptionem esse anomalam, & sic posse opponi ante lit. contest. & etiam postea, & mouetur ex eo, quia dubium est an sit temporalis vel perpetua, & in dubio iudicandum est, ut de perpetua. l. sufficit. ff. de ɔdi. inde. Sed in contrarium indux. Iac. de Ra. quia adultera nõ potest accusari, nisi prius adulter accusetur, & hæc põt mulier ipsa excipere vsq; ad lit. contesta. seu antequam recipiatur inter reos, non postea. ut l. si maritus. ff. de adul. §. præscriptiones. ergo nec in proposito: cum utraq; sit exceptio ordinis, & istam partẽ tenuit Pet. & Cy. hic in 7. q. hoc idẽ tenet Bar. in d. l. 2. ex eo quia ista exceptio non perimit, nec impedit personam agere, & solum petit, vt principalis prius excutiatur. ego idem teneo per rationem, quàm in præcedenti membro assignaui, s. quia iste ordo non est de forma alicuius totius, sed de ordine unius totius ad aliud, & ob utilitatẽ fideiussoris inuento, cui tacitè renunciare potuit patiendo secum litem contesteri. Non ob. ratio glo. dum dicit, quia defensio exceptionis potest esse perpetua, principali postea soluẽte. quia respon. sm Bart. quòd illud non contingit principaliter vi exceptionis & eius natura, sed vi & potestate solutionis quæ omnem obligationem dissoluit, vel aliter exceptio dubia, ut eius
defensio

ADDITIONES.

a ¶ Quandocunque. Adde Abb. Sicu. & no. in c. cum dilectus. de emp. & vend. & ibi Pet. de An. refert se hæc audiuisse a Bal. in voce, sed Bald. tenet in l. 2. s. de rescin. ven. & in auth. si quis litigantium. s. de epis. audi. & in l. maioribus. s. communia vtriusq; iud. & l. j. pen. col. vt quæ desunt aduo. parti. Item etiam post terminum statutum opponẽdum Bal. in l. edita, ante pe. col. s. de eden. & Alex. in l. si expressim. de app. quòd possit opponi post lite. contesta. tenet Iac. But. in suo consi. quidam fratres, & hic, quia non est propriè exceptio. & adde, ꝙ impedit processum Bal. in additio. Specu. de lib. conceptio. versi. exceptio inepti libelli. vide Bald. in marga. versic. libellus. versic. 9. in addi. ad Specul. de senten. versi. quid si libellus.

b † Nomine alieno. Tu dic de hoc, ut dixi hic in apostil. ad Bal. nu. 7. in versi. teneatur ostendere, & post Lanfran. in c. quoniam contra. in prin. nu. 11. versi. attendite. in ver. iudex vel procurator. extra. de proba. & prout not. Feli. 6. col. pen. uersi. 7. quæro secundum omnes.

defensio sit perpetua, iudicatur perpetua quò ad petitionem solũ, vt dicit litera in d.l.sufficit, & sic non quò ad omnia vt hic. vel tertio exceptio dubia iudicatur perpetua, quando dependet ab euẽtu futuro, vt ibi:non si à statu præsenti, puta, an debitor principalis sit soluendo, vel non. quia tũc in se non est dubia. licèt in nr̃a cognitione non sit certa. vt l.cum ad præsens.ff.si cer. pet. Nunc trãseo ad exceptiones, quæ ineptitudinem, vel valitudinẽ rei non concernunt, sed alium finem tendunt, & primo de dilatorijs: secundo de peremptorijs: tertio de mixtam naturam habentibus: quarto de moderatorijs sententiæ vel executionis: quinto de quibusdã alijs. Redeo ad dilatorias, & dico ꝙ alia est dilatoria solutionis: alia iudicij vel processus.

24 † Dilatoria solutionis potest opponi ad triplicem effectum, quia vel ad impediendum processum, & ista debet opponi, & probari ante lit. contest. vt cæteræ. de quibus ĩ.dicam. vel ad impediẽdum diffinitiuam ferri, & ɔsequendũ absolutoriam ab obseruatione iudicij, & beneficiũ duplicandarum actionum dilatoriarum, & tunc debet opponi ante lit. contest. vel in ipsa ɔtestatione, & hæc postea probari põt, cum actor suam intentionem probauerit, vt hic: vel tertio pro iure suæ dilationis tm̃ seruando, & isto modo dico eam opponi posse post lit. contest. vt hæc omnia s̃.declaraui. Exceptiones autem dilatoriæ iudicij seu processus debent opponi ad processum impediendũ, & ante lit.contesta. si prius competebant, & statim probari. aliàs sola obiectio esset frustratoria. Itẽ possunt opponi postea, si ignorabantur prius competere. vt not.in l.error. s̃.de iur. facti ignor. & est tex.in c.pastoralis.in fi.extra.de excep. Similiter possunt opponi post lit.contest. si postea cœperunt competere.l.2.de confor.ei.li. & ante aliquem alium actum iudiciarium dicuntur opponi, vt dixi in l.ita demum.de procu.& statim probari, vt in præcedenti dixi. vltra autem illa tempora non possunt opponi, nisi redderent iudicium retro nullum, vt s̃.dixi. Ad cognitionem autem istarum exceptionum possum regulas istas dare.

25 † Prima, vt quotiescunque per obiectum exceptionis aliqua de personis substantialibus iudicij, vt est iudex actor, vel reus vel qui pro his veniunt, repellitur, vt minus idonea, illa exceptio potest opponi ad processum, & erit iudicij declinatoria, vt s̃.de eo qui leg.perso.l.j. & de procu.l.licet, & ĩ.si a non comp.iudi.l.fi.

26 † Alia est regula, ꝙ omnes excep.litis finitæ possunt ad processum opponi, & est ratio: quia ex quo finem liti imponunt, non est conueniens vt lis instauretur. vt s̃.de transact.l.fratris, & de pact.l.postquam liti.& ibi exceptiones lit.finitæ enumeraui.

27 † Tertia est regula, ꝙ vbi exceptio declarat nullam actionem actori competere, illa exceptio ad impediendum processum potest opponi. patet in exceptione acceptila. quæ est imaginaria sol. vt l. vbi pactum.s̃.de transact. & ibi glo. quæ hanc probat, & idem fortius est dicendum in exceptione solutionis, & istius regulæ. ratio est, quia nemo potest sine ac.experiri.ff.de admi.tuto.l.quoties.§.item si temporali, & ff.de neg.gest.l. si pupill.§.videamus, & ibi dico esse casum pro ista regula, si forma illius literæ attendatur.

28 † Quarta regula est, ꝙ quãdo lex ciuilis vel municipalis dicit, ꝙ quis non audiatur, vel ei audientiam non dabo, nec aliter ibi, vel alibi declarando procedit, quia forma non adijciatur, tunc dico exceptionem illam ad processum impediendum opponi posse. vt s̃.ne quis, vel regi.l.2.& s̃. de his qui.ad eccle.confu.l.si seruus, quod tene menti propter statuta disponentia, vt malpagus, vel bannitus non audiatur agendo, & an per lit.contest.reus ab opponendo eam excludatur, dubito, quia quoties aliquid dicitur vel proponitur nasci, & c.ar.l.sicut, & l.repeti.ff. qui mo.vsuf.amitt. Et has regulas tene perpetuo cordi.

29 † Circa peremptorias autem dico, ꝙ illæ possunt ante lit. conte.opponi, sed non est necesse, quia ad processum opponi nõ possunt, nisi essent de his quæ haberent naturam mixtam. de quibus ĩ.dicam. Sed post lit.contest. debent opponi ĩ.tempus legitimum, & ad merita causæ. id est ad impugnãdam causam, & ideo appellantur peremptoria, quia perimunt petitionem actoris, & de his cognoscitur vna cum principali, non seorsum ab illa. In hoc differunt à dilatorijs iudicij, & de istis in l.peremptoria.ĩ.sen. re.non po. & l.si quidam.ĩ.de except. & exempla habes in exceptione macedoniani & velleiani, præscriptionis, pacti de non petendo, & si.licèt exceptiones macedoniani, & velleiani sint in aliquo priuilegiatæ, quia ante non oppositæ possunt post sentẽtiam opponi, vt l.tam, & si.ff.ad macedo.

20 † De his autem quæ mixtam naturam habent, dicendum est, ꝙ in electione est rei, an illas opponat ad processum, vel ad merita causæ: dummodo opponat legitimo tempore. ideo dicuntur mixtã naturam habere. huius naturæ sunt omnes exceptiones lit.finitę. vt transa.iusiurandi, renũciatio.lit.& cãæ, res iudi. vt ff.de condi. inde.l.eleganter.§. si quis, & ibi per Iaco.But.& s̃.de transl.l.fratris, & de pact.l.postquam, & ibi dixi. Simil'r exceptio. per quas apparet act.ius ipso iure non cõpetere, sunt eiusdem naturæ, de quibus dixi in præce. vnde illas nedum ad processum, sed etiam ad merita causæ dico opponi posse.

21 † Nunc de his, quæ sunt modificatoriæ condemnationis, videamus, & istarum quædam modificando limitant actionem: quædam modificando differunt exactionem. Exemplum primi habes in actione de peculio, de tributoria, & de in rẽ verso, & si. stę dñt oppo.tpe peremptoriarum, quia licèt non perimant totũ, perimunt tñ partem. vnde arguendo de toto ad partem, l. quæ de tota.ff. de rei vendit. benè sequitur, ꝙ tempore peremptoriarum debent opponi. exemplum secundi habes in exceptione, ne quis teneatur, nisi quatenus facere potest, & sic deducto ne egeat. nã hoc non impedit cõdemna.fieri de toto, quia semper fit de toto, sed temperat exactionem, & ita potest opponi ante sententiam, & post sñiam: quia sententiæ non contradicit, vt hoc scripsi.s̃.de iur.& fa.ig no.l.j. vbi glo.not. & ibi vide.

22 † Nunc quæro de quibusdam alijs, de quibus dubitatur, videlicet de exceptione diuisionis quam habent quandoque duo rei, vt authen.hoc ita. in fin.ĩ.de duo.re.vel plures fideiussores, vel constitutores, vt s̃.titu.proxi.l. fin.& ĩ.de fid.lege non recte. Et breuiter distinguo, aut de exceptione diuisionis factæ à creditore, & illa opponi debet tempore peremptoriarũ, quia inducit tacitum pactum de non petendo.l. creditores.de pact.l.liberum.ĩ.de fideiuss. Aut queritur de beneficio diuisionis à lege concesso: & circa hæc variant glo.& nimirum. quia text.sunt dubij. nam institu.de fide.§. si plures. videtur tex.sentire, ꝙ ante lit.contesta. debet opponi. hanc partem tenet Petr. tam per illum text. quàm per l.inter eos.§.j.ff. eo. Et allegat istam rationem, quia ista exceptio in sui conceptione, non continet peremptionem intentionis actoris: & sic potius dilatoria est nuncupanda, & sic ante lit. contesta. debet opponi. hanc partem di. Cyn. ꝙ quidam sequuntur istã ratione: quia beneficium diuisionis datur ei, qui debitum non inficiatur.l.si dubitem. §.j. ff.de fide. sed per lit.contest. quis debitum inficiatur.l.j.s̃.de lit.contest. ergo vltra ei non competit beneficium, nec ius opponendi. Alij glossatores dixerunt, ꝙ est peremptoria, & demum post lit.contest.& ante senten. potest opponi, & dicunt esse casum in fideiussor.ĩ.de fideiuss. sed Petr. nititur respondere, ꝙ ante sententiam, & ꝙ ante lit. contest.est. Sed hoc non est de intentione illius tex. ideo Dyn.& Bart. tenent istam partem, tam per illum text. quam per rationem illam, quia hæc exceptio non differt: sed perimit pro parte intentionem actoris: quia facta diuisione alter pro altero non tenetur, licèt ille desinat esse soluendo.d.l.inter eos.§.cum inter, & sic ratio. Pet. non est bona. Ad tex.per eum allegatos respondent, quod potius faciunt contra Petr. quia sciri non posset, an alter fuisset soluendo tempore litis contest. nisi iam lis contestata fuisset, & sic ibi post litem contestatam de beneficio diuisionis opposuit. Ad rationem quia dicitur, quod per lit.contesta. neget debitum: respondet Bart. quòd ex hoc non negat se fideiussisse, & illud est, quia necesse est expressim negari: quia illud & illud quod est causa huius beneficij. Sicut dicitur in socio qui se negat socium: & in filio, qui se negat filium, & in potestate, vt ff.pro soc.l.si vnus, & de re iudi.l.sed hoc ita, & ff.quod cum eo.l. sed si ex parte.§.interdum. Ego autem, quicquid isti do.dicant, puto, ꝙ gloss.instit.de fi.§.si plures. dicat veritatem, scilicet, quòd sit anomala, quia nõ est simpliciter dilatoria, nec simpliciter peremptoria, sed de vtroque participat. ideo dico, quòd ante litem potest opponi, sed non necessitatur. & si opponatur, differt, & perimit. Differt enim processum, donec fuerit cognitum, an alij sint soluendo, vel non, & si reperiuntur soluendo, diuiditur petitio, & actio: & super diuisa lis contestatur: & si post lit. contesta. quis eorum desinat esse soluendo, periculum est creditoris. De hoc videtur mihi casus in d.l.inter eos.§.cum inter. Si autem non reperitur soluendo, nõ diuiditur. veruntamen stante hoc dubio ꝙ expensis, & periculo opponentis, & satisdatione præstita, & nõ aliter fit, tunc hæc diuisio, & pro parte aliorum conuentio.l.si dubitetur.in eo.tit.& ibi etiam probatur, ꝙ ante lit.contest. potest opponi, & sic in parte differt, & in parte perimit, si soluendo reperiantur, & aliis fideiussoribus nõ repertis idoneis ad soluendum except. receptio reperitur solum distulisse, non peremisse. item dico, quòd post litem contesta. potest opponi.l. fideiussor. ubi casus. infra. de fideiuss. Sed, an semper, est dubium, & mihi videtur sic dicendum. Aut quæritur in casu, quo prius non competebat ei ius opponendi, puta quando alii fideiussores ante litem contesta. non erant soluendo, nunc facti sunt soluendo, & tunc cum prius opponi non potuit, quia ius opponendi non competebat: vt not.doct.in dict.l.si dubitetur. dicendum, quòd opponi potest. argum.l.2.supra.de conso. ei.li.& extra.de except. c.pasto. in fin. aut quæritur in casu quo prius facultas opponendi ei competit: quia ante lite.conte. & tempore lit.conte. fideiussores erant soluendo, & hic stat totum dubium, an postea per conuentum possit opponi, & isto casu distinguo, aut reus negauit se fideiussorẽ, & expresse, vt requirit Bart. & tunc res est clara, quòd opponere non potest.d.l.si dubitetur.§.1. aut se confideiussorem non negauit, & tunc aut confideiussores videntur locupletes, & sunt soluẽdo, & puto quòd opponi possit: quia ex parte actoris nulla est iusta causa contradicendi.ff.qui satida.cogan.l.si vero.§.qui pro rei qualit. & ita potest intelligi l. fideiussor. Aut sunt euidenter non soluendo, & puto, ꝙ non possit opponi, vel opposita non releuet: quia non sufficit tempore anteriori fuisse soluendo, nisi tempore oppositionis sit soluendo. hoc mihi videtur probari in d.l.si dubitetur, & l.inter fideiussores.in eo.titu. Et suadet ratio, quia non actor, sed reus fuit in culpa, qui nõ opposuit tempore, quo cæteri erant soluendo, & si aliter dicatur, dabitur reo occasio malignandi. Nec ob.l.inter eos.§.j.in fi. quia loquitur, qñ conuentus est soluendo tempore lit.cum eo contest. & postea desinit. nos de conuento loquimur. [illegible] si alij [illegible] soluendo, vel nõ, & tũc recurrit ad remediũ l.si [illegible] prin.& hęc in plurib. fideiussoribus, & mandatoribus, vel constitutoribus, sed in plurib. correis debendi dico indistinctè post lit.contest. opponi posse: qa eis competit purè, & ipso iure, non sub conditione, si alter sit soluendo, vt in Auth.de duo.re.§.j. sed replicari põt, ꝙ alter nõ est soluẽdo; & replicanti incumbit onus probãdi hanc negatiuam, vt not. Bar.in l.3.ff.de re.dub. dubitari tñ p̃t, an hęc exceptio diuisionis post sententiam in executione possit opponi. quidam, ꝙ sic, vt no.in l.fideiussor ĩ.de fideiuss.& pro eis facit ff.de iur.fisc.l.bona §. j. sed doc. tenent ɔ̃, quia l.non cauetur. Et sic stat regula, vt nõ opponatur postea, l. peremptoria ĩ. sen. re. non po.& l.j.s̃.de iur.& fact.ignor. Ad l.bona. respon. ꝙ ibi de alia diuisione loquitur, puta cõdemnationis factæ de pluribus. h.d. de diuisione petitionis. Nec ob.l.fideiussores §.fi.ff.de fideiuss. quia illa in cessione actionum loquitur. Quæsiuit Iac.But. si iudex compellit reum ad lit. contest. an possit reus sibi reseruare exceptiones dilatorias, & ipse dixit, ꝙ sic aduersario consentiente, non aliàs. ita no. ipse in lec. antiqua in l.si fideiussor.ff.qui satisd.cog.& hic sit finis.

AVTHENTICA.

1 *Testes non producuntur post didicita testificata, & num. 4. & 11.*
2 *Minor potest nouos testes producere.*
3 *Productio testium quomodo vna esse dicatur.*
5 *Testes noui, an possint in causa appellationis produci ab eo qui succubuit in principali.*
6 *Instrumenta, an possint produci post processus aperturam, & post testificata didicita.*
7 *Testes noui, vel etiam ijdem, quando sint denuo producẽdi, & numeris seq.*

1 **At qui semel.** † Post didicita testificata nõ possunt testes produci: eis vero non didicitis trinæ productio permittitur absq; aliqua solẽnitate, quarta nõ, nisi solẽnitate hic seruãda subiecta. h.d. Not.j. ꝙ didictio, seu scientia testificatorũ impedit productionẽ nouorũ testiũ. Ex quo nota, ꝙ debet tolli occasio malignandi, & falsum committẽdi. Item nota, ꝙ super hoc rescriptum principis non seruatur. Item no. ꝙ trina productio absq; solennitate permittitur. Item, ꝙ quarta productio requirit solennitatem iuramenti, de quo hic. ex quo nota hic probari negatiuam, & ignorantiam iurium. Gl. format duas oppon. vna est, ꝙ post didicita testificata possint testes produci, ĩ.tit.j.l.si quis testibus, & l.fi. Sol. vt in gl. super verbo, producit: ꝙ potest non ad probationem principaliter suæ intentionis, vel excep. sed ad probationem testium aduersarij; & sic ad falsitatem arguendam. Opp.2. ꝙ etiam ad probationem iur. vt ff.de mi.l.minor 25.an. omissam. Sol. ꝙ ibi per in integ.rest. concess. minori. vt ibi no. gl. Or attende, quia ɔ̃ istam solutionem facit primo, quia minor est vsus iure cõi, quo quilibet diligens paterfa. vsus fuisset faciendo publicare processum, ergo non debet restitui, l. non vr̃ s̃.de in integ.resti. Secundo, quia aduersus dolum præsumptum ex actu de futuro non datur restitutio. l.auxilium.§.j.ff.de mino. & s̃.si aduer.debi.l.j.& ibi dixi. Horum timore quidam dixerũt, ꝙ ad producendum testes, vbi p̃ minorem nulli fuerant producti, bene restituit minor,

a sed vbi aliqui fuerant producti, & eorũ dicta didicita, minor nõ restituet, vt alios p̃ducat, timore subornationis: vt in ɔ̃rijs.

2 Alij dixerunt, † ꝙ ẽt si minor alios testes produxit: nihilominus restituetur, vt alios qui melius nouerunt veritatem, producat, dicentes, ꝙ in minore cessat fraudis suspicio, argu.l.j.in fin.ff. de eden. & ff.ad Sil.l. si quis in graui.§.ignoscit, & ff.ad sen.ɔsul.tur. l.j.§.accusatorem, in fi.& ff.de iur.fis.l.edicto §. fi. Nec in eius tutore, vel curatore dẽt præsumi, argu. ff.de in lit. iur.l. videamus §.j. & si præsumeretur, eius dolus nõ debet minori nocere ff. qñ ex fa. tu. per totum, de doli excep.l.apud Cellum, §.illa, & ita tenet Gui. de Cu.in l.vbi ff.de eden. sed ille ll. si bene ponderentur, loquuntur de dolo præterito, non futuro. Inn. vero extra, de in integ. rest.c.auditis, & c. coram felicis, in vltima glo. dicit, vt primi, qñ nulli testes super articulo fuerunt producti, sed qñ fuerunt producti dicit, ꝙ non sic faciliter restituitur, sed pręcedente aliqua summaria cognitione, ꝙ alios potuerit producere, q melius sciebant veritatem, & alia, quæ iudicio occurrerunt inquirenda, & per quæ appareat summatim iudici, ꝙ lęsus fuerit. nam tunc restitutio concedi debet. hanc opi. sequitur Bart. tam in d.l. minor, q̃ in l.j.§. item aduersus ff.de ope.nou.nunc. ꝙ hic inducit dictum §.accusatorem, quem Gui. induxit coniuncta l. qui destitit, in eo.tit. nam illis simul iunctis di. ipse Azo. ꝙ pp lęsionẽ tam in pręsenti succurritur, q̃ etiam aduersus dolum, qui p̃sumeret in futurũ. Et ex hoc r̃ndit ad l.auxilium §.j. quia ibi de præsenti nullum damnum patitur, nec vllam lęsionem probare potest in præsenti: in casu nostro sic. Et hæc solutio notabilis est. vnde eã tene cordi.

3 † Transeo ad examinationem nostræ l.& primo quęro cũ gl.si. quomodo hic accipiatur vna productio. & dicit gl. ꝙ quidã volebant, ꝙ quot essent productiones, q̃ fierent intra eãdem dilationẽ, illæ censerent pro vna tñ, & sic cõsiderabãt potius dilationẽ, q̃ productiones. Ista nõ placet gl. & merito; cũ quatuor dilationes nõ dent, l.si.ff.de fer.& dila. & tñ quatuor p̃ductiones hic p̃mittunt, licèt quarta cũ iuro. Alij accipiũt p̃du. vt verbũ sonat, vt si hodie p̃ducant duo, vel tres testes; & cras p̃ducant alij: istæ sunt duæ p̃ductiones, & sic de alijs ẽt si ĩ.dila. fiat, hãc approbat gl. Et attẽde, p̃ductionẽ accipit p̃ noĩatione q̃ facit iudici, vt illos faciat iurare, & eos cogat testificari, quasi lex habuit sic facientẽ suspectũ, cũ oẽs a principio noĩare potuerit. Alij dixerũt al'r, vt in cor.no. Sed moderni doc. dñt, ꝙ hic accipit vna p̃ductio nõ tm̃ pro vna noĩatione, sed ẽt eorũ exaĩatione seu testificatione, & sic cũ primo nominati fuerint examinati, de nouo nominat alios, & eos examinari facit; & illis examinatis, iterato alios nominat, & examinari eos facit. Cõtra sic faciẽtẽ suspicat l. ꝙ testificata didicerit ex eo ꝙ post illorũ testificationẽ toties plurificationẽ noĩationũ, & p̃ductionẽ fecit, & hoc colligũt ex forma iuri, ꝙ p̃stat: puta ꝙ nõ subtraxit, nec p̃cũctatus fuit attestationes, &c. vt hic in litera. siue sint ergo nominati, & nõ iurati, siue ẽt iurati, si tamen nemo eorum deposuit, illa auth. cessat & plures noĩationes q̃ hic dicat, fieri potuerunt, ꝙ intellige si tempora dilationũ suffragantur, poterit tamen iudex ineffrenatum numerũ testium refrenare, & taxare, vt extra, de testi.c.cũ cãm §.nolentes, & ff.in eo.tit.l. j.in fin. Et vt euitentur opin. prædictæ, consiliũ est vt ab initio nominentur omnes, quos quis intẽdit producere, & poterit ex eis quos vult examinari facere ff.de ar.l.non ex omnibus. Sed iuxta p̃dicta quæro, quid si renunciatum fuit probationi, an testes produci poterũt. gl.pe.di. ꝙ renunciatio non obest, & idem no.in authent.iubemus s̃.de iudic.& quia hoc ibi examinaui, dic, vt ibi dixi.

4 † Tertio quęro,[b] nunquid hoc sit verum indistinctè, ꝙ post

b didicita testificata, alii testes non possint produci, & loquor super attesta. & glo. vt vidisti dicit, ꝙ fallit per restitu.in integ.i.minor. 25.an.ff.de min. ꝙ declara, vt s̃.dixi. Sed doc. addunt alios casus, videlicet, quando iudex indiscrete festinatur, & perperam odio, uel gratia punit testes, vt impediret aliorum testificationes, vt extra, de testi.cap.per tuas, in fin.& ibi per Inno.& Ioan. And. in nouella.in c.fraternitatis, eod.titu. Item propter partium consensum, & voluntatem. ar.s̃. de pac.l.si quis in conscribendo, & ar.eius quod de iuramento no.ĩ. l. iusiurandi ĩ. tit.1. & extra, de testi. c. eius. item fallit propter defensionem innocentis in causa criminali, ar. ff.de quæstio.l.1.§. si quis vltimo, & l.vnius §.reus. Item fallit quando iudex procedit per inquisitionem, & est ratio duplex. vna, qa in iudice nõ est timor subornationis, scda qa attestationes ei s̃p fuerant notæ, vnde si quid ante poterat, non obstãte illa scientia, ita debet nunc posse, & pro hoc inducitur gl.3.i l. cum de indebito.in prin.ff.de proba. & i cor. de test.§.illud tamẽ, circa princ. mag.glo.& hoc tenet Innoc.in cap. cum clamor, extra, de testi. Item fallit quando testes primo recepti non fuerunt rite recepti. quia receptio nulla est, & sic impedimentum esse nõ potest, vt in cle.testibus: extra, de testi. Item fallit, quando instantia, & cã variatur, licèt ex eodem facto agatur, ut quando de excep. trãsitur ad petitionem: vel de cã ciuili trãsitur ad criminalẽ, nam in criminali poterunt repeti testes, qui fuerunt examinati in ciuili; & fortius examinari. extra de testi.c.veniens, & c.cũ in tua & no.Bar.in l.2.§.1.ff. ui bo.rap.& dixi.ĩ.ad l.Iul.de vi.l.si quis à se fundum, ubi gl. tãgit. Item fallit si veteres attestationes casu perirent. ff.de eden.l.veluti, & c.constitutus, in fin. extr.de testi. & de his omnibus per Ioan. And.in cap. fraternitatis, eod.tit.ad fi. Item fallit, quando primi obscure deposuerunt, quia repeti possunt, ut declarent duntaxat, non ad addẽdum, uel minuendum s̃m Ioan. An.& Inno.in c.cum clamor.ex̃, de testi.

5 † Quæro 4. cum gl. si in causa principali sunt testes examinati, & publicati, & succubuit qui testes produxit, an in causa appellationis nouos testes producere possit. Cano. ꝙ non, super eisdem capitulis, quia idem timor subornationis qui sperat in principali causa, subest in causa appellationis, & de hoc fecerunt tex.in d.clem.testibus, & not.glo.ex̃, de testi cap.fraternitatis. Sed legistæ dicunt, ꝙ possunt p̃ l.eos §. si quis autem ĩ.de app. sed illa modicum vrgent, allegant etiam l. per hanc ĩ.de temp.appel. & illa fortius facit. licèt secundum ius canonicum posset restringi. vt ibi not. quidam ex glo. pro hoc inducunt l.fi.ĩ.de testibus, ubi de testibus publicatis coram arbitro possunt super eisdem capitulis testes produci coram ordinario. & sic ubi mutatur iudex, & instantia, timor primus subornationis non attenditur: sicut non attenditur, quando mutatur causa sed non factum, quia de ciuili transitur ad criminalem, vt in pręcedenti dixi. Item addũt quarto, quia natura causæ appellationis non est eadem cum natura causæ principalis: quia appellatio est inuenta ad supplendum defectus primæ causæ, vt d.l.per hãc, ꝙ non faceret si super eisdem capitulis testes produci non possent. Quinto quia attẽdi debet, quod principaliter fit, non ꝙ in consequentia venit ff.ad l.Rho.de Iac.l.nauis aduersa. Sed testes nunc principaliter inducuntur ad alium effectum, quia tunc, ut fieret ɔdemnatio, vel absolutio. nũc, ut appellatio denegeẽ iusta, vel iniusta.

ADDITIONES.

a Bene restituitur minor. Vide plene per Bar.concor.in l.1.§.nunciato.in pen. col.ff.de ope. noui nun. ubi subdit, an similiter rusticus, & mulier restitui possit. de quo dic, ut ibi per do. Alex.in pen.colum. subdit etiam ibi Bart. an restituto in casu prædicto minore, restituatur etiã maior suus aduersarius.

b † Tertio quæro. Tu uide de hoc quæsito ultra ea, quæ not. hic Bal.nu.1. in ver sic. publicationem Fulgo.consi. 117.col.2. Rapha. Cu.consi.59.& Roman. sin.suo.357.inc. an valeat consuetudo, & omnino per Bart.Soc. in suo trac. fallen.reg.403.ubi habes multas fal.

iusta.ergo,&c.facit ff.de euic.l.sed & si exceptio. Istę sunt rõnes legistarũ,& hãc partẽ d.gl.de ꝯsue. obseruari, ꝙ potuit esse verũ ſm tp̃s huius glo. ſm ꝙ nõdũ fuerit facta d.cle.testi.sed post illud tp̃s ista ꝯsuetudo in terris ecclæ abolita est, & in aliis terris cępit
6 vacillare.† Quęro.5.an post aperturã ꝓcessus, & didicita testifica
a ta possint ꝓduci instrã,a gl.dicit ꝙ sic,qa in eis nõ est timor suspicionis,& hoc verũ, dũmõ ꝓducant anteq̃ sit ꝯclusum in cã.nam post ꝯclusionẽ in cã nõ producunt instrumẽta, vt ex̃,de fi.instru. c.cũ dilectus, in prin. Istũ aũt modũ ꝯcludendi in cã legistæ non habent & ait Archi.in c.fi.ex̃, de in integ. restit.ꝙ post conclusio
7 nem causæ non est cognoscere,sed cognitum esse.†Quæro 6.cũ glo.fi.prædicta locũ habent,quãdo alii testes producũtur, sed qd si ipse idẽ testis redijt,& plus vel aliter dicit,q̃ primo.d.gl. ꝙ si potuit loq cũ parte,ei non creditur alias vltimo eius dicto stat,argu. ff.de hære.instit.l.si ita scriptum, & de ma.te.l.Stichum.Est ergo ꝯclusio,ꝙ si venit incontinenti põt corrigere dictũ suũ,& p ꝯñs, & fortius declarare ambiguũ & supplere defectũ, & omissis addere,ut ex̃,de test.cogen.cap.pterea,in fin.ita no.gl.in c.fi. de iur. ca.li.6.ex interuallo aũt nihil corũ põt facere ꝓprio motu. vt hic in glo.& in cor.§.illud.Sed de mãdato iudicis,& eius officio dicit gl.in d.§.illud,ꝙ repeti p̃t,nõ vt corrigat, vel ut emẽdet,& est rõ, quia tũc periurium necessario incurreret,vt ex̃,de p̃sump. ca.literas.sed vt addat rõnem dicti sui,de qua prius nõ fuerat interrogatus.& idẽ dicit fieri ad instantiam partis, ꝯ quam est productus, qa illa est læsa ex eius dicto p omissionem cãæ,l.solent j̃.tit.j. sed tunc insurgit maius dubium,si cã postea per eum inserta non sit probatiua,uel illatiua dicti,an tunc dictũ vitiet, sicut si a prin.hãc cãm reddidisset,& dicẽdum est, ꝙ sic; aliãs ꝯsilium repetitionis ipsius esset derisorium.Nec obst.si dicas,quod ius probationis erat iam quæsitum parti, & sic ei non debet auferri, quia respondeo,quòd imo pendebat a causa, de qua adhuc poterat tractari.
8 Quæro 7.[b] quid si testes sunt publicati,sed corũ dicta non perue-
b nerunt adhuc in notitiã partis.di.Io. An.in d.cle.testib. in gl.3.nõ nocet ignorãti,quo minus nouos possit producere,& facere eos examinari,& corũ dicta debet facere publicari.aliãs non probarent,cũ aliorum p̃cedens publicatio non sufficeret,& pro hoc fa
9 cit ex̃,de testi.c.ꝯstitutus.lo.2. † Quęro.8.pone, ꝙ quis non uidit scripturas attestationum:sed fatetur,ꝙ testes ei dixerũt ea, q̃ testificati fuerunt , an sufficit ad impediendum productionem nouorum di.Ioan.And.ꝙ per hoc non intelligitur didicisse testificata:quia sæpius testes mentiuntur partibus,& congratulantur eis. ita not.per eum in ca.pe. ex̃, de testi.& ex hoc infertur ꝙ tantominus si testis anteq̃ deponeret significauit qd depositurus erat: nam nec eius dictum uitiaretur.ar.eius,quod not.Inn.in ca.cum causam,ex̃, de testi. Sępe.n.testes promittunt testificari id, quod non faciunt.Vnde ex eorum sermonib. nulla potest haberi certitudo, ideo non est uitiandum testium iurantum ab eis postea fa-
10 ctum.† Sed quæro.9.pars legit attestationes in aliqua parte ita , ꝙ non in totũ,an dicetur eas percũctasse ita,ꝙ hæc auth.locũ ha-
c beat,di.Ioan.An.in d.cap.pe.de test. ꝙ non : c qa nisi tota attestatione perlecta , eius effectus haberi non põt.arg. l.in ciuile ff. de legi. Addit Bal. ꝙ is q per spaciũ temporis apud se attestationes habuit,illas percũctasse seu pcũctari fecisse p̃sumit. ar. ff.de trãs.
11 l.nõ est ferẽdus.† Quæro.x.dixi in primo ꝯrio, ꝙ post publicationẽ processus, & didicita testificata, possunt testes ꝓduci ad illos impugnãdũ,& redarguẽdũ de falso j̃.tit.j.l.si qs testib. & l.fi.& j̃. de ꝯ.& ꝯmit. sti.l.optimam, sed an ꝯ istos impugnantes produci poterũt,& sic ad corroborationẽ priorũ.di.Inn.& Io.An.in c.cũ clamor, ex̃, de testi.ꝙ sic.Et est rõ qa nõ p̃t imputari parti,cur ab initio hoc nõ probauit, cũ cã probandi non suberat,sed nunc nouiter superuenit;nec ẽt prius in scientiã producentis cadebat. ar. l.fin.j̃.de spon.& arg.eius,ꝙ de exceptione declinatoria superueniente post lit.conte. superuenit. dr̃ in l. 2.s̃.de consor. ei.litis, & c.pastoralis,in fi.ex̃,de excep.Et hoc uerum licèt glo.simpliciter teneat,ꝙ non,4.q.3.c. si qs testib.& ponunt rem in exemplo,puta si probauit per testes,ꝙ tibi mutuaui certa die.x. tu probasti,ꝙ tota illa die fui alibi,certè potero corroborare primos,& probare de nouo,ꝙ uerum est,ꝙ illa die ego fui ibi. Quæro.11. dixi,ꝙ possum reprobare testes per aduersarium meum productos, sed an productum per me , qui non in fauorem mei sed contra me falsum reddit testimonium.di. hic gl. prima quòd sic, sed de hoc dicam j̃.tit.j.l.si quis.ubi cadit.

ADDITIONES.

¶Produci instrumenta.Vide Bal.hic,in uer.sequitur uidere,& adde Bar.post gl.in l.peremptorias j̃.senten.rescin.non pos.& no.in 2.col.

b ¶Quæro septimo.Adde de hoc quæsito ultra ea, quæ no.Bar.& Bal.nu.4.uer. ex prædictis. omnino per eundem Bal. in l. per hanc. ad fin.C.de tempo.appellatio.& an si non uidit testificata,sed testes ei uiua uoce reuelarent,dicatur dedicisse testificata,de quo.j̃. nume.sequen. tangitur uide omnino per Barba.in c.ultra tertiam.extra,de testi.

c ¶Quod nõ. Adde Bal.hic,& in d.l.in ciuile, uer.& no.ar.ff.de legi. p̃sumitur aũt in dubio totum legisse,qui legit unam regulam testamẽti, uel instrumẽti,Bal.in l.p hanc 7.col.uer.quia modo j̃ de temp.appella.Itẽ adde,ꝙ nec qñ quis legit copiam sumptam ex originali attestationum , nisi copia sit manu eiusdem notarij.Io.de Imo.singu.in l.fi.ff.quemadmo.test.aperi. Item adde, ꝙ præsumitur didicisse apud quem sunt attestationes originales, si sit homo solers,doctor.in c.constitutus,de testi.& per Alex.cons.65.4.par.& in §.duo fratres.13.char.de ver.ob.& in consi.102.1.parte,in uer.scientia.Bar. & Bal.hic 5.col.in ver.uenio ad 4.Ange.in §.quia uero,Auth.de testamen.6. col.uer.nũc restat uidere.Pau.de Ca.consi.10. incipien. clarum est in iure.in 2.col. Item quando sunt examinati parte præsente, & intelligente Pau.de Cast.in l.nemine ff.de legi.& Mathesi.in not.307.item si procurator, uel aduocatus legerit Bar.hic uer.no. ꝙ dicit attestationes, & no.in d.§. quia vero non si discurrant, Ang. ibidem,& Lanfran.in c.quoniam contra,uer.testes uer.uiso de uno.Bar.hic,in 5.col.ver.2.si uiderit legi.

LEX XXI.

1 *Probans rem de sua pecunia emptam,an sufficienter probet esse suam.*
2 *Instrumentum quid probet.*

Ad probationẽ. Primo dictũ in gñe, ex quo reijcit vnã ex intẽtionib.actoris.Secũdo ei ꝯsuluit circa modũ probationis.3.aliã intentionẽ actoris circa aliũ modũ probationis reiicit & rõnẽ eius annectit.Secũda
1 ibi:cũ ita.Tertia ibi: nã res.† Non sufficit ad probandũ rem meã esse, probare illam emptam pecunia mea:quamuis instra , per q̃ probatur alium emisse,sint penes me.h.d.Pone casum: quidã de pecunia mea prędium, vel librũ emit,& confectum est instrm in eius persona, & non in mea , egoq; illud instrm sibi subtraxi , & nunc rem emptam ab eo vendico,& ad probandum , ꝙ sit mea , produco instrm emptionis , ꝙ est pęnes me : q̃ritur an sufficiat. Rñ.Imperator,ꝙ non,quia instrm est subtractum,& non est ꝯfectum in persona tua,sed emptoris.Quæritur scdo de remedio in probando.Rñdetur,ꝙ licèt per instrm probare non posset: tamẽ tu nõ excluderis,quominus per alias species probationũ possis ꝓbare dñium ad te pertinere ; ideo hoc ostẽde si tu vis obtinere. Tertio q̃ritur, an sufficit, si probo, ꝙ pecunia pro p̃cio numerata erat mea.respon.ꝙ non,nec conuenit ibi in hoc laborare, quia li
2 cèt hoc probes,tibi non prodesset.† No.ꝙ instrm nihil aliud probat,q̃ quod ꝯtinetur in ipso, ideo ꝙ in eo nõ est scriptũ non p̃sumitur actum,sed potius præsumitur non actum.Itẽ not.ꝙ tenor
a instri [a] probatur per ipsius lectionem,vt hic. facit l.j.ff.de his,q̃ in te.delen. & sic est arg. ꝙ tacitæ stipulationes non mereant executionẽ vigore statuti disponẽtis, quod instrã mandent executioni.Contrariũ ꝯsuluit Bal.quia p̃sumptio sumpta ex instro reputatur eius tenor ff. de pac. l.iur.gen.§.ꝙ fere.ff.de verb.ob.l.sciẽdũ, & insti.de inuti. stip.§.si scriptũ. Itẽ not. ꝙ res empta de pecunia mea,non propterea efficit mea.fallit in casib.no.in gl.Circa,ꝙ vide plenè ꝙ dixi in l.si vt proponis s̃.de rei ven.nec etiam est pręsumptio,ꝙ fuerit meo noĩe empta.vt hic. Item not. ꝙ iudex non debet permittere litigantes laborare circa inanes probationes,& nihil releuantes. Item no.ꝙ probationes,quæ per se non probãt, tamen simul iunctæ cum aliis adminiculum præbent , illæ sunt pertinentes,& admittendæ,vt hic.in fin.a sensu contrario.

ADDITIO.

a † Tenor instrumenti.Adde Bal.in l.1.j̃.quorum lega.& adde, ꝙ ille qui habet intentionem suam fundatam per instrumenta, si uult illam iuuare testibus indiciis uel aliis argumentis,potest,nec debet repelli quasi inducens superfluas probationes,secundum Ang.in l.cum uirum,infra,de fideicom.per illum tex.de quo ibi omnino per Bal.

LEX XXII.

1 *Seruus quomodo probetur is,qui est in possessione libertatis.*
2 *Filius nascitur seruus ex ancilla matre.*

Ad probationẽ. Primo respõdet tacitæ q̃oni.Secũdo annectit rõnẽ respõsionis. Scda ibi:cũ neq;.† Ad probandũ quẽ seruũ q est in possessione li
1 bertatis, nõ sufficit ꝓbari matrem exercuisse seruilia ministeria, nec fratrem seruũ esse.h.d. Vel breuius.p media non ꝯcludentia
a nõ fit ꝓbatio,[a] vel nõ ꝓbat hoc esse,ꝙ ab hoc ꝯtingit abesse.No. ꝙ probatio non ꝯcludit per possibile: sed dẽt concludere per necesse,vel probabile, vt no.s̃.eo.l. matrem,ſm Bal.Oppo. de dicta l. matrem . Solu. ꝙ hic Glico erat in possessione libertatis: ibi in
2 possessione seruitu.vt in gl.† Opp.2.ex matre ancilla filius nascit seruus l.partum s̃.de rei ven.Sol.vt gl.ꝙ hic mater erat ingenua . ꝯ hanc solu.facit,quia mater seruilia ministeria exercebat , & sic erat in quasi possessione serui. ergo serua debet præsumi l. moueor j̃.de ser.expor.& per ꝯñs filius.Solu.multipliciter, uno modo,ꝙ exercuit seruilia ministeria, q̃ sunt indifferentia tã liberis,q̃ seruis.ideo seruitus non probatur,nec subiectio.aliãs sequeret,ꝙ oẽs familiares nostri p̃sumerent serui.Sec9 si ministeria exercuisset,q̃ tm̃ seruis ꝯueniunt ita,ꝙ non liberis : qa tũc procedit ꝯ.ſm Cy.& doc.ꝙ no.qa hæc sol. concordat cũ quodã dicto Inn. in ca. ex parte,de testi.spo. vbi dicit,ꝙ ex eo ꝙ plurib.respectib.põt intelligi,non infertur determinatè ad vnũ.Alio modo põt solui,ꝙ licèt exercuit ministeria,q̃ seruis tm̃ conueniunt,tamẽ nõ p̃sumitur ancilla,si ab illis destituit,& postea,vt libera uixit,qa hæc sequens præsumptio tollit primã ar.l.si qui.j̃.de adul.Tertio,ꝙ licèt ipsa omni tpe exercuerit:tñ eius factũ non p̃iudicat filio, nisi ꝓbetur,ꝙ tpe impregnationis exercuit:& postea continuè,donec partum edidit. argu. eorum, q̃ dixi s̃. eo.l.matrem. Vel quarto,ꝙ licet

ADDITIO.

a † Non fit probatio.Tu uide ad hoc gl.& doc.in c.cum contingit.extra,de offi.delega.& Bal.in c.1.extra,ut lite non contest. ubi dicit non esse pronunciandum,quando actus est impertinens, & non concludens.

licet omni tpe exercuerit,& sic ꝯ eam fit p̃sumptio: tamen talis præsumptio non præiudicat filio, qui oppositam p̃sumptionem habet pro se , cũ sit in possessione libertatis, & oẽs istæ solu.sunt veræ in casu suo.ideo per te omnes simul iunge distinguendo.

LEX XXIII.

1 *Probatio non est non entis.*
2 *Actor,& accusator accusationem suam probare debet,& nu.3.*
4 *Negatiua facti,an possit probari,& nu. 13.*
5 *Affirmatiua quomodo per genus: species & differentias sit probanda.*
6 *Testes deponentes vnus de vna specie alter de alia,an dicantur contestes.*
7 *Negans,an debeat probare,& nu.seq.*
10 *Negatiua quotuplex.*
21 *Defectus in subiecto per oculorum subiectionem quando probetur.*
12 *Diues,vel pauper quis non præsumitur,nisi probetur,& nu.13.*
14 *Negatiua quantitatis,an possit probari.*
15 *Negatiua priuationis,an per testes sit probabilis.*
16 *Negatiua præsumpta,an probetur.*

a Actor [a] quod. Diuidit in duas . primo dictũ.secũdo rõ.Vel primo in actore affirmãte.secũdo in reo negãte.secũda ibi: cũ per. Non propterea trãsfundit onus probandi in reum: qa actor dicat se probare non posse.h.d.
1 † No.ꝙ non entis nulla est probatio.& est rõ,quia rerum natura non patit sciri, ꝙ non est. & sic testis de eo cuius sciam hẽre non põt deponere non põt,& sic iste tex. loqtur de negatiua facti infiniti,non finiti,seu tpe limitati:qa de illo scientia haberi põt,vt j̃. dicam. Venio ad apparatũ, quem seriosè recitabo, & postea reas
2 sumam materiam.† Opp.i.ꝙ non tm̃ actor in ciuilib. sed ẽt accusator dẽt probare suam accusationem,vt j̃.eo.l.fi.& s̃.de eden.l.q accu.Solu.vt gl.ꝯfitendo ꝯ,& sic accipit hic actor generalr̃,vt cõprehẽdat vtrũq;, vt in gl.j. Opp. 2.ꝙ non tm̃ actor,sed ẽt reus dẽt probare ff.eo.l.in exceptionib.Sol.ꝙ exceptiones affirmatiuas ꝓ
3 bat,vt ibi,& s̃.cod.l.excep.non negatiuas,vt hic.†Opp.3.ꝙ actor non ꝓbet,sed reus tm̃ s̃.eo.l.siue possidetis.vbi de actore trãsfert in reũ,& j̃.de do.inter vi.& vx.l.ẽt,& ff.in eo.tit.l.quintus,& de l. si qui.j̃. de adul. & de l. nec codicillos j̃. de codi. Sol. vt in glo.ꝙ qñq; actoris intẽtio est p̃sump.iuris ꝓbata,& tũc onus ꝓbãdi trãsfert in reũ,vt in ꝯ.Secus si p̃sumptio legitima non est pro actore, vt hic,& s̃.eod.l. excep. & idem eꝯ si rei exceptio est p̃sumptiuè probata,ꝓbatio de ꝯrio transfert in actorẽ ff.eo.l.si pactũ, & l. si
4 chirographũ,& j̃.q mi.no.po.l.super seruis.li.12.†Opp.4.ꝙ negatiua facti sit probabilis in rerũ natura,vt s̃.e.l.cum precib. & j̃.de ꝯhen.& commit.stip.l.optimam.Sol.dupliciter,vt in gl.vno mõ, vt intelligatur per rerũ naturam.i.ſm cõsuetudinem , & solitum cursum causarum . nam ꝙ solitũ est in naturã deductũ est , & sic ſm cõsuetum,& regularem cursum non probatur,sed qñq; probatur, & casualiter,vt in ꝯrio.Alio modo ſm Ir. dicunt,ꝙ nõ probatur,vt affirmatum.i.eodem modo quo probatur affirmatum: qa affirmatum probatur p species,& dr̃ias,ꝙ in negato fieri non potest,cum non habeat species , nec differentias. Ista non vr̃ placuisse glo.qa per aliqua media concludentia potest probari,vt d. l.optimã,& sic videt magis applaudere primę,sed caue:quia prima uiolat illũ tex.qui vult,ꝙ factũ negatũ,de quo hic loquit,nullo mõ possit probari . similiter secunda non meruit reprobari p rõnem glo.quia non negauit Ir.quin per media aliqua possit probari qñq;. sed di. non probari p species,& dr̃ias, per quas probat affirmatiua . Sed nec illa congruit huic tex. ideo ad ꝯ.melior est ista rñsio,ꝙ negatiua facti infiniti.i. tpe non limitati non est probabilis,quia in alicuius testificari debentis scientiam cadere non potest.Exemplum : tu dicis, ꝙ mutuasti mihi centum,vel alium ꝯctum mecum fecisti.Ego nego te mutuasse,vel alium ꝯctũ mecũ fecisse.Ista negatiua non cadit in scientiam testis , adeo ꝙ est impossibile,ꝙ aliqs sciat,vt hic:cum scientia causetur per genus , seu per species, & differentias , q̃ in casu illo in mentem alicuius cadere non possunt : quia potuit ꝯhere aliquo die , & hora sibi ignotis. Secus si factum sit finitum,quod tẽpore, & loco sit coarctatũ,puta ꝙ tali die mutuasti.nã per indirectum probabo negatiuam,puta ꝙ tota illa die fui absens,& a loco remotus per tãtam distantiam,ꝙ j̃.illam diem non potuissem venisse ad illum locũ. De tali negatiua facti finiti loquitur d.l. optimam in cõtra. alleg.
5 † Sed dices tu,qñio affirmatiua probatur per genus,& spẽs,& differentias,vt di. Ir. Ego rñ.ſm doc.& diuersimodè, quia quidã dicunt pone , ꝙ uolo probare,ꝙ animal, ꝙ dico me vendidisse, est bos,vel equus,& non asinus;probabo per specificas dr̃ias vtriusque aĩalis:puta qa bos habet cornua,pedẽ scissum,& si. Sed certè, & isto modo pariter probabit negatiua:puta ꝙ nõ est asinus . Alij ponunt exẽplũ,si uolo probare possessionẽ fundi. nã per varios actus colligitur quemq̃ possidere: puta qa feci coli fundum , fructus percipi, &c.ff. de sol.l.Titia.vñ dicũt,ꝙ si vnus testis dicit, ꝙ vidit Titium arare,vel facere arari fundũ: alter dicit,ꝙ vidit Titiũ facere seminari eundẽ fundũ: alter dicit,ꝙ vidit Titiũ colligere,& sibi accipere fabas eiusdem fũndi:alter di.de frumẽto. certè dñt,ꝙ possessio probat: qa licèt isti actus sint diuersi in sua specie,ad probandũ possessionẽ Titij,ex istis specieb. seu actib. in se diuersis,vel differentib. collr.Et idẽ dñt si vis probare, ꝙ Titi9 sit hęreticus,& vnus testis deponit de hęresi in vno articulo fidei,alter in alio.certè isti probant hæresim in suo genere, & quilibet ĩ sua specie,& dr̃ia.Et si dicas sunt singulares,& sic non contestes, pp.ꝙ non videtur probare.rñ.ꝙ licèt sint singulares in actu illo , vel in specie illa:tamen quia species infert genus suũ,dñr esse cõtestes in suo gñe,ꝙ intendit producens probare,ꝙ sufficit, vt no.
6 gl.quæ p̃dicta probat.ff.de testi.l.ob carmẽ,§.si testes. † Idẽ si volo probare iurisdictionem : & vnus testis deponit de vna specie , & alter de alia.l.imperium.ff.de iuris.om.iu. nam oẽs concordes sunt in substantia,veritatis eius,de quo quæritur.licèt per diuersa media illa colligatur.ideo contestes,& non varij sunt dicendi,& ita p hunc modum dicunt rem probari p species , ut dixit Ir. Sed in exemplis p̃dictis,an bene dicant,pleni9 examinabo j̃. ti.1.l.Titium. Et p istũ modũ debet res probari p spẽs , vt dixit Ir. p dr̃ias etiã probatur,qñ non gen9,sed vnam eius speciem uolo ꝓbare , vt merũ imperiũ, tũc p actus illatiuos meri imperij probare dẽo, & qa illi differũt in actib. illatiuis mixti imperij, ideo ẽt per dr̃ias probare dicor.vt ex̃, de prob.c.licèt cãm , & hæc ad declarationẽ
7 p̃dictorũ sufficiant.† Opp.5.ꝙ negans probare dẽt ff.e.l.ab ea parte.Sol.duplr̃,vt in seq.gl.primo , ꝙ ibi qñ ius negat, hic qñ factũ , hoc non placet gl.ideo dat aliã sol.p q̃ apparet reꝓbatio primæ , videlicet,ꝙ ibi ideo negãs ꝓbat,qa p̃sumptio est p actore,vt ibi ĩ lr̃a patet,& ff.ex qui.cau.ma.l.nec non §. j. Et idẽ est in facto negato,vt dixi.s̃.in 3.ꝯrio. Et ita dicit gl. & bñ quantũ ad so.ꝯrij:tñ lati9 declarando in hac negatiua iuris,Dic ſm Dyn.aut id ꝙ negatur est de gñe permissorũ,ꝙ est qñ rl̃a est permissiua, tunc qui negat,dẽt probare,qa aduersarij intentio est fundata de iure cõi,puta si negatur,ꝙ qs possit esse proc. cũ edictum de procur. sit permissoriũ,vt ff.de procu.l.j.§.j.& l.minus §.j. vel ꝙ possit eẽ testis , vt ff.de testi.l.1.§.1. Aut id, ꝙ negat licere, est de gñe prohibitorũ,puta,ꝙ tale collegiũ sit licitum,vt ff.de colle.illi.l.1. vel ꝙ tale homicidiũ sit permissum, tũc affirmans,non negans debet ꝓba
8 re l.Gracchus. † Opp. 6. ꝙ negatiua probat saltẽ p sacramẽtũ,vt s̃.de his q̃ ad ec.ꝯfu.l.fin.§.sicubi,& in Auth.de hær.& fal.§. si vero absunt.Sol.ꝙ illud sacramẽtũ est poti9 purgationis,q̃ probationis.Opp.7.ab ex̃,ꝙ imo p sacramẽtũ ꝓbet ff.de iureiu.l.sed si possessori,in prin.l.& l.si duo. ĩ prin.sol. ꝙ illud ꝓcedit de partiũ vo
9 lũtate,& est speciale in iuramẽto litis decisiuo.† Opp.8. ꝙ vterq; ꝓbat tã negãs q̃ affirmãs , vt in crimine falsi, & lęsę maiestatis,vt j̃.ad l.fal.l.vbi, & j̃. de aboli.l.fallaciter. Gl.ff.eo.l.2. dicit,ꝙ in illis criminib.est spãle,& nõ bñ dicit,qa re9 probare non tenetur,si actor ꝓbauerit:imo absolui dẽt,vt not.G.in d.l.ubi, bñ est verũ,ꝙ iuramẽtũ purgationis pri9 præstare debet,vt plenè dixi ĩ d.l.vbi.
10 † Nũc reassumo mãm per q. & licèt gl.ff. co.l.2.dicat,ꝙ triplex ẽ negatiua.s.iuris,qualitatis,& facti.tñ addo quartũ.s.quantitatis.iõ primo q̃ro,an negatiua iuris dẽt probari . & circa hoc distinguo, vt dixi s̃.in 5.ꝯrio.scdo q̃ro de negatiua qualitatis , & hic attẽde , ꝙ duplex est qualitas , qa alia est inhærens subiecto q̃ Dy.appel. intrinsecam:quædam est cohęrens,quam Dy. appel. extrinsecã . Circa inhærentem est sciendum,ꝙ alia inhæret a natura,alia est ex quodã accidenti. Illa q̃ inhæret a natura est illa, quæ præsumitur cũ natura innata,ut ꝙ quis sit sanę mentis.Vnde si quis negat aliquem sanę mentis esse , implicat oppositam qualitatẽ ei inesse, puta ꝙ sit mente captus, demens, vel furiosus,& illam debet
b probare, [b] l.nec codicillos j̃.de co.ff.de ædi.edic.l.1.ad finẽ.Eodẽ modo si qs negat aliquẽ bonũ esse, vel dignũ, seu meritũ, implicat illũ prauũ,iniquũ,& de meritũ,& illud habet probare,l.omni modo s̃.de inoffi.test.& l.qdã de leg.2.& l.cũ pr̃ §. rogo. Et p̃dictorũ est rõ,qa qualitas negata iur.p̃sum.est ꝓbata, & illi p̃sumptioni statur donec ꝯ.probetur,vt s̃.eo.l.siue possidetis, & ex̃,de p̃sump.c.dudũ,& ibi per Inn. & j̃.q milit. non po.l.sup seruis, li. 12.dixi.s̃.in 3.ꝯrio.Illa uero,q̃ inhæret ex accidenti,est illa , q̃ per doctrinam infundit, l.seruis legatis.§.ornatricib.de lega.3.ut sciẽtia legum,vel medicina,& sic de si. Et istam negatiuam si q̃ritur qs probare debeat , dic, aut ille qui asserit sibi hãc qualitatẽ adesse,petit se ad aliquid admitti, ut talis ; tunc ipse probare debet se esse talem per experimentũ suæ scientiæ,ut extra,de elec.c. si forte,li.6.& j̃.de profes.& me.l.magistratus, & l.seq.& de ꝓfes. q in vrb.cõsti.l.1.lib.10.& s̃.de sac.san.ecc.l.qui sub prętextu,& j̃.qui accu.nõ pos.l.nõ ignorat. Aut eꝯ petit negãs illum remoueri ab eo,ad ꝙ iam admissus est,ꝙ fieri potest,ff.de excu.tu.l. sed reprobari

ADDITIONES.

a ¶Actor.Adde ꝙ hæc l.canonizata est 6.q.vlt.actor, ꝙ semper ubi est præsumptio contra negantem,negans debet probare,ut no.Inn.in c.cum in iure, de offi.dele.& uide Bal hic,in fi.

b ¶Et illam debet probare.Adde d.Soc.consi.42.inc.in causa testi. in inte. uer. pro cuius euidentia,circa finem,in j.parte,ꝙ alleganti furorẽm onus probandi incumbit.

† Tu adde omnino de negatiua quotuplex sit, & quæ probabilis,& per quẽ probetur,ultra ea quæ dixi hic,in apostil.ad Bal.post ipsum,& alios,Lanfran.de Oria.in c.quoniam contra falsam,secundum princ.nu.3. uer. tertio not.extra,de proba.in uer.corporis,ubi dixit post collec.nu.2.in uers.quis habet probare,dixi hi prout Bar.in uer.possit probari,& in l.j.nu.j in uersi. per usum.C.de cano.fru.vr.lib.11.dixi post Rebuff.in l.si quis consortiũ,nu. 1.in uer.probari negatiuam C.de fabri.lib.11.post Pan.in c.de testibus, nu. 1.in uer.ad certas personas,& locum.extra, de purg. cano. & post Philip. Fran.in c.si motu proprio , nu.8. in uersi.negatiua non coarctata, extra,de præben.lib.6.not.Alex. cons.43.uol.4. & do.meus Philip.decius consi.72. col.2.uer.3.dato & c.uol.j.

barl cũ fl.tũc dẽt probare is q negat,& petit illum remoueri, tũ, qa defectus huius qualitatis est cã suæ petitionis. ergo & c.vt s.c. l.j.tum,qa reus est in quasi possessione: iõ vt sufficiẽs p̃sumit,donec de c̃rio appareat,vt s.q & aduer. quos l.j. & j. de ser.expor.l. moueor.& pro hoc j.de profes.& me.l.2.ibi, si inutilis esse repe-
11 rierit.† Et no.q defectus in subiecto põt probari p oculorũ subiectionẽ:vbi sit visibilis, l.si irruptio ff.finiũ regũd.& de ædil.edic.l. 3.in prin.& ibi de eo, q loqtur verba more insanorũ deridẽda,& in §.si. ea.l. & ibi de eo q dẽtes non hẽt, l.non videt,& l.Pomponius §.spadonẽ.& l.seq. & ibi de eo, q genitalia non hẽt,& sic de cæteris cũ ll.q̃ ibi sequunt,plenã.n.fidẽ facit subiecti uisio cũ magis veritas oculata fide, q̃ paures hoĩum percipiat,vt Inst.de gra. §.si.Et vbi defectus non sit patẽs visui oculorũ, tũc negatiua hui⁹ qualitatis ꝓbatur p examinis probationem, vt d.l.2.j.de ꝓfes.& me.& d.c.si forte,de ele.li.6.& hoc de qualitate inhærẽti,de qualitate uero p̃sonæ cohærẽti,ut est qualitas locupletionis, vt diuitiarũ,vel paupertatis.dic ãt rõne talis:qa petit qs se ad aliquid admitti:& tũc dẽt probare illam, vt ff.qui satisd.cog.l.si vero §.qui ꝓ rei qualitate,& idẽ si aduersarij intẽtionẽ fundatã repellere velit. nã,& tũc ẽt dẽt probare q vult aliũ repellere, vt s.eo.l.ex p̃sona, & ff.eo.l.non est necesse, & de ma.cõ.l.j.§. si magistratus,& idẽ dic in paupertate,vt si quis rõne paupertatis velit aliquid consequi, dẽt paupertatem probare, vt ff.de priui.cre.l.si creditores, & s.de hær.ac.l. si adultra. & idẽ si velit intentionẽ aduersarij fundatã ex paupertate repellere ff.de excu.tu.l.paupertatis.Insti.eo.§.itẽ pp,
12 & sm ista intellige ea q̃ no.ff.eo.l.fi.† Ex p̃dictis habes q alio nõ ꝓbato qs non p̃sumitur diues, nec paup, licèt nudus nascatur,& hoc, qa natura facit homines laboriosos,& industriosos: vñ præsumptio est acqsitionis l.fi.s.an ser ex su.fa.& l.si defunctus j.ar. tu.Nimirum igit̃, si pauper non p̃sumit̃, sed nec locuples p̃sumit̃ sm id de quo q̃ritur: qa licèt homo q̃rat, tñ vẽro non viuit tã ipse,q̃ eius familia;ideo expẽsã est ẽt sm naturam parata.ideo oportet utrũq; ꝓbari,vt dixi,qualiter aũt probetur, certa doctrina nõ traditur,nam qñq; ex rei euidentia,q̃ est manifesta, vel notoria, vt d.§.q pro rei qualitate, & hoc tam in diuite,q̃ in paupere.Quãdoq; p approbationem, vel reprobationem,q̃ facit officialis sup hoc deputatus.vt ibidẽ,dum dicit̃,vel si dubitet̃ &c.& l.si ab arbitro.& l.arbitro.ff.q satis.cog.quãdoq; pp vulgi opi. & famã,vt in Authen.de æqua.do.§.illud j.de iur.dot.l.vbi, & ibi glo.& p doc. in l.si ꝯstante,ff.sol.mat.qñq; pp excussionem factam in iudicio, vt s.eo.& l.ex persona,& s.qñ fis.vel priua.l.non prius, & hæc de
13 negatiua qualitatis.† Quæro.3.de negatiua facti,& rñ.distinguẽdo,aut factũ negatũ est à l.fictũ,seu iur.fictione verũ,& tũc de negatiua probanda frustra tractatur,cũ eius probatio nihil releuet: exẽplũ habes,in l.j.j. de rei vxo. ac.cũ si. & dixi.s.eo.l.siue possidetis,aut est p̃sumptum præsum.iu.& de iur.& idem, nisi negatiua probãda esset ꝓfessione aduersarij, vt dixi d.l.siue possidetis. Aut est p̃sumptũ alia præsumptione,q̃ iuris,& de iure, vel non est p̃sumptum, sed probatum ita, q de probatione negatiuę tractet,& tunc,aut illa negatiua est facti infiniti, & illa non est probabilis p testes,nec p instrumenta, qa & ipsa est infinita,vt hac l. licèt aũt hęc negatiua ꝓbari non possit p testes,nec instrumenta: posset tñ probari p confessionẽ aduersarij, vel p iuramẽtũ ab eo delatũ,& a negante p̃stitum,vt ff.de iureiur.l.duob.§.si quis iurauerit,& §.colonus,& l.fi.in princ.in eo. tit.aut est facti finiti,& limitati,& tunc,aut illud factũ est oculis subijcile,& tũc negatiua põt probari p inspectionẽ oculorũ, vt ff.de ser.l.eadem, in fin.& ff.fi.regu.l.si irruptione.faciunt ll.quas in pręcedenti q. allegaui, in versi. & notandũ.aut non est oculis subijcile, & tunc negatiua est facti finiti,& limitati tpe,sed non loco, & tunc aut est de tanto tempore,q verisimiliter non cadit in sensum testis.puta.q per totum annum, vel mensem pręsentem ego non ꝯxi cum Titio, & talis negatiua est quodammodo improbabilis:quia vix inueniri potest qui eius propositionis sciat veritatem,vt testis:cum potuerit ꝯctus celebrari illo dormiente,& non vidente , & ideo talis probatio in teste est suspecta, vt extra, de ca.po.c. cũ ecclesia sutrina.Si autem esset coarctata talis negatiua non tñ tempore, sed ẽt loco ; tũc negatiua illa licèt sit vaga in tpe, tamen pp locũ facilius probabitur p indirectũ,vt patet in l.filium ff.de his q sunt sui,vel alie.iur. Aut negatiua est breui tpe,& loco coarctata,& illa per indirectum potest probari l.optimam,j. de ꝯhen.& ꝯmit. sti.& extra,de renun.c.super.Aut negatiua ẽ scriptura coarctata, & illa ꝓbat̃ p inspectionẽ scripturę l.2.s. de er.aduo.sm vnã lec.
14 & s.de aduo.di.iu.l.suggestionib. † Quæro nunc.4. de negatiua, quãtitatis,& accipio quãtitatẽ,siue dicat̃, q res nõ est tãti ponderis,siue tanti numeri,siue tantæ mensuræ,& isto casu dico,q hic negatiua de directo probari põt,tã p oculorũ inspectionẽ, q̃ etiã p testes,qa in sensum testis de directo cadit, qa uidit rẽ põderari, & aliqd ponderis deesse,vt j.de pon.au.l.j.& 2.lib.x. vel mẽsurari,& tot mẽsuras esse,vel mensuram plenam non esse, vel tñ numerũ nõ fuisse,& de hoc est casus sm vnam lec. in l.2.s.de er.aduo.nã ibi põt probare se non fuisse condemnatũ in tãta quantitate per testes, qui præsentes fuerunt, & audiuerunt condemna.q̃ fuit de tãta quãtitate,& nõ de pluri.Et sic de ętate,q quis non habet tot annos ꝓbat̃: qa natus fuit tali millenario, & ab illo citra
15 nõ cucurrerũt,nisi tot anni.† Quęro.5.an negatiua priuationis sit ꝓbabilis p testes,& Cy.vñ simplr dicere, q sic:qa illa ponit aliqd affirmatiuũ,vt in hoc exẽplo,nego Titiũ mortuũ. nam ponit̃ aliqd affirmatiuum , puta Titium viuere, & sic est probabilis, vt ff. ad l.Aql.l. inde Neratius §.fin.q est verũ vbi negat̃ priuatio habitus q fuit,vt in p̃dicto exẽplo,sed vbi negatur priuatio, oriunt̃ essentiæ ipsius habitus, vel rei, vt qa negat rẽ ipsam vnq̃ fuisse, vel natam,seu productam fuisse,tunc illa negatiua est improbabilis, vt hic, & j.de non numera.pecun.l. asseueratio. Quæro.6.ad declarationẽ prędictorum,qa vbi negatiua nõ est p testes probabi-
a lis,iudex nõ dẽt admittere capitulum negatiuũ ad probandum,[a] vt hic,& s.eo.l.ad probationẽ, in fi. Quid si aduocatus capitulet per verba prima facie sapientia naturam affirmatiuæ, uerbi gratia,res est absq; eo q sic fuerit.di.Cy.q nõ est differẽtia:qa ita est negatiua dictio(absq;)sicut dictio(non)vt no.ff.de doli exceptio. l.si.§.fin.in ultima gl.& idem not.in cle.ulti.extra,de rescri.Est ergo solũ considerãdum,qualis hęc negatiua sit, ut patet ex supra-
16 scrip.† Quæro.7.qa s.dixi.q præsumpta negatiua non probatur. pone,quod accuso Titiũ de periurio , qa ipse iurauit soluere certo tpe certum qd,& non soluit,an illam negatiuam habeo necesse probare.Breuiter sm doctrinam Bar.positam in l.in illa stip.ff. de ver.obl. uidetur dicẽdum.aut Titius debebat soluere mihi accusanti, & tunc non mihi, sed sibi incumbit onus probandi se in termino soluisse:quo non probante mea negatiua præsumit̃ uera;& sic eum in periurium cecidisse. Aut debebat soluere alicui tertio;& tunc oportet me negatiuam istam probare. primũ probat p d.l.in illa,secundum probat per l.hoc iure, in eo. ti.& l. 3.§. si ad diem ff.de re.mili.& qualiter istam negatiuam.s.Titiũ Gaio non soluisse , probabit, uide per eundem in d.l.in illa.Quæro.8. actor agens rei uẽdi. paratus est de iure dominij sui docere : reus autem dicit suam esse , & non actoris, quis prius probare debet, gloss.in l.circa fl.eodem.di.q actor.idem tenet Dyn.in ca. non licèt, de reg.iur. lib.sexto.Sed pone, quòd reus in se suscepit onus probandi rem suam,& defecit in probando nec actor etiam probauit,an reus debet absolui,an uero res ei debet auferri, & actori tradi.glo.in d.l.circa.dicit q debet absolui, acsi onus probandi in se non suscepisset,& ita tenent Petr. & Cyn. & doct. arg.l.uoluntariæ j.de excu.tut.& ff.de testa.mili.l.tertia.

ADDITIO.

a † Iudex non debet admittere capitulum negatiuum ad probandum. Tu uide de hoc dicto per Ant.Corse.sing.suis,in uer.testis.incip.

LEX XXIIII.

1 *Accusans de falso pari punitur pœna,si in probatione defecerit.*
2 *Scriptura qualiter suspecta dicatur.*

Iubemus. Hæc lex habet duas lect. propter uarietatem expositionis illius uerbi comminiscuntur, vt
1 in glo.secunda. † Qui accusat de falso, nisi probet,pari pœna punitur. h.d.vel sic.producens in iudicio scripturam suspectã de falso, nisi ei fidem imponat, punitur de falso.h.d. secundum aliam lec.& ex hac secunda lec.no. q hic punitur de falso inquirendo: & sic sine accusatore.Contra,quod oppo.gloss.de l.rescripto §.si quis accusatorem.ff.de mu.& ho.Sol. quòd hic speciale , & in alijs casibus not. in gloss. & de ista materia remitto ad eam in l.ea quidem j.de accu.ubi materiam inquisitionis plenè examinaui.
2 † Quæro cum j.gl.qualiter scriptura dicatur suspecta.dic,vt in eadem.Et circa primum quando scriptura est suspecta ratione personæ,attende,quia si ideo quia persona aliàs fuit de falso damnata, & sic est ei interdictum officium. vt j. de suscep. & archa.l.si quis aliquid,lib. x.dicit Bald.q talis scriptura non potest coadiuuari,ut no.Inno.in capi.nihil,extra,de electio.& in c.qualiter, de ac.q intelligo verum, vt scriptura probet, sed bene coadiuuatur per testes instrumenti, ne scribens, uel producens incidat in falsum,& hoc vult ista gloss. relata ad text. si benè ponderentur.ll. per eum alleg. ubi autem persona non fuit damnata , sed solum est humilis,& deplorata persona;tunc talis scriptura de facili iuuatur tam per alium producentem,ut l.si quis argentarijs in princip.& §.primo ff.de eden. quàm per exactionem testium instrumenti,ut in Authen.de fide.instru.§.oportet.

LEX XXV.

1 *Accusatio criminalis testib.idoneis,& apertissimis documẽtis probari dẽt.*
2 *Indicia indubitata quæ dicantur.*
3 *Probationes in crĩnalib.in quo debeant esse clariores his, q̃ fiunt in ciuilib.*
4 *Delicta,an probentur per publica instrumenta.*
5 *Victus in duello an debeat puniri perinde,acsi plenè esset contra eum probatum.*

1 Sciant. † Accusator debet actionem suam probare p idoneos testes,vel apertissima documenta , seu indicia indubitabilia luce clariora.h.d. Vel breuius . in criminalibus
a probationes debent esse luce clariores,[a] hoc dicit.Not.quòd vbi maius est periculum, ibi cautius est prouidendum.Nam in maleficijs probationes requiruntur clariores,q̃ in ciuilib. Itẽ no. q p instrumentũ probat̃ maleficiũ.Itẽ,q per indicia indubitata, & luce clariora.Opp.cũ gl.q per indicia qs nõ dãnet̃ l.absentẽ ff.de pen. Sol. q per indicia indubitata damnat̃, vt hic: non p præsumptiones,vt ibi.Sed melius dixisset suspiciones,p ea q̃ dixi s.eod.l. siue possidetis.Opp.q imo qs p pręsumptiones dãnet̃,vt j.ad l.Iul.de adul.l.si qui.dicit gl.q ibi fallit,qa ex quo indicia sunt ibi indubitata l.debẽt etiam & iudici, vt j. de peri.tuto.l.si tutor,in fin.glos.
2 † Quæro.j. q̃ dicãtur ista indicia indubitata , cũ aliàs in criminib. indicia prosint solũ quo ad torturã l.j.§.diu⁹ ff.de q̃stio.rñ. sm Nico.de Ma. q indicia ꝓpriè sumpta sunt illa , q̃ p seipsa veritatẽ rei nõ indicãt ad plenũ;& qñq; sunt ĩdubitata l.vt d.l.si q. & p p̃ñs iudici,vt dixi.qñq; nõ sunt indubitata l.sed eorũ dubitatio est commissa iudici,& tũc si plura simul collecta indicant veritatẽ rei, illa dñr tunc indubitata; & sufficiunt ad condemnationem,vt hic: aliàs si veritatẽ rei non indicãt iudici, tũc solum sufficiũt ad torturam.Dñr aũt plura simul collecta iudici indicare veritatem, vt in hoc exẽplo. Pone, q Titi⁹ est de die ĩgressus domũ Seij,vel Seię, & post parum auditus est clamor , & visus est Titius exire domũ cũ gladio sanguinolẽto.& Seius, vel Seia reperit̃ in facie recẽter vulneratus,dicit dictus.Nico.q vulnus est sufficiẽter ꝓbatũ a Titio factũ,qa p indicia indubitata nõ p̃sumit̃,qd ipsamet sibi vuln⁹ intulerit . Itẽ ponit aliud exemplum in ꝯfessione p tormẽta extorta,q̃ non probat p se sed cũ p̃seuerantia , vt l.si qs j.de custod. & exib.reorum,& ff.de quæstio.l.prima §.si quis vltro.Modo inqt ipse,q si reuocat ꝯõnem factam in tormẽtis,si tñ essent alia indicia,puta fama publica,vel verisimilitudo facti, vel alia adminicula, tũc illa cũ ꝯfessione licèt tormẽtis extorta indicãt veritatẽ, vt j.de pęn.l.q sñiam,& l. sancimus,p̃sumit̃.n.ꝯfessio vera natura pp accumulata indicia,& hoc exẽplũ ponit ẽt hic Bal. dicẽs,q reuocatio confessionis metu tormẽtorum extortæ non põt apud acta fieri,vt prosit reuocatio, si essent alia indicia indubitata,quę iuncta cum confessione faciant fidem iudici,nisi probaret reuocans ꝯ, saltem per alia indicia elidentia indicia contraria , quod est nota.Hoc exemplum mihi non placet; supposito, q illa indicia non erant per se sufficientia ad condemnationem . Ratio,est, quia frustra essent ll. quæ reuocationem permittũt sine alicuius causæ probatione.Et si dicas reuocatio tollit præiudicium, quod facit confessio,sed non præiudicium indicij, quod nũc confessio reuocata inducit.Et ego respon. qd istud indicium nõ est indubitatum pp tormenta,& quodlibet oportet per se esse indubitatũ , & luce meridiana clarius,vt hic : aliàs secundum istam doctrinã, freni temperies non imponeretur iudicibus , quam l. imponere, voluit, in d.l. si qui sententiam,non ob.d.l. qui sententiam, vt ibi
3 no. † Quæro,in criminalibus probationes debent esse clariores, q̃ in ciuilibus; in quo consistit iste claritatis excessus.respõ.quandoque in nullo , quia sic est demonstrata in ciuilibus, quod non est necesse clarius demonstrari in criminalibus: quando non sic est demonstrata in ciuilibus, q omni suspicione careat in criminalibus;& tũc oportet de nouo probari in criminalib. exẽplum , si testes non sint interrogati de causa sciẽtiæ,in ciuilib.probãt,vt dicam j.tit.j.l.solam. certè non sufficient in criminalibus,sed repetẽdi erunt, vt de cã sciẽtiæ interrogẽtur, quia in criminalib.subtilior debet fieri veritatis indagatio.l.ubi.j.de fal.& testes cũ maiori subtilitate sunt interrogandi,ut j.de fi.instr.auth.apud eloquentissimum,& ff. de testi.l.3.§.idem diuus.Item recipe aliud exemplum,quia in criminalib.testes debent esse omni exceptione maiores l.optimam j.de ꝯhen.& com.stip. Vnde in criminali nõ admitteretur frater pro fratre,licèt in ciuili sic ff.de test.l.lege.Iulia. & not.j.tit. 1.l.parentes.In criminalibus ergo probationes debẽt esse sic certæ,q probabiliter non possit persuaderi , uel suspicari de c̃rio,ut hic, & ex his habes, q in criminalibus facilius eliditur
4 probatio,quàm in ciuilibus. † Quæro,an delictum probetur per instrumẽtum publicum, & videtur,q sic per istum tex.& j.quo. ap.non re.l.2.& quod no.glo.in l.contra negantem s. ad l.Aquil. in contra. facit l. diuus ff. de decu. re.& melius l. 3.§.quod diuus, ff.de testi.vbi videtur casus,q non,& j.de fi.instru.auth.apud eloquentissimum,vbi dr̃ q iudex debet audire testes.Cy. plenè examinat hoc,sed sm Ia.de Are.veritas est ista, q interdũ ipsa confectio instrumẽti est delictũ,& tũc p instrm probat̃ delictũ,nisi cõfectio instrumẽti neget̃,qa oportet tunc ꝯfectionẽ eius probari. Exẽplũ recipe s.de sac.san.eccle.l.iubemus §.ęconomus.vers.his tabellionib.ff.de fal.l.si qs legato:interdũ ꝯtẽtũ in instro est illud, q delictũ cẽset̃,& tũc,aut est instrm fori,puta ꝯfessionis factæ in iudicio,vel sñiæ ꝯdẽnatoriæ,& tũc p talia instra, qa sunt de actis cãæ,bene probari põt,facit ff. de isa.l.qñ,cũ gl.sua,& ita põt hęc l.intelligi . Aut instrm est extraiudiciale,& tunc,aut in delictis q ꝯhendo ꝯhunt̃ vt l.nemo martires s.de sac. san.ecc.& l.j.j.de sepul.vio.& tunc p instrumentũ probatur talis ꝯctus, & p ꝯñs delictũ,q intellige si qualitas rei illa cohærens specificatur in instro, & idem in confęderatione,& coniuratione facta aduersus principem,nam illis probatis p instrm probatũ est delictũ j. ad l.Iul. ma.l.qsqs,alia vero delicta non probantur principaliter p instra, sed adminiculariter, sic patet in adulterio,in quo ipsum factũ venereum p instrm non probatur, sed per testes.Sed mulierem nuptam esse,probari potest p instrumentũ, quo probato,patet actũ venereũ esse delictũ.Simile in dãno dato.nã ipsa datio dãni probatur p testes;& ipsa rei æstimatio põt ꝓbari p instrm, vt q paulo ante rẽ ipsam emerã pro tãto. homicidiũ ergo nõ probatur p instrm,sed testes sunt interrogãdi,vt s.alle.Et de hac qõne habes p canonistas extra,de ma.& obe.c. cum ĩ ecclesijs,& per Io.An.
5 extra , de iniur.c.si.lib. 6. † Quæro qd si probatio causæ capitalis ꝯmittit̃ duello, an victus in duello dẽt mori, tanq̃ ꝯ eum sit plenè probatum.Nico. de Mat.dixit.q non:qa probatio non est luce clarior,sed est tñ pręsumptiua.Ne tamẽ delictũ remaneat impunitum,dicit,q pœna minorat̃ de toto ad partem , quia manus abscindetur,vt in 13.colla.de pace tenen.§.j.& in Lombarda , de ho.lib.exhi.l. qui uero §.qui treugam.Bal.uero dicit de hoc standum consuetudini,cum de iure ciuili probatio p duellum est ꝓhibita,præterq̃ quando quis est molitus ꝯ principem, vel rempublicam,vt no.gl.in Auth.de hære.ab intesta.§.per contrarium.

ADDITIO.

a ¶ Clariores, Adde do.Soc.consi.8.incuisis,& diligenter inspectis,uer,nec ob. ibi,item poterat cum uer,seq.in fi.in prima parte, & consi.102.inci.in præsenti consultatione.circa princip.2.col.in d.parte , q probationes in causa criminali, & maximè de furto,quod infamat,luce clariores esse debent, & ad declarationem huius l.uide l.fi.ff.de hære.insti.

¶ De testibus. Tit. XX.

LEX PRIMA.

1 *Actori incumbit onus probandi.*
2 *Testes solos ad probationem sufficere quomodo intelligatur.*

Si tibi. Non in solis testib. consistit probatio ingenuitatis. h. d. Vel sic,per omnem speciẽ probationis potest
1 probari in causa ingenuitatis.h.d. † Opp.sic,actori,non reo incũbit onus probandi,s. tit.j.l. actor.cum si. sed hic incumbit reo,vt probat illud uerbum,defende,in l̃ra positum,ergo &c. Sol. quia huius timore duæ ponuntur lec. vt in glo.j. ut loquatur in reo,vt l̃ra sonat,& tunc sol.ut in gl.primo,q hic probat ex volũtate , nõ ex necessitate,vt in ꝯrio. Et quid operatur hęc uoluntaria probatio.no.ff.eo.l.circa.& dixi s.tit.j.l.actor,in fin.Alio modo, q reus hic probat ex necessitate,quia ex parte actoris erat probatum, q dolo malo erat in possessione ingenuitatis , ut s.tit.j.l. uis eius,& ff.de lib.causa l.liberis §.si quis.secunda lec.est,vt hic loquatur in actore,& exponitur,defende.i. age,sic, & aliàs ff.de his q notan. infa.l.furti §.si quis,& ff.de re iudi.l.sæpe §.j.& sm istam lec.no.q reus fac.controuersiam,vt hic,in princ.& ff.de proc.l.non solum
2 §.si status. † Opp.2. q soli testes ad probationem non sufficiant, ut j.tit.j.l.istam,& l.nec omissa.j.de li.causa.Sol. ut in gl.vt dictio solũ stet aduerbialiter pro solummodo,sic est aliàs ff.de vsu, & habi.l.2.& ff.de vul.& pup.l.qui liberis. Et secundum hanc expositionem coniungitur cum uerbo,sufficiunt.Et est ratio, qa aduerbium annectit̃ verbo. Vel dic gl.l. in vi nominis,vt iacet, & tunc dic , q non excludit alias probationes , quia ad eas excludendas non ponitur,sed ad excludendum seipsos, & intelliguntur soli a redditione dicti suæ rationis,ut j.eo.l.solam, & intellige quando de rõne fuerunt interrogati,ut ibi,& hoc est,q sequitur in glo.5. vñ reus.Vnde ꝯ istam expositionem. Opp. 3.q dictum testis affirmatiuum uel negatiuum sufficiat,sine redditione causę, vt in authen.vt lic.ma.& aui.§.q non autem.Sol.ab extra,q ibi & in alijs ll.alleg.in gl.non fuerat interrogatus de causa scientiæ.

LEX II.

1 *Domestici a testimonio sunt repellendi.*
2 *Domestici qui dicantur,& nu.5.*
3 *Domesticum aduersarij,an possit quis in testem producere.*
4 *Testimonium eius,qui domesticus fuit,sed nunc non est,an valeat.*

a
1 Etiam iure. [a] † Domestici repelluntur a testimonio. hoc dicit.Oppo.dictio,etiam,est implicatiua l.etiam s.si tut.uel curato. inter. & hic non apparet quid implicet.ergo ineptè ponitur.Solu. q implicat,quòd etiam iure naturali

ADDITIO.

a ¶ Etiam iure. An & quando testis domesticus fit idoneus, & quibus casibus admittitur pro domestico,& quis fit,& unde dicatur,uide per do. Soc.cõsi. 17.incip.Supradictæ causę positio.uersi.ibi uerum prædictis non obstantibus & ibi,nec ob.cum uer.seq.in prima parte,& ibi uide, quòd testes domestici in probatione adulterii admittuntur in præiudicium adulterantis , & in crimine læsæ maiestatis,& plagij,& incendij,sed quid,an uir pro uxore,& uxor pro uiro admittatur,uide per præfa.d.Soc.in d.consi. in uer.quãtum attinet,ibi,sed tamen,quia communis opi.& uide Imo.in l. si cum dotem §.si maritus ff.solu.ma.& dicit, quòd dicuntur suspecti ad deferẽdum testimonium,& ad iudicandum in causa alterius l.præsenti §.si s.de his qui ad ec.confug.& quod habetur in cap.gaudemus,de diuor. & adde Bar.in l. qui testamento §.1.in fi.de test.uide omnino Abba.in c in literis,de test.ubi etiam dicit non cogi,nisi in defectum,uide per glo. Bal. & doc. in l.parentes,& hoc uer.idem Idem in uxore Bar.in l.uxori,in prin.ff. de fal. & l.2.§. si uir.ad sill.3.q.2.suspectos,in Spe.de teste.§.1.uer sic.sed quid de uxore , & uiro.Bal.& doc.in l.si cum dotem §.si maritus. sol.matr.caue, quia Bal. hoc non dicit,sed solum dicit, quòd uxor censetur una caro , & uoluntas cum marito,prout etiam habetur per do.Soc.consi.27.uersiculo quantum uero attinet . ibi , & ideo dicitur suspecta in causa mariti, ideo uide clarius per Ange.ibidem,& etiam do.Alexan.in ult.col. cum aliis concor. ibi per eum assigna.quod uerum etiam in sponsa.doc. & Pe. de Suza. in d.l.etiam,& ibi Bal.ad fi.uer.quid de sponsa nisi in casu l.fi.infra quando,& quibus 4. pars de.Bald.in c.uasallus l.j.in fine, si de feu. fue. controuer.uide 4.q.3.idonei , sed testamento testis esse non potest.glo. Instit. de test.§.in testamentis , & adde,quòd ille qui uiuit cum illo,pro quo testificatur, ad unum panem, & unum uinum,non est bonus testis.ita dixit Petrus , & Cy.in l.1.supra eo.& consuluit Ang.in consi.porrecta fuit petitio.& idem ibi dicit , si istis testib. domesticis,uel familiaribus non opponitur, quòd dictum eorum ualet,allegat

legat.c.2.de test.in 6.hic contra, & in d.consi. uide,quòd inspicitur conditio testis tempore iur.& ad hanc q.uide Inno.in c.tam literis. alias in literis.extra.eo.& in c.insinuantem,de of.delegat.& Bal.in l.1. de epi. & cle.& hic, an sollicitator in causa possit esse testis, in qua est sollicitator. uide d. Ale.post Bar.in l.deferre ff.de iur.fi.& limita hanc l.esse ueram,q testes domestici non possunt esse testes in causis criminalibus, sine sint domestici p prie,ut pater filius seruus,siue impropriè,ut familiares; siue impropriſſimè ut coloni,& laboratores,hospites & mercenarii, ſm gl.14.q.3.in summa. glo.insti. de test.§.in testib.doc. Albe.& Pe. de Suza.hic,nisi in crimine læsæ maiestatis ſm doc.& Pe.de Suza. hic, & per d.Soc.loco ꝫ alle. Item uerum ét in causis ciuilibus, ut hic,nisi deseruit esse domestici tpe testimonij ferè di & iuramenti ad testificandū,ut in famulo recedente, ſm doc.Bar.& Bal. hic una cum Sal.& Bart.in l.j.§.item ff.de quæstio. & in l.unius §.pen.eo.tit. Item uerum, nisi in factis,quæ non nisi per domesticos probari possūt l.cōsensus,& ibi Bal.ꝫ.de repu.& in l.fi q;s in hoc,& in l.id, q.de episco.& cler. Bal.in l.parentes ꝫ.eo.ubi idem dicit in uxore,& fratre,& q per Bar.in l. si quis ex ar.§.pe. de eden.& in l.si qñ.unde ui.& in l.in illa, de uerb.oblig.& Fede.de Senis consi.119.nulli dubiū.Bal.in auth.quas actiones, de sacrosan. eccl. & q res erāt de domo effracta ante furtum commissum,in Spe.de fur. in fi.uel q uir percussit ſm Alex.consi.96.4.parte.ubi plene,& tenet Bal.in l. fi §.licentiam ꝫ.de iure deliberan.ubi dicit idem,& in familiarib. tenet Bar. in l.iatantum §.uniuersitas ff.de rerum diuisio.c.ueniens de test.& c.si Christus,de iureiuran.i fi.c.peruenit.de test.14.q.2. quamꝫ.l.ex quæ,& ibi Bal. ꝫ.de 2 limi.tuto.in Spec.de teste.§.j.uer.item,q est domesticus, in Spec.de inqui.§.j.ver.hoc etiam no.in ti.de fur.ad fi.Sed quid si aliter,ꝫ per eos ueritas nō possit haberi, debet probari per domesticos,ſm Bu.Ino.& domi.in c.dilectionum,de testi. cogend.Item intelligitur in his, quæ solita sunt solū pertractari inter domesticos, non aliter, quia sic esset in potestate iudicis inquirentis allegare carentiam testium fide dignorū,& recipere minus idoneos testes ſm d.Io.Fran.de Perusio in cōsi. uisis ac perlectis scripturis &c. qui alle.Ant.de Bu.in consi.uidetur primo non admittenda,in fi.cuius uerba,sunt hæc.uidelicet,non obstante iura,quę dicunt testes recipi posse, ubi alia non habetur probatio,quia loquuntur in actib.in qnib.habitu,& actu attento cōi cursu testes alii non habentur, ut quia cōiter geruntur aliis exclusis:sed ubi actus attento cōi cursu sic se exhibeat, q de eo alii testes possunt haberi,licèt forte non habeantur actu,non recipiuntur testes non integri ad plenam fidem.aliàs semper testes adhiberentur, & probarent non integri,quia pars allegaret se alios testes non habere,per hoc gl.2.in ca.4. de proba.non tamen probant fornicationem,quæ solet secreto fieri.d.c. in literis,& ibi tenet Abb.in prin.de testi. ubi dicit uerum ad effectum separādi thori.sed qūo probetur non posse haberi alias probationes, uide omnino Alex.consi.175.2.parte.Item nisi ad probandum substractionem de rebus hæreditariis factam post confectum inuentarium p hæredem, quia ad mittuntur uxor,serui,& domestici eius.Bal. in auth. sed cum testator ꝫ.ad l.fal.& Alex.in l.fi.§.licentiam ꝫ.de iur.delibe. ubi dicit notari, q domestici possunt probare de quantitate patrimonij. Item nisi ad probandū, q quis uoluerit uxorē necare.Vel alia delicta domestica secundū eundē Sal.in l.fi. ꝫ.de Sic.Item nisi in probandis supellectilib. dic.l.lex,ꝫ tutores.Et ibi Bar. Bal.Ange.ꝫ.de admi.tuto. Item nisi ad probādum infirmitatem alicuius domestici.Bar.in l.quæsitum,in fi.ff.de re iu.Item nisi refectis antiqs deficiētibus alijs probationib.Bal.in c.nasallus.ad fi.si de feu.fue.cōtro. inter do. & uasal.ubi idem dicit de uxore.per l.2.ꝫ.qñ,& quib.4. pars debe. Itē nisi sint domestici ipsorum,quia etiam in causa criminali admittuntur.Bal.in addi. ad Spec. de inquisi. uer. dum tū sint personæ graues,& honestæ secundum doc.Bal.& Bar.qui dicunt esse in arbitrio iudicis,ut hic.Item nisi in æstima tione rerum derobatarum probanda Bar.in l.si qñ, ult.col.ꝫ.unde ui.videlicet accedente ét iuramento derobati,ut ibi.aliàs.n. domestici faciunt indicium.Bal.in mar.uersi.testis col.4.per tex.fin.in d.l.si qñ. Item nisi ad probādum innocentiam, & sic defensionem.uidelicet, q Titius occiderit ad sui defensionem in Spe.de inqui.§.j.uersi. sed nunquid reus. Et Bal.per eūdem Sal.in l.parens ꝫ.eo.& Ale.de Imo.in addi.Bar.in l.maritus,de quæstio.c.literas, de præsump. Item nisi ad probandum ea,quę in naui fuerunt perdita,uel in domo,& sic contra dñm domus,uel nauis.Barto.in l.quoties ꝫ.de naufra.lib.11.Bart.in d.l.fi.§.licentiam ꝫ.de iure deliberan. Item nisi ad probandum pro mutuo,& interpretandum signa eius. Barto. in l. mutuum,in prin.ff.de acqui.hære.item,nisi in instrumentis doc.hic & Lanfran. in c.qñ contra.uersi.testes,de proba.ubi nihil allega.uide rationem,quia cessat iuspicio,ex quo placuit partib.faciunt no.per Bal.in l.instrumenta, in fin.§. de proba.& Bal.& doc.hic,& Per.de Suza.sed an in testamentis, not. in l.q. testamento,in prin.ff.de testi.& per eundem Sal.in l.j.ꝫ.de testamen.item, nisi contra domesticum,in Spec.de teste.§.j.uer.quid si aduersarius,& Sal. ubi §. item nisi producantur in fauorem eccle. domestici clericorum,glos. 29.c.2.14.qōne.j.in summa. item, nisi fit pariter domesticus ei cōtra quem producitur,& ei pro quo producitur l.non solum, de ritu nuptia. & doc. hic post glosam,& Pe. de Suz.dicunt uerum, si ratione domesticitatis tantum repellebatur:secus si rōne reuerentiæ.uide omnino.Bal.in dicta l.instrumenta §. de proba. & hic dum dicit admitti testimonium domesticorum, quando inter eos est quæstio. Bald. & Philip.in c.postremo, de appellatio. Item uerum,nisi domesticus deponat pro,& contra,quia probat, cum eius dictum non possit pro parte tantum acceptari doc.& Pe.de Suza.hic. Item, nisi testi domestico accedat alius contestis idoneus.Ange.in consilio j. per l.si quis ex ar.§.j.& ibi Bal.de eden.& Ludo.in l.1.§. si stipulanti, de uerborum obligation.post.in l.prima,infra, de testibus, & Alex. consilio 103.4. parte. Item nisi sint plures domestici, quia plene probant.unus uero facit indicium. Bar.sing.in l.2.in prin.ff.de exculatio.tuto.sed imo etiam tres domestici non probant secundum Angel.consilio 225.in Dei nomine in facto proponitur,quòd Bella fiere, & probatur,in d.c.in literis. uersi.tres testes domestici non probant,sicut probarent duo integri. Item adde Alexan.q tres amici probant in consilio 41. ult. colum.4. parte, uide Ange.in dicto consilio.1.Et prædicta uera,etiam si non opponatur per partem,quia nihilominus domestici repelluntur secundum docto.Nicola. de Mata.Bal.& Petrus de Suza.hic.Sed Speculo.& Joan.And.in additio. ad Specula. de testib. §.primo uersi.sed quid,si uidit testem, dicunt cōtrarium,quòd statur eius dicto,si pars uidit eum contra se produci,& tacuit,nisi dictum sit falsum,secundum Ioan. And.ibidem.item adde,q domestici scholarium artificum,& officialium puta famuli non sunt testes idonei,Bald.hic.

turali prohibetur, vt ff. eodem l. pen. & intelligo,iure naturali, quod inest tantum hominibus.q.d. quod ratione naturali prohibetur,quæ ratio inest solum hominibus: quia soli sunt animalia rationale,& hanc rationem habet considerare iudex, cui fides testium commissa est,ff. eodem l.3.vel dicit glo.quòd iure prætorio prohibentur, sed hic non habemus forte: tamen verum est,
2 quia æquitas prætoria hoc suadere debet. † Quæro, qui dicantur domestici: respon.glo. hi, de quibus dicitur supra.de his qui ad eccle.confu.l.fina.§.fina.& pondera, quòd ibi loquitur de domesticis,ex eo, quia is pro quo testificatur eos contingit ratione status domus suæ,vt infra,de sen. con. claus.l.prima,ideo domesticus a conuersatione domus dicti sunt, & hoc dupliciter contingit, uno modo,vel quia is qui præest domui pro quo testificatur,aliquod ius habet in eorum personis,vel qua familiariter ei a testificante debetur obedientia, vt patet in personis ibi nominatis, de talibus loquitur etiam ff.de pe.l.respiciendum.§.furta domestica,& infra,qui accu.non pos.l.pen.& infra, de quæstio.l.pridē. Et hæc indubitanter vera, quando is qui domui præest,aliquem eorum in testem producit.Sed quid econtra,si quis eorum præsidentem domui producit in testem.puto, quòd possit: attenta tamen qualitate eius personæ,& si inter eos esset quęstio,vnus pro alio testificare posset, quia facultas probationum non est angustanda l.quoniam,in fine.supra,de hære. Vnum not. quòd Inno. in c.literis.extra, de testi. dicit,quòd familiares honesti, & bonæ famę recipiuntur in testes,puta familiares episcoporum,abbatū, & aliorum nobilium dominorū, secus si essent pauperes, viles,
3 & inhonesti, vt sunt mercenarij vilibus officiis deputati. † Quæro nunc cum glo.an domesticum aduersarij sui quis possit in testem producere.dicit glos.quòd sic.argu.l.quod fauore.supra de legi.Sed attende,q si dicerent partim pro,& partim contra,non posset fides testimonii diuidi.facit infra eodem.l. si quis. Sufficit enim, quòd cum vt fidelem in hoc approbauerit, vt ibi. Ex hoc habes,quòd beroarii possunt testificari contra Potestatem, si ab
4 quo desierint secum stare. † Quæro quid si tempore testificationis non est domesticus,prius autem fuit,dicit Cyn.& doct. quòd valet eius testimonium attento præsenti statu.arg.l.3.§. causæ ff. de carb.edic. nisi fraus interueniret, quia separatio fingeretur ad tempus, vt testimonium interim redderet, & idem dic, si retro non fuit domesticus, & nunc est tempore iuramenti. nam non valebit eius dictum, vt d.§.causæ. Et ex his habes,quòd beroarii possunt testificari pro Potestate in suo iudicatu, si non stant amplius cum illo. nec recusati sunt cum illo, quia si recusati essent
5 cum illo, dicit Bald.q familiares essent,argu.l. prima infra si rec. prouin. & infr.si qua præ.po.l.prima. † Quæro,cum glos.quid de uiro,& uxore.dic domestici sunt,ut in ea.Quid de sponso, & spōsa.respond. si sunt in eadem domo, uidentur domestici. Si in diuersis est maius dubium,tamen affines cēsentur l.quod seruus ff. de condi.ob causam.vnde ratione affectionis videtur testimoniū earum repelli. Idem in cōcubina,& fortius.l. Massarius,ff.de ver bor.signifi. Quæro prædicta uera in testimonijs iudiciariis, quid in instrumentalibus,id est in his,qui per notarios in instrumentis describuntur, dicit, quòd valet, quia ab utraque parte dicuntur adhibiti.ideo ualent,nec postea possunt reprobari.argu. infr. eo. l.si quis. facit ad hoc ff. de usu. l.iciendum. Et ibi habes, quid de amicis non habitantibus in domo, de quibus dicam ꝫ. eodem l. eos.De testamentariis autem dic,ut in l.qui testamento,in principio,& quod ibi no.ff.de testamen.& uide quod nota.& dixi,in l.1.infra,de testamen.

LEX III.

1 *Testis dicti sui rationem dare debet: & quibus iuuetur adminiculis, & numero 2.*
3 *Testis dictum,an valeat si rationem ipsius non reddat.*
4 *Testis non reddens rationem dicti sui,an probet.si de causa scientiæ non fuit interrogatus, & nu.sequen.*
6 *Testi non reddenti rationem dicti,an credatur super æstimatione rei.*
7 *Testis dicens se vidisse quando dicatur probare.*
8 *Aetas,an probetur per aspectum corporis.*
9 *Testis,an teneatur causam rei gestæ dicere.*
10 *Testis dicens se vidisse,an probet in his,quæ visu non percipiuntur.*

Solam. Testis interrogatus tenetur dicere sufficientem rationem dicti sui; alias non probat, nisi aliis adminiculis eius dictum coadiuuetur. hoc dicit. Oppo.quòd sola attestatio sufficit,supra eodem l. prima. Sol.quòd istud uerbum,solam, non apponatur,ut testimonia sufficientia testium excludat,& sola non sufficiant; sed vt testimonium carens iuramenti adminiculis non probet. † Quæro igitur,quę sunt illa adminicula.respō. glos.quia non habet adminiculum iuramenti, ut infra eodem l. iusiurandi.hæc licèt in se uera,tamen quò ad l. istam non placet. ne hæc,uel illa reddatur superflua. Vel secundo, quia ipse iudex debet examinare testes,& per eius ministrum fuerunt examinati, quòd fieri non potest, etiam ex commissione iudicis, nisi ex causa iusti impedimēti,ut in auth.de sun.seu sun.§.illud, q hodie in ciuilibus non est in usu.& circa hoc uide quæ dixi in auth. sed iudex §. de episco. & cleric. Vel tertio, q nihil ualet, nisi iudicis sententia sequatur secundum probata.ut ꝫ.de iudi.l. properādū, §.fin.

§.fi.Sed hic attende,qa attestationes publicatę facerent fidem in alia instātia, vt l.gesta ꝫ.de reiud. Vel 4.si corā vicinis fuerit testificatus,nō valer,& est rō qa vt dictū est,iudex debet examinare. Itē qa tale testimoniū pōt dici domesticū, qa domi factū coram vicinis,ideo nō valet.Et sic habes, q domesticum testimoniū dr dupl'r.vno modo,qa domi factū, vt hic.alio modo,qa a domesticis personis,vt ꝫ.co.l.2. Vel quinto dr solam, qa nō publicata sed ad æternā rei memoriā recepta.Et hoc caue,qa dicit glo.q corā testib.recipiunt, non tū intelligentib. quæ dicāt, & parte citata. Ego non intelligo quid glo.uelit dicere,dum dicit, q recipiūtur coram testib.non intelligentib.quæ dicant, quia qūo possūt te-
a stes a esse qui non intelligunt quæ dicunt.nisi dicas, q testes examinantur,& post eorum receptionem uocātur alij testes:in quorum præsentia attestantur quæ ibi scripta sunt ab eis testificata esse,& per talem iudicem recepta, & per talem notarium scripta, & ita petant de his fieri publicum instrumentum. Vel qđ verius puto,petunt, vt illi vocati se subscribant, & ligētur:& subscriptiones signentur ad ęternam rei memoriam, donec tempus aperiēdi venerit,ad instar testamenti in scriptis. Nota tamen glos.in ea parte,qua vult, q in receptione testium ad æternam rei memoriam pars debet citari. Vnum tamen scias,q Bald.ꝫ.eod.l.iusiurandi. intelligit istam glos. vt loquatur de publicatione processus,& testium:quam dicit ipse fieri deberi cōuocatis testibus; & ita debet tabellio scribere, quod not. Iste tamen intellectus verbis glossæ non applaudet. Vel sexto dicit glo. intellige solā a red
3 ditione causæ.† Contra quod opponit glos. q dictum testis valet sine redditione causæ ff.de conditio. & demonstra.l. cum tale §. falsam, & alleg.ll.adde,vt in Authen. de sanctis episc. in princip. & in Auth.de ali.& emphyteu.§.prędictis,& §.hoc etiam super, & hæc l.per glo.in fine,supra eodem l.prima.Sed melius facit, ff. de operis nouī nunciatio.l. de pupillo §. qui nunciat. & extra,de re iudica.cap.sicut.Solu.vt sequitur in gl.quia interrogatus tenet
b dicere, b & sufficienter ita, q eius dictum concludatur esse verū necessario:vel probabiliter,vt in pluribus,& frequenter, vt no.§. titulo primo l.neque natales,vel iuris præsumptione,vt supra tit. primo l.siue,& ff.de his qui sunt sui.vel alien.in l.filium.& ita intelligitur tex.in Authenti.de testi.§.& licèt.ibi dum dicit,aut causam testimonij sui faciat manifestam.Non interrogatus aūt non tenetur,vt in ꝫrijs, quia non debet esse verbosus,& ita etiam dicit Azo in sum. Sed Innocen. extra eodem tit.cap.cū causam.lo primo,notabiliter dicit,q quædam sunt nota testi.quò ad perfectam notitiam per aliquem ex sensibus corporis, & tunc habet locum dictum glos.vt probet sine redditione rationis.si non est interrogatus.verbi gratia,inducitur ad testificandum,q Titius tenet,& possidet talem rem,& sic detentatione fācti.certè sufficit, si dicat, quòd verum est,quòd Titius tenet,& possidet rem illā. nam tunc probat,si de causa scientię aliter non interrogatur, & fortius probat,si dicat,ego vidi eam tenere,& possidere,qa propter illud uerbum,uidi,causam scientię suæ dicitur dicere,quia il lud tenere,& possidere visu percipitur. Idem si quæratur,an aliquis cāret uel alte,vel basse.sufficit.n.testimonium de auditu,vel visu.Idē si res sit dulcis vel amara, suffi.de gustu, si tū nihil de gestu dicit,sed simpliciter dicat,q scit rem amaram esse, suffi.si nō interrogatur de cā scientiæ, & si interrogatur suffi.q dicat,scio, quia gustaui,& idem si quæratur de duritie,vel mollitie rei:quia cadit in sensum palpatus,& sic de cęteris.Et istorum est ratio, qa sensus nō decipitur circa proprium obiectū.Quędā aūt sunt,q te stī. nota non sunt immediate per obiectum per sensus corporis, sed per obiectū intellectus.puta,q aliquis sit dūs certæ rei.nā sensus corporis non possunt intuitiue videre dñium, qa inuisibile,intāgibile,& insensibile &c.sed est intelligibile, & an bñ intelligat nō pōt apparere, nisi p cās factā,quas assignet,p quas pstet ipsum scire. Excedit.n. tale testimonium officium testis,quia transit ad rationem intellectus,quę potius dicitur iudicium,quàm testimonium, & ideo inquit ipse, q si dicat testis, ego scio,q Titius est dominus talis rei,licèt non interrogetur de causa scientię,cius dictum nihil probat:quia de iure,& non de facto fert suū testimonium,sed debet assignare iustas causas testimonij,puta scio eum esse dūm,vel quasi,quia vidi q emit a Titio sundum,q eum tene bat,p suo: & vidi sundū sibi tradi ex dicta causa,vel vidi eū emere lanam,ex qua confecit pannum, & idem dicit, si aliquis vellet
c probare quem furiosum, c mēte captum,vel ebriosum,nam licèt hęc in facto consistant: tū vt plurimum ad eorum cognitionem laborat ratio intellectus.nam non offertur se intellectui,nisi per multa media, circa quæ posset testis de facili errare, & ideo non credit ei,nisi cām reddat dicti sui,per quam colligat eum non errare,sed veritatē dicere.Et hæc verba sunt ponderanda, & menti tenenda. Circa quæ attende,q qñ ad rei, de qua testificatur, cognitionem non sufficit unus sensus,sed duo exigūtur,vel plures: Per vtrum; nihilominus ꝫrō reddi debet.Sed in xta hoc quæro in casu,quo rōnem dicti sui non reddidit,an reperi possit iudicis officio,vel instātia partis,vt reddat rōnē dicti sui.dic, vt dixi ꝫ. titu.j.
4 auth.at qui semel.in 6.q.† Quæro si testis dicit Titium occidisse, vel vulnerasse Gayum ad sūm defensionem,& non fuit interroga
c tus de causa scientiæ, an probet,& vī,q non: quia testi hoc non pōt constare de facili,sed per multas circumferentias, ut no.doct.

de

ADDITIONES.

2 ¶Quomodo possunt testes. Adde Soc.consi.189.incip.uiso testamen.uersi.sed posse contra in secunda parte,ubi hoc idem alle.& declarat.

b ¶Teneē dicere. Adde q alias testis sine causa non probat de his,q̄ oculo mētis,non corporis sensu percipiuntur,et si de causa non interrogetur. Inno. in c.cū cām,in gl.in uer.de causis,de test. Abb.in c.cōtuliuit, de app.& Bart. intra,de test.Abb.in c.cū cām, de te.& Pa.de Ca.cōs.273.ubi dicit nō probari dñiū p testes sine cā deponentes,licèt non interrogatos,sed de his,q sensu corporis percipiunt,probat sine causa,si de ea non interrogetur:nō si interrogatus cām non reddit. ibidem Bar.& Bal.hic,in 1.col.uer. reuoco ergo hoc in dubiū.ubi alij doc.Lāfran.de Oria.in c.qñ contra.uer.testes. uersi.iuxta præmissa quæro.Bar.in l.cum his.uul t igitur,in 3.no.ff.de trāſ.& ibi Bald. quem legit cum §.eam tranſactionem uer.& hoc in fucit glo.in l.furiosum. Et ibi Pau.de Cast.& do.Ale. in ult.col.uer.tāgit hic Bal.ꝫ qui test.fa.pol.& Pa.consi.177.& oīno per Ale.in §.tormenta.4.col.de q̄stio.& in l.1.in principio glo.de ope.nou.nunc.super notorio autem debet causam reddere, & non interrogatus, secundū Sicul. in c.consuluit.el.1.in 2.not. de app.item super miraculo ut Bal.hic ult.col.& c.uenerabili.eod. tit. Item etiam super fama,uel infamia.Bal.in titu.de accu.Arch.Io.And.Imo.in c.cum oporteat, in 2 col.in uer.nobis uidetur quòd quando infamia.& ibidem do.Anto.de Bu.& doc.co.tit.Anch.2.q.5.omnib & cap.presbyter,& Ang.Auth.ut iudi. §.hoc inter.Item super udore.secus si res est talis,cuius ualor etiam grossis hominibus est cognitus,ut frumentum, quia tunc ualor rei per testes probatur,etiam sine ratione deponentes,etiam non interrogati,Bald.hic,in 2. col.in uer.quæro nunquid,quem etiam uide in l.1.6.col. uersi. quæro quomodo probatur ꝫ.de fen.quæ p10 20,quod interest proferunt,ubi loquitur de interesse. Item,an de possessione uide Bald. in rub.de controuer. inuc. ult.col.in uer.adde si testis,quod non.

¶Quem furiosum. Adde Soc.consi.42.inc.in causa restitin integ. primum est in prima parte,ubi hoc idem inducit,allegat, & firmat.

de forma rei, de qua agit. puta ſi deponit de ſtipulatione, & interrogetur an incõtinenti fuerit rñſum, vel ex interuallo, vel an voce, vel nutu. & an in pñtia, vel abſentia, & an præceſſerit interrogatio, vel non. oña. n. ſunt de forma ſtipulationis l.j. ff. de ver. obl. idē ſi interrogetur de cā finali, qua circūſcripta teſtimoniū eſſet inutile, vt in ſtipone. q̃ non valet ſine cā. nā tunc dēt cām adijcere l.2. §. circa ff. de dol. exceptio. & l. fin. ff. de actio. & oblig. ſecus ſi cā circūſcripta valet id de quo teſtificat, vt in vēditione & emptione. nā interrogatus ad quē finē vendidit, vel qd erat de precio facturus, & eō de emptore, nō tenet cām dicere, qa licite ignorat, qd alius ſit facturus ff. ad velleia. l. ſi mulier tanquam, & qua talis cā
10 eſt extrinſeca rei, non intrinſeca de qua agitur. † Quæro de eo quod quotidie euenit, teſtis interrogatus de cā ſcientiæ in his q̃ principaliter viſu non percipiuntur, ſeu auditu, tactu, vel odoratu, dicit, q̃ ideo ſcit: quia vidit, an ſufficit. dicunt quidam, q̃ ſic: qa ſenſus viſus pro omni ſenſu ponitur no. doc. j. eo. l. teſtiū, & idē dicit Bart. ſi dicat ego ſcio, quia tetigi. nam inquit ipſe tactus ponit pro omni ſenſu ex communi vſu loquendi, & ſic ſi teſtis interrogatus, qua hora, dicat, fuit poſt tertiam horam, vel in ſonum campanæ, q̃ pulſatur pro nocte, vel pro cuſtodijs, & interrogatus quomodo ſcit, reſpondet, quia vidit, vel quia tetigit: per hanc reſponſionem probatur ſonus, quod videtur ꝑ naturalem rationē: quia ſm hoc confunditur diſcretiua notitia ſenſuum, qa cuilibet ſenſui correſpondet ſuū proprīū ſenſibile ſeu proprīū obiectū, vt not. Innocen. in d. c. cum cauſam, & probatur ff. de teſtamen. l. q teſtamento §. fina. & ita tenet Oldra. in l. diuus ff. de teſta. milita. ſed dictum primū poteſt procedere, qñ ſenſus de quo loquit eſt multū coniunctus ſenſui, de quo teſtificatur. aliàs ſi ſit ci diſiunctus, procedit opin. Oldrad. vt latius dicam j. cod. l. teſtium.

LEX IIII.

1 *Amicus pro amico, an recipiatur in teſtimonium.*
2 *Subditus regis, vel tyranni, an poſſit pro eo teſtificari.*

Eos teſtes. Teſtes debent præponere veritatē gratiæ & potentiæ. h. d. Quod not. miſeri doc. qui potentatum, & gratias pręferunt veritati. Item pondera bene iſtā literam, q̃ non loquitur tantum de admiſſis, ſed etiam de admittendis. Not. q̃ iudici facienda eſt fides. concor. ſunt in glo. in
1 qua adde l. quinquaginta ff. de probatio. † Queritur, an amicus ad
a mittatur pro amico.[a] Pe. dimittit in iudicis arbitrio. Sed tex. eſt q̃ admittatur ff. de vſu. l. ſciendum. pro hoc facit, quia prima l. amici tię, quam ponit Tullius, eſt ne turpia rogemus, nec rogari faciamus, & alibi dicit, q̃ amicus amico vult bona, non ergo vult falſum teſtificari: quia eſſet malum. Ideo Boetius, infęliciores ſunt qui mala concupita peregerunt. Nihilominus his non obſtantibus ego ſto cum Petro: quia non omnes hoc cognoſcunt. Sed multi ſunt qui dicunt, quòd amicus non eſt qui iuſtè, vel iniuſtè non ſeruit, & ita requiritur huiuſmodi malitia. & præſertim tem poribus modernis, & ideo iudex habet conſiderare qualitates perſonarum, & cauſas amicitiæ, & an ſit regulata, vel non. & ita
2 eſt limitanda d. l. ſciendum. † Quæro de ſubdito [b] regis, vel alicu
b ius tyranni. an in cauſa illius poſſit teſtificari, & videtur, q̃ non, vt ff. eo. l. idonei. Pet. & Cyn. tenent contra. aliàs ſequeretur, q̃ non inueniret teſtem, & hoc in ſubditis ratione vniuerſālis ſubiectionis, ſeu iuriſdictionis: non ratione ſingularis, vel particularis, ut ſunt filij, & ſeruj. j. eo. l. ſeruos. Alij moderniores diſtinguunt, an ſit veriſimile, q̃ dominus ille ſit inſcius, ſeu minorem ſeruorem inferat, vt tunc non admittatur. aliàs ſic. arg. j. ſi rec. protin. l. j. & j. ſi qua prę. d. po. l. j. ibi dum dicit, & minorem ſeruorem &c.

ADITIONES.

a ¶Pro amico. Pro amico, amicitia, quæ & qualis repellat a teſtimonio, vide p gl. 3. q. 5. accuſatos. vide in Specu. de teſti. §. 1. in prin. Bal. hic. in 1. q. quod eſt in arbitrio iudicis, niſi alia ratio à teſtamento repellat, quàm amicitia: quæ inditinctę non repellit eum, ſed ibi Bar. dicit, q̃ amicus poteſt eſſe teſtis, ſed ei de fide diminuitur, arbitrio tamen iudicis. Vide per Pet. de Suza. & doc. & Ang. in l. ſciendum j. de vſu. & per gl. in Auth. de mona. §. cogitandū. in uerſ. teſtes circa fin. col. 1. inſtrumento uero. vel priuatæ ſcripturæ quilibet amicus poteſt eſſe teſtis l. ſcripturas, & ibi Bal. Paulo poſt prin. Et doc. j. qui po. in pigno. ha. de hoc etiam vide per Lanfran. in c. quoniam contra. uerbo, teſtes. uerſi. quæro ſubſequenter, de proba. & no. in l. 3. in princ. ff. de teſti. & ibi Alex. qui plenius ponit, in conſi. 73. 1. parte. Bar. in l. admonendi. 10. col. uer. uenio ad tertiam ff. de iureiuran. & ibidem vide omnino. d. Iaſ. May. in aurea rep. col. 140. & Bal. in l. ſi quis, in ult. col. uerſi. quærit Cyn. infra eo. tit. in l. data opera. 22. col. 1. qui accu. non poſ. Iac. But. in d. l. 3. dicit, quòd licèt duo amici magna amicitia coniuncti non probent, tres probant, quia ſupplet numerus, vel dignitas, quòd not. perpetuo, & eſt optima gl. in l. 4. uer. numerus præallega. & Ale. ibi & in l. 1. quis ex argu. §. 1. de eden. ſed ar. contra. in c. in literis, de teſti. ubi tres teſtes domeſtici non probant, idem de tribus amicis tenet domi. Alexan. in conſi. 42. 4. parte, & in conſi. 78. prim. parte.

b ¶De ſubdito. Adde q̃ dominus pro ſubdito eſſe non poteſt Bart. & Flo. in l. idonei ff. de teſt. c. cauſam quæ, de offi. deleg. & econtra nec ſubditus poteſt eſſe teſtis pro domino, & Bar. in l. lege. ff. de teſti.

LEX V.

1 *Parentes & liberi, an poſſint pro ſe inuicem teſtificari.*
2 *Frater, an poſſit pro fratre teſtimonium ferre.*
3 *Inuitus teſtis quis dicatur.*
4 *Collegiatus, uel qui eſt de vniuerſitate, an poſſit pro collegio, vel vniuerſitate teſtimonium perhibere.*

Parentes. Parentes, & liberi inuicem nō ſunt teſtes idonei. h. d. not. quod cogi debent, nec volentes admittuntur. Op. quod parentes teſtificentur pro filio. l. etiam. ff. eo. Sol. vt in gl. ſi. Op. de l. qui teſtamento. §. per ꝓrium. ff. de teſta.
1 Sol. vt in ea. gl. Et not. ſol. † Quæro primo, an de parentibus, & liberis in infinitum loquitur. dic, q̃ ſic, vt in gl. j. Sed quid de adopriuo. dico idem, q̃ diu durat adoptio. l. adoptiuum. ff. de in ius vocan. Sed quid de patre per regenerationem. j. qui lenauit aliquē
a de ſacro fonte, vel tenuit eum in chriſmate. dic, q̃ pōt: a quia pro hibitus nō reperitur, ergo admittitur. l. j. ff. eo. in prin. & §. j. Quid de patre per nutritionem: vt ſunt baiuli, & baiulæ. dic, q̃ tempore nutritionis non admittuntur: ſed poſtea ſic. arg. §. e. l. etiam. cū ibi not. Quid de patre per prælationem, puta, an prælatus pro capitulo, vel econtra. dic, aut bona ſunt diſtincta, & poteſt: non alias, vt de reſcrip. extra eod. c. cum nuncius. coniuncto c. edoceri.
2 † Quæro, quid de fratre. glo. di. q̃ admittitur pro eo, & contra eū in ciuilibus: quia prohibitus non reperitur, ergo, & c. di. l. j. in prin. & §. j. in criminalibus autem prohibetur. vt ff. eo. dlege Iulia. Vel dic latius. aut actui de quo quęritur interfuit rogatus, & tunc ſiue ſit teſtamentarius, & rogatus fuit a ſolo teſtatore: & tunc poteſt. & debet. ff. de teſta. l. qui teſta. §. per contrarium. habet enim teſtator plenam authoritatem conficiendi actum ſuum, vt ibi, ſiue non ſit teſtamentarius, ſed de actu geſto inter viuos ab vtraq; parte fuit rogatus: quia rogatio facit quem idoneum quo ad rogantes. vt no. glo. ff. cod. l. inuiti. in fi. glo. fi. & in Authen. de teſti. §. & licet. in fi. gl. & ſic de illo poteſt in iudicio teſtificari. aut de actu illo non fuit rogatus, & tūc, aut eſt productus contra fratrē: & tunc poteſt teſtificari pro fratre, quia perſona eius eſt approbata per producentem. infra. eo. l. ſi quis. & idem ſi eſt productus per iudicem inquirentem. quia iudex tenet locum patris in inquiſitione: ideo teſtimonium tenet. extra de præſump. capit literas. Aut eſt productus per fratrem, & tunc diſtingue. aut ad alterius impugnationem, aut ad ſimplicem fratris defenſionem. Primo caſu dic, aut iſti fratres ſimul habitant, & repelluntur, vt domeſticus. l. etiam. §. eo. Niſi eſſet tale quid probandum in quo domeſtica fides non eſt ſuſpecta. ff. de proba. l. etiam matris. & j. de repub. l. cōſenſu. §. frater. & in Auth. de mona. §. cogitādum. facit extra de teſt. c. veniens. in fi. & q. no. in l. 2. j. quādo, & qui. quarta pars debe. lib. x. Aut ſeorſum habitāt. & tunc, aut eſt quæſtio ciuilis, & partia, & tūc eſt teſtis idoneus per rationem huius gl. quia
b nō reperitur prohibitus. Aut eſt q̃ō ciuilis [b] ſed ardua, & tūc non admittitur propter affectum fraternū, qui reddit eum ſuſpectū, argu. j. de excu. tuto. l. humanitatis. & quia cauſa ciuilis ardua pari ficatur qñque criminali. vt no. doc. in l. admonendi. ff. de iureiur. ſed in cā criminali non admittitur, qñ ad impugnādum venit. vt ff. eo. l. lege Iulia. & hic no. ergo, & c. Et an qñ cā ciuilis dicat ardua, vel non, vide, q̃ no. Ia. de Are. in l. pp litem. ff. de excu. tuto. Sed plenius dixi. in l. bonæfidei. §. de iureiu. in 2. q. & iſto caſu ne
c dū frater, [c] ſed nec alius de linea tranſuerſali vſq; ad quartū gradū incluſiue ſm ius ciuile numerandū. arg. §. de aduo. diuer. iudi. l. petit cōem. ver. egredientę. facit, q̃ no. g. l. ff. de iureiur. l. l. lex cor ne. in prin. Sc̃o caſu, qñ non teſtificatur ad alterius impugnatio nē: ſed tm̃ ad fratris defenſionē, puta ne puniat de hæreſi. & tūc pōt, & tenet eius teſtimoniū. rex. eſt no. ex. de p̃ſump. c. literas. & ex hoc infert Bald. q̃ frater pōt inducere fratrem ꝑ fiſcum ad probandum, q̃ vulnus, vel homicidium, q̃ frater fecit, ad ſui defenſionē fecit, nec pōt fiſcus de hoc ꝙqueri: quia ipſe tractat de pœna. & odioſo lucro, & cū alterius iactura. arg. eius q̃ no. ff. de fur. l. ſi quis vxori. §. fi. & qa pœnæ non irrogatæ indignatio ſolā duri tiē cōtinet. l. ſeruus ea. & l. fi. ff. de ſer. expor. † Quæro tex. iſte vult, q̃ nec inuiti admittantur, qñ dicuntur inuiti. rñ. Ia. Bu. ff. e. l. inuiti. q̃ inuiti non dſitur, niſi allegata excuſatione eſſet cōpulſus. nā q priuilegium nō allegat conſentire dr̃. vt ff. de iudi. l. 2. poſt prin. j. de excu. tut. l. voluntariæ. & j. de appel. l. ciues. fa. quod no. ff. de his qui. vt indig. l. poſt legatū §. his vero. Et ita etiam dicebat dominus meus. & communiter doc. † Quæro, an ille qui eſt de vniuerſitate, vel collegio, poſſit ferre teſtimoniū in cauſa collegij. gloſſ. in l. intantum. §. vniuerſitatis. ff. de re. diui. dicit q̃ ſic. Sed in
4 contra. multa pñt allegari, quia ille eſt ſubiectus vniuerſitati, & ei imperare poteſt, ergo, & c. l. idonei. ff. eodem. Secundo quia reſpu. cuilibet eſt vt mater. vt ff. de ventre in poſſ. mit. l. prima. §. & ſi ea. in fine. & ſic non debet admitti, vt hic. Tertio, quia aduocatus ex affectione prohibetur. vt ff. eodem. l. fi. ergo fortius iſte. Quarto, qa nō pōt eſſe vtilitas publica, quin ſit ſingulorum priuata cum munus poſtea collectetur. vt j. de oper. pub. l. ne ſplendidiſſime

ADITIONES.

a ¶Quod poteſt. Contra tenet Lanfran. in c. quoniam cōtra. ver. teſtes. 12. char. uer. vir, & vxor. de proba. Bal. & doc. hic. in 2. col. ver. idem dico in patre regenerationis. ſed contrarium, & vna cum Sal. tenet Bal. in l. j. j. qui accu. nō poſ. & in l. generaliter. in fi. ff. de in ius vocan.

b ¶Aut eſt quæſtio ciuilis. Adde Soc. conſi. 230. inci. contingentia. uer. nec ob. 4. in 2. parte. ubi hoc idem allegat. & tenet.

c ¶Nedum frater, Adde do. Soc. conſi. 17. inci. §. dictæ cauſæ poſitio. ver. circa quam q. cum uer. ſequen. in 1. parte. & uer. quoniam iſta eſt concluſio cum uer. ſeq. & conſi. 20. inci. uiſis actis, & productis, uer. nec obſtat ſi diceretur circa medium in d. parte.

diſſime, & l. omnes ergo repellendus. vt j. c. l. omnib. Sed dic, ſm Doct. aut quæritur in his, q̃ aguntur in collegio, vel capitulo, & q̃ libet de collegio poteſt eſſe teſtis, ut c. veniens. lo 2. extra de teſt. & l. conſenſu. §. ſinautem. j. de repu. & ff. ad Sill. l. ſi quis in grauj. §. ſi pupillus. & §. ſeq. Aut de his. quæ agūtur extra collegium, & tūc aut illa ſunt vniuerſitatis, collegij, vel eccleſię quo ad nomē, & quo ad commodum immediatum, quia per eius officiales red ditus percipiuntur, & adhuc idem. & ita intelligi debet gl. in d. §. vniuerſitatis. non attento commodo, q̃ cuilibet in pñtia venire poſſet, ar. ff. de act. tu. l. j. ff. ne quid in lo. publ. l. 2. & inſt. de teſt. §. le gatarijs. & probantur hæc extra c. inſuper. de teſt. vbi caſus. Aut il la ſunt vniuerſitatis, non quo ad honorem, & nomē tm̃, ſed quo ad commodum ſingulorum, & tunc non pōt eſſe teſtis: quia eſſet in cauſa propria, q̃ non poteſt, vt j. eo. l. omnibus. Et exemplū habes in legato diuidendo inter eos. ff. de colle. illi. l. j. in fin. & ibi glo. & ff. de leg. j. l. ciuitatib. & ex his ſoluitur quæſtio de paſcuis, & nemoribus, in quibus beſtiæ ſingulorum depaſcunt, & ſinguli ligna pro ſuo vſu incidunt, nec aliquid collegio ſoluunt: nam tūc ſinguli non ſunt idonei teſtes ſecundum Pet. & Cyn.

LEX VI.

1 *Teſtes contra ſe producere nemo compellitur.*
2 *Teſtem quem pro te produxi, an pro me poſſim producere.*

Nimis graue. † Contra ſe nullus cogitur teſtes pdu
1 cere, & aduerſarium ſuum iuuare, vel inſtruere. h. d. facit ff. de arb. l. non omnib. Not. q̃ caſus dictus, ſm ſubiectam materiam, qñque no. incommodum, & præiudicium, ut hic in verbo, ſibi, & j. de pri. cre. l. j. qñque notat commodum, & honorem. ff. de conſti. prin. l. j. Opp. de l. ſi poſt. §. de aſſe. Sol. ut gl. vel dic, q̃ non probationem, ſed perſonæ præſentiam petit ex-
2 hiberi, ſm Dy. † Quærit Iac. de Are. & Cyn. ſi tu produxis teſtem pro te, vtrum poſſim illum producere pro me, & reſponder, qđ ſic, ſed prius examinabitur pro te tuis expenſis, & poſtea pro me meis expenſis. Et hoc, qñ capitula ſunt diuerſa, alias ſuper capitulis a te productis debet dicere veritatem pro utraque parte, & ſic etiam pro me. vt auth. ſed iudex. §. de epiſ. & cler. & expenſis tuis tantum. Non ob. hęc lex. quia loquitur, quādo tu non uteris teſte.

LEX VII.

1 *Seruus contra dominum non poteſt teſtificari.*
2 *Teſtis qui examinari non debuerat, indicium, quando faciat.*

Seruos. † Seruus nō poteſt produci in teſtem ꝑ dm̃ ſuū,
1 de facto tñ ſuo interrogari poteſt. h. d. Contra primum op. glo. de l. i. j. de quæſtio. & de l. fi. §. licentiam. j. de iur. delī. Sol. q̃ in illis caſibus eſt ſpeciale. Opp. ꝑ ſm de l. ob carmen. §. ſi ea. ff. eo. So. q̃ hæc, ſm illam, vt interrogetur cum tormētis, ut ibi, ſed tunc an ei fides adhibetur, die vt in glo. & adde, q̃ no. j. de ſer. fu. l. quicunque. ver. ſanæ. Quæro, quid ſi teſtis non idoneus poſt teſtificationem eſſiciatur idoneus, an eius dictum reconualeſcat. dic, q̃ non, vt in Auth. de teſt. §. ſi quis vero dicat. in glo. ſuper uer
2 bo, non adſit. † Quæro, an teſtis, qui non debuit examinari, faciat indicium. Dic, aut quantum ad efficaciam condemnationis, & dic, q̃ non facit indicium, niſi ſuper alias probationes ſupplereturl. ſolam. §. eo. arg. ff. de eden. l. ſi quis ex argen. §. j. Aut quantum, vt ex eo poſſit venire ad torturam, & tunc attende, quia quidā ſunt prohibiti interrogari, & reſpondere, & iſti non faciunt indicium. j. eo. l. libertorum. & ff. de quæſt. l. maritus. quidam ſunt qui inuiti prohibentur interrogari, ſed volentes poſſunt reſpōdere, & iſti ad reſpondendum compulſi etiam non faciunt indicium. ff. eo. l. lege Iul. & dicuntur compulſi demum priuilegio allegato, non alias, vt dixi. §. eo. l. parentes. parificantur enim iſto caſu inuiti, & qui nullo modo volentes pñt admitti. quidam ſunt qui prohibētur interrogari q̃tum ad probationem, ſed non prohibentur q̃ti ad informationē, vt minor 25. an. in cauſa criminali, & iſti faciunt indicium quo ad inquirēdum. ut no. gl. in l. fi. j. de his quib. vt ind. quod no. & de iſta materia habes per Bar. in d. l. maritus.

LEX VIII.

1 *Teſti non iurato non creditur.*
2 *Forma iuramenti eius, qui in teſtem producitur, quæ ſit.*
3 *Teſtis depoſitio ante iuramentum facta, an valeat, ſi poſtea iuramento furmetur.*
4 *Teſtis, quando ſolenniter iuraſſe præſumatur.*
5 *Teſti, quando credatur digniori.*
6 *Varietas atteſtationum fidem eneruat teſtium.*
7 *Vox unius, an vere ſit nullius.*
8 *Teſtis, an poſſit per literas, vel epiſtolam teſtificari.*
9 *Teſtis, an alia cauſa ſuper eodem productus articulo, qualiter reſpondere debeat.*
10 *Teſtis non iuratus, an puniatur de falſo, ſi falſum depoſuerit.*
11 *Cardinalis ſolius dicto, quando credatur.*
12 *Teſtes ſingulares unius habentur loco.*

Iuriſiurandi. Primo tria dicta antiqua rememorat.
1 Secunda ibi, & nunc. † Teſti non iurato fides nō adhibetur, & honeſtiori creditur, & vnus ſolus teſtis fidem non facit, ēt ſi ꝑclaræ dignitatis extitit. h. d. No. q̃ de ordine teſtificationis ē, vt teſtis prius
2 iuret, q̃ deponat. [a] Item no. q̃ qñ teſtes ſunt ꝑes, vel diuerſi, credit digniorib. Item no. q̃ uox vnius uox nullius. Item no. q̃ dignitas non eſt tantæ potentię, ut uni ſoli faciat plenam fidem in iudicijs adhiberi. Circa principium op. q̃ teſtimonium valet abſque iuramento. vt ſupra de epiſ. & cle. auth. ſed iudex. & de alijs ll. in gl. al le. Sol. quod hæc l. ponit regulam, ſallit in epiſcopo ob reuerentiā dignitatis, ut d. auth. ſed iudex. Item fallit, ſecundum glo. ſi a parte remittatur. arg ff. de fer. l. r. & de hoc eſt hodie caſus extra eo. c. tuis. Nec ob. §. de iur. cal. l. 2. §. ſed quia veremur. quia hic de iuramento teſtis, quod magis concernit fauorem partis, ibi de ſacramento calumniæ, quod magis honorem prætoris concernit. Itē fallit tertio in obſtetricibus iudicium ſuum referentibus. ut ff. de
2 ven. inſpi. l. r. circa princi. † Quæro circa hanc primam partem de forma iuramenti. & reſpon. ut in gl. ſed attende, quod de forma non ſunt, niſi iſta pauca verba. d. ego iuro dicere ueritatem: nam quicquid addit gl. non tam eſt de forma, quam de ſpecificatione
3 formæ ſecundum Docto. † Quæro ab extra. quid ſi primo depoſuit, poſtea iurat vera eſſe quæ dixit, an valet eius depoſitio. Cyn. hic refert. quod Doct. dicunt, quod nō. Sed Io. An. extra de teſti. c. de teſti. dicit, quod plerique Doct. dicunt contra, quia ex natura relationis videtur dictum repetitum, cum iurat uera eſſe quæ dixit. ar. j. de ſen. quæ ſine cer. quan. l. hęc ſententia. fatetur tamen, quod bona cautela eſt, quod poſt iuramentum iteratum illud idē deponant, vel ſub breuitate repetant. Bal. vero dicit, quod ſi incōtinenti iurauit verum eſſe ſicut depoſuit, valet teſtificatio, quia in formata eſt a iuramento, & ſic non eſt nuda, ſed iuramento veſti ta. ar. j. de inſt. & ſubſt. l. pe. ſed melius facit. §. de pac. l. in bonæfidei. & l. petens. cum ſi. Si autem hoc iurauit ex interuallo, tunc non reconualeſcit dictum, quod ab initio fuit irritum. ar. extr. de re iud. c. quod ab initio. lib. 6. Ego puto, quod dictum Cy. ſimpliciter ſit uerum. primo per dictionem, prius, hic poſitam, quę vide tur ordinem neceſſarium notare, ſaltem ex quo parti aduerię nō placet. l. j. j. qui accu. non poſ. & l. qui prior. ff. de iud. ſecundo, qa prius iurando veriſimilius eſt, quod non deierabit propter iuramentum iam præſtitum, quod omni ſuſpicione tūc caruit, quod non eſt etiam, qñ poſt incontinenti iurat, quia rubore ductus nō audet iurare de ꝓrio, ne per ipſum conuinceretur de mendacio,
4 & hæc fuit ratio huius ordinis. † Quæro, in actis atteſtationum reperitur ſic ſcriptum. Titius iuratus ſuo ſacramento teſtificando re ſpondit, &c. nec aliter apparet de iuramento præſtito, an præſumet ſoleniter iuraſſe. [b] gl. no. ſentit, q̃ ſic in l. Theopompus. ff. de dote ꝑle. ſignata ſup verbo, iuratus. In ꝓrium, qa vt dicit hic glo. certa forma expreſſionis verborum requirit in iuro teſtis. nō ſufficit igit dicere talis iuratus, niſi forma iuri exprimat, ut extra de elec. c. ut circa. li. 6. tam in gl. q̃ in nouel. Confirmat ex eo, qa iſta verba, talis iuratus, ſunt uerba enunciatiua, q̃ non, phant, cū non apparet, qua die, quo loco iurauit, & qđ ſacrām ei delatum fuerit. q̃ oia ſunt neceſſaria ī pbatione inſtrali. 1. q̃ fieri debet ꝑ inſtrm. Sol. qđ ſi teſtis fuit examinatus ꝑ iudicem, & tali tpe, qđ potuit le gitime iurare iudici, ſm tps examinationis, tūc ꝑſumit iuraſſe ſolenniter, quia ꝑſumitur iuraſſe iudici deferenti, & eodem die qua examinat, & ante ipſius examinationem, & eodem loco. nam cū tale iurām potuit tunc interuenire, ꝑſumit ſolenniter interuenire, ut no. j. de fide inſtru. & iur. haſt. fiſ. lib. 10. l. j. & per Inno. extra de proba. c. qm̃ ꝑ fallām. & ita intelligatur gl. §. alle. Nec ob. quod dixi §. de forma. quia forma huius gl. non eſt neceſſaria, ut dixi §. gl. Secus ſi teſtis non fuit examinatus per iudicem, ſed nō potuit tunc legitime iuraſſe, puta, quia dies iurī præſtandi trāſiuerat, vel dies ſolennis erat, uel forte locus examina. ad iurandum habilis non erat, quia tunc teſtimonium non valet, & hic p rōnem ſecūdam ſecūdo loco allegatam. Et intelligo p̃dicta, qū pars ad itrm fuit legitime citata. Eſt ergo conſilium, qđ de omnibus his fiat p
5 ſe ſcriptura in actis. ut no. Bar. in d. l. Theopompus. † Nunc tranſeo ad aliam glo. & op. q̃ teſtibus dignioribus non credatur, ſed inuicem ſic derogent in fide, q̃ nulli credat, quia ſic eſt in ſcriptis, & in inſtris. l. ſcripturæ diuerſæ. j. tit. 1. & per p̃ns in teſtibus, quia teſtes, & inſtra parificant. l. in exercendis. in eo. tit. Sol. ut in gl. quia
6 aliud in inſtris, in quibus producens potuit ſibi prouidere. † Opp. quod imo varietas atteſtationum fidem impediat. l. qui falſa, uel varia. ff. eo. Sol. ubi, qñ varietas eſt in teſtimonijs unius, & eiusdē teſtis: hic, qñ inter unum teſtem, & alium, quo caſu, uel ad cōcordiam reducuntur, uel idoneiores ex eis eliguntur, ut hic, & ff. eo. l. ob carmen. §. fi. & ita debet intelligi. l. eos. de fal. vt ibi per Bart.
7 & de his per Cy. in d. l. in exercendis. † Venio ad tertiam. dicitur hic, quod uox unius non ſufficit. contra, quia ſol. tabellioni quan doque creditur. l. ſi quis decurio. j. de fal. & in auth. de ſi. inſtr. §. ſi vero

ADITIONES.

a ¶Iuret quam deponat. Adde ſecundum Bal. ſing. gl. in l. admonendi. ff. de iure in. quod informatio ſumi poteſt etiam a teſt. non iurato & facit prædulere probationem. ſup. qui enim produxit, ſi probationes litigantium eſſent pares, & unus habet pro ſe teſtem non iuratum. & uide late de materia huius l. per Spec. de teſte §. reſtat. Quomodo autem iſta l. procedat, uide Bar. in d. l. admonendi. verſi. quæro quid ſi reperiantur. & ibi per Lud.

b † An præſumatur ſolenniter iuraſſe. Adde vltra ea, quæ hic no. Bal. nu. 3. verſ. ſed hic quæro. & ibi And. Barb. in apoſt. ad eum tu ver. quod ſic. quod notaui plene, & remiſſiue in apoſt. ad eundem in auth. ſi quis in aliquo. nu. 9. in ver. probaret. ſup. de eden. & quod dixi diffuſe in apoſt. ad Bar. poſt alios. & in l. Theopompus. nu. 3. ver. ſecundo no. in ver. ad quæſtionē. ff. de do. præle.

vero moriãtur.Sol.quod speciale est in tabellione de sua scriptu-
ra attestãte ita dicit gl.hic.& in d.l.si qs decurio.sed ut ibi dixi,nõ
credo,qđ officiũ tabellionatus hoc operet̃. sed qa de proprio fa-
cto attestat̃,s.an ipse illam scripturam fecerit,uel non. vbi autẽ du
bitaret̃ de facto rei scriptæ,remitto ad ea,q̃ ibi latius scripsi.quib.
adde,ꝙ tabellioni non credit̃ de officio, ꝙ asserit sibi commissũ.
iõ si dicat se testes examinasse ex commissione sibi facta a iudi.
ce,ei nõ credit̃.iõ commissio dẽt scribi ꝑ alium notarium.ita not.
Host.& Io.An.in c.qm̃ ꝯ.extra de proba.sa.l.j.s̃.de mand. princi.
De dictis aũt testium,si est solus ad hoc assumptus,ei credit̃.d.l.si
quis decurio.cum si.nisi alia rõne sit suspectus,vt s̃.ti.j.l.iubemus.
Sinaũt est cum alio adiunctus,& sic hẽt collegam,tunc ei soli nõ
cre.arg.ff.de off.con.l.j.sed oportet,ꝙ unus scribat, & alter se sub
scribat.ar.ff.de eden.l.si qs ex ar.§.j.& in auth. de hære. & fal.§.si
vero absunt.ƒm Doct.Opp.ad idem & ab extra, ꝙ vni testi creda
tur.qa si duo faciant plenã ꝓbationẽ.l.vbi numerus.ff.eo. sequit̃,
ꝙ vnus semiplene ꝓbat.vt no.Doc.in l.in bonæfidei.s̃.de iureiur.
Sol.ꝙ hic loquit̃,quo ad plenã,& ꝑfectã ꝓbationẽ. Opp.ab extra
ꝙ imo vnus solus plene,& ꝑfecte probet.vt l.Theopompus.ff.de
do.præle.Sol.ꝙ ibi iõ,qa sic testator uoluit. Opp.ad idem, ꝙ imo
vnus sufficit,vt patet in denunciatione euangelica.de qua.in c.no
uit.extra de iud.Sol.ꝙ in ꝓbatione denunciationis euãgelicæ est
speciale,vt prima denũciatio ꝓbetur per solum iurñ partis. scđa
ꝑ vnum testem tñ,vt ibi,verum dñt Doct. ꝙ iurñ partis ẽt tunc
requiritur.Est ergo ibi speciale,quia sic est datum pro forma a iu
8 re.†Quæro,vtrum testis possit dare testimonium suum in scriptis
in charta,q̃ porrigit.Bar.in d.l.Theopompus. in fi.dicit, ꝙ sic per
alium tex.fatetur tñ,ꝙ si iudex vellet eũ audire uiua voce, quod
posset.l.de minore.§.tormenta.ff.de quæ.Io.An.extra eo.c.de te-
stibus di. ꝙ non põt,nisi sit mutus per text.3.q.9.testes. vbi casus,
Bal.dicit,ꝙ põt,si scripturam illam allegat iudici,non alias, & ita
intelligit̃ d.l.Thepompus.Ego puto,ꝙ non possit, licet legat illũ
iudici.tum per d.c.testes.tum,qa per tabellionem debẽt scribi ver
ba attestationum.At in casu nostro oportebit, ꝙ tabellio scribat,
ꝙ ille est attestatus,ut in schedula ista q̃ tradidit iudici, ꝙ est ꝯ di-
ctum tex.Ad l.Theopompus.rñ.ꝙ ibi non fuit testificatus in figu
ra iudicij.vt ibi colligitur ex litera,ibi, Pollianus a marito iuratus
9 scripsi,&c.†Quæro,testis deposuit semel super uno articulo:pro-
ducitur iterum in alia cã super eodẽ articulo, an sufficit, si dicat,
ego dico,ut alias dixi in tali cã.Bar.in l.eos.ff.de fal. format istam
q.& di.ꝙ putat,ꝙ sit in arbitrio iudicis admittere, vel non istam
testificationem:& si admittit,valet ad instar testatoris confirmã-
tis primum testm̃, sine expressione verborum contentorum. in
illa l.quærebatur.ff.de test.mi.& de bo.po.ƒm tab.l. quæ ex libe-
ris.§.testõ.Vbi autem iudex non vellet admittere, qa vellet vide-
re,qua trepidatione,& constantia loquitur.ut l.de minore.§. tor-
menta.ff.de q.dat ipse consilium, quod ipse petat illas attestatio-
nes prius sibi exhiberi,vt de dicenda veritate possit informari.ar.
ff.de publ.l.cum si exhibuissent.& ar.eius,ꝙ no.glo. si ex no.cau.
aga.l.j.§.j.gl.2.Et possunt illæ attestationes sibi exhiberi ẽt si non
dum sint publicatæ, quia quo ad eum testimonium eius non est
secretum.Sicut dr̃ in iudice inquirente.ut ext.eo.c. cum clamor,
& ne in aliquo variet a primo,pp ꝙ possit incurrere ĩ falsum.Cõ-
suluit ipse testi,ꝙ ipse apponat ista verba, ꝙ ipse dr ꝓut nunc sibi
vr̃, & si appareret eũ aliter dixisse in alia cã,ex nunc corrigit hoc
dictum ƒm.& reducit ad dictum primum,cum tũc melius de ve
ritate recordatus fuerit.hęc Bart. Sed attende,qa vr̃,ꝙ nullo mõ
testimonium per correlationem ad aliud præcedens testimoniũ
debet admitti,qui dẽt specifice rñdere sicut specifice interrogat̃.
vt ff.eo.l.3.§.idem diuus.ver.vr̃ casus ꝯ ꝑdicta.Et pro hoc facit,qa
verba generalia,& incerta non sic instruunt iudicem ar.ff.de iur.
si.l.si ita fidei.Sed potes rñdere.ad §.idem diuus.ꝙ testimonia ꝓ-
ducebant̃,& non testes,nec in forma debita forte prius fuerãt re-
cepta.nec verba sunt hic omnino incerta, quia per relationem ad
certum dicuntur certa.vt j̃.de sen.quæ si.cer.quanti.l.hæc sñia.&
ff.si cer.pe.l.certum.& ar.eius,qđ de testõ s̃.dixi.Nec ẽt ob. qđ in
præce.q.dixi,quia ibi non fuerat prius testificatus,& scripturã suã
producebat priuatam:hic ad publicam tabellionis referrebat. &
adde quæ dicam j̃.eo.l.fi.Sed iuxta hoc põt dubitari, quid si pri-
ma depositio ad q̃ se refert non valebat, respon. aut non valebat
ex defectu solennitatis,aut ex defectu veritatis, & sic ex uitio fal
sitatis.primo casu primum dictum conualidatur ex nunc,quia re
petitum intelligitur,& in hac repetitione congrua solennitas nõ
deest,iõ valet hoc ƒm dictum,ar.ff.de le.3.l.j.§.j.& qđ ibi no.& de
test.mi.l.qrebatur.& ff.de bo.pos.ƒm tab.l.qui ex liberis.§. testõ.
secundo casu non valet secundum dictum, sicut nec primum ui-
tio patefacto,ut extra de excep.c.ueniens.& fa.qđ no.glo.in l.j.j̃.
de cod.super verbo iudicium. Item q̃ritur,quid si testis dicit,ego
dico per omnia sicut primus testis.di.qđ non valet, vt no. Spec.in
tit.de testi.§.nunc videndum.ver.cautum quoque. & ꝓ hoc bene
fac.ff.eo.l.3.§.idem diuus.cum ibi no.in gl. & qa depositio vr̃ ca-
ptatoria,ar.l.illa inst.ff.de hær.inst. debent enim testes instruere,
10 non instrui.†Quæro testis deposuit falsum non iuratus an possit
de falso puniri,& q̃tio.dic,vt dixi j̃ de sepul.vio.l.j.vbi per Cyn.&
11 Bar.in l.si quis legatũ.ff.de fal.†Quæro, in dicto unius solius Car-
a dinalis credat̃, & br̃ dicendũ est, qđ ei vt testi in figura iudicij nõ
credit̃ ar.huius literæ.in fi.Sed ei tanq̃ relatori credit̃, in his, q̃ di-
cit oretenus sibi fuisse ꝯmissa ꝑ Papã,si sit notus,& honestus, ita
no.gl.Ber.in c.e.ext.de iureiu.& in c.cũ olim.lo 1. de priui. & idẽ
tenet ibi Inn.ĩ no.sup verbo,amissione.& ĩ c.cũ dilectus, de accu.
sup verbo,rñsionẽ.Idẽ Io.An.ĩ c.cũ a nobis. extr. de testi.& idem
Spe.in tit.de testi.§.j.ver.qd si aduocatus,& in ti.de elec.§. excipi.
2 vers.idem excipit̃.†Vltimo collige ex isto tex.qđ qñ plures testes
sunt singulares,oẽs habent̃ loco vnius,quia non sunt contestes,
& sic non plus probant,q̃ unus solus.ut no.in Spe.de inqui.§.nũc
videndum.vers.idem no.immo si repugnantiam haberent, nec
vnus probaret,ut in Susanna no.j̃.eo.l.testium. & ibi dicam.

ADDITIO.

a †An dicto vnius solius Cardinalis credatur. Adde vltra ea, quæ hic notaui. in apost.ad Bal.post Ale.nu.5.ver.quærit unum credatur dicto Car.in apost.in eo.vers Fely.in c.quod super his.col.2.ver.1.conclusio extra de fi.instr.Bart. in l.vna.ubi dixi.in apost.ad ipsum.in ver.literas.s̃.de mand.prin. & Ro. sin. suo 226.inci. sanctissimus pater Eugenius vbi etiam ponit, an simplici verbo Papæ credatur.de quo per Fely.in c.sicut ad prin.ver.limita nisi extr. eo. de quo dixi,hic in apost.ad Bal.nu.5.in ver.dicto Papæ.post Barb. in apostil. mea magna.ubi ẽt pono,qñ soli testi credatur. & an Papa Imperator, vel princeps aut ciuitas,non recognoscentes superiorem possunt inducere, ꝙ stetur solius testis dicto.de quo vide interim Bo.sin.suo.358.inci.tu scis,qđ dispositum est iuris,& sing.608.inci.dictum vnius dictum nullius.

LEX IX.

1 *Testificari in re,vel causa propria,an quis possit.*
2 *Causa propria,quæ dicatur.*
3 *Donator,an possit testificari pro donatario.*
4 *Cedens alteri ius,quod habet in re sibi donata,an possit pro eo testificari contra donatorem.*
5 *Testificari,an quis possit pro alio in re,quam communem habet cum eo.*
6 *Procurator,quando,& in qua causa testificari possit.*

a 1 Omnibus. [a]†In re ꝓpria nullus est testis idoneus. h.d. concor.sunt in gl.Opp.de §.legatarijs.instit.
de testa.& l.dictantib.de testa.So.ut gl.qđ ibi nõ est cã sua,sed tes
tij.i.hr̃dis.Et si dicas,ꝯmodũ legati ꝑcipit.rñ.gl. qđ nõ est necessa
rio,qa nõ sequit̃,valet institutio,ergo & legatũ. Ista rñsio non ur̃
ꝯgrua,qa in plurib.& frequenter tenet legatũ.iõ forte Cyn.aliter
dix.videlicet,qđ hoc ꝯtingit ꝑ quãdã ꝯñtiã.sicut alias de tu.auth.
ff.de au.tu.l.1.Sed nec hæc vr̃ tuta,qa & ꝯmodũ ꝯsecutiuum attẽ
dit̃,ut j̃.dicet̃.Alij dixerunt,qđ ubi ꝯmodum ꝯsecutiuum sperari
põt ex testimonio,tunc testis non est idoneus. sed in ꝓposito nõ
sperat legatarius ex suo testimonio ꝯmodũ legati reportare, sed
ex l.dispositione,qa non põt heres ꝓ quo est testificatus,venire ꝯ
id,qđ approbauit,seu iam ꝯfirmauit.c.qđ semel.de reg.iur.libr.6.
Alij dñt,qđ hoc iõ,qa is,qui eum recepit in testem, sic uoluit, &
maxime in testõ in scriptis,qa tꝑe,quo se subscripsit, & signauit,
testimonij officio functus fuit.j̃.de test.l.j. & l. si non speciali. ubi
casus.Opp.2.de l.fi.j̃.de fideius.Sol.ut in glo.qđ ibi improprie te-
stis dr̃.Opp.3.ab extra de c.nouit.extra de iud.So. qđ in illa prima
denunciatione est speciale,vt ꝑ iurñ denunciantis, & corrigẽtis
2 ꝓbetur,& quia modici est ꝑiudicij.†Quero,q̃ dicatur cã propria.
rñ.gl qñ principaliter,uel secundario commodum spectat ad te-
stem.ff.qñ ap.sit.l.j.§.in proprie.Examinemus ista,& primo in vẽ
ditore,an possit esse testis in cã,quæ mouetur emptori de re ven-
dita.& di.hic glo.quod non, quia cã censetur eius propria. quod
probat tribus rationibus.Prima,quia a sententia ꝯ emptorem la-
ta appellat pro suo interesse.ut ff.de appella.l.ab executore.§ j.&
l.a sententia.ff.de re iud.l.sæpe,§.j. Secunda, quia biduum datur,
sicut in propria.ff.qñ appell.sit.l.j.§. sed si alius. Tertia, quia si res
euincatur,ad eum redundat incommodum euictionis,ergo pro-
pria.vt d.§.in propria.Nec ob.d.gl.ff.si.re.l.eos.ut ibi no.Et hic at-
tende,quia dicit,ibi glo.quod hic erat causa euictionis, ibi quæ-
stio de finibus inter duos emptores. quęstio.d. quod ibi ex causa
inter emptores mota non tenebatur de euic. Sed Pet.hũc intelle
ctum ad l.illam reprobat,quia ibi de euictione potest teneri.si ali
quid de eo,quod vendidit uni prius,uendiderat alteri. ideo di. qđ
ibi par est affectio ad utrunque litigantium, & sic ibi cessat suspi
cio huius larg.ff.de ri.nup.l.penult.§.de illo. Concludit ergo ip-
se.quod licet non tenetur de euictione,non potest esse testis pro
pter affectionem.quod an sit verum,uide in sequent. quæstio. Et
attende supposito,quod ipse dicat uerum, gl.ista non propterea
male dicit,quia hic quæritur,an repellatur, quia causa dicatur ꝓ-
pria,& sic non ratione affectionis,quam habet,ut res ualeat: sed
3 ratione commodi proprij.†Quæro igitur in casu,quo de euictio-
ne non tenetur,quia sic actum fuit,uel pone in re donata, cuius
euictio non debetur,nisi promissa.l. secunda, infra de euictio.&
de do.l. Ari. An si de re illa donatario fiat quæstio, poterit dona-
tor esse testis.Iacob.de Rauen. & Cyn. quod non, primo ratione
affectionis, quam habet,ut eius ꝯctus remaneat validus. nam si
prosęneta repellitur, in quo est minor ratio.ut in Auth.eo.§. ante
penul.fortius donator in quo rõ est maior,qa saltem donatarium
habet obligatum ad antidora.l.sed & si l.§.cõsuluit.ff.de pet.hęr.
secundo

ADDITIO.

a ¶Omnibus.Adde d.Soc.consi.155.inci.præstantissime Doc vers.confirmatur. in 2.parte.& adde gl.in l.nullus.ff.eo.tit.per Bar.super l.ab executore.§.1.ff. de app.vide eundem in l.qui testamento.in prin.ff.de test.

secũdo ratione sui interesse,interest enim sua,ne a donatario pe-
tatur,ꝙ ipse probat,quia pactum ẽt ꝑsonale de nõ petendo factũ
donatori transit in donatarium.ff.de pac. l. si tibi.§.pactum. Mihi
vr̃,ꝙ ista modicum releuent.nam supposito,ꝙ ipse non admitta-
tur,ipse non admittitur parte inuita ad testificandũ sup his,q̃ con
cernunt ꝑfectionem ꝯctus,vt d.§.antepe.sed sup his,q̃ an ꝯctum
potuissent euenire,non prohibetur,nec affectio ꝯctus illa concer
nit,vnde simile non est bonum.idem dico de pacto, ꝙ exceptio
pacti trãsit in donatarium,vt donatio remaneat valida, quia hoc
procedit ex l.dispositione,mediante ꝯctu.sed non sequitur, ꝙ de
alijs anterioribus ꝯctum non concernentibus,licet ꝯctui prosint,
non possit testificari.vnde de connexis ad ꝯctum vr̃ non posse te
stificari per rationes primo factas,sed de alijs sic. & ita soluentur
glo.facit,ꝙ no.Doct.in l.fi.s̃.de procu.& in l.si actor.ff.de procu.
4 & quod no.de connexis in l.j.s̃.si aduer.rem iud.†Quæro, Titius
promisit mihi decem coram uno teste, videns me probationem
non posse facere,nisi per vnum testem,& mihi non sufficere,ces
si iura mea Gaio,pp ꝙ Gaius petit illa decem, & produxit me in
testem,vna cum illo teste,quæritur, an ego possim esse testis. Et
refert Cyn.ꝙ quidam dixerunt,ꝙ sic,sed ipse tenet ꝯ,per l.j. ff. ne
vis fi.ei.sed nescio q̃õ ille tex.hoc probet.Alij distinguunt,aut ꝯ-
stat,ꝙ cessio est facta in fraudem,quia emolumentum spectat ad
cedentem,& non potest,vt hic.aut hoc non constat. & tunc, aut
penes cedentem remanent iura directa, tunc, licet ratione emo-
lumenti non repellatur,tñ repellitur ratione iuris,ꝙ habet in no-
mine,& act.ar.eius,ꝙ in seq.q.dicam.Aut iura directa penes eum
non remanent,ꝙ est,qñ habens utiles duntaxat,cedit illas,l. ex as
se.ff.ad Treb.& tunc dicunt aut tenetur de euictione,& non po-
test,ar.eius,ꝙ hic no.gl.in venditione.aut de euictione non tene-
tur,& tunc possit,ar.l.fi.s̃.de procu.& l.si actor.ff. in eo.ti.cum ibi
no.sed,licet de euictione non tenetur,tene opi.Pe. & Cyn.ut nõ
possit,quia in hac actione cessionarius repræsentat imaginem sui
actoris,ideo actor ille ad probandum non debet audiri inuito ad
uersario.l.qui stipendia.s̃.de procur. Aduersario autem volente,
5 posset,d.l.fi.& l.si actor.†Quæro, quid si est quæstio de re cõmu-
ni,an vnus poterit testificari pro alio. Dic,aut est qõ de re indiuisi
bili,vt in seruitute.& clarum.ꝙ non, quia sententia de toto præ-
dio datur.ff.de neg.gest.l.qui aliena.§.fi. Aut est quæstio de re di
uisibili,& tunc aut contenditur de tota re,& idem,ut hic, & ar.s̃.
de consor.ei.li.l.2. Aut contenditur de parte vnius ex consortib.
tantum cum alio non consorte,tunc alius potest testificari, quia
nihil sua interest.Aut contenditur cum alio consorte,& tunc,aut
consors qui producitur ad testificandum,est pars iudicij, & non
potest testificari. Aut non est pars iudicij, quia duo duntaxat ex
tribus inuicem de partibus suis contendunt,tunc tertius qui non
contendit inter illos poterit esse testis, cum non subsit causa pro-
hibitionis,& sic debet admitti.l.j.§.j.ff.eo.& hoc, qñ res est com-
munis pluribus,vt singulis.Sinautem sit uniuersitatis,dic, ut dixi
6 s̃.eo.l.parentes.†Quæro nunc de procu.[a]in quo.gl. vr̃ uariasse.nã
a in l.fi.ff.eo.vr̃ sentire,ꝙ possit.sed in l.deferre.§.idem decreuerũt.
ff.de iu.fis.dicit.ꝙ non potest. Dic aut quæritur de procu. iudicij,
& ille testis esse non potest,nec in causa principali,nec,ꝙ fortius
est in causa appellationis,licet instantia sit diuersa.tex. est & glo.
in c.Romana.extra eod.tit.lib.6. Et ratio potest esse duplex. una
est,ne immemor sui officij forte ꝯrium assereret veritatis, & sic
ratione affectionis.sicut nec aduocatus,licet finitum sit officium
aduocationis.s̃ de assel.l.nemo.in fin.& ff.eodem.l.fi. Et illam ra
tionem ponit glo.in d.c.Romana.Alia ratio potest esse,quia pro-
cu.factus est dñs instantiæ,nec per mutationem instãtiæ,vel pro-
curatoris illud ius est deperditũ,quin aliquæ reliquiæ remaneãt,
ideo velut in causa propria non potest esse testis, vt hic. Vbi aũt
non fuisset dñs instantiæ, sed ad vnum tantum articulum datus,
tunc non prohiberetur super alijs articulis testificari.ita no. Ioan.
And.ibidem in nouel.Et eadem ratione potest esse testis in alia
causa,quam non procurauit,ut no.Bar.in d.§.idem decreuerunt.
Aut quæritur de procu.ad negotia,& tunc dic,aut in negotio, ꝙ
non gessit,& potest testificari,& parte inuita, cum non reperiat̃
prohibitus.l.j.§.fin.ff.eo.aut in negotio,ꝙ gessit, & tunc dicit gl.
ꝙ non potest,nisi utraque parte volente ad instar prosenetæ. ut
in auth.eo.§.quoniam vero.& ita no.glo.in d.c. Romana. Cui as-
sentit Bar.potissime,qñ testis ex sua testificatione sentit commo-
dum,puta si peto a Titio centum,quæ dico me numerasse,& tra
didisse Gaio ei portaturo,& ei qui portauit, & numerauit meo
nomine,& de mandato meo,& uolo probare per dictum Gaiũ,
non possum,quia si testificatur,ꝙ sibi tradidit,liberatus est a me,
& si sibi non tradidit,remanet mihi obligatus, & sic testificatur
in facto,ꝙ ad eum spectat.Sed attende, quia isti non loquuntur
perfecte,& in aliquo casu minus perfecte,& iudices multoties fa
ciunt errare.Ideo caue tibi primo a simili de proseneta, ꝙ isti in-
ducunt, quia in eo videntur errare.nam proseneta idoneus testis
est,siue ab utraque,siue ab altera tantum parte producatur. Sed
in hoc est diuersitas,quia si ab utraq; parte producatur,compelli
tur testificari,si ab altera tantum,non potest compelli.ita no.glo.
in d.§.quoniam vero,in auth.eo.Et hæc est veritas,ƒm Ia de Bel.
& communiter Doct.quicquid no.gl.nostra. in Auth. de fi.instr.
§.in his.ver.ꝙ si annumeratur.& ita etiam dicit hic Bal.Secundo
aduerte,q̃õ verba istorum non sunt perfecta, ut ex sequentibus
colligere potes:ideo in procuratore ad negotia dic latius, qa aut
quæritur in negotio,ꝙ non gessit, & potest testificari etiam par-
te aduersa inuita,vt s̃.aut quæritur ĩ negotio,ꝙ ipse gessit,& tũc,
aut producitur vtraque parte uolente:& potest.ut s̃.Aut altera in
uita, & tunc aut producit̃ ab aduersa parte cuius mandato non
gessit,& tunc testificari põt,& nedum producere, sed etiam pro
eo cuius negotium gessit ꝯ quem producitur,ut no.in gl. 2. in fi.
ff.e.ar.s̃.de epis.& cle.auth.sed iudex.aut producitur ab eo, cuius
mãdato gessit.& hic distinguo,aut ex testificatione,q̃ facit appa-
ret eum commodum consequi adeo, ꝙ nisi sic testificetur ex mã
dato remanet producenti obligatus,& tunc non admittitur,vt in
exemplo,ꝙ posui.s̃.per Bar.licet glo.in vlt.expositione sentiat,ꝙ
admittat̃ in d.§.in his.ver.ꝙ si annumerator. sed illa expositio nõ
est bona,ut patet ex prædictis.ar.huius l.nisi eam salues,vt statim
dicam.Aut ex testificatione non apparet, ꝙ hic commodum ꝯse
quatur,& tunc dico,ꝙ admittitur,ut in hoc exemplo.Cum pete-
res a me centum mutuo,ego uolens tibi mutuare, dixi Titio ibi
pręsenti,numera istam pecuniam isti,& tibi numerauit,certe iste
numerator poterit esse testis,quia ego præsens dicor fecisse, ut l.
si procuratoris præsentis.ff.de ver. obl. & quia solum nudum mi-
nisterium facti ꝓbuit.Ita põt loqui d.§.in his.ver. ꝙ si annumera-
tor.& ƒm hunc intellectum tertia expositio ibi posita erit uera.
Vel pone exemplum. ego uolo probare me possedisse certum
fundum,produco ꝓcuratorem seu gestorem negotiorum meo-
rũ,q attestat̃ me possedisse, & fructus ꝑcepisse, & interrogatus
de cã scientiæ rñdet,ꝙ ipse erat ꝓcurator meus ad locãdũ, & ad
fructus ꝑcipiendũ,& ꝙ ipse nomine meo locauerat possessiones
colonis,& partẽ meam fructuum receperat, & ad domum meã
miserat,& mihi tradiderat.certe dico,ꝙ ille ꝓbat,& eius attesta-
tio dẽt admitti,qa ex eo,ꝙ principaliter testificat̃ videlicet ex eo,
qđ affirmet me possidere,nõ ꝯsequit̃ ꝯmodũ liberationis a man
dato,& ita põt intelligi tex.in d.§.idẽ decreuerũt. dũ dicit ꝓcura
torẽ admittendũ esse. pro hoc facit, qđ de legatario hic notatur.

ADDITIONES.

a ¶Quæro nunc de procuratore.Ego dixi in apo.ad Bal.hic nu.4.versi. sed dubitatur de procuratore.in apost in C.vers.de quo dixi post Lanfran.in c.quoniam contra falsam.§.testium depositiones. nu.71.ver.in procuratore autẽ, vbi de procuratore ad negotia. de procur. autem iudiciario dixi ibidẽ nu. 70.vers.quæro quarto. in apost.in ver.gl.clientulo suo.ubi pono,quid in aduocato.extra de proba.no.de hoc Alex.consi.133.col.3.vol.1. cõsi.78.col.5. eo.vol.& de procu.ad negotia. consi.19.col.7.vol.4.

LEX X.

1 *Testis liber esse debet & de sibi notis deponere.*
2 *Testes producens sumptus eis faciet competentes.*
3 *Testes sunt ad testificandum postulandi,& citandi.*
4 *Socius, & particeps ad testificandum non admittuntur.& nu.6.*
5 *Socius,& particeps criminis quis dicatur.*
7 *Socius,an possit in causa ciuili testimonium ferre.*
8 *Colonus partiarius pro domino testificari in quibus possit.*
9 *Socius itineris de iniuria socio illata testificari potest.*
10 *Laboratores victus habebunt diurnos.*

Quoniam liberi. Hęc lex potest continuari cum præce.vt in glo. & erit tunc ra-
tio indirecta,non directa pręcedentis dicti vsque ibi, in exhibitio
nem.Vel legitur per se,& tunc diuide in duas.primo ponitur rõ,
quæ mouet principem ad prouidendum testibus. secundo proui
sionem ponit circa ipsorum exhibitionem, tam in criminalibus,
quam in ciuilibus.secunda ibi,in exhibitionem.Testes debent es
se liberi,& non socij,vel particeps criminis.& sumptus impẽdio-
1 rum debent eis dari a producente.h.d.†Not. primo, quod testes
debent esse liberi,non serui,ut s̃.eo.l.seruos. Item no.quod testis
non debet deponere,nisi de eo cuius notitiam habet,ut in verbo
2 notitia.circa quod vide quod dixi s̃.eo.l.solam.†Item nota,quod
a sumptus competentes debent ei fieri a producente,[a]quod intelli
ge in eundo stando,& redeundo, ut extra de rescrip. c. statutum.
lib.6.§ proferendo testimonio. & non tantum victus, sed etiam
vecturæ,roncini,vel nauis,si qualitas personæ hoc exposcit, ut ff.
man.l.idemque.§.Labeo.ut ibi not.in glo.& hic attende,quod a
producente debent fieri sumptus pro tempore quo deponũt ad
eius petitionem, & ideo si postquam sunt examinati pro peten-
te,pars aduersa eos producat super nouis capitulis, ipsa debet ei
facere sumptus, donec super suis capitulis fuerint examinati,se-
cundum Iac.de Are.ita no Cyn.s̃.eo.l. nimis. in fin. Item dicunt
Pet.& Cyn.quod isti sumptus debent ei dari, antequam pedem
moueat de domo sua,si hoc petant.arg.j̃.eo.l. pen. & s̃. de iudi.l.
properandum.§.illo.Item dicit,quod non omnes,sed illos tãtum
quos non esset facturus in domo sua.ut ff. de peti. hæred. l. sed,
& si l.§.qđ autem quis.nisi foret talis persona q̃ domi lucrata fuis
set expensas,vt ff.ad exhiben.l.sed si hæreditas.§.plane.quod no.
3 ꝓ ambasiatoribus,quibus debent fieri sumptus.†Item no. qđ te-
stes debent postulari,id est peti,ut citentur ad testificandum, &
sic a parte debẽt produci,vt hic,& l.presbyteri.s̃.de epi. & cle. se
igitur

ADDITIO.

a ¶A producente.Vide d.Alex.in l.restituere.§.fi.cum l.seq.ff.ad Trebe. & j̃.in l. seq.& vide Lud.d.l.restituere.

igitur offerentes iudici ad testificandũ non citati, vt suspecti sunt
repellendi,ar.ff.de his qui.vt indi.l.post legatum.§.his vero.& ibi
glo. fa.l.3.vers.alioquin.ff.de iureiu. Item no.ꝙ hic istud uerbum,
cautio,sumitur pro iudicis cauta deliberatione,seu prouisione,ali
4 ter sumitur in l.j.§.de procu.† Item no. quod socij, & participes
a criminis[a] non admittuntur ad testimonium,vt hic:sicut nec ad ac
cusandum,vt l.si filium.§.de libe.cau.& hoc ſm lecturam primã,
ſm quam ista verba,si socij sunt,ad præcedentia referuntur. Item
no.ꝙ socij,& participes eiusdem criminis, non debent hr̄e sum-
ptus a producente, vt hic,ſm aliam lect.ſm quam ista verba, si so
cij,&c.referuntur ad sequentia.vt in glo.Sed quõ hæc lect.proce-
dat,non video,quia si actor producit illos,& reus eos repellit, ut
socios criminis,non video causam,cur sumptus a producẽte, qui
eos vexari fecit,nõ debeantur.nam ratio huius l. fuit, ꝙ officium
testis non debet esse damnosum,nisi dicas ꝙ hic ideo,quia accu-
satorem deceperunt,qui eos non produxisset si sciuisset. Sed sim
pliciter dicamus,ꝙ participatio criminis eos excludit ab hoc be-
neficio,quia æquum visum fuit,ne passus iniuriam compellatur
his,qui iniuriam ei fecerunt,sumptus facere,& sic ne addatur af-
flicto afflictio.& ne benefaciamus ei,qui pœnam meruit, ꝯ l. siue
hæreditaria.cum concor.ff.de neg.gest. Sed an idem eꝯ, si reus
producat illos ad sui defensionem,& actor eos repellit, vt partici
pes criminis.vr̄,ꝙ non, quia reus de participatione sciens fuit, iõ
sibi imputet,ad sumptus igitur tenetur. Cogita, quia per Docto.
5 hæc non tanguntur.† Redeo ad quartum,& pro declaratione ter
minorum,quero primo,qui dicantur socij,& participes criminis.
respondit glo.& bene,ꝙ non omnes criminosi debẽt socij appel
lari,sed tantum illi,qui eiusdem delicti numero fuerunt socij, ita
ꝙ absolutoria lata pro vno prosit alteri, vel condemnatoria qua-
lequale ei patet præiudicium,ut ff.de adul.l.denunciasse.§.fin. ita
dicit glo.& Cy.ego puto attendendum, vt idem sit, si non sit idẽ
crimen numero,sit tamen ei connexum, puta quia sit illius cau-
sa,vel occasio,vt est lenocinium cum adulterio.nam ratione con
nexitatis vr̄ habere societatem cum illo.ar.eius quod no.gl.ff. de
accu. l. qui accusare,in gl.magna.ad fin. pro hoc facit etiam. c.1.
6 extra eo.lib.6.† Quæro 2.an aliquo casu socius criminis admitta-
b tur ad testificandum.[b] Et dixerunt quidam,ꝙ sic, puta in transfu
ga.l.non omnes.§.fi.ff.de re mi.Sed vt dicit gl. ibi non dicit de so
cijs,ideo ab illo casu recedit glo.& alios consequitur, puta in cau
sa lenocinij,ut ff.de cu.re.l.diuus.la 2.& l.prouinciarum.§. de fer.
& in crimine mathesis. vt ĩ.de malefi.l.fin.& falsæ monetæ. ut ĩ.
de fal.mo.l.1.adde & alios,ut in crimine læsæ maiestatis, ut ĩ. ad
l.Iul.ma.l.quisquis.& extra de procu.c.1. Item sacrilegij. 2.q.1. in
primis.& 17.q.4.c.qui autem.Item conspirationis, & coniuratio-
nis,extra de testib.eo.c.vlt.q.1.§.si quis cum militibus.in fin. Item
hæresis.extra de præsum.c.literas.Et ut breuiter concludam, di-
co,quod vbi vnius socij confessio admittitur ꝯ alium,ibi debet ad
mitti eius testimonium.ar.§.si rec.prouin.l.1. Qñ autem eius con
fessio admittitur,& ad quid,vide ꝙ dixi in l.fi.ĩ. de acc. Et in cri-
mine simoniæ habes tex.dicentem,ꝙ si agatur criminaliter, so-
c cius eiusdem criminis non admittitur.Sinautem ciuiliter,[c] distin-
guitur.aut est socius criminis,sed non muneris, & tunc admittit̃.
aut est socius criminis,& muneris,& tunc non admittitur. ita di-
stinguit tex.extra eo.c.1.li.6.Et ex illo tex.coniuncto,c. licet He-
li.extra de simo.patet,ꝙ non sequitur,socius criminis admittitur
ad accusandum de certo crimine,ergo & ad testificandum de eo
dem debet admitti.Sed attẽde,quia dicet prouectus, quõ est pos
sibile,ꝙ accusatus repellat a testimonio quem vt sociũ criminis,
cum ipse videatur fateri se crimen commisisse, & sic ex cõfessio
ne conuinceretur.Et ego respondeo,primo cum gl.in l. si filium.
ĩ.de li.cau.secundo & aliter, vt plenius scripsi in l. si magnum.ĩ.
7 qui accu.non pos.& ponitur etiam per glo.Io.And.in d.c.j.† Quę
d ro 3.cum glo.an in causa ciuili socius admittatur[d] ad testificãdũ.
glo.ponit opi.& finaliter tenet opi.Io. distinguendo, aut sunt so-
cij omnium bonorum,& tunc non admittitur, quia causa unius
censetur causa alterius,ergo repellitur.ut §.l.proxi. Aut sunt socij
vnius rei.& tunc aut alterius,q̃ eius,quę petitur,& potest,qa non
prohibetur.ut ff.eo.l.j.aut sunt socij rei petitæ, & tunc aut ex con
uentione,ita ꝙ commodum,& incommodum spectat ad utran-
que,& non potest eadem ratione.Aut sunt socij re ipsa,quia inci-
dunt in communione,& tunc aut mouetur quæstio de parte so-
cij tantum,& tunc potest, quia cessat ratio prædicta,quia nullum
commodum,vel incommodum spectat ad ipsum.Aut de tota,&
tunc non possit,quia in re propria tunc testificaretur. & ita colli-
git gl.ex qua colligi potest breuis conclusio, quia aut socius spe-
rat lucrum,vel damnum,& non admittitur,alias sic.Sed attende,
quia Iac.de Are.in casu,quo sunt socij re ipsa, & non ex conuen-
tione,& pars vnius tantum petitur,subdistinxit,aut eadem causa
defensionis est unius,& alterius,& tunc non possit,quia præsum
ptiue commodum,& incommodum dr̄ ad eum spectare, aut nõ
est eadem causa defensionis.& tunc admittatur.arg.ff.de app.l.si
quis separatim.ꝙ satis placet.Et vide ea,quæ scripsi in l.preceden
ti.ver.quid.& hoc, qñ socius produxit socium. Sinautem socius
producitur ꝯ socium,tunc admittitur,& potest testificari pro so-
cio.& sibi imputet,qui eum produxit,sciens, ꝙ pro utraque par-
te debet dicere ueritatem,ut auth.sed iudex.§. de epis. & cleri.&
8 no.in fi.in l.fi.ff.eo.† Ex prædictis patet, ꝙ colonus[e] partiarius põt
e testificari pro dño,& ad eius instantiam, nedum de proprietate,
sed etiam de possessione fundi,quantumcunque dicat, dimidie-
9 tatem fructuum ei portauit,& dimidietatem sibi retinuit.† Item
ex prædictis patet,quod socius itineris potest testificari de iniu-
ria illata socio,nisi iniuriam illam sibi ad animum reuocauerit,
ut propriam,quod ex signis,& verbis ab eo prolatis apparere po-
10 test,ut no.in fi.ff.de do.l.apud Celsum.in prin.† Vltimo gl. pe. in-
duxit istum tex.quod laboratores debent habere sumptus diur-
nos,quod est verum,si gratis ueniant, ut hic, non si mercede. qa
tunc suo uictu,nisi aliud conuentio, vel loci cõsuetudo disponat,
& cum suis instrumentis debent laborare,ideo damnum est suũ
si destruantur,vt l.2.§.si conseruatis.ff.ad l.Rho.de iac. & circa il-
lam materiam uide quæ plenius in euntibus ad bellum scripsi in
l.quoniam multa ĩ.ad l.Iul.de vi.

ADDITIONES.

a †Socij & participes criminis.Adde ea,quæ hic dixi in apo.ad Bal.nu.2. in ver. participes criminis.Fely.plene hoc dictum limitantem.in c.veniẽs.in princ. extra de testi.eudem.consi.83.vol.3.Raph.Ful.consi.126.col.2.in fi & Bar.Soci.in suo tract.fallen.reg.425.

b ¶ Ad testificandum.Vide per Bar.in l.j §.si seruus.ff.de q.& per Inno. in c.qua liter.el 2.extra de accu.

c ¶Ciuiliter.Vide per Bal.omnino.in l.omnibus.§.eo.

d ¶Socius admittatur.Vide remi.Alc.in l.serui.§.1.de leg.1.

e ¶Quod colonus.An & quãdo colonus,seu laborator dicatur idoneus testis, vide per Do.Soc.consi.213.incip. in causa Gabrielis.versi.non obstant, quæ contra in 2.parte.

AVTHENTICA.

1 *Testis producendus qualis esse debeat.*
2 *Exceptiones,quæ post lit.cont.emergunt,quando processum impediant.*
3 *Excipiens,quando dicatur aliquid de intentione actoris fateri.*
4 *Seruus: statuliber, ascriptitius, monachus, & conuersus, an possint esse testes.*
5 *Odiosus,an semper a testimonio repellatur.& nu.6.*
7 *Odiositas,quo tempore requiratur, vt odiosus a testimonio repellatur.*
8 *Infamis,an possit ad testificandum admitti.*
9 *Criminosus simpliciter,an sit a testimonio repellendus.*
10 *Testis in morte dicens, se in causa certa falsum dixisse, an victori præiudicet.*
11 *Testis de statu suo interrogari potest.*

Si dicatur. Ista auth.communiter legitur hic,a liqui ve
ro,& ita Cy.legunt eam ĩ eo. super l. si qs.
Et diuiditur in duas,quia primo quãdo testi obijcitur uitium ser-
1 uitutis.secundo qñ odiositatis.secunda ibi,si vero dicatur.† Testis
nõ debet esse seruus,nec parti ꝯ quam producitur odiosus,& pp
exceptionem,quæ opponitur ꝯ personam testis nõ defertur exa
minatio.nisi pro opponente sit iuris præsumptio, vel talis proba-
tio,quæ testimonium etiam latum prorsus eneruaret, hoc dicit.
Ibi instrumentum suæ manumissionis, dic vel illam probet per
testes omni exceptione maiores.ar.ĩ.de la.li.tol.l.j.& 2. & ita no.
glo.in cor.eod.Ibi vel aliter est odiosus, dic quod ex litis motio-
ne.Ibi,testatio,id est testificatio. Nota ea, quæ habes in summa-
rio.Item no.ex serie huius literæ,quod exceptiones, quæ contra
personas testium obijciuntur,debent obijci, seu protestari ab ini
tio per eum,contra quem producuntur,ut sic vel repellantur, uel
tempore disputationis reseruentur,alias non opposite neque pro
testatæ non sunt saluæ,quia videtur personam approbare,quam
de facili notam potest habere non protestando.ita dicit hic Cyn.
de quo per canonistas.extra de testi.c.præsentium.lib.6.& ext.de
accusa.c.inquisitionis.Cõtra autem eorum dicta semper sunt sal-
uæ exceptiones,sine vlla protestatione præmissa, quia non vide-
tur approbare dicta,quæ ignorat.Et ex hoc apparet,quod si ĩ par
tis contumaciam testes sunt recepti,quod ei postea reuerso,licet
nulla præcesserit protestatio,salua sunt iura contra personam &
dicta,vt l.si quando.& l.vlt.ĩ.eo.nec obst.auth. sed si quis.ĩ.eo.ut
2 ibi dicam.† Item nota,quod exceptio.post lit.conte. emergentes
non habent impedire processum,nisi probentur incontinẽti. sed
debent reseruari probandæ disputandæ,& examinandæ tempo-
re aliarum exceptionum.ita dicit Iacob.Bel.in cor. huius auth. &
allegat glo.extra de officio.deleg.cap. cum contingat. Ego alle-
go tex.coniunctum glo.ff.de iureiur.l.nam & postea. in princip.
nam ibi probatur, quod quando exceptiones dilatoriæ requirũt
altiorem indaginem,ne interim impediatur processus,debent il-
læ reseruari cognoscendæ in meritis causæ. & pro hoc etiam fa-
cit.ff.ad Trebel.l.ille a quo.§.siue.de testamen. ver. sed quid. & si
apparent illas postea obstare,habes, quod retro factum pro non
facto haberi debet,vt hic.& ff.de dam.infecto.l.prætor.in prin. &
l.si quis binas.§.j.& in eodem titulo.quod no. Item not. quod in
his,quæ cõcernunt habilitatem personæ, per replicationem quis
fateri videtur excep.quãdo id,quod replicatur, supponit id,quod
excipiendo intenditur.ut hic in eo,qui contra seruitutem oppo-
sitam excipit se liberum,vel manumissum.nam si probet manu-
missionem,hr̄ pro seruo,ꝙ est no.& statim latius declarabo.Quę
ro igitur pro huius proximi dicti declaratione, quare ĩ prima par
te huius authenticæ,si dicatur ingenuus, statim admittitur, sed
si libertinus,debet ꝓbare,vel iurare,&c.rñ.gl.in cor.& Cy.hic, ꝙ

ratio est,quia cum dicit se ingenuum,ꝓsumptio iuris naturalis pri
mitiui est ꝓ eo,ꝙ oẽs liberos esse dicit,cum vero se liberum, uel
manumissum dicit,vr̄ asserere se seruum fuisse cum manumissio
sit libertatis donatio,& a manuum potestate dimissio, vt l.manu
missiones.ff.de iust.& iu.& quia libertini sunt,qui ex iusta seruitu
te manumissi sunt.l.libertini.ff.de sta.ho. & ex hoc bene sequit̃,
ꝙ per replicationem simpliciter propositam qs fateri vr̄ id, ꝙ ex-
cipiendo ꝓponit̃,qñ id,ꝙ excipitur in replicatione supponit̃, uel
implicatur,vt dixi in vltimo no.Sed hic attende, qa nos dicimus,
ꝙ sicut se hẽt exceptio ad actionem,ita se habet replicatio ad ex-
ceptionem.extra de excep.c.dilecti.Tunc ꝯ ꝓdictum no.arguitur.
sic.qui excipit,intentionem actoris non affirmat,ergo nec qui re
plicat exceptionem rei ꝯfitet̃.consequentia bona est ꝑ d. c. dile-
ctus.antecedens probat̃ ꝑ l.excep.§.tit.j.& per l.non vtique.ff. de
excep.vbi vr̄ casus apertus,& canonistæ habent ẽt casum.in c.cũ
venerabilis.extra de excep.& ponũt hic pro regula. extra de reg.
iur.c.exceptionem.li.6.Quid dicemus de isto forti obiecto.atten
dendum est,ꝙ Dy.in d.c.excep.dicit,ꝙ si excipiendo nihil ponit̃,
tunc actoris intentio non vr̄ ꝯfessata. vt est videre in exceptione
non nu.do.vel non nu.pe.Si aũt aliquid ponit̃,tunc de sola exce-
ptione est tractandum,absque eo,ꝙ actor intentionem suam pro
bauerit,vt in exceptione pacti de non petendo,sol. vel accept. &
si.& ꝓ eo vr̄ casus hic,& hoc nisi sub conditione opponat,vt not.
in l.si qdem ĩ.de excep.& de hoc vltimo est casus in d.c. cum ve-
nerabilis.Et ſm istum modum intelligit iura §.in ꝯ. inducta: & ꝓ
eo est autoritas gl.q̃ hoc tenet in auth.de exhi.& intro.re.§.sanci
mus.ver.suscepto.signara sup ver.ꝯtestatione.in fi.sed Io. And. in
gl.in dicta regula exceptionem.istam opi.reprobat,dicens, ꝙ re-
stringere illam regulam ad exceptiones mere negatiuas,est dice-
re,ꝙ illa regula est de indubitabili, ꝯ l. ꝙ Labeo.ff.de car. edic.ac
ẽt est nimis illam restringere,q̃ loquit̃ gñaliter, & indistincte: ac
quodammodo negare illam regulam esse,cum plures sint exce-
ptiones,q̃ aliqd ponunt,q̃ illæ duntaxat negant: & iõ dicit ipse,
ꝙ in nullo casu fateri vr̄,qui simpliciter excipit:secus si non sim-
pliciter,sed primo fateat̃,postea excipiat,vt in c.præterea.lo 2.ex-
tra de transa.idem tenet Inn.in d.c.cum venerabilis, & vltra in d.
regula excep.in gl.Io.An.nititur probare tribus rõnibus,ꝙ simpli
citer excipiens ꝯfiteri non vr̄ aliqd de intentione actoris. Prima,
quia hoc non sequit̃ necessario,vt patet in pacto de non petẽdo:
qa poterat esse,ꝙ illud non erat vere debitum, vel nãliter tm̃, ut
3 nullo modo.† Scda,qa ꝑ exceptionẽ negat se debere; ergo nihil
de intentione actoris vr̄ fateri,ne eadem exceptio ꝯrios ꝓducat
effectus.ff.de sol.l.qui hominem.§.fi.& de baptis.c.maiores.Ter-
tia,qa cum reus sit priuilegiatus, vt ꝯrias possit opponere exce-
ptiones,vt ꝑ eum no.in c.nullus plurib.extra de reg.iur. intelligit̃
ipse simpliciter excipiendo,primo negare,& pactum opponere,
& sic de pacto sub conditione,si appareat eum promisisse, vel de
bere,intelligit̃ opposuisse seu excepisse. Et ex his rõnib. attẽtis in
nouel.dicit,ꝙ opi. Dy.sibi non placet,& ad hunc text.non rñdit,
quia nec allegauit.Sed Bal.hic rñdet dicens,ꝙ illa regula est ve-
ra,ut fateri non videat̃ ꝑcise,& ita intelligit illam literam.sed ubi
exceptio,vel replicatio supponit id, ꝙ aduersarius intendit, tunc
ex tali obiectu ꝓsumptio ꝯ opponentem inducit̃,ut hic. facit, ꝙ
no.in l.si filium.ĩ.de lib.cau.Ista sol.est imposita verbis, & non re
bus,ꝯ l.2.ĩ.communia.de leg.ꝙ patet, quia ista ꝓsumptio non ꝓ-
cedit.nisi ex quadam implicita suppositione eius,ꝙ excipit̃.& est
tantæ potentiæ,ꝙ nisi probet̃ id,ꝙ replicat̃,replicans non admit-
titur,vel admissus postea hr̄ ꝓ nõ admisso,ut hic patet, & sic sol.
non est bona.Quid igit̃ dicendum? rñ.ꝙ puto Io.An. & Inno. be-
ne dicere in exceptionib.q̃ propriæ sunt actionis exclusio, & sic
in concernentib.actiones.& hoc ꝑ iura §.alleg.& ẽt,qa id, qđ sup
positiue dr̄ in istis interrogationib.seu rñsionibus, ꝓiudicare non
dẽt,qa pro vero non affirmat̃,sed ad effectum alium pro ꝯditio-
naliter apposito hr̄, ut patet ad sensum: & quotidie in istis dispu-
tationibus fieri videmus,ac ẽt ꝑ alias rõnes,& potissime per vlti-
mam,q̃ scripsi §.tit.j.l.excep.q̃ vr̄ mihi fortior cæteris.ubi hanc q.
formaui,licet hic latius ipsam examinem.in exceptionib. aũt cõ-
cernentibus habilitatem ꝑsonæ, locum hẽt l. ista, quia excipiens
de seruitute habilitatem vr̄ negare, & replicans se libertum de-
clarat ex qua cã habilitatis venit:vnde prima petitio generalis,ex
qua petitur admitti,nunc ex hac specie libertinitatis declarat̃, &
perinde est acsi a principio specificata esset.arg.§. de iud.l.licet.&
sic exceptio in ordine intellectus sequi, & non antecedere vr̄. &
ideo in casu isto debet probare se libertum,& manumissum esse.
nam qui vult admitti,vt talis,debet probare se talem.l.non igno-
rat.ĩ.qui accu.non pos.& §.tit.j.l.cum re.& l.neque.& l.matrem.
& extra de electio.c.si forte.li.6.cum ibi no.Et hæc no.quia subti
lia sunt.põt dari,& alia sol.vt dicamus,ꝙ hic expressim fuit cõfes-
sus se seruum fuisse,sed nũc liber tenet se esse ex manumissione.
4 di.simile,vt in c.præterea.ext.de transa.† Quæro cum glos. seruus
non admittit̃ ad testimonium:sed qd de statulibero.dic idem, qa
interim seruus est.ff.de sta.li.l.stat.lib.Quid de ascriptitio. dic, qđ
põt,ut §.de epi.& cle.l.iubemus.& auth.ascriptitios.Quid de mo
a nacho,& conuerso.dic,ꝙ admittit̃,[a] vt in Auth.de mona.§.cogi-
5 tandum.& arg.ff.eo.l.j. † Quęro tex.iste repellit odiosum pp litẽ
motam super crimine, an super quocunque, siue agat̃ ciuilite
siue criminaliter:puto super quocunque, & nedum si criminali-
ter:sed ẽt si ciuiliter,dummodo aliqua afflictio afferatur personæ
saltem infamiæ inferendæ ꝑsonæ, ut differat a sequenti parte, q̃
de lite pecuniaria tm̃ loquit̃.Quero cum glo. de qua parte pecu-
niaria hic loquit̃.rñ.cum gl.ꝙ siue sit de statu, siue de oĩbus bo-
nis,siue de maiori parte bonorum,sufficit.ar. insti.de exc.tu.§.itẽ
6 pp litem.† Quæro tex.subiungit,vel aliter odiosus, quõ hoc intel
ligit̃.dic,ꝙ hoc velut indeterminatũ relinquitur iudicis arbitrio.
qui arbitrabitur,an leuis,uel grauis sit inimicitia, an sit capitalis,
vel non:qa capitalis non admittit̃,non capitalis sic, licet minus si
dei adhibeat̃,ita no.Inn.in c.cum oporteat.ext.de accu.nec ꝓ le-
ui ita de facili qs pręsumitur mentiri,sicut pro graui,ut no.in cor.
huius auth.facit,ꝙ no.ff.de ar.l.licet.Et alibi dicit Inno.ꝙ inimici
non solum dicunt̃ quo ad repellẽdum de testimonio qui odium
gerunt in mente,sed ẽt qui inimicitiæ cãs habent, uel hr̄e ꝓsumũ
tur sine mentis ocio.ar.3.q.5.c.2.& se.& ita no.ipse in c.cum l. &
A.ad fin.ext.de re iud.& sic suspecti de inimicitia graui repellen
tur ſm eum.Item dicit ipse in d.c.cum oporteat.qđ qui semel fuit
inimicus,semper ꝓsumitur, nisi signa reconciliationis appareant,
ut §.fam.erc.l.in ipsius.& l.3.in fi.ff.de adi.leg.& signum reconci-
liationis est,si postea cęperunt simul conuersari.ita no. gl.inst.de
iniur.§.fi.Item dicit ipse in d.c.cum oporteat.ad fi. qđ non statim
post reconciliationem quis est admittendus ad testimonium,qa
adhuc de rancore suspicari potest, ideo non solum qui est inimi-
cus,sed etiam qui fuit nudius proximus.i. de proximo repelli dẽt
7 a testimonio,ut 3.q.5.c.2.† Quæro quo tpe debet esse hæc odio-
sitas,uel inimicitia,ut sic repelli quis debeat a testimonio. respõ.
aut dr̄ procedere ex facto,quod fuit ante factum, de quo mouet̃
qõ,ad cuius testifica.adducit̃,& suffi.aut ex facto, quod fuit post
illud factum,de quo mouet̃ qõ,& tunc aut processit facto testifi
cari debentis,& idem:aut facto eius ꝯ quem testificat̃,& tũc aut
lis non erat mota,nec sperabatur moueri ꝯ producentem, & ad-
huc idem puto.Aut erat mota,vel sperabatur moueri ꝯ producẽ-
tem,qñ hic odium insurrexit inter eum,qui producit̃ in testem,
& eum ꝯ quem ꝓducit̃,& tunc testis omnino non repellitur,sed
iudici committit̃,ne reddatur occasio aliqd malignandi ꝯ illum,
qui forte solus,uel cum uno alio aliquid posset testificari ꝯ illum,
arg.ff.de qõ.l.j.§.si quis latrones.& quod ibi no.Bar.ubi dicit,qđ
uidit de facto.qđ cum quidam ꝯ se non haberet,nisi unum testẽ,
dedit vnam alapam,ne postea testificari posset ꝯ se.qđ no.& hoc
8 hr̄ per Io.An.in c.testimonium.de testi.† Quæro,si testi obijcitur
b infamia.[b] respon.distinguendo infamiam iuris ab infamia facti,
ut dixi.in l.j.ad fi.§. de sum.tri.& fi.ca. Vnum adde, quod infamis
infamia iuris qñque admittitur,ut in crimine lęsæ maiestatis.no.
Bar.in l.in qstionib.ff.ad l.Iul.ma. qđ dẽt intelligi, ut admittat̃ ad
probandum principale,qđ intendit in quo crimen consistit, non
alia adminicula,vel circunferentia,ut in exemplo,quod ponit ibi
Bar.qđ omnino uide.Ex quo infertur,qđ si infamis uirtute statu-
ti admittitur ad probandum adulterium,intelligitur, ut admittat̃
ad probandum amplexus,sed non mulieris matrimonium.argu.
extra de simo.c.per tuas.secundum Bal. Sed ꝯ vr̄, quia cum adul-
terium non sit,nisi mulier nupta fuerit, uidetur & probatio ma-
trimonij permissa.argumen.l.2.ff.de iurisd.omn.iud.l.illud.ff. de
actio.hæred. Non obst.cap.per tuas. quia de adminiculis ad pro-
bandum non de probandis loquitur: præterea matrimonium
est de

ADDITIONES.

a ¶Dic,ꝙ admittitur. Adde Spe.in tit.de teste.§.idem excep.ver.quid de monacho.idem tenet Abba.in c.nuncius.& adde,ꝙ fratres minores possunt testificari secundum Spe.in tit.de teste.§.item excip.& idem de cõuersis religiosis;& similibus,quia non reperiuntur prohibiti, imo potius permissi.c.nuper.de testi.& d.c.nuncius.& ibi Abb.& in c. & si Christus, de iureiur.cum si.idem no.gl.in Auth.de mona.§.cogitandum. & Bal. in auth. ingressi.§.de sac.san.eccl.& dicit Abba.ꝙ a prin.debet habere licentiam sui prælati, cum literas non debeat legere sine licentia prælati.12.q.1.non dicatis.sed si testificati sunt,non valet testimonium.ad prędicta allegat tex.quem dicit nouũ. in c.veritatis.de do.& con.& an,& qñ monachus seu religiosus in aliquam religionem professus testis esse possit sine licentia eius cui subest, uide d.Soci.consi.17.inci.supradicta causæ cognitio.ver. postremo tractandum. in 2. parte.& adde in materia,ꝙ clericus põt testificari in causa ecclesiæ suæ, nec debet repelli.vt in c.cum nuncius,extra de test.sed nunquid compellat̃ ferre testimonium contra ecclesiam suam.gl.ꝙ sic in d.c. cum nuncius. quia nõ est proprie sua causa,& tacere veritatem est peccatum,idem tenet Innoc.qñ non sunt alij testes.idem ibi Ho.dum clericus non sit libertus ecclesiæ. per d.l.libertorum.idem tenet Abb.sicu. quia testificãdo pro ecclesia tenetur testificari,& contra eum quis debet testificari pro utraque parte. 14.q.5.c. nõ sane.& est gl.in c.fraternitatis.de test.sed dic,ꝙ quandocunque testificatur pro ecclesia,& reperiuntur alij testes,tunc non coguntur,vt no.glo.in d.c. cum nuncius.sed vbi non sunt alij,cessat omne priuilegium in defectum ꝓbationis.no.in c.si quis testium.de testi.& in c.1.de test.cog.& hic dicit Abba.nisi clericus ipse moueret causam ecclesiæ,tunc enim non potest esse testis ecclesię.c.insuper.de test.nec etiam cogi,quia procurator non potest cogi testificari contra dominum suum in eadem causa, licet possit interrogari.

b †Si testi obijciatur infamia.Ego dixi hic in addi.ad Bal. post Barb. nu.7.uers. sed dubitatur,in apost.in eo.ver.de quo dixi post Bart.in l. Carbonianum.§. cum autem.vers.circa hãc q.quæro.in ver.utrum infamia d.meum.Ias.May, in l.cunctos populos.C.de sum.tri.Fely.c.at si clerici.col.12.ver.no. quod testis.extra de iudi.Bar.Soc in suo tract.fallen.regul.225.Pet.Phi.cor.consilio 60.volumine quarto,& dominum meum Phil. Decium consilio 163.col.3. volumine secundo.

est de substantia adulterij,non autẽ de adminiculis.Quid si obijciatur periurium,dic,ꝙ repellitur a testimonio periurio probato eo.tit.c.testimonium.siue sit infamis,siue non.ita no.glo.in l.Lu-
9 cius.ff.de his qui not.infa.† Quid si dr̃ simpliciter, ꝙ est criminosus,puta homicida dicit, ꝙ de iur.ciuili non repellitur, cum causam non contingat de qua agitur,ut patet in l. prætor.ibi,particeps,& socius criminis repellitur,& non alij,ſm Doct. Subiungit tñ quidam,quia graue scelus perpetrauit qui homicidium commisit,ꝙ inter viles psonas est habẽdus.vt s̃.vbi se.vel cla.l.j. & sic sine tormentis non est recipiendus,vt in cor.c.§.si vero ignoti.& 4.q.3.§.si ea.facit,ꝙ no.Inno.extra de acc.c.cum pe.manchonella.Vnum tñ attende,ꝙ vbi testi obijcitur crimen, non dẽt obijci in gñe,sed in specie cum adiectione loci,& tpis.ut in c.præsẽtiũ.
10 de testi.lib.6.facit extra de elec.c.vt circa.eo.lib.†Quæro,testis in mortis articulo dixit se falsum testimonium dixisse incerta cã,an nocet victori.dicunt Doct.qđ non,ar.ff.de proba.l.fi.§.fi.cum ibi no.& ff.ad Sil.l.si quis in graui.§.j.& ibi per Bar.fa.ꝙ no.Cy.in l.si vicinis.ĩ.de nup.& l.Seia.& ibi no.in prin.ff.ad Velle.& est ratio, quia hic deponit non iuratus,nec solenniter, & ẽt ex interuallo, & sic non p̃iudicat alij.ar.s̃.eo.l.iusiurandi.& eius,ꝙ no.ĩ. de test. l.hac ɔsultissima.§.fi.& ar.eius quod no.in gl.ext.eo.c. cum cãm.
11 †Vltimo hæc auth.præstat argumentum,ꝙ testis possit interrogari de statu suæ psonæ,puta an sit liber,vel seruus,& an sit odiosus,vel inimicus alicui partiũ,vel ei coniunctus, & in quo gradu. Cuius ɔ̃rium dixit Odof.ex eo,quia super hoc nõ sunt producti, nec iurati.Sed Nic.de Ma.tenet,ꝙ possit, quia illæ interrogationes veniunt in consequentiam:iõ non est necessaria specifica pductio,nec iuratio.ar.ff.de rei vendi.l.ex diuerso.§.j. & ff.com.l.si vt certo.§.vsq; adeo.Item,quia prius de se quis interrogãdus est. l.prius.ff.ad Sil.fa.qđ no.in l.testium.ĩ.eod. & ita seruat communis practica.Et ideo attestationes in his sunt multum ponderandæ,quia potest testis infringere totũ,qđ prius dixit,si postea se inimicum dicat eius,ɔ̃ quem testificatus est, ut no.Bar.ff.de ver.ob.

LEX XI.

1 *Libertus,an possit contra patronum testimonium ferre.*
2 *Hæres patroni,an possit contra ipsum testificari.*
3 *Vasallus contra dominum,an admittatur ad testimonium.*
4 *Testis,an dicatur inuitus eo,quod citatus.*
5 *Sententia contra patronum lata iuxta liberti testimonium an valeat.*

Libertorum aduersus. Libertus volẽs, vel inuitus aduersus patronum non potest ferre testimonium.h.d.No.qđ libertus testificando ɔ̃ patronum punit̃.Item no.qđ citatio iudicis eum nõ excusat.Opp.quod non tm̃ aduersus eum, sed nec ẽt pro eo possit. l.j.ĩ.de q.Sol.confitendo.vt in gl.& dic,vt ibi latius dixi.Oppo.ꝙ immo liberti ad testimonium admittant̃,vt s̃.l.proxi.& s̃. de postu.l.nec certorum.Sol.vt gl.ꝙ ɔ̃ alios, q̃ ɔ̃ patronos loquuntur,
1 iura illa.†Quęrit gl.an patrono volente admittatur libertus ad testificandum ɔ̃ patronum.dicit gl.quod non ar.ff.de postu. l. quos prohibet,quæ facit,ꝙ ob honorem prætoris, vel totius uniuersitatis patronorum non possit.Item allegat glo.quia ɔ̃ bonos mores,& sic renunciari non potest.ut l.alia.§.j.ff.sol.ma.pro hoc etiã fa.tertio,quia hæc l.est pœnalis,nec pœna est applicãda patrono, iõ ei renunciari non põt.Nec ob.l.fi.s̃.de pac.quia ibi in his, q̃ tm̃ commodum renunciantis, & non alterius concernunt, de quo
2 dic,vt ibi plenius no.Quærit gl.quid de hærede patroni respõdit glo.ꝙ idem,siue sit de liberis,siue sit extraneus.quia iura, q̃ sunt in non faciendo,vt in non uocando in ius,& in testificando, trãseunt ad extraneum hæredem,ar.s̃.de in ius voc.l.2. licet ius succedendi in bonis ad hæredem extraneum non transeat. l. j. §. sed si sub conditione.ĩ.de la.li.tol.ꝙ no.qa ex gl.habes, ꝙ qui non p̃t
3 alium in ius vocare,non põt ẽt ɔ̃ eum testificari. † Quæro ab extra,an vasallus possit testificari ɔ̃ dñm. dicendum est, ꝙ sic. in cã feudali.quia per vasallos,qui appellantur pares curiæ,pbat̃ inuestitura feudi. vt in tit.qd sit inuest.c.j.& in tit.de cõsue.re.feu. c. in alijs aũt causis ciuilib.si quidem est magna,non põt,si modica,dixerunt quidã,ꝙ põt.alij,ꝙ non potest. In criminali,aũt nullo modo p̃t,vt hic hr̃ in eo.tit.l.de consue.re.feu.§.similiter,vbi vide, &
4 ibi tenet Iac.Bel.ꝙ ẽt in ciuili nullo mõ põt.†Quæro, an eoipso, ꝙ testis est citatus,dicatur inuitus,& vr̃,quod sic p istum tex. sed dic,quod non,nisi suam excusationem allegauerit. arg.l. si filius. ff.ad Ma.& patet ĩ iurisdictione prorogata,q̃ exigit ɔsensum partiũ.& non dr̃ pars inuita,nisi restituerit,vel priuilegium allegauerit,vt hæc patent in l.j.& 2.in princi.ff.de iud. Quæro,libertus fuit admissus volens,vel inuitus,& pp eius seu eorũ testimoniũ iudex tulit sñiam ɔ̃ patronum,an ualeat sñia.dic,aut cã probationis nõ est adiecta in sñia,& valet.aut cã apposita in sñia, puta, quia nobis constat,qđ p libertos tuos est contra te probatum, & ideo te ɔdemnamus,&c.& tunc sñia non tenet,quia qñ probatio allegata in sententia est a iure reprobata,sententia est nulla ipso iure,vt extra de purg.vulg.c.2.& ita no.Io.An.in c.quoniam contra falsam.in fi.extra de proba.in nouell.& Bal.hic,quod no.

LEX XII.

1 *Iudex testium examinationem factam debet tenere secretam.*
2 *Testis falsum committens,uel dolum est puniendus.*
3 *Litis contestatio requiritur,vt iurisdictio non sit iudicis prorogetur.*
4 *Clericus priuilegium exemptionis perdit,si etiam coram ecclesiastico iudice testificetur.*
5 *Testis vacillans,seu varians repellitur, & quando variare dicatur.*
6 *Testis dictum in iudicio præfertur,eo quod dixit extra iudicium.*
7 *Iudex delegatus,an possit testem uacillantem punire.*

a Nullum.[a] Imperator uolens prouidere, ne falsa reddantur testimonia,primo falsum testificantib. cuiuscunque sint dignitatis exceptionem fori denegat. secundo iudices ad secretam,& diligentem examinationem pro ueritate eruenda admonet,& incitat, tertio potestatẽ puniendi falsificos testes eis concedit,& mandat.secunda ibi, sed omnes. tertia ibi: data cunctis,&c.Si testis offendat aures iudicis in testificãdo, per iudicem ipsum potest puniri pro qualitate delicti, non obstante aliqua præscriptione fori.h.d.Vel aliter testis delinquens in testificando officio,efficitur de foro iudicis coram quo testificatur, nec potest se tueri aliqua dignitate,uel priuilegio fori ad euitãdũ pœnam pro motu iudicis in ferendam.h.d.Pone casum in terminis,quod cum falsa testimonia frequentarentur, & maxime p uiros militares,vel in dignitate,seu officio positos, & potissime in causis ciuilibus,propter quod testes non timebant iudices, tum quia non erant de eorum foro propter militiam,uel dignitatem, quam habebant,tum quia iudices ad ciuilia non uidebantur habere potestatem puniendi illos,Imperator volens prædictis prouidere,tria facit,ut s̃.dixi in diuisione.duo ergo principaliter tractat hæc l.quia primo de iudicis officio circa veritatem eruendã, secundo de eius officio circa testis ueritatem,& falsitatem puniẽ-
1 dam.†No.primo,quod iudex debet examinationem testium facere,& tenere secretam,ut hic.ibi iudicantis intrare secretã, &c. dicit tamen Nic.de Mat.quod consilium est in factis arduis,ut testes examinentur coram fide dignis personis, ut non possit dubitari,an notarius,qui solus scripsit,uerum scripsit,nec ne.ar.ff.eo.l. curent.& ff.de adul.l.si postulauerit.§.iubet.& illæ personæ iurabunt tenere secretum,& nemini dicere.arg.ff.de pœn.si quis aliquid.§.instrumento.donec publicabuntur eorum dicta. ut s̃.eod. l.solam.& ĩ.de reg.iur.l.acta gesta.Item no.quod falsum testimonium repellitur,& punitur.Item no.quod testis varians,& uacillans repellitur,& etiam punitur,ut hic.& ff.eo.l.qui falsa, vel ua-
2 ria.& extr.de pecu.c.super his.†Item no.ex tertia particula, quod
b testis punitur,[b] siue falsum siue fraudem cõmittat. Pro cuius declaratione quæro,quando falsum dicatur committere, & quando fraudem,respondit Bal.quod falsum committit loquendo, siue affirmet,siue neget:sed fraudem committit tacendo, uel versute loquendo,& non dicẽdo plene factum ita, quod ueritas colligatur per iudicem,ut nõ.in l.Lucius.ff.de his qui not. insa. & in l.præsbyteris.s̃.de episc.& cler.Item not. quod propter delictum quis sortitur forum.ut hic no.s̃.ubi de cri.agi oportet.l.1.Item nota,quod reatus omne priuilegium excludit,vt hic. in princi. & in fi.Item no.quod iudex ad ciuilia punit de crimine coram eo iudicialiter commisso,& punit extra ordinem pro eius motu.vt in gl. & ĩ.eandem instantiam.Item no.quod de crimine noto iudici,vt iudici,quis sine accusatione punitur. Oppo. ab extra,quod nemo sine accusatore puniatur.ff.de mu.& ho.l.rescripta.§.si quis accusatorem non habens.Sol.illud uerum,quando pœna ordinaria.l. cor.de fal.puniretur,sed hic punitur extra ordinem pro motu iudicis,secundum Pet.Vel dic,quod etiam si pœna ordinaria vellet eum punire,posset sine accusatore,sed in noua instãtia,& nouo processu per uiam inquisitionis solennis contra eum formatæ,cum sine dissimulatione non posset per transire,& hoc quando esset iudex competens.Dicendum est ergo,quod aut hic quęritur de pœna extraordinaria,quam quilibet iudex potest imponere ex eo,quia testis talia afferendo iudici, reuerberat eius aures,& in contemptum eum videtur habere.& ita loquitur l.ista. Aut de pœna ordinaria l.Cor.de fal. & tunc cum accusatore, & qñque sine per uiam inquisitionis ordinarie potest puniri. & ex hoc apparet,quod gl.hic bene dicit,quæ vult, quod punitus hac pœna extraordinaria,non prohibetur puniri pœna ordinaria falsi,ubi falsum dixit.Nec ob.l.senatus.ff.de acc.& l.licet.§.fi.ff. nau. ca.per quas Cy.reprobat istam gl.nam illæ ll. tunc locum haberent,quando de falso testimonio esset punitus.nam tũc amplius de eodem puniri non debet, sed hæc pœna extraordinaria non est pęna principaliter falsi,sed reuerberationis aurium iudicis ex temeritate testificantis procedentis,per quam contempsisse videtur iudicem,& in contemptum habuisse.quod patet,quia hęc potestas cunctis iudicibus datur, & sic etiam his, qui duntaxat de causis ciuilibus cognoscũt.& ita tenebat Iac.Ar. & sic potius est mulcta,q̃ pęna.Alij dñt,qđ vbi pœna integra esset imposita, tũc amplius puniri non debet,vt in ɔ̃rijs. secus si non integra, ut hic in glo.

ADDITIONES.

a ¶Nullum.Vt euites contra.auth.eo.tit.§.si vero ignoti.dic pro ut per Inn.no. in c.dilectus de pœnis.quod ista l.loquitur in ordinario.
b ¶Testis punitur.Sed quid si parti aduersæ non noceat,nec præiudicat, an de falso teneatur.Vide per d.Soc.consi.36.inci.in facto pręsupponitur.vers.circa consultationem.cum ver.seq.in 2.parte.& ibi quid de non iurato falsum deponente.

in gl.& pro hoc dñt esse casum in l.2.s̃.de spor. sed illa loquitur ĩ mulcta,vt ista:& iõ p̃cedens sol.verior:qa per illã l.2.pbat̃.Et circa pœnas ordinarias vide.q̃ plene dixi.in l.q de crimine ĩ. de acc.
3 Opp.2.ꝙ præscriptionem fori isti testes possint opponere, qa ad prorogationem iurisdictionis non sui iudicis requiritur litis contest.l.si ɔuenerit.ff.de iurisd.om.iu.q̃ hic nõ interuenit.ergo, &c. Sol.ꝙ illud pcedit,qñ qs se subijcit iurisdictioni alterius iudicis expresse,vel tacite p uiam prorogationis:non qñ delinquẽdo,vel ɔtrahendo, vt hic,& s̃.vbi de crimine agi opor.l.j.& ff.de iud.l.he-
4 res absens.†Quæro,an hæc lex hẽat locum in clerico testificãte dicit gl.j.ꝙ sic.& hoc habeo p expedito,qñ coram iudice ecclesiastico testificat̃,ẽt si clericus foret exemptus, qa tũc priuilegiũ exemptionis pdit,vt hic.facit l.j.ff.si qs in ius voc. non ie. cum ibi no.sed vbi coram iudice ciuili,& seculari, dubito pp c.si diligenti.de fo.ɔpe.& aut.clericus.s̃.de epi.& cle.põt dici spãle, qñ delinquunt in iudicio:pæna tñ non poterit imponi corporalis a iudice laico.Vel dic,ꝙ in clerico delinquente in iudicio seculari hæc l. est correcta, q̃tum ad pœnam imponendam p illũ iudicẽ, sed re-
5 mittet̃ ad ecclesiasticũ.Quęro 2.testis varians,[a] & vacillans reiici-
a tur,& punit̃,ut hic.& s̃.de epis.& cler.l.psbyteri.& ff.eo.l.q falsa, vel varia.Sed qñ dr̃ variare seu vacillare,rñdent Doct.si modo dicit se nihil scire,modo aliquid scire:vel modo plus, & modo minus,ita ꝙ ex dictis suis hoc colligat̃.& hic attende, ꝙ si iudex dicat notario,scribe qũo iste testis vacillat,ꝙ notarius scribere non dẽt:sed dẽt scribere iudex,qũo dr̃,ꝙ testis vacillat: nã in cognitione notarij nec de eius officio est de hoc cognoscere, vel iudicare,sed iudicis.Officium aũt notarij est eius dicta scribere fideliter, si tñ ipse dicto iudicis addat:& ita ẽt mihi vr̃,ꝙ ipse vacillet, plus autoritatis confert,hic no.Inno.in c.qm̃ ɔ̃ falsam. ext.de probat. Et attende,ꝙ Inno.ibidem dicit,primo, ꝙ notarius hoc non dẽt scribere,nisi teste hoc audiente, & intelligente: sed parum ĩ.ab hoc recedere vr̃,dum dicit plus ẽt vr̃ aliquibus, & forte non male,quod etiam teste hoc non intelligente possit hoc facere scribi.
6 Quæro 3.quid si testis aliquid dixit extra iudicium, ꝙ nunc iura-
b tus dicat in iudicio.dic,ꝙ pręualet id,ꝙ in iudicio[b] dixit,quia nũc tenuit,ꝙ extra iudicium dixit,nec testimonium est appellandũ, sed assertio quædam,vt no.ĩ.de test.l.hac consultissima.§.fi. & p hoc gl.ex.eo.c.cum cãm.facit,ꝙ dixi in auth.atqui semel s̃. titu.j. in 8.q.nec puniri põt de falso, vt plene dixi in l. si quis decurio.ĩ. de fal.licet Bar.teneat ɔ̃.in l.cos.ff.de fal.Quęro 4.quid si testis in mortis articulo reuocat eius testimonium,vt falsum.dic,ꝙ primũ præualet,ut dixi s̃.eo.aut.si dicat̃.ad fi.Quæro 5.quidam sup quodam facto deponit,ꝙ asserit fuisse sacratum, & iuratum, ut teneretur in secreto,& ꝙ ipse ẽt iurauit,an ei credi debeat.dic, ꝙ nõ, ſm Io.An.in c.literas.ext.de præsump.quia aut mentitur, aut est periurus,quia reuelat id,ꝙ iurauit tenere secretum:& sic repellẽdus,vt extra eo.c.ex parte adę.&c.testium. Quod intelligo, nisi sit tale factum,ꝙ secretum tenere non debuit, licet iuratum. puta,si erat coniuratio aduersus principem, vel rempublicam, & si.
7 †Quæro 6.cum glo.quid si iudex, qui examinationem recepit, non erat ordinarius,sed delegatus,an poterit punire testem vacillantem,vel falsum dicentem,glo.dicit hic,ꝙ nõ, sed debet ipsum ad delegantem ordinarium remittere,ut in aut.eo.§.si vero ignoti.Quod facit ad q.Iudex commisit examina.testis cuiusdam Ferrariensis uicario Potestatis Ferrarię,qui in depositione sua deprehenditur falsum dixisse,& dubitatur quis iudex potest eum punire,an Ferrariẽsis tm̃,an Bonon.tm̃,an vterque.Et vr̃, ꝙ Ferrariẽ. tm̃,cuius aures reuerberauerit,ut hic:& cuius mentẽ,& consciẽtiam vulnerauit,vt perinde sit acsi in Ferraria hominem vulnerasset.Item,quia negari non potest,ꝙ locus ita circunscribit delictum verbi,sicut facti.l.liberorum.ff.de accusat.& c.pręsentium. extra eo.tit.lib.6.& tanto fortius,quanto testis esset subditus iudici Ferrariæ & non Bonon.In ɔ̃rium,ꝙ solus iudex Bonon. possit facere.primo,quia virtus testimonii dirigitur duntaxat in Bono. ar.l.ɔxisse.ff.de act.& oblig.l.si vt proponit̃.ff.de fi. & l. quæro.ff. de sol.Item,quia attestatio principaliter offendit aures iudicis Bonon.qui de causa cognoscit.Item, quia examinator recepit attesta.vigore commissionis sibi factę a iudice ordinario causę,& sic ille punire debet,vt d §.si vero ignoti,& ꝙ hic no.in gl. & ꝙ not. Inno.extra,de pœn.c.dilectus. Et istam partem tenet hic Bald.ꝙ vterque videtur falsum attestasse,& in vtriusque loco, & iurisdictione,quia modo vni,& postea alteri mediante illa scriptura attestationis,& saltem in uno loco vere,in alio ficte, ut d.l. contraxisset.Nec ob.quod hic dicitur de delegato.no.quia loquitur, qñ delegatus iurisd.non habet,vel delegatus est de iurisdictione delegantis.No.quãdo iurisdictiones sunt diuersæ, ut in casu nostro, & sic quilibet eorum iurisdictionem habet:non tamen dico, ꝙ punitus ab uno possit puniri ab alio. sed de hoc remitto ad ea, quæ dixi ĩ.de accusa.l.qui de crimine.

ADDITIONES.

a ¶Testis varians,& vacillans.Adde,ꝙ no.de hoc plene,& remissiue in apos.ad Bal.hic in ver.iudex.ita dicit.nu.2.vbi pono, qualiter debeat illa variatio, & vacillatio scribi,& an illam possit notarius propria autoritate scribere, de qua dixi post Lanfra.de Oria.in c.quoniam cõtra falsam.in prin. nu.14.ver. in gl.2.in fi.in apo.in ver.ista vide.extra de proba.& ibi vide Fel.col.antepe. ad fi.vbi refert,& sequitur Bal.in l.qui falsa,& varia,ff.de test.& dixi de hoc in apost.ad Lanfr.de Oria.in proœ.decre.nu.2.in ver.examinator.
b ¶In iudicio.Adde d.Soc.consi.in ci.in causa do.Io.ver.2. etiam clare. circa fi. in 2.parte.quod testis quando dicit vnum cum iuramento. aliud sine iuramento,statur eius dicto cum iuramento,tamen quando pro primo dicto sine iuramento sunt præsumptiones, & pro secundo cum iuramento non, statur primo sine iuramento.

LEX XIII.

1 *Testes pro vno in una causa producti possunt contra eum in alia causa produci.*
2 *Amicus quilibet præsumitur.*
3 *Testis pecunia corruptus repellitur.*
4 *Testem quem semel approbaui,vel produxi,quando reprobare possim. & nu. me.sequen.*
7 *Testem pro me productum reprobatum,an contra me possim eundem reprobare.*
8 *Testem quem produxi,an possim in eadem causa reprobare.*
9 *Testem,quando is contra quem producitur possit vt inhabilem reprobare.*
10 *Instrumentum,quando possit reprobari.*
11 *Excipi,quando possit de inimicitijs vetustiorem causam habentibus.*
12 *Inimicitia quæ testem repellat.*
13 *Amicum inimici mei,an possim a testimonio repellere.*
14 *Testis contra vnum deponens,an possit pro eo deponere.*
15 *Testes,an possint post didicita testificata reprobari.*
16 *Contrarium,an possit post didicita testificata per euidentiã facti reprobari.*
17 *Testes,an possint reprobari ob attestationum varietatem.*
18 *Testis prece corruptus reprobatur.*
19 *Corruptela testis quando doceri possit.*
20 *Testes non possunt ad reprobationem testimonij validi produci super eodem articulo,&c.*

a Si quis[a] testibus. Hęc lex est canonizata. 4. q.3.c. si qs testib. Et primo vnũ dictũ ponit.scdo ab illo excipit.tertio noua dubia remouet. scda ibi,ni-
1 si ostenderit.tertia ibi:non adimenda.†Testes, quos qs in una cã p se pduxit,possunt ɔ̃ eum in alia cã pduci,nisi noua cã supuenerit,p q̃ non debeant admitti.& testis falsus,vel sibi ɔ̃rius,vel pecunia corruptus est repellendus.h.d.Vel breuius,firmãs,uel approbãs psonã testis in uno actu,firmat & approbat eã in oĩ alio simili,nisi noua affirmãdi cã supuenerit.h.d.Pro positione casus in terminis p̃mitte,ꝙ ex varijs causis testes dñr inhabiles ad testificandũ,ut patet in legib.pcedentib. & maxime odiosi, vel inimici,ut s̃.e.auth.si dicat̃.Iuxta hoc nunc q̃rit̃,si pduxi pro me in testẽ aliquem,q forte erat inhabilis,& idẽ nunc pducit ɔ̃ me, & ego uolo ipsum reprobare velut inhabilẽ,forte,qa inimicũ dico meum. Et dubitat̃,an possum,& rñ.vt in litera,q̃ satis est clara,iõ vltra nõ psequor.Supple literã ibi,emersas.di. vel prius cognitas. Not. ex prima parte,ꝙ testiũ inhabilitas est adinuenta in fauorẽ eorum,ɔ̃ quos debent testificari.ideo pñt illi inhabilitati renũciare expresse,vel tacite,ut hic,& l.si qs in ɔscribẽdo.s̃.de pac.Itẽ no.ꝙ semel approbaui reprobare non possum,vt hic.& l.Pompo.ff.de nego. gest.& ꝙ fortius est non tm̃ non possum respectu eius, respectu cuius approbaui,sed nec ẽt respectu alterius, & in alia cã, ut hic in glo.j.Item no.ꝙ de voluntate partium inhabiles admittunt̃ ad testificandũ, ẽt si sit seruus,vt hic in gl.2.in fi. imo plus dicit Inn. in c.cũ cãm.ext.eo.qđ attestationes inualidæ pñt ratificari de cõsensu partium.Ex scda parte no.qđ de inimicitijs vetustiorẽ cãm habentib.non põt excipi,sed de posteriorẽ cãm habentib. sic, qđ limitatur,nisi antiquæ prius erãt incognitæ,ut ĩ.dicam, vel pp absentiam non fuerunt allegatæ,vt ĩ.patebit.Item ex eadem no.qđ quæ de nouo emergunt,nouo auxilio indigent.concor.ff. de interrog.actio.l.de ætate.§.si ex causa.& ibi tex.Item no.qđ qui al-
b legat inimicitiam,illam probare debet.[b]†Ex quo collige, quod
2 quilibet præsumitur amicus præsumptione quadam generali naturæ.& ex hoc collige,qđ simplex amicitia nõ repellit a testimonio.& põt esse ratio,quia illa uirtus est,& uirtutes repulsionem non merentur,sed exaltationem,ut s̃.de nouo codic. comp.§.j.& ff.de iust.& iu.l.j.§.j.Nec ob.ff.eo.l.3.in prin.vt dicam in quæstione super parte secũda,& hoc in amicitia generali, in singulari vero dic,vt dixi s̃.eo.l.eos.Ex tertia parte not. qđ attestationes in se
3 ɔ̃riæ sunt repellendæ.†Item, qđ testimonium corrupti pecunia non debet admitti,debet enim testis testificari bona fide, & non corruptus aliqua corruptela,quia non pecunia,ut hic, nec prece, vel gratia.vt s̃.eo.l.eos.& extra de test.cogen.l.cæterum.& c.delictorum.hinc est,qđ testes iurant dicere ueritatem bona fide, nõ timore,metu,prece,uel precio,uel aliqua humana gratia.Et ideo si ɔ̃ faciunt,sunt periuri,ideo repellendi,ut ext.eo.c.ex parte.& c. testimoniom.Item no.qđ post didicita testificata reprobant̃ testimonia.ex quo habes,qđ qui approbat personam,non dicitur approbare eius dicta,seu per eum testificanda,vt hic in fi. coniũcto princ.

ADDITIONES.

a ¶Si quis.Hanc l.limita.vt per d.Inno.in c.cum venerabilis.de excep.
b Probare debet.ꝙ inimicitiam alleganti incumbit onus probandi,Vide d.Soc. consi.228.in causa Gabriel.ver. præterea ipse nunquam.in fin.in 2. parte.& quales inimicitiæ sunt,quæ repellunt quem a testimonio,& quæ non, uide per prafa.d.Soc.in d.consi.in ver.nec etiam ob.cum ver.seq.& dum hic dicitur;quod testis inimicus,& maliuolus a testimonio repelli potest,intellige nisi sit parum maliuolus,& sic econtra de amico,nisi sit aliquis beniuolus, vt dixit no. Ang.in Auth.de nup.§.fi.ar.illius tex.

prin. Venio ad apparatum, & attende, quia quamlibet particulã
4 volo plene explicare per se, tam opponendo, q̃ querendo. † Opp. igitur ɔ primam partem, ꝙ id, ꝙ semel approbaui reprobare possum. vnde uṙ ob. l. Pap. §. licet nec impuberis. ff. de inoffi. test. glo. hic ɔ. format, & non soluit, dic ergo, ꝙ ibi nõ reprobat, sed uariat, quod licet facere circa diuersa, & circa idem, varijs tñ respectib. vt ibi: non eodem, vt hic. vel dic, ꝙ ibi odio querelæ. Opp. ad idẽ de l. sed & reprobari. ff. de excu. tu. & l. ꝙ semel. ff. de decre. ab or. fa. Solut. ꝙ non licet fauore priuatæ utilitatis, sed fauore publicæ sic, vt ibi. Et quia hæc est via brocardica, remitto ad no. per Dyn.
5 & Io. An. in c. quod semel. extra de re. iur. in 6. † Quæro circa hanc partem, pone ꝙ alius, quam is ɔ quem testem produxi, vult istũ testem ɔ me producere, an tunc potero illum testem ut inhabilẽ reprobare. glo. j. hic dicit, ꝙ nõ, quia eadem est ratio respectu omnium. & quia hæc l. impersonaliter loquitur. Contra hoc facit j̄. res inter ali. ac. per totum. Sed tamen tenent Doct. ꝙ non nocet alij, ut ibi. sed bene prodest, ut hic. Vel ꝙ fallit hic, quia habilitasse vṙ cum respectu omnium. ar. ff. ꝙ quisque iur. l. 3. §. hæc pœna. & ita no. hic Cyn. in 5. q. Item ɔ glo. facit l. voluntariæ. j̄. de excu. tu. So. hic in agente: ibi in patiente. vel hic repulsio concedebatur de iure communi, ibi de iure speciali, quia ex priuilegio. hęc non est tuta, quia facilius tolluntur iura specialia, q̃ communia. ff. de test. mil. l. eius militis. §. militia missus. Vel dic, ꝙ hæc exceptio cãtur ex parte personę productę, ibi ex parte eius seu ex priuilegio
6 eius, cui tutor datur. † Quæro 2. si producens non vult uti attestationib. illius testis, quem producit, an si postea producatur ɔ eum
a possit illum repellere. & vṙ, ꝙ sic[a] per istum text. in princip. qui vṙ velle, quod necessarium sit, ꝙ testibus usus fuerit. ɔrium tenet Iacob. de Ra. & Pet. attenta ratione huius l. quæ est, quia semel approbaui, &c. Non ob. hæc litera vsus fuerit, quia subaudiunt maxime, cum sufficiat, ꝙ uti potuit, ar. ff. quod quisque iur. l. 3. in prin
7 cip. & ar. ff. de ɔta. l. si post mortem. in fin. † Quæro 3. ego produxi vnum testem: tu repulisti eum. cum postmodum in alia causa ille testis producitur in testem ɔ me, an possum eum repellere. Dic, aut producitur per eum, qui reprobauit. & tunc possum, si durat eadem causa reprobationis, & hoc per oppositam ęquitatem, & rationem huius l. nam sicut putauit eum inhabilem ɔ se, ita & ꝓ se. ar. ff. ꝙ quisque iur. l. j. in princ. Aut producitur per aliũ, & tunc vṙ dicendum, aut fuerit reprobatus anteq̃ testimoniũ suum redderet, & tunc reprobare possum. aut testimonium suum iam reddiderat, qñ reprobatus fuit, & tunc licet sit magis dubium, tñ di. Pe. ꝙ reprobare possum, quia conatus meus non habuit effectũ, cum vsus non fuit, nec ẽt potui alio resistente, & pro hoc bene facit l. j. §. fin. ff. ꝙ quisque iur. & qa pp illius reprobationem aperta fuit mihi via ipsum reprobandi. ar. l. petendæ. s̄. de tempo. in inte.
8 resti. & l. si post mortem §. fi. ff. de ɔta. † Quæro 4. an ego, qui produxi testem qui examinatus est, possum ipsum reprobare in eadem cã absque eo, ꝙ alius eum producat. forte uideo, ꝙ non pro me, sed ɔ me est testificaturus, vnde illum volo dicere fuisse inhabilem ad testificandum. gl. j. in auth. & qui semel. s̄. tit. j. sentit, qđ sic, sed gl. 2. ibidem sentit, ꝙ non, & alibi aperte tenet, ꝙ possum. in c. præsentium. extra eo. Ego concordo eas sic, & totum per oppositum ad istam l. quia aut volo eius personam reprobare, ut repellam per eum testificata, ut in prædicto exemplo, & tunc aut allego cãm nouam supuenientem, quæ prius non erat, & nõ possum, quia testis ante cãm istam iam erat functus officio. & ꝓ hoc gl. or. in cor. de testi. §. quia vero multi. in gl. magna. vers. sed quid si medio tpe. Aut allego cãm vetustiorem, & tunc si mihi prius notam, tunc non possum, ut hic. Si mihi ignotam, tunc possum. vt in gl. d. c. pręsentium. Et videas huius rei utilitatem. pone, quod duos testes produxi super uno articulo, quorum unus testificat̃ pro me; alius ɔ me, & ille qui ɔ me deposuit, erat inimicus meus occultus, & cãs inimicitiæ ego ignorabam, quę postea factę sunt mihi notę. Nam isto casu si ipsum possum reprobare, ego reperio semiplene probasse per alium testem, & si non possum eum reprobare, reperiam me nihil probasse, quia unus repugnat alteri. non nego tñ, ꝙ ubi personam non possum reprobare, quin dictũ suum, ut falsum reprobare possim, quia ɔ illud mihi prouidere non potui, ut hic in fi. & no. gl. in d. c. præsentium. Nũc transeo ad personam, ɔ quam testis fuit productus, quia præcedens concer-
9 nit tm̃ personam eius, qui produxit. † Et quæro 5. an is, ɔ quẽ testis fuit productus, possit ipsum reprobare tanquam inhabilem, & loquor in eadem cã. Et bñ distinguo, aut fuit ipse protestatus ante ipsius examinationem, ꝙ essent exceptiones sibi saluę ɔ personam, & tunc clarum est, ꝙ ipsum reprobare potest, etiam post didicita testificata, vt s̄. co. auth. si dicatur. & extra eo. ca. ex parte. & c. præsentium. Aut protestationem non fecit, & tunc inhabilitas personæ erat ignota, & potest in d. c. præsentium. & tenetur ipse inhabilitatem per legitimas probationes probare, sed ignorantiam earum per eius sacr̃m, ut dicam super 2. parte huius l. Aut erat ei nota, & tũc aut testis fuit productus in eius absentia, licet legitime citato, & idem. quia qui absens est, non dṙ cõsentire, vel approbare id, cui habet cãm ɔdicendi, ut l. 2. §. uoluntate. ff. solu. mat. Aut fuit productus in eius præsentia, & tunc vṙ tex. ꝙ reprobare non possit, in c. præsentium. quia approbasse vṙ in princi. ex quo non fuit protestatus de ɔrio, & ita communiter pertransẽũt Doct. tam iur. can. q̃ ciuilis. Sed quidam moderni secuti quoddã dictum Nic. de Ma. hoc vltimum subdiuidunt dicentes, ꝙ prædicta procedunt, qñ inhabilitas concernit fauorem eius, ɔ quem ꝓducitur, ut est exceptio inimicitiæ, uel domesticitatis, & si. causarum. & est ratio, quia per eius consensum tolli pñt, vel eis renunciari. arg. s̄. de pac. l. si quis in conscribendo. ubi autem concernit odium testis principaliter, seu eius odio est producta, tũc iugunt ipsi, ꝙ etiam post examinationem potest opponi, licet nulla protestatio præcessit. ar. l. tam & si. ff. ad Mac & exemplum ponunt in exce. excommunicationis, uel banni. & ita limitant d. c. ex parte. & c. præsentium, & non discedo a communi opi. quia capitula illa loquuntur indistincte. Item quia exceptio periurij alterius criminis concernit odium testis, & tñ de illo loquitur. c. ex parte. ꝑterea omnes exceptiones inhabilitatis fauorem eius ɔ quem ꝓducuntur concernunt, ne ex dicto uilis personę, & cuius fides nõ est integra, uel sincera debeat condemnari. Non obst. l. tam & si. quia loquitur in exceptione. q̃ concernit ius. & act. non personarum habilitatem, ut hic. in exceptionib. inhabili. personarum concernentib. sit regula tradita, ut anteq̃ quis admittatur ad actũ, debeat opponi, ut s̄. e. auth. si dicatur. & s̄. de procu. l. ita demum. licet in teste, ne probatio retardetur, quia mora est interim periculum allatura, sit prouisum, ut protestatio sufficiat, ut d. ca. pręsentium. & hæc est ueritas. Cautus ergo aduocatus habet protestationem facere. Quæro nunc 6. quid si is, ɔ quem fuit in una causa productus, & illum non reprobauit, an si in alia, & diuersa causa iterato contra eum producatur, poterit eum inhabilem repellere. sm̃ Doct. & Cyn. aut iste reus fuit usus isto teste in prima causa pro uictoria causæ, puta quia aliquid probauit pro eo, & quod si non probasset in cã succubuisset, & tunc illud tanq̃ ab eo iam approbatum repellere in ista cã noua non poterit. aut eo usus nõ fuit, quod potest euenire dupliciter, uno modo, quia pro actore tm̃ testificatus fuit, & sic reus condemnatus fuit, & tunc eum in hac cã noua repellere potest. pro hoc inducunt l. uolũtariæ. j̄. de excu. tu. & j̄. de his qui spon. mu. sub. l. 2. lib. x. Et forte melior est ratio, quia non tam approbasse, quam tacuisse, & eum congruo tpe non impugnasse vṙ. unde in diuersa cã sibi non præiudicat. alio mõ põt euenire, ꝙ eo non fuit usus, quia pro actore nihil testificatus fuit, qđ releuet. unde reus fuit absolutus, & tunc adhuc in hac cã noua põt eum repellere, quia eo nõ fuit vsus in ꝑsona, nec eum approbasse dṙ, sed potius tacuisse, ut dixi. hoc vult Cyn. in 2. q. & 4. q. simul iunctis. Quęro 7. iuxta proxime dicta, pone, quod reus prædictam protestationem nõ fecit, habens inhabilitatis ipsius testis notitiam: sed interrogatus testis dixit se seruũ esse, uel odiosum parti, ɔ q̃ producitur, uel aliquid si. quod habet ipsum inhabilem reddere, an poterit repelli, & vṙ qđ non, per d. c. pręsentium. quod quidam fatentur uerum aperte, quia ei tollitur ius excipiendi, ut ibi, sed dñt iudicem ex officio eum repellere posse. arg. l. quos prohibet. ff. de postu. & eius quod no. in l. ubi pactum. s̄. de transactio. cum ei de inhabilitate innotescat, ut iudici ex dictis & agitatis coram eo. & pro hoc facit, quia etiam iudici mandatur, ut eos repellat. ut patet in c. decernimus. extra de sent. exc. Et non mirandum, qa & alia exceptio locum nõ hẽt, sed iudicis offm̃ sic. vt l. plane. ff. de pet. hær. Ego puto, ꝙ iudex ẽt ex officio non possit ne hęc l. & d. c. ꝑsentium. sit ludibrio, & verbis imposita, non rebus. contra l. 2. j̄. cõia deleg. itẽ, qa qđ inhabiles non admittant̃, non est inuentum pp autoritatẽ ꝑtoris, sed pp eorũ fidẽ suspectã, & partis utilitatem, nec sunt iudici participes, & sibi imputent qui de inhabilitate non excipit cum potuit, & debuit, qđ non fuit in d. l. plane. Quęro 8. an hoc principium legis uendicet sibi locũ in seruo ĩ testẽ ꝓducto. gl. 2. ĩ fi. di. qđ sic. Sed ĩ ɔ. facit, qa quo ad actus iuris ciuilis serui ꝓ nullis hñr. l. qđ attinet. ff. de re. iu. sed di. illud quo ad alia, sed nõ quo ad ꝓbõnẽ faciẽda de uolũtate partiũ tacita, vel expssã. ut in hac gl. Ex qua no. duo primũ, qđ
b serui, & alij inhabiles pñt recipi in testes de partiũ uolũtate.[b] Secundũ, qđ dictũ l. pt esse gñalius exceptione, ut in hac gl. ɔiũcta
10 cũ tex. † Quæro 9. an qđ hic dṙ de teste, vendicet sibi locũ ĩ instrõ. pone ꝓducit aliqs instr̃m ɔ me manu cuiusdã tabellionis, q tpe ɔfecti instr̃i nõ poterat esse tabellio, puta, qa erat monachus, & sic nõ valet instr̃m, ut no. ĩ c. vt offm̃. circa mediũ. de hær. li. 6. Nõ obieci de monachatu, vel obieci, sed nõ ꝓbaui. vñ fui ɔdẽnatus, postea ɔ eũdẽ ego, vel alius ꝓducit illud idẽ instr̃m ad aliqđ ɔ eũ ꝓbandum, an possit obijcere de inualiditate instr̃i ex ꝑsona actoris seu ɔficientis, dicit hic Cy. in fi. qđ non, ar. huius l. & in l. i exercendis. j̄. de fi. instr. Idem dicit hic Bal. in prin. lect. huius l. & ĩ fortiori casu, puta si non idem instr̃m, sed diuersum ab eodem confectum producatur. & opponit de monachatu, quia non poterit, & idem di. de quocũq; alio, puta si quis produxerit aliqđ instr̃m ɔfectũ ab aliquo tanq̃ tabellione, si postea aliud instr̃m producat̃ contra eum ab illo eodem confectum, non poterit ipsum repellere ex eo, qa dicat illũ non esse tabellionẽ, qa semel affirmando ipsum esse tabellionẽ, authoritatẽ eius in omnibus cõprobauit, vt in hac l. ꝙ no. Sed caue, qa de cõprobatione illa semel facta dẽt constare. Itẽ attende, ꝙ illud instr̃m, quod secũdo loco ꝓducitur, dẽt esse confectũ post primũ, & non ante, qa authoritatem illius non approbauit ꝓ tpe anteriori, & hoc apparebit ex inspectione diei confectionis instrumentorũ. Qui ergo producit instrumentũ, fatetur potestatẽ, & habilitatẽ cõficientis. Sed an oĩa in instrõ cõtenta; dic quod sic, si tñ ɔrium in aliquo capitulo ꝓbetur ꝑ aduersariũ, ista cõfessio nõ nocet cõfitenti, velut eneruata sm̃ Inn. extra, de iureiurã. c. mulieri. & extra, de excep. c. cũ venerabilis. Et an instrõ in vno capitulo falso ꝓbato, vitiet in oĩbus, vide q̃ dixi
11 in l. si ex falsis. s̄. de transl. & hęc de prima parte. † Nunc trãseo ad secundã partem huius l. circa q̃ collige no. vt circa prin. dixi, & ɔ hanc partẽ ab extra opp. ꝙ ẽt, quod de inimicitijs vetustiorẽ cãm habentibus possit excipi, dũmodo earũ notitia superuenerit postea, vt l. vti. ff. de cõfir. tu. & ar. ff. de spon. l. fi. §. his quoque. Et est casus de iure can. extra, eo. c. ꝑsentiũ. Sol. confitendo ɔrium. Ideo distinguitur, an prius erant notæ, vel non; in primo casu nõ possit; secũdo sic. Et hic attẽde, ꝙ istæ inimicitiæ debẽt aliter ꝓbari, q̃ per iuramentũ excipientis, vt in hac litera, sed ꝙ ad notitiã eius noniter puenerit, ꝓbat p iuramentũ eius, vt de excep. c. pastoralis. vbi tex. quod intelligo, nisi pars aduersa velit idonee ꝓbare, ꝙ prius scientiã earũ habuerit. Oppo. 2. ꝙ nec earũ notitia noceat; nã si ɔ absentẽ producantur, licet in eius contumaciam excep. ei non tolluntur, qa persona non potest dici tunc approbata, cũ absens non dicatur consentire ei, cui habet cãm iustã contradicendi, vt l. 2. §. voluntate. ff. solu. matrimo. Sol. ꝙ hæc in ꝑsente, illa in
12 absente, vt not. Cy. s̄. eo. authẽ. si dicatur. † Oppo. 3. ꝙ non oĩs inimicitia testem repellat, qa nõ leuis, licet minus fidei adhiberi faciat, vt no. Inno. in c. oportet. extra, de accus. Solu. ꝙ hic intelligitur de capitali, & sic de graui, vt hic in gl. & idem no. in Auth. de
13 testi. §. si quis vero dicat. & dixi s̄. eo. auth. si dicatur. † Quæro, qđ si non est inimicus meus, sed amicitias cum inimico meo cõtra-
a xit,[a] vṙ quod repelli possit, arg. s̄. de inoffic. testa. l. liberali. Cõtradicunt Doct. qa amicitiæ copula, cum inimicis non est causa repellendi, quẽ a testimonio, sed minuẽdæ fidei, arg. ff. eo. l. ob carmen. §. fi. & est rõ, qa ille q copulat amicitias, virtualiter agit: ergo talis virtualis actio sibi obesse nõ dẽt, nisi esset subditus ei, q inimicatur illi, & ita loquitur d. l. liberi. Ex simpliciter ergo amicitia, vel copulatione qs non repellitur, sed si ex ista copula aliqd adijciatur, quod hẽt repellere quẽ a testimonio, bene repellitur ex illo; puta si affinitatem inuicem contrahunt, & in tali gradu, ꝙ testificari pro illo prohibetur, vel aliud, vel simile, vt s̄. cod. l. etiã. ita intelligatur tex. ff. eod. l. testium. in princ. Vel ibi, de amico sic singulari, ꝙ de eo potest suspicari, ne etiam illicitum committeret. Quæro, an quod hic dicitur de noua causa inimicitiæ, locum habeat in alia causa testificationis prohibitiua. Glo. di. ꝙ sic, cum eadem sit ratio æquitatis, & ita etiam dicunt Doct. Ex quo no. ꝙ exceptiones a regula, extenduntur ad terminos non differentes ab expressis, & dicuntur non differre, quãdo in eis est omnimoda ratio, vt hic; concord. sunt de reg. iur. l. quæ propter necessita-
14 tem. Circa quæ vide, quæ dixi in l. 2. s̄. de noxa. † Transeo modo, ad tertiam partem; ex qua collige not. quæ in princ. dixi; & quia text. videtur innuere, ꝙ testis, qui contra vnum deposuit, possit postea produci pro illo, oppo. de l. produci. ff. eod. secundum vnũ intellectum. Solu. dupliciter, vt in glo. & prima solut. non est bona, quia ita in vno casu præsumitur redemptus, sicut in alio. Di. ergo glo. 2. ꝙ in alia lite produci potest, vt hic, nõ in eadem; quod intellige si super eodem articulo producatur, quia tunc non potest propter timorem subornationis, sed super diuerso potest, vt
15 hic, vt extra, eod. c. veniens. l. 2. † Oppo. ꝙ post didicita testificata non possint testes reprobari; quod patet, quia post didicitas attestationes non possint produci testes, vt s̄. tit. j. authẽ. & qui semel. & j̄. eo. l. fi. Sol. secundum gl. ꝙ per eum, qui alios produxit, & nõ probauit testes produci non possint, vt ibi, sed per aduersarium ad reprobandum contra se productos, bene produci possunt, vt hic; & extra eod. c. cum causam. Sed ista solu. non videtur tuta, qa in hac reprobatione est idem timor subornationis, qui est in ꝓbando de nouo. Ideo Pet. dixit, ꝙ ad reprobandum non possunt testes produci super capitulis prioribus directo contrarijs, vt hic, sed super capitulis per indirectum contrarijs, bene possunt produci, vt hic, & l. optimam. j̄. de contrahen. & commit. stipulat. & sic indirecte intelliguntur reprobari, quando probatur alterũ ex contrahentibus tunc in alio loco fuisse, q̃ testes deponant. Quod Inno. extra, eo. c. ex tenore, fatetur, quando locus, & tps non sunt apposita in articulo; alias di. ipse, ꝙ si locus, & tempus fuissent in articulo expressata, & si ei no. fuisset, tunc ad reprobationẽ testes producere non posset; sibi imputaturus, ꝙ tunc articulauit contra alium, sciens, ꝙ post didicita non possunt testes produci, ne falsitas excogitetur. Secus igitur si locus, & tẽpus in articulo non fuissent expressata, sed testes se ad locum, & tempus extẽdissent; quia fatetur tunc, ꝙ per alios testes potest probari ɔrium, cum prius sibi prouidere nõ potuit; hoc idem no. ibidem Io. And. Sed attende, ꝙ quædam glo. Ioã. Mo. 4. q. 3. si quis testibus. vult, ꝙ vbi dies, & locus sunt expressati in articulo, si aduersarius fuit protestatus, ꝙ non fuit in loco, & ꝙ intendit hoc probare, circa publ. attestationes admittatur ad probandum de contrario, argumẽ. eius, ꝙ de protestat. circa inhabilitatem personæ supra dixi. Sed Ioan. And. in d. c. ex tenore. di. ꝙ hoc, quod glo. illa di. procedere potest, si protestatio sit conuentionalis, per ea, quæ ipse not. in c. fraternitatis. cod. titu. in vlti. q. quasi diceret, ꝙ protestatio habet vires, si pars aduersa consentiat; non alias, & puto, ꝙ verum dicat, quia protestatio de aliquo faciendo, tempore non permisso est contra iura, ideo nihil debet operari. In casu autem l. nostræ potest, quia de aliquo permisso congruo tempore faciendo. Et sic simile non est bonum. Stare ergo videtur conclusio prædictorum Doct. vt distinguatur, aut tempus, & locus non fuerunt expressata in articulo, & tunc post didicita testifica testes ad reprobandum producere possunt. Aut in articulo fuerant expressata & tunc non potest, sed hoc vltimum fateor, si vult testes reprobare super dicto in articulo deducto; puta si Titius petat, c. a Caio, quę asserit se ei mutuasse in Bononia de mense Augusti; & testes fuerunt attestati, hoc verum fuisse, quia præsentes fuerunt, & d. c. numerari viderunt. nunc Caius hoc reprobare volens, articulat, quomodo ipse, vel Titius de mense Augusti non fuit in Bonon. sed Romæ. Certe hoc non poterit probare per testes, vt in dicto Innocẽ. Secus dico, si testes velit reprobare in causa suæ scientiæ; puta, quia velit probare testes in illo loco non fuisse de mense Augusti, sed in Roma, quia tunc dico, ꝙ potest; quia super hoc cessat timor subornationis, nec super hoc sibi proprius ex inspectione articuli aduersæ partis prouidere potuit; at in primo casu, quando locus, & tempus non fuerant expressata, possunt testes tam in dicto, quàm in causa scientiæ reprobare. Sed dicere posset quis, hoc videtur contra, l. optimam. in fi. j̄. de contrahen. & committen. stipulat. vbi dies, & locus apponitur in instrumento, & tamen eo viso, & didicito, admittitur reprobatio indirecta per probationem absentiæ alterius partis. Et ego respon. dupliciter. vno modo secundũ gl. in d. c. si quis testibus. ꝙ aliud est in instrumẽto, qa si vnus vult improbare instr̃m ꝑ testes, reliquus põt per testes fidẽ facere instrumenti, quod non est in testibus. Hanc rõnem dicet qs impugnari per no. Innoc. in c. cum clamor. extra, eo. vbi di. ꝙ si mei testes improbant̃, ego possum nouos testes ad corroborationẽ priorũ producere, & ponit exemplum sic. Pone, quod Titius emit Bononiæ a Caio vineã, secunda die Augusti. Caius autẽ probat, ꝙ ego, vel ipse non fuit in Bonon. poterit Titius producere testes ad probandũ, ꝙ ea die fuit in Bonon. sicut dixerunt primi, vt sic eorũ dicta corroboret, arg. in Auth. de testi. §. si vero deducens. & d. c. ex tenore. Adijcit tñ, ꝙ ad hoc non admittetur, nisi iuret, ꝙ malitiose non petit, & ꝙ suo sacramento erit in hoc casu credendũ. Et rõ prędictorum est, qa probabiliter credere potuit, ꝙ duo testes sibi sufficerẽt ad probandũ ɔctum. Sed ex superuenientibus probationibus aduersarij nunc cognoscit ɔrium, ideo. Idem dictum ponit Ioan. And. in eo. c. cum clamor. sed dicit, ꝙ est moderandũ, secundũ not. per eum in d. c. ex tenore. & per ibi not. videtur mihi, vel ꝙ velit intelligere hoc dictum, qñ in primo c. de die, & loco nihil dictum fuerat, vel ꝙ recedat a dicto Innoc. & hoc maxime videtur, qa in c. fraterni. cod. tit. in 2. col. remittit ad differentiã inter testes, & instrumentum, quã dixi ponere gl. in d. c. si qs testibus. quæ prædictis ɔdicere videtur; secundo modo ego rñ. ad l. optimam, ꝙ in reprobatione instrumenti non est ita facilis timor subornationis testiũ, sicut in reprobatione testium. Vel tertio ei, qui vult reprobare instrumẽtũ, non fuit prius facultas, vel causa ipsum reprobãdi, q̃ ipsum ꝓduceretur, & examinaretur, sed in testibus sic, anteq̃ eorũ dicta publicarentur, producendo testes medio tempore super articulis contrarijs aduersę partis, & hæc sol. videtur mihi tutior. Ex ꝑdictis ẽt dico, ꝙ illud, quod s̄. dixi, ꝙ si quis reprobat instrumentum per testes, pars aduersa põt facere fidẽ per testes cum instrumento, dẽt intelligi, vt fidẽ faciat ante publicationẽ testiũ partis aduersę, nisi illos reprobare vellet in sola cã scientiæ, vt s̄. dixi. Et idẽ dico, qñ permittitur prioribus testibus fidem facere. Quæro primo, quot reprobationes testiũ fieri possunt. respõ. ad reprobationẽ in casu permisso, vna pro parte fieri potest, & non vltra, vt extra eo. c. dilectus. Quæro, supposito, ꝙ ciuiliter non possint reprobari, nunquid poterunt de falso criminaliter accusari. di. Bal. quòd sic, quia conclusio in ciuili non præiudicat conclusioni criminali, vt infra, de fide instrumẽ. l. fi. & an accusatione pendente suspendatur ciuilis processus, dic, ꝙ sic, ff. de vsur. l. maritus. Nec obst. infra, quando ciuilis actio; quia hic de debito agit ciuiliter,
16 ibi de crimine ciuiliter agebatur. † Quęro, an post didicita testifi-
b cata possit per facti euidentiã probari contrarium;[b] dic, ꝙ sic, tũ quia

ADDITIONES.

a Videtur quod sic. Vide per Spe. de teste. §. seq. ver. sed tunc. & tex. in l. j. §. latius alias. in §. bestias. ver. ergo. de postu, & vide gl. in c. præsentium. ext. eo. & uide ꝙ no. Bald. in l. ad testium. §. conditiones. ff. de testi. & in l. ea, in 33. col.

b De partium uoluntate. de hoc est gl. celebris. in §. licet. in verbo, supplicijs. in Auth, de testi. quam reputauit sing. Ang. in l. j. C, de testi. prout referendo sequitur Ant. Corf. in sing. suis. in ver. testis. inci. ubicũq; testis. de cõsensu partiũ.

ADDITIONES.

a †Inimicitias cum inimico meo contraxit. Adde ea quæ dixi post Barba. hic in apostil. ad Bal. in 8. uersi. quærit hic Cy. in uersi. copulat amicitiam. eundem Barba. in c. insinuante. in addit. ad Panor. extra, de offic. deleg. & Corse. sing. suis, in uer. testis. inci. licet domesticus testis.

b †Per facti euidentiam possit probari contrarium. Adde Roma. in l. si uero. §. de uiro. ff. solu. matrimon. in 3 1. fallen. & Bal. in l. per hanc legem. & ibi And. Barba. ad eum. infra, de temp. appel.

quia suspicio subornationis cessat: tum, quia per instrumenta pōt fieri, vt dicunt omnes, fortius per facti euidentiam fieri pōt, cum nulla melior probatio, q̄ oculata fides, per quā rei veritas melius percipitur, vt dixit text. Instit. de gradi. §. fi. facit ff. de ferijs. l. eadē. §. fi. & ff. fin. regun. l. si irruptione. & vidi in qōne facti, in Bonon. q̄ quidam occisus, q̄ iam per diem fleteratur in sepulchro, fuit desepultus, vt viderentur, an lapide, vel cum ferro lancę fuisset interemptus, cum de altero de duobus testes attestarentur; quorum vnus iecit lapidē, alter cum lancea dicebatur percutisse, & illius
17 ictu perijsse. † Quæro quarto, gl. hic dicit, q̄ propter contrarietatē, quæ deprehenditur ex ipsis attestationibus, testes reprobant, an hoc sit indistincte verū. nō. aut ꝓrietas ipsa deprehenditur circa eo, quæ sunt de substantia probationis, & circunstantiarum eiusdē, & tunc attestatio reprobatur. Aut circa alia extranea, & tunc testis nō reprobatur, ga super illis iuratus non intelligitur; puta, si dicat contrahentē esse de aliena ciuitate, vel paterna, q̄ sit, vel alteri affinē q̄ sit; ita no. Spec. in tit. de teste. §. 1. ver. ité quod aliquid de suo addidit. Et circa hoc vide quæ dixi s. de transl. si ex falsi. in fi. & adde q̄ dicam j. tit. j. l. scripturæ diuersæ. & quod no. p glo. &
18 Ioā. And. extra, eo. c. in nostra. † Quæro quinto, hic dr, q̄ testis pe-
a cunia corruptus reprobari potest, [a] g. d si non pecunia, sed prece corruptus fuit. Dic idē, vt extra, de testi. b. cogen. c. cęterū. & c. dilectorū. & est rex. ff. eo. l. testiū. in prin. & s. eo. l. eos. in verbo, gratiæ. & ga idē est in iudice, vt s. de aduo. diuer. iud. l. j. & fl. ad Treb. l. suo inuito. §. cū prætor. Quid si pecuniā recepit, veritatē tñ dixrīt. d. q̄ sicut iudici non licet, vt l. 2. §. sed si dedi. ff. de cond. ob causam. ita non licet testi. & statim j formam iuramēti sui venire videtur; vnde periurus est, & sic repellendus; extra, eod. c. sicut. & c. ex parte. & de probatio. c. licet causam. formam autē iuramenti ponit tex. 35. q. 6. c. de parentela. & latius per Spec. in tit. de teste.
19 §. sequtur. in prin. † Quæro sexto, q̄si de ista corruptela possit doceri. respon. etiā post didicita testificata, ga concernit personam, & superuenit postea, vt hic, & hoc, quando corruptela simpliciter allegatur, vel falsitas cum corruptela; secus, si falsitas simpliciter, ga tunc habent locū s. dicta; veruntamē circa hanc corruptelam dic, aut apponitur ad impediendum ꝓ proferri sententiam, & tunc ante sententiam probare debet. Aut opponitur ad iam prolatæ annullationē, vel rescissionē, & dic, vt not. in l. prætor. §. ma. ff. de iud. & in l. diuus. ff. de re iud. & ibi per Bart. & in l. 2. j. si ex fal. instru. & ibi p. Cy. & p. Canonistas in c. licet causam. extra, de ꝓbat.
20 † Vlterius scito, q̄ super notitia reprobationis testiū fiēda p alios testes. Nic. de Mag. talem dedit conclusionem regularem contra testimonium validum, seu ad testimonij validi reprobationem. Testes super eodem capitulo, vel articulo in eadem causa, & inter easdē personas, & ad eundem effectum producti non possunt, nisi quando de tali testimonio aduersarius sibi prouidere nō potuit ante ipsius testimonij probationē. Contra testimonium validum ideo dixi, quia si attestatio non teneret ratione solennitatis omissæ, testes produci possunt, tam ad idem, quàm ad oppositū, vt in cle. testibus. extra, co. & quod dixi j. de sepul. viol. l. j. Sup eodē capitulo ideo dixi, ga sup diuerso pōt, vt j. de exce. l. si qdē. & extra, eo. c. ex tenore. & latius s. dixi. In eadem causa ideo dixi, ga in alia pōt, extra, eo. c. cum in tua. & j. eod. l. fi. Inter easdē personas ideo dixi, quia secus inter alias, quæ non habeantur loco eiusdem, vt extra, co. c. constitutus. Ad eundem effectum ideo dixi, quia secus si ad diuersum, vt extra, c. veniens, & hęc sufficiant.

ADDITIO.

8 †Reprobari. potest. L. 3. §. 1. Iulia ff. eo. Sed quid si producatur contra eum, qui dedit pecuniam, ut diceret, uel non diceret testimonium, tu uide casum hng. & mirabilem, secundum Bal. ibi, in cap. j. in tit. si de feu. fue. contro. inter domi. & natal. in uer. feu. quem ad hoc refert, & sequitur Lud. Rom. singul. suo 343. incip. tu scis, tex. in l. 3.

LEX XIIII.

1 *Debitum, quod in scriptis contrahitur, quinque testibus probatur.*
2 *Solutio debiti scriptis contracti, scriptura contraria probatur.*
3 *Incendium est casus fortuitus.*
4 *Debitum, quando in scriptis dicatur redactum.*
5 *Debitum, & eius solutio, quot testibus, & modis probentur.*
6 *Testis de scientia interrogatus, dicens se præsentem fuisse, an probet.*
7 *Testis si dicat, quendam præsentem fuisse, & ille se nihil scire affirmet, an sint contrarij. & nu. 8.*
9 *Testis dicens, se vidisse id, quod non potest visu percipi, an probet.*
10 *Testimonium ferendum est iuxta sensum, secundum quem id, de quo fertur percipi potest.*
11 *Testimonium credulitatis, an sit admittendum.*
12 *Testimonium de alieno auditu, an admittatur.*
13 *Cæcus, quando, & in quibus testificari possit.*
14 *Testes, an debeant de tempore, & loco deponere.*
15 *Testes variantes de loco, an sint repellendi & nu. 16.*
17 *Testes in tempore variantes, an sint admittendi. & nu. 18.*
19 *Præscriptio decennij, an probetur, si duo testes deponant de uno quinquennio, & alij duo de alio.*
20 *Testes per unum parium foramen, nudum cum nuda dicentes se vidisse, an probent adulterium.*
21 *Mutuum, quot testibus probetur.*

Testium. Primo præmittit rationem legis condendæ, secundo legem ponit. secunda ibi, omnibus. secunda subdiuiditur in quatuor, quia primo notum facit, q̄ per duos, vel tres testes non vult probari; deinceps debitorum solutiones; secundo per modum excipiendi duplicem modum annectit, per quem debiti sol. probari permittit. tertio in iam solutis hanc prouisionem locum non habere disponit. quarto, prouidet, quando scriptura de hoc confecta perijt; secunda ibi, nisi v.

1 tertia ibi, his scilicet. quarta ibi, si vero. Casus. † Quando debitum est in scriptis contractum, eius solutio nō potest probari, nisi per quinque testes idoneos, qui deponant, q̄ solutioni fuerunt præsentes, vel per scripturam de ea confectam, & vbi solutionis scriptura sit casu, perdita, probato casu, duo testes de vera numeratione deponentes sufficiunt. hoc dicit. Sed authē. rogati. duos addidit, scilicet, q̄ isti testes debēt esse rogati. Item, q̄ dixerat de ꝓbatione solutionis, extendit ad probationem confessionis ipsius solutionis. Et hæc authē. est multum notanda, & commendanda. No. ex principio, q̄ faciles homines de facili mētiuntur. Item no. q̄ precludenda est via vilibus, & redemptis testibus. Item no. q̄ quinque testes habent vim scripturæ, quando sunt integræ opinionis, & famæ. Item no. q̄ testes debent deponere, q̄ in eorum præsentia debitum fuit solutum, vt hic in litera, & q̄ ad hoc
2 videndum, & audiendum specialiter fuerunt rogati, seu adhibiti, & conuocati, & hoc addit authē. nisi rogati. † Item no. q̄ solutio debiti in scriptis contracti, probatur per contrariam scripturam, vel æquipollens, quia per quinque testes, vt hic. Et est mirabile, q̄ in instrumento publico solutionis sufficiant duo testes, tamen si probetur per testes, requiruntur quinque. Ex quo sequitur aliud, q̄ instrumentum publicum habet vim quinque testium. Circa quod vide quæ dixi in l. in exercendis. j. tit. j. Item no. q̄ ratio condendæ l. est prius in intentione cōdentis l. quàm fit ipsum statutum, q̄ lex appellatur; & sic lex sequitur eius rationem, & ratio eius antecedit. Item not. q̄ licet ratio legis antecedat legē, tamen prohibitio legis non trahitur retro ad tempus antecedentis rationis, sed locum habet in occurrentibus, demum post prohibitionem, vt in ver. his, s. & c. Item no. q̄ sæpe instrumenta per-
a duntur [a] casu fortuito: puta naufragij, incendij, &c. † Item not. q̄
3 incendium appellatur casus fortuitus, q̄ intellige, quando culpa inhabitantium non procedit, vt l. nam salutem. ff. de offic. præfec. vrb. Circa quod vide quæ dixi de pig. ac. l. quæ fortuitis. Item no. q̄ illud, quod non potest probari, nisi per plurimos testes, casu ꝓbato, sufficit probari per duos. Et not. q̄ casus probatur per duos testes, q̄ facit in arg. vt si scriptura testamenti facta coram septem testibus est perdita, q̄ probato casu, duo testes superstites sufficiant ad probandum testamentum sic factum; similiter, vt perdita scriptura mandati Principis, probato casu mandatū probetur
4 per duos testes, s̄m Cy. † Venio ad apparatum, & pro declaratio-
b ne terminorum, quæro, q̄si debitum dicatur in scriptis redactū. [b] Rn. gl. 3. q̄ aliqui dixerunt, q̄ actum est, vt aliter non valeat, &c. Alij dixerunt, q̄ sufficit quomodocunq; dictū sit, vt exinde fiat scriptura. Ego ista generaliter examinaui sup authē. sed nouo iure posita sup l. si. s. si cert. pet. vbi vide. tū in materia nostra, siue in casu huius l. vī mihi, q̄ quomodocunq; partes fecerunt fieri scripturā, hæc l. locū habeat; dūmodo ad debitū probandū scriptura illa solennis, ꝓducatur, quia visum fuit legislatori, q̄ faciliter non dēt admitti, ꝓbatio per testes de solutione, cū similis, ꝓbatio non ꝓducatur ad, ꝓbandū debitum. Sed fortior, ga de ea non pōt ita dubitari vti de testiū, ꝓbatione, quæ facilior est, vt hic in princ. & potissime, ga instrumentū debiti si soluisset cancellatū, potuisset de facili sibi reddi facere, vt s. tit. j. l. si de possessione. & hoc, ꝓbo dēt p verba huius literę, ibi, q̄ in scriptis a se debita retulerūt. Ex quibus satis datur intelligi, q̄ hic loq̄tur ēt si prius erat debitū, q̄ scriptura interuenerit, cū prius non poterat dici debitum, si ab initio actum fuisset, vt j. ctus non aliter valeret, quàm scriptura facta esset, ergo &c. hoc corroborarēt ex sequētibus verbis ibi, si dicant sine scriptis sol. fecisse. Nā illud verbū, sine scriptis; intelligitur, ga facta non fuerit scriptura, nec intelligitur, q̄ actum fuerit, q̄ non fiat, vel fiat scriptura, sed simplr, & ga nō facta fuit, & si hoc verbum, negatiuum, sic intelr, ita & ꝓcedens affirmatiuum, ar. per locū ab oppositis, q̄ fieri pōt, l. fi. j. de fen. pa. & l. sufficit. ff. de cōdic. indeb. & p. hoc ēt fa. litera. j. in ver. sui vero facta. quidē p. scripturā. vbi pondero, q̄ non di. in scriptis, & sic quod s. dixi, in scriptis p. scripturam intellexerit. Et ꝓ hoc etiā fa. q̄ no. glo. j. tit. j. l. ficut. & ibi ēt habes, q̄ sicut solutio hmōi debiti non ꝓbat nisi per quinq; testes, vel p. duos casu ꝓbato; ita nec ipsum debitum principale. Et p̄dicta, licet videant de rigore uerborum huius l. ꝓcedere, tū ga minus sunt mutanda, quæ semper certam interpretationē habuerūt, ut l. minime. ff. de legi. ideo a glo. & opi. cōi non
5 discederem in consulendo. † Nunc uenio ad opp. & Opp. j. quòd duo

ADDITIONES.

a ¶Instrumenta perduntur. Sed quid habeat probare, si quis scripturam habere non potest, & scriptura est de substantia, uide Bar. hic, & in auth. si quis. supra, de eden. ubi limitat istum tex. per c. cum olim. & in l. sicut. infra, tit. j.

b ¶In scriptis redactum. Adde Soci. consi. 173. inci. Reuer. Pa. uers. sed prædictis, circa f. in 2. parte. ubi hoc idem alleg. & tenet.

duo sufficiant, vt in Auth. de fide instrumē. §. sinautem. Sol. q̄ hic loquitur, q̄si quantitas excedit librā auri, vel saltē non est de rebus exiguis, & sic hæc s̄m illam, vt in glo. 2. Vel ibi, de obłone; hic de dissolu. l. de sol. ꝓbanda, quando scriptura ꝓducitur ad probandum obłonem. Oppo. 2. q̄ tres sufficiant, l. fi. s. si cert. peta. Solu. vt in gl. q̄ ibi accipiebat scripturam a creditore. Opp. 3. q̄ duo sufficiāt, l. vbi numerus. ff. eo. Sol. vt in alia gl. q̄ ibi regula: hic casus specialis a regula, & rōnem specialitatis s. dixi. Opp. 4. q̄ imò plures exigantur, q̄ quinque, vt j. qui testa. fac. poss. l. hac consultissima. & l. vnicuiq;. j. de pro. fa. scri. Sol. q̄ diuersis casibus loquuntur, vt in gl. sed regula est, q̄ tantum duo requirātur, vt d. l. vbi numerus. fallit hic, & ibi, & in alijs casibus no. in gl. Oppo. 5. contra fi. l. q̄ non sit necessarium, vt hæc duo ꝓbentur, s. casus, & sol. sed sufficiat ꝓbari casum duntaxat, vt s. de ꝓbat. l. si de possessione. Sol. vt gl. antepe. Vel clarius, vt dixi in contrario, videlicet, q̄ ibi agitur contra eum qui subtraxit; hic contra tertium excipitur. Nec ob. l. j. & l. sicut j. tit. j. vt dicam ibi. Oppo. 6. ab extra, q̄ solutio debiti in scriptis contracti, nullo modo possit probari per testes, ēt quinq;, sed demum per scripturam, l. generaliter. j. de non numerata pecu. Sol. secundum Bal. ibi exceptio est primi facti negatiua, & sic veritas exceptionis se non compatitur cum veritate petitionis, hic sic, ga ista stant simul, debitū olim fuisse, & nūc ei satisfactum esse. Et hæc vera, quando scriptura facta fuit de debito ex partium cōuentione. Si autem ex iur. necessitate, vt est in sententia, vt j. de senten. ex peri. re. l. 2. tunc dic, vt ipse, q̄ solutio poterit probari per testes, & duos tantum, quia in dubijs standum est regulæ, vt no. in l. omnis diffinitio. ff. de reg. iur. & sic duo sufficient, vt l. vbi numerus. ff. eo. Item dicit ipse in solu. canonis ex contractu emphyteutico, ad cuius perfectionem requiritur scriptura, l. j. j. de iure emphyteu. sufficient duo testes. Item dicit ipse, si tutor res quas in inuentario publico scribi fecit, vult probare, q̄ illas restituit adulto, potent ipse probare per duos testes, li-
a cet, inquit ipse, q̄ dominus, & patruus meus D. Richar. de Salyc. [a] consuluerit, q̄ non potest, nisi per contrariam scripturam, l. fi. infra, ar. tu. quæ nō probat hoc, quia loquitur in casu, quo exceptio est contra scripturam inuētarij; sed nos loquimur in exceptione solutionis, vel restitutionis, quæ se cōpatitur cum scriptura inuētarij, ideo tale consilium non approbat. Sed attende, ga saltu reuerentia tanti Doc. d. me. non sic simpliciter consuluit, vt ipse dī. sed q̄, vel per scripturam probare debet, vel per quinq; testes fide dignos, & rogatos, vt hic cum auth. seq. Et sunt hęc quæstio inter Francisc um quondam Zanobii forensis adultum, & Leazarium quondam eius tutorē de Florētia, a quo dictus adultus petebat redditionē rōnis, & specialiter de certis rebus in inuētario descriptis, & de quibusdā, quæ omiserat scribi facere, quæ tamen erāt probata eū habuisse. Ipse aūt excipiebat de solutione, & cōfessione solutionis, & receptionis; & confessionē illā, ꝓbauit per quatuor testes non rogatos, nec adhibitos. Et do. meus consultus dixit, q̄ non erat sufficienter probatum, quia debitum erat con- 10
tractum in scriptis, & sic eius solutio debet probari p. scripturam vel p. quinq; testes integrę fidei, vt hic, & rogatos, vt in authē. nisi rogati. Et q̄ debitum in scriptis sit contractum, probatur ex eo, ga decretio tutelæ apparebat p. acta iudiciaria, & similiter, p. missio, & satisdatio rem pupilli saluam fore, & similiter per inuentarij confectionem, de quorum omnium substātia est scriptura, vt j. de fide instrumē. l. emancipatione. & ibi no. per glo. Cy. & Iac. de Aret. & l. sancimus, in princ. & l. tutores. & qā ibi not. j. de administ. tut. Et de vltimo patet in l. fi. j. arb. tu. & hanc partem puto veram, quia ratio fraudis, & falsitatis euitandæ, de qua in princ. huius l. vendicant sibi locum nō tantum in contractu celebrato in scriptis ex conuentione; sed etiam ex l. dispositione. quæ ideo disposuit, vt fieret scriptura, vt plenius subueniret habere debentibus, & maxime pupillis sibi prouidere nō valentibus, præterea l. ista loquitur generaliter in omnibus, q̄ cautionem debiti illud in scriptis retulerunt; tutor autem est huiusmodi, ergo &c. Et idē dico in debito ex contractu emphyteutico, arg. l. cessus. ff. de ꝓbat. In debito autem per sententiam non idem dico, ga ipse non fecit confici illam scripturam. Venio ad qō. dicit enim text. q̄ testium quilibet debet deponere de causa suæ scientiæ, & præsen-
6 tię. † Quæro igitur primo, si testis, qui dicit capitulum verum esse, interrogatus quomodo scit, dicat q̄ ipse scit, quia præsens fuit, an sufficit, & videtur, q̄ sic, vt in hoc ver. nisi quinque. In contrarium facit, quia potuit esse præsens, & non vidisse; ita di. gl. Ioan. And. in c. præsentium. §. testes. super ver. interrogatoria. extra, co. lib. 6. 11
Nic. de Mat. dixit, q̄ illa ratio est sufficiens: nec obst. dum dicitur potuit esse præsens, & non vidisse, vt etiam sentit hic glo. est verum, vbi testis hoc dicat de alio, quia secus si de seipso, quia tunc implicatiue se asserit vidisse; nam verbū, præsentiæ, includit sensum cum intellectu, vt ff. de arbi. l. diem §. coram. & ff. de verb. significa. l. coram. & patet ad sensum; & ita ēt tenet ꝓbat. in l. etiā tutor. ff. de excusat. tut. † Quæro secundo, si vnus testis dicat, q̄ talis
7 præsens fuit, & ille de quo loquitur iuratus dicat se nihil scire, quia præsens non fuit, an sint contrarij; videtur q̄ sic ex contrarietate sermonum. ga quod vnus affirmat, alter negat. In contrariū facit quod hic no. gl. quæ di. q̄ vnus testis di. alium fuisse presentem, non propterea affirmat, q̄ ille viderit, & sic de præsentia corporali ipsius, non intellectiua videtur deponere. Ex quo infertur, q̄ non sunt contrarij, quia ad concordiam possunt reduci, vt iste q̄ di. quod alter præsens intelligitur de præsentia corporali, alter q̄ se negat fuisse præsentem, intelligitur de præsentia intellectiua, & hoc fatetur Bulga. vbi ille qui negat, simpliciter asserit se non fuisse presentē. Sed si adijciat in loco, ga dicat, non fui presens in loco, tunc di. ipse, q̄ contrarietas reperitur, ga de mentali presen-
8 tia tunc intelligi non potest. † Sed tunc iuxta hæc quæro, in casu prædicto, qua diuisione iuuantur, ne in contrarietatem incidant, an intelligere debemus, q̄ ille, ꝓbet, qui dixit illum fuisse presentē. si omnia alia ad, ꝓbationem sufficientia cōcurrant, seu p. eum testificata fuerint. Et dubiū non est, quod vbi vere essent contrarij, vterq; repellerentur, vt s. l. pxi. in fi. & j. tit. i. l. scripturæ diuersæ. & arg. eius quod dixi in l. si ex falsis. in fi. s. de tranlac. Sed vbi diuisione iuuantur, verū est dicere, q̄ non carent suspicione, & q̄ ꝓbatio remanet dubia, ideo iudex ex officio debet ab eo, q̄ dixit se non fuisse præsentem, clarius veritatem inuestigare, cum testis dictum suum obscurum teneatur declarare, arg. l. volut. in princ. ff. de eden. & no. Inno. in c. cū clamor. in fi. extra, co. & si aliter nō declaretur, dico, q̄ ille testis non caret suspicione, ideo non ꝓbat semplene; & alibi di. Iac. de But. q̄ testes iuuandi sunt diuisione, ne incidant in falsum, sed iuuandi non sunt, vt ꝓbent in detrimētū partis, & maxime interpretat. nō verisimili, arg. ff. eo. l. ob car-
9 men. §. si testes. † Quæro tertio, testis interrogatus dicit verā esse, quæ vidit, ga vidit; tamen est talis actus, qui non potest videri, vt hominis sermo, sonus campanæ, q̄ potius auditu percipiūtur, vel ga consistit in odore, vel gustu, an, ꝓbet, & videtur, q̄ non, quia vt dixi s. eo. l. solam, causa scientiæ debet dici per illum sensum corporis, cui obiectum proprie cōuenit, sed constat, q̄ oculus habet officium videndi, quæ visibilia sunt, & non inuisibilia, & auris officium audiendi, quæ in sono consistunt, & sic de cæteris sensibus; ergo si testis officiū vnius attribuit alteri, vī dicendum, q̄ nō ꝓbet, quia redditio causæ, vt pote impertinens non est sufficiens. In contrarium fa. quod no. hic Iac. de Are. dicens, q̄ visui omnis sensus cōfirmatur adeo, q̄ omne id, quod aliquo sensu corporis percipitur, dici potest, q̄ videtur per intellectum, vt ff. de leg. 2. l. si Titio & mihi. ff. de iniur. l. item apud Labeonem. §. prætor. & j. de rei vxo. act. l. j. §. videamus. sed dicendum videtur, q̄ in his, quibus visus alteri sensui coniungitur, redditio causæ sit bona; non in his in qbus altero sensu separatur. Exemplum de primo, si testis dicat, ego vidi Titiū interrogantē Caium, &c. & vidi Caium cirespondentē, uel uidi campanam pulsantē, uel mulierem clamantē. Exemplū secundi; puta si dicat, q̄ uinū erat dulce, interrogatus de causa scientię dicat, ga uidi, tunc causa non est sufficiens, ga gustus nō coniungitur uisui, ut ff. de ꝓhen. emp. l. si in emptione. §. alia. & ff. de peri. & com. rei uen. l. j. Non ob. q̄ intellectu uī, ut l. s. alleg. quia de exceptione simplr intellectiua non hēt testis reddere rōnem suā, nisi quantum declaret, q̄ per sensum correspondentē, obiecto hoc intelligit. † Concludendum ergo est, q̄ q̄nq; id, quod est, ꝓbandum, consistit in uisu tantum; puta q̄ de colore rei, qui testificatur, & tunc de uisu est testificandū; q̄nque consistit in auditu tantum, & tunc de auditu tantum est ferendū testimonium, ut patet in testimonio de auditu, quod q̄nq; est ualidum, ut j. dicā; quandoq; consistit in utroque, & tunc de utroq; est testificandum; ueruntamen isto casu est attendendum, quòd quandoq; testificatio facta de uno non implicat ex ui sermonis testificationem alterius, & tunc sufficit. Exemplū. si testis dicit, q̄ uidit talē sic dicentē; nam hoc participium, dicentē, coniungitur per modū qualitatis, seu qualificationis personæ uisæ, sed nō potuit testis uidere personam sic in dictione, seu in dicēdo qualificatam, q̄ non tantum uiderit, sed etiam audiuit. Ideo dicendū est, q̄ sufficit. Secus dico, si dicat, q̄ uidit Titium, q̄ dixerat talia uerba, ga dicere, uel assertio Titij ponit ꝓcessisse uisum, quē testis habuit de Titio; vnde non, ꝓbat tunc, q̄ audiuerit eum dicentē, & ecōtra de auditu, & non de visu expressim dixerit, an & de visu dicere videatur, potest dubitari, & videtur q̄ sic, arg. ff. de offic. præs. l. sæpe audiui. & ff. de mil. testa. l. diuus. Instit. de testa. mil. §. j. In ꝓmum fa. quia per auditum visus non includitur, vt l. 2. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arcē. & ga veritas proprie p. visum ꝓcepta in mēte tenetur, vt ibi no. gl. quę incipit, vehemēter, & ꝓbatur ff. de arb. l. arbiter. ego puto hanc partē s. cundam in dubio veram, per l. si non speciale, & l. si vnus. j. de test. Nec ob. primo allegata, ga in casu certi loquuntur, & sic ibi aliter de visu cōstabat.
11 † Quæro quarto, an testimoniū credulitatis repellatur, vel admittatur. glo. hic sentit, q̄ repellatur regulariter, licet q̄nq; admittat. In ꝓ fa. quia iurat dicere veritatē de his, quæ scit, & credit. 36. q. 6. c. de parentela. Tu dic, q̄ non statim est repellendus, sed inspiciēdæ sunt prius causæ motiuæ credulitatis; ga si causę adiectæ inferant scientiam veritatis rei, q̄si veritas est probanda, tunc illud verbum, credere, accipitur pro scire. Exēplum, articulus dicit, q̄ Titius fuit stipulatus a Caio decē, seu q̄ Caius decē per stipulationē Titio

ADDITIO.

a †Richardus de Salyceto. Adde q̄ cunden. ad quod hic dicitur eum allegat Bal. hic, nu. 2. uer. dubitatur. de quo uide Bal. in l. fi. infra, de arb. & in 3. q. prin. & in addit. ad Spec. in tit. de senten.

Titio promiſit,teſtis interrogatus di. quod credit contenta in articulo vera eſſe;interrogatus de cauſa, vel non interrogatus cãm adiecit,qa vidit Titiũ interrogantẽ Caium, an ei ꝓmittebat dare decẽ,& Caiũ reſpõdentẽ,ꝙ ſic,certe iſte ꝓbat. Idem dico,ꝙ fortius in his,quæ ꝓbantur præſumptiue, vt ſuſſi. ſi cauſam præſum. legitimæ annectat,vt patet in filiatione, & paternitate, l.filiũ. de his,qui ſunt ſui,vel alie.iu.& l.ſi vicinis. ↄ.de nup. & in adulterio, & copula carnali,vt extra,de præſum.c.literas. & ↄ.de adul.l.ſi q. Vbi autẽ iuſtæ cauſæ, ſeu rõnes legitimæ non ſint per teſtẽ adiectæ,tunc teſtimonium repellitur;fallit in caſu l.j.in prin.ff.de vẽt. inſpi.& in caſu l.2. §.j. de iuramẽ.calũ. & in caſu, in Authẽ.vt hi,q obli.ſe peri.&c.§ ſed ſi qs pſumptiue.in authẽ.minoris.ↄ.q da.tu. po.licet iſti caſus vltimi ꝓprie de teſte non loquantur.Ex his apparet,ꝙ hi qui in interrogatorijs,ſecundũ quæ teſtem petũt examinari,debẽt,ꝙ ſi de credulitate reſpõdeat vltra non interrogetur,
12 male petũt.†Quæro quinto,an & qñ teſtimoniũ de auditu [a] alie-
a no admittatur;di.gl.ꝙ licet de ꝓprio admittatur ſup his,q̃ p auditum ꝑcipiunt,vt s̃.dixi; tñ de alieno auditu repellit, niſi in caſu, qñ qs vult ꝓbare rei memoriã extare,l.ſi arbiter.ff.de ꝓba. l.2.§.idẽ Labeo.ff.de aqua plu.arcẽ.& qualiter ꝓbetur tam affirmatiue,q̃ ne-
13 gatiue,ibi vide tex.†Quæro ſexto,an cęcus admittatur ad teſtimoniũ in his,q̃ principaliter requirunt auditũ,& gl.in Auth. de hęr. & Falc. §.ſi vero abſunt. dicit ꝙ in alijs caſibus,pter quã viſus admittitur,qa ꝓhibitus nõ reperitur.ff.eo.l.j.fallit in inſtrumẽto inuẽtarij,vt d.§ ſi vero abſunt.Addit Iac.de Are.& in cauſa teſtamentaria nõ dẽt admitti, qa licet ꝯhentes poſſint ex voce cognoſcere, arg.ff.ad Silla.l.j.§.eo.tecto.tñ teſtatorẽ nõ ſic faciliter,qa vox ipſius pp infirmitatẽ eſt alterata. Alii diſtinguũt,aut teſtificatur de facto geſto,antequã eẽt cęcus,& põt,vt l.q furere. ff. de ſta.ho. aut de facto poſtea geſto, & tunc aut aſſerit pſonam , de qua teſtificatur ſe bene hẽre notã per vocẽ,& tunc admittatur,arg.d.§.eo.tecto.fallit in caſibus prædictis. Aut hoc non aſſerit,& tunc nõ admittatur. Aduerte,ibi Iac.eum repellit in cauſa teſtamẽtaria,fortius videtur admitti, quàm in cõtractibus, regulariter vnus teſtis ꝓbat ſemiplene,& ideo vnicũ teſtẽ cęcum repelleret,qa faciliter põt decipi,& ſi habes alium conteſtem non cęcum,non vr̃ mihi, ꝙ ita faciliter debeant ꝓbare, ſicut in teſtamẽtis, ſi ex ſeptẽ vnus ſit cæcus, qa pp authoritatẽ tanti numeri teſtiũ ſibi conteſtium non poteſt ſic faciliter eſſe deceptus, ſicut qñ hẽt vnicum cõteſtem tm̃,ar.ff.de eden.l.ſi qs ex arbi.§.j.Cogitandũ tm̃ relinquo, & de hoc p Spec.in tit.de teſt.§. j.ver.ſed nunqd cæcus.in 10.collat. Et ꝙ cæcus,& mutus, dummodo audiant, poſſint teſtificari,
14 ſimplr̃ tenet gl.3.q.9.teſtes.†Quæro ſeptimo,an teſtes teneantur
b deponere de loco,& tempore.[b] Et breuiter ex no.p Innoc. in c. qualiter,& qñ. extra,de accuſ.& hic p Iac.& Cy. rñ.ꝙ aut locus, & tẽpus ſunt de ſubſtantia, & tunc de eo deponere debẽt,Exempla recipe ex auth.nauigia. ↄ.de fur. & l. ſi quis in hoc genu. s̃. de Epiſc.& cler.& l.j.§.incẽdio.ff.de incen.rui.& nau. de vi,& vi arma.l.j.§.interdũ.auth.& ↄ.de ꝯhen.& cõmitten.ſtipula. l.optimã. & extra,de teſti.c.ex tenore. & ff ꝙ vi, aut clam, l.aut quæ aliter. §.j.adeo ꝙ interdũ eſt neceſſe horam ꝓbari.vbi patet ad ſenſum, qñ de prioritate , vel poſterioritate actus tractaretur. Aut locus, & tẽpus non ſunt de ſubſtantia eius,quod intenditur,& tunc aut de loco,& tẽpore non interrogatur, nec etiã articulatur, & tunc non hẽt neceſſe de loco deponere, qa teſtis non dẽt eſſe verboſus,vt no.s̃.eo.l.ſolam. Aut de loco,& tẽpore interrogatur, & di. Innoc.ꝙ de loco indubitanter deponere tenetur,cũ factũ pp locũ,vt plurimum memoriæ cõmendetur,& ſic de loco ex quo interrogatur,non minus q̃ de facto reſpondere tenetur,& hoc etiã vult glo.noſtra in eo.quod di.ꝙ teſtes ꝯ Suſannam producti,fuerunt de loco interrogati. De tempore aũt dicit ipſe,ꝙ ſi habet in memoria,debet de illo deponere, quia eſt de cohærentijs teſtificationis,vt colligatur vnitas,vel varietas facti, ſed ſi non habẽt in memoria,poſſunt dicere, ꝙ de tempore non recordantur, qa tẽpus de facili a memoria labitur.7.q.2.c.fi.& ff.de aqua plu.arcen. l.in ſumma.§.idem Labeo.& hoc fatetur Iac.de Are.ſi teſtis non eſt ſuſpectæ fidei,alias inqt ipſe,ꝙ niſi teſtificetur de tempore nõ creditur ei.ff.eo.l.teſtium.§.j.& ff.ad Sill.l.prius.Nec ob.quod gl. hic dicit de tẽpore,qa intellige ſecundum prędicta. Vel intellige de qualitate temporis,i.an eſſet tempus ſerenum,pluuioſum,vel nubiloſum, vel an eſſet de die, vel de nocte ; nam de iſtis inſidioſis non debet teſtis interrogari, ꝙ intellige , niſi qualitas noctis alteret delictũ,vel factũ,vt l.furem.ff.ad l.Corne.de ſica.& s̃.qua.lice.vni.ſi.iud.ſe vin.l.j. nã tunc,an de die, vel de nocte poterit teſtis interrogari.Et rõ eſt,qa tunc qualitas illa eſt de ſubſtantia,de inſidioſis igitur non ſunt teſtes interrogandi,niſi ſint ſuſpecti,vt di.iſta glo.quam no. & idem not.Spec.in tit.de teſte.§.iam de in-
15 terrog.ver.fiunt autem.ad fi.†Quæro octauo,qd ſi teſtes ſunt varij in loco,an valeat teſtificatio.reſpõ.aut varietas loci inducit varietatẽ facti principaliter probandi,aut inducit varietatẽ facti circa modũ principale factũ cognoſcendi.Aut inducit varietatẽ circa alia,probationẽ ipſam non concernentia. Primo caſu,nõ probant plene,nec ſemiplene;plene non qa cum teſtes non ſint conteſtes, apparet ꝙ non eſt ſufficiens numerus, prout requiritur ad plenam probationem,l.vbi numerus. ff.eod. & ſi plures eſſent in ſufficienti numero conteſtes,& vnus ab illo deuiaret in loco,tũc illorum pluriũ numerus eſt cõſiderandus illo teſte reiecto. ff. eo. l.ob carmen.§.ſi teſtes. cum ibi not. Semiplene non, quia aut factum illud non eſt reiterabile, & tunc teſtes reperiuntur contrarij, & ſic eorum alter falſum dixit,& quis eorum,ignoratur;vnde neutri ſtatur,arg.l.duo ſunt Titij. ff.de teſta.tu. Aut eſt reiterabile , & idem , ſi pars fateatur illud factum ſemel tantum interueniſſe , quia ex diuerſificatione factorum teſtes iuuari non potue-
c runt,& ſi hoc non fateatur , licet teſtes [c] ex diuerſitate factorum iuuari poſſint , ne in falſum incidant , tamen nihil probant , quia quod factum ex illis,de quibus teſtes deponunt in iudicio ſit de-
16 ductum,iudex ignorat. † Secundo caſu,quando varietas loci inducit varietatem facti circa modum cognoſcendi,& ſic circa cognitionem teſti. vt hoc exemplo. Ego volo probare Titium eſſe hæreticum, & ad huius probationem vnus teſtis dicit, ꝙ audiuit ipſum dicentem in tali loco;puta in platea ipſum dixiſſe,& affirmaſſe, ꝙ Ieſus Chriſtus non fuit filius Dei; alter dicit , ꝙ audiuit ipſum dicentem in alio certo loco,quod Spiritus ſanctus non ꝓcedit a Filio,& iſto caſu reperio varias opiniones . Nam quidam dicunt,ꝙ probant, quia ambo in hæreſi concordant,licet in ſpecie hæreſis non ſint conteſtes . Alij dicunt, ꝙ non probant , quia debent eſſe conteſtes, nedum in genere , ſed etiam in ſpecie hæreſis, alias dicuntur ſingulares, vt in c. cum dilecti. de electio. & ideo non probant, vt 3.q.9.nihilominus. Ego teneo hanc ſecundam,ubi certa ſpecies hæreſis fuit deducta in libello,ſed ubi hæreſis in genere deducta fuiſſet, licet libellus de iu. admitti nõ debuit,ſecundum not.in l.libellorum. ff.de accuſ. forte prima opin. procedit;forte,ideo dixi,quia uidetur, ꝙ nec tunc teſtes probent plene,ſed ſemiplene,quod ſic probo,nulla ſpecies hæreſis eſt plene probata, ergo ex probatione ſuper ea facta non poteſt inferri, ſeu dici,uel affirmari,ꝙ Titius ſic dixit,ſed bene poteſt opinari p iudicẽ,ꝙ ita fuerit,ut ille teſtis di.ff.eod.l.3.§.eiuſdem.in fi.ibi,aut parum tibi probatum opinaris.Ex eo ergo,ꝙ non poteſt dici uerum eſſe in tali ſpecie,non poteſt inferri uerum eſſe in ſuo genere,ſed ex nulla illarum probationum in aliqua ſpecie põt dici ſic eſſe,uel accuſatum, uel inqſitum hoc dixiſſe , ergo nec hæreſim probatam eſſe,quod demonſtro aliter, pone, ꝙ Titius accuſatur a Caio ſpecifice de tali ſpecie hæreſis, & qlibet probat per unum teſtem tantum,an dicẽtur iſti probaſſe.Certe non,ſic nec in propoſito ; dico igitur non plene , ſed ſemiplene tantum probatum eſſe,& oẽs iſti habentur loco unius,niſi dicatur,ꝙ in crimine hæreſis non requiratur tanta ſubtilitas probationis ; ſecus ſi ambo deponunt de eadem ſpecie hæreſis , licet unus dicat ſe audiuiſſe in uno loco,alter in alio,qa tũc uidetur dicẽdum,ꝙ ſpecies illa ſit plene ꝓbata,qa iſto caſu locus non plurificat hæreſim ſæpius firmatam,& recenſitam,& continuatam; tertio uero caſu uarietas loci nihil nocet . Exemplum , teſtis unus dicit factum fuiſſe præſente bidello ſtudij,q habitat in tali loco.Alter idẽ dicit præſente bidello ſtudij,q habitat in certo alio loco , Idẽ dico ſi interrogatus de perſona principali ubi habitat , dicat unus in uno loco, & alter in alio ; qa ex quo perſona eſt certa, uarietas loci habitatio-
17 nis eius nihil nocet,arg.l.quoties.ff de hered.inſt.† Quæro nono, qd ſi uarietas ſit in tẽpore.rñ.ꝙ ſi ius metimur ex tẽpore,ꝙ eſt qñ tps eſt de ſubſtantia ꝓbationis,ut in exemplis,& ll quæ ſeu quas dixi s̃.proxi. in q. & tunc non probant, quia non ſunt conteſtes, & hoc ſi in pari numero ſint diuerſi;quos dico ẽt ſemiplene,tũc non ꝓbare p rõnem in ſimul in præce.q.alleg.ſecus ſi maiori numero eſſent conteſtes,quia ille præualet,ut ff.eo.l.ob carmẽ.§.ſi teſtes. Si autem quæritur in his, quibus ius non metimur ex tpe, & tunc aut hæc uarietas temporis inducit uarietatem facti principaliter probandi . Aut inducit uarietatẽ circa modum, uel cauſam ipſum principale factum cognoſcẽdi. Aut inducit uarietatẽ circa alia ipſam principalem probationẽ non concernentia . Primo,& ultimo caſu,idẽ dico,quod de loco dixi in proxi. q.ſecundo uero caſu fuerunt uariæ opin.pro quarum declaratione prius rẽ ſubijcio exẽplo;pone,ꝙ uolo ꝓbare me eſſe in poſſeſſione iur. decimam percipiendi in certa uilla,di.unus ex teſtibus affirmantibus hoc uerum eſſe,ꝙ ipſe ſcit ex eo,quia uidit me de tali anno colligere decimam frumenti;alter dicit de alio anno,ꝙ uidit me colligere decimam fabæ,uel milij.Vel ſi de eodẽ anno deponũt, unus dicit, ꝙ de mẽſe Iulij uidit me colligere decimam frumẽti ; alius , ꝙ de menſe Auguſti uidit me colligere decimam lini , uel
18 milij.† Vel pone,ꝙ uolo probare,ꝙ habeo merum imperium in tali caſtro, unus ex teſtibus dicit, ꝙ uidit de menſe Iulij ſentẽtialiter pro furto a Petro cõmiſſo feci eum furcis ſuſpẽdi . Alter deponit, ꝙ Caium pro certo delicto ab eo commiſſo ſententialiter de mẽſe Auguſti feci decollari.Et dubitatur,an iſti ꝓbent articulum,

A D D I T I O N E S.

a ¶De auditu. Teſtes de auditu quando probant,uide D.Soci.conſil.64. incip.in cauſa uertenti. uer.capiendo etiam ibi.nam tamen unus teſtis.in j.parte. uide Bar. hic qui contrarium tenuit in l.2. §.Labeo. de aqua plu.arcen. idem tenet Bal.in c.j.de contro uer.inter do,& uaſ.quæ concor.cum Bar.hic.

b ¶Et tempore.Adde Bar.& quod no.in l.ſi clericus,ff.de re iu. & in l.2.de aqua plu.arc.& adde tex.in l.demonſt.de condi.& demonſt.

c ¶Licet teſtes. Adde Soci.conſi.118.incip.uiſa narratione facti.uerſic.his tamen non ob.j.parte.ubi hoc idem inducit & tenet.

lum,& in his exemplis Inno.in c.qualiter,& qñ.extra,de accuſ.in eius no.ſup verbo,famã; duas recitat opi. quarũ prima ẽ,ꝙ plene ꝓbẽt ad inſtar teſtiũ deponẽtiũ ſup diffamatione alicuius,quorũ ſi alter dicat ſe audiuiſſe a Martino,qui ſibi dixit, quod audiuerat dici a certis pſonis,ꝙ iſte cõmiſerat tali tpe certũ delictũ,& alter de alio delicto, & ab alijs pſonis dicit ſe audiuiſſe , & diuerſo tẽpore ab eo cõmiſſo,ꝙ de hoc eſt diffamatus: iſti ꝓbant diffamationẽ,licet non ſint conteſtes in modo,& cauſa ſcientię,ſeu tempore,vt ipſe Innoc.ibidẽ no.& inducit l.ſi arbiter. & quod ibi no. ff.de ꝓbatio.& l.j.§.cã.ff.de ædi.edic.ſed iſta modicũ,aut nihil fa. Secũda opi.eſt,ꝙ nõ probent, qa nõ ſunt cõteſtes, quod eſſe debet,in loco,tpe,& pſonis,vel rebus. 3.q.9. nihilominus. extra,de elec.c.cũ dilecti. iſtarũ opi.mihi vr̃,ꝙ Inno.alterã non approbet, licet Spec.in tit.de teſti.§.iam de interrogatorijs. ver.fiũt aũt.vbi iſtas opi. recitat;dicat Inno.tenere primã,& expreſſius hoc cõfirmat in tit.de qõne.§.j.ver.qd ſi vnus.vbi & ipſe illã affirmat. Ego puto , ꝙ de ꝓbatione diffamationis reqritur leuior ad inquirendũ,q̃ ad puniendũ,cũ poſtea in inqſitione ſpeciali, q̃ fit ad puniẽdũ,clarior,& validior reqratur probatio. Ideo in caſu iuris percipiẽdi decimã nõ vr̃ mihi plene probatũ,qa nõ tam in tpe,q̃ in iur. variant,& nõ ſequitur,percipio de fabis, ergo ego habeo ius colligẽdi de frumẽto,& ſic de alijs,& ecõtra. Sed mihi apparet,ꝙ illud,quod vnus ex teſtibus omiſerat,alter ſupplet,& eↄ;nõ,ꝙ aliã ſemiplenã probationẽ adijciat ; ideo ambo videntur haberi loco vnius,ex quo non ſunt ꝯrij.Secus dicerẽ ſi in rebus,ſeu in eadem ſpecie rerũ eſſent concordes, licet in perſona a qua decimã rerũ acceperũt,& in tpe eſſent diſcordes, vt ſi vnus dicat,ꝙ decimam frumẽti recipit a Caio de mẽſe Iulij; & alter,ꝙ recepit decimam frumẽti a Titio de mẽſe Auguſti, quia cũ eadem die talia,vt plurimũ non recipiant a ſingulis, nõ curabo de diuerſitate tẽporis , & pſonarũ, a qbus iſte actus ſui natura iſtas varietates hẽt. In iuriſdictione aũt dico, quod ſi volo ꝓbare merũ imperium , ꝓbare poſſum p duos teſtes;ſiue deponãt de eodẽ actu meri imperij, vt quod Titiũ feci ſentẽtialiter decapitari, ita quod ſunt cõteſtes, ſiue vnus deponat de Titio tali die; alter de Sempronio, quẽ citari feci alia die.Et eſt rõ,qa qlibet actus eſt de mero imperio,& exercitio illius, quod eſt illud quod principalr̃ eſt in iudicio deductũ, & quod eſt ꝓbandũ,vt in opi. Innoc. & ꝓ hoc facit quod no.Cy. ↄ.q̃ ſit lon.cõſue.l.2.in illa q.qualr̃ cõſuetudo ꝓbet. Secus ſi vnus deponeret de actu mere ciuilis cauſæ , & ſic iuriſdõnis ; alter de actu meri imperij,qa tũc merũ imperiũ non eſt probatũ p ſe,nec
19 eius exercitiũ,ſed tm̃ ſemiplene.†Quæro vndecimo,ego volo ꝓ-
a bare pſcriptionẽ [a] decẽnij, duo teſtes ꝓbant de primo quinquennio;alij duo ꝓbãt de ſecũdo quinquennio immediate ſequẽti,an dicar ꝓbaſſe;dic,ꝙ ſic;nã ex cõiunctione teſtificationũ hẽt ꝓbatũ tps decennale cõtinuũ;facit quod no.extra,de teſt.c.j. Secus ſi vnus teſtis ꝓbaret de vno quinquẽnio, & alter de alio, qa tũc tm̃
20 eſſet facta ſemiplena ꝓbatio. † Quæro duodecimo,cũ Cy.ad ꝓbationẽ adulterij ꝓduco teſtes , q aſſerũt ſe vidiſſe nudũ cũ nuda in camera,& ſimilia,p q̃ adulteriũ ꝓbatur, ſed dicũt ſe vidiſſe per quoddam foramen , p quod vnus ſolus videre poterat vnus poſt aliũ;hic ſucceſſiue immediate vidit,vnde dubitatur, an ꝓbẽt, & vr̃ ꝙ non,qa non ſunt conteſtes in tpe, ſed contra tenet ipſe ſ̃m Iac. de Aret.quia non ſunt ſingulares cum de eodem facto deponãt, licet viſus omnium in eodem inſtanti,ſimul ad hoc non concurrat. Sufficit enim factũ non eſſe cõſummatũ,& finitũ;talis enim
21 tpis diuerſitas nõ pręiudicat,arg.l.cũ antiqu.tas.ↄ.de teſta.†Quęro ad probationem mutui,produco vnum teſtem, q deponit ſuf-
b ficienter de viſu,& alium,qui probat ſufficienter de cõfeſſione [b] debitoris,an erit probatum mutuum;dicit Pet.& Cy.quod non, quia teſtes ſunt ſingulares, cũ ſint diſcordes in forma facti;ita no. Cy.ↄ.quæ ſit lon.conſue.l.2.in quarto articulo,quo quęrit qualiter cõſuetudo ꝓbetur,& adde quod dixi in l.ſeq.ſin prin.& vlt.q.

A D D I T I O N E S.

a ¶Præſcriptionem.Sed quid ſi teſtes uolentes probare præſcriptionem probando titulum, deponant de uenditione, ſed dicunt non recordari de quantitate precij,an probant præſcriptionem,uide D.Soci.cõſil.171.inci.diu profecto anceps.uer.confirmo,hic,in 2.parte.

b ¶De confeſſione.Sed quid ſi ambo deponant de confeſſione,& nihil de numeratione,an probant; dicit, ꝙ non, imò conuentus eſt abſoluendus , ut per D.Soci.conſi.3.inci.circa præſentẽ cõſultationẽ.uer.5.ꝓbatur. in fi.in j.par.

AVTHENTICA.

1 *Teſtes producendi,a quo debent rogari.*
2 *Teſtes in inſtrumento deſcribendi,an debeant eſſe rogati.*
3 *Confeſſio numerationis,quot teſtibus probetur.*
4 *Teſtes duo de numeratione,& tres de confeſſione ſi deponant,an probent.*

Rogati. Nota tres caſus, in quibus teſtes debẽt eſſe rogati;quartũ addit glo.Oppo.de l.ad fidẽ.ff.eod. Sol. quod illud ſingulare;hic ſpeciale,vt in l.2. Oppo.2.ꝙ ꝓbatio huius confeſſionis nihil operetur,cũ ipſa confeſſio ſit extraiudicialis,& ſine cauſa,& ſic non nocet,vt ff.de ꝓba.l.cum de indebito. §.fi.& in Auth.de teſt.§. & licet.Sol.ꝙ ibi in obligatoria,hic in liberatoria,q̃ fauorabilior eſt,vt l.Arria.de ac.& obl. & hic in glo.
1 †Quæro,a quo debẽt eẽ rogati.rñ.gl.j. a ꝓducẽte,ꝙ intellige tpe ſolonis,nõ tpe ꝓductionis.Dicũt tñ quidam,ꝙ ſi factũ ꝓcedit de vtriuſq; partis cõſenſu,ꝙ tũc rogatus dẽt eẽ ab vtroque,iuxta no. in Auth.de tabu.§.nos aũt.Quæro,qd ſi nõ fuerint rogati,ſed ſpecialiter ad hoc cõuocati;dic ꝙ ſufficit, qa idẽ eſt rogare, quod ad hoc conuocare,vel adhibere,vt ff.de teſta.l.hæredes palã.§.in te. Nõ ſuffi.ergo,ꝙ in loco fuerit,niſi dicat ad hoc ſe adhibitũm,vel
2 conuocatũ. †Quæro,qd in teſtibus in inſtrumento deſcriptis;dic quod illi debẽt eẽ rogati,qa aliter nõ põt ſcire tabellio de eorum viſu,& auditu,niſi ſint moniti;ſed an pſumantur rogati, quidam ꝙ nõ,niſi ſcriptura tabellionis atteſtetur, quaſi ſolennitas ſit extrinſeca,q̃ nõ pſumitur,niſi notarius atteſtetur,vt l.qcunq;.§.fi.ff.de pub.& ita tenet Cy.in l.hac cõſultiſſima. ↄ.de teſta.& Dy.Bar.in l.ſciendũ.ff.de verb.obliga.Alij tenuerũt ꝯ, & forte non male, quaſi ſit ſolennitas intrinſeca inſtrumẽti,cũ ſine ea inſtrumentũ nõ poſſit dici inſtrumentũ.Itẽ,qa eorũ inſcriptio non minus ſe hẽt ad vnũ, q̃ ad aliud; igitur de rogatione pſumitur,ex quo a tabellione de eorũ præſentia ſcribitur,arg.eius quod de verbo ꝓmiſit,a tabellione ſcripto dr̃, quod p ſtipulationẽ intelligitur,vt ↄ.de vſu.l.j.& ibi no.Tertio fortius facit, qa qua rõne tabellio pſumitur rogatus ſecundũ oẽs, & no.gl.in Auth.de tabel.colla 4. qa inſtrumentũ nõ poteſt conficere,niſi rogatus a partibus. Eadẽ rõne nõ põt teſtes nõ rogatos,vel nõ monitos inſcribere, cũ de eorum viſu, & auditu aliter nõ poſſet cognoſcere. Quarto bene facit, vt ipſi pſumantur ro-
a gati,ex quo ſe ſcribi in inſtrumẽto paſſi ſunt, arg. l.cũ oſtẽdimus. §.fi.ff.de fi.tu.& l.Caius.ff.de pig.ac.& l.fi.ff.qñ appel.ſit.Cogita.
3 †Quæro 3.an ſufficiat ꝙ cõfeſſio,de qua hic loqtur,p duos teſtes ꝓbetur.rñ.gl.& bene,ꝙ nõ,qa ſi vera numeratio nõ probatur per pauciores,q̃ p quinque;nec cõfeſſio ipſius numerationis dẽt poſſe p pauciores ꝓbari, ne facilius ꝑmittatur indirectũ , quã directũ ; & id p quod peruenitur ad aliud,q̃ ipſum ad quod peruenitur,& maxime, qa falſitas circa cõfeſſionem facilius excogitari poteſt, cum non ita facilis ſit eius reprobatio. Eſt & alia ratio ſ̃m Cy.& Pet. qa hæc lex noua venit ad interpretationem , & ſuppletionẽ antiquæ ; ideo cætera in antiqua dicta in iſta intelligantur repetita,vt in Authẽ.de fi.an.do.inſtr.na.§.pe.in fi.colla.8. Quæro 4.an cõtra talem confeſſionem ſolennem poſſit opponi exceptio nõ ſolutæ pecunię intra 30.dies,dicit Cy.ꝙ ſic,per l.in contractibus. §.j.de non numer.pecu.verſi.ſuper cæteris.Quod Bal.fatetur,niſi cõfeſſio diſpoſitionẽ liberatoriam ſecum habeat annexam; puta quietationis,ſeu refutationis,ſeu pacti de non petẽdo, vt ff.de ſo-
4 lu.l.ſi ex pluribus.in prin.de pac.l.tale pactum.†Quæro,ab extra, & quinto, duo teſtes deponunt de numeratione , & tres de confeſſione,an probent; dic ꝙ nõ, qa nulla iſtarum ſpecierum, eſt in ſe perfecta; & ſic non probant, argu.ↄ.q nu.tu.l.j. & ff.de excuſa. tut.l.ſpadonem. §.q iura multa. facit quod dixi per do.meum, in l.in bonę fidei.s̃.de iureiu.in 9.op.ꝓ hoc inducit Bal.in c.dilectus. extra,de ſuc.ab inteſt. & pro hoc facit quod dixi per Cy.in l.pce. in vlt.q.Quæro,qd ſi confeſſio ꝓbatur per duos teſtes rogatos,q de confeſſione facta certo loco, & tempore , & per tres alios teſtes, qui de alia confeſſione deponant facta in alio loco, & tempore; dico ꝙ non probant , quia in facto principaliter probando variant, & nulla confeſſio,quod eſt ipſum principale factum, eſt probata.Et ſic non obſt.quæ dixi in l.præced.in 9.& 10.q.

A D D I T I O.

a ¶Paſſi ſunt. Quando teſtes paſſi ſunt ſe inſcribi,an præſumãtur rogati,uel nõ, uide D.Soci.cõſi.229.incip.primo aſpectu,uer.ad hoc reſpõdeo.circa prin. in 2.par. & adde,ꝙ ſtatur inſtrumẽto teſtes fuiſſe rogatos,dũ dicit teſtibus. adhibitis uocatis,& rogatis, put p pſa.D.Soc.i d.cõſ.in uer.pterea.in dicto

LEX XV.

1 *Teſtes citandi ſunt teſtimonium perhibituri.*
2 *Pars,contra quam producuntur teſtes,citanda eſt eos iurare viſura,& nu.5*
3 *Licentiatus ſemel a iure,ſemper licentiatus præſumitur.*
4 *Teſtes inuiti,an ſint compellendi.*
6 *Teſtes quando intra terminum datum ad probandum,produci poſſint,abſque alia partis citatione.*
7 *Teſtimonia recipi poſſunt præſente vna parte,ſi altera venire noluerit.*
8 *Teſtimonium an valeat,ſi teſtes examinentur extra terminum datum ad probandum.*
9 *Citatio an valeat,ſi lite cum procuratore conteſtata,dominus citetur.*
10 *Inſtrumenta,an debeant parte citata produci.*
11 *Teſtis non monitus,vel rogatus,an debeat admitti.*

a Si quando. [a] Diuiditur in quatuor partes,quia Primo dictum bimembre circa id, quod debent teſtes euocati facere, ne recedant de iudicio illicentiati , cum ratione ſecundi membri. Secundo,ne eueniat abſurdum,prouidet de tempore,quo debent ſtare in iudicio,ſcilicet,quo debent examinari.Tertio,prouidet teſtibus,ſi intra illud tempus non fuerũt examinati. Quarto,prouidet parti cõtra iudicem,qui examinare neglexit. Secunda ibi, ſed cũ oportet. Tertio ibi,his autẽ diebus.

Quarto

A D D I T I O.

a ¶Si quando. Adde ꝙ lex iſta facit,ꝙ ſi quis habuit terminum ad producendũ teſtes, & fecit eos citari infra terminum pluries, & ipſi non uenerunt,ꝙ ſit imputandum producenti, & ſibi noceat lapſus termini, niſi appareat ꝙ fecit quod potuit,quia inſtetit,ut pignoretur,iuxta poſſe ſuum,ut tenuit Bal. per illum tex.& Imo.in l.qui de rebus.in prin.de condi.& demonſtra. facit, quod habetur in §.Sabinus.l.damni.de dam.infec. & glo.in cle.j.de offic.deleg.prout etiam per D.Alex.poſt Bar.in l.j.§.ſi ſeruum.ff.de quæſtio.

Quæro ibi,ipsum autem iudicem. Casus. Quando testes inuiti compelluntur perhibere testimonium veritatis comparentes citati,non debent carcerari,ne recedant, antequam testimoniū ferant,sed fideiussionem si volūt,possunt præstare, vel proprio iuramento se liberare, nec debent in iudicio stare vltra quindecim dies, intra quos partibus præsentibus , vel legitime citatis, dēt eis sacramentū deferri,& interim in secreto examinari,quibus transactis,possunt illicentiati recedere, nec iterato coguntur reuerti, & iudex,qui in examinando negligens fuit,omnem iacturā parti læsæ resarcire tenetur.hoc dicit. Notabilia colligam super tex. Expone igitur ibi,si quando inuitos,ideo dic,quia sunt aliqui,qui demum volentes admittuntur , & inuiti non possunt compelli. ff.eo.l.inuiti.& no.hic in glo.& quando illi dicantur volentes,vel inuiti,dixi ſ.eo. l.libertorum.in pe.q.Ibi,in causis pecuniarijs,subaudi,maxime,vt in glo.ibi, trahere. no.q hoc ver.trahere.violentiam in se continet,& implicat.vt hic;nam proprie inuitus trahitur.ibi,maluerit, dic & fecerit, sic & alias in l.fi. ff. de re.di. Ibi,incarcerari.no.q testis non debet carcerari,ne recedat,sed ei debet iuramentum de reuertendo,& se exhibendo deferri; ibi,credere dicunt ex toto,igitur illo ver.si enim.no.quòd cui creditur de eo, quod maius est,debet fortius credi, & ei committi,quod est minus.Item,q vbi de principali statur iuramento,fortius de incidēti, vel vbi principale probatur per iuramentum, fortius incidens. Ibi,difficultates, not.q officium testis sibi debet esse damnosum minus,quàm fieri potest, vt hic, & l.si quis ex assignatoribus. ff. quemadm.testa.aper.ideo & sumptus ei præstandi sunt,vt ſ.eod. l.quoniam liberi.& quales,& qui,ibi dixi.Ibi admoniti,supple,&

2 comparuerunt.†Et sic no.duo;primum,q testes debent citari,vt veniant testimonium perhibituri; concor.l.presbyteri.ſ.de Episc. & cler. Secundum,q in istis quindecim diebus non computatur tempus itineris.imò incipiunt a tempore, quo se iudici præsentauerunt, ideo iudices non debent eos obseruare amplius , &c. vt hic, & hoc etiam probant sequentia verba,intra quos,&c. & pro hoc fa.ff.de excusa.tut.l.scire oportet.§.illud. versi.sed & si maxime. Ibi, iudices prouideant;nota, q iud.debēt esse curiosi in examinatione testium;in potestate ergo partium est instare apud iudicem , sed in iudicibus cura , & diligentia est testes examinare. Ibi,alterutra parte, id est, eos producente , vel contra quam producuntur. Ibi,eos obseruare volente,dicit gl.j.obedire,& est mala grammatica, vel subaudi in eorum examinatione,vel expedi-

3 tione.Ibi,admoniti,scilicet,illi contra quos producuntur. †Et hic no.q pars,contra quam testes producuntur,debet citari ad videndum eos iurare , vt hic, & potest esse ratio , vt opponatur contra personas, vel protestetur exceptiones contra personas sibi saluas esse,ſ.eo.auth.ſi dicatur. & l.si quis testibus. Ibi præsente, scilicet delationi sacramenti,non autem examinationi.Ibi capere,ſin secreto,alias testes non possent post didicita testificata recipi,ſ.ti.j. auth.& qui semel.ibi diebus,ſ quindecim.Ibi liceat. no.q p hanc l.datur eis licentia recedendi,& sic non expedit,vt licentiā petāt a iudice.ſa.in ſi.ff.de condi.instit. l.quæ sub conditione. §.de hoc iure.Ibi,iterum retrahere,& sic inuitos,vt in prin.huius l.q no.,propter significatum huius verbi, quia in se coactionem significat,vt hic,& j.de na.li.l.j.in fi.& extra,de restit.c.statutum. §.cum autē.

3 †Et ex isto tex.& proxi.præce.collige,q licentiatus semel a iure, intelligitur licentiatus in perpetuum. Ibi,ipsum autem,not.q vbi iudic. negligentia absorbet ius partis , iudex tenetur ad eius interesse,vt hic,& ſ.de pac.l.ſi qs in consci.in fi. & quid habet ,pbare petens interesse,collige ex tex.ff.de eden. l.argentarius. ſ.cū aūt. Transeo ad apparatum , & oppo. q non compellantur inuiti. ff. quemad.testa.ape.l.ſi qs ex assignatoribus. Sol.gl.videlicet,q ibi in recognitione sigillorum,quæ potest fieri vbiq; etiam in domo propria,hic in testifica. & iuramēto eis a iudice præstādo, & hoc, quando testes sunt sub illius iudi.iurisdictione, alias delegat examinationem iudici,sub cuius iurisdictione est ipse testis,præterq̄

4 in criminalibus,vt in gl. †Opp.q testes non compellantur inuiti, vt ff.eo.l.inuiti. Solu.vt in glo.q quidam sunt,qui inuiti testificari compelluntur , & de istis loquitur hic; & istis remedijs prætorijs compelluntur,quia pignoribus captis,& mulcta indicta,vt di.ista gl.in princ.arg.Instit.de satisd.tu.§.pe. cum hoc munus sit publicū, vt illud,arg.ff.ſi quis cau.l.2.§.j.Quidam sunt,qui demum volentes admittuntur, & isti citandi sunt, & venire debent sub priuile-

a giū allegaturi,a vt sic sciatur,an velint,vel non,& nihil de suo priuilegio allegantes dicuntur voluntarij. Se aūt excusantes dicent inuiti,nec tunc eorum testimonium tenet. Quidam, qui nedum inuiti, sed nec etiam volentes admittūtur, de quibus ſ.eo.l.libertorum. & l.parentes. & isti vocati condemnantur ire, vt d.l.libertorum, sed q̄a forte iudex ignoraret,q essent de illis,q non valētes possunt,vtilius est,vt vadant,& iudici suam conditionem notificent, & si postea compellantur , eorum testimonium non valet,tanquam contra iura receptum,vt l.maritus. ff.de quæstio. Et procedunt prædicta, si aliter veritas sciri non potest, secundū gl, positam in d.l.inuiti.la j. Dubitauit tamen gl.an proxeneta compellatur inuitus testificari,& remittit ad not.in auth.co.ſ.quoniā vero. & bene,quia ibi glo.di.veritatem, licet aliter notet,& male in Auth.de fide instr. §.in his. ver.q ſi annumerator.& gl.vī rituhabſſe in c.j.extra,eo.lib.6.ſed dic,vt dixi ſ.eo.l.omnibus.& hoc in ciuilibus.In criminalibus dic,vt d.c.j. & vide quæ dixi ſ.eo.l.quoniam liberi.in 2.q. Opp.3. tex.iste dicit in causis pecuniarijs,quasi innuat,q in criminalibus testes nō cogantur inuiti, q est falsum, vt probatur ff.eo.l.3.§.lege. & l.4.& 5.Sol.q ita hic dicit,qa sic de facto fuit,vt gratia exemplis idem tamen in criminalibus,vt in gl.

5 †Quæro primo, & ab extra.tex.iste dicit , q pars aduersa dēt admoneri, & sic citari, an sufficiat vna citatio; dicunt Doct. q ſi ex vna citatione contumax potest deprehendi,q illa suffi.& in hoc sunt concordes . Sinautē contumax ex illa deprehēdi nō potest, tunc variæ sunt opi.Nam quidam dicunt,q aliæ sunt faciēdæ,donec ad peremptorium perueniatur,& pro hoc inducunt gl.positam.ff.de iud.l.& post.quæ vult q ante lit.contest.& post citationē debent esse vniformes, ſ.qñ ad peremptoriū peruenitur,& ēt in fi.vt j.qūo,& qñ iud.authē.& qui semel.& l.tres denunciationes.& ff.de iud.l.ad peremptorium. cū seq. víq; ad l.de qua re. ergo,& in mediis causæ. Quidam alij dicunt, q vna sola iustic. etiā ad domū,qa illa vim peremptoriæ habet,& inducūt,quia tex.dicit simplr,q pars aduersa debet moneri,adijciētes, quod citationes mediæ habent vim peremptoriæ;& ita tenet Ioan. And.in c. cōsuluit.extra,de offic.deleg. Quod fatet hic Bal. in citatione ad publicationē testiū, qa est de appēdicijs receptionis testiū, sed ad receptionem testium, seu ad iuramenti delationem ipse nō fatetur. Quia igitur de iudicio plenissimo cum in ipso fiet fundamētum,& victoria causæ,ego puto,q testes peremptorie sint citandi;ratio est,qa non venientes sunt mulctandi,& pignora capiēda, vt hic no.& sic contumaces vere,vel ficte debēt apparere, arg.ff. de vent.in ſpi.l.i.§. hoc edicto.cū seq.partē autē ad receptionē testium, seu ad delationem sacramenti, puto sufficere semel citari, vt dic.Ioā.And. & est rō, ne cū subterfugijs impediretur testium receptio, j.dilationem ad probandum assignatā. Itē, qa de modico , imò quasi nullo præiudicio partis tractatur , cū absenti sint saluę exceptiones p̄ testium personas,& dicta, vt dixi ſ.eo.l.ſi qs. solū enim ſi veniret contra personas testium , excipere posset , q non differtur, ne probatio impediatur, & sic apparet , q ratio in contrarium inducta non ob.nec glo. in d.l. & post edictum , hoc

6 negat.†Quæro secūdo,& ab extra,an intra terminū datū ad probandum de voluntate partium,seu ipsis p̄sentibus,vel legitime citatis,possint testes produci absq; alia partis citatione. & respon. ſm Bart. aut producuntur vltima die termini, & tunc alia citatio non est necessaria,quia dies illa,quæ est vltima termini, interpellat,& monet partem,l.item illa.in prin. ff.de constit.pecu. facit j. de contrahen.& committē.stipulat.l.magnam.& tota illa dies in quacunq; sui hora,vt no.Pau.de Leaza.& Ioā.And.in clemen. q̄uis.extra,de appell. Aut producuntur ante vltimā diem termini, & tunc aduersa pars dēt citari.& ita no.ipse in l.q ante Kalendas. ff.de verb.oblig.& p hoc fac.gl. in d.clemē.quāuis. & p hoc bene facit j.de temp.appell.l.2.post prin.versi.nec hic. vbi quasi casus in simili . Et si bene ponderetur, potest dici, q de hoc vltimo hic sit casus,vt tamen pluralitas citationis,& varietas opin.cuitetur, quando termini partibus assignantur , aduocati faciunt moneri partes,vt assistant singulis diebus , & horis, & hoc est pmaxime necessarium,quando timor subesset, ne pars se absentaret, quæ habitationē haberet in loco remoto , maxime iurisdōm iudicis non suppositō.Nam iudicis monitio contumacē reddit partem,vt l.2. j.quomodo,& quando iud. & no.in l.& post. ff.de iu. Item aliud remediū adhibent iudices,quia faciunt sibi dari licentiam a partibus.vt possint recipere testium iuramenta in earū absentia, & ita frequentatur in criminalibus , & pro hoc facit ff. de

7 euict.l.habemus.in prin. †Quæro tertio,cū glo.tex.iste dicit,q ſi pars venire noluerit, præsente parte altera recipiunt testimonia. Sed quomodo hoc,cū plures pductiones fieri possint, vt ſ.titu.j. auth.at q semel, & ibidē ēt dr, q post didicita testificata alia productio fieri non pōt : ergo in casu nostro alij non potuerunt examinari,cum per primam examinationem pars didicerit testificata, q est contra dictam authenticā. sequitur igitur q probationes per testes fieri non poterunt , nec plena probatio fieri poterit; q̄dam respondēt confitēdo, ſi pars vult præsens esse examinationi; sed ſi non vult,tunc possit supradicta facere.Isti supponūt,q pars possit interesse examinationi, q gl.nō placet, tum exemplo eius quod Daniel fecit in causa Susannæ,tū per l.nullum. ſ.eod.ibi dū di.& ita intrare iudicis secretū,tum,quia frustra ll.dicerent,q publicandæ sunt attestationes,vt l.gesta.j.de re iu.& quod ibi no.& in auth.statim sequenti. tum, qa consuetudo sic interpretat,quæ optima legum est interpres, vt l.ſi de interpre. ff.de legi.& ita est tenendum.Nec ob.ff.de adul.l.ſi postulauerit. §.q̄ōni. & §.iubet. qa intelligitur,q interrogatoria possunt facere,secundū q̄ exami

8 † Quæro nunc quarto, pro declaratione proxime dictorum, pone, q p iuramentum a testibus præstitum est intra terminum datum ad probandum , sed extra dictum terminum sunt examina-

a ti,a an valeat testimonium. Et videtur, q non, quia elapso termino præcluditur via.l.ſi ea. j. qui accuſ.poſſ. & l.bonorum. ff. rem ra.hab. Nec debet sufficere præstatio sacramenti, quia ipsum nō est probatio, sed est præambulum necessarium ad probationem fiendam ex postea testificandis ; vnde sufficere non debet, arg.j. ad Silla.l.ſi. Sed tene contrariū, ſm Dy. arg.l.j.in fi.ff.de bo. poſſ. ex testa.milit. cōiuncta gl. vbi ,pbatur,q miles receptus ad sacramentū dicatur receptus ad totum. Itē ſm Nic.de Ma.qa ex iuramento procedit fides,quæ adhibetur attestationibus , ideo fides ipsa dēt retro trahi,ſicut mors quæ procedit a vulnere,l.huic scri-

10 pturę.ff.ad l.Aquil.Item allegatur,quia sufficit iurari die iuridica, vt possit examinari die feriata,vt no.in Spec.tit.de fer.§.2.ver.sed qd si tunc,& per gl.in clemē.j. de offic.delega. quod non esset,ſi eius dictū non traheretur ad diē iuramēti, ſm Spec.hoc cōfirmat Bal.tali ratione, depositio testis est ista, quæ est magni præiudicij,& in his, quæ sunt magni præiudicij pars ad illa audiēda, & videnda dēt citari,secundū regulam,l.nam ita diuus.ff.de ado.alias non valet in eius præiudicium, quod agitur, & tamen examinatio testiū ad quam audiendam pars non citatur, valet, & hoc nō potest esse , nisi quia ad iuramentum refertur ad quod fuit citatus , ergo,&c. Ego idem ſequor,& dico hic eē casum, & in auth.seq. In quibus patet , q attestationes dicuntur receptæ p̄sente parte,quæ interfuit iuramēto. Concludendum est ergo, vt valeat testimonium,licet sint examinati extra terminum,vt sufficiat iura-

11 mentum esse præfixum intra terminum; ex quo datur intelligi, q ad diē iuramenti referuntur , alias parte præsente non possunt dici receptæ. Sed attende,qa Archid.in c pia.extra,de excep.li.6. videtur hæc fateri,nisi mora possit imputari producenti; puta,qa in vltimo die termini produxit,ita quod,licet meruerunt examinari infra terminū non potuerunt, ideo sibi imputet,qa præclusa est via examinationi eorum, vt l.ſ.allega. Quod ego etiā fateor,ſi culpa circa productionem imputari possit , quo ad hæc, vt iudex post terminum examinare non teneatur, sed ſi fecit,non vidco,q honestum interesse aduersarius prætēdere possit, quod ſi ita est, examinationem dico valere, arg.l.mancipiorū. ff.de opt.lega.vbi autem mora non possit ei imputari,quia congruo tempore produxit. ita quod intra terminum iudex examinare potuisset, dixerunt quidam,aut pars insistit,vt examinarentur, & ita iudici protestata fuit;& tunc post terminum examinari possunt; aut nō insistit.& tunc non posit,& ita Bart.ff.de dam.infec.l.damni.ſ. Sabinus.& ibidē reprobat Iac.But.qui tenuit contra ex eo,qa dixit ipse,pars quæ ,pduxit,diligentiā ad quā tenetur fecit, cū eos iurari fecit; nam examinatio spectat ad iudicem, vt hic ; & ideo parti nihil potest imputari,ita dicit Iac.But. sed Bar.dixit,q adhuc sibi incumbebat instare,vt examinarentur, sicut dicimus in appellatore,qui habet instare,vt causa decidatur,alias ei perit instantia,l. ſi.§.illud.j.de temp.appel. Attende,quia idem sentit Ioā.And.in nouella.in d.c.pia.sed postea in additio.sup Spec.ipse dixit,q hæc culpa ei imputari nō potest, quia examinatio stat in iudice, & nō in parte , & ad hoc petendum pars non necessitatur a iure , & ita pōt vna pars instare,sicut alia,& ita incumbet onus vtriq; pro expeditione causæ.& qa testis pro vtroq; dēt veritatē dicere.authē. sed iudex. ſ.de Episc.& cler. & ita vna pars alij culpam nō potest obiicere,cū sint in pari culpa. Et ita teneo, & tic practicari vidi,& meo iudicio,ſi ista litera nō cauilletur, hic est tex.a senatu p̄tio; nā testes post lapsum terminū possunt nolle recedere, & permittere se examinari,& recedētes non possunt retrahi,& sic inuiti. volentes ergo tunc possunt retrahi,& examinari,& pondera, q hic loquitur, quādo etiam pars quæ produxit ab initio non instabat, sed absens erat.vt no.gl super verbo,introducit. Et hæc vera,nisi terminus esset præfixus ad deponendum , quia tunc non valeret testificatio postea facta,vt c.præsentium.§.testes. extra,eod.lib.6. & hoc est,quod etiam voluit Iac.But. licet per alia verba,dicens, q ſi statutus est terminus,non tantum ad probandum, sed etiam ad habere probatum , q vltra terminum non potest fieri exami-

9 natio testium,quod no.†Quæro tertio,& ab extra;pone,quod cū procuratore lis est contestata,& ad videndum deferri sacramentum testibus,dominus est citatus,an ualeat citatio.Ioā.And.in c. in nomine Domini. extra,eo.refert, q D.Lamber.de Rampo.disputauit hanc q.& dixit,q non,quia citatio illa concernit processum causæ, quæ residet in procuratore , qui est dominus processus,& instantiæ,vt j.de sent.& interlo.om.iud.l.ſi.& ſ.de procural.procuratoribus. & ita etiam tenet ipse, & mihi placet, adeo, q dño non veniente delatio sacramēti non tenebit, velut facta parte non citata,quæ citari debuit. sed dño cōparente,& consentiēte,vī delatio tunc tenere per l.Paulus. ff.de procur.& per ea quæ dixi ſm Iac.But.in d.l.procuratori.fa.q dicam j.in ſol.q. Sexto q̄ro,constituti sunt duo procur. insolidum cum clausula, q melior non sit conditio occupantis, pone q alter eorum contestatus est litem,alter autem produxit testes, vel fuit citatus in productione partis aduersæ;quæritur,an valuerit. Mart.Syll. disputauit, & tenuit, q sic aduersario patiente , non eo contradicente, & ita refert,& ita tenet Ioan.And. in d.c.in nomine Domini.in nouel. li-

ceet enim non desinat funditus procur.esse per occupationem alterius, tamen interim per ipsum non est exercitium contradicēte aduersario.quod no. Quæro septimo,pupillus cum tutoris authoritate cōtestatus est litē,postea solus tutor producit testes,vel citatur ad videndum produc.alterius,an valeat.Pet.de Cer.disputauit,& tenuit,q sic p l.ſi ideo.ff.de euic.quę est ad hoc no. Quæro octauo,filiusfa. cū patris authoritate contestatus litem, postea solus pater ,pducit testes,vel citatur ad productionem alterius,an valeat; respondet Bal.q ſi pater fuit filio authoratus in signū legitimæ administrationis, quod valet, vt d.l.ideo. aut in signū repudiationis vsusfructus,& tūc non valet,qa pater in illo processu nullum ius habet;facit quod no.in l.filiusfam.ff.qui fatisda.cogā.

10 †Quæro nono, an sicut testes debent produci parte citata,ita & instrumēta.respon.Bal.q sic,quo ad vim, & effectū probationis, vt j.q.9.c.chartæ. & quia absenti, & ignoranti nō debet præiudicari. l.de vnoquoq;. ff.de re iud. Sed quo ad vim simplicis productionis possunt produci ēt parte non citata,arg.ff.de adul.l.miles. §.fexaginta. & ſicinquit ipſe, q per talem productionem satisfit termino de instrumentis producendis , sed non termino de probationibus fiendis.Subiungit etiam,q ſi post productionem perfeuerauerit in ea, quia apud notariū actorū dimitteret, & pars hoc sciret,vel ei notificari faceret productionem factam, q ei tunc p̄iudicaret,arg.eo.quæ no.Bar.ff.de do.l.unda. quod satis placet.ſi intra tale tēpus notificatio ista fiat , q aduersarius suas exceptiones contra illam facere possit, & probare illas,ſi opus fuerit,arg. l.mancipiorum.ff.de ope.leg.& l.petendæ.& quod ibi per Doct. ſ.de temp.restit. † Quæro decimo,iste tex.videtur velle, q testes

11 debeāt esse moniti,& sic citati,& idē in l.presbyteri.ſ.de Episc.& cler. Quid ſi non sint citati, sed pars eos producit corā iudice, & petit ei ſacramentum deferri, & loquor parte alia citata , vt fit in Ferraria,an iudex dēt eum admittere,& ſi admisit,an valeat eius testimoniū. Et vī,q sit repellendus.qa testis vltro se vī offerre,& sic repellendus.ff.de iureiur.l.3.circa princ.Item,quia non dēt admitti ad id,quod non prodest admissus, argu. ff.vt le.no.ca.l.hæc stipulatio.§.diuus.& ſ.tit.j.ad probationē.in fi. constat aūt,q testis spontanei testimonium non prodest,vt vī no.gl.ff.de his.qui. vt indi.l.post legatum.§.his vero.& ad hæc ita allegant quidā illā glo.In contra.facit,quia productiones factæ a parte sunt gratiſſæ, vt ſ.tit.j. auth.at qui semel.Ego dico,q testis,q proprio motu non vocatus a iudice,nec productus a parte coram iudice se offert, ille dēt repelli,vt suspectus,arg.d.l.1.& admissus non probat,ſi per partē opponatur,quæ tūc absens erat, vel ſi præsens ,p̄stata fuit exceptiones sibi saluas fore,vt dixi ſ.eod.l.ſi qs. Aut testis se non obtulit,sed pars eū conduxit ad iudicē, dicens,q istū producebat in testem , & isto casu dico , q ex quo non fuit citatus,non caret aliquali suspicione,sed iudex debet interrogare, quare venisti nō requisitus, & ſi dicat, iste dixit,q venirem ad vos. excusari vī, licet prudentius feciſſet expectare citationem . Et eo casu dico, q iudex ſacramentū ei deberet deferre , & deferendo vī eū admonere,& valet eius testimonium. Et dico, q gl.in d.§.his vero.non repugnat.imò potius hæc confirmat, quia ſupponit tenuisse. sed testem a legato suo repelli.Aut respondens dixit,ego venio cum isto,& vobis dicam veritatem talis rei, & tūc iudex dēt eū repellere,& facere scribi verba testis,& causam suæ repulsionis, ne incidat in pœnam huius l. sed ubi iudex cum admisisset,& de nihilo interrogasset, puto tenere eius attestationem, quia eo ipso,q iudex defert ei iuramētum , tacite uidetur eum admonere,& requirere de ueritate dicenda,& ita toleratur Ferrariensis practica.

A D D I T I O.

a ¶Et uenire debent suum priuilegium allegaturi. Adde an tales compelli possint,ſi aliter ueritas haberi non potest : Roma.sing.suo 395, incip.tu habes in l.3.ff.de testa.

a †Extra terminum sunt examinati. Adde ultra ea, quæ no.hic Bal. nu.8. uersic. 6.dubitatur,quod no.idem Bal.& Arge.in l.Antistius. ff.de acq.hære. Bal.in rubr.inf.ſi ex fal.instr. & no.D.Ant.& alij in c.licet causam. extra,de proba.

A V T H E N T I C A.

1 *Testes,quando recipi possint ante litis contestationem.*
2 *Testes in remotis se absentaturi,vel morituri,possunt ante lit.cōt.examinari.*
3 *Citatus veniens ad contradicendum,an possit super hoc officio implorato petere litem conteſtari.*
4 *Citatio,quæ requiratur,vt testes recipiantur.*
5 *Testes,an possint recipi super fama, ad æternam rei memoriam.*

Si quis ab aliquo. Primo prouidet,ut ante testiū receptionem pars citetur. secundo adijcit,quid fiendum citato ueniente. Tertio,quid eo non ueniente. Quarto, prouidet in casu, quo post attestationes receptas ueniat: secunda ibi,& sic. Tertia ibi, quod ſi adeste. Quarta

1 ibi,nec opponere.†Testes ad æternam rei memoriam possunt recipi,etiam ante lit. contest. ſi de facili possunt mori, uel in remotis sunt se absentaturi,parte aduersa legitime citata.hoc dicit,uel sic,Quando testes sunt recipiendi ad æternam rei memoriam lit. contest.non expectatur;pars tamē legitime debet citari, ut adsit receptioni.hoc dicit.No.ultra ea, quæ continentur in ſummario; primo , quod testimonia ad æternam rei memoriā possunt ante lit.publicari,sed non semper,ut j.dicam;sed debent quandoq; in secreto retineri.Itē,qa testes recipiunt p̄sente parte.q intellr quātū ad iuramentū,ut in gl.& bene,ut latius dixi in l.præce.Ex quo no. q attestationes intelliguntur receptæ præsente parte, coipso q pars ipsa fuit præsens iuramēto, & sic attestationes referunt ad tempus

tempus iuramenti, vt dixi in l.præced. Itē no.ꝙ parte citata nolē-
te venire, testes recipiunt ad æternā rei memoriā. Sed hic stat vna
difficultas, qn̄ pars dicat nolle venire, de qua ĩ. subijciā. Vltimo
not. ꝙ qs non potest allegare minus solenniter factum esse id, ꝙ
aliter fieri non potuit eius culpa, vel causa. Nunc accedo ad ma-
teriam, ꝓ cuius declaratione p̄mitto, ꝙ hæc auth. ſm gl. j. & Doc.
ꝓcedit in actore, & reo, sed, ꝙ in actore nō ꝓcedat, ꝓbo, qa actor
dēt offerre libellum, in auth. offerat. s̄. de li. conte. & reus citari, vt
ei rn̄deat, vt ibi, & eo veniēte lis dēt contestari. & ea cōtestata ꝓ-
bationes fieri, vt no. in l. ꝓlatā. ĩ. de sen. & ꝓbat s̄. de ꝓbat. l. excep-
tionē. & ĩ. de excep. l. si qdē. Non ergo ante lit. cōte. vt dicit hæc
auth. Sol. ꝙ illud verū, vbi ꝓcedit̄ p viā libelli, & via ordinaria, vt
ad diffinitiuā ordine iur. ꝑueniat; secus si iur. extraor. petat̄, vt te-
stes recipiant̄ ad æternā rei memoriā, qa tunc ante lit. cōte. reci-
2 piunt̄, dūmō iusta cā sit petēdi, vt hic. † Quæro igit̄, q̄ sint causę iu-
a stæ [a] ad hoc petendū. rn̄. Doc. ꝙ qn̄ testes de p̄senti sunt in remo-
tis se absentaturi; vel de p̄senti timet̄ periculū mortis eorū, & cau-
sa subest periculi, & istis duobus casibus ēt si libellus esset obla-
tus, & reus non cōpareret, & vel cōparens p frustratorias dilatio-
nes rē duceret, ne ad lit. cōte. ꝑueniret̄, testes recipi possent. ita no.
Inn. in c. qm̄ frequēter. extra, vt lit. nō cōte. Est ēt iusta cā hoc pe-
tendi, si actori non cōpetebat actio de præsenti, sed erat in spe, &
potētia habēdi; puta, qa ei debebatur sub conditione. Et idē si de
præsenti act. habebat, sed illam exercere non poterat, qa debitū
erat in diem, & interim dubium erat, ne vel p absentiā testiū, vel
per mortem eorū probationes subtraherent̄, ideo prouisum est,
vt ad æternā rei memoriā recipiant̄, vt hic, & in cor. vnde hęc au-
thē. sumit̄. & ĩ. de vsu. pu. l. pupillus. & ff. ad l. Aql. l. in lege Aqlia
si deletū. & ff. eod. l. curent. ſm vnā lect. & hoc ex parte actoris, ex
parte vero rei tanta restrictio nō est necessaria, qa in eius potesta-
te nō est, qn̄ excipiat, nisi creditor agat; ideo, licet testes de p̄sen-
ti non sint recessuri, vel in eis periculum mortis de præsenti non
immineat, tn̄, qa creditor posset cū morati essent, vel recessissent,
experiri, cognoscēs quod reus tunc in proba. deficeret, ꝑmittit ei
sup sua exceptione facere, testes recipi ad æternā rei memoriam;
ita no. gl. in cor. & Doct. hic, & cano. extra, eo. c. significauit. vbi p
Bar. & Inn. Addunt Moderniores, ꝙ sicut ex parte rei oēs exami-
nant̄ ex eo, qa in eius ptāte nō est ordinare iudiciū; sic & ex parte
actoris oēs sunt examinādi, qn̄ in eius ptāte nō est ordinare iudi-
ciū, vt sic tūc p oīa idem censeat̄ in actore, quod in reo, quod no.
Nec ob. p̄dictis, qa creditor pōt reū cogere ad faciendū sibi pu-
blicū instrumentū de debito, vt ff. solu. matrimo. l. 2. 2. rn̄. & ibi gl.
& ff. de aqua plu. arcē. l. 2. §. idē Varrus. & ff. de euict. l. in credito-
re. Similiter reus creditorē, vt cōficiat sibi instrumentū publicum
suæ exceptionis, vt ĩ. de lib. cau. l. sic data. & s̄. de cōdi. ex lege. l. dis
solutę, qa & illud remediū est extraordinariū, iō nō tollit illud, li-
cet vtrūq; tēdat ad ꝓbationē habendā. Quero secūdo, qd si rē ali-
quā, vt ꝓpriā, & ti. & bona fide teneo, qa fuit antecessorū Titij, a
qbus cām habeo, & timeo, ꝙ me moriēte Titius ille nō moueat
qōnē dn̄ij filijs meis, q sunt paruuli, & testes forte tūc essent mor-
tui, alias retraherēt se forte a testificādo tūc, quod nō facerēt mo-
do, an possint testes facere recipi ad æternā rei memoriam; dicit
Bal. ꝙ remediū huius authē. dēt hēre cām, sup qua possit fundari
cū aliquo, arg. l. inter litigātes. ff. de iudi. iō oportet, ꝙ de p̄senti sit
aliqua cā, q̄ excitet qōnē; si nulla igit̄ subest, fieri nō pōt; putat aūt
ipse sufficiētem cām eē, si Titius ille diffamat, quod res illa nō sit
mea, ar. l. diffamari. ĩ. de inge. & ma. & l. Titia. ff. de accus. & l. Ath-
letus. ff. de fal. vnde dicit ipse, ꝙ cautela est, vt p interpositā p̄sonā
qs faciat se diffamari, & tūc cū illa p̄sona poterit iudiciū fundari,
& occasione illius posset facere citari cęteros, de qbus suspicat̄ si
voluit ꝯdicere, arg. s̄. si vt se ab hære. absti. auth. si oēs. & inducit ꝓ
3 simili. ff. de neg. gest. l. at q natura. §. cū abn̄te. † Quęro tertio, iux-
ta ꝓxime dicta, pone quod citatus venit ad ꝯdicendū, & petit sup
hoc offō implorato litē cōtestari, an possit; dicit ipse, ꝙ nō, qa nō
cōcludit̄ parti, sed iudici. ad quod facit, quod not. Iac. But. in d au-
thē. si oēs. & qa ista ꝓductio nō ordinat̄ ad diffinitiuā ferendā ex
ipsa saltē de pn̄ti, sed ad interlocutoriā, p quā ꝓnūciet̄ ꝑpetuā fi-
dē illis testib. adhibendā eē, & ex tali interlocutoria nō orit̄ actio
in factū. Quæro quarto, an auth. ista locū hēat, si qd ex maleficio
debet̄ petēti hāc exceptionem fieri, dic, ꝙ sic, vt ꝓbat hic litera in
prin. nā & ex maleficio qs dr̄ aliqd pati ab alio, vt auth. qua in ꝓ-
uincia. s̄. vbi de cri. agi oportet. & fa. ff. ad l. Aql. l. in l. Aqlia si dele
4 tū. ſm vnā lect. † Quæro quinto, circa monitionē, de qua hic loq-
tur, qualis citatio reqrat̄ ad hoc, vt receptio testiū fieri possit. Nic.
de Ma. di. ꝙ si pn̄s est, p̄sonaliter citari dēt, arg. huius tex. in corp.
vnde sumit̄. vbi casus vr̄ exp̄ssus. Si vero est abn̄s, tunc citetur ad
domū, & peremptorie. ff. de lib. agn. l. j. §. j. & ff. de dam. infec. l. 3.
§. toties. & ff. ꝙ vi, aut clam. l. aut. §. j. & si domū, vel habitationē
non hēt, citetur alta voce præconis ante domū solitæ habitatio-
nis, vel in locis publ. arg. ĩ. de anna. excep. l. vt p̄fectis. Dy. vero, vt
dicit Cy. dixit, ꝙ citatio p̄sonalis erat necessaria ex eo, qa vera cō-
tumacia est necessaria, vt ꝓbat tex. in cor. dū litera dicit, ꝙ venire
respuit, & recusauit, & qa ēt ibi dr̄, ꝙ nullum iuuamen ex sua ꝓ-
teruitate ei relinqtur. Ad omnes ll. quæ permittunt fieri citatio-
nem ad domum, rn̄. ꝙ locum habent, quando pars iam fuerat in
iudicio, qa sufficit ficta contumacia, quæ magis præsumit̄, quam
in eo q non fuit, vt in Auth. de exhi. re. §. si vero quidam. Bar. vero
in d. §. toties. dicit Dy. verū dicere, ubi tractatur de magno p̄iudi-
cio; alias si de paruo, pōt fieri citatio ad domum, ēt an li. conte. &
testes examinari. Ioā. uero An. extra, de re. iu. li. 6. in c. pręsumitur.
in mercuria. di. ꝙ testes ante lit. cōte. recipiunt̄ simplr̄ ad æternā
rei memoriā, ita ꝙ non ad publicationem, tūc non est necessaria
latitatio, nec tanta cōtumacia, ideo sufficit citatio cōis ad domū,
ut d. c. qm̄ frequēter. extra, ut lit. non conte. ubi casus, & ꝙ ita sit
dicendum, di. demonstrari ad oculum, qa si expectaret̄, ꝙ in no-
titiā partis deueniret, interim testes morerent̄. & ꝓbatio non ha-
beret̄, ꝙ est absurdū. Sin aūt recipiunt̄ ad statim publicandum, &
tunc reqritur uera contumacia, ut in auth. & clarius in cor. & iō
citatio ad domū nō sufficit. Rō diuersitatis est, qa primo casu ni-
hil deperit de iur. partis, qa dicta testiū nō pandunt̄ partibus, sed
sigillant̄, & in secreto tenent̄, donec lis ordinate mouebit̄; unde
saluæ sunt parti aduersæ exceptiones suæ, & ꝯ p̄sonas, & ꝯ dicta.
Sed secūdo casu ei deperit ius excipiēdi ꝯ p̄sonas, & solū ius re-
probandi dicta remanet saluū, ut s̄. eod. l. si qs. Et ideo pp maius
periculum cautius fuit prouidendum, & hoc cum recipiunt̄ an-
te lit. conte. lit. non inchoata. Sin autem ante lit. conte. sed lite in-
choata recipiant̄, ut fit qn̄q; sup exceptionibus dilatorijs, & isto
casu propter litem inchoatam sufficit ficta contumacia per cita-
tionem ad domum, ut s̄. de iud. l. properandum. §. sin autē ex ge-
stis, & ĩ. qūo, & qn̄ iud. l. consentaneū. & authē. q semel. & extra,
de dolo, & contumac. c. cām. & idē dic, si actor uelit ꝓducere sup
replicatione, q̄ facit ꝯ exceptionē dilationis. Sed ubi actor lit. non
cōte. uellet ꝓducere sup principali, quod pōt in casibus, in qbus
lite non cōte. ꝓcedi pōt, tūc illa cōtumacia uera reqritur in ꝓdu-
ctione, q̄ reqritur in tali ꝓcessu, s. p citationē p̄sonalē, uel p occul-
tationē, uel impedimentū dolosum, ne p̄sonaliter citet̄, ut d. c. q
frequēter. §. porro. Et hoc, qn̄ lit. cōte. ꝓducunt̄. Si aūt post lit. cō-
test. tūc siue sit actor, siue reus, suffi. ficta cōtumacia; hoc ſm Ioā.
And. in d. c. p̄sumit̄. Itē dicūt Canonistæ, ꝙ qa ex parte rei pn̄t in-
distincte oēs testes recipi, ut s̄. dixi in j. q. ꝙ ipse pōt facere recipi
ad publicationē, ut l. pupillus. ĩ. de usu. pu. & ideo si uult, ꝙ publi-
cent̄, adhibet cautelam citationis, de qua s̄. Sed qa ex parte acto-
ris non omnes recipiuntur, sed hi qbus periculum instat mortis,
uel recessus, non potest ipse facere recipi ad publicandum, sed
tenebuntur in secreto, quod ego intelligo, ꝙ non faciat publica-
ri, si uelit alios postea producere, qa tunc per publicationem fa-
b ctam esset sibi præclusa uia, [b] ut s̄. titu. j. authē. at q semel. alias si
alios testes non habet, quos ꝓducere uelit, potest illos facere pu-
blicari, & sibi imputet si non probabunt; casus est hic coniuncta
gl. j. quæ hanc auth. legit in actore, & reo, & si probabunt, ei pro-
derit, dummodo solennitatē citationis reqsitę ad publicationem
seruauerit, alias publicatio reo non nocebit, & ita intelligo istā
materiam. Item dico, ꝙ actor in casu, quo omnes possunt facere
recipi, potest illos facere publicari ad instar rei, quod est, quando
in eius potestate non est iudicium ordinare, ut d. l. in lege Aqu.
si deletū. ff. ad l. Aql. Et in casu, quo demū publicatis testibus sibi
cōpeteret ius experiēdi, ut est uidere in bo. po. petenda ex testa-
mēto nuncupatiuo, l. 2. in fi. ĩ. de bo. poss. ſm tab. & in missione in
possessionē ex edicto, de qua habet̄ in l. fi. ĩ. de edi. di. Adria. uel,
qn̄ tabulis publicatis nō posset adire, uel agere, ut erat olim, l. pu-
blicati. ĩ. de test. vel ēt hodie, si tabulæ forēt secretæ, & hr̄di igno-
tæ. Quęro, qd iudex hēt facere tēpore public. istos testes, quos re-
cipit ad ęternā rei memoriā. rn̄. ſm glo. dēt interloquēdo ꝓnun-
ciare, illis attestationibus ꝑpetuā fidē adhibēdā eē; ita no. in d. l. in
5 l. Aql. † Quæro, an testes possint recipi ad æternam rei memoriā?
dicendum videtur, ꝙ non, qa vulgus non perit, in quo fama con-
sistit, l. proponebat̄. ff. de iudicijs. & sic si sit de vero, debet potius
agere ex tēporis cursu, l. si arbiter. ff. de probationibus. & si sit de
non vero, fama faciliter mutabitur; & sic perpetuam fidē non fa-
cit; vnde receptio esset frustratoria, vt ĩ. ne de statu defuncto. l. si
mater. ſm Bal. Ego puto, quandoq; recipi debere; puta, qn̄ ꝓpter
famam publicam, quis excusatur a pœna, & delicto, quæ forte in
futurum mutaretur, vel obliuioni tradetur. Excusat autem fama
publica a pęna, vt ĩ. ad l. Flaui. de plagij. l. plagij. & ibi gl. Et gestū
secundum famam publicam ab errante non finit vitiari, vt ĩ. de
testa. l. j. & ff. de hęr. instit. l. fi. & alios plurimos effectus producit,
quos scripsi ĩ. de accus. l. ea qdem, in materia famæ. in 9. q. p Bart.

ADDITIONES.

a ¶ Causæ iustæ. Adde Do. Soci. consil. 144. incip. considerata facti contingentia. uer. 4. contra eum testem, in 2. parte. quòd testes siue recipiantur ad perpetuam rei memoriam, siue in casu illius capituli, propter timorem mortis uel absentiæ debent recipi, & an per illum iudicem, coram quo causa est examinanda, uel per illum, ubi degunt, uide per præfa. D. Soci. loco supra alleg. & uer. 2. respondetur, ubique debent examinari coram iudice competente in illa lite, nisi necessitas urgeat in contrarium.

b † Esset sibi pręclusa uia. Adde, quòd non potest petere quis testes examinari, & recipi ad æternam rei memoriam, quando statim agere potest, cum habeat directam uiam, ideo extraordinaria sibi denegatur: ita no. Bal. consi. 11. uolu. 2. & consi. 138. post prin. & consi. 178. in fi. Barth. Soci. consil. 244. uer. secundo respondetur. & uer. quarto, contra eum. uolu. 2. quod fallit in casibus, quos no. idem Barth. Soci. infra, in suo trac. fall. reg. 13. nec omitto unū notabile uerbum, ꝙ quando testes ad æternam rei memoriam recipiuntur, ꝙ in eorum publicatione debēt citari omnes, de quorum interesse agitur; ita no. Fel. in c. Alb. col. 6. uer. sed quæro post gl. extra, de testi.

Testium

LEX XV.

1 *Testium depositiones coram arbitro factæ probant in iudicio ordinario.*
2 *Publicatio attestationum ab arbitro factæ minoris est virtutis, quam ea, quæ fit a iudice.*
3 *Testis quando super eodem articulo repeti possit.*
4 *Crimina testium post mortem opponuntur.*
5 *Testes repetiti an teneantur de nouo iurare.*
6 *Eligens an possit variare.*
7 *Arbiter & arbitrator an dicantur iudicare vel iudicium habere.*
8 *Testes a massarijs vel villarum syndicis examinati an faciant fidem.*

a Cum apud. [a] Diuiditur in duas, primo thema. & quæ-
stio. secundo eius solutio distinguendo.
secunda ibi sancimus. Secunda in duas: primo quādo aliquid est
conuentum: secundo, quando nihil. secunda ibi, sin autem nihil,
hæc vltima subdiuiditur in tres. primo quando omnes testes vi-
uunt. secundo quando omnes mortui sunt. tertio quando aliqui
viuunt, & aliqui non. secunda ibi: sin autem. tertia ibi, si vero.
1 † Casus. † Depositiones testium factæ coram arbitro probant in
iudicio ordinario, sed aduersario datur electio, quando testes vi-
b uunt, an illos velit repetere, vel depositionibus iam factis stare. [b]
Quando autem sunt mortui, cogitur necessario illis stare. & hoc
obtinet etiam si quidam ex his viuant, & quidam non. hoc dicit,
& cum hac l. concor. c. præsentata. extra eod. Not. 1. quod si com
promissum est actum, quod attestationibus receptis coram arbi
tro stetur in iudicio ordinario vel non stetur, illud est seruādum.
Ex quo not. quod partium conuentione testes roborantur, &
infringuntur, & hoc clarum in testibus ab arbitris receptis, qui
potestatem habent ex partium conuentione. Sed, an idem in re-
ceptis a iudice. vt minus solenniter recepti possint partium con-
uentione roborari, sentit glo. j. hic posita, quod sic, quæ l. istam
intelligit etiam in iudice delegato. fac. l. si cōuenerit ff. de re iud.
& quod de sacramento remisso not. ff. de fer. l. j. circa prin. & dixi
s̄. eod. l. iurisiurandi. ad idem fa. quod not. Inno. in c. cum causam
2 extra. eo. † Not. 2. quod publicatio attestationum facta ab arbi-
tro non est tantæ potentiæ, quantę facta a iudice, quia attestatio-
nibus a iudice publicatis coram alio iudice productis omnino
est standum. l. gesta, & quod ibi not. infra, de re iudi. veruntamen
attende, quia dubitari potest, an hæc l. loquatur etiam attestatio-
nibus non publicatis coram arbitro, & puto, quòd sic, quia hæc
litera loquitur indistinctè, & quia publicatio arbitri modicæ est
autoritatis; ut hic patet. Vnde puto, quod parte aduersa consen-
tiente illis stare; & quod iudex illas publicet, quod eis stabitur,
eo non consentiente nō poterit illas publicare, vt eis stetur, quod
an procedat in vero iudicio, dubitari potest. Et videtur, quod
non, quia demum coram eodem, vel successore faciunt fidem,
non publicè, vt not. gloss. in l. gesta ĩ. de re iudi. & pro hoc facit,
quod no. in l. 3. ff. quæ in frau. cre. in contra. videtur hic casus se-
cundum lect. primæ gloss. quæ dicit, quod etiam in uero iudicio
3 hæc l. potest loqui. cogita donec legam l. gesta. † Not. 3. quod te-
stes hic repetuntur super eodem cap. quod videtur contra l. pro-
duci ff. eo. Sed hoc ideo, quia attestationibus prioribus eligit nō
stare ex potestate sibi concessa. vnde aliam partem eligit, scilicet
vt de nouo producantur, & in hoc consentit. Vel secundum Cy.
hic euenit, quia qui in uno grauatur, in alio releuatur l. eum qui.
ff. de iureiu. Sed dubitari potest, an in hac repetitione sufficit, si te-
stis dicat, ego testificor, prout dixi in alia testificatione, & respō.
quod si prius fuisset testificatus coram iudi. locum habent, quæ
dixi s̄. eo. l. iurisiurandi, in q. 2. Sed vbi coram arbitro, vt hic fuit,
non puto sufficere, & hoc ne in effectu huius l. prouisio fuerit fa-
cta frustra. contra l. 2. ĩ. com. de leg. & quia coram arbitro testes
faciliter mentiuntur, cum non possint ipsos punire, nec torque-
re, quia potest iudex facere, vt s̄. eod. l. nullum, & ff. eod. l. 3. §. idē
diuus. hinc est, quod attestationibus receptis coram iudice com
pellitur stare, vt s̄. dixi. Fateor bene, quod si non sunt testes suspe-
cti, ei debet dari dilatio ad rememorandum, ne caperentur in
verbis, secus si de testimonio essent suspecti, quia tunc cum in-
terrogationes captiosæ sint fiendę, sequitur, quod non est danda
dilatio, vt de istis interrogationibus not. Azo. in summa, & glos.
supra eodem l. testium. Not. 4. quod contra istos testes repetitos
omne ius legitimum, quòd eis opponi posset, reseruant. vt hic in
fi. l. & etiam in medio, ibi omni iure legitimo reseruato, & gloss.
quæ dicit contra personas, & dicta. Sed hic attende: quia falsum
videtur, quod contra personas possit excipere, quia tales exce-
ptiones debent opponi, antequam recipiantur, ut s̄. eod. auth. si
dicatur. Sol. secundum Cy. & do. quod hic debet intelligi secun-
dum illam. s. quod hic oppo. fuit, & reseruatio facta fuit, vel si nō
opposuit, protestatus fuit tamen de illis saluis sibi manendis, ꝙ
sufficit. vt ibi dixi, & s̄. eo. l. si quis. Sed tunc fortius opp. quod nec
opponere, nec protestari potuerit, ut sibi prosit, quia petendo, ut
examinetur de nouo, eius personā uidetur approbare, & sic non
debet posse eam postea improbare, vt s̄. eo. l. si quis testib. Sol. qd̄
ibi in producente de nouo hic in repetente per aduersarium iam
4 productū, & protestante, vt dixi. † No. v. hic in fi. l̄ræ, qd̄ post mor
tē testiū obijciunt̄ crimina, ꝙ vr̄ ꝯ l. 2. & 3. ĩ. si reus, vel accu. mor.
fu. Sed dic, ꝙ hic nō q̄rit̄ de crimine testis defuncti ad finē pœnę
ei, vel eius hęredi imponendę: sed, vt eius testificationi fides non
adhibeatur. Item excipiendo cum parte litigante nō cum defun
5 cto teste, vel eius hærede tacente. † Quæro an isti testes repetiti
c teneantur iurare de nouo. [c] Dicit glo. quod sic. ar. ff. de dam. infec.
l. qui bona. §. si quis, & quia in alia instantia coram alio iudice, &
quia in priore iuramento non fuit sensum de ista noua testifica-
tione secundum do. Secus forte in testibus, qui in eadem causa
repeterentur ad declarandum id, quod non clare dixerunt, quia
qui declarat, de nouo non inducit. vt l. hæredes. §. sed si notam.
6 ff. de te. & l. adeo. §. cum quid. ff. de a c. re. do. † Quæro an eligens
possit variare. dicunt quidam, quod non, per l. j. ĩ. de fur. & s̄. co. l.
si quis. ff. de le. cum l. si fundus. §. elegāter. Ego puto hoc verum,
si eligit stare prioribus attestationibus. sin autem eligit, ut de no-
uo examinarentur, tunc aut sunt examinati, & idem, quia res nō
est integra, & aduersæ parti ius est quæsitum: aut nondum sunt
examinati, & puto, quod possit nolle, quod examinentur de no-
uo, & stare examinationibus antiquis, quia aduersarij non inte-
rest, & isti licuit fauori suo, & iuri, quod sibi quæsiuit per electio
7 nem, renunciare. ar. l. pe. s̄. de pac. † Quæro, an hæc lex vendicet si
d bi locum in testibus receptis ab arbitratore. [d] respon. secundum
Iac. But. quod non, quia coram arbitratore non est iudicium, uel
quasi, & sic attestationes non sunt receptę in figura iudicij, igitur
fidem non habent facere iudici, quantuncunque testes sint mor
tui: arbitrator enim non iudicat, vel quasi, sed potius amicabiliter
componit. & pro his accedat, quod no. Inno. in c. quintauallis. ex-
tra de iureiuran. Addunt quidam, quod hoc verum, nisi ex con-
uētione partium aliud fuisset iudicatum, cum posset valere vi pa-
cti, quod non valet vi iudicij, vt l. 2. s̄. com. vtri. iu. & hic in ver. sin-
autem. Et hæc intelligo vera, nisi coram iudice ordinario petere-
tur reductio ad arbitriū boni viri, quia tūc, nō ut iudex, sed ut bo-
nus vir cognoscit, & loco arbitratoris subrogatus intelligitur, ut
in fi. notaui. s̄. de arbi. l. cum antea. in ver. quæro an sententia iudi.
&c. ubi omnia vide. Quæro, quid si in compromisso esset scriptū,
si tibi fuerit tale quid probatum, uel si tibi tale constiterit, &c. an
dicetur tunc actum, vt probationibus debeat stari in quocunque
iudicio, dicit Bal. quod sic ad instar testium ab executore literarū
apostolicarum receptorum, qui non recipit, vt iudex, sed ut sim-
8 plex examinator. vt le. in c. 1. de offi. de le. in cle. lib. 6. † Quæro, qd
de testibus examinatis a massarijs, vel sindicis villarum super in-
quisitione maleficiorum, an fidem faciant iudici. dic, quod non,
secundum Nic. de Ma. quia hi non sunt suffulti iurisdictione nec
arbitrio, ideo nihil probant. ff. eodem l. tertia. §. idem diuus. Bar-
tho. de Salycet.

ADDITIONES.

a ¶ Cum apud. Pro huius tex. intellectu uide Inno. in c. cum inter. de testi. & ꝙ pulchre ipse dixit in c. præterea in ver. similis. extra eo. tit. sed quid si nolunt deponere, an debeant compelli ad deponendum per potestatem illius terræ dic, ꝙ sic, ut per Bal. in c. 1. in princ. si de inuest. inter do. & uas. lis oriatur, sed quid in iudice delegato, an possit coram se productos cogere, & torquere, si nolunt, no. quod sic, in l. 2. de in. om. iud. & Bal. in loco præalleg.

b Stare. Vide per Spe. de proba. §. uidēdum restat. uers. hoc quoque scias. nu. 20.

c † Teneantur iurare de nouo. Adde ultra ea, quæ no. hic Bald. nu. 6. uer. quæro nunquid testes, & in auth. hoc sacramentum. & utrobique in apo. alle. ad eum, quod no. Fel. in c. fraternitatis. col. 2. ver. no. secundo receptionem testium. & ibi Pan. in 4. no. extra eo. vbi dicunt, quod si iurauit super tota causa, non debet repetitus iterum iurare.

d ¶ Ab arbitratore. Vide Bar. hic, & adde, quod hac l. tenent Doct. in c. præsentata. extra de testi. Sed Bal. in d. l. cum antea. ad fi. videtur dicere contrarium, & hic in 2. col. per d. Ant. in c. præterea. de testi.

De fide instrumen. & amissione eorum. Tit. XXI.

LEX PRIMA.

1 *Iudex debitorem, ad soluendum compellet debito probato.*
2 *Instrumentum contra se productum lacerans quomodo puniatur, & an stetur sacramento producentis.*
3 *Instrumentum quando de natura debitæ, vel probandæ rei esse dicatur.*

Debitores. Primo dictum. secūdo remo-
uet obiectum. secunda ibi,
1 nec oberit. † Probato debito per creditorem, de-
bet iudex ad solutionem compellere debitorē,
non obstante instrumenti amissione. h. d. No. ꝙ
non perit debitum, licet pereat instrm̄. No. etiā,
ꝙ confessio instrumenti non excludit alias probationes debiti.
Item no. quod per confectionem instrumenti non renunciatur
alijs modis probandi, ex quo sequitur, quod per testes instrumen
ti inualidi possunt in eo contenta probari. facit, quod no. ĩ. qui te
sta. fac. pos. l. hac consultissima. in fin. vbi uide, quod ibi dixi. Item
no. ꝙ ad unam tm̄ speciem probationis iudex nō debet se astrin-
gere, ut hic, & ff. de testi. l. 2. §. eiusdem. Opp. 1. ꝙ quæcunque pro
batio non sufficit, nisi sit legitima tam in persona, quam in dicto
testificantis, & eius ratione, uel causa. vt s̄. tit. j. d. l. si quis. & auth.
si dicatur. & l. solam. Sol. ꝙ hęc debet intelligi, ſm illas, ideo hoc
verbum generale restringitur ad idoneas tantum. ut in gl. quod
no. pro statuto disponente, vt sufficiat quælibet probatio, vt intel
ligatur de legitima. Opp. ꝙ non expediat probare debitum, sed
sufficit probare amissionem instrumenti. vt s̄. de proba. l. si de pos
sessione. Solutio. aut creditor amittit instrumentum per factum
aduersarij, aut per factum suum, aut per casum: primo casu suffi-

cit pro-

eit probare amissionem,& subtractionem instrumenti, vt in con
trario. & adde,quod ibi dixi.videlicet,quod iuramentum est de-
ferendum ei,qui per factum aduersarij instrumentum perdidit.l.
2 si qui ǰ. vnde vi. † Et ex hoc deciditur quæstio, quæ fuit de facto
in Rhegio, cum quidam plebeus contra quendam nobilem co-
ram iudice produceret quoddam instrumentum: ille nobilis ip-
sum accepit, & lacerauit, certè quo ad vim probationis stabitur
iuramento producentis: qualis autem pœna eis ex illo facto sit
inferenda, ponit Io. An.in c.accepimus,in nouel.extra cod. secun
do casu,scilicet quando per factum suum,distingue: Aut non cul
pabile, quia reddidit aduersario,& tunc locum habet l. Labeo ff.
de pac.& l. si chirographum ff. de proba. Circa quod uide, quæ
dixi.in d.l.si possessione. ad fi. Aut factum eius fuit culpabile, qa
quadam indignatione motus eum concremauit, & isto casu di-
xit Bald.quod ius debiti non amittit:sed clarius debitum tenetur
probare per testes, nec ei hoc casu sacramentum defertur, quia
culpa sua claritatem probationis obfuscauit, & pro hoc ista lite-
ra,dum dicit manifestis probationibus:quod intellige verum, ni
si instrumentum esset de natura debiti contracti in scriptis, vt ǰ.
dicam. Tertio casu quando amisit casu,dicit, Aut instrumentum
non erat de natura, vel essentia debiti per scripturam contracti,
& tunc sufficit debitum per testes probari,ut hic. Aut instrumen
tum erat de natura,vel essentia debiti in scriptis contracti: vel rei
per scripturam probandæ, & tunc oportet,quod probetur debi-
tum in scriptis fuisse contractum, & sic tenor instrumenti. Item
quod casus amissionis ipsius probetur, & sic oportet probari, vt
supra tit.j.l.testium ad fi. Et attende, quod ad probationem teno
ris instrumenti oportet illud non fuisse viciosum, vt dicam, ǰ.eo.
3 l.sicut. † Dicitur autem instrumentum esse de natura debiti, vel
rei probandæ in tribus casibus. Primo quando sic actum est in-
ter contrahentes,vt supra eodem l.contractus. Secundo quando
ius commune ita statuit pro forma ipsius actus, vt ǰ. de iur. em-
phi.l.j. & ǰ.arb.tu.l.fi. Tertio quando ita est ordinatum per statu-
tum, vel per consuetudinem, vt in Bononia, vbi debitum exce-
dens quantitatem l.librarum non potest probari per testes, quia
de statuto,& consuetudine, & iure communi par est iudicium,
vt d.l.j.& ff.de leg.l.de qui.cum sequen.& seq.

LEX II.

1 *Sententia contra vnum consortium super instrumenti falsitate lata! cæteris non nocet,& nu.5.*
2 *Falsum obijciens periculo se debet inscribere, & nu.3.*
4 *Accusare,vel accusari de falso instrumento tripliciter quis potest.*
6 *Testis falsum deponens in una causa,an possit in alia produci.*
7 *Sententia contra tabellionem an præiudicet partibus scientibus.*
8 *Tabellione condemnato an reprobentur instrumenta eius retrofacta.*
9 *Inscribens se ad pœnam talionis,an sit eadem pœna puniendus, si non probauerit.*

Si vteris. Primo thematis repetitio, ex quo tacita elicit
quæstio. Secūdo illius quæstionis sol. Tertio ra
tionis dubitandi remotio. Secunda ibi non oberit. Tertia ibi:nec
tu. Alter ex creditoribus potest vti instrumento, de quo alter fuit
condemnatus de falso,& sibi non præiudicat illa sententia, licèt
1 per neutrum eorum fuit appellatum ab ea.hoc.dicit. Vel sic.† Sē
tentia lata contra vnum ex consortibus super falsitate instrumē-
ti non præiudicat alteri eodem instrumento vtenti, sed potest ip-
se per se accusari, & conuinci.hoc dicit. Pone casum,quod duo
erant hæredes vnius creditoris, vel erant duo creditores correi,
vel non correi in eodem instrumento: quorum vnus ad proba-
tionem iuris sui produxit instrumentum, & de falso conuictus
est,nec ab ea sententia extitit appellatum, alter vult postea pro-
ducere: quæritur,an possit.respon.quod sic: nisi,& ipse solenni-
ter conuincatur. hoc dicit. No.j.quod dixi in summario. Ex quo
habes quod sententia super falso aduersus vnum lata non præiu-
2 dicat alij. † Item not. quod qui falsum obijcit,debet se inscribere
periculo.l.ad pœnam talionis,quod intellige,quando criminali-
ter agitur.vt ǰ.eo.l.fi.ver.n. Non si ciuiliter,quia si non ei, cui obij
citur,pœna imponitur,nec obijcienti, cum sit similitudo suppli-
cij.hodie autem ista non sunt in vsu.Item not.rationem, quā po-
nit iste tex.in fi.ex qua habes,quod tunc sententia non præiudi-
cat alii,quando ille non erat subiectus primæ liti,nec vt pars,nec
3 vt adherens,nec vt causam prosequens,vel instruens. † Oppo. j.
quod iste tex. malè dicat,si ei visum fuerit,per quod implicatur,
quod non cogitur se inscribere ad pœnam talionis, sed hoc est
falsum,vt ǰ.eo.l.fi.& ǰ.de accu.l.fi.Sol.quod iste tex.non loquitur
illo respectu, sed alio.j. si vellet ciuiliter agere,& non criminali-
ter:quia posset,nec tunc inscriptio esset necessaria, vt dixi s̄.si qū
criminaliter,sic.Et,an si inscriptio non esset facta,veniret nihilo-
minus puniendus similitudine supplicii, dixi in d. l. fi.ǰ. de accu.
Alii dicunt,quod alio respectu dixit, scilicet quia prius compelli
tur agere criminaliter, quam possit ciuiliter experiri, quod non
est verum,vt dicam ǰ.eodem l.fi.Oppo.2.quod litera ista nos di-
mittat in incerto,contra §.quibus s̄.de no.co.compo.quia hic nō
declarat,quæ sit pœna,cuius periculo iste subiicitur.Sol.quod li-
4 cèt hic non declaretur,per alias ll.satis est declaratum. † Ideo di-
a cit, quod de falso instrumento quis potest accusare tripliciter. a
vel,quia fabricauit:vel,quia fabricare fecit:vel quia utitur eo: pri
mis duobus modis pœna est deportationis, & bonorum publi-
cationis. Tertio quidam dixit idem, & hoc tenuit Azo in sum-
ma. Alii quod solum relegatur temporaliter, si non desistit ab
vsu.ar.ff.de fal.l.falsi.§.ordine, & est opi. gloss. quæ communiter
tenetur.ar.l.interpretatione ff.de pœnis.Et de istis utentibus scri
pturis falsis plenius scripsi, in l. maior infra,ad l.Corn.de falsis,
quod uide. Quolibet igitur ex istis modis potest habere locum
l.ista, vt in glo. 4.& 5. Ad quorum declarationem quærit statim
glo.quomodo apparebit, quod accusator hoc periculum subire
velit. Et respondit, quod quidam dicunt,si inscriptionem facit,
aliàs non. Sed gloss. di. quod eo ipso, quod eligit accusationem
criminalem facere, & eam facit, dicitur hoc periculum velle
subire,& ei se alligare.ar.supra,de aduo.di.iu.l.j.& de testi. l. 3. §.
diuus.Et idem no.in l.fina.infra,de accu. & in l.qui crimen infra,
5 qui acc.non pos. & ibi plenius scripsi. † Oppon.3. contra fin.l.
quod sententia lata præiudicet isti: licèt non fuerit in iudicio ff.
de inoffi.test.l.Papi.§.fina.vbi sententia lata in quærela inofficio-
si contra hæredem præiudicat legatariis. Solu. ut gloss. primo,
quod aliud in testamento,a quo depēdet omnium petitio, aliud
in instrumento, a quo non dependet petitio debiti: quia instru-
mentum fit ad probandum l.cum res,supra,de proba.contra istā
solu. arguit gloss. de l.j. ff. de ex.rei iu. & eam defendit usque ad
ver. alii. Ibi redit ad præcedens contrarium, & dat nouam solu.
quæ reincidit in primam, & sic neutra bona, quia nec sententia
in quærela nocet cohæredibus,licèt noceat legatariis, ideo gloss.
di. quod sententia lata contra vnum non nocet alii æquè princi-
pali,ut hic,& idem in quærela: quia lata contra vnum ex hæredi
bus non nocet alii cohæredi, vt supra, de inoffic.testa.l. cum duo
bus, & ff.de inoffic.test.l.circa, sed benè præiudicatur aliis quo-
rum causa principaliter non interest,vt d.l.Papi.in contra.allega-
ta.& istam tenet Petr. Oppo.4. de l.polla. infra, de his qui. vt in-
dig. Solu. ut in gloss. sed melius dic, quod in nullo contrariatur,
ideo non meruit signari pro contraria. Quæro ad prædictorum
declarationem, quid si in casu nostro cohæres, vel correus fuit
sciens in prima, vel citatus, an tunc sententia super falso lata ei
præiudicabit.dic quod non,cum sint æquè principales, aliàs sic,
ut l. sæpe ff. de re iudi. & ibi assignatur ratio diuersitatis, & hoc
probatur etiam hic in litera, si litera ponderetur, dum di. quod
appellare non debuit,&c.per quod supponit, uel implicat, eum
sciuisse. Quæro 2. an si appellare uelit, possit. respon. gloss.fina.
quod sic, & tunc traheret causam ad seq.ff.de app.l. ab executo
6 re §.j. & l.a sententia. † Quæro 3.quid in teste.respon.ut in gloss.
sed attende, quod quæstio ista potest habere duplicem intelle-
ctum: vnus est,si testis in vna causa fuit productus, & falsum tulit
testimonium: an postea in alia causa, & super alio facto produci
possit,& responsio gloss.est bona,vt dicamus, Aut iudex simplici
ter suo dicto non credit,& produci poterit,non ob. illa repulsio-
ne taliter qualiter facta,& intellige glo. si pars opponat,quod nō
debet admitti ex eo,quia periurus,ut in c.testimonium, extra,de
test. dic quod audietur,si probatur id, per quod credat periurus:
quia ex eo, quod iudex suo dicto non credit: non sequitur,ergo
periurus fuit,sic non sequitur:ergo falsum dixit. Aut eum nota-
uit:quia falsum testimonium protulisse pronunciauit,& tunc am
plius in testem produci non possit: quia infamis est,quia qui se-
mel malus semper præsumitur. alio modo potest intelligi, quia
testificatus est quis pro uno ex hæredibus, & eius dictum, est vt
falsum reprobatum. alter cohæres vult vti eo testimonio, quæri-
tur, an illa sententia ei præiudicet, ita quod ea obstante illo vti
non possit,& tunc puto hanc l.locum habere, cum ratio non sit
diuersa, quia attestationes illæ pro instrumentis habentur l. in
exercendis, infra cod. † Quæro 4.ab extra, quid si in casu huius l.
7 sententia fuisset lata contra tabellionem, dixit Nic. de ma.quod
præiudicat partibus scientibus per l. sæpe §.scientibus ff.de re iu-
di. quia ipse principalis est in confectione instrumenti, & in au-
thoritate ei præbenda. Contra teneo per istum text. qui loquitur
indistinctè in prin. quia partes sunt illæ, quorum principaliter in
8 terest, nec tabellioni subalternantur. † Quæro 5.an tabellione
condemnato de falso uitientur instrumenta retrofacta,dic,quod
non, sed tantum fienda.l.si quis aliqui.infra, de susce.& arch.lib.
10. quia ab illo tempore solutus est ab officio,vt l.2.§.miles,cum
9 ibi no. de his qui no. infa. † Quæro vlti. an se inscribens ad pœ-
nam talionis veniat puniendus eadem lege,qua reus ab eo dela-
tus fuisset puniendus, si probasset: uidetur, quod sic,per istam l.ibi,
pœnæ l. Corneliæ. Contrarium est veritas,& ita determinat glo.
in l.ad commentariensem,infra,de cu.re.Dico igitur,quod puni-
tur eadem pœna,ut hic,sed non eadem l.ut ibi no,quod no.quia
ex hoc deciditur alia quæstio: pone quod grauius debet puniri
plebeus,quam nobilis in pœna falsi,uel alterius delicti, & pone
quod nobilis accusat plebeum, & se inscribit ad pœnam talio-
nis,an si non probat,uenit puniendus,ut nobilis,uel, ut plebeus,
& dic,ut plebeus,non,vt nobilis:quia eadem pœna, sed non ea-
dem l.debet puniri.

ADDITIO.

a ¶ Tripliciter, Et quot, & quibus modis,& qualiter puniatur tabellio conficiens instrumentum falsum,& de multis aliis modis, uide per glo. & ibi d. Alex.post Bar.in auth.sed nono iure ǰ.de seru.fugit.

LEX

LEX III.

1 *Instrumento se non vsurum profitens illud falsum fateri videtur.*
2 *Protestatio quid operetur.*
3 *Confessio quando sine protestatione sit sufficiens ad condemnationem.*

a Si aduersarius. a Primo thematis repetitio.secūdo
qōnis elicitæ solutio. secūda ibi: vete-
1 ri. † Qui profitetur in iudicio, se non vsurum instrumēto in dubiū
reuocato,tacitè fateri dr illud falsum, nec pōt amplius vti eo.h.d.
& notabiliter.Et dicūt quidam alibi non reperiri.not.ibi (nō esse
verū)quod confessio probat rei essentiam. Quæro quid si instrm
non reuocatur in dubiū, dicit gl.quod tunc hæc lex locū non ha-
beret, quod et tenet Cyn. quia quis non dicitur fateri id,de quo
non est hesitatio:quod no.pro bānitis,qui habētur pro confessis
ex dispositione statuti,ut demū habeant pro confessis in his,quę
sunt intentata ꝯ eos,non in alijs.Quæro 2.an sit necesse quod in-
strumentū fuerit factū suspectū ex aliquib.indicijs,an sufficit,qd
simpliciter fuerit dictū falsum seu de falsitate oppositū, quidā ꝙ
p aliqua indicia sit factū suspectū,necesse est:& inducūt istā legē
notantes implicatiuā(etiā)in ea positā:& qa instrm fuerit,credit
verū,donec probetur ꝯ.vt l.cū precib.s̄.de proba. & ǰ.de fals. l.fi.
Ego puto,qd sufficit,quod de falso oppositū fuerit,& maximè si
interrogatus fuerit,an eo vti velit,& professus fuerit, quod nō,&
est rō:quia tunc non fuit expediēs recurrere ad probationes, vel
incidia sup falso:secūdo,quia sic, qui renunciat liti videtur fateri
se ius non habere, & ad illā regressum amplius habere nō pōt.l.
postquam liti.s̄. de pac. & l.destitisse ff.de iu.sic qui renūciat vsui
instrumēti,cui de falso est obiectū, vr fateri instrm non esse verū:
& huic emergenti renunciare,vt tn̄ operet renunciatio in emer
genti,quo ad ipsum emergētem,quam renunciatio,q̄ fit liti prin
cipali quo ad ipsam principalem, & totalem.ar.l. quæ de toto ff.
2 de rei ven.† Quæro 3.quid si protestatus fuit, quod recederat ab
vsu, sed non animo confitēdi instrumētum falsum.rñ. qd prote-
b statio b non plus operat,quam verba importēt,& eorū sensus: vt
ff.de reli.l.at si quis §.pleriq;,& ideo renūciatio valet quo ad vsū,
& vim probationis,non quo ad vim confessionis falsi:quia illam
3 solam tollit protestatio.† Quæro in casu, in quo non fuit protesta
tus,an hęc confessio sit sufficiēs ad condemnationē criminalem,
vel ad inquirendū criminaliter. respon. aut falsitas ei opponebāt
circa vsum tm̄,& quæstio non habet dubiū,immo nō procedit,
qa desistēdo euadit pœnam,quæ veniret imponēda pp vsum: vt
ǰ.de fal.l.si falsos. Aut falsitas fabricationis ei imponebāt:& tunc
licèt per desistentiam ab vsu pœnam fabricationis non euitet d.
l.si falsos non propterea sequi pōt condēnatio: quia litera ista nō
dicit, qd fateri uideatur se fabricasse: sed veram non esse: & ista
stant simul,quod non sit vera,& reum non pp eum fabricasse: &
ista rōne dico, ꝙ etiam non est sufficiens indicium ad inquiren-
dum, nec ad torturam:puta quo ad primum ex suspicionibus qs
non est damnandus l.absentem ff. de pœnis, nec ad hunc finem
obiectum est crimen: sed ad repellendum tantum ipsum instru-
mentum,ergo,&c.l.Lucius ff.de his qui not.infa.

ADDITIONES.

a ¶ Si aduersarius. Vide Bar.in l.pe.ff.de fal.& in l.1.§.edenda ff.de eden.& Bal. hic & per Gu.l.de Suza.in auth.si quis in aliquo s̄. de eden.
b ¶ Protestatio. Adde Soc. consi. 24.incip.uisis ac diligenter.uer. 4.quia dicta cha.44.ubi hoc alleg.& firmat.

LEX IIII.

a Illatæ. a Si debitor fisci amisit instrumētum solutionis, pro
curator fisci tenetur ei ostendere librum rationum.
Gloss.uide per te.Bartholomęus de Sali.

ADDITIO.

a ¶ Illatæ. Vide Bal.in l.præterea §.fi.in fi.ff.de eden.qui no.hanc l. allegat.

LEX V.

1 *Instrumentum casu perditum allegans debent probare.*
2 *Instrumenti perditi tenor per duos testes probari debet.*

1 Sicut. † Si creditor dicat, se perdidisse casu instrumentum
debiti,non debēt propterea, qui dicuntur debitores
ad solutionem vrgeri,nisi creditor, probet casum,& tenorem in
strumenti.h.d. Not.in princ.quia debitor verus,contra quem nō
potest probari,nō liberatur a debito,quia ius non deficit, sed pro
batio,& solutionem renuere nō debet, ut hic.Ex quo habes, qd
salua conscientia retinere non potest:& per consequens cum re
cta consciētia nō moritur,& ad maius tribunal uocatur,ubi pro-
batio non exigitur.Item no.quod faciles non debent esse hoīes,
& maximè iudices ad credendum.Item no. quod qui aliquid al-
legat illud probare debet. Opp.quod licèt crederetur ei de amis-
sione instrumenti, tñ nihil ei talis credulitas prodesset,nisi facto
aduersarij dicitur perditum esse,vt supra, de proba.l.si de posses-
sione.Solu.vt in glo. quia immo prodesset:quia exoneraret solē-
nitate quinq; testium:vt s̄.ti.j.l.testiū,quia sufficit nūc p duos pro
bari.Vbi.No.ex ista gloss.relata ad tex.quod d.l.testium, quæ lo-
quitur in instrumento solutionis habet locū etiā in instrumento
obligationis:& crediti,quod not. Et intellige:vt probato tenore
instrumēti,& casu sufficiant duo testes: non autē intelligas,vt qui
dam intelligunt,quod scriptura non interuenit, ubi interuenire
debuit,quod tūc sufficiat ꝯctum probari per quinq; testes:qa nō
2 est verum:ut ǰ.dicam,in ult.q.& ǰ.eo.l.emancipatione.† Opp.2.si
iste dēt probare fidem pcum suarum,ergo probabit casum, & te
norem instri,& hoc salrē per duos testes pp regulam, vbi nume-
rus ff.de testi.tūc sic, sicut instrm faciens mentionem de alio in-
strumēto non probat tenorē illius instri,nisi originale producat:
vt s̄. de eden.auth. si quis in aliquo.sic nec testes debent probare
illius deperditi tenorem.arg.ǰ.eo.l.in exercendis. Huius timore
gl.dicit, quod per testes non probatur tenor instri quo ad plenā
probationem: sed quantum ad hoc, vt possit iurm deferri iuxta
no. in l.bonæfidei s̄. de iureiu. Asserit etiam quosdam dixisse: qd
plenè probat:ar. l.si possessione s̄.de proba.sed illa loquitur, qn̄ p
factū aduersarij deperditum est. Quid dicemus?dicendum est,ꝙ
casus videt hic pro ista secūda parte:& ita tenet Pe. & Cy. Dum-
tn̄ testes dicant,quod instrm in nulla sui parte erat absolutum: ra
sum:vel cancellatum:seu aliter vitiosum: & sic notarius in sua in-
sinuatione dicere dēt. Nec ob.arg.gl quia dicēdum est,qd testes
parificātur instrumentis solēnitatem debitam hn̄tib. Sed instrm
de alio faciens mentionē probat plenè illius tenorē,si habeat de
bitam solennitatē:quia sit solenniter insinuata:ut d. Auth. si quis
in aliquo.ergo &c.& hāc partē teneo. Sed tunc ab extra Op.ter-
tio,quod in casu huius legis non sit necesse,quod tenor instri p-
betur,vt s̄.eo.l.j.Quidā confitentur ꝯrium dicentes, ꝙ hæc l.non
di. licèt gl.ita sentiat. Alii dicūt, & melius. qd in casib.in quib.de-
bitū non pōt probari nisi p scripturā, necesse est probari scriptu-
ræ confectionē,& eius tenorem:& eius p casum amissionem:vt
hic sm lec.gl.in casib. vero,in quib.instrm pōt probari p testes,te
norē instri nō est necesse probari:vt s̄.eo.l.j. Sed an tūc sit neces-
se,vt casus amissionis probet:quidā,qd sic,alij, qd non:& hoc ve
rius:qa casus est s̄.l.j.nō cauillando tex. nisi vellet probare p pau-
ciores testes,q̄ aliàs requiratur p ius cōe,vel municipale: qa tunc
amissio scripturæ dēt probari.ar.s̄.tit.j.l testium. Et qa illa in solu
tione loquit,pono exemplū in obligatione, pone statuto cauet,
quod debitum excedens centum libras non possit probari p te-
stes pauciores quatuor, possit aūt per publicum instrm.in quo
adsint tm̄ duo,certè si fuit ꝯfectū instrm,& est casu perditum,po
terit debitum probari per duos testes probando casum, & teno-
rem instrumenti,quod no. Et ultimo distingue:vt dixi s̄.eo. l.j.

LEX VII.

1 *Missionum tria sunt genera.*
2 *Literæ testimoniales an sint de substantia rei.*
3 *Missus ab exercitu an consequatur priuilegia veteranorum,& nu.4.*

Si solennibus. Primo thematis repetitio cū impli-
cita rōne dubitādi.Scdo tacitè qōnis
cōditionata solutio.Secūda ibi:tn̄ si aliis.Si miles probat suā mis-
sionē ex cā honesta fuisse factā, cōsequitur priuilegia veterano-
rum,non obstante, quod perdiderit literas,uel instrumenta sup
1 hac re facta.h.d.† Pro euidentia præmitto,quod tria sunt genera
missionū:quia alia honesta,quæ è meritis,stipēdijs,vel qn̄ ab Im-
peratore indulgetur. Alia causalis: qa propter inualiditatem a la-
boribus militiæ soluitur. Alia ignominiosa, qn̄ ex ignominiosa
causa miles ab exercitu mittitur,vt hic habetur, & ff.de his q no.
infa.l.2.§. ignominiæ. Not.quod stipendiarij, & officiales finito
2 termino soluti sunt a sacro.† Item not.quod literę testimoniales
non sunt de substātia rei: sed probationis: quia eis perditis potest
probari p testes,quod no.pro collateralibus Potestatum,qui de-
bent secū portare literas sui doctoratus,ut sufficiat,ꝙ probēt per
testes,qui interfuerunt doctoratui.Item no.ꝙ probata missione
ex honesta causa omnia pcedentia præsumuntur ab eo benè le-
galiter,& solenniter facta,quod est ar.ut probato doctoratu p li-
teras,vel p testes, qui interfuerunt,præsumatur examē priuatum
pcessisse, quia illo pręuio peruenitur ad doctoratum, hinc est,ꝙ
aliquo probato sacerdote psumitur inferiores ordines prius ha-
buisse. Item not.ꝙ verbum usurpare sumitur quandoq; in bonā
3 partem,licèt prima facie sonet in vitium. † Op.j.quod missus ab
exercitu non consequat priuilegia, immo notet infamia, ut d.l.
2.§.ignominiæ.sol.hic ex causa honesta,uel causaria ibi ex igno-
4 miniosa.† Opp.2.qd non expediat sibi hoc probare:qa bonus,&
honestus psumit,& dignus ff.de mil.test.l.seruos,de leg.2.l.cū q-
dā,& l. cum pater §.rogo.Sol.gl.ꝙ hic negabat,quod milites fue
rūt q.d. ꝯria procedūt in his, q̄ naturaliter ueniunt,militia āt per
accidens. ideo se fuisse militē habet probare. ista non procedit,
quia ista litera supponit, qd miles fuerit, quare di.gl.hic petebat
se admitti ad priuilegia,ad q̄ nondum fuerat admissus: at priuile-
gia sunt ꝯ ius cōe,ideo ad ea non admittitur nisi probet ea, quæ
sunt causa priuilegij.s.quod missus fuerit ex causa honesta,& est
rō,quia non omnis missio est sufficiens.Item potuisset recedere
illicentiatus,& ante tēpus sine cā legitima.Et hæ causæ non præ-
sumuntur naturaliter, quod in facto extrinseco consistunt.Opp.
3.quod solicius facto debeat credi.ut l.non oēs §.a barbaris ff.de
re mil.Solu.ibi in alio casu loquitur.l.cum reddit de captiuitate.
5 † Quæro,quid si iam fuerat admissus ad priuilegia,ut ueteranus,
di. glo. qd tūc nō haberet necesse hoc probare: qa psumptio est
pro eo.ideo q vellet eū reprobare,eū dēt pbare ignominiosè mis
sum,cū talis præsumatur,qualis reperitur,ut l.moueor ǰ. de ser-
uis expor.Sed attēde, quia Pe.istam gl.reprobauit dicēs,ꝙ quasi
possessio priuilegiorum non releuat a probando titulum priuile
gij allegati ex eo,qa intentio aduersarij fundata est de iur.cōi, &

pro hoc inducit ff.si ser.ven.l.sicut §.sed queratur, sed ille §.potius facit pro gl.ista, & gl.ibi posita sic intelligit.ille tex.inducit ēt pro casu extra.de priui.l.c.cū psonæ.lib.6. & pro hoc dicit hic ēt fore casum non cauillando literam, sed substinendo gl.possum dicere,quod hic reprobatur,qđ fuerat receptus,& admissus,vt vetera
a nus, & fuerat priuilegijs vsus veteranorum.aliàs solus vsus priuilegiorum non sufficeret,vt d.c. cū personæ.hāc tn̄ gl.tene cordi.

ADDITIO.

a ¶Fuerat receptus,& admissus,ut ueteranus,&c Hic inducitur ad q. de eo qui lon.tem.se gessit pro doctore,an talis reputetur, si non potest ostendere titulum suum.s.per instrumentum,uel ali s,& de hoc uide Bald.in l.j. col.2. C.de eman.lib.& in l.j.C.de fideic.& in addi.ad Spec.in tit.de instr.edi.§.8. & Inno.c.j.extra,de fide instru.& Alex.consi.138.uol j.

LEX VIII.

Si constiterit. Factum fructuarij non præiudicat ꝓprietario probanti de suo dominio.h.d. Et opp.vno modò & solue,vt in gl.

LEX IX.

Instrumētis. No.ꝯ rusticos,qui non credunt diuisionem valere,nisi fiat scriptura.non.n.est scriptura de substantia eius,nec regulariter alicuius ꝯtus . Fallit in casibus no.in l.pactum quod bona fide s̄.de pactis.

LEX X.

1 *Contractus factus sine scriptura valet, nec vitiatur instrumenti amissione.*

1 Cum instrumētis. † Vēditio valet etiā sine scriptura, iō amisso instrumēto nō vitiatur,si aliter probetur.h.d. No.in dubio instrm̄ intelligitur esse factū ad probationē rei gestæ,nō ad legis essentiam.concor. l.cum res s̄.de proba.Quærit gl.quid si factum fuit,vt venditio in scriptis celebraretur,respon.vt in ea.& adde, quod tunc tenor,& casus instrumenti necesse est probari.vt dixi s̄.eo.l.sicut. & vide, quæ ibi dixi.Quæro quid in testamento in scriptis,dic vt in gl.

LEX XI.

1 *Emancipatio probatur per testes actis perditis.*
2 *Emancipatio an necessario fienda sit apud acta.*
3 *Acta si non præsumantur,an possint per testes probari.*
4 *Instrumentum cancellatum an faciat fidem.*

1 Emancipatione. † Licèt scriptura emancipationis facta apud acta peat,emāci
2 patio nō vitiatˀ si aliter probetur.h.d.† Quæro primo,an sit necesse,qđ emācipatio fiat apud acta.gl.hic sentit,ꝙ sic,& pōt esse rō, qa apud magistratus fieri dēt l.3.& 4.ff. de ado. & l.emācipari,& ibi gl.eo.tit.& ꝓ hoc facit l.ista, & s̄.de mo.mu.l.2. & j̄.de eman. l.iubemus.Alij,qđ non,ꝑ l.2.s̄.de emanc.l.b.Ego puto dicendū, ꝙ in cā est necessaria cāæ cognitio, tunc apud acta fieri dēat, qa tūc cā est probāda & examināda,ut d.l.2.& l.iubemus, & hic,& nihilominus instrm̄ de ipsa emācipatione, & authoritatis interpositione est conficiendū vt hic. Aut cāæ cognitio non est necessaria:qa vterq; p̄sens,& vterq; uolens,& consentiēs: & tūc nō est necesse acta p̄cedere. nec apud acta fieri:sed sufficit iudicē authoritatē suā impartiri,q̄ interponere pōt vbiq;,vt d.l.emācipari.scriptura tn̄ est necessaria, & sic instrm̄ fieri debet,l.si.de ado.Quæro 2.tex.dicit,ꝙ actis perēptis pōt probari emācipatio ꝑ instrm̄ ꝯfectū de emācipatione,an hoc sit verū absq; eo,qđ probetur acta p̄cessisse,& eorū tenorē, & vr̄ quod sic, quia hæc l. simpliciter,& indistinctè loquitur.In ꝯrium facit,quod dixi s̄.eo.l.sicut,& quia acta non p̄sumuntur præcessisse sniam,nisi probetur,vt ex̄,de ꝓba.c.qm̄ ꝯ falsam, dicendū vr̄, vt in instrumento sententiæ, quia aut ꝑ hoc instrm̄ probantur acta præcessisse:quia de illis in eo sit mentio,licèt narratiuè,& tunc si partib.p̄ntib.est confectū,& tūc non reclamantib.presumunt̄ acta illa p̄cessisse.ar.j̄.de ꝯ.& com. stip.l.optimā. Aut de illis non est facta mētio in instrumento: & tunc non p̄sumo acta præcessisse,q̄ negantur,ut d.c.qm̄ ꝯ,nisi fortè instrm̄ esset multū antiquato tpe cōfectū, vt hic no.Ia.de Are.
3 & Cyn.& Inn.in d.c.qm̄ ꝯ,quod no.† Sed tunc quæro 3. in casu, quo acta non p̄sumunt̄,an acta ipsa possint probari ꝑ testes,& vr̄
a quod sic per istū tex. qui permittit ēt per testes probari, a vt pro hic gl.ff. de iud.l.si p̄tor §.j.& s̄.de here.l.qm̄. In ꝯrium facit,quia de essentia actorū est scriptura l.gesta j̄.de re iu.& sic oportet ꝓbari eorū tenorē:& confectionē,& eorū amissionem, vt s̄.ti.j.l.testium,& dixi s̄.eo.l.sicut,& l.j.Sol.ꝙ quędam sunt agitata in iudicio,de quorū essentia non est scriptura.Et non est dubiū, qđ illa interuenisse, vel facta fuisse ꝑōt probari ꝑ testes, vt patet in litib. breuiorib.ut j̄.de sen.ex peri.reci.auth nisi breuiores,& in sententia lata in cā criminali,vt ex̄,de testi.c.Albericus.Quędā sunt acta, seu facta in iudicio,de quorū essentia est scriptura: & tunc si scriptura nō interuenit,illa sunt nulla,vt j̄.de sent. ex peri. reci.l.2.& ideo tūc eorū probatio ꝑ testes frustratoria est: qa nihil releuat, Si aūt tūc scriptura interuenerit,probatio ꝑ testes valet.si duo ꝓbentur.s.ipsum actū factū fuisse, & scripturam interuenisse: siue probetur scriptura,& eius tenor: & sufficient duo testes, vt in fi. s̄.eo.l.sicut,& s̄.tit.pro l.testiū. ad fi. & ita dēt intelligi, gl.2.alleg.
4 † Quæri potest,an per instrm̄ cancellatū probetur,dic,ꝙ non: vt j̄.de testib.l.si vnus:cum ibi not.& de edi.di.adr.l.fi.nisi habeat secū scripturā cācellationis annexā in qua cā sit inscripta, q̄ supponat instrm̄ verū fuisse:puta,qa soluit,vel qa restitutū fuit, & mandatum,vt cācellaretur,vt videmus quotidie fieri in bannis,& sententijs publicis,& ita no.Bar.in l.acta.ff.de re iudi.& pro hoc accedat ff.de his,quæ in test.delen.l.j.ver.& ideo,& quod ibi ꝑ Old.

ADDITIO.

a ¶Per testes probari.Vide Bal.hic & Bar.in l.j.§.sufficit, de secun.tab.& plenè no.Bal.in l.gesta in 1.col.de re iud.in uer.quæro nunquid,& in l.litigatoribus appellatis,& in l.2.in 4.col.s̄.de alea.& adde quæ dixit Bar.& Bal.in l.ne in arbitris s̄.de arbi,& adde quæ no.Bar.in l.quæsitum ff.de testi. & Inn. in c.quoniam contra,in fi.de probat.error actoris semper probatur per testes secundum Cyn.in l.error j̄ de testi.

† Adde ad principale quæsitū,s.an acta possint probari ꝑ testes. Bald. in l.fin. nu.6.uersi, q̄ro nunquid acta,& qđ ibi posui in apost. ad ipsum in apost.in eo.uer.j.de re iu.de quo uide Lāfran.de Oria.ita distinguenrē,ut ꝑ Sal.hic.l rep.sua.c.qm̄ contra falsam,in prin.& ibi dixi in apo.1.extra,de probat.

LEX XIII.

1 *Protestanti super eo,quod non apparet fides non datur.*

1 Apud eos. Inductio in possessionē ex ꝯtu non exigit scripturā.h.d.† Nor.quod inductio in vacuā possessionē probatur ꝑ testes,& instrumēta.Et attēde:quia ut instrumētū probet,oportet,quod illud sit factū in re, vel eius ꝯspectu,seu p̄sentia,vt l.ꝑdia,& l.quod meo §.si venditorē ff.de ac.pos. aliàs non probaret, ut ex̄.eod.c.inter dilectos, in fi. Item,ꝙ dicit tex. ꝙ instrumentum non est necessarium, intellige,nisi donatio esset tantæ quantitatis,quod insinuatio exigatur: quia tūc instrumentum apud acta est necessarium,ut l.illud s̄.de sacr.san. eccle. & uide,quæ ibi dixi.Item quæ dicatur uacua no.in glo.Bar.

LEX XIIII.

1 *Scripturarum conflictus,quæ ab eodem producuntur : expellit substantiam probationis.*
2 *Scripturæ quæ sibi inuicem derogent.*
3 *Scripturæ quando sibi inuicem dicantur repugnare.*
4 *Scripturis diuersis in iudicio productis, cui earum standum sit.*
5 *Testibus sibi repugnantibus stabitur dignioribus.*
6 *Rustico scripturas repugnantes producenti an subueniatur.*

a 1 Scripturę. a † Repugnātia scripturarū ab eadē parte ꝓductarū facit illis fidē nō adhiberi.h.d.Not. ꝙ hęc lex loqtur in scripturis inuicē derogatorijs, & in scripturis inuicē ꝯdictorijs,& attēde,qđ in hac l.primo q̄rā,postea opponā.
2 † Quęro igit̄ pro declōne terminorū, q̄ sunt scripturæ inuicē derogatorię,& glo.primo ponit vnū exēplū,qđ non conuenit huic mēbro,sed sequenti vsq; ibi:pone ergo. ibi.ponit exēplū aliud puta,qa ago publiciana: & ad probandū de iure meo produco duo instr̄a eodē die facta,quorū uno cauet̄,qūo ego solus fundū emi: alio qūo ego eūdē fundū emi cū uxore mea, hoc derogat alterī parte, & alterū isti . Conueniunt vero in eo, ꝙ in utroq; pro emptore:licèt non solo noiatus sim . Certè neutri stat̄ nec in totum nec in parte.Et in hoc exēplū istud est notabile:qa in parte rei n̄ probāt,& pōt esse rō:qa suspecta sunt:qa nō est verisimile, quod eadē die,& eisdē testib.ꝯtus istos celebrauerim , & qa egomet, q.produco illa instr̄a,videor fateri in quolibet eorū ꝯtēta, vt l.cū p̄cū j̄.de li.cā, & sic ꝯfessio mea vacillat, sicut dictū vnius testis, iō fides nō adhibet̄,vt l.q varia ff.de testi.Et hoc de primo exemplo,cui nō ob.l.Sēpronius Proculo ff.de le.2.vt j̄.dicā. Aliud exēplū ad idē ponit statim gl. puta si vno instr̄o cauet̄, qđ ego emi, alio cauet̄, ꝙ mihi donatū fuit,& illud exēplū est notādū ex eo, qa quouis tit.dato pro vero,ille sufficiens est ad publicianā.tn̄, qa nō plus uni,q̄ alij motus iudicis p̄t applicari,& uterq; licèt i facto sit possibilis,tn̄ nō est uerisilis,& iō neutri stat̄,sicut nec testi,qui
3 verisilia nō dicit.† Quæro 2.de exēplis,qn̄ scripturę sunt inuicem
b aduersæ,& repugnātes b & hic attēde,qa qn̄q; scripturæ diuersę sunt sibi repugnātes ꝑ mediū.i.ꝑ indirectum,qn̄q; sine medio,& sic ꝑ directū.Exēplū primi ponit successiuè gl.ut si instr̄a sunt cōfecta eadē die, & ī altero ꝯtinet̄,ꝙ Bononie existēs ꝓmisisti mihi dare x.altero cauet̄,ꝙ Romę existēs ꝓmisisti mihi x. Itē sunt repugnātia ꝑ mediū.i.ꝑ locū,& eius distātiā,adeo ꝙ reddunt̄ īpossibilia,vt l.optimā.ī fi.de ꝯh.& com.sti.iō neutri statur.Exēplū secūdi ponit gl. ut si uno instr̄o ꝯtinet̄,me fore vsufructuariū certa die ꝯstitutū,& alio ꝯtinet̄,ꝙ eadē die factus fui proprietarius,ista sunt f̄m gl.repugnātia,cū res sua nemini seruiat, ut l.neq; pignus ff.de re.iur.Aduerte: quia illud exemplū in sua forma non videt̄ mihi bonum: quia ista stāt simul eadē die proprietatē solam donatā esse,& eadē die vsumfructū mihi donatū fuisse.& ex utroq; factus fui pleno iure dn̄s,& confiteor, ꝙ post vtriusq; donationē res mea mihi non seruit.sed vsusfructus formalis cōfundit̄, & in causalē transformat̄.Sed gl.saluando possum dicere,ꝙ producēs instr̄a cōfitebatur tm̄ vnum instr̄m de altero eorum fc̄tm̄ fuisse. Alij ponunt exēplū,ꝙ dicebā mihi fuisse Titiū condēnatū,& ad hæc probandū produco duo instr̄a, in quorum vno continet̄, ꝙ ipse fuit cōdēnatus:in alio, quod ipse fuit absolutus , vel una snīa continebat qđ fuit condemnatus purè:alia,ꝙ sub cōditione. His exemplis sic positis venio ad ꝯria . Et primo , quod scripturæ digniori stetur j̄.de ꝯhen.& commit.stip.l.optimā in fi.glo. ista in prin.di.ꝙ hæc l.debet intelligi, qn̄ ambæ sunt eiusdem authoritatis:qa ambæ priuatæ , vel ambę publicæ: secus si una publica,alia priuata:quia statur publicæ.ar.d.l.optimam, in fi.& hanc partem sequitur Bald.ex eo:quia publica derogat priuatæ voci.ar.eorū,q̄ no.gl.in solutione eiusdē ꝯrij ff.de hæ.insti.l.testō dn̄i.Sed Iacob. de Ar.& Cy.tenent,qđ nihil refert, ex quo ambæ producunt̄ ab eodē:qa producēti statur ꝯ se.vt j̄.eo.auth.ad hæc,& vtrāq; vr̄ fateri verā esse.Cū igit̄ in sua cōfessione sit repugnātia,ei nō est stādū.Itē,quia aliàs nō esset dr̄ia inter testes,& instrumēta , quā gl. ista fa.in fi.hoc idē tenet Nic.de ma.dicens quod totū censet̄ vna probatio in se ꝯrietatem haben.& ego idem sequor. Ad no.in l. testō.rn̄.quod ibi scripturæ non erant ꝯriæ, nec ēt producebātur ab vno tm̄,immo ab vno alia & ab alio aduersario alia , & illa , q̄ producebatur a seruo erat scriptura l. & eius dispositio inducta ad derogandum dispositioni priuatæ seu ad illius beneficiū ampliandū, vel de nouo cōcedendū,vnde nihil habet cōe cū nostra materia.Sed saluando gl.possum dicere,qđ glo.non stetit in p̄dicta sol.quia postea vltra mediū in ver.p̄dicta autem,glo.intelligit d.l.optimam,qn̄ vnū ab vna parte,& aliud ab alia producat̄: quia tunc fatetur,quod dēt stari digniori , & ita apparet, quod non discordat se a doc.Oppo.2.de l.cum de ętate ff. de proba.Sol.remittēdo,vt in gl.ad fi. videlicet, quod ibi in diuersis attestationibus, quo casu statur dignioribus,& verisimiliora dicētib.hic in diuersis scripturis,vel si ibi erāt scripturæ,dic, quod vna producebatur ab una parte,altera ab alia.Opp.3.ab extra de l.Sēpronius Proculo ff.de le.2.Sol.f̄m Bald.ibi illæ duæ scripturæ non continebant repugnātiam totaliter,sed f̄m quid:quia una erat de maiori summa,alia de minori.vnde, quia in minori consonabant, stat̄ instr̄o minoris summæ.ar.ff.de arb.l.diem proferre §.si plures.Ista solu. non est bona:qa est ꝯ exemplū,qđ ponit gl.de marito,& vxore , & ꝯ illā rōnē,quam pro illo exemplo feci, & ꝯ hunc text. qui de interrogatorijs loqtur:quapropter dic,qđ ibi instr̄m maioris summæ producebat̄ ab hærede:vel si ambo producebantur,a legatario producebant̄ ad fidē faciēdam de duob.legatis, & ut duo petebantur:hęres aūt fatebatur de minori,hoc aūt totū negabat aduersarius,& ibi ꝯstabat vnā tm̄ fuisse voluntatē,& non plures,ut ibi no.Nec huic so.ob.ff.loca.l.si tibi 10. quia ibi in ꝯtu ultro citroq; obligatorio , in quo ex maiori,& minori summa inducitur discrepantia in consensu,& cā effectiua huius ꝯtus,ut ibi in primo rn̄.secus si hæc discrepantia non inducatur, vt ibi in 2. respō. Oppo. 4.ab extra de l. quinquaginta ff.de prob.Sol.ibi scripturæ erant compassibiles , & nullam ꝯriam verisimilitudinem habentes:hic erant incompassibiles, uel ꝯriam uerisimilitudinem habē
4 tes,ut exemplis hic positis colligitur. † Nunc istam materiā ꝯcludo. sic , quod qn̄ plures scripturæ diuersæ sunt in iudicio productæ,& dubitatur,an omnibus,vel nulli,seu cui dēt stari, distingue aut una est producta ab vna parte , alia ab aduersario, aut ambæ ab eodem . primo casu aut sunt inuicem compassibiles, & vtriq; in suis terminis statur.Aut sunt incōpassibiles:qa ꝯriæ:& tūc aut non sunt eiusdem authoritatis:qa vna priuata alia publica, & stat̄ publicę,vt digniori l.optimam j̄.de ꝯh.& commit.stip.nisi authoritas priuatæ plurimis coadiuuaretur testib.l.scripturas j̄.qui po.ī pig.ha.Aut sunt paris authoritatis,& neutri statur: & sic esset tūc ferenda snīa ꝯ eum , qui probare debuit, & non probauit,ut not. Cyn. in l. seq.Secundo casu uidelicet qn̄ ab eodem, & tunc aut sunt compassibiles, & uerisimilia continentes, & utriq; statur.l. quinquaginta ff.de proba.Aut non sunt aliquo modo cōpassibiles,& sic nec verisimilia,immo nec vera ꝯtinētes , & tunc neutri stat̄,vt hic f̄m unā lec.Aut sunt cōpassibiles,sed nō verisimilia cōtinētes saltē in parte: & tūc aut utraq; scriptura est ꝯfessata ꝓ uera,licèt de contētis in ea dubitet̄,& tunc statur utriq; in ea parte , qua conueniunt d.l.Sempronius Proculo.Fallit in casu d.l.si tibi 10.& rationem s̄.assignaui. Aut utraq; scriptura est negata uera continere,& tunc neutri statur,ut hic in exemplo posito de marito, & uxore . Ex quo infero ad qōnem positam hic per Nic.de ma.Aliqs petit a Titio 10.quæ sibi mutuauit in Boñ. & producit instr̄m prima die maij in Boñ.confectum.petit ēt c.q̄ dicit eidem mutuasse, uel apud eū deposuisse in ciuitate Fauentię, q̄ distat a Bononia ꝑ 30. miliaria, & producit instr̄m fc̄tm̄ ibidē prima die Maij.Titius negat oīa,& adijcit,ꝙ īstrumētis nulla fides est adhibēda:qa nō est verisimile:licèt sit possibile, ꝙ eadē die receperit mutuū in Boñ.& Fauētia.certè Nic.dicit,ꝙ Titius bn̄ dicit:& qđ instrumētis nulla fides est adhibēda.ar.eius,ꝙ not. gloss. qđ tenemēti.Quęro cū gl.an pro ꝯcordia huius l.possit induci l.ubi repugnātia ff.de re.iur. & dic,ꝙ non,ut in ea ultra medium,uerum hic attēde,ꝙ qn̄ in eadem scriptura est repugnantia Cy.in se.dist.f̄m Ia.de Are.sic,aut illa repugnātia, uel ꝯrietas potest aliqua bona,
a & verisimili diuisione iuuari a & tunc ꝯrietas,uel repugnātia diu nō debet.arg.s̄.i j.ꝯstit.C.§.1.ibi,præterq̄ si aliqua diuisione,&c. & arg.ff.de pet.hæ.l.item ueniunt,& l.illud. Aut non pōt diuisione iuuari,& tunc ei fides non adhibetur: vt d.l.ubi repugnantia : idē si pōt iuuari,sed diuisio non est verisimilis.ar.eorum, quæ dixi s̄.de scripturis diuersis,& hic no.gl.verisimilia.n.debent attēdi etiam in probōnibus ff.de testi.l.3.§.idem diuus, & l ob carmē §. si testes.facit l.non est uerisimile ff.quod me.cau.Et hoc qn̄ in alijs est repugnantia: puta qa indictio non conueniat anno , dixit Dy.talem repugnantiam non uitiare,sed errorem præsumi in indictione,vt minus no.& idem in effectu tenet Io. An. super data sexti libri decretaliū in nouella,vbi plenè per eum,& ēt ponit,qn̄
5 tabellio errorem corrigere possit.† Quæro, an idē sit in testib.inuicem sibi repugnantib.dic,quod non,qa statur digniorib.l. iurisiurandi s̄.tit.1.& ff.de testi.l.ob carmen §.si testes,& in Auth.de testi.§.si uero . Non ob.quod testes,& instrumenta æquiparant̄ , vt j̄.eo.l.in exercendis,qa uerum, nisi rō sit diuersa . sunt autē in casu isto rōnes diuersæ , ut in glos. quam vide, & ita tenent doc.
6 & specialiter per rationem Bal.† Quæro ab extra,an hæc lex pro
b cedat in rustico b producente has scripturas,quidam ꝙ non:quia rusticitati subuenitur,vt ff.de iur.om.iu.l. si quis,§. doli,& si qs in ius vo.non ier.l.si quis.alii vt Pe.& Cy.distinguunt. Aut potuit cōsulere peritiores , aut nō,ut primo casu ei nō subueniat̄: secundo sic,ar.ff.de bo.pos.l.pe.& quis or.in bo.pos.ser.l.2. & ff. de proba. l.cum de indebito.circa medium.Sed truffæ sunt:quia nō potest esse simplicitas,vbi est ꝯrietas,vt no.Io.An.in c.cum Io. extra,de fide instru. & si simplicitas fuit in producendo talia instr̄a fide tn̄ iam facta iudici de ꝯrietate rei,quis tollere potest,cur unum magis,q̄ aliud vult produxisse, uel non produxisse. Nec ob.ll.s̄.alle. qa in diuersis casib.loquuntur,in quib.subuentio fieri pōt.hic secus,immo si subueniretur , occasio falsitatis tollerandæ daretur. Quæro , an lex ista procedat tam in actore, q̄ in reo producente instrumenta contraria, & dubium facit: quia reo permittitur uti contrariis defensionib.l.nemo ex his ff. de reg.iur.sed non actori ꝯriis actionib.l.1.j̄.de fur.Sed di.Io.An.extra eo.c.imputari.in nouel.quod licèt reus sustineatur allegans ꝯria, tamē nō sustinetur probans,quod no.Quæro tex.iste loquitur,quādo scripturæ sunt repugnantes circa veritatem contentorum in eis , quid si repugnantiam istam non habent,sed sub nomine eiusdem notarii cōfecta nullam,vel modicam similitudinem literarum habent: uel etiam signa notarii, sunt diuersa, dic,quod non probant:quia scriptura est suspecta,vt dicam j̄.eo.l.comparationes.

ADDITIONES.

a ¶Scripturæ.Vide Bal.hic & in l.in exercēdis,in 1.col.& ī c.imputari.ex̄.eo.ti.

b ¶Et repugnantes.Quid aūt si sint duæ scripturæ originales super eodē , uide Bal.& Imo.in l.cum proponebatur,de leg.2.ad fi.qui dixerūt, ꝙ neutri creditur,nisi una possit adaptari ad aliā,quia suppleret alteri ꝑ no.in l. Sępronius, de leg.1.& hic, si uero est uarietas inter testes,& instr̄a,uide in d.l.j.§. fi.ff.quemadm.testa.aperi.uide gl.in Auth.de testi.§.si uero quidā.Sed qđ si reperiantur contraria,an debeant inquantum fieri potest, reduci ad cōcordiam,uide per d.Soci.consi.277.inci.uiso publico instrumento, ver.2.quia qn̄,in 2.parte,& adde,ꝙ qn̄ instrumenta sunt æque originalia, & sunt contraria:nec possint adinuicem concordari,illud præfertur, ꝙ continet minorem obligationem,ut per præfa.d.Soci.in d.consi.in uer. 3.principaliter,& adde qn̄ uerba unius,& eiusdem instrumenti repugnare vr̄,debent sic intelligi,ut nulla sit contrarietas,sed ad concordiam reducantur,ut præfa. d. Soc.cōsi.295.incip.in causa contra filios.uer.q̄ntus casus.cir.med. in d.par.

ADDITIONES.

a ¶Diuisione iuuari.Vide ad hoc, qđ singulariter uoluit Bal.in l.1. ne quis eū, qui in ius uoc.de quo etiam per Alex.ibi in 3.col.

b † In rustico.De muliere, & rustico producentibus diuersas scripturas facit, quia isti non excusantur a dolo,no.in l.ulti.ff.de edendo , & in l.si id quod, ff.de iurisdi.omnium iudi.& aliam limitationem contra excusationem mulieris,& rustici,uide per Bal.in l.1.j̄.de inter.ma.

LEX XV.

1 *Instrumentum tantum valet ad probandum,quantum depositiones testium.*
2 *Testes quot requirantur,vt instrumenta perficiantur.*
3 *Instrumentum quot testium vim habeat.*
4 *Instrumentum quot testibus reprobetur.*
5 *Testes reprobatorij si in instrumento sint descripti,an ualeat ipsum instrumentum.*
6 *Testes validitatem instrumenti coadiuuantes,an debeāt esse descripti in eo.*
7 *Instrumentum carens solennitate propria censetur inualidum.*

1 In exercendis. † Testes, & instrumēta quo ad vim probationis parificantur.h.d.& hęc est quædam regula,ideo eam not.Opp.1.& capio glo.in fi.quod hæc regula non procedat, vnde obstare videtur j̄. eod. l. contractus, & j̄.de non num.pecu.l. qualiter, & j̄.de iure emph.l.j.Sol. quod hæc regula fallit in his casibus,& in aliis not. per glo. s̄. de pac.l.pactum quod bona fide, in quibus scriptura est necessaria . Opp.2.de l.1.s̄.de testi.sol. ut ibi . Oppo.3.quod testes pręualeāt, ut in Auth.eo.§. si uero aliquid tale . Solu. ibi ex una parte erant testes & instrumentum,ex alia instrumentum tantum , unde testes cum instrumento præualent , quia duo uincula sunt fortiora, quàm unum, ut j̄.eo.de suc.auth.itaque.Oppo.4.ab extra de l. optimam j̄.de contra.& com.stip. ubi instrumenta pręualent testi.sol.Aut factum est de recenti,& parem uim obtinent, ut hic. aut de longinquo:& tunc instrumentum præualet propter labilē hominis memoriam,& hoc vult ibi gl.& Cy. Opp.v.ab extra de l.si alterius.ver.si tamen s̄.si mi.se ma.di. ubi instrumentum præualet.Sol.quod ibi illud operatur sacramentum a minore præstitum:quia propter ipsum l.suspicata est de suborna.testium.Opp. 6.ab extra,quod parem uim non habeant: quia testib. multoties non statur,vel quia non iurauerunt,ut s̄.tit.1.l.iurisiurandi.vel insufficientem rationem non reddiderunt.l.solā,eo.tit.uel qa eorū dicta nō sunt publicata,vt in eo.tit. auth.si quis, & j̄.de re iud.l.gesta.Sol. qđ hæc lex debet intelligi, qn̄ nullus defectus est in testibus,uel instrumētis,aliàs si defectus esset in instrumentis , & non in testibus,uel ecōtra,p̄ualeret illud, in quo nō esset defectus, &

si ambo essēt vitiosa neutrū teneret. His paucis op. pmissis restat videre de q. quā recitabo ꝓ tertia, qa duas habeo pmittere, vt il-
2 lius veritas facilius postea appareat. † Quæro igit̄ primo quot te-
a stes sunt necessarij, vt parē vim obtineant in probādo cū instro.ª rñ. ꝙ duo ſm regulā l. vbi numerus ff. de test. nisi aliud caueat̄ in l. vt s. tit. j. l. testiū, & j. de test. l. hac consultissima, & de fideic. l. qō-
3 nē, cū si. † Quæro 2. quot testium vim obtineat instrm, glo. ista in prin. sentit, ꝙ si est priuatū obtineat vim duorū, si est publicū vim saltē triū. hæc dr̄ia īter publicū, & priuatū mihi quātū ad hoc nō placet, qa scribēs priuatū pt esse vir magnę fidei, & authoritatis: vñ eius psona dēt aliqd operari sicuti in publico: & qa priuatum interdū ęqparat̄ publico. l. scripturas. in fi. j. q po. ī pig. ha. & alibi dicit gl. ꝙ instrm publicū hēt uim duorū testiū tm, & ita no. l. qōnē, j. de fideic. sed alibi dicit gl. ꝙ instrumētū publicū obtinet vim quatuor, vel qnq; testiū, & ꝓbat sic, īstrumētū obtinet vices triū, & tabellio uicē uni⁹, vel forte duorū: qa, vt priuata, & ut publica psona cēsēt. arg. l. si ꝑiul, & l se. ff. de adop. & ita no. gl. ī c. cū Ioan. ex eo. Ista op. ē vna truffa: qa totū instrumētū est illud, ꝙ hēt vim testiū, & non scriptura absq; subscriptione notarii: qa illa nihil de p se probat, nec est instrumentū. Et ideo ſm fallaciam compositionis, & diuisionis arguūt, sicut fecit scholaris, q voluit probare patri, ꝙ tria oua essent 5. Alij dixerunt, ꝙ tot testiū vim hēt, quot sunt in eo descripti, & vno pluris pp psonā tabellionis. Isti salua reuerētia nō dñt bñ, si plures sint scripti, q̄ fuerint necessarij: quia illi supnumerarii nō cōsiderant̄. ar. eorū, quæ dñr in seq. q. Alij ut Iac. de Ra. dicūt, qđ hēt in probādo uim duorū tm, qñ ad ꝓbationē actus duo tm sufficerēt. Sec⁹ si plures reqrerent̄, vt 7. in testamētis: qa tūc instrumētū publicū testamēti hēt uim. 7. testiū, & si tabellionē nō ꝯputat in numero testiū: qa inqt ipse hic totale, puta instrm, qđ ꝯsistit ex testibus, & tabellione, est ꝯsiderādū: qa de illo tāto q̄rit̄, quot testiū vim obtineat, & ꝓ hoc īducit l. istā. Et pt cē rō qa testes ī instro scripti nō attestant̄ negocio: sed ipse tabellio tm attestat̄ negocio: & ēt de pñtia testiū, vt sic oēs habeant̄ loco duorū. Sed licèt hoc sit coloratè dictū: tñ plurib. vr̄, ꝙ repñsentatiuè uim hēat triū testiū, vt hic sentit gl. & ꝓ hoc inducit̄ dcm̄. c. cū Io. extr. eod. Sed in alio casu loqtur: vt in seq. q. dicā. Ad hāc l. rñ. ꝙ hic pficiat̄ fides vtriusq; quātū ad sufficiētiā ꝓbōnis tm, sed in eo tres psonę repñsentant̄ seu repñsentatiuè ꝯtinent̄, iō obtinēt vim triū: vt dicit gl. Sed ego ꝓbo, ꝙ hēat uim qnq;, & non triū, licèt tm duo sint in eo scripti: vt s. tit. j. l. testiū, vbi ad probōnē solutionis debiti in scriptis ꝯcti fiendā p testes reqrunt̄. 5. & tñ si ꝓbetur p instrumētū sufficit, ꝙ in instrumento sint scripti tm duo: & ibi vr̄ casus, ꝙ instrumētū hēt uim 5. Nec dicas ibi spāle: qa in hoc nō est spāle isto respectu: sed alio uidelicet, qđ ibi duo testes ad ꝓbādū solu. nō sufficiūt, ꝯ regulā, Vbi numer⁹ ff. de testi. Cogitabā si p illū tex. dici posset, ꝙ instrumētū obtinet vim tot testiū, quot reqrerent̄ ad ꝓbōnē illius rei, vel actus, q in instro ꝯtinet̄, si p instrm non ꝓbaret. Et apparet mihi prima facie, qđ ista ꝯclo rāris tradi possit: & sic si duo sufficiebāt, obtinet vim duorū. Si tres, obtinet vim triū. Si qnq;, obtinet vim qnq;, & sic de cęteris. Nō dico ppea, ꝙ tot necessario debeāt scribi p tabellionē in instro, quot sine eo reqrunt̄ ad ꝓbōnē, sed sufficiūt duo, vt ē casus no. in d. l. testiū, vbi fortè in instris publicis testamētorū, in quib. tot sunt necessarii, quot in testamētis, de quorū solēnitate, & actus nā est, vt ibi adsint 7. vt dicā j. de test. l. j. & l. fi. j. de fideius. Nec dictę ꝯclusioni ob. d. l. scripturas, in fi. qa licèt instrm priuatū habens subscriptionē triū testiū ęqparet̄ publico, in quo sint scripti tm duo, nō ppea seqtur, ergo publicū hēt uim triū in iudicio testificātiū, cum subscripti nō sint iurati: vt sunt, q in iudicio sunt testificati, sufficit ergo, ꝙ tres subscripti faciāt instrm priuatū cēseri quasi publicū, in quo duo tm essent scripti. Et, qa instrm talè publicum hēt uim duorū iuratorū deponētiū in iudicio, seqtur, ꝙ dicere possū ꝙ instrm priuatū habens subscriptionē triū, hēt uim duorū in iudicio deponētiū. Et ita vr̄ mihi ꝓ nūc in q. pdicta ꝯcludendū, & hoc vr̄
4 mihi cē de intētione huius l. † Quęro 3. de q. gl. videlicet p quot
b testes instrm ᵇ reꝓbet̄, & rñdet gl. aut est tale instrm, ꝯ ꝙ nō admittit̄ ꝓbatio in ꝯriū, vt in casu l. fin. j. ar. tu. & cessat qō nr̄a. Aut ē instrm, cuius ꝯriū pt ꝓbari: & tūc aut est priuatū, & sufficiūt duo. d. l. optimā. aut est publicū, & reqrunt̄ tres, vel quatuor: vt c. cum Ioan. ex. eo. ꝙ gl. hic, & tex. ibi dicit, uel quatuor, puto ex abūdāti cautela dixisse: sed de trib. necessario vr̄ intellexisse. Ista dr̄ia de publico, & priuato nō placet mihi: qa, & priuatū solēne obtinet vim publici quo ad probōnē: vt l. scripturas, in fi. j. q po. in pig. ha. qa l. optimā. nō minus loquit̄ de publico, q̄ de priuato, iō idē vr̄ dicēdū in vno, qđ ī alio. Et ꝓ tāto gl. alibi distinxit, nec illā dr̄iam inter publicū, & priuatū fecit, sed solū distinguit, aut uolo ipsum reꝓbare p indirectū, & tūc sufficiūt duo: aut p directū: & tūc reqrunt̄ tres, & ita not. in sti. de inuri. stip. §. itē uerborū, & glo. tāgit ēt in d. l. optimā. Sed nec mihi dr̄ia ista placet: qa bonā rōnē diuersitatis nō hēt, cū vtroq; mō instrm redarguat̄ de veritate rei in eo scriptæ: & habito effectu nō est curādū de mō: vt l. si mr̄ j. de inst. & subst. sub cōdit. fa. cū si. ibi no. Quid dicemus? reperio, qđ Inno. in c. cū Io. in eius gl. magna. ver. si verò testes, dicit, ꝙ instrumēto
c quātūcq; ᶜ publicè ꝯfecto, & quotcūq; testes inscriptos hēat, derogat p duos testes, vel ad plus p tres, q ꝓbent ꝯctū, ex quo instrm est receptū, nō fuisse celebratū, vel illos, q dñr ꝯxisse, ibi nō fuisse

pñtes ea rōne: qa instrm nō hēt authoritatē, nisi a notario: & huic iussū est pferri dictū duorū testiū, & hæc intelligit ipse vera, nisi testes supersint, q asseuerēt vera esse, q̄ in instrumēto ꝯtinent̄, vel ubi instrm sit subscriptū a partib. uel a testib. ꝓbari possit collatione scripturarū testiū vel ꝯhētiū, qđ verè testes inscripti. uel ꝯhentes interfuerūt. ar. in auth. eo. §. si naute, & §. si vero moriēti, & se. Nec ob, ingt ipse, si ponas decē testes fuisse scriptos in instro: & sic p pauciores nō debere reprobari, cū tot credant̄ īterfuisse pp authoritatē notarij. ar. l. cū pcib. s. de ꝓba. dicit ipse illud est verū, nisi debilitata esset fides instri. Sed ex quo ꝓbatū est instrm in aliqua parte esse falsum, debilitata est tota fides instri. ix. dist. si ad sacra. qa sublata est authoritas ipsius instri: & sic alijs in instro ꝯtentis authoritatē pstare nō pt. Et hæc sunt ad literā verba dñi Inn. ī d. c. cū Io. Con. quē sic arguo: instrm obtinet uim duorū testiū: ut in pce. q. dixi, igit a duob. nō pt reꝓbari: qa duo testes nō reꝓbāt duos se digniores, & authoritatis maioris, vt ff. de test. l. testiū §. j. & l. ob carmē §. j. & no. gl. in l. pce. so. qđ huius timore Ia. de Ar. & Pe. & multi alii dixerūt nō posse dari in pdicta q. clarā doctrinā, sed totū ꝯmitti iudicis arbitrio, q fidē testiū, & eorū authoritatē, & verisimilitudinē negocij ꝯsideret, ac ēt fidē tabellionis, q cōfecit instrm, an fuerit uilis authoritatis. & diffamatus, uel famat⁹, & ꝓbatæ authoritatis: qa nō sp numerus testiū attēdit̄: vt ff. de test. l. 3. §. j. ibi, uel numerus, & c. Sed licèt ist. bñ dicāt, tñ oībus hincinde suppositis pro partibus, ita ꝙ de his dubitet̄, qd fiendū doctrinā, q̄ melius pt, tradi dēt, ne iudicū affectio, uel nō bona ꝯsideratio alteri partiū sit nociua. Dico igit̄, ꝙ fides testiū instrm reꝓbantiū dēt esse ītegra: qa nullo mō suspecta. Iō legislator dixit, ꝙ ipsi debent esse oī exceptione maiores: vt in lr̄a d. l. optimam, ad fi. & ex hoc patet rñsio ad dictū ar. qa ex quo testes reꝓbatorij sunt oī exceptione maiores, fides instri, ꝙ solū recipit authoritatem a tabellione, īcipit vacillare, iō fides ei nō adhibet̄: nisi testib. ꝓ eo deponētib. coadiuuet̄. Nō dico, ꝙ ex hoc instrm sit dicēdū falsum, sed de falsitate suspectū: vñ quo ad crimē falsi, in quo ꝓbōnes debēt esse luce clariores, ut l. fin. s. de ꝓba. probōnes horū duorū testiū extrinsecorū nō sufficerēt: sed vt accerrima fieret īdagatio de falso, & bñ sufficerēt: ut j. ad l. cor. de fal. l. ubi. Sed vbi essent tres, uel plures oī exceptione maiores, dico, ꝙ instrumentū, ut falsum esset reꝓbatū, si tres ꝓbarent duos falsū dixisse, nisi aliter, vt dixi, fides imponat̄ instrumēto. Et hoc, qñ testes reꝓbatorij nō sūt descripti in instrumēto, quo casu si unus solus testis esset, fides instrumēti nō vacillaret: qa vox vnius vox nullius, ut l. iusiur. s. de te-
5 sti. † Quęro iuxta q. pcedētē, qd si testes reprobatorij essent descripti in instrumēto: rñdeo, sequēdo Inn. q ut mihi videt̄, plenius dixit, modico addito. Aut essētia instrumēti recipit depēdentiā ab his, q deponūt ꝯ ipm, ꝙ est, qñ ī eo descripti nō excedūt numerū necessariū, & tūc ēt si sit un⁹, instrumētū vacillat, & fidē nō facit, vt ff. quēad. test. aper. l. j. ī fi. & huic addit Iac. de Are. ꝙ in hoc nō est ibi spāle in testō: qa eadē est rō, & ī alijs, licèt Io. ꝯ senserit ut ibi no. Aut essentia instrumēti ab eis essētiā nō recipit: qa supnumerarij sunt, & absq; eis remanet numerus legitimus. Et tūc refert qūo deponāt, qa aut dñt se nō recordari: & tūc eorū dictū nihil releuat, iō stādū est instro, ꝯ qd nihil asserit, licèt dubitet̄, imo ex quo testis dubitat, īterpretatio faciēda est in benigniorē, & tutiorē partē, vt cōcordet cū instro. ar. ex. de test. cū tu. & de spon. c. iuuenis. Aut dñt se nō interfuisse, & hoc casu qdā dixerūt, ꝙ instrm reddit̄ suspectū, alii, ꝙ nō, & istā partē tenet Inn. ex eo qa qlibet testis est singularis de seipso, & sic a nemine eorū est ꝓbata negatiua, qđ ipse nō interuenerit, ad cuius probationē duo testes ad minus requrunt̄, ut de testi. l. ubi numerus. Iō isti nō faciunt fidē instrumēti vacillare, cui superest legitimus numerus testium, qnimo nec de seipsis stat̄ eorum dicto, ut singularib. vt l. iusiurandi s. de testi. Secus inqt ipse, si per duos testes probaret̄ alterū eorū tūc abfuisse: qa in ea parte instrm probaret̄ falsum, & hoc vitiū traheret̄ ad totū, quia fides notarij esset diminuta. pro hoc facit, ꝙ scripsi in l. si ex falsis. ad fin. s. de transf. & idē putarē, si vnus de se, & de alio diceret, & versa vice ille alius de isto, & de seipso deponeret, qđ nō interfuerūt, quia ambo fuerūt tali die in tali loco, & simul ibi p totā diē steterūt. nā tūc faciēt fidē instri vacillare, vt d. l. optimā. Aut ipsi dñt se interfuisse negocio, & illo loco, & tēpore, & rogationi factę de notario, sed dñt rē se aliter hēre, q̄ sit scriptū: & tunc aut factum sic se habendo ꝯdicit instro, & tunc per duos reprobat̄ instrm, nisi coadiuuet̄ testib. pro eo deponētibus, vt in auth. eo. §. oportet. Aut factū sic se habēdo non ꝯdicit instro: sed potius in scriptura probat̄ omissio, & tūc instro stat̄, & testibus

ADDITIONES.

a ¶ Vt parem ujm obtineant in probando cum instrumento. Tu uide de hoc & an magis credatur testibus, quàm instrumento per Bal. in l. optimā, post glo. j. de contra, & commit. stipul.

b ¶ Quot testes instrumentum. Adde Soci. consi. 271. incip. diu profecto. uersi. quibus præsuppositis, in secunda parte, & uersicu. confirmatur, ubi hoc idē allegat disputat, & tenet.

† Tu uide de hac materia Bal. ultra ea quæ hic ponit num. 3. in l. optimam, post glo. ad fi. & ibi quid in scriptura priuata j. de contra, & commit. stipul.

c ¶ Quod instrumento quantumcunque. Adde Soc. consi. 229. inci. primo aspectu uer. sed præmitto in secunda parte, ubi hoc idem allegat, & firmat.

testib. & de isto est de directo casus in d. c. cū Io. vt ibi p gl. & Inn. Nā ibi erat scriptura, q. a. vēdidit. b. certā domū, & certo pcio, dictus. a. vēditor di. ꝙ vēditio nō fuit simplex, ut scriptura demonstrare videt̄: sed fuit sub certa cōdōne, quasi p errorē omissa. Sec⁹ si ī instro scriptū sit, ꝙ purè vēdidit, qa tūc testes cōtrariant̄ instro in illo uerbo, purè. Et si dicas, cur ibi tex. di. qđ tres, uel quatuor sufficiāt, cū duo tm exigant̄. rñ. ꝙ ad cautelā sic dixit. nam ibi negat pauciores sufficere. fa. ꝙ no. in fin. in l. j. j. de te. Vel ibi habuit respectū, qñ redarguerēt̄ de falso criminaliter, ita qđ pęna falsi lo-
6 cū hēre possit ut s. dixi. † Quæro. 5. qa ꝓximè dixi, ꝙ pp testes deponētes cōtra instrumētū uacillat fides instrumēti, nisi coadiuuetur testibus, an debēt coadiuuātes esse necessario de inscriptis. Ia. de Are. in dist. sua, quā ponit Cyn. sentit, ꝙ nō. & ego idē. Sed attēde, qa, vt testes coadiuuent instrumētū, debēt ipsi cōtradicere testib. impugnantib. ideo si impugnantes dicūt, qđ inscripti non fuerūt pñtes, coadiuuātes habēt necessario dicere, ꝙ immo inscripti fuerūt pñtes tpe instrumēti recepti de tali negocio, & c. aliàs licèt attestarent̄ facto, nō ppea iuuarēt instrumētū, ꝙ reperiret̄ in hac parte falsum, & sine testibus, & sic inualidū, & idē dico, si testes impugnātes dicerēt, rē aliter se habuisse. nā coadiuuātes dñt attestari rē se habuisse, vt scriptū est, & ſm tps recepti instrumēti, aliàs si dūtaxat attestarent̄ facto, & nō scripturæ, licèt, factū probarēt, instrumētū tñ nō coadiuuarēt: qa hæc stāt simul, factū a prin. sic se habuisse, & tñ ſm tps recepti instri nō sic a partib. dictū, vel a tabellione dictū fuisse. Est ergo necesse, vt attestētur factū, ꝓut scriptū est ſm tps cōfecti seu recepti instri. Nec ob. ꝙ si testes sint extrinseci repiunt̄ nō rogati: qa rñ. qđ nō est vis: qa nō adhibent̄ ad originalē essētiā ꝓbōnis instri, sed ad illi⁹ coadiuuationē, & facili⁹ admittit̄ coadiuuatio, q̄ fundatio. l. fi. s. de edē. Itē nō ob. ꝙ illi testes extrinseci nō sunt pars instri, & sic instrm nō debeāt coadiuuare: ubi repugnēt inscripti, q pars sunt īstrumēti: qa rñ. ꝙ illa repugnatio, uel īpugnatio tollit̄, uel elidit̄ p coadiuuātes ipsū. Et iō si tot sint coadiuuātes, quot repugnātes, dicēdū est alterū de duobus, uel, ꝙ coadiuuantes pualeāt pp authoritatē instrumēti: vel, ꝙ ꝓbōnis vtrorūq;, vt pares inuicē cōquassent̄: & instrumētū remaneat in primitiuis terminis, ac si nihil oppositū fuisset, vt vbi plures essēt coadiuuātes, q̄ impugnātes, res clarior esset: qa vincerēt coadiuuātes, ut ff. de testi. l. ob carmē §. j. facit ꝙ no. gl. magna in fi. in l. pce. & si pauciores essent coadiuuantes, q̄ īprobātes, tūc fides instrumēti uacillaret. Et hæc videt̄ mihi veritas in ista mā: licèt qdā aliter sentire videātur. Et hoc, qñ īstrumētū reuocat̄ in dubiū pp veritatē negocij. Si aūt reuocet̄ in dubiū pp ueritatē scripturę tm: tūc apꝓbat̄ p eū, q scripsit: vt j. de fal. l. si qs decurio. & p testes īscriptos, si viuūt, vel p cōparationē litera-
7 rū: ut ī Auth. eo. §. si instrumēta. † Quęro. 6. certū est, ꝙ si īstrumētū nō hēt suā propriā solēnitatē, nō ualet, de qua in auth. eo. co. 6. & in Auth. ut ppo. no. imper. col. 5. & ī auth. de tabe. col. 4. Sed pone illā deficere sed solēnitatē reqsitā ad validitatē rei cōtētę ī eo sic, puta in instro testamētario scriptū est, qđ testōr filiū vniuersalē hr̄dē fecit, vel fratrē suū, filiæ āt suæ legauit fundū, nec ē scrip. iure institutionis: vñ filia dicit testm nullū volēs succedere abintestato. Heres script⁹ vult ꝓbare p testes, ꝙ testōr illa uerba iure institōnis, vel similia ꝓtulit: sed tabellio scribere omisit, an possit. dicēdū est, ꝙ sic p l. errorē, & l. ambiguitates j. de test. Sed dubium stat p quot testes: & p quos: & Cy. in d. l. errore tenuit, ꝙ p duos. ad eorū, q̄ no. Inn. in c. qñ cōtra. extra, de ꝓba. Sed verius est: vt 7. reqrant̄: ut no. gl. in l. cū ꝓponebat̄ ff. de leg. 2. & ibidem tenet Dy. & ꝓbat̄ ex eo: qa nō pñt de errore scribētis deponere, qn de volūtate testātis sic facta deponāt: igit̄ 7. testes sunt necessarii. ar. eius, ꝙ no. gl. j. de bo. pos. ſm ta. l. 2. & hoc dè primo. Ad ſm dico, ꝙ dñt esse rogati, aliàs de volūtate nō possunt testificari: & iō cautela est, ut uocent̄ oēs, q in instrumēto testamentario sunt descripti, q rogari dñt: sed fortius dubium est econtra, si notarius scripsit, ꝙ iure institutionis reliqt fundū filiæ, & ipse vult hoc reꝓbare, & pono, ꝙ ꝓbauit, ꝙ testator illa uerba iur. institutionis nō ꝓtulit, an uitiet̄: & vr̄, ꝙ sic: qa instrm est reprobatū, ergo fides ei ñ adhibēda, ut hic in gl. In cōtrariū facit, qa esto, ꝙ testōr nō dixerit, notarius solennitatē necessariā ad validitatē testamēti nō dēt omittere, immo omissa ascribatur eius culpæ: ut j. de te. l. iubemus. in fi. prima uera. Ad l. iubemus. dic, ut ibi dixi. Bart. de Sali.

LEX XVI.

1 *Contractus insinuatione non egent.*
2 *Scriptura immunda, & uituperosa fidem non facit.*
3 *Subscriptio partium requiritur, quando instrumentum priuatum censetur.*
4 *Ius nemini quæritur ex contractu imperfecto.*
5 *Contractus quando in scriptis fieri dicatur, & nu. 6.*
7 *Dominium an transferatur, si res a partibus tradatur contractu in scriptis nondum absoluto.*
8 *Causa vsucapiendi an paretur ex traditione rei, si tradens non sit dominus.*
9 *Error quando possit allegari in contractu in scriptis.*
10 *Instrumentum, an possit probari per protocollum schedam, vel rogationem.*
11 *Venditor an possit compelli ad traditionem rei.*
12 *Arrharum datio an sit contractus.*
13 *Arrhæ duplicatæ qua actione petantur.*
14 *Arrhæ duplicatæ, & interesse, an possint repeti, si uenditor contractum implere renuerit.*

Contractus. Hæc l. diuiditur principal'r in quatuor pres qa primo statuit, qñ ꝯctus in scriptis celebrati dicant̄ pfecti. scdo disponit an eorū pfectionē ius, vel ac. partibus nō quæri. tertio declarat, qbus ꝯctibus hæc l. formā tribuit, seu in qbus casibus dispō huius l. locū hēat: quarto punit pœnitētē post arrharū dationē, secunda ibi, vt nulli. tertia ibi: quotā. quarta ibi: illud ēt. Tertia pars subdiuidit̄ in duas: qa primo declarat, in qbus casibus locū habeat: scdo excipit. scda ibi: nisi. & in hac exceptione duo facit: quia primo ab oībus excepit, qñ super his est transactum, vel iudicatum, secundo in casu, quo nō sit transactū nec iudicatum, excipit instra emptionalia añ istā l. facta, licet nondum sint a partibus absoluta, tñ ſm iura antiqua vult ea hēri rata. & isto respectu gl. paruula ibi posita sup verbo, emptionalibus, dixit, hæc est secunda expō, & bñ dixit. licet non intelligentes dicant, ꝙ est 3. expō, & male. Summarie. h. d. Contractus in scriptis celebrati non sortiuntur effectum, nisi in scripturam sint redacti, & si scriptura sit priuata, debet a partib. esse subscripta, & an sit publica, debet in scheda, vel mundum esse redacta, & partibus lecta, & ab eis absoluta, ꝙ obtinet in futuris, & pēdentib. trāsa. vel sñia non sopitis. & nisi sit ꝯctus emptionis vel venditionis pendens tpe huius l. quia tunc iura ante l. istam vigētia erant seruanda, & emptor qui arrhas dedit, si perficere recusat, illas perdit, venditor vero recusans duplicatas restituit. h. d. Casus in terminis ex pdictis per se claret. Expone literā, & ēt super ea notabilia collige, ibi quas intimari. i. insinuari, cū non excedāt
1 quingentos aureos, vt in gl. † Et hic no. quod regulariter contractus nō indigēt insinuatione, qa nō vēdōnes, non pmutationes, non donōnes, j. quingentos aureos, & c. concor. l. siue apud acta. s. de transa. Itē not. ꝙ ꝯctus, & obligationes, quæ fiunt apud acta ēt ex dispōne, & necessitate l. dñtur in scriptis contractæ, ꝙ tene perpetuo cordi. & hoc tenuit do. meus in obligatione, qua tutor tenetur ex confectione inuentarij. vt dixi in l. testiū. s. tit. j. & hoc colligo ex eo: quia de donatione indigente insinuatione non loquitur hæc l. expressim. sed implicite, quasi de illis non esset dubium: qa scriptura erat de necessitate. & sic in scriptis erāt celebrādi. Ibi, trāsactionū. not. ꝙ trāsactiones, & donōnes, de quibus proxime dixi, ꝯtractus appellantur, qđ dicit gl. improprie dici, qa ꝯtractus est proprie vltro citroq; obligatorius. vt l. labeo. §. cōtractum. ff. de verb. sig. quod fa. vt statutum disponens, ꝙ de quolibet ꝯtractus soluat̄ gabella, non porrigat vires suas ad dona. &
a trāsac. ª qa statutorū obligationes intelliguntur esse stricti iuris. vt ff. ad mu. l. constitutoribus. & ꝯtractui verborum pñt æquiparari: qa fiunt pcedente interrogatione, & secuta rñsione. vt l. j. ff. de legi. iō stricte dñt intelligi. vt l. qcquid astringēdæ. ff. de verb. ob. & ab eorū proprio significato non dēt recedi. vt ff. de exercito. l. j. §. si is q nauē. & de leg. 3. l. nō aliter. In ꝯtrariū facit lex ista, & qa lex gñaliter loquēs gñaliter est intelligenda. vt ff. de leg. pstā. l. j. §. gñaliter. Pro so. huius q. vide, q̄ dixi sup e. l. 2. de noxa. vbi tractaui materiā, qñ statuta recipiunt interpretationē extensiuā, vel restrictiuā tm. Ibi, quas instrumento recipi conuenit. No. non referre q̄tū ad hoc, vt ꝯctus dicat̄ in scriptis celebratus, an sit cōuētū, ꝙ in scriptis ꝯhat̄, vt ꝓxime dixit lr̄a, vel qđ instrm recipiatur, vt ibi, ibi in mundū. i. in scripturā, sine immundiria, & vitupe-
2 ratione, consistentē, vt hic in gl. † Et sic notare potes, qđ scriptura immunda, & vituperosa est suspecta. facit l. si vnus. j. de test. & l. fi. j. de edi. di. Adr. tol. & not. ꝙ si diuersis manibus charta est scripta, scriptura illa non est munda nec sine suspicione ſm Guil. de Cu. de hoc dicit esse casum singularem in Auth. de trien. & sem.
b §. quod sæpe. Idem dicit si charta sit vilissima, & vituperosa. ᵇ ar.
3 eius quod ibidē no. quædam gloss. paruula quod tene cordi. † Ibi subscriptionibus, & c. subaudit etiam si instrumenta sint publica secundum gloss. positā hic super verbo, absoluta. sed Cy. refert.
c ꝙ Fran. Accu. dicit quod subscriptio partium est necessaria ᶜ qñ instrm est priuatum, non publicum: quia tunc suf. tabellionis subscriptio. & quod hic dr̄, debent esse a partibus absoluta, exponit: qa eis dēnt esse lecta, & ab eis approbata. quia dixerunt, ꝙ eis placet. & hoc dñt voluisse glo. super verbo absoluta. insti. de ꝯhen. empt. & ven. circa princ. vers. in his. ad §. oportet. dicunt qđ loquitur, qñ ꝯhit ab imperito lr̄arū. Ego aūt dico, ꝙ si tabellio scribit vt publica persona, subscriptio partium nō est necessaria, siue periti sint literarum, siue non. Si autem scribit, vt priuata psona: tūc subscriptio

ADDITIONES.

a † Non porrigat vires suas ad donationes, & transactionem. Adde de hoc vltra ea, quæ hic no. Bald. & in apost. ad eum. num. 1. in uer. de donatione, eundem in rub. j. de rer. permu. in fi. vbi etiam dixi post eum, & in l. fi. ff. de litig. & Io. de Imo. in c. si quando. extra. de offi. deleg.

b † Si charta sit vilissima, vel vituperosa. Tu dic, quod licet aliqualiter detrahatur fidei instrumenti scripti in charta vili, aut rasa, prout not. Alexan. in l. si quis. ff. initium. de eden. & Specu. in titu. de instru. edic. §. 3. ver. per me nō tamen est tale instrumentum ita suspectum, vt falsum reputetur. Ita no. Angel. & Saly. in l. quoniam indignum. de test. & per l. chartæ. & ibi Bar. de bo. poss. secundum tab. ita notaui in add. ad Bal. post eum hic nu. x. uer. deinde quæro. in uer. scriptura est suspecta.

c ¶ Est necessaria. Subscriptio, an & quando requiratur, & quando accipiatur pro consensu, uide d. Soc. consi. 15. incip. visis prædictis publicis instrumētis. ver. ad quintum argumentum. in j. parte.

subscriptio ē necessaria:vt ī §.oportet.& ꝑ istorū decīone uide,ꝗ dixi ͂s.auth.sed nouo.͂s.si cer.pet.Ibi, scheda,fortè dr̄ a schedo: as ꝙ idē est,ꝙ ꝯcordo: as.vn̄ scheda idē est.ꝙ cōcordia ꝯuētionalis partiū in scripturā primā redacta,iō gl. hic signata sup verbo, instr̄a.dicit,ꝙ scheda,rogationis imbreuiatura,& protocollū idem
4 sunt.† Ibi,aliqđ ius,not ꝙ ex ꝯtu imꝑfecto nullū ius ꝗrit alicui ex ꝯhētib.nec pōt qs ꝯpelli ad ꝑficiēdū,vt sequit. Et sic no.ꝙ interim dū res dictat,& scribit, locus est pniæ. Ibi,uel id.ꝙ emptoris interest &c. no.ꝙ nō implens ꝯtū emptionis ꝑfectè tenet ad interesse ꝯcor.ĩ.de ac.em.l.j.in fi.Ibi, ꝗ retractari,&c.no. ꝙ finita trāsactione,vel sn̄ia nō sunt ꝑ l.nouā retractāda.Item ex ver.illud ēt,no.casum,in quo est licitū pęnitere, & qđ hoc licere nō est sine pęna pditionis arrharū, vel restōnis duplicatarū. Itē ex vers.ꝗ tn̄ &c.no.ꝙ ll.dāt formā futuris negocijs, qn̄q; pn̄tib.sed nō pteritis, de quo plenè dixi in l.leges ͂s.de legi.Itē no. ꝙ ꝯtus in scriptis nō recipit suppletionē ꝑ testes ꝙ not. Venio ad apparatū, & omissa gl.super verbo, arrharū,capio seq.super verbo, in scriptis.
5 † Et ꝗro j.qn̄ ꝯtus dicat celebrari in scriptis,& gl.hic ponit duas opi.una fuit Io.videlicet,qn̄ actū est,vt alr̄ ꝯtus nō valeat nisi scriptura facta ar.l.cū res ͂s.de ꝓb.Alia fuit Azo. in summa, vt qn̄ añ ꝯtū, vel in ipso ꝯtū actū fuit inter ꝯhētes, vt scriptura inde fiat gerētes aīo nō prius ꝯhere,ꝗ scribat.Istæ ambe op. recitant ꝑ gl. in l.testiū,in prin.͂s.ti.j.& in aūt.sed nouo iure ͂s.si cer.pe.Et in his trib gl.nō approbat plus vnā,ꝙ aliā,sed inst.de emp.& vēd.§.j. dicit gl.ꝙ primā op. ñ vidit ī vsu:nec ēt putat eē verā:qa necesse sit pcm̄ apponi vt alr̄ ꝯtus ñ valeat,& hoc ꝑ istū tex.in ver.illos tn̄, vbi clarè patet,ꝙ sufficit ꝯuētū eē,vt scriptura fiat,& iō ibi approbat opi.Azo.Sclr̄ eā hic tenet Cy.Ja.Bu. & cōiter doct. Sed mihi vr̄ latius declarādo.in eo,ꝙ dicit gerētes in aīo nō pri⁹ ꝯhere,&c. quo.aīus iste cognoscat.Et huic rn̄. ꝙ si vterq; hoc fateret,res est clara.Idē dico,si in scriptura ꝯtinent ista uerba,tales &c.volētes ī scriptis ꝯhere:nā hęc verba hoc totū ꝯplectunt, vt nō pri⁹ ꝯhere velint,ꝗ scriptura sit facta,& lecta,& a partib.absoluta: vt hic:idē dico,si ꝯtus sit de his,q ad sui ualiditatē reqrūt scripturā, uel de iure cōi,vt sunt hi,q no.in l.pcm̄, ꝙ bona fides,͂s.de pac.vel ex iure municipali statutario,vel ꝯsuetudinario:vt hic dicit Cy ͂s.eo.l. instr.Sec⁹ dico ī statuto Bon.quo cauet,vt ꝯtus excedēs summā l.lib.nō possit ꝓbari ꝑ testes:sed ꝑ scripturā sic:qa scriptura nō reqrit ad ipsius essentiā, & ualiditatē,sed ad probōnē tm̄.Idē quod primo vr̄ dicēdū in tractatib. q fiūt de pace tractāda,& fiēda,ubi sunt capitula in scriptis hincinde:nā aīus colłr,ꝙ uolunt ꝯhere in scriptis, & iō nisi instrumētū sit lectū, & a partib. absolutū,ꝯtus
6 nō dr̄ ꝑfectus ī aliquo capi.† Quęro.2.iuxta id,ꝙ dicit gl.si a principio simplr̄ ꝯhūt,& postea faciūt fieri scripturā ꝯtus.non est in scriptis celebratus,sed scriptura ad probōnē,& memoriā dicit redacta,& benè dicit gl.l.cū res ͂s. de ꝓb.Quid si nō postea ꝑ interuallū:sed immediatè,dico idē ex quo ꝯstat, ꝙ ꝯtus nō erat ꝑfectus & absolutus,ut ꝓbat hic,& ĩ.de do.ꝗ sub mō l.pfecta,& ff.đ so.l.2.Sed qd,si hoc nō apparet,sed simpłr̄ istr̄m tabellionis ꝓducit, in quo scriptū est Titius dedit tradidit,& numerauit Gayo in ꝓsentia mei notarij,& testiū īfra scriptorū ex cā mutui.c. lib.bon. an dicet ꝯtus in scriptis celebratus, vr̄ ꝙ sic:qa scriptura ē facta ī ipso ꝯtu,ergo ī scriptis.ar.hui⁹ gl. & ꝑ hoc facit, qa ꝗ incōtinēti fiūt inesse dn̄r ͂s.de pac. l. in bonę fidei,& l.petēs, & ff.si cer.pet.l. lecta.ver.dicebā.Contrariū video quotidie obseruari,& puto qđ bn̄,qa ex quo ꝯtus nō est talis nāæ,vt ad sui essentiā reqrat scri-
a ptura,credēdū est ꝯhētes ẜm illius nām ꝯxisse,nisi ꝯstet, qđ aīo ᵃ ꝯhēdi in scriptis hoc fecerint:& hoc est,qđ uoluit dicere illa glo. ẜm op. Azo.& iō de aīo ꝯ nām ꝯtus dēt aliqd apparere, vn̄ cautela est,ꝙ in istr̄o apponant ista verba,tales uolētes in scriptis ꝯhere,&c. Idē puto si in singulari numero dicat, ꝙ creditor talis volēs in scrip.ꝯhere,vt asseruit in pn̄a mei,& testiū infra scriptorum dedit tradidit,& numerauit,&c.Et hæc not.qa sunt utilia ad euitādas fraudes testiū,de qb.in l.testiū ͂s.ti.j.Nō ob.ꝙ ea, ꝗ incontinēti fiūt &c.qa vel illa rn̄ fallit hic,vel ibi inesse creduntur: vt robur,& efficaciā suscipiant,ꝗ aliter robur, & efficaciā nō haberēt. In casu aūt nostro scriptura robur, & efficaciā probationis hēt, ad,ꝗ est ordinata. Et ita teneo, & ꝑ latiori decīone ꝓdictorū hic adde distinctionē,ꝗ scripsi super auth.sed nouo iure ͂s.si cert.pet.
7 † Quęro.3.principaliter cū gl.sup verbo vēditori.post prin.qđ si in ꝯtu in scriptis nōdū absoluto a partib. res tradat, an trāsferat dn̄ium,si tradens est dn̄s.dic,quod sic:licèt Bal.qn̄q; tenuerit ꝯ ꝑ istā l. ꝗ dicit,qđ nullū ius ꝗrit, & ꝑ ꝯn̄s traditio reperit nuda, & sic dn̄iū nō pōt trāsferri:vt l.nunꝗ nuda.ff.de acq.re. do.& mutato ꝯsilio induxit Bal.qa ꝯsensus nō deest,q est immediata cā trāslationis dn̄ij l.3.§.subtilius ff.de cond.ob cau. & pro hoc induxit ff.de iure do.l. dotis, & l.sti. & ff.pro dote l.j.§.j.& ff.de solu.l.sub ꝯdi.in fi.& ff.de dolo l.elegāter,in prin.Et hāc partē tenet Cyn.nisi qn̄ ꝯtus eēt reꝓbatus a l.ut ͂s.de legi.l. nō.dubiū, & ĩ.de do.inter vir.& vx.l.donationes.Sed caue:qa casus uidet in nostro ꝓposito.videlicet qn̄ ꝯtus dēt in scrip.celebrari,aut ante ꝑfectionem scripturę dn̄iū nō trāsferat l.j ͂s. de sufira. Sed glo.ibi rn̄det,ꝙ ibi
8 spāle.† Quæro.4.iuxta proximū thema,qd si tradēs nō erat dn̄s, an ex tali traditione paret cā vsucapiēdi, & videt ꝙ sic: quia hęc sunt paria,dn̄m ꝑ traditionē trāsferre dn̄iū,& nō dn̄m parare causam usucapiēdi.l.clau.b.ff.de ꝯh.emp.sed glo.determinat ꝯ: quia titul⁹ deficit, sine quo nō ꝓcedit vsucapio uel lōgi tpis ꝓscriptio, l.j.ĩ.de ꝓscri.lōg.tēp.Nec ob.iō allegata in ꝯtrariū:qa illa parificatio ꝓcedit,ubi titulus adest,nō vbi deest:& pro hoc inducit gl.ꝙ de re dotali tradita spōso scribit in l.1.& 2.ff.de vsucap.pro dote, ꝗ nō vsucapit ante nup. & tn̄ si mulier fuisse dn̄a dn̄iū in spōsum trāstulisset ff.de iure do.l.plerūq; §.si ante.& hoc fatent oēs,ut illo tit.spāli, de quo expssim fuerat cōuentū,nō vsucapiat interim, sed alio ti.sic,& Pe.vr̄ sensisse,ꝙ tit.pro donato,quasi interim donare videat.ar.l.cuius ꝑ errorē ff.de re.iu.ꝙ non vr̄, qa alia cā subest,ob quā tradit: vn̄ nō dicit rē donare nisi fortè respectu interusurij medii tpis.Alii vt Cyn. cōiter dn̄t, qđ vsucapit titulo,pro suo.sic spōsus dotē:vt d.l.1.ff.pro dote, & qua rōne interim vsucapit tit.pro suo,eādē rōne si dn̄s est,q tradidit,dn̄ium transfert sub
9 ꝯdi.ff.de so.† Quero.5.& ab extra,pro expeditione huius partis,
b pone qđ ꝯtractus ᵇ in scriptis celebratus est in scripturā redact⁹, & a partib.absolutus,& copia instrumēti data parti,an poterit in aliqua sui parte error allegari,vt corrigi possit,vel dici aliqd omissum,qđ petit suppleri ēt cū iudicis authoritate:& vr̄ qđ sic no.per Guil.& doc.in l.Imperator ff.de sta.ho.& no.ꝑ Io.An.in c.sup data.6.lib.decre.in nouel.In ꝯtrariū facit l.ista,& ĩ.de sen.ex peri.reci.l.2.Ego sic dico,aut error,vel omissio allegat in copia data parti:& nō in mūdo, vel scheda,ꝗ fuit partib.lecta,& tunc corrigi,& suppleri pōt ẜm ipsum mūdū, vel schedā & nō ẜm test.ū relatū. Aut error,vel omissio allegat ēt ī scheda, & mūdo, & tunc circa malā latinitatē pt̄ corrigi error,qa ē ꝑ se patēs,l. actorū ff.de re iudi.Idē dico in indictione,qn̄ discordaret ab anno, qa error est patēs,ut d.Io.An.in aliis aūt,in quib.error nō est de se patens. & sic necessariæ sunt attestationes ad errorē probādū, vel omissionē, vr̄ dicēdū correctionē fieri nō posse,ut ex tūc pro factis lectis,& scriptis intelligant.ēt si de partiū procederet ꝯcordia:qa ipsa scriptura fuit necessaria ꝑ tūc,vt hic & postꝗ tales ꝯtract⁹ sunt a partib.absoluti,nō recipiūt suppletionē factā ēt ꝑ testes, vt hic.& est rō:qa testes debēt attestari de eo,qđ lectū, & scriptū erat & non de alio.Sec⁹ si ꝯtractus nō esset in scriptis celebratus,qa tunc hn̄t locū no.ꝑ doc.in d.l.Imperator.Ex ꝓdictis no.qđ enormiter errāt notarii, q d.cūt se rogatos de appellatione in scriptis interposita, & postea illā scripturā tūc non lectā extendunt,immo multoties dāt eā postea parti dictādā, & postea sibi reddendā. Deberent.n. prius eā scribere, & postea legere,& ea lecta nihil addere, uel detrahere.ar.huius l.& l.2.ĩ.de sen.ex pe.re. & ita dicit hic Bart. Itē dicit,qđ ubi in eadē scriptura, vel instrumēto sint plura capitula, uel pacta scripta,quorū vnū facit in fauorē vnius,& aliud in fauorem alterius, ille in cuius fauorē primū pactū fuit appositū, nō pt allegare, qđ illud fuerit primo ꝯuētū.& stabilitū qa oīa simul in eodē instāti recipiūt ꝑfectionē.s.cū partib.ꝯtractus totus ē lect⁹,
10 & ab eis absolutus: qa oīa, vt sunt lecta ꝯfirmāt.† Quæro.6.an ꝑ
c protocollū, schedā,uel rogationem possit probari.rn̄.ẜm Iac.de Are.qđ sic,si hēt oēs proprietates instrumenti publici: puta millesimum diem, & mēsem,subscriptionem notarii cum eius signo, &c.requisita de iure,uel consuetudine,aliàs non probat.Sed pone subscriptionē eius, uel signū nō habere,& notariū mortuum esse:ita qđ instrumentū non pōt leuari,uidet instrumentū deficere: qa manu eiusdem notari debet scriptū esse:vt hic,& in Auth. de tab.§.id quoq;.Sed dic, ꝙ authoritate magistratus dēt cōmitti alicui notario fide digno,q leuat instrumēta publica de mortui rogationib. ar.ff. de of.cōsu.l.1.& ff.de iud.l.mortuo.ẜm Cy.& ꝑ hoc uidetur tex. cum glo.extra,de fi.instr.c.cum P.tabellio.& ita seruat consuetudo,& si quæ sunt abbreuiaturæ,debēt extēdi ẜm cursum,& modū tabellionis defuncti,nō ipsius surrogati:& de illius defuncti cursu,& modo ꝑ similia instrumēta ꝯstare pt,& de
11 bet.Et hæc de prima parte sufficiāt.† Nūc ad secūdā trāseo,& ꝗrit glo. an uenditor præcise compelli possit ad rem tradendam. Et dicit Mar.quod sic.Sed glo.inducit istum tex.cōtra eum,dum disiunctiuè di.quod cogitur contractū implere,vel interesse ꝓstare,sed de hoc latius dicā ĩ.de ac.emp.l. si traditio.ꝗ ēt ꝯtra Martinū.facit,& pōdera,ꝙ hic loqtur, qn̄ nulla facta est datio arrharū.
12 † Transeo ad ultimam partem,circa quam ꝗro,an datio arrharū sit cōtractus per se,& dixit.Mart.qđ nō,qa pignora nūcupant: ut ĩ.si rect.ꝓuin.l.j.Sed gl.tenet contra per illam l.& ff.de act.emp. l.ex emp.§.is qui uina.& pro hoc facit:quia pign.nō trāsfert dn̄iū
sed

ADDITIONES.

a ¶Nisi constet,quod animo. Adde Soc.consi.173.inci.reue.pater.uer. sed ꝓdictis.circ.fin.in 2.parte,ubi hoc idem allegat,& tenet,& Bal.in l.cum res,de proba.& an moderni contractus,qui fiunt de rebus immobilibus dicantur fieri in scriptis.uide Pau.de Cast. hic & uide omnino Bar. in l.arbitrorum uerbi,de re iud.ubi dicit,ꝙ potest emendare, q est multum notabile ad declarationem huius,& uide Bar.in l.cum status,de pro.sac.scrin.li.11. & Bal. hic in 6.col.& Bal.in l.statu ĩ.de sen.ex peri.reci.

b ¶Pone,ꝙ contractus.Adde Soc.consi.192.incip. capio difficultatem. uersic. qn̄ ad illud instr̄m,in 2.par. ubi hoc idem inducit alleg.& tenet.

† Adde ultra ea quæ hic not.Bal.nu.4.& uer.sed quæro nunquid posit eundē ī l.fi.ad fi.& quod ibi notauit And.Barba.in apost.ad eun.͂s.de cōdi.ex lege.

c † An per protocollum.Adde ultra ea,quæ hic no.Bal.nu.5.uer.sed ꝗro hic,ꝙ no.Bar.in l.scripturas ĩ.qui po.in pig.hab.& in rubr.͂s.eo.tit.& in l.2.quod ibi no.Alexan.in addit.ad ipsum,in uersi.subscriptum ͂s. quando fiscus, uel priuatus,de quo dixi in addi.ad Bar.in procemio ffórum.

sed arrharū sic.ideo nec repetunt.vt ĩ.dicet.Pet.quē sequi vr̄ Cy.
a di.quod propriè non est ꝯtus,ᵃnec pignus,sed ꝗdā cā ad oblōnē efficacem reddendam inuenta, iō quasi pignus appellari pōt. Et isto respectu in d.l.j.fuerūt appellara pignora. Ego dico,quod est ꝯtus suam specificam formam habens,a qua nomen assumit,& notatur arrharum, & qn̄q; procedit ex ꝯuentione inita,& præcedente de arrhis dandis,qn̄q; nulla ꝯuentione ꝓcedente arrhæ dātur,& quouis modo dent,fateor, qđ ob aliquē ꝯtū ꝓcedentem facilius,& auidius implendū dant,& ne timore perditionis vel restitutionis dupli earum,a ꝯtu discedat,& licèt ita sit,non seqtur, qđ non sit ꝯtus per se formatus,sicut est ꝯtus pigno.& dotis,& per se subsistentiā non hēt,quia alij accedit, & illo respectu fortè
13 Mar.dixit,qđ non est ꝯtus per se.† Quæro.2.qua act.arrhæ duplicatæ petantur,& hic est attēdendum, qđ gl.super verbo,arrharū. sentit,qđ detur ꝯdictio ob cām,quasi datū ob cām cā nōn secuta, ꝙ fortè procedere pōt in vno simplo,non in alio tātundem, quia ꝯdō ob cām re ꝯhitur.vt insti.qui.mo.re ꝯhi.ob.§.j.Sed gl.Pe.hic in prin.dicit,qđ datur ꝯdō ex hac l.Ista pōt procedere, si alia non competit.vt ff.de ꝯd.ex l.l.j.postea di. quod aut ꝯtus tenuit,licèt venditor implere noluit, tunc agitur directa ac.ex eo ꝯtu. ff. de ac.empt.l.ex emptione.§.is qui vina. licèt ad repetendum detur, quia fieri pōt.ff.de ꝯhen.empt.l.sed celsus.§.j.aut ꝯtus nō tenuit: quia ante mundum impletum pœnituit.tunc vtilis actio ex ꝯtu competit.Ego puto sic dicēdum ꝙ interdum ꝯtus hincinde est perfectus,& hincinde impletus:& tunc si talis fuit arrha, ꝗ cessit in precium, non hēt locum qō nostra:quia frustra de repetitione quæritur. Si aūt fuit talis,ꝗ in precium non cessit,vt anulus: tunc condi.sine cā repetitur:quia cā ad non cām est radacta,& de hoc est tex.in d.§.is,qui vina. ver.ego aūt.Aut ꝯtus hincinde est perfectus,sed non est impletus.iō,quia venditor noluit implere:quia recusat rē tradere,& tunc aut emptor vult repetere simplum tm̄, quod dedit,& tunc possit per condi.ob cām,& ita verificetur illa opin.aut vult repetere duplum,& tunc condi.ex hac l.Aut ꝯtus non est impletus,ideo quia de cōi ꝯsensu est resolutus,& tunc ad restitutionē arrharum,& sic simpli datur vtilis actio ex empto.vt d.§.is qui vina.vbi casus.Aut ꝯtus suam perfectionē non habuit, & sic non tenuit, & tunc ad simplū vtilis actio ex eo ꝯtu vr̄ dari,quasi sint paria resolutum esse,vel a prin.perfectionem non habuisse.sed puto verius,qđ,quia actio ex eo ꝯtu nunꝗ nata fuit,ꝙ ꝯdō ob cām ad simplum detur,si stetit per venditorem,& ad duplum ꝯdō ex hac l. & si stetit per vtrūq;, tunc ad simplum ipsum ꝯdi.sine cā. Ex prædictis patet, qđ hæc mā est multum inuoluta,
14 & non perfectè a doct.tradita.† Quæro.3.an venditore recusante
b ꝯtum implere possunt arrhæ duplicatæ ᵇrepeti, & nihilominus interesse,& in hac q.oēs sunt ꝯcordes,ꝙ si ꝯtus nondū erat perfectus,ꝙ interesse peti non possit,quia ꝯtio non pōt succedere ad interesse,ꝗ nata non fuit nec est,& pro hoc est hic casus in ver. vt nulli.in fi.Sed vbi ꝯtus est perfectus,procedit qō,& duæ opi.ponuntur in gl,vt ꝯriæ,ꝗ mihi vn̄r in idem reincidere,si certa verba habentur per alios in gl ꝗ ego habeo.Et prima opi.est.Mar.ꝙ nō per multas ll.in gl.alle.& post illas sic ꝯcludit. Aut ergo agitur ad arrhas,Aut ad intereē tn̄,& ī eo ꝯputēt arrhæ,& sic vult,ꝙ ī interesse totali ꝯputent arrhæ,& ꝑ ꝯn̄s vr̄ velle,qđ quatenus plus est ī intereē,ꝗ in arrhis,illud peti possit.sed supposito,ꝙ hoc nō velit, 2.opi.est Bal.vt vtrūq; peti possit.verū subdit,ꝙ id,qđ est ꝯsecut⁹ noīe arrharū,ꝯputabit ī interesse.3.opi.est ex gl.quā recitat Dy.s. ꝙ vtrūq; integralr̄ peti pōt,& hoc iō:quia pœna arrharū est pęna legalis,& petitio interesse est rei persecutio.Sed ꝯstat qđ pęna legalis non impedit ꝑsecutoriā, nec eꝯ, & pro vtroq; integralr̄ pōt agi.ff.de ꝯdi.fur.l.si pro fure.§.j.ij.quia si alr̄ dicamus,sequitur qđ hæc pœna perditionis,vel duplicationis arrharū in effectu nō erit pœna,cū tantundē minuatur de interesse,& ita tenet Pe. Ista opi. licèt ꝑ Cy.nō reprobetur, tn̄ mihi nō placet:qa hæc pœna potius procedit ex quadā tacita ꝯuentione procedente ex nā rei seu ꝯtus.nā tradens arrhas vult ipsas perdere,si resiliat,& ad tantundē de proprio obligare eū,cui tradidit,& ad redditionē receptarū,& ita ēt vr̄ ꝯsentire recipiens,& se obligare, vnde hæc tacita ꝯuentio hr̄ pro expressa.ar.ff.si cer.pe.l.cū quid.& sic,vt pœna ꝯuentionalis est iudicanda.Sileat igitur hæc 3.opi.& de veritate duarum ꝓcedentium quæramus,& prima fuit Mar.& Azo.dicentium. qđ ad alterū tm̄ agi possit,adeo, ꝙ ꝑ electionē vnius ꝓiudicet sibi in alio.ar.ff.de tribu.l.qđ in hrdē.§.eligere,& de leg.2.l.cū filius.§.varijs. Itē,quia tacitè itā vr̄ per partes ꝯuentum,vt amissione,& duplicatione arrharū debeant esse contenti,qđ pro expsso dēt hēri. ar.l.cum quid.ff.si cer.pe. Et has duas rōnes ponit gl. inst de ꝯh. emp.§.j.& earū pondero secundā:quia ex ea ꝯcluditur, qđ ad interesse nullo modo agi possit. ex prima vero, quod in actoris sit electione, quid petatur.Quid dicemus?Ia.de Ra.vr̄ tenuisse,quod sit in actoris electione, iō arrhis electis non pōt petere interesse: quia vt ꝯrius est repellendus.nā arrhæ petuntur:quia a ꝯtu receditur.vt hic in litera,& in d.§.j.& sic eligit distractū.sed cum petit interesse non elidit ꝯtum: qa interesse succedit loco rei,& hæc sunt ꝯria,iō repellendus.vt ĩ.de fur.l.fi.Ista opi.inquātum sentit, quod sit in electione eius,cōiter non tenetur.Item dicunt quidā, falsum est,ꝙ petens arrhas eligat distractū,cum repetitio arrharū ꝯcurrat cum impletione ꝯtus,vt d.l.ex empto.§.is qui vina.ver. ego aūt.Sed hoc nihil est dicere, [illegible] repetuntur, nō in pęnā, sed,quia ꝑ implenonē ꝯtus [illegible] penes illū sine cā. sed nos loqmur,qn̄ in pœnā petunt duplicatæ,qa recusatur impletio ꝯtus. Dico igitur,vt rōni ipsius Ia.rn̄deam,ꝙ falsum puto,ꝙ qui in casu nostro petit interesse,petat ꝯtus impletionem: quia oppositorū rō hoc non ꝯsentit:quia ꝑ recessum, vel nō impletionē petitur, nec ēt puto,qđ in casu nr̄o interesse succedat loco rei:quia nō totalis æstimatio rei venit in hoc interesse, si ꝓcium ꝯuentū hēt penes se,qui petit interesse, sed tanto minus,& iō ꝓcium non tenet soluere.licèt petat illud plus,in quo interest sua aduersarium impleſſe.Reprobata igitur rōne ꝓdicta, sciēdum est,ꝙ Dy.reprobauit opi.istam dicens,quod licèt arrhas fuerit ꝯsecutus duplicatas, tn̄ si vltra illas intersit,pōt illud plus petere:quia hæc pœna arrharum censenda est ꝯuentionalis,& sic exacta non liberat ab interesse,nisi quatenus ꝯcurrat cum illo,vn̄ residuū peti pōt.ff.pro so. l.si quis a socio.& de act.emp.l.ꝓdia.& ita di.ipse.ff.de pub.l.j.§.dixerit aliquis,& ibid.Barto.sequitur. Hæc opi.procedere pōt, nisi nā ꝯtus aliud induceret,vt puto fore in casu nr̄o:quia vr̄,vt datio arrharū sit huius naturæ,vt qui arrhas dat,tacitè agat,vt volens ꝑdere arrhas,possit a ꝯtu recedere,& de hoc vr̄ mihi hic casus,& insti.de emp.& ven.§.j.& ita eꝯ in recipiente,vt restituēdo duplicatas ei liceat resilire a ꝯtu:quia ea.est in eo rō,& ne ꝯtus claudicet.ar.l.cum emptor.ff.de rescin.ven. Ideo ego sequor illam 4. opi.quam sentit rō 2.gl.in d.§.j.inst.de emp.& ven.videlicet,vt interesse peti non possit ēt a prin.sed duntaxat arrhas duplicatas,& ita audio, qđ seruatur in practica. Et mō apparet clarificata hæc mā.Quæro.4.quid si arrhæ fuerunt datæ nomine arrharū, & pro pagamento,i. nomine precij dicit glo.fin. quod Hug. dicit,quod quo ad istam legem nihil refert:sed quo ad aliud puta.an res dicatur integra, vel non,benè refert: quia qn̄,vt arrhæ tm̄ sunt datæ, res censentur integra, ideo ꝯrio consensu vtriusq; receditur. Secus qn̄ partim noīe precij: quia tunc non est res integra.ideo solus consensus nō sufficit, sed requiritur actus retro priori similis, vt l.1.& 2.ĩ.qn̄ li.ab em.di.hic gl.benè di.quantum ad hoc, vt res dicatur integra,vel non.sed in eo,quod primo dicit, nihil referre quo ad l.istam,non benè intelligo,quid dicere velit.Sed glo.insti. de emp.& vend.§.j.in fi.vbi format istam q.dicit,quod talis datio hoc operatur, vt si venditor implere nolit,ipse teneatur restituere arrhas duplicatas, & nihilominus emptio remaneat firma, & ex ea possit agi ad interesse,& sic illa verba habent vim clausulæ rato manente pacto.quod not.sed dubium est, an totum datum duplicabitur, vel arrha, vel quantum, & non puto,quod totum, quia tunc res censeretur integra:quia nihil nomine precij reperiretur datum.sed dico,ꝙ si dixit partim nomine arrharum,& partim nomine precij, res est clara, quia pro media intelligitur. ff.de verb.sign.l.nomine filiarum.§. portionis. Si autem dixit pro arrhis, & pagamento, vel precio idem dico:quia copula diuidit in partes.vt ĩ. si plu.vna sen.su.condem.l.j.cum similibus.

ADDITIONES.

a ¶Non est cōtractus. Adde Bar.& Alex.in d.l.ex emp.§.is qui vina.in ult.op.& Bal.post gl.in l.2.in 1.col.& 1.q.ĩ.quando li.ab emp.disce.ꝙ non est contractus nominatus,sed innominatus,ẜm Bal.in d.l.2.1.q.& hic ad fi.uer.quęritur utrum.item dicitur cōtractus pignoris.Bar.in l.j.in l.no.ĩ si rec.prouin.

b †Arrhæ duplicatæ. Adde de hoc quæsito. scilicet an arrhæ duplicatæ possint repeti,& interesse si venditor non uult tradere ultra ea,quæ hic not.Bal.nu. 18.versi.sed hic dubitatur,quod multum notabiliter ponit Ioan.And.in addi.ad Spec.in tit.de empt.& uend.§.sciendum.

LEX XVII.

1 *Iudex quando mittere debeat ad inspectionem instrumentorum.*

a Iudices. ᵃDiuiditur in duas.primo suam anteriorem prouisionē repetit.secundo illam extendit, secunda ibi:ēt in illis.Siue testes petantur examinari ad probationē principalis negocij,siuè ad comparationem alicuius instr̄i producti,iudex pōt committere examina absentium iudici illius territorij, in quo testes degunt commonereq; partes debet, vt assint delationi sacr̄i ipsis testibus præstandi.h.d.& no.No.vltra prędicta, primò,quod sufficit procu.litigantium moneri vel citari,vt assint delationi sacr̄i præstandi,etiam in alieno territorio. Item not.quod hæc commissio debet fieri,si demū petatur, vt patet ibi si poposcerint,&c.& non calumniosè,ideo hic in prin.dr̄, si hæc prospexerunt.Item no.quod talis commissio,sn̄ia appellatur, & interlocutoria.vt patet in verbo, sn̄ia.coniuncta glo. Item no.quod attestationes receptæ debent remitti iudici, qui examinationem cōmisit, & intellige clausæ,& sigillatæ, ne partibus pateant, facit l.
1 cum ab initio.ff.quemad.test.ap.† Quæro.j.habeo instr̄a de maxima hæredi. non audeo illa, quæ sunt originalia deferre alio propter loca periculosa,peto,vt iudex mittat ad inspectionem instr̄i, quæritur, an teneatur, dicunt Pet.& Cyn.quod sic, & ẜm eos ita potest poni casus hic.& idem dicit Bar.de originalibus, quæ sunt in ar-

ADDITIO.

a ¶Iudices.Vide no.per Bar.in l.cū initio.ff.quemad.testa.aperi. sed quid si examen testium non fuerit denunciatum aduersario.ĩ. annum ẜm dispo. c. qm̄ frequenter.in prin.vt lit non conte.noceat,& annulletur,& annus inci.currere a die receptionis,licèt agere nō potuisset.uide d.Soc.cōs.244.incipien considerata facti contingentia. uer.6.principaliter.cum uer. seq.in 2.parte.

in archiuo publico.Idẽ dico ſi dubitetur,an ſint regiſtrata in memorialibus,quia iudex poteſt mittere ad videndum,& etiam perſonaliter ire,ſi ſint in loco ſuo,eſt bon.ar.l.eadem.ff. de ſer.& l.ſi irruptione.ff.fi.reg. Alia dicam in auth.quæ ſequitur.

AVTHENTICA.

1 *Examinatio cautior eſt fienda,vbi de maiori agitur periculo.*
2 *Notarius,an poſſit ſcribere examinationem teſtium ſibi a iudice commiſſã.*
3 *Examinatio teſtium quando iudici alterius territorij committi poſſit.*

a 1 Apud. [a] Receptio teſtiũ ꝯmittitur in cãis ciuilibus non in criminalibus. h.d.† No.ꝙ ibi cautior dẽt fieri examinatio , vbi tractatur de maiori periculo. Opp.ꝯ primam partẽ de tex.in Auth.de ſin.ſeu.fu.§.illud.gl.dat duas ſol.& neutra vera,ſeu perfecta de ꝑ ſe.ſed ambæ dẽnt ſimul iungi,quia aut teſtes ſunt abſentes, & tunc eorũ examinatio dẽt cõmitti.l. prece. & vt iuriſditionem hñti non alii.Et eſt rõ, quia alias iuſm deferre non poſſet,nec eos facere citari,qui in eos iuriſditionem non hẽret.& qa in alieno territorio nõ põt exerceri iuriſdictio. l. fi.ff.de iu.om. iud.Aut ſunt pñtes in territorio ſuo.& tũc põt ex cã,vt in authen. ſed iudex.de epi.& cle.& licet ibi ponatur vna cã,tñ & alia eſt ſufficiens.ſ.multitudo cãrum,& earum expeditio,& iſta cã pſumit, iõ pñtiũ examinationẽ cõmittere põt,& olim vt ff.de exc.tuto.l. ſcire oportet.la.2.& ibi gl.& hodie,vt in corpore,nec dictus.§. illud.pdictis repugnat.& tunc põt cõmittere cuicũq;. ſicut articulũ cãæ põt delegare,q̃ eſt fortius, & de hoc eſt hodie tex.in cle. vnica.de of.dele.& ibi gl.tenet,ꝙ is,cui examinatio ſola eſt cõmiſſa,alteri cõmittere nõ põt,qa nudus eſt miniſter, & in hoc miniſterio vr̃ electa induſtria pſonæ , ergo ꝑ al'ũ nõ põt implere.j. de
2 ca.tol.l.j.§. ne aũt. † Sed iuxta pdicta q̃ritur, iudex cõmiſit notario actorũ examinationẽ teſtiũ,an ipſe notarius poſſit ſcribere cõ
b miſſionẽ ſibi factã,& vr̃,ꝙ ſic. [b] qa quotidie videmus , ꝙ notarij poſtq̃ ſunt facti notarij,& ſic ei data eſt ptãs officiũ exercẽdi,ipſi dñt rogari inſtr̃a publica cõficere de ꝯtibus,& vlt. volun. & eis creditur,& ſuæ ſubſcriptioni ſtatur,q̃ in inſtr̃is apponũt,in qua ſe rogatos aſſerunt de confectione illius inſtr̃i.vt no. in Auth.de tabel.§.nos.aũt.colla.4. In ꝯ.facit,quia ptãtem,& authoritatem officij qs ſibi ſcribere non põt.vt patet in ſcriptore teſti, qui ſe tutorem ſcribere non põt.ff.de tu.l.ex ſñia.& ff.de fal.l.vxori.§.j. Bart. d.l.ex ſñia.dicit quod licet ſit cautela,vt per aliũ ſcribi faciat,tñ iure põt,& ipſe ſcribere. Sic in tutore, q ſibi non põt tutelã ſcribere, põt tñ poſtq̃ tutor eſt, particulares actus tutelæ facere, ſic ſcribere inuẽtariũ,& rõnes conficere, & ſimilia,facit, ꝙ ẽt dixi de eius rogat. & ſubſcrip. cui ſtatur, ſed Bal. tenet ꝯ.maxime in re ardua,& ſibi lucratiua ꝑ no.per Inno.& An.c.qm̃ contra.ex.de proba. & probat ex eo , quia tabellio ex natura officij tabellionatus non hẽt authoritatẽ recipiendi teſtes , nec adſcribendi ſibi hanc authoritatẽ,quæ proprie ſpectat ad iudicẽ.vñ ſi hæc ſpectat ad iudicẽ,qui ei cõmittit , ex cõmiſſione incipit ei authoritas competere,& ꝑ ꝯñs de hac authoritate non põt ſibi inſtr̃m facere. vt d. l.a ſñia.Et ex hoc patet,ꝙ rõnes Bar. nõ ob. quia iõ tabellioni de ſua rogatione creditur,qa eſt executio ſuæ ptãtis, & authoritatis iã ſibi conceſſæ ex eo, qa tabellio,quã in ſingularibus actibus facit.Iſta opin,mihi placet in alio notario, q̃ in notario ſpãli actorũ eiuſdẽ cãę,ſed ĩ notario actorũ eiuſdẽ cãæ ego dubito.qa ex quo notarius actorum illius cãæ vr̃ hẽre ptãtem ſcribendi oĩa , q̃ ſibi cõmittuntur in cã illa,& ſic dr̃ exeq ſuam ptãtem, non aũt illam principiare,cũ hæc cõmiſſio videatur de actis cãæ,& ſic in eo ꝓcedat Bar.opi.Ex pdictis infertur,ꝙ quis non põt facere fidem ſui
3 mandati ꝑ inſtr̃m propriũ.i.a ſe confectũ,& ſcriptũ.† Quæro, qd dicemus hodie ĩ criminibus cũ iuriſdictiones ſint diſtinctæ,& teſtes de vna iuriſdõne nolũt ire ad locũ alterius iuriſdõnis , an tũc tanq̃ neceſſitate imminẽte poterit earũ examinatio cõmitti iudici illius territorij.Refert Cy. ꝙ quidã aduocati dicebant,ꝙ ſic, ne pereat facultas probandi,& per ꝯñs nocentes puniendi, vel innocentes abſoluendi, qd totũ eſt ꝯ publicã authoritatẽ. vt l.ita vulneratus.ff.ad l.aquil.hoc confirmãt quidã ex eo,qa cãæ meri imperij cõmittuntur pp abſentiã ff.de of.eius cui manda.eſt iuriſ.l.j. §.j. Nec ſm eos ob.hæc lex,quia neceſſitas facit probabile,quod alias nõ eſſet.ff.de offi.con.l.j.Sed dicit Cy.ꝙ hoc de iure non putat procedere ꝑ hanc l.q̃ ſic ſcripta eſt.l.proſpexit.ff.q.& a qui.Secundo,quia cãæ meri imperij non delegantur pp abſentiam pſidis ab extra,ſed ab intra.nec reperitur, ꝙ pp teſtium abſentiã delegentur. Tertio cõfirmo : quia ſi teſtes venire non volunt ab eis terribile ꝑõt eſſe iudicium,ſi vacillare videantur,res non videtur procedere ſine aliquali ſuſpicione,qd ll.voluerũt euitare.l.apertiſſimi.ſ.de iud.Quarto,qa perſonæ pñtia,loq̃la, & vocis trepidatio vel cõſtatia multũ ad informationẽ iudicis operãtur.l. de minore.§.tormẽta.ff.de qõ.Quinto,quia dabitur occaſio malignãdi,quã iſta l.euitare voluit. Ad plenã igitur probõnem non puto cõmitti dẽre, ſed pro informatione hñda puto fieri poſſe,& hoc ad probõnem delicti, ſed ad improbõnẽ eius puta,quia reus non fuit in loco,de quo dicitur , puto facilius fieri poſſe . Quæro vltimo an & qñ ſit commiſſio,iudex,cui cõmittitur per litteras ſuas dẽat referre de fide teſti.ũ.Dic,ꝙ põt,& benefacit facere,ſed non neceſſitatur,niſi is,qui ſibi examinationem cõmiſit, ei ſcripſit , vt de fide,& de condõne perſonæ ei reſcriberet,quod committens ſemper facere deberet,facit quod no.Inn.in c. qm̃. extra de ꝓba.

ADDITIONES.

a Apud.Ad materiã huius auth.vide Bar.poſt gl.in l.cũ ab inſti.eũ ſeq.ff.quẽ ad teſt.aper.& uide c.cum olim.de off.de leg.& Bal.in l.a milite.ſ. de iu.& q̃ habentur.in l.iudices.ſ.eo.& ibi Bal.& quod no.Io.An.in c.cũ cãm. ex̃.de teſt.& Ion.in c.Bertol.de re iu.per Bar.in l.2.ff. quemad.teſt.aper.& an in cã criminali examinatio teſtiũ poſſit cõmitti.vide q̃ habes.in l.fi.j.de col. detegẽ.

b ¶ Vr̃,ꝙ ſic. Sed quid ſi examinatio teſtium,& delatio iuramenti ſic commiſſa alteri,quàm notario,an ualeat vide do. Soci.conſi.224.in ci.conſiderata facti contingentia,uer.ſed huic obiectioni.in 2. par.ſed quid quando ſit examinatio teſtium de mandato ſeu commiſſione iudicis incompetentis , an valeat, vide præfa.do.Soc.in d.conſi.in prin.ibi primo reſpectu.cum uer.ſeq.

LEX XVIII.

1 *Apocha quid ſit,quid antapocha, & quid apodiſſa.*
2 *Ius creditoris probatur per ſuam ſcripturam,quæ eſt pœnès debitorem.*
3 *Inſtrumentum rei,de qua agitur, quis facere compellitur.*
4 *Confeſſio debitoris ſuper acceſſorio probat ſuper principali.*
5 *Annuæ præſtationes quanto præſcribantur tempore.*
6 *Colonus penſionem rei locatæ per annos 30.non ſoluens an præſcribat eam.*

Plures apochis. Primo recitat caſus contingentes, qui dederunt cauſam huius l.condendę.ſecundo ꝯ illos prouidet,& ſtatuit.tertio nouum dubium remouet eius deciſionis annectendo rationem,ſecunda ibi,ꝙ reſecantes. tertia ibi , ita tñ . Sicut creditor tenetur debitori facere apocham de ſoluto: ſic & debitor tenetur facere antapochã creditori,in qua cõtineatur,quid ſoluit,& ex qua cauſa ſoluit, quod maximè eſt neceſſarium in annuis vel menſtruis redditibus. h.d.
1 Pro euidentia dic,quid ſit apocha,& antapocha,vt in glo. poſtea pone caſum in terminis ſic,quidam conqueſtus principi, ꝙ multoties caſus contingerat talis, ꝙ creditores mutuabant ſub vſuris annuis,vel dñi locabant prædia ſua ſub annuis redditibus vel penſionibus,& debitores vſuras,vel penſiones annuatim ſoluebant, & tunc creditores faciebant eis apocham,quam in vulgari Tuſci appellant apodiſſam.Mercatores appellant ſcripturam pagamenti ſeu ſolutionis.Et ita ſingulis annis factum fuit per ſpacium 30. ann. poſt cuius decurſum debitores negabant ſe teneri,dicentes libertatem ſeu liberationẽ præſcripſiſſe a principali mutui oblõne,quod creditor negabat ex eo,quia debitum medio tpe agnouerant,& vſuras ſoluerant,& ꝙ eis de ſolutionibus apocham fecerant,quam produci petebant , illi negabant ſe ſoluiſſe,& apochas habere. Simil'r conductores dicebãt, res, quas poſſidebãt, ſuas eſſe,& non ex conductione poſſediſſe,& ſe præſcripſiſſe,& apochas non recepiſſe , nec vnquam ſoluiſſe , unde de remedio oportuno ꝯ iſta petitum fuit prouideri . Ad quod Imperator rñdet,vt in litera,quæ ſatis eſt clara.Quæro. 2.quid ſi creditor talem prouiſionem omiſit.rñ.imperator,ut in 3.parte.Expono literam, & ſuper ea notabilia colligo.Ibi,eas habere ſe negãdo,ſinautem confiterentur ſe habere, tunc tenerentur eas edere . arg.huius li-
2 teræ a ſenſu contrario. † Ex quo not.ꝙ per ſcripturam creditoris, quæ eſt penes debitorem,& ad eius inſtantiam factam,probatur ius ipſius creditoris.Item no.ꝙ reus edit actori hęc inſtr̃a,quibus non utitur in iudicio,circa quod vide,quæ dixi in l.fin.ſ.de eden. Ibi,faciũt vacillare.not.quod per negationem res efficitur dubia. concor.ſunt gl.Ibi, certantes, reſiſtendo. Ibi,libertatem ſibi vẽdicantes. Not.ꝙ debitor poteſt dici quodãmodo ſeruus creditoris Item not. ꝙ volens ſoluere cenſum,vel canonem dicitur ſibi vſurpare libertatem.Ibi,inficationes. ſcilicet recognitionũ, quas medio tempore fecerũt ſoluendo vſuras,vel penſiones annuas . Ibi, quòd reſecantes.i.contra quòd obuiantes, ne in poſterum eueniat.Ibi,ſimilibus. no. quod dictio,alijs, quæ eſt implicatiua implicat ſimilia pręcedentibus , non diſſimilia. caſus eſt hic , & gloſſ. eſt ordinaria in l.ſi fugitiui. in fi.j. de ſer. fugi. Similes autem ſunt feudatarij emphiteuticarij libellarij cenſuales,& tenentes ad vſũ, vt in Ferraria.Et hæc not. quod omnes iſti tenentur inſtrumenta recognitionis facere.Ibi,exempla.& ſic creditor faciet duas apochas de recepto . & continentes quicquid recepit , & a quo , & ex qua cauſa recepit , & quo anno , menſe, & die, & vna dabitur debitori,vt eam ſibi retineat:alia remanet creditori cum ſubſcrip
a tione [a] rei , & ille vnus eſt modus alius, qui ſequitur ibi, vel antapocha & c. qui qualis ſit , declaratur in gl.2. † Ibi neceſſitate im-
3 ponenda. no. quod quis compelli poteſt præciſe ad faciendum inſtrumentum rei , de qua agitur , facit infra. de lib. cau. l. ſic data. & hoc not. gloſſ.in l.2.in prin. ver. nec cogitur. ff. ſol. mat. Et ibi vide, an debitor inuitus compellatur ſe debitorem facere alterius de voluntate , & mandato creditoris.Ibi,nullum præiudicium. ſ. in debiti ſubſtantia : ſed in difficultate probationis poteſt ei eſſe preiudicium,vt ſupra in principio.Ibi,iacturam.no ꝙ ſtatuta ad fauorem nõ debẽt inducere læſionem,concor.ſunt in gloſſ.
4 Item ꝙ conſilium .l. non neceſſitat. † Vltimo no.ex l. iſta, quod ſcriptura debitoris, vel eius conceſſio facta de pẽſione mercede vel canone ſoluto,vel ẽt de vſuris ſolutis, probat ipſum principale debitum,& ipſum factum principale,& nõ exigitur pſtatio decennalis

ADDITIO.

a ¶ Cum ſubſcriptione.Adde ꝙ apocha debet eſſe ſubſcripta a tribus teſtib.& ab utraq; parte,ut probat plenè, alias.n.ſemiplenè probat,no.i l.ſcripturas. j.qui po.in pi.ha.& hoc & Adde Bar.in l.admonendi.in 6.col.ver.circa primam.ff.de iureiur.& ibidem mirabiliter per do. Iaſ.Mey.in ſua aurea repe. col.75.cum 7.ſeq.ubi ad ſummum tractat materiam apochæ priuatæ.

cennalis quod videtur contra not.in l.cum de in rem verſo. ff.de vſu.quod eſt no. Et eſt iſtud unum durum ꝯ Liſtam. Sed ego ſol. dupliciter . uno modo , quod reus hic confitebatur principale factum ſeu debitum,ſed dicebat præſcripſiſſe libertatem ſeu liberationem uel rem ipſam locatam ſpacio 30.an.propter negligentiam non petentis.Actor replicauit,quod non neglexit : quia ille ſoluit , & debitum agnouit . unde interrupta fuit præſcriptio, ad quod probãdum ſufficeret produci ſcripturam, per quam ſemel tñ medio tpe probaretur agnitio debiti,& eius ſolutio, & ſic nõ ad probandum,uel præſumi faciendum oblonem hic,ſed ad præſcriptionis interru. inducitur hæc præſtatio, ſeu debiti ſolutio,& agnitio.Et hæc bona,qñ reus ꝯfitetur debitum, ſeu factum principale.Si autẽ negat & actor non habet aliam probationem, niſi huius antapochæ,uel apochæ ſubſcriptæ manu debitoris:tunc attendenda eſt forma ſcripturæ : quia aut per ipſam ſola præſtatio probatur,& tunc decennalis requiritur.ut d.l.cum de in rẽ uerſo. licèt cã præſtationis ſit in ea ſcripta.Aut per ipſam probatur confeſſio principalis facti,& oblõnis,& tunc ſufficiat vna, & quanto plures,tanto melius.ut hic,& eſt ratio:quia non tam præſtatio,q̃ ipſa confeſſio probata eſt illa,quæ principalem obligationẽ probat,quod no.ut ſis cautus in faciendo apponi uerba confeſſionaria principalis negocij in his ſcripturis de ſolutionibus factis. Et ad prædictorum declarationem,uide,quæ dixi in q.j.l.ſi certis an
5 nis.ſ.de pac.† Quærit gl.an annuæ præſtationes præſcribãtur 30.
a an.[a] quidam,ut Bul.& Roge.dixit quod ſic per iſtam l.& j.de pręſcri.30.an.l.ſi quis emptionis.in fi.Mar.ꝙ non ſimpliciter,ſed anni trigeſimi,& præcedentium a die, qua fuit ceſſatum.non ſequentium.Sed gl.& Ioan.dixerunt,quod in ſtipu.& contractibus vera eſt 1.opin.in ultimis uolun.2. Et ratio diuerſitatis colligitur. ff.de dona.c.mor.l.ſenatus.§ fi.& de uer.obli.l.ſtichum.§. ſtipulatio.& de an.le.l.cum in annos.Sed ultramon.tenuerunt, quod etiam in contractibus non præſcribatur:quia licèt una ſit obligatio, tñ debitum in diem eſt delatum.ut hic no.per gl.& Cy.in l. cũ notiſſimi.§.fi.de præſcr.30.an.& ibi dicã.ſed quicquid ſit de illis opi. dico,quod in caſu noſtro allegatur præſcri.cãæ principalis,qua præſcri.ceſſant acceſſoria,uel præſcriptum eſt,& acceſſoriis,quæ ſubſtentabãtur ab ea.ar.j.de vſu.l.eos.in prin.& ff. ſi quis ca.l.ſi eum. §.qui iniuriarum,& vbi præſcri. cauſæ principalis non allegatur, tunc opi.illa locum habet, ſiue præſtatio annua alteri accedat,ſi-
6 ue ſit per ſe principalis.† Quærit gl.an ſi colonus ſtetit per 30.an. ꝙ penſionem non ſoluit , fiat præiudicium domino in re locata, vt colonus poſſit dicere ſe eam præſcripſiſſe.Quidam dixit,ꝙ ſic gl.determinat contra.per l.2.j.de præſcr.30.an.vbi colonus poſſidet domino, & ſic non præſcribit ſibi : quia ſine poſſeſſione non procedit præſcriptio,& hoc tenent omnes,niſi interuertiſſet poſſeſſionem domini,quia ab eo tempore inciperet præſcribere 30. an.Et dicitur interuertere modis not.j.eo.de vſur.l.j. Et etiam ſecundum Iac.de Are.ſi domino petenti denegauit ſoluere penſionem tanquam nihil tenens ab eo.arg.ff.de acq.poſſ.l.ſi quis rem, & ff.quo.leg.l.j.§.quæſitum, & ff.de vi & vi ar.l.colonus. Bart.

ADDITIO.

a ¶ Xxx.an.Vide hic do.Bal.in 1.op.& Pe.de ſu.& Bal.in addit.& Spec.tit.de loca.verſ.ſi debes mihi,& ibi Spec.in §.nunc aliqua.ver.42.Bar.in l.ſi prius.ver. 45.Dyn.ff.de aqua plu.ar.& in d.l.de pupillo.§.ſi pluribus.in 1.col.in verſi. quæro vtrum.in lega.ff.de ope.nou.nuncia.in l.cum notiſſimi.§.illud . infra. de præſcript.30.anno.

LEX XIX.

1 *Teſtes ſubſcripti fidem imponunt ſcripturæ, & ſuis ſubſcriptionibus.*
2 *Comparatio literarum fienda eſt,quando de eorum ſubſcriptionib.dubitatur.*
3 *Teſtes de peritia artis deponentes debent iurare.*
4 *Comparatio non fit ex chirographo,niſi a tribus teſtibus ſubſcribatur.*
5 *Comparationi ſoli literarum an ſit ſtandum,& num.ſeq.*
7 *Comparationi literarum vt credatur, iuramentum duplex requiritur.*
8 *Comparatio literarum debet ab ipſo iudice fieri,& non alteri committi.*
9 *Comparatio literarum dupliciter conſiderari poteſt.*
10 *Cõparatio quare ſit inducta,& ex quibus fiat inſtrumentis, & n.11.& 12.*
13 *Inſtrumentis negatis quomodo imponatur fides.*
14 *Comparatio ad quæ,ſeu inter quæ inſtrumenta ſit facienda.*
15 *Comparatio non põt fieri,quando in ſcriptura non continetur actus lĩmus.*
16 *Comparatio in quibus fienda ſit caſibus.*
17 *Comparatio literarum triplex eſt.*
18 *Inſtrumentis antiquis tanquam incorruptibilibus ſtandum eſt.*
19 *Comparationem literarum facientes,quid attendere debeant.*
20 *Comparationis literarum effectus,qui ſint.& nu.ſeq.*

Comparationes. Diuiditur in quatuor.primo exordiendo ponit occaſionem legis ꝯdendę. ſecundo inferendo ſtatuit,ex quibus inſtr̃is debet fieri cõparatio. tertio prouidet de iuro præſtando ab his, qui electi ſunt ad comparationem faciẽdam.quarto prouidet in quibus locis,& caſibus locum habeat. ſecunda ibi:ideoq; ſancimus. tertia ibi,omnes autem:quarta ibi,& hęc obſeruari.Comparatio literarum poteſt fieri ex ſcriptura forenſi,vel publica,vel etiam priuata prius tamen approbata,& hi,qui comparationem habent facere, debent prius forma hic ſcripta iurare. Et hoc eſt ſeruandum vbique,& in comparationibus faciendis non iam factis retractãdis, hoc dicit . Nota. quod via eſt falſitatibus præcludenda . vt hic in prin.& ſ.tit.j.l.teſtium.in prin.ideo ad ſtatuendum peruenitur.ut falſita. periculum euitetur. Item not. quod ſcriptura priuata , ex qua petitur fieri comparatio,debet eſſe approbata,& ideo ſi vtraque pars fateatur eſſe de manu illius,alia probatio non eſt neceſ-
1 ſaria.† Item not.quod teſtes ſubſcripti fidem imponunt ſcripturæ, & etiam ſubſcriptionibus ſuis. Et no.quod duo ex tribus ſubſcriptis ſufficiunt ad ponendum fidem ſcripturę,& ſubſcriptionibus omnium trium .quod induxit Mart.ad probandum, ꝙ vbi legitimus fateatur defunctum ſic teſtatum fuiſſe,vt hæres dicit,ſed negat ſolum debitam ſolennitatem interueniſſe, quod interuentus ſolenni.poſſit per duos teſtes probari.ita dicit hic glo.& j. de bo.
2 poſſ.ſecundum tabu.l.2.& ibi latius dicam.† Item no.quòd ſi fortè teſtes non viuant,vel ſint in remotis ita quod de ipſorum ſub-
a ſcriptionibus dubitetur, quod ad comparationem fiendam [a] de ſubſcriptionibus cum aliis literis ab iſtis teſtibus ſcriptis recurritur.Item not.ex ver.non aliter,ꝙ idem non creditur producenti rem ſic ſe habere : quia ipſum , quod eſt productum facit in alio ꝯtra ſe,vel ꝙ non ideo alicui creditur pro ſe,quod aliquid profert contra ſe . Item quod quis poteſt confiteri contenta in ſcriptura
3 vera eſſe,& negare ſcripturam ab alio ſcriptam eſſe.† Item no.in verſi.omnes,ꝙ deponentes de peritia artis,debent iurare. ꝯcord. j.de ſec.nup.l.hac edictali.§ his illud, & in auth. de non alie. §.vt neque.licèt glo.ſub dubio fortè ſentiat contra.ff.de ven.inſpic.l.j. §.j.Item no.formam iuramenti:videlicet quod hic,quod dicunt, non dicunt cauſa lucri,nec amicitia, vel inimicitia moti , vel alia gratia,quod no.pro teſtibus.vt de his interrogari poſſint. Vltimo not.ex fi.quod lex noua dans formam comparationibus locum habet in futuris,& fiendis.non in iam factis,& perfectis.Non idẽ dico in probationibus. vnde pone , quod ſtatuto nouiter edicto cauetur,vt ad probationem debiti ex certa cauſa requirãtur tres teſtes,vbi prius ſufficiebant duo, certè iſtud ſtatutum non habebit locum in probatione fienda de debito ex illa cauſa ante ſtatutum contracto quantumcunque ſi negetur,probatio fiat poſtea: quia ſufficient duo,vt prius.nam de probatione fienda de debito poſtea cõtracto,debet intelligi illud ſtatutum,ne l.prioris authoritate deceptus reperiatur , qui ſecundum illius ſolen. contraxit, argu.ſ.de his qui ve.æta.impe.Et quia nil peccauit,qui priſtinam obſeruantiam ſecutus fuit , & ſecundum illam ſibi probationes parauit,ignarus hanc nouam fieri debere.vt j.de teſti.l.iubemus. in fi. Venio ad apparatum,& omitto gl.ſuper 1.par. quia ſunt per
4 ſe claræ.† Et opp.contra ſecundam partem,dicitur hic; quod nõ licet comparationem facere ex chirographo, niſi trium teſtium habeat ſubſcriptionẽ,contra,de §.ſi quis igitur.& §.ſed & ſi quis. § & ſi tamen quiſquam.in auth.de fid.inſtru.gl. hic dat 2.ſolu.& vnam tertiam ponit in d. §. ſed & ſi quis. Prima hic, & ibi poſita eſt,quod hæc l.in hac parte,in qua ſubſcriptionem teſtium requirit per illam corrigitur.ſed quia legum correctio eſt euitãda,ideo alij receſſerunt ab iſta . & in d.§.ſed & ſi quis,dicit gl.quod hic fit comparatio non ad coadiuuandum ſcripturam, quæ negabatur, ſed ad ipſam improbandam.vnde negans ſua negatione non fuit contentus, ſed vlterius proceſſit, quia aliam ſcripturam produxit quam aſſerebat de manu illius ſcriptam.& nullo modo eſſe ſimilem iſti,quam negabat.vnde iſta debet eſſe maioris ſolenni, & roboris:quia ad impugnandum alia inducitur . Secus ſi produceretur ad coadiuuandum.puta per eum,qui ſcripturam priorem negatam produxerat: quia tunc in iſta coadiuuante non requiretur teſtium ſubſcriptio, & ita loquantur contraria . Iſta ſolu. non eſt bona.primo quia non applaudet tex.in d.§.ſed & ſi quis . ſecundo quia ſi litera iſta ponderetur,loquitur,quando ad coadiuuandum inducitur,& hoc potiſſimè colligitur in verſi.non aliter itaque,&c.tertia,quia non eſt veriſimile,quod negans onus probãdi in ſe ſuſceperit eius,quod ſibi nõ incumbebat. Tertiam igitur ſolu.dat hic glo.videlicet ꝙ hic loquitur de ſcriptura,quæ producitur ad fidem faciendam,quomodo ſcriptura negata eſt de manu illius,& ex ea petitur fieri comparatio ad illam.vnde ſcriptura ex qua debet eſſe trino teſte ſubſcripta , vt ſi ipſa negetur, prima fides ei adhibeatur per teſtes ſubſcriptos,qui omnes viuẽtes, & præſentes,vel duo ex eis atteſtentur ſubſcriptionibus ſuis , vel ſi non viuunt,vel ſunt in remotis,fiat comparatio ſuarum ſubſcriptionum ad alias eorum ſcripturas, de quibus non dubitetur , & ſi comparatio eſt ſimilis, tunc ſcriptura facta vt de manu illius,debet approbari,& ex ea ad aliam prius productam comparatio debet fieri,& ita hic.In contrario autem loquitur de ſcriptura prius negata,ob quam , vel ad quam petitur fieri comparatio alterius, quæ ad eam coadiuuandam producitur, in qua hæc ſubſcriptio non eſt neceſſaria,& hanc ſol.tenet Cyn. & Bart.& communiter doct.tranſeunt cum illa,& allegant, quia in maioris ſolennita. & efficacia debet eſſe conualidans, quàm conualidatum.argum.in auth.de defen.ci.§.ſi interim. Opp.3.ꝙ iſte text non dicat bene in parte,in qua dicit,ꝙ comparationi ſtetur ꝯ.quia ſoli comparationi non ſtatur,niſi habeat ſecum aliud adminiculum , vel argu.vt j.eo.auth.& ſi ꝯctus,& in cor.eo.§.ſi qs igitur, & §. ſed & ſi quis. in fi.

ADDITIO.

a ¶ Quod ad comparationem fiendam.Adde Soc.conſi.75.in ci.in cauſa do.Iyſe.uer.confirmatur eius opi.in 2.parte.ubi hoc idem allegat & ſirmat.

in fi.ibi literarum examinatione sola non sufficiente. Sol. vt in gl. 4.videlicet,ꝙ in hac parte l.ista est per illos text,correcta. Sed hic attende,ne erres,quia in casu istius l.tractatur de duabus compa rationibus,quarum cuilibet statur,vna est, q̃ fit ex subscriptione testium,q̃ sunt scriptæ in scriptura, ex qua fiẽda erat comparatio ad aliam scripturam, q̃ nunc comparatur ad fidem sibijpsis faciẽ dam,& in hac parte hæc l.non corrigitur,quia & hodie tali com parationi statur,quia non sic facil'r pōt errari,cum plures scriptu- ræ,& diuersarum personarum ad hmōi comparationem, & fidẽ faciendam ꝯcurrãt.vnde vehemens ꝑsumptio est,ꝙ ita fit,& pro hoc bene facit tex.in cor.§.si vero nullus,& qđ alibi dr̃,ꝙ vbi non prosunt singula,multa iuuant.j.qui nu.tu.l.j.& ita tenuit Fran.ac. & Ia.de Bel.& allegabant l.scripturas.j.qui po.in pig.ha.Idem te net Bar. hic.alia comparatio de qua loquitur l.ista est illa per quã imponitur fides scripturæ ad quam.scripturæ primo & principal'r deductæ in iudicio, cui stabatur, si literæ vtriusq; scripturæ erant similes,& in hac parte dicendum est hãc l.esse correctam . Et est rō, quia facil'r possit isto casu errari, quia hæc comparatio fit de duab.scripturis vnius, & eiusdẽ personæ tm̃, & facilius mutatur, seu ꝯ fit scriptura vnius quàm plurĩ,vnde illa non hẽt vehemen- tem ꝑsumptionem,q̃ habet præcedens,nec isto casu vna scriptu- ra est pars alterius, vt est in præcedenti:merito illa aliud articulũ quærit, qđ non præcedens,quod & quale articulũ dẽat esse, dicã
6 in vl.q.Op.4.ꝯ prædicta,ꝙ imò hodie, an cōparatio sola sufficiat, committatur iud.arbitrio,vt in cor.eo.§.si vero moriantur, & §.si vero nullus horum. Sic sol.vt sequitur in glo. quia ibi loquitur in in strĩs publicis,ea aũt,q̃ dixi in priuatis. Ex quo no.cōparationes instrorum publicorum sunt validiores, q̃ priuatorum, & rōnem in vlti.q.assignabo.Op.5.ꝯ id,quod sequitur in ver.non al'r.dr̃ eñ, ꝙ ex scriptura, quam quis producit ꝯ se , non fit comparatio pro se. Contra.j.eo.auth.ad hoc,glo.vr̃ hic sentire, ꝙ illa in hac parte corrigit istam, & in d.auth.in glo.2.ponit aliã sol.& neutra bona: ideo solue melius,ꝙ ibi aduersarius vtitur illa scriptura:& sic iam approbauit eam, vnde ex illa possum petere comparationem fie ri ad illam,qua nũc vtor ꝯ illam.Et vt clarius videas,dic,ꝙ ibi vna scriptura producebatur ab vna parte,altera ab alia:ideo ꝯ produ- centem fit comparatio,hic vtraq; producebatur ab ea.parte, vna ad probandum,& hæc faciebat pro eo,alia ad comparandum,& hoc fiebat ꝯ eum · ideo non fit comparatio,ne fraus excogitetur
7 fabricandi scripturam pro se in c.& aliam ꝯ se in 10.† Op.ꝯ versi. omnes, ꝙ etiam aliud iuramentum interuenire debet, prius quã comparatio fiat.s.ꝙ ille, qui comparationem petit, iuret,ꝙ nullã aliã habet probationem , & ꝙ nihil egit abscondere,quod possit ostendere veritatem, in cor.eo.§.si vero nihil. Sol.confitendo ꝯ, vt in gl.pe.& istud fuit additum huic l.de iur.auth. Et ex hoc dicit glo.sequitur aliud videlicet, ꝙ duplex iuramentum de calumnia præstat.s.primum gñale,vt hic,fm̃ speciale, dum petit compara- tionem fieri,quod no.Item no.ꝙ hoc sacramentum vr̃ de forma.
8 † Oppo.7.& ab extra , ꝙ iudex non debet hanc comparationem committere , sed per se debet videre, & super ipsa iudicare : vt in cor.eo.§.oportet,& no.per gl.in d.§ si vero nihil.in glo.super ver- bo abscondere. Sol.ꝙ committere pōt imò debet, cum non ha- beat illam peritiam in arte scribendi, q̃ habent magistri, & in ea petit.Non ob.d.§. oportet, quia ibi loquitur in diuersitate signo- rum,& eorum comparatione, q̃ vnusquisq; potest faciliter vide- re,& cognoscere, cum potius in facto,q̃ peritia consistat,quod se cus est in comparatione literarum,& ideo glo. in ꝯ.allegata non bene dixit, nisi eam saluando dicamus , ꝙ si sit bene expertus in peritia scribendi,potest ipse cum cæteris videre,ne deceptio fiat. Nunc trãseo ad examina.materiæ.per q.& j.quid sit comparatio. Secundo quare est inducta. Tertio ex quibus instrumentis.Quar to ad q̃ instrã fiat. Quinto in quib. casibus fiat. Sexta qualiter &
9 per quos. Septimo quis sit eius effectus.† Redeo ad primum , & dico,ꝙ comparatio fm̃ Cy.& doct.potest dupliciter considerari. vno modo prout est in fieri,alio modo prout est in facto esse,fm̃ primum,licèt Cy.non describat,pōt sic describi.Comparatio lite rarum est earundem tam approbantis q̃ improbatæ iuxta se posi tarum lr̃arum inspectio , & earundem a peritis facta collatio.fm̃ modum Cy.& alij sic describunt.Comparatio est quædam subsi diaria seu adminiculatiua probatio ex scripturarum collatione procedens. Subsidiaria ideo dicunt,quia donec sunt aliæ proba- tiones ad comparationem non recurritur,ut cor.eo.§. si uero nul lus,& no.in §.si quis igitur.in gl,super verbo,termino,siue admi- niculatiua ideo dixi,quia qñq; non probat plenè, sed semiplenè, & qñq; non semiplenè, sed tm̃ aliquod adminiculum facit , ut j.
10 dicam.† Ad secundam q.quare comparatio est inducta,rñ. vt iu- uetur ueritas,& reprobetur falsitas,q̃ nihil aliud est,q̃ immutatio veritatis.vt in auth.eo.in prin.& intellige ex utraq; parte . nam & maligne negantibus,& maligne affirmantibus, & falso probare
11 nitentibus est obuiandum.ut in cor.eo.§.j.† Ad tertiam q. ex qui-
a bus instr̃is fiat comparatio.[a] rñ. quod in l. ista habemus , quod ex tribus. & in auth. hic posita adduntur.2. & doct.alia addunt.Vi- deamus de quolibet,& primo habemus hic in litera,quod ex in-
12 strumento priuato trino teste notato . † Sed hic reuoco in du- bium,an ex instrumento priuato a testibus non subscripto possit aliquo casu ad aliud fieri comparatio.Et dicẽdum est,quod quã- do illius fides est iam approbata,quod potest cōtingere multipli citer , primo si pars aduersa fatetur expressim illud scriptum ab eo,de quo quæritur,seu dr̃.vt in Auth.de his qui ingre. ad ap.§.il lud.Sol. si tacite hoc fatetur, qa illo vtitur tanq̃ ab illo confecto, vt hic in auth.ad hoc dixi.s.in 3 .opponi.tertio si alias ꝑ iudi.sñiam inter istos pronunciatũ fuit,hoc instr̃m , de quo nunc dubitatur, fuisse scriptum ab illo , qui nunc negat se scripsisse,& hoc potest docere,& potuit hoc euenire, quia fides ei imposita fuit per ido neos testes,qui viderunt eum scribentem.Item dicit Guil.de Cu.
b si iudex negantẽ se scripsisse facit eum de præsenti scribere , [b] nã ex tali scriptura,quia indubitata,potest comparatio literarum fie ri ad aliam scripturam,de qua dubitatur.tex. est singularis in au- then.eo.tit.§. si quis igitur.& hoc verum , licet Bart. hic videatur sensisse contra,quod ex inaduertentia, vel scriptoris vitio puto ꝓ cessisse . Et ex prædictis omnibus possum colligere vnã breuem conclusionem videlicet,quod vbi fides scripturæ, ex qua petitur fieri cōparatio,est approbata,quæuis sit illa,potest fieri compara tio ad aliam negatam.& pro hoc vr̃ casus hic in versi. ideoque,& prius litteris eorum fides imponatur.Secundum instrumentum, ex quo potest fieri comparatio, quod ponit hæc l.est instrumen- tum forense.i.in iudicio factum.dicit hic glo.super verb. forensi- bus,vt acta iudiciaria a tabellione facta . Iuxta quod quærit eadẽ glo. an instrumentum forense possit fieri per aliũ, q̃ per manũ ta bellionis.& sentit quod non,ꝯ quod facit l.in donationibus.j. de dona.cui rñ. quod ibi loquitur, quando insinuatio non est neces- saria. Guil.vero dicit,ꝙ hoc est verum sine mandato iudicis . sed cũ eius mandato pñt scribi per viros discretos, etiam non tabellio nes,& dicit esse casum secũdum vnam lect.in l.current.ff.de testi. & ibi glo.& sic eis fides, vt publicis adhibetur.sed attende , quod illa glo.loquitur in subsidium, & pro Guil. videtur casus. in cap. qm̃ contra falsam. extra de proba. ꝙ ibi text. videtur velle , quod duobus debet committi.Tertium instrumentum, quod ponit il- la lex est instrumentum publicum a tabellione factum. Sed hic attende,ꝙ lex,& præcedens debent intelligi, vt ex scripturis forẽ sibus,& publicis fiat comparatio,qñ illa non sunt negata , vel eis
13 negatis fides est imposita . † Iuxta hoc igitur quæro , quomodo eis negatis fides imponatur.& rñ. quod si tabellio viuit , qui scri- psisse dicitur,per eum scripturæ fides imponitur. vt s. ad l.cor.de fal.l.si quis decurio.Similiter per testes inscriptos.vt in cor.eo.tit. §.sed si instrumentũ.& §.si vero moriãtur.vel ꝑ alios,qui scribi vi derunt. vt in co.tit.§.sed,& si quis.& §.si vero aliquid.Eis non exi stentibus recurritur ad comparationes . & quantam fidem faciat cōparatio,dic,vt di. in vlt. q. Quartũ instr̃m, ex quo fit cōparatio est instr̃m,quo aduersarius vtitur in iudicio . quia ex quo vtendo confitetur scripturam esse veram,sequitur,quod ex illo potest fie ri comparatio ad aliam,quam negat. Quinta scriptura est scriptu ra archiui publici habens testimonium officialis præsidentis ar- chiuo, vt in auth.ad hæc.facit.ff. de iure fisc. in fraudẽ. §. quoties. testimonium officialis facit fidem, quomodo illa scriptura sum- pta ex archiuo publico,fuit scripta ab illo,de quo dr̃,quia subscri- ptio illius hoc attestatur,& pro ista recepta,& posita est in archi- uo.vnde quæstio amplius non refricatur,quod no. Quærit tamẽ glo.in d.auth.ad hæc,an sit necesse,ꝙ publica manu sit scripta.& dicit glo.qđ sic,& bene.nam videmus, quod qñque libri officia- lium,qui non sunt tabelliones in archiuo publico reponuntur.& fides ei publica adhibetur. Istas quinque scripturas enumerat gl. in auth.ad hæc. Addit Bal.sextam.s.omnem scripturã, cui ex for- ma statuti vel consuetudinis datur plena fides,vt est scriptura pre sbyteri in ciuitate Venetiarum. vel quando scripturæ datur fides ex statuto alicuius collegij. puta mercatorum inter mercatores . arg.s.de constit.pec.l.2.in fi.Sed hoc nihil est dicere,quia talia sta tuta non faciunt fidem, qđ ab illo presbytero,vel mercatore sint scripta.sed quod vbi constet, quod ab aliquo eorum sint scripta, plena fides de cōtentis in scriptura eis adhibeatur . vñ si negetur, qđ a presbytero vel a mercatore illo sit scripta, oportet ꝙ primo fides ei adhibeatur , sicut de tabellionis instrumento supra dixi . Concludendum est ergo , ꝙ tantum sunt quinque scripturæ, ex quibus comparatio fieri potest. Casus aũt contingentes possunt eẽ plures ad illos reducibiles,& ex oĩbus supradictis apparet , qđ in quacunq; scriptura,si est negata,prius scripturæ fides est adhi- benda quam ad comparationem perueniatur, licet diuersimode
14 ei fides imponatur.† Ad quartam quæstio.scilicet ad quæ seu in-
ter

ADDITIONES.

a Fiat comparatio. An & quãdo cōparatio literarum fieri dẽat, uide do. & Pe. de Suza.& Bal.hic in ult.col.uer.uenio ad 6.q.& in auth.sed nouo iure.in 2. col,uer.& ꝓ pleniori notitia.s̃.si cer.peta.Bar.in l.admonẽdi.in 7.col.in uer. circa primam.s.circa apochã.ff.de iureiu. & in l.nuda.in 2.col.in uer. ad ple- niorem doctrinam.ff.de do.& Lanfr.in c. quoniam contra.uer. instrumẽta. de prob.& adde Pa.de Ca.consi.196.ubi ponit,an cōparatio probet scriptu rã alicujus,Bal.in d.auth.sed nouo iure.3. col.uer.2. de fide comparationis,

b ¶Facit eum de præsenti scribere.Tu uide de hoc ea , quæ hic notaui in apost. ad Bald.num.x.uersi,iuxta hoc quæro nunquid,in apost.in uers. iudex si ue- lit,eundem Bal.in 2.consti.huius lib.6.cordi.nu.2. & ibi posui in addi.ad eũ in uer,comparationes literarum.& in addi.ad Barto.in auth.sed nouo iure, nu.1.in uer.comparatio.ubi etiam dixi in addi.ad Bal.nu.2. uer. & pro ple- niori notitia in apost,in uersi.priuata.C.si cert, peta.

ter q̃ instrã fiat comparatio.rñ.cum gl.in auth.ad hæc, qđ quidã, vt Hugo.dixerunt,qđ inter ea tm̃, q̃ sunt eiusdẽ gñis,& non alia, & sic priuati ad priuatũ,& publici ad publicũ,& sic de singulis,ñ de priuatis ad publicum,nec eꝯ.Alij,vt Io.ꝙ ẽt ex scriptis alterius gñis,& sic ex priuato ad publicũ,& eꝯ,& sic de cæte.Alij,vt Azo dixerũt,Aut sunt eiusdẽ formæ,vel quasi,vt forẽse, & publicũ,& tũc de vno ad aliud fiat cōparatio,nō aliàs,vt in gl.Hæc,& prima cōiter non tenent qa nos nō tractamus de cōparatione formę ex trinsecæ seu qualitatis,sed de substantia lr̃arũ, & formæ intrinse- cæ earũ,vt sciamus,an ab eo.sint scriptæ,vl' nō.Ideo opi.Io.cōiter tenet.Nō diffiteor tm̃,qđ de ea.forma,& qualitate melius est pri' facere cōparationẽ , qa multoties velocius, & viatius scribitur in actis,q̃ in alijs instr̃is.vnde inter diuersi gñis instrã non sic oĩmo- da reperit literarũ similitudo,prout in eiusdẽ gñis seu formæ,vel quasi.Ideo ab illis inchoandũ, q̃ verisimiliorem similitudinẽ de- bent habere.De alijs igitur diuersi gñis cōparatio non prohibet, imò permittit.vt Io.dixit. Est igitur in arbitrio partis petentis cō- parationẽ fieri,qđ,& quale instr̃m,vel scripturã,illius,de quo q̃ri
15 tur manu scriptã ad cōparationem faciendũ ꝓducat. † Vnum tm̃ est sciẽdum,quod quidã, vt Bal.dixit,ꝙ si in scriptura non ꝯtinet actus licitus,sed q̃dam cantilena,ex ipsa scriptura ad alia compa ratio fieri non pōt , & idẽ dicunt de scriptura,ad quã, vt si actum licitum non ꝯtineat,sed prohibitum, comparatio locũ non hẽt, & exẽplum ponunt per tex.in auth.de non alie.§.quia vero veri- simile.cum gl.sua. col.j. Sed puto non benè dicere in scriptura ex qua:quia non habemus disputare, quid in ea ꝯtineatur : sed solũ, an sit de manu illius,necne.hinc est, ꝙ iudex pōt illum compel- lere ad aliquid de nouo scribendum,vt in cor.eo.tit.§.si quis igit. & ita tenet Guil.de Cug.vt s̃.dixi.In scriptura ad quã, aduerte,qa aliquid pōt esse scriptum,ex quo non pōt actio,vel accusatio dari nec inquisitio fieri:& tunc prædicti dicunt verum, quia compa- ratio non dẽt esse frustratoria,quod esset,quia nihil releuat,& ad probandũ id,quod probatum non releuat, quis admitti non dẽt. Interdum ex eo,quod est ibi scriptũ,datur actio vel accusatio : & tunc ad illius competit instantiam,cui pōt,& debet fieri compa- ratio.Exemplũ,si cantilena famosa de aliquo per scribẽtem esset
16 facta.C.de fa.libel.per totũ.† Ad quintã.q.s.in quib. casib.fiat cō- paratio. rñ.ꝙ in locis,in quibus cã pōt comparatione iuuari, non in his,in quibus non pōt iuuari,vel ẽt si posset,comparatio super uacua esset.pōt aũt iuuari,cã comparatione, qñ scriptura negata, & ꝯtenta in ea habent oĩa sua essentialia a iure requisita , solum aũt de fide scripturæ dubitatur, nec aliæ probationes ad fidẽ scri- pturæ imponendam habentur.tunc.n. comparatio est necessaria, siue scriptura negata sit priuata , q̃ adulterina dr̃,quia non ab eo, de quo ꝓducens asserit, sed ab alio scripta dr̃. Siue sit publica,qa nō ab eo notario scripta asserit, siuè neget subscripta ab officiali præposito archiuo publico,siuè sit forensis,& negata.vt s̃.tũc oĩ- bus his casibus,ex quo nō sunt aliæ probationes, comparatio est necessaria.& de iure admittenda. Non pōt aũt cã iuuari compa- ratione,qñ scriptura negata nō habet sua essentialia a iure requi- sita : puta si non habet solennem numerum testium, vel non hẽt annum neq; diem,vel non habet olim nomen cōsulis, vel hodie principis,ꝙ apponi debet in publica scriptura. Itẽ dico,si scriptu- ra habet sua essentialia.sed illud, quod in ea est scriptum,non ha- bet robur aliquod,nec efficaciam.vnde,& si scriptura esset ꝯfessa ta cum ꝯtentis in ea, nihil releuaret, & per ꝯñs minus compara- tio. Ideo istis casibus cōparatio velut inanis,& frustratoria : quia nihil releuaret,non est admittenda.Idem dico in casibus,in quib. cã posset comparatione iuuari,sed esset superflua,& superuacua. puta quando scriptura negata viua voca puta per solennem nu- merum testium , vel per ipsum,qui scripsit,iuuatur, nam tunc ad comparationem nō recurritur, quæ remedium est subsidiarium. vt in cor.eo.tit.§.si verò nullus.§.si verò nihil. Superuacuam cãm isto casu ideo dixi,quia demonstratio,quæ rei demonstratę adijci tur superuacuo adijcitur.l.2.ff.de do.præleg.non diffiteor propte rea, quod si iudex illam faceret,& cōformis esset attestationibus, iudex clarior redderetur.sed si difformis esset attestationibus,tũc dubitari posset, quod præualeret . Et dicendum est,ꝙ attestatio- nes præualent, vt dignioris, & infallibilioris fidei.ar.de testa. l.ob
17 carmen.§.si testes,& est casus in auth.eo.§.si verò aliquid.† Ex ꝓ- dictis colligere possumus, quod triplex est comparatio literarũ , seu scripturarũ,una utilis, & necessaria:alia inanis, & frustratoria: alia inutilis,& superuacua.Iuxta utilem,& necessariam compara
a tionem de qua s̃.dixi moueo dubium hic tactum per Cy.[a] pone quidam scholaris de partibus longinquis,& remotis produxit in strumẽtum publicum cuius scripturæ author ei negatur,nec alia scriptura de manu illius reperitur,ex qua comparatio fieri possit, an peribit fides huius instrĩ. Et vr̃ quod sic , vt in cor. eo.§.si mo- riantur,& §.si verò nullus, & quia si ignotis testibus nō creditur, ita nec ignotis tabellionibus credere debemus.ar.in auth.de test. §.si verò ignoti,& extra. de cle. peregrinant.c. 1. Item,vt tollatur occasio malignandi , & falsa instrumenta fabricandi.ꝯ hoc tenet Azo.in summa.in auth.de fide.instr.ut refert Cy.quia instrumen- to est standum.l.cum precibus.s̃.de proba.sed illa nihil facit,quia loquitur de instrumento,de cuius authoritate,& fide ꝯstat. Spe. ponit istam q.in ti.de instr.edi.§.restat.ver. sed quid si producitur aliquod instr̃m,& opi.recitat,final'r ꝯcludit,quod si persona pro- ducẽs sit dignæ fidei,& bonæ famæ,eidẽ dari dẽt sacr̃m,vt iuret, quod instr̃m est verũ,& a persona publica ꝯfectum,& eo sic iurã te ei stetur.vt in opi.Azo.& pro hoc aliæ.in auth.eo.§.si vero mo riantur.Si aũt producens sit persona suspecta, tunc iuramentũ ei non deferatur,nec iuramento stetur. Sed attende , quia §.si vero moriantur . loquitur de alio iuro, quo ꝑstito ad comparationem peruenitur.vt dixi in 5.ꝯrio,& sic nihil facit ad nostrũ propositũ. quapp cōis opi.est,qđ fides pro illo tunc ei non adhibetur,& sibi imputet,qui literas testimoniales publico sigillo sigillatas de ta- bellionatus officio.de legalitate personę eius,qui ꝯfecit instr̃m si dem facientes,secũ non apportauit,quia illis crederetur.vt dixi s̃. de epi.& cle.l.si qua per calumniam.Sed,& hic attende:quia istæ literæ testimoniales non faciunt fidẽ de alio,q̃ de ꝯtentis in eis,& ideo si solum ille negaretur tabellio literæ scriptæ in forma.s̃. di- cta benè facerent fidem.Sed si negaretur instr̃m ab eo scriptum, tũc literæ illæ in ea forma scriptæ de hoc non facerent fidẽ.Ideo, vt pleniorem cautelam habeas,fac,quod in dictis literis fiat men tio ẽt,qũo instr̃m illud ab eo est scriptum, vel tale quid quod im- portet hoc.Hæc licèt sit cōis opi.tm̃ ñ ex toto recedo à dicto Spe. sed sto cum eo,vbi persona producens esset tãtæ fidei,& authori tatis sic notæ,quod ei credere non esset reprehensibile. arg.ff.de off.præfe.præto.l.j.ad fi.& ff.qui satisda.cog.l.si vero.§.qui pro rei
18 qualitate,& ff.de test.l.ob carmen.in fi.† Vnum non omitto, qđ
b hic scribit Bal.videlicet; qđ ista cautela [b] literarum testimonialiũ non est necessaria,nec cadit in instr̃is multũ antiquis , sed illis est standum,quia incorruptibilia sunt, ideo maior fides est mortuo- rum,q̃ viuẽtium,quia corrumpi non possunt fm̃ Azo.& pro hoc inducit l.census.ff.de proba.& j. de testa.l.iubemus. §. sed ne ali- qua,& j.de re iudi.l.gesta.& hoc si sunt integra, & corrupta,non aliàs,vt in auth.hęc ꝯstitutio innoua.ꝯsti.&c.colla.8. Cogitãdum tm̃ relinquo,an in casu,quo literas testimoniales non habeat,pos- sit ipse neganti sacr̃m deferre,vt iuret negata vera esse,vel referat ipsi producenti,sicut dr̃ super debito principali. vt dixi in d.l.ma- nifeste.s̃.de iureiu.Ad sextam q.aliter non rñ.nisi,vt colligitur ex dictis s̃.in 5.ꝯrio,& ex dictis in j.q.in descriptione comparationis primo modo sumptæ,& debent esse periti in arte saltem duo,per istum tex.qui loquitur in plurali.facit j.de secun.nup.l.hac edicta li.§.his illud,& in auth.de non alie.§.quod aũt.ver.vt neq; vlla,& si duo non possunt haberi,quod raro eueniet,sufficiet vnus.ar.ff. de verb.obl.l.j.in fi.fm̃ doct.& debent eligi, vel dari non suspecti alicui partium,vt in si.no.glo.in auth.de trien.& semis.§.& quod sæpe.colla.3.in glo. super verbo.artificis.fa.l.apertissimi.s̃.de iudi.
19 † Isti aũt debent considerare tam literas simplices,quam grossas, & earum tractus,& an sint concordes per omnia in signo tabel- lionis.vt in §.si quis igitur,& §.oportet.in auth.eo.tit.Item habẽt considerare,si scripturæ se conforment in stylo , & modo dicta- minis.argu.s̃.de di.rescri.l.sacer affatus.Stylus enim vnius,& eius modus,& forma dictaminis non de facili potest per alium ꝯ fie- ri,vel mutari. Ideo benè sunt hæc ponderanda . Et ex his habes, in quibus debent esse experti seu periti, qui ad huiusmodi censu- ram sunt eligendi,& quod relationem suam debẽt facere in scri- ptis,vel in actis facere scribi:quia species est probationis,& fm̃ il lorum relationem iudex habet interloquendo pronunciare , &
20 postea ad vlteriora in causa procedere.† Nunc videamus de 7.& vlt.q.s.de comparationis effectu.Et,quia hæc qō, vt mihi vr̃, stat in duobus,videlicet quid cōparatio probet,& qual'r probet, ideo de vtroq; est videndũ. Et ad primum rñ. comparatio probat solũ id,pp quod facta est comparatio,& non aliud,sicut nec testes ꝓ- bant aliud,quã cap.super quibus sunt iurati.Cũ ergo comparatio fiat solũ ad fidem faciendã,an scriptura negata sit de manu eius, qui negatur eã scripsisse,igitur solum illud probat. Ex hoc patet, qđ licèt fides scripturæ sit approbata respectu personę ꝯficientis, non propterea ꝯtenta in scriptura pro veris sunt ex ipsa compara tione approbata,nisi occasionaliter,& cōsecutiuè,quatenus scri- ptura approbata probat illa,l.cum precibus.s̃.de proba.Ad fm̃ ve ro videlicet,qual'r illam fidem probet.i.an plenè, vel semiplenè,
c vel adminiculatiuè. Rñ.quod interdum plenè,[c] interdũ semiple-
21 & interdum adminiculatiuè,seu indicatiuè.† Probat autem ple- nè qñ scriptura est a testibus subscripta in sufficienti numero , & subscriptiones ipse, & ipsa principalis scriptura est comparatione approbata.casus est hic,nec iste casus est correctus.vt dixi in 2.ꝯ- trario,& hoc operatur pluralitas fidei comparatæ , quæ hic atte-
statur,

ADDITIONES.

a ¶Moueo dubium hic tactum per Cyn. Vide vltra ea,quæ no.hic Bal.num.14. versi. Cyn.format hic quæstionem,& ibi in apost. ad eum in versi.notarius, quod no. plenè Ant. de But.in c.1.extra.de fide instrum.

b †Ista cautela.Adde Bal.i auth.quas actiones.i fi.s̃.de sa.san.eccl.Sed An.de Bu. in c.j.ex̃.eo.de fid.instr.dicit ꝙ in istis antiquis requiritur quem esse notariũ per famam,quod plus placet,de quo vide prælle. Azo.in sua sum.cod.titu.

c ¶Interdum plenè.Adde Bald.hic in 4.col.versi.venio ad quartam q.qui dicit, ꝙ in scripturis, vel archiuialibus,vel iudicialibus facit plenam probationẽ, in priuatis vero non: sed an iuramentum sit deferendum dic , quòd est in arbitrio iudicis de quo omnino Pau.de Cast.consi.328.Bal.in l.bonæfi.dei.3. col.ver.item dubitatur de comparatione.s̃.de reb.cred.& adde alia quæ dixi in authen.sed nouo iure.supra si cer. peta.

tranfactionis,vel iuramenti fuisset fictus,& simulatus a partibus,
tūc veritas,quæ aliter se haberet,si probaretur,præualeret,vt hic,
& ita etiam respon.ad l.ingenuum.ff.de sta.ho.& ad cæteras ll.in
gl.alle.Opp.5.de l.is qui putat.ff.de acq. hær.dicit glo.ibi speciale,
vel quia ibi fallit.Tu dic melius,ꝙ ibi opi.attenditur magis,quam
veritas,quia ibi de aditione hæreditatis,quæ consistit in animo.l.
si auia.ĵ.de iur.delib.& l.pro hærede.§.j.ff.de acq.hære. Ideo ani-
mus,& opi.ibi præualet veritati. Secus in his, quæ in solo animo
non consistunt,quia veritas præualet,vt ff.de cri.expi.hære.l.fi.&
hic.Vel hic veritas concordat cum modo,& opin.licèt non cum
scriptura,& similia.Opp.6.de l.si intra.ĵ.de non num. pec.respon.
gl.ꝙ ibi fallit,& hic operatur consensus præsumptus ex cursu tē-
poris , vel ibi nulla est simulatio , sed quædam iuris præsumptio,
cum aliud sit simulare,aliud ob spem numerationis profiteri , se
recepisse.ar.eius ꝙ no.s̄.de cond.ob turp.cau.l.j.Oppo.7.de l.4.ff.
de leg.j.& de sup.leg.l.Labeo.in fi.dicit gl.ꝙ ibi fallit.Dic melius,
ꝙ ibi nulla est simulatio.Item ibi non statur scripturæ,nec verita-
ti,& sic casus est ibi diuersus,non aduersus:quare autem ibi neu-
tri stetur,est,quia legitimū non habet testatoris consensum pro-
pter discrepantiam,& immutabilitatem nominum,vt patet. in d.
4 l.4 † Quæro vnus ex contrahentibus tantum simulat, alter non,
an potest non simulans facere actū valere,dic,Aut l. resistit actui
non simulato,& non potest,vt ff.de rit.nup.l.a diuo pio.& ibi gl.
Aut non resistit,& tunc potest arg.l.& eleganter.in prin.ff.de do.
5 & l.Iul.§.si quis colludente.ff.de ac.emp.†Quæro vsque ad quòd
tempus possit opponi exceptio simul.quidam dicunt,Aut succe-
dit loco non numeratæ pecuniæ , & tunc vsque ad tempus, quo
potest opponi exceptio non nu.pecu.& non vltra arg.l.si eum.§.
qui iniuriarū.ff.si quis cau.& de hoc dicunt esse casum supra . de
post.l.sub spe.Aut competit ex causa,& tunc potest opponi per-
petuo l.puræ.§.fi.ff.de do.exce.Ego nescio videre,quando succe-
dat loco exce.non nu.pec.cum aliud sit simulare, aliud ob spem
numerationis profiteri,vt dixi.in 6.contrario. Nec obst.l.sub spē.
quia ibi in nullo casu succedit loco non num.pecu.vt ibi declara-
ui.vnde videtur dicendum simpliciter, quòd perpetuo possit op-
6 poni.† Quæro,an simulatio possit probari per testes. Et videtur,
a quòd non per l.generaliter,& quòd ibi no.glo.ĵ.de non nu.pecu.
In contra.est glo.ord.in l.illicitas.§.veritas.ff.de offi.præsi. & pro
ea facit regula l.in exercendis.s̄.titu.j.& quasi text. videtur in l. si
filij.ĵ.de do.inter vi.& vxo.Dominus meus dicebat,quòd si con-
tractus fuit celebratus in scriptis,non potest probari nisi per con-
trariam scripturam.vt d.l.generaliter.cum glo.aut sine scriptis,&
tunc per testes,& ita teneo,licet. Cyn.se hic inuoluat, & quando
contractus dicatur celebratus.in scrip.dixi in l.contractus.s̄. tit. r.
Attendendum tamē, quia licèt dixerim posse probari per testes,
non nego,quin quandoq; leuius probetur,puta per præsumptio-
b nes,[b] vt dicam ĵ.eo.l.emptione. Item ꝙ dixi probari debere per
contrariam scripturam,quando contractus est celebratus in scri-
ptis,intelligo ab ipso contrahente.A tertio autem,de cuius præ-
iudicio tractaretur,dico posse probare per testes,& per legitimas
præsumptiones,quia factum contrahentium ei præiudicare non
debet l.si unus.§.ante omnia. ff.de pactis,& ĵ. res inter ali.ac. per
7 totum.†Quæro pone,quod statutum prohibet contra publicum
instrumētum opponi aliquam aliam exceptionem præterquam
falsita.solutionis,& pacti,an poterit opponi exceptio simul. Bar.
ff.ꝙ ui aut clam.l.j.§.j.dicit,ꝙ non, quia instrumētum simulatum
non est falsum, sed in se uerum, licet contractus in eo contentus
sit simulatus.& per consequens cum sit instrm publicum,nō po-
test opponi exceptio simulationis , obstante statuto licèt duro.l.
c prospexit.ff.qui & a qui.Bal. asit hic latius dicit,& sic aut quærit[c]
de simulatione , a lege præsumpta,& illa potest opponi, non ob,
statuto,ut ĵ.de do.ante nup.auth.sed iā necesse:quia aliter ei pro-
bari non expedit. Aut quæritur de non præsumpta a iure,& sic de
probanda ab homine , & tunc Aut obijcitur contractui , & non
potest opponi, Aut substantiæ instrumenti, puta ipsi rogationi
tabellionis,& per consequens confectioni ipsius instri,& tunc di
cit ipse,ꝙ potest opponi,puta si dicat,ꝙ notarius fuit simulate ro
gatus,uel testes in eo scripti , quia tunc dicitur, ꝙ instrumentum
non est instrm.cum deficiat solennitas instrumenti,vt in auth.de
de tab.§.nos aūt.Sed circa hoc ultimum videamus duo,primum,
cum quo ista simulatio rogationis debet esse facta,& qualiter.Et
mihi apparet,quod cum ipso tabellione,nō tantum inter partes,
& ꝙ dictum fuerit,quod non intendunt,quod talis rogatio, & in
8 strumenti confectio ualet,& aliquid probet.† Secundum, quod
est uidendum , est an statutum excludat oppositionem huius si-
mulationis.Et vr̄,quòd sic,quia de illis tribus exceptionibus dun
taxat,statuto permissis duæ concernunt immediate cōtractum,
puta exceptionem solutionis, & pacti.tertia concernit immedia
te essentiam ipsius instrumenti, videlicet exceptio falsi.cū igitur
de exceptionibus, concernētibus essentiam instri unam tantum
permittat,omnes alias vr̄ excludere,& prohibere.arg.l.cum præ-
tor.ff.de iu.in prin.nisi probaretur , quod statutum exceptionem
falsi permisit opponi ea ratione , quia instrm reddebat ipso iure
nullum, quia tunc pp idētitatem rationis quælibet similiter esset
permissa.Nisi igitur hic probetur,ego sto simplr cum Bar.in hoc
vltimo. Et pdictis adde,q̄ scripsi in l.ita pudor.ĵ. ad l. Iul.de adul,

ADDITIONES.

a ¶ Quæro an simulatio posit probari per testes. Adde Bal.in l.pacta nouissima.n.6.uer.& ex hoc aduerte.& quod ibi dixi in apost. ad eum in uer.quod esset pignus.ubi etiam dixi in apost.ad Bar.nu.1.uer.& per hoc dicebat ipse in apo.in uersi.simulatum.s̄. de pact. & plene per Andr. Barb.post priuileg. Bal.in l.emptione.num.2.versi.quæro qualiter probetur simulatio.in aposti.in eod.uersi.infra eod.

b † Per præsumptiones.Adde d.So.consi.364.incip.uisis in instrumento. uer.7.& ulti.cir.fi.in 2.parte. ꝙ simulatio cum occulte fiat per coniecturas probatio sufficit,nam probationes requiruntur secundum subiectam materiā, ut ibi per eum,& de modo probandi simulationem uide sing.Bal.in l.multum.in j.col.ĵ.si quis alteri uel sibi.& adde,quod ipse no.in l.2.ĵ.de non nu.pecu.& Adde Bar.in cons.pen.cole.& Pa.de Ca.cōsi.278.& seq.& cons.228.& seq.& consi.331.& uide doc.mod.& Pe.de Suza.in l.in exercendis.s̄. de fi.instr.& in l.cum precibus.de prob.Bal.plene hic in 2.col.in uer.denuo quæro,Bar.cep.in cau.36.& in trac.de contracti.simu.3.casu.2.col.&,per Bar.in l.testiū.uer.no.s̄. de testi. quod contra sententiam uel iuramentum fit probatio etiā per testes,& similiter solutio cautiones,licet de emphyteusi sententia,& inuentario sit facta scriptura,Bart.in l. cum de indebito.§. j. ff.de proba.dicit probationem contra scripturam fieri debere p scripturam , idē Bart.post glo.in l iuris gen.§.quod fere.ad fi.uers.quærit glo.ff.de pac.dicit, quod quando quis uult probare contra tenorem instrumenti, quod confitetur confectum sua uoluntate,debet probare per aliud instrumentum,secus si contra solennitatem instrumenti,quo casu per testes admittitur probatio.Bal.vero in auth.sed nouo iure.pen.col.s̄.si cer.pet.dicit non sufficere probationem per testes de depositione , quando contractus fuit in scriptis.

c † Et sic aut quæritur. Adde Soc.consi.66.incip.frustra plenitudini.circa principium.v.col.in j.parte.

LEX II.

Acta. Simulatio allegata apud iudicem est probanda.h.d. Not.simlationē. fieri de psona ad personā.cōcor.& exempla multa sunt in glo.Item no.quod hoc verbum, acta; est generale comprehendens actus extraiudiciarios, vt hic in exemplis gloss.& iudiciarias.vt in l.acta. & l.sequen.ff. de re iudi. Et sic nota.quod etiam acta iudiciaria possunt dici simulata.l.j.§.is quoque.ff.de col.bo.

LEX III.

1 *Contractus pignoris an firmetur iuramento.*
2 *Simulatio an per tertium possit allegari.*
3 *Possessio an transferatur ex simulato contractu.*

a Emptione.[a] Hic causa fuit simulata.in l.præce. fuit persona.gloss. ponit exemplum , tam in
creditore non fœnerante,sed fraudem faciente l.commissoriæ.&
emptionem fingente , vt non reddita sibi pecunia ad tempus pi-
gnus sibi remaneat,quod in pignoribus est reprobatum. vt ĵ.de
l.commisso. per totum, q̄ etiam in fœnerante,sed volente lucrari
fructus in fraudem vsurarum . & dicit hic Bal. quod non minus,
b immo magis contractus[b] redderetur suspectus, si in instrumen-
to essent scripta hæc verba,quam rem vere vēdidit,& tradidit,&
nō simulate,nec in fraudem vsurarum,& inducit, quod no.gl.in
1 l.si quis sub conditione.ff.de condi.insti.quod no. † Quærit gl.an
c contractus[c] iste firmetur iuramento.& dicit,quod non, & bene;
quia in eo non consentitur vere. vt l.j. infra de nō nume. pecu.qđ
intellige,quando est simulatus.secus si verus,sed in fraudem vsu
rarū,puta si creditor dixit, se paratum mutuare , sed volebat, qđ
petens faceret ei vēditionem certi precij promittens ei illud post
decem annos eidem reuendere pro eodem precio,nam talis cō-
tractus iudicatur fœneratitius secundum Odofr. Et hoc quia ori-
ginalis causa fuit mutui, & ideo dicit Bald. quod tunc iuramēto
est stādum,donec relaxetur ei per episcopum.vt extra.de iureiu.
c.j.Secus inquit ipse , si originalis causa nō fuisset mutui,quia tūc
ex solo pacto de reuendendo non iudicaretur contractus vsura-
rius,etiam si cum vsurario celebratus esset : nam vsurarij nō sunt
prohibiti veros contractus celebrare , & multoties veros ineunt
contractus.idem dixit Iac.de Are.& Cy.etiam si probaretur, qđ
res ualeret plusq̄ conuenit,nec ob.extra.de emp.& vend.c.ad no
stram.& extra.de pign.c.illos nos.quia ibi erant alia adminicula
ad viam aperiendam præsumptioni vsurarum secundum præd.
quod no.quia materia est quotidiana.Item no. si vendidi tibi fun
dum pro certo precio, licet fundus valeat plusq̄ vendiderim etiā
cum hoc pacto,quod tenearis mihi intra certum terminum resi-
lire,nō præsumitur contractus vsurarius. Quod autem dixi in pe-
titione relaxationis iuramenti, quando contractus est uerus, sed
fœneratitius , habet locum in iurante viuente , eo autem mortuo
hæredi eius non est necessaria hæc relaxatio, quia vinculum spiri
tuale iuramenti finitum est morte vt per Inno. in cap. veritas.ex-
tra de iureiu.& per Io. And.in cap.si. extra de for.compe. lib.6.in
2 nouella.& dixi in auth. sacramenta. supra si aduer. ven.† Quæro,
an per

ADDITIONES.

a ¶ Emptione.Vide do.Alex.in l.fi.ĵ.de pac.pig.

b † Immo magis contractus.Adde Soc.consi.262.incip.in causa ma.pe.uers.præterea.& 2 parte.ubi hoc idem allegat.& tenet.

c ¶ An contractus.Adde So.consi.248.incip.nunquid ex duobus.uer.2.quod vltra summam.in 2.parte.& consi.294.incip. visis in instrumento. circa princip.6.col. vbi hoc idem allegat, & tenet.

an per tertium,qui nō cōtraxit. de cuius tamē præiudicio tractatˉ,
a possit simulatio[a] allegari. Dicendū est,quod sic,quinimò illā fa-
cilius probat q̄ ille qui contraxit, & per coniecturas. & præsum-
ptiones ipse probat. puta per continuatam possessionem, vt ĵ.de
nat.lib.l.3.§.& quod de subeunda. & ff.qui.mo.pig. vel hypo.sol.
l.sicut.§.superuacuum. & ibi casus. facit etiā ff.de act.hære. l.si is
qui bonis.in vlt.charta. Et ideo dixit Bar.quod qui post venditio-
nem possidet, si ex tali venditione alteri præiudicatur, talis vēdi-
tio simulata præsumitur.adijciēs hoc pcedere, ēt si venditor cō-
stituit se nomine emptoris precario possidere,quia vbi est p̄sum-
ptio,& suspicio fraudis. ibi requiritur traditio corporalis, l.j. s̄. de
suffra.& ita no.ipse in l.post contractum.ff.de donat.Ipse autem,
qui principaliter contraxit ex hoc quia venditor possidet, simu-
lationē non probaret,cū emptori ad rem sibi tradendā competat
actio exempto.30.an.duratura,vt s̄.de constitu.pecu. l.j. & sic ex
possessione medij tpis non p̄sumitur simulatio; hoc ēt tenet hic.
Bal.& ita dēt intelligi,quod no.Spec.in tit.de do.§.j.ver.item po-
ne aliquis. iuxta hoc quæro in casibus,in quibus per coniecturas
legales simulatio nō præsumitur,per quot testes probetur, & vi-
detur, ꝙ per tot numero, quot exigūtur ad reprobationē instru-
menti,de quorum numero variæ sunt opi.vt dixi in l.in exercen-
dis.s̄.tit.j. Sed puto, ꝙ duo sufficiant iuxta regulam,vbi numerus.
ff.de testi.a qua casus iste non reperiˉ exceptus, nec notata in l.in
exercendis habent quid cōmune cum casu isto, qa ibi instrumē-
tū impugnatur,vt falsum, hic cōfitetur in se verū, sed de re simu-
3 lata confectum,l.quamuis.& l.seq.ĵ.si quis alt.vel si. †Vlterius q̄-
ro,an contractu simulato transferatur possessio. respō.s̄m Bar.in
l.emptor.ff.de aqua plu.arcē. Aut quæritur de illa, quæ trāsfertur
per constitutum,& precarium, & illa non transfertur, quia cū si-
mulator remaneat dn̄s,nō tenet precarium rei suæ,l.nec pignus.
ff.de reg.iur. Aut quæritur de illa,quæ transfertur per naturalem
traditionē,& tunc si animus fuit transferendi,transfertur, licet cā
transferendi sit nulla,ff.de acq.possess. l.j.§.si vir vxori. Si animus
transferēdi nō fuit,tunc nō transfertur.In dubio animus nō præ-
sumitur, quia ex quo cōtus est simulatus, traditio etiā præsumiˉ
simulata;ita dicit ipse. Sed Bal. dicit,quod ex qualitate facti præ-
sumitur animus; vnde inquit ipse,quod si de possessione recessit,
& aliū in possessione dimisit,quod animus præsumitur, arg.ff.de
dolo.l.cum quis.s̄.de cōhen.empt.l.fistulas.§.j.Secus si in rei veri-
tate non discessit de possessione;facit ff.de alien.iud.mut.cau.fac.
l.litē si res.§.fi.& l.seq. hæc placēt mihi, vbi contractus sit simula-
tus,& causa. Secus vbi causa tantum sit simulata, & non contra-
ctus, quod est, qn̄ vnā cām fingunt pro alia, quā vere intendunt,
qa tunc ex causa vera dico possessionē transferri, & non tantum
possessionem, sed etiam dominium, si causa vera translationem
dominij requirit,quia illa est inspicienda, vt hic, & l.si ex precio,
s̄.si cert.peta. Vltimo quæro,si pœna sit adiecta contractui simu-
lato,an cōmittatur,si contra fit;dic ꝙ non,qa contractus simula-
tus est nullus ipso iure propter defectū consensus,ergo &c.l.non
dubium.s̄.de leg. & pro hoc facit, quod de iuramento hic no.gl.

ADDITIO.

a ¶ Possit simulatio. Adde Soci.consi.64.incip.uisis instrumentis.in uer.7.& ulti.in 2.parte.ubi hoc idem alleg.& tenet.

LEX IIII.

Si quis. Persona , quæ vere contraxit , attenditur,non quæ simulate fingitur.hoc dicit. Oppo.quod hic sit superflua,per l.2.supra eod.solu.vt in glo.

LEX V.

Si falsum. Subscribens se instrumento , ꝙ non legit,putans continere id, ꝙ mandauit , uel quod sibi
persuasum extitit,cum aliud contineat, sibi non præiudicat. h.d.
No.ꝙ erronea subscriptio nō validat actum. Item no.ꝙ aliud est
simulatū, aliud falsum; falsum enim est contra, vel præter inten-
tionem. Simulatum secundum intentionem fictam, licet nō ve-
rā,vt in l.pcedenti.ideo ibi verū præualet,hic neutrū tenet.Itē no.
a ꝙ hoīes cauti nō debēt se subscribere,[a] nisi prius, quod ante scri-
ptū est,legāt. Itē not.quod lectio scripturæ remouet errorē; ideo
postq̄ notarius scripsit dicta testiū , bene facit si eis,quod scripsit,
legit,& eis daret intelligere,vt omnem errorem remoueret.

ADDITIO.

a † Non debent se subscribere. Adde ad hoc propositum,an subscribens se scripturæ,quam non uidit, uideatur illam approbare, & uide Ange.& Alexan. in l.si ita stipulatus fuero.§.Grisogonus. ff de uerb.obliga. Innoc.in c.2.extra,de fide instrumen.& Bal.in l.fi.nu.2.in 2.not. & quòd ibi dixi in apostil. ad eum,in uer. testibus.supra,si cert.peta.

De commodato. Tit. XXIII.

LEX PRIMA.

1 *Contractus quædam habent de sui natura,& quædam de accidentia.*
2 *Pactum legem rumpit.*
3 *Commodatarius,quando de casu fortuito teneatur.& nu.seq.*
6 *Aestimatio quid operetur,si res commodata tradatur æstimata.& nu.7.*
8 *Aestimatio non facit conductorem teneri de casu fortuito.*
9 *Commodatarius,an teneatur de commodato, quòd penès se perijt , si periculum in se suscepit.*
10 *Conuentio generalis,an & in quo præiudicet.*
11 *Conuentio generalis,quare in contractibus valeat,& in iudicijs non.*
12 *Clausula generalis , an & quando extendatur ad casus specificatos grauiores.*

Ea quidem. Primo quoddam dictum secundū naturam contractus præmittit. Secundo
casum quæsitum secundum naturam conuentionis decidit. Se-
cunda ibi, sed cum is. Commodatarius non tenetur de casu for-
a tuito,nisi se astrinxerit pacto,[a] hoc dicit. †No.quod in contracti-
1 bus quædam sunt de eorum natura , quædam de ipsorum acci-
dentia. De natura sunt omnia.quæ ex virtute propria ipsius con-
tractus producuntur,vt ff.de pac.l.si vnus.§.pactus. versi.quod in
specie. & ff.de contrahen. emp. l.pacta conuenta . De accidentia
sunt,quæ accidentaliter contingunt, quod euenit,quandoq; pa-
cto,quandoq; culpa,vt hic in glo.2.quandoque ex mora.ff.de ac.
emp.l.ratio.§.fi. † Item no.hic probari vulgare mecanicorū dicē-
2 tiū,pacto rumpi legē;concor.ff.depo.l.j.§.si cōuenerit. †Itē no.ꝙ
incursu hostiū vis maior cēsetur,& casus fortuitus , licet solus ēt
sit hostilis. Itē no.ex tex.in fi.quod pmittēs indemnitatē, vel de
conseruando, quē indemnē , vr̄ promittere damnū cōtingens ēt
p casum,quod est summe notandū; & idē cō, nā vtrūq; hic pbaˉ
contra primam partē l.Oppo.ꝙ absq; pacto cōmodatarius tene-
tur de casu,vt ff.eo.l.si vt certo.§.quod verū.& §.sed interdū. Sol.
quod si eius culpa sit cā casus,tūc tenetur,ut in cōtra. alias nō te-
3 netur,ut hic,& dicit gl.2.†Oppo.tūc fortius,ꝙ in casu nostro qui
bouē recepit,dēt teneri de incursu hostiū, ēt si non fuit pactum
factū,qa si litera ista intueatur, apparebit intuēti, ꝙ tēpore com-
modati de incursu hostium poterat suspicari , ergo recipiens cō-
modatū,tenetur de incursu hostium, qa rem duxit ad locum, in
quo incursus hostiū poterat suspicari,unde uidetur obstare,ff.eo.
l.in rebus.§.alioquin. Sol. quod si bos fuisset ei cōmodatus ut te-
neret ab intra, uel ab extra; in certo loco,in quo non erat tūc su-
spicio, pcedit cōtra.sed hic commodatus fuit bos,ut cum eo ara-
ret,uel quadrigam duceret in loco de incursu hostium suspecto.
Ideo necessarium fuit pactū,cum sine pacto non teneretur,ut in
4 eo.l.in rebus.§.illud autem. †Oppo.tertio,quod ubi pactum non
interuenit , nec etiam culpa fuit causa casus , nihilominus tenea-
tur de casu, arg.ff.deposi. l.si maxima. in fi. & de actio.emp. l.ra-
tio.§.fi.& de uerb.obliga l.si ex legati causa. Solu.quod illud ue-
rum,si fuisset in mora restituendi,quia tunc mora trahit ad se pe-
riculum casus, ut dictis ll.& l. quod te. ff.si cert.peta. esto, quod
nihil prædictorum interuenit , hic ergo loquitur etiam , quando
5 in mora non fuit . Oppo. quarto, quod etiam neutro horum in-
teruenientc,periculum spectet ad commodatarium,ut ff.eod.l.si.
ut certo.§.nunc uidendum. uer.& si forte.solu. Aut res commo-
data fuerat commodatario æstimata,& procedit contra. Aut in-
æstimata,& habet locum hæc lex in prin. secundum Azo. in cō-
trario . Et ex his habes quatuor limitationes ad hoc princ. sed qa
hæc ultima nō est perfecte expedita , ideo eam reuoco in dubiū.
6 †Quæro igitur primo,quādo res commodata est tradita æstima-
b ta,[b] qd æstimatio operetˉ,cui respon. primo ponendo casus indu-
bitatos,qa Aut cōmodatū est factū gratia cōmodantis,ut in hoc
exēplo,qn̄ maritus cōmodat iocalia,& ornamenta uxori, ut sibi
pulchra uideatˉ, uel magis ornata uadat ad nuptias,tūc si uxor te-
netˉ ex natura contractus ex solo dolo, & lata culpa, tūc æstima-
tio operatur,ut tūc teneatˉ ēt ex culpa leui,& leuissima. & nō de
periculo casus fortuiti,nisi culpa sit eius cā . Aut cōmodatū factū
est gratia utriusq; quod est qn̄ socius cōmodat socio uasa argen-
tea,ut hēat ea in cōuiuio ab ambobus cōiter facto, quo casu ue-
nit culpa leuis, & nō leuissima tūc æstimatio operatˉ,ut de leuis-
sima teneatˉ & p consequēs de periculo pp quācunq; culpā pue-
niēte,nō si sine aliqua culpa pueniat.Ex his casibus discordia nō
fuit inter gl.ut no.gl.ff.eo.l.si ut certo.§.nūc uidēdū. uer.& si for-
te.& p his allegatˉ,ff.de neg.gest.l.litis.§.si pecuniæ. & de exer.l.j.
in fi.Sed interdū cōmodatū fit gratia cōmodatarij tm̄,tunc qa ex
natura cōtractus uenit leuissima culpa, ut d.§ nūc uidendū dixit
Azo.quod æstimatio facit teneri de casu,ut pactum æstimationis
aliqd operetur,ꝙ facere dēt,ut l.si qn̄.de leg.j. Sed Cy. hic,& alij
Doct.dicūt,quod Ioan.And.tenuit cōtra. & ita dicūt p eū notari
in l.j.ff.de exerci.act. Sed mihi ur̄,quod illa glo. hoc nō dicat.sed
qcqd sit de glo.illa qa diuersimode habetˉ,uideamus de ueritate
qōnis.Et in ea quedā gl.distinxerūt, Aut facta est æstimatio,ut fa-
ciat emptionē,& tūc tenetˉ de periculo, qa amodo tenetˉ ad quā-
titatē,q̄ perire nō pōt,ut l.incēdiū.s̄.si cer.pet. Aut ut solū uideatˉ
deterioratio rei,& tūc non tenetˉ de casu,nisi culpa pcesserit. Aut
dubitatˉ, & tūc uēditio p̄sumiˉ, ar.ff.loc.l.cū fundus.& l.q̄ro.§.fi.
& arg.eius,quod no.glo.in l.si inter.ĵ.de iur.do. Ista distinctio in
hoc

ADDITIONES.

a ¶ Pacto. Adde Doct.& Bal.hic,in j.col.uer.quæro igitur de tali q.& adde etiam quòd non tenetur,nisi culpa etiam leuissima præcedat Doct.& Pet.de Suza. hic,& no.in l.si ut certo.§.interdum.ff.eod.tit.l.in rebus.in prin.& ibi Bart. eod.tit.uide Abb.in c j.de commo. & tenet Alex.in l.si quis nec.si cer.per.& in l.quod Nerua.depo.in pe.colum.

b ¶ Aestimata. Ad quid teneatur commodatarius,accipiens rem commodatam æstimatam,uide Bal.hic,in 3.q. & Bart. in l.si ut certo.§.nunc uidendum.in ulti.col.in prin.uer.secundo casu,quando æstimatio.ff.eod.tit.

hoc vltimo membro non eſt vera in caſu noſtro commodati, de cuius natura non eſt dominium transferre, ſed ꝯ, vt ff. eo. l. rei cõmodati, nec etiam in locato. ff. loc. l. non ſolet. Ex quo ſequitur, q̃ in dubio æſtimatio non facit emp. vt probat tex. ad hoc no. ff. de ꝯhen. emp. l. pe. §. fi. Quod cõfirmo rõne, nã cõmodatũ datur ad certũ vſum, & ita roncinus cõmodatur, vt cõmodatarius ſuper eo vadat ad certũ locũ; licet ergo æſtimaẽ, cõmodator tantũ vult equũ non deterioratũ ſibi reſtitui: igitur æſtimatio non facit emptionẽ, q̃ tunc non equus, ſed pecunia eſſet reſtituẽda, & tamẽ pecunia æſtimationis non fuit ad hunc vſum commodata; nec ẽt ad hũc vſum commodari potuit, vt l. 3. §. fi. & l. ſeq. ff. eo. Non ergo dicendũ, q̃ æſtimatio a prin. facit emptionẽ, ſecus in dote, de cuius natura eſt dominium transferre, & quæ põt a princ. in pecunia conſtitui, & ita loqtur gl. in l. ſi inter. ff. de iur. do. de qua ibi latius dicã. Et ſecus, qñ res vendenda datur æſtimata, ita quod de nomine ꝯctus dubitatur, q̃ tunc diſtinguendũ eſt, vt l. i. in fi. ff. de exer. ac. & vt in l. ſi gratuita. §. i. ff. de præſcrip. verb. nã participat talis conuentio cum contractu innominato, de cuius natura eſt, vt dominiũ tranſeat, quod nõ eſt in caſu noſtro. Et rõ diuerſitatis eſt, quia in caſu noſtro, ſi fit interpretatio, vt ſit emptio, tendit ad deſtructionẽ ſpeciei, & naturæ cõtractus commodati contra intentionem contrahentium, in caſu dotali, ſecus. Ideo in illis caſibus talis interpretatio admittitur, non in noſtro, l. in ambigua. & l. benignius. ff. de leg. cõiuncta l. non oĩs. in prin. ff. ſi cert. peta. Dicendum eſt ergo ad quæſtionem, q̃ qñ cõmodatũ non fit gratia commodatarij tantum, tunc pactũ æſtimationis facit eum teneri de culpa, de qua prius non tenebatur, & nõ de caſu fortuito, arg. l. htis. §. ſi pecuniæ. ff. de neg. geſt. & l. eum duobus. §. damna. ff. ꝙ ſocio. Sed quando ſit cauſa commodatarij tantum, tũc ga commodatarius de culpa tenetur ex natura contractus, pactum æſtimationis, vt aliquid operetur, facit eum teneri de omni periculo & caſu, vt d. verſic. & ſi forte. Et ſic opinio Azo. vera, quam communiter Doct. ſequuntur. Ad l. cum fundus. & l. quæro. in fi. ff. loca. reſpondent, vt dicam ſtatim in q. de roncino locato. Ego etiã iſtam opi. ſequor, ſed cũ limitatione, videlicet, vt de caſu teneaẽ, niſi eodem modo fuiſſet res peritura, ſi commodata non fuiſſet, nam commodatarium tunc, quando tradita eſt res æſtimata, dico de caſu teneri, quando commodatũ eſt illius cauſa, vel occaſio, & non aliter. Ideo ſi res perit vitio eius proprio, dico cũ non teneri; puta, ſi equus commodatus, vel bos erat ab intra infectus; quia pulmonem infectum habeat propter quod cecidit mortuus. Et pro iſta limitatione, quę eſt multum equa, facit primo, ga in obligationibus rem reſtitui, vt eſt iſta, diſtinguitur, qñ eodẽ modo, vt l. ſi plures. in fi. ff. de poſſi. Secundo, ga hæc tacita contentio, vt de caſu, & periculo teneatur, fit, vt cõmodator cõſeruetur ſine damno rei ſuæ, quã cõmodatario liberaliter tradidit, & ſic de damno eueniente propter cõmodatũ intelligitur, non de damno ea naturali vitio rei contingẽte. †Ex prædictis decidit quæſtio de roncino locato, & per locatorem æſtimato conductori, vt æſtimatio non faciat conductorẽ teneri de caſu fortuito; nam cum in locatione non veniat culpa leuiſſima, tunc propter æſtimationem de ea tenebitur, & non de caſu, vt dixi in commodato, & per ll. ibi allega. Et ita ſe hẽt cõis opinio. vt hic per Cy. & Iac. But. & Bar. in d. l. ſi vt certo. §. nunc videndũ. Non ob. l. 3. & l. quæro. in fi. ff. loc. qa ille non loquuntẽ in re principaliter locata, ſed in acceſſoria, vt inſtrumẽto fundi, vt ibi no. gl. quæ ſpecialiter locata non eſt, ideo æſtimatio in eo facit emptionem, ga tũc emptio nõ ꝓdicit ꝯctui locationis, q̃ nõ eſt, iõ gl. ibi notabiliter dicit, ſecus eſſe, ſi in eo locatio facta eſſet ad annũ. Item res æſtimata nõ traditur in miniſterũ agri, ſed in ſimplicẽ libertatẽ habẽdi, iõ emere dr̃, & ad eũ periculũ ſpectare, l. neceſſario. ff. de peric. & cõmo. rei vẽdi. Et ex hoc deciditur alia qõ, quod ſi qs tradit colono ſuo boues æſtimatos, vt cũ eis laboret in agro ipſius, nõ eueniet caſus fortuitus, ga plenũ vſum, & poſſeſſionẽ nõ habuit, ſed in miniſterũ agri recepit, & tãto fortius, ſi ei locaſſet, ſecus ſi in plenã libertatẽ habendi ei tradidiſſet, vt d. l. cũ fundus. ff. loca. †Quæro nunc circa ſecundã partẽ huius l. Cõmodaſti mihi bouẽ, & inæſtimatũ eſt pacto, q̃ ad me ſpectet omne periculũ cuiuſlibet caſus fortuiti, [a] q̃ poſtea apud me perijt abſq; aliqua mea culpa, vel vitio, vnde dubitaẽ, an ex illo pacto ego poſſim cõueniri. Et ga in hac q. variarũt gl. antiq. & Do. moderni, iõ oĩum opi. recitabo. Et prima opi. fuit Mar. q̃ dixit me teneri, vt hæc habentẽ, ff. ſi qs cau. in l. ſed, & ſi qs. §. q̃ ſitũ, & induxit Mar. primo, ga tũ dẽt operari genus, quantũ denumeratio ſpecierũ, vt ff. de præſcrip. 30. an. l. oẽs, cũ ſi. ſed ſm oẽs. de ſpeciebus caſuũ fortuitorũ ſingulariter numeratorum teneẽ, ergo &c. Secundo, ga ſpãle eſt in cõuentionibus iudicialibus, vt generalis renũciatio nõ teneat, vt d. §. quæſitũ. ergo in ꝓrium erit ius cõe in ꝯctibus, arg. ff. de leg. l. ius ſingulare. & ad municip. l. i. in fi. & maxime, qa in iudicijs põt cẽ rõ, qa illa reddunẽ in inuitũ, l. inter ſtipulantẽ. §. j. ff. de verb. oblig. Cõtractus autẽ volũtarie celebrant, l. j. ff. de pac. Tertio p regulã, ga vnuſquiſq; põt p pactũ p̃iudicare ſibi in iure futuro, l. j. §. de pac. & l. ſi qs in cõſcribendo. & ff. de pac. l. pactũ inter legatariũ. Quarto, p eo faciunt ll. expreſſe, videlicet, ff. de pact. l. ituris gen. §. itẽ ſi qs. & ff. cõmod. l. ſi vt certo. §. nunc videndũ. & ff. man. l. & Ariſtoni. & ff. locat. l. ſi qs ſundum, & in qualibet earũ vr̃ caſus, licet gl. in qualibet nitatur rũdere. Secũda opi. fuit Ioã. & Azo. q̃ dixerunt dinumerationẽ caſuũ ſore neceſſariã, & gñaliter nõ ſufficere, & moti fuerũt, qa ſic eſt in iudicijs, ergo, & in ꝯctibus, vel pariter, vel multomagis. Pariter, qa in iudicijs, quaſi ꝯhiẽ, ff. de pecu. l. 2. §. idẽ ſcribit. Multomagis, qa iudicia nituntẽ maiori authoritate, q̃ partiũ, & iudicis; hinc eſt, q̃ ſimplex renũciatio iuris futuri facta in iudicio ꝓiudicat, q̃ extra iudicũ facta non nocet, vt ff. g. ap. non li. l. j. §. ſi qs ꝓceſſus. & ff. de ac. her. l. in pluriũ. & no. in l. j. ff. de cu. bo. da. Secũdo ꝓbauerunt alia rõne, videlicet, qa caſus fortuiti ſunt inexcogitabiles, & infiniti; ideo voluit l. eos numerari, & exprimi, ne qs ſub inuolucro verborũ reperiaẽ obligatus vltra mentẽ, & cogitatũ, arg. ff. de trãſac. l. q cũ tutoribus. cũ poſſit caſus euenire, cui qs nõ fuiſſet renũciaturus in ſpecie. Tertio, inducũt liſtã q̃ notanter in ſpecie de caſu incurſionis hoſtiũ loqtur, & ff. depoſi. l. j. ibi, ſi nõ aliter ſpecialiter cõuenit, &c. p quod datur intelligi, q̃ dinumeratio, ſeu ſpecificatio caſuũ eſt neceſſaria, ff. de minori. l. illud. §. ſi talis. & ff. de ꝓcu. l. Põponius ſcribit. in prin. & in cõcor. ibi poſitis in gl. ꝓ hac ẽt gl. facit ff. de ꝯhẽ. emp. l. fiſtulas. §. frumenta. Ad leges in ꝯ. inductas rñd. altero de duobus modis, videlicet, vel q̃ intelligaẽ, vt teneaẽ de omni periculo, ſ. ex culpa ꝓueniẽte, vel reſtringanẽ, qñ expreſſi fuerũt caſus occurrẽtes. Ad rõnes ꝯrias non expedit rñdere, ga ſunt ſublatę p rõnes ꝓ hac parte factas. Tertia fuit opi. Bulg. q̃ diſtinxit. Aut pactũ fuit gñale tantũ ſine aliqua ſpecificatione caſuũ, & tũc nõ valet, niſi vt dixit Ioã. Aut ſpecificati, & dinumerati ſunt aliq caſus, & poſtea adiecta eſt cl̃a gñalis, & tũc valet cl̃a generalis pp ſpecificationẽ p̃decentẽ, p quã clarior reddit paciſcẽs de intellectu gñalis, quam ſi ſpecificatio aliqua non præceſſiſſet. S c & alias ſufficit poſt ſpecificationẽ clauſulam generalẽ apponi, vt ff. ad l. Aq. l. ſi ſeruus ſeruũ. §. ingt lex. Et hanc dicit glo. vſu approbari, & eam tenet Dyn. de reg. iur. extra, in c. contractus. lib. 6. Sed Iac. de Rauẽ. & Pet. cum multis modernis non vr̃ tuta, quia ſi dinumeratio caſuum eſt neceſſaria, vt §. eſt probatum per Ioan. ſequitur, q̃ licet in ſpecificatis teneat pactum, in alijs ſub clauſula generali contentis non debet tenere, quia ſic debet eſſe vitioſa clauſula illa reſpectu ſui, ſicut ſi ſola generalis cõuẽtio interceſſiſſet, cum nõ eſſent in cl̃a rõnes, q̃ habẽt locũ, qñ conuentio tota eſt generalis, arg. l. quæ de tota. ff. de rei vẽd. Nõ ob. §. ingt lex, qa loqtur in materia, in qua ſpãlis dinumeratio nõ eſt neceſſaria. Quarta fuit opi. gl. licet tradita ſit per modum q. nouæ, in d. §. quæſitũ. q̃ di. Aut conuentio fuit generaliſſima de ſuſcipiẽdo omne periculum in ſe, Aut non fuit generaliſſima, ſed gñalis, qa de caſu fortuito, aliter caſibus non enumeratis. Primo caſu, Aut ſecundũ naturã ꝯctus non veniebat leuiſſima culpa, & tũc rõne pacti veniet, & nõ caſus fortuitus, qa ſufficit pactũ poſſe operari in culpa, Aut ſm naturã ꝯctus veniebat ẽt leuiſſima culpa, & tũc vt pactũ aliqd operẽ, dicendũ eſt caſum fortuitũ venire, & in eo tenere. Secũdo caſu, qñ de caſu fortuito fecit mentionẽ, tũc dixit gl. ẽt valere, ne pactũ reperiaẽ inane, arg. l. ſi qñ. de leg. j. Et hęc eſt opi. glo. quam ſi bene ponderes, apparebit ibi Accur. tenere opi. Mar. ſed refert Cy. quod p̃dicti Ia. & Pe. dixerũt, q̃ hęc opi. nõ eſt digna recitatione, qa l. nõ ꝓbat, & eſt cõtra rõnes, & ll. p Ioan. inductas, ſed male cõſideraueruntẽ, vt ff. patebit, vbi hanc partẽ tenebo, ꝓ vera. Quinta, fuit Odo, q̃ ſubdiſtin. opi. Guil. dicẽs, q̃ vbi ſola fuiſſet conuẽtio gñalis, tũc nõ valeat, vt dixit Ioã. Azo. Ia. & Guil. vbi vero aliq caſus ſunt ſpecificati, & ſequuta ſit cl̃a gñalis, tunc valet in ſpecificatis. In contentis autẽ ſub cl̃a gñali diſtinguit, Aut ſtetit ꝓ ſuſcipientẽ periculũ, quominus ſpecificarentur, cũ aduerſarius ſpecificare vellet, & tũc ꝓ ſpecificatis habeanẽ, & ꝓiudicet clauſula, arg. ff. de cõdit. & demõ. l. iur. ciuili. & ff. de inſtit. & ſubſtit. l. j. & quia hic tacite vr̃ inter eos actũ, ergo, &c. vt l. cũ qd. ff. ſi cert. pet. Aut per ſuſcipientẽ periculũ nõ ſtetit, ga nõ plures enumerauit cõmodator, vel locator, nec plures ſunt enumerati, tũc clauſula generalis non valebit. Ita ſubdiuiſio nõ placet p̃dictis Ia. & Pet. qa ex quo nõ cõſtat in primo caſu de caſibus, quos cõmodator, vel locator erat dinumeraturus, non põt dici, q̃ ſunt illi, quos fuiſſet ſpecificaturus, & ſic tõne incertitudinis nõ habẽtur pro expreſsis, ſed vitiatur clauſula, vt l. duo ſunt Titij. ff. de teſtut. & ſic omnibus aliis opi. reiectis prædicti Iac. & Pet. tenebant ſimpliciter pro vera opi. Io. & ita ſecutus fuit Cy. quã no. †Sexta opinio fuit Guil. de Cũ. qui dixit, q̃ vbi ſola conuentio generalis in nullo ꝓiudicet, ſed vbi aliqui ſunt ſpecificati, & ſequuta eſt clauſula generalis, tũc clauſula ꝓiudicat in omnibus ſimilibus, qa in paribus, vel minoribus nõ expreſsis, nõ in maioribus, & diſſimilibus, qa de illis nõ vr̃ cogitatũ, & qa cl̃a gñalis, alias reſtringitur ad ſimilia ſpecificata. ff. de vi. triti. & oleo lega. l. ſi §. cui dulcia vina. & de pe. leg. l. nã quod. ad fi. & qa ſpecies p̃cedẽtes ſecundum ſe declarant genus ſequens. ff. de leg. j. l. ſi fertus pluriũ. in fi. & de fun. inſtru. l. quæſitũ. §. idem reſpondit. & pro hoc etiam facit, qtia dictio, aliis, in clauſula appoſita eſt ſimilium implicatiua, vt nõ. in l. ſi fugitiuum. ff. de ſer. fugit. & eſt caſus in l. plures apochis. §. de fide inſtrumen. Et hanc opinionem ſequebatur d. meus in ſcholis, & in examine, & multi alij Moderni, & dicunt eam ꝓbari in clemẽ. nõ põt. extra, de procura. vbi ſufficit in mandato ꝓcuratori facto aliquos caſus de his, in qbus regritur ſpeciale mandatum enumerari, & eis clauſulam generalẽ annectere, vt clauſula trahatur ad pares, vel minores, non ad grauiores. His opi. ſic recitatis, tremiſco eligere, ſed quia propter mãdatum mihi a matre noſtra factum, de qua in exordio, cogor eligere. Ideo eligẽdo dico, q̃ iſta opi. Guil. apparet mihi vera in conuentionibus iudicialibus, de quibus loquitur §. quæſitũ. vbi dico ſore caſum: ideo pondera, q̃ primo di. conuentionem generalẽ non valere, poſtea aduerſando ſic. Sed ego puto conuentionẽ iſtam ita valere, ſi ſpecialiter cauſæ exceptionũ expreſſæ ſunt: vnde pondera aduerſatiuam, ſed ego. Item pronomen, iſtam, & ſic de generali loqtur, de qua prædixerat. Item pondero, quod reſpondet conditionaliter, ſi cauſæ &c. vnde tex. ille vult, q̃ generalis cõuentio valeat, ſi aliquę cauſæ exceptionum expreſſæ ſunt; verum tamen licet ibi dicatur valere, tamẽ debet reſtringi in caſibus ſimilibus expreſsis per ll. & iura §. alleg. In ꝯctibus autem volo, q̃ ponderes bene iſtã literã, qa ſi bene põderatur, apparebit ſubtiliter intuẽti, quod per mentem huius l. deciditur iſta q. Ideo conſidera. q̃ hæc l. vult, quod cõmodator, qui paciſcitur de caſu fortuito, non paciſcatur, niſi vt ſe conſeruet ſine damno, q̃ ſibi cuenire poſſet occaſione cõmodati, vt probatur hic in fi. Et hoc pactũ maximã hẽre æquitatẽ fundatam ſuper regula ſecundũ naturã. ff. de reg. iur. & ff. de iureiur. l. eum qui. & ꝯ. de iur. l. manifeſtiſſimus. §. ſed cũ in ſecunda. Non eſt ergo iniquum, vt ſi pactus eſt generaliter, q̃ teneatur commodatarius de omni periculo, vt hic conuentio faciat eum teneri de omni culpa, ſi prius de omni non tenebatur, & ſi prius de omni culpa tenebatur, vt pactum aliquid operetur, teneaẽ de caſu fortuito, vt dixit gl. Ac. & q̃ hoc habeamus neceſſe dicere, ego probo per dicta in præce. q. nam ſm omnes, vbi res eſt tradita æſtimata cõmodatario, ipſe tenetur de omni periculo ſi ꝓueniebat leuiſſima culpa, vt ff. eo. l. ſi vt certo. §. nunc videndum. ver. & ſi forte. Ex quo infertur neceſſario, q̃ ſi æſtimatio ex qua reſultat tacita cõuẽtio, vt teneaẽ de omni periculo, hoc operatur, fortius expreſſa conuẽtio, & huic rationi non põt reſponderi. Et ex hoc infertur, q̃ vbi expreſſam mentionẽ facit de caſu fortuito, licet generaliter loquẽdo, q̃ tenet cõuentio, & præiudicat in omnibus etiã ſi prius de omni culpa nõ tenebatur, qa pactũ reſtringi nõ põt ad culpã tantũ ſalua rõne recti ſermonis, ac ẽt, ga certi ſumus de mente & verbis, ideo ad coniecturas alias non recurrimus, l. cõtinuus. §. cum ita. ff. de verb. oblig. ac ẽt verba ꝯ proferẽtem interpretantur, vt l. veteribus. ff. de pac. & ſic opi. glo. noſtræ videtur ex toto vera, & vr̃ clare probari ſ. de neg. geſt. l. negociũ. & ꝯ. tit. j. l. quæ fortuitis. & in l. j. ꝯ. depo. quæ ſecundũ prædicta dẽt intelligi, & ff. de pac. l. iuris gentiũ. §. itẽ ſi qs. & ff. mãd. l. Ariſtoni. In quarũ nulla dr̃ debere deueniri ad ſingularẽ dinumera. & hoc intelligo, quando damnum contingit occaſione cõmodati, vt in alia limitatione ad primã quæſtionẽ dixi. †Sed tũc quæro, cur in iudicijs non valet generalis conuentio, at in contractibus ſic. Reſpondent quidam, quia iudicia redduntur in inuitũ, ſed glo. eam reprobat per l. j. ff. q̃ metus cauſa. præterea eadẽ rõne deberet ſpecialis dinumeratio inualidari, quod eſt falſum. Bart. vero dixit, qa ſtipulationes p̃torię, & iudiciales dicũt ſm eą tatẽ, & mẽtẽ p̃toris iudicari, q̃ non patitur, quem decipi ſub inuolucro verborũ, vt ff. de tranſact. l. qui cũ tutoribus. Sed conuentionales iudicantur ſecundũ mentẽ contrahentiũ, q̃ voluerunt de omnibus teneri, & omnibus eſſe renunciatum, vt ff. de tranſac. l. cũ Aquiliana. & de verb. obliga. in l. in conuentionalibus. Ego addo aliã rõnẽ, videlicet, q̃ in ꝯctibus ius, & æquitas dictãt cõuẽtionẽ valere, qa ſic, vel interponiẽ pp cõſeruationẽ indẽnitatis rei ſuę, & propter cõmodũ rei, q̃ facit paciſcens, quę cõuentio ſi non intercueniſſet, & res caſu perempta eſſet, damnũ ſibi dñs, vel quaſi haberet. Sed in iudicijs æquitas dictat totũ ꝯ; qa licet ad iudiciũ nõ veniat reus caſu impeditus, actor in re, vel actione ſua dãnũ nõ patiẽ, & ſi patiẽ, qa actio eẽt p̃ſcripta, daret ſibi reſtitutio, vt reponeret in priſtinũ ſtatũ, ar. ff. de eo per quẽ ſa. l. fi. ver. plane. †Quæro, qd ſi in contractibus eſt facta dinumeratio aliquorũ caſuũ, & adiecta clauſula generalis, an clauſula extendeẽ ad oẽs ẽt grauiores ſpecificatos. Et vr̃, q̃ ſic, quia, & ſi nulla dinumeratio facta eſſet, de oĩbus teneretur, vt in p̃ced. dixi, ſed in iudicijs ſecus, iõ in illis dixi, eũ nõ teneri de grauioribus. [a] In opp. facit, qa pp dinumerationẽ aliquorũ vr̃ receſſiſſe a generalitate, & clauſula dẽt reſtringi ad ſimilia ſpecificata p̃tõnes, quas allegaui §. in 6. oppo. Cautela eſt, vt in clauſula adijci faciat dũ dicit, & cuiuſcũq; alterius caſus fortuiti tam minoris, q̃ ẽt maioris, vel grauioris. Quæro, qd ſi in caſu, quo cõuentio, vel renũciatio generalis nõ tenet, iuramentũ interuenit. Gl. in authẽ. ſacramẽta. ſ. ſi aduer. vẽ. tenet, q̃ non validaẽ, tdẽ tenet hic Cy. qa in nõ cogitatis deeſt cõſenſus, & iõ iuramentũ in eis nõ operat.

In cõtra. facit ff. de leg. 2. l. cũ pater. §. filius matrẽ. vbi iuramentũ hẽt vim ſpecialis diſpoſitionis, & ſic operari dẽt in caſu noſtro, ac ſi ſingulariter caſus fuiſſent enumerati. Solu. quod iuramentum hẽt vim diſpoſitionis ſpecialis in eo, in quo conſentiẽ, non in aliis. Et ideo Cy. not inter dixit in nõ cogitatis, quod in cogitatis bene operaretur, & procedit hæc etiam de iure cano. Ex his apparet modo hanc materiã plenarie expeditã eſſe. Vltimo deſtruo totã iſtã materiã, qa cũ caſibus fortuitis nullus, q̃uidere poſſit, vt ꝯ. tit. j. l. q̃ fortuitis. & ꝯ. de p̃ſcri. 30. ann. l. ſi. & ff. de admin. re. ad ci. perti. l. 2. §. ſi eo, ſequitur, quod talis promiſſio, ſeu renunciatio videtur facta de impoſſibili, & ſic non debet valere, tam in ſpeciali q̃ in generali, vt ff. de verb. obliga. l. impoſſibilis. & ff. de reg. iur. l. impoſſibilium. Solu. q̃ contra, ꝓcedit in impoſſibili in ſe, & mere, ſed cũ caſus fortuiti eueniant contingenter, & non neceſſario, ſeqtur q̃ eorũ prouiſio, & euitatio eſt in ſe poſsibilis, ſed propter defectum noſtræ cognitionis reſiſtere nõ valeamus; vnde magis eſt difficultas, quam impoſsibilitas, quia difficultas proprie reſpicit perſonam, Impoſsibilitas vero rem, ſecundum Guil. de Cun.

ADDITIO.

a †Non teneri de grauioribus. Tu uide de hoc Bar. in l. Lucius. & quod ibi diui in apoſt. ad ipſum, in uer. generalis. ff. de pac. plene in l. ſi ſeruus communis. intra. de ſtipul. fer. & in l. Męuius. §. eum, qui. col. 2. uer. pro cuius declaratione ff. de legat. 2. & Card. in clem. 2. in j. q. extra, de procura. & dixi in tracta. clauſularium, in prin. in uer. c'aufula generalis. uer. 16.

LEX II.

1 *Intentans certam ſpeciem contractus, debet probare formam, ex qua reſultat illa ſpecies. & nu. ſeq.*
2 *Commodatum vſum certum, & tempore limitatum requirit.*
3 *Commodatum a præcario, in quo differat.*
4 *Conceſſio ſimplex talis eſſe cenſetur, qualis præceſſit determinata rogatio.*
5 *Commodans pecuniam in certum vſum, an poſſit illam repetere, antequam in illum vſum conuertatur.*

Cum eum. Primo rationem præmittit. Secundo deciſionem quæſiti annectit, Secunda ibi, conſequens. Commodator debet probare vſum finitum, ad qnẽ
1 commodauit. hoc dicit, ſecundum vnam lectũ. †Vel ſic. Deducens certam ſpeciem contractus in iudicio debet illam probare, ſi negatur. hoc dicit, ſecundum aliam lectu. †Nota, quod commoda-
2 a tum requirit certum vſum, & tẽpore limitatum [a] tacite, alias nõ eſt commodatum. Obiẽpo. quod non actor, ſed reus probet, qui affirmat ad certum tempus ancillam ſibi commodatam eſſe, vt l. ci, qui. ff. de proba. Solu. q̃ huius timore duæ ſunt lectu. in gl. una, q̃ actor & reus confitebantur ꝯctum commodati, & ẽt vſum, ad quẽ ancilla fuerat cõmodata, qa ad lanificiũ, ſed erant diſcordes in tpe, qa actor dicebat, q̃ ꝓ certo tpe, puta, ꝓ decẽ diebus, Reus dicebat, q̃ ſimpliciter pro lanificio, & ſic donec tota lana fuerit expedita. Actor igit, ꝓbat de tpe, qa ꝯ eũ eſt p̃ſumptio, q̃ vſq; ad finẽ miniſterij cõmodauerit, l. cõtinuus. § cũ ita. ff. de verb. oblig. q̃ no. & ſic no. q̃ cõmodatũ non reuocaturante vſum finitũ. Vel ſecũdo reus dicebat ſibi donatã, actor cõmodatã; vnde actor dẽt ꝓbare id, q̃ eſt cã ſuæ intentionis, l. q accuſare, §. de eden. Contra hãc ſol. replicat glo. de l. ſiue poſsidetis. §. de ꝓbat. vbi q̃ antea erat dñs, & tũc p̃ſumit. Itẽ, qa donatio nõ p̃ſumitur, vt l. cũ de indebito. §. fi. ff. de proba. Sol. q̃ nec hic donatio allegata p̃ſumit, ſed qa ꝯctus p actorẽ allegatus negat, ideo oportet, q̃ per eũ probetur, nec dominiũ hic deducit in iudicio, & ſic non obſt. l. ſiue poſsidetis, vt in gl. Ex qua no. q̃ ſi actor ageret rei vendic. & reus exciperet, tu mihi donaſti, q̃ reus fateri dr̃ intẽtionẽ actoris, vnde niſi donationẽ probet, cõdemnabit actori, & hoc vult iſta gl. Quærit gl. an cõmodatarius poſsit actori agenti cõmodati reſtituere quæſtionẽ dominij, & dicit, & bene, q̃ nõ, vt ff. eo. l. ira ſi fur. Sed vide
3 generalius, q̃ ſcripſi in l. nõ bene. ſ. ſi cert. pet. †Quærit Cy. in quo differt cõmodatũ a ꝑcario, & rñdet ipſe ſm Doct. q̃ cõmodatũ fit ad certũ vſum tpe determinatũ ex cõuentione, vel rei ſeu miniſterij natura, vt hic. Sed ꝑcariũ fit ad vſum incertum, l. ſi. ff. de ꝑca. vel ſi ad vſum certũ, nõ propterea ad tps determinatũ cõuẽtione, vel rei natura, & pro hoc inducũt, l. Lucius. ff. de donat. vbi dicũt fore caſum, q̃ ſiue dicã concedo, ſiue cõmodo tibi talẽ domũ, vt poſsis eã inhabitare, quãdiu volueris, q̃ eſt ꝑcariũ, & non cõmodatũ, ga tps eſt incertũ ex cõuẽtione, & natura rei, ſm Pet. & Iac. q̃ no. ga in d. l. Lucius. vſus nõ ſic fuit determinatus, vt iſti ponunt. Et circa hoc de habitatione cõmodanda, vide, quod no. gl. ff. eo. l. j. §. & ex hoc ſequtur alia differẽtia, q̃ præcariũ reuocatur pro libito cõcedẽtis, vt d. l. Lucius. & ff. de præca. l. j. §. j. & l. 2. §. j. cõmodatum nõ, niſi vſu finito, vt hic, & ff. eod. l. in commoda-
4 to. §. ſicut. & ibi gl. † Quærit Cy. pone, q̃ peto a te, vt commodes librum ad certum vſum, & tu ſimpliciter tradis librum, an intelligatur in commodatũ. Et rñdet ſm Cy. q̃ ſic, qa talis debet intelligi ſimplex conceſsio, qualis prę ceſſit determinata rogatio, arg Inſtit.

ADDITIO.

a ¶Et tempore limitatum. Et ſic no. quòd commodans non poteſt ſtatim repetere commodatum, niſi actus, ad quem fuit factum commodatum ſit perfectus, & probetur perfectum eſſe ſecundum Bal. hic cum gl. in uer. in a. doct. & Bal. in l. pe. infra eo. & Ioan. de Por. poſt gl. in l. ſi poenam. ff. de uerb. obli. c. j. & ibi Abb. de cõmoda. Spec. in tit. de actor. uer. item excipitur contra locatorem. & de com. §. j. uer. quid ſi res ſimpliciter.

a ¶Caſus fortuiti. Sed quid ſi commodatarius, cui bouem de ſero dimiſit intra portam in loco tuto, bouem uero ſuum dimiſit in loco tutiſſimo, an teneatur; dic, quòd tenetur, uel caſu bouis commodati per hoſtes ablati, ſimul cum pluribus bobus aliorum de caſtro, quia in bouę ſuo meliorem cuſtodiam habuit, ita Bal. in l. quæ fortuitis. 4. colum. uerſic. ſed iuxta hoc quæritur. infra, de pign. act. & adde dictum Bal. in l. pignus. in fi. eod. titu. & adde, quod commodatarius perdens rem commodatam, ſi ſaluat ſuam, eſt in culpa, l. ſi ut certo. §. quod uero, & ibi glo. ff. commod. ubi etiam Bart. & ibi etiam uide Ange.

† Adde quæ dixi in l. quæ fortuitis, per Do. Coapoſillatorem meum, hic alleg. a. in apoſtil. tam ad iſtum, quam ad Bar. & Bal.

Instit.de inuti.stipul. §.ꝑterea. & hoc inqt ipse, ēt si ꝑcario rogabat,qa usus certus,& tpe determinatus est ille,q dēt attēdi: qa ille in hac materia operatur ꝑ prius,& potētius,& idē dico ecōtra; puta si usus eēt incertus,& indeterminatus,qa ꝑcariū eēt iudicādū,licet uerbū,cōmodo, eēt appositū; qa uerba impropriant, ut
5 ad naturā rei trahant,ut de ꝑscr.uer.l.insulā.quod no.†Pone,mutuaui tibi pecuniā in certū usum consumendā, an possim illā re-
a petere, antequā in usum illū consumpseris.ᵃ Dicit Bal.gl.sentire, ꝙ non,in l.si pœnā. ff.de uerb.oblig.sed meo iudicio aliū intellm hēt illa gl. Sed qd si tps trāsiuit,quo finiri potuit usus, sed nō finiuit;an cōmodatū reuocari poterit;dixit Guil.de Cu.ff.co.l.in cōmodato. §.sicut.ꝙ sic,ēt si casu impeditus uti nō potuit, quia ipse tractat de lucro,repetēs de dāno,& inducit,ff.loca. l.si uno. § itē cū quidam.Sed meo iudicio fortius facit,qa cōmodatū est finitū, cum tempus eius tacite conuentum sit finitum,& decursum.

ADDITIO.

a †Antequam in usum illum consumpseris. Adde,ꝙ gl.in alleg.l.si pœnam. ff.de uerb.oblig.Bal.ibi sequitur,& Ang. Sed Bar.contrarium tenet ibi, & Bar.sequitur Ioan.de Imo.in l.in commodato. ff.eod.de quo uide omnino Bal.hic in fi.& ibi And.Barba.concordantem Doct. contrarios.

LEX III.

1 *Commodatarius tenetur restituere rem sibi accommodatam ad pignorandum,vbi satisfecerit ad debitum. & nu.seq.*

a
1 De restituendis.ᵃ †Res ad pignorandū cōmodata extenuato debito est restituēda.h.d. Quęrit gl.qua ac.rñ.ꝙ ac.cōmodati,si gratis fuit cōmodata, & si nō gratis,tūc si pecunia numerata nō interuenit ac.
2 ꝑscri.uerb.l.rogasti. † Quæro,qd si ei nō cōmodaui,sed ego ꝓ eo obligaui,rñ. Aut ꝓ eo pñte, & tūc ago mādati,ut luat. Aut ꝓ absente,& tūc ac.neg.gest.ff.mād.l.Lucius. & l.ex mandato.§.fideiussor. & ff.cōmo.l.si ut certo.§.nūc uidendū.la 2.& de rei uendi.
3 l.semp. †Quæro,qd si nō stat ꝑ debitorē,sed ꝑ creditorē. dic Aut ꝑ cū stat,quominus debitor luat,& dic,ut d.§.nūc uidēdū.uer.idē Labeo. Aut,qa solutū est debitū,sed nō ꝓpea pignus restituit creditor,& tūc ago pig.ac. si ego ꝓ te pignoraui,& tibi pignorandū cōmodaui ago ex iu.cesso.ut d.§.idē Labeo.Quęro,qñ agere possum,ut luat;dicit gl.Aut adieci,ꝓ quāto tpe cōmodabā,& tūc illo trāsacto, Aut tps nō adieci,& tūc cū diu stetit,uel facilis est solutio debitori. Circa caudā gl.est uidēdū, quātū ē istud diu,& gl. in l. Lucius.ff.manda.dicit,ꝙ est in iudicis arbitrio,& bñ dicit,sm Doct.Dicendū est,ꝙ interdū ex qualitate ꝑsonę cōmodantis potest esse præsumptio citerioris tpis,ut in scholari,q cōmodauit librū,quem dēt audire in seq.anno. in quo est præsumptio,ut ante euentū anni uoluerit sibi restitui. Idē si est scholaris forēsis,q scit in recessu,nam uel recessum retardare,uel rem suam sic dimittere non debet cōpelli,arg.l.quæsitum, & quod ibi no.gl.ff.de pig.

ADDITIO.

a ¶De restituendis. Vide Bal.hic.

LEX IIII.

1 *Commodati restitutio non probabiliter recusatur prætextu debiti. & nu.seq.*
2 *Scriptor quinternum quem scripsit, & sartor vestimentum, quod fecit pro mercede possunt retinere.*

1 Prætextu. Per seipsam summat. †Gl.opp.tribus modis. Primo,de l.fi.ꝟ.de compē. & soluit, ꝙ ibi hic inde debebat quātitas,hic ex una parte spēs,& bene,fatet tñ,ꝙ si hic deueniret ad æstimationē,uel interesse rei perēptæ,uel deterioratæ,posset cōpēsatio obijci,qa tūc hincinde quātitas deberet, & idē dicit, si ab initio commodata fuisset pecunia, ut dies appareat,ff. eo.l.sæpe.Et hic caue,qa si pecunia fuit cōmodata,ut quātitas,gl.clare ꝓcedit,si ut species,tūc glo.alia uř huic ꝯria,q cōpēsationē non admittit qa tūc de ea iudicat,ut de specie,ut l.plane. §.j. & l.sed si certos.de leg.j.& hęc gl.est ff.si cert.pet. l.cū fundus. §.seruū tuū.impru. Et idē no.gl.j.in l.fi. ꝟ.de cōpen. & licet quidā illas reprobēt;tamē eā salua. uide ut dixi in d.l.fi.secūdo opponit glo. de lege.in rebus. §.possum.ff.eo. Sol.ut in ea.tertio opp.de l. si nō sortē.§.si centū.ff.de condi.indeb.& nō soluit.Sed dic,quod res ibi ꝑp debitū tradita fuit, ut tñ hæc materia latius liqueat, distingue,cū q̄rit,an una res ad creditorē ꝑuenta possit ꝓ alia retineri.Aut una recipit functionē cū alia,& tūc ꝑ uiā cōpensationis una ꝓ alia pōt retineri,l.fi.ꝟ.de cōpēsa.& hic in glo.Aut una cum alia functionē nō recipit, & tūc Aut peruenit ad creditorē cū ui-
a tio,ᵃ & nō pōt retineri ēt ꝓ seipsa,quod est fortius,ut ff.quo.le.l.j. §.redigunt.& ff.qđ ui,aut clam.l.j.§.& ꝑ uim. Aut ꝑuenit ad eum sine uitio,& tūc Aut causa retinēdi cohæret rei,Aut rei nō cohęret,si cohæret rei, tūc pōt retineri, quod est ob impēsam factā in rē,uel ob rē,ut ff.eo.l.in rebus.§.possum.& ff.de do.excep.l.Paulus.& ff.de ꝯdi.l.si in area.Fallit hodie,ꝟ.de rei uxori.acti.l.j.§.sed
2 nec ob impēsas. †Et ex hoc decidit qō,ut scriptor possit retinere
b quinternū,ᵇ quē scripsit,qa opera in rē hř loco impēsę.Ita no.gl. in d.§.si centum,& ibi ꝑ fac.But. Similiter,ut sartor possit tenere uestimentū ꝓ mercede,& uecturalē fardellū ꝓ gabella,quā ꝓ eo soluit.Et ꝓ hoc specialiter allegauit Guil.de Cu. ff.qui po.in pig. ha.l.huius.q tex.est multū singularis,& no.ad ista. Sinaūt cā retinēdi nō cohæret rei,tūc aut res illa est,uel fuit ei obligata,licet ꝓ alio debito,& nō ꝓ isto fuerit obligata, & retineri pōt, ut ꝟ.ēt ob chirog.pe.l.j.& ille est casus multū singularis. Et pōt eē rō, qa ob tutelā creditoris tradita fuit,licet non specifice ꝓ ipso debito, sed ꝓ alio,& ēt,qa nō fuit visum legislatori honestū,ꝙ prius non solueret in antiquū debitū,maxime, de quo nō erat sic plene cautū, iō ꝑ exceptionē doli retinet,ut ibi dř. Et idē, si quasi obligata intelligat,sed vere non sit,ꝙ est,qñ quantitas debita successit loco rei,q̄ vult retinere;nā tunc res ipsa pōt retineri loco quasi pignoris,donec ꝑciū integraliter sit solutū, vt ff.de hęre. ven.l.hęredita. & ff.de act.emp.l.Iul.§.offerri.loco quasi pignoris iō dixi, qa uere nō est obligata,nec ante traditionē,nec post ea,vt ff.de re.co.l.j. in fi.& l.seq.& ff.de in rē verso.l.qdā,aut res illa nō est ei obligata, nec quasi, & tūc, aut res illa ꝑuenit ad creditorē ꝑtextu illius debiti,cuius ꝑtextu vult retinere,& tūc pōt,vt d.§.si cētum. & ff.de pig.actio.l.elegāter.§.q reprobos.& l.si cū aurū. ff.de sol. Aut diuerso ꝑtextu ad eū ꝑuenit,& tūc retineri nō pōt,vt hic,& ꝟ.in q.bus cau.pignus taci.ꝯhitur, l.si nō inducta. Et ex hoc patet,quod scriptor nō potest exemplar retinere propter debitum scripturæ.

ADDITIONES.

a ¶Cum uitio. Adde Soci.consi.148.incip.uisis processu. uersic.ista conclusio.in 2.parte.ubi hoc allegat, & firmat.
b † Possit retinere quinternum. Adde Bal.hic,nu.j. & quod ibi not.And.Barb. in addit.ad ipsum,uer.retinere quinternum.eundem Bal.in l.si quis. supra,depo. & Ange.in l.quædam. §.nummularios. de edendo. & glo.& Bart. in l.si non sortem.§.si centum.de condict.indeb. ubi etiam no.idem Bar.& Doct. non posse eum retinere librum exempli.

De pignoratitia actione. Tit. XXIIII.

¶Continua rubricam,quia dictum est de contractu,qui celebratur gratia vnius tantum,vt commodatum,annectit de eo,qui celebratur gratia vtriusq;,secundum Cy. Vel,quia pignoratitia cōtrahitur re,sicut commodatum,vt Instit. qui.mod.rē contra.§.itē his.& §.fi.ideo post commodatum de ea subiungit.

LEX PRIMA.

1 *Fructus, & commoda rei pignoratæ sortem extenuant ipso iure creditore percipiente.*

Q Vòd Obuentiones rei pignoratæ a creditore perceptę extenuant debitum. h. d.
1 † Quærit Cynus, an statim,ꝙ sunt perceptæ extenuāt debitū,& dicit sm Fran.Accur. quod sic, qñ obuētiones recipiūt functionē cū debito, qa consistunt in pecunia,sicut ipsum debitū,alias si functionē nō recipiūt,qa sunt fructus fundi,vt in l.seq.tūc nō statim extenuāt debitū,sed demū cū sunt cōsumpti,vel vēditi,quod pōt creditor facere,quod deteriorant tpe.Et huius est rō,qa non ante pñt cōpensari, & hoc ēt vult glo.ff.sol.matri.l.diuortio.§.ob donationē.& ibi idē no.Bart.quod hic Cy. Et ꝓbat rōne,qa ante consumptionē non sunt in dñio creditoris,sed ei pro debito sunt obligati,vt l.3.ꝟ.in q.cau.pig.ta.ꝯ.& l.Paulus.§.j.ff.de pi. & sic nō possunt debitum extenuare, cum & si pecuniam alienam solueret,debitor ante consumptionem debitum non extingueret.

LEX II.

1 *Fructus,qui debuerant percipi,sortem extenuant,sicut & percepti.*
2 *Creditori,an liceat syluam pignori datam incidere.*

a Creditor.ᵃ Primo consulit circa fructus. Secundo circa deteriorationem,secunda ibi,& si.Casus.
1 † Fructus percepti, & percipiendi ex re pignori tradita extenuāt debitū,& pro deterioratione rei creditor tenetur,quod intellige consumptione secuta,vt dixi in l.pe.Quęro,qd si fructus excedāt debitū. rñ. ꝙ creditor ad rē restituendā tenet cū residuo fructuū, vt extra,de pigno.c.cū constet. Quæro, an æstimatio deteriorata
2 extenuet debitū.respō.ꝙ sic,vt gl. †Quęro,qd si sylua data est pignori,an licet creditori eam incidere. respon.ꝙ sic,si cedua est,ꝙ tunc non dicitur deteriorem rem facere,sed fructus percipere,vt ff. de vsufru.l.ex sylua.verum ligna incisa sunt pignori.l.quamuis. ꝟ.in qui.cau.pi.tu. contra. nisi trāsiuerint in materiatum ad primā speciem non reducibiles,vt ff.eo.l.si cōuenerit.§.pe.& tunc,quia habentur pro consumptis æstimatio extenuabit debitum,vt hic.

ADDITIO.

a ¶Creditor.In materia uide in c.ad nostram,de iureiur.& in c.conquestus.& in c.eam quæ.de pig.& in c.ex literis.de iureiuran. & adde, quod limitari potest hæc l.nisi iuratum esset de soluendo pecuniam creditori, nec in aliquo eum molestare,per tex.uo.in c.ad nostram,de iureiur. & ꝙ no.Bar.in l.amplius.infra,rem ha.ha.& adde,quod not.Imo.in l.j.§.per seruum. ff.de acq.possess.& limita, ut no.per Bar.in l.diuortio.§.ob donationes. solu.matrimo.pro quibus facit,quod habetur in l.1.& 2. infra,de pac.pig.& ad istam materiam uide Do.Alexan. post Bal. hic, & quando fructus extenuant sortem, uide no.q.Bal.in rubri.infra,de contrahen. emptio. in 15.q. & in hac materia adde Do.Soci.consi.15.incip.uisis prædictis publicis instrumentis. uersic.unde dicendum,& quarto circa fi. cum uersic.seq. & uersic.4. etiam probatur in j.parte.& consi 29.incip. uiso quodam instrumento.uersic.circa tertium principale, in d.parte. quòd pignus facit fructus suos, & computantur in sortem,& recepti ultra sortem restituuntur.

LEX III.

Pactum. Pactum, ꝙ liceat creditori pignora vendere,nō facit, vt si plus debito vendantur, illud creditor sibi lucretur,sed reddere debitori tenetur, h.d. secūdum primam lectu. Quærit glo. quid si non uendidit, uel minus iusto precio dolo malo uendidit,& dic,ut in ea.

LEX

LEX IIII.

1 *Creditor non tenetur de casu fortuito in pignore, qui tamen non præsumitur,nisi probetur.*
2 *Creditor an debeat probare perditionem pignoris,sua culpa non euenisse.*

1 Si creditor. †Creditor non tenetur de pignore perdito sine eius culpa, vel vitio. h.d. No. vltra ea,quæ sunt in summario,ꝙ ista verba,ego perdidi,in se dolū,vel culpā nō implicāt.seu includūt.no.ēt ꝙ q casum allegat,illū ꝓbare dēt.Opp.ꝙ nō de oi culpa creditor teneat,qa nō de leuissima, vt ff.eo.l.si cū vēderet.§.fi.& l.seq.sol.cōfitēdo,vt in glo. Cū enim ꝯctus celebret gratia vtriusq;,non venit leuissima culpa,sed lata, & leuis.sic,vt ff.cōmo.l.si vt certo. §.nūc videndū. & Instit.q.mo.re ꝯ. ob.§.fi. Opp. ꝙ nō sit necesse, ꝙ casus ꝓbetur manifestis ꝓbationibus,sed suffi.iuramēto,vt s̄.de fi.instru.l.fi. Solu.vt ibi dixi
2 in 3.ꝯ.Et adde distinctionē,q̄ ibi scripsi in quarto ꝯ.†Quæro modo,an sufficiat creditori ꝓbare solū casum, an ēt hēat necesse ꝓbare,ꝙ sine eius culpa casus euenit.gl.recitat opi.Bul.postea suā, & tenet, ꝙ debitor dēt ꝓbare culpā creditoris interuenisse, vt in ea latius patet.Sed Bart.in l.si qs ex argentarijs.§.ꝑtor.ff.de eden. distinxit casus fortuitos,vt in his,q̄ de facili, & frequēter eueniūt sine culpa possessoris,vt vis hostiū, impetus aquarū, vis ventorū, vel tēpestatis,& tunc glo.bene dicit, vt qui culpam allegat,illam probare debet,vt l.si merces.§.culpæ.ff.loca.& l.pe.in princ.ff.solu.matri. In his vero,quæ sine eius culpa præsumpta faciliter non eueniunt,vt furtū,vt d.l.cum duobus.§.damna.ff.pro so. & incendium,ff.de offic.præfe.vrb.l.j.& ff.de peric.& cōmo.rei vēd. l.vēdita. & fuga corū,q debēt custodiri,vt de cust.re.l.pe. & tūc,quia casus culpā præsumptam habet annexam, vel admixtam, debet probare is,qui casum allegat, tale quid, quod culpā illam excludat, vt dictis ll.Et pro eorum declaratione,vide quæ in l.seq.dicā.

LEX V.

1 *Casus fortuiti,qui non possunt præuideri, non veniunt in contractibus bonæ fidei,vel stricti iuris. & nu.seq.*
4 *Incursus hostium,& aggreßura latronum,casus fortuiti dicuntur.*
5 *Casus fortuitus,quid sit,& qualiter contingere dicatur,& nu.6.*
7 *Incendium,quando sit casus fortuitus,& quot modis contingat.*
8 *Dominus,an teneatur ex facto familiaris.*
9 *Conductor domus,an teneatur locatori de domo combusta.*
10 *Ignem immittens in domum propriam,an teneatur de domo vicini,ad quam ignis transijt.*
11 *Aedes vicinas,deponens incendij arcendi causa non tenetur.*
12 *Sententia iniusta iudicis,dicitur casus fortuitus.*

a Quæ fortuitis.ᵃ Primo dubium remouet circa pignus.secūdo,circa debitū principale. secūda ibi,nec a petitione,& subdiuidit q̄libet in duas, vt ꝑ se
1 patet.†Creditor de casu fortuito cōtingēte in re pignorata nō tenet,nec a debiti petitione excludit,nisi de ꝯrio actum fuerit.h.d.
2 †No.ꝙ creditor non tenet de casu fortuito.concor.ff.eo.l.si cum
3 venderet.§.fi.& alleg.ll.in gl.alleg. † Itē no.ꝙ casui fortuito ꝓuideri nō pōt.cōcor.ff.cōmo.l.in rebus.in princ. & l.ad eos.& ff.de acti.emp.l.si ea. Ideo dixit tex.ꝙ fortuitos casus nullū hominum
b cōsiliū ꝓuidere potest,ᵇ vt ff.de admi.re.ad ci.perti.l.j. §.si eo tpe.
4 † Itē no.ꝙ aggressura latronū est casus fortuitus,sic incursus hostiū.s̄.eo.l.j.Itē no.ꝙ extinctio pignorū nō liberat a debito.Itē no. ꝙ ꝑ pactū qs pōt in se suscipere casum fortuitū,& de hoc vltimo plene scripsi s̄.tit.j.l.j. Itē no.ex fi.cōiuncta glo.ꝙ si testis dicat,ita placuit ꝯhentibus,hoc dēt intelligi ꝑ pactū, & nō ꝑ stip. facit l. si tibi.ꝟ.lo. Sed hoc attēde,qa gl.sentit,ꝙ in hoc pactū dēt interuenire incōtinenti, ꝙ nō puto,qa nō ad actio. sed ad exceptionem, vel replicationē inducendā interponitur. Ideo ex interuallo sufficere dēt,vt ff.de pac.l.iuris gentiū.§.quinimò.ver.idem Marcellus.& l.si vnus.§.pactus. Opp.ꝙ qs de casu teneat,vt s̄.l.ꝓxi.Solu. ꝙ ibi culpa fuit de causa casus,hic nō,& alias opp.adde,quas scri-
5 psi s̄.tit.j.l.j. †Quærūt Doct.qd sit casus fortuitus;rñdent,ꝙ casus fortuitus est casus contingenter eueniēs,q neq; custodia,nec cura,vel diligentia mētis humanæ euitari pōt ab eo,q patit,vt ꝓbatur hic,& in alijs ll.quas in prin.allegaui in secundo notabili.Cōtra descriptionē istā sic arguo,nam si euitari non pōt,ergo q in se suscipit casum fortuitū,obligat se ad impossibile, & sic nō dēt teneri,l.impossibiliū.ff.de reg.iur.cuius ꝯ dř hic in fi.Solu.vt dixi s̄.
6 tit.j.l.j.in fi.†Quæro secūdo,qualiter isti casus fortuiti dicātur cōtingere. rñ.dupliciter, nā qñq; facto naturæ,qñq; facto hoīs. Facto naturæ, puta tēpestate maris grandinū vltra solitū cadentiū, vel niues maxime insolitæ, vel feruor Solis nō consuetus,vel terræmotus siue ruina,vis ventorū,& naufragia,vel impetus fluminis,vel aer corruptus ex quo generantur rugæ bruci,vel locustæ, vel mors,quæ contingit ex aere corrupto,vel ex influentia praua corporū supercœlestiū,vt quotidie videmus in hoībus, & in animalibus.Similiter languores,& infirmitates,& hęc ꝓbantur ff.si qs cau.l.sed & si qs.§.ꝙ diximus.& ff.de ꝯhē.emp.l.fistulas.§.frumēta.& ff.loca.l.ex cōducto.§.si vis. & §.sed & si vtēdo.& l.maritus.& ff.ad l.Falc.l.in rōne.in prin.& ff.mād.l.inter causas.§ nō ꝯria.& ff.de dam.infect.l.fluminū.§.Labeo.& ff.de publica.l.Cęsar.qnimò,& morbus contingēs senectute,casus fortuitus vř appellari,vt l.si certe.§.ꝙ vero senectute.ff.cōmo.Facto vero hominis casus cōtingit ꝑ incursum hostiū, vt s̄.tit.j.l.j. vel violentia latronū,vt hic,vel ꝑp vim exercitus,siue eius lasciuiā,vt ff.loca.l.itē quæritur.§.exercitu.& l.ex conducto. §.idemq;.attribuit ēt casui fortuito vis maior, & potentia cui resisti non posset, vt ff.loc. l.si merces.§.vis maior.& l.fundus.in fi. & horreorum fractura, vt in
7 eo.tit.l.dñs horreorū.†Similiter incendiū,ᶜ vt ff.cōmo. l.si vt cer-
c to.§.ꝙ vero senectute.& ff.pro soc.l.cū duobus.§.damna.& ff.loca.ex contractu.§.fi.& l.videamus.§.fi.cum l.seq. & ff.de reg.iur. l.contractus. in fi. vbi tex. vltra incendium multos enumerat casus,ideo ibi vide. Sed,qa de hoc incendio plures dubitare vidi,iō aliqua dicā,alias in hac materia dubia ꝑ me cogitata.Circa,ꝙ attēde,ꝙ ignē habere non est ꝓhibitū,qa esset denegare vnum ex elementis,sed vagantem tenere,& immoderatum tenere est culpa;unde si damnū sequatur culpæ adscribitur,dř aūt immoderate habere re,loco,& tpe. Re, ex quantitate lignorū, qa nimia ad comburēdū posuit; unde ignis fuit nimis excessiuus; ita,ꝙ nimis in altū tetendit,& uagando ꝓcessit. Loco,ut qa loco incongruo ignē tenet,& periculoso ꝑp cohęrentias,uel ꝑp seipsum,qa ignis erat in tassello,& locus,ubi sit ignis nō habebat arolam.Tēpore, qa stante uento ignē incensit in loco aperto. Et sic aliquo ex istis casibus incēdiū ortum est,& damna illata. Item attendendū est, ꝙ incendia quandoq; fiunt ex proposito,& opera data, quādoq; casu nulla ꝑcedente culpa,quandoq; aliqua culpa præcedente,& quandoq; in committendo,ut in exemplis s̄.positis, quandoq; in omittendo, ut ignem non uelatum de nocte, seu nō coopertum dimittendo. Item,ꝙ incendium,quādoq; habet locum ab intra, quandoq; ab extra,& hæc omnia ex sequētibus potes colligere. Distinguo igitur sic,aut est immissus ab intra,seu habuit ortū ab intra,aut ab extra,aut dubitatur,quia si ab intra,aut scitur a quo, aut ignoratur. Si scitur a quo,tunc casui fortuito non adscribitur, sed ille tenetur,q immisit, & si sit seruus dominus pro eo noxaliter tenetur,ut ff.loca.l.uideamus.§.fi. & ff.de peric.& cōmod.rei uendi.l.si uendita. & si fuerit liber homo,tunc aut erat familiaris patrisfa.domus,aut solū hospes in domo;si familiaris, tūc licet ipse immediate ex facto suo teneatur, tamen de patresa. cui seruit, dubitatur, an qa utitur opera illius, ex quasi suo delicto teneat, & uř quædam glo.dicere,quod tenetur,in l.ne qd.ff.de incen.rui. nau.Sed Doct.cōiter,& Bart.illā gl.restringunt,qñ familiaris delinqt in officio, ad ꝙ erat deputatus, alias dicūt absurdū eē, dñm ꝓ eo teneri,ēt ꝓ hoc inducūt,ff.de pub.& ue.l.j.§.familię.& ff.de his,q deie.uel effu.l.si uero orearius. & ff.nau.cau.sta.l.j. §.j. Et iō in ꝓposito uidet dicendū, quod si familiaris deputatus super coquina masculus,uel fœmina minus diligenter ignē tenuit, & ob hanc causam domus conducta,uel res cōmodatæ patrisfam.sint combustæ,pater ipse familias ex quasi delicto teneatur. Sinautē familiaris ad coquinam deputatus, diligenter se habuit,ignē extinguēdo uel cooperiēdo, ut debuit, & postea alius familiaris ad hoc nō deputatus ad coquinā accessit,& ignē accensit,& minus diligēter cūtenuit,uel dimisit, ꝑp quod si res locatæ,uel pignori datę patrisfa.sunt cōbustę,tūc patersa.ex illius facto teneri nō debet,qa extra officiū sibi deputatū deliqt, hoc ꝓbatur ff. ad l.Aql. l.si seruus seruum.§.si fornicarius.& ff.loca.l.si extraneus. a sensu ꝯrio.ff.de peric.& cōmo.rei uēdi.l.si uendita.2.rñ. Si uero,q ignē immisit,uel incendij causa fuit,nō fuit familiaris patrisfamilia,sed amicus,

ADDITIONES.

a ¶Quæ fortuitis.Adde Bal.in l.si creditor.supra eo.& hic.
b ¶Præuideri potest. Adde c.cum Io.de Ho.& Alex.in l.sed & si quis.§.quæsitū, si quis cau.Et adde,ꝙ casus,qui de facili eueniunt,nō dicuntur fortuiti, nisi habeant in se fortunam annexam. Bal.in c.j. 5.col.uer.extra no.ꝙ casus,qui, mo.feu.amit.sed tunc dř,qñ ꝓuidentia hominis resistere non pōt, ut incursus hostiū hic proprie,& improprie,nō qñ culpa præcedit,ut incendiū, & furtū, per l.si uendita.ff.de peric.& cōmo.rei uēdi.Bal.& Doct.hic,in j.col. Itē adde, ꝙ casus fortuitus dř partialitas terrarū, unde si maritus exulet ex causa partialitatis,dř nō culpa sua,sed cā partialitatis exulare.Bal.in l.si cū dotem.§.si maritus.in j.col.uer. & hoc facit ad quæstiō.ubi Imo. ff.solu.mat. itē depredatio stratarū,& sacumanatio ciuitatis,secūdū Bar.in l.is.in fi.prin. ff.sol.mat.Itē,& snia iniusta.Bal.in l.falsus.pe.col.uer.caue tibi, qa ubi.ꝟ.de fur.Cy.in l.2.ꝙ met.cā.c.at si clerici.in fi.de iudi. Item,& derobatio facta in loco solito cōmeari,nō aūt in loco insolito,qa tūc ē culpa.Bal.i l.j.ꝟ.deposi.
c ¶Incendium.An incendium sit casus fortuitus,no.in l.si uendita.ff.de peric.& commo.rei uendi. iūcta l.fi.ff.de admini.re.ad ci.perti. uide oīno Feli. in l.si qs fumo.§.ꝙ dř,ad l.Aql.& in cōs.suo,in Christi noīe ame..cū q̄rit an incēdiū,&c.Bal.in cōs.q.dā.de cōtrouer.quod est ad literā positū ꝑ eum in d.§.si qs fumo.in lec.sua.& in l.j.ꝟ.deposi.& ꝓbat in l.q insulā.§.fin.ff.loca. ꝙ pōt esse etiā sine casu fortuito, l.cui familiæ inhabitātis, sed Bar. in l.si qs ex argēta.§.an uero hrdi.dicit,ꝙ est casus fortuitus manifestus,nō occultus. Bal. uero in l.si creditor.s̄.eo. dicit eē casum fortuitū,ad qđ culpa ꝑcessisse ꝑsumit,nisi abfuisse ꝓbet,& subdit ibi Bal.qđ ꝓbat culpa abesse,si cōstet incēdiū immissum incursu hostiū,uel si ab alio originē habuit,sed si nō apparet a quo,ut incēdiū hospitij,leonis, & tūc nō pōt ferri snia cōtra rē, ꝑ casum uero non,in l.si uero.§.si ex mēdacio. de his,q deie.uel effu.Itē Bal.hic,in 2. col.dicit incēdiū ꝑ aliū factū esse casum fortuitū.Sed idē Bal.in l.j.ꝟ.deposi. dicit,ꝙ si frequēter est cōtingēs,qa nō sit habita diligēs custodia, & tūc est culpa,si uero de raro cōtingētibus,& tūc casus insolitus nō adnumerat culpæ.Et adde,qđ incēdiū cōtingēs in domo mea, si inferat damnū uicinis,dēt emēdari ꝑ me,Bal.in cōs.q.dā.de cōtrouer.& in l.j.ꝟ.deposi. Pet.de Vbal.in tract. societatis.8.parte.18.q. & in consi.Bal.pūctus talis est,q.dā habet,&c.
† Adde pauca ultra hic notata per Do. Coapostillatorem meum, inquantū concernit materiam incendij,Salyc.in l.incendium.nu.j. & quod ibi dixi in addit.ad ipsum,in uer.fortuitus casus appellatur,C.si cert.petat.

amicus,vel hospes tantum, & tunc insurgũt quatuor dubia; Primum si in domo receptus amicus,vel hospes ignẽ,vel candelam minus diligẽter tenuit, pp quod incendiũ est sequutũ,an ipse teneat. Et dicendũ est,ꝙ sic.primo ex regula generali,qa eius culpa alteri non dẽt esse nociua,sed sibi,vt l.quod qs.ff.de reg.iur.& l.siue hereditaria.ff.de neg.gest.secũdo p tex.in ꝑposito faciẽtes, ff.ad l.Aql.l.seruus seruũ.§.si qs insulã.& §.si fornicarius. & l.q occidit.§.in hac actio. ff.de peri.& cõmo.rei vẽdi.l.si vẽdita. Secundũ dubiũ,si non ipse,sed familiaris suus,quem habuit in hospicio hoc fecit,an ipse familiaris teneat̃; & dicendũ est, quod sic p easdẽ ll.& rõnes.
8 † Tertio dubium est,an dñs ex facto familiaris teneatur, & respõsio apparet ex supradictis, quia aut tenuit minus diligentem in officio sibi per dominũ commisso; puta, in stabulo,vbi equos aptabat,& custodiebat, & tũc dñs teneatur,qa opera illius ad illud officium vtitur, alias non teneatur, vt hic ꝑbant iura s̃. in alio exemplo allegata.
9 †Quartũ dubiũ est,si domus,quę in prædicto incendio fuit combusta,non erat propria, hospitatoris,sed sub mercede,vel annua pensione conducta,an ipse cõductor,& hospitator teneatur locatori. Et vr̃, quod sic, qa de facto viatorũ,& receptorum in hospitio tenetur,l.j. in fi.& l.seq. ff.nau.cau.sta. In contrarium videtur casus, ff. fur.aduer.nau.cau.& sta. l.j.in fi.alias est l.2. Sed attende,qa illę non faciunt ad nostrũ propositũ,qa loquunt̃,qñ viator alteri viatori furtũ fecit,quo casu ex quasi maleficio pp factum alterius viatoris non tenetur, l.j. in fi. alias 2.ff.fur.aduc.nau.&c.Et est rõ,qa opera illius nõ vtit̃,sed bene tenet̃ de recepto, saluo non facto aduersus aliũ viatorẽ, l. j. & se. ff.nau.cau.& stab. In casu igit̃ incẽdij, de quo quærimus, quid dicemus. Et breuiter mihi vr̃ conductorem nõ teneri, qa ad hoc officiũ domũ non cõduxit,tum quia opera istorũ non vtitur,nec eos sibi eligere vr̃,& sic ei culpa non põt imputari. Et hæ fuerũt rõnes,quæ mouerunt legislatorẽ in d.l.j.in fi.alias 2. ff.fur.aduer. nau.cau.sta. & sic eius respectu hoc incendiũ casus fortuitus non est iudicandum,& pro hoc accedat,ff.loca.l.ex conducto. §.fi. & l.itẽ videamus.§.fi.& l.seq.In quibus vr̃ casus a sensu cõtrario,fac. l.contractus. ff. de re.iur. Et hæc omnia de primo mẽbro principali,qñ incendiũ habuit ortũ ab his, q erant ab intra, & hoc constat,& qñ ẽt constat,a quo habuit ortũ,alias si dubitat̃,dic vt j̃.Secundo casu principali,qñ incendiũ habuit ortũ ab extra, & intelligo extra;qa primo ortũ habuit alibi,sed successiue descendit ad ædes, de qbus quæritur : vel si primo ortũ non habuit alibi,sed in ęde,de qua quærit̃, tamẽ ab his,qui non habitant ab intra, sed ab extra,originem traxit.Et isto casu distinguo sic,aut ignis fuit immissus ab hostibus publicis,vel rebellibus ciuitatis,vel latronibus publicis,& tũc si quæris eorũ respectu,dico quod ipsi de incẽdio tenent̃,& veniũt puniẽdi.vt d.l.data.j̃.qui accus.nõ poss.vbi vide, quæ ibi dixi, & hic nisi essent hostes missi ab eo, qui iustum bellum põt indicere, ar.l.hostes.ff.de cap.qa cæteri latrunculi appellantur,vt ibi,& l.si quis ingenuã.§.in ciuilibus. eod.tit. Aut quæritur respectu eius,qui domum,vel agrum conducebat nũc igne combustũ,vel incensum,& dico,ꝙ eius respectu casus fortuitus, est iudicandus,vt ex hoc non teneatur ad interesse locatoris,arg. huius l.& s̃.tit.j. l.j. & ff.pro soc. l.cũ duobus. §.damna. & ff.loca. l.ex conducto. §.fi.& de reg.iur.l.cõtractus.Et hoc nisi culpa possit conductori imputari,vel quia fœnum tenuit in loco cõtra voluntatẽ,& conuentionẽ locatoris, quod fœnũ fuit causa incẽdij, vt ff.loca.l.videamus. §.fi. & l.seq. vel si post conductionẽ suo facto has inimicitias sibi captauit,vt ff.loc.l.si merces.§. culpæ. & si res foret mobilis, quæ igne foret combusta, considerandũ esset, vt in culpa fuisset tenere ibi eam,vel nõ, arg.j̃.de peric.tut. l.si res pupillares. Et idẽ dico eꝫ, si conductor vellet agere contra loca-
10 torem ad suum interesse,arg.l.damnũ.j̃.loca. † Sed iuxta hoc q̃ro,pone, quod ignis de vna ęde transit in aliã, an ad emendationẽ huius tenebitur,q ignem immisit. rñd.distinguendo,Aut culpa potest ei imputari,& tenetur, Aut non põt ei imputari,& non tenetur,l.qui occidit.§.in hac actio.ff.ad legem Aquiliam,& s̃.ad l.Aql.l.j. Nunc accedo ad tertium casum,videlicet,qñ dubitatur, an ab intra,vel ab extra ortũ habuerit,& hic dicendũ puto,quod aut nulli sunt habitantes, & p̃sumit̃ ignis immissus ab extra,licet ignoratur,a quo,nam sine culpa alicuius indeterminatę personę incendiũ non procedit,licet qñq; ignoretur,quę sit illa,& ita dẽt intelligi,l.si vendita.ff.de peric.& commo.rei vendi. Aut antiqui inhabitantes,& tunc ab illis, vel eorũ culpa præsumitur incendiũ
a processisse,[a] l.3. §.plerunque. ff.de offic.præfe.vrb. Sed hic est attendendũ, qa si vnus solus inhabitet, res est clara, qa de illo p̃sumitur. Si plures,insurgit dubiũ,an de omnibus, vel de qbus sit p̃sumendũ,ꝙ vr̃ de omnibus, qa text.loqtur in plurali,in d.l.3. ver. plerunque.&,qa ex quo non constat,qs fuerit,omnibus vr̃ imputandũ.ff.ad l.Aql.itẽ male. §.si plures. Ego puto sic dicẽdũ,quod primo cõsideret locus loci, in quo ignis, vel incendiũ ortum habuit,vt q in illo loco habitabat,vel cubile, seu cęnaculũ tenebat, illius facto,vel culpę ascribatur, adeo ꝙ si plures fuerunt in eodẽ cęnaculo oium eorũ culpę ascribitur, ex quo qs eorũ fuerit non monstratur,hoc probatur ff.de his,qui deie.vel effu.l.si vero plures.§. sed & si qs.& si vnũ tantum sit cęnaculũ,vel si plures in cõmuni,in quo oẽs conuersabantur,incendiũ traxit initiũ,vel ignorat̃,in quo eorũ, tunc dico oium indifferẽter culpæ ascribi, vt eo. §.sed & si quis.ver.ꝙ ex mediario. Sed tunc insurgit dubiũ,pone incendium fuisse in hospitio, in quo familiares hospitatoris conueniunt,de quorum facto hospitator tenetur, & in quo viatores, & aduenæ conueniunt, de quorum facto hospitator nõ tenetur, vt s̃.dixi. Quid faciet dñs domus combustæ,vel aliarum rerũ cõbustarũ,& quid probare dẽt,si ad emendationẽ damni sui agere velit.rñ.quod si agit ꝯ tenentẽ hospitiũ,vel cauponem,ipse habet factũ certi hominis docere,& arguere,& sic hẽt dicere,ꝙ vel culpa hospitis, vel culpa famulorũ suorũ, quorũ opera vtitur in hospitio,incendiũ factum est,vel processit, & si hoc nõ probat,ipse succumbet,qa factũ certũ hominis arguere dẽt, cũ non de omnibus teneat̃ hospitator,& hoc ꝑbatur ff.nau.cau.sta.l.licet. §.fi. vbi ergo hoc non probat, remanet incertitudo, & sic deficit ꝑbatio, arg.l.duo sunt Titij.ff.de te.tu. & d.§.fi. Et si nõ hospitatorem,seu viatores,& aduenas cõuenire velit, tũc,qa alij sunt in hospitio, vt hospitator,& familiares eius,de quorũ culpa viatores,& aduenę nõ tenent̃. Dico, ꝙ nisi ꝑbet viatores,& aduenas huc cõuenisse, ꝯ quos agit,similiter ipse succumbit,qa iste casus est,in quo factũ hominis arguere dẽt, ex quo non oẽs pariter tenent̃, vt d.l.licet. §.fi.quod no.vbi aũt paterfa.domus pariter tenetur de omnibus, hẽt locũ l.si vendita. ff.de peric.& cõmo.rei vendi. Vnũ tñ est singulariter notandũ,ꝙ culpa,qua ortũ p̃sumit̃ incendiũ, cẽsetur in dubio leuissima,ita no.glo.singularis. Instit.q.mo.re ꝯ.ob.§.ptea.quod no.qa nõ semp qs tenetur de leuissima, vt dicã j̃.eo.l.si
11 nulla. †Iuxta hoc q̃ro,qd si qs incẽdij arcendi cã vicinas ędes deponit; dic,ꝙ ipse nõ tenet̃, si magistratus mãdato fecit, vt ff.ꝙ vi, aut clam. l.si alius. §.est, & alia, vel iusto metu ductus, vt ff. ad l. Aql.l.si qs firmo.§.j.vbi casus.Sed dubium est,an incendiarius ad emendationẽ huius damni teneat̃,puto,ꝙ sic,si de incẽdio tenetur,qa casum huius dãni dedit,vt l.q occidit. §.in hac. ff.ad l. Aql.
b & hæc de incendio. Quæro,qd de furto,[b] an casui fortuito ascribatur,& gl.videtur tenere, quod non, Instit.qui.mo.re cõtra.ob. §.præterea.& ff.nau.cau.sta.l.3.& ex hoc dicto. Cyn.ponit istam
12 quæstio.j̃.depo.l.j.& ibi reseruo,quia glo.ibi tangit. † Quæro,qd de iniusta iudicis sententia, dic,quod casui fortuito ascribitur, qa præuideri non potest, vt ff.de hære. vel act. ven. l.3. §.solet. & de euict.l.si per imprudentiam.vnde is,cõtra quem fertur tanquam casum passus alij non tenentur. Iudex tamẽ propter imperitiam facit litem suam.Instit.de ob.ex qua.delic.in princ.

ADDITIONES.

a ¶Processisse.Quòd incendium non sit,nec fieri præsumitur sine culpa inhabitantis. Adde l.si uendita.ff.de peric.& commo.rei uendi.& l.qui insulam.§.j. ff.loc.Bar.& Alex.de offi.pręfec.urb.& l.si seruus.§.si fornicarius.ad l.Aquil. Bal.in consi.casus talis est, quidam habens domum, alias quidam Ristorus de Cortona,& c. Bal. in l.si creditor. ff. de pign. act. ubi etiam dicit post glo. quòd debet probari culpam abesse, aliter præsumitur culpam præcedere incendium,idem etiam tenet Bal.hic,in 2.colum. not.in l.si uero. §.quòd ex mediano.ff.de his,qui deie.uel effu.quòd est uerum,nisi demonstrarent immitentẽ ignem,per l.dominus horreorum.ff.loca.& l.ista.§.fi.de fu.instru.& l.nec is. de incen.rui. nauf. & subdit Bal. ubi supra, quod si multi homines cõuersantur in domo,ut in hospitio, quo casu tenetur hospes de facto suo, & suæ familiæ,non de facto aduenarum, per l.j. ff.fur.aduersus nau.cau. & tunc certi hominis factum probandum est l.licet.§.fi. ff.nau.cau.sta. ut plene hic per Salyc. quod si non probatur status culpæ, præsumitur contra habitantem.Item adde,quod incendium non imputatur habitanti, qui sit solitus esse uigil, & diligens, quia sic præsumitur esse in culpa. Bal. in consil. quidam Ristorus.& Alex.in l.si quis.§.fi.de eden.

a †Quæro,quid de furto. Adde de hoc quæsito ultra Guil.de Cu.hic,nume.j. & quod ibi posui in additio.ad ipsum,in uersic.distingue,glo.in l.amissi.in gl. in uersic.forruito casu,super quam posui apost. in uersi.ruina. ff.de fideiuss. not.Bal.in l.j. nume.j. in apostil. in uersicu.latrocinium. C.deposi. dixi post Bart.in l.si creditor.nume.2.in uersic.ut sunt furta.in secunda lectura.supra eod.tit.si.tex.in l.ar.ff.deposi.colle.no.in c.j.nume.2.uersi.sed nunquid furtum.ubi dixi in apostil.in eo.uersi.extra,depo. ubi etiam per Panor.nu.16. ubi posui in additio.ad ipsum,in uer.casus fortuitos.eod.tit.

LEX VI.

1 *Creditor tenetur de damno sua culpa illato tempore obligationis.*

Creditor. Primo dictum, secundo ponit eius effectũ, secunda ibi, & si dolo. Potest addi,vt tertio
1 remoueat dubium circa sumptus. † Creditor tenetur pignoratitia pro damno illato in re pignorata eius dolo, vel culpa, & necessarios sumptus in ea factos recuperat.hoc dicit. No.quòd creditor arbores non debet excidere, quod intellige, nisi sit sylua cedua, vt dixi supra eodem, l.2. Item nota modum formandi libellum,ibi,vt talem restituat,&c.

LEX VII.

1 *Amissio pignoris vera prodest,simulata non prodest.*
2 *Dolus,& culpa,quomodo differant,& horum quodlibet quotuplex.*
3 *Copulæ natura,quæ sit.*
4 *Culparum lex gradus,siue species.*
5 *Culpa prout est genus,duas habet species.*
6 *Dolus in duas secatur species,& culpa in totidem.*
7 *Culpa in generalissimo genere sumpta,quid sit.*
8 *Culpa lata,quid sit.& nu.9.& 12.*
10 *Culpa lata,an sit dolo æquiparanda.*
11 *Culpa leuissima,quid sit,nu.15.*
13 *Culpa leuis,quid sit.*
14 *Culpa leuior,quid sit.*
16 *Creditor, an teneatur de omni culpa contingente in amissione rei pignoratæ.*

Culpa

17 *Culpa lata dicitur non cogitare casum naturaliter euenire valentem.*
18 *Culpæ leuis,exempla hic videas.*
19 *Commodans equum ei,quem scit equitare nescire, an possit contra eum agere,si equus sit deterioratus.*
20 *Culpa leuissima in omni contractu,in quo & culpa leuis.*

1 Si nulla. † Creditor non tenetur, si pignora sint perdita sine eius culpa,& perditio simulata pręsumitur, si postea possidere reperitur. hoc dicit. Et hoc vltimum not.quia facit ad multa. Item no. literam, in princ. dum dicit culpa, vel segnitia,quæ vult,ꝙ creditor teneatur de culpa, tam in committẽ-
2 do,quàm in negligendo. †Pro cuius declaratione videamus aliqua in materia nostra necessaria, & primo,an sit differentia inter dolum,& culpam. Et glo.nostræ videntur tenere,quod sic,quasi quod nulla culpa sit dolus.Nam culpa est triplex,lata leuis,& leuissima,de leui,& leuissima constat;de lata, de qua potest dubitari,probatur, qa illa dolo comparatur, l.quod Nerua. ff. deposi. & melius.ff.si mens.fal.mo.di.l.j.§.hæc actio,& ff.ad Treb. l.mulier.§.si hæres. & ff.si quis te.li.esse ius.sue. l.j. §.non autem. & ff. vt in poss.le.l.j.§.dolum.& ff.de præca.l.quæsitum.§.culpam. & p consequens non est dolus, quia nullum simile est idem, vt dicit Philosophus, & ita tenet glo. in d.l.quod Nerua. & probatur in l.ad similitudinem. s̃.de Episc.& cler. & l.si idem.j̃.de codicil. &
3 l.non possunt.ff.de legi. †Hoc potest confirmari, quia copula,de cuius natura est copulare diuersa, vt not. super rubri. ff. de iur. & facti ignoran.ponitur inter ista, vt j̃.manda. l.a procuratore.& s̃. de negoc.gest.l.curator.& ff.eod.l si cum venderet. §.fi. Et similiter disiuncta,quia ea,quæ disiungit idem esse non sinit,l.ille,aut, ille.ff.de verb.signific.ponitur inter dolum,& culpam. ff.manda. l.si procu.§.dolum.& j̃.de administra.tut. l.si tutoris. Et in his videtur,quod nulla culpa sit dolus.In oppositum,quod aliqua culpa sit dolus,probatur primo per tex.l.quod Nerua. ff.deposi. vbi Iurisconsultus dicit latiorem culpam esse dolum, licet glo.illum tex.destruat,exponẽs latiorem pro lata,& illa verba,esse dolum, exponit,id est,dolo comparari. hoc confirmatur ex eo, quod dicimus,quod in delictis pœna commensuratur culpa,& quomodo culpæ quis debet puniri, extra, de hoc c.sicut dignum. & j̃.de pœnis: l.sancimus. sed cum dolosa crimina puniantur, & sub illa regula, & generalitate comprehendantur, sequitur, quod in dolo culpa inest, & sic aliqua culpa est dolus, & pro hoc tex. cum glo. in l.quod quis. ff. de reg.iur. & tex. videtur apertius in l.magna negligentia.ff.de verb.significa.& glo. clara, in l.liberti. j̃.de administra.tut. Quid dicemus, ego reperio, ꝙ Ioan. de Bro. qui fuit ante Accur. fuit in opin quod aliqua culpa esset dolus essentialiter, & hoc per d.l.quod Nerua. Hoc idem tenuit Bart. in sua
4 repetitione eiusdem l. quod Nerua. † Et vt euitet omnia contra. dicit,quod culpæ sex sunt gradus,seu species : nam alia est latissima in superlatiuo,alia latior in comparatiuo,alia lata in positiuo, alia leuis,alia leuior,& alia leuissima. Latissimam dicunt esse dolum verum, siue manifestum, quia ex manifestis indicijs probatur,quia aliter probari non potest,cum solius animi Deus sit scrutator, s̃. de dolo. l. dolum. Latiorem culpam dicunt esse dolum præsumptum, quia ex præsumptionibus non manifestis probatur,ꝙ quia de necessitate dolum non arguunt,præsumptum dolum inducunt,ff.manda. l.si procuratorem.§.dolum.& l.dolus,& de hoc dicunt esse casum in d.l. quod Nerua. Latam culpam dicunt non esse dolum verum,neque præsumptum,sed aliqualiter suspicatum, & ideo l.dicunt hanc latam culpam æquiparari do-
a lo,[a] quia de ea idem iudicatur, ꝙ de dolo, per hunc modum intelligũt omnes ll.quas pro prima parte allegaui. Culpam autem leuem,leuiorem,vel leuissimam fatentur dolum non esse,neque ei æquiparari,& ista verba sunt colorata prima facie aures demulcentia. Sed contra ea arguo sic, s.latissima culpa,& verus dolus, & latior culpa est dolus præsumptus; ergo culpa velut genus sub se comprehendet dolum verum,& præsumptum,& alias culpas, quæ dolum non includunt; sed hoc consequens est falsum, ergo & antecedens.falsitatem consequentis demonstro: quia si culpa esset genus,& dolus eius species,seqtur, quod diffinitio doli posita ff.de dolo.l.j.§.dolum.non erit bona: quia non diffinitur per genus suum,& differentias,ꝙ esse debet in omni bona diffinitione secundum Azo. ideo homo diffinitur, quod est animal rationale mortale. Sed in diffinitione prædicta doli,nulla fit mẽtio de culpa,quę est eius genus,seu cuius dolus est species,ergo &c.hoc probo,& aliter,nam dolus ex proposito procedit, vt probat diffinitio eius posita in d.§.dolum. ff.mand. l. dolus. at culpa, de qua loquuntur nostra iura,non procedit ex proposito, vt est tex. ff.ad l.Cornel.de sic.l.j.§.dolus.& probatur in l.2.ff.quod quisque iur. & l.si vt certo.§ nunc videndum.ff.commo.& l.si procuratorem. §.dolum.ff.man. & ff.de bo.autho.iud.po.l.in venditione.§.de tẽpore.ergo non est culpa,sed quid diuersum ab ea.Et hæc ratio licet sit persuasiua, præcedens tamen est, quasi demonstratiua, ex qua infero, ꝙ licet ex recto dictamine rationis dolo, insit culpa, sumendo culpam generalissime,vt in ll.& glo.ac etiã rationibus s̃.pro alia parte factis,& inductis,tamen de iuris intellectu,& mẽte Iurisconsultorum est, quod quando per eos tractatur de dolo, & culpa, quod intelligatur de dolo, prout est species distincta a culpa,quod est quando culpa non processit ex proposito,& glo. tam antiqui, quàm moderni veritatem dicunt, & ad cõcordiam reducuntur secundum varios respectus; nam vnum respectũ ha-
5 buit alius.†Et vt ista clarius elucescãt,dicamus,ꝙ culpa,vt genus diuiditur in duas species,quarum vna transit in proprium nomẽ, & vocatur dolus. Alia stat in nomine generis sui,& vocatur cul-
6 pa ad instar eius,ꝙ de adoptione dicitur, ff.de adopt. l.j. † Dolus autẽ diuiditur in duas species,quia alius verus,alius præsumptus, vt s̃.est dictum. Culpa autẽ diuiditur in duas species,quia alia ꝓxima dolo, & ista vocatur lata; alia non proxima dolo, quia non lata, & ista diuiditur in tres species, quia alia leuis, alia leuior, & alia leuissima; quæ sint istæ j̃.dicam. Sed hic notandum, ꝙ licet dixerim aliquam fore culpam leuiorem, & bene dixerim, qa inter superlatiuum,& positiuum est mediũ necessarium,videlicet, ipsum comparatiuũ,& tamen de ista media culpa, q̃ leuiorẽ appellaui legumlatores non curarũt de ea specialiter disponere,vel edicere, sed duntaxat disposuerũt, vt quis teneatur de leuissima; & sic de omni culpa, vel teneatur de leui tantũ, & sic non de leuiori,& minus de leuissima.Casum aũt,quo quis teneatur de leui,& leuiori,& non de leuissima,nõ reperio. Et ideo Doct.in eorum doctrina,& scriptura dicũt,ꝙ triplex est culpa, s.lata,leuis,& leuissima,vt d.l.si vt certo.§.nunc videndũ.& s̃.de nego.gest.l.tutori.vbi habes tex.de lata,& leui,& ff.ad l.Aql. l.in l.Aquilia. vbi tex.de leuissima. Et ad hunc intellectum dixerunt glo. nostri, & sequaces,vt Guil.Iac.de But.& Ray.de For.& cõmunis practica, ꝙ culpa non est dolus, nec econtra. Et ob hanc cãm exposuerũt l.ꝙ Nerua.eo modo,quo exposuerũt.his sic elucidatis,quæro qd
7 sit quidlibet istorũ,& primo † Quæro,qd sit culpa in suo genere generalissimo sumpta.Et rñ.ꝙ culpa est quędã deuiatio ab eo,ꝙ qs ex recto dictamine rõnis facere dẽt ex proposito,ꝓcedens,vel sine,vel sic:Culpa est imprudenter omittere,vel facere ex proposito id, quod omittere, vel facere non debuit. In ista descriptione comprehenditur dolus,& culpa,quæ culpæ in genere sumptę dicũtur species, vt per se patet, vnde vltra in declarando non insisto. Secũdo quæro, qd est dolus,& hic attẽde,qa tex.diffinitionẽ ponit in l.j.§.dolũ.ff.de dolo. & illa diffinitio bona,ꝓut dolus distinguit̃ a culpa,& illã nõ includit,vt s̃.dixi.Sed ꝓut dolus est species culpæ, & illã infert, vt species genus suũ, mihi vr̃ sic describi posse. Dolus ẽ culpa ex calliditate,fallacia,vel machinatione ꝓcedẽs, ad circũueniendũ,decipiẽdumq; alterũ adhibita, ex veris indicijs,vel claris p̃sumptionibus cognita. in hac descriptione cõprehendit̃ verus, & ẽt p̃sumptus dolus, de qbus s̃.dixi, quẽ dolũ verũ alij s̃.nominati dixerũt, idem esse cũ latissima culpa, & quẽ dolũ præsumptũ dixerũt esse idem, quod latior culpa. Et ideo si attẽta illorũ opin.tu quæris describere latissimã culpã,dic aliter, quã ipsi dicãt,& sic latissima culpa est culpa procedẽs ex calliditate fallacia, vel machinatione,ad circũueniendũ, decipiendũq; alterũ adhibita,ex veris indicijs cognita; quã verũ dolũ appellamus. Latior vero culpa est culpa procedens ex calliditate,&c.ad circunueniendũ,decipiendũq; alterũ adhibita,ex præsumptioni-
8 bus legitimis cognita,quã dolũ præsumptũ appellamus.† Tertio principaliter quæro, qd sit lata culpa,& dicũt quidam quod gl.3. in d.l.ꝙ Nerua. sic eã vult describere;lata culpa est, cuius finis est nõ intelligere,quod oẽs intelligũt.Et hanc diffinitionẽ dicunt ꝓbari in l.late. ff.de verb.sig. & ibi gl.subaudit oẽs, vel maior pars, arg.l.quod maior. ff.ad mu.dicit Bar. quod ista descriptio non est bona, qa non conuertitur cũ descripto, vel diffinito, quod patet; qa nõ oĩs,q nõ intelligit,quod oẽs,vel maior pars intelligit,est in lata culpa, vt patet in infante furioso,& mentecapto,vt ff.de offi. præsi.l.diuus.ff.de iniur.l.illud.hi enim culpã cõmittere non pñt. Sed certe ab hoc bene defendit̃, qa diffinitio ex parte diffiniti,& diffinitionis loqtur de culpa, cuius finis est non intelligere, &c.

nam

ADDITIONES.

a ¶Aequiparari dolo. Adde gl.Doc.& Bal.in l.in actionibus.ff.de in lit.iu.& plenius per Bar.in l.j.ff.de leg.quod est uerum,nisi sit imponẽda pœna corporalis,quia dolus requiritur. l.fi.ff.de sica.& Alex. in l.2.in prin.ꝙ quisq; iur. siue principaliter,siue in subsidium pecuniariæ, secundũ Bal.in l.data opera.j̃.qui accus.non poss.nisi in eo,qui asserit se peritũ,& nõ est,ut medicus, qui imperitẽ medetur, & occidit, quia tenetur pro imperitia de dolo ẽt ad pœnam corporalem.Flor.in l.idem iuris.§.mulionem.ad l. Aquil.per gl.fin. in l.2.ff.ꝙ quisq; iur. & §.medicus item in casu l.milites. de custo.reo. lata culpa æquiparatur dolo ẽt in pœna corporali, & Alexã in l.respiciendum. §.delinquunt.de pę. Item uerũ,nisi esset imponẽda pœna ẽt pecuniaria pro iniuria illata in personam. Bar.in l.j.§. j. si quis test.lib. ubi omnino uide. & per gl.& Bar.in l.impuberibus.§.j.ff.de suspe.tut. & Pau.de Cast.in l.fi.ff.de leg.& in l.& si seuerior.s̃.de infam.Bal.in d.l.data opera. & Pau.de Cast.cõsil.19.& 192.gl.in l.magna negli. de uerb.fig. & l.j. in princ. iuncto §.si quis ideo.ne uis fi.ei.l.2.§.actio.ui bo.rap. Alex.in d.l.in acti.de in li.iur.quem ẽt uide in l.ꝙ Nerua.4.col.deposi.post Ant.de But.in c.2.de constit.ꝙ lata culpa sufficit,quando dolus a iure requiratur ad commissionem pœnæ.Itẽ uerũ,qñ statutũ simpliciter loqtur,Bar.in l.iuste.in fi.de acq.poss.& Bal.in l.2. j̃.de noxa.quia si dolus a statuto non reqritur,non dẽt subaudiri, sed culpa lata requiritur. Bal.in l.quæ fortuitis. s̃.eo.pe.col. & omnino per eundẽ Salyc.in l.j.j̃.de sica.& per Alex.in d.l.si quis test.li. Itẽ nisi quantũ ad infamiã, secundũ Bar.in d.l.impuberibus.§.si fraus.de suspe.tut. de quo arg.uide ẽt Bar.plene in d.l.ꝙ Nerua. & tex.no.in l.j.§.hæc act. ff.si men.fal.mo.di. Item uide Bal.ubi s̃.6.col.Et scias,quod Ange.in l.plagij.j̃.de plag.dicit,quod qñ statutũ loquitur per nomen iuris importantis dolum sui natura,vt furtũ & falsitas,lata culpa non ęquiparatur dolo,sed excusatur propter temeritatẽ.

nam illa eſt lata culpa, & ſic loquitur de perſona, cui poteſt aſcribi culpa, & in caſu exiſtentis culpæ ratione intelligentiæ, quàm dr̃ habere. Alij, vt Ioã. de Bro. dicit. Lata culpa eſt maior negligẽtia in rebus alienis adhibita, quã cõmunis hominũ natura deſiderat. Et hanc probauit per d.l. ꝙ Nerua. & d.l. latæ. Iſtam reprobat Bar. qa lata culpa non ſemper conſiſtit in eo, quod cõmunis hominũ natura deſiderat, quod patet, qa agrimẽſoris imperitia culpę latę aſcribitur, & aſſeſſoris imperitia, & medici, & in quolibet aſſerente ſe peritũ in aliquo artificio, vt ff. de offic. pſid. l. illicitas. §. ſicuti & ff. ꝙ quiſq; iur. l. 2. & ff. ſi menſ. fal. mo. di. l. j. §. hęc actio. & ff. loca. l. ſi qs fundũ. §. Celſus. & §. ſeq. & tamen cõmunis natura hominum illius peritiæ non cenſetur. Sed mihi vr̃, ꝙ adhuc faciliter defendatur, qa Ioan. intelligit de cõmuni hominũ natura, q ad huiuſmodi diligentiam, de qua quæritur, tenerentur; fateor tamen, ꝙ peccat in alio, qa dum dicit, ꝙ eſt maior negligentia, ſupponit ꝙ lata culpa cõmittatur tantũ in negligendo, quod eſt falſum, quia etiam committendo, vt ff. ad l. Aql. l. item Mela. in prin. & l. q occidit. §. in hac. & ff. de ſic. l. 2. §. diuus. Alij, vt Pet. dixerunt: Lata culpa eſt negligentia magna ex fatuitate procedens, quę conſiſtit in eo, quod minorem diligentiã quis adhibet, quam cõmunis hominum natura deſiderat, qui ſunt eiuſdẽ conditionis, vel profeſſionis. Iſta in eo, quod dicit magna negligẽtia, laborat morbo, quo præcedens. In eo, quod dicit ex fatuitate pcedens, reprobatur per Bar. quia fatuitas proprie ſumpta non cadit in homine ſanæ mentis, ſed in furioſo tantum, & mẽtecapto. ff. de poſtul. l. fatuo. Sed ab hoc, vt mihi videtur, faciliter defenditur, quia in viro ſapiente actus ab eo geſtus, quandoque fatuitati aſcribitur, i. magnæ imprudentiæ, vt ff. loca. l. item quæritur. in princ. & §. ſi magiſter. & eſt tex. ff. de iu. & fac. ign. l. regula. §. pe. fac. l. idem ius. ff. ad l. Agl. & ſi tex. bene ponderetur, hoc probatur in d.l. ꝙ Nerua. & ita ſe habet communis hominum locutio.

9 † Alij, vt Bar. ſic diffiniunt: Lata culpa eſt deuiatio incircunſpecta ab ea diligentia, quam communiter habẽt omnes, qui ſunt eiuſdem conditionis, & profeſſionis. Ex eo, quod dr̃ deuiatio, patet, ꝙ diffinitur per ſuum genus, vt dixi s̃. in diffinitione culpæ generalis. per id, quod dr̃, incircunſpecta, excluditur dolus verus, & pſumptus, q ex animo procedunt, quorum alter culpa latior, alter latiſſima nuncupatur, vt s̃. dixi, & quod ſeqtur ab ea diligẽtia &c. dr̃ ad differentiam leuis, & leuiſſimæ culpæ, de qbus j̃. dicam. Et quod ſubiungit, qui ſunt eiuſdem conditionis, dixit, vt excludat habentes iuſtam cauſam ignorantiæ, & quod ſequitur, profeſſionis, adijcit, vt comprehendat medicos, & alios, q in arte ſua debẽt eſſe periti, qbus imperitia aſcribitur pro lata culpa, vt l. s̃. alleg. ex prædicta diffinitione inqt ipſe, tu habes, ꝙ non quælibet imperitia artificis eſt lata culpa, qa non imperitia eius, quod excellentiſſimi tantum ſciunt; ideo dr̃. ꝙ inter artifices longa eſt differentia. ff. de ſol. l. inter artifices, quod no. Ignorare enim, quod tantũ excellentiſſimi ſciant, eſt leuis, vel leuiſſima culpa, vt probatur in d. l. latę. & j̃. dicam. Iuxta hoc quæro, an ignorantia iur ſemp latę culpę aſcribi debet. Et videtur, quod ſic per l. latæ. ff. de verb. ſig. coniuncta l. leges ſacratiſſ. mæ. s̃. de legibus. hinc eſt, ꝙ errans in iure ſtultus appellatur. ff. de regul. iur. l. regula. §. pen. Ibi, nec ſtultus, &c. facit, quod no. glo. de his, qui no. infa. l. libellorum. §. nota. In contra facit, quod in præcedẽ. dixi. Diſtingue ſic, aut quæritur de ignorantia iur. communis, aut de iure municipali, ſeu conſuetudinarij. Primo caſu, & tunc aut de iure regulari, aut de iure ſpeciali exorbitante a regulari, aut de alio iur. ſimplici de numero iſtorum non exiſtenti, ſeu ſub aliquo prædictorum non comprehenſo. Primo caſu, talis ignorantia eſt lata culpa, ſecundo non. Hoc ſentit gl. in l. quod te. ff. ſi cert. pet. circa fi. glo. Et eſt ratio, qa in his, quæ exorbitant a iure communi, faciliter a peritis erratur, & ſecũdum prædictam intelligo iura s̃. alleg. Tertio caſu, Aut eſt ius vulgatum, & eius ignorãtia eſt lata culpa; Aut eſt ius peregrinum in communi vſu non exiſtens, vt ſunt multa in 3. lib. Cod. q̃ etiam Doct. non ſunt cognita, & puto, ꝙ eius ignorantia non ſit lata culpa, ſed leuis, vel leuiſſima. Et idem dico, vbi illud ius non ſit certum, & finitum, de cuius intellectu ſunt diſſentiones inter glo. & Doct. vt no. s̃. de leg. l. leges ſacratiſſimæ. Dicitur enim tale ius non finitum, & ſic licet ipſum ignorare, vt no. glo. in l. 2. ſuper verbo, finitum. ff. de iur. & fact. ignoran. Et idem dico, ſecũdum Bar. vbi de iure illo non eſt caſus, l. ſed ſolum habemus, arg. ad pbationem eius facientia, quia illud certum, & finitum non cẽſetur. Si vero quæritur de ignorantia iuris municipalis, vel conſuetudinarij, & tũc, Aut quæritur de hominibus eiuſdem municipij, & idem dic, quod in præcedẽ. propter identitatem rationis. Nec ob. ff. de dec. ab or. fa. l. fi. vt ibi no. Aut de hominibus alterius municipij, & tunc, vel talis non debet ignorantia aſcribi latæ culpæ; ſed ea, vt de ignorantia facti debet iudicari, vt extra, de conſti. c. j. lib. 6. Et pro hoc accedat, quod no. in l. item Mela. ff. ad l. Aquil. & habent prædicta locum, nedum in peritis, ſed etiam in imperitis, quia pro peritis habentur, cum peritiores credantur conſuluiſſe, vt debuerunt, vel ſi non fecerunt, in magna negligentia fuerunt, quæ latæ culpæ aſcribitur, l. magna negligentia. ff. de verb. ſig. Et probantur hæc in l. bonorum. ff. de bono. poſſ. in fi. hæc tene mẽ-
10 ti, quia faciunt ad multa. † Viſo, quid ſit lata culpa, reſtat videre, an lata culpa æquiparetur dolo, & gl. noſtra in l. in actionibus. de in l. j. ff. dicit, ꝙ ſic regulariter, vt ff. ſi menſ. fal. mo. di. l. j. §. hæc actio. ff. ad Trebel. l. mulier. §. ſi hæres. & ff. ſi quis te. li. eſſe iuſ. ſit. l. j. §. non autem. & ff. depo. l. quod Nerua. ſecundum intellectum ſuum, fallit in tribus caſibus, ibi per eum no. Bar. vero in l. ꝙ Nerua. addit tres alios caſus. Ego iſtam q. plenius tractabo, in l. j. j̃. depoſiti. vbi melius cadit. Quarto principaliter quæro, quid ſit leuis culpa, & gl. Inſtit. qui. mo. re. contra. ob. §. præterea. dicit, quod leuis culpa eſt deſidiæ, & negligentiæ. Sed hęc verba, non ſunt perfecta, quia deſidia, & negligentia poſſet eſſe tanta, quod caderet in latam culpã; puta ſi conſiſteret in non intelligendo, quod omnes intelligunt; præterea illa verba, non diffiniunt, nec deſcribũt, neque perfecte declarant. Alij igitur, vt Ioan. de Bro. aliter diffiniunt, & aliter Pet. Sed nulla eorũ diffinitio bona, ideo eas omitto, & recito verba Bar. qui di. quod culpa leuis, aliter eſt diffinienda in rebus alienis tantum, aliter in communibus. In rebus ſimpliciter alienis di. ipſe, quod leuis culpa eſt deuiatio incircunſpecta ab ea diligentia, quam adhibent homines diligentes eiuſdem profeſsionis, & conditionis; Deuiatio incircunſpecta dicit ob id, quod dixi s̃. in lata culpa. Ab ea diligentia, & cætera dicit ad differentiam latæ culpæ, vbi non dic. quam habent diligentes, ſed quam cõmuniter habent homines. Item dixit diligentes in poſitiuo propter id, quod dicam de leuiſsima culpa. In rebus cõmunibus diſtinguit cõmunẽ ex conuentione ab ea, quæ cõtingit re ipſa, vnde di. ipſe, quod leuis culpa in rebus cõmunibus ex conuentione eſt deuiatio incircunſpecta ab ea diligentia, quam ipſe deuians rebus proprijs adhibere ſolebat tempore, quo conuentionem ſocietatis, & cõmunionis contraxit. Et hanc diffinitionẽ aſſerit probari inſtitu. pro ſo. §. fi. & ff. pro ſoc. l. ſocius ſocio. Et eius eſt rõ. quia quando inter duos contrahitur ſocietas, quilibet eorum inſpicitur, & conſiderat illam diligẽtiam, quam is, quam ſibi quærit in ſocium, ſolitus eſt habere, & de tali diligentia vr̃ inter eos actũ. In rebus vero cõmunibus re ipſa dicit ipſe, quod leuis culpa eſt deuiatio incircunſpecta ab ea diligentia, quam ipſe deuians, tunc adhibet rebus proprijs, hanc di. probari, ff. famil. erciſcun. l. hæredes. §. non tantum. Nec ob. ſi dicas, ergo ſi nullam diligentiam adhibet in rebus ſuis, non dicetur in culpa in cõmunibus prædictis, quod falſum eſſe videtur, quia reſpondet ipſe, ꝙ non punietur, vt de leui; ſed vt de lata, quia talis culpa tranſit in
11 latam culpam. † Quinto principaliter quæro, quid ſit leuiſsima [a]
a culpa, & glo. Inſti. qui. mo. re. contra. ob. § præterea, dicit, quod leuiſsima culpa eſt, quãdo aliquo modo potuit prouideri, ſed iſtud nihil eſt dicere, quia & hoc poteſt conuenire leui, & latæ culpæ. Alij, vt Ioan Bro. & Pet. aliter diffinierunt, vt refert Bar. in l. quod Nerua. ff. depo. Sed eorum diffinitionibus omiſsis, ut non bonis, dix. Bar. leuiſsima culpa eſt deuiatio incircunſpecta ab alia diligẽtia, quam adhiberent diligentiores, & diligentiſsimi eiuſdem cõditionis, & profeſsionis. In eo, quod dicit, diligentiores, differt a leui; quæ eſt deuiatio ab ea diligentia, quam adhibent diligentes, & a lata culpa, quæ eſt deuiatio ab ea diligentia, quam communiter adhibent homines. Viſis iſtis diffinitionibus antiquorũ, & Bart. alias deſcriptiones clariores pono, quarum aliquæ fuerunt Iac. But. vt in quibuſdam eius recollectis habetur in princ. l. in rebus. ff. commod. Et loquor de lata culpa, & alijs ea leuioribus, & qa culpa alia eſt in omittendo, alia in committendo, ideo quam-
12 libet in ſuo modo deſcribam, & incipio a lata culpa. † Lata culpa in omittendo eſt imprudenter, & ſine propoſito omittere, quod omnes homines eiuſdem conditionis feciſſent, hæc deſcriptio pbatur in d.l. quod Nerua. & d.l. latę, & intelligo omnes, vel maior pars eorum, vt d. gl. in d. l. latæ. Sine propoſito, ideo dixit, quia ſi ex propoſito, tunc aſcriberetur vero dolo, vel præſumpto, & ſic latiſsime, vel latiori culpæ, vt s̃. dixi. Eiuſdem conditionis, dixi, vt comprehendam omnes homines ſuę profeſsionis, quando res ei commiſſa conſiſtat in alicuius profeſsionis peritia. Nõ autem ſic dixi, vt aliorum maiorem diligentiam excludam; & de maiori, quàm re vera ſit ſua, cum teneri non velim, quia falſum eſſet, ſiue res conſiſtat in artis, vel profeſsionis peritia, ſiue non; nam ipſe tenetur, niſi alij eo diligentiores potuiſſent prouidere, vel rem cuſtodire, vt Inſtit. qui. mo. re. contra. ob. §. item is, cui. ver. ad is, qui. ff. loca. l. item quæritur. in princ. & §. ſi magiſter. cum ſi. licet mala electio, quandoque ſit in culpa, vt d. tit. qui. mo. re contra. ob. §. præterea. in fi. Lata vero culpa in committendo cognoſcitur per oppoſitum eiuſdem, quando eſt in omittendo. Ideo ſic deſcribo, lata culpa in committendo eſt imprudenter, & ſine pꝛopoſito facere id, quod communiter cæteri non feciſſent, qui eiuſdem conditionis fuiſſent. Et ſi vis vtranque ſimul deſcribere dic: Lata culpa eſt imprudenter, & ſine propoſito omittere, quod cõmuniter cæteri eiuſdem conditionis non omiſiſſent, vel facere
13 id, quod cæteri eiuſdem conditionis omiſiſſent. † Leuis vero culpa in omittendo eſt imprudenter ſine propoſito omittere, quod quilibet diligens faceret, hoc probatur ff. cod. l. ſi cum venderet. §. fi. & l. ſeque. & ff. ad l. Aquil. l. ſi putatur, & per oppoſitum leuis culpa in committendo eſt imprudenter, & ſine propoſito facere,

A D D I T I O.

a ¶Quid ſit leuiſſima. Adde Soci. conſi. 149. incip. in cauſa Ambroſij. uerſi. ſecundum eſt, in j. parte. ubi hoc idem allegat, & firmat.

re, ꝙ diligentes facere omiſiſſent, & ſimul utraque ſic deſcribitũ. Leuis culpa eſt imprudenter, & ſine pꝛopoſito omittere, ꝙ qlibet diligens faceret, vel committere, ſeu facere, ꝙ qlibet diligens nõ
14 feciſſet. † Leuior culpa eſt omittere imprudenter, & ſine propoſi-
a to ꝙ qlibet diligentior feciſſet, vel facere, [a] ꝙ qlibet diligentior omiſiſſet. hæc differt a pce. in eo ſolo, pcedens loquit̃ de diligente in poſitiuo, hic de diligentiori in comparatiuo. Sic, & de ea in comparatiuo q̃rimus, licet, vt s̃. dixi nulla l. de illa leuiori ſpecifice
15 diſpoſuit, ſed tñ de leui. & leuiſſima. † Leuiſſima culpa eſt imprudenter, & ſine pꝛopoſito omittere, ꝙ qlibet diligentiſſimus eſſet facturus, uel facere, ꝙ nullus diligentiſſimus eſſet facturus, licet diligens, vel diligentior idem omiſiſſet, vel feciſſet. hoc pbat̃. ff. cõmo. l. in rebus. in prin. & ff. loca. l. ſi merces. §. pe. & pondera bene iſta verba, qa debent ſic intelligi ll. illæ. Ex iſtis deſcriptionib. ma-
16 gis veritas eluceſcit, q̃ ex pcedentib. † His ſic plenarie declaratis, videndum eſt an creditor de omni culpa teneat̃, & vr̃. ꝙ ſic p. iſtũ tex. q vniuerſaliter loquit̃. & negatiue. In ɔ̃rium eſt veritas, ut ſolum de lata, & leui teneat̃, non de leuiſſima. tex. eſt clarus inſti. q. mo. re. ɔ̃. ob. §. fi. & p latiori declaratione eſt ſciendum, ꝙ qdam ɔ̃ctus celebrat̃ gr̃a dantis tñ, vt depoſitum, pꝛopꝛie ſumptũ, & in eis venit dolus, & lata culpa tñ, q̃ dolo æqparat̃. d.l. ꝙ Nerua. & d. §. pterea. non culpa leuis, nec caſus, niſi in caſibus no. in l. j. j̃. depo. Quidã gr̃a recipientis tñ, & in iſtis diſtinguit̃. Aut rei dñiũ in accipientẽ transfert̃, vt in mutuo. & tunc de oĩ culpa, & caſu tenet̃. l. incendiũ. s̃. ſi cer. pet. Aut dñiũ non trãsfert̃, ſed vſus tñ accõmodat̃, vt in commodato. & tunc de omni culpa tenet̃, ſed nõ de caſu, vt latius dixi in l. j. s̃. tit. j. Quidã gr̃a vtriuſq; vt locatio, & ɔductio, emptio, & venditio, dotis, & pignoris traditio, qa gr̃a debitoris, ut magis ei credat̃ pecunia, & creditoris, vt magis ei in toto ſit creditum. & in his media via eligit̃, vt pductor de lata, & leui, non de leuiſſima teneat̃, vt ff. cõ. l. ſi vt certo. §. nunc videndũ. ver. ſed vbi vtriuſque. & d. §. fi. q. mo. re. ɔ̃. ob. Dum ergo iſta litera dicit, ſi nulla culpa interuenit, ſubaudi de his, de qb. creditor tenet̃. Nec ob. ei, ꝙ dixit, ꝙ ɔductor nõ tenet̃ de leuiſſima. ff. loc. l. ſi merces. §. q columnã. nã niſi fecerit oĩa, q̃ diligẽr ſſim⁹ fuiſſet facturus, non abeſt ab eo culpa, ut ibi in litera, ex quo vr̃, ꝙ de leuiſſima teneat̃, vt innuere vr̃ illud ſupla. diligentiſſimus, vt in deſcriptionibus leuis, & leuiſſimæ dixi, qa rñ. qđ illud ſuperla. p ɔparatiuo, vel poſitiuo dẽt poni, vel accipi. vel aliter, ꝙ verũ eſt, qđ culpa ab eo non abeſt, ut ibi di. litera, ſed non ſequit̃, ergo de oĩ culpa tenetur. nam iſta ſtant ſimul, in culpa leuiſſima fuit, & tñ de ea non tenet̃, ut in pig. s̃. dixi. & hæc melior. Ex pdictis apparet, ꝙ qñ lex dicit, quem de culpa teneri, & nõ declararet aliter de qua, ꝙ nos debemus intelligere de illa, q̃ regrit ſubiecta mã; qa diuerſimode regrit̃, ſm diſt. pdictã. Et hoc, qñ culpa venit rõne ɔ̃ctus, vbi autẽ quis tenet̃ ciuiliter ex delicto, culpa ẽt venit leuiſſima. l. in l. Aql.
17 † Quęro nunc p commodiori doctrina de aliqb. exemplis tam latę culpæ, q̃ leuis, & leuiſſimę, & mihi apparet, ꝙ non cogitare caſum naturaliter, vel veriſimiliter eventurum inſpecta indigentia pſentis ſtatus ſit lata culpa, ſeu vna de ſpeciebus latæ culpæ. hoc pbat̃ in l. ſi qs domũ. §. pe. ff. loc. Iõ ɔductor ſumptus, quos fecit i fundo, non repetit mortuo fructuario locatore an finitã ɔductionem, qa hoc cogitare euenire poſſe debuit. Idẽ ſi qs ingreſſus eſt mare tpe tempeſtatis, vel ſine magiſtro nauis; ut d. l. item q̃ritur. §. fi. in fi. & §. ſi magiſter. Idẽ ſi qs paſſus nõ eſt uulnus ſibi, vel alij curari. l. q occidit. §. fi. ff. ad l. Aql. & ff. de ædil. edic. l. ꝙ ſi nolit. §. ſi mancipium. ver. culpã. vel ſi malũ medicum adhibet, ut ibidẽ, & no. hic. in gl. ff. ſol. ma. l. ſi ab hoſtibus. §. ſi vir uxorẽ. Similiter lata culpa eſt enormiter errare in arte ɔſueta. l. j. §. hæc actio. ff. ſi mẽ. fal. mo. di. ff. ad l. Aql. l. ſi ſeruus ſeruũ. §. ſi calicẽ. dicat̃ cum ſe. d. l. itẽ q̃rit̃. §. ſi gemma. item onerare mulum, vel equum nimio onẽre. ff. com. l. fi. & ff. loc. l. q inſulam. §. q mulas. Itẽ non colere agrũ, vel ſeminare tpibus cõgruis d. l. ſi merces. §. ɔductor. A cuſtodia pecudum, & caprarum recedere. ff. loca. l. ſi quis fundum. §. Imperator. Aſcribunt quidã latæ culpę aſſeuerare, ꝙ quis ignorat, & inducunt l. Iulia. §. ſecundo. ff. de act. empt. ꝙ no. alia exempla adde
18 per te. † Exempla aũt leuis culpæ ſunt in fœneratore, q res pignoratas minus diligenter excuſſit a tineis, vel corroſione murium, & idem in fullone d. l. item q̃ritur. § ſi fullo. Itẽ ſi fullo. vel librarius vnam rem, vel librum mihi p alia re vel libro tradidit, credẽs meum eſſe, vt eo. §. ſi fullo. hic. n. culpæ non ſunt latæ, iõ iudicandæ ſunt leues, & non leuiſſimæ qa veniunt in act. loca. in qua culpa leuiſſima nõ venit ut s̃. dixi. Item ignorare qualitatem rei tuæ. l. ſed ædes. §. j. ff. loc. Item inertes, uel negligentes operarios adhibere. ut ff. loc. l. videamus. in princ. & d. l. ſi merces §. pe. ſed dubitatur de eo, ꝙ legit̃. ff. loc. l. ſi merces. §. culpę. & ff. ſol. ma. l. pe. ĩ prin. vbi dicitur, ꝙ factũ inimici aſcribit̃ culpæ eius, q inimicitiã captauit, qualis illa culpa eſt iudicanda, dñt, qdã talis, qualis fuit ɔmiſſa inimicitia illa captanda, ꝙ non videtur bñ dictum. qa illa potuit eſſe latiſſima ex pꝛopoſito pcedens, q̃ dolũ eſſe dicimus. Item illa
b culpa ad hunc caſum non fuit ordinata. [b] & ab eo eſt remota, igit̃ alij, ut Bar. dñt, ꝙ leuis culpa eſt iudicanda. Alij, ꝙ lata, qa debuit cogitare, q inimicitiam captauit, hoc veriſimiliter euenire poſſe. vt dixi s̃. in exemplis latę culpæ. Cogitãdum relinquo, & alia exẽpla p te pquire. Exempla vero leuiſſimæ culpæ ɔſiſtunt in non faciendo id, ꝙ diligentiſſimus eſſet facturus. Iõ non diligentiſſime cuſtodire ſuæ cuſtodiæ commiſſum, leuiſſimæ culpæ aſcribit̃. ff. de offi. p̃. vr. l. 3. Item non diligentiſſime curare ęgrotum, vel curari facere. Item non eqtare, ut diligẽtiſſimus faceret leuiſſima cul
19 pa eſt. † Sed hic attende, commodauit qs equũ ei, quem nec bene nec ɔpetenter eqtare ſciebat, an ſi pp illius eqtaturã equus deterior factus eſt, tenetur ipſe, q. in commodatũ recipit. Et dr̃ Bal. qđ ſi in eqtando, culpã extra ſuã diligentiã non commiſit: ſed ex ſua neſcientia hoc pceſſit, vt in ſcholari multoties accidit, ipſe nõ tenetur, & imputet ſibi, q ei commodauit. Secus ſi culpã in eo, qđ diligens eſſe potuit, cõmiſit, vt in paſcendo, aut vẽtũ retinẽdo, in loco tuto non recludendo cũ, vel cũ ipſo currendo, qñ neceſſitas non imminet. Nã his caſib. tenebitur, licet leuiſſimã culpã cõmiſiſſet ſm nãm commodati, ꝙ eſt notãdũ, qa in ɔ̃. ſa. inſt. q. mo. re. ɔ̃. ob. § at is, q utendũ. Sed ego rñ. ꝙ ibi in cuſtodia, & diligentia, q̃ non tñ p ſe, ſed ẽt p aliũ pt adhibere, nos in eqtatura ſuæ pſonæ, q̃ p aliũ non põt implere, iõ ſuijpſius diligentia in eqtando ɔ-
20 ſideratur. † Vltimo q̃ro, an culpa leuiſſima in faciendo veniat in
c quolibet ɔ̃ctu [c] in quo venit leuis culpa. & Bart. in d. l. ꝙ Nerua. dixit, ꝙ ſic, qa culpa leuiſſima in faciendo æqparatur leui culpæ in omittendo, cum pponderet ſimili culpæ in negligendo. ut ff. ad l. Aql. l. ſi ſeruus ſeruũ. §. ſi cũ maritus ff. ſol. ma. l. ſi ɔſtante. §. ſi maritus. & no. in l. ſi mora. in gl. 4. in eo. tit. Itẽ, qa ex culpa ɔmiſſa in ɔmittendo qlibet ẽt non obligatus ad rei cuſtodiam tenetur. ff. ad l. Aql. l. in lege Aq. la 2. ergo fortius de leuiſſima in committẽdo commiſſa dẽt teneri, q uigore ɔ̃ctus alicuius diligentiã, & cuſtodiam rei tenetur habere Bal. tenet ɔ̃rium p l. ſed ſi quęcũq; §. fi. ff. ad l. Aqui. l. ubi Iuriſcõſultus leuiſſimam culpam in committendo commiſſam di. venire in aqui. & dubitat, an veniat in locato. & dubitationis cã fuit, quia regula eſt, ꝙ culpa leuiſſima nõ venit in locato. Sed dices tu, quare ibi dubitat, cum aſſertiue debuiſſet ſm regulam dicere, ꝙ non. Item ſi tunc dubitauit, & poſtea p conſtãti alibi dixit ex locato magiſtrum, & tutorem teneri. ut ff. loc. l. Item q̃ritur. §. idem Iul. ergo ibi erit caſus, ꝙ leuiſſima culpa in committendo venit in locato. & ſic erit ibi caſus p Bar. Sed nihilominus ego ſto cum Bal. qa ſi illi tex. ſubtiliter ponderent̃, in eis eſt caſus, ꝙ licet leuis caſtigatio excedatur, dumtũ nimia ſæuitia non interueniat, culpę in act. locati nõ aſcribitur. & tñ ſolum hoc nomen, ſęuitia, culpã implicat, illud, nimia, ꝙ adijcitur, culpã augmentat. Sola ergo ſæuitia, q̃ in ſe leuiſſimã ſaltẽ culpã continet, non uenit. ſed nimia, q̃ culpã, aut leuem, vel latam continet, uenit, & hoc vult dictus §. idem Iul. ſi bene ponderetur. p hoc ẽt facit, qa cum de leuiſſima culpa nos q̃ramus. & ll. dicant leuiſſimam in locato non uenire, debemus intelligere de leuiſſima tã in committendo, q̃ in negligendo, licet una pponderet alteri. Et ita intelligantur iura in ɔ̃rium allegata Nec ob. ar. Bart. qa argũ de ac. deſcendente ex delicto ad ɔ̃ctũ nõ pcedit, cũ ſit naturę diuerſę, ſed bñ pcederet reſpectu eiuſdẽ actiõis tñ, ut q tenetur ex ɔ̃ctu, diligentiam, & cuſtodiã rei habere teneatur. act. l. Aquil. & multomagis q̃ ille, q nullã rei cuſtodiã tenebat̃ hr̃e, & hic ſit finis.

A D D I T I O N E S.

a †Vel faceret. Adde, an culpa in faciendo veniat in quolibet contractu, in quo venit leuis culpa. Vide Bal. in l. quæ fortuitis. nu. 14. col. 6. verſi. ſed hic quæritur s̃. eo. & ibi in apoſt. ad ipſum, Bar. in alleg. l. quod Nerua. ver. item quæro, vtrum culpa leuiſſima. ff. depoſi. & Bar. in l. ſi mora. ff. ſol. ma.

b ¶Ordinata. Adde d. Soc. conſi. 178 inci. primo aſpectu. ver. 2. probo. in 2. par. quod culpa præcedit caſum, & quod quis tenetur de caſu poſtea ſequuto, intelligitur verum, quando ad illud illa culpa eſt ordinata, ut per eum cõſi. 156. inci. pro fundamento pſentis cõſul. ver. accedant, quæ ponit in d. par.

c †Veniat in quolibet contractu. Addæ, quę notan. in apoſt. ad iſtum ſup. eo. nume. 16. in apoſt. in ver. vel facere, & in quantum in ea allegaui Bart. in l. quod Nerua. ubi ſup. caue, quia Bar. non dicit, quod ueniat actione ex eo contractu. ſed intelligit actione legis Aquiliæ per l. quam alleg. & ſic non contrariabitur Bal. ubi ſup cum allegaui, nec S il. hic, qui alias videretur contrariũ ſentire, & ſic erit iſta lectura ad finẽ uſque huius l. plana.

L E X VIII.

1 *Culpa non eſt facere, quod facit maior pars hominum.*

2 *Deponens apud campſorem communi deponentium concurſu approbatum non dicitur in culpa.*

Pignus. Pignus repoſitum in loco, in quo pignora publice conſueuerunt reponi, non perit periculo credi-
1 toris, nec debitor propterea liberatur a debito. h. d. † No. qđ culpa non eſt facere, quod alij communiter faciunt, ut in glo. Quod facit ad quæſtionem. Pone maiorem partem ruſticorum cum beſtijs iuiſſe ad molẽdinum, & incurſu hoſtium perdidiſſe beſtiam,
a quod [a] culpæ eius non aſcribatur, quod puto uerum, niſi de hoc debuiſſet ueriſimiliter dubitaſſe, vel cogitaſſe, ut dixi in l. præce-
2 denti. in pen. q. † Similiter facit, vt deponens apud campſorem fide approbatum, apud quem eſt communis concurſus deponentium excuſetur ſecundum Barto. glo. vltima opponit trib. modis dic, ut in ead. glo. antepenult. quærit, quid ſi in loco tutiori deponere

A D D I T I O.

a †Perdidiſſe beſtiam. Adde, quod iſtam quęſtionem format hic Bal. in terminis nu. 2. ver. item facit hæc lex, & decidit quemadmodũ iſte, & cum eo ibi And. Barb. in apoſt. in ver. ad molendinum. ubi ex hac ſoluit aliam, in qua ſe dicit obtinuiſſe in quæſtione facti de quodam capto ab his, quorum erat fama dediſſe ei ſaluum conductum, propter quam famam, cum laboratores exiſſent, fuiſſent capti ab hoſtibus.

nere potuit.& respondet,ꝙ tenetur.ꝙ fateor,si tpe suæ depositio
nis horrea,in quibus,hic loquitur, apparebant euidenter tuta nõ
esse,alias cum ipsa reputẽtur certis locis tutiora,ꝙ patet,quia cæ
teri illis,vt tutioribus vtebantur,alibi deponende fuisset in culpa.
3 vt l.3.ĩ.de peri.tu.gl.tñ vera est extra casum huius l.†Vltimo hæc
l.facit ad quęstionem de eo,qui dimisit equum in pascuis,de qua
per gl.ff.de neg.gest.l.si negotia.Item facit ad q.pone statuto ciui
tatis cauetur,ut bona delinquentis deuastentur. & dubitabatur,
an res,q̃ delinquens suo creditori prius obligauerat,debeat deua
stari.Et vr̃,ꝙ sic,quia in bonis debitoris pignus permanet,vt hic
in princip.cum si.,& pro hoc bene facit.ff.ad Sil.l.j.§.seruus.& sic
creditor deuastationem impedire non potest,ꝙ vt refert Cyn.fa-
tetur Iac.de Are.sed addit,ꝙ ne creditor damno afficiatur, debet
fiscus satisfacere creditori.Sed Bar.in d.§.seruus.dicit, ꝙ creditor
vastum impedire potest,quia creditores publicis pœnis præferũ
tur.ĩ.de pe.fi.credi.præfer.l.j.li.10.& l.qđ placuit.ff.de iur.fi.Non
ob.hęc l.quia fatetur,ꝙ in bonis debitoris permanet,sed creditor
præfertur pœnæ.Non ob.d.§.seruus,qui fortius vrget, qa loquit̃
in seruo,qui delinquendo põt priuare dñm suo dñio, ut l.j.§.quo-
ties.ff.de vi,& vi.ar.& per ꝯñs,& creditorem iure, ꝙ habet in eo,
nos vero loquimur in alijs rebus,quæ delictum non committũt.
Mihi videtur,quod inter istos non sit contrarietas, sed diuersitas
tantum,quia quod Bart.dicit,quod potest impedire, intelligi de-
bet,nisi fiscus prius ei satisfaciat,& hoc operatur obligatio pigno
ris,quæ ius in re cõstituit.& ideo simplex colonus, vel inquilinus
prohibere non posset,vt l.si fundus.ff.loca. quod no.

LEX IX.

1 *Præscriptio longi temporis non concurrit cum actione pignoratitia.*
2 *Successor creditoris an possit longi temporis præscriptione tueri.*
3 *Debitor agens rei vendicatione contra creditorem,an teneatur se dominum probare.*
4 *Pignoratitia quando nascatur.*

Nec creditores. Diuiditur in quatuor, quia primo vnum dictum,in quo decla
rat præscriptionem longi tpis locum non habere.Secundo ex il-
lo infert,ꝙ debitor rem pignori traditam potest ratione dñij ven
dicare a creditore possidente.Tertio ostendit,ꝙ ei vendicanti nõ
ob.exceptio pignor.traditi pro debito. Quarto dubium nouum
remouet,qñ solum res fuisset hypothecata,& creditor hypothe-
caria ꝯ debitorem ageret.Secunda ibi,vnde.Tertia ibi, vt autem.
Quarta ibi,vel tu teneas.Et habet hæc lex duas lect.vna, ꝙ princ.
loquitur in pignoratitia,quæ est personalis, & hæc nõ applaudet
literæ, & esset de indubitabili.Alia est, ꝙ loquitur in rei ven.quã
intentabat debitor ratione dñij, vel quasi,& hæc magis conuenit
literæ,tam in prima parte , quæ loquitur de præscriptione longi
tpis,per q̃ dñium quæritur,& quæ dñio , & sic rei uẽdicationi op
ponitur,q̃ in secunda,quæ clare loquitur in rei uendi.& procedit
illatiue ex prima parte,& sic vt illa sit bona, habemus dicere , qđ
etiam prima pars in rei uendi. loquatur. Et ſm hanc lect. summo
sic.Debito vero soluto,vel obligato consignato,& deposito,de-
bitor a vendicando pignore non potest submoueri longi tpis p̃-
scriptione.Si tñ agat rei vend.debet ꝓbare causam suæ intentio-
nis,& creditor percipiens de pignore,vel agens hypothecaria de
bet probare causam suæ exceptionis,vel hypothecariæ act.a qua
debitor liberatur,si probet debitum solutum,vel oblatum,& de-
positum.h.d.Expone tex.ibi,vendicare dñium.i.rem ratione do-
minij.Ibi,vẽdicationem,q̃ facit creditor per hypothecariã actio-
1 nem.†No.ꝙ præscriptio longi tpis nõ habet locum cum pig. act.
vt hic,ſm unam lect.Et est ratio,quia illa est personalis,& sic du-
rat 30.ann.vt l.2.ſ.de consti.pecu.Item no.ſm aliam lect. ꝙ debi
tor rei ven.pro pignore intentanti non potest opponi long. tem.
præscri.Rõ est,quia creditor non habet sufficientem titulum ad
præscribendum,nec bonam fidem,q̃ requirit præscri.long.temp.
Item no.ꝙ exceptio pigno.obijcitur debitori rei uendi. uel quasi
intentãti.Item no.ꝙ sicut actor probat suam intẽtionem,ita reus
suam exceptionem,& replicator suam replicationem. Item not.
quod oblatio,& depositio habet vim solutionis, & ꝙ ex ea pign⁹
2 liberatur.†Opp.ꝙ successor creditoris possit se tueri. præscriptio-
ne long.temp.vt ĩ.si aduer.cre.l.diuturnum.Sol.ut in glo.1.quod
hic de uniuersali successore,ibi de singulari emptore, qui in rem
successit,& d.gl.ꝙ ratio est,quia successor vniuersalis tenetur ẽt
pig.act.quæ est personalis.Sed singularis tñ rei vendi. tñ. Or at-
tende,quia ista rõ est bona,si successor vniuersalis cõuenitur pig.
act.sed non est bona,si conuenitur rei uẽdi. vt quilibet extraneus
possessor.Sed tunc erit ratio , quia successit in vitium,& scientiã
rei alienæ,cum censeatur eadem persona cum defuncto, ut ple-
ne disputat glo.ĩ.de vsuc.& pro hoc l.2. ſm Doc. Et hoc uult alia
glo.super verbo longi.Sed attende subtilius,quia mihi vr̃. ꝙ hæc
glo.aliud vult dicere,si eius verba bene ponderentur. nam vult ,
ꝙ ideo successor uniuersalis non pręscribat longo tpe:quia con-
tra eum non tñ realis actio competit,ut rei uend. sed etiam per-
sonalis, vt pig.act.Ita,ꝙ realis consequatur pp concomitantiam,
q̃ habet cum personali.id,quod per se hr̃e non posset.& hoc pro
bat implicatiua,ẽt,in ea posita,ꝙ est summe notãdum , si uerum
esset.pro illa glo.facit,quia eꝯ personalis pp concomitantiam , q̃
habet cum reali,dat ꝯ unum tñ ex hæredib. qui solus possidet ,
vbi si concomitantiam cum reali nõ haberet ꝯ oẽs pro portioni-
bus hæreditariis competeret.ff.commo.l.3.§.hæres.& ff.depo.l.si
duo.in fi.ff.de vi,& vi ar.l.si plures.& est de mente glo. in l.q fun-
dum.§.si tu ex parte.ff.ad l.fal.& ita ibi no.Dy.Bar. & dictum hu
ius glo.satis vr̃ procedere posse,vbi ex propositione realis ac.ap-
paret de concomitantia huius personalis ac. ut quia in narrati.fa-
cit mentionem de pignore,licet concludat in rei vendi. Oppo.2.
ꝙ sola oblatio sufficit sine depositione.ff.e.l.si rem.§.si per credi-
torem.Sol.vt in sequenti glo.quia ibi in iudicio obtulit, hic extra
& ita etiam no.in d.§.si per creditorem.Opp.3.ꝙ non sufficit ꝓ-
bare originem,nisi ẽt probet aduersarium possidere.ſ. de ali.iud.
mutan.cau.fa.Sol.ꝙ hic possidebat,vt hic in litera supponitur, &
etiam dicit glo.ꝙ possidere præsumitur,quia cãm habet ab acto-
re. & est rõ.quia desinẽtia possessionis ascriberetur ei ad culpam.
vnde præsumendum potius eum possessionem retinere ne cul-
3 pam præsumamus.l.merito.ff.pro soc.†Quæro modo,an debitor
a agens rei vend.ꝯ creditorem compelletur probare se dñm esse.[a]
Quidam,ꝙ non,quia creditor non poterit ei referre quæstionem
dñij,vt ĩ.de non nu.pec.l.j.& l.vnde originem.ſ. si certum pet.&
dicebant hic esse casum,& exponebãt text.ibi, quod si originem
rei.i.te obligasse,& rem tradidisse,& hic vult gl.super verbo,ori-
ginem.& glo.super verbo,dñium.in princ.sed gl.dicit,ꝙ si ei op-
ponatur,ꝙ non est dñs,quod debet se dñm probare. Et respõdit
tribus modis ad tex.qui dicit,ꝙ si originem,ut in ea patet , & ue-
rum dicit glo.quia ꝯ creditorem tunc agitur, ut ꝯ quemlibet ex-
traneum ab actore causam non habentem. Sed ubi ageret ex ꝯ-
ctu,tunc si simpliciter exciperet,quod non fuit,nec est dñs,& sic
pignorare non potest,non audiretur.argũm.l. non unde.ſ. si cer.
pet.Sinautem excipiendo vltra procederet,quia diceret se dñm ,
tunc talis exceptio eneruat pigno.com.cum in re propria credi-
toris non consistat pignus.l.neque pignus.ff.de reg.iur. talis exce
ptio poterit opponi.Secus si de dñio tertij exciperet, & quia non
potest ꝯ illum,a quo causam habet,vt hic ſm aliam lect.& ff.eo.l.
si motus.§.j.& l.si rem.§.his quoque,coniuncta.l.alienã in eo.tit.
& ar.d.l.non vnde.& pp regulam,quæ est,ut de iure tertij non li
cet excipere,ut ff.si serui.vend.l.loci corpus.§.competit.& de his
4 plenius dixi in d.l.non vnde.vbi uide.†Quæro,qñ pignoratitia na
scatur glo.3.remittit ad no.ff.eo.l.si rem.§.omnis.vbi tex.dicit,qđ
debito soluto,vel aliter satisfacto,& hæc est regula,fallit in casib.
ut ibi in gl.Sed tunc dubium est,an ei præscribatur, anteq̃ nasca-
tur,& respon.ibi gl.qđ non.l.j.in fi.ĩ.de ani.ex. Sed ea nata quãto
tpe tollatur,respondit hic gl.3.in fi.quod longissimo.& sic 30.an.
l.2.ſ.de consti.pecu.& l.sicut.& l.omnes.ĩ.de p̄scri.30. uel 40.an.
Sed dubitatur,an anteq̃ nascatur,præscribatur iuri offerendi , &
sic tp̃s natiuitatis eius possit impediri. & in d.§.omnis. tenet gl.ꝙ
sic per l.plures apochis.ſ.de fide instru. & l. cum notissimi.§. eo.
ar.ĩ.de præscrip.30 an.quod confessi fuerunt Pet. & Iaco. qñ ius
offerendi cohæret act.nam tunc præscribitur ei eo tpe, quo actio
ni,vt ibi,sinautem actioni non cohæret,sed solum in quadam fa-
cultate consistit,sicut est hic,tunc ei p̄scribi non potest, sicut nec
facultati eundi per uiam.l.u.a.ff.de vi.publi. tanto minus quanto
creditor representat imaginem debitoris.d.l.cum notissimi.§ sed
eum illud.hoc idem tenet Bar.ff.de vsuca.l.pignori. Sed Iac.But.
transit cum glo.pro qua facit ff.de cap.l.si quis seruum.Et qđ præ
fati Doc.alibi tenent dicentes,ꝙ iuri adeundi hęreditatem præ-
scribit spacio 30.an.vt p eos,& Cyn.no.in l. cum antiquiorib.ĩ.de
iur.deli. Cogitandum relinquo,donec legam d.l.cum notissimi.

ADDITIO.

a ¶Probare se dominum esse.Adde de hoc Bar.plene in l. si alienam.ff.sol.mat.
& melius in l.commodare.ff.commo.& Bal. hic formantem hanc q. in ter-
minis nu.3.ver.quæro,an debitor.

LEX X.

1 *Pignoratitia competit debito soluto.*
2 *Nuncius in propria causa quis esse potest.*

a **Pignoris causa.** [a]Pignoratitia competit soluto debito,& creditor non potest res si-
bi hypothecatas inuadere citra cõuentionem vel præsidis iussio
1 nem.h.d.& no.hoc vltimum.†No.qñ competit pig.ac.quia solu
to debito,ut in litera,cui adde,vel aliter satisfacto,ut ſ.e.l. si rem.
§.omnis.& quia hic in princ.loquitur in pig.conuentionali. Quę
ro quid in prætorio,an pro eo relaxando competat pig. act. solu-
to debito.Dic,quod sic,utilis.tex.est singularis.ff.ut in pos.leg.l.is
cui.§.quæri potest.& ideo utilis,& non directa cõpetit,quia non
ex cõuentione processit,nec ex partis traditione,quod est neces-
se,ut insti.qui.mo.re con.ob.§.item is.& §.fi. Sed dubitari potest,
quid si hypotheca peruenit ad creditorem,aliter quam per debi-
toris traditionem,an debito soluto locum habet pig.ac.dic,quod
sic,quia hæc peruentio instar habet traditionis,& pro hac est ca-
sus in l.utique.ff.de dam.infec.& ita ibi no.Iac.de Are.Circa secũ
dam partem no.quod quis potest esse quodammodo nunciãdo
2 nuncius in cau.propria,in eo,quod hic dicit,quod potest iussu iu
dicis,pro hoc facit ff.de fur.l.eum qui.§.si epistola.& ibi no.Bart.
ff.de

ADDITIO.

a Pignoris causa.De materia actionis pignoratitiæ vide Spec.in tit.de pig.& in
tit.de ob.& sol.& in tit.ff.eod.

ff.de ope.no.nun.l.j.§.nunciatio,& ibi per Iac.de Are. Item no.ꝙ
perñ de ingrediendo , & apprehendendo hypothecam propria
autoritate valet,& tenet,& a pœna, quam alias incurreret,excu-
sat.Contra hoc opp.gl.de l.creditores ĩ.de pig. Sol. ꝙ licet possit
ex conuentione,vt hic,& de iur.tñ ciuilius,& vrbanius est facere
cum iudicis autoritate,vt ibi.Opp.2.quod etiam sine iudice, & ꝯ-
uentione possit.vt ff.de dam.infec.l.vtique.sol.duobus modis,ut
in gl.j.& ibi debitor erat suspectus de fuga. Attende, quia illa gl.
est no.in eo,ꝙ solum notat suspicionem fugæ. nam de existenti
in fuga habemus tex.ff.de his qui in frau.cred.l.ait prætor.§.si de-
bitorem.& sic no.ꝙ operatur fuga in actu,operatur etiam in pro
cinctu.Secundo modo soluit glo.quod ibi locator quodammo-
do videtur habere possessionem pignorum,quia possessionẽ do-
mus continuo habuit,& sic etiam res inuectas,& illatas sibi obli
gatas videtur possidere,& sic potius dicitur veterem possessionẽ
conseruare,quam de nouo occupare.Quæro,quid si non conuẽ-
tio,nec autoritas iudicis interuenit,quam pœnam creditor incur
rit,si sua autoritate abstulit.respon.vt in glo.

LEX XI.

1 *Fructus extenuant sortem,quando cum sorte recipiunt functionem.*

a **Quominus.** [a]†Creditor fructus perceptos computat in sorte,& residuo soluto pignus tenetur
restituere,nec longi temporis præscriptionem potest opponere.
h.d.No.quod fructus percepti extenuant debitum, quod intelli-
ge,quando sunt consumpti,vel venditi,vt dixi ſ.eo.l.j.

ADDITIO.

a ¶Quominus.Quod fructus pignoris regulariter computantur in sortem, &
extenuant debitum,Adde l.si dominium.& ibi Doc.ĩ.de pig.& in l.1.ſ.e.ꝙ
est verum,siue extantes,siue consumpti sunt secũdum Ang.in Auth.de alie.
& emph.& hic etiam.2.col.9.sed Bal.tenet contra in extantibus,ut ponit in
marg.ver.fruc.vers.fi.& in l.3.inf.qui.mo.pig.ta.contraha.& ſ. in l.1. & hic.
& tex.vbi Bal.in l.ex p̄dio.inf.de vsu. vide Bar.i l.diuortio.§. ob donationes.
ff.sol.mat.Item verum in his,qui potuerunt percipi a creditore habẽte cau
sam a domino,alias consideratur persona domini,quod dominus percipe-
re potuisset secundum Bal.in l.2.ſ.eo.item verum,nisi creditor pro fructib.
subierit maximos labores , quia tunc fructus cedunt in compensationem
laborum secundum Host.sing.in tit.de vsu.ver.12.Io. And.in c.conquestus.
eo.tit.in noue.& ibi Abb.Item verum,nisi dominus utiliter, vt emphyteu
ta,vel si pignoret domino directo casus sing.in c.1.de feu. & in d.c.conque-
stus.item nisi debeantur vsuræ per stipulationem per pactum, vel officio iu
dicis secundum Bar.in l.cum debitor.ff.qui.mod.pig.ta.contraha. Item ve-
rum, siue sint percepti a creditore,vel ab alio habente causam ab eo secun-
dum Bal.in l.1.ſ.eo.Item verum tam in perceptis quam in percipiendis.l.2.
& ibi Bal.sup.eo.item verum,quando fructus cum sorte recipiunt functio
nem,ut pensionem,& fructus consumpti,quia discerni non possunt secun
dum Bald.hic.
†Adde prædictis inquantum hic tangitur , quod fructus extenuant sortem
Bal.in l.1.ſ.eo.& cautelam habes in contrarium per Bal.consi.118.vol.1. &
consi.136.eo.vol.& consi.369.vol.4.

¶ De exercitoria, & institoria actione. Tit. XXV.

Continua primo modo,vt in glo.secundum Doct.

LEX PRIMA.

1 *Dominus ex contractu serui institoris institoria insolidum tenetur , sed si non est institor, tenetur quatenus in rem suam versum est.& nu.seq.*
3 *Pecuniam mutuam recipere permissum,quomodo quis probetur.*

1 **SEruus.** †Dñs ex mutuo recepto a seruo causa negotiationis,cui est prepositus,te
netur institoria,& insolidum,& si non sit institor ,
tenetur dñs de in rem verso.h.d.vel sic.Seruus insti
tor domini ex causa suæ institionis obligat insoli-
dum, non institor vero , uel ex cã non suæ institio-
nis obligat de in rem verso tñ.h.d.No ꝙ asserens prepositum ali
quem alicui officio,vel negotiationi debet illud probare. Opp.de
l.sed,& si pupillus.ff.eo.sol.ut in gl.quia hic de negotiatione do
mini,ibi peculiari,q̃ diuersitatem no. puta qñ peculiari est prepo
2 situs,dñs tenetur de peculio tñ.†Opp.ꝙ ex mutuo recepto ab in
stitore non obligetur dñs institoria,sicut nec tenetur dñs exerci-
toria. vt ff.de exerc.l.j.§.non autem.& l.fin.Sol.vt in glo.quia hęc
debet intelligi,ſm illas,vt sic ex mutuo institoris obligetur domi
nus , tria requiruntur.s. ꝙ in causam suæ præparationis seu nego-
tiationis,ad q̃ est præpositus.Item, quod mutuans eum præposi-
tum sciat in eam causam.Item,quod in loco oportuno.ut in glo.
Et sic no.quod recte tradita in exerci.pp identitatem rationis lo-
3 cum habent,& in instito.in hac glo.†Sed tunc quæro,quomodo
probabitur ei permissum,vt mutuam pecuniam recipiat. respon-
dit glo.si ad merces emendas est prępositus.ff.eo.l.cuicunque.§.
sed si pecuniam,& ff.ad Mace.l.si Iulianus.§.interdum. Et ut ge-
neralius loquatur,dic,quod qñ præpositio non repugnat mutuo,
nec eꝯ,tunc in eam causam intelligitur etiam præpositus.secus si
repugnat.vt eo.l.cuicunque.§.non tamen.ideo præpositus ad vẽ-
dendas merces non potest dici præpositus ad mutuum recipien-
dum,sed ad emendum.Item intelligitur præpositus,vt mutuum
recipiat , & non simpliciter, sed in causam emptionis mercium .
Ideo mutuans debet scire in quam causam est præpositus , & in
illam,si non repugnat expressim mutuare , & in loco congruo.
vt dictum est supra.

LEX II.

1 *Dominus de peculio tantum tenetur ex contractu serui.*

1 **Ex contractibus.** †Ex ꝯctu serui dominus tenetur dũtaxat de peculio, nisi o-
bligationem augeat præpositio,vel in rem versio.h.d.Quærit gl.
quando dominus tenetur insolidum ex contractu institoris.quid
si non est soluendo.dic,quod institor tenetur,si liber homo.ff.eo.
l.1.in fin.& l.3.

LEX III.

1 *Dominus tenetur ex deposito penes institorem facto.*

1 **Institoria.** †Ex deposito facto penes institorem tenetur dñs.h.d.Opp.quod non teneatur probare
non redditam.l.actor.ſ.de proba.Sol.vt in glo. Vel dic,quod hoc
verbum,probare,refertur ad verbum,depositum. nõ ad verbum
redditum.Opp.2.ꝙ dominus non obligetur , cum depositum sit
extra causam suæ præpositionis.& sic non tenetur, ut ff.eo.l.cui-
cunque.§.non tenetur.Sol.quod hic loquitur,quando depositum
tendit in causam suæ præpositionis,vt in exemplis glo.& collige
re potes ex eo,quod cambia sunt permissa.

LEX IIII.

Et si. Etiam mulieres tenẽtur exercitoria ex ꝯctu magistri nauis,sicut institoria ex contractu institoris.hoc dicit.

LEX V.

1 *Dominus præponens ex contractu præpositi ad mutuum accipiendum tenetur ad exemplum institoriæ.*
2 *Dominus an obligetur ex omni contractu procuratoris,& nu.3.*

1 **Si mutuam.** †Pro pecunia mutuata a seruo, negotiationi præposito dñs,qui mandauit, tene-
tur utili institoria.h.d.Opp.quod detur mandati,ut ĩ.man.l. si lite
ras.Sol.quod ibi mandauit ei, hic tradidit hæc seruo , qui recipit.
Opp.ꝙ directa institoria debet competere.ut ſ.eo.l.1.sol.duobus
modis.& prima sol.est communis, quia uni tantum negotio fuit
præpositus.i.ad recipiendum hanc pecuniam mutuo, nõ uniuer
sali negotiationi etiam pecuniarum mutuo recipiendarum, quo
2 ties expedierit,quod no.†Quærit Nic.de Mata. an ex omni ꝯctu
a procuratoris ad hoc mandatum habentis obligetur dñs.[a] & dic,
quod sic vtili actione ad exemplum directæ institoriæ, & di.hic
esse casum.& hoc vult expresse glo.fin.circa med.in l.si pupilli.§.
1.ff.de neg.gest.Et similiter dicit,quod ex quolibet ꝯctu procu-
ratoris facto mandato dñi,ipse dñs agere posset in omni casu, ex
quo , & ꝯctu iusto agere posset, ꝙ est vbicunque domino res ali
ter salua esse non potest,ut ff.eo.l.1.in fi.& l.seq.& ff.de act.emp.
3 l.Iul.§.si procu.cum ibi no.in gl. quæ idem dic. † Et ex hoc infert
Bal.quod vbi ex contractu procuratoris dominus ad iudiciũ uo-
caretur,potest ex eodem contractu uersa vice petere sine aliqua
cessione id,quod alias non esset ibi saluum,vt est suum interesse,
quod confirmat etiam ex natura correlationis , quæ hoc opera-
tur.l.in vendi.de act.empt.quod not.

ADDITIO.

a ¶Obligetur dominus.Sed quid si institor alicuius scripserit alteri mercatori,
qualiter apud mẽsam domini sui habet mille,an finito officio ipse institor ,
vel dominus sit conueniendus, & obligat dominum , & qualiter dominus
intelligatur obligatus,unde per d.Soc.consi.154.inci.consultationem præ-
sentis difficultatis.uer.secundus casus,& vers.octauus casus est, quod deci-
ditur in secunda parte.Et adde, quod institor non obligatur ex contractu ,
quem celebrat nomine institorio.l.si.ff.de insti.& Pau.de Ca.consi.157.quid
autem probare habeat agens institoria actione,uide per Ale.consi.44.2.par
te.sed quid de procuratore uoluntario cõtrahente procuratorio nomine ,
an solus dominus,uel solus procurator,uel uterque obligetur,& quomo-
do, qualiter,& quando in dubio,& quid de eo, qui accipit pecuniam mu-
tuo,uide per præfa.d.Soc.in d.consi.154.in prin.& ver.sextus & ultimus ca-
sus.Item quod dominus ex contractu procuratoris obligatur,uide præfa.d.
Soc.consi.125.inci.uisa narratione puncti.uer.secũdum fundamentum. cir
ca princ.in prima parte.

LEX VI.

Qui secutus. Ex contractu celebrato cum seruo de volũtate domini tenetur dominus insolidum ad exemplum institoriæ.h.d.

¶Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicatur. Tit. XXVI.

In titulo præcedenti dixit de act.persecutoria solidi,nunc tractat
de his,quæ insolidum non competunt: sed aliter limitatæ sunt,
ut habetur in glo.

LEX PRIMA.

1 *Pater non obligatur ex officio tutelæ,vel curæ per filium gestæ , nisi peculio tenus,& de in rem verso.& nu.seq.*
2 *Pater,an teneatur insolidum pro tutela a filiofamilias administrata.*
3 *Pater,an insolidum teneatur pro filio ad munera ciuilia electo.*
4 *Pater an remaneat obligatus,si filius emancipetur tempore magistratus.*
5 *Pater qui pro filio ad ciuile munus electus fideiussit,an possit conueniri,ante quam filius ipse excutiatur.*
6 *Fideiubere quot modis quis dicatur.*
7 *Hæredes patris non tenentur pro officio per filium inchoato.*

Cum

1 VM filiusfamilias. †Ex tutela vel cura administrata per filiumfam. tenetur pr̃ de peculio, vel in rem. verso tm̃. nisi filius de voluntate pr̃is decurio factus in decurionatu existens tutor sic fuerit constitutus, quia tunc pr̃, vt fideiussor tenetur in solidum. h.d. & no. Et dividitur in 2. par. primo, qñ filiusf. vt priuata persona tutor constituitur. secundo, qñ constituitur, vt publica persona, secunda ibi, q̃ si volun. pone casum in terminis per text̃m. Et supple. tex. ibi, satisfacere cogitur, per ac. ex stipulata, tanq̃ fideiussor filij, & intellige prius excusso filio, ut ff. dicã. No. q̃ hic verba pe peculio, & de in rem verso sunt editiones q̃dam, & non nomina actionum. nam hoc nomen actionis est tutelæ, vt in litera patet, & sic actio descendens ex illo ꝺcto, vel qua si est illa. quæ competit, licet cum una ex istis adiectionibus. No. q̃ in tutela patris scientia non obligat eum, nisi, vt patrem, ga de peculio, vel de in rem verso. Item no. q̃ in munere publico autoritate, & vtilitate scientia patris sine ꝺdictione obligat ipsum insolidum, & sic tanq̃ fideiussor. Et no. q̃ nõ est simplex fideiussor, sed est in indemnitatem. ideo in subsidium conuenitur. vt l. j. ff. de decu. & ibi no. & probatur etiam in l. 2. ff. de fi. fãmi. & quemadmo. pa. te. lib. x. & ff. ad mu. libertus. §. 1. Item no. q̃ pater consentiens de curionatu filij non tantum vr̃ fideiubere pro illo officio, sed etiã pro quocunque alio, q̃ occasionaretur ex illo siue ad q̃ eligeret̃ existens in illo. Et quia hæc l. est utilis, & eius mã non est per Docto. late. & clare tradita, ideo conabor eam late declarare. & maxime, quia pluries datur scholaribus in pũctis, & primo primam
2 partem expediam, secundo secundam. †Oppo. igitur, q̃ pro tute la a filiosa. administrata pr̃ teneatur in solidum. l. si filius. ff. de tut. glo. 1. respondit. & hęc loquitur, qñ tutelam testamentariam gessit, quo casu indistincte pater tenetur de peculio, vel de i rem verso tm̃. & sic, vt pater conuenitur, non in solidum, vt fideiussor. & de hoc est casus clarus in l. Lucius. la 1. de admi. tut. Ibi loquitur, qñ gessit tutelam dariuam, quia a iudice fuit tutor datus, quo casu si pater agnouit. i. expressim consensit, pater tenetur insolidũ, vt d. l. si filius. Sinautem non agnouit, tenetur de peculio, vel de in rem verso tm̃. ita dicit glo. Sed hic attende, quia illud est verũ si non agnouit ꝺdicendo, sed vbi tacuit sciens, & non ꝺdixit, quid iur. sit non bene declaratur per illam glo. sed glo. in d. l. si filius. dicit, quod si expresse non ꝺdicit, dr̃ agnoscere. & ideo insolidum tenetur. Sed Dy. ibi, & Iac. de Are. & Bar. & hic Cyn. & communiter omnes dicunt, quod illa glo. non bene dicit, & quod ei ꝺdicit ista & alia, quæ est in l. 2. ff. ad mu. quę volunt, quod non agnoscens non teneatur, sed tacens non agnoscit. ergo insolidum non tenetur, & pro hoc dicunt esse casum in d. l. si filius. in fi. Et ita teneo, nisi qñ filius fa. esset datus tutor existens in decurionatu, ut hic in secunda parte, quia tunc ille tacitus consensus, qui afluit cũ decurio filius fuit electus, & non ꝺdixit, sufficit, & hoc probatur, quia existens decurio tutor datur, & sic officium decurionatus, quod ex causa huius tutelæ multum operatur. Et ratio rationis potest esse, quia munus decurionatus se habet ad alia munera, vt ita loquar, sicut genus ad eius species, vel sicut totum ad suas partes. ff. de decu. l. honores. §. is, qui. & ad mu. l. 2. in princ. Ideo consensus, uel non ꝺdictio, quæ sufficit in genere, vel in toto, sufficit in qualibet eius specie, vel parte, vt hic, & j. de his qui spon. mu. fu. l. 2. & de fi. fa. & quemad. pa. l. fin. lib. 10. vel saltem se habet sicut causa ad causatum. ideo merito sine alio nouo consensu tenetur, vt dictis legibus. Sed tunc quæro de ratione diuersitatis inter tutelam testãmentariam, & datiuam. & glo. in d. l. Lucius, de admi. tu. dixit, quod ratio est, quia testamentarius non ita eget confirmatione, sicut datiuus. q. d. quia iudicis autoritas non ita interuenit in vna, sicut in alia. Sed quia testamentarius non potest administrare, nisi administratio ei decernatur a iudice, vt no. in l. tutor qui repertorium. in princ. ff. de admi. tu. Ideo Iac. de Aret. & Dyn. dixerunt, quod ratio est, quia testamentaria de sui natura non requirit fideiussores. l. 2. & 3. de confir. tu. ff. & l. testamento. la secunda ff. de resta. tu. sed datiua sic. Ideo pater consentiens, ut fideiussor venire intelligitur. Nec obst. huic, si dicas datiua cum inquisitione non exigit fideiussores. ff. de cura. fu. l. bonorum. & instit. de satisd. tuto. §. primo, & per consequens illa ratio non videtur generalis, quia respon. quod in casu nostro est bona, in quo quæritur de filiosa. quem constabat non esse idoneum quo ad facultates, cum iure saltem antiquo bona propria non haberet, ideo pro eo satisdatio erat necessaria. l. fi. §. de susp. tu. ff. Aliam rationem assignat Bart. videlicet, quia pater cogitur consentire. & pro eo satisdare. ut ff. co. l. fi. §. fi. Sed non placet, quia si hoc esset verum, pater tunc non contradicendo obligaretur insolidum, ex quo teneretur hoc facere. vt ff. si seruus ven. l. si a te. & l. 2. §. volun. ff. sol. mat. & j. de acqui. pos. l. minus instructus. cuius contra. & ipse cum cæteris renet. ut dixi. Non ob. d. l. fin. §. fin. nec l. si quis inter tres. § Imperator. ff. de excu. tu. quia illas intelligo in casu necessitatis, quando alius tutor non intuentur idoneus, uel qñ filius alios fideiussores inuenire non posset. præterea ibi pater non cõpellitur præcise, sed causatiue. quia alias ipse tutor daretur. Quinimo plus dicit Azo in summa videlicet, quia illæ ll. hodie sunt correcte, ga si pr̃ non põt cogi cõtentire in officijs publicis autoritate, & utilitate, minus põt in hoc vtilitate saltẽ priuata. Sed qa legũ correctio est vitanda, iõ præcedens so. magis placet. Et rõnem
3 fac. & Dyn. teneo, & rõ rõnis sit rõ prima sanè intellecta. Et ex his infert, q̃ si pr̃ consentit ꝺctui celebrato inter filiũ, quẽ hẽt in potestate, & quendã priuatum, pr̃ ex isto simplici consensu non obligat insolidum: sed de peculio, vel de in rem verso d. l. Lucius, de admi. tut. & hoc no. gl. in l. j. §. 2. ff. q̃ iussu. † Transeo ad tertiã partẽ, & opp. ab extra. quod pr̃ non teneat insolidũ pro filio electo ad munera ciuilia, etiam si expressim consentiat, ut l. j. ꝺ. de fi. fa. & quemadmo. pa. prohi. te. li. 10. Sol. q̃ ibi in filio emãcipato, & nõ si fraudem l. fi. §. idem rescripserunt ff. ad mu. hic in existente in potestate. Opp. ad idem j. de mu. no. conti. l. j. in fi. lib. 10. & ff. ad mu. l. Lucius §. pro infante, Solu. qđ ibi filius est inhabilis ad
a munus subeundum, hic habilis. Op. cum gl. a q̃ pater non teneat insolidũ pro filio gerente magistratum publicum ff. de pecu. l. 3. §. fi. & ff. de ma. conue. l. j. §. fi. Sol. interdũ ex sua administratione lędit rempublicam, & tunc insolidum, vt hic cum si. Sinautẽ priuatam personam, tunc tenetur de peculio, uel de in tẽ uerso, ut in ꝺprijs. Et est ratio, quia pater intelligitur fideiubere pro indemnitate reipublicæ: ut j. de dec. l. j. lib. 10. & ff. fa. er. l. si filia §. idẽ scribit, & ff. ad mu. l. 2. & l. quoties. Sed tunc opponitur ab extra, & fortius, si ita est, vt dixi, quod quãdo lędit rem, vel personã priuatam, pater tenetur de peculio tm̃: ergo in casu nostro, in quo tutor datus lędit pupillum, pater non debet teneri insolidum, cuius ꝺ. hic tenetur. Sol. quod interdum læsio causatur ex administratione nouĩ officij, ad quod est assumptus occasione decurionatus, & locum habet. l. ista. interdum causatur ex administratione alterius, per eum tutorem dati: & habet locum, q̃ hic dicit gl. Et est ratio diuersitatis: quia in primo casu ipse est immediata causa læsionis. secundo not. Item oppon. q̃ pater consentiendo in uno munere sibi non præiudicet in alio. ar. l. uoluntariæ j. de exc. tu. q̃ confirmatur ex eo, quia fideiubere pro eo videtur. igitur pro alio munere, pro quo non fideiubet, non dẽt teneri. ar. ff. de pac. l. si vnus §. ante omnia. Sol. q̃ ꝺria locum habent in alijs muneribus, quæ se inuicem contingunt ut ꝺcies diuersa, non in munere decurionatus, q̃ se habet ad alia munera, vt genus ad ꝺcies, vel vt totum ad partes, vel saltem, vt causa ad causatum, ut hic. & j. de fi. fa. quemadmo. pa. l. fi. & ff. ad mu. l. 2. & de decu. l. honores
4 §. is qui. & rationem s. allegaui. † Quæro, quid si filius emanciparetur durante magistratu, an pater remanet obligatus, & videtur dicendum, q̃ pro ante gesto remanet obligatus, non pro postea gesto. l. si filiusfa. la. j. ff. de tu. & ra. di. sed dic verius, q̃ aut quæritur de act. descendente ex contractu, vel quasi, quo pater tenetur de peculio, & tũc pro ante gesto remanet, non de postea gesto. ita loqtur d. l. si filius, quia de ac. tutelæ loquitur, qua pater de peculio tenetur, vt colligitur ex l. ibi se. quæ ad illã cõtinuatur. Aut quæritur de act. qua pater tenetur ex eo: quia fideiubere intelligitur. & sic de ac. propria ex stipulatu, & tũc illa durat, donec offim̃ sit finitum. ar. d. sicut s. de act. & ob. cum si. & probatur in l. si filia
5 §. Neratius ff. fami. ercisc. & j. de decu. l. prima. lib. 10. † Quæro 2. quando pater intelligitur fideiubere pro filio ad decurionatum, vel ad munus ciuile electo: an possit conueniri, antequam filius sit excussus, dicitur quod non. casus est in l. prima j. de decurio. & in l. libertus §. primo ff. ad mun. Sed an idem erit, quando agnouit tutelam dariuam, quo casu etiã fideiubere dicitur, gloss. in l. tria onera. la. 2. ff. de excusa. tut. tenet, quod nõ, olim, licèt hodie per authen. de fideiuss. sit innouatum. Sed Iac. de Are. illam gloss. reprobauit per dictam l. prima, & d. l. libertus, sed cerrè illæ ll. nõ possunt induci ad reprobationẽ: quia loquuntur in mũneribus, & officijs publicis, & alia est causa tutorum, alia administratorũ negotiorum reipublicæ, vt dicit tex. ff. de admi. tut. l. Lucius. la se cunda §. Sempronij. in fine, quem tene cordi: quia nõ est alibi. Et ideo attende, q̃ fideiussores officialium publicorum autoritate, & vtilitate, & quicunq; sint, non possunt etiam de iure fforum cõueniri, nisi prius excusso principali, & probat tex. in l. tertia §. fina. ff. de admi. re. ad ciui. pertinen. & ibi etiam glo. Ex quo text. colligo, q̃ isti fideiussores uidentur fideiubere de indemnitate conseruanda, de cuius promissionis natura est, vt primo excutiãtur bona principalis, ut ex significato eius apparet, ut probatur infra si mu. inden. promi. l. prima, & secunda ff. ad Vellel. l. tutor, & de verb. obl. l. si stipulatus §. fina. Et statim deposito officio, ut hæc probãtur, in l. prima, & quarta infra, de conue. fi. de li. 10. Et ex hoc apparet, quòd in patre non est speciale. licèt glo. hoc sentiat in l. prima, de decu. Sed secus dico in fideiussoribus tutorum simpliciter acceptorum: quia ante excussionẽ tutorũ poterant conueniri, ut infra, de fi. tu. l. j. & 2. in prin. Non si expressim indẽ nitatem promiserunt, ut eo. l. 2. in fi. & ff. rem pu. fal. so l. fin. Et p istum modum gloss. in d. l. tria onera: saluatur. Sed ut prædicta clarius pateant, ꝑcludendo, sic dico, quod interdum quis fideiubet expresse.

ADDITIO.

a †Opp. cum glo. Adde dẽ hac mate. ultra quæ no. hic Bald. in fi. eundẽ, in l. fin. infra, de magist. conue, & in l. si filius, & ibi gloss. Cine filius pro pat. & in l. quoties, ad munici. teat. cum glo. in l. prima j. de decu. lib. decimo, & Alex. in l. si cum dotem §. transgrediamur ff. sol. matrimo.

expresse. Interdum tacite mediante l. dispositione, primo casu. Aut est fideiussor indemnitatis, & tunc principalis prius conueniri necessario dẽt, vt j. de fi. tut. l. fi. in fi. & j. de pue. fi. debi. l. j. lib. x. & j. si mat. indẽ. ꝑmi. l. j. & 2. Aut est simplex fideiussor, & tunc, Aut est fideiussor ꝺctus, aut officii. Primo casu poterat olim prius conueniri. l. iure nro. j. de fideic. hoste cus, vt in auth. ibi posita. Secundo casu & tunc, Aut utilita. publica. & tunc de indẽnitate intelligit fideiussisse. l. 3. §. fi ff. de admi. re. ad ciu. ptinẽ. Aut vtilitate priuata, ut tutoris: & tũc ꝑ simplici fideiussore hr̃, & nõ indẽnitatis, vel subsidiario. l. 1. & 2. in prin. j. de fideiu. tu. & inter istos est magna dr̃ia dr̃ hodie, qa licet fideiussor indẽnitatis renũciaret bñficio de fideiussorib. non ppea afi queniri posset, qa q̃ prius nõ ꝓueniat, non hẽt bñficio hodie fideiussorib. ꝓcesso, sed ex ꝑpria, & originali cã seu nã obligatiõis, ut patet ex ꝑdictis. Scãdo casu principali, tunc fm subiectam mãm itudicat, qa si officialis publici. & tunc lex ipsum obligat ꝑ indẽmnitate ꝓseruanda. Si officialis priuatæ vtilitatis, tunc lex ipsũ obligat simplr̃, & pure, ꝑ toto, vt i gl. d. l. tria onera. q̃ est vera, licet diutius a multis fuerit improbata. hodie afit principalis ꝑ prius excutiẽ. vt in Auth. de fide. §. fina. & no. j. de pec. l. j. Quæro, qd si deposito iã decurionatus officio, filꝰ postea magratib. tutor det, an pr̃ sine nouo ꝓsensu teneẽ. Dic, qđ non, sed nouus ꝓsensus exigit, ex quo non est in decurionatu, qñ tutor dat, vel ad aliud munus ciuile eligit. q̃o an morte pris expiret fideiussio saltem ꝑ tpe sequenti, dic q̃ non. ar. s. de hære. act. ꝑ totum. & probatur. j. de decu. l. j. li. x. vbi hæredes patris tenentur.
7 †Quæro, an hęredes patris teneantur pro officio inchoato ꝑ filiũ post eius mortem. Dic, q̃ non regulariter, ut l. filia. §. idem scribit, 2. respon. ff. fa. erc. & ff. de mu. & ho. l. si filium. Fallit, si patet aliud dispositum in vltima voluntate. ff. de mu. & hono. l. 3. §. fi. Vel si inter viuos fuerit processus, quod de suo hoc munus expediretur, vt eo. l. filia. §. Neratius. & ita no. glo. j. de peri. suc. l. j. lib. 10.

LEX II.

1 *Actio naturaliter formata insolidum ex accidenti moderatur, quatenus quis facere possit. & nu. 4.*
2 *Filiifamilias obligantur insolidum ex proprijs contractibus.*
3 *Filius si sui iuris efficiatur, an de anterioribus contractibus insolidum teneatur. & nu. seq.*
6 *Actor ita agens sicut reus, an potiatur huius legis beneficio.*

1 IUs. †Si filiusfam. qui patris, vel propria uoluntate ꝺxit ab hæreditate patris se abstinuit, inquantum facere põt dunta-
2 xat conueniri debet. h. d. †Et ad euidẽtiã præmitte, q̃ filiusfam. ex proprijs ꝺctibus insolidum tenẽt, ut j. cod. l. nulla. & ff. de in. li. 18 ex ꝺctibus. & ff. de ac. & ob. l. si filius. verum si sui iuris efficiebantur alij homines, q̃ prius videbantur, ideo antiquitus ab actionib. liberabantur. Sed postea factum fuit edictum de capi. dimi. per quod insolidum fuerunt in eos restituta. l. 2. §. ait prætor. ff. de capi. dimi. Et quia hæc restitutio satis fuit aspera, fuit postea modificata, vt non insolidum, sed inquantum facere possent actio daretur, vel condemnatio requeretur. ff. quod cum eo. l. 2. in princi. Et hoc est edictum, de quo in si. huius l. dr̃. & non fuit hæc moderatio tm̃ in emancipatis, sed ẽt in suis, qui morte patris efficiuntur sui iuris, dummodo a paterna hæreditate se abstinuerint. d. l. 2. & hoc est, quod vult hæc litera ibi, etiam si a paterna hæreditate abstinuerit, & cætera. His pro euidentialibus sic positis, pone per te casum in terminis, & notabilia collige, vt in summario. Oppo. qđ male dicat, dum dicit, ẽt si a paterna hereditate abstinuit, quia pp implicatiũ, ẽt, vr̃ innuere, q̃ si se immiscuit, nõ teneatur, nisi quatenus facere põt, qđ est falsum, ga teneẽ insolidum, vt prius, vel ꝑ portione hereditaria, vt ff. eo. l. sed si ex parte. & l. pe. Sol. q̃ dictio, ẽt, non ponit hic ad implicandum immixtionem, sed emancipationem, vt in glo. Sed tunc op. q̃ non tm̃ in his duobus casibus, sed ẽt in alijs quatuor. no. ff. eo. l. 2. ꝺmenẽt inquantũ facere põt. Sol. vt ea. gl. confitendo ꝺ. & oẽs illos sex casus potuit implicare
3 ꝑdicta dictio, ẽt. † Et fm hoc regula est, ut filius sui iuris effectus de ꝺctibus anterioribus insolidum teneatur. Fallit in sex casibus positis in d. l. 2. & ita tenet glo. Sed so. dixit eꝺ verum, qđ regula est, vt teneaẽ inquantum facere põt, fallit vbi reperiatur teneri insolidum, ut ff. eo. l. sed si ex parte. in princ. & §. j. & §. q̃q. Circa q̃ di. Cy. q̃ si inspiciamus facti accidẽtiam, to. bene dicit, quia illi sex casus frequentius contingũt, q̃ alij. Sinautem ꝺsideramus iuris ordinem, & dispositionem gl. melius di. ut patet ff. de capi.
4 d. l. 2. §. ait prætor. † Quæro primo, quomodo intelliguntur ista verba, inquantum facere potest. dixerunt quidam, inquantum patit patrimonium usque ad vltimum quadrantem. insti. de ac. §. fin. & erit eis priuilegium, quia post condemnationem nõ currunt vsuræ centesimæ, vt no. in gl. hanc non tenet gl. nec Doc. quia ibi loquitur in cedente bonis, cui nihil debet remanere, quare glo. dicit, quia illud dicũtur facere posse. q̃ commode fieri põt. l. nepos proculo. ff. de ver. sig. debemus intelligere, deducto, ne egeat l. in condemnatione. ff. de reg. iur. q̃ intelligitur, ne mendicet, sed remaneat sibi competens victus arbitrio iudicis ꝑsiderata qualitate suæ personæ, & eius ꝺditione, & sibi operando, vel non operã eo prout decet. ff. de vsuf. l. sed & si quid ædificauerit. §. 1. ver. sufficienter, & ar. l. pe. in princ. & l. fi. ff. de ali. leg. & ff. de lib. agno. l. si quis a liberis. §. sed si filius. & l. eius. ff. de opc. lib. Quærit Nico. de Ma. an domum amenam, q̃ inhabitat, compellat vendere iusto ꝑcio, vt aliam minoris ꝑcij habeat. & dic, q̃ sic ar. d. l. nepos procu
5 lo. † Quærit 3. Nic. an res sibi dimissas, vt inde viuat, poterit alienare, vel alteri obligare. & dicit q̃ sic, sed transibunt cum ista cã. ut ff. ꝑ separa. l. 1. §. ex ꝑio, & j. item ali. ge. l. j. q̃ si ita est. apparet, q̃ illud, q̃ sibi dimittitur in plena ꝓprietate possidet. Sed cautela est, vt omnia creditori dent insolutum, & postea debitori necessaria ad alimenta, ꝑ alimentis ei tradat. nam non poterit tunc alienare.
6 ff. de transa. l. cum hi §. si vni. fm Bal. † Quærit idem Nic. quid si ita
a eget actor, sicut reus: an tunc reus vtetur hoc beneficio, & dic. ipse, q̃ non, si actor ꝓtendit cãm onerosam, qa in pari priuilegio potior dẽt esse actor, q̃ tractat de dãno, q̃ q tractat de alio debito retinendo arg. ff. de eo, q̃ cer. to. l. 2. §. pinde. & de reg. iu. non dẽt alteri. & j. de iure deli. l. fi. §. sed si vero creditoris. & j. q̃ po. in pign. ha. l. assiduis. §. excep. facit ff. de liber. agno. l. si qs a liberis. §. de alimen. hoc idem tenet Bar. in viro. & uxore. in l. maritum. ff. so. ma. Sed Bal. dicit illud, ꝑcedere, qñ hoc bñficium ꝓcedit miserationis cã, non qñ ꝓ mutationem status, ob q̃ de iur. rigore in nihilum teneretur. iõ reus indistincte vtet suo priuilegio: qa satis est actori, q̃ ꝺ iuris rigorem agit modificato mõ, vt hic. Mihi vr̃, q̃ de cisio huius qõnis dependeat ab eo, q̃ dixi §. in 2. op. videlicet, an regula sit, q̃ insolidum teneaẽ. sed fallit in casibus. An eꝺ. q̃ regula sit, q̃ non teneatur. & qa opi. gl. vr̃ mihi verior. q̃ opin. Io. iõ sto cum Nic. & Bar. & potissime, qa non tam actio moderat̃, q̃ condemnatio, & executio. vnde agi põt insolidum, & reus excipere põt. & eo non excipiente condemnabit insolidum, & post ꝺdẽnationem põt ꝺ executionem excipere. vt hæc probant ff. eo. l. i. & l. si filius. l. pe. Nec ob. l. 2. ibidem, & hęc litera. in fi. quia effectũ considerauerunt, iõ in d. l. 2. notanter ꝑtor dixit, cã cognita, auth. inquantum facere põt dabo. Quæro vltimo, an ille teneaẽ cauere, si ad pinguiorem fortunam venerit. dic, q̃ sic iuratoria cautione, cum non facile sit ei in tali statu existenti fideiussorem inuenire. l. 2. §. fi dubitẽ. ff. de iu. & ꝑ hoc facit ff. ꝑ sol. l. verum. §. itẽ vi dendũ. & ita intelligit gl. in marito. j. de rei vxo. ac. l. j. §. cum aũt.

ADDITIO.

a †Hoc beneficio. Adde vltra Bal. hic formantem hanc q. in terminis nu. 5. in 4. q. eundem Bal. in l. præses. s. de seruis. & aqua. Bar. in l. maritum. ff. sol. mat. ubi tenet, quod non, idem dic esse, si dolo fecerit, ut non fit soluendo. tex. in l. j. §. cum autem. j. de in rem act. & vide casum sing. secundum Il. in l. fed si ex le ge. 5. finantem. ff. eo.

LEX III.

Etiam. Ex ꝺctu celebrato cum seruo etiam dño inscio re
1 netur dñs de in rem verso. No. q̃ paria sunt mandare, vel se subscribere, vt habeat locum actio, q̃ iussu, & est rõ, qa sufficit ẽt ratihabitio. ut ff. quod iussu. l. j. §. fi ratum. Quæro, qui d si dominus prohibuit. dic, quod tenetur de peculio, ut in glo.

LEX IIII.

1 *Nuncius, seu merus minister ex contractu nullatenus obligatur. & utrum sit nudus minister ex causa, & forma cognoscitur.*
2 *Procurator, uel nuncius non probatur mandato simplici.*

Si ex contractu. Filius, ut patris nuncius recipiens pecuniam patri debitam, vel cre-
1 ditam non obligatur. h. d. †No. q̃ nuncius non obligatur ei, cui nũciat. Cognoscitur autem nuncius ex forma nunciandi. qa concipere debet uerba in persona dñi. ut ff. de constit. pecu. l. & licet. & ibi per Doct. Et q̃ hic venerit, vt nuncius, patet, quia pater fuit ille, qui ꝺxit. Item no. q̃ iussus, vel mandatum præcedens non impedit, quem esse nuncium, nec infert eum, cui iubetur, esse procuratorem. vnde ad probandum, quem esse procuratorem, non sufficit probari simpliciter, q̃ talis mandauit, sed oportet probari formam mandati, quæ procuratorem includat. Et scias, quod si
a procurator agit, ut nuncius, a nihil agit. ut ff. de constit. pec. l. cum qui Iul. Oppo. de l. 3. §. sed vtrum. ff. de minor. & de l. pater. ff. eod. Sol. ut in glo. quæ clara est.

ADDITIO.

a †Si procurator agit, vt nuncius. Adde an in dubio præsumatur, qui constituitur, procurator, vel nuncius. & vide Bal. in l. si literas. j. mã. & in l. multum. j. si quis alteri, vel sibi.

LEX V.

1 *Filiusfamilias ætatis legitimæ pro alio potest fideiubere, & ex contractu in solidum tenetur.*

a Nulla. a Filiusfa. potest pro alio fideiubere, si sit ætatis legitimæ, & tenetur insolidum, pater vero de peculio
1 tantum. hoc dicit. †No. quod filiusfam. tenetur insolidum ex contractu. vt hic. & ff. de iudi. l. ram ex contractibus. & ff. de actio. & oblig. l. si filius. Item no. q̃ ex fideiussione filij pater obligatur de peculio. Oppo. ab extra, quod etiam minor ætate obligetur. ut ff. de mino. l. 3. §. fed utrum. Solu. confitendo, sed ideo hoc ita dicit, quia minores aduersus fideiussionem restitui possent. ut ibi. Opp. cum gl. de l. seruus. ff. de fideiusso. Sol. q̃ ibi in seruo, qui non põt fideiubere, & in hoc differt a filio, qui potest, ut hic. Differunt, & in alijs hic nota. in gloss. Quæro de quibus fideiussionibus hic loquitur.

ADDITIO.

a ¶Nulla. An & quando filiusfa. fideiussor esse possit no. in l. si filiusfa. ff. qui satisfda. cog. & in l. fed si dubitetur. §. si filius. ff. de fideiuss. & in l. filiusfa. j. de fideiuss. & in l. 3. §. fed si fideiuss. ff. de pec. & in l. si pater. j. de fide. vide Ale. & Paul. de Ca. & Bal. in l. 2. §. prætor. ver. sed si filius. ff. qui satisf. cog.

queritur respectu personalis obligationis, quam procurator ignorans contraxit, & tunc illa tenet, acsi reuocatio non intercessisset, ut ff. de inst. l. si pupilli. §. præscribere. & de sol. l. vero. Rationẽ diuersitatis assignat, quia dominij translatio dependet ex consensu domini, sed personalis obligatio ex consensu promissoris.

LEX XI.

Cum ancilla. Duas habet lect. vna, quod loquatur in impubere, vt in 1. glo. & in fin. vt in princ. Alia, ut loquatur in pubere, ut in fi. glo. si. prima melior est, & magis amica literæ, secundum quam summariè intendit. Ex contractu impuberis dominus non tenetur, nisi quatenus peculium est locupletius factum. h.d. Not. & signa glo. quæ enumerat quatuor casus irregulares cõtra naturam actionum peculiarium quæ dantur quatenus est in peculio. fallit in illis quatuor casib. & est q̃ntus casus irregularis, sed alio respectu, ut l. si filius. ff. de iud.

LEX XII.

1 *Seruus domino naturaliter obligatur.*
2 *Actio, quæ datur contra patrem, vel dominum, an sit realis, vel personalis.*

Dominum. Dominus non obligatur per seruum, sed ex eius contractu de peculio conuentus
1 deducit, quod sibi debetur. h.d. † No. quod seruus naturaliter obligatur domino. Oppo. quod dominus obligetur per seruum. l. nõ solum. §. fin. ff. de pec. Sol. vt in glo. 1. Opp. q̃ deducat etiam id, q̃ debetur his, qui in eius potestate sunt sine tutela, vel cur. ff. de pecu. l. sed si damnum §. j. & de tribu. l. 1. in princ. Sol. confitendo, ut in glo. & totum sub his verbis continetur, vt hic. Quæro, an: qđ debetur socio. respon. quod sic, ut in glo. Quæro, an seruus ipse intelligatur esse in peculio, respondeo, quod non, ut in gloss. Reuoco in dubium tex. & glo. primo. ideo quæro, an actio, quæ datur in dominum, sit datiua, uel natiua. Et videtur datiua, ut hic, dum dicit, actio danda est, Item, quia tex. dicit, quod dominus non est obligatus. & sic cum deficiat obligatio, quæ est mater act. ut l. licet. §. ea. ff. de procu. ac. dicenda est datiua, non natiua. p̃terea, non tantum dominus, sed nec etiam seruus obligatur. l. nec seruus. ff. eo. In c̃rium facit, quia hoc verbum, de peculio, non est nomen actionis: sed adiectio quædam, ut dixi s̃. eo. l. vbi casus. sed nomẽ act. descendit ex c̃ctu præcedenti, uel quasi, unde si depono, conuenitur pater, vel dominus depositi de peculio. l. depositi. & l. deposuit. in princ. ff. eod. Et si mutuo eis, tenetur pater, vel dominus certi condi. ex mutuo de peculio. & idem in cæteris cõtractibus, vt patet, quasi per totam l. 3. ff. eo. & s̃. eo. l. ei qui. & sic videtur natiua, cum habeat præexistentem materiam, ex qua nascatur. l. iuris gentium. in princ. ff. de pac. pro hoc etiam facit, quia licet quãtum ad ius ciuile seruus pro nullo habeatur, ut l. quod attinet. ff. de reg. iur. tamen quo ad ius naturale, quia in eo consensus nõ deficit, pro aliquo habetur. & ideo naturaliter obligatur, ut hic, & ff. de neg. gest. l. at qui natura. in princ. & ff. de condi. inde. l. si id, q̃ & sic adest naturalis obligatio: licet desijt ciuilis. Ista autem naturalis, licet robur non habeat a iure ciuili, robur tamen recipit a prætore, & ei tantam efficaciam tribuit, quantum ius ciuile in casibus, in quibus si liber fuisset, ciuiliter obligaretur. ut dixi hic in glo. 1. & ideo dicenda est natiua, non datiua, quia ex contractu, vel quasi serui nascitur, acsi liber contraxisset. & hoc clarius patet
2 in ea, quæ ex contractu filij nascitur. † Tunc quæro, an sit personalis, uel realis. & uidetur realis, quia verum est dicere, quod dominus non est obligatus, nec contraxit, ut hic, ergo realis, ut inst. de act. §. omnium. In contra. quod sit personalis probatur, quia descendit ex contractu, ut dixi. Item, quia proponitur ad dandum non ad restituendum, prout est moris realium actionum, nec ẽt declaratoriæ. Dic secundum Petrum, & Cy. quod origine est personalis, quia ex contractu. Item propositione, quia proponitur in modo, & forma personalium. & in hoc bene dicunt. Sed subiungunt, quod quando datur contra dominum est in rem, & realis, quia si pater non possidet peculium, vel nihil habuit in peculio, non tenetur. & sic non est obligatus. Ego potius credo, quod contra patrem, & dominum sit personalis, quia alias non esset natiua, sed in condemnatione, & executione instar habet realis. ideo petitur condemnari ad dãdum quatenus est in peculio, seu uires peculij supportant, & quod non sit realis essentia patet, quia non datur cõtra quemlibet possessorem rei singularis de peculio, sed contra succedentem in uniuersitate peculij. l. frater a fratre. ff. de condi. inde. Quæro, qualiter formetur libellus in actio. de peculio. Cyn. hoc tangit in fin. sed vide melius per gl. in l. 1. §. j. ff. si pars hæ. pe. Vnum non omitto, quod hic incidenter ponit Cyn. uidelicet, quod actioni personali succedit fideiussor non reali, cuius c̃rium tenet hic Bald. quia qui tenetur actione reali, licet proprie debitor non sit, tamen lato modo debitor est, sicut is, qui tenetur officio iudicis, ubi inquit ipse, dubium non esse, quod fideiussor potest accedere. ff. de verborum significatio. l. pecuniæ. §. persecutionis. & §. actionis. Cogita.

LEX XIII.

1 *Literæ commendatitiæ non obligant, sed commendant.*
2 *Mandatum generale, an sufficiat sine speciali.*
3 *Castaldio pecuniam mutuam pro fructibus colligendis accipere potest.*
4 *Literæ credentiæ an dicantur obligatoriæ.*

a **Dominos.** [a]Primo dictum in genere, licet limitatum. secundo infert ad speciem. tertio nouum dubium remouet. secun ea ibi, igitur. tertia ibi, sane. Si pecunia mutuatur seruo, sine speciali iussu domini, dñs non tenetur, q̃ iussu, sed tantum de peculio, de quo primo deducitur, quod debetur domino, nec literæ commendatitiæ obligant commendantem. ideo consulitur c̃hẽti cum seruo, vt accipiat fideiussorem, ne sibi debitum reperiatur inane. h.d. Not. quod literæ commendatitiæ, & familiares non censentur emissæ causa obligandi, & non est hoc tñ in seruo, sed etiam in quocunque libero. ff. man. l. si vero. §. cum quidam. No. dñm non obligari per colonum, vel castaldionem suum in his, quæ non procedunt ex mandato eius, etiã si literas habeat commendatitias. Item no. quod mulcta appellatur damnum contingens ex culpa. Item no. q̃ cõsulitur cuilibet,
1 vt sit cautus in negotiando, ne sibi damnum eueniat. † Item no. q̃ generale mandatum de gerẽdo negotia sua, seu actoriæ, & facto
2 riæ, seu castaldariæ nõ facit teneri ac. q̃ iussu. † Circa hoc ultimũ op. de l. 1. circa prin. ff. q̃ iu. vbi generale præceptum sufficit. & ita no. hic glo. 3. in princ. & glo. super verbo, specialiter. in prin. So. q̃ generale mandatũ, vt negotia gerat, non sufficit. ut patet in actore, seu castaldione. sed generalis iussus, uel mandatum in c̃hẽdo cum quibuscunque sufficit, dicitur tunc generalis quo ad personas, & c̃ctus. Sed dubitari potest, an in illo iussu generali, sit necesse, quod adijciantur illa verba, quæ ponit tex. in l. 1. §. j. ff. q̃ iu. videlicet, meo periculo. Et illa glo. prima facie videtur sentire, qđ non, sed cautius est dicere, q̃ sic, ut illi literæ deseruiant. Idem dicit gl. si dedit ei liberam potestatem. ut s̃. eo. l. liberam. Et dicitur liberam concedere, siue dicat, plenam potestatem c̃hendi. nam tantum valet dicere, plenam, quantum liberam. ut s̃. de procu. l. si procurator. Et idem si diceret, ut possit c̃here, utique ipse facere posset l. creditor. §. Lucius. ff. man. Veruntamen no. q̃ in isto libero, & generali arbitrio non venit casus prohibitus ex l. & ita non potest donare. ut in tex. no. & ibi glo. ff. q̃ iu. l. j. §. j. & idem not. in l. procu. cui libera. ff. de procur. Et hæc sunt indubitanter uera in seruo non colono, nec actore, uel castaldione, sed in seruo colono, vel castaldione dubitari potest. & fuerunt quidam uolentes dicere, q̃ ista l. p̃pter eos facta fuit. & licet habeant generale mandatum, uel iussum non obligant dominum ex mutuo recepto, nisi specialiter de mutuo recipiendo. facta sit mentio in eius mandato. & dixerũt hic esse casum ibi, nisi specialiter, &c. Et istorum opin. sequutus fuit Nic. de Mata. ex eo, quia fuit cautius in eis p̃uidendum, quia tanquam rurales faciliter decipiuntur. sic in Authen. ut nul. credentem agricolæ. §. j. Nec ob. q̃ deputati negotiationibus, & mercibus intelliguntur etiam deputati mutuis pecunijs recipiendis pro illa mercede, uel negotiatione. ut ff. de insti. l. cuicunque. §. sed si pecuniam. & ff. ad Mace. l. sed Iul. §. interdum. quia aliud est in negotijs rusticanis, in quibus oportet, quod specialis mentio fiat de mutuo. ut hic. Sed attende, q̃ glo. hic in duo
3 bus locis tenet c̃rium. Primo in glo. super verbo, seruo. † Secũdo in gl. super verbo, specialiter, q̃ vr̃ verius, quia si castaldio indiget habere pecuniam pro fructib. colligendis, vel agris collendis, vr̃ & ei commissum, ut pecuniam accipiat mutuam in eam causam, cum sine ea negotium sibi commissum non valeat explicare. vnde debet sufficere tacitum mandatum. ut no. hic Pet. & Cy. & ita debet dominus obligari, sicut in exercitoria. l. fi. ff. de exer. & etiã, quod iussu, si dominus dixit se uelle quemlibet cum eo posse cõtrahere. uel alia verba protulit ex his, quæ s̃. dixi. Nec obst. auth. vt nul. cred. agri. quia ibi in agricola non habente mandatum ab alio non agricola. nam hic tractamus de obligando non agricolam. Quidam aliter soluunt, quod ibi in mutuo fœneratitio non
4 gratuito, & sic ibi fœnerationis odio. † Quæro literæ commenda
b titiæ non obligant, [b]quid de literis credentiæ. Dic, quod portator earum non potest illarum virtute, & multominus quam ex commendatitijs obligare mittentem, quia ex illis hoc intelligi nõ potest propter earum nimiam obscuritatem, ut l. ita fidei. ff. de iur. fi. ita notat Bar. ff. de fi. l. Lucius.

ADDITIONES.

a Dominos. Vide Bar. & D. Ale. in l. Lucius. ff. de fideiusso.
b Non obligant. Adde Bal. in l. j. nu. 3. & quod ibi dixi in apost. ad ipsum. in ver. commendare. s̃. de nouo co. compo. Bar. hic nu. 3. in addi. post quem dixi in ver. literæ post alios eundem & Alex. in l. Lucius Titius. ff. de fideius. & an ille, cui committuntur literæ, ut faciat, quicquid velit, an possit obligare mandãtem. Bal. tenet hic. nu. 2. ver. sed quid si literæ. quod non, pro quo alle. tex. notabilissimum cum sua gl. in l. j. ff. quod iussu. pro quo facit tex. in l. prohibere. §. plane. ff. quod ui aut clam. quod est notatu dignum. in contrarium tamen facit tex. in c. cum uenissent. extra de insti.

¶ Per quas personas nobis acquiritur. Tit. XXVII.

Continua Rubricam, vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Causa possessionis, sed non obligatio personalis per procuratorem quæritur.*
2 *Seruo si quid tradatur, an domino quæratur.*
3 *Procurator possessionem, & dominium domino quærit, & per traditionem illud transfert. & nu. 4.*
5 *Causa possessionis quotuplex.*

Acquiri

6 *Acquiri nobis quid & quando possit per aliam personam.*
7 *Acquiri nobis non põt per aliam personam, quod non põt possideri vel quasi.*
8 *Dominium an possit per procuratorem quæri sine possessione.*
9 *Iura quæ per procuratorem quærantur.*
10 *Stipulationis verba in quorum personis concipi possint.*
11 *Publiciana quando per procuratorem quæratur domino ignoranti.*

a **Excepta.** [a]Primo in libero. Secundo in seruo. Secunda ibi: in seruis aũt. Prima in duas: quia primo rl̃a negatiua cum exceptione affirmatiua. secundo illatio. q. proposi
1 tæ solutiua. secunda ibi: si igitur. † Per procuratorem quæritur cã possessionis, non oblo personalis. ideo pacto. l. commissoriæ, vel adiectionis in diem a procuratore interposito nulla quæritur obligatio dño. h.d. Pone casum in terminis. procurator Titij vẽdidit rem Titij pacto apposito, ẽt stipulatione vallato, q̃ si precium nõ fuerit in termino solutum: vel si intra terminũ alius attulerit meliorem c̃dõnem, res dño restituatur, vel reddatur, vel ad eũ reuertatur: quæritur, an ex tali pacto, vel stipulatione oblo quærat dño, puta Titio ad cuius rñ. præmittit Imperator talem regulã, vel dictum, q̃ excepta cã possessionis per liberã personam nr̃o iuri non subiectã nobis non quæritur. Ex quo infert ad quæsitũ, q̃ in casu
2 proposito oblo ex stipulatione, vel pacto non q̃ritur. dño. † Quæritur secundo, an res traditæ seruis quærantur dñis. Rñ. q̃ sic. supple text. ibi, subdita, dic, si naũt esset subdita quæreretur illi, cuius iuri subijcitur, non alterius. Ibi vendicatione. i. rei venditę: vel alio modo alienatæ restitutionẽ, & alienationis rescissionẽ: vt in pctõ
3 l. commi. vel adic. in diem, vel alio si. † No. q̃ possessio quærit per p̃curatorem, vt hic: & j̃. de acqui. pos. l. p procuratorẽ. Item no. q̃ dñium quæritur per procu. vt hic s̃m vnã expositionẽ, & põt probari ẽt in ver. si igitur. Sed tex. p̃bat, & ibi gl. in l. si ego. ff. de ne. ge.
b & in l. si mihi donatũ. ff. de dona. q̃ an sp sit verũ. [b] j̃. dicetur. † Itẽ
4 no. qđ procu. qui fidem hẽt de precio: & sic dñium per traditionem transfert ex pacto l. commis. vel adie. in diẽ, vel ex stipulatione, oblonem personalem non quęrit dño. Rõ diuersitatis est: quia dñium non cohæret ossibus, sicut oblo personalis, l. 2. ff. pro soc. Vlti. no. q̃ seruus quærit dño. Et licèt tex. loquatur de re tradita: & sic de dño: idem tñ de personali oblone: quia illa non põt affigi ossibus serui, cũ nihil proprium habere possit: iõ necessario q̃
5 ritur dño, ut in gl. † Antequam op. quæro ad declarationẽ tex. & dicendorũ, quid uult dicere tex. dũ dicit excepta possessionis cã. rñ. cum gl. q̃ põt intelligi dupl̃r, videlicet passiuè, & actiuè. Passiuè p̃ cã causata a possessione. Actiuè pro cã causante. Causa autẽ passiuè causata a possessione est duplex: & accipio cãm pro effectu. Vna est dñium, q̃ ex traditione, & tit. habili quæritur, qñ tradens est dñs. l. traditionibus. s̃. de pac. & hæc quæritur per procu. dño ẽt ignoranti: ut insti. eo. §. ex his, & ff. de acq. re. do. l. si procu. ff. de do. l. qui mihi donatũ. in fi. & ita dẽt intelligi. s̃. de ac. poss. l. p procuratorem. Alia est vsucapiendi conditio, qñ tradens non est dñs: & hæc demũ quæritur dño scienti. ff. de acq. poss. l. possessio. §. & si possessio, & ibi casus. j̃. de acq. poss. l. j. Et est rõ, quia usucapio requirit bonam fidẽ: & sic sciam, & ita debet intelligi dictus §. ex his. Est ergo sensus s̃m prædictam expositionem: vt dñium, & vsucapiendi c̃dõ quærat per procu. dño. Secundo modo exponitur pro ipsa possessione: & sic actiuè, vel intransitiuè: & tunc est sensus, q̃ sola possessio quæratur per procu. & non dñium. Sed c̃ istos faciunt ll. s̃. alleg. & ipsi rñdent, & hæ ll. debent restringi: qñ nihil plus erat penes dantem, aliàs fatentur, q̃ dñium transferẽ, si penes dantem fuerit. Alij rñdent alio modo videlicet, q̃, si dñium sit pœnes dantem, sola possessio quæratur, & immediatè: sed per possessionem mediã dñium quæratur, & ita intelligebant prædictas ll. & pro hoc inducebant tex. in d. §. ex his. uer. per hanc. Sed glo. hic reprobat hoc, & plenius in d. l. qui mihi donatũ, & in l. j. §. per procu. ff. de acq. poss. nam absurdum est dicere, q̃ possessio, q̃ est res inanimata alteri quæratur. Sed melius facit: quia dñium sine possessione quæritur. ut l. cum res. s̃. de proba. & l. si fundus. ff. de fun. do. & l. liber homo. in fi. ff. de acq. re. do. s̃m Cy. Ideo dixi, q̃ per procu. immediatè quæratur dñium. Et ad tex. in §. ex his. rñdeo, q̃ post verbum, & per hanc, debet esse punctus, & relationẽ seu demonstrationẽ facit de c̃stitutione, de qua prædixerat, ut sit sensus, & per hanc constitutionem, &c. Et ad l. istam rñ. q̃ hic nõ dixit, excepta possessione: sed cã possessionis, quæ est dñium, & usucapiendi conditio: vt dictum est. s̃. licèt, ut dixit hic glo. aliquo respectu dominium dici posit cã causans possessionem. i. quia p̃ ipsum aduocatur possessio, & restituitur intentãti rei uendicationem, super quo non insisto. Sed uide, quæ dixi s̃. de ali. iu. mu. cã fa. l. j. Sed ultra illa cõia dicta aduerte: qa hic vr̃ casus, q̃ dominiũ per procu. non quęratur: quia finis, qui principio aduersatur, uult, q̃ per seruum acquiratur dño, nec finis potest intelligi de personali obiectione. Sed de dominio, tñ, ergo, vt aduersatio sit bona, vr̃ q̃ in princ. per liberum hominem non acquiratur dominium. Sol. q̃ primum dictum l. est gñale. i. quacunque persona libera, & non per quãcunque personam liberam nostro iuri nõ subiectam quæritur nobis: quia non per gestorẽ, nisi ratihabitione sequuta. ff. de neg. gest. l. si ego, non per alium liberum suo proprio nomine recipientem, per seruum autem sic, & in hoc aduersat prioribus. Pro declaratione gl. his sic recitatis, est attendendum, quod Nic. de Mat. quẽ Bal. sequitur, dicit, q̃ tex. ille non intendit dicere quali mõ dñium, vel quid aliud per procuratorem quæratur, sed declarare quid, & quantum est illud, quod per procuratorem nobis quæratur. ideo dicit, quod per procuratorem nihil nobis quæri potest, excepta causa possessionis. i. excepto eo, quod est posse
6 dibile, vel quasi per se, vel aliquo alio mediante. † Vñ facit duas regulas. vnam affirmatiuam, quæ est talis. Quicquid per nosmetipsos quærere possumus: si illud possideri potest, vel quasi, potest per liberam personam nostro iuri non subiectam nobis acquiri, vt hic. & ff. quemad. ser. ami. l. fi. & ff. de acquir. pos. l. possessio. & §. si possessio. Cõtra istam regulam facit: quia seruitutes sunt res incorporales, & possideri non possunt. l. seruus. §. incorporales. ff. de acq. rer. do. & tamen per procuratorem quæri possunt. d. l. fin. Sed soluit ipse: quia seruitutes quasi possidentur. l. quoties. ff. de seruitu. & licet per se non possideantur. tamen quasi possidentur, mediante prædio, cui seruitus debetur. d. l. quoties. ff. de neg. gest. l. qui aliena. §. fi. & idem in vsufruct. quia quasi possidetur per inductionem, & traditionem in fundum, cuius vsusfructus debetur. l. 3. §. fi. ff. de vsusfruc. Contra dictam regulam opp. quia ius filiationis, & proximitatis quasi possidetur. vt s̃. de probat. l. nõ nudis. & ff. de probatio l. quidam. & j̃. de nup. l. si vicinis. & per nosmetipsos filium quẽ vere possidemus. & tamẽ non per procuratorem, ff. de adop. l. post mortem. §. non potest. Sed ipse respondet q̃ d. regula alias fallit, vbicunq; l. specialiter statuit de c̃trario. vt in illo casu. & similiter in hæreditate, quæ per nosmetipsos q̃
7 rirur nobis: sed non per procuratorem. l. Paulus. ff. de acquir. hæredi. † Aliam insuper regulã facit negatiuam, quæ talis est. Quicquid per nos acquirere possumus, si illud possideri, vel quasi non potest, nobis non quæritur per liberam personam nostro iuri nõ subiectam, sicut sunt obligationes personales, & actiones, quæ oriuntur ex eis, per quas ius in re non habetur: sed persona tantũ obligatur. vt Insti. de actio. in princi. Contra istam regulam facit: quia creditor dicit̃ quasi possidere ius obligationis, & debiti. vt l. nec vllam. alias l. etiam. §. fi. ff. de peti. hæred. l. item videndum. §. si quis. Sol. ipsi quod in d. §. si quis, similitudinarie loquitur. Ideo,
c ibi ponitur dictio; velut, quæ est nota similitudinis, [c] & in d. §. fi. dicunt, quod illa dictio, quasi: ibi posita improprietatem notat. vnde ibi nulla est possessio, vt not. gloss. in l. generaliter. eodem titul. Regula autem prædicta loquitur in incorporalibus: quæ quasi possideri dicuntur per veram possessionem, quæ habetur in re, cui cohæreat, in quibus ius constituitur. ideo in eis dictio, quasi; veritatem cum quadam improprietate notat, hinc est, quod iudicia possessoria ex tali quasi possessione datur. l. quoties. ff. de seruitu. Contra illam regulam oppon. sic, per procuratorem dominium quæritur absque aliqua alia possessione rei vera, vel quasi. vt hic. in versicu. si igitur, prout ponitur casus in pacto l. commis. vel adiect. in diem apposito per verba directa tituli rescissiua; puta res sit inempta. quia tunc ipso iure transfertur dominium. vt in gloss. super verbo, reintegrante, nota. dixi plene in l. traditionibus, supra de pact. & no. etiam in l. j. ff. de dona. Solu. defendendo, quod licet in eum, in quem transfertur dominium, nõ transferatur possessio, tamen sufficit prima possessio, quam habuit. vel secundo sufficit veram possessionem potentialiter inter
8 uenire potuisse. Contra prædicta oppon. Petr. quod dominium sine possessione per procuratorem quæri non possit: nam ea, quę ciuiliter acquiruntur per nosmetipsos, vel alios iuri nostro subiectos, nobis acquiruntur, nõ per alios extraneos: licet ea q̃ per instrumentum naturale, vt per traditionem, quæruntur nobis, per quemcunque acquirantur. l. ea quæ. ff. de acquiren. rer. domi. per quam l. dicit Pet. istam l. declarari. & illam velle dicere id, quod illa lex dicit; licet hæc obscure loquatur. ideo per illam l. motus dicit, quod falsum dicit ista glos. dum vult, quod per pactum l. commis. interpositum a procuratore dominium aliquo casu transferatur ipso iure: quia falsum est, vt patet in dicta l. ea quę. Et ad hũc text. in princip. dicit quod non debet intelligi, vt gloss. dicit: sed vult dicere, quod excepta causa possessionis, id est, exceptis his, quæ acquiruntur mediante possessione, vel traditione, alias per extraneam personam nobis quæri non possunt. & ideo nec vendit. reintegrandę rei per pactum l. commis. etiam per verba factũ. Nec etiam per obligationem, si stipulatio intercessit. & sic erit hic casus, quod dominium non transfertur, quamuis gloss. velit intelligere tex. quando pactum fuit, vt res detur, vel retradatur. & sic factum hominis requiratur. Et hunc intellectum dicit Cy. fore verissimum, & Bar. illum sequitur in l. qui mihi donatum. ff. de donatio. in fin. illius l. Sed attende: quia per hoc ego non recederem a gloss. in terminis suis: & hoc per illam rationem, quia pactum

ADDITIONES.

a ¶ Excepta. Ad huius l. intelligentiam vide plene pe Imo. post Bar. in l. stipulatio ista. §. si stipuletur. alias in §. si stipuler. & §. si qui. de verb. ob.
b ¶ An semper sit verum. Vide Bald. hic & Bart. in d. l. si mihi donatum. allegata in tex. & adde, quod est uerum, etiam si procurator sit reuocatus. Bar. in l. si procuratori in 2. col. ff. de cond. ob causam. per gl. in l. cum quis. §. j. ff. de sol. sed an in ementem a procuratore dominium transferatur, vide in Specu. de emp. & vendi. §. j. uersic. item no.
c † Velut, quæ est nota similitudinis. Et illa fictionem dicit, contra quam nõ admittitur probatio in contrarium, ut per Bald. in l. ad fin. C. de inter. matri. inter tuto. & pupillam.

pactum tenet,vt hic est tex.tunc si pactum tenet. ergo cum tituli rescissiuum impossibile est dñium remanere rescisso titu.pœnes emptorem,quia sicut a prin.sine tit.non transfertur,sic nec remanet ex postfacto ti.rescisso. ar.l.vranius.ff.de fide.& ita tenet Bar, & est ɔclusio,tunc sic,dominium non est pœnes emptorem nec pœnes procuratorem,quia hoc non agitur,ergo est pœnes priorem dominum,a quo emanauit,& in quem resluxit, aliàs oportet nos dicere, ꝙ volet per aerem, & non habeat requiem, quod vr̄ absurdum.quia occupanti videretur ɔcedi,iuxta regulam dicẽtem,ꝙ id,quod in nullius bonis est,occupanti ɔceditur.vt inst.de re.diui.§.ferę. Itẽ pro hoc vr̄ hic casus in forma, quia iacet litera, dum dicit, reintegratæ rei, quasi innuat per pactum reintegratũ fuisse dominium.sed pactum,vel stipulatio interponitur super re integrata.rei vendicatione.i.restitutione,& pro hoc accedat,quia pactum hoc est pars ɔ̃ctus. vnde sicut pactum procuratoris circa obseruantiam contractus præiudicat domino, ita circa inobseruantiam profit. & ad l.& rationem Pet.respon,ꝙ hoc operantur reliquiæ prioris possessionis,& dominij,nam de facili res redit ad primam naturam,& statum.ff.de pac.l.si vnus.§.pactus.Et ita teneo gl.quàm tenebat etiam Iac.But.& do.meus,& sequitur Bal.

9 †Opp.ab extra.ꝙ iura realia per procuratorem non quęrantur.ff. de pig.ac.l.soluti.§.per liberam.Sol.quod hic in iure reali, quod per se subsistentiam habet,ibi in eo,quod per se non subsistit,sed alteri accedit.vt in hypo,quæ regulatur s̃m personalem, cui accedit.vnde si personalis non acquiritur.nec illa,& si personalis acqritur,& illa,vt j̃.l.proxi.Opp.quod personalis quæratur.j̃.l.proxi. Sol.vt ibi in gl.fi.Op.ad idem de l.si cũ venderet. ff.de pig.act.vbi ex pacto creditoris actio in factũ quærit̃ debitori.Sol.ꝙ ibi spãle. vt ibi no.Et forte est rõ,quia creditor in pignore repręsentat imaginem debitoris.j̃.de præscr.30.an.l.cum notissimi.§.illud.Simil̃r fallit in cõmodante,& deponente,qui paciscuntur alteri restitui, vt s̃.ad exhi.l.si res, & ff.de po.l.publia.in princi.& in eis est forte ratio,quia rei dñium non mutatur,nec in alium transfertur,quia pactum cohæret.Fallit ẽt in alijs casibus no.insti.de inuti.stip.§.ei qui.vbi melior gl.corporis iur.Et ita remittit gl.pe.Quæro in casu nostro,qñ procurator est stipulatus ei, cuius negotia administrabat,ex quo illi nõ quæritur obligatio,an quęratur sibi.Et dicit gl. quod sic,si eius interest,non aliàs.vt ff.de ver.obl.l.stipulatio ista. §.antepe.& pen.Sed hic attende,quod Nic.de Ma. hoc fatetur,si verba obligatoria sunt cõcepta in persona ipsius procuratoris: vt promittis mihi,quod tu restitues, vel dabis Gayo domino meo, nam tunc distinctio gl. procedit.secus si essent concepta in persona domini.vt promittis illi domino meo:quia tũc stipulatio esset nulla:quia promissio esset facta absenti,ɔ̃ l.j.ff.de verb.obli.& sic in persona absentis non tenet,quia nõ potuit,nec in persona sua, quia noluit,& sic sibi imputet;licèt intersit sua, & pro hoc facit l. quæcumque.ff.de act. & obl.& hoc idem tenet Iacob.de Are.& Bar.idem vr̄ tenere,de ver.ob.l.stipulatio ista.§.si quis insulam.licet aliud sit in tutore,& curatore furiosi, s̃m quod ibi no.gl. quã
10 ipse Bart.tenet de his alibi dicam.† In seruis autem,[a] & alijs, qui
a sunt in nostra potestate,vt filiusfa.dicunt doct.ꝙ non tm̃ in persona sui potest concipere verba obligatiua stipulationis,sed etiam in persona patris,vel domini.per l.quodcunque.in prin.& in fi.de verb.ob.& l.j.ff.de stip.ser. & quia vox filij censetur vox patris. vt inst.de inuti.sti.§.ei vero qui.& idem dicunt in monachis ratione obedientiæ, quam debent abbati, & de omnibus istis videtur gl. insti.de inuti.stip.§.si quis alij.in prin.& hæc ad declarationẽ tex.
11 & gl.sint dicta.† Sed vlterius quæro gl.nostra dicit,& bene,ꝙ dominium quæritur ignoranti, sed vsucapiendi ɔditio demum sciẽti.Sed an si tradens procuratori non erat dominus,quæretur publiciana per procuratorem dño ignoranti,sicut quærit rei vendicatio.vr̄ ꝙ non,quia hæc videntur conuertibilia,vsucapere, & publicianam habere.ff.de publi.l.cum qui.in prin. & §.in hac, & ibi no.& pro hoc facit l. traditionem.in eo.tit.& l.clauibus.ff. de con trahen.emp.In cõtrarium facit,quia bona fides procuratoris sufficit.d.l.eum qui.§.si ego. sicut qñ seruus emit. vt d.§.in hac.in fin, Quæro etiam.Pone,quod vendidi rem aliquam procuratori Titij,& constitui me pręcario possidere nomine ipsius procuratoris recipientis procuratorio nomine ipsius Titij,an per hoc constitutum transeat dominium, & possessio in ipsum Titium, & dixit Guliel.in l.ab emptione.ff.de pact.quod non: quia inducerentur duæ fictiones.contra l.j.j̃.de dotis promis.videlicet fictio traditionis propter præcarium,& fictio repræsentationis domini sui propter mandatum, & receptionem procuratorio nomine factam. Sed Bar.ff.de vsu.pro emp.l.is qui pro emptore. tenet contra per l.quod meo.§. procurator.ff.de acqui.pos.l.cæterum.§.j.ff.de præca. nam licet traditio sit facta possessio, tamen est vera, & sic per procuratorem quæritur.vt ff.de acqu.re.do.l.ea quæ ciuiliter.hoc etiam tenet Bald.in l.j.j̃.quando li.ab emp.dis.per c.accedens.extra.de procura. Nec obstat ratio Guli.quia duæ fictiones non cadunt circa idem,sed diuersa:licet etiam quando vna oritur ex alia concurrunt. ff.si cer.pe.l.singularia.

ADDITIO.

a In seruis autem.Adde ꝙ licet Bal.hic nu.10.ver.circa primum dico, reprehendat in hoc Nico.de Mat. quod non faciat differentiam vtrum, interrogans sit liber vel seruus;tamen Raph.in l.stipulatione.§.si stipuler.ff.de ver.ob,dicit,quod potest saluari per l.quoties.in prin.ff.de admi.tu.& per d.§.si stipuler.a contrario sensu.Sed ad illum tex.potest responderi,vt ibi not.

LEX II.

1 *Hypothecaria ipso iure quæritur,quando actio personalis sine cessione per liberam personam quæritur.& nu.2.*
3 *Obligatio fideiussoria quando alteri quæratur.*
4 *Constitutio procuratoris est actus voluntarius per quemuis iudicem explicabilis.*

a Cum per liberam. [a]Primo antiquam dubitationem ponit.secundo illã reijcit:& statuit.tertio rationem sui statuti annectit. secunda ibi, talẽ.tertia ibi,si enim.Ex mutuo facto a libero alterius nomine q̃ritur illi vtilis sine cessione.hypo.aũt vel pignus ei ante l.istã non
1 quærebat̃ sine cessione: hodie vero sic.h.d.† Vel breuius.vbi per liberam personã quæritur personalis actio sine cessione, ibi quæritur hypo.ipso iure.h.d.ɔcor.j̃.de hære.vel actio.ven.l. ex nominis.No.ꝙ in mutuo alteri quæritur actio,cõcor.sunt in j.gl. Item no.casum spãlem ibi, quo per liberam personam alteri quæritur actio.Item no.quod accessorium immediate sequitur suum principale.Opp.ab extra.quod etiam ante l.illam hypo.sequeretur p̃sonalem.l.emptori.ff.de hære.vel.act.ven. Sol. illa debet intelligi mediante cessione.vt ibi no.& probatur in l.2.§.non solum.cod. tit.Oppo.2.quod ratio hic posita non sit generalis,cum in multis casibus actio sit cedenda.vt l. possessio.§.vt possessio.ff.de acqui. pos.Glo.dicit,ꝙ speciale est in mutuo,ꝙ intellige sane,scilicet, vt in mutuo alteri q̃ratur principalis sine cessione, & illo posito,se-
2 quitur, ꝙ idẽ fit in accessoria.† Et ex hoc infertur vna regula generalis,ꝙ vbi principalis quæritur sine cessione,ibi,& hypot.quęritur ipso iure,absq; aliqua cessione,& ratio est generalis, & hæc regula est affirmatiua. Similiter est alia negatiua, videlicet quod vbi principalis non quæritur sine cessione, sic nec accessoria.l.2. §.non solum.ff.de hære.vel act.ven.Et ista fuit intentio gl.Opp.3. de l.solutum.§.per liberam.ff.de pig.ac. Sol.tribus modis.vt in gl. Et quia omnes solutiones sunt veræ,ideo eas simul iunge, vt dicamus,ꝙ vbi principalis non quæritur, nec hypo.vbi autem principalis quæritur olim hypo.non quærebatur, vt ibi, sed hodie hæc corrigitur.vt in prima sol.Licèt tamẽ quæratur,an illa sit vtilis vel directa,puta,ꝙ in casu nostro mutui sit directa ipsa principalis obligatio.vt ff.si cer.pe.l.certi ɔditio.§.nummos. Sed hypote.vtilis, quia sicut antea acquirebatur hypo.numeranti, ita & nunc directa,& erat mirabile,ꝙ hypo. erat pœnes numerantem,& principalis pœnes eum,cuius nomine est numeratum. Vel forte dicendũ est,ꝙ vtilis ex mutuo quæratur,directa remanente pœnes numerantẽ.cui meo iudicio repugnat.d.§.si nummos.Ideo sanctius videtur dicẽdum,ꝙ & hic hypo.directa quæratur, sicut principalis,ꝙ etiam tenet hic Pe.Opp.4.de l.j.s̃.eo.Sol.vt in gl.fi.quod hic
3 speciale.†Quærit Cy.an,ꝙ hic dicitur de hypo.vendicet sibi locũ in obligatione fideiussoria. Et asserit gl.tenere,ꝙ non in l.si pecuniam.ff.si cer.pe. Sed certè ibi glo.non dicit aliud in fideiussoria, quàm sit in hyp. sed simpliciter dicit, quod fideiussoria tpe illius l.non quærebatur alij,quàm militi. hodie autem dicit ipse Cy.& cõiter doct.ꝙ fideiussoria quæritur etiam non militi in casu, quo personalis ipso iure quæritur ad instar hypo. propter identitatem rationis,immo fortius quia obligatio fideiussoria magis sequitur principalem,quàm pignus.vt no.glo.in l.si hæres pecuniam. ff.ad Treb. Vltimo Cy.inducit istam l.ad q.pone scholaris Parisiensis studens Bono.conuentus, Parisius fecit coram iudice Bono.procuratorem ad eum defendendum,& volens eum releuare a satisdatione de iudicato soluendo pro eo fideiussorem dedit quendam Bononiensem iudici seu notario stipulanti vice, & nomine cuiuscunque interesset &c. cum procurator comparet, Parisius petitur vt satisdet de iudi. sol.qui dicit se releuatum, quia per dominum satisdatum,vt in instrumẽto procuratoris sui continetur. Replicatur, ꝙ non tenet, quia fideiussor non est suppositus iurisditioni iudicis parisiensis,ꝙ esse debet. vt ff. si quis in ius vo.non ie.l.j.& no.gl.in l.neque fœmina.ff.de procu.Item quia iudex ille non potuit quærere suæ iurisdictioni non suppositum.argu.ff.de
4 iu.om.iu.l.fi.& ff.de offi.præ.l.3.† Et dicit ipse sequẽdo Pet.quod releuatio tenet, quia constitutio procuratoris est actus voluntarius,qui per quemcumque iudicem potest explicari. vt s̃.de manu.l.2. & sic cum teneat cõstitutio procuratoris, vt principalis,tenebit,& fideiussoria stipulatio,vt ei accedens, & per ipsum quæri alteri poterit,arg.huius l.ff.de ma.con.l.j.§.exigere. Idem tenet Bal.ex eo quia ipsa satisdatio est necessaria. vt insti.de satisda.§.si vero aliquis, & in satisdatione necessaria quis est remittendus ad proprium domicilium.ff.qui satisda.cog.l.si fideiussor.§.si necessaria. ergo præstita sine remissione debet tenere,& ita approbat consuetudo. aliàs absentes impedirentur se defendere per procuratorem,cum non de facili forenses inueniant fideiussores. l.2.§. si dubitetur.ff.de iu.Non obst.in contrarium alle.quia loquuntur in his quæ formam iudicis non sortiuntur.

ADDITIO.

a ¶Cum per liberam.Ad hanc l.adde s̃m intellectum Bart.l.fi.§.fi.ff.de dona.

LEX III.

1 *Serui malignitas non debet nocere domino,*
2 *Nescire & ignorare quomodo differant,*

Si duo. Primo thema, & quæstio. Secundo eius decisio. Tertio decisionis ratio. Quarto obiecti remotio. Secunda ibi:cunq;. Tertia ibi:neq; enim. Quarta ibi: ꝙ.n.Seruus communis iussu vnius ex dñis dẽt ei stipulari, & si stipulatur nominatim alteri,si id,quod stipulatur,principaliter spectat ad iubẽtem,præualet iussio noĩationi. Sin aũt ad noĩatum ptinet, vel ad neutrũ,p̃ualet noĩatio.h.d.s̃m lect.Ioan. Vel sic, si vnus ex pluribus dñis iubet seruo cõi,vt stipuletur ipsi iubenti: & ipse stipulatur alteri,p̃ualet iussio:qa iubenti tm̃ acquirit:sin aũt iubet ei sim p̃r vt stipuletur:& non dicit cui:aut stipulatur nullo exp̃sso noĩe dñorũ;& sic sibi tũc q̃rit iubẽti. Aut stipulatur exp̃ssim alteri; & acqrit illi.h.d.s̃m lec.Azo.q̃ sequtur gl. eo, qa ex re vnius ex dñis põt alteri stipulari.ff.de stip.ser.l.si ex re.§. j. cuius ɔ̃.vult lec. 10. Addo aliã rõnẽ, qa si res spectaret ad iubentẽ, tunc non diceretur sibi stipulari lucrũ,& salarium;cuius ɔ̃.vult litera ista in vers.neq; enim.Opp.ꝙ litera sibi ɔ̃rietur;qa versi.ꝙ enim dicit ɔ̃rium eius, ꝙ dixerat in ver.cunq;.Huius timore factæ sunt illæ lect.per quas literas concor.vr̄.Nec est dicendũ,ꝙ finis corrigat prin.p l. nã ad
1 ea.ff.de condi.& demonstr.Licet quidã dixerunt, vt in gl.† Not. ꝙ impietas,vel malignitas serui non dẽt nocere dño; vt hic. & l. ɔcunq;.j̃.de ser.fugi.Item no.ꝙ seruus nõ debet subtrahere obedientiã dño;& per subtractionem, quã facit nõ præiudicat dño; not.pro subditis.Item not. ꝙ plus hic operatur iussus in specie,q̃ in genere.Item no.ꝙ licet seruus in stipulando non seruet formã mandati,tamen actus tenet, & quærit mandati; & hoc operatur
2 ius, ꝙ in persona serui habetur. † Item not. quod differentia est inter nescire,& ignorare.Ideo copula hic ponitur inter ea; & ita not.hic glo.& in hoc proprie loquendo est differentia, quia nescientia est de eo,ꝙ quis scire nõ tenetur.Ignorantia est de eo, ꝙ quis scire tenetur.Et ita dñt theologi.Et gl.nostra hoc no. in l.de statu.ff.de testa.& ibi etiam de dubitante,& errante; vñ ibi vide.

¶Ad senatusconsultum Macedonianum. Tit. XXV.

¶ Continua Rubricam, vt in gloss. Et pro euidentia totius tituli præmitte nequitiam Macedonis,ad quam compescendam factũ a
fuit hoc senatusconsultum:vt habes.ff. eod.l.j.

LEX PRIMA.

1 *Mutuans filiofamilias,quem sui iuris esse credebat, non repellitur exceptione senatusconsulti Macedoniani.* b
2 *Ignorantiam allegans illam probare debet.* c
3 *Ignorantia quando iusta præsumatur.*
4 *Filio qui se sui iuris esse credebat mutuanti, an subueniatur.*

1 Si filius. † Si filiusfam. asserat se sui iuris esse mutuanti hoc iusta ratione credere
a dicenti cessat [a] beneficium senatusconsulti Macedo.hoc dicit.Nota quod iusta ratio sic credẽdi quẽ excusat. Opponi.cum glo. quod creditor probare non teneatur, cum ignorantia præsumatur.l. verius.ff.de probat. & quia qui scientiam asserit in casu nostro dolum creditori impingit,igitur debet illum probare.ff.de proba.l.quoties.§.qui dolum.Solu.vt in glo. 2.quæ dicit, quod probat eoipso, quod contra.non probatur.Et subiungit glo. rationem, quia nunc filius asserit se mentitum prius fuisse,dum asseruit se patremfami. fuisse. ideo propter mendacium grauatur in probando creditoris scientiam.arg.j̃.qui po.in pign.habe.authen.Item,& ff. de rei vendi.l. fina.& ita dicebat Pet.Sed caue,quia glo. hic primo posita videtur sentire,quod creditor probet aliquid,per quod assertioni huius debuit credere,quia vt paterfamil.se gerebat,& sic contrahebat;& vt talis reputabatur;qa muneribus publicis fungebatur.l.si q̃s patrẽ.ff.e.Sed Pe.rñdit,ꝙ ibi non fuit interrogatus; an filiusfa. esset,nec etiam affirmat,se sui iuris esse.Quid dicemus? rñdebo, quod tria sunt ponderanda.primo ignorantia,vel scia.Et dico s̃m doc.ꝙ ignorantia præsumitur;vt d.l.verius. nisi ex quibusdã principis;per se,vel per accidens notis scientia præsumatur;vt j̃.de peri.tuto.l.si tutor.& quod ibi not.† Et ex ex hoc infertur, quod in casu nostro si creditor sciuit istum natum ex legitimo matrimonio vere,vel præsumptiue sc̃dm formam.l.filium.ff. de his q sunt sui,vel alie.iur. præsumitur sciuisse eum in potestate fuisse; sc̃dm quod est considerandum in casu,in quo ignorantia præsumatur; an ista sit vel non:& sic,an sit legitima,vel,an sit vana, & supina: & tunc aut qui iustitiam ignorantiæ allegat,vult validare actum, vel de iure cõi vel beneficio speciali inualidandum:& tunc iuste ignorasse non p̃sumitur, nisi probet p aliquas sufficientes coniecturas. & est ratio,quia inquisitio eius,cũ quo contrahit, ei mãdata a l.existit.vt ff.e.l.pe.& ibi not.Sufficientes aũt coniecturas reputo in quocunq; tam forensi,q̃ compatriota illas,q̃ ponuntur in l.si quis patrem.ff.eo. & hoc in glo. j. In forensi autem non sic in ciuitate noto,qui nouiter venit ad habitãdũ ibi, cuius pater ignoratur:tunc iustitia ignorantiæ probatur, si receptorem mutui interrogauit;an patrẽ viuentẽ hẽret;& ille rñ.ꝙ non, & affirmauit se sui iuris esse:quia hæc satis est in sic ignoto diligens inq̃sitio:& ita intelligitur opi.Pe.Et si affirmauit patrẽ viuere,& se emãcipa
b tum esse,[b] debuit sibi facere ostẽdi instrm̃ emãcipationis.nã simplici verbo eius credere nõ debuit,& si instrm̃ oñdit,& est minus solenne:licèt putauerit solenne,in ignorantiam iuris incidit,quæ iusta non est:vt hic no.Cy.& probatur in d.l.si quis patrem.ff.eo.
3 †Aut qui iustitiam ignorantiæ allegat, non tendit ad validãdum actum contra iuris dispositionem: & tunc ignorãtia præsumitur iusta:quia curiosus indagator non requiritur.arg. ff.de noua.l.doli.in fi. Vel circa s̃m potes aliter,& breuius dicere:aut diligens inquisitio est demandata ignorantiam alleganti: vt in casu nostro. vt ff.eo.l.pe.& iustitia ignorantiæ non pręsumitur.nisi aliquid de
c suprascriptis probetur. [c] Aut ei diligens inquisitio non est mandata: & tunc iustitia ignorantiæ præsumitur. Attende tamen,ꝙ scientia contra ignorantiam: & per consequens contra ignorantiæ iustitiam potest probari.Tertium autem,ꝙ est ponderandum in prædictis,est,an ipse sic esse crediderit.an verò veritatem in oppositum esse sciuerit, vel esse putauerit, & illud vltimũ probatur per eius sacramentum.arg.s̃.de his qui ad ec.confu.l. præsenti,&
4 ita intelligo,ꝙ hic no.Cy.†Quærit Cy.quid si filius verè credidit se sui iuris esse,& ita affirmauit bona fide:& similiter pone,ꝙ creditor habuit iustam ignorantiam. an tunc subuenitur filio,quasi melior sit conditio cõuenti.Et rñdit,ꝙ non:quia uerum est dicere creditorem non committere in senatusc. ma. pp iustam ignorantiam.vt ff.eo.l.pe.& l.si si quis patrem.j̃.l.proxi.Quęro,quid si duo fuerunt, quorum unus sciuit receptorem mutui esse filiũ fa. alter ignorauit,an ignorantia attenditur, uel scientia, & text.vr̄ velle,ꝙ scientia vnius noceat alteri.ff.eo.l.sed Iul.§.non solũ.in fi. In contrarium ibi ar.gl.ꝙ ignorantia attendatur: quia illa ualidat contractum.vt ff.qui.ad li.procla.non li.l.fi.& ff.de li. cau.l.liber. §.si duo. Azo distinguebat. Aut sunt socij, & scientia nocet alij. Aut non sunt socij,& non nocet,Bal.aũt dicit,videlicet Aut ɔstat cuius fuit pecunia:tunc illius sciam,uel ignorantiam dicit attendendã. Aut cuius fuerit, non apparet:& tũc quia p̃sumitur vtriusque pro rata.ar.ff.de duo.re.l.reos.§.cũ in tabulis.ideo pro sua rata ignoranti proderit ignorantia, pro alia rata scĩa alterius nocebit utriq;.& ita intelligit dictum.§.non solum, & pro hoc inducit §.Item si duos.qui ibi sequitur.ff.ad Velleia.l.uir uxori.§.fin.

ADDITIONES.

a ¶Cessat.Adde.Spec.de emp.& vend.§.4.versi.hoc etiam,& quando cessat,& locum habeat no.instit.quòd cum eo §.illud.& per Cyn.hic.& in l.2.j̃.eo.& in l.pe.j̃.eo.& in quibus casibus obligetur, & non iuuetur macedo.vide in Spec.de renun. ver.cui autem.

b †Et se emancipatum esse.Adde Bart.in l.j.§.si quis patrem,& ibi posui in addi.ad ipsum.ff.eo.& dixi plenè in tract.clausularum in clau.contract.in ver. asserens se emancipatum. in suo prin.

c † Nisi aliquid de suprascriptis probetur.Immo videtur,quod non sit necesse eam probari, & per Bal.hic, de quo uide Bar.in l.is potest.ff.de acq.hære.& in l.ab eo.infra,quomodo,& quando iudex,& in l.j.infra.de temp. appel.

LEX II.

1 *Senatusconsultum Macedonian.in quod,& quibus cesset casibus.& nu.5.*
2 *Error communis loco veritatis habetur.*
3 *Error communis,an faciat verum esse id, super quo erratur.*
3 *Error communis,an validat retrogesta per errorem.*

1 Zenodorus. †In 5.casibus hic enumeratis cessat Macedonian. senatuscõ. h.d. Primus casus est, cum publicè sic uidebatur.sed cũ existentia sui iuris.uel quasi non possit uideri velut quid incorporale, Glo.supplet,ꝙ uidebat̃ per actus exteriores,quia sic agebat,sic ɔ̃hebat, sic munerib. publicis fungebatur,&c.ut ff.eo.l.3.ubi tex.sic exponit.Ex hoc collige,ꝙ illud vr̄, ꝙ oculo mentali vr̄, & illud oculo mentali dr̄ uideri,ꝙ ex actibus exterioribus,colligitur ut hic,& d.l.3.ꝙ no.pro
2 testibus in talibus testificantib.† Item not.ex eo.prin.ꝙ error cõis
a pro ueritate hr̄.[a] & clarius hr̄ in d.l.3.non singularis.ut l.3.§.subtilius.ff.de ɔdi.ob cau.Nunc circa istum errorem cõem formo aliquas qõnes ad elucidandam istam materiam, q̃ non reperio clarè traditam. Et prima est,an prosit quo ad excusationẽ, & pœnæ euitationem.Et dic,ꝙ sic errantibus.ut hic,& ff.eo. l.3.& j̃.ne de sta.defun.l.si mater,& j̃.ad l.flaui de pla.l.si plagij, cũ ibi notatis, & ff.de ambi.l.j.in fi.Non scientibus,si commodè poterant errorem euitare,uel gesta detegere.ideo gesta pro eis non ualent.sed contra eos sic, j̃.de incest.nupt.l. qui contra,& s̃. de procu.l.non eo minus,& sibi imputet, qui seipsum decepit.l.j. in fi.ff.de actio. emp.& l.quod quis. ff.de re.iu.secus si nõ commodè, & non sine periculo quod gestũ est euitare potuerunt:quia tunc excusantur.
3 l.nepos proculo.ff.de uerb.sig.† Quæro.2. an error cõis inducat, uel disponat,ut illud,super quo erratur, deinceps uerũ sit, & pro uero habeatur. Et hic dico,qd̃ si errantes, & sic putantes habent potestatem hoc inducendi,& disponẽdi: tunc talis error inducit, & disponit, ut uerum sit a dominio, & pro uero essentialiter, & nõ fictè habeatur,& non tam error hoc operatur, quàm eorum præsumpta uolũtas,& potestas, de hoc est casus in l.barbarius.ff. de offi.præsi.s̃m veram lect.quæ uult,quod seruus ibi liber efficiatur,& probatur.ff.de suppel.lega.l.3.in fi.& j̃. de lati.lib.tollen.§ sed si dñi funus. Sin autem hanc ptãtem non habent: tunc talis error non disponit superiure ueritatis, nec ius ueritatis inducit, ut infra

ADDITIO.

a ¶Habetur.Adde do.Soci.consi.32.inci.ex his quæ superius.uer.& facit superius in 1.par. quod filiusfa. communi opinione reputatus liber si cum eo actum sit,uidelicet licèt tunc si non esset sui iuris,sicut si esset sui iuris.

vt ff. de testa. l.i. & ff. de sen. & interlo. l.2. & ff. de testa. l.ad testium.

4 §.1. cum simili. † Tertio quæro, circa proxime dicta in casu, quo error cõis non disponit, vel inducit ius veritatis essentialis, an salte validet gesta, ac si illud, super quo est erratum, fuisset in se verum. licet vere non mutet suum primæuum statutũ. Et hic distinguo, aut error est supinus, & non validantur gesta, & est ratio, quia ẽt quo ad ea tũ, vel in eorum fauorem. i. non fingit erratum haberi pro vero, sed pro erroneo vult haberi etiam in præteritum, cũ supina ignorantia noceat. [a] l. nec supina. ff. de iur. & fac. igno. & pro hoc videtur tex. f̃m vnam lect. ff. de nu. & actu. l. actuarios. lib. 12. Aut error non est supinus, & hic capio verba Iac. But. & domini mei distinguentium. Aut vtilitas publica suadet errorem cõem haberi pro veritate propter vtiliratem gestorum, & tũc error pro veritate habetur, & per ꝓbis gesta validantur. d. l. barbarijs, & hic & l. 3. ff. eo. & in auth. de tabel. §. j. versi. si vero præter. Aut ecõtra vtilitas publica suadet errorem cõem haberi pro errore, & tunc non habetur pro veritate, sed pro errore, ideo non validantur gesta. vt §. de fac. fan. eccl. l. qui sub prætextu, & de epis. & cle. l. decernimus, & l. gnaliter, & ita potest intelligi. d. l. actuarios. f̃m aliam lect. Aut publica vtilitas non suadet pro nec contra: tunc si errorem cõem haberi pro veritate est vtilitas errantis, nec de alterius præiuditio tractatur, quàm scientis, error habetur pro veritate. vt ff. eo. l. 3. & ff. quando act. de pec. est an. l. j. §. fi. & hic, & ff. de testa. l. j. & si non est vtilitas errantis, tunc non habetur pro veritate. vt ff. eo. l. fi. & ff. de hære. instit. l. fi. & hoc maximè, quando damnum esset alterius, quam errantis. vt ff. de re. eorum. l. qui neque, & ff. de eo qui pro tu. l. si is qui. Ex his patet hanc materiam elucidatam. Quæro, si filius f. consueuit accipere pecunias mutuo, & pater ꝓsueuit talia mutuata reddere, an in mutuo, q̃ nunc pater recusat reddere, cessat Macedonianum. Bald. hic dicit, q̃ sic, quia ratione consuetudinis præsumitur patris voluntas, quæ facit Macedonianum cessare. vt hic, q̃ ex consuetudine præsumatur voluntas, probat ipse per l. ad hoc no. ff. q̃ cum eo. l. Titianus. facit l. vel vniuersorum. ff. de pig. ac. In contrarium facit l. voluntariæ. j. de excu. tu. Non ob. l. Titianus, quia potest rñderi, q̃ ibi prepositura p̃cedens mutuis pecuniis dandis, & recipiendis, est illa, quæ potissimum operatur, quia solutio precij ordei, quam faciebat pro emptore in negotiationem mutui dandi, ad quod erat præpositus, poterat ex
5 tacita eorum conuentione conueniri. † Vltimo scias quod Cyn. huic l. addit tres casus, in quibus cessare dicit Macedo. videlicet quando quis dolose finxit esse patremfa. & creditor iusta ratione credidit. vt §. eo. l. j. Alius est j. eo. l. Macedoniani. Alius est j. eo. l. fi. & sic sunt 8. Sed glo. hic posite de his dicunt. dic vt in eis.

ADDITIO.

a ¶Cum supina ignorantia nocet. Adde Soci. consi. 70. incl. viso elegantissimo. consi. versi. circa quartam dubitationem. in fi. in prima par. ubi hoc allegat, & firmat.

LEX III.

1 *Mutuum a principio reprobatum ex postfacto non semper reprobatur.*
2 *Obligatio in origine licita in actu ex ea sequuto non consebitur illicita.*

Si filiusfamilias. Senatusconsultum Macedonianum locũ habet quando a prin. filiosa. est mutuatum, non quando precium ex venditione in mutuum est conuersum. h. d. Iste casus probatur ad literam. ff. eo. l. si
1 filius. §. j. † Et ex isto casu not. quod mutuum reprobatum a prin. non probatur ex post facto, si trahit originem ab actu illicito, & ratio dubitandi per se patet. Sed puto, quod gl. non intellexit, q̃ si Ius confessus fuerit se habere precium ex causa mutui. sed q̃ sim pliciter promisit reddere cum vsuris. ideo quærit de ratione dubitandi, & rñdet, q̃ ratio est quia cer. cond. competit ex ista stipulatione, sicut ex mutuo. Sed certè eo. modo potuisset dubitari de quolibet contractu. ex quo certum petitur. ideo præcedens posi-
2 tio melio est, licèt & hæc in se sit vera. † Et ex vtraq; not. q̃ vbi obligatio licita est in origine, similiter licita est iudicanda in actu secuto ex ea. Contra vtranq; opi. opp. de l. si filius. §. j. ff. eo. Sol. vt in glo. quia contractus venditionis ibi factus fuit in fraudem, vt ibi in litera patet. Oppo. q̃ non originalis obligatio, sed titulus obligationis actionis, qui de præsenti competit, spectetur: vt ff. de pe. l. 3. §. sed si filius, & ita allegat glo. fin. sed debet dicere. §. idem respondit. sed quia nec hic nec ibi Sol. dic f̃m Cyn. quòd hic titulus præsentis obligationis descendit ex eadem obligatione, qua titulus originalis, ideo considerat., ibi vero descendit ex alia obligatione, quę ortum habet in iudicio, ideo origo ibi non consideratur. quasi dicat hic trahit dependentiam ex causa antiqua: ibi ex noua tantum. Barth. de Saly.

LEX IIII.

1 *Filius consentiente patre mutuum accipere, & res patris obligare potest.*
2 *Voluntas patris macedonianum cessare facit, & in contractibus per filium factis operatur.*

Si permittente. † Filius accipiens mutuum patris volũtate potest eius res obligare, & hypo. præfertur creditor, qui est tempore, & ordine potior. hoc dicit. & primo dictum ponit, secundo infert. tertio limitat. se-
2 cunda ibi, & ideo. tertia ibi, in eo si nullius. † Not. q̃ voluntas patris facit cessare Macedonianum. Item ex superuenientia dominij confirmati pignus. Opp. q̃ voluntas patris nõ sufficit, l. filium, ff. eo. Solu. ibi pater, & filius erant in potestate aui. vnde patris voluntas filio non sufficit, cum nec sibi ipsi pater sufficiens erat. sed aui voluntas necessaria est, & hoc vult glo. i. Oppo. quòd licèt filius habuerit patris voluntatem in mutuo recipiendo, non propterea bona paterna potuit obligare. l. dominium. ff. quòd iussu, glo. fatetur contra. ideo dicit, q̃ pater hic vtrumque permisit. Vel dicit gloss. quòd pater non permisit, & ideo pignus non tenuit a prin. tanquam rei alienæ, sed confirmatur ex postfacto, quia dominus est effectus, quia patris hæres extitit, & secundũ aliam sol. dictio, præsertim, abundat. Sed dicunt quidam, prima diuinat, & hæc violat text. ideo dicunt, quòd si mutuum aliter habere non potuit, tenet hypo. arg. l. ad rem mo. & l. ad l. gatum. ff. de procu. & l. illud. ff. de acquir. hæredi. si aliter habere potuisset, non tenet, vt in contra. hæc non est tuta, quia mutuum in se potest esse sine pignore, vnde cum pignus non sit antecedens, vel cõtequens necessarium, non videtur de eo mandatum. Alia quarta sol. datur in contrario, videlicet quod hic post obligationem contractam patris scientis voluntas superuenit. vnde pignus validatur, ibi nec ante, nec postea pater in pignore consentit. Hæc in se vera, sed hunc literæ in prin. non applaudet: vnde hanc cum duabus pr. mis hic positis simul iungo pro veritate habẽda, quia aut permisit a prin. in obligatione pignorum, & habet locum prima solu. Aut consensit ex post facto sciens de vtroque & habet hic quarta locum, secus si de mutuo tantum sciuisset, quia in eo solo, & non in pignore sibi præiudicasset. Aut a principio mutuo tantum dixit, & tunc in eo tantum præiudicasset. vt in 2. sol hic posita, reiecta sol. illorum, qui dicunt. Aut potuit habere sine pignore, vel non, vt ẽ dixi. aliàs glo. vide per te. Barth. de Saly.

LEX V.

1 *Filiosfamilias ex quibus causis liceat mutuari.*
2 *Macedonianum in quibus cessat casibus.*
3 *Sumptus necessarij studiorum qui sint.*
4 *Pater, an teneatur filio studenti libros emere, & an ad hoc possit cum filius cogere. & num. 5.*
6 *Filio studente inuito patre, an possit mutuator, quod studij causa ei mutuauit, repetere.*
7 *Mutuum datum filio contra senatusconsultum quando repeti possit.*

Macedoniani. Primo in mutuo in cã necessaria, quàm pater non recusaret recepto. secundo in mutuo recepto ex causa peculiari. tertio in mutuo
1 iussu patris recepto. secunda ibi, sed ex contractu. tertia ibi, sane. † Ex causa legationis, & studiorum potest mutuari filiosa. vsque ad debitum modum, & tenetur filius, & pater insolidum: ex mutuo vero ex causa peculiari recepto pater tenetur act. de peculio tantum, quę post mortem filij durat anno vtili, nisi patris iussu in
2 tercessit, quia pater perpetuo tenetur. h. d. † Nota casus in quibus cessat Macedonian. alios ponit text. l. Zenodotus. Et ex versi. sed ex contractu. nota q̃ si mutuatur filiosa. mercatori pro mercando, cessat Macedo. hoc idem tenet Cyn. arg. eius, quod de mutuo ex causa studiorum dicitur, quia vtroq; causa probabilis est, & quia finis est licitus, & reipublicę vtile est mercatores esse. Idẽ tenet Bar. adiiciens, quod mercator accipiens mutuum præsumitur in mercantias vertisse. argu. j. eo. l. fin. §. finautem miles, q̃ not. Quæro, in primo casu huius l. an pater teneatur insolidum, & d. l. quod sic de in rem verso, & filius etiam tenetur insolidum. vt in j. gl. Quæro 2. an idem esset in aliis necessarijs sumptibus, quos pa-
3 ter non haberet recusare, & respondeo cum gl. 2. quod sic. † Quæro 3. quando sumptus est necessarius causa studiorum. gl. respondet in emptione librorum, sed adde etiam victus, vestiti, vt hic, & ff. eo. l. sed Iul. §. q̃ dicitur. Sed de libris dixit gratia exempli, & bene dixit, quia haurit aquam cribro, qui leges addiscit sine libro. Subiungit gl. q̃ libros cooperire, & literas deaurare non est sumptus necessarius, & ideo esto, q̃ paterna pietas non recusasset: nõ propterea pater teneretur pro illis insolidum de in rem verso, sed de peculio tñ, & pro hoc facit ff. de in rem verso. l. 3. §. proinde. Sed Pe. tenet contrarium dicens, quod necessarij dicuntur in hac materia. non tñ sic stricte, vt vult glo. sed magis latè, quia quos patris pietas non recusaret Cyn. dicit ponderandam qualitatem rei, & puto, quòd bene dicat, sed addo etiam conditionem personæ.
4 † Sed iuxta hoc potest quæri quarto, an pater teneatur donare libros filio studenti, & an præcipuos sibi debet habere, vel teneatur fratribus conferre, & de his omnibus dic, vt dixi in l. filiæ cuius. §. fa. er. † Item attende, quia quidam allegant illam gl. vt filius
5 6 possit cogere patrem [a] ad emẽdum ei libros, & manutenendum eum in studio, ex quo eum misit ad studium, quod Guli. videtur fateri, si naturalę filij ingenium est sufficiens ad addiscendum illam scientiam, ad quam missus est, alias sumptus perditur, quia quosdam sic hebetes prorsus natura creauit, q̃ summis studijs discere nulla valent. l. stichus. de leg. 3. Ego puto patrem nullo casu posse compelli, vt plene dixi in d. l. filiæ, & hæc gloss. loquitur de neces-

ADDITIO.

a †Possit cogere patrem. Adde quòd notaui in apostil. ad iftum in l. filiæ cuius. nu. 22. in apost. in ver. nec alios sumptus. §. de colla. ubi dixi post Bal. in. & in apost. in versi. ad municipalis.

necessitate causatiua: quia si vult, q̃ addiscãt. hẽt eis necesse emere libros, p̃sumit aũt velle, postq̃ misit eos ad studiũ, & ad hæc ẽt necessitat ipsum pietas p̃na. sed astringi necessitate legis ciuilis nec iure actionis nec officio iudicis potest. & ita intelligo ẽt id. q̃
6 no. gl. ff. eo. l. sed Iul. §. q̃ dr. † Quæro si filius est in studio p̃e inui-
2 to, [a] an mutuator possit tunc repetere, q̃ mutuauit filio studij sui cã. Gl. in d. §. q̃ dr. dicit. Aut a filio, & p̃t, quia in cãm permissam mutuauit, Aut a p̃e, & tunc p̃t vsq; ad quantitatem, q̃ p̃ fuisset ei impensurus in domo. ff. de in rẽ ver. l. 3. §. proinde. In residuo ve rò Aut ignorabat eum esse in studio ꝺ̃ p̃is voluntatem, q̃ in dubio præsumitur. l. verus. ff. de probat. & tũc illud repetit a p̃e. Aut sciuit: & tunc Aut fuit specialr a patre prohibitus hanc pecuniam ei mutuare, vel eius cã impendere, & tunc a p̃e non repetit argu. l. fi. ff. de neg. ge. Aut non fuit aliter a p̃e prohibitus, & tunc Aut filius illã pecuniã in bonos vsus puertit, qa benè, & vtiliter studet, & p̃ tenetur: quia vtiliter est gestũ, cũ scientia filij sit lætitia patris. in auth. p̃sti. q̃ de digni. §. gnaliter. Aut in malos vsus cõuertit seu
7 non studuit, & tunc a patre non repetit. † Quæro, si filius recepit mutuum ꝺ̃ senatusconsultum, sed postea puertit in emptionem librorum, vtrum possit repeti ita, q̃ macedonianum non habet obstare. Bald. dicit, q̃ non potest repeti per l. sed, & si pater. §. hoc senatus. ff. eod. qui tex. ad hoc est not. & sibi imputet creditor, qui contra se. consul. hoc fecit, vt ff. de re iu. l. quod quis.

ADDITIO.

2 ¶Patre inuito. Sed quid si quis mutuauit filio f. existenti in dubio benè operãti contra patris prohibitionẽ, an repetere possit. dic quod sic, vt per do. Soc. consi. 286. incl. visa protestatione, ver. prima ratio ibi, nã videmus. in 2. part.

LEX VI.

1 *Pater per beneficium macedoniani liberatur ab actione, vel obligatione de peculio, & nu. seq.*

Si filius. † Beneficium macedoniani facit patrem de pecu
2 lio efficaciter non teneri. & in dispositione legali statuta in filio locum habent in nepote, vbi est ea. ratio. h. d. Ideo dixi, vbi est ead. ratio: quia si ratio esset diuersa, appellatione filij non comprehenderentur nepotes. vt ff. de test. tu. l. quid si nepotes, & insti. qui da. tu. pos. §. pe. & ibi vide gl. & etiam tex. ff. de versig. l. librorum. §. fed, & papirius. Ratio huius l. est potestas, quę in eum habetur. ideo de filiosa. loquitur. sed ista potestas habetur in nepote. ideo statutum in filio extenditur ad nepotem. Item hic, quia de fauore filij tractatur, & etiam patris. secus autẽ dicit Bal. si de odio tractaretur, puta si dicat statutum, quòd pater teneatur soluere condemnationem factam de filiosa. nam tunc nõ trahetur statutum ad condemnationem factam de nepote sa. quia illud statutum est odiosum, & contra ius naturale. ideo restringendum, & mere eius verbis in hærẽdum. Item attende, q̃ in idiotis f̃m Roglerium non cadit hic varietas verborum. vt no. gloss. in d. l. quid si nepos. circa, q̃ ibi vide Bart. Opp. de l. pe. ff. eo. Solu. vt in
2 gl. 2. Opp. de l. fi. j. eo. Sol. q̃ fallit in milite. vt in glo. pen. † Quæro pater nõ tenetur, vt hic, quid de fideiussoribus, & mandatoribus. Respõdeo idem, nisi animo donandi interfecerint. vt ff. eo. l. sed,
3 & si. §. non solum, & hic in glo. i. † Quæro. quid si erat pater fam. cum se obligauit. sed filiusf. cum recepit, an iuuetur. dicit gl. q̃ sic per l. Iul. §. si filius. ff. eo. quod no. quia tex. ille hoc non probat.

LEX VII.

1 *Patris testimonium non respuitur.*
2 *Pater, an possit in præiudicium filij ratum habere.*
3 *Fideiussores dati a filio, an teneantur per ratihabitionem filij.*
4 *Filius, an possit renunciare beneficio macedoniani.*
5 *Filiusfamilias mercator, an possit contrahere extra casum mercantiæ stante statuto, &c.*

Si filius. Primo in filiofam. pagano. Secundo in filio milite. Secunda ibi. Sinautem. Prima in 2. quia primo dubitationem decidit, vel super ea statuit. secundo rationem annectit, secunda ibi: cum. testimonium patrum factum filio fa. reconciliatur, patre ratum habente. hoc primo. Vel sic ratihabitio patris macedo. excludit, & filiusfa. miles macedoniano non iuua
1 tur. hoc dicit. † Not. q̃ patris testimonium non est respuendum.
2 Item not. quòd ratihabitio retrotrahitur, [a] & mandato comparatur. Item no. præsumptionem notabilem quàm facit hæc l. in persona militis. Oppo. quod ratihabitio non trahatur retro. vt ff. ad Treb. l. Certo inuito. ff. de acq. hære. l. si quis mihi bona. §. iussum. glo. soluit per regulam, & casus speciales a regula, vt in ea patet. Sed illos casus concludamus sic. Aut actus gestus peccat in alio, quam in consensu, & tunc ratihabitio non trahitur retro. l. fi. §. ne cessitatem. j. de bo. quę lib. & l. obseruare. §. fi. ff. de offi. procon. & leg. Et est ratio, quia retrotractus nihil operaretur: quia & si ille consensus verè tunc interuenisset, nõ propterea profuisset. l. Paulus. cum ibi no. ff. de his qui sunt sui, vel alie. iu. Aut actus ille in solo consensu peccauit: & tunc aut certo, & limitato tempore debuit plenius, vel ratihabitio interuenire: tunc ratihabitio interueniens finito tempore nihil operatur. l. bonorum. ff. rem ra. habe. Et est ratio: quia tacita renunciatio potest illi imputari. vt no. in l. si ego. ff. de neg. gest. Et idem si consensus actum illũ debet præcedere, quem sequitur. vt d. §. iussum. Idem si simul cum actu illo debet interuenire. vt Lobligari. §. tutor. ff. de au. tu. & l. quid ergo. in princ. fi. de his qui not. infa. Et ex his infertur, q̃ in actibus, qui nõ possunt pendere, consensus sequens non validat retro. vt l. est receptũ. ff. cõia prædi. & idẽ si cõsensus requiritur, q̃ forma illius actus. vt no. Inn. ex de reb. ec. non alie. e. dudũ. & de eo, qui du. in matri. c. 1. vbi autẽ nec q̃ forma rei agendæ, nec certo tempore cõsensus requirit. & tũc: Aut actus repugnat p̃iũctioni extremorũ, & tũc ratihabitio nõ trahit retro. ff. de fo. l. cũ io. §. j. & ff. rẽ ra. habe. l. si indebitum. §. si procur. Aut nõ repugnat, q̃ tunc habet locũ regula nostra. Ex his infertur ad q. pone quis fecit pacẽ pro se, & ꝓlicibus suis, & anteq̃ cõplices ratũ hẽrent, fuerunt offensi, & postea ratum habuerũt. q̃ritur, an pax dicatur rupta. Et vr, q̃ nõ: quia actus medius offensionis repugnat, vt retrotrahatur ratihabitio, ergo, & c. vt l. fi. alleg. Item, qa status erat mutatus, & non erat in primis teris, ergo, & c. l. si vxor. §. si qs. ff. de adul. & ita p illũ tex. determinauit ibi Dy & Bar. idẽ no. q̃ hoc ẽt facit, qa ratũhñt post offensã. & sic, vt ab iniurijs desistãt, & illatas remittunt, ergo interim factæ p ratihabitionem pacis dicuntur remissę. nã ratihabitio ẽt tũ trahatur retro iuris fictione, tñ vere operatur de pũti. Item ex his infertur ad aliã q. Cy. pone, q̃ statuto cauetũ, vt bãnitus hñs pacem ab offenso anteq̃ sit captus, absoluatur, accidit, q̃ pax facta est ab offenso, cuidã amico recipiẽti vice, & noie eius, q̃ offensam fecit, & post cũ captus esset, pacẽ ratam hẽt, quã prius ignorabat. q̃ritur, an veniat relaxãdus. Et vr, quod non, quia f̃m tempus captionis pacẽ non habuit, vt statutum vult, & sic ratihabitio sequens nõ prodest. d. l. bonorũ, & l. seq. §. pcura. Ad idẽ facit. qa status huius bãniti seu condẽ per eius captũ, seu captiuitatẽ mutatus est ab eo, quẽ prius hẽbat, cum nõ sit in sua libertate, nec de captiuitate posset exire, ergo, & c. vt d. l. si vxor. §. si qs. l. pantonius. ff. de acq. hær. & ita dicit Cyn. quosdã sic determinasse. Sed Dy. contra tenet per regulam huius l. Mihi vr, q̃ verba statuti sunt ponderanda, nã interdũ dicit statutum, si ante captiuitatem pacem fecerit cum offenso, & tunc post captiuitatem ratihabitio sequens non prodest. Interdum dicit, si offensus ei pacem fecerat, & tũc, quia verba statuti concernunt principaliter actum offensi, tunc sufficit. Interdum dicit, si pacem habuerat ab offenso. & idem puto eadem ratione, vt in themate nostro. & etiam, qa offensus qui pacem fecerat, non poterat illã reuocare. & hoc vbi pax ei pure facta fuit, sinautem condõnaliter, si ratum habuerit intra mensem, & interim est captus. j. mẽsem existẽs, licet in captiuitate rarũ hẽt, tũc est maius dubiũ. Sed mihi vr, q̃ ratihabitio implicet conditionem, & in ꝺ̃ctibus ex iuris dispositione implementum quandoque retrotrahitur, & q̃nque non, vt l. q balneũ: & l. potior. in princip. ff. qui po. in pigno. hab. ideo videndum est, an in casu isto hoc implementum retrotrahatur, vel nõ. circa qđ
2 ad præsens non insisto. † Quæro cum glos. an filio contradicente pater in præiudicium filij possit ratum habere, cui competit exceptio macedo. & videtur, quod non per l. fi. ff. de pac. Contra tenet glo. per hanc l. & idem tenet Cy. quia licet hoc beneficium sit inductum in odium creditorum, tamen magis in fauorem parentum, quam filiorum. ideo possunt parentes renũciare fauori introducto pro se. l. pe. ꝺ̃. de pactis. Sed ista ratio non vr multum vrgere: quia debet posse in præiudicium sui: licet non alterius, qui etiã beneficium habeat occasione illius. l. post mortem. §. fi. ff. de contratabu. hinc dicit Ioan. And. in c. rati, de reg. iu. lib. 6. quod ratihabitio non trahatur retro in præiudicium tertij. sed hoc non obstãte ẽo cum gloss. quam doc. cõiter sequuntur. & hoc per illam l. vnde pondera, qđ contractus ille mutui est improbatus, seu ꝓra eum datur exceptio, si patris consensus non præcedat, vel non sequatur, vñ illa a prin. fcãm huius l. dispositionem dr mutuum recipere: & sic iuuatur demum patre ratum non habẽte. & eo ratum hñte non iuuatur. vnde dicere possumus, q̃ ratihabitio insuit in ꝺ̃ctus initiũ, & ei robur tribuit efficaciter obligãdo, vt hic,
3 & in l. præter. ibi, efficaciter dirigi, a sensu contrario. † Et ex hoc infero, quod per illã ratihabitionem fideiussores dati a filio efficaciter tenentur: quia si robur recipit in filio, qui est principalis, sibi debet recipere in accessorio, facit l. si quis pro eo. §. nummos. ff. de fideiusso. nam fideiussoribus, & filio sub eadem conditione, & iuris dispositione competebat exceptio. scilicet si pater ratum non habeat, eo ergo ratum habente, euanescit eorum defensio, tanquam a princi. eis non concessa, seu a senatu eis non pollicita. Quæro, quid si filius de contractu certiorauit patrẽ per eius literas, seu ei notum fecit, & ille non ꝺ̃dixit, an ratũ dicatur hẽre. tex. est not. q̃ sic. ff. eodem. l. si filius. quẽ tene mẽti pro campsoribus recipiẽtibus literas cãbij, & retinẽtibus eas, quia statim sunt obligati. Quæro, quid si statutum dicit, quod filiusfa. nõ possit se obligare sine consensu, vel licentia, si ambo se obligant ad idem in eodem instrumento, videatur data lnsa filio, vel consensus p̃sti
b tus. dicit Barto. quod sic [b] per l. cum pater. §. libertus. ff. de leg. 2. in ver. sed

ADDITIONES.

a ¶Ratihabitio retrotrahitur. Vide quæ no. Alex. post Bart. in l. si tutor. ꝺ̃ in quibus cau. in integ. rest. non est nece. & in l. pe. ff. rem ra. ha. & quod notaui in apost. ad Dynum post do. Boerij in reg. ratihabitionem. & in reg. ratum.

b ¶Quod sic. Adde d. Soc. consi. 200. incl. quando ex forma statuti. ver. & hoc etiam confirmatur. in 2. parte. char. 75. quòd statutum disponens, quod filius non possit se obligare sine licentia patris, satis erit si in eodem instrumento pater, & filius se obligent.

ver. sed hoc ita. Sed quid si non simul, sed postea pater ꝓsensit, & rata habuit filij obligationem, an satisfactum est statuto. dicit, ꝙ non inquantum de licẽtia loquitur: quia illa præcedere debet, vel simul concurrere. l.j.ſ. de fact. fan. eccl. & auth. licentiam. ſ. de epiſ. & cler. in quantum autem de cõſenſu loquitur idem vī, quia conſenſus eſt ſimul ſenſus. l.j.§.j. ff. de pact. & l. ex cõſenſu. de act. & obl. Sed in ꝓrium facit l. iſta, & ff. de ſol. l. natum, & ff. de aqua plu. arc. l. ſinautem, & ita tenet ibi Bar. vbi per eum vide. Sed non reſpondet ad ꝓ. quia nec format. Dici poteſt quod ſi filius perſeuerat in eadem voluntate, ſufficit patris conſenſus ſequens, quia reperiuntur in eo. ſenſui ſimul concurrere, ſed vbi filius non perſeuerauit, tunc ſecus. vel aliud de vi & rigore ſermonis, aliud de mẽte, & diſpoſitione legis, vel tertio vbi ex contractu filij nulla naſcitur obligatio, quia cõtractus reddit ipſo iure nullus, pſenſus patris ex poſt facto non ſufficit, vt retro valideſ. ſed vt ex nunc ſi ambo conſentiant. ſed vbi ꝓctus ſit aliquis, ſed obſtat exceptio, tunc ſufficit ſequens conſenſus. vt hic cum ſi. ſ. allega. In poſita igitur qõ. an contractus debet dici ipſo iure nullus, vide l. ſi nõ ſortem. in prin. ff. de condi. indeb. & l. non dubium. ſ. de legi. & ꝙ

4 ibi dixi. † Tranſeo ad vltimam partem huius l. & quæro cum gl.

a an filius poſſit beneficio macedo. renunciare.[a] dicitur quod non, quia remittere eſt donare, quod ipſe non poteſt facere. Iſta ratio modicum valet: quia in prẽiudicium patris non poteſt, ſed de ſua obligatione hoc quæritur. Aliam rationem reddit: quia hoc beneficium in ſui fauorem non eſt inductum. ſed in odium creditorum, & iſta ratio eſt bona, ſi eam modicum ſuppleamus, ſcilicet, quod in odium creditorum, & principaliter in patris fauorem, & non filij. ff. co. l. j. ideo filius non poteſt renunciare, & non ob. l. pe. ſ. de pactis. nec ꝙ de Velle. dicit gl. quia in fauorem mulieris eſt inductum, & hoc quandiu eſt in poteſtate: pater autẽ fami. facti as

5 poteſt renunciare ff. co. l. ſed & Iul. ſ. fi. † Quæro ſtatuto cauetur, quod filius ſa. non poſſit cõtrahere, niſi ſit mercator, an licẽt ſit mercator, ſit ei permiſſum extra cauſam mercantiæ. dicit Bartо. quod non, quia in exceptione iſta ſtatutum potius conſideratur cauſam, quam perſonam. ideo extra illam non permiſit. argu. ff. nau. cau. ſta. l. j. ſ. j. ver. eodẽ modo. quod not. Subdit, quod ſi dubitetur, an in cauſa mercantiæ, vel extra contraxerit, in cauſam mercantiæ contraxiſſe præſumitur, per iſtum text. ibi nulla differentia &c. & dixi ſ. co. l. macedoniani. Vltimo quærit Cyn. an de-

b licta poſſint haberi rata, [b] & quia iſtam q. ego latius cæteris examinaui. in l. non ideo minus. j. de accu. in pen. colum. ideo remitto me ad ea, quæ ibi dixi.

ADDITIONES.

a †Poſſit beneficio macedoniani renunciare. Adde vltra no. hic per Cy. poſt gl. ſi. in ſ. q. Bar. eo. Panor. in c. ſi diligenti. extra. de for. competen. & ibi glo. & Spec. in tit. de renun. & conclu. ver. cui autem.

b †An delicta poſſint haberi rata. Adde de hac q. vltra ea, quæ ponit hic Bal. qui eam in terminis format, eundem Bal. in l. non ideo minus. per eum allegata in 21. q. j. de acc. vbi Deo duce dicam. in poſt. ad iſtum.

¶Ad ſenatuſconſultum Velleianum. Tit. XXIX.

¶Viſum eſt de beneficio ſenatuſconſulti macedo. in odium creditorum principaliter inducto, licẽt ſecundario in fauorem parẽtum. Nunc de beneficio Velleia. principaliter in fauorem mulierum pro alijs intercedentium inducto.

LEX PRIMA.

1 *Mulier pro altero ſideiubenti quando ſuccurratur. & nu. 2.*
3 *Mulier alienam obligationem animo donandi ſuſcipiens, an iuuetur Velleia.*
4 *Mulier, cui per eum, pro quo interceſſit, cautum eſt, iuuatur Velleiano.*

a 1 [M]Vlieribus.[a] Duo dicta ponit vel duas q. ſoluit, vt ex litera patet. † Mulieri pro altero intercedenti fideiubendo, vel in ſe obligationem trãſferendo ſuccurritur, ſed pro alio non obligatæ ſoluenti repetitio non datur. h. d. No. ꝙ aliud eſt pro alio promittere, & aliud ſine obligatione pro eo ſoluere. Item no. ex ſi. coniuncta gloſſ. no. quod mulieri donanti non ſubuenitur. Opp. contra ineptitudinem literę, videlicet quod diſiunctiua, aut, in prin. poſita non ſtet bene, cum debeat diſiungere diuerſa. vt l. ille, aut ille. ff. de verb. ſign. Sed qui in ſe transfert alienam obligationem, ſuſcipit illam ergo &c. Pro huius euaſione factæ ſunt duæ primæ gl. q̃ fin mentẽ literæ diuerſificant modum ſuſcipiendi a modo tranſferendi, & econtra, quas per te vide. Et no. illos quinque caſus, quos illæ duæ glo. ponunt, ſed ſunt duo alij ſimiles interceſſioni: puta ſi mulier in iure interrogata per errorem confitetur ſe hæredem. vt ff. co. l. ſi mulier in iure, vel ſi dolo creditoris inducta adit hæreditatem. vt ff. eod. l. ſi mulieri hæredita. his duobus caſibus mulieri per Velle. ſuccurritur, ꝙ no.

2 † Oppo. 2. ꝙ mulieres iſtæ aliquo ex iſtis caſibus non iuuentur. ff. eo. l. ſi decipiendi, & l. vir vxori. in fi. primi reſpon. Sol. vt in gl. quia interdum creditor ignorat qualitatem perſonæ, quia mulier eſt veſtita habitu virili, & ſic eam non putat eſſe mulierem: & tunc Velle. non iuuatur. l. ſi decipiendi. nam decepto, & non decipientibus iura ſubueniũt. interdum creditor ſcit qualitatem perſonæ, quia vt mulier venit, & tunc aut ſcit eam pro alio intercedere, & tunc mulier iuuatur. l. quidã voluit. ff. eo. & ſibi imputet creditor qui ſciuit. l. j. in fi. ff. de act. emp. Aut creditor ignorauit eam intercedere pro alio, quia nõ pro alio, ſed pro ſe tñ putauit intertuenire, & ipſa ſciebat, & adhuc non iuuatur. d. l. ſi decipiendi. 2. nũ. & d. l. vir vxori. in prin. ver. nec id. Aut ipſa ſimiliter, vt creditor iguorauit, & dicit gl. ꝙ mulieri ſubuenitur, & pro hoc gl. non inducit bonam l. ſed bene facit l. ſi mulier in iure. ff. eo. Et eſt ratio, quia in pari cauſa melior eſt ꝓditio conuenti. ff. de ver. ob. l. ſi ſeruum. §. ſequitur, & l. 2. ſ. de cõdi. ob. tur. cauſam, & idem multo fortius, quando vterque ſciuit, dicitur autem creditor ſcire, quando ſcit aliquem de modis hic in j. & ij. gl. poſitis interuenire. Opp. 3. del. fi. §. pe. ff. eo. Sol. vt in gl. quod hæc l. procedit, niſi forte huic beneficio renunciauerit, vt ibi, & idem no. j. eo. l. ſi. & ibi de hac renunciatione plenius dicam. Opp. 4. contra ſi quod ſoluens repetat, vt ſ. eo. l. quamuis. Solu. quod ibi ex obligatione, qua interceſſerat, ſoluit & putans eam efficacem eſſe: vt ibi no. bica ſolutione incepit donare, vnde donare videtur. vt l. ſi ego. ff. eo. & ita dicit glo. ſi. Sed de ratione huius glo. eſt mirandum: quia vbi alia coniectura poteſt haberi, donatio non eſt præſumenda, vt l. cum de indebito. in fi. ff. de proba. & l. ſi ego. ff. de neg. geſt. & maxime in muliere, cuius genus eſt auariſſimum, ſed in caſu noſtro eſt alia præſumptio magis veriſimilis, vt pro alio ſoluerit animo gerẽdi illius negotium, & petendi ab illo l. ſoluendo. ff. de neg. geſt. Dicẽdum eſt ergo, ꝙ hic non repetit, quia alterius debitum ſoluit gerens illius negotium, & hoc niſi coniunctio perſonę eius ad debitorem aliud inducat, vel niſi ipſa eſſet multum diues, & is, pro quo ſoluiſſet, eſſet miſerabilis perſona. argu. eorum quæ no. in d. l. ſi ego.

3 † Quæro iuxta hoc, quid ſi mulier alienam obligationem a prin. ſuſcipit animo donandi, & hoc ꝓſtat, an tunc iuuetur Velle. vī ꝙ non, quia donanti non ſuccurritur. vt d. l. ſi ego. In ꝓ. quia donatio non incipit a numeratione, ſed ab oblone, in quam facilius quis incurrit. licẽt animo donãdi, quãm qñ numerat, vt d. l. ſi ego. in fi. cogita. Quæro, quot ſunt remedia Velle. dic qđ tria. vt dicã ſ. eo.

4 l. ſi alienum. † Quæro, quid ſi mulieri eſt cautum per eũ, pro quo interceſſit. Reſp. aut pignore, vel promiſſione indemnitatis conſeruandæ, & iuuatur Velle. vt ff. eo. l. quidam voluit. Aut datione vel receptione eius, ꝙ promiſit, & tunc non iuuatur. ff. eo. l. ſi mulier dederim. Quæro, an inſtrm conſeruationis ſine damno, ꝙ mulier recepit a Titio, probet mulierem, quod principaliter contraxit, vel in rem ſuã pro dicto Titio interceſſiſſe, & ſic iuuetur Velle. reſpon. non ſi per vltimam voluntatem ſit ſibi cautum. text. eſt no. ff. eo. l. Scia mancipia, quod not. quia caſus in pluribus caſibus quotidie occurrit. Quæro, an ſicut mulieri, ita eius fideiuſſori etiã non rogato ſuccurratur text. eſt not. ꝙ ſic. ff. eo. l. ſi mulier contra ſena. §. fi. licẽt aliud ſit in macedo. vt ibi no. Saly.

ADDITIO.

a Mulieribus. Mulier fideiubens quando iuuetur beneficio Velle. ipſo iure, & quando ope. exce. gl. & Cy. in l. antiquas. §. fi. ſ. eo. & in auth. ſi qua mulier. gl. & Bar. in l. quæ fuerit. de repu. & in l. j. ff. de fideiuſſ. & in ſpe. de act. & obli. §. j. ver. in primis, & ſeq. in prima forma Alex. in l. quamuis. §. fi. ff. ad Velleia. quod ipſo iure mulier non obligatur.

LEX II.

1 *Mulier non iuuatur Velleiano, vbi res vere vel in effectu ei pertinet.*

Fruſtra. Primo quando pro ſe. ſecundo quando pro creditore ſuo mulier ſe obligat. ſecunda ibi. ſinautẽ. Mulier pro contractu proprio non iuuatur Velleiano. nec ſi pro

1 creditore ſuo ſe obligat in tantum, quantum debet. h. d. † Not. quod vbi vere vel in effectu res ſpectat ad mulierem, ipſa non iuuatur Velleiano. Super tex. ibi principalis debitrix, nec præiudicat creditori, ſi mulier habeat inſtrumentum conſeruationis indemnitatis, vt dixi, in l. præter. ſit tamen cautus creditor, vt pecuniam numeret mulieri. arg. ff. eo. l. ſi ego §. proinde.

LEX III.

Si cum tu. Mulier non minus iuuatur Velle. quia interceſſit pro filio. h. d. Not. ꝙ mater non poteſt intercedere pro filio, ex quo colligo ꝙ pietas perſonæ non excludit Vellei anum, licẽt pietas cauſæ ſic, vt ſ. eo. l. fin.

LEX IIII.

1 *Mulier alienam obligationem in ſe transferens Velleiano iuuatur.*
2 *Reus, an poſſit excipere contra mulierẽ, cui. Velleia. beneficio non fuerit vſa.*
3 *Actio in antiquum debitorem reſtituitur, ſi mulier, quæ alienam obligationem in ſe tranſtulerat, per acceptilationem liberata ſit.*

Senatus. Primo dictum circa obligationem perſonalẽ. ſecundo illud extendit ab oblonem realem. tertio nouum dubium remouet. ſecunda ibi, quod. & tertia ibi, ſed

1 ſi. † Mulier iuuatur cum alienam oblonem in ſe tranſtulit, vel bona ſua pro alio obligauit, non ſi non obligata pro alio ſoluit. hoc dicit. Not. text. ibi participaretur &c. quando ipſa cum pluribus obligatur in inſtrumento. Item not. quod ſi alius accepit pecuniam, ipſa præſumitur intercedere, quod intellige, quando creditor tempore contractus ſciuit, vt dixi ſupra eodem l. j. Quærit glo. ſi mulier iuuatur, quomodo creditori conſulitur. dic, quod in primo caſu huius l. reſtituitur actio in antiquum debitorem. vt ſ. eod. l. ſi mulier alienam. in ſecundo autem in eum, qui pecuniam habuerit, actio inſtituitur. vt ff. eodem l. quamuis. §. ſi cum eadem. & hic in glo. Quæro, an mulier, quæ interceſſit, ſi ſoluat, a debitore inuito repetere poſſit, dic, ꝙ ſic. caſus eſt not. ff. eod. l. ſi mulier

2 quod. † Ex quo not. quod reus non poteſt excipere contra mulierem

lierem, cui beneficio velleiano vſa non fuit: & eſt ratio, quia talis exceptio non prouenit ex perſona debitoris: quia tunc poſſet, ſi fideiuſſor tunc ſciens ſuiſſet; vt ff. manda. l. ſi fideiuſſor conuẽtus. in princ. & §. j. Sed prouenit ex perſona fideiuſſoris, quo caſu ſub diſtinguo. Aut obligatio fideiuſſoria eſt ipſo iure aliqua, licet ex beneficio ei detur exceptio, & tũc a debitore repetit; vt d. l. ſi mulier. Aut eſt ipſo iure nulla, & tunc a debitore non repetit; ſed ab eo, cui ſoluit; vt ff. de fid. l. ſi ſerui. uerſi. ſequitur. & hæc ſunt nota.

3 † Iuxta hoc quæro, quid ſi mulier, quæ alienam obligationem in ſe tranſtulit, per acceptilationem a creditore liberata fuerit, an in antiquum debitorem actio reſtituitur. Dic quod ſic, text. eſt not. ff. eodem. l. quamuis. §. marcellus. la. 2. Ex quo not. quod acceptilatio ſuper actione inani non habet effectum ſolutionis, licet alibi dicatur, quod acceptilatio eſt ficta, & imaginaria ſolu. vt ff. de acceptila. l. ſi ex pluribus. Nunc ad gloſſ. fin. accedo & oppo. de l. fi. §. ſi mulier. ff. eodem. gl. tol. quod ibi vendidit creditori mariti; hic extraneo. Alij extra gloſſ. dicunt, quod ibi fundus pro interceſſione erat iam pignori obligatus; & hæc bona ad §. ſi mulier. præcedens ad §. item ſi mulier. Quærit glo. an uxor repetat a marito id, quod ſoluit pro eo; & dicit quod ſic, licet ei donare voluerit, non tenet donatio. In dubio autem, an præſumatur ei donare voluiſſe, dixi ſupra. eodem. l. j. Saly.

LEX V.

1 *Maritus res vxoris non obligabit, niſi ipſius interueniente conſenſu.*
2 *Dolus, & patientia fraudulenta plus nocet, quam expreſſus conſenſus.*
3 *Obligare rem tuam in tui præiudicii quare poſſim te præſente, alienare autem nequeam.*

Si ſine. Tria dicta ponit, vt ex littera patet. vel diuiditur in duo: quia primo dictum bimembre, quando maritus obligat res vxoris, vt alienas. ſecundo quando, ut proprias. ſecunda ibi; quod ſi. † Maritus non poteſt res vxoris obligare ſine

1 ipſius voluntate; & ſi ipſe conſentit. iuuatur Velleiano, non ſi præſens taceat, cum maritus ſuas proprias affirmat. hoc dicit. Nota quod decipientibus iura non ſubueniunt. Item not. quod primũ dictum huius legis procedit de iure communi, ſine res ſit mulieris ſiue alterius, vt ſ. quæ res dig. obli. poſſ. l. qui filios. & hic in j. gl. Secundum procedit de iure ſpeciali priuilegio mulieris. Tertium procedit de iure communi; vt ſ. ſi alie. res pig. da ſit. l. ſi probaue-

2 tis. † Item not. quod magis nocet dolus, & patientia fraudulenta, quam conſenſus expreſſus: & eſt ratio, quia conſenſus expreſſus excludit beneficium, cum non habeat in ſe dolum. Et iõ verſ. quod ſi conſenſiſti. debet intelligi, quando maritus obligauit res vxoris, vt proprias vxoris. Item not. quod mulier contra mulierẽ

a iuuatur. Item not. quod tacẽs [a] in fraudem habetur pro conſen-

3 tiente. † Quærit glo. quare poſſim obligare rem tuam te præſente, & in tui præiudicium, & c. Et reſpondet, vt in ea ſequitur. Sed cauc; ga doc. reprehendunt gloſſ. in ſuppoſito, de quo quærit. Dicit enim, quod rem tuam poſſum obligare in tui præiudicium te præſente, quod eſt falſum; niſi aliquis actus conſenſus inducitiuus interueniat; vt ff. de pigno. l. ſi fideiuſſor. §. ſi pater. & ff. qui. mo. pig. vel hypothec. ſolu. l. ſicut. §. non videtur. vel niſi interuenit dolus, & fraus; vt hic in fi. quę fraus ex ſola præſentia non colligitur; niſi cũ obligatur propriam rem eſſe eius affirmet. Inno. reprobauit in deciſione in alia ſui parte; quia, & debitor rem alienam poteſt obligare in præiudicium ſui, vt teneatur pignoratitia creditori; vt l. tutor. §. contra iam. ff. de pigno. act. licet fateatur cum gloſſ. quod ius in re nõ poteſt conſtituere. Or attende, quia puto quod gloſ. habuerit alium intellectum, vt velit, quod ſi rem tuam obligem, vt meam propriam te præſente, & audiẽte, tibi præiudico, vt hic. & ſ. ſi alie. res pign. data ſit. l. 2. & ſi rem tuam te preſente vendã, vt propriam, tibi licet preſenti non preiudico; vt l. rem alienam. ff. de contrahen. empt. quam gloſſ. etiam hoc modo vult intelligere: ideo eam nota. & tunc ratio eſt bona; quia in pignore diceris conſentire in eo, quod principaliter, & immediate ago, puta rem ipſam obligare; & ſic in ea re ius conſtituere; ſed qui vendit, agit principaliter, & immediate ſe obligare; & illi obligationi perſonali non poteſt dominus rei cõtradicere; & ſi dicas, fateor, quod immediate agit ſe obligare; ſed ad rem tradendam, & ex traditione domino conſentiente, transfertur dominium. Et ego reſpondeo, quod dominus huic rei non conſentit: quia per eius contradictionem impedire non potuit, & etiam, quia futurum concernit: & de illa materia, quando tacens habetur pro conſentiente, dic, vt plene ſcripſi. ſ. de procur. l. iuuitus. Bartho. de Salycc.

ADDITIO.

a †Item no. quod tacens. Adde Bal. in l. j. in fi. ſ. de adopt & quod notaui late in addi. ad iſtum. in l. ſi filius. aut. 4. ver ſed hoc non obſtante. C. de pet. hær.

LEX VI.

1 *Mater tutoris filiorum ſuorum commiſſ. via eſſe poteſt, non autem tutrix.*
2 *Mater pro facto ſuo ſe obligare poteſt: ſed tutores indemnes conſeruare non poteſt ab eo, quod ipſi filio debent. & nu. ſeq.*

Si mater. Primo, quando mater pro ſe ſatisdedit. ſecundo illa ſubdiuitur in duo. vt ex littera patet. Mater, quæ indemnitatem tutoribus filiorum promiſit, etiam ſi eis fideiuſſores de-

a derit, vt ei adminiſtrationem permitterent, Velleiano non iuua-

tur: ſecus ſi pro tutoribus fideiuſſerit. h. d. vel breuius. Mater poteſt pro facto ſuo ſe obligare: ſed pro tutoribus filiorum non po-

1 teſt fideiubere. h. d. † No. quod tutores poſſunt committere vniuerſalem adminiſtrationem matri pupilli: nec propterea eſt ipſa tutrix. ſed tutorum commiſſaria. Item no. ꝙ pro cauſa poteſt ipſa promittere indemnitatem tutoris: quia pro facto ſuo dicitur promittere, licẽt ſciat ad commodum alij, & nõ iuuatur velleiano, vt hic, non obſtat, quod ſi tutrix eſſet, renunciare debet ne iuuetur. vt ſ. quando mu tut. ot. ſun. por. auth. matri, & auiæ, & ibi no. Item no. quod mater indemnitatem promittens filio pro tutore, uel alteri pro filio ſtipulati, iuuatur uelleia. Et ex hoc habes, quod

2 mater contra filium iuuatur hoc beneficio. † Oppo. contra ueriſ. ſinautem, quod matri non ſuccuratur, vt ff. eodem l. quamuis. §. j. & l. tutor. in prin. Sol. ut in gl. & ut clarius eam intelligas ſub breuitate uult hoc, quod interdum mater promittit indemnitatẽ futuro creditori, quia tunc intercedere dicitur, ipſa iuuatur, vt hic, & ideo dicendum, quod hic promiſit tutori omne id, quod pupillus ſibi debebit ex adminiſtratione. Et ſic pro filio intercedere dicitur, ideo iuuatur, & idem ſi filio promittat eum conſeruare indemnem ab omni eo, quod tutor ſibi debebit, & utroque modo poteſt hæc lex intelligi. Interdum promittit debitori puta filio id, quod debebit tutori, uel ipſe tutor id, quod ut tutor debebit filio: & tunc non dicitur intercedere, ideo nõ iuuatur: ut in contrario, & ſic hæ ſol. tollunt contra. & ratio eſt, quia apud eundem poteſt fieri pro eodem non poteſt eſſe interceſſio, & hoc vult

3 dicere d. l. tutor. † Sed attende, quia dicet ſpeculatiuus: iſta ſol. eſt bona, ubi per illa uerba perſonalia fiat promiſſio, ſed in hac l. facta fuit promiſſio per verba ad utrumlibet ſe habentia, quia promiſit ei indemnitatem, quo caſu remanet dubium, an interceſſio debet dici, ita quod dũtaxat videatur promittere, quod filius tutori debebit, & non econtra, quod ipſe tutor filio debebit. Et ego reſpondeo, quod illa uerba duo importãt uidelicet, & quod debebis in actiua ſignificatione: ut d. l. quamuis, & d. l. tutor. & in hac actiua ſignificatione non dicitur intercedere. Item importãt, uel ſignificant etiam, quod tibi debebitur in paſſiua ſignificatione, & in hac intercedere dicitur, vt hic: & ſic no. quod ex duobus ſignificatis complexis ex uno actu procedentibus inutile non ti

4 tiat utile, & hæc fuit mens huius glo. † Sed his declaratis, dices tu in caſu actiuæ ſignificationis compellitur mulier ſoluere: ſed ponè tutorem ab ea petere, nonne poterit dicere mulier illa, tu dolo facis a me petere, quod ſi pro te ſoluiſſem, poſſem a te repetere: ut l. dolo. ff. de excep. doli. Sed huic reſpondet Bal. ꝙ hic opponere non poteſt, quia finis petitionis eſt petere, quod alteri debetur: puta pupillo, non ſibi, & ſic diuerſitas perſonarum facit ceſſare exceptionem: ut ff. fol. mat. l. Soci. §. Lucius, & ibi no. Ego non uideo, quod hęc mulier ſi tutori ſoluit, ab eo repetere poſſit, quia debitum ex promiſſione ei ſoluit, & ei ſoluendo ab eo liberatur: unde eadem ſolutio liberationem, & repetitionem parere nõ debet. nec percipio, quod ſi filio pro tutore ſoluat, a tutore etiam repetat: quia ſic tutori promiſit, & animo non reperendi. Repetitio enim iſta locum haberet, ubi creditori promiſiſſet, & ei ſoluiſſet, nam tunc a debitore repeteret, unde opiniſta locum habere non poteſt. Opp. contra finẽ de l. fi. ſ. fi ma indem. prom. Sol. quod ibi authoritas decreti illud operatur: ut in gloſſ. fin.

LEX VII.

1 *Vxor conſentire non poteſt marito fundum ſuum pro alio obliganti.*

Si ſciens. Principaliter duo dubia remouet. ſecundum ibi: nec tibi. † Vxor conſentiens marito fundi ſuum obligari, inutiliter conſentit, ideo cum non teneat pignus, non ualet per creditorem facta uenditio eius. Et ex hoc ſequitur, quod per mulierem, uel eius hæredem recuperatur ab emptore etiam precio ei non reſtituto. h. d. Not. quod filius hæres matris uenit contra factum patris, ut hic in fine. Item not. quod Velleianum habet locum etiam in obligatione rerum. concor. ſ. eod. l. ſi fine. Item no. quod licẽt mulier in eius uita uiro ſit uſa beneficio Velleiani, tamen eius hæres poteſt uti illo ex perſona defunctæ: quod no. Et ſic no. quod exceptio ſeu refricatio beneficij Velleiani tranſit ad hæredem, ut ſ. eod. l. hæres.

LEX VIII.

1 *Obligatio pro rata ſimpliciter inter plures nouantes eſt diuidenda.*
2 *Fideiuſſores ſeu interceſſores plures quando inſolidum teneantur.*

2 Si paternam. [a] Primo in perſonali actione. Secundo in hypothec. ſecunda ibi: pignora. Et illa ſubdiuiditur in duas, ut ex litera, ubi mixtim maſculi, & fœminæ obligantem paternam in ſe tranſtuleruntꝰ fœminæ eximuntur, maſculi uerò pro ſua rata tenentur, & pro ea rata, qua filiæ eximũtur, pro ea parte obligatio in patrem reſtituitur. Pignora autem inſolidum tenentur, ſi pro obligatione filiorum fuerit conſtituta, ſi paterna, quia tunc remanent obligata ſolum pro ea rata, qua obligatio reſtituitur in patrem. h. d. Et dic in poſitione caſus

ADDITIO.

a ¶Si paternam. Vide gl. no. & ibi Bart. in l. Titius. de fideiuſ. & Bar. in l. non recte. plenè in l. eadem. in ſ. q. de duob. reis.

casus, ꝙ quatuor erant filij, & emancipati, duo masculi, & duæ fę
minæ, vt deseruiatur literæ, sed idem esset, si esset vnus masculus,
& vna fœmina. Item dic, ꝙ nouarunt obligationem paternam
simpliciter, non autem se obligarunt insolidum. Alia per te pro-
1 sequere.† No. ꝙ inter plures nouantes simpliciter diuiditur obli-
gatio pro rata. Item no. ꝙ filiæ succurritur etiam contra patrem.
Item no. ꝙ quatenus mulier iuuatur, eatenus in antiquum credi-
torem actio restituitur. Item no ꝙ quatenus principalis iuuatur,
pignus perimitur. Ex quo habes, quod per nouationem principa
lis pignus euanescit. Item not. singulariter pignus tenere in totũ:
licèt principale, id est, obligatio nouãs pro parte tollatur, vt in gl.
Et pro huius declaratione attende, quod hæc litera in vers. pigno
ra. potest intelligi dupliciter. Vno modo vt dicamus interuenisse
in vtraq; obligatione. s. tam nouata, quàm nouante, & tunc nõ est
mirum, si tenetur insolidum. Alio modo potest intelligi, vt in pri
ma obligatione nouata non interuenerint: sed in nouante tñ, &
tunc est mirum, quod teneantur pro prima, vt in ea parte, quæ in
effectu non nouantur, cum sint tantum data pro secunda. Sed ra-
tio potest esse, quia pro ea rata, qua secunda efficitur inutilis, pri-
ma restituta censetur loco illius, vel quia in casu isto magis inspi-
2 citur causa, quàm titulus obligationis.† Opp. ꝙ isti intercessores
teneantur insolidum. vt ff. de fi. l. si Titius. Sol. dupliciter, vt in glo.
& secunda vera ad contra. Tamen vtraque pro veritate pleniori
simul debet iungi, quia aut quæritur in fideiussorib. & in dubio,
quilibet intelligitur insolidum interuenire. ideo licèt mulier sub-
ducatur, masculus insolidũ remanet obligatus, vt ibi. Aut in plu-
ribus reis nouantibus, & quilibet intelligitur nouare pro virili, vt
hic, nisi actum sit, ꝙ insolidum. vt ff. de duobus reis. §. fin. Opp. ꝙ
pater in nihilo possit conueniri, quia eius obligatio, est nouatio-
ne sublata. Sol ꝙ pro illa rata fingitur non facta, & hoc operatur
celeritas restitutionis. vt in glo. Opp. ab extra. contra versi. pigno-
ra. ꝙ insolidum non teneantur, quia pro ea parte, qua obligatio
principalis est inutilis, similiter, & pignus est inutile. l. intelligere.
ĵ. de lui. pi. Sol. ꝙ inutilitas pro parte mulieris est causa restituen-
dæ actionis in patrem eius, & hæc restitutio actionis subrogatur
loco illius actionis, a qua mulier subducitur, & pondero quòd pi
gnora erant paterna: vnde in hac secunda obligatione dicendũ
est, quòd de patris voluntate fuerunt obligata, aliàs non teneret
hypothe. vt s. eo. l. si fine. ideo attenta subrogatione prædicta, &
patris voluntate, ac etiam debiti causa, faciliter. l. insolidum teneri
ea permisit. Oppo. contra versi. fin. quod nullo modo pignora te-
neantur propter nouationem: vt ĵ. etiam ob chiro. pe. l. j. & ff. de
noua. l. aliam, & l. nouatio. Sol. vt in glo.

LEX IX.

1 *Mulier pro alio soluens, quando repetere possit.*

Quamuis. Mulier citra intercessionem solués pro alio non iuuatur, secus si ex intercessione ignorã
1 ter soluerit. h. d.† Quærit gl. an si scienter soluit, repetat, & dicit, ꝙ
non, & bene. scilicet ab eo, cui soluit. Sed ab eo, pro quo soluit gl.
videtur sentire, ꝙ non, & clarius. s. ea. l. j. in gl. fi. Sed dic, aut inter-
cessio fuit talis, quæ & si valida & efficax fuisset, mulier petitio-
nem contra ipsum non haberet: & tunc glo. dicunt verum, quia
a neutro repetit. Aut fuit talis, per quam ipsi soluenti fuisset repe-
titio contra eum, pro quo intercessit, & tunc isto casu ab eo repe-
tat: quia non animo donandi, sed eum liberandi videtur soluisse:
& ita intelligo, quæ dixi s. eo. l. j. Bartho. de Saly.

LEX X.

1 *Vxor prædia conducens pro se obligatur, pro marito autem conducente ne-
quaquam tenetur.*

Si aduersarius. Primo quando mulier conduxit. Secundo quãdo maritus. secunda
1 ibi: enimuero.† Si mulier principaliter fundos conduxit: non iu-
uatur. Secus si pro marito conductore fideiussit. h. d. Opp. contra
primum de l. Seia. §. fi. & de l. quidam. in prin. ff. eo. Solu. quod ibi
color fuit quæsitus, & sic fraus interuenit: hic secus. Quęro, quid
si vterque maritus, & vxor simul conduxerunt: dic, quod vterque
tenetur efficaciter: quia vterque principalis est, nisi color sit quæ-
situs, vt probatur hic, Bartholomæus. de Saly.

LEX XI.

1 *Vxor iuri hypothecarum renunciare potest.*
2 *Renuncians dare dicitur.*
3 *Mulier generaliter iuri hypothecarum renuncians, an sibi generaliter præ-
iudicet. & nu. 4.*

Etiam. Not. quod vxor renunciare potest marito iuri hy-
1 pothecarum.† Op. mulier non potest pati res suas
a marito obligari: vt s. ea. l. si fine. & l. sciens. ergo nec sibi hypote-
chatas remittere: cum magis videatur inferri præiudicium. Solu.
quod in remittendo non est intercessio, vel quasi, in obligando
sic: nec est hoc maius præiudicium: vt ĵ. patebit. Item fauorabi-
2 lior est cæteris paribus liberatio, quam obligatio.† Opp. 2. qui re-
nunciat, dicitur dare. l. qui delegauerit. ff. de no. sed hæc sunt im-
probata inter virum & vxorem, ergo &c. Solu. vt glo. quod illud
procedit in remissione obligationis principalis, non cautelæ pi-
3 gnoris. vt ff. quibus mo. pig. vel hypo. so. l. j. cum si. & hic.† Quæro
a si hæc renunciatio est generalis, a an præiudicet generaliter mu-
lieri, dic, quod sic, ex quo est facta marito. secus si facta esset con-
trahenti cum marito, quia tunc quo ad contractum illum tñ va-
4 leret: vt ĵ. eo. l. iubemus.† Quæro, an præiudicet in rebus specialr
b propter dotem b obligatis. Dicit gl. j. quod quidam dixerũt quod
non: quod etiam tenet Cyn. per l. quod autem. §. si vxor. ff. de do.
inter virum & vxo. & in auth. vt immobilia. j. colla. 5. & sic sen-
tiunt isti, ꝙ in rebus generaliter obligatis pro dote renunciatio te
net: quod fatetur. Nic. de Mata. de renunciatione facta ratione ali
cujus contractus per maritum celebrati. l. iubemus. ĵ. eo. Secus in
quit ipse, si a prin. qñ mulier dotem paciscitur cum viro, quod res
mariti nõ sint obligatæ pro dote, quia inquit ipse tale pactũ non
valeret, quia hæc hypothe. est necessario a l. inducta & insita ɔtra
ctui ex dotis natura. ĵ. de rei vxo. ac. l. j. §. j. & ideo pactum tanquã
ɔ̃ naturam ɔ̃ctus non teneret, & non obstat lex ista, quia eã intel
ligit in hypothe. voluntaria ex alia cã ɔ̃cta, q̃ ex cã dotis, cuius hy
potheca est necessaria, qđ not. Cogitandum tñ relinquo, donec
legam. l. si mulier. ĵ. de pact. do. vbi glo. hoc dubium vr̃ tangere.

ADDITIONES.

a ¶ Si hæc renunciatio est gñalis. Adde de hoc q̃sito, ꝙ posui in tract. clausularũ.
in clau. cõtrac. ver. certiorata de beneficio velleia. & vers. & cũ legũ ad xilio.
b ¶ Propter dotem. Adde vltra Bal. mouentem hic istam quæstionem. nu. 2. ver.
quæro mulier dat dotem, & eundem Bal in rub. C. de priuile. do. ad prin.

LEX XII.

1 *Mulier pro dote filiæ se obligans velleiano non iuuatur.*

Si dotare. †Fauor dotis facit velleianum cessare. h. d. vel
1 mater promittẽs dotẽ pro filia nõ iuuatũ velle
ia. h. d. Et duplex est rõ, vna fauor dotis, alia ne maritus reperiatur
deceptus. vt onera mrĩmonij sustineat absq; dote permissa. Saly.

LEX XIII.

1 *Mulier mutuum accipiens ex eo tenetur, nec refert qualiter vtatur, sed qua
liter contrahat.*

Si fęnebris. †Mulier, si principaliter mutuum recipiat,
1 non iuuatur, licèt postea in alienos vsus ɔ-
uertat. h. d. Oppo. quòd iuuatur de l. j. ff. de do. inter virum & vxo.
Solu. quod quantum ad creditorem non iuuatur, vt hic, sed quo
ad maritum alio beneficio iuuatur, vt in gloss. Oppo. quod etiam
quo ad creditorem iuuetur, si causam sciuit, vt hic dicitur. vnde
obstat. ff. eo. l. Seia. §. fi. Glo. multis modis soluit, & videtur appro-
bare vltimam scilicet, quòd ibi fraus interuenit, hic non, vt patet
ex j. glo. & similiter eam tenet Cy. Iac. But. & communiter doct.
No. tamen, quod licèt creditor sciat, quid mulier sit factura de pe
cunia, dum tamen colore quæsito non mutuauerit, nihil nocet.
Oppo. ad idem de l. fi. §. si mulier. ff. eo. Sol. vt in glo.

LEX XIIII.

1 *Accessoria confunditur per hæreditatis aditionem.*

Mulierem. Exceptio velleiani competit etiam fide-
1 iussori, nisi successerit principali.† Not. ꝙ
per actionem hęreditatis confunditur accessoria. Item not. quòd
quando accessoria transfunditur in principalem, accessoria per-
dit eius priuilęgium. Item not. quòd remedium exceptionis iudi-
catur idoneum remedium. glo. vide per te. & no. glo. 2. in eius fi.
adde. Secus in macedo. vt ff. ad macedo. l. sed & si. §. non solum, &
rationem diuersitatis ponit glo. in d. §. si ab ea.

LEX XV.

1 *Exceptio velleiani, an possit post sententiam opponi.*

Si vxor. Fideiubens pro alio mulieris mandato iuuatur
1 velleia. h. d. †Quęro, an exceptio velleia. possit op
poni post sententiam. dic, quòd sic, text. est notabilis. ff. ad mace-
do. l. tametsi, & loquitur in muliere. Sed dubitari potest, an idem
sit in eius fideiussore, & præstat text. ille argu. quòd sic, vbi ab ini-
tio contractus securitas cohæsit, quòd nota.

LEX XVI.

1 *Beneficium velleiani triplex est.*

Si mulier. Muliere subducta ab oblõne antiqua restitui tur in priorem debitorem. h. d. No. ꝙ benefi-
cium legis sine iniuria alterius ɔceditur, ideo sicut subducit, ita re
1 stituit.† Item no. ꝙ triplex est beneficiũ velleianũ, videlicet, exce-
ptoriũ, restitutoriũ, & institutoriũ. Primũ cõpetit mulieri, & eius
fideiussori, vt s. eo. l. mulierẽ, & l. j. fin & tertium creditori, vt hic,
& dr̃ restitutorium, qñ prima obligatio fuit per mulierem noua-
ta, vt hic. institutorium qñ colore quæsito ab initio cum muliere
fuit ɔtracta obligatio, vt not. ĵ. eo. l. fœminis. glo. vide per te. Bart.

LEX XVII.

1 *Velleianum non habet locum, vbi de simulatione constat.*

Si cum pater. Si vxor loco viri simulate scribatur in instrõ mutui, oblõ est ipso iure nulla
1 rõne simulationis, iõ non est locus excipiẽdi velleia. h. d.† No. qđ
vbi de simulatione ɔstat, velleia. opus non est. Item not. ꝙ verum
prævalet simulationi, sic s. plus va. ꝙ agi. per totũ. Itẽ not. ꝙ fictũ,
& simulatũ non hñt substantiam, nec essentiã. Item no. ꝙ simula
tio probatur, qñ res spectat ad alium, & non ad descriptum in in-
strumento. Item no. quod ɔtractus simulatus est ipso iure nullus.

LEX XVIII.

1 *Mulieri creditorem decipienti non datur exceptio Velleiani.*

Fœminis. †Mulieri decipienti Velleianum non succur-
1 ritur. h. d. No. modos, quos gl. ponit, per quos
mulier dicitur intercedere. Item no. ex gl. quãdo actio dicitur re-
stitutoria

stitutoria, & qñ institutoria. Itẽ no. ꝙ hęc noĩa nõ sunt proprium
nomẽ actionis, qa antiqua illa est, vel q̃ cũ illo fuisset ɔ̃cta, sed sũt
adiectiones q̃dã. Vltima gl. q̃rit, qd si vterq; scit. Dic, ꝙ tũc nõ est
deceptus creditor. Sed dubitari põt, qualiter hæc deceptio pbeẽ.
Rñdeo, qñ se induisset virili veste. Itẽ qñ simulat negociũ princi-
paliter ad se pertinere: vt hic no. s. eo. l. j. Item qñ dissimulat id, qđ
est: vt s. eodem l. si fine, in fi. ff. eodem l. vir vxori §. j. Salice.

LEX XIX.

1 *Mulier Velleiani habet beneficium, etiam si ab ipsa obligatio sumat initium.*

1 Cum ad eas. † Mulier iuuatur Velleiano; si creditor potius eligit cum ea contrahere, quam
cum masculo. h. d. Et potest diuidi, vt dicamus ꝙ duo dicta ponit.
Primo quando calliditas creditoris interuenit in alio, q̃ in eligen
do mulierem. secundo ibi: si tamen. Vel aliter, primo ponit dictũ
in genere. secundo illud exemplificat in specie. secunda. ibi: si ta-
men, & quælibet diuisio bona. Sali.

LEX XXI.

1 *Exceptio Velleiani an ad hæredes transmittatur.*

1 a Hæredes. †Exceptio Velleiani trãsit ad heredes. a h. d. op. de l. in omnibus. ff. de re. iu. & dicit. ꝙ hic
est speciale. Dy. verò dixit: Aut persona est immediata causa pri-
uilegij: & habet locum contrarium: Aut est causa mediata, quia
lęsio est immediata, & proxima, & tunc loquitur hic: qa mulier
pp lęsionẽ iuuatur, ideo transit ad hæredẽ ad instar bñficij resti-
tutionis in integrũ, ꝙ minori pp lęsionẽ ɔceditur. l. non solum ff.
de in integ. restitu. & l. nam, & postea §. si minor, de iureiur. quod
Cy. impugnat: quia quicqd est cã causæ est causa causati, & quia
fragilitas mulieris, q̃ est prima causa, magis influit, quam secũda.
Quare dicit Pet. ꝙ quædã sunt priuilegia, q̃ cõcedunt ex æquita-
te naturali: & illa trãseunt ad hæredes, vt hic: & d. l. nõ solũ. Quæ-
dam q̃ fauore personæ tñ, & illa non transeunt. vt in ɔ̃, & de his
plenius per Pe. in l. maritum ff. sol. ma. & per gl. & alios doc. in l. j.
ff. de consti. prin. & per Dy. in c. quod ob gratiam, de reg. iu. lib. 6.

ADDITIO.

a † Transit ad hæredes. Tu uide ultra Bald. hic, & in l. si sciens istum in allegat
l. si sciens, num. j. s. eod.

LEX XXI.

1 *Renunciatio generalis ad contractũ, super quo interponitur, est restringẽda.*
2 *Renunciatio generalis ad non cogitata non extendatur: & quando præiudi-
cet, & nume. 3. & 4.*
5 *Mulier, quæ renunciauit hypothecæ, quam habet in prædio per maritum ven
dito: an possit contra alios rerum possessores pro dotibus consequendis hy-
pothecaria agere.*

a Iubemus. a Primo dictũ, in quo renũciationes roborat. Scđo illas restringit & limitat. Tertio ad casus
pręteritos non decisos prorogat. secunda ibi: ita tñ. tertia ibi: his
1 scilicet.† In contractu per extraneum celebrato cum marito põt
vxor renunciare iuri hypothe. & generalis renunciatio nõ extẽ-
ditur vltra illum ɔ̃ctum: & habet locum hæc l. in casib. etiam præ
2 teritis, nondum sententia, vel transactione decisis. h. d.† No. ꝙ ge
b neralis renunciatio non extenditur ultra cogitata. b concor. sunt
in gl. Et est ratio: quia causa in specie restringit dictum in genere.
Itẽ no. ꝙ mulieres possunt renunciare suis hypo. Opp. quod gene
ralis renũciatio præiudicet generaliter, & non restringatũ: vt s. eo.
l. ẽt. Solu. ꝙ ibi non põt restringi ad aliquem ɔ̃ctũ: qa nullus erat:
3 hic sic, & vide quæ ibi dixi per Nic. de mat.† Oppo. ꝙ nullo mo-
do p̃iudicet: vt in auth. siue a me, quæ statim sequiẽ. Sol. quod qui
dam dicunt, quod illa corrigit istã: vel melius illa in suo casu spe-
ciali loquiẽ: videlicet donationis pp nuptias, in qua non erat sim
plex hypothec. qa & ipsius erat domina: hic vero in simplici hy-
pothec. veruntñ vnum hic attende, ꝙ sicut authen. illa in casu in
quo ualet renunciatio, requirit, quod in alijs rebus vir remaneat
soluendo: ita sm doc. dicendum est in proposito, vt ita demũ te-
neat renũciatio hypothe. si vir remaneat soluendo, & non aliàs.
Et est rõ: quia primo casu renũciatio nõ habeẽ instar donationis.
Scđo sic, argu. s. eo. l. ẽt, & ff. quæ in fraud. credi. l. si pignus. Addit
Bart. aliã rõnẽ: videlicet, qa marito non remanente soluẽdo vxor
obligatũ, nõ petere: vt l. vbi pactum s. de transa. & no. in l. si vnus §.
pactus ff. de pact. & sic reperiretur vxor pro marito obligata: & p
ɔ̃ns non tenetur: vt ĵ. eo. auth. si qua. hoc tenet Ia. de Are. in l. mę
uia §. fina. ff. solu. matrimon. & Dyn. ff. q̃ in fraud. credi. l. pignus,
4 & Ia. de Bel. in auth. ut immo. an. nup. do. colla. 5.† Opp. tertio sm
Ia. de Are. & Cy. ꝙ renũciatio non p̃iudicet: qa p renũciationem
vr̃ intercedere, & sic iuuatur Velleiano, sicut cum consentit rem
sibi hypothecatam alteri obligari: vt l. vir vxori §. j. ff. eod. Quidã
dicunt, quod hoc corrigit illam, sed truffa est. Alij vt Iacob. predi
ctus dicit, ꝙ maritus hic simpliciter ɔ̃xit, & sic personaliter tñ se
obligauit, non autem bona sua hypothecauit, sed quia hypo. vxo
ris præferetur isti personali: uoluit ɔ̃hens cum marito, ꝙ ipsa re-
nunciaret hypothecis, & sic hic nulla est intercessio. In ɔ̃rio hy-
pothecauit, & ipsa consensit, ideo intercedere dicitur, ista solutio
est in se bona, sed nimis vr̃ illam l. restringere. Quare alii dixerũt.
Aut renunciat iuri hypothe. & hẽt locũ l. illa. Aut cõsentit, & ha
bet locum l. ɔ̃ria, & sic per renunciationem non intercedit, sed
consentiendo, vt ibi. Hoc non placuit Cy. qa qui cõsentit obliga-
tioni, remittit ius pignoris ff. quib. mo. pig. vel hypo. sol. l. Paulus.
ff. qui po. in pig. ha. l. creditor §. fi. & ĵ. de admin. tu. l. cũ quidã, præ
terea dicit ipse, tex. hic in prin. dicit, vel per cõsensum proprium
renunciare, vnde qui consensit, renunciat, vnde tenet ipse so. Iac.
prædicti. Sed attende: qa verũ, est ꝙ renunciatio habet in se ɔ̃sen
sum, sed nõ hẽt in se intercessionẽ, nisi ɔ̃sensus adsit oblõni: qa ta
lis ɔ̃sensus hẽt uim pignorationis rei sibi obligatæ, ideo intercet
sio est, vt in ɔ̃. simplex ergo renunciatio non est intercessio, vt
hic, sed consensus adhærens hypo. sic ut ibi. Opp. quarto de auth.
si qua mulier ĵ. eod. Sol. qđ ibi obligauit se, vel sua bona, vel oblõ
ni suorum bonorum, uel sibi hypothecatorum consensit, pp qđ
intercedere pro marito dr̃. ideo ipso iure hodie illęsa seruaẽ, hic
solum renunciauit hypothecis, & talis renunciatio uim hẽt libe-
5 rationis in casu illo, non intercessionis.† Quæro mulier renũcia-
c uit c hyp. quã habet in p̃dio, quod maritus vẽdidit. postea ɔ̃ alios
rerum possessores ipsa agit hypo. pro dotib. suis cõsequendis, illi
offerunt ei debitum: sed petunt, vt cedat eis personalem, & hy-
po. ɔ̃, possessores aliorum bonorum, ipsa offert quatenus possit,
sed aduersus eum, qui emit a marito dicit, se non posse cedere, qa
renunciauit. illi replicant, quod non est audienda, & sic eam re-
pellere uolunt pp defectum cedendarum actionum: quæriẽ an
possint. Et vr̃, ꝙ sic per l. mulier ff. qui pot. in pig. ha. & l. stichũ aut
Pamphilum §. pe. ff. de so. & l. j. de fideius. In ɔ̃rium facit l. ista: qa
talis renunciatio in aliis ɔ̃ctibus vel rebus non habet præiudica-
re, vt hic, & per ɔ̃ns nec directo, nec per indirectum, vt ff de seru.
vrb. præd. l. si. & sufficere debet si cedat personalem, arg. ĵ. de lui.
pig. l. intelligere, & ff. ad l. Aquil. l. qui occidit §. j. & ĵ. de si. l. pigno
rib. & istam partem multi tenent. Et ad l. stichum §. pen. rñdent,
quod ibi in fideiussore, cui magis succurritur, quia ipse intercedit
isto prætextu, vt sibi iura cedanẽ, cũ soluit, vt ibi, & arg. ff. mãda. l.
si mandato §. fi. Nos in simplici possessore conuento hypotheca,
q hac mẽte non accepit possessionẽ, vt sibi iura cederẽtur, immo
ɔ̃ eius mentem, & cogitatum euenit, ut ei auferatur possessio. ɔ̃
fideiussorem autem sm mentẽ, & cogitatum fit exactio. & ita te
net Iaco. de Are. & Cy. dicit se ita de facto consuluisse, quicquid
dicat Specu. in titu. de renun. §. j. ver. sed pone. hoc idem sequitur
Bal. Quidam alij, vt dicit Cy. dixerunt, Aut mulier renũciauit pri
mo, & nõ secundo, ɔ̃ quem nũc experitur, & non potest iste se-
cundus, seu possessor ipsam repellere, arg. huius l. Et est ratio, qa
nullum ius fuit ei quæsitum ɔ̃ primum in cessione actionũ. Aut
econtra non renunciauit primo: sed secundo sic, & tunc si agatɔ̃
primum repellatur propter impotentiam cedendi ɔ̃ secundum,
quia statim cum primus possidet, fuit sibi quæsita exceptio cedẽ
darum actionũ in alijs bonis, in quibus mulieri tunc cõpetebat.
pro hoc inducunt quandam solutionẽ, quæ datur ad duas ll. quæ
videntur sibi ɔ̃riæ videlicet ad l. 3. §. pe. ff. quod quisq; iur. & ad l.
fi. ff. de pac. præcedens magis mihi placet, quia in isto posteriore
beneficium cedendarũ non uenit ex natura rei, seu obligationis,
sed potius accidentia quadam, & ideo nõ debemus dicere prius
esse sibi ius quæsitum in petitione huius cessionis, q̃ ɔ̃ eum aga-
tur, & res aduocetur, & ratio rationis est: quia nihil inter eum, &
mulierem aduocantem fuit ɔ̃ctum, vnde hoc resultare possit, &
sic potius ex quadam l. benignitate procedit. Auth.

ADDITIONES.

a ¶ Iubemus Ad hanc l. adde bonum tex. secundum unam lect. in l. si actione,
& ibi Bald. supra, de pac.
b ¶ Vltra cogitata. Adde d. Soc. consi. 14. incip. uisis ac diligenter, uer. j. q a posi
to. in j. parte, quod renunciatio generalis posita, ꝙ possit se habere ad plu-
ra, tamen si cã renunciationis in ea exprimatur, talis causa regulat causatũ.
c Mulier renunciauit. Adde Soc. consi. 200. incip. quoniam ex forma statuti cir-
ca prin. in 2. parte, ubi hoc idem allegat, & tenet.

AVTHENTICA.

1 *Vxor non potest consentire alienationi rei donatæ propter nuptias, nisi cer
ta forma seruata.*
2 *Vxor siue mulier rei propter nuptias donatæ domina censetur.*
3 *Donatio propter nuptias an sit mulieri pro dote hypotechata.*
4 *Renunciatio in rebus dotalibus facta sæpius an præiudicet mulieri, nu. 5.*

Siue à me. Primo dictum: secundo illatio: tertio exce-
ptio: quarto noui dubij remotio: quinto am
pliatio, seu priuilegiorum dotalium confirmatio: secunda ibi, in
1 hoc. tertia ibi, nisi, quarta ibi, absque, quinta ibi, idem est.† Vir nõ
potest alienare seu obligare rem donatam propter nuptias in p̃-
iudicium uxoris etiam consentientis: nisi biennio transacto con-
sentiat iterato, & tunc alia bona æquiualẽtia supersint viro, aliàs
mulieri contra possessorem competit in rem actio: dos vero in
immobilibus cõsistens nullo modo potest alienari, nisi ut prius,
2 priuilegia dotalia in sua firmitate manent. hoc dicit.† No. quòd
mulier est domina rei datæ in donatione propter nuptias. nam ei
datur in rem actio, ut hic, quæ aliter non daretur, l. doce s. de rei
a vendic. & est ratio, quia sicut vir efficitur dominus rei dotalis, a vt
ibi, & l. in reb. ĵ. de iure do. sic & vxor donat. arg. ĩ auth. ęqualitas,
ĵ. de

ADDITIO.

a † Vir efficitur dominus rei dotalis. Ego dixi de hoc plura post istum in addi.
ad eundem in l. doce ancillam, nu. 11. secundum no. maritum in apostil. in
eo. uer. & ibi dixi in apostil. ad Bar. in apostil. in ver. maritus C. de rei uen. &
de primo dicto in hoc uer. uide Bal. in auth. promissa C. de do. ante nup.

ɉ.de pac.do.& auth.dos data ɉ.de don ante nup. In hoc tñ est dif
ferentia,quia si vir lucretur fructus dotis,non tñ vxor fructus do
nationis,aliter eueniret, quod onera matrimonij essent sine cō-
modo fructuum. Sed dices tu, hoc placet cōstante matrimonio:
sed cur soluto matrimonio ei in rem actio cōpetit cū soluto ma-
trimonio res dotalis transferatur in dominium vxoris,vt ɉ.de iu.
dot.in rebus,& eodem modo rei in donat. propter nuptias datæ
dominium deberet transferri in maritum:quia,ꝙ ius statuit in do
te,& in donatione,vt d.authen. æqualitas. Ego respōdeo primo
cum gl.nostra,quod pactum interuenerat de lucrando. Vel ſm
Nic.de Mat.dominium reuertitur in uirum,si dos vxori est resti-
tuta.quandiu aũt dos non est restituta mulieri,dominium dona-
tionis remanet penes mulierē in securitatē dotis, & ita etiam te-
net Bal. hæc solutio nō placet, quia eadem rōne diceremus do-
miniū rei dotalis non reuerti ipso iure ad mulierem, nisi cum do
natio fuisset restituta viro,& sic ante restitutionem vnius non re
transferretur dominium alterius,quod non est de mente dictę l.
in rebus. Quapropter sto cum glo. vel dic,quod retransfert utile
non directo sine traditione.l.traditionib.s̃. de pact. vel ſm vnam
gl.hic positam,hic loquitur de hypothe.ac. q̃ est in rem, non de
3 rei vendi.sed hanc non tenet glo.& bene per d.l.in reb.†Quęro,
an donatio propter nuptias sit hypothecata mulieri pro dote.
Quidam,quod non:quia ipsa est domina, ergo nō potest esse hy
pothecata, vt ff. de reg.iur.l.neq; pignus.Sed ꝯ tenent doc.quia
pleno iure non est domina:cum fructus suos non faciat:& etiam
pp spem transferendi.argu ff.de ex.re.iudi.l.sextante §.latinus, &
ff.de cap.l.in bello §.si quis seruū. Quęro,quid si mulier iurauit.
dic, quod sacramentum non tenet de iure ciuili ſm doc. argu.s̃.
de legi.l.non dubium,de iure canonico secus,vt in c.cum contin
gat.extra, de iureiuran. circa quod uide c.peruenit.extra, de em-
4 ptio.& vend.† Quæro, an sæpius facta renunciatio in bonis dota
libus præiudicet mulieri. Dic,ꝙ non vt in gl.& ideo litera illa di-
5 cit,multo potius,quicquid quidam dixerint,vt in gl.† Quæro,qd
in reb.mobilibus.Dic,vt in dotalib.vt in ea.gl.In datis vero in do
nationem dixit, una glo.seruari ius antiquum. Sed doc.idem in
his,quod in dotalibus,vt si non possunt seruari,alienentur, si pos
sunt seruari,tunc seruetur solennitas huius legis.

LEX XXII.

1 *Intercessio secunda mulieris post biennium facta aufert ei beneficium Vel-
leiani.*
2 *Mulier an aliquo casu debeat certiorari de beneficio Velleiani.*
3 *Intercessio secunda mulieris post biennium facta an retrotrahatur ad tem-
pus primæ intercessionis.*

a **Si mulier.** a Si mulier intra biennium ab intercessione
prima numerandum eadem ratificauerit: si-
ue pignus,uel intercessorem pro ea præstiterit, sibi non præiudi-
cat,quominus Velleiano vti possit.Secus si biennio trãsacto hoc
1 fecerit.h.d.Vel breuius. † Intercessio secunda post lapsum bien-
nij facta aufert mulieri beneficium Velleiani.h.d.No.perseuerã-
tiam biennij cum actu reiterato præiudicare. si & actus reitera-
tus ex interuallo maius præiudicium adfert, quàm si mitteretur
incontinenti.Et est ratio:quia uno casu uidetur cessare fragilitas,
quæ fuit causa primi actus,alio casu secus.Item no.quod duæ cō
2 fessiones magis nocent,q̃ vna, vt in glo.† Querit Bald.an in casu
huius l.sit necesse, quod mulier sit certiorata de beneficio Vel-
b leiani, b & uidetur,quod sic,ut ff.eo.l.si §.si.Contrarium tenet ip
se:quia mulier non excluditur vi renuncia.tacitæ:sed propter so
lennitatem actus repetiti, ideo certioratio non requiritur, sicut
nec quando propter aliam causam excluditur, ut s̃. eo.l.si dota-
3 tæ,& ɉ.eod.l.si antiquæ,& l.pe.in fi. † Quæro,an hæc intercessio
post biennium facta trahatur retro ad tempus primæ interces-
sionis. Et vr̃, quod sic per l.fi.s̃.tit.j. & per hanc literã, dum dicit,
vltro firmauit,quod præteritum concernit, maximè cum confir
matio respiciat tempus confirmati, vt ff.de lib.leg.l. Aurelius §.
testamento. Contrariũ tenet Bal.quia obligatio prima nō tenet,
sed ex continuatione,& coniunctione facta cum secunda,modo
sic,quando actio cōsistit ex duabus causis simul iunctis a postre-
mo actu,in quo est perfectio formæ,actio ipsa sumit exordiū: ut
ff.qui po.in pig.ha.l.potior.in prin. & ff. ad Trebel.l.si qs priore.
Item,quia hæc secunda cautio est factum potestatiuum, ergo re
tro non trahitur d.l.potior,& l. qui balneum, sed melior uidetur
ratio: quia si traheretur retro, esset uitiosa, & nullius effectus,qa
ante biennium est prohibita,uel nullius effectus,ut hic.facit l.ob
seruare §.fi.ff.de offi.procons.& hoc probatur ex illa l.in fin. ubi
considero, quod omnia verba tempus præsens,non præteritum
concernunt, & ideo & pignus & intercessorem vtiliter dicitur
de præsenti dare, cum secundo cauet, transacto biennio, & sic
prius facta ad præsens trahitur, non econtra, & hoc est maximè
notandum propter intercessorem, & hoc scire est vtile propter
alios creditores. Salic.Authen.

ADDITIONES.

a ¶Si mulier. Ad hanc l.uide not.per Bal.in auth.si qua mulier ɉ.eo.
b †Certiorata de beneficio Velleiani. Adde ultra Bar.in l.gñaliter,nu.2.& ꝙ ibi
posui in add.ad ipsum,in uer.certiorata ɉ.eo.ubi dixi ꝙ per clausulã q̃ com
muniter in contractib.opponitur certiorata de beneficio Velleiani nō pro
batur certioratio,ita no.gl.Ang.& doc.in Authen. quo opor.epis.§. igitur,
in uer.interroget.coll.8.Alex.in l.sciẽdum,col.14.uers.sed quid si in instrũ
mento,& ibi concord.ad satietatem ff.de uerb.obli. dixi post collecta, in c.
quoties,nu.4.in apost. in uers.licet notarius. extra, de pac.& melius in c.
peruenit,nu.2.in uers.tunc debet renunciare.extra,de emptio. & uen.no,
Fed.de Senis consi.299.incip.quæritur,& Pau.de Cast.consi.332.

AVTHENTICA.

1 *Mulier se aut sua bona pro marito obligans seruatur indemnis.*
2 *Priuilegium mulierum publico bono præferendum.*
3 *Velleiani materia an hodie sit correcta.*
4 *Mulier obligans se pro socero filio viri,vel fratre,iuuatur Velleiano.*
5 *Renunciari non potest legi prohibitoriæ.*
6 *Confessio ex consequentia consensus inualidi procedens non probat.*
7 *Mulieri iuranti in instrumento rem suam a marito venditam in suam utili-
tatem conuersam,quando stetur.*
8 *Vir & vxor in eodem instrumento non possunt se debitores constituere prin
cipales.*
9 *Vxor principaliter se obligãs nō tenetur & si maritus pro ea fideiubeat.*

a 1 **Si qua mulier.** a † Hodie mulier consentiens obli-
gationi viri,vel se, aut eius bona pro
marito obligans seruatur indemnis ipso iure, nisi quatenus pecu
nia probetur in rem eius versa.h.d.Expone tex.& supple ibi pro
prio uiro, quid si socero, vel viri filio,aut eius fratri,infra dicam.
ibi,scribat, dic per se,vel per alium.ibi,obliget. dic vel patiatur a
marito obligari. vt supra, eod.l. si sciens, quia & hæc intercessio
est,dummodo sine fraude faciat,ut s̃.eo.l.si sinc. in fi.Idem dico,
si res sibi obligatas consentiat alteri obligari: quia & hæc inter-
cessio est,vt ff.eo.l.vir vxori §.j.& dixi s̃.eo.l.iubemus.ibi,valere.
dic. & hoc quo ad mulierem. Quantum autem ad virum valet,
ut s̃.eo.authen.siue a me.ibi valere,aut tenere,& quia disiuncti-
ua disiungit diuersa. dic,qd non valeat quo ad agendũ,nec tenẽt
quo ad excipiendum.ibi,multoties, ex hoc videtur corrigi l.præ
ter, quod dico uerũ vbi vxor intercedit pro viro. nam licèt post
biẽnium nouam exponat cautionem,non propterea ei præiudi-
cat, vt hic.si autem pro alijs personis secũdo intercederet,rema-
net incorrecta l.præcedens, & intelligo pro aliis personis,in qui-
bus non sit idem ius, quod in uiro,ut ɉ.dicam ibi.siue publicum.
2 † Not.singulariter istum tex.quia hic habes,quod propter debi-
tum publicum non receditur a priuilegio mulierum.& quo se-
quiĩ,quod in casu nostro mulier præfertur reipublicæ.vel latius,
qd in priuilegijs parib.in dubio mulier præfertur reipublicæ. Pe
cuniam ex hoc videtur, quod in mutuo tñ locum habeat lex il-
la,& pro hoc facit, quod in princ. dicit crediti instrumento.Sed
Odoffr.& Nico.de Ma.dixerunt,quod in quocunq; ꝯctu loquiĩ:
quia credere est verbum generale l.1.& 2.§.creditum ff.si cer.pe
ta.& similiter.verbum, pecunia l.2.§.fi.s̃. de consti. pecu.& quia
quãrũ ad illam materiam eadem est ratio in omnibus, ergo &c.
Sunt.n.sermones secundum subiectam materiam intelligendi l.
si vno.ff.loca.Opp.de l.præter.Sol.vt dixi s̃.Oppo.de auth.siue a
me.ver.nisi s̃.eo.Sol.ꝙ hæc corrigit illam, vel ibi in don.propter
nup.Opp.de l.iubemus s̃.eo.Solu.ibi in simplici, & mera renun-
ciatione,hic in intercessione.ut ibi dixi.Quæro cum glo. quid si
b mulier iurauit,b dicit gl.ꝙ iuramentum ei non nocet,& quando
ſm doc.qa hæc lex procedit prohibendo, & factum annullãdo,
3 ergo &c.vt l.nō dubiũ s̃.de leg. † Quæro, an hodie p hanc auth.
materia velle.sit in totũ correcta,quidã quod sic: qa aut pecunia
non est versa in utilitatẽ mulieris,& tunc est ipso iure tuta:vt hic
in prima parte. Aut est in eius vtilitatem versa,& tunc in effectu
tenetur: vt hic in fina. Sed glo.hoc reprobat,& etiam doctores,
quia correctio.l.in dubio est vitanda. Dicendum est ergo,quod
hæc lex corrigit solum in casu,quo mulier intercedit pro viro.in
aliis igitur remanent iura priora incorrecta. Et subiũgit gl.quod
hoc probatur clare in Auth.de here.abintesta.§. ex his, q̃ est po-
sterior ista,ut in gloss.Sed in hoc malè dixit: quia hæc est illa po-
sterior:sed puto in hoc gloss.esse corruptã.Quæro tunc, quę fuit
ratio huius iuri noui.Respondet glo. quod donationes sunt pro-
hibitæ inter coniuges,&c.hæc ratio nihil ualet:quia potest inter
cedere non animo donandi marito, & tamẽ ipso iure esset tuta,
vt hic.Item si illa esset ratio,sequeretur,ꝙ maritus nō posset obli
gari pro vxore,quod l.nō cauetur.quare doctores dicũt,ꝙ legisla
tores cōsiderauerunt,quod faciliter inducuntur a uiris vxores ad
has obligationes,& quia non audent,nec ualẽt eis resistere l. uo
luit p eis occurrere.facit,quod no.ff.qua. rerũ actio.nō da.l.j.§.j.
4 † Quæro ab extra, hic loquitur, quando uxor consensit proprio
uiro. Sed quid si pro socero,uel filio uiri,uel fratre uiri in eadem
potestate cum viro existenti, an uendicet sibi locum hęc lex.Re
spondet Nico.de ma.quẽ sequitur Bal.quod sic: quia ratio huius
legis

ADDITIONES.

a †Si qua mulier.Limita istam auth.in uxore dante,uel promittente pro mari
to dante dotem filiæ, uel alicui fauore dotis,secundum Bald. in l. j. & ꝙ ibi
not. Alex,in addi.ad ipsum ff.solut.matr.pro quo fa.l.fi.ɉ.eo. & l. cum uxor
uisum ff.de iure dotium.
b ¶Iurauit, Sed quid, an mulier iurando non contrauenire præsumatur scire
beneficiũ Velle.& ei renũciare uide gl.in l.fi.§. pe.ff.ad Velle.io.de Por.in l.
sciendum,& in l.si quis cum aliter,de ver,ob.Frau.Por.in l.3.ff. de fid.iuss.

legis est, qa donationes sũt phibitę inter eos,vt hic in gl.Sed hęc
ratio vẽdicat sibi locũ etiam in his psonis. vt patet ff.de dona.in-
ter virũ,& vxo.l.3.§.q in potestate. cũ sequen. In contrariũ facit,
qa primo hęc nō est rō huius noui iuris.vt dixi in pręcedẽti qōne.
Secũda,quia hæc l.venit correctiuæ in viro.ideo extra personam
viri nō est extedẽda arg.ff.sol.matri.l.si verò§.de viro. nisi sustinẽ
do dicas, qd in his psonis cōtẽplatione viri præsumitur facere. &
sic pro viro pōt dici intercedere.ar.l.pfectitia.ff. de iure do.& l.si
plures.§.i arrogato.ff.de vul.& pup.cũ si. Quęro, an huic auth.
possit renũciari.Iac.de Are.& Cyn.quod non,qa hoc est ius pro-
hibitorium,& sic ei renũciari nō pōt: qa renũciatio cẽset impro-
bata.sic, & l. donationem inter coniuges prohibenti non posset
renunciari.nec l.phibenti rẽ minoris sine decreto alienari. Itẽ,
quia qua ratione intercessio est ipso iure nulla,eadẽ rōne,& renũ
ciatio ista. pro hoc accedat etiã,qd gl.hic de iuramẽto no. vt s̃.di
6 xi.† Quęro pone,qd in eodẽ instrumẽto, quo cōsentit,ipsa fate
tur pecuniã in eius vtilitatẽ versam, an hæc confessio sufficit ad
huius rei probationẽ.Nico.de ma.quẽ sequitur Bald.dixit, quod
non,quia hæc confessio procedit ex cōsequẽtia cōsensus inanis,
& vacui.Itẽ,qa sicut nō potest renũciari,vt dixi,ita nec in elusio-
nem huius authen.confiteri.Item, qa inter prohibitos confessio
psumitur simulata.vt ff.de pba.l.qui testimoniũ. Nec ob. ɉ.eo.
l.antiquæ,versi.sed si quidem.qa ibi qñ confitetur,se pecuniã pro
intercedendo recepisse.& sic casus est ibi diuersus. Sed pone,ꝙ
mulier confitetur in iudicio pecuniã in eius vtilitatẽ versam, an
sufficit.Dicit Nic.de mata.quod putat, ꝙ sic,si faciat in figura iu-
dicij,nō aliàs:arg.l.nec si voles.& l.cum affirmes. & l.iubemus.in
7 fra.de lib.cã.† Sed quid si in confessione facta in instrumento iu-
rauit, an tũc stabit iuramẽto,vt sic dicat in ei' vtilitatẽ versa. Bar.
in alia quæstione consuluit,quod sic:puta cũ vir, & vxor vẽdidis-
sent simul rẽ dotalẽ, & confessi fuissent ambo preciũ recepisse,
& iuramentũ pstitissent,vt est moris.Dixit enim,quod sol.ma.nō
poterat mulier nisi dimidietatẽ repetere, cum probaret p instru-
mentum ipsam dimidietatem recepisse.l.reos.§ cũ in taber.ff. de
duo.re.& iuramento est standũ.vt extra.de iureiu.c.cum ꝯtingat.
& c.mulieres. Sed quidquid sit de iure canonico, ꝯtrarium videt
de iure nostro: quia ex cōfessione nō psumitur ad eã peruenisse,
nisi pbat realiter ad eã puenisse, vt dixi in alia quęstione secũdũ
Nic.de ma.& maximè qñ simul fatet cũ viro: quia maxima viri
reuerentia huius confessionis videt causa.ar.eorũ,q̃ no.ff.qua.re.
ac.nō da.l.j.§.nec obstat iuramẽtũ p ea, quæ hic no. gl.& dixi in j.
q.Itẽ, qa iuramẽtum in casu nr̃o non habet annexã dispōnẽ, sed
simplicem assertionem continet.ideo ei nō stat, vbi de verò actu
probationis,& versionis.l. disponit ppter fraudẽ euitandã, vt est
hic.& pro hoc facit.ff.de le.3.l.cũ quis decedẽs.§. titia. Nec ob.§.
codicilis.in ea.l.quia ibi iuramentum hẽt dispositionẽ annexã.&
etiã ibi nulla est suspicio fraudis, vt not.in dicto.§. titia. Quæro,
an multũ post sñiam poterit opponere exceptionẽ in eius vtilita-
tem pecuniæ non versæ.Dicit Nic.de ma.ꝙ sic:qa loco exceptio
nis velleiani subrogat.ergo pōt opponi.ff.ad maced.l.tamẽtsi. &
hoc nisi ante sñiam fuisset opposita,& reiecta.ar.s̃. de fide instr.l.
8 fi.† Quæro vir,& vxor in eodẽ instrumẽto cōstituũt se principa-
les debitores,an tenet ꝯctus.videt qd nō:qa tacite viro,consentit,
qd est prohibitũ.vt hic.Itẽ mulier intercedere videt.vt ff.eodem.
l.vir vxori. §.j.& l.seq.Ia. de Bel.hanc partẽ dicit verã,nisi probet
pecunia in eius vtilitatem versa. & ita notat ipse in corpore: licèt
dicat aduocatos multos tenere contra. Et qdam moderni dicũt
la.verum dicere,nisi iuramẽtum interuenerit.sed,& tũc vide, qd
9 s̃.dixi.† Quæro,quid si mulier principaliter se obligat,& maritus
pro ea fideiubet.Dicit Nic.prædictus, ꝙ ipsa nō tenetur:qa color
quæsitus præsumitur.& pro intercedente habetur, nisi probetur
pecuniam versam esse in eius vtilitatem.vt hic.

LEX XXIII.

1 *Intercedens pro precio non iuuatur Velleiano.& nu.2.*
3 *Precium intercessionis quomodo probatur.*
4 *Nouator non attenditur, an soluendo sit,necne,vbi nouatio facta est.*
5 *Mulieres pro alio intercedentes quando illæse seruentur, & quando non.*
6 *Instrumentum non seruata forma debita confectum censetur inualidum.*

Antiquę. Diuiditur in duas vsque ad §.ne autem.quia
primo loquitur, quando mulier est idonea
in facultatibus. secundo quando non est idonea. secunda ibi:
sed si minus. Prima in quatuor. quia primo quando mulier con
fitetur sponte, & de præsenti. secundo, quando contra eam pro
batur publico instrumento, trino; teste subscripto. tertio quan-
do per eius confessionem, nec per publicum instrumentum hoc
probatur, sed aliter. quarto qñ nullo modo probatur. secunda
ibi: sed si quidem. tertia ibi si autem. quarta ibi: si uero. Mu-
lier aliquid recipiens, vt intercedat pro alio, non iuuatur Velle-
iano, & probatur receptio tam per eius confessionem, quàm
per publicum instrumentum, ac etiam per testes idoneos. h.d.
1 † No.ꝙ precium intercessionis facit cessare beneficium Velle-
iani,& iste est vnus casus singularis.Itẽ no. ꝙ hic instr̃m cōfessio
natum plenã fidẽ facit. Cica quod quæritur, an possit contra in-
str̃m probari contrarium,& videtur,ꝙ sic:vt s̃.de proba.l.cũ preci
bus.& ɉ.tit.j.per totum. Contrariũ determinat gl.qa hæc l.nō tã
probat, quàm etiam præsumptionem iuris, & de iure inducit: &
sic probatio in contrarium non admittitur: vt ɉ. arb.tu.l.fi.s̃.ti.j.
l.fi.Et istam partem communiter tenent doc. quia hæc lex nō tã-
tum præsumit:sed super pręsumpta obseruantia statuit, & dispo-
suit:& ideo præsumptio iuris, & de iure iudicat quicquid hic di-
2 cat Pe.† Quæro secundo:qa tex.dicit si aliquid acceperit,an suffi
ciat modicũ, qd accepisse, vbi pro multo,seu maxima quãtitate
intercessit. Dicit Cy.ꝙ doc.quidam dixerũt, ꝙ tunc nō iuuatur,
cum pecuniam recepit sufficientem ad quantitatẽ,pro qua inter
cedit:aliàs si modicam reciperet:tunc iuuatur, ne lex videat im-
posita verbis tñ:vt l.2.in fi.ɉ.com.de le. Item quia modicum po
test dici nullum.ar.l.apud celsum §.si quis ex cau. ff. de do.exce.
Ista sententia non uidetur bona: quia hoc esset de indubitabili,
& de casu p leges antiquas deciso,quib.cauetur, ꝙ mulier p eo,
quod recipit,non iuuat Velleiano,vt ff.eo.l.si mulieri,& l.si mu-
lier ꝯ se.Præterea quis esset ille fatuus, qui mulieri totum,uel tã-
tumdem daret, quantum expedit sibi mutuo recipere, & etiam
unde haberet,si sibi tantundem expediret mutuo. Ideo alij dñt:
Aut ipsa recipit tñ pro primo, ꝙ mouisset quemlibet discretum
hominem ad se obligandum pro illo: & tunc quia non interces-
sit ex fragilitate,sed ex propria vtilitate, non iuuatur Velleiano,
vt hic. Aut discretus homo non intercessisset pro illo: & tũc iuua
bitur Velleiano. huius aũt cognitio in iudicis debet relinq arbi-
trio.ar.ff.de ver.obl.l.si ita quis §.Seia, & ita dicit Bald. Mihi vr̃ ꝙ
tex.iste hoc non ꝯsiderauit, & ratio est, quia esset dare casum,q
fragilitati imputari posset: & sic ei succurretur. Et ideo mihi vr̃,
ꝙ quantũcũq; sit illud,dummodo propter illud ĩtercesserit:alias
non intercessura, ꝙ ipsa non iuuetur Velleiano: & hoc vult illa
litera,si bene ponderetur.Et est ratio:quia de beneficio non vide
tur curare,immo potius renũciare,& in opprobrium, & iniuriã,
seu delusionem l.dicitur hoc facere.ideo ab ea iuuari non debet.
arg.ff.de mi. l. auxilium. in fi. Quæro tertio circa ver. si autem,
quia text.dicit, actore hoc non probante, mulier iuuatur Velle-
iano: an hoc hodie sit correctum per §. ne autem ɉ. ea.l. & dicit
3 gl.ꝙ sic:& sic ipso iure erit illæsa. † Quæro,quid si ad faciendum
fidem de precio intercessionis creditor producit instrumentum
priuatũ inter mulierem, & debitorem factum,an sufficiat.Petr.
& Cy.quòd non,arg.l.fin.ff.de interr.actio.

§.Sed si minus. Mulier, quæ alterius obligationẽ
nouauit, & ob eã cãm pecuniã ac-
cepit,prius excuti dẽt: & inquantum non est soluendo, restituiĩ
actio in ueterem debitorem.h.d.no. quia iste casus non est alibi.
4 Opp.ꝙ nouatione facta non consideretur,[a] an nouator sit soluẽ
a do,uel non.l.inter causas §.abesse ff.mand.& l.qui satisdare,in fi.
ff. de fi. Istud ꝯrium varijs modis solutum fuit antiquitus: vt hic
per Cyn. quia quidam dixerunt, ꝙ hic tempore intercessionis
mulier fuit soluendo,& postea inops facta,arg. l. promittendo §.
j.ff.de iure do. Alij, ꝙ hic mulier intercessit periculo mandantis.
arg.ff.manda.l.si mandato §.fin.sed hæc diuinat. Alij, ꝙ contra-
ria procedũt,ubi sciuit eam non esse idoneam:hic uero lex loq-
tur ubi ignorauit:& ita no.in d.§.abesse.Sed hęc solutio hẽt gl.si
bi oppositam in d.l. qui satisdare, q̃ non currat sciuerit,uel igno-
rauerit.Vnde dicendũ est,quod in illa nouatione, quæ fit p inter
uentum mulieris,est speciale.& est ratio,quia olim p senatuscō-
sultum mulier subducebatur,& restituebatur actio in antiquum
debitorem,siue mulier esset soluendo,siue non: & siue creditor
sciuerit, siue ignorauerit:nunc autem per illam l.est additũ,quod
si pecuniam recepit pro intercessione, mulier non iuuetur Vel-
leiano: sed prius excuti debet,& in subsidium in antiquum debi
torem perueniat,ut prius:& sic in casu etiã quo sciuerit,uel igno
rauerit eam idoneam,vel non,sicut olim. Addit Cy.ſm Pet.ꝙ ad
hoc ut iste §. habeat locum,creditor debet ignorasse mulierem
pecuniam pro intercessione recepisse,ꝙ ignorasse creditur,argu
men.l. quanquàm ff. eodem.l.uerius ff. de probatio.ꝙ trusta est,
quia contra casum huius l.in versic. si autem. Et quia tanto for-
tius creditori debet succurri, qui non facit contra, l. sciens sena-
tus beneficium eo casu mulieri non prodesse ff.de minori l. deni
que §.sed utrum,versic.proinde,in iussu. Salyc.

ADDITIO.

a † Nouatione facta non consideretur,&c. Adde inquantum iste hic innuit,ꝙ
quando fit nouatio,non excutitur principalis, sed fideiussor, & alias limi-
tationes,uide per And.Barba.in cle.j.de uerb.oblig.

5 **§.Ne autem.** † Hodie mulieres intercedentes pro
alio seruant ipso iure illęsę: nisi se obli
gauerint in instrumento publice ꝯfecto,& a tribus testib. subscri
pto.hoc dicit.Et multum not. ſm intellectum Bul.qui uerus est.
Et expone literam ibi,interponunt,scilicet in casibus,quib.obli-
gantur,sed Velleiano iuuantur, ibi,confessionem.i. intercessio-
nem.ibi,obligari,scilicet ipso iure. Sed an tunc iuuetur Velleia-
no,vel non,dic,vt sequitur,ibi,introducta sunt,ex hoc clare appa
ret, quod in casu huius publici instrumenti nihil de iure anterio-
ri innouat,& ideo etsi pcium non recepit pro intercessione,dum
modo obligata sit in instrumento publico,& a testib.subscripto,
non iuuet Velleiano,& si nō est obligata instrumẽto publico tri
no teste subscripto,tunc ipso iure seruat illęsa,vt sequit. Quod in
tellige in casibus,quib.Velleiano iuuabatur,& illo casu iura anti
qua

qua corriguntur.In casib.autem in quibus obligatur, & Velleia-
no non iuuatur,& illa est intentio huius §.secundũ Bar.Et istam
opi.tenent glos.& doct.& ego sequor,quia minimè,sunt mutan
da, &c. Sed Mar. videtur dicere ꝯ, & prima facie videtur,quod
Mar.dicat veritatem in parte,quia ille ver.sinautem. venit aduer
satiuè ad princ.huius §.Sed in præcedenti dicit,quod vbi obliga-
uit se publico instrumẽto,remanẽt iura anteriora, q̃ de interces-
sionib.fœminarum tractant,ergo,& in hoc versi. sinautem. erit
casus, quod vbi in publico instrumẽto non se obligãt,antiqua iu
ra non remanent incorrecta,sed correcta: quia ipso iure seruant
illæsa.Et sic vr̃ solum distinguendum.Aut publicum instrumen-
tum trino teste subscriptum interuenit,vel non, & s̃m hoc prin-
cip. huius l.erit correctum in ea parte,in qua dicit mulierem nõ
iuuari, si pecuniam recepit, licèt per publicum instrumentum se
non obligauit.Sed hoc non ob.primam partem teneo: quia non
est verisimile,quod Imperator statim corrigat,ꝙ supra cum tan-
ta subtilitate in ea.l.dixerat.l.nam ad ea. ff. de condit. & demon.
& l.si quando in prin.ff.de inof.testa.Secundo quia casus est con
tra Mar.in l.seq.licèt ipse dixerit illas correctas,quod nõ est dicẽ-
dum,quia illæ sunt posteriores.Ad hunc versic.sinautem. respõ-
deo,quod intelligi debet, vbi poterat implorari auxilium Velle.
6 vt probat litera ibi,vt nec senatuscõsulti,&c.† Quæro ab extra po
ne,quod instrumentũ publicum intercessit : sed non est trino te-
ste subsignatum,sed bene interfuerunt tres testes a tabel.scripti:
an tũc sufficit,videtur,ꝙ non,quia a solẽnitate legis,seu a forma
data ꝑ legem receditur,qua deficiente annullat̃,quod agit̃.argu.
s̃.de leg.l.non dubium , & ff.de censi.l.forma. Contrarium puto
verius, quia hæc l. considerauit quandam antiquam obseruãtiã ,
quę erat,vt testes se subscriberent in instrumentis publicis.& ita
etiam seruatur hodie in regno Apuliæ. vbi igitur hæc obseruan-
tia non habetur , sufficit consuetudo patriæ , seu regionis, vt illa
seruetur, tãquàm illius loco subrogata: & pro hoc induco specia
liter,quia mulier,vt mater, & auia,quæ obligatur in instrumento
tutelari , quod a testibus non subscribitur, tenetur , licèt iuuetur
Velle.nisi ei renunciaret,vt in Auth.de hęr.abinte.§.ex his.colla.
9.& j̃.quãdo mul.tut.offi.fun. po. authen. matri,& auiæ.Et fortè
duo testes sufficiunt in instrumento decretionis tutelæ,& ꝑ cõ-
sequens,& renunciationis. Quæro,quæ ratio potuit mouere Im
peratorem ad huiusmodi differentiam faciendam , videlicet,an
obligetur per instrumentum publicum,vel non Respondeo, ne
faciliter se obligent , vt hic in princ. nam per experientiam vide-
mus, ꝙ mulieres , & rustici per instrumentum nolunt obligari ,
sed sine eo faciliter promittunt. Sali.

LEX XXIIII.

1 *Seruus appellatur domini famulus.*

Veterum. Primo quæstionis decisio,secundo ratio, se-
cunda ibi : satis enim . Fauor libertatis facit
cessare Velleia.h.d. Vel sic.mulier intercedens pro seruo, vt con-
1 sequatur libertatem,non iuuatur Velle. h. d. † Not. quod seruus
famulus domini appellatur . & attendendum , quod ratio huius
legis est,ne dominus seruum perdat , & præmium pollicitũ non
habeat, quod faceret,quia libertas præstita non reuocatur , & sic
in pristinum statum dñs reponi non potest,vnde mulier nõ sub-
ducitur,ne dominus damno afficiatur,& ista ratione attenta,idẽ
videtur dicendum in quolibet casu simili. Bartho.

LEX XXV.

1 *Dos ex pollicitatione sola debetur: sed ex sola actio non datur.*
2 *Beneficium Velleiani decem cessat casib.& an possit ei renunciari, & nu.3.*
4 *Beneficio Velleiani,an possit renunciari.*

Generaliter. Primo dictum. Secundo ratio. Secũda
ibi: neq; enim.Dotis fauore cessat Vel
leianum.h.d. Vel sic. Si maior ætate masculus,uel fœmina dotẽ
1 pro muliere promiserit , Velleianum cessabit.h.d. † Nota, quod
ex sola pollicitatione dos debetur: licèt ex sola pollicitatione re-
gulariter non detur actio.ff.de pollici.l.j.§.j. Alia priuilegia dotis
ponit gloss.j.quæ per te vide.Item nota, quod propter dotem nõ
solutam de facili vxor repellitur a viro.Item nota,quod fauor do
tis maior est,quàm Velleianum.sed non est maior priuilegio ęta
ti concesso. Item nota , quod inter duo priuilegia maius præfer-
tur minori,concor.l.verum §.fin.ff. de min. sed vbi sunt paria, &
quælibet tractat de damno melior est conditio conuenti . Secus
si conuentus tractat de lucro , vt ff. de min.l.si minor xxv.ann.fi-
4 liota.† Quæro, quæ faciant cessare beneficium Velleiani. Gl.di-
cit,quod nouem:sed adde decimum , quando intercessit mulier
apud minorem, & principalis non est soluẽdo.l.si apud minorẽ,
3 ff.de minor . † Quæro secundo,& in dubium reuoco id,quod gl.
dicit de renunciatione , & sic an beneficio Velleiam renunciari
possit, & dicit gl. quod sic,& idem nota s̃.eod.l.j.& mouentur ꝑ
l.fina.§.penul. ff. eodem, & per text.j̃. quando mun.tu.offi.fun.
po.authen.matri.& auiæ.& in corpore,vnde sumitur. Item quia
potest exceptionem non opponere ff.ad Maced.l.tametsi . Item
potest per regulam generalem : quia unusquisque potest renun-
ciare fauori pro se inducto.l.pen.s̃.de pac.& l. iudex circumuen-
4 to ff.de mi.† Sed Iac. de Ra.Pe.& Cy.& Nico.de Ma.& multi a-
lij dicunt,quod non potest in contractu.Et est ratio : quia ex ca-
dem fragilitate,qua se obligat, ex eadem renunciat. & subducta
a debitore iuris præsumptione.vt ff.eod.l.j.in fi.ideo ei est subue
niendum aduersus renunciationem, sicut aduersus obligationẽ,
vt l.doli.versi. diuersum ff. de nou. & pro hoc specialiter inducit
Nico. præd.s̃. cod.l. si mulier.ibi dum litera dicit,quia ad hoc ex
consequentia suæ fragilitatis in secundam iacturam inciderit. nã
& hæc renunciatio potest dici secunda iactura ex eadem fragili-
tate proueniens.& pro responsione ad cõtraria, ut bene loquar,
sic distinguit.Aut mulier intercedit,uel fideiubet pro uiro:& tũc
qualitercunque intercedat in scriptis, vel non, non valet ipso iu-
re,nisi quatenus in eius utilitatem est versum,vt s̃.e. auth. si qua,
& ideo renunciatio non tenet. Aut pro extraneo: & tunc aut in
aliquo ex casibus hic notatis,in quibus cessat Velleia.& tũc , qa
in effectu tenetur , frustra de renunciatione tractatur , ualet tñ.
a Aut in alio casu,q̃ de prędictis:& tunc aut non est certiorata [a] de
beneficio,& eius effectu,& non tenet renunciatio. vt nota.ff. de
verb.oblig.l.sciendum, & ibi per Dy. & doct.Aut fuit de prædi-
ctis certiorata.& tunc aut intercessit sine publica,& solenni scri-
ptu.& tunc ipso iure est tuta. nec valet renunciatio.vt s̃.eodem l.
antiqua.§.ne autem.versi.sinautem,nisi intercessio noua fiat in iu
dicio,similiter,& renunciatio. ff.eo.l.fi.§.pe. quæ ad literam loq-
tur in hoc casu,& hoc operatur rigor iudiciorum . Aut interces-
sit publica, & solennis scriptura : & tunc aut renunciatio est ne-
cessaria,quia secundum l.dispositionem facta:& tunc valet,vt di
cta authen.matri,& auiæ. Aut est voluntaria instrumento inter-
cessionis facta,& illo casu sunt opiniones.nam glo.tenet, ꝙ ua-
let per rationem,quia potest non excipere,vt d.l.tametsi.Sed hęc
ratio non ualet:quia & filiusfam potest non excipere de Mace.l.
tametsi,& tamen non potest ei renunciare,vt not.s̃.tit.j.l.fi. Item
arg.non est alio respectu bonum,nisi quia quædã possunt omit-
ti,quæ non remitti,ut s̃.de iura.cal.l. 2. §. sed quia ueremur.Item
mouetur glo. per regulam generalem, quia vnusquisque potest
renunciare fauori pro se inducto. Sed prædicti doctores,qui te-
nent contra.respondent,ꝙ fallit in casu isto duplici ratione , vna
quia ex consequentia fragilitatis eiusdem,qua intercessit,præsu-
mitur renunciare,& sic ei succurritur : ut s̃. cod.l.si mulier.Alia
quia dolo, & fraude debitoris credit̃ iuris præsumptione ad hoc
inducta.vt ff.eo.l.j.Et hoc quidam Moderniores,ut Bar.& sequa
ces fatentur , nisi biennio elapso renunciauerit. ar.d. l. si mulier,
b uel nisi super renunciatione iurauerit,[b] quia iuramentum de fa-
cili excludit a beneficio,licèt non a iure dicendi nullum , ut not.
in authen.sacramenta puberum,supra si aduer.vend.& l.non du
bium supra,de legi.Et hic sit finis. Salic.

ADDITIONES.

a ¶Non est certiorata.Quòd mulier si renunciauerit beneficio Velleiani,non ꝑ
iudicat sibi,nisi fuerit de tali beneficio certiorata,uide ꝑ dom.Soc.cõs.263.
incip.capio primum consultationis.uer.j. ꝙ immo circa fin.in secunda par
te,& adde quod mulier uigore renunciationis omni iuri ll. auxilio & fauo
ri potest personaliter capi.ut per præfatum dom. Soc.consi.280.incip.dili-
genter puncti narratione.uer. confirmatur hoc,qa in dicta parte. Et adde ,
ꝙ debet mulier in contractibus certiorari de benefic. uel le. a iudice,non a
notario,& si dicatur in instrumento,quod fuit certiorata a notario,nõ ua-
let.Fed.de Sen.in consi. 198. Pet. de Suza. hic,sed consuetudo est in contra-
riũ, ut per Alex.plenius in l.sciẽdum 12.col. de verb. obl. Itẽ si renunciatio
est facta & notarius in instrumento dicat,ꝙ certiorata renunciauit,non no
cet,si interrogatus notarius,quid sit Velleianum,respondeat nescire. Albe.
de Rosat.& Alex.in l.pen.§.fin.ad Velle.quod Alex.reprobat in d.l. sciendũ,
12.colum.de ver.obl.& adde, ꝙ in quacunq; renunciatione debet certiora-
ri.Ioan.And.fin.in c.2. de pactis,in 6.& Alex.in l.si mulier ff.ad Velleia. nisi
quando renunciatio fit de constit.legis, ut in casu auth.matri , & auiæ j̃. qñ
muli.tu.offic.s̃m Alex.ubi s̃.& Bal. fin.in l.j.ff. si quis in ius uoc. non ier. &
Alex.in d.l.sciendũ 11.col.de verb.obl.& adde, quod mulier,q̃ renunciauit
benefi. Velle. non præsumitur certiorata de eo , nisi constet.l.quæcunque §.
fin.ff.de public.& Federicus de Senis in cõsilio quæritur,an dicta Margarita
per Alexandrũ in d.l.sciendũ,gl.no.in l.fin.§.pen.ff.ad Velle.ubi d.Bart.con
tra.glo.ꝙ mulier non potest renũciare benefi. Velle. quod est uerum de iu-
re,sed de consuetudine sic, ut tenet Bal.hic , quẽ etiam vide in l.j. s̃.eod.&
Alex.in d.l.si mulier,ff.eo.tit.quod si certioretur,potest renunciare,aliàs nõ
de consuetudine,quæ seruatur,ut per Alex.in d.l.sciendũ.col.pe. & ibi etiã
dicit , quod non potest renunciare Velle. nisi in casib. de iure permissis s̃m
Bar.d.l.fin.§.fin.ff.ad Velleia.& per Bal.in l.11.ad finem,de fide instr.Alex.in
l.doli,de noua.quod communis opin.est pro renunciatione.

b ¶.Iurauerit.Adde,quòd mulier iurans renunciando non debet certiorari de
beneficio Velle. Bal.in Marga. ver.mulier.uer. 2.Pet. de Suz.hic, & in c. 2.&
ibi Archi.& ibi Io.And.in not.de pac.lib.6.& per Bart.& Ale.in l.si duo pa-
troni §.2.de iureiu.& uide omnino Bal.in l.1.s̃.eo. & per Alex. plenius in l.
sciendum.pe.char.ff.ad Velle.& Bu.in c.si diligenti.v.col. de fo. cõpe.Alex.
in rub.de uerb.obl.l.sciendum,eod.tit.

¶ De non numerata pecunia. Tit. XXX.

¶ Continua rubricam,vt in glossa.

LEX PRIMA.

1 *Cautio de mutuo recepto quando probet numerationem.*
2 *Obligatio ciuilis statim ex literarum forma nascitur, & nu. 5.*
3 *Debitor agens in rem quid probare debeat.*
4 *Probatio non requiritur de contentis in libello per aduersarium non ne-
gantem.*
6 *Pignoratitia in primo casu competens debitori, competere non potest cre-
ditori.*

Si pecu-

Si pecuniam. Ista lex ꝯsueuit frequen
ter dari in pũctis iõ eius
apparatũ subtiliter,& clarè recitabo,& similẽ le
gẽ de verbo,ad verbũ habemus j̃. si com.pi.nu.
se.no.sit l.j.& not.hic in glo.fin.Diuiditur princi-
paliter in duo , primo qñ creditor pignus possi-
det.secundo qñ debitor.secũda ibi:eadem.Iterum prima in duo:
primo consuluit debitori agere volenti.secundo ostẽdit credito-
ris exceptionem non obstare:nisi aliter probet,q̃ per ipsius debi
toris ꝯfessionem. secunda ibi:nam intentio.Confessus pecuniam
mutuam recepisse spe numerationis futurę,ob hoc non excludi
tur a pignoris persecutione , vel defensione, nisi creditor probet
eam verè numeratam fuisse. Vel breuius. Et si incidẽter quærat̃
de debito intra bienniũ.creditori incũbit probatio.h.d.Vel credi
tor intra biennium non præsumitur numerasse , siue cõueniatur
pignoratitia , siue agat hypothec.h.d. Casus. Quidam confessus
fuit se habuisse x.mutuo,& pignori tradidit librum. nunc cõque
ritur de creditore,dicens,ꝙ pecuniã ei non numerauit. vnde agit
pignoratitia ad librũ,quæritur an possit. Et respon.ꝙ sic. Sed in-
statur,quid si creditor excipiat,tu non soluisti , ideo pignoratitia
tibi non competit,quæ competebat demum debito soluto . Rñ.
ꝙ exceptio illa non prodest creditori, nisi probet verè se nume-
rasse, & sic de debito fidem faciat.Instatur & tertio,qd si pignus
non fuit traditum : sed de hypo. tantum conuentum,& creditor
hypo. contra debitorem agit . Respon. quod ex quo numeratio
negat̃ creditor habet probare, vt s̃. Expone text. ibi probaturus,
dic hæc probatio ad pignus datum duntaxat refertur,non ad ne
gatiuam pecuniæ non numeratæ,ibi,neq; numeratæ pecuniæ,q̃
1 affirmatiuè sunt a creditore oppositæ . † No.ꝙ cautio de mutuo
recepto non probat numerationẽ,si negetur intra biennium,ẽtsi
pignus interueniat:& sic intentio pignoris non plus fidei tribuit.
Item no.ꝙ pignoratitia , quæ consueuit oriri debito soluto.vt ff.
de pig.act.l.si rem §.omnis.oritur etiam,quando debitum potest
elidi per exceptionem : vel qñ causa obligationis non est imple-
ta, vt hic,& ff.de pig.act.l.solutum §.si qua.Item no.ꝙ veritas est
seruanda tam in agendo,quàm in defendendo.Item no. quòd il-
la est veritas , quam lex pro veritate habet concordare ff. de offi.
2 præsi.l.illicitas §.veritas.† Venio ad apparatum, & opp.ꝙ cautio
frustra non sit emissa:quia ex forma literarum statim nascitur ci-
uilis obligatio: vt insti. de lit.ob.in prin.Respon.vt in gl.quia licèt
respectu ciuilis obligationis non sit frustra, vt ibi : est tamen fru-
stra respectu effectus exactionis:quia ob. exceptio etiam si inter-
uenit stipulatio:vt j̃.eo.l.cum ultra,& l.in contractibus, & ita so-
luit gl.& bene,licèt quidam dicere uoluerint , ꝙ nulla obligatio
sit nata, & quidam,ꝙ vtraq;.s.ciuilis , & naturalis nata sit, & non
bene:vt plene dixi in l. cum quis s̃.de iur.& fac.ign.Opp.2.ꝙ ine-
ptè litera dicat, asseris, quia de non ente non potest esse affirma-
tio vera l.actor.s̃.de probat. sed pecuniam non fore numeratam,
nõ est ens,ergo &c.Solu.dupliciter,ut in glo.Primo,vt exponat̃
asseris.i.affirmatiuè dicis,ꝙ potest se habere ad vtrumlibet.s. tam af
firmatum,quàm negatum.hic ergo in negatiua significatione su
mitur.Secundo exponit glo.asseris.i.probas: sed quia hæc nõ est
tuta:quia ei non incumbit onus probãdi,si est intra biennium: vt
j̃.eo.l.si ex cautione.ideo glo.subiungit,ꝙ probas eo ipso, ꝙ con-
3 tra non probatur.Sed j. expositio est melior ad literam. † Opp.3.
tex.dicit, ꝙ debitori agenti in rem sufficit probari , pignus datũ,
ꝯ , quia debet probare agens reali se dominum, & aduersarium
possidere s̃.de ali.iu.mu.causa fa. l.j. & ff.de rei ven.l. in rẽ . Huius
timore glo.legit dupliciter,primo, ꝙ hic non loquitur de rei ven
di.de qua loquuntur ꝯ,sed de pignoratitia,quæ est personalis, &
oritur ex ꝯctu,quæ hic appellatur in rem:quia datur ad rem , vel
propter rem,& illam tenet gl.& est communis,& per eã euitan-
tur multa ꝯria. Alij putantes,ꝙ illa litera in aliquo violetur,dixe-
runt secũdo, ꝙ hic loquitur de actione in rem proprie sumpta.i.
de rei vend.Et ad contraria aliter respondent:nam quidam dixe-
runt,quòd tunc agens probat se dominum , quando aduersarius
eius refricat quæstionem dominij:sed in casu nostro hic conuen
tus non negabat,quominus illius rei actor dominus esset, sed di-
cebat, sibi non traditam pignori:& ideo sufficit probari pignori
4 traditam esse.† Ex ista solutione no. ꝙ contentis in libello,& nõ
negatis per aduersarium nõ est probatio necessaria . Sed qa non
est verisimile, ꝙ saltem verbis generalibus non negauerit contẽ
ta, & narrata in libello.ideo alij tenẽtes etiam,ꝙ hic ageretur rei
ven.dixerunt,ꝙ aut intentatur contra possessorem,tanquam cõ-
tra quemlibet, & tunc actor haberet probare se dominum: ut in
ꝯ. Aut tanquàm contra habentem causam ab actore, vt fuit hic,
& tunc,quia illi non potest refricari questio dominij,cum iam re
ceperit rem pignori ab illo , tanq̃ a domino , habet locum lex
illa.Et hæc solutio est not.& circa eam vide,quæ dixi in l.nec cre
ditores s̃. de pign. actio. & plenius in l. non vnde s̃.si cert.petat.
Sed attende,quia suppositis his solutionib.pro veris, adhuc non
est perfectè solutum ꝯrium,quia actor non tantum se dominum
esse : sed etiam aduersarium possidere debet probare . ideo alij
hoc intuentes dixerunt , quod in casu nostro probatur præsum-
ptiuè,quia probãdo,quod pignus recipit, probat olim eum pos-
sedisse, & ꝑ consequens nunc possidere, nisi probet se ꝑdidisse.
arg.supra,de pignor.act.l.si creditor,& s̃.de probat.l.siue possidẽ-
5 tis,& de hoc plenius dixi in l.non ignorabit s̃.ad exhiben. † Opp.
tunc quarto ꝯ quamlibet lecturã, quia siue agat pig. act. siue rei
vendi.tanq̃ ꝯ habẽtem causam ab actore, actor ipse affirmat , &
probat pignus pro certa quãtitate dedisse, ergo illam ꝯpelletur
soluere : qa ante pignus non dẽt restitui l.quandiu j̃.qui.mo.pig.
vel hypo.sol.& pro hoc inducit gloss.in fin. ff. de iureiu.l. si duo ,
§.Marcellus.Rñdit glo.tu dicis verum,si assereret,ꝙ pro pecunia
recepta dedit,sed ipse dicit.quod pro pecunia numeranda,& re-
cipiẽda dedit:licèt confessus fuerit spe numerationis futuræ se re
cepisse. Sed hic attende,quia non est verisimile,ꝙ testes audiue-
rint , quod pro recipiẽda dedit:sed pro ea, pro qua ꝯfessus fuit se
recepisse , & sic vñr probare causam iustam pignoris. Et ego rñ-
deo,quod si ad cautionẽ literarum se referunt testes,res est clara,
quia illa non probat:vt dictum est. Sed vbi ad illã se non referũt,
sed simpliciter pro pecunia cõfessata dicant, tunc est dubium qa
dicet creditor ista non est illa de qua in cautione literarum dicit,
sed alia.Sed dicẽdum est,ꝙ si quantitas nõ est diuersa,præsumat̃
de illa ꝑp pluralitatẽ,quæ non pręsumitur ff.de rei vẽd.l.Pompo
nius scribit §.si frumẽtũ.Oppo.v.ꝙ litera ineptè dicat,intẽtio dati
pignoris:quia intẽtio propriè est actoris,exceptio rei.l.fi.s̃.de edẽ.
sed in casu nostro hic est exceptio opposita a conuẽto, ergo &c.
6 Sol.confitendo ꝯ, vt in seq. gl. † Opp.6. ꝙ non idem seruetur hic
in vltimo casu,quod in primo,quia pignoratitia,quę in primo ca
su competit debitori,non potest competere creditori,sed hypo-
thec. vt Institu.de act.§.item Seruiana. Solut. confitendo contra.
vt in gloss.fin.& sic idem seruatur,quantum ad necessitatem pro
bationis,non,quo ad formulam proponendæ actionis.

LEX II.

1 *Debitor ad non recepta non tenetur.*
2 *Iudex non iuxta conscientiam,sed secundum allegata, & probata iudicat.*
3 *Creditor pecuniam numeratam probabit : debitor non numeratam probare
non cogitur.*

1 Minorem. Debitor non tenetur ultra q̃ receperit : li-
cèt plus se recepisse cautionem emiserit.
h.d.Vel sic. Exceptio non nu.pecun. idem operatur in parte re-
spectu partis,quod in toto respectu totius.h.d. Opp. ꝙ hæc sit su-
perflua per precedentem,contra §.quibus s̃.de no.co.compo.So
2 lu.ꝙ immo differunt:quod declara,vt in l.j. † Opp.2.ꝙ non suffi-
ciat iudici,sic constare,nisi fuerit probatum,cum non secundum
propriam conscientiam:sed secundum probata debeat iudicare.
l.illicitas §. veritas ff.de offic.præsi.Sol.ut in 2.glo.ut intelligatur
hæc secundum illam.Ideo expone,si constiterit per probationes
3 a te factas. † Opp.3.quod debitor non debet probare non nume
ratam: sed creditor numeratam esse,ut j̃.l.prox.& s̃.eodem l.So
lu. quod ibi totum negabat debitor,hic partem fatebatur: ideo ꝯ
eum de toto præsumitur.ar. s̃. eodem l.cum fidem, & ff.de pro-
bat.l. cum de indebito §.j. Et subiungit gloss. modum probandi
a hanc negatiuam , [a] videlicet per confessionem aduersarij, & iste
modus est clarus : vel per numerationes diuersis temporibus fa-
ctas,& iste modus non sic est clarus,quia si quantitates postea re
ceptæ sunt variæ, & diuersæ, confessata debent aliæ quantitates
iudicari a non confessatis , & diuersi contractus censeri.Sed de-
clarando intellige, quod illæ quantitates postea numeratæ ha-
beant relationem ad quantitatem prius confessatam . verbi gr̃a :
fueram confessus me recepisse mutuo mille, postea numerantur
mihi c. de summa illarum mille prius confessatarum, & ita dẽnt
dicere de tpe testes.Ex quo apparet quod tempore confessionis
falsum fuit,ꝙ verè receperim , & mihi numerata fuerint. Et iste
est vnus notabilis,& singularis modus probandi, ex quo habes ,
quod aliqua parte de ꝯfessatis in cautione probata postea nume
rata,totum residuũ,quod nõ probatur numeratũ,pręsumitur nõ
fuisse numeratũ,qd̃ no.Vel dicit glo.Rñdeo aliter ad l sequẽtẽ. vi
delicet,ꝙ hic probabit non numeratam eoipso,ꝙ nõ probabitur
ꝯriũ, & sic nõ erit dr̃ia totius,vel partis,sed erit idẽ in vtroq;.vt se
quit̃ in glo.vsq; ad fi.Ex quo collige,quod l.q̃ de tota,hẽt locum
etiam in exceptionibus,vt hic, & ff.ad Velleia.l.vir vxori, in fin.
ff.de le.2.l.qui solidum,in princ.Non ob.l.cum fidẽ, & l.cũ de in-
debito s̃.allegatæ,quia ibi partẽ debiti postea soluẽdo totum de
bitum agnouit prędictarũ solutionũ, scd̃a cõiter tenetur ꝑ doc.
& Cyn.sed reor vtranq; posse defendi.vt prima procedat, si post
biennium opponatur exceptio.secunda,si ante biennium.

ADDITIO.

a ¶ Modum probandi hanc negatiuam. Adde plenè de hoc per And. Barba.hic
in add.ad Bald.in apost.in uer.sed eras nu.1.

LEX III.

1 *Pignus.vel hypotheca cautionis annexa nil operatur.*
2 *Confessio non negata confitenti præiudicat, & nu.7.*
3 *Agens ex cautione numerationem non tenetur probare.*
4 *Agi non potest ex nuda cautione,quando stipulatio non intercessit.*
5 *Exceptio doli quando possit opponi, & nu.6.*
8 *Cautio priuata quando probet, & quando publica.*
9 *Instrumentũ,in quo scribitur,quòd quis acceperit mutuum quare nõ probet.*
10 *Scriptura publica ad probandum facta non producit obligationem ciuilem.*
11 *Cautio priuata duplicem confert actionem.*
12 *Probatio cui incumbat,an reo,an ipsi actori.*

13 Reus, an debeat probare, an actor.
14 Debitor, qui in cautione renunciauit exceptioni non numeratæ pecuniæ, an possit illam opponere.
15 Renuncians exceptioni non numeratæ pecuniæ quando sibi præiudicet, & nu. 16. & 17.
18 Exceptio non numeratæ pecuniæ an possit post biennium opponi, & nume. 19. & 22.
20 Beneficio sibi concesso vti nemo cogitur.
21 Querela vltra biennium quomodo possit opponi.
22 Exceptio non numeratæ pecuniæ potest post biennium opponi, etiam si ante renunciatum fuerat, & nu. 23.
24 Renunciatio exceptionis non numeratæ pecuniæ triplex est: secundum quod fit triplici tempore.
25 Iuramentum an præiudicet super renunciatione iuranti.
26 Exceptio non numeratæ pecuniæ an possit tolli per statutum.
27 Numeratio non probatur per verba tabellionis in instrumento scribentis Titium decem recepisse mutuo a Gayo, & nu. 28.
29 Numeratio an possit probari per confessionem notarij.
30 Numeratio an sufficienter probetur per cautionem, & confessionem de recepto.
31 Numeratio an probetur per vnum testem, & confessio per alium: & an sufficiant.

a **Si ex cautione.** [a] Hæc lex est repetibilis, & nimirũ: qa totius huius materiæ est clauis, Solẽniter ergo attigamus eam, & materiam totam. Diuiditur in duas: primo declarat̃, cui incũbit onus probādi. scdo probatione non facta qualis snia dẽt ferri. scdā ibi: quo non impleto. Casus Si creditori agẽti opponat̃ exceptio nõ nu. pe. creditor dẽt nume
1 rationẽ probare, alias reus absoluitur. h.d. † No. ꝙ pignus, vel hypotheca cautioni annexa illā validiorẽ non reddit, q̃ si ap posita nõ esset: vt hic, & s̃. eo. l. j. nec ob. l. 2. s̃. ꝙ me. cau. quia ibi actus sequens purgat vitium primi. hic secus. Item no. ꝙ ex cautione, vel chirographo agit̃. Itẽ no. ꝙ ꝯfessio ista chirographaria non probat in cautione ꝯtenta. Et est in ea speciale rr̃ ꝯ l. Publia. ff. depo. si. nec p̃sump. facit ꝯ confitentẽ, alias in eũ trāsferret̃ onus proba-
2 di, vt l. siue possidetis, & l. cum p̃cib. s̃. de proba. † Itẽ no. ꝙ cõfessio non negata, seu in dubium nõ reuocata nocet confitẽti. ideo hæc litera dicit exceptione opposita. Ad idem facit j̃. eo. auth. ꝯ, qui propriam ff. si cer. pet. l. lecta, & de ver. obl. l. si ita stipulatus §. Grisogonus. Item no. ꝙ de exceptione doli generali idẽ est iudiciũ, ꝙ de speciali, cũ qua competit. Sic etiam no. de certi cõdict. gñali, in l. certi condictio. in prin. ff. si cer. pe. Item no. ꝙ actore nõ
3 probante, reus absoluitur. concor. l. qui accusare s̃. de eden. † Venio ad apparatum, & opp. ꝙ agẽs ex cautione non dẽt probare aliquā numerationẽ: vt patet, qñ agit̃ ex simplici stipl̃one, vt ff. de ver. ob. per totum, vel ex stipulatione nouante, vt j̃. de noua. & de leg. per totum, vel ex cautione dona. cā fa. vt j̃. de don. l. si qs argẽtũ, & sic de si. Sol ꝙ cautiones ex multiplici cā p̃nt procedere, sed hic non loquitur de omni, sed de ea tm̃, quę ex cā mutui fit, qa sermones s̃m subiectam materiam sunt intelligẽdi l. si vno ff. loc. hic ergo loquitur de cautione, ĩ qua qs fatetur se debere certam quantitatẽ ex cā mutui, vt in prima gl. & subiungit gl. ꝙ non refert, an hęc concessio sit stipl̃one de reddendo vallata, vel nõ, quantum ad effectum probandi, de quo hic, licèt referat quantũ ad formulā excipiẽdi: vt j̃. eo. l. cũ vltra. vbi excipitur in factũ, qñ stipulatio de reddẽdo intercessit, & quare tũc exceptio appellet̃ in factũ, & quid significet, ibi dicam. Sed attẽde, quia ista gl. vult, ꝙ tunc ex cautione agat̃, qñ confessio habet dispositionẽ secum annexā expressam, uel tacitā, seu explicitā, uel implicitā. Habet aũt exp̃ssam, vel explicitā, qñ expressim ꝑ stipulationẽ promittit reddere. hẽt aũt tacitā, & implicitā, qñ per verbũ iuris fatet̃ se debere, vt in exẽplo gl. & ita ad lr̃am ponit̃ Insti. de ob. in princ. Nā qñ quis confitet̃ se debere, intellr̃ in effectu, cũ aliter intelligi nõ possit quis dẽre, nisi exigi possit. ar. ff. ne quis eum qui in ius voc. l. si ꝑ alium §. docere, & de ver. sig. l. creditores, & l. creditor, & l. debitor, & ibi glo. ideo confessus se debere ex cā mutui, vr̃ creditor cauere de soluendo, & sic tali cõfessioni est annexa tacita dispositio. ideo talis confessio nedũ probat: sed ẽt obligat. vt ff. de cõst. pec. l. Titius, & l. quidam. hinc est, ꝙ ex ea agi põt. vt hic est casus. secus si tacita dispositio non esset, ꝙ est, qñ confiteor me habuisse, & recepisse ex cā mutui, & ultra nõn dico. nam ex tali ꝯfessione nõ põt agi: quia dispõnem non hẽt secũ annexam. Et est rõ: quia põt mutuasse, & tñ non teneor, nec debeo, vel quia erā inhabilis obligari, vel quia reddidi, uel ꝑ acceptilationẽ, uel pacto me liberasti, vel alia exceptio mihi competit, & ideo tunc stat regula, qd̃ confessio extra iudiciũ facta nõ obligat: sed tm̃ probat. l. cum falsa, s̃ de iur. & facigno. & no. ff. de pac. l. tres fratres, in 3. gl. & vr̃ casus ff. deposi. l. Publia. facit ff. de proba. l. cum de indebito in prin. & ita tenebat d. patruus meus, & dicebat gl. istam hoc voluisse, ꝙ not. quia est pulchrum, & subtile, & nititur ratione.
4 † Opp. 2. & ab extra, quod vbi nõ intercessit stipulatio ex tali cautione uelut nuda non possit agi. l. legem s̃. de pac. & l. iurisgen. §. quinimmo ff. eo. tit. Sol. quod immo est vestita literis, vt in dictis ll. no. veruntñ, quia dubitat̃, an utraq; obligatio nascatur, uel q̃ & etiam quæ actio detur. & de hoc remitto ad ea, quæ dicam j̃. eo.
5 l. generaliter. ad si. ubi glo. tangit. † Oppo. 3. ꝙ male dicat, ꝙ exceptio doli possit opponi, quia confessio fuit spõtanea, & sciẽter facta absq; dolo aduersarij, qui etiam scienti, & volenti non potest dici inferri, l. cum donationis s̃. de transac. & l. j. in fi. ff. de ac. emp. Solu. ꝙ hic non loquitur de exceptione doli speciali, q̃ dicat̃ tpe cõfessionis interuenisse, sed de exceptione doli generali, q̃ concurrit cũ quacũq; exceptione, vt ff. de exce. do. l. 2. §. gñaliter. l. sic cum exceptione ff. de non nu. pe. Et attende, qa hic exceptio doli gñalis nõ ante nascitur, quam actio instituat̃, vel in iudicio petatur. nam licèt prius dolum nõ cõmiserit, nunc tñ dolo dr̃ facere:
6 quia petit sciens se non numerasse. † Opp. 4. ꝙ hæc exceptio doli non sic simpliciter, & indistinctè possit opponi. Vr̃ obstare ff. de do. excep. l. 3. §. generaliter, & l. apud Celsum §. aduersus Solu. ut sequitur in eadem gl. quod iste tex. debet intelligi s̃m illas ll. scilicet, qñ ratio personæ, vel iusta ignorantia illam non excludit, & hæc de exceptione doli. Exceptio uero pecuniæ non numeratæ ꝯ omnem personam ꝯpetit, etiam si sit parens, vel patronus. vt in sequenti gl. no. Op. v. ꝙ actor non cõpellatur probare, ẽt si probationes habeat̃ p̃ptas l. properandũ §. j. & 2. s̃. de iudi. Sol. vt in sequen. gl. in prin. videlicet, ꝙ cõpellitur cātiue, si vult obtinere, nõ præcise, vt in contra. Oppo. 6. ꝙ nec etiam causatiuè: quia etiā eo non probante, ipse debet obtinere, nisi qui confessus est, probet
b numeratā non fuisse, [b] vnde videtur obstare j̃. eodem l. in contractibus. in prin. & §. in omni. Sol. ut sequitur in ea. gloss. quia illud post biennium: hoc ante, nisi ante biennium esset exceptio probata, quia tũc post bienniũ similiter creditori cõpetit onus probandi, vt ibi. † Oppo. 7. ꝙ ex confessione statim sibi pręiudicet: vt j̃. eodem l. generaliter, & ff. depo. l. publi. & ff. de const. pec. l. Titius. Sol. qd̃ hoc est speciale in confessione ex causa mutui facta, ut sequitur in glo. Et potuit esse ratio, frequentia talium confessionum, quas de facili uolẽtes pecuniam mutuam faciebant, &
8 faciunt quotidie, prius illam non valentes habere. † Oppo. 8. ꝙ hæc lex non procedat etiam in mutuo, quia aut dices, ꝙ hæc cautio est priuata: & illa nihil probat: vt l. instrumenta. s̃. de proba. Aut publica, & illa statim probat, & præiudicat adeo, ꝙ nec quādoque contra eam potest veniri l. antiqua s̃. titu. j. & j̃. arb. tut. l. fi. Sol. ut sequitur in glo. uidelicet, quod in utraque potest loqui, & primo in priuata scriptura facta a debitore, quę si causam habet annexā, pręiudicat debitori statim, si sit ex alia causa, quā mutui, ut dictũ est supra, secus si causam aliquā nõ hẽret sibi annexam: quia sibi non præiudicaret, l. cum de indebito §. j. ff. de ꝓba. & idẽ dicit glo. si hic priuata scriptura esset facta a tertio. Et in utroque ex istis duobus ultimis modis potest loqui d. l. instrumẽta. Sed de hoc ultimo uidelicet, an scriptura priuata facta a tertio, uel a creditore præiudicet ei, qui dicitur dẽre. vide plenius quæ dixi in l. bonæ fidei s̃. de iureiur. Secũdo potest loqui in publica scriptura, in qua tabellio simpliciter scribat, quod talis cõfessus est se recepisse mutuo decẽ a Gayo. nā, & isto casu locum hẽbit l. ista, secus uero, si tabellio scribat, qd̃ talis habuit, & recepit 10. mutuo a Gayo quia tunc instrumẽtum probat plenè numerationẽ verā ex significato illius uerbi, accepit, ut in tex. not. ff. si quis in frau. pa. l. j. §. si mutuā, & ff. ad exhi. l. de eo. §. j. & hęc vult ista no. gl. Et an idẽ sit, si ipse debitor in sua scriptura de seipso diceret, ego accepi. j̃. dicam in recitatione glo. Et ad l. antiqua. s̃. tit. j. & ad l. fin. rñdeo, vt in gl. ueruntamẽ licèt qñq; scriptũ est in instrumẽto publico, ꝙ accepit mutuo. tñ põt probari ꝯ, ut s̃. de proba. l. cum p̃cibus j̃. de ꝯhen. & commit. stip. l. optimam, & per quot testes, vide
9 quæ dixi s̃. de fi. instr. in l. in exercẽdis. † Sed tunc ab extra oppo. contra, quod licèt tabellio scripserit, ꝙ quis acceperit mutuo, nõ propterea tale instrumẽtum probet: quia illud verbũ, accepit: est tẽporis præteriti. sed de actu præterito ante rogationem notarij non põt ipse cõficere instr̃m, quia actus ille debet esse in fieri tũc de præsenti, & apparere illo loco, & tempore, quo rogatur tam ipsi notario, q̃ testibus. ut no. Inn. in c. quoniam ꝯ. extra, de prob. & Iacob. But. in auth. si quis in aliquo s̃. de eden. facit j̃. qui testamen. fa. pos. l. hac consultissima §. aũt cũ habita. Sol. ꝙ licèt illud verbum accepit: notet in se præteritum: tñ ex cõsuetudine, & de iure intellecto habet, vel recipit vnũ subauditũ. i. de p̃senti, & immediatè seu uno contextu, quo rogantur tabellio, & testes, nec enim aliter potest confici instr̃m, nam si notarius loquit̃, seu scribit ꝑ uerba præsentis temporis, cum instr̃m omni tempore loquatur, sequeretur, quod actus ille nunq̃ esset pfectus, & consummatus, & ꝑ consequẽs nunquam esset uerum dicere, ꝙ recepit. Con
c sueuerunt tamẽ tabelliones dicere, habuit, & recepit [c] mutuo in præsentia mei notarij, & testiũ j̃. vel subscriptorũ, & attẽde, qa licèt illa verba, accepit mutuo x. ex significato proprio denotent numerationẽ, vt s̃. dixi, tñ notari⁹ nõ dẽt illa apponere: nisi pecunia sit in p̃senti. vt not. di. ista glo. & iõ ꝓbato postea qd̃ pecunia præsens nõ fuisset, instr̃m redderet̃ falsum: qa tunc cũ sit cautio, dẽt
10 interuenire numeratio, vt probat̃ j̃. eo. l. aduersus. † Sed decimo, & ab extra ꝯ op. qd̃ hæc l. & similes in scriptura publica locũ nõ habẽt: qa scriptura publica principaliter fit ad probandũ: & ex tali cautione publica nõ orit̃ illa ciuilis obligatio, q̃ uocat̃ obl̃o lr̃arũ, de qua insti. de li. ob. ꝑ totũ. Sed ex priuata: vt ibi patet ex lr̃a, & ꝯ illam ciuilẽ obijcitur excep. non num. pec. vt ibi no. s̃. cod. l. j. Huius timore Pe. fuit in opi. ꝙ l. ista nõ hẽret locum in ꝯfessione emanata in instr̃o publico. Sed alij doc. cõiter cum gloss. pertranseunt, quasi sit eadem rõ, & nihil aliud allegāt. Sed ex dictis ꝑ Pe. apparet, ꝙ rõ est diuersa. Quid igit̃ dicẽdũ? dic, qd̃ gloss. est bona sane intellecta. Et rõ Pe. procedit, si actor ex confessione, vel cautione publica agat: qa nec põt sic agere, nec exce. nõ nu. pec. quæ alicuius iuris sit exclusoria, potest hr̃e. Sed actor agat ex pecunia credita, & sic illā petat tanq̃ mutuatā, & ad hoc probādũ inducit ꝯfessionẽ, q̃ probat ꝑ instr̃m publicũ. Reus põt excipere qd̃ ꝯfessio emanauit spe futurę numerõis. Et tenebit̃ actor ꝓbare numeratā, si nõdũ sit lapsum bienniũ, & in hoc mõ agẽdi idẽ est quod ĩ
11 cautione priuata debitoris. † Et, vt hæc clarius pateāt, attende, ꝙ ex cautione priuata põt agi dupliciter. Vno mõ ex cautione, & sic ex obiectione literarũ, vt hic, & s̃. eod. l. j. & insti. de lit. ob. per totũ. Alio modo ex mutuo, & chirographũ tunc inducit̃ ad probationẽ, vt j̃. eod. l. aduersus. dum ibi in lr̃a dr̃, quasi credita pecunia petitur, & locũ habet ẽt exc. nõ nu. pec. Et illo scdo modo tñ põt peti, qñ publicũ instr̃m interuenit, & tũc in codẽ instr̃o eadẽ est rõ, non in primo mõ, qa tũc locũ habet rõ Pe. & ista sunt not. qa ex eis decidit̃ terti⁹ casus, puta si nec priuata, nec publica cautio interuenit, sed confessio tñ coram testib. emanauit. Et dubitat̃, an exceptio non nu. pe. locũ habeat. & vr̃, qd̃ nõ: qa ex ꝯfessione nulla est nata ciuilis obligatio lr̃arum, & ita tenet glo. in l. si non singuli, s̃. si cer. pe. In ꝯrium vr̃ s̃. de postu. l. sub specie, & ff. si cer. pe. l. qui pecuniā, & ibi glo. & pro hoc facit qd̃ no. gl. in auth. nisi rogati s̃. de testi. Dicẽdũ est, quod si stipulatio intercessit, ex qua agit̃, opponi p̃t, vt d. l. sub spẽ & vocat̃ exceptio in factum, vt ibi no. & ita ẽt ibi loquit̃ d. l. q pecuniā. Vbi aũt stipulatio non interuenit, tunc stat dubiũ nostrũ, tñ ex proximè dictis dic, qd̃ si pecunia petat̃, vt credita, ad cuius probationẽ inducitur ꝯfessio, q̃ ꝑ testes probat̃, qd̃ excipi põt de nõ nu. pe. & onus probandi incũbet j̃. bienniũ actori, ut s̃. dixi. Et modo est clarificatus iste passus,
12 q dño Cy. & plurimis vr̃ esse incognitus. † Oppo. 11. cũ glo. ꝙ actor non dẽt ꝓbare: sed reus, ut ff. de prob. l. in exce. Solu. ut in ea. gl. in fi. uidelicet, qd̃ reus ꝓbat exceptionẽ, qñ exceptio aliqd ponit. vt ibi est videre ĩ exceptione solutionis, doli, metus, vel pacti. nõ qñ nõ ponit, sed positũ ꝑ actorẽ simpl̃r negat, vt hic. ꝓ hoc facit l. actor ff. de ꝓb. Ista sol. est peroptima ĩ casu nr̃o, in quo supponit ꝑ uero, qd̃ actoris intẽtio ex ꝯfessione non sit fundata, qa, & ꝯfessio p̃sumit̃ spe futurę numerationis facta. veruntñ qd̃ ꝯfessio sic p̃sumat̃, hẽt aliqd specialitatis. Iõ illo respectu põt dici hic speciale. Sed vbi ex trāscursu tp̃is, puta biennij, fundaret̃ ĩtẽtio aduersarij ex ꝯfessione, tũc reus ꝓbare tenet̃, qa p̃sumptio, q̃ prius erat
13 ꝑ eo, mõ est ꝯ eũ. † Op. 12. ab ex̃, qd̃ reus omni tẽpore probet, ut j̃. eo. l. aduersus, in fi. Solu. ꝙ ibi ꝯfessio erat de antecedẽti debito, ꝙ nunc in cām mutui ꝑ ꝯfessionẽ agebat̃ conuenti. & sic sufficit prius debitũ fuisse, qa tũc ꝯstat, quod spe futurę numerationis cõfessio non fuit. Opp. 13. cũ gl. fi. ꝙ hæc l. superfluat ꝑ l. j. Hui⁹ timore solu. vt ĩ ea. & in fi. adde p̃terea qd̃ ibi nõ dicit, cui onus ꝓbādi numerationẽ incũbat. hic sic, s̃m Cyn. & doc. Expedit⁹ de op. venio ad qõnẽ. & viso, qũo hęc l. ꝓcedit, cautione priuata, & publi-
14 ca, & ẽt qñ nulla scriptura ĩteruenit, vt s̃. in ix. op. † Nũc ꝓsequẽdo
a glo. q̃ro, qd si debitor ĩ cautione renũciauit [a] exce. nõ nu. pec. an tũc poterit illā opponere. Gl. dicit, qd̃ sic excep. doli, qd̃ nitit̃ ꝓbare pluribus rõnibus. Et anteq̃ vltra ꝓsequar attẽde, qa colligũt qdā qd̃ ex eo, ꝙ gl. ꝑmittit exceptionẽ doli, uideat̃ ꝓhibere excep. nõ nu. pe. qd̃ ipsi nitunt̃ impugnare ex eo, qa illa exceptio doli ẽ generalis, ut dixi in 2. op. & sic necessario aliā specialẽ ꝯpetere supponit, sed nulla alia p̃t ꝯpetere, q̃ nõ nu. pe. ergo si doli ꝯpetit, seqtur, ꝙ nõ num. pe. ẽt cõpetet: & si non nume. pe. nõ ꝯpetit, seqtur, qd̃ nec doli cõpetat. fatent̃ tñ vtrāq; ꝯpetere. Ego credo, ꝙ gl. vel loquat̃ de alia excep. doli, quæ est ꝑ se distincta ab illa, quæ gñalis appellat̃, cũ multiplex sit doli excep. vt no. in l. qui se dẽre ff. de cõdi. ob cau. ubi uide. Vel si loquit̃ de excep. doli gñali, ego credo, quod eadẽ fuerit intẽtio gl. ut uoluerit demostrare qd̃ excep.
15 doli competat, & ꝑ ꝯñs non nu. pe. † Vñ redeũdo ad qõ. dicit gl. ꝙ sic, quod nitit̃ probare ex plurib. Primo, qa si ꝑ renũtia. tolleret̃ facultas opponẽdi, daret̃ occasio delinquẽdi, & dolũ in futurum committẽdi, qd̃ fieri nõ p̃t ẽt ꝑ pactũ: vt ff. de pac. l. unus §. illud, de tribu. l. illud. §. j. Qd̃ hoc sequat̃, patet: qa cũ ꝯpetat, ꝙ ñ numerauit, ĩ petẽdo dolũ ꝯmitter actor: nec poterit resisti, si dicat̃ exc. opponi nõ posse, ergo, &c. & hoc vult gl. vsq; ad ver. duo. n. sunt. Scdo confirmat glo. tali rõne. debitor, qui est cõfessus spe numerationis futuræ, hẽt duo iura sibi cõpetẽtia. Vnũ, vt exceptionem opponat. Aliud, vt non ipse, sed creditor ꝓbet. ubi ergo renũciat exceptioni nõ nu. pec. ista renũciatio dẽt operari in iure, ꝓbā li. i. ut onus ꝓbādi, qd̃ incũbebat actori, nũc incũbat renũciāti, sed non operat, ut ꝑdat facultatẽ excipiẽdi, cũ ista exceptio ñ sit iuris, sed potius facti negati. Et illa rõ fuit Azo. & est not. Tertio ꝯfirmat gl. qa lucra iniqssima & ẽt exactiones illicitæ nõ sũt a iudice nec a l. ꝑmittẽdæ, vt l. illicitas. in prin. ff. de off. p̃si. Quarto, & ista ẽ fortior rõ: qa qua rõne lex ei subuenit, ne stet suæ ꝯfessioni: cũ q̃rat̃ de pe. non nu. eadẽ rõne dẽt ei subuenire, si nõ tñ ꝯfiteat̃, sed ẽt si renũciat exceptioni: qa totũ hẽt ꝯñsus de futura numeratiõe, & sub illius spe: & sicut necessitas pecunię habẽdę inducit eũ ad cõfitẽdũ añ numerationẽ: ita ad faciẽdũ renũciationẽ, & ꝓ hoc ĩ simi facit l. si mulier s̃. ti. j. in uer. qd̃ ad hoc. ff. de no. l. doli. ver. diuersum. Et ex his patet, qd̃ leges, q̃ dñt, qd̃ vnusq;q; p̃t renũciare iu-
b ri ꝓ se ĩducto, [b] nõ uẽdicāt sibi locũ in iure opponẽdi exceptionẽ intẽtionis, & facti, nisi quo ad onus ꝓbādi: & hoc vult illa gl. vsq; ad ver. itẽ idẽ dicā. Sed post hoc superuenit Ia. de Ra. & dixit, qd̃ ẽt in onere ꝓbādi hęc renũciatio sibi nõ p̃iudicat, dũmõ ñ trāsactũ sit bienniũ, qa illud bñficiũ, qd̃ habẽt debitores confitẽtes spe futuræ numerationis, est inductũ, vt succurrat̃ facilitati eorũ pecunia indigẽtium: vt dixi in quarta rõne; sed si renũciari p̃t quātum ad onus ꝓbādi, eadẽ facilitate inducent̃ ad renũciādũ qua ad cõfitẽdũ: & sic reperiet̃ eis nõ subuẽtũ: ergo ne dẽt occasio, ꝙ hæc l. & si. sint ludibrio. ar. l. 2. j̃. eo. de leg. dicẽdũ est, qd̃ renũciatio in ali-
16 quo sibi non p̃iudicat. † Et hæc ratio probat̃ in si. vt dictũ est l. si mulier, s̃. ti. prox. Et istā partẽ sequit̃ Cy. addẽs, & aliā rationem: qa daret̃ occasio creditorib. pecuniā nõ numerādi, & illicitas extorsiones faciẽdi, ꝯ iura s̃. allegata. Et ad iura, q̃ dñt, quod iuri suo unusquisq; põt renũciare, rñ. quod fallit, qñ iura ob facilitatẽ suā alicui subueniũt: ut hic. Et ad aliud, quod dr̃, ꝙ renũciatio dẽt aliqd operari, l. si qñ. de le. j. rñ. qd̃ uerũ est, qñ de iure tenet, qd̃ non est hic. Et attẽde bñ verba Cy. qa asserit in ipso ꝯtu renũciatio. nõ tenere, quasi innuat, qd̃ postea non teneret. Et idẽ dicit Nico. de Mat. ista rõne: qa ex tali cõfessione in scriptura facta sola ciuilis nascit̃, q̃ non est efficax ad agẽdũ ante bienniũ: vt inst. de liter. ob. Ex quo sequit̃, qd̃ licèt exceptioni non nu. pec. renũciet̃: talis renũciatio nõ ꝓpea p̃t ualidare obl̃onẽ ciuilẽ tm̃, ut eā faciat efficacẽ añ bienniũ, cũ l. hoc nõ caueat: sed tm̃ cursu biennij. Ista rõ procedit, qñ ex cautione ageret, ut hic fuit: sed ubi ex mutuo, & sic pecuniā creditā peteret sibi reddi, & ad probādũ creditũ confessionẽ induceret, qd̃ facere põt, ut dixi in 9. opp. ista ratio non pro-
17 cedit: & sic non est gñalis ad oẽm casum. † Alii ut Bal. qui idẽ tenet, mouet̃ ex eo: qa talis renũciatio repugnat nãæ substātiali ipsius ꝯtus: ergo valere non dẽt, ut ff. depo. l. j. §. pe. Est aũt de natura essẽtiali, immo, & formali, ut in ꝯtu, q re ꝯhit̃, res ipsa interueniat, q̃ designat, ad qd̃ obl̃o ꝯhitur: sed ꝑ talẽ renũciationẽ renunciator vr̃ cõsentire, ne res interueniat. ergo ualere non dẽt: vt d. §. pe. & sicut nõ ualet uẽditio, in qua agit̃, ut p̃ciũ donationis cā remaneat emptori ff. de ꝯh. emp. l. si qs dona. Ista rõ modicũ valet: qa ꝑ d. l. si qs dona. infert̃, qd̃ ipsa cõfessio sit ipso iure nulla, sicut ibi vẽditio, qd̃ non est dicẽdũ. Itẽ nõ est verũ, qd̃ renũciatio repugnet ꝯtui, qa sub spe numerationis fit: & ad illũ finẽ licèt creditor, uel mutet propositũ, uel tũc aliud gesserit in corde: iõ primæ rõnes Iac. & Cy. sunt fortiores, & ꝑ eas Bar. eandẽ opi. sequit̃ hic: & tā ipse, q̃ oẽs p̃dicti dñt renũciationẽ in nihilo p̃iudicare, qñ facta est in ipso ꝯtu: & sic eodẽ tp̃e, qa tũc nõ reperit̃ nisi vnus aĩ motus, & una facilitas, qa renũciatio ꝯñtiam trahit ab ipsa cõfessione, sicut de pignore, & hypo. dr̃ s̃. eo. l. j. & pro hoc l. si mulier, s̃. tit. j. cũ si. Secus si ex interuallo: qa nõ tā renunciatio, q̃ agnitio debiti ex ea resultans, ei præiudicat. ar. j̃. l. prox. Simile dicit Bart. hẽs in pacto, qd̃ pignus cedat ĩ solutũ pro debito: qa ualet pactũ ex post facto. l. Titi⁹ ff. de pig. ac. & tñ nõ valet factũ a prin. ut j̃. de pac. pig. l. j. qa credit l. qd̃ oẽ pcm̃ faceret tũc, ut pecuniā creditam reciperet. ista verba in ea parte, qua uolunt, quod renunciatio statim facta nullũ afferat præiudicium, placent: sed in ea parte, qua uolunt, ꝙ ex interuallo facta præiudicant, non vñr iuri consona, qd̃ probo tali rõne. Ante renunciationẽ istā præsumptio est pro debitore, quod confessio emanauerit spe numerationis futuræ, ideo confessione non obst. actor non tenetur probare, vt hic: sed hæc p̃sumptio non tollit̃ renũciatione exceptionis, ut probabo, ergo

ADDITIONES.

a ¶ Si ex cautione. Circa huius l. materiam uide Bar. in l. post dotem. sol. mat. in uer. ex prædictis, & ꝙ no. Bal. in l. fin. in 6. colum. j̃. communia utiusq. iudi. Ang. in l. si ita stipulatus §. Chrysogonus, de uerb. oblig. & quæ not. Bart. & Imol. in l. si debitorem ff. de noua.

b ¶ Probet numeratam non fuisse. Adde quando extat instrumentum publicũ audiatur post biennium uolens probare pecuniam non numeratam, & vide de hoc Bar. in l. 1, post princ. j̃. de confes.

c † Habuit, & recepit. Adde Sali. in l. si ex precio, nu. 9. & ꝙ ibi posui in apost. ad ipsum ubi posui optimam clausulam per quam tollitur exceptio nõ numeratæ pecuniæ, etiam infra biennium, in apostil. in uers. non dixit pecuniam se haber, supra, si cer. petat.

ADDITIONES.

a ¶ Renũciauit. Adde quod exceptioni nõ nu. pec. renunciari non põt in eodẽ instr̃o, sed ex interuallo sic, nisi iuretur. gl. & Bar. & doc. & Bal. in 6. q. hic, & in l. in contractib. infra, eo. in prin. post gl. quod ualet, & opi. gl. de cõsuetudine seruatur, ut hic per Bald. & Pet. de Suza. & in l. indubitati. j̃. eod. & ibi Bal. & Pau. de Ca. uide oĩno Nico. de Mat. in consil. quidā mercator. Bal. in d. l. in contractibus 3. q. dicit, ꝙ si est renunciatum, & factum pactũ de non petenda numeratione, adhuc opponitur exceptio, & pactũ non tenet, ut tenet Spe. de ob. & sol. §. j. in prima forma. ver. sequitur, & ꝑ Alex. in l. 2. §. fin. si cer. pet. & in consi. 35. j. par. ubi dicit, quod eadẽ facilitate mouetur ad cõfitendum, & quod ideo non ualet facta eodem tempore s̃m cõem opi. doc.

b ¶ Iuri pro se inducto. Tu uide, an & qñ quis possit iuri pro se introducto renũciare, Bal. in l. si quis in conscribendo, nu. 5. & ꝙ ibi posui in addit. ad ipsum. in uer. iuri pro se introducto s̃. de epi. & cler. & Fely. copiosè in c. si diligenti. per totum commentum. extra, de foro compet. & de hoc, quod mox sequitur in litera Sali. uide Bart. Soci. in suo tract. fallen. reg. 339. inci. renunciatio. fall. 8.

ergo ſtāte iſta ꝑſumptione, renūciatio nō ꝑiudicat ſi facta eēt incōtinēti. Quòd illa ꝑſumptio nō tollat, ꝓbo: qa renunciatio exceptionis nō ɔ̄dicit ꝑſumptioni nō nu.pe. imo poti⁹ illā ineſſe ſupponit, qa renūciatio nō eſt de nō ente, vel ſpe, aut actu, uel potentia, & ſic ñ ɔ̄dicit, ſed ſupponit, adhuc durare. quare ñ debeā poſſe ēt poſt renūciationē opponere, nō video. Et qđ aliq eorū dñt, ꝙ ꝑ renūcia. vr̄ fidē cautionis, & debiti agnoſcere, vt ī. l. ꝓxi. nō vr̄ bñ dictū, cū renūciatio ſimplex hoc nō īferat neceſſario, immo potius, ut faciā ob pecuniā numerādā, q̄ prius nō erat numerata ēt iuris ꝑſumptione. Nec ſimile Bar. ē bonū, qa ibi ɔſtabat, qđ pecuniā creditā iā receperat. hæc ꝑſumptio erat, ꝙ non receperat, vel ſaltē dubitabat. Tñ ēt ſuppoſito, ꝙ ꝑiudicet facta ex interuallo, ego nō credo, qđ ꝑiudicet. niſi quo ad on⁹ ꝓbādi: qđ ꝓbo, qa per curſū biēnij quo tacita ītroducit renūciatio: ar. ei⁹, ꝙ no. gl. pe. ī l. ſi ego ff. de neg. geſ. nō ꝑiudicat niſi ī onere ꝓbādi: vt dicā in ſeq. q. & tāto fortius quāto dr̄, qđ ciuilis poſtea efficax ad agēdū efficit ſiue ꝑ ſe ſolā ſiue ꝑ cōiūctionē nālis ex tacito conſenſu curſu illi⁹ tpis ꝑſumpto. & hoc forte de mēte ꝑdictorū fuit: licèt nō declara
18 uerint. †Quæro 2. ſucceſſiuè cū gl. an poſt biēniū [a] poſſit opponi
a exceptio nō nu.pe. & dicit gl. ꝙ qdā dixerūt, ꝙ nō ꝑ l. iuriſgen. §. ait ꝑtor, & §. ſed ſi qs ff. de pac. Ex quarū legū allegatiōe colligo, ꝙ gl. loquit̄ in caſu, quo renūciatū fuit exceptioni: aliàs illæ nihil facerēt ad ꝓpoſitū. & ſic gloſſat ver. illū. Itē, idē ɔtinuatiuè poſuit
b ad q. ꝑce. vt ēt demōſtrat illa dictio, itē: [b] q̄ ꝑcedētiū ē repetitiua
19 l. in repetēdis, de leg. 3. † Et pro tāto, qa iſta glo. vnū ſupponit, & de alio q̄rit. iō de ſuppoſito fit qō, an, & ſi non ſit renūciatū poſſit poſt biēniū opponi exceptio nō nu.pec. & vr̄ qđ nō, qa fruſtratoriè opponeret̄, cū oppoſitū ꝓbari nō poſſit. Qđ patet, qa opponēs ad eius ꝓbationē nō ꝑt iurm̄ deferre aduerſario, vt ī. eo. l. in ɔ̄ctib. §. illo uidelicet, & tñ iurm̄ ſpēs eſt ꝓbationis ff. de iureiurā. l. non erit §. dato. Scđo ꝓ hoc vr̄ tex. in plurib. locis, videlicet ī. e. l. in ɔ̄ctib. in ꝑinc. ibi, nullo mō q̄rela, &c. & ī. eo. l. n intra. in fi. ibi oīmodo, &c. ſ. de epiſ. au. l. ſi ꝑſes, vbi licentiā opponendi ei dat ꝑ biēniū, & in l. ſub ſpē ſ. de poſtu. ibi nec tꝑs ſpacio ſtatuto, &c. & clarius in l. ſi nō ſinguli ſ. ſi cer. pet. ibi, fruſtra ueremini, &c. & in ſti. de lite. ob. in fi. Tertio, qa poſt agnitā fidē cautionis nō admittit̄, vt ī. l. ꝓxi. ſed ꝑ lapſum biēnij dr̄ accōmodare conſenſum cautioni, ut d. l. ſub ſpē. ergo, &c. Quarto, qa aliàs ſequeret̄, ꝙ ll. fuerint ludibrio, q̄ vſq; ad biēniū opponi ꝑmiſerūt, ɔ̄ l. 2. ī. com. de lega. Quinto, qa oīs terīus a l. induct⁹ dr̄ perēptorius, vt in c. pia. ex̄, de exce. & in c. frequēs, de reſt. ſpo. li. 6. & ī. de iu. del. l. fi. §. fi. & ī. đ ap. auth. hodie, ſed perēptori⁹ nō eēt iſte terīus biēnij, ſi poſt eū ad ꝓbādū negatiuā admitteret̄, ergo, &c. Cōtrariū tenuerūt glo. nr̄ę. ſaltē in exceptione doli. Intelligo in exceptione nō nu.pe. cū illa doli exceptio ſit gñalis, & ſic ſupponit aliā ſecū ɔcurrere ſpālē, & ſic nō nu.pec. vt dixi in prin. ꝑcedētis q. Vel ſi loquuntur de alia exceptione doli, cū ſit multiplex: ut no. in d. l. q ſe dēre. Probo, ꝙ ēt exceptio nō nu.pe. poſſit op. Primo, qa exceptiones conſueuerūt eſſe ꝑpetuę l. purè, in fi. ff. de do. excep. Scđo, qa hic duo parificant̄, exceptionē iſtā opponere, & cautionē cōdicere ī. eo. l. ſi quaſi. Sed ɔſtat, ꝙ ɔdictio ad cautionē repetēdā eſt ꝑpetua, vt alię ꝑſonales actiones, ut ſ. de ɔſti. pecu. l. 2. & inſti. de ꝑpe. & tēp. ac. ī prin. ergo, & exceptiones, qa cui dat̄ actio, forti⁹ exceptio. l. j. §. qđ ait ff. de ſuperfi. cū ſi. & tāto fortius, qa q̄ annua ſunt ad agēdū, ſunt ꝑpetua ad excipiēdū d. l. purè. Tertio, qa ad duo tenet̄ creditor debitori intra biēniū ſm̄ oēs, videlicet ad liberādū debitorē a ɔfeſſione, & reddēdū cautionē, vt ī. eo. l. ſi quaſi, & ſ. de cōd. ex l. l. diſſolutę. ſed tꝑs nō eſt modus obligationis tollēdæ, & liberationis inducēdæ, vt l. obligationū ferè §. placet ff. de actio. & obl. ergo, &c. Et hæ tres rōnes ponuntur hic in gl. Quarto pōt addi, ne illicitę extorſiones ꝑmitant̄ a iure, ɔ̄ l. illicitas, ī prin. ff. de offi. ꝑſid. Quinto ɔfirmo fortiſſima rōne. Aut dicimus, qđ ius opponēdi hāc exceptionē, & eam non probandi ɔpetat debitori de iure cōi, & tunc neutrū horū dr̄ tꝑe tolli. Aut diceremus, & verius, qđ ius opponēdi exceptionē ɔpetat ei de iure cōi, ſed releuatio ab onere probandi ei ɔpetat de iure ſpeciali, & in creditorē trāſferat, tūc taciturnitas biēnalis nō dēt auferre niſi id, ꝙ de iure ſpeciali ſibi fuerat ɔceſſum, & eū in iure cōi dimittere: qa lex iuū, & nō ꝓpriū denegat auxiliū l. Celſus, in fi. ff. de ar. & qa faciliter tollunt̄ iura ſpālia, ſed nō cōia l. eius militis §. militia miſſus ff. de teſta. mili. & in Auth. de nō ali. §. qa uero. Sed ius opponendi exceptionē, & illā a ſe ꝓbādi ɔpetebat đ iur̄ cōi, ergo, & nūc poſt biē
20 niū ei ɔpetat eā. vñ audiri dēt, ſed ꝓbare tenet̄. †Sexto ɔfirmo. & ſic, ſi qs non uelit uti bñficio ei ɔceſſo, non cogit̄ illo uti: qa non ɔfert̄ in inuitū, ut in regula iuris bñficiū. li. 6. & ꝑt ei renūciare, & renūciādo, remanet in iure cōi acſi ſibi illud nō fuiſſet ɔceſſum, vt l. ſi iudex circunuento ff. de mino. & ī. de iu. deli. l. fi. §. cū eñ, ſed nemini dubiū, ꝙ ante hoc bñficium circa onus probādi confitenti ɔceſſum ipſe ɔfitēs potuiſſet ꝓbare qñcūq; pecuniam ſibi numeratā non fuiſſe, & fuiſſet auditus, ergo, & nunc. Septimo ſi litera bñ pōderet̄, hæc ꝓbant̄ forè vera in l. q pecuniā ff. ſi cer. pe. dū ibi dr̄, ꝙ eſt in ꝑtāte ɔfitētis ne accipiendo ſe aſtringat. Ex quo datur intelligi, qđ ſi non accipit, nullo tꝑe eſt aſtrictus, ſed poſt biēniū dēt hoc ꝓbare, qa ſua ɔfeſſio tūc incipit vires hr̄e, aū bienniū non, ſed creditor, qa cōfeſſio ꝑſumit̄ vſq; ad biēniū facta ſpe futuræ numerationis, & ſic opi. gl. eſt vera, & ꝑ ꝑdictas inconuincibiles rōnes bene defenſata. Et, qa forſan qdā diceret̄, ꝙ illa gl. clarè hoc nō tenet, ideo uide aliā, ubi plenius tractat̄. videlicet in ſti. de li. ob. & ē gl. ſup uerbo, obliget̄, q̄ clarè hoc tenet. Et idē tenet ī. e. l. gñalr̄. in gl. ſup uerbo religionē. in uer. itē ſm̄ Iac. & non rñdeo ad allegata in ɔ̄, & ad primā, & ad vltimā rōnē nō ē neceſſaria alia rñſio, niſi ꝙ ipę nō ſunt in ſe veræ, ut patet ex ꝑdictis ꝑ iſta parte allegatis. Ad l. ſi ꝑſes, & l. ſub ſpē. rñ. ꝙ debent intelligi, uel reſpectu q̄relę ꝑ modū agēdi ꝓponēdæ, ꝙ fieri ꝑt uſq; ad biēniū, nō vltra. vt ī. eo. l. aſſeueratio. Vel ſi intelligunt̄ ꝑ modū excipiēdi, dicēdū eſt, qđ loquūtur reſpectu oneris ꝓbandi, ut in quali bet earū no. Qđ ergo in l. ſub ſpē. dicit, ꝙ eſt tutus ſi tꝑis ſpacio cōſenſum nō accōmodauit, dēt intelligi ſine alio onere ꝓbādi. Secus ſi exꝑſſim fidē cautionis agnouiſſet, vt l. ꝓxi. ī. eo. Ad. l. ſi nō ſinguli, q̄ fortius obſtat, rñ. ꝙ, & illa ꝑt intelligi ſm̄ ꝑdicta, uel fortè ibi iō, qa ɔſtabat pecuniā interueniſſe, & numeratā fuiſſe, vñ ɔfeſſio ibi nō emanauerat ſpe alicuius futuræ numerōnis. iō minus tꝑs dat̄ ad q̄relā deferēdā his, q dñt ſe nihil de ea recepiſſe. vt ibi dixi. Ad ultimū, qđ dr̄ de termino perēptorio, rñdeo, ꝙ terminus eſt hic perēptorius priuilegii, nō iuris cōis: vt patet ex ꝑdictis. Vnū non omitto, ꝙ Bal. hic dicit, ꝙ ſi nō poſſet excipi, tñ iudicis
c officiū miſericorditer poſſet implorari [c] ꝑ l. planè, & l. fin. ff đ pe. hęre. & maximè de æqtate canonica ꝑ no. ꝑ Inn. in c. qa plerunque. ex̄, de imm. eccle. Sed hæc de iure nō ꝓcedit, qa tūc æquitas nō ſubeſt: qa exceptionē habuit, q̄ opponere potuit. vñ ſibi eſſet imputādū ar. l. planè, & l. fi. q̄ loquūtur, qñ exceptio ſibi nulla cōpetit. vt ibi no. immo ē caſus in l. plane, ꝙ exceptio ɔpetēs facit iu
21 dicis officiū ceſſare. Cōcludo ergo, ꝙ q̄rela ꝑ modū agendi ultra biēniū non defert̄: ſed ꝑ modū excipiēdi ſic: verū excipies tūc dēt ꝓbare nō numeratā, qđ non tenebatur facere ī. biēniū ſiue egiſſet, ſiue excepiſſet. Sed tūc dubitari ꝑt, qualiter probabitur. Et rñdeo, ꝑ teſtes, q interfuerūt tꝑe ɔfeſſionis, & cautionis. ar. ī. e. l. aduerſus. ibi dū dicit, an tūc cū cauebat̄, &c. vr̄ ꝑ cōfeſſionē creditoris, qa hoc ē regulare, & ꝓbat̄ in gl. illa parū ſ. in verſi. ſed ſi renūciet. dū dicit, ꝙ interrogabit creditor, &c. & hoc ēt tenet gl. inſti. de li. ob. ſup uerbo, ſcriptura, & ī. eo. l. in ɔ̄ctib. ī prin. vbi vide q̄ ibi ſup gl. ſup uerbo, nullo. Nec ob. ī. eo. l. ī ɔ̄ctib. §. illo. uidelicet, qa loqtur de ꝓbatione fiēda ꝑ iuramentū. Vel dic aliter, ut ibi dicā, & hęc uera niſi ɔfeſſio debitoris emanaſſet in tali inſtrō, ɔ̄ ꝙ nullo mō conueniri poſſet, ut l. fi. ī. arb. tu. cū ſi. ſm̄ Pe. & Cy. Itē hæc uera niſi emanaſſet ex cā antecedentis debiti, & in ſcripturā cautio fuiſſet redacta: qa tūc ꝑ ſcripturā tm̄ ꝓbatur, ut ī. e. l. gñaliter.
22 vbi vide, ꝙ in 2. q. ſcripſi. † Quæro nūc tertio cū glo. qđ ſi aū bienniū erat renūciatū exceptioni non nu.pec. & nūc poſt biennium opponitur, an uigore renunciationis poſſit repelli opponens. Et ſuppono, quod renunciatio non ſit facta in ipſo ɔ̄ctu, ſed poſtea ex interuallo, & hoc propter ea, q̄ dixi in j. q. Gloſſ. hic refert, ꝙ qdam dixerunt, ꝙ opponi non poteſt: qa ex toto ꝑiudicat. ar. ff. de pac. l. iuriſgen. §. ait pretor. etiā ſi dat occaſionē illicitā exactionē faciēdi. vt ī. eo. l. ſed, & ſi qs. fortifico: qa nūc poſt biēniū non pōt renūciatio aliqd circa onus probandi operari: cū abſq; ea incūbat ipſi opponenti onus probandi, ut in præcedenti q. dixi. igitur vt aliquid operetur, tollat facultatem opponendi, & probandi, ut ff. ſi quis cau. l. ſed & ſi quis §. quæſitū. nā & iuri probādi ꝑt qs renūciare l. iubemus ſ. de iu. uel ſaltem iuri ɔ̄ propriam confeſſionem ueniendi. arg. ſ. tit. j. l. antiqua §. j. & ī. arb. tu. l. fin. Contrarium tñ determinat iſta gl. tribus rationibus, prima, quia de præſenti dolū cōmittit, qui petit, ꝙ non numerauit. Sed hæc rō modicum valet: qa de hoc nō cōſtat, & ꝑꝑ renunciationem ille non admittit̄ ad probandum, ut alij dicunt. Scđa, quia cautio, ut inanis ꝑpetuo cōdici pōt l. diſſolutæ ſ. de ɔdict. ex l. & iſta etiā procederet, ſi ad probādū inanitatē admitti poſſet, renunciatione nō obſtante: & illud eſt, ꝙ proprie, & principaliter q̄ritur, an ad probādū dēt admitti, uel non. & iō rōnes ꝑdictæ nihil ualent, cum ſupponant renunciationem admitti, ꝙ alii negant. Tertia rō eſt, quia tempus
non

ADDITIONES.

a ¶ Poſt bienniū. Sed quid de iure canonico, dic, qđ ex quo lex ciuilis uolebat, ꝙ exceptio nō nu.pe. intra quinquennium poſſet opponi, & hodie ſit limitata, ꝙ tñ intra biennium poſſit opponi, tñ ex quo ſemel competijt eccleſiæ, & perſonæ eccleſiaſticæ poteſtas opponendi exceptionem nō nu. pecu. intra quinquenniū ex diſpoſitione l. antiquæ, hodie ēt poterit opponere intra quinquenniū, & non tenetur probare, ſed creditor, qa non potuit quinquenniū ad bienniū reduci in præiudiciū eccleſiæ, & perſonæ eccleſiaſticæ, ꝙ eſt ſingulare, ut per d. Soc. conſi. 241. inci. circa primam difficultatē. uerſi. confirmo hoc per ea, quæ in 2. parte. item adde, ꝙ de iure canonico etiam poteſt opponi poſt biennium quandocunque de ęquitate. Dyn. in regula locupletari in 6. Ioan. de Por. in rub. ff. ſol. mat. vlti. col. & hic & in l. cum quis, 11. & 14. ſ. de iu. & fac. igno. & in l. in contractibus ī. eo. in princ. ubi dicit etiam, ꝙ tunc datur officio iudicis, niſi calumnia præſumatur, quo caſu poteſt opponi per iudicem denegati, ſed ſi except. opponitur infra, biennium propter præſumptam calumniam non excluditur Bal. ibi in 1. nota.

b ¶ Dictio item. An & quando dictio, item, adijcitur præcedētib. noua oratio in ſe perfecta omni perfectione, non repetitionem, ſed continuationem inducat, uide do. Soc. conſi. 10. inci. quamuis quæſtiones. circa prin. 9. col. ibi, ſed ad hoc reſpondetur, in 1. parte.

c † Officium iudicis miſericorditer poſſet implorari. Adde ultra Cyn. hic, & Bald, nu, 149. q. prin. eundem Bal. poſt gl. in l. in contractibus, in prin. ī. eod.

non eſt modus liberationis, vel obligationis inducendæ, &c. Sed reſpondebant alij, hic non tractamus de tꝑe, ſed de renunciatio
23 ne, q̄ facultatem ꝓbandi aufert. † Sed his non obſtātibus ego ſto cum gl. ꝙ poſt biennium poſſit opponi, & probari, & rō, quia aū biennium facta ꝓduxit effectum ſuum, & fuit opata trāſlationē oneris probandi in renunciantem. & ſic non egit tunc tollere ipſi renuncianti facultatem probandi, ad ꝙ tunc aſtrictus non erat, ſed egit onus ꝓbandi ei inducere. & illud onus inductum continuatur ēt poſt biennium. vnde tunc non tollit, ꝙ induxit, ne ɔ̄rios operetur effectus. & repugnantiam in ſe cōtineat, ɔ̄. l. ſi hominē. §. j. ff. de ſol. & l. ubi repugnantia. ff. de reg. iur. Nec obſtant allegata in glo. in ɔ̄, quia ex prædictis apparet, ꝙ non faciunt ad propoſitum, & hoc ubi renunciatio eſt facta ante biennium, ſinaūt poſtea, tunc dico exceptionem opponi non poſſe, nec ꝓbari, & hoc ꝑ rōnem ipſam, q̄ ſ. feci. ſ. vt renunciatio aliquid operetur, & tūc
24 ſaluari pōt alia opi. † Ex prædictis conclude triplicem renūciationem, unam in ɔ̄ctu, aliam poſt ɔ̄ctum ex interuallo, ſed ante biēnium, aliam poſt biennium, & q̄tum quælibet earum operet̄, dictum eſt. ſ. hæc tene menti, quia ſubtilia ſunt, & per alios non declarata. ſed taliter qualiter pertranſita, & modo ſunt glo. elucida
25 tæ. † Sed tunc quæro quarto, quid ſi ſuper renunciatione eſt iuratum. Rñderunt quidam, ꝙ iurm̄ non nocet, quia intelligitur præſtitum ſub conditione, ſi numeret̄, ut ī. eo. l. fi. & de hoc dixerunt ibi fore caſum. Alij, ut Pet. dixerunt ſimiliter, ꝙ non ꝑiudicat, ſed non ea rōne, qa ſub conditione videat̄ promiſiſſe & iuraſſe, quia hoc non fecit, ſed ſub modo, ut numeraret, & quia modus nō ſuſpendit, iō de iuris rigore dixit ipſum incidere debere ī periuriū: verum, quia lex de æquitate cum eo diſpenſat, ideo ex diſpenſatione l. in periurium non incidit, & ita intelligit l. fi. ī. eo. & ff. q ſatiſ. col. l. fi. Alij, ut Iac. de Are. quem ſequitur Cy. dicit. Aut promiſit, & iurauit, ꝙ redderet, & tunc ſub conditione vr̄ iuraſſe, ſi numeraret, quia illud verbum, reddere, importat hoc, & ſignificat, & ita intelligit d. l. fi. ī. eo. Aut ꝓmiſit exce. non nu.pe. non opponere, & ita iurauit. & tunc, licet ſub modo iurare videat̄, tñ de iure noſtro inquit ipſe non ꝑiudicat. ff. de pac. l. iuriſgen. §. & generaliter. ſed de iure canonico ſic, vt in c. cum contingat, extra, de iureiu. Sed Bar. ī. eo. l. fi. addit, ꝙ licet iurm̄ ſibi ꝑiudicet, tñ ſi ſoluerit, poterit repetere, ſicut dr̄ de eo, qui iurauit uſuras ſoluere. ut extra
26 de iureiu. c. debitores, ꝙ no. † Quæro 5. & ab extra. an per ſtatutū
a poſſit tolli [a] exce. non nu.pe. Bal. hic formauit illam q. Et rñ. ꝙ q̄tū ad forum laicale, tenet ſtatutum, & eſt ſeruandum, qa exce. non nu.pe. eſt de iure ciuili, & ſic pōt tolli per aliud ius ciuile, ut eſt ſtatutum municipale. vt no. in l. neque ex prætorio. ff. de reg. iur. facit ſ. de ɔſti. pec. l. 2. in fi. Quantum uero ad forum epiſcopale dicit ipſe, ꝙ ſi ageretur eodem mō, quo in laicali, tunc adhuc eſſet ſeruandum, ſed ſi ageretur ſeruata forma denunciationis, de qua in c. nouit. extra, de iud. tunc, quia in illo iudicio ſolum debet conſtare de facti veritate, ſtatutum ſolum valeret in hoc, ut in debitorem transferret̄ onus probandi negatiuam. Quantum vero ad forum pœnitentiale, in quo non fit diſcuſſio probationum, cuiuſlibet conſcientiæ relinquitur, ut ibidem per Inno. in c. quia ple
27 rique. de immu. eccl. † Expedita propria mā legis, reuertor ad aliqua hic per glo. tacta. & quia glo. dixit, ꝙ ſi tabellio in inſtrō ſcripſit, ꝙ Titius habuit, & recepit mutuo decem a Caio. ꝙ per iſta verba probatur numeratio, licet poſſit probari, ꝙ falſum ſcripſerit. Quid ſi debitor ipſe in ſuo chirographo ſcripſit. Ego habui. & recepi. 10. mutuo a Gaio, an ex eis probetur numeratio. di. Barto. hic, ꝙ non, ſed ſolum ſimplex confeſſio de habito, & recepto, & ſic poterit opponi exce. non nu.pe. & ſm̄ eum eſt rō, quia ſolum debitor atteſtatur facto ſuo antecedenti ɔfeſſionem emiſſam. Iō verba neceſſario ſonant in ɔfeſſionem. & ſic debēt intelligi. Sed qñ tabellio ſic ſcripſit, tunc illa ſunt verba tabellionis teſtificantis vltra ɔfeſſionem partis, & quia inſtrm̄ debet ꝓbare, & de neceſſitate concludere, ſicut dictum teſtium. ut l. non nudis. & l. nō epiſtolis. ſ. de proba. & l. non ob hoc ī. vñ cogna. iō illa uerba ab eo ſcripta de vera numeratione intelligūtur. hoc idem dicit Bal. & allegat pro caſu l. ſi ex plurib. in princi. ff. de ſolu. Sed modicū facit, ſi litera bene ponderet̄. nihilominus ego idem teneo, & dico, ꝙ eſt gl. inſti. de lite. ob. circa prin. ſuper verbo, debere. in fi. Et hoc eſt de menſe glo. ī. de dote cau. non nu. l. 1. Et clarius in l. fin. in fi. & ibi vr̄ caſus. Et ex his infero, ꝙ ſi ipſe dixit, ego fateor me habuiſſe, & recepiſſe. & ita habui, & recepi mutuo. ꝙ non ꝑpea probatur numeratio vera, ſed confeſſionata, & erit eadem ɔfeſſio purificata, ſed per alia verba, effectus tñ eſt diuerſus, & ꝑ eaſdem rōnes dico idem, ſi adiecit hæc verba, & habui, & recepi in præſentia teſtium infraſcriptorum. quia neceſſario non infert, qđ numeratio facta fuerit in præſentia teſtium, ſed confeſſio ſic, etiā ſi teſtes in ſubſcriptionibus ſuis generaliter atteſtentur ꝑdicta vera fuiſſe, nulla facta ſpeciali mentione de numeratione, ſecus ſi ipſe dicat habui, & recepi, & ita numerata fuerunt mihi in præſentia teſtium infraſcriptorum, quia tunc numeratio probatur, ut l.
28 lecta. ff. ſi cer. per. † Sed quid ſi tabellio dicat in inſtrō, Titius con
b feſſus eſt ſe habuiſſe, & recepiſſe [b] cētum, quę habuit, & recepit, an probetur numeratio. Dicit Bar. ꝙ ſi adiecit, quæ habuit, & recepit in præſentia mei notarij, & teſtium infraſcriptorū, tunc, qa illa verba ſunt tabellionis, & non partis, numeratio probatur per no. hic in glo. ſin autem illa uerba, in præſentia mei, &c. non ſunt ſcripta, tunc dicit, quod in themate. ſ. poſito, in quo eſt poſitum relatiuum, q̄ habuit, &c. non probat̄ de neceſſitate numeratio, qa ad ɔfeſſionem referri poſſunt, licet tabellio ea ſcripſerit in tertia ꝑſona. ſic, & prima de ɔfeſſione, & tñ fuerunt ꝓlata in prima, & iō cum poſſint intelligi, q̄ habuit, & recepit, vt ɔfeſſus fuit, numerationem neceſſario non inferunt, & ſic non ꝓbant. ut d. l. nō ob hoc ī. vñ cogna. cū ſi. Secus inquit ipſe, ſi non eſſet relatiuū, q̄, ſed copula, &, puta habuit, & recepit. nā tunc illa verba non pñt referri ad partis ɔfeſſionem, quaſi a parte emanaſſet. Sed notarius dixiſſet, ſeu ſcripſiſſet, & aſſeruit, ꝙ habuit, & recepit, iō inquit ipſe, cū ſint verba tabellionis, & non partis, de neceſſitate ꝓbat̄ nume
29 ratio. pōt tñ ꝓbari ɔ̄, ut hic in glo. † Quęro, qđ ſi notarius dixit, eſt ɔfeſſus, ſe habuiſſe a Titio numerāte ei de ꝓpria pecunia. dic, qđ numeratio non ꝓbat̄, qa totum pōt referri ad ɔfeſſionem partis, ſic ɔmittentis, ſed illud participium numerāte, & ſequētia potuiſſet eſſe verba tabellionis, & quia hoc eſt incertum, ſup ꝙ ꝓbatio eſt incerta, & non ɔcludit neceſſario. iō non ꝓbat̄ numeratio. ut d. l. nō hoc, & extra, de prob. c. in ꝑſentia. Quæro in practica, actor agit ex cautione ɔfeſſionali. ut dicit hæc lr̄a, ad ꝓbationē iuris ſui ꝓbat nedum ɔfeſſionē, ſed ēt numerationē, an reus eſt in cā abſolutionis, vel ɔdemnationis. Et vr̄, ꝙ abſolutionis, quia ex cautione ſeu ɔfeſſione non debet actio dari, ſed ex numeratione, qa obligatio, q̄ ꝑt induci ex vero, non dēt induci ex ficto. ut l. j. ī. de rei uxo. ac. circa prin. & de pac. ɔue. l. fi. §. & ſi quidē. In op. facit, quia numeratio vr̄ facta cā verificandæ cautionis, & implendę fidei creditoris, igit̄ ex cautione agi potuit. & ɔdemnatio ſequi debet. ar. ff. de no. l. cum. n. Sol. diſtinguendo, aut numeratio ꝓbatur ſm̄ tꝑs cautionis, & tunc male agit, qa confeſſio nō emanauit cā inducendę obligationis, ſed ꝓbationis, & quia obligatio nata eſt ex numeratione, igit̄ non dēt produci ex confeſſione, maxime, quia non eſt efficax ad agendum, niſi poſt biennium. ut inſtit. de li. ob. ad finē. & hoc ſm̄ Bal. Ego puto ɔ̄ ꝑ hanc legem, qa, & hic actor agit ex cautione, & certi cōdi. ex numeratione, cum ambo remedia competant vni, & noſtra intereſt plura remedia hr̄e, ut l. non eſt nouum. ff. de ac. emp. & quodlibet ex eis agit inducere, & loquor ubi confeſſio hēt diſpoſitionem annexam. Aut non ꝓbatur, ſm̄ tꝑs cautionis, & tunc, Aut numeratio ꝑcedit cautionē, & tunc inquit, ꝙ ɔfeſſio emanat ad probationem, & non ad inducendum ɔ̄ctum literarum, & iō probata numeratione facta in anteriori tꝑe, libellus reperit̄ ineptus iuxta no. in ſimili in l. ſed, & ſi poſſeſſori. §. fi. ff. de iureiu. & iō rōne petitionis, q̄ nunc apparet inepta, ipſe debet abſolui. ut alias in c. examinata, ext. de iud. Iſtud poſſet tollerari ubi eſſet ſimplex confeſſio non habens ſecum diſpoſitionem annexam, ſed ubi haberet diſpoſitionem annexā expreſſam, uel tacitam, tunc, quia talis cōfeſſio nedum probat, ſed etiam oblig. ut dixi ſ. in primo ɔ̄. neſcio uidere quare libellus ſit ineptus. Item, quia probatio anterioris numerationis eſt facta ad tollendam exceptionē non nu.pec. & ad confeſſionē, & obligationem inductam ex ea verificādam. Aut numeratio probata ſequitur cautionem, & tunc inquit ipſe, ꝙ ſequi dēt ɔdemnatio. ut no. ī. eo. l. in ɔ̄ctibus. in prin. in gl. ſuper verbo, nullo mō, & eſt rō, quia numeratio fidem creditoris impleuit, & ſic non minuit effectum cautionis, ſed auxit, & ita reſtringit ipſe hanc l. Sed meo iudicio hæc lex non eſt ad iſtum caſum tm̄ reſtringenda ꝑ rōnes. ſ. alleg. & ꝑ l. ſub ſpē, ſ. de poſtu. ꝓut ibi cautio eſt ſecuta ꝑcinū ꝑſtitū, & ex cautione fiet ɔdēnatio. Itē ꝑ l. aduerſus. ī. eod. dū đt, an tūc cū cauebat̄, ubi colligit̄, ꝙ ſi ſm̄ tꝑe cautionis numeratio interuenit, ꝙ ex cautione pōt agi, & ſequeret̄ ɔdemnatio, licet probet̄ numeratio. Et eſt rō, qa ꝓbatio numerationis non verificat cautionem, ſed cām cautionis ɔ̄ obiectum exceptionis non factę nu
30 merationis. † Quæro eɔ̄, qđ ſi petit pecuniam, ut creditam, & numeratam, & aliter non probat numerationē, q̄ ꝑ cautionem ɔfeſſionalē de recepto. Bar. in l. 2. ad fi. ff. ſi cer. pet. ſentit, ꝙ actoris intentio non ſit probata. quia aliud eſt mutuum naturale, ꝙ eſt, qñ nnmeratio interuenit. Aliud ciuile, qñ chirographum confeſſionale interuenit, ut ibi in gl. no. Sed ipſe poſtea in quibuſdam qōnibus, quas ipſe mouet in l. ſingularia ī. eo. tit. vr̄ quodammodo oppoſitum ſentire. Ego autem credo, ꝙ probet, rō eſt, quia confeſſio, qua confitet̄ ſe habuiſſe, & recepiſſe mutuo centum, ꝓbat præſumptiue numerationem ēt intra biennium, ſi non opponat̄ exceptio non nume. pec. caſus eſt hic. Item poſt biennium multo fortius, quia ſi ſm̄ illos, qui dicunt, ꝙ exceptio tunc nō pōt opponi, multo fortius, & ſm̄ illos, qui dicunt, ꝙ opponi pōt, ſed reus tenetur probare nō numeratam ad hoc idem, ad ꝙ tenetur probare numeratam, niſi oppoſitum eis ſit probatum vere uel præſumptiue, pro hoc facit, quia de proprio ſignificato illius uerbi accepiſſe.

ADDITIONES.

a ¶ Poſſit tolli. Vide per Bal. in l. in contractibus. in 2. & 3. q. ī. eo. ſed quid in exce. nō nu. do. vide Bal. ī ru. C. de pri. do. ī 3. col. & gl. & doc. ī l. 1. de do. ob cau. † Adde eundem Bal. in l. cum quis. C. de iur. & fac. ign. & can. in c. fi. extra de ſol. ubi plene examinat hunc articulum.

b ¶ Confeſſus eſt ſe habuiſſe & recepiſſe. Adde ultra ea, quæ hic no. Bar. & Bal. Bar. nu. 3. & ibi dixi in apo. ad ipſum in ver. habuit & recepit. in 2. lec. & Bal. nu. 7. in ver. habuit. Sal. in l. ſi ex precio. nu. 9. & quod ibi dixi in apoſt. ad ipſum in ver. non dixit penes ſe habere ſ. ſi cer. pet.

cepisse.no.rei interuentus,cui adijcitur dñij translatio.vt ff.ad ex hi.l.de eo.§.j.& ff.si quis in frau.pa.l.1.§.si mutuam. & ff. de vsu.l. si tutor.§.fi.Sed talis dñij translatio non põt fieri,sine interuentu. ergo,&c.Pro hoc facit tertia regula,q̃ dictat, ꝙ confessio probat in ea contenta.& ꝑ ꝯñs ꝯctum interuenisse, q in ea continet. ut l. publia.§.j.ff.deposi.Non ob.ꝙ no.gl.in d.l.2.§. fi. qa illa est q̃dam dñia magistralis Accur.gña commodioris doctrinæ emanata, nõ ad finem istum,de quo nunc q̃rimus.Præterea.Accur.in ista dñia loquitur in casu certi,in quo constat numerationem factam nõ fuisse.Nos vero in casu dubij,seu de cuius ꝯrio non ꝯstabat,iõ sileant,qui scripta tm̃ discurrunt,& ꝑp frigiditatem stomachi ĩ eis contenta non digerunt.hanc partem sentit Nic. de Ma. in quadã quæstione quam format.j.e.l.gñaliter, quam ibi scripsi.pro 17.q.

31 vbi vide.†Quæro mõ,qd si actor in libello cumulauit vtranque, l.ꝯfessionem,& numerationem,& ꝯfessionem ꝓbauit ꝑ unũ testem,numerationem ꝑ vnũ aliũ tm̃,an sufficiat ad ꝯdemnationẽ. Dic,ꝙ non,qa singulares sunt testes in dicto suo,quia ille de cõfessione ꝓbat de auditu.& ille,q deponit de numeratione , ꝓbat de visu.& sic cum eodem sensu ꝗrporis.non deponant, nõ sunt ꝯtestes.iõ non ꝓbant.ut l.testium.s̃.de test.Non ob.si dicas,ꝙ numeratio dẽt dici ꝓbata,qa ille,q de confessione deponit semiplene,probat confessionem,& ꝑ ꝯns semiplene numerationem. nã si duo ꝓbassent ꝯfessionem,ꝯfessio ꝓbata ꝓbaret numerationẽ, ut in p̃cedenti qõne dixi,qa rñdeo,ꝙ testes,q de ꝯfessione deponunt,non ꝓbant numerationem,nisi ꝑ medium ꝯfessionis,& sic ꝑ actũ diuersum ab eo,q numerari vidit,q actus ẽt necessario nõ infert numerationẽ,sed ꝑ actus diuersos nõ inducit ꝓbatio unius actus,q ẽt probabiliter ex illis induci posset ar.l.non ob hoc.j. vnde cogna,ad ꝙ bene facit,ꝙ Cy.no.j.q̃ sit lon.cõsue.l.2.in q. qua quærit,qũo ꝓbet ꝯsuetudo.Et maxime in themate nr̃o, ubi uterque est actus inductus in libello.& sic vnus testis, sup unc , & alter super alio, maxime aũt iõ dixit,qa idem dico,si numeratio sola esset deducta in iudicio,& vnus ex testib.ꝓbaret numeratione de visu,alter confessionem tm̃.& hoc ꝑp difformitatem actuũ,q̃ facit illos non esse contestes,quod secus esse dico, si duo vniformiter plene probassent confessionem , quia tunc num.præsumptione iuris dico esse probatam,vt in præcedenti quęstione dixi. Et modo huius l.materia tam in theorica,quam in practica,Deo duce apparet plenius,& clarius scholaribus.Ferrarię.in studio nouo commorantibus tradita. Laus Saluatori nostro.

LEX IIII.

1 *Querela,non numeratæ pecuniæ,non potest deferri.*

2 *Soluens partem totius debiti confessati,an possit opponere exceptionem, nõ numeratæ pecuniæ.& nu. 3.*

4 *Renuncians exceptioni,non numeratæ pecuniæ,an videatur fidem cautionis agnoscere.*

a **Cum fidem.** [a]Fidem cautionis ex interuallo agnoscens ex.non nu.pec.non põt opponere.h.d. Vel sic. Soluens scienter partem totius debiti confessati non potest pro residuo opponere exce.non nu,pec.h.d. Not. qđ tarditas sua cuilibet est nociua.Item no.ꝙ sequẽs approbatio no-

1 cet.Item no.ꝙ remouens obstantia confirmat antegesta. † Opp. tex.dicit,querela nõ nu.pe.non põt deferri,ex quo seqtur, ꝙ pars soluta,velut indebita,non põt repeti,nec põt se tueri ẽt ꝑ non soluta,& ꝯ primam facit totus tit C.& ff.de cond. inde. Contra s̃m facit,qa licet ꝓ soluto non dẽt repetitio , tñ ꝓ soluendo non dẽt tolli exceptio.arg.l.qdam æstimauerunt.ff.si cer.pet. & quia ubi non daẽ actio,non ꝑpea denegat retentio,l.si in area. s̃. de ꝯd.inde.Et ꝯ utranq; vr̃ casus aptus.in l.cũ de indebito.§.sed hoc.ita.ff.

2 de ꝓb.Gl.volẽs euitare oĩa ista ꝯria sol.duob.mod.†Primo,ꝙ hic soluit ex certa scientia,iõ nõ repetit solutũ.l.j.ff.de ꝯdi.inde.& similiter sibi p̃iudicat in q̃rela opponenda ꝓ residuo,ꝙ est notan. vt hic.Nec ob.l.qdã æstimauerũt.qa partẽ solutã ibi fatebaẽ a prĩcipio debitam,& aliã ꝯtinuo dixit indebitã , hic totã cautionem agnouit,& scienter,nõ errãter,ut in alijs ll.in ꝯ.alle.& ꝓ hac solutione facit verbũ agnoscens,hic positũ.non.n. ignorãs, vel errãs, dr̃ agnoscere.l.si ꝑ errorẽ.ff.de iuris.om.iud.& l.j.in fi.j.ad l.fal.Se

b cundo mõ so.s̃m Mar.ꝙ hic soluit errãs.Sed p̃iudicat sibi,donec[b] errorẽ ꝓbet,vt hic,quo ꝓbato,non p̃iudicat solutio.vt in ꝯrijs.Et dixit Mar.ꝙ errãter dr̃ soluisse,qñ credidit,sibi numeratã esse, ꝙ non vr̃ bñ dictũ,qa de facto ꝓprio non est tollerabilis ignorãtia, vt ff.ad Velle.l.q̃q̃.& ff.ꝓ suo.l.fi.Sed expone,sibi,i.defuncto, cui successerat,qa tunc est iusta ignorantia.vt l.q in alterius. ff. de re. iu. Vel dic,ꝙ sibi,q soluit ꝑ ignorantiam iur.q putauit se non posse opponere excep.non nu.pec.& sic cum tractet de dãno vitando,non nocet sibi talis ignorantia.qnimo nec error facti proprij nocet,isto casu.ut no.gl.in l.j.ff.de con.inde.ꝙ plenius examina-

3 ui.in l.cum qs.s̃.de iur.& fac.igno.†Vt tñ latior in p̃dictis veritas habeaẽ:dic,aut ꝯstat,ꝙ fidẽ cautionis soluendo agnouit, ut quia hoc expressit,& in solutis,& soluẽdis, sibi p̃iudicat.vt hic, & aut. sed cũ testator.j.ad l.fal. Aut ꝯstat,ꝙ in nihilo agnouit, qa hoc in sol.dixit,& tunc in nihilo sibi p̃iudicat.l.2.ff.de ꝯd.inde.aut ꝯstat, ꝙ in parte agnouit,& in parte ꝯdixit,& tunc in agnita, sibi p̃iudicat,non in pluri.l.sub spẽ.s̃.de postu.& d.l.qdã æstimauerũt. Aut dubitaẽ,an soluendo agnouerit,vel non.Et tũc dixit.Nic. de Ma. ꝙ p̃sumptio est agnitionis,iõ p̃iudicat sibi in omnib.ut hic, & allegauit.l.2.s̃.ꝙ me.cau.fateẽ tñ ꝯrium hac p̃sumptione errorẽ ꝓbari posse.vt l.cũ de indebito.§.j.ff.de ꝓb.Sed mihi vr̃,ꝙ sanctius, sit dicere,ꝙ in dubio non videaẽ fidem cautionis agnouisse. sed sub p̃textu fidei cautionis soluisse.& iõ sibi p̃iudicat tandiu, quã

4 diu non ꝓbet,se errasse.vt d.l.cum de indebito.ff.de ꝓba.†Quęro an per renunciationem exceptionis non nu.pe.videaẽ agnoscere fidem cautionis.Nic.de Mat.dic. ꝙ sic, si facta ex interuallo, non si in eodem instr̃o,vel ꝯctu,ꝙ non credo,nisi quo ad vim probationis,vt dixi in l.p̃cedenti.Quærit Bald.qd si actũ sit in primo in-

c str̃o[c] de recognitione fienda ex interuallo,sicut faciunt fęneratores,q tꝑe mutui faciunt, ꝙ debitor facit ꝓcuratorẽ ad recognoscendũ debitũ in iudicio.Et rñdit ipse,ꝙ ex hoc pacto apparet,q̃dam collusio,siue fraus.& ideo non debet ei patrocinari recognitio.vt in simili no.Innoc.in c.graui.extra de deposi.hoc idẽ est de mente.Cy.ut patet ex no.per eum j.eo.l.in ꝯctib.in princ. in 4.q.

ADDITIONES.

a ¶Cum fidem.Quod qui acceptat dilationẽ videtur agnoscere debitum.l.ablutionem.de re iud.

b ¶Præiudicat sibi donec.Adde Soc.conf.171.inci. diu profecto. ver. solum ergo in 2.parte.ubi hoc idem inducit,& tenet.

c †Quid si actum sit in primo instr̃o. Adde ad hoc propositum, quod not.hic And.Barb.in apost.ad Bal.nu.3.ver.sed hæc quæro.in apost.in ver.respõdeo. vbi dicit hoc responsum.Bal.de quo per Saly.hic esse valde mirabile.

AVTHENTICA.

1 *Conuictus de mendacio in duplum punitur.*

2 *Mendacium semper puniendum.*

3 *Subscribens se instrumento totum scripsisse petatur.*

4 *Scripturam negans,& numerationem, an si conuincatur de scriptura,& nõ de numeratione,sic puniatur.*

5 *Scripturam propriam negans,qua actione ad duplum conueniatur.*

6 *Conuictus de mendacio an sit casualiter puniendus.*

7 *Mendacij pœna in quibus consistat.*

8 *Homicidium negans an si postea conuictus dicat,se ad sui defensionem fecisse,sit audiendus.*

a **Contra qui propriam.** [a]Hæc auth. cõtinuatur.ad l. C.hoc modo.Dictum est in l.cum fidem.quid iur.qñ reus agnouit propriã cautionem.hic,qñ negat.ita no.glo.in fi.in l.præc. Et diuidit principaliter in tres partes.Primo in reo suam scripturam. Tertio extendit ad curatorem alicuius eorum.secunda ibi,ꝯ.tertia ibi,hęc pœna.Prima subdiuiditur in tres Primo dictum ponit.secũdo,excipit.tertia solutionem noui dubij annectit.secunda ibi,nisi.tertia ibi,ac si post.Casus,siue debitor, siue creditor , siue alterius eorũ curator in iudicio negauerit propriam scripturam , conuictus ꝯdemnatur ad duplum,ab hac tñ pœna releuatur, si delato ei iura-

1 mento fateaẽ.h.d.†No.casum,in quo conuictus.de mendacio cõdemnatur in duplum,ut hic in prima parte.Item no. ꝙ post negationem confessus releuaẽ a pœna.Et hic attende, quia q̃nque negans postea confitetur ante probationes.ab aduersario factas.& tunc releuaẽ a pœna.& de hoc est tex.hic,& in corpore.q̃q; cõfitetur post probationes factas.& de hoc est tex.hic,& in corpore.veruntñ in utroque casu tex.ibi dicit, si fateatur iureiurãdo delato.vnde dubitari põt,quid si fateatur post negationem absque alicuius iuramenti dela.Dic,aut confitetur post probationes factas:& tunc confessio absque iuramenti delatione,non releuat a pœna,quia per talem confessionem ab onere probandi aduersarium non releuauit.Item,quia daretur occasio pœnam eludendi,quam sibi constabat ammodo eum euitare.non posse. Item, quia daretur occasio magis negandi, quod esset contra huius l. propositum,& intentionem,ergo,&c.vt l.2.in fi.s̃.de calum.Aut fatetur,ante probationes,& tunc insurgit dubium.& uidetur,qđ ei non prosit,quia aduersario per negationem fuit statim ius q̃situm ad duplum,quod ei absque eius facto auferri non debet.l.si. ff.de pac.& l.id,quod nostrum.ff.de reg.iur.In contrarium, quia releuatus est ab onere probandi.ergo pœnam. non potest petere.ff.de iureiur.l.cum qui.in princ.& pro hoc glo.inst. de actio.§. item mixta.Dicendum est ergo,quod aut aduersarius est contentus sua confessione,tunc quia a iure ei quæsito videtur recedere confessus,pœnam euitat,sicut si mediante delatione sacramenti confessus fuisset.Aut non est contentus , sed vult ad probationes procedere,tunc eo probante duplum poterit exigere, & eo non probante, aduersarius licet fuerat ꝯfessus , a toto debet absolui, quia confessio non habet ei præiudicare,quã aduersarius noluit admittere.Item not.tria quod ꝓ rata temporis, qua quis temere litigauit,debet ipse condemnari in expensis.ut hic.in versicu.nisi. Item no.quod alicui facilius subuenitur in pęna euitanda,q̃ in interesse aduersarij. Et est ratio , quia aduersarius in uno tractat de lucro

ADDITIO.

a ¶Contra qui propriam.Ad hanc auth.adde,quæ uoluit Pet.de Anch.consilio 192.isti simon.& eam intellige,& limita,ut fin.dixit Barto.in l.id, quod seruo.§.1.ff.de pec.le.& de pœna negantis,& de eius materia no.per Barto. in c.vasal.infra si de feu.fue.controu.& per Bart.per d. An. extra de iur. cal. & per Bal.hic.

†Adde pro materia huius auth.inci.uide Bar.consi.241.ubi loquitur,quando remittitur pars condemnationis reo confesso.& inci.prædictum consil. super eo,quod quæritur.

lucro,in alio de damno.Item no.ex ver. at si. quod vna de pœnis mendacij est,vt ei ueritas non credatur. Et ideo ad probandum de solutione non admittitur.Item not.ex ver. ꝯ, quod sicut reus punitur de mendacio,sic & actor.Item ex ver,hac pœna. not. qđ chirographo tutoris,& curatoris est standum,quod intellige ꝯ ipsos,non ꝯ eos,quorum curam habent. vt ff.si cer.pet.l. ciuitas , & no.in l.si pupilli.ff.de neg.gest.circa quod plenius dixi in l.ei qui, supra,quod cum eo,Item,ꝙ ipsi puniuntur de suo mẽdacio , nec eorum pœna haber obesse eis,quorum nomine interueniunt, vt

2 hic,& j.unde vi.l.meminerint.†Item no.generaliter, quem puniri de mendacio.ut in glo.Similiter no.condemnationem crescere propter negationem,etiam si nihil debetur.vt hic in uersi. ac si post.Contra hoc vltimum op.gl.de l.inde Neratius.§. fin. ff. ad l. Aquil.& l.de cõfessis.ff.de inter.ac.Sol.quod aliud,si agatur Aq. vt ibi.Quæro 1.an in hoc duplo insit simplum.gloss. super uerbo duplum.dicit,quod sic,si est dare simplum , quod possit duplari. alias,totum duplum est pęna,& bene dicit,ut probatur in corpore.& hic in versi.at si. Et hæc est regula,nisi aliud caueatur in l.vt hic.& j.de spon.l.fi.& ff.de pub.l.hoc edicto.s̃m Doct. Et secundum prædicta intelligitur glo.mag.iuxta fi.hic posita. Quæro 2. iste tex.loquitur de scriptura propria,quid de publica respon. gl. 2.quod hæc aut,locum nõ habet,quia pœnalis,& odiosa,& ideo restringenda.l.cum quidam.ff.de lib.& posthu.& l.interpretatione.ff.de poe.Et,quia ratio est diuersa,quia grauius est factum proprium negare,quam alienum.ar.l.quamquam.ff.ad Velle. secundum Iac.de Are.& Cy.hoc placet Bal.nisi publica esset de manu ipsius debitoris afferenti tabellionem ꝯ se posse conficere instrumentum publicum,& ualidum arg.l.ex sententia.ff.de test.tu.qđ forte non est uerum,cum rogans,& rogatus debeant differre,& nemo sibiipsi potest imperare.l.pe.ff de arbi.fateor bene,ꝙ,ut de

3 propria,& priuata scriptura esset iudicãdum.†Quæro, quid si est chirographum tertij ab eo subscriptum dicit Bal.locum habere illam auth.quia qui se subscribit instrumẽto,videtur totum instrumentum scripsisse.vt j.de testa.l.cum antiquitas.§.fi. Sed certe illa l.potius probat ꝯ.nec per subscriptionem vr̃ scripsisse,sed confiteri,quod alius scripserit de eius uoluntate. Quæro quarto, tex. iste loquitur in negante numerationem.sed, an de quacũque numeratione etiam in nulla scriptura contenta,an solum de contẽta in propria scriptura,quam a se scriptam confitetur, sed numerationem negat Iac.de Bel.in corpore dicit,quod tex.ibi loquitur simpliciter.ut hic,& sic de omni videtur loqui.Sed Doc.communiter dicunt,ꝙ restringi debet ad contenta in sua scriptura , quia grauius tunc delinquit,quam negare illam de qua per eius scripturam nihil apparet.Sed hoc supposito. Quæro quinto, quid si in chirographo confessionali mutui recepti biennium sit elapsũ, nunc creditor agit.reus fatetur scripturam , sed negat pecuniam numeratam.dixi in l.si ex cautione.quod admittitur ad negandũ, licet quidam ꝯ,sed reus debet probare, pone quod non probat, vnde actor per negationem petit eum in duplum condemnari ꝑ hanc auth.an possit dico,quod non , quia non est grauatus actor in onere probandi,quod grauamen probationum considerauit tex.in cor.& hic,& idem dico ante biennium,qñ propter renunciationem reo incumbit onus probandi , quod qñ sit , dixi in l. si ex cautione . in prima quæstione. Et, quia huiusmodi renunciatio opponitur in chirographis frequenter,ideo de raro hæc auth. practicatur.Quęro sexto,quid si numeratio ex causa mutui prius facta fuit,postea qui recepit chirographum cõfessionale,producit hoc chirographum ad probandum numerationem illius mutui antecedentis,& ille negat scripturam,an scriptura probata, q negauit posset condemnari in duplum.Glo. hic tria dicit,ꝙ non , quia scriptura debet esse talis,ꝙ ex ea cõueniatur,id est quę obligationem inducat.vt hic in litera conuenitur,sed ista non est huiusmodi ergo,&c.Meo iudicio illa glo.non bene dicit, quia eadẽ est ratio,siue ex ea agatur,siue ad probationem inducatur , scilicet delictum abnegationis proprie scripturæ , & onus probationis indictę aduersario.vt patet in cor.Nec ibi est hoc uerbum, ꝯuenitur,sed simpliciter dicit,si protulerit aliquis scripturam,& alter negauerit.vnde verbum,istud,conuenitur,debet intelligi,respectu obligationis,& improprie respectu probationis, & hoc ꝓbatur clare hic in vers.ꝯ si actor,vbi si actor negat suam scripturam continentem solutionem sibi factam a debitore , incidit in

4 pœnam huius auth.& tñ.ex tali scriptura non conuenitur.†Quæro septimo ab extra,reus negauit scripturam,& numerationem , conuictus est de scriptura,sed non de numeratione,quia vel ipse probauit non numeratam,vnde probare debuit.Vel vbi reus probare non tenebatur,actor non probauit numerationem , ut debuit.An tunc ex negatione scripturæ,de qua est conuictus,veniat puniendus.Et dixit Nic.de Ma.quod non ex eo,quia plus delinquit actor,qui asseruit debitum,quod non erat, quam reus,q scripturam negauit,quam & si confessus fuisset,non propterea actori ad condemnationem profuisset.Item mẽdacium, ex quo alius non læditur,censetur nugatorium,& sine pœna.ff.de euict.l.fundum cuius.§.fi.Item,quia si hæc litera bene ponderetur,requirit, debitum subesse,uel fuisse,& hoc probatum esse, licet hodie exi-

5 gi non posset.vt hic in ver.at si.†Quæro 8.cum glo. qua actione seu quo iure conuenietur ad duplum,qui propriam scripturã negauit Respondit gl.4.in princ.quod actio ex eo ꝯctu.quod est mirandum,nisi forte glo.uoluerit dicere,ꝙ iudicis officio deseruiẽti actioni ex eo ꝯctu,qui deductus est in iudicio.Per.vero,& Cy. quod condi.ex hac l.quod uoluit forte etiam fieri,& ẽt Bart.Sed dic melius,ꝙ interdum pendente iudicio super debito principali,in quo scripturam reus conuictus abnegauit , petit actor,reum ad duplum condemnari , & tunc iudicis officio mercenario deseruienti actioni ex eo ꝯctu petitur.Et est,ratio, quia contingentia in lite ad iudicis officium spectant.l.ædiles.§. item sciendum. ff.de ædil.edi.ita in si.no.gl.in cor.e.§.illud quoque. & ita intelligo gl.istam,& tunc libellus super hoc non est necessarius, nec litis contestatio,sed qualisqualis petitio,de qua apparet in actis. Interdum officio finito actor uult hæc petere, & tunc, quia iudicis officium mercenarium expirauit, in hac noua instantia libellus

a erit necessarius,[a]& lit.cont.& tunc pœna petitur condi. ex l.ut in opin.Pet.Et pro his in si.uide tex.& glo.in l.1.j. de calum. Interdum petere vult,qñ iudicium est inchoatum super debito principali.v.g.sequendo practicam aduocatorum,quam colligunt ex illa litera.& ex tit.de interro.ac.citatur aduersarius ad recognoscẽdum quandam scripturã seu propriam scripturam,& comparens interrogatur,an scripturam illam seu chirographum scripserit.ꝙ ipse negauit.creditor uero probauit.& post hanc proba.creditor vult petere eum condemnari ad pœnam dupli. certe hoc petere debet per libellum, & super eo lis contestabitur, & condictio ex hac l.intentabitur,quia contingentia ante li. conte. non spectant ad iudicis officium mercenarium,sed principaliter peti debet.vt d.§.item sciendum.Iuxta hoc quæro 9.an sufficit a princ.in libello,in quo ex cautione agitur,& certa quantitas petitur, adijci ꝯditionaliter,& si contingat eum negare hanc scripturam peto eũ condemnari ad duplum respõ.per no.in l.conductores.j.lo. & in l.non ab re.j.vnde ui,& hoc etiam sentit hic Bar.† Quæro 10.an reus conuictus de mendacio regulariter , uel casualiter tantum puniatur,ut hic,& sic extra casus à iure expressos nõ possit puniri.Et communis rñ.Doc.est ꝙ casualiter puniatur, & non regulariter,quia licitum est regulariter unicuique negare factum in iudicio ꝯ se propositum,adeo,ꝙ si mentiatur, & conuincatur, pœnam in aliquo suo iure pro sua defensione proponendo non patitur.ideo ꝯrias exceptiones ei allegare permittiẽ.ut j.de ex.l.si qdem.in si.cum ibi no.& ff.de ex.l.nemo prohibetur.& de reg.iu. l.nemo ex his.Fallit in casibus a iure expressis.ut hic,& s̃.de in rẽ act.l.2.& ff.de rei ven.l.fi.& j.qui po. in pig. auth. item si possessor.cum si.Sed aduerte,ut istos casus ad pleniorem declarationẽ, & memoriam reducamus aptiori modo,quo possumus , dicẽdũ vr̃,ꝙ mendacium negantis,q̃nque tendit ad euitandum iudiciũ , & processum,q̃nque tendit ad euitandum condemnationem in processu fiendam.Primo casu ego reperio,ꝙ pœna mendacij est q̃nq; in solidi iudicij susceptione,q̃nque in possessionis trãslatione,q̃nque in beneficij concessi amissione.De primo habes exemplum in negante se possidere,ut iudicium super rei uendi.euitet. s̃.ubi in rem ac.l.2.& ff.de rei uen.§.fi.cum si.De secundo habes exemplum in eo,qui ex minori parte,q̃ esset, fatebatur , se hæredem,qui conuictus de mendacio conuenitur insolidum.ff.de inter.ac. de ætate.§.si tamen esset.cæteræ tñ defensiones hæreditariæ sunt ei saluæ.l.si filius.§.fi.eo.tit. De tertio habes exemplum in dño conuento ex serui delicto,qui si negauit seruum suum esse,conuictus perdit beneficium noxę deditionis, ut ff.si ex noxa.

7 causa ag.l.j.& §.j.ff.si qua.pau.fe.di.l.j.§.interdum.†Secundo casu reperio,ꝙ mendacij pœna est q̃nque in translatione oneris probandi,q̃nque in amissione iuris retinẽdi,q̃nque in perditione beneficij concessi,q̃nque in condemnatione simpli,vel dupli soluẽdi.Exemplum de primo habes.ff.de proba.l.cum de indebito. in prin.& §.j.facit,quod no.s̃.de do.ante nup.l.2. & j. de ex.l.si quidem.in gl.mag.Exemplum de secundo habes j.q po.in pig.hab. auth.item si possessor.& in cor.de trien.& semis.§.illud quoque. Et est,rõ quia ibi negauit id,super quo ius retinẽdi fundatur.Exẽpla tertij sunt plura,ut patet primo in eo,qui negauit se socium, qui conuictus perdit beneficium,quod sibi ratione societatis cõpetebat,puta ne conueniretur,vel exigeretur, ultra q̃ facere posset,deducto ne egeat.ut ff.pro so.l.si vnus.§.fi. & ff. de re.iur.l.sed hoc ita.§.quod autem.Secundo in eo,qui negauit se filium fa.tꝑe ꝯctus,qui simile priuilegium perdit.ut ff.ꝙ cum eo.l.sed si ex parte.§.interdum.Tertio in eo,qui se fideiussorem negauit, qui beneficium diuisionis perdit.ut ff.de fi.l. sed si dubitetur. §. ita demum.ꝙ quidam uolunt extẽdere ad beneficium excussionis , & cedendarum actionum quasi,ꝙ ibi de diuisione dr̃,exempli gr̃a hic ponatur,cum rõ eis diuersa non uideatur. Quarto in hærede contendente rem hereditariam propriam esse, qui conuictus ꝑdit beneficium fal.ut ff.ad l.fal.l.hereditatum.§.fi. De quarto hẽs exempla plura in hac auth.in odium negantis ꝓpriam scripturã, vel numerationem. ꝙ , an in qualibet scriptura procedat, s̃. dixi.

Secundo

ADDITIO.

a ¶Necessarius.Et de formatione eius libelli uide Bar.hic,& Bald.& quod not. Bal.in l.si cum exceptio.§.hæc autem actio.ff.quod metus causa. & uide no. per Bar.Ray.& Imo.in l.Titio.§.si non.de condi.& demon.

Secundo in odium negantis depositum sibi factum tempore necessitatis deponenti imminentis.ff.depo.l.1.§.merito.& §.fe.Tertio in odium negantis legatum factum loco pio, vel religioso,& hoc fauore religionis,vt inst.de act.§.item mixta.Quarto in odiũ negantis damnum datum.l.contra negantem.§.ad l.Aqui. Quinto propter perfidiam tacite rogati de legato, vel fideicommisso soluendo, qui conuictus etiam proprio iuramento compellitur soluere,licet sit relictum in minus solenni voluntate. l. quæstionem.ff.de fideicom.Sexto in quodam alio casu speciali.de quo.ff. ad l.Aquil.inde Neratius.§.fi.& l.seq. & isti speciales casus non sunt trahendi ad consequentiam,secundum Doct. l. ius singulare.ff.de leg.Quod fateor,nisi in alio casu sit omnimoda, vel maior ratio,vt plene dixi in l.2.ff.de noxa.† Vltimo iuxta ꝓdicta formo unam quæstionem, pone Titius accusatus,vel inquisitus negauit,se fecisse vulnus,vel homicidium postea conuictus dicit se
4 fecisse ad sui defensionem:ª an debet audiri,videtur,quod non,si attenda mus.opi.Dy.quam ponit.in c.nullus pluribus. de reg.iur. lib.6.vbi dicit, quod duæ exceptiones contrariæ, aut quæ simul non possunt esse veræ,non possunt simul nec diuerso tempore ꝓponi.& dicit esse,hic casum.in vers.at si post,& in auth.itẽ si possessor.j.qui po.in pig.ha.sed Doct.communiter dicunt,quod ille tex.potius facit contra Dy.vt ex diuerso tempore possint proponi.nam quod hic dicit, quod non prodest facta solutio, intelligi debet,quin pœna negationis locum habeat,sed bene prodest, vt de pœna dupli dũtaxat unum solidum, ideſt unum simplum exigatur,& aliud in simplum computetur.& sic de solutione docetur,alias duplum,ideſt petitum.& aliud simplum soluere cogetur,& idem in auth.si possessor.nam ibi ex postfacto cognoscit. Et ideo in quæstione proposita dic,secundum Iac.de Are Cy.& Bar.& cæteros,quod quantum ad pœnam negationis cuitandã, si propter negationem aliqua pœna veniret imponenda, non auditur.Sed quantum ad euitandam pœnam principalis delicti bene auditur,quia regula est,quod de negatione intentionis actoris conuictus alias suas defensiones proponere. non prohibetur, vt l.nemo.ff.de ex.& l.nemo his.ff.de reg.iur.Fallit in casibus a iure expressis,vt dixi in præcedenti quæstione.

ADDITIO.

a ¶Defensionem. Adde Bar.in l.quicquid.de iureiur.& Bald. in l.iubemus.j.de appel.& pro ista parte facit tex.in l.2.ver.fal.& ibi hoc no.Doct.ff.fi ex no. causa.ag.licet Dy.videatur contrarium tenere in regula.nullus plurib.llb.6. & in l.electio.§.neque.de nox.& adde,quod confessio,ꝙ occidit ad sui defensionem poterit diuidi,ideo sibi incumbit onus probandi,quod ad defensam occidit,idem si post ex interuallo dicit,& confitetur,se occidisse ad sui defensionem,quia etiam tunc debet probare,secundum Bar.in l.Aurelius.§. idem.circa medium.ff.de lib.leg.contra Bal.in cons.pone quidam.ubi di.nõ posse diuidi,quia simul facta est,idem tenet Bal.in c.j.§.porro.in 4.col.in ver. nunc generaliter.quæ sit pri.cau.benefi.amit.ubi dicit,ꝙ qui respondit positioni,ꝙ occidit Titium ad sui defensionem , perinde habetur, ac si negasset homicidium.Idem D.Card.in c.bonæ.el 2.de postula.præla.sed eum non se quuntur ibi Abbas.in ult.col.ver.Adde ad prædicta.& Imo.& ibi per Bal.vi de etiam Bar.in l.enim.qui.in princ.in 3.col.in ver.2.ex eo , quod hic dicit. ff.de iureiu.& l.cum de indebito.in 2.no.ff.de prob.& in l.si quidé.in ult.q. & ibidem.Bar.in 2.col.j.de exce.& per eundé.Saly.in l.aui duas.j.de adul. & to.de Imo.in l.x'in vlt.col.ff.de ver.obl.ubi tenet opi.Bar.contra Bald.idẽ tenet Abb.in d.c.cum uenissent.in 1.co.in ver.item no.quod licet confessio. & ibidem.Imo. de inst.& Ang.Are.in tract.malefi.ver partim confitẽtur, & partim negant,& vide omnino Alex in d.l.cum de indebito.de prob.& per Cy.in l.2.j.de dõ.ante nup.ubi etiam Bal.Item adde d.Ang.in l.2.6. si qs simpliciter.ff.de ver.obl.& ibi.d.Ale.in 2.col.ver.ex prædictis,infert.cum concordan.ibi per eum datis,quod autem confessio,ꝙ fecit ad defensionẽ,non prodest,tenet Bal.in l.ea quæ,11.q.3.de cond.ind.& in l.iubemus.j.de ap.& vide Bal.in l.j.in prin.ver.item æquitas iudicis.j.de ędi.edic.& in l.nec codicillos.j.de codi.& Flo.in l.si ex plagijs.§.taberna rius.ad l.Aquil.& Ale.in d.l. eum qui.in prin.item ad.de Bal.in d.l.si.circa medium.ver.ex prædictis patet j.de do.ante nup.& in l.per seruum.§.1.ff.de vsu & habi.Et late in l.unica. in x.col.ver.denuo quæro de q.quotidiana.j.de confes.& in l.si quidam.inf. de exce.in 2.col.ubi dicit cautelam,ꝙ non confiteatur,se ad defensionẽ fecisse,sed confiteatur,sub conditione,si feci tale delictum , feci ad meam defensionem,quam cautelam etiam ponit Bal.in l.x.prout ibi refert Imol. in ult.col.ff.de ver.obl.vide etiam Ang.Imo.& Lud.in d.l.1.§. si quis simpliciter.& ibidem d.Ale.in 2.col.uers.ex prædictis infertur. ff.de ver.obl. & Pan. in d.c.cum venissent.in 1.col.in ver.item no.ꝙ licet confessio.de insti.& per eundem in c.bonæ el 2.de postu.præla. concluſio ergo est propter talem cõfessionem,licet fuerit qualificata ad su. defensionẽ, tamen talis qualitas nõ prodest confitenti,quin condemnetur de delicto.limita fing.secundum Panor.in c.auditis.in pen.col.de præscr.vt nunquam possit capitaliter,seu corporaliter puniri propter talem confessionem qualificatam, sed tantum pecuniariter.quam limitat refert.D.Ale.in l.non solum.§.sciendum.in 2.col.in §.ff.de ope.no.nun.in d.l.x.& in repertorio.Pan.i hoc verbo. ver.13.sed qd, an confessio post negationem prosit ad pœnam diminuendam,vide Bar. in d.l.cum qui.in prin.in 1.col.in fi.ver.2.no.ad illud.ff.de iureiur. quod nõ , & omnino,per Ale.ibi & Bal.in l.contra negantem.in 1.col.ver.ex hoc not. j.ad l.Aquil.quod non,nisi in minore.vide Ang.in Auth.de trien.& semiſs. si mihi.in ver.2.no.Doc.& Pet.de Suz.hic per Ang. & Pet.de Suz. in l.fi.ff.de rei ven.Bal.in l.1.in 8.col.in ver.5.punitur mendax.& in pe.co.ad fi.ver.quintus.6.q.6.j.de fur.& in c.1.§.porro.quæ fuit pri.causa be.am.in 4.col. vers. generaliter.& in d.l.ea,quæ.§.de con.ind.tenet,quod sic per c.fi. de iur. cal. in 6.& idem tenet in d.l.2.8.col.in d.ver.punitur.per hanc auth.& in d.l.si qui in prin.ff.de iureiu.sed in pe.col.in d.l.1.in d.ver.quintus.ubi quis dicit quod confel.tempore lit.conte.posit negationem ante factam prodesse, ad beneficium pœnæ minuendæ,sed facta post lit.conte,in qua fuit negatum, non prodest,sed ad curandum damnum,potest negans confiteri re integra secundum Bal ibi etiam subdit,quod idem esset,siue statutum dicat, quod confitenti remittatur.quarta pars,siue dicat,si quis confiteatur, &c. & ad. de,quod communis opi.est contra Bar.in d.l.eum qui,in prin.quod immo talis confessio post negationem prodest ad euadendam pœnam & ibi tenet Bal.Ang.Sal. & Pau.de Ca.& d.Ale.Imo.in 2.col.cum seq. ubi etiam Fulgo. idem tenet cum concor signatis.per d.Ale.in d.l.eum qui. vide etiam glo.in vers.distulerit.§.idem mixta.in fi.de act.& ibi Bal.Ang.de Are.& d.Taf.May. in 11.col.in ver. & iuxta prædicta.§.legit.cum §.ex maleficij s.Adde etiã Bal. in c.vasallus.el 1.in 2.col.in tit.si de feu.controu.inter do.& agn.

LEX V.

1 *Exceptio non numeratæ pecuniæ non obijcitur cautioni non ex numeratione originem habenti.*

2 *Causa prima,non nouatur per solam confessionem,nel chirographum.*

Aduersus. Primo consulunt in genere. Secundo respõ
det ad quæsitum in ſpẽ declarando, qñ contra cautionem locum habeat excep.non nu.pe.secunda ibi, igno
1 rare.† Casus Exceptio non nu.pec.non opponitur cautioni,quæ aliunde trahit originem,quam ex numeratione.h.d.fm lect. glo. Vel sic.Exceptio non nu.pec.habet locum , qñcunque petit pecunia,ut mutuata,non si ex alia cau.h.d.fm lect.Pe. Pone casum in terminis,quod ex locatione,uel uenditione, vel legato debebas mihi decem,cum illa a te exigere uellem,conueniſti,ut essẽt tibi mutua , & ira fuiſti mihi confessus illa debere ex causa mutui,& chirographum mihi feciſti, nunc ago ꝺ te ex cautione, tu opponis de pe.non nu.tempore cautionis, quæritur an procedat exceptio.Respondeo,quod si ꝙ ius excipiendi habes,tu eo vti potes.Tamen ad quæsitum respondendo scias,ꝙ except.non numepec.habet locum,ubi origo petitionis fundatur super causa antecedentis debiti,ut est in proposito,quia tunc solum quæritur, an verum sit,ꝙ iusta cã debiti præcesserit. h. d. Vide literam per te. No.primo,ꝙ habes in summario.Item not. ꝙ pecunia chirographaria,ex simplici causa mutui potest peti,ut credita , ut in versi. ignorare.Item no.ibi an tunc cauebatur,&c. ꝙ cautio, & numeratio,fm idem tps possunt procedere,& quod licet,fm tps ꝺcurant,numeratio.non impedit ex cautione agi.Item no.in fin.ꝙ cã debiti antecedentis debet probari, sed non apparet , cui onus in
2 cumbat,alias,non appareret,an tunc præcesserit.† Oppo.no.sic ꝓ solam confessionem,uel chirographum,non nouatur prima cã, cum nouatio fiat verbis,ut ff.de no.l.1.§.j.& sic non trãsfundit in secunda,igitur ex secunda uelut nuda agi non põt.ut j.eod.l.1.in prin.s.fi cet.pet.l.si ex precio.Sol.glo.ꝙ hæc l. debet intelligi, qñ chirographum fuit stipulatione de reddendo uallatum.Sed dicit Pet.ꝙ hoc est diuinare. Alij, ut Mar.dixerũt, ꝙ hæc pecunia erat præsens.& ideo hĩ pro apprehensa,& tradita,seu numerata. ar.ff. de rei ven.l.hoc si res.Hæc non est bona,quia tunc,fm tps cautionis haberetur pro numerata,ꝙ fuisse negat.hęc litera.Ideo alij dixerunt,ꝙ pecunia præsens non fuit,sed bene erat parata solutionii.prompta apud debitorem,ideo in causam mutui potuit sine stipulatione conuerti.l.singularia.ff.si cer.pe.hęc in sc.vera,sed dimittat. Alij dixerunt,ꝙ hic fuit confessus solum,ex cã antecedenti,& non ex alia,& sic non ex cã mutui. Alij,ut Ir.di. ꝙ chirographum fuit factum non ad obligationem mutui inducendam,sed tm̃ ad probationem causæ antiquæ,ut patet in gl.Inter hanc , & præcedentẽ,non video dicendum,nisi ꝙ ꝑcedens non facit mẽtionẽ de chirographo.vel nisi dicas , ꝙ licet quælibet earum loquat de ꝑfessione ex cã antecedenti,tñ in ꝑcedenti inducebat ad obligãdum tm̃,in hac ad probandum tm̃.Quid dicemus?Pet.& Cy. tenent illam Ir.Et est rõ,ga exceptio non ꝓgruit petitioni,iõ nõ admittit.Sed meo iudicio , licet hæc sit in se vera , non sic conuenit huic literæ,sicut præcedens,in ver.cum aũt.nam ibi non dicit, qđ peteret ex cã mutui ꝑcedenti,sed solum,ꝙ ex cã ꝑcedenti debita i chirographum erat redacta, & sic de chirographo, fm subiecta mãm loquit.Tñ ga rões sunt in se veræ,sic eas simul iũgẽdo distingue.Aut sola cã ꝑcedentis debiti est redacta.in cau.ꝙ de mutuo nõ est factus sermo,& tũc hẽt locũ vltima & pen.solutio, hic posita,aut cã ꝑcedentis debiti in cãm mutui est redacta , & tunc aut pecunia fuit præsens,& res est clara, ꝙ absq; stipulatione cõuerti potuit in mutuũ,ut in scda sol.Aut non fuit ꝑsens , & tunc, Aut erat parata solutioni,& hẽt locũ tertia sol. ga in cãm mutui absque stipulatione põt ꝙerti l.singularia.ff.si cer.pe. & ibi vide ꝓ Doc.Aut non erat solutioni parata,& tunc necessaria est stipulatio l.si ex ꝑcio.In dubio ꝑsumit solutioni parata in homine diute,& locuplete,ut dixi in d.l.si ex ꝑcio.ubi vide plurima alia ad declarationẽ materię.& adde hic,ꝙ post hos scripsi j.e.l.gñaliter.in 2.q.Quæro cũ gl.si.qs hãc ꝑcedentẽ cãm ꝓbabit.rñ.gl. ꝙ actor,ꝙ affirmat,sed ipse ꝓbabit ꝓ chirographũ,in quo cã ipsa ꝺtinet,cui stabit,donec reus,ꝓbet negatiuã.ꝓ hoc facit l.sub specie.s.de postu.Ex hoc hẽs,ꝙ cautela est,vt cã antecedentis debiti apponat i cautione.Sed qd si non esset apposita.Rñ.ꝙ ubi non est apposita, exceptio non nu.pe.opposita tunc non reijcit,nisi actor replicet, ꝙ ex cã antecedenti prius debebat,& tunc illa ꝓbata ꝓactorẽ,ꝙ facere tenet,ga nulla est,ꝓ ea ꝑsumptio, obtinebit in causa , & ꝓ hoc facit l.proxi.& sic ꝯcludo,ꝙ hæc lex locum habet, qñ ex inspectione,& lectura chirographi apparet de causa antecedenti.

LEX VI.

1 *Obligationem in se suscipiens exceptionem non numeratæ pecuniæ non opponet.*

Excę-

1 *Exceptio non numeratæ pecuniæ,an competat campsori pro alio soluere pro mittenti.*

Fruſtra. Suscipiens in se obligationem non potest oppo-
2 nere except.non nu.pec.h.d.† No.quod numeratio in reo sufficit in pluribus personis ad quas talis obligatio descendit.Quærit glo.qu d si ꝺ primum exceptio non nu.pec. competebat.dicit glo.quod tunc iste substitutus posset opponere exceptionem.ar.j.eo.l tam mandatori.& l.si cui.Sed ille in accessorijs,nos in subrogato,ideo melius facit l.ista a tenſu ꝺrio. fm Cy.
2 †Quærit Bal.quid in campsore pro alio non obligato promittente,vel ie soluturum constituente , an ei competat hæc exceptio. Et vr,quod sic per præcedentia.Contra determinat ipse,quia isti campsores pro alio promittentes,uel fideiubentes non habẽt beneficium excussionis.de quo magis in auth.de fide. iuxta fi.§.argentariorum.& ibi glo.& ille tex.non est alibi. & est in eis specia le ꝓ publicam utilitatem ꝺctuum, qui cum eis celebrantur , & ꝓ præcipuam fidem,quæ in eis habetur,fm eum.In ꝺ.tacit,quia beneficium excussionis si non competit sibi non lędit , cum habeat a quo repetat,& illud ex persona sua sibi competit. Et iõ fateor bene,ꝙ campsor ex persona sua non põt.Sed dubium est,an ex persona principalis,& puto,ꝙ sic,si ex obligatione illius sic ꝓfessionata ꝺpondit ita,ꝙ ꝺ illam obligationem opponi posset. ar.j.eo.l.tam mandatori.non simpliciter,vt debitã abillo ꝺpondisse,qa tũc,& ille,& iste fidẽ ꝺbiti vir agnoscere,ut s.e.l.cũ fidẽ.

LEX VII.

1 *Obligatio chirographi qua actione condicatur.*

Si qua si. Obligatio chirographi potest ante numeratam
2 pecuniam condici,& si ex ea agatur, potest excipi.h.d.Quæro qua actione condicatur.Et respon. vt in glo.†Et no.ꝙ condicitur obligatio,vt in litera. quod exponens cautio, in qua continetur obligatio,uel condicitur liberatio ab obligatione,ut sic cautio redditur cancellata , vel per publicum instrm liberetur,& quælibet bona. Item per hunc tex. dixerunt quidam, quod ante biennium nata est obligatio ciuilis,& naturalis ex chirographo.ꝙ non est verum de naturali.ut ff.si cer. pe.l. qui pecuniam,vt plene dixi in l.cum quis.s.de iu.& fac.igno. vbi uide.

LEX VIII.

1 *Exceptio temporalis temporaliter transmittitur.*

2 *Protestatio siue quærimonia cui,& coram quo fieri debeat.*

3 *Exceptio non nu.pec.an possit post biennium opponi.*

Si intra. Primo,qñ debitor intra legitimum tps decesse-
3 rit.secundo postea.secunda ibi,si vero. Prima in duas,quia primo,qñ decessit.non conquestus.secunda, qñ cõque stus.secunda ibi,sinautem.Exceptio non nu. pe. transmittitur ad hæredem opponenda intra tps,intra quod defunctus potuit , &
1 oppositio facta per defunctum prodest.h.d. † Not.exceptionem temporalem temporaliter transmitti.Item not. quod in consummatis cum defuncto hæres non utitur proprio priuilegio, vt hic in fi.circa quod uide,quæ dixi in auth.quas actiones. §. de sacrosan.eccl.† Quærit glo.coram quo,vel cui debet hæc quærimonia fieri.Et dixit Iac.de Bel.coram vicinis,quod non tenet glo.& bene,quia protestatio debet fieri , qui ex protestatione debet lædi. ut ff.de ope.no.nun.l.de pupillo.§.si quis forte , & est ratio , quia res inter alios acta alij non præiudicat.& ideo dicit glo.fm Io.qđ debet fieri in scriptis in personam creditoris,vel ad eius domum, vel coram iudice.vt §.de epis.aud.l.si præses. & ꝺ.eod. auth.perfectius.j.de an.excep.Quærit gl.a quo tempore residuum huius tẽ poris incipiat currere hęredi.Et respõ.Aut quæritur de hẽde mamore,aut minore. Si de maiore,dixit Pyl. quod demum ab adita hæreditate.per l.ea quæ.in fi.§.de tempo.rest.Sed glo. dicit quod statim a morte defuncti,ex quo prescriptio iam erat inchoata,ga perficietur etiam hęreditate iacente. & nihil allegat , sed pro ea facit l.etiam.ff.de mino.& l.si prædio.in prin.ff.de in die add. & l. nunquam.§.vacuum.& l.ceptam.ff.de vsuc. Ad l. ea quæ.respon. vt in ea continetur,& hanc partem tenent Docto. Sinautem est minor,dic aut in adulto aut in pupillo.Si in adulto,nõ est dubium, quod post perfectam ętatem currit,& cum effectu,quia non restituitur,ut hic in glo.Sed durante minori ætate est dubium , quia quidam dicũt,quod olim currebat, sed dabatur restitutio. hodie dicunt ipso iure non currere per l.fi.in prin.s.ex qui cau.in integ. resti.non est neces.& hoc tenent Iac.de Ra.& Pe.Alij dñt, ꝙ etiã hodie ipso iure currat,sed dẽt restitutio.vt in vsucapione inchoata cum defuncto.s.si aduer.vsuca.l.1.quæ non est correcta per d. l.fin.fm Iac.de Bur.& ibi dixi.Et ad d.l.si respondent,quod loquitur de initianda in persona minoris , non in inchoata in persona defuncti.Et hoc probant ex illo uerbo,ab initio,posito in d.l.si.& puto verius.Sinautem quæritur in pupillo,dicunt quidam ipso iure non currere,per l.sicut.j.de prescri.30.an.sed illa in prescriptione odiosa 30.annorum , quę non est ad alios casus extendenda. ideo,& in pupillo.& in adulto non est fienda differentia.& ꝓ tãto idem dico,quod in adulto dixi,& quamcunque ex illis opi.teneamus,hæc l.in fi.non ob.quia tex.iste loquitur, qñ totum tempus currebat defuncto.vt patet ex serie literæ.& hoc uult glo.fin.
3 †Expeditis glo.scias,quod hæc lex.j.in fin.inducitur,quod exceptio non nu.pe,post biennium non potest opponi, vt ex litera omnino colligi videtur,cuius contrarium tenui in l.si ex cautione,vn

de hanc literam intellige,nisi reus probet negatiuam. Alij dixerunt,quod & si hæc lex pure voluisset præcludere viam oppositioni non nu.pec.non præcluderetur exceptioni doli, quæ nunc incipit competere,cum actor ex ea incipit petere. ut fensit gl.in d.l.si ex cautione.vbi vide quæ scripsi.& j.eo.l. allegueratio.

ADDITIO.

a ¶Si intra. Vide Pan.de Cast.cons.117. quod incipit in Christi nomine amen.in causa quæ uertitur.in 6.col.qui hanc l.allegat.

LEX IX.

1 *Obligatio,quæ re contrahitur non ligat ultra receptum,& nu.2.& 3.*

Cum vltra. Licet sit totum unum structum,tamẽ pote
1 st sic diuidi,ut primo ponantur duæ rationes decidendi.secundo tacitę quęstionis decisio cõditionalis. secunda ibi,in factum.Si post cautionem factam ex cã futurę numerationis partem dumtaxat quantitatis confessatæ receperit, creditori totum petenti potest exceptio obiici , si tempora competentia non sint lapsa.h.d.† No.ꝙ in obligatione,quæ re ꝺhitur, vt est mutuum,quis non tenetur ultra quam recepit.c.ꝺcor. ff. de pac.l.si tibi.in princ.& ff.si cer.pe.l.rogasti.§.1. Item not. ꝙ ubi in chirographo vltra confessionem intercessit stipulatio de reddendo,si ex stipulatione agatur,exceptio quę obijcitur,in factum vocatur,& ubi ex stipulatione non ageret,sed ex confessione, tunc exceptio vocatur non nu.pe & sic habes,quod varietas exceptionis opponendæ colligitur ex medio concludendi in actoris libello.Item no.quod hic exceptio in factum ita limitatur tempore,si cut exceptio non nu.pec.Item no.quod except. quę obstat in toto,ob.in parte. & sic quod iuris est de toto quo ad totum , idem
2 est de parte quo ad partem.ut l.quę de tota.ff.de rei ven.† Oppo. cum glo.ꝙ in obligatione,quę re ꝺhitur,quis vltra rẽ ipsam obligetur,ut patet in duob.reis ex mutuo obligatis.ut l.si non singuli.s.si cer.pet.fol.ut in glo.vel dic,ꝙ ultra rem ipsam non obligatur,quia plus exigi non potest , ut hic, sed ultra vnam personam
3 plures obligare possunt in solidum ut ibi.† Opp.cum gl. ꝙ non in factum,sed doli,vel non nu.pe.debet excipi.ut s.e.a.l.si ex cautione.Sol.variis modis.vno,quod hic de exceptione in factum, quę loco exceptionis doli opponitur ꝺ parentem vel patronum , & sic nec hic prohibetur oppo.exceptio non nu.pec.sed doli sic,fatuore personę.sed loco eius datur in factum,ut no.in d.l. si ex cautione.Alij,vt Iac.Bel.dicunt,quod hic in factum,& non nu. pec. sunt vnum & idem,quod non est verum.arg.l.si idem.j. de codi. & statim apparebit.Quare gl.dicit hic in d.l.si ex cautione. quod exceptio non nu.pec.habet locum,qñ in chirographo non intercessit stipulatio,& in factum,qñ stipulatio intercessit. ut hic. Sed ꝺ hanc sol.videtur tex.insti.de exce.§. ubi est stipulatio.& excipitur de non nu.pe.in quo tex.opi.Iac.prędicti videtur fundata.Sed tene glo.& ratio diuersitatis est ista,quia cum agitur ex chirographo,pecunia petitur,ut numerata.Eius autem oppositum recte, & priuatiue est non numeratum,ideo ut exceptio, quæ est actionis exclusio,recte opponatur,de non nu.pec.& ita nomen exceptionis uocatur.Sed,qñ agitur ex stipulatione,agi videtur ex quadam serie facti interrogationis precedentis,& respõsionis sequutę,quod factum non negatur,immo affirmatur intercessisse , sed ꝺ ipsum factum,& sic ꝺ stipulationem excipitur , quod non processit ex legitima causa,quia numeratio non interuenit, quę fuit causa confessionis,& successiue stipulationis de reddendo. vnde in hac exceptione in factum dictio,in, non stat augmentatiue,ꝓ valde,nec priuatiue pro,non,sed obiective pro, ꝺ.ut §.de hæred. manichæos.ibi dum dicit, in religionem diuinam committitur. Ex his patet responsio ad dictum.§.1.videlicet , quod ibi ex non nu.pec.non notant ibi nomen exceptionis,sed materiam, & causam,ex qua exceptio datur.in factum de pe.non nu.uel propter pe.non nd.Simile in actione ex stipulatione, quæ quãdoque no. act.qñque materiam,ex qua datur.ut §.de pac.l.debitori in fin.& in l.si pacto , quo pœnam. & in act.de dolo.ut supra de do.l.i. Et ita clare subtiliter dicebat d.me.licet in effectu idem uolucrit dicere Pet.quod nota.

LEX X.

1 *Exceptio mere negatiua non potest probari.*

Asseueratio. Primo dictum in exceptiõe solutionis.
2 secundo tollit obiectum cum rõne diuersitatis.secunda ibi,nec huic. Exceptio solutionis debiti etiam ultra biennium potest opponi,& affirmanti non neganti incum
1 bit onus probandi.h.d.† Not.ꝙ exceptionis mere negatiuæ nulla est probatio,vt hic,& l.actor.s.de proba. Nor. bene dicam huius legis,& rationem eiusdem,quia apparet mihi quod per illam rationem clarificatur in ista materia illa quæstio,an post biennium possit opponi ex.nõ nu.pe.ut non possit,qñ eius probatio est impossibilis.secus si sit possibilis,puta.qñ numeratio cõtenta in chirographo sit coarctata loco,& tpe persenis , uel personis tm̃. Et ideo si debitor est confessus, se debere ex cã mutui centum recepti,& habiti tali tpe,& loco coram talibus vel absq; tpe , & loco sed in pãtia taliũ.& c.negatiua ista valde pt ꝓbari,& ꝓ illos testes & ẽt ꝓ alios,ꝙ testificent illũ ꝑfessum tali tpe , & loco valde remoto fuisse,ita quod non potuisset ibi interfuisse. ubi aũt negati

ua sit simplex, ita ꝙ nullo modo coarctata. tūc probatio istius negatiuæ vī impossibilis, ideo eius oppositio ut frustratoria, & inanis non vī ad mittenda, quia nec per delationem iuramenti pōt probari, cum actor compellatur suscipere. ut ff. co. l. in contractib. §. illo videlicet, nisi dicas, quod per cōfessionem aduersarii potest probari. vt no in d. l. in contractibus. in princi. quod an sit uerum, & qualiter debet intelligi, ibi dicam. Ex his igitur videtur dicendum, quod in dubio admitti debet hæc exceptio post biennium, & quod leges, quæ dixerunt non posse opponi, consideranerunt difficultatem, seu impossibilitatem probandi. Saly.

LEX XI.

2 *Exceptio non nu.pe. non obijcitur petenti ex transactione.*

1 **Si transactionis.** †Petenti ex transactione, nō obij citur exceptio, non num. pec. h.d. Quod quidam fatentur verum, nisi trāsactio sit facta in fraudem usurarum. arg. eorum, quæ no. Inno. extra depo. c. grauis. Sed forte tutius esset dicere excep. simula. tunc locum habere. arg. eius, quod no. in l. sub specie. §. de postu.

LEX XII.

1 *Exceptio rei quando transeat ad fideiussorem. & nu. 2.*
3 *Exceptio an tollatur fideiuss. si reus recipit pecuniam a creditore.*
4 *Exceptio quæ personæ cohæreat, & quæ rei.*
5 *Dilatio data reo ad soluendum an prosit fideiussori.*
6 *Fideiussor an possit ex persona rei compensationem obijcere.*
7 *Exceptio præscriptionis reo competens quando prosit fideiussori.*

a **Tam mandatori.** †Exceptio competens reo pōt opponi per quemcūque inter-
1 cedentem pro eo. h.d. †No. quod exceptio rei porrigitur ad fideiussorem, ut hic. & ff. de fideiusso, l. ex regula. Opp. 1. ab extra de l. frustra. §. eo. Sol. vt ibi, Opp. 2. ꝙ hæc l. nos dimittat in incerto, ꝛ §. quibus §. de no. co. compo. cum hic non declaret, an reo inuito, vel demum volente possit. Sol. quod hæc l. loquitur indistincte, & sic nolente, & etiam reo inuito. ut in prin. glo. & probatur. ꝛ. e. l. si cui. & ff. de fideiuss. l. si ita stipulatus esses. †Oppo. 3. quod exceptio de persona rei non transeat ad fideiussorem, ut ff. de re iudi. l. si fideiussor. & ff. de fideiuss. l. quicunque. Sol. vt in glo. quod quædam sunt exceptiones rei cohærentes, & illæ prosunt fideiussoribus, vt hic. & d. l. ex persona. Quædam cohærentes personę, & istę fideiuss. non prosunt, vt in ꝛ. & pro hac sol. est tex. de exce. l. exceptiones, quæ & ibi habes exempla utriusque mēbri. Et quia hæc requirunt altiorem inquisitionem, reseruo hoc post recitationē glo. Quæro 1. an si deiussor opponet hanc exceptionem ex persona sua, an ex persona rei principalis. Et respondeo cum glo. quod ex persona rei, & bene, quia non fideiuss. sed reo debuit numerari. Quæro 2. an post biennium. glo. respon. quod non, sed quia hæc reincidunt in aliud, videlicet an reus possit illam opponere post
3 biennium, ideo uide, quod circa hoc scripsi in l. si ex cautione. & in l. asseueratio. §. eo. †Quæro 3. si opposita, uel non opposita hac exceptione per fideiussorem, reus recipit a creditore pecuniam, an tollatur fideiussori exceptio. arg. glo. quod non, per l. fina. ff. de pac. & postea ꝛ. determinat, quia retro fingitur nūquam competisse. & bene dicit, quia fideiussor, dum fideiubet, agit cum debitore, ut reo numeret, & tunc efficaciter teneri. & ita communiter pertranseunt Doct. & pro hoc facit l. si rem. in fi. ff. de pig. act. Sed Bal. fatetur hoc verum, si bona fide sit ei numeratum. secus si in necem fideiuss. puta quia reus principalis factus sit inops, uel suspectus de fug. ar. l. si cum Cornelius. ff. de sol. quod in mandatore admitto. quia tacite reuocatum mandatum vī ut d. l. si cū Cornelius. Sed in fideiuss. non fic admitto, ubi non tantum oppotuisset exceptionem, sed ei denunciasset, ne solueret, quia inops factus esset. nam tunc si in necē fideiuss. fecisset, fateor, quod fideiuss. non præiudicaret. ar. ff. de rei uen. l. in fundo. & de aqua plu. arcē. l. 1. §. denique. & l. 2. §. pen. & hoc vī de mente glo. in l. Titius. ff. de procu. & dicit in necem fide. fecisse, si creditor non erat obligatus numerare. alias secus. ar. ff. de cōsti. pe. l. utrum. & ff. de pub. l. si quis prohibuerit. & no. Doct. & Bar. in l. si fideiussor. ff. de fide iuss. Quæro ab extra, quid si fideiussore conuento, & exceptione opposita, reus comparens in iudicio fatetur sibi numeratum esse, an præiudicabit fideiussori. Dicit Iac. de Ra. quod non. arg. de au. tu. l. fi. & cum hoc transit Cy. sed Ni. de Ma. ꝛ. ar. l. cum fidem, §. eo. Bal. dicit opi. Nic. veram, si reus principalis est soluendo, & opi. Iac. veram, si non est soluendo. Ego puto, quod opi. Iac. sit indistincte vera, si reus fatetur sibi numeratum ante exceptionem oppositam, quia tunc cessat ratio Bal. Si autem fatetur, sibi solutum post obiectam exceptionis, tunc si fideiussor ei denunciauit, ne numeraret, habet locum, ꝙ in præcedenti dixi. Si aūt non denunciauit, tunc quia simplex obiectio exceptionis. non habet vim denunciationis, dico, ꝙ Iac. dixit verum, etiam si reus nō esset soluendo, quia licuit sibi numerare, & imputet sibi fideiussor, qui non denunciauit, cum a prin. dum fideiubet, videatur se obligare, qñcunque numerabit. & quia hæc exceptio opponitur ex persona rei, non ex propria, ut in j. q. dixi. In mandatore vero, si esset mutata conditio rei in deterius & creditor sciuisset, tunc mandatum re integra intelligitur reuocatum. ut d. l. si cū Cornelius,
4 & ff. si cer. pe. l. rogasti. §. si fugitiuus. †Expeditis glo. cum eisdem cohærentibus, reuertor ad materiam generalem, & quia dixi in solutione secunda ꝛ. quod exceptionum aliæ cohærent rei, aliæ personæ. Quæro, quæ dicantur cohærere rei, vel personæ, respondeo, quod rei cohærent, quæ radicem obligationis concernunt, vt rei iud. doli. mali, metus iurisiurandi, pacti, & si. de quibus in l. exceptiones. §. rei. ff. de exc. veruntamē de exc. iurisiurandi. & de exc. pacti, vide in l. & hæredi. in fin. & l. seq. ff. de pac. Similiter, & exc. non nu. pec. de qua in l. illa dicitur rei cohærere, & non personæ, quia hic opponitur obligationi non natæ, uel saltem inefficaciter natæ, Personæ autem cohærentes sunt, quæ personā, uel eius qualitatem potius cōcernunt, ut exc. ne quis teneatur ultra, quam facere potest, quę competit marito, socio donatori, & similibus. ut ea. l. exceptiones, in priac. Idem dico, quod rest. concessa minori, quæ non prodest fideiussori, licet qñque ex persona sua fideiussor rest. petere possit, si dolus intercessit creditoris. ut ꝛ. de fi. mi. l. 2. & tunc propria sibi prodest, non illa minoris. ut not. in l. 3. §. sed utrum. versi. sed an hoc. ff. de mi. Idem dico de beneficio eius, qui cessit bonis, qui si non veniat ad pinguiorem fortunam interim conueniri non potest. Fideiussor autem suus hac except. non utetur, quia persona, & non rei cohæret, ut vult glo. in l. ubicunque. ff. de fide. & pro hoc fa. l. Titius, in fi. ff. de procu. licet gl. prædicta in uno erret, quia sentit, quod is, qui cessit bonis, natura liter tantum, & nō ciuiliter remaneat obligatus. quod est falsum quia utraque obligatio remanet, ut l. ex ꝛ. ff. de bo. author. iu. pos. & de cess. bo. l. is, qui bonis. Sed quęri potest, quid de exceptione, quæ competit reo propter status mutā, & glo. in d. l. ubicunq; dicit, quod cohæret personæ, & non rei, ideo ad fideiussorem nō transit. l. i. ꝛ. de fide. In ꝛ. facit l. si decesserit. ff. qui satisf. co. dicunt glo. & Cyn. quod ibi in fideiussore iudicij. Sed puto verius, ut dicamus, quod in l. si decesserit, obligatio rei fuit funditus extincta. & iō distinguo sic, Aut mutatio status ipsius rei extinguit i totum principalem obligationem, & tūc fideiussor illa exceptione, uti potest. ut d. l. si decesserit. & est ratio, quia sicut fideiussor non potest a princ. accedere obligationi, q̄ nulla est, ita nec postfacto remanere. l. Neratius. ff. de fideiuss. Aut mutatio illa obligationem non extinguit, sed minuit, uel minus efficacem reddit, quia ciuilem tollit, naturalem vero dimittit: & tunc exceptio de reo non transit ad fideiussorem, vt erat olim videre, reo minuto minima capitis diminutione, qui remanet naturaliter obligatus, ut l. 1. §. hi qui. ff. de cap. di. & ita fm exemplum unum exemplificat glo. in d. l. ubicunque. Aut principalem obligationem non minuit, sed de persona rei transfert in alium puta in fiscum, ut est videre in deportato, cuius bona publicantur. nam reus liberatur, & obligationes transeunt in fiscum, tam actiue. vt ff. de pac. do. l. inter socerum. §. fi. quam passiue. ut ff. fol. mat. l. si marito. & ff. de fideiuss. l. si debitori deportato, & ꝛ. ad l. Iul. de ui. l. tutoris. & tūc excep. fideiuss. non prodest. ut l. j. ꝛ. de fideiuss. & fm unum exemplificat gl. in d. l. ubicunque, in princ. ꝙ exemplum licet non sit bonum, quo ad l. illam, quia non est uerum, ꝙ deportatus remaneat naturaliter obligatus, quod patet in d. l. si debitori, tamen verum est in se, quod dixi in deportato, idem dicas in banuito. cuius bona publicantur. †Quæro, quid si princeps dilationem quinquennalem reo concesserit ad soluendum, an prodesit fideiussori suo. Cy. hic tangit, sed latius exemplificat in l. quoties. §. de preci. impe. offe. & quia ego ibidem scripsi. ideo ibi uide. †Quæro, an
6 fideiussor ex persona rei possit compensationem obijcere. & vī, quod non, quia, qui compensat, agit. ut l. amplius. ff. rem ra. habe. sed ad agendum fideiussor non habet mandatum, ergo, &c. In ꝛ. rium facit, quia qui compensat, dī soluere. vt l. si debitor. ff. ꝙ pot. in pig. ha. sed fideiussor potest soluere, de pecunia debitoris. vt ff. man. l. si procurator. §. si ignorantes. ergo fortius compensare. & pro hoc est tex. in l. uerum. ff. de compen. & uide quod ibi no. gl. prima. †Quæro, an exceptio præscriptionis competens reo prosit
7 fideiussori. Gio. tenet, quod sic, in l. quicunque. ff. de fide. quasi exceptio rei cohærens, & sic ad fideiussorem debeat trāsire. ut ff. de ex. l. exceptiones. §. rei, & quod rei cohæreat, patet, quia obligatio pēn concernit. Item quia plenissimam parit securitatem. ut l. ficut. & l. omnes. ꝛ. de præscrip. 30. anno. Item, quia similis est solutioni. ut ff. de admi. tut. l. si pupillus. In contrarium facit, quia præscriptio non tollit naturalem. ar. inst. de iure nat. gen. uel ci. §. sed natura. lia quidem. & ff. de cap. di. leas, & quia tempus nō est modus tollendæ, uel inducendę obligationis, ut l. obligationum fere. §. placet. ff. de actio. & obi. & sic si naturalem non tollit, fideiuss. for exceptione uti non potest, ut d. l. ubicunque. in princi. sed prima pars, vera. Non obstat, quod duret naturalis, quia illa est sine effectu, alias plenissimam securitatem non produceret, & ita no. Bar. in l. si. ff. rem ra. hab. præterea lex, ubicunque. in 1. respon. loqtur in exceptionibus personæ cohærentibus, quæ non prosunt fideiussoribus. si debitor remanet naturaliter obligatus, non in cohærentib. rei, quia tunc non inspicit. an naturalis remanet, ut dicunt gl. Hoc fatetur Bal. nisi præscriptio fuisset interrupta contra fideiussorem tantum, quod ipse inquit fieri posse, & aduersus eum ꝙ petuari actionem, sicut ex propria, ut l. mora. ff. de ver. o. obligat. & sicut

A D D I T I O.

a ¶Tam mandatori. Vide tex. & Bar. in l. Lucius. ff. de procu. & in l. si fideiussor. ff. de fideiusso.

& sicut ex eius mora tenetur ad pœnam, quam ipse solus promisit, ut no. gl. in l. cum reus. ff. de fideiuss. quod no.

LEX XIII.

1 *Instrumento statur, nisi contrarium probetur.*
2 *Venire contra protestationem propriam, quando quis possit.*
3 *Cautio quæ ex causa antecedenti desciendere dicatur.*
4 *Causa antecedens quandoque a præsenti differt, quandoque cum illa eadē est*
5 *Causæ expressio an requiratur in confessione.*
6 *Stipulatio an valeat sine causa.*
7 *Stipulatio est inualida, cui non est causa adiecta.*
8 *Promissio quando præsumatur per errorem facta.*
9 *Confessio an requirat causam, & an partis præsentiam.*
10 *Confessio valida an inducat obligationem.*
11 *Obligatio ex cautione redacta in scriptis an tollatur per scripturam contrariam.*
12 *Simulatio confessionis an possit per testes probari.*
13 *Confessio in vltima uoluntate facta an præiudicet.*
14 *Testator si confessus fuerit in testamento, se debere centum Titio, an ex hic verbis possit agi.*
15 *Confessio facta in ultima uoluntate an requirat partis præsentiam.*
16 *Voluntati vltimæ suspectæ non statur.*
17 *Obligatio naturalis, uel ciuilis an nascatur in chirographo ante biennium.*
18 *Obligatio naturalis an nascatur biennio elapso.*

Generaliter. Primo statuit. secūdo excipit. tertio rationem annectit. secunda ibi, nisi certa. tertia ibi, nimis enim. Contra confessionem in scriptis factam ex cā antecedentis debiti non potest veniri, nisi per ꝛ. riam scripturā. h.d. Vel sic. Causa antecedentis debiti in instro confessionis mutui redacta non potest probari non vera, nisi per ꝛ. rium instrm. h. d. Et fm hoc habes limitatam l. aduersus. in fi. §. e. videlicet in mo
2 do probandi. ibi, stipulatorem. i. a stipulatore. †No. quod statur in strumento, donec ꝛ. probetur. vt l. cum precibus. §. de proba. Item no. quod cōfessio in scriptis facta ex causa de præterito est statim efficax, & valida. Item no. quod confessio non potest reprobari, nisi per ꝛ. riam scripturam. Item no. quod causa in cōfessione obligatoria est exprimenda, vt in gl. Item no. quod vnusquisque verbo seu testimonio suo debet acquiescere. quod facit ad q. si testis in mortis articulo dicat, se falsum testimonium dixisse aduersus Titium, ut non stetur eius dicto secundo, sed primo, ut in c. sicut. extra de testi. Item dicit Bar. in notario, qui dicit se falsum instrumentum fecisse. ut per eum no. in l. si librarius. ff. de reg. iur. Transeo ad apparatum, & primo recitabo aliquas exceptiones glo. Et primo op. quod non valeat cautio. ut ff. de proba. l. cum de indebito. §. fi. & de dona. l. nuda. Sol. quod hæc causa fuit expressa in cautione. ibi, secus, ut in glo. super ver. causam. in fi. Op. 2. quod ita per testes, sicut per ꝛ. riam scripturam probari possit vt Lin. exercē dis. §. de fide instru. Sol. quod hoc est speciale pp priorem cautionem in scriptis redactam. & hæc vera, ut in glo. super ver. scriptis. in princ. Oppo. tertio, quod nullo modo possit ꝛ. rium probari. ut l. fi. ꝛ. ar. tu. & l. antiqua. §. ad Velleianum. Sol. ut in ea. gl. Item hoc
2 fallit. †Oppo. 3. quod quis venire possit ꝛ. id, quod lucide est protestatus. ut ff. de inoffi. testa. l. Papi. §. sed nec impuberis. Glo. non soluit. dicunt quidam, quod circa diuersa, & in diuersis personis variatio admittitur. vt in ꝛ. non circa idem, vt hic, sed melius vī dicendum, quod variatio hic admittitur, sicut ibi, sed modus probā di rem se aliter habere a communi modo, hic alteratur, & uariatur. de isto brocardo dic, vt per do. in l. 1. ꝛ. de furt. Venio ad quæstiones. & quia tex. loquitur in confessione facta in scriptis. quæro quid si sine scriptis. Respondit glo. 1. quod, licet quidam dixerint, ꝙ hæc l. locum nō habet, tū Io. dixit, quod locum habet. sed tunc ꝛ. poterit probari per testes. arg. l. nihil tam naturale. ff. de regu. iur. Ex alle. huius l. nihil tam naturale colligo quod Io. & Ac. intelligunt, qñ confessio est facta sine scriptura. Sed, quid si confessio est in scriptura redacta, sed non actum, quod sit inscripti, fumendo hoc uerbum, in scriptis, stricte, ut alle. in l. ꝛctus. §. de fide instru. rū. fm Nic. de Ma. quod hæc lex locum habet siue scriptura facta ad substantiandum obligationem, siue ad tolam probationem, cum tota loquatur de uiribus probationis, ut patet in litera ibi, causæ probationem, & ibi religionem iudicantis, &c. & hoc etiam sequitur Bal. quod mihi non displicet pp facilem hominum decursum ad reprobandum huiusmodi scripturas per ꝛ. fessionem verbalem oppositam aduersarij. & eius probatæ confessionis difficilem reprobationem, immo, ut plurimum impossibilem, & id exosa fuit legitimalis probatio. ut patet in l. testium. §. de testi. & ibi dixi. Item. ut prima pars, in uerbo in scriptis, intelligatur uniformiter, cum uerbo, scriptis, in secunda parte posito. Tamen communis opi. se habet. ut hic loquatur, qñ scriptura interuenit ad substantiandum, alias iste non esset ꝛctus lucratum,
3 de quo hic tractatur. & insti. de li. ob. †Quæro secundo de exemplo, quomodo cautio ista dī ex antecedenti causa descēdere. Gl. 2. & 3. respon. puta ex ꝛctu, vel maleficio, uel quasi. Sed, quia gl. non reddit me clarum, attende, quod duplex potest esse modus huius cautionis, seu confessionis, vnus, in quo nulla sit facta mentio de mutuo, puta confiteor me debere tibi centum ex locatione per te mihi facta talis rei, vel ex uenditione talis rei per te mihi venditæ, vel ex damno per te mihi illato in tali prato, &c. Et

ista statim mihi præiudicat, nec possum probare contra. nisi per contrariam scripturam, ubi ista in scriptura fuerit redacta. Alius modus est, ut fiat mentio de mutuo, & iste potest euenire duplicite. Vno modo, vt confessio fiat ex causa antecedentis mutui. Exemplum ego confiteor me debere tibi centum ex causa mutui, quæ tu mihi numerasti, & dedisti ex prædicta causa iam est mensis, vel annus, seu 10. vel 20. dies. Et in hoc exemplo stat duplex dubium primum, an excep. non nu. pe. possit opponi, secundum suam naturam, ut sic opposita. ꝛ. biennium debet probari p actorem. Et glo. illa prima facie sentit, quod sic, dum dicit, & sic alia, quam mutui, &c. Sed glo. ꝛ. cod. Lin contractibus, in princi. & glo. j. ver. Item intelligo. tenet clare, quod exceptio non nu. pecu. opponi non possit. Istam secundam partem tenuit Simon Vicentinus, ut hic refert Cyn. in 1. op. licet de illa glo. non fecerit mentionem dominus meus in l. si ex cautione. in 7. oppo. quam ibi facit, idem tenet. Mihi videtur dicendum, Aut exceptio non nu. pe. opponitur, quia tempore confessionis non fuit numerata, & uerum dicunt isti, quia non potest opponi, quia cautioni nō contradicit, quæ idem fatetur, & dicit, & pro hoc ꝛ. eod. l. aduersus. Aut opponitur, quia numeratum non fuit tempore antecedenti, de quo in cautione, & confessione continetur, & tunc opponi pōt, sicut de qualibet alia causa. vt d. l. aduersus. & hic. Sed nunc intergit secundum dubium, an creditor teneatur probare, tunc nume ratam fuisse, an reus illo tempore numeratam non fuisse. Et dubium oritur ex eo, quia si causa antecedentes fuisset alia, quam mutui, res est expedita, quod reus habet probare. ut no. in d. l. aduersus. Sed ubi causa antecedens est mutui, sicut, & præsens, tūc forte dici posset. Aut a tempore illo in causa antecedenti posito trāsiuit biennium, & tunc probare tenetur reus. Aut non transiit, & tunc creditor sed, quia de aliqua confessione facta tempore illo non quæritur, sed simpliciter, an causa illa sit vera, uel falsa. & cautio de præsenti facta probat illam causam veram, donec probetur ꝛ. Ideo cōcludo quod reus habet probare falsitatem illius causæ. vt hic, & d. l. aduersus. Et est notandum, quod ex quo cautio est in scriptis redacta, debet per ꝛ. riam scripturam probare. vt hic. Secundo modo potest euenire, quod supra dixi, puta causa antecedens sit alia, quam mutui puta locati, & uenditi, causa uero præsens sit mutui, & tunc locum habet l. aduersus, ut reus probet causam antecedentem, non tueram, quod limitatur hic, ut nō probet, nisi per ꝛ. riam scripturam, quando confessio in scripturā
4 est redacta. †Ex dictis habes, quod interdum causa antecedens est diuersa a præsenti causa mutui. Interdum causa antecedēs est eadem cum præsenti, & tunc aut utraque est alia, quam mutui, ut uenditi, uel locati, aut utraque est mutui, & omnibus istis tribus casibus locum habet l. ista, ut confessio statim præiudicet. & si confessio sit in scriptis redacta ad probandum falsitatem causę precedentis requiritur probatio per ꝛ. riam scripturam. Iuxta hoc quæro tertio, & ab extra, quid si confessio in scripturam redacta non sit facta ex causa antecedentis debiti, puta ego cōfiteor me tibi debere. c. ex causa mutui. an si opponitur excep. non nu. pec. quod fieri potest fm opi. glo. post biennium, sed reus debet probare non nu. vt dixi in l. si ex cautione. & in l. asseueratio. §. eo. an tunc probatio debet fieri per scripturam probantem ꝛ. rium, ita quod non per testes, puto sufficere per testes. ar. §. eo. de fi. instru. Lin exercendis. Non ob. hæc lex, quia loquitur, qñ ex causa antecedenti, de qua apparet in scriptura. secus si non apparet hęc scriptura, ut in exemplo supra posito, quia tūc in causa mutui, & dotis præsumitur facta ispe futuræ numerationis, & hoc uoluit etiā
5 ista gl. †Quæro 4. cum gl. an in confessione requiratur expressio
a causæ, & dicit gl. quod sic. Sed dic latius. Aut confessio emanauit ad liberandum, Aut ad obligandū. primo casu nō regritur expressio causæ. ff. de pac. l. tale pactum. in prin. & in Auth. de testi. §. & licet. col. 7. tamen si causa sit in ea expressa, illa bene consideratur. ut l. creditori. & ibi gl. §. de pac. & l. 2. §. 1. ff. de doli excep. Secundo casu dic, aut emittitur in iudicio & tunc cā non requiritur. ff. de inter ac. l. uoluit §. quod ait prætor. & l. j. in princ. & in fi. & in gl. Et est, rō, quia verba prætoris interrogantis, an debeat, in telliguntur efficaciter, & cum effectu. ut ff. ꝙ quisque. l. j. in fin. & ne quis eum qui in ius uo. l. si per alium. & l. docere. cum cōcor. ibi positis. Aut emittitur extra iudicium, & tunc dic, secundum Cyn. aut emittitur super personalibus obligationibus, & causa requiritur. ut hic, & l. cum de indebito. §. fi. ff. de proba. & l. nuda. ff. de don. Aut super realibus, puta si confiteōr talem rem suam esse, & tunc non requiritur adiectio causæ, sicut in fi. dī. ff. de exce.
6 rei iu. l. & an eadem, §. actiones. † Quæro 5. an stipulatio valeat sine causa, gl. hic dicit sic. uerum tamen in iudicio cā dēt probari. q̄ si non probet, reus absoluet, ut l. 2. § circa finem. ff. de doli excep. Ex ista glo. not. plura. primo, quod iste libellus procedit, pēro a tedecem, quæ mihi promisisti per stipulationem. Verum dico, qđ si reus

A D D I T I O.

a †Expressio causę. Adde Bar. in l. tale pactum. nu. 2. ver. opponо, quod confessus sine causa. & quod ibi posui in addi. ad ipsum in apo. in eo. ve. ff. de pac. Ale. omnino in l. cum de indebito. in fi. ff. de prob. dixi post collecta. in c. ex parte. nu. 7. in apo. in ver. sine causa. extra de cōfel. Pan. in c. ft. col. 5. uer. no. quia duas differentias. eo. tit. & Ale. conf. 4. 23. & 83. vol. 1. & consi. 18. uol. 4.

si reus petit sibi cām specificari, est ei specificanda per no. in l.j.in prin.ff.de eden. Secundo no. ꝙ si reus non petit sibi cām specificari, sufficit ei postea in processu causæ probari, cōcor. ꝙ no.ff.de condi.ob tur.cau.l.si ob turpem. Et sic habes, quod libellus generalis iustificatur ex suis speciebus postea probatis, & ad illas intelligitur restrictus. Tertio collige bonum argumentum, ꝙ si in tenore instri stipulationis deficit cā, ꝙ cā illa potest suppleri per testium probationem, & roborabitur instrm per hanc extrinsecam probationem. Verum dixit Bal. ꝙ quatenus instrm recipit vim a testibus, catenus poterit per alios testes impugnari. ar.eius, quod
9 hic no.glo. †Quarto no. & principaliter, ꝙ ista glo.vult, ꝙ ubi in stipulatione cā non est adiecta, stipulatio non ualet, & ita no.in l. doli.§.circa.ff.de do.exce. Sed alibi tenet gl. ꝙ videlicet quasi donationis cā videatur sp inesse, ex quo promittens scit cām non esse. ita no.in l.3.§.j.ff.de const.pecu. & in l. qui cum alio ꝯhit. ultra medium gl.mag.ff.de re.iu. Et hanc partem tenet Bart.in d.§.circa, dicens cām esse in l.hoc iure.ff.de do.nam cum speciale sit ibi, vt donatio facta reipublicæ, sine cā non valeat, sequitur, ꝙ facta priuato sine cā valeat. Sed mihi vr̄, ꝙ illa lex modicū, aut nihil facit, quia ibi nō valet in republica ex cā donationis. In priuato igitur valet ex cā donationis. & hoc nullus negat. & cur diuersum, colligitur ex tex. l.1.§.fi.ff.de cad.tol. Stat igitur totum dubiū nostrum, an factum sine cā præsumatur ex cā donationis. Et hr̄ Docto. faciunt tria membra, & in primis duob. sunt cōcordes. in tertio discordes. Dūt.n. ꝙ si promissio facta est ex certa scientia ab eo, qui sciebat se non teneri. & hoc constat, ꝙ tunc valeat ex causa præsumptæ donationis, & sic licet nō teneret efficaciter facta reipublicæ. vt d.l.hoc iure, valeret tn̄ facta priuato. argu.l.campanus.ff.de ope.lib. & l.cuius per errorem.ff.de reg.iur. & in gl.s̄.alle. Si aūt esset facta per errorem, & hoc constat, puta quia putauit promissor ex certa cā se teneri, & non vera, tunc non ualet. ut in hac gl.cum simil. & d.§.circa. Si aūt dubitatur, si ex certa sciētia, vel per errorem. & hic Doc. variant. Nam Iac.de Ra. & Pet.dixerunt, ꝙ præsumitur ex certa scientia, qa non est credendū, nec verisimile stipulatorem in suo facto errasse. Item, qa in stipulatione est obligatio ciuilis, & naturalis. & per ꝯn̄s ex ea debet actio competere, ut l.licet.§.ea.ff.de procu. Item, qa stipulatio dr̄ a stipite, quo est firmum, ideo ipsa per seipsam debet esse sufficiens causa obligandi. l.j.ff.de ver.ob. Et ultimo dixerunt esse casum in l.si diuortio. in eo.tit. Et aliquis hoc roborante dicunt esse casum. ff. si quis cau.l.sed & si quis.§.fi.in fi. Sed Iac.de Are. Iac.de Bu.d. & patruus meus. Nic.de Mat. & hic Bal. & communis opi. citramōtanorum dicunt, ꝙ in dubio præsumitur per errorem, & ignorātiam promisisse, quia nemo præsumitur iactare suum. ut l.cū de indebito.ff.de proba. sed donare simpliciter, quia sine alia causa est iactare, & perdere. ff.de don.l.filiusfa. & ff.de pac.l.ꝯ iuris ciuilis regulas.§.si filius. ergo talis præsumptio non est facienda. & ista est rō communis. Sed vltra cæteros dixit Iac.But. esse casum, si bene ꝯsideretur, in d.l.sed, & si quis.§.fi.ff.si quis cau. quem dixi quosdam inducere in oppositum. Et meo iudicio ipse dicit verum, quia ille tex. vult, ꝙ ubi actor replicet, ꝙ ex confessione. & sic ex certa scientia reus maiorem quantitatem promiserit, q̄ debuerit, ꝙ pro excipiente reo, ꝙ per errorem, & ignorātiam fecit, præsumitur. Et attende, quia tu forte diceres, ꝙ sufficit actorem ibi probare conuentionem.i.promissionem, quia hoc non est verum, quia de promissione non erat qō, quia ambo fatebant̄, sed reus excipiebat de ignorantia, actor replicabat de scientia, quia ꝑ conuentionem actum fuerit, ut de maiori quantitate ꝓmitteret, q̄ deberet, & sic de scientia in conuentione habita ibi ꝓbat actor. & ista est veritas. Vnde ibi est casus, ꝙ error, & ignorantia in du-
8 bio in stipulatione sine causa præsumitur. †Et ex hoc infero, qd̄ Bal. qui dixit, ꝙ promissio facta sine cā extra iudicium p̄sumitur in dubio per errorem facta, secus si sit facta in iudicio, quia tunc p̄sumitur ex certa scientia facta, male dixit in hoc vltimo, qa casus est ꝯ eum in d.l.sed & si quis.§.fi. Nec ob. quod ipse allegat, videlicet, ꝙ sicut confessio facta in iudicio valet sine cā. ut no.gl.in l.j.in fi.ff.de interro.act. ita debet valere stipulatio facta in iudicio, quia mihi vr̄ longe diuersa rō, quia cōfessio fit ad interro.iudicis, & super iure, & essentia debiti.i.an conuentus ipse debet, necne, & sic an debet cum effectu, & potestate excipiendi ab eo. argu. l.creditor. & l.creditores.ff.de verb.sig. & l.si per alium.§.docere. ff.ne quis eum qui in ius voc.vi.exi. sed promissio non est sup iure debiti, sed est de aliquo dando, uel faciendo in futurum. & sic ad interrogationem partis, quæ sibi pōt apertius prouidere. & iō non puto eum in hac parte bene dixisse. Ad l.si diuortio. in ꝯriū alle.rñ.Doc. ꝙ ibi ex certa scientia ꝓmisit, & hæc est communis opi.seu rñsio. Aliq aliter dicunt, ꝙ qō nostra, & p̄dicta locum habent, qn̄ cā non est expressa. Illa aūt, qn̄ cā est expressa, quo casu distinguunt. Aut promissio est facta ex cā antecedenti, & tunc si vera, tenet: si falsa, & tunc aut ꝓmissor sciuit falsam, & vr̄ donare, vt in gl.l.3.§.j.ff.de consti.pec. & ita dūt posse intelligi. d.l.diuortio. & maxime, quia ibi rōne singularis affectiōis, q̄ vir habuit ad vxorem rōne matrimonij bene transacti coniectura p̄sumitur donario. ar.ff.de leg.2.l.unum ex familia.§.fi. Aut putauit ueram, & hoc constat, & non tenetur saltem in effectu. Aut dubitatur, & præsumit̄, sic putasse, ut dixi verbo. ar.ff.de sup.leg.l.Labeo. ad fi.

& pro hoc ff.de cond.inde.l.j. & per totum. & hoc qn̄ ꝓmissio facta est ex cā antecedenti. Si aūt ex cā præsenti in stipulatione ꝯtenta, tunc cā est ꝯsideranda, an sit apta potens legitima. ut l.hoc iure.in prin.ff.de dona. & l.j.de polli.cum si. Ex his patet, ꝙ licet
a stipulatio dicat̄ a stipite,[a] ꝙ est firmum, & in se habeat ciuilem, & nālem obligationem, & sic per se sit sufficiens cā obligādi, vt dixerunt Vltramontani, tn̄ illa omnia uera sunt, qn̄ stipulatio de p̄senti, vel qn̄ in se continet cām stipulandi: nam tunc stipulatio est legitima cā per se obligandi, & non alias. Et p̄dicta not. quia ple-
9 nius q̄ hic non reperies tacta. †Quæro 6. & ab extra, vidi s̄. in pro-
b xima q.3. qn̄ confessio[b] requirat cām. Nunc q̄ro, an requirat partis præsentia, & in confessione iudiciali, tex.est, ꝙ sic, in l.certū. §.si quis absente.ff.de confes. & no.j̄.de confes.l.j.ad fi. In extraiudiciali idem tenet gl.ff.de proba.l.cum de indebito.§.fin. in vers. exposuit. Idem dicunt cano.extra de confes.c.ex parte. Pet. vero, vt hic refert Cyn. dixit, ꝙ partis præsentia requiritur quantum ad uim obligationis ex ea inducendæ, non quo ad vim probationis ex ea faciendæ. Ratio diuersitatis est, quia obligatio causatur ex consensu partium, & robore iuris ciuil. sed ubi non est præsentia, consensus utriusque non concurrit in obligatione inducenda. ergo, &c. sed probationes, quæ fiunt ex attestationibus, fiunt in secreto. & sic i partis absentia, vt l.nullum.s̄.de testib. ergo, &c. Hæc fatentur quidam, si confessio sit formis, non si informis.i. sine cā, nam tunc non potest oriri probatio, quia esset incerta. Sed attende, quia communis practica se habet ad oppositum, ut nec probationem inducat facta in absentia, quantumcunque habeat causam annexam, ꝙ ego teneo. primo, quia tex. loquitur indistincte in d.§.si quis absente. & sic tam de obligatione, quam de probatione ibi loquitur. secundo, quia probationes non fiunt parte irrequisita, nec ignorante. ideo ad eius requisitionem testes citātur, & iurō ab eis præstando utraque pars debet adesse, uel legitime monita fuisse. l.si quando. & auth. si quis.s̄. de testib. & qui adest iurō, dr̄ adesse testificationi. ut vult ibi litera. ergo & per ꝯn̄s confessioni probationis inductiue debet presens esse. Tertio pro hoc est autoritas gl. ut probationem non faciat. ff.de adul.l.capite quinto. In hac qō, Bar.d.§.si quis absente. quem sequitur hic Bal. dicit, quod in actibus, qui dependent, seu essentiam recipiunt a uoluntate duorum, confessio facta parte absente, non probat. In his vero, quæ dependent simpliciter a uoluntate confitentis tm̄, ut est aditio hær.ratihab. & sic confessio facta parte absente probat. ut ff.de neg.gest.l.Pompo.scribit. & l.Nesennius. Ego coniungo p̄dicta, & ultra ea latius distinguo, & sic. Aut confessio est de actu dependente a confitentis tantum uoluntate, & tunc probat etiā facta absente eo, cui proficit. & est ratio, quia & ille actus tunc ꝑ confitentem induci posset, accedant etiam leges.s̄.alleg. Aut est de actu dependente etiam a uoluntate seu facto partis aduersæ, & tunc aut est informis, quia sine causa, & tunc facta parte absente, non probat, quia probatio esset incerta, nisi forte sit facta in iudicio per ea, quæ dixi in 4.q. Aut est formis, & cum causa, & tūc, Aut est facta in iudicio, aut extra iudicium. Si in iudicio, olim nō valebat parte absente. ut d.§.si quis absente. & j̄.si per uim, uel al. mo.l.fi. hodie, quia hermodicium contrahitur, valeret parte legitime citata. ut s̄.de iud.l.properandum.§.j. & 2. ubi valet sententia, ergo & confessio. ar.ff.de confes.l.3.§. licet si fundum. & hoc tenet glo. in d.§.si quis absente. puto etiam, quod olim teneret, si confessio fieret per modum iurisdictionis uoluntariæ, & iudex ageret eam recipere, & absenti quærere, ar.ff.de magis.conue.l.j. §.exigere. & rem pu.sal.fo.l.2.cum si. Si vero facta est extra iudicium, & tunc facta parte absente non valet. & sic non probat, ut in gl.d.l.cum de indebito.§.fi. Facta autem parte præsente ualet, & probat. & ita transit cōmunis Doc. scriptura. Sed d. & patruus meus dicebat, quod ista verba sic simpliciter a Doc. prolata dēnt intelligi cum sano intellectu, videlicet, ut confessio facta cum cā præsente aduersario valet, & probet, qn̄ est facta ad eius instātiā, & requisitionem, vel eo acceptante in præsentia cōfitentis, & eo audiente, & non reluctante, alias dicebat confessionem nō valere, neque probare. Et est rō, quia per confessionem quasi ꝯhitur. ff.de inter.ac.l.de ætate.§.qui interrogatus. sed in quasi ꝯctu consensus exigitur. ut ff.de act. & obl.l. obligationum substantia.§.1. ergo, &c. Item quia consensus est simul assensus. vt eod. titu.l. ex consensu. Item quia confessiones multoties fiunt per iocum, uel ob aliam cām extrinsecam, forte ut cōfitens ostendat, se egenū, ꝑt eo, cui dicit, se teneri, præsēte, qui si diceret, scitis testes, ꝙ ego hanc confessionē accepto ille, qui sic confitetur, statim ꝯdiceret, & reuocaret tanq̄ ob aliā cām factā, vel ꝑ errorē, & nō ad instantiā partis, & ita puto verū, & probatur ēt ex significato verbi: nā cōfessio deriuat̄ a fateor.ris. & simultatem reqrit ex illa dictione, con, quæ simultatē not. vt d.l ex consensu. & ff.de pac.l.j.§.j. ideo duæ fassiones in idem, & eodem tpe debēt concurrere, & tūc est cōfessio, qa quod tu dicis, seu fateris, & ego fateor, sic simul tecū confiteor. Et quod etiam non probet, patet, qa probationes fiunt ad partis instantiam, vt s̄.dixi, & ita pluries s̄m prædicta consului. Sed iuxta p̄dicta formo vnā qōnem: Titius rogatus in secreto de restituendo hæreditatē, vel eius partem non capaci, confessus est postea illi incapaci, & ad eius instantiā hoc tacitum fideicōmissum, vel si non ei confessus est, in præsentia testiū mandauit hæredibus suis fideicōmiss. restitui illi incapaci, & mortuus est, fiscus postea petit hoc fideicōmissum, & ad probandum de iure suo inducit illā confessionem, q̄ plene probat. Ex aduerso dr̄, quod illa cōfessio non valet qa nō facta ad instantiā ꝓcuratoris fisci. Quæritur, quid iuris, glo.est not. quæ sentit, quod confessio p̄iudicet, ff.de iure fis.l.non intelligitur.§.tacita autē. Sed illam intelligere posses, qn̄ cōfitetur fisco, vel in p̄sentia ꝓcuratoris fisci. Tamē puto, quod & eo absente p̄iudicet, qa chirographum factum rogāti p̄iudicat, & fidem facit, vt ibi in litera, & tn̄ procurator fisci non fuit ibi præsens. Videtur tamē sic dicendum. Aut confessio est facta ad instantiā rogantis, vel eius, cui dēt restitui, & tūc p̄iudicat, licet fisci ꝓcurator non interuenerit, vt d.§.tacite. aut ad neutrius eorū instantiam, & tunc aut in vltima voluntate, in qua disponit restitui, & in qua perseuerauit vsq; ad mortē, & tunc ēt præiudicat, & maxime si in instrumēto publico, vt j̄.depo.l.desideriū. vbi vide. Aut inter viuos fuit confessus, & tunc ex quo nullus de his, quorū interest, presens fuit, sibi non præiudicat, Est aūt fiscus vna de personis, quarum interest, vt patet ex predictis, & adde, q̄ post
10 hæc scripsi j̄.ad l.Falc.l.etiā. † Quæro septimo, & ab extra, an cōfessio valida inducat obligationem, & Bar.Pet.Cy.dicūt, quod si cōfessio fit in iudicio, obligationem inducit, vt ff.de inter.ac.l.de ætate.§.qui interrogatus. & est rō qa dispositionē hēt secum annexam. Si extra iudiciū, & idem si emanauit ad liberādum, quia obligat confitentē ad non petendū, l.cum postea.s̄.de pac. & l.tale pactū.s̄.de pac. Si aūt ad obligandum, aut habet expressam dispositionē, vt confiteor me tibi dēre c. ex cā mutui, q̄ ꝓmitto tibi reddere, & tūc obligationē inducit, & non tā confessio, q̄ ipsa ꝓmissio. Aut dispōnē expssam nō habēt, sed simplr̄ sunt enūciatiua, & tūc oblonem non inducūt, qa verba enūciatiua nō disponunt, l.ex his.j̄.de test.mil. & pro casu inducūt, l.Publia.§.fi.ff.depo. Or attende, distinctio istorū residet in duobus mēbris, videlicet, qa aut confessio hēt dispositionē secū annexā, & obligat; aut non, & non obligat, & ista distinctio nō displicet. Sed dubiū est, qn̄ dicatur hanc dispositionē habere, & qn̄ dispositio est expressa, tunc res est clara, qn̄ nō est expressa, in liberatoria dicūt dispositionē inesse, non in obligatoria. Sed do.meus dicebat, ꝙ in hac obligatoria, seu quæ ad oblonem vr̄ tendere, dēt subdistingui, qa aut emanauit sup facto tm̄, vt cōfiteor me habuisse, & recepisse a te c.mutuo, & tunc isti verū dicūt, quod non obligat, qa nulla dispositio dr̄ inesse, vel secū habere, qa ista stant simul, ꝙ ego receperim, & tn̄ nō tenear tibi, vel qa solui, vel quod me liberasti pacto, vel acceptilatione, iō non videor ꝓmittere de reddendo, & ita loqtur l.Publia.§.fi. Aut emanauit sup iure tm̄, vt cōfiteor me debere tibi centū ex cā mutui: vel sup iure, & sup facto, vt confiteor me debere tibi c. quæ tu mihi mutuasti, vel q̄ fateor me recepisse a te ex cā mutui, & tūc dicit ipse, quod hæc cōfessio obligat, qa dispō dr̄ ei inesse, seu dispositionē secū annexā hēre, ideo ex tali cautione pōt agi. tex.est cū gl.in l.si ex cau.s̄.eo. vbi gl.j.de directo ponit hoc exemplū. Similiter ex tex. Instit.de lit.ob.circa prin. vbi formaliter litera dicit, si scribit se debere ex cā mutui, & gl.ibi dicit, quod illa verba, habēt dispōnē annexā de futuro, & iō ego reddā tibi. Et est rō, qa aliter nō pōt intelligi, qs dēre, nisi exigi posit, arg.ff.ne qs eū, q in ius voc.l.si ꝑ alium.§.docere. & ff.de verb.sig.l.creditores. & l.creditor. & melius in l.debitor. in eo.tit. Et ꝓ his ēt accedat quasi ꝓ casu, l.Titius. & l qdā.ff.de cōstit.pec.
11 & istā puto veritatē. †Quæro octauo, cū gl.sup ver.scrip. an oblo ex cautione in scripturā redacta ꝑ ꝯriam scripturā ei similē tollatur. Et rñ.gl.quod sic, ar.l.ꝓut qsq;.ff.de sol. & l.nihil tā naturale. de re.iu. Quæro nono, an post biēniū admittat̄; dic, vt in gl. Et attende, qa si confessio fiat ex cā antecedēti alia, quā mutui, tūc auditur, sed si fit ex causa mutui tm̄, tūc fuerunt opi, vt dixi in l.si ex cau.s̄.eo. Quæro decimo, cū gl.qd si creditor cōfitetur sibi solutū ex alia causa, q̄ mutui, dic, vt in gl.sed latius dicam in l.seq.§.super
12 his. †Quæro vndecimo, cū gl.seq.qd si ista cōfessio fuit simulata, an simulatio ista poterit ꝓbari ꝑ testes, & gl. sentit qd nō, ex quo erat facta in scriptis. Sed in ꝯ.vr̄ gl.circa prin.ff.de offi.pre.l.illicitas.§.veritas. & alia glo.in l.iurisgen.§.ꝙ fere.ff.de pac. Br̄ vt tollas oia, q̄ vident̄ obstare; dic aut qs vult ꝓbare falsitatē scripturæ, & cōtentorū in ea, & pōt ꝑ testes, l.cū p̄cibus.s̄.de ꝓba. & l.optimā. j̄.de ꝯhē. & cōmit.stip. Aut vult ꝓbare solennitatē ꝯctus defuisse, & idē, ita loqtur gl in d.§.qd fere. Aut vult ꝓbare simulat.i.quod licet sit scriptū sic de volūtate partiū, tn̄ aliud vere partes agebāt, & tūc aut ꝯctus nō est celebratus in scriptis, & tūc pōt ꝓbari per testes, vt in d.§.veritas. Aut ꝯctus est in scriptis celebratus, & non posit nisi ꝑ cōtrariā scripturā, vt in ista gl. Sed tūc insurgit dubiū
13 qn̄ dicat̄ in scriptis celebratus, circa qd̄ dic, vt dixi s̄.in j.q. †Quæ
a ro duodecimo, qd si ꝯfesio fiat in vltima volūtate, an p̄iudicet,[a] gl.seq rñ. verū attēde, qd in casibus allegatis in gl. verba, dispositiua cōfesioni sunt adiecta; vnde de viribus cōfesionis in eis non tractat̄, p̄terq̄ in casu l.cum quis.§.codicillis. & dicit gl. quod ibi ideo, qa iurauit. Circa quod attende, quod ibi nō iurauit in cōfessione, nec postea, sed cōfitetur se prius iurasse, quod est fortius, q̄ si de p̄senti iurat, vt in Auth.de iureiu.a mo.pre.§.j.col.5. & iō, qa illa gl. nō clarificat istā materiā, annecto aliquas q. Quæro igitur decimotertio, testōr cōfitetur in suo testō, se debere centū ex cā mutui, vel depositi Caio, q̄ ei legat, ille testōr recōualuit, & mutat testm̄, & in hoc nouo de hoc debito nihil dicit, vult Caius ex confesione facta in priori testō agere, vel ex deposito siue mutuo, & cōfesionē illā ad probandū inducere, q̄ritur, an posit. Et vr̄ ꝙ non. qa vltima voluntas est reuocabilis, & ambulatoria vsq; ad mortē, l.j.s̄.de sacrosan.eccle. & reuocata nihil operat̄, l.sancimus.j̄.de testa. secūdo, qa ll.dicūt, ꝙ tale legatū petitur iure legati, si debitū nō est, & si debitū est, legatū non valet, qa cōmodum non affert. Ex quo seqtur, quod talis cōfesio non probat debitū, qa si ꝓbaret iure legati, nō posset peti, l.si creditori. l.seq. de leg.j. & l.Meuius.§. debitor. & tn̄, vt legatum petitur, l.j. & 2.j̄.de fal. cā adiec.leg. Et istam partē tenet ibi Iac.But. tertio vr̄ casus.ff.de leg.2.l.Lucius.§.qsquis. la 2. & de lib.leg.l.Aurelius.§.fi. Sed Pet,
b vt hic dicit Cy. tenet, quod tenet, & reuocari nō posit,[b] nisi confesio ꝓbaret̄ ꝑ errorē emissa, & hoc, qn̄ fuit emissa parte p̄sente. Et est rō qa in vltima voluntate quasi contrahitur, sicut inter viuos, vt no.glo.in l.hæredes palam.§.fi.ff.de test. Sed cōtractus, vel quasi nō reuocātur, l.sicut.s̄.de ac. & obl. ergo, &c. Idē tenet Bar. in d.§.quisquis. ēt si non pars, sed eius nūcius sit præsens. Sed qd isti dicūt, parte præsente, intelligo, i.ad eius instantiā, vel eo acceptante, & recipiente per ea, quæ dixi s̄.in 6.q. & quia tūc cōfesio emanat pp se, & non pp cām legati, vel eius demonstra. Cōcludo ergo, ꝙ aut confesio illa emanat parte præsente, & recipiente vel eius nuncio: & idē dico de tabulario acceptante, & recipiente vice, & nomine creditoris, & tunc reuocari non posit, nisi vt alia confesio inter viuos. Aut parte absente, vel præsente, sed nō recipiēte, &c. & tunc reuocari posit, quia habet vim simplicis legati, cum substātialia cōtractus, vel quasi deficiāt, nisi emanasset in foro penitētiali, qa tunc forte cōpelleret̄ implere, arg.extra, de succes.ab intest.c.fi. & de sepul. c.parochiano. & de vsu. c.q̄q̄.l.6. & ar.eius, qd no.i.q.7.c.quod cordis oculus. & hoc in cōfesione, q̄ tendit ad obligandū. Si vero ad liberandū, idē dico, quantū ad reuocationē, vt distinguat̄. Aut ad partis instantiam. Aut non, sed quo ad ꝓbationē; dicūt quidā, quod ēt facta in partis absentia ꝓbat, ꝑ no.in l.nō solū.§.si liberationis verba.ff.de li.le. Sed mihi vr̄ cōtra. ꝑ l.j.j̄.de fal.cau. fateor bene, quod nō reuocata disponit, licet in partis absentia sit facta, & liberationē inducit, & ita loqtur
14 gl.in d.§.si liberationis. †Quæro decimoquarto, testator cōfessus est in testō debere Titio cētū, nec vltra dixit, q̄ritur, an ex talibus verbis posit agi. Br̄ Pet. quē seqtur Cy. hic in 8.q.d. qd̄ sic, qa tacitā dispōnē in se habēt, i. ideo dari volo. & sic ti.legati peti pōt; allegat l.vnū ex familia.§.fi.de leg.2. & l.Pamphilus. in princ.de lega.3. Sed certe ibi sunt aliqua verba, futurū concernētia, & sic fideicōmissum importātia, licet nō sint formata; p̄terea in casu nostro cā nō est adiecta, & sic cū non preiudicaret facta inter viuos, ff.de ꝓbat.l.cū de indebito.§.fi. & de dona.l.nuda. nisi eēt facta in iudicio, vt s̄.dixi; ita nec in vltima volūtate, & maxime facta parte nō p̄sente, ne inducātur plura specialia. Contrariū no.j̄.de do. promis.l.j. Dicendū est igitur. Aut hēt dispositionē expressam, & tūc licet cā debiti deficiat, tn̄ iure legati petunt̄, de le.2.l.Lucius.
§.quis-

ADDITIONES.

a ¶ A stipite. Vide Bar.in trac.de schisma.12.col.

b ¶ Quando confessio. Requirat causam, adde Soc.consi.228. in causa Gabriel. ver.confirmatur ista conclusio. cū seq.in 2.par.ver.vbi hoc idem alleg.; & fir. †Adde hoc quæsitum, scilicet quando confessio facta parte absente ualet, Bar.in l.fi.ff.de interro.ac. & in l.certum.§. si quis absente. de confes. & in l. admonendi.nu.2. & ibi dixi in apost.ad ipsum.in ver.semiplenam. & ibi dominum meum Ias.May.ff.de iureiu. Ang.in auth.de hær. & falc.§. si vero expressim.col.4.ver.ex hoc patet, quod licet cōfessio.coll.1.dixi in apos. ad tex. in s̄.alle.§.si quis absente.in eo.ver. & post Lanfr.de Oria.in c.quoniam contra.§.confessiones.nu.21.in ver.absente parte.extra de prob.no. Pan.in c.ex parte.col.7.ver.6.quæritur.cum concor. ibi per eum signatis. extra de confes. Pau. de Cast.consi.81. & consi.173. & Alc.consi.18.vol.4.

ADDITIONES.

a ¶ An præiudicet. Adde, quòd ex quo confessio testatoris non sperat futuram numerationem, ideo statim nocet eius hæredi etiam ante biennium, glo.est sing.in uer.errore, eo. & Bal.in l.j.in princ.col. uer.2.opponitur, de fal.cau. adiec.leg & in tit.de pac.Constan.§.j.in fi. & tenet Alexā.in l.si diuortio.de uerb.oblig. & Bal.hic, & in l.fi.j̄.eo. sed an possit reuocari per hæredem, nō. in l.non idcirco.s̄.de iur. & fact.ign. Bal.in l.j.in 2.col.ad fi.uersi.sed hic dubitatur.j̄.ne ex deli.defun dic, ꝙ sic per l.creditor.§.iusius.in gl.ff.de ap. dū dicit, quod confessio defuncti nocet hæredi, sicut sententia quo ad pœnam, nisi hæres reuocet eam, & probet contrarium, secundum gl.in d.§.iusius.

b ¶ Reuocari non possit. An confessio testatoris de debito, postquam conualuit, per eum reuocari possit, uide doc, Bar.hic, in 2.lect. in ulti.col. uer. & ex hoc soluitur, quod sic, & in d.l.Lucius. allegata in tex. Caue tamen, quia ibi nihil dicit de reuocatione, & in consi.pone, quidam confitetur. ubi Bar.tenet, ꝙ omnino, si fuit parte presente, i.creditore, alias non, sic tenet Bar.in l.cū quis.§.codicillis, in j.col.uer.hæc faciunt, ad q.ff.de leg.3. item nec si fuit accepta per notarium loco absentis creditoris, secundum Bart.in §.codicillis. Item nec si est facta ab usurario de usuris extortis a certis personis, quia reuocari non potest, sed hæredi nocet, secundū Bal.hic 11.q.arg.no.in c.quanquam.de usur, & in c.parochiano.de sepul. adde etiam Bar.in d.l.cum quis. §.Titia, de leg.3. Item adde, ꝙ confessio in ultima uoluntate non probat debitum esse, uel non esse, d.l.Aurelius.alleg.in tex.§.fi.de lib.leg.l.Titia.§.Lucius.de leg.2. Ideo potest reuocari secundum Bal.in addi Spec.de confessionibus, in 2.col.uer.confessio facta in ultima uoluntate. & Bar.hic, in 2.lect. in ult.col.d.uer.ex hoc soluitur, sed adde, ꝙ reuocata facit indicium secundum Bal.in l.j.in 2.col.in uer.quæro, an testator.infra, de fal.causa adiec.leg.

§.quisquis. in primo exemplo, ibi in litera posito. Aut dispositionē expressam non habent, & tunc aut cā non adiecta in confessione, & tunc qa debitā formā non hēt, & p consequēs nec debitū esse probat, dispositio non subintelligitur, qa sup actu nullo, l.nō disponit efficaciā præbēdo. l.nō dubiū.§.de legi. Aut hēt causam adiectā, & tūc si cōfessio est facta sup iure, vt in exēplo s̄.posito, qñ confiteor me debere, &c. tūc verū dicit Pet. Et est rō, quia hęc est in confessione inter viuos facta, vt dixi s̄.in 7.q. ergo fortius, vel pariter in vltima volūtate. Sed vbi confessio fit sup mero facto, vt sciāt hæredes mei, qđ a Titio recepi, c.mutuo. tunc in ꝯctibus nō dr̄ hēre dispōnē annexam ēt tacite, vt dixi in 7.q. Sed in vltima volūtate pōt dubitari, & vr̄ prima facie idē, quasi rō nō sit diuersa, & ꝑ hoc facit l.cū quis.§.codicillis.ff.de lega.2. vbi cōfessio simplex super facto ibi nihil probaret, nisi esset iuramentū; si igitur iuramēto nō interueniēte illa confessio sup facto emanata nihil ꝓbat, multominus dispositionē inducit. Et hoc, qñ cōfessio tēdit ad obligandū, sed si ad liberandum, tūc cōfessio parit exceptionē, iō de facili dispōnē liberationis inducit, d.l.j. j̄.de fal.cau-
13 sa.& de hoc ibi plenius dicā. †Quæro decimoquinto, an cōfessio in vltima volūtate reqrat p̄sentiā partis. Dic, ꝙ nō quantū ad vim
19 legati, l.cum pater.§.surdo.de leg 2.& j.qñ di.leg.ce.l.fi. †Quæro decimosexto, qd si cōfessio in vltima volūtate facta sit suspecta. Dic ei nō standū, qa suspicio l.remouet effectū cōfessionis. ff.de
a ꝓba.l.q testm̄.& de leg.3.l.cū qs.§.Titia. ēt si iurm̄ interuenit, [a] vt no.Bart.in d.l.Aurelius § fi.& dixi j̄.de secū.nup. l.hac edictali.in prin.in 7.q.in fi. & ꝑ ꝯns idē, si ad instantiā partis sit facta, qđ not. Quæro decimoseptimo, in casu nostræ l.qs ꝓmisit mihi dare decē, q̄ habuit a me in depositū, vel ꝓmisit dare ex cā depositi; postea ago depo.ꝯ eū, & ad ꝓbōnē eius deduco stipl'onē, an debeo obtinere, & vr̄ ꝙ nō, qa ex stipl'one nō egi. Contrariū tenet Nic. de Mat. & Bal. qa in illa stipl'one facta cū cā, inducitur confessio illius causę, ex qua cōfessione resultat probatio, vt hic, ibi, iam ei non sit licētia, &c. pro hoc etiam facit, quod no.gl.in l.2.j̄.de do.
17 ꝓmis.quod no.ad ea, q̄ dixi in l.si ex cautione.in pe.q. †Quęro gl. seq. in vēr. & s̄m quosdam; primo, an in chirographo ante biennium sit nata naturalis obligatio, vel ciuilis. Et glo.respō.ꝙ sic ciuilis, sed nō naturalis, & idē no. Insti.eo.& ff.de cōdi.inde.l.j. Sed Iac.de Are.dixit nullam nasci; primo per l.q pecuniam.ff.si cert. pet.vbi dr̄, quod est in ptāte rei, ne accipiēdo se astringat. Secundo, qa inest tacita cōditio, si numeraretur, vt j̄.eo.l.fi. quæ ita suspendit, sicut expressa, vt no.in l.itē qa.ff.de pac. Tertio, qa futurū cōtingens interim non præiudicat, ff.de in lit.iur.l.j. Pet. vero dicit totū ꝯriū, videlicet, quod vtraq; sit nata; primo, quia exceptio cōpetit, quæ est actionis exclusio, vt ff.de excep.l.j.& Instit.eo.in prin. Secūdo, qa condicitur cautio, vt j̄.eo.l.si quasi. & s̄.de cōdi. ob cau.l.si cū exiguam. Tertio, qa defectus implementi nō impedit vtranq; oblōnem nasci, ff.de act.emp.l qui pendente. & l.Iul. §.offerri. Quarto, quia cōtractus literarū hēt oīa sua essentialia, vt Insti.eo.per totum. ergo debet ēt nasci naturalis, & non dēt ipsa deficere rōne extrinseci antecedētis, puta non factæ numerationis, argu.s̄.de do.& ꝙ met.causa, p totū. Sed Iac.But.Guil.de Cu. d.meus, & Bar.& cōiter nostri maiores tenuerūt gl.ex eo, qa naturalis ꝓcedit ex cōsensu puro, l.j.ff.de pac. vel ex ęqtate iuris gē. intuētis merā veritatē, & essentiam rei, l.pe. in prin. ff.de iustit.& iur. sed ista hic deficiunt; ergo naturalis nō est obligatio, sed ciuilis sic, qa ius ciuile, quod hunc contractū inuenit, ipsam ꝓ subsidio, & remedio extraordinario inducit, vt j̄.de rei vxo.actio.l.j.in prin. Nō ob.quod detur exceptio, quia hæc est anomala, & magis cōtra intentionē actoris, quàm contra act. quæ nondū cōpetit s̄m dñm meum. Simile s̄.de tēp.rest.in integ.l.superuacuā. vbi quadriēnio præscribitur natiuitati rescissoriæ. Nō ob.quod cōdicitur cautio, qa ēt obligationis dissolutæ condicitur instrumentū inefficax, vt s̄.de condi.ex l.l.2. Non ob.ēt, quod dr̄ de effectu implementi, &c. vt d.§.offerri. quia ibi contractus est perfectus, & purus, & sine conditione numerationis futuræ. Non ob.ēt, ꝙ debitam formam habeat, quia rñ.do.meus, quod hoc non est verū, cum conditio interim deficiat, vel dic, ꝙ formam iuris ciuilis hēt, ideo obligationem ciuilem producit, licet inefficacem. Non ob. quod dr̄ de futuro contingenti, ꝙ non p̄iudicat, qa verum effica-
18 citer, & hoc vult tex.in d.l.qui pecuniam. quam Iac.induxit. †Vltimo quæro, an elapso biennio nascatur naturalis. Et vr̄, ꝙ sic, qa tacite vr̄ cōsentire, q patitur labi biennium, vt s̄.de postu.sub specie, & j̄.qūo, & qñ iu.ab eo.& j̄.de ap.l.hi ad ciuilia.& ita tenuit Pet. Sed gl.nostra hic, & Insti.eo.tenet contrarium. Et quod sola ciuilis locum hēat, quæ tñ incipit habere maiorem efficaciam, q̄ prius, & ita tenent cōiter nostri maiores. Et est rō, qa tp̄s non est modus obligationis, & maxime naturalis inducendę. ff.de actio. & ob.l.obligationum fere.§.placet.& s̄.de pac.l.certis annis. nec verificandi falsum, nec falsificandi verum, vt j̄.ad l.Cor.de fal.l.sicut falsi. Non ob.ll.alle.qa dicit d.meus, & Guil.quod talis cōsensus ex tp̄is lapsu non est verus, vel presumptus ex coniecturis, vel voluntate partium, sed fictus, vel intellectus ex potestate iuris ciuilis ar.l.alienationis verbo.ff.de verb.sig. & qa hæc fictio est iuris ciuilis tm̄, & prę ter, vel contra ius naturale, vel gentiū, solū ciuilē producit effectū, robur tñ naturalis habentē, vt dicit hæc gl. Simile in ciuili sola, quæ nascitur ex inīa, ff.de cōdic.indeb.l.Iuli.

Sed tunc quæro, quæ actio competat ex illa cautione. Respondeo, ꝙ si stipulatio intercessit, res est clara, vt ff.eo.l.cum vltra. sed vbi non intercessit, dubitatur. Et quidam dixerunt, quod actio in factum competit, arg.l.quoties.ff.de præscr.verb. Alij, quod condictio ex l.quia ex simplici pacto, vel promissione nōn potest qs efficaciter obligari, sed ex prouisione Imperatorum in casu isto permittitur agi, ideo condictio ex l.competit, arg.ff.de cōdi.ex l. l.j.& istam partē vr̄ tenere Cy. in l.seq.in princ. Sed prima magis deseruit literæ, s̄.eo.l.si ex cauti. si daretur condictio ex l.tunc nō ageretur ex cautione, sed præter cau.cōdi. ex l. vt alias dicitur de pacto nudo donationis, vt l.si quis argentum.§.fi.de donat.

ADDITIO.

a ¶Iuramentum interuenit. An & quando confessio testatoris iurata ualeat, uide Bal.in l.j.in 2.col.in uersi.quæro nunquid uxor.infra.de fal.causa adiec. leg.& Bar.in l.cum quis.§.codicilli.in 2.col.& in §.Titia.ff.de leg.3.

LEX XIIII.

1 *Exceptio non numeratæ pecuniæ ad biennium restringitur.*
2 *Exceptio non numeratæ pecuniæ, in quibus rebus locum habeat.*
3 *Confessio facta de eo, quod est de præterito, vel de præsenti, non ligat in futurum.*
4 *Reus, an debeat absolui creditore confitente se non numerasse.*
5 *Confessio redacta in scripturam contrariam per eam probatur.*
6 *Absentes, & minores, aduersus lapsum temporis iuuantur.*
7 *Confessus in iudicijs cum promissione de reddendo, an possit vti exceptione non numeratæ pecuniæ.*
8 *Hæres, an possit exceptionem non numeratæ pecuniæ opponere, si testator fuit confessus in vltima voluntate.*
9 *Exceptio non numeratæ pecuniæ, tribus cessat casibus.*
10 *Testes quot requirantur in scriptura depositi.*
11 *Depositum si terminos suos excesserit, quid tunc iuris erit.*
12 *Fiscus, an habeat regressum contra debitorem, si suus procurator non sit soluendo.*
13 *Confessio solutæ dotis, quando præiudicet viro.*
14 *Confessio dotis, quæ fit matrimonio constante, non habet vim donationis.*
15 *Debitum præsumitur solutum, per promissionem de reddendo debitori instrumentum crediti.*
16 *Debitori, quare bienniū in mutuo, & creditori tantum triginta dies dentur.*
17 *Exceptio an semper possit opponi in confessione ad liberandum.*
18 *Iuramentum non defertur, vbi exceptio non num.pec.non opponitur.*
19 *Iurare nolle, vel referre iuramentum, quādo non sit turpitudinis manifestæ.*
20 *Querela non numeratæ pecuniæ est in scriptis fienda.*

In contractibus.

Hanc legem propter eius longitudinem lego per partes, & hoc
1 prin.dicit in summa. †Exceptio non numer.pecun. quæ olim po-
a terat opponi vsq; ad quinquennium, est hodie biēnio [a] continuo coarctata, restitutio tamen aduersus lapsum tp̄is pōt peti, vt olim rationis absentiæ, vel ætatis.h.d.vsq; ad §.sed quoniam. Nō.quod successori nō augmentatur tempus, nec de nouo datur. Item no. quod hoc biennium est continuum, & sic videtur computari de momento ad momētum, alias esset interpollatum, sicut in auth. hodie.j̄.de app. Item no.illa verba, nullo modo, per quæ videtur probari, quod omnis potentia, & facultas opponendi tollatur, & per consequens ad probandum non numeratam, reus post biennium non audiatur, & pro hoc j̄.eo.l.j.§.illo & s̄.eo.l.si intra. ver.
b omnino. Sed de hoc dic, vt dixi [b] in l.si ex cautione. & l.asseueratione.s̄.eo. Item no.quod minor præscriptio subrogata loco maioris illius naturam assumit, ideo quæ habebant illam impedire, vel rescindere, habent & istam, quod bene no.ad statuta præscri-
2 ptiones legales minuentia. † Oppo.quod text.male dicat ibi, vel alias res, cum excep.non nu.pec.habeat locum in rebus mutuabilibus tantum, vt s̄.l.proxi. Solu.vt in gl.j. vt tex.iste restringatur ad res mutuabiles tantū, quæ consistunt in pondere nu.vel men. l.2.§.j.ff.si cer.pet.quod intellige ad vim probationis incumbētis actori. In alijs aūt rebus habet locū exceptio rei non habitæ, sed excipiēs dēt ꝓbare hanc negat. quia cōfessio statim præiudicat. Oppo.2.quod etiam nec in illis locum habeat, supra cod.l.aduersus. Solu.vt glo. Vel latius, quia aut constat, quod spe futuræ numerationis, & tunc hęc exceptio locum hēt. Aut cōstat, quod ex causa antecedentis debiti etiam mutui, & tūc cessat exceptio, & solum quæritur, an præcedens causa fuerit vera, vel non, vt in ꝯ. s̄.l.ꝓxi. Aut dubitatur, & tunc speciale est in mutuo, vt causa futurę numerationis intelligatur cautio emanasse, & idē in dotis cā, vt

ADDITIONES.

a ¶Hodie biennio. Adde casum, in quo post biennium recluditur, ut per D.Alexan. post Bar.in l.per diuersas.& l.ab Anastasio.infra, man.item fallit fauore ecclesiæ, & personæ ecclesiasticæ, prout dixi supra in l.ex cautione. quia ex quo lex ciuilis uolebat, quod infra quinquennium posset opponi, & hodie sit limitata infra biennium tantum, tamen ex quo semel competijt ecclesiæ, & personæ ecclesiasticæ potestas opponendi infra quinquennium ex dispositione l. antiquæ, hodie etiam poterit opponere infra quinquennium, & non tenebitur probare, sed creditor, quia non potuit quinquennium ad biennium reduci in præiudicium ecclesiæ, & personæ ecclesiasticæ, quod est singulare, secundum D.Soci.consi.241.incip.circa primam difficultatem, uer.confirmo.hic per ea, quæ in 2.parte.

b †Dic ut dixi. Adde Bal.in l.paulo post prin.extra, de confes.& Cano.in c.si cautio.extra, de fide instru.& in c.fi.extra, de sol.

vt hic j̄.de do.cau.non nu. Non ob.l.sub specie.& l.si non singuli.in glo.alleg.vt in qualibet no.Opp.tertio, ꝙ si in instrō erat scriptū, ꝙ erat datū, vel numeratum, ita est credendū, vt in Authē.de fide instru.§.si vero.& sic frustra opponit de pe.non nu.Sol.vt gl. hoc erat priuatū instrm̄, qđ nō ꝓbat l.instra. s̄.de ꝓbat. Sed illud verū ad ꝓficuū scribentis, nō in p̄iudiciū.l.cū de indebito.ff.de ꝓba. Sol.gl.ꝙ hoc spāle in chirographo de cōfessione ex cā mutui facto, & hoc si instrm̄ est priuatū. Si aūt publicū, tunc instrumētum attestatur cōfessioni, nō dationi, vel numerationi, vt plenius
3 dixi in l.si ex cautione. † Opp.quarto ꝙ exceptio non sit necessaria, qa ex sola cōfessione chirographaria nō pōt cōueniri, qa confessio fit de eo, ꝙ est de præterito, vel p̄senti, & sic non obligat in futurum, nisi verba habeat annexa futurum cōcernentia, arg.l.5. §.stipulatio.de verb.oblig. Sol.vt sequr in gl, qa Io.fatet, ꝙ cautio dēt eē de reddēdo in futurū. Alij, qđ nō expedit. Tu cōcorda opi. vt cautio de reddēdo nō sit necessaria, qñ cōfessio emanat p verbū, debere, & sic sup iure debiti, qa tūc tacite intelligit, non quādo emanat sup facto tantū, qa tunc opi.Ioā.est vera, vt dixi in l.p̄ced.& in l.si ex cau.in prin. Quæro, in quantū fiat condemnatio, respon.glo.aut abnegauit ꝓpriā scripturā, vel non, & dic, vt in ea. Quæro, an post biennīū audiatur volens ꝓbare sibi non numeratam. Dic, ꝙ opi.fuerunt, vt in gl.sed opi.gl.fuit, quod sic, vt dixi
4 in l.si ex cautione. † Quærit tunc gl.supposita illa op.pro vera, qđ post biennīū non audiatur reus, an si creditor confiteatur se non numerasse, an reus debeat absolui; dicit gl. ꝙ sic, quia non ex rei oppositione, sed ex confessione aduersarij liquet iudici de cā, ꝙ no. Et pro hoc facit, qa vbi exceptio nō cōpetit iudicis offi.implo
a rari potest, [a] l.plane.ff.de peti.hęre.& maxime, qñ noua cā, & ęqtas superuenit, vt hic, & hoc collige ex ista gl. Item collige, quod ꝯ p̄sumptionē iuris, & de iure admittitur probatio per cōfessionē aduersarij.cōcor.gl.in Auth.de ęquali.do. §.j. & de illa gl.Cy. cantat in auth.sed iam necesse.j̄.de dona.ante nup.sed hic habes
5 similē. †Sed hic q̄ro, qa gl.ista loqtur de cōfessione, quā de p̄senti creditor facit in iudicio, quid si non confitetur de præsenti; imò negat, sed vult reus probare nō numeratā per confessionē extra iudiciū factā prius. Mihi vr̄, ꝙ si cōfessio est in ꝯriam scripturā redacta, ꝙ p eā ꝓbari possit s̄.l.ꝓxi. qa a priore ꝯctu vr̄ recedere, vt ibi no. Sin autē cōfessio est probata per testes, tunc aut confessio emanauit post biennīū, & adhuc idē. Si ante biennīū, tūc dubito, qa cōfessio nō est nisi de iam p̄sumpto. Est enim p̄sumptio legis vsq; ad biennīū, quod nō sit numerata; iō hæc confessio nihil auget, & post illā confessionē potuit numerari. Vnde si biēniū ꝑost cōfessionē implet, vr̄ quod illa cōfessio nihil ꝓficiat debitori, nisi forte dicamus, quod p talē cōfessionē ad instantiā partis dicatur querela facta de pecunia nō numerata, & sic ppetuo possit opponi, & p illā confessionē ꝓbari, nec p̄sumat postea aliquo tp̄e numerata, vt s̄.eo.l.si intra. Ista sunt ponderanda, & sup his cogitandū pp modū practicandi. Quid enim si hodie fatent tp̄e cau.non numerasse, & sub spe futuræ numerationis cau. recepisse, sed affirmat postea se numerasse, & biennīū lapsum esse, intra qđ reus querelā nō fecit, certe nō vr̄, ꝙ illa cōfessio p̄iudicet cōfitēti. Vel qđ verius puto ista confessio ei p̄iudicat, qa reddit retro certū, ꝙ cōfessio fuit facta sub spe futuræ numerationis, q̄ numeratio cū ꝯsistat in facto, nullo spacio tp̄is p̄sumit. Sed vbi eēt dubiū.an spe futuræ numerationis fecisset. vel tūc p̄sentis, vel pteritę, tūc stāte hoc dubio p lapsum biennij p̄sumit numerata fuisse, vt prima facie demōstrat cōfessio. Potest tñ ꝓbari cōt.s̄m cōmunem opi.& pro hoc facit hic glo.quā p̄dicta dico probare. Quæro, qđ si post biēniū numeratio est facta. Et rñdeo, vt in gl.ꝙ præsumitur facta causa implendæ cautionis, l.cum enim.ff.de do. Quærit glo.qđ si renūciauit ex.nō nu.pec.dic, vt in ea, & plenius dixi in l.si ex cau-
6 tione.in j.qōne. †Quæro, cū gl.q sunt isti, qui aduersus lapsum tēporis iuuabuntur. Et dic, vt in ea. videlicet absentes iusta causa, & minores, & ambo olim per resti.in integ. hodie in minoribus est
7 innouatum, quia ipso iure seruantur illęsi. †Quærit Cy.pone, ꝙ in iudicio quis est confessus cum promissione de reddendo, an vti poterit exceptione non nu.pe. Respondet ipse, quod sic, si hoc fecerit per modum iurisdi. voluntariæ, vt videmus quotidie fieri in instrumentis guarentigię, quibus lectis, iudex, vel tabellio ex potestate sibi tradita a statuto, facit confitenti pręceptum de soluēdo. Nam ibi exercetur quædam voluntaria iurisdictio, & totum procedit ex conuentione partium, secus si confessus est p modū iurisdictionis contentiosæ, quæ in inuitum redditur, qa tunc non p̄sumit spe numerationis futuræ, cū nō sit verisimile, qđ sic fuerit confessus, nisi pecuniā habuisset, ar.ff.de verb.obl.l.inter stipulātē.§.Stichū. s̄m Cy. Addo aliā rōnē, qa tūc apparet, ꝙ cōfessio est de mutuo antecedenti, & sic cessat exceptio, vt in l.pręce.& huic
8 adde, qđ dixi s̄.l.cū fidē.in fi. †Quærit Cy.si testator [b] fuit confes-
b sus in vltima voluntate, an hæres possit exce.non nu.pe.opponere. Et dic s̄m Pet. quod non, quia non est præsumptio, quod spe futuræ numerationis fecerit. facit j̄.de poe.eius, qui li.me.l.j. Saly.

ADDITIONES.

a †Iudicis officium implorari potest. Admittitur ergo de æquitate cano.ad implorandum officium iudicis elapso biennio, sed exceptionem pecuniæ non numeratæ proponere nequit, ut per gl, quæ ad hoc per scrib.reputatur singul.in l.qui se debere.ff.de condict.ob causam.

b †Quærit Cy.si testator. Adde ad propositum huius q.& ad illius enodationē, quod notaui in apost. ad illum post eum, & Coapostillatorem meum in l.generaliter.nu.24.uer.quæro duodecimo.in apost.in uer.an præiudicet.supra eo.& quod no.in apost.seq.in uer.reuocari, nu.25.

9 **§.Sed quoniam.** † Hic ponuntur tres casus, in qbus cessat exce.non nu.pec. Primus, quando quis confitetur depositum accepisse. Secundus, qñ procu.fisci confitetur publicas functiones recepisse. Tertius, quā-
a do maritus post dotalia instrumenta confitetur dotem, [a] vel eius
10 partem habuisse. Alios duos casus addit gl. †Oppo.cum gl.quod in scriptura depositi requirantur tres testes, vt in Auth.de fide instrumen.§.j.sol.hic fatebatur scripturam vbi negabat; vnde oportet, quod scriptura probetur per testes subscriptos, vel per comparationem literarum, & tūc dic, vt dixi in l.comparationes. s̄.de fide instrumē. Quæro modo, circa primū casum, an hic loquitur in deponente, scribente se recepisse, vel in depositario scribente se in depositum habuisse. Et dicit glo.quod hęc litera non aperit, ideo in vtroq; intelligitur, & sic habes, quod hoc priuilegium datur deposito non personæ. Et potest esse ratio prædictorū, & primo in persona deponentis, qui scripsit se recepisse, quia licet præsumptio sit, quod quisq; rem suam apud se libenter velit habere; tamē maior præsumptio est, quod depositarius libētius ei voluerit reddere, cum ex deposito nullum sentiebat commodum, sed incommodum tantum, puta custodiæ, in persona autem depositarij, qui confiteretur depositum accepisse, est ratio, quia cum nō sit habiturus cōmodum ex deposito, non est verisimile, ꝙ sic cō-
11 fessus scripsisset, nisi verum fuisset. †Sed iuxta hoc posset dubitari, quid iuris, si depositor terminos depositi excessisset, qa in accipientē dominiū transijsset. l.Lucius.& l.dies sponsaliorum.ff.de po. Cui rñdeo, ꝙ si titulū nouum assumpsit, puta mutui, l.certi cōdictio.§. fi. & l.seq.ff.si cer.pet. tunc ex non nu.pec.locum habet. Sed vbi titulū nouū non assumpsit, sed titulum depositi retinet, tunc puto hanc l.locum hēre, quæ cām depositi notat, ut sic eius origo, & natura potius consideretur, q̄ hoc accidens titulum originalē non transmutans, arg.ff.de pet.hęre.l.item ueniunt.§.cum prædiximus.& ff.ad l.Aquil. l.si putator.in fi. & ff. ad munic. l.assumptor.& l.libertus.§.fi. & s̄.de his, qui uen.æta. l.fi. & hoc nisi titulus depositi fuisset simulatus, & titulus mutui fuisset uerus, qa tūc exceptio simula.& nō nu.pec.locū haberet. Cōtra secundū casum op.gl.magna ultra mediū.quod cōfessio non præiudicet procu.fisci, nec fisco, l.p̄ses.s̄.de transa. Sol.quod ibi gratis re-
12 mittebat, hic non. †Quæro cum gl.qđ si procu.fisci, q sic est con-
b fessus, non hēt unde soluat fisco, [b] an tunc fiscus habebit regressum contra debitorem; dicit gl.quod sic, per tex.no.j̄.de cano.fru. l.j.lib.11.facit l.ciuitas.ff.si cer.pet. In op. ar.de quibusdā ll.& potissime de l.fisco.j̄.de conue.fis.debi.lib.11.& de l.pe.j̄.de apo.pu. eo.lib. quæ fortiter faciunt in contrarium. Cy.hic dicit quod Iac. de Ra.Dy.& And.de Barulo dixerunt, quod si confessio est facta solenniter, & cū debita subscriptione tutus est debitor ēt aduersus fiscū, nec poterit cōueniri in subsidiū, ut hic, & d.l fisco. & d.l. pe.& arg.j̄.de quadri.præscri. l.2.in fi. Aut confessio non hēt debitā solennitatem, & tunc demum in subsidium conuenitur, ut d.l.fisco.& ita intelligunt d.l.j.alias 2.de canō.fru. Ot attende, qđ ista uerba, fuerunt gl.uel saltem de eius mente in d.l.fisco.in gl.2. Pet.uero dixit, quod aut apocha publica non est solennis quo ad subscriptionē, & tūc in subsidium conuenitur, ut d.l.fisco. Aut est solennis etiam quo ad subscriptionem, & tunc aut continet numerationē, uel traditionē tunc factam, quia dicit, ꝙ talis solui, & numeraui, uel tradidit, &c. & tūc ēt in subsidium nō cōuenitur, quia apparet solutum, ut d.l.j. alias 2. ibi dum dicit, presens aspectus, &c. Aut cōtinet cōfessionē tm̄ de recepto, & tūc distinguat. Aut exactor in soluēdo, aut non, ut in hac gl. sequitur Bal.ne dēt materia colludendi cum inope officiali in præiudicium fisci, arg. in Auth.de man.prin.§.coges.ibi dum dicit, datorum quantitatē. ꝑ hoc facit d.l.ciuitas. Ex his sume cautelā, qñ soluis fisco, ut non incidas in opi. licet de iure putem præcedentē ueriorem, qa qua ratione in p̄cijs rerum statim præiudicat, ut statim dicā, ita in publicis functionibus. Et pro hoc iste tex.qui de cōfessione loqtur, & qa procu.fisci semp petit noīe fisci; unde necessario hic loqtur de exceptione non opponēda nomine fisci. Et istorū est rō, quia fiscus est potens, & facilem habet exactionem; unde non est uerisimile, ꝙ pro spe futuræ numera.fecerit talem cautionem. Non ob.d.l.j.de cano.fru. quia licet ibi dicat, qđ frumentū oculis subijciatur, ut uideat si sit uitiosum, non ppea negatur ibi, qđ si cōfessus eēt solēniter p scripturā, qđ frumentū recepisset nō uitiosum, quin confessio ꝓbaret, & fisco prę iudicaret, nisi per fiscū nō probaretur fuisse solutū. Quærit glo.an de hoc, quod dixit hic de publicis functionibus, locū hēat in p̄cijs rerum uenditarū, & dicit, ꝙ sic, per l.oēs.in fi. j̄.de quadri.præscri. & huius potest esse rō, quia procu.fisci nō pōt hēre fidem de p̄cio, iō p̄sumitur habuisse illud, quod

ADDITIONES.

a † Post dotalia instrumenta confitetur dotem, &c. Iste casus non est alibi, quàm hic secundum Pau.de Cast.in l.pe.supra, si uir.ff. solu.mat.

b †Non habet unde soluat fisco. Adde de hoc quæsito omnino per Ang.in l.a diuo Pio.§.sed si emptor.ff.de re iud.

13 quod in scriptura continetur. † Venio ad tertiũ casum,& opp. qđ confessio dotis solutæ non præiudicet viro, in ea.l.§.fi.Sol.tribus modis,vt in gl.& prima solu.est cõis,ſm quã gl.intelligit,qđ maritus duas confessiones dotis solutæ fecit, prima, qñ dotalia facta fuerũt instrã,& in ipsis dotalibus instrĩs,secũdã postea, p hoc inducit gl.l.si mulier.š.ti.j.sed illa parũ facit ſm Pet.qa ibi inter vnũ actũ,& aliũ dẽt interuenire biẽniũ.allegat ẽt l.j.š.de plus pe.q̃ nihil facit. Sed Pet. pdictã sol.reprobauit ex eo,qa qua rõne primæ obijcit exce.nõ nu.do.eadẽ rõne dẽt obijci secũda, ar.l.illud.ff.ad l. Aql. Itẽ, qa alias de facili ista materia destrueret; cũ creditores de facili a debitoribus indigẽtibus duas facerẽt fieri cõfessiones, iõ dicit qđ si maritus pluries cõfiteret,toties exceptionẽ opponere posset,& istũ tex.intelligit,qñ mulier p stipłonẽ pmisit dotem marito,& postea maritus est cõfessus dotẽ recepisse,quo casu statim sibi piudicat; secus si absq; mulieris pmissione sit cõfessus, se certã quantitatem dotis noĩe recepisse,vt in fi.huius l. & j.de do. cau.l.j.Ista positio est magis cõformis pcedẽtibus casibus,& seq. ver.q in creditore loquũtur; tñ ei ob.litera, q̃ dicit post cõfessionẽ taliũ instrorũ;nã ſm istã lec.pprie nõ cẽt instrm dotale,sed pmissionis dotis dandę. Itẽ instrã dotalia pprie fiũt a viro vxori:iõ nõ puto recedẽdũ ab intellectu Pet.defendẽdo ẽt intellm gl. Et iõ aduerte primo in mutuo, dũ Pet. dicit,q licet interuenerit duplex cõfessio,poterit opponi ex.nõ nu.pec. Ego fateor,nisi secũda sit de recepto,& de numerato ex eo,q cõtinetur in prima, qa tũc fidẽ primę cau.vr agnoscere.Itẽ hęc secũda est facta de antecedẽti mutuo,& iõ statim piudicat,vt š.eo.l.gñalr.in duplici cõfessione dotis facta a marito;idẽ dico,si secũda sit de recepto,& numerato eo,q cõtinet in prima.Si aũt secũda sit simplr cõformis primę;tũc distinguo,aut ambę sunt factę ante cõsummatũ mrimoniũ,& tũc sto cũ Pet.vt exceptio opponi possit ẽt cõ secũdam.Aut prima fuit facta ante mrimoniũ,secũda post cõsummatũ mrimoniũ,& tũc scda statim piudicat, nec exceptio cõ eũ opponi põt, vt in hac no.gl. Et est rõ, qa rõ pp quã fecit primã,s.vt puellã hẽret,
14 nũc cessat,qa cãm hẽt.† Ex his hẽs,qđ cõfessio dotis fcã cõstãte ma
a trimonio nõ hẽt vim dõnis,[a] qa tũc nõ teneret,vt ff.de don.inter vi.& vx.l.j.& de hoc vide,q plenius dixi ĩ l.qđ de suo.j.de do.cau.

ADDITIO.

a ¶ Vim donationis. Adde q confessio dotis receptæ constante matrimonio inducit tacitam donationem gl.& Doc.& Lud.Ponta.in l.diuortio.ff.sol.mat. plene,& per Pau.de Cast.in consi.116.ubi dicit,q non valet,& Bar.in auth. sed iam necesse.j.de do.ante nup.Io.de Por.in l.j.in fi.& in l.si constante.ulti.col.ff.sol.mat.quod non nocet creditoribus,sed sibi,sed Pau.in d.cõs.116. dicit, quod nec sibi præiudicat, item nec præiudicat creditoribus futuris, secundum Bar.& Doct.post gl.in uer.suspicio.in d.auth.sed iam necesse. uide Bar.in l.2.in §.pe.in 2 col.uer.& ad q.ff.si cer.p:t. item uide Alex.in l.si ita stip.§.Grysogonus.3.char.de uerb.oblig.adde late Ange.de Are. in §.fuerat. Instit.de act.& adde Alex.in l.si diuortio.de uerb.oblig. recitat tres opi.prima est Bart.ibi, quod non ualet facta ante matrimonium, uel eo constante, l.j.j.de do.ante nup.quod etiam tenet Bar. in l.Papi. de do.inter uir.& uxo. & in l.2.& ibi Bal.si cer.pet.& Bar.in l.cum quis §.Titia. de legat.3.& Bal.in d.l.j.& in l.j. j.de inoffic.do. secunda est, quod præsumatur facta spe futuræ numerationis,ut sic ualeat secundum Ioan. de Imo. in d.l.si diuortio. & ibi Lud.Ponta. & facit opi.Dy.in consi.quæritur utrum instrumentũ dotis,&c. Ang.in consi.Andreas Ioannis.3.est opi.Ioã.And.in Spec.de don.inter uir. & uxo.quam sequitur Bal.& Ang.in l.pe.§.mulier.sol.mat.q confessio facta ante contractum matrimonij præsumitur facta spe futurę numerationis,& ualet,sed facta eo constante nõ ualet,cum præsumatur in fraudem, & scias quod opi.Bar.tunc procedit,quando confessio continet renunciationẽ exce.nu.do.secundum Alex.ibi,& Ioã.de Imo.in l.si cõstante. ulti.col.sol.mat. quia non vr facta spe futuræ numerationis,sed animo donandi,ideo nõ ualet,uide oĩno Alex.post Bar.in l.si q̃s pro eo.de fideiu.itẽ uide Alex.cõsi.26. ad fi.2.parte,an talis confessio sit donatio inter uiuos,uel relictũ cã mortis.

§.Super cæteris. Regulariter contra cautionẽ de recepto,seu debito soluto a creditore conscriptã põt obijci exceptio non receptæ,seu non solutæ pecuniæ vsq; ad triginta dies,non vltra.h.d.Fallit in casibus in
15 præce.§.enumeratis.& in duobus,ibi in gl.additis. † No.ex litera ibi,vel ẽt futurã redditionẽ instrumẽti,&c. q promissio de instro crediti reddendo facta debitori, facit præsumi debitũ solutũ esse, si intra triginta dies non fiat huius rei querela. Quærit gl.quis pbabit,& dic,vt in ea, & tene secundã, in qua resider, & hoc ante triginta dies.Sed dubitant doc.an post illos creditor audiaẽ volẽs pbare,sicut de debitore in cautione mutui;dixi š.eod.l.si ex cau. Et aliq dicunt,quod sic,aliq,quod non, & pro hoc vr hic casus in ver.vt si hi. & hoc fauore liberationis,arg.l.Arrianus. ff.de act.&
16 obl.Non sic,si tractatur de obligando,l.si ex cau. † Quæro,quare debitori datur biennium in mutuo, & creditori triginta dies tantum. Dic,q ratio potest esse duplex. Vna,qa fauorabiliores sunt liberationes,q̃ obligationes d.l.Arrianus.cum si.Alia,qa debitor futurus magis affectat pecuniam habere, q̃ creditor sibi debitã reddi, & maxime vsurarius, ideo in debitore maius vertitur peri-
17 culũ,ideo cautius fuit prouidendum.† Quæro,an semper in confessione ad liberandũ possit exceptio intra triginta dies opponi. Rñdeo,quod nõ semp, iõ dic ſm do.meũ. Aut cõfessio fit ad declarandũ solutionẽ,velut de pterito factam,& solenniter,& tunc statim sibi piudicat.Nec hẽt locum excep.non receptæ pecunię, vt š.eo.l.generaliter.& auth.nisi rogati. š.de testi.& quod ibi no. in 2.gl. Aut confessio fit ad liberationẽ inducendã,& tunc aut fit pretextu causę præteritę, sed erroneę,& tũc nõ præiudicat,l.creditori.š.de pac.& ibi glo.& ff.de pac.l.si cum te. Aut fit prætextu numera.futuræ,& de hoc constat,& tunc inquit ipse,quod regulariter infra triginta dies non præiudicat, vt hic. Fallit in casibus in præced.§.positis. Et, an post triginta dies admittatur volens pbare contra.sunt opi.vt š.dixi. Aut est facta sine pretextu alicuius causæ, & hoc constat, & tunc inducitur liberatio de præsenti, & ex causa donationis,& fauore liberationis, vt ff.de pact. l.tale pactum.& in Authen.de testi. §.& licet. collat.7. Aut dubitatur de causa,& tunc habet locum iste tex.& §.præcedens.

18 §.Illo videlicet. † Vbi excep.non nu.pec.non potest opponi, ibi non potest iurm deferri.h.d. No. quod iste ver. non tantum in proximis casibus, sed etiam in oĩbus prioribus loqui vr, & ideo transferendo istum tex.ad princ.l. hic videtur casus contra opin.glo. q̃ tenui in l.si ex cauti. quod post biennium possit opponi ex.non nu.pec. si debitor est paratus probare; nam hic videtur dicere oppositũ. Sed respon.quod hic nolebat probare, sed potius ab onere probandi p iuramentum aduersarij volebat se releuare,quod l.non permittit translacto termino, intra quem potuit eum onere probãdi grauare,& sic priuilegio suo vr renunciasse,& ista est veritas;attẽde tamen,qa glo.habuimus in l.si ex cau. quod creditori põt fieri positio,& interrogatio,an numerauit.Cui rñdere tenetur,vt ibi dicit gl.Et,qa rñsiones fiunt prius iurato de calumnia,vr illa gl.nõ bona,quia contra istum tex. Nisi saluando eam dicas,ſm Bar.q iste tex.dẽt intelligi,qñ creditor habet iustam cãm recusandi iuramẽtũ;secus si non habet,vt in gl.illa. Et subdit,cum glo.hic posita,q̃ hoc sentit in fi.dum allegat l.generaliter.§.sin autem. š.de iureiu. Sed Bal.licet de gl.illa nõ faciat mentionẽ,dicit,quod Bar.nõ bene dicit, quia iusta causa recusandi est lapsus termini, & hoc vult iste tex.in hoc not.ideo dicimus, qđ p lapsum termini q̃s exonerat a rñdẽdo positioni negatiuæ, cui alias eẽt rñdendũ de iure, vt in c.j.de confes.lib.6. Ad gl.illã rñ.quod intra bienniũ loquitur,licet post renunciationẽ factã, vel ibi non necessitatur, sed volens respõdebit,& ita intelligo,quod not.de confessione, š.hac ea.l.in
19 prin.in glo.super verbo,nullo modo.† Hunc ergo tex.no.ad hoc,
a primo quod post lapsum termini præfixũ deferenti[a] non est manifestæ turpitudinis nolle iurare, vel referre; secũdo qđ p lapsum termini, quis exoneratur a rñdẽdo positioni negatiuæ, q̃ alias de iure dẽt admitti,& est rõ,qa tunc æquitas non subest; tertio,q ea non sunt punibilia, quæ non sunt probabilia, vt hic,coniuncto §, sed quoniam,š.eo.l.4.† Ecõtra,q ea,q̃ sunt pbabilia sunt punibilia,nisi terminus sit pfixus positioni, & nõ pbationi, qa tũc,licet sint pbabilia,nõ sũt punibilia,vt patet ex pdictis,q̃ oĩa tene mẽti.

ADDITIO.

a † Post lapsum termini præfixum deferenti,&c. Adde de hoc Spec.in tit.de dila. §.fi.uer.item quid si datus.Pau.de Cast.in l.fi.ff.de ferijs.

§.In omni. Ad perpetuandum querelam non nu.pec, peruenitur hoc ordine,vt eo absente, q dicitur numerasse,vel etiam pręsente,sed administrationẽ iurisdic. habente ; querela fiat coram iudice loci, vel nullo iudice ibi existẽte corã Episcopo, eo vero præsente, vel administrationẽ iurisdictionis non habente, eidem fieri debet querelã, & hæc omnia
20 in scriptis,& intra tempora querelæ prætaxata,hoc dicit. † Not.j. quod hæc querela,seu eius protestatio fit in scriptis. Itẽ no.quod licet fiat iudici,vel Episcopo,tamen debet per eos intimari ei,cõtra quem facta est.Ex quo colligo,quod ille nõ est citandus,cum sufficiat,vt querela deposita ei intimetur. Et ex his etiam colligo aliud, videlicet, q die etiam feriata fieri potest, ad quod accedat ff.de ope.no.nuncia.l.j.§.item nuncio.la 2.Item no.quod propter absentiam,vel defectum iudicis secularis recurritur ad Episcopũ. Item no.quod statuta ex.non nu.pec.locum habent in excep.vel
a querela non nu.do.[a] quod intelligo in his, quæ possunt adaptari, quia diuersa tempora hẽt vna ab alia, vt patet de do.cau.non nu.

ADDITIO.

a † In exceptio.uel querela nõ numeratæ dotis. Adde ultra ea,quæ no.Bal.in §.sed quoniam.supra eo.l.ne.§.uer.quæro,quomodo intelligitur tex.no.Instit.de act.§.j.& Bal.in l.cum fidem & quod ibi no.supra eo.

AVTHENTICA.

1 *Exceptiones an sint in scriptis proponendæ.*

1 Hanc autem. Nota. quod querela, non numer.do, proponẽda est in scriptis.† Quæritur,
a an exceptiones debeant in scriptis proponi.[a] Iac.de Rauẽ.& Cy. dixerunt,quod non,quia hoc ponitur in potestate opponentis,vt patet ff.de excus.tut.l.scire oportet.& per consequens necessitati iuris non subijcitur,l.sæpe.de offic.præsid.& l.non quicquid.ff.de iu. Non ob.hæc l.quia hæc habet naturam libelli, cum per eã interrumpatur præscriptio, & idẽ si proponuntur p viã actionis. In cõriũ fortiter facit, qa si actor suã petitionẽ offert ĩ scriptis, vt reus deliberet, &c. sic reus debet facere, vt eõ actor possit deliberare; secundo, quia exceptiones sunt de actis causæ, sed acta debent esse in scripturam redacta,l.acta.infra,de re iudic. ergo,&c. & ita seruat communis practica.

ADDITIO.

a † In scriptis proponi. Adde Bal.in l.ne causas.infra,de appel. & in l.i.ff.de exce. in l.non solum.§.morte.ff.de noui oper.nunciat.& ad hoc quod in fine huius l.dicitur, uidelicet, quòd acta debeant in scriptis fieri, uide quod plena notaui in apostil. ad Lanfran.Oria. in repetit. c.quoniam contra falsam .in 1.apost.extra,de probat.

LEX XV.

1 *Exceptio pluribus competens,a quolibet opponi potest.*
2 *Creditores exceptionem non numeratæ pecuniæ opponere possunt, quandocunque debitore non valente.*
3 *Vxor bona,viri possidere potest.*
4 *Creditores non possunt opponere exceptionem non nu. pec. inuito debitore.*
5 *Fideiussor an accedat obligationi ciuili.*
6 *Excipere an liceat de iure tertij.*

Si cui. Summarius hic ponitur in glo.j.Vel latius.Creditores eius,cui excep.non nu.pec.põt cõpetere,pñt siue agant cõ bona detinẽtis, siue conueniãtur,de illa excipere reo inuito,vel absente, & si in eo succumbãt, nec debitori, nec eius fideiussori piudicaẽ.h.d. Not.q habẽtes bona alicuius obligata,ex
1 psona illius pñt excipere,& replicare. † Itẽ not.q exceptio cõpetẽs pluribus,a quolibet eorũ põt opponi,licet trahat originẽ a psona vnius;facit l.petendũ. j.de tẽp.resti.integ. & l.si post mortẽ. §.fi.& ff.de contrata.Itẽ no.q exceptio cõpetens pluribus opposita ab vno non præiudicat alijs. Itẽ no.quod exce.non num.pec. cõpetit fideiussori,vt š.eo.l.tã mandatori.& dic,vt ibi.Item no.q fideiussor põt accedere ciuili obligationi tñ; nã hic nõ adest na-
2 turalis,vt dixi š.eo.l.generaliter.& ibi gl. † Item notat quidam ex ver.nec ideo,ex illo verbo,nunq̃;quod ibi creditores pñt hãc exceptionẽ perpetuo opponere,licet debitor nõ potuisset.Et ratio est,pp iustã ignorantiã, q̃ de chirographo habuerunt. Sed eis repugnat litera,in princ.huius l. & clarius hic,in fi. Hoc tñ cessat,si teneamus opi,qđ,& debitor possit post bienniũ,dũmodo pbet, vt dixi in l.si ex cau. Item not.ex fi.quod licet creditor ppetuaret exceptionẽ sibi, nõ propterea illam perpetuat debitori, nec eius fideius.quod no.Item not.q hic excipitur de iure tertij. Et est rõ, quia exceptio eneruat intẽtionem aduersarij, quia exclusoria est
3 intentionis,& facti propositi. † Item not.ibi,vel dotis,quod vxor potest possidere bona viri ratione hypoth.quam habet pro dotibus suis;concor.j.de bo.dam.l.si quis,post hanc.in princ. & ff.de
4 so.l.Titia.vbi vide tex.cum gl.† Oppo.ab extra,quod debitore inuito non possit per creditores opponi hæc exce. quia non dẽt q̃s posse vti inuito eo,q est causa priuilegij, vt ff.de excus.tut. l.amissione. §.Lucius. sol.q ibi in priuilegio, quod facilius tollitur, quã de iure communi,arg.l.eius militis.§.militia.ff.de testa.mil. Item nõ vtitur ibi contra eũ,q est causa priuilegij,sed contra tertiũ sic, vt hic.Item causa priuilegij sunt ibi onera filiorum,quę pater habet pati; vnde priuilegiũ ab onere causatum non debet eẽ causa destructionis suæ causæ, quia statim esset destructio suijpsius.
2 † Opp.quod ciuili obligationi non accedat fideiussor,vt l.debitũ. & l.3.§.j.ff.de constit.pec.Glo 2.dicit,quod;quidam hoc tenebãt, & ad istum text. respondebant,quod hic aderat naturalis, quod reprobaui š.eo. l.generaliter. Præterea ipsi dicunt causam,l.fideiussor.ff.de fideius.Ideo aliq dixerũt, aliud in cõstitutore,aliud in fideiussore.Et rationem assignant,quia constitutor nudo cõsensu obligatur, & sic nullã similitudinẽ habet cum ciuili, cui accedit, iõ ciuilis sola illam secum nõ patitur, sed fideiussor obligatur per stipłonem, quæ hẽt in se vtrunq; vinculũ, l.blanditus. j.de fide. Alij dicunt,quod inter istos nulla est differẽtia,& quod ita accedit cõstitutor,sicut fideiussor ciuili,vt hic. Sed sicut accessio fideiussoris est sine effectu,quia tuetur exceptione,vt hic,sic,& accessio constitutoris, & ita quantum ad effectum intelligunẽ ll. in cõ.alleg. Opp.3.quod snĩa lata contra vnũ ex his præiudicet alteri,quod patet, quia alius, qui non fuit in iudicio,potest appellare pro interesse suo,vt ff.de appel.l.si perlusorio.Solu. cum gl.quod
6 non plenum,sed qualequale præiudicium facit,vt ibi. † Opp.3.ab extra,quod de iure tertij non licet excipere, vt no.in l.2.ff.si ager vectigal.pro quo accedat,ff.si serui.ven.l.loci corpus.§.competit. so.quod de iure tertij,quęsito ad ipsius tertij vtilitatẽ tantũmodo potest excipi,vt in cõ.& ff.de pac.l.nisi.& l.quod dictũ. Sed de q̃sito ad vtilitatẽ multorũ, tunc oẽs,quorum interest, pñt excipere,& replicare,vt hic,ſm Bal.Ego non video,quod p istã solu.habeamus notitiã,qñ dicaẽ quæsitũ ad vtilitatẽ multorũ;nec qualiter cognoscaẽ, qualiter sunt isti multi. Ideo dicendũ vr,q de iure mere personali alterius,non licet excipere,vt d.l.nisi,& d.l.qđ dictũ. Sed de iure reali, qñ eneruat factũ intẽtione aduersarij ppositũ,bene licet,vt hic,& l.cũ seruũ.ff.de ser.fugit. Secus si non est eneruatiuũ intẽtionis,& facti ab aduersario ppositi,vt d.l.cõpetit.

LEX XVI.

1 *Iuramento inest tacita conditio,quæ,& principali obligationi.*
2 *Exceptio non opponitur,si iuramentũ non solutioni,sed veritati opponatur.*
3 *Minor cautionem exponens, si iurauit soluere, an post biennium poterit excipere.*
4 *Conditio tacita,quibus casibus insit iuramento.*

a Indubitati.[a] Iuramentum de reddendo subiectũ cautionis non impedit excep.non nu.pec op-
1 poni.h.d. † Not. q in iuramento intelligitur illa tacita conditio, quæ inest obligationi principali,& sic iuramentũ non addit maiorem consensum,sed solum religionis vinculum. Glo.op.de l.si
2 ex falsis.š.de transact.so.vt in ea. † Quæro,quid si iuramentũ non est appositum solutioni,sed veritati,vt quia iurat debitor ve-
b re numeratũ.Dic exceptio opponi[b] non potest, sic hæc l.nec locum habet,& subdit Bal. q nec potest allegari periurus,nisi fuerit admissus ad probandum negatiuam, & eam probauerit, quia tunc,& nõ ante,periuriũ est detectũ; iuxta l.alleg.ff.de iureiuran.
3 † Quærit Bal.minor, qui cautionem exposuit, iurauit soluere, an post biẽnium poterit excipere,& videtur, quod sic,quia ipso iure biennium ei non currit,l.fi.š.in qui.cau.rest.in inte.non est necess.& no.š.ea.l.in contractibus.in prin.in glo.fi.In contrarium facit,quia iuramentum repręsentat eum maiorem,quo ad contractum,vt in no.in l.2.j.de rescin.ven.& sic currit præscriptio.Solu. ipse,quod biennium non currit, quia iuramẽtum habet in se cõdi.si numerabitur,vt hic,& sic, quia in eo deest consensus,nõ re-
4 pręsentat eum maiorem.† Quæro de casibus,in quibus tacita cõditio inest iuramento.respõ.vnus est hic,vt puta,si pecunia numerabitur.Et ratio est illa,quam no.Innocẽ.in c.2.extra,de iureiurã. l.quia,quando iuramentum interponitur ratione fidei seruandę, tale iuramentum habet in se conditionem , si tu mihi fidem serues,vt hic,quod no.quia ex hoc habes,quod si locator iurauit cõductori eum non expellere,tale iuramentum intelligitur eo soluente pensionem,vt l.quęro.§.inter locatorem.ff.loca.Idem vult ista gl.quando inest tacita conditio ex natura rei,vt si iurẽt,quod dos dabitur;nam intelligitur si nuptię sequantur,vt l stipula.ff.de iur.do.quæ ad hunc effectũ allegatur in gl. Idem dicit gl.in casu, quo promissio ex dispositione l.deseri possit, vt l.fi.ff.qui satisda. cog.Idẽ alibi dicit,quia si iuro parere sententię arbitri,quia intelligitur, si iste non inique fuerit arbitratus, l. si libertus iurauerit. ff.de ope.lib. Et idem si iuro parere mandatis iudicis,quia intelligitur de iustis,non de iniquis,vt no. ff.de reg.iur.l.non videtur.§.q iussu. veruntamen in casu arbitrij lati , propter dubium æquitatis
c conueniunt Doct. vt ad cautelam petatur absolutio[c] a iuramento,vt possit venire cõtra laudum, & doceri de eius iniquitate, & debet Episcopus facere summariam inquisitionẽ super iniquitate laudi,arg.extra,de iureiur.c.Quintauallis.& c.veniens. Idem dicit Bal. quando conditio inest ex qualitate personæ, vt si iuro soluere Episcopo ad certam diem, & interim sit amotus ab administratione,non teneor ei soluere, ff.de sol. l.quod si forte. §.j. & econtra si ipse, vt Episcopus promiserit, arg.l.post.§.j. ff.quando ex fac.tu. Idem dicit, quãdo mutati sunt termini,qui sunt pro cã fin. Nam illis mutatis non incurritur periuriũ,vt no.p Inn.extra,de iureiu.c.quẽad. Et est rõ,qa conditio inest,si res in eodem statu pmãserit,l.q seruus.cũ ibi no.ff.de cõdic.ob cau. Idẽ dicit,si
d iuratur factum alterius,[d] vt dabo tibi filiam meam in vxorẽ, qa intelligitur,id est,procurabo iuxta posse, vt extra,de spon.c.ex literis.Item si iuro aliquid soluere ,intelligitur,nisi iudex præcipiat de contrario,l.mulier. ff.de leg.co.quod no. Item si iuro soluere, intelligitur,nisi fuero a debito absolutus,extra,de iureiur.c.sicut. Item si is remittit iuramentum,in cuius fauorẽ est præstitũ.ff.qui & a qui.l.fi.& ff.de bo.lib.l.si patronus,non aluerit libertũ.Et vide Ioã.And.in c.veniens.extra,de iureiu.qui dicit,quod iuramentum interpretatur,ampliatur, restringitur, & distinguitur, ſm iura.Item vide vlt.in l.adigere.§.fi.ff.de iur.patro.quę vult quod p l. possit remitti iuramentum contra publicam vtilitatem præstitũ.

ADDITIONES.

a ¶ Indubitati. Vide Bal.in l.j.§.j. de sacrosanct.eccle. qui alleg.tex.istum ad pulchram q.ubi uide.
b ¶ Exce.opponi. Adde Soci.consi.62.inci.in præsenti consultatione. uersi.2.est promittendum,cum seq.in j.parte. Et consil.166. incip.frustra plenitudini circa prin.secundæ col.in d.par.& consi.264.incip.uisis instrumentis. circa prin.7.col.ubi hoc idem alleg.& firmat in 2.parte.
c ¶ Petatur absolutio. Adde Soci.consi.105.incip.præstantissime Doct. uer.2 respondetur.in 2.parte.ubi hoc idem allegat,& tenet.
d † Si iuratur factum alterius. Adde ultra ea quæ not.hic Bal.nu.3. uersic.si item quando iuratur factum alienum. Ang.& imo.in l.inter stipulantem.in prin. ff.de uerb.oblig.Bal.in l.fi.ad fi.supra,de spon.

De compensationibus. Tit. XXXI.

1 *Compensatio,quid sit.*

¶ Quia sicut per exceptionem non numeratæ pecuniæ, reo consulitur,vt intentio actoris excludatur, ita per exceptionem compensationis,vt j.eo.l.si constat.& ff.eod.l.2. Ideo post præceden-
1 tem titulum,posita est hæc rubrica. † Et est compensatio debiti, & crediti,inuicem contributio,vt l.j.ff.eod.

LEX PRIMA.

1 *Officia confundenda non sunt.*
2 *Compensatio,quo casu obijciatur fisco.*

a Et senatus.[a] Fisco ex eadẽ statione diuersa obijcitur compẽsatio.
1 h.d. † Nota, quod officia non debent confundi, ideo vnus officialis, nõ debet se impedire de officio alterius,vt hic,& j.de numerarijs,& actuarijs,l.in prouincijs,& exacti.& transl.quicũque. lib.12.Opp.de l.2.j.de sol.Solu.vt in glo.Oppo.de l.inter tutores. ff.de

ADDITIO.

a ¶ Et senatus. Vide infra, eod.l.3. & l.ex uenditione. & ibi Bal. & limitat legem istam ex his,quæ dicit Bar.in l.ideo,ff.eod.

ff.de adminiſt.tut. vbi licet ſit diuiſum officium,tamen compen-
ſatur debitum,cuius onus incumbebat alteri officio. Solu.ibi in
officio tutoris,ꝙ eſt priuatum vtilitate, hic in publico, in quo eſt
2 ſpeciale fiſci fauore,ſecũdum Doct.†Quæro,in ciuitate ſunt duæ
ſtationes ; vna conſeruatorum,ad q̃ pertinet introitus gabellarũ,
& ſolutiones ſtipendiorum. Alia maſſariorũ, ad q̃ ſpectat introi-
tus delictorũ,contingit,ꝙ vnus ſtipendiarius,q dẽt habere centũ
florenos de ſtipẽdio, cõmiſit delictũ, p̃p qđ dãnatus eſt in centũ
flor.ſoluẽdis intra mẽſem, alias ei amputet manus, iſte nõ ſoluit,
vnde iudex vult ei facere amputari manũ.Ille dicit,quod nõ põt,
qa odio pœnarũ fit cõpenſatio ipſo iure, vt not.ĩ.co.l.ſi cõſtat.&
ff.co.l.ob negociũ. Replicat,qđ illud verũ,qñ ex eadẽ ſtatione,vt
hic . Triplicat,qđ iſtud hẽt locũ in cõpenſatione iudiciali, non in
pœnis,in qbus fit cõpenſatio ipſo iure odio pœnarũ, vt no.p Cy.
in d.l.ſi conſtat. Et hãc partẽ tenet Bal.ex eo,qđ p cõe,quod non
ſoluit ſtipendiũ,factũ eſt,quo minus ſtipẽdiarius poſſit ſoluere p
bannum,ideo pro abſoluto dẽt haberi,arg.l.Iuli.in fi. ff.de cõdit.
& demon. Si ſtipendiarius actum fecit,per quem appareat,quod
ſi ſtipendiũ habuiſſet,in hãc rem ſoluere voluiſſet; vnde vtilis eſt
petitio compenſationis,licet non admittatur, & eius proteſtatio.

LEX II.

1 *Exceptio compenſationis poſt ſententiam opponi poteſt, tanquam ſententiæ non repugnans.*
2 *Indebitum per ſententiam vertitur in debitum.*
3 *Compenſatio obijci poteſt de naturali debito.*

Ex cauſa. Indebiti ſoluti, cuius repetitio non dat̃, compenſatio non admittit̃, & in executione ſnĩæ
1 põt opponi exceptio cõpenſationis.h.d. †No.ꝙ exceptio cõpen-
ſationis non repugnat ſnĩę,ideo opponitur poſt ſentẽtiam,vt no.
ſ.de iur.& fac.igno. l.j. Itẽ not.ꝙ exceptio compenſationis oppo-
a nitur in executione ſententiæ,[a] & eſt ratio, quia vim hẽt ſolutio-
nis,ff.qui po.in pig.ha.l.ſi creditor. & ff.de li.cã.l.vel permutaue-
2 rit.ff.rem ra ha.l.amplius. †Itẽ not.quod indebitũ p ſnĩam efficit
debitũ.Ideo non repetitur,nec cõpenſatur; concor.ff.fam.erciſc.
3 l.cum putarẽ.†Quærit Cy.pone verũ debitorẽ iniuſte p ſnĩam ab-
ſolutum;ita ꝙ naturaliter debitor permanet,ff.de condict.indeb.
l.Iuli.verũ contingit debitorẽ, & ipſum ex certa cã agere ꝯ illũ,a
cuius petitione fuit abſolutus, ille obijcit cõpẽſationẽ huius debi
ti,an poſſit.Iac.Bul.dicit,quod ſic,qa de naturali debito põt obij-
ci cõpenſatio.ff.co.l.etiã.& pro hoc dicit eſſe caſum,ff.rem ra.l.ſi
ꝓcu.§.ſi ꝓcurator.ad fi. & ita dicit Cy.quod Dy.ẽt tenuit. Sed gl.
noſtra tenet oppoſitũ,ff.co.l.quęcũq; ex eo,qa iſta naturalis fuit,
iuncta cum ciuili,& ſic per ſnĩam fuit eliſa,licet non ſublata,quia
actus ciuilis nõ potuit tollere naturalem obligationẽ, l.eas. ff.de
capi.di.Secus ſi non eſſet eliſa,quia tunc habet locum,l.ẽt.Et hãc
partem tenent cõiter Doc.& Bal.addit talem rõnem, qa ſicut qñ
lata eſt condemnatoria licet iniuſta , illã meretur executionẽ, &
debiti,vel nõ debiti impedit ventilationem, vt hic,in prin. ita ab-
ſolutoria, q̃uis iniuſta trahere dẽt ſecũ exec.& debiti,vel indebiti
impedire ventila.ar.l.ſi prætor.ff.de iud. Ad §.ſi procu. rñdent q-
dam,ꝙ de do.exce.loquitur,non de cõpẽſatione,ſed hoc eẽt im-
ponere legem verbis,niſi ſoluendo dicas,quod ibi non loqtur ꝓ-
prie de cõpenſatione,quæ eſt vnius debiti,& diuerſi crediti con-
tributio,ff.cod.l.j. Eſt enim ibi vnius,& eiuſdem debiti,ideo non
cõpenſatio, ſed exce.do.obijcitur, & hoc eſt,quod voluit glo. in
d.l.quæcunque.dũ dicit,ꝙ ex eodẽ fonte ibi procedit. Alij dicũt,
ꝙ ibi ideo, qa ille verus procurator, qui primo obtinuit, & rece-
pit,iam ſoluerat domino;vnde ſnĩa abſolutoria poſtea lata cõtra
dominum nõ reperit a quo abſoluat, quia iam ſublata erat obli-
gatio, & ita dicit Bal. Sed truffa eſt , quia ſi prius ſoluiſſet procu-
rator domino,iam dominus ratum habuiſſet; vnde ſtipulatio de
rato committi non potuiſſet, præterea tex.ibi dicit,quod natura-
le debitum permanet,ideo reſponſio gl.vr̃ melior, & eam ſeqtur
Iac.de Are.Pet.Ray.Cy.& Iac.de Rauẽ.Ad q.tñ propoſitã rñ.ip-
ſe Iac.de Rauen. Aut pronunciatũ eſt per iudicẽ conuentũ nullo
modo debere,& tunc compenſatio fieri non poteſt, quia veniret
contra ſententiam . Aut iudex abſoluit, quia id, quod petebatur
erat nudo pacto tantum debitum,& ſic ex eo non datur actio,&
tunc debitum naturale, quod remanet, poterit compenſari,quia
non eliditur,nec contra ſententiam veniunt . Iſta ſunt in ſe vera,
ſed non declarant, quid in dubio , quando eſt ſimpliciter abſolu-
tus,vel quid ſi adiecit,quia non probatum,& pro tanto,de his vi-
de per do.& maxime per do.meũ,in l.Iul.verũ.ff.de condi.indeb.

ADDITIO.

a ¶In ea executione ſententiæ. Adde Bal.hic,& limita, niſi execu. ſui pro pœna non liquida,ſed commiſſa ſub conditione.Alex.conſi.74. 4 parte.& 2.cõſi. ſeq.Et no.ꝙ compenſatio exceptionem inducit,& lex oppoſita exceptione compenſat, ut per D.Soci conſi.10.incip.quamuis quæſtiones ſupradictæ, uer.& ſic ex prædictis.circa prin.in 3.parte.

LEX III.

1 *Debitor reipublicæ,quibus caſibus poſſit ei compenſationem obijcere.*
2 *Relictum miniſtro reipublicæ, pro alimentis ipſi reipublicæ relictũ cenſetur.*
3 *Exceptio compenſationis,vſque ad quantum tempus probari debeat.*

1 In ea. †Debitor reipublicæ põt ei compenſationẽ obijcere niſi ſit debitor ex aliqua de cauſis hic ſubiectis. h. d.
a No.caſus,in qbus cõpenſatio non admittit.[a] Itẽ no. ꝙ reſpublica
regitur de iure cõi,niſi qñ cauetur de ꝯrio. cõcor.l.j.ſ.de pet.hær.
2 †No.literã,cõiuncta gl.ibi,neq; alimentorũ,qđ relictũ pro alimẽ-
tis alicui miniſtro reipublicæ, vr̃ ipſi reipublicę relictũ,cũ ipſi rei-
publicę dicat̃ deberi,vt hic in prin.& qa ipſa petit,& põt eẽ rõ,qa
honorẽ,& ẽt cõmodũ cõcernit ciuitatis,vt l. ciuitatis.de leg.j.vbi
vide.Quærit glo.an hæc lex vendicet ſibi locum in republica cu-
iuſlibet ciuitatis. Et concludit, quod ſic, pro hoc facit hic,in fi.&
3 d.l.in ciuitatibus.de leg.j.†Quærit glo.vſque ad quantum tempus
debet probari hæc exceptio.Et dicit gl.ꝙ fiſco debet probari in-
tra duos mẽſes,vt ff.de iur.fiſ.l.aufertur.§.q compenſa.circa quod
vide ꝙ dicã ĩ.co.l.ſi.tam in fiſco,q̃ in priuato,vbi gl.& Cy.ponũt.

ADDITIO.

a †Compenſatio non admittitur. Et illic adde,quod contra agentem interdicto recuperandæ poſſ. nunquam admittitur compenſatio, ut concludit glo. in c.ſi.in uerſic.petentem.extra,de ord.cogni. & probatur infra eod.l.fi.& ibi no.Bal.nu.j.uer 4.no.

LEX IIII.

1 *Compenſatio an fiat ipſo iure.*
2 *Compenſatio an fiat abſque facto hominis.*

Si conſtat. Vbi quantitas debetur, hincinde compẽſatio fit ipſo iure vſq; ad concurrentem quan-
a titatem , & pro ea rata impeditur curſus vſurarum.[a] hoc dicit .
1 †Quærit glo.an compenſatio fiat ipſo iure abſque eo,ꝙ oppona-
tur ab homine.Et dixit Mar.quod ſic per illã l.& ĩ.co.l. fi. & ĩ.de
diſtra.pig.l.j.& Inſtit.de act.§.in bonæfidei.& ff.co.l.ſi ambo.& l.
cũ aliter.ſed gl.dicit,ꝙ l.nõ cõpenſat,niſi ab hoĩe opponit̃;hoc ꝓ-
bat: Primo per diffinitionẽ, ſeu deſcriptionẽ compenſationis,de
qua ff.co.l.j.Secũdo,qa tex.vr̃.ff.co.l.2. Tertio,ꝓbat rõne,qa ſi fie
ret cõpenſatio ipſo iure,abſq; hoĩs facto, nõ eſſet in ptãte cõpen-
ſantis,cui debito de pluribus cõpẽtaret, quod eſt falſum, vt ff.eo.
l.qd ſi.& l.qđ Labeo.Quarto,qa ſi fieret ſic ipſo iure,vt Mar.dixit
ſublata eẽt actio,& obligatio, ſicut per ſolutionẽ, cũ cõpenſatio
ſit ſpecies ſolõnis,vt ff.de li.cã. l.vel permutauit. & ff.rem ra.hab.
l.amplius.& tñ tex.ſupponit, ꝙ actio cõpetat creditori,ſed male
agat,vt ff.eo.l.verũ.nã male agit,qui act.hẽt, licet eliſam; vt ff.qñ
di.vſu.le.ce.l.j.in fi. Quinto,hoc cõfirmat Dy. ex eo,qđ l.cauetur.
ꝙ ſi hincinde quãtitas debeatur, & hincinde mutua cõuentione
petatur,& iudex ſecundo petentẽ, vel reconuenientẽ condẽnet;
primo,qđ iuſte appellat,l.j.§.fi.ff.quę ſen.ſine appel.re.Sed appel
latio eẽt fruſtratoria,ſi compenſatio eẽt facta ipſo iure, ergo,&c.
Sexto,qa ſi lex cõpenſaret,tũc exceptio cõpenſationis nõ eẽt ex-
ceptio iuris,nec excluſio actionis, ſed potius facti, & intentionis,
quod nõ eſt de natura exceptionũ,ſm Bal.hęc recidit in idẽ cum
quarta,licet trãſmutentur verba.Septimo,qa fruſtra fieret diſtin-
ctio liqdi,& nõ liqdi debiti in iſta materia,vt ĩ.co.l.fi. cũ l.ſemper
certa eſt de veritate,quæ cõpenſationẽ faceret, vt ff.de cõdict.ob
cãm.l.ſi pecunia. §.ſi ſeruũ. Concluſio ergo eſt,qđ cõpẽſatio fiat
b ipſo iure,ſi opponitur ab hoĩe.[b] Fallit, vt ſeqtur in gl.pe. quæ idẽ
dicit,ſed addit,qđ intẽtio Mar.nõ fuit,qđ l.cõpẽſet ipſo iure abſq;
hominis obiectu,ſed exceptione demũ obiecta, & tunc ſic fit cõ-
penſatio ipſo iure,ꝙ debitũ extinguitur pro rata,& p ꝯñs obliga-
tiones,& acti.quod nõ eſt in alijs exceptionibus,qa ſolũ elidunt,
2 & iõ ꝯ cęteras admittit̃ replicatio,nõ ꝯ iſtã. † Cõcludamus tamẽ
c ſic,[c] cum q̃ritur, an ipſo iure fiat compẽſatio abſq; hoĩs facto, &
tunc aut doli cũ dolo,circa idẽ cõmiſſo,vel culpa. Et dicendũ,qđ
ſic adeo,ꝙ ex neutrius dolo,vel culpa naſcitur obligatio; ita loq-
tur,l.ſi ambo.ff.eo. Aut debiti ex ꝯctu, vel quaſi ad aliud debitũ,
& loquor de liquido, & vbi quantitas hincinde debetur, & tunc
licet ll.dicãt,ꝙ ſit ipſo iure,tñ intelligi debẽt,ſi opponat̃ a parte p
iure,& rõnes ſ.allegatas,& ẽt,qa beneficiũ nõ confert̃ in inuitũ.
Fallit ad impediẽdum curſum vſurarũ, q̃ deberẽtur ex mora, qa
ibi nulla mora,vbi ob.exce.l.ſecta.ff.ſi cer.pet. Idẽ ſi debeãtur ex
ſtipulatione vſurarũ odio,l.cũ alter. ff.eo. Et idẽ dicit gl.in pœnis;
nã & vſurę pœna ſunt,qđ no. Idẽ quo ad liberationẽ pignorũ,vt
ſic diſtrahi nõ poſſint,l.j.ĩ.de diſt.pign. Vel forte ſubtilius dicere
poſſumus,qđ q̃nque l.ipſo iure compenſat ex ꝓpria ipſius ptãte,
q̃nque compenſat ipſo iure , ſed demũ æquitate iudicis hoc ſua-
dẽte . Q̃nque l.cõpenſat ipſo iure parte demum opponẽte, & iu-
dice approbante. Primo caſu procedit opi.Mar. Et huius cõpen-
ſationis effectus eſt,qa ſtatim cum probatio eſt facta iudici ſuper
facto rei,ex qua compenſatio iſta fit a lege, non eſt opus, vt pars
de compẽſatione opponat,quia iudex, vt l.miniſter ſolum habet
declarare cõpenſationẽ a iure factam eſſe,ſiue vult principaliter,
ſiue per modum cauſæ,& iõ vbi hęc compẽſatio fit,a l.ſolutũ,ve-
lut indebitum poteſt repeti, licet fuerit compenſatio oppoſita,vt
ff.cod. l. ſi ambo. §. j. Et ille §. eſt maximum fundamentum pro
Marti.Exempla huius compenſationis aliqua ponit hic glo. Alia
poteſt addere,videlicet in expenſis alimentorum,quę cõpenſan-
tur cum operis.ff.commoda.l.in rebus.§.poſſunt.& ff.de ędil.edi.
litem

ADDITIONES.

a ¶Vſurarum. Et adde quod idem ad impediendum pœnæ commiſſionem, uide per gl.& Bal.in l.j.& per Bar.in l.inter.de condic.indeb.
b ¶Ab homine.Adde Bar.no.in l.matre.infra,de ſuis,& legit.
c †Concludamus tamen ſic.Vide bonum uerbum,per Bar.in l.gerit.in 4.q.principali.uer.poni debitor.ff.de acq.hæred,

l.item l.ſi ſerui.§.fi. Item in expenſis factis gratia mutui,ff.fa.erc.
l.fundus qui.§.j.& ff.ſolu.mat.l.fructus. Item in expenſis factis in
eruditione pueri,& vtilitatis inde percepte, ff.de rei vend.l.quod
ſi artificem.Item in expenſis factis in dote,quę minuunt dotem,
prout dos eſt nomen iuris,& cẽſetur quid intellectuale, ff.de im-
pen.l.quod dicitur. Secundo caſu, adhuc poteſt procedere opin.
Mar.ſimiliter,& gl.quia ad hunc caſum vtrunque poteſt adapta-
ri. Exempla huius recipe,quãdo iudicium eſt tale,quod in eo ve-
nit correlatiue quicquid debetur hincinde,nec poteſt expediri ꝓ
parte , vt in iudicijs diuiſorijs ; nam iudex officio perſonalium p̃-
ſtationum compenſationem poteſt facere hincinde,ſiue hoc pe-
tatur,ſiue non,ff.fam.erciſc.l.in hoc iudicio.& l.Lucius.§.arbiter.
& Inſtit.de offi.iu.§.fi. Item accipe exemplum,quando de acceſ-
ſorijs iudex poteſt facere compenſationem ex natura actus con-
ſecutiui ad alterum , vt patet in ſumptibus bo. fi. & vtiliter in re
aliena factis,qui ex æquitate iudicis, quãdoq; compenſatur cum
fructibus receptis,quandocunq; cum vſuris a vendicante deben-
dis,vt l.ſumptus.& l.emptor.in prin. ff.de rei ven. Probatis igitur
ſumptibus factis , & fructibus perceptis , poteſt iudex ex officio
ſuo ſupplere,& compenſationem de his facere vſque ad concur-
rentem quantitatem. Item habes exemplũ in cõtractu,vel quaſi
bo.fi.ex aliqua geſtione,vbi hincinde quantitas petitur,& debe-
tur; nã ex plenitudine poteſtatis iudicis conceſſæ poteſt ipſe me-
ro officio compenſationem facere vſque ad concurrentes quan-
titates, & in his alterũ ab altero abſoluere, & in reſiduo, ſi quod
eſt,condemnare,vt Inſtit.de actio. §.in bonæ fidei. facit,quod le-
gitur,& no.in l.debitor.ff.de neg.geſt. Tertio caſu, procedit opi.
gl.& exemplum habes, ſi mihi debes ex mutuo centum, & ego
tibi hæreditaria alia centum; tunc enim cõpenſat,quando ab ho-
mine compenſatio obijcitur, & liquidatur, & a iudice approba-
tur,l.quod in diem.§.ſi rationem.ff.eod.ideo ea per iudicem non
admiſſa, ſed reprobata res remanet in priſtino ſtatu, ff.de negoc.
geſt.l.ſinautem.§.fi.Quando autem iudex teneatur compen.ad-
mittere, dicetur latius ĩ. eod. l.fin. hæc verba videntur mihi Nic.
de Matarel. qui hæc ponit , vt ex eius dictis colligitur , licet forte
minus bene,cum per eum tradantur per alia verba.

LEX V.

Etiam. Debitum ex teſtamento poteſt cõpenſari,& eius, quod poteſt in compen.deduci, nõ debentur vſuræ. hoc dicit. Nota, coniuncta glo. quod & id, quod iudicis officio debetur, in compenſa. deducitur , olim enim fideicommiſſ. petebatur iudicis officio,hodie iure act.

LEX VI.

1 *Compenſare non tenetur,qui ſoluere poteſt.*
2 *Delictum fortius ligat, quam contractus.*
3 *Compenſatio an admittatur ob res admotas.*
4 *Compenſatio de ſpecie,ad quantitatem non admittitur.*
5 *Compenſatio an poſſit obijci coram arbitro.*

1 Neque ſcriptura. †Cauta,ſed non recepta poſſunt compẽſari , nec quis tenetur ſoluere,vbi poteſt compenſare. h.d. Diuide in tres. Primo,
ponit vnum dictum,reſpiciẽs excep.non nu.pec. Secundo,ponit
aliud concernens exceptionẽ compenſa.Tertio,dictum ſecundũ
applicat ad q.propoſitam.Pone caſum in terminis in nube,puta,
quæſitũ fuit a princi. vtrũ pecunia in ſcriptura confeſſata, & non
nu.poſſit peti, vel magis ad titulum, an poſſit compenſari. Et re-
ſpondetur,quod non. Secundo quæritur,ſi vere eſt numerata,an
debitor opponens cõpen. vel vtens beneficio mutuæ petitionis,
poſſit interim compelli ad ſoluendũ . Et rñde,quod non. Tertio
quæritur , ſi maritus eſt debitor mulieris , & mulier viri ex rebus
admotis, an contra mulierẽ poſſit obijci cõpenſatio. Et rñ.quod
ſic,& multomagis,q̃ ſi eſſet debitrix ex contractu.h.d. Vel ſi vis,
pone vnum thema , cui conueniant omnia quæſita, & reſponſa .
Maritus fecit cautionem vxori de dote, & cauit plus ſe recepiſſe,
quã re vera recepit,mulier diuortiũ fecit,& res viri admouit,mu-
lier repetit dotẽ integrã confeſſatã, maritus excipit de parte cau-
ta,& non numerata , & alteri parti obijcit compenſa. æſtimatio-
nis rerum amotarũ,vel pecuniæ admotæ,quæritur,an hoc facere
2 poſſit.rñ.ſucceſſiue ad oĩa,vt in litera. †Not.ex fi.quod delictum
fortius aſtringit,q̃ contractus. Opp. ꝯ tex.quod in ſe repugnantiã
hẽat,contra l.vbi repugnantia.ff.de reg.iur. quod patet,qa primo
dixit,quod ex ſcriptura nõ es obligatus,& poſt dicit,ꝙ iure com-
pen.obijcis,& ſic obligatũ eẽ ſupponit, alias exce. cõpenſationis
locũ nõ haberet,ff.eo.l.j.huius timore gl.exẽplificat varijs modis
primum,& ſecundũ rñ.huius l.quod declara, vt in ea. Opp. tũc ꝯ
vnũ ex exemplis, videlicet cõtra poſitum in ver.vel dic,qa ſm il-
lud hic erit caſus,ꝙ exce.non nu.pecu.non põt opponi poſt bien-
nium,cuius ꝯrium tenent gl.vt dixi in l.ſi ex cau.ſ.tit.j. Sol.quidã
dicunt,quod ſpeciale eſt inter virum,& vxorem.Ita dicit Bal.Sed
mihi vr̃, ꝙ magis inter eos dẽt durare, quam inter alias perſonas
ꝑp mutuũ amorẽ repugnantem querelæ faciendę;ideo dicendũ
3 vr̃,quod hic nolebat opponere,quia non poterat probare.†Opp.
tertio,quod compenſatio nõ admittatur ob res admotas, vt ĩ.de
rei vxo.act.§.ſed nec ob res. Solu. quod hic admittitur de mutuo
recepto ad res admotas,non de dote,vt ibi,ſed quia iſta exempla
de mutuo,non ſic materiæ conueniunt, glo.exemplificat totã l.
in dote confeſſata de maiori quantitate , quam re vera receperit,
vt ſequitur in glo.in ver. vel dic quarto, quod declara,vt in ea, &
clarius dixi in 2.poſitione caſus. Sed contra illam poſitionem fa-
cit d.§.ſed nec ob res admotas. Sol.pluribus modis,vt ſequitur in
glo.& vltima vera eſt, videlicet,quod res admotæ hic erant con-
4 ſumptæ,& dos fuit in pecunia. †Oppo.quod de ſpecie ad quanti-
tatem non admittatur compenſatio, vt ĩ.eod. l.ſi propter. & l.fi.
Sol.vt ſequitur in gl. quod hic vtrunque conſiſtebat in pecunia,
vel deuentum erat ad æſtimationem propter rerum cõſumptio-
nem. Opp. ab extra,quod hic non loquitur de exceptione com-
penſa.ſed reconuentionis,vt patet hic in verſi.non enim. Solu.ꝙ
qui compenſat,dicitur petere, l.amplius. ff.rem ra.hab. & iſto re-
ſpectu dicitur hic mutua petitio,quod not.quia tunc hic videtur
caſus, ꝙ exceptionibus oppoſitis debet reſponderi , & ſuper his
lis conteſtari,vel dic ſecundo,quod mutua petitio hic fuit propo-
ſita,& etiam compẽſationis exceptio oppoſita. Ex hoc no.quod
licet debitum petitum ſit liquidum , tamen poteſt fieri conuen-
a tio,[a] nec ſtatim procedi debet ad exactionem,ſed ad conuentio-
nis liquidationem,quod intellige,ſi de facili poſſit liquidari,alias
5 ſecus,arg.ea.l.fi.& ita no.Innocẽ.in c.2.extra,de ordi.cog. † Vlti-
mo Bal. inducit hanc l. in arg. quod ſicut coram arbitro non ha-
bet locum reconuentio , ita non poſſit obijci compenſatio ; non
enim poteſt de ea cognoſcere , cum de ea non ſit compromiſ-
ſum; ſecus in iudice delegato, quia ſucceſſit in locum ordinarij,
ff.de arb.l.ſi de meis.in princ.& l.ſi cum dies.§.plenum, & quod
ibi not. Si autem eſſet compromiſſum de fructibus, bene poſſet
cognoſcere de impenſis factis gratia fructuum , cum fructus ſe-
cundum iuris intellectum non intelligantur , niſi deductis expẽ-
ſis,vt infra,de fru.& li.expen. l.fructus. & ff.famil.erciſc. l.fundus
qui.in princ.& ff.ſolu.matrimo.l.fructus. Et idem,ſi factum eſſet
de redditibus,ff.de vſufru.leg.l.fundi Trebatiani.

ADDITIO.

a ¶Reconuentio. No. ꝙ compenſatio eſt ſpecies reconuentionis , cui debet reſponderi tanquam petitioni.no.Bal.in l.ſi conſtat.ſupra,eo.in 2.col. in fi.,in uer.item ecõtra habemus,& in l.j. ſupra,de arb. & adde quod dixit D.Alex. poſt Bar.in auth.& conſequenter.in prin.infra,de ſen.

LEX VII.

Si ex venditione. Venditor in precio patitur cõpẽſationem, fallit in fiſco . hoc dicit.Et intelligit Bal.in fiſco proprie ſumpto,l.eum qui vectigal. ff.de verb.ſignificatio. non cuiuſlibet ciuitatis , niſi præſcripſiſſet iura fiſcalia.In contra.facit,quod not.glo.ſ.co.l.in ea.vbi vide.

LEX VIII.

Si propter. Æſtimatio fructuum debita ab eo , cui legatum quãtitatis eſt relictum , poteſt cum illa quantitate compenſari. h.d. Not.quod vitricus tenetur ad reſtitutionem fructuum ex rebus priuigni perceptorum.

LEX IX.

1 *Compenſatio,an cadat ſuper alieno debito.& nu.2.*
3 *Compenſatio non poteſt opponi ab vno ſocietatis ei,qui petit debitum ipſius ſocietatis.*

Eius. Nullus compenſat, quod ſibi non debetur . hoc dicit. Vel ſic; Debitum alienum non deducitur in compenſatione.Oppo.de l.verba.& de l.in rem.ff.eod.Solu.vt in glo.quia
hic ponitur regula in illis ll. & alijs allega. in glo. ponuntur caſus
1 ſpeciales a regula. †Quæro,quid ſi ille,cui debetur,conſentit. re-
ſpon. glo.in princ. ꝙ non propterea cogitur actor compenſare,vt
ff.cod. l.in rem. §.j. Secus eſſet, ſi ſibi actiones cederet, vt ff.cod.
l.in rem.in princip. Et ſic collige, ꝙ ſolus conſenſus non habetur
2 pro ceſsione actionis. † Quæro,tu debes mihi decem ciuiliter,&
naturaliter,& ego tibi alia decem,ſed naturaliter tantum. Cogi-
to,quod ſi a te peto,tu obijcies mihi compenſationem,quod po-
tes , vt l. etiam . ff. eod. Ego cedo ex cauſa venditionis iura mea
contra te Titio , qui Titius poſtea agit contra te , tu vero obijcis
compen.ex perſona mea,quæritur,an poſsis.Glo.mouet hoc du-
bium,& nõn ſoluit,in l.ſi quis in rem.ff.de procurat. Cyn.hoc re-
fert,quod Marti.ſimiliter dixit, quod non. Primo, quia de alieno
debito non obiicitur compenſatio,vt hic. Secundo, quia qui cõ-
penſat,petit,vt ff.de adminiſtra.tut.l.inter tutores. in fi. & ff. rem
ra.hab. l.amplius. hinc eſt, quod compenſatio eſt mutua petitio,
& ſic ſpecies reconuentionis, vt ſ.eod.l.neque.ſed in cauſa recon-
uentionis non cogitur eum defendere, vt d.l.ſi quis in rem. ergo
nec compenſationem admittere , & maxime ne illa l. ſi quis in
rem. videatur impoſita verbis, & non rebus . Et pro his accedat,
ff.de exceptio.doli.l.apud Celſum.§.ſi cum legitima.Sed contra-
rium tenuit Iac. de Rauen. ex eo , quia nemo plus iuris transfert
in alium,&c. vt ff. de reg. iur. l. nemo. ſed actio ceſſa eſt ſubiecta
peremptioni,ſaltem per obiectum compenſationis, vt no.ſ.cod.
l.ſi conſtat. ergo cum ſua cauſa, & aptitudine tranſit ad eum, cui
ceſsio eſt facta,arg.ff.de contrahen.emptio.l.ſi aquęductus.& de
act.emp.l.in vendi.hoc tenet Dy.in c.is,qui in ius.extra,de reg.iu.
lib.6. quia exceptio rei cohærens , quæ poteſt opponi venditori ,
poteſt & emptori. ff.cõmuni diuid. l.in hoc iudicio. §.ſi inter ſo-
cios.& ff.de exce.rei ven.l.fi.& pro ſol. l.idemque. §.ſcio. Sed ex-
ce.compenſa.eſt rei cohærens, ergo,&c. minor patet, quia com-
petit fideiuſſori ex perſona rei,vt ff.cod.ſi quid. & not.hic in glo.
&

& per consequens dicitur cohærere rei, & non personæ, vt l.exceptionis,quæ personæ.ff.de except. & hæc est communis opin. Non ob.hæc lex,quia de prorsus extranea persona loquitur, vt in glo.Non ob.ratio secunda,quia compensatio,& reconuentio nõ sunt eiusdem naturæ, nec per omnia ad paria iudicanda, vt patet ex prædictis,& ita pertranseunt Doct. vel forte dicendum est,qđ interdum reconuentio nõ habet, nec habere potest vicem recõpensationis,& tunc habet locum d.l.si quis in rem.Interdum potest habere, sed non est proposita in forma habẽdi, & adhuc idẽ, & sibi imputet,qui apte per modum excipiendi,& sic perimendi non opposuit.Interdum potest habere,& habet de presenti,quia interposita est etiam per modum excipiendi,& compensandi,&
8 tunc procedit opi.Iac.& Dy.†Quæro cum Cy.s̄.eod l.in ea.plures fecerunt societatem in arte cambij,& vnusquisq; certã quantitatem debet ponere in bursa cõmuni,& omnes ex eis vnũ constituerunt,qui præesset tabulæ, & bursæ; petit iste præpositus societatis nomine ab vno eorum quantitatem,quam debet ponere in societate,excipit iste,tu mihi debes tãtundem,vel partem; vnde illud compenso,quæritur,an possit.Dicendum est,quod non, quia iste alienum debitum compensat, non quod debeatur a societate,cuius nomine petitur; iste enim nõ petit,vt sibi debitum, nec ipse,vt singularis persona,sed debitum societatis, ideo ei non compensatur,quod ipse, vt singularis persona debet arg. huius l. & j̄.eod.l.si velut.& pro hoc accedat,ff.pro so.l.acti.§.si cõmunis.
a pro hoc etiam facit, quia pecunia ista est[a] statuta ad vsus cõmunes societatis, s̄.eo.l.in ea. facit,quod istud non sit distributiuum singularis personæ,sed societatis, quia quod est vniuersitatis,non est singulorum, l. in tantum. §. vniuersitatis. ff. de rerum diuisio. Item de isto debito communi, primo debent solui debita societatis,quàm priuata debita sociorum, sicut in actione de peculio, primo debet solui, quod domino, & in eius potestate positis, & socio debetur, quàm cæteris,vt no.in l.pe.infra,quod cum eo.

ADDITIO.

a ¶Pecunia ista est. Adde Soci.consi.149.in causa Ambro.12.uer.demum.& tertio.in j.parte.ubi hoc idem inducit,& tenet.

LEX X.

Quoniam. Emptor potest compensare venditori totum precium petenti id, quod soluit creditori in liberationem prædij. hoc dicit. Not. ꝙ venditor[a] tenetur tradere prædium liberum, tam a noxa pignoris, quàm seruitutũ. Opp. quod de indebite soluto non potest obijci compensatio, vt supra eod.l.j.& supra eod.l.eius.Solu.vt in glo.

ADDITIO.

a †No.ꝙ uenditor. Adde Bal.post gl.in l.ex prædictis.j̄.de euic. gl.in l.cum uendic.s.ff.de contrahen.emp. & in l.quoties. ff.de ædil.edic. & in l.j. §.j.& ibi Pau.de Cast.ff.de sol. Bar. & quod ibi no.in apost.ad ipsum,in l.binas. ff.de ser.urba.præd.& Salyc.in l.si pro fundo,supra,de transact.

LEX XI.

1 *Nominator tutoris in subsidium conuenitur, tutore non existente soluendo.*

Si tutores. Si magistratus, qui tutorem pupillo nominauit,aliquid pro debito paterno pupilli soluit,potest id pupillo contra eum, licet in subsidium agenti compensari,& si in pluri tutor minus idoneus tenetur, illud nominator soluere cogitur.hoc dicit.Aliqui,vt Bal.ponunt hic casum,qđ tutor fuit ille,qui soluit pro pupillo id,quod pater debuit ex officio primi pupilli, & vterq; bene, sed primus casus magis applau-
1 det literæ,nisi ipsam habeat corruptam.†No.ꝙ nominator tutoris conuenitur in subsidium tutore nõ existente soluendo. Item no.quod subsidiarius debitor opponit compẽsationem, & ex persona principalis,secundum lect.Bal. facit,quod de fideiu. not.supra eo.l.eius.Item no.quod pupillo obijcitur compensatio. Item not.ex fi. quod interdum compensatio obijcitur de tanta quantitate, quanta petitur. Interdum de pluri, & tunc tenet pro rata, sed in eo pluri est frustratorium. Interdum de minori,& tenet in ea rata,residuum vero petitur,vt hic,& in l.seq.

LEX XII.

Inuicem. Qui partem debiti compensat,& aliam soluit, vel offert,& consignat,seu deponit,pignus repetere potest. hoc dicit. Oppo. quòd sola obligatio sufficit, ff.de pig.act.l.si rem alienam.§.fi.Solu.vt in glo.

LEX XIII.

1 *Compensatio non fit eius, quod reipublicæ debetur ad id, ad quod officialis debet.*

Si velut. Si compensatio facta in causa publica,non tenet ad suum debitum, quàm compẽsauit agere po-
1 test.hoc dicit.†Vel sic quod reipublicæ debetur, non potest compensari cum eo, quod officialis debet, vt priuata persona, & singularis.hoc dicit. Opp. quod repetatur solutum,vt indebitum,vt l.si ambo. & l.postea. ff.eod. Solu. ibi,compensatio tenuit, & sic vim solutionis habuit, vt ff.de li.cau. l.vel permutauerit. & l.amplius.ff.rem ra.hab.hic non tenuit.

LEX XIIII.

1 *Compensatio admittitur ex omni causa reali,personali,vel mixta.*
2 *Compensatio æstimationis,quando admittatur.*
3 *Compensatio,an fiat speciei ad speciem.*
4 *Compensatio de quantitate ad quantitatem,an admittatur.*
5 *Compensatio,an possit obijci parte conuicta.*
6 *Compensatio admittitur,si debitum alias quàm per confessionẽ sit liquidum.*
7 *Liquidatio debiti intra quantum tempus debeat fieri.*
8 *Actio depositi,quando sit excipienda.*
9 *Depositum an quis possit detinere,donec reddantur sibi expensæ.*
10 *Compensatio speciei ad quantitatem,an admittatur.& nu.11.*
12 *Compensatio,an admittatur in delictis.*
13 *Compensatio,quid sit.*
14 *Compensatio,quare introducta fuerit.*
15 *Compensatio,de quibus debitis fieri possit.*
16 *Compensare volens,vsque ad quod tempus audiatur.*
17 *Compensatio,in quibus rebus fiat.*
18 *Compensatio an admittatur,si pecunia,vt corpus,debeatur.*
19 *Mobilia an veniant omnium possessionum appellatione.*

Compensationes. Primo dictũ in genere. Secundo illud limitat. Tertio rationem limitationis annectit,& concludit,quid fiendum,quãdo limitatio locum habet. Quarto,duos casus excipit; secũda ibi, ita tamen; tertia ibi, satis enim. quarta ibi,excepta. Debitũ pecuniarium ex reali, vel personali causa, potest in compensationem deduci,dumtamen sit liquida,ita quod non requirat altiorem indaginem,excepta causa depositi,rapinę,vel furti,seu possessionis
1 indebitæ occupatę.h.d. †No.ꝙ ex omni causa reali,personali,vel mixta admittitur compensatio. Item no.ꝙ compensatio nõ pro-
a cedit de non liquido ad liquidum.[a] Item no. ꝙ debitũ dicitur nõ liquidum,qñ eius liquidatio indaginẽ altiorem requirit.Itẽ no.ꝙ altiorem indaginẽ dr̃ requirere, qñ eius liqdatio eẽt impeditiua determinationis causæ principalis iam liquidatæ.Itẽ not.ꝙ exceptiones altiorẽ indaginẽ requirentes in alio iudicio reseruant̃.Ex quo habes, ꝙ qñ iudex non admittit quẽ ad probandum exc.iudex debet reseruare super exceptione ius suum parti in alio iudicio.Itẽ no.ꝙ in actione depositi compensatio non admittitur. Itẽ no.ꝙ spoliatus ante omnia est restituendus,non obstante cõpensa.obiecta.Et no.ꝙ non tantum de restitutione rei principalis loquitur, sed etiam de æstimatione ipsarum rerum, vt sicut in ipsis rebus prius debuit fieri restitutio;ita in earum æstima.qñ ad æstimationem deuenitur. Opp. quod litera in princ.non bene dicat, dũ dicit,siue in personalibus acti. quia si per personalẽ act. hincinde species debetur,vel ex altera parte tantum, cõpensatio non admittitur,vt ff.de condic.indeb.l.si nõ fortẽ.§.si centum. & ff.de pig.act.l.si conuenerit.& s̄.de rei ven.l.si ex pecunia.Sol.vt glo.ꝙ ille tex.dẽt intelligi,qñ hincinde quãtitas debetur, nõ qñ species hincinde,vel ex altera parte tantũ,vt in contra. Et ꝙ dico de specie,idem dicit gl.quãdo pecunia debetur, vt species,siue corpus, arg.ff.de pecu.l.qd ergo. §.j. quod j̄.in q.latius examinabo. Et ratio prædictorum est, quia species non recipiunt functionẽ in genere suo,l.2.§.j.ff.si cer.pet. & hoc vult gl.vsq; ad ver.quid est ergo. Oppo.& contra sol.prædictam,quia cum hic loquatur etiam in actione reali,vt in rei vendi.& illa competat pro speciebus,l.in rem.ff.de rei ven.sequitur, quod ẽt in speciebus admittitur compensatio.Sol.vt seqtur in gl.videlicet,quod hic res dolo,vel culpa desierat posse prestari,vnde ad æstimationẽ est deuentũ,& sic fit cõpensatio æstima.vt ff.sol.mat.l.diuortio.§.donationes.Subiungit gl. licet ipsa res sit in oblone,seu petitione, ꝙ intellige, qñ res fuisset debita act.psonali, & hoc pbat l.quã gl.allegat, p quã declarat̃ eius intẽtio,videlicet l.si seruum. §.an filius. & §.effectus. ff.de verb.oblig.In reali aũt pprie nõ est oblo. Insti.de act.§.j.nisi largo modo,& improprie sumpto vocabulo.Et est expedita glo.
2 vsq; ad ver.sed secũdũ hoc. †Opp.tertio,ꝙ nec æstimationis possit fieri cõpensatio,qa ipsa nõ est in oblone,ergo &c.vt hic, & ff. de lega.j.Sol.ꝙ ẽt vr̃ cõsiderato exitu,& effectu,hinc est,ꝙ vt de-
3 bita cõstitui põt,vt ff.de cõsti.pec.l.pmissor.in prin. † Op.quarto, ꝙ imò de specie ad speciẽ admittat̃ cõpensatio, qa si tibi debeo vnũ hominẽ,& tu mihi aliũ,dicũt posse obijci cõpensationẽ,arg. ff.si pars hæ.pe.l.j.§.si cũ me. ff.de here.instit.l.q non militabat.in prin.& de lega.2.l.ex fa.§.sed si vno. Solu.ꝙ qñ est species aliqua certa,& sic res specificata,cõpẽsatio nõ admittitur, vt s̄. Sed quãdo species incerta, quam Iuristæ genus appellant, puta homo in genere,ab vno; & similiter alter,sibi debet hominem in genere, tunc bene admittitur compensatio.Et est ratio,quia functionem recipiunt,& illũ hominẽ,quẽ tu mihi solues,eundem tibi potero soluere,& ideo secus esset,si tu mihi hominem debes in genere, & ego tibi asinum in genere,quia cessaret compensatio,& ita in-
4 telligo,quod hic sequitur in glo.secundum Doct. † Opp.quinto, quod etiam de quantitate ad quantitatem non admittatur compensatio ipso iure,nisi opponatur ab homine,l.j.& 2.ff.eo. Sol.vt in gl.vsq; ad fi. & hoc debet intelligi,si ab homine l.j.& 2.ff.eod. Sol. vt gl. vsq; ad fi.& hoc debet intelligi,si ab homine opponat̃ & pro simili potest induci,quia supplementum legitimæ fit ipso iure

ADDITIO.

a ¶Ad liquidum.Et sic cõpensationis exceptio obijci non potest de credito non liquido ad liquidum,ut per D.Soci.consil.24.inci.ui his diligenter,& mature, uer.accedit ad hæc regula.in j.parte. Item, quando debitum est in diem ex una parte,& ex alia purum,non cadit compensatio,ut per præfa.D.Soci.consi93.inci.circa primum.uer.præterea illa.circa prin.in d.parte.

iure a l.si tñ petatur ab homine l.sancimus,in prin.& ibi no.s̄. de inoffi.testa. & similiter filio præterito testamentũ est nullũ, si tñ dicatur l.si filio,ff.de iniu. te. Tamen de hoc latius dixi s̄. eod.l.si
5 constat. † Oppo.6.dicitur hic postq̃ pars est conuicta,non potest obiici compensatio,quasi tarde opponatur,& ad impediẽdũ sententiã potius quam ob aliam causam.c̄,quia si hæc est ratio:ergo si debitum reus fuit confessus, sed opponit compensationẽ, ipse debet audiri,licet confessione sua conuictus, tum qa tempus superest j̄.quod faciliter cognosci põt, tũ quia actorẽ releuauit ab onere probãdi.ar.l.cũ qui.de iureiuran.ff.tum & tertio,quia non vr̃ dilatandi iudicij cã facere,qui cõfessus est se debere, vt de exce.sua j̄.legitimum tempus possit docere.Sol.vt in gl.seq. q̃ ꝯfiretur, ꝙ qñ sua cõfessione est conuictus, super compensatione au-
6 dietur,& idem no.in l.nemo ex his ff.de reg.iur. † Opp.7. ab cõ, qđ etiã si actoris debitũ sit liquidũ aliàs, ꝙ per rei confessionem compensatio admittitur,ff.de do.ex l.apud Celsum §. si quis aũt. Huius timore Iac.de Ra.& Cy.distingũt. Aut debitũ actoris est liquidatum per confessionem rei, & debet reus ad compensationẽ admitti, vt in præce. dixi, quod intelligo,dummodo j̄.legitimum tempus probare uelit,& legitimũ appello iudicis arbitrio ita,ꝙ non impedit̃ sententiæ prolatio.Itẽ legitimum appello statutum a l. municipali ad probandas exceptiones.Aut est liquidatum per alias probationes actoris: tũc,aut debitum rei potest de proximo liquidari,& tũc admittitur cõpensatio ar. d.§.si quis au
a tem.Aut non potest de proximo liquidari:[a] & tunc aut debitum rei est tale,ꝙ in alio iudicio põt peti,qa ex eo datur actio,& tunc compensatio non admittit̃,vt hic.aut est tale, quod peti nõ põt, puta naturale debitum tñ, qđ si modo nõ veniat in rõnem compẽsa.postea peti non poterit:tunc dixerunt ipsi, ꝙ licèt de proximo non possit fieri liquidatio:tñ expectat̃ ibi per maius tẽpus,vt reus probet.ar.ff.de se.l.j.vbi ne actio pereat,quis admittit̃ ad agẽdũ,qui aliàs non admitteret̃.pro hoc induco l.illã,quæ vr̃ velle,ꝙ tũc non admittatur qñ petitio põt reseruari in alio iudicio: ergo
7 secus qñ nõ põt reseruari eius debiti petitio,qđ no.† Et hoc puto verũ: nisi p statutũ municipale necessitas immineat iudicij cãm terminãdi intra sic breue tp̃s,ꝙ debitũ ipsum nõ possit liquidari. Videamus tñ de iure cõi, intra quantum tempus hæc liquidatio dẽt fieri. Et gl. sequens dicit,ꝙ quidam dixerunt,qđ est duorum mensiũ,per l.aufertur §.qui compensa.ff.de iur.fis. Alij, ꝙ residet in iudicis arbitrio p hanc l.& hæc vera, vt probãt plura verba hic in litera posita.Et etiam probant ratione,quia hæc sunt facti,igitur sub certa regula non possunt diffiniri,sed iudicis arbitrio relinquenda ff.de vsu.l.mora,& de testi.l.testium,& de iu.deli.l.j. Ad §.qui compen.dicit speciale in fisco,ꝙ intellige vt vltra duos mẽses nõ excedat fisci fauorem. Poterit igitur iudex minus arbitra-
8 ri,si ei æquum uidebitur. † Oppo.8.ꝙ actio depositi non semper sit excipienda, sed demum quando deponens agit directa, quia tunc agit de fide rupta,quando depositarius agit contraria, quia tunc non agit de fide rupta, sed de indemnitate conseruanda ff. depo.l. apud quem, in princ. vnde videtur obstare in ratione sua tex.inst.de actionibus §.in bonæfi.So.confitendo c̄,vt in se.gl.licèt Bal.dixerit idẽ in vtraq; per illum text. Sed prima magis placet,qa cã de excep.est ne differat̃ restitutio deposi.& quia denegãs restituere depositũ,vr̃ spoliare deponẽtẽ,vt no.Dy. in c.q ad
9 agendum,de re.iur.li.6. † Oppo.tunc ab extra,ꝙ imo depositum non tenetur quis restituere,nisi sibi restituantur expensæ ex causa depositi factæ ff.deposi.l.si in Asia.in prin.& l.si plures,in fi.cũ ibi no.in fi.gl.Sol.ꝙ compensatio alterius debiti non admittitur vt hic,sed retentio pp impensas bene ꝯceditur,vt ibi.Opp.x.ꝙ in deposito nullum sit speciale,quia idem est in commodato, vt s̄. commo.l.sub p̃textu.Sol.vt in gl.ꝙ ibi volebat vti retentione,qđ intellige donec sibi debitum ob aliam causam, q̃ propter impensas factas in re commodata soluerẽt,vt ibi no.Secus si vellet cõpensare,quia posset,dummodo commodatum esset in quantita-
10 te vt hic.† Opp.xj.ꝙ nõ sit spãle in deposito:imo regulare: cũ de
b specie ad quantitatẽ non admittat̃ compensatio[b] vt dixi in 1. c̄. Sol.ꝙ hic excep.dẽt intelligi, qñ depositum est in quantitate,vel si in specie, deuẽtum est ad æstima. vt sequit̃ in glo. vsq; ad finẽ.
11 † Opp.xij.ꝙ in cã possessionis occupatæ,vel inuasę non sit spãle, qa speciei ad quantitatem non obijcit̃ compensatio.Sol. vt in gl. fi.uidelicet,ꝙ hoc est speciale qñ quantitas debet̃,vel rõne pęnæ vel rõne rerũ ibi amissarum,vel qa ad æstimationem est deuẽtũ.
12 † Op.xiij. ꝙ in delictis locũ habet compensatio.l. si ambo.ff.eod. So.ut in glo.fi.& secunda uera. Vel dic,cum quærit̃,an in delictis admittat̃ compensatio,quia aut quærit̃ quando ex una parte tñ delinquit̃, & locum habet l.nostra.Aut quando ex utraq; parte, & tunc aut quęrit̃ in pœnis rõne publicæ disciplinæ infligẽdis, & compensatio non admittit̃, quia ille debent̃ alii non compensanti.Aut de pœnis infligendis rõne priuati interesse pro ipso interesse, & tunc aut ex delictis non nascit̃ obligatio:qa l.cõpensat dolum cum dolo,& tũc admittitur compensatio, ut ff. de do. l.si duo.& ff.sol. mat.l.uiro atq; uxore,& l.cum mulier.Aut ex delictis nascit̃ obligatio,& tunc debiti ad debitum fit cõpensatio.nisi una causa sit priuilegiata,altera nõ,ut est hic spoliatio.† Oppo. ꝙ etiã alij casus excipiant̃,vt s̄.eo.l.in ea.& ff.eo.l.ob negocium.
13 Sol.confitendo,& enumera casus,ut in glos.fin.vsque ad fi.† Expeditis gl.uenio ad q.pro examinatione materiæ, & q̃ro primo, qd sit compensatio.rñ.qđ cõpensatio est debiti, & crediti inuicẽ contributio.i.debitorum hincinde loco solutionis.ideo dr̃ ꝙ qui compensat,soluit.l.uel permutauit ff.de lib. causa l.amplius non peti.ff.rem ra.ha.& id,quod non potest solui,nõ põt pmutari l.si debitor ff.qui po.in pign.hab.& ff.ad Trebel.l.ducta §. nummis.
14 † Secũdo q̃ro,quare fuit introducta.Et tex.ff.eo.l.3.vr̃ rñdere,qđ ideo,quia melius est non soluere,q̃ solutũ repetere.ista ratio non est perfecta,qa solũ vẽdicaret sibi locũ in his,in quibus lex cõpẽsat ipso iure absq; facto hoĩs,ita,qđ ac. minuit,vt dixi s̄.e.l.si constat.Ideo fortè alii dicũt,ne fiat per plura. ꝙ potest fieri p pauciora,& sic,ut pluralitas iudiciorum euitet̃.ff.de condi.inde.l.dñs testamẽto.Ista nõ vr̃ adaptari debito naturali tñ, quod nõ põt peti in iudicio:tñ põt cõpensari,ff.eo.l.ẽt. Alii dicũt,qa remouet æqtatẽ petitionis,& interesse petẽtis: ideo pmissa fuit.Alii,qa debitam functionem inter se recipiunt:ideo vnũ, & idẽ reputant̃.Nã si functionẽ non reciperent,cõpẽsatio non admitteret̃, sicut nec
15 solutio creditore inuito,l.2.ff.si cer.pet.& l.Paulus ff.de so.†Quęro in quibus,uel de quibus debitis fiat compẽsatio. dico,ꝙ si debitũ sit excep.elisum,compẽsatio non habet locum ff.eo. l.quęcunq;.& dixi in debito naturali s̄.eo.l.ex causa. Si autem non sit excep.aliqua elisum,dic,ꝙ de debito naturali tñ potest,vt ff.eo. l.etiam,& tanto fortius de debito vtroq; iure. Sed de debito ciuiliter tantum.dic,quod compensatio non admittitur: quia semp aliqua exceptione eliditur.ideo nec in constitutum deducitur ff. de cõstitu.pecu.l.j.§.debitum,& ideo de debito ex chirographo ante biennium non admittit̃ ꝯpensatio,sed post bienniũ sic,quia tunc aliquid naturalitatis adiungitur verè vel fictè: vt dixi s̄. eo-
16 dem titu.l.generaliter,ubi gloss.not. † Quæro iiij. vsque ad quòd tempus audiatur compensare uolens,respon.ante sententiam,& post sententiam.Sed quando opponit sententiam,debet opponere ante liquidationem debiti aduersarii, ut hic: aliàs si debito liquidato opponat,distingue,ut dixi s̄.in 7. opp. quòd autem post sententiam possit opponi ad execu.impediendam, est tex.ff. eo.
17 l.si cum militi §.cum intra.† Quæro v. in quibus rebus.respon.in his quæ functionem recipiunt in suo genere, non in aliis. & est ratio,quia compensatio est imaginaria solutio, ut dixi in eius diffinitione.Et sic no.quod creditori inuito non potest solui nec cõpensari l.Paulus ff.de solu. Et ideo nedum de specie ad quantitatem locum habet compensatio, sed nec etiam de vno genere ad
c aliud genus,& sic nec de frumento ad pecuniam[c] vel vinum,vel oleum.Quinimo dicit Pe.& Cy.quod nec de vno genere pecuniæ ad aliã pecuniã diuersæ materiæ, ut de aurea ad argenteam, & econtra:secus si esset eiusdem materiæ,licèt diuersæ formæ,vt turonenses grossi,& parui, quia in moneta potius attendit̃ utilitas materiæ,quam formæ,ut ff.de contrahen.emp.l.1.ideo in his q̃ sunt eiusdem materiæ,una pro alia soluitur.l. Paulus ff. de sol. Ego puto considerandũ multũ,an in loco illo pecunia sit sic currẽs,an nõ,& ita expẽdibilis vna sicut alia, vt anchonitani,vt bolognini aurei, & bolognini argẽtei,& similiter ducati q sic habent cursum in Boñ. sicut bolognini aurei,& oẽs appreciant̃ per argẽteam,& ex cõsuetudine ducatus pro xxxvi.bologninis dat̃, & licèt qñq; dẽt vnus denarius plus pro cambio.tñ,& illius põt haberi rõ,& ita ꝯsuetudo in his attendat̃.argu.l.si qs argentũ j̄.de do.
18 † Sed iuxta hoc q̃ro 6.quid si pecunia debeat̃, vt corpus, & sic,vt spẽs,an ꝯpensatio de ea admittat̃. Gl.hic prima dicit,ꝙ nõ,& idẽ tenet ff.si cer.pe.l.cũ fundus §.seruũ tuũ imprudẽs,in gl.sup uerbo,vẽdere,per l. si creditor §.1.ff.de pecu.& l.planè §.2.& l.sed si certos,de leg.1.Sed Loth.tenuit c̄,quem Pe.sequit̃,& Iac. de Raue.& Cy. qa in speciebus ideo admittat̃ cõpensatio, qa in eis cadit affectio, quæ non cadit in nummis.l. nũmis ff.de in.li.iu. Sed in quãtitate posita in sacculo non magis cadit affectio, q̃ in aliis nũmis,ergo,&c.Itẽ, qa ĩ eis sic cadit ꝯtributio,& functio,licèt sit in arca,uel sacculo,sicut in aliis,ergo,&c.Ad §.seruũ tuũ imprudens respon.ipsi,& ad d.l.si creditor §.1. qđ in eis non admittitur compensatio,non illa ratione,quia dominus serui pecuniam extantem vẽdicat,vt speciem:sed quia de eo,de quo obiicitur compensatio, non constat, qa quantum debeat̃ domino,q añ omnia deducit,qđ sibi debet̃,& quantum sit residuum, uel an nihil sit, non est liquidum. ideo compensatio non admittitur, ut hic.Sed Dy.Guil.de Cu.Ia. Bu.& d.meus transierunt cum gl. & bene p tex.l. si certos,de leg. 1.ubi dicit̃,qđ nummi legati,ut species permutationẽ nõ recipiunt,sed subiungit litera, quod exemplo cuiuslibet

ADDITIONES.

a ¶De proximo liquidari. Adde Bar.in l.in cõpensatione,in fin.ff.eo.& melius in l.aufertur §.qui appellat ff.de iure fisci.ubi est tenendus s̃m Alexã. consi.74.uolu.4.cum se.Panor.in c.2.extra,de deposito.& ita tenui in addi.ad collecta.in c.fi.post cum num.23.in apo.in uer.de liquido.extra.eod.titu.

b ¶Non admittatur cõpensatio. Adde Bar.in l.diuortio §.ob donationem,nu.1.& ꝙ ibi posui in apo.ad eũ in uer.sit cõpẽsatio ff.so.ma.& in l.q̃ iniuria §.si seruus ff.de furt.circa medium,& in l.si conuenerit,la.2.in prin.& ibi omo Alex.de pig.act.& no.Io.de Imo.in l.si cum dotem §.si pater ff.sol.mat.

c ¶Ad pecuniam.Quando autem admittatur compensatio de quantitate fructuum ad quantitatem pecuniæ,not.Bal.hic in ult.col.& Ion.in c.ad nostrã, de iureiu.Bald.in l.pe.s̄.tit.1.& not.glo.in l.non scrip.s̄.eo.

iusslibet corporis æstimandi sunt. Sed exemplo cuiuslibet corporis non æstimarentur, si compensationem reciperent, ergo, &c. & maximè cum surrogatum assumat naturam eius, in cuius loco surrogatur, vt ff. si quis te.li.esse iu.fu.l.j.§.hæc actio. & fictum æquipolleat veritati ff. si cer.pet.l.si filius, cum simili. Mihi videt, ꝙ opi. possint concordari. nam pecunia quæ petitur, vt species: aut petitur ad numerum, vt c.aurei in sacculo signati, vel arca depositi, & tunc possit alterius quantitatis aureorum obijci compensatio per rationes Pet. & Iaco.s̄.alleg. & quia tunc numerus potius, q̄ locus attendatur l.qui testamento, in princ. de leg. 1.& quia speciale est in deposito in quantitate facto, vel ad æstimat. redacto, vt nō obijciatur compensatio, ergo in cæteris in ꝯrium est ius commune, vt hic. aut non petitur ad numerum, sed vt corpus, vt tota pecunia q̄ est in capsa, vel sacculum sigillatum plenū pecunia, vel tali pecunia plenum. tunc compensatio opponi nō possit, vt in iuribus, & rationibus secundo loco allegatis. Vel fortè hoc membrum secundum est diuidendum, quia aut petenti certam quantitatem obijcitur compensatio de sacculo pecuniæ pleno, in quo tantundem, & tunc obijci possit compensatio, quia si apportat, & restituat, iste soluet. Aut econtra quis petit sacculum, & ei obiicitur compensatio, & tunc non possit, vt dixi. Et est ratio diuersitatis, quia in primo casu datur ei facultas, vt in retinē do sibi soluat, in 2. non, sed per restitutionem pone commodati, vel legati potius denegat. hæc pondera, quia in imaginatione cō
19 sistunt, & in subtilitate intellectus. † Quærit Cy. vendidi. vel legaui tibi omnes possessiones meas, an sub hoc includētur nedum immobilia, sed etiam mobilia. Quidam, ꝙ sic per istum tex. in fi. ꝯiuncta gloss. & j̄. de re. ali. nō alie. l. j. & vltimate dicunt esse casum ff. de le. 3. l. vxorem §. legauerat. in ultimo respon. Sed Cyn. tenet ꝯ per tex. l. si filij §. qui fœnus ff. ad mu. nec ob. d. §. legauerat, quia longa differentia est dicere, lego quicquid possideo, per verbum, quia tunc locum habet ille tex. an p possessiones meas, per nomen, quia ad immobilia refertur, vt d.§. qui fenus. facit l. quoties, de rei vendi. In hac q. prius esset consideranda consuetudo loquendi patrisfam. & patriæ, & illam sequi. ff. de fun. instr. l. cum de lanionis §. asinam, & de leg. tertio l. legatis §. fin. & l. librorum §. quod tamen cassius. ver. quid ergo. vt plurimum. n. cōsuetudo interpretatur, vt de immobilibus intelligatur. Sed cōsuetudine circunscripta, nihil aliud est dicere possessiones meas, q̄ res a me possessas, & sic cōtinebuntur appellatione rerum, mobilia, & immobilia, vt ff. de rerum di. l. j. §. quædam. Bar. de Sa.

De vsuris. Tit. XXXII.

1 *Vsura quid sit, & vnde dicatur, & num. 2.*

1 ¶ Cōtinua rubricam, ut in glo. † Quæro quid sit vsura. [a] Respon
a deo s̄m Azo. in summa. Vsura est quæ pp vsum rei concessę dat, & intelligit rei concessæ datæ, vel mutuatæ. Non enim rei, cuius dominium non transfertur, vsura datur, sed merces, vt patet in re locata. Vel dic, ꝙ vsura est quæ propter vsum pecuniæ datur, & intelligo pecuniæ. i. cuiuslibet rei consistentis in pondere numero, vel mensura. nam in speciebus propriè non consistit usura. Itē intelligo pecuniæ cuius dominium transfertur propter vsum, aliàs esset merces, & non vsura. vt patet in re locata. Item intelligo pecuniæ mutuæ, uel non mutuæ, quia, & pecuniæ legatæ propter moram debentur usuræ, ut j̄ de vsu. leg. per totum. licèt inuētione, & origine vsura processerit ex pecunia mutuata. Idem intellige siue à prin. siue ex post facto intercesserit conuentio, ut exactio pecuniæ debitæ differatur, & aliquid propter dilationē
2 detur. † Et ex his patet, ꝙ vsura dicitur ab vsu rei: & cum propter vsum rei quid datur, est usura. Aliam diffinitionem uidebis in authen. ad hæc, in quæst. de monte florentino, & habet locum propriè in pecunia tantum. i. in rebus mutuabilibus, in quibus dominium non distinguitur ab vsu. Possent hic aliqua quæri, quæ ponit Bal. quæ reseruo in Auth. ad hæc, vbi glo. tangit.

ADDITIO.

a ¶ Vsura. Quid sit usura, uide Soci. consi. 2. inci. sequendo ordinē. uer. circa tertiam. q. circa prin. in j. parte, & uide Pau. de Cast. consi. lxiiij. incip. uisis com promisso. laudo in pen. colum. in prin. 7. quæst. de usur. in §. 1. & in consi. 9. incip. præsens dubium 1. colum. & abb. in c. cōquestus, de vsur. & uide doc. & Pau. de Ca. in l. item, quia ff. de pact. & uide gl. in l. in fraudem §. fiscalibus. in uerbo comparendam ff. de iur. fis. Ioan. de Pra. in l. qui procurator, de procu. & uide Alex. consi. cj. 4. parte per. c. 1. 2. 3. xiij. q. 3. ubi plenè.

LEX PRIMA.

1 *Interrogatio præmitti, & responsio subsequi quare debeat in stipulatione.*
2 *Rectè dictio quid importet.*
3 *Solennitas, an præsumatur in dubio stipulationi, vel contractui interuenisse.*
4 *Testis dicens, quòd promisit per stipulationem, an probet illam.*
5 *Testis dicens simpliciter, quòd promisit, an probet stipulationem.*
6 *Solennitas præsumitur in scriptura.*
7 *Scriptura, an præsumatur quandoque sine solennitate.*
8 *Vsuræ sunt de iure diuino prohibitæ.*

SI interrogatione. Probata solenni stipulatione usurarū, licet i instrō scripta nō sit, vsurę debent. h. d.
1 † No. j. qd̄ in stipulatione interrogatio pmittit, & rn̄sio subsequit ut hic. Itē no. ꝙ qn̄ stipso, pbat p testes, dēt pbari intero. pcessisse, & rn̄. sequutā esse, qd̄ no. in practica. Et est rō s̄m Bart. qa testis dēt deponere de eo, qd̄ sensu corporis pcipit. l. testiū s̄. de testi. & l. qui testamento §. fi. ff. de test. At stipulatio est nomē iuris resultās ex interrogatione, & rn̄sione, iō nō sufficit, ꝙ testis dicat, talis fuit stipulatus, qa hoc nō percipit sensu corporis: nisi adijciat id, ex quo resultat stipulatio. iō cautus aduocatus capitulat sup interrogatione, & rn̄sione. tn̄ ista intellige, ut j̄. dicam. Item no. ꝙ solennitas rei intrinseca est probanda. Et ꝙ solennitas intrinseca stipulationis, ordo præcedentis interrogationis, & sequutæ responsionis. Item, ꝙ responsio fiat incontinenti sine notabili interuallo l. j. §. cū adijcit ff. de verbo. obli. Item no. quod partes possunt uelle, quod aliqua de conuentis inter eos omittantur, & reliqua in instrō scribant. & hoc, prout hic non fuit scriptū de voluntate partium. Si aūt errore tabellionis no. ꝙ omissa scribi in instrō possunt probari p testes. Item no. ius optimum est stipulatio. & sic obligatio stipula-
2 tionis cæteras excedit. † Opp. dictio rectè de qua hic in litera suo proprio significato respicit iustitiam rei, & rectæ solennitatis ff. de contrata. l. non putauit §. non quęuis. Sed hic de iustitia stipulationis non videtur posse dubitari l. quamuis j̄. cod. So. ꝙ hic potuit dubitari de iusticia circa modum. i. quantitatem usurarum in stipulatione deductarū, vt in glo. 2. & sic no. qd̄ dictio, rectè, notat congruitatem rei, ut hic. Similiter loci, & temporis, ut l. lecta.
3 in prin. & ibi gloss. ff. si cer. pe. † Opp. 2. ꝙ solēnitas nō sit probanda, quia omnia pręsumunt solēniter acta. j̄. de ꝯhen. & com. stip. l. j. & insti. de inuti. stip. §. si scriptū, & insti. de fide. §. fi. & de uerbo. obl. l. sciendū. So. ut in glo. ꝙ aut uerbū promisit, est prolatū a testibus, & tunc non pręsumitur solēniter. i. pcedente interrog. & sequuta rn̄sione, nisi hoc dicāt, vt hic. Aut est prolatum in instrumēto, & tūc p̄sumit quod pcesserit interrogatio, & sequuta fuerit rn̄sio. & sic p stipulationē, & hoc siue sit instrm̄ publicum, ut hic, & d. §. si scriptū, siue priuatū a parte factū, vt j̄. de ꝯ. & cō. sti. l. j. & d. l. sciendū, & d. §. fi. insti. de fide. Et hoc s̄m Io. & rōnē diuersitatis ponit glo. in d. §. si scriptum, quia testes non sic sunt in iure instructi, sicut hi qui conficiunt instrumēta, & ideo tabellio no. de culpa, qn̄ deficiūt solēnia. j̄. de ma. conuc. l. fi. & j̄. de testi. l. iubemus. ad fi. Sed Hu. dixit idem in testibus, quod in instrō, vt res potius ualeat quā pereat l. qd̄ ff. de re. du. ita dicit gl. & pro hoc facit l. in exercendis s̄. de fi. instr. Et intelligo, qd̄ Hu. intellexerit cęteris paribus. i. ꝙ testes sint periti, ut tabellio. vides, ꝙ hic glo. neutram istarum opi. elegit. Quid igr̄ dicendum? Bar. in d. l. sciēdum, tenet cū gl. sed dixit, quod hic rō peritiæ sibi nō placebat, qa inqt ipse: pone ꝙ ille qui conficit scripturā, est vnus simplex mercator, q nescit qd sit stipulatio, nec qualiter fiat, & tn̄ ex scriptura eius p̄sumet stipulatio, vt s̄. alle. iō ipse reddit talē rōnē, qa testis dēt deponere de his, q̄ vidit p sensum corporis, vt dixi in no. Vnde licet dicat, qd̄ promisit p stipulationē, non probaret: quia deponit de eo, qd̄ est iuris, qd̄ sensu corporis non percipit. ideo oportet, ꝙ dicat pcedēte interrogatione, & sequuta rn̄sione. vt hic, qa hęc facti sunt, & sensu pcipiunt. Tabellio aūt, vel alius scribēs nō solū adhibet rōne facti, sed etiā rōne iuris, & uinculi obligationis. vn̄ qd̄libet uerbū iuris, ut stipulatio. vel, ꝙ ad ius trahi possit, vt verbū, promisit, pcedente interrogatione intelligit, vt d. §. si scriptū. Cy. qn̄q; tenuit cum Hu. quasi inter testes, & scribentes nō esset diuersa ratio. postea in addi. simpliciter tenet cum Io. & rationē diuersitatis allegat, quia testis qui dicit, promisit, & non adiicit p stipulationē, verbū ambiguū profert, qa intelligi pōt per stipulationē, & sine, qa nuda sponsione l. sciēdum §. 1. ff. de ędil. edi. Sed inquit ipse, qa uerbū ambiguū prolatū a teste dēt intelligi in fauorabilē partē: puta liberationis, & de hoc inquit ipse est tex. fin. in l. pe. ff. de manu. Sed fauorabilius est si intelligatur per nudam sponsionem, & sic minus obligatoriam, ergo, &c. Ista ratio non me multū mouet, qa in d. l. pe. testes non protulerāt uerba ambigua, imo clara, sed erant ꝯrii, & pares numero tā pro libertate, q̄ ꝯ, vnde ibi fauetur libertati. Non diffiteor propterea, quod probatio ambigua non releuat. sed qō nostra adhuc durat, videlicet an qn̄ testis dicit, talis, pmisit ex tali cā Titio x. an dēt intelligi per stipulationem, an per nudam sponsionē: an uero, quia dubitetur pbatio uelut ambigua seu dubia, debeat reijci, & in hoc stat du-
4 biū nostrū. † Ad cuius decisionē formo aliā q. videlicet, quid si testis dixit, ꝙ promisit p stipulationē, an tūc probet stipulationem? Et huic rn̄deo, ꝙ si interrogatus de cā sciētiæ rn̄. qa vidit, & audiuit illū interrogātē, an promitteret, & illū rn̄dētē, ꝙ sic, tūc res est clara, qd̄ pbat, & ita posset hęc l. intelligi. Interdū interrogat' de cā sciētie, nescit rn̄dere, & tūc nō pbat. l. solā s̄. de test. Interdū de causa sciētiæ nō interrogat, quo casu nō teneret cām dicere, ne sit uerbosus, ut not. in d. l. solam. Et tunc stat dubium nostrū, an probet. Et Bal. sentit, qd̄ nō, quia illud verbum, per stipulationem, est uerbum iuris, qd̄ sensu nō percipit. Sed Pe. hic ꝯ. Ego distinguo. aut iste est talis, q verisimiliter sigñatū verbi ignoret. vt mulier, uel rusticus. Et tūc dico, quòd non probat, & non ex eo: quia

qa dictū suū in se nō sit pfectū. sed qa nō caret suspicione, qn̄ subornatus, & instruct' sic dixerit, ergo, &c. vt in auth. & q semel, s̄. de pba. Aut est talis, in quo cadit verisimiliter intellectus significati illius verbi, licèt peritiā lrarū nō hēat, vt videmus quotidie in his qui conuersant̄ cū tabellionibus, & cū aliis, q de his quotidie disputāt, & maximè in foro; & tūc puto, ꝙ probēt, qa & id, ꝙ itel lectu pcipit, imo sensu corporeo, qui pcipit sine intellectu ex assignato ad simile pcipiēdū, & qa testimoniū reddēs de ꝯplexo, reddere dr̄ de his q̄ hūc ꝯplexū reddūt. sicut q de quadriga testificātur, de ipsa puta de hn̄te quatuor rotas testificari dr̄, & similiter q testificat̄ de domo, de ea testificatur, ut de ꝯplectēte suas partes integrales, videlicet solū, parietes, & tectū ff. de rei vend. & idem de grege, & ar. l. j. in fi. & l. seq. in eo. tit. & idē de publica voce, & fama l. 3. §. eiusdē ff. de testi. sic dictio, p stipulationē, itelligit̄ pcedēte interrogatione, & sequēte rn̄sione: cū aliàs nō sit stipulatio. & magis est imputādū examinatori, q de cā sciētiæ non interro-
5 gauit, q̄ testi, q sub breuitate uoluit loq. † Qōne ista sic decisa, reuertor ad illā q̄ dimisi indecisam: videlicet qn̄ testis simpliciter dixit, qd̄ pmisit, & nō vltra dixit, & in hac nō habeo dubiū, ꝙ si testis est imperitus, de nuda pmissione intelligit, vt oēs fatētur, sed vbi sit peritus licèt inter doct. sit discordia: ego illā partē eligo, vt nō probet, qa dubia probatio nō valet l. ob hoc j̄. vn̄ cogna. & l. neq; natales s̄. de proba. Sed hic est dubia, & incerta, qa verbum,
a pmisit, pōt se hr̄e ad stipulationē, [a] & ad nudā pmissionē d. l. sciēdū. ergo, &c. Itē, qa s̄m vnū sensum, necessariū ē, vt recipias subauditū: s̄m aliū nō. Aptior igit̄ est sensus subaudito nō indigēs: ideo amplectēdus l. in ambigua, & l. benignius ff. de leg. Itē, qa verba ab hoīe plata dn̄t intelligi in sua primæua, & rudi materia plata seu nuda l. sancimus, in prin. & de ver. sig. & quāto testis est peritior, tāto magis est p̄sumēdū, ꝙ nil omittit de eo, ꝙ vidit, & audiuit. Nec obst. l. j. j̄. de ꝯhē. & ꝯmit. stipul. nec l. sciēdū ff. de ver. ob. & īsti. de fide. §. fi. qa pōdera, ꝙ in illis casib. recedit a rl̄a iur. q̄ vult ꝙ pbatio dubia nō releuet. & sic casus illi ad ꝯsequētiā nō sūt trahēdi l. qd̄ uero ff. de legi. Itē pōdera, ꝙ illi tex. loquunt̄, qn̄ pars se obligās loquit̄ de seipsa, & ab ea hoc verbū, pmisit, est platū. vn̄ cū ad obligādū se illa verba sint plata, & ī scriptura p eum redacta, merito l. p̄sumit, ꝙ firmiori, & ualidiori mō fuerint plata: & sic ad alterius interrogationē. Sed in casu nr̄o sunt a teste plata, q suo mō, & p libito ꝯcipit verba sua. Et si replices, cur ī tabellio ne aliud, q̄ in teste. rn̄. vt s̄. videlicet, qa tabellio adhibet̄, vt firmiori mō iura, & uincula obligatoria apponat, & act' solēnes faciat, & efficaces, vt j̄. de magis. ꝯue. l. fi. & l. iubemus, ad fi. j̄. de te. Ex his patet claritas p̄libatæ q. Sed dubitari fortius posset si testis diceret. Ego audiui Titiū sic dicētē: Ego promitto, ꝙ dabo tibi tm̄ vsurarū noīe: an tūc illa pmissio Titij sic formaliter p testē prolata intelligit̄ pcedente interrogatione facta. Et videtur, ꝙ sic, quia scriptura à parte confecta non est illa, quæ obligat, cum scriptura non est de substantia rei gestæ: sed ad memoriam, & faciliorē probationem res in scripturam deducitur, l. cum res s̄. de proba. & l. Publia. ff. depo. Sed verba sic a parte prolata in scripturam p eum redacta intelliguntur de solenni, & efficaci promissione l. j. j̄. de ꝯhen. & commit. stipu. & d. l. sciēdum. ergo in scriptura nō redacta: cum quando scriptura non est de substantia, tm̄ valet res cum scriptura, quantum sine, l. pactum, quod bona fi. s̄. de pac. & d. l. cum res. Cogita, quia dici posset, qd̄ ad hanc præsum. inducēdam scriptura est de substantia, licèt gloss. illum casum non enu-
6 merauit in d. l. pactum, ꝙ fortè multi negarent. † Oppo. tertio ab extra, ꝙ in scriptura solennitas p̄sumat̄ ff. si cer. per. l. lecta. So. pdicta in ver. promisit, ꝙ in se maioris est efficaciæ ibi in verbo, conuenit: quod non est in se tantæ efficaciæ, quia maioris est generalitatis. vt ff. de pac. l. j. §. conuentionis. s̄m Bar. Alij, vt Bald. non faciunt differentiā inter hæc verba. sed dicit, aut tractatur de odio: & tūc neutrum ex his præsumitur per stipulationē, siue sit odio vsurarum, vt hic: siue pęnæ comittendæ. argu. ff. de ser. expor. l. seruus ea. l. Aut tractatur de fauore, vel saltem non de odio, tunc ex scriptura solennitas præsumatur. hoc non placet mihi per illum
7 tex. a contrario sensu in ver. licet. iō sequor pcedentem. † Oppo. iiij. ab extra, quod etiam in scriptura solennitas non præsumatur. l. quæcunque. §. fi. ff. de publi. Sol. solennitas extrinseca non præsumitur, vbi ibi: sed intrinseca sic, vt hic. & d. l. sciendum. & d. l. j. de contrahen. & commit. stip. & ita not. in d. l. quæcunque. & ita dicunt doc. Sed pro huius declaratione oportet nos videre, quæ dicatur solennitas intrinseca, & quæ extrinseca. Et dicunt doc. ꝙ intrinseca est, quam prolatorum verborum significatio cōprehēdit, vel apta est ꝯprehēdere. hinc est, q' fideiussio nō p̄t esse sine stipulatione. vt l. blanditus. j̄. de fide. Ideo si dicit, ego fideiussi, p stipulationem intelligitur. vt d. l. sciendum. & d §. fina. & idem si dicat, stipulatus est, qa intelligitur præcedente interrogatione, & secuta rn̄sione, cū alias non sit stipulatio. & idem si est apta comprehendere. vt in ver. promisit in scripturam redacto, vt hic, & in alijs ll. s̄. alle. Extrinseca aūt est, quā verborum prolatorum significatio non cōprehēdit, nec apta est cōprehēdere, vt in vendōne & emptione. Nā licet de eis substātia, & significatio sit, qd cōsensus partiū, res, & pciū certū interuenerint: non tamē tutoris autoritas, vel iudicis decretum ex significatione verborum cōprehēditur. iō solennitas extrinseca illa iudicatur. vt d. l. q̄cunq;. & ff. de
8 verb. obl. si ita stipulatus. §. Grisogonus. † Opp. 5. cum glo. seq. in fi. ꝙ vsuræ sint prohibitæ iure diuino: ideo pceptū est non fœnerаberis, & mutuum date, nihil inde sperantes. Solu. confitendo ꝯ. Quæro modo quare dicit, optimo. respon. ut in gloss. Et no. ꝙ gl. dicit, ꝙ usuræ sunt iure Romano permissæ propter commoditatem utriusque. i. dantis, & recipientis.

ADDITIO.

a † Ad stipulationē. Adde licèt Bald. hic uideat̄ tenere oppositū. pro opin. tn̄ Sali. facit, qd̄ no. Bar. hic, & in l. lecta. co. 3. in fi. uers. mō aduerte ff. si cer. pe. & in l. Titia §. fi. ff. de uer. obl. Roma. in l. sciēdū. co. 8. eo tit. & ibi Lāfr. in repe. d. l. & oīno Paulus de Ca. in l. iuris gentiū §. quod ferè ff. de pac. & consi. 83. incip. in cā Siluestri, q̄ multū faciūt pro his, q̄ hic dicuntur per Sali. nu. seq.

LEX II.

1 *Depositum quando dicatur minus solenniter factum, & an sic prosit.*
2 *Vsuræ quæ, & quando possint iure diuino peti ab emptore.*
3 *Vsuræ precij non soluti, an debeantur, si emptor ex re empta, & sibi tradita nullum fructum percepit.*

VSuras. Emptor ex die traditionis rei sibi factæ tenet̄ vēditori ad usuras precii non soluti nec oblati. nec
1 sufficit eū deposuisse, nulla præcedente oblatione. h. d. † No. ꝙ depositū minus solēniter factū non prodest. Dr̄. n. minus solenniter factū, qn̄ non est prius oblatū, vt hic. Opp. ꝙ emptor non teneat̄ ad vsuras ff. de act. emp. l. Iul. §. ex uēdito. & l. curabat j̄. de actio. emp. Sol. ibi res non erat tradita, ut in gloss. Contra sol. replicat gloss. quia fructus pōt emptor petere, licèt res non fuerit tradita. ergo, & ipse ad vsuras tenet̄. Sol. in glo. ꝙ vēditor illā culpā em-
2 ptori nō pōt imputare. † Quærit glo. an iure diuino possit emptor illas vsuras petere. Et dicit, ꝙ sic, quatenus interest: aliàs non, ar. l. socius qui in eo. ff. pro soc. quod not. & latius attēde, ꝙ usurę alię sunt mere lucratiuę, & illæ iure diuino sunt prohibitæ, ita, ꝙ iure humano nō pn̄t exerceri. Quædā sunt alicuius dāni restauratiuæ seu resarcitiuæ, ut si debitor ad diē, morā facit, pp qd̄ creditor habuit necesse sub vsuris pecuniā sumere pp aliquā suam vtilitatē, vel rei familiaris necessitatē, & illæ ēt sunt iure diuino pmissæ, iō dicit Inn. ꝙ debitor dēt eas creditori resarcire, vt ipse not. extra, de fide. c. 2. & probat in c. j. eo. tit. Et idem dico, si creditor incurrit aliquam pœnā, q̄ non incurrisset si debitor ei ut debuit, soluisset, ut ff. de ser. ex. l. seruus. ea. l. Qd̄ intellige, si ille erat creditor ex ꝯctu bonæfidei, ita quod officium possit deseruire: non si stricti iuris l. j. s̄. de condi. inde. s̄m Bal. Quædā sunt commodi percepti recōpensatiuæ, & sic vsq; ad honestū, & congruū modum sunt permissæ, qa ęqtate naturali inductę, ne quis locupleret̄ cū aliena iactura, & censent̄ onerosę, non gratuitæ, ut extra. eo. ca. salu-
3 briter, & in hac gl. ꝯiuncta cū tex. & ita est de mente Bal. † Quæ-
a ro qd si in casu nostræ legis emptor [a] ex possessione tradita nullū fructū percipit, qa est sylua non cędua, an interim debeant̄ vsuræ precii non soluti. Et vr̄, ꝙ non, ex quo nihil percepit, quod cōpensari possit. Econtra tenet Bal. quia illæ vsuræ non præstantur ratione pręstationis fructuum, & usurarum, sed ratione impletionis fidei factæ a uenditore, & ratione perfidiæ emptoris in non soluendo precio adhibito. hęc pars tolerari potest de iure ciuili: prima uero procedit de iure canonico, quo dico usuras peti non posse, sed interesse tam in damno, quàm in lucro petere potest l. j. j̄. de sen. quæ pro eo, quod inter. Quæro, emi a Titio res, ex quibus fructus non percipitur, ut lapides, & ligna, & precium recipi sub usuris, quod ei solui, nec ipse tradidit lapides, uel ligna, sed fuit in mora: an ipse teneatur mihi tradere illas usuras. respō. Bal. ꝙ sic tanquam interesse, & dic de hoc esse tex. no. ff. de act. emp. l. Lucius Titius. secūdum unam lec. Ego hoc non percipio, quia mora uenditoris non est causa istarum usurarum, cum ante eius morā ad istas usuras pro precio soluendo me obligaueram: sed eius mora fuisset cā maioris cursus usurarum, puta qa si lapides, uel ligna tradidisset, ego vendidissem, & fœneratori soluissem.

ADDITIO.

a Emptor. Adde Soc. consi. cix. inci. nō potuissent maxime. ver. his tn̄ non obstātibus, in 2. parte, & consi. clxxiiij. inc. profecto ni fallor. ver. præterea illa. glo. in 2. parte, & consi. clxxvj. inci. præsens consultatio. uer. 2. per ea in d. parte, ubi hoc idem alle. & tenet.
† Adde Bal. in l. curabit, & ibi oīno Alex. j̄. de act. empt. Pau. de Ca. in l. de diuisione, post glo. qui aliter uidetur sentire, ut ibi Ale. post Imo. ff. sol. mat. no. Pa. de Ca. in l. uinū, ad prin. ff. si cer. peta. & Imo. in c. conquestus. ex. de vsur.

LEX III.

1 *Vsuræ nō debentur in contractibus stricti iuris, citra vinculū stipulationis.*
2 *Vsuræ, & ex mora, & ex pacto debentur.*
3 *Pęna in pacto incontinenti apposito adiecta quando peti possit.*

1 QUamuis. † In contractibus stricti iuris citra vinculum stipulationis vsuræ non debentur: nudo tn̄ pacto ꝯuentæ solutæ non repetuntur, nec extenuāt sortem. h. d. No. primam partem summarii. Item no. ex secūda, ꝙ licèt ex nudo pacto non det̄ actio: tamen soluti non datur repetitio; & etiā si debitum sui natura sit odiosum, ut usura. Oppo. quòd ex nudo pacto debeatur usura, etiam in stricti iuris iudiciis, ut j̄. eod. l. frumenti. Sol. ꝙ hic pecunia accipitur strictè pro numerata tm̄. in aliis autem rebus mutuabilibus loquitur l. ꝯ, & hoc fortè odio fœneratorum, qui frequentius fœnerantur in pecunia. Vel ibi, quia res mutuatę ad uescēdū tēdūt, & frequenter augmentū, & dimi

nutionem precii recipiũt.Opp. de l.etiam ff.eo.& de l.periculi ff.
de nau.fc.vbi ex pacto nudo cõuentæ debent ẽt in pecunia. Sol.
ꝙ fallit in ciuitate,q̃ necessario regitur per suos administratores,
vt d.l.etiam.Et pecunia nautica,vt d.l.periculi, & hoc propter pe
riculum , quod interim est creditoris. ꝯ l.incendium s.si cer.pet.
Opp.3.quod pactum incontinenti appositum etiam in strictis iu
dicijs producit ac.l.peten.s.de pac. & l.lecta ff.si cer.pe.Sol.ꝙ hic
2 fallit odio vsurarum. † Opp. 4.quia debent usuræ ex mora.igitur
fortius ex pacto:cum duo uincula sint fortiora vno,vñ vr̃ ob.j.de
pac.inter emp.& vend.l.in initio,& j.eo.l.in bonæfi.Sol. ꝙ hic in
ꝯtibus stricti iuris,in quibus non debent ex mora,sed ex stipula
tione tm̃,preterquam in casibus s.no. ibi in ꝯtibus bonæfi.in q-
3 bus debent ex mora non soluentis. † Quæro,an pœna apposita
a in pacto incontinenti apposito peti possit.a Et glo.in l.seruus ea.
l.ff.de ser.ex. allegat. vr̃ dicere,qđ non,sicut nec vsura.Ia.de Arc.
& Cyn. hic dicunt hoc verum si apponat iuxta mutuum quanti
tate,nõ alienarũ rerũ, vt sic nõ differat pœna ab vsura.Nec ob.d.
l.seruus, qa in alio casu quã mutui loquit,& est ibi speciale,vt sen
tit glo.illa.Et adde,quod dicer j.eadem l.cum allegas, & hæc de
prima parte.Oppo.contra vltimam partem, ꝙ vsuræ naturaliter
tm̃ debitę extenuant sortem, vt ff.de sol.l.in his §.eius autem.So.
vt in glo.fin.Et adde,quod in ea habes,quia clara est. Bar.

ADDITIO.

a ¶Peti possit.Adde d.Soci. consi.174.incip.profecto ni fallor. uer. sed ad hoc respondetur 2.parte.

LEX IIII.

1 *Pignus pro sorte obligatum,& pro vsuris eiusdem contractus obligari censetur.*
2 *Dicta in vno contractu, quando in alio censeantur repetita.*

Per retentionem. Primo p̃mittit dictũ, in quo implicitè continet ratio,q̃ fa-
ciebat pro aduersa parte.secundo respondet ad quæsitum in spẽ,
ostendens diuersum esse.secũda ibi.sed etenim.Pro usuris etiam
nudo pacto conuentis tpe traditionis pignorum possunt pigno-
ra retineri:non pro earũ augmento postea conuento, nisi specia-
1 liter dictum sit.h. d. † No. quod pignus obligatum pro sorte vr̃
obligatum pro usuris ex eodem ꝯtu,non diuerso. Item no.ꝙ pi
gnus obligatum pro minoribus usuris,nõ potest retineri pro ma
2 ioribus ex noua conuentione debitis. † Item not. quod dicta in
vno ꝯtu,non intelliguntur in alio repetita,vt in glo.Contra hoc
oppo.glo.de l.Titia §.idem respondit ff.de verb.obli.Sol.primo,
ꝙ hoc est speciale odio vsurarum.secundo, ꝙ intelliguntur repe
tita in sequentibus incontinenti,& sic eodem contextu factis, vt
ibi:non ex interuallo,vt hic. Vel tertio secundum Pe.ꝙ intelligũ
tur repetita, quando præcedentia sunt præparatoria sequẽtium ,
quia sunt qualitas,vel forma eorum:secus si sint distincta,& pror
sus separata, vt hic. Opp.ab extra,& fortius,ꝙ dicta in uno intelli
gantur repetita in eius augmẽto etiam ex interuallo, vt s. de iur.
do.l.etiam,& ff.de pac.do.l.inter socerum §.cum inter.Sol.ꝙ ibi
in repetitione fauorabili:.hic odiosa, vt s.dixit glo.Vel ibi in aug-
mento subiecti seu substantiæ debiti principalis: hic in augmẽto
accessorij.Colligendo tamen prædicta,& latius possumus sic di-
stinguere.aut, quod in præcedentibus est dictum : est dictum ad
præfationem , & declarationem post dicti, & semper in postdi-
cto etiam ex interuallo intelligitur repetitum , qa eius est decla-
ratoriũ,vt ff.de ori.iur.l.j.nisi repetitio vitiet.vt d.l.Titia §.idem re
spondit,& ita intelligunt primũ mẽbrum so.Pe. Aut p̃dictũ non
attendit ad p̃fationem, & declarationẽ postdicti , & tũc aut post-
dictũ,vel factũ est augmentũ substantiæ seu subiecti principalis ĩ
prædicto deducti,& tunc semper p̃dictum in postdicto,vel facto
semper intelligitur repetitũ,vt ff. de pac.do.lege inter.§.cũ inter.
& j.de iur.do.l.etiam si non,& j.de do.an.nup.leg.si constante §.
pactis.Et est ratio,quia tale augmentum nouum subiectum non
facit l.3.& 4.ff.de iu.do.Aut est augmentum accessorij principa-
lis subiecti,ut in casu nostro,& tunc habet locum 2.sol.glo.uide-
licet,quia aut postdictum,vel factum secutum est ex interuallo ,
& non intelligitur repetitum.aut incontinenti,& intelligitur re-
petitum:aut postdictũ, vel factũ non est alicuius augmentũ , sed
est per se principale ; & tunc aut est intermedia aliqua dictio re-
petitiua,ut est dictio item,& si.& tunc intelliguntur repetita.l.in
repetendis,de l.3.Aut nulla est dictio repetitiua intermedia , sed
aliqua continuatiua, vel coniunctiua, & tunc est identitas perso-
narum,& rerum,& intelligitur repetitio facta ff.de cõdi.& dem.
l.auia,& l.Iul.Paulus,de fun.instru.l.Seiæ.§.Gayo.aliàs non intel
ligitur repetitio facta,vt no.in d.l.in repetendis,per gloss. & Dy.
Et adde quæ no.in l.quæ sub cond.ff.de condi.insti. Hæc antiqui
tus fuerunt verba do. mei in scholis repetita. Op.dum.glo.j.etiã
ob.Cy.pec.l.j.Sol.uerum est pro sorte,& sic pro subiecto princi-
pali:non pro accessorio vsurarum auctarum,vt dixi. Salicetus.

LEX V.

1 *Ciuitas in quibus casibus iure priuati reguletur.*
2 *Administrator reipublicæ,an possit ei præiudicare.*
3 *Vsuras minores soluisse quanto sufficiat tempore.*

Aduersus. Primo in creditore priuato. Secundo in pu
blico.secunda ibi:secũdum quod.Et ex pri-
mo infertur ad secundum,de quo fuerat principaliter quęsitum.
Si creditor sciens minores vsuras receperit per triennium,a maio
ribus ex tacito pacto intelligitur recessum,etiam si vsura debere
1 tur ciuitati.hoc dicit,& notabiliter.† No.ex eo,quod hic infertur
de priuato ad ciuitatem, quod ciuitas regulatur iure priuati: nisi
in casibus a iure expressis,& idem habuisti in fisco s.de pe.hære.
l.j.Opp. quòd sibi non præiudicet l.creditor §. fin.ff.de so.Sol.ut
in gloss.quòd ibi in debitore qui soluit maiores, vnde non sic fa-
ciliter inducitur obligatio,sicut inducitur liberatio, quando sol-
uit minores.ar.l.arrianus ff.de actio.& ob.vel ideo,quia pactum,
quod est sufficiens ad liberationem,non est sufficiens ad obliga-
2 tionem,vt s.eo.l.3.† Opp.quod administrator nõ præiudicet rei-
pu.ff.de pac.l.Imperatore.Sol.ibi est pactum expressum:hic taci-
tum a negligẽtia causatum , illa enim in administrationibus plus
operatur quam pactum expressum,vt s.de sac.san.eccle. l. iube-
mus nullam,& ff.de publi.l.j.§.si quis professus.Et hæc est prima
solu.quæ melior est,alijs reiectis in gloss.positis . Vel secundum
Bald.hic speciale est odio vsurarum.ar.eius,quod s.de transl.prę
ses.Et ideo inquit ipse,ꝙ prælatus recipiens minus de censu plu-
res annos,quàm recipere deberet,non præiudicat ecclesiæ, quia
3 census est fauorabilis.extra,de censi.c.olim causam.† Quęro quã
to tempore sufficit hic soluisse minores usuras. Et uariæ opi. po-
nuntur in glo. 1. sed Azo dixit , quòd per triennium.Pet.uero di-
cit , quòd velut indeterminatum relinquitur iudicis arbitrio l.1.
ff.de iur.delib.Subiungit tamen,quòd debet arbitrari secundum
quod dicitur ff. qui, & a qui.l. si fideicommissaria libertas §.Ari-
sto.sed opi.Azo. tenet Nic.de Ma.& quidam dicunt,quod idem
Cy.in addi.Et est ratio , quia si triennium sufficit ad obligationẽ
inducendam in actu fauorabili : ut infra, de fideicom.l. ꝗfortius
ad inducendum liberationem in casu odioso, & quãtum ad hoc
triennium facit infra , de apo. pu. l. quicunque.lib. x. Vltimo ex
a prædictis not.ꝙ dictio semper,a hic in litera posita uerificatur ex
triennio,vel alio temporis interuallo, secundum uarietatem lec.
huius gloss.Salyc.

ADDITIO.

a ¶Dictio semper.Adde Bal.hic in ulti.no.& de hoc uerbo uide in Spec. de resti.in integ.§.infra.quod.uer.sed contra præmissas.
† Adde Bar.in l.1.col.5.uersi.item in quæstione,& ibi Ange.& doc.ff.sol.mat. Ange.in Auth.de hær.& falc.in prin.& in l.in cognitione, in uerbo semper ff.ad silla.& in l.in rebus infra,de iure do.Moder.in l.1.ff.de usuc.& Panor. in c.ad honorem nu.1.& ibi posui in addi.ad ipsum in uersi.dictio semper. extra,de autori.& usu.pal.

LEX VI.

1 *Vsurarum cursus cessat per obligationem sortis.*

Si creditrici. Primo quando creditor est pręsens.Se-
1 cundo quando absens. † Oblatio sortis
cum depositione facit cessare cursum usurarum , & si absens sit
creditor,sufficit offerri in iudicio.h.d.No. quod ubi offertur cre-
ditori,non est necesse iri ad iudicem pro consignatione,vel depo
sitione,& adde,quod dicam,in l.acceptam.Bart.

LEX VII.

1 *Vsurarum obligatio non præsumitur ex ipsarum præstatione.*

1 Creditor. † Ex p̃statione usurarũ non p̃sumit obliga-
tio earũ.h.d.Opp.de l.1.j.de fideius. Sol. qđ
hic in minori tpe triennio soluit. secus igit si per trienniũ soluis-
set,s̃m quosdam.Sed truffa est , quia ibi in actu fauorabili : hic in
odioso,& ideo nec triennium sufficit. Oppo. de.l. cum de in rem
uerso ff. eodem . Solu.ꝙ sola allegatio præstationis quanticun -
que temporis non sufficit, ut hic,& ff.de actio.& ob.l.obligatio-
num fere §.placet,sed allegatio validæ promissionis bene probat
diuturnam probationem usurarum,ut in contrario.circa , quod
uide,quod plenè dixi s.de pactis l.si certis annis.

LEX VIII.

Quamuis. Si creditor , cui sunt promissæ maiores vsu-
ræ, in casu quo minores promissæ non fuis-
sent solutæ, minores exegerit eo tẽpore quo maiores petere po-
tuit,sibi præiudicat,ut maiores non exigat.h.d.No.quod electio
minoris pœnæ præiudicat in maiori.gl.uide per te.Quæri potest,
quanto tempore debuit perseuerasse in petendo minores.Et re-
spondeo,ut supra eod.l.aduersus.Bar.

LEX IX.

Si per te. Si debitor offerat minores usuras tpe cõgruo,
ipse euitat cursum maiorum . depositio sortis
facit cessare cursum omnium.h.d.No.quod mora tutoris nocet
pupillo,& mora administratoris censetur mora domini.

LEX X.

1 *Vsurarum computatio in fine anni fienda.*
2 *Tempus absolutè positum in singulari pro anno est sumendum.*

Vsuræ. Licèt plures præstationes vsurarum per plures an-
nos factæ in unum collectæ excedant duplum ve
re sortis,non propterea iudicantur illegitimæ,quia non coacerua
tio : sed singulorum annorum præstatio debet considerari. h. d.
1 † No.quòd computatio usurarum sit in fine cuiuslibet anni.† Itẽ
2 no.quòd tempus absolutè positum in singulari recipitur pro an-
no,& tempora in plurali pro biennio,& ex hoc sequitur,ꝙ dimi
diũ tẽporis accipit pro sex mensib. & sic pro dimidio anno . Et
ex his habes,quõ intelligantur illa uerba, quòd Antichristus per
tempus,

a tempus,& tempora,a & dimidium temporis,vt in gloss.

ADDITIO.

a ¶Quòd Antichristus p tẽpus,& tempora.An.Barb.in apo.ad Bal.hic in uer. de Antichristo induxit istud dictũ ad depositionẽ testis deponẽtis,quẽ possedisse per tps,& tempora,& ad hoc q.d importet dictio,tempus , & quãtũ per tempus,& quantum dictio tempora,de quo ibi late in apostil.sua.

LEX XI.

Frumẽti. Et nudo pacto frumenti,vel ordei debetur ac
tio.h.d.Oppo.de l.quamuis s.cod.Sol.vt in
gloss.Opp.ꝙ ex pacto nudo non detur actio,vt l.legem s. de pac.
Sol.ut gl.Opp.de l.eos § cæteros j.eo.Sol.vt gloss. Quæro qua a-
ctione debetur.respon.vt in gloss.

LEX XII.

1 *Fructus,an per oblationem,& an sine extenuent sortem.*
2 *Fructus non consumpti sortem non extenuant.*

Ex prædijs. Varijs modis legitur.Per oblationem im
pediuntur vsuræ futuræ , & fructus con-
sumpti extenuant sortem , nisi in vicem vsurarum cesserint.h. d.
1 † Opp.ꝙ sine oblatione fructus extenuẽt sortem l.j.s. de pig.act.
Sol.ꝙ hæc lex põt intelligi dupliciter:vno mõ,ꝙ de fructib.nihil
erat ꝯuentũ, vt tenent loco vsurarum , & tunc confitendum est
ꝯ,& hic subaudiendum maxime,vt in.fin.gl.Alio modo,ꝙ con-
uentum erat, vt fructus loco vsurarum cederent ꝯmodo credito
ris,& tunc non extenuant debitũ,nisi sint percepti post obla.sor
tis,ut hic.Sed hoc supposito,ꝙ fuerit conuentum,ꝙ sola oblatio
nõ sufficit,sed exigatur cõsignatio, & depositio,vt j.e.l.acceptã.
rñ.gl.circa prin.confitendo ꝯ.ideo hanc l.intelligit s̃m illã.Cõtra
hãc so.replicat gl.ꝙ huic literæ nõ applaudet.qa tũc a debito eẽt
liberatus ipso iure,& nõ posset a debito,ꝙ non est, exonerari pp
fructus.Rñ.gl.ꝙ verũ est consignatione,& depositione durante,
sed hic nõ durauit, qa sibi restitui fecit,& in vsus suos ꝯuertit.Et
licèt hæc sint in se vera,tñ diuinant.ideo dicit gl. ꝙ hic nõ fuit fa-
2 cta consignatio, & depositio : sed sola oblatio.† Et si dicas: ergo
nõ impedit cursus vsurarũ inchoatarũ,& ꝑ ꝯñs fructus qui in lo-
co vsurarũ percipiunt,nõ extenuãt debitũ,ut s.e.l.si per te. rñ.gl.
ꝙ hic loquit de inchoãdis non inchoatis:quia nondũ dies earũm
euenerat.Et ad istũ tex.tñ. ꝙ sortis debitũ exonerat ab ipsa vsura
futura,ne currat,& quia vsura non potest currere,fructus perce-
3 pti dñr debitum extenuare.† Op.ab extra,ꝙ fructus nõ extenuẽt
sortem , nisi sint cõsumpti,ita ꝙ deuentum sit ad extenuationẽ,
vt s.ti.j.l.fi.So.confitendo,& sic hæc s̃m illam.Bar. de Saly.

LEX XIII.

1 *Vsuræ ex mora debentur in iudicijs bonæfidei.*
2 *Vsuræ currentes ante sententiam super sorte latam desinunt currere à tempore condemnationis vsque ad quadrimestre tempus.*
3 *Vsuræ an desinant currere lata sententia super sorte.*

In bonæfidei. In bonæfidei iudicijs veniũt vsuræ ex
mora iudicis officio. ideo sopitó iudi
1 cio principali,peti non pñt.h.d.† No.primo,ꝙ in bonæfidei iudi-
cijs vsuræ debẽtur ex mora,vt hic, & ff.eo.l. mora §. in bonęfid.
Nec ob.l.3.s. eo. qa ibi in stricti iuris iudicijs, quibus nõ debẽtur
citra vinculũ stipłonis,nisi sapiãt naturã bonæ fi.l. in minorũ s.in
q cau.in inte.resti.nõ est ne.Itẽ not. ꝙ cũ principale erit finitũ iu-
dicis cognitione,eius officiũ expirat sup accessorio.ꝯcor.l.q per
2 collusionẽ ff.de ac.empt. † Itẽ no. ꝙ vsuræ, q.currebãt añ sñiam
latã sup sorte,desinũt currere a tpe ꝯdẽnationis vsq; ad tps qua-
drimestre.Et est rõ,qa post sñiam hẽt dila.à l. & sic interim nulla
est petitio,& per ꝯñs nulla mora ff.si cer.pe.l.lecta.& de re.iur.l.
nulla. Opp.ꝙ lata sñia possit peti vsura s.de iud.l.j.So.qđ ibi debe
bãt iure act.qa ꝑ stipulationẽ.hic officio iudicis mercenario , ꝙ
nõ durat,seu ꝑ se subsistẽtiã nõ hẽt sublato principali,ut hic,& j.
depo.l.3. Oppo.ꝙ imo post sententiam non desinant currere ff.
eod.l.in fideicom.Sol.vt in gl.uidelicet,ꝙ ibi in accessionibus na
turalibus vt in fructibus,fętibus,& partu.hic in accessionibus ci-
3 uilibus,& hæc vera reiectã opi.Mar.† Opp.3.& ab extra,quod nõ
desinãt currere latã sñia ff.eo.l.tutor.& de app.l.negotiorum.So.
ꝙ hic,qñ à sñia non est appellatum:ibi qñ est appellatum.quo ca
su dic,aut postea pronunciatur frustratoriè appel.& tunc ꝯtinuo
cucurrisse intelliguntur. aut non sic fuit pronunciatum , & tunc
non cucurrerunt,ut j.de vsu.re.iu.l.1.de quo plenius ibi dicam.

LEX XIIII.

1 *Licitum est quid incertitudinis ratione,quod non liceret si certum foret.*
2 *Inhabitatio,an sit fœnus,& an illicitum.*
3 *Fructus,vel redditus alicuius prædij,an possit licite emi.*

Si ea pactione. Habitatio,q̃ creditor facit ex pacto
in domo pignorata,non dr̃ excede
re legitimum modũ vsurarũ:licèt si locaret,plus percipi posset,q̃
1 fęnus legitimum esset h.d.† Not. ꝙ ratione incertitudinis est lici
tum id,quod vbi esset certum,foret illicitum.nam habitatio q̃ fa
cit mulier ista,est incerta cuius sit quantitatis;ideo non potest cõ
mensurari cum sorte:quia incerti ad certum nulla est proportio.
s̃m phy.Glo.op.de l.2.j.de rescin.vend. & rñ. ꝙ ibi fuit deceptio
vltra dimidiã iusti p̃cij,hic secus,& sic idẽ esset,ꝙ ibi no. Sed ego
nõ video,qũo in casu nr̃o posset esse hæc deceptio , qñ inhabitat
vsurarũ loco.sec⁹ fortè,si esset ei locata: qa ꝙ ibi de vẽditione di
2 citur:& ad loca extendit,vt ibi no † Quæro,an lex nostra proce-
dat de iure canonico.Dic,ꝙ non,quia si hanc lr̃am consideras:li
cet inhabitatio non dicat fęnus illicitum:tñ fęnus est, & sic licet
de iure ciuili sit licitum,tñ de iure canonico est illicitũ,quia sorti
accedit,& lucratiuæ.ideo in foro episcopi fieret æstimatio quãti
3 iste conduxisset.† Quærit Cy.nunquid sit licitũ in foro conscien
tiæ emere fructus,uel redditus alicuius p̃dij , vel illã possessionẽ
a siue p̃diũ ad vitã.a Et vr̃,ꝙ sic,quia quantũ emptor viuet,ignorat,
& sic ꝯtus non põt iudicari illicitus ex quantitate p̃dij . In ꝯ,fa-
cit,qa res distinctæ dẽnt ęstimari,vt l.iubemus,la.2.§.fi.s. de sacr.
san.ec.& qa de vita hoĩs coniecturat,qñ de rei ęstimatione tracta
tur ff.ad l.fal.l.hr̃ditatũ.Sol.dicit Pe. & Cy.qđ hæc qõ sic fuit de-
terminata,ut considerari dẽat quantitas p̃cij ex una parte ; & ex
alia ætas psonæ,& eius qualitas,& ualitudo, ac etiam exiguitas ,
uel multitudo fructuum vt sic si omnibus pensatis non plus emi
debuit,uel de modico pluri possit dubitari,ualeat ꝯtus, & licite
percipere dicat , etiam si postea maiori tpe uiuat, q̃ cõis æstima-
tio hoĩum fuerit arbitrata. Aut satis pluri emi debuit,& tunc sal-
ua consciẽtia illud plus retineri non põt,ut extra,de vsu.c.nauigã
ti.Sed Io.An.post Hosti.in Spec.de vsu. super rubrica dicit, ꝙ isti
non aduertunt , ꝙ morte p̃ciũ est perditũ, & res ad venditorẽ re-
uertit, ꝙ non est in c.nauigãti, vbi dicit ꝯtũ tenere,dũmodo nõ
interueniat deceptio ultra dimidiam iusti precij,quod no.

ADDITIO.

a ¶Ad uitam.Adde Cy.& Bal.in l.si pr̃ s.de inof.test.Pau.de Cast.in l.de fideicõmissis.s.de trans.p illum tex.uẽ simpliciter uelle,ꝙ sit licita,& in l.itẽ quia, ff.de pac.Inno.& alios in c.in ciuitate.extr.eo. Lauren.de Rodulphis in suo tra.de usur.par.secunda q.21.& Anch.consi.suo inci.antiquis,& moder.

LEX XV.

1 *Pęna in contractu mutui loco vsurarum inseri dicitur.*
2 *Pęna quantitati adiecta,an peti possit,& nu.6.*
3 *Pęna dationi apposita quando peti possit,& nu.4.*
5 *Emphyteuta canonem debitum non soluens iure priuatur emphyteutico.*
7 *Pœna excedẽs legitimum modum vsurarũ,an valeat in non solito fęnerari.*
8 *Pœna dationi quantitatis vsurarum adiecta,an possit peti.*
9 *Pœna quantitati adiecta in contractibus stricti iuris, an possit peti.*
10 *Pęna dationi certæ quantitatis apposita,quatenus peti possit.*
11 *Pęna quantacunque facto adiecta petitur.*
12 *Pęna in contractu mixtim dationem, & factum continente adiecta,an dicatur in aliqua parte sui in fraudem vsurarum apponi.*
13 *Pęna facto obligationis augmentatiuo apposita non valet.*
14 *Pęna facto obligationis facilius exactiuo adiecta,quando peti possit.*
15 *Pęna quando possit interesse petentis non probato: stante statuto,&c.*
16 *Contractus qualiter probetur vsurarius.*
17 *Pęna iudicialis duplex.*

a Cum allegas.a Primo thema,ex quo tacita resultat
quæstio.secundo eius sol.cum impli-
1 cita ratione decidendi. secunda ibi:iuris formam . † Pœna inser-
ta in cõtractu mutui intelligitur inserta loco vsurarum:ideo qua-
tenus excedit legitimum modum, non valet h.d.No.quod non
refert , an quis stipuletur sub nomine vsurarum ; an sub nomine
b pœnæ. Item no.quod usura est pœna. b Item no. de fraude præ-
sumpta. Item no.quòd in separabilibus vtile non vitiatur per inu
tile.concor.ff.si cer. pet. l. certi condictio.§ quoniam,de quo per
glo. in l. si sponsus §. generaliter ff. de do. inter vi. & vxo.& ple-
nius per Cyn.j.de dona.l.sancimus. Venio ad apparatum,& ca-
pio gloss.circa medium in ver.& hoc vbi pœna. Et oppon. quòd
pœnalis stipulatio valeat, & quantacunque sit,exigi possit, vt s.
de transa.l.& promissis,& ff.de act.emp.l.Lucius.Sol.gloss.quòd
hic pœna fuit adiecta quantitati,ideo in fraudem vsurarum præ-
sumitur ibi facta,vt l.promissis,& idem in l.sed , & si quis , §.fi.in
2 fi.ff.si quis caut. uel dationi certæ speciei d.l.Lucius.† Oppo.2.ab
extra,ut etiam adiecta quantitati possit peti.l.traiectitiæ,in prin.
ff.de actio.& oblig.Sol. ibi pœna consistebat in interesse opera-
rum serui missi ad interpellandum debitorem,quæ certo, & cõ-
gruo precio erant appreciatæ , non incongruo , & non iniusto ,
ut ibi paret ex litera , & gloss. & sic ibi non erat mera pœna ex
parte recipientis, ideo peti potest : hic erat mera pœna ex parte
utriusque. Oppo.3.ad idem de l.si pœnam ff de verbor. obligat.
ubi possum stipulari pœnam,si mihi pecuniam non credidisset .
Sol. per ibi no. nam ibi dicit glo. quòd credere est facti . vnde ibi
non tenetur dare pecuniam , sed sufficit credere alienam pecu-
niam,& incidet in pœnam ; quia credere consistit in facto , non
in datione tantum.Est enim verbum credendi generale l.1. & 2.
§ creditum ff.si cer.pe.Alij sol. quòd interdum pœna debet mu-
tuanti,& hẽt locum l.illa,interdum ecõtra a mutuante debetur,
& habet locum l contra.Et est rõ: quia primo casu potest intelli-
gi in fraudem usurarum ; secundo non. Oppon. 4. ad idem de l.
stipu-

ADDITIONES.

a ¶Cum allegas.Ad hanc adde,quod not.Cano.in c.illo uos.de pi.& in c.ad audientiam,de emp.& uen.& uide Bart.in l.stipulatio ista §.alteri ff.de uer.ob. & quod ipse dixit in l.cum stipulanti.eodem tit. & uide dom. Alexan. post Bart.in l.cum seruus,de condi.& dem.

b ¶Est pœna.Idem do.Soc.consil.clxx.4.inci.ni fallor.uer.sed hic respondetur, in secunda parte.

ſtipulationũ aliæ §.fi.in j.reſpon.ff.de ver.obli.Sol.ibi nõ excede
bat legitimũ modũ vſurarum. hic ſic,ideo in eo pluri non valet.
3 † Sed tunc opp.v. & fortius de eo.§.fi. in 2.reſpon. nã ſi promiſit
quis parere ſententiæ arbitri ſub pœna, & arbitro poſtea iubẽte
pecuniam dari,& illo non parente,committitur pęna, & peti p̃t,
ut ibi patet ff.de arb.l.ſi cum dies §.fi.& l.Celſus,in prin.Quidam
ſaluant,ꝙ is qui promittit ſtare,vel parere ſententiæ arbitri, dici-
tur promittere factum, licèt per accidẽs reſoluatur ad dationem
quantitatis, ſed origo promiſſionis eſt conſideranda quæ eſt fa-
cti,vt dixi,hoc nõ placet do. quia cum iurgium eſſet de quantita
te danda uel non,promiſſio de parendo idem eſt, quod de dan-
do,in caſu quo arbitratur dari.ar.eius qui tenetur rationes redde-
re l.cum ſeruus ff. de cõdi.& demon.& ff.de ma.teſt.l.ſi ita,& ſic
factũ debet reputari datio propter finem,ad quem refertur.Dicẽ
dum eſt ergo, ꝙ pœna dationis quantitati adiecta non poteſt pe
ti, vbi vſurarũ fraus poteſt præſumi, vt hic; ſed hæc præſumptio
non poteſt haberi in pœna de parendo ſententiæ arbitri. ergo,
&c.Item,quia non eſt mera datio ſaltem reſpectu arbitri,vt in q.
ſe.& hoc de iure ciuili,ſed de iure canonico ſecus,vt in c.ſuã ex,
de pœ.niſi dicas, ꝙ illa in pontifice, vel alio clerico de cuius ho-
4 neſtate non eſt pœnã exigere.† Sed circa hoc dubitari poſſet, ſi
ſtatutum ſimpliciter diceret, ꝙ pœnæ dationi adiectæ non poſ-
ſint peti in totum,vel in parte:vtrum ſtatutum locum habebit in
pœna compromiſſi,arbitro laudante dari,& parte in datione ceſ
ſante.Et dicendum eſt in dubio,quòd non,quia non pręſumitur
ſtatutum loqui de tali pœna, quia non apponitur ipſa ſolum fa-
uore contrahentium: ſed etiam arbitri, cuius intereſt laudo ſuo
ſtari. vnde reſpectu arbitri datio in perſonam tertij cenſetur fa-
ctum,vt eſt tex.ſatis ſingularis ff.de verb.ob.l.liber homo §.fi.Ac
ẽt fauore amputãdarũ litium; ideo ad illam non trahendũ.ar.l.q̃-
5 uis s̃.de tranſa.† Opp.6.ad idem,quia propter modicum canonẽ
ab emphi.non ſolutũ poteſt ipſe nedum ex l.elapſo termino,ſed
etiam ex pacto perdere totum ius emphiteuticum, ſi canonem
debitum non ſoluat quolibet anno, & ſic primo anno tranſacto
ipſe perdet ius ſuum, ut j̃.de iu.emphi.l.2.in prin.& tamẽ illa pœ
na conuentionalis,nedũ quadruplum poteſt excedere,ſed etiam
centuplũ.So.pœna incidendi in commiſſum eſt illi ꝯctui natura-
lis.vt aliàs dicitur in pacto l.ꝯmiſſoriæ l.ſed,& ſi lege.in prin.ff.de
pe. hære. ideo propter illam temporis abbreuiationem pęna illa
non cenſetur uſura, ſed contractus natura,eleganter dicit tex.ff.
de act.emp.l.Iul.§.idem Papinianus.ver.diuerſa ſecundum Bald.
6 † Op.ad idẽ, & 7.de l.j.ff.de pœ.le.So.quod ibi pœna quantitatis
eſt adiecta certę ſpeciei,quia pœnus ibi,vt corpus fuit legata.hęc
nõ procedit ad primum caſum illius l.Sol. igitur, ꝙ ibi in vltima
voluntate, in qua non eſt præſumptio fraudis vſurarum,niſi ex-
preſſim nomine vſurarum pœna adiecerit,vel niſi quantitas cer
ta,ut temporis dinumeratione donec principali ſoluatur,in pęna
adiecta fuerit l.2.in fin.ff.de an.le.Et hæc de op. pœnam adiectã.
7 quantitati concernentibus. † Venio ad q. & quæro cum glo.iſta
circa prin. an ꝙ hic dicitur, ꝙ pœna excedens legitimum modũ
uſurarum non ualeat in eo, quod excedit,locum habeat etiã ſi il
le cui debetur, non ſit ſolitus fœnerari. Et quidam dixerunt, ꝙ
non,ſed demum in ſolito fœnerari,quaſi conſuetudo patrisfa.at-
tẽdat,vt ff.e.l.qui ſemiſſes §.fi.& ff.de pet.hęre.l. vtrum §.fi.& de
pigno.act.l.vel vniuerſorum. Alij, vt Io.non diſtingunt ſit ſolitus
fęnerari,vel non,ex quo pœna dationi certæ quantitatis eſt adie
cta,duntamen pœna excedat legitimũ modum, quia ille exceſ-
ſus in fraudem vſurarum eſt adiectus,vt hac l.quæ loquitur indi-
ſtincte ff.de act.emp.l.Iul. §.idem Papinianus 1.reſpon. Et ad l.q
ſemiſſes. Reſpon. gloſſ.ꝙ ibi in uſuris ex negligentia pecuniam
domini tenentis ocioſam petitis.nos hic in pœna in promiſſione
8 deducta,& ita ſe habet communis opi. † Quæro ſecũdo cum gl.
hic in fi.ſuppoſito,ꝙ de iure ciuili hodie nõ debeantur vſurę, an
in caſu huius l. pœna dationi quãtitatis adiecta poterit in aliqua
ſui parte peti. Et quidam,ꝙ ſic vſque ad legitimum modum vſu-
rarũ,quod reprobat glo. ne fraus fiat l.vſuras prohibenti.ideo cõ
cludit,ꝙ pœna non poterit peti,niſi quatenus interſit,& pro hoc
accedat c.ſuam,extra,de pœ.& quod not.s̃. eod. l.2.vbi vide.Sed
attende,quia in eo qui conſueuit fœnerari,res eſt clara.Sed in eo
qui non conſueuit, uidetur dubitari poſſe. nec ob.ſi tu dicas iam
in præcedenti quæ dixiſti, quòd hæc l. locum habet etiam in eo
qui non conſueuit fœnerari,& ego fateor in eo de quo hæc l.di-
ſpoſuit, ſcilicet de eo, quod excedit legitimum modum uſura-
rum, ſed de eo, quod eſt infra legitimum modum uſurarum hic
quęritur. Et gloſſ. illa notat ſimpliciter dicit, quòd non valet,niſi
interſit,& quatenus intereſt,& quod hæc gloſ.verum dicat,pro-
bo: pœna hic j̃. legitimum modum vſurarum ideo peti poteſt;
quia legitimum modum uſurarum non excedit. Sed hodie nul-
lus modus uſurarum eſt legitimus, ſed omnis, vel totus illegiti-
mus,& reprobatus: ergo,& pœna quantitati adiecta tota eſt ille
gitima,& reprobata. & ſic, quod iuris erat olim de parte quò ad
partem,idem iuris ſit hodie de toto quò ad totum, vt l.qui ſit ff.
eo.hæc clarius demonſtro per exemplum. pone, quòd conſtitu-
tione noua diſponitur, quòd vnum pro centenario recipi poſſit
pro uſura, & non ultra. certẽ ſi pęna erit decem pro centenario,
nemo dubitat,quòd ix.de iſtis x. peti non poſſint, quia excedũt,
legitimum modum vſurarum, quia hoc facit interpretatio anti-
qua l.ut hic,& ff.eodem l.pecuniæ fęnebris, in principio, & l.pę-
na,quinimo in d.ll.apparet,quòd pęna iſta loco vſurarum dicitur
adiecta, & ſurrogata.ſicut igitur ſi vſura reduceretur ad vnum,
pęna vltra peti non poſſet: ſic ſi ad nihilum reducitur, nihil de
pęna peti poteſt,niſi ratione alicuius intereſſe,& hæc eſt veritas.
Nec curo,quòd non conſueuerit fęnerari,quia poſſet modo vel-
le incipere,vt hac l.fuit occultum. præterea legiſlatori ſic fuit res
ſuſpecta propter actus frequentiam tam in actu, quàm veriſimi-
liter ad actum faciliter deducibilem,quòd uiſum fuit ei neceſſa-
rium facere conſtitutionem,per quam pœnæ quantitati adiectę
vltra modum legitimum vſurarum peti non poſſint.Et hanc cõ-
ſtitutionem generalem fecit in quemcunque,vt appetitus in quẽ
cunque tam præſentes quam futuri in actum deducti, vel dedu-
cendi refrenarentur, & moderarentur:hodie vero penitus,& in
totum excluderentur,& eis obuiaretur. ideo non diſtinxit,an cõ
ſueuerit fœnerari,vel non,ſed ſimplicem, & indiſtinctam prohi-
bitionem fecit,vt ll.ſupra all.patet,& hic,& clarius ff. de ac.emp.
l.Iul.§. idem Papinianus.Quinimo dico,quòd licèt iſta fuerint in
uenta a prin.in contractu mutui. ut hic patet,& in dicta lege.pe-
cuniæ fęneb. quia in eo potiſſimè frequentatur vſura: tamen ad
quemcunq; contractum ex quo quantitas debeatur ſi pœna ſit
adiecta in caſu tardioris ſolu. in fraudẽ vſurarũ cenſetur adiecta.
tex.eſt in d.l.Iul.§.ibidem,aliàs idem Papi.qui cauillari non põt.
facit l.pœnam ff. eod.quæ generaliter in quocunque ꝯctu loqui
poteſt, & eſt ratio, ut appetitibus noxijs obuiaretur, ut dictum
9 eſt s̃. † Sed fortè diceret aliquis, prædicta placent mihi tam in
contractu mutui,ut hic,& d.l.pecuniæ fęneb. q̃ in contractu bo-
næfidei, in quo vſuræ veniunt ex mora, ſed non in alijs ſtricti iu-
ris,in quibus vſuræ non veniunt citra vinculum ſtipulationis. nã
in his pœna quantitati adiecta quantacunque ſit,non intelligi-
tur in fraudem vſurarum adiecta: ideo peti poteſt,patet in ſtipu-
latione ff.de ſol.l.qui res §.qui ſtipulatur. Et ego reſpon.ꝙ male
diceret ille, qui non idem in ſtipulatione:cum rationes s̃. poſitæ
etiam in ea locum habeant,& pro hoc accedat l. pęnam ff.eo.&
ita fuit intentio gloſſ.Ray.& Bar.ideo ipſi dixerunt,ꝙ d.l.q res.lo
quitur,quando pœna adijcitur ſolutioni in perſona alterius fien-
dæ,non in perſona eiuſdem.Et eſt ratio,quia quando adijcitur ſo
lutioni fiendæ tertio,non dicitur adijci mere ſimpliciter dationi,
ſed potius obligationi facti.nam cum alteri eſt ſoluendum,illud
cenſetur merum factum reſpectu ſtipulantis,de verbor.obliga. l.
homo liber §.finali.facit l.ſi pœnam in eo.ti.Alii voluerunt dice-
re, quòd in d.§. qui ſtipulatur.ideo pœnæ maioris quantitatis te-
nẽt ſtipulatio, quia in tantum intererat ſtipulatoris, cum in tan-
tundem ſub eadem pœna tenebatur Titio, cui ſtipulabatur, &
ſic pœna ibi loco intereſſe petitur,vt dixi s̃.eod.l.2.Alij voluerũt
dicęre, quòd ibi pœna non excedebat duplum, & ſic olim non
erat vltra legitimum modum, licèt hodie ſic. Quancunq; ex his
10 ſo.teneamus,apparet prædicta vera remanere. † Ex quibus om-
nibus concludo, ꝙ pœna in contractu adiecta dationi certæ quã
titatis,non poteſt peti,niſi quatenus interſit,vt in gloſſ.ſiue ſit cõ
tractus mutui, ſiue ſit alius contractus ſtricti iu.vt ſtipulatio.vt ff.
eo.l.pœnam, & not.glo.quæ incipit in pœnali.in l.ſtipulatio iſta,
ff.de verb. obl.ſiue ſit contractus bonæfi.l. Iul.§.idem Papi.ff.de
act. empt. & hoc ſiue ille ſit conſuetus fœnerari, ſiue non.quia
ſufficit contra conſtitut. obuiantẽ facto,factum eſſe, ꝯ quam re
ipſa in eius fraudem factum ſit.vt s̃.eſt deductum.Et hoc teneo;
non ignarus,ꝙ maximè doct.tam antiqui,q̃ moderni ſcribentes
variaſſe videntur,vel inuicem contrarios fuiſſe tam in iure cano-
nico,q̃ ciuili.Et hoc forte ex defectu plenariæ ratiocinationis, &
11 examinationis,quam ſuper his non fecerunt. † Nunc tranſeo ad
obligationes,quę conſiſtunt in facto,& d.gl.quòd pœna adiecta
facto,quantacunque ſit,peti poteſt.Contra hoc opp. Dy. & Cy.
quia qui ſtipulatur factum, tacite ſtipulari videtur intereſſe,l.ſti-
pulationes non di.§.Celſus ff.de verb.obli. ſed intereſſe conſiſtit
in quantitate,vt j̃.de ſen. quæ pro eo. l.1. igitur pęna licèt prima
facie videatur adiecta facto, in effectu videtur adiecta quantita-
ti; & per conſequens non debet plus poſſe peti, q̃ ſi eſſet adiecta
quantitati. Sol. ꝙ illud intereſſe venit ex l. prouidentia,& non a
primordio temporis initi ꝯctus,ſed ex poſt facto.vñ ceſſat omnis
fraudis ſuſpicio ſm Dy.& fortè,ꝙ pęnalis ꝓmiſſio hominis facit
ceſſare prouiſionẽ l.ſuper intereſſe.alias pęna non intelligeretur
adiecta,qñ volo petere ĩtereſſe, & hoc qñ pęna eſt adiecta facto
12 principali,& principaliter in obligatione deducto. † Iuxta hoc q̃
ri poteſt,quid ſi pœna ſit adiecta in ꝯctu mixtim dationem,& fa
ctũ continente.Exemplũ vendidi tibi librũ pro decem, & vt ſcri
bas mihi vnã lec.ſub pœna quinquaginta aureorũ, an tũc in ali-
qua ſui parte dr̃ in fraudẽ vſurarum?Et dicit Bal.ꝙ nõ:quaſi prin
cipl'r facto uideatur adiecta, & pro hoc inducit ff. pro ſoc.l.duo
ſocietatem,& l.ſi quis a ſo.ff.de act.emp.l.p̃dia. Et ſm hoc facilis
modus fraudandi vſuras inuenietur, cui magis obuiãdum eſſet,
unde forte eſſet dicendum, aut datio uenit in conſequentiam fa-
cti,& tunc verũ dicit Bal.Exẽplũ, ſi quis promiſit rationes redde
re,qa in hoc facto ineſt,qđ reliqua dabit.l.cum ſeruus,ff.de ꝯdit.
& dem.& ita poteſt loqui d.l.duo ſocietatẽ.cũ ſi. Aut utrumque
eſt de ſe principale,& ut principale deducitur in ꝯctũ, vt in exẽ-
plo,

plo s̃. poſito,vel in hoc alio, ſi quis ſic ſtipulatus xx.ſibi dari,& li-
brum ſcribi ſub pœna, & tunc credo,ꝙ vtraq; rei pœna ſit in ſoli
dũ adiecta,& ideo ſi petatur,qa non ſit factũ,ꝙ fieri debuit,pœ-
na peti,& exigi poterit,ſi quia datũ non ſit pciũ,vel quãtitas quę
dari debuit,tũc nõ poſſit peti,niſi quatenus interſit. Nec ob.ll.in
ꝯ,alleg.qa olim pęna quãtitati adiecta tenebat,& exigebat̃,niſi
excederet legitimũ modũ vſurarũ: hodie ſecus, vt s̃.dictum eſt,
& in illis ll.nõ ſupponitur,ꝙ excederet legitimum modum. imo
in eis loco intereſſe vr̃ adiecta,iõ noua exact.facta quatenus con
currũt,ut no.in d.l.p̃dia.Aut petit̃ pœna, qa vtrũq; factũ non ſit:
& qa nõ dedit xx.nec librũ ſcripſit,& tũc,quia pœna q̃ in quãti-
tate ꝯſiſtit, eſt diuiſibilis,dicendũ eſt,ꝙ pro rata diuidat̃:& ꝓ illa
rata q̃ quãtitati adiudicat̃, peti poſſit quatenus interſit,& non ul
tra:pro rata uero,q̃ facto adiudicat̃,inſolidũ peti poſſit:& ſibi im
putet q ſolidũ non petiit ex obiectione facti, in qua ceſſatũ fuit.
13 † Itẽ iuxta p̃dicta q̃ro,quid ſi pœna ſit adiecta facto obligationis
augmẽtatiuo.Dic,ꝙ illa facti obligatio non tenet,nec pęna adie
cta valebit,vt j̃.de his quæ pę.no.l.vnica.Exemplum mutuaui Ti
tio c.cum pacto,vt redderet illa c.& certũ quid mihi faceret,ꝙ ſi
non faceret pœnam promiſit.nam ad tale factũ non tenetur tã-
q̃ à iure reprobatũ.l.hactenus,in fi.cũ l.ſeq.ff. de cõſti.pe.& no.ĩ l.
14 rogaſti §.ſi tibi ff.ſi cer.pe.† Sed tũc quæro,quid ſi factum nõ eſt
obligationis augmentatiuum,ſed eiuſdem facilius exactiuũ:pu-
ta,qa promiſit pecuniam ſoluere ad certum terminũ, quod ſi nõ
fecerit, promiſit intra ſex dies proximos portare creditori, & ei
relaxare tot pignora aurea,vel argẽtea,q̃ valeãt quãtitatẽ p̃dictã
ſub pęna tripli, vel ꝓmiſit dare fideiuſſores idoneos ſub pœna:
an eo hoc factũ nõ implẽte poſſit peti hæc pœna. Dyn.dixit, qđ
nõ,& hoc ẽt tenet Cy.in fi.lec.huius l.quia pp pęnã,q̃ eſt in dan
do certã quantitatẽ,credit̃ hoc factũ cui adijcit in fraudẽ vſurarũ
adiectũ.ar.l.cũ ſeruus ff.de condi.& demon.& l.j.§.hęc actio.ff.ſi
qs te.li.eſſe iu.Iac.de But.dixit ꝯ,in l.rogaſti §.ſi tibi ff.ſi cer.pe.ex
eo,qa hoc factũ eſt de ſe legitimũ,& a iure approbatũ l.q ãt §.j.ff.
de ꝯſti. pe.& ſic pęna adiecta ei tãq̃ facto apꝓbato ꝯmittit̃,& exi
git̃.Bar.di.opi.Dy. veram, qñ in eodẽ ꝯctu ſine inſtr̃o omnia iſta
pacta ſunt appoſita,qa tunc fraus vr̃ excogitata.arg. l. ſi neuter §.
fi.ff.de priui.cre.vbi aũt hoc pactum de fideiuſſoribus dandis,vel
pignoribus,fiat ex interuallo a principali ꝯctu,tunc tenet opi.Ia.
Bu.qa non eſt tũc ſuſpicio fraudis.argu.l.Titius ff. de pign. actio.
& l. Calimachus ff. de ſol. & fuit in d.l.qui autem.Iſta diuerſitas
Bar.non placet Bald.quia propter interuallum dixit ipſe non ex-
cluditur materia fraudis.ar.s̃.ad vell.l.ſi mulier. ideo dicit ipſe, qđ
opi.Dy.procedit in cõſueto fœnerari,qa in conſiliũ fraudis p̃ſu-
mitur.In non conſueto procedit opi.But.& maxime qñ eſt vnus
ſimplex homo,ut mulier uel ruſticus in quibus fraudis cõſilium
non præſumitur,vt ſenſit hic gl.circa prin.q̃ ad hoc not. qa vult,
qđ ſimplices hoĩes,& iuris ignorantes nõ ſint ſic ſuſpecti de fraude,
ſicut periti,& maxime iura ſcientes.Or attende opi.Bul.multum
frequentatur in Bon.in qua legũ viguit peritia.Et vr̃,qđ indiſtin-
cte ſit uera, quia ſi ſupponamus pactũ de pignoribus dandis vali
dũ,neſcio uidere, quare pęna ei ſic adiecta non ualeat tam in vſu
rario q̃ in alio nõ vſurario, qa uſurarius nõ prohibetur licite ꝯhe
rẽ,nec infert̃,ꝯſuetus eſt fęnerari, ergo p hũc ꝯctũ alijs licitũ p̃ſu
mit̃ fœnerari,niſi probaretur,ꝙ per hunc modũ ſolitus eſt vſurã
facere, & ſi ſupponamus pactũ de iure inualidũ,qa incontinenti
appoſitũ,vt vult Bar. tũc ĩ quacũq; pſona ꝯſueta fęnerati,vel nõ,
dẽt pęnalis ſtipulatio ualere,tanq̃ adiecta facto de iure ꝓbato,ut
j̃.de his q̃ pę.no.l.j.Præterea in iſta materia nõ ꝯſiderat̃ ſaltẽ ho-
die,an qs ꝯſueuerit fęnerari,vel nõ,ſed ſolũ, an quantitas ſit adię
cta datæ quantitati, quaſi tunc ꝯ conſti.ſit factum, vt s̃.dixi. Vn-
de in iſta quæ. ſaluo meliori iudicio, vr̃ mihi pro præſenti dicen-
dum. Aut pactum uel promiſſio de pignoribus,uel fideiuſſorib.
dãdis eſt facta poſt mutuum receptum, & habitũ in plena ptãte
ipſius promittẽtis,& tũc pactũ valet,& ſtipulatio pęnalis ei adie-
cta.arg.l.d.qui aũt §.j. aut eſt facta ante mutuũ receptũ,vel in ip-
ſius mutui receptione:ita; quod aliter mutuum non eſſet habitu
rus, tunc meo iudicio perſona recipiens, & quantitas pœnæ eſt
ponderanda, de perſona recipiẽte ideo dixi,quia ſi talis perſona
communi opi. veriſimiliter fuiſſet impotens ad tale pactum im-
plendum,tunc præſumptio eſt,ꝙ creditor talem promiſſionem,
uel pactum adiecit,non ad obligationem conſeruandam,& eius
faciliorem exact.habendam,vt prima facie ſonat pactum, ſed po
tius ad ipſam onerandam,& in pœna committenda augmentã-
dam.ar.l.1.§.quæ onerandæ ff. qua.rẽ.ac.non dam. Et ideo factũ,
& pœnam vult rẽ ipſa in fraudem conſti.adiectam, dico non te-
nere,ut in opi.Dy.quod.n.eſt in cõmuni opi.creditur, & ipſe ſci-
re;aliàs eſt in ſupina ignorantia,q̃ non toleratur.arg.s̃. de pig.ac.
l.pignus,cum ibi not.Accedat etiam,quod no.j̃.de peri.tu.l. ſi tu
tor.Aut communis opin. erat econtra, ꝙ tunc ſic erat locuples,
& potens, ꝙ tale pactum faciliter implere potuiſſet ſi uoluiſſet,
& puto pactum ſimpliciter ad faciliorem exactionẽ, & maiorẽ
cautelam adhibitũ eſſe,niſi quantitas pœnæ aliud p̃ſumi faciat,
vt ſtatim ſubijciã. In dubio ſi hodie eſt impotẽs,& in pręteritum
p̃ſumit̃ fuiſſe.ar.l.ſi defunctus j̃.ar.tu.imo,& ſi non fecit, pręſum
ptio eſt,ꝙ pp impotentiam nõ fecerit,qa non eſt credẽdum,ꝙ ſi
potuiſſet,in pęnã incidere uoluiſſet,de quãtitate ãt pęnę ꝯſiderã
da iõ dixi,qa ex eius acerbitate tãto forti' p̃ſumet̃, ꝙ cã onerãdę
obligationis feciſſet,& maxime ſi correlationẽ hẽt ad ſortẽ,puta
ſub duplo,uel triplo veræ ſortis,qa ex quo pęna ẽ adiecta facto,
nõ debuit reſpectu ſortis,ſed facti,& eius intereſſe adijci, ſi ſuſpi
cionẽ fraudis uoluit euitare,hæc uelut inaudita nõ ſunt deteſtan
da.priuſquã ꝯſtet ea eſſe indigeſtibilia:ſunt igit̃ prius bñ maſtigã
15 da.† Quæro ſucceſſiuè pone ſtatuto caueri,[a] ꝙ nulla pœna poſ-
a ſit peti,niſi ꝓbet̃ petẽtis intereſſe.ꝯtingit,ꝙ qs ꝓmiſit rẽ tradere
ad certũ tp̃s,& ſi nõ fecerit,ꝓmittit dare cẽtũ noĩe intereſſe inter
ipſas partes ꝯuẽti. vtrũ iſta cẽtũ poterũt peti,alr̃ de intereſſe non
ꝓbato.& vr̃,ꝙ ſic,qa p ipſam ꝯuẽtionẽ apparet ꝓbatũ,& ita l.cõ
ſuluit,l.fi.ď p̃ro.ſti.Cõtra determinauit Oldr.ĩ ciuitate Lucana ex
eo, ꝙ tale ſtatutũ eſt factũ rõne publicæ utilitatis, cuius intereſt
ſuos ſubditos nõ depauperari, ſed locupletes eſſe. vt in Auth.ut
iud.ſine quoquo ſuf.§.j.& ſic ei nõ dẽt poſſe renunciari l.ius pu-
blicũ,ff.de pac.Itẽ,qa de facili ſolo uerbo fraus ꝯ ſtatutũ ꝯmitte-
ret̃,qđ eſt abſurdũ,arg.l.q teſtĩ ff.de prob.Itẽ,qa differẽtiã face-
re nõ debemus in nominibus,uel inter ea q̃ ſunt æqpollentia,ut
ff.ſi cer.pe.l.certũ,& ff.de ſer.expor.l.ſeruus ea.l. & j̃.de con.iſti.
l.iure.Nec refert,qualiter qs loquatur,ſed qualiter ueritatis intẽ-
tio habeatur,ut l.cũ ſtipulati ſumus,ff.de uerbo. oblig. licèt ergo
promiſerit ſub nomine intereſſe,tñ nõ eſt intereſſe,ſed pœna eſt
iudicanda,niſi intereſſe probetur.hanc ſnĩam ſequitur Bal.& neu
ter eorum reſpon,ad d.l.fi.Ego aũt reſpon.ꝙ illa lex illã opi. fun-
dat,quia ex ea probatur,ꝙ aliud eſt intereſſe conuentũ, aliud in-
tereſſe probatũ.Quæro de fraude iniquiſſimi fœneratoris,q non
eſt mutuaturus ſortem,niſi receptor emat ab eo vnũ,vel duos ſac
cos bõbacis,ſiue lanæ,& hoc uendit ultra ſatis q̃ ſit iuſtũ preciũ,
cum ſorte mutuata repetiturus poſt tres, uel quatuor mẽſes.Di-
xit Bart.ꝙ in fraudem uſurarũ præſumitur hæc uenditio,ex quo
alias non erat mutuaturus, & ꝙ talis fraus reſcinditur per tex.ad
hoc no.ff.de iur.do.l.cum uir.& ibi per eundem,licèt in p̃diis,uel
ſterilibus,uel nominib. debitorũ in nauibus venditis ponat exẽ-
16 plũ.† Quæro mõ qualiter probatur [b] ꝯctus vſurarius.Dic ex con
b ſuetudine ꝯhendi,ff.de pigno.ac.l.uel uniuerſorũ, & ff.de vſur.l.
qui ſemiſſes. Vel ex ꝯctus aperta iniquitate,vt in hac leg.& gl. &
ff.de actio.empt.l.Iul.§.idem Papin.Item ex præordinatione par
tium,licet tab. & teſtes inſtrumenti nihil ſciuerint. ſufficit.n.per
alios teſtes probari.ita not.Inn.extra.depo.c.grauis. Et intellige
de præordinatione firmata,non ratiocinata,qa multa ratiocinã-
tur quæ non firmantur,vt ff.de ædi.edic.l.ſciendum §. j. ſimiliter
17 ex aliis coniecturis,ut s̃.patet. † Vlterius pro collectis huius ma-
teriæ,& concluſione,dic,ꝙ pœna quandoq; eſt iudicialis,& hęc
eſt duplex,quia alia a iudice inflicta,& illa peti poteſt, dummo-
do cauſa cognita ſit impoſita ff.ſi quis ius dicen. non ob.l.1. & j̃.
com.epiſ.l.interlocu.facit,quod no.Inn.in c. ſuam.extra, de pœ.
Alia a parte promiſſa,& illa commiſſa peti poteſt ff.ſi quis cau.l.
ſed,& ſi quis §. fin. quandoq; pœna eſt compromiſſoria. & dic,
ꝙ illa cõmiſſa iure peti põt,ut dixi in v.ꝯ,& q.ibi formata,quãdo
que pœna eſt teſtamẽtaria.dic,vt dixi.in 7.ꝯ. Quandoq; pęna eſt
conuentionalis in ꝯctu appoſita,& tunc ſi in ꝯctu mutui,& eius
redditione:& habet locũ l.iſta cũ glo.ut peti non poſſit,niſi qua-
tenus interſit.ſi non in eius redditione,ſed facto obligationis au-
gmentatiuo ei adiecto,illa etiam peti non poteſt,vt dixi s̃.in uer.
item iuxta prædicta. Si autem in facto obligationis conſeruati-
uo,ſeu eius facilius exactiuo,tũc dic vt dixi s̃.in uer.ſed tunc q̃ro.
Si autem in alio contractu,q̃ mutui ſit adiecta,tunc diſtingue,qa
aut dat.quanti.aut facto,vel ſpecie.primo caſu dic, ꝙ ſi continet
euidentem iniquitatem ſeu intollerabilem exceſſum,tunc olim
uſq; ad legitimum modum uſurarũ petitur, non ultra, ut l. Iul.§.
idem Papi.ff.de ac.emp.hodie dico,ꝙ in nihilũ petitur, niſi qua-
tenus interſit.Sinautẽ non cõtinet intollerabilem exceſſum, di-
xerunt quidã,quod petitur ſi ille non erat ſolitus fœnerari, aliàs
non petit̃,quaſi in dubio ſit iniquũ interpretari quem uſurarium
eſſe.Sed ego dico,ꝙ etiam ſi non conſtet, ꝙ ſit conſuetus fœne-
rari,licet non uideatur continere euidẽtẽ iniquitatẽ, qa pœna nõ
ſit grauis,& acerba,non põt peti niſi quatenus interſit, qa abin-
de s̃. exceſſum contra l.dr̃ cõtinere,& rõnes poſui in ſecũda qõ-
ne,& in uer.quinimo,& in uer.ſed forte.Secundo caſu,ſi ſit adie
cta facto principaliter in obligatione deducto,nõ dico cõſecuti-
uo,qa de eo s̃.dixi: tũc peti põt, ut in hac gloſ.& s̃.in ſecundo,&
tertio ꝯ.Sinautẽ mixtim dationi quantita.& facto,& tunc dic, ut
s̃.in uer.ſed iuxta hic. Tertio caſu qñ ſpeciei ſit adiecta,peti põt,
vt in gl.& l.Lucius ff.de ac.emp.& hæc ſufficiant. Aliquas q. ſcri-
pſi,& aliquas addam in materia uſurarum j̃.eod.auth. ad hęc.

ADDITIONES.

a Pone ſtatuto caueri. Adde Bar.in l.j.poſt princ.infra ſen.quæ pro eo,quod in
tereſt,& Bal.hic,nu.x.ver.ſed pone ſtatuto cauetur.

b Qualiter probatur.ſed quid,an quando aliæ probationes deficerent, poni
poſſit uſurarius ad torturam,uide per d.Soc.conſi.ccxix.inci. circa primam
difficultatem.uer.circa tertiam,de quo in præſentia, cum uer.ſe. in 2.parte.
ibid. quod uſuraria cauſa habet annexum delictum ad eruendam criminis
ueritatem,unde poteſt ad torturam in ſubſidium deueniri, & hoc in uerſ.
fin.ibi,ex quibus infero ad propoſitum.

LEX XVI.

1 *Triticum promiſſum nomine vſurarum,an poſſit peti.*

1 Cum non frumentum. † Triticum nomine vsurarum promissum non potest peti ultra legitimum modum.h.d.Opp.ab extra,nã videtur, quòd mutuator pecuniæ possit singulis annis certam quantitatem fructuum stipulari:nec potest dici legitimũ modum excedere propter precij incertitudinem : vt ĩ.eodem l. si ea l.& s̃.eo.l. si ea pactione.Solu.quod fructus in stipulationem gratia vsurarum deducti quandoque sunt præsentes,& tunc,qa certitudo æstimationis potest habere quanti præsentialiter in foro venduntur,& tunc vltra legitimum modum nõ possunt peti. & ita potest hæc l. intelligi, quandoque fructus sunt futuri, & tunc procedit cõtrarium. Et hoc casu dic,aut huiusmodi excessus probabilis coniectura potest haberi ab initio,& tunc non ualet ultra legitimum modum vt hic, & hæc probabilis coniectura secundum vulgi opi.est habenda. Aut huiusmodi excessus probabilis coniectura non potest haberi,& tunc locum habent contraria secundum Cy.& doc.Saly.

AVTHENTICA.

1 *Fructus liquidi,an possint capi pignori:& an aridi.*
2 *Rusticis,& agricolis plus subuenitur,quàm alijs.*
3 *Vsuræ,an sint de iure ciuili probibitæ.*
4 *Vsuræ,an prohibeantur de iure diuino.*
5 *Iudæi iudæis non fęnerantes,sed extraneis, male intelligunt illud Moysi dicentis:fratri tuo non fęneraberis.*
6 *Vsuræ quare fuerint probibitæ.*
7 *Mutuans sub spe muneris consequendi,sine tamen pacto,an sit vsurarius.*
8 *Vsurarius est qui carius vendit propter dilationem precij.*
9 *Emens vilius propter temporis ad soluendum præuẽtionẽ,an sit vsurarius.*
10 *Cambia quando sint licita,& quæ non.*
11 *Maritus potest aliquid recipere,donec dos vxoris sibi soluatur.*
12 *Vsurarius,an dicatur qui dat pecuniam mercatori, ut ferat partem lucri.*
13 *Contractus vsurarij qui dicantur,& nu.14.*
15 *Mutuans communitati cum hoc , vt debito durante non teneatur ad collectas,an sit vsurarius.*
16 *Vsura,an cadat in obsequio.*
17 *Mutuans frumentum valens decem tempore mutui, & quando recipit ualet quindecim,an sit vsurarius.*
18 *Vendere carius,& emere vilius, an liceat.*
19 *Lucrum ex vsura perceptum,an sit restituendum.*
20 *Vsurarius quam restitutionem facere teneatur.*
21 *Creditor recipiens decem pro centum,an sit vsurarius.*
22 *Vsura quid sit.*
23 *Lucrum ex mutuo quando dicatur vsura.*
24 *Mutuantis,& mutuum recipientis intentio attenditur.*
25 *Vsura cognoscetur ex intentione mutuantis,& recipientis.*
26 *Remissio lucri vsurarum,an prosit in foro conscientiæ.*
27 *Communitas,an possit creditoribus lucrum vsurarum remittere.*
28 *Emens lucra vsurarum,an sit vsurarius,& nu.29.*

Ad hæc qui fructus. Pro casu collige notabilia.Primo, quòd mutuo facto agricolæ si consistit in fructu octaua potest pro usura stipulari,& non ultra.Item pro auro siliqua. Not. quod nec terra,nec boues eius possunt accipi pignori.Item no. quod agricolis hic fauetur propter agriculturam. Et not.quòd hic octaua ascendit ad aliquid ũltra xij.pro centenario.Et no.quòd hic vsura mediocris
1 fructus appellatur in corpore.† Quæro.1.quid in fructibus liquidis. Quidam dicunt idem, quod in aridis.Alij,quòd iura antiqua remanent in illis incorrecta,& hæc vera,vt legum correctio euitetur,& quia diuersa est ratio,quia agricultores non sic indigent liquidis,sicut aridis.nec sine aridis faciliter viuere possunt,sicut faciunt sine liquidis.Quæro 2. an cadet ab act. ipso iure.Gl.dicit,
a quòd non , sed per exceptionem .[a] Sed supple.Item per sententiam,& sic per uiam acti.vt ĩ.vnde vi.l.si quis in tantam . facit l.in
2 criminali s̃.de iuris.om.iudi.† Quæro 3.an authen.locum habeat in alijs,quàm in agricolis:quidam,quòd sic,vt in gloss.Alij,quòd non:vt legum correctio euitetur,& quia aliàs plus subuenitur rusticis quàm aliis l.fi.ĩ. de testa. Nec obst. quòd tex. in corpore,in princ. exordij dicit communem in omnibus imponere medicinam , quia illud uerbum,omnibus, salua ratione recti sermonis potest restringi secundum rubricam,vt intelligatur omnib. agricolis.Item secundum ea quę in nigro sequuntur,uidelicet in omnibus colonis,de quibus in litera postea sequitur.nam ex præcedentibus,& sequentibus præcedentium & sequentium ac etiam mediorum colligitur intellectus ff.de test.l.hæredes palam §.sed si notam.& de le. 1. l. si seruus plurium.ad fi. Quæro igitur, quid de tempore huius auth.seruandum in rusticis, & quid in aliis,& per consequens qualiter hæc auth.adaptetur ad l.C. Et ego resp.
3 distinguendo,vt in glos.vsque ad versi.sed iure nouo.†Quæro.5. an hodie de iure ciuili usura ex toto sit prohibita.Gloss.finaliter dicit,quòd sic,propter approbationem , & obseruantiã quatuor consiliorum,quam Imperator mandat fieri.in Auth. de ec.ti.§. j. coll 8.præterquam in nauticis propter periculũ sortis , quod creditor subit in pecunia nautica , vt in Auth. de vsu. nau. quòd est post illam,de ec.ti.Pe.voluit dicere,quod quatuor cõcilia approbauit quò ad fidem,nõ quo ad vsuras, ut patet ex dicto ti.de vsu. nau. Sed hæc ratio potius facit in oppositum,quia ex quo approbat,& obseruari mandat concilia,& in concilio Nicenæ facto vsuræ fuerant prohibitæ,dicitur,& ipse prohibere , & cum postea permittit nauticas,dicitur in prohibitione aliarũ permanere.ar.l.
4 cum prætor ff.de iudi.& ita teneo.†Sed quæro tunc 6.quid de iu
b re diuino.[b] Dicit gl.quod prohibitæ sunt.sed nihil allegat, sed allegat illud Lucæ 6.mutuum dantes nihil inde sperantes.Et leuit. 25. Pecuniam non dabis fratri tuo ad vsuram , & fruguũ superabundantiam non exiges . Et psal.14. Domine quis habitabit in monte sancto tuo.Cui respon.qui ingreditur sine macula,&c.& qui pecuniam suam non dedit ad vsuram . Vnde d.gl.& benè,ꝙ & si nulla l.ciuilis,uel canonica esset,quæ prohiberet,adhuc l.imperialis non ualeret,quia esset ꝯ l.Dei.quam nullus tollere põt,sicut nec seruus l. domini . Item, quia illa l. ꝯ omnes homines , & principes scripta est:ideo ipsi ab illa dissoluere nõ possunt seipsos neq; alios.Et sic concludit gl. quod non stipulatio, non pignus, non iuramentum de his præstandis ualet.argumento l. nõ dubiũ s̃.de legib.sed canonistæ nauticam,& expressim prohibuerunt, ut in capitulo nauiganti.extra.eodem.Sed ꝯ id , ꝙ glo.d.de iuramento ipsi habent tex.in cap.debitores.extra.de iureiuran.ubi dicitur,quod iuramentum est seruandum.ideo ille debet soluere , ne incidat in periurium, sed potest post illas repetere.Sed ille tex. mihi nunq̃ placuit,quia generat dubietatem in mentibus hominum,an ll.diuinæ sint prohibitæ,uel non,quia iuramentum non debet iurantem ad soluendum astringere. Et si dicatur postea re
5 petit respon.non sine sumptu,& litigio.† Sed attende,quia iudęi farentur fratrem prohiberi fœnerari fratri, id est alteri iudęo,sed non extraneo qui non est eiusdem legis , & hoc propter legem Moysi.qui dixit non fœneraberis fratri tuo pecuniam:neque fruges neq; quamlibet aliam rẽ ; sed alieno , vt habetur deutero 23. Sed malè dicunt, vt patet in autoritatibus alijs s̃.alle.in quib.nulla sit exceptio,& maximè in illa Lucæ,& psalmo.imò nec in illa, quam Moyses postea tradidit Leuitis,ut habetur Leuit. 25.& qđ Moyses dixit in alia deutereno.23. dicunt do. ꝙ Moyses permisit ad euitandum maius malum , quia iudæi ita erant voluntarij ; & proni ad fœnerandum omnibus, ꝙ si ex toto prohibuisset,nihil seruassent,unde sufficit pro tũc tẽporis minuere in aliquo culpam ipsorum,vnde in alios permisit,non vt iustitiam faceret: sed vt maius malum euitaret. Vel secundo ꝙ Moyses non significat per alienum quẽcũq; hominem alienigenam: sed tñ eos qui terram iudæis à Deo datam iniustè detinebant. vnde quod ab illis recipiebant,impropriè vsura potest dici.tum, quia accipienti non est lucrum cum antea esset suum : tum, quia non pro mutuo , & eius recompensatione,sed ex iure dominij,quod habet in illo,recuperat rem suam , quam alter ab iniusto possessore recuperare non poterat.Ad quod accedat decretum Ambrosij 14. quæstio. 4.c.vlti.ab illo exige vsurã ; cui merito nocere desideras, cui iure inferunt arma , huic merito auferunt vsuræ, quẽ in bello vincere nõ pos , ab illo vsurã exige.quẽ nõ sit crimen occidere,siue ferro dimicat q̃ vsurã flagitat;&c. Et postea ꝯcludit , qđ ubi ius est belli,ibi est ius vsuræ,qđ no.Cõcludẽdũ est ergo,ꝙ l.diuina,& cano
c nica sũt ex toto ꝓhibitę:[c] simil'r & l.ciuilis hodie,ꝑterq̃ ĩ nautica, sm gl.sed illi l.nõ est hodie accõmodãdus assensus,ut d.c. nauigãti. Itẽ scias,ꝙ qdã fuerũt in opi.ꝙ de iure diuino usurę sunt ꝓhibitæ,q̃ veniũt ex ꝗuẽtione , ut sonare vr̃ autoritates suprascriptæ: nõ cũ gratis pecunia est mutuata,uel ex alio ꝯctu debita.Sed postea usurę debent ex mora,ut hic no.p Cy.Sed hoc nihil ẽ dicer̃, qa ex tũc in vsurã incipit ꝯsentire,& sufficere ei dẽt, ꝙ põt suũ interesse petere,ut no.hic in gl.& s̃.eo.l.2.qđ ꝯsistit nedũ in dãno: sed ẽt in lucro,qđ à tpe illius moræ facere potuisset,de quo ꝯstet
6 ĩ.de sen. q̃ pro eo.l.1. & ita no. ẽt hic Cy.† Quæro 7.quare vsuræ fuerũt ꝓhibitę,rñdeo varijs de causis.vnã ponit Inn. ex̃.e.c.j.videlicet,ne hoĩes studẽtes auaritię deserãt actus virtuosos,& ĩdustrias,& potissime agriculturas. aliã assignat in ca. in ciuitate,extra, eo.ti.s.quia uenderetur tẽpus,quod non est uendentis,sed oĩum animãtium cõmune.Tertiã addunt alii,qa debitor qui promittit usuras, habet plenũ dñium rei mutuo receptę,& eius vsum:is autẽ cui ꝓmittit nullũ ius in rẽ illa hẽt,qa totũ trãstulit in accipientẽ, & p ꝯñs vsurã,q̃ dr̃ ab vsu indebitè vr̃ ei promittere,& potissime,qa in his quæ ꝯsumuntur vsu,nõ põt vsus separari a re, ꝙ fœnerator vult facere cũ velit rẽ sibi reddi, & ꝓciũ vsus velut à re separari. Quartã addunt alij quia obl'ones q̃ re ꝯhunt in plus q̃ res ipsa fuit,ꝯhi non possunt.ff.si cer.pe.l.rogasti.§.si tibi.Quintã ponunt cõiter doc.qa est ꝯ charitatẽ,q̃ est virtus theologica,& ẽt ꝯ temperantiã q̃ est virtus moralis.Adde & quia vr̃ ꝯ nãm,cũ pecunia non pariat pecuniã.hinc Arist.dix.ꝙ usura est lucrũ nãliter ꝓ
7 hibitũ,ut hr̃ primo polit.†Quæro.8.mutuaui centũ Titio sine vllo pacto,sed sperans,ꝙ munus aliqđ ꝯsequar ab eo,ꝯsecutus sum postea munus,an illud censeat̃ vsura.Et vr̃ ꝙ sic,qa intentio cum effectu secuto facit quẽ vsurariũ,licèt non teneat̃ ad rest.istarum vsurarũ mentaliũ,nisi in foro ꝯscientiæ vt p canonistas ex̃.eo.c.ꝯsuluit.Vel dic sm modernos,aut spes.est cã mutui,qa al's nõ esset mutuaturus,& tunc vera sit opi.ꝓdicta pp auctoritatẽ Lucæ s̃.positã.mutuum dantes &c.Aut eꝯ mutuũ est cã spei, & tũc munus secutũ usura nõ est iudicandũ,qa & sine hoc fuit mutuaturus,& sic intentio prima fuit ꝯformis charitati,& rationi nãli.Aut dubitatur,& tũc ꝯsciæ recipiẽtis relinquitur, qa hoc est de foro pnĩali, non iudiciali.Idẽ sentit Bal.sed hęc sunt intelligenda prout in j.q.
8 de creditorib.montis.ĩ.dicã.†Quæro.9.qd si res carius venditur
a pp tp̃s ad soluendũ datũ,q̃ si ꝓcium de pñti solueretur , an in illo pluri sit usura. Et vr̃ ꝙ sic,qa uenditio tp̃is est.ut ex̃.eo.c.in ciuitate.In ꝯ.quia ꝯsideratio tp̃is non dẽt esse sterilis.ff.sol.ma.l. si ꝯstãte.§.quoti.doc.cõiter dicũt,ꝙ est usura,ut d.c.in ciuitate. Qđ Bal. fatetur,qñ res uendita ꝯsistit pondere numero uel mensura.quia in his rebus tñ usura cõmittit̃.secus si uendatur domus uel ꝓdiũ, ꝓsertim cũ hõ interim percipiat utilitatẽ. Ego non bene percipio dñam. Quid.n.si ex prædio interim utilitatẽ non hẽt,quia tp̃s colligendi fructus nondũ venit. Itẽ quid si sit oleũ uel piper uel alia mercantia,q̃ ad pondus alij mercatori uenditur, uel alicui stationario,qui uenditurus est ad minutum,& lucrifacturus,& se sustẽtabit . ꝑterea res ipsa q̃ venditur,non vr̃ ꝯsideranda,sed ꝓcium,ꝙ essem habiturus de pñti,quasi illud plus, ꝙ in futurũ sm habiturus,sit vsura ꝓcij,ꝙ de pñti forem habiturus.In ista q.salua sp snia theologorũ,uidentur plura consideranda. primo an uenditor de pñti inueniat emptorẽ,q iusto precio emat de pñti soluendo,nec ne,& scđo & si inuenit,is qui emit,emat, vt illud ꝯsumat eius, & suæ familiæ uictu necessario , quia tunc uenditor pluris vendens frumẽtum uel uinum, q̃ de pñti ualet,ꝯ charitatem agit, & illud plus ; ut precij iusti de pñti pp dilationem datã ꝯformitatem hẽt cum usura;quasi uenditor noluerit,ꝙ emptor interim precio illo utatur,& tñ plus postea soluat.An uero ut sil'r rem ut mercalẽ teneat in fundico suo,& per hunc modum negotietur,ut uidemus quotidie facere istos mercatores,& tunc non vr̃ mihi usura, tum quia in talibus quotidie ꝓcium crescit,& decrescit : tũ quia ille q recipit,dilationem petit cã sui lucrifaciendi,& interim commodi habendi,& ditioris apparendi,& is qui uendit,considerat ẽt ꝙ uerisil'r si rem teneret carius in futurũ uenditurus esset.Considerandum est ẽt,an emptorem qui de pñti solueret non inuenirent,ut est in quibusdã ciuitatib.in quibus portantes mercantiam non reperiunt ementes nisi ad terminũ,& tunc usura non vr̃,quia pecunia non põt uideri ab his tradita,& postea illis numerata, qui illã promptã solutioni ꝓcium non habuerunt,iuxta no.in l.si ex ꝓcio. s̃.si cer.pe.& in l.singularia.ff.in eo.ti.& quia ipse uenditor,si ꝓciũ tunc hẽre potuisset,uoluisset in alias mercantias inuestire.Intentio tñ eorum multum attenditur pp fraudes.Et hæc uident̃ mihi
9 procedere de mente c.nauiganti.extra. eo.ubi uide.† Quæro.10. quid eꝯ.si res uilius uenditur pp tp̃is præuẽtionem. Exemplum. uendit quis frumentum in herba, puta corbem frumenti pro 10. qui uerisimiliter ualebit plus tpe recollec. resp.ꝙ canonistæ in c. in ciuitate.extra.eo.cõiter dicũt ꝯctum in illo pluri fore usurariũ. Sed ut mentes nr̃æ plenius informentur,singulos casus uolui discutere. Dico igitur,ꝙ aut precium nõ est soluendum tpe ꝯctus, sed tpe traditionis, & tunc ꝯctus non est vsurarius:tum quia nullus vsus pecuniæ fuit habitus,& per ꝯñs nullũ ꝓcium vsus põt dici interuenisse,& nec vsura fuisse, licèt ꝓcium sit augmentatũ.Est .n.talis ꝯctus licitus,vt probat.l.si debitor.§.j.ff.de ꝯ.emp. tũ quia ꝯhentibus licet se in precio decipere.l.2.ĩ.de rei ven. Aut preciũ tpe ꝯctus,& emptionis fuit ei solutum,& tunc aut tpe messis,aut recollectionis, & sic tpe traditionis nõ reperitur plus valere q̃ tẽpore emptionis,& simil'r ꝯctus non est vsurarius qa vsui pecunię nihil accedit.Aut reperitur tunc plus valere. Et hic distingue.aut tpe ꝯctus non valebat plus extra herbam q̃ in herba,& adhuc nõ puto,ꝙ sit vsura,quia ex quo dat tñ quantum de pñti valet in foro,per inde debet haberi ac si frumentũ emerit,& dilationem ad ipsum soluẽdum dederit,pro hoc accedat.ff.de ꝯ.empt.l.fistulas. §.frumenta.Aut tunc plus valebat in foro q̃ in herba.Et sic subdistinguo.aut emptor emit pro necessitate propria,& suæ familiæ, quia prædia non habebat, ex quibus percipere posset . Et audiui quosdam dicentes,ꝙ ꝯctus non est vsurarius,quia quædã pro necessitate tolerantur q̃ aliàs non tollerantur.s̃.de ꝯria.iur.l.prouincias,& ff.si cer.pet.l.præsidis.in fi.sm vnum intellectũ. Et quia lex silet vbi necessitas imminet.ff.de offi.con.l.j.& ff. qui sa.cogã.l.si fideiussor.§.necessaria.Et pro hoc accedat ꝙ no.gl.de filijs Israel. s̃.de sac.san.eccl.l.neminem. Ego puto, ꝙ necessitas propria isto casu non profit:quia sicut pecunia tũc numerauit,ita differre potuit in emẽdo vsq; ad illud tp̃s,vel de præsenti emere in foro, vel tñ quãtum in foro valebat tradere de precio. nec propria necessitate permittitur vsuram facere . pro hoc accedat.s̃.eo.l.si ea pactione,& ĩ.l.proxi.in quib. probatur,ꝙ habitatio pro vsu proprio non minus est vsura,q̃ pro alieno,licèt in eis toleret̃,quia ltĩmum modum non excedit,& pro tanto dictam dñam nõ facio. Et pro hoc facit,quia tex.simpl'r dicit,ꝙ in esca consistit vsura,& ꝙ escarum est vsura.14.q.3.plerįq;.Sed vr̃ mihi dicẽdum in casu ꝓdicto, ꝙ aut is,qui emit,& preciũ numerauit,emit pone.20. corbes frumenti noui sibi dandi tpe recollectionis,nõ adiecto ex quo prædio,& tunc in eo pluri,quo tunc valebit,indubitãter sit vsura,qa nullo casu ab illius quantitatis solutione liberatur.l.incẽdium.s̃.si cer.pe.Aut emit 10.corbes de nasciturio ex tali fundo;& tunc vr̃, ꝙ siue emerit pro necessitate sua,siue vt cum habeat pro mercale,non sit vsura.Ratio,quia ad emptorem duplex periculum spectat.vnum paruæ bonitatis frumenti,vini,vel olei,quia nõ sic plenum non sic nitidum bonum,vt est id,ꝙ de præsenti põt habere. Aliud modicitatis necessitatis , quia possibile fuit, ꝙ venditor ex prædio vinea, vel oliuario non percipiet tñ, quantum vendidit, & tñ ad plus dandum non tenebitur emptori , vt d.l.si debitor.§. j.& l.fistulas.§.frumenta.ff.de cõtra.emp. Sed huic obst.ꝙ preciũ pro rata tenetur reddere,vt no.in d.l.si debitor, nisi dicas,ꝙ interim vsum,& commodum eius percepit,& similiter alterius,ꝙ sibi remanet,vnde compenset. Sed hæc responsio nihil valet,quia pro vsu pecuniæ nullum commodum debet percipere.Stat ergo in hoc solo dubium , an periculum paruæ bonitatis sufficit, ꝙ vr̃ in vino,non in frumento,si conuentum fuit, vt assolet, vt daretur pulchrum nitidum,& criuelatum. Vel dicẽdum est in omnibus, ꝙ ex quo reperitur tunc plus valere, quàm receperit, ꝙ illud plus vsura est , quia vsui pecuniæ nihil potest accedere . Et ex his ani-
10 mus lectoris clarior debet apparere.† Quero.11.quid in cambiis. Rñ.ꝙ nisi agant in fraudem literas fictitias cambij facientes,quæ verè sunt mutui,cambia sunt de se licita,tum ex parte volentis sibi pecunias in alio loco dari pp onera portandi, & euitandi periculi,quod in portando potest euenire.Tum ex parte campsoris sibi literas facientis,vt certo loco dentur, quia loci ad locum interest.l.2.& per totum.ff.de eo,ꝙ cer.loco.Tum quia onera habent expensarum institorum,quos factores appellamus,in locis certis deputatorum.Tum ẽt,quia remissiones pecuniarum non sunt faciles,& hoc nisi decipiant in petendo plus iusto , & sic in excẽdo
b modum.Quæro.12.quid de eo,qui ostentationis cã[b] alteri commodauit pecuniam,vt diues appareret fortè creditoribus suis, & accepit ex pacto pecuniam ob hanc cãm.Dicunt gl.in c.conquestus.extra.eo.Et Inn.in c.in ciuitate,& Io.Cal.in c.nauigãti,ꝙ nõ est vsura,sed merces pecuniæ ad hunc vsum locatæ.commodatũ .n.esset,si merces accepta non esset,vt ff.commo.l. sed mihi.§.fin. & l.seq. sed pp mercedem transit in loc. quia nec in recipientem
11 trãsit dñium pecuniæ,& merces pro re locata est res licita.†Quæ
c ro.13.maritus potest[c] licite recipere ẽt ex pacto aliquid congruũ, donec dos ei soluatur. vt extra.eo.c.salubriter.nec est hic censendum vsura gratuita, sed onerosa.l.insulam.§.vsuras.ff.solu.ma.& fortè melius,sm ius canonicum interesse onerosum.Sed pone,ꝙ ipse indigens pecunia tantundem ab alio in mutuum recipit,& illi iura sua cessit ꝯ patrem vxoris,an cessionarius illo possit iure illud interesse exigere,vel exactum retinere. Dicẽdum est, ꝙ non, quia ex quo maritus recipit pecuniam,non curatur vnde habeat, quia cessat ratio per quã tales vsuras licitè percipere poterat . Itẽ quia mutatione personæ mutatur priuilegium , quoties persona est cã priuile.ff.de pub.l.licita.§.fi.& de acq.hære.l.Paulus,& ĩ.de impo.luc.descri.l.2.lib.10.sm Bal.In ꝯtrarium fortiter facit: quia directa actio est adhuc penes maritum, qui hoc exigere põt, nec actio pro dote est extincta,quia mutuum in locum dotis non successit.hinc est,ꝙ maritus tenetur illud reddere creditori. vnde ex persona credentis vr̃ ꝙ iure possit exigere,sed licitè non possit retinere:quia ab eo dicit̃ recipere.l. singularia.ff.si cer.pet.& l.licèt.
12 §.quoties.ff.de iur.do.† Quæro.14.dat quis pecuniam mercatori, vt partem lucri ferat,an est vsurarius.Io.posuit illam q.14.q.3.pleriq;.& ibi sentit,ꝙ si capitale debet remanere saluum danti,si perdatur,ꝙ tunc quia potius transit in mutuum,ꝯctus est illicitus,& vsurarius.Si aũt non debet saluum remanere,quia lucrum & damnum debet esse cõe,tunc contractus erit licitus,& transit in societatem.l.5.ff.pro soc. potest tamen pacisci, vt maiorem partem lucri vnus ferat, quã alter.Sed hic attende,quia contra Ioã.vr̃ tex. insti.pro so.§.j.versi.& ideo ꝯ quinti Mutij.ff. pro solu.l. si ita fuerit.§.si ita coiri. vbi patet , quòd in contractu societatis potest pactum fieri,vt vnus portet partem lucri,de damno vero non teneatur.

ADDITIONES.

a Sed per exceptionem.Limitabis hoc dictũ,ut per Bar.hic nu.j.uer.hoc tamẽ est uerum,& qđ ibi not.in apost.ad eũ in eo.ver.nisi post illa uerba addere tur aliqd horũ uerborũ statim,uel mox.uel ipso iure,ut plene not. Fely.in c.Rodulphus.colum.16.& se.extra,de rescri.not.Lud.Ro.fin.suo.2.inci.licet uerbum pñtis temporis.Fran.de Ro.fin.suo 7.incip.tu scis.Mathesil.fin.suo 112.inc.no.ꝙ ubi lex,& Anto.corl.fin.snis,in uer.omnino.

b † Quid de iure diuino.Adde ultra ea,quæ not.hic Bald.nu.2. & ibi in apo.ad cum in uer.vsuræ.collecta,in c.post miserabilem , nu.4.uers.nunquid à iudæis,uel saracenis,& ibi posui in apo.ad ipsum in eo.uersi.& in apo. ad Panor.ibidẽ in uer.Christianos.extra,de usu.Alex.consi.1.uolu.2.Cardi. post gl.eo.tit.in cle.50.§.fi.q.17.& ad ea quæ hic petuntur s̃.num. 5. uide Gul.de Cu.in l.1.nu.3.ibi posui in addi.ad ipsum,in uers.utrum usuræ,& in apo. ad Bar.nu.3.in uer.sunt prohibitæ,& ad Bald.nu.4.in uer. ut sors s̃.de sac.sancti ecclesi.Car.in cle.1.q.2.eo.tit.& Alex.consi.49.col.1.& 2.vol.4.

c ¶Ex toto prohibitæ,ꝙ usura hodie utroque iure prohibita est, adde d. Soci. consi.2.inci.sequendo ordinem,uer.circa tertiam q.circa prin,in 3.parte.

ADDITIONES.

a Quid si res.Adde Soc.consi.176.inci.præsens consultatio. uer.1.difficultas,& in 2.par.vbi hoc idem allegat, & firmat.

b †Quæro de eo,qui ostentationis cã.ista q. põt induci ad solutionem illius q. qua quæritur,an doct.qui mutuat scholaribus pecuniam,ea tñ intentione, vt veniant ad suam lecturã,ut doct.ex maiori scholariũ concursu appareat, non aũt ut suum salarium augeatur, usuram committat,si aliàs non erãt illi scholares intraturi.de qua.Vide Corse.sing.suis.in ver.doc.inci.pro solario.

c Maritus potest.Adde Soc.consi.76.inci.præsens consultatio.uer.4.adduco cũ seq.in 2.par.& consi.179.inci.circa præsentem consultationem.ver.confirmatur,& secunda.in 2.par. vbi hoc idem alle.& tenet.

tur. Timore illatum ll. Io. cal. in d.c. nauigante, se inuoluit, & cũ
reuerentia bonum intellectũ illis ll. non dedit. Ideo attẽde, ꝙ qñ-
que societas cõtrahitur, vt vnus totũ lucrũ, alter totum damnum
ferat, & hæc societas, vt leonina non valet, vt ca.l. si non fuerit. §.
Arist. Interdum, vt quilibet partem lucri, & partẽ dãni ferat, & va
let. Interdũ, vt alter partẽ lucri ferat, & non dãni, & iste casus no-
ster, qui debet distingui. aut hoc pactum est appositũ ab eo, qui
operã tñ posuit, vbi alter pecuniã posuit, & illud pactum valet,
& tenet. vt in ll. §. alle. Et est ratio, quia sufficit, ꝙ in casu ꝑditionis
capitalis totius, vel partis, ipse perdiderit operas suas, veruntñ isto
casu si cõtigerit, ꝙ de vna re mercimoniali lucraretur, & de alia
ꝑderetur, lucrũ illius rei cũ dãno alterius rei debet cõpẽsari, & si
quid lucri superest, illius partẽ ex pacto faceret. nõ aũt põt dice-
re, ꝙ ꝑꝑ pactũ, quo cauetur, vt dãnũ non sentiat, compensationẽ
illam nolit admittere. & de hoc est tex. no. in d. §. j. inst. pro so. ver.
ꝙ tñ ita intelligi oportet. Interdũ is, qui dat, vel ponit pecuniam,
paciscitur, vt lucri partẽ ferat, & damnũ nõ sentiat, tunc, qa alter
tãtũ dãnũ, & operæ, & capitalis esset passurus, societas ista parti-
cipat cũ leonina. iõ non valet, sed pecunia transit in mutuũ, ut di-
xit Io. & iõ, qa capitale est ei saluũ, qcquid percipiet, vsura est, qa
sorti accedit, & ꝑꝑ eius vsum, iõ contractus est censendus vsura-
rius. & hoc notabiliter voluit ꝑallegata gl. 14. q. 3. pleriq;. Interdũ
qs eorum paciscitur de parte lucri hñda, & de damno nullam fa-
ciunt mentionem, vel cõ. & tunc tex. est signandus. instit. in e. tit.
§. illud expeditum. quod pactum factum super uno, intelligitur
factum super omisso. Credo te prædicta alias melius non intelle
xisse, ideo not. quia tex. illi sunt sufficientes ad faciendum mu-
13 tare unumquemq; ualentem iurisperitum. † Quæro. 15. quidam
uolebat ire ad nundinas, merces empturus lucri causa, ego indi-
gens pecunia peto pecuniã, quã in nũdinis est inuestiturus, ab eo
mutuo, offerrens me illam restiturum cum lucro per eum spera-
to in termino, & loco, quæritur an iste cõtractus sit usurarius. Di-
cit Inn. in c. in ciuitate. ꝙ ille ꝯtractus est usurarius, & quod dan-
tẽ nescit excusare. Sed Host. in c. salubriter. dixit ꝙ tali mercatori
ego sum obligatus ad interesse illius lucri, quod uerisimiliter ex
illa pecunia fuisset facturus, dummodo nõ fiat in fraudem usura-
rum, & dummodo nil tali modo non consueuerit fænerari. ad ꝙ
facit l. si quis nec causam. ff. si cer. pe. Ioan uero An. dixit dictũ In
no. uerũ & quod dicitur de interesse, habet locum post moram
debitoris, & ex contrario dicit parari uiam ad fœnus. quia stabit
usurarius paratus cum capello, calcaribus, & huiusmodi, dicẽs, se
uelle ire ad nundinas, si sibi liceret stipulari, sub colore lucri spera
ti aliquid ultra sortem. hoc etiam sequitur Ioã. Cal. Sed quia Ho-
sti. loquitur in casu, quo alias fęnerari nõ cõsueuit, & in casu quo
certum erat iturum ad nundinas, ideo melior ratio uidetur, quia
ipse sciuit, uel scire debuit: quia lucrum quod sperat se facturum,
non erat certum tam, an fieret, q̃ quanti esset. Item quod pecu-
niæ mutuatæ nihil potest accedere. l. rogasti. §. si tibi. ff. si cer. peta.
& quod quicquid in stipulatione deducitur propter usum pecu-
niæ, est usura. ut d. c. pleriq;. & qa propositum vr̃ mutasse ratione
utilitatis certæ sibi promissæ, unde sibi habet imputare. Potest tñ
Host. uerum dicere in casu, quo mercator esset subductus astu-
tia in persuadendo sibi, quod hoc erat permissum, & quod nullũ
erat peccatum, inducendo authoritates, & rõnes persuasiuas, ꝑ
quas ad meum intentũ ipsum induxi, unde ex dolo meo teneor
14 sibi ad interesse. † Quæro. 16. ego receperam pecuniam mutuã
sub usuris, & dum uellem creditori sortem, & usuras reddere, so-
cius, uel amicus petit illam a me mutuam, dicens, ꝙ ipse tam sor
tem quam usuras deinceps currentem solueret creditori meo, &
ei mutaui pecuniam, quam paratam habebam pro solutione sor-
tis, & usurarum, & ab eo sum stipulatus, quod usuras etiam meo
creditori soluet, an ego dicar usurarius. Et uidetur, quod nõ, quia
nihil recipio lucri ex hoc mutuo, ergo &c. In oppositũ, quia aut
stipulationem concepi in persona mea, scilicet, ut mihi daretur,
& tunc stipulatio tenet, & contractus uidetur usurarius, aut cre-
ditori meo, & tunc non uidetur tenere stipulatio. in §. alij. insti. de
inut. stipu. Canonistæ aliqui dubitauerunt. Ioan. Cal. in alleg. c. na
uiganti. dicit, quod si, ut in themate supponitur, intendebam om
nino tunc satisfacere usurario, ego non sum usurarius, nec pec-
cõ, quia non stipulor usuras, sed ut damnum euitem mihi ex ser-
uitio contingens: nec mihi aliquid accrescit. ad hoc 14. q. 3. si quis
oblitus. Ibi nec aliqua incrementa &c. Nec enim cum meo dam
no tenebar socio meo subuenire. 23. quæstio. 5. siue licet. & ff. de
præscrip. uerb. l. qui seruandarum. facit ad prædicta quoddam
dictum Inno. in c. j. extra eo. quod recitaui supra eo. l. 2. Item pro
hoc facit, quia sufficiet, usurarium, qui curẽtes recipiet, ad has re-
stituendas teneri. ubi uero non intẽdebam tũc satisfacere usura
rio, inquit ipse tunc pecco, & ideo si recipiam usuras a socio, ad il
15 latum restõnem teneor. Ioan. Cal. † Quæro. 17. mutuauit aliquis
cõitati, hoc pacto, ꝙ durante debito, non teneatur ad collectas,
an contractus sit usurarius. Spe. in ti. de usu. uer. sed pone uerũ, di
cit, ꝙ non est usurarius, qa lucrum non capit, sed damnũ euitat.
Sed Io. Cal. dixit hoc uerum, si durante debito dubitaretur, an ali
qua collecta sit imponenda, uel non, sed pro certis, & iã imposi-
16 tis putat contra Io. An. hoc ẽt tangit in c. consuluit. ex̃ eo. † Quæ-
ro. 18. quis mutuauit alicui, ut ille intercedat pro mutuãte, vel ut

aliud seruitiũ facti vel verbale ei faciat, an erit vsura. Gl. 3. 14. q. 3.
c. j. dicit ꝙ sic, si tibi mutuo. 10. ut simile seruitium mihi facias cũ
indigebo, ꝙ vsura est, licèt ad antidora tenearis. l. sed & si. l. §. con-
suluit. ff. de pe. hære. & sic ad simile faciẽdum. Sed hoc ideo, quia
oblõ ad antidora nullam habet petitionẽ. pro hoc facit ille text.
dum dicit, ꝙ quicquid percipitur, ꝙ quodlibet illud vsura est. Di-
cendum est ſm S. Tho. in secunda secundæ q. 68. arti. 2. ꝙ si illud
dictum vel factum quod recipitur, possit pecunia mensurari, pec
catum incurrit, quia illud pro pecunia habetur, ꝙ pecunia mensu
rari põt, ut dicit philosophus. 4. ethi. & hoc idem tenet Io. ca. Et in
fert, ꝙ si quis mutuat alicui pecuniam, vt vadat ad masinandũ ad
molendinum suum, ꝙ illud ꝙ ultra recipit q̃ labor masinandi re-
quirit, usura est. Idem tenet Io. An. in c. peccatum. de reg. iu. lib. 6.
in mer. in fi. Et cui dẽt restitui, ibi vide. plus dicit Io. Cal. ꝙ si doct.
mutuat pecuniam scholari, vt intret scholas eius, ut maiorem fa-
mam acquirat, & maiorem ꝯcursum hẽat, ꝙ ille peccat, quia hæc
pecunia mensurari põt. Credo ꝙ peccet rõne auiditatis famæ q̃
appetit, & maximè qñ in præiudicium alterius doct. facit. Sed an
17 illud sit vsura iudicandũ, non bene percipio. † Quæro. 19. quis mu
tuauit frumentum, quòd tempore mutui valet 10. tempore quo
recepit valet 15. an in 5. ꝯhatur vsura. Dic quòd non, quia si uilius
ualuisset, illud tenebatur recipere, dummodo in qualitate intrin-
seca esset æque bonum. l. cum quid. ff. si cer. pet. Sed dubitari for-
tius posset in casu, quo fuisset in mora reddendi, & æstimatio cre
uisset post moram quo casu ad frumentum tenetur, & ad illud
plus, quo æstimatio creuit. l. uinũ. ff. si cer. pe. an in illo pluri com-
mittatur usura, quòd vr̃, quia sorti accedit. In contra. facit, quia si
dedisset tempore quo debuit, mutuator hoc commodũ sibi ha-
buisset, vnde non vr̃ usura illud plus, ad quod tenetur ex mora,
sed potius interesse. Et hoc uidetur uerius, nisi intentio mutuan-
tis suaderet aliud iudicari. Quæro 20. si mercator uellet merces
ad cerum locum deferre, ubi cariores foret uenditurus, quẽdam
inuenit in loco ubi merces habebat, qui sibi dat tantum quãtum
posset habere in loco, ad quem volebat deferre, an est usura. Inn.
ſm gl. ponit in ca. nauiganti. ex quibus simul iunctis ueritas habe
tur. Dicendum est igitur quòd aut emptor non statim numerat
a precium, sed dilationem habuit[a] ad soluendum, & usuram com-
mittit. ut in j. gl. Aut statim precium soluit, & tunc non fœnerat,
dummodo det pro tanto minori precio, quantum fuisset expedi
turus in itinere, & condu. mercium ad locum illum, ad quẽ prius
erat conducturus, & ita no. in glo. 3. & ita concordantur illæ duæ
gl. Et etiam Host. cum Inn. qui uidentur contrarij, ut ibi per Ioã.
And. & Io. Cal. Sed attende, quia non uideo, quomodo in casu,
quo emptor soluit precium de præsenti, uenditor usuram cõmit-
tat, licèt de precio non detrahat quantum in impensis itineris, &
ꝯduc. mercium expendisset, quia totum est precium, nihil est ac-
cessio precij. Fateor benè, ꝙ potest esse deceptio in precio, & tũc
sciens peccatum committeret, licet non usuram. Et ut clarius to-
tum liqueat, aduertere libet, ꝙ quandoq; mercator uendit corre-
latiue ad precium, quod esset habiturus in tali loco, & tũc puto
quòd de precio illius loci sumptus exportandi debeant deduci,
quia illi minuunt precium, sicut rei fructum. l. si à patre. §. pe. ff. de
pe. hære. & l. fructus. ff. sol. mat. nisi expressim aliud dictum esset.
Aut absq; alia correlatione uendit pro certo precio, ut quia dicit
uolo centum, & sunt in concordia, & tunc licèt illud sit maius ꝑ-
cium, q̃ illud quod habiturus esset in loco illo uel tantundem, in
pensa exportationis non deducta, non uideo ꝙ sit usura, cũ sorti,
nec eius usui aliquid accedat. Sed an sit peccatum, est incidere in
q. an liceat mercatori carius vendere q̃ emerit, uel augmentare
18 eius propositum in precio, de qua statim subijciam. † Quæro 21.
an liceat cuiq; uilius emere, & carius uendere, ita quod in pecca-
tum nõ incidat. Ista qõ. duos habet sensus, unum in sensu diuiso,
alium in sensu composito. ſm sensum diuisum duæ debent dici
q. Prima an liceat cuiq; rem uilius emere. s. quàm res ipsa tunc ua
leat. Secunda est, an uenditori liceat rẽ carius uendere, q̃ tunc res
ipsa ualeat. Et vr̃ in utraque, ꝙ sic, dummodo deceptio ipsa dimi-
diam iusti precij non excedat, ut l. 2. j. de rei uend. cum si. Sed ille
tex. & similes in foro iudiciario loquuntur: nos in foro ꝑñli, & sic
quò ad peccatum. Istis duabus q. ut mihi vr̃ rñdet Io. Cal. in c. na-
uiganti. in 8. q. ultra uel citra mediũ, ꝙ in prima non licet empto
ri saltem uenditore ignorante: quia sibi iustitiam non facit, & sic
est illicitum. idem in secunda, ne sit peccatum ex persona uendi-
toris emptore ignorante, ea ratione, quia iustitiam non facit, ex-
tra de emp. & uen. c. 1. Or hic attende quia multũ succintè loqui-
tur, & per uerbum, saltẽ, ut rñsionem euitet, iõ latius aggredior
dictã sol. Et in j. q. qñ uilius emit q̃ ualeat. Dico ꝙ aut uẽditore pu
tante res pluris non ualere, & tunc uerũ dicit, quia deceptio inter
uenit saltẽ re ipsa, & si uerba fraudatoria, uel dolosa non interue-
nerint, qa tunc iustitia non affuit. Aut uenditore sciente rẽ pluris
esse, & hic distinguo aut uẽditor erat aliqua necessitat cõpulsus,
nec poterat ulterius differre: & adhuc dico idẽ, qa quãtum uidet
in maiori necessitate fratrẽ suũ, tanto maiorẽ charitatẽ dẽt ei ex-
hibere

ADDITIO.

a ¶ Dilationem habuit. An vsuræ veniant dilatione concessa, uide per do. Soci. consi. 109. inci. non potuissent, in 2. col. in 1. parte.

hibere, vel saltẽ opus charitatis nõ minuere, & ideo minus iusto
precio emendo iustitiã non facit neq; charitatem, & misericodiã
hẽt super illum. ideo peccat. Non. n. afflictio dẽt addi afflicto. vt s̃. 20
de epi. aud. l. tã dementis, & ff. de off. præ. l. diuus. Aut nulla neces
tate erat astrictus de ꝑñti, sed emptor non vult plus dare, nec ex
parte eius aliqua fraus interuenit, & tũc cũ possit aliũ emptorem
perquirere, & expiriri, an iustiori precio possit vendere, vr̃ mihi
saluo meliori ꝯsilio ꝙ non peccet, qa prima charitas est sui ipsius.
l. præses. de ser. & aqua. & quia oẽm iustitiam circa precium scia
vẽditoris excludit, quia si qua est, illam remittere vr̃, & quod de-
est, emptori nec verbo, nec facto vitium committenti, donare vr̃.
ar. l. campanus. de ope. lib. & l. cuius per errorem. de re iu. & idem
dico ex parte vẽditoris carius vendentis, quia aut emptor ꝑ tunc
tm̃ putat valere, & venditor peccat. aut non scit tm̃ valere, & aut
pro tunc necessitatur ad emendum ab illo, & idem. Aut pro tunc
ad emendum ab illo non necessitatur, & tunc si nullum menda-
ciũ, & nulla fraus interuenit ex parte venditoris, non peccat. Pro
his facit quædam palea q̃ incipit eijciens posita. 88. di. in certa par
te sui. Et hęc de q. ſm sensum diuisum. Secundum aũt sensum cõ
positum qõnis sensus est iste, an liceat emptori rem, q̃ emit certo
precio, vendere alteri cariori precio absq; peccato. Et in clericis
res vr̃ clara, cum oĩs mercatio, & negotiatio secularis sit eis pro-
hibita: vt 80. di. ca. fornicari. qđ intelligõ, qñ est mercatus uel ne-
gotiatus, ut rem uendat. sed si ut domum reparet vel ædificet su-
per possessionibus sui beneficij: & postea ex ista cã mutato pro-
posito tigna, & cementa q̃ emit, carius vendat, tunc clerico non
dico magis interdici quã laico. Vnde in laico videamus. Et dicit
Hu. & Lau. 14. q. 3. c. si quis clericus, ꝙ si laicus emerit vilius, ut uẽ
dat carius non ex cupiditate, sed ut prouideat suis necessitatibus,
ꝙ ei licèt: unde & si emit sine proposito vendendi, & postea ca-
sus necessitatis vel vtilitatis occurrit, poterit carius uendere, alle.
ca. cãm q. & c. quicunq;. Cum hoc concordare vr̃ S. Tho. secũda
secundæ q. 77. arg. 4. vbi dicit, ꝙ negotiatio ordinata ad aliquem
effectum necessarium vel honestũ, licita est, puta ad domus suæ
sustenta. uel ẽt ad subueniendum indigentibus, vel cum aliquis
negotiationi intendit ꝑꝑ publicam vtilitatem: s. ut res necessariæ
ad vitam patriæ non desint, & lucrum expetit non quasi finẽ, sed
ut laboris stipendium. Item si emit rem, ut non uendat, sed ut te-
neat, & postea ꝑꝑ aliquã cãm uendere uelit, non est negotiatio,
& quamuis carius uendat licitum est, uel quia in aliquo rem me-
liorauit, uel quia ei precium est mutatum ſm diuersitatem loci
uel tpis, uel ꝑꝑ periculum, cui se exposuit transferendo rem de lo
co ad locum, uel eam rem fieri faciendo, puta ex ferro infecto fa-
ctum. sed illicitũ est, ubi finem spãliter in lucro constituit, qñ non
mutatam carius uendit. uel qñ rem solum emit, ut carius uendat.
Secundum prædicta debet intelligi palea, uel canon. non eijciẽs.
80. di. dum dicit, qui rem comparat ut integram, & nõ mutatam
uendendo lucretur, ille est mercator, qui de templo eijcitur. Si ue
ro facta mutatione circa rem ipsam uendit carius, quam emerit,
nõ peccat ex hoc. hæc. n. uerba mutatione facta intelligit Io. Cal.
uarijs modis. Vel ratione ipsius rei, quia emit ferrum, & fecit ali-
quod instrm̃. ut eo. c. eijciens. in fi. uel ratione loci, ut quia emit in
loco, in quo propter abundantiam res erat melior: & deportauit
ad locũ, in quo propter inopiam erat carior. vel ratione tpis, quia
tpe quo uendit erat carior. his enim casibus, quia lucrum vr̃ quę-
situm ex opera, & artificio, dicitur licitum, 91. di. c. clericus. uerũ-
tamen in hoc ultimo casu si emisset in aliorum dispendium. s. ut
seruaretur tempore caristiæ ex cupiditate, nõ propter publi. utili.
tunc esset turpe lucrum. ut præalle. c. quemcumque. 14. q. 3. Item
scias, ꝙ nullo casu licitum est mercatori mẽdacijs uti. vt eo. c. eij-
ciens, & c. qñ non cognoui. ubi uerba ponuntur Aug. & in c. se.
ubi idem per Cassiodorum habetur. Et quia pauci sunt mercato
res, imò forte nulli, qui non utantur mendacijs, & forte periurijs,
ideo in præalle. c. eijciens. datur consilium, ꝙ nullus christianus sit
mercator, ne ꝑꝑ mendacia eius, & cupiditatis effectus, eijciatur
de tẽplo dñi post transitum. qđ no. Quæro. 22. an emptio fructuũ
vel possessionis alicuius pro vita sua sit vsura. Cui rñd. vt dixi. s̃.
eo. l. si ea pactione. Quæro 23. an pœna cõuentionalis censeatur
19 vsura. Dic plene, vt dixi s̃. eo. l. cum allegas. † Quæro 24. an omne
lucrum ex vsura quæsitum sit restituendum. Et vr̃, ꝙ sic. quia ex
corrupta radice procedit; & per ꝯñs & ipsum in ead. corruptione
est censendum 14. q. 5. neque, & 16. q. 3. si sacerdos. in fi. facit ff. de
pe. hære. l. si rem & precium. in fin. secundo quia vsura soluta fuit
indebi. extra. de iureiu. c. debitores, & hic in gl. igitur quicquid ex
inde percipitur, restitui debet. ff. de cond. ob causam. l. qui se debe
re. §. fi. & de condi. inde. l. indebiti, & de præscr. ver. l. apud Labeo-
nem. j. respon. Tertio quia vsura est rapina. 14. q. c. si quis vsuram.
Et B. Bern. in libello de cura rei familiaris, ꝙ vsura est legalis la-
tro, prædicens quod intendit. latro autem, & raptor de fructibus
tenetur: ergo &c. In contra. quia iure non cauetur, vt restituat nisi
quod per vsuram acquisiuit: ergo &c. Itẽ quia nummus habitus
ex re furtiua non est furtiuus. ff. de fur. l. qui vas. §. fi. ita nec num-
mus acquisitus ex vsura est vsura. Item quia vsuræ dñium in cre-
ditorem est translatum. vt extra. de iureiu. c. debitores. ergo ex ea
quæsitum velut ex re propria non est restituẽdum. Item quia di-
cere ꝯrium, est nimis durum, & asperum: ergo non admittendũ.

nam qui nimis emungit sanguinẽ elicit. 4. di. denique, & pro hoc
vr̃ casus. s̃. de condit. indeb. l. j. Et hanc partem tenuit Tanc. Bar.
Brix. & Rayn. † Sed Host. in summa. de pœni. §. quibus, & quasi.
ver. pone, ꝙ vsurarius, tenet, ꝙ vltra vsurarum resti. tenetur ad om
nem impensam factam per debitorem in repetendo, & etiam ad
oẽ eius interesse, tam in lucro, quàm in damno. ar. ff. de eo ꝙ cer.
loc. l. 3. §. fi. & seq. Nec vltra potest debitor petere, quia tunc pete-
ret cum vsuris, quia quicquid sorti accedit, vsura est. S. Tho. secun
da secundæ. q. 58. art. 3. di. ꝙ si res per vsuram acquisita, est talis, ꝙ
eius vsus est illius consumptio, & sic non habet vsumfructum, vt
pecunia, vinum, frumentum, oleum, & si. tunc lucrũ proueniens
non subiacet restitutioni, quia tale lucrum non est fructus rei, sed
humanæ industrię. Et hoc, nisi dans esset vltra damnificatus: quia
tunc tenetur ad compẽsationem nocumenti. Vbi res per vsuram
quæsita, non sit talis, ꝙ eius vsus sit ipsius consumptio, vt domus
ager, & hmõi, ex quibus vsusfructus percipitur, tunc vsurarius nõ
tm̃ illam rem debet restituere, sed etiam fructus inde perceptos:
quia non tam humana industria, quàm manu Dei principalr̃ ope
rante percipiuntur. Hoc idem tenet Ioan. Cal. addens in primo,
ꝙ vbi res consumitur vsu, licèt lucrum inde proueniens non re-
stituatur: tñ ad interesse debitoris tenetur, vt dixit Host. & in 2.
supplet. ꝙ Tho. dicit in agro. idem dicit in animalium fętibus, &
partum facientibus, & ꝙ de domo, & agro dicit, extendit ad ra-
tiocinũ, ad vecturam locatam. nã licèt in eo aliqua industria ho-
minis interueniat, tñ fructus percipitur propter vsum rei, & sic
principalis causa huius vtilitatis est ipsa res, sed pecuniæ nulla est
vtilitas, si teneatur in arca. nam ad commutãdum est inuenta tm̃,
vt ff. de contrah. emp. l. j. vnde in vtilitate ex ea percipienda princi
palis causa est hominis industria. Non obst. prima ratio, quia lo-
cum habet in rebus fructum germinantibus, vt patet ex prædi-
ctis, & in d. l. indebiti. in prin. non in non germinãtibus fructum.
l. j. s̃. de condi. indeb. Vltimo quæro de monte Flo. pro cuius de-
claratione præmitto, ꝙ cõe Florentiæ, pro necessitatibus cõis re-
quirit aliquos ciuium, vel subditorum suorum, vt mutuent ei ali-
quas pecuniæ quantitates, seu ꝙ ponat ad montem, quod intelli-
gitur pręstitorum, vt in Venetijs, detrectantes ad mutuandum cõ
pelluntur, & dat commune dictis mutuãtibus 10. vel 8. pro c. pro
interesse suo; lege, & consilio ciuitate facta hoc disponẽte, & isti
creditores montis appellantur. Item ead. l. disponitur, vt quilibet
subditus ab aliquo ex prædictis creditoribus licite emere possit,
& ꝙ ei tantundem pro interesse singulis annis detur, quantũ ven
21 ditori datum fuisset. † Quæro igitur primo, an creditores primi li-
cite accipiant illa 10. pro centum singulis annis. Et quia hæc ple-
nissime fuit examinata per magistrum Georg. de Arimino ordi-
nis Hæremitarum inter cæteros suo tempore approbatissimum,
ideo eius verba succinctè quãtum potero recitabo. Et ad partem
affirmatiuam arguo primo, quia licitũ est cuilibet recipere, quod
gratis datur, ab eo, qui dare põt, vt est in proposito, quia hic nulla
promissione, & nulla cõuentione ex parte cõis, sed gratis datur.
ergo &c. Secundo, ꝙ licitum est contrahentibus, vt se seruent in
demnes, & per consequẽs istis mutuantibus recipere tale lucrum
pro conseruatione indemnitatis suæ. Tertio quia potuissent isti si
bi emere vnam domum, vel possessionem, de qua tãtundem an-
nuatim recepissent. & pone quosdam tunc fuisse huius propositi,
sed cogente cõitate tunc destiterunt, vnde damnum hoc incurre
rũt. Quarto, quia quicumque, sine spe lucri mutuat singulari per-
sonæ, licitè aliquid recipit, si ille gratis tribuat, ꝙ patet, quia ante
mutuum licebat ei recipere, ergo & post, cũ non sit effectus dete
rioris conditionis propter mutuũ. Quinto qñ pecunia stat ad pe-
riculum mutuantis, non est vsura, vel illicitum recipere vltra sor-
tem. sed in proposito sæpius euenit, ꝙ communitas nihil soluit
de sorte etiam, ergo &c. Sexto quia ꝑꝑ finem communitas hoc
facit: puta vt mala vitentur, videlicet damnum in rebus, & in per-
sonis, vel libertas ciuitatis manu teneatur, vt pauperes sustenten-
tur, mercantiæ, & si. exerceantur: ergo &c. Septimo, quia Veneris
dicitur à Papa ꝯcessum ꝑꝑ cõditionem, & statum illius ciuitatis,
ergo &c. Octauo, quia Florentini recipiunt pro interesse. at inte-
resse est permissum, & licitum. vt no. s̃. eo. l. cum allegas. ergo &c.
In contrarium facit, quia quicquid sorti accedit, vsura est, & ꝙ ve
lis ei nomẽ imponas, vsura est 14. q. 3. c. plerique, & ista sola ratio-
ne fuit contentus magister ille. sed adde secundam, quia ille est ꝯ
ctus mutui, ideo vltra, quàm res interuenit, non potest peti. l. roga
sti. §. si tibi. ff. si cer. pet. Pro solu. præmittit ipse, quid sit vsura, & da
mnat quorundam diffinitionem, quæ se habet, quòd vsura sit ex
mutuo lucrum cum pacto debitum. nam inquit ipse, ꝙ hæc diffi-
nito non conuenit omni contento sub diffinito, quia absque om
ni pactione, vel petitione lucri existentis expressa, per solã inten-
tionem, vel spem lucri ex mutuo, fit vsurarius, & obligatur resti.
quò ad Deum, & iudicium animarum. alleg. c. consuluit. cum sua
gloss. & c. plures. extra. de vsu. & c. 1. & ibi glo. 14. q. 3. vnde ipse sic
22 diffinit. † Vsura est lucrum ex mutuo intentum. Lucrum autem
accipit superabundantiam, siue incrementum, ꝙ ex voluntaria
commutatione quis habet vltra ea, quæ prius sua erant. Ex præ-
dicta diffinitione infert, ꝙ licèt omnis vsura sit lucrum, & lucrum
ex mutuo, tamen non omne lucrum ex mutuo est vsura: nam si
quis ab eo, cui purè gratis, sine omni pacto intẽtione, ac expecta
tione

tione lucri mutuauit, recipiat aliquid, q̄ ille pp mutuum sibi factum det, non aſr daturus: prætēdat tū non ꝓsideratione mutui, sed ex amicitia tm̄ se dare, & liberaliter donare: & qui mutuauit, credat ipsum simplr donare, & donatum velut simplr datum accipiat; is vtiq; habet lucrū, & ex mutuo: non tū vsurā, nec ad illius restitutionē tenetur quamdiu stat in eo talis credulitas. Nec appa-
23 ret, vnde rationabilr opposītum credere debeat. † Requirit ergo ad hoc, vt lucrū ex mutuo sit vsura, vt illud lucrū sit intentum, ut in diffinitione dicitur. i. ut mutuans illud lucrū intendat ex mutuo recipere, & subdit, q̄ non curat, siue hæc intentio mutuū p̄cedat, vt in c. & gl. p̄allc. siue sequatur mutuū, & antecedat lucrū data tū siue cōcomitetur, & cū lucri receptione simul ꝓcurrat. puta si nullū intendēs lucrū fututū, gratis mutuat: debitor vero postmodū pp mutuū sibi factū. & in eius recōpensationē, lucrū aliqd ex hibet creditori, q̄ creditor ēt ob eandē cām recipit: certè, ingt ipse, talis ꝓcomitans, & assistēs de p̄ti intētio, & volitio reddit mutuantē vsurariū. seu reū cris usurarū. q̄ ꝓbat ipse ex eo, qa hoc facit intētio talis, p futuro tpe, ut s̄. est deductū, igit & simul intētio p̄ti. ꝓnia tenet: qa similis culpæ vr esse, uelle hr̄e cras, lucrū, p mutuo, q̄ nūc facio, uel, p eius vsu futuro: uel de p̄ti, hr̄e pro mutuo, & eius usū p̄terito, q̄ heri, uel antea feci. utrumq;. n. uelle, est uelle eius comutationis illicitæ, qua. facceptū p̄tualet dato. Cōfirmat ēt ex dicto gl. sup̄ summa Ray. q̄ dicit, q̄ si creditor mutuat 25
pp Deū tm̄, sine ulla intētione lucri: debitor tm̄ pp mutuum accepta uel alterius retinēdū, dat ei aliqd, si creditor crediderit, uel ꝓbabilr dubitat, q̄ pp mutuū accepta, uel alteri⁹ retinēdū ei dedit, restituere tenetur. Ex quo segr̄, q̄ nō restituēdo peccat, & non pp aliud, q̄ quia iā habet hr̄e illud lucrū pro mutuo à se facto, sicut & pp illud mutuū debitor lucra dedit. Sed aliud pactū est usurariū iudicādum: ergo bene sequr̄, q̄ non solū illud lucrum ex mutuo est usura, q̄ finē per intentū hēt pp spem, uel expectationem, sed ēt illud, q̄ est intentū per acceptū. & volitionem p̄tem, s̄m modū p̄missum. Colligēdo igitur partes diffinitionis, patet, hanc diffinitionem usuræ, lucrū ex mutuo intentū. Vsurarius uero dr̄, qui
24 tale percipit lucrū, & qui mutuat pp lucrum recipiendū. † Ex p̄dictis infert ipse decisionē. q. 5. q̄ intentio mutuantiū, & intentio & lucrum dantis est ꝓsideranda. Nam si ipsi mutuantes cum mutuant, habent intentionem lucri, quia mutuant pp lucrū recipiēdum, usurarij sunt: licēt ad mutuādum sint compulsi, quia cōpulsio ad mutuandū non tollit eis intentionem, & ipē, seu expectationē lucri, ex quo mutuant, & idē si cū lucrum recipiunt, illud recipiunt pp mutuū, q̄ fecerunt, nā tale lucrū est usura, & tenentur ad rest. si p̄t, q̄ si non restituunt, sunt in peccato mortali, & si nō p̄t, sunt ēt in mortali, si non hñt voluntatē restituendi cū potuerint, & s̄milr intentio ciuitatis est attendēda, nā si statuit lucrum dare rōne mutui recepti, seu recipiendi, seu ulterius retinendi, & ipsi mutuantes sciunt, uel credunt hanc esse cōitatis intentionē, usura est, & ad restōnem tenentē. Idem si tunc nesciunt, sed postea eis innotescit talis intentio. Idē si nesciunt, nec aſr postea innotescit eorū culpa, uel negligentia: quia intentionē illā exquirere non tenentur, nā affectata ignorantia non excusat. Imò, ubi cōitas non hēret talem intentionē, dummodo mutuantes crederent ꝛrium, tenentur ad resti. Si aut cōitas hēt bonam, & honestam intentionem, quia non ex cā mutui, sed ex alia cā rationabili, & honesta, puta ad restaurationem damni, q̄ fortè mutuantes inde fuissent passi, uel pp beneuolentiā, q̄ ibi mutuantes in mutuando offenderint cōitati, vel ēt ex mera liberalitate cōis; tūc tale lucrū non est vsura, cū non sit lucrū intentū ex mutuo dato, & maximè in primo casu, quia relarcio dāni non p̄t lucrū censeri, cū & cōitas, q̄ fuit huius cā, teneatur ad illud relarciendum, vt ex. de fide. c. pertenit. Et intelligit ipse de damno, quod ꝓsistit in perditione lucri polliciti, vel sperati. Postea in rñsionibus ad obiecta subdit, q̄ in lucro pollicito, vel sperato, quod non est certum, possint licitè recipere aliquam recompensationem, s̄m ꝓdi. personarū, & negotiorum, s̄m discretum iudicū prudētis, & boni viri; ꝓsiderantis. s. quantum eo tpe alij similem negotiationem, vel artem exercentes, cū æquali pecunia cōiter lucrati sunt: non tū credit tantundē dēri eis compensari, & hoc pp personales labores, quos non adhibent, & pericula, q̄ non sustinent imminentia lucra negotiationis, vel aliud, q̄ intēdebant. Ex quo non credit, q̄ dēat esse vnifor mis taxatio, sed quodlibet anno taxandi esset, s̄m arbitriū sapiētis. Credit ēt ꝓsiderādum, q̄ ipsi mutuantes tenebant de iure cōi in casu necessitatis, & defensionis, q̄ imminebat cōitati, de suo ꝓtribuere, & q̄ sine dicta defensione fortè possent, non solū lucra p̄parata, sed particulares eorū substantiæ acquisitæ perire, q̄ oīa bene ꝓsiderata hñt interesse multū extenuare, siue in damno, siue in perdito lucro ꝓsistat. Et hæc magister ille. Cui addo, q̄ ēt ꝓsiderandum est, an ille mutuator superabūdet in diuitijs, ita q̄ sit verisimilē, uel non, pecuniā, quā mutuauit, inuestisse in negotiationem, vel mercantiā. nam multi sunt, qui partem pecuniarum, suarū ociosam tenent, & partem non ociosam. vnde si de ociosa mutuauit, quam non erat inuestiturus, nullū prætendere p̄t interesse; nisi fortè casus inopinatus ei superuenit ex postfacto, ꝓpter quem pecuniam illam necessario indiguit habere: nam ex tunc, & non ante incipit interesse. Et hoc quando propter damni, vel lucri deperditi restaurationem communitas hoc lucrum tribuit mutuantibus. Si autem pp beneuolētiā cōitas dedit hmōi lucrū, & ita mutuantes receperūt, tunc nō est vsura. nā hoc licuisset anteq̄ mutuarēt, vñ non dēnt esse deterioris condi. pp eorum liberū mutuum. Subiungit ēt ipse, q̄ si ex aliquibus ꝓbabilibus indicijs possit mutuantibus innotescere intentio cōitatis, & illam debent considerare, vt forte ex eo q̄ non nisi mutuantibus plus, dare statuit tale lucrum, & plus mutuantibus plus dari; non obstante, q̄ multi alij ciues uel similia, vel maiora beneficia contulerūt, qui nullam remunerationem receperunt. Ité ex eo, q̄ oibus mutuantibus dat, nec esset verisimile, q̄ oēs patiantur dāmnū ex mutuo a se facto, sequitur q̄ pp restaurationem damni vel lucri non dat ipsa cōitas. Item qa & si aliqui dānificantur, non est verisimile q̄ æqualiter; imo est possibile, q̄ minus murtarūt, maius dānum passi sunt; tū minus ei datur, q̄ non cōtingeret, si pp restaurationem damni daretur. Sit apparet forte, q̄ non ex cā beneuolē
tiæ probaretur; & quia pōt contingere, q̄ vnus ex maiori affectu mutuauit. c. q̄ alius mille, & tū hoc nō attendit cōitas in datione dicti lucri. Ad quod ēt facit, qa illud lucrum non datur, q̄n̄ soluta est sors, seu q̄n̄ cōitas a debito liberata est, sed q̄n̄ adhuc debitum manet. vñ satis pōt præsumi, q̄ pp mutuū tribuat. Et s̄m p̄missa, & alia indicia quibus p̄t, studeant videre, qua intentione cōitas hmōi lucrū dare ꝓstituerit, ne seipsos decipiant; scientes q̄ nō irri detur Deus. Et hæc magister ille. † Ex quibus ꝓcluditur bteuius, q̄ si ambo. s. dans & recipiens concurrant in eadem cā, puta lucri ex mutuo intenti, tunc usura est, & non licite recipitur nec retinetur. aut ambo concurrunt in casu alia q̄ lucri ex mutuo intenti; puta damni recipiendi vel ex mera beniuolentia; & tunc vsura nō licite accipitur. Aut alter eorum est in voluntate dandi vel recipiē ei tanquā lucrum ex mutuo datum; & adhuc censetur usura. Aut dubitatur de eorum voluntate & maxime dantis; & tunc ad indicia verisimilia de quibus s̄. est recurrendum, & quia in casu nostro indicia sunt verisimilia, & concludentia hoc lucrum esse vt ex mutuo datum, vt s̄. est deductum; ideo creditor res mōtis vsura rij, si hoc lucrū recipiant, sunt censendi. & hoc verū puto. Ex p̄dictis satis patet responsio ad obiecta omnia, præterq̄ ad quintum. Quibus tñd. q̄ in pecunia nautica, cuius periculū est creditoris, est hodie correctum, vt hic no. in glo. & de iure diuino semp pro habitū fuit, & de iure canonico est hodie clarum, vt in c. nauigāti. extra eo. Ad 6. quo dicitur, q̄ propter bonum finem communitas facit. respon. q̄ illa mala q̄ possent vitari per contractum usurarium, ut plurimum sunt corporalia, sed malum q̄ sequitur est spirituale, qd nunq̄ dēt ꝓmitti pp aliqd malū corporale vitandū, nec ēt propter bonū quod cunq; corporale cōsequēdum s̄m theologos. & dato q̄ etiam pp contractum usurarium aliquod malū spirituale euitaretur, illud tñ regr̄t loquendo dicit Ioan. And. in d.c. peccatum. non potest esse maius, quam peccatum quod in con-
a tractu isto committitur. [a] & sic maius nunq̄ permitti debet pp minus malum: vitandum. q̄ aūt illud sit maius peccatum, probatur pp quatuor. Primo, quia contēnit Deū audacius, qa in eo nō uereēdubitur ullo modo ut in cæteris malis, sed potius gloriatur, scēo quia cōtemnit naturam expressius, ualt enim q̄ numerabilia superualeant suo numero, & pōderabilia suo pōderi, & mēsurabilia suæ mensuræ. Tertio qa contēnit scripturā deteriusː tū pp infidelitatem q̄ est opposita fidei, quā in baptismo professus est: tum quia ꝛ utriusque testamenti scripturas solēt tales pertinaciter afferere usurā pctm̄ non esse. Quarto qa cōtēnit iura diutius, qa nō obstante ꝓhibitione cuiuscūq; iuris, in pctō cōtinuo perse
b uerat, & sæpius usq; ad mortē. Ad aliud, quo dr̄ q̄ Papa cōcessit Venetis, non est credendū. nec etiā potest super eo dispēsare, [b] vt ex eo.

ADDITIONES.

a ¶ Cōmittitur. Et adde, q̄ dicens usuras non esse peccatum, est hæreticus. cle. i. de usur. nisi iocose vel lapsu linguæ, ut ibi ꝓ Car. in prin. & in v. q. & 22. q. 2. q̄ ait. quo casu pœna est extraordinaria. causa. ubi supra. ité nisi sit Iudæus. gl. ibi & Car. in §. fi. q. 19. & pp 4. rōnes usura est peccatum, de quibus ꝓ Ioā. And. in mer. in regula peccatum. in 6. & ꝓ Anto. de Pra. in cons. paucis vtar, qd est post cons. 45. Alex. de Imo. in 4. parte. Adde Bal. in 2. col. ubi dicit formaliter, q̄ tenentes usuram etiam in tuo nummo esse licitam, sapiunt hæresim & in l. j in 4. col. in ver. & quia de usu. supra de fum. trin. & fide catho.
† Adde ad s. huius apostil. glo. & Bal. in l. etiam. §. j. infra eo. tex. cum gl. in cle. s. in uer. consuetudinis. cx de usu. Pau. de Cast. cons. mihi 477. Aitch. cōs. 332. & Laur. in suo trac. de usu. parte 3. q. 148.

b ¶ Dispensare. Sed an per Papam possint usuræ permitti vel tolerari populis, & Iudæis. dic q̄ sic, ut plene per do. Alexa. de Imo. in cons. 1. 2. parte. & cōs. 92. & cons. 57. 1. parte. Card. no. in cl. 1. §. fi. 26. q. de usu. dicit, q̄ Papa nō pōt indistincte permittere usuras, sicut non potest indistincte matrimonia pro hibere. sed certis personis sic, ꝛ no. in c. ex publ. de cōuer. cōiu. facit. 10. dist. non licet cum gl. & Ant. de Prato ueteri. in cons. paucis utar. qd est post cō si. 40. Ale. de Imo. 4. parte. sed quare ecclesia tolerat usuras exercere Iudæis, & an gliber dās possit eas cōcedere Iudæis, & iudex cogat solutionē earū. vide ꝓ Pau. de Cast. cōs. 381. incip. quædam cōitas non tenuit. & Alex. cons. 1, & 107. & Pe. de Anch. cons. 335. qd incipit christianissime, & illustrissime princeps. & do. Alex. in cons. 143. quod incipit circa primum dubium. de quo late per do. Ias. May. in l. j. 16. col. cum seq. uers. secūdo quæro. §. de sumtri. & fide catholi. ubi refert omnes istos consuluisse, quod domini possunt concedere Iudæis usuras exercere. & ipse tenet contrarium. adde glo. in l. eos. §. traiectitijs in uersicu. consuetudinis. & ibi Bald. eam not. infra eod. & Alexan. cons. 56. quod incipit quoniam in q. proposita.

26 extra eo. super eo. & hæc de 1. q. † Sed quæro secundo circa idē, si cōitas ipsa ex postfacto purè & liberè remisit dictis creditoribus dictum lucrum in casu, quo esset uel fuisset illicitè receptū, an dicta remissio valeat in foro ꝓscientiæ. Et vr̄ q̄ sic: quia remittere idem est q̄ dare. extra. de testi. c. veniens, & ff. de ꝓdi. ob cau. l. si quis accepto, & l. si mulier. Sed restitutione facta remittitur peccatum. de reg. iur. lib. 6. peccatum. ergo. In ꝛ. quia licēt in foro ꝓtentioso uideatur facta restitutio, ut sic reperi non possint: ut l. s. alleg. tū in foro pœnitentiali, in quo cogitationes hominum nequeunt Deo occultari, vr̄ requiri actualis restitutio. ut d. c. peccatum, & extra. de vsu. c. cum tu. Vel saltem s̄m Dy. in d. c. q̄ res sit restitutioni parata, quasi tunc fingatur restituta, ac postea restituenti donata. arg. ff. de do. inter uir. & uxo. l. 3. §. fi. & de iur. do. l. licet. §. quoties, & l. uir ab eo. ff. si cer. pe. l. singularia, cum ibi no. aliās s̄m eum non vr̄ remitti peccatum. Io. And. in nouel. ibid. dicit in his animum multum ponderandum. ideo putat gerentem in mente non restituere, non fore tutum ex tali remissione. Fed. de Se. in opere suo. q. 18. & c. 24. super hmōi arti. post diffusas allegationes pro & ꝛ factas, concludit q̄ si is cui debet restitui pecunia usuraria uel malum ablatum, non coactus non deceptus uel circumuentus, & omni dolo & calliditate ui & motu cessantibus, ēt si precibus uel seruitiorum exhibitorum sit inductus, pecuniam sibi debitam non oblatam nec restitutioni paratam usurarius remittat, liberatur usurarius à restitutione per iura pro hac parte in
28 ducta, sed non liberatur à peccato, quod ꝓxit exercendo usuras, nisi de illo pœnitentiam agat. nam pœnæ æternæ erat obligatus per peccatum mortale, quòd ꝓxit exercendo fœnus contra l. euā gelicam & diuinam. Simile proximo de rei illicitæ ablatæ restitutione. duos enim offendit, uidelicet Deum, & proximum, & sic eis duobus satisfacere tenetur. ex. de usu. c. cum tu. ante fi. Et hoc s̄m eum vr̄ tenere Archi. extra de usu. c. 2. lib. 6. super uersi. satisfactum. Hoc ēt vr̄ tenere Host. in summa. de usu §. quæ pœna. uers. quid si fœnerator, & uersū. dicendum est igitur. Et subiungit ipse, q̄ per prædicta potest dici, q̄ si usurario perseuerante in crimine, & non disposito ad restituendam alicui, aliquis eorum qui debet usuras recidere motu proprio, uel ad petitionem usurarii, remittat usuram sibi debitam, licēt non sit liberatus à peccato, quod contraxit fœnerando, ut s̄. est deductum: est tū liberatus à rei restitutione. & sic in hoc ultimo concludit contra id, quod dixit per Ioan. And. ac etiam s̄. concludit contra Dy. qui uidebatur exigere pecuniā restitutioni paratam. Et credo, quòd bene: quia
27 ll. per Dy. allegatæ locum habēt, quando res debita in alium con tractum est transitoria, quod in casu nostro non est necesse. hoc est quòd Fede. tenuit, & Lapus de Castiunco. Et idem uidetur te nere magister Petrus de Sen. ordinis Seruorum. † Ex istis infert ipse Lapus quòd in themate nostro communitas motu proprio, uel ad preces creditorem potest eis remittere dictum lucrum, etiam non paratis ad resti. & tenet dicta remissio, & liberati sunt dicti creditores à rest. dictorum lucrorum, etiam si illicitè habuissent: non tamen à peccato, quod commisissent exigendo, nisi pœnitentia peracta, vt dixi §. Or attende. ista plenius videntur clara, & etiam mihi in alijs casibus, quàm in themate nostro. In thema te enim nostro considerandum mihi videtur, an hi qui sunt creditores communitatis sint hi qui repræsentant & faciunt vniuersitatem seu communitatem illam, quæ remissionem vsurarum per eos receptarum faciant, vel saltem maior pars eiusdem, quod in idem recidit. l. q̄ maior. ff. ad muni. & l. nulli. §. quod cui vniuer. nam si ita est, mihi nō videtur, quòd ipsi possint remissionem sibiipsis facere. Primo, quia non debet dari facultas alicui seipsum liberandi. ff. de verbo. oblig. l. inter stipulantem. §. fi Stichum. in fi. Secundo, quia inter remittentem, & eum cui remittitur, debet esse differentia: ficut inter agentem & patientem. nam nec administrator publicus seu reipublicæ vel etiā pupilli, potest seipsum absque sol. liberare, nec sibiipsi administranti bona donare: quia nec alij, q̄ est minus. ff. de off. proc. ce. l. j. ff. de do. l. filiusfa. in prin. nec sibiipsi auctoritatem præbere. ff. de aucto. tut. l. j. in prin. cum si. & potestas generalis data alicui, vt det cui vult ex cognatis, intelligitur præterquam sibiipsi, licet sit ex cognatis. vt in tex. no. ff. man. l. si tibi mandauero. §. si tibi. Ad quòd facit. s. de sacrof. eccle. auth. quibuscunq; . Nec obst. si dicatur. vniuersitas est illa quæ remittit singulis, non singuli singulis: vt l. si municipies. ff. quod cui. vni. Nec etiam quòd vniuersitati debeatur, singulis non debetur. vt in eo. tit. l. sicut. §. si quid, & ff. de re. di. l. in tantum. §. vniuersitatis: quia hoc vltimum nihil ad rumbum, quia verum est in casu nostro singulos creditores vsuram restituere debere, & vniuersitati seu communitati, & non singulis de vniuersitate seu communitate. Solum primum obstare videtur. sed respondetur, quòd verum est quòd vniuersitas remittit, sed vniuersitas nihil aliud est, quàm homines vniuersitatis: vt no. in d. §. si quid. quòd patet ratione, quia hominibus omnibus de medio sublatis, amplius non est vniuersitas, & quilibet super hac remissione fienda dat votum suum, & sic in fauorem sui immediate. igitur: vt s. deductum non videtur tenere. Pro hoc accedat: quod iuristæ dicunt, q̄ in causa prati, vel nemoris vniuersitatis, nullus de vniuersitate est idoneus testis, quando commodum prati, vel nemoris immediate spectat ad singulos, quòd est, quando singuli sine precio possunt de no-
29 more accipere ligna pro vsu suo, vel animalia sua mittere ad pascendum in prato. vt not. legistæ. in l. intantum vniuersitatis. ff. de re. diui. & dixi supra. de testi. l. parentes, & cano. consueuerunt ponere. extra. de testi. c. super. nam & in consulendo vniuersitati seu communitati vt stat, & votum ad hoc præstando, quilibet facit vt consultor, & auctorator, & sic remissio vt minus legitima in casu prædicto non uiderur valere: nisi forte creditores essent in pauco numero, quòd voris omnium enumeratis, eorum vota non reperiantur huius remissionis victoriæ causa. In adunantia igitur populi generalis hunc de ea tractum, vel exceptum, esset necessarium, vt sine scrupulo communitatis videretur intentio, & salutifera huius dici possit remissio. Et vlterius procedendo dico, quòd salutifera non videtur remissio vsurarum receptarum perseuerante seu durante mutuo, quia sicut primi lucri recepti censetur vsura ex intentione dantis, vel recipientis, vt in præceden. q. est deductum. sic hæc remissio perseuerante mutuo lucrum intentum ex mutui perseuerantia debet intelligi. non enim si quis ꝓscientiam suam scrutetur, ad illum finē remissio facta videtur: nisi vt mutuatores ipsi reddantur ex perseuerantia mutui magis, & plenius ꝓtenti. ideo censendum est lucrum ex mutuo intentū. est enim species anticipatæ vsuræ, & pro hoc facit. ꝛ. mā. l. ab Anastasio. §. sed & si quis. hæc sunt dicta non decidendi causa, sed vt veritas in lumen deducatur: & per sapientiores ꝛrium sentientes hic respondeatur. † Nūc tertio iuxta prædicta quæro pone, quòd isti creditores montis ex potestate sibi concessa, & communitate vēdunt iura sua, & actiones contra communi. dictam tam in forte quàm in interesse seu lucro in futurum recipiendo, an emptores licitè emant, & licitè exigant. Quantum ad primum de emptione supradictæ formæ, videtur q̄ emptio non sit improbata: quia est iur. & act. ergo &c. l. emptor nominis. ff. de act. vel hære. vendi. & ꝛ. de hæred. vendi. l. nominis, & l. certi. q̄ fateor, nisi iam fors erat in totum extenuata per lucrum receptum, & habitum quam extenuationem dico, quādo lucrum habitum vsura est cēsenda, & æquiualet forti. q̄ quando sit, vide in præcedentibus, & quòd receptio vsuræ extenuet debitum, est tex. ꝛ. eo. l. indebitas. & ff. de cond. indeb. l. si non fortem. in princ. Nam tunc cum actio sit extincta, venditio reperitur facta de non ente. ideo non tenet: & peccat venditor, si affirmauit sibi deberi id, ad quod ius, & act. cedebat, & emptori ignoranti tenetur, vt l. si quis affirmauerit. ff. de do. Et si emptor esset deceptus vltra dimidiam iusti precij, valeret emptio, sed ex deceptione teneretur. l. 2. ꝛ. de rescin. vendi. Quò ad secundum reperio, quòd vnus magnus magister in theologia de ordine minorum determinauit in Florentia, quòd emptor lucra à communitate recipiendo, vsuram non facit, etiam si vltra eius. fortem recipit quantumcunque sit illud, & mouetur ex eo, quia emptio tenuit, & ex cōtractu emptionis à iure approbatæ recipit. Item dubium euentū emit, quod licēt. vt l. nec emptio. & l. si iactum. ff. de actio. emp. & l. si quis vxori. §. fi. ff. de iur. cum sim. Et quòd dubium euentū emerit, patet, quia potuit cōmunitas nihil ei dare velle, cum per modum, & viam l. recipiat, & qui l. facit, sancte illam reuocare potest. Item quia ipse nullum mutuum cum communitate contraxit. Hoc idem confirmauit Lapus ex eo, quod annui redditus possunt iuste emi, nec in ius vsura committitur, dummodo non fiat in fraudem vsurarum, & fiant sine deceptione vltra dimidiam iusti precij, vt post Hostien. no. Ioan. And. in Specu. super rubr. de vsu. Subiungit ipse, quòd sibi est dubium, qualiter fienda esset huius dubij euentus æstimatio, ita q̄ ex ea cognosci possit, an venditor sit deceptus vltra dimidiam iusti precij vel non. Sed meo iudicio æstimari debet, quāti tunc talis dubius euentus uendi potest, vt aliàs dicitur in l. si fer uus. circa prin. ff. de condi. fur. & l. si quis vxori. §. fi. de fur. & l. j. §. si hæres, & ibi no. ff. ad Treb. & est glossin proposito. in l. sequ. &
29 tex. cæteris melior. in l. si iactum. ff. de actio. emp. † Contra tamen determinationem huius secundi reperio, quod fuit alius magisterij in sacra pagina non minoris, imò late maioris auctoritatis, vir videlicet magister Georgius de Arimino Generalis ordinis hæremitarum, dicens duo. vnum, quòd iste emptor statim peccat ex intentione corrupta, quam habet fœnus exercendi ipsi communitati licēt sub colore emptionis. Et pro hoc inducit extra. eo. c. consuluit. in secunda consultatione, cui ea. responsio datur, quæ est cæteris consultationibus ibi positis. quibus respondetur, q̄ iudicio animæ tuale agit, & reatu criminis inuoluitur, etiam ante exacti. qui non aliter parabolam iuramenti concedit. i. dila. solutionis iuratę alteri admittit, donec aliud emolumentum inde perciat, & hoc nisi alter licitam, & ordinatam intentionem haberet. Aliud quod dixit est, q̄ de isto emptore est idem iudicādum, quod de venditore si non vēdidisset. de quo in 1. q. circa hanc materiam plenissime est dictum, & tanto fortius, quanto voluntariè iste ad hoc faciendum accessit. Ego hanc partem puto verissimā, quod probo à diuisione, quia aut obligatio venditoris est solum vendita, vel etiam emptori cessa, vt sonat thema. & tunc quia à iure per illum quæsito, & ex illius mutuo habet obligatam communita. & vtili act. quæ pœnes vendentem est directa, sequitur quòd emptor ex iure vendito, sine cessō non potest plus petere, quàm cedens, & vendens potuisset. l. emptor. infra. de hære. vel actio. vend. cum exceptiones rei cohærentes transeant etiam cō-

tra ſingularem ſucceſſorem. ff. de iureinr. l. etiam. & ff. de exc. l. exceptiones. §. rei cohærentes. & ſic quicquid ultra recepit, illicitè recipit, ſi ex cā illius mutui iure ceſſi recepit. Aut non ſolū uendi tio eſt facta, ſed nonatio & trasfuſio debiti ſecura, puta qa de uoluntate uēditoris cōitas emptorem ſcribit, ut principalē creditorem, & ex cauſa mutui licet propter emptionem: & tunc adhuc minus uidetur dubium, quia incipit notus mutuator haberi, & ex ſuo mutuo lucrum percipere. l. ſingularia. ff. ſi cer. pe. cum ſim. §. & ibi alleg. Et ex his patet, qꝫ magiſter de ordine minorum male dixit, dum dixit, quod hic nullum erat mutuum, ſed ſola emptio dubij euentus. Similiter nec Lapus, dum dixit, qꝫ hic erat emptio annui redditus, quia falſum eſt, cum ſit emptio iuris pro capitali, ſeu ſorte competentis, & lucri conſequendi. unde annuus redditus formalis in caſu noſtro non exiſtit, cum principaliter ius crediti ematur, & in conſequentiam redditus eiuſdem. Forſan illud procederet, ſi emptor emiſſet duntaxat, quantum ex credito lucri cauſa, vel pro intereſſe venditori dabitur a cōmunitate iuris, & act. pro ſorte apud creditorem remanente. Tunc enim annuus redditus, & dubius euētus videretur emptus. l. nec emptio. ff. de contrahen. empt. Sed an licite in foro conſcientiæ, dubito, quia videtur emptor cauſa peccati illius, quia perſeuerātis in peccato mortali, & hoc vbi lucrum hoc cenſeretur vſura, non alias. Circa quod uidendum eſt, quod in præcedentibus duabus quæſtionibus dixi. Et hæc mihi ſufficiant. Deo gratias. Mcccxcij. in Ferraria. Bartho. de Salyceto.

LEX XVII.

1 *Incertum licet, quod certum non liceret.*
2 *Euentus dubius in meliorem partem eſt capiendus.*

1 **Si ea lege.** † Ratione incertitudinis, & dubij euentus aliquid iudicatur iuſtum, qꝫ alias iudicaretur
3 iniuſtum. h. d. No. qꝫ de fructibus futuris incerti ſumus. † Not. qꝫ euentum dubium nos interpretamur in fauorabiliorem partem, & magis in iuſtam, quam in iniuſtam. Not. etiam quod non conſideratur, [a] quantum fructus contingenter valent, ſed quantum communiter, & regulariter valere ſolent. Et dicit Bart. quod lex eſt bona nedum in foro iudiciali, ſed etiam pœnitentiali. quod intelligo, vt pro eo, quod contingenter plus valuit, non teneatur, ſed pro eo, quod communiter valuit, fænus eſt, vt ſupra eod. l. ſi in ea pactione, quod hodie prohibitum eſt, vt ibi dixi. Glo. in princ. quærit de ratione huius l. Et reſpon. quando debitor non poteſt allegare penſionis amplitudinem contingenter venientem, cum nihil ſuppleſſet ſi contrarium euenifſet, vt infra de ſolu. l. pro pecunia. Quærit 2. gloſſ. quid ſi communi opi. indubitabiliter tantum percipi potuiſſet, quòd legitimum modum uſurarum exceſſiſſet, tunc dicit glo. quod illud conſideraretur, & tunc quatenus eſt ultra legitimum modum, reſcinderetur. lex ergo noſtra non loquitur, quando communi opi. erat dubium, ut infra eod. l. oleo. quod not.

ADDITIO.

a ¶ Non conſideratur. Adde Bald. in rubr. de peri. & commo. rei ven. ad fin. & in l. 1. ĵ. locat. Bar. in l. dotem, §. qui maximos. ff. de publi.

LEX XVIII.

1 *Vſuræ extenuant ſortem, ſi ante ſortem ſoluantur.*

Indebitas. Vſuræ ſolutæ poſt ſortem iam ſolutam nō poſſunt ſortem minuere, ideo non repetū
1 tur vt indebitæ. h. d. † Not. quod uſuræ, ante ſortem ſolutæ extenuant ſortem. concor. ff. de condi. inde. l. ſi non ſortem. in princi. & ideo ſors poſtea ſoluta repetitur, ut indebita. Opp. ab extra. cōtra tex. quia ſi uſuræ ſunt indebitæ, igitur non poſſunt repeti tanquam a ſciente ſolutæ. ff. de condi. indebi. l. j. Sol. quod ignoranter ſoluit; nec in ſoluente uſuras eſt præſumptio liberationis, cum videatur ei oculos uel lumina ſoluere; vt not. glo. j. ff. de ſol. Quærit gl. an referat, an pignus ſit pro uſuris obligatum, uel non. Et reſpon. vt in ea. patet. Saly.

LEX XIX.

1 *Locus tutus ad partis petitionem a iudice eligitur.*
2 *Depoſitarius quo caſu pecuniam depoſitam deponenti poſſit reſtituere.*
3 *Conſignatio quando requiratur.*
4 *Debitum principale, an debeat cum vſuris offerri.*
5 *Oblatio quando ſine conſignatione ſufficiat.*
6 *Debitor oblationem factam, an teneatur ad domum creditoris accedere.*
7 *Cedere volens actiones, an teneatur ad alterius domum ire.*
8 *Commodatarius rem commodatam ad domum commodatoris quare portare teneatur.*
9 *Emphiteuta uel debitor, an teneatur ad domini domum, vel creditoris rem datam nomine emphiteuſis, vel ipſum debitum portare.*
10 *Debitor, an debeat ſuis expenſis rem debitam ad domum creditoris portare.*
11 *Gabella quæ rebus & quæ perſonis imponantur.*
12 *Colonus partiarius ad quam impenſam teneatur.*
13 *Oblatio debiti, an liberet debitorem, & nu. ſeq.*
16 *Pignus quando liberetur oblatione ſola.*
17 *Creditor quam actionem habeat contra depoſitarium.*
18 *Oblatio ſola cum depoſitione, vel ſine, quid operetur, & nu. 19.*
20 *Oblatio ſola quando impediat curſum vſurarum.*
21 *Oblatio debiti facta in iudicio liberat pignus.*

Acceptam. [a] Primo quærenti ꝓſulit. ſecundo declarationem conſilij in certa eius parte annectit. tertio obſeruati conſilii effectus ſubūgit. ſecunda ibi: in hoc. tertia ibi: quo ſubſecuto. Et hęc tertia ſubdiuiditur in duas, primo ponit effectus quos producit ex parte debitoris: ſecundo credito
b ris. ſecunda ibi: creditoris. Oblatio debiti [b] facta congruo loco, & tempore, & eius ſecuta conſignatio legitima impedit curſum vſurarum futurarum, & à periculo caſus fortuiti debitorem liberat, pignora & hypo. diſſoluit: creditori tñ contra depoſitarium, uel aliter pecunias tenentem actio competit: & ſi debitor depoſitum receperit, in priorem obligationē recidit. h. d. Expone tex. ibi, poſt teſtationem. i. poſt productionem. offert enim primo ſeparatam verbo: poſtea offert facto. Vel aliter i. poſt teſtium adhibitionē: nam vt probetur oblatio, & alij actus qui ſequuntur. ꝓſulit vt teſtes ſecum adhibeat, qꝫ not. ibi, conſignatam. i. ſimul ſignatam, & ſic à pluribus, uidelicet à debitore, & à teſtibus. Et attēde, quia teſtes debent uidere ipſam numerari, ut ualeant deponere de quātitate, & eam numeratam ponant in ſacculo, quem ligabunt & conſignabunt. Ibi, ut curſus &c. etiam inchoatus. Ibi, legitimarū.
1 pro illegiti mis. n. ut indebitis non eſſet neceſſaria obligatio. † Ibi, competen s iudex. not. qꝫ ubi de loco tuto dubitatur, iudex eligit locum ad petitionem offerentis, & ille eſt locus legitimus, qui iu dici vī congruus, & ponderā, quod talis perſona, & locus debet
c eligi, [c] in quo, & ꝯ quem exactio ſit facilius creditori. argu. eius qꝫ hic dī in fi. ibi, periculo caſus fortuiti. Et an ipſo iure uel per exceptionem, tangitur in gl. j. huius l. Sed in caſu iſto qñ eſt facta ꝓſignatio: dic. qꝫ ipſo iure: quia ꝓſignatio uim ſolutionis habet ut ex ſequentibus patet. Ibi, utili actio. dicit glo. depoſiti, & eſt rō: quia deponēs debitor in depoſi. conſentire debet, ut creditori petenti reſtituat: ideo utilis ei actio depoſiti cōpetit. ut §. ad exhi. l. pe. ff. depoſi. l. publia. in prin. Dicit tñ Bal. ꝯ talem depoſitarium ſummarim, & executiuè pōt procedi iudicis officio, qñ iudex ſuum officium interpoſuit, depoſitarium eligēdo: unde ſine libello, & figura iudicij poteſt cogi. arg. ff. de in ius uo. l. cum pro quo. etiā ſi depoſitarius ſit clericus: quia non per modum iudicij, ſed executiuè ex conſequentia iudicij ſuſcepti, & hoc probat per illum tex. §.
2 in litera, ſanctas ædes. † Ibi, eas recipit, no. ſingularem tex. qꝫ ubi pecunia deponitur apud aliquem ꝓp defectum creditoris nolentis eam recipere, ille depoſitarius pōt licitè deponenti reſtituere: quod intellige verum ſm Bar. antequam creditor petierit, uel denunciauerit de poſitario, ut ſibi ſoluat: quia cum ius utile ſibi cōpetat, ſua denunciatio facit, ut alij deinceps ſoluere non ualeat. arg. ĵ. de noua l. 3. Item no. qđ ſi de facto debitor recuperat, fingit non depoſuiſſe, & tenet efficaciter actio directa, ut prius. Ex quo collige, qꝫ intellectum & effectum depoſitionis tollit actus reiterationis, & ideo etiā in fideiuſſorem reſtituitur actio in caſu iſto. arg. ff. de iure fiſ. l. ſed reuocata. Notabilibus ſic ſuper litera collectis, ultra alia quæ ſunt in ſummario: † uenio ad apparatū, & oppo. 1. qꝫ non ſit neceſſaria conſignatio: imò ſola oblatio etiā extra
3 iudicium ſufficit, ut ĵ. de dona. an. nup. auth. dos data. glo. j. ſoluit: quia aut eſt talis res, quæ pōt deponi & ꝓſignari, & tunc neceſſaria eſt conſignatio, ut liberetur: ut hic. & l. obſignat. ĵ. de ſol. Aut non pōt conſignari, & tunc gl. clarè non reſpondet ad contraria. Ideo dic tu, quādo conſignari non poteſt. Aut quęritur quantum ad effectum actio. conſequendæ, uel intentandæ, & ſola oblatio ſufficit: ut d. auth. dos data. & ff. de actio. empti. l. Iulia. §. offerri. Aut quantum ad uim liberationis conſequendę, & tunc, aut à pignore, uel hypo. & dic, ut ĵ. dicam ſuper alia gl. Aut quantum ad libertatem conſequendam ab ipſa re debita: & tunc dic, vt in gl. iſta: quia non liberatur, niſi ab interitu poſtea ſecuto abſque debitoris facto, & tūc an liberetur ipſo iure, vel ope exceptionis, dicit gl. qꝫ ipſo iure, ſi erat debitor ſpeciei: & ope exceptio. ſi erat de bitor quantitatis vel generis. vt ff. de ſolu. l. qui decem. in prin. Et eſt ratio: quia genus, vel quantitas perire nō poteſt. l. incendium. ſupra, ſi cer. pet. vbi de hoc plenius vide. Propter unum, quòd dicit iſta glo. videlicet, quòd certæ ſunt ſpecies, quę conſignari non poſſunt: vt animalia: Quæro, quid ſi animalia fuerunt ſimpliciter depoſita, quod fieri poteſt. ff. depoſi. l. j. §. quæ deponit. An tātum operabitur in his oblatio & depoſitio: quantum in pecunia oblatio, conſignatio, & depoſitio. Et credo qꝫ ſic, quicquid ſentiat illa glo. Nam conſignatio in pecunia requiritur ideo, vt magis ſalua ſit: ſed animalia ſunt ſalua abſq; conſignatione, imò ꝓſignatio ſal
4 uationi eſſet contraria: ideo in illius depoſitio. poſt oblationem ſufficit, ut interitu ſecuto inducatur liberatio. † Opp. 2. quòd non ſit neceſſe, quòd debitum cum uſuris offeratur: quia cum debitū principale ſit diſtinctum à debito uſurę, poteſt unum ſine alio offerre:

ADDITIONES.

a ¶ Acceptam. Limita, vt per Ang in l. mora. §. ſi. ff. ſol. mat.
b ¶ Oblatio debiti. Adde Bart. in l. creditor. in fi. ff. de diſtra. pig. & intellige hoc ſecundum Bart. in l. ſed & ſi alia. ff. de conſti. pec.
c Locus debet eligi. Adde, qꝫ ſi fiat apud eum, de quo omnes diligentes cōiter confidebant, licēt fiat ſine iudicis auctoritate, valet; quia uidetur id eſſe vt colligitur per Bar. in l. ſi ſoluturus. ff. de ſol. & ita firmat Bal. ĵ. eo. nu. 20. ver. 3. quæro, & an iudex poſſit eligere ſeipſum in depoſitarium. vide Fulg. in l. ſi fideiuſſor. §. fi. ff. qui ſatisda. cog. qui tenet, quòd ſic per illum tex.

offerre. vt ff. qui. mo. pig. vel hypo. fol. l. fin. imò & vnius, & eiuſdē debiti partem oblatam cogitur creditor recipere. ff. ſi cert. pet. l. quidam. glo. 2. Sol. hic contrarium, qꝫ hoc quidem in debito vſurario, qꝫ niſi cum vſuris offerretur, cuius vſurarum non impediretur, de quo impediendo hic tractatur. Contra. loquitur quò ad vim cōpulſionis & receptionis. Ex his patet, qꝫ glo. facit aliquam differentiam inter debitum vſurarium, & non vſurarium. cuius contra. videtur tenere gl. in d. l. quidam. præterea cum vſuræ debeantur, & currant ex mora facta in ſo. ſortis: vt l. lecta. ff. ſi cer. pecur ſi creditor tenetur recipere ſortem, curſus vſurarum non impedietur per eius oblationem & depoſitionem, non video. Ideo aduerte, quid ſentio in debito vſurario. dico enim, qꝫ ſi vſuræ debentur officio iudicis ſimpliciter ex mora, qꝫ creditor ſortem ſine vſuris non compellitur recipere: quia pro vſuris nō poſſet poſtea officium iudicis implorare, vt ĵ. depo. l. 4. & ff. de eo qꝫ cer. lo. l. certum, & l. ſi. & ita poteſt intelligi l. tutor. §. Lucius. ff. eo. Si vero debentur ex ſtipulatione, & ſic iure act. tunc aut quæritur quò ad pignoris liberationem, & tunc oportet qꝫ debitum totum, & vſuræ offerantur, vt hic. in princ. nam hic reſpon. de libera. pignoris. Conſtat autem, qꝫ quandiu vnus nummus reſtat ad ſoluendum, pignus non liberatur. l. quandiu. ĵ. de diſtr. pig. Aut quæritur quò ad impediendum curſum vſurarum futurarum, & iſto caſu non video, cur non poſſit debitum offerre ſine vſuris arg. l. in contra. alle. & §. de iudi. l. j. niſi dicas principale, & acceſſorij cenſeri vnius debitum tantum, vt ſentit gl. ſi. ĵ. eo. l. ſi vſuras. Caueat tamen ne ſimpliciter ſoluat, quia tunc in vſuras cederet ſolutio, prius quàm in ſortem. l. j. de ſol. Aut quæritur quò ad particularem ſolutionem faciendam, & tunc diſtinguitur, aut debitum eſt pro parte oblata liquidum, & non pro alia, & illam partem cogitur recipere. l. quidam. ff. ſi cer. pet. Aut totum eſt liquidum, & tunc debet ſolui, & offerri. vt l. tutor. §. Lucius. ff. eo. Et eſt ratio: quia particularis ſolutio non minima habet incommoda vt l. plenè. ff. famil. erc. Fallit
5 in caſibus hic no. in gl. & d. l. quidam. † Opp. qꝫ oblatio non ſufficiat, niſi fiat congruo loco & tempore [a] l. qui Romæ. ff. de verbo. obli. & l. ſi ſoluturus. ff. de ſo. Sol. qꝫ hæc ſecundum illas debet intelligi. vt in gl. ſeq. Sed attende, qđia hic eſſent vindenda tria. Primum eſt de incongruitate temporis. Circa quòd dic, quòd tempus eſt incongruum, ſi tempus ſoluendi creditoris fauore appoſitum nondum venit. ff. de conſti. pec. l. item illa. in prin. & ibi in gl. & de le. 2. ſi ita relictum. §. Pegaſus, & de ann. leg. l. eū qui, aliās. l. Iabolenus. Idem ſi dies ſoluendi venit, ſed hora erat incongrua: quia hora noctis, hoſtijs creditoris clauſis. ff. de ſolu. l. ſoluturus. facit quòd no. ff. de fer. l. more. Idem ſi tempore, quo creditor ſequitur ſunus familiare. arg. ff. de in ius vo. l. 2. Secundum eſt de in congruitate loci. circa qꝫ dic, quòd locus eſt incongruus, ſi creditor peregrinanti offertur, vel in loco non conuento expreſsè vel
6 tacitè: vt in d. l. qui Romę, & ibi bona glo. de prædictis. † Tertium maximè tendit ad declarationem proximè dictorum, quòd eſſet videndum, an debitor pro iſta oblatione facienda teneatur ire ad domum creditoris, & glo. in dicta l. item illa. ff. de conſt. pec. dicit, quòd debitor debet ire ad domum creditoris, quando ſunt eiuſdem fori, non ſi diuerſi. quòd eſt ſingulariter no. Sed quia glo. illa videtur habere aliquas ll. ſibi aduerſantes, ac etiam auctoritatem Innoc. ſibi contrarij in ca. ſignificante. extra. de pig. vbi ipſe tenet indiſtinctè, quòd debitor debet ire ad domum creditoris etiam alibi domicilium habentis: Diſtinguo ſic pro præſenti. aut ex ſolutione fienda quis vult alium ſibi obligare, & tunc ad illius domum debet ire. ĵ. de cond. inſe. l. cum quidam. ff. de cond. & dem. lege penult. §. fin. Aut vult ex ſolutione ſe exonerare, & tunc aut id quòd debetur, concernit meram perſonam eius cui debetur, & tunc in loco creditoris debet præſtari, etiam ſi ſit alterius fori. ff. de ope. lib. l. quod niſi, & l. ſeq. & in tit. hic finitur lex §. i. & ii. in
7 vſi. feu. † Et hoc facit in argum. vt is qui renetur alij cedere act. teneatur ire ad domum illius, quātumcunque alterius fori. quod tenuit clarè Inno. in d. c. ſignificante. Sed ſecundum opin. glo. noſtræ, quæ tenuit, qꝫ ceſſio poſſit fieri in abſentia, vt not. ff. de procu. l. in cauſa. §. fi. non erit neceſſe ad domum illius accedere: ſed ceſſam habet intimare. Aut concernit ſolum eius commodum burſale: & tunc aut tractatur de anima exoneranda à peccato, & debet reſtitutio fieri in domo creditoris, licēt diuerſi fori. extra. de rap. c. 1. & expenſis illaqueati, vt ibi colligitur, niſi illius laqui fuerit cauſa is, cui reſtitutio debet fieri: vt in vſura reſtituēda, quia tunc vbi facta eſt vſura, reſtitutio debet fieri. extra. de vſu. c. cum tu. cum ibi no. in glo. vel fortè dici poteſt quòd illa c. in obligatio ne ex delicto loquuntur. In alijs igitur non obligatis ex delicto, vel in quibus de exoneratione animæ fienda à peccato non tractatur, Dic aut quæritur in debitore ex victima voluntate, aut ex contractu. primo caſu, & tunc in alijs rebus quàm ex cauſa alimētorum debendis, dic, vt not. ff. de iudi. l. quod legatur, & dixi ſ. vbi fid. per. opor. l. j. In debendis vero ex cauſa alimentorum dubitat gl. vt no. ff. de tranſact. l. cum hi. §. in cauſa, & hic per illum tex. Sed Iac. Bu. & dominus meus dicebant idem in illis, quòd in alijs rebus ex victima voluntate debitis, licēt examinatio cauſæ tranſact. debeat fieri in foro hæredis: vt dicto §. in cauſa. Sed Bart. in l. j. ff. de ali. leg. dicit, quòd in domicilio hęredis, non legatarij ſunt præſtanda, quando ſunt diuerſi fori, per dictam l. item illa. ſed me
lius facit l. annua. §. fin. ff. de ann. lega. ſed vbi eſſent eiuſdem fori, an hæres teneatur illa præſtare, & portare facere in domo legatarij, dicit ipſe, qꝫ ſic, ſi eſt pecunia, vel res in cuius portione ſumptus nō requiruntur: aliās ſi in eius portione ſumptus requireretur, tunc ſufficit, quòd hæres offerat in domo ſua, & legatarius debet facere portari ad ſuam, vt probatur. in l. ſi damnatus. ff. de vi. tri. & ole. leg. & dicit eſſe caſum ĵ. de ero. mi. an. l. prouinciali. in fi. lib. 12. Aut quæritur in debitore ex contractu, & tunc aut vult ipſe moram iam commiſſam purgare. & per cōſequens aduerſarium etiam in mora conſtituere, & tunc dicit Bar. in d. l. item illa, quòd debet rem ad domum creditoris portare, & offerre. & mouetur ex eo, quia ex purgatione moræ vult alium ſibi obligare, volendo illum in mora conſtituere; ergo &c. vt l. cum quidam. ĵ. de cōdi. inſer. & l. pe. ff. de cond. & demon. Quod mihi placet, niſi prius & ante moram ad domum illius portare tenebatur, cum alium non ſibi obliget, licēt in mora conſtituat, in quam poteſt conſtituere, licēt rem non portet, quia prius non tenebatur portare, vt l. j. §. licet, & l. ſi quis. §. fi. ff. de peri. & cō. rei vend. Aut vult incurſum moræ, & pœnæ æquitare, & iſto caſu meo iudicio debet diſtingui. Aut debitor tenetur ad reſtituendum, vt in depoſito, & in commodato. vel ad reddendum, vt in mutuo. aut ſimpliciter ad dandum. primo caſu dico, qꝫ depoſitarius alibi non tenetur reſtituere, quàm in domo propria, ſicut eam ibi recepit cuſtodiendū vt ff. depoſi. l. j. §. eſt autem, & hoc, ne eius officium ſit ſibi damno
8 ſum. † Commodatarius vero debet reſtituere rem, & portare, vel ducere ad domum commodatorum etiam diuerſi fori. Et ratio eſt ne incommodum, & damnum ſumptuum incurrat commodator ex ſuo beneficio, quod non fuiſſet incurſus, ſi rem non commodaſſet. arg. ff. quemad. reſta. aperian. l. ſi quis ex aſſignatoribus, & pro hoc videtur mihi caſus ff. commo. l. ſi mei. in fi. ſecundo caſu idem dico per rationem prædictam, & iſto caſu loquitur gl. Imo. relata ad tex. in præalle. c. ſignificante. licēt aliqualiter videatur repugnare. l. vinum. ff. ſi cer. pet. ſed ſatis poteſt intelligi ſecundum prædicta. Tertio caſu, quando ad rem ſimpliciter dandum tenetur, & tunc dico, aut ſunt eiuſdem fori, aut diuerſi. ſi eiuſdem, & tunc aut eſt res, quæ in portando ſumptum non requirit, & tunc ad domum creditoris debet accedere. vt in præallega. l. item illa. Aut eſt res, quæ in portando ſumptum requirit, & tunc ad illius domum portare non tenetur, ſed ſufficit ſe offerre paratum in domo propria, vel enunciare ei, vt de domo eius tollat. argumento eius, quod de legato alimentorū dixi: quia ſi hoc eſt ibi, fortius hic. argumento. l. in teſtamentis. ff. de reg. iu. & pro hoc accedat. ff. de pericu. & commodo rei vend. l. j. per totum, & potiſſime. in §. licēt, & in l. ſi quis vina. §. fi. Si diuerſi ſunt fori, tunc ad domum eius accedere non tenetur, vt d. l. prouincialium, & argumento eius, quod no. in d. l. item illa. Et hoc, niſi ex probabilibus præſumptionibus aliud fuiſſe de intentione diſponentium,
9 vel contrahentium colligi poſſit. † Ad cuius declarationem quæro de eo, quod datur alicui occaſione alicuius rei à creditore receptæ. puta de eo, quòd datur nomine emphyte. vel cenſus. Et dicit Bar. in d. l. Item illa, quòd ſi ſunt eiuſdem fori, debet portari ad domum creditoris, & ita intelligit l. 2. de iure emphy. non ſi ſunt diuerſi fori. ideo conſuluit, quòd quando ſunt diuerſi fori, debitor cum dies ſoluendi euenerit, proteſtetur coram idoneis perſonis, quòd paratus eſſet ſoluere, ſi ibi eſſet perſona quæ recipere poſſet, & de hoc faciat fieri publicum inſtrumentum. Sed ego puto, quòd conſideranda ſit res quæ datur, quia aut eſt modici valoris ita, quòd ſi is cui debetur pro ea mitteret, maior eſſet impenſa quàm vtilitas, vt eſt videre in iſtis abbatijs quę recipiunt vnum nummum, vel paulo plus annuatim à ſuis cenſuarijs, vel emphy. pro prædijs in alieno territorio ſituatis, & tunc coniecturandum eſt, quòd ad domum creditoris debet portari, licēt ſit alieni fori, & pro hac coniectura eſt tex. no. in ſi. ff. de iudi. l. ſed & ſi ſuſceperit. §. 1. verſ. ſed ſi proponas. Ad hoc etiam benè facit l. mediterraneæ. ĵ. de anno. & tribu. lib. 10. Et eſt etiam ratio, quia honoris, & recognitionis cauſa dari dicitur: igitur ad domum illius eſt remittendum. vt eo. §. ſed ſi proponas. verſicu. ſed nec eſt veriſimile ad quod facit in vlib. feu. in titu. hic finitur l. §. 1. & 2. Aut res quæ debetur, eſt magni valoris habito reſpectu ad rem, & ad cauſam, ex qua datur, & ſequor opin. Bart. §. poſitam. Sed iuxta hoc dubitari poteſt, quid ſi ambo erant eiuſdem fori ſeu domicilij tempore contractus, ſed poſtea creditor eſt factus alterius domicilij. Diſtingue, aut non plus oneratur debitor, quàm prius: uel ita modicum, quòd conſideratio non eſt habenda; & tunc tenetur ire, ut prius, non alias. ideo hic in arbitrio boni viri relinquatur, ut in tex. not. ff. de ann. lega. l. Meuia. §. fina. ſecundum Bald. † Item iuxta hoc quæritur, quando res eſt portanda ad domum creditoris, cuius expenſis id fiat. Et dicit Bart. in d. l. item illa, quòd ſi res eſt certo loco præſtanda, tunc ab illo loco expenſæ ſpectant ad habere debentem. l. j. §. licēt. ff. de peri. & com. rei vend. l. prætor. §. fi. ff. de

eden.

ADDITIO.

a ¶ Et tempore. Adde Bald. in l. illud. de peri. & com. re. ven. & Doct. Alex. in d. l. qui Romæ, allegata in text. & intellige verum, niſi offerens recipiat poſtea rem apud ſe. quia tunc tenetur de periculo. vt hic, & per Alex. in l. qui 10. de ſol. vide Bart. in l. cuan fundus. ĵ. de condi. & demon.

eden. Si autem ad certum locum est portanda, tunc vsq; ad illum locum spectat ad dare debentem, vt dict. l. prætor, & l. metu. ff. de operis liber. Et hoc intellige de impensis cibariorum, & vecture,
11 quæ soluuntur pro portatura. † De gabellis vero, [a] quę soluuntur
2 ad certos passus vel ciuitatis introitus, ibi nihil dicit. Sed in l. i. ff. de ali. lega. hoc tangit. Et dicit ipse, quòd quædam sunt gabellæ, quæ imponuntur rebus portatis, tunc dominus rerum soluere debet, & per consequens debitor, qui portat eas dandas creditori, quia adhuc suæ sunt. Quædam sunt quę portationibus, & sic personis imponuntur, sicut illæ quas soluunt nautæ pro naubus pro fundo aquæ, & muliones pro transitu, & passagio. Tunc dicit ipse, cp illę spectant ad portatores, vel vectores: non ad creditorem, vel debitorem; nisi inter debitores, & vectorem, vel mulionem aliud conuenisset: quia inter eos seruatur. hæc probantur ff. locati. l. cum in plures. §. vehiculum. cum ibi not. in glo. facit ff. de an-
12 no. & tri. l. mediterraneæ. in verbo. dispendij. lib. 10. † Ex prædictis
b habes ad quam impensam colonus partiarius [b] teneatur, & ad quam colonus qui certam quantitatem frumenti pro mercede tenetur ad domum domini portare. Redeo ad glo. & oppo. quarto, quòd oblatio, & consignatio cum depositi non impediat cursum vsurarum, quia ex tali obsignatione non dicitur liberatus, cum in creditorem non sit translatum dominium directum, ut in fin. huius l. probatur. Solu. ut in glo. fe. nam quidam huius timore dixerunt, quòd impeditur ope excep. Sed hæc solu. non conuenit huic literæ, quia tunc cursus non impediretur, sed exactio. Quare alij dicunt, quòd ipso iure impeditur, quia ipso iure liberatur. vt ff. de sol. l. obsignatione, & ff. man. l. qui mutuam. §. i. Non ob. contra. quia licèt non transferatur directum, transfertur tamen vtile, quod sufficit ad liberationem inducendam. Et ad hoc inducit gl. tria similia: quorum primum procedit, non secundum, quia secundum veram opi. vxor domina non remanet. Nec tertium procedit, quia opi. Bul. vera est, ut not. glo. ff. de sol. l. cum quis. §. debitorem, & plenius scripsi. ff. de fur. l. si falsus. ubi uide. Concluditur igitur, quòd ipso iure liberatur, & ita firma glo. in dicta l. obsignationem, & cursus vsurarum impeditur, siue debeantur ex stipulatione, siue ex officio, vt sequitur in gloss. ad versic. item hæc.
13 † Oppo. 5. quòd sola oblatio sine depositione sufficiat. vt §. eod.
l. si per te. Solu. vt in ead. gloss. usque ad fin. videlicet, quòd sola oblatio sufficit ad impediendum cursum inchoandarum, vt ibi: non iam inchoatarum, ut hic: quia tunc depositio est necessaria,
14 vt hic. † Oppo. 6. quòd sola oblatio liberet debitorem, ut infra. de cond. insert. l. cum quidam. Glo. fin. hoc soluit, quòd est ibi specialis. Melius dic, quòd ibi oblatum non erat debitum, quia in vi conditionis tantum est appositum, puta liber esto. si 10. dederis. nam 10. non sunt in obligatione, ut l. si quis sub conditione. ff. si quis
omi. cau. te. Ideo de facili oblatio illorum 10. facit illum conse-
qui libertatem, & non recipienti amplius offerre non tenetur.
15 Oppo. 7. ad idem, quòd sola oblatio sufficiat: ut ff. de suscep. & arca. l. j. lib. 10. Sol. ut in ea. glo. uidelicet, quòd ibi fallit. Sed gloss. in contra. sub dubio forte, tenet quòd ibi post oblationem fuit peremptа. Sed præcedens magis amicatur illi literæ, & hoc in odio publicorum exactorum, quæ sine causa nolunt recipere, & ue-
xant soluere uolentes. nam illi liberantur, & non suscipientes tuc cedunt in debitum, & ultra, quia tenētur ad duplum; unde fiscus nihil perdit, sed lucratur, quod not. Venio ad versi. in hoc autem casu, & opp. 8. ab extra. sic. litera dicit, competens iudex in hoc aditus, &c. & non declarat quis sit ille competens iudex: ergo nos relinquit sub incerto, & dubio, contra §. quibus. ff. de no. codi. cōpo. Solu. supplendo, quòd prius iudex offerentis est competens secundum Bald. quia eum addit debitor, ut reus non ut actor. & pro hoc inducit §. de non nume. pecu. l. in contractibus. §. pe. Ego puto verius, quòd ille sit competens qui habet iurisdictionem in loco, in quo debet fieri oblatio. nam ille debet adiri, ut colligitur ex serie, & continuatione huius literę, & suadet ratio, ut creditor ad cuius etiam profectum deponitur, faciliorem exact. habeat, ut hic in fi. & quia non est inutile debitori, quia non compellitur,
16 reuerti cum sumptu, & periculo rei. † Oppo. 9. quòd sola oblatione pignus liberetur, ut ff. de pignor. actio. l. si rem. §. fina. Solu. ut in gloss. super uersi. tollitur. uidelicet, quòd sola oblatio facta in iudicio pignus liberat, ideo pignoratitia competit. ut d. §. fin. quæ nascitur demum debito soluto, vel aliter satisfacto: ut ea. l. si rem, §. omnis. Extra iudicium facta non liberat pignus, licèt contra agentem hypotheca exceptionem producat, ut l. Paulus. ff. quib. pig. vel hypothe. sol. nisi post oblationem sit secuta consignatio, & depositio: quia tunc liberatur ipso iure, ut hic. Et iste passus li-
berationis pignorum est conclusus. † Quæro, quid in pecuniis
17 traiectitijs sit seruandum. respon. vt in glo. † Quæro quam actionem habet creditor contra depositarium. Respondet glo. utilem depositi, vel vtilem in rem, quia directū dominium non est trasla tum, ut in quarta oppositio. Et licèt gloss. distinctiuè loquatur, a
tamen utranque dico competere, quia actiones inuicem sunt compatibiles. Quæro tertiò, si debitor depositum recepit, qua b
actione conuenietur postea à creditore. Et respondet glo. dupliciter. Primo cp utili rei uendicatione, uel ad exhibendum, quasi c
prima non possit experiri, quia extincta. ff. de solu. l. qui res. §. a-
ream. Secundo cp etiam in prima. At respondet ad id, quod di-
cebatur, quod illa erat extincta, dupliciter. vno modo quod non erat extincta, sed exceptione elisa, quæ nūc replicatione iuuatur. hæc procedit secundum opinionem illorum, qui dixerunt cp ipso iure non liberatur, quam reprobauī. in quarto contrario. Alio modo respon. secundum opinionem, quam tenui §. cp ipso iure liberetur. Sed quia illa depositio non duravit, fingitur non facta; & per consequens liberationem non contigisse. Istam tenēt doctores communiter Cyn. & Barto. Sed caue, quia gloss. loquitur per implicatiuam, etiam. vnde supponit prima agi posse & ēt vti-
li in rem. quod non videtur posse stare; quia utilis in rē supponit liberationem contigisse; & primitiua supponit illam non contigisse; & sic cum sint compatibiles glo. non uidetur procedere. l. r. j. de fur. & l. fin. infra de codicil. Possūm dicere ad sustentatio nem gloss. cp dictio, etiam, abundet; vel quod in electione est creditoris, quam illarum producas in esse; ut alias in dicta l. fi. † Quę 18
ro quarto cum gloss. de effectibus oblationis & depositionis; & & dic ut in ea. Vel clarius reassumendo iam dicta sub breuitate; aut quæritur de depositione sine oblatione; aut de oblatione si ne depositione; aut de utraq; id est oblatione & secuta depositio ne. Primo casu depositio nil per se operatur, nisi perquisita perso na, & non sit, cui offerratur. §. e. l. 3. & l. si creditrici. in fin. Secō casu dic. aut oblatio est incongrua loco, uel tempore, & nihil operatur. l. qui Romæ. ff. de uerbo. obliga. & l. si solutura. ff. de solu. & dixi in tertio contrario. Et idem dico, si sit incōgrua re, quia non offertur totum cp offerri debetur; quod quantum sit, dixi in secun do contrario. Aut est in his omnibus cōgrua, & tūc quęritur quò ad impediendum cursum vsurarum, & impedit cursum inchoa ri: sed inchoatum non impedit perfici; vt dixi in quinto contrario. Aut quò ad impediendum commissionem pœnæ: & tunc so la oblatio sufficit. l. Celsus. in fi. ff. de arbit. & l. traiectitiæ. de act. & obliga. Et est ratio; quia pœna venit committenda, sub conditione si non fiat; ideo cum per offerrentem non stet, sed per recipere debentem, commissio pœnæ non debet procedere. argu. ff. quando di. leg. ce. l. si post diem. §. item si quæ. Nec obst. j. de iure emphyteu. l. 2. vt ibi dicam. Aut quò ad liberationem pigno. & di stingue. Aut est facta in iudicio, & liberat ipso iure; aut extra, & li berat ope exceptionis; vt dixi in nono contrario. Aut quò ad libe rationem conseruandam ab eo quod offertur, tunc interitu eius non secuto non contingit liberatio. eo secuto liberatur ipso iure, si erat species debita; Sinautem quantitas, ope exceptionis. ff. de solutio. l. qui decem. in principio. & dixi in primo contrario. Fallit in duobus casibus, in quibus liberatur etiam non secuto interitu. l. quidam. infra de conditio. inser. & in illo impropriè dicitur fallere; vt dixi in sexto contra. & in l. j. infra de succepto. & arca. & rationem assignaui in octauo contra. † Ex prædictis patet, 19
quod oblatio sola [c] facit periculum interitus transire in creditorem; quia cum constituit in mora; similiter & moram purgat. l. semel mora. ff. soluto matrimonio. Tertio verò casu locum habet. l. ista. in qua habes, quod oblatio & depositio secuta liberat à debito ipso iure; vt dixi in quarto contratio. Similiter & pignoratitia actio etiam impedit cursum vsurarum, nedum in-
choandarum, sed etiam inchoatarum. Iuxta hoc quærit gloss. eadem; quare sola oblatio non impedit cursum vsurarum inchoarum; & tamen facit transire periculum interitus. Et respondet, assignando duas rationes. Vna est, quia interitus consistit in his, quæ consignari non possunt; vt sunt animalia; ideo sufficit oblatio sola, ex quo non potest habere locum consignatio; sed ea, in quibus consistit vsura, possunt consignari & deponi; ideo si non fecit, merito vsura non currit. hæc ratio non valet; quia & ea, in quibus usura consistit; vt sunt res consistentes in pondere, numero vel mensura, peremptionem, & interitum recipiunt; ideo debitor quantitatis post oblationem secuto interitu liberatur, l. qui decem. de solutionibus. quod esse non deberet; quia consignare potuit. vnde gloss. aliam rationem ponit; videlicet quod interitus, qui sequitur, est rei quæ offertur; sed usura quæ postea currit, non est in eo quod offertur, nec eius pars. Sed quid ultra hoc? attende. hæc ratio diuersificat potius casus, quam adnectat diuersitatis rationem. Ideo videtur secundum doctores dicendum, quod ratio est: quia propter moram, quam fecit creditor, nihil abest debitori, sed potius adest: quia utilitatem recipit ex pecunia; & ideo soluat usuram initiatam in recompentationem utilitatis, quam percipere potest; sed cum interitus sequitur, deficit nedum utilitas, sed & ipsius rei substantia; ideo ab omni eo liberatur. sed forte gl. aliud
21 uoluit. † Itē iuxta prædicta formo aliud dubiū, quare sola oblatio debiti

ADDITIONES.

a ¶De gabellis vero. Adde Soc. consi. 247. incip. circa primum consultationis, in princ. cum seq. vbi hoc idem allegat & tenet.

b † Colonus partiarius. Adde de vtroque dicto Bal. in l. fi. j. de condi. in ser. Bal. j. eod. nu. 28. in 27. q. & in l. merces. §. vis maior. ff. locati. & doct. in l. eum fi-
hus. §. fi. ff. de verbo. obl.

c † Oblatio sola. Adde Angel. in l. si mora. ad fin. ff. solut. matrimon. & Bartol. in l. quinimo. §. primo. ff. mandati. & in lege nec creditores, infra de pigno. actio.

debiti facta in iudicio, liberat ipso iure pignus, l. si rem. §. fi. ff. de pig. act. & dixi in nono 5. & tamē non liberat a debito principali, nisi consignatione, & depositione secuta, vt hic. Quidam hoc soluere nescientes dixerūt, [a] alterum de duobus dicere necesse est, vel cp oblatio facta in iudicio non liberet ipso iure pignora, sed demum depositione secuta, vt hic, & ita intelligunt dictū. §. fi. vel si liberat ipso iure pignora, eodem modo liberat a debito, quod ipsi nituntur etiam sic probare; pignoratitia nascitur demū soluto debito, vel aliter satisfacto. l. si rem. §. omnis. ff. de pig. act. ergo ad liberationē pignorū debitū intelligitur solutū, vel aliter satisfactū. & quocunq; eorum dato, contingit liberatio a principali, arg. ff. si cer. peta. l. si ego. §. fi. & ff. de contrahen. empt. l. vt res. ergo, &c. pro istis facit l. si debitor. ff. de so. & quod ibi not. glo. Sed ga Doct. communiter tenent, cp oblatio etiam facta in iudicio nō liberet a principali debito ipso iure, nec per exceptionē, quicqd dicat glo. in d. l. si debitor. & bene, quia absurdū esset, vt rem haberet, & liberationē consequatur, ideo assigno talem diuersitatis rationem, videlicet, cp ideo pignus liberatur, quia pro satisfacto, quantū ad pignus, habetur; tū qa de minori præiudicio tractatur, & ideo facilius hæc interpretatio conceditur; tum qa non omnis satisfactio liberat a debito, licet pro tunc contentum reddat debitorem, d. l. si ego. §. fi. & d. l. vt res. quæ hanc partem probant.
a Creditor ergo non recipiens debitum [a] ei in iudicio oblatū, non interpretatur debitum remittere, qa hoc non agit, sed contentatur, vt debitor adhuc apud se retineat, & ex hoc interpretatur ei satisfactū, vt pignora reddat; puto tamē cp si ab eo pignora repetantur, poterit ipse petere debitum, quia licet sit nata debitori pignoratitia, tamē ei ob. exceptio, nisi in priore obligatione perseueret. Et istud vī mihi de intentione, & mente d. l. si rem. §. fi. alias dutum, & asperum vī, si pignora restituere tenetur, absque debiti solutione petita, cū non purget moram, & aduersarium constituat in mora. Quæro, an a quolibet extraneo pro debitore offerente, consignante, & deponente, debitor liberetur; glo. j. de sol. Obsigna. vī tenere, cp sic, quia soluere pōt, l. soluendo. ff. de neg. gest. sed hæc omnia habent vim so. vt hic, ergo, &c. & pro hoc vī specialiter, quasi casus, ff. de so. l. qui decem. §. cum mihi. in fi. facit ff. de cap. l. postliminij. & ita pertransit communis opi. Quod Bal. fatetur, nisi debeatur ex causa, ex qua oporteat debitorem non solum soluere, sed etiam ius creditoris recognoscere, vt in emphyteuta, & feudatario, quia tunc creditor non tenetur recipere, cum non habeat mandatum ante apocham recogni. faciendam, l. plures apochis. §. de fide instrumen. Interest enim tunc sua non recipere; secus si non interesset, l. 2. post princ. ff. solu. matrimo.

ADDITIO.

a ¶Creditor ergo non recipiens debitum, &c. Adde Bal. & Ang. in l. j. & ibi bo. tex. ff. qui po. in pigne. hab. & in l debitor. & ibi Flo. ff. de compen.

LEX XX.

1 *Defensio competens reo, competit eius fideiussori.*
2 *Fideiussor, qui soluit usuras hodie indebitas, an possit eas a reo repetere.*

Constitutionibus. Sicut reus vltra vsuras legitimas non tenetur, ita nec
1 eius mandator, vel fideiussor. h. d. † Not. cp defensio competens reo, competit eius fideiussori, seu mandatori; siue ipso iure competat, vt hic, siue ope excep. vel alio modo, vt §. de non numerata pecunia. l. tam mandatori. † Quærit Iac. de Are. [a] & Cy. si fide-
a iussor soluit vsuras, quæ hodie sunt indebitæ, an illas possit a reo repetere glo. formatillam q. in c. peruenit. extra, de fi. & ibi recitat varias opi. Quidam enim dixerunt, cp sic, quia de natura fideiussionis est, vt fideiussor seruetur indemnis, d. c. peruenit. Alij cp non, quia, aut soluit scienter indebitum, & non repetit, quia donare videtur; aut per errorem iuris, & idem. vt non repetat, quia
1 iuris ignorantia ei nocet, ff. mand. l. fideiussor. §. non male. Alij hoc fatentur, nisi fuisset astrictus ad soluendū vinculo sacramenti, [b] quia tunc non potuisset exceptionem opponere, vt in c. debitores. extra, de iureiur. Alij, cp nec vinculum sacramenti habet ei prodesse, quia potuit ab eo absolutionem petere, c. i. extra, de iureiurā. Concludit Iac. de Are cp iniquum est dicere, cp a debitore non possit repetere, tamen si non potest, repetet a creditore condi. ex l. siue ex decre. l. debitores. §. alleg. Sed oppositiones iste ho die sic concordantur, quia aut fideiussor ignorabat contractum vsurarium, & tūc a reo repetit, arg. ff. mand. l. si fideiussor. in prin. Aut sciebat, & tūc aut hoc probare non poterat, & a reo repetit, quia non tenetur ad iudicium prouocare, si non potest probare, l. si procur. §. si ignorantes. ff. mand. nec etiam ei potest imputari, quod indebitum soluit, quia debitoris tacito mandato dicitur fecisse, q. eum hoc promittere fecit, l. indebitam ff. de condic. indeb. Aut hoc ,pbare poterat, & tunc erat astrictus vinculo sacramenti, & adhuc repetit a reo; nec ei de absolutione a iuramento, quā nō petiit, potest obiici, quia licuit ei suo pudori parcere, & fidem suam iuramento firmatam implere, l. Quintus Mutius. ff. mand. Aut non erat obligatus cum iuramento, & tunc imputet sibi. ga a reo non repetit, l. exceptione. ff. de fide. & l. argentarius. §. cum autem. ff. de eden. licet tamen a reo non repetat, dico, cp a creditore repetere potest, etiam si sciens fuit, vel in iure errauerit; licet glo. in d. cap. peruenit. dicat, cp donare videtur, & male, quia delictum vsurarij admixtum huic solutioni, & receptioni, non facit

donationem censeri. Æquiparatur enim raptori, ideo quod recipit ablatum censetur, vt in c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. Salyc.

ADDITIO.

2 †Quærit Iac. de Are. & Cy. Adde de hoc quæsito uidendum, l. si mandato. §. fi fideiussor. ibi in ista ratione, &c. ff. mand. & per Ioan. in reg. damnum. extra, de reg. iur. lib. 6. in Mercur. Bal. in l. fi. ad fi. infra, de excep. rei iudic. & Bart. consi. suo, incip. in quæstione prædicta, uidendum est.

LEX XXI.

Si vsuras. Simpliciter solutum creditore volente, cedit in debitum vsurariū, seu prius in vsura, quàm in sorte. h. d. Opp. cp imò in sortem tantum, vt ff. de solu. l. in his. §. Imperator. & l. Paulus. Solu. vt in glo. j. Oppo. ad idem, vt in gratius debitū, & sic in sorte, vt ff. de sol. l. j. 2. & 3. Sol. vt in glo. fi. Et attēde circa id, quod gl. dicit de eo, quod fideiussorio nomine debet, bene dicit actiue intelligendo, non passiue; puta, si cp eo alius fideiussit, qa tūc in liberationē illius primo cedit, q̄ in propriā, vt ea. l. 3. in prin. ver. grauior. quod no. & adde, quod no. in d. l. j.

LEX XXII.

Pignoribus. Pignus datum sorte soluta retineri non potest pro vsuris, nec pro pœna, nisi sit dictū. h. d. Vel aliter; Pignus datū pro sorte, & cp vsuris, pōt cp vtroq; retineri; pignus vero datū pro sorte tantū, non pōt retineri cp pœna. h. d. quod no. adde §. eo. per retentionem. Barthol. de Salyc.

LEX XXIII.

Oleo. Ratione incertitudinis conceditur, quod alias non concederetur. hoc dicit. Vel magis ad literam. Creditori olei mutuo dati potest vsurarum nomine cōstipulari plus sibi reddi, nec consideratur, quòd illud plus contingenter possit excedere legitimum modum vsurarum. hoc dicit. & vide, quod dixi supra eod. l. si ea pactione.

LEX XXIIII.

Si mater. Etiam mater gerens negocia filij tenetur ad vsuras pecuniæ, quam potuit fœnerari. hoc dicit. Ista l. fuit crudelis in matre. Oppo. de l. qui semisses. ff. eod. Solu. quòd hæc secundum illam, scilicet, si dominus consueuit fœnerari. Hodie vero consueuit, vel non dominus fœnerari, non tenetur gestor, nec administrator, cum vsuræ sint illicitæ, vt dixi supra eod. authen. ad hæc. Et, quia nec pro alio, quis tenetur delinquere. 46. distinctio. cap. sicut.

LEX XXV.

Proauro. Species potest dari æstimata, vt eius æstimatio conuertatur in mutuum, & tunc creditor potest stipulari vsuram. hoc dicit. Not. quòd speciei æstimatæ accedit vsura. Oppo. de l. fideicommissariæ. §. fin. ff. eodem. Solu. quòd hæc species fuit æstimata, ibi non, vt in glo.

LEX XXVI.

1 *Principali sublato tollitur accessorium. & nu. 3.*
2 *Præscriptio multiplex, quando requiratur.*
4 *Interesse promissum per stipulationem, forte soluta peti potest.*
5 *Personalis tollitur sublata hypothecaria.*
6 *Auaritia in quibus personis sit vituperabilior.*
7 *Vsurarius pro instrumento recolligendo de sorte nil retinebit.*
8 *Vsuræ, an possint in seculari foro repeti.*
9 *Vsurarum cognitio, ad quem spectat iudicem.*
10 *Vsuraria causa ad ecclesiasticum iudicem remittetur.*

Eos. Primo prouidet, ne fructus, vel vsuræ petātur ab eo, qui in principali debito est tutus præscriptione. Secundo prouidet in vsurarum moderatione; secunda ibi, super vsurarum. prima pars hoc dicit. Debitor tutus in præscriptione principaliter re, vel quantitate, non potest conueniri in fructibus, nec vsuris medij temporis. † Nota ibi, principali enim, &c. cp sublato principali præscriptionis tollitur accessorium, siue sit fauorabile. vt fructuum, siue odiosum, vt vsurarum. No. fortius, cp accessorium quantuncunque sit annuum, tollitur vnica præscriptione, qua tollitur principale debitum. Venio ad apparatum, & prima glo. quærit, si hypothecaria esset sublata decem ann. inter præsentes, vel viginti inter absentes, vt l. j. & 2. infra, si aduer. cre. an quia durat personalis, poterit agere pro vsuris, sicut potest pro principali debito. Et attende, quia glo. se inuoluit propter intelligere. de Iui. pig. infra. quæ quæstionem istam non attingit. Ideo respondēdo ad quæstio. dic, cp agi potest pro vsuris ex sua propria stipulatione, quæ non est sublata, & idē si debeantur ex officio propter moram, quia & illud durat, quandiu principalis cui deferuit, l. 4. j. depositi. fed hypothe. pro vsuris agi non potest, imò nec pro debito principali, vt perinde sit in effectu, ac si a principio pignora non interuenissent. Nec ob. Intelligere, quia loquitur econtra, quando principalis est sublata, & durat hypothe. quo casu, an hypothe. possit pro vsuris intentari, nihil dicit. Illa. fed dixit Ioan. cp sic, si pro usura pignora erāt obligata. Sed replicabis tu, quomodo agetur pro usura hypothe. cum principalis stipulatio usurarū, quæ potest dici accessoria respectu sortis, sit sublata præscriptione. Respon. glo. hoc euenit, quia hypothe. nō est sublata, cū per se sub sistentiam habeat, quia tempus uitæ eius est a iure p se seorsum statutū a principali suo, iō una præscriptione non tollitur, & hoc uult ista glo. scabrosa, quam Doct. non sunt uisi declarare. Et no. quod stipso usurarum in glossa appellatur, qnq; accessoria, &

hoc respectu sortis,& tunc sunt duæ accessoriæ, vna vsurarū, alia hypoth. quandoq; appellatur principalis respectu hypothecariæ pro vsuris, quæ ei accedit, & sic diuersis respectibus dicitur prin-
2 cipalis,& accessoria. † Opp.modo cum seq.gl.quod vna præscriptio non sufficit, quia vbi est annua præstatio, ibi multiplex requiritur præscriptio inchoanda a principio cuiuslibet anni, non ab exordio contractus,seu promissionis, vt ī.de præscri.30.ann. l.cū notissimi.§.in his.Glo.so.dupliciter.Primo,quod hoc odio vsurarum,sed hoc non valet; quia,& in fructibus hic loquitur,q odiosi non sunt.Secundo,remittit ad no.in contra.& ibi datur vna sol.ꝙ hic in accessorijs,ibi in principalibus, & licet glo. ibi videatur recedere ab ea, quasi idem sit in principalibus per stipulationē debebitur,& aliud in legatis,multi tamen ipsam tenent,vt ibi dicā.
3 † Opp. ad generale, quod sublato principali non tollitur accessoriū,l.intelligere.ī.de lui.pi.Sol.gl.quod ibi de alio accessorio loqtur, quia de hypothe. quia non tollitur per præscriptionem principalis,hic de accessorio vsurarum. Et ratio duplex redditur,vna, quia illud accessorium hypothe.est fortius,& potentius,quia reale,ideo non tollitur sublato principali, vt viliori, & minus potēti. Alia ratio est,quia tempus vitæ accessorij hypothet.est per se statutū a iure, & seorsum a suo principali, ideo non tollitur tēpore, quo suū principale, hic vero tēpus vitæ accessorij non est per se, & seorsum statutum a suo principali, ideo tollitur vna cū principali, vt hic. Sed meo iudicio hoc indiget aliqua declaratione, videlicet, quare l.tempus in hypot.statuit separatum,& maius,q̄ in principali. Et huic videtur respōdere Cy. quia non est fundatum super æquitate sui principalis,& aliter non declarat; forte vult dicere,ꝙ hypothecaria additur,vt principalē roboret,& vt ei addat pro sui faciliori exactius reale hypothe. quod est persecutorium
4 rerū,& bonorū debitoris. † Opp.ad idē de l.cētum Capuæ.& l.fi. ff.de eo quod cer.lo.vbi interesse per stipulationē promissum potest peti sorte soluta. Solue,vt sequitur in glo.vsq; ad fi.videlicet, quod accessorium quod dētur, aut dētur officio, & tunc quādocunq; tollitur,principale tollitur,& illud,qa officiū mercenarium vltra non durat,l.4.ī.deposi.& s̄.eod.l.in bonæfidei. Aut debetur iure obligationis, & ac. & tunc, aut principale tollitur præscript. & tūc,& ipsum accessorium tollitur, vt hic, & intelligo de accessorio,in quo veniūt accessiones, vt vsuræ,fructus,vel interesse,nō de accessorio hypot.ꝙ est rerū persecutorium,quia in eo dic,vt s̄. Aut principale tollitur per sn̄iam, vel sol. & tunc accessorium nō est sublatū,l.j.s̄.de iudi.& d.l.centū.& l.fi. & rō diuersitatis est,qa negligentia pariter concernit vtrunque, ideo præscriptione,quæ causatur a negligentia,merito tollitur vtrunque,sed sententię solutio concernit tantū causam,ex qua fertur, vel soluitur, ideo vltra se non extendit,& hoc vult ista gl. quæ est no.maxime in eo, quod dicit de sn̄ia, qa cōsueuimus dicere, qđ in sn̄ia absolutoria si cā inserta est sufficiēs ad remouendū principale, & accessoriū, tūc tollat vtrūq;,si alterū tm̄,tunc illud solū tollat.Sinautē dubitat,qa cā forte nō inseritur,tūc ista gl. sentit, quod vltra sortē deductā in iudicio se non extendat sn̄ia, iō oblō accessoria sup vsu-
5 ris durat.†Oppo.ab extra,si verū est quod hic dr̄,ꝙ sublata hypo-
a the. sit sublata psonalis [a] ꝓ vsuris, seqtur quod sublato accessorio tollit ipsum principale,quod esse nō dēt,cū principale nō dependeat ab accessorio,sed eꝯ.ff.q.mo.pig.vel hypo.sol.l.j.§.cū vēdito. & ex his q̄ dixi in q.formata,in j.gl.Sol.qđ non est verū,qđ stiplō vsurarū hic perimat ex peremptione hypoth. sed ex pscriptione, quæ est sufficiēs pro vtraque. Opp. ab extra,ꝙ fructus minori tēpore præscribantur,quàm triennio,ff.de vsucap.l.sequitur. §.fructus.& quod ibi not.Solu.quòd ibi petuntur vt sui,hic vt debiti.

ADDITIO.

a †Sit sublata personalis. Adde ultra ea,quæ no.hic Bal.nu.3.uer.quarto oppono.eundem Bal.in l.cum notissimi.in princ. & quod ibi no.in apostil.ad ipsum,per Alex.infra,de præscrip.30.annorum.

§.Super vsurarum. Hic secūda pars legis, qua prouidet super vsurarū moderatione, & primo generalē taxationē super diuersitate personarū, & transiectitiæ pecuniæ ponit; secūdo consuetudinē ꝯriam mandat non seruari; tertio, conuentiones in eo,quod excedant annullat; quarto, ꝯ fraudes ꝓuidet; secunda ibi,nec liceat; tertia ibi,si qs aūt; quarta ibi,machinationes.Casus.Modus vsurarū hic taxatur secundū varietatem personarū,nec consuetudo,vel conuentio ꝯria est seruanda,& si dubitet,an in fraudem psona sit interposita,vel nō,ad sacramentū purgationis recurrit. h. d. Modū tamen vsurarum collige ex his versibus. Discant illustres stipulari posse trientes.Et mercatores sibi posse quærere besses.Quærere semisses pāt cōiter omnes. In transiectitijs vires centesima su-
6 mit.†No.ꝙ auaritia magis est detestanda in positis in dignitate,q̄ in alijs. No.ꝙ mercatoribus magis licet, q̄ in alijs;forte,quia maiora lucra sunt facturi, si in mercantijs inuestissent. Et sic not. ꝙ mercatorū maior est cupiditas,& auaritia. Not.ex ver.nec liceat,
a quod cōsuetudo, vel statutū [a] de vsuris præstandis ꝯ ius cōmune non valet. Ex quo collige, ꝙ cū q̄libet vsura sit hodie prohibita, nisi quatenus cōcernat interesse,vt dixi in auth.ad hæc.quod statutum nullo modo est obseruandū. No.ex ver.si quis.quod vsu-
7 rę receptę extenuāt sortē. † No.ex ver.interdicta.qđ vsurarius nō
b pōt aliqđ retinere de sorte [b] ꝓ recolligēdo instrumētum a tabellione. Et hic dicit Cy. quod debitor nō tenetur reficere creditori expēsam instrumēti,quod fatētur Doc.nisi debitor fuerit in mora soluēdi,ita qđ eius mora fuerit cā recolligēdi instrī,ar.ex̄,de fi.de.c.puenit.in ver.alioquin. No.ex ver.si machinat.qđ psūmptio est ꝯ fęneratores,vt studeāt fraudibus,& qđ noīa aliorū sępius faciāt poni in fraudē.Itē no.ex fi.qđ pp difficilē ꝓbationē fraudum venit ad purgationis sacrm̄,qđ pstat,arg.vt cōstitutio Epi,q̄ in ꝓbando aliquē vsurariū pbet faciliorē modū,valeat,qđ dicit Bal.se putare verū,& nil allegat. Glo. op.qđ alijs casibus vsura aliter,& aliter,q̄ hic statuat,debeat,vt ff.eo.l.frumēti.& authē.ad hæc. Sol. vt gl.cōfitendo ꝯria,& signa gl.hodie,tn̄ nulla vsura debet,vt dixi in auth.ad hęc.Quærit gl.qd si iurauit seq cōsuetudinē,& dicit ex quo cōsuetudo,& statutū nō valet,iuramentū,quod tendit ad corrobora.vel obseruantiā statuti,nō valet,l.non dubiū. s̄.de leg. qđ no.ꝯ miseros Ptātes; Secus dico,si iuramentum tēdit ad aliud dandū noīe vsurarū,nō habito respectu ad statutū,qa tūc iuramētū est seruandū, nisi impetrata sit abso. vt extra,de iureiu.c.debitores.& vltra hoc vide,q̄ dixi in authē.ꝑterea.s̄.de sacrosan.eccle. Quærit gl.an ꝑ consuetudinē minui possit modus hic statutus,&
8 dicit,ꝙ sic,& bene,& vide,qđ no.in clemē.j.extra,de vsu. † Quæ-
c ro, utrū in foro seculari possint usuræ repeti, [c] uel ꝯ debitorē de ꝯctu usurario excipi,ut sic iudex secularis cognoscere possit,glo. iuris canonici tam Ber.in c.cum sit.extra,de foro cōpetē.quā glo. Ioā.And.in clemē.dispēdiosam.de iud.tenet,ꝙ non,qa crimē est ecclesiasticū, iō iudex secularis de eo non cognoscit, ut extra,de foro cōpetē.c.ex tenore.& 11.q.j.si qs cum clerico.uer.sinautem crimen.Sed quidam alij,ut Hug.& Lau.dixerunt,ꝙ uterq; iudex tam laicus,q̄ ecclesiasticus est cōpetēs iudex, cū & hoc crimē sit etiā ciuile,quia usuræ ēt a iure ciuili sunt prohibitæ. Et hoc tenet Archidia.q.14.quid dicam. Pau.de Leaza.ut refert Bar.in l.Titia. ff.sol.me dicebāt,ꝙ si solū est dubiū iuris,i.qa in facto partes sunt concordes,sed discordant in iure, qa unus dicit factum illud esse usurarium,alter non;tūc cognoscit tantum ecclesiasticus. Sinautem dubiū principale sit facti, quia actor dicit, ꝙ mutuauit 300. reus dicit,quod non fuerūt,nisi centum,sed maior summa fuit in instrumento apposita in fraudem usurarum, tūc iudex laicus co-
9 gnoscere de hoc potest,& cum hoc transit Bar.†Ego dico,quod antequàm essent decretales, & decreta,iudex laicus cognoscebat de usura illicita, cū igitur hodie omnis usura sit illicita sequitur, quod cognoscere potest, ex quo non reperitur expressim ꝓhibitus. Et ideo mihi uidetur dicendum,ꝙ in casibus,qui de iure ciuili nullo modo censentur usurarij, sed de iure cano. sic iudex ecclesiasticus tantū cognoscere potest, qa crimen tunc est ecclesiasticū tm̄. In casibus uero,q de iure ciuili cēsentur usurarij,licet in illis usura nō esset olim ꝓhibita usq; ad certum modum, dico quod sicut cognoscebāt de usura supra modū uelut illicita,sic & hodie cognoscunt de ea,quę est ī.illū modū,cū totus modus hodie sit illegitimus, & forte ꝙ si repeterentur data, ut simpliciter data ob iniustā causam,non addendo ꝙ in præiudiciū animę suę reus teneret,& possideret,& restituere nollet, ꝙ indubitāter coram laico peti possent; quia tunc non rōne pecuniæ, & criminis ecclesiastici repetuntur.Epi tn̄ ista nolunt audire,ut commodius suæ curiæ cedant. Scias tamen, quod ubi in foro ecclesiastico ꝓcederetur,cōmissio dēt esse summaria,ut in clem.dispendiosam. s̄.alleg.quod nō esset,si in foro seculari cognosceret,ut ibi no.gl.
10 quod not. † Vnū non omitto,quod te oīno scire uolo,de quodā statuto,quod Doc.Cano.inter quos fuit Ioā.Cald.& Ioā.de Lig. ad euitationē dictarū remissionū fecerūt fieri in Bon.quo sic cauetur in forma,si coram aliquo officiali cōis Bon. incidēter ꝓponatur, qđ cā de qua agit est usuraria, iō ad ecclesiasticū iudicē remittēda,ꝓponēs ꝙ remittat, in hoc nō audiat,sed officialis, corā quo proposita fuit exceptio usurarum, ipsam admittat, & de ea cognoscat modo,& forma,qbus cognoscere debet de alijs exceptionibus peremptorijs, secundū formam statuti cōis Bononien. & ꝓbationes factæ de dicta exceptione per testes, uel instrumēta pręsumpte, uel alio modo, illū effectum habeant, quē habere deberent,si facta forent in foro ecclesiastico,etiā si de iure ciuili, uel

ADDITIONES.

a †Consuetudo,uel statutum. Habes hic,quòd non ualet consuetudo,uel statutum de usuris,quantuncunque minimis præstandis,de quo dixi supra proxi. & isiis adde Bart. omnino in l.cunctos populos. supra, de summa Trinitate,& fide catholica.

b †Non potest aliquid retinere de sorte. Vide pro hoc dicto Bal. notabiliter in l.fi.supra,de condic.ex lege.& in l.non ignorat.infra,de fru.& li.expen.

c †Repeti.Quòd usurarum repetitio fieri possit in foro seculari.Card.in clem.j. 18.q.de usuris. Vbi uide omnino. & Pau.de Cast.& Alexan. in l.si non for.in prin.de condict.indeb.ubi dicunt de consuetudine non repeti,nisi in curia Episcopi:uide etiam Card.in §.fi.15.q.& seq. ubi loquitur de usura dotis repetenda a marito,qui non debet audiri petens se remitti ad iudicem laicū, alias dic,ꝙ si laicus fatetur se usuras recepisse,potest in foro laici conueniri,alias non. Alex.& Pau.de Cast.in d.§.si quis post.& Bal.hic,& per Fely.consil.92. & consi.42.& plenius per Alex.ubi supra.

†Adde ultra ea,quæ notat hic Bal.& post eum Alex.in apost.nu.3. uer.quæro utrum in foro seculari,in apost.in uer. Bar.in l.in omni nouatione.nu.j. uer.ego dico sic.& ibi posui in addit ad ipsum,in apost.in eo.uer. supra,de sacrosan.eccle.& quod notaui post Lanfran. de Oria. in c.quoniam contra. §.confessiones.nu.8.uer.subiungit etiam Bal.extra,de probatio.

vel quocunque statuto prædicta carerent effectu,& hęc inuiolabiliter obseruentur,nisi coram iudice ecclesiastico ante peti.porrectam, coram officiali communis Bono. fuisset causa vsurarum inchoata per petitionem,& citationem partis inde secutam. Patet quod Doct.prędicti sentiunt,ꝙ de incidenter proposita iudex ciuilis cognoscat, sed volunt, ꝙ probationes ita sint faciles in foro ciuili,sicut in ecclesiastico,quod no. De principaliter proposita silent,vtpote,vt magis dubia, & hæc sufficiant.

LEX XXVII.

1 *Lex noua,qualiter ad negocia præterita trahatur.*

De vsuris. Hæc lex disponit,vt creditores, qui stipulati fuerant vsuras, vltra quàm dictet præcedens constitutio, illas exigant secundum ꝙ fuerant stipulati, pro tempore, quod fluxerat ante illam constitutionem, & pro tempore,
1 quod postea fluxit,seruent constitutionem.†Et ad hoc no.quòd lex noua trahitur ad negocia præterita, quatenus pendent de futuro,non quatenus robur,& perfectionem receperunt pro tempore præterito;de quo plenius dixi in l.leges.supra,de leg.

LEX XXVIII.

Vt nullo. Sicut vsura vsurarum non potest exigi; ita nec in sortem singulis annis imputari, alias lex esset imposita verbis,& non rebus. hoc dicit. Et sic hæc lex obuiat fraudibus fœneratorum, qui in fine anni conuertunt illas in sortem.Sed glo.hic posita dat remedium,quod vsurarij faciant in fi. anni sibi vsuram solui, vel in conspectu eorum offerri,& deponi, & postea illam in causa mutui cōcedant,arg.l.singularia.ff.si cer. peta. Sed Bal.dicit hoc non procedere,arg.l.qui sic.ff.de so.& qa manifesta fraus colligitur ex tali actu,ergo &c.vt s̄.eo.l.eos.ad fi. & hic.Non ob.l.singularia.quia ibi nulla fraus colligitur.Salyc.

¶De nautico fœnore. Tit. XXXIII.

¶Quia in nautica pecunia,quędam sunt specialia,ideo de ea specialiter subijcit.Quæro,quæ sit nautica pecunia.Et dic,vt in gl. Et attende,quòd nisi expressim creditor in se recipiat periculum,remanemus in iure communi,vt infra eo.l.2.l.fi. & sic debitoris est periculum.l.incendium.supra,si cer.pet.& ideo tunc vsurę centesimæ locum non haberent,sed aliæ, de quibus supra,titu.j. l.eos. Est enim vsura centesima precium periculi recepti, ff.eod. l. periculi.Et ideo,si conuentum sit,vt creditoris sit periculum,potest ipse centesimam vsuram stipulari, & si stipulatus non fuisset, & tunc an sibi centesima debeatur propter periculum susceptum, non reperio iure cautum,ideo sto regulæ,quæ vult,quòd in contractibus stricti iuris vsura non debeatur citra vinculum stipulationis,l.quamuis.supra tit.j.& quia in eod.tit.l.eos. versic.in traiectitijs.tex.vult,quòd debet stipulari.

LEX PRIMA.

1 *Metu pericul',si quid concedatur,metu sublato,id ipsum prohibetur.*

TRaiectitiam. Pro tempore, quo creditor suscepit periculū traiectitię pecunię,vsura centesima debetur,pro tempore sequenti communis: hoc dicit, cum gl.
1 †No. quod metu periculi cōcessum metu sublato dicitur prohibitum,& ad ius commune redactum. Ex quo dicit Bal. ꝙ bailia, vel arbitrium aliquibus concessum in tempore guerrę,& discordię,non potest exerceri tempore pacis, & concordiæ,quia finitum intelligitur, quod not.Salyc.

LEX II.

1 *Nauigare per mare,periculosum est.*

a **Cum dicas.** [a] Pecuniæ nauticæ debitoris est periculum,nisi aliud fuerit conuentum. hoc dicit. No.ꝙ a iure communi nō receditur,vbi pactum contrarium non reperitur. Est autem de iure communi, vt pecuniæ mutuo datæ periculum sit debitoris,l.incendium.s̄.si cert.peta.Et no.gl. quæ vult,quòd vrbs sacra proprie est Hierusalem,& de ea per ta-
1 lia verba intelligitur, nisi aliud exprimatur. † Item not.nauigare per mare est timendum, quia non est sine periculo, ideo nauta non est sine culpa, quando eundo Venetias intrat mare, cum
b possit ire per lacunas; [b] facit l.proxi.& ff.ad l.Rhod. de iact.l.si vehenda.§.j.& pro hoc glo.bona,in l.eos.§.fi.ff.de fal.homini enim potenti, & crudeli æquiparatur mare, vt l.3. ff. de do. causa mor. Et est ratio, quia aduersæ maris procellæ nemini parcunt, & inexorabiles sunt,quia precibus non flectuntur. Barth.de Salyc.

ADDITIONES.

a ¶Cum dicas. Vide Bal.in l.& cum proponas, seq. ubi quòd culpa est nauigare per loca insolita.

b †Cum possit ire per lacunas. Adde unum uerbum multū not. per Bal.in l.quia nonnunquam.infra,quæ res uen.non possit.

LEX III.

1 *Periculum,quomodo quis in se suscipere dicatur.*
2 *Merces licitæ propter illicitas confiscandæ.*
3 *Merces illicitas portans capite plectitur.*
4 *Merces prohibitæ,si confiscentur,an ēt currus super quo feruntur,perdatur.*
5 *Merces qualiter scientur esse magistri nauis.*
6 *Portans bladum extra territorium,quando puniatur,stante statuto,&c.*

a **Cum proponas.** [a] Casus.Suscipiens in se periculū nauigationis,intelligitur suscipere periculū fortunę,nō debitoris culpæ.h.d.†No.ꝙ suscipiēs in se periculum,intelligitur illud suscipere, qū non prouenit ex culpa alterius partis,sicut si quis promittit aliquem non inquietare, intelligitur ꝓmittere nisi causa ex illius parte ꝓcedat,l.cū venditores.ff.de verb.obliga.No.ibi,nec loco quidē nauigij seruato,ꝙ in culpa est,q cōsuetū nauigij locū nō seruat,quod facit ad id,quod in præced.l.dixi. Itē no. bi,illicitis cōparatis mercibus, quod culpa est illicitas merces ponere in naui. †Itē no.ꝙ pp illicitas mer-
2 b ces cōfiscantur ēt licitę, [b] & nauis ipsa; cōcor.ff de publ.l.cotem. §.dn̄s.& §.illicitarū. In ꝯrium vr̄ casus,ff.de publi.l.si publicanus. §.j.ibi,si quid amplius,&c. facit ff.de aqua plu.arcen.l.j. §.idē Labeo.qa si alius est dn̄s nauis,q̄ is q imposuit,& ipse ignorans fuit, nauis nō publicat.vt eo.§.dn̄s.in fi.Quidā soluūt hæc ꝯ,quod interdū oīa sunt eius,q merces illicitas imposuit, & tunc oīa confiscantur, vt hic; nā & pecunia mutuata hic erat sua, licet creditor periculū receperit,l.2.ff.si cer.pet.Aut nō oīa sunt sua,& tūc illa, q̄ sua nō sunt,nō publicātur,vt d.§.dn̄s.in fi.Sed hæc sol.non placet qbusdā p d.l.si publicanus. vbi oīa erant eius, & tn̄ licita non publicātur. Alij igitur dixerūt,aut confiscatur cōtinens, vt nauis, & tūc oīa in eo contenta confiscantur,vt hic,arg.ī.de incest.nup. l.cū ancillis.aut continens non confiscatur,& tūc solū illicita cōfiscabūtur. Et idē,si essent plures species,& nō esset dare aliquod continens,vt plures equi,vel salmæ,vt d.l.si publicanus. Ista solu. mihi non placet,qa sicut si continens non est suū, illud nō publicatur, vt d.§.dn̄s. ita nec contenta, quæ sua non essent; præterea irrationabile est,vt alterius odio alter prægrauetur. Alij igitur, vt Cy.& Bar.dixerūt,quod non sua nunq̄ publicētur, sua aūt oīa publicātur,qū pp illicitas merces ipse venit puniēdus capite, qa tūc ex consequētia pœnæ capitalis oīa publicantur, l.q. vltimo. ff.de
3 pę.†Quod aūt iste,q illicitas merces exportat,capite puniatur,ꝓbatur ī.q̄ res exp.non po.l.2.& ita hūc tex.intelligūt. Ista sol.adhuc nō est perfecta: & nō sua qñque publicātur, vt nauis, qū dn̄s sciēs fuit,vt d.§.dn̄s.& si illa litera bene ponderet, ibi publicātur, non qa magister nauis,vel gubernator puniat capite,sed solū,qa in ea illicita portant de conscientia dn̄i nauis.Præterea s̄m illorū sol.tex.ille,nec iste haberet locū,si aufugisset, vel absens esset: ita quod capitalis pœna imponi non posset, l.absentē. ff.de pę. Alia sol.dat hic Bal.l.quod in casu huius l. hoc euenit,qa consuetudo, vel statutū illius loci hoc disponebat,quod patet, qa ista pęna nō tā imponit psonæ pro re, q̄ ꝓ pcipiti auaritia, & inciuili audacia, vt hic in litera.Et iō dicit ipse,ꝙ si cōsuetudo,vel statutū nō esset, iudex, vel alius officialis fisci ex suo capite nō posset confiscare, nec incorporare in fiscū licitū, pp illicitū, qa separatorū separata est rō,l.Papi. exuli. ff.de mi.& l.fi. ff.de calū. Et qđ dēat hic litera intelligi,ꝓbat ipse,qa ad illā pęnā,de qua Bar.& Cy.dicūt, regreret sn̄ia,q̄ hic nō regrit,sed de facto res capiunt, & cōfiscantur,vt hic in ver.occupasse.& ff.de publi.l.cōmissa.& ff.de iure fi.l.Imperator. Iste intellectus in hac l.vr̄ multū diuinare. & similiter in d.§.dn̄s.Verū,qa nulla ex his sol.vr̄ pfecta,iō iungo eas simul,distinguēdo,qa aut qrit in rebus,quæ portari pn̄t licite, sed nō sine vectigalis solutione, tūc in illis licentia data de certa quantitate, vt transeat sine vectigalis solutione, quod amplius portatur, nisi de eo denunciatio fiat, & vectigal soluatur, illud amplius perdi-
c tur, [c] & in commissum incidit,& non aliud,de quo vectigal solui non debuit,vt d.l.si publicanus.§.j. Aut quæritur in rebus,q̄ portari non pn̄t licite,ēt cū vectigalis solone, vt sunt hæ, de qbus loqtur hæc l.& eius glo. & tūc distinguo. Aut licita sunt alterius q̄ portātis,& tūc si dn̄s eorū nō fuit cōscius,nō publicant licita,sed illicita tm̄, vt d.§.dn̄s. in fi. & ī.de euict. l.j. & ī.de ero.mi.an. l.fi. lib.12.& arg.eius.quod no.gl.s̄.vt nemo priua.l.j &c. & hoc,nisi expssim aliud caueat in l.municipali,vt hic s̄m lect.Bal.vel cōi.vt ī.de ser.fug.l.qcūq;.§.in minorū. & ī.vnde vi.l.meminerint. & s̄. de sacrosan.eccle.l.iubemus nullā. & tūc portator,siue nauis gubernator,siue caractarius, siue mulaterius, vel vecturalis tenetur
d resarcire dānū passo, [d] vt d.l.iubemus. & hic, & d.l.meminerint. & ff.de publi.l.Imꝑator.ff.de pig.ac.l.fi.in fi.& no.Iac.But.in d.l.j. s̄.vt nemo priua. Aut tā licita,q̄ illicita sunt ipsius portātis, & tūc aut pp hmōi portationē oīa sua bona veniūt de iure cōfiscāda,& tūc non est dubiū,& vēdicat sibi locū sol. Cy. & Bar. & Aut eius bona nō veniūt oīa ex hoc cōfiscāda,& tūc stat qō nostra,an pp illicita cōfiscētur licita,& mihi vr̄ tunc dicendū. Aut licita,& illicita separatim super diuersis rebus portantur,qa licita super uno mulo,uel curru,illicita super alio, uel in diuersa naui, & tunc uēdicat sibi locum alia solu.ut licita nō publicentur pp illicita,quæ secum

ADDITIONES.

a ¶Cum proponas.Vide l.Imperatores.de ap.& Bar.in l.j.de his,q deie.uel effu.

b ¶Etiam licitæ. Vide D.Alex.post Imo.in l.seruus communis.de uulg.& pupil.

c †Illud amplius perditur. Contrarium tenuit Bar.in l.cotem.§.dominus.& in l. publicanus.§.j.de public. sed Bal.cum isto hic, nu.10.uer.ultra prædicta inducuntur,pro quibus est tex.in l.j.§.Trebatius.ff.de aqua quoti.& ęstiua.& no.Imo.in l.seruus communis.de uulg.& pupil.

d †Damnum passo. Quia non possunt allegare ignorantiam uectigalium,ut no. in fi.Ioan.And.in addit.ad Spec in tit.de constit.in addi.de eo,qui portat arma.Quid autem sit in uecturali,si rusticus portās uinum ad domū dn̄i,illud effundat,cuius sit periculum,& uide Bal.in l.j.post prin.ī.quę sit lon.cōsue.

a **Si deposita.** a Primo, vnum dictũ. Secundo, notiũ remouet dubiũ. Tertio, huius remissionis rationẽ annectit; vel primo premittit, secundo, quæsitum soluit. tertio sol.rationẽ adijcit. Secunda ibi, sed cũ depositi; tertia ibi, nõ enim. Post diffinitiuã latã super principali, nõ põt iudicis officiũ
1 super accessorio implorari.h.d.† No.ꝙ officiũ mercenariũ nõ durat vltra principale, nec sine eo intẽtatur. Item no. quod id, quod iudicis officio debetur, nõ debetur iuris act. Opp.de l.die.§.j.ff.eo. Sol.vt in gl.j.& adde quod dixi in l.præce. Opp.ꝙ vsuræ ꝑ se peti possint, ṡ.de iu.l.j.& ff.de eo, ꝙ cer.lo.l.centũ. Sol.vt gl.videlicet, quod ibi debebantur ex stipulatione, & sic nõ iudicis officio, sed iure act. Opp.ꝙ excep.rei iud.nõ repellat, vt ff.de exce.rei iud.l.euidẽter. Gl.dat tres solu.& tenet tertiã, videlicet, quod hoc accessoriũ nõ põt durare sine principali. Sed nõ vr̃ mihi bona, quia hoc accessoriũ non durat sine principali, cũ per sententiã condemnatoriã prima non sit nouata, sed durat, vt ff.de pig.l.grege.§.etiam. & ff.de fi.l.Græce.§.j.& §.an ergo.& plene not.in l.fi. j̃.de vsu rei iud. Quare Mar.Sil.dixit primã verã, vbi vsuræ fuissent petitæ, qa tunc propter accessoriũ prius petitũ, licet super eo sententia non sit lata, non potest intentari prima actio, arg.l.Paulus.ff.de re iud. alias non obstaret, vt in ꝯrijs. Pet.vero dixit, quod etiã si non sint petitæ, primæuæ actioni detrahitur id, quod iudicis officio debebatur, vt hic, non qñ principaliter debetur, vel act.iuris, vt in ꝯrijs, vt pro illis primæua posset intentari, vt ibi, facit l.iudex.ff.de re iudic. Alij dicunt, quod sñia lata expiret officiũ ꝓ his, quæ ꝓcedunt ex lite, & instantia causæ, vt sunt expensæ factæ in lite, vt d.l.Paulus. nõ pro his, q̃ ꝓcedũt ex natura act. vt vsuræ, qa illud est innatũ illi actioni, & sic durat quãdiu, & illa. Et ideo dicũt, qđ ꝑ nouũ libellũ, in quo intẽtaretur prima actio, sibi posset creditor in hoc cõsulere ꝑ vsuris, nisi reus sibi cõsulendo condemnationẽ soluisset, & sic tenent secundã sol. hic positã, licet aliqualiter diuinent. Alij dicũt, ꝙ si hic nõ soluit, obtulit, tñ deposuit, & cõsignauit sortẽ, in qua fuit cõdemnatus, ꝙ sufficit ad impediendũ iterato priorẽ actionẽ intentari. Nec ob.ꝙ totũ non videatur offerre, cũ vsuras nõ offerat, vt l.acceptã.ṡ.de vsu.qa r̃ndet, qđ illud ꝓcedit nulla sñia lata, sed ea lata sufficit offerri, & deponi id, in quo condemnatio est facta, qa pro soluente habẽt, vt impediat iterato intẽtari occasione accessorij, vt hic, qđ est no. dignũ. Sed qa oẽs sol.habẽt aliquã diuinationẽ; ideo concludendo possum sic distinguere, cũ
2 quæritur, an sñia lata ius petendi accessoriũ duret. † Dico, aut accessoriũ debẽt iure actionis, & tunc illud durat, vt d.l.j.de iud.ṡ.& ff.de eo, ꝙ cer.lo.l.centũ. Aut iudicis officio, & tũc aut absolutoria est lata super principali, & effectualiter nõ durat, qa primæua, cui officiũ deseruit, intentari non potest. Aut fuit cõdemnatoria, & tunc aut illud accessoriũ debẽt officio, causæ, & liti innato, & tũc nõ durat, l.Paulus.ff.de re iud. Aut debetur officio actioni innato, & illi deseruienti, & tunc, aut super illo accessorio fuit lata absolutoria, & tunc ius super eo non durat, vt in prima solu. Aut nulla sñia sup eo est lata, & tunc aut condemnatus soluit, & non durat, vt in secũda sol. Aut nõ soluit, & tũc, aut nõ obtulit, nec deposuit principale, in quo est cõdemnatus, & tũc ius petẽdi durat, vna cum principali, qa nõ est nouatio, qcquid dicat Pet. sed nouo libello est opus: aut obtulit, & deposuit, & tunc hẽt locũ vltima solu. in qua, qa mihi vr̃ dubia, cogitandũ relinquo. Opp.ꝙ officiũ ꝑ se intentari põsit, l.ꝙ si minor. §.fi. ff.de mi. & ff.de var.& extraor.co.l.j. Solu.ꝙ illæ in officio mero, & nobili, & nulli actioni deseruienti; hic in mercenario, qđ actioni inhæret, iõ perit cũ illa, & hoc dicit gl.ꝙ est duplex, qa qñq; inhæret, qa actio est arbitraria, qñq; est bo.fidei.& vtroque casu, vt dixi, perit cum principali. Adde, ꝙ est tertiũ officium, quod actioni non deseruit, sed liti, & instantiæ causæ, & illud perit lite, vel instãtia finita, l.Paulus. ff.de re iud.& circa hæc vide, quod no.in l.2.j̃.de fruc.& lit.expen.

ADDITIO.

a ¶Si deposita. Hanc l.limita in casu singulari, in l.2.§.idem Iulianus.ff.de eo, qđ cer.loc.& dic, prout ibi D.Alex.de Imo.post Bar.& uide Bal.in l.j.ṡ.de iu, & per Moder.in l.cum in una.de ap.& quæ not.in l.fi.de cõdic.indeb.& adde, quod dicitur hic, ꝙ usura uenit officio iudicis, & non ex cõtractu, ideo nõ põt peti. Illud aũt in fructibus cõtractus bonæ fidei nõ erit, quia competit, alia.gl.est no.in §.actio.in gl.mag. Insti.de act.uide Imo.in c.grauis.de restit. spol.limita etiam istam legem, ut per Bar.in l.si domus.§.de euict.ff.de leg.j.

LEX V.

Propter. Duas quæstiones soluit. Secunda ibi, quamuis. Instrumenta crediti apud sequestrum deposita, credito per debitorem soluto, debent debitori de iure reddi, licet & eis non redditis per sol.sit liberatus.hoc dicit.No.ꝙ sequester instrumentorum debẽt de eis facere id, quod est conuẽtum. Item no.ꝙ si non apparet, quid sit actum, debent reddi ei, de quo a iure est dispositum; nam debito soluto debent reddi debitori, vt ṡ.de cõdictio.ex l.l.dissolutæ. nam creditor ipse tunc tenetur, ergo & sequester in dubio ad idem tenetur, quod no. Salyc.

LEX VI.

Is penes. Sequester tenetur seruare legẽ a partibus sibi datam.h.d.No.gl.quæ hoc fatetur, nisi conuentio daret causam delicto, arg.ff.de fi.l.si a reo.§.si reo. Consuetu-
a do tamen, & statutum a posset facere licitum, quod alias esset illicitum, vt no. Instit.de hæred.ab intest.§.per contrarium. Salyc.

ADDITIO.

a †Consuetudo tamen, & statutum. Adde de hoc dicto Bart. qui magistraliter & multum notabiliter loquitur, in l.j.§.usque adeo. ff.de iniur. & Ant.de But. in c.in ecclesiarum. extra, de constit.

1 *Desiderium hominum, dictamini recto disforme.*
2 *Identitas corporis, quomodo probetur.*

Desiderium. Depositarius tenetur deponenti, non ille vni pecuniam depositam credidit. hoc dicit. †Not.ꝙ desideria hominum non conueniunt, vt plurimum recto dictamini rationis, vt hic in prin.coniuncta gl.j. Item no.quod quis debet agere cum eo, cum quo contraxit, non cum alio, vt hic, & ṡ.si cert.peta.l.aduersus. Contra hoc oppo. de l.si is apud quem.ff.eo.& l.j.de act.& oblig. in quibus agitur cum alio. Sol.ibi, ex iure cesso agit, non ex proprio contractu. Quæritur, an iste mutuator teneatur furti ipsi deponenti. Respon. ꝙ sic, si non habebat licentiam vtendi, vt ṡ.eo.l.si depositi. quod an in dubio præsumatur habere, ibidem not. Vlterius dicit Cy.ꝙ quidam hic colligunt, ꝙ verba enũciatiua, actus gesti cum tertio emissa in instrumento probant actũ illũ in fauorẽ illius tertij ꝯ emittentẽ, licet eo absente fuerunt emissa, & sic illo instrumẽto, & cõfessione põt vti ille tertius; facit ff.de ꝓba.l.qui testm̃.in rõne ibi posita in fi.a ꝯrio sensu. Sed inquit Cy.ꝙ hęc l.hoc nõ dicit, qa deponẽs, & depositarius fatebantur ambo depositũ, sed certe imò dicit, ꝙ non posset instrumentũ arguere mutuatã pecuniã esse illã, q̃ fuit
2 deposita, nisi in eo fieret de deposita mẽtio.&c. † Ex quo collige aliud, ꝙ idẽtitas corporis ꝓbat ex cõfessione tacita, vel in instrumẽto publico apposita, licet illud ob aliã cãm, & cũ alio sit principaliter factũ, quod est menti tenendũ. ad fauorẽ igit ꝓdest, sed nõ ad præiudicium illius nocet, vt j̃.res inter alios act.per totum. Sed quomodo præiudicat confitenti confessio facta, absente aduersario, contra l.certum.§.si quis absente.ff.de confes.& ff.de ꝓba.l.cum de indebito.§.fi.cum ibi not. Potes dicere, ꝙ ibi non est facta in instrumento, hic sic. Vel vt omnia euites, dic, ꝙ hic ambo vtebantur eodem instrumento, vel de deposito non erat contentio, vt ṡ.dixi. Vel dic, ꝙ licet instrumentũ hoc arguat, i.argute ꝓbet, tñ tali probationi inter alios nõ statur, hæc tamen l.est cordi tenenda, & vide id, quod dixi in l.is apud quem.ṡ.de eden. Salyc.

LEX VIII.

Si is qui. Actio depositi, vt personalis competit cõtra depositarium, & eius hæredem, non contra singularem eius rei debitorem. hoc dicit. In tex. ibi, vt in venditione, dic, & sic non habuit depositarius potestatem vtendi pecunia, alias trãsfert dominiũ in accipientẽ, vt ff.si cer.pet.l.ꝙ si ab initio. Et adde, quod no.ṡ.eo.l.3.& an recipiẽs, sciens alienã, & dominũ nolle vti depositario, teneatur furti, vt depositarius, vt d.l.3.videtur ꝙ sic, qa inuito dño recipit, & animo lucrãdi saltẽ illius vsum habet, vel per eius consumptionẽ dominiũ, & sic furtũ cõmittit, l.idẽ.§.fi.ver.ꝙ sic, a fugitiuo.ff.de condi.ob turpem causam. Sal.

LEX IX.

1 *Hæreditas vicem personæ, defuncti sustinet.*
2 *Hæreditas iacere dicitur, vbi suus hæres non reperitur.*

1 **Cum hæreditas.** † Hæreditas sustinet vicem personæ defuncti, & quod ei interim quæritur, hæredibus postea adeuntibus, quæsitum intelligitur.hoc dicit. No.quod seruus ex deposito quærit act.domino, vt hic, & licet domino actio sit quæsita, tamen seruo ex bona fide reddi potest, id est, si nulla causa sit suspicandi iusta dominũ nolle sibi reddi, & illa sit no.depositario, vt ff.eod.l.ꝙ seruus. Sed dubitari potest, quid in monacho. respon. idem, vt ei possit restitui; sed in iudicio exigere non potest, si opponatur ei de mandato, nisi prout colligere potes ex no.in l.si longius.§.si filius.in fi.ff.de
1 iudic. † Vlterius not.glo.hic positam, quæ vult quod vbi est suus
a hæres, ibi non sit hæreditas iacens, a & pro glo. facit ff.de stipula. seruo.l.liber homo.§.fi. quod no.quia ex hoc sequitur, quod non potest dari tunc curator hæreditati velut iacenti, & quod processus factus, tanquàm contra hæreditatem iacentem non valet, qa dominium continuatur in suum hæredem, absque vllo medio, vt l.in suis.ff.de lib.& posthu. ita tenet hic Bal. In contrarium facit, quia suus non potest conueniri, nisi probetur immiscuisse, l.si fratris.& l.potuit.j̃.de iure deliberan.& l.j.de repud.hære. & hoc propter beneficium abstinendi ipso iure ei tributum, sed ad tollendum omne dubium, cautela est, vt suus conueniatur, & si dicat se deliberare, vel nondum hæredem esse, sequitur quòd vtitur beneficio ei concesso, & poterit curator dari.

ADDITIO.

a †Non sit hæreditas iacens. Alex.hic in apostil.ad Bal.in uer.sui.dicit se multum dubitare de hoc dicto per no.in l.necessarijs. & in l.qui princ. ff.de acq.hæred.& intelligit gl.in hac l.cum suo textu loqui, quando tractatur de fauore filij, & ideo uidetur, ut ait, secus, quando de incommodo tractatur.

LEX X.

1 *Tabellio condemnatus in actione depositi, an possit instrumenta conficere.*

Qui depositum. Condemnatus suo nomine in actione depositi efficitur infa-
1 mis.h.d.†Quæro, an post hãc infamiam si esset tabellio, posset instrumenta conficere. Et vr̃, ꝙ non, per not, per glo. in l.2.§.miles. ff.de his, qui no.infa.ubi gl.dicit, ꝙ infamis remouetur ab oĩ officio

cio publico, hoc suadetur, quia repellitur a testimonio, l.3.§.l.Iul. ff.de testi. & tabellio est testis suorum instrumẽtorum, ergo &c. Innoc.extra, de accusat.c.qualiter, & quando. la 2. in glo.magna. ver.item no.dicit, quod condemnatus aliqua ac.ex contractu descendente, quæ infamat, non prohibetur officium exercere, quia ab eo non depositus, nec etiam hoc casu est deponẽdus. In damnato autem ex crimine famoso dic, ꝙ etiam quandiu toleratur in officio, valent per eum gesta, sed si officio spolietur, remoueatur, vel degradetur, tunc per eum postea gesta non valebunt. Adde, nisi esset tabellio, qui esset cõdemnatus de falso; nam vlterius instrumenta non potest cõficere, l.si aliquid. j̃.de susce.& archa. lib.10. Aliter dicit Bar.in l.eadem.ff.ad l.Iul.rep.vbi vide Saly.

LEX XI.

1 *Depositarius depositum, statim constituere compellitur.*
2 *Compensatio depositi, ad depositum non admittitur.*
3 *Exceptio hypotheca, depositario non potest opponi.*
4 *Titulus, dictio, quid importet.*
5 *Dominus, an possit rem suam apud se depositam retinere.*
6 *Depositum, an debeat restitui bannito.*
7 *Depositum inficiatus, ad duplum tenetur.*

a **Si quis.** a Primo dictum cum ratione, quando ex vna parte tantum depositum est factum. Secundo, aliud dictum, quando hincinde competit actio depositi. Tertio, remouet dubium, quando a tertio facta est protestatio depositario, ne restituat. secunda ibi, sed si ex vtraque; tertia ibi, quod si in scri.
1 † Depositarius sine dilatione compellendus est depositum restituere, nec compensationem, vel retẽtionem potest obijcere, etiã si ab vtraq; parte res sint depositæ, nisi tertius ei fuerit protestatus, quia tunc non tenetur, nisi ei idonee caueatur. h.d. Not.illud
b verbum, illico, b in princ. positum, & illud verbum, celerrime. in ver.sed si ex vtraque. Ex quibus dicit Bart.ꝙ in ac.depositi debet summarie procedi, quo ad ordinem iudiciarium, licet probatio requiratur plenaria, quia de magno præiudicio tractatur; sed ordo erit summarius, arg eorum, quæ not.in l meminerint. j̃.vnde vi. Plus dicit ipse, quod ex vero compellatur, quia hic in prin.ponitur, iuxta verbum, illico; põt dici, quod instrumentum depositi hẽt executionẽ paratã, vt res iud.alias non cõpelleretur illico, sed deberet præcedere, condemnatio; quia post condemnationẽ darentur quatuor menses, qui dantur iudicatis, & sic illico nõ compelleretur, nec celerrime sine obstaculo restitueret. Inducit in fi.
c in Auth.de incest.nup.§.j.col.2.Sed Bal.tenet c contra, dicens, qđ per libellũ, & via ordinaria dẽt procedi, sicut in cæteris causis, & hoc, qa de ꝯrio l. non cauetur; nam celeritas litibus terminandis est imponẽda, l.litibus.j̃.de agri.& censi.lib.11. Pro hoc inducit, quod no.Inno.in c.pe.de accusa.vbi ipse dicit, quod ꝑ talia verba, in literis Apostolicis apposita, nihil dẽt prætermitti, nisi id, ꝑ qđ posset expeditio negocij prorogari; ꝓ hoc facit quod gl.nostra illũ casum a regula non excipit in l.iudices.ṡ.de iud. Itẽ si procederetur executiue, nõ irrogaretur infamia, de qua in l.præcedẽ. Ad hũc tex.patet r̃nsio ꝑ ea, q̃ dixi ꝑ Inn. Vel aliter hic loqtur in confitente depositũ, sed exceptiones aliquas opponẽte, quas l.ista ꝓ-
2 hibet admitti. No.ẽt tex.ibi, contractus, q ex bo.fi.†Itẽ no.ex verbo, sed si ex vtraq;, ꝙ depositi ad depositũ nõ admittitur cõpẽsatio, sed reconuẽtio. Si tamẽ vnum sit liquidum, aliud nõ liquidũ, nõ differt restõ liquidi pp nõ liquidũ; sed non liquidum reseruat. Et ex hoc colligit hic Bart. qđ exceptiones altiorẽ indaginẽ reqrẽtes debẽt reseruari; fa.l.ille a quo.§.si testamẽto.ff.ad Treb.Item no.ex lr̃a prima frõte restituant, qđ qñ illud, qđ restituit alicui de ꝓximo est restituendũ ei, q restituit, illud prima frõte, i.prima apparẽtia dr̃ restitutũ; q.d.qđ modicũ durabat. Itẽ not.ex eo, qđ lr̃a dicit, siue depositæ res, siue pecuniæ, qđ hic loqtur ẽt de pecunia numerata, alias loco speciei haberet, vt l.si certos.de leg.j.Ex quo collige, ꝙ de quãtitate ad quãtitatẽ in deposito nõ admittit com-
3 pẽsatio, & in hoc est speciale, vt dixi in l.fi.ṡ.de cõpen. † Itẽ no.ex prin.qđ exceptio hypothe.i.qđ bona deponẽtis sint obligata depositario, nõ põt opponi, qđ puto ꝓcedere simplr̃, qñ oblõ p̃cessit depositũ, idẽ si secuta, sed gñaliter. Sinautẽ spãlis hypo.vel pignus factũ est de hac re iam deposita, forte qđ hæc l. non vẽdicat sibi locũ, qa huius l.beneficio vr̃ renũciatũ, & consensum, vt retineri possit, licet deposita, quia tunc cessat rõ huius l.posita ibi, cũ non sub hoc, &c. quinimò cũ durante deposito fiat hic spãlis hypo.perinde dẽt haberi, ac si actũ fuisset, vt retinerẽt, quo casu retineri põt, vt ꝓbat hęc litera. Itẽ no.qđ exceptio dñij non põt ꝑ depositariũ opponi, vt ꝓbat lr̃a ibi, vel in rẽ, &c.s̃m Cy.& Bart. Sed gl.hic posita repugnat; iõ dic, vt dicã sup ea. Item no.ex fi.s̃m Bar.
d quod de ꝓtestatione alicui facta creditur suo iuramento, d quod inqt summe no. Sed Bal.dicit, qđ ꝓtestatio dẽt ꝓbari ꝑ scripturã, vt hic ꝓbat, dũ dicit, si in scripturis attestatio; nam si solũ iuramẽtũ sufficeret, frustra de scriptione mentionẽ faceret. Et qđ hic de iuramento dr̃, nõ ad protestationẽ refert, sed ad id, quod de fraude, & dolo dixit, i.quod nõ ꝓcurauit sibi ꝓtestari, nec eius fraude, & dolo est sibi facta hæc ꝓtestatio, & sic sup qualitate, & cõsciẽtia animi sui iurat, qa de facili hoc nõ põt ꝓbari, & hoc verius, qđ
4 no.† Venio ad apparatũ, & prima gl.de significatio huius dictionis tituli tractãs, dicit, quod titulus sumit alibi ꝑ cã, sed hic ꝑ detentione; sed nõ bene est locuta; nã & hic sumit ꝑ cã, sed qñq; cã ista est translatiua dominij, & possessionis, qñq; solius detẽtationis. Tñ latius de isto articulo dic, ꝙ varijs modis sumit in iure, qa qñq; ꝑ dignitate, vt l.j.ṡ de of.co.ori. qñq; ꝑ priuilegio, vt in Authẽ.de eccl.tit.in prin.& ibi no.in rubr. qñq; ꝑ act. vt ṡ.fam.ercisc. l.nõ est ambiguũ, qñq; pro insignio, puta scriptura, vel velo, ṡ.de his, q po.tit.l.j.& vt nemo priua.l.j. qñq; ꝑ abbreuiatura scripturę alphabeti, qñq; ꝑ regulari p̃statione, vt j̃.de exac.tribu. l.in fiscalibus.& de cano.lar.ti.in ru. qñq; ꝑ quadã modificatione, vel qualitate possidẽdi, vt ṡ.de pet.hęr.l.cogi. qñq; ꝑ tractatu, vel rubrica, vt l.2.§.recuperandũ.ff.de inter.& in l.j.ff.si cer.peta. Et ibi verba, ista ponunt ꝑ do.& patruũ meũ. Qñq; ꝑ quocunq; tit.j.causa etiã inhabili ad translationẽ dñij, vel possessionis, vt hic, & j̃.loca. l.si qs conductionis, qñq; strictius pro ꝯctu, seu causa tantum habili ad transla.dñij, vel iure vsucapiẽdi, vt ṡ.de rei ven.l.nullo.& famil. ercisc.l.seruum.& j̃.ꝓ hęre.l.fi.& j̃.in q.ca.ce.lon.tẽpo.p̃scri.l.hęredit i.& ff.de vsuca.l.Celsus.& hic in glo. Quærit alia glo.si deposuisti puerũ, vel equũ, an pro impẽsis a me factis habeã retentionem. Pla.quod sic per l.in rebus.§.possunt.ff.cõmo. sed melius facit ff.eo.l.actione.& gl.istam partem videtur tenere, in l.si plures.in fi.ff.eod. Sed Ioã.contra per hanc l.forte uoluit Ioã.ꝙ hæc corrigeret omnes alias. Sed opin.Plac. vera; tum, quia legum correctio est euitanda; tum quia hæc l.non repugnat, imò fortius firmat, quia exceptio impensarum de voluntate deponentis procedit, cũ de vento viuere non potuisset, & pro hoc accedat l. si necessarias.§.fi.ff.de pig.ac.& tum, quia ex parte deponentis est cõtract.bo.fi.factũ ad perfidiam retrahere, & sic rõnes positæ hic, in ver.cũ nõ sub hoc modo, faciũt pro depositario ꝯ deponentem.
5 † Glossa super verbo, concessa; quærit si res sit apud dominũ deposita, an retinere possit; & dicit, quod sic per l. bona fides. in fi. ff.eo.ad quod facit, l.q rem.in eo.tit. Et sic vr̃ innuere gl.qđ exceptio dñij ꝯ deponentẽ põt opponi; cuius ꝯriũ hic vr̃ tenere Cy.& Bar.& inducunt tex.in prin. dũ dicit, vel in rem. Sed oẽs dicũt verum sane intellecti. Ideo cõsiderandum, quia dum deponẽs agit re.ven.& sic, vt dominus contra possidẽtem, vt quemlibet, & tũc, ei exceptio dominij põt opponi, & nisi probet se dominum, succumbet; ita no.glo.ṡ.eo.l.j.in fi.aut agit ac.depositi, & sic ex contractu, & isto casu distinguo, aut opponitur exceptio negatiue, tu non es dominus, & tunc opponi non põt, vt ff.eod.l.j.§.si prædio. Aut opponit affirmatiue, qa sum ego conuentus dñs, & tunc aut opponitur non tm̃ exceptio dñij, sed ẽt spolia. & tunc exceptio dẽt admitti, si dñs ex spoliatione fuit ignorans tpe depositi. Et est rõ, quia tunc non est ex bona fide compellere dñm ignorantẽ ad restitutionẽ depositi, vt d.l.bona fides.in fi.vbi casus. Et ita intelligo hanc glo. Sinautẽ dñs fuit sciens tpe depositi de ipsa spoliatione, tũc nõ põt refricare q.dñij, nec spoliationẽ, qa tũc ex bona fide nõ retineret, qa vr̃ cõuenisse de restituẽdo, nõ ob. aliquo iure, qđ sciret tũc in illa re sibi cõpetere, vt ea.l.si bo.fi.a ꝯrio sẽsu. Aut sola exceptio dñij, & non spoliationis op. & illo casu est mihi dubiũ ex eo, qa exceptio dñij ꝓprij cõcernit nullitatẽ ꝯctus, adeo, ꝙ depositi actio nõ cõpetit, vt d.l.q rẽ suã. & sic cum hæc exceptio eneruet totã intẽtionẽ actoris, vr̃ opponi posse, vt l.cũ seruũ quispiã.j̃.de ser.fugi. Forte dicẽdũ est, aut depositarius scit tpe depositi rẽ suã eẽ, & tũc nõ possit opponere, qa bona fide non ꝓcederet, licet de iuris rigore nõ teneat depositi. Aut ignorabat, & tũc possit opponi, qa ex bona fide ꝓcedit, & hęc ꝓbant, argu.corũ, q̃ in p̃cedẽti dixi. Vel forte aliter, aut agit cõdi.ex l.ista.& tũc non possit opponi, aut ac.depositi, & tũc possit opponi, qa illa ꝓbata declarat ac.depositi nõ cõpetere, & ꝑ ꝯñs illũ sine ac.experiri, vt d.l.q rẽ suã. Silr̃ in ac.locati.& cõ.ex le.si ꝯductionis. j̃.loca. Caue tñ, qđ ĩ casu, quo fuisset admissa exceptio ista, & se dñm ꝓbasset,
actore

ADDITIONES.

a ¶Si quis. Adde D.Soci.consi.171. in cip.diu profecto anceps.uer. confirmantur prædicta. in 2.parte. quod hæc lex habet locum in uero, & naturali deposito, & actualiter facto, non quando constat sola confessione.

b ¶Illico. De hoc uerbo, illico, uide Bar.in l.fructus.& ibi Alex.ff.solu.matri.& uide in l.j.§.cum adijcit.de uerb.oblig. & ibi quid de dictione, mox, & adde, ꝙ quandoque importat decem dies, l.Labeo. & ibi gl.& Bal. infra, quomodo, & quando iud.& adde tex.& glo.extra, de elect.c.quapropter.

c ¶Sed Bal.tenet. Vide tamen Bal.in l.acceptam j.col. supra, de usuris.ubi tenet, ꝙ imo executiue, uide Bar.in l.j.§.est autem.& ibi Bar.ff.eo.nisi causa de nouo emergat, ut ibi, & in d.l.j.§.si deposuero. Item dic uerum summariæ, & sine dilatione, etiam si sibi sit facta protestatio in contrarium, vt hic Bal.scilicet extraiudicialiter, secundum Bal.in auth.sed iam cautum. infra, eod.sic ergo nõ habet quadrimestre, secundum Bal.hic, uer.illico.& Alex.in l.j.§.si præsens.de uerb.oblig.adde D.Soci consi.177. inci.non inutilis, sed necessaria.uer.confirmatur ista conclusio.circa fi.in 2.parte. Et adde, ꝙ si depositũ naturale intentetur, & probetur confessio, reus cõdemnari debet, secus est in mutuo, ut per præfa.D.Soci.consi.171.incip.diu profecto anceps.uer.sic. præterea, aliud est, quando instrumentum. cum uer.seq.in d.parte. & ꝙ habeat executionem paratam, est uerum, secundum Ang.in l.si deposita.supra eo.si constat per publicam scripturam, alias secus, si esset opus probatione per testes, cum testes non possent, nisi lit.contest. recipi Bart. in l.3. in 4.q. principali.supra, de pig.& quod no.in l.fi.supra, de pig.

d ¶Suo iuramento. Vide omnino Bar.Ang.& Imo.ista limitantes in l.hæres, ff.ad Treb.& Lud.Po.in fin.uer.depositum.uer.res tua.& in l.quoties. 5.col. ff.q satis.cog.& in sing.suis, in tit. commo. in ulti.sing. qui allegat istum casum pro sing.ad prædicta uide c.insinuatione. de procur.& adde gl.ibi, & Ang. & alios, de hac materia protestationis, in c.cum M.extra, de constit.

actore non contradicente, actor ipse succumberet, argu. co.quæ no.de restit.spol.c.j.& arg.eorum,quæ dixi in l.si quis a se fundū. j̄.ad l. Iul.de vi.Glo.pe.in prin.format q.an hæc cautio sit cum fideiussoribus. Et respon. quod sic,& subsecutiue format quatuor op.& so.& dic vt in ea. & circa vltimum vide quod dicam in au-
6 thē.quæ sequitur. †Quæro ab extra,an bannito debeat,vel possit fieri restitutio depositi. Respon. aut bona non sunt publicata, & tunc potest,& debet. Aut bona sunt publicata,& tunc aut depositarius hoc probabiliter ignorat,& potest,& debet ei restituere, quia propter iustam ignorantiam liberatur,arg.ff.de translat.l.si. & ff.de condi.indeb.l.si non sortem.§.qui filio.ff.de vsu.pro emp. l.qui fundum.§.seruus. in fi. Aut hoc certitudinaliter scit,vel etiā suspicatur,vel probabiliter suspicari debet,& tūc restituere ei nō debet, quia ipse scire debet actiones actiue, & passiue, in fiscum transiuisse,& sic se prohibitum a iure ei restituere,vt d.l.qui fundum. & pro ista distin.induco tex.ff.eod.l.ꝙ seruus.Quæro,debitor ex testamento,vel venditor promittit mihi ex causa depositi; quæritur, an mihi repetenti ex causa depositi possit exceptio simulationis obijci.Respō.aut quæris,an agenti depositi possit exceptio simulationis obijci;& dico,ꝙ sic,quia est exclusiua intentionis actoris,quia simulatum nihil est,vt j̄.plus va.quod agi. per totum.Aut quæritur,an in casu prędicto opposita prosit.Et dico, quod non,quia in simulatū non cadit,qn̄ substantia oblonis fuit. Sic est hic, potuit enim ex vna debitum in aliam conuerti, & retineri;hoc vult tex.s̄.si cert.pet.l.si ex precio. & per hunc text.no.
7 ff.eo.l.Lucius.la 2.& ibi per Bart. †Quæro,in cæteris casibus inficiatus depositū tenet ad duplū,vt Insti.de acti.§.rei persequendi. Modo pone,ꝙ qs,vt procur.deponentis petit depositū,ille negat depositū sibi factū fuisse,nihil de mādato ei ostēso;quærit,an inciderit in pęnā;dico qđ nō,p l.si qs inficiatus.ff.eo. quę ad hoc & multa alia est not.Et ibi p Bar.nō enim ei credere tenet,nisi ostēdat ei pp qd.Et no.quod nō incūbit depositario onus dicēdi,ostēde mandatum,in iudicio forte secus.Barth.de Salyc.Authentica.

AVTHENTICA.

1 *Doctores ex salarijs sibi debitis viuere debent.*
2 *Depositor si ius suum alicui cedat,an possit protestari.*
3 *Protestationes,& interdictiones,quibus permittantur casibus.*

Sed iam cautum. Hodie nulla persona veniens ex transuerso, potest extraiudicialiter interdicere depositi restitutionē. Nec,vt inquilinus domino debitam soluat pensionem.Nec,vt præbenda,seu salarium
1 de publico soluatur ei,cui debetur.h.d. †Et no.pro Doct.& similibus,salaria de publico recipientibus;nam & Doct.vitæ subsidia sibi comparant ex talibus salarijs,vt l.laudabile.s̄.de aduoc.di.iu. No.ēt,p religiosis mēdicantibus,q certa stipēdia recipiūt annuatim a cōi Bo. No. ēt,quod hæc lex tam hic,q̄ in corpore pœnam imponit interdicēti,& nullam imponit depositario non restituēti;vnde remanet in iure cōi. Item no.quod damnū contingens,ēt in re casu fortuito spectat ad interdicentē,vt hic,& clarius in corpore. Itē no.quod res æstimantur, & eximationis debetur vsura. Opp.cū gl.de l.bo.fi.ff.eo.vbi dn̄s interdicit restitutionē depositi. Sol.vt gl.qa qdā dixerūt,qđ hęc corrigit illā,qđ nō tenet glo.arg. l.pręcipimus.j̄.de ap. Dic ergo,fm Ioā.qđ interdicere extraiudicialiter; puta,ptestādo,nullus pōt,sed agēdo iudicialiter,& petēdo rē depositā rōne sui dn̄ij,vel quasi sibi restitui,pōt, vt in ꝯ.l.of-
a ficiū.ff.de rei vē. & idē dico si creditor[a] ageret hypothe. p re deposita,qa nemini psecutio iuris sui est denegāda. Iuxta hoc q̄ro, qd si alio modo venit iudicialiter interdicere; puta authoritate iudicis vult rē facere sequestrari,qa psona est de fuga suspectus.rn̄.
2 gl.in corpore,quod pōt,vt ff.q satis.cog.l.fideiussor.§.fi. †Itē q̄ro, si depositor ius suū cessit alicui, an ille poterit ptestari,& interdicere; dico,ꝙ sic fidē ei faciēdo de cessione,& est rō,qa pōt depositariū liberare ab ac.depositi,vt j̄.de no.l.3.& ff.de l.cōmis.l.mulier fundos.& qa hoc ei tacite est cōcessum a deponēte,ergo &c.
3 ar.l.pxi.ver.cū sub hoc. †Quęro,an extra istos tres casus hic enumeratos ptestationes, & interdictiones sint pmissæ p ptestantis
b interesse.[b] Gl.in corpore sentit,qđ sic;facit qđ no.in l.a diuo Pio. §.sup.ff.de re iud.ꝙ intellige,qn̄ ptestatio est solēnis,vt ibi. Op.secundo,ab extra,quod in speciebus veniant vsurę,ff.de vsuf.l.in fideicō.§. fi. Sol.ꝙ spāle in deposito,& ęstimabunt res,vt hic in gl. vt scias quāta sit tertia cētesimæ. Opp.ꝙ nō teneat restituere,nisi fideiussione idonea sibi præstita,vt s̄.l.pxi. Glo.ibi,& in corpore di.qđ illa corrigit p istā;sed Iac.de Are.dixit,ꝙ nō corrigit,sed pęnā adijcit in restōne dāni,& in tertia centesimę.Ideo di.ꝙ cautio est p̄stāda,sicut olim,qua oblata si nō restituat,hęc pœna locum hēt.Et pbat, qa si statim sine cautione dēt restitui,nullū damnū depositarius pōt pati.Item nec vlla dilatio pōt currere,p quā debeātur istę vsurę,s.tertia cētesimę. Et ita trāsit Cy.ego sequor gl. qa tex.in corpore.ver.cū neq;. dicit,qđ fideiussionē nō tenet dare,licet depositarius dicat se paratū restituere,dato sibi idoneo fideiussore.Et subiūgit rōnē,qa nō de facili fideiussores inueniuntur,& potissime idonei, p hoc ēt facit tex.in cor.in prin.vbi dr̄,ꝙ depositarius necessitatē hēt restituēdi,& nulla ei sit licētia extrinsecis interdictionibus vti,& retinere depositi restōnē.Et hoc priuilegiū dr̄ addere alijs priuilegijs,& postea pœnā subdit. Si ergo hic addit in priuilegiū, igit necessario corrigit ius antiquū circa cautelæ præstationem,alias illud non adhæret. Non ob. alleg. in contra. quia fateor, quod depositarius necessitatur, vt sine fideiussore restituat, sed ipse peruersus forte nollet restituere; vnde dilationes tēporis transibūt propter quas vsuræ debent. Item interim forte depositū peribit;iō de casu tenet. Item si forte pp necessitatē rehabēdi depositū fideiussorē dederit, p quo reperiendo,& habendo pecuniā soluerit, adhuc illud damnū est ei resarciendū,& hæc est veritas. Quia dixi,ꝙ tex.in corpore priuilegiat in hoc vltra alia priuilegia hactenus concessa; quæro,quæ sint illa,& glo.in corpore respon. ꝙ hæc, nam si depositarij cedant foro, prius habetur ratio depositorum, dummodo fœnus antea, vel postea non receperint,vt ff.eo.l.hominem.§.fi.& l.seq. Et dic, vt dixi in l.seq.in vlti. qō. Item actioni depositi compensatio non obijcitur, vt s̄.l.proxi.adde,& de alijs exce.vide,quod ibi dixi. Itē, quia propter inficiationem certis casibus crescit in duplum, vt Institu. de ac. §. rei persequendæ. Item circa interdictionem non fiendam,& fideiussionis cautelam non præbendam,vt hic.

ADDITIONES.

a ¶Si creditor. Adde Soci.consi.171.inci.diu profecto.uer. quinta ratio.in 2.parte.ubi hoc idem allegat,& firmat.

b †Pro protestantis interesse. Adde ne erres per uerbum, quod subdit iste, ibi quando protestatio est solennis, ꝙ istud dictum, scilicet, ꝙ requiratur solennis protestatio, intellige nam de illo, qui protestatur pro suo interesse, quia debet in iudicio protestari, de quo per Bart.& Doct. in l.si alij. ff.solu. matrimo.& in l.non solum.§.morte.in 2.q.princ. ff.de no.oper.nuncia. & istis addi prealleg.Bar.in l.nam & si fur.in prin. si certum petatur. & omnino Ange.& Imo.in l.hæres.post eundem,ff.ad Trebel.

LEX XII.

1 *Conditio vigilantis,& sciti,melior est,quàm dormientis.*
2 *Hæres deponentis portionem suam recipiens,an teneatur illā communicare.*
3 *Depositum, quomodo sit hæredibus defuncti deponentis distribuendum, & nume.seq.*

Superuacuam. Primo, quæstionem antiquæ dubitationis soluit. Secundo, rationē solutionis annectit. Secunda ibi, cum vbi. Si vnus ex hæredibus deponentis,recipit duntaxat portionem,quę sibi contingit, quicquid de residuo contigerit, nō tenetur cohæredibus ad communicandum,quod recipit.hoc dicit,ꝙ not. Concor.ff.loc.l.in naue
1 Saufeli.& ff.pro so.l.Titius.& ff.famil.ercisc.l.Lucius.†No.ꝙ melior debet esse cōditio vigilantis,& exigentis,seu soliciti,& industriosi,quā dormiētis,& negligētis,seu morosi,& desidiosi,vt industria,&c. Ideo dr̄ alibi,quod ius ciuile vigilātibus est scriptum. ff.q in fra.cre.l.pupillus.Itē not. ex eadē litera,ꝙ desidia est pœna
2 digna.† Opp.cū glo.qđ is,q partē suā recipit,ad cōmunicandum teneatur,vt l.idē Labeo.in prin.ff.famil.ercisc.Sol.vt in glo.fi.s.qđ hic culpa poterat imputari cohæredi,ibi non. Contra hanc solu. facit hæc litera in prin. vbi duos casus ponit; vnum,qn̄ negligens fuit; aliū,qn̄ nō,sed casu fortuito impeditus fuit. Quod gl.euitare volēs, dicit,ꝙ hæc l.in respōsione se restringit ad casum negligētię tantū,quod nō placet cōiter Doct.arg.l.Titia.§.idē.ff.de verb. oblig.& arg.l.j.s̄.de diuer.re. Vnde Iac.de Aret.dicit,ꝙ ibi in re q̄ erat in dominio hęreditatis,& nō hęreditati debita; ideo ibi licet partē recusauerit,reperit tn̄ illā, vt cōem possidere p indiuiso, iō diuidere tenetur cum hæredibus, hic vero res non erat hęreditaria,sed hæreditati debita; vnde in parte recepta nulla communio reperitur;hæc solu.procedit in quantitate deposita,non in massa argenti;de qua ēt hic loqtur,qa & illa hæreditaria est,vt ff.eo.l.licet.§.rei depositæ. Alij,vt Pet.& Cy.dixerūt,qđ ibi hæres,q thesaurū inuenit, fecit quod non debuit cū alio diuēdo,cū totū retinere debuit, & nō sinere partē abire; hic bona fide p sua portione exegit.Et differunt a solu.glo.quia illa de culpa imputāda cohæredi, qui partē non recepit; hic de culpa imputanda recipienti partē tantū,& hic bona.Alij,vt Bal.quod hic recipit fm naturam ꝯctus præordinati a defuncto, ideo nihil tenetur conferre, ibi ex ppria præuentione tantū, qa cām non hēt ab aliquo ꝯctu defuncti,ideo cōicare tenetur. Hæc non vr̄ mihi tuta; nam pone, quod tertius posideret sine aliquo ꝯctu defuncti rem hęreditariam,& alter hæres vendicaret portionem suam tantum, certe non tenetur conferre illam,arg.l.Lucius.in eod.tit. cuius contra.sentit p̄dicta sol. Ideo illa Pet.verior. Vel aliter hic recepit,vt partem suam, respectu cohæredum,& ita tradita fuit ab eo, q potuit, & sic seu taliter tradere debuit,ibi neutrū de his interuenit; vel saltem nō omnia ex parte vtriusq;,& hæc clarior,& cęteris perfectior. Opp.secundo,de l.verū. §.si cū tres. ff.de solu. vbi exactū ab vno ex socijs cōicatur alijs. Sol.vt in ea.gl. Sed quia in casu nostro,si fratres isti fuissent cohæredes, non tenerentur postea alij cohæredi communicare, Ideo clarior solutio est,qđ ibi in socijs ex cōuentione,quorū vnus tenetur pro omnibus, alijs vigilare, sicut p semetipso; hic in pluribus hæredibus, qui licet rem communē habeant,non tn̄ sunt socij,nec tenetur vnus p alio laborare,nec exigere.Nec obstat huic sol.l.si Titius,in eod.tit.quia loquitur in pecunia,quæ ad numerum diuiditur, vt ibi not. vel ibi,in principali casu legis finita erat societas morte. In alio casu, vnusquisque ex socijs precium suæ partis recepit, nec erant socij omnium bonorum; alias vterque ad communionem reducere tenetur id, quod
3 recepit.† Quæro cum glo.antepe.pone,ꝙ defunctus deposuerat duos seruos,vel duos equos,vnus hæredum rehabuit vnū ex his,
alter

alter recessit an recuperatus ad utrunque ptineat,gl.tenet, quod sic,quia uni soli non potuit restitui pro eius parte, quia in speciebus non fit diuisio p numerum, nisi cōsentiret, q communionē habet:secus in rebus consistentibus pondere numero,& mensura.l.nam & si.§.fi.ff. si cer.pet.& de talibus loquitur hic,nā massa argenti,de qua dr̄ hic,ponderata fuit,ut hic in litera dr̄. sed equi, & serui non consistunt pondere,uel mensura, iō remanent communes.vt ff.de rei ven.l.Pompo. Et ar.l.si cum duorum. ff. de sti.
4 ser.& hoc sequit Pe.Cy.& Doc.†Quæro l. ista loquit in pluribus hr̄dibus vnius deponentis,in quo descēdit petitio ex unico ꝯctu illius.Sed qd si plures singulariter apud vnum deposita fecerunt
a ita,ꝙ plures,& varij fuerunt ꝯctus,[a] & eorum unus suum depositum exegit.& postea depositarius cessauit,& fugit, vel non soluendo cęteris reperit,an p illum exactum dēt in communi poni, cum cæteris alijs partiendum.Refert Bal.ꝙ Iac.de Are.super l.illa posuit istam q.Et rn̄.ꝙ non ar.huius l. nisi p violentiam exigerit. vel nisi debitor ei gratificatus fuerit,uel nisi bona erant iā possessa.vt ff.q in frau.cre.l.pupillus.& l.q aūt.§.sciēdum.& ff. de bo. auto.iu.pos.l.si non expedierit.§.si pupi.vel nisi superueniat priuilegiatus.qa tunc prius habenda est rō eius. ff. ꝙ cum eo. l. sed an hæc.de pec.l.ex facto,& ff.q po.in pig.ha.l.si prior. & in qualibet earum hēs exempla.& priuilegiatus,siue priuilegiatior regulariter hr̄ fiscus.ut j̄.de priui.fis.l.pecuniam.& ff.de iur.fi.l.deferre.§.
5 fi.& ibi per gl.†Sed pone,ꝙ nullus exegit.sed concurrunt ipsi,& alij creditores.qs p̄fert ex his.dic,ꝙ si ex deponentib. aliqs est, q depositum suum reperit non cōsumptum, ille cæteris p̄fertur pp ius dn̄ij,uel quasi, non pp ac. depositi. nam præferunt iura realia personalibus.ut ff.de priui.cre.l.si uenter.§.in bonis.Sed ubi inuenit consumptum,tunc,qa solum de personali act.est tractādū, dicendum est.Aut quæritur an habentes ac. seu titulum depositi p̄ferantur cęteris diuersam actionem siue titulum prætendētibus. & dicendum est,ꝙ sic,ut d.§.in bonis.& ff.eo.l. priuilegium. nisi ex eis aliquis vsuras acceperit,quia ille priuilegium perdit: & cæteris alijs creditoribus est similis,ut eo.§.in bonis.& ff.eo.l. si hominem.§.fi.& hæc vera,nisi aliquis ex alijs creditoribus sit priuilegiatior depositario,vt casibus no.per gl.ī d.l.si hominē, & alijs, de quibus in præce.q.dixi, Aut q̄rit,an titulum depositi p̄tendentes inter se sint pares.Et dico,ꝙ sic,iō cuilibet est satisfaciendum p rata,prioritate tpis non attenta,nisi,ut dixi alter eorū vsuras receperit,quia ille censetur acsi titulum depositi non hēret.Salyce.

ADDITIO.

a †Plures,& varij fuerunt contractus. Tu uide plene, & eleganter de hoc dubio,& quæstionem in oppositum no.ultra Bal.hic nu.3.ver.secundo quærit Bar.in l.pupillus.ff.de his, quæ in frau.cred.

¶De mandato. Tit. XXXV.

¶Quia mandatum sit gratia mandantis, sicut depositum gratia deponentis,ideo post rubricam depositi,ponitur rubrica mandati.Bart.de Saly.ll.Doct.

LEX IIII.

1 *Actio mandati directa datur mandatori: contraria mandatario.*
2 *Procurator cum mandato quando possit sumptus repetere.*
3 *Procurator dominum in viginti damnificans,& in decem meliorans,an repetet,uel compensabit.*

a **Etiam.** [a]Procurator licet succūbat in cā,sūptus repetit,dūmodo culpā nō ꝯmi
1 serit.h.d.†No.ꝙ directa actio mādati dat mādatori:ꝯria mādatario.No.ēt,ꝙ actio appellat directa ad dr̄iam ꝯrię,aliqū appellat directa ad differentiā utilis.ut plenius.no.in l.curatoris.s̄. de ne.gest. Itē no.hic.Mar.ꝙ dn̄s,nō pcu.est in sn̄ia ꝯdēnādus.cuius ꝯrium tenet Io.& l.illa modicū,aut nihil facit. de hoc remittit gl.j. ad no.j̄.de sen.& inter.l.j.Opp.de l.iam tn̄ §.in hac.ff.de iudi. sol. gl.Rn̄.ꝙ hic in pcuratore cū mādato. Ibi in defensore sine mādato;in quo distinguit. aut obtinuit,aut succubuit.ut in gl.quo casu licet sumptus nō repetat,qđ tn̄ ex principali cā ꝯdēnatus soluit,repetit.vt ibi ac.neg.gest.qa illū p solutionē a principali obligatiōe liberauerit.& p hoc est casus no.in l.de qua re.§.fi.ff de iudi. Sed opp.ab extra.ꝙ ēt si succūbat defensor, sumptus repetat, dūmō utiliter inchoauerit.ut ff.de neg.ge.l.sed an ultro.§.j.Huius timore Pe.dixit hāc l.fm illā intelligendā.ut hic refert.Cy. & fuit una ex sol.gl.in d.§.in hac.Alia fuit sol.ꝙ ibi in gestore negociorū extraiudicialiū.& hoc,qa a prin.dubius est euentus iudicij,& ignorare pbabiliter defensor potuit de iurib.actoris, & ī hāc inclinat Cy.Sed q̄libet ex so.vera.Iō ī iudicijs dicit: aut ꝯstat ab initio vtilem esse defensionē, & sumptus istos repetit licet succūbat. Aut ꝯstat inutilē esse defensionē,& nō repetit sumptus.Aut dubitat, & tūc se ingerere non debuit,iō nō repetit.Et qa hoc vltimū ī iudicijs rr̄ est verū:nā sicut belli,ita iudicij dubius est euentus.& sicut sub clypeo iusto multi pierunt,ita sub iusto iudicio, iō euētus in iudicijs ut plurimū expectat.Qn̄ aūt in iudicijs ꝯstet a prin.utilē esse defensionē,recipe exēpla. qn̄ utilius est reo potius defendi,& ꝯdēnari,q̄ indefensum relinq,vt actionē cedat qn̄q; pp stipulationē de euic.ut l.at q nā.§.cū me.ff.de neg.gest. & ff. de rei vē. l.utique.Itē in cā noxali,& dāni infecti.ff.de bo.au. iu. pos.l.ptor. §.his verbis.& pcedunt hæc ēt de mente Bart.in d.§. in hac. licet
2 non ita clare dixerit.†Quæro ab extra,pc.cum mādato sumptus repetit,ut hic.& hoc indubitanter verum, si hēat speciale mandatum ad cām illā.Sed qd,si hēt gn̄ale ad cās defendendas.di.Bart. in d.l.iam tn̄.ꝙ de eo idem dicendum,ꝙ dixi,qn̄ nullum hēt mādatum.qa in hoc mandato gn̄ali nō venit, ut inutiliter defendat, l.si procurator. ff.de cond.inde.Sed ego puto ꝯriū,si culpa ei non possit imputari,cur dn̄m p̄sentem non certiorauit.qa ex quo dn̄s non specificauit,sed gn̄aliter loquutus fuit, de omnib. intellexisse, & uoluisse vr̄, de qb.certitudinalr non ꝯstaret pcuratori dn̄m nolle,uel iniustam cām eum fouere,uel saltē,ꝙ verisimiliter hoc non ueller.nam tale mandatū excusat eū a culpa,ei p dn̄m impingenda:cū culpa dn̄i p̄ponderet,qa tale mandatū fecit. cū si nō defendisset eū in probabili dubio,imputandū ei fuisset. facit l.si procuratorē.§.si ignorans.ff.man.non ergo similis est ille casus p̄cedenti,qn̄ non habuit mandatum,qa agere, & non omittere ascribit culpæ,hic econ.omittere,non aūt facere ascribitur culpæ.Nō ob.l.si procurator.qa fauorabilior est cā defensionis,q̄ petitionis. Vel ibi de obligando dn̄m tertio:hic sibi.& ibi repugnat mandatum : hic se conformat.Et ex his habes, ꝙ vbi nullum habet mādatum,constare dēt euentum in omni casu utilem fore, ut impēsas possit repetere.& ubi hēt mandatum speciale,nō curat,an cōstet de malo,uel bono euētu,qa sp sumptus repetit.ut hic. & vbi habet mādatum generale,sufficit postea probabiliter putasse iustam defensionem habere,ut sumptus possit repetere.& ita con-
3 cludo.†Quæro cum gl.qd si procurator sua culpa dānificauit do
b minum in viginti,[b] & sua industria & expēsis meliorauit eum in decem,an illa decem repetet,uel compensare poterit. Et glo.arguit,ꝙ non per l.siue hæreditaria.ff.de neg.gest.Cy.dicit,ꝙ p gl. melius ibi distinguit,qa aut circa idem,& non repetat, ut ibi. aut circa diuersa,& tunc repetit.ut l.debitor.in eo.titu.Et,p hoc facit l procurator.j̄.eo.Sed caue,qa gl.in l.siue hæreditaria. est diuersa ab ista.qa ibi q̄rit de repetitione sumptuum,quo casu dic, ut ibi: hic vero fm Bal.quærit, an utilitatem totam possit compensare cum damno,pone.n.ꝙ expendit quinque, & eum meliorauit in decem,an omnia decem compensabit cum damno,& in administratoribus.textus est clarus, ꝙ sic. qn̄ utilitas prouenit facto hominis,& sic administratoris: nō facto,seu dispositiōe l.ff.de vsuc. l.Gaius.qui est singulariter notandus fm eum. Barthol.de Salyc.

ADDITIONES.

a Etiam.Vide Bal.hic.Item adde,ꝙ potest retinere instrumētum, donec sibi dn̄s restituat expensas.l.sumptus.ff.de pac. l.in causæ.§.fi.& l. qui proprio.§.fin. de procu.adde Bar.in l.quæ omnia.§.1.vers.item no.eo.tit.facit glo.in l.j.ff. de procu.& in l.si non sortem.§.si centum.ff.de condi.indeb.& Io.de Pra.in d.l.in causæ. ubi hoc idem de salario.uide etiam Bal.in l.si cum dote. in §.eo autem in tempore.sol.mat.

b †Sua culpa damnificauit dominum in 20.Adde,quod hic no.Sal. post Bal.sequitur Rom.in l.cum mulier.ff.sol.ma.& ibi addit,quod damni obueniētis mihi casu fortuito,uel ex eo,quod facit rem administratoris,fit compensatio cum lucro proueniente ex eius industria,tex.est no.in l.si negotia.ad fin. ff.de neg.gest.secus dicitur de obueniente ex dolo,uel negligentia administratoris,seu socij,quia tunc non admittitur compensatio cum lucro obueniente ex eius industria.tex.est norab.in l.de illo.§.fin.ff.pro socio. & in l.& ideo,& seq.eo.tit.quod tamen intelligo in administratore uoluntario.Sed in necessario dic,ut in l.cum quæritur.ff.de admi.tut.

LEX V.

1 *Bonorum possessio per procuratorem peti potest.*

1 **Si maritus.** Procurator,qui neglexit petere bo. pos.tenetur domino.h.d.†No. quod per procuratorem potest peti bo.pos.ut hic.& ff.de bon.pos.l.3.§. acquirere. Quærit glo.quæ fuit ratio dubitandi.& dic,ut in ea.Et est diuersitatis ratio,quia aditio consistit in animo,ut j̄.de iur.delibe.l.quia bonorum pos.in facto.Quærit glo.an requiratur speciale manda
a tum.[a]Et quidam,quod sic,per illum tex.glo. determinat oppositum ex eo,quia petitum per gestorem potest haberi ratum,ut ff. rem ra.ha.hæc ratio nihil valet,quia etiam ubi requiritur speciale mandatum,ratihabitio potest locum habere, ut l. quod si de speciali.ff.de mino.quare Bal.dicit,quod si habet mandatum generale ad negocia,non sufficeret.Secus si habeat generale etiam ad obligādum dominum,quia tunc sufficit. nam alias absurdum esset dominum obligari per huiusmodi petitionem.

ADDITIO.

a †An requiratur speciale mandatum.Adde glo. & Bar. in l.3.§.acquiritur.ff.de bo.pos.no.Alex.post Barto.in l.multum col.1.j̄.si quis alteri,uel sibi, uide Bal.no.in l.pe.j̄.de exec.rei iud. & in l.si uxor,j̄.de condi.infer.& no. Archi. in c.qui ad agendum.extra de procu.lib.6.

LEX PRIMA.

1 *Procurator pecuniam,quam in vtilitatem domini expendit, actione mandati repetit.*
2 *Procurator,an & quo iure salarium possit petere.*
3 *Salarium procuratoris centum aureos non excedet.*
4 *Procurator pro domino proficiscens,an debeat habere expensas cibariorum pro se,& equo suo.*

1 **Aduersus.** Primo de expēsis,secundo de salario.† Procurator repetit per ac. mandati pecuniam, quam uertit in utilitatem domini,& usuras, & de salario promisso etiam ei datur petitio.h.d.No.quod in litera de salario non dr̄ qua act.petatur,nec an semper petitio detur.Oppon.quod usuræ
non

non debeantur,nisi iste fuerit consuetus fœnerari. ff. de vsu.l.qui
semisses.§.fin.Solu.confitendo ꝯ.Et sic hic ſm illam , vt in tertia
glo.Oppon.ꝙ imo debeantur ex mora non soluentis. vt ff.eo.l.si
vero non remunerandi.§.si mihi.ver.simili modo.Solut.vt in ver.
glo.videlicet,vt hęc ſm illam.quia aut impendens erat solitus fœ
nerari.& tunc ei debentur absque debitoris mora. Aut non erat
solitus,& ei debentur ex mora.ut ibi.Oppon.quod salarium non
petatur.vt ȷ.eo.l.salario.Sol.vt in glos. quod hic promissum cer-
tum,ibi incertum.Oppon.quod etiam certum non possit peti.vt
ff.eo.l.salarium.in fin.& l.si vero non re.l.Murus.Solu. ibi fuit ꝓ-
missum ꝯ bonos mores,quia litis redemptori:hic ſm bonos mo-
res,quia gratia laboris remunerandi.ut in glo. Oppon.quod non
per act.mandati.sed præscrip.verb.vel loca.ff.eo.l.1. & de præscr.
verb.l.naturalis.§.at cum do.Huius timore gl.distinguit. aut erat
alias facturus gratis,aut non, & si non , aut consuetus est operas
locare,aut non,vt potes videre in glo.Sed,quia mihi vr̄,quod ubi
pactum intercessit de aliquo recipiendo , non potest dici , quod
gratis sit facturus:nec etiam mihi vr̄ , quod pactum incontinenti
appositum possit informare act. mandati per rationem quam ȷ.
subijciam:ac etiam,quia glo.est inordinata,ut patebit per sequen
tia,ideo non sequens alicuius vestigia sic videtur mihi distin. in
2 materia.†Cum quæritur,an & quo iure possit procura. salarium
petere.dico,aut salarium non est ullo modo promissum,vel polli
citum:aut fuit promissum,vel pollicitum.Primo casu,aut cōstat,
quod iste erat gratis facturus. & tunc quicquid dixerit Iacob. de
Are.Ego dico,quod nihil petere potest. quia quod gratis sit pet.
non inducit.l.1.in fi.& l.2.in fi.s̄.de nego.gest. licet recipiens ad
antidora teneatur.l.sed,& si l.§.consulit.ff.de peti.hære. Aut con
stat,quod non erat facturus gratis. & tunc iudicis officio potest
facere sibi prouideri de salario congruo.vt l.salarium.ff.eod. Nec
ob.quod mandatum debet esse gratuitum.l.1.ff.eo.& s̄. de proc.
l.item.quia verum a conuentione de aliquo dando, non a remu-
neratione sperata spe ex l.prouisione , procedente a conuentio-
ne.Ideo debet esse gratuitum , quia conuentio de aliquo dando
mandatum faceret transire in alium ꝯctum,ut probat litera sub-
secutiue.in d.l.1.& ex his quæ infra statim subijciam clarius pate
bit.Aut dubitatur,an gratis,uel non fuisset facturus.& tunc pon-
deranda est qualis singularis affectio inter mandantem & man-
datarium prius fuerit ꝯcta,ita quod sit verisimile eum gratis ser-
uire uoluisse.l.1.s̄.de neg.gest.& l.officio.quod no.l.alimenta.in
eodem titu.Secundo casu,qn̄ salarium fuit promissum,vel polli-
citum,tūc aut salarium est incertum genere,& specie,puta, quia
dixit,satisfaciam tibi.& tunc ex tali pollici.peti non potest. ut in-
fra eod.l.salarium.& hoc per ac.mandati. Sed sequendo hic Iac.
de Are.puto,quod iudicis officio possit peti,ac si talia verba non
intercessissent:nisi probaretur , quod absque his fuisset gratis fa-
cturus.Aut salarium fuit certum genere , uel specie. & tunc, aut
rei illicitæ,& ꝯ bonos mores.& peti non potest. vt ȷ.eo.l.1.si ꝯ.&
s̄.de procu.l.litem.& ff.eo.l.salarium.in fin.& l.si remunerandi.§.
Maurus.Aut rei licitæ ſm bonos mores, & tunc, aut per stipula-
tionem fuit promissum:& tunc petitur , licet secundum qualita-
tem rei promissæ actio varietur,quia si res sit certa , agetur certi
condictio.ex stipulatione.si incerta act. ex stipulatu. ut ff. si cert.
pet.l.si quis certum.cum ibi no.Aut per pactum tantum fuit cō-
uentum,& tunc secundum glo.aut pactum fuit incontinēti iux-
ta mandatum appositum,& tunc illud petitur act.mandati infor
mata.ar.ff.de pac.l.iurisgen.§.quinimo,Quod non placuit Pet.ex
eo,quia hic non potest resultare ꝯctus innominatus, habita rela-
tione ꝯctus ad pactum,& sic non potest actio informari. Hæc ra
tio Petri nihil valet per ea quæ dixi in l.in bon.fi.& in l.petens.s̄.
de pac.Propterea satis resultat hic ꝯctus innominatus.s. conuen-
tio dare,vt facias,vel eꝯ.licet tamen ratio Pe.non sit bona,tamen
dictum glo.non approbo.quia ut superius dixi mandatum debet
esse gratuitum a conuentione salarij,& sic cum isto casu non sit
gratuitum,non potest actio mandati competere,natura eius, &
ꝯditione repugnante. & ideo dico,quod vbi pactum incontinē-
ti interuenit,distinguendum est.Aut species loco salarij est con-
uenta,& tunc erit ꝯctus innominatus, do , ut facias: vel facio , ut
des.& sic datur præscrip.ver.ut impleantur conuenta.ff.de pręsc.
ver.l.naturalis.§.1.& s̄.de transa.l.cum mota.& pro hoc accedat,
quod hic in secunda parte not. Aut pecunia pro salario fuit con-
uenta,& tunc,aut est tale factum,quod locari non consueuit, vel
persona est talis,quæ operas suas non consueuit locare , & tunc
ꝯctus est innominatus,ut ff.de condi.ob tur.cau.l.si pecuniam.in
princ.ideo,vt in præce.dixi,aut est tale factum,quod locari cōsue
uit,& persona est talis quæ operas suas locare consueuit, & tunc
est ꝯctus locati,& conduc.ideo actio ex locato competit. ut ff.e.
l.1.in fin.per quam si subtiliter inspiciatur, omnia ista probantur,
& declarantur:aut pactum fuit ex interuallo appositum, & tunc
quia pactum nullam actio,potest producere, nec aliquam infor-
mare,nec ex eo ꝯctus innominatus resultare,quia simul unita de
bet esse conuentio,& non distans , ut patet in d.l. naturalis. dico
cum glo.ista,quod iudicis officio extra ordinem potest petere sa
larium sibi constitui,& solui, ac si pactum illud nō interuenisset :
& conuentum poterit iudex arbitrando sequi , si sibi non uideat̄
excessiuum, & sufficit mandatum ab initio fuisse gratuitum , ut
iudicis officio possit peti salarium,vt ff.eo.l.1. & l. salarium. Nec
curo,quo casu fuerit species,vel quātitas,quia pactum non potest
vires habere arg.eo.quæ no.in ea.l.traditur.ff. de pac. Ex his ha-
bes,ꝙ actio mandati nullo casu datur pro salario,licet pro impen
sis sic.Et ideo notabiliter textus iste nihil repetijt de ac.manda-
ti in secunda parte , in qua de salario tractauit , & modo apparet
mihi clara ista materia,de qua alias clarus non fui,& hoc in pro-
curatore.In aduocatis medicis,& notarijs dic, ut ff. de var. & ex-
traordi.co.l.1.§.in honorarijs.& quod ibi no.Et plenius de aduo-
3 catorum salario dixi in l. 1.s̄.de suffragio. vbi uide. † Quæro cum
a glo.an salarium procuratoris possit excedere centum aureos.[a]
Respon.glo.quod non:tum quia aduocati in larga significatione
procuratoris dici possunt;tum quia absurdum esset,ut plenius cō
sequi posset procurator,quam aduocatus.Hoc fatetur Bal. verū,
nisi causa esset de hominis uita:quia tunc secundum eum nullū
salarium est taxatum a iure.& refert hoc tenuisse Ray.per l.si pa
ter.§.si quis.ff.de dona. & idem dicit in aduocatis episcoporum ,
4 vel abbatum pro statu dignitatis eorum.quod no.†Quæro,an ꝓ-
curator,qui proficiscitur propter facta domini,debet habere im-
b pensas cibariorum[b] & vecturas roncini. Dic primo inspici , quid
sit actum.secundo consue.procuratoris,an consueuerit equitare
vel non.vt in tex.& glo.in l.idemque.§.idem Labeo.ff. eod. alias
econtra.l.Labeo.§.idem.Vbi uide Salyc.

ADDITIONES.

a †Possit excedere centum aureos.Adde Bart.in l.1.§.aduocatos.& §. sequen.ff.
de var.& extraordi.cog.de quo dic,vt dixi in stilo.parla.par.1.in tit. de mo
do, & gestu aduocatorum.versicu.nec libenter. & Cardi.in cle.2. quæstione
octaua,de magi.

b †Impensas cibariorum Adde Bar.plene.in l.liber.§.primo.ubi ponit, an pos
sit pro his agere.ff.de alimen.lega.& aliquid per Do.de Rota.280.inci.item,
quod monachi.

LEX VI.

1 *Actio mandati ad hæredes transmittitur.*

Cum ex causa. Fideiussori pro pecunia ab eo so-
luta a principali recuperanda , &
1 pro pignoribus consequendis,competit actio mandati.h.d.†No.
quod actio mandati transit ad hæredes.Opp.quia aut dices,ꝙ pi-
gnora erant fideiussoris,aut debitoris. Si fideiussoris, & per solu-
tionem quam fecit,sunt liberata:& ei contra creditorem compe
tit pigno.ac.l.si rem.§.omnis.ff.de pigno.act. & sic non mandati
ad pignora contra creditorem. Si debitoris , & tunc aut fuerunt
obligata creditori,& nihil interest fideiussoris,ideo pro eis recu-
perandis non agit.aut fuerunt obligata ipsi fideiussori,& tunc hy
pothe.pro eis,non mandati competit. Sol.quod huius timore va
rijs modis legitur hæc litera,ut in glo. Primo, ut loquatur de pi-
gnoribus fideiussoris,& hoc dupliciter. Vno modo , quod ipse-
met pignora tradidit.& tunc fateor, quod pignoratitia ei compe
tit.Alio modo,quod ipse commodauit debitori , ut pignoraret ,
& tunc habet contra debitorem mandati act. Et secundum hoc
illa dictio,qua,facit simplicem relationem,ut ibi,mulier damna-
uit,quæ saluauit.non ergo agit ad pignora act. mandati. licet ad
pecuniam sic.Secundo modo,vt loquatur de pignoribus debito
ris,& dupliciter.vno modo,quia tradita fuerunt creditori , & tūc
fideiussor prosequitur pignora ista excipiendo,quia nō compel-
litur creditori soluere,nisi ei pignora tradat.l.si fideiussor.ff.de ne
go.gest.& ȷ.de fide.l.2.Et etiam secundum istam expositionem
relatiuum,qua,simplicem relationem facit . Secundo modo , ut
fuerit hypothecata tātum ipsi fideiussori,& hoc dupliciter. vno ,
vt prosequatur ea hypo.act. & non mendati. & secundum hanc
similiter hic erit simplex relatio. Alio, ut eodem casu prosequat̄
ea per actio.mandati informatam ex pacto hypothe. cohærenti
mandato.Et secundum istam non erit hic simplex relatio,sed for
malis.Et hanc tenet Bal.quia relatio debet esse formalis, & pro-
pria ubi potest,non simplex,& impropria.ut no.glos. parua,quæ
incipit dubitabat in l.Iulia.ff.de hæred. insti. & quia personalitas
nihil repugnat hypo.ut ff.de pact.l.si tibi.§.de pignore, & subiun
git,quod debitor in hypothe. sortitur forum etiam contractus,
& alle.gl.ff.in auth.ut om.obe.iu.pro.§.hoc considerantes. super
ver.hypotheca,quia alibi non recordatur.ideo dicit esse cordi te-
nendam.Sed attende,quia contra illam glo.fac.quia actio infor-
mata datur ad implendum conuenta.l.iurisgen.§. quinimo.ff.de
pact.Sed hypothecando bona , uel obligando impleuit pactum
ita,quod nihil restat implendum:ergo,&c.ideo glo. non uidebi-
tur bene dicere.nisi dicamus,quod qui obligauit,dicitur conueni
re de ipsis rebus tradendis in casu, quo fideiussor soluerit. Cogi-
tandum relinquo,quia mihi uidetur difficile ad credendum.Sed
gloss.tene cordi,quia idem videtur dicendum in quocunque cō-
tractu,in quo quis promittit aliquid facere , & obligat bona , ut
actio. ex eo contractu informata quis possit persequi pignora ,
quod alias non audiui.Et congruentius videtur mihi dicendum,
quod secunda positio sit uerior,ut dicamus , quod fideiussor fuit
rogatus de duobus.uidelicet,ut fideiuberet , & pignora ei com-
modaret,quæ creditori obligauit,& utrunque uigore rogatus fe
cit,quia mandatum,& ac.mandati inducit , ut pecunia per eum
soluta reddatur,& pignora restituantur.Nec ob.quod actio com
modati ei competit, quia illam ex commodato. & hæc ex man-
dato,

dato, & una non impedit aliam nasci. & de hoc dico hic esse ca-
sum notabilem,& singularem. Salyc.

LEX III.

1 *Procurator in rem suam, an constituatur per simplex mandatum actionum.*
2 *Pater filio actiones quando cedere possit.*

Si pater. Mandatum actionum non impedit mādantem
re integra experiri.h.d. Glo.istum tex.intelligit
1 in procuratore simplici.†Ex quo no.quod per simplex mandatū
ac.in dubio quis non constituitur procurator in rem suam. quod
intelligo,nisi procedat causa cedendarum act.vt ȷ.eo.l. per diuer
sas.Opp.glo.de l.post litem.ff.de procur.ubi simplex procurator
non reuocatur.Solu.ut glo. Quærit gl.si esset procurator in rem
suam,an posset mandans præuenire in agendo. & dic , quod sic,
2 nisi cessionarius iā denunciasset debitori.vt l.3.ȷ.de noua.†Quæ-
ro,an pater possit cedere act.filio,dic,quod sic,si sit sui iuris. Sin-
autem in potestate,& tunc potest ex causa aduentitia,non profe
ctitia:quia etiam hodie profectitia quæruntur patri. vt no. in l.cū
oportet.in princ.ȷ.de bo.quæ libe. quod intelligo si cedit ex cau-
sa dona.non venditionis,& pecunia est filij.Querit Bal.quid si ex
traneus cedit act.filiosa.contra patrem.& respon.quod olim non
valebat.ut l.actiones.ff.de act.& obli. præterquam in casibus ibi
no.hodie vero valet,quia causa est aduentitia , sed exercitiū eius
differtur,quia nec filio contra patrem , nec patri contra seipsum
potest exercitium competere,vt ȷ.de bo.ma.l.j. & idem dicit , si
fiat cessio fratri contra fratrem,quando sunt in eadem potestate.
vt ff.de condi.inde.l.frater a fratre. Saly.

LEX VII.

1 *Mandatum literis probatur.*
2 *Missus,ut nuncius,uel ut procurator in dubio, an quis præsumatur.*

Si literas. Mutuans alterius mandato illum sibi obligat
act.mandati,& mutuum recipientem certi cō
1 di.ex mutuo.h.d.†No.quod ex literis probatur mandatum. Op-
po.cum glo.de l.si vero.§.cum quidam.ff.eo.Sol.quod ibi genera
liter per literas suas commendauit:hic ad speciem mutui transi-
uit.Oppo.de l.si mutuam.s̄.de exerci.& l.si ex contractu. s̄. quod
cum eo.Sol. vt in glo.distinguendo,vel aliqualiter latius,aut man
datum seu literæ ipsius mandati diriguntur mutuare debenti. &
locum habet hæc l.aut recipere debenti,uel sine literis ipse mitti
tur,& tunc,aut ipse mittitur in forma nuncij,& ut nūcius ipse re-
cipit,& tunc ipse non obligatur,sed tantum is qui eum misit. ut
d.l.si ex contractu.& ff.quod ius.l.fi.in princ.aut ipse mittitur , ut
procurator.& ita,ut procurator recipit,& tunc dominus tenetur
utili institoria.ut d.l.si mutuam.& ff.de insti.l.in eum.procurator
vero nullo modo.l.si pupilli.§.primo.ff.de neg.gest. & si non re-
ceperit ut procurator,sed proprio nomine , & tūc ipse obligatur
ex contractu,& non dominus.s̄.si cer.pet.l. eum qui. licet pecu-
nia post in utilitatem domini sit uersa, vel illo ratum habente in
casu,quo gestio non repugnet ratihabitioni,possit dominus con
ueniri utili act.nego.gest.l.ei qui. supra quod cum eo.& ibi uide,
2 quæ latius dixi.†Quæro,an in dubio quis uideatur missus, ut nū
cius,uel ut procurator.Respon.secundum Bal.quod in his quę re
cta uia possunt quæri domino, videtur missus ut nuncius.ut ff.de
fur.l.eum qui.§ epistola.In his vero,quę domino non possunt ac
quiri recta via,tunc videtur missus vt procurator,ut in stipulatio-
ne,quæ per nuncium fieri non potest.l.1.in princ.ff.de ver. obl.in
his vero,quæ tam per nuncium,quam per procuratorē quęri pos
sunt,ut est possessio,& dominium,ut ff.de acq po.l.possessio.§. si
possessio.pręsumam potius,quod fecerit ut nuncius,& ut nūcius
missus fuerit,ut directo & immediate,non per obliquum quæra
tur domino.Quæro,quia litera ista di. si literas secutus,an in du-
bio dicatur secutus. Dic,quod sic,si literas acceptauit. ff. ad ma.l.
si filius.& in cle.1.extra de procur.secus si eas repudiauit, uel re-
iecit,quia tunc non dicitur sequi mandatum, uel literas,licet po-
stea mutuet.sed proprio motu dicitur facere, nisi domin' postea
ratum habeat:quia tunc considerato præcedenti mandato, & ra
tihabitione secuta competit actio mandati, licet ab initio nō fue
rit acceptatum.casus est no.secundum vnam lectu.in l.semper.ff.
de regulis iuris.& ita;no.glo.ih l.si pecuniam. supra de neg.gest.
quod not.Salyc.

LEX VI.

1 *Patientia pro consensu habetur.*

Si fideiussor. Qui patitur alium pro se fideiubere,vi
detur mandare.h.d.†No. quod patien
1 tia habetur pro consensu,& mandato.de quo plenius scripsi in l.
inuitus.s̄.de procu.& uide per te gloss.cui adde ibi contra bonos
mores & hoc verum in vi contractus,sed in vi delicti non sic l.nō
ideo minus.ȷ.de accu.vbi plenius dixi. Saly.

LEX VIII.

Si tibi. Mutuans seruis ad mandatum domini , habet illum
obligatum ac.mandati,& hypothe.potest etiam pi-
gnora persequi.hoc dicit. Not.quod in contractu defuncti pupil-
lus hæres non utitur proprio priuilegio.concor. sunt in gl. Circa
quod vide,quæ dixi in l.fin.s̄.de sacrosan.eccle. Oppo.quod non
mandati.sed quod iussu.ut supra,quod cum eo.l. si mandator. &
ff. quod ius.l.j.Solut.ut glo.& uide,quod dixi supra eodem l.si li-
teras. Et not.quod hic seruus non obligatur ex mutuo : secus si
liber fuisset,ut ibi.

LEX X.

1 *Fideiussor antequam soluat quando mandati agere possit.& nu.seq.*
4 *Dilapidatio sufficiens quomodo probetur.*
5 *Fideiussor conditionalis quando ultra decennium agere possit, & numero 6. & 7.*
8 *Fideiussor,an teneatur soluere,vel an possit pati pignora vendi.*
9 *Fideiussor,an post solutionem agere possit mandati,& repetere , & nu. 10. 11. & 12.*
13 *Fideiussor,an quod soluit a creditore possit repetere.*
14 *Fideiussor qui soluit eo animo , ut sibi cederentur actiones , an possit agere mandati.*
15 *Fideiussor qualiter concludat libello,quando ante solutionem agit.*
16 *Fideiussor an durante tutela possit a tutore petere se ab obligatione liberari.*
17 *Fideiussor a iudice iniuriam passus , an possit contra principalem regressum habere.*

a **Si pro ea.** [a]Primo quoddam dictum ponit , a quo tres ca-
1 sus excipit.Secunda ibi,fideiussorem vero.† Fi-
deiussor,uel mandator antequam soluat,non agit mandati : nisi
vel sit condemnatus,vel reus bona dilapidet ita, quod verisimili-
ter peculium sit in mora,vel nisi actum fuerit in reum,& ipsum,
vt agere possit quandocunque , & fideiussor iniuste condemna-
tus appellatione non vsus contra eum non habet regressum.hoc
dicit.No.illos tres casus,quos ista litera excipit , & quatuor alios
addam,vt ȷ.dicam.Item not.quod ex dilapidatione , quam facit
debitor,legitimam suspicionem capit creditor.Item no. quod di
lapidatio est iusta causa exercendi ac. contra debitorem: vt hic ,
& auth.quod locum.ȷ.de col.& l.si constan.in princ.ff.solut. ma
2 trimonio.†Et quia istam partem intendo expedire, Quæro,quia
litera dicit,dilapidare postea cępit,quid si ante fideiussorem dila-
pidabat.dicit glo.quod fideiussor tunc ex hac causa non agit.ar-
gumen.ff.vt in poss.leg.l.si is a quo.§.fi.cum l.sequen. & hic a sen
su contrario.Quod intellige si fideiussor hic sciebat, uel scire de
bebat.ar.l.fi.§.is quoque. infra de sponsa. Scire enim debens pro
sciente habetur.l.quod te.ff.si certum petatur. Item intelligo,qd̄
taliter cæperat dilapidare,quod verisimiliter fideiussor debuit ti-
mere.ff.de priuile.credito.l.si creditores. alias si adhuc timor pro
tunc non suberat: tamen continuata, & successiua sequens dila-
pidatio ad suspicionem deducens dat causam agendi.quia suspi-
cio ex nunc,& si post fideiussori dicitur oriri. ff. qui satisdare co-
gantur.l.fideiussor.§.fi.Ideo dixi,quod dilapidatio debet esse ta-
lis,quæ verisimiliter fideiussorem ad timendum deducat, quia si
habens decem millia in bonis,centum male expendat, non pro-
3 pterea fideiussor ageret,secundum Butrig.†Ex prædictis habes,
qualiter statutum debet intelligi.quo disponitur , ut creditor iu-
rās debitorem suum esse suspectum de dilapidatione possit eum
4 facere incarcerari,donec fideiussorem præstiterit.† Quæro secun
do,quomodo hæc sufficiens dilapidatio probetur.respon. glo.2.
quod ex communi opin.vulgi.& idem not.in l. vbi ȷ.de iur dot.
Et puto

ADDITIO.

a Si pro ea.Ad hanc l.adde.l.Lucius Titius.in fi.ff man.& eam limitaueram, nisi
suspicio erat tempore fideiussionis.ut hic per Bar.1.col. Item quādo fideius
sor diu stetit in obligatione d.l. Lucius.& Bal. hic 3.op. nisi sit fideiussor de
eui.secundum Io.And.fin. addi.Spe.de iudi. §.specialia.ver. si uero. in prin.
& Bal.in d.l.Lucius.& ibi Alex.refert Bal.in l.facere.ff.sol.mat. quod potest
petere se liberari a promissione,non ab obligatione,per Bart. in d.l. facere.
vbi etiam Alex.item quando fideiussit ad certum tempus, quia post petit se
liberari,ut do. hic.item quādo affuturus ex causa utili,uel necessaria, ut ad
studium,uel si in Spe.de iud.§.specialia.uer.quid si fideiussor.Et ideo fin.ver.
sic fideiussor uult,&c.Abb.in c.fi.de fide.Ale.in d.l. Lucius,&c.item quan-
do inter ipsum,& principalem superuenit inimicitia non leuis, & sine cul-
pa sua,secundum Io.And.in add.Spe.de iud.dic.§.specialia.ver.si vero. in ad
di.hic no.quod cum lex.Item quando fideiussit sine maudato per gl.in l.sed
videamus.ff.de neg.gest.secundum Ang.in d.l. Lucius Titius.in apo.sed Bal.
contra hic.in fi.nisi dominus ratum habuit,secundum Bal.hic. Item quando
fideiussor est obligatus ex guaren.secundum Bart.in l.fideiussor pro eo.ff.
de fideius.& Bal.hic.in 3.q.& in l.certum s̄.fam.erc.licet Ang.contra.in d.l.
fideiussor.in l.si dubitetur.& ibi Pau.de Cast.eo.tit.Ang.& Ale.in l.frater a
fratre.de condi.inde.Item quando esset obligatus ex rescripto mercatoris
habente executionem paratam ex forma statuti,secundum Cy.& Bal.in d.l.
certum.& Ale.in d.l.fideiussor.Item quando est obligatus sub conditione.l.
facere posse.& ibi do.in fi.ff.so.ma.sed contrarium tenet Bal.hic.& Alex.in
d.l.Lucius.& in d.l.facere.item quando est fideiussor contractus,non iudi-
cij de iu.sisti.& iud.sol.secundum Bar.& Ang.in l.1.ff.iud.sol.& Bal.hic.in
l.si mandato.§.si indicio.& Ale.in d.l.Lucius mandati.Item quando fideius-
sit pro tutore,qui ei promisit de idemnitate. quia etiam ante finitam tute-
lam,licet non possit petere se eximi ab obligatione.Bal.in d l.Lucius. & ibi
Ale.potest tamē petere cautionem indemnitatis iam promissæ. Bal.hic 9.q.
Item quando quis fideiussit pro me,ut fideiubeam pro ipso.nam ne sua mo
ra faceret cadere fideiussorem in pœnam,posset agi prius contra eum Bal.
hic.in 11.q.& in 5.q. Adde ad prædictos casus gl.insti.de fideius.§. si quis au
tem.& in Auth.de exhi.§.sancimus.& in d.l.Lucius.sed fideiussor de iudicio
sisti petat se liberari ante tempus Bal.quod sic 2.op.& no.in l.si mandato.ff.
man.& de materia uide in Spe.de iudi.§.4. & de actore. uer. item excipitur
contra fideiussorem.

Et puto, quod sufficit fama in eius parochia, seu inter illos qui no
titiam huius rei debent habere. vt plenius dixi in l. ea quidem. j.
de accus. Quæro 3. quid si postquam reus cępit dilapidare, reuer-
sus est saniori consilio ad frugē melioris uitæ, & non dilapidat?
Dic, aut res est integra, quia fideiussor nondum egerat. Et tūc fi-
deiussor agere non potest, quia naturalis æquitas quæ est causa fi
nalis præmaturæ permissionis agendi cessat, & quia cum res sit
integra faciliter actio ad suam naturam redire debet. argu. ff. de
pac. l. si unus. §. pactus. vers. quod in specie. & quia faciliter tollun
tur iure speciali concessa. vt l. eius militis. §. militia missus. ff. de te-
sta. mil. Aut res non erat integra, quia per fideiussorem lis iā erat
contesta. & tunc non prohibetur prosequi ad fi. causæ. arg. l. post
litem. ff. de procu. & ff. de iurisd. om. iud. l. & quia. Et hæc de illa di
lapidatione pro nunc dicta sufficiant. Venio ad aliud, & oppo. ab
extra. quod condemnatus non aget. l. cessiones. ff. de fide. Solu. ꝙ
ibi condemnatio processit ex culpa fideiussoris, quia iniuriam in
tulit iudici: secus si sine eius culpa, vt hic. & latius dicam in vlti-
ma quæstione. Oppo. cum glo. quod extra casus hic enumeratos
etiam alio casu agat, antequam soluat. ff. eo. l. Lucius. Glo. sol. con
fitendo, & istum casum addit tribus hic positis. Est igitur quar-
tus casus. scilicet, quando diu fideiussor stetit in obligatione. vt d.
l. Lucius. & diu secundum glo. & communem opi. intelligitur ar
5 bitrio iudicis, vt hic, & ibi no. †Sed iuxta illum casum quęsiuit Ia
cob. de Are. an fideiussor conditionalis, qui diu se obligauit, &
pone etiam vltra decennium, possit agere puta in fideiussore fu-
turæ euictionis. & dixit ipse, quod non: quia nōdum stetit in obli
gatione, sed in promissione tantum. l. cedere diem. ff. de ver. sign.
& sic non est liberādus prius, quam sit obligatus. Nec dicitur ces
satum ante euictionis periculum, nec per principalem mora cō-
missa, & sic cessat æquitas. l. Lucius. Et hoc sequitur Cy. & Doct.
& ista est veritas. quinimmo fideiussor ipse hoc videtur conue-
6 nisse, quia in casu euictionis secutæ se obligauit. †Oppo. ab extra.
quod etiam alio casu agere possit. ut ff. eo. l. qui mutuam. §. 1. gl.
in d. l. Lucius. addit illum casum pro quinto. s. quando fideiussor
a quo peritum fuit, obtulit, deposuit, & consignauit, & sic similis
est soluenti. s. de vsu. l. acceptam. & supra de solu. l. obsigna. Opp.
tertio, cum glo. quod etiam alio casu antequam soluat, agat. ut ff.
eo. l. si mandato meo. §. si in iudicio. Solu. vt gl. quod ibi in eo, qui
animo nouandi intercessit, & sic pro nouatione reum liberauit,
vnde similis est soluenti. & hæc solutio bona ad 2. respon. illius. §.
Ad primum autem respondeo, qui similiter ob. di. quod ibi in fi-
deiussore iudicij, cōtra quem est parata executio, ideo similis est
condemnato. vt ff. de in ius vo. l. eum pro quo. & j. de vsu. re. iu. l.
7 fin. in fine. †Oppo. quarto, cum glo. seq quod ante solu. agat. ut ff.
eo. l. si mandato. la 2. & de neg. gest. l. si mandato. Sol. quod hic in
fideiussore contractus, & debiti: ibi in procuratore ad emendum
constituto, qui postquam emit, agit, vt eximatur ab obligatione
antequam soluat. & ratio diuersitatis est, quia qui accipit manda
tum de fideiubendo, si statim agere posset, reus damno afficere-
tur, qui compelleretur nouum fideiussorem dare, quem forte non
posset reperire, nisi foret ei pecunia data, vel oporteret statim sol
uere creditori, qui aliter verisimiliter non vellet fideiussorem li-
berare, quod redundaret in incommodum, & præiudicium rei,
qui mutuum recepit, vt ex illo saltim vsq; ad tempus utiliter sua
negocia gereret, & ex pecunia profectum per tempus aliquod
haberet, & ad hunc finem fideiussor intercessit. Ideo ad hoc ante
tempus resilire non potest. l. in commodato. §. sicut. ff. commo. &
hæc est illa ratio glo. Secunda ratio est, quia fideiussor non tantū
videtur recepisse mandatum de fideiubendo, sed etiam de solue-
do. l. indebitam. ff. de condi. inde. Et ideo añ impletum mandatū
agere non potest. l. Iul. §. offerri. ff. de actio. emp. Sed is qui recipit
mandatum de emendo, non videtur recepisse de soluendo, nec
vltra emptionem dedisse videtur aliquam dilationem, ideo sta-
tim agit. Vltramontani tenuerunt primam rationem, & illam vi-
dentur ponere, vt propriam. sed est glo. ut hic vides. secundam re
probant asserentes falsum esse, quod fideiussori intelligatur mā-
datum esse de soluendo, quia si hoc esset, sequeretur, quod si cre
ditor vltra fideiussionem pignus recepisset, & illud venderet, qđ
fideiussor teneretur mandati ad interesse rei, quod non est verū,
vt supra de dolo. l. 1. Ad l. indebitam. respon. quod ibi ad eius fauo
rem, l. statuit. vt si contingat eum soluere, habeat actionem man-
dati, non vt mandatum de soluendo intelligatur ei factum a prin
cipio. Sed nostri Doct. tenent communiter etiam secundam ra-
tionem glo. vt consecutiue tacitum videatur factum ei mandatū
de soluendo. Et ideo regulariter nō agit, ut hic: & quia alias actio
mandati non posset ei dari. & sic responsio eorum non est suffi-
ciens ad l. indebitam. Fateor bene, quod mandatum non est præ
cisum, vt statim soluat: nec, ut soluat, priusquam pignora vendan
tur, si creditor illa vendere velit d. l. 1. supra de dolo. & quod man
dato de fideiubendo insit tacite & de soluendo, dicit Bal. proba-
ri. ff. de vsufru. ea. re. quæ vsu. cons. l. tribus. vbi si testator mandat
fideiuberi per hæredem, hæres soluens non repetit. sed illa modi-
cum facit, quia in mandato necessario loquitur: nos in uolunta-
8 rio, & sponte suscepto. vt j. dicam. †Ad responsionem illorū ego
respondeo aliter, quam s. fecerint. videlicet, ꝙ si fideiussor nō sol-
uat, sed patiatur pignora vendi, non est mirum si nō tenetur reo,
licet executiuē ei dicatur factum mandatum de soluendo, quia
hoc euenit ex eo, quia reus est in pari, imo in maiori culpa, & ne
gligētia, cum ad eum principaliter spectet negotium. Sed respō-
sio, quam supra dedi, magis placet. videlicet, quod mandatum se
non extendat, vt prius soluat, quam patiatur vendi pignora: cum
& ipse reus tacite videatur conuenisse cum creditore. ut secun-
dum l. pignora possit vendere, non exacto fideiussore. Ex prædi-
ctis modo habes hanc partem. concludēdo dic, quod regula est,
ꝙ fideiussor ante solutionem contra principalem non agit. Fal-
lit in fideiussore iudicij, qui statim post stipulationem commissā
agere potest. vt ff. eo. l. si mandato meo. §. si in iudicio. 1. respō. Et
hoc propter paratam executionem, quam habet fideiussor. Item
fallit in fideiussore contractus, qui fideiussit animo nouandi, ut
eo. §. in 2. respon. & hoc quia reum liberauit, & sic soluenti est si
milis. Item fallit, si animo non nouandi intercessit: sed interpella
tus obtulit in iudicio, consignauit, & deposuit, quia similis est sol
uenti. ff. eo. l. qui mutuam. §. 1. Item fallit, si hoc conuenit, ut ante
possit, uel iam est cōdemnatus, vel iusto timore dilapida. ductus,
vt de his tribus hic est casus. Item fallit si diu in obligatione ste-
tit. ut ff. eod. l. Lucius. & sic sunt 7. casus a regula excipiendi. Sed
dubitari potest de octauo insurgente ex quodā ꝯctu moderno,
puta si fideiussor est obligatus instrumento guarentigiæ, hoc est
instrumento eodem, quo se obligat, & fatetur se debitorem esse
ex dicta fideiussione: & notarius qui est iudex chartularius ex po
testate sibi concessa a statuto ciuitatis, facit ipsi, & principali præ
ceptum de soluendo, & hoc ipse etiam scribit in instrumento, &
ita frequentatur in aliquibus partibus Tusciæ. in aliquibus nō est
necessarium hoc præceptum, sed sufficit se guarentasse. i. confes-
sum se debitorem esse, & tale instrumentum habet paratam exe
cutionem vti sententia; An tunc agere poterit ante solutionem.
Bal. di. quod sic, post modicum tempus ad instar condemnati, vel
fideiussoris iudicij. & induxit etiam, ꝙ no. Cy. in l. certum. ff. fa. er
cis. Ego dubito, quia considerato modo. i. quod intercessio, & ꝯ-
fessio ac etiam præceptum fuerit simul, & quasi instanti, & volū
tarie ex quadam tacita conuentione, quod nō sic post modicum
tempus possit agere: alias fideiussio nō vr̄ prodesse reo, ꝯ ea, quæ
hic no. & dixi in præce. ꝯ. vnde videretur expectandum, quod ꝯ
cum peteretur executio instrumenti. cogitabis. Nunc accedo ad
9 aliam, etiam quando soluit, &c. †Opp. 5. quod ad partem post so-
lutionem non agat: ff. eo. l. si mandauero. in prin. Sol. vt in eadem
glo. scilicet, quod ibi ante tempus soluit, vnde statim non agit, sed
10 diem expectat, vt ibi. †Oppo. 6. & ab extra, quod etiam post solu-
tionem congruo tempore factam non agat mandati nec aliqua
act. repetat a reo, quod soluit. ff. de vsufru. ea. re. quæ vsu con sul. l.
tribus. in fi. Sot. quod ibi in iussu, & mandato testatoris facto hæ-
redi, quod est necessarium: hic in mandato inter viuos facto, qđ
est voluntarium. ibi non repetit, quia quod soluitur vsufructua-
rio legatum esse intelligitur, quod no. tum quia illa l. est in se sin-
gu. tum quia per illam restringitur hæc materia ad fideiussores
11 inter viuos tantum. †Opp. 7. quod etiam post solutionem non re
petit. ff. eo. l. idemque. §. pe. & in hac l. in parte. 2. Sol. quod prima
pars huius l. loquitur quando reus non erat exceptione munitus:
secunda pars & l. idemque. §. pe. quando reus erat excep. muni-
tus. & honesta ita, ꝙ ea vti potuit, & hæc vult glo. super verbo, fi-
deiussorem, & super verbo munitum. Opp. 8. quod etiam si reus
fuit tutus exceptione peremptoria, & honesta, adhuc fideiussor
qui soluit, agere possit. ff. de publi. l. si quis prohibuerit. Solu. vt in
seq. glo. super verbo, iniuria. videlicet, quod fideiussor ignorauit
reo exce. competere, & probabiliter. vnde imputet sibi reus, qui
fideiussorem non instruxit, & ideo fideiussor ab eo repetit, secus
si sciuit, vel scire debuit, quia tunc ab eo non repetit. ff. e. l. fideius
sor. in princ. ubi tex. sic distinguit. Concludendo modo hanc par
12 tem glo. sic distinguit cui adde vnum membrum. † Et ideo cum
a quæritur, an fideiussor qui soluit[a] possit agere mandati, & repete
re a reo, vel non, distingue, aut fideiussio fuit ex parte fideiussoris
necessaria, quia ex vltima voluntate processit, & tunc soluens nō
agit mandati, nec repetit, quia testator reo legasse, & prospexisse
videtur, d. l. tribus. Aut fideiussio fuit voluntaria, & ex contractu,
seu rogatu ei præcedente & tunc aut nulla exceptio ei neq; reo
competebat, & tunc agit, ut hic. Aut exceptio aliqua compete-
bat, & tunc aut excep. erat dilatoria iudicii. & nihilominus agit,
sciens, vel ignorans fuerit. ff. eo. l. si fideiussor. §. quędam. Aut erat
dilatoria solutionis, & tunc aut competebat fideiussori ita, quod
non reo, & statim agit, quia reus ei obijcere nihil potest: aut com
petebat etiam reo, & fideiussor non statim agit, sed tempus expe
ctat si hoc sciebat. ff. eo. l. si mādato. in princ. secus si probabiliter
ignorauit, quia statim. arg. eorum, quę sequuntur. Aut excep. erat
peremptoria, & distinguo eodem, quia aut competebat fideius-
sori, ita ꝙ non reo, vt exceptio velle. vel pacti personalis, & soluēs
a reo repetit, quia nihil ei obijcere potest. ff. eo. l. si fideiussor. §. fi.
& hoc, siue exceptio procedat ex cā honesta, vt ibi: siue ex cā iñ
honesta

ADDITIO.

a †An fideiussor qui soluit. Adde de hoc omnino ultra Bal. hic, qui hanc quæ-
stionem mouet, Alex. in apost. ad eum, nu. 4. versi. modo venio in apost. ver-
sicu. executio.

honesta. ff. eo l. idemque. § generaliter. sm exemplum Azo. Nō
ob. ff. quod quis. iuris. l. 3. §. sed si tu incidisti, quia fideiussor ibi nō
opponēs exceptionē peremptoriam reo & sibi competētem, im
petrauit ius iniquum, absque facto, & consensu rei principalis: ex
cuius impetratione se priuauit a iure opponendi exce. prius quæ-
sitam. vnde ei imputatur, non reo cui durat, & competit sua ex-
ceptio, ideo nimirū si spōte, vel compulsus soluit & a reo cui est
salua exceptio, non repetit. Et sic casus ille hoc membrum non
attingit, quicquid gloss. senserit in d. §. generaliter. aut exce. pe-
remptoria competeret etiam reo. Et hic distingue, quia aut ex fa
cto fideiussoris fuit quæsita, vt pacti de non petēdo, ꝙ prodest ēt
reo. vt ff. de pact. l. idem est. §. primo. & tunc a reo nō repetit, nec
potest ipse ignorantiam facti allegare, quia in facto suo non est
tolerabilis. l. quamquam. ff. ad Velle. & hic in gl. Cui adde nec iu
ris ignorātiam, quasi ignorauerit ꝙ pactum sibi factum reo pro-
desset, quia vt detur actio mandati ꝯ reum, cui exceptio compe-
tebat, iuris ignorantia soluentis non attenditur. ff. eo. l. si fideius-
13 sor. §. non male. in fi. †A creditore autem, an repetat, remitto ad l.
1. & l. qui exce. ff. de cōdi. inde. Aut hic exceptio facto rei, & eius
persona fuit sibi quæsita, & tunc distingue cum gl. aut fideiussor
non potuit vti ea, & tunc soluens agit, quia nihil ei imputari pōt:
aut ea vti potuisset, & tunc dic si sciens causam competere, omi-
sit, non repetit ab eo: si ignorabat eam competere sibi, & tunc,
aut ignorantia facti, & agit: Aut iuris, & non agit, vt d. §. nō ma-
le. Et modo clarificata est distinctio gl. & ex ea tota potest colli-
gi breuis cōclusio, ꝙ fideiussor agit mādati, si ei nihil potest reus
imputare, & non agit, si ei cui soluit, imputare potest. verum hoc
casu ad tempus non agit, si temporale est, ꝙ ei potest imputari: se
cus si erat perpetuum, vt excep. perpetua, quia tunc perpetuo nō
agit. Quæro cum glo. in fi. an fideiussori semper possit imputari,
cur non appellasti. Et respon. distinguendo, vt in glo. Quæro 2. &
ab extra. quid si fideiussor non soluit, sed gratis liberatus est, re-
spondeo, quia non agit, vt ff. eo. l. si vero nō remunerandi. in prin
14 cip. †Quæro 3. quid si soluit eo animo, vt sibi cedantur actiones,
quo casu alibi dicit glo. ꝙ non soluit pro reo, sed propter reum,
vt no. in l. dominus Sticho. ff. de pecu. An poterit agere mandati,
cum potius contemplatione sui quam rei videatur soluisse. dixit
Bal. ꝙ nihilominus agit, quia illa solutio liberat etiam reū a cre-
ditore. qui si agere vellet, repelli posset, iuxta no. in l. Pap. ff. eo. &
15 ff. de so. l. Modestinus. † Quæro quarto in casibus in quibus agit
a ante, q̄ soluat, qualiter concludetur in libello.[a] Glo. ff. de neg. ge.
l. si quis mandato. dicit, ꝙ quantitatem petere non potest, sed so-
lum agere, vt liberetur, & qualiter talis sententia executioni mā
dabitur. dic, vt ibi no. Dicit Bal. addendo se consuluisse, ꝙ si reus
est in mora liberandi fideiussorem, ꝙ non potest fideiussor pete-
re interesse sub forma interesse, iuxta regulam dicētem, quod in
obligatione facti post moram succedit obligatio ad interesse. ut
ff. de ver. ob. l. stip. non diuiduntur. §. Celsus. & ff. de re. iu. l. si quis
ab alio. Quæro 5. quid si fideiussor dubitat, ne propter moram di
latæ solutionis incurrat pœnam instrumenti, an poterit ex hac
causa agere, ut liberetur. dicit Bal ꝙ sic propter naturalem æqui-
tatem, ne ex facto rei incidat in periculum pœnæ, in qua incide-
ret. vt no. ff. de fideiu. l. sicut reus. & quia ex bona fide hoc inest,
vnde hoc tacite vr̄ actum inter eum, & fideiussorē. Mihi hoc nō
vr̄, quia ab initio hoc sciuit, & in hoc periculo se imposuit. argu.
eius, quod hic de dilapidatione dicitur, & potius tacite est actū,
vt si pœnam quam reus incurrisset, fideiussorem soluere contin-
16 gat, quod ei non resarciatur. †Quæro 6. tutor promisit eius fide-
iussorem seruare indemnem, & eum eximere, siue extrahere de
obligatione, quandocunque ab eo petierit, an durāte tutela hoc
petere possit. Et videtur, quod sic, ex quo est conuentum, ut hic,
neque ab initio, &c. In contra. facit, quia pupillus per se non pōt
sine tutore, nec tutore autore, quia in facto proprio nō potest ei
autorari. ff. de autor. tut. l. j. vnde impossibilitas repugnat. & sic nō
tenetur. l. impossibilium. ff. de re iu. dixit Bal. ꝙ conseruare debet
eo modo, quo est possibile. puta idoneum fideiussorem dando,
ita ꝙ sit securus, quod damnum in futurum nō patietur: nam de
futuris est satisdandum. ut ff. de sta. li. l. statuliber. §. rationem. Et
sic eximere eum ab obligatione est ex toto impossibile: sed con
seruare eum indemnem cum petit, est possibile satisdando ido-
nee secundum eum. Et pro hoc facit, quia quando verba proprie
sumpta nihil possunt operari, verba impropriātur, ut aliquid ope
rentur, & vt res potius valeat, quam pereat l. sed si possessori. §. itē
si iurauero. ff. de iureiur. & ff. de rebus dub. l. quoties. Sed mihi ap
paret ꝯ. his non obstātib. quia de proprio significato illorum ver
borum de conseruando indemnem, non est de satisdatione præ-
standa, ideo sibi imputet qui l. apertius nō dixit vt l. veteribus. ff.
de pact. Nec de improprio significato ei cōuenit satisdatio, quia
licet reddatur securior, non propterea seruatur sine damno, quia
damnum nondum incurrit, & illa verba sonant in factum, & in
tempus finitæ tutelæ, vt omne damnum, ꝙ incurrerit. quia solue
re sit compulsus, tutor resarciat. nam prius non apparet, ꝙ dānū
incurrerit. Non dico, ꝙ prius debet exigi tutor, quia indemnitatē
istam non promisit iste fideiussor pupillo, quia tunc exigi prius
deberet, quam fideiussor indemnita. ut j. si mu. indem. promis. l.
3. & j. de fide. tu. l. 2. & s. de conue. fi. deb. l. j. lib. 10. sed promisit tu
tor, & sic futurus debitor fideiussori suo, qui simpliciter fideius-
sit. & ideo fideiussor tutore non excusso prius conueniri poterat,
vt j. de fi. tut. l. 1. Non enim conuentio tutoris facta cū fideiusso-
re potuit præiudicare pupillo. ff. de pactis. l. si vnus. §. ante omnia.
Cum ergo talis interpretatio, etiam improprie non possit ver-
bis venire, illam nō debemus facere, nec amplecti. l. si quis in fun
17 di. ff. de leg. 1. †Quæro 7. fideiussor per iudicem passus est iniuriā:
nec culpa aliqua potest ei imputari antea, vel postea, an tunc re-
gressum habebit contra principalem. glo. in l. exceptionem. ff. de
fide. in prin. dicit, quod ipsius fideiussoris est damnum, nec recur
sum habet contra principalem. Sed contrarium no. glo. ff. de pu-
bli. l. si quis prohibuerit. in gl fi. & in l. si per imprudentiam. ff. de
euic. & hæc secunda pars vera secundum Iac. de Are. Old. & Bar.
ar. d. l. executionem a sensu contrario. facit l. j. s. eo. l. & si procu. §.
si ignorantis. ff. eo. hoc idem tenet Bal. quia causa, & eius exitus
concernit reum principalem magis quam fideiussorem, igitur il
lius debet esse detrimētum, quia regula est, ꝙ damnum casus for
tuiti est domini negociorum. ff. de hær. vel ac. ven. l. 2. §. solet.

ADDITIO.

a †Qualiter concludetur in libello. Adde no. per Bal. & Doc. in l. fideiussor pro
venditore. per illum tex. ff. de fideiu. & l. si quis mandato. ff. de nego. gest. &
Bal. in l. Lucius. ff. eo. in reportatis antiquis.

LEX XI.

Procuratorem. Procurator tenetur de gestis & ge
rendis per eum susceptis. & de do-
lo, & lata culpa. h. d. No. quod in generali iudicio sumptus com-
putantur, seu habetur ratio sumptuum, & quia hæc l. loquitur in
procuratore ad negocia, hic potes ponere quæstionem vltimam
positam. s. eod. l. etiam. & de qua culpa teneatur, dic j. eodem, l.
a procuratore.

LEX XII.

1 *Mandati fines seruandi sunt.*
2 *Transgressio mandati an vitiet quod agitur.*

Cum mandati Primo dictum premittit. secundo
quæstio. in specie decidit. secunda
ibi, vnde. Procurator non seruato mādato non præiudicat domi-
1 no. h. d. †No. quod fines mandati sunt seruandi, [a] vt hic. & ff. eod.
a l. diligenter. No. quod de bonafide non est pręterire mandatum.
No. quod ex contractu procuratoris mandatum habentis trans-
fertur dominium. No. glo. quæ vult, quod procu. excedens man-
datum dicitur in parte falsus. Quæro si habuit mādatum, vt rem
venderet pro centum, vendidit pro septuaginta, & tradidit; domi
nus vendicat: emptor vult supplere usque ad cētum. quęritur, an
dominum repellet. videtur quod sic per l. secundam. j. de rei vēd.
& quia duo præcepta videntur facta, vnum, vt vendatur: aliud, vt
pro tanto vendatur ar. ff. de arbitris. l. Celsus. igitur propter primū
repellatur. In contrarium facit, quia nullum fit domino præiudi-
cium, vt hic. & s. de procu. l. si procurator. & l. si precium. & quia
dominus non consentiens de præsenti dicitur reuocasse manda-
tum. Et hoc puto verius. Non ob. d. l. 2. quia in ipso principali lo-
quitur, qui consensit in precio quod recepit. Non obst. l. Celsus.
quia ibi in sententia, quæ non reuocatur, sed mandatum sic. Item
dies ibi non excludit præceptum. sed precium limitatum sic, quia
2 excludit domini consensum. †Quærit Bal. an trāsgressio manda-
ti in iudicijs vit. et quod agitur. Et respondeo, quod interdum nō
vitiat, si facit illud quod est de natura iudicii, verbi gratia, si habet
in mandatis, quod nihil faciat, quod non sit vtile mandanti. nam
si facit id, quod est de necessitate iudicii, licet non sit vtile man-
danti, ualet, alias talis procu. non esset admittendus. quia ista pro
curatio esset captatoria, ut no. c. 1. extra de procu. in cle. Simile in
delictis, quia transgrediendo obligat dominum, si ad talem trans
gressionem potest adaptari mandatum. puta si mandauit quis p-
curatori, vt vulneraret aliquem, & eum non occideret, & procu.
tradens vulnerare intulit ei vulnus, ex quo mortuus est. nam te-
netur de homicidio, quia cogitare debuit illud euenire posse. ut
in cap. vlt. de homi. lib. 6. & j. ad l. Iul. de vi. l. quoniam multa. sicut
per se ipsum uulnerasset, non animo occidendi. nam perinde te-
netur, ac si animum occidendi habuisset, quando instrumētum
cum quo percussit est aptum ad inferendum mortem. ut extr. de
homi. c. significasti. & circa hoc vltimum vide, quæ dixi l. 1. j. ad
l. Cornel. de sica.

ADDITIO.

a Sunt seruandi. Adde l. diligenter. ff. mand. & in Spec. de arb. §. 8. versic. quid si
actum est. & de cita §. 4. ver. quo facto. Io. And. in c. fi. de resti. spo. gl. in c. por
ro. de priur. & l. si procurator. s. de procu. & And. de Iser. in c. 1. quo tempo-
re miles. ubi plene.

LEX XIII.

1 *Procurator quando teneatur de culpa leuissima, & nu. 2. & 3.*

A procuratore. Procurator de dolo, & omni cul-
pa tenetur: nō de casu fortuito h.
dicit. Quod intellige, nisi mora, vel culpa præcedat casum. ff. cō-
mo. l. si vt certo. §. nunc videndum. & ff. depo. l. si in Asia. vel nisi
de hoc conuenerit. vt ff. depo. l. 1. §. si conueniant, & s. comm. l. 1.
& ibi vide, quomodo debet conueniri, & quotuplex sit culpa, &
quomodo cognoscatur. dixi supra de pignor. ac. l. si nulla. ubi vi-
de.

1 de.†Quærit glo.an de leuissima[a] teneatur.& Mart.fuit in opin.qđ
a non,nisi fieret gratia ipsius mādatarij tm̄,ad instar commodati, & ita intelligebat istam l.& quod de leuissima non teneatur, inducebat.j.co.l.in rem.in verbo exacto,vt ibi no. gl. inducebat ēt ff.eo.l.idemque.in prin.ibi:nihil amplius, quam bo.fi.&c.& ff.de reg.iur.l.ꝯctus.vnde distinguebat ipse. aut mandatum concernit vtilitatem mandantis tantum,& tunc de dolo, vel lata culpa solum,vt in deponente.l.quod Nerua.ff.depo.& l.1.§. deposi. Aut gratia mandatarij tantum,& tunc etiam de leuissima ad instar ꝯmodatarij.vt ff.commo.l.si vt certo.§.nunc vidēdum. Aut gratia vtriusque,& tunc etiam de leui.ff.de reg.iu.l.ꝯctus.Sed Io.Accu. Bul.& Azo.Et Doct.Moderni dicunt,quod procura.etiam de leuissima tenetur per hanc l.in ver.omnem, quia qui omne dicit nihil excludit. Et Dy.extra de re.iu.ꝯctus.lib.6.Idem dicit per rationem istam.quia ut plurimum procurator eligitur propter industriam.ideo,quia asserere videtur se peritum, etiam de leuissima culpa tenetur.Ad ll.in contrarium alle.respon.vt hic.in gl. & no. sol.quam dat gl.ad l.idemque.quia vult,quod ista leuissima culpa sit commissa,vt teneatur in exercitio ipsius actus, qui principaliter mandatur.nam licet sit commissa post illius actus perfectionem,sentit,ꝙ de ea non teneatur.Or attende, quia distinctio nostra non probatur,quia ll.per eum inductæ non habent bonam similitudinem cum mandato. quia mandatum a conuentione salarij debet esse gratuitum.vt ff.e.l.1.ad fi.& ideo si species pro salario interuenit,erit ꝯctus innominatus,& si pecunia,adhuc idē, si persona non consueuit locare operas suas:& ſ consueuit, erit locatio,& sic transit in nomen alterius ꝯctus, vt plene dixi ſ. eo. l.aduersus.& in his casibus frustra quæritur de mādato,& de culpa leuissima,quæ in illis ꝯctibus non venit. Si autem non est facta mentio de salario,tunc proprie est mādatum, & procurator. Sed tunc non video quomodo fiat gratia mandatarij tantum,qa tunc eius gratia fieret, quando fiendum eius vtilitatem tantum concerneret,& transit in consilium, quod non est obligatorium ei.vt l.age.ſ.de transa.& ibi no.Doc.& est tex.ff.e.l.2. in fi.Sic dicunt quidam se non videre,quod fieri posset gratia vtriusque, qa si illud,quod est fiendum,est de re communi,tunc pro parte mādantis tantum potest procur.cōstitui,non pro sua: quia diffinitio procuratoris,de qua in l.1.ff.de procu.non potest in sua parte ꝯuenire.oportet ergo,quod mandatum fiat gratia mandantis tantum. Sed forte potest poni exemplum per l.fi.j.de pac.co.& quia tex.iste dicit, quod de omni culpa tenetur, necessario habemus dicere,quod non tantum de lata,vt Mar.dixit,sed etiam de leui. sed de leuissima idē videtur, quia qui omne dicit nihil excludit. Sed durissima opi.est,& dat causam non inueniendi procurato-
2 rem,si hoc scirent qui procuratores constituuntur.† Cuius forte rei gratia Bar.in l.cum qui.§.fin.ff.de fur.dixit, quod procurator ad iudicia tenetur de leuissima,vt hic:quia eius officium requirit exactissimam diligentiam.ideo propter eius industriam speciali
3 ter eligitur,& se peritum prout res requirit, fateri videtur.† Ad negocia vero dixit non teneri de leuissima,sed quandoque de leui,sic si res mandata exigit exactam diligentiā. vt l.in re mādata. j.eod.Quandoque de lata tantum,vt quando mandatur aliquid, quod nullam diligentiam requirit, quia unusquisque sciret illud facere,vt portare unam literam alteri.vt d.§.fi. Et ex his infertur, quod nūcius,qui a seipso nihil facit,solum de lata culpa tenetur.

A D D I T I O.

a De leuissima.Adde Soc.cons.149.inci. in causa Ambro.in prin. in 1.parte.vbi hoc inducit.& tenet.

L E X XIIII.

Si secundum. Si is qui alterius mādato rem emit, illam ei tradidit,pro p̄cio, quod soluit,mandati agit.h.d.No.quod procu.precium, quod soluit, per act.mandati repetit.h.d.No.quod vbi duorum mandatum simul interuenit,vel vbi quis ex mandatorum emit vni,sine alterius voluntate tradere non debet.Gloss.oppon.de l.prima. infra titu.primo.solu.vt in ea.

L E X XV.

1 *Mandatum an finiatur morte mandantis.& nu.2.3.& 4.*
5 *Mandatum vita mandantis directum an finiatur eius morte, & nu.6.*
7 *Mandatum generale quod dicatur & quod uniuersale.*
8 *Mandatum vniuersale finitur mandantis morte.*
9 *Mandatum in negocio singulari non finitur morte mandantis. & nu.seq.*
16 *Mandatum morte dissolui quomodo intelligatur.*
17 *Res quando integra dicatur.*
18 *Mandatum, quando reuocatur, an debeat procurator de reuocatione certiorari.*
19 *Nuncius an debeat certiorari de reuocatione mandati.*
20 *Procurator & aduersarius an recuperent sumptus mandato reuocato.*
21 *Processus facta reuocatione mandati,an valeat.*

a Mandatum. [a]Hæc lex est repetibilis,& ꝯria in materia habet multum fortia, & multotiens scholaribus datur in p̄nctis.ideo plenarie examinabo.& quia bre
1 uis,summario non indiget,nec diuisione.Sed no.ex ea duas regulas.vnam explicitam,& affirmatiuam, vt litera iacet. Aliam implicitam,& negatiuam a sensu contrario resultantem,& hoc est ꝙ morte mandantis re non integra non finitur mandatum. Et vtrāque examinabo,& ab ista negatiua, quia breuem habet materiam,incipio:licet glo.de ea nihil dicat.Opp.igitur 1.ꝙ re nō integra finiatur mandatum morte.l.tam ex ꝯctib. in fi.ff.de iu.Sol. ꝙ hic de morte mādatoris:ibi mandatarij,quo casu dic,ꝙ si erat procurator ad iudicia,indistincte finitur re integra,vel non, quia pp industriam electus extitit.ar.l.j.§.ne aūt labor.j. de cad. tol.& l.inter artifices.ff.de sol.& ita loquitur d.l.in ꝯctibus.Aut erat p̄cu.ad negocia.& tunc finitur re integra,& ea non integra finitur quantum ad inchoanda,non quantum ad inchoata perficienda. ff.de neg.gest.l.nam,& seruus.§.si uino.ff.eo.l. mandatum distrahendorum.& ibi vide,& est expedita hæc vlt.q.Cyn. Oppo.2.ꝙ ēt morte mandatoris finiat̄ re non integra,ut extra de proc. c. fi. in cle.Sol.ꝙ ibi in procu.ꝯstituto a prælato ecclesiæ, quia morte prælati reuocat̄,licet lis iam esset contesta.Et est in procur.prę latorum.& rectorum ecclesiarum speciale, quia hæredes non habent,licet successores in beneficio sic.Et in hoc differunt a priuatis,qui pro rebus,quas ad hæredes transmittunt,procura.constituunt,quod & ipsi pro similibus rebus possent. Est,& alia rō, qa ipsi censentur vsufructuarij bonorum ecclesiasticorum,extra de pecu.cle.c.fi.vnde cum eorum morte extinguatur usufructus,super quo fundatur mandatum,extinguitur ipsum mandatum, secus in sindico constituto a cap.quia licet prelatus moriatur,durat eius mandatum ſm Archi.ꝙ fatetur Io.An.Sed addit,ꝙ q̄diu ecclesia vacabit,suspendit̄ eius exercitium.ut extra ne se.va. c.vlt.Si igitur in istis est speciale,sequitur, ꝙ mandatum sindici constituti ab administratoribus reipublicæ non expirat, quia ipsi nullum habent vsum fructum:sed ratione officij sui faciūt. Quod fatetur Bal.verum,quando ipsi faciunt collegium, quia quādiu collegiū durat,officium durat.secus si collegium non facerent, qa tūc eorum officio finito expiraret mandatum.ar.ext. de præ ben.c.dilecto.& ar.eius,ꝙ no.Inno.in c.fi.ext.ne præla.vi.suas. Ex his infert ipse,ꝙ si sapientes seu informatores studij,q nō faciunt collegiū, facerent sindicum ad p̄sentandum electionem Doctorum, licet hoc faciant nomine communitatis:tm̄ si res est integra, expiratorum officio,expirat mandatum.arg.ff.de acq.hær.l.per episto-
2 lam.& no.per Gui.ff.de insti.l.si quis mancipijs.§.si impube.†Venio ad regulam nostram affirmatiuā.& opp.3.& extra gl.ꝙ re in
b tegra non finiatur morte mandantis.[b] nam mandatum est contractus,& ex eo nascitur obligatio,& actio,igit ad hr̄des,& in hęredes est transitoria,licet res sit integra,vt ſ.de hęr.act.l.2. & per totum.& qa a ꝯctu non receditur altera parte inuita.l.sicut.ſ. de act.& obl.& l.commodato.§.sicut.ff.commo.Sol. ꝙ in mandato est speciale,vt re integra reuocetur ex pęnitentia,& finiat̄ etiam morte,ut inst.e.§.recte.& §.si adhuc & ff.eo.l.si tibi mandassem. & l.inter cās.in prin.& hic.Et sic habes,ꝙ mandatum finit̄ reuocatione.Item morte.Item status mutatione.ff.si cer. pet.l. eius, q in prouincia.Item mutatione morum,& bonæ opi.& vitæ.ut ff. si cer.pe.l.rogasti.§.si fugitiui.& ff.de sol.l.si cum Cornelius. Itē doli commissione.ff.eo.l.creditor.§.Lucius. & his quinque casibus finitur.Est & sextus casus,in quo p iudicem eius exercitium interdicitur,puta qn̄ iudex ab eo contemnitur, & negligēter res sibi commissæ administrantur,vel dissipantur, nam potest iudex tunc sibi,& absenti consulere , & administrationem interdicere. ut in tex.ſ.no.de procu.l.eum qui.& ibi dixi. Est, & septimus in quo eius exercitium a iure suspenditur. vt in procur.capituli dixi ſ.ſm Io.An.Opp.4.cum gl.in fin.sui.de l. si vero non remu.§.fi.ff. eo.Sol.ꝙ ibi in mandato directo post mortem mandantis: hic in
3 eius vita.†Oppo.5.ab extra,ꝙ directum post mortem mandantis finiatur etiam eius morte.l.fi.ff.de so.& quia hoc est forte ꝯ.ideo gl.variarunt in eius sol.Sol.n.in d.l.fi.dupliciter,primo,ꝙ ibi mandatum fit directum ī vita:sicut hic.& ſm hoc illa verba,post mortem,in ꝯ.posita ꝯiunguntur cum verbo,soluitur,nō cum uerbo, soluere.& illam firmat glo.in l.mortis causa.§.Titia.ff.de do.causa mor.& Ray.ēt tenet,& Bar.in l.2.§. sed & si quis donaturus.ff. de dona.licet nouum intellectum det tex.in ꝯ. de quo j.subijciā. secundo modo soluit in d.l.fi.legendo literam plane, videlicet,ꝙ vbi est soluendum tale quid,ꝙ solum post mortem sortiri pōt effectum,tale mandatum non dissoluitur morte: secus si etiam in vita potest sortiri effectum,quia tunc morte soluitur.Ista sol.non est ve-

A D D I T I O N E S.

a Mandatum.Huic l.Adde insti.eo.tit.§.recte.de quo per gl.in l.idem est.& in l.inter causas.in prin.& ibi Bar.ff.eo.ti.& in l.& quia.& ibi Doc.de iu.om.iu. l.si per epistolā.& ibi Bar.ff.de acq.hær.Cy.& Bar.in l.2.de dona.Io. de Pra. in l.si defunctus.de proc.& in l.eius.per Bar.& Doc.ff.si cer.pe.& in l.fundi, de ac.pos.& in c.vndique.de of.dele.& c.dilecti,& ibi Io.And.de fo.compe. c.1.in Spe.de procu.§.2.ver.sed nunquid procurator.gl in cle.fi.e.ti. vbi no. & iu l.& si quidem.ſ.de act.& obl.& Bar.in l.1.§.si impubes. ff. de instit. & Rof.de ci.si a procur.&c. in nouis ubi dicitur uerum etiam in procuratore mandato.& adde do.Soc.cons.31.inc.prosequendo ordinem.ver.6.probatur.in 1.par.mandatum morte mandantis expirat ex quo per cōsensum surgentem ex patientia constituitur.

b †Morte mandantis.Adde vltra ea,quæ hic notauit Bal.nu.1.ver.redeo nūc ad primum,& ꝙ ibi posuit And.Bar.in l.si defunctus.in fi.ubi posui in add.ad ipsum.in ver.finitur morte.ff.de procu.Fel.plene in c.relatum. ad fi.extr. de of.dele.& in c.licet.in fi.eo.ti.dixi in stylo parla.par.4.arrest.33. no.Bart. Soc.in suo trac.fallen.re.253.inci.mandatum,& no.Hipp.de Marsi.sing.inc. mandatum re integra.

est uera,quia monumentum cōstrui, potest sortiri effectum.i.impleri in vita, & quia mandatum est directum post mortem,non finitur morte.vt d.l.si vero non re.§.fi. Tertia sol. datur per glo.in l.idem est.quę est post d.l.si vero.ff.eo.videlicet ibi non intererat hæredum illam sol.fieri,q̄ mandauit defunctus,iō morte dissoluitur.Secus si hæredum interesset mandatum impleri,quia tūc duraret.Ista sol.non vr̄ tuta,quia aut is cui solutio post mortem mādatur fieri,erat creditor defuncti,& tunc vr̄ semper hæredum interesse,vt ipsi liberentur,siue iussus fuerit soluere debitor defuncti,siue non.Aut nō erat creditor defuncti,& tūc,quia post mortem mādatis debet ei dari,talis datio obtinet vim do. causa mor. vt l.Seia.in fi.ff.de do.causa mor.& l.Seia.ff.de do.præle. Sed donatio cā mor.non reuocatur, nec eius mandatum morte. vt d.l. mor.cā.§.Titia.nec in ea consideratur,an intersit hæredū,vel nō, cum non eis,nec ad eorum fauorem debet ipsa perfici, vel impleri.Quarta sol.fuit aliorum glo.qui dixerūt,aut id, ꝙ est fiendum, post mortem,est fiendum,tanq̄ ab ipso mandante, quia eius nomine,& tunc,quia transit in do. cā mor. a mandante fiēdam seu eius nomine,mandatum dissoluitur morte, & pro hoc allegauerunt casum.ff.de don.inter virum,& uxo.l.si interim. §. si vxor. 1. respon.Aut a mandatario est aliquid fiendum ipsi mandanti licet post mortem,& tunc non reuocat̄ d.l.si vero non re.§.fin. Et quia huic sol.vr̄ obstare.d.l.mortis causa.§. Titia. vbi mandatum de do.fienda causa mortis non vr̄ reuocari morte, ipsi respondebant,ꝙ imo reuocatur.ut d.l.si interim.nisi mandatarius ad traditionem processisset,vt ibi.hæc rn̄.nihil valet, quia si per mortem reuocatur,mandatarius sciens non habet facultatem soluendi, vt d.§.si vxor.& ff.de leg.2.l.cum pater.§.nemo.Et sic cum respō. ista non sit bona ad §.Titia.& cum per dictū §.Titia.confundant̄ istę 4.sol.sequit̄,ꝙ ipsa non est tenenda.Nec l.si interim.§.si vxor. illam iuuat,quia ibi loquitur,qn̄ mādatum non dirigit̄ post mortem,& sic in vita solui debuit:nos qn̄ post mortem solui,vel tradi debuit. Vnde non potest dici,ꝙ morte soluatur,quod incipit p mortem,& roborat̄.& illam dr̄iam facit glo.in d.l. cum pater. & in d.l.fi.ideo forte gl firmauerunt.1.sol ut dixi. Quintam sol. ponit Bar.in d.l.fi.dicens,ꝙ ibi illud mandatum non reuocatur morte.& sic cōcordat cum ista gl.Nec de hoc ibi quæritur,sed de eo, quod in præce.proxime quæsitum erat. videlicet, an mandante inuito recte soluatur.Et rn̄det,ꝙ nō.& rō,q̄ ibi sequitur, est ratio cuiusdam subauditi,vt sit sensus,ꝙ inuito mandante non recte sequitur,quia per reuocationem mandatum soluitur, sicut alias in simplicibus mandatis morte finitur.Sed hæc fortius,q̄ prima,violat illum tex.tm̄ ex ea no.ꝙ ipse concludit,ꝙ mandatum ex causa don.fiendæ post mortem,non finitur morte.vt dixi ſ. Sed attende,quia ille tex.pōt intelligi de morte donatarij, pp quam mandans nolebat eius hr̄di solui,dr̄,ꝙ non recte soluit,qa morte soluitur mādatum,& ista facilior est.Concludamus ergo sic, aut ille tex.intelligitur in donatione cā mortis fienda in vita mandantis, & tunc reuocatur morte mandātis,& ſm hæc litera ibi transfunditur.& habet locum 1.sol. Aut intelligitur in do.cā mor. fienda post mortem,& tunc non reuocat̄ morte mandantis.l.mor.cā.§. Titia.ff.de do.cā mor.& ar.l.si vero.§.fi.& l.se.ff.eo.sed morte donatarij sic.ut ibi in fi.ſm intellectum quem ſ. dedi,de quo est casus in l.si mortis.in fi.ff.de do.causa mor. Aut ille tex.non intelligitur in donatione in solutione fienda per debitorem creditori mandantis,& tunc si transponendo literam dicimus mandatum non esse directum post mortem, non est dubium, ꝙ mandatum finitur morte.vt ff.eo.l.inter cās.§.1.& insti.e.§.item si adhuc. Sin autem literam non transponendo dicamus, ꝙ mandatum fuit directum post mortem,& tunc dic, ꝙ non soluitur morte mandantis.ar.eius,quod de don.cā mor.dixi.Et quia mors, quæ tunc est cā directionis,non debet dici cā extinctionis,ꝯdictione repugnāte.Et tunc ad illum tex.rn̄.prout per Bar. dixi, vel quod si non interest hr̄dis ipsius mandantis,tunc reuocetur, & non dr̄ interesse eius,si debitum postea fuerat exceptione elisum. alias si nulla exceptionem erat elisum,dico sua non interesse, & sic tunc non solueretur morte.vt in gl.posita in l.idem.ff.eo.Et modo apparet clarificatus intellectus illius l.fin.ff.de sol.& sol.varias ad concor.
4 redactas.†Oppo.6.ad idem, l. sed & si quis.§.si cui.ff. de relig.& sum.fu.vbi si defunctus mandauit alicui funeris sui curam, & ille acceptauit,& post eius mortem eum funerari non fecit, tenetur actio.de dolo ad interesse.& sic non mandati, quam secum non admittit actio de dolo.ff.de dolo.l.ideoque.Sol.vt ibi no. ibi quatuor ponuntur sol.Sed omissis duabus vna est;ꝙ ibi non fuit mādatum,qa non fuit gratuitum.l.1.ff.eo.igitur ibi non agit mandati,sed de dolo ad interesse. & hæc bona si dicamus pecuniam ei ob hoc tm̄ datam,vt curam suscipiat:sed si ob impensam faciendam in sepultura,tūc locum habet alia sol.q̄ tenet ibi gl. quę est. Aut mandatum est factum de eo,ꝙ nullo casu, vel modo pōt fieri in uita mandantis,& tunc datur de dolo,& non mādati,ut ibi: non.n.viuens pōt funerari,sed defunctus tm̄.Aut mandatum est factum de eo,ꝙ in vita defuncti possibile est fieri, & tunc si post mortem est directum,non finitur morte mandantis,& competit actio mandati,ut ff.eo.l.si vero.§.fi.& hic in gl.Ibi.n.mādauit fieri monumentum, ꝙ in se possibile est fieri in vita mandantis. & hæc est notabilis sol.proprius tm̄ loquendo vr̄ mihi dicendu mādatum de sepeliendo non finiri,ꝙ patet,qa nisi susceptio eius suscipientem obligasset,actione de dolo conueniri non posset, ut patet in eo.tit.l.si quis sepulchrum.§.funus.2.rn̄. vnde dico mādatum non finiri morte.Sed fateor tale mandatum non producere act.mandati,vt ibi.Et huius est rō, quia ipsum factum sepeliendi simpliciter consideratum non recipit æstimationem.& sic nec interesse intrinsecum,& iō actio mandati non competit,ut ff.man. l.si remu.§.si tibi.& l.si procu.§.mandati.Interesse aūt extrinsecū ipsius facti non æstimatiuum bene recipit.iō p illo actio de dolo competit,vt d.§.si cui.Et p illa intelligere potes illum tex.habentem eius sensum occultum.Sed monumentum ipsum recipi ęstimationem,ut no.in l.monumenta.j.de le.& iō actio mandati ꝯpetit,& sic sol.glo.bona, q̄ est vltima in §.si cui. & hæc sufficiant
5 de ista secunda regula negatiua. † Redeo ad nostram l. q̄ regulā
a affirmatiuam ponit.& op.7.cum glo. ꝙ mandatum directum[a] in vita mandantis non finiatur re integra eius morte.ff. de instit.l.si mancipijs.§.si qs impubes.ver.eius.Glo.ista sol.ꝙ ibi res erat geri inchoata,& sic non integra.Ista sol. qbusdam non placuit, qa licet sit inchoata quo ad q̄dam:non tm̄ quo ad oīa. iō q̄tum ad nō inchoata res dr̄ integra,& tm̄ mandatum ēt quo ad ea non finit̄, vnde dixerunt isti,ꝙ respectu inchoandorum mandatum finiret̄ ibi,sicut hic.nisi hr̄s vtat̄ eodē īstitore,qa tūc ex ꝯtinuata hr̄dis voluntate hr̄dis dr̄ nō finiri,vt ibi.& ar.ī e.ti.l.pe.§.si dn̄s.hāc so.no.ad q.tu scis,ꝙ societas finitur morte.ff.pro so.l.ac.§.morte. Sed pone socios vnum institorem fecisse,& eorū altero mortuo eius hr̄de vti cū alijs e.institore in negocijs sociorum. Et hic vr̄ societas durare saltem ex quadam tacita conuentione, ēt si hr̄s sit impubes,vt d.§.si qs impubes.ſm Bal.& licet ista sol.sit no. tm̄ ad ꝯ.nō est pfecta,qa.in d.vers.eius, nullus erat hr̄s,q tunc vteretur e.institore,cum ꝯctus ante aditam hr̄ditatē fuisset celebratus, & valet ꝯctus,& sic mandatum absque aliquo nouo cōsensu durat.Quare gl.ibi dedit aliam sol.videlicet,ꝙ in mandato institoris sit speciale,& potest esse rō, quia eius mandatum est de subiecto vniuersali:hic vero de subiecto particulari,& sic ista sol.sane intellecta vr̄ eadem cum sol.Pe.q̄ approbat hic Cyn.& communiter d. Dicit.n.ipse,ꝙ interdum mandatur actus simpliciter vniuersalis, interdum actis simpliciter generalis,interdum actus simpliciter
6 particularis.†Exemplum primi,qn̄ mando aliqua negocia, tunc enim est mandatum actus uniuersalis, quia una vocans significatione totum comprehenditur sub vno nomine.hinc est,ꝙ si simpliciter dico,facio te institorem meū, tu diceris uniuersaliter institutus ad oēs actus,quos ego facere solebam. ff. ꝙ cum eo.l.Titianus.in fi.Isto.n.casu si res est inchoata geri, mandatū non expirat morte mandantis, quia ipsum totum vniuersale est geri inchoatum,& sic res non est integra ēt quo ad actus particulares sub actu isto comprehēsos,licet non sint inchoati p se geri, quia p se singulariter non considerantur,ut l.j.j.de euic & ff.de ꝯhen. emp.l.in modicis.& ff.de acqui.re.do.l.quædam & de isto est casus in d.§.si impubes.in ꝯ allegato.Nimirum igit̄,si mandatum illud non dissoluit̄ morte inchoantis.ꝙ intellige verum,nisi conditio institoris per mortem dn̄i sit mutata.l.eius q.ff.si cer.pe. iō dominium rerū non transfert̄,licet debitores ei soluētes iuste igno-
7 rantes liberent̄,ut ibi.†Exemplum scdi est, si ꝯstituo aliquē meū
b generalem p̄cu.[b] ad gerendum negocia mea,vel cās.nā tale mādatum est generale,nō uniuersale, qa in uno nomine collectiuo non stat sicut vniuersale,nec certū significatum hēt a iure, sicut vniuersale,cum non posset ad obligationem prumpere,si liberā non habet,ut ff.de pcu.l.pcurator totorum.& l.pcuratore cui libera.ꝙ pōt institor ex pprietate,& significato sui nominis.Et iō, qa genus dinumerat̄ p suas species,& in qualibet earū representat̄,sequit̄,ꝙ in mandato gn̄ali q̄libet eius species vr̄ mandata,iō mandato in nulla specie geri inchoato,res dr̄ integra. in toto mādato.& iō mandatum morte mandantis in totum expirat. Et vbi in aliqua eius specie est inchoatum geri, tunc q̄tum ad illam speciem nō expirat,sed quo ad alias species inchoatas nō connexas expirat.ar.l.cum actū.& l.at q nā.ff.de ne.gest. Exemplum tertij est de se clarum,puta si ad equum emendū vel monumentū extruendū facio pcuratorē,vel ad Titio soluendū, & similia.Et hic talia re integra finiunt̄ morte,ut hic.Et pcedit hoc, ēt si plura negocia copulatiue sint singulariter mandata.nā & in uno inchoato res dr̄ integra quo ad certa separata, & non ꝯnexa, iō quo ad
8 alia finiret̄ mandatū.†Oppon.8.ab ex.dr̄ hic, ꝙ mādatū vle finitur morte mādantis q̄tum ad non inchoata, licet in aliquo sit geri cęptum.Vnde opp.de c.ne aliquid.extra de hæret.li.6.& hic p p locū a speciali,nā ibi Papa mandat inquisitori hæreticæ prauitatis vniuersalem iurisdictionem ꝯ hæreticos,& tm̄ ibi dr̄,ꝙ si Papa morit̄,iurisdi.geri inchoata in aliquib. articulis,vel causis,non expirat in alijs non inchoatis, & hoc fauore fidei, & sic si fauor fidei

A D D I T I O N E S.

a Mandatum directum.Adde Soc.consi.172.inci.multum abunde ver.secunda. permutatio status,& ver.postremo moueor.cum seq.in 2.part. ubi hoc idē alleg & tenet.

b †Aliquem meum generalem procuratorē. Adde Bar.in l.& quod.ff.de iurisd. om.iu.Io.de Imo.in l.2.& §.sed & si quis.ff.de do.ubi tenet opi.Pe.& Barto. sed ipsemet in l.licet undique.extra de off.dele.tenet opin.quā hic sequitur

fidei illud operatur ibi, In ↄ̄rium est ius commune, vt ibi no.glo. Sol.ꝙ prædicta in mandato,ꝙ fit a dño, quia in perpetuum fieri dr̄.Ibi in mandato,ꝙ fit ab officiali ratione officij, ideo vltra officium non durat in rebus geri non inchoatis,ſm Bal.Et ex hoc reprobat ipse Pe.qui vt refert Cyn.dicit,ꝙ si Papa misit legatum in Franciam,& iam certis causis inchoatis moritur Papa, ꝙ legati iurisdictio et in non inchoatis non reuocatur,per sæpius allegatum §.si impubes.ꝙ est falsum per not.in d.c.ne quid. Nec aliter respondit ad d.§.si impubes.versi.quemadmodum. vbi mādatum institoris a tutore constituti, & sic ab officiali durat mortuo tutore.Ideo aliqui voluerunt dicere, ꝙ aliud in mandato negociationis.vt d.§.si impubes.& aliud in mandato vniuersali iurisd.ibi. & sic etiam isti fatentur Pe.male dixisse.Sed attende,quia ↄgruētior forte responsio ad §.si impubes.est illa, ꝙ aliud in tutore, qa semper quicquid ipse agit,pupilli nomine facit,& ad eius vtilitatem.Ideo ipse pupillus facere dr̄,ideo morte tutoris non expirat mandatum geri inchoatum.Sed Papa nō sic, quia nomine sedis apostolicæ non facit,nisi expressim dicat, vt in c. gratiosæ. de rescrip.lib.6.iurisdictio per eum demandata cōcernit utilitatē eius, cuius vices gerit,præterquam qn̄ demandatur ↄ̄ hereticos,qui ↄ̄ dicunt fidei Iesu Christi,& tunc,quia concernit,vt ita loquar,id, ꝙ est proprium Iesu Christi,cuius vices gerit, merito tunc mandatum non expirat eius morte,quia uiuit Iesus Christus, cuius nomine fecit.& sic ille textus.est fundatus super §.si impubes. versi. quemadmodum.Et hęc responsio est subtilis.unde eam nota,qa canonistis est ignota.Et ex his pōt inferri,ꝙ dictum Pet.procederet in rege,vel alio dño temporali,qui iurisdictionem transmitteret ad posteros.& pro hoc accedat extra de uoto c.licet.Item habes ex prædictis,ꝙ si Comes Romandiolæ vel Marchiæ Anconitanæ ex iurisdictione sua fecisset officialem, cui dedisset iurisdōnem vniuersalem ↄ̄ omnes turbantes pacificum statum prouinciæ,ꝙ eo mortuo,vel aliter eius officio finito, non finiretur in ꝑsona illius iurisdictio inchoata,in causis etiam inchoandis,donec
9 iurisdictio eius aliter non fuerit reuocata.†Opp.9. & ab extra.qd̄
a in singulari negocio re integra[a] non finiatur mandatū morte mandantis.l.illam.ↄ̄.de don.Sol.quidam, ꝙ ibi in procuratore in rem suam:hic in simplici.& hanc sol.ponit glo.in l.2.§.sed si quis donaturus.ff.de dona.& cum ea transit ibi Bar.Sed gl.de hoc dubitauit.s̄.de ac.& obli.l.1.qui ↄ̄ dictam sol.facit ideo ibi aliam sol. adiunxit.ꝙ hic in procu.simplici.in procu. vero in rē suam debet distingui,quia aut est in rem per cessionem actio. ita, ꝙ vtilis in eum transiuit, & tunc sicut non extinguitur eius morte,vt d.l.illam.ita nec morte mandantis,quasi res non sit integra per transitum utilis actionis quem cessio fecit,quę habent uim cuiusdam quasi traditionis.Aut est factum in rem suam per exercitium tm̄ directarum ei mandatum ad eius vtilitatem non dñi, & tunc expirat re integra,mandatore decedente cum hærede. vt d.l.1. licet si sine hærede decesserit,ei de æquitate det̄ vtilis. vt d.l.1. & hoc
10 placet.†Oppo.x.ꝙ in simplici procuratore nō finiatur re integra morte mandantis.ff.de procu.l.si defunctus.So. ꝙ hic in procuratore ad negocia:ibi ad iudicia.Ista sol.sic simpliciter prolata non est bona, quia & in dato ad iudicia finitur re integra, ut patet in d.l.si defunctus.Ideo Oldra.dicit, ꝙ aliqn̄ mandatum impleri est expediens mandanti,& eius hæredi:& tunc fauore hæredis mādatum non finitur ex præsumpta voluntate.arg. ff. de procur.l.si pactum.& ita loquitur l.si defunctus.nam ibi expedit hæredi durare mandatum,ne committatur stipulatio ob rem non defensā. vbi aūt non sit eius hæredi expediens,ut mandatum duret, tunc finiatur.Ista sol.mihi non placet,quia legislator hoc nō considerat,nisi qn̄ mandatum est directum post mortem, ut dixi supra: non qn̄ in vita,quia tunc solum considerat integritatem rei, uel non,vt hic patet. Item ↄ̄ eam facit.nam pone,ꝙ mandauit rem sibi emi similiter interest hæredis. certe nihilominus finitur eius morte mandatum ꝑ generalitatē huius l.& si.nisi esset facta mētio de hæredib.ff.eo.l.idem est.& ideo hic probatur a sensu ↄ̄.ꝑterea ratio.l.si defunctus est,quia res non est integra.Ideo dic,qd̄ ibi in procu.ad iudicia,in quo res dr̄ non integra,vel per lit. cont. vel per vtriusque præambulam.& necessariam obligationem, q̄ processum totum,& finem iudicij concernit, vnde quasi iudiciū censetur inchoatum,& maxime,quia causātiue ad hoc necessita
11 tur,ne stipulatio committatur.†Opp.11.ad idem de l. fundi.§.itē si amicus.ff.de ac.po.gl.in l.si.§.sed,& si quis. ff. de dona. Sol:hoc ↄ̄,dicens,ꝙ mādatum ibi erat de eo,ꝙ dñs habebat facere. & sic pōt dici,ꝙ ibi erat mere executorium. hic de eo, ꝙ erat simpliciter merum & liberum.& cum ista sol.ibidem transiuit Barto. & Cy.hic.Pro qua facit,quia si Papa mandat ad executionem gratiæ per eum factæ de aliquo beneficio,tale mandatum non finit̄ morte Papæ extra de off.dele.c.super gratia.li.6.licet secus esset, si mere executorium non esset, quia connexum esset collationi fiendum,& sic factum esset collatori, quia expiraret.ut extra de præben.c.si cui.in fin.lib.6.Sed hic attende,ꝙ quędam gl.de qua Docto.nullam faciunt mentionem tenent clare, quod in d.§.itē si amicus.mandatum sit morte dissolutum,& ita no.ff. de do.inter virum.& uxo.l.si interim.§.si uxor. Et hoc magis est consonā illi literæ,licet iusta ignorantia faciat haberi perinde, ac si reuocatum non esset.Et hęc mihi magis placet;tum quia magis est amica literæ,alias disiunctiuam ibi posita in si.erit necesse resolui in copulatiuam:tum etiam, quia ex quo non mandauit post mortē suam,creditur impleri uoluisse in eius uita, & ideo expirare debet.non ob.quod defunctus, & hæres eius tenentur hoc facere, quia nec ad hoc liberatur,licet mandatum finiatur,unde cum solum de uita,& fine mandati habemus tractare,debemus stare regulæ huius l.Non ob.cap.super gratia.supra allegatum, quia ibi in beneficijs,& gratijs,ad quarum execu.Papa nō necessitat:hic in contractibus,ad quorum impletionem contrahentes tenētur. Item ibi Papa illud statuit,ne res diutius protrahatur ex defectu executorum in præiudicium ecclesiarum, & ne is, cui facta est gratia iam fatigatus itinere,& expensis in impetratione executorum factis,iterato grauetur, si mandatum expiraret, quæ ratio-
12 nes hic cessant.†Opponitur duodecimo, ad idem de l.si pater. in principio.ff.de ma.vind.Solutio.quod ibi speciale fauore libertatis:licet causa alia,quam reuocationis mandati libertas possit im
13 pediri.ff.qui & a quibus l.quæsitum.§.final.vt ibi nota.†Opponitur decimotertio,ad idem de l.si ego.§.primo.ff.de iur.do. Solut. tribus modis,quod ibi speciale fauore dotis,quæ habet in se causam piam.argumen.ff.de condi.indebit.l.cum his.§. si mulier. Et attende,quod specialitas est in hoc,quia videtur mandare,ut cedant in dotem mulieris,& per consequens ei vult donare,sed mādatum ex donat.inter viuos finitur morte re integra.l.secunda.§. sed si quis.ff.de donat.ergo & ibi debet finiri,sed speciale est ibi, quia donatio habet causam dotis annexam,quæ est fauorabilis. Secundo,quod ibi ideo morte non reuocat,quia nec in uita posset expressim reuocare,ut ibi patet.Tertio,quod ibi non est mandatum,sed quidam contractus innominatus sub certo modo celebratus,in quo non est locus pœnitentiæ dotis fauore, cuius contrarium est regulare.l.si pecuniam.in princip.ff.de condi. ob cau.
14 Et istam tenet ibi gl.sed omnes bonæ.†Opponitur decimoquarto,& ab extra.ad idem de l.cum pater.§.Mæuio.ff.de legat.secundo.Solut.ut ibi no.uidelicet,quod ibi ideo,quia licet mandatum debet expediri in uita mandantis: tamen eius effectus dirigitur post mortem,quia eius implementum transit in do. causa mortis,quæ demum per mortem donantis habet effectum,& sic, qa participat de duabus naturis,ideo media uia eligitur, ut scientia
15 ab ignorantia distinguatur.d.§.Mæuio.†Oppo.15.& ab extra cōtra hanc solu.vt mandatum huiusmodi etiam in sciente non reuocetur.ff.de dona.inter virum.& uxor.l.si interim.§.si uxor.Solut.quod interdum mandatarius est interpositus a mandante, & habet locum distinctio scientiæ,& ignorantiæ,d.§.Mæuio. Interdum est interpositus ab ipso donatario ex causa mortis, & tunc illa distinctio locum non habet,quia nullo modo reuocatur. d. §.si uxo.ubi fit hęc no.distinctio,quæ non reperitur alibi,vnde tene cordi.Et hoc quando mandatum huiusmodi donationis dirigitur in uita.nam si post mortem,habent locum quę dixi in fine 5.contra.Oppo. ad idem 16.& ab extra de l.fin.in princ.ff. de sol. ubi non finitur morte,imo nec expressa reuocatione.Sol.ibi mādatum fuit impletum,& sic res non est integra. nam ibi mandauit,ut stipularetur,& ita stipulatus est.Et si dicas effectum stipulationis direxit post mortem ipsius, ergo debet reuocari morte. respon.quod verum,si aliquis esset interpositus, quam ipse, qui debet recipere.ut d.l.si interim.2.respō.Sed fortius replicabis tu, illa stipulatio est interposita,& ex causa mortis mandantis,igitur eo expressim reuocante expirare debet stipulatio,qua mediante facta est donatio,& sic impediri solutio.cuius contra. ibi dicitur. vnde videtur ob.ff.de don.causa mor.l.mortis causa.§. si donaturus.& quod no.glo.in l.Seia.in fin.ff.de do.præle. Et ego respondeo,quod ne dictum contra.ob.necessario ille text.debet intelligi,quod ille fuit stipulatus simpliciter, non ex causa donationis causa mortis,ut ibi no.Bart.vel forte licet reuocet,vetare non potest solutionem;quia condicere debet obligationem, si pecunia nondum sit soluta,vel pecuniam solutam.ut d.§.si donaturus. Et ex his deciditur quæstio,quę fuit in Bono.scholaris habens pecuniam penes mercatorem,infirmatus dubitans de morte fecit eā promitti fratribus prædicatoribus,& cum reconualuisset repetebat a mercatore,qui dicebat se fratribus tenere ex promissione, vel dicebat iam se soluisse,& pro se inducebat dictam l.fin. Sed contrarium fuit determinatum,quia promissio fuit facta cōtemplatione mortis.& sic, uel habet uim donationis causa mortis, quæ reuocari potest,ut d.§.si donaturus.cum simil.vel habet vim relicti,quod scholaris volebat facere fratribus, vnde relicto cessante cessat promissio.ff.de legat.tertio. l. cum quis decedens.§. primo.Nec ob.d.l.fin.quia debet intelligi,ut s̄.dixi. Et hæc de op
16 po.sufficiant.†Nunc prædicta omnia recolligendo, & concludēdo sub breuitate,ita distinguo,cum quæritur,an morte dissoluatur mandatum,quia aut quæritur de morte mandatarij,& dic,vt dixi in primo contrario.Aut de morte mandantis, & tūc aut res nō est integra,& regula est,ꝙ nō finitur morte illius,ut hic a sensu ↄ̄rio.& ff.de ar.l.si arbiter.& ff.de procu.l.si defunctus. fallit in procura-

ADDITIO.

a ¶Re integra.Adde Soc.cons.87.inc.in præsenti consulta.circa prin. in 1.par, vbi hoc idem alle,disputat,limitat,& firmat.

ꝓcuratore a p̄lato ecclesiæ ↄstituto.vt ex̄ de ꝓcu.c.si.ī cle.de quo plenius dixi in 2.ↄ̄rio.Aut res est integra,& tunc facio tria membra,qa aut mādetur expssim fieri in vita. Aut expssim post mortē.Aut simplr̄.Si in vita,hoc expsso, res est clara qd̄ finitur morte tanq̄ limitatum tp̄e. ar.s̄.eo.l.cū mandati.& ff.eo. l.diligenter. in pri.Si post mortē.& hic distinguo tria mēbra videlicet: Aut mandās voluit illud sibi fieri;aut hr̄dibus;aut cuidā tertio.primo casu, aut mādatū est de sepeliēdo ipsū mādātē post eius mortē.Aut de faciēdo ei monumētū.Si de funerādo tūc ſm gl.finitur mādatū. ff.de re.& sūp.fu.l.vt si qs.§.si cui.Ego dixi nō finiri.sed act.mādati nō dari,vt plene in 6.ↄ̄rio. dixi. Si est de faciēdo ei monumētū, tūc nō finitur. ff.e.l. si vero.§.fi.& rōnē diuersitatis dixi in 6 ↄ̄rio. Scd̄o casu,qn̄ mādauit fieri hr̄dibus suis,dico cū gl.in l.idē est.ff. e.qd̄ nō finitur,si interest hr̄dū nō finiri,alias sic.& iō consiliū est mādatarij dubitātis,an intersit eorum,vel non,vt eos interroget, an sibi velint impleri mādatū, vel non. Tertio casu qn̄ mandauit aliqd dari,vel fieri tertio.& hic facio duo mēbra, qa aut illud cōcernebat liberationē mādatis,& eius hr̄dum. Aut ↄcernebat dona.q̄ illi tertio facere volebat. Exemplū primi,si mādauit suo debitori,vt solueret eius creditori post mortē eius, & tūc si non interest hr̄dū,puta,qa tuti sunt exceptione, finitur mādatū,& non tā morte q̄ ēt defectu cāæ. verū ex iusta ignorātia subueniret mādatario soluēti, vt hic in gl.& ff.e.l.si fideiuss.in prī. Et ita ſm vnū intellectū pōt intelligi l.fi.in fi.ff.de sol. vt dixi in 5.ↄ̄. Aut non interest eorū nec defūcti mēdatū finiri.vt qa erāt efficaciter obligati,& maxime qn̄ sub pęna,& tūc dico nō finiri.ar.ff.e.l. si vero.§. fi.Nec ob.ff.eo.l.inter cās.§.j.qa ibi nō mādauit solui post mortē, & sic nō cadit sol.isto mēbro.Exēplum scd̄i, qn̄ illi tertio donare volebat, ꝑ se patet. vel distingue, qa aut donare volebat inter viuos,& hoc ↄstat,licet adiecerit illa verba,post mortē meam, & tunc si res est integra a pacto, vel stipulatione donatarii, finitur morte,vt hic.nō si aliquo illorū nō sit integra.l.fi.in prin.ff.de sol. & dixi in 16.ↄ̄. Aut donare volebat cā mortis, qd̄ p̄sumo ꝑp illa verba,post mortē meā,mādato adiecta.vt l.Seia.§. fin.ff.de do.cā mor.& l.Seia.ff.de do.p̄.& tunc dico morte non finiri. ff. de don. ca.mor.l.mortis cā.§.Titia.& est rō, qa mors mādatū ipsū dirigit & ꝑficit,& ꝑ ↄn̄s necessario seqtur,qd̄ illud nō extinguit.ar.ff.de re.iu.l.nō pōt.& dixi in 5.ↄ̄.Et hoc de scd̄o mēbro,qn̄ mādat fieri post mortē.Si vero nō expssit,nec ī vita nec post mortē, sed tm̄ simplr̄ mandauit,& tūc aut est tale qd,ꝙ non pōt expediri nisi in vita tm̄ mandantis,uel post eius mortē tm̄.& adhuc hn̄t locū p̄dicta,iō ad ea reuerrendū. Aut est tale quid,ꝙ respectu sui pōt vtroque tp̄e expediri,& tūc aut mādatū est de actu, vel subiecto vl̄i, aut de actu.uel subiecto gn̄ali, aut de actu uel subiecto ꝑticulari. Primo casu aut ↄdō mandatarij morte mādātis est mandata, & tūc finitur.ut ff.si cer.pe.l.l.eius q in prou.& dic,ut ibi. Aut nō est mutata,& tūc aut est res ꝑoīa integra,& finitur; aut est in aliquo geri inchoata,& tūc in eo,& sibi cōnexo nō finit:sed de alijs dubitatur.Sed dic, aut hoc mandatum vl̄is actus est negociationis, & nō finitur eius morte.ff.de inst.l.si qs mācipijs.§.si impubes.& dixi in 7.ↄ̄.aut est iurisdictionis:& tunc,aut mandator est iuris.trāsmissurus ad hæredes,& non finitur.ar.d.§. si impubes.uers.quemadmodū.& ex̄ de uoto.c.licet.cum ibi no.aut nō est iurisd. transmissurus ad hæredes, & tunc in inchoandis finitur.Fallit in iurisdictione demandata super hæretica prauitate. ex̄ de hæreti.c.nequid.lib.6.de quo plenius dixi in 8.contra.Secūdo casu,qn̄ est de actu generali,dic ꝙ finitur in inchoandis.ut dixi in 9. contra.Tertio casu,quando est de particulari subiecto, distingue.aut est procur.in rem suam.& dic,ut dixi in nono contrario.aut est procura. simplex,& tunc aut ad iudicia.& dic,ut in l.si defunctus.ff.de procu.& dixi latius in 10.contra.Aut ad negotium aliquid explican-
a dum,& tunc aut mandans tenebatur facere[a] & isto casu variant gl.sed dic,ut dixi in 11.contra.Aut non tenebatur illud facere,& hoc distinguo.Aut illud erat de aliquo dādo, uel faciēdo ipsi mādāti,& finit̄ eius morte re integra,ut hic.Aut de aliquo dādo,uel faciēdo tertio : et tunc,aut erat gratiæ iam collatæ executiuū, & non expirat morte mandantis,si ipsa gratia durat.ut extra de off. deleg.c.super gratia.lib.6. aut erat de aliquo alio, & tunc aut erat mandatū libertatis p̄stādæ,& eius fauore nō finitur morte. ut dixi in 12.ↄ̄. Aut erat de alia re reddenda seu soluēda suo creditori. & finitur morte re integra; ut ff.eodem. l. inter causas.§.j. & hic. aut de re alteri dāda ex cau.do.& tūc si inter uiuos,expirat re integra.ut ff.de do.l.2.§. sed si quis donaturus. nisi donatio habeat causam dotis annexam.l.si ego.§.j.ff.de iu.do.quod declara,ut dixi in 12.cōtra.Si cā mortis,& tunc aut mandatarius est interpositus a donatario,& non finitur.l.si interim.§.si uxor.ff.de do.inter ui.& ux.2.respon.Aut fuit interpositus ab ipso mandante, & tūc quia talis dona.participat de natura mortis,& uitæ.iō media uia eligitur,distinguendo sciam ab ignorantia.l.cum pater.§.Meuio. de le.2.& ibi no.Et de his duobus dixi in 14.& 15.cōtra.Nec ob. l.fi.in prin.ff.de sol,ut dixi in ult.ↄ̄.Ex prædictis patet,quod donatio.post mortem recipienda non participat de natura utriusq;,qa illa remanet solida,& firma,nō facta distinctione sciæ,uel ignorātiæ.l.mortis causa.§.Titia.ff.de do.cau. mo.& sic de natura legati tm̄ participat.ꝙ no.ad limitandum ea,quæ no.in l.2.ff.de do. prę: & modo est hæc materia elucidata, q̄ alias est uisa mihi ualde du
17 bia.& obscura.† Nunc ad q.accedo & primo quæro cū gl.qn̄ res dicatur integra.& dico latius q̄ in ea,quia aut quæritur de iurisdictione demandata,& dic,vt in gl.l.qa.ff.de in.om.iu.q vult,qd̄ res dicatur non integra per li.ↄte.Sed Bar.ibid.di.qd per citationem, quia & l.quia,non aliquid requirit, nisi qd̄ iurisdō sit geri cœpta, sed geri incipit per citationē l.i.ff.de in ius vo.& insti.de pe.temere.liti.in prin.ergo,&c.Sed quicquid sit de iure ciuili,expeditum est de iure canonico, ꝙ per primum actum iurisdōnalem, quem agere cœpit.vt c.gratum,& c.licèt.ex̄.de offi.dele. ꝙ qualr̄ intelligatur ibi,vide Io.An.qui dixit,qd̄ per solam commissionem citationis.Sed puto tutius per citationem, vt nō tm̄ quò ad iudicem, sed quò ad partes res desinat integra esse:nam iurisdō dēt esse inchoata ↄ̄ eum,ↄ̄ quem committit̄,& ita intelligo d.c.gratū. Aut q̄ritur in procu.ad cās.vel lites,& sic ad iudicia, & tunc in procu. actoris requirit̄ lit.ↄtest.vel quasi.in procu.rei sufficit dn̄m satisdedisse pro eo sciente,& volente.als requiritur lit.ↄte.ff.de procu.l. si defunctus,& qd̄ ibi no.Nec ob.l.Titius.in eo.tit.quia ibi in defensore sine mandato.Aut in procu.ad negocia,& gl.illa dicit,qd̄ res non est integra cū aliquid fecit; & sufficit qd̄ præparamenta fecerit.qd̄ dicit Cy. esse verum de præparamentis intrinsecis, vt, quia facere debēs domum emit lapides,vel tigna,vel fecit fieri foueam pro fundādo murum.& si.q̄ sic sunt necessaria,qd̄ sine his principale negocium non pōt expediri. Secus si ꝑparamenta essent extrinseca, vt emptio mantelli pro aqua,& sotulariū pro itinerando,quia talia non faciunt desinere rem integrā esse, cū illa non habeant impedire,quominus sit locus pœnitentiæ.l.si pecu-
18 niā.in prin.ff.de ↄdi.ob cau.†Quæro 2.an qn̄ mandatum reuoca-
b tur,sit necesse,vt procu.de reuo. certioretur,[b] ne dño per actum fiendum præiudicet.in hac.qōne.Cy.recitat opi.& finalr̄ ↄcludit cum Pet.casus distinguendo,& distinctionem illam ponit gl.Io. An.in c.1.extra.de renun.in cle.& inter alia dicit, ꝙ vbi tractatur de translatione dñij,certioratio nō est necessaria. Et rō,quia ↄsensus dñi est necessarius in eius transla.vt l.id qd̄ nr̄um.ff.de re.iu.& pro hoc inducit.ff.si cer.pet.l.eius qui.§.quas vero pecunias,& ff. de do.l.2.§.sed,& si quis. Sed in ↄ̄rium facit,quia ignorans reuocationem transfert dñium.l.cum pr̄.§.Meuio.ff.de le.3.item,quia procu.cōstitutus ad renunciandum beneficio, si non certioretur de reuocatione,renunciando illud abdicat à dño, & sic eius proprietatem perdit.vt d.c.1.extra.de renun.in cle. Item,quia procu. factus ad vendendum,si ante venditionem non certioretur de reuocatione,sed postea ante traditionem,nihilominus ipse postea tradendo rem quam vendidit,dominium trāsfert.vt l. si quis prohibuerit.ff.de publi.Nec valet respondere,ꝙ ibi ideo,quia procū. ex venditione iam erat obligatus emptori: idem dico si ante vēditionem,& sic ante procuratoris obligationem reuocasset mandatum,& eū non certiorasset, quia reuocatio non impedit, quin procu. venditione postea secuta obligetur, & de eui. teneatur.l. procurator qui pro euictione.ff.de procur.Igitur si obligatur, sequitur ꝙ traditio sequens non habet impedire transla.dñij,si dñs erat mandator:ex quo supponitur,ꝙ in d.l.si quis prohibuerit ob lig.præcedens est illa,quæ ibi est illa cā translationis dñij. Confirmatur ex regula gn̄ali, quæ est ꝙ vbi ex implemento mandati procurator est præiudicium incursurus, ibi est ipse certiorandus. ff.eo.l.si tibi mandassem,& inst.eo.§.item si adhuc. Nō ergo sic simpliciter opin.Pet.in hac parte est vera. Et ideo pro responsione qō. sic distinguo.aut procur.est certus de reuocatione, & non expedit per dominum certiorari, quia certiorari non debet qui non ignorat.ff.de act.emp.l.j.in fi. Aut ignorauit,& tūc aut quæritur quantum ad effectum obligationis impediendæ inter procurato-

ADDITIONES.

a †Mandans tenebatur facere. Adde bo.tex.in l.fundi vendi.iuncta gl.j.& quod ibi posui in addi.Ad dictam gl.in apostil.in eo.versi.ff.de acq.pos. dixi etiam in apostil.in c.si super gratia.extra.de offi.delega.no.Bart.Soci.in suo tractatu fallen.reg.254.incip.mandatum.fallen.5.& Hypoli.de Marsi.plenè. sing. suo.4.incip.mandatum re integra.

b ¶Certioretur.Quòd notificatio reuocati mādati debeat fieri procuratori reuocato,Adde gl.& Bar.in l.si pecuniam.§.si seruum.ff.de cond.ob cau.Fran. Padua.in l.eius qui,si cer.pet.ubi Alex.contra,& plenè loquitur per gl.in c. 2.de procu.in 6.Dy.in l.si pater.de ma.uin. Cy.& Bal.hic. & l.si[†]mandasset, & ibi Bar.ff.eo.tit.& l.si procuratorem absentem,& ibi gl.& doct.& Bar.ff. de procu.in Spec.de excep.§.4.versi.& sit iudex.Bal.in l.si quis mihi bona.§. si.de acq.hære.& in addi.Specu.de procu.ver.qn̄ reuocatus.gl.& Car.10.q.in cle.1.de renun.& in c.mandato.de procu.Mart.Syl.in consi.factum tale est. Pet.de Ponte,& Pau.de Cast.consi.331.& consi.55.& maximè ad effectum, ne dicto procuratori reuocato soluatur à debitoribus creditoris per Bar.in l.si non sortē.§.qui filio.de condi.inde.Et quō fiat reuocatio generalis procuratoris, no.in l.sed si de quo,ff.de institó.Cy.& Bal.hic,aliàs tenetur procurator aduersario ad interesse,gl.& doc.in c.quamuis. de procu.in 6. Item adde, ꝙ notificatio reuocati mandati facta soli procuratori, sufficit si fuit constitutus ad agendum in non certo loco, nec contra certam personam. Bar.& doct.in l.j.s̄ de satisdan.& Alex.in l.is cui.de verb.ob. Adde etiam,ꝙ notificatio reuocati mandati debet fieri iudici,& parti aduersæ ante conclusum in causa,non post.quo casu valet sententia per c.auditis. de procu.secundum Lud.Pon.in §.procurator.versi.procurator,& Io.de Pra.in l.ante litem.3.col.ff.de procu.vide Bart.& Bald.in l.j.s̄.de satisda.& hic.Et vide Bal. in marga.uer.procurator,& in Specu.de excep §.4.uersi.& iudex.

†Ego puto,quòd uoluit allegare Lud. do.coapostillator meus.Ludo.Rom, sing.suo.368.incip.tu scis, quòd procurator.

curatorem,& dñm,& tunc est dicẽdum, ꝙ si procurator damnũ est incursurus ex implemento mandati,certiorandus est de reuocatione ipsius.ff.eo.l.inter casus.in prin.§.j.& l.si tibi mandassem, & in insti.co.§.itẽ adhuc.aliàs ei dñs tenebitur mandati.Aut procura.damnum non est incursurus ex implemento mandati,tunc certioratio non est necessaria.vt ff.de diu. & repu.l.si pœnituit,& de acq.hær.l.si quis mihi bona.§.fin.& ff.de ma.vin.l.si pr̃.2.rñ.& extra.de procu.c.fi.lib.6.& d.l.si mandassem.à sensu ↄ̃. Nec curo de lucro,quod ex implemento fuit ↄsecuturus.d.l.si quis mihi bona.& ar.ff.de his quæ in frau.credi.& l.qui autem. Aut quæritur quò ad impediendum oblõnem nascituram seu ↄ̃hendam inter ipsum mandatorem,& eum qui cum mandatario est ↄ̃cturus.& tunc aut ille est ↄ̃cturus solum ↄtemplatione procuratoris,& sic illum solum sibi vult obligari,& tunc sufficit procuratorem certiorari,nec oportet certiorari eum,qui cũ eo,& non cum procu. est ↄ̃cturus.l.j.§.sed si ego.ff.quod iussu.Aut ille est ↄ̃cturus contempla.dñi,& tunc aut ille est illa certa persona,de qua mandans expressim intellexit,& dixit, & sic ad quam mandatarium dixerit; & tunc non sufficit procuratori denunciasse renuncian. mandati,nisi & illi denũcietur.ff.eo.l.si fideiussor.§.j.fallit in ↄ̃ctu matrimonij, qui mero ↄsensu partium ↄ̃hitur sine alterius rei,interuentu, in quo non oportet aliquem eorum certiorari de reuoca. & sic nec tenebit mr̃imonium text.est not.& singularis extra.de procu.c.fi.lib.6. Aut in mandato nõ continebatur certa persona, cum qua esset ↄ̃cturus,quia mandatum non habebat directũ ad certam personam, & tunc notificandum est in genere,faciendo
a fieri proclama per loca publica, & edicta[a] proponendo in locis, in quibus hoĩes frequenter conueniunt. l.iubemus.s̃.de defen.ci. Et hæc probant.ff.de inst.l.si pupillus.§.proscribere.Et no.ꝙ hæc debent fieri tali tp̃e, ꝙ notitiam postea ↄtrahentis prius potuerit
b peruenire:aliàs ascriberetur eius moræ,& culpæ[b] ar.ff.de condi. ob cau.l.si pecuniam.§.item si quis dederit, & ff.de autho. tut.l.si obligari.§.tutor. & per ↄñs obligaretur. Aut quæritur quantũ ad oblõnem prius cum dño ↄ̃ctam dissoluẽdam, & tunc aut tractat̃ de obli.dñi actiua.i.qua ꝓcur. tenentur dño dissoluenda, & liberatione consequenda,puta qñ creditor iussit debitori,vt alteri soluat.vel qñ creditor procu.constituit, vt à debitore recipiat:& tũc necesse est,vt soluere debens certioretur de reuocatione mandati,aliàs ignoranter soluens liberat.ff.eod.l.inter causas.§.j.& insti. eo.§.item si adhuc.& ff.de sol.l.cum is.§.j.& de cond.inde.l.si nõ sortem.§.qui filio.Aut tractatur de obli.domini passiua dissoluẽda,puta quando procu.fecit ad soluendum creditori suo,& tunc dic,ꝙ non sufficit denunciare procuratori reuoca. mandati:imò nec ipsi creditori,quin dominus liberationem cõsequatur, & est ratio,quia ipse potest soluẽdo etiam inuitum liberare. ff. de neg. gest.l.soluendo.& ff.de sol.l.sol.& licèt certioratus per actionem mandati repetere non posset:tñ,an per act.neg.ge.possit, dubito, quia nõ vt gestor prohibitus est soluere,sed vt procurator, & sic isto casu non vendicat sibi locum l. si pro te. ff.eod. nec l. fina.& quòd ibi dixi s̃.de ne.gest. Et ideo videtur posse repetere per act. nego. gest.vt l.si ego. ff.de nego.gest. & hæc vera, si procura. de suo soluit. Si autem pecuniam domini soluit, & tunc procurat. certioratus non videtur transferre dominium pecuniæ.l. rogasti. §.si fugitiuus 2.respon. ff.si cert.pet.imò etiam non certioratus,vt in eo.tit.l.eius qui.§.quas verò,& sic non videtur dominum liberasse.Sed Pet.& Cy.hic videntur contra.vt libera. fauore transferat dominium non certioratus,& liberet dominum,per eandem l.eius qui.§.quas verò. & per l. cum quis. §. j. & l. qui hominem. §.si Titium.ff.de sol. Sed illæ ll. non benè loquuntur in casu isto. ideo hoc dictum not. pro quo bene facit vna gloss. ad text. relata quæ est.ff.si cer.pet.l. cum fundus.§.seruum tuum imprudens, & §.si quod ad peculiares.super verbo vendicaret.in fi. & ibi vult,ꝙ præambula voluntas hoc operetur ex quadam æquitate.sed quãdo æquitas hoc inducat, hic non video, ex quo de præsenti non vult liberari, nec rei suæ dominium transferri. Aut quæritur de obli.domini in beneficialibus dissoluenda:puta quando procu.fecit ad renunciandum beneficiũ in manibus superioris, & postea reuocauit,& tunc siuè certioretur procu.siuè superior de ipsa reuoca.sufficit,vt renunciatio postea facta non valeat. neutro vero eorum certiorato, non prodest reuocatio, & tenet renunciatio. tex.est no.in c.1.de renun.in cle. Aut quæritur de liberalitate, & largitione domini post reuocationem ab ignorante tradita retinenda, & tunc dicunt quidam, ꝙ renunciatio non est necessaria alicuius eorum;ideo ↄ̃ factum non tenet,allegant tex.l.si pater.2. respon.ff.de ma.vin.& l.2.§.si quis donatus.ff.de dona. In contrarium facit.ff.de leg.2.l.cum pater.§.Meuio.& ff.de do.l.hoc iure. §.si quis dederit.Dicendum est ergo ſm Dyn.quod retinetur,qñ tradens est dñs ita quod dominium transferre potuit: vt in secundo loco allegato,& non retinetur nec valet,ꝙ factum est,qñ non est dñs,vt in primo allegato.Et isto casu vendicat sibi locum opi. Pet.de qua in prin.q.dixi.Nec obst.l.si quis prohibuerit.ff.de publi.quia loquitur, qñ dñium venit transferendum ex contractu, ex quo procu.venit,vel est ad tradẽdum obligatus.vt s̃.dixi. Aut quæritur de certioratione fiẽda ei,qui dare debet libellum repudij,& dic vt in l.pęnituerit.ff.de repu. Aut quæritur quando reuocatur iussus de adeundo hæreditatẽ factus filio, & certioratio nõ est necessaria.l.si quis mihi bona.§.fi.ff.de acq.hære. Et modo latissimè est q.responsum, & prædicta in procuratore ad negocia. Quæro igitur, qd in procuratore ad iudicia, & quia de eo plenè
19 dixi in l.j.s̃.de satisda.remitto ad ibi dicta.†Quæro modo,quid in nuncio,& loquor in casu, quo tractatur de domino obligãdo,& dixit Pet.quòd certiorandus non est de reuocatione,cum post reuoca.nihil agere possit:quia non ipse,sed dominus per ipsum cõtrahit,cum eius verba continuo debeant esse concepta in persona dñi:cum ergo dominus ex penitentia sit dissentiens, sequitur, ꝙ cõtractus per eum factus est ipso iure nullus. vt j̃.si quis alt.vel sibi.l.multum,& de hoc dic esse casum in sæpius allegata.l. si pater.2.respon.ff.de ma.vin. nam inquit ipse,ibi filius, quãdo tenet manumissio,non est patronus liberti, sed pater. vt ff.de ma.l.nepos,& l.si consentiente,& de iurepa.l.filius, & ita pertransit glo. Io.And.in c.1.de renun.in cle.Sed caue,quia gl.nostra tenet contra.in l.j.in fi.ff.de contrah.emp.per l.sed,& socius.ff. pro soc. Bal. dicit ꝙ opi.Pet.est vera de rigore: gl.nostra de æquitate,si reuocatio fuit clandestina:quia tunc in frau.præsumitur facta.vt ff.de administra.tut.l.non existimo, & quia debet puniri qui facit instrumentum clandestinum in alterius præiudicium.vt not,Inn.extra. de fid.instru.c.1.in glo.magna.versi.item not.cum officium.Ego idem dico,etiam si non sit clandestina, sed sit tardè facta ꝙ, & si voluisset in illius notitiam deducere, non potuisset:nam tunc pœnitentia non prodest.ar.ff.de condi.ob cau.l. si pecuniam.§. item si quis dederit.arg.ff.de autho.tut.l.si obligari.§.tutor. ibi,post tẽpus,&c.& hoc est quod voluit gloss.prædicta, & ideo non facio quantum ad hoc differentiam inter procuratorem, & nuncium.
20 †Quæro in casu, quo mandatum est reuocatum, propter quod non valet actus postea gestus,an procurator, & aduersarius recu
c perabunt sumptus[c] ob eam causam factos?Dic quòd sic, in proc. patet in l.si tibi mandassem,& l.inter causas.§.j.ff.eo.& in §.item si adhuc.insti.eo.Et de aduersario,quando erat certa persona,patet ex eo,quia & illi mandare videtur,vt cum suo procuratore cõtrahat.l.qui hominem.§.si Titium.ff.de sol.ideo & sibi teneri debet. Et hoc suadet æquitas, ne in damno remaneat, non dico de lucro.facit quod no.Dy.in simi.in l.fi.j̃.de sponsali.Quæro vltimo de eo,quod tangit hic Pet. & Cy.nos habemus, quòd iurisdictio demandata licèt geri inchoata reuocatur vetante eo,qui iudicare
21 iussit. vt l.iudicium soluitur.ff.de iudi.† Sed an statim reuocatione facta processus postea factus est nullus: an vero est necesse,ꝙ literæ reuocatoriæ præsententur prius reuocato, & dicit ipse, ꝙ statim reuocatione facta pro non iudice habetur:quia sicut iurisdictio quæritur ignorãti.ff.de iudi.l. cum furiosus.sic & aufertur, vt in eo.tit.l.iudex.facit l. prout quisque.ff.de sol. Item quia iurisdictio quam exercet, pendet à consensu, & volũtate delegantis. cum igitur deficit consensus,& voluntas,licèt mandatarius ignoret deficit eius iurisdictio,& potestas:ad instar dominij,quod propter defectum consensus domini per procuratorem reuocatum non potest transferri.vt l.2.§.sed si quis.ff.de do.& s̃.dixi.Pet.asserit, quòd canonistæ tenent contra. sed illud seruent in foro suo. Or attende,quòd text.nostri non dicunt,quòd iurisdictio quæratur ante præsentationem literarum, vel quòd prætextu quæsitæ aliquid possit exercere ante literas habitas. Sed canonistæ tenẽt, quòd ante earum habitationem non potest,& allegant tex.de iure nostro videlicet.l.qui absentis. secundum no.ff.de acq.poss.& tex.de iure suo.extra de conces.præben.c.quia cunctis.§.ex parte vero. & quia sicut ante præsentationẽ literarum iurisdictio licèt quæsita,est ligata, vt nihil agere possit: ita post præsentationem iurisdictio est ei libera in procedendo ante præsentationem reuocatoriarum.ita no.Inn.& Host.in c.audita.extra.de rest.spo.Non ob.quod de domino dicitur, quia illud translatum non reuocatur. ideo nisi tempore traditionis rei adsit voluntas domini,non
d transfertur.[d] Non ob. ꝙ in casu nostro voluntas delegantis non adest,quia fateor conditionata.s.vt non procedat,cum literæ fuerint præsentatæ.Et quia de iure nostro claritas non habetur:ideo opi.cano. communiter in omni foro seruatur.

ADDITIONES.

a ¶Et edicta.Adde Bal.hic vlti.col.& Bar.in l.qui hominem.§.si Titius. ff.de so. & ibi Alexan.prout hic Sali.quòd est verum,quando persona est incerta,de cuius prẹiudicio agitur.secus vero si certa est,quia ei debet fieri notificatio, & per Alex.omnino.in §.morte.de no.ope.nuncia.

b †Ascriberetur eius moræ,& culpæ.Adde de hoc dicto quod posui in apostil. ad istum.j̃.ea.l.nu.18.in apost.in vers.recuperabunt sumptus.

c †Recuperabunt sumptus, & hoc per act.de dolo ad interesse, vt plene not. Ludo.Rom.sing.suo.286.incip.procurator ad negocia.& Bolo.post Bart.in l.quidam debitor in glo.in ver. prin.ff.de dolo.

d †Non transfertur.Ita no.Bal.in l.liberam.vers.quæro quid si habens liberam. C.quòd cum eo qui in alie.pot.est Bart.in l.j. C. de satisd. Car. in ele.1.in 5. oppo.de renun.& Pau.de Cast.consi.mihi.59.incip.venerabilis vir.

LEX XVI.

1 *Actio mandati ad interesse competit.*
2 *Actio mandati ad interesse quando cõpetat:& quando competere desinat.3.*
4 *Actio ad interesse, quando desinat competere. & nu.seq.*
7 *Actio an desinat competere desinente interesse.*

Ad comparandas. Si mandatum non impletur, ad interesse agitur. h.d.

1 † No.ꝙ actio mandati cõpetit ad interesse. Gl.quærit,qualiter fidem

dem rumpit,& ponit duo exempla.Sed circa primum quæro,qd si mã datum fuit ei in precio limitatum, & pro illo precio habere non potuit,& pro maiori emit,an mandator possit rem emptam petere,illud plus offerendo,vel non offerendo. vel,an mandatarius possit eum compellere,vt pro precio illo recipiat.rñ.vt plenè dixi in l.fi.s̃.de neg.ge.Quærit gl.quid si hodie mandatarios non interest,licèt interfuerit olim rem sibi emptam fuisse. Et respondet quòd agere non potest.vt ff.eod.l.si procu.§.mandati, & seq. Sed in contrarium facit ff.de eden.l.vbi.§.j.& ff. si quis cau.l. qui autem.§.fin.respon.glo.quòd in alijs casibus loquuntur .Sed hoc nihil est dicere, nisi ratio diuersitatis assignetur. Ioan.di.ad l.qui autem, ꝙ ibi licèt nunc seu de præsenti desinat interesse, non tamen debuit retro,ideo non desinit actio competere.In q.glo.desinit de præsenti, & retro interfuisse, ideo actio mandati desinit competere. Ad l.vbi.quidam respondent, ꝙ ibi illud euenit propter ↄtemptum partis,& iudicis:in quem incurrit is qui ad præceptum iudicis rationes non edidit. ideo licèt desinat interesse,non desinit actio competere. Vel dici potest, ꝙ ibi nõ ex toto desinit interesse saltem retro,quia quod nunc habet iure hæreditario,ipse fuisset habiturus iure proprio, & sic non fuisset oneribus hr̃ditarijs subiectus.Sed attende,quòd materia quam tangit ista gl.est fundata super brocardo illo, an desinente interesse desinit actio competere. Et,quia multæ ll.faciunt pro, & multæ contra,doct. antiqui pro illarum ll.ↄcordia varias fecerunt distinctiones,quas hic recitat Cyn.quibus visis, & lectis non propterea quiescit ani-
2 mus auditoris,ideo illam materiam aliter tradere intendo.† Vnde attende,quòd ex dictis s̃.nos habemus tres cõclusiones. Ego addam alias per quas res clarius elucescet. Prima igitur conclusio est, vt ibi actio competit ad interesse, si non desinit interesse, nunc nec retro nõ desinit actio competere. casus est in hac l.sed ei repugnat.ff.de nox.l.electio.§.si is. vbi Aquilia competens ad damni illati æstimationem, & sic ad interesse,l.si seruus seruum. §.huius l.desinit competere, animale damnum dante perempto, siuè sit directa noxalis,siuè prætoria & vtilis, & tamen non desinit interesse ratione damni illati.Solu.ꝙ conclusio prædicta,& l. ista procedit,quando interesse debetur simpliciter,non respectu alicuius certæ speciei,quæ pro interesse possit solui.nam tunc illa perempta debitor liberatur à tali interesse, vt ibi, & ff. de pecu.l. quæsitũ,& ff. loca.l.in naue Saufelli, & de leg.j.l. Titiæ textores.
3 la 2. † Secunda conclusio est, ꝙ vbi actio competit ad interesse, desinente interesse nunc, & retro, desinit actio competere.ff.eo. l.si procu.§.mandati, & §.mandauit cum ista conclusione cõcordant illæ ll.videlicet. ff.de ali.iud.mu.cau.fac. l. ex hoc edicto.§.si quis alienauerit.coniuncta l.j.in eo.titu.Similiter concor.ff.quod vi aut clam.l.si alius.§.est & alia.licèt si subtiliter ille tex. ponderetur,ibi non desinit actio competere, quia nunquã incœpit habere esse,& sic non desinit quæ non incœpit.l.non põt.de reg.iu. sed,quia talis locutio licèt impropria toleratur à l.vt ff.vsufr.quẽadm.ca.l.3.§.j.nõ curo, ratione breuioris doctrinæ,siuè dicamus quod desinat,siuè quod non incipiat,quia ad bonum sensum intelligi debet, & ſm casum allegatum intelligo. desinit propriè quando competit, vel impropriè quando non competit si eam incipere impedit, & sic eius natiuitati se opponit. Similiter huic conclusioni concor.ff.de impen.in re.do.fa.l.in totum.in fin.Ibi, enim desinit interesse nunc & retro,merito actio desinit competere,& ibi tanto fortius,quanto non solum mulieris interesse desinit, sed eius interesse incipit retro factum non esse: si factum fuisset,mulier ad impensas teneretur,non obstãte casu qui superuenisset. Huic conclusioni pro concor. vidi adduci l.si vehenda. §.idem Numerius.ff.ad leg.rho.de iac.Sed non benè cõcor.quia non competebat actio ad interesse, sed ad rem,quo casu,quid iu
4 ris,j̃.dicam.† Tertia conclusio fuit, ꝙ vbi actio competit ad interesse,& de præsenti desinit interesse,sed non retro,actio non desinit competere.Et ista probatur per 2.ll. allegatas in glo. videlicet per l.qui autem.§.fi.ff.si quis cau. & l.ubi autem.§.j.ff. de edẽ. concor.ff.de ser.cor.l.doli.§.fi.Ibi enim non cessat interesse retro ratione prẹteritæ utilitatis,ut ibi in l.se.Ideo actio pro illo non desinit competere. Similiter concor.ff.ad l.Aqui.l.ita vulneratus.in prin.& l.Stichum aut Pamphilum.nam,vt in eis patet,ex toto retro interesse non desinit. Huic conclusioni videtur obstare ff.ad exhi.l.tigni.§.fi.vbi licèt desinat interesse de prẹsenti,quia tempore sñiæ, licèt non desinat retro interfuisse tempore lit.conte.desinit tñ actio competere. Sed dic,ꝙ huic conclusioni non ob.quia ibi actio non competit ad interesse, prout dicit conclusio: sed ad
5 rem,quo casu quid iuris sit, j̃. dicam.† Quarta conclusio extra gl. ista est,ꝙ vbi actio nõ competit ad interesse, sed ad pœnam,licèt propter interesse, desinente interesse nõ propterea desinit actio competere.vt l.inter omnes.in princip.ff.de fur. nam actio furti à princip.non competit,nisi intersit.vt j̃. de fur.l. manifestissimi.in prin.& tamen desinente interesse,non desinit actio furti competere.vt d.l.inter omnes, & l.in furti.in eo.titu.& j̃.de fur.l.subtracto. Et ratio huius potest esse, quia licèt interesse sit causa,quare actio detur,vel competat personę.ut d.l.manifestissimi.non interesse est causa pœnæ ad quam actio competit,quia non interesse tantũ,sed verum precium est illud,quod duplicatur, vel quadruplatur,vt d.l.in furti. Item,quia regula est,ꝙ ut plurimum in pœnis non consideratur interesse. ff.de condi.fur.l. si pro fure.§.furti.& ff.de ver.obl.l. si stipulatio ista. §. alteri. Huic conclusioni videtur ob.ff.de fur. l. si quis vxori.§.fi. Sed ibi respon.quod ibi est duplex intellectus secundum illum, qui intelligit illum text. de aditione hæreditatis. Non ob. secundum alium qui loquitur de aditione iudicis & vr̃ obstare. Sed respon.vt ibi in gloss.quia tunc litera debet impropriari,& intelligi de condi.fur. Et hæc vera licet vltramontani antiqui dixerint, ꝙ conclusio prædicta procedit,quando desinit interesse ex causa retrotractum non habente. secus si retrotractũ habeat,quia tunc secundum eos desinit actio cõpetere.d.l.si qs vxori.§.fi.Sed male dicunt, quia in legatis conditionis euentus non habet retrotractum.l.si mater.§.eandem.ff. de exhib.re.iu.& l.j.§.j.ff.ad Syll.& ita tenet Bart.in d.l. si qs vxo
6 ri.† Quinta conclusio, quod vbi actio competit ad factum restituendi propter interesse dominij, & maleficium aduersarij, desinente interesse facto dominij,vel authoris sui, desinit actio competere,non si desinat facto tertij,vel casu fortuito. Hæc conclusio habet plures partes,& quò ad primam partem exemplificatur in condi.fur. quę cõpetit ad rem resti.ratione dominij agentis. l.j.ff. de condi.fur.& propter maleficium aduersarij.l.si ambo.§. quot. ff.de compen. quod autem illa desinat competere,qñ dñs suo facto dominium perdidit.tex.est in l.siue manifestus.§.tam diui.ff. de cõdi.fur.Et rõ huius est,quia ipse seipsum priuauit eo quod ex cã ac.suæ,merito actio vltra ei non debet competere.& quod idẽ sit,quando facto authoris sui, est text. in eodem titu.l.si seruus.in princip.2.& 3.respõ.& in l.si quis vxori.§.fin.ff. de fur. secundum verum intellectum,qui est,quod ibi de condi.fur.loquitur, vt ibi no.gloss.& dixi in præceden.conclu.Et est ratio,quia author suus fingitur vna persona cum illo. ideo ipse censetur quadam fictione cã priuationis suæ. quod autem non sit idem, quando facto tertij,habes tex.ff.de cond.fur.l.& ideo.§.in communi igitur. Et huius est ratio,quia non ex voluntate, sed ex iuris necessitate dominiũ transit in alium.vt ibi no.Item quod idem non sit, quando casu fortuito accidit,probatur.ff.de fur.l.inter omnes. in princip. ver.hoc idem.Et huius ratio est,quia fur semper est in mora.l.sub tracto.j̃.de fur.merito casu non liberatur,ut ibi.& l.si ex legati cã. ff.de verb.obl. Sexta conclusio est in rei vend. videlicet ubi actio competit ad factum restituendi simpliciter propter interesse dominij.vt in rei uen.desinente interesse facto domini,uel authoris sui,desinit actio competere,non si facto aduersarij indistincte,vel casus fortuiti quandoque. hæc conclusio quo ad primam partẽ affirmatiuam probatur ex dictis in præceden. & patet in text. ff. de rei uen.l.eius rei.& ff.deposi.l.si fideiussor. Quò ad secundam partẽ de facto aduersarij,patet, siue factum nõ fuerit de se improbatum,ut factum usucapionis.ut l.si post acceptam.ff. de rei uen. siue fuerit reprobatum,ut occisionis.l.non solum.& l. qui petitorio.§.j.in eodem titu.& supra de rei uen l.domum. Quò ad tertiã partem de casu fortuito, ideo dixi,quandoque, quia casus fortuitus,quo res extinguitur,quandoque liberat possessorem,& quãdoq; non.ut no.plene per gl.in l.item si uerberatum. §. si seruus. ff.de rei uen.& dixi in l.j. supra quod me.cau. ubi uide, & secundum prædicta intelligo.l.tigni.§.fi.ff.ad exhiben. nam,ut ibi colligitur ex litera,ibi agitur ad exhibendum restitutoria.Septima cõclusio est,ꝙ ubi actio competit ad speciem ratione alterius interesse quam dominij, quod est solum ratione commodi rei habendæ, ut sibi debitæ, an desinente interesse desinat actio cõpetere. Multipliciter habemus distinguere, quia aut desinit huius rei hñdæ interesse facto creditoris,aut debitoris, aut tertij,aut casus fortuiti.Et,qa hæc indigent subdiuisionibus in aliquibus casibus, & non modicũ tractũ scripturæ: ideo de his uide quæ dixi in l.incẽdium.supra si cer. pet.& hæc sufficiant de hac doc.per conclusiones posita. Si tamen ad modum distin. prædicta uolumus reducere,sic possumus distinguere.† Cum quæritur, an desinente in-
7 teresse desinat actio cõpetere. Aut actio cõpetit ad interesse, aut ad pœnã,aut ad rem,uel speciem.primo casu aut desinit interesse nunc & retro,& hẽr locum secunda conclusio. scđo casu locum habet quarta cõclusio:ideo dic,ut ibi.Tertio casu dic,aut interesse quod prætẽditur,est interesse dominij a quo causatur actio:aut est aliud interesse,puta simplex rei habendæ, ut sibi debitæ. primo casu distingue. Aut actio causatur ex parte rei ex maleficio, ut condõ furtiua, & distingue,vt in 5. conclusione. Aut cãtur ex parte rei ex simplici eius detẽtione,uel possessione sine eius maleficio,ut est rei uen.& tunc dic,ut in 6.conclusione.secundo casu,qñ est interesse simpliciter rei debitæ, dic, ut in 7. conclusione dixi.& l.incendium.supra si cert.pet. Vt tamen nihil antiquitatis quod appareat utile,pænitus incognitum relinquatur,subijcio distin.quam Cyn.sequitur. dixit enim aut propter factum superueniens desinit interesse de præsenti,sed non in præterito,& tũc durat actio. Aut desinit interesse de præsenti, & in præteritum, & tunc aut pp factum actoris, uel authoris sui, & desinit actio cõpetere.l.si qs uxori.§.fi.ff.de fur.Aut pp factum alterius, uel pp casum,& tunc aut oblig.erat commutabiliter cõtracta,aut in commutabiliter.primo casu,si desinit interesse,desinit actio competere.ff.de ali.iu.mu.cau.fac.l.non solum.§.hæc actio.& ff.de noxa.l. electio.§.si is.secundo casu,aut erat contracta propter iudicis cõtemptum, & aduersarij, & tunc pp rigorem iudicij seruandi non

definit actio competere.ff.de edē.l.vbi.§.j.& ff.si quis cau.l.q̄ aūt.
§.j. Aut erat ɔ̄cta propter contemptum solius aduersarij, & tunc
definit actio competere l.tigni.§.fi.ad exhiben.& hoc ſm Pe.Dy.
verò super l.& in totū.ff.de impen.aliter dixit, videlicet,aut actio
quæ datur ad interesse pro puniendo dolo, vel culpa non est na-
ta,& tunc casus superueniens excusat.vt d.l.& in totū.Aut est na
ta,& tūc aut nō pōt intentari,& idem.l.si vehēda.§.idem Nume-
rius.ff.ad l.rho.de iac.Aut potest intentari,& tunc si actor reperit̄
in tali dolo,vel culpa cum reo:& tunc repellitur indistinctè. ff.de
eo per quem fa.l.fi.§.si stipulator,& ff.ne quis eum qui ius voc.est
l.j.in fi.& de re.iur.l.compar. Aut actor non est in pari causa cum
reo,& tunc aut actio quæ datur ad interesse non succedit loco al
terius act.& tūc casus non excusat.l. inter oēs:in prin.& l.in furti.
ff.de fur. Aut succedit loco alterius actionis,à qua reus erat liberā-
dus per casum,& tunc casus excusat.ff.de ali.iu.mu.cau.fac.l.non
solum.§.hæc actio. & ff.de nox.l.electio.§.si is. Et est ratio, quia
succedendo in eius loco suam naturam assumit.vt lega.no.l.j.§.si
quis sub condi. Ista sunt verba. Dy.hic per Cy.transcripta,quæ si
ponderes,non principaliter, & directo attingunt nostrū brocar-
dum, licèt in consequentiam possint illud attingere in parte:sed
concernunt principaliter aliud brocardum,quo quæritur, an ca-
sus superueniens excuset a pœna præcedentis doli vel culpæ.

L E X XVII.

Salarium. Not. ꝙ ex pollicitatione non agitur, in qua certum non continetur. Opp.de l. cum post.
§.gener.ff.de iu.do.Solu.Aliud in dote eius fauore.vt ibi. Quærit
glo.quid si non pollicitatio, sed stipulatio interuenisset, dic,vt in
ea.& solu. Azo.est vera,cum sit speciale in dote.vt dixi, & de illa
materia,dic,vt dixi.s.eodem l.aduersus.

L E X XVIII.

Post solutionem. Mandator ab eo pro quo intercessit, non tantum quod soluit
repetit,sed etiam vsuras ex mora.h.d.No.ꝙ ɔ̄ctus mādati est bo-
næfidei,ideo in eo veniūt vsuræ ex mora. No.ꝙ ēt nihil prohibet
principalem ɔtractū esse stricti iuris, & accessorium bonæfidei.
Opp ꝙ etiam ante solutionem agat.vt s.eo.l.si pro ea.Sol.ꝙ fallit
in casibus,ibi no.in gl.Opp.ꝙ vltra sortem non petat.vt ff.eo.l.in-
ter.§.præterea.Sol.quòd illa secundum istam,vt in glo.

L E X XX.

1 *Pactum de quota litis in procuratore reprobatur.*

Si contra. Salarium illicitum de quota litis nō potest pe-
1 ti,nec sumptus in lite improbe facti.h.d.†No.
a ꝙ pactum de quota litis [a] est improbatū in procuratore,vt hic.&
s.de procu.l.item,& l.in aduocato.s.de postu.l.si qui.& circa hoc
vide quod ibi dixi. Glo. reuocat in dubium,quod hic de sumpti-
bus dicitur,& hoc propter l.j.s.eod.quæ videtur obstare, & quia
ex quo vtiliter gessit,saltem actio neg.gest. non debet deficere.l.
vtiliter.de neg.ge. & etiam quia non debet quis locupletari cum
aliena iactura.l.nam natura.ff.de condi.inde.ſm glo.rn̄.quod to-
tum hic operatur pactum improbum, & legi exosum, pp quod
creditur,ꝙ lis improba fuerit. Pet.verò dixit,ꝙ licèt pactum non
valeat:sumptus tn̄ potest petere per act.mandati, si mandauit, vt
causam ageret.l.j.s.eo. & maximè:quia in separabilibus vtile per
inutile non debet vitiari.Sed pro gl.facit litera ista,& quia nil pro
hibet pactum improbatum à iure non seruari,& nihilominus pœ
na impensarum adiungi sicut in alijs contractibus improbatis.vt
s.de sacrosan.eccl.l.nemo martyres,& l.iubemus.§.sanè.

A D D I T I O.

a †Pactum de quota litis. Adde idem esse in aduocato, vt dixi in l.sumptus. in
apostil.in ver.non valet.posita super gl.in uer.datum,& ibi doct.& signan-
ter Bar.ff.de pact.Idem in l.si qui.in utraque lectura. C.de postul.

L E X XIX.

Precij. Vsuræ illicitæ non possunt peti, nec pignora data pro his retineri.hoc dicit.

L E X XXI.

1 *Administrator rei suæ quilibet esse permittitur. & 3.*
2 *Iudicium super interesse,an sit certissimum.*

In re mandata. Condemnatus in act. directa man-
dati, efficitur infamis.ideo consuli-
1 tur procu.vt sint diligentes.h.d.†Not.ꝙ liberum arbitrium con-
ceditur vnicuique in administratione rei suæ, non alienæ. Not.ꝙ
negligentia non est sine culpa: ideo dicitur ꝙ negligentia om-
nium virtutum,& eruditionum est nouerca. Not.etiam, ꝙ in re-
bus proprijs culpa solum detestatur siuè inculpatur.sed in alienis
punitur.vt hic,& ff.solu.ma.l.si constante.§.si maritus.No.etiam
quod habes in summario,quod damnatus in directa mandati ef-
ficitur infamis. Et est ratio,quia agitur de fide rupta. & ideo non
sic est in contraria,quæ competit procuratori, quia in illo agitur
de calculo. Secus quando in contraria non ageretur de calculo,
sed de perfidia,vt in ea quę competit fideiussori,soluenti:quia &
illa infamat,vt hæc omnia habentur.ff.de infa.l.furti.§.mādati.&
§.contrario.Vnum tamen attende,quod Inn.dicit,quod ista infa
mia quæ infertur condemnatione, ex contractu est leuior,quàm
ea quæ infertur condemnatione,ex maleficio, & ideo non ita re
pellit à dignitate,vt per eum no.in c.qualiter & quando.extra.de
accu.quod not.& satis placet quando condemnatio fit ex culpa,
2 non ex dolo.† Glo. 2.op.quod iudicium super interesse,ad quod
datur actio mandati,non sit certissimū,cum interesset quantū sit,
est incertū.Sol.vt in ea,sed caue, quia lr̄a nō hēt intellectum quē
sentit.gl.non.n.loquitur de certitudine sn̄iæ latæ,sed ferende.nec
cōsiderant certitudinem rei super qua feratur. sed certitudinem
3 quod pecunialiter feretur.† Op. quod in re sua nō possit quis esse
a arbiter.l.pe.[a] ff.de ar.Sol.vt gl.vel dic,ꝙ arbiter compromissarius
esse non potest,vt ibi:sed arbiter.i.dispensator sic,vt hic, & sic de
arbitro æquiuocè loquimur in iure.Sumitur.n.qn̄que pro iudice
compromissario,vt d.l.pe.& per totum qn̄q; pro amicabili com-
positore.ff.pro soc.l.si societatē.§.arbitrorum,qn̄q; pro iudice de
legato.vt j.de ap.l.app.& j.de sen.ex peri.re.l.j.ſm vnam lectu.&
ff.qui satisd.co.l.arbitro. qn̄que pro quasi delegato,vt s. de iudi.l.
apertissimi, qn̄q; pro iudice ordinario, vt d.l.j.ſm aliam lec.& s.
de postu.l.quisquis. in prin.qn̄q; pro dispensatore,vt hic. Quæro
cum gl.an procurator teneatur de leuissima culpa.Et Mar.dixit,
quod non,& inducit illum tex.qui dicit,exacto,& non exactissi-
mo officio.gl.nostræ sunt in ɔ̄ria opin.per tex.qui dicit, quòd de
omni culpa tenentur.s.eo.à procuratore,dic, vt ibi dixi.

A D D I T I O.

a †Arbiter.l.pe. Et ibi.Bart.ff.de arbi.& an in re communi notat Specu.co.tit.§.
posset.ver.item nullus.

L E X XXII.

1 *Principes querelis, & interpellationibus sunt excitandi.*
2 *Cessio iurium inter cohæredes admittitur.*
3 *Cessio fieri potest inter habentes rem,vel actionem communem.*
4 *Dominium rei hæredis legatæ non transit in legatarium.*
5 *Cessio quando præsumatur simulata.*
6 *Precium quando paruum dicatur.*
7 *Cedens,an possit fidem habere de precio.*
8 *Fraus,& simulatio præsumitur,quando precium numeratū statim redditur.*
9 *Precij paruitas,an possit emptori obijci.*
10 *Titulus cessionis,an debeat opponi in principio instrumenti.*
11 *Cessio, an vitietur titulo non specificato in instrumento.*
12 *Cessio,an valeat titulo expresso,sed non dato.*
13 *Cessio actionis à bannito facta,an sit valida.*
14 *Statutum dictans debitorem capiendum ad petitionem creditoris,an habeat locum in necessario.*
15 *Dominium vtile,an transferatur,cessa rei vendicatione.*
16 *Cessio actionis facta pro meritis,an valeat meritis non probatis.*
17 *Priuilegium fori,an per cessionem transeat in cessionarium.*
18 *Cessio facta clerico per laicum, an valeat.*

Per diuersas. Hęc lex diuiditur in partes 5.primo po
nitur occasio legis ɔdendæ cū implici-
ta rōne statuendi.scd̄o ponit statutum suum cum alia ratione ex-
pressa sic statuendi.tertio litando declarat, & exemplificat dictū
suum;ꝙ in nube tradiderat. quarto excipit certos casus, ex̄ quos
statutum suum ɔfirmat,rōnem prædictā repetendo.quinto,quia
ex declaratione.s.facta apparet statutū suum loqui qn̄ aliqua pe-
cunia pro cessione actionis est data, nouū dubiū remouet:& de-
clarat quid iuris sit, qn̄ cessio facta est liberalr̄ ex cā donationis.
scd̄a ibi: p hāc itaq;.tertia ibi: ita tn̄.quarta ibi,exceptis, quinta ibi,
finaūt. Cessionarius,cui sunt iura cessa paruo precio soluto, non
a pōt agere, nisi vsq; ad ɔcurrentē quātitatē p̄cij soluti,[a] & pro vsu-
ris cōpetentib.Fallit in cessionibus,quas quis pro tutione sui cre-
diti suscepit,& in cessionibus inter cohr̄des, & legatarios factis,
& similibus eandem rationem habentibus:ex cessione verò fa-
cta ex mera cā dona.potest cessionarius agere vtili ac.ſm tenorē
1 directæ.h.d.† No.collatio super litera, & eius expositione pri.qđ
querelæ,& interpellationes excitant principes,vt hic in prin.Itē,
ꝙ inuidia nō est l.amica.vt in litera ibi,inhiantes.ɔcor.j.de prescr.
30.an.l.j.ideo non est quærenda,sed fugienda, non amplexanda,
sed posterganda.nam hęc virtuti continuo detrahit,parem depri
mit,maiorem non diligit,minorem attrahit,non atractum conte
rit,suumque possessorem falsum testem sæpius fieri subegit.hæc
sæpius mundum illustrantibus pro meritis supplicia ɔtulit. nam
illos multoties in carceribus diu,vt legimus,tenuit,diuitesq; fecit
inanes,& eos à proprijs laribus plerunq; exulari coegit, & si hoc
non sufficit,occidit quid plura: hæc pacis emula Romam diuisit
in partes, diuisamq; suo ardente feruore ad intestina bella dedu-
xit,& eam omni suo gaudio, & honore priuauit.de his omnium
magistra rerū experiētia nos certiores reddit, dum ad hoc nr̄um
opus perficiēdum nos illa Ferrariam ɔtulit. Hæc inhiatio,de qua
in lr̄a,fuit cā quæ principem ad ɔsiderandum super interpellatio
nibus prædictis mouit.Item no.ex ver.cum certū,qđ non est cre-
dendū,quem pro modico cedere ius certū,& indubitatū,qđ vale
re debet multum.Et hæc est vna ex causis finalibus statuti Impe-
ratoris,quod sequitur,& sumitur hæc ratio ex parte cedētis, alia,
quæ.j.ponitur,sumitur ex parte cessionarij.Item no.ibi,nec.n.du
bium est,&c.& est ratio hæc secunda, per quam Impera.motus
fuit ad sic statuendū,& sumitur hæc ratio ex parte cessionarij.Et
not.

A D D I T I O.

a ¶Precij soluti.Adde do.Soci.consi.17.inci.prosequendo ordinem.vers.acce-
dat etiam. circa fi.in 1.par. ꝙ cessio ex paruitate precij præsumitur simula-
ta,& est inualida, nisi vsq; ad concurrentem quantitatem precij numerati.

no.qđ l.p̄sumit istum cessionariū tunc litis redēptorem,& sic p̄su
mit cessio facta mala fide cā reum vexādi. vt hic & j.in ver.nulla
etenim.Et ex hoc voluerunt aliquæ gl.colligere, qđ vltra preciū
cessio simulata p̄sumit̄. Cuius ɔ̄rium tenet Iac. de Are.vt j.dicā.
Not.tn̄,qđ redemptores alienarū litium reprobant̄ à iure.vt hic.
& s.eo.l.si ɔ̄ licitum.Itē no.in ver.ita tn̄,ꝙ ɔfessio de soluto,& re
cepto sola in instr̄o cessionis iuriū nō sufficit,vt probant illa duo
verba,datis,& solutarū.ad qđ facit s.de rei ven.l.quot.& hoc vult
gl.hic posita,qđ tn̄ aliqui reprobāt, & non benè.vt j.dicam. Item
no.ibi licèt in instr̄o cessionis uenditionis nomen,&c. qđ tit. ces-
a sionis dēt opponi in instr̄o,[a] & ita no.gl.magna hic posita. Circa
a qđ vide qđ dicam in 7.q.† Itē no.ex ver.exceptis,ꝙ inter cohr̄des
admittit̄ cessio iurium,cum diuidunt hr̄ditatē; & sic titu.diuisio-
nis est sufficiens tit.cessionis, & quia non diuersa rō in diuisione
societatis,in ea est dicendū:cum & litera ista hos casus exceptua
tos extendi voluit ad si.per identitatē rōnis, ut colligit̄ ex se. ver.
nulla.n.tali rōne,& in uersi.finaūt.ibi q̄ alijs causis,&c. Cum aūt
societatem ɔ̄hunt,non est dubiū.l.j.2.& 3.ff.pro soci.Item no.ex
eo.ver.qđ is,ɔ̄ quem facta est cessio ex cā diuisionis,non pōt op-
ponere de paruitate p̄cij,vt hic:sed ipse cedēs,si esset deceptus ul-
tra dimidiā iusti p̄cij,pōt petere illā in melius reformari.vt s.con.
utri.iu.l.maiores. Itē no.ex eo.vers.qđ creditor pro tuitione iuris
sui pōt recipere cessionem act. nec pōt ei opponi de paruitate p̄-
cij.Et quia gl.ponit exēpla,ideo de illis videamus. Et primū exē-
plum est,qn̄ debitor cedit in solutū,uel pro soluto nomen sui de-
bitoris,ēt pro minori quantitate q̄ ɔtineat nomen debitoris.Non
.n.poterit debitor ɔ̄ quē fit cessio opponere de fraude,& simula-
tione ex p̄cij paruitate,& hoc satis est clarum:qa redemptor litiū
uideri non pōt.Aliud exemplū ponit gl.qn̄ creditor cedit fideius
sori minus soluenti.Sed dices tu exēplum non est bonū,qa text.
iste loquit̄,qn̄ creditor recipit cessionē. Exemplū uerò eɔ̄, qn̄ fa-
cit cessionē.Et ego rn̄.fideiussor pro creditore accipit duplici re-
spectu.uno,quia soluendo cum debitorē sibi facit: alio,quia per
solonem tenetur creditor sibi dicere act.& sic creditor hoc respe
ctu dr̄ eius debitor, qa ad cessionē ei tenetur.l. fideiussores.§.idē
rn̄.ff.de fide.Et ex isto exēplo infert Bar. qđ ista replicatio proce-
dit ubicunq; fit cessio ex necessitate iuris,ut de paruitate p̄cij nō
possit opponi.pro hoc ēt facit exemplū aliud, qđ in glo.sequitur.
Creditur.n.de necessitate.ut ff.q po.in pig.ha.l.mulier.sic & aliàs
paruitas p̄cij non facit retractari quod ex iuris dispositione fit. ut
de iure do.ff.l.si usufr.ad fi.Itē no.ex eo.uer.ibi,uel si is q res possi
det, &c. ꝙ non possidens titu. pōt iurare alterius iura emere pro
tuitione suæ possessionis.Et ponit gl.exemplum,qn̄ emit ius fru-
ctuarij emphy.uel superficiarij,& si.de paruitate.n.precii non po
terit dn̄s opponere.Sed tu dices,qūo procedere possunt ista exē-
pla,& primo in fructuario,cum usus fructus non possit à fructua
rio separari,quin ad proprietarium reuertatur.ideo uendi non po
test.l.necessario.§.fi.ff.de peri.& cō.rei uen.& l.si usufr.ff.de iure
do.sir̄ in emph.superficiario,& feudatario, & si.quia ius suū alie
nare non possunt irrequisito dn̄o ut j. de iure emphy.l.fi. Et ego
rn̄.qđ gl.debet intelligi,qn̄ cessio est facta respectu commodita-
tis perceptionis fructuum, nō iuris formalis illis competentis, ut
in ll.in ɔ̄.alle. Aliud exēplum ponit gl.qn̄ timebant ruinā domus
tuæ,&c.Sed hoc reprobat,& non annectit bonam rōnem,sed rō
est,qa exēplum non ɔuenit literæ, q̄ cessionē ɔ̄ aliquem fieri re-
quirit de quo in gl.ɔ̄. Et ponit aliud exemplum.si tu habes publi
cianā in re q̄ sine titu.possideo,eoq; timens ne illā aduoces à me,
impetro à dn̄o,ut cedat mihi ius dn̄ij sui modico sibi dato,ut pre-
ferat tibi.ff.de pub.l.pe.& fi.ꝙ no.Et attēde,qđ gl.ponit pro ɔstā-
ti,ꝙ emit,uel impetrauit ius dn̄ii,& sic non p̄sumitur redemptor
alienæ litis. Sed qđ si de dn̄io cedētis, vel uendentis non docet,
& sic solum titu.hēt.Sentit ista gl.qđ redēptor litis dēt dici, & sic
titu.non hēt sibi prodesse,qđ no.pro fraudib.q̄ cōmittuntur quo-
tidie. Ad cuius declarationē uide q̄ dixi in l.quo s. de re.uē. in 10.
3 op. & qđ dixi in l.cogi.ad fi.s.de peti.hære.† Item not. ex litera q̄
sequitur,ibi(necnon inter legatarios)ɔiuncto exemplo.gl. ꝙ in-
ter habentes rem,vel act.cōem pōt fieri cessio modico dato,nec
fraus,uel simulatio ex paruitate precij p̄sumitur,qđ no.pro sociis
inuicem cedētib.ut s.dixi. Item no.expositiones, quas facit super
uerbo debita,& super ac.& super uer.res,& qđ glo.exponit act.s.
in rem,intellige,qn̄ alius possidet rem:nō ille qui cedit,nec is cui
ceditur,quia tunc nullum fuisset dubium,qn̄ cessio teneret,quia
non ɔ̄ alium,sed ɔ̄ se fieret cessio,& sic non ɔueniret nostræ ma-
4 teriæ.†Item ex gl.super uerbo res,habes clare,ꝙ rei hr̄dis legatę
dn̄ium non transit in legatarium. Cuius ɔ̄rium tenet glo.in l.2.j.
com.de le.sed illa reprobatur.ut ibi per do. Item no.ex uer.nulla
etenim tali ratione,quod casus à regula exceptuati,& sic singula
res trahuntur ad sim.& sic recipiunt interpretationem extensiuā
pp oimodam rōnis identitatem. ut hic ex verbo,tali rōne:& sta-
tim in uer.finaūt in litera, q̄ aliis causis. Et est rō,quia omitti non
dr̄ qđ sub eo.ɔcluditur.ut l.his uerbis.j.reuocan.do. & de hoc est
hic casus. Et ita tenui in l.2.s.de nox.ubi plenè istam materiā exa
minaui,quod no. Et attende, ꝙ ut dicit etiam Bar.gl.malè expo-
suit ista uerba tali ratione.nam litera ista magis ponderat rationē
casuum exceptuatorum, quàm ipsorum casuum expresionem,
ut dixi,& glo.sentit totum contra,& malè. Item no.quod cesio
b ex mera causa donationis est valida,[b] vt hic in uer.finaūt.Itē no.
qđ cessionarius in vtilibus sibi cessis dēt formare libellū ſm teno
rem directarū.vn̄ si in directis declaratorie agitur, idem dēt fieri
in vtilibus.Itē ꝙ si exceptio ob.cedenti, & ei cui facta est cessio;
vtroq; enim modo possunt hæc verba intelligi. His notabilibus
collectis,& litera declarata restat quantū ad apparatū. Accur. so
lū vlt.gl.& gl.illa in prin.op.& so.vt in ea patet vsq; ad ver.sciēdū.
Sed melior sol. est, vt hic loquatur de alijs causis similibus exce-
ptuatis.nā dictio,alijs; est implicatiua similiū. vt j. de ser. fugi. l.si
fugitiui.& quia similes sunt q sub eadē rōne cōcludūtur.vt in 12.
no.& dixi.2.op.gl. qđ cessio.act.dēt valere.vt s.de act.& obl.l.j. &
& j.de hære.vel act.ven.l.nominis.Solu.ꝙ vera cessio tenet nō si-
mulata verè,vel p̄sumptiue.ut hic.Sed hic attede,qa Iac. de Are.
admiratus dicit,qđ hoc nō est uerū,ꝙ hæc cessio sit simulata, qa
aliud nō agitur q̄ scriptū sit;sed bn̄ fatetur qđ calūniosa p̄sumitur.
iō recipiēs litis redēptor uocatur.ut hic. Sed uterq; dicit uerum:
nam fraudulenta, & calūniosa ex parte recipienris p̄sumitur, &
nihilominus aliquo respectu est simulata,puta respectu aī,& bo-
næfidei,qa simulat se hr̄e bonum animum & bonā fidem. Itē re
spectu qualitatis tituli,qa simulat se hr̄e iustum titulum,qa ex nu
meratione,& emptione;sed nō habere iustū, qa est numeratum,
nō æquiualet id,qđ est emptum.& qa intentio l.fuit annulare ces
sionē in parte,ideo simulatā eam vocauit, qa simulatum est ipso
iure nullum: sed fraudulosum ut plurimū est aliquod, sed ei ob.
ex.do.iō in l.seq.Imperator appellat eam qn̄q; coloratam, quan-
doq; simulatā.& sic gl.non male loquitur, dum uestigia l. sequi-
tur. quinimo si simpliciter in fraudem debitoris facta diceretur,
obstaret exceptio.ff.de iurepa.l.si libertus minorē.& insti. de ex.
§.si quis in fraudē.Tertio op.ꝙ is q p paruo precio act. cessit, uel
uendidit,pro residuo non agat.ut j.l.seq. Solu.hic loquitur,quan
do actio tota est uendita, sed paruo precio. unde pro soluto agit
cessionarius;pro residuo is qui cessit.in l.seq.pro parte fuit uendi-
ta,& iusto precio,& pro alia parte donata; & tunc pro parte do-
nata nullus agit.ut in l.seq.& ibi dicam rationem. Venio ad quæ
stionem.Et primo quæro,quando cessio uere sit simulata.respō.
gloss. quādo omne commodum, & incommodum uere spectat
ad cedentem, licet serie, & forma cessionis uideatur spectare ad
5 cessionarium.ut supra plus ual. quod agi per totum.† Quæro se-
c cundo,quando præsumatur simulata. [c] glo. hic dicit,ꝙ ex tribus.
Primo ex paruitate precij, quia tunc in eo quod excedit precium
p̄sumitur simulata,præterquam in casibus exceptis. ut hic. Scd̄o
ex defectu tituli cessionis,& tunc in totum pręsumitur simulata.
d ut in 6.no.dixi.Tertio qn̄ ei pro parte vendita, [d] & pro parte do-
nata.ut l.seq.& ista dicetur ibi. Quarto addit gloss. in l.j. supra ne
lic.po.si titulus non opponitur in princi.instrumenti.quod repro
6 batur communiter. ut ibi dixi.† Circa primum quæro, quando
precium dicatur paruum.& gloss.ista dat duas sol. una est qn̄ nō
ascendit ad dimidiam iusti precij.ut l.2.infra.de rescr.ven.hæc nō
est bona in illa materia;quia hic non petitur rescindi a parte, sed
simulata allegatur ab eo contra quem agitur. p̄terea actio non
est formali precio æstimanda.ut ff.ad l.falci.l.in l. falcidia hoc ob
seruandū.§.fi. Aliam igitur rn̄. dat gloss. uidelicet quando dedu-
ctis expensis labore, & precio,adhuc plus satis ualet actio, & cū
ista trāsit.Bar.& est no.Et eam no. quia ex ea habes, ꝙ cessiona-
rius in rem suam tenetur facere de suo expensas litis. Sed de ma
rito cui est nomen datum in dotem,dubitatur, & tenuit gl.quod
sic,in l.i.ff.de impen.in re.do.fa.Sed quædam contra.dic,ut ibi per
docto.& uide quod dixi infra der rei uxo.act.§. sed nec ob impē-
sas. Sir̄ tu habes no.aliqua;quæ in æstimatione actoris sunt con-
siderāda.sed quia expēsæ,& labor est incertus, & adhuc dubius,
potest esse exactionis euentus,& causa multum durare,quia per
sona aduc,sarij est rixosa;ideo Petr.respon.qui dixit, ꝙ in iudicis.
arbitrio relinquitur.arg.ff.de iur.deli.l.j.in fi.& de uerb.obl.l. con
tinuus.§.cum ita.& ff.si ex nox.cau.ag.l.j.post princip.Et hoc te-
net Cy. & cōmuniter doc. & pōderare habet iudex prædicta, &
ēt alia:nā pone,ꝙ actio plus ualet cessionario, quam cedenti pp
distantiam loci.nam cedens habitat in remotis:cessionarius in lo
co debitoris,certe quantum ualet cedēti considerabitur, nō quā
tum cessionario,qa cedens non facit,ut alij officiat,sed ut sibi p-
ficiat.

A D D I T I O N E S.

a †Titulus cessionis debet opponi in instrumento. Adde limitando istud dictū
vt per Bar.in l.j.C.de ac.& ob.ubi ponit multos casus,in quibus cessio præ
sumitur.Bal.in l.eius.per gloss.i.ibi.C de compen.no. & benè quando regu
lariter solus consensus non inducat cessionem,sed requiratur titulus,& ces
sio. quod reputatur notatu dignum, & an requirat titulum apponi in prin-
cipio no.Inno.quod sic in c.ex parte.extra de alie.iudi.mu.causa facta.
b ¶Est ualida.Et adde,ꝙ si cessio fuit ex cā donationis, pro qua aliqua cla.reci-
piatur,& non sit pura,sed colorata,donatio inualida est, ut per Soci. consi.
137.inci.suprascripti præstantissimi.in prin.cum uer.seq.in l.j. parte.
c ¶Simulata.Vide no.& plene per d.Soci.consi.18.incip.prosequendo ordinē.
uer.solum erga.circa fi.cum uersi.se.in j.parte. & vide in Spe. de ces.act. §.j.
per totum.& per Bar.& Bal.hic.& omnino uide Bald. & do.in l.2.s. ne lice.
pot.& Bal.in l.qui stipendia.s.de procu.Alex.in l.j. ff. de ali. iudi.
d †Quando est pro parte vendita.Adde Bal.in l.2.C. ne lic.po.& l. q stipēdia.s.
de proc.& de materia cessionis,& quot modis possit instrumentum cessio
nis impugnari, & defendi,uide pall.Bal.in supra allegata l.2.C.ne lic.potē.

ficiat.ff.de ali.iu.mu.cau.fac.l. nō solum.§.j.& idem dicit Bal.cō, si minus valeat cessionario q̃ cedenti,vt cessionarius non emens pro pluri q̃ sibi, & hominibus suæ conditionis valeat, & ex hoc redemptor non censeatur,& sic qualitas personarum in his cōsi-
7 deranda.† Quæro,an cedens [a] posit fidem de precio habere.Dic
a quantum ad substantiam,& validitatem cessionis pōt fidem habere de precio,puta qñ ad illud soluendum dedit dilationē.quantum vero ad eius exercitium,& deductionem in iudicio,precium debet esse solutū,vt hic in ver.ita tñ.in verbo, datas , & in verbo, solutas,& j̃.l.proxi.& ibi re ipsa soluit.Si tñ pendente iudicio solueretur,roboraretur actio,& ex ea.instantia sequeretur ɔdemnatio.ff.de pi.act.l.si rem.in fi.& ff.de inoffi.test.l. si non mortis.§.fi. & ea.l.si tibi mādauero.vt à Titio.cum si.Quæro tunc quinto,qd si in instrō cessionis ɔfessus est se precium recepisse,nec aliud est dictum quod fuerit traditū,vel numeratū.Nic.de Mata.dixit hic, quod sufficit si precium ɔfessatum est iustum , quia solutum dr̄ , quouis modo dicatur sibi satisfactū.ff.de pig.ac.l.si rem.§.satisfactum.& l.solutum.§.solutā,& insti.de re.di.§.vendit̨.hanc opi.secuti fuerunt nonnulli aduocati Florentini, vt s̄.dixi ne lit. po.l.2. Bar.dic.hoc se pluries ɔsuluisse,& cū valentibus doct. quod con-
b fessio illa [b] non sufficit:tum per illam l.in vers.ita tñ, & quod ibi no.gl.qui hanc partē sentit:tum per l.se. q̃ vult, ꝙ re ipsa dēt persoluisse:tum,quia confessio de recepto ob l.interdictū præsumitur in fraudē facta.ff.de proba.l.qui testim̄, & ff. de le.3.l.cum quis decedens.§.Titia.& ibi gl. Ego hanc partē tenui in d.l.2.& ad al-
8 legata in oppositum ibi rñ.vnde ibi vide.† Quęro 6.quid si preciū fuit numeratum,sed postea cedenti redditum.rñ. quod si fuit incontinenti redditum,simulatio,& fraus præsumitur, quia præsumitur ab initio ɔuentum.ar.l.neutri.§.fi.de priui.cre.& sic datum non vr̄.l.qui sic.ff.de sol.Sinautem ex interuallo, licèt tunc dubitari posit:tñ Bar.tenet, ꝙ fraus præsumatur per l.Anastasio.ver. sancimus.ibi hoc non occultè,nec vt partes clandestinas,&c.hoc idem sequitur Bald. Quæro 7.quid si venditur hr̄ditas pro certo precio:emptor intentat actio. obiicitur ei , ꝙ satis minori precio emit , vnde simulata præsumitur.an obijci posit . Et vr̄ ꝙ sic per hanc l. Bar.hic in fi.lect. dicit,ꝙ si venditor erat in quasi possessione iuris hæreditarij ita,ꝙ nemo ei controuersiam faciebat hæreditatis,ꝙ tunc emptori nihil obijci potest : quia non principaliter nec singulariter emit nomen , vel acti.sicut nec alias res , vt j̃. de eui.l.j.sed transēūt cum vniuersitate vendita.l.quædam.ff.de acq. re.do.Si autem venditor non erat in quasi possessione iuris hr̄ditarijs:sed alius,ɔ̄ quem mouet act.& tunc ipse vr̄ vendere iura,& acti.ideo locum habebit l.illa,quia tunc sumus in regula, & non in aliquo ex casibus hic exceptuatis. Sed attende, quia gl.nostra simplr̄ tenet,quod ista l.non habet locum hr̄ditate vendita,vt patet ex glos.super verbo, venditionis in versi.licèt in instrō cessionis,&c.quod puto verius . primo, vt nullo casu ti.de hære. ven.sit correctus.secundo,quia hæreditas continet commoda,& incommoda,tam latentia,vel occulta,quàm cognita,vel manifesta. Vnde consideratis latentibus non dr̄ alienæ litis redēptor:quia propter debita quæ possunt esse latentia,non vr̄ emere ius indubitatum,vt hic in ver.cum certum. Et quia hoc ius non est clarū,nec in se certum quantum in hæreditate contineatur,preciū conuentum vr̄ iustum,ac ēt ponderatis exactionibus litium, & sumptuū. hinc est quod istorum timore pupillus non potest hæreditatem ēt locupletem adire sine tutoris authoritate , vt dixi in l.quod fa-
9 uore.s̄.de legi. † Quæro 8. venditor fundi pro certo precio cessit etiam emptori oīa iura,& ac.sibi in dicta re, & pro dicta re competentes.emptor postea intentat ac. obijcitur sibi de precij paruitate,an posit ei obijci.Bart.hic vr̄ sentire,ꝙ si venditor rem tradidit,tunc non potest obijci,quia cessio iurium est facta pro defensione rei à cessionario possessæ,ꝙ permittitur.ut hic in uers.exceptis. Aut rem non tradidit , & tunc aut ipse habebat facultatē rei tradendæ,& idē:quia per prius cedit ɔ̄ se,non ɔ̄ alium, & sic cessat l.illa. Aut non habebat facultatem rei tradēdæ,quia alius possidebat,& tunc ipse vr̄ tenere, ꝙ obijci posit, quia pro re habenda sit cessa principalr̄ , & sic sumus in regula huius legis , & licèt ipse ita clarè non loquatur : tñ Nico.de Mata.hic clarè dixit . Sed quidam alij dicunt,ꝙ etiam in præcedenti casu nos sumus in regula huius legis,quia l.illa loquitur,cum sola actio venditur,non qñ res, & actio:quia tunc cessio actionis accedit rei uēditæ, & sic si tenet principale, & accessorium. Sed præcedens magis placet, quia cessio actionis in d.casu pro tunc est facta pro consecutione rei,non pro ipsius defensione, & hæc sufficiant de qōne precium
10 cessionis concernentibus.† Quæro modo de his,quæ concernūt titulum cessionis : an titu.debeat apponi in principio instrumen-
c ti.[c] & glo.in l.j.s̄.ne liceat poten.dicit,ꝙ sic:aliàs cessio non tenet, & pro hac glo.facit s̄.de procu.l.qui stipendi.in litera præcedente causa. Sed docto.contra, quia talis ordo non reperitur de substantia.vnde sufficit in qualibet parte instrumenti contineri, dūmodo aptè,& congruè.ar.j̃.de instit.& substi.l.pen.& ff.de hære. insti.l.talem.in prin.non ob.l.qui stipendia,quia illa l. uult ꝙ causa præcedat, uel adsit tempore cessionis:non quod ex interuallo sequatur. ideō titulus postea superueniens non prodesset ad cessionem iam præteritam.Et fortè hæc fuit intentio Azo.in d.l.j.& hoc uult Ioan.And.in apostilla,quæ incipit rigorosum super Spe-
11 cu.in tit.de ces.ac.† Quæro 10.si titulus in instrumento cessionis non est specificatus,an uitietur cessio: puta,quia dixit notarius,ꝙ illæ cessit actione pro 100.aureis.Bar.hic dixit, ꝙ non uitiatur:qa titu.nil aliud est,quam cā.vt l.3.§.ex pluribus.ff.de acq.poss.sed in proposito themate apparet satis de cā propter precium adiectū de 100.per quod demōstratur quod cā est emptionis.l.j.j̃.de pręcur.lib.10.ergo,&c.Sed Io.And.in d.apostilla super Spec.loco.s̄. allega.dicit quod vitiatur:quia non sufficit præsumptio vbi requiritur expressio;& sic fm̄ eum expressio titu.est de substantia. Bal. vero hic putat cessionem tenere,& pro hoc inducit quandam gl. hoc probantē.ff.de do.ex l.apud Celsum.§ si cum lītima,& est gl. parua benè cordi tenēda.Item probatur hoc à diuisione,quia aut actio est liquida,& tunc tenet ex tit.venditionis.vt l.si nomē.j̃.de hære.vel act.ven.Aut actio non liquida, & tunc inquit ipse cadit in ɔ̄ctum innominatum,vt not.s̄.de transa.l. siuè apud acta.& cū ɔ̄ctus innominatus de se valeat, ɔcessio de se ēt valere debet , & pro hoc dicit esse casum in l.seq.versi.sed,& si quis.qd̄ declara,vt ibi dixi.Ego puto, qd̄ licèt ɔ̄ctus seu ɔuērio innominata teneret, quod cessio non valet:quia propriū titu.non hēt.nam si do decē, vt actionē mihi credas, dēt intelligi solenniter ita, ꝙ cessio hēat sua essentialia. Et ideo in qōne prædicta ego dico , si in instrō dr̄ ꝙ cessit pro precio 100.aureorum , qd̄ tunc valet, & ita loquitur p̄alle.gl.Sinautem dicit simplr̄ pro 100.q̃ ei dedit, & numerauit, non facta mentione de precio,& tunc licèt dubitari posset:tñ adhuc dico idem per l.seq.§.sed,& si quis.sufficit.n.quantitatem pecuniæ numerari.ar.l.j.ff.de ɔ̄hen.emp. Si aūt corpus aliquod datū cedat,tunc nisi cessio sequens hēat suum titu.spālem,ex ea agi non poterit. Nec ob.priori dicto quod Io.An. de expressione dixit: quia titu.satis exprimitur,licèt non specificetur, & inter hæc
12 est dr̄ia,vt no.in l.precib.in gl.fi.j̃.de impub.& alijs substi.† Quæro 11.quid si titu.cessionis fuit expressus, sed cedens tit.dare non potuit:quia erat filiusfa.an reconciliabitur superueniente ɔsensu pr̄is.Dicunt do.qd̄ sic:quia non peccat in forma,& ideo reconciliat.ar.ff.de fide.l.si quis pro eo.§.si nummos, & ita tenuit Dy.in 21.consi.vt refert Io.And.in præalle.tit.de ces.ac.in apostilla,quæ
13 incipit similem quæstionem.† Quæro 12.an cessio actionis facta
d à bannito valeat,[d] vel non:seu possit impugnari,quia bānitus.dic aut bona sunt cōfiscata,& tunc non valet:quia cederet iura fiscalia,non propria.ff.de ca.dimi.l.tutelas.§.si libertatem . Aut bona non sunt confiscata,& tunc cedere potest.l. Papi. exuli.ff.de mino.nisi interdicta esset ei alienatio,quod fieri potest etiam relegatis,vt in text.not.ff.de pollici.l.de pollicitationibus.in fin. & ideo nisi caueretur in statuto , simpliciter bannitus non prohiberetur per procuratorem simplicem,vel in rem suam experiri.d.l. Papi. Sed si aliud in statuto disponeretur,verba statuti sunt ponderanda,& tunc accipio verba Bald.sic dicentis:quia aut forum est tm̄ alicui interdictum,& tunc cessionarius banniti nō prohiberetur ex iure cesso experiri . Aut actio est,interdicta: quia statuto elisa, & tunc cessionarius non pōt exceptione obstāte. Aut solū actus agendi est ei interdictus,& dicit ipse, aut facta est cessio ex causa lucratiua, & non potest agere. Aut cā onerosa, & tunc potest:ita tamen quod cessionarius vtatur vtili , non directa ac. & pro hoc inducit no.in c.1.de iure patro.lib.6. sed ista fuerunt verba Dy.vt
14 plenè dixi in l.qui stipendia.s̄. de procu. vbi vide.† Quæro 13.statuto cauetur , vt ad petitionē creditoris debeat debitor capi : cui factum est pręceptum de soluendo.nūquid tale statutum locum habebit in cessionario.dicit hic.Bal.ꝙ Iac.But. dixit, ꝙ sic,quia siuè propriè dicatur creditor siue impropriè , habet tamen ius creditoris,& in ius eius succedit.ar.ff.de vsucapio.l.id tempus.In ista quæstione dico,ꝙ propriè creditor non est,quia fidem debitoris non est secutus,vt requiritur in l.j.ff.si cer.pet. sed impropriè dicitur creditor eo respectu,quo alter est eius debitor.l.3.j̃. de noua. & ita debet intelligi text.in sequen. versi.sed cum hi.vbi creditor vocatur . Item eo respectu , quo subrogatoriè omnia iura creditoris originarij in eum transferuntur , & ideo pignora, & hypothe.potest vendere,vt ille.vt s̄.de actio.& obli.l.si à creditore . vbi hoc scripsi.qui text.melius ad propositum facit, & per hoc videtur , quòd capi possit . Sed dubium stat in hoc, an capi possit ex pręcepto facto ei de soluendo.ante cessionem actionum,an verò sit necesse,quòd de nouo fiat aliud præceptum ad instātiam cessionarij , prius quam ad eius instantiam possit capi , & videtur , ꝙ primum expirauit, cum priori creditori non debeat deinceps solui,

ADDITIONES.

a † Quæro,an cedens. Adde de hoc quæsito Barto.in l. Deo nobis. C.de epis.& cler.contra quem no.ipse Bal.in l.2.C.ne lic.poten.& no.per eum,& Inn.in c.fi.extra.de alie.iu.mu.causa fac.

b ¶ Confessio illa.Adde.Soc.cons.66.inci.frustra plenitudini,cir.me.3.col.in 1. par.vbi hoc idem inducit allegat,& firmat,adde quod notaui pro ista ma.s̄. ea.l.nu. 14.versi.quæro,an cedens. in apost.ad istum in eo.versi.quia contra opin.Bart. de qua hic tenuit Bal.ut ibi dixi.

c † In prin.instrumenti.Tu dic de hoc,ut dixi in addi.ad istum.s̄.ea.l.nu.2.vers. item.no.ibi licèt in instrumento . in apost.in uer.titu.ad fi.quibus adde Bal. in l.Iulianus.§.j.s̄.ad Treb.per quæ etiā elucidatur quod in seq.nu.dicitur.

d † Facta à bannito ualeat.Adde Bal.in l.sed,& milites.§.ignominiæ.ff.de excu. tu.ubi allegauit l.de pollicitationibus.ff.de pollic.de quo per Bar.in l.apud Celsum:§.si cum legitima.ubi etiam Bal.ff.de do.excep.

solui,nec posset ei debitor soluere sciens cessionē factā esse l.3.j̃. de noua.& sic necessariū sit,vt prius aliud p̄ceptum fiat ei ad petitionē cessionarij : quod puto verius, ēt si ei ɔstet de cessione ɔ̄ eū facta: quia nō sufficit ad hmōi capturam se scire debitorem esse, sed oportet ꝙ præceptum ei sit factum ad petitionem creditoris, cui solui debet. pro hoc etiam facit:quia de iure cessionarii prius dēt ɔstare,cum cessio possit nō tenere,vt hic, cū multis ex causis sic infringātur cessiones,vt dixi in l.2.s̄.ne lice. poten.& sic prius citari dēt.ar.ff.depo.l.si quis inficiatus,& ff.de adop.l. nam ita diuus,& pro hoc accedat quod no.Inn.in c.quia,de iud.quod vide. Nec ob.l.si à creditore.s̄.alle.quia fateor, qd̄ ius distrahēdi pignora,duntamen legitimè faciat, & præcedentibus his, quæ l.requirit.Quæro.14.an si per statutum præscribitur ɔ̄ creditorem quinquennio,an similr̄ præscribatur cessionario . dic ꝙ sic, siue quinquēnium transiuerit ante,siue post, siuè partim ante, siue partim post cessionem:quia tpa ɔtinuantur,& hæc probātur in fi.ibi fm̄ act.quæ cessæ sunt, tenorem, & s̄ de actio.& obl.l.si à creditore,
15 & ff.de vsuc.l.id tp̄s.† Quæro 15. vtrum cessa rei vend. transferatur vtile dñium,& quia uariæ sunt opin.vt dixi in l.j. in 22.q.s̄.de act.& obl.ideo remitto ad ibi dicta.vbi tenui cōem opi.quæ se habet,ꝙ non transferatur,& rationem ibi assignaui. Quo supposito reuoco in dubium casum de præsenti occurrentem . pone, ꝙ
a cessionarius intentauit[a] rei vend. vtilem ex cā vtilis dñij.sibi competentis ex rei uend.cessa. an probata cessione possit sequi ɔdemnatio.Quidam qd̄ sic, quia ex cā uaria .licèt actio inepta sit proposita,dēt sequi cōdemnatio.ut extra.de iud.c.examinata, & ibi no.Inn.Alij ɔ̄:quia ex inepto libello non pōt sequi ɔdemnatio.ff. si men.fal.mo.di.l.j.§.j.& ff.de offi.asses.l.j.cū ibi no. in gl.& ad c. examinata.rñdent,ꝙ nos quęrimus,qñ est ineptus pp malā cām: ibi qñ pp malam actionem . uel quod uerius est,ibi libellus non erat ineptus ēt pp malam act quæ erat proposita in libello , cum nulla ineptitudo appararet ex eius forma:sed apparuit ex post facto probationib.factis,& habita relatione de probationibus ad libellū apparet ineptitudo.ideo secuta ibi fuit ɔdemnatio.unde vr̄ ꝙ in casu nostro in quo est ineptus pp malam cām,non possit sequi ɔdemnatio. Tñ teneo ɔ̄ quia sufficit, qd̄ cessio utilis rei uen. sit uera, quia ex ea resultat actio intentata in libello, licèt falsum sit utile dñium translatum.nam nō necessarium, uel superuacuū in libello appositum nō uitiat.l.ampliorem §.in refutatorijs.j̃. de ap.& dixi in l.edita.s̄.de edē.facit j̃.de ɔ̄h.empt.l.si mr̄ tua.& hoc
16 etiam tenet Bal.hic.† Quæro 16.an cessio actionis facta ex cā donationis adiecta cā pro meritis, & seruitijs impensis per cessionarium,ualeat meritis non probatis.Et vr̄ ꝙ non:quia cā cessante ɔcessio non dēt tenere.l.qui sub p̄textu.s̄.de sac.san.ec.& l.si quasi. ff.de pig.act. Itē & fortius:quia donatio,quæ est cā cessionis,non est simplex.& mera,ut uult ille textus.in fi.est.n. facta ob cām,puta pp merita, & seruitia.ergo in ɔ̄rium facit, quia hic reprobatur cessio per quam præsumi possit, ꝙ cessionarius sit redemptor litis:quia id quod datur ob cessionem,non ęquiualet act.sed in themate nostro nihil est datum ob hanc cessionem , non seruitia ob hanc cām facta.ex quo sequitur,ꝙ litis redemptor non pōt præsumi, & sic cessat regula huius l. Scd̄o qa ista uerba , pro meritis, & seruitijs,non faciūt desinere esse donationē.ut not.in l.si dona. j̃.de colla.Nam & simplices donationes,q̃ fiunt non coniunctis, fiunt uel ut amicitia captetur, uel ob merita præterita.iō licèt exprimatē,donatio non uitiat : quia uerba ad maiorē corroborationē exprimunt,& sic non dēnt operari ɔ̄.ut s̄.de iu.ca.l.2.ad fi.imò potius ɔ̄ctū iustificare.ff.de do.l.Aquilius.Et ita teneo,licèt Bart. dicat pp dubiū qd̄ alr̄s habuit pp illa uerba,promeritis &c. plures remoueri fecerit. Quæro 18.an cessio posit fieri absenti.remitto ad ea,q̃ dixi.s̄.de act.& ob.in l.j.20.q.Quęro habeo duos correos debendi.ago ɔ̄ unum . ille opponit mihi exceptionem, pp quod alium interpellaui,qui bonam fidem agnoscēs mihi soluit,& ego sibi iura ɔ̄ alium correum cessi.immediatè illum feci capi , & incarcerari ex dispositione statuti hoc permittentis. Et pono quod statutum,uel eius dispositio non reuocatur in dubium,ut tollam ea, quæ dixi in 12.q. Sed ipse captus , & incarceratus opponit de lit.pendentia,& se relaxari petit. quæritur quid iuris. Albertus ad istam qōnem disputauit: ut refert Io.And.super Spec.in ti.de ces. act.ad fi.Et terminauit sic,quia aut excep.sunt patenter frustratoriæ,& tenet captura, nec debet relaxari:aut sunt patēter iustæ,& veræ, & debet relaxari. Aut dubitatur, & tunc debet captus interim relaxari , dando fideiussorē de se præsentando in carcerem, prout erat si exceptiones suas reprobari ɔtingat.ar.ff.de pet.hær. l.diuus,& ff.de offi.præsi.l.senatus , & ff. de iudi.l.in omnib. & in hoc residet Io.An.Sed Bal.dicit,ꝙ si iste fuit captus virtute cessionis , ꝙ omnino debet relaxari . nam cessionarius non habet plus iuris,quàm cedens.l. in his.§ non debeo.ff.de reg.iur. sed cedens nō potuisset, vt probabo:ergo &c.quod aūt non potuisset, probatur ex eo.quia pendentibus exceptionibus , non pōt fieri executio pp ordinis præposterationem.vt l.j.j̃.de exce.rei iu. Et ex hoc infert,ꝙ etiam fideiussorem non debet dare,sed liberè debet relaxari,& aduersarius in sumptib.ɔdemnari.postquam aūt esset pronunciatum exce.non obstare, posset benè vti iure cesso , nec pōt tunc opponi, ꝙ cessio est facta de re litigiosa, cum sit facta ex iuris necessitate.vt ff.de sol.l.Stichum.§.si mandato. Sinautem captura ista non fuisset facta virtute cessionis,sed virtute mutuæ fideiussionis,quia duo rei vñr inuicem fideiubere.ff.ad Velle.l.vir vxori.§.mulier , & per hoc oritur inter eos quædam tacita actio mandati,tunc captura valeret : quia ɔ̄ act mandati non pendent exceptiones.Ad quod facit quod no.ff manda.l.creditor.in prin. fm̄ Bal.Ego puto ꝙ etiam virtute taciti mādati non potuit : quia fideiussor non debuit soluere pendentib ex .c.reimò , & si non penderent,debuit fideiussor sciēs illa opponere, vt s̄.eo.l. pro ea. cum ibi no.& si nondū poterat ɔ̄ eum experiri,non debuit posse eū capi facere : & tanto fortius,quanto si p̄ceptum de soluendo ante capturā requireretur factū esse à statuto.vt in 8 q.dixi.Quæro 19.an actiones ciuiles ex delicto possint cedi.rñ.vt insti.de hæ-
17 re.vel ac.ven.l.fi.vbi gl.tangit.† Quæro 20.an per cessionem trāseat priuilegium fori in cessionarium.Dic fm̄ Bal ꝙ priuilegium fori,quod cohæret iuri cesso,transit. puta si iurasti mihi dare centum,ratione iurī possum te ɔuenire in foro epī.Hoc idem cessionarius faciet.vt in c.vlti.de foro compe.lib.6. priuilegium aūt fori quod cohæret personæ,vt in vidua. & si.vt s̄. qñ Imper. inter pu. & vi.l.j.tūc illud est inseparabile à persona, ideo in cessionarium
18 non trāsit.† Quæro 21. vtrum teneat cessio facta clerico.quidam quod non,per c.ex parte.extra.de ali.iu.mu. cau.fa.vr̄ enim facta potentiori rōne clericatus.Sed dicit.Cy.ꝙ facta in coniunctū valet,quia non ratione clericatus,sed ɔiunctionis,& sanguinis.arg. ff.de recep.l.j.& 2.sed melius facit c.requisiti.extra.de test.& quia ɔiunctio facit cessare simulationem,& præsumi veram donationem.ff.de do.inter vi.& vxo.l.3.§.quod in eiusdem. Cōtra primū facit , quia dignitas alicuius ad eius inuidiam redundare non debet l.ad inuidiam.s̄.quod me.cā. Contra fm̄ facit, quia si clericatus solus impedit cessionem valere, fortius clericatus,& ɔiunctio ad fraudem,& simulationem seu ad coloratam cessionem coadiuuat.ar.s̄.quod me.cau.l.si per impressionē, & arg.s̄.de sacrosan. eccl.auth.quibuscunq;.ideo vr̄ mihi dicendum, qd̄ cessio facta in clericum ɔiunctum,vel non,ex parte rei in fraudē facta præsumatur pp priuilegia clericorum , pp quæ laici vexātur litibus,& sumptibus,& quia eorū lites efficiuntur immortales,& sic re ipsa creditor terret.vbi verò est facta ex parte creditoris, tunc debeat distingui.aut clericus est talis, qui posit reū terrere, & tunc non teneat.vt s̄.ne li.po.l.1.& 2.alr̄s tenet . Quæro 22.an ex alijs causis, q̃ hic nominatis infringat cessio ac.rñ.quod sic.ideo vide qd̄ scripsi in l.2.s̄.ne li. po.vbi vide de illa materia,& aliqua alia potes hic addere,quæ scripsi in l.j.s̄.de ac.& ob.& aliqua dicam in l.sequenti.

ADDITIO.

a ¶ Intentauit.An cessionarius intentet actionē directam,vel vtilem,vide Bart. in l.quæ stipendia.& ibi Bal.in 2.col.in prin.uers.quæro hic cum actio.s̄.de procu.Bar.in l.si duo.circa prin.in uer.circa hāc sol.ff.de sol.Bar. & Bal.in l. emptor.s̄.de hær.uel act.uen.in 2.col.in verbo quærit gl.nunquid.Sed caue, quia nihil dicunt ibi quam actionem intentet in libello,sed solum quęrunt, an cessionarius habeat utilem,& directam, an utilem tm̄.de quo etiam uide do.Soc.cons.18.inci.prosequendo ordinem.uer. quamuis.n.circa medi.cū uersi.seq.in 1.par.ꝙ cessionarius licèt posit non solum utiles, sed etiam directas actiones intentare:tñ directas non intentat nomine suo,sed nomine cedentis.utiles uero intentat nomine suo. Bart.uero in l.j in vlti.col.in uer. tu dic breuiter,& ibi in vlt.col.2 q.in uersi.nunquid ergo debeat.s̄.de act.& obl.& in l.fi.qñ fi.uel priua.dicit,ꝙ cessionarius agens utili sibi cessa,concludit ad dandum sibi,sed agens directa concludit cedenti,& tenet Barto.in d.l.j.ver.tu dicas breuiter.s̄.de act.& obl.& in l.j.s̄.de hære.uel act uend.& ibi ponit formam libelli in actione utili cessa, & uide in l.si duo.ff.de sol.& in d.l.qui stipendia.s̄.de procu ubi ꝙ qñ agitur utili actione, debet cōcludi ad condemnandum cessionario,sed quando agitur directa,concluditur ad condemnandum ipsi procuratorio nomine talis,& tenet Bart.in d.l.j.s̄.de hær.uel act.uen.& in l.ex legato.j̃.de leg.& uide Bal.in d.l.j.s̄. de act.& obl. & adde,ꝙ libellus in actione utili cessa sic concipitur. talis res pertinet Titio,qui cessit mihi omnem actionem, & ius suum,quare peto re condemnari mihi,&c.& non valet si dicitur,ꝙ res pertinet mihi.Bart.in l.certū.supra, de hære.uel act.uend.uide per Bald.in l.edita.25.col.supra, de eden. & uide Bar.in l.planè.ff.fami.er.& per eundem Sali.in d.l.j.8.q.supra,de act.& obl.

LEX XXIII.

1 *Legis verba seruans,& mentem circumueniens,fraudem facere dicitur.*
2 *Titulus ex precio præsumitur.*
3 *Aduocati & procuratores modicæ conscientiæ.*
4 *Fœneratoribus remittuntur vsuræ ex causa donationis.*
5 *Instrumentum simulatum asserens modum simulationis exprimere tenetur.*

a Ab Anastasio: [a] Primo sub breuitate constitutionem præcedentem recitat.secundo fraudes circa eam excogitatas annectit . tertio contra fraudes illas prouidet,& disponit.quarto in quibus casibus præsens prouisio locum habeat, subiungit.secunda ibi:cum his.tertia ibi, sancimus . quarta ibi,iustum quidem. Si actio sit pro parte vendita,& pro parte donata,is qui emit in tm̄ agit,quantum dedit : pro residuo nullus,sed ab eo debito absoluitur, & creditor actione priuatur,quod obtinet , ēt si cessionem totam ex causa donationis suscepit,sed occultè pro ea aliquid dedit.h.d. Propositio terminorum dic , ꝙ constitutio præcedens permittebat cessionem actionis,pro iusto precio, non paruo, & iniusto similiter eam permittebat

ADDITIO.

a † Ab Anastasio.Ad materiam huius l.adde Rom.consi.87.& 437.& Bal.consi. 82.& 389.

tebat ex causa dona. hi qui circa lites versantur, machinati sunt circa illam, tres fraudes inueniendo; prima fuit, vt in eodem contractu actio pro parte venderetur, pro alia parte expressim ex cã donat. eidem crederetur. Secũda fuit, ꝙ pro parte vni vẽderetur, & pro alia parte donaretur alij persona ad hoc interposita. Tertio ꝙ expresse donaretur in totum vni, sed clam aliquid reciperetur ab eo nomine precij. Et per aliquem istorum modorum dicebant isti non veniri contra illam constõnem. Sed illas fraudes, & simulationes l. ista expugnat, & statuit ꝙ siue eidem pro parte vẽdatur, & pro parte donetur, siue per interpositam personã pars donetur vni, & pars vendatur alteri, siue expresse vni donetur totum, sed tacitè, vel clandestinè aliquod precium accipiatur, ex tali cessione non possit aliquo de p̃dictis casib. agi, nisi vsq; ad quãtitatem precij numerati; & abinde s̃. cessio præsumitur fraudulẽta, & simulata. & ideo cessionarius vltra non petit, & cedens pp
2 fraudem, & simulationem actione priuatur. † Not. ꝙ hic fraudẽ facit qui in contrahendo verba legis seruat, sed mentem circunuenit. Item no. tres casus, in quib. fraus, & simulatio præsumitur. Item no. ꝙ vbi contractus est pro parte verus, & pro parte simulatus, pars vtilis non vitiatur propter inutilem. Item no. ꝙ lex ista appellat huiusmodi cessiones coloratas, simulatas; & figuratas. i. depictas ꝙ no. contra Ia. de Are. vt dixi in l. pręcedenti. Item no. in ver. sed cum hi, ibi dum dr̃, transferat in aliũ creditorẽ, ꝙ cessio
a narius creditor appellatur.[a] quod tene menti ad id quod dixi in l. præcedenti. in 13. q. Item no. ex uer. sancimus. ꝙ id quod fit occulte a partib. præsumitur conuentum, & eius contrarium quod apparet expressum præsumitur fictum, & simulatum, ꝙ nota, pp id quod dixi in l. præcedenti. in 6. q. Item no. in uersi. si quis autem literam ibi dum dicit, re ipsa persoluerat. ex qua collige ꝙ cedens non põt habere fidem de precio, vt ei competat contra debitorẽ exactio, ut dixi in l. præce. 4. q. Similiter, ut non sufficiat confessio
2 de recepto, & ibidem dixi in 5. q. Item not. ex uersi. sed & si quis. ibi aliquid autem occulte, &c. quod ex precio colligitur, & præsumitur titulus. nam hic fingebatur donatio in totum, & iste erat titulus instrumenti, sed ex eo non agitur; quia donatio in eo, qđ recepit non fuit; igitur ex titulo venditionis agit; quia sic uere actum præsumitur. & sic titulus ex precio præsumptus sufficit. qđ not ad id quod dixi in l. præcedenti. in 10. q. Item not. ex illo uer. aliud receperit, ꝙ etiam species, uel corpus dari potest pro cessione. & sic hic uidetur casus pro opi. Bal. ut per contractum innominatum aliqua specie data possit fieri cessio. Cuius contrarium tenui in l. p̃ce. & præalle. q. Ad hunc tex. rñdeo, ꝙ debet intelligi aliquid quod in quantitate, uel precio consistat, ut probat litera sequens, q̃ uult ꝙ exactio fiat pro eo, quod datum esse comprobatur, & non dicit pro æstimatione eius quod datum est. & si aliter dicatur cessio, titulum non habebit. quod est contra illam l. & p̃-
3 cedentem. † Item no. ex uer. & iustum quidem. ibi, astute lacerandus &c. coniuncta litera posita s̃. in prin. in uer. sed cum hi. quod aduocati, & procuratores, qui circa lites plurimũ uersantur, sunt modicæ conscientiæ; quia omnia mala cogitant, & cum astutijs suis cõstitutiones salutiferas, & peroptimas lacerare quotidie conantur. ut hic, & in auth. ad exhi. re. §. sancimus. Item no. ex c. ver. quod hæc l. locum habet in futuris. non in antea factis cessionib. Ex quo quis posset inferre, ergo nullius effectus, uel ualoris est: quia cum l. omni die loquatur, & sit in uiridi obseruantia. ut l. Arriani. s̃. de hære. sequitur, ꝙ cessiones ante hodiernum diem factę altero de his trib. modis his prohibitis ualebant, & sic de singulis fiendum cum factæ fuerint. Sol. ꝙ arg. non procedit: quia hæc cõstitutio ualidat ante ipsam factas, & inualidat post ipsam factas, & fiẽdas, & sic eã legens percipit, quòd ante eius lecturam factæ altero de his trib. modis, sunt inualidæ, dummodo promulga. huius l. non præcesserint. Sed iterato ꝯ hunc finem op. ꝙ Imperator iniustè sic sanxerit; quia cum hæc l. sit declaratoria præcedentis, uel eius interpretatiua, debuit istam Imperator trahere retro ad tempus illius l. ut in auth. de fi. an. do. inst. na. §. fi. Sol. ꝙ ideo fecit, quia non interpretatur, & declarat, sed etiam pęnam adiicit, s. pri
4 uationem act. quod non erat in l. præcedenti. † Vlterius ex ista l. nota bonum arg. ꝯ fœneratores, quib. usuræ remittuntur ex cau-
b sa donationis,[b] credito adhuc durante, quia illa donatio non est liberalis, sed ut gratiosiorem habeat extortorẽ, uel mutuatorem, & ponentem ad montem, ut dixi de usu. auth. ad hæc. in 2. q. ultimæ q. quæ de monte Florentino loquitur. Item præstat aliud ar. pone Titius confessus est se habuisse centum dotis nomine. tandem post illam confessionem apparet, qđ ei de p̃dicta summa fuerunt numerata quinquaginta. certe ex hoc apparet, ꝙ cõfessio de centum fuit simulata; qa de uero non facta, & sic cum tp̃s restõnis euenerit, ultra illa quinquaginta conueniri nõ põt, nisi in illorum receptione dixisset se pro resto, seu residuo dotis recepis-
5 se. arg. s̃. fa. ercis. l. 2 in fi. & ĩ. de hær. inst. l. 2. † Item dixit Bal. ꝙ ille, qui dicit instr̃m simulatũ, tenetur ad instantiã aduersarij expri
c mere modum simulationis.[c] nam qđ pluribus modis fieri põt, oẽt declarari per intentantẽ. ut no. Inno. ex̃ de prob. c. licet cãm. ubi dicit, ꝙ intentans uim turbatiuam debet exprimere modum turbationis si petatur. & sic in casu proposito cum uarij sint modi simulationis, & differentes, qa aliqñ simulatur in toto, aliqñ in parte. adducit ẽt quod no. in inst. de inuti. stipu. §. itẽ verborũ. Saly.

ADDITIONES.

a ¶ Creditor appellatur. Adde l. creditores, & l. seq & ibi Bar. C. po. de verb. sig. in 4. q. & no. in l. debitor, & in l. creditor. eo. tit. & in l. p diuersas. s̃. eo. & ibi Bar. 10. q. & hic Bal. in 1. col. in versi. 4. 10. in l. 2. ĩ. de do. & per eundem Sali. etiam in l. si a creditore. de act. & obl. Io. And. in addi. in rub. de cessio. act. in Spec. in 1. col. in fi. uer. & huic, benè coniungitur, & Alex. & doct. in l. j. ff. si cer. pet. quod est uerum largo, non proprio s̃m Saly. in 9. q. & s̃m Bal. in l. j. ult. q. s̃. de act. & obl. & no. Bal. in l. pe. in prin. ante uers. sed nunquid cessionarius. ĩ ad Treb. & Iac. But. in consi. statuto cauetur, quòd bannitus, & per Pau. consi. 37. & se. Bal. in l. ubi. 7. col. uer. pone ergo quòd socer. ĩ. de iure do.

b † Quibus usuræ remittuntur ex causa donationis. Adde Bal. in l. constitutionibus. s̃. eo. cano. in c. peruenit, & ibi signanter Andr. Barb. extra, de fi. instr. & hic in apost. ad Bald. nu. 4. in uersi. colorata. no plenè Bart. in l. si non sortem. §. j. ff. de condi. indeb. & in l. j. & ibi Bal. ĩ. de collu dete.

c ¶ Modum simulationis. Adde, ꝙ imò etiam debet ostendere, ꝙ ab initio simulatio in illo interuenit, ut per Bal. multum eleganter notatur in l. j. q. 10. ĩ. si seruus extero, de quo per Pau. de Castr. in l. iurisgentium. §. dolo. ff. de pact.

¶ Si seruus extero se mandauerit emendum. Tit. XXXVI.

LEX PRIMA.

1 *Seruus quomodo consideretur in suis contractibus.*
2 *Creditore pignora vendente, debitor alicui mandare potest, vt illa emat, & num. seq.*
3 *Exterus quis dicatur.*
6 *Mandatum, an valeat, quo non dominus vni dominorum mandat, vt emat partem alterius domini.*
7 *Ex: & propter, quomodo differant.*
8 *Actio mandati, an nascatur ex mandato.*
9 *Actio mandati, an detur post seruum traditum.*
10 *Mandatum, an validetur ex postfacto & nu. 11.*
12 *Soluens id quod est recipientis nihil soluere dicitur.*
13 *Actiones contrarias intentans non auditur. & nu. 15.*
14 *Actio mandati, an detur domino pro ancilla consequenda.*

SI Extero. Hæc lex difficilis reputatur, & malè consueuit studeri propter extraneam, & parum frequentatam materiam seruorum: tñ, quia habet in se multas subtiles considerationes, nõ est negligenda, nec sicco pede pertranseunda, vt tam nr̃, q̃ aliorum intellectus reddatur acutus, & clariori lumine perlustretur, & quia discrepo aliqualiter in forma ponendi casum, & diuidendi l. à doct. ideo primo illorum diuisionem & positionem scribam. secundo meam annectam. Diuiditur aũt in quatuor, vel quinq; partes s̃m doct. nam primo tractat de virtute, & efficacia mandati ante ꝯtam emptionem. secũdo de eius virtute, secuta emptione, seu post emptionem ꝯtam, cũ tacita obiecti remotione. tertio tractat de emptionis liberatione. quarto prohibet per dñm serui ꝯrias ac. intẽtari. quinto annectit, quare ꝯcedit ex vendito act. secunda ibi: cũ optima. tertia ibi: si itaq;. quarta ibi: nec tñ. quinta ibi: cũ ex periculo. Casus. mandatũ serui mandantis se extero emi est inualidũ ab initio: sed reconualescit emptione secuta ex post facto, & non liberatur mandatarius soluendo nũmos peculiares dño, sed dño dat̃ electio, uel agat mandati, vt seruũ ꝯsequat̃: vel ex vendito, vt preciũ ei detur. vtranq; tñ actionem non põt cumulare, obstãte ꝯrietate. h. d. Pone casum in terminis, vt Cy. & Bal. hic scribunt, qđ seruus cupiẽs exire de manib. dñi rogauit amicũ, vt eum emeret à dño, & fortè adiecit, qđ ei nũmos pro emptione administraret: amicus rñdit se facturũ. q̃ritur an ex isto mandato nascat̃ actio. Et rñ. qđ actio nasci non credit̃. probatur ista rõne, arguendo à diuisione: nã seruus põt ꝯsiderari dupl̃r. vno modo, vt de eo iudicet̃ tanquam de libero, inspecto primitiuæ naturæ statu, & statu libertatis in eo ꝯsiderato, certum est, qđ mandatũ non tenet, quia liberi hominis emptio non ꝯsistit. Alio modo põt ꝯsiderari, vt seruus repręsentãs in eius ꝯctib. dñm, vt sic de hoc mandato iudicemus, ac si dñs eius hoc mandasset, & adhuc non ꝯsistit mandatũ, quia dñs non põt mandare de re sua emenda. Et hoc primo. Sed instat quærens, pone qđ emptio est secuta, an tunc q̃ratur actio dño: Rñ. Impera. qđ sic. & si quæro, cur hoc, cũ superius dictũ est, ꝙ mandatũ est inutile? & ipse rñdet tacitè qđ hoc operatur venditio secuta, ob quam mandatum fuit factũ, & sic non ex ipso mandato, sed pp mandatũ, ꝯctu venditionis hoc operante. Sed instat q̃rens, pone qđ emptor soluit preciũ de nummis peculiaribus serui venditore ignorante, an erit liberatus à p̃cio, & rñ. Impe. qđ non. & rõ ex̃ literam est illa, q̃ ponitur in fi. Sed iteratò instat q̃rens, ex quo actio mãdati pp emptionẽ competit, & emptor nõ est liberatus à p̃cio, vt dictũ est, an poterit dñs agere mandati, vt seruus sibi retradat̃: & ad p̃cium exempto, vt p̃cium sibi soluatur. Et rñdet Impe. qđ nõ, obstante ꝯrietate, q̃ hoc non ꝯsentit, sed ei datur electio qđ eorũ, uelit, vel ꝯsequi seruũ, vel preciũ. Instat q̃rens, q̃ est rõ qđ nõ fuit liberatus ex solõne nummorũ peculiarium. Rñ. quia de propria pecunia venditoris, vt sunt nummi peculiares, non dẽt solui precium, sed de pecunia emptoris: quia precium per solõnem debet fieri accipientis, & iste est casus doc. Ista positio licèt in effectu sit bona: tamen meo iudicio non conuenit formæ huius literæ. ac ẽt in 2. parte relinquit nos in priori dubio. nec videtur fateri, quòd ex mandato nascatur actio mandati, sed propter mandatũ detur

actio

actio mãdati, & sic potius sit datiua q̃ natiua. Cuius ꝯriũ tenẽt ipsi vna cũ gl. Iõ ego aliter diuido. Primo, ut rñdeat quæsito ponit duas vel saltẽ vnã rõnem a diuisione, p quã vr̃ qđ ẽt emptione secuta ex mãdato nõ orit̃ actio. Scđo rõnẽ illarũ remotiuã annectit, p quã oñdit, qđ tã ex vendito, q̃ ex mandato pp actionẽ dño nascat̃ actio. Tertio ex illa determinatione infert ad decisionem alterius qõ. Quarto eãdẽ decisionẽ declarat, dubiũ circa illã ortũ remouendo. Quinto rationẽ, quare soluendo nummos peculiares nõ liberat̃, annectit. Partes assignant̃, vt primæ. Pono casum, à secunda parte incipiendo. seruus mãdauit extero, vt eũ emeret, exterus eũ emit. & nũmos peculiares ei a seruo subministratos tradidit: dñs ei seruum tradidit: dñs postea sciuit, qđ ille emerat ex mandato serui; dedignatus ꝙ seruus per talẽ modum exiuerit manus eius, vult eum repetere actione mãdati, & ẽt non ꝯtentus de solutione ei facta, vult petere p̃cium ab emptore, pp qđ seru[us] ipse format qõnem Imperatori, an possit agere mãdati sil̃r ex vẽdito ad p̃cium. Cui rñ. qđ mãdatũ nõ vr̃ valere, & assignat rõnes. postea dicit qđ illis rõnibus nõ obstantibus optima rõne obligatio q̃rit̃ dño. Et rõ est ista: qa ipsi uolentes fraudare dñm nõ egerũt, vt ex mãdato, sed ut pp mãdatũ ex vẽditione secuta nasceret̃ actio, iõ in eorũ odiũ, ex quo emptio secuta pp mãdatũ parit act. oblig. ex illo mãdato q̃rit̃ dño, & sic ex vtroq; ꝯctu. Ex quo infertur ad aliam q. forma. p ser. vt in 3. parte q̃ clara est, & cæteræ frequẽtes. Vel aliter his rõnibus nõ obstantib. dicit, ꝙ optima rõne q̃rit̃ post emptionẽ actio dño ex ipso mãdato nũc vires assumente, qa nõ agit̃, vt ex mãdato nõ secuto emptione agat̃, quia tunc hñt locũ rõnes primæ in ꝯ. al. sed agit̃ vt ex alio ꝯctu pp mãdatũ nascat̃ actio mãdati, & hoc ꝯuersiue legendo l̃ram vt in gl. vel legendo planè agit̃ ut ex alio ꝯctu puta uendi. actio nascat̃ pp mãdatũ, qđ hoc operat̃ licet mediate: qa si nõ fuisset mandatũ, emptio facta nõ fuisset. vñ si mãdatũ hęc operat̃ in ꝯctu pp eũ secuto, ita dicẽdũ eũ pp ꝯctum emptio. secutum. nunc. n. ex ipso mandato reconciliato obligationẽ q̃rit dño, & ex ea actionẽ mãdati, & ex his infert, vt in 3. parte sequit̃. Et illa est positio, q̃ facio. pri
2 mus tñ modus ex meis est magis planus. † No. colligo, primo, qđ seruus in suis ꝯctibus põt ꝯsiderari s̃m duplicẽ statũ. s. primæuum nãæ, quo oẽs nascunt̃ liberi. & s̃m statũ secũdariũ iuris ciuilis, quo seruus est & pro nullo habet̃, l. qđ attinet, de re. iur. Scđo no. qđ ꝯctus põt esse nullus vtroq; statu ꝯsiderato, vt hic in princ. tertio ꝙ ꝯctus serui representatiue dr̃ ꝯctus dñi. quarto ꝙ seruus q̃rit dño id tñ, qđ ipse p seipsum q̃rere sibi pos. sa. ff. de le. 2. l. debitor §. seruo, & de ser. le. l. sed si maximè, & hęc sunt not. primæ partis, quã uolo expedire anteq̃ trãseam ad al̃s partes. Opp. ab extra. dr̃ hic, qđ mãdatũ de re sua emẽda nõ valet & est rõ, qa qđ faceret mãdatarius, interp̃tatiue dr̃ mãdãs facere, sed mãdãs nõ posset a seipso emere, ergo &c. sed ꝯ. ff. eo. l. si tibi mãdauero §. is cuius. Sol. qđ ibi desierat esse sua, qa erat publica: iõ tenet mãdatũ.
a hic qñ erat sua, iõ nõ tenet. † Opp. 2. ad idẽ de quodã dicto Cy. qđ asserit̃ fuisse Iac. de Are. nã inquit, qđ si creditor vẽdat pignora ex conuentione vel ex lege, potest debitor mandare alicui vt illa emat. arg. d. §. is cuius. Sol. ipse Cy. quod interdũ distrahẽs põt inuito dño uendere & tunc mandatũ tenet ut ibi. Et est rõ, quia non debitor, sed creditor quodammodo dñs videtur. ar. ff. de le. 3. l. qui habebat in fi. prin. Interdum non põt inuito dño vẽdere, & tunc tenet mandatũ, ut hic. Bal. vero dicit ꝙ op. Cy. non procedit, quia opponit de dicto in se falso, & non vero. ideo ipse negat, qđ debitor possit pignus emere priusq; creditor dñium eius fuerit adeptus. ideo dicit, quod non erit emptio, sed pignoris liberatio, secus si dñium sit adeptus: ut d. l. qui habebat. Fatet̃ tñ in 3. q. ꝙ mandatum tenet quò ad act. mãdati pp commoditates extrinsecas, quia res pignorata liberat̃ vel confiscari impedit̃. arg. d. §. is cuius. Sed opi. Cy. vr̃ verior, ut ualeat rõne iuris vẽdi. & pro ea vr̃ casus ff. manda. l. si tibi mandauero §. si hi quorum. Opponit̃ tertio ad idem de secunda parte huius l. & etiam de quarta in uerbo, mandati. Sol. ꝙ mandatum ante emptionem secutam non tenet, vt ex eo detur actio si mandatum non impleatur: sed emptione secuta reconualescit, vt in cõtra. & ibi clarius declarabo. Nũc
3 venio ad quæstio. huius particulæ, &c. † Quæro j. quis dicatur exterus in hac materia. Respon. vt in glo. omnis, præter dominum. Quæro 2. quid si mandat ipsi domino. Respon. ut in glo. quòd nõ valet propter impossibilitatem eius. nam a seipso emere non potest. nam distincta debet esse persona acquirens a persona alienãte & a se abdicante ff. de rerum permuta. l. j. Quæro 3. cum glo. quid si seruus plurium mãdat vni eorum de se emendo, gl. dicit, quòd non valet, quia si non valet in extero, minus in domino. Sed clarior est ratio, quia iste cui mandatur, exterus est quò ad partem socii, & ideo nõ tenet, quia quod iuris est de toto &c.
4 l. quæ de tota ff. de rei uendi. † Quæro 4. quid si mandat uni dominorum, quòd emat partẽ alterius in alia re communi q̃ in seipso, dicit glo. qđ nõ valet, quia cum dominus intelligatur per seruum mandare vt hic, reperitur vnus ex dominis mandare alteri cum domino de emendo a seipso, & sic non tenet, sed econtra. facit l. an inutilis §. accepto ff. de accep. ubi seruus plurium dominorũ potest liberare alium ab alio. gloss. non soluit, sed dicunt aliqui ibi de liberando: hic de obligando, quod nihil est, quia & seruus communis vnum ex dominis potest obligare alteri, ut d. §. accepto. Alii dicunt, aliud in mandato ut hic: aliud in ꝯctu immediate ab ipso seruo celebrato, ut ibi. Alii subdistinguũt in mãdato, qa aut est de ꝯctu vltro citroq; obligatorio, & hẽt locum l.
5 ista. aut de ꝯctu alio, & locũ hẽt l. in ꝯ. alleg. † Quæro 5. ab extra, nunquid possis aliis mãdare quod emat rem meam. dic, aut mãdo, ꝙ emat pro me, aut pro se. si pro me, & tunc aut a tertio, qui iure potest vendere me inuito. & dic ꝙ ualet propter commoditates extrinsecas, non respectu acq̃sitionis dñij mihi acquirendi, cum iam sim dñs, & sic plus fieri non possim, vt dixi in 2. ꝯ. Aut mando quod emat a me & pro me, & non valet vt hic. Si vero mãdo quod pro se emat, & tunc dicit Ia. de Ra. ꝙ, siue mandẽ ꝙ emat a tertio siue a me, ex quo uolo re carere, ꝙ non uidet, quare mãdatum ualere non debet, ex quo res non est ad me reuersura. Sed ꝯ eum facit, quia mãdatum non est gratuitum, & sic tenere non debet ff. eo. l. quod. Bald. fatetur quò ad act. mãdati, sed suscipiendo mãdatũ vr̃ promittere de emendo. ar. optimo in fi. ff. de te. tu. l. ex sinã, in fi. dicendum est ꝙ valebit vt pactum: sicut eꝯ pactum ualet qñq; ut mãdatũ, qa habent inter se quãdam affini-
6 tatem, & symbolũ, vt ff. de sol. l. si cũ Cornelius, s̃m Bal. † Quæro 6. ab extra, si dominus mãdauit vni dominorum ꝙ emat partem alterius domini, & pro ipso mãdãte, an ualeat mãdatũ. dic quod sic in ea parte tñ, sed dubiũ est, qđ si sine commemor. partis mãdauit fundũ emi. dic ꝙ valet mãdatũ in totũ, & pro eo p̃cio, quo est empta pars socii, dẽt mãdatarius esse cõtentus de parte sua, & si à sociis, q plures fuissent, emisset illorũ partes dispari p̃cio, non inspicitur quod plus est nec quod minus: sed media via eligitur, ut conseruatis illorum preciis fiat diuisio per partes, & tñ recipiet mãdatarius, quãtum præstat pro sua rata, & de his est casus singularis ff. mãd. l. si fundum, & l. ita ut omnes. q̃ ibi continebat̃,
7 quod tene cordi. Et hæc de prima parte sufficiat. † Nunc transeo
a ad secundã. ex qua no. primo differentiam inter, ex, & propter.[a] nam dictio, ex, denotat causam proximã, & immediatã: dictio, propter, causam remotam. concor. l. eo tpe §. fi. ff. de pecu. & s̃. de
b leg. l. non dubiũ. In ꝯrium facit ut dictio, propter,[b] ẽt denotet causam proximã, ut l. si propter ff. re. amo. Solu. ꝙ ibi de improprio significato: hic dè proprio. veruntamẽ interpretatiue loquendo nos dicimus ꝙ id qđ causa causæ, est causa cãti. ĩ. ad l. Iul. de ui. l. quoniam multam, & ff. ad l. Iul. de vi. l. j. §. rectissime. Item no. ꝙ principalis intentio ꝯhentium attendit̃. concor. l. si quis nec causam, & l. oĩs, in prin. ff. si cer. pe. Item no. ꝙ mãdatum, de quo hic quærit̃ nõ est ex toto nullum, sed dependentiam habet ab implemento ꝯctus, propter quem est factum, ut hic. Item no. quod de per se inualidum recipit robur & efficaciam a ꝯctu ibi adiũcto. Et sic no. ꝙ inualidum ualidatur ex postfacto. Oppo. primo contra tex. quod male dicat, optima ratione, quia in pręce. parte dixit cõtra. optimis, & subtilibus rationibus. Sol. gl. quòd hæc est optima de æquitate, & ille sunt optimæ de iuris rigore. Sed illa dicit̃ optima, quia æquitas præualet. l. placuit s̃. de iudi. Sed attende, qa hęc secunda pars non loquitur in casu primæ: ut patet ex diuisione quam feci, & sic prima pars per hanc æquitatem nõ corrigit̃. sed dicamus, optima ratione, propter emptionem secutam & implementum mãdati, & ignorantiam domini, secundum doc. uel
8 propter fraudem, quam faciebant domino, ut s̃. dixi. † Opp. 2. qđ text. iste sibijpsi repugnet, quia primo dicit, ꝙ non ex mandato oritur actio, sed ex alio contractu, & statim innuit, quòd mãdatarius obligatur domino in quarta parte: vnde uidetur declarare ꝙ obligatur mandanti, & sic ex mandato. quod est contra l. ubi repugnantia, ff. de reg. iur. Huius timore est facta tota sequens glo. & ab eius cauda incipio, & primo rñ. Bul. quòd ex mandato non nascitur, sed propter mandatum actio mandati datur, per hanc l. & sic actio mandati, de qua ĩ. loquitur, est datiua. hæc non ualet quia ubi materia est præexistens, actio debet dici natiua, nõ datiua, ff. de pac. l. iurisgentiũ §. j. præterea, text. iste dicit, domino q̃ri obligationem, sed ex obligatione nascitur actio. l. licèt §. si ea. ff. de procura. ergo &c. Alij ut Placentius dixerunt, quòd ex venditione datur actio mandati, non ex ipso mandato. Ista est deridenda, & non recitãda, & simile quod inducit Pla. infert, ꝙ detur ex vendito informata a mandato, & non actio mandati, quod est ꝯ literam ĩ. in uerbo mandati. Alij dixerunt, ꝙ dum litera dicit, ꝙ non agitur ut ex ipso mandato nascatur actio, debet intelligi nullo alio postea secuto. Sed uenditione secuta actio nascitur ex mandato: quia ex uenditione quæ ei robur præstat sicut & alias institu. de inutili. stipula. §. alteri, sed contra illam facit litera illa,

quæ

ADDITIONES.

a ¶ No. Differentiam inter, ex, & propter. Tu uide de illa ultra ea q̃ not. hic Bal. nu. j. in v. no. & nu. 4. in 4. opp. eundẽ in l. non dubium s̃. de le. Bart. in l. 1. §. emancipatus, nu. 2. & ibi posui in addi. ad ipsum, in uer. ex & pp ff. de coniun. cum eman. li. Ale. omnino in l. 1. §. 1. ff. de incend. rui. & naufra.

b ¶ Dictio, propter. De hac dictione uide Bar. & Bal. hic no. 2. col. in uer. no. qđ dicit causam immediatam, & uide Bal. in l. ex arrhali. ĩ. de act. emp. ꝙ significat causam remotam, & accidentalem. item causam remotam. Bar. in l. non dubium, in pen. col. uer. no. qđ dictio, ex. s̃ de le. & in l. 1. §. emãcipatus, in fi. ff. de coniun. cum eman. lib. & in l. eo tpe §. seruus ff. de pecu. & uide d. Soc. consi. clvj. inci. pro fundamento præsentis consultationis uer. præterea respõdetur, & uer. præterea respondetur alio modo in 2. parte quod dictio, propter, licet denotet causam proximam, quandoq; etiã denotat remotã.

quæ dum negatiuè loquitur, dicit non ex mandato: & dum affirmatiuè loquitur, dicit propter mandatum, & subiungit, quod est fortius, ex alio contractu. Sed gloss. defendendo, & sequẽdo Io. dicit, quòd litera debet conuerti, vt intelligatur ex mandato propter alium contractum. Sed hæc expositio violat literam: imo vt mihi uidetur, stare non potest, quia litera illa dum dicit quod agitur, vt ex alio contractu nascatur actio, de directo loquitur de cõtractu emptionis, & venditionis de quo partes agebant, vt actio & obligatio nasceretur, & ideo non videtur mihi litera conuertenda nec mutanda, vt iacet. Ideo, vt huius literæ intellectus clarus aperiatur, pondero quòd hic loquitur de eo quod seruus, & mandatarius inuicem agebant, nam non agebant, vt ex mandato nondum impleto nasceretur domino pro eius implemento, id est pro emptione facienda; sed agebant, vt ex contractu emptionis, quẽ sequi debebat propter mandatum, ea secuta nasceretur actio, & quia hæc erat eorum intentio: ideo emptione celebrata placuit actionem quæri domino, & hæc est duplex, vt sequitur in litera: vna ex vendito ad precium: alia mandati ad seruum traditum, quem ille emit propter mandatum, & vt ipsum mãdatum impleret, & sic conueniens fuit, ut teneretur impleto mandato act. mandati, qua ante impletum mandatum conueniri vt impleret, non potuisset, & hunc puto forè intellectum literæ no-
9 stræ. Sed contra istum intellectum oppo. tertio, ꝙ post traditum seruum uenditori non detur actio mandati: quia dominus volũtariè, & iusto titulo transtulit dominium in emptorem: ergo agere non potest, vt retradatur; quia sic cõtractus claudicaret, quod esse non debet, & quia contra factum suum venire non potest, l. post mortem ff. de adop. & quia quod ab initio est uoluntatis, ex est postfacto est necessitatis l. sicut supra, de act. & obl. Solu. venditor ille fingitur, vt duplex persona. vna, vt quilibet venditor, & illo respectu non potest venire contra. Alia persona fingitur, ut dominus mandatoris, ex cuius mandato, uel propter cuius mandatum nunc agit mandati, ut quilibet alius. nec præiudicauit sibi, vt videatur tanquam sciens renunciasse mandato, vel tãquam sciens illud non tenere, quia intelligo, quòd dominus fuit ignorans de mandato tempore traditionis, vt no. gloss. in seq. particula, & sic propter iustam ignorantiam permittitur ei contra factũ
10 suum ad commodum sui venire, vt alius. † Opp. 4. nam secũdum prædicta mandatum hoc validatur ex postfacto. cõtra, quia illud quod est inualidum a principio, ratione personæ non potest validari postea, vt l. vsusfructus ff. de stipu. ser. Solu. quòd ibi inualidũ non ordinatur ad aliquem actum validum: & ideo non conualescit. hic inualidum ordinatur ad actum sequentem validum: ideo conualescit: quia in uirtute secundæ causę, ad cuius finem tendit,
11 virtutem assumit. † Oppo. 5. contra solu. quòd etiam inualidũ ad nullum actum sequentem ordinatum validetur ex postfacto, vt ff. com. prædio. l. receptum, & ff. de ser. rusti. prædi. l. per fundum, & ff. de vsufr. l. sed, & si quis §. interdum. Solu. ꝙ quædam sunt inualida ratione defectus causæ formalis, & illa non conualescunt postea l. Titius ff. de rest. mili. & l. vsusfructus, ff. de stipu. ser. Quædam sunt inualida ratione defectus suæ materiæ, & tunc illa reconualescunt defectu cessante, vt ff. de fi. l. si quis pro eo §. si nummos. Quædam sunt inualida ex defectu causę efficientis: & tunc aut inualidum ordinatur ad actum secundæ causæ ualidũ, & tũc ex postfacto ualidari potest, actu illo secuto, ut hic. Aut non ordinatur ad actum secundæ causæ validum, & tunc aut defectus est in persona principali. aut in persona illi accedente. Primo casu nõ ualidatur ex postfacto l. si minor, ff. de ser. expor. Secundo casu, aut persona illa accedit principali per modum solennitatis & nõ conualescit ex postfacto. ideo authoritas tutoris accedẽs ex post facto non sufficit. l. obligari ff. de autho. tu. Aut accedit ei per modũ simplicis voluntatis, & tunc conualescit, vt l. fi. s̃. ad Mace. quædam sunt inualida ex defectu causæ finalis, & illa conualescũt ex postfacto, illo defectu cessante, patet in mandato, quod est inualidum pp defectum sui finis, quia non interesse mandantis, & tñ validatur si ex postfacto incipit interesse, vt ff. man. l. si remune. §. si tibi, cum ibi no. in gloss. Et idem doct. in stipulatione quę est inuenta, vt vnusquisq; stipuletur quod sua interest l. stipulatio illa, §. alteri ff. de ver. obl. quæ confirmatur si postea incipit interesse, vt ibidem per Bart. & doc. & allegant §. quæsitum, in ea. l. & ff. de solu. l. Stichum §. aliquando. Quędam sunt inualida ex aliquo extrinseco accidẽti, & illa ualidant superueniente cã confirmante ff. ad Maced. l. j. §. si pendeat, & de lega. p̃stan. l. interuenit, & hæc
12 sufficiant de parte secunda. † Nũc ad partẽ tertiã accedo: ex qua no. ꝙ qui soluit id quod est recipientis nihil souit. Item no. ꝙ emptor debet facere precium accipientis, concor. de act. empt. l. emptor. §. j. Oppo. ꝙ emptor soluens nummos peculiares, liberetur, quia satisfactum domino dicitur. ergo modo uoluit, quod sufficit, ut ff. de pig. ac. l. solutum §. solutam, & l. rem §. satisfactũ. Solu. ut in gl. uidelicet, quod dominus ignoranter illos recipit, quinimmo, & si sciuisset, non sufficeret ſm. Bal. quia naturæ ɔ̃ctus nõ est satisfactum, cum emptio non possit esse sine p̃cio, nec p̃ciũ sine translatione dñij l. Iul. §. ex vẽdito. ff. de ac. emp. Opp. 2. ꝙ sufficit solui nummos peculiares ff. de statu. lib. l. 3. §. parui, & §. constat. Solu. ut gloss. quia illud procedit ex quadam tacita permissione domini, qui scienter vult mihi habẽtem soluere debere. Ex quo videtur intelligere de quadam facti solutione, quando soluturus est domino, ideo nummos peculiares soluere potest. argu. ff. de condi. insti. l. mulier §. j. & hoc præstat ar. quòd si Papa dat monacho licentiam testandi, quòd intelligitur de bonis, quæ de facto possidet: cum de iure proprium habere non possit, vt auth. ingres si. supra, de sacrosan. eccl. Gloss. illa format vnam quæstio. quam
13 reseruo in seq. parte, vbi melius cadit. † Venio ad quartam partẽ ex qua no. tria. primum, quòd intentans contrarias actiones non auditur, concord. infra, de furt. l. j. secundum quod in contrariis actionibus electio est actoris. tertium quod adiectiuum sequens duo substantiua, licèt uni conueniat in genere, & nõ alii, utrũq; tamen dicit determinare; ideo ad vtrunque debet referri, vt hic in verbo consequendo, quod intelligitur nedum de precio, sed etiam de ancilla, vt hic no. Oppo. j. ab extra, quòd ex illa uenditione agi non possit: quia ex imaginaria venditione non agitur, vt l. nuda ff. de contrahen. emp. sed venditio illa imaginaria nuncupatur in l. 4. §. si ab ignoto. ff. de ma. ergo, &c. Solu. quòd æquiuocè illud uerbum, imaginaria, sumitur in iure. vno modo pro simulata ita quod in nulla sui parte uera, & tunc ex tali non agitur, vt in contra. & supra. plus vale. quod agi. per totum, & ff. de test. l. quoniam indignum. Alio modo pro ficta tam ab homine quàm a lege, & de illa notatur inst. qui. mo. ius pa. solu. §. præterea, & ex illa agitur, ut conuenta impleantur, & modicum precium in ea requiritur: quia sic inter emptorem, & venditorem agitur. tertio modo imaginaria dicitur, quia modico tempore duratura, & ita accipitur secundum gloss. in d. §. si ab ignoto, & de his per gloss. in l. imaginaria ff. de reg. iur. ubi uide. Oppo. 2. quòd actiones illę non sint contrariæ: quia ambæ tendunt ad probandum factum serui, & sic non debent dici contrariæ. imo, vt dictum est supra. actio, quæ nascitur ex uenditione, est causa ualidationis mandati. ex quo benè patet quod non sunt contrarię. Solu. quòd actiones quandoq; sunt ɔ̃riæ origine tm̃, & de istis loquitur l. eum qui. & l. contra maiores. supra, de inoffic. test. Quandoq; sunt conueniẽtes in origine, sed contrariæ in effectu, & exercitio, & de istis loquitur hic, infra, de furt. l. j. conueniunt enim hic in origine, vt in oppositione: sed contrariantur in effectu, & fine, quia per actionẽ mandati vult ancillam habere seu seruum: per act. ex vendito, per quam vult precium, profitetur emptorem debere habere seruum, & in hoc contrariantur, vt dicit illa. gloss. nec æquitas patitur eum habere rem, & precium, ut d. l. j. dicitur in litera. Quãdoque actiones sunt contrariæ in origine, & effectu, & de istis in l.
14 fina. infra, de codi. † Oppo. 3. cum gloss. quòd actio mandati non detur domino pro ancilla consequenda, quia econtra emptori non competit mandati contraria contra ipsum dominum, & tamen sunt hæc reciproca ff. eodem l. seruus meus, & sic si vni ex mandato non nascitur actio, nec alteri. Solu. gloss. quòd illud regulare. hic fallit; & sic est speciale & rationem specialitatis ponit tex. ff. man. l. cum seruus. quia prætor de hac contraria actione dãda de peculio contra dominum non cogitauit: quia serui seipsos mala ratione dominis auferunt, & sic claudicat hic contractus, quando contractus celebratur super seruo auferendo domino. Alii, ut Pla. aliter soluere voluerunt, & male, vt in gloss. Oppo. 4. ab extra. contra tex. a sensu contrario, quòd etiam non contrarias quis non possit proponere l. quod in hæredem §. eligere ff. de tribu. Solu. ꝙ licet ibi non essent contrariæ, tamen oriebantur ex eodem fonte. vnde sententia lata in vna parit exceptionẽ rei iudicatæ in alia: ideo cumulatio earum non admittitur. l. fundi,
15 ff. de excep. & plene dixi in l. edicta. supra, de eden. † Opp. 5. ab extra, quòd allegans contraria audiatur, ut ff. de inoffi. test. l. Papi. §. sed nec impuberis. Solu. dupliciter. vno modo, ꝙ ibi circa diuersos, non circa eundẽ. Alio modo, ꝙ ibi non est contrarietas, quia act. conueniunt origine, & effectu; sed est duplex clypeus quo reus pro sua defensione vtitur, vt ibi nota. Opp. 6. quòd contrariæ actiones contra eundem proponi possint l. 1. §. quod autem ff. quo. le. Sol. quòd ibi in odium uolentis certificare actorem, quo titulo possideat, an pro hærede, vel pro legato, ut not. in d. §. eligere. Opp. 7. & ab extra. ꝙ electio non sit actoris, sed rei. l. plerunque ff. de iur. do. Solu. ibi in rebus debẽdis: hic in actionibus intẽtandis, quæ fauorem actoris cõcernunt. Quæritur modo. p̃cium est solutum, & seruus traditus, an poterit agi, vt manumittatur, & per quem, & quo iure. Gloss. in parte præcedẽte ponit primũ, & secundum, sed non tertium. Dic ergo quò ad primum, aut tẽpore mandati conuenit, ut manumittatur, & agi potest. Aut non conuenit, & tunc si postea seruus tradidit precium, quo emptor eum redemit, vt manumittatur, & adhuc agi potest. Aut nõ fuit conuentum, vt manumittatur, & tunc agi non potest, quãdo emptor suos nummos soluit, secus si a seruo datos, ut l. 4. §. fin. ff. de ma. Ad secundum & tertium respondeo, quòd dominus agere potest ratione affectionis naturalis, ut l. cum seruus ff. eodem, & tunc agit mandati, vt ibi: seruus vero implorat iudicis officium, ut l. in certis, ff. de iud. Nec obst. ꝙ tex. in d. l. 4. §. si ab ignoto. illam uenditionem appellat imaginariam quia respon. ut s̃. Quæro ab extra, quid si emptor fuit pupillus, cui seruus mãdauit, seu quem seruus ad emendum interposuit. dic ꝙ idem de eo, qđ de quocunq; maiore d. l. 4. §. nihil autem. Et ex illo tex. dicit. Bald. ꝙ quãdo pupillus est interpositus ad ɔ̃ctum aliquem faciendum,

quòd

quòd ius sibi quæsitum potest remittere, vel transferre in alium sine decreto superioris: & idem in abbate, quia sine pupilli vel ecclesiæ damno sit, quod est menti tenendum. Sed mihi videtur, ꝙ tex. ille non bene hoc probet, sed hoc supposito idem videtur dicendum de monacho per illum tex. qui dicit idem in seruo interposito: & hæc sufficiant de ista l.

Pro socio. Tit. XXXVII.

1 *Societas est duplex.*
2 *Societas ad bonum finem tendere debet.*
3 *Actio ex socio ex qua societate nascatur.*
4 *Societas singulorum quomodo differat a collegiata.*

¶ Dictum est supra de contractibus, qui gratia vnius celebrantur, restat videre de his, qui gratia vtriusque inter quos est contractus societatis. ideo de eo ponit, & forte præmittit propter quasi
1 fraternitatem quam inducit, ff. eo. l. verum, in princ. † Et pro euidentia tituli præmitto quædam dicta Inno. quæ hic recitat Bald. videlicet, quòd duplex est societas, vna est personarum collegiatiua: alia bonorum acquisitiua seu vnitiua, de prima nihil ad istum titulum, sed de ea habetur ff. quod cuiusc. vniuer. l. j. & ff. de col. illi l. sodales. Et illa secundum Innoc. sic describitur. Societas collegiatiua est plurium corporum inter se distantium vno nomine ei deputato collectio, vt per eum no. extra, de exces. prela. c. dilecta. Ista descriptio non est bona in ea parte, dum dicit corporũ, quia grex ouium armẽtum bouum equitum equorum est collectio plurium corporum sub uno nomine, & tamen ibi non est societas l. j. in fi. & l. sequen. ff. de rei vend. Ideo dico, ꝙ societas collegiatiua est trium uel plurimorum personarum aggregiatio communi consensu vno nomine ei deputato. Trium ideo dixi, quia in duobus non reperitur maior pars. vnde si in duobus consisteret & discordantes essent, experiri non posset quod per vniuersitatem experiendum esset, ideo l. tres ad minus exegit ff. de verb. signi. l. Neratius. quem casum tene cordi. Quid autem talis societas facere possit, examinaui in l. fin. s̃. de constit. pec. & in auth. habita s̃. ne fili. pro pat. & aliqua tetigi in l. fi. s̃. de iurisf. om. iud. Ex tali enim societate non nascitur actio pro socio, quia tota societas vice vnius personæ fungitur l. mortuo. ff. de fideiusso. & si qđ habẽt inter se expedire, per seruum rectorem expedire possunt, secundum quod dixi, in d. l. fi. Et si vniuersitas ipsa habet aliquid agere, eius præpositus quouis nomine nũcuparetur potest illius iura tam actiue q̃ passiue in iudiciũ deducere, de quo dic, vt not.
2 in l. item magistri. per glo. & doc. ff. de pac. † Item notandum, ꝙ hæc societas personarum aggregatiua debet fieri ad vnum bonum finem, non ad malum, vt sunt illę societates prædonum, q̃ appellantur societates gentium armorum: quæ vexant hodie to b
a tam Italiam,[a] nam illæ sunt illicitæ, & sodales ipsi incidunt in crimen lęsæ maiestatis l. quisquis ff. de coll. illi. Est. n. eorum finis malus. nam eorum intentio est furandi, deprædandi, terras inuadendi, & occupandi, lites, discordias, & omnem zizaniam seminãdi. Et idem, si ciuitates, quæ non habent aliquid inuicem cõmune, faciunt ligam, & confœderationem contra eius superiorem vel etiam ɔ̃ parem ad illicitam emulationem. nam tales ligę, & confœderationes dicit Inno. non tenere, vt præalle. c. dilecta, vbi vide. Ad bonum finem possunt fieri triplici respectu, primo respectu boni honesti, vt societas adiuuãtium oppressos, viduas, pupillos, & alias miserabiles personas. Item alicuius boni delectabilis. & iste potius debent appellari brigatæ, q̃ societates, ut qñ in aliquo festo fiunt societates hastiludentium, & tripudiantium. Itẽ alicuius bonis utilis ut societates, quæ fiunt quotidie in vetigalib. emẽdis vel conducendis. Hi. n. corpus, & collegium propriè faciunt ff. quod cu. uni. l. j. circa prin. & hæ sunt temporales societates, de
3 spiritualibus vide in c. j. de regu. iur. lib. 6. † De secunda autem societate, quæ ordinatur ad bonum acquisitiuum ex causa tñ honesta, tractat titulus ille, & ex ea nascitur actio pro socio, & non est hæc societas collegiata, sed est singulorum. Et ex hoc dicit Innoc. vbi supra, ꝙ in illa libellus non est formandus noĩe societatis, sed singulorum. In præcedenti vero, quam collegiatã dixi, nomine societatis tñ, & non singulorum. Sed Bal. dicit ꝙ si agerent inter se, Inn. dicit verum, sed si contra extraneum, qui nõ est de societate, libellus procederet etiam si nomine societatis agerẽt. arg. ff. eo. l. ac. §. Labeo. ibi dum litera dicit, sed quod societatis
b expedit. Sed circa [b] istam societatem quæro, quando ad petitionem alicuius eorum sit uidenda ratio societatis. dicit Bar. ff. eo. l. Mutius, ꝙ conuẽtio super hoc prius est seruanda, & ubi nihil sit conuentum, tunc quolibet tpe, & amicabiliter. Sed an in iudicio directo, nõ declarat ipse, & videtur ꝙ non, quia tunc societas fini
4 rẽt l. ac. in prin. ff. eod. sed uide quod dixi ĩ. eo. l. tandiu. † Item differt hæc societas singulorum a collegiata, quia in illa res vniuersitatis non possunt per vnum vendi. ff. de rerum diui. l. in tantum §. vniuersitatis, & de in ius uo. l. sed si hac §. qui manumittitur. In illa vero quilibet habet potestatem vendendi res venales, quia alterius consensum unusquisque sociorum dicitur habere, nisi sit prohibitus. l. nemo, & quod ibi no. ff. eo. vbi vide. Item in illa societate singulorum vnus non potest facere carcerari alium propter inopiam ff. eodem l. verum. item in illa venit culpa leuis, quę consideratur ex eo, quod non est ita diligens in rebus societatis, sicut tempore contractæ societatis erat diligens in suis ff. eodem l. socius. Salyc.

ADDITIONES.

a ¶ Totam Italiam. Vide quæ dixi supra, in præfatione primæ partis Sal. in apostillis, & illi adde, ꝙ causa illius, quod ibi dixi, conquassationis, & uexationis, & totius Italiæ his temporibus, erat uirtute cuiusdam Valẽtini seu Cæsaris Borgiæ sic nominati filii Alexandri Papæ sexti, q tales societates secũ ducebat. nã cum Papa Alexander eius Valentini pater leges nonnullas iustas, & bonas non solũ extinxerit, matrimonia legitima dissoluendo, illegitima cũ nonnullis homicidiis permittendo, beneficia, dignitates, Cardinalatus precio creando, imo etiam ecclesiæ sanctæ relicta spoliando, & nudãdos non contentus quotidianis simonijs, & publicis ac inhonestis uoluptatibus dictum Valentinum eius filium regem totius Italiæ creare nixus fuerit. Qui Valentinus veris bonis, & statu sanctæ Matris Eccl. vestitus, necnon potentia, & autoritate Papæ eius patris inflatus ex potestate à patre sibi cõcessa, non semetipsum cognoscens roseam mitrã uendidit, & uolens talem regiam sedem cum effectu acquirere oẽm eius uitam non tm̃ furtis publicis, expillationibus, rapinis, sacrilegijs, stupris, uiolationibus, homicidijs, hucusq; consumpsit: verumetiam iustitiã, bonos mores, atq; uirtutes oẽs conculcauit, & inter alia eius innumerabilia flagitia enormia, & horribilia recitãda, inuidia motus ex fraterno charitatiuo amore suo vnũ ex fratribus in tyberim noctu præcipitauit. Sed Deus omnipotens iustus, bonus, & misericors, q punit, & præmiat ut cle. dudũ §. fi. & ibi Car. de sep. orationẽ iustorũ exaudiuit, cum xvj. augusti. Mccccciij. Papa Alexander eius pr̃ ex hac uita nondũ contentus migrauerit, & ille tam Valentinus, tam Cæsar nominatus, nõ Valentinus, non Cæsar, imo hodie 27. octobris. Mccccciij. Romæ in arce turpeia miserabiliter detentus, nihil reperiatur unde ad idem adde no. carmi. Credidimus latias euertere funditus arces. Ducere captiuos in mea uincla duces. Perdere credidimus gryphes ursosq; leones. Rebus ac nostris ardua præda fuit. Credidimus tacitum caci occulare sub antrũ. Diuitias Petri non tulit ira iouis. Sanctius at fuerat roseã non uẽdere mitrã. Dura nimis galea est, pugna paterna leuis. Me miserum quod sum nec dux nec Cæsar in arce. Claudor inopus ualida, rixa futura feris. Feltria si nunq̃ uiolasset sceptra, superbus: Cæsar eram sed nunc sum miserrimo nihil. Et facit ad prædicta etiam quod no. Valerius maximus, in c. de muta. mo. & fo. de Siphacæ rege attestatur, inquiens hæc uerba cordi tenenda. Quę uires atque opes humanæ uocantur efluunt subito, & repente dilabuntur, nullo in loco nulla in persona stabilibus nixa radicibus consistunt, sed incertissimo flatu fortunæ huc atque illuc acta, quos sublime extulerunt improuiso recessu destitutos in profundum gladium miserabiliter immergunt. itaque neq; debent existimari, neque dici bona, quæ inflictorum malorum amaritudine desiderio sui duplicant, & certe ut ipse Valerius, in c. de pauperta. inq̃t omnia nimirum habet qui nihil concupiscit, eo quidem certius quam qui cuncta possidet, quia dominium rerum collabi solet, bonæ mentis usurpatio nullum tristioris fortunæ recipit incursum, & ratio est ſm Phalarẽ. in j. eius epist. quia thesauros nostros quos cuique nobis Deus largitus est ad fortunæ mutationes condidimus. vnde no. ꝙ ibi demum pęnates, ea ciuitas, id regnum æternũ in gradu facile steterit, ubi minimum uitium ueneris pecuniæque cupido sibi uendicauerit, ut not. in c. de abst. & cont. Valerius maximus, inquit, qđ tene menti, ut aurea exẽpla digna, & quotidiana.

b ¶ Sed circa. Adde Soci. consi. 73. incip. circa primam huius, circa mediũ 1. col. in 1. parte, & consi. 192. incipit, capio difficultatem. uer. præterea, ratione societatis, in 2. parte, ubi hoc induc. alleg. & sir.

LEX PRIMA.

1 *Societas contrahitur, vt vnus ponat pecuniam, & alter operam.*
2 *Capitale quando veniat in diuisione.*
3 *Capitale si diminuatur, an qui tenetur ad operam debeat aliquid conferre.*
4 *Operarius societatis, an possit compelli ad dandum pro capitali minuto.*
5 *Operarius societatis, an debeat operam suis sumptibus ponere.*
6 *Expensæ causa societatis factæ sunt societati communes.*
7 *Pecudes datæ in socida quomodo diuidantur, & ad quem spectet periculum.*

1 SOcietatem. † Societas potest cõtrahi, vt vnus ponat operã, alter pecuniam. h. d. Opp. quòd non valeat, quia hincinde poni debet, vt ff. eodem. l. j. & 2. Solu. quòd ex parte eius qui opera ponit aliquid interuenit, nam opera pro pecunia tota, uel parte quandoque uenit æstimanda: ut instit. eo. §. 2. & hic in gl. Quæro in casu huius l. quales partes vnusquisque ferat, & dicit glo. quòd æquales, nisi aliud fuerit conuentum, ut ff. eod. l. si non fuerint. sed latius dic quandoque inter eos conuentum est de vtroque. s. de quota lucri, & de quota damni, & illud serua. Quandoque est conuentum de altero tantum, ita ꝙ de altero nihil est dictũ, tunc conuentio facta in uno, intelligitur facta in alio: & ideo si conuẽtum est, ut qui operam posuit habeat dimidiam lucri, intelligitur conuenisse ut habeat seu resarciat dimidietatem damni, & econtra, est tex. no. insti. eo. §. illud expeditum. Quandoq; partes conueniunt, ut lucrum diuidatur æqualiter, & nullum damnum patiatur alter, & tunc aut is qui operam posuit, est is qui dãnum peti non dẽt, & tunc ualet societas, & conuentio, ut insti. eod. uersi. nam ita, & ff. eod. l. si non fuerint §. ita coiri. Aut is qui ex pacto damnum habere non debet est ille, qui pecuniam ponit, & ille casus non reperiẽ expeditus in iure, sed glos. hoc dubium tangit 24. q. 3. c. plerique, & Ioan. Cal. in cap. nauiganti. extra. de vsu. & uterq; eorum dicit, ꝙ pactum hoc est contra naturam societatis quæ uim habet fraternitatis l. uerum, in princip. ff. eod. Et quia capitale vult sibi saluũ esse in casu damni sequentis, & tantũdem sibi reddi, contractus ille potius habet uim mutui, & pactum lucri participãdi, & non damni, facit contractum vsurariũ censeri.

unde

am de posset compelli qui operã posuit ad lucrum communican dum,imo totum quod soluisset debitum extenuaret, vt plenius de hoc dixi supra,de vsufr.auth.ad hæc,in 14.q.vbi vide,hoc etiã tenet Bald. hic in quadam q. & sic secundũ eos pactũ hoc uitiat societatem,quod nota. Et si dicas, cur idem non est econtra. respon, quia sufficisse videtur,q damnum seu perditionem operarum suarum patitur,vbi nihil lucri percipitur. Quandoq; de aliqua parte damni vel lucri non conueniunt , sed simpliciter vnus ponit pecuniam, & alter operã, & nihil de lucro vel damno percipiendo dixerunt , tunc locum habent q̃nes huius glosſæ, & procedit quantum ad illam primam eius responsio. quæ est q partes tam in lucro,quàm in damno erunt æquales , vt d.l. si non fuerint.Et hoc qñ vnus ponit pecuniam , & alter operam.Sinatu-
2 rem vterque pecuniam,& operam,infra dicam.in 7.q.†Sed quæro secũdo, an in dicto casu,quo nihil est dictum, capitale veniat in diuisione,& respon,glo.si de hoc est aliquid dictum,illud seruandum.si nihil est dictũ,inspicienda est ꝓsuetudo,& si de eorũ aliquo
a non apparet,tunc de iure cõi est diuidendum,[a] quia in cõmunione videtur deductum.l.2.& 3.ff.eodem. Et hæc sunt verba glo.q̃ intelligę sanę in eo quod dicit,si aliquid est dictum,illud est seruandum.s.quãtum ad diuisionem capitalis faciẽdam vel non.Quantum aũt ad restartionem si perdatur, dic, vt in præce. dixi.In alio autem quod dicit glosſ.videlicet, q capitale est diuidendum, attende q l.secunda,& tertia ff. eodem.quas glo.allegat , hoc non probant.qa in societate vniuersali omnium bonorum loquuntur: ideo dictum illud non probant,sed pro glosſ.facit,quia opera vi detur pecuniæ coæquata,vt insti.eo.ſ.secundo, & quia hæc l.vtitur verbo,conferre,quod idẽ est quod communicare, vt j. de co. Jillam,& illud.Sed Iaco. de Ra. tenet, q capitale non diuidatur, sed sit salui ei qui pecuniam posuit . nam si ponantur pecora in societate ex vna parte,& ex alia ars,& pastoris opera, solum cõmoda frumentũ, & obuentiones veniunt diuidenda , & pecora priori domino sunt reseruanda ff. eodem l. cum duobus §. si in coeunda.ergo & idem,vbi pecunia est data.& pro hoc ad idẽ facit d.l. cum duob. aliãs est l.si fratres §.item ex facto,quæ iam sequit.Sed qui glo.vellet tenere , illis legibus posset faciliter rideꝛe, qa in speciebus loquuntur,quarum dominium nõ transit pro aliqua parte in cũ qui operam ponit : nos in pecunia quæ transit in eius dominium, saltem per consumptionem , vel emptionem mercationum.Item in illis legibus si bene ponderentur,pactum fuerat expressum,ut solum lucrum esset commune.ideo non attingunt casum, quando nihil fuit dictum: ideo aliis probationib. est opus.Et opi.Iaco.prædicti probo,primo,quia si aliter dicatur, sequeretur unum notabile absurdum. uerbi gratia,pone q vnus ponit in societate x.millia alter operam per tres annos nihil alio dicto.societas est finita ex tempore,& de lucro vltra capitale sunt quatuor millia, si capitale,& lucrum simul, & æqualiter debent diuidi,is qui operã posuit habebit septẽ millia , & is qui x. millia posuit habebit alia septẽ millia , & sic reperiretur ipse perdidisse tria millia,& alter septem millia lucratus esset,& sic vltra totũ lucrũ factum de perdita istius reperietur alter sibi lucrum facere in
5 tribus millibus,quod est peius,q̃ societas leonina , quæ a iure est reprobata ff.eodem l.si non fuerint §. Aristo. pro hac parte vide casum ff. eodem l.coiri, cum seq. vbi in dubio de solo quæstu & lucro societas dicitur contracta. Capitale ergo non uenit in diuisionem,quia nec in communionem.Et si dicas,nonne species ex capitali emptæ,sunt communes.respon.forte quòd non, quia ad hunc finem pecunia non est illi data, nec socius seruans bonam fidem adhunc finem emit : sed vt lucrum tantum esset commune , & adhunc finem dicitur habere quasi mandatum a socio ad emendum, vel supposito,q communes essent non pro dimidia, sed pro rata lucri, uel si pro dimidia vel qualibet portione,tamen cum onere deducendi capitale : & sic non ob.in contra.alleg.& ita teneo.Restat solum respondere ad §.secundo.insti.eodem,sed
3 dic vt in te. quæst. ad finẽ. † Quæro nunc tertio iuxta idem thema, quando nihil est dictũ, quid si capitale est diminutum vel de perditum aduersa fortuna, an ille qui tenetur ad operam,teneat aliquid conferre vel refarcire.Respon.glosſa.quòd non,imo si totum perit, societas est finita.l. verum §. instunt ff.eodem. ita dicit glosſ.hic,& ff.eodem l.si non fuerint §.primo . Sed licèt societas esset finita,tamen non sequitur, ergo qui operam posuit non tenetur ei aliquid refarcire uel reficere. Sed puto,quòd glosſa fuerit mota ex sua opin. erronea , quam tenuit in præc. quæstio.ubi tenuit q capitale,licèt ab vno positum,esset utriusque commune,& inter eos diuidẽdum. quo supposito,sequitur necessario,q nihil refici debet : imo quod supereſt,inter eos diuidendum est . Sed Iac. de Ra. dixit , quòd damnum est commune & sic ei pro dimidia reficiendum & induxit ff.eo.l.cum duobus §. quidam sagariam,& l.si id quod §.idem Celsus.Pe.vero distinxit.aut pecunia est perdita ante præstat.operarum & tunc periculum & damnum est commune ut ll.per Iaco.inductis.Aut post operas prestitas,& tunc gl.uera,qa sufficit operanti dãnum operatum,& hãc sequit Cy. vt moris est sui sequi Per. ubique , nihil adijciens licèt vtiliter trãscribẽs,sed attende quia ll.per Iac. alleg. non loquuntur in casu nostro:sed quando vterque pecuniam in societate ponit, uel ponere debet,& in §.quidam sagariam, hoc intelligo ex eo;
quia is qui operam præstabat & ad sagariam emendam accedebat,vi latronum suam pecuniã perdidit,vnde ex illo verbo , suã, satis datur intelligi,q̃ socius etiam suam posuerat, vel ponere debebat,quæ perdita non est. Item si is qui operam ponebat,pecuniam etiam ponebat , uerisimile est, q̃ socius pecuniam ponere debuisset.Similiter idem colligo in §.idem Celsus.in prin.ex illo uerbo,populis numerj,dum dicit,si pecuniã contulissemus.Preterea illi tex.pro eorum diuisione non notãt operam præstitam esse vel non,cũ nec hoc sciri potuisset perfectè,nisi finita societate,sed solum an perit ante collationẽ,vel non,vt patet in d.§. idẽ Celsus, & si perit post collatam perit utriq;, & dicit post collatã periisse statim,cum a socio est tradita,vel quasi, adeo quod si suã ponat ad intuitiendum,pro societate,habetur pro collata,vt patet,in dicto §.quidam sagariam, vbi solum erat inchoata præstatio operarum , & tamen socius ei tenetur propter lucrum speratũ,& sic patet q̃ distinctio Pet. non est bona . Quid ergo dicẽdũ ? respon.q̃ so. huius q.pendet a solu.præced.q.ideo si in præce. sol. gl.teneret,te etiam tenere oporteret in ista sol. huius glo. & hoc per rationem,quam supra feci.Sed quia illam non tenui pp incõuenientia,quæ sequerentur , & propter l. coiri.ideo nec illam sequor, sed opi.Iac.de Ra.& non tam per eius l.ut dixi, q̃ per rationem positam,in d.§.quidam sagariam.in fin. qa ex pecunia collata.i.tradita ei qui operam præstabat,ipse lucra sperabat: ergo periculũ ad cũ pro rata lucri spectare dẽt.l. manifestissimi §. cum in secunda j.de sur.& l.fm naturam ff.de re iud. ex quo de hoc sibi non prouidit,vt in j.q.dixi. Nec obst. si dicas fm opin. quam tenuisti in præc. de capitali nihil debet habere is qui operã ponit , ergo nec de eo perdere,d.l.fm naturam,quia respon.q̃ sufficit,q̃ pp capitale,& ipso mediante lucrum potuit sperare,vt d.§.quidam sagariam, & hæc est veritas, & ex his hẽs clarũ intellectũ ad text. insti.eodem §.2.vers.quia sæpe.dum dicit, q̃ sæpe opera alicuius pro pecunia valet,quia non dẽt intelligi respectu sortis, sed commodi,& interuallj medij temporis, & sic precium operæ est cõmodum,& interusurij ipsius pecunię:non aurem sors ipsa,quod tene mẽri,& ex hoc sequitur,q̃ consuetudo,quam glo.dicit esse
4 in Bon.non tam est consuetudo,quàm ius commune.† Quero 4. ad declarationẽ prædictæ q.pone , q̃ propter capitale multũ minurũ operarius non vult ponere operam tuam , q̃ magna est, an compelli possit.Dicit Bal.q̃ æquitas suadet q̃ nõ.ita aũt,in principio ff.de admi.tu.& hoc sentit glo.ff.eod.l.si nõ fuerint §.primo, quod satis placet . si sit sic ad exiguum deductum , q̃ eius opera quasi nullum possit facere profectum:aliàs teneatur ad implẽdũ conuẽta.ideo hoc in iudicis arbitrio,ut boni uiri relinquo.Quæro 5. an is qui operam ponit possit compellere eum,qui pecuniã posuit, ad ponẽdum iterato tantundẽ vſq; ad fin. tẽporis a princ. positi in societate.dic,quod si omnia perierũt,societas est finita , vt ff.eo.l.verũ.ſ.interiectus,& hic in gl. & non esset tũc in societate pietuerare,sed societatẽ reiterare,& de nouo facere, & ideo nõ potest compelli. Aut adhuc de capitali supereſt ita,quod de rigore finita est,& adhuc dico idẽ,sed diuersa rõne.ſ.quia hoc actum non fuit , ideo de temel tũ , & non pluries ponẽdo videtur actũ ff. eod.l.si socius pro filia,versic.nec si prior.† Quæro 6.an operarius debet ponere operã propriis sumptibus,an vero cõmunibus societatis. Et uidetur q̃ propriis , quia rõne operæ tenetur peregrinari,& nauigare &c.ut ff.eod.l.si non sint §.primo,igitur & expensas in his sibi facere. Itẽ quia libertus, qui tenetur ad operas, suo sumptu præstat illas, vt ff. de opere.li.l. qđ vbi, & l.suo victu. Et quia colonus partiarius, qui socius,vel quasi appellatur ff.loc. l.si merces §. vis maior.in fi.tenet suo sumptu arare, seminare,& colere.quasi hoc tacitè sit actum ff.eod.l.cum duob. §.si in coeũda,& extra,de deci.c.tua,& similiter dicitur de pastore,qui recipit pecora,ut operam,& artẽ suam poneret, vt d.§.si in coeũda , In opp.uidetur,q̃ expensis communibus,quia lucrũ inter eos debet diuidi,sed lucrũ est sumptu,& dãno deducto ff.eo.l. Mutius. ergo sumptus de societate sunt deducendi. Itẽ quia ex causa cõi societas proficitur : ergo expensis ipsius societatis , vt d. l.cum duob.§.quidam sagariam,& l.2.§.1.ff.ad l. Rho. de Ia. Itẽ quia si aliter dicatur,faciliter eueniret, ut ponẽs operam suis sumptibus nihil lucri haberet pp multiplicitatẽ sumptuum: & alter lucrum peiperet sumptibus,& laboribus istius acquisitum . quod fraternitas quã inducit societas,nequit admittere.argu.l.cũ oportet, in fi.princ.j.de bo. quæ lib.Et hãc partẽ teneo,quam cõiter tenent do.licèt non ita plenè examinẽt.Nõ ob.all.in opp.nõ primũ , qa non inferũ solus peregrinatur,ergo suis sumptibus.Non fm de liberto,quia ille tenet ad operas pp beneficiũ quod fuit assecutus. Nec ob.quod de colono partiario,& pastore dr, qa in eis sic tacite agitur fm Iac.de Ra.& Cyn.sed quare plus in eis, quàm in socio de qua quæritur , non declarant .Ideo dic melius quòd aliud in eis, quia ipsi sunt socij in omnibus nascituris percipiendis tam fœtibus , quàm fructibus,qui debent esse ex toto domini pecorum

rum,& fundi tanꝝ ex re sua nascẽtis.iõ cũ dns partiat cũ eis,& in hoc graueꝛ.iõ in alio relenat,vt illi sumptꝰ facere teneant. hic ãt non tñ ex pecunia,sed potius q̃rit ex opera,vel industria. Vel alter in sẽtibus, & fructib. opera modicũ operat ad fructifica. sed i pecunia multũ,imo totum . Item opera sola põt æquiualere seu æquiparari cõmodo pecuniæ,sed non sẽtibus, & fructibus, ideo
6 operæ addit expensa.† Stat ergo conclusio nra,vt in casu nostro expensæ factæ cã societatis sint cões,quod Bal.etiam fatet,sed dicit hoc verũ exceptis his,quas dom fecisset,quia illæ nõ sunt societati imputandæ.ar.ff.de per hære.l.sed si lege §.q aũt quis. Sed melius ad propositum facit d.§ quidam sagariam.à sentu contrario,ibi dum dicit(cæterarum rerum quas secum nõ tulisset,&c) sed fortè in casu nostro æquitas societatis, & fraternitatis.quã societas inducit, talem diuisionem,& exceptionem impensarũ nõ admittit.Pone enim,q̃ expẽsim fuit conuentum, quod expensæ quas faceret dũ extra ciuitatẽ iret,quod negocij societatis essent cões,an tunc posset dicere alter socius , vt ille deducat seu nõ imputet impẽsas,quas in domo fuisset tacturus, & puto, q̃ nõ cões , & si sic,sequit,q̃ nec nunc:qa tacitè ex natura societatis vi puentũ.ar.ff.si cer.pe.l.cũ quid, & qa dixi, q̃ nõ oẽs, ideo attende pro eorũ declaratione,qđ impensarũ quos domi fuisset facturus,aliæ sunt quotidianæ, vt cibi, & potus tã pro se q̃ pro famulo,vel rõci no. Aliæ nõ sic sunt quotidianæ, sed quasi ꝓpetuæ,vt vestimẽtorũ calceamẽtorũ,& si primas, puto integraliter imputãdas societati,nec diuidẽdas esse. secũdas non puto imputãdas quia primæ sunt necessariæ.secũdæ vtiles,& sibi non societati.primæ sibi , & societati, cum sine eis negocia societatis nõ potuissent expediri. Nec obst.d.l.sed si lege,quia in diuerso casu prorsus logtur,quia nõ pro negocio cõi,vt hic,nec ex aliqua tacita conuẽtione. Nec ẽt ob.§.quidã sagariam,quia de aliis rebus loquit̃,& de alia impẽsa,& damno,& ita audiui a quibusdam mercatoribus,q̃ ita se habet consuetudo. Quero 7.quid si vterque ponit mixtim pecuniã, 4
& operam in societate,sed vnus minorem quantitatem alio, nũ quid partes lucri erunt tunc æquales nihilo de his conuento Ni. Mat.dixit sic in quotitate, vnde si vnus ponit duas partes capitalis & alter tertiã in lucro,& dãno, quilibet dẽt hre partem correspondentem ei quod posuit in societate, quia inter eos tacitè vi conuẽtum,vt qui plus oneris,& periculi sustinet,plus emolumẽti sperꝫ,vt ff.de reg.iur.l.fm naturam. Quod Bal.fatetur nisi opera,& industria illius qui minus ponit,excederet operam,& industriam alterius ff.eo.l.si non fuerint §. j. Vnde inquit ipse tunc ad arbitrium iudicis esse recurrendum , vt ff.eo.l.si societatẽ mecũ . Hoc ultimum non puto sic faciliter dicẽdũ,quia operas vir inuicem compensasse.Et quia fm hoc semper haberemus considerare industriã operis, & de facili partes nunq̃ essent æquales j.l.& si non fuerint,in princ.ff.eod.& l.si societatem. loquitur,quando hoc fuit conuentũ . vbi aũt vterque pecuniam parẽ posuisset,sed alter eorum operam tñ,tunc faceret,q̃ ratio operæ eius deberet haberi arbitrio boni viri.In præsenti tamen cogitandũ relinquo. Quæro 8.quando ratio societatis per alterum ex sociis videri possit.Respon.vt dixi supra rubri.& adde q.ibi formatas vsque, ad fi.
7 † Quæro cum dedi pecudes æstimatas in socidam per quinquẽ-
a nium [a] pacto,vt in fine quinquẽnij pecudes, & fętus earum inter nos diuidantur,contingit,q̃ pecudes interim pereunt omnes uel aliquæ,an rusticus teneatur mihi partem æstimationis earum reficere.Distingue,aut pereunt naturaliter,& tũc ad nihilum tenetur,quia eodem modo perituræ fuissent pęnes me , nec æstimatio facta prodest mihi,quia in contractibus non ordinatis ad trãslationem dñij æstimatio non facit emptionem censeri, vt ff.eod. l.cum duobus §.damna,& ff.loc.l.3.& probatur per regulam tradit̃am ff.de ꝓhen.emp.l.cum manu fata.§. nemo. Aut pereiunt casu fortuito,& tunc aut sine culpa rustici, & tunc periculum est commune.ideo dimidietatem æstimationis tenetur mihi reficere,vt d.§.damna. Aut culpa rustici, & tunc tempus societatis diu dendæ venerat,quando perierunt,& tunc non ad totam æstimationem, sed ad dimidiam eius tantum mihi tenetur,quia in pluri damnum mihi non intulit. Aut illo tempore nondũ venerat tẽpus societatis diuidendæ,& tunc inquit Bald.q̃ ad toram æstimationem tenetur , quia licèt traditæ fuerint æstimatæ , tñ interim meę sunt,& ideo damnum mihi sua culpa illatum refarcire tenetur,& quia damni æstimatio iam est facta,ideo ad illam tenetur. Sed hic attende,qa puto,q̃ multi errant in iustitia,& æquitate ad etiam recta conscientia in istis æstimationibus animalium , quæ per cursum temporis minoris ęstimationis efficiuntur,nam non prior æstimatio,sed illa cuius æstimationis tunc erant cum perierunt inspicienda est, quia in tantum damnum infertur, & non in plus,quod probo. nam si saluæ essent , æstimatio prius facta non attenderetur, sed corpora talia qualis æstimatio tunc essent cum societas finita esset, & communia forent : igitur huius rei considerationis debet haberi. In rebus autem, quæ cursu temporis deteriores non efficiuntur,considerandus esset æstimatio iam facta,& ita iam practicaui in mei persona.Salyce.

LEX II.

1 *Societas contrahitur,quando fundus communiter emitur.*

2 *Emptor fundi tenetur,ad collectas pro æstimo illius fundi impositas.*

Cum proponas. Fũdus emptus cõiter a duobus, vtroq; ĩ possessione inducto cõmunis efficit,& pẽsationes solutę ab eorũ altero vna cũ ꝑcio possunt peti actio.pro socio.h.d. † Nota , q̃ eo ipso qđ fundus emit̃, cõiter societas in illo fundo ꝯcta vĩ,ideo pro socio agit̃. Itẽ no.q̃ vbi fundus emit̃ a duobus licèt in instro cõtineatur, q̃ vnus eorũ soluit ꝑcũ,nõ propterea ꝑsumitur de pecunia cõi solutũ, ut hic ,
1 pecunia.n.solius solutis in dubio ꝑsumit̃ a l.vẽter.§.fi. ff. de priui. cre. nisi ĩ instro diceret de pecunia cõi,quod no. Itẽ no.q̃ ex quo vnus emptor tñ soluit,ꝯctus non præsumitur simulatus in personas alterius,nec rẽ emptam ad solutẽtem tñ spectare,ẽt si postea solus reperiatur collectas,& onera pro eo soluere. Itẽ not.q̃ soluens collectas,& pensitationes soluendas ab alio potest repetere
2 ab illo . † Item potes colligere, quod emptor fundi tenetur ad collectas,q̃ imponũtur pro æstimo illius fundi. facit ſ. de rei vẽd. l.solẽnibus.veruntñ si in extimo suo describi nõ fecit,& sic oportuit uenditorem soluere , potest venditor ab emptore ad cuius onus de iure spectabat,repetere, vt hic cum ſi. quod no.secundũ Bal.Item no.q̃ ille,qui non soluit publicas pensiones , non cadit a iure suo,dummodo alius soluat,& sic non refert a quo soluatur, quia fiscus quæstionem refricare non potest,quod est optimum argu.vt dns pdjs emphiteutici vel liuellarij nõ possit refricare q̃stionẽ canonis nõ soluti ab eo, q̃ est verus hrs emphiteutæ vel liuellarij,cũmodo ei fuerit a possessore solutũ, & per ꝯs nec ipse possessor a vero hrde conuctus de canone non soluto excipere nõ potest,sicut nec eccla põt,q̃ nota tu Ferrariensis , in cuius ciuitate frequenter mouentur illæ quæstiones.Barth.de Saly.

ADDITIO.

¶ Præsumitur.Adde Bald.in l.qui ex alie.infra.si quis alteri uel sibi. ubi idem dicit,nisi aliter per coniecturas appareat.no.idem in l.si patruus.§.communia vtriusque iudi. & Specu.in tit. de iudi.§. sequitur. uersicu. secundo.ubi hoc formaliter ponit.

LEX III.

Cum in societatis. Primo duas rõnes pro solutione,quam premittit.secũdo cum thematis repe.quæstionem decidit. Secunda ibi,præses. Societatis commoda trãseunt ad hæredes.concor.ff.eod.l.verũ §.in hæredem . Not.q̃ bona fides in societate debet exuberare. Item q̃ in duobus emolumenta debent æqualiter diuidi, de quo plene dixi ſ.eo.l.j.Quero, an societas transeat ad hæredem . Respon.vt in glo.&c.alia vide,vt in ea.Salyce.

LEX IIII.

1 *Societas contrahitur quando fundus communiter emitur.*

Si societatis. Nõ refert , an socius decesserit testatus vel intestatus, quia hæres eius conuẽta
1 tenetur seruare.h.d. † No. q̃ causa testati vel intestati non ptinet ad ꝯctus.Item no. q̃ potest contrahi societas omnium bonorũ . Quæro filius naturalis uel spurius contraxit societatem oĩum bonorum ꝑsentium,& futurorũ cum legitimo,& naturali,pater postea instituit sibi hęredẽ legitimum . quæritur, an rõne societatis aliqd queratꝰ vel debeat spurio. dic q̃ sic.tex.est no.& singularis ff.de li.le.l.si is qui duos.& ist̃ est mirabilis modus,q̃ pater faciat eos sociari, qñ pater vult aliquid ad spurium peruenire, & ita no. Bald.ſ.eo.l.j. Quæro unus ex sociis omnium bonorum multa q̃sijt ex usura,quæ alteri socio vel fratri communicauit, an episcopus porerit compellere illũ fratrẽ vel sociũ ad restitutionẽ usurarum.dic q̃ sic,vt ff.eo.l.quod enim,& l.seq.secundũ Mar.de sil.

LEX V.

1 *Actio pro socio,an sit nata societate durante.*

Tandiu. Societas durat ad beneplacitum sociorum,hoc dicit.concor.institu.eodem §.manet. & ff.eod.
1 l.actio.& ibi plene vide in litera . † Quęrit gl. an actio pro socio a
a sit nata durante societate,& glo. videtur dubitasse: tamen ex his quæ postea subijcit,ego sic dico,quòd actio pro socio quandoq; nascitur ratione distractæ societatis,& illa nascitur demum ea finita, vt in hac lege: sed quandoque de eius dissolutione non apparet,nisi in ordine intellectus, puta quando quis agit contra socium ea intentione,& animo vt a tota societate recedat,& ratio uidetur,quòd rerum fiat diuisio . Quandoque nascitur ratione contractæ societatis perficiendę vel implendæ , & illa statim nascitur,& ea durante intentatur,vt ff.eod.l.3.& hic in gl.Quandoque ratione fraudis doli,uel culpæ commissæ, & hęc nascitur societate durante , & similiter intentatur, si non vult intentans a societate recedere , quia non putat sibi expedire , sed tantum ut fraus dolus,vel culpa emendetur.nam pro hoc actũ singulari potest intentari,ut singulis temporibus ordinate uideatur rõ societatis,non dico aõ distrahendi, sed simpliciter calculi uidendi, ut sic uideatur qũo negociatur,& an pecunia stęt ociosa uel nõ, di-
xi super

ADDITIO.

¶ Actio pro socio.De act.pro so.ma.uide per Spec.de iudi.§.2.de ac.seu petitione §.utrum.circa medium,& sequi.

† Vide ultra ea,quæ hic no.Bal.eundem in l.j.paulo post prin.j.de anna. exce.

xi super rubrica,& ita intelligo quod hic not.in gloss. & ff.eod.l. act.§. nonnunquam. Sed an semper possit societas finiri ex consensu.dic ꝙ non societas vectigalium publicorum,vt d.§.nūquā, & ibi in gl.redditur ratio,videlicet, q̄a sunt obligati fisco ad retinendū vectigal,tā pro illo tp̄e quā pro sequēti quinquēnio,si maximos fructus receperunt ff.de publi.l.cotem.§.fi. vel forte est & alia rō:quia ipsi faciūt societatē collegiatam,& sic corpus vnum censentur l.j. in prin.ff.qđ cu.vni.l.aūt illa loquit̄ de societate simplici, & nō collegiata,q̄ multū distat ab illa vt dixi super rubrica.

LEX VI.

De societate. Societas pōt ꝯhi nō solū purè, sed ēt sub conditione. h.d. Not.ꝙ legitimæ voluntates contrahentium sunt seruandæ.

LEX VII.

Sancimus. Curator furiosi pōt renunciare societati, & cæteris eius ꝯmodis prouidere.h.d.Not. qđ qui hēt autoritatē in ꝯhendo,& habet in distrahendo.No.quod potestas renunciandi societati debet esse vicissitudinaria.

De contrahēda emptione, & venditio. Tit. XXXVIII.

¶ Post ꝯtum societatis, qui celebratur gratia vtriusq;, annectit de venditione,quæ similiter fit gratia vtriusque.

LEX PRIMA.

1 *Venditore existente pupillo quis iudex autorabit.*
2 *Venditor in dubio,an in dubio intelligatur vendere proprio iure.*
3 *Precium quando extenuetur iure compensationis.*

Venditiones. Nō viciatur vēditio, q̄a res sit ꝯstituta in alio loco,q̄ vbi ꝯhitur.h. d. Opp.ꝙ imo vitiet̄,j.ad l.fla. de pla.l.in fuga.& ff.eo.l.quod sæpe §.si quis.solu.qđ hic est regulare.ibi speciale in seruo in fuga ꝯstituto.† Quærit Ia.de Are.si vēdēs est pupil
1 lus, q̄s iudex autorabit,& vr̄ ꝙ iudex loci, vbi predium est situ̅.l. si p̄dium j.de p̄di.mi. Econtra ꝙ iudex loci vbi ꝯhitur.l. magis §. illud,ff.de re.eo.& l.in hac j. de don. Dic vt dixi in d.l.si p̄diū. vbi
a cadit.& ibi per Cy.Quærit Bal.a an bannitus retinens bona possit iura illa vēdere.dic quod sic, nisi expressim sit ei iterdictio facta,
2 ff.de pol.l.de pollicitationib.vbi tex.no.† Quæro, an in dubio vēditor intelligatur vēdere iure proprio, & libero.& gl.j.de euict. l.si ex p̄dijs.tenet quod sic.idem tenet Azo in simili de act. emp. §.item tenetur,& in tit.de euic.circa medium, & pro eis vr̄ casus in d.l.si ex p̄dijs,& ff.de ꝯhend.emp.l.in vendendo,& ff.de actio. empti.l.in vendi. & l.seruus §.fin.& ff.de ædil.edic.l.quoties. Sed in ꝯ.facit ff.de ꝯhen.emp.l.pen. & l.cum fundum, & ff.de euict.l. pen.Prima pars vera,& ad istarū legum quālibet r̄ndeo,vt in eis no.Nec etiam ob.l.qui tabernas ff.eo.quia ibi emptor de qualita
3 te soli certificatus fuit.† Quęro Titius emit fundum, b quē emen
b dum sibi mādaui, & p̄cium soluit de suo;& multo tp̄e possedit; & fructus ex eo p̄cepit,an extenuet̄ p̄ciū iure ꝯpēsā. vr̄ qđ sic, q̄a ipse meus creditor est in p̄cio,ergo &c.s̄.de pig.ac.l.2.Sed dic,aut emit noīe meo,& tūc p̄dicta vera.q̄a p eū mihi dn̄iū,& possessio fuerūt q̄sita s̄.p quas p̄so.l.j. & sic fructus,vt ex re mea p̄cepti extenuāt debitū,siue p̄ciū.Aut emit suo noīe, licèt mādato meo,& tūc nō extenuāt,q̄a nō tenet̄ mihi cedere iura sua,nisi p̄cio soluto ff.man.l.4.§.si ab ignoto.Aut non apparet quo noīe,& tūc intelligitur suo,q̄a persona extrinsecus non subintelligit̄ ff. de ver. ob.l.si ita stipulatus.§. Grissogonus. Quæro, an per traditionem anuli,& inuestituram transferatur dominium,& possessio rei absentis.dic ꝙ non,vt plenè scripsi in l.traditionibus,s̄.de pac.

ADDITIONES.

a ¶ Quærit Bal. Adde ultra præallegatum Bald. ea quæ hic notauit nu.2. uersi. 3.quæro.eundem in l.per diuersas.supra.mand.& in l.data opera,num.13. j.qui accu.non pos.

b † Quæro,Titius emit fundum. Addo ꝙ istam quæstionem in propriis ferme terminis mouet,& decidit Bal.in rub.eo.tit.nu.15.uersi.quintodecimo quęro,quam refert,& sequitur d.meus Ias.May.in l.1.§.mutui datio.ad fi.versi. quintodecimo fallit ff.si cer. pet. ubi dicit hoc esse menti tenendū.quem ēt refert,& sequitur Gira.de petra sancta sin.suo,31.incip.si mandaui,& Rho. Ferrarius,in suo trac.cautelarum cau.54.inci.tu cupis.

LEX II.

1 *Emptionis contractus consensum requirit.*
2 *Contractus,an valeat si habens dominium directum vendat vtile.*
3 *Vendens prædium,& adijciens confines,dixit illud esse viginti iugerum, an si vigintiquinque reperiantur,dicantur illa quinque vendita.*
4 *Terminus emptori ad soluendum datus quando currere incipiat.*

Emptionem. Furiosus non potest vēdere propter defectum consensus, nisi tempore di
1 lucidi interualli.h.d.† No. ꝙ sine consensu non est emptio,& vēditio.concor.insti.eo.in prin.Opp.ꝙ furiosus dicatur consentire, vt ff.sol.ma.l.2.§.uolunt.gl.2.hic dicit, quod vere non consentit, vt hic.quandoque tamen tacite dicitur consentire,ut ibi. Sed attende,quia alibi dicit Ia. Bu.ꝙ in casibus in quibus consensus exigitur,furiosus nunq̄ pro consentiēte habetur.ff.loca.l.qui ad certum.vbi casus.Sed in casibus in quibus sufficiat contradic. cessare,tunc habetur pro non contradicente, vt d.§. voluntate,& ista sunt elegantia verba.ideo no.benè ead. Quærit tertia glo.si post dilucidum interuallum superuenit furor, an vitientur gesta tēpore dilucidi interualli. & dic,quod non,quod est verū si erāt in p̄fecto,secus si in fieri;quia tunc uitiantur, & vtrunq; probat̄ in l. furiosum j.qui testa.fac.pos. Quærit primo gl.quid si persona est sanę mentis,sed errauit in corpore rei, vel eius qualitate, an ualeat ꝯtus.respon.ipsa,quod non,ff.eo.l. in vēditionib. & plenius dic, vt in ea.Iuxta hoc quęrit Bal.ego emi hodie oēs fructus clusi Perusini, ignorans quod hæri a tēpestate vel pro maiori parte erant deuastati,an tenet ꝯtus.Et vr̄ ꝙ sic,sed minui dēt precium.ar.ff. eo.l.officio.In ꝯ,quia si sciuissem ego non emissem,& sic non tenet ff.eo.l.arborib. & l.domum.Et concludit emp. non tenere: quia est erratum in corpore ipsorum fructuum, vnde deficit res substantialis ipsius ꝯtus:& quia casus præcessit ꝯtum,ideo totius ꝯtus venditionis est periculum, ut d.ll. & d.l.in uenditioni-
2 bus.† Quæro q̄dam vēdit vtile dn̄ium rei tāquā superficiarius,cū haberet directū dn̄ium,an valeat ꝯtus.Dyn.ꝯluit,ꝙ non,quia non hēt consensum ff.eo.aliogn,& hic, qđ est verū vbi nudā proprietatē habebat,secus si plenā, q̄a pōt ipse ius superficiei ꝯstituere.ergo dēt tenere arg.ff.de iur.& fact.igno.l. regula §. q ignorauit.Quęro vēdidi Titio oīa bona p̄ntia,& futura & ꝯstitui me ab eo possidere p̄cario,postea aliqua acquiro,an Titius efficiat̄ eorū possessor.quidā valēs doctor consuluit ꝙ non, nisi eo aīo acq̄rā, vt Titium possessorē faciā,& hoc p tex.ff.pro socio.l.actio.§.diximus.ver.veluti.quē tex.dicit ad hoc esse not. Et hæc ēt tenet Bal. quia in possessione q̄renda quis potest p̄iudicare ei, cui dēt acquirere,vt j.de acquir.pos.l.fi.Sed caue,q̄a illa l.fi.loqt̄ur q̄n nec sibi nec alij vult q̄rere. Sed q̄n sibi q̄rit,an possit venire ꝯ ꝯstitutum, stat dubiū,& an ei renūciari possit sicut societati.Et dicēdum vr̄, qđ non.ar.s̄.de act.& obl.l.sicut.licèt p̄cario ꝯcedēs possit,ff.de p̄ca.l.cum p̄cario.& de do.l.Lucius. & sic eo momēto, quo sibi q̄
3 rit,ꝯstitutū uires recepit in q̄sito,& hoc vr̄ verius.† Quęro vēdi-
a di p̄diū,& ꝯfines adieci, & dixi illud xx. iugerū, a & postea intra ꝯfines reperit̄ xxv.iugerū,an illa v.intelligunt̄ vēdita.& si sic, an pro eis p̄ciū peti possit,ut audiat̄ pro rata,& vr̄,ꝙ non:q̄a vēditio taxata est ad certū numerū,vt ff.eo.l.Rutilia Polla. & l.ꝯprehensum,in ꝯ,q̄a sunt intra ꝯfines ff.eod.l.ęde sacra.§.j.Sol.aut vēditio est facta certi numeri iugerū,& vltra nō uenit,arg.ff.de leg.j.l. si quis testō. Aut est facta venditio principaliter corporis fundi qđ est q̄n p̄ciū est unicū,& certū pro toto fundo,& nō pro quolibet iugere,licèt enunciatiue & transitorie dictum fuerit,tot iugerū, & tunc totū intra ꝯfines intelligit̄ vēditū,nec auget̄ p̄ciū,q̄a integritas rēi vēditæ ꝯsistit in seipsa,& non in mensura. Aut uenditio facta est fundi,sed non unico,& certo precio, sed tm̄ pro quolibet iugere vsq; ad tales fines,& tunc licet dictū fuerit,ꝙ pauciora iura essent quā reperiant̄,tunc totum uenit, & pro iugeribus pluribus repertis precium debetur.ar.ff.eo.l.qui fundū.§.q agrū, & l.lege venditionis ff.de act.empt.l. si duorum.hoc etiam sentit
4 Io.An.in Spe.eo.tit. † Quęro si per venditorem est datus terminus emptori ad soluendū p̄ciū,q̄n incipit currere?Resp. aut terminus est terminus signi, aut numeri. Primo casu statim currit,sed sine emptoris preiudicio. Exēplū si dixit,do terminū vsq; ad festū sancti Petri,& pro hoc.ff.de rei uend.l.fin. §.fin. Secundo casu demum re tradita.vt in exēplo,do tibi ad soluendū preciū vsq; ad tres menses ff.de iur.do.l.tali.in prin.& hoc.q̄a termini principium est incertum. Secus si certū, ut q̄a diceret ab hodierna die vsq; ad tres menses,quia tunc idem,quod in primo casu. Saly.

ADDITIO.

a ¶ Et dixit illud uiginti iugerum. Adde ultra ea,quæ no.Bal.in rub.eo.ti. num. 23.uer.21.quæro unde sumpta est hæc quæstio.uide no.in l.2 in prin. & in l.Iulianus.§.si Titius.ff.de act.emp.& ibi Bar.plenè,& Pau.de Cast. & in l.si seruum.§.j.eo.tit.doc.in c.per tuas.extra. de dona. ubi per Pet. de Anch. & Imo.& Bar.consi.22.inc.an uenditio.& consilio.cv.incip.in quæstione Aniciolæ,& consi.101.incipien. Petrus Ioannis.

LEX V.

1 *Tutor,an possit emere bona pupilli.*
2 *Executor vltimæ voluntatis,an possit emere a coexecutore.*
3 *Tutor possessionem fundi pupilli quo casu sibijpsi tradere possit.*

Cum ipse. Tā tutor, quā eius vxor rem pupilli potest emere palā,& bonafide.h.d.Et dicit Bald. bonam fidē in hoc versari,vt p̄ciū sit iustū,& ꝯtus sit pupillo necessarius,vel vtilis:aliàs bona fides non interueniret,cum iuret ipse utilia pupillo facere,& inutilia prætermittere, & sic debet ipse curare ne conditio pupilli fiat deterior. unde propter modicā lęsionem fieret rescissio.ut l.fundus ff.de rei vend.Not.quod ar.a
2 minori est validum. a † Oppo.primo & ab extra,quod tutor nec
1 eius uxor emere possit,b ut s̄.de sacrosan.ec.auth.q̄buscūq;. Sol.
b ꝙ aliud in ęconomo rem ecclesiæ emere uolente ut ibi,& aliud in tutore,vt hic,& rōnē diuersitatis ibi dixi. Op.2.cū gl. qđ tutor ēt non possit,vt ff.eo.l.si in emptione.§.fin.Sol.primo, qđ hic de tutore,q nō administrabat:ibi de administrāte.Istā rep̄bat gl.per l.4.§.illud ff.rē pupil.sal.so.Sed illa pōt esse bona sane intellecta, vt intelligat̄ de tutore q nō administrauit,q̄a ei denegata fuit, & hoc vult l.p Azo. alleg.verū fateor qđ pupillus autoritate alterius tutoris dati dēt vendere.hæc tm̄ diuinat:ideo so. scđo, qđ ibi erāt plures tutores.ideo vnus pōt emere a pupillo cū autoritate alterius.hic vnus tm̄,iō nō p̄t,q̄a sibijpsi nō p̄t autorari.ff. de aut.tu.l. j.Vel tertio dicit gl.aut emit palā,& bona fide,& tūc licèt pupillus aliū tutorē nō habeat,pōt,vt hic;aut clā,& nō pōt vt ibi.& p hac so.inducit ff.de auto.tu.l.pupillus.§.sane,& de admi.tu.l. non existimo.& ita illā sol.declarat gl.in ꝯ.dicēs, qđ isto casu pōt autorari sibijpsi.sed attende,q̄a l.nō existimo.loquit̄, q̄n alterius contutoris autoritas interuenit.nos q̄n sibijpsi autor,& emptor vult fieri,qđ nō vr̄ fieri posse,vt d.l.j.de Auth.tu.& iō solū pro gl.vr̄ facere d.§.sanè,& per illum §.cum,tenet ibi Bar.& Cyn.hic dicēs qđ doc.residēt in ista.sed difficile mihi vr̄,qđ ille §. referat̄ ad illū casum,q̄n solus erat tutor,nisi intelligamus, qđ loquat̄ q̄n pupillus meliorē emptorē nō inueniebat,& legitimo tp̄e res publicè erat exposita venalis,& subhastata.vn̄ nō sibi propriè autorat̄,sed ab habētib. p̄tātē emit,& sic palā.i.publice & bona fide. Et hoc colligo ex illa l̄ra dū dicit,& dederit ipse nomē.nā ex illis verbis dat̄ intelligi,qđ ibi erāt iudex,amici,& affines pupilli ꝯsentiētes,vt tutori vēderet̄,& s̄m hoc aliter accipit̄ verbū,palā,q̄n sunt cōtutores,& aliter q̄n nō sunt.Opp.3.ꝙ indistinctè tutor possit emere.l. tutor rerū ff.de admini.tu.Gl.dat plures so.& oēs diuināt.sed aliq̄ earū p̄nt simul iūgi,q̄a aut palā,& hēt locū vltima,aut clā,& tūc aut bona fide,& p̄cedit alia,q̄a fructus suos facit. aut nō bona fide,& tenet̄ restituere: sed pōt retinere donec p̄ciū ei restituat̄ in vtilitatē pupilli versum.Aliā sol.dat Bar.in ꝯ.q̄ magis applaudet l̄ræ,videlicet qđ ibi autoritas legitima fuit interposita, cum alteri fuit facta vēditio.vn̄ absq; noua autoritate emptore nō soluente p̄t tutor sibi pro illo p̄cio rē retinere,q̄a nō vr̄ noua emptio, sed antiqua in tutorē facta translatio.Ex p̄dictis, & alijs sic ꝯcludere
a possumus in materia,aut tutor a vult emere a seipso, aut a pupillo,aut a ꝯtutore, aut a creditore,vel ab alio habente p̄tātē.primo casu nō p̄t,q̄a officio vēditoris, & emptoris fungi nō p̄t ff. de act. tut.l.pupillus.§.itē ipse.in prin.& facit l.2.ff.de stipu.ser.fallit, q̄n rē iā alii iuste,& solēniter vēditā pro se retinuit, illo p̄ciū nō soluēte.ff.de adm.tu.l.tutor rerū.s̄m unā lec. Scđo casu q̄n a pupillo,& tūc aut se autorāte,q̄a solus est tutor,& tūc aut clā, & non pōt.aut palā,& nō bona fide,q̄a nō iusto p̄cio, & ēt nō pōt vt d.l. pupillus.§.sane,& hoc s̄m gl.& cōes opin.doc.qđ placet nisi iter sint amici,& ꝯiūcti pupilli simul deliberantes cū iudice hoc fieri p utilitate pupilli, ita qđ deliberāt supplere oēm defectū tutoris q sibi autorari nō p̄t,vt s̄.dixi.ar.l.ait p̄tor.§.p̄mittit̄.ff.de mino.& l.bonorū j.q admit.ad bo.pos.po.& l.si infanti.in fi. j. de iur.deli. aut cū autoritate alterius cōtutoris,& hic doc.nostri cōiter dicūt aut palā,& bo.fi.aut clā &c.Ego distinguo,aut n. vnus ex tutoribus nō pōt administrare sine alio,vt in casu l. Titiū, & Męuiū ff. de adm.tu.in prin.& tūc nō p̄t,q̄a illius autoritas nō est sufficiēs, & hoc vult tex.si bn̄ pōderet̄.in d.§.itē ipse,à sensu ꝯrio,& p hoc accedat qđ no.in c.si vna.§.fi.de re.eccle.nō ali.in cle. nisi amici, affines,& ꝯiūcti vna cū iudice deliberarēt talē defectū supplere, vt s̄.dixi q̄d si hoc permittit̄, vbi alius tutor nō est pupillo,q̄ ipse emptor,multo magis q̄n est ei ꝯtutor,q ei autorat̄. aut vnus p̄t ei administrare sine alio,& q̄libet hēt insolidū administrationē,tūc aut mala fide,q̄a nō iusto p̄cio,& nō pōt.aut palā,& bo.fi. & p̄t, ut in d.§.itē ipse,2.& 3.r̄n.Tertio casu,q̄n immediate emere valet a contutore, & pono quod q̄libet habeat administrationē insolidū,& iste casus est dubius,q̄a nō interuenit pupilli ꝯsensus, & sic non persona principalis,in qua fundet̄ ille ꝯtus.vn̄ vr̄ nō valere, & ita tenet gl.singularis.s̄.de ꝯ.iu.l.j.in fi.glo.2. quam tene cordi. ex quo sequit̄ si pupillus est infans, impossibile est tutorē emere s̄m illā gl.Quarto casu,q̄n a creditore distrahēte, & tūc si bo.fid. pōt emere,vt d.l.pupillus.in fi.& hoc q̄n per seipsum emit. Si aūt p interpositā personā,tunc iuri suo subiectā,perinde est ac si ipse emisset,vt ea.l.pupillus. in fi.Iō distinguitur,aut palā,& bon. fi.vt hic,si āt p nō subiectā sibi p̄sonā,tūc aut ipse publicè nomē illius dedit,ita qđ notū fecit,qđ per aliū emit,& tunc ualet emptio.al̄s si hoc nō facit,p̄sumit̄ in fraudē,& non bona fi.emisse,vt ea.l.pupillus.§.sane,& hoc in tutoribus. Quæro q̄d in aliis officialibus, & dicit illa gl.idē.siue sint publici,siue priuati.ff.eo.l. nō licet,sed melius facit ad p̄positū.d.l.si in emptio.§.fi.q̄ loquit̄ in procuratore priuati.& iō i hoc est singulariter no.Sed attēde,ꝙ aliter dicit Pe.in ęconomo ecclæ,vt dixi in prima oppo.nā ille ēt palā,& bo.fi.non pōt emere,& rōnē assignaui in auth.quibuscunq; s̄.de
2 sacro san.eccl.† Sed dubitatur quid de executoribus ultimarum
b voluntatū,b vtrum vnus poterit emere ab alio palam,& bo.fi.Et vr̄ quod sic cōsentiente hærede.al̄s non,per no.in glo.in d.l.j.s̄.de ꝯ.iud.In ꝯrium facit,quia testator eorū fidē, & industriā eligēdo vr̄ sensisse de exteris emptoribus,nō de seipsis.arg.ff.mā.l.si mādauero.§.si tibi.Bal.dicit,qđ tenet emptio,si palā,& bon.fi.emit, q̄a ęquo p̄cio,& subhastationib. factis.q̄a non dēt esse deterioris conditionis ex eo,ꝙ fuisset amicitior testatori,& quia non refert cui uendat̄,dūmodo bn̄ uendat̄,& nō gratiosè.ar.ff. de ꝯdi.inde. l.frater à fratre.versi.porro.hoc satis puto, p̄terq̄ in executoribus datis,ut bona hr̄ditaria vendāt,& p̄ciū redactū in pauperes distribuant,q̄a istos potiùs æquiparo ęconomo,q̄ tutori, q̄a pauperes,
3 captiui,& ecclesia æquiparantur.l.si.s̄.de sac.san.eccl.† Quęro dr̄ in l.fistulas.§.j.ff.eo.qđ si defunctus fundū vēdidit, & añ traditione mortuus est,& emptorē filio pupillo tutorē dedit,qđ ipse tutor pōt sibijpsi possessionē fundi tradere, faciēdo pupillū,& eius familiā exire de fundo:an q̄rit sibi dn̄ium,vel vsucapiēdi cōditionē.dicit Bal.qđ sic,q̄a aliàs pupillus nō liberaret̄,& tm̄ fauore liberationis eiusdē hoc ꝯceditur,ff.de admi.tu.l.quoties.§. non tm̄.facit l.cū Stichus.in rōne sui.ff.de so.Et addit,qđ hoc verū,nisi prediū vēditū p defunctū fuisset propriū ipsius pupilli, q̄a tūc a seipso nō posset sine decreto,ut ff.de re.eo.l.si fundus legatus. Et ex hoc infert, ꝙ tutor pupilli sibi debitum a defuncto possit sibi soluere de pecunia pupilli,uel de rebus, quas potest sine decreto alienare, q̄ seruando non possunt seruari: non autem de aliis rebus, in
4 quarū alienatione decretum exigitur, vt d.§. si fundus.† Quærit
c hic Cy.c an statutū ep̄i liget ep̄m,& maximè in pœna excōicationis.q̄ apposuit.Et dic,ꝙ nō,vt l.digna vox.s̄. de leg. & l.princeps ff.de legi.& l.pe.ff.de arb.Et subiūgit qđ si per ꝯ factū innodaret̄ uinculo excōicationis,seipsum absoluere nō posset.arg. d. l.pen. s̄.de episco.& cleri.autenti.interdicimus. Barth.de Saly.

ADDITIONES.

a ¶ Tutor. Adde Soci.consi clx.incip.in præsenti consultatione.uer.sed aduertendum,cum seq.in 2.parte,ubi hoc idem allegat & tenet.

b † Quid de executoribus ultimarum uoluntatum. Adde de hoc quæsito Sali. in l.in emptione.§.fi.ff.eo.unde sumpta est solutio hic posita.de quo p Bald. in auth.quibuscunque modis.s̄.de sacros.eccl. & in l. in prouincialibus s̄.si cer.peta.no.doc.in c.possessores,& ibi signanter And.Barb.extra. de rebus eccl.non alie.& in c.consuluit,de iure patro.uide tex. quem bene pondera in l.cum hæreditas.ff.de administ.tut.

c †Quærit hic Cy. Adde Bar.in l.Lucius Titius, & quod ibi no. Alex.in apostil. ad ipsum.ff.de fideicom.libe.& Bald.post Cyn.in auth. quibuscunque modis.C.de sacrosan.eccle.

LEX VII.

1 *Titulus fictus non est ueritati impedimento.*

Si ancillam. Quod meū est,amplius meū fieri nō potest:& plus valet verū,quā simulatū.h.d.
1 † No.quod tituli figmentū non affert veritati impedimentū. Ex quo collige,ꝙ si quis rem suā ab aliquo recognoscit aliquo titulo,talis recognitio ei nō p̄iudicat, & hoc clarū si simulate fecit, ut hic,& idem si per errorem fecit.Sed ubi ex tacita scientia, dubitari potest,sed uide quæ dixi s̄.de iur.& fac.ignor.l. cū falsa.verum in casu nostro,quia donatio est prohibita inter coniuges,nō potuisset uxor viuens sibi præiudicasse,vt no.in l.sequenti.Saly.

LEX III.

1 *Contractus simulatus,quare substantiam non habeat.*

Si donationis. Contractus verus donationis præualet simulatæ venditioni,. & pactū de
1 alimentis præstandis ei adiectum seruandum est.h.d.† No.primo
a quod ꝯtus simulatus a non hēt essentiā seu substantiā. Et est rō, q̄a verus consensus deficit,ideo non dn̄r ꝯhentes verbo dixisse, quod non gerebāt in mente.ff.de sup.leg.l. Labeo.§.idē Tubero. Itē no.qđ verus ꝯtus p̄ualet simulato,& sic verus dicitur substātiam,& essentiam habere.Item no.quod pactū iuxta ꝯtū simulatū appositū,si pōt cohęrere vero,vestit a vero, licèt non expresso, sed tacite acto. quod no.quia hoc nō fuit dictū in materia pactorū. Quærit glo. quid si uere agebat̄,ut uenderetur, sed precio viliori.dic ꝙ in parte valet vt uenditio: in alia qua uilius uendit̄, ualet ut donatio. & ideo dicit glo. ꝙ non valeret inter uirum & uxorem.Ex quo habes,ꝙ nedum expressa,sed tacita donatio inter eos est prohibita ut dixi in l. præceden. Quærit glo. qualiter perficiatur donatio,& in effectu dicit,quod olim duobus modis, hodie tribus,vt in ea.Quærit glo. quæ remedia habet donator in casu nostro,si ei non seruatur pactum,& dic,ut in ea.Salyc.

ADDITIO.

a Contractus simulatus. Adde Soci.consi.65.incip.circa primam qō.circa prin. 8.colum.ubi hoc idem allegat,& firmat.

LEX IIII.

1 *Emere rem propriam quando quis possit.*
2 *Emptio rei propriæ,an possit esse.*

Cum res. Primo unum dictū,secūdo circa illud remouet dubium. secunda ibi, sane. Vēditio mihi facta de re antea mihi donata, & tradita non ualet nec ex ea mihi dn̄ium duplicatur: à iure tamen uendicandi si quod uenditor habebat repellitur.h.d.vel breuius.Nemo potest emere rē suam,
1 nisi quatenus ab eo euinci posset.h.d.† Not. quòd quis pōt emere rem suam,rōne iuris sibi deficientis. Opp. quòd litera male dicat,dum dicit,ꝙ titulus possessionis duplicare non potest, q̄a ex plurimis causis quis possidere potest l.3.§.ex plurimis. ff.de acq. pos.Solu.quod hic de possessione dicitur,exponi debet,idest do-
2 minii,& proprietatis,& sic de re possessa,vt in glo. † Oppo.quòd rei propriæ sit emptio.ff.eod.l.si in emptione.§.rei suæ,& l.qui tabernas,& de le.j.l.cætera.§.j.Solu.quòd regula est,vt emi nō possit.fallit in tribus casibus, ut in glo.antepe.Quæro an referat sciēs uel ignorās fuit emptor.R̄n̄. ꝙ non, ut in ead.glo. not. Quæro,q̄

sit

a trio tertij,ᵃ sed etiam ɔ̄hentis possit committi, & commissio ualeat ff.eo.l.hæc venditio.§.fi.Sol.secundum gloss. ꝙ substantiale committi non potest,vt hic.sed accidentale sic,vt ibi. & sic no. ꝙ precij augmentum quid accidentale dicitur. Et est ratio, quia iã in certo precio est ibi perfecta emptio.vnde licet dicat & pro eo, quod pluris vendideris,quia potest emptor alteri uendere, & nõ vendere,& pluris,vel non, illud plus accidentaliter dicitur veni-
7 re.†Oppo.6.cum glo.in ver.porro.nam venditio potest sub conditione celebrari.l.hæc venditio.in princ. ff.eo.ergo & sub conditione,si emptor ascenderit capitolium.ar.l. nonnunquam.ff.de ɔdi.& demon.sed si ita est,sequitur, quod tota substantia vendita erit collata in voluntatem emptoris & tenebit. cuius contra. hic dicitur.quidam dicunt quod glo.vult soluere in d.ver.porro.dicẽtes,quod aliud in promissione dandi,uel in legato, ut ibi:aliud in vendi.vt hic.Et sic sentiunt isti,quod venditio nõ posset fieri sub illa conditione,si emptor ascenderit capitolium, ꝙ omnino secũdum Bal.est falsum.Et contrarium tenuit Ro.in sol.primi ɔ̄,licet illam ibi non tenuerim,quia literæ non conueniebat. ideo sol.aliter,quia confitetur venditionem tenere.& quod dicis,ꝙ substantia uenditionis pendet ab eius uoluntate,fatetur tacite, & velate, & consecutiue:non expresse,& directo.& est ratio,quia vno casu contractus est captatorius,alias non sic. & alias in vltima uoluntate,& etiam in promissione dandi est hæc differentia,& alia de verbo uoles.uel si uolueris.vt sequitur in glo.vsque ad ver. sed qd si dicam.Et ratio rationis potest esse,quia qñ uendo si uolam,uel emis si tu uoles,nullam mei,vel tui affectio est ad emẽdum, nec est verisimile,ꝙ sit in futurum:ideo conuentio habet perpetuam causam nullitatis.Sed cum dico uendo,si ascenderis capitolium, verisimiliter debet interuenire non ratione obligationis,qa nulla est,sed ratione ipsius ascensus, & pp seipsum ratione alicuius rei agendæ,vel alicuius gaudij,vel consolationis recipiendæ. unde non dicitur causam perpetuam nullitatis habere, ideo tenet a princ.secundum Bal.hic in princ.huius l. Ego puto verius esse, ꝙ glo.hic velit reprobare illud dictum Ro. & velit facere differentiam inter contractus ultro citroque obligatorios,& alios cõtractus,vt primo casu non ualeat, siue expresse siue velate.secundo casu valeat velate,non expresse,distinguendo tamen uerba,ut in glo.Vnde est videndum quæ opi.sit verior.Et Cyn. videtur tenere istam secundam,ut colligitur ex eius distin.pro qua fac. hæc l. in ratione sua.& d.l.quod sæpe.§.1.ff.eo. ubi uerba uelata apponuntur:hoc suadet ratio,quia in contractu ultro citroque obligatorio hæc velata uoluntas semper refertur ad se obligare debentem,ergo vitiare videtur.ut d.l.hæc uenditio.in ver.neque enim, &c.Item quia ex quo de præsenti non vult se obligare,nec in futurum est verisimile.& sic causam perpetuam nullitatis uidetur
8 habere,Cogitandum pro nunc relinquo.†Oppo.7.ab extra,ꝙ in alterius ɔ̄hentium uoluntate ipsum commercium, seu ɔ̄ctus substantia possit conferri.ff.si cer.pet.l.ꝙ si ab initio.Nic.de Ma.solu. ꝙ hic in ɔ̄ctu qui consensu contrahitur.ibi in contractu mutui,q principaliter re contrahitur.Et hæc sol.facit pro eo, quod in præce.contrario dixi.Bal.vero aliter sol.videlicet, quod hic quando conditio ponitur in expresso consensu uoluntate. ibi, qñ uelate, quia in vsu pecuniæ.vnde perinde est secundum eum, acsi dixisset.si ascenderis capitolium.nec ibi ex sola uoluntate est mutuũ, sed ex vsu & uoluntate secuto.Et est ratio.qa in pecunia vsus non separatur a dominio,& ideo antequam utatur, ibi in eum dominium non transfertur.Nec ob.ibi l.præcedens.in fi. quia ibi tempore quo rogauit,statim pure & simpliciter eam mutuam habere uoluit:ideo alius usus ibi non expectatur.In l.quod si ab initio. non statim,quia non sic rogauit,sed vti posset,si uellet.ideo ante quam uoluntarie utatur,dñium in eum non transfertur,& sic ante non est mutuum.& hoc tene cordi,quia gl.ibi se inuoluit.Nũc venio ad quæstio. & quæro primo,an quæ dicta sunt in venditione,habeant locum in locatione.Et respon.glo. ꝙ sic. ar.l.fi.ĩ.eod. Secundo quæro.dixi,ꝙ in arbitrio tertij precium potest apponi. quid si inique ille fuit arbitratus,vel nihil fuit arbitratus,an a persona receditur, & ad iudicem vt bonum uirum recurritur. dicit glo.ꝙ si non arbitratur,a persona non receditur, & sic euanescit venditio.ĩ.eo.l.fi. Si autem inique arbitratur,tunc ad iudicem reclamatur arg.ff.pro soc.l.si coita.& l.si societatem. Et hoc quando substantialia sunt ei commissa,ut in themate. Sinautem accidentalia,subiungit glo.ꝙ siue is arbitratur cui sunt commissa, & inique arbitratur,siue nullo modo,ad iudicem recurritur,& sic a persona receditur.vt lege s̃.alleg.& ff.eo.l. hæc venditio. Sed hic attende,quia Cyn.dicit, ꝙ eo non arbitrante in accidentalibus a persona non receditur,sicut nec in substantialibus,vt d.l. si coita. quasi ratio non sit diuersa.Et ad l.hæc vẽditio.quæ fortius vrget, respon.ꝙ illa loquitur in principali contrahente,quo non arbitrãte conditio habetur pro impleta:quia per eum stetit ut ibi patet, & ita uult ibi glo.tertio ergo non arbitrante,a persona non receditur,& sic contractus vitiatur secundum eum.Bart.in l.si quis arbitratu.in tertia opp.hoc tangit,& non bene declarat. Ideo attẽde in ipso principali contrahente tres casus euenire posse. Vnus est quando noluit rationes recipere,secundus quãdo recepit,sed finxit se non accepisse.& his duobus casibus.Cy. dicit verũ, quia conditio habetur pro impleta,quia per eum stetit. l. iure ciuili.ff. de condi.& demon.Est & alius tertius casus, quando uoluit, sed non potuit morte præuẽtus.& de illo nihil dicit litera illa. & isto casu locum habere potest illa notabilis glo. vt ex hoc contractus non vitietur,licet conditio pro impleta non habebatur, sed ad iudicem,ut ad illum bonum virum recurratur, cuius arbitrio erant videndæ rationes, & rationem statim in sequenti dicam. Sed in tertio arbitrari debente non potest ullo casu conditio haberi ꝓ impleta,& ideo eo non arbitrante super hoc accidentali,idem dicendum est,quod de ipso principali,quando non fuit arbitratus: quia nõ potuit,ut in tertio casu proxime dicto.quod est,ut ad arbitrium iudicis,ut boni uiri recurratur.Et in utroque est ratio, qa venditio habet sua essentialia perfectiua,nec conditio deficit , ita quod dici non potest,quod ex defectu conditionis uenditio reddatur retro nulla,quia non est uerum conditionem defecisse.Qđ declaro,quia in d.l.hæc venditio.conditio est ista,si rationes reddiderit arbitratu illius,& hæc habet duas partes.unam de rationibus reddendis,aliam ꝙ arbitratu Titij,quo ad primam partem,si non est impleta,adhuc impleri potest, quoad secundam de arbitratu,considera,ꝙ illa pars non concernit substantiam redditionis rationum,sed ipsarum redditarum approbationem. vnde ista approbatio fienda venditionẽ non suspendit, sed conditionẽ ipsam in approbatione qualificat. Et ideo cum substãtia cõtractus non deficiat,apparet aliquod fundamentaliter sufficiens ad implorandum iudicis officium,ad hoc arbitramentum faciendum, quod non est,quando tertius ad arbitrandum precium est appositus.nam cum precium sit de substantia venditionis,eo non arbitrato seu per arbitrium non declarato,reperiĩ venditio sine p̃cio, & sic est ipso iure nulla, & per consequens non est dare aliquid essentiale,uel fundamentale, cui iudicis officium possit deseruire,seu propter ꝙ iudicis officium possit implorari.Et sic apparet, ꝙ longa differentia est,an arbitramentum fiendum sit super essentialibus,vel accidentalibus, & quod in vtroque nõ est eadem ratio,& sic glo.nostra bona.Quæro tertio,& ab extra,quid si persona cui uendiĩ,non sit ex toto certa,puta quia uendo Titio emẽti pro Gaio,aut pro Sempronio, quem ipsorum declarauerit intra decem dies,an ualeat.Et uidetur,ꝙ non,arg.ff.de sti.ser.l.item si seruus.§.fi. & l.seq.ɔ̄ dicit Bal.quia declaratio personæ,non venditionis substantia in eius arbitrio est apposita,ideo valet. ar.l. cũ quidam.ff.de leg.2.& l.utrum.§.cum quidam.ff.de reb.dub. Subiungit hoc esse uerum,si personam declaret,alias inquit ipse contractum non tenere.ut ĩ.eo.l.fi.quod secus esset in ultima uolun-
9 tate.ff.de le.2.l.si quis Titio.§.fi.& l.unũ ex familia.§.rogo.†Quęro 4.& ab extra.vidi,ꝙ substãtialia,ut commercium, & precium non possunt apponi in arbitrio contrahentium,quid de tempore & loco.Dicit Bal.ꝙ illa possunt.& dicit esse casum in l. Lucius.la prima.ff.deposi.Quod placet,qñ apponuntur ad execu. ut ibi,nõ
10 ad contractus essentiam & productionem.†Quæro 5. cum glo. quid si dicam uolo uendere rem illam pro decem.& tu dicis,ego uolo illam emere pro decem,an cõtractus sit perfectus.& arguit
b glo.ꝙ non,quia uerbum uolo,ᵇnon ponit rem in esse. ideo si dico uolo ascendere arborem,non propterea ascendo. sic, & alibi dicit gl.aliud est dicere eligo.aliud,uolo eligere in l. serui electione.de leg.1.In contrarium determinat ipsa,quia ex solo utriusq; consensu perficitur emptio,& uenditio.ut l.2.s̃.eo. in princi. Sed ex hoc solo uerbo uolo,inducitur uoluntas consensus & dispositio in his,quæ a uoluntate sola dependent.insti. de sing. re.per fideicommis.reli.§.fi.& ff.mand.l.1.ergo,&c.Sed Pet. non placuit hæc determinatio,quia inquit ipse uerbum,uolo, tunc dispositionem inducit qñ per modum dispositionis inducendæ profertur. ut s̃.de sum.Tri.& fide cath.l.1.in prin.& alijs ll.s̃.alleg.Sed in nostro proposito non profertur sub forma disponendi , nec contractus ineundi.ergo,&c.ut in glo.d.l.serui elect. sic & alias dicit ipse,si dico ego uolo donare,non sequitur,ꝙ ego donaui.licet ecõtra si dono,bene sequitur,ꝙ uolo donare.& hæc fatetur Cyn.uera,nisi consuetudo contrahentium,uel religionis sit sic dicendi, cum emunt & uendunt.arg.ff.de suppel.lega.l.Labeo. & de fun. instructo. l.cum delanionis. §. asinam . Ego idem dico in forma tradita a gloss. in qua uerba sunt impersonaliter prolata respectu personæ cui.Sed ubi personaliter,puta uolo uendere tibi pro decem,tunc puto glo.bene dicere,nisi illico cũ alter dicit. & ego uolo,&c.uenditor dissentiat.nam illico dissentiendo apparet, qđ priora uerba non protulit animo sic faciendi.ut dicebat uerbo.ut d.l.Labeo.ac ẽt apparet tunc,ꝙ utriusque uoluntas simul nõ cõcurrit.& sic ꝓprie non est consensus.quod idem est,ꝙ simul sensus.ff.de pac.l.1.§.1.& ff.de act.& obl.l.ex consensu.facit, ꝙ diximus,ꝙ ea quæ incontinenti dicuntur,inesse credunĩ.l.lecta.uers.
11 dicebam.ff.si cer.pet.& s̃.de pact.l.petens.cum simil.†Quæro sexto,quid si dico,uellem uẽdere tibi pro decem. & tu dicis uellem emere

ADDITIONES.

a †In arbitrio tertij.Adde ultra ea quæ no.hic Bal.nu.7.ver.4.oppo. eundem in l.3.in repe.d.l.in 2.q.prin.ĩ.de pig.iuncto eo,quod no.in l.contractus. versi. modo hic quæro,s̃.de fide insti.

b ¶Verbum uolo.Adde d.Soc.consi.249.inci.man.præsentis cõsultationis.ver. tertia respon.in fi.in 2.par.quod uerbum uolo iunctum verbo infinitiui me di importat dispositionem.

emere.dicit glo.quod contractus non est perfectus,quia siue verbum vellem,sit præteriti imperfecti modi subiunctiui,rem impfectam significat,siue sit futuri optatiui , potius significat motũ desiderij,quam rem perfectam. Et ita communiter pertranseunt Doct.& bene, cum a modis significandi non sit recedendum.ff.
12 quod quisque iuris.l.1.§.hæc verba.& de leg.3.l.non aliter.†Quęro 7.quid si dico,vẽdo tibi pro decem,si tu vis,& tu dicis, & ego emo pro decem,si tu vis.Azo dicit,quod non valet per illam l.ad cuius confirmationem glo.inducit.l.si Titius.ff. de condi. instit. vbi constitutio impossibilis ratione perplexitatis uitiatur. Hugo. vero tenet,quod valet,& hæc vera,quia cum conditio cuiuslibet sit per verba de præsenti,& quilibet de præsenti velit, sequitur,ꝙ conditio habetur,acsi apposita non sit.l.cum ad præsens. & l.itaque.ff.si cer.pet.Et sic remanent consensus puri. & in idem concurrentes,ergo valere debet nec est aliqua perplexitas,quia futu-
13 rum non concernunt,prout facit in l.si Titius.†Quæro 8.hęc l.loquitur in contractu vltro citroque obligatorio, quid in stipulatione,quæ ex uno latere tantum est obligatiua:Gl.illa in ver.porro. distinguit,aut apponitur in voluntate velata se obligare debẽtis, & valet.arg.l.nonnunquam.ff.de condi.& demon. Aut expressa & clara,& tunc,aut per conditionem si,vt si volam, vel si voluero,& tunc non valet.Aut per conditionem cum,& tunc valet,puta cum volam,vel cum voluero.l.sub hac.ff.de act.& obli.& l.cẽtesimis.§.si ita.& l.a Titia.§ fi.ff.de ver.obl.Sed caue,quia glo.in d.§.si ita.dicit,ꝙ non est differentia inter si uolam , & cum uolã. quia neutro casu valet:sed inter si uoluero,& cum uoluero bene fatetur differentiam,& illa glo.verior ut ibi per Doct. & Bart. Et hoc,quando in uoluntate promissoris:sinautem stipulatoris,glo. ista non tangit,sed gl.fi.in l.a Titio.§.fi.ff.de ver.obl.tenet, ꝙ non
a valet,sicut nec in promissore.quod falsum est,ᵃ quia ratio est diuersa cum verisimile sit reum nunquam velle.& econtra stipulatorem semper velle,& ideo valet secundum Dy. & Bart.ar.ff.de leg.1.l.Senatus.§.legatum.& l.si ita legatum.§.illi si uolet.& si in voluntate tertij,dic,vt s̃.quia aut incerti , aut certi. & si certi , aut arbitratur,& æque,& ei statur. Aut inique , & tunc ad arbitrium boni viri recurritur.l.si libertus.ff.de ope.lib. aut non arbitratur , & tunc expirat.l.si quis arbitratu.ff.de verb. obligatio. de quo ibi plenius per Docto.

ADDITIO.

a †Quod falsum est.Vt per Pe.Bal.& Imo.in l.ita legatum.§. ille si volet.ff.de lega.1.Bal.in l.cum pater §.mater.ff.de leg.2.Raph.in l.a Titio.§.fi.ff. de verb. obli.ubi dicit,quod Bal.hic uult saluare illam glo.s.quod si cõferatur in voluntate stipulantis,an fiat uel non , ualet stipulatio , secus si conferatur in voluntate eius exec.

LEX XIIII.

1 *Vendere rem suam cuique, & cui placet, liberum est.*
2 *Liberum arbitrium quis habeat, & qui non, & quid sit libertas.*
3 *Emphyteuta potest consorti suo partem suam vendere , domino irrequisito.*
4 *Statuta quod consortes intra annum venditionem retractent, an ualeant.*
5 *Consors,an præferatur extraneo in emendo.& nu.6.*
7 *Mulieres,an possint immobilia vendere sine consensu propinquorum.*

Dudum. Primo recitat ius antiquum. Secũdo illud corrigit,adijciendo nouum.tertio excipit. secunda ibi,sed quia.tertia ibi , nisi. Iure nouo non cogitur quis prius
1 vendere proximis,& consobrinis,quam extraneis.h.d.†No.quod liberum est vnicuique vendere rem suam cui placet, nisi certa lege prohibeatur.Item no.de significato huius uerbi,consortibus, quia accipitur pro his,qui sunt de eadem parentela, non ex eodẽ sanguine nati,vt hic in glo.Sumitur quãdoque & alio modo, qñ plures habent communionem in eadem re vel causa.vt s̃. de consor.eius.lit.in rubro & nigro.Sumitur & tertio pro partibus infortunii & fęlicitatis.ut sunt maritus,& uxor qui propter unitatem carnis propter quam facti sunt unum corpus, & unus spiritus, dicuntur consortes.ff.sol.mat.l.si cum dotẽ §.si maritus. versi. quid enim.& ĩ.de nup.l.fi.Item no.ꝙ grauis iniuria interdum honestatis colore velatur,vt scias hunc tex.allegare,quia frequenter eue-
2 nit.†Item no.ꝙ liberum arbitriũ ᵃnon habet,qui illud ɔ̄ iura coar-
a ctatum habet.ideo libertas describitur, ꝙ est naturalis facultas eius,ꝙ unicuique iure facere libet.& intelligitur ɔ̄ iura coarctari, qñ ɔ̄ rectum dictamen rationis coarctatur,quantumcunque l.sit. Non enim omnis l.iuridica est, vt hic in litera probatur. & tunc iuridica non est,qñ a uoluntate inducitur,& non a recto dictamine rationis,ideo stare non potest.l.a Titio.§.fin.ff.de verb.obl.sed sed corrigenda est,ut hic.Oppo.ɔ̄ tex.ut implicet ɔ̄dict. quia primo corrigit.l.antiquam.postea in excep. confirmat ll. suo statuto ɔ̄rias.ut hic in fin.Sol.quod l.antiqua erat generalis, quæ alienationem in extraneos prohibebat, & illa est correcta, & in fi.pmittit ll.speciales,quæ in certis hominibus prohibent ex rationabili causa.Quærit igitur de illis casibus.Respon.gl.quando testator prohibuit extra familiam alienari.vt ff.de leg. 2.l.peto. §. fratre.& l.cum pater.§.libertus. vel quando ab aliquo sub eo pacto alteri est datum.vt ĩ.de reb.alien.non alienand.l.fi. vel quando.l. scripta ex natura rei,& contractus prohibet, vt in re emphyteutica,quam emphyteuta extraneo vendere non potest , irrequisito
3 domino.l.fi.ĩ.de iure emph.†Et hæc pondera, quia ista glo. sentit,quod emph.possit consorti suam partem vendere irrequisito domino,& non extraneo.facit ad hoc l.uoluntas.ĩ. de fideicom. & quod ibi dixi in vers.unum scias, &c. In contrarium facit l.cũ hi.§.si pluribus.ff.de transa.dic,ut dicam in d.l.fi.vel dicit glo.pone exemplum,quando l.scripta prohibet ratione communionis, vt in communi di.uel fa.erc.iudicio.ut in gl. & ultimo ponit exẽplum per l.quam habemus.ĩ.ne li.habi.metto.l.1.lib.11.& super illa l.multum sunt fundata hodie statuta terrarum,quæ prohibẽt aliena.in immobilibus in forenses, qui in loco non subeunt onera ciuitatis.Alii,ut Cyn.ponunt exemplum per l.s̃.ne Christi.mã.
4 in rubro & nigro.†Quęro post hanc l.facta sunt multa statuta in Italia,vt consortes possint retractare vendit.intra annum,&c.An talia statuta valeant,& videtur quod non, quia illa videntur irrationabilia,& quia hęc l.videtur habere clausulam derogatoriam ad consuetudines & statuta in posterum contrarium disponentia.arg.l.3.§.diuus.ff.de sepul. uio.& arg.s̃.de usu.l.eos.Pet.hic tenuit contrarium,dicens,quod cõsuetudo introductionis antiquę per hanc l.tollitur:sed non consuetudo, quæ post hanc l.induceretur.arg.ff.de legi.l.de quibus.& l.non est nouum. Istud dictum sic simpliciter dictum est contra auth.nauigia.ĩ.de fur. & contra auth. omnes peregrini.ĩ.com.de suc.& contra.§.diuus. ideo dicite,quod consuetudo reprobata ratione suę turpitudinis,& iniquitatis in eisdem terminis, postea introduci iure non potest , ut dictis legibus,& auth.cassa.s̃.de sac.san.eccl.Reprobata vero ex ali-
b qua iniquitate iterato ex necessaria causa introduci potest, ᵇ ut ĩ. de impo.lu.descrip.l.1.lib.x.Item generaliter reprobata in specialibus casibus permitti potest,ut hic est casus. Præterea in themate nostro aliud est prohibere,ne quis alienet extra cõsortes, quia tollit arbitrium alienandi.Aliud est , ut ei permittatur alienare in quemcunque:sed cõsortes usque ad tempus possint pro eodem
5 precio reuocare,quia valet,& ita etiam dicit Cy.†Quęro statuto cauetur,ut consors præferatur extraneo in emendo,modo pone, quod consors pro precio offert.20.extraneus 25. & pone , quod precium consortis est iustum:illud extranei est plus iusto,an consors præferatur:Et videtur quod sic,tum quia precium rerum sm communem æstimationem non ex affectione cõsideratur. ff. ad l.fal.l.precia.cum si. Tum quia licitatio vltra modum nõ videtur attendi.l.licitatio.in prin.ff.de pub.In contrarium est ueritas , qa prælatio statuti est facta respectu personæ, non respectu minoris precij.Item,quia illud est iustum precium, quod quis est habiturus sine fraude,& deceptione,licet non sit commune.l.2.ĩ. de rescin.vendi.& l.in fundo.ff.de rei vend.Item,quia priuilegium prelationis debet intelligi sine damno tertij.& sic venditoris. arg.ff. ne quid in loco publ.l.2.§.si quis a princ.cum simil.Item, quia nemo gratiose cogitur contrahere.ut s̃.de sacros.eccl.auth. hoc ius porrectum,& ĩ.si propter publi.pensi.l.2.de iure emph.l.fi.Item, quia & licitatio animosa admittitur in præiudicium consocij. ut s̃.commu.diui.l.ad officium.in fi.& maxime utilis venditori,non perniciosa.vt d.l.licitatio.in contra.alleg.Et hæc vera,dummodo fraus,& collusio cessent , & pacta vtrique fiant æqualia. ff. de in diem adie.l.1.& de hac quæstione habes in Specu. de emptio.& vendi.§.nunc dicendum.in fi.& per Bal.in l.2.in fi.ĩ. de rescin.vẽ.
6 †Quæro,si usufructuarius emit a proprietario , & consors aduocat ex potestate sibi concessa a statuto, an emptor vsumfructum retinere possit:Respon.ut dixi in l.si maritus.s̃.de inoffi.testamẽ. Vnum scias,quia iurat bona episcopatus non alienare, potest illa
c suo capitulo donare,ᶜquia non exeũt de corpore ecclesiæ. ut no.
7 in c.fi. extra de reb.eccl.non alie.in cle. † Quæro statuto cauetur , vt mulieres non possint immobilia vendere sine autoritate duorum propinquorum.contingit,quod nolunt ei autorari: an poterit facere cum autoritate iudicis,eo primo causam vendicationis examinante:Bar.ff.sol.mat.l.si cum dotem.§.eo.tempore.dicit,ꝙ per illum textum iudex potest.pro hoc facit,quia iudex quandoque supplet defectum tutoris.l.bonorum.ĩ.qui admit.ad bo.pos. & l.si infanti.in fi.ĩ.de iure deliberã. & quia alias per indirectum esset eis interdicta alienatio.quod esset contra hanc l. accedat l.fina.ĩ.de iure emphyt.Et hæc vera, nisi statutum copulatiue exigeret autoritatem iudicis & propinquorum , quia tunc solus iudex non sufficit.argu.ĩ.si propter pu.pen.l.fi.cum ibi no. & ar.eius,ꝙ no.glo.s̃.de fide.mi.l.2.Ego tamen alias cogitaui eo casu tale remedium,quod duo iudices adhiberentur,unus ut principaliter a statuto requisitus,alius,vt defectus propinquorum suppleret. argu.d.l.facit ĩ.de iu.deli.l.fi.§. sinaũt dubius. vbi cũ alijs tabularijs spãlis tabularius adhibetur in defectu testatoris scribere nescientis,facit

ADDITIONES.

a ¶Liberum arbitrium.Adde Soc.consi.272.incip.non prosequendo ordinem. ver.confirmatur,quod in 2.parte.ubi hoc idem allegat & firmat.

b †Iterato ex causa necessaria introduci potest.Vide de hoc Bar. in l.si mihi & tibi.§.fi.cum concor.ibi per eum signatis.ff.de leg.1.& per Bal. in repe.d.l.& ibi no.Ale.in apo.magna ad eum.paulo post prin.

c †Potest illa capitulo suo donare. Tu vide de hoc q & illius decisionem Pan. & Doc.ultra ea,quæ hic no.Bar.& Barb.post eum in c. nouit. extra de his, quæ fiunt a præla. sine consensu c.& Io.An.in addi.ad Spe.eo.tit.

tis,facit etiam ſ.qui teſt.fa.poſ.l.hac conſultiſſima. verſi. ſed quia tabulariorum.Ex hoc etiam tene menti propter ſtatuta in certis ciuitatibus diſponentia.vt mulierum teſtamenta non valeant ſine conſenſu,vel preſentia alicuius expropinquis,vt ſi propinquorum nullus velit intereſſe,poſſit hoc iudex ſupplere: vel ſi propinquiores non velint,poſſint vlteriores adhiberi.arg.ſ. de nup.l. viduæ.in fin.Bart.de Salyc.

LEX XV.

1 *Contractus in ſcriptis quando perfici dicatur.*
2 *Arbitramentum,an deferatur ob læſionem exceſſiuam*
3 *Venditio an ſit nulla,arbitro non arbitrante.*
4 *Mandatum teſtatoris,quod hæres vendat rem ad arbitrium Titij, an ſit nullum,Titio non arbitrante.*
5 *Arbitrator electus,an poſſit cogi ad arbitrandum.*
6 *Venditio facta ad arbitrium tertij,an valeat illo nihil arbitrante.*
7 *Venditio facta his verbis, vendo tibi librum quanto conuenimus: an valeat.*
8 *Arbitrator electus ſuper contractu, vſque ad quod tempus poſſit arbitrari.*
9 *Arbitrator ſuper contractu,an poſſit partibus abſentibus arbitrari.*
10 *Laudum arbitratoris die in honorem Dei feriata ferri poteſt.*
11 *Arbitramentum ſi teneat,an poſſit iterato arbitrari.*
12 *Arbitrandi officium,an tranſeat ad hæredem.*
13 *Arbitrandi officium,an tranſeat ad ſingularem ſucceſſorem.*
14 *Iudex ponens quem ad confinia donec reuocauerit,an in morte dicatur reuocare.& nu.ſeq.*

Super rebus. Primo ponit antiquam dubitationem. Secundo illius ſol.diſtinguendo. Tertio extendit. ſecunda ibi,quam decidentes.tertia in fi. ibi,quæ in huiuſmodi.precium rei venditæ,per tertium arbitratorem diffini tum,ſeu declaratum cogitur emptor ſoluere. & non arbitrante eo non tenet venditio; quod etiam in locatione ſeruari mandatur.h.d. vel breuitus.Si precium ad tertij arbitrium committitur, illo non arbitrante contractus redditur nullus, nec a perſona recedirur,& illo arbitrante firmatur.h.d.†Not.collige ex prædictis & vltra ea no.q̃ ℈ctus in ſcriptis non eſt ante perfectus, q̃ in ſcripturam ſit redactus,& perfectus, & abſolutus a partibus. de quo plenius in l.℈ctus.ſ.de fide inſtr.Item not. q̃ compromiſſum põt fieri in ſcriptis,& ſine ſcriptis.Item no.ex litera ibi.imo magis di-
a uinat.q̃ opi.diuinatiuę non ſunt admittendæ.Opp.1.q̃ ſm arbitrium illius non compellatur emptor precium ſoluere, quia niſi æque ſit arbitratus. ff. pro ſoc.l.ſi communita.& l. ſi ſocietatem. & ff.de ope.libe.l.ſi libertus.Sol.q̃ Azo dicebat illud in illis caſibus:aliud quando de precio,& mercede tractatur,vt hic.ſed glo. dicit,quod hæc ſecundum illas debent intelligi. puta quando æque fuit arbitratus: ſecus ſi inique vt in contra. alias non eſt dare bonam rationem diuerſitatis.Alij,ut Placen.dixerunt, q̃ ſi æque fuit arbitratus,illi dicunt verum:ſi inique diſtinguit. aut ex arbitramento reſultat deceptio vltra dimidiam iuſti precij,& non ꝓpellitur ei ſtare.Sed petit reſcindi,ſm formam l.2.ſ.de reſcin.ven. acſi ipſæ partes ab initio pro illo precio contraxiſſent, aut eſt intra dimidiam iuſti precij,& tunc aut arbitratus eſt non doloſe; & is contra quem eſt arbitratus,ei compellitur ſtare,vt hic.aut dolo ſe,& non compellitur ei ſtare, ſi participauit dolum cum parte, pro qua eſt arbitratus:alias compellitur ei ſtare, licet contra arbitratorem poſſit agi de dolo.& ita dicit glo.Pla.dixiſſe, nec aliter improbat ipſum.Sed Jac.de Ra.Pet.& Cyn.dixerunt,quod nihil refert vltra,vel intra dimidiam fuerit arbitratus,inique, dolo, vel non.quia ſuffi cit iniquitas re ipſa. licet ſ.dimidiam iuſti precij,qa poteſt peti reduci ad arbitrium boni viri.vt l.ſi in contra.alle.Nec obſt.l.2.ſ.de reſcin.vend.quia in arbitratore non loquitur, & ita teneo.Sed adhuc ſtat dubium ſi non excedit dimidiam iuſti precij,vſque ad quantum dicitur inique arbitratus.Et ego reſpõdeo, quod glo.alibi dicunt,quod arbitrator ex tacita partium conuentione:poteſt de iure vni auferre,& dare alteri.ita notat.ff. de arbitris.l.ſed ſi in ſeruum.§ſi quis iudex.& idem not. in eo. titu.l.ſi de meis.§.recepiſſe.& aliter non declarant.Sed Doct.ibidem dicũt, quod iudex poteſt modicum auferre,non multum:quia modica læſio tolleratur,non multa.ff.eo.l.in l.& l.fiſtulas. §. frumenta.ff. loc.l.ſi merces.§.vis maior.& l.ſi vno.§.cum quidam.Sed meo iudicio iſti tradunt ignotum per ignotius,quia inter modicum, & nimium vel multum,poteſt eſſe medium,ideo dico, q̃ velut indeterminatum relinquitur in iudicis ut boni viri arbitratu.vt ff.ſi quis cau.l.ſi tres.ff.de iu.deli.l.1.& de verb.oblig.l.continuus.§.1. Sed ne decipiaris attende,q̃ longa differentia eſt:an fiat compromiſſum rei litigioſæ in arbitratorem,quia tunc ſecundum rei du
b bietatem poteſt æquitate arbitratoris ſeruata plus, & minus de iure vnius auferre,& dare alteri:an non de re litigioſa,ſicut eſt in caſu noſtro,ubi venditio ex precio declarando inducit, & nõ de iam celebrata litigatur. Et ideo vbi aliæ circunferentiæ habeant c obuiare modicum,quod dico eſſe quaſi nihil, de communi æſtimatione poteſt minuere, cum precium rei quæ traditur,debeat
2 commenſurari.†Opp.2.ab extra, q̃ etiam per immoderatam læſionem non recedatur ab arbitramento, quia arbitramentum habet vim tranſac.ut no.in Auth.ut diſſu.poſt princ.col.9.Sed in tranſactione immoderata læſio non inducit reſartionem, ut ff.ad Tertu.l.Lucius.§. fin.& ibi no.ergo,&c.Solu.ſm Bal.q̃ ibi loquit in tranſactione explicita inter partes celebrata, quę habet expreſſum conſenſum partium ab ipſis declaratum:hic in ea,quę implicite inducitur per declarationem alterius,quo caſu ꝓp immoderatam læſionem recedit. Hæc ſol.mihi placet, vbi compromittitur de re litigioſa:ſed vbi de non litigioſa,habet locum l.illa,& q̃ in præceden.dixi.Opp.3.ab extra.q̃ imo declarationi huius arbitrationis omnimodo ſtetur,& ſic ad arbitrium boni viri non recurratur,& hoc per iſtum tex.qui dicit omnimodo. & inſti.e.§.ꝑcium.ver.ſimiliter idem dicit.Sol.q̃ hæc dictio[b] licet ſit preciſa in ſignificato.l.omnino ſ.de inoffi.teſt.tñ limitationem æquam, & cõgruam recipit,vt hic.& ff.de ver.obl.l.ſi ſtipulatus ſum Damã.
3 quod no.†Opp.4.cum glo.q̃ illo non arbitrante venditio non ſit nulla.imo ad bonum virum recurrat.vt ſ.de do.promiſ.l.4. ff. de iur.do.l.3.& ff.de iu.do.l.poſt.§.gener. Sol.q̃ ibi ſpeciale in dote, ne matrimonium,q̃ iam eſt firmum,& validum reperiatur abſq; dote,quæ ei accedit.Opp.5.de l.hæc venditio.ff.c. dicit glo. q̃ ibi etiam ſallit,quia ibi per partem venditricem ſtetit.vnde poteſt dici,q̃ ibi conditio pro impleta hꝫ l.iure ciuili.ff. de cõdi. & demõ. Opp.6.de l.ſi.§.i.ſ.com.de leg,glo.dicit,q̃ ibi fallit fauore vltimæ voluntatis:& quia ibi legatario nihil poteſt imputari, quia illum non elegit.Opp.7.ab extra,q̃ in arbitrium tertij non poſſit appo ni.l.ſi merces.in princ.ff.loca.Sol.q̃ verum incerti,vt ibi.non certi,ut hic.Et no.ſ.co.l.in venditio.Oppo.8. & ab extra, q̃ etiam ſi tertius quantumcunque certus non fuerit arbitratus,debet diſtin gui.aut in eum fuit compromiſſum ſub conditione ſi arbitratur: & tunc eo non arbitrante expiret venditio,quia deſecit cõditio: aut non ſub conditione, ſed ſimpliciter in eius declaratione, &
4 tunc eo non arbitrante,ad arbitrium boni viri recurratur.ff.de le ga.2.l.j.Sol.ibi in vltima uoluntate.hic in ℈ctibus.† Verum hic attende,q̃ ſi teſtator mandat hæredi, q̃ vendat tibi rem pro quanto Titius fuerit arbitratus: & Titius poſtea non fuerit arbitratus; & dubitatur an mandatum teſtatoris expiret, dicendum eſt, qđ non,ſed ad bonum virum recurritur ſecundum Bald. quia cauſa originaria potius eſt inſpicienda,quæ eſt ultima uoluntas, quam cauſa ſecundaria,quæ eſt ℈ctus.vt ff.de ac.emp.l. ſi hęres teſtamẽto.Opp.9.q̃ eo non arbitrante ad bonum virum recurratur.ut ſ. eo.l.in vendi.ver.accidentale autem.Sol.q̃ hic,qñ committit precium,q̃ eſt unum de ſubſtantialibus ℈ctus.ibi qñ aliquod extrinſecum & accidentale ipſius,puta ſi de fideiuſſoribus, vel dila.arbitrio tertij dandis.nam tunc receditura perſona,ne principale yi
5 tietur pp defectum acceſſorij,vel ne is,qui alias non fuiſſet ℈ctus,remaneat in damno.arg.ff.de vſu.& habi.l.per ſeruum.§.vſuſ fructus.& arg.eius,q̃ de dote dixi in quarto ℈.† Venio ad q.Et primo cum glo.fin.quæro an ille tertius poſſit cogi ad arbitrãdum. & reſpon.glo.q̃ ſi eſt electus ſine pœna,non compellitur:& ſi cũ pœna,diſtinguit.aut acceptauit,& compellitur non alias. arg.l.ſicut.ff.de act.& obli.hæc diſtinctio in ea parte,quæ facit differentiam,an pœna ſit adiecta,vel non,non placet Doct. & ll. alleg.in glo.loquuntur in arbitro compromiſſario electo ſuper eo quod
c eſt in diſceptatione.nos in arbitratore, & amicabili compoſitore,& eius q̃ proprie non eſt in contentione, & ideo ſolum eſt diſtin.aut acceptauit,vel non,ut primo caſu compellatur, ſecundo non.Quæro 2.circa materiam.l.vendidi fundum pro centum,pacto appoſito,q̃ ſi reperiat emphyteuticus, fiat diminutio precij arbitrio Titij,deceſſit Titius,antequã arbitretur,an venditio erit nulla,quia emphyteuticarius eſt repertus,an non,ſed ad arbitriũ boni viri recurretur.Bar.in l.ſi quis arbitratu.de verb.obl. dicit,q̃ ſic.argumentum.ff.eo.l.domum.l.officio.Sed modicum faciunt, quia ibi ex commiſſione.l.non hominis,ut hic, ꝑcium eſt minuẽ dum.Sed dictum ſuum probat̃ p no.ſ.eo.l.in venden. in glo.magna.ubi dr̃,q̃ in accidentalib.recedit a perſona, quia illa ℈ctus nõ ſubſtantiant,ſic & in propoſito,quia diminutio ꝑcij pp ius emph. non ſubſtantiat,nec deſubſtãtiat ℈ctum,quem iam ſublatum re-
5 perit, & dimittit,iõ ad boni viri arbitrium recurri põt.† Quæro 2.
d vendidi fundum pro decem[d] & ꝓ illo pluri, q̃ Titius arbitrabit: Titius nihil eſt arbitratus, & dicit Bal.q̃ ℈ctus non valet,nec a pſona receditur. tum quia non eſt certum, & ſic ℈ctus non tenet: quia qua ratione incertitudo precij in totum vitiat contractum. vt ſ.eo.l.in venden.ita in parte.argum.l.quæ de tota.ff.de rei ven.

& ſi

ADDITIONES.

a ¶Quod opin.diuinatiuæ.Adde Socin.conſilio 6.incip. prædicta conſulta,verſicul.prædictis.circa princip. in prima parte char.6. vbi hoc idem inducit, & allegat.

b †Hæc dictio.Adde,quod notaui.ſ.in l.inter.§.Trebatius.in apoſtil. ad text.in ver.omnimodo.ff.de aqua plu.ar.glo.in l.1.ff.depo.no. Barb. in c. qualiter. el 2.vbi eſt tex..ext.de ac.can.in c.cum exce.extra de ele.lib.6.& in c. quamuis,extra de pac.eo.li.

c ¶Vendidi fundum.Adde Soc.conſ.42.inci.in præſenti conſultatio.ver.poſtremo in 1.par.ubi hoc idem inducit,& allegat.

d †Vendidi fuudum pro decem.Tu vide de hac q.per Ang.in l. ſi quis arbitratu.ff.de verb.obli.& quid ſi ille non arbitretur, an teneat contractus. Adde vltra ea,quæ hic dicuntur.ſ.nu.6.vide Bal.ſup.eo.in rub.in 7.q.prin.& quid ſi vendo,vel loco rem pro iuſto precio nullo appoſito declaratore,vel appoſito,& mortuo,quid ſit agendum.vide Bal.ſing.in l.contractus.ſupra,de fide inſtrumen.

& ſi in parte eſt vitioſus,vel nullus,habemus regulam,quod cõtractus non poteſt pro parte valere,& pro parte non valere,vt ff. de in di.adiec.l.cum duo.& de verbo.obliga.l.triticum. Tum ćt, quia l.noſtra non diſtinguit,an in totum, vel in parte conferatur in alterius arbitrium ergo nec nos.ff.de publi.l.de precio.cum ſimil.Ego puto contractũ tenere,quia hæc adiectio.& pro eo pluri,&c.precium non reddit ex mente contrahentium. nec ex l.dipoſitione incertum.ar.ff.de in lit.iur.l.cum furti.& ff.ex qui.cau. ma.l.ab hoſtibus.§.ſed quod ſimpliciter.& de illa adiectione potius,vt de quoddam accidentali,quam ſubſtantiali videtur iudicandum.†Quæro 4.cum Nic.de Mat. Pone, quod vendo tibi li-
7 brum pro eo precio,ſeu pro quanto erimus in concordia, an valeat contractus.& dicit ipſe,quod ſi poſtea ſimus in concordia, quod valebit,vt nũc nõ ut retro:qui apditio poteſtatiua non trahitur retro.vt l.qui balneum.ff.qui po.in pig.ha.Sinautem poſtea non ſumus in concordia,non valet.ſubiungit,quod ſi res traditio facta eſſet,poteſt venditor agere act.in factum ſubſidiaria.inquãtum iudici æquum viſum fuerit.vt ff.de præſcrip.verb.l.ſi tibi pol lienda.Sed de vltimo miror,quia traditio non eſt illa,quæ in d.l.ſi tibi.fac.dari ac.ſed ſecuta veſtimẽtorum pollitio,& ne labor pollienti,vt conuenit ſit damno:ſed in caſu noſtro nihil eſt ſecutum de eo quod conuenit,nec traditio ſufficit,vt aliquod precium de clarandum agi poſſit.ſolum igitur rem ſuam petere poterit,illæſam tamen.Quæro 5.Titius recepit arbitrium declarandi precii rei venditæ,quod vt recipiat eſt neceſſe,vt dixi in 1.q. Sed pone, quod antequam ipſe declaret precium, venditor eſt deportatus, vel bannitus,& eius bona omnia ſunt cõficata; an Titius poſtea poterit arbitrari de precio.Bar.in quodam conſilio ſuo dixit, qđ non:quia non poteſt noua obligatio contrahi in præiudicium fiſci,etiam ex contractu antecedenti.ff.de noua.l quoties.§.fi.licet alias obligationes poſſint ab hærede incipere, vt ſ.ut act. ab hær. inci.l.1.& ff.de proba.l.ſi pactum, ſed hoc ideo, quia fiſcus non eſt hæres,ſed ſucceſſor.l.2.ſ.ad l.Iul.de vi.& licet in ius ſuccedat, non per omnia loco hæredis habetur,& ſic ſucceſſor anomalus dici poteſt,vt d.l.quoties.Or attende,quia d.l.quoties.habet duas lectu.& vna vult,quod ibi ideo fit,quia tempore conditionis bona non erant agnita per fiſcum,& ſic non erat perſona,quæ obligari poſſet ex ſtipulatione nouante.& illam tenet Ray. & ſecundum illam in q.noſtra haberemus dicere,aut fiſcus iam agnouerat bona,& tunc poſſit de ꝑcio arbitrari, & ſeruari dẽt arbitriũ. aut nõ agnouerat,& nõ poſſit. Alia eſt lec.q̃ ſiue bona ſint agnita,ſiue nõ,illa l.locũ habeat.qa nõ eſt ꝑſona principalis, nec alia q̃ obligari poſſit,quia fiſcus eſt priuilegiatus, ne ex cõditionalib. ſtipulationibus,& ſic ex obligationibus contrahendis obligetur. & illam lect.tenuit ibi Dy. & ſecundum illam verificatur prædicta determinatio.Bar.Sed Bal.ſic dicit, quod in bonis publicatis obligationes, & conditionales actiue, & paſſiue tranſeunt in fiſcum.vt de paſſiuis patet.ff.de iure fiſc.l.Statius Florus.§.fin. & ff. 10 de pac.do.l.inter ſocerum.§.pater.de actiuis.vnde illam lect. non ſic ſimpliciter tenet,quinimo nec primam,quia, licet bona non eſſent tunc agnita,& ſic nec eſſet perſona: tamen eſt quoddam ius intellectuale,quod habetur loco perſonæ.ff.de admi.tu.l.ſi in hærede.in princ.& ideo ipſe aliter intelligit d.l.quoties.§.ſi.videlicet,quod ibi conditio erat poteſtatiua conſiſtens in facto confiſcati.vnde non potuit ipſe ſuo facto iura fiſci immutare. Secus ſi conditio non fuiſſet poteſtatiua dependens a facto confiſcati, qa tunc fiſcus teneretur.vt d.l.Statius.Iſte intellectus, quod ibi fuerit cõditio poteſtatiua,diuinat:& litera potius ſonat, quod fuerit caſualis.ac etiam illa litera ſolum notat,quod nunc nõ eſt perſona quæ obligetur,ideo mihi pro præſenti videtur dicendum, qđ de duabus ſtipulationibus poteſt retractari, videlicet de perſona quæ debuit nouari,& illam non negat iſte tex.committi per cuẽ rum conditionis,ſed bene negat nouationem fieri poſſe ex ſecũda.& eſt ratio,quia in ſui perſona actiue voluit, & paſſiue nouari,& non de perſona alterius in ſe transferre.Cum igitur tempore exiſtentis conditionis ipſe non ſit,nec eſſe poſſit obligatus,qa ſua primæua,talis qualis apud eum erat,in fiſcum videtur tranſlata,ſequitur neceſſario,quod ex defectu perſonę,quæ debuit obligari,non poteſt nouatio fieri, & hoc meo iudicio vult illa litera. Et ex his infero,quod illa l.concor.cum l.Statius. Ac etiam infe
2 ro ad q.noſtram,& dico,quod Titius poſt confiſcationem bono rum poterit precium declarare.& tenetur fiſcus eius æquæ arbitrationi ſtare,ſicut is in cuius loco ſucceſſit.argu.ff. de vſu.l.cum
8 qui eam.§.fiſcus.in fin.& hunc intellectum tene cordi.†Quæro 6. vſque ad quantum tempus ille tertius habet poteſtatem arbitrandi,& declarandi,& dixit Bar. quod vſque ad annum, poſtquam ſciuit.arg.ſ.de epiſ.& cleri.l.nulli.& ſ.com.de leg.l. fin.§. 1. & ita not.ipſe.ff.de condi.& demon.l.multa.& melius in l. ſi quis arbitratu.ff.de verb.obl.Bal.hic dicit,quod ſi tempus a partibus eſt ei ſtatutum,illud ſeruetur,ſi non eſt ei præfixum, tunc intelligitur perpetuo ſine temporis limitatione,ut ſ.de tempo. appel.auth.ſi tamen in medio.ibi,& ſi decies miles, &c. Non ob.contrarium, quia inquit ipſe illa in vltimis voluntatibus,quarum executiones non debent pendere,ſed celeritatem deſiderant.ar.ff. com.præd. l.receptum.Ego dico,quod arbitratores ſunt duplicis generis,qdam ſunt litis, & iurgij amicabiles compoſitores, & quantum tempus iſti habeant,dixi in l.1.ſupra de ar. vbi vide. Quidam ſunt contentionis perfectores.i.alicuius inter partes indiſcuſſi declaratores,& tunc in vltimis uoluntatibus ſeruia.l.2.§.1.com.de le.& l.cum quidam.de leg.2.In contractibus puto tempus eſſe perpetuum,vt dicit Bal.& ſic imputent ſibi partes,quæ tempus a principio non limitarunt,vel hodie non præfigunt.Et ſi non ſint concordes,puto alteram earum poſſe facere præfigi per ſuperiorem iſti tertio ad tempus ad arbitrandum, quia in eum eſt facta commiſſio,vt in bonum virum:cuius eſſe non debet in pendenti tenere,quod habet inter amicos diſcordias incitare. ar.l. quidam.ff.ſi cer.pet.l.ſi ea.ſ.qui accuſa.non poſ.& ff.de hære.inſti.l. ſi quis inſtituat.in princ.nec auth.ſi tamen in medio,ad hoc me mouet,qa loquitur in arbitrio,vel etiam arbitratore aſſumpto per tempora longiora,vel a princ.vel etiam ex prorogationibus poſtea factis. Et hoc ſubtiliter intuenti probat illa aduerſatiua,& multiplicati ua,& ſi decies,&c.nam illa verba, & ſi, exponũtur pro quamuis.
9 †Quæro 8.an ille arbitrator poterit arbitrari partibus abſentib.
a & non citatis,& in arbitro eſt clarum,quod nõ.vt ff. de arbi.l.iũ proferre.§.ſi quis litigatorũ.ſed de arbitratore dubitatur.Et Cyn. hic dicit,quod non,& dicit Doct.hoc tenere iſta ratione, quia l. dicit,quod ſi per te ſtetit,quo minus arbitratur, mora tua nocet tibi.ff.de verb.oblig.l.ſi quis arbitratu,ſed per te nõ poteſt ſtare, ſi poteſt te abſente arbitrari,ergo,&c.hoc ſequitur Barto.in d.l.ſi quis arbitratu.ratione prædicta.& confirmat per l. quod ſi nolit. §.ſi quid ita.verſi.item tempus.ff.de edi.ædic.& per l.legatum.ff. de vſufru.leg.& per l.hac edictali.§.is illud.ſ.de ſecun.nup.ubi iurat arbitrator.& ſic parte præſente.& ſ. de teſti.l. ſi quando. & ſ. de iureiu.l.generaliter.§.is de præſentibus.accedat l.creditor.ſ.de diſtrac.pig.Confirmat ratione generali, quia de præiudicio partis tractatur,ergo citari debet.ff.de adopt.l.nam ita diuus,cum ſi. Sed quidam conſuluerunt contra.ex eo, quia arbitrator non debet iudicialiter cognoſcere.ut no.ff.de arbi. l.3.§.j. l. ſed ſi in ſeruum.§.ſi quis iudex.& l.ſi.hinc eſt,quod Inno.in c. Quintauallis. extra,de iureiu.dicit,quod coram arbitratore non requiritur ordo,ſicut nec coram prouiſore.vt in c.1.de offi.deleg.in cle. Item, quia talis arbitrator habet nudum miniſterium: igitur citatio nõ requiritur,ſicut nec in executore.l.ſi vt proponis.ſ.de exce.rei iu di.& no.Inn.in c.ex ratione.extra de appel.Item,quia pro implemento conditionis non requiritur præſentia partis, vt l.2.ff. de ꝑdi.& demon.Sed pro arbitramentum impletur ꝑditio.ergo. &c. & referunt aliqui,quod Cyn.in additionibus nouis hoc idem tenet iſta ratione,quia arbitrator poteſt arbitrari per nuncium,& ꝑ epiſtolam.ff.de acqui.hære.l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum. & de lega.2.l.cum patet.§.hæreditatem.ff.ſi menſſal.mo. dix.l.in fi.& ſ.de iure emph.l.2.iſtam partem videtur tenere Bal.per c.ſi com promiſſarius.de elect.lib.6.ubi patet, quod ſi canonici eligũt per viam compromiſſi non eſt neceſſaria requiſitio tempore laudi.
10 †Item mouetur ex quodam ſuo dicto, quod alterius nõ repetio. dicit enim,quod laudum arbitratoris poteſt ferri die feriata in ho
b norem Dei.[b] & allegatur ſ.de fer.l.ſi.& tamen tali die partes non poſſunt moneri,vt ibi paret.Sed certe l.illa hoc non dicit, ſed de tranſac.ſic,ex qua argui poteſt ad compromiſſum,ut ibi dixi,ſed in multis differunt,ideo argumentum non vrget.Quid dicendũ? mihi videtur ſic dicẽdum,aut quis eſt arbitrator, vel compromiſſarius rei,quæ non requirit examen nec informationem partiũ, & tunc nullo tempore citatio partis requiritur.ita loquitur dictũ c.ſi compromiſſarius.eſt enim talis arbitrator ſolius volũtatis, & prouidẽtiæ,ex eo ceſſat ratio,quare citationes ſunt inuentæ.Aut eſt arbitror rei,quæ requirunt informationem partium, ſed non examen iuris earum. vt eſt videre in arbitratore examinationis, & precij alicuius rei,qui non poteſt condigne æſtimare, niſi rem cognoſcat tam in ſubſtantia quam in qualitate,& qualiter ſit fructuoſa,& an libera,vel ſerua.& quib. onerib. ſit ſubiecta. vt ſ.de fac.ſan.eccl.auth.hoc ius porrectũ.in lra æſtima.diſtricte.& auth. ſicut.& auth.ꝑpetua.in litera ſubtiliter æſtimanda, & ille arbitrator ad hanc informationẽ faciẽdã dẽt facere partes moneri, & re gri.Sed ad ſuũ arbitramẽtũ audiẽdũ nõ puto fore neceſſariã partiũ ꝑſentiã,eas citãdas ad hoc fuiſſe, licet eas citari ſit de bñ eſſe,

& de

ADDITIONES.

a ¶Partibus abſentibus. Adde Doct.& Bar.in d.l.diem.§.ſi quis.in vlt.q.ff.de arbi.& Bar.Et Doct.in d.l.ſi quis arbitratu.allega.in tex.in 3.col.in ver.quæro quando arbitrator.vbi poſt multa tenet,quod non.& tenet in ſuo conſi.incip.Talionus de Spoleto.Cyn.& Bal.in l.ſi quis ex conſenſu. in 1. & 2.col.in princ.ver.ſed incidenter quæro.ſ.de epiſ.aud.& hic per Bal.in 3.q. qui tenet contrarium.adde Barto.in l.Theopompus. in 2.col.in ver.item quæro.ff.de do.præle.& latiſſime per d.Ale.in d.l.ſi quis arbitratu.in 7.col.ver.quæſunt hic Bar.cum concor.per eum ibi ſignatis.& adde, quod arbitrator non tenetur ciare partes,ſed non poteſt indiſcuſſe, & non auditis partibus pronunciare Bal.in addi.Spe de arb.ver.arbitramentum non eſt.ſed Bar.in l.legatum.ad fi.in pe.q.ff.de uſufr.le.dicit,quod debet requirere partes tempore arbitramenti.vide etiam Bar.in d.l.ſi quis arbitratu. in 3. col.verſ. quæro quando arbitrator.ut etiam plenius per d.Ale.

b †Poteſt ferri die feriata in honorem Dei.Adde Bal. in l. ſi de meis.§.ex compromiſſo.ff.de arb.& in l.ſi ut proponis.la 1.ſ.quomodo & quando iu.doc. in c.Quintauallis.extra de iureiu.& quia iſte dicit ſe apud nullum aliũ hoc reperiſſe Tu dic,quod Bar.idem dixit in l.ſi feriatis. de fer. ibi ſecus in ſententia arbitratoris.

& honestate. de iure enim nihil tũc arbitratur. Aut est arbitrator rei, quæ requirit informationem partium & examẽ iuris earum, vt est uidere in arbitratore discrepationis iurgij. & quilibet possit arbitrari de facto, id est offerendo de iure unius, & dando alteri, tamen tam in facto, quam in iure prius debet causam examinasse. & sic partium allegationes audiuisse. alias nesciret, an & quantum de iure vnius auferret alteri. vt ℣. si per vim, vel al. mo. l. fin. & tunc nõ est dubium, quod ad has informationes, & allegationes debent facere partes moneri, vel citari, sed an ad laudum audiendum, stat dubium. Et mihi verior de iure videtur illa opin. quæ se habet, quod non. & ll. rationes multæ sunt ſ. alleg. tamen vltra illas me mouet, quia cum datur ei potestas arbitrandi, de facto datur ei potestas recedendi a iure, & eius ordinem, præterquam in habendo informationem, & examinationem de iuribus partiũ. vt dixi ſ. & sententiandi pro libito, dummodo nimis partem non grauet. Et ideo nec litis contestatio, nec iuramentum calumniæ, nec citationes ad laudum audiendum sunt necessariæ, nec quod laudum de scripti recitatione procedat. ut hoc vltimum clare tenet Innoc. in c. Quintaual. Et quia arbiter compromissarius tenetur de iure pronunciare, & sic potestatem non habet recedendi a iure; Ideo solemnitatem iuris tenetur seruare, quæ est, vt ad sententiam audiendam pars citetur. Nec me mouet ad oppositum quædam ratio, quia quidam forte dicerent citationem inuentam esse a iure, quia forte traheret iudicem, vel arbitrum in contrariã sententiam, quia hæc ratio est falsa, quia iudex auditur, quod debuit, & iam conclusit, qualem velit proferre sententiam, nec debet prius, quam proferat illam parti facere notam. vt l. obseruandum. ff. de offic. præsi. Sed illa sola est ratio, quia solemnitas, & rigor iuris hoc requirit, quando secundum ius est iudicandum. & illa ratio habet locum in citationibus ad alleg. faciendis, quia ille possent mouere pro allegante. Et ex his dico, qđ si ei sit data potestas arbitrandi de iure, vel de facto, prout ei placuerit, quod si eligeret arbitrari de iure, tunc partes ad sententiam audiendam sunt necessario citandæ, nõ si eligeret arbitrari de facto, quia primo casu sententia, & laudum emanant de iuris potestate, & eius dispositione. secundo de arbitratoris æquitate & partium conuẽtione. Et ex hoc patet, quod l. nam ita diuus. nihil habet obstare. Ad l. si quis arbitratu. respon. quod illa potius hoc firmat, cum de mora stipulatoris quæ impedit arbitrari, loquatur. & sic de illa, q̃ antecedit arbitramentum, & per quam prius arbitratorem contemnit, ideo moram facit, & in pœnam incidit. Ad l. quod ita, respon. quod ibi ideo præsentia venditoris requiritur, quia displicẽtia rei factum retractionis habet annexum, quę absenti fieri non potest. & si dicas poterat displicentiam solam coram testibus declarare, & postea cum vẽditor veniſſet, rem retradere; Ego respon. quod hoc non fuerat conuentum: sed vt displiceat retradatur. vnde retraditio debet displicentiam demonstrare. non enim displicere videtur, quod apud se retinetur. Ad l. legatum respon. q̃ ibi non loquitur in arbitratore, sed iudice dispositionem testatoris ex causa transmutante, quia de causa non possibili ad aliam possibilem. merito ibi hæredes, & primates ciuitatis ad hanc deliberationem, & transmutationẽ uocandi sunt. Ad l. hac edictali. respon. quod ibi in arbitratoribus assumptus ad informationem, & instructionem iudicis, ideo eis ut testibus iura mentum deferuntur. nec in eorum relatione sunt partes necessario
31 citandæ. & sic nihil habet obstare. †Quæro 8. si non tenet arbitra
a mentum, an iterato poterit arbitrari. Glo. format istam quæstionem. ff. pro soc. l. in proposita. & arg. ut pro, & ꝫ, non eligit. Dy. dixit aut non tenuit ipso iure, & potest. aut tenuit, & nõ potest. Sed Pet. quem sequitur Cy. dixit, quod si arbitrium ei competebat iure suo, q̃ iterato poterit arbitrari. vt ff. de ope. le. l. quoties. in prin. & ff. de condi. & demon. l. hæc conditio. in prin. Si vero ei competebat iure alieno, vt in materia nostra, & tũc aut seruauit formã. & non potest, quia officio suo functus est ar. ℣. quomodo. & quando iu. l. ii ut proponis. & ff. de arbit. l. qui tamen. & similiter. ff. de reg. iur. l. iudex. & extra de elec. c. ob causam. & ibi per glos. Aut non seruauit formam, & tunc potest. l. quid tamen. ff. de arbit. Innoc. autem. in c. in literis. extra de officio deleg. dicit, quod si arbitrium est aliquod ipso iure: sed ope excep. vel officio iudicis venit emendandum, q̃ tunc nõ potest iterato arbitrari, quia officio suo est functus, nec est data sibi potestas suum diffinitum errorẽ, vel suum iniquum laudum emendandi. Aut arbitrium est ipso iure nullum: & tunc aut quærit in factis extraiudicialibus. & tũc siue iure proprio fecerit, siue iure alieno ex cõmissione sibi facta, autoritas sibi concessa non finitur. in iudicialibus autẽ ultra non dicit. Sed ego in eis remitto ad d. l. quid tamen. & ad id, q̃ dicam ℣. quomodo & qñ iud. l. fi vt proponis. Ex prædictis habes, q̃ autoritas eligendi alicui commissa, si eius electio est ipso iure nul-
12 la, non est finita fm cum. quicquid dicat hic Per. & Cyn. †Quæro 9. vtrum si arbitrator morte præuentus non est arbitratus, an hoc officium arbitrandi transeat ad eius hæredem, dic, fm Cyn. aut ius arbitrandi competebat de functo iure alieno. & sic ex cõmissione sibi facta, & tunc non transit ad hæredem, ut hic. & l. si quis arbitratu. ff. de verb. obli. & ℣. quo. leg. l. fi. ſ. sed, & si quis. & ff. de cura. furio. l. cur. bonis. Et ex illa litera colligi põt ratio. aut competebat iure proprio, & tunc ad hæredem transmittitur, vt ff. de opt. leg. l. illud. & ff. de ver. ob. l. si stipulatus fuerim illud, aut illud. & hoc verum dico, qñ cohæret rei uel obligationi. quia tũc sicut res, vel obligatio transit ad hæredem, ita iis arbitrandi, & eligendi ei cohærens, ut dictis legibus & l. si ita distrahatur. ff. eo. secus si personæ tantum cohæret: quia tunc personam non egreditur. ut ff. de ver. obl. l. cum stipulatus sim mihi a Proculo. in dubio creditur rei obligationi cohærere. vt l. ſ. all. & ff. de proba. l. si
13 pactum. †Sed dubitari potest, an sicut transit ad hæredem, ita ad singuarem successorem. v. g. villa quædam promisit mihi purga re rium arbitrio meo, ego vendidi alij illum rium, uel agium in quo est riuus, nunq̃id illud arbitrium trãsibit ad emptorem. Bal. format hic istam q. & dicit, q̃ Iac. de Ra. in l. si fic. de leg. 1. dicit, q̃ sic, quia rei cohæret, & sic in consequentiam rei trãsit. sicut vtilitas & fructus rei. ff. eo. l. si aqueductus. & ita etiam ipse pertrã sit q̃ no. †Quæro x. cum Cy.[b] iuxta proxi. q. pone, q̃ iudex posuit
14 b quem ad confinia quousque reuocauerit: an eo moriẽte dicatur reuocare. Et diuersas opi. recitat, & finaliter concludit cum Petr. sic dicente, aut id, q̃ est appositum in arbitrio reuocãdi habet certos fines a natura, vel lege limitatos: & tunc per mortem non reuocatur, nec moriens vī arbitrari vt reuocetur, sed in primo quo, q̃ posito stare, vt duret. Sinautem non habet certos fines a natura, vel l. limitatos: tunc non vī arbitrari ut duret: sed potius reuocaī. Illa fuit intentio Pe. licet eius uerba sint in Cyn. corrupta. Bar. vero in l. centesimis. de ver. obl. dicit, q̃ ista uerba, donec reuocauero, de propria significatione requirũt reuocationem expressam, quia pœnitentia non præsumitur. arg. ff. de proba. l. cum tacitum. Sed dicit ipse, quod dubium est, an iudex intellexerit de reuocatione ante mortem. Et sic ultra mortem durare non uoluerit, sed ante voluit reuocare posse. Ideo dicit, quod in benigniorem partem interpretatur, ut si ante non reuocat, per mortem intelligit reuocare. arg. ff. de leg. 3. l. uxorem. ſ. j. ver. rogatus restituere hęreditatem cum uolet, intelligitur velle saltem per mortem. hoc nõ est bene dictum, quia illa benignitas non procedit quoquo modo ex significato verborum. nam reuocatio tacita, quæ fit p mortem, habet locum re integra. ut ſ. man. l. mandatum. & ff. de iurom. iu. l. & quia. q̃ non est in ꝓposito. requirī igit expressa. ut dicit tex. ad nostrum, ꝓposium bene faciens, extra de offi. dele. c. si delegatus. lib. 6. & ꝓbaī ſ. de sacr. eccl. l. decernimus. & ff. de iudi. l. iudicium soluī. & de rescrip. c. signi. Et ideo distinctio Per. vī vera sane intellecta, videlicet, q̃ si causa relegationis requirit perpetuam relegationem, tũc non reuocatur morte, quia eius finis est certus, & a iure in perpetuum determinatus, aut requirit temporalem & arbitrariam, & tunc, quia finis eius est incertus & a iure indeterminatus, & tunc si non ante saltem morte reuocetur, uel quod proprius est finiaī. †Sed maius dubium est, si dixit iudex, po-
15 no te ad confinia arbitrio meo duraturа, nec dixit suorum successorum, & bī sententia aut fuit interloquendo lata, & finiī eius officio finito. arg. l. fin. ff. de pœ. & ar. eius, quod no. glo. ſ. de post. l. j. Aut fuit diffinitiua, & sic cũ plena causæ cognitione lata, & tunc stat dubium. Et Bar. in l. centesimis. dicit, quod si dixit quoad uoluero, uel donec uolam, quod p illa verba finiī morte, quia intelligit ponere quandiu uoluntas durет, & nõ cesset. At in casu nro p mortem uoluntas cessat. vt ff. depositi. l. 4. ergo, &c. & si sic in illo casu donec uoluero, idem vī in casu nro, quo dixit, arbitrio meo, vel nro duratura, cum arbitrium idem sit, q̃ uoluntas. l. j. ſ. de sac. ec. hoc tenet Bal. ista ratione, quia negari non potest, quod totũ dubium huius q. consistit in hoc an illa verba arbitrio meo, intel ligãtur relata ad eius pſonam uel dignitatem, quæ est ppetua, & sic ad successores transitoria. ar. l. quod principi. de lega. 2. Sed in dubijs pœnæ sunt moliendæ. l. si de interpretatione. ff. de pœ. Et est ratio, quia ipsæ sunt odiosæ, & odia conuenit restringi. l. cum quidam. ff. de lib. & post. & p consequens ad pſonam & nõ ad dignitatem illa verba sunt referenda. & si sic, sequit determinatio clara, q̃ cum pſona expirat. vt in c. si gratioſe. de reſcri. lib. 6 & ita teneo. Quæro 11. dati sunt fideiussores, uel pignora, p obseruatio ne laudi, quod postea, ut iniquum, est reductum ad arbitrium boni uiri. unde dubitaī, an p obseruantia eius, quod nunc iudex, ut bonus vir est arbitratus, fideiussores & pignora coram arbitratore data teneanī. & gl. in l. in ꝓposita. ff. ꝓ sol. tenet quod non, p l. 3. & l. antep. ff. iud. so. quam tene cordi. Sed Inno. in cap. Quintaual lis. de iureiu. in no. magna, vt quidam dicunt, dicit, quod pœna ꝓmittit si cessit soluere. & qua ratione ad pœnam tenet, eadem fideiussores & pignora dicunī teneri. Istam partem tenet Bal. hic, quia, ꝓmissio de parendo laudo non concernit laudantem, ut Titium, uel Sempronium: sed ut bonũ virũ ut ad iudicẽ iuris intellectu referī, quia ipse est bonus vir. l. ꝫtinuus. ſ. cum ita. ff. de ver. obliga.

ADDITIONES.

a †An iterato poterit arbitrari. Adde Bald. in l. si ut proponis. ℣. quomodo & quando iudex. & in l. 1. per totam. l. quasi & signanter ad fin. & Bar. post gl. in l. arbitrorum. ſ. societatem. ff. pro socio.

b †Quæro x. cum Cyn. Tu vide de hac q. & an confinia assignata a iudice arbitrio suo, finiant eo sublato Bald in 4. consti. florum. & in l. prima, supra, de postu. & Angel. in l. centesimis. ff. de verborum obligat. & quid de bene placito, vide tex. in cap. si gratioſe. extra de reſcrip. & quid de licentia. vide gl. Ioan. And. in c. pen. vbi per Io. de Imo. de cleri. non resi. & Bal. in 2. consti. florum, ad fi.

obligatio. Item, quia iudex reformator est subrogatus loco prioris arbitratoris, & ita reformatio sua habet instar transactionis: sicut arbitramentum arbitratoris. & ex hoc apparet, quod l. cum apud. ff. iudi. solu. non habet commune cum ista materia, quia illa stipulatio non refertur ad quemlibet bonum virum, sed ad iudicem primæ causæ. Item nec iudex appellationis proprie subrogatur loco iudicis causæ: sed est superior illo. & idem dicit ipse, si duobus discordantibus ipsi eligant tertium arbitratorem siue ex potestate conuentionis, siue l. siue consuetudinis. nam si pœna non committeretur, ille nõ cogeretur arbitrari. quod est fallium. ff. de arbi. l. Item si vnus. ſ. principaliter. Vltimo potest queri, an a reductione possit appellari. & similiter, an si fuerit iuratum, possit peti reduci ad arbitrium boni viri, de quibus, & multis aliis vide quæ dixi ſ. de arb. l. cum antea. Et hic sit finis. Saly.

¶De hæreditate, vel actione vendita. Tit. XXXIX.

¶Continua rubricam, vt in glo. In qua adde in fi. vt hæredi. quæ continet in se corporalia, & incorporalia. vt insti. de re. cor. & incorp. post princip.

LEX PRIMA.

1 *Fiscus vendens hæreditatem, a creditoribus hæreditarijs non conuenietur.*
2 *Emptor simpliciter emens, an sit statim securus.*
3 *Fiscus, qui hæreditatem uendidit, conuenitur emptore non existente soluendo.*

1 AEs alienum. Speciale est in fisco hæreditatem vendente, vt a creditoribus hæreditariis cõueniatur emptor, & non ipse. h. d. Concor. ff. de peti. hære. l. nec vllam. ſ. item si quis a fisco. & ff. de iure fisc. l. eum q bona. †Oppo. de l. seq. vbi venditor conuenitur, quia iura, & act. transeunt in hæredem, a quibus non potest se liberare per venditionem hæreditatis. Solu. quod speciale est in fisco, vt hic, ne vexetur. Secus in priuato, ut ibi. Opp. 2. quod immo fiscus debet conueniri quasi emptor. vt ℣. de qua. præs. l. 1. & l. benea Zenone. Glo. sol. dupliciter. Primo, quod illa corrigit istam, sed truffa est. vt patet ex sequentibus. Secundo, quod hic in venditione hæredita. ibi aliquius rei singularis, & hæc vera, & est ratio, quia quando vendidit hæreditatem, vendidit rem sui natura obnoxiam, & non a creditoribus liberam. ideo emptor nõ est statim tutus, quia oneribus suis eam recepit. Sed, quando vendit rẽ singularem, eam uendit ut liberam, ideo tutum reddit emptorẽ. Contra hanc solu. opp. 3. quia, & si fiscus vendit hæreditatem hæreditatis, ipsa tota potest peti, & euinci ab emptore. ff. de peti. hære. l. nec ullam. ſ. item si quis a fisco, & ramen illam respectu totius non vendit vt alienam. glo. in contra. dicit, quod quidam dixerunt, quod ille ſ. est hodie correctus per d. l. 2. in fine ℣. de quadri. præscrip. quod non placet. vel secundo, quod illa, quando vni uersitas vendiderit. l. bene a Zenone. quando res singularis. hic vero dat. 2. solu. quod ibi est speciale in fisco. Sed vnde hęc specialitas insurgat, non video quantum ad hoc cõtra. & eius respectu. & etiam quare aliud in re singulari, quam in uniuersitate, non video respectu huius contra. Ideo sequendo. Cy. in add. dico, quod fiscus interdum vendit rem aliquam vt suam simpliciter, & tunc statim emptor est securus. Interdum eam vendit ut suam certa causa adiecta, & tunc nõ est securus. ut in ſ. item si quis. Ibi enim vendit vt hæres, ideo si non est hæres permittit rem euinci vt ibi, quod no. Alij dant alias solu. vt hic in fin. gl. quæ truffæ sunt quo
2 ad illam l. †Opp. 4. ab extra, quod emptor simpliciter emens non sit statim securus, quia iura tertij, ex quibus potest haberi regressus contra fiscum, videntur semper tacite reseruata. l. fi. versic. Papia. ff. de iure fisci. Sol. primo, quod illa est hodie correcta, sed nõ est verum. Ideo dicit, quod iura tertij contra fiscum competentia ex aliquo contractu fiscali super illa celebrato, intelliguntur illi tertio contra emptorem reseruata; ideo emptor cogitur stare colono, vt in contra. sed iura extrinseca, quæ cõtra fiscum aliunde competiissent, ℣ emptorem non reseruantur. vt d. l. 2. & l. fin. ℣. de quadri, præscrip. Opp. 5. quod fiscus vendens rem alienam non pitidicet domino. vt ℣. de vendi. rei. fi. cum pri. coll. 1. in fi. lib. 10. Solu. quod interdum vendit vt propriam, & emptor statim est tutus. vtſ. dixi interdum uendit vt alienam, & tunc aut sibi obnoxiam pro tributis, & debitis, tunc adhuc emptor est tutus, ut ℣. de fide instru. & de iu. hastę fi. per totum & no. glo. ℣. ne fi. re. quam vend. etiic. l. 1. lib. 10. quod intellige si vendat cum debita solennitate, ut ibi in l. j. & 2. ubi etiam vide, quæ ad solennitatem requiruntur. Aut uendit eam ut communem, & sic vt partim alienam, nec ut sibi in aliena parte obnoxiam, sed quia non sic faciliter vẽditur, ut totam, & tunc non simpliciter emptor est securus, vt ibi. quod qualiter intelligatur, dicam in l. 2. ℣. de co. re. alle. vbi cadit.
3 †Quæro cum glo. quid in casu nostrę l. emptor non est soluendo. Respon. q̃ conuenitur fiscus, qui commodũ sentit, & dic qua tenus ad eum peruenit. ar l. fi. ff. de eo per quem fac. est, & de instil. l. si quis mancipiis. ſ. Proculus. Vltimo scias, quod fiscus ex ℣
3 ctu suo non tenetur de euict. vltra simplum, etiam si duplum sit promissum. tex. est no. & sing ff. de iu. fisci. l. si procurator. in prin. habet etiam alia specialia in iuis vendi. quia non potest alienare, nisi precio soluto. & sic fidem non potest habere de precio. d. l. si procurator, ſ. fi. Item non potest alienare, nisi cum subhastationibus. ut d. l. j. ℣. de fide instru. & iure hastę fis. Item ratione partis totum alienat. d. l. j. ℣. de ali. re. fi. & qua ratione totũ alienat propter communionem, quam habet in re eadem ratione, licet sit posterior creditor in re, poterit alienare pignus. & ex precio anteriorибus creditoribus soluere, & residuum sibi tenere, & est text. ff. de iure fisci. l. res ſ. j. Item est eius priuilegium, ut ex venditione hęreditaris se exoneret a creditoribus, nisi in subsidium, ut in gl. Itẽ eius ℣ctus non tantum obtinet uim ℣ctus, sed etiã l. ut ff. de pub. l. Cęsar. & ℣. de do. inter uirum, & uxo. l. pe. & d. l. bene a Zenone. & si tempore ℣ctus non erat dominus, licet post ea efficiatur dominus, non potest retractare proprium factum, quia æquitas, & honestas non patitur, ut rem quam uendidit, euincat. vt ℣. ne fi. re. qu. ve. enim. l. j. & 2. lib. 10. Item eius priuilegio emens a fisco tenetur stare colono. ff. de iure fisci. q̃ non est in priuato, ut l. emptorem. ℣. lo. & ibi no. Sunt, & alia multa fisci priuilegia, quę ad nfm propositum non faciunt. de quibus dicam. ℣. de priui. fis. in tit.

ADDITIO.

2 ¶Non tenetur de euictio. Adde hic, quæ dicit, verum etiam si dupla sit promissa.
†Adde Bald. in l. fin. supra si aduersus fiscum & in l. 2. ℣. de communium rerum alie. & in rubr. ℣. de iure fisc. lib. 10. & Io. de Imo. in l. si vero. ſ. de viro. ff. solu. matri.

LEX II.

1 *Hæres a creditoribus hæreditarijs conuenitur, & non emptor hęreditatis & nume. 2.*
3 *Emptor hæreditatis, an cogatur suscipere actionem, & nu. seq.*

1 Ratio iuris. Primo duplex dictum ponit. secundo dubium remouet cum ratione. tertio rõe excludit, quę ℣ primum dictum facit secunda ibi, nam vt satis, ter
1 tia ibi, quamuis. †Hęres, & non emptor hęreditatis a creditorib. conuenitur hęreditarijs, & sic eis sat sfacere conuenit, nec ad satisfandum tenetur, nisi hac l. emerit. h. d. No. q̃ iudicium est dirigẽ dum ℣ obligantem, non ℣ successorem ex ℣ctu quantuncũque vniuersali. Item no. ex 2. rñ. q̃ emptor hęreditatis tenetur uenditorem seruare indemnem. Item ex 2. & 3. respon. no. simplicem debitorem obligatum de indemnitate non teneri satisfare. Item ex fi. no. q̃ pactum inter alios factum non confert tertio potestatem agendi. Oppo. q̃ tex. iste nos dimittat in obscuro, & incerto, non declarando quę sit ista ratio iuris, ℣ ſ. quibus. ſ. de no. codi. ℣
2 po. Sol. declarando. vt in j. gl. †Opp. 2. q̃ emptor teneatur iudiciũ pati. ut ff. de le. j. l. plane. ſ. qui rogatus. & ff. de fun. do. l. si maritus fundum. Sol. vt gl. quia illud in subsidium cum venditor non reperit soluendo. non aliaſ, ut hic. Opp. 3. quia emptor habet utiles actiones ℣ debitores hęreditarios. ut ℣. eo. l. emptor hęredi. ergo, & eℓ debẽt creditores utiles act. habere ℣ emptorem, & inuitũ, quia ℣riorum eadem debet esse disciplina. l. fi. ℣. de sen. pas. Sol. ut sequitur in gl. q̃ illud verum, nisi ratio esset diuersa, q̃ declara, ut ut
3 in ea. vsque ad fi. †Opp. 4. cum gl. seq. q̃ uenditor non possit conuenire emptorem, quia nemo experitur sine actione. l. quoties. ſ. item si pro temporali. ff. de admi. tuto. Sol. quod hic habent actionem ex vendito, vel act. neg. gest. ut ff. eo. l. 2. ſ. fine. & ff. de procu. l. licet. ſ. ea. Et prima pars vera, ut d. l. placet. non secunda, quia ex
4 necessitate proprię obligationis soluit. †Opp. 5. q̃ satisdare teneatur. l. in omnibus. ff. de iu. Sol. primo, q̃ hic de satisdatione alia, q̃ ibi, quia hic de iuscipiendis ac. quę non præstanī. ibi de conseruatione indemnitatis, q̃ pstatur. hęc non est bona, vt patebit ex tertia solu. Sol. q̃ hic non petitur ex iusta causa: ibi sic. hęc nõ est bona, quia supponit, q̃ in contra. peti possit satisdatio, q̃ est falsum. Ideo glo. hic. & in contra. soluit tertio, q̃ satisdatio nõ prestatur, ut hic: sed cautio sic, ut ibi. Et ex hoc no. quod ex quo ad satisdandum non cogitur, non tenetur dare fideiussores. nec pignora, qa quolibet modo quis dicitur satisdare. ff. de consti. pecu. l. promiſſor. ſ. qui constituto. & ibi no. Et ratio est, quia difficile est interuenire fideiussores. ff. de iudi. l. 2. ſ. pe. & graue est, & etiam damnosum pignora dare. ideo ad neutrum arctatur. sed ad simplicẽ cautionem sic. Sed dicet prouectus, ad quid est vtilis hæc cautio, cum & sine ea conueniri possit, ut hic, & in l. 2. Respon. quod vbi prius habet solum ac. ex vendito. nũc habebit ex stipulatu, & tunc, vbi actio ex uendito datur demum sol. facta. erit enim hæc cautio de soluendo creditoribus cum hypotheca bonorum, quia hæc non est grauis, sicut pignora dare. & de hoc fiet instrumentum publicum, ut probatio non deficiat. Et hoc vult gl. in l. 2. in prin. ubi nec cogitur. in fi. glo. magne. ff. sol. mat. quę sic intelligit dictam l. in omnibus. Sed, an pœna debet adijci, dubitari potest, propter no. in l. ex ea parte. in princ. ff. de verb. obli. Et veritas est, qđ non, quia hoc esset contra mentem contrahẽtium, nec est de natura contractus, secundum Oldra. & pro hoc accedat, quod not. glo. in l. 2. in fi. ff. qui satisd. cogan. quod autem dixi, q̃ non cogitur dare fideiussores, est verum, nisi incipiat bona sua dilapidare, uel aliter sit suspectus, qa tunc satisdare tenetur fm Cy. in l. si credito

ges.ff.de pritti.cred.nisi sit debitor ex vltima voluntate, quo casu inquit ipse recurrendum esse ad l.j.vt in posl.leg. Sed Bal. hic dicit, vbi est suspectus de dilapida.bona sunt sequestranda, & alienatio prohibenda.ar.ff.ad Trebe.l.Imperator.& ff. de pollicit.l.de pollicitationibus. & ff.de re.iu.l.fi.in fi.& q̃ no.Iac. de Raue.j.de iure deli.l.vbi.quod mihi placet.quia ex sola satisdatione q̃ dilapidantem non esset plene prouisum. In alia suspicione procedit.

5 l.si creditores. & dictum Cyn.†Opp.6.q̃ vltimam partem,q̃ inutius emptor cogatur suscipere act.vt §.de pac.l.2.Sol.q̃ sponte p̃t, vt ibi:sed inuitus non cogitur.intellige,q̃ sponte non p̃t a prin. sed postquam susceperit,cogitur implere,vt plenius ibi dixi.Oppo. septimo,de l.præce.Sol.vt in medio gl.seq. q̃ ibi speciale in fisco. Opp.8.ad idem de l.hæredi.ff.de don.Glo.dat quatuor sol.Vna, q̃ speciale est in donatione pp libertatem donantis. Alia est, qđ a creditoribus cogi non potest,vt hic:sed a venditore,vel donatore sic,vt ibi,& ar.huius l.in 1.respon.& non simpliciter, & præcise,sed eatenus,vt defendat,vel interesse præstet.& per act. præsc. verbis.vt ibi.Et q̃ ex tacito pacto oriatur actio præscript. verbis, non habetur alibi,quam ibi.& ideo illa l.est in hoc notanda. Sed quia illa l.non dicit,q̃ causatiue cogatur,ideo gl.3.dicit,q̃ a creditoribus nullo modo compelli potest:sed a venditore, & donatore sic,& præcise.ut ibi.ff.de ope.no.nun.l.fi.pulatio.§. fine.Ista nõ vr mihi tuta,quia i obligationibus facti succedit obligatio ad interesse.l.stipulationes non diuiduntur.§.Celsus.ff.de verb. obl.tõ forte glo.solu.quarto,q̃ aut consentit satisdare creditorib. & tũc non compellitur defensionem suscipere, vt hic aut consentit respondere in iudicio creditoribus,& tunc compellitur, vt ibi. Ista solu.meo iudicio diuinat in q̃. quia ibi de nulla conuentione expressa apparet,tñ ipsa est singulariter no.quia ex ea habes, quod ex clausula, quæ frequenter apponitur in q̃ctu venditionis, videlicet,q̃ promittit venditor,& si lis moueatur emptori, pro eo recipere defensionem,& in se litem transferre, &c. potest præcise venditor compelli ad suscipiendum iudicium,q̃ est no. Quid igitur dicendum?puto,q̃ aliquæ solut.debeant simul iungi, vt dicamus,q̃ a creditoribus non possit compelli,vt hic.& idem probatur in q̃rio,sed a vẽditore sic,cum expressim est factum pactũ: & idem si nullum expressũ sit pactum,quia tacitum inest. ff.e. l.2.§. sicuti.& §.fine.& in d.l.hæredita.& ratio est,quia pacta iuxta cõtractum apposita,vel quæ insunt,vt vestita cohærentia q̃ctus producunt actionem.l.in bonæ fidei.& l.petens.§.de pac.Et ideo nõ facio differentiam inter venditorem,& donatorem,quicquid voluerit hic vna sol.quia hæc ratio locum habet in utroq;.& ex pacto sic vestito,comperit præscriptis verbis actio,vt dictis ll.& antiqua informata,si sit aliqua,& talis,quę informari possit.vt ff. de pac.l.iurisgentium.§.quinimo. Sed quia nulla potest formari in donatore.ideo sola actio præscrip.verbis ei competit.vt d.l.hæredita.hic vero daretur etiam ex vẽdito informata.Sed an per eas, vel earum aliquem possit agi precise,vt defendat,dubitari põt.& glo.ponit vnam notabilem determinationem, quam Cy.vr seq.

a Ego autem nõ approbo,nec improbo.[a] Sed eam tene cordi. Op. 9.ab extra,quia emptor hereditatis est successor vniuersalis.ergo iure hæredis põt conueniri.ff.ad Treb.l.1.§.1.Sol.ibi in fideicommissario vniuersali,quia autoritate Senatusc.Trebelliani ponit in totum loco hæredis; hic autem tñ habet autoritatem q̃hentis.

ADDITIO.

a ¶Nec improbo. Adde,quod contrarium illius tenuit Bart. in l. hæreditatem. ff.de donat.

LEX III.

Nominis. Inuito, & ignorante debitore, potest quis actionem suam cedere. h. d. Aliud in delegatis,vt infra not.l.prima,quia illa requirit repetitionem prioris cõtractus.vt in gloss.

LEX IIII.

1 *Deceptus in contractu illum implere non cogitur.*

1 Qui nondum. † Deceptis in q̃ctu dolo aduersarij non cogitur illam implere.h.d.glo. Oppo.de l.1.in fi.ff.de act. empt.Sol.quia hic incertus,ibi certus,

a & in dubio præsumitur incertus hæres[a] de viribus hæredi. argu.l. qui in alterius.ff.de reg.iur.Et etiam,quia hæreditas sui natura p̃tinet commoda,& incommoda,nedum apparentia, sed etiam latentia.ut dixi in l.quod fauore.§.de leg.Quod secus est in aliis rebus, vt j.de rei ven.l.quisquis.Et ita dicit,hic notabiliter glo.Quærit glo.quare non compellatur implere.dic,vt in ea. Vltimo attẽde,quia hic videtur calus,quod ex venditione dominis non transferatur vtilis,nisi cedatur:cuius contrarium est veritas.ut j.cod.l. ex nominis,in fin.Sed huic l.respon.quod ibi contractus erat nullus.ut in glo.vel si aliquis,dic, quod hic de mandato, & cessione directarum loquitur.

ADDITIO.

a ¶Præsumitur incertus hæres. Adde de hoc dicto Bart. plene,in auth.sed cum aestator.j.ad l.falc.

LEX V.

1 *Mandatarius vice fungitur mandatoris.*
2 *Cessio directarum, quare dicatur inutilis.*
3 *Mandatum quo ad exercitium directarum quare non sit necessarium.*
4 *Vtilis,an transeat per emptionem.*
5 *Gabellam vendens,an teneatur ad illam ementi.*
6 *Vtilis & directa,an sint duæ actiones in substantia diuersæ.*

Emptor Emptor hæreditatis ex mandato act. habet directas,quas concipere debet in personam mãdantis:& ex sola emptione habet utiles.h.d.d.† No. q̃ mandatarius vtitur iure mandatoris,licet ad utilitatem suam sint sibi mandatę actiones.Item,no.q̃ emptione hæreditatis transeunt utiles sine cessione.Et ex his no.tertio,q̃ ex mãdato,uel cessione actionis facta ei,qui iam habet vtiles,non transit nisi exercitium directarum.Oppo.1.q̃ non fungatur uice mãdatoris,quia functio est loco alterius surrogatio.ff.si cer.pe.l.2.§.1.sed per mandatum.ac. non surrogatur mandatarius loco mãdantis,quod patet,quia no mine mandantis agere debet,quia actiones sic sunt ossibus mãdantis affixæ,q̃ ab eo separari non possunt.ff.de pœn.l.quis ergo casus.& ff.pro sol.l.3.So.q̃ quis fungitur loco alterius dupliciter, quia q̃nque simpliciter,vt in q̃rio.q̃nque fm quid,& respectiue, vt hic,nam hic fungitur in exercitio directarum, non ut in eum directe transeant,quia non possunt.d.l.3. ideo has directas intentat nomine mandantis.ut in gl.sed ad vtilitatem suam,quia emerat hæreditatem.l.qui stipendia.§.de procura.hinc est, quod gl.2.

2 dicit hic,q̃ in his directis est procu.in rem suam.†Opp.2.cum gl. 3.iux.fi.quod hoc mandatum,& cessio directarum sit inutilis.cũ absque cessione ex q̃ctu ei competat vtilis,vt in fi.huius l.Respõ. glo.fateor,præterquam in casu,in quo hæres ex suo facto sibi q̃stuisset ac.nam illæ non transferũtur etiam utiles per q̃ctum emptionis.Et est rõ,quia non erant in hæred.& ideo oportet, q̃ illæ speciaIiter cedantur.Et inducit glo.simile de rest.hære. &c. ff. ad Treb.l.si hæres pecuniam,q̃ no.Audiui tantum vnum do.dicentem alias,q̃ non vr sibi,q̃ cessio directarum facta habẽti utilem debeat esse sine aliquo effectu,quasi i. videatur verbis imposita. l.2.j.cõ.de leg.Ideo dicebat,q̃ tunc directæ remanebant inanes in persona mandantis.Nec obst.l.3.j. de no.quia dicebat illam locum habere,qñ ceditur utilis non habenti,ita,q̃ directa remaneret forris apud cedentem, nisi interuenerit unus de illis tribus casibus ibi positis,secus si directa cedatur habenti utilem, quia tũc

3 cedenti interdicitur eius exercitium, & transferrur in cessionarium.Quod est notabile dictum.ideo cogitabis.†Opp.3.ab extr. q̃ hic mandatum ẽt quo ad exercitium directarum non sit necessarium,quia ex quo iure aliquod ius alicui quis concedit, vr illũ absque aliquo mandato facere procuratorem suum. si.iusti.quẽ ad.ca.l.1.in fi.& ff.de ope.no.nun.l.j.§.fi.Sol.fm Bal.q̃ illud verũ, qñ is cui conceditur ius in re tenetur ad custodiam rei ipsi concedenti.ut ibi.sed in casu nostro emptor ad hoc non tenetur, licet ius habeat in re,quia vtilem act.An autem qui custodiam tantũ habet,& nullum in re dicatur mandatum habere a dño, dicunt Doct.q̃ non,per l.cum plures.ff.loc.& l.fi apes.§.item constat.ff. de fur.sed vide,q̃ alias dixi in l.manifestissimi.§.sed cum in secun

4 da.j.de fur.†Opp.4.l.cum glo.fi.q̃ utilis non transeat per emptionem,quia tunc sequeretur, q̃ ante traditionem rerum illas vendere non possit,quia in iurium cessione, qui prior est tpe potior est in iure.ff.de leg.2.l.qui duos.sed hoc est falsum, quia illas põt alteri vendere,& tradere,& ille cui prius tradidit,potior est. ut j. l.seq.ergo,&c.Sol.ut gl.quæ vult,q̃ utilis,quę transit per emptionem hæreditatis,transeat q̃ debitores,& q̃ extraneos.& q̃ possessores rerum ipsius hæreditatis,& in illis potior sit,cui prius cessio est facta,ut in q̃.sed q̃ ipsum uenditorem rerum hæreditariarum possessorem nulla transit utilis.& ideo, quia remanet dominus, potest ante traditionem vendere,& tradere alij.& ille potior est, ut in l.se.quod no.Quare autem nulla transit utilis q̃ ipsum uenditorem,est ratio,quia ex quo habet directum dominium,& possidet,preuenisse vr in exigendo, & sic utiles actiones remanent inanes.ut ff.de no.l.4.& ff.ex qui.cau.ma.l. si is cuius. Ideo q̃ ipsa tempore venditionis possidentem nulla transit utilis.& hoc vult dicere.gl.Sed hęc ratio preuentionis non est bona,ut patebit,ex seq.Ideo quęro,quid si tunc,nõ possidebat,& postea incępit possidere,an tunc utilis possit q̃ eum intentari,& vr,quod non:sicut nec q̃ ẽm emptorẽ,qui tpe venditionis,non possidebat.ut in seq. In contrarium vr casus.ff.de rei uẽ.l. si culpa.2.respon.& hoc verius,ut notat Dy.in c.pro possessore.de re.iur.li.6. & est ratio, qa isto casu rei ven.utilis iam habuerat sua essentialia principia, & sic erat formata,& in esse producta emptori. & sic transit contra quemcunque incipientem possidere, etiam si habeat directum dñium,quia utilis rei uendi.prefertur directo dño,sed in casu gl. in l.seq.nunquam fuit formata,ideo contra dominum non com

5 petit,nec contra secundum emptorem.hęc sunt notanda.†Et ex

a his dicit Bal.quod si commune vendat gabellam salis,[a] & postea commune emit sal, propter quod gabellator petit a communi gabellam:commune vero dicit,se non teneri,quia non vendidit nisi quod ius habet.ff.de contrah.emp.l. qui tabernam. sed contra seipsum non habeat ius exigendi gabellã:ergo illud,non vẽdidit,&

ADDITIO.

a †Si commune vẽdat gabellam salis.Adde de hoc quæsito vltra ea, quæ hic no. Bal.per ipsum allegatum.nu.4.vers.& hæc faciunt ad quæstionem quod no. Bar.post d.Iuum.Rayn.de Forli,in l.licitatio.§.fiscus.& ibi posui.in addi. ad ipsum poli Ale.ff.de proba.

dit,& dicit ita determinari per Dy. & Ray. ff.de public.l.licitatio. §. fiscus. & hoc per illum tex. & idem tenet ibi Bart. Quæro primo,an exceptiones, quæ obstant venditori, obstent mandatori. Respon.glo.q̃ sic,quod est verum agenti directa, vt in hac gl. In agente vero vtili,dic vt dixi in l.qui stipendia.§.de procu.Quæro, an per mandatum directarum extinguantur vtiles;dic quod non,

6 quia exercitium tantum earum transit,& non proprietas.†Quæro,an vtilis, & directa sint duæ actiones in substantia. Respon.gl. q̃ non, sed vna, & quod vtilis, & directa sunt qualitates, & accidentia,quod no.sed vide quod plene dixi in l.j.§.de act.& oblig.in 6.q.Quæro,cum glo.fi.an si emptor postea alteri vendat,an in secundum emptorem transferatur vtilis, ita q̃ non remaneat penes primum,& dicit glo.& bene,quòd transferrur ita,quod nihil penes primum remaneat.l.j. §.de illo. & l.ex asse. & ibi not. ff.ad Trebel.Et sic habes,q̃ vtilis nullam radicem emittit. Salyc.

LEX VI.

1 *Prior in possessione,& posterior in titulo prior,in solo titulo præfertur.*
2 *Dominium sine traditione ex vniuersali contractu transfertur.*

Qui tibi. Ex sola venditione hæreditatis dominum rerum possessarum nõ transfertur, ideo non prohibetur illas alteri vendere, & tradere, licet teneatur ad prioris

1 emptoris interesse.hoc dicit. † Not. quòd posterior in tit.si prior est in possessione,præfertur ei, qui prior est in solo titulo, vt hic, & supra,de rei vend. l.quoties. & vide quod ibi dixi. Opponitur, q̃ primus solum habens titulum præferatur, quia in eum transiit vtilis, vt l.proxi.præcedẽ. in fi. sed vtilis præfertur directæ, ff.si ager vectig.l.j. §.qui in perpetuum,ergo,&c. Respon. glo. vt dixi §.l.proxi. sed Pet.& Cy. dicunt, q̃ illa solu. non apparet ex dictis ibi in gl. ideo sequendo vnam suam erroneam opi. ipse negauit, & falsum esse dixit, q̃ ex sola venditione hæreditatis, vel nominis transferatur vtilis, sed male dixit,vt §.l.proxi. & j.cod.l.fi. & l. certi.& plene dixi §.de act.& oblig.l.j Dic ergo,q̃ sol.apparet ex ibi dictis,videlicet,vt vtilis transferatur, quando venditori ac.cõpetit,sed contra seipsum nulla actio tunc competebat, ergo,&c. & si contra alium actio competisset, & dominus in directa præuenisset,& exegisset, illa vtilis formata contra dominum, & hæredem intentari posset, dixi §.l.proxi. quod dixi in personali non esse cessa. l.3. infra,de no. quia personalis efficitur inanis, nec se-

2 quitur fundum,sed realis sic concomitatur possessorem. †Oppo-

a nuntur ab extra,[a] quod ex vniuersali contractu transeat dominium sine traditione. ff. pro soc. l.2. Solu. q̃ speciale est in societate,quia vnus alteri videtur possidere,vt sit plena, & perfecta societas,& an in vniuersalibus ex solo titulo transferatur possessio, vide quod dixi in l.traditionibus. supra,de pact. Quæro, vendidi hæreditatem vni,& postea eandem alteri, quis eorum est potior in hoc iure. Respondeo, cui prius est vendita, quia in iuribus, qui prior est in titulo,potior est in iure, ff.de legat.j.l.non quocunque. §.qui Caium.& de lega.2.l.qui duos. Salyce.

ADDITIO.

a †Opponuntur ab extra. No.casum pro gl.quæ allegatur pro singulari in l.j. § j. ff.de usuca.pro don.alium tex.& Bal.in l.3. infra,de his, qui a non domino. ma.& vide aliam gl.& ibi Ang.in l hæreditas.infra,de pac.conuen.

LEX VIII.

1 *Vtilis, personalis, & etiam hypothecaria vtilis nomine vendito transferuntur.*

Ex nominis. Venditio nominis facta per creditorem non transfert rerum obligatarum, vel

1 debitarum dominium,sed ad illas agit vtili act.hoc dicit. †No.q̃ vendito nomine transfertur nedum vtilis personalis, sed etiã hypothe.vtilis;concor.§.de act.& oblig.l.si insolutum.& l.si a creditore.& quę ibi dixi potes hic repetere.& vide etiam quod dixi in l.seq.in j.q.Opp.gl.q̃ imò dominium pignoris transferatur,vt Instit.qui.ali.licet. §.j. Sol.ibi non vendit nomen,sed ipsum pignus.

LEX IX.

1 *Generaliter si quid dicatur,generaliter intelligi debet.& nu.6.*
2 *Hypothecaria,an possit cedi sine personali.*
3 *Actio iniuriarum,an possit cedi.*
4 *Cessio,an valeat,qua cedo tibi rei meæ vendicationem,quam possideo.*
5 *Dominium vtile, an transferatur, si rei vendicatio contra tertium possidentem cedatur.*

1 Certi. Sicut per venditionem personalis transfertur vtilis, ita per venditionem realis.hoc dicit. † Not.q̃ gene-

a raliter dictũ,est generaliter intelligendum[a] in omni casu, in quo est eadem ratio. Quæro primo,de ratione dubitandi. Respon. vt in glo.2. Opp. q̃ nomen act.non contineat ac.in rem, sed in personam tantum,vt ff.de act.& oblig.l.actio.in si solu.vt glo.3.quia

2 actio sumitur late,& stricte,& strictissime †Quærit glo.an hypothe.possit cedi sine personali. Et respon. quòd non,quia accessorium non potest transire sine personali principali, cum vtrunque penes eandem personam, & non diuersam debet esse, vel interuenire. ff.de fideiuss. l.fideiussor obligari. Item, quia sequeretur absurdum,quia si cedens ageret personali, cessionarius perderet hypoth.Ista secunda ratio modicum valet,per l.3.infra,de no.nisi dicas,quòd illa loquitur de eadem, quæ est cessa. & non diuersa,vt hic. Sed attende,quòd glo. tenet contra istam in l.vsucapio. j.de pig.vbi dicit,q̃ hypothe. sine personali potest cedi debitori,

vt ibi no.glo.vltra medium,in ver.est ergo consilium,&c. Dy.dixit, quòd debitori cedi possit, vt in glo. contra non extraneo, vt hic. Et quod possit debitori, tenent communiter omnes, sed de extraneo dubitatur. Et fuerit aliqui,qui dixerunt,quod si actum est,q̃ personalis nullo modo transeat,tunc cedi non potest hypo. Si autem hoc actum nõ est, sed simpliciter hypothecaria est cessa,tunc tenet cessio, quia,& personalis cessa videtur, quia, q̃ vult vnum,videtur velle & illud, sine quo illud non potest habere effectum,ff.de procur.l.ad rem.& l.ad legatum.& ff.de acquirẽ.hęred.l.illud.Et dicunt,q̃ glo.hoc vult,ff.famil.ercisc.l.si pignori.in glo.magna.Sed meo iudicio illa glo.potius vult oppositum,licet sub dubio forte, quàmuis postea arguat in oppositũ, & ita est tenendum, quia ad alium finem tendit vna, & ad alium alia. ff. de euict.l.si cum venditor.in prin.& hoc tenet Spec.in tit.de cess.§.j.ver.quid si cessit hypothe.& ita communiter tenent Doct.Et sic stat dubium primæuum, an possit cedi extraneo. Cy. dicit, q̃ vbi esset reperire casum in quo hypothe. sit sine principali, tunc hypothe.potest cedi, non alias, vt in casu l. non intelligere. j.de lui.pig. Adde, & in casu, l.si habes pecuniam. & l.debitor. ff. ad Trebel.& l.si ex sextãe.§.latinus.ff.de exce.rei iud.Ego puto sic dicendum,aut ceditur extraneo,cuius non interest ratione alicuius personalis act. quam habeat, & tunc cessio non tenet, quia actiones sunt inuentæ propter interesse,& hypo.est inuenta propter debiti tuitionem, & faciliorem exactionẽ: aut ceditur ei cuius interest ratione obligationis,quam habet contra eundem debitorem.& tunc distinguo, aut illa fuit quæsita per eum, qui hypoth.cedit,& sic ad illius personalis defensionem, & tunc ei cedi potest,d.l.si ædes pecuniam.nam ibi illa vtilis,quę transit in fideicommissarium,authoritate senatusconsulti Trebelliani, siue hypo.transiuit.Aut illa personalis nõ fuit quæsita per cedentem per seipsum,& tunc stat dubium nostrum.Et vr,q̃ possit,quia personalem reperit,cui accedit. In cõtrarium facit,quia ab eadem persona,non diuersa hæc accessio procedere debet; puto, q̃ cedi nõ possit,ut transferatur vtilis,& si transfertur,non est duratura,nisi vsquequo cedenti satisfiat de sua personali,cui cohæret, vt voluit dicere illa glo.Sed,an possit exercitium directę mandari ad illius vtilitatem,ita quod procurator in rem suam fieri possit,tenet Bal. q̃ sic,quia hoc exercitium substentatur in substantia act. quæ est apud cedentem,licet utilis nõ sit apud cęsionarium.Ego fateor, q̃ exercitium directæ potest mãdari, ut procurator simplici, sed non, vt in rem suam, quia hic supponit ad aliquod commodum transferri,cui naturaliter hæc hypothecaria debet cohærere;non enim cohærere potest alteri obligationi, qua pars consenserit a

3 princ. † Quæro secundo,an actio iniuriarum possit cedi. Et dixit Ioan.quod non post lit.contest. quia facta litigiosa, nõ ante,quia tunc non est ad hæredem transmissibilis.ut ff.de iniur.l.iniuriarũ, & per consequens non est cessibilis ut l.si ex pluribus.ff.de admi. tut. Glo. uero hic sentit contrarium, & expressius ff.eod. l.si nemen,& in d.l.iniuriarum.& hoc tenet hic Cy.& idem Bar.in d.l. iniuriarum.Et respon.ad contra.q̃ illud,quod non est transmissibile simpliciter, nõ est cessibile. Secus si aliquo casu possit transmitti,ut actio iniuriarum post lit.cõtest.Bal.dicit,quod si ista opi. est uera, sequeretur, q̃ ex pacto, seu ex contractu cessionis daretur actio iniuriarum,quod est impossibile, ut ff.de pact.l.si unus. §.pactus.Ideo dicit,q̃ opi.Ioã.est uera,quo ad utilem ac.quę orit ex cessione,sed quo ad exercitiũ directæ,uerum dicit gl.Ego sto cũ gl.& aliis Doct. qa non est uerũ, q̃ nascatur ex cessione actio iniuriarũ, quæ utilis nuncupatur, sed ex antecedenti iniuria nata est,quæ nunc transfertur,& per deriuationẽ utilis nuncupatur.Et pro huius declaratione unde,quod dixi §.de actio.& obli.l.j. in 6. & 8.q. Sed dubitari põt, an si is,qui cessit act.iniuriarũ,moriat̃,re integra,finiat̃ cessio. Et dic q̃ sic,qa actio a qua derivatur recipit,est extincta,& per consequens quælibet eius influentia;nã suspenso fonte,suspendantur,& per consequens rivuli.ut j.quando quoc.

4 non est nec.l.si ut q̃ponis.& ar.ff.de pig.l.lege uectigali.†Quæro tertio,ego possideo rem meam,& tibi cedo rei uendica.an tenet cessio.Gl.notanter distinguit,aut dixi,cedo tibi actionẽ mihi cõpetentem,& non valet cessio. Secus si dixi competiturã,qa tunc valet,ut spes act.est tunc cessa; unde cum desinam possidere, incipiet cessio utres habere.Sed Cy.in l.j.§.de ali.iu. mu.cau.fac. secutus Pet.dicit,q̃ dominus, & possessor habet rei uẽd. causalem, licet non formalem, & ideo attẽta causali tenet, q̃ cessio teneat, licet per uerba præsentis temporis loquatur.Sed teneo glo.quia quælibet actio est separata a sua causa,l.licet.§.ea.ff.de procu.Itẽ, quia ei non conuenit aliter diffinitio act. de qua Instit.de act.,in prine.Vnde non est uerum,q̃ sit dare rei uendi.causalem, ut plene dixi in d.l.j. de ali.iu.mu.cau.fac. in j.parte. l. & pro glo. bene facit,l.qui tibi.§.eod. ubi patet,q̃ illæ actiones transeruntur,quæ sunt formatæ,& non aliæ.Verum tamen not.& signa gl.propter significata istorum uerborum,quę frequenter apponuntur in instrumentis,si talis uendidit,& cessit omnia sibi cõpetentia,& cõpetitura,ut de his habes p Bar.ff.de uerb.obliga.l.eum q̃ Romæ. §.duo

ADDITIO.

a ¶Intelligendum. Adde D.Soci.consi.22.incip.ex his,quæ superius.uer.nec obstat,circa medium,in j.parte.

9 §.duo fratres. †Quæro quarto,ab extra,an cessa rei vend.ꝯ tertiū possidentē,trāsferat vtile dñium. Dy.in c.ꝑ possessore.de re iud. lib.6.tenet ꝙ non.Cy.hic vr̄ sentire,ꝙ nō immediate ex cessione, sed quod transferatur ex l.& sic sit datiuum.Dn̄s meus in l.traditionibus. s̄.de pact.in quadā dist.quam ibi in j.q. 2.partis recitaui, tenet,ꝙ ex cessione trāsferat vtile dñium. Ego autē illā q.exami-
6 naui latius in l.j.s̄.de act.& obl.in vlti.qōne.& dic,vt ibi. †Vltimo gl.colligit, ꝙ generaliter dictum a lege, vel a testatore,vel a contrahente, generaliter debet intelligi. Sed oppon. de quibusdā ll. & non sol.sed circa primum de l.dic,ꝙ si lex generaliter loquens per aliam l.distinguatur,vel limitetur, tunc secundū illam dēt distingui,& limitari,l.quæsitum.ff.de testi.& no.in l.de precio.ff.de pu.Et idem si habet rationem secum annexam,quia s̄m illā limitatur,& restringitur,ff.de iure patro.l.adigere.§.q̄uis. siue ratio sit scripta,vt ibi,siue non;duntamen de ea cōstet, arg.eius, quod no. j̄.de interdic.l.j.& arg.ff.de excus.tut. l.scire oportet. §.sufficit. & quod no.Dy.in c.fi.de reg.iur.lib.6. alias standum est generalitati,l. In testatore idē dico, vt stetur verbis generalibus, nisi vel ratio annexa,vel quid aliud restringat.ff.de lega.2.l.cū pater. §.dulcissimis.& ff.de ann.lega.l.fi.§.cui dulcia.vel nisi aliter constet de mente contrahentium,vt j̄.de fideicō.l.cū virum. In contrahente dic idem, nisi verba generalia restringantur ex causa, per l. vel eius mentem,vel aliquam bonam rationem, vt in ll.allega.in glo.

LEX VII.

Postquam eo. Nomina debitorum possunt obligari,& vendi,& ex venditione nominis transit non solum personalis,sed etiam hypotheca.vtilis.h.d,No. ꝙ trāslato principali trāsfertur accessoriū; cōcor.s̄. de act.& obli. l.si insolutū.& l.si a creditore.& vide quod ibi dixi,Barth.de Saly.

Quæ res vendi non possunt, & qui vendere, vel mercari vetantur. Tit. XL.

¶Continua Rubricam, vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Principi deputata ,nullus sibi assumere debet.*
a Fucandæ. [a] Nullus priuatus potest de colore purpureo tingere,nec mercari, nec etiam vellus muricis vendere sub pęna
1 capitis,& publicationis bonorū.h.d.†No.ꝙ nullus debet sibi assumere signa, testes, vel colores Principi deputatos; concor. j̄.de vest.ebolo.l.tēperēt. Est enim signum superbiæ,quæ mouit Luciferum,qui voluit occupare sedem altissimi,ideo merito puniendi, vt hic. Item not. quòd colores excellentissimi reseruari debent Principibus suis,dominis,& maioribus.Glo,vide per te.

ADDITIO.

a †Fucandæ. Bal.hic,nu.50.uer.unde hæc sunt.dicit hanc l.eo.in arg.ꝙ non licet alicui accipere signum, quo utitur aliquis mercator magnę famę, uel bonus artifex,de quo per Bar.infra,de insig.& armis.& in l.ad testium §.si ab ipso.& ibi Ang.Imo.& Pau,de Cast.ff.de test.Bal.plene in q.inci.accusatus.de ui.Io.Fab.Insti.de testa.§.pn̄t.& Ant.de But,in c.dilecta.ad fi.extra,de exces.pla.

LEX II.

Comparandi. Non poterāt priuati olim emere sericum a barbaris, hodie ꝑ Venetos, nec Ianuenses seruatur, sed forte olim erat modica copia, hodie magna.

LEX III.

Quia non. Non licet frumentum publici canonis alibi, quàm in locis ordinatis emere.hoc dicit.Nota, quòd vbi commercium damnatum est, pariter punitur emptor,& venditor,quod est not.

LEX IIII.

1 *Emens a non domino,vocatur prædo.*
Ne frumentum. Frumentum exercitui missum non potest quis emere sub pœ-
1 na hic subiecta.h.d.†No.ꝙ ementes a non dño,seu a non habente potestatem,prædones appellantur, lato sumpto vocabulo. Itē no.quòd viliores,& plebei in pœna personali grauius puniuntur, quàm nobiles,seu honestiores;vnde not.illud verbum,honestiores. Item not.ex glo. ꝙ pœna capitalis diuersimode accipitur, & tamen vbi de modo non declaratur, in mitiorem modum interpretatur. Gl.opp.de l.presbyteri. s̄.de Episc.& cler.dic,vt ibi dixi,

Quæ res exportari non debeant. Tit. XLI.

¶Viso, quæ res prohibeantur vendi etiam inter subditos imperij, nunc annectit, quæ prohibeantur ad barbaros transferri, & quod dicit de barbaris,intellige de hostibus.

LEX PRIMA.

1 *Liquamen ad barbaros nemo transferet.*
1 Ad barbaricum. †Nullū liquamē potest trāsferri ad barbaros,quantuncunq; modicū, etiā cā degustandi. h.d. ꝙ est argumentū, vt prohibitus portare extra
a districtū nō possit portare ēt gustandi causa, [a] sed hic loqtur, qn̄ ad hostes, ideo non extendendum,

ADDITIO.

a †Etiam gustādi causa.Tu uide de hoc ultra no.per Bal.hic notata in c.& si quæstiones.& ibi signanter, quod no.And.Barb.extra,de simo.

LEX II.

Nemo. Non licet vendere arma hostibus populi Romani, nec eorum legatis sub pœna capitis, & confiscationis bonorum.h.d. No.hic species armorum.Item no.quòd
a proditor [a] patriæ est, qui hostes iuuat aliqua specie armorum.

ADDITIO.

a †Proditor. Adde quis dicatur proditor per Bart.in l.seruum.nu.j.& quod ibi posui in addi.ad ipsum, post Ang.& dixi etiam ibi in apost. ad Iac.Rebuf.in apost,in uer.delinquunt.C.de dela.lib.10.& eundem Bart.in l.respiciendū.§.delinquūt aūt.ubi plene ꝑ Ale.ff.de pę.& Fel.in c.j.post prin.ext.de homi.

De eunuchis. Tit. XLII.

¶Continua,vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Castrans aliquem,vt homicida capite plectitur.*
Si quis. Faciēs quem eunuchum punitur capite, & tam seruus, q̄ locus confiscatur, vbi sciente domino eunuchus efficitur. h. d.
1 †No. ꝙ castrans aliquem punitur, vt homicida, licet in aliquo loco castrati sint cariores, vt l. si duobus. j̄.com.deleg. & hoc, quia ponuntur ad custodiam mulierum, vt eunuchus Reginæ Candacis, de quo in Actibus Apostolorum.Vnde scias,ꝙ Arist.dicit,quod oē animal castratum magis efficitur mansuetum.Item no.ex ista l.coniuncta,cum seq.quod ll.Imperiales non ligant,nec pœnam inferunt extra Romanū Imperiū,&c. Item no.illa verba,sciente domino, ex quibus collige,ꝙ in ignoran.locus non publicatur, quod facit ad ea,quæ dixi in l.j.s̄.vt nemo priua.& j̄.de his,qui la.occul.l.j.

LEX II.

1 *Lex Imperialis suos subditos,vbique punire potest.*
2 *Tabellio instrumentum de contractu vetito,faciens punitur.*
Romanæ. Subditi Romano Imperio in loco nullo possunt fieri eunuchi, nec facti in aliquem alienari,pœna capitis imminente contra faciēti,& tabellioni,qui instrumentum alienationis conscripserit. Barbari autem Romano Imperio nō subiecti, & extra Romanum Imperium eunuchi fa-
1 cti,vbiq; possunt vendi.h.d.†No.s̄m Bal.quod lex Imperialis [a] pu-
a nit sibi subditos, vbiq; delinquētes ēt in territorio non sibi subiecto.Sed meo iudicio ista l.nō dicit hoc,sed solū pœnam imponit alienantibus,quod patet, qa in singulari numero dicit,pœna grauissima aduersus eos,q hoc,& nō dicit,hęc.Itē ista l.nō prohibet eunuchos fieri,sed de iam factis disponit, vt nō alienētur, & ideo soli alienationi pœnam imponit. Lex autē præcedēs,est illa,quæ prohibet, & pœnā imponit, sed illa restringit se ad factos in Romano Imperio, & hoc declarat, ꝙ facti in barbarico non dicantur facti in Romano Imperio, sic ista l.hæc non probat,tamē circa hoc vide,quę dixi s̄.de summa Trinit.& fide cathol.l.j. §.nunc
2 quæro.in 2.q.†No.ꝙ ēt tabellio faciens instrumentū de cōtractu prohibito,punitur ēt criminaliter;facit s̄.de sacrosan.eccle.l.iubemus.§.his tabellionibus.Itē no.ꝙ de contractu illicito,vel inualido non dēt solui gabella . Et not. ꝙ hic non tantum loquitur de octaua,quæ generaliter debetur de mercibus transportatis,vt j̄. de vecti.l.ex p̄statione. sed ēt si aliquid aliud receperit ꝑ gabella.

ADDITIO.

a †Lex Imperialis.Add: Soci.consi.202.incip.uidebatur primo uer. j.conclusio. in 2.parte.ubi hoc idem allegat,& firmat,

De patribus, qui filios distraxerunt. Tit. XLIII.

LEX PRIMA.

1 *Parentes,an possint suos alienare liberos.*
2 *Filius,an efficiatur fidelis per fidelitatem patris.*
Liberos. Parentes non possunt liberos alienare quocunq; tit.etiā pignoris.h.d.
1 †Cōtra hoc op.qa parentes pn̄t dare in adoptionē filios, & per adoptionē in alienā p̄tātem trāsferunt; vnde vr̄ obst. j̄.de adop.l.cū in adoptiuis. ff.in eo.tit.l.j.2.& 3. Sol.quod hic loqtur de alie-
a natione,ꝑ quā libertas impeditur, [a] ibi de ea ꝑ quā nō impeditur.
2 † Quæro, an per fidelitatem patris filius fidelis efficiat. Dicit hic Bal.quod nō, ꝑ hāc l. quod placet in tūc natis,sed in nascituris vr̄ contra

ADDITIO.

a ¶Libertas impeditur. Sed quid si pater offerat iudici filium decapitādum,dic, quòd potest,quo casu si facit,liberat eum a morte,& pœna mitigari debet: tex.est sing.in l.milites agrum,§.desertorem.de re milit. secundum eundem Salyc.in l.propter insidias. infra, qui accusa.non poss. & consuluit Ray.de For.in quæstione de facto, sed est similis tex.in l.qui eum uno. §.qui filium. & in l.non omnes.§.quòd in desertatione.eod.tit. & consuluit Pau.de Cast, apud Tarnisium,ut ipse refert in d.l.propter insidias. sed cōsilium eius non reperi in numero aliorum,& tenet Bar.Cæp.caut.j.

contra per l.2.j̄.de li.& c.li.vel forte,nec illi,nisi ex consuetudine aliud inducatur,cum ille casus sit specialis,sicut inducitur in agricolis,& censitis.hinc est,quod filij tunc nati,vel nascituri nouam fidelitatem,patre mortuo tenentur facere domino intra annum, & dic̄,si volūt habere rem,cuius cā præstatur fidelitas, & homagium,vt in titu.quæ fuit prima causa bene.amit.c.j.in princ.

LEX II.

1 *Pater quo casu filium vendere possit.& nu.seq.*
2 *Mater filium vendere non potest.*
5 *Filius a patre venditus,an dicatur seruus.*
6 *Filij ex filia vendita,an sint serui.*
7 *Filius,an plus teneatur patri,quàm filio proprio.*
Si quis. Propter nimiam paupertatem, & famis necessitatem potest pater vendere filium, & filiam, sed postea precio oblato, vel alio æque bono mancipio præstito, in pri-
1 stinam libertatem repeti potest.h.d. † Not.illud verbum,sanguinolentus,ꝙ exponens glo.dicit,ꝙ ideo sic dixit, ꝙ si aliter quàm casu famis pater cum vendidisset esset sanguinolētus, id est,capite puniendus,quod no.qa aliter nō ꝓbatur,l.& nimis esset grauis pœna; imò vr̄ ꝯ tex.l.j. j̄.de li.cā. Sed meo iudicio hæc expositio nō cōgruit huic literę,qa illud verbū iungit̄ vēditioni licitæ;ideo mihi vr̄ exponēdū sanguinolē. i.ꝯ sanguinis volūtatē: nā sanguis ꝯdicebat necessitati famis,,quæ venditioni assentiebat. Itē no.qđ ꝑcia ꝑterita nō attendunt̄,sed pn̄tia,vbi tractat̄ de re æstimāda,vt hic in lr̄a ibi,ꝙ pōt valere;nā nō loqtur de ꝑcio ꝑterito, sed qđ de pn̄ti valet. Quærit gl qd in pignore,dicit gl.ꝙ facilius cōceditur, & bene,ar.l.nō dēt.ff.de re.iu.Ex quo no.ꝙ ꝑ maioritatē rōnis fit
2 excessio l.a iure cōi exorbitātis. †Quęrit̄ qd in matre. Dicit gl.ꝙ nō pōt,qa tātā p̄tātem nō hēt,s̄.de trāsa.l trāsa.In ꝯriū facit l.ꝑcedēs, q̄ ꝓhibet vtrunq; sub verbo,parentibus. & sic in casu isto vr̄ permittere vtriq;,arg.s̄.de diuer.rescrip.l.j. Et quia ex isto verbo, comprehendi vr̄ masculus,& fœmina,dū dicit,si quis,l.pe.j̄.ad l. Cor.de sic.non enim hic fit mentio plus de patre,q̄ de matre, sed tene gl qa rō exaudiendi nō est hic. †Quæro ab extra,qd in auo. Dicit Cy.cogita. Bal.dicit,ꝙ nō pōt,qa ꝓuisio huius l.est ꝯ ius naturale.& qa hæc l.de patre loqtur,nō de auo,arg.ff.sol.mat.l.si vero.§.de viro. Quæro,qd si vult ꝑmutare filiū cum ꝑdio vnde recipiat victū; dic,ꝙ nō licet,qa hæc l.de venditione loqtur,arg.j̄.de prędi.cur.l.fi.lib.10. Itē, qa nō est omnimoda rō, cū necessitas famis dēt eē de pn̄ti,& talis, q̄ aliter euitari nō possit, & per quam alias pater fame periret;permutatio aūt cū prædio ista subesse nō
4 demonstrat,& si tunc subsunt,prędium ea non tollit.†Quærit gl. an propter aliam cām similem permittitur; dicit glo.ꝙ non,quia l.non cauetur. Sed hic attende,quia ista gl. sæpius allegatur,ꝙ in casibus exorbitantibus a regulis iuris non sit extensio de similibus ad similia, cuius contra.tenet glo.in l.ob æs.j̄.de prædi.mi.& multæ alię gl.possunt allegari, sed de hoc remitto ad ea,q̄ dixi in l.illud.s̄.de sacrosan.eccle.& plenius in l.2.s̄.de noxa. Tamen pro clariori responsione ad q. nostram quærēdum est,quæ causa po-
a test esse similis fami.[a] Et forsan diceret quis,si patri ob delictū eēt caput amputandum,nisi intra mensem soluat centum; vnde vult vendere filium, vt quantitatem habeat paratam, quā aliter hēre non potest. Sed simile non videtur bonum, quia pater sibi hanc necessitatē imposuit;vnde sibi imputet,l.quod quis. ff.de reg.iur. Itē quia iniqtatē patris nō dēt portare filius,vt j̄.de pœnis.l.sancimus.& de bo.ꝓscri.l.bona damnatorū. Alij forte potuerunt exēplum, quod sentit glo. quia pater captus est ab hostibus, vult ibi ponere filium pro obside redemptionis suæ, sed dicit glo. ꝙ non potest de iure, vt hic,& s̄.l.j. & j̄.quæ res pig.oblig.pos. l.q filios. & s̄.de act.& oblig.l.ob ęs. & auth.ibi posita. licet sit hoc vsurpatum cōsuetudine,quod not.& ita teneo,quia non est omnimoda rō. Sed dubitari pōt,qd si pater apud hostes sit verisimiliter moriturus,nisi redemptionem soluat,vult vendere filiū,an possit. Et vr̄,ꝙ sic,qa sicut pp famē,quę est causa mortis potest,ita & nunc dēt posse, arg eorum,quæ dixi in d.l.illud. & in d.l.2. & hoc satis puro si ex sui parte iusta erat guerra,nō alias,arg.ff.lo.l.si merces.
5 §.culpę.†Quæro,an filius venditus efficiatur seruus.Quidā,ꝙ nō, sed solum seruit,vt alias j̄.com.de ma.l.j. Et hanc partē tenet Bal. per hunc tex. ibi ad ingenuitatem propriam repetere, cum proprium quod meum est repeto,& quod alienum est peto;pro hoc ēt inducit,qa ipse alienatus pōt seipsum redimere,vt hic,quod in qt ipse nō posset,si seruus efficeretur,qa nihil sibi quęrere posset, sed tm̄ dño,sed si ingenuus remanet,licet velate,extra rē,& operam possessoris sibi q̄rere poterit,& ex eo se redimere,ergo, &c. Cōtrariū tenet Ioan.& gl.vt interim sit seruus, & ꝓ hoc inducūt istū tex.ꝑ oppositū,dū dicit ꝓpriā ingenuitatē repetere; vnde sicut in mutuo repetit̄ qđ meū fuit,& nūc nō est,ita & hic. Itē pro hoc facit,ꝙ ꝑciū ꝓ eo offerat,cū liber homo æstimationē non recipiat,vt ff.de his,q deie.vel effu.l.j.§.si cū homo.Itē,ꝙ seqtur,aut mancipiū ꝓ hmōi,pondero illud verbū,huiusmodi, quod intelligit̄ pro hmōi mancipio,arg.l.Titius.§.inde.de verb.obliga.ꝓ hoc facit l.præcedens,ibi in aliū transferre:nam in alium isto casu non transfertur,si ingenuus remanet.Item,quia hoc est de natura vēditionis liberi hois, qn̄ ipsa permittitur, vt seruus efficiatur, ff.de sta.ho. l.& in seruorum. Non ob. ꝙ alij dicunt, ꝙ non poterit se redimere, quia imò de pecunia ob hanc causam sibi data, vt j̄.de
6 ope.lib.l.qui nummis. †Quærit glo.quid de filijs natis ex filia vēdita,& dicit gl.idem,quod de matre,quod no.quia s̄m quosdam vult gl.ꝙ redempta matre,redimantur filij. Sed forte ꝑcium matris non sufficit pro se, & liberis, & maxime vbi sit extenuatum, habito respectu ad ꝑcium,quo prius fuit empta. Ideo forsan glo. vult,ꝙ pro suo precio possit filios, sicut matrem redimere,nō qđ ꝑciū matris sufficiat ꝓ se,& filijs,& hoc puto verius,qa ꝑcia p̄sen
7 tia attenduntur,vt dixi in no. †Quęrit Cy.habeo patrē,& filiū,& vnum panem tantum, & vterq; eorum panē petit, cui potius teneor dare,cum vterq; moriturus sit fame. Et vr̄,ꝙ filio, argumēto l.isti quidem.ff.ꝙ met.cau Contrarium tenet Iac.de Rauē.per hanc l. quia pater potest vendere filium propter famem, sed non econtra,& sic filium,& panem potest capere pater,idemq; auus.

ADDITIO.

a ¶Similis fami.Vide Bal.hic,5.q.& limita nisi filius sit clericus.Cardi.in c.indecorum.de ætate,& qualit & in clem.j.17.q.de uita,& hon.cler.

De rescindenda venditione. Tit. XLIIII.

¶Continua rubricam, vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Venditio metu facta,an sit nulla.*
Si pater. Venditio per metum facta rescinditur, & precio refuso res restituit̄. h.d.No.ꝙ hæres conqueritur de metu illato defuncto.Opp.de l.metum.ff.ꝙ me.cau.Sol.ꝙ hęc
1 s̄m illā,vt in j.gl. † Opp.ꝙ nō sit vēditio irrita,sed per sn̄iam veniat irritanda, vt ff ꝙ me.cau. l.metū.§.volenti.Sol.ꝙ hæc s̄m illā,& exponitur irrita,i.irritanda,vt in glo. licet quidam dixerint, ꝙ quia in metu inest dolus, distingui debet,vt alias dr̄ in dolo,aut dedit causam contractui,vel non,qđ non placet, qa illa distinctio procedit in dolo non velato, sed in metu dolus est velatus.Opp.dictio,maxime,implicare vr̄,ꝙ venditio dēt rescindi ēr precio nō restituto, quod est falsum, vt l.si vi. s̄.ꝙ met cau. Sol.pluribus modis, vt in glo.& prima,& tertia sol. tendunt ad vnum,videlicet,quod quo ad aptitudinē libelli,& petit.non est necesse offerri preciū,vt in cōtra. sed postea in lite sic. Et intellige in lite,i.anteq̄ domus vendita tibi restituatur:nam cū per auth.quòd met.cau. res reducatur ad pristinum statum,hincinde debet fieri restitutio iudicis æquitate, vt l.j.s̄.de repu.quæ si. in iu.& hæc vera;secunda non bona,& vltima diuinat.

LEX II.

1 *Venditori vltra iusti precij dimidiam,decepto succurritur.& nu.2.*
3 *Contractus ex qua læsione rescindatur.*
4 *Læsio quæ requiratur,vt contractus ad æquitatem reducatur.*
5 *Venditor deceptus,quo iure vtatur.*
6 *Transigenti decepto,an subueniatur.*
7 *Laudum arbitratoris petens reduci ad arbitrium boni viri, quid probare debeat.*
8 *Decepto in contractibus bonæfidei, an subueniatur . Et an in contractu emphyteutico.nu.9. Et an decepto in contractu feudali.nu.10.*
11 *Vendens scienter minori precio dimidio iusti precij, an releuetur. & nu.seq.*
14 *Pactum quòd emptor rem reddat venditori precium intra terminum conuentum reddenti,an valeat.*
15 *Minor si iurauit venditioni non contrauenire , an teneatur iuramento , & nu.16.& seq.*
18 *Venditor primus , an possit agere contra emptorem secundum possidentem rem venditam contra ecclesiam emptricem.*
19 *Venditor deceptus,an releuetur contra ecclesiam emptricem.*
20 *Emptor deceptus,an releuetur.*
21 *Venditor deceptus,qualiter libellum formabit.*
22 *Venditor deceptus , quomodo concludet in libello , & qualiter se deceptum probabit.& nu.23.*
24 *Venditor an probetur deceptus , si testes dicant rem venditam pro decem , quæ valebat quindecim,& plus.*
25 *Venditor,an possit probari deceptus per instrumentum alterius venditionis.*
26 *Venditor,quando per testes,& per quos probetur deceptus.& nu.seq.*
31 *Deceptio , quomodo probetur in venditione rerum immobilium , & etiam mobilium.& nu.32.*
33 *Venditor,quomodo probetur errore ductus.*
a Rem maioris. [a] Primo,thematis repetitio. secundo, tacitæ qōnis solu. tertio,eiusdē declaratio,seu dubij remotio secūda ibi,humanū;tertia ibi,minus. Vē-
1 ditori † decepto vltra dimidiā iusti ꝑcij, & eius hæredi succurrit̄, vt vel vēdito ꝑcio ei res restituat̄, vel iustū ꝑciū suppleat̄, emptoris est elec.h.d. Vel sic; Vēditor deceptus se ipsa vltra dimidiā iusti ꝑcij pōt ꝑciū restituēdo rē recuperare, nisi emptor malit iustū ꝑciū supplere.h.d.Casum in terminis ꝑ te pone.Et tex.s̄.ibi iusto, & sic integrū iustū preciū cogit̄ supplere, nec sufficit dicere, volo supplere vsq; ad dimidium,vel paulo plus,quia si a prin.pro illa quātit ite emissem,ꝯuenire nō posses, & ꝓ hoc gl.j̄.si maior.fac. l.j.

ADDITIO.

a ¶Rem maioris.Adde quod no.dixit Bart.per istum tex.in l.si fundus,sub conditione.§.finijibus.de lega.j. & de materia huius l.uide in c.cum dilecti, de emp.& uend. & adde ꝙ hanc l.singulariter ampliauit Bar.in l.si societatem. §.arbitrorum.in fi.6.col.ff.pro soc.

2 l.j.facit ff.de pact. l.fi. † Item ibi, dimidia, collige, ꝙ vnus solidus,
a imò vnus nummus vltra dimidiam sufficit,[a] qa terminus, seu numerus sic est prætaxatus, quem præterire non licet, alias qua ratione vnus nummus vltra dimidiū non sufficeret, eadem ratione nec duo nec tres, & sic de singulis in infinitum, & sic taxatio numeri redderetur inanis, & frustra, & pro hoc accedat gl. bene faciens in proposito, ff. pro sol. l. si non fuerint. §. fi. No. ꝙ humanitas præfertur rigori contractus. Item no. ꝙ enormis læsio est vltra dimidiam iusti precij, & quod dicatur iustum precium, j. dicetur, & no. hic glo. Opp. cum glo. j. nam licitum est contrahentibus inuicē se decipere, ff. de mi. l. in causæ. la 2. §. j. Sol. ꝙ illud de rigore, q hic mitigatur pp immensam deceptionē. Opp. secundo, & ab extra, si deceptio interuenit, ergo dolus, sed pp dolū etiā si non sit tanta summa introducta, certa sunt remedia, vt ff. de do. l. eleganter. in prin. & §. j. & sufficit summā excedere duos aureos, l. si oleū. in fi. & l. seq. in eo. tit. Sol. ꝙ hic, qñ est fraus, vel deceptio re ipsa,
3 ibi qñ ex ꝓposito, quo casu dicitc, vt ibi, & j. eo. l. si dolo. † Opp. ab extra, ꝙ ex minori læsione, q̃ hic dicatur, contractus rescindatur: nam sufficit quælibet læsio, dummodo non minima, ff. de in integ. restit. l. scio. Sol. ibi de remedio speciali fauore ętatis inducto; hic de remedio cōmuni cuilibet cōpetenti, ęquitate huius l. inducto. Opp. ab extra, ꝙ si vltra dimidiā sit deceptio, venditio sit ipso iure nulla, ff. de cōtrahē. empt. l. domum. Sol. ibi erratū fuit in rei substātia, vel fuit deceptio in substantia rei, hic circa æstimationē
4 eius. † Opp. quinto, ab extra, ꝙ tanta læsio nō requiratur, vt ꝯctus ad æquitatem reducatur, ff. pro soc. l. vnde si Neruæ. Sol. ibi ꝯctus perfectionem recipit ab arbitratore, l. fi. s. de ꝯhē. emptio. qui debet esse vir ęquus, hic a partibus, quę pleniorē habēt potestatem, cum in rebus proprijs vnusquisq; sit moderator, & arbiter, l. in re mandata. s. man. & pro hoc accedat ff. sol. mat. l. ēt. §. j. Opp. sexto, ꝙ non tanta læsio, vt est dimidia, sit toleranda, ff. loc. l. sed addes. §. j. & de act. empt. l. Iul. §. itē, qui furem. & ff. de ædil. edic. l. j. §. ꝓinde. Solu. quod hic in deceptione precij tm̄ sine aliquo rei vitio, ibi in deceptione, quæ ꝓuenit ex vitio rei, de quo plene p gl. in d.
5 §. itē q furē. † Venio ad q. & quæro, quo remedio, vel iure dēt vti iste venditor; dicit gl. 2. ꝙ quidā dicunt officio iudicis, arg. huius l. & s. ex qui cau. ma. l. in contractibus. & vsque ad 30. ann. vt l. sicut. j. de pscri. 30. ann. Sed gl. hoc reprobat ex eo, qa si daretur iudicis officium nobilę, illud nō posset implorari vltra quadriēniū, arg. s. de temp. reci. l. superuacua. Ex ista rōne gl. collige, ꝙ in quocunque casu, quo agitur ad rescindendū, iudicis officium non dat̄ vltra quadriennium, quod no. Veruntamē ista ratio gl. nō tendit ad reprobandum primum dictū gl. videlicet, de officio iudicis dādo, sed sm de tpe 30. ann. quod quidam cōsiderantes dixerūt, quod est iudicis officium, quo in integ. restit. imploratur ex cl'a gñali, si qua iusta causa esse videbitur; de quo in l. j. ff. ex qui. cau. maio. & hoc tetigit gl. in l. in ꝯctibus. s. ex qui. cau. ma. Sed certe in tali officio nō dat̄ reo, sed actori electio. ff. de mino. l. iudex circunuēto. ꝑterea, ꝙ hæc, & illa male dicūt, cū dicūt dari iudicis officiū, quia in officio iudicis concluditur iudici, hic vero cōcluditur parti, cui deseruit officiū. Ideo dicendum est cum glo. ꝙ hic proprie actio competit, sed quæ sit illa, dubitatum fuit. Et dicit Cy. ꝙ quidam dixerunt, quod est condictio ex hac l. quod ipse reprobat, quia condictio ex l. competit, quādo lex noua inducit obligationem, nec est cautum de nomine act. ex eo contractu, vt j. de act. emp. l. 2. ergo, &c. Confirmat etiā, quia cōdictio ex l. est stricti iuris, & sic in ea nō venirent fructus, nisi post moram, vt ff. de vsu. l. videamus. §. si ac. Sed in casu nostro veniūt fructus, vt d. l. ad instar redhibitoriæ, vt ff. de ædil. edi. l. ædiles. §. fi. Dicendū ergo cū gl. quod datur actio ex vendito. in qua veniunt ea etiam, de quibus nō est actum, vt d. l. 2. Et si replices, ex vendito datur ad perficiendū contractū, & p cōsequens non datur ad rescindendum, vt contrarios operetur effectus. Respon. ꝙ hæc datur ad rescindendū, nisi emptor velit perficere, & supplere precium, & sic non datur simpliciter, & simul ad contraria, sed ad alterum cōditionaliter, & successiue, & pro his, ff. de ꝯhen. emp. l. sed Celsus. §. si fundus. & de act. emp. l. ex empto. §. si quis virginē. & §. is qui vina. & pro hoc ēt bene facit in Auth. de nō ali. §. si quis igitur. & huic actioni decernit iudicis officium, de quo hic loqtur, & in l. 2. j. de act. emp. Itē pro hoc facit, quia ad reformandum contractum bo. fi. dicit tex. ꝙ datur actio bo. fi. l. vnde si Neruæ. ff. pro so. sed nulla actio bon. fid. congruenter potest competere, nisi actio ex eo contractu, ergo, &c. Et hęc pars vera, licet Pet. & Cy. dixerint, ꝙ iudicis officiū cōpetat, quod nō est verum, vt ex prædictis patet, & ita cōiter tenent Doct. sed vna l. repugnat. videlicet, ff. eod. l. officio. sed forte de officio mercenario loquitur, vel ibi contractus pro illa parte, quæ erat emptoris, est ipso iure nullus, vnde pro ea rata actio nulla nascit̄, sed in casu nostro ꝯctus tenet in totū, iō ex illo nascitur
b actio ad decipiendū. Et est sciendū,[b] quod vbi emptor vellet potius rescindi contractum, q̃ supplere iustum precium, pōt petere, vt instrumēta inde confecta cassentur, vt not. gl. in d. §. is qui vina. sed plenior cautio est, vt fiat instrumentū liberationis, vt j. de sol. l. pecuniæ. & ibi no. Quæro secundo, an hæc l. vendicet sibi locū
c in ꝯctibus stricti iuris.[c] Et dicit gl. ꝙ non, sed obstaret exce. do. l. si quis cū aliter. ff. de verb. oblig. quod intellige ante rem traditam, sed vbi rem iam tradidisset, an hęrēt remedia huius l. dixit Pet. ꝙ non, qa tutus erat exce. do. & sic soluēs p errorē iuris non repetit, vt ff. de condi. indeb. l. qui excep. Sed attēde, quia d. l. si qs cum aliter, dupliciter potest intelligi, vt hic, & ibi, & dicit gl. Vno modo prout stipulatio erat interposita super cōtractu bo. fi. & illo casu Bar. ibi dicit, quod remedia huius l. locū habēt, quia stipulatio nō venit ad nouationem prioris cōtractus, sed corroborationē eius, & ei est coæqualis. Item, quia & si nouaret, cum omnibus qualitatibus suis, & priuilegijs, quæ habebat ex natura contractus, vel ex priuilegio rei in obligationē deductæ, l. aliam. ff. de noua. & ꝓ his inducit l. si stipulatus. ff. de vsu. & l. 5. §. conuentionales. ff. de verb. obliga. Alio modo pōt intelligi, qñ stipulatio propter seipsam facta est, vt cum vellem tibi donare rem valentem centum, promisi rem valentem ducenta: tūc videtur procedere opin. Pet. Sed Bal. dicit, quod hoc verum, non vt detur actio ex eo contractu, sed alia remedia locum habent, vt iniquitas euitetur, & res ad debitam æquitatem reducatur; nam & in contractibus stricti iuris æquitas desideratur, vt no. s. de act. & oblig. l. bonā fidem. Et ideo di. dari, vel cōdi. incerti, vt res reponatur in statu debito, vt ff. de act. emp. l. si tibi liberū. & ff. de cōdict. indeb. l. sed si me putem. §. cū inter. ff. de vsuf. ea. re. &c. l. hoc senatus. §. j. vel in factū subsidiaria, de qua ff. de præscrip. verb. l. quoties. & s. de sacrosan. eccle.
6 l. sancimus. & de arb. l. ne in arbitris. & hoc satis est æquū. † Quæro tertio, qd in trāsac. si qs fuit deceptus vltra dimidiā veri debiti? Rñ. si dicamus transactionē esse bo. fi. vt sentit gl. s. de in integ. restit. l. de tutela. vr̄ dicendum, ꝙ remedia huius l. locū habeant per id quod statim no. hic gl. dum dicit, ꝙ in omnibus actio. bo. fi. locū habet. Et si dicamus causam esse stricti iuris, adhuc idem videtur, vt prima agatur, vt ne decipiatur per s. alleg. Sed in contrariū videtur casus, ff. ad Trebel. l. Lucius. §. fi. & ibi gl. hanc partem tenet, dicens speciale esse in transactione; tum odio litium, vt s. de plus pet. l. j. & s. de transact. l. quamuis. tum propter dubium litis euentum, propter quem non potest dici deceptus vltra dimidiā iusti precij. Et idem tenet Dy. & Iac. de Are. per dictas rationes. Et addiderunt tertio, quia transactio æquiparatur sententiæ, ff. de transac. l. post rem. quæ pretextu indebiti non retractatur, vt s. de condi. indeb. l. j. & ff. famil. ercisc. l. cum putarem. Quarto, qa transactio est ꝯctus liberatorius, vt no. in l. de tutela. s. de in integrum restitut. Sed in contractibus liberatorijs non habet locum ista l. s. de transac. l. sub prætextu. hanc partem tenet etiā Spec. in tit. de emp. & ven. §. nunc videndum. alias nunc dicendum. lo 2. ver. qd de transac. & hoc, quia in ea receptum est, vt pro modico magnū amittamus, ff. de transac. l. cum hi. in princ. Sed Bar. superuenit, & dixit hic, & in d. l. si quis cum aliter. quòd prædicta vera, quando quis esset deceptus vltra dimidietatem valoris rei, sed si esset deceptus ultra dimidiam eius, quod ualebat ille dubius euentus, tunc l. nostra locum haberet, arg. eius, quod not. in l. per diuersas.
7 in glo. magna. s. mand. † Et ex hoc inferebat, ꝙ quando laudum arbitratoris petitur reduci ad arbitrium boni uiri, nō sufficit probari arbitratorem aliter arbitramentasse, quàm ius disponat, & partem grauiter læsisse, sed oportet, quòd ipse probet, quòd arbitratus est minus, uel plus, quàm ualeret dimidietas dubij litis euentus. Sed in transactione uera male dicit, quia prætextu lęsionis non rescinditur, dummodo cessauerit consiliū fraudis, & hoc odio litium, & liberationis fauore, ut s. ll. alleg. de arbitramento autē, quod dicitur esse quasi transactio, ut in authē. si uero contigerit. s. de iudi. & in Auth. ut dif. iudi. §. j. potest magis dubitari, qa de partium consensu immediate non procedit quantitas arbitrata. Et ideo, ut res clarius elucescat, dico, ꝙ si arbitrator est quis de re non litigiosa, uel in iurgio, & contentione non posita, puta quando sumitur quis ad arbitrandum, uel declarādum precium rei emptæ, & locum non potest habere dictum Bart. ut dixi s. de contrahen. emp. l. fi. in 2. oppo. Sinautem est arbitrator contentionis, & iurgij, quia de tali sensit Bar. & hic attende, quia reperio eum diuersimode scriptum; nam quandoque dicit, si arbitratus est minus, quàm sit dimidietas dubij litis euentus, & tunc non puto eum benedicere, quia dimidietas ista non est considerranda, quia nec coram eo est iudiciū, nec proprie lis est, & qa, ut bonus

ADDITIONES.

a ¶Sufficit. Adde Bal. hic, in 12. q. in uersic. nunquid. uide l. res bona. & ibi glo. in uerbo, non debet, & Flo. de contrahen. empt.

b ¶Et est sciendum. Adde plene hic deductis Canonistas in c. cum dilecti. & in c. cum causam. extra, de emp. & uend. ubi an sit licitum contrahentibus se inuicem decipere citra dimidiam iusti precij de iure canonico, & an in foro conscientiæ not. dom. meus Ias. May. in l. pen. colum. 2. uersic. adeo tamen. C. de pac. & in §. alie col. 22. uer. & aduerte, quòd quamuis contrahentibus. Instit. de act. ubi referendo Ioan. de Ana. in c. in ciuitate. col. 8. uersic. ultimo pro ista parte. extra, de usu. dat unam cautelam, ut deceptus citra dimidiam iusti precij possit rescindere contractum, uel petere supplementum iusti precij, quæ cautela sumitur ex glo. no. in glo. semper. in uer. in conuentionalibus. ubi notaui in additio. ad eum ff. de reg. iur. quam pro sing. refert ad hæc Bal. in c. si proponente. extra, de rescript. de qua cautela uide Panor. in c. fi. nu. 18. & ibi posui in addi. ad ipsum, in uersic. non ex proposito. extra, de usur. Tho. Ferratius in suo tract. caute. cau. 4. inci. reg. est in iure. Gera. de Pe. sancta. fin. 22. inci. rogo, ut nunquam obliuioni tradas. uer. adde tamen, ꝙ quem decipere, & Franc. de Cre. sing. suo, 84. incip. uolo te docere unum.

c ¶Stricti iuris. Adde ꝙ Ioan. And. in c. dilecti. de empt. & uend. tenet, ꝙ ista l. locum habeat in promittente de loca. de alijs nihil dicit, tu dic de omnibus.

nus vir eligitur, & ideo nō expectatur, vt vltra dimidietatē huius dubii lædat partem. Quandoque reperio eum aliter loquentem, puta si arbitratus sit minus, q̃ æstimatus fuisset futuræ litis euentus, & tunc possit peti reduci ad arbitrium boni viri, nō si fuit arbitratus quāti dubius euentus fuisset appreciatus, licet res petita multo pluri valuerit, & tunc forte reprehensione dignus non est. Reperio tamen ꝙ Bal. hic eum reprehendit dicens, ꝙ in arbitramento sola veritas rei, & non dubius euentus est considerandus, & si arbitrator in veritate læsit partem, arbitramentum erit reformandum, & hoc solum est probandum, vt no. Inno. in c. Quintauallis. extra, de iureiur. Et hoc magis placet, dummodo lęsio non sit modica, quia arbitrator habet arbitrium auferendi modicum de iure vnius, & dare alteri, & ideo magis placet, quia nescio etiā videre, qualiter p testes, vel instrumenta posset probari ęstimatio huius dubij litis euentus, nisi essent in iure periti, & litis notitiam
8 habentes. † Quæro quarto, cū glo. quid in alijs contractibus bo. fi. Respon. ꝙ hæc l. locum habet propter eandem rationem ęquitatis, & ad speciem contractus descendendo glo. in l. si ea. s. de vsur. dicit hanc l. locum habere in contractu locationis, & idem dicit j. loc. l. si olei. In cōtractu diuisionis, & permutationis idem tenet
9 s. com. vtri. iud. l. maioribus. † Sed quinto quæri potest, quid in cōtractu emphyt. & Spec. in tit. de emp. & vend. §. nunc videndum. alias dicendum. ver. quid de concessione in emphyt. dicit, ꝙ non, qa talis contractus neq; est venditio, neq; locatio. Sed contrariū postea tenet in tit. de loc. §. nunc aliqua. ver. 80. & solum istā l. allegat. Et hæc pars vera, quia talis contractus similis est locationi, & eadem æquitate regulatur, vt Institu. loca. §. adeo. & dicam la-
10 tius j. de iur. emphyt. l. j. † Sexto quæri pōt, quid in feudo. Spec. in ꝑalleg. tit. de emp. & vend. in prælleg. §. nunc videndum. ver. sed nunquid, dicit, ꝙ non, sm Vber. de ꝑo. & hoc est verum, quia in beneficiū datur, & sic potius gratia, & amore, q̃ precio. & ratione fidei pollicitę, quæ inęstimabilis dici pōt, cū salutem domini cō-
11 tinuo debeat tueri. † Septimo quæro, cum glo. quid si venditor scienter vēdidit minori precio dimidio iusti precij. Dicunt Doct. hic, & Spec. in tit. prælleg. & §. & ver quid si aliquis, ꝙ remedio huius l. vti non potest. quia decipi non videtur, qui sciuit, vt s. de transact. l. cum dona. & ff. de act. emp. l. j. in fi. & j. ead. l. venditor. pro quo facit, quia sciens pro renunciante habetur, ff. de inoffic. testa. l. mater. & magis ad propositum, ff. de ædil. edic. l. quæritur. §. si venditor. & qa sciens illud plus donare videtur, arg. ff. de ope. lib. l. Campanus. & de reg. iur. l. cuius per errorem. In dubio autē,
12 an præsumatur sciuisse, vel non, dicam in vlti. q. † Vnū non omitto, ꝙ Bal. secutus Nico. de Ma. vt asserit, dicit hoc esse verum, nisi personæ simplicitas, vel rusticitas, aut sexus, vel ætas suadeat hūc potius esse processum ex facilitate, q̃ ex liberalitate, argu. ff. de ꝓba. l. cum de indebito. De quo miror, quia cum nos loquamur de sciente plus valere, prædicta nō debēt prodesse, qa error in sciēte præsumi non potest, licet ratione ętatis alio remedio subueniri posset. Item quod dixi propter scientiam cessare remedium huius l. non vendicat sibi locum in vēditione rerum ecclesiarum, vt probatur s. de sacrosan. eccle. authē. hoc ius porrectum. & no. per Cano. extra, de emp. & vend. c. cū dilecti. nō enim hēt administrator potestatem faciendi rationem sic damnosam ecclesiæ, imò sciētia iniustū magis reddit cōtractum administratoris, arg. ff. de ma. test. l. qui filium. & ff pro emp. l. qui fundum. §. si tutor. Et idē dico in omnibus administratoribus, tutoribus, curatoribus, commissarijs, & si. arg. ff. de contrahen. emp. l. si in emptione. §. fi. & ff. mā. l. creditor. §. Lucius. & eius quod no. gl. s. de transac. l. præsens.
13 † Iuxta hoc quæro octauo, cum glo. quid si in contractu dictum est, & inquātum res ipsa plus valuerit dicto emptori donauit, dicit glo. ꝙ tunc locum non habet beneficium huius l. fallit in cessione actionis, quæ sic facta non valet s. man. l. per diuersas. Et inter virū, & vxorem. ff. de contrahen. emp. l. si quis donat. Sed Bar. dicit, ꝙ hæc adiectio ad modicum refertur, vt ff. de in lit. iur. l. cum furti. & de verb. significa. l. hæc adiectio. & de lega. 2. l. cum filius. §. pater. non excludetur beneficium huius l. nisi in eo modico, qđ donare voluit. Bal. vero dicit ꝙ dictum Bar. sibi placet vbi simpliciter dixit, & si qd pluris, &c. vt in themate suprapolito, & hoc qa ex consequentia erroris procedere videtur talis donatio, qa modicum putauit donare, vbi est multum. Sed ubi dixit omne totū, & quicquid plus valeret, tunc vera est op. gl. arg. ff. de verb. oblig. l. quæ extrinsecus. ver. nec rursus. Sed in primo membro, quando simpliciter dixit, & si quid pluris, &c. attende subtilius, qa si modicum donare voluit, quātū sit illud, in iudicis arbitrio relinquo; quo arbitrato, cōsiderandū est illud, quod superest, & si illud nō excedit dimidium iusti precij, dico remedium huius l. locum nō habere. Cautela tamen est, vt in instrumentis apponant̄ hęc verba, & sciens dictus uenditor rem multo pluris ualere, quantun-
14 cū q; sit illud, omne id, & totum donat ipsi emptori. † Quæro nono, & ab extra, pone, ꝙ pactum interuenit, ꝙ si intra certum terminum uenditor redderet emptori precium, emptor sibi redderet rem, quod pactum ualet, ut j. de pac. inter emp. & uen. l. 2. uenditor postea nihil de hoc fecit, & terminū labi pmisit, post cuius lapsum uult uti remedio huius l. quæritur, an possit. Respō. secūdum Odoff. ꝙ sic, quia licet remiserit speciale beneficium, quod habet ex pacto, nō dicitur propterea remisisse beneficium, quod habet a l. argumen. ff. de ser. urb. præd. l. si domus. &, quia qui remittit beneficium ætatis, non remittit beneficium huius l. ut j. dicetur, argumen. supra, si ma. fa. l. j. Quæro decimo, quid si maior iurauit se nullo modo uenire contra uenditionem, an propter iuramentum perdat huius l. beneficium. Placent. quod non. Glo.
15 quod sic, & hęc uera, secundum Pe. & Doct. † Quæro undecimo,
a quid in minore iurante [a] non contrauenire, & loquor, quando uenditio habet debitam solennitatem. Et respon. cum glo. & aliqualiter latius, quia aut iurat non uenire contra, ratione ætatis tantum, aut ratione precij tantum, aut ratione utriusque, aut simpliciter alio non declarato. Si ratione ætatis tantum, tunc, quia iuramentum facit eum haberi pro maiore duntaxat, non prohibetur uti remedio huius l. ut quilibet maior, qui non iurasset, & ita dicit glo. & Doct. argumē. l. qui iurato. ff. qui satisdare cogantur. Si ratione precij minoris dimidia iusti precij, tunc non poterit uti beneficio huius l. sed ætatis sic, ut dixi in tertio contra. quia illi non est renunciatum, & ex alia causa contrauenit, ut d. l. qui iurato. Si ratione utriusque iurauit, tunc ex natura illarum causarum potest contrauenire, quod fatetur Bal. nisi aduersarius eum dolo induxerit, argumen. supra, de in integrum restitutio. l. de tutela. & ff. de pactis. l. tres fratres. & quia minores faciliter subducuntur, & quia etiam iudices faciliter sua decreta interponunt, quia de eis non sindicari recedunt; ideo statuta terrarum hodie, ut plurimum prouident, ut in contractibus minorum exigatur consensus propinquorum, nec tali solennitati etiam cum iuramēto possunt renunciare, ut no. Bar. in l. si quis pro eo. ff. de fi. ubi uide. Quarto casu, quando simpliciter iurauit non contrauenire, & tunc dicit Bar. quòd glo. nostra uult, quòd intelligatur solum iurasse ratione ętatis, & non ratione minoris precij, quia sacramentum simpliciter præstitum facit tantum eum haberi pro maiore, ut authent. sacramenta. supra, si aduer. uendi. Et hoc est uerum, quia sicut minor maior factus, ratificando uenditionem sine sacramento non præiudicat sibi in beneficio huius l. ut infra, si ma. fa. l. j. ita nec minor cum sacramento, nisi specialiter hoc exprimat. Nec ob. quod Pet. dixit, quòd etiam ratione precij minoris sibi præiudicauit cum effuso sermone loquatur, ut infra, de dot. promis. l. fina. Et, quia una repudiatio tollit duo remedia, ut ff. de suc. edi. l. j. §. sed uidendum. quia respondeo, quod in minore iurante simpliciter de non contraueniendo, est prouisum, ut iuramentum faciat solum eum pro maiore haberi, ut d. authē. sacramenta.

ADDITIO.

a ¶Iurante. Adde ꝙ si minor esset læsus, petere potest absolutionem a iuramento, ut no. c. cum contingat. de iureiur. & in c. 2. de pac in 6. & refert D. Ant. in c. cum contingat. se consuluisse, ꝙ etiam si interueniant uerba magis specifica, ut quia minor dicat se uelle donare totum, quod plus ualebit etiam in magna quantitate, ꝙ in minore præsumitur deceptio, argu. l. si quis cum sciret. ff. pro emp. Ideo dicit Dominus Abb. in d. c. cum causam. esse dicendum in minore, ut possit petere absolutionem a iuramento propter enormissimam læsionem, intelligendo, ꝙ non donauerit quod plus ualebat, quia non præsumitur consensisse in tanta deceptione. Item, quia iuramētum uidetur illicitum ex parte recipientis, cum interuenerit ex parte sua dolus ex proposito, uel re ipsa, quo casu petit absolutionem a iuramento, iuxta no. in c. j. & c. debitores. de iureiurā. & an, & quando absolutio a iuramento sit necessaria ad ueniendum contra contractum iuratum, uide Ange. in Auth. scen. non sol. fid. col. 5. & Pau. de Cast. consi. 71. inci. uiso puncto, supra scripto. ulti. col. & Bal. in l. non dubium. 15. col. in uersi. ex prædictis conclude. supra, de legibus & in l. 4. uer. adde quod omnia iuramenta. usque in fi. l. supra, de reb. cred. & in l. si in j. col. in uer. consulunt tamen Doct. supra, de nō numer. pecu. & Ang. in Auth. de iureiur. a mo. præsti. in uersi. no. quod iuramentum. Oldra. consi. 120. incip. ad duplicem finem. & Alex. cōsi. 121. 2. parte. ubi etiam ponit, an absolutio potest peti per minorem læsum, qui iurauit, & plenius consil. 125. j. parte. & adde, ꝙ semper absolutio a iuramento ad cautelam peti debet. Bal. in d. l. si in j. col. uer. consulunt tamen aduocati. s. de non numer. pecun. & Ang. in l. si qui satisd. cog. & per D. Soci. consi. 38. incip. pro decisione prædicta. uer. nec obstat. in fi. in j. parte & an & quando & cui, & ex quibus absolutio a iuramento sit concedenda, & quid si statutū reprobarit contractum, & an, & quando inferior a Papa possit cognoscere, uide per præfa. Soci. consil. 115. incip. circa primam q. in princ. cum uer. seq. usque ad uer. circa secundam dubitationem. in d. parte. & ibi habes, ꝙ Papa non probata læsione absolutionem a iuramento concedere non potest. Ibi in uer. præterea non. & ibi quid operatur absolutio a iuramento in uer. postremo. Et adde, ꝙ absolutio iuramenti promissorij nō cōceditur casu priore in casu licito, ut quis possit cōtrauenire, nisi in magna causa, ut per pręfa. D. Soci. consi. 68. inci. frustra. uer. quarta respon. ibi accedat. nam in d. parte. & ibi, ꝙ absolutio iuramenti assertorij conceditur iuranti uenire contra in aliquo casu, & adde ꝙ cum petitur abso. a iuramento, Episcopus debet facere summariam cognitionem. Bal. in d. l. fi. in j. col. in d. uer. consulunt tamē Doct. s. de non numer. pecu. & an indistincte concedere possit minori, qui iurauit super contractu, uide Pau. de Cast. consi. 209. incip. præsupposito sine præiudicio tamen, & adde Flo. in l. Aquil. si deletum. ad l. Aquil. in 6. col. ubi dicit, ꝙ debet concedi causa cognita, & parte citata, & per Ant. de Pra. in consi. paucis utar, quod est post cōsi 45. Alex de Imo. 4. parte. & per Alex. in consi. 221. 2. parte. & consi. 125. j. parte. & hæc opi. est uera, sm Alex. in l. hæres. §. si quis tutelam. de iu. ubi plene, & est communis opi. secundum Bened. Cap. in c. debitores. & c. j. de iureiurando. sed Anto. de But. contra in c. qua fronte. ubi per Abb. de ap. & per Ant. de But. in c. postulasti. de foro cōpet. Lud. Pon. in fi. uer. absolutio, ibi duo Florentini, nisi in iuramento de nō appellando. Pau. de Cast. cōsil. 217. inci. circa primū quæsitum, uide tamē in consi. 214. ubi quod solet concedi ex parte nō citata, & uide eū in cōsil. 209. incip. præsupposito sine præiudicio ueritatis. & Bal. & Doct. in d. c. j. & c. debitores, de iureiuran.

menta. †Signa igitur,& no.illam gl.sed circa id,quod dixi,quando iurauit ratione ætatis, dubitari potest, an,vt præiudicet ei, debeat esse certioratus de beneficio ætatis, & circa hoc vide, quæ dixi in d.auth.sacramenta,in quæstionibus. Sed vtra illa attende, quòd si illa glo.quam communiter omnes tenent,dicit verum,q̃ iurans non contrauenire intelligatur iurasse ratione ætatis, & q̃ pro maiore habetur, sequitur q̃ minor iurans aliter non est certiorandus de restitutio. in integ. nec quid importet huiusmodi beneficium, sed sufficit iurare simpliciter de non contrauenendo. †Item potest dubitari,si iurauit simpliciter non contrauenire ratione minoris precij.etiam si sit vltra dimidiam iusti precij,nec aliud adiecit,an perdat beneficium huius l.& videtur,quòd non, quia ratione modici videtur iuratum, quia non est verisimile, q̃ sic enorme damnum voluerit pati,& sic cum iuramentum in tãto non habeat consensum,non videtur sibi præiudicasse. In contrarium,quia minus iusto est, quantuncunque illud sit, vt hic.argum ẽ.ff.de tribu.l.illud.§.minus. & hoc verius, quia præsumitur precium rei suæ sciisse,vt in gl.nisi probaret sibi persuasum fuisse,q̃ modico plus valeret,vt §.de hær.vel actio.vend.l.qui nondũ. quia tunc errore facti motus videtur ad sic iurãdum, & sic in eo, in quo non habet consensum, non debet præiudicare iuramentum,ff.de iureur.l.qui iurasse.in princ.ver.quamuis & argu.eius, quod no.j.de nup.authẽ.quod eis. Quæro duodecimo,cum glo. quid si primus emptor alij iam vendiderat, & tradiderat, an ille primus liberetur,quia rem non habet. Respon.glo.q̃ non,quia p̃ eum factum est quominus haberet,arg.ff.de rei vend.l.si hominẽ. in princ.& de verb.obliga. l.si seruum.§.idemque. & pro hoc facit, quia ipsi sum alteri vendendo ab obligatione personali, qua tenetur,liberare non potuit,& sic contra eum agi potest, vt rem reddat,vel iustum precium suppleat. † Sed iuxta prædictum thema,quæro ab extra,an contra hunc secundum emptorem rẽ possidentem prior venditor agere posset. Dicendum est,q̃ solu.huius q. dependeat a prima supraposita, quia si dicamus actionem personalem hic ex contractu competere,agi non potest,quia illa non sequitur simdtum, vt j.eod.l.dolus. & ff.de contrahen empt. l.fi.§.fin.sinautem iudicis officium,tunc secus,argumen.ff.de mi.l.in causæ.§.Pompo.& seq.distinguẽdo,vt ibi,quia aut prior emptor est soluendo,& tunc non possit,aut non est soluẽdo, & tũc, aut secũdus emptor soluit,aut ignorauit,vt ibi,& hoc tenuit Per. Sed,quia,vt dixi in i.q.Doct.tenent communiter cum glo. quòd actio personalis competat, ideo præcedens verior, vt non teneatur, saluo vbi emptio secunda laboraret eodem morbo, quo prima, & primus non esset soluendo, quia tũc in subsidium poterit vtilis intentari contra eum ex æquitate,arg.ff.de legat.j.l.plane. §.si quis rogarus.& hoc ne in eo pluri, quod non soluit, locupletetur cum aliena iactura, vbi autem non laboraret eodem morbo,quia secundus emisset iusto precio,tunc æquitas ista cessaret, quia vterque tractat de damno, & sic potior debet esse conditio possessoris,& tanto fortius, quanto primo venditori est quid imputetur. Quæro decimoquarto, qd si res ipsa perit penès primũ, vel secundum emptorem. Et videamus primo,quando apud primum emptorem perijt. Et dixerunt quidam, q̃ ad supplendum iustum preciũ tenetur ex eo, quia alternatiue ad duo tenebatur, videlicet ad rem reddendam, vel ad iustum precium supplendũ, licet ergo primum facere non possit propter casum, non debet liberari a secundo,quod est sibi possibile, vt ff.de cõtrahen.emp. l.si in emp.§.pe. sed glo. tenet contrarium, quia res est tantum in obligatione, sed supplectio iusti pcij est in facultate emptoris; vnde specie perempta casu liberatur ab obligatione principali.ff.de verb.oblig.l.si ex legati causa.& per consequens de facultate supplendi non est quærendum,cum non sit in obligatione, & idem, quod hic,no.gl.j.tolu.matri. l.si circunscripta. Sed attende,quod aliqui volunt dicere,q̃ imò vtrunq; est in obligatione,quia quod deest,soluitur vt precium, & sic est in obligatione, & dispositione lac si fuisset conuentum.Item qua ratione rei retractio est in obligatione contra naturam contractus, eadẽ ratione precij supplementum,& multomagis,quia illius imitatur contractum.Veruntamen fatentur, q̃ re perempta tenetur ad hoc supplementũ, quia debitor est quantita. respectu certæ speciei, ideo illa peremptа liberatur,vt ff.de nox.l.electio. §.fi is. & de legat.j. l.cum res. §.fi.Sed præcedens pars, quam tenet gl.communiter tenetur per Doct.& ita eam sequor, quia ipsa probatur per istum tex.si bene eius series,& modus põderetur,& etiam per l.si res.§.i. ff.de iure do. Nec prædicti dicunt bene, qa si ambo essent in obsone, vno perempto deberetur aliud, vt d.l.si in emp. §.fi. & ff. de sol. l.Stichum. & quod dicunt, q̃ debitor quantitatis respectu certæ speciei,&c. locũ habet,qñ quantitas sola est in obsone, & species in facultate soluendi,teneo igitur gl. Sed videamus quid iuris si decessit penès secundum emptorem. Et glo. dicit, q̃ sufficit penès eius venditorem teneri ad precium, quod habet l.fi res. §.i. de iudo.Ex quo no.q̃ si vendidit pluris,quam emerit, ad illud plus tenetur priori venditori. Quæro decimoquinto, ab extra,cũ Bar.in l.si res.ff.g.mod.pig.vel hypo.sol.pone,q̃ emptor rem quã minori precio dimidie iusti precij emit, alteri obligauit, postea conuẽgus a venditore ei rem restituit, nolens supplere iustum precium, an resoluatur hy. pothe. vel pignus. Et dixit ipse ibidem, q̃ non, quia emptor reddit rem ex voluntate, non ex necessitate, quia potuit iustum precium supplere,& sic pignus non debet resolui, vt d.l.si res.in fi.& l.seq.in prin.& de ædi.edic.l.boucm.§.pignus. & pro hoc accedat,quod no.glo.in l.vbi. §.fed Marcellus. ff.de in di.adie.Nec inqu ipse obst.ff.de pig.l.lex vectigali. vbi si recipiẽs in emphyteusim non debitum canonẽ, præiudicat sibi, & creditori cui interim pignorauerat, & tamen non soluere procedit ex voluntate acceptoris, quia respon. ipse, q̃ ibi est quid imputetur creditori,cum & ipse potuit, & debuit debitum canonem soluere,ne res caderet in commissum,vt ibi in litera patet,hic nihil potuit imputari. Bal. vero hic dicit, q̃ debemus potius considerare id,quod est in natura act.reuocatoriæ,quàm illud,quod est in nuda facultate,vt est suppletio iusti precii,sicut in d.l.vectigali. consideratur,q̃ est ex natura contractus,vt res reuocetur canone nõ soluto,& ideo inquit,q̃ reuertã ad vẽditorem, pignus ab emptore contractum est finitum, vt hic etiam l.si res. in princ. Nec ob. eius fi. quia ibi loquitur,quando ex sola voluntate emptoris pendebat resolutio; at hic non pendebat resolutio ex sola voluntate emptoris,quia res non erat libera penès eum,sed quodammodo affecta ex dispositione legali. Similiter inquit ipse. Nõ ob.l.si debitor. in princ. quia in redhibendo ille, qui pignorauit, fuit actor; hic reus,in quem iudicium redditur in inutum, ibi actor agit, ex mera voluntate.Vnde concludendo inquit ipse, q̃ dictum Bart. concederet esse verum, quando sine iudicio res fuisset reddita sponte.Secus si ex necessitate iudicij,& ita dicit ipse fuisse disputatum Bon. † Quæro decimosexto,ab extra,quid si vendatur ecclesiæ,vel pio loco,an habebit contra eum locum remedium huius l.dic,q̃ sic, vt extra,de emp.& vend. c.cum dilecti. & quia ecclesia regitur iure cõmuni, nisi aliud caueatur l. vt 10.col. de ali. fru.c.j Quæro decimoseptimo,an vẽditor,qui pluribus annis stetit,quibus remedium huius l.non intentauit, teneatur ad expensas,& melioramenta interim facta emptori præstare; dicit Bal.q̃ sic,per tex.ad hoc secundum cũ no.ff.de mi. l.intra vtilem.§.vendentibus. Ego teneo contra, quia illa æquitas quæ suadet ibi expensas factas refundi,hic suadet non refundi,cum ibi emptor nõ possit euitare restit.rei.hic sic,supplendo iustum precium secundum tempus quo emit, quia illud est considerandum, non præsens quo pluris valet, vt j.eod.l.si voluntatem. ad fi. vnde si non vult precium supplere, sibi imputet, quia non videtur illam pluris de præsenti appreciare, q̃ tunc faceret, & q̃ sit precium, quod ille offert reddendum. †Reuertor ad glo.& quæro decimooctauo pone,q̃ emptor est ille, qui est deceptus vltra dimidiam iusti precij, quia rem valentem decem emit pro 21. habebit remediũ huius l.vt restrecipiatur, vel ne decipiatur. Dicit glo. q̃ sic, & bene,quia eadem est ratio æquitatis in vtroque;facit l.cum emptor. ff.eod. & j.de cupred.l.j. lib.11. vbi statuta in vno de correlatiuis vendicant sibi locum etiam in alio. † Quæro decimonono, vt ad practicam huius l.veniamus. qualiter formabitur libellus,& primũ dubiũ est circa narrationem;secundũ circa conclusionẽ.Circa narrationem est attendendum,q̃ ipse habet dicere, q̃ tempore venditionis res ipsa valebat tantum, q̃ errore ductus eam vendidit pro tanta quantitate, propter quod fuit, & est deceptus ultra dimidiam iusti precij. primum de tempore venditionis,pbatur j.eod.l.si volenta. ad fi.quod no.quia ad illud tempus referẽda est æstimatio. Secundum vero de errore probatur j. si ma.fara.ha.l.j. de tertio in narra. ponendo dubitat, videlicet, an sit necesse pro aptitudine libelli, ut in eo per venditorem deceptũ offeratur precium receptum.Et videtur,q̃ sic per illum rex.ibi,precium te restituente emptoribus.& per l.Iul.offerri. ffde act.emp. Si igitur hæc non sint apposita, libellus videtur ineptus, ut ff. si men.fal.mo.di.l.j §.i.Solu.dico,q̃ est de bene esse,ut in libello offeratur, non de necessario esse, ut in eo scribatur, sed sufficiet, ut postea quandocunque in iudicio offeratur, ut §. eod. l.j. cum ibi no.in glo.fi.facit §.de transact.l.si quis maior.& j.de col.l.si soror. & probatur in proposito, ff.de iur. do. l.si res. §.i. Nec ob. hæc l. quia execu.& effectum concernit,non petitionem, ideo dicit restituente,& eodem modo debet intelligi,l.Iul. §.offerri. in cõtra. allega. † Secundum dubium est,qualiter concludetur in libello. Et Ros.& aliqui alij dixerunt,q̃ concludi debet alternatiue,ut rẽ restituat, uel iustum precium suppleat, sed secundum opin. glo. quam §.tenui,& quæ est communis, solum est cõcludendum ad restitutionẽ,uel redditionẽ rei,quia illa sola est in obligatione,& si conuentus hoc uelit euitare,facultatem habent supplendi precium.ff.de iureiuran.l.milles.§. 10. Fateor tamen,& si primo ageret libellus non uitiaretur,quia secundum subiectam materia intelligendus est.†Quæro uigesimo,quia in libello debet dicere se deceptũ ultra dimidiã iusti pcij, qño hoc ꝓbabit, dicit gl.q̃ ex ꝓbatione iusti precij hoc apparebit, & qualiter hoc iustũ pcij apparere dẽ;dicit gl. q̃ si duo,uel tres testes dicerẽt, q̃ tñ darẽt,q̃ ipsi nihil probant,quia de seipsis,& eorum affectione loquuntur non de cõi hominũ æstimatione,& illa nõ est iusta hæc tic,cũ pcia rerum non consistuantur ex affectione singulorum, ut ff.ad l.Aq.l.si seruus.& ff.ad l.Falc.l.pcia.& ista glo bene dicit in forma,an qua iacet,in qua ad cõem æstimationem se nõ referũt. Sed pone,q̃ ipsi dicunt,q̃ res æstimatione tñ ualet, interrogati de cã scie dẽ,q̃ ipsi nõ ex affectione moti,sed ꝓ cõi æstimatione tñ darent, an sufficit, dicit hic Bar.q̃ sic,quia ipsi essent contestes super communi æstimatione,arg.l.nemo.ff.de duo.re. Sed mihi videtur,q̃ communem æstimationem non probant,quia de ipsius rei notitia non deponunt,quod facere debent.ff.de do. cau.mor. l.mortis causa capimus.§.qui hominẽ.& ibi gl.quæ hoc no. Qua propter videtur.q̃ alia debeant addere, videlicet q̃ ideo sciuit,qa notitiam rei habent,& eius bonitatis,& redditus, vt hic in glo.& quilibet, qui notitiam ipsius rei haberet, tantum pro communi precio ipsam appreciaret,[a] alias per testes de ipsa cõmuni æstima. deponi non posset,cum aliud sit æstimatio communis,aliud æstimatio,quam ipsi faciunt esse communem. Sed ne res deducatur ad impossibilitatem probandi per testes, dicendum est modum prædictum sufficere,quinimò dico,q̃ si testis dicit,q̃ valet tantũ, secundum communem æstimationem, & interrogatus quomodo scit. respõ.q̃ ipse ei tantum daret,quia communiter sic haberi posset.q̃ ipse probaret, quia ex affectione nõ mouetur; imò plus dicit Bal.secutus,vt asserit Nic.de Ma.ipsi probarent etiam,si sim pliciter dicerent in causa scientiæ, q̃ ipsi tantum darent, nisi probaretur, q̃ ex affectione quam habent ad rem ipsi mouerentur, & pro hoc allegat l.si seruus.circa princ. ff.de condi.fur. & ff.ad l. Falc.l.in l.§.j. & l.in quantitate. Et est ratio, quia ex quo aliter de affectione rei non apparet,ratio eius debet intelligi,quod ipsi tãtum darent, quia vniusquisq; communiter sic fatetur. Nam ad id, quod communiter, & plerũque fit,verba hominis referri debẽt. l.si precium.in fi.ff.de probat.& maxime,quando affirmando capitulum,dixerat rem communi æstimatione tantum valuisse. Et hoc etiam mihi non displicet. Ideo, quando sic deponeret,bene faceret iudex interrogare testem, an aliquam affectionẽ habeat ad rem.Et hoc,quando æstimatio probatur per testes.Sed dat gl. alium modum probandi,scꝫ inspiciantur venditiones factæ in illo loco,& contrata,& consideretur qualitas rei,& quantitas fructuum eiusdem,vt j.eod.l.si quos.cum concor. j.alleg. in glo.sed non declarat,per quem hæc verba sint inspiciẽda. Dicendum est igitur,q̃ glo.vult,q̃ inspiciantur per iudicem,qui vel per seipsum vadat, vel si res est mobilis ad eum duci faciat, vt j. de iu.do. impe.l.fi.Et de prædictis informationem a vicinis recipiat,& eorum dicta in scriptis redigi faciat, vel si vult probos viros, & peritos eligat,qui vadant, & videant res, & informationem de prædictis recipiant a vicinis, & postea æstima. quam faciunt, quæ magis vim iudicij habet, quàm testimonij, iudici referant, vt in fi. j. de secun.nup.l.hac edictali.§.is illud.& Auth.de ali.& emphy.§.inautem.& in Auth.de non ali.§.quia vero lenonis. quæ omnes allegantur per glo.Ideo hæc practica videtur de mente glo.& Bar. eam hic sequitur. Sed mihi placet ista practica in dationibus, & adiudicationibus insolutum quas iudices tenentur facere,& etiã in aliena. quibus decretum debent interponere.Sed quando pars tenetur probare æstimationem,quæ est fundamentum suæ intẽtionis,mihi est dubium,si iudex sic debet interponere suum officium pro huiusmodi probationibus faciendis.Et videtur,q̃ non, per l.actor.§.de probatio.& l.qui accusare.§.de eden.& Illiciras. §.veritas.ff.de offic.præsid.& argu.eius,quod no.§.vt quæ desunt aduoca. parti. l. j. in contrarium facit, quia communis æstimatio est interesse commune,vt no.j.de sent.quæ pro eo.l.j.sed interesse commune potest a iudice arbitrari, etiam si probationes non concludant necessario, vt j. de act. emp. l. si traditio. vbi vide in 5.q. Subiungit Bart.q̃ vnus modus probandi est facilis,puta si testes dicerent, q̃ tempore venditionis, de qua agitur, & ante, & post viderunt, quam plures homines volentes dictum fundum emere pro tanto precio, tanquam pro communi æstimatione. Idem forte esset,si tantum de tempore anteriori,& non multum remoto dicerent, vt j.dicam, secundum Iac. de Are. † Sed circa prædicta quæro, quid si res fuit vendita pro decem, & testes deponunt,q̃ tunc cum fuit vendita, valebat quindecim, & plus, an erit deceptio sufficienter probata vltra dimidiam iusti precij, dicit Bal.q̃ non, quia illa adiectio, & plus in teste nihil probat, vt dubia,& obscura,vt extra,de probatio. c.in præsentia. & no.ff.ex quib.caus.maio.lab hostibus. §.sed quod simpliciter,& argumẽ. l.cum furti. ff. de in litem iuran. Ego puto contra. quia illa adiectio,& plus, de proprio significato aliquid importat, l. hæc adiectio.ff.de verb.significat. Nec curo, quòd potest importare multum,vt ff.ad le.Falcidiam. l.j.§.hæc verba. & de verb.significatio. l.hoc verbum amplius. & quãdoque modicum, vt d.l.cum adiectio.& l.cum furti. & ff.si quis cau. l.& si post tres. propter quam variationem probatio vt dubia, quia in casu nostro hoc nihil releuat,quia certa est de minimo,licet sit dubia de pluri,sed in casu nostro minimum vltra dimidiã iusti precij sufficit, vt dixi in apostilla super tex.[& hic etiam no.Cy. ergo in casu nostro probatio non debet dici dubia, cũ vniformiter illa adiectio probet, secus esset, si secundũ vnũ significatũ probaret, & secundũ aliud non, vt in d.c.in præsentia.Et hoc no. †Quæro,an hæc probatio possit fieri per instrumentũ [b] alterius emp.& ven.Et videtur,q̃ nõ,quia illud q̃ probatur per instrumentũ,est precij conuentum, & non cõmune,vt not.Doct.in l.j.j. de sent.quæ pro eo. Item,qa & tunc potuit esse deceptio in illo precio,sicut nũc dr in isto. Item,quia res inter alios acta alteri non præiudicat.Item,quia potuit esse affectionale,quod non attenditur, vt l.precia. ff.ad l.Falc. Et ex his concludo,q̃ ex talibus instrumentis plene nõ probatur,secus est secundum Bal.si æstimatio facta esset publica authoritate.puta p æquatores,qui sunt officiales deputati ad faciẽdum æstima. vt j. de peræquato.per totum.lib.10. qa tunc libri cõmunes,in quibus talia æstima redacta sunt plene secundum eum probarent,l.census.ff.de probat. Ego fateor,q̃ illi libri probant rem,tunc tantum valuisse,sed non secundũ tempus cõtractus,de quo quæritur,valeat tantum,& non plus, vel minus, quia tunc, quando æstimata fuit, non probatur per illos libros, cũ secundũ agriculturas, & ẽt secundũ varietatẽ temporũ varientur precia rerũ, vt sæpius allegata l.precia rerũ.§.fi.ff.ad l.Falc. nisi æstimatio illa esset facta sic de propinquo,q̃ tunc præsumeretur durare,cũ in breui tempore in rebus immobilibus non prę sumatur diminutio rei in substantia,nec in precio,arg.sumpto a communiter accidẽtibus, & ideo oportet ad tollendũ hanc præsumptionem, q̃ aliquid extrinsecũ probaretur,per quod hæc præsumptio tolleret,vt no.Iac.de Raq. & Cy.in auth.sed tam disposita.super l.i. j.de re.vxo.ac.in vlti.q. quod no.qa idẽ esset in testibus,vt ipsi ibidem dicunt. †Sed circa probationes [c] quæri potest,quid si vnus ex testibus dicit,q̃ res valet centũ,duo alij,q̃ valet centum,& triginta, cui æstimationi stabimus,gl.in l.diẽ proferre.§.vnde quæritur.ff.de arbi.dicit,q̃ æstimationi illorum duorum, qui dixerunt de centum triginta, quia ille qui dicit de centum, videtur negare q̃ vltra non valet, & sic plus credi debet aliis affirmantibus,quod valet,& pro hoc accedat tex.extra,de arb.c.j.lib.6.† Sed tunc quæro,quid econtra,duo dicunt quòd valet centum,& non vltra;tertius dicit,q̃ valet centum, & triginta; videtur, q̃ testimonium huius tertij præualeat, quia dicit ibi gl. q̃ plus creditur vni testi affirmanti, q̃ decem negantibus. Contra teneo, quia duobus super negatiua deponentibus magis creditur,q̃ vni soli affirmanti.tex.est not.ff.de ventre inspi.l.j.§.j.versi.sinautem. Et hoc,quando negatiua cadit in sensum,& cognitionem testis,vt ibi,quod est semper,quando negatiua est finita, quia coarctata loco, tempore, rebus, vel personis; secus,quando est infinita,quia tunc habet locum gl.contra. † Itẽ iuxta hoc quæro, quid si de tribus vnus dicit, q̃ valet centum, alius quod valet centũ,& decem;tertius,q̃ valet centũ,& viginti, an probant? videtur, q̃ non,quia sunt singulares, & sic non sunt contestes,in oppositum facit,quia omnes sunt cõtestes in minori quantitate,puta in centũ,vel saltẽ duo sunt cõtestes in centũ,& decẽ,& hæc pars vera,quod probant. † Sed quam quantitatẽ ex his probẽt,põt dubitari,& puto plurimos dicere, q̃ minor quantitas sit per oẽs tres probata, arg.d.§.vnde quæritur. Sed mihi apparet, q̃ media quantitas, videlicet de centũ, & decẽ sit illa, quæ est probata,& cui debemus stare.Et ratio motiua est ista,quia primus testis implicite est reprobatus per alios duos in eo,quod implicat, q̃ res illa non valeat ultra centũ, alij aũt duo sunt concordes,quod ultra centũ ualeat,& concordant se in decẽ,licet in decẽ additis a tertio sint discordes, & illa discordia in illis decẽ non attẽditur,sed si ambo simplr de centũ,& decẽ depotuissent,eorũ testimoniũ præualuisset illi soli,q̃ de centũ tantũ dixit,ut dictum est §.ergo,& nũc. Itẽ suadet hoc rõ,qa si aliter dicaĩ,est dare cãm magnę fraudis cõmittẽdæ,videlicet ut unus ex æstimatoribus dicat de minori precio,qa cęteri dicẽtur in illo consensisse. Itẽ confirmatur ex eo,qa quãdo tractatur de æstima.rei,constat rem aliqd ualere,& ideo quæritur sciri non de aliquo precio,sed de maiori,quod tamen sit cõmune,sed in proposito nostro illud de cẽtũ, & decẽ est illud, quod est maius, & quod per plures testes dr esse cõmune,ergo illud debet prę ualere,& secundũ illud iudicari,an in casu nostræ l.interuenit deceptio ultra dimidiã iusti pcij, uel non. Nõ ob.§.unde quæritur.quia aliud in sẽtẽtia,uel laudo arbi-

[a] †Tantum pro communi precio ipsam appreciaret. Adde ultra ea, quæ not.hic Bal. nu.25. & seq. & quod ibi no.in apostil.ad eum. Bart.in l.precia rerum. §.nonnullam.nu.j.& quod ibi posui in addi.ad ipsum, in uer.tu uis probare ualorem rei.ff.ad l.Falc. & in l.filiussa. §. si quid alicui. & ibi dixi in apost. ad ipsum,in uer.solet communiter uendi.ff.de legat.j. dixi post Lanfran.de Oria.in c.quoniam contra.§.testium depositiones. nu.92.uer.quæro qñ aliter probetur ualor rei,ubi dixi in apostil.ad ipsum,in eo.uer. extra,de probatio.de quo etiam per Alex.consil.85.col.3.volu.j. & consil.90. uolu.4. & Maria.Soci.consi.8.incip.uisis.uer.& faciunt ista.uolu.j.

[b] ¶Per instrumentum.Sed quid,an per instrumentum uetetum emptionũ probatur ualor rei ad præsens. Vide Bal. no.in d.l.j.alleg.in text. in uti.colum. infra,de sen.quæ pro eo.ibi quid si instrumenta sint singularia,& hic in pe. colum.uide Imo.in l.quæro.§.cohæredes.in ulti.colum. de uer.b.obligat. & D.Ant.& Innoc.in c.pe.de emp.& uend.

[c] ¶Probationes.De hac materia,& quomodo probatur ualor rei,uide modum. Inflit de act.§.si quis agens. Et adde,quòd ualor rei probatur ex quantitate reddituum,ut uult hic Bart.in fi. uide bonum text. in l.si fundum per fideicommissum,in princ.de legat.j. & quod ibi no. & in l.si qui. infra eod.facit tex.no.in l.qui bonos.de cess.bo.& quod no.Imo.in l.iu.§.hæres,de lega.j.& Bar.in l.societatem.§.arbitrorum,pro soc. & quod no.Bar.in l.si fundus.de rei uend. Et adde,q̃ materia huius l.locum habet in omnibus contractibus bonæfide. tex.ult,& ibi glo.in l.maioribus. supra, communia utriuf. iud. & ibi Bar.& Bal.& ad prædicta adde D.Soci.consi.42.inci.in cau.rest.in integ. uer.sed ad hoc, ut quis.circa medium. in j.parte. quod ualor rei, ut probetur, debet de aliquo continuato tempore probari. Et qualiter ualor rei articulari debeat, uide per præfa.D.Soci.consil.8. incip.uisis, & diligenter inspectis.uer.& stant ista simul.ibi quinimò singulariter,in d.parte.

ADDITIONES.

arbitrorum, vt ibi no.gl. Et est ratio, quia arbiter & iudices delegati agunt inducere, non tantum declarare, & referre, vt faciunt testes, Ideo eorum sententia ad id, ꝙ est minus, restringitur. Alia ratio potest esse, quia arbitri prius cōferunt inuicem de eo, quod iudicare intendunt, & intentionē suam declarat vnus alteri, ff. de ar. l. si in tres. & l. sicuti. Tertia potest esse, quia testes agunt deponere non de parua cōmuni ęstimatione, sed de maiori, quæ sit cōmunis. & de illa quæritur, sed arbitri agunt condemnare in eo, ꝙ debetur, seu quod eis concordantibus apparet deberi ex probatis, siue apparet modicum, siue plus, vel multū, & ideo minus se-
30 quitur, in quo oēs tres cōcordant hic, & prima magis placet. † Vl-
a terius quæro, [a] quid si ex quatuor testibus duo dicant, ꝙ res cōmuni ęstimatione, valet decem. Alii duo, ꝙ valeat quindecim, vr̄ primo, ꝙ ratione contrarietatis nullus probet; secus si essent tantū duo testes, quorū vnus diceret, ꝙ communi æstimatione valet decē, & alter diceret, ꝙ cōmuni æstimatione valet quindecim, ff. de testi. l. qui varia. Secūdo videtur, vt testimonium eorū, qui deponūt de quindecim præualet, & ei stare debet, quia vt s̄. dixi illi sunt magis consoni ei, de quo quæritur, puta æstimationi, & precio, ad quod cōmuniter hoīes nō affectuosi ascenderent. Tertio vr̄, ꝙ probationi minoris quantitatis debeamus stare, quasi oēs in ea consentiant, vt d. §. vnde quæritur. Sed attende, quia licet oēs consentiant rem tantum valere, non tamen consentiunt illā cōmunem æstimationem esse, & sic non cōsentiunt in illā, vt communem æstimationem. Quid igitur concludendo dicam? Breuiter omnibus pensatis mihi videtur dicēdum, ꝙ si quæratur, an sit probatum rem tantum valere quantū dicunt hi, qui minus dicūt, & dico, ꝙ sic, quia in pluri minus inest. Si autem quęritur, an æstimatio communis, seu precium cōmune sic probatur, & dico, ꝙ non propter repugnantiam. Sed si quæris, licet æstimatio cōmunis non sit probata, an actor qui dicit se vltra iusti precij dimidiā deceptum, ex hoc solo debeat succumbere, & dico, ꝙ nō, sed iudex dēt considerare, an preciū quo res de præsenti fuit, & est vēdita, sit minus dimidia illius ꝑcij, quo est appreciata ꝑ illos duos testes, qui de minori æstimatione deposuerūt, qa si est minus dimidia illius precij, fortius est minus dimidia ꝑcij maioris, de quo alij duo deposuerunt, & si ita est, debet obtinere. Si autē preciū, quo est vendita, non sit minus dimidia illius minoris æstimationis, de qua illi deposuerūt, sed est minus dimidia eius, de quo deposuerūt alij duo, qui de maiori quantitate deposuerunt, tunc dico, ꝙ ex illa probatione non debet obtinere, quia an illa sit communis æstimationis, non est clare probatum, sed est dubiū, & ex probatione dubia, quis non iuuatur, vt extra, de probat. c. in ꝑsentia. & etiam, quia repugnantiam habet cum dicto aliorum testiū. Veruntamen, licet ex ea sola nō debet obtinere, potest iudex secundum intellectum, quem dat Bar. huic gl. suo officio se informare a vicinis, & alijs notis de æstimatione communi ipsius rei, qa vt dicit tex. disceptatio æstimationis rei spectat ad iudicē, l. fi. ī. de iur. do. impe. & maxime in casu nostro, vbi probationes sapiunt contrarietatē, & sic reuerberant aures iudicis, vt l. nullum. s̄. de testi. & qa alias veritati non pōt esse locus, cum & si a sentētia lata appellatur, nō possunt testes noui super eisdem capitulis
31 produci, vt extra, de testi. c. fraternitatis. † Quæro, cum glo. quia prædicti modi probandi locum habent in rebus soli, & sic in immobilibus, quid in mobilibus? dicit glo. ꝙ in illis precium est certum, vt in frumento, & postea opp. & non sol. Ideo attēde, & dic melius, ꝙ glo. vult dicere, ꝙ æstimatio frumenti faciliter probetur, quia tali tempore valuit tantum in foro, vbi communiter vēditur. Sed dicit Bart. in prædicta l. precia. ꝙ ad certum diem se referre non debet aduocatus, quia ex vna die non colligitur æstimatio eius communis, vt d. l. prædia. §. fi. Sed debet dicere tali tēpore, & ante, & post per plures dies frumentum tantum valuit.
32 † In alijs autē rebus mobilibus, puta seruis liberis, vel alijs speciebus dic, ꝙ facilis est probatio, quando res potest exhiberi, nam illa exhibita iudex ex officio potest illam facere æstimari, ff. de ser. cor. l. vt tantū. §. æstimatio. arg. ff. de iur. do. impe. l. fi. in fi. vbi autem non possit exhiberi, tunc ad probationem testium recurrendum est, quando non potest probare per iuramentum, & tūc, qa tanti res æstimanda est, quanti emptorem inuenit, ff. de cōdi. furti. l. si seruus. §. j. sufficit probari, ꝙ talis, qui emere voluit, tantum dare voluit. quia ille animose non credetur tantum donare voluisse, nisi probetur, sed quia communiter tantum valebat tunc, arg. eorū. quæ s̄. dixi, per Nic. de Mat. vbi autem de aliquo tempore non constet, tunc capitulandum est, & probandum, ꝙ cōi æstimatione valebat, & ꝙ quilibet qui rem notam habuisset, & ea indiguisset, vel alia simili, pro tanto, vt pro communi æstimatione eam emisset. Et pondera, ꝙ testes debent deponere, ꝙ rem notam habeant, alias de eius æstimatione non possunt ignoranter deponere, ff. de donat. cau. mor. l. mortis causa capimus. §. qui hominem. & ibi glo. not. Quæro, quia prædicta locum habent in æstimatione probanda per testes, quid, quando lex mandat iudici, vt faciat rem æstimari, qualiter faciet, si æstimatores non sunt concordes. respon. vt plene dixi ī. de secun. nup. §. hac edictali. ver. is illud. quod omnino vide. † Viso qualiter æstimatio probetur, videndum est de alio, quod in narratione dicitur, videlicet ꝙ errore ductus pro tanto precio dedit, qualiter iste error proba-
b tur, [b] cum precium sciuisse præsumatur, vt ī. cod. l. quisquis dixerunt quidam, ꝙ probabitur si fundus sit in remotis, vel si venditor in ius alterius successit, quia tunc ignorare præsumitur. l. qui in alterius. ff. de reg. iur. Ista procedit, vbi rem alias non vidisset, vel modico tempore eam tenuisset, non alias. Ideo Pet. dixit, ꝙ vbi paulo uilius uendidit, uires eius ignorasse nō præsumitur, sed sciuisse, & ita loqtur l. quisquis. ut ibi in litera patet. Sed ubi multo uilius ita, ꝙ enormis læsio sequeretur, ignorare præsumitur, arg. l. cum de indebito. ff. de proba. qcquid hic senserit glo. & hāc sequitur Cy. & Nic. de Ma. & ego cum eis. Ex prædictis habes, ꝙ in casu nostræ l. error debet in libello narrari, licet non sit necesse probari. Vltimo potes hic addere q. de consorte præferendo, quā posui in l. dudum. supra, de contrahen. emp. Salyc.

ADDITIONES.

a †Vlterius quæro. Tu uide de hoc quæsito Ioan. de Imo. in l. inter partes. ff. de re iudi. Doct. in l. diem. §. si plures ff. de arb. Imo. plenius in c. pe. extra, de emp. & uend. & Bal. in c. in nostra. extra, de testi.

b ¶Qualiter iste error probatur. Adde no. per Bal. in l. j. ad fi. uersic. quæro nunquid per instrumenta ueterum emptionum, infra, de sen. quæ pro eo, quod interest. Bart. in l. precio. ff. ad leg. Falcid. & Imo. in c. penulti. extra, de emp. & uenditio.

LEX III.

1 *Fiscus, quando iure priuati vtatur.*

De contractu. Nec priuato nec fisco recedere a contractu perfecto altero inuito, li-
1 cet. hoc dicit. † No. ꝙ fiscus utitur iure priuati, nisi aliud caueatur, ut hic, & s̄. de pet. hæred. l. j. & ibi dixi, & quando in fisco contractus dicatur iure perfectus, no. ī. eod. l. si quos. Oppo. ꝙ etiam inuito uenditore emptor recedat a contractu, ff. de ædi. edic. l. j. §. j. & l. redhibitoria. Solu. quòd fallit, quādo res mobilis uendita, est uitio affecta, ut in contra. & in glo. Oppo econtra, quòd uenditor possit recedere inuito emptore, ut ī. de pac. inter emp. & uendi. l. j. & l. commissoria, & ī. de seruis expor. l. j. & ff. de l. commis. & de in di. adie. per totum. Solu. quod in illis fallit, quia sic a princ. conuentum fuit, secundum Hug. Salyc.

LEX IIII.

a Ad rescindendam. [a] Ad rescindendam uenditionem non sufficit probare, ꝙ res pluris fuerit empta, quam sit uendita. hoc dicit. No. ꝙ ex hoc mala fid. non præsumitur in emptorem. Item not. ꝙ per instrumenta emptionalia non probatur ualor rei de præsenti, ut latius supra cod. l. 2, ubi uide Bart.

ADDITIO.

a ¶Ad rescindendam. Vide ad hanc l. quod not. Bart. in l. 3. §. hæc pœna. ff. quod quisque iur. & omnino per Cy.

LEX V.

1 *Dolus bonæfidei contrarius est.*
2 *Venditio dolo facta, qua actione rescindatur.*
3 *Contractus, cui dolus dat causam, est ipso iure nullus.*
4 *Actio quæ datur ad rescindendam venditionem dolo factam:*
5 *Actio quæ competat doloso in contractibus stricti iuris.*

Si dolo. Venditio dolo facta rescinditur, non si bona fi. &
1 mutuo consensu. hoc dicit. † No. quòd dolus contrariatur bonæ fidei. Item not. quòd contractus uenditionis est bonæ fidei. Item not. quòd qui dolum dicit interuenisse, debet illum probare, ut supra, de do. l. dolum. & ibi uide qualiter probetur. Opponitur, quòd imò agatur ad decipiendum, ut ff. de dolo. l. eleganter. circa princip. uersicu. hoc enim. & ff. de actio. empti. l. Iulia. §. si uenditor. Solu. ut glo. quòd hic dedit causam contractui, quia alias iste non erat uenditurus, ut probat hic in litera. in princip. ibi incidit in contractu, quia uenditurus erat, sed dolo in-
2 ductus minori precio uendidit. † Opponitur secundo, quòd non agatur ad rescindendum, sed act. de dolo ad interesse contra dolosum, si aliter uendita res saluari non potest, ut dict. l. eleganter. Solu. prędicta, quando emptoris dolus intercessit, contra. uero locum habet, quando dolus tertij interuenit, ita quod non emptoris, quia tunc non daretur de dolo, quia contra emptorem,
3 qui dolum participasset alio remedio consuli possit. † Opponitur tertio, & ab extra, nam si dolus dedit hic causam contractui, vt supra dixi, sequitur quòd contractus est nullus ipso iure, ut dicta l. eleganter. uersicu. hoc enim. & ff. pro so. l. 3. in fine. sed quod nullum est rescindi non potest, ff. de iniust. testamen. l. nam si sub conditione. ergo litera nostra male di. Huius timore glo. hic 3. & in l. eleganter. supra allegata, dicit, quòd contractus est nullus in fauore eius, qui dolo fuit inductus, & quæ nulla sunt in fauorem non debent interpretari in læsionem, l. quod fauore. supra, de legibus. Ex quo sequitur, quòd uenditor dolo inductus, si uult quod contractus teneat, seu agere ad decipiendum respectu precii, potest. Et per hunc modum dicitur agere ad rescindendum, ut hic in litera, & hæc est vna lectura ad illam l. quàm ponit glo. 3. in fi. & idem facit in d. l. elegāter. Si autem uult, ꝙ non ualeat, tūc aut ipse possidet, sed emptor agit ad rei emptæ traditionem, & tunc venditor habet duo remedia. Vnum est, ꝙ excipiat, ꝙ ei nō competat actio, quia cōtractus est nullus ipso iure, ꝙ dolo indu-

xit

xit ipsum venditorē, ad venditionē, & tunc dolo probato absolui debet ab obseruatione iudicii, qa nemo experit sine actio. Aliud remediū est, qđ de dolo excipiat, ne decipiatur, quia si ei ad hoc datur actio ut dixi, fortius exceptio, & de istis duobus nihil tāgūt. gl. & donec. Aut ipse venditor possidet, nec emptor agit, & tunc glo. ista in uersic. tu dic, ꝙ si ipse vult pōt agere actio. ex eo ꝯctu, quia sui fauor parit ei actionem, qa sæpe extra id, quod agitur, tacita obligatio nascit, ut declaret nullus, & rescindat, quatenus de facto processit. Et ista est alia lectu. ſm qui gl. hāc. l. intelligit. Sed vbi venditor rem non possideret, quia illā tradiderat, quid iuris sit, non declarat hic gl. sed in d. l. eleganter. dicit gloss. ꝙ dat actio de dolo ad rescindendum uenditionem, quia dixit. Bul. processit vēditio ut infirma, & secuta est traditio vt infirmanda per actio. de dolo. Alii uoluerunt dicere, ꝙ detur condit. indebiti ad repetēdum, quia indebitū sub prætextu debiti soluit, cui glo. ibidem rn̄. ꝙ, & si ita sit condi. inde. vt generalis ad indebita soluta nō excludit actio. de dolo, q̄ concurrit cum alia generaliori se. l. certi condi. in prin. si cer. pe. ff. & not. ff. de do. l. 1. §. ait prætor. Alii dixerūt, ꝙ datur iudicis officium, ut hic no. sed male, quia illud datur in subsidium, vbi de actione nō est prouisum, vt institutio. de officio iudi. §. j. sed hic est prouisum ut dixi ergo &c. Stat ergo sol. illa ꝑ vera, ꝙ re tradita ꝯpetit condictio indebiti. & actio de dolo ad rescindendum, & ita etiā potest intelligi hæc lex, & hæc erit tertia lec. Sed ꝙ hoc vltimū non sit verū, probo primo ꝙ non dēt condictio indebiti, qa illa supponit dominium in accipientem trāslatū, vt insti. de actio. §. sic itaque, sed ex ꝯctu nullo non pōt trāsferri dominium, qa tituli legitimi requiruntur. s̄. de pac. l. traditionibus. cum ibi no. ergo &c. Sol. quia si ꝯctus est nullus in fauorem venditoris & eo nollente, vt dicit glo. sequitur quod per traditionem rei uidetur ipsum approbare, & ex certa scientia, & sic condi. indebiti uidetur cessare. l. 1. ff. de condi. inde. & similiter actio de dolo, quia scienti dolus non infertur vt s̄. de transac. l. cum dona. Quinimo, & si quis dolus fuit, per traditionem scienti factam purgatur, ut s̄. quod me. causa. l. 2. sol. quod prædicta debent intelligi, quādo erranter soluit. i. putans dolum nō intercessisse, & sic ex contractu se teneri, & ideo condictio indebiti, & actio de dolo ad traditionē infirmandam locum habent, ut dixit Bul. &
4 Ac. † Sed tunc opp. 4. & fortius de eo, quod. s̄. dixi & no. ista gl. videlicet, ꝙ si uerum est, ꝙ actio ex eo contractu detur, ante traditionem rei detur venditori ad rescindendum, quatenus de facto processit, ergo & post traditionem illa actio ex contractu dari debet ad rescindēdum, quatenus de facto est processum; & sic vt saltē officio mercenario rei restituatur. l. sed celsus. §. si annua. ff. de contrahen. empt. & ff. de actio. empt. l. emptio. §. si qs virginē, qui tex. loquitur traditione facta. & si sic, sequitur ꝙ actio de dolo dari non debet, quia cum alia speciali non concurrit. l. 1. §. prætor. ff. de dolo. Huius timore uidetur alterū de duobus dicēdum, vel qđ illa glo. q̄ dixit actio. de dolo competere, uera non est, qđ magis vr̄, uel qđ ista non bene dicat. Vel forte possunt sic concordari, vt actio de dolo competat, vt ibi, & nihilominus actio ex eo contractu traditione secuta, qa isto casu hæc actio. extra ordinē competit, quia contra suam naturam, quæ est vt competat ad implendum contractum, non ad rescindendum no. ut s̄. cod. l. 2. sed actio de dolo concurrit cum alia extraordinaria, ut no. in d. §. ait prætor. ergo &c. Vel aliter actio de dolo in casu isto solum ad rescindendum cōpetit, sed actio ex uendito potest ꝯpetere ad implendū, & rescindēdum, igitur ut generalior potest cum actione de dolo concurrere. præcedens magis placet. Opp. ab extra contra ea, q̄ dixi, uidelicet, qđ ibi dolus dedit causam contractui, dixi contractum nullum ipso iure vt d. l. eleganter, & ff. pro so. l. 3. in fi. Sed huic obstant plura quæ. Pet. induxit contra ista. primo quia ꝯctus per metum factus ualet, ut ff. quod me. causa. l. metū. §. uolenti. tn̄ in metu est dolus. Sed sol. qđ ibi est dolus uelatus, nō specificus per se interueniens, quia tunc locum habet lex nostra. Itē induxit Pe. quia contractus ille uenditionis habet sua essentialia uidelicet consensum, rem, & precium certum, & sic contractus debet ipso iure valere, licèt in aliqua causa extrinseca peccet. ff. de pac. l. iuris gen. §. sed si hoc maleficiū. Sed sol. qđ iste dolus est causa, q̄ absorbet consensum, & sic vnum de essentialibus, qa nisi dolus ille interuenisset, uenditor nō fuisset rē uenditurus. Tertio inducit, l. dolo. ī. de inuti. stipu. Sed respon. ut ibi facit glo. qa ibi in ꝯctu stricti iuris, in quo non est necessaria tanta bonæfidei exuberantia, ut in ꝯctibus bonæfidei, qui notanter bo. fi. appellantur, ideo bona fide deficiente ipso iure sunt nulli, ut ll. s̄. alle.
5 & hoc in præiudiciū eius, qui dolum adhibuit, ut s̄. dixi. † In con-
a tractibus igitur stricti a iuris doloso ꝯpetit actio, licèt ei obstet exceptio, sed nō in bo. fi. vt s̄. dixi: sed eius aduersario sic, & in hoc est differentia, & hoc qn̄ dolus ꝯhentis dedit causam ꝯctui, sed ubi dolus tertii, dic, ut in secundo contra. dixi: Et ubi incidit in cōtractu, tunc tenet contractus ex parte utriusque, licèt ad decipiēdum agatur, ut in 1. contra. dixi Bar. de Sali.

ADDITIO.

a ¶In contractibus igitur stricti. Tu uide an & in quibus contractibus dolus dans causam illis, reddat eos nullos per Bar. omnino in l. eleganter, & nu. 14. uersi. fateor tamen unum, & quod ibi posui in apostil. ad ipsum in eo. uer. ff. de dolo. ubi etiam plene per Alex.

LEX VI.

Non est. Venditio non rescinditur; licèt precium duplicatum offeratur. h. d. quod intellige nisi a princip. sic fuisset conuentum. ar. eius, quod not. s̄. cod. l. de contractu. & ī. quando li. ab em. discedere per totum. Saly.

LEX VII.

Ratas. Posito vno incōtinēti sequit̄ aliud. ad hoc allegat̄. Vel magis ad literam. Etiā militi non dēt cōcedi ꝑ rescriptū facultas rescindendi venditionem perfectam, & si concederetur, codē iure vti ꝯ se teneret̄. h. d. Opp. ut in gl. s̄. de ꝑci. impe. offe. l. quoties. ꝯiūcta. l. j. in fi. ff. qđ q iur. So. vt ī gl. & prima vera vbi rescriptū nō teneret, vbi āt teneret. qa cū clausulis opportunis esset ꝯcessum, tūc licèt eo vsus nō eēt, tn̄ ꝯ se vti teneret, vt ff. qđ q. iur. l. 3. circa prin. & qn̄ ꝯ se vti tenet̄, an quo ad oēs, an vero solū quo ad eū, ꝯ quē impetrat̄, est dubiū, & hic vr̄ casus, ꝙ ꝯ oēs. In ꝯrium facit. ff. ex qui. cau. in poss. ea. l. Fulcinius. §. ꝙ si aduersus. Sed veritas est, ꝙ si rescriptū est gn̄aliter imperratū respectu oīum, tūc vti illo iure tenet̄ quo ad oēs. Et ita pōt hęc l. intelligi. Si aūt impetraui ꝯ vnū tm̄, tūc quo ad alios vti non tenet̄ vt d. §. quod si aduersus, & referas hæc singula singulis. ita distingunt hic docto. & Cyn. & gloss. idē dixit, ꝙ qui. in l. j. §. j. licèt alias opin. recitauerit. in l. 3. §. hæc pœna, in eod. tit. Bartho. de Saly.

LEX VIII.

1 *Contractus quando dicatur inter contrahentes celebratus.*

a Si voluntate. [a] Venditio facta paulo viliori ꝑcio non rescindit̄, nisi dolus, vel metus interuenerit, ad quē probādū nō sufficit dicere, ꝙ vēditor ab initio satis maius ꝑciū petijt, q̄ ꝯuenerit: secus si deceptio ultra dimidiā iusti
1 ꝑcij interuenerit. h. d. † No. ꝙ multa verba inter ꝯhentes ꝯsueuerunt interuenire, anteq̄ ad ꝯclusionē perueniat̄, & anteq̄ sit conclusum, non est celebratus ꝯctus, ut in hoc tex. cui similē non habes in corpore iuris. No. etiā tex. circa fin. ibi, nisi minus dimidia, &c. quia habes, ꝙ deceptio ultra dimidiam iusti precij est consideranda ſm tempus ꝯctus, vt dixi. s̄. eod. l. secunda.

ADDITIO.

a Si uoluntate. Vide per Bar. hic. in uer. uideamus, & in l. 2. s̄. eo. sed quid si uenditio rei sit facta minus dimidia iusti precij, sed fuit dictū, ꝙ illud plus, quod ualet, donabat, an ut non rescindatur uenditio, requiratur insinuatio. uide per d. Soc. consi. 215. incip. uisa prædicta facti contingentia. uer. his non obstantibus. cir. fi. cum uer. seq. j. parte.

† Adde de hoc, quod notaui in tractatu clausularum in clau. contrac. uer. sciēs se decipi ultra dimidiam iusti precii, & uersi. si quid plus ualet, quantūcūq; sit, donat emptori. de quo dixi. in apost. ad Bar. in l. cum filius §. pr̄. in fi. uer. si de teste. ff. de le. 2. & in l. rem maioris nu. 12. uersic. quæro quid si dictū est in instrumento, ubi dixi in apost. ad ipsum in eo. uersi. s̄. eod. tit.

LEX IX.

Precij. Pro precio uenditæ rei possunt res in solutum dari, nec ex hoc irritatur venditio. h. d. Oppo. de. §. itē precium. insti. de contrahen. emp. solu. ut glo. ꝙ illud in conuentione, non in numeratione vt hic. Oppo. tunc, ꝙ aliud solui non possit, quàm pęcunia conuenta. ff. si cer. pet. l. 3. §. j. & ff. de solu. l. Paulus. Solu. ꝙ hic volenti non inuito, vt ibi. Quærit Cyn. si dixisset, ꝙ vendebat pro pecoribus centum, an contractus teneret. & dicit, ꝙ non, vt venditio, sed ut contractus innominatus. l. solent. ff. de præscrip. verb.

LEX X.

Dolus. Dolus ex qualitate facti non prauitate precii probatur, qui si interuenerit contra emptorem actio competit, non contra eum, qui ab emptore emit. h. d. No. ꝙ dolus, qui animo consistit, per actus exteriores probatur, siue sint facti, ut l. dolum supra de dolo. siue verbi, ut in exemplis positis hic in gloss. quam uide & no. & tene cordi.

LEX XI.

1 *Precium quandoq; maius in instrumento scribitur, quàm res empta fuerit.*

Venditor. Primo ponit vnum dictum. Secundo infert ad quæsitum. Tertio remouet vnum dubium. Secunda ibi igitur. Tertia ibi: sane. Scienti dolus non infertur, & licèt precium non sit congruum, contractus non uitia-
1 tur. hoc dicit. † Not. quòd de partium consensu maius precium quandoque scribitur in instrumento, quàm uere res empta fuerit, & ex hoc instrumentum non redditur propterea falsum. circa quod uide, quod not. & scripsi in l. si ex cau. supra, de non num. pec. Item not. quod precium in compensationem indebiti errore facti deductū nō obstāte ꝯpēsatione peti pōt. gl. uide ꝑ te.

LEX XII.

Non idcirco. Venditio facta uiliori precio propter munus publicum, vel vrgens debitum non rescinditur. h. d. quod supplet gloss. nisi istud vilius excederet dimidiam iusti precii, hoc dicit. No. quod sapientis, & consulti uiri non est petere illicita.

LEX XIII.

Si maior. Denunciatio, vel protestatio facta ab eo, qui non habet denunciandi ius, vel protestandi, non officit contractui. h. d. concor. ff. de mi. l. tutor. secus si haberet ius protestandi, ut in gloss. Saly.

LEX XIIII.

1 *Venditio non rescinditur etiam si modus omittatur.*

aE conditione. Venditio non rescinditur ex eo, quòd emptor nõ soluit tributum reipublicæ prout conuenit, sed vt emptor tenetur uenditori ad
1 interesse.h.d. † Not. licèt modus non seruetur, uenditio non rescinditur. Item not. quod si uenditor soluit id, quod ab emptore a erat soluendum, recuperat ab eod. Ex quo uidetur, quòd si venditor post traditam possessionem soluit collectas, quòd recuperet ab emptore, quod est verum, si emptor tenetur soluere, vt hic, non aliàs, ideo inspicienda sunt terrarum statuta, quæ multoties onus soluendi imponunt vẽditori, donec fiant æstimi noui. Quæro, quæ fuerit ratio dubitandi in hac. l. respon. quia in contractu dixit, vendo ea conditione, vnde quia conditio defecisse videtur, irrita venditio dicebatur, sed non est ita, quia ista proprie non est conditio, sed conuentio & modus, qui non suspendit, cum eius implementum debet fieri post actum uendi. perfectum, ideo hunc habent sensum ea conditione. ideest pacto, & conuentione, ut ff. de conium. cum emanci. lib. l. nihil, & ibi per Bartolum. Opponitur etiam, quante celebratam esse solutio. possit experiri, ut ff. de negociis gestis. l. si mandato, & de hæredit. uendi. l. a. Solu. confitendo ideo hic subaudi, maxime, vt in glo. In fideiussore dic, vt §. mandati. l. si pro ea. Opponitur, quòd imo venditio irritetur ut ff. de pactis inter emptorem, & venditorem. l. cum te. Solue, ut in gloss. Bart.

LEX XV.

1 *Venditio viliori facta precio quando rescindatur, & nu. 2 & 3.*
4 *Vires patrimonij sui an quis scire præsumatur.*

1 Quisquis. † Venditio facta paulo viliori precio non rescinditur prætextu ignorantię qualirei & iusti precii. hoc dicit. Not. quod inanibus obiectis quis immorari non debet. Not. quod quis sibi ipsi non debet blanditi, nec velle facere credere sibi unum pro alio. Ex quo colligie illud vulgare, quòd cæteris maior est error, quem quis causat sibi ipsi. Item no. quod ista lex non dicit id, ad quod multoties eam allegant doc. & gloss. videlicet, quod quis præsumatur scire vires & precium rei suæ vt no. §. eodem l. 2. sed bene dicit, quod qui ignorat, est negligens, & in supina ignorantia, ideo habetur pro sciente, vt dicit
2 gloss. fin. † Oppo. quòd pro viliori precio rescindatur, dummodo non sit minutum, vt §. si aduer. vendi. l. 2. & j. de prædi. mi. l. si is. & ff. de in integ. restitutio. l. scio. Solu. quòd hæc l. in maiore loquitur, illa in minore, qui ad rescindendum uenit beneficio restitutionis. in integ. dummodo lęsio non sit minima: vt d. l. Scio, & hic, ubi contractus habet debitam solennitatem, aliàs est ipso iure nullus, vt d. l. si is. Oppo. quod imo sit differentia, an prędia sint procul, vel non, quia ex vicinitate præsumitur scire, & ex longinquitate ignorare: ut j. de fallis monetis. l. j. §. dominus. cuius contra. innuit implicatiua, etiam, hic posita. Gloss. non soluit. dic quòd hic de qualitate, & precio rei, ibi de facto extrinseco, quod fie-
3 bat in re. † Opponitur tertio, quòd imo rescindatur, vt §. eodem l. 2. Solutio, quòd ibi est maior deceptio. quia ultra dimidiam iusti precij, & hæc vera. licèt dicat gl. quòd quidam dicebant, quòd & tunc idem esset, quia præsumitur precium scire, & sic donare, quod truffa est, quia tunc illa concordaret se cum ista, quod est falsum: verum tamen an præsumatur scire, vel habeatur pro sciẽte, vide quod ibi dixi in ultima quæstio. Oppo. quarto ad idem de l. si dolo. §. eodem. Solu. quòd hic loquitur, quando deceptio est
4 reipsa, ibi quando aduersarij dolo, quo casu dic ut ibi dixi. † Vltimo circa illud generale, quo queritur, an quis præsumatur scire vires patrimonii sui. dic. Aut ad huiusmodi præsumptionem sequitur connexe præsumptio fraudis, uel doli. & tunc talis præsumptio non debet admitti institu. qui mand. no. poss. §. in fraudem. Et est ratio. quia, qui dolum dicit, illum debet probare. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio, Aut præsumptio fraudis connexe non sequitur, & tunc aut in actibus morientium, & nõ præsumitur, ut in Authen. de hære. & fal. §. si vero absunt. versic. si. n. Et ratio colligitur j. qui testamen. face. poss. l. hac consultissima. §. at cum humana. nisi aliqua uerba specialia contra hanc generalem præsump. protulerit, ut in auth. sed cum testator. in princ. j. ad l. fal. Aut in actibus inter viros, & tunc in bonis nouiter ad eum peruentis ignorare præsumitur. l. quæ nondum. supra. de hęre. vendi. In antiquitus suis si sunt immobilia, præsumitur scire, ut hic, si mobilia adhuc idem, si sunt in eadem ciuitate, non alibi, vt ff. qui, & a quibus. l. in fraudem.

LEX XVI.

1 *Gratiam de alieno facere nemo debet.*

Si quos. Primo ponit modum distrahendi. secundo, qui emptores sint securi. Tertio annectit rationem prouisionis huiusmodi, secũda ibi: hi possremo. tertia ibi etenim. Fundus debitoris reipublicæ uendendus ab exactore debet subhastari, & secundum qualitatem eius, & redditum quãtitatem
a æstimari, a ne fraus fiat deb tori aliter uenditio facta rescinditur, hoc dicit. Vel breuius. Exactor non debet res vendere gratis, nec
1 in subhastationibus fraudem committere, hoc dicit. † No. quòd de alieno quis gratiam facere non debet, nec potest. Item nota quod secundum redditus fit æstimatio rei, ut hic. ff. de in. fi. l. 3. §. diui. & supra, de sacrosanctis ecclesijs. auth. si quas, & authe. perpetua. Item not. quod officiali uendente propter modicam læsionem precij fit rescisio ℨctus, quæ non fieret domino vendente,
4 vt §. lege proxima. † Vltimo no. gl. quæ ponit ea, quæ requirunt,
b vt fiscus possit uendere rem debitoris sui. b

ADDITIONES.

a Aestimari. Adde Bartol. hic, & in l. prima. infra, de præscr. xxx. annor. & ibi do. Alexan. dicunt tamen ibi Bald. & An. quòd subhasta. tollit remedium. l. secunda §. eodem.
b Debitoris sui. Vide etiam glo. & ibi Bartol. in l. 1. j. de præscr. 30. anno. cum concor. ibi positis.

LEX XVII.

1 *Contrahens immediate post contractum celebratum fugiens presumitur in dolo.*

Hi, qui. Contractus clandestini non tenent in præiudicium fisci, ad hoc allegatur concor. ff. ad munici. Iordine. §. in fraudem. Vel latius. venditiones factæ in fraudem reipublicæ irritantur & emptor cõtra eius in precio mulctatur. hoc
1 dicit. † No. quòd fuga, quam immediatè faciunt post emptionẽ, & venditionem, facit præsumi fraudem. Item no. istum tex. contra comitatenses, & fumantes comitatus Bon. qui suarum emptionum instrumenta faciunt concipi in personis ciuium, uel qui simulatè, & ficticiè alienant sua immobilia ciuibus ad euitãdum æstimum, & pro hoc etiam facit d. l. ordine. §. in fraudem, vt ibi g Bar. Quærit glo. quid si emptor fuit ignorans. dic, q non tenetur ff. pro emp. l. qui fundum. §. procurator. Sali.

LEX XVIII.

1 *Proceres palatij res fisco subhastatas emere non possunt.*

1 Vestium. † Proceres, & consiliarij principis prohibentur negociari cum priuatis. hoc dicit, secundum unam lect. Et dicit glo. quòd hoc habebat locum secũdum tempus, quo princeps de omnibus cius necessariis prouidebat, non ergo aliter, quod not. Vel sic. proceres palatii non possunt emere res subhastatas fisco. hoc dicit, secundum aliam lect. quod not. quia timuit Imperator, ne eis gratiosè uendantur. vt supra eodem l. si quos, quod de facto quotidie fieri uidemus. Et ideo nec uicarius potestatis potest emere res subhastatas a potestate, uel massario ciuitatis. Nec uicarius episcopi res subhastaras autoritate exactoris collectarum clero pro domino Papa impositarum, quod not. Et circa primam. lect. uide quod dixi, in l. ultima, supra si certum peta.

¶ Quando liceat ab emptione recedere. Tit. XLV.

LEX PRIMA.

1 *Res eodem modo dissoluitur, quo contrahitur.*
2 *Res quando sit integra.*
3 *Consensu nuda post traditionem an resoluat emptionem.*
4 *Emptor quando debeat pro eodem precio reuendere.*
5 *Venditor emptoris nomine constituens se precario possidere, an dicatur solo consensu discedere, & nu. 6.*

Requidem. Primo dictum re integra cum ratione. Secundo re non integra. Secunda ibi, & enim. Re integra contrario consensu ab emptione disceditur: re vero non integra actus priori similis requiritur.
1 hoc dicit. † No. quòd eo modo, quo res contrahitur. per eundem dissoluitur, vt hic concor. ff. de solu. l. prout q. & ff. de regu. iur. l. nihil tam naturale. Item no. quòd dictio, si, non est exceptiua. vt hic, & in litera in fine ibi, si non. & c. coniuncta glosa, & tantum importat, quantum dictio, nisi. vt not. ff. si qui cau. l. si eum. §. iniuriarum. Oppo. primo cum gloss. contra j. partem, quòd re integra solo consensu non recedatur, vt ff. eod. l. cum emptor. § fi. solu. quòd ibi res non erat integra, quia res erat mortua sine uenditoris culpa, & sic liberatur uenditor cum habeat pro tradita, qua agit ad precium, & bene dicit gloss. Sed quia ibi text. dicit, quod iusta conuentio haberi potest, quæro qualis seu quæ conuentio deberet esse ista, cum res, quæ habetur pro tradita non possit retradi. respon. liberatio per acceptila. quia illa tollit act. de quibus ibi dic. ff. de accep. l. 1. Oppon. 2. quod etiam re non integra sola conuentione discedatur, ut infra l. proxi. ver. ergo. Sol. ut sequitur in glo. quia & ibi est contractus integer, quia datio arrharum non facit desinere contractum integrum esse, & eadem ratione nec pignorum, uel fideiussorum,
2 supra eodem l. 3. † Oppo. 3. quod res sit integra, donec lis sit conte. ff. de iur. om. iudi. l. & quia. Solu. cum gloss. quod illud uerum, ubi de iudicii integritate tractatur, sed hic quæritur de integritate contractus. Oppo. 4 ab extra, quòd sola conuentione resoluatur uenditio, etiam re tradita, vt ff. de in diadi. l. 2. & ff. de l. commissio. l. 1. Sol. quòd ibi ideo, quia sic placuit a principe. & ante traditionem, & sic re integra. † Quæro litera ista dicit, q nuda conuẽtio post traditionem non resoluit emptionem, an non resoluat, si incontinenti fiat. Glo. dicit, quòd non, etiam si incontinenti fiat, per l. ab emptio. §. illud. ff. de pact. Nec obstat, quod pacta incontinenti apposita ut uestita producunt act. vt supra, de pact. l. in bonæ fidei, & l. petens, quia uerum, si ad aliud, quam ad tibi soluendum apponantur, vel dic, quòd hic non fuit appositum iuxta

contra-

ℨctum, sed iuxta tradi. vel in ipsa tradi. rei, ad quam faciendã erat astrictus: ideo eius traditione pactum non vestitur, vt not. in l. in traditionibus. ff. de pac. & plenius dixi in l. legem §. de pac. Quæro iuxta proximã q. si actio. non parit actio, an saltẽ pariet excep. ℨ preciũ petentem, & gl. remittit ad no. in l. seq. & ibi dicit glo. q non: qa pactũ ad hoc non interponitur, & sic vltra intentionem operari non dẽt l. non omnis. in prin. ff. si cer. pe. Interponit. n. solũ ad resoluendũ ℨctũ, & ita ẽt declarat gl. in l. ab emp. ff. de pac. Sed in oppositum facit, quia pactũ de dicendo, vel dissoluẽdo vẽ implicite continere pactũ de non petendo. arg. l. vbi §. de transac. & sic ℨcium possidẽti debet parere exceptionem & hoc eo volente rẽ retradere vt dixit ista gl. aliàs fatendũ est eũ excep. nõ habere, quia iniquũ esset, eũ habere rẽ & ℨcium. Sed hoc nõ obstãre, nihilominus teneo glo. duplici rõne. Vna, ne sit in arbitrio emptoris soluere vel non dissoluere ℨctum, ℨ l. in ementis, de ℨhen. emp. §. Alia, quia hoc pactum de dissoluendo contractum cadit in speciem contractus innominati, in quo licitum est pœnitere ff. de condi. ob cau. l. 3. §. j. & l. si pecuniam. in prin. & sic venditor potest pœnitere, & nolle rem recipere. tertia potest esse ratio vt æqualitas seruetur, qa fm hoc posset emptor resilire a ℨctu, &
4 nõ venditor, qui iã rem tradiderat. † Quærit glo. qũ res fuit tradita, quæ ex contuen. de discedendo, retradi debet, an dẽt emptor eodem ℨcio reuendere. Quidam q sic, & male, quia tunc essent duæ emptiones, & nõ vna resoluta, quod no. qa primo casu duæ soluerentur gabellæ. secundo no. Quæro ab extra, an ille distractus, & resolutio sit bo. fi. Dic, q sic, vt ff. de pac. l. ab emp. versi. ari stoni. ibi: qa bonæfidei &c. facit, quod no. §. de in integ. restit. l. de tutela, & est hoc vtile scire, qa si dolus daret cãm huic distractui,
5 ipse distractus esset ipso iure nullus, ut dixi §. ti. j. l. si dolo. † Itẽ quæro, quid si venditor nomine emptoris constituit se precario nõie
a possidere, vtrum solo cõsensu ipso iure ab sq; alio facto. Glo. formal istam q. in d. l. ab emptione. Et arguit glo. primo q non, quia per constitutum res dicitur tradita, vt ff. de rei ven. l. quædam, & de acqui. poss. l. quod in eo. & ff. de præca. l. & habet. §. cum. & sic solo consensu sine retraditione non dissoluitur, vt hic. Item quia per tale constitutum est liberatus uẽditor ab actio. ex empto, ex quo res tradita dicitur, ut no. in auth. sacramẽta §. si aduer. ven. & per consequens contractus non est integer. l. cũ emptor. ff. de rei
6 ven. † In contra. arguit ibi glo. ex eo, quia actus contrarius retro priori similis uidetur interuenisse, quia ex quo res erat apud vẽditorem, tacite per conuentionem, vt ab empt. discedatur, uidetur actum, ut a precario tanquam ei cõsecutiuum recedatur, ut ff. de rescin. ven. l. 3. Item quia ex quo res est pœnes vẽditorem & per distractũ superuenit ei causa possidendi, res ei tradita uidetur, & amodo incipit sibi possidere. ff. de rei ven. l. quædam mulier, & instit. de re. diui. §. interdũ Itẽ dicit ibi in glo. hoc ℘firmari ex eo, qa sicut per traditionẽ instrumenti dr̃ res tradi, vt ℨ. de dona. l. j. sic per incisionem instrumenti dici debet res retradi, vt ℨriorum eadem sit disciplina. arg. j. de sen. pas. l. fi. Sed dixit gl. hoc ar. modicum ualere, quia adhuc ibi res est integra, qa sola incisio non est actus priori similis, vnde non habet vim retraditionis, & sic hoc arg. debet silere. Quid igitur dicendum? attende, quia glo. in d. l. ab emp. videtur primam partem tenere, quia dicit verũ actum retraditionis interuenire debere, quod fatetur Iac. But. vbi uerus actus prius interceſſit, qa ubi primus actus traditionis est verus, & secundus retradi. esset fictus non esset actus ℨrius retro priori similis ut requirit hæc. l. in fi. sed vbi primus fuit fictus, sufficit, q secũdus sit fictus, ideo ingr ipse, q si in themate nostro interuenit sola conuentio de abeundo a venditione, quod nõ sufficit. Si aũt plus interuenit, uidelicet ℨrium precarium emptoris, per q resoluatur precarium venditoris, tunc sufficit, & erit unus ℨctus resolutus, & non duo, quod no. ad gabellas soluẽdas, vt dixi. hęc, quæ dixi intellige vera, quando venditor tempore, quo cõstituit se precario nomine possidere, verè rem possidebat, aliàs si tunc nõ possidebat, licèt possessio postea ei superuenit, talis possessio non requirit ℨrium precarium emptoris ad dissolu. uenditionis. Et est ratio, quia precarium uenditoris non tenet, ex quo nõ possidebat, & sic nec tunc tradita potest dici, nec noua possessio sufficit, quia inter partes non fuit in ea consensum, & ideo nec possessio, nec dominium dicitur sine noua traditione translatum, & per consequens nec liberatio contingit uenditori, & hoc probãt in gl. ad hoc no. ff. de rei ven. l. si a Titio. in gl. fi. quod tene cordi. Quæro, an hæc in uenditione locum habeant in donatione. glo. in d. l. ab emp. dicit q sic. Sed Bal. hic subtilius loqtur. dicit enim, q si donatio esset facta per stipulationem, licèt res non esset tradita, non propterea nuda conuen. dissolui potest, quia actus non est retro priori similis, sed putat donatario agenti obstare exceptionẽ. Si uero solo pacto nudo esset facta, q hodie fieri põt p l. si quis argentum. j. de dona. tunc nudo pacto contrario tolleret ipso iure ciuilis, & naturalis obligatio, licut in uendi. ut in d. glo. Nec ob. qđ quidã uoluerunt dicere, q etiam isto casu non potest tolli ℨrio pacto, quia primum de donãdo est vestitum. l. auxilio, hoc fm ei ℨrium est simpliciter nudum, & sic primũ nõ dẽt tolli ipso iure. ar. eius, qđ de stipulatione dixi, qa rñ. q eo modo, quo est vestita donõ, eo mõ est vestita eius resolutio, & sic. l. auxilio. Vel fm opi. Iac. But. ex pacto dona. non nascitur actio, licèt pro-

pter pactum detur condictio ex. l. eo remanente nudo. Quærit hic Gal. an ex pacto de constituto. seu de precario per procurato rem quęratur dominium, & possessio. & tenet, quod sic, sed de hoc remitto ad ea, quæ dixi supra. per quas perso. l. j. in ulti. q. Vltimo adde, quæ dicam. in l. seq.

ADDITIO.

a Vtrum solo consensu discedatur ipso iure. Tu dic, ut dixi. in trac. clausularũ, in clau. contra. ver. constituit se precario nomine emptoris possidere.

LEX II.

1 *Arrharum datio, an faciat rem desinere integram esse, & nu. 3.*
2 *Contractus arrharum, an sit nominatus.*

Perfectam. Primo dictũ. Secũdo infert ad duplex q̃ssitum, uidelicet de datione arrharũ, & de solutione partis p̃cij, secũda. ibi, ergo. Nudo p̃sensu re integra ab emptione disceditur, & arrhæ datæ repetuntur, sed, quia parte p̃cij soluta res non est integra, ideo nudo consensu nõ recedit̃, sed
1 vt res tradat, agitur. h. d. † Not. q̃ datio arrharũ non facit desinere rẽ integram esse, sed partis precij solutio sic. Opp. tic, uenditio ẽt perfecta, cum res est tradita. ff. de actio. emp. l. si quis rem alienã. sed cum hic in prin. dicat, quod perfecta venditio nullo consensu dissoluitur, sequitur, q̃ re tradita solo consensu ab ea recedit̃. Sed contra dicitur. §. l. proxi. & hoc in fi. ergo, &c. Solue, ut in glo. j. q̃ perfectio est triplex, quia alia conuentionalis tantum, & hæc est conditionalis tantum, alia obligatiua, & hæc est venditio pura a prin. uel ex postfacto. Alia est acquisitiua, & hęc est re tradita, vel precio soluto. de primis duabus loquitur hæc. l. in princ. de tertia loquuntur contra. Oppo. secundo, q̃ copula posita ibi pacto, & consensu nõ stet bene, quia cum debeat copulare diuersa, vt no. super rubrica. ff. de in. & fa. igno. sequitur, q̃ in idem duorum cõsensus non sit pactum, q̃ est falsum. ff. de pa. l. j. §. j. Sol. exponẽdo literam, ut in gloss. 2. in princ. & declara per exempla, vt in ea. & no. eam in fin. dum dicit, q̃ si emptor facit pactum de non petendo a uenditore, quando res est integra intelligitur factum, & eℨ, quod venditor non peteret ab emptore. Quæro. j. qua act. arrhæ. recuperabuntur. dic, vt in gloss. Et attende, quia glo. explicite nullam actionem eligit de his. ideo dic, quod actio ex empto competit adiecta causa, quia venditio est distracta & datur ad restituendum, qñ dominium non est translatum, & ad reddendum, quando est translatum, & tunc competit etiam condi. sine cã: quia cã est finita, vel ad non cãm redacta, vt d. §. ergo, & nimirum, quia condi. sine causa est ẽt generalis, ut no. ff. de condictio. sine cã. l. j. Sed de condi. ob cãm est maius dubiũ, qa illa habet locũ in ℨctibus innominatis. † Et ideo reuocatur in dubium. an contra-
2 a ctus arrharum dicatur cõtractus nominatus, vel innominatus. a Et quidam dixerũt, q̃ est innominatus, quia datio arrharum idẽ est, quòd datio pignoris. Sed male dicunt, quia pignoris non trãsfertur dominium, sed arrharum sic. ff. de actio. emptio. Lexẽpto §. si quis uina. Aliqui idem dicentes allegarunt, quia elegans nomen habet, quia contractus arrharum vocatur. &, quia re contrahitur, vt mutuum, & depositum, & ita dixit Nic. de Ma. Sed truffa est, quia nominati non tam a nomine, quam a productione actionis suo nomini correspondentis cognoscuntur. l. iuris gẽtiũ, circa princ. ff. de pact. & patet in permutatione, quæ contractus est innominatus, sed ex contractu arrharũ nulla actio correspon
b dens eius nominis nascitur, b ideo cõtractus innominatus est dicẽdus. hoc igitur supposito dicendum est, q̃ potest etiam competere condi. ob cau. tanquam causa esset ex pœnitentia, ut l. 3. §. j. ff. de condi. ob cau. De act. uero præscri. uerb. dico non competere, quia illa datur ad implendum conuenta, saluo quãm si ex pacto de resoluendo, & de reddendo unus implesset ex parte sua, alter non, quia ut alter impleret, competere posset, ut no. j. de act. emp. l. ex arrhali. Ex his habes, q̃ arrharum transit dominium, si tradẽs est dominus, aliàs non datẽtur prædictæ condi. ut l. fi. ff. de
3 condi. ob cau. & instit. de ac. §. sic itaque. † Quæro. 2. quid si arrhæ sint datæ loco precij. & arrharum. Respon. glo. q̃ si sint in specie bus, adhuc res dicitur integra, quia loco precij nõ potest cedere. Sinautem sint in pecunia, tũc res non esset integra a pacto. ideo solo consensu non potest discedi. Et quod dixi in specie, idem di co in rebus immobilibus, quia & in illis arrhę possunt dari, licèt non reperiatur expressum, quia sufficit nõ esse prohibitum. arg. ff. ex qui cau. ma. l. ait prætor. §. sed quòd eis. Quæro. 3. quid in vltimo responso. huius. l. si ille cõuentus, excipiat de pacto, dicit gl. q̃ actor replicabit de dolo. Et hic attende, q̃ hæc replicatio doli est fundata super eo, quia de præsenti dolo facit excipere de pacto, cũ ex pacto de resoluendo, uel de rescindẽdo, uel de nõ petẽdo ex causa, & animo dissoluendi, ipso iure nõ cõpetat exceptio,

ut

ADDITIONES.

a Nominatus uel innominatus. Tu uide de hoc quæsito ultra ea, quæ not. hic Bald. nu. 2. uer. an arrharum. Bar. post gl. in lex. emptio. §. is qui uina. ff. de ac. emp. & Bal. plene in l. contractus. ad fin. §. de fide instr.
b Nulla actio correspondens eius nominis inuenitur. Adde in quantum loquitur de emphyteutico & feudali & uide Bar. in l. 1. infra, de iure emph. & in l. 1. j. de condi. ex lege.

vt probatur hic & not.in q. se. Quæro.5.nunquid in eo,quod solutum non est, habeat emptor exceptionem. Dic ꝙ non vt in gloss.& plenius dixi in l.præce.in 2.q.

¶ Si propter publicas pensitationes venditio fuerit celebrata. Tit. XLVI.

¶ Continua & declara verba rubricæ,vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Prædia fisco tacitè obligantur propter tributa.*
2 *Cessatum in solutione tributorum quanto tempore esse debeat.*

VEnditionem. Vēditio solēniter facta p fiscū ob cessa.tributorū non rescinditur per priorē dñm, nec per eius creditorē,h.d.† No.quod p̄dia sunt tacite fisco obligata a pp tributa.Op.ꝙ imo rescindat,ff. de rescin.ven.l.fundus.Solu. quod ibi minus iusto p̄cio vēdidit,hic iusto. Vel verius ibi reipublicæ non erat ex p̄cio satisfactum,hic sic. & sic fauore reipu. ne remaneat in dāno. Op.de l.fi.j.eo.& no.in l.si quo.s.ti.2.Sol.vt in gl.fi. videlicet, qđ debet intelligi in uenditione solenni,vt ibi.†Quæro cum glossa, quanto tempore debet esse cessatum in solutione tributorū? quidam per biennium,ad instar emphyteutæ, qui non soluit debitū canonem ecclesiæ, cum fiscus,& ecclesia parificentur vt l.fi.s. de sacrosan.eccle. Alii dixerunt, ꝙ statim, cum est cessatum,p hanc l.quæ simpliciter loquitur,& quia speciale est in pupillo, vt postquā cessauerit,audiatur vsq; ad 30.dies.l.imperatores.ff.de publi. Sed modicum facit,quia loquitur in professione rerum,ex quib. vectigal debet solui, quæ statim per portātes debent notificari, aliàs cadūt in commissum. Et idem dicendum est in eo, qui rem tributariam emit,vt statim accedat ad fiscum,& profiteat se eius tributarium esse:vt j.sine cen.vel reli.l.fi.Alii vt Petr. dixerunt ꝙ hoc tempus uelut indeterminatum relinquitur in iudicis arbitrio.arg.ff.de iure deliber.l.2. vnde poterit quē terminū uoluerit debitori assignare ad soluendum.arg. l. si debitori.ff.de iudi. Tu dic melius. Aut debitor fiscalis est certæ quātitatis debitor,& nō annuæ.Aut est debitor annuus.Primo casu.glo.in l.3. de iure fisci.lib.10.& est gl.4.dic.quod tunc idē in fisco, qđ in quolibet priuato l.fin.j.de iu.do.imperan.& nō aliter declarat. Sed attende, quia illa loquitur in pignore, quo casu dictum glo. vr̄ procedere p regulam,quę est,vt fiscus utatur iure priuati,nisi aliud caueat l. vt s.de petitio.hæredita.l.j.sed in rebus nō datis pignori, licèt sint hypothecatæ,tunc quia debito liquidato,vt j.eodem l.fin. fiscus solum debet vendere de bonis debitoris , quantum pro debito sufficit , statim cum transiuit tempus soluendi , quia dies eum interpellauit,pōt ei iudex præfigere tempus, quod ei placuerit, intra quod dēt soluisse.l.qui actuarij.j. de num.& act.lib.12.quo transacto,si non soluerit,possunt honeste detineri, sed non in carceribus reorum poni,vt j.de exactio.tribu. l. missi opinatores. li. 10.Vel si vult fiscus , potest loco cuiusdam primi decreti possessionem bonorum apprehendere, & postea nouum terminum ei statui facere ad soluendum, quo elapso ad vēdi.per modū subhastationis pōt procedi,vt s. tit.2.l. si quos,& s.si aduer.fi. l. edicto , & quod no.j.l.proxi.& hoc nisi l.municipalis aliter prouideret , quia illud seruatur: vt ff.quod vi aut clam.l.prohibere.§.plane,& ff.de priuileg.credito.l.antiochensiū.Secundo casu , qn̄ est debitor annuus:& tunc aut fiscus petit solū annui debiti solu.& idem dico,quod in præce.Aut petit rei transla.ex qua uel pp quam annuum debitū debetur,& tunc aut quærit in re locata, vel in emphi.data.& tunc si propter canonem non solutum , idem dico in fisco,quod in ecclesia,argumen.l.fi.s. de sacrosan.eccle. & hic in j.solu.gl.Si autem,quia agrum deserit & incultum dimittit, tunc p ses menses,si fuerit uocatus desertor, & nō venerit:aliàs si non fuit uocatus,expectatur lapsus biennij,vt j.de om.agr.deser. l. q agros,& l.locorum,in prin.li.11.Aut quæritur in re tributaria , q̄ fiscus propter tributum nō solutum vult ad se aduocare,vel alteri concedere , & tunc arguendo de canone ab emphyteuta non soluto ad hūc canonem,videtur,quod habeat biēnium,vt in hac glossa.Sed quibusdam videtur verius , ꝙ a die,quo fuit cessatum habet.6.menses,& hoc probatur in l.obsistere. j. de anno.& tribu.vbi si anno.reuoluto,& sic a tempore,quo debuerūt soluere , transeant.6. menses, dominus prædiorum exigit a fisco, & ipse dñs potest ab emphi.& fructuario,qui tenebatur soluere,rem aduocare,quia non soluendo intra illos.6. mēses priuatur iure suo , vt ibi in vna lect.quam ponit gloss.fina.quam ibi tenet Barto. pro meliori. Et si dicas , ibi non priuatur dominus.respon.ꝙ ad eum nō spectabat immediate onus tributorum, sed ad emph.vel fructuarium.sufficit ergo. ꝙ ille,ad quem onus immediate spectat, non soluat intra sex menses a die cessationis,vt priuetur iure suo. Si tamē velis præcedentem defendere,potes dicere,ꝙ nos quærimus de translatione fienda in fiscū,ibi in priuatum,qui pro illis soluere fuit grauatus.Sed non uidetur mihi defensio tuta,quia ille soluens vr̄ loco fisci succedere, quia nisi fiscus per lapsum illorum.6.mensium aduocare rem posset, sequeretur,ꝙ res non cecidisset in cōmissum,quia non refert,quis soluerit:vt s.pro so.l.cū proponas.hoc satis puto procedere supposita illa lectu.pro vera, in dicta.l.obsistere.Sed mihi vr̄ non conuenire illi literæ , quę nō de venditione p̄dij,sed de exactione soluti loquitur. Ideo sto cū communi opin.quæ est, vt bienniū requiratur & est magis ęqua propter magnum præiudicium,quod generatur non soluenti,ut cadat a toto suo iure,vt in emphite. ecclesiæ & desertore agri tributarii, de quibus s.dixi.argum.l.fina.infra,de iure domin. impetran.quæ etiam in debitore biennium statuit.

ADDITIO.

a Obligata.An collectæ habeant bona tacite obligata. uide per.do. Soci. consi. 242.inc.in præsenti consultatione.uer.uidetur,ꝙ bona. in secunda parte.

LEX II.

1 *Vendere debent quibus exactionis non factæ periculum imminet.*

Si deserta. Venditio ob tributa non soluta solenniter facta non retractatur, secus si solenniter nō fuerit facta,quia quatenus de facto processit,reuocatur, citato ta
1 men possessore.hoc dicit.† No. quòd hi debent vendere,quibus imminet periculum exactionis non factę. No.etiam quòd præsidis autoritas requiritur, & alia notantur in l. si quos.s.tit.2.Not. singulariter,quòd in præiudicium possessoris etiam de facto possidentis & non de iure,non potest pronunciari, nec etiam possessio reuocari secundum Iacob. de Ra.& docto. Hinc dicit Innoc.
a quòd possessio etiam iniusta nemini est auferenda a extra,de maio.& obediē.cap.inter quatuor,& j.si p uim,vel ali.mo.l.fin.& j. de iure fisci.l. facultas.lib. x. & infra, de bon. va. l.fina.eodem lib. Et dicit Bald. quod iudex , qui fuit facilis in mittendo, debet esse facilis in reuocando,quod inordinatè fecit,vt ff. si mu.vent.nom. l.prima.§.hoc edictum.citata tamen parte,vt hic,quæ omnia no. quia sunt quotidiana.

ADDITIO.

a † Nemini est auferenda.Hoc est uerum sine causæ cognitione. ita per Bal. in l.ob maritorum.supra ne uxor pro mari.& in l.si pacto , quo pœnam.ff.de pact.& in l.meminerint.C.unde ui.Bal.in l.si maritus. j.de dona. inter ui. & uxor.& in rub.C.de suc.edicto.& C.de exce.rei iud.l.ordinem, & Bar.in l. uerum §.quod si minor,ff.de euic.Bal.in c.graue.extra,de of.ord.& in c.qa diuersitatem,& in c.cum in nostris.extra,de conce.præben. & Archi.in c. licèt episcopus,& ibi bo.tex.extra.de præben.li.6.

LEX III.

1 *Venditio sollennis fit bonorum debitoris fisci,& num.2.*

Si quis. Primo in maiore non soluente. secundo in minore.Tertio dubium remouet. secūda ibi, si autem.
1 tertia.ibi nihil.† Si debitor fisci conuentus,& conuictus cessauerit in solut.publicarum functionum, solennis venditio debet fieri eius bonorum, & si debitor sit minor, debet ditari, ut compareat cum defensore,qui etiam venditioni debet adesse.h. d. Not. practicam ibi conuento debitore &c. & declara , vt dixi in l. j.s. eōd.Item no.ibi subhasta.distracta.quod bona debitoris fisci maioris vel minoris debent subhastari,& quid requiratur, ut solen-
2 nis sit venditio vide gl.s.tit.2.l.si quos. † Sed hic quæri potest, qa text.iste loquitur, quando fundus venditur, quid si sit res mobilis.Dic quod si sit res in qua non cadit affectio,ut frumentum,cuius precium est certum, si vendatur in foro,tunc non est necessaria alia subhastatio,quia non potest esse collusio , vt not. s.de rescinden.vendi. l. 2.in fine gloss.magnæ.Si autem sint aliæ res,in q bus cadit affectio, vel frumentum , quod non venditur in foro , tunc vt fraus euitetur,debet fieri subhastatio.ff.de mino.l.& si fine.§.quæsitum.Item not.ex versic.si autem , quòd tutor pupilli vel curator adulti debet adesse vendi. & sic si non haberet tutorem vel curatorem,ei dari debet.Contra hoc opp.gloss. quòd solus iudex sufficit,vt ff.de mi.l.ait prætor.§.permittitur. Sol. quòd ibi in solutione fienda minori,hic in venditione fienda de re minoris,& ideo maior solennitas requiritur, quia hic de abdicādo , ibi de acquirendo tractatur.Quare hic attende,quòd ista glo.sentit,ꝙ tutor uel curator debet autorari venditioni,ex quo dicit Iacob.de Are.quòd sequitur,quòd vēditio fieri non poterit eo nolente autorari,cum eius autoritas debet esse spontanea, nō coacta,vt ff.de autorita.tut.l.j.in fin.quod non est dicendum. Item sequeretur,quòd vbicunque condemnatur minor, & pignus capitur in causam iudicati,& possessio uenditur,quod necesse sit tutorem autorari, quod est contra communem obseruantiam. Vnde intelligit ipse illum text. ut debet adesse vendi. idest negocio, propter quod fit venditio, quia denunciari ei debet, ut soluat.ff. de verbo.obligatio.l.si ex legati causa,& ff.vt in po.leg.l. is cui §. cessatum . hoc idem sequitur Bald. quia autoritas est præstanda pupillo,vel adulto aliquid facienti, sed hoc nihil facit, sed omittit,& sic non potest autoritas præstari,quia non habens autoritatem non recepit. hoc etiam mihi placet, sed non videtur mihi, quod sufficienter respondeatur huic literæ,ideo altero de 2. modis respondeo,uno ut adsit uenditioni, scilicet ne fiat soluendo , vel causas legitimas ne fiat opponendo.alio modo ut adsit, idest præsens sit uenditioni. subhastationi, & alijs actibus vt uideat , quod collusio non committatur , vt etiam impediat committi , non quòd autoretur. Præcedens magis placet propter verbum , defensionis.

¶ Sine

¶ Sine censu vel reliquis fundum compari non possit. Tit. XLVII.

¶ Continua quia in aliena.rerum,ex quibus debentur census,& tributa apponuntur pacta super eorum solutionibus, ideo ponitur ista rub.post præcedentem. Quæro, quæ differentia est inter censum & reliquum:dic vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Actio ex pacto competere desinit interesse desinente.*

EX conuentione. Pactum de tributis soluendis per mulierem ex re dotali euanescit sol.mat.re mu-
1 lieri restituta.h.d.† No.ꝙ desinente interesse,desinit actio ex pacto competere,vt in glo. Opp. ꝯ 2.partem de.l.ex cōuentione,in fi.s. de pac. Sol. vt in gl.& tene sol.Io.Quærit Bal.an statim sol.ma.res desinat es-
a se dotalis a & dicit ipse , quod non,antequam res restituatur mulieri,ideo res dotalis nuncupatur,& per act.de dote petitur ut j. sol.ma.l.dotis,& ff.in eo.ti.si quis ignorās,& etiam priuilegia dotis retinet,ideo alienari nō potest ff. de test.mi.l. dotale,& ibi no. post restitutionem vero hæc omnia cessant. ut hic Saly.

ADDITIO.

a Desinat res esse dotalis.Adde Bal.in l.si prædium,in fi.j. de iure do. no. in c.fi. in fi.ff.de fundo dota.Quid autem in patre filię,an possint alienare fundum dotale soluto matrimonio per mortem uiri, uide gloss. Cy.& Bal.in l.quoties res.j.de iure do. Imo.in l.cum uir.ff. de usuca. & in l.cum pater.§.qui dotalem ff.solu.matrimo.

LEX II.

1 *Onus tributorum reale dicitur rem ipsam afficiens & concomittans.*

Rei annonariæ. Emens fundum a priuato ea.l. ne soluat tributū, vel cēsum, fisco tenetur nedū ad futura , sed etiam ad præterita & pactum fisco nō
1 præiudicat.h.d.† No.ꝙ onus tributorum,& cēsus est reale, ideo afficit rem,& ipsam concomitatur,vt hic in fi. Item no. ibi fundi comparati,& ibi eiusdem possessionis, ꝙ emptor non tenetur nisi pro collectis impositis venditori ratione possessionis,quā emit & non pro impositis ratione aliarum possessionum quas non emit sm̄ Bar.& l.pen.& ibi dixi.j.de predi.nauic.li.11. Querit gl. an inter ipsos seruetur pactum.& dic,ꝙ sic,sed non agitur nisi solutione facta,vt ff.de pac.l.episcopalia.§. pactum sed Nic. de Ma. dixit,ꝙ inter creditorem & debitorem valet vt in contra.non inter venditorem,& emptorem, vt hic in fi. quasi hæc.l.ei resistat , & sic pactū sit ꝯ l. ideo nō valet, vt s.de legi.l.non dubium,& de pac.l.pacta. Sed trussa est,quia ratio diuersa apparere nō potest. hic ergo loquitur respectu fisci,& quantum ad effectum.

AVTHENTICA.

1 *Prædia tributaria vendi non possunt,nec etiam in ecclesiam alienari.*

1 Sed & periculum. Hæc est notabilis authen. h. dicit. † Prædia tributaria nō possunt uendi sine decreto . ideo iudex debet diligenter examinare,an emptor sit idoneus, & soluēdo , & si reperit eum minus idoneum,non debet autorari,nisi uēditor in se suscipiat onus tributorum.h.d.& notabiliter.Et per eam dicit Bar.in l.incola.la.2. ff. ad mu. ꝙ res in æstimo positæ non possunt prætextu alicuius alienationis de æstimo eleuari, nisi ponantur in æstimo alterius
2 idonei,& talis,q ad solutionē collectarū possit cogi . † Et ex hoc infert Bal.ꝙ in ecclesia non possent alienari,cum ad collectas nō teneat,vt s.de epis.& cle. authe. item nulla.Vel si possunt,de ęstimo vēditoris nunquam auferentur,& hoc fatetur verum, nisi ecclesia sibi faceret æstimum, quia tunc tenebitur ex promisso, & ex ꝯsensu suo,& pro hoc inducit,q̄ no.Inn.extra, de immu.ec.c. cū nō minus, & tunc p laicos cogēt non tā clericus q̄ res ipsa , ut ita dixerim vt ipse Inn.no.extra,de fo.ꝯpe.c.postulasti. Similiter , & colonus illius possessionis,ut fructus agri vendant , & soluant ut ipse Inno.no.in d.c.cum non minus.secundum Bal.

LEX III.

1 *Possessores ad onera realia tenentur,& nu.2.*
3 *Prædia italica an sint tributaria.*
4 *Præsentationes publicæ quæ dicantur,& quæ tributa.*
5 *Munerum species multæ sunt,& quæ.*

a Omnes. a Possessores prædiorum tenentur ad tributa, & publicas pensitationes non obstante cōuentione contraria cum suo autore inita , licet possessio noui possesso-
1 ris non sit iterum facta. hoc dicit , secundum unam lect. † Nota quòd possessores tenentur soluere onera realia , & hæc est regula.Item publicas pensitationes, quæ quandoque non sunt onera mere realia , sed propter res imposita, vt infra dicam. Item nota quòd pactum priuatorum non præiudicat rei publicæ. Item collige,quòd ille,qui fundum possidet, debet soluere collectas pro libra,& æstimo fundi , licèt fundus non sit in eius æstimo descriptus,quantuncunque alii sit scriptus,& hoc vult gl.pen. & Bart. Item no. quod succedens in fundo tributario , vel aliter pensitario,debet occurrere ad professionem faciendam rei publicæ, & sic domino,vt dixi supra tit.j.l.j.Opp.j.de censi.l.si. libro 11.Solu. ibi a procuratore fisci emit,quo casu tenetur pro tempore futuro,non præterito:hic emit a priuato,quo casu tenetur,& pro pręterito,& pro futuro tempore . Et est ratio quia fiscus preciū hēt
2 in primo casu,quod sibi computat in debito.†Opp.ꝙ etiam non possidens cogatur soluere.ff.de legat.j.l.apud Iul.§.hæres. So.ibi cogitur hęres a legatario possessore , qui tenetur fisco,vt hic. nā hęres tenetur rem obligatam liberare , & legatario liberam soluere,vt ff.de leg.l.si res obligata.& hoc vult gl.tit. Oppo.ꝙ pactū valeat.ff.de pac.l.episcopalia.§.pactum.sol.ut in glo.3.& uide qđ
3 dixi.s.eo.l.2.& serua hodie auth.sed periculum. † Quæro cū gl. j. an p̄dia italica sint tributaria . Et quidam, quod sic per l. q̄ gñaliter loquit.scđo p tex.insti.de re.diui.§.p traditionē.ubi dr̄, ꝙ inter italica & prouincialia p̄dia nulla est dña.pro istis facit l. 3.j.de anno.& tribu l.omnes omnino.li.10.Sed gl.determinat in ꝯriū. Primo p l.de his.s.de episco.& cleri.ubi casus, ꝙ soli prouinciales tenent ad tributa,scđo probat ex eo,qa quibusdā prouinciis ius italicū est ꝯcessum,ut ff.de cens.& sic ne sint sub tributaria , igit in cæteris remanet in ꝯ.ius cōe.Non obst.§.per traditionē,qa loquitur quo ad aliena,non quo ad alia. hinc est qđ ibi prouincialia appellat tm̄ tributaria,& sic potius facit pro,quā ꝯ. sic & aliàs æquiparantur prouincialia,& italica quo ad usuca.vt j.de vsuca. trāsl.l. j.§.fi.Non ob.hæc.l.in ver.omnes,qa restringi dēt ad eos, qui prędia tributaria possidēt. Sic, & aliàs verbū generale restringit, vt patet p multa exempla,quæ ponit glo.hæc est veritas.Vel potes ēt dicere,ꝙ ista dictio,oēs,de p̄sonis loquit , & pro eis supponit, non de p̄diis.& ideo & italici, q possidēt in prouinciis,p̄dia tributaria,debent soluere.Non ob.d.l.oēs,j.de anno.& tribu.lib.x.qa ibi illud uerbū,oēs,restringit ad possidētes p̄dia in prouincia . ut
4 ibi ex fi.colligitur,& ibi no.†Quęro ab extra,q̄ dicantur pensitationes publicæ,q̄ tributa.Rñ.ꝙ pensitationes idem sunt,quod solutiones,& ideò hoc uocabulū,est magis generale, q̄ tributum , loquor quantum ad intellectum legum,nam latissime sumendo omne quod tribuitur, ex quacunque causa tribuatur, tributū potest nuncupari.Et ita latissime sumendo ista nomina possunt dici sinonima,sed sumendo strictius tributum non est id,quod iure emphytheutico deberetur fisco, & tamen est publica pensita-
5 tio . † Vnde pro istis declarandis dico , ꝙ munerum multæ sunt
b species,b nam alia sunt merè & ex toto personalia,vt sunt ea,quę indicuntur personis propter personam,& consistunt in labore p̄sonæ,& de istis nihil ad propositum nostrum. Quędam sunt munera mere realia,sic dicta,quia imponuntur rei propter ipsam rē, & ideo ipsam rem, & eius possessorem ꝯcomitātur,& ista tributa nuncupantur.& inde prædia tributaria dicta sunt.Quædā sunt mixta,quia in labore personæ consistunt,& in rebus,ut quòd qs uadit cum plaustro,& bobus , vel cū asino ad exercitū, vel quod rusticus conducat lapides ad castrum , & nihil de istis ad nostrū propositum.Quædam sunt,quæ neutrum prædictorum sunt, licèt in rebus consistant,& istorum aliqua inducuntur personæ,& propter personam , & non ut persona laboret, sed ut soluat pro persona,puta unum solidum annuatim pro quolibet, & hæc capitatio uocatur,ut s.de sac.san.eccle.l. sacrosancta , & de isto potest loqui s.tit.j.l.fi.Alia inducuntur personæ non propter personam,sed propter res ab ea possessas.vt sunt collectæ, & hoc munus quandoq; censetur ordinarium,quandoq; extraordinarium. Ordinarium est, quando præcedit l. vel prouisio generalis, ꝙ singulis mensibus vel semestribus uel annis, unusquisque a libera . seu æstimat . soluat unum solidum pro libra , tunc quia tractum habet successiuum, & relatum , & non concernit præsens tēpus tantum: munus ordinarium est, sicut quando prouinciales soluebant aurū vel ferrum,de quo no.super.rub.j.de indict.lib.10.& si huic solido annuatim soluēdo adijcerentur duo denarii singulis temporibus cū solido soluēdi,ista additio uocat superindictū, & qa regulariter , & toties præstatur , quoties id, cui adijcitur.ideo hic superindictū ordinarium vocatur,ut j.de indic.l. j. lib. 10.ubi casus.Extraordinarium est,quando eius impositio nō fit ex prouisione vel l.gñali,seu regulari.nec ob cām ordinariā, & successiuā,sed ob aliquā cām extraordinariā occurrētē. puta ut fiāt hastiludia,qa natus est filius principis.Vel imponit collecta,ut soluat istis

ADDITIONES.

a ¶Omnes.Adde do.Soci.consi.217.inci.circa hāc quæstio.uer.8.in simili.in 2. parte,ꝙ possessor licet bona sint descripta uni in æstimo,tamen tenetur ad tributa & onera,quia onus fructuum ex re ipsa spectat ad eū . adde ꝙ possessores percipientes fructus non solum tenentur ad collectas pro tempore,quo retinerent , sed etiam ad collectas præteritas non solutas per anteriores possessores ut per præfa.d.Soc.in d.consi.uersicul.10. confirmatur.

b Multæ sunt species.Munera realia,& mixta quæ dicantur, & quibus, & pro quibus imponant,in Spe.de cēsi.§.2.uer.qua aut.& se & per Cy.in l.uoluntariæ j.q.1.de excu.tu.& in ru.de mu.pat.& in l.rescriptū §.fi.ff.de mu. & ho. gl.in l.inductiones.j.de anno.& tri.li.10.Bar.in l.1.de mu. & l quo lo.li.10. & Car.in cle.1.17.q.de uita & hon.cle.Et adde d.Soc. consi.129.inci.præstātissimi iuris,uer.circa primum primo, in prima parte,ꝙ collecta seu munera mixta,quæ imponuntur personæ pro rebus,an teneatur quis subire in loco proprię originis uel paternæ,licet alterius loci officiatur incola,& q̄ collectę sunt, quæ imponi debent per capita secundum dispositionem iuris, uide per præfa.d.Soc.in d.consi.in uer.3.principaliter ibi nam onera, & adde quod collecta,quando imponitur ab eo,qui habet iurisdictionem uniformem in loco a principe,debet quis soluere pro rebus,quas hab.t ubiq;, ut per præfa. d. Soci.in d.consi. & in d.uer.circa primum,primo, in fi.cum uersic.sequenti.

istis socialibus,& latrunculis,ne ueniant ad damna inferenda vel similem causam momentaneam, quæ reiterationem non concernit.Et per istum modum debet intelligi gloss. quæ dicit collectam esse munus extraordinarium,in l.rescripto.§. finali.ff. de muneri.& hono.& in l. placet. supra. de sacrosanct. eccle. Modo ad q.respondendo,ista omnia,quæ ordinarie reipublicę debent, pensitationes publicæ nuncupantur.& idem ex emphi.debeantur.Tributa autem non sunt,quæ ex prædijs debentur,uel ex capitationibus,uel quæ a nō singulis personis.sed a ciuitatibus, vel a principibus debentur cesari,siue in auro,siue in speciebus, in signum subiectionis, quæ etiā census vulgo nuncupantur. Et, an ecclesia teneatur ad ista. vide, quæ scripsi.in dicta leg. placet.

¶ De periculo & commodo rei venditæ. Tit.XLVIII.

1 *Periculum rei multiplex.*

Continua rubricam ad præcedentia,ut in glo.Et de periculo, & commodo simul subiungit in rubrica,propter regulam, quæ est vt ad eum spectet commodum,quē sequitur periculum, & econtra,vt.j.de fur.l.manifestissimi.§. cum in secunda. & de re iudicata.l.secundum naturā.& ff.de iureiurand.l.eum qui. in principio.
1 & probatur.j. eod. l.j. in principio. † Et pro euidentia dicendorum dic,quòd interdum quæritur de periculo rei in dotem datæ & recurre ad l.si inter virum j.de iure dotium,& ad l.æstimatæ ff.solu.matrimonio.Interdum de periculo rei locatæ, & recurre ad l.si uero.§.cum quidam.ff.lo.Interdum rei emptæ,& tunc locum habet iste titulus.Pro cuius summa attende, quia aut quæritur de periculo euictionis,& dic vt infra.l.i.2.responso. Aut de periculo deteriorationis vel peremptionis, & tunc aut res est vendita ad pondus vel mensuram:& dic vt j.l.2.& j.tit.j.l.sicut. Aut est vendita ut species, & tunc aut uenditio est conditionalis, & dic vt infra l. penultim. Aut est pura, & dic etiam, vt ibidem, & in l. finali.Aut quæritur de eius commodo, & dic vt infra.l.1.in principio,& quod ibi notat.

LEX PRIMA.

1 *Periculum euictionis quando spectet ad venditorem.*
2 *Venditio quando perfecta dicatur.*
3 *Commodum rei an semper spectet ad emptorem.*
4 *Venditor an & quando de euictione teneatur.*
5 *Denunciatio an debeat fieri scienti.*
6 *Denunciatio quo tempore fieri debeat.*
7 *Periculum rei ad quem spectet,si ratione possessionis euincatur.*
8 *Pactum emptoris cum uenditore ne teneatur de euictione,an valeat.*
9 *Sententia contra absentem lata quare de euictione ipsum agere non sinit.*

Post perfectam. Primo dictū. Secundo tollit eius obiectum.secūda ibi: autor: Emptione perfecta rei periculum vel incommodum spectat ad emptorem:nisi ex causa antecedenti res sit euicta p̄cedente denunciatione legitima.hoc dicit.Not.
1 primam regulam hic in princip.positam.† Item no. quòd periculum euictionis ex causa antecedente contractum spectat ad venditorem.Item not.quod emptor vt agat de euictione, debet denunciare venditori,vt adsit defensioni causæ, & sic not. formam denunciandi,de qua.j.dicam.Item not. quod sententia lata contra absentem præsumitur potius ob contumaciam, quàm quia non foueat iustam causam.ideo tunc non agit de euictio. vt hic,
2 & in l.si ideo.ff.de euictio.† Opp.tex. dicit, quòd post perfectam &c. & alibi dicitur, quòd venditio est perfecta, quando res est tradita,vt ff.de actio.emp.l.si quis alienam, ergo hic innuere videtur,quòd demum re tradita periculum sit emptoris,& non ante,quod est falsum:vt l.necessario.§.j.ff.eod. Solu. vt vult.j.glo.videlicet,quòd uenditio dicitur perfecta,quo ad rei acquisitionem per rei traditionem, vt in contra. sed etiam ante, quo ad dissolutio.dicitur perfecta, vt s̄. quando li. ab emp. dis.l.j.Sed de his hic non loquitur,sed de perfectione alio respectu,puta periculi & incommodi ipsius rei.Et hic attende,quòd licèt gl.dicat,quod conditionalis est perfecta, ne ab ea posset abiri, tamen quantum ad periculum gloss.hic non declarat,sed ego dicam.j.eodem l.cum
3 speciem,vbi cadit.† Oppo. 2. quod non omne commodum spectet ad emptorem, vt dicit hæc litera. vnde videtur obstare.ff.de actio.empti. l. Iulia. §.fina.cum l.sequen.Solu.vt glos. 2. quia aut quæritur de commodo adueniēte post emptionem,& istud spectat ad emptorem,vt hic.Aut de eo quod erat tempore emptionis,& tunc distingue prædium urbanum a rustico.nam quędam veniunt in uenditione vnius, quæ non in alterius,ut d.l.Iul.§.fin. cum l.sequen. vsque ad l.ueteres, & in l.si venditor. in princip.& §.firmus,& in illis ll.huius secundi habes exempla. Sed si quęris exempla commodi postea aduenientis,gloss. hic ponit 6.exempla,sed primum de alluuione non est sic simpliciter expeditum. Ideo dic,q interdum fundus uenditur ad mensuram, & pro qualibet mensura precium est conuentum & tunc commodum alluuionis obuenientis ante mensuram cedit uenditori.ff. de contrahen.emptio.l.quod sæpe.§.in his & d. l.Iulia.§.si Titius.secundum unam lectu. Aut uenditur ad mensuram sed pro qualibet mensura precium non est conuentum,sed pro toto prędio,quod est tot mensurarum,conuentum est vnum precium.& tūc commodum alluuionis est emptoris,vt d.§.in his,& d. §. si Titius. secundum aliam lec. Aut uenditur simpliciter non facta mentione de aliqua mensura,& tunc etiam est emptoris.ff.eo.l.id q, & hoc etiam tenet Bar.in d.§.si Titius. Alia exempla gl.stant bene. Sed adde, & aliud,puta si rei æstimatio creuit siue ex aliqua causa extrinseca,ut s̄.de rei vendica.l.si volunta.siue ex aliqua extrinseca,vt quia seruitus rei cessauit,unde plus nunc valet.ff. cod.l.habitationem.in prin.de pœna autem ex compromisso,q̄ venditor ante traditionem est consecutus,vidi dubitari. sed dic illa venditoris,& non emptoris commodo cedere, quia illa non ex re prouenit,sed ex contēptu.ff.de bo.autorita.iudic. poss.l.prætor ait.§. quod de fructibus.Ideo non est emptori restituenda, vt ff.de hæreditate vendit.l.venditor ex hæredi. §. sed hic in re singulari, & ff.ad legem Falcidiam.l.hæres.Opponitur tertio, quod incōmodum non statim spectet ad emptorem,vt ff.eod.l.si vēdita. & no. in eo.titu.l.necessario.Solu.confitendo vt in glo.2.in fine.de alio dicam.j.eo.l.cum speciem, vbi glossa aliqua dicit de notatis in d.
4 l.necessario. † Oppo. 4.q venditor non teneatur,de euictione,ut infra pro quibus cau. ser.pro prem. lib.accip.per totum,& inf.de ędi.actio.l.si apud.Solutio q ibi, quando ex causa sequenti paratur causa euictio. non quando ex causa antecedenti, ut quia animal vēditum tempore venditionis est alienum,vel alteri obligatum,vel vitiosum,vt in glo.antepenultim. Oppo. 5.quod licèt emptor non denunciauit,tamen de euictio.agat l. si victum. §. finali ff. de eui. Solutio quòd ibi quando insidiis uenditoris denunciatio impedita fuit,unde pro facta habetur. Oppo. 6.ad idem de l. Herennius.ff. de euictio.Solutio,quòd ibi per pactum fuit remissa necessitas denunciandi, quod not. quia remitti potest, ut ibi. Oppon. 7.quòd etiam si sit denunciatum,non teneatur de euict. ff.de euict.l.si dictum.§.si ex compromisso.Solu. quod ibi sententia est lata ex compromisso ab arbitro, quæ propriè non est sentētia,ut s̄.de arbi.l.j.& etiam pars est in culpa se compromittendo. Et adde, quod ibi not. & ideo dixit Bar.quòd illud habet locum in compromisso uoluntario, non necessario, quia tunc non est emptor in culpa. Item illius arbitri sententia est sententia,quia loco iudicis succedit,vt supra de iudi.l.penultim.Quod fatetur Bal. si uenditor ad eligendum arbitrum fuit citatus, quia sua interest. argumen.ff.de in diem adiecti.l. necesse. &, quia ab arbitro dependet status quæstionis.ideo in eius electione debet multa pru
5 dentia interuenire.† Quæro ab extra,an sit necesse, vt scienti denuncietur.gl.prima.ff.de euictio.l.emptor fundi.tenet, qđ non,licèt dicat cautius esse,vt denuncietur,argu.ff. de adul.l.denunciasse.& tam antiqui,quàm Dyn.& Cy.tenuerunt, quod demū non est necessaria:quia certus non est certiorandus. ff.de actio. empt. l.j.in fi.& extra,de reg.iur.c.eum qui certus,& ibi per Dy. sed Io. And.in addi.super Spe. de emp.& ven.§.fin.quasi admiratiue dicit istā opi. nō bonam ex eo, quia ll.simplicem denunciationem non requirunt, quia cum tunc finis denunciationis sit solum certiorare,certus non est amplius certiorandus. sed vbi eius finis nō stet in certiora.sola,sed in reqsitione,vt aliquid agat, tunc scienti denunciatio,& requisitio secundum formam scriptam est facienda,vt l.denunciasse.ff.de adul.ita est in proposito, quia ll. volunt, vt ueniat causam defensurus,seu ut adsit eius defensioni,ut patet hic in litera,& j.de euic.l.si parētes,& ff.de procu. l.qui absentē, & de iudic.l.vēditor,& de euict.l.si rem quam,igitur sciens est requirendus.Istam opin.est postea secutus Bart. facit,quòd no.in l. nomen.infra, quæ res pign. ob.po. Superuenit Baldus, & dicit, quod si uenditor sciuit ab alio, q̄ ab emptore, tunc talis scientia non sufficit,ut teneat̄ de euic.nisi emptor esset minor, vel ecclesia,quibus mora committitur irregularis, ut supra.quibus causis re.in integr.non est ne.l.in minorum.Vel nisi venditor habeat instrumenta, per quæ emptor potest vincere causam, & non notificat ea emptori.ar.ff.de act.emp.l.Iul.§.idē Iul.& l.Titius.Vel nisi sciens vēdidit rem alienam,& tunc non conueniret tam ratione euict.quàm ratione doli,vt ff.de actio. empti. l. seruus quem §. si sciens.Vbi autem sciuit ab emptore, tunc esto,quod nō sit requisitus, ut ueniat defensurus causam, nihilominus dicit uēditorem teneri de euict. quia in denunciatione non requiritur conclusio, sed simplex denunciatio sufficit, ut patet in muliere simpliciter denūciante se prægnantē esse,vt ff.de lib.agnos.l.prima §.primo. Ad hunc enim finem debet fieri denūciatio.ideo posito hoc antecedenti,sequitur consequens necessarium.l.illud.ff.de actio.hęredi. Sinautem denunciatio fieret cum requisitione supradicta, fatetur cautius esse & rem indubitatam esse. Et attende,quia nō est uis an requirat̄ simpliciter,ut adsit defensurus causam,non adiecto, si uelis, uel cum, aut quando,uelis,ut probatur ex no. per
6 glossam ff. de actio emptio. l.emptorem §.primo. † Quæro quo tēpore deberet fieri ista denunciatio. Dic omni tempore, dum modo non nimis prope sententiam, ut fl. de euiction. l. si rem quam.§. finali, & ibi glossa, quæ intelligit tali tempore, quòd probationes fieri possint, subaudi,& exceptio.oppon. per uenditorem,

torem,& idem no.in l.emptor.j.de euic. Quæro.5. qđ si in causa principali non denunciauit, sed vult denunciare in causa appellationis.Dicit glo.in d.l.si rem.q potest,dum modo omnia integra sint actori.ar.in l.3.ff.de opti.lega.& pro hoc accedat. ff.de actio. emp.l. si in lege.§. colonus, & quod no. Cy.in l. si ea.j.qui accu.
7 non pos.† Quæro.4.quid si res non euincatur [a] ratione dominij,
a sed possessionis. Dic q periculum est vēditoris,sed bene est verū q contra eum non agitur, quasi res seu possessio sit euicta, ideo ad duplū non tenet̄ euict.nomine,etiam si sit promissum,sed agitur ex empto ad interesse,quasi re nō tradita.vt l.ratio.in princ.ff. de actio.emp.& ibi gl.& hac ratione in hoc interesse non veniūt sumptus litis, imo, & si per instrumentum uēditor promisit reficere sumptus litis, qa talis permissio intelligitur facta re euicta rōne proprietatis vt no.in l.venditores.ff.de verb. obl.sequitur q re euicta ratione nudæ possessionis tales sumptus ex promissione non debentur secundum Bar.in d.l.ratio. Et ideo cautela est, vt emptor stipuletur de euic.tā proprietatis, quàm possessionis,
8 & de sumptu vtriusq; litis.† Quæro.5. emptor pepigit cum vendi
b tore,ne teneatur de euictione,an ualet pactum? [b] rñ. Bald. q sic propter regulam l.si quis in conscribendo.s̄.de pac. præterquā in tribus casibus,primus est si vēditor fuit in dolo, vt ff.de act.emp. l.j.in fin. & l. tenetur.§.fin.& l.emptorem.§.idem,& §.denique. & §.qui autem,in fin.Verum in isto casu oportet,q in libello fiat mētio de hoc dolo,alias libellus non concluderet, vt §.denique. secūdus est si venditor, vel eius hæres euincat. vt d.l.emptorem, §.qui autem. Ex his duobus casibus agitur ex empto ad interesse.Tertius est,si alius euincit, & isto casu ad solum precium agit̄, vt d.§.qui autem. non.n.tale pactum excludit, quominus re euicta agatur ad precium vt ibi. nisi sit expressum, q de precio non teneatur,vt notabiliter dicit gl.in d.§.qui autem,vt ibi per Bar.Itē nisi respectu certæ causæ dixerit se nolle teneri de euictione, qa tunc illa secuta non tenetur ad precium, ut legitur & not. ff. de
9 euic.l.qui libertatis,quod no.secundum Bal. † Sed vltimo quæro cum glo. fi. quare sententia lata contra absentem nō finit ipsum agere de euic.respon.gl.quia ob eius contumaciam præsumitur lata,non quia non foueat bonam causam.Sed hic attende, quia si omnia egit vsque ad tempus ferendæ sentētiæ, licèt citatus ad sententiam audiendā non venit, dico eum non prohiberi agere de euic.Et ideo hunc tex. & similes de anteriori absentia intelligo,præterquam si defensio causæ videtur omissa & ita videt̄ mihi de mente tex. in l.si ideo.ff.de euict.Et aliter dicere est irrationabile & probatur hoc in tex.ff.de inoffi.test.l.qui repudiantis.§. fi.licèt glo.ibi sentiat contra & destruat illum tex. Bar.de Sali.

ADDITIONES.

a Quid si res non euincatur. Adde Soci.cons.119.inci.in causa tacita.uersi.postremo defendi potest eum se.in 2.parte,ubi hoc idem allegat & tenet.
b † An ualet pactum.Tu uide de hoc quæsito ultra ea,quæ no.hic Bal.nu. 9. & 10.utrobique in apo.ad ipsum Bal.in l. si dubitatur j.de eui.& Bar.in l.emptor.§.j.ff.de act. empr.

LEX II.

1 *Vnum quot modis vendi possit.*
2 *Venditio an sit imperfecta ante traditionem.*
3 *Clauium traditio quid operetur.*

Cum conuenit. Primo, cum uinum venditur ad mensuram & per mensuras appreciatur.Secundo cum venditur vt corpus. Tertio prædicta extendit.Secūda ibi cum autem.Tertia ibi, hæc omnia: Vini ad mēsuram uenditi periculum contingens ante mensurationem non morosam spectat ad venditorem.Venditi vero vt corpus,vel spe
a cies periculum est emptoris,[a] quod obtinet in oleo frumento &
1 cæteris similibus.h.d.† No.quod vinū potest vendi vt quantitas, & vt corpus.sic,& pecunia pōt legari, vt quantitas & vt corpus, vt ff.de leg.j. l. si certos. Item not. q post moram ab emptore in mensurādo commissam periculum est emptoris,& sic mora trahit ad se periculum. Item no.q vini venditi in specie venditio est statim perfecta,ut hic,& no.s̄.eo.l.j.in glo. j. Item no. q clauibus pęnoris traditis,vinum habetur pro tradito. concor.l.clauibus.ff. de ꝯhen. empt. & hoc quando venditur in specie, ut hic non ad mensuram,ut hic in prin.Item no.q de liquaminibus ad arida,vt est frumentū,fit extensio,vbi est eadē rō & omnimoda similitu-
2 do.† Op.j.q ante traditionē vēditio non sit imperfecta,ut s̄.l.proxi.Sol.vt in gl.2.q hic est speciale,sed hæc solu.recipit declarationē a sequenti glo.ideo dubitat̄, quo ad quid imperfecta dicatur. Et quidā dixerunt, q imperfecta est quo ad periculum tm̄, non quo ad ꝯuen.nec substantiā obligationis. Alii, q est imperfecta ēt quo ad obligationē,quasi insit tacita conditio,si mēsuret. prima placet,qa tūc mora non ꝯmittet̄, quam iste tex.dicit ꝯmitti, & conditio mēsuræ inest respectu periculi,non respectu substan-
3 tiæ obligationis.† Op.2.q clauiū traditio sit necessaria,vt ff.de ꝯhen.emp.l.q sæpe.§.in his.Solu q quo ad periculū illud est verū, & tunc ad maiorem exagerat. verba ista ponuntur hic,sed traditā esse probat rē, & hoc inducit clauiū traditio.vt hic, & l. clauibus,de ꝯhen.emptio.quod dico uerum,nisi uinū in specie venditur.Sed ubi ad mensurā, nō propterea ante mensurā intelligitur traditū mensuraliter,vt est conuētū.vt ff.eo.l.j §. sed si nō sunt,& §.si dolū. Vlterius gl.remittit de ista materia ad no.ff.eo.l.j,i prin. quæ pro maiori parte gl repetit j.tit.j.l.sicut.Et ego ibi dicā,licèt melius stetisset hic.Sed ab extra.q̄ro,qđ in agro ad mēsurā vēdi-
b to,[b] & pone qđ in eo erāt fructus uirētes, & quasi maturi. De cōmodis dixi,s̄.l.j. de incōmodis, & periculis qñ simpl̄r est vēditus pro vno p̄cio,totū ēt si sit affirmatū esse tot iugerū, placet mihi, q dr̄ j.eo.l.pen.Sed qñ p̄cium est distributum p mēsurā seu p iugera,ut pro quolibet iugere.x.libras, & añ mensurā fructus eius quasi maturi perierūt tēpestate,& sic p̄diū est p iugere diminutū in una libra,an periculū hoc spectat ad emptorē, vel vēditorē.Et vr̄,qđ ad vēditorē,qa sicut ꝯmodū alluuionis isto casu spectat,vt i l.p̄cedēti dixi.ita,& hic incōmodū,vt i regula,s̄m naturā, de re. iu. In ꝯriū facit, qa si p̄ciū fuisset auctū incōmodū fuisset emptoris:ita hoc incōmodū domini.& hoc puto uerius.Nec ob p̄ce.rō, qa in ea.sp̄ē ꝯmodi, & incōmodi dēt augmētari,nō de diuersa. argum.l.naturaliter.§.nihil,de acqu.pos. & ideo sicut ꝯmodū alluuionis spectat isto casu ad uenditorē,ita detrimētum fundi procedens ex impetu fluminis,ut ff.eo.l.si in uenditi.§.primo.Saly.

ADDITIONES.

a Emptoris.Adde tex.& ibi Bar.in l.quod sæpe.§.in his,de cōtrahen.emp. quæ concludit,q in his, quæ uenduntur, ut species periculum pertinet ad emptorem,in illis uero rebus,quæ uenduntur & consistunt pondere numero uel mensura,periculum spectat ad uenditorem, quia quantitas perire non potest l.incendium s̄.si cer.pe.& per Bal.in ru.s̄.eo.ult.col.& in l.si ea.l.j.de usu.& Bar.in l.j.in j.op.j de iure emphiteu.
b ¶Vendito.Vide Pau.de Castr.hic.

LEX III.

1 *Dolus venditoris quando noceat, & num.seq.*

Dolum. Expone autoris.i.venditoris.Quæro cum glo.de exēplis huius l.respon.ut in ea.Sed attēde, quia dixit Nic.de Ma.q dolus vēditoris non nocet emptori circa.6. q̄
1 emptor ex ꝯctu dēt consequi. † Primū est circa ac.nā licèt dolus venditoris in ꝯhendo interuenerit, propter quod ꝯctus pōt dici nullus.l.eleganter.ff.de dolo. tamen emptori uolenti ꝯctum tenere non nocet iste dolus, ideo actio ex empto ei competit, ut no.in d.l.eleganter, & s̄.de rescin. ven.l.si dolo. Et si emptor differt approbare,vel improbare, compelli potest ad alterum eorū
a eligendū.[a] l.Iuli.§.si quis colludente.ff.de actio. empti. quod no. qa hoc modo potest agere ille, cuius dolus dedit cām ꝯctui, qđ
2 non est alibi.† Secūdū est circa rei traditionē,nam dolus autoris nō nocet,quominus eā facere teneat̄,ēt si res sit furtiua, ut ff.de
3 ꝯhen.emptio.l.si in emp.§.item si emptor:& dic,vt ibi.†Tertium circa p̄cij deceptionē,si dolo fecit,ut rē pluris venderet,nō nocet emptori,quin agat,ne decipiatur,vt ff.de actio.emp.l.Iul.§. si ven
4 dit.† Quartum circa dominii acquisitionē vel vsucapiendi conditionē.nam dolus uenditoris non impedit, quominus,si dñs est,p traditionem transferat̄ dominiū in emptorem,vt d.l.elegāter. in prin.& qua ratione ipse tunc transfert dominiū, eadē rōne si res est aliena,transfert̄ vsucapiendi condi.nō obstante dolo in ꝯctu, seu in ꝯhendo commisso,nisi habuisset scientiam rei alienæ, qa tunc hodie noceret in usucapiendi condi. ut j. de præscrip. lon. temp. auth. malęfidei. Itē nisi res esset furtiua. & inusucapilis,ut insti.de vsuc.§.furtiuæ,& hoc vult gl.nostra in uersi.item intelli-
5 ge.his igit̄ circūscriptis debet intelligi.l.ista.† Quintū circa rei viciositatē,id est circa vitiosam rei cessationē.nam propter rei uitiū tenet̄ dolosus vēditor emptori ēt ad interesse extra rem.ff.de act.
6 emp.l.Iul.in prin.& ff.eo.l.si viua.& in gl.nostra in prin.†Sextum est circa euic.actionis, nā venditoris dolus nō impedit, emptorē agere de eui.imo qñq; ēt ante rē euictā fac.ipsum agere, vt ff. de ac.emp.l.seruus quem.§.fin.quinimo pactum,ne agat de euic.impedit valere,vt in eo.ti.l.tenetur.§.fi.de quo latius dixi.s̄.eo.l.j.

ADDITIO.

a Compelli potest ad alterum eorum eligendum.Adde Bar.in l.& eleganter ff. de do.Bal.in l.1.s̄.plus.ua.quod agitur.glo.in l.a diuo pio.& ibi no. Ale. in apostil.ad Bar.ff.de re iudi.& in l.cum lex.ff.de fideiuss.Bar.in l.Iulianus §.si quis colludente.ff.de act.emp.& in l.bona fides.eo.titu.

LEX IIII.

Cum inter. Perfecta emptione ad emptorem spectat periculum rei uenditæ, nisi mora uendi-
a toris præcesserit.[a] hoc dicit.Nota, quòd mora trahit ad se periculum.Quæro,quid si contractus fuisset celebratus in scriptis.Dic, q idem si erat perfectus, quia scriptura prima erat cōpleta, aliàs non esset idem,ut l.contractus.s̄.de fi.instru.

ADDITIO.

a Præcesserit.Emptor dominii translatione. An, & quando facit fructus suos, si uenditor est in mora,& quando uenditor dicatur in mora & quid de æqtate uide do.Soci.consi.170.inci.in præsenti consultatione.uersi.ex qua cōclusione,cum uersi.20.& se.item uersic.secundum principale fundamentū, cum uersicu.se.in 2.parte.

LEX V.

1 *Periculum rei uenditæ quando ad venditorem, & quando ad emptorem spectet, & nu.seq.*

Cū speciē. Si emptio est pura,periculum incēdii spectat ad emptorem,hoc dicit, ibi ignis. dic sine tui culpa contingentis,ut ff.eod.l.si uendita. ideo quantum ad venditorem casui fortuito ascribitur,& plene de incēdiis. dixi

ſ.de pi.ac.l.q̃ fortuitis.No.ꝙ in venditione conditionali periculū
interim veniēs ſpectat ad vēditorē. Cōtra qđ op.gl. de l.neceſſa-
rio.§ qđ ſi pendente.ff.eo.Sol.qđ periculū peremp.interim veniē
tis ſpectat ad vēditorē,vt hic.Et eſt rō,qa poſtea licèt veniat con-
ditio,emptio nō hēt ſua eſſentialia, qa rem non reperit, ſup qua
fundeē,& cui poſſit proportionari aliqua obligatio precij.In pe-
riculo aūt deteriorationis diſtinguiē,quia aut conditio deficit, &
ſpectat ad venditorē,Aut extitit & ſpectat ad emptorē,vt in con
2 tra.† Op.2.ab extra,ꝙ periculum interitus ſpectet ad emptorem.
ff.eo.l.ſi vendi.Sol. ꝙ illud,quando per pactum hoc conuentum
fuit,non aliàs.vt hic. Sed dicet prouectus, quomodo poteſt pa-
ctum hoc operari,quia aut conditio non uenit,& tunc ſpectaſſe
non videtur,quia venditio non procedit. Aut euenit: & tunc cū
reperiat tunc rem non extare,non poteſt locum habere, vt ſ.di-
xi.Sol. quidam uoluerunt huius timore intelligere.d.l. in vendi-
tione.in periculo deteriorationis,qđ literæ illi nō applaudet, qui
nimo ſine pacto cōditi.eueniente ad emptorem ſpectaret,vt d.§.
quod ſi pendente. Alii dicunt, ꝙ poſt euentum condi. debet illa
l.intelligi,& ꝙ dicitur, res non extat.Reſpon.ꝙ conditio retrotra
hitur in tempus,quo res extabat.l.portio.& l. qui balneum.ff.qui
pot.in pig.ha.Sed mihi non placet,quia tūc retrotrahitur, qñ res
extat,q̃ eſt de ſubſtantia vendi.ſed quando extare deſijt,ꝯuentio
expirat,vt d.§.ꝙ ſi pendente,& rōnem ſ. aſſignaui, niſi pactū ex-
pirare non ſinat.Ideo dico, quod pactū ꝑiculi interim ſuſcipiē-
di hunc hēt effectū, ꝙ re perempta ſtatim venditio habeaē, acſi
pura fuiſſet, & precium ſoluatur,vt hic latius declaraui ſ. de pac.
3 l.petens.in 6.q.ubi uide.† Op.3.ꝙ etiam in uenditione pura peri
culū nō ſit emptoris,vt l.illud.ff.eo.Sol. ꝙ ibi vēditor fuit in mo-
ra tradendi.hic ſecus, vt in ſeq.gl.latius tñ dic, vt d.l.illud. Opp.4.
de l.ſi vendita.ff.eo.Sol.ꝙ ibi incendium culpa uenditoris, iō te-
netur hic ſine culpa.Op.5.ꝙ ſpectet ad venditorem.l.1.ſ. cōmo.
& ff.eo.l.in vēditione. So.vt in gl. videlicet ꝙ pactū ibi hoc ope-
4 raē.per qđ periculū in ſe ſuſcipit.† Op. 6.qđ in pura periculū ſpe-
ctet ad dare debentē,& ſic ad venditorem, ff.de ꝯhen.emp.l.ſi in
empto.§.fi. & l. Stichum aut Pamphylum.ff. de ſol. Glo.j.ſuper
verbo ſpecie.Sol.hoc ꝯ.videlicet,qđ hic qñ ſpecies certa debeē.
Secus ſi incerta,quod poteſt dupl'r euenire.Vel qa ſi venditio ſit
alternatiua,uel quia in gñe ſit facta venditio, nā genus tunc peri
5 re non pōt.l.incendiū.ſ.ſi cer.pet.ubi plenius dixi.† Oppo. ab ex-
tra,ꝙ re perempta alter alteri non teneatur.ff. de ꝯhen. empt.l.ſi
debitor.§.uer.ſimile.Sol. quod ibi quantitas rei naſcendę fuit vē-
dita, & ſi tota non nata, pro ea parte non tenet uenditio, habet
enim in ſe cōditionē,ſi naſcetur hęc ſpecies certa iam exiſtens &
in quantitate rei iā exiſtētis,dic ut proxi.dixi,niſi ſit res,q̃ debeat
menſurari,vel deguſtari,quia tunc dic,ut ſ.eo.l.2. Bar.de Sali.

LEX VI.

1 *Debitor ante moram re perempta liberatur.*
2 *Emptor a precio nō liberatur,venditore per rei interitū liberato.& nu.ſeq.*
6 *Emptio an dicatur perfecta,ſi res ſignata fuerit,& nu.ſequen.*

Mortis. Si perit ancilla ſine venditoris culpa,vel mora &
ſine præterito latenti eius vitio, periculum ſpe-
ctat ad emptorem , ideo compellitur ad precij ſolutionem.h. d.
1 No. ꝙ mora trahit ad ſe periculum. † Item no. ꝙ interitu ſpeciei
debitor ante moram liberantur,& an ipſo iure vel ope exceptio
nis?Dic,ut in gl.& ſimiliter,an ſit facienda differentia,an eodem
modo fuiſſet peremptura pœnes emptorem , vel non, dic vt in
gl.& latius dixi in l.incendium,& latiſſime in repe.l.ꝙ te.ff.ſi cer.
2 peta.† No.etiam,ꝙ liberato uenditore per interitum, nō propte
rea liberatur emptor a precio. Contra quod facit,quod imo vno
liberato,alter liberetur.ff.de accep.l.fiñ. ſol.interdum ꝯctus tolli
tur,& tunc uterq; liberatur,ut ibi. quia ex parte tantum non pōt
tolli.Interdum obligatio ex vnius parte tollitur per interitum vel
ſolutionem,& tunc ex parte alterius remanet obligatio, vt quia
non reperitur cauſa tollendæ obligationis illius ff.de pac.l.ſi ꝯue
3 nerit.†Op.2.ad idem de l.bona fi.ff.de actio.emp.Sol.hic,qñ libe
ratur de iure communi ꝑ interitum rei, q̃ amplius non pōt tradi.
ibi qñ liberatur aliquo beneficio ſpāli, licèt ex diſpoſitione lega-
li,non.n.tunc eſſet conueniens,ut rem,& precium tunc haberet,
4 vt l.j.de ſer.exp. † Et faciunt prædicta ad qō.ſi ex forma ſtatuti vē
a ditor,qui non ſoluit gabellam,a non pōt petere ꝑcium, vt empto
ri rem petenti poſſit uēditor obijcere de precio non ſoluto, non
obſtante ſtatuto.Cōtrarium tñ tenet Bar.in d.l.bo.fi. ar.l.noſtrę,
quia aliud eſt damnificari ꝑꝑ culpam,vt hic,& in q.propoſita,&
aliud eſt beneficium ſuperuenire uni ſine culpa alterius, ut d. l.
bo.fi.ſed Bal.tenet ꝯ Bar.hic dicens in caſu ꝑdicto vēditorē poſſe
obijcere de precio non ſoluto,qa per ſtatutum non tollitur ęqui
tas naturalis,quę dictat,ꝙ quis non debet habere rem & preciū:
& quia agens ad rem non offerens precium uidetur implicare ꝯ-
dictionem, potes addere, & tertio,quia quædam deneganē agē-
do,quæ non excipiendo,vt ff.de in ius uocan.l.libertus, & l.fi. de
bo.l.ber. l. qui cum maior.§.libertus . Non obſta. hæc l. quia hic
rem non habet. Statutum ergo locum habet, quando uenditor
rem tradidiſſet,quia tunc precium petere non poſſet. vel ſi non
tradidiſſet,rem offeret,& precium peteret,quia tunc opponi poſ
ſet de gabella non ſoluta. Et hoc tene cordi propter bannitos, q
ſi vendant,licèt non poſſint precium petere, quia non debēt au-
diri ex diſpoſitione ſtatuti,tamen non tenentur rem tradere,ni-
5 ſi precium eis ſoluatur.† No.tertio,ꝙ ſi res pereat ex uitio ante-
cedēte vēditionē non perit periculo emptoris,ſed vēditoris.Con
tra quod oppo.glo.de.l. ea quæ.ff.de ꝯhenda emptione.Solutio,
vt glo.quia ibi uitiū erat manifeſtum,hic latēs , & occultum.Op.
extra,quod etiam ex uitio ſequenti periculum ſit vēditoris ff. de
contrahen.emptio.l.fiſtulas.§.frumenta.So. quod ibi pactum vē
ditoris facit eſſe periculum,& ibi tex.quia ibi habes,qđ pactū fa-
cit teneri de periculo inſolito,non de ſolito, quod eſt ſummè no.
6 † Quæro iuxta illud verbum , traditionem, poſitum in textu,an
poſtq̃ rem ſignauit,habeatur pro tradita,vel emptio habeatur ꝑ
b perfecta . [b] Dic aut ſignauit ante emptionem perfectam quo ad
conuen. Exemplum cum tu velles emere vnum vas vini,vel olei
de pluribus,quæ habebam in pęnore,cum omnia & alterū ipſo-
rum ego eſſem venditurus,& tu ſignaſti vnum,illud empturus a
me,& res eſt clara,ꝙ ante emptionem non habetur pro tradito,
ſed emptione ſecuta,an habeatur pro tradito,dubitari poſſet,ſed
dico,quod non . Aut poſt emptionem emptor ſignauit,& tunc,
aut poteſt præſumi alia cauſa ſigna.quàm animus tradēdi, & tūc
pro tradita non habetur,& maxime ſi erat menſuranda,vel pon-
deranda.ff.eo.l.j.§.ſi dolum.Aut alia preſumptio, q̃ animus tradē
di non poteſt haberi , & tunc per ſigna pro traditis habentur. ff.
eo.l.quod ſi neque.§. fi. in fi. ſecundum Bald. hic ſuper rubrica.
7 Et ex hoc infert, ꝙ ſi uendidi tibi decem arbores pēdentes in ne
more, & tu cum ſecuri ſignaſti eas, iſtud ſignaculum habet uim
traditionis,& idem ſi vendidi tibi aliquos porcos de grege,& tu
ſignaſti,uideor tibi tradidiſſe. Quòd mihi placet, ſi in pñtia mea
vel procuratoris mei tu feciſti,aliàs non. argumen.l. hoc ſi res.ff.
de rei vendicatio.& ita intellige.l ꝙ ſi neque.ſ.allegata.& eſt ra
tio in promptu,quia traditio accipit ſignificatum a dare deben-
te,& non a debente recipere.Item quia quando uenditor nō eſt
præſens, potius emptor videtur ſignare gratia recognitionis, &
euitandæ deceptionis,quam alia cauſa.

ADDITIONES.

a ¶Venditor,qui non ſoluit gabellam.Adde ultra ea,quæ no.hic Bal.nu.3. uer.
item inducatur,& ꝙ ibi no.Barb.in apo.ad ipſum.in apo.in eo.uerſi.Bar.in
l.bonafides.ff.depo.
b Pro perfecta . Sed quid ſi uenditor promiſit facere emptori chartam ad ſen-
ſum ſapientis in limine contractus,ſiue in ipſo cōtractu,an anteq̃ fiat char.
ſecundum ſenſum ſapientis,dicatur contractus perfectus,dic, ꝙ non, ut ꝑ
d.So.conſ.169.inci.circa primum conſultationis articulum.uerſi. confirmo
per ea,quæ.in ſecunda parte.

¶De actionibus empti.& vendi. Tit. XLIX.

¶Continua rubricam,vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Venditor ad precium aget,ſed rem venditam non vendicabit.*

1 ADuerſus. † Venditor ad precium non
ſolutum poteſt agere, non rē
traditam uendicare.h.d. Oppo.ꝙ imo poſſit uē-
dicare, quia dominium non eſt in emptorem ꝑ
traditionem tranſlatum ut inſtitut.de rerum di-
uiſio.§.uenditæ.Solu.ꝙ illud uerum,quando fi-
des non eſt habita de precio.hic quando eſt habita, vt in gloſſ.in
qua ſupple,& talis eſt uenditor,qui fidem habere potuit, non a-
lias,ut ff.de offici.procur.Ceſa.l.j.& ff.de iure fiſci.l.procur.Quæ
ro,quando venditor non eſt dominus,an fide non habita de pre
cio poterit intentare publi.dic quod non,quia illa eſt tranſlata in
emptorem,ut ff.de publ.l.de precio,quod no.

LEX II.

1 *Compenſatio erronea eſt inualida.*
2 *Fructus a ſolo ſeparati non ueniunt in venditione fundi.*

Venditi. Primo conſulit quærenti, ut agat ad reſiduum
precij non ſoluti. Secundo declarat compen-
ſa. quam admiſit de reſiduo ei non obeſſe, tanquam facta erro-
neè.Tertio nouum dubium circa fructus remouet.Secunda ibi,
nec quòd.Tertia ibi :fructus quoque. Reſiduum precij poteſt pe
ti, non obſtante erronea compenſatione , & emptor occupans
fructus ante uenditionem perceptos, quia ad eum non perti-
1 nent,reſtituere tenetur. hoc dicit.† No. quòd erronea compen-
ſatio non ualet, quia ſi de ea obijciatur.repli. eliditur . vt hic & l.
2 ſi cum te.ff. de pact. & exemplum pone ut in gloſſ. † Not.etiam,
a quod fructus a ſeparati a ſolo non ueniunt ī uēditione fundi,licèt
adhuc ſint in fundo.Itē nota,qđ tradita poſſeſſione fundi, non in-
telligiē tradita poſſeſſio fructuū ſeparatorū a fundo nō ꝯtingen-
tiū ipſum emptorē.Op.ꝯ ſecundā partem, ꝙ non ſolum in bo.fi.
iudiciis ſed etiam ſtricti iuris locum habeat : vt ff. de uerborum
obli.l.quis cum aliter . Solu. confitendo & hic ſubaudi maximè
vt in

ADDITIO.

a Quod fructus.Adde Soc.conſi.170.inci.in præſenti conſultatione. uerſi.ſed
præmiſſis non obſtantibus,in 2.parte, ubi hoc idem tenet & alleg.

3 vt in glo.† Opp.contra tertiam partem, quod fructus eo.iudicio
non petantur,cum non veniant in ꝯtractum.& ſic ac.deſcendēte
ex eo ꝯctu peti non poſſunt. arg.l.licèt.§.ea.ff.de procu. Sol.vt in
glo.& j.ſol.eſt vera,ſi vi adhibita non fecit, vbi autem vi adhibita
fecit, vltima eſt vera,vt detur actio vi bo.rap. & tunc expone eo-
dem iudicio in genere,non in ſpecie,vt dicit Pla.

LEX III.

1 *Arrarum nomine ſi quid detur,actione perſonali repetitur.*

1 Ex arrali. †Datum arrarum nomine repetitur perſona-
li actio.h.d.ſecundum vnam lect. Contra quā
oppo.quòd imò rei vendica. quia per traditionem non tranſtulit
dominium , ideo datur actio ad reſtituendum . vt de contrahen.
emp.l.ex empto.§.is qui vina.& §.equo. Solu.vt glo.quia aut do-
minium arræ fuit tranſlatum , & tunc ſola perſonalis actio com-
petit, ſcilicet condictio ſine cauſa ad reddendum ſi hoc non fuit
actum.vel perſonalis præſcript.verb.ſi hoc fuit conuentum . Aut
non fuit tranſlatū,& tunc rei vendicatio poteſt competere, quia
dominus remanſit, & cum toto hoc perſonalis actio ex empto.
vt in contra.vel præſcr.ver.ex pacto de reſtituendo . vt hic,& d.§.
is qui vina. In dubio præſumi videtur dominium trāſlatum, aliàs
dictæ condic.non darentur.Item pro hoc.j̄.de ſpon.l.fi.in verbo
redditis. Non enim dicit reſtitutis, ſed redditis , quod idem eſt ,
quod retro datis,& dare accipientis eſt facere.vt inſti.de act.§.ſic
itaque,& hoc forte vult lex iſta,quæ dat perſonalem act. Contra
rium ſentit iſta glo.in princip.dum quærit, an ſi venditor recedit
à poſſeſſione arrarum , poſſit illas vendicare ratione dominij. Et
dicit ꝙ non, ſed ſolum contradicere ratione poſſeſſionis,& idem
ſentit hic in fi.& ſic dominium in dubio non videtur tranſlatum.
Forte dicendum,aut arræ conſiſtunt in quantitate,& tunc vide-
rum dominium tranſtuliſſe. Aut in ſpecie,& tunc ſecus. Vel aut
eſt vſus verbo trado, & tunc dicatur tranſtuliſſe. Aut eſt vſus do.
& tunc non dicatur tranſtuliſſe. Alia dicta in glo.vide per te.

LEX IIII.

1 *Venditor,an poſſit iure compelli ad rem tradendam.*
2 *Intereſſe quotuplex ſit.*
3 *Emptor agens ad rem emptam,quomodo libellum formabit.*
4 *Emptor,ſi agens ad rem nullo alio petitio litem fuerit conteſta.an reus poſtea offerens liberetur.& nu.ſeq.*

Si traditio. Venditor moroſus in rei traditione, tene-
tūr ad intereſſe emptoris declarandum ar-
bitrio iudicis de cauſa cognoſcen. h.d.No.ꝙ in obligationibus fa
a cti poſt moram ſuccedit obligatio ad intereſſe,[a] & non ante,con
cor.ff.de verb.oblig.l.inſulam,& l.ſtipulatio.non diuid.§.Celſus.
1 Eſt enim in obligatione factum paruā rem tradi.†Quæro primo
b an venditor poſſit iure compelli præcisè ad rem tradendum . [b]
Ma.fuit in opin.quid ſic, ſi habet rei facultatem , & rationes ſunt
iſtæ,quia ad rei traditionem eſt obligatus.l.ex empto. in princ.ff.
eod.ſed aliud pro alio inuito creditore ſolui non poteſt.ff. ſi cert.
pet.l.2.§.1.ergo, &c. Secundo, quòd dolum committit non ſer-
uando contractum , quem implere poteſt : ſed iudex non debet
pati dolum committi in contractibus ſaltem bon.fid.vt ſ.l. proxi.
& ſ.de reſcin. vendi.l. ſi dolo . ergo.&c. Tertio pro caſu in ſimili
allegatur.ff.de rei vendi.l.qui reſtituere,& j̄.de fideicom.lib.l.fin.
Contra. tenet Bald. Ioan.Azo.& Hug. & pro ſe inducunt iſtam
l.& l.qui tibi.ſ.de hære. vel act.ven. & ſ.de fi.inſtru.l. contractus,
quæ faciunt hoc modo,quia non tradens tenetur ad intereſſe,&
per cōſequens ad duo alternatiuè,ſed in alternati. eſt electio de-
bentis,vt l.plerumq;.ff.de iure do.ergo,&c.& ſpecialiter ad hæc,
ad alterum teneatur, induxerunt.l.ex empto.§.etiam.ff.eod. Sed
fortius facit, quia ei qui tenetur ad factum.l.permittit, quòd ſol-
uat intereſſe.vt d.l.ſi inſulam,& d.§.Celſus.ſed l.beneficium ne-
mini eſt auferendum.l.facultas.j̄.de iur.fiſc.lib. 10. Item,quia do-
lum non committit, qui ſibi conceſſa vtitur poteſtate. l. qui ſub
prætextu.ſ.de ſac.ſan.eccl.Ad l.qui reſtituere reſpondebāt, quòd
ibi perit quod ſuum eſt. Et ad l.fin.j̄.de fi.li. Reſpondet,quòd ibi
ſpeciale fauore libertatis. Quid dicemus?attende,quia Accur.te-
nuit oppo.Mar.inſti.de emp.& ven.§.precium,& ff.eo.l.j. in prin.
de iure dicit veram opin.Bul.Ioan.& Azo.licèt aliam fateatur æ-
quiorem Iac.de Ra. Pet.& Cy. ſequuntur opi.Mar.per primo al-
lega.Et ad l.plerumque.reſpondet,quòd loquatur in alternatiua
hominis : nos in alternatiua.l.cuius electio eſt creditoris . vt ff. de
pac.l.reſcriptum.Addunt alij,quia eſt electio actionum,& ſic eſt
creditoris,non debitoris.l.quod in hęredem.§.eligere.ff.de tribu.
hanc etiam opi.tenet Bar.in d.l.j.Et mouetur iſta ratione princi-
paliter,quia in obligatione rem tradi ex contractu empt.factum
merum non eſt in obligatione, ſed factū continens in ſe ius,quia
per traditionem trāſfertur dominium, vel vſucapiendi conditio.
vnde hæc obligatio capit medium inter obligationes dandi , &
obligationes meri facti . Nam in obligationibus meri facti non
poteſt quis præciſe compelli ad factum , vt legibus. ſ.alleg. & in
obligationibus dandi quis pōt præciſe compelli ad dandum.vt l.
vbi autem.§.fin.ff.de verb.obli.Iſta igitur obligatio rem tradi ex
contractu empti,& venditi,quamdiu habet facultatem rei tradē-
dæ , participat cum obligationibus dandi propter tranſlationem
dominij, igitur præcisè poteſt compelli, & ſi facultatem non ha-
bet,tunc ſolum tenetur ad intereſſe,vt in obligationibus facti . vt
in d.l.ſtipulationes non diui.§.Celſus,& aliter non reſpon.ad cō-
tra.Ego hanc opi.teneo ex eo,quia hæc obligatio non eſt alterna
tiua à princ.ſed ſucceſſiue ex poſtfacto parua,ſi res non tradatur.
vt d.§.ex empto.§.etiam,& hic cum ſi. Et hæc obligatio ad inte-
reſſe eſt inducta in odium venditoris moroſi, & in fauorem em-
ptoris contractum implentis,vel ad implendum non deficientis.
In eius ergo læſionem non debet hoc fauorabile retorqueri.nec
odioſum in fauorem eius,in cuius odium inducitur,interprætari.
l.quod fauore.ſ.de leg.Et ex iſta ratione ſunt ſublatæ omnes tres
rationes pro parte aduerſa factæ.Et ſi dicas,quare in alijs obliga-
tionibus meri facti quis non poteſt præcisè compelli ad factum .
vt d.l.ſtipulationes non diui.§.Celſus. Reſpondeo, vt ſ.per Barto.
quia merum factum continent,vel aliter,quia continent factum
ſucceſſiuum,vt ædificare domum, vel palatium : ad quod ſi quis
præcisè compelleretur,eſſet inducere quandam ſpeciem ſeruitu
tis,cum in labore,& facto perſonali conſiſtant. Fallit in ſcriptore
propter publicam vtilitatem,vt no.ff.de no ope.nun.l. ſtipulatio.
§.ſiue.In caſu noſtro nullum factum ſucceſſiuum cōtinetur:imò
inſtantaneum, nec in labore perſonæ conſiſtit, & ideo in eo ſpe-
cies aliqua ſeruitutis non cadit, & hoc in facto extraiudiciali . In
2 iudiciali dic,vt no.ff.de procura.l.ſed & hæ.§.defendere.† Quæro
2.cum gl.quod intereſſe veniat in hac actione,& quia titulus quę
ſtio.præſupponit plures ſpecies intereſſe.Eſt ſciendum,quòd gl.
noſtræ tenuerunt,ꝙ triplex eſt intereſſe.ſ.conuentum,& illud in
caſu noſtro eſt precium conuentum. Item commune quantum
communiter cuiuſlibet intereſſe.Item ſingulare.ſ.ipſius petentis,
vt hic no.in l.j.j̄.de ſen.quæ pro eo.licèt quidam aliter tenuerunt,
vt ibi per doct.Suppoſita igitur opi.glo.Reſpon.ad quæſtio,quòd
libellus,in quo petitur intereſſe,continet omnia tria prædicta,&
per ipſum conſequi debet,quanti plurimi intereſt:dummodo ſit
intereſſe rei,vel circa rem,& de natura rei, non extra rem,& ex-
tra naturam rei.ff.eo.l.ſimul.§.cum per vēditorem . licèt quidam
dixerint , ꝙ venit etiam intereſſe extra rem ex mora , ſed malè :
quia nihil tacitè venit,niſi quod eſt de natura rei, vel contractus.
Quæro 3.cum glo.conſtat, ꝙ emptori agenti ad rei traditionem
c obijcitur exceptio precij non ſoluti,& econtra.[c] quid ſi vnus non
confidit de alio.reſpon.quidam,ꝙ fit ſequeſtratio,quod gloſſ.re-
probat,& dicit ꝙ primo agens debet offerre.ff.de act.empt.l.Iul.
§.offerri,& ar.ff.de ædil.edic.l.ędiles etiam.§.fi.Sed attende,quia
ex hoc nos clari non reddimur . an hæc oblatio debet fieri in li-
bello.an ſufficit demum poſtea,ſi ei opponatur. Cui reſpondeo,
quòd oblatio non eſt de ſubſtantia libelli: ideo poteſt omitti.ſed
quandocumque opponatur de precio non ſoluto, debet offerri,
& ita debet intelligi.§.offerri.& ita ſentit gl.iſta,ſi bene pondere-
tur.Quod eſſe verum probo ex eo,quia ex conſenſu nata eſt ob-
ligatio,& actio,& ſic ex ea poteſt agi,licèt agens ex parte ſua cō-
tractum non impleuerit,ꝙ ſi ſecus dicatur , cōtractus nominatus
non differt ab innominato.vt j̄.de re. permut.l.ex placito , quod
eſt contra.l.iuris gen.in prin.ff.de pac.Sed tunc dubium eſt ſi pe-
tatur,vt ſoluat,& emptor venditorem habet ſuſpectum,quid fien
dum?Et dixit Iac.de Ra.& Cy.quòd ſufficit iudici tradere,vel ca-
uere de ſoluendo ſtatim re ſibi tradita.ar. d. l. ædiles etiam.§.fi.&
3 l.ſeq.† Quæro extra gl.iſtam , quomodo formabitur libellus per
emptorem.Reſpon.quòd multi mode.nam poteſt petere rem ſi-
bi tradi.& ſi diceret,ꝙ petit vt det, & tradat, non vitiaretur libel-
lus : quia ſecundum contractus naturam eſt intelligendus. ff. de
vſu.l.ſi ſtipulatus. venditor autem poterit excipere de precio nō
ſoluto. Item poteſt petere rem tradi,aut intereſſe præſtari.& tūc
confert electionem venditori.l.plerunque.in fi.ff.de iure do.non
prohibetur electionem ſibi competentem aduerſario cōcedere.
arg.ſ.de pac.l.ſi quis in conſcribendo. Item poteſt petere rem,&
intereſſe, vel cum intereſſe:quia intelligitur de intereſſe,quod po
teſt peti vna cum principali : puta de intereſſe fructuum, merce-
dum,vel penſionum.ar.ff.eo.l.Lucius Titius. Sed dubitatur in ca
ſu,quo rem tradi duntaxat petijt,an pendente lite poterit petere
intereſſe.Dicunt doct.ꝙ aut vult petere intereſſe,vt acceſſorium:
puta intereſſe fructuum,& obuentionum,ſeu penſionum,& di-
cunt,ꝙ pōt,& iudicis officio.l.ædiles.§.item ſciendum.ff.de ædil.
edict.Aut vult petere intereſſe rei dotalis,& tunc debet conditio
naliter petere,puta ſi non velit,vel non poſſit rem tradere,debet
petere eum ꝯdemnari ad intereſſe , & tunc iudex ſi videt eum in
caſu ꝯdemnationis , interrogabit eum an velit,& poſſit rē trade-
re,& ſi dicat, quod non,condemnabit in intereſſe, & ad hoc fa-
cit,quod no.glo.ff.eo.l.j.poteſt etiam iudex condemnare alterna
tiuè ad rem tradendam,vel intereſſe,acſi ſic fuiſſet actum.à prin.
Nec ob.lit.conte.puta non ſolet condi. litem conteſtantis facere
deteriorem.l.non ſolet.ff.de re.iur.Quęro quinto qualiter hoc in
tereſſe

ADDITIONES.

a Ad intereſſe.Adde do.Soc.conſ.99.inci.in cā eximij.circa prin.4. col.in j.par.
b † Ad rem tradendum.De iſto quæſito ſcilicet,an venditor poſſit præcisè cogi
ad rei traditionem.Tu vide de hoc vltra ea quæ hic no.Bal.nu.1.eund.Bald.
infra.de ſenten. quæ pro eo,quod intereſt.
c Et econtra.Sed qualiter,quo remedio venditori ſuccurratur cōtra exceptio-
nem rei non liberè traditæ oppoſitā per emptorē,vide per d.Soc.conſ.208.
inc.viſis actis,& actitatus.ver.2.defenſio eſſe pōt,quia cum ver.ſeq.in 2.par.

tereſſe probabitur. Et dixit Nic.de Mat.quod non ſolum ex probationibus certis,ſed etiam cõiecturis, & hoc per iſtum text.hoc etiam tenet hic Bar.dicens,q licèt per partem non probetur intereſſe clarè:iudex tñ ex ſuo arbitrio habet illud arbitrari ex poteſtate ſibi per hanc legem data, q fatetur hic Bal. in actio.arbitrariis,& bonæfidei:ſed in alijs actio.dicit intereſſe concludenter debere probari,vt no.in l.fin.ff.de præto.ſtipu. Or attende venditor moroſus tenetur quanti res plurimi valuit à tempore moræ. l. vinum.ff.ſi cer.pe.tanti valet quantum communiter haberi poteſt: vt l.precia.ff.ad leg.fálc.& emptor petit hoc intereſſe:& per conſequens habet probare hanc communem æſtimationem. ſi igitur non probat concludenter,iudex poterit ſecundum dicta ſuperiorum doct.ſe informare: & communem æſtimationem arbitrari, & ſic arbitratur intereſſe quod not.ad ea, quæ dixi §.de re-
4 ſcindenda ven. l. 2.in 19. quæſtione ad finem.† Quæro 6.emptor petit rem ſibi tradi, nihilo alio petito,& litem eſt cõteſtatus.reus poſtea ei rem offert,an veniat abſoluendus.reſpondeo,aut offertur deteriorata,& non venit abſoluendus:vt l.3.§.ſi reddita.ff.cõmoda. Aut offertur non deteriorata : & tunc aut extra iudicium, b & non venit abſoluendus:quia non habetur pro ſoluta, licèt forte purget moram, quò ad interitum ope exceptionis.l.interdum. §.fin.ff.de verborum obligationi. Si in alio non interſit,vt in ſeq. membro. Aut offertur in iudicio, & tunc ſi in pluri non intereſt emptoris, quàm in re ipſa, tunc quia habetur pro ſoluta: vt l. ſi reus.ff.de procu.& l.ſi rem.§.fi.ff.de pigno.actio.ipſe venit abſoluendus ab obſervatione iudicij.vt inſti.de perpe. & temp.ac.§.fi. Aut in pluri intereſt ſua,quia in fructibus, & obuentionibus,uel in alio intereſſe legitimo, & tunc non uenit abſoluendus, quia non purgat moram,niſi cum totali intereſſe offeratur, vt no.glo. in l.item mille.in prin.ff.de conſti.pecu.& in l.qui Romę.in prin. ff.de verb.obli. & plenè dixi in materia purgationis moræ.in l.ſemel mora.ff.ſol.ma.quam poſtea tranſcripſi. in Hſi pacto.§. de pa-
5 ctis.†Quæro ſeptimo,a quid ſi quia res non eſt tradita,actum fuit
a ad intereſſe,& poſt lit.conte. res offertur,an teneat abſoluendus.
b Nic.de Mat.dixit moram non purgari b per regulam traditam in l.ſi inſulam.ff.de verb.obli.& pro hoc accedat. ff. de penu leg.l.j. Alij dixerunt, q ſi pluris non intereſt emptoris, quàm in habitatione rei,tunc mora purgetur:quia tũc id,quod ſoluitur, includit in ſe id,quod petitur argu.ff.de pig.l.ſi fundus.§.ſi plures, & quia purgatio morę nititur æquitate.ff.de ver.ob.l.ſi ita quis.§ Sæia.in fi. & l.ſi ſeruum.§.ſequitur. Sinautem in pluri intereſt, tunc purgatio non admittatur, & ita ſi hodie rem habere non intereſt,vt d.l.ſi inſulam.vel in pacto ſucceſſiuo:hic inſtantaneo. Bald.tenet opin.Nic.de Mata. Ad §.ſi pluris.dic,q ſpeciale eſt in hypotheca, quia eius ſubſtantia depẽdet à principali debito.quo ſublato nulla virtus hypothecæ poteſt ſubſiſtere, & hoc teneo in themate noſtro, in quo ſupponitur venditorem in mora ante lit.conteſt. Si autem per lit.conte.mora committeretur,quæ ante commiſſa non erat, tunc uſque ad ſententiam purgatio admittitur.arg.eorum,quæ no.glo.in l.ſiue apud acta,& in l.ſi maior.§.de tranſact.
6 & ita intelligo glo.in l.eo.† Quæro octauo,emptor rem petijt:litem eſt ſuper re petita conteſtatus:reus poſtea offert ei intereſſe totale,& in iudicio : an poſſit,& loquor in caſu quo habet facultatem rei tradendæ : ut res habeat dubium,& etiam loquor ſuppoſita opin. illa pro vera,quæ fuit Ioan.Azo.Bul.& Hug. vt non poſſit præcisè compelli ad rem,quàm tamen in 1.q.non tenui.Et dico,quòd eſt de mente glo.in l.j.ff.eo.quod ſic,dum dicit,quòd ſi appellatum fuit à ſententia ſuper rei traditione lata, poteſt intereſſe offerri,quia appellatio extinguit pronunciatum, & tamẽ lis fuerat ſuper re in principali cauſa conteſtata.Sed quia illa glo.poteſt alium intellectum habere.ideo quemcunq; intellectum demus , dico in themate noſtro, quòd ſi venditor fuit in mora rem tradendi ante lit.conteſta. q poſt lit.conteſtã.ſuper ipſa , non habet facultatem ſoluendi intereſſe.ſecus ſi non prius fuit in mora, ſed duntaxat per lit.conteſt.quia tunc incipit ſibi facultas compere ſoluendi intereſſe , & ideo vſque ad ſententiam poteſt illud offerre,vel etiam poſtea,ſi a ſententia ſit appellatum,ut in gl.illa, & moueor per l.in deciſione præcedentis.q.alleg.

ADDITIONES.

a †Quæro 7.Adde ultra ea,quæ hic no.Bal.nu.7.ver.7.quæro. quod no.Bart.in l.j.ver.quærit gl.ff.eo. & in l.inſulam.verſi.venio ad ſecundam partem.ff.de uer.ob.de quo etiã per Guil.de Cug.in l. & ſi poſt tres.in fi. ff.ſi quis cautio.
b Moram non purgari.Adde Soc.conſi.219.inci.in cauſa tracta.uerſi. ſecundus effectus eſt.in 2.part.ubi hoc idem allegat, & inducit.

LEX V.

1 *Mora ſine interpellatione committitur, & duplex reperitur.*
2 *Vſuræ quæ de ciuili iure , & etiam canonico ſunt permiſſæ.*

a Curabit. Emptor, qui fructus rei emptæ percipit tenetur ad uſuras precij nõ ſoluti.a hoc dicit.† No.
1 quòd mora quandoque ſine interpellatione committitur re ipſa, & appellatur per docto.mora irregularis. Item not.quòd duplex mora irregularis poteſt ſimul concurrere , una ratione fructuum perceptorum,alia minoris ætatis fatiore. Et ſic not.quod
b minori b committitur mora re ipſa , concor.l.in minorum. ſupra
2 in quibus cau.in integrum reſtit.non eſt neceſſaria.† Item ſcias, quòd uſuræ iſtæ,quæ à iure ciuili ſunt permiſſæ, ne quis locupletetur cũ aliena iactura , ſunt de iure canonico c ceſſã permiſſæ vſque ad probabile intereſſe, vt no.in l.2.& l.cum allegas §. de vſu. & hic in glo. Quæro, quid ſi res non eſt tradita emptori, emptor agit, vt res ſibi cum fructibus tradatur , an tunc & ipſe precium cũ vſuris ſoluere tenebitur.Quidam dicunt, q non. ſed gloſſ.determinat,q ſic tam hic,quam in l.fructus.j. eod. Sed pone quod emptor partem precij ſoluit.venditor vero rem retinuit,q ſibi licuit,donec integrum precium fuerit ſolutum,vt l.Iulianus.§. offerri.ff.eod.poſtea emptor reliquam partem precij ſoluit, an fructus omnes interim perceptos petere poterit:dic quod non , ſed demum pro rata precij prius ſoluti.tex.eſt no.ff.de fun.dot.l.fina. §.fina.& ita tenet Barto.in dicto §.offerri.quod nota.

ADDITIONES.

a ¶Non ſoluti.Sed quid, ſi emptor qui ratione moræ tenetur ad vſuras , & a principio promittit certum quid ſingulis annis , donec ſolutum fuerit , nulla data dilatione ad ſoluendum,an contractus ſit licitus,? ſed d.Soc. conſil.176.incip.præſentis conſultationis.verſi.4.difficultas.in 2.parte. & an ali quo modo emptor teneatur ad vſuras,vide per d.Soc.conſi.209. incip.non potuiſſent.per totum.in 1.parte.
Quod minori.An mora irregularis re ipſa abſq; alia interpellatione contrahatur cum eccleſia,minori,uel ſimili perſona,vide d.Soc.conſi.174.inc.propoſito fallor.in ver.& per prædicta.in 2.parte.
c †De iure canonico.Adde ad propoſitum eorum, quæ hic dicuntur,ultra Bal. hic,quod dicit gl.fing.ſecundum Bal.in l.peter.s.in repe.d.l.§.de pac.

LEX VI.

1 *Actio ex vendito competit ex pacto legis commiſſorię.& num.2.*
3 *Actio ex eo.contractu,ex conuentione tacita, & expreſſa competit.*

a Venditi. a Actio ex vendito competit ad precium , non
1 ad reſcindendum contractum , niſi reſciſio ex conuentione ſumat originem.h.d. † Nota quod ex pacto.l.cõmiſſoriæ, & adiectionis in diem cõpetit actio ex vendito , vt hic iuncta prima gloſſ. Item not. quod ex pacto incontinenti appoſito naſcitur actio.vt hic. & l.in bonæfidei. §.de pac. † Quærit gl. quid ſi non reſciditur ex conuentione , ſed ex alia cauſa. Et reſpon. quod etiam tunc habet locum actio ex eo contractu. vt in l.ſecunda.§.de reſcinden.vendi.& ff.eo.l. ex empto. §. ſi quis originem.Sed caue,quia Petrus dicit, quod actio ex contractu non competit ad id,quod non eſt deductum in contractu. ideo dicit iudicis officium competere. vt dixi in dicta l. ſecunda. Sed tene
3 glo.vt ibi dixi. † Et, vt plenius habeas,dic,quod ſicut ex conuentione expreſſa , vt hic : ita ex tacita competit actio ex eo contractu.& omnia tacite in contractu bonæfidei dicuntur ineſſe, quæ veniunt,vel ex ſenſu contrario contrahentium.ff.eo.l. ex empto. §. ſicut virginem. Nam argum.a contrario ſenſu locum habet in contractibus.vt ff.de pac.dota.l.inter ſocerum.§. cum inter. Sine ex conſuetudine.vt ff.de ędil.edicto.l.quod ſi nolit.§.qui aſſidua. & idem ſi ex l.prouidentia.vt dicta l.ſecunda. Et eſt ratio,quia ſi id,quod ex conſuetudine ineſt, dicitur actum,eodem modo, qđ ex l.prouidentia.quia conſuetudo habet vim legis.vt ff. de legi.l. diuturna,& idem dicit hic Bald.licet per alia verba.

ADDITIO.

a Venditi.Adde d.Soc.conſi.253.in c.in cauſa domini ſo. ver. 4. eadem concluſio.in 2.parte.quod actio ex uendito datur ex contractu informato ad retradendum, & reſoluendum : ſed ſi competit actio ex empto ad retradẽdum, talis actio non ſolum datur ad merum factum,ſed etiam ad dandum,& contrahentem facultatem tradendi,ut præcisè tradat.

LEX VII.

Si ſeruos. Venditor ſibi non præiudicat, ſi ignoranter propriam pecuniam nomine precij recipiat. hoc dicit. Glo.ergo fin.oppo.de l.4.§.proinde.ff. manda. Solu.vt in gloſſ.Quærit prima gloſſ. quid ſi venditor ſcienter recipit.dicit gl. qđ tũc emptor liberat, qa vẽditor vr illos prius emptori donate,& poſtea ab eo recepiſſe.arg.l.ſingularia.ff.ſi cer.pe.qđ eſt no.

LEX VIII.

1 *Traditio non probatur ex ſolutione vectigalis.*
2 *Iudex emptori agendi mandabit,vt precium ſoluat.*
3 *Poſſeſſio vacua an requiratur ad dominium transferendum.*

Si pater. Primo prẽmittit quoddam dictum.ſecũdo tollit obiectum . tertio infert ad quæſitum. quarto remouetur nouum dubium.ſecunda ibi neque. tertia ibi,quapropter.quarta ibi,& ſi te. Ante rei traditionem aliquod ius reale nõ transfertur in emptorem : nec ſolutio vectigalis probat traditionem ; ideo rem non poteſt vendicare ; ſed ex empto,vt res tradatur poteſt agere. precium tamen compellitur ſoluere. hoc dicit.
1 † Not.quod ex ſolutione vectigalis non probatur traditio, nec in poſſeſſionem inductio. & intelligi poteſt vectigal,id eſt gabella,quæ hodie per ſtatuta terrarum ſoluitur.uel vectigal, id eſt pẽſio cenſus, vel canon ratione afflictus contractus emphyteutici, uel liuellarij. Quid autem ſi collectam ſoluit pro prædio, dic,
a quod nec etiam ex hoc probatur traditio.l. finali.ſupra ſine cenſu,uel reli.Nec obſt.prædictis.infra de dona.l.cenſualis.quia licet quandoque præſumatur donatio,ut ibi : non propterea inductio in poſſeſſionem probatur,ut hic.Item nota.quod licet hæres vniuerſalis poſſit poſſeſſionem rerum hereditariarum apprehendere ſua authoritate,etiam ſi alij ſint debitæ: non tamẽ emptor ſeu ſingularis ſucceſſor,quia de manu hæredis debet recipere.vt hic. & not.Innoc.extra de teſta.ca.cum ex officijs. Item not. ex litte-

ra nihil eſſe trãſlatum,&c.q ſnĩa profertur verbis negatiuis.Et vt euidẽtius loquar,pondera q hic emptor agebat rei vendi.vel publiciana,& ſic petebat ſe dñm, vel quaſi ratione publi.declarari, & iudex pronunciando nihil tranſlatũ,dr pronuntiare eum dñm non eſſe.vel quaſi , & per iſtum modum ſnĩa eſt ꝓformis libello. Vnde no.q pronunciando ſuper añcedenti neceſſario,dr pronũciaſſe ſuper ꝓſequenti neceſſario ex añcedenti inferẽdo,& tenet ſnĩa.Ex quo ſequitur aliud, qđ ſufficit ꝓſecutiuè , & neceſſario ſup
2 principali petito ,pnũciatũ eſſe:ſicut eꝫ dicimus.vt dixi in l.i.§. de
a or.iud.†Itẽ ſcias,q Bal.dicit per illum tex.hic in fi.qđ ſi iudex a vi der p̃cium nõ ſolutũ, ex ſuo officio põt mãdare emptori agenti, qđ ſoluat p̃ciũ,licèt ad eũ non ſit actũ.& dicit hoc euenire ga eſt qd ꝓnexum actioni, & inducit.j.de cen.l.cũ eorum. Ego dico,q iſte tex.dẽt intelligi ſm illos.puta ſi de p̃cio non ſoluto ſit ſuppoſitũ, & non aſt.ar.ff.de da.infe.l.4.§. hoc aũt iudiciũ,& ar.eotũ,q̃
3 dixi ſm doc.§.eo.l.traditio.3.q.†Quæro,an ad tranſlationem dominij ſit neceſſaria vacua poſſeſſio.Et dicit glo.quod non per l.ſi fundum.ff.de fun.do.& bene dicit. Sed ad trãſlationem quaſi dominij iure publicianæ poſſeſſio vacua eſt quãdoq; neceſſaria, & quandoque non.vt de his plene dixi in l.cum res.§.de proba.

ADDITIO.

a ¶Quòd ſi iudex.No.quòd iudex poteſt mandare emptori agenti,vt precium ſoluat.de quo vide tex.in c.conſtitutus.extra.de reli.do.& ibi plene do.Anto.nide Bal.ultra ea quæ hic no.in l.filiæ,& ibi Roma.C. de colla.& in l.iul. §.offerri.ff.de act empt.

LEX IX.

1 *Venditor ignorans quando teneatur.*
2 *Actio ex empto quanto minoris ſuiſſet empturus , an differat ab actione, quanto minoris res eſt.*

Si minor. Si venditor afferat emptori minus pro tributo deberi,q̃ debeatur,tenetur illi ignoranti quantominus emiſſet,non ſi ſciens fuiſſet.h.d.No.q ſcienti non opitulatur mendacium aduerſarij. ꝑor.§.de tranſla.l.cum donationis. Item no.q capitatio hic tributum nuncupatur,ſed impropriè. vt dixi l.omnes.§.ſi cen.vel reli. Item not.q ex parte venditoris hic
1 non diſtinguitur ſcientia ab ignorantia. † Contra hoc vltimũ op. q vẽditor ignorans non teneatur.vt ff.eo.l.Iul.§.j.Op. 2.quod ignorans non teneatur,etiam ſi prædixit.vt l. Labeo.ff. de ꝓhen.empt. Sol.quod ad totale intereſſe ignorans qui affirmat veſtimẽta noua eſſe non tenetur, ſed quanti minoris emptorus fuiſſet , & hoc actione ex empto,vt ibi no.gl.& ſic in ignorante cõcor. cum iſta. autem ſimiliter non diſcordat. nam ſicut ibi tenetur ad totale intereſſe,ſic & hic, ſi pluris interfuiſſet emptoris, quàm quanti minoris fuiſſet emptorus, & hoc eſt, quod vult dicere iſta gl.ſed nõ pluris hic interſunt , & ideo in plus non tenetur. Item ſcias, quod hæc verba, quãti minoris fuiſſet emptorus,hunc habent ſenſum, vt ſi pro nihilo ſeu nullo modo fuiſſet emptorus , totum preciũ , quod ſoluit,repetat: quia quod nihil eſt minus eſt. ff.de tribu.l.illud.§. minus,& ita intelligitur, quando ſine fraude vendidit.l.j.ĩ. de di.act.quæ vult q precium reſtituat,& eſt tex.ĩ.de ædil.edic.l.
2 bouem.§.aliquando.† Quærit gl.hic datur actio ex empto quãti minoris fuiſſet emptorus,& alibi dr,quod datur actio quanti minoris res eſt,vt ff.de ædi.edic.l. quod ſi nolit.§.ſi plures,& l.ſi qd. & l.ædil.la 2.ĩ.eo.tit. An ſit aliqua differentia inter iſta? dicit glo. quod ſic,quia prima eſt ciuilis,& ſic perpetua.ſecunda eſt prætoria,& ideo finitur anno.vt ĩ.de ædil.act.l.2. Item in l.Iul.§.j.eo.circa finem magnæ gl. dicitur quod prima quanti emptorus eſt cõcernit voluntatem,& affectionem emptoris , & ideo licèt res aliquid valeat, ſi tamen non fuiſſet emptorus,repetit totum precium, vt in præcedenti dixi. Secunda vero eius voluntatem,vel affectionem non concernit : ſed tantum rei communem æſtimationem. ideo vocatur quãti minoris eſt.vnde ſi nullius precij ſit,quod nulli expedit tale mãcipium habere,totum precium repetitur . vt ff. de ædil.edic.l.bouem.§.aliquando,& ſi alicuius precij ſit,quia ex pedit tale mancipium habere, licèt tanti non valet,quanti emptũ fuit,tunc non totum precium,ſed quanti minus valet propter vitium repetitur.ideo quanti minoris res eſt,agitur,vt d.§.ſi plures. Et ponit Bar.exempla in d.l.Iulia.§.1.pone emi ſeruum, qui erat homicida, quod ſi ſciuiſſem ego nullo modo emiſſem, ſed vnus tyrannus eum magis charum habuiſſet. Item in vno equo vitioſo, quem medicus, vel doctor nullo modo emiſſet : mariſcalcus pro pauco minori precio emiſſet.Item exemplificat in libro corrupto,quem ſcholaris non emerit aliquo modo : ſed vnus valens doctor modicum euitaret. Et ſic concludit cum gloſſ. prædicta, quòd intereſſe quod reſpicit ſingularitatem perſonæ,parit actionem quãto minoris emptorus eſſet, ſed intereſſe, quod reſpiciat precium commune, illud parit actionem quanti minoris res eſt. Sed hanc differentiam reprobauit Pet.vt no.Cy.ĩ.de ædic.actio. l.2.& ibi de hoc remitto.Bart.de Saly.

LEX X.

Cum venditore. Si venditor carnis illã non tradidit in termino,tenetur ad intereſſe valoris non meroris.h.d.cum glo.quod no.pro his, qui volunt facere feſta,& conuiuia nuptiarum.Bart.de Saly.

LEX XI.

1 *Eccleſia ſtatim efficitur domina ſerui ſibi venditi.*

Si ancillam. Poſt venditionem ancillę venditor antequam tradat remanet dominus pleno iure:ideo eam tunc põt manumittere,ſed tenetur emptori ad intereſſe,quod no.Item no q per traditionem definit eſſe dñs.Itẽ no.
1 q non dñs non manumittit.† Quærit gl. quid ſi ſeruus eſſet venditus eccleſiæ,dic, q ſtatim eccleſia efficitur domina.l.ſi.§.de ſacroſan.eccl.ideo venditor manumittere interim nõ poſſet.Quæro,quid ſi eſſet legatus.dicit glo.idem ſi purè.l.à Titio.ff.de iur.& idem ſi ſub ꝓditione.ff.qui & à quib.l.gñaliter, & tñ ante ꝓditionis euentum non transfertur dñium. Vnde quæro, cur diuerſum: & dixit Petrus , q in legatis exiſtens conditio trahitur retro , & dñium trãſit ſine traditione,quod non eſt in ẽctib.ſm.Pe.& Cy. quod eſt falſum.ff.ad Sill.l.j.§.ſerui. Ideo dicunt Moderni, q ſpeciale eſt fauore vltimæ voluntatis.ne impediatur diſpoſitio teſtatoris.ĩ.communia de lega.l.ſi.§.ſinautem,& ibi latius dicam.

LEX XII.

1 *Incommodum rei ad eum ſpectabit, ad quem & commodum.*
2 *Periculum vini in ſpecie venditi, & etiam in quantitate,an ſtatim ſit emptoris. & nu.3.*
4 *Vinum quando dicatur ad menſuram venditum.*
5 *Periculum vini ob defectum circuli vegetis,an ſpectet ad venditorem.*

a Sicut periculum. Primo in vino vẽdito in ſpecie.ſecũdo in vendito in mẽſura.ſecunda ibi vtiq;.Vini in ſpecie venditi,poſtea mutati ſeu in precio diminuti,vel aucti periculum ſpectat ad emptorem,& nõ tradens vinum ad menſuram venditum tenetur emptori ad in-
1 tereſſe.h.d.† No.ex 1.par.q ad quem ſpectat commodum, & incommodum:vt hic,& ĩ.de furtis.l.manifeſtiſſimi.§.cum in ſecunda,& ff.de re iu.l.ſm naturam.Ex ſecunda parte not.q in obligatione ad rem tradi moroſus tenetur ad intereſſe aduerſarij,& de hoc plene dixi §.eo.l.ſi traditio.Venio ad apparatum,& glo.2.diuiditur in duas partes. in prima loquitur , quando vinum venditur in ſpecie. in ſecunda,quando in quantitate ſecunda ibi : cum
2 vero . † Eſt ergo prima quæſtio , an ſtatim quando vinum eſt in ſpecie venditum periculum ſit emptoris, & Bul.& Io.q non,ſed demum poſt deguſtationem:& licèt hic nihil allegent,tamen.ff. de pericu.& commo.rei vend.l.j.circa principium.vbi latè gl.examinat iſtam quæſtionem,dicunt ibi fore caſum . in verſi. quod ſi non deſignauit.ibi,aut non conſentit &c.& in verſi. ſequenti.ſed & ſi non ſunt deguſtata &c.& in l.ſed ſi quis vina.in fi.prin.ibi dũ dicit,periculum ad venditorem ſpectare etiam vltra diem deguſtandi.vnde ex vi illius implicatiuę,etiam.ibi datur intelligi,quòd etiam ante diem à tempore contractus periculum ſit venditoris. Sed Azo tenet contrarium,& Accur. ibidem cum eo:tamen per iſtam l.hic in princi.& l.2.§.cum autem.ĩ.de peri. & commo.rei vendi.& per l.j.in prin.ff.in eo.tit.& l.ſi quis vina.§.ſi in aduerſio-
b ne.ibi ex hoc apparet &c.Et confirmatur ratione,b quia in vino in ſpecie vendito idem eſt,quod in cæteris ſpeciebus.ff.de cõtrahen.empt.l.quod ſæpe.§.in his.Sed in alijs ſpeciebus poſt contractum emptoris eſt periculum.vt ſ.de pericu. & commo.rei vẽ di.l.j.& l.pe.in fi.& ff.in eo.tit.Neceſſario.ergo &c.& hæc eſt veritas.Ad contra.reſpon.vt in d.glo.no. Vel dic,quod prædicta regula fallit in quatuor caſibus.Primus,ſi vinum venditur in auerſione : id eſt qñ venditor in ſe recipit omne periculum , & ita loquitur.d.l.j.ver.aut non conuenit,& ver.ſeq.Secundus eſt qñ venditor non permiſit deguſtari . vt d.l.ſed ſi quis vina.in fi.prin.licèt aliæ reſponſiones poſſint dari,quæ not.in d.l.j. Et huius eſt ratio: quia ſi deguſtari permiſiſſet emptor periculo veriſimiliter prouiſſet. Tertius caſus cum aſſeueranerit bonitatem vini duraturã. vt ff.eo.l.ſi vina,quæ in dolijs.Quartus cum ſcribat bonitatem vini non duraturam, & tacuit, quia emptorem non certificauit. vt in eadem l.§.plane.Et hoc quando vinum eſt venditum in ſpecie.
3 †Quæro ſecundo,quid ſi eſt venditum in quantitate,& gl.hic ſi bene põderetur, facit tria membra : quia aut vẽditor in ſe periculum ſuſcepit,& res eſt clara,quod eius eſt periculum:aut econtra emptor in ſe ſuſcepit periculum,& idẽ. Aut neuter in ſe ſuſcepit: & tũc diſtinguit,aut vinum eſt deterioratum poſt deguſtationẽ, & menſurationem , & tunc periculum eſt emptoris. Aut eꝫ eſt deterioratum ante deguſtationem, & mẽſurationem,& periculum eſt venditoris , aut deterioratum poſt deguſta. & ante menſura-

ADDITIONES.

a Sicut.Vide Bal.hic paulo poſt prin.&in l.a.ĩ.de pericu & co.rei ven. & in l.j. ff.eo.tit.& vide Bart.in conſi factum tale eſt perens vendidit.Sed quid faciat ſi nolit emptor recipere,vide Bald.ſing in l.j.ĩ.titu.j.§.iicèt. item licet illud fundere, Specu.de actore. verſi.item, quòd ault, & vide.in fin.de loc.& iam dicendum verſi.ad euidentiam .
b Et confirmatur rõue.Tu vide hoc ultra ea q hic no.Bal.nu.1.eundem.in l.2.ĩ. de peri.& commo.rei uenditæ, & in l.Iul.§.ſi Titius.ff.eo.& ĩ.eo.l.fin.

furationem, & tunc dria est inter pericula, ga periculū deteriorationis est tēporis; sed periculum effusionis casu contingentis, est uenditoris. Et ratio. quia non plus uenditur, quam per mensurā tradetur. & hoc nisi mora in alterius eorum persona aliud statui faciat, quia mora trahit ad se periculum. l. cum inter. & l. fi. supra de peri. & commo. rei uen. Aut quarto est deterioratum post mē furationem, & ante degustationem licet raro eueniat, quod prius nō degustetur, & istum casum omittit gl. pro indubitato. quia hē p traditio; & ideo omne periculum spectat ad emptorē, & cuiuslibet alterius rei traditæ. † Sed dubitatur, si uendidi totum uinū quod est in ista uegeta ad rationem decem solidorum pro corbe, nunquid dicatur tunc uenditum ad mensuram. Et dicit Bald. quia prima videtur, quòd sic. In contrarium determinat ipse: qa tunc venditur ad mensuram, vel genere, quando dico, vendo tibi tot corbes ex tali vegete, vel ex tali celario: tunc enim inquit ipse substantia formæ, & materiæ contractus est in ista mensura. iō antequam mensuretur, est emptio imperfecta, & non hēt materiam subiacentem certo, & determinato modo: sed quasi conditionaliter. Sed in exemplo thematis nostri, mensuratio non venit ad substantiam, sed ad declarationem solius precij, quia ipsum precium isto casu est in se certum tam naturaliter quam per artē geometricam. & sic contractus est in se perfectus inspecta veritate, sicut quando contrahitur sub conditione de præsenti, vel de præterito: & tamen de conditionis existentia sumus incerti. ff. si cert. pet. l. cum ad præsens. & itaque. & ita dicit ipse. Ego puto, quod tit venditum in themate isto ad mensuram, & nō in specie. Et est ratio, quia totale vinum non est appreciatum; quod requiritur, quando, vt species venditur, sed quælibet mensura est appreciata. Nec obst. quod venditor dicit, ego vendo totum; quia illa verba, ex quo precium totius non est vt totius appreciatum sed mensura, non faciunt vinum venditum esse in specie, nec ad illū finem dicuntur esse prolata; sed vt nihil remaneat; quod non mē furetur, & vltima mētura etiam si non esset plena pro rata precij pro mensura taxati vendita intelligatur. Et pro ista determinatione accedat, quod de precio dixi. in l. prima. supra de peri. & commo. rei vend. in 2. oppo. & quia leges dicunt, si vinum sit venditum ad mensuram; & non dicunt, duntaxat, si mensuræ vini vendite sunt, qua si ista duo sint paria, & æquipollentia. † Quærit Bal. si vinum uenditum, est effusum propter defectum circuli vegetis male ligati, uel nitiosi, vel propter uitium vegetis, an tunc periculum spectet ad uenditorem; & dicit ipse, quod sic. per l. tamen. §. si vas. ff. eod. Sed caue, quia ille §. magis facit pro, quam contra, licet nos non simus in terminis illius §. j. Vnde dico, quod si vinū post uenditionem debet in illo nouo, uel alio vase poni per venditorem, & retineri, & custodiri pro emptore, Bald. dicit uerum, quia culpę eius ascribi debet vitiū circuli uasis. arg. dicti §. si vas. Sed ubi vinum est in uase repositum, quod uenditur, nec agitur, ut in alio uase mutetur. nec de uitio uasis, vel circuli apparet, uel si apparet, ita apparet emptori sicut uenditori, tunc non puto uē ditorem tenere. quia in primo casu quando non apparet, non est in culpa. in secundo ex quo utrique apparet, uel apparere potest, sibi imputet emptor scienter, uel scire debens amodo periculum ad eum pertinere, quia sibi debet prouidere, ut transmutetur. Sin autem uenditor sciuisset de uitio uegetis, uel circuli, puta, quia sciebat quod bonitas circuli, uel uegetis nunc apparens non erat duratura, & tunc, quia omisit de hoc certificare emptorem, tenetur. argu. ff. eod. l. si uina. §. plane. & arg. d. §. si uas.

LEX XIII.

1 *Fructus ad emptorem pertinent emptione perfecta. & num. 2.*
2 *Fructus si cedant emptoris commodo, venditor res in totum tradere debet.*
3 *Emptor quando ad functiones teneatur.*

Fructus. a † Post perfectam emptionem fructus spectāt ad emptorem, ad quem etiam spectant onera functionum, & usurarum, cum fuerit in mora soluendi precium Nota. tria, quæ habes in summario. Pro quibus declarandis uenio ad apparatum. & quæro pro declaratione dicendorum, de qua perfectione contractus hic loquatur. Et gloss. j. remittit ad nora. §. titu. j. l. j. Ex quibus infero, quod ista lex intelligitur de perfectione contractus & obligationis, licet non rei traditionis. Cōtra quod oppo. ab extra. quod fructus non ueniant. ff. eo. l. ratio. §. primo. Solu. quod in act. ex empto ueniunt, ut hic, & ibi in fin. sed non in act. ex stipulatu descendente ex stipula. adiecta, qua stipulatus est simpliciter uacuam possessionem tradi, ut ibi, secus si stipulatus esset ultra uacuam possessionem rem tradi, & sic utrumque, quia tunc, ut illa uerba geminata aliquid operentur, fructus ueniunt. ff. de usur. l. si stipulatus. & ibi not. & hoc in fructibus post contractum nullo modo perceptis: percepti uero ante contractum nullo modo ueniunt. ut ibidem nota. Oppon. 2. quod etiam in act ex empto, non ueniant fructus, ut ff. de contrahen. emptio. l. qui fundum. §. fundi. Solu. ut gloss. secunda quod id ideo, quia per uenditorem fuerant excepti, alias ueni-
2 rent: ut hic. & ff. eodem l. Iulianus. §. si de fructibus. † Oppono 3, ab extra. quod etiam non exceptuati non ueniant, nisi a tempore moræ. ut ff. de usur. l. 2. & l. fructus. & no. glo. in eod. titu. l. mora. in glo. magna, uerticu. item, & tertium habet effectum. Hius timore, & pro clariori doctrina dic, aut quæritur de fructib.[b] ante contractum perceptis, & illi nullo modo veniunt, vt §. dixi, nisi actum fuisset, vt venirent. aut de perceptis post contractum, & tunc, aut illi erant pendentes tempore contractus, & illi indubitanter veniunt sine aliqua mora: quia pars rei venditæ fuerunt. vt d. l. Iul. §. si de fructibus, & ff. de his, quæ in frau. credi. l. fin. §. pe. & hoc, nisi fuissent exceptuati: ut l. qui fundum. §. fundi. ff. de cōtrahen. empt. Aut illi postea percepti non erant tunc pendentes, vt sunt fructus post contractum à venditore sati, & postea percepti, & illi non ueniunt ante moram regulatem, vt il. §. alleg. & in glo. d. l. mora. uel etiam irregularem, quæ appellatur, quasi mora: sed postea sic: puta si precium antea fuerat solutum ei, arg. §. ea. l.
3 curabit. † Vnum tamen non omitto. quòd eo casu, quo dixi. fructus cedere commodo emptoris, venditor in totum debet res tradere, & nihil pro rata anni quo fundum coluit, retinere, siue coluerit per sciptum, siue per colonum partiarium. Suam enim partem totam tradere debet. sed de affectu, vel pensione dubitatur. Quo casu dic, aut quæritur de pensione soluenda, aut de iam soluta. primo casu emptor nullam habet act. contra conductorem, nisi esset cessa qui non cessa agir venditor contra conductorem; & pensionem, quam percipit pro rata illius anni, tamen restitueret emptori. vt d. l. Iulia. §. si fructibus. uersi. sed si loca. & sic pensio distribuitur pro rata temporis, quod non est in fructibus, & ita ibi tenet glo. Iaco. Bur. quod no. quia tex. ille non est clarus, & in contrarium facit. ff. de iure fil. l. fi. §. Et pro tanto Dy. dixit, quòd imò pensio debetur emptori. per d. l. fin. Et probat ratione, quia fructus pendentes ei debentur: vt d. §. si fructibus. cum simil. ergo, & pensio. quæ debetur loco fructuum pēdentium: cum de surrogato idem iudicetur, quod de eo in cuius loco surrogetur. ff. si quis caue. cum §. qui iniuriarum. Barto. in d. l. fin. dicit illum text. locum habere in emptore, qui tenetur stare colono, vt est ille qui emit à filio ad quem dicit transferi ius coloni. Sed §. si fructibus. uersi. sed si loca. cum gl. sua dicit locum habere in emptore, qui non tenetur stare colono, vt in eo pro rata temporis fiat distributio. Mihi videtur, quòd ista differentia in nostro proposito non sit fienda, & quod omnia ueniant unica ratione regulanda. Ideo aduerte, quod pensio quandoque datur pro fructibus, qui tantum semel in anno colliguntur, ut uinum frumentum, & si. Quandoque pro his, qui quotidie colliguntur, & percipiuntur, seu repetuntur, ut sunt operæ seruorum, habitatio domus, & usus nauis. Hi enim, ut ita loquar, sunt fructus, qui ex talibus rebus quotidie percipiuntur. Primo igitur casu, aut fructus illi tempore uenditionis sunt pendentes in agro: & tunc, quia omnes illi ueniunt in uēditione, ut pars rei, ut d. §. si fructibus, & ff. de his, quæ in frau. cred ro. l. fin. §. pe. eodem modo pensio pro his danda debetur emptori. qui tenetur stare colono. ut d. §. fi. de iur. fisci: quia illa fructuum loco surrogatur, & hoc est, quod uoluit Dynus, & ubi emptor non tenetur stare colono, frustra de pensione tractatur, si stare nolit. quia illa ei non debetur, sed solum fructus tempore uenditionis pendentes. unde expellere colonum, & fructus habere potest: non autem utrumque facere potest, id est fructus pensionem, seu mercedem habere. Potest tamen cum uenditore conuenire de pensione pro fructibus habenda, & tunc conuen. seruat. aut fructus omnes pro illo anno iam sunt percepti, & tunc, quia fructus illi non ueniunt in uenditione: ut supra dixi. & not. glo. in l. si stipulatus. ff. de usufruct. sic nec pensio pro his soluenda ex eadem ratione, etiam si dies pensionis soluendæ nondum uenit, quia cum pensio pro perceptis, & non percipiendis sit debenda, idem iudicare debemus de ea, quod de fructibus, quorum loco surrogatur. aut quidam ex fructibus sunt percepti, & quidam non, ut in agro pratiuo, & pro parte aratiuo, & pro parte uineato. Frumentum enim percipitur ante uinum, & scenum ante frumētum, & tunc si pensio pro quolibet ex his est de per se taxata, tunc pro perceptis non debeatur. sed pro percipiēdis sic, ratione, qua §. Si autem pensio non est diuisa. sed pro omnibus unica, & tunc stat dubium, tamen uerius credo, quòd iudicis æquitate debeat diuidi, & pro æstimatione perceptorum, & eorum rata pensio debeatur uenditori, & pro rata tunc pendentium: debeatur emptori, & ita intelligo gl. d. l. Iulia. uersi. sed si locati. Et pro hoc facit, quia natura contractus bonæfidei summam æquitatem desiderat. secundo casu, quando fructus, pro quibus pensio præstatur, quotidie percipiuntur, ut in exemplis positis §. tunc emptori pro rata temporis, & à tempore quo emit, debetur pensio. & non pro tempore anteriori, ut in præalle. glo. dict. uersi. sed si loca. & probatur ibidem. in sequen. uersi. item quid & probatur ex suprascripta ratione, secundum quam hæc omnia regulantur. Et hoc quando pensio post emptionem est soluenda, sed ubi est iam soluta, ut multoties euenit, quia conuentum est, ut in principio anni soluatur, uel in medio, & nondum annus transiit, & tunc si talis emptor qui non tenetur, nec uelit stare colono pen-

ADDITIONES.

a Fructus. Circa primam partem huius l. vide pulchras. q. quas mouet Bal. in l. si traditione. in 9. 10. & 11. q. supra eo.
b Aut quæritur de fructibus. Adde Soc. consi. 179. inci. circa præsentē consultationem. vers. fin, quod in 2. par. vbi hoc idem allegat declarat & tenet.

pensionem istam pro aliqua sua parte non pōt à venditore petere, nec à colono: quia nihil secū quenit, & quia ipse impleuit, qđ quenit, sed solū pōt expellere colonum a ꝓductione. Si vero esset talis, q compelleret stare colono, dixerūt aliqui, qđ imputandum est emptori, q sibi non prospexit: quia nec cōductorē expulit, nec propensione agit. Alij dñt, ꝙ si venditor de locatione præmonuit emptorem, ꝙ tunc imputet sibi emptor, als emptori ꝑ vendi torem datur actio ex empto ad interesse: quia sibi vacuā rei possessionem non tradidit. vt ff. eo. l. si mercedē. §. fi. & hoc tenet Bal. Alij dñt, qđ pensionem perceptam diuider inter se, & emptorem pro rata anni: quia ea. est æquitas isto casu, q̄ est qñ nondum pensionem perceperat; & hæc vī æquior. Ego puto, ꝙ iste casus debet decidi per cē ad casum, quo pensio non est soluta, vt rō æquitatis, & bonæfidei regulet vtriq; casum. Ac ēt vt correlativis, qđ statuitur in vno, statuatur, & in alio, vt ꝑriorū ead. sit disciplina. Et iō dico, qñq; totā pensionem restituendam emptori: qñq; pro rata tpis: qñq; pro rata fructuum tpe venditionis perceptorum, vt superius in casu pensionis nondum solutæ dixi. Et hoc probo rōne tali, quia pensio licèt prius soluta, est pro fructibus percipiendis soluta: igitur in effectu debet spectare ad eū, ad quem fructus postea spectare debent, vt eius loco surrogata, & ēt quia respectu vēditoris cā solonis est ad non cām, vel saltem iniustam redacta, & quia soluenda, cum fuerit postea venditori soluta, restituitur emptori, saltem qñq; pro parte, puta pro rata tpis quo fructus spectare debuerunt ad emptorem. vnde solutio anterior non est spectanda, sed solum considerandum est, cui commoditas debeatur.
4 † Opp. 4 ꝯ id, quod dī hic dum dicit, ꝙ emptor tenetur ad functiones. nam, vt dixi super gl. j. hęc l. loquitur sūdo non tradito, & de dñio, nec possessione in emptorem translata, sed possessione nō tradita possessor est conueniendus. vt §. fine cen. uel reli. l. fin. & j. de alu. & palu. l. 2. Solu. ꝙ quidam huius timore dicunt, ꝙ illa expositio quam feci ex gl. i. non est bona, & ideo dicunt, ꝙ hæc emptio erat perfecta etiam quò ad traditionem. Alij dicunt, ꝙ illa
a procedit quò ad fructus, a de quibus in princ. dicitur, & hæc bona quò ad functiones, de quibus hic dī. Ego dico, ꝙ illa expositio est simpliciter bona. Nec ob. ꝓrarium, quia aliud est quærere, quis conueniatur, & exigatur, & dico, ꝙ possessor. vt in contra. Aliud est quærere ad quem pertineat onus in effectu, & dicendum, ꝙ emptori, vt hic, quia si functiones debentur ex fructibus, tantominus restituetur emptori, & si in alio debentur, retinebitur prædium, donec venditori sit satisfactum. Oppo. 5. ꝙ etiam si mora non intercesserit ex tradito, re sol. precij debeantur usuræ. ut §. eo. l. curabit, & j. de pac. inter. cmp. & uen. l. in initio. Sol. supplendo tex. ut in glo. Vltimo potes addere quæ dixi j. eo. l. pe.

ADDITIO.

a †Quò ad fructus. Adde Bar. post Jac. de Are. in l. si mora. ff. fol. ma. Bal. in repe. l. venditor ex hæreditate. versū. quemadmodum. in repe. auth. de hære. vel ac. uend. & in l. si traditione. in 10. q. 1. §. eo.

LEX XIIII.

Emptor. Vēditor seruorum tenetur se obligare ad hic scripta. h. d. Collige hic vnam regulam, ꝙ uenditor tenetur se obligare particulariter, & indistinctè ad omnia capitula, quæ sunt de contractus natura. quod no.

LEX XV.

Vltra. Emptor non potest petere ultra conuenta, nisi mora sit facta. hoc dicit.

LEX XVI.

1 *Venditor fundi an teneatur ipsum facere excoli. & nu. 2.*
2 *Venditor fundi, an teneatur fructus in totum restituere, si propter suam agriculturam fundus tulit vberiores fructus.*

Post perfectam. Fœtus pecorum spectant ad emptorem, & ipse uenditor tenetur ad sumptus. h. d. Et intellige ad sumptus factos gratia fructuum, uel fœtuum, non ad sumptus, quos fecit in emptionem pecorum. ut ff. de condi. & dem. l. quibus diebus. §. j. & illum tex. uide, quia
2 notabilis est in alio. † Quæro, pone, ꝙ fundus est uenditus, an teneatur uenditor eū excoli facere, ut prius, & vī, quod sic, sed sumptus repeteret, ut hic. & pro hoc est casus in simi. ff. so. ma. l. si mora. & quia custodiā, & diligentiam dēt habere, & de neglectu tenetur. ut ff. eo. l. uenditor. In ꝓrium est casus singularis, quod ei licet negligere culturā. ff. de hære. uen. l. uenditor ex hęreditate. §. j. Dic ꝙ si uenditor est in mora tradendi, non pōt negligere culturam, quia mora secū trahit periculū. ut §. de peri. & commo. rei uen. l. cum inter. & se. Sinaūt uenditor non est in mora tradēdi, sed emptor est in mora recipiendi, & tūc uenditor pōt deserere culturā, ut d. l. si mora. & d. l. uēditor ex hēreditate. §. j. Aut neuter est in mora. & tunc non dēt deserere culturā. ut d. l. uenditor. ff. eo. Aut qui libet moram commisit, & cuilibet sua mora nocet usq; ad tem-
2 pus purgationis, ar. l. semel mora. ff. fol. ma. † Ex his habes, ꝙ postquam uenditor dedit licentiam emptori sua auctoritate possessionem recipiendi, uel constituit se possidere nomine illius, ꝙ culturā potest deserere, quia emptor est amodo in culpa. Sed forte in hoc ꝓstitutio non est ita, quia cum ipse possideat alieno nomine, & res habeat pro tradita, & sit liberatus ab act. ex empto ſm opi. glo. in l. ab act. ff. de pac. tñ, ut alteri possidens diligentiam, & custodiā præstare debet. ut l. fi. j. de acq. po. Sed potest dici, ꝙ re-
manet simplex detentator nullā habens ptātem administrandi, sed simplicē tenens custodiam rei in forma, in qua est tradita, &
3 sic ad agriculturā non tenetur, & hoc verius. † Quæro, quid si pp agriculturam, quam fecit, veriores fructus recipit, q̄ emptor receperus fuisset, an fructus omnes tenet restituere, an tñ eos, quos emptor fuisset percepturus, dic, ꝙ omnes, si petantur, vt fructus rei, vt §. eo. l. fructus, & ff. de hær. ven. l. venditor ex hæreditate. §. j. secus si propter moram petat illos, vel ut interesse, quia tunc veni rent solum hi, quos percepturus fuisset. l. si nauis. §. fi. ff. de rei ven. & l. ratio. §. si emptor. ff. de act. empt. & ibi per Bart.

LEX XVII.

1 *Violentia, quæ fit emptori, quando noceat venditori.*
2 *Venditor quo casu emptori teneatur ad interesse.*
3 *Venditor, an teneatur arma sumere ad defendendum emptorem.*

a **Expulsos.** a † Violentia facta emptori non nocet venditori, sed emptor cōtra expellētem habet ac. h. d. Vel sic, venditor non tenetur defendere emptorem a violentia, quæ sibi de facto infertur. h. d. Quærit glos. 2. de ratione, & rū. quia venditor non tenetur de iniuria facta emptori. vt ff. de euict. l. si per imprudentiā, potest addi, & quia euictio debet sequi sententiam. vt ff. de euic. l. habere licere, & quia de casu fortuito non tenetur venditor. ff. de euict. l. Lucius, & §. de peri. & commo. rei
2 vendi. l. j. † Quæro, si in casu nostro emptor agit interdicto vndevi, & per sententiam succubuit. an tunc de euictione venditor tenetur ei ad interesse. Dic, quod non, ſm Bal. quia in isto interdicto emptor non habet auctorare causam, & sic in eo auctor dici non potest. Secus si emptori possidenti auferretur possessio per viam iuris. vt l. ratio. in prin. ff. eo. Et hoc vult hic Pe. & Cy. Sed pone, ꝙ emptor expulsus egit rei vend. & succubuit, an tunc aget de euic. Et respon. gl. nostra, quod sic, per l. euicta. §. duplæ. ff. de euic. Quod fatetur Bal. verum, quādo succumbit in rei ven. & publici. non si altera tñ. vt ff. de rei vend. l. minor si seruus. vbi est tex. not.
3 † Item pone, ꝙ venditor promisit emptorem defendere de iure, & de facto, b an tenebitur arma sumere, si est facile, & cum de-
b fendere a violentia facti, & dicunt doct. ꝙ factum alienum non videtur ei promisisse. ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista. post prin. & per consequens de eiusdem defensione. Item quia iste casus non est de natura cōtractus, sed potius fortuitus, nec specialiter a venditore dictus. vt ff. si quis cau. l. fed & si quis. §. quæritum. Itē, quia ista verba, defendere de facto, plures possum habere intellectus, vnde in dubio illum intellectum non continet. qui non est verisimilis, tanquam contra naturam contractus. ff. qui po. in pig. ha. l. insulam, & de vsu. l. si stipulatus, & de da. infe. l. damni. §. j. & quia verba debent intelligi ciuili modo. ff. de fer. l. si cui. Bar. vero. in d. l. stipulatio ista. in princi. fatetur hæc vera, vbi hæc impressio non fit causata culpa, & facto ipsius venditoris ex iura. §. alle. V bi autem ab eius culpa, & facto esset antea causata, tunc inquit ipse, vē ditorē ēt manu armata debere defendere, ex quo ei est possibile, & facile, quia cum culpa eius hoc euenerit, ex ꝯctus natura tenetur hoc facere, & pro his inducit. ff. loca. si merces. §. culpæ, & ff. so. ma. l. pe. in prin. Quod dicit Bal. verum, si tempore contractus inerat ista causa, non si postea, quia tunc casui magis ascribitur. Sed ista suppletio non fuit necessaria, quia Bart. idem dixit, dum dixit si eius facto, & culpa esset antea causata. Ex illo igitur versi. antea, apparet eum idem sensisse. Et si quæras in casu, quo antea nō erat hæc impressio causata, quid operabuntur ista verba, de iure, & de facto. Respon. doct. quia liti, & iudicio tenetur interesse, & expensas facere, quod est facti. Item si contingit rē euinci per iniuriam iudicis, per ista verba tenebitur de euict. ſm Richar. Malum. Sed hoc ſm reprobat Bald. quia sententia iudicis iniuriosa, nisi culpa venditoris contingat, casui fortuito ascribitur, vt patet ex prędictis, & ideo si culpa eius non contingit, de euictione non tenebitur. V el si non fuit in culpa, quare non appellauit, quia si in culpa fuit, tenetur, vt not. in l. emptorem. in prin. ff. de ac. emp.

ADDITIONES.

a Expulsos. Hanc l. limita, nisi in culpa venditoris auferatur. l. si ea res. in prine. & ibi Bar. ff. de ac. emp. & in l. si incertis. §. culpæ. loca. vbi dicit, quòd venditor tenetur de roboratione facta ab inimico, seu non ab inimico emptoris. Bart. in l. si per imprudentes. de euict.
b † Et de facto. Adde Bal. in c. j. in tit. qui succes. tene. in vsi. feu. & in l. j. ff. de eui. & conf. suo inci. Ludo. Philippi, & Bar. conf. 118. & 82. inci. punctus q. vertentis, & Ro. conf. 245. Anch. conf. 83. Ang. conf. 174. Pan. conf. 154. Lapp. uta all. 128. & Barb. hic in addi. ad Bal. nu. 3. ver. quærunt doct. in apost. in eo. ver.

¶Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine vel pecunia emerit. Tit. L.

LEX PRIMA.

1 *Ementis efficitur quod suo nomine licèt de pecunia aliena emitur.*
2 *Socius omnium bonorum emens ex pecunia communi cui acquirat.*
3 *Procurator emens quando acquirat domino.*

Pecunia. Prædia empta ab vxore de pecunia mariti nō possunt ab hærede mariti vendicari, sed ad pecuniam debet agi. h. d. † Not. regulam, quæ habet, ꝙ res empta nomine proprio, licèt de pecunia aliena efficitur emen-
1 tus, & glo. 2. in prin. inducit multas ll. pro concor. Glos. hic signa

quatuor ↄ. Primũ de l.ſi vt proponis.ſ.de rei vẽ.vbi res empta de
pecunia militis efficit propria militis,licèt ſuo noĩe nõ ſit empta,
dicit gl.qđ ſpãle eſt in milite,qđ Guil.de Cu.dixit eſſe verum,qñ
res eſt empta per eius geſtorẽ,vel procuratorẽ.Sed Cy.intelligit
gñalr per quẽcunq;,qđ ego &t ibi tenui.vñ ibi vide.Secundum ↄ.
eſt de l.curator.j.arbi.tu.& ff.qñ ex fac.tu.l.2. & ibi eſt ſpeciale in
minore.qđ intellige,qñ per eius adminiſtratorẽ res eſt empta ſup
preſſo nomine officij,& in hoc differt a milite ſm opi.Cy.Et hoc
intellige,ſi minor eligit potius rem habere,q̃ pecuniam : vt j.de
ſer.pi.da.l.ſi tutor.non aliàs,vt ibi no.Et quod in minore dixi,glo.
extendit ad eccleſiã,ad quod facit l.Orphanotrophos.ſ.de epiſc.
& cle.Tenẽtur.n.minorum adminiſtratores pecunias minorum
ponere in emptione ꝑdiorum pro ipſis minorib.& non pro ſe:vt
ff.de adminiſtra.tut.l.ita aũt.in prin. Tertium ↄ.eſt de l.ita conſtã-
te,& de l.cum vir.§.res.ff.de iure dot. & ibi ſpeciale fauore dotis,
vel quaſi. Ex quo no.ꝙ vtilius eſt mulieri habere dotes in immo-
bilibus,q̃ in pecunia. Dicit etiã gl.ꝙ ibi voluntas vtriuſq;.ſ. viri, &
vxoris in emptione pro dote ↄcurrit. Quartũ ↄ. eſt.ff.de do.inter
vir.& vxo.l.vxor marito,& ibi ſpeciale,qñ donatio facta eſt inter
coniuges,quæ non valet,& is,qui receperit,tenetur,quatenus fa-
ctus eſt locupletior.vnde dñium.in quo factus eſt locupletior,fa-
ciliter tranſit in donatorem,ex cuius pecunia res eſt empta,& in
ſubſidium,qñ iſte non eſt ſoluẽdo,vt in gl. Quæro, quale dñium
eſt iſtud, an directum, vel vtile . dic, ꝙ vtile, vt d.l.ſi vt proponis.
2 †Quæro,quid in ſocio oĩum bonorum,qui ex pecunia cõi ſibi ſo
li.& cõi rem emit,dicit gloſſ.ꝙ ſibi ipſi acquiritur.ff.pro ſocio. l.ſi
quis ſocieta.& ff.de admi.tut.l. Titium.§.altero,quod verum eſt
ipſo iure,tñ per ac.pro ſol.compelleret cõicare: vt d.l.ſi quis ſocie.
2.rñ. Nec obſt.d.§.altero , quia ibi ſocietas erat finita morte, po-
3 teſt etiam pecuniam petere, ſi hanc viam velit eligere. † Quæro,
quid in procuratore,dicit Bald.quod dominium rei non efficitur
domini per no.hic in gl.ſi.quod eſt verum præterquam in procu-
ratore militis , vt d.l.ſi vt proponis . mulier ergo iſta etiam ſi fuit
procuratrix mariti,nõ acquirit dñium marito,dum emit ſibi pro-
prio nomine.Querit gl.quid ſi vir hanc pecuniam donauit vxori.
Reſpon. vt in co. ſcilicet,ꝙ in caſu noſtro confirmata fuiſſet mor-
te viri donatio, niſi fuiſſet reuocata. Sed quid dicemus in dubio,
an credatur ei donata,ſuppoſito, ꝙ probetur per maritum ei tra-
dita,& videtur, ꝙ ſic ratione affectionis, & coniunctionis.vt ff.de
donatio.l.affectionis,& ff.de probatio.l.procula.& hæc vera,vt j.
eo.l.multum.verſi.nam ſi quidem : & ibi caſus : licèt regula ſit in
oppoſitum.ff.de proba.l.cum de indebito.§.ſi.

LEX II.

1 *Titulus tempore patriæ poteſtatis prodeſt ad dominium acquirendum tempore emancipationis .*
2 *Donatio cauſa mortis morte confirmatur etiam re non tradita.*

a **Si emancipatis.** [a] Si pater tradat filiò emancipato
fundum , quẽ emit eius nomine ,
dum erat in poteſtate, vel eum ſignat poſſidere,donatio perficit,
1 & emancipato dñium acquiritur.†No.quod titulus tempore po
teſtatis patriæ ſufficit ad acquiſitionem dominij emancipationis
tempore.Item no.ꝙ pater emens filij nomine dicitur ei velle do-
nare. Item no.ꝙ talis donatio confirmatur emancipatione,ſi res
tunc ei tradatur , vel filius de eius voluntate etiam tacita in eius
poſſeſſione reperiatur.Item not.a ſenſu contrario,quòd talis do-
natio non confirmatur emancipatione non interueniente dicta
tradi.vel quaſi. Sed dubitari poteſt, an confirmatur morte tradi-
tione non facta,vel ſaltem ſi non confirmatur, vt donatio , vires
tamen ſumat vt quaſi legatum , quaſi pater voluerit, vt poſt eius
mortem fundum habeat præcipuum,& quia hoc eſt querere de
2 caſu.l.filiæ cuius.ſ.fam.er.ideo vide, quod ibi dixi.† Vnum tamẽ
ſcias , ꝙ donatio cauſa mortis etiam re non tradita confirmatur
morte,vt in tex.ad hoc ſingulari.ff.de pub.l.3.Item not.ꝙ patien-
tia domini habetur pro traditione etiam in contractu pendente
traditione fa.j.de actio.pig.l.2.& ff.de rei ven.l.quædam, & ideo
dixi , facit , quia non per omnia caſus illi ſunt ſimiles, quia ſunt
econtra,quando traditio pendet ex contractu valido.

ADDITIO.

a Si emãcipatis.Adde Bar.in l.filij.de do.inter vi.& vx.& i l.donationes in cõcu
binã.§.pater.de do.Tenet Bal in l.2 ſ.de cõd.ob cãm,& Bal.in l.pe.in 10.co.
j.de exc.rei iud.& adde bonum tex,in l.j.j.de caſ.pe.li.12.uide do.Alex.poſt
Bar.in l.filio.ſ.fa.er.ſed quid in donatione cã mor. vel remuneratoria inter
patrem,& filium,an requiratur traditio vide per Bal.in l.ſi mortis.ad l.Fal.

LEX III.

Mancipia. Miniſterio non quæritùr dominium , licèt
numerauerit precium . h. d. Not.quòd ex
numeratione precij non probatur res numerantis, ut hic, & ſ.de
proba.l.ad probationem .

LEX IIII.

Quamuis. Simulatione probata nihil prodeſt penes ſe
inſtrumentum habere.hoc dicit. Opp.quod
ſtetur inſtrumento : vt ſupra. de probat.l.cum precibus.ſol.quòd
verum, niſi ſimulatio probetur. vt hic.

LEX V.

1 *Veritas rei non vitiatur ſimulatione inſtrumenti .*
2 *Iudex ad fructus condemnans illos taxabit.*
3 *Libellus quare peto eum condemnari &c.quando procedat :*
4 *Inſtrumento dicenti mulierem emiſſe matrimonio conſtante,& viro patiente quando credatur.*

Cum propria. Si maritus de vxore confiſus inſtru
mentum emptionis ſcribi fecit in ꝑ-
ſona vxoris, & vxor contra fidem rem emptam contulit in filiã ,
non præiudicatur marito petenti rem cum fructibus reſtitui,pro
1 bata ſimilia.inſtrumenti.h.d.† No. ꝙ veritas rerũ non vitiatur ꝑ ſi
mulationes inſtrorum,& ↄ fidẽ facit is,cuius noĩe ſcriptũ eſt,ſi rẽ
a non reſtituit.Ex hoc no.ↄ prælatos eccleſiarũ [a] & ↄ eos,quorum
nomina faciunt aſcribi inſtrĩs emptionalibus, nec eccleſiæ acqui
ratur,ſed eorum ſpurijs,& concubinis. nã eccl'a repetit tanq̃ rem
emptã de pecunia ad ea ſpectante.vt no.ſ. eo.l.j.ſimulatione pro-
ta.circa,quod vide,quod no.per Inn.ex de teſta.c.cum in officijs.
2 † No.ex fi.qđ qñ iudex condẽnat ad fructus,debet eos taxare,&
hoc iõ,quia ſñia debet fieri certa.vt j.de ſen. q̃ ſine cer.q̃ti. quaſi
3 ꝑ totum.concor.j.de inuti.ſtipu.l.3.in fi. † Sed q̃rit Cy.an proce
b dat ille libellus [b],quare peto eũ condẽnari ad reſtõnem rei,& fru
ctuum quorum æſtimationem facio.x.& dicit ipſe, ꝙ ſic ꝑ illum
text. coniuncta expoſitione,q facit gl.ſuper verbo, taxat, & rõnẽ
reddit,qa fructus non pñt cõmode deſignari.& iõ ſufficit quædã
æqua , & gñalis conſideratio , q̃tum in ſumma potuerũt percipi,
qđ iudex hẽt poſtea declarare ſm qualitatem fundi. arg. ſ. de re-
ſcin. ven.& l.2.& ſi quos.Sed attende,ꝙ circa æſtimationem fru-
ctuum procedũt ꝑdicta, ſed an ipſi fructus poſſint gñalr peti,vel
ſit neceſſe particulariter in libello deſignari,quales fuerũt, & eo-
rum quantitatis.Et breuiter vr̃ dicendum, quod ſi vñibus iudicijs
vñiter peti,ſine particulari.deſigna.vt ff.de peti.hær.l.item veniũt.
§.fructus.& ibi no.Sed dubitari uidi,an intelligatur iudicium vni
uerſale, ſeu generale,ſi petatur eccleſia cum pertinentijs ſuis, vel
caſtrum cum territorio ſuo,& doc.dñt, quod ſic,nec expedit , vt
aliter pertinentiæ declarentur in libello,nec in proceſſu.& ſic te
nebit ſententia generalis iuxta ſeriem libelli,ſed poſtea in execu
tione declarabitur, quæ ſint pertinentiæ , vel poſſeſſiones ad ec-
cleſiam ſpectantes,vt probatur in cap.cum ad ſedem. extra de re
ſti.ſpo.& ibi bona gl.tam Ber.q̃ Inno.& in c.inter dilectos. extra
de dona.& ibi per Inno.& idem no.extra de excep. cap.cum ve-
nerabilis.Et ex his ſequitur quod ſi in dictis libellis . addatur, qđ
petit rerum condemnari etiam ad fructus perceptos ſi extant,vel
ad eorum excep.ſi non extant & etiam ad percipiendos,ꝙ libel-
lus procedit,quaſi ſi poſſeſſiones pertinentes non expedit ſpecifi
cari,ergo nec earum fructus, ſed omnia declarabuntur in execu.
ut aliter dicitur in iudicio generali. in l. prima.ff. de eden. & pro
hoc facit.infra de iur.fiſ.l.facultas.lib.decimo.Et eſt ratio,qa fru-
ctus non poſſunt eſſe certi,vbi non conſtat de corporib. ex quib.
percipiuntur,& hoc confirmatur per l.primam.infra de his quib.
vt indig.facit.& l.ſecunda.infra de fruct.& lit.expen.qui ſic debet
intelligi.Et hæc maxime procedunt in interdicto vnde vi.In quo
omnes fructus , & cauſa accedit ex die ſpoliationis . & probatur
infra vnde vi.l.ſi poſſeſſione.& hoc vult Inno.extra de exceſ.præ
ben.c.ſi.circa medium. & Hoſtien.& Ioan. And. in cap. ſignifi-
cantibus.de li.ob. & hoc in libello vniuerſali,vel generali.Sed in
iudicijs particularibus. fructus ante lit. conteſta. percepti propria
ac.petuntur.vt not.in d.l.item veniunt. §. fructus. ideo in libello ,
uel in proceſſu ſunt certificandi,uel eorum eſtimatio,ſi de illa q̃-
rator , alias ſuper illis ſententia ferri non poteſt. vt in hoc text. &
gloſſ.& not. docto.in dicto capi.ſignificantibus,quod uerum eſt,
ſi ueniant æque principaliter cum re petita , non ſi acceſſorie ad
rem petitam. Tunc. n. generaliter peti poſſunt ſine ſpecifica eo-
rum deſignatione.ut eſt uidere in interdicto vñ vi. j. vñ ui.l. ſi de
poſſeſſione.& ita debet intelligi,ꝙ not. Inno.ex de exceſ. præla.
cap.ſi.facit etiam,quod ipſe not. extra de don.cap. inter dilectos,
& hoc in percep.ante lit. conteſta. in perceptis poſtea conſtat il-
los uenire iudicis officio.ff.de ędil.edi.l. ędiles.§.itẽ ſciendum,qđ
quidam fatentur de perceptis poſtea,ſed ante concluſionem,nõ
poſt,quia poſtquam eſt concluſum,nihil põt addi.ut no.Inno.in
c.paſtoralis.ex de ca.po.& proprie. ſed ↄrium eſt uerius ; ut ẽt in
iudicis officio poſſit peti.ut no.Bar.ff.de aqua plu.ar.l.ſi tertius.§.
officium.in fi.& poteſt eſſe ratio,quia cum hoc contingat poſtea
ex facto rei,nõ eſt imputandum actori.facit ad hoc. ff.de iureiur.
l.admonendi . ſecundum unam lect. Ex his not. quod concluſio
4 cauſæ concludit præterita, non poſtea contingentia.† Vltimo
no.bene iſtam literam ibi,docenti ueritatem.& glo.ſuper uerbo,
docẽti,qa ex his habes hic caſum;ꝙ ſi uxor emit res aliquas con-
ſtante matrimonio , & in inſtrumento contineatur de propria
pecunia uxoris uiro patiente. quod ſtatur inſtrumento , & credi-
tur. ita etiam ceſſat præſump. quod pecunia fuerit de bonis uiri,
quę alias inducitur per l. quintus mutius. ff.de do.inter uir.& ux.
& ꝑbantur hæc.ff.de don.inter ui.& ux.l,ſi ſponſus.§.circa.& in-
fra

ADDITIONES.

a †Et no.contra prælatos eccleſiarum Adde ultra ea quæ no.Bal.ſ.eo.l. manci-
pia.de hac materia,quod no.idem Bal.in auth.licentia.ſ.de epi. & cle.
b †An ꝑcedat ille libe.&c.Tu vide de hoc q̃ſtio.quã not.Bar. in l. ex diuerſo.§.
j.& qđ ibi poſui in apoſt.ad ipſum poſt An.Barb. ubi plene de hoc.ff.de rei
uend.& omnino per And.Barb.in apo.ad Bal.nu.53.uer. quærit hic Cyn.

fra.de do.inter ui.& uxo.l.ſi non verum, & pro his uide quæ dixi
in l.ſi mater.ſupra.de contrahen.empt.quod tene cordi.

LEX VI.

1 *Maritus pecuniam vxori numerans ad prædia emenda ſibi donare crèditur.*
2 *Procurator verba contractus in perſona ſua concipere debet.*
3 *Simulatio inſtrumenti qualiter probetur.*
4 *Maritus ſi vxoris negocia geſſerit, cui quæratur actio.*
5 *Procuratore ſecundum mandatum emente,an domino quæratur actio.*
6 *Dominium non transfertur ex contractu inutili.& 7.*
8 *Dominium quando repeti poſſit per condictionem indebiti.*
9 *Procuratoris nomen in tres ſecatur ſpecies.*
10 *Nuncius,an poſſit generaliter conſtitui ad emendum in mei perſona a quocunque mihi vendere volente.*
11 *Mandatum factum per verba ad vtrunque officium communia, an valeat.*
12 *Nuncius,an obligetur ex contractu a ſe facto,& nu.13.*
14 *Nuncij falſi factum,an poſſit haberi ratum,& nu.ſeq.*
17 *Contractus per nuncium in vno loco cœptus,& in alio perfectus, vbi dicatur factus.*

a **Multum.** [a] Primo pro reſponſione . q. quandam dr̃iam
in modo cõtrahendi ponit. ſecundo dr̃iam il-
lam in vtroq; caſu declarat,& in vtroq;.q.ſoluit.tertio nouum du
bium circa duo remouet.ſecunda ibi : nam ſi quidam.tertia ibi:ſi
vero ab omni initio.Si vxor emit ſibi fundum de pecunia, quam
vir numerauit ſibi, fundus vxoris efficitur, & maritus pecuniam
ab ea repetit,quatenus locupletior exiſtit : ſecus ſi maritus eme-
rit ſibi per nomen vxoris,& in inſtrõ fecerit ſcribi:quia tunc fun-
dus efficitur mariti veritate attenta,& nõ ſcriptura,& vbi vir pro-
curator uxoris concipit verba ↄctus in perſona uxoris , ↄctus eſt
inutilis, & ideo neutri eorum competit act.licèt traditio facta ex
eo is cui traditur potior in dñio habetur.h.d. Forma ſic . q de pe-
cunia mariti quædam res empta extitit, & in inſtrõ nomen uxo-
ris emptricis ſcriptum reperitur.quæritur ad quem res pertineat,
an ad maritum,an ad uxorem. Cui Imperator rñ.quod multum
intereſt &c.& deinceps proſequere, ut in diuiſione dixi, & ut ex
1 ſummario habes uſq; ad fi.†No.collatio.& ex primo caſu,in quo
maritus numerauit pecuniam uxori.collige , ꝙ maritus numerãs
pecuniam uxori,ut ex ea emat ſibi prædia, dr̃ illam donare uxo-
ri,ideo ipſa conuenietur, quatenus locupletior eſt facta, ut hic in
litera.Not.ex 2.par.ꝙ ueritas præualet ſcripturæ, & ſimulationi.
concor.ſ.plus ua.quod agi.l.acta.& per totum,& ſ.eo.l.quamuis.
b Item no.ꝙ inſtrm [b] non eſt falſum,licèt in eo contenta ſint ſimu
lata,& ſic in ſe non uera,& eſt ratio,quia de eo licèt a partibus ſi-
2 mulato fuit rogatus tabelliò.† No.ex 3.parte,ꝙ procu.debet cõ-
cipere uerba contractus in perſona ſua: licèt procuratorio nomi
ne dñi nuncius debet concipere uerba in perſona dñi . eſt ratio,
quia tunc eſt ipſius picha, & organum. & ff.de conſti.pecu.l.qui
autem.§.ſi.& l.ſeq. Item no.ꝙ ſi procu.id,ꝙ agitur facit in forma
nuncij,nihil agit ſm glo.licèt aliqui aliter dicant.ut j.dicam.& ex
hoc not.id,ad quod ſæpius allegatur l.iſta, uidelicet, quod nolui,
potui,quod uolui,adimplere nequiui.Item ex hoc colligunt Pet.
& Cy.& Bar.ꝙ factum falſi nuncij non poteſt ratũ haberi, quod
inferius declarabo.Item no.ꝙ ex inutili contractu transfertur do
minium,quod not.concor.ff.de dolo.l.eleganter.circa prin.Opp.
ↄ primam partem , ꝙ uxor non conueniatur , quatenus eſt locu-
pletior,ſed inſolidum.ff.de do.inter ui.& uxo.l.quod aũt.§.uxor.
& j.de don.inter uir.& uxo.l.& ſi de tua.Sol.ut gl.quia aut nume
rauit uxori,& agit quatenus eſt locupletior,ut hic. Aut numera-
uit uenditori,& tunc agit ad ſolidum,hanc dr̃iam fa.text.in d.l.ſi
de tua. Ratio eſt,quia qñ numerat uxori,vr̃ donare : ſed quando
numerat emptori,agit eam liberare animo repetendi,& non do-
nandi. Vel ſi donandi,reperitur in ſolido locupletior, quia a ſoli-
do eſt liberata.ff.ad l. Fal.l.quærebatur. Opp.contra 2.par. ꝙ ſcri-
pturæ ſtetur, & inſtrumento . vt ſ.de proba.l.cum precibus,& j.
de con.& com.ſtip.l.optimam.in fi.Sol.ut gl.quę confitetur,ut ei
3 ſtetur,donec ↄtra.probetur,ut hic.†Sed tunc quęro qualiter pro-
c babitur hæc ſimulatio.[c] reſpon.Bal.ꝙ probabitur a priori,& a po
d ſteriori, & ab utroq; ſimul iũcto. A priori probatur,[d] ſi probatur,
ꝙ ante inſtrumentum erat actum , & concluſum inter partes, ꝙ
uir eſſet emptor, & ſimulatè nomẽ uxoris apponeretur in inſtru-
mẽto.ut ff.de ma.l.4.§.ſi ab ignoto. A poſteriori probatur ſi poſt
contractum uxor confeſſa eſt,ſic ſe habere ueritatem,ut maritus
dicit recognoſcendo bonam fidem. Nec dicas hic,recognitio in-
ſtar dona.uidetur habere . unde non debet tenere,quia reſpond.
ꝙ hoc non poteſt pręſumi,quia non ab ea,ſed a uiro fuit pecunia
numerata. ut patet ex litera, & ſic præſumptio illa ceſſat, & ſola
bonæfidei agnitio adeſſe ab utroque ſimul iuncto probatur , qñ
probatur,ꝙ uir numerauit precium,licèt ſolum nomen uxoris ſit
in inſtrumẽto appoſitum. Et ꝙ poſtea uiro fuit tradita poſſeſſio,
& ꝙ poſtea ipſe fructus percepit,& alias rei cõmoditates habuit.
nam tunc ex his uerisimile & coniecturabile eſt , ꝙ nomen uxo-
ris ſimulatè fuerit in inſtrõ appoſitum , & ſic a princ.inter partes
fuerit ordinatum.arg.ff.de do.inter ui.& uxo.l.cum mulier.in fin.
Item quæro,dixi ſ.ſi probatur,quod ante inſtrm inter partes hoc
fuit actum,& cõcluſum,ꝙ ſufficit. Quid ſi probatur tñ,quod de
hoc fuit concionatum & tractatum , ſed non probatur, quod ita
fuerit actum, & concluſum,an ſufficit,dicit Bal.ꝙ non,quia mul-
ta tractantur,quæ ad concluſionem non deducuntur.ff.de mi.l.ſi
ex cauſa.§.nunc uidendum.in fin.ff.de condi.inde.l. eleganter.in
prin.& ſ.de reſcin.uen.l.uoluntatem,& extra.de re.eccl.non alie.
c.dudum,.lib.6.& hoc niſi ultra contractum aliquid probaretur.
per quod pręſumeretur tractatum in execu.poſitum,puta nume
rationem precij factam a uiro uel uiro rẽ traditam fuiſſe , uel eo
die rem.ut ſuam poſſediſſe,tunc etiam tractatum præcedens præ
ſumeretur in execu.poſitum.ar.ff.de iure do.l.cum poſt.§.gener.
in prin.Facit ad prædicta.ff.de acq.hære.l.qui in aliena.§.ſi is qui.
Ex his habes,quod ſola precij numeratio non ſufficit, vt hic.& ſ.
eo.l.mancipia.ſic etiam dicẽdum eſt,ſolam ſolutionem collecta-
rum factam a marito non ſufficere;& vt ſ.ſine cenſ.vel reli.l.ſi.&
4 ſ.titu j.l.ſi pater.2.reſpon.† Opp.3.ↄ partem,& probo,ꝙ maritus
gerens negocium vxoris illi quærat ac. quia aut habebat ad hoc
mandatum,vt procu.& ei quærere ac. põt.vt ff.eo.l. Iul.§.ſi proc.
Aut habebat mandatũ in forma nuncij, & poteſt,quia ↄctus,qui
conſenſu celebrabantur, per nuncium & epiſtolam explicantur.
vt ff.de act. & obli.l.ex conſenſu. Aũt erat geſtor ſine mandato,
& tunc debet poſſe,illa poſtea ratum habente . vt ſ.de rei vend.l.
mater,& j.de ſur.l.j.ſol.vt ſentit gl.videlicet,quod hoc non emit,
vt ſimplex geſtor ſine mandato,quia tunc haberet locum vltima
pars huius contrarij,ſed,vt geſtor cum mandato, ſed mandatum
non ſeruauit,& hoc poteſt euenire dupliciter . vno modo,ꝙ ha-
bebat mandatum, vt nuncius, & quia nuncius eſt picha, & orga-
num domini,ſic debes concipere,quod dñs per eum videatur lo-
qui.vt ff.de compe. l.j.& l.qui autem.§.ſin.& l.ſe.& ff.de contrah.
emp.& l.j.§.ſi.& per conſequens in perſona domini non ſua. pu-
ta vendis Bertæ vxori meæ.&c.& in caſu noſtro nõ ſic concepit,
ſed formam procu. ſibi aſſumpſit di. vendis tu mihi ementi reci-
pienti procuratorio nomine Bertæ vxoris meæ , & illo caſu non
loquitur l. illa , quia licèt quo ad vxorem noſtro non naſceretur
actio,vel ob.tamen naſcitur quo ad ipſum maritum,quia ipſe ob-
ligatur,& act.ſibi quærit,& vxori tenetur mandati,vt in glo. Alio
modo poteſt euenire econtra,ꝙ ipſe habebat mandatum,vt pro
cu.& ipſe emit in forma nuncij,ideo non acquirit illi,quia nõ po-
tuit,cum tale mandatum nõ habuit,& pro hoc tex.apertus.ff. de
conſti.pecu.l.cum qui.§.Iul.lo 2. Nec vt quilibet potuit,quia per
liberam perſonam alteri quæri non poteſt,niſi illius iuri ſit ſubie-
cta.vt ſ.per quas per.l.j.& de verb.ob.l.ſtipulatio iſta.§.alteri.Nec
hoc factum a falſo nuncio põt ratum haberi,& ita intelligit glo.
illum tex.& ita.Pe.Cyn.& Iac.But.& communiter doct.pertran-
ſeunt, excepto Iaco.de Ra.qui di.ſe non videre rationem,quia ſi
procu.contrahat , vt nuncius,domino non quærat act.a princi.ſic
fuiſſet conſtitutus, & ſic domino ratum habente,cum ratificatio
fingat taliter mandatum,qualiter eſt ratificatum,& ideo ſi ratifi-
cata eſt emptio facta a marito, tanquam ab eius nuncio, perinde
habetur, ac ſi a prin.fuiſſet miſſus,vt nuncius . hoc poteſt confir-
mari ex eo,quia etiam exigentia ſpeciale mandatum ſi ſint geſta
ſine ſpeciali mandato poſſunt rata haberi, vt ff.de minori.l.quod
ſi de ſpeciali.Et pro tanto ipſe intelligebat l.illam in mediatore ſi-
ue proxeneta,cuius officium non eſt contrahere , ſed tractare,&
partes concordare , ideo ſibi non quærit , quia non vult nec illi ,
quia non poteſt.Sed certè licèt hoc de proxeneta in ſe ſit verum,
tamen huic literæ non conuenit hoc exemplum,quia proxeneta
propriè non gerit negocium alicuius partium.Item,quia mediã-
te proxeneta partes in pręſentia concludunt contractum,tamen
inuicem eis actio daretur.In procu.igitur,qui ſibi formam,& per
ſonam nuncij aſſumpſit,intelligenda eſt l.illa, vt dicit glo.nam il-
le non quærit ſibi,quia noluit,nec illi,quia non potuit,nec ratum
haberi non poteſt, mediante ratihatione act. producẽte,& quod
ratum habere non poſſit , ego probo, quia actus, quem facit , vt
nuncius,eſt fundamentaliter nullus. Primo in perſona ſui ex de-
fectu voluntatis : quia obligari noluit, ideo verba, in perſona ſui
non concepit. Secunda in perſona domini ex defectu poteſtatis,
& formæ ſibi traditæ,quam non ſeruauit,& per quam omnis po-
teſtas , & forma alia videtur ſibi denegata . vt l.cum prætor.ff.de
iud.in prin.& ſ.de procu.l.maritus.ideo, & merito,quod iam im-
probauit per tradi.formæ,non poteſt poſtea ratum habere.arg.j.
de furt.l.j. ſic aliàs ſententia ipſo iure nulla ex defectu poteſtatis
ſolennitatis,vel formæ non poteſt validari ratihabitione. vt ff.de
app. l.ſi expreſſim , & tñ vbi eſt aliqua, ↄ falſum procu. ratificari
poteſt per dñm, & ad ſe trahi.ff. rem ra.habe.l.3.§.falſus . Et ſi di-
cas,iſta tua ratio concludit in eo, qui habuit aliquod mandatum
ab initio,ſed quid in eo,qui non habuit mandatum in aliqua for-
ma, ſed motus vt nuncius, & in forma nuncij cõcepit verba em-
ptionis in perſona Titij, vt domini ſui adhoc cum mittentis, quo
audito

ADDITIONES.

a Multum.Vide gl.& Bar.in l.ſi filij.de do.inter vir.& vxo. & ad hanc l.faciunt
ea , quæ ibi habentur .
b Not.Quòd inſtrumentum,& adde Soc.conſi.228.inci.cauſa Gabri.in prin.cũ
verſi.ſeq.2.parte.vbi hoc idem inducit, & alleg.
c † Qualiter probabitur hæc ſimulatio . Adde de hoc quæſito , & reſponſione
Bal.de qua hic per Saly.eundem Bal.& Bar.in l.pacta nouiſſima.C.de pact.&
in l.ſi.& in auth.ibi poſita.j. de pig.& l.filij j.de do.inter vir.& vxo.
d A priori probatur. Adde Soc.conſi.264.incip.viſis in inſtrumento.verſi.6.ar-
guitur.in 2.part.vbi hoc idem allegat,& firmat.

audito Titius ratum habet, an hæc ratihabitio validat ɔ̃ctum. & secundum opi.Ia.de Ra.dicendum est, quod sic secundum Pe.& Cy.& cõem doc.dicendum est, quod non, quia potestas, & forma deficit. Et si dicas ratihabitio trahitur retro. rñ. pro eis, hoc est verũ, vt consensum ꝑbeat, sed non formam. & per ɔ̃ñs nec vt potestatem ꝑbeat, nec formam illam, q̃ nullo tpe habuerit, & ita concludendũ est, factum falsi nuncij non posse ratihabitione va-
5 lidari.† Quæro cũ gl. si procurator emat scd̃m mandatum, an ex ɔ̃ctu aliqua actio q̃ratur dño. Mar.dixit, quod sic, vtilis, & directa procuratori per l.Iu.§.si procurator.ff. de ac. emp. Ac. ꝙ non per quas perso.& per l.ĵ.proximã.& ad §.si procur. rñ. vt sequitur in glo. Et hæc vera, vt plenius dixi in d.l.j.& s̃.quod cum eo.l.ei.qui. Item quærit glo.quid in tutore, & curatore, & filio, & seruo, &
6 dic, vt in ea.† Transeo ad fi. & opp. quod ex hoc inutili ɔ̃ctu[a] nõ
a transferatur dominium, quia repetitur traditio sine legitimo ti. & sic non transfertur ex ea dominium, vt l.nunquam nuda.ff.de acqui.re.do.So. quod huius timore quidam exposuerunt hic dominium, id est possessionem, sed hoc est violare litteram. ideo gl. confitetur hic transferri dominiũ ex inutili contractu. sic, & alias. ff.de dolo.l.eleganter.in prin. quasi dicat gloss. ex sola traditione non transfertur dominium, quando est nuda, id est causata ex aliquo contractu præcedenti de iure, vel de facto. Secus si est causata ab aliquo contractu præcedente etiam de facto, quia sit ordinatus ad consentiendum in dominij translationem, vt est hic argumen. ff.de acqui.pos.l.si quis vi.§. differentia. Cum igitur tradens putauit se ex illo contractu teneri, merito transfert dominium, vt l.tertia.§.subtilius. ff.de condi.ob cau.& condi. inde. per totum. Alij, vt Bald. dicunt, quod hic tranfertur ex quodam contractu de nouo celebrato, qui incipit a traditione. vt infra de iure do.l.secunda, ex qua traditione habita relatione ad precium receptũ nouus intelligitur, & nunc contractus celebratus. Sed ego hoc non bene percipio, quia ad reuocationem consensus partiũ exigitur. vt ff.de pact.l.si vnus.§.adeo, qui hic non apparet, & etiã oporteret, quod sciuisset primum non tenere, nec ex illo videre-
7 tur non transferre. Sto igitur cum gl.† Quærit tunc glo. quare ex inutili contractu non oritur obligatio, & tamen dominium trãsfertur & possessio. Et dic vt in ea, & clarius, quia obligatio nascitur ex contractu. ff.de procu.l.licet.§.ea. qui hic non est, quia nullus, sed dominium ex contractu non transfertur: sed ex consensu propter contractum tenet, & consensus, vt causa proxima suffi-
8 cit, licet causa remota scilicet contractus inualida sit. † Quæro ab extra, an in casu huius legis dominium posset repeti per condi. indebi. Dicit Bald. quod non, quia condi.inde. naturalem æquitatem desiderat.l.nam natura.& l.indebiti.in principio. ff.de condi.inde. sed nulla subest æquitas repetendi prædium, cum ipse habeat precium. vt supra si ser. ex l. prima. Ista ratio concludit, vbi ipse non offert resti.precij. sed vbi offert, hæc ratio cessat, ideo cogita. Reassumo materiam procuratoris, & nuncij quantum ad hanc l.spectat. & quæro, an nomen nuncij sit generalius nomine procuratoris, vel eɔ̃. Et dicit glo. quod generalius est nomen procuratoris, quam nuncij, quia lato sumpto vocabulo procuratoris quilibet nuncius est procur. sed non econtra quilibet procura. est
9 nuncius, & verum dicit.† Vnde dicere possum, quod procuratoris nomen vt generale diuiditur in tres species, quarum vna sindicus vocatur. & iste est procu.vniuersitatis. Alia procu. vocatur. Alia nuncius. Vel si volumus, diuidimus tm̃ in duas, qa alia ꝓcu. Alia nuncius, & sic prima stat in noĩe gñis sui, alia non. Simile in adoptio.ff.de adop.l.j. Quæro, quia cognitio specierum hr̃ ꝑ differentias earum, in qua vna species differt ab alia. Respon. in modo
b constituendi[b], & in mõ concipiendi uerba, mandati. Exemplũ in mõ constituendi. & primo in nũcio dicit dñs, vade ad Titiũ, & dic ei mei ex parte, qđ ego sum cõtentus hr̃e talem eius rẽ emptam pro centũ, & si contentatur perficere contractum. Vel vade ad Titium, & dic ei, quod mutuet mihi centum, & his casibus nuncius sicut est ei mandatum, ita debet ipse concipere uerba, in persona domini, & contractum in domini persona perficere, puta uẽdis domino meo Titio talem rẽ pro. c. quia ipse est picha. & organum domini. ut ff.de consti.pecu.l.qui aũt.§.fi.& l.seq. Exemplum in procura. puta constitui procuratorem meum ad emendum talem rem, uel uade, & eme procuratorio nomine mei, uel nomine meo talem rem. nam cum dicit, eme, demõstratur, quod emptio dẽt concipi in persona ipsius mãdatarij, non aũt ipsius domini. & idẽ sic dico uade, & fac tibi mutuari. c. & iõ ipse ꝓcu. dẽt concipere eod.modo uerba ɔ̃ctus in ꝑsona sui, ut uẽdis mihi &c.
10 † Sed dubitari uidi in modo constituendi, an nuncius possit constitui generaliter ad emendum a quocunq; unum digestũ uetus uel ad recipiendum in persona mei a quocunque mihi mutuare uolente. Et uidetur, ꝙ non per no. per Bar. ff.de consti.pecu.l.qui autem.§.fi. Dicit enim, quod quia nuncius est organum dñi non potest ipse per seipsum aliquid facere ex industria sua, sed solũ facere, qđ hẽt specificatũ in cõmissione. vñ nihil põt declarare, uel addere, sed solũ uerba dñi formaliter referre, ut d.§.fi.cum l.seq. Contra tenet hic Bar. ex eo, qa nec l.authoritas, nec dñi uoluntas refragatur, adeo ꝙ per literas credentiæ, quæ non hñt specificam formam cõstituitur nuncius. & quia qdam sunt nuncij gñales, q non egent specialib. commissionib. ut no. Inn. in c. qm̃ contra falsam. extra. de proba. vnde dicit ipse non curare, an verba, ad nuncium directa sint generalia, vel specialia, sed solum, an negotium requirat speciale, vel singulare mandatum, sicut dicimus in mandato procuratoris: quia in hoc similes sunt nuncius, & procu.l.j. §.j.ff.de procu. Tunc quæro quid si, vt quotidie in instrũs apponitur, talis facit, constituit, & ordinat talem suum procuratorem, &
c nuncium specialem an valeat.[c] Et videtur, quod non, quia officia habent contraria, & repugnantia. vt patet ex supradictis. Contrarium est verius, & copula resoluitur in disiunctiuam. l.fi.ĵ.de condi. & sic poterit eligere, quod velit. Simile dicimus in electo in arbitro, & in arbitratore, in quo officia essent repugnãtia, vt dixi in
11 l.ne in arbitris.s̃.de arbi.† Quæro 4. quid si forma mandati sit per
d verba ad vtrunque officium communia.[d] Dic, ꝙ in his, quæ vtroque modo geri possunt, eius erit electio, non in his, quæ tantum procuratorio nomine fieri possunt, vt est stipulatio: vt ff.de verb. ob.l.j. quia tunc vr̃ ei mandatum, vt procuratori, & sic prout negocij natura desiderat. arg.l.si stipulatus. ff.de vsu.& l.pater Seuerinam.§.condi. ff.de condi.& dem. Et ideo si constitueretur quis mandatarius ad contrahendum matrimonium cum certa muliere, vel ad contrahendum compaternitatem aliquam, intelligitur per modum nuncij, quia in forma procuratoris non potest, quia sibi quæreretur prima obligatio: vt in l.seq. quod non est dicendum: quia character spiritus debet principaliter inhærere ossibus domini. arg.ĵ.de cadu.tol.l.j.§.ne autem. nec vitiatur mandatum: licèt diceret facio te procuratorem: quia & nuncius est procu. vt dixi. & quia verba improprianrur, quando aliter non possunt ope-
12 rari, vt ff.de præscr.verb.l.insulam.† Quæro, an ex contractu a nũcio facto, & per modum nuncij ipse nuncius obligetur aliquo modo, dic, quod non ut hic. & est ratio, quia nihil substantiat in persona sui, proc. autem sic, vt ĵ.l.proxi.& plenius dixi in l.ei, qui.
13 ad fi.s̃.quod cum eo.† Quæro 6. si nuncius concepit uerba contractus in persona sua, & non domini. an tenet contractus, gl. est hic no. ꝙ sic. Sed domino tenetur mandati. Ex quo no. quod inter nuncium, & dominum datur actio mandati. Quæro 7. econtra, si procu. contrahit, vt nuncius, dic, ꝙ nihil agit, ut hic s̃m lect. glo. vt
14 patet. ff.de consti.pec.l.eum, qui.§. Iul.† Quræo 8. an factum falsi nuncij possit ratum haberi. Iaco.de Are.dixit, quod sic, sed communis opi.est, ꝙ non, & rationem s̃. assignaui in tertia opp. Sed uidetur congrue dici posse, ꝙ non potest ratum haberi, ut ualidetur retro per rationes. s̃. assignatas. sed ut ex nunc altera parte non contradicente, ut hoc exemplo numero. c. Titio, qui finxit nuncium tuum esse, ut tibi sint mutua, ipse tibi apportat ea. & narrat tibi factum & modum, tu es contentus, & recipis, & mihi scribis, quomodo tu recepisti, & ea habes mutuo, ego contentor, certe uidetur, ꝙ ex mutuo debeas obligari. eodem modo, si uendo tibi fundum procu. mediante Titio, qui se ad hoc tuum nuncium finxit, ipse ad te venit, & factum narrat: tu es contentus, & mittis mihi preciũ, & ego sciens recipio, uidetur ratificari, & tibi dari actio ex empto contra me ad rem tradendam, & ex nunc, non retro: secus si precium nolo recipere, quia scio, ꝙ ut falsus nũcius interuenit: quia tunc tua ratihabitio non sufficit, quia contractus ex solius tui voluntate non debet pendere: ut ff.de neg.ge.l.Pom. scribit, & ff.de arbi.l.non distinguemus.§.illud, & per hunc modum
15 cõcordantur opi.† Quæro 9. quid si partim ɔ̃hit nomine proprio: & partim, ut nuncius. Dic, ꝙ si uerè erat nuncius ad hoc ordinatus, ꝙ ualet: sinautem mandatum non habuit, tunc licèt pro parte non uideretur ualere, & per ea, quæ proxima. 3. q. dixi, tñ text. est not. ꝙ ualet in totum in persona ipsius. ut ff.de contrah.emp.l. fundus ille, & sic rõne personæ adiectæ inutilr non uitiatur. Nec ob. hæc l.& ff.de consti.pec.l.eum qui.§. Iuli. quia ibi totũ alieno nomine egit, hic pro parte nomine proprio. Nec ob. quod in diuiduis, & separabilibus nõ debet valere, nisi pro parte. ff.si cer. pe.l. certi condi.§.qm̃: quia in d.l.fundus. uenditor non erat uenditurus, nisi totum: ꝙ præsumitur, ne incideretur in cõmissionem, q̃ cõsueuit excitare discordias, & quia fundus in partes diuisus mi-
16 nus ualet, quàm ipse totus.† Quæro 19. pone, quod accepi fundũ in emphyteusim pro te, & tuis descendentibus vsq; ad tertiã generationem: tu hoc non habes ratum: unde remanet penes me. l. absentis.s̃.si cer.pet. an hæc emphyteusis finiat finita tertia generatione in persona eius, cuius nomine recepi. an demum finita in persona mei, apud quem remanet. Bar. in hac q. consuluit, ꝙ finitur demum finita tertia generatione in persona eius, cuius nomine recepi. ar. ff.de ac.emp.l.fundum cum mihi uenderes, & de le. 2.l.peculium.§.fi.& fa.ff.com.prædi.l. si quis duas.§.si in uendi.& ff.de peri.& com.rei uendi.l.necessario.§.fin. Accedat, quod not.
17 Spec.in tit.de loc.§.nunc aliqua. uersi. 75.† Quærit Bald. quando nuncius

ADDITIONES.

a Quod ex hoc inutili contractu. Adde Soc. consi. 264. inci. visis in instrumento. uersi. circa 3. q. in 2. par. ubi hoc idem allegat disputat, & declarat.
b In modo constituendi. De practica constituendi procuratorem, uel nuncium uide Bar. hic, & de eius effectu. uide Bart. in l.si Titio. de usufru.leg.
c †An ualeat. Tu uide de hoc quæsito. do. Bal. in l.si literas, & ibi an ex his uerbis intelligitur constitui procurator tantum, uel nuncius tantum. s̃. manda.
d †Ad utrunque officium communia. Tu uide de hoc ultra ea quæ hic not. Bal. num. 8. uersi. quid ergo si formam mandati. uide inquam Bart. in l.si Titio. ff. de usufru. lega.

nuncius de vno loco emanat ad aliũ locũ, & ibi ꝑficit ɔ̃ctum, in
2 quo loco dicet ɔ̃ctus celebratus.[a] Et rñ. qđ in loco, ad quẽ nũcius accessit, arg. ff.de auth.tut.l.obligari.§.fi.cũ ibi no.& ff.de fi.l.si, vt ꝓponit. Et est rõ, qa ibi ꝑ mediũ organũ cõiũcti sunt consensus vtriusq; partis, & iõ inqt ipse, ꝙ essentialiter, & vere ɔ̃ctus ibi ꝑficit, & nõ ficte. Et idẽ dicit si ꝑ literã ɔ̃ctus ꝑficeretur. Sed quid si res nõ erat in loco vbi cõsensus partiũ cõcurrerũt in vnũ, vel per seipsos, vel nũcio mediante, sed in alio, in quẽ tradit, vel solu. destinauerant. Dico, ꝙ si consideramus ipsum ɔ̃ctum, ꝓut cõsistit in facto, clarũ est, quod in loco quo cõuenerũt, dicitur ɔ̃xisse essentialiter, & vere. Sed si cõsideramus ipsum, ꝓut hẽt plurimum iuris, tũc aut q̃ritur respectu ꝑfectionis ipsius, & oblonis insurgẽtis ex eo, adhuc dico idẽ, qa in illo loco ɔ̃ctus est ꝑfectus, & ex eo statim oblo nata. Aut q̃ritur de ipso respectu impletionis, & executionis eiusdẽ, & tũc dr̃ ɔ̃xisse in loco destinatę sol. seu fiẽdę traditionis, ff.de act.& obl.l.ɔ̃xisse.& ff.de eo quod cer.lo.l.pe. & ff. de iud. l.hæres absẽs.§.fi. Et dico, ꝙ ibi dr̃ ɔ̃xisse ficte respectu ɔ̃ctus, ꝓut est facti, & in facto cõsistit, sed vere dr̃ ẽt ɔ̃xisse ibidẽ, ꝓut ɔ̃ctus est iuris, & hẽt in se cõsensum ad oẽm locũ extensibilẽ secundũ voluntatẽ cõtrahentiũ, arg.l.nihil. ff.de cap.& ideo verũ forũ ibi sortitur, vt dixi in 3.q.in l.j.s̃.vbi cõ.q cert.loc.da.ꝑmi.
18 † Et ex his decidatur alia q. videlicet, qđ loco destinatæ solonis, seu rei traditionis deberet solui gabella, virtute statuti, ibi vigentis, & disponẽtis, quod de quolibet cõtractu ibi celebrato soluat gabella, & hoc ẽt Bal. tenuit, vt fraudibus obuiet. Et hęc sufficiãt.

ADDITIO.

a †In quo loco dicetur contractus celebratus. Adde de hoc videndum Bal. in l j. s̃. qui cer. lo. dare pro. & in l.j.s̃.de contrahẽ.empt. Bar. in l. cũctos populos. s̃.de sum. Trin. & ibi dixit post Guil. de Cu. & in l.j. post glo. ĵ.de bon.auth. iud.pos. idẽ Bar. in l.si duo. ff.de cõsti.pec. qđ facit ad ea q̃ no. ĵ.eo.l. nu. 22.

LEX VII.

1 *Actio an quæratur nobis per subditos nostros.*
2 *Gabella, an sit soluenda de contractu cessionis.*

Cum per eos. Primo, thematis repetitio. Secundo, q̃onis elicitę solo, distinguẽdo. Secũda ibi, Si quidem. Mãdatarius subiectus ꝑtãti mãdantis ꝓ re empta nõ agit, sed ille in cuius est ꝑtãte. Secus si nõ sit suæ ꝑtãti subiectus, qa tũc sibi q̃rit act. sed tenet facere velle illius. h.d. Vel sic: Mãdatarius subiectus ꝑtãti mãdantis illi q̃rit actio: nõ subiectus vero sibi q̃rit, sed dẽt experiri ad petitio. dñi, vel ꝓcur. ad experiẽ-
1 dũ cõstituere. h.d. †No. ꝙ ꝑ nobis subditos nõ q̃ritur act. sed sibi. cõcor.l.pręced.& s̃. ꝑ quas ꝑso.l.j. Itẽ no. qđ ille, q contraxit noĩe dñi, tenetur ad postula. eius experiri, vel ꝓcu. q experiat, cõstituere. Similiter ad eius pet. tenet iura remittere, vel alteri cedere, vt ff.man.l.idẽq;.§.si cui.& ita no. hic glo. Ex quo vr̃, quod dñs non possit agere sine cessione. Sed in oppositum facit ff. de act.emp. l.Iul.§.si ꝓcu. Sol. Aut ex cõtractu ꝓcur. dñs est obligatus ad sol. ꝑcij, qđ ꝓcur. ꝓmisit ꝓcuratorio noĩe dñi, & tũc dño q̃ritur vtilis sine cessione, qa qua æqtate ipse obligat, eadẽ ęqtate sibi q̃rit, vt in d.§.si ꝓcur.& ita no. glo. s̃. eo.l.multũ. Aut ex eius cõtractu dñs nõ est obligatus, qa ipse ꝓcur. in ipso contractu, vel ante soluit ꝑciũ, & tũc dño nõ q̃ritur vtilis sine cessione, nisi in subsidiũ, ff.de
2 instit.l.j.in fi. †Quæro statuto cauet,[a] vt de quolibet cõtractu sol-
a uat gabella, an si est soluta de cõtractu vẽditionis, debeat ẽt solui de cõtractu cessionis, q̃ postea seqtur. Et rñdet Bal. Aut cessio est illius prioris cõtractus executio, vt, qñ ꝓcur. cedit dño, & tũc nõ soluit noua gabella. Aut nõ est illius executio, nec dependentiã necessariã trahẽs a priori, sed ꝑ se subsistẽs, & tunc noua gabella solui dẽt, qa vbi nouũ factũ, ibi noua oblo, & vbi est vnũ, & idẽ factũ, ibi nõ dr̃ noua oblo, vt ff.de fid.l.si qs ꝓ eo.§.si nũmos.& ff.de ver.ob.l.cũ stipulatus sũ mihi.& ff.lo.l.cũ ꝑses.§.j.& ff.đ mi.l.emi.

ADDITIO.

a †Quæro statuto cauetur. Tu uide ultra ea, quæ hic not. Bal. nu. 3. uer. sed pone. Bar. in l.fi.§.quoties. ff.de pub. Bal. in l.2. infra, de iure emphy.& in l.cum dotẽ. de iure do. & Bar. plene in l.donauimus. & ꝙ ibi no. And.Barb. in apost. ad ipsum, post quem notaui supra, quod met. cau.

LEX VIII.

1 *Emptum de pecunia communi, an sit commune.*

Qui aliena. Si vnus ex fratribus emit de pecunia cõi noĩe ꝓprio, sibi & non alteri fratri dñium
1 quærit. h. d. †Not. ꝙ res empta de pecunia cõi non est cõis. Contra hoc oppo.de l.si patruus.s̃.cõmuni vtri.iudi. Solu. vt in glo.fi. Quæro, cuius noĩe in dubio ꝑsumat emisse, rñdeo ꝓprio, vt ff.de procu.l.si pactum. Quæro, quid si non apparet, cuius fuerit pecunia respõ. Bal. quod ꝑsumit ꝓpria, nisi ex cõtrarijs cõiecturis ꝑsumatur alterius fratris, vel cõmunis vtriusque, vt ĵ. arb.tut. l.si defunctus.& infra, de pigno.l.fi.& ff.de priuil.cred.l.si neuter.§.fin.

LEX IX.

1 *Dominium rei per procuratorem, quæritur domino. & nu. seq.*
2 *Contractus, an fiat per nuncium, vel epistolam.*

a Nihil. Dominium transfertur in eum, cui per venditorem res traditur,[a] licet alius pecuniam numerauit, & vẽ-
1 ditio inter absentes requirit nuncium, vel epistolam. h.d. †Opp. ꝙ non tantum per venditorem, sed ẽt per procuratorem tm̃ q̃ratur dño ipsius rei dñium, vt ff.de ac.po.l.j.§.hæc q̃ de seruis. Sol. vt in gl. Et sic hẽs tres casus, qbus q̃ritur dño, siue ꝓcur. recipiẽs, & vẽditor tradẽs simul hæc gerãt in animo, siue proc. tm̃, siue vẽditor tm̃. Neutro ãt hoc gerẽte in aĩo nõ trãsfert. Sed gestor, licèt hoc
2 in aĩo gerat, nõ ꝑpea ei q̃rit, ut ff.de neg.ge.l.si ego.† Opp. ab ex. qđ ẽt tertio mõ ɔ̃hat in abñtia, puta ꝑ proc. vt s̃.eo.l.cũ ꝑ eos, & ff.de act.emp.l.Iul.§.si procu.& hoc in prin. Sol. ꝙ qñ ꝑ procura. ɔ̃hit, nõ est verũ, qđ ꝑ dñm in absentia ɔ̃hat, sed tm̃ in ꝑsentia, & ꝑ ipsum proc. & iõ tm̃ duo sunt modi in abñtia ɔ̃hendi, hic in li-
3 tera positi.† Sed tunc op. quod imo ꝑ nunciũ non possit ɔ̃hi, nec ꝑ epistolã. ff.de ver.ob.l.j.in prin. Sol. hic in ɔ̃ctu, q sensu ɔ̃hit, vt l. ɔ̃sensu. ff.de act.& obli. ibi in ɔ̃ctu, qui uerbis ɔ̃hitur, ubi ꝑsentia est necessaria, quia se audire debent, ut ibi. Opp. quod imo in absentia nõ sit necessarius nũcius, nec epistola, ut l.1. in fi.cũ l.seq. ff.de proc. So. qđ ibi in mãdato, qđ est actus vnius tm̃, qa solꝰ mãdatoris, iõ ad eius essentiã nõ requiritur nũcius, uel epistola. Sal.

ADDITIO.

a ¶Traditur. Sed quid si uenditio esset facta ualida prima a procuratore, secunda a domino, quis dicatur potior in bonis uenditis, an ille, qui habet causam a domino, an uero ille qui habet causam a procuratore uide per d.Soc. consi. 239. incip. præsentis consultationis difficultas. uer. succedit omnino alia dubitatio cum uer. seq. usque ad fi. 2. partis. char. 18.

De rebus alienis non alienandis, & de prohibita rerum alienatione vel hypo. Tit. LI.

LEX PRIMA.

1 *Emens alienum scienter non usucapit, & domino restituere tenetur.*

Si presidi. Primo in emptore sciẽte, q nõ ualet ꝑscribere. scđo in ignorãte, q põt præscribere, scđa ibi, qđ si.† Emens rem alienã sciẽter non vsucapit, & dño restituere tenet: emẽs uero ignoranter vsucapit, iõ post vsucapionẽ dñs agit solũ de ꝑcio ɔ̃ vẽditorẽ h.d. Not. ꝙ sciẽtia nocet, ubi ignorantia prodest. Itẽ not. quod in subsidiũ re vsucapta qs põt hr̃e ratũ nõ suo noĩe gestum, ut hic, concor.l.mater s̃.de rei vendi.& de hoc remitto ad ea, q̃ ibi plenè dixi. Item no. ꝙ hic vr̃ casus, ꝙ venditor ꝑsumit iure uendere, nisi ɔ̃rium probetur. Contra qđ op. qđ in rebus alienis autoritas non ꝑsumit, licet in propriis sic, ut l.in re mandati.s̃. man. Item qđ qs sit creditor alicuius nõ ꝑsumit, qa est facti, nec qđ habeat qs publicũ offm̃, vel priuatum, ꝑp qđ uendere possit. ar.l.prohibitũ ĵ. de iure fis. Et, qa oĩa ista sunt facta extrinseca, quæ nõ sunt ꝑsumẽda. ff.ex q.cau.ma.& de uer.obl.l.sciendũ, & Inst.de inuti.stip.§.si ita scriptũ. Huius timore dicit gl. qđ hęc ꝓbat eo ipso, qđ ɔ̃riũ nõ ꝓbat, als in l.sup seruis. ĵ. qui ma. non pos. Vel dicit gl. qđ illud, qđ de ꝓbatione dr̃, ad sciam emptoris refert, & hæc planior. Tñ circa primã dic, ꝙ supposito dñio tertij uẽditor nõ ꝑsumit iure vendere, vt in ɔ̃rio, sed si dubitat de dñio rei, ꝑsumit qđ iure vẽdiderit, quasi sua fuerit, ex quo eã possidebat tũc, & tpe traditi. ar.l.ob maritorũ, & ꝙ ibi no. s̃. ne vxo. pro ma. s̃m Pe.& Cy. Et hoc quãdo vẽdidit, ut suã, secus si ut alienã, licet officialis, quia illud non præsumitur, nisi probetur, vt l.prohibitum. ĵ.de iu.fis.lib.x.& hic in gl. hæc no. pro eo, q emit ab aliquo tanq̃ executore ultimæ volun. nã nõ dr̃ bo.fi. emisse, nisi ꝓbet ex aliqbus ɔ̃iecturis si probabilr̃ credidisset illũ executorẽ esse, puta, qa hoc audiuit a plurib. personis honestis, & fide dignis. ar. ff.de reg.iur. l.in bonæ fidei, & ita dẽt intelligi l.fi. ff.de usuc.pro emp. ut ibi no. Barth. de Sal.

LEX II.

1 *Vxor vẽditioni rei suæ a marito factæ sigillũ apponẽs scienter sibi ꝑiudicat.*

a Distrahente.[a] Vxor, q̃ uenditioni rei suæ factæ per
1 maritũ ignoranter apposuit sigillum suũ sibi non ꝑiudicat. h.d.† No. a sensu ɔ̃rio, quod si sciẽter sigil-
b lũ suũ apposuit sibi ꝑiudicat[b] vt hic, & ff.de pig.l.si fideiussor §. si pater. Contra quod opp.de l.Gayus. ff.de pig.act. Sol. quod ibi apposuit ignoranter, ut hic. Item no. ꝙ mulier potest habere si-
c gillum, & est hic ar. qđ sigillũ sine alia subscriptione ꝑiudicet,[c] licèt aliud uideatur in testamentis, ut ĵ.de test.l.hac consultissima.

ADDITIO.

a ¶Distrahente. Vide Bar. in l.quæ dotis, sol.ma.
b †Sibi præiudicat. Vide Bar.& doc. in l.fi.s̃.quod cũ eo. Bal. in c.1.col.2. in uer. sigillo, de pace constan. Ange.& Mod. in l.si ita stipulatus.§. Grysogonus. ff. de uer.obli. Bal. in l.in fraudem.§.1.& in l.tribunus.§.2.ff.de testa. milita. & omnino in auth. si qua per calumniam s̃ de epis.& cle. uide plenis. & remissiuè per Alex. hic in apo. ad Bal. uer. quid si ex certa scientia. in apo. eo. uer.
c † Sine alia subscriptione præiudicet. Tu uide de hoc ultra ea, quæ posui. s̃. in proxi. apo. Ant.Cor. fin. suis. in uer. epistola.

LEX III.

1 *Sententia aliquo casu victori præiudicat.*
2 *Emptor omittens exceptionem non aget de euictione, & nu. 3.*

Venditrici. Primo dictum concernens vẽditricis hæredem. secũdo duplici via ɔ̃suluit emptori. secunda ibi, sed & si hoc. Hęres non põt iure hr̃ditario nec proprio uenire ɔ̃ factũ defuncti, qđ si fecerit, & rẽ emerit, tenetur ad
1 interesse. h.d. No. qđ dixi de ꝓprio iure &c.† Itẽ no. hic, ꝙ sñia nocet uictori, qa facit eũ teneri de euic. ad interesse, uel ad duplũ, si fuit promissum, & hoc euenit ɔ̃secutiuè, & per indirectũ in alio, nõ in eo, quo est lata, qa in isto prodest, ut l.euidenter. ff. de exce. rei iud. Item attẽde, ꝙ gl. principium huius l.duob. modis legit. uno modo, ꝙ vẽditrix non domina succedit dño rei, vnde nec ex persona defuncti potest vẽdicare, & dico ex ꝑsona defuncti, qa est eius hr̃s. Et tũc no. qđ ɔ̃ factũ proprium quis non uenit, ut hr̃s,

quia quoquomodo ei superueniat dominium, nō pōt inuito emptore venire ɔ̄ factum suum, vt l. vendicantē. ff. de euic. vbi ille casus probatur. Alio modo legit, quod dn̄s rei vēditrici successit, q̄ dn̄a nō fuit, & ille magis conuenit literæ in 2. rñ. nam secundum primum non posset ex sua p̄sona vendicare, quia non est dn̄a s̄m istū, licet opponi posset exceptio doli, vt hic, & cum isto concor. l. Seia. ff. de euic. Opp. quod non solū ad interesse actio ex empto, sed etiam ad duplum, vt ff. de euict. l. vendicantem. cum seq. & l. Seia. sol. confitendo, si dupla sit promissa, vt in gl. Opp. quod imò hæres, possit vendicare, nec possit repelli, vt j̄. de euict. l. fi. Sol. hic in hærede principalis, ibi in hærede fideiussoris, qui pōt, & tñ ipse fideiussor non posset, vt l. exceptione. in eod. tit. & ita cōiter tenetur, licet quidā aliter intellexerint d. l. fi. vt ibi no. & est rō diuersitatis, qa hæres principalis est hæres authoris, & sic ea ratione, qua hæres, & defunctus censentur vna persona, ipse censetur, vt venditor. Sed fideiussor non est author, sed pro consentiente habet, vt d. l. exceptione. & tunc demum, quando res sua venditur: ideo nec tunc eius hæres cōtrauenire posset hæreditario nomine. Sed qn̄ venditur res tertij, fideiussor non dr̄ cōsentiens, sed simpliciter fideiubens pro euic. vnde tertius ille eius hæres merito potest contrauenire, quia & ipsum fideiussorē, si hæres esset illius tertij, duo contrauenire posse, licet de euic. tenetur. Et his duobus casibus fallit regula, quem de euictione tenet actio, eundem agentē repellit exceptio, & hoc ideo ne hæres iste remaneat in damno, & adhuc idem dico, si dicas, & isto casu fideiussorem haberi pro consentiente venditioni rei alienæ, quia cōsensus talis non affert præiudicium illi tertio. Lex ergo, exceptio, loquitur in re propria
2 fideiussoris, quod tene cordi. †Oppo. tertio, ꝙ emptor omisit excep. non agat de euic. vt in glo. de euic. l. si rem. §. duplæ. & argu. s̄. man. l. si pro ea. Sol. vt in glo. ꝙ hanc culpam non potest vendi-
3 tor ei imputare, quia ex ea sensit, commodum, &c. †Opp. quarto, quod sciens sibi exceptionem cōpetere, & illā omittens, & sciēter rem restituens, non dēt plus illā repetere, vt l. j. ff. de cōdic. indeb. Sol. vt gl. vel clarius cum dr̄, qui scienter omittit exceptionē, videtur illam remittere, fateor, sed nō propterea in ac. sibi nascēda, demum re euicta, & restituta, vt ff. de euict. l. habere licere, sibi non præiudicat, vt hic. Nec ob. quòd nō tantum excep. omisit, sed etiam rem restituit, quia restitutio non processit voluntarie, sed ex necessitate sententiæ; facit ad hoc, quod notatur, extra, de iureiuran. c. debitores. & quod not. ff. de condict. indeb. l. Neratius.

LEX IIII.

1 *Mater bona filij in solutum dare non potest pro debito filij.*
2 *Creditor rem meam sibi obligatam detinere potest.*

1 Mancipia. †Mater pro debito filij non habet potestatem dandi res illius in sol. creditori, nisi illo consentiente, vel ratum habente. hoc dicit. Primo, dictum; secundo, infert ad quæsitum; secunda ibi, ideo si tu. Not. quòd in casu huius legis, ratihabitio, minoris non sufficeret, vt hic a sensu contrario, & est ratio, quia in rei minoris alienatione requiritur certa forma, ideo ea omissa non tenet ratificatio, per quam inducitur alienatio. Et sic habes, quòd ea, quæ pendent ex solo animo, ratificantur solo consensu, non ea, quæ pendent ex aliqua forma, vel exteriori potentia, vt hic. Item habes, quòd eadem solennitas re-
2 quiritur in ratificatione, quæ in alienatione. † Item not. ex litera ibi, oblato debito, quòd si res mea creditori obligata peruenit ad creditorem meum sine facto meo, vel consensu, potest ipse rem retinere, donec debitum offeram, imò & vēdere iure creditoris. Quod facit pro scholari domum conducente, quàm sibi locator obligauit pro condu. vt possit eam retinere inuito emptore, donec offeratur sibi interesse, de quo dicam infra, loc. l. emptorem.

LEX V.

Si fundum. Si pater vendat rem filij, nō præiudicat illi. h. d. Vel filius iure proprio potest venire contra factum patris. hoc dicit. Quæro, ille tex. vult, ꝙ si ei successit, contrauenire non possit, quod procedit inuētario non facto. Sed quid si inuentarium fecit, gl. ponit in l. fi. §. in computatione. infra, de iure deliberan. & male decidit, ideo dic, vt ibi dicam, & dixi in l. cum a matre, supra, de rei vendi. glo. vide per te.

LEX VI.

Nemo. Vendens rem alienam non præiudicat domino, hoc dicit. Opp. infra, titu. j. l. 2. & infra, de l. quadri. præscri. l. fi. Solu. vt in prima glo. Quæro, qui dicuntur habere potestatem ex officio. respon. vt in gl. pe. & vide, quod dixi s̄. eod. l. j.

LEX VII.

1 *Alienatione prohibita, quid prohibeatur. & nu. seq.*
4 *Prohibitus alienare, an possit in dotem dare.*

a Sancimus. [a] Primo, dictum declaratiuum pro secundo
1 ab eo excipit; secunda ibi, nisi. †Si res prohibetur alienari, non solum prohibetur dominij translatio, sed pignoris obligatio, & vsusfructus aliarumque seruitutum constitutio. hoc dicit. Vel sic alienatione simpliciter prohibita, videtur prohibitus omnis actus, per quem alteri dominium, vel ius in re quæratur. hoc dicit. Not. quantum ad significationem, vel interpretationem vocabuli, prohibitionem legis testatoris, & contrahentium æquiparari. Item not. quod nomine alienationis continetur pignoris obligatio, & seruitus personalis, vel realis impositio; concor. ff. de statu libe. l. statuliber. §. Quintus. Oppo. primo, ꝙ hæc non sint paria, quia per simplicem prohibitionem l. impeditur dominium transferri, vt s̄. de leg. l. non dubium. & Insti. q. ali. li. §. j. & tñ per simplicē prohibitionem testatoris non impeditur, sed oportet, ꝙ causam habeat secum annexam, vt ff. de lega. j. l. filius. §. diui. Itē per prohibitionem contrahentis, vt donatoris, non impeditur dn̄ij translatio, vt l. ea lege. s̄. de cōd. ob cau. & ff. de distrac. pig. l. si creditor. §. fi. s̄m vnam literam. & ff. de verb. oblig. l. si ita quis. §. si ea. l. Horum timore glo. hic, & in d. l. ea. l. secuta opi. Ioā. dixit, ꝙ ista l. est solū posita ad declarandum, quæ contineantē appellatione alienationis prohibitæ; nam oīa hic posita dicuntur prohibita. Sed licet hæc sint prohibita, si tñ sit contrafactū, est inter ista differētia, qa prohibitus a l. non potest dominiū trāsferre, vt in contra. quod intellige, quando alienatio est voluntaria, vt ll. s̄. alleg. Non si necessaria, vt j̄. de fun. do. l. j. & j̄ de prædi. mi. l. j. & ff. fa. hęr. l. alienationes. In prohibito vero a testatore, dēt distingui; aut prohibitio est nuda, & non impeditur, quia nō tenet. Aut est cum causa, & tunc impeditur, vt d. l. filiusfa. §. diui. de lega. j. & l. peto. §. fi. & l. cum pater. §. libertis. de legat. 2. prohibitus vero in ɔ̄ctu dominiū transfert, licet detur repetitio, quandoq; ꝓhibenti, vt d. l. ea. l. & qn̄q; actio ad interesse, vt l. si ita quis. §. ea. l. de verb. oblig. Et ita soluta sunt contraria, & hoc vult gl. vsq; ad ver. item pro eis, Habes igitur, ꝙ prohibitio in contractu non impedit dominij translationem. Sed quidam, vt Rog. dixerunt contrarium, & pro se induxit istam l. sed ei est responsum. Induxit ēt j̄. si man. ita sue. ali. l. ea quidem. Sed gl. vt sequitur, respondet, ꝙ ibi est speciale in libertate duplici de causa, vna quia libertas semel præstita non posset reuocari, alia qa tales prohibitiones factæ in seruis, fiunt propter delicta per eos cōmissa in dominū, quæ nō debent remanere impunita, ad quorum punitionem facilius peruenitur, quando sunt serui propter faciliorem torturam, quæ habetur in seruo, q̄ in libero, vt l. quicunq;. ad fi. j̄. de ser. fugi. & in Authē. de test. §. si vero ignoti. Et hęc sol. est vera ad propositū, de quo quęrimus. Sed vbi pęna esset adiecta, & quantū ad eius commissionē habet locum, ꝙ sequitur in glo. videlicet, aut fuit cogitatum de manumissione, facti, aut iuris, de quo latius ibi dicam. Alij, vt sequitur in gl. ꝙ in prohibi. facta in contractu debet distingui. Aut est facta in solo contractu, & tunc non impedit, vt d. l. ea. l. & d. l. si ita qs. §. ea. l. Aut in tradi. & impediet, vt hic, & ff. de ser. vrb. p̄d. l. si binarum. & ff. de actio. emp. l. si tibi liberum. Quod gl. nō placet, & ad illas ll. respon. vt sequitur in ea. & latius declaraui in d. l. ea. in 9. opp. Item induxit Roge. pro se in Auth. de alie. & emphy. §. sanctissimas. Sed glo. respon. ꝙ ibi ideo, quia pactum concor. cum l. generali alienationē prohibente, & quia pactum tollit ibi solum, quod iure speciali erat concessum, quod facilius permittitur, q̄ si tenderet ad tollendū ius cōmune, vt ff. de testa. mil. l. eius militis. §. militia missus, cum de facili res redeat ad naturā suā, l. si vnus. §. pactus. versi. quod in specie. ff. de pact. & ita concludendo stat gl. in suo priori proposito, & ita teneo, & quia hoc latius examinaui in d. l. ea. ideo ad ibi dicta remitto. Nunc oppo. quod per vsumfructum non dicatur alienare, quia res, & proprietas remanet sua, vt ff. de vsufru. l. j. & idem de pignore, vt de pigno. act. l. pignus. & idem per contractum emphy. vt j̄. de iur. emphy. l. j. Glo. sol. & notabiliter dicens, ꝙ hoc, quod dicitur, ex quadam inter-
b pretatione [b] procedit; sed de proprio significato nō, vt ll. s̄. alleg. Et est ratio, quia vere non est alienatio, nisi quādo dominiū trāsfertur, vt l. j. j̄. de fun. do. & ff. de verb. sig. l. alienationis. hæc sunt
2 no. digna. †Ex his decidit Cy. q. in addit. ꝙ si duo barones conuicini inuicem promiserunt, ꝙ vnus non acquiret de territorio alterius sub certa pœna, & alter propter mutuum, quod fecit subditus alterius, cum hypotheca, quæsiuit hypothecā illam in territorio alterius, ꝙ ex hoc non incidat in pęnam, quia sibi nō queritur, ꝙ ab illo non aufertur, & pro hoc facit ff. de pign. l. in quorum finibus. & ff. de euic. l. si cum uenditor. 2. respon. & hoc fatetur uerū, secundū Iac. de Are. nisi esset tanta pecunia mutuata, ꝙ non esset spes luitionis hypo. nam tunc uidetur sibi quæsitū, arg. ff. de leg. 3. l. qui habebat. & de sup. leg. l. legata. §. fi. Et idem dicit Bal. in statutis pœnalibus, & odiosis, ubi interpretationes restringi debent, arg. l. cū quidam. de lib. & posthu. & tunc nomine aliena. non contineatur pignus, ubi non esset spes luitionis, ut ll. s̄. allegatis. Et idem dicit, si testator odio consortium prohiberet hæredē alienare in consortes sub pœna; nā pignus tunc non conti-
3 netur, ubi spes luitionis esset, ut s̄. †Opp. ultimo, ꝙ pignus non intelligatur prohibitum, ut ff. de pign. l. in quorum. Gl. non sol. hic, sed in cōtra, & dicit, quod ibi de prohibitione facta a iudice, quæ ad pignus nō extenditur, hic de facta a l. quod est no. in eo, quod de iudice dicit, sed Pet. aliter solu. uidelicet, ꝙ appellatione uenditionis pignus nō continetur, ut ibi, sed appellatione aliena. sic, ut hic. De uenditione tamen, uide latius per Cy. j̄. de fideicōmiss. l. uoluntas. & adde quod ibi dixi. Et alienatione prohibita de proprio significato, dico pignus non esse prohibitum, vt probatur in l. 3. cōiūcta l. 2. s̄. de his, q ve. ęta. impe. sed ex interpretatione qua-
3 dā. † Quæro, an ꝓhibita aliena. ꝓhibeat locatio ad magnū tem-
a pus, [a] gl. ff. de lega. 2. l. codicilli. §. instituto. argumētabiliter sentit, qđ non p illū tex. Sed Cy. illā reprobat p hunc tex. in eo. qđ dicit ꝓhibita emphyteusis, & qa p locationē ad nō modicū tp̄s transfert vile dn̄iū, & sic est spēs alienationis, vt not. ff. si ag. vecl. l. fi. & ff. de supfi. l. j. §. qđ ait. nō ob. d. l. codicillis. qa in locatione ad modi-
4 cū tp̄s loqtur. †Quæro, an ꝓhibitus alienare [b] possit in dotē dare.
b Dic, ꝙ sic si nō hēt aliunde, vt j̄. eo. de succe. auth. res quæ. & ff. ad
5 Trebel. l. filia. & l. mulier. §. cū ꝓponeret. †Quæro, si dedi tibi rem
c cum pacto, ne ipsam ponas extra manū tuam, [c] qd importent illa verba rñ. hic Pet. & idē Guil. in l. manumissiones. ff. de iustit. & iu. quod importāt, vt neq; dominiū possit in alium trāsferre per d. l. manumissiones nec extra vsum suū, & sic nec seorsum a se cōcedere, vt l. 2. cum seq. & ff. de vsu. & habi. facit l. j ff. depo. & ex hoc patet, quod alteri non poterit commendare, secundum Cy. Saly.

ADDITIONES.

a ¶Sancimus. Vide glo. in l. fi. de prædijs curia. lib. 10. & uide Bart. in l. qui habebat, de lega 3. & l. alienationis. de uerb. signific.
b ¶Ex quadam interpretatione. Adde Soci. consi. 75. incip. circa præsentem consultationem. uer. sed his non obstantibus, in j. parte. ubi hoc idem inducit allegat, & firmat.

ADDITIONES.

a †Locatio ad magnum tempus. Adde ultra ea, quæ hic no. Bal. nume. j. quod no. Ange. in l. j. §. j. & ibi bo. tex. ff si ager uectigal. uel empnyt. uend. & Barthol. Soci. in suo tract. fallen. reg. in uer. alienatio.
b ¶An prohibitus alienare. Adde Soci. consi. 75. inci. circa præsentem consultationem. uer. sed his non obstantibus, in j. parte. ubi hoc allegat, & firmat.
†Adde Barthol. Soci. in suo tract. fallen. reg. in uer. alienatio. ubi facit reg. affirmatiuam, quam ampliat, & demum limitat.
c ¶Ne ipsam ponas extra manum tuam. Adde, quid importent illa uerba, per Bal. post Guil. de Cu. in l. manumissiones. ff. de iustit. & iure. & in c. cum accessissent. extra, de constitutio.

¶De communium rerum alienatione. Tit. LII.

LEX PRIMA.

1 *Dominus non aget ad precium ante vsucapionem rei.*
2 *Actio, quæ competat ad precium.*

SI nulla vsu. Primo, qn̄ res nō est vsucapta, vel præscripta; secundo, qn̄ est vsucapta, vel præscripta; secūda ibi, aut si receptū. Vendens rē cōem nō p̄iudicat socio, qn partē suā possit vēdicare, nisi res sit vsucapta, vel præscripta, & tunc contra sociū potest agere ad
1 preciū. h. d. †No. ex secunda parte, quod non prius est liberū dn̄o agere ad precium, quod res sit vsucapta, vel præscripta, & sic ante non pōt haberi ratum, quod est contra Bar. qui dixit, ante ratum haberi posse, & male, vt dixi in l. mater. s̄. de rei vendi. Item not. ꝙ non meo nomine gestum habeo ratum in subsidium re præscripta, vt hic. Et idem si ad impossibilitatē sit deducta, l. fi. ff. de neg. gest. & cum illa concor. s̄. tit. j. l. j. & d. l. mater. vbi plene materiam huius l. pertractaui. Opp. quod inepte hic dicat de vsucapione, cū illa in rebus mobilibus tm̄ ꝓcedat, l. traditionibus. & ibi not. s̄. de pac. Sed hic vendita fuit quædam possessio, sic res immobilis, ergo, &c. Sol. vt gl. j. ꝙ hoc nomen possessio pōt verificari in re mobili, & in immobili, ideo litera de vsucapione, & p̄scriptione dixit. Quod facit ad q. vt is, qui vendidit possessiones suas, videatur vendidisse ēt res mobiles, de qua dixi s̄. de cōpen. l. fi. in fi. Opp. 2. & ab extra, ꝙ nec vsucapio, nec præscriptio locum habeat, quia communi diuidundo, iudicio non præscribitur tpe longo, vt j̄. in qui. cau. ces. lon. tp̄s p̄scri. l. vnus. Sol. ꝙ socius nō p̄scribitur ɔ̄ socium, nisi spacio 30. anno. vt ibi, sed tertius emptor sic, qn̄ totam rem credidit venditoris, vt hic, & est rō, qa p̄scribit dn̄ium, & sic per indirectū præscribit ac. cōi diuid. q̄ datur dn̄o, & ɔ̄ eum excipiet de dominio, vel quasi, quod probare nō poterit, obstante p̄scriptione, & ita no gl. in d. l. vnus. Aliter tamen sol. Cy. videlicet, ꝙ act. cōmuni diuid. est mixta in rem, & in personam, & quatenus est in rem, longo tēpore p̄scribitur, quatenus vero est in personā, qa in ea veniunt personales p̄stationes, & sumptus, & alia
2 tunc longissimo tpe. †Quæro cū gl. fi. quæ actio cōpetat ad p̄ciū, & dicit gl. Aut venditio potuit ꝓ parte expediri, & tunc fam. erc. vt s̄. de neg. gest. l. si ab vno, quod glo. dicit de iudi. fam. erc. in casu nostro nō tolerat, qa hic res nō erat cōis ex cā hr̄ditaria, quo casu posset ꝓcedere, gl. tñ remitto ad ea, q̄ dixi in l. in familiæ. s̄. famil. erc. hic vero erat cōis ex alia cā, nec vēdidit eam, vt cōem, licet, vt propriam, ideo solum hic agitur in subsidium vtili ac. neg. gest.

LEX II.

1 *Fiscus priuilegium habet in venditione rerum communium.*
2 *Precium rei communis, cui solui debeat.*

Multum. Primo, differētiam quandam ponit in nube. Secundo, illam declarat aperte; secunda ibi, etenim. Si fiscus rem cōem vendat, p̄iudicat socio, nō si priuatus vendat licet emptor de voluntate venditoris fisco preciū soluat. h. d. Cū prima parte cōcor. j̄. de ven. re. fi. & c. l. j. lib. 10. Cū secūda
2 cōcor. s̄. eo. l. pxi. † No. priuilegiū, qđ hēt fiscus in vēditionē rerū cōmunium, & dicit gl quod huius priuilegij rō est, qa melius, & cōmodius vēditur res tota, q̄ eius pars. Itē, qa hæc non sunt paria p ipsam vendere, vel preciū rei ab alio vēditæ in solutū recipere. Gl. opp. quod ēt si nō sit fisco cōis, sed in totū aliena, possit eā fiscus vēdere in p̄iudiciū dn̄i, vt j̄. de quadri. p̄scri. l. fi. in princ. sed melius facit l. 2. eo. tit. dicit gl. quod, qn̄ fiscus vēdit rem cōem, licet fiscus hoc sciat, dn̄o p̄iudicat, & hoc operat cōmunio, vbi aūt vēdit rē totaliter alienā, tunc si bona fi. qa credit suam esse, & sic bo. fi. vēdit. ut propriā, & tūc ēt illi p̄iudicat & tūc emptor est securus, ut in ɔ̄. Si aūt mala fide uēdidit, qa sciebat alienā, tūc illi nō p̄iudicat; nā si cōmunio est cā p̄iudicij in sciente, ut hic, seqtur, ꝙ ubi nō est cōmunio, sciēter uendēs non p̄iudicat dn̄o. Sed Iac. de Rauē. in re prorsus aliena non curauit de bona, uel mala fide, sed solū dixit, ꝙ si possideret fiscus, dn̄o p̄iudicat, ut in ɔ̄. qa quodāmodo pp possessionē uidetur habere partē in re, secus si nō possidet, qa tūc illi nō p̄iudicat, & ita refert hic Cy. Sed certe possessio cōmunionē non inducit, & qa fiscus nisi appareat de ɔ̄. regit de iure cōi, ut s̄. de pet. hęr. l. j. ideo a distin. gl. non recedo. Sed addo, ꝙ in dubio. ut ꝓpriam uendere p̄sumitur, & quod dixit, si uēdidit, ut alienā nō p̄iudicare dn̄o, ꝓcedit, nisi uendat, ut sibi obligatā pro debito, ut s̄. de rescin. uend. l. si quos. & si pp pub. pēsi. l. j. Quæro, an referat, res sit diuidua, uel indiuidua, gl. in d. l. j. de uēd. re. fi. dicit, quod Mar. hanc l. & illā intellexit, qn̄ res est indiuidua, secus si diuidua, qa tunc partē suam tm̄ uēdere pōt; sed ipsam reprobat, quia illæ ll. loquūtur indistincte, & hoc ēt uult illa gl. dū alternatiue dicit, uel, qa indiuidua est, uel, qa melius uendit, &c. Bar. tñ dixit, quod, qa hæc uēditio totius pmittit solū pp utilitatē fisci, qđ si ęque bene reperit emptor partis fisci, & ꝓ tantundē p̄cio facta ꝓportione partis ad totū, tūc ultra partē suam uendere non possit, arg. l. Męuius. in fi. ff. fam. ercisc. alias sic, ut hic, & hanc
2 dicit fuisse intentionē Mar. † Quæro, cui dēt preciū solui; dicit gl. ꝙ fisco, & fiscus partem suā soluet socio, & hoc ꝓbatur in d. l. j. in uerbo, inferatur, & in uerbo, redigatur; & ita ibi not. ff. de iure fisci. l. senatus. §. senatus. & l. res, quæ. §. j. & ɔ̄ fiscū ei non soluentē agit ac. neg. gest. & no. in d. l. j. Si tñ emptor partē suā solueret priuato, liberaretur a fisco, nec fiscus talē solutionē impedire posset, ut d. l. res, quæ. §. j. & ff. de pac. l. si cū emptore. in fi. & ff. de do. ex l. apud Celsum §. mādaui. Quæro, an idē sit in re obligata fisco, & alteri priuato, ut rōne huius obligationis totam possit uendere; dic, quod sic, ut l. res. §. j ff. de iure fis. & dic, ut ibi. Quæro, an hoc priuilegium sit fisci etiam in pignorando, ut ratione partis totam pignorare possit; dic, quod sic, ita not. glo. in l. j. j̄. si co. re. pi. da. sit, quia si permittitur alienatio, fortius pignoratio, ut j̄. tit. j. l. j.

LEX III.

Falso tibi. Pars rei communis potest uēdi etiam extraneo, ante intētatū iudicium com. diu. hoc dicit. Quærit gl. quid si erat acceptū com. di. iudiciū. & dic, ut in ea.

LEX IIII.

Portionem. Miles partem rei suæ alienatæ potest uēdicare, sed non socij partem, etiam si pro illa offerat precium. hoc dicit.

LEX V.

Si maior. Euicta etiam rei parte, emptor qui ignoranter emit, agit ad interesse, licet sibi non prospexerit de euictio. No. quod scienter emens rem alienam, non agit de euic. ut hic, & infra, de euictio. l. si fundum. nisi sibi prospexit per stipula. ut supra, com. utri. iud. l. si fratres.

¶Rem alienam gerentibus non interdici suarum rerum alienationum. Tit. LIII.

Quia in tit. præcedenti est declaratum, quòd ratione communionis non impeditur propriæ partis alienatio, ut l. pe. & antepen. in eod. tit. Et dubitatum fuit, an ratione administrationis, uel hypothe. quam quis habet in re aliena, dominus prohiberetur alienare, ideo ponitur successiue hæc rubrica.

LEX PRIMA.

1 *Condemnatus bona sua alienare non prohibetur.*

NOn est. Tutores, uel curatores administratione durante nō prohibentur res suas alienare, nec ea finita, licet sint ex ea cā iā condēnati. h. d. Not. ꝙ pōt fieri priuato, & fisco, cū tractat de eius cōmodo. Itē no. ꝙ res trāsit cū onere suo, & sic hypothecę. Ex quo not. ꝙ alienatio ꝓmissa intelligit sine p̄iudicio alicuius habētis ius in re. Itē
1 no. ꝙ ubi ꝓmitt. alienatio, ꝓmitt. & oblatio †Itē no. ꝙ condem
a natus non impeditur alienare bona sua. quod intellige, [a] nisi esset cōdēnatus ex delicto, & bona essent publicata, ut ff. de do. l. post cōtractū. in fi. j̄. de bo. da. l. si qd post hæc, & ibi dixi. Gl. quęrit, hic loqtur administratione durāte, uel ea finita, & reddita iam rōne. Sed qd si cōtrahat ea finita, sed rōne nondū reddita. Et dic, ut in ea. Et sic habes, ꝙ tutor pōt alienare, uel hypothecare bona sua tutela durante, quod non pōt ea finita, & rōne nondum reddita.

ADDITIO.

a ¶Quod intellige. Tu uide de hoc omnino Ant. Corse. sing. suis, in uer. appellatio. & in uer. tempus. incip. dixi in littera. in uer. appellatio.

¶De pactis inter emptorem, & venditorem compositis. Tit. LIIII.

¶Continua Rubricam, ut in gl. quia in uenditionibus, de quibus dictum est, supra, uaria opponūtur pacta, ideo seqtur ista rubrica.

LEX PRIMA.

1 *Fides pacti seruanda est.*
2 *Pactum, quo iure seruandum sit.*

Si ea lege. Pactum, vt emptor perdat arrhas, & rem restituat, si intra tēpus conuentum non soluat precium, est seruandum. h. d. 1 †No. quod fides pacti est seruanda,[a] vt hic, & ff. de pactis. l. j. in prin. Item not. quod pacta incontinenti apposita sunt seruanda. 2 † Quæro, quo iure seruari debet hoc pactum; dixerunt quidam, quod si res non est tradita emptori, seruatur p exceptionē, sin aūt res fuit tradita, vt innuere vr̄ hæc litera, tūc dixerūt quidā, quod hoc pactū est rescissiuum tituli, & sic seruat̄, qa p ipsum dñium trāsfert̄ ipso iure, & sic agit̄ rei vendi. ꝯ emptorem, vt ꝭ. eo. l. cōmissoriæ. Sed glo. hoc reprobat, quia hoc pactū non est retro tituli rescissiuū, qa non est factū per hæc verba, res inempta, qa tunc habet locū, l. cōmissoriç, sed p verba, dominiū ad te ptineat, vel ptinere dēat; quod exponit glo. j. ibi restituat̄, sic exponit̄; ꝭ. de do. ante nup. l. si cū ante nuptias. & sic verbū, ptineat, stat hic in directa, & obliqua signific. quod dicit Cy. esse no. pp substitutiones testamentarias, in quibus si dicat̄; hereditatē meā volo ptinere ad talē, intelligit̄ p fideicommissum, qa hæc verba hunc habent sensum, i. restituat̄ tali, vt hic, & l. Lucius. §. filiā. de leg. 2. & l. fideicōmissum. §. filio. de lega. 3. Sed in ꝯrium facit s̄. de pact. l. licet. vbi verbū, ptinere, sumit̄ in directa significatione, pp qđ Doct. nostri, & Bar. ff. de vulg. & pup. l. Cēturio. in vlti. col. dixit, qđ est verbū cōe ad directā, & fideicōmissariā substit. vnde qđ iuris sit, in materia substit. ibi vide p eum. Tñ in casu huius l. dicendū, ꝙ gl. bene dicit, quod patet primo ex eo, qa vult vēditor dominiū in aliū iā translatū ad se ptinere ex postfacto, si nō soluat̄, sed dñiū ex pacto sine tradi. non transfert̄, l. traditionibus. s̄. de pact. Fallit, qñ pactum primi tituli est rescissiuū, vt ꝭ. eo. l. cōmissoriæ. quod hic nō est; ergo stat regula prædicta in casu nostro firma; secundo patet ex hac litera, dū dicit, ꝯctus fides est seruanda; nā si ipso iure retrāsferret̄, fides verborū eēt jam impleta, & seruata a l. & sic non expediret, nisi quod ageret venditor, vt dñs ꝯ emptorē, vt quēlibet extraneū rei possessorē, vt ꝭ. eod. l. cōmissoriæ. & sic non ageret̄, vt fides pacti seruaret̄. Dicendū est ergo, quod per act. ex cōtractu informatā, & sic ex vendito. vel per act. præscr. ver. agitur, vt pactum seruetur, vt in l. seq. & in gl. hic 2.

ADDITIO.

¶Est seruanda. Adde Do. Soci. consi. 163. inci. non fuisset opus ulteriori discussione. uer. secundum uero quod in fi. in 2. parte quòd pacta, & conuentiones seruentur, intelligi debeat de pactis, & conuentionibus ualidis, non de prohibitis, & inualidis. Et adde, quod ubicunque pactum apponitur contra substantiam alicuius actus, si non potest saluari in ea specie, transit ad alium actum, dummodo uerborum significatio hoc patiatur, alias secus, ut per præfa. D. Soci. consil. 165. incip. uisis inuestituris. uersic. quinto probatur, quoniam, circa fi. in d. parte.

LEX II.

1 *Actio præscri. verbis, datur ex pacto incontinenti apposito.*
2 *Hæres, an habeat ius offerendi precium, si de ipso sit facta mentio.*

Si fundum. Pactum, vt emptor rem restituat, si intra certū tempus precium ei offeratur, est validum, & ex eo datur actio precium offerenti, & consignanti, & hr̄ ratio fructuum perceptorum post oblationē. h. d. 1 †Not. quod a ex pacto incontinenti apposito,[a] iuxta contractum bo. fi. datur actio præscrip. verb. & antiqua ex contractu informata, vt hic, & ff. de pa. l. iurisgē. §. sed cū nulla. & ff. de ꝯhen. emp. l. q fundum. & de act. emp. l. tenetur. §. j. sed dubiū est, vnde hęc ac. pręsc. ver. oriatur. Et Vltramon. dixerunt ex quodā ꝯctu innominato resultāte ex mūtua relatione pacti ad ꝯctum. Ego aliter dixi in l. in bonæ fidei. s̄. de pac. vbi vide. Secundo no. quod in ac. præscri. ver. habet̄ rō fructuū ex tpe morę, & hoc, put finis huius literę refert̄ ad ambas ac. de quibus prędixerat. Ex quo dixit Guil. de Cu. quod hæc ac. præsc. verb. est bo. fi. qa alias nō venirent accessiones ex mora, sed demū lite contest. vt l. cū fundus. in prin. ff. si cer. pet. licet alias cōsueuerit esse stricti iuris, vt Instit. de act. §. actionum. & ex hoc dicit gl. male dicere, s̄ de pac. l. pacta, quæ contra. quæ dicit, quod hæc ac. præscr. verb. est stricti iuris, & idē dicit gl. de ac. ex vēdito, quod est fortius, & hoc iō, qa ꝯ naturam suam, quæ est, vt det̄ ad preciū, hic dat̄ ad factū, quod totū reprobat Guil. p hāc l. Sed ego ibi tenui glo. vnde vide, q̄ ibi dixi. Et ad hūc tex. rñ. ſm do. meum quod illę ac. dantur ad factū retradendi, & resoluendi, quasi succedant loco ac. sine causa, vel ad non causam redactæ, in q bus veniunt accessiones istæ ex mora, qa petitur, quod fuit vendentis, vt ff. de vsu. l. videamus. vsq; ad §. si act. & de condi. ob cau. l. q se debere, ad fi. & de condi. indeb. l. naturalis. in prin. & de contrahen. emp. l. sed Celsus. §. si fundus. alia tñ multa essent circa hoc dicēda, quæ ibi vide. Tertio no. quod ex solo pacto, de reuēdendo intra tps, ꝯctus non iudicatur vsurarius, vt hic probatur. Opp. quod sola oblatio nō sufficiat, vt ꝭ. eo. l. si a te. Sol. vt gl. pe. quod hęc ſm illā, vt ēt consignatio reqratur, vt ibi. 2 †Querit gl. 2. si in pacto non fuisset facta mētio de hęrede, an hęres haberet ius offerēdi pciū; & rñ. quod sic, vt l. si pactum. ff. de probat. Sed illa in conuentione loqtur, & hic de implemēto cōditionis qritur, quo casu ad hæredē trāsire nō vr̄, vt ff. de verb. oblig. l. si decem, cū petiero. & l. qui Romæ. §. Augerius. ff. de condit. & demon. l. a testatore. in fi. Sed Pet. in l. fi. ꝭ. de cōdi. inser. refert quædā verba, p quæ ista gl. defenditur, videlicet, ꝙ qñq; conditio, & dispositio sunt in psona vnius, & eiusdē, & tūc implementū cōditionis trāsit ad hæredem, ff. de arb. l. diē. ꝭ. ver. nec vtimur. & l. quāuis. Quādoq; conditio est in psona vnius, & dispositio in psona alterius, & tūc implementū cōditionis nō transit ad hæredē, l. fideiussor obligari. §. fi. ff. de fideiuss. & d. §. Augerius. Cū igit̄ in casu nostro vtraq; fuerit in psona eiusdē, implementū cōditionis trāsit ad hæredē, & sic glo. bona. Bart. vero in d. l. si decē, cū petiero. aliter di. videlicet, aut q̄ritur in vltima volūtate, & serua d. l. a testatore. & ꝭ. de cad. tol. l. j. §. sinautē. Aut in ꝯctibus, & tunc aut is, q est obligandus ex implemēto condi. aliquid percepit, quod est huius futuræ oblonis causa, & tunc tam ex parte implentis, q̄ ex parte eius, in cuius persona debet impleri, & tunc transit ad hæredem, vt hic, & pro hoc inducit specialiter, ff. de in diem adie. l. si prædio. in prin. Aut nihil percepit, & tunc non transit ad hæredes, d. l. si decem. & d. §. Augerius. Nec ob. quòd contractus conditionalis transit ad hæredē, vt Instit. de verb. oblig. §. ex conditionali, quia verum, quando cōditio est casualis, non potestatiua, quia tunc habent locum supradicta.

ADDITIO.

a †Ex pacto incontinenti apposito, &c. Adde latius Bal. post Bar. in l. petēs. ad fi. supra, de pact. Bar. in l. iuris gentium. §. quinimò. ff. eo. tit. de pact. & in l. certi condictio. ff. si cer. pet. & in l. ea. l. §. Catho. ff. de uerb. oblig.

LEX III.

Qui ea lege. Tradēs fundum, vt precio intra certum tempus non soluto ad se reuertatur, ex vendito habet act. non rei vendi. hoc dicit. No. quod verbum, reuertatur, non est tituli rescissiuum, prout est in l. sequē. & ff. de rei vendi. l. si qui hac l. Item no. ibi, si non precarium, modum tradendi fundum, & non transferendi dominium per emptorem. Quæro, an si venditor agat ex vendito ad fundi retraditionem, possit emptor dicere, vt illam partem precij, quam soluit, ei reddat; dic, quòd sic, vt infra eod. l. cum te. & l. si a te. in fi.

LEX IIII.

1 *Pactum legis commissoriæ, habet tacitam conditionem. & nu. seq.*
3 *Venditor an sibi præiudicet in petitione vsurarum.*

a Commissoriæ. [a] Pacto l. commissoriæ non potest vti, qui precium, vel eius vsuras maluit sequi. 1 † No. quod pactum l. commissoriæ, habet in se tacitam conditionem, si venditor velit vti eo: alias potest stare contractui, ac si non fuisset appositum. Et ratio sumitur ex l. quod fauore. supra, de leg. sic etiam cadit emphyt. a iure suo, si uelit dominus, ut infra, de iure emphyt. l. 2. in prin. Item no. quòd eligens unam de duabus uijs contrarijs, alteri renunciare uidetur. Item not. quod pactum l. commissoriæ, est tituli rescissiuum, ideo datur rei uen- 2 di. ut hic, & sic retransfertur dominium in uenditorem. † Contra hoc opp. gl. de l. præced. & s̄. de pac. l. traditionibus, dicit gl. speciale est hic in pacto l. commissoriæ, sed caue, quia in l. præced. similiter est pactū l. cōmissoriæ. & tñ in eis ipso iure non retransfert̄, ideo Doc. cōiter utunt̄ his uerbis, quia qñq; pactū est factum per uerba mere directa, & tituli rescissiua, puta, si non solueris intra mēsem, res sit inempta, & tūc hēt locū l. ista, & est rō, qa sicut dominiū sine titulo nō transfert̄ a princ. ut d. l. traditionibus. & ff. de acquir. rer. do. l. nūnq̄ nuda. ita nō potest sine titulo remanere ex postfacto, arg. l. Vranius. ff. de fid. Qñq; pactū est per uerba obliqua, puta restituas, uel p uerba in se cōia tituli nō rescissiua, & tūc locū habēt ꝯria. Pro saluatione huius gl. audiui dñm meū dicentē, ꝙ pactū legis originaliter fuit inuētū p ista uerba, res sit inempta, alia pacta nō, sed inuenta fuerunt a ꝯhentibus, ideo glo. dicit speciale in pacto legis cōmissoriæ, & p hoc facit, qa p cōmissum res pditur ipso iure, ut ff. de public. l. cōmissa. & potes hic addere 3 quandā distinctionē, q̄ scripsi in d. l. traditionibus. †Quæro, an sola petitione usurarū ille uenditor sibi præiudicauerit, an uero regratur, ꝙ petitio habuerit effectū, quia usuras recepit. Et uř, ꝙ de pe. effectuali intelligatur, ut ff. de inoffic. testam. l. nihil. & l. si pars. Contrariū sentit hic gl. dum dicit, ꝙ hic nō licet uariare, & idem not. ff. eod. l. post diem. & hoc per istam legē, & illam, & hoc uerius, & pro hoc facit ff. de mil. l. si filius. & ff. de contratab. l. 3. §. fi. & l. si præteritus. Et ex his infertur ad quæstionem, quidam conduxit molendinum pro certa mercede, usque ad certum tempus pacto inito, ut locator teneatur ei dare, & assignare intra unum mensem, quicquid ipse locator perceperat per tres menses proximos ante locationem ipsam transactos, & de his bonam rationem assignare cum pacto, quod si non fecerit, liceat ipsi conductori dictum dimittere molendinum, & libere recedere a conductione postea, quandocunque uoluerit. Contingit, ꝙ locator intra mensem de his nihil facit, conductor post mensem pluries locatorē interpellauit, cui locator continuo respon. se paratū oīa facere, ad quæ de iure tenetur, pp quod conductor uolebat relaxare molendinū, & a cōductione recedere. Et cōsuluit Dy. ꝙ nō potest, a quia ipse post dictum mēsem habuit potestatem relaxādi, vel in cōductione standi. Cū igit̄ ipse post dictū mensem steterit in cōductione, fructus molendini recipiendo, vt prius, sequtur, qđ rescissioni ꝯctus renūciare vr̄, vt hic cū si. & sic ex pnīa ad illā redire nō pōt. Itē, qa pactum sibi impleri petit post lapsum mensem, & sic conductionem approbauit, vt hic, igitur cū in eius potestate esset approbare, & improbare, & hæ viæ sint ꝯriæ, sequtur, quod vna electa præiudicat sibi in alia, vt ꝭ. de fur. l. j. Nō ob. quod in contractu dicitur, vt ei post dictum mensem liceat recedere, quandocunq; voluerit, quia respondet ipse illud intelligendum, nisi elegerit viam, per quam sibi præcluserit potestatē recedēdi, arg. ff. de verb. oblig. l. cū stipulatus. & eius, quod ibi no. & ita trāscripsit Cy. ꝙ mihi placet. Sed dico eū nō preclusisse sibi viam ex eo solo, quod stetit in conductione post mensem, quia potuit, & postea ex interuallo recedere, alias illa verba nihil operarētur, sed exeo, ꝙ cū potuit recedere, petijt sibi pactū impleri, vt hic, cū si. Et faciunt hæc, quod si dominus petijt transacto tempore canonis non soluti ab emphy. vt soluat, nō possit dominus dicere emphy. cecidisse a iure suo, de quo dicam in l. 2. ꝭ. de iure emphyt.

ADDITIO.

a ¶Commissoriæ. De materia pacti l. commissoriæ. uide plene, & no. D. Alex. in consi. 10. 1. parte.

ADDITIO.

a †Et consuluit Dy. quod nō potest. Tu uide de materia præsentis huius quæstionis, & illius enodatione. Bar. post gl. in l. 2. in 4. q. ꝭ. de iure emphyt.

LEX V.

In initio. Vsuræ deductæ in pactum, iuxta contractū incōtinenti appositum iure actionis debentur. nō si pactum sit ex interuallo appositum, quia tunc nō ex pacto, sed iudicis officio tantum debentur ex mora. hoc dicit. Not. quod ex pacto incontinenti apposito debentur vsuræ. Contra quod facit l. quamuis. supra, de vsur. vbi non debentur citra vinculum stipulationis. Solu. secundum glo. ibi est fenebris pecunia, id est, ad vsuras mutuata. Et sic ibi cōtractu stricti iuris, hic bonæfidei. De quo ibi latius dixi, alias glo vide per te.

LEX VI.

1 *Venditor, qui vendidit fundum exiguo precio, an possit agere ad rescissionem. & nume. seq.*

Cum te. Si non impleatur id, propter quod fundus exiguo precio venditus fuit, potest venditor illum 1 petere, sibi restitui cum fructibus. hoc dicit. † Opp. quod non possit ad rescissionem cōtractus agere, sed ad interesse, vt s̄. de rescin. vend. l. ea condi. in fi. gl. solu. duobus modis, & quælibet vera, sed secunda melior, quia prima diuinat. Dic ergo, aut fuit expressim conuentū de restituenda, & hēt locū prima solu. Aut expressim hoc non fuit conuentum, & tūc aut alias non erat ꝯcturus, & res repeti potest, vt hic. Aut erat alias ꝯcturus, & tunc res non repetitur, vt in contrario. In dubio præsumitur non alias ꝯcturus, qñ rem suam tradit pro exiguo precio, & pro altera re sibi tradenda, vt hic fuit, nam magis contemplatione illius rei habendæ, q̄ 2 propter precium fecit, & hæc est veritas. † Quæro tūc, quæ actio competat, & respon. glo. ꝙ actio ex vendito, quæ isto casu, & si. datur ad resoluendum, vt ff. de contrahen. emp. l. sed Celsus. §. j. cū si. alleg. in gl. & hæc vera. Vt dicit gl. per con. ex hac l. ista non est bona, quia illa habet locum, vbi alia nō competit, vt ff. de cōd. ex l. l. j. sed actio ex vendito competit, vt dixi, ergo, &c. Sed quærit gl. an habeat locum hic condi. ob cau. & dicit, quod non, quia illa in contractibus innominatis locum tantum habent, l. fi. ff. de condi. ob cau. Sed Iac. de Rauē. dixit ꝯ, ex eo, quia negabat hic fore contractum nominatum, quia simpliciter debemus dicere hic contractum permuta. esse, quia ex vna parte est res tantū, ex alia res, & precium exiguum, sed quia exiguitas precij modicū operatur, ideo illa non debet attendi, sed species ipsa, vt magis potēs, vt ff. de sta. ho. l. quæritur. & sic ex vtraque parte erit species, & sic erit permutatio. Ego alio respectu dico, quod habet locum condi. ob causam. vbi habita rela. contractus ad pactum potest resultare contractus innominatus, vt sentit gl. Et ibi dixi in l. si, vt proponis. s̄. de condi. ob causam. vbi vide, quod plenius ibi dixi.

LEX VII.

Si a te. Pactum, ꝙ res sit inempta pcio reddito, est validū; nec tollitur rescripto, & contra se subtrahētem sufficit oblatio, & depositio. h. d. Nota tria, vt tres partes summarij. Glo. contra secundam partem oppo. de l. quot. supra, de præci. Impera. offeren. Sol. tripliciter, vt in ea, vel melius hic perimebatur ius partis, ibi secus, De vltima parte, scilicet de effectu consignationis, & oblationis; dic, vt dixi in l. acceptam. supra, de vsu.

LEX VIII.

Tempore. Pacta sunt seruanda, nisi cōtrario pacto tollantur. Nota, quòd vltima derogant primis.

LEX IX.

1 *Vicinum malum non habere nostra interest.*

Si quis. Pactum ne in re tradita monumentum extruatur, vel ne iuri humano eximatur, est seruandum. hoc 1 dicit. † No. vlterius, quòd interest nostra, malum vicinum non habere, vel nobis non placitum, iuxta prouerbium, Chi ha il mal vicin, ha il mal mattin. Oppo. quod pactum non valet, l. nemo. ff. de pactis. Solu. dupliciter, vt in glo. primo, quod pactum non valet, quin si sit contrauentum, non tenet contrauentio, vt ibi, sed bene valet, vt contrafaciens possit conueniri ad interesse. Pro hac solu. facit supra, de condictio. ob causam. l. ea. l. Solu. hic pactum fuit in contractum initum, & super re ipsius tradētis. Ibi vero super re tradita, q. d. hic possessor rem habet a paciscente; ibi non, & sic hæc est eadem solu. cum illa Iac. de Rauen. Sed attende, quia glo. in l. tradit. ff. de pact. dicit, quòd pactum, ne liceat mortuum inferre, non valet etiam si in traditione sit appositum, & hoc dicit, speciale esse fauore religionis, quapropter Iac. But. dixit. Aut hoc pactum, de mortuo nō inferendo in tradi. rei appositum est super re, quæ traditur ad appositum, & illud ex regula generali; de qua in l. j. ff. de pact. & ex speciali; de qua in l. traditionibus, debet seruari, & ita hic. Aut est super alia re, quam super ea, quę traditur, interpositum, & tunc valet, si pecuniariter interest paciscētis, vt d. l. nemo. Opp. tunc secundo, quod etiam interpositum super re; quæ traditur, non valet, vt l. quod si locator. ff. de relig. Sol. ꝙ locus ibi erat religiosus; vnde distinguitur, vt ibi. Aut pactum intercessit, & non valet, Aut stipulatio, & valet. Hic vero locus erat purus, vel hęc corrigit illam; prima communiter approbatur. Quærit glo. an ex tali pacto agetur, & dic, ꝙ sic ad interesse, vt in glo. sed, an vt res restituatur; dicit gl. quòd sic si non erat alias venditurus, & hoc precio reddito, vt s̄. eod. l. cum te. ꝙ placet vbi res non fuisset in aliam translata, qa tūc restitui posset, non ea trāslata, quia tunc restitui non posset, vnde ad interesse agi debet.

¶Si seruus exportandus veneat. Tit. LV.

LEX PRIMA.

1 *Liber factus, quo casu in seruitutem recidat.*

a Lege. [a] Seruus venditus exportandus, & sic ne certo loco moretur, alias liceat venditori manus inijcere, potest exportatus, & sic non rupta fide conuentionis, manumitti, & tūc manumissus locum prohibitum non pōt accedere, alias in seruitu. deducitur, & a fisco vendicatur ante tamen manumissionem, si sit cōtrafactum habet do1 minus manus iniectionē. † Not. casum, in quo liber factus recidit ipso iure in seruitutem, & dominium fisci. Item no. quod si fiscus cum postea vendat, eadem lege eum vendere debet. Circa quod quærit glo. quid si fiscus vendidit postea istum seruum cum eodem pacto, & emptor nouus eum permisit morari in loco prohibito, an fiscus, vel primus venditor poterit manus inijcere, & dixit glo. & Azo. quod primus venditor, arg. ff. eod. l. Titius. & ff. de contrahen. emp. l. si quis sub hac. In oppositum arguit gl. quia ille non videtur idem homo, quia totiens est mutatus, argu. ff. de verb. oblig. l. inter stipulantem. §. sacram. & de sol. l. qui res. §. arcā. quod secus est in legibus per Ioan. & Azo. supra allega. Et hanc tenet Pet. Et per dictam rationem. Et ego eam sequor, Vt hic habes, primus emptor per manumissionem fuit exclusus, & fiscus suo priuilegio fuit admissus, sicut ergo tunc ita, & nunc. Item, qa secundus emptor venit contra pactum, quod initit cum fisco, nō cum venditore primo. Quærit glo. an ante manus iniectionem transeat dominium in venditorem, vel tantum postea. Et Ioan. & Azo. quòd demum post iniectionem, ut infra eod. l. proxi. & ff. eod. l. si Titius. & ita communiter tenetur.

ADDITIO.

a †Lege. Vide Bar. & Doct. in l. si fideiussor. § fi. ff de lega. j. & in l. non ut a patre. ff. de capt. & postli. reuer.

LEX II.

1 *Stipulationis effectus, qui.*

Si vt manus. Tria dicta ponit; Primum, quādo solum pactū iniectionis manus interuenit. Secundum, quando per solam pœnam fuit stipulatus sine potestate iniectionis manus. Tertium, potest intelligi duobus modis. Vno modo, quando uenditor remisit pactum, & consensit, quòd staret in loco prohibito, quod potuit, ff. eo. l. j. & ita intelligit Pet. & tunc illud uerbum, domini; intelligitur quondam, ut in glo. Alio modo intelligitur de domino præsenti, puta emptore, & 1 hæc sufficiant pro casu, & summario. † Not. ex secunda parte, quòd stipulatio pœnalis non impedit hominem committi fisco. Item not. quòd stipulatio pœnæ applicandæ parti non nouat, nec impedit pœnam applicandam fisco. Ex tertia parte no. quòd fuga seruorum, uel eorum conuersatio dominis ignorantibus non debet esse damno a; concord. infra, de ser. fug. l. prima. Quærit glo. quid si actum esset, ut uenditor haberet utrunque dic, ut in ea. Quæro, quid si pœna non esset deducta in stipulationem, sed in pactum; dic, ut in ea. & quando in neutrum; dicam in l. sequen. Quæro, an ante manus iniectionem dominium transferatur; dic, ut in l. præceden.

LEX III.

1 *Pactum de exportando, tacitam in se conditionem habet.*

Ancilla. Vbi solum pactum de exportando interuenit, solus fiscus agit. h. d. Præmitte, quod aliquando uenditor uendit cum pacto iniectionis manus duntaxat, & hēt locū l. j. & 2. in prin. Aliqñ cū stipłone pęnali tm̄, & habet locum l. 2. in 2. respō. Aliquando sine neutro eorum, sed solum cū pacto exportandi, & habet locum l. ista. Aliquando cū utroq; eorum,

1 & habet locum glo.d.l.2. †No.quòd pactum de exportando ha-
bet in se implicitam conuentionem,ne ante exportationem pos-
sit manumitti. Ex quo sequitur aliud, quòd pactum de non ma-
numittendo impedit libertatem præstari, & præstitam facit non
tenere. Sed postquam fuit exportatus, præstatio libertatis valet,
quandiu non veniat ad locum prohibitum; postea eo veniente,
fiscus eam reuocat, vt supra eod.l.j.

LEX IIII.

1 *Seruus in dominum potestatem exercens execrabile delictum perpetrat.*
2 *Libertas hominum, quare non ita præsumatur, sicut rerum.*

Moueor. Dicenti se venditum a seruis proprijs, licet ab
emptore manumissus, non creditur, nisi per
1 eum sic esse probetur. hoc dicit.† Not. delictum esse execrabile,
quando serui volunt potestatem in dominum exercere.Item no.
quod execrabile grauius punitur in exemplum aliorum, vt hic,
a & ff.de pe.l.aut facta.§.fi. Item no.[a] quòd in eo statu,in quo quis
inuenitur in eo iudicari debet;concor.infra,de lib.cau.l.fi.& ff.de
offic.præ.l.Barbarius.Glo.oppo.de l.ordinata.ff.de lib.cau.dic,vt
2 in ea.† Quærunt Doct. quare non ita præsumitur libertas homi-
num,sicut libertas rerum, saltem quo ad onus probationis trans-
ferendæ in aduersarium, vt dixi in l.j.in fi.§.de ser. reipu. secun-
dum Dyn. & Doct. quia omnia prædia ab initio suæ creationis
erāt libera,vt l.alterius. supra,de serui. homines vero,licet ab ini-
tio generationis humanæ fuerunt creati liberi;tamen illi mutati
sunt, & extincti, & quotidie per generationem substituuntur, &
subrogantur; vnde cum postea seruitus fuerit inuenta,reperiun-
tur multi, qui nascuntur serui. Et ideo hodie non præsumuntur
liberi,sed tales, qualis est status, in quo reperiuntur, ipsi iudican-
tur,vt hic,donec contra probetur. Sed non ita in prædijs,quia ea-
dem prædia sunt in substantia,quę olim fuerunt,vnde seruitus in
eis non potest esse naturalis,sed accidentalis.

ADDITIO.

a † Item not. Facit hic, quòd descriptus in libro bannitorum præsumatur fuisse
bannitum,nisi per errorem quis fuerit descriptus, ita si quis reperiatur scri
ptus in libro comitatuorum,de quo uide Bal.in l.quoties. ff.de hæredibus
instituendis.

LEX V.

1 *Interdicto eo, quod maius est, censetur, & interdictum id quod minus.*
2 *Italia quare interdicta censeatur, certa prouincia interdicta.*
3 *Morari prohibitus in Italia, an prohibeatur morari in patria.*

Qui exportandus. Cui ex pacto interdicit̄ ci-
uitas sua, interdicitur etiam
Romana, & cui interdicitur certa prouincia, interdicitur etiam
tota Italia.hoc dicit. †No.secundum glo. quòd cui interdicuntur
minora, intelliguntur interdicta, & maiora, & ex hoc not. quòd
Italia cæteras prouincias excellit nobilitate, & præeminentia.
Quæro, quare interdicta ciuitate sua, intelligatur Roma interdi-
cta. Dicit glo.quia maior, Hæc ratio mihi non placet,quia sic in-
telligeretur interdicta quælibet alia ciuitas, quæ sine compara-
tione esset maior sua, cum sit communis patria, vt l.Roma. ff.ad
mu.hinc est, quòd omnes ciues Romani appellamur. Et ex hoc
habes, quòd dispositio indefinita, seu simplex de ciue, seu de ci-
uitate intelligitur iam de ficta de ciuili ex constitutione,vel pro-
uisione,seu priuilegio,quam de vera,& originali, etiam in mate-
2 ria odiosa,vt hic, cum si. † Quæro, quare interdicta certa prouin-
cia,intelligatur etiam interdicta Italia.respon.glo.quia Italia ma-
ior est, & præementior, & cui interdicuntur minora, fortius, &
maiora,vt ff.eod.l.cui pacto.& de sena.l.qui indignus. Sed si hæc
est ratio, ergo,& quælibet alia prouincia maior illa debet dici in-
terdicta,ꝙ glo.videtur fateri, dum dicit vniuersaliter. Item omni
alio maiori loco. Sed hoc mihi de mente huius literæ non vide-
tur,nec de mēte conditoris,qui sciuisset, si hoc voluisset latius,&
apertius loqui. Ideo videtur mihi dicendum, quòd ratio est,quia
Italia velut domina, & caput cuiuslibet ꝓuinciæ est, vnde visum
fuit legislatori,ꝙ interdicto morari in membro,fortius interdica-
tur morari in capite, & maxime tali, ꝙ præest, & inferat mēbris,
& ita intelligo l.cui pacto.ff.eod.qa ibi ciuitas,quæ præest poma-
rio, & non alia de prouincia illa interdicta dr̄. Itē, vt conseruare-
3 tur honor,& decus Italiæ. † Quærit glo.an prohibitus morari in
Italia dicitur prohibitus morari in patria. Dicit glo. quòd sic per
l.j.§.fi.ff.de offi.præ.vr.Nec ob.ꝙ patria sit minor,& inferior Ita-
lia, quia respon. quod non quantum ad eum. Ideo Ouidius:
Dulcis amor patriæ,ratione valentior omni.Sed caue,qa glo.no.
vr̄ contra.in d.§.fi.vbi dicit,ꝙ relegatus ab Italia nō submouetur
a prouincia sua, nisi expressim fuerit dictum, & ita restringit illū
tex.per l.relegatorum.§.constitutum.ff.de inter.& rele.Sed meo
iudicio illa glo.est contra illum tex. Similiter hic nimis generali-
ter loquitur,ideo dico,ꝙ relegatus,vel interdictus ab Italia intel-
ligatur etiam relegatus a prouincia sua,vt d.l.fi.Sed vrbe interdi-
cta,non intelligitur patria,vt d.§.constitutum.quod intelligo,i.ꝓ-
uincia sua tota non est interdicta, sed ciuitas propria, quæ etiam,
pro patria sumitur,quādoque,vnde intelligitur interdicta, vt l.re-
legatorum.§.si cui.§.alleg. Et sic de prouincia ad prouinciam in-
fertur,sed non de ciuitate ad prouinciam, sed ad ciuitatem sic,vt
patet ex predictis,& licet illę ll.loquantur in iudicibus interdicē-
tibus, tamen eadem ratione idem dicendū est de interdictis mo-
rari certo loco, vel prouincia per viam contractus, argu. huius l.
Veruntamen dicit, quòd in iudicibus principis, cui totus orbis
terrarum erat subiectus, prædicta sibi locum vendicabant. Sed
hodie, quia quælibet ciuitas, & quilibet tyrannus sibi propriam
iurisdictionem occupat,non potest iudex vltra suum territorium
interdicere, vt ff.de legat.3.l.j.§.hi quibus.quod not.ad confina-
tos præsentis temporis.

¶Si mancipium ita veneat, ne prostituatur.
Tit. LVI.

LEX PRIMA.

1 *Pacto suo contrauenire nemo debet, vt impudicitia committatur.*
2 *Seruus donatus, vt manumittatur, si donatarius sit in mora manumittendi, statim seruus liber efficitur.*

PRæfectus. Si ancilla est vendita eo pa-
cto,ne prostituatur,alias ven-
ditori liceat eam abducere, vel manus inijcere,
ca prostituta licet ei abducere eam, nisi consen-
serit,quia tunc ad libertatem perducitur,& hæc
habēt locū,ēt si per plures emptores transiuerit.
h.d.Et primo,qn̄ prostitutioni nō consensit;secundo,qn̄ consen-
sit;tertio,remouet dubiū,qn̄ per plures manus ambulauit;secun-
da ibi,ꝙ si;tertia ibi,nec enim ex positione tex.ibi,abducendi po-
testas, & si hæc pars non fuisset apposita ex præcedenti sola pro-
1 stituta libera efficietur,vt no.in gl.pe.& fi. † No.quod contra pa-
ctum suum honestū,& modestum,quis venire non potest,vt im-
pudicitia committatur,vel quod contra pactum,quod concernit
fauorem alterius,quis venire potest,vt in gl.circa quod vide,quæ
dixi ĵ.tit.j.l.j.in vlti.q.Item no.quod pactum,ne ancilla prostitua-
tur est in rem,ideo afficit quemcunque possessorem, vt hic, in fi.
& l.si Titia.ff.de ser.expor.Opp.quod huic pacto possit renuncia-
ri,vt §.tit.j.l.2.& ĵ.tit.seq.l.fi. Sol.vt in gl. Et circa materiā vide di-
stinctio.pleniorem in l.si quis in conscribendo.§.de pact. Quæro,
cum glo. fi. quid si pactum primi differat a pacto secundi; dic, ꝙ
pactum libertatis præfertur,glo.fi.enumerat aliquas constitutio-
nes,quæ perducunt aliquem ad libertatem,& intermediat aliam
qō.Circa primam dic,ꝙ quinq; sunt constitutiones.Vna est con-
stitutio Diui Adriani,quæ locum habet cum ancilla venditur,ne
prostituatur,etiam si venditor retineat manus iniectionem, quo
casu distingue,vt hic in litera.Alia est constitutio Diui Vespasia-
ni,cum quis vendit ancillam,ne prostituatur, & emptor alij ven-
didit sine simili pacto,vt ff.de iurepat.l.diuus. Tertia est constitu-
tio Diui Marci missa ad Aufilium Vitorinum; de qua ĵ.tit.j.l.j.&
l.is,qui. Quarta est Diui Marci facta in semestribus, de qua ĵ.tit.j.
l.cum iusta. Quinta Diui Seueri, & Antonini missa ad Vrbium
2 Maximum. De qua ff.de ma.l.3.† Circa tertiam constitutionem
dubitabatur. Pone vendo tibi seruum, vel dono, vt eum manu-
mittas, cum es in mora manumittendi, liber efficitur. Sed quan-
do diceris in mora, di.glo. Aut certum tempus est appositum, &
tunc eo elapso demum potuit manumitti, argu.ĵ.de contrahen.
& commit.stip.l.magnam. Aut certum tempus non fuit apposi-
tum,& tunc si dixi manumitte eum,quando voles,& tunc demū
per mortem tuam,arg.ff.de præscri.uerb.l.naturalis.§.at cum do.
Aut dixi, cum poteris, & tunc si seruus est præsens ĵ. duos men-
ses,si absens ĵ.quatuor,ut ff.qui sin.ma.ad li.peruc.l.Latinus. Aut
his uerbis usus non sum, sed dixi, simpliciter, ut manumittas, &
tunc glo.dicit, quòd mora committitur, cum potuisti manumit-
tere,& non fecisti. Sed Pet. contra, ut demum per interpellatio-
nē constituatur in mora,arg.ff.de uerb.oblig.l.si decē,cum petie-
ro.& ff.de usur.l.mora.in prin.Puto gl.melius dicere per l.3.§.sed
si tibi.in princ.& uer.sed sciens.& ibi casus,ff.de cond.ob cau.ac-
cedat etiam l.si pecunia.§.fi.in eod.tit.Nec ob.ll.per Pet.alleg.qa
loquuntur,quando aliquid est dandum,uel fiendum creditori.

LEX II.

1 *Pactum tantum sine scriptura, quantum cum scriptura valet.*

Mulierem. Ancillam contra l. uenditionis prostitu-
tam, qua cauetur, ut prostituta libera esse
debeat,debet iudex illam facere exhiberi, & si pactum negetur,
coram competenti iudice cognoscitur, nec curatur, quòd pa-
ctum sit in scripturam redactum, dummodo de eo constet. hoc
1 dicit. † No. quòd pactum tantum ualet sine scriptura, quantum
cum scriptura; concord.supra,de pact. pactum quod bon.fi. fallit
in casibus ibi not.Item not.quòd ad militare officium spectat,ut
mulieres de miseria prostitutionis conquerentes exhibeantur,&
inde tollantur, & ad iudices competentes deducantur earū que-
rimonias audituros,quod no.pro commilitonibus Potestatis,qui
a habent ista inuestigare.[a] Item not. quod in causis miserabilibus,
& pijs iudex habet officium interponere,& inquirere sine accu-
satore.Item no,quòd iudex incompetens remittit ad competen-
tem,non relaxando propterea reum in potestate actoris,in cuius
potestate negat se esse.

ADDITIO.

a †Inuestigare. Adde de hoc Bart.& Doct. in l.quarta. §.hoc autem. in 4. oppo.
ff.de damno infecto. Bal.plene in l.prima. infra,de confess. & in authent.ad
hæc,in fi.supra,de usu.

LEX

LEX III.

Eam quæ. Ancilla, quæ non debet ex pacto prostitui,
non debet etiam in caupona retineri. hoc
dicit. Not. quòd cum aliquid prohibetur, & id per quod deueni-
tur ad illud,vt hic,& in l.oratio. ff.de spon. Item no.quòd contra
ministrantes in caupona est malæ vitæ suspicio.

¶Si mancipium alienatur, vt manumittatur.
Tit. LVII.

¶Continua Rubricam, vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Seruus donatus, vt post certum tempus manumittatur, illo transacto tempore, liber efficitur & nu.seq.*
3 *Donator, an possit voluntatem mutare.*
4 *Donans fundum cum pacto, an possit postea illud remittere donatario.*
5 *Doctorandus, qui per triennium temporibus interpollatis legit, an possit doctorum aggregari collegio, stante statuto, &c.*

SI Patroclus. Primo vnam q.decidit.se-
cūdo duas rationes in op-
positum facientes excludit, tollit,vel reijcit. ter-
tio inferendo consulit circa modū libertatis pe-
tendæ.secunda ibi,quoniam placuit. tertia ibi,&
1 ideo. †Seruus alteri donatus,& traditus,vt certo
tempore transacto ad libertatē perducatur, tempore trāsacto, li-
ber efficitur,nisi donator interim mutauerit voluntatē. h. d. No.
ex litera ibi,vt ciuis Romanus,&c. quod nō oēs liberi olim erant
ciues Romani. Item no.ibi,cōtrariæ voluntatis, ꝙ donator pote-
rat interim mutare voluntatē,& nō succedebat tunc constitutio,
quæ seruū tēpore transacto liberū efficiebat, licet non possit im-
pedire,qa donatarius,vel emptor sponte posset eū manumittere,
vt ff.de ser.expor.l.quæsitum. Item not.ex litera,ibi,si iam deces-
serat, ꝙ defunctus non dr̄ mutare voluntatē, sed in ea persistere,
in qua continuauit vsq; ad mortē. Itē not.ꝙ facultas mutandi vo-
luntatē concessa donatori, vel venditori nō intelligitur concessa
2 eius hæredi. † Itē no.ex litera ibi,peruenisti,ꝙ ipso iure cōstitutio
facit eū liberū tempore trāsacto, vt hic,& in fi.huius legis, & pri-
ma facie vr̄,ꝙ immediate tēpore transacto, vt hic in litera innue-
re videtur. Sed ego puto cum aliquo temperamento,qa non de-
buit ipse manumittere intra tēpus, sed post tēpus; vnde tm̄ tēpus
debet postea fluxisse,quod manumittere potuit. Itē ex ver. quo-
niam. rationē dubitandi collige,ꝙ constitutio loquebatur de vē-
ditore,non de donatore,sed ex interpretatione etiā ad donatores
extēditur,vt hic,& ita dixit gl.& potest esse causa, quia maior ra-
tio est in donatore,quam in venditore, qa primus titulum tribuit
lucratiuū,secundus titulum onerosum.Et ex hoc habes,ꝙ ꝓpter
maioritatē rationis inducitur extensio l. vt dixi latius, in l.2.§. de
no.vbi omnino vide;hodie tamē illa interpretatio non est exten-
siua,sed declaratiua attenta regula nostra,quę non de venditore,
sed generalius de alienatione loquitur,vt l.sancimus.§.de re.alie.
non alie. Item no.ex ver.nec te potuit,quod nemo dat, quod nō
habet,& illa fuit secunda ratio dubitādi. Item no.ex ver.& ideo,
ꝙ nemo debet petere,quod iam in se,vel penès se habet.Item no.
ꝙ petēs declarari se liberū,dr̄ libertatem suam defendere, & hic,
possidebatur,vt seruus.Item no.ꝙ libellus apparens ex postfacto
3 ineptus est reijciendus.†Opp.primo,ꝙ donator non possit muta-
re voluntatē,vt ff.de ser.expor.l.quæsitū.Solu.vt in 2.no.dixi.Op-
po.ꝙ tempore pacti non succedit constitutio,& eum liberum fa-
ciat, vt ff.de donat.inter vir.& vxo.l.quod autem.§.vxori.Solu.ꝙ
ibi donataria nō erat domina.ideo cōstitutio nō hēt locū,hic sic.
Opp.ad idē,ꝙ cōstitutio nō faciat eum liberū,vt ff.de verb.oblig.
l.q Romæ.§ Flauius. Solu. vt in gl.fi.videlicet,ꝙ ibi de certo mo-
do manumittēdi nō fuit cogitatū,hic non, & sic de effectu tantū
beneficij cogitauit hic,& ita dicit gl.hic,& ĵ.eo.l.fi.& cōiter doc.
pertranseunt. Sed dicet quis, imò hic fuit de certo modo manu-
mittēdi cogitatū,vt colligitur hic in prin. dū dicit, ita,vt ciuis Ro-
manus esses, quare dixerūt quidā, ꝙ stipulatio pœnalis ibi adie-
cta illud operatur,quę nō reperiret tempus,quo posset cōmitti,si
cōstitutio locū haberet,quæ statim eū liberū faceret. Sed est cō-
tra.l.fi.ĵ.eod.dic,vt ibi dicā.Quæro in casu nostro,si donator ante
tēpus decessit sine hærede, an tunc iste perueniet ad libertatē, &
videtur, quod non, quia hic libertas videtur dari quasi ex vltima
voluntate donatoris,quod patet,qa vsq; ad mortem pōt mutare
voluntatē, vt hic. Sed de hæreditate non adita non debentur ex
vltima voluntate relicta,etiā si ab intestato sint relicta,vt ff.de fi-
deicō.lib.l.3.ergo,&c. Cōtra.tenet Bart. per l.j.ff.qui ma.ad li.p-
ue.vbi casus,& ex hoc,ꝙ ex cōtractu non ex vltima voluntate dr̄
4 deberi. † Quæro,donaui alicui fundū,vt transacto tēpore sit talis
ecclesiæ,vel deueniat ad talē ecclesiā,volo postea donatario hoc
pactū remittere. Quæro, an possim,& videtur ꝙ nō,quasi eccle-
siæ iam sit quæsita vtilis actio, vt ĵ. de do. quæ sub mo. l.quot. &
sic ei auferri non possit, vt §.tit.j.l.j. & ff.de pac. l.fi. contra.tenet
Bart.in d.l.qui Romæ,§.Flauius. & hoc per illam l.& l.3.ff.de ser.
expor.& aliter nō respon.ad cōtra. Sed dic,ꝙ in l.j. §.tit.j.turpitu-
do,& cōsensus reuocās illud operatur ibi. Ad l.fi.ff.de pac.dic,ꝙ
ibi exceptio est perfecte quæsita, hic est res quærenda donatore
perseuerante in eadem voluntate,non ea mutata, vt hic,& intel-
ligi dēt d.l.quot. vel forte Bart. non bene determinat, vt ibi dixi.
5 † Vltimo no.glo.j.huius ad q.statuto cauetur,vt nullus Doct.ag-
gregetur collegio,q nō legerit prius per trienniū continuū, mo-
do quidā Doct.legit per trienniū interpollatis temporibus,qa ali-
quo anno intra istos annos vacauit,quæro,an sit satisfactū statu-
a to.[a] Ista gl.coniūcta cū tex.ꝓbat,ꝙ sic,licet ll.alleg.in gl.modicū
faciāt,qa in eis nō est illud verbū,continuus,vnde gl.ista est sing.
notan. & pro ea facit,qa verbū,continue,recipit interuallū, vt in
Auth.de iudi.§.sedebunt.& extra,de verb.sig.c.fi.lib.6. & ibi bo-
na gl.super verbo,continue. & quia fluuius dr̄ continuus, q qn̄q;
accrescit,vt ff.de flu.l.j.2.respō.& ista glo.potuit moueri ex eo,qa
verba ciuili modo sunt intelligēda,ff.de serui.l.si cui.Sed ll.sic in-
terpretantur nō adiecto hoc verbo,cōtinuus,ergo,& eo adiecto,
vt ciuiliter intelligatur, & in benigniorem partem interpretetur.

ADDITIO.

a †An sit satisfactum statuto. Adde ultra ea,quæ hic not.per Bart.& Bal & utro-
bique in apost.Barb.Bal.in l.eos.§.apostolos.ad fi.infra,de ap.pro quo facit
sing.l.Paulus.§.Caius ff.de li cau. ſm Ang.in l.si insulam.ff.de uerb.obliga.

LEX II.

Si ea lege. Seruus venditus, vt manumittatur, ad liber-
tatem perducitur,si differatur. hoc dicit.Glo.
vide per te.

LEX III.

Si iusta sat. Ancilla vendita, vt certo tempore elapso
sit libera,eo transacto, libera efficitur, licet
pactum non contineat factum emptoris in manumittendo de-
bere interuenire, ideo postea ex ea natus est ingenuus. hoc dicit.
No. istam differentiam verborum, an dicatur libera sit, an vero
manumittatur.Item no.quòd manumissio nihil operatur in libe-
ro,vt hic in versic.nec obstat.

LEX IIII.

1 *Seruus pro quo datum est precium domino, vt manumittatur, moram faciente domino liber efficitur.*

1 SI is qui. †Si dominus recipit precium,vt libertatem prę-
stet seruo, mora in manumittendo commissa
liber efficitur.hoc dicit. Oppo. ff.de condict.ob cau. l.3.§.si tibi.
sol. vt in glo. videlicet, quod ibi data fuit pecunia, vt species:hic,
ut quantitas, quòd est uerum, si quantitas respondet precio. Sin
autem non respondet, quia est satis minus iusto precio, & tunc
potius censetur quidam contractus innominatus, ideo non suc-
cedit constitutio, & locus est repetitioni pecuniæ, ut in contra.
secundum unam solutio. & pro hoc ff.de lib.causa. l.Paulus. Itē,
quòd hic dicitur,est uerum, si seruus erat proprius, non alienus,
quia tunc non succedit constitutio,ut fiat iniuria domino, & idē
si proprius, sed ad libertatem perduci non poterat, vt in l. sequē.
& not.in dict.§.si tibi.

LEX V.

1 *Pactum in rem scriptum rem ipsam afficit.*
2 *Dominus tertius, an possit manumittere.*

Ea quidem. Primo, dictum cum ratione. Secundo,
remouet nouum dubium. Tertio,infert
ad principale quæsitum. Secunda ibi,nec tamen. Tertia ibi,quia
igitur. Seruus uenditus cum pacto, ne ad libertatem perducatur
sub certa pœna per emptorem manumissus,liber non efficitur,
nec pœna committitur,nec procur.fisci est competens iudex in-
1 ter priuatos. hoc dicit. † Not.quòd pactum in rem scriptum affi-
cit rem.Item,quòd faciens contra conuentionem libertatis non
præstandæ nihil agit ipso iure. Item,ꝙ ad commissionem pœnæ
non sufficit de facto fieri,nisi sic factū sortiatur iuris effectū;con-
cor.ĵ.l.seq.& ff.ut le.no.ca.l.2.Opp.j.quod perduci ad libertatem
possit,ut ff.ad S lla.l.3.§.hi quoq;.ff.de manu.l.4.§.finalt. Solu.ꝙ
in illis casibus fallit,ut in glo. Opp.2.ꝙ pœna cōmittatur,ut ff.de
uerb.oblig.l.q Romę.§.Flauius.Sol.& dic.ibi,de actu manumit-
tēdi cogitauit;hic actū ipsum non considerauit,sed effectū tantū,
quod patet,qa dixit,ne ad libertatē perducatur. Iac. hic tm̄ dixit
plenius.Cū quæro,an sufficiat de facto fieri,ut pœna cōmittatur,
qa aut cōstat de uoluntate contrahentiū,& illā serua,siue cōstet,
ꝙ pœnā uoluerūt cōmitti, siue de iure ꝯ fiat, siue de facto tantū.
Aut dubitat̄,& tunc aut factū fieri de facto dānificat stipulatorē.
Et tunc pręsumit̄,ꝙ de facto fuerit cogitatū, l.ubi.§.de trāsa.& ff.
rē ra.ha.l.si qn̄.§.cū aūt. Aut stipulatorē nō damnificat,& tūc pę-
na non cōmittitur,ut hic,& ff ut le.no.ca.l.licet. Opp.de l.ea qui-
dem.§.de cōdic.ob cau.ubi donatū ea l.ut alienetur,si alienat̄,te-
net alienatio,ergo,& hic tenere dēt manumissio. Sol.dupliciter,
ut in glo.j.ꝙ aliud est in alienatione,quę est facti:aliud in manu-
missione,quæ est iuris,sed trussa est; secūdo,ꝙ hic in libertate, in
qua est speciale, qa semel præstita difficulter reuocatur; iō diffi-
culter conceditur,ut l.generaliter.§.fi.ff.qui & a qui. Sed forte il-
la ratio melior est,uidelicet,qa talia pacta, ut plurimū apponunt̄
propter delictū serui cōmissum in dominū, quod non dēt rema-
nere impunitū,& ut facilius ueritas delicti eruat̄ per tormenta, q̄
facilius habet̄ in seruis,q̄ in liberis, ut in Authē.de testi. §.si uero
2 ignoti.ac ēt,qa grauior pęna imponit̄ seruis,q̄ liberis. †Quæro,an
tertius dominus factus manumittere posset;glo.j.in fi.dicit,quod
non,quia hoc pactū est impersonale,& sic in rem scriptū; secus si

personale, quia tunc afficit tantum personam illam, & nihil alle-
gat. Sed pro his facit ff. de legat. 2. l. peto. §. fratre. & quod ibi no.
coniunc. l. pater. §. 15. ff. de legat. 3. Vltimo vide glo. fi. ver. vel dic.
ex qua habes, quòd citationes possunt esse conditionales.

LEX VI.

1 *Ancilla vendita, vt manumittatur pœna adiecta, non petitur.*

Si puellam. † Si venditur ancilla, vt manumittatur sub
pœna, licet non manumittatur, non po-
test peti pœna, quia per constitutionem est effecta libera. hoc di-
cit. Not. ꝙ ad euitationem pœnæ non refert qualiter, quid fiat,
dummodo fiat, id est, non refert, an per hominem, an per l. fiat.
Item not. ꝙ adiectio pœnæ non impedit constitutionem succe-
dere. No. etiam, quod vbi l. factum hominis repręsentat, non in-
a currit pœnam.[a] Opp. quòd pœna petatur, ff. de verb. obliga. l. qui
Romæ. §. Flauius. Solu. quod ibi non succedit constitutio, quæ
eum repræsentet liberum, quia de certo modo manumittẽdi ibi
fuit cogitatum, hic sic, quia de certo modo manumittendi non
fuit cogitatum, sed de effectu beneficij tantum, & in dubio sem-
per de effectu videtur cogitatum, & ita dicit gl. in contra. & Doc.
ita communiter sequuntur; Sed vt dixi supra eod. l. j. litera repu-
gnat aliqualiter, dum dicit, ita vt ciuis Romanus esses: nam qui
certo modo manumittebantur, ciues Romani efficiebantur, nõ
alio modo, licet hodie omnimodo ciues Romani efficiebantur,
vt in authen. sed hodie. infra, de iure aur. anul. Forte dicendum
est, quòd si pœna non est adiecta, licet de certo modo manumit-
tendi sit cogitatum, nihilominus succedit constitutio, quæ eum
liberum facit, supra cod. l. j. Si autem pœna est adiecta, tunc aut
de certo modo non est cogitatum, & liber efficitur, nec pœna
committitur, vt hic: Aut de certo modo est cogitatum, & tunc
liber non efficitur, & pœna committitur, vt d. §. Flauius. Oppo. 2.
quòd venditor non possit mutare voluntatem, vt ff. eod. l. quæsi-
tum. sol. vt in glo. & solu. reproba. vt in glo. & sol. 2. vt no. ff. eo. l. si
quis. & supra, cod. l. j. in glo. 3. Oppo. ad idem de l. j. 2. respon. supra
tit. j. solu. vt ibi no. licet glo. fi. hic non soluat.

ADDITIO.

a ¶Non incurrit pœnam. Adde ultra ea, quæ hic no. Bal. & post eum And. Barba.
in princ. Bar. plene in l. multa. ff. de condit. & demonst.

¶De ædilitiis actionibus. Tit. LVIII.

¶Continua Rubricam, vt in glo. & dic quod duæ sunt actiones
ædilitiæ: Vna redhibitoria; Alia quanti minoris, & appellantur
ædilitiæ, quia fuerunt inuentæ ab illis, qui curam habebant ædi-
lium. Competunt in diuersis casibus, & sunt diuersæ viæ, vt di-
cetur infra eodem, l. secunda.

LEX PRIMA.

1 *Vendens scienter seruum fugitiuum emptori tenetur. & nu. 2.*
3 *Vitium apparens, quando dicatur.*

S i non simpliciter. Vendens sciẽ-
ter seruum fu-
gitiuũ, vel vitiosum tenetur emptori, tunc igno-
ranti ad preciũ, & omne damnum illatum. h. d.
1 † Not. contra fraudulentos venditores succurri.
Gl. j. op. quod non intersit fraude, vel sine vendi-
derit, vt ff. eo. l. j. §. eam. & s. de act. emp. l. si minor. Sol. vt in gl. Op-
po. 2. ꝙ nõ teneatur ff. eo. l. si tamen. §. in delictis. Sol. quod ibi ven-
didit scienti, cui fraus nec dolus dr̃ inferri, l. cũ do. s. de transac. &
ff. de ac. emp. l. j. & idẽ si fuisset in summa ignorãtia, qa habetur ꝓ
sciente, vt ff. de contrahẽ. emp. l. ea quæ. Opp. quod ẽt si nondum
seruus ex fuga absit, ꝙ venditor teneatur, ff. de act. emp. l. Iul. §. j.
& ff. de ędil. edic. l. quid sit fugitiuus. §. idem recte. Sol. cõfitendo
contra. & nihilominus habetur pro sciente, ex quo præsentẽ ha-
bere non licet. Opp. ꝙ ad emenda. damni non possit agi, vt ff. eo.
l. quæro. & l. cum autem. §. Iul. Solu. quod hæc secundum illas, vt
2 teneatur. vel hic, nisi velit dimittere seruũ pro noxa. vt ibi. † Quæ-
ro, quid si venditor ignorans fuit. Dic, ꝙ tunc tenetur solum quã-
ti emptor si sciuisset, minus empturus fuisset, vt ff. de act. emp. l. 3.
in princ. Et pro latiori declaratione distingue, cum venditor ven-
didit rem vitiosam, vel morbosam, & dubitatur ad qd teneatur:
quia aut vterq; sciuit rem vitiosam, & tunc non tenetur, qa sciẽs
certiorari nõ debuit, vt ff. de act. emp. l. j. in fi. nec ei dolus infertur,
vt dixi in 2. contra. Aut vterq; ignorauit, & tũc tenetur solũ quã-
ti minoris, vt ff. eo. l. j. §. causa. Aut eorum alter sciuit, alter ignora-
uit, & tunc si emptor fuit ille, qui sciuit, & tũc ad nihilum agit, vt
j. de euict. l. si fundum sciens. & sibi imputet, vt ll. s. alleg. Aut vẽ-
ditor fuit ille, qui sciuit, & emptor ignorauit, & tunc aut erat vi-
tiũ latẽs, aut patẽs, & si latens, tunc si venditor non fuit protesta-
tus se nolle teneri de vitijs, tenetur ad totale interesse, vt hic, & ff.
de act. emp. l. Iul. in prin. Si autem fuit protestatus, & tũc aut ver-
bis generalibus, & tunc nõ excusatur, ff. de act. emp. l. quæro. Aut
specialibus, qa dicat se nolle teneri de tali vitio, & tũc nõ tenetur,
vt d. l. quæro. & in l. j. in eo. tit. Si autem vitium erat patẽs, & tunc
a quia emptor præuidere debuit, & non agit,[a] vt ff. de contrahen.
emptio. l. ea quæ. & hoc operatur summa ignorantia, quæ habẽt
pro scientia, vt hic no. in glo. & ita cõmuniter pertranseunt Doc.
excepto Pet. qui hoc vltimum fatetur, si emptor erat talis, quod
vitium ei licet latens apparere debuit, non si fuisset homo minus
diligens in cognitione talis vitij, quia tũc ageret, cum solum fue-
rit in culpa, & venditor in dolo, & dolus præponderat culpæ, vt
ff. ad l. Aquil. l. item si obstetrix. §. fi. Sed forte, ex quo vitium est
3 patens, venditor in dolo dici non debet. † Ideo ad huiusmodi de-
clarationem quæro, quando vitium dicatur apparẽs. Et dicit Cy.
quod apparens dicitur, quando est extrinsecum in loco aperto,
quod potest intueri a quocunque respiciente; secus si non esset
in loco aperto, vt si auis esset sub ala vitiata. Quæro secũdo, in ca-
su huius legis, qua act. agetur pro damnis illatis. Dicunt quidam,
ꝙ actione ciuili ex empto. Alij, ꝙ prætoria, vt no. in gl. fi. Sed dic,
quod quando venditor est sciens, nil refert agatur ciuili, vel præ-
toria, quia in vtraque venit extrinsecum interesse, vt hic, & ff. de
act. emp. l. Iul. in prin. secundum arg. do. Quæro, quid si vitium cõ-
tingit post venditionem; dic, vt dicam infra, eod. l. 3.

ADDITIO.

a †Et non agit. Adde ultra ea, quæ hic no. Bal. nu. 5. & seq. uer. quæro, quid si em-
ptor. eundem Bal. in l. 2. supra, de rescin. uend. per quem hoc dictum limita-
bis, & in l. si quis cum alteri. ubi per Ang. ff. de uerb. obliga. Ioan. And. in ad-
dit. ad Spec. in tit. de emp. & uend. §. nunc uidendum. uersi. quid si uenditor.
& Panor. in c. in iustum. extra, de rerum permut.

LEX II.

1 *Actio redhibitoria, quanto tempore duret, & quanto actio ex empto. & nume. 2.*
3 *Actionum ædilitiarum tempus, an sit vtile, vel continuum.*
4 *Actio quanti minoris ciuilis, an sit perpetua.*

Cum proponas. Ex fuga serui post annum con-
tingente non potest quanto mi-
1 noris, nec redhibitoria agi. hoc dicit. † Nota, quòd redhibito-
ria tollitur sex mensibus, & quanti minoris anno, vt hic, &
ff. eod. l. cum lex. Et attende, quia proprie tolluntur, quando na-
tæ sunt ante aliquod illorum temporum, sed in casu nostro si
prius seruus non erat fugitiuus, proprie non tolluntur, sed eate-
nus natiuitas impeditur, quia earum tempus incipit currere a die
2 vendi. ff. eod. l. sciendum. §. fi. & hic glo. j. † Quæro, quid de actio-
ne ex empto ciuili. Dicit glo. quòd illa est perpetua. Instit. de per-
pet. & temp. act. in princ. & §. fi. sed si quæras, an ex ea agi possit.
Dic, quod sic, si tale vitium affuerat ante venditionem, non si
tantum post venditionem interuenerit, quia posteriores casus ad
emptorem tantum pertinent, vt j. cod. l. proxi. & ff. eod. l. ædiles.
in princ. Quod fatetur Pet. quando posterior casus contingit ex
interuallo, non si incontinenti, quia tunc propter præsumptio-
nem tenetur venditor, argumẽ. ff. de priuileg. credi. l. si neutri. prę-
sumitur enim vitium fuisse prius concreatum in anima, vel in
corpore, quod not. & ita not. Cyn. in l. præced. Sed quantum tem-
pus dicetur, incontinenti, non declarat ipse, sed dicendum reside-
re in iudicis arbitrio, argumẽ. l. j. ff. de iure deliberan. vt ponderet
qualitatem vitij. In Bon. tamen consueuerat esse statutum in ani-
malibus, vt de bulso, vel alio vitio corporis intrinseco apparente,
3 vsque ad quindecim dies conqueri possit. † Quęro, an tempus
actionum ędilitiarum, scilicet, redhibitorię, quanti minoris, sit
vtile, vel continuum, & glo. hic dicit, quòd tempus est utile, quo
ad princ. sed continuum, quo ad progressum, sed in l. annus. ff. de
calum. dicit, quòd utile, & quo ad princ. & progressum. Et cum
glo. huius l. concor. glo. s. de temp. in integ. restit. pe. l. fi. in princ. &
ff. de diuer. prescrip. super rubr. ad fi. & ibi Bar. & hic Iac. de Rauẽ.
& Cy. & communiter Doct. dicunt, ꝙ glo. in l. annus. est cęteris
uerior, & idẽ teneo, quia tex. ff. eo. l. sciendum. in fi. simpliciter di-
cit, quòd est utile, ergo omni tempore, & idem dicit in l. cum sex.
cod. titu. Sed contra prędicta fortiter facit, ut curat ignoranti,
quia ignoranter emens, & non sciens agere potest, ut dixi in l.
precedenti. cum igitur tempus incipiat currere a die uendi. ut d. l.
sciendum. & secundũ illud tempus debet ignorãs esse, sequitur,
quod ignoranti incipit currere. Sed sustinendo respondeo cum
glo. in d. l. sciendũ. ꝙ ignoranti summe currit, arg. ff. de iur. & fac.
igno. l. 2. & in contra. Sed non iusta causa ignoranti d. l. annus.
4 † Quęro, an sit reperire act. quanti minoris ciuilem, quę sit perpe-
tua. Et gl. ff. de actio. emp. l. Iul. in prin. dicit, quod sic, & idem uult
s. de act. emp. l. si minor. & differentiam inter quanti minoris ci-
uilem, & quanti minoris prętoriam ibi dixi. Sed Pet. dixit, ꝙ una
tantum quanti minoris est, & prętoria, & primo per istum text.
qui dicit, qua ratione post annum contrahendi quęras, non pos-
sunt animaduertere, nec alius ab eo inferior, & sic non est dare
ciuilem perpetuam, propterea inquit ipse, illa differentia est uer-
balis, & non realis, nam l. est expressa, quę de actio. quanti mino-
ris prętoria loquitur, & tamen illam appellat quanti minoris em-
ptoris, ut patet in d. l. Iul. §. si uero ignorans. & ita pertransit Cyn.
ego sto cum glo. & Bar. qui assignat istam rationem, quia quanti
minoris prætoria non datur, nisi pro seruis, & animalibus; de qui-
bus in l. j. & l. ędiles. in prin. ff. eo. hoc pro tigno uitioso, ut in d. l. iu.
ergo, &c. Item, quia differentia nõ est modica, ut dixi in d. l. si mi-
nor. Et ad istam l. respõ. ꝙ aliquam prętoriam intentare uolebat
emptor, ideo Imperator non potest animaduertere, quam, & hęc
solu. probatur ex subiecta materia, quę colligitur ex rubrica no-
stra, arg. l. si uno. ff. loc. Sunt enim tantum duę prętorię, ut dixi su-
per rubr. & l. iu. de ciuili loquitur, ut ibi no. & illa est perpetua.

LEX

LEX III.

1 *Venditor, ut de facto serui venditi teneatur, quid requiritur.*
2 *Promissio alieni facta, an ualeat.*

Si apud. Primo, qñ nulla conuentio de futuro vitio inter
cessit. Secũdo, qñ intercessit. Tertio redit ad pri-
mum casum, & nouum remouet dubium. secunda ibi, sin autem.
tertia ibi, nam. De futuro casu seu vitio serui non tenet venditor,
nisi de eo promiserit, & si ad uenditorem reuertitur, illum resti-
1 tuere tenetur. h. d. † No. vltra contenta in summario, ꝙ, ut vendi-
tor teneatur redhibitoria, vel quanto minoris ex nouo facto ser-
ui, oportet probari hoc alias contigisse, dum seruus erat apud vẽ-
ditorem, & adde, ꝙ dixi in l. præc. & ista est melior positio casus,
in hoc princ. licet, & aliter intelligat in glo. Item no. tex. in 2. par-
te ibi antecedentis, &c. nam hic casus apertus, ꝙ pactum antece-
dens, vel incontinenti sequẽs robur recipit a ꝯctu, & producitur
act. de quo plenius dixi in l. in bonæ fidei. s. de pact. Opp. & perti-
net de l. impossibilium. ff. de reg. iu. Sol. vt glo. ꝙ non tam est pos-
2 sibile, q̃ difficile. † Opp. & ꝙ promissio facti alieni non teneat, l. sti
pulatio illa, in prin. ff. de ver. ob. Sol. ut gl. Vel s̃m Pet. hic ꝓmittit
factum alienum, & non, ut ꝑsonæ extraneæ, sed, vt factum rei in
ꝯctum rei in ꝯctu deductæ, ideo valet, sed in ꝯ. promittit factum
personæ, ut ꝑsonæ, quo casu dic, ut ibi, & in l. inter stipulantem. in
princ. ff. de verb. obl. Quæro, qua act. emptor aget ꝯ uenditorem,
ad quem seruus refugit. Et rñdeo, ut in gl. fi. q̃ distinguit, Aut ven
ditor fuerat dñs, & tenebitur rei vendi. Aut nõ dñs, & tenebitur
publiciana, & si corruptela eius interuenit, serui corrupti poterit
conueniri. Sed dubium est, si egit rei vendi. an venditor possit ei
referre qõnem dñij. & huic rñdet gl. 1. ꝙ quidam dixerunt, ꝙ nõ,
quia cãm habet ab eo. ar. eo. quę no. s. de non nu. pe. l. 1. & s. si cer.
pe. l. quamuis. Et si dicas, quo mõ iurabit de calũnia, qn sit periu-
rus. Rñ. quia non est certus, quod uenditor non fuerit dominus.

LEX IIII.

1 *Actio redhibitoria in quibus locum habeat. & nu. seq.*
3 *Dominium quando in pacto legis commissoriæ in venditorem transferatur.*

a Si prædium. [a]Primo vnum dictum. secundo illud ex
tendit. secunda ibi, idem. Vel primo, qñ
1 res redhibetur ꝑꝑ pactum. Secundo ꝑꝑ rei uitium. † Vbi fundus
venditur sub condi. displicentiæ, eo displicente põt agi redhibito
ria, & idem si sine pacto uẽdiderit, sed herbas pestiferas facit. h. d.
Not. vltra contenta in summario, ꝙ etiam pro immobilibus agĩt
redhibitoria. Quæro, qua act. agaĩ in princ. & in 2. casu huius l. rñ.
vt in glo. ꝙ primo casu agitur act. in factum. ff. eo. l. ꝙ si nolit. §. fi.
& hoc, ideo, quia pactum est immediata causa agendi, & hoc uo
lunt gl. hic positæ. Et ex his vr̃ soluta alia qõ, qua quæritur, an ac.
redhibitoria, vel quanti minoris sint propria nomina act. vel co-
2 gnomina. † Et ex his vr̃, ꝙ sint cognomina, & non propria nomi-
na, quia proprium nomen est actio in factum, uel ex empto. sicut
actio ex empto, de peculio, vel ꝙ iussu. ff. de pec. l. 3. hanc tenet Ia.
de Ra. Sed Pet. dixit, ꝙ sunt propria nomina, ꝙ probat ex eo, qđ
actio in factum, & redhibitoria, de qua hic, est talis naturæ, ꝙ nõ
adiacet alicui act. ut ff. de præscri. ver. l. nam cum. & l. quot. & sic
non sunt adiacentia, & per ꝯñs nec cognomina, sed propria no-
mina. hoc confirmat, ex quo Io. in arbore actionum posuit eas ꝑ
se, vt proprias actiones. Mihi vr̃ dicendum, ꝙ ipsi dicũt verum in
prætorijs, quæ nisi pro seruis, & animalibus vitiosis competunt, vt
b ff. eo. l. 1. & l. ædiles. in princ. Sed de redhibitoria, [b] & quanti mi-
noris, quæ pro animalibus non competunt, sed pro aliqua re ina-
nimata mobili, ut in tigno, habes exemplum. ff. de actio. empti.
l. nullus. in princ. & in immobili, vt in prædio, ut in l. nostra, quæ
sunt ciuiles, dico esse cognomina, & accessiones, ideo appellan-
tur in factum redhibitoria, quando pactum intercessit, vel ex em
pto redhibitoria, uel quanti minoris, quãdo pactum in his rebus
inanimatis non intercessit. vt in glo. hic positis. & hæ ciuiles sunt
perpetuæ, ut dixi s. eo. l. cum proponas. & s. de ac. emp. l. si minor.
Quæro, nunquid hæc ac. in factum habeat locum in alijs casibus
3 & dic, quod sic, vt glo. quam per te vide. † Vltimo nosce, ꝙ Bar. in
duxit illum tex. ꝯ Dyn. qui dixit, quod in pacto. l. commissorię, &
adiectionis in diem, ita demum dominium transfertur ipso iure
in venditorem, si sit factum per verba directa tituli rescissiua, pu-
ta res sit inẽpta, quia sicut ab initio non potest transferri sine titu
lo. ita non potest remanere ex postfacto. ar. l. vranius. ff. de fi. nam
dicit ipse, hoc est ꝯ illum tex. in princip. vbi est pactum resoluti-
uum tituli. & tamen dominium ipso iure non transfertur, sed act.
in factum redhibitoria agitur, unde dicit ipse, quod speciale est in
illis duobus pactis adiectionis in diem. & l. commissoriæ, ut ipso
iure transferatur, quod non est in alijs, vt hic. Sed forte aliud est
dicere inẽptum erit, ut hic, aliud inẽptum sit, ꝙ præsens respicit.
Et sic retro rescindit, ꝙ non facit per uerbum erit. Vel dic. quod
hic in factum redhibitoria agitur ad translationem possessionis,
vel ad rei traditio. non ad dñij retranslationem, quia iam est tran
slatum. Vel dic, ꝙ hic agit emptor redhibitoria ad precium, ꝙ in
quantitate consistit, vnde tantundem sibi dari debet, quia ita in-
telligitur conuentum esse cum permissum sit venditori precium
consumere, emptor tamen debet rem offerre. In ꝯrijs agit uendi-
tor, & sic ibi pactum in fauorem vẽditoris est appositum, hic em
ptoris. ut repetat precium. & sic hæc l. non contradicit Dyn. not.

ADDITIONES.

a ¶Si prædium. Vide Bal. hic, & de materia redhibitionis vide per spe. de empt.
& ven. §. 1. in ver. & no. & ver. porro. & in §. nunc dicẽdum. & ibi quomodo
formetur libellus, & positiones in eo.

b †Sed de redhibitoria. Adde pro quibus rebus detur ultra ea, quę no. hic Bald.
nu. 4. ver. quæro pro quibus rebus eundem post gl. in l. 1. in prin. ff. eo. & in
l. ex placito. q. 14. j. de rerum permu.

LEX V.

Habito. In redhibitoria act. debet probare emptor seruũ
fugitiuum esse. hoc dicit. Opponitur, & solutio.
vt in gloss.

¶De monopoliis. & de conuentu negociatorum illicitorum, vel artificum. Tit. LIX.

¶Continua rubricam, vt in glo. & quære, vt in ea.

LEX PRIMA.

a I ubemus. [a]Conuentiones inter negocia
tores, & artifices, ne quis eorũ
minori precio ab eis taxato res vendat, vel ne ꝑ
vnum inchoatum per alium expediatur, seu per
b ficiatur,[b] sunt a iure reprobatæ, & pœnis hic sta-
tutis subiectæ. h. d. quod no. quia in hac l. incidũt
frequenter sartores, & mercatores in ciuitate Bon.

ADDITIONES.

a ¶Iubemus. Ad hanc l. vide Bart. in l. fi. in 6. col. de colle. illicitis. & de materia
monopolij. vide per Inn. in c. significasti. de ap. & in c. cum omnes. & in c. cũ
accessissent. de consti. & an valeat monopolium iuratum vide Bar. quod nõ,
in l. ad declinandam. s. de epis. & cle.

b †Per unum inchoatum per alium expediatur, seu perficiatur. Adde Inno. qui
hanc q. ponit in c. cum accessissent. extra de consti. vbi alle. ad hoc propositũ
tex. huius l. de quo etiam per Bal. in alle. c. cũ accessissent. & ibi no. An. Barb.

¶De nundinis & mercatoribus. Tit. LX.

LEX PRIMA.

1 *Nundinæ quare inuentæ. Et qua autoritate fiendæ. nu. 2. Et an tempore nundinarum possit quis capi pro represalijs. nu. 3.*

Q ui exercendorum. Tpe nun-
dinarũ ne
1 gotiatores, & alij ad nundinas concurrentes nõ
possunt ibi ex ante gesto conueniri. h. d. † No. gl.
quæ dicit, ꝙ nundinæ sunt inuentæ, ut ꝑꝑ forum
2 terra seu ciuitas illa impinguetur. † Item not. qđ
3 nundinæ debent fieri autoritate principis. † Item dicit Bar. hic es-
a se casum, ꝙ quis non possit capi[a] pro represalijs tpe nundinarum.
Opp. ꝙ immo possit ꝯueniri ibi. vt ff. de iudi. l. hæres absens. §. pro
inde. Sol. s̃m gl. ꝙ hic de his, q impetrauerunt rescriptum, ne ibi ꝯ
ueniri possint, ibi de his, qui non impetrauerunt. hæc est truffa, qa
quod hic de rescripto dicit, loquitur de rescripto pro nundinis fa
ciendis impetrato. Et de natura nundinarum est, vt vadens ad nũ
dinas non possit ibi de ante gesto conueniri, sed de ibi gesto sic,
vt in contra. Verum tamen si quis impetrasset rescriptum. vt etiã
de ibi gesto non possit conueniri, an tale rescriptum sit seruandũ,
recurre ad l. quoties. & quod ibi no. s. de preci. impe. offe.

ADDITIO.

a ¶Capi. Adde tamen, ꝙ non sunt tutæ bannitis etiam iniuste. Bal. hic, & Bart.
in l. j. ad l. Iul. maie. & in l. relegati. de pe. & ibi Ale. & adde, ꝙ nundinæ solẽ-
nes & notabiles sunt tutæ pro debitis. & gabellis tam pro aduentu, quam
pro recessu, & pro mora. Bal. hic pe. col. Et adde, ꝙ differunt a mercatis Bal.
hic de mercato loquitur tex. in Auth. vt non si. pi. & adde, quod ius nundi-
narum perditur per x. an. l. 1. ff. e. & Bar. in l. fi. ff. de consti. prin.

¶De vectigalibus & commissis. Tit. LXI.

¶Continua rubricam, ut in gl. & quære, ut in ea.

LEX PRIMA.

1 *Seruus communis ab uno ex socijs manumitti potest.*

1 S i iure. Duas habet lect. s̃m primam. h. d. Li-
bertas præstita ante motam q. cõmis-
si non reuocatur ꝑtextu vectigalis non soluti. h. d.
† Et dicit gl. ꝙ rõ huius l. est, quia unus ex socijs ma
numittit seruum ẽt alijs inuitis. ut j. de cõ. ser. ma.
l. 1. vnde ad ꝑcium pro sua parte tenetur fisco, ut ibi. Contra hoc
op. gl. ꝙ imo totus factus sit fisci. ut ff. e. l. commissa. & sic non po
tuerit aliquo mõ ab eo, q nõ ẽ dñs, manumitti. ut j. de his, q a nõ
do. ma. l. 2. & per totum. Sol. dupliciter, ut in gl. & primę sol. adde
ꝙ dixi ĩ l. seq. Vel sic generalis hypoth. bonorum, q̃ hẽt fiscus, nõ
impedit seruum manumitti. h. d. s̃m aliã lec. Contra hoc oppo. de
l. 2. & j. de ser. pi. da. ma. Sol. quod ibi est specialis, & expressa hy-
pothe. hic generalis, quæ non est ita potens, vt specialis, ut in glo.

LEX II.

1 *Fisci efficitur, quod in commissum cadit. & nu. 3.*
2 *Incidere in commissum quomodo res dicatur.*

Neque. Commissum non petĩt post q̃nquennium, nec
ẽt ante peti põt ꝑcium rei sine dolo ꝑemptæ, q̃
cecidit in commissum. h. d. No. ꝙ res, quę cecidit in ꝯmissum, ipso

iure

1 iure efficitur sub dñio fisci.vt hic concor.ff.e.l.ꝯmissa.† Item not. ꝙ ultra quinquennium vendicari non põt,ꝙ est no. Et quo hẽs, ꝙ licet statuto caueatur,ꝙ bona debeãt assignari in æstimo,alias habeant pro publica.tñ pro non assignatis fiscus post quinquen-
2 nium non põt mouere act.ſm Bar.† Iuxta hoc quæro,qñ o res incidit in commissum.& bř dic, Aut est omissa ꝓfessio, & solutio, & tota res perdit.ut hic d.l.commissa.nisi errore omittatur secundum Dyn.quo casu debet distingui.Aut error prouenit ex facto publicani decipientis, vel non, ut primo casu non cadat in commissum.secundo sic.vt ff.eo.l.fi.§.diui. Aut ꝓfessio non est omissa.sed solutio tñ.& tunc octaua,q̃ solui debuit, duplicatur. ut d.
3 §.diui.& no.in l.præce.† Quæro, quid si vectigal non colligitur fisci nomine,sed nomine singularum personarum, quæ emerunt, vel conduxerunt vectigalia fisco,dic,quod illis tũc applicatur, & non fisco.tex.est singularis.j̃.eo.tit.l.si quis.Gl.vide per te.

LEX III.

Omnibus. Miles ob professionem omissam priuilegiatur, ne incidat in commissum. Quærit gl.an in alio priuilegietur.& dicit glo.quod sic,quam uide.& eam no. quia illæ ll.non loquuntur in milite.licet ista gl. extendat illas ad militem.Et maxime no.quod de illicita dela.circa quam insurgit dubium,an propter illicita publicentur licita. de quo plenissime scripsi in l.cum proponas.s̃.de nau.feno.

LEX IIII.

1 *Vectigalia plus offerenti locantur.*
2 *Vectigalia quare per biennium locentur.*

Penes. Locatio vectigalium debet fieri per triẽnium,& ei, qui plus obtulit in licitatione tpe statuto debet exigi, & triennio finito ad nouam locationem debet procedi. h. d.
1 †No ꝙ plus offerenti debent dari,ꝙ no.supplet glo.si ille det idoneos fideiussores,ut ff.eo.l.licitatio.in princi. Sed iuxta hoc quæro,an eo,qui plus obtulit,idoneos fideiussores non præstante, p̃cedens licitator sit liberatus a sua licita.Et dic,ꝙ non,sed apud eũ remanet, vt l.ꝙ autem Sabinus.in prin.ff.de in di.adie. nisi expressim actum esset de ꝯ.in eo.tit.l.Sabinus.in fi.hæc.n.conditio semper inest,vt demum liberetur,cum plus offerens securum fecerit
a fiscum,ut d.l.ꝙ autem.& ita tenet etiam Bar. in d.l.licitatio.†Itẽ
2 no.ꝙ tex.ille dicit,ꝙ locari debet per biennium,& idem dicit j̃.e, l.fi.Sed quæ potest esse ratio,quare nõ per unum annum.Rñdeo ꝙ ratio potuit esse,quia in locationibus pp sterilitatem fit remissio.vt j̃.lo.l.licet.& l.excepto.& ex vbertate alterius anni fit compensatio.vt d.l.licet. Si igitur locaretur pro uno anno tñ fiscus esset subiectus remissioni,& non haberet quid ratione vbertatis ꝯpensare posset,cum nihil esset. Ideo legislator uoluit, vt per unũ annum tantum non locaret,sed eligit triennium.j̃. quod si sterilitas aliqua fuerit in aliquo anno, verisimiliter fertilitas in aliquo aliorum annorum debet esse,ex qua recompensatio poterit fieri. Si autem vectigal non esset locatum,sed uenditum,esset ius perficiẽdi uectigalis & eius emolumenta, an propter sterilitatem debet fieri remissio,vide quod dixi s̃.de contrahẽ.empt.l.emp.fides. & de viu.l.si ea.& quod dixi j̃.de iur.emp.l.1.in 2.contra. Sal.

ADDITIO.

a †Tenet etiam Bar.in d.l.licitatio.Tu dic,quod in contrarium consuluit Bal.in suo consi.Perusino iuri quidam Titius de Arimino quem refert & sequitur Franc.de Cre.sing.suo 40.incip.tu sci,quod forma incauti. & ibi in apost. ad ipsum.

LEX V.

1 *Iudices officiales,& scholares pro libris suis non soluunt vectigal.*
2 *Fiscus uectigal non soluet,sed mercatores ab ipso ementes soluere debent.*

Vniuersi. Pro rebus, quæ portantur ad fiscum, vel ꝓprij vsus cã uel gratia iuris exercendi,non dẽt ve-
1 ctigal solui.†Collige,ꝙ iudices,seu officiales nihil soluere debẽt pro libris,quos portãt secum.Idem in scholaribus,quia iure exercendi cã portant.facit etiam auth.habita.s̃.ne fil.pro pa.& hoc ꝓ ut est in litera,iuris,sed aliqui habent,iuris, & ita habuit gl. Et sic no.ꝙ de frumento,ꝙ portatur extra ciuitatem causa seminandi,
2 nihil debet solui pro gabella.† Item no. ꝙ licet fiscus non soluit, mercatores tamen ementes a fisco exportantes tenentur soluere.ut ff.eo.l.licitatio.§.fiscus.quod fatetur Bar.in uectigali ordinario,sed in extraordinario dicit non teneri causam habentes a fisco,nec ad superindictum per l.1.de pri.do.augustalis.li.11.Et iõ qui emerunt salinas ceruiæ a camera Romana, si portant salinas per terram ecclesiæ,tenentur soluere in illis uectigalia ordinaria non extraordinaria, vel superindicta ob aliquam necessitatẽ, tũc occurrentẽ,quod intelligo de superindicto post emptionem. ar. j̃.de spon.l.fi.& ff.de inter.act.l.de ætate.§.ex causa.Sal.

LEX VI.

Omnium. Nullus est immunis a solutione vectigaliũ, etiam si super immunitate proferat principis rescriptum,quia præsumitur obreptitium.h.d.

LEX VII.

Ex præstatione. Nomine vectigalis soluitur octaua, a qua null[9] est immunis. h. d. Et no.quod duas partes habet fiscus.tertiam habet ciuitas.ut j̃.e. l.fi.nec huic l.obstat supra eo.l.omnibus.in princ.quia ibi de pœna professionis omissæ,hic,de octauæ solutione, Sal.

LEX VIII.

A legatis. Ambasiatores pro rebus, quas portant nõ sui vsus gratia ad locum,ad quem vadunt, tenentur soluere,non pro his,quas portant de loco, quo reuertuntur. hoc dicit.& no.& hoc nisi sint ambasiatores hostium, vt in gloss.

LEX IX.

Vsurpationem. Licet vectigal hodie per ægyptũ non soluatur, tamen transductio animalium olim prohibita nõ permittitur.h.d.No.quod licet pena adiecta contrafactioni censeatur,prohibitio tamen precedens remanet firma.

LEX X.

a **Vectigalia.** Quælibet ciuitas a vectigalia sibi concessa pro suis curis imponere potest.h.d.& vide quod dicam j̃.tit.1.l.2.Sal.

ADDITIO.

a ¶Quælibet ciuitas.Adde Soc.consi.187.in ci.in controuersia quæ. ver.ius autem exigendi.in 2.par.vbi hoc idem tenet.

LEX XI.

Si quis. Nemini licet vendere sal sine licentia publicanorũ, alias sal & precium cadit in commissum, & publicanis debetur.No.quod omnia emolumenta etiam pœnalia debentur ex l.conductoribus datiorum,licet in loca. nihil sit dictũ, sufficit enim,quod contra non sit actum. quod not. Item rescriptum,quod non valet,nõ excusat,quin pena committat postea.

LEX XII.

Quicquid. Rescripta contra conuentiones, & statuta vectigalium non valent.h.d.

LEX XIII.

Exceptis. Vectigalis soluti duas partes habet fiscus,tertiam ciuitas,vel municipiũ, nisi sit uectigal principi reseruatum.h.d. Not.ex fi. quod ad curam ciuitatis spectat,ut locentur vectigalia,quia interest sua.

¶Noua vectigalia institui non posse. Tit. LXII.

¶Dictum est supra in genere de vectigalibus permissis,& quanta eorum portio debeatur fisco,& quanta ciuitati,verum,quia noua uectigalia per nonnullos conabantur institui, ideo hanc Rubricam annectit.

LEX PRIMA.

NOn quidem. Si expedit alicui ciuitati nouum vectigal imponere,præses debet principi pro licentia obtinenda rescribere. hoc dicit. Not. quod utilitas communis etiam in vectigalibus imponendis est inspicienda.

LEX II.

1 *Vectigal quid sit,vnde dicatur,& a quo institui possit. & nu.seq.*
4 *Vectigalis exigendi ius an possit præscribi,& a quo,& cuius scientia requiratur.& nu.seq.*
7 *Vectigal exigere uolenti,quæ remedia competant.*

1 **Vectigalia.** Sola ciuitatum decreta non sufficiunt ad noua vectigalia instituenda.h.d. † Expone literam vectigalia,ideo sic dicta,quia præstãtur de rebus,quę vehuntur.ut no.super rubrica præced. l. tamen ista habet locum in gabellis,& datijs,non de rebus,quę uehuntur,sed & de alijs,quę intra ciuitates,uel oppida uenduntur etiam si ibi res sint natæ.& hoc pp identitatem rationis, noua.& dicuntur noua, siue de nouo imponantur,siue ultra solitum minuantur, vel augeantur, ut ff.eo.l.vectigalia.in princ.facit.ff.de no.oper.nun.l.1.§. onus. Nec implicat,quod etiam si instituantur sine decreto ciuitatis, non tenet institutio,ẽt si præsidis,uel curatoris,vel curiæ autoritas interuenerit.ut d.l. vectigalia.Decreto.i. ꝓuisione vel statuto ciuitatũ .i. totius concilij, vel ordinis,ꝙ habeat repræsentare totam ciuitatem,iõ nec adunantia generalis posset,quia hoc est principi reser-
2 uatum,ut in l.præce.& d.l.vectigalia.†No.ꝙ institutio vectigalis[a] est de maximo Imperio,qa alius a principe non põt uectigalia instituere.Item no.ꝙ id,ꝙ soli principi reseruatur,a potestate.ciuit. eximitur,ut hic.& j̃.de iu.au.anu.l.1.Item collige generaliter,ꝙ nouitates in ciuitatibus non sunt inducendæ.ut hic.& l.pen.ff.de decre.ab or.facit ẽt si cõis utilitas ciuitatis hoc suadet.ut s̃. eod.l.j. & hoc,ideo quia hoc est principi reseruatum,alias fieri posset. ut
3 ff.de consti.prin.l.in rebus. † Nunc in materia formo aliquas qõ. Prima est si ciuitas superiorem non recognoscit,an tunc vectigal imponere,uel restituere possit,& dic bř. Aut iure non recognoscit,& tunc põt,ut sunt nonnullæ ciuitates in Lombardia,q̃ dicũtur ex pace constantiæ ad eius recognitionem nõ teneri. Verum attende,qa ordo decurionum non posset,nec concilium populi, sed adunantia generalis,q̃ est eis superior debet hoc facere. arg. sumpto ex eo,ꝙ de Imperatore hic dř,quia & adunantia generalis loco Imperatoris hř in ciuitate illa, & hoc nisi ex potestate da ta

ADDITIO.

a †Institutio vectigalis.Tu adde de hoc & de tota mate.vectigalis Bal.in l.3.j̃.de pri.fis.ubi ponit contra se omnes q.quas hic ponit Sal.

ꝯ ꝯcilio ciuitatis ꝯcilium habeat eandẽ ptãtem,q̃ hẽt adunantia gñalis.ut ff.ꝙ ui aut clam l.prohibitæ.§.plane.Aut de facto nõ recognoscit,& tunc de iure non põt, sed de facto seruaret,sicut cætera.Nam posito uno inconuenienti, multa sequunt̃, ut s̃. de rei ven.l.raptas.Et ex his decidit̃ alia q.an Baro aliqs possit in suo territorio.& est dicendũ, ꝙ non, qa superiorẽ, puta regẽ recognoscit. Sed dubitat̃,qd de rege.& dicẽdũ ſm aliquos,ꝙ si non recognoscit Impatorẽ in sui superiorẽ,ut dř de rege Frãciæ,ꝙ tunc pt, ꝙ intellige si iure nõ recognoscit,alias si recognoscit,vel de facto tñ non recognoscit,tunc nõ põt p supradicta. nã ꝙ princeps sibi soli reseruauit,cæteris ademit.ut ff.de le.1.l.apud Iul.§.fin & de cõ. & demon.l.cũ ita.Et dñt qdã regẽ Franciæ de iure subijci Impe-
a ratori.[a]& hoc p tex.s̃.de offi.pfe.p.l.in noie dñi.§. iubemus.in lra Francorũ.& p tex.in ꝓemio ffor ũ.& insti.in rub. ibi Francũ.facit
4 ff.ad l.Rho.de iac.l.deprecatio.†Quęro,an ius exigendi uectigal,
b uel pedagiũ q̃rat̃ ex p̃scri.[b] Et vř, ꝙ non, qa ꝯ ius facit exigendo, vt in l.seq.Et scienter faciens committit furtũ.ut j̃.de fur.l. si abducta.& sic non p̃scribit.ut in auth.ut nulli iud.§.j.& inst. de visu ca.§.furtiue.In ꝯ.vř.ff.eo.l. si publicanus.§.fin.& l.licitatio.§.earũ, ubi p̃scribit̃ libertas nõ soluẽdi.ergo,vt ꝯriorũ eadẽ sit disciplina, p̃scribi pt,& acqri ius exigendi.Gl.in l.minus ꝓprie.ff. de ver.sig. vř tenere,ꝙ nõ possit p̃scribi,nec ꝯsuetudine acqri,nisi iussus principis,& ꝯsuetudo interuenerit.& hoc p l.fi.j̃.e.Sed illa gl. nõ bñ di.qa ubi iussus principis,vel eius ꝯcessio iteruenerit,illa sola sufficit.ut hic, & l.seq.& s̃.e.l.j.ergo ambo non sunt necessaria.Cyn. igit̃ secutus Dyn.dixit,ꝙ non acqrit nisi spacio tãti tpis, cuius initij memoria non existat.& hoc p tex.de pollic.l.Impatores.§.idẽ rescripserũt.in fi.& j̃.de cano.lar.ti.l.fi.in fi.li.10.& ẽt.p c.sup quibusdam.§.pterea.ext.de ver.sig.Itẽ ꝯfirmat̃ rõne,qa tanti tpis cõsuetudo similis est priuilegio.ut ff.de aqua quoti.& æsti.l. hoc iure.§.ductus.aquę.& s̃.de epis.& cle.l.qsqs emersis.imo, & dat priuilegiũ 19.q.vlt.c.seruitiũ.sed priuilegiũ sufficeret,ergo,&c. Itẽ, qa p tanti tpis patientiã princeps vř remisisse ꝓhibitionẽ suã,& ꝓmisisse intelligit̃.ar.ff.lo.l.cũ plures.§.locator horrei.& de exerci. l.j.§.magistrũ.Ad l.fi.j̃.eo.rñ.ꝙ,uel ibi ꝯiuncta resolui dẽt in disiũctã,uel ꝙ uetusta ꝯsuetudo inducit uoluntatẽ principis. vt in rõnibus.s̃.alle.& p ꝯñs exigens ꝯ vetustam ꝯsuetudinẽ dř facere ꝯ principis uoluntatẽ,& isto respectu ambo ista duo ibi copulant̃. Vel tertio ibi non ꝯtingit, ut ꝯcursus utriusq; reqrat̃. Sed ad demonstrandũ,ꝙ sufficit alterũ illorũ interuenisse in q̃rendo ius vectigalis.& quodcũque illorũ factũ fuerit,sufficit,vt in pœnã illius l.incidat.& sic erit ibi ꝯiunctiua casuũ,& ordinis.& p ꝯñs erit ibi casus,ꝙ ex vetusta ꝯsuetudine acqrit̃ ius exigendi vectigal. si tñ postea plus exegerit, q̃ ex vetusta ꝯsuetudine acqsierit, punit̃.& idẽ si non ex uetusta ꝯsuetudine,sed ex principis iussu hoc acqsierit.Et sic stat ꝯclusio Cyn.ꝙ ex ꝯsuetudine, cuius initij memoria non existit,ius vectigalis exigendi acqrit̃.Qđ fatet̃ Barto.uerũ,qñ qs acqrit,vel p̃scribit ius vectigalis pcipiendi in nullius ꝑsona formatũ.i.ꝙ nulli ꝯpetebat,sed si esset iam formatũ, qa alicui nobili ꝯpeteret ex priuilegio,uel ꝯsuetudine, & illud uelim p̃scribere, minus tp̃s reqrit̃ habita dist.possideam titulo,& bo.fi. vel non,ut
5 dixi in usufr.in l.j.& 2.s̃.de serui.†Sed ꝓ p̃dictorũ ꝓfectione q̃ro, ꝯstar,ꝙ in p̃scriptione istorũ iuriũ incorporaliũ reqrit̃ sciẽtia eius ꝯ quem ꝑscribit̃.vt l.2.s̃.de serui.cuius scientia reqrit̃ in p̃scribendo vectigal.& res clara est,qñ de p̃scribendo ius formatũ alteri ꝯpetens tractat̃,illius scientia requirit̃,sed vbi ius vectigalis nulli ꝯpetit,& nouiter mihi q̃rere volo,Repio opi.varias,nã Bar.in d.l.si publicanus. dic. ꝙ sufficit scientia illius iudicis, in cuius territorio vectigal exigit,qa ille est,ad cuius curã ptinet,& cui commissum est,ut in l.seq.Et ex hoc infert̃, ꝙ si nullus p̃ses fuerit in ꝓuincia principis noie,ꝙ ciuitates illius ꝓuinciæ non potuerunt sibi q̃rere ex p̃scri.ius exigendi vectigalia. Et hoc exemplificat in Tuscia,nisi in notitiã principis deuenerit,q hoc passus fieri fuerit. Et est rõ,qa p̃scriptio in istis incorporalib.non ꝓcedit sine quasi possessione,q̃ ꝯstituit̃ p patientiã aduersarij hoc scientis, q̃ hic nõ interuenit.Aliã opi.repio do.Signoroli de Mediolano,q dt simpliciter scientiã Impatoris reqri,q̃ non p̃sumit̃,nisi ꝓbet̃,ut ext.de ꝯsti.c.j.li.6.& ar.l.verius.ff.de ꝓba.& hoc vř verius, qa illius sciẽtia reqrit̃,q hẽt ptãtẽ ꝯcedendi.ut d.l.2.s̃.de serui.hinc est,ꝙ hæc pręscriptio hẽt vim priuilegij.ut s̃.dixi.Sed ptãs hæc ꝯcedendi,& priuilegiandi non ꝯpetit iudicib.nec p̃sidib.ut hic,& l.p̃ce.& ff.eo.l. vectigalia.ergo,&c.Nec ob.l.seq.qa non seqtur, cura ꝯmittit̃ iudici,ne qd illicite exigat̃.ergo iudice dũtaxat sciente, p̃scribo.nã & iudex deberet ꝓhibere, ne inuito dño qs iter faciat, vel plaustra ducat p p̃diũ alienũ,& tñ si iudex hoc pateret,ignorante eo, cuius est p̃diũ,ei ius seruitutis q̃ri non pt,ut l.2.s̃.de serui. Cõclu-
6 do igit̃,ꝙ sola iudicis scientia non sufficit.† Sed dicet qs, an sufficiat Impatorẽ tñ semel sciuisse.Rñ.non,sed reqrit̃ sciẽntia,& patientia tanti tpis,cuius initij memoria non existat, & hoc potissime opat̃ primæua Impatoris ꝯria uolũtas,q̃ est,ꝙ uectigalia noua non instituant̃,ut hic,in qua ꝯtinue dř ꝑsistere,iõ ꝯsentire nõ dř,nisi p tñ tp̃s,cuius initij memoria non existit.Et si ita est, quis ꝓbabit tanti tpis scientiã,& patientiã,non uideo.Putarẽ in practica tutius esse,ꝙ titulus allegaret̃, ad cuius ꝓbationẽ induceret tãti tpis exactio vectigalis.ar.s̃.de pet.hær.l.si filius.& ff.de acq.hę. l.qs in aliena.3.rñ. Vel dicere possum,cũ Impator ꝓhibeat noua vectigalia institui,seqtur,ꝙ antiqtus instituta ꝯfirmat. Sed ꝯstat, ꝙ si alicuius vectigalis,vel pedagij initij memoria non existit,nõ poterit qs dicere illud nouũ esse,cũ non ꝯstat specifice,q̃ fuerint vetusta,& p ꝯñs dẽt obtinere,qa q illud nouũ dicere uolet, debe-
7 bit ꝓbare,ꝙ facere nõ poterit.†Quæro tertio,q̃ remedia ꝯpetant exigere uolenti,si ꝓhibetur?Rñdet Bar.ꝙ ꝯfessoria ad instar ei[9], qui prohibet̃ uti frui,vel cæteris seruituti.uti.Et eꝯ q uult exigentẽ prohibere,poterit negatoriã intentare.Hoc idem tenet Inno. in fi.ext.de sepul.c.certificari.ante finem magnæ glo.posset ẽt qs prohibere exigentem agendo interdicto, ut p uiã publicã ire, & agere liceat,vt no.ĩ Spe.đ cau.po.& ꝓpri.§.qa vero.uer.qd đ col-
8 ligentib.†Quero,qd si ꝓbat̃,quẽ exegisse de certis rebus tpe ad p̃scribendum debito,an de alijs poterit exigere. Dic,ꝙ non,sed de illis tñ,de qbus simul exac.fecit.ar.ff.de iti.actuque pri.l.j.§. si qs hoc interdicto.cũ ibi no.& ex de pręscr.c.auditis.in fi. & ibi p Inno.& ꝓbat̃.ff.e.l.licitatio.§.earũ.& ita tenet Bart. & hęc sufficiãt.

ADDITIONES.

a †Regem Franciæ de iure subijci Imperatori. Ego dixi de hoc in add. ad Bart. post eum in l.si duas.§.grammatici.in lec.Nic.de Neap.in apo.in ver. cum in Francia.ver.no.principem Romanum.ff.de excu.tu.post Bal. in prin.const. C.in apo.in ver.gallia.nu.6.post Iac.Rebuf.in rub.C. de stud. li.vr.rõ. li.11. nu.2.& ver.in apo.in ver.qui sunt exempti.post Pan. in c. per uenerabilem. nu.37.in apo.in ver.Rex Franciæ.de iud. & post Auferri. in repeti. cle.1.de offi.ord.ubi omnino.& no.do.meus Ias.May.in addi.ad Christ.porcum in-sti.de iure na.in gl.in ver.Ro.

b ¶Ex præscr. Vide ad hoc etiam Bal.in l.si plures.de condi.infer.& in l.fi.j̃.e.& in c.1.quæ sint regalia.& gl.in l.domini.j̃.de agri.& censi.lib.12.& per eundem Sal.in l.3.j̃.de nau.fe.contra Bar.in l.si prouincialium.j̃.eo.

LEX III.

Non solent. Vectigal illicitum non debet exigi,& exactum debet restitui.h.d.

LEX IIII.

1 *Vectigal vltra modum a principe datum exigens qua pena feriatur.*

Si prouincialium. Vectigal non dẽt exigi ultra antiquã ꝯsuetudinẽ,uel vltra
1 statutũ a principe sub pœna ꝑpetui exilij.h.d.† Opp. ꝙ tñ pœna sit centũ aureorũ cũ ꝑpetua infamia,ut ff.ad l.Iul. de ambi.l.j.§.itẽ is.Sol. ibi tñ instituit,sed non exercuit,hic uero exercuit plus debito exigendo.Op.ꝙ imo l.Iul.de ui publ.ut ff.ad l.Iul. de ui pub. l.fi.cuius pœna est deportatio,& omnium bonorũ publicatio, ut insti.de pub.iud.§.item lex.Solu.quia ibi instituit nouũ vectigal, & exercuit p uim,in d.l.j.tñ instituit,sed non exercuit, hic uero plus debito exegit, vel exercuit,& non instituit. Et sic sunt casus diuersi.Op.ꝙ imo teneat̃ ad duplũ,ut ff.eo.l.j.in prin. Sol.ibi, qñ agitur ciuiliter ad pœnam applicandam parti, hic & in ll.s̃.alleg. quando accusatur criminaliter ad pœnam applicandam fisco.

¶De commerciis & mercatoribus. Tit. LXIII.

Continua rubricam,ut in glo. Vel sic.dictum est s̃.de uectigalib. & mercatoribus,& negociationibus soluendis,uerum quia quædam specialia,& quædam generalia circa negociatores, & mercatores sunt uidenda, ideo ponitur continuatiue ista rubrica.

LEX PRIMA.

1 *Mercatores benigne,& humane sunt conueniendi.*

NEgociatores. Negociatores principis, & ẽt mercatores debent benigne moneri,ut vectigalia, & debitas p̃stiones
1 soluãt.h.d.†No.ꝙ benigne cum efficacia, & humane cum instantia mercatores sunt conueniendi, ut in glo.Item no.quod debitores prius sunt monendi, ut soluant, quam recurratur ad iudiciariam exactionem. Sal.

LEX II.

Non solum. Cum hostibus populi Romani,uel sacri imperij non licet mercari. h. d. secundũ glo.No.quod subtili ingenio aurum debet a barbaris auferri. Itẽ no.quod non licet mercatoribus aurum portare ad barbaros pro mancipijs uel speciebus emendis.Item no.tex.in fi.

LEX III.

a **Nobiliores.** [a]Potentiores,& nobiliores debẽt se a negociationibus abstinere, ut plebei facilius possint negociari.h.d. Sal.

ADDITIO.

a †Nobiliores. Adde qui dicantur nobiles, & de eorum prærogatiuis, Bart.in l. aut facta.ff.de pœ.& in l.1.ubi dixi in apo.ad ipsum.j̃.de dig.li.12.Cy. in l.ꝓuidendum.s̃.de postu.& d.Boer.in suo.li.consue.biturigum in tit.de cõsue. iur.sta.perso.§.6.in gl.1.

LEX IIII.

1 *Princeps subditos egredientes assignatos limites punire potest.*

Mercatores. Dum Imperator inijsset fœdus cum rege Persarum, statuit.ꝙ extra certa loca hic nominata subiecti Romano imperio non possint mercari a Persis,nec econtra,alias puniuntur ipsi, & iudices, per quorum iuerunt limites.Excipit legatos personarum,qui tempore suæ le-
1 gationis merces duxerunt commutandas.†No.primo, quod potest

a teſt fieri lex uel ſtatutum[a] puniens ſibi ſubditum egredie̅tem ter
minos aſſignatos,licet termini ſint extra territorium. Not.2.q͂d
ambaſiatores finita ambaſiata uagantes, & remeare differentes
non gaudent beneficio ambaſiatoribus conceſſo.

ADDITIO.

a ¶Poteſt fieri l.uel ſtatutum. Adde Soc.conſi.272.inci.non proſequendo.circa prin.in 2.par.vbi hoc idem inducit,& alle.

LEX V.

Ceſſante. Mercatores ad domum principis pertine̅tes debent eſſe quingenti 63. quia a muneribus
perſonalibus ſunt immunes.hoc dicit. Not.quod illi,qui ſunt de
uno corpore,ſunt ſubrogandi in officio,& loco mortui eiuſdem
corporis.

LEX VI.

Si qui. Tranſgredientes ciuitates prohibitas, uel negociationes prohibitas ſuſcipientes cuiuſcunque ſint dignitatis puniuntur pœna exilij, & publicatione bonorum.ꝙ no.

¶De rerum permutatione, & præſcriptione verborum,& in factum act. Tit. LXIIII.

Continua rubricam extra gl.primo dictum eſt in præcedenti tit.
de commu.ſpecierum permiſſa in l.mercatores.ſed quia talis co̅-
mutatio eſt permutatio,ideo generalius de rerum permutatione
ſubijcit. Vel ſecundum glo.dixit de contractibus nominatis, ex
quibus rerum dominia transferuntur, inter quos eſt præcipuus
a contractus permutationis. Contra,quod facit, quia elegans no-
men eſt permutatio,igitur nominatus debet dici. Cui reſpondet
glo.quod permutatio eſt nomen generale conueniens uenditio
ni,locationi,& cuilibet co̅tractui, ubi hincinde aliquid accipitur,
& ideo cum ſpeciale nomen non habeat, ſed ſtet in nomine ſui
generis,non debet nominatus dici,quod no.pro his de marchia,
qui uocantur homo.Et hæc vera,licet aliter etiam dicatur in l.iu
regen.§.j.ff.de pac.per gl.ſecundum Doct.

ADDITIO.

a ¶Contractus permutationis. Et adde, quod permutatio eſt contractus innominatus,in quo locum habet euictio.l.ſi permutationis.& ibi Bal.ſ. de eui. no.in l.1.in prin.ff.de re.permu.& ibi Bar.poſt gl.quare non dicitur contractus nominatus,ex quo habet elegans nomen,de quo etiam per Bar. in l.iuris gen.in prin.ff de pac.& no.in l.1.ff.eo.in 1.col.Sed quid an differat a contractu do,vt des,uide gl.& Bar.in d.l.1.ff.eo.& hic in l.1.ubi concludit, q͂d quando ex utraque parte eſt ſpecies,tu̅c dicitur permutatio,ſi uero ex utraque parte eſſet genus, uel ex altera parte tantum, tunc dicitur contractus innominatus,& per Io.An.in addi.ad Spe.in tit.de re.permu.in addi.quæ incipit,quando inter.

LEX PRIMA.

2 *Conditio ob cauſam in permutatione rei uenalis no̅ datur ob euictionem, ſed quæ & nu.ſeq.*
3 *Permutatio an in re aliena conſiſtat,& in quo ab emptione, & uenditione differat.& nu.4.*

Si cum patruus. Iſta l.ponit duos caſus ſm gl.& ſm Pe.
& Cy.vnu̅ tm̄.Sed Doc. communiter tranſeunt
cum glo.ut primo loquatur,qn̄ res erat expoſita
venalis.ſecundo, qn̄ non erat expoſita. ſecunda
ibi,at ſi.& iſte caſus eſt melior, ut illa aduerſati-
1 ua,at. aduertetur in facto,& in iure,ſm ſui naturam.† Si res pmu
tata,& euicta uenalis fuerat expoſita præſcr.ver. ad intereſſe agit̄
& non condi.ob cau.ad repetendum datum,ſecus ſi uenalis non
fuerat expoſita,quia tunc præſcr.ver.uel co̅d.ob cau.agi po̅t.h.d.
Vel breuius.ſi res permutetur,cum re expoſita uendenda, non
habet locum condi.ob cau.illa euicta.ſecus ſi non erat venalis ex
2 poſita.h.d.Et no.primum caſum,quia non eſt alibi.[a] Not.ſunt in
ſummario,ſed ultra illa no.ꝙ per imprude̅tiam iudicis re euicta,
vel culpa poſſeſſoris,non agitur de euic. ut hic. & l.imprudentia̅.
ff.de euic.Opp.ꝙ tex.male dicat,dum dicit ad exemplum ex em
pto act.quia ex uerbis iſtis colligitur, ꝙ non datur ac. ex empto.
ar.ff.depo.l.ꝙ Nerua.Sed hoc falſum,quin iſte fuit ɔ̄ctus empti,
& venditi,vt probatur ſ.de reſcin.uen.l.precij cauſa.ergo, &c.So
lu.ꝙ ibi precium in venditione fuit appoſitum,& poſtea res in ſo
lutum data circa quantitatem taxatam.hic vero non taxauit qua̅
titatem,ut dicit hic litera,& ſic non fuit emptio. Contra illam ſo
lu.fac.litera iſta in verbo comparauit,ex quo vr̄ colligi,quod hic
fuit emptio.Gl.ſuper verbo,comparauit,huic rn̄.ꝙ aliud eſt eme
b re,& ue̅dere,aliud comparare,[b] quia prima ſunt uerba ſpecialia,
ſed hoc eſt verbum generale, ꝙ comprehendit etiam permuta-
tionem,& alios ɔ̄ctus innominatos.ut ff.de ɔ̄h.emp.l.j.§.pe.& ita
2 tenet ibi gl.& hic,ꝙ no.pro ſignificato huius uerbi.† Quæro mo
do,qua act.agetur in primo caſu huius l.Quidam, ꝙ utili ex em-
pto,ꝙ communiter non tenetur, quia hic precium non interue-
nit,& ſic uenditio non fuit,ut dictum eſt ſ.igitur nec directa nec
utili.Alij dixerunt præſcr.uer.& hoc co̅muniter tenetur.Sed du-
bium eſt,an poſſet,ſi vellet potius repetere data per ɔdi. ob cau.
& gl.hic di.ꝙ non.Sed Pet.ɔ̄,quia ex quo non eſt emptio, & ue̅-
ditio eſt permutatio.igitur ſicut in ſecundo caſu, ita in primo da
bitur condi.ob cau.Sed Doc.communiter tenent gloſ.primo pp
id,ꝙ dic.ad exemplum ex empto ac.ex quo datur intelligi, quod
vbi res erat expoſita uenalis, aliqua ſimilitudo eſt cum emptio-
ne,& in aliquo vr̄ deuiare pmutatione,& ſic iſte caſus participet
in aliquo de utroque.Ideo Bar.dicit,ꝙ actio, quæ competit hic,
eſt utilis p̄ſcr.ver.& non directa.Scd̄o,vt aduerſatiua poſita in 2.
parte,aduertetur in facto,& iure,ex quo nulla copula eſt adiecta,
3 vt l.2.ff.ne quis eum q in ius uoc.non ie.&c.† Tranſeo ad ſecu̅da̅
partem,& quæro,an in re aliena conſiſtat permutatio,& dicit gl.
ꝙ ſic,donec res euincatur,& probat per hunc tex. qui nota̅ter di
cit,præſtitum,& non datum.Cy.vero di.ꝙ de re aliena permutan
da conueniri po̅t.Sed ſi ſimpliciter actum ſit de permutando, no̅
implebitur permutatio,ſi res eſt aliena,ut ff.eo.l.j. & l.fi.ff.de co̅-
di.ob cau.in quibus agitur,anteq̄ euincatur. Sed uide gl.ff. ad l.1.
3 in fi.† Quæro cum gl.fi.in quo differt emptio,& uenditio a pmu
tatione.Rn̄deo,ꝙ in permutatione datur ſpecies,p ſpecie.in em-
ptione datur precium pro re,ꝙ intellige, ſi aliter non obligat ſe
ad dandum rem,quia cum hic eſſet ɔ̄ natura̅ emptio.ut l.empto.
in prin.& §.j.ff.de ac.emp.non eſſet emptio,ſed ɔ̄ctus innomina
4 tus.ita no.glo.ff.de condi.ob cau.l.fi.† Quæro, in quo differt con-
tractus permutat.ab alio contractu innominato. Reſpondeo, ut
in glo.quam omnes tenent. Barth. de Sal.

ADDITIONE.

a ¶Alibi.Dic idem ſecu̅dum Bar.hic & in l.ſi ut proponis. & ibi etiam Bal.ſ.de condi.ob cau.& eam ponderat no.Bar.in l.1.ff.eo.
†Adde Ang.in l.precij.extra de reſcin.uen.ubi allegat ha̅c l.pro ſingulari.ad hoc,quod hic dicitur,prout refert & ſequitur And.Barb.in addi. ad Bal.hic nu.1.uer.2.op.in apo.in uer. quod iſta ſit uera.
b ¶Aliud comparare De hoc uide Bar.& Bal.in d.l.1.de contrah.emp. & in l.ſi quid relictum.in prin.de leg.1.

LEX II.

1 *Permutatio eſt ſimilis uenditioni, & ex ea oritur præſcr.ver.actio.*

a Permutationem. [a] Tria dicit, videlicet, ꝙ pmutatio eſt bonæfid.& re ipſa perficitur,& ſimilis eſt emptioni, & quia eſt bon.fi.ideo actio reſulta̅s
1 ex ea eſt bo.fi.vt inſti.de ac.§.actionum.† Oppo. ꝙ non ſit ſimilis
emptioni,quia uenditio ſolo conſenſu ɔ̄hitur.vt ff.de ɔ̄h.emp.l.j.
& ſ.in eo.tit.l.2.Sed pmutatio re ipſa,ut hic.in princ.& ſic per tra
di.vt j.l.proxi.ff.eo.l.1.ergo,&c.Sol.ꝙ in multis eſt ſimilis, & in
multis diſſimilis,ut in gl.quam no.& ſigna,quia eſt magiſtra, &
inter alia no.ultimam differentiam, quæ eſt, quod in venditione
non transfertur rei dn̄ium,niſi fide habita de precio. ſecus in per
mutatione,& alijs contractibus.Quod an ſit verum, quod ſit ſe-
cus in alijs,dicam j.eo.l.cum precibus.ubi gl.reuocat in dubium.

ADDITIO.

a ¶Permutationem.Adde Bar.hic,& in l.1.in fi.ff.eo.tit.

LEX III.

1 *Conuentio ſimplex de permutando actionem non parit.& nu.ſeq.*
4 *Actio an oriatur ex pacto vel ex rei traditione,ſi res ſequuta ſit.*
5 *Actio quæ oriatur ex contractu permutationis.*
6 *Actio præſcr.verb.in quibus caſibus locum habeat.*
7 *Contractus innominati qualiter cognoſcantur.*
8 *Actio præſcr.uerb.unde nomen ſumpſit.*
9 *Actio in factum quotuplex ſit.*

Ex placito. Pactum permutationis nudum a rei interuentu non producit act. niſi interuenerit
1 ſtipulatio.h.d.† No.ꝙ conuentio ſimplex de permutando no̅ pa-
rit actionem,quia nuda.Item no.ꝙ rei interuentu ueſtitur, ut hic
a ſenſu ɔ̄rio.& j.eo.l.reb.& ſ.l.proxi.& hoc non eſt tm̄ in pmuta
tione,ſed e̅t in quolibet ɔ̄ctu innominato.ut ff.de præſcr.ver.l.na
turalis.§.1.& 2. Ite̅ no.ex illa dictione,ex placito,ꝙ re tradita no̅
agitur ex traditione,ſed ex priori conuentione per traditionem
veſtita.& hoc probat illa dictio,ex,q̄ ca̅m pxima̅ notat.vt ſ.ſi ſer.
exte.l.1.Et ex hoc habes tertio, ꝙ ubi aliquid venit ad implemen
tum alterius,agit̄ ex implemento,non ex implente, concord.l.ſi
ſtipulatus.& l.cum.n.ff.de no.Item no.ꝙ ſtipulatio eſt de ſe effi-
cax ad agendum.Item no.ꝙ non po̅t pactum nudum, po̅t ſtipula
2 tio.† Opp.ꝙ ex ſolo placito naſcatur actio,quia pmutatio ſimilis
eſt emptioni,ut l.præc.& ſ.com.vtri.iu.l.j.quę ſolo co̅ſenſu actio
nem producit,ut ff.de ɔ̄h.empt.l.1.Sol. ꝙ quo ad quædam eſt ſi-
milis,non quo ad hoc,ut plenius no.gl.in l.p̄ce.Opp.ꝙ traditione
ſecuta non agitur ex priori conuen.ſed ex traditione. unde ſi co̅-
ueni mutuare,& poſtea numero,ex numeratione, non ex priori
conuentione naſcitur actio.ar.ff.ſi cer.pet.l.ꝙ ſi ab initio. Sol. q͂d
ibi in ɔ̄ctu,qui re ɔ̄hitur,& ſic in quo res ipſa deſignat ad qd obli
gatio ɔ̄hat̄.hic in ɔ̄ctu,qui rei interuentu no̅ deſignat ad qd obli
gatio contrahat̄,ſed conuentio p̄cedens,& io̅ ex ipſa conuentio-
3 ne impleta agitur,ut hic.† Op.3.ad idem.qa qn̄ inutile ɔfirmatur
ab utili,agitor ex ɔfirmante,& non ex ɔfirmato.inſti. qui.mo.te.
infir.§.poſteriore.& ff.ad Treb.l.ſi qs priore.Sol.q͂d hic rei tradi-
tio p ſe utilis non eſſet abſq; prima ca̅,ad q̄ implenda̅, & pficien
da̅ tendit:Ibi ca̅ ɔfirmans eſt de ſe utilis. Vel hic ca̅ ɔfirmans ten
4 dit ad ualidandu̅ primu̅ factu̅,in ɔ̄.effectum eius tm̄. † Venio ad
gl.& reuoco in dubiu̅ in caſu nr̄o, an reſecuta oriat̄ actio ex pa-
cto,uel ex rei traditio.& dicit gl.q͂d ex pacto,qa & ueru̅ e̅t, qa ca
ſus eſt hic in uerbo,ex placito,vt ſ.dixi.Inducit e̅t gl.ff. de pac.l.iu
riſgen.§.ſed ſi in aliu̅.in prin.pbat e̅t gl.p multa exe̅pla, q̄ exami-
narę longu̅ foret.& e̅t ma̅m nr̄am non attingunt,io̅ ea omitto.Et
confirmatur

confirmatur ex regula,q̄ ſe habet, ut quoties vnum uenit ad im-
plementum alterius,agitur ex impleto, & non ex implente. vt l.
ſi ita ſtipulatus,in fi.& l.ſe.ff.de no. Quæro 2. ſi ab una parte im-
pletur,an hoc implementum ſufficit,ut alteri non imple̅ti detur
actio.Glo.dicit,ꝙ hæc q.vr̄ fatua,quia ex quo ſibi eſt impletum,
non ſupereſt ad quid agere poſſit.Poteſt dici,ꝙ uult agere, quia
res eſt euicta.Vel dic,quia res ſibi tradita eſt vitioſa,vel morbo-
ſa,ita ꝙ intereſt ſua,vt ff.eo.l.j.& ff.de ædil.edic.l.ſciendum.§.pe.
& ſic q.non eſt fatua.tn̄ ad illam reſpon.ſecundum Io.& Doc.ꝙ
agere non po̅t,quia ſoli implenti competit actio, & licet glo.alle
get.l.ſi cer.annis.ſ.de pac.quia tn̄ illi poteſt reſponderi, ꝙ ibi co̅-
uentio non eſt ultro citroque obligatoria,ideo dic, ꝙ melius fa-
cit l.ſi pecuniam.in princ.ff.de condi.ob cau.vbi qui dedit, poteſt
penitere.Quæro 3.cum glo.ſeq.qn̄o fuit hæc ſtipulatio interpoſi
ta.Et dic primo,ꝙ interuenit pactum nudum, & poſtea ſtipula-
tio.Alij dicunt ab extra.ꝙ non eſt neceſſe, vt dicamus pactu̅ nu-
dum interueniſſe.ſed ſolam ſtipulationem interceſſiſſe. Sed utra
que bona,licet iuxta intellectum gl.habeamus aliqua videre.Pri
mo,ſi pactum fuit incontinenti ante ſtipulat.adiectum, an veſtia
tur per ſtipulationem,ita ꝙ ex eo uelut ueſtito cohære̅tia ɔ̄ctus
agi poſſit.Et vr̄,ꝙ ſic,vt ſ.de ædi.actio.l.ſi apud.2.reſpo̅.& quod
no.in l.in bo.fi.ſ.de pac.& ita gl.firmat in poſitione caſus,q̄ facit i̅
l.petens.ſ.de pac.& ita teneo,licet Iac.de Ra. dixerit co̅tra. ut ibi
plene dixi,quod omnino uide.Vbi autem pactum no̅ fuiſſet iux-
ta ſtipulationem appoſitum,tunc clarum eſt,ꝙ ex eo agi non po
teſt,quia remanet nudum.Sed tunc inſurgit ſecundum dubium,
ſi poſtea alter rem tradit,an conuentio,quæ remanſit nuda,quia
non cohæſit ſtipulationi,dicatur tunc impleri,ita ꝙ ex ea agi poſ
ſit,& ſic impleatur ſtipulatio,& pactum.Et vr̄,ꝙ ſic,quia res ipſa
5 eſt utriuſque cauſa.In contra.facit l.cum precibus.j.eo.tit. † Quę
ro 4.qn̄ ex contractu permutationis oritur actio, quæ ſit illa.di-
cit gl.Aut ſtipulatio non interceſſit,& tunc act.pręſcr.uer.ciuilis,
vt ff.de pac. l.iuriſgen.§.1.& j.e.l.2. Vel in factum, quæ idem eſt
cum præſcr.ver.vt ff.eo.l.1.& 2.ſimul iunctis.& hoc intelligo, ut
impleantur conuenta. Sed ad repetendum data diſtingue, Aut
erat res expoſita venalis, vel non,ut ſ.eo.l.j. Aut ſtipulatio inter-
uenit,& tunc ſi ſola,ex ea ſola agitur,ſinautem etiam pactum in
terceſſit,dic aut nudum aut ueſtitum cohærentia ſtipulationis,
6 vt ſ.dixi.† Quæro 5.& generaliter in quibus caſib.locum habeat
a ac.præſcr.ver.[a] Et reſpon.gl.ꝙ in multis, & primo in pactis incon-
tinenti appoſitis,ut l.2.ſ.de pac.inter emp.& uen.Sed hic atte̅de,
quia Vltramon.dixerunt,ꝙ illa non eſt diuerſa ſpecies ab ea,quę
competit ex contractu innominato,io̅ in d.l.2. dicunt compete-
re ex quodam contractu innominato reſultante ex relatione ha
bita contractus ad pactum.Sed ipſi male dicunt, ut dixi in l. pe-
tens.& in l.in bo.fi.ſ.de pac.& ibi eſt caſus co̅tra eos.Nam ibi ex
b pacto veſtito[b] cohærentia contractus naſcitur, propterea ueſti-
mentum cohærentię,quid operaretur, ſi ex pacto uelut veſtito,
vt ex cæteris non ageretur,propterea in caſu l.frumenti.ſ.de uſu.
& l.etiam.ff.de uſu.ex pacto incontinenti appoſito datur act. &
tn̄ ibi non poteſt reſultare aliquis contractus innominatus,ſi po̅-
namus ſtipulationem de mutuo reddendo interueniſſe, quia tu̅c
ſtipulatio de reddendo & pactum de uſuris præſtandis ſunt am-
bo pro vno.& hæc fuit ratio Bar.& ſic glo.eſt bona.Secundo di-
cit glo.ꝙ præſcr.uer.habet locum,vbi dubitatur de nomine con-
tractus.ff.de præſcr.ver.l.1.2.& 3.& de extr.ac.l.1.& in hoc bene.
Tertio locum habet in tribus contractibus innominatis.ſ.do, ut
des,ſub quo eſt permutatio,& in facio,ut facias,& i̅ do,ut facias,
vt ff.de præſcrip.ver.l.naturalis.§.1.& 2.Sed in quarto.ſ.facio, ut
des,locum non habet,ſed de dolo datur,ut d.l.naturalis.§.ꝙ ſi fa-
ciam.Et hic reſtringit gl.ad caſum,qn̄ ex facto non adeſt aduerſa
rio,alias ſi ex facto ei adeſſet,daretur act.præſcr.ver.l.ſolent.ff.de
præſcri.ver.& l.cum mota.ſ.de tranſac.Nec obſt.d.gl.quod in fa-
cio,ut facias.datur præſcr.uer.etiam ſi ex facto,puta manumiſſio
nis nihil adeſt aduerſario,ut d.l.naturalis.ad fi. quia ibi eſt illa ra-
tio.ſ.quia hincinde eſt obligatio facti.& ſic ſi alter non faciat, co̅
demnabitur ad intereſſe, vt l.ſi quis ab alio.§.fi.ff. de re iu. Sed p
Deo hic aduerte,quia iſta ratio nihil vr̄ valere,quia ſi hæc eſt ro̅,
quia poteſt agere ad intereſſe,ſequitur,quod i̅ facio,vt des,ſi po-
nas non plus nec minus intereſſe,quam ut des ut co̅ueniſti debet
poſſe agi præſcr.ver.propterea cum in obligationibus facti ſucce
dat obligatio ad intereſſe,ut l.ſtipulationes no̅ diuiduntur.§.Cel
ſus.ff.de ver.obl.perinde eſt,acſi co̅ueniſſet manumittere ſeruu̅.
vt ſi tu non manumitteres,ut tu conueniſti,intereſſe dares, & ſic
vr̄ reſolui in conuentionem facio,ut des.Præterea,ꝙ operatur in
duobus reſpectu duorum, debet operari in uno reſpectu unius.
ar.l.quæ de tota.ff.de rei uen.& l.qui ſcit.ff.de uſu. Sed ubi hinc-
inde eſt facio,ut facias.dat̄ p̄ſcrip.ver.ex parte utriuſque,ergo ubi
ex parte unius tm̄ eſt facio,ut des, debet dari ac.præſcr.ver.Horu̅
forte timore alij gloſſatores antiqui reddere voluerunt alias ra-
tiones,quas glo.omnes reprob.in d.§.ſi faciam.Vnde quidam di
xerunt,quæ ſit ratio,ſoluat apollo.Sed vnum non omitto,quia vl
tramon.dixerunt,quod in facio,ut des.non tantum datur ac.prę
ſcri.ver.qn̄ adeſt aduerſario,ut d.l.cum mota.& d.l.ſolent.ſed e̅t,
quando alteri adeſt de uoluntate illius, quia tunc illi uidetur ad-
eſſe,& ideo ſi conueni manumittere,ut tu des, & ego manumi-
ſi,quia ex manumiſſione mea adeſt illi ſeruo libertas, dicendum
eſt dari præſcr.ver.act. Non ob.l.cum proponas.ſ. de dolo.qa ibi
non uolebat agere ad implendum conuenta ſecundum eos, ut
ibi dixi.vbi autem nec contrahenti, nec alteri de eius uoluntate
ex tali facto adeſſet,ut in hoc exemplo: Conueni ire ad certu̅ lo-
cum,ut tu dares,&c.tunc, quia ex tali facto itinerationis nemini
adeſt,datur de dolo,& ita intelligunt d.§.quod ſi faciam. & ratio
nem diuerſitatis aſſignant,quia ac.præſcr.uer. datur ex æquitate.
ff.de præſcri.uerb.l.quoties.Sed æquitas non dictat, quod qua̅do
ex facto meo nec tibi nec alij de uoluntate tua adeſt, hanc actio.
dari ad implendum conuenta.ergo, &c. Sed quia tu me decepi-
ſti,datur de dolo ad intereſſe meu̅.Et hoc mihi placet. Vnde ſic
concludo,ꝙ non eſt differentia inter facio,ut facias, & facio, ut
des,ſed eſt differentia inter facta,quæ dicuntur facta,quia aut ex
eo adeſt aduerſario,uel alteri,in cuius perſonam factum eſt im-
pletum,& tunc detur præſcr.uer.ut d.l.naturales.in princ. co̅iun-
cto fine.ubi ſoluitur.q.in prin.formata. Aut ex eo non adeſt ad-
uerſario,nec alteri de eius uoluntate, & tu̅c ſolum de dolo ad in
tereſſe.ut d.§.quod ſi faciam.quia tunc æquitas no̅ ſuadet imple-
ri conuenta,ideo præſcr.uerb.quæ datur ad implendum, non im
7 pedit.Nec prædictis ob.l.cum proponas.ſ.de dolo.ut ibi.† Nunc
ad declarationem prædictorum eſſet uidendum, qualiter cogno
ſcantur iſti contractus innominati. i. an ex conuentione, & eius
ordine,ut tenuerunt glo.an ex implemento,ut tenuerunt Vltra-
mon.an ex uarietate perſonarum,& eius, ad quod quilibet coru̅
tenetur,ut ſi co̅ueni dare,ut faceres ex parte mei,ſic do, ut facias
ex parte tui,ſic facio,ut des,ut tenuit Bar.Sed quia de his plene di
xi in l.cum mota.ſ.de tranſa.ideo remitto ad ea,quę ibi dixi.Nu̅c
uideamus de ac.in factum,in quibus caſibus locum habet, & gl.
reſpondet,quod in multis,& primo ubicunque præſcr.uer.com-
petit ibi,& in factum ciuilis.ut ff.eo.l.j.in fi.& l.ſeq. & dixit glo ſ.
8 quod ambæ ſunt eædem.† Sed hic quæro,quare hæc act. eſt nun
cupata præſcr uer.dicit Cy.quod ideo ſic eſt nominata,quia cum
agentes in iudicio dubitarent de nomine contractus, nec ſcirent
illud dicere,iudex mandabat uerba, quæ interuenerunt ſcriben-
da eſſe,& eis præſcriptis.i.ante oculos ſcriptis,cum ex eis no̅ col-
ligeretur aliquem ſpecialem contractum interueniſſe,ex illis ver
bis ſic præſcriptis,dicta eſt actio præſcr.verb.quæ idem eſt,quod
actio in factum ciuilis,quod ſatis eſt colorate dictum. Secundo
dicit glo.quod eſt actio in factum ſubſidiaria.l.Aquiliæ.ut inſtit.
ad l.Aquil.in fi.& ff.ad l.Aquil.l.item mela.in princ. & §.item. &
§.cum eo.in fi.& §.legis.in fi.& l.de pecorib.ſ. ad l. Aquil. Tertio
ex quolibet prætoris edicto,uel etiam interdicto.ut inſt.de inter.
§ fi.& ff.de eo,per quem fac.er.l.fi.in princ.& ff.nau.cau. ſtabul.l.
idem.§.ex hoc edicto. Quarto ubicunque ſuadet æquitas actio-
nem dari,ſiue ex contractu,uel quaſi,ſiue ex maleficio,uel qua-
ſi,& hæc uocatur actio in factum generalis,de qua in l.j.ff.de ac.
& obl.quæ ex varijs articulis naſcitur,ut patet,ſ.de ſac.ſan.eccle.l.
ſancimus.& ff.de reli.& ſump.fune.& ita dic.glo.ſed ultima non
declarat,qualiter cognitionem prædictorum habeamus. Cy.au-
9 tem multas circumuolutiones facit, & multum prolixas.† Ego
dico,quod actio in factum eſt duplex,quia alia ciuilis, alia pręto
ria.Ciuilis eſt duplex.alia ciuilis ſpecialis.alia generalis.Specialis,
quæ idem eſt,quod præſcri.verb.& habet locum vbi præſcr. uer.
habet locum,ut ff.de præſcr.uerb.l.1.& 2. Generalis habet locu̅
in varijs articulis,in quibus non eſt cautum act.dari, ſed æquitas
iuris ciuilis ſuadet act.dari.l.1.ff.de act.& obl.& l.quoti.ff.eo.Præ
toria eſt duplex,quia alia procedit ex materia,& mera diſpoſitio
ne iuris prætorij origine, & inuentione a nullo iure ciuili prius
præuiſa,& hæc ex quolibet edicto prætoris competit, & ſimili-
ter ex eius interdictis.nam diſpoſitiones edictoru̅, & interdicto-
rum a prætore traxerunt originem, nulla habita conſideratione
ad antiquum ius ciuile ex eo, quia de illa materia nihil diſpone-
bat ius ciuile.Alia uero procedit ex diſpoſitione etiam pretoria,
ſed ſuper materia præuiſa a iure ciuili,ſed non plene,quia non in
illo caſu,in quo ius ciuile prouidit,ſed in alio omiſſo, i̅ quo ęquu̅
uiſum fuit prætori ac.dari.& hæc uocatur actio in factum ſubſi-
diaria duplici reſpectu. Vno, quia in illo caſu alia non competit.
alio,quia coadiuuat,& ſubſidium præbet iuri ciuili, ut eſt uidere
in ac.l.Aquiliæ.quæ locum habet pro damno dato de corpore in
corpus,ſed non erat prouiſum de damno dato de no̅ corpore in
non corpus.Ideo prætor prouidit,& dedit in factum.ut inſtit. ad
l.Aquil.§.cæterum.Et idem,quando de corpore in non corpus.
vt ff.in præalle.tit.l.qui ſeruandarum.§.ſed & ſic calicem. & dixi
c in l.de pecoribus.ſ.ad l.Aquil. Nunc reſtaret videre,[c] quæ diffe-
rentia eſt inter condictionem ex l.& ac.in factum. ſiue æqualiter
cognoſcatur,an debet agi una uel alia, & de hoc remitto ad ea,
quæ dixi ſecundum Iaco.But.ſ.de condi.ex l.1. & ibi etiam uide
de iudicis officio.

ADDITIONES.

a ¶Ac.præſcr.ver. De hac actione uide per Spe.de empt.& uen.§. uidendum eſt per totum.in prin.& de rerum permu.§.dicendum.in princ. & in §. porro. & in quibus caſibus competat uide gl.& Bar.in rub.ff.de præſcr.uer.
b ¶Ex pacto ueſtito.Quando autem act.præſc.uer. datur ex pacto.veſtito. uide per d.Soc.conſi.253.inci.in cauſa domini Io.verſ.4.eadem concl.in 2.parte.
c Nunc reſtaret videre.Tu uide de hoc quæſito ultra ea,quæ no.hic Bal. nu.14. uer.7.quæritur.quod no.Bar.in l.j.in 3.q.princ.ff.de cond.ex l.

LEX

LEX IIII.

1 *Pactum de permutando personam afficere debet.*
2 *Dominium rei meæ, an transferam in te ex causa permutationis eam tibi tra dens, fide non habita de tua.*

Cum precibus. Duo dubia soluit, primum an con
tra emptorem agere possit. secun
dum, an contra venditorem, permutareque secum debentem. se
cunda ibi, secũdum. Et illa subdiuiditur in duas vt in litera patet.
Si res ex causa permutationis tradita alteri vendat̃, nec recipiens
implet conuenta, contra emptorem nulla actio competit, sed cõ
tra eum, qui recipit, ut impleat cõuenta, vel ut restituat data. h.d.
1 †No. quod pactum de permutando non afficit rem, sed personã.
No. quod personalis actio nõ sequitur singularem successorem.
Item no. quod ac. præscr. verb. non habet locum, ubi stipulatio in
tercessit. Quærit glo. an qui impleuit ex sua parte possit præcise
a compellere aduersarium ad implendum, ᵃan vero ille liberet̃ pre
stando interesse, & arguit, quod sic præcise per hanc l. & j̃. eo. l. fi.
Contrarium determinat glo. & nihil allegat, sed pro hoc facit. ff.
eo. l. naturalis. §. 1. & s̃. eo. l. 1. ubi condemnatur ad interesse. Non
ob. hæc l. & j̃. eo. l. fi. quia di. gl. licet non clare, quod hæc actio ad
implendum conuenta, vel ad soluendum interesse est præcisa, &
sic ad aliquid, sed non ad unum tantum, sic & alias instit. de don.
§. 2. Sed Pet. contra. quia dare est in obligatione etiam non uesti-
ta rei interuentu, & sic efficaci, & sic præcise debet compelli ad
dandum, ut ff. de ver. obl. l. vbi autem non apparet. §. fi. & l. si ser-
uum. §. fi. cum nõ refert aliquid a princi. esse tale, uel ex postfacto
redire ad tale. ar. ff. de condi. sine cau. l. si fullo. in fi. & l. nihil. Do-
cto. vero communiter stant cum glo. ista & alia. j̃. de sen. quæ pro
eo. l. 1. quæ prædictis respon. quod aliud in contractibus nomina-
tis, aliud in innominatis, qui debiliores sunt, & non tantæ poten-
tiæ, ut sunt nominati, & ita etiam tenuit Dy. in l. stipulationes nõ
diui. ff. de uerbo. obli. & idem ibi tenet Bar. in 11. opp. licet male
declaret. Ideo attende, quod debiliores sunt a princip. ideo ex eis
non datur actio. Item postea rei interuẽtu secuto, quia actio, quæ
datur non est præcisa, & necessario inducta ei, qui impleuit, quia
potest pœnitere, & repetere data, ut l. 3. circa prin. & l. si pecuniã.
ff. de condi. ob cau. Et ideo quia implementum non necessitat
omnino implentem, ut acquiescat, de eis non iudicatur, ut de no
minatis, & sic non obst. ratio Pet. concludo igitur, quod soluẽdo
interesse liberatur, ut s̃. eo. l. 1. & d. l. naturalis. §. j. in quibus casus
2 pro glo. †Quæro, si ex causa permutationis rem meam tradidi nõ
habita fide de tua, an transferam dominium. gl. ar. quod non, ar.
rei venditæ, & traditæ non habita fide de precio. ut insti. de re di.
§. uenditę. Alij dixerunt contra. dicentes aliud in uẽditione aliud
in permutatione. Et hanc sententiam firmauit gl. s̃. eo. l. 2. in fin. &
idem uidetur sentire in l. traditionibus. in glo. 1. s̃. de pac. Sed qđ
idem sit in ea, quod in uenditione tenet alia glo. s̃. de dolo. l. cum
proponas. in glo. pe. imo & alibi dicit idem esse in locatione, ut
no. in l si seruus. §. locaui. ff. de fur. hanc partem tenet hic Petr. &
Cy. propter identitatem rationis, & similiter Bart. Sed in contra-
rium facit, vt ratio non sit eadem, quia in permutatione, & in alio
contractu innominato traditio fit ad obligationem perficiendã,
& actionem inducendam, quam percipere, & inducere non po-
test, nisi dominio translato. vt s̃. eo. l. ex placito. & j̃. eo. l. reb. & ff.
eodem, l. prima, in fin. igitur qui tradidit in dubio dominium trãs
ferre voluit. Sed in uenditione obligatio est perfecta, & actio iã
nata. vnde traditio fit, vt alter soluat, & sic tradens nõ videtur vel
le transferre, nisi solutione facta, vel aliter fide habita de ea. In
casu igitur certi, uidetur idem, sed in dubio uidetur diuersum.
Cogitabis, & uide, quod in venditione dixi in l. in ciuile supra,
de rei vendi.

ADDITIO.

a †Ad implendum. Adde ultra ea, quæ no. Bal. s̃. l. proxi. nu. 27. ver. 21. quæro eũ dem in l. cum proponas. s̃. de dolo. ubi etiam per Bar.

LEX V.

Quoniam. Qui impleuit permutationem, potest age
re contra non implentem præscr. ver. ut im
pleat vel ex condi. ob cau. ut data restituat. hoc dicit. Quęritur, an
possit agi alternatiue, ut impleat conuenta, vel restituat, puto, qđ
sic, & ad hoc potest etiam adaptari litera ista. Vlterius expone li-
a teram ibi, hac conditione, ᵃid est modo, non enim conditio, sed
modus est in permutatione.

ADDITIO.

a †Hac conditione. Id est modo, non enim facit conditionem, sed modum, ut no. Bal. in l. cum res, j̃. de don. cum concor.

LEX VI.

1 *Actio præscr. verb. ciuilis est ex incerto contractu oriens. & nu. 2.*

Rebus. Re tradita, ut impleantur conuenta pręscri. ver. ac.
1 competit. †No. quod hęc ac. pręscri. uer. est ciuilis,
sic & in factum, quę est idem cum illa, ut ff. eo. l. 1. in fi. de qua di-
xi plenius. s̃. eo. l. ex placito. in q. pe. Oppo. de l. si tibi. ff. de pac. ubi
obligatio non contrahitur ultra id, quod datur. Sol. ibi in obliga-
tione, quæ re contrahitur, & sic quę designat ad quid obligatio
contrahatur, hic in ea, quę rei interuentu contrahitur, & sic non
designat ad quid obligatio contrahitur, sed conuentio pręcedẽs,
2 vt s̃. eo. l. ex placito. †Quero, quare appellatur incerta. respondet
glo. quia continet interesse. Quod nihil est, quia interesse est cer-
tum, ideo pro eo competit certi condictio. ut ff. si cer. peta. l. certi
condictio. in princ. Dic ergo, quod ideo incerta dicitur, quia ex in
certo contractu competit, ut ff. eo. l. s̃. Quęro quare dicitur ciuilis,
respon. quia ex ęquitate ciuili datur, ut in glo.

LEX VII.

Emptionem. Emptio nõ est sine precio, ideo si fru-
mentum datur pro oleo, est permuta-
tio. hoc dicit. No. quod ubi intercessit stipulatio dati ob causam,
cessat repetitio, & condi. ob causam.

LEX VIII.

1 *Actio præscr. ver. datur ex pacto in rei traditione apposito.*

1 Ea lege. †Ex pacto in traditione rei apposito tanquã ue-
stito agitur pręscr. uer. ut conuenta impleantur.
h. d. No. quod rei traditio potest sequi pactum, & tunc non dubi-
tatur, quod rei interuentu pactum vestitur. Item in ipsa traditio-
ne potest fieri pactum, nulla alia conuentione pręcedente, & ad
huc pactum vestitur, & ita potest loqui etiam l. ista s̃. de pac. l. le-
gem, q̃ tunc quo vestimento uestiatur dixerũt Vltramon. quod
non rei interuentu, quia tale vestimẽtum habet locum demum
re tradita ex interuallo post placitum. ut s̃. eo. l. ex placito. Ideo di
xerunt vestiri cohęrentia traditionis, & ita dicebat etiam Iac. Bu.
Sed istud vestimentum glossatoribus antiquis fuit incognitum,
& ideo quia vtroque casu, id est siue conuentio p̃cedat, siue non,
contractus est innominatus. Dicendum est tantum uestiri rei in-
teruentu, ut plenius dixi in d. l. legem. Opp. quod ad repetendum
nulla competit actio. ut per ff. de don. l. 2. §. fi. & ff. de do. cau. mo.
l. sed si mors. §. fi. Sol. ibi alias erat daturus, & sic ibi causa est im-
pulsiua, hic nõ erat alias daturus, & sic causa est hic finalis. In du
bio autem, an præsumatur finalis, uel impulsiua dic, ut plene dixi
in l. generaliter. la 2. s̃. de episc. & cler.

¶De locato & conducto. Tit. LXV.

Continua rubricam, ut in gl. quia locatio similis est emptioni, ut
ff. eo. l. 2. ideo de ea sequitur. Vel dictum est s̃. tam de contractib.
nominatis, quam innominatis habilibus ad translationem domi
nij, restat uidere de his, ex quibus non transfertur, ut est locatio.
ff. eo. l. non solent. secundum Cy.

LEX PRIMA.

1 *Locator horrei non tenetur de casu fortuito, uel uiolento, sed bene de culpa præsumpta. & nu. seq.*

DOminus. Locator horreorum tenẽs cu
stodiam eorum de casu fortui
to non tenetur, sed de culpa, quę pręsumitur re-
1 bus peremptis illęsis horreis. h. d. †Not. quod lo-
cator non tenetur de facili casu, concor. ff. e. l. do
minus. & alię concor. sunt in glo. Item no. quod
vis maior, & fractura latronum sunt casus fortuiti. Item secundũ
glo. no. q̃ non videtur sine culpa, qui res alienas amisit, & suas sal
uas habet, ut hic. & ff. com. l. si ut certo. §. cum uero. fac. ff. depo. l.
quod Nerua. Item no. quod locator horreorũ potest habere cla-
ues, & custodiam eorum. Item no. q̃ pręsumptio rerum amissarũ
2 est c̃ custodem. ut hic. & j̃. eo. l. 4. †Opp. q̃ hæc litera non tantum
duos casus fortuitos debuit excipere, sed etiam omnes alios. ut
ff. eo. l. ex conducto. §. 1. & l. proinde. & s̃. de pig. ac. l. quæ fortui-
tis. cum si. Sol. confitendo, ideo glo. 2. subaudit & alijs similibus.
arg. ad hoc de vi & vi ar. l. 1. §. quod uulgo. & de fal. l. si quis obre-
pserit. Opp. 2. q̃ licet interuenerit fractura latronum, saltem ad ex
a hibendos custodes ᵃlocator teneatur. ut j̃. eo. l. ex diui. glo. fatetur
contrarium, q̃ intellige si custodes habebat, alias si solum se ipsũ
exhibet, cuius opi. statum & conditionem iudex considerare de
bet. Vel dic hic fracturam factam fuisse a latronibus constabat.
3 Ibi a quo facta fuerit, non apparebat. †Opp. 3. q̃ cessante casu for
tuito, iste depositarius non tenetur, nisi de dolo, & lata culpa, ut
ff. depo. l. q̃ Nerua. Sol. q̃ ibi in deposito proprie sumpto, quo ca
su tenetur solum de dolo, & lata culpa pręterq̃ in casibus. ff. depo
si. l. j. §. j. Nos in deposito improprio, quod idem est, q̃ repositum.
nam locat quis horreum, in quo reponitur, & claues, & custodiã
retinet, & pro his certam recipit mercedem, ut l. qui mercedem.
ff. e. & hoc vult vna gl. hic posita, & ideo tenetur ultra dolum, &
latam culpam, quia ẽt de leui culpa, qa c̃ctus vtriusque gr̃a est ce
lebratus, ut ff. com. l. si ut certo. §. nunc uidẽdũ. Sed an teneat̃ de
leuissima, dubitat̃. & gl. ff. e. l. dñs horreorũ. in prin. dt, q̃ si custo-
diã repromisit, tenet̃ ẽt de culpa leuissima ut hic, ut re p̃missio ali
qd opet̃. ar. l. si qñ. ff. de le. j. & hoc p d. l. dñs. & p l. ex diui. j̃. e. & ita
tenet

ADDITIO.

a †Ad exhibendos custodes. Adde Bart. in l. fi. ff. de quæstio. & Ioan. de Imo, consilio 37. in fin.

tenet hic Cy. & Bar. ĩ d. l. dñs. imo plᵘˢ dicit ibi Bar. q̃ ex quo mer
cedẽ recipit, & custodiã retinet, qđ non est de regulari natura c̃-
ctus loca. ipse custodiã vr̃ repromittere, & sic tenet̃ ẽt de leuissi-
ma culpa, vt ff. eo. l. qui mercedem ad instar nautæ, & cauponis, q
saluũ fore recipiunt, vt ff. nau cau. sta. l. 2. §. ex hoc ædicto, & pro
4 hoc ẽt facit. l. ista, quæ tm̃ casum fortuitum excipit, qđ no. † Quæ
ro, quid si periculum casus fortuiti recepit in se, dic, quod tunc te
5 netur, distinguendo tñ, vt dixi. s̃. commo. l. j. † Quæro, quid si lo-
cator horreorum tradidit claues conductori. dicit glo. in d. l. dñs,
q̃ se liberat a custodia, vt l. clauibᵘˢ. ff. de c̃hen. emp. q̃ intellige. i.
ab his, ad quæ pp custodiam teneretur, non ab aliis. Et idem di-
cit gl. si conductor custodẽ apposuit, qđ intellige a prin. vt ff. com
6 mo. l. si vt certo. §. pe. † Quæro, an sit sufficiẽs probatio, vt locator
c̃dẽnet̃, postquam res suæ saluæ sunt, videtur, q̃ sic, vt hic. Tamẽ
doc. dicũt, q̃ præsumptio est minor quandoque, qñq; maior: nã
si res locatoris erant grauioris ponderis, vt est ferrũ, & plumbũ,
ita q̃ faciliter non potuissent exportari, tunc minor est c̃ eum p̃-
sumptio, & leuis, ita quod non est sufficiens. Idẽ si res conducto-
ris fuissent leuiores, & maioris utilitatis, & ita transit Cy. & do.

LEX II.

1 *Vsuræ petuntur, si merces pro operis non detur.*

Aduersus. In locato ueniunt vsuræ ex mora. h. d. Vel
sic. † Si faber locat operationes, vt ædificiũ
extruat, a domino moroso petit mercedem, & vsuras. h. d. Not.
quod in contractu bo. fid. ueniunt vsuræ ex mora, vt hic, & s̃. de
vsur. l. in bo. fi. Oppo. q̃ malè dicat ex c̃ducto act. qa imo ex loca
to, vt ff. eo. l. 2. & l. ea. l. Sol. ut glo. j. qa iste faber põt appellari c̃du
ctor, & locator diuersis respectibus, qđ declara, vt in ea. Sed Pe. di
xit glo. nõ bene dicere qa ille, qui dat pecuniã, semp dr̃ c̃ductor,
vt ll. s̃. alleg. & ille, q ponit operas, uel p̃stat patiẽtiã habitãdi, vel
ęquũ ducẽdi, vel seruũ operandi, ille dr̃ locator, ut l. j. §. q seruũ. ff.
depo. sic, & vendic. qui p̃ciũ ponit, est emptor. & qui rẽ ponit, est
vẽditor, & hoc nõ põt immutari, & similis est locatio vẽditioni.
vt ff. eo. l. 2. Nõ ob. hæc l. quia verbum, conduxisti. & uerbũ ex cõ
ducto, ponunt̃ impropriè, & ll. his uocabulis qñq; abutũtur, ut al
leg. ff. de act. empt. l. ueteres, & ff. ad l. rho. de ia. l. 2. & s̃. de vsu. l. si
dominã. Et ex hoc infert̃, q̃ si libellus in hac materia c̃cluderet p
ista uerba, q̃ ineptè cõcluderet̃, ideo reijciendus, vt ff. si men. fal.
mo. di. l. j. qa potestas abutendi non est data priuatis. licèt legisla-
toribus sic, q̃ no. Qđ indubitãter procedit, si abusio esset in narra
tione, & c̃clusione, sed vbi in c̃clusione tm̃, uide qđ dixi de ine-
pta act. s̃. de edẽ. l. ędita. Quæro quidã locauit operas, vt faciat ędi
ficium pro certa mercede, qñ poterit mercedẽ petere. rñ. glo. qđ
a Hug. dixit, q̃ finito opere ᵃ ff. eo. l. opus qđ, sed gl. dicit, q̃ illud ve-
rũ, qñ suo periculo. i. suis sumptibus faciẽdũ recepisset, aliàs etiã
non finito. arg. s̃. de iudi. l. properãdũ. §. onerariis, & aliter non de-
clarat, quo tpe, & fortè vult, quod tpe. quo aduocatis dẽt solui, de
beat̃ ẽt instit. qđ, qñ fieri debet, dixi. s̃. de suffr. l. j. in q. 2. Tñ in casu
nostro Iac. de Ra. fuit secutus Hu. quia faber añ agere non põt q̃
impleuerit ex parte sua, vt ff. de act. emp. l. q pendentes. Sed mo-
derniores cõiter dicũt, inspiciendum esse primo, qd actum est. Se
cũdo c̃di. p̃sonæ, q̃ locauit operas, & qualitatẽ operis, & eius ma
gnitudinẽ. Quid enim, si pauper artifex p̃misisset facere magnũ
palatiũ, certè non est dicendum, q̃ primo faciat, quam sit aliquid
de mercede percepturus. Ideo dicendum est, q̃ arbitrio boni vi-
ri comittatur. ff. eo. l. insulam. §. j. qui per terminos sibi solui faciat.
ar. ff. man. l. si uero non remu. §. fi. & ita tene.

ADDITIONES.

a Finito opere. Adde Bart. hic eo. l. q. insulam. § idem. ff. eod. & in l. diuortio. in prin. sol. ma. uide no. in l. proxi. & qđ no. Bal. in l. j s̃. de nar. & extraor. cog.
† Adde ultra ea, q̃ hic no. Bal. nu. 3. uer. sed pone quodam dictũ Ro. singu. suo. 31. inci. si quis conducat, & Fran. de Cre. sin. suo. 80. inci. promisisti domũ, ubi dat rationem huius dicti, non tamen meminit Ro. ubi. s̃. eum alle.

LEX III.

1 *Qui pensionem soluit non potest per dominum expelli durante locatione, nisi certis casibus, & nu. seq.*
3 *Inquilino per dominum iniustè excluso, quæ actio competat, & nu seq.*
7 *Inquilinus quo tempore debeat pensionem soluere, & an non soluens possit expelli, & nu. seq.*
9 *Inquilinus inducens meretrices in domum an possit expelli.*

1 Idem quam. † Conductor domus pẽsione soluta po
test non expelli, nisi in tribus casibus.
hoc dicit. Nota. quemlibet illorum casuum per se. Ex quibus col
lige, q̃ in quolibet eorum tacite videtur actum, vt casu aliquo ex
eis ueniente, liceat locatori conductorem expellere. Item no. ex
fi. quod conductor videtur conuenire de versando bon. fi. & mõ
bono, in re c̃ducta. Itẽ no. est prin. qđ si pensio non soluat̃, condu
a ctor expelli põt. Oppo. j. q̃ ratio recti sermonis hic non sit serua
ta, c̃ l. Plautius. ff. de au. & argen. lega. Sol. vt in j. gl. quia hic est fi-
gura antithesis, & sic ponit̃ vnus casus pro alio, ut l. eam quam. j̃.
2 de fideicom. † Opp. 2. q̃ licet soluerit, adhuc non sufficit, nisi totũ
soluat, ut ff. fa. erc. l. plane, & ff. de vsu. l. tutor. §. Lucius. Sol. q̃ hic
soluit solidum, ibi particulariter soluere uolebat, quod non suffi-
cit, qñ debitum est in totũ liquidũ, vt ibi, & hic aliam partẽ liqui-
dam soluere sufficeret ff. si certum petat̃, l. quidã existimauerũt.
Opp. q̃ ẽt si debitũ non soluit, non possit expelli, dummõ sit para
tus soluere, ut ff. manda. l. diligenter. §. 1. & §. 2. Sol. confitendo c̃.
nisi iam cessasset per biennium. ut l. quæro. §. inter. ff. eod. & hic in
glo. Vel dic clarius, q̃ aut locator vult eum expellere a tota con-
duc. & tunc per biennium debet cessare in sol. vt d. §. inter. & hoc
in loca. simpli. In emphyteu. priuati requiritur triennium, ut j̃. de
iu. emphyteu. l. 2. Aut vult eum expellere a pręsenti vsu rei. & tũc
potest, cum non soluit solidum, q̃ debet, vt hic in princ. & ff. eo. l.
3 cum dominij. †Quæro circa hanc primam partem, quæ actio cõ
petit conductori, q̃ pensionem soluit c̃ dñm sine iusta cã eum ex
pellentem. Respondet gl. q̃ si erat colonus partiarius, agit pro so.
vt ff. eo. l. si merces. §. uis maior. in fi. Aut colebat nummis, & agit
ex conducto, ut hic, & d. §. vis maior. j. respon. Aut certam speciẽ
pro habitatione. dabat. & tunc magis est c̃ctus innominatus. iõ
pręscrip. ver. actio datur, ut ff. deposi. l. 1. §. si quis seruum. 2. respon.
4 †Quęro circa primum, & s̃m casum hic exceptuatum, quid si ea
dem necessitas proprij usus, vel rei corrigẽdæ imminebat a prin.
locatori. dicit gl. q̃ tunc hæc l. non vendicat sibi locum, quia tũc
sibi prouidere potuit. arg. ut in pos. leg. l. si is a quo. §. fi. & l. seq &
pro hoc facit in simi. j̃. de sponsã. l. fi. & ff. eo. l. si quis domum, &
5 ita tenent Doct. †Quæro, an istis duobus casibus primis debet fie
b ri aliqua remissio, ᵇ vel restitutio pensionis conductori. dic, quod
sic pro rata, si refectio est necessaria, alias teneretur ei ad totale in
teresse, ut ff. eo. l. qui insulam. & l. si fundus. & hic in gl. non ita vr̃
in tertio casu, quia illa expulsio contingit eius culpa, & quia vr̃
habitare in præiudicium sui. arg. ff. pe neg. gest. l. siue hæreditaria.
& ff. de reg. iur. l. q̃ quis. secundum Pet. & Cy. sed gl. nostra tenet
c̃. quia dñs potest conuenire inquilinum pro damno dato, ut in
auth. de alie. & emphy. §. si vero quis, quasi dicat, q̃ utrunque ha-
bere non debet, videlicet pensionem pro toto tpe. & emendatio
6 nem damni, & illum expellere. † Quæro, quid si nullus casus ex
his interueniat, an poterit inquilinus locatori resistere. Dic, quod
sic, vt in gl. ff. vti possi. l. si duo. §. cum inquilinus. ff. de vi & vi arm.
7 l. colonus. †Quæro, quia si non soluit, potest expelli, quo tempo-
re pensio debet solui. Et gl. recitat plures opi. finaliter concludit,
vt primo inspiciatur, quid inter conductorem, & locatorem actũ
est. Secundo consuetudo regionis. arg. j̃. eo. l. excepto. & s̃. eo. l. 2.
cum ibi no. Et neutro ex his apparente, tunc solui debet in fine
anni. arg. l. semper in obscuris. ff. de re. iur. pro quo etiam facit, qa
locator ante finem anni nõ dr̃ plene locationem implesse ex par
te sua pp patientiam, q̃ debet ei præstare. Ideo ante nõ potest age
re, vt l. Iul. ff. offerri. ff. de ac. emp. & ff. de doli exce. l. 2. §. si quis si-
ne causa, & pro hoc inducit Pet. Et Cy ff. eo. l. sed & addes. §. si qs
cum in annum. vbi qui ante finem anni soluit, dr̃ plus soluisse. Et
hæc vera secundum eum, si est locatio, & pẽsio vnius anni. Si aũt
plurium distingue. Aut pensio est vnica pro omnibus annis, ut lo
co domum per 10. annos pro centum aureis, & tũc in fi. 10. anno.
duntaxat de iure soluere debet. Aut pensio est distributa p singu
los annos, & tunc portio distributa in fine cuiuslibet anni solui
debet, quasi tot sint locationes, quot pensiones. ar. ff. de ver. obl. l.
scire debemus. & l. pluribus. Nec ob. j̃. qñ di. leg. ce. l. 1. ut ibi di-
cam. Nec l. si seruus communis Meuij. §. fi. ff. de stipu. ser. quia di-
cendum est, q̃ in initio obligatio est q̃sita, sed ante finẽ anni obst.
8 ex. vel aliter, ut ibi no. Bar. †Quæro tunc, si in fine anni debet sol-
ui, an non soluens ante poterit expelli. Azo. dicit, q̃ sic, per hanc
l. quæ facit hoc modo, quia si soluit solidum ante finem, expelli
non potest. Si igitur nõ soluit ante finem, expelli potest. Pro hoc
ẽt inducit. ff. eo. l. quæro. §. inter locatorem. ubi ante finitam totã
conductionem põt expelli conductor, si pro tpe præterito nõ sol
uit. Alij, ut hi dixerunt, q̃ non põt nisi finita tota c̃ductione, quia
si vult locator eum expellere, deberet prius ipse ex sua parte im
plesse. Sed huic rationi rñ. quia tũc de iure communi expellitur,
quia locatio finita esset, non de iure speciali, quia pẽsio soluta nõ
esset, ut hic lex p̃mittere vr̃. Sed hac responsione attenta, vr̃ gl. sta
re in opi. Azo. quem ẽt secutus fuit Cy. & Iac. de Are. idem tenuit
ista rõne, quia cum dñs volet expellere inquilinum, non põt inq
linus c̃dicere nisi excipiendo dicat, tu mihi locasti, & sic cum ni-
tatur ex c̃ctu, ita debet implesse cãm excipiẽdo, sicut agendo, cũ
in exceptione rei sint actores. vt ff. de excep. l. j. Sed de istis est mi
randum, quia si verum est, quod in præce. q. est determinatum sci
licet, q̃ ante fi. anni ad soluendum non potest cogi, quasi integrũ
annum

ADDITIONES.

a ¶Expelli potest. Adde quod conductor non soluens pensionem potest statim expelli propria autoritate, & priuari commoditate utendi re conducta, ut Doct. hic, & Bal. in Mar. uer. cõd. cens. uer. fi, Bar. in auth. qui rem paulopost prin. s̃. de sac. san. eccl. & in Spe. de loc. §. postquam. uer. porro, & de actore, vers. item, quod vult. & per Alex. consi. 108. 4. par. & in consi. seq & in l. colonus. s̃. loc. Sed dic quod potest repetere expensas utiles, & necessarias factas in re conducta & licet expellatur, tenetur ad pensionem. l. colonus. in prin. & ibi Bar. & Ale. ff. loc. quod intellige tenet ad pensionem. s. integram, ex quo culpa sua expellitur, sed si nõ culpa sua, sed propter necessitatem locatoris expellatur, tenetur pro rata temporis secundum gl. & Bal. hic in fin. & idem dic in conductore gabellarum.
b ¶Aliqua remissio. An & quando, & ex quibus tenetur ad remissionem mercedis, & an, & quando ad totum interesse, uide per d. Soc. consi. 88. inci. considerata prædicta facti. uer. præterea in casu nostro, cum uer. §. sequen. usque ad fin. in 1. parte.

annum habeat pro dilatione,qño valent isti dicere,ꝙ ante potest
expelli,cum in mora non sit soluendi,nec in culpa. & sic non est
dignus aliqua pœna,ut ff.de reg.iur.l.ubi nulla mora. Secundo,
quia hic dilatio venit ex tacita partium conuentione, ex quo ali
ter non prouiderunt.igitur ꝯ hanc conuentionem locator veni-
re non potest.Tertio,quia non debet vna via cõcedi,ꝙ altera de-
negatur,vt l.scire oportet.§.1.ff.de tu.& cu.da.ab his.Quarto,qa
sm istorum opi.esset imponere l.verbis & non rebus,ꝯ l.2.j̃.com.
de leg.Quinto,quia ut supponitur, conductor est in possessione:
si igitur excipiat,tu locasti,non poterit locator replicare, tu non
implesti,quia dicet reus,non debui implere, quia dilationem ha-
beo ad soluendum vsque ad finem anni.Item tu non implesti,&
sic replicare non potes, quia in pari causa melior est conditio cõ
uenti.ut l.2.s̃.de condi.ob tur.cau.cum si.Ex istis concludo opin.
Hug.ueriorem,quam etiam secutus fuit Pet.& Cyn. Ad istam l.
rñ.ꝙ debet intelligi,si solidam pensionem soluisti, s.quam vsque
ad hoc tempus soluere debuisti.vt quia per plures annos condu-
xerat soluendo singulis annis x.& duo transierant, & pro illis
duobus soluerat,licet nunc foret in tertio, vel si conduxerat pro
uno anno,conuenerat soluere in princ. vel in pluribus terminis,
& iam soluerat solidam pensionem pro præteritis,uel si vt moris
est Bon.conductores domorum, ut plurimum incipiunt a festo
S.Michaelis,& pro uno anno dimidietas pensionis soluitur in fe
sto Natiuitatis Dñi,alia in festo Resurrectionis eiusdem. Vnde si
post festum resurrectionis vult expellere non potest si solidam
a soluit pensionem,ª secus si non soluit,quia potest ut hic, quia tpˢ
soluendi transiuerat,secus si nondum transiuisset, quia tunc non
potest,per rationes s̃.dictas, & per hunc modum debet intelligi
d.l.quæro.§.cum inter.quia per plures annos ibi conduxerat di-
stributa pensione per singulos annos, & per duos non soluerat,
vnde repelli potest a tota conductione,ut dixi in contrarijs, etiã
si promiserit non expellere,quia intelligitur,si statutis pensionib.
paruerit,ut ibi litera dixit. Nec ob.ꝙ forsan diceret aliquis,pone,
ꝙ quis conduxit domum pro quinque annis pro c.non distribuẽ
do pensionem in singulos annos, sed pro omnibus quinque sol-
uendo c.nonne erit absurdum,ꝙ per totum quinquennium te-
nere debet,& non possit compelli ad aliquam partem soluendã.
Quia respondeo,ꝙ non est absurdum,quia ita dr̃ conuentum, &
sibi imputet,qui apertius sibi non prouiderit,ut l.veteribus.ff.de
9 pac.& hæc est ueritas,& modo est clarificatus iste passus.†Quæ-
ro,quid si conductor nõ circa rem est male uersatus,sed circa ho
b nestatem,quia meretrices inducit, an ob hoc poterit expelli?ᵇ Di
cunt quidam,ꝙ non.ar.ff.de pet.hær.l.& ancillarum.vbi dr̃,quod
etiam in domibus nobilium lupanaria tenentur. In cõtrarium fa.
quia usurarius,qui fortius ius habet,non potest hospitem inhone
ste habitantem recipere,ut ff.de usu & habi.l.non aliter.dixit Pe.
ꝙ si ex hac inhonestate generatur præiudicium locatori,vel rei,
tunc potest expelli,quia non licuit sic meretrices inducere, puta
quia locauerat domum existẽtem in claustro vel curia sua, vnde
non poterat fieri sine detrimẽto famæ ipsius,& suæ familiæ. Aut
ex hoc nullum detrimentum famæ, vel rei damnum contingit,
& tunc expelli non potest.ar.ff.eo.l.ea l.§.fi.Ad l.nõ aliter.rñdeo,
ꝙ usurarius habet vsum simul cum proprietario, sed conductor
seorsum a locatore.Ego puto,si ducantur tempore incõgruo, &
sic inhonesto,ita ꝙ uicinis sit detrimentum famæ,& honestatis,
hæc sit sufficiens causa ad eum expellendum,tum quia res perni
ciosi exempli non est tolleranda.s̃.de probat.l.exemplo. & ff.de
pœ.l.si aliquid.§.qui abortionis.tum quia lex iubet honeste viue-
re.ff.de iust.& iur.l.iustitia.§.iuris pręcepta,& mores benignos at
tendi,ut ff.de tu.& cur.da.ab his l.scire.§.pe.tum quia expedit rei
publicæ magis honestum,& bonum,quam multiplicatio homi-
num,& inhonestis moribus,in auth.de nup.§.quia vero.col.4.ꝑ
hoc etiam facit, quia lex non vult, quem habere grauosum mole-
stum vicinum.ut j̃.eo.l.milites.& l.fi.in princip.& s̃.de pac.inter
emp.& ven.l.fi.Nec ista litera repugnat,imo applaudet, quia ge-
neraliter loquitur.nam & tunc male,id est,imprudenter, dicitur
in re,id est vltra rem versari.

ADDITIONES.

a †Si solidam soluit pensionem Adde,quid si deest vnus solidus turonẽsis, uel vnus nummus,& dicit Bal.hic nu.10.& in Auth.quæ res.C.de sac.san.eccl. quod non,licet Bar.in l.quamuis.ff.de in inte.rest.videatur aliter sentire, de quo tamen vide eundem in l.in executione.§.pe.& ibi Doct.ff.de ver.obl.& c.in l.res bona.ff.de contrah.emp.

b ¶Poterit expelli.Adde Bal.hic in ult col.in uersi. quid si male versatur,qui dicit diffiniendum ex loci,& personarum qualitate,ut si sit clericus, quia potest,secus si scholaris,uel similis,& iuxta lupanar,vide Gui.de Cu.& Bal.in d.l.1.s̃.de sum.tri & fi.ca.& Bar.Cęp.de serui.vr.ti.usu.Arg.in auth. quomodo oportet episcopos.§.4.col.1.quod potest ducere ganeas & adde, quod locator non potest sine causa iusta conductorem expellere de domo, etiam si offerat ei interesse suum Raph.& Io.de por.in l.si filio.§.fi.ff.sol.ma. sed cũ causa iusta potest etiam si conductor habeat ius pignoris in re conducta secundum Raph.& Io.de por.ubi sup.

LEX IIII.

1 *Custodes rei de fractura habentur suspecti.nu.2.*

Ex diui. Sufficit vt dñs horreorum effractorũ custodes
exhibeat,ut de periculo non teneatur cõducto-
1 ri.h.d.†No.ꝙ custodes rei de fractura habenẽ suspecti,nec dicun
a tur sine culpa,ideo torquendi,ª& puniendi,etiam ex neglecta cu
stodia veniunt,ut ff.de off.præf.vrb.l. nam & salutem.& hoc est,
ꝙ vult hæc litera,vt si non tantum negligentes in custodiendo,
sed ẽt si fuerint consocij de fractura vel exportatura grauius pu-
niantur.No.ꝙ ubi quis confitetur delictum,de quo iudex,cui ꝯ-
fitetur,non habet cognitionem, iudex ille remittit confitentem
ad superiorem iurisdictionem habentem.Item no.ꝙ maior sciẽ-
tia,& ætate, a minori reuerenter appellatur pater, vt hic cõñcta
2 glo.†Item scias,ꝙ non tantum custodes,sed etiam alij,qui hor-
reorum notitiam habent,de facili in quæstionẽ deducunt. ff. eo.
l.dñs horreorum.& quia loquitur de seruis,qui sunt uiles,& abie
cti.Idem intelligo in liberis vilibus,& abiectis, in quibus merito
aliqua cadere possit suspicio,non aliter, & vltimo de materia hu
ius l.dic,ut dixi s̃. eo.l. 1.& per gl.in l.dominus horreorum.ff.eo.

ADDITIO.

a †Ideo torquendi.Tu vide de hoc quod no.Bal.in l.1.nu.1.& ibi in apo.Barb. Ale.ad eum in uer.solutio.& in uer.fateor.s̃.eo.

LEX V.

2 *Inuecta, & illata coloni obligantur pro mercede domini scienti: inquilini etiam ignoranti.& nu.seq.*
3 *Res minoris domum conducentis an tacite sint domino obligatæ. & nu. seq.*
8 *Locator siue inquilinus an dicatur bona illata, & inuecta possidere.*
9 *Locatori quæ competant remedia pro rebus inuectis, & illatis.*

Certi iuris. Primo in prædio rustico.Secundo in urba
no.Secunda ibi,qñ.Illata in prędium rusti
cum per conductorem sunt dño scienti tacite pro pensione obli
gata. Illata vero in urbanum sunt obligata etiam ignoranti. h. d.
No.ꝙ in rustico distinguit scientia ab ignorantia, & vrbano. Itẽ
no.tacitam hypothecam in locatione induci a l. Opp. de l.debi-
tor.ff.de pig.& de l.eo.iure.ff.in qui.cau.pig.tac.contra. Sol.ꝙ hęc
intelligitur sm illas,uidelicet in illatis,ut ibi maneant, quãdiu ibi
inhabitauerint.& ratio potest esse,quia illata, ut inde tollãtur an
te finitam locationem,pro illatis non habentur.ar.j̃. de uer.sign.
l.1.Quæro primo de ratione diuersitatis istorum duorum casuũ.
Rñ.gl.ꝙ rõ primi est,quia fatua rusticitas omnia palam habet.&
sic nihil in prædium rusticum infert, ꝙ iuris præsumptione dẽt
esse occultum,& ideo dñs ꝑdij illa faciliter scire põt. Ideo uoluit
l.ꝙ ipse locator scire debeat,q̃ inferuntur:at in prædijs vrbanis in
feruntur secreta & pompa rei familiaris,q̃ velle inuestigare esset
quodammodo iniuriosum.ut s̃.qñ & qui.quar. de l.2.li.x. Ideo l.
prouidit, ut omnia illata sine alia locatoris scientia sint ei tacitæ
1 obligata.†Quæro quid si res inuecta vel illata erat aliena. rñ. glo.
Aut est illata dño rei sciente,& patiente, & tunc erit tacite obli-
gata. Aut eo ignorante,& tunc non erit obligata.arg. ff. de pign.
act.l.aliena & intellige,vt ibi perpetuo sint mansura. ut s̃.dixi,ita
ꝙ dñs rei in hoc consentire debet,ꝙ no.ut scias capitulare, & re-
2 probare inconuenientia.†Sed hic attende,ꝙ Ia.de Ra.dixit,ꝙ nõ
credit,ꝙ scientia,& patientia dñi ei præiudicet, quia tacitus con-
sensus dñi ei non præiudicat in obligatione rei suę,nisi dolose,&
in fraudem taceat,ut s̃.ad Velle.l.si fine.At in proposito dolus,&
fraus colligi non põt,ergo,&c.ita pertransit Cy. & hoc puto ue-
3 rius.& uide,quod dixi in d.l.si fine.†Quero 3.ab extra,quid si mi
nor fuit ille,qui domum conduxit,& res suas intulit, an erunt ta-
cite obligatæ.gl.in l.item quia conuen.in prin.ff.de pac. dicit, qđ
non,ne tacitum plus operetur expresso.Constat autem,quod ex
pressim res suas obligare non potest sine decreto.ut ff.de re.eo.l.
1.& per totum,ergo nec tacite,ut ff.eo.l.qui ad certum.& de prę
car.l.certe.Pet.Autem distinxit, Aut minor in domo conducen-
da est usus iure communi,idest prudentis viri, quia domum con
duxit sibi conuenientem,& tunc bona sunt tacite obligata, quia
tunc non debet haberi ratio ætatis.argumẽ.ff.de mino. l. verum.
§.item non restituitur. Aut non est usus iure communi, quia pau
per erat & conduxit domum sibi non cõuenientem pro xl. cum
debuisset aliam conducere pro minori pensione. & tunc dicit gl.
in d.l.item,quod non,& pro hoc inducit l.fi.& quod ibi no.infra
de legi.tu.& ff.de re.eo.l.1.in fin.Nec obst.quod ibi in l.2. dicitur
de minore contrahente cum fisco.quia illum tex. intelligit ipse,
quando contrahendo cum fisco est usus iure communi, & hanc
opin.quandoque secutus fuit Cy. Sed postea in additione se mu
tauit,secutus verba Guil.de Cu.in d.l.item.quia,ubi dicit Guil.ꝙ
illa distinctio,an sit usus iure communi,seu fecit, quod quilibet
diligens fecisset,habet locum, quando tacita hypothec. insurgit,
vel uenit ex contractu celebrato, quia tunc obligatur ex l. non
quando ex facto postea sequenti,ut ex illa,quam facit, quia tunc
ex suo facto extrinseco,& quadam noua tacita conuentione res
ipsæ obligarentur,quod non permittitur.ut d.l. 1. in fi. Et hoc se-
quebatur d.meus,& ex hoc concludit, quod glos.in dicta l. item
quia,est vera.Sed contra eam fortius facit l.secunda.ff.de reb. co.
vbi dicitur,quod minor,qui emit a fisco ex pacto inito, poterit
rem ipsam obligare fisco.Sed dic,quod ibi pactum tantum illud
ibi non operatur, sed l.autoritas hoc facit,quæ disponit, ut bona
contrahentis cum fisco sint ei tacite obligata. ut infra in quibus
cau.pign.ta.contra.l.secunda, & ibi nota Dyn. Et hoc etiam uo-
luit Bartol. dum dixit, quod ibi ideo: quia res transit cum one-
re suo. Stat igitur responsio ad quæstionem, quod per illa-
tionem rerum factam a minore in domum conductam, res
illę

a illæ nõ sunt pro pensione tacite obligatæª, qđ no.† Sed ad aliud
4 qđ Pe.& Gul.dixerũt videlicet,qđ vbi minor ꝯxit, & sine decre.
& facit,qđ qlibet diligẽs fecisset, an ex tali ꝯctu inducatur tacita
hypoth.aꝭs induci ꝯsueta,vbi decretũ interuenisset, sit verũ. Re-
uocauit Bart.in dubiũ in d.l.itẽ,qa ꝯuẽtiones. & fuit in opi.ꝙ nõ.
nã dicit ipse,ego video,qđ dos data dona.meretur,vt j̃. de dona.
añ nu.auth.dos data.& ipso iure,vt ibi no.Mar.& tñ si maritus mi
nor eã ꝯstituat in reb.imobilib.non valet absq; decreto.vt l.lex,q̃
tutores.in prin. j̃.de admi.tu.& l.ꝑdia j̃.de ꝑdi.mi.& no. in l.j.s̃. si
aduer.don.& tñ vtitur iure cõi.nec ex tali ꝯctu insurgit tacita hy
potheca,q̃ aꝭs a l. fuisset inducta. ergo distinctio illa nõ est bona.
& idẽ in datione dotis in immobilibus.qa decretũ dẽt interueni-
re.vt l.ꝑdia.j̃.de ꝑdi.mi.& l.mulier.j̃.de do. & l.Titia.in e.tit. ff. &
tñ si nõ interuenit ꝯctus,nõ tenebit,nec hypothe.inducetur.vt s̃.
si aduer.do.l.j.Et sic ꝯcludit, qđ ex ꝯctu nullo a minore celebra-
to,licet sit vsus iure cõi.l.authoritas tacitas hypothe.non inducit
in eis bonis,qđ no.Nec ob.ꝙ Pet.dixit, qđ tunc ætas nõ curatur.
qa illud,qñ ꝯctus est solẽnis, sed de restõne tractatur. & ita loq-
5 tur l.verũ.§.itẽ nõ restituitur.ꝑ eũ allegata.† Quæro si instrm pu-
blicũ debiti sit in domũ illatũ,an nomẽ,& ius in eo ꝯtẽtũ erit ob
ligatũ,dix.Pe.ꝙ nõ,quasi nõ ꝯtineatur sub illa hypothe. gñali.vt
l.Gaius.ff.de lega.ij.Nec ob.l. seruũ filij.§.eũ q.de leg.j. vt ibi no.
& ita teneo. Et ꝯfirmo ex eo, qa illata eo aĩo, vt sint ꝑpetuo ibi
mãsura,sunt illa,q̃ cadũt in oblõnẽ.l.debitor.ff.de pi. Sed chiro-
grapha ibi esse dñtur ad tpˢ, qa donec soluatur, uel exigatur de-
bitũ,vt ꝑbatur.ff.de leg.iij.l.si fundus.& l.si mihi vicina.in prin.&
6 in fi.† Quæro.5.si locator exp̃ssim ꝯuenit,vt certæ res essent sibi
obligatæ,an in cæteris remanet hypothe.gñalis.Dy. in §. itẽ ser-
uiã.insti.de ac.dixit,qđ nõ, qa ꝑ suã ꝑuisionẽ dr̃ renũciasse ꝑuisio
7 ni a l.inductę ex̃ formã iuris cõis.j̃.de pac.ꝯuẽ.l.fi.†Quæro 6.hęc
lex ꝑcedit sm oẽs in colono,q nũmis colit. sed qđ in colono par
b tiario, ᵇ de quo ff.e.l.merces.§.vis maior.& ff.de fur. l.si apes.gl.
in d.§.itẽ seruiana,dicit idẽ,cũ hæc l. & sim. indistinctè loquãtur.
Itẽ,qa de vtroq; idẽ est iudiciũ.vt ff.depo.l.j.§.si qs seruũ. & ita ẽt
8 tenet Pe.& cõiter oẽs doc.†Quæro 7.an locator dicatur illata,&
inuecta possidere,vr̃,qđ sic,qa tex. dñt, qđ sunt ei pignoris loco.
vt ff.in qb.ca.pig.ta.ꝯ. tã in rubrica q̃ in l. 2.& 4. Cõstat aũt credi
torẽ pignus possidere.vt ff.de acqrẽ pos.l.q pignori.& j̃.de ꝑscri.
30.an.l.cũ notissimi.§.j.ergo,&c.Cõfirmatur,qa pẽsione soluta,
ꝯpetit pignoratitia act.ff.de pig.act.l.solutũ.§.soluta.Sed pignora
titia nõ cõpetit,nisi res interueniat, & nisi res tradita restituatur.
vt insti.q.mo.re.ꝯ.ob.§.fi.Itẽ,qa ꝑprie non est pignus, nisi ad cre
ditorẽ trãseat.ff.de pig.act.l.si rẽ alienã.§.propriẽ, & de ver. sig.l.
plebs.§.pignus.Hãc opi.tenet Azo.& eã secutus vr̃ Ac. in d.§.so-
luta.q̃ Pe.tenet in illatis,& inuectis in ꝑdio vrbano.nã illa dic sta-
tim possideri ꝑ locatorẽ ꝑ d.§. soluta. secus in illatis in ꝑdiũ rusti-
cũ.Et rõ diuersitatis est,qa vrbanũ clausuris clauditur, nõ rusticũ.
qa oĩa aperta sunt,vñ facilius prima possidet, vt in domũ suã illa-
ta,& ꝯclusa,hoc dixi ꝑbari in l.eo iure.in prin.ff.in q.ca.pign.ta.ꝯ.
& ita secutus est Cy. Sed de istis vr̃ mirãdũ. Primo qa locator in
ꝑdio urbano nõ uidit, nec tetigit,ergo ea possidere nõ dr̃. arg.ff.
de acq.pos.l. 2.§. nerua. Scdo, qa si illata in ꝑdiũ rusticũ, q̃ vt sint
obligata,necesse est de illorũ illatione sciam habuisse,nõ dr̃ pos-
sidere,q̃tominus illata in urbano,quorũ nullã sciam habuit.Ter-
tio,qa locator horreorũ si claues tradidit,ita qđ eorũ custodiam
nullo modo retinuit,ẽt de leui culpa nõ tenetur.ut no.ff.e. l. dñs
horreorũ.& dixi s̃.e.l.j.ad q̃ teneret, si ipse loco pignoris posside-
re diceretur.ut l.si pignore.ff.de pi.act.ergo,&c. Quarto,qa si lr̃a
nõ cauilletur tex.hãc partẽ ꝑbat in l.est dñia.ff. in q.cau.pig.ta.ꝯ.
Quinto,qa licet ꝑ rebus coloni ꝑdij rustici detur interdictũ sal-
uianũ locatori,qđ est adipiscẽdæ possessionis.ut ff.e.l.tñ, & inter-
dictũ saluianũ utile datur ꝑ rebus illatis in ꝑdio urbano, ut no.j̃.
de sal.inter.l. j.& tñ utile sicut directũ dat ꝑ adipiscẽda possessio-
ne. & sic loquitur qñ res illas locator nõ possidet, licet hẽt ꝑtãtẽ
possidẽdi,& includẽdi illas,cõductore nõ soluẽte pẽsionẽ.nã tũc
põt illũ expellere,si non sit finita locatio, & res includere, & pi-
gnoris loco tenere.ut s̃.e.l.ædẽ.§.si mulier.& ea finita põt nõ pa-
ti eas exportari,& domũ claudere, & pignoris loco tenere. Vñ
añ inclusionẽ nõ possidet,sed postea sic.& ita dẽt intelligi.§.solu
tã. & tunc post solutam pensionem competit pignoratitia actio.
quod ergo gloss. ibi dicit, quod tacita traditio fingitur, intelligo
post inclusionem,uel si a principio,non tamen animo tunc trans
ferendi possessionem.ut in commodato,& deposito.ut ff.cõmo.
l.rei cõmodatæ.& ita intellexit Bart.qui hãc partem fuit secutus.
& ex hoc est soluta secunda ratio in contra.facta.ad primam dic,
quod in illis ll.pignus pro hypothe.accipitur,vt hic.ad l. eo iure.
rñd.quod illa differentia inter prædia urbana & rustica est circa
sciam & ignorantiã,ut in hac l.& ita ibi no.gl.& quod ibi circa so
lam hypothe.loquatur, & non circa traditionem colligo ex illo
uerbo,cõuenit,ibi posito,cui de tradi.uel possessione nihil addit.
9 † Quero 8.quę remedia dentur locatori ꝑ rebus inuectis,& illa-
tis,quę dicũtur tacite obligatę Et hoc attende,qđ Pe. secutus suã
opi.erroneam,de qua in pręceden.q. dixit multa quæ recitat Cy.
sed superuacua sunt.Dico igitur,qđ ꝑ rebus coloni uel inqlini.&
sic ꝑ inductione in ꝑdiũ rusticũ, uel urbanum cõpetit rõne hypo
the.& sic rõe iuris,ꝙ qs hẽt i re,actio seruiana,qa est uerũ dicere,
dño in utroq; casu res esse tacite obligatas.nã de his q̃rit qõ nr̃a.
hęc ꝑbant inst.de act.§.itẽ seruiana,& hoc vult ibi gl.iu ꝑ verbo,
coloni.& ita tenuit Dy. Dico ẽt, qđ cõpetit saluianũ interdictũ,
& hoc est mere possessoriũ,& dat rõne possessionis adipiscẽdæ,
ut j̃.de saluiano.& ꝑcar.interdic.l.j.& ff.de sal.interdic.l.j.Sed du
bitatũ fuit,an pro rebus illatis in ꝑdiũ vrbanũ ꝯpeteret. Et vr̃,qđ
non,qa interdictũ loquitur de rebus coloni. sed colonus propriè
est in ꝑdio rustico,& inqlinus in vrbano,vt dicet j̃. in l.emptorẽ.
ergo &c.& hoc tenet Pe.sed Ros.Dy.Iac.Bu.& cõiter oẽs doct.
tenẽt,qđ si nõ directũ,saltẽ vtile dẽt ꝑ l.j.j̃.de sal.interdic.q gñā-
liter loquit in quolibet conductore,imo plus dixerunt aliqui,qđ
etiã in bonis aliorũ debitorũ loquitur,vt ibi dicetur.Inter istos.n.
duos conductores respectu nostri propositi non est ratio diuersi
tatis, ergo &c. Quæ autem sit differentia inter seruianam act. &
saluianum interdictum,plenius dicetur in l.j.j̃.de sal.interdi.

ADDITIONES.

a † Tacitæ obligatæ.Adde ultra ea,quæ no.Bar.in l.si non inducta.nu.1. & not. qđ ibi posui in addi. ad ipsum.in uer.si inuecta sunt.C.qui.cau.pig. tacit.cõ trahat.collec.in c.1.nu.3.ubi ẽt dixi.in addi.ad ipsum.in ver.inuecta. extra. eo.de loca.quod no.do.meus.Ia.May in §.item Seruiana. nu.34.insti.de act. & ꝑ Ro.sing.suo.388.ici. inuecta.& illata.& sin.393.icip.unus uestrũ,& plenè ꝑ Bar.So.i suo trac.sal.re.192.ic.inuecta ubi facit reg.affirmatiuã cũ 7.fal.

b † Et quid in colono partiario,uide Bar.Soc.ubi s̃.proxi.apos.in uersi. tacitè eum allegaui,fallen.7.& Roma.sing.suo.393.inc.unus uestrum.

LEX VI.

Nemo. Conductor non prohibetur rem conductam alii locare.h.d.Gl.vide per te.

LEX VII.

1 *Fideiubens pro alio ad tempus ipso tempore finito liberatur.*

Si cũ Hermes. Fideiussor vectigaliũ finito tpe nõ
tenẽt,licet is, pro quo fideiusserit,
1 de nouo recõduxerit,h.d.† Not. qđ fideiubens pro obligato ad
tpˢ non tenẽt postea,nisi iteratò consentiat.concor.s̃.de pac.l.fi.
Item no.ꝙ fiscus in hoc nõ priuilegiatur.Opp.quod inuitus non
poterit teneri in conductione, vt l.licitatio.§.fi.ff. de pub.Sol.ut
in glo.Vel dic,qđ hic volens fuit.in se.contra.Opp.de l.3.§. quin-
quennium.ff.de iure fis.Sol. quod hæc secundum illam, quia &
hic uolens fuit.Sed contra sol.oppo. de l. cotem.§.fi. ff. de publ.
Sol.ꝙ illa est correcta.Vel uerius,ibi speciale propter maximos
fructus,quos collegerat,nec postea sic locare poterat.& hanc di
cit Bar.probari.l.si merces.§.vis maior.ff.eod.Quæro, an de præ-
terito tempore fideiussor teneatur.dic,ꝙ sic.vt in glo.Saly.

LEX VIII.

1 *Remissio quando fieri debeat propter sterilitatem, & nu.seq.*
3 *Incomodum sequitur quem & comodum, & nu.seq.*
5 *Sterilitas quando dicatur.*
6 *Vbertas quando dicatur, & quando fiat compensatio vbertatis cum sterilitate, & num.seq.*
8 *Locator, vel conductor recipiens in se casum tempestatis, an præiudicet.*

a Licet certis. ª† Remissio congrua dẽt fieri pp sterili
1 tatem,nisi aliud fuerit conuentum, uel
nisi tanta fuerit vbertas aliorũ annorũ, quod possit condignè cõ
pensari cum sterilitate.h.d.Not.quod mos regionis seruãdus est,
& tm̃ operatur,quantum si conuentio interuenisset. Item no. ꝙ
mos & consuetudo regionis potest se habere, vt non fiat remis-
sio ratione sterilitatis prouenientis ex tali uitio, & ita est in Fer-
2 raria.† Op.quod passus sterilitatem remissionem impetrare non
possit,ut ff.eo.l.si merces.§.vis maior.Sol.vt in glo.quod ibi in co
lono partiario.hic in eo,qui nummis colit,uel data certa quanti-
tate frumẽti.Opp.2.ꝙ ista pẽsio erat annua,& ꝯsistebat in quãti-
tate.igit ꝑemptione fructuũ nõ dẽt debitor liberari, vt l.incẽdiũ.
s̃.si cer.pe.gl.nõ soluit,sed dic, qđ erat hic debitor quantitatis pp
fructus,& eorũ respectu,& nõ simplr̃, iõ lex ꝯsideratione pẽsio-
nis,& fructuũ uoluit haberi.ar.ff.de nox.l.electio.§.si is qui.& ff.
3 eo.l.in naue saupheli,† Opp.3.ad idẽ,qa sm naturam hoc est, vt
ad quem spectent cõmõda,& incõmoda,vt j̃.de fur.l. manifestis
simi.§. Sed cum in secũda, & ff. de reg.iur.l.sm naturã.Sed ꝯstat,
quod si iste conductor maximos perceperit fructus,omnes sui es
sent,nec augmentaretur pensio.ergo & econtra, propter sterili-
tatẽ non debet minui.gl.nõ soluit nec doc.Sed dic,quod sui fru-
ctus in ꝯuentione nõ sunt taxati, sed omnes quotcunq; nascenẽ
ex con-

ADDITIO.

a ¶Licèt certis.remissio mercedis ex quibus contractibus, & an, & qñ, & pp quid fieri debeat,uide per d.Soc.consi.88.inci.cõsiderata ꝑdicta. circa prin. 2.col.cũ uer.se.in 1.parte,& consi.xcx.incip.in causa eximii uiri.uer. 3.dubitatio.cum uersi.seq.d.parte.consi.c.inc.in causa Baptistę,in princ. cum uer. seq.usq; ad fi.in d.parte,& adde quod etiam propter pestem remissio mercedis fienda est,sed quid si conditio naturaliter promissa sit,& sub qua conditione dicatur, uide præfa.do.Soc.consi.44.inci.in præsenti consultatione.uer.his tamen non obstantibus,cum uer.seq.in d.parte,& adde quod licèt conductori remissio ex pacto propter guerram debeat,damnum resarciri,qualiter intelligatur,uide præfa.do.Soc.consi.156.inc. pro fundamento præsentis consultationis. uer. ult. eiusdem consilii. in 2. parte. & adde, quod remissio quando in arbitrium tertij contractus est conditionalis, si tertius arbitratus fuerit, & non receditur a persona, ut per præfatum do. Soc.consi.44.uersi.unde ad propositum,& ad hanc l.uide Bar.in l.si merces, §.uis maior.ff.locati.

ex conuentione debentur,& pro illa pensione, quæ fuit conuenta. Vnde propriè commodum ultra conuẽtionem non percipit, sed fructus annuatim percipiendi ad tantam pensionem fuerunt taxati, quasi tot esset percepturus, quod in eorum recompensationem tñ nomine pensionis cõgrue attenta bona fide deberet cõi æstimatione soluere. Cum ergo ad sterilitatem sunt deducti, lex uoluit sterilitatis rationem haberi pp bonam fidem, quæ in tali ꝯctu debuit haberi. Nec potest replicari, imputandum est ei, cur sibi non prospexit, cogitare debens hunc casum euenire posse. ut l.si putator,& l.qui foueas.ff.ad l.aquil.quia illud procedit in uerisimilr euenturis,& in pluribus, & frequenter,& qñ materia est ordinata ad casum non aliter.ut hic,& l.j.ff.de in lit.iu.

4 †Opp.4.de l.nec emp.ff.de contrah.emp.& de l.fistulas.§.frumenta,in eo.tit. & de l.si actum.ff.de act.emp.Sol.quod ibi in emp.& uen.in qua commodum, & incommodum, & omne periculum spectat ad emptorem.ut s̃.de peri.& com.rei uen.l.j.Et est ratio, quia omne ius rei plenariè trãsit in ipsum.hic in locatione,in qua nec ius rei, nec ius ipsius locatoris transfertur in ꝯductorem.ut ff.eo.l.nõ solet.ideo mercedes remissio facilius admittitur.Opp.de l.si uno.§. cum quidam.ff.eo.ubi non fit remissio. Sol.hic de sterilitate fructuum ꝯductor conquæritur,ibi de eorum exiguitate.unde Iac. de Are.ut ꝯtra.& quædam alia euitare,hæc distinxit hanc materiam in quatuor membra, uidelicet. Aut colonus allegat fundi, uel fructuum sterilitatem, aut fructuum paucitatem,seu exiguitatem.Aut fructuum acerbitatem,seu inanositatem,uel immaturitatem, Aut fundi casmositatem,seu ruinositatem. Primo casu regulariter fit remissio pensionis illius anni sterilis, ut hic, & eo modo, qui.j̃.dicetur.Fallit in tribus casib.Primo qñ ubertas aliorum annorum compẽsationem inducit. Secundo qñ conductor casum sterilitatis in se suscepit, ut hic circa prin.a sensu ꝯrio. potest enim casus fortuitus periculũ in se suscipere. vt s̃.de pig. act. l.quæ fortuitis,& s̃.cõmo.l.j. Tertius est,qñ agrum dimisit incultum,vnde sua culpa sterilitas prouenisse videretur, vel de recompensat.non vr̃ curasse propter culturam,quam deseruit. vt ff.eo.l. ex conducto.§.cum quidam.Secundo casu,qñ exiguitatem allegat, non est fienda remissio.vt ff.eo.l. si vno.§.cum quidam. Tertio casu,qñ inanositatem allegat, vt granorum imperfectionem, vel vuarum acerbitatem.ita quod non valebit tñ,quantum consueuit,& tunc non est fienda remissio.vt ff.eo.l. si ex conducto.§. si qua tñ vitia. Quarto casu, quando fundi ruinositatem allegat, vt quia casmate corruit, & tunc eius ratio haberi debet, vt d.l.ex conducto.§. sed si agrum. Opp.6.quod propter sterilitatem non fiat remissio,vt j̃.tit.j.l.j.ad fi.Solu.quod ibi in contractu emphyteutico.hic in loca.simplici temporali,non perpetua, quia in perpetua,vel temporali facta a republica, vel ciuitate dic, vt ibi dixi. in 2.q.

5 Quæro,quando dicitur sterilitas.[a] Quidam dixerunt,quã-
a do nec semen recolligitur.Ioan.veto dixit in hoc stare vulgi opi. quæ a iure datur pro interprete. vt ff.de fun.instru.l.cum delanionis.§.asinam.Iaco.de Are.dixit,quando fructus percepti sunt. ita modici, ꝙ pensionem soluendo reperiretur deceptus vltra dimidiam iusti precij.arg.l.2.& l. si voluntariè.s̃.de rescin.vend. Istam sequitur hic Bart.& dicit probari.in hac litera, dum dicit,rationẽ tui iuxta bonam fidem haberi. Nam inquit ipse,bona fides non patitur deceptionem interuenire, & re ipsa vltra dimidiam precij iusti. vt d.ll. Sed meo videre, ll.illæ considerant deceptionem ſm tempus contractus,hęc autem ſm tempus perceptionis,quia nec tot dicuntur locationes,quos sunt anni.ut l.senatus.§.fi.ff.de dona. Item pone,quod a prin.carius conduxisset, sed non ita, quod deceptus esset vltra dimidiam precij pensionis,nunc fructus percepti non æquiualent pensioni:sed sic sunt pauci,quod ualent dimidiam,uel circa, pensionis nunc soluendæ.Certè secundum istã opi.compelleretur soluere integram pensionem,& tamen deceptiones istæ similiter computatæ ultra dimidiam iustæ pensionis ascenderent,nisi ex fructibus perceptis semen deduceretur secũdum istorum opi. magna damna peterentur. Ista ergo opin.non videtur sequenda.Quid igitur dicendum?dicit Cy.quod Pe.dixit, qđ opinio Ioan.de iure sibi uerior uidetur, & intelligi dẽt de sterilitate eiusdem prædii, licèt in alijs fertilitatis esset,quod satis est rationabile.Sed quod ad uulgi opinio.non sit recurrendum,probo,quia lex uidetur dicere illud prędium esse sterile, quod est infructuosum.ut s̃.de sacrosẽcclesi.auth. sicut & in corpore de non alie.§.pen.sic & mulier sterilis est,quæ fructum non parit,ut ff.de actio.emp.l.si sterilis.Modo ad propositum mihi uidetur indubitanter sterilitatem esse in fundo illo anno, quo ultra semen non recolligitur. Vel si ultra,sic est modicum,quod de eo non est fienda æstimatio,& pro hoc adduco.j̃.de bo.quæ libe.l.fi.§.finautem legata. Sed quia semen non ponitur in uineis, & prato, & etiam quia illud modicum,quod ultra semen recolligitur,an faciat,uel nõ faciat desinere sterilitatem esse, dubitari potest. Ideo secutus Io.& Pet.dico ad vulgi opi.recurrendum fore, & ita teneo,& sic se habet communis opin.

6 † Quæro 2.quæ dicitur esse vbertas, ut sic recompenset. Dicit gl ſm Ioan.qñ tantum habuit,ꝙ facta recompensatione utriusque anni neuter dicitur sterilis.Ista opin.vr̃ magni præiudicij conductoris:quia modicum quid facere, quod uterq; annus sterilis dici non posset, & ubertas in illo anno fortè nõ esset:quia modum ꝯsuetum non excederet, quod ubertas,& eius sensus notare vr̃,ut l.inter illam.ff.de uerb.sign. Alij uolunt, quod vbertas dicatur, qñ modum cõsuetum excedit in duplum, quod raro eueniret. Et hæc est magni præiudicij locatoris. ideo eam non teneo.Sed vbertatem dico,qñ vltra frequentem,& regularer consue.percipitur, sed quia hoc vltra est indetermina.iudicis arbitrium,& vulgi opi.est recurrẽdum, vt de sterilitate dixi,

7 †Quęro,quid si nouissimus annus est sterilis,an ex prioribus vberibus fieri põt recompensatio,dic,ꝙ sic.vt in gl.Sed quid si dñs remisit,cum recompensare potuit,an repetere poterit,distingue,vt in gl.quia aut scienter fecit,& non põt repetere,quia irreuocabiliter dr̃ donare.Aut ignoranter,& tunc potest,arg.ff.de condi.inde.l.j.

8 † Quæro ab extra,quid si prior annus est sterilis,an illo anno remissionem facere debet simplr̃,& absolute. Puto,quod nõ, sed quod congruum est,potest recipere,cum protestatione,& sibi reseruat ius compensandi,& residuum petẽdi,si contigerit sequẽtes annos vberiores esse.

9 †Quæro,quid si sint duę conductiones continuæ,vt fuerunt in l.præce.an ex annis vnius fiat recompensatio in alia:& vr̃,quod si ar.l.licitatio.§.fi.ff.de publi. In ꝯtra. quia ll.loquentes de ista materia loquuntur de annis eiusdẽ conductionis,non diuersæ.vt patet hic in litera.& quia fideiussor primæ non obligatur pro secundo. vt ll.præc.& ff.de pac.l.fin.& sic quælibet est de se perfecta, nec habet cõionem vna cum alia, & sic de vna non infertur ad aliam.ar.ff.de mi.l.Papi.exuli.& de ac. pos.l. naturaliter.§.nihil,& hæc verior. Non ob.l.licitatio:quia ad alium effectum loquitur.s.ꝯductionis de nouo in inuitum ineundum.

10 † Quæro,si conductor,vel locator recepit in se casum tẽpestatis,quid hæc receptio operatur.rñ.si conductor recepit,vt verba aliquid operentur. vt l.si quando.ff.de leg.j.vr̃ recepisse casum sterilitatis ex hoc prouenientem. Sinautem locator fuit ille, qui in se recepit,tunc vr̃, quod de insolitis non de solitis teneatur. vt in casu notabili.ff.de contrah.emp.l. fistulas.§. frumenta. In contrarium facit,quia si insolitæ deducunt fructus ad sterilitatem,& solitæ ad exiguitatem, nihil videbitur de his in se recepisse, quia, & absque hoc pacto casus sterilitatis spectabat ad eum, non exiguitatis.vt ff.eo.l.si vno.§.cum quidam. In §.aut frumenta,nullus casus ex his spectabat ad venditorem,vnde ad insolita videtur ibi se retulisse. Ego puto,sic dicendum, Aut tempestas non est notabilis: quia modicum,seu quasi nihil lædit,& tunc de ea non videatur sensisse. Aut est notabilis, quia fructus reducit ad exiguitatẽ, & tunc de ea sensisse videatur, & tanto fortius, si ad sterilitatem reduxit,licèt ex tunc absque pacto ex prouisione.l. sterilitatis casus ad eum spectare,vt hic, & j̃.eo.l.excepto.

ADDITIO.

a ¶Sterilitas.Adde glo.in c.propter sterilitatem,& ibid.per Pan.in 2.colum.in prin.qui refert quatuor opinio.& tandem tenet opin. Bart. hic vide etiam per do.Andr.Barb.in suo consi.incip.scripsi propheta.

LEX IX.

1 *Pactum sine scriptura tantum valet, quantum sine scriptura.*
2 *Successor singularis tenetur stare colono.& num.seq.*
6 *Successor necessarius an teneatur stare colono.*
7 *Successor prælati, an tenetur stare locationi.*

a 1 **Emptorem.** [a] Emptor fundi non tenetur absque pacto stare colono.h.d.& no.† Nota vltra prædicta,quod tantum valet pactum sine scriptura,sicut cum scriptura,concor.s̃.de pac.l.pactũ,ꝙ bo.fid.& ibi vide, quod ibi dixi.

2 †Op.cum gl.2.quod successor singularis teneatur stare colono.[b]
b vt ff.de bo.auth.iu.po.l.in venditione.§.j.Sol.ꝙ ibi in créditore in possessionem misso,qui solum ius pignoris habet,hic in creditore,qui dominus est. Op.ad idem de l.j.§.j.& per totũ ff.si ag.vect. & ff.de superfi.l.j.§.j.& de fun.pa.l.fi.lib.11.Sol.quod hic in colono simplici, qui multum ius habet ĩ re.Ibi, in emphy.l.superficiario,qui habet vtile dominium,& quibus daretur actio ꝯ emptorem,& per consequẽs fortius exceptio.& hæc vera,licèt quidam aliter dixerint,vt in glo.vsque ad versi.si ergo.

3 † Opp.3.quod non possit expelli:quia tunc nõ liceret colono resistere. vt in l.in vim. ff.de iusti.& iur.& tamen ei permittitur colono resistere. vt ff.vti possi.l.si duo.§.inquilinus.ff.de vi,& vi arma.l.colonus.Gloss.hic contra sensit,& per viam quęstionis soluere videtur sic,quod colono non licèt resistere, nisi quando iuris sui conseruandi cã fecit,& sic ex iusta causa fortè pp expensas, quas fecit in re, vel ne videatur vendi.affectasse,& consensisse ita,quod actio sibi salua remaneat contra locatorem ad interesse, & tunc resistentia illa permittitur,ne incidat in interdictum vnde vi non tñ, ꝙ violẽter possit expelli,aliàs daretur ei cã possessionem interuertẽdi.

4 †Opp.4.ꝙ hoc non sit tñ in emptore, sed etiam in quolibet alio singulari successore:vt ff.eo.l.si fundum,in fi.& ff.de le.j.l.nil proponitur.§.fi.Sol.ꝯfitendo contra.vt sequitur in gl.non enim de emptore hiç dixit: vt specialitatem aliquam in eo notaret. Oppo.5.de l. fi.ff.de iure fis.Solu.quòd speciale est ibi in fisco,qui in hoc priuilegiatur

ADDITIONES.

a ¶Emptorem. Adde quod hæc l.fallit in fisco,& in matricula.tex.est,& Bart.in l.negocij.j̃.de manci.& colo.lib.11.& l.fin.& ibi Bal.j̃.de iure fis.

b Successor singularis teneatur stare colono. Tu adde vltra quæ hic not. Bald. num.1.in 2.opp.quòd not. Bart.in l.si tertius.§. si quis prius. versi.quæro,an ius excipi.ff. de aqua plu,arcen.

legiatur, vt suus emptor teneatur stare colono,ne fiscus teneatur postea ad interesse colono.

5 † Op.6.ab extra,quod successor singularis non teneatur stare colono.ff. sol.mat.l. filio. §. si vir in quinquennium.So.in successore ex necessitate,vt est mulier, quæ succedit in re dotali.& ita no.gl.in e.ti.l.diuortio.in prin. ver. aliogn. in gl.magna.pro qua dicitur casus in l.si tutelæ.ff.de admi.tu.Sed aliqui voluerunt dicere,ꝙ mulier non tenetur stare præcisè, sed causatiue,per l.2.§.fi.ff.de do.ꝑle.& ita not.ibi, quod secutus fuit Dyn.& Ia.de Rau.& ita intelligũt d.§.si vir. Et hoc ẽt vult Bar.in in apostilla textuali,quam ibi ponit ſm Iac.de Ra.& ista est veritas. Et vt ista verba intelligas, declara ea, videlicet, quod mulier non tenetur præcisè stare colono,quia potest illum expellere,vñ ex conducto se tueri non potest aduersus eam, & si compellet, colonus aget contra maritum quondam, vel eius hæredem. & ipse ex cautione contra mulierem, & isto respectu causatiue tenetur stare colono, nam ad hunc finem ipsa præstat cautionem, de qua non ꝑstita,maritus, vel eius hæres condemnatus colono non haberet act. quam intentare posset contra mulierem. & iste est verus casus in d.l.si vir.Et in hoc differt mulier ab his, de quibus dictum est s̃. quia illi compelluntur ꝑcise stare colono. Nec ob.d.l.si tutelæ.quia in administratore legitimo loquitur, qui ex ꝯctu suo obligat pupillum.

6 † Sed ꝯ hanc so.op.7. quod ẽt necessarius successor non teneatur stare colono,vt ff.e.l. si qs domũ.§. hic subiũgi potest,so.ibi locator fuit fructuarius,qui plenã administrationem non hẽt respectu iuris ꝓprieta. nec suo: nec alieno noĩe, qđ secus est in marito, quia maritus est dñs. vt l. doce.s̃. de rei ven.Et in tutore,qui administrat noĩe veri dñi.vt d.l.si tutelæ. Op.8.quod successor tenetur stare colono,vt l.in his.§. non dẽo. & l.hæ redẽff.de re.iur.So.ibi in successore vniuersali,nos in singulari. Concludo modo sic ꝑdicta. Cum q̃ritur. an successor teneatur stare colono, aut successor vl̃is compellitur stare colono, qa non dẽt plus iuris hẽre,q̃ ꝑdecessor,vt d.l.heredẽ.Cẽsentur.n. ea.ꝑsona,vt in Auth.de iur.a mo.ꝑ.§. j. Aut est successor singularis,& tũc aut conductor acquisiuit sibi ius vtilis dñij in re, & tũc cogitur successor singularis locatoris ei stare,vt ff. de superfic.l.j. §.j.& ff.si ager.vec.l.j.& l.fi.Et est ratio,quia ius cõductoris est potentius,q̃ ius successoris. Aut cõductor ius vtilis dñij sibi nõ quęsiuit,sed ius hypo.ꝙ est ius in re.& tũc Barto.fuit in opi.qđ teneatur stare colono,nec possit eũ expellere per iura proxime allegata.Et ideo dixi cautelam esse,vt conductor faciat sibi fieri instr̃m locationis,quia in eo continue reperietur hypothe bonorum,& ita no.ipse in l.si filio.§.fi.ff.so.mat. Ego multoties dixi dictũ suũ procedere,si dicat se uelle retinere iure pignoris, donec ei soluatur interesse,vel pœna adiecta,& non vltra,vñ emptorem offerẽte interesse,vel pęnã,vbi pœna fuisset adiecta, dixi ꝙ postea non poterat expelli, qa hyp.ad aliud nõ fuit apposita, nisi gr̃a facilioris exactionis pœnæ,vel interesse,vbi patientia ꝑ locatorẽ non ꝑstaretur,nec ad aliud obligaretur locator, qui nõ patiatur, vt ff.e. l.merces.§.j.& ꝑ hoc bñ facit.s̃.de reb.eccl.nõ alie.l.mancipia.& ibi dixi.Et ꝙ Bar.sic intellexerit dictũ suum,quod ipse ponit in d. l.si filio.hodie claret ꝑ ea,q̃ ipse in reportatis suis in hac l.dixit,ꝙ mihi est charũ vidisse.Aut conductor nullũ ius in re sibi q̃siuit,& tunc aut successor singularis non succedit in plenum ius in re, & ipse cogitur stare colono,vt ff.de bo.au. iudicis pos. in l. vẽdi.§.j. & hoc in primo ꝯ.Aut succedit in plenũ ius,& tunc aut succedit ex voluntate,& nõ cogitur stare colono,vt hic.Fallit fisci fauore,
a vt ff.de iur.fis.l.fi.Aut succedit ex necessitate, & tũc aut locator[a] erat administrator legitimus eius, q succedit,ut tutor pupilli,uel curator adulti,& tũc ille tenetur stare colono.l.si tutelæ.ff. de admi.tut. Et duplex põt esse rõ. Vna qa mãdatũ de hoc dr̃ hẽre a l. Alia,ut officiũ suum,ꝑ quod ad hoc necessitatur,cis nõ fit dãnosum,ut ff.queadmo.test.aper. l.si qs ex assignationibus. Aut non erat eius legitimus administrator,sed proprius, & tunc aut administrabat ratione iuris personalis, quod habebat in re, ut usufructuarius,& tunc proprietarius ei succedens non compellitur stare colono,ut ff.e.l si quis domum.§.hic subiungi potest. Aut administrabat sibi ratione pleni iuris:puta dominij,quod tunc in re habebat,ut maritus in re dotali,& tũc cautione præstita tenetur stare colono,& tũc causatiue,non præcise:ut l.si filio.§.fi.ff. solu. ma.& l.2.ff.de do.ꝑle.& ibi no.

7 †Sed dubitari põt,qđ de ꝑlato ec-
b clesiæ,an successor eius teneatur stare locationi.[b] Et vr̃,qđ nõ,si fructuario ęqparẽt,secus si marito,uel tutori. Sed de hoc sequor Can. Ideo uide ꝑ glo.& doc. ex̃ ne pręla.ui.su.c.si.

8 † Quæro cum
c glo.seq.[c] in casu,quo emit ea.l.ut staret colono, an compelleretur pręcise stare, quod non possit illum expellere obstante pacti exceptione.glo. ponit duas opin. Prima est, quod non compellitur stare,sed expellat,& colonus agat contra uenditorem & uenditor ex pacto uelut uestito cohęrentia uendõnis, uel ac.ex uendito informata agit ꝯ emptorẽ, & ꝑ hoc fa.qa ex pacto unius alteri nõ dat actio.ut ff.de pac.l. sed si unus. §. añ oĩa. & j̃. res inter ali.ac.ꝑ totũ. Alia opi.est, qđ excep. pacti colonus possit se tueri. ar.ff.de pac.l.si tibi.§.pactũ.& ff.ꝑ so.l.idẽ erit.§.fi.& j̃.d eui.l.emptori.Ego nõ ꝑcipio, qđ ex illo pacto nec actu, nec potẽtia uenditori eidemq; locatori competat, uel competere potuisset exceptio,ergo nec colono.Præterea emptor fortius ius hẽt,q̃ locator, ut l.non solet.ff.eo.& j̃.de euic.l.emptori.Iõ forte dixit Cy.quod hic posset se tueri ex iure cesso,non aliter. Quod etiam non percipio, quia ex hoc pacto locatori non competebat ius excipiendi,sed tantum agẽdi ad interesse, si emptor colonum expelleret, ut ff.de act.emp.l.Iul.§.pe.Ideo primam puto tutiorem, & veriorem.fateor tamẽ,quod si emptor ratione huius pacti, & pro eius obseruantia obligasset bona sua uenditori, & hæc iura creditor colono,quod ratione pignoris hypo.posset fundum retinere,donec solueretur ei interesse locatoris,eiusque venditoris,quod nõ minus est,quàm interesse ipsius conductoris,siue coloni.

9 † Quæro cum gloss.2.hæc lex loquitur in colono prædij rustici,quid in inquilino prædij urbani. Et respon.& bene, quod idem, quia eadem est ratio.text.de utroque loquitur.ff.eo.l.si merces.§.j. & ff. de act. empt.l.Iul.§.pen. Sed dubium insurgit, quis dicatur colonus,& quis inquilinus.respon.glo.quod colonus in uilla:inquilinus in ciuitate,ut l.re pignoris.ff.de acquir. poss.& idem no.insti. de act.§.item seruiana. Sed docto.dicunt,& bene, quòd colonus est in prædio rustico.Inquilinus in urbano.siue sit in uilla, siue in ciuitate,ut infra de prædi.mi.l.si prædium. & ff.de uerb.sign.l.urbana. Sed glo.se retulit ad frequentiam facti.

ADDITIONES.

a Locator.Adde Soci.consi.32.inci.ex his,quæ superius. versi.hic probatur.in 1.par.ubi hoc inducit,allegat, & firmat.

b An successor eius teneatur stare locationi. Adde vltra Bal.hic nu.5.ver.quæro nunquid successor præbendæ,& eundem in l.iubemus. in prin s̃. de sac. san.eccl.Bal.Ange.& Io.de Imo.in l.filio.ff.sol.ma.& in l.3.in 1.col.j̃. de lib. præte.eundem Imo.in l.si filio.§.fi.ff.sol.ma.Inn.post gl.in c.fi.extra ne prælati vices suas,& Bar.cons.suo inci.factum tale est,datum,& concessum fuit.

c †Quæro cum glo.seq.Tu vide ad hoc propositum optimam cautelam,ut emptor teneatur stare colono,quam ponit Ang.in apostil.ad Bald.hic num.7. quæro an emptor.in apost.in eo.versi.

LEX X.

Viam veritatis. Conductio transit ad hæredes tam temporalis, quam perpetua.h.d. Opp.de l.si domina.s̃.de usufru.Sol.ut ibi.

LEX XII.

1 *Locator quando debeat damnum conductori illatum resarcire.& nu.2.*

1 **Damnum.** † Damnum illatum per latrones in rebus coloni existentibus in possessionibus conductis,non debet resarciri per locatorem.h.d.Opp.de l.ex conducto §.uis.ff.eo.sol.ſm gl.ibi fuit diuina,hic hominis,& non bene, quia etiam ibi de humana, puta de incursu hostium,Ideo dic,qđ ibi de damno illato in fructibus rei locatæ in ipsa re locata:hic in rebus proprij coloni,ſm Fran.Are.& doct.Et no.quod iste casus non est alibi ſm Bart.

2 †Quæro,quid si propter inimicitias locatoris hoc ꝯtingit,uidetur,quod tunc locator teneatur, sicut dicitur ff.eo.l.si merces.§.culpæ.fa.ff.sol.mat.l.pe.in prin. Sed forte aliud in conductore,qui debet custodiam locatori,ut ibi:aliud in locatore,qui non tenetur ad custodiam rerum conductoris,ut hic.

LEX XIII.

1 *Conductores plures vnius domus si fuerint,an teneatur quilibet pro parte,vel insolidum & nu.seq.*

Si diuisa. Primo quando quilibet tenetur pro parte. Secundo quando quilibet tenetur insolidum. Tertio obligatis insolidum tribuit consilium, uel exhibet remedium.Secunda ibi,sinautem.Tertia ibi,habetis. Ex conductione plurium quilibet tenetur pro parte,nisi quilibet se obligauerit in solidum, & tunc soluens solidum potest petere,ut cõtra alios sibi cedantur act.h.d. Not.3.quæ sunt in summario.

1 † Quæro primo,quia litera in 1.par.di. sit diuisa &c.quid si simpliciter conduxerint,dico,quod quilibet tenetur pro parte: quia regula est, ut copula diuidat in partes, ut j̃.si plu.una sen.su. conde.l.i. & ff. de usufru.accr.l.si quis Titio, & de uerbo.obli.l.si mihi. & Titio. Similiter dinumeratio personarum.l.qui fundus. ff.de condi.& demon accedat ff.de damno infe.l.si plures,& quia in dubio si non est actum insolidum, dicit text.quod quilibet obligatur pro parte.ut l.reus.§.cum in talibus.ff.de du.re. & hoc est de mente gl.3. hic positæ. Fallit in pluribus fideiussoribus,ut insti.de fideius.§.si plures,& ff.man.l.creditor.§.duob.& ff.de admini.tu.l.decreta.§. fi.quia illi ueniunt accessoriè, & unusquisque pro solido uidetur fidem astringere: principales non,nisi pro se,& sua obligatione.

2 †Quæro 2.unus ex his,qui tenetur pro parte,uult solidum soluere,an possit petere,ut sibi cedantur act.dicit gloss.2.quod sic. sed dic,quod licèt possit,tamen creditor nõ cogitur,ut j̃.de sol.l.nulla.ſm Cyn.

3 † Quæro 3.cum gl. si qñ unus ex obligatis insolidum soluit pro 4.parte,possit petere sibi cedi act.Dicit glo.pro parte ꝯ unumquenque,ut hic,& ff. de admi.tu.l.si plures,quod intelligit Cy.ut intelligatur pro parte respectu totius, sed non respectu solidi.Ideo si erant quatuor,& pensio erat in quadraginta,detrahetur portio sua, & sic 10.& contra unumquenq; aliorum cedetur in 30.& isto respectu dicitur cedi pro parte, quia pars est detracta,sed in illis 30.contra unumquenque cedi debet insolidum.Et est ratio: quia tale ius debet cedere,quale est apud eum,l.2.j̃.de fid.& l.stichum.§.pe.ff.de sol.& hoc idem tenet ipse j̃.de duo.re. l.j.Sed caue,quia quod hic dicit Cy.d.gl.ibi in ult.q. & similr in l. Modestinus.ff.de sol.ubi Bar.idẽ tenet in uer.quæro iuxta hoc.& plenius ibi uide per eum,& dicam.j̃.de duob.re.l.j.

4 † Quæro 4.si unus solidum soluit,& non est sibi cessio facta, qualiter consule-

gur sibi contra alios. Et dicit glo. aut erant socij, vt est videre in duobus mercatoribus stationem, vel apothecam cōducentibus propositione rerum ex causa initæ societatis, & tunc ei consulitur actione pro socio. Aut erant quasi socij, vt sunt scholares hospitium conducentes, & tunc vtili pro socio, vt ff. de his qui dei. vel effu. l. perceptione. Et hoc quando ex causa conductionis, & locationis, vt hic. Sin autem ex alia causa essent correi, & non socij, tunc soluens solidum haberet contra correum act. nego. gest. vt no. s. si cer. pe. l. si in rem, & j. de duob. re. l. j. Quæri potest vsque ad quod tempus peti potest hæc cessio act. & quia hæc est materia d. l. Modestinus. Dic, vt ibi. Saly.

L E X XIIII.

1 *Locans operas suas pro aliquo faciendo, si non fecerit, tenetur ex locato.*

1 **Si hi qui.** † Qui locauit operas suas pro frumento conducendo, si non conduxit, tenetur ex locato. hoc dicit. Quæro, quid si non pecunia, sed aliæ res fuerunt datæ. Respondeo, vt in glo. quòd tunc non esset locatio. Quæro, quid si pecunia non fuisset soluta. Dicit glo. quod tunc non compelleretur fidem implere. argu. l. Iulia. §. offerri. ff. de act. empt. quod placet, si aliter non fuisset cōuentum, vt videmus fieri quotidie cum istis nautis, & marinarijs, qui obligant se ad conducendum prius quam saltem totam pecuniam recipiant. Item potest etiam intelligi lex ista, vt agatur ad interesse: quia non impleuit conuenta. Item not. quod litera dicit, ex locato, expone, idest ex conducto, circa quod vide glo. & quod ibi dixi s. eo. l. 2.

L E X XV.

1 *Conductor expulsus a locatore, an possit agere ad pœnam, & an ad interesse, & an ad remissionem mercedis. & nu. seq.*

Si de fundo. Conductor expulsus a locatore sine iusta causa potest pœnam conuentam pe-
1 tere. h. d. † Quæro, quid si pœna non fuit permissa. dicit glo. quod tunc ageretur ad interesse, in quo venit etiam lucrum. vt ff. eo. l. si fundum, & etiam habetur ratio impensarum vtilium vel necessariarum. vt ff. eo. l. dominus. §. j. & l. pe. in prin. Quæro, an posset resistere domino. Dic, vt dixi s. eo. l. non solet, & j. de præscr. 30. anno. l. malè agitur. Et hæc vera, nisi colonus prius interuertisset possessionem domino. vt ff. de vi & vi arma. l. colonus, & l. cum fundum, & ita no. in l. j. §. deijcitur, & eadem ratione, si deijciatur ab extraneo nullum interdictum habet, sed dominus sic, cuius nomine possidebat, vt ff. de vi, & vi arma. l. j. §. quod seruus, & not. in ea. l. §. si quis me vi deiecerit. Veruntamen isto casu potest agere colonus contra locatorem, vt sibi cedat interdictum. vt ff. eo. l. cū
2 plures. §. messem. † Sed dubitatur, quid si non vult agere ad interesse suum, sed ad remissionem pensionis, vel mercedis. Dic secundum Pe. aut potuit locator prohibere, & non fecit, & tūc potest colonus agere contra eum, quia non prohibendo consentit. vt s. de noxa. l. si seruus, & extra de homi. c. sicut dignum. ideo tenetur. vt ff. eo. l. si fundus. §. fin. Aut non potuit prohibere, & tunc aut culpa locatoris est deiectus, & tenetur. Aut culpa ipsius coloni, & sibi imputet. Aut sine culpa vtriusque, & tunc locator tenetur pro rata pensionem remittere. vt l. si merces. §. culpæ, & l. si fundus. §. j. ff. eo. tit. & hæc est veritas, licèt quidam pro huiusmodi decisione artigerint vnam materiam brocardicam, qua quæritur, vtrum iniuria facta vni redundet in præiudicium alterius per modum agendi, vel excipiendi. & distin. quādam posuerunt, quā recitat hic Cy. Sed vt ipse di. illa non pertinet ad materiam locati.
3 ideo dic, vt s. † Quæro cum glo. fin. an pœnam, & interesse possit petere. Et dicit gl. quòd non: quia pœnam loco interesse videtur adiecisse. vt insti. de verb. obl. §. pe. quod intellige nisi plus sit in interesse quàm in pœna, quia agere potest ad interesse, pęna omissa, vel ea exacta, ad id, quod pluris interest. vt l. prædia. ff. de actio. emp. & l. fi. ff. de eo per quem fa. est, & hoc tenet glo. ff. si quis in ius voc. non ie. l. fi. Item si minus interest, quàm in pœna, an tota pœna peti possit. Dixit Iac. But. quod licèt in obligationibus dandi non cōsideretur interesse. vt l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. obli. tamen in obligationibus facti, quæ sui natura sunt commissibiles ad interesse, licèt pęna committatur de iuris rigore. Obstat tamen in eo, quod non interest exceptio de æquitate: vt l. 2. §. fin. in eo. titu. ꝙ an sit sic simpliciter verum, est dubium, ideo remitto
4 ad no. per Bart. in d. l. 2. & l. eadē §. cato. in eo. tit. † Quæro, si petit pęnam, an possit etiam remittere mercedem, dic, quod sic pro futuro tempore, non pro præterito, quia ex sua parte non implenti
5 non debet impleri. l. Iul. §. offerri. ff. de act. emp. † Nec pęna debet alicui pœnam afferre, vt l. siue hæreditaria. ff. de neg. ge. cum concor. ibi positis in gl. & quia mercedem petens pro futuro tempore esset sibi contrarius, igitur non audiendus, vt j. de furt. l. prima.
6 † Quæro vltimo, an conductor, qui pœnam exegit, possit nihilominus petere, vt pareatur contractui, di. glo. quod non, nisi sit dictum, rato manente pacto: vt l. qui fidē. ff. de transf. & l. cum proponas. s. de transf. Sed caue, quia licè. sit dictum, rato manente contractu, tamen ille præcisè nō compelletur implere, sed tenebitur ad interesse, l. stipulationes non diui. §. Celsus. ff. de verb. ob. & est casus. ff. eo. l. si fundus. §. fin. Sed quia non pluris interest, q̄ fuit in pœna, sequitur, quod ista verba frustra reperirētur adiecta, quinimo si vera sunt, quæ dixi s. etiam sine his verbis poterit peti, quatenus plus interest, quàm sit pœna, & sic omni respectu ista verba erunt superflua, contra. ff. de leg. 3. l. non aliter. Forte dici posset, ꝙ in isto casu compelletur præcise ad cōtractum implendum, & hoc, vt illa verba, rato manente contractu, aliquid operentur. Vel dic, quod per ista verba, rato manente contractu, apparet, ꝙ pœna intelligitur apposita loco meri conceptus. Vnde ex illa prima conuentione pœna peti potest: & non interesse, quia illud est reseruatum in conuentione noua, quam faciet, & post pœnam exactam, vel saltem commissam, petetur de nouo, vt seruet contractum, & patientiam de fruendo rem locatam præstet. Vel tertio dic, quod per appositionem huius clausulæ hoc inducitur, quia ex prima conuentione interesse pro futuro tempore peti non poterit, sed pro præterito tantum, ex noua conuentione petitur pro futuro, hæc, & præcedens magis placent, hæc sunt subtilia, ideo ponderanda.

L E X XVI.

1 *Locationis lex seruari debet.*
2 *Conductor remanens in re conducta vltra suum tempus, an dicatur reconduxisse, & an eodem vinculo, & pro quanto tempore. & nu. seq.*

Legem. Qui remanet vltra suum tempus in re conducta, videtur de nouo conduxisse. h. d. concord. ff.
1 eo. l. item quæritur. §. qui impleto, quod not. † Item not. quod lex locationis est seruanda, nec pensio petitur vltra conuenta, Item adde in litera ibi, pignoris, nō fideiussoris. ff. eo. l. si cum Hermes. Oppo. quod vltra pensionem conuentam peti possit. j. de allu. & palu. l. secunda, respon. gloss. quod hic in priuatis loca. ibi in publicis, quod not. quia ista gloss. sentit, quod propter commodum alluuionis non crescat pensio in priuata conductione, secundum quod infra titu. primo l. prima. distinguit: an sit latens, vel apparens, dic, vt ibi dicam. Oppo. ab extra, quod vltra pensionem conuentam peti possit, si ponamus locatorem deceptum vltra dimidiam iusti precij. l. secunda, supra, de rescin. vendi. quæ etiam in loca. locum habet, vt ibi not. Sol. quod hæc debet intelligi secundum illam. Oppo. quòd non intelligatur reconduxisse: vt ff. eod. l. qui ad certum. solu. vt glo. quòd ibi dominus decesserat, vel frui cæperat, & sic consensus tacitus non interueniebat, hic sic, vt in litera patet: & idem dicit Bart. in domino ignorante, quod in furioso. Ideo sis cautus in capitulando, quòd in domino sciente, &
2 patiente &c. † Oppo. quòd non cum eodem vinculo pignoris,[a]
a nisi expressim dicatur. ff. eod. l. item quærītur. §. qui impleto. Solu. quòd hic de re propria conductoris, ibi de aliena, quam pignorari dominus expressim consensit secundum Iacob. de Are. Sed an per illam in domum factam eo sciente, & non contradicente tacitè sit hypothecata, vide, quod dixi supra eo. in l. certi iuris. in 2.
3 quæstio. † Quæro pro quanto tempore dicatur reconduxisse, respon. prædium rusticum pro vno anno, & vrbanum pro tempore, quo inhabitauerit, & non vltra, vt d. §. qui impleto, & ratio ibi ponitur per gloss. quia rusticis in minori tempore anno non habetur vtilitas, in vrbanis omni die vtilitas percipitur, & hac ratione attenta, concludit gloss. quod si esset prædium, ex quo non recolligerentur fructus, nisi de quinquennio in quinquennium, vt in silua, quòd pro illo quinquennio reconduxisse intelligeretur, & si in vno anno fructus bis recolligerentur, pro medietate anni reconduxisse videretur, quod no. Nec habent locum prædicta in rebus mobilibus, quia illis, finita conductione nō potest vti, quin furtum committat, vt ff. de fur. l. inter omnes. §. rectè, & l. qui rem
4 commodatam. † Quæro, quid si prima locatio fuerat in scriptis celebrata, non quia ad memoriam, uel probationem in scriptura sit redacta, sed secundum intellectum iuris, vt aliter non teneat, vt l. contractus. supra de fide instrumen. respon. quòd tunc stando in conductione non intelligitur reconduxisse, quia deficit solennitas scripturæ, & sic noluerunt illam valere sine scriptura, ita nec istam reconduc. & iste est uerus casus in d. §. qui impleto. in fin. & hoc voluit etiam l. qui ad certum, quæ ibi sequitur, quæ uult tacitum consensum sufficere, quando nec uerba, nec scriptura requiritur, quod not. quia in se notabile, & potest ad mul-
5 ta prodesse. † Quæro ab extra, an quod hic de ista noua reconduc. dicitur, habeat locum in prædijs reipublicæ, dic, quòd sic, text. est not. in d. §. item qui impleto, & dicit Barto. quia respublica de facili consentire non potest, quod sufficit administratores reipublicæ hoc scire, & pati, aliàs tacita reconductio locum non haberet. Quæro, an prædicta locum habeant in prælato ecclesiæ, dicit ipse, quòd sic, argumen. in l. tutores, & l. item magistri. ff. de pactis.

A D D I T I O.

a Cum eodem vinculo pigno. Adde ad hoc, quòd plene not. Barto. in l. prima. §. & post operis. ff. de nou. oper. nuncia. & Bald. in l. cum pater. §. pater certa. ff. de lega. secundo.

L E X VXII.

l. Præses. Contractus locationis est bonæ fidei, ideo non veniunt usuræ ex mora. hoc dicit.

LEX

L E X XVIII.

1 *Coloni tempore sterilitatis an teneantur ad mercedem, & nu. seq.*
2 *Consuetudo, an sit in fructibus attendenda.*

1 a **Excepto.** † Colonus tempore sterilitatis nō tenetur ad mercedem,[a] sed alio tempore sic, secundū p̄teritam consuetudinem. h. d. No. ex si. visis glo. ꝙ ubi in loca. non est facta mentio de certa mercede, quod illa secundum cōsuetudinem præteritam est debenda. quod no. & alibi non reperit, qđ facit, vt electus ad aliqđ officium intelligatur electus cum salario consueto, secundum Iac. de Ra. Opp. ꝯ princ. quod de sterilitate non possit conqueri. vt ff. eo. l. si cum vno. §. cum quidam. Sol. ꝙ de exiguitate non potest, ut ibi. sed de sterilitate sic, vt hic. nisi casum eius in se susceperit, ut s. eodē. l. licet. & adde, quod ibi dixi.
2 † Opp. contra 2. partem quod præterita consuetudo in fructibus non sit inspicienda, sed tam dominus, quam colonus æquo animo, si quod damnum est, debeant supportare, & reliquum, quod superest, inter se diuidere. ut ff. eo. l. si merces. §. uis maior. Solu. ꝙ ibi in colono partiario, hic in eo, qui nummis collit. ita dicit glos. Sed contra hanc solut. fa. hæc litera in verbo, fructus. ratio, vt non ob. glo. exponit. i. mercedem propter fructus præstandam. Vel dicit glo. quod hic pręstabat fructus loco mercedis. sed non sub nomine quotæ, sed sub quantitatis nomine, puta x. corbes frumēti. Vnde licet contractus sit innominatus, quia act. præsc. uer. datur. vt ff. depo. l. 1. §. si seruum. tamen similitudinem habet cum loca. l. naturalis. §. fi. ff. de præscr. uer. Ideo eadem æquitas seruatur in isto, quæ in loca. quod no. hic, quia habes casum, quod in contra-
3 ctu innominato fit remissio propter sterilitatem. † Quæro iuxta hoc, quid si conuentum est, ut dentur decē corbes frumēti quotcunque fructus percipiantur, an habebit locum lex ista. Glo. ista coniuncta alia super uerbo fructus sentit, quod sic. Ex qua no. ꝙ per ista uerba colonus non dicitur in se casum sterilitatis recipe-
b re, quod no. quia ad hoc ista glo. faciet tibi honorem.[b] Op. quod male dicat iuxta præteritam consuetudinem, immo iuxta conuētionem factam. ut s. eo. l. legem. Sol. di. gl. quod hic certa merces non fuerat expressa. ideo secundum pręteritam, & consuetā mercedem intelligitur facta locatio. quod no. quia multoties isti locatores dicunt conducere uolenti, & quærenti de quantitate pēsionis. vade, & intra domum, quia de pensione bene erimus in concordia. Sed hic attende, quia hæc glo. uidetur repugnare ei, quod dixit 3. glos. quæ ponit, quod quantitas fuit certa in pecunia, uel frumento. Sed respon. quod glos. non repugnat. dupliciter enim uoluit intelligere istum tex. uno modo, quando quantitas non fuit expressa. Alio, quādo fuit expressa. Et si dicas ī casu, quo fuit expressa, quomodo huic respon. literæ, quæ dicit secundum consuetudinem præteritam, respon. quod hic non considerat quantitatem, quia de illa non erat cōtentio, sed qualitatem, ut si prius præstiterat x. corbes frumenti nitidi, & bene criuellati, & nunc etiam præstet. & idem in tempore, & loco. & sic in eadem qualitate, & eodem tempore, & loco soluta, quandiu locatio durat. Et idem tenebat dominus meus in alimentis in vltima uoluntate relictis in testamento solenni, declarando lect. antiquorum positā in l. 1. j. de fideius. & sicut ibi in alimētis requiritur præstatio triēnalis, ita hic, uel aliter inter istos erat cōtentio de quantitate mercedis conuenta. nam alter maiorem alter minorem dicebat, nec aliæ probationes habentur. tunc præstatio facta per tempora retro acta declarat de quanta quantitate fuit conuentio facta. arg. l. quædam. ff. de reb. dub. & hæc lex. est no. & probatur. ext. de cēsi. c. ex parte. & hanc ponit Pet. & Cyn. Nec ei ob. s. de usu. l. creditor. & s. de pac. l. si certis annis, quia pręstatio per tempora non inducit obligationem. & ibi inductam, & confessatam declarat circa maioritatem, & minoritatem quātitatis, & pro eo pręsumi facit, qui conuentionem quantitatis allegat secundum præstationem consuetam, ut hic secundum istam lect. quod no.

A D D I T I O N E S.

a ¶Ad mercedem. Adde l. ex conducto. §. si uis. ff. locati. fallit tamē, nisi pactum sit in contrarium, l. si quis fundum. eo. tit. item nisi alijs annis cōtingat ubertas. l. si uno. in prin. eo. tit. Item nisi culpa sua contingat sterilitas. d. l. si uno. vers. item alio rescripto. Item nisi propter fructuum uitiositatem, & corruptionem. l. ex conducto. §. si quæ tamen. eod. tit. item nisi propter fructuum exiguitatem d. l. si uno. ver. cum quidam. ita d. Bart. in l. si uno. §. ubicunque. & in l. si merces. §. vis maior. in 2. col. in ver. quæro ergo, quando deberet fieri. eo. tit. item, & propter guerram. Bar. in l. 1. in vii. q. & ibi Bal. in 4. col. versic. quæro an propter sterilitatem. j. de iur. emphy. etiam. si ad longum tempus conduxit. Bal. ibidem. & uide ad materiam Ale. consi. 31. & consi. 6. 2. par. & in consi. 27. 4. par. ubi dicit rem conductam ad longum tēpus non fructuantem fieri illa remissione mercedis non autem emphy. & Alex. in l. si merces. §. uis maior. locati.

b † Adhoc istam glo. faciet tibi honorem. Adde, quod istam q. format in terminis Bal. hic in lect. sua noua ex qua totam lecturam in proprijs terminis Salic. hic sumpsisse videtur.

L E X XIX.

1 *Pactum contra consuetudinem regionis, uel dispositionem legis contractui appositum, an valeat. & nu. 2.*

a **Circa.** [a]Fides ꝯctus est seruanda. & remissio facta ab uno non p̄iudicat alter. h. d. Opp. ꝙ res inter alios acta.
1 &c. † Opp. ꝙ ēt si aliquid paciscat ꝯ ꝯsuetudines regionis, valeat. vt l. pacisci. ff. de pa. & l. si qs in conscribendo. s. de pac. Sol. exponendo ꝯ, p̄ pter. vel lege plane, & subaudi, maxime, & concordat cum illis, quia dictio maxime, implicat identitatem iuris in casu ꝯrio ad expressum. Vel dic ab extra, ꝙ consuetudo, & statuta regionis probant pactum fieri, vel de his renunciationem fieri. un-
2 de tunc pactum non teneret. l. pacta, quæ ꝯ. s. de pact. † Oppo. ab extra, ꝙ pactum ꝯ dispositionem. l. non valet, licet lex pacisci de contrario non prohibeat. ut l. rescripta. & l. quoties. s. de preci. impe. offe. Solut. hic in pacto, quod culpam permissoriam habet, ibi in rescripto, quod culpam prohibitoriam habet, quando sunt cōtra iura. ut dicta l. rescripta. & l. nec damnosa. in eodem titulo, & etiam dicunt hic Pet. & Cyn.

A D D I T I O.

a † Circa. adde, quod lectura huius l. est de verbo ad verbum etiam nullo immutato in lectura Bal. hic in lect. noua.

L E X XX.

1 *Conducens rem propriam scienter, an perdat illam, & an dominium transferat, & an locatori acquiratur. & nu. seq.*

1 **Qui rem.** Conductio rei propriæ non tenet, nec dominium transfert. h. d. † Op. sic. qui vult vnum, vr̄ velle, & aliud, sine quo esse illud non potest. l. 2. ff. de iuris. om. iu. & l. illud. ff. de acqui. hær. Sed in casu nr̄o vult conducere, & ꝯductio non est in re propria, sed aliena. ergo, ut conductio ualeat, vr̄ dn̄ium transferre. Solue, ꝙ hic non habuit animum transferēdi,
2 quia alienam existimabat. † Sed tunc quæro, quid si sciens fuit. dicit glo. quod nec tunc transfert. Sed in ꝯrium facit hæc lex a sensu ꝯrio, & similiter. j. e. l. ad probationem. & ratio supradicta. Itē, quia conductio rei propriæ habet uim traditionis. ut ff. de rei vē. l. quædam. sed tradens rem suam scienter vr̄ illam donare, & dominium transferre. ut l. cuius per errorem. cum si. ff. de reg. iur. Et istam partem tenuit Azo, & glo. istam partem recitat in l. si rem aliquam. alias si aliquam rem. ff. de acq. pos. in gl. parua, quæ incipit, & hoc casu. & postea in gl. magna. uer. sed ubi sciuit, vr̄ ipsam approbare. & forte, ꝙ illa fuit una adiectio noua, ut colligi p̄t ex serie verborum. Sed cum glo. hic posita, vt non trāsferat dn̄ium concor. alia glo. in l. ei a quo. ff. de vsuc. & istæ reputantur ueriores p Dy. Pe. & Cy. & p Iac. But. hic, & p Bart. in ꝯ. & primo p d. l. ei a quo. Secundo, quia emptio suæ rei ēt a sciente nō valet, & sic dn̄ium non transfert. vt l. rei suæ. ff. de ꝯh. empt. ergo nec p locat. cum de emptione ad conduc. rei suæ arguat. tex. in d. l. si aliquam rem. Tertio, qa aut dices, ꝙ hæc ficta conductio est nuda ex causa, uel titulo, & dn̄ium non transfert, qa nec ex uera, ꝙ est fortius, vt l. nunquā nuda. ff. de acq. re. do. aut dices, ꝙ non est nuda, quasi habet fictam cām donationis. & tunc fingi non dēt, quia tūc darentur duæ fictiones circa idem, contra l. 1. j. de do. promis. & cōtra l. cum post. §. gener. ff. de iur. do. & l. mulieri. & l. cum Titio. ff. de condi. & demon. hinc est, ꝙ gl. in l. ꝙ meo. ff. de acq. pos. & Docto. ubiq; dn̄t, ꝙ ubi insurgeret fictus titulus, & ficta traditio, non trāsfert dn̄ium, ut hic. & d. l. ei a quo. Secus si alterum eorum tm̄ sit fictum, & alterum verum. & ita loquit. l. q̄dam. ff. de rei ven. in contra alleg. nam ibi titulus verus p̄cessit. vt de his plenius dixi in l. traditionib. ad fi. s. de pac. Non ob. hęc l. & j. e. l. ad p̄bationem. qa hoc ver. existimans, accidentiam facti notat, non ministerium iuris. & iō non dēt sumi ar. a ꝯtrario sensu. & hæc in effectu sunt verba Doct. Quæ ꝯfirmo tali medio. Aut ego sciens rem meam ꝯduco illam, ut tuam, & sic, ut alienam, & tunc non transfero dominium. ita gl. in d. l. si aliquam rem. p l. qui rem. ff. depo. & ꝙ hoc dictū sit uerum p̄bo rōne, quia aut dices, ꝙ animus meus nō est in te transferre, & habeo p̄positum, Aut est in te trāsferre, & tūc ut transferat, oportet ēt, ꝙ animus eius, in quem dēt transferri ꝯcurrat cum animo illius, q transferre vult, & sic habeat animum acqrendi, ut l. si quis vi. §. dn̄ia. ff. de acq. pos. & l. si ego. ff. si cer. pe. Sed in p̄posito animus locatoris non est talis. ergo, &c. minor patet, qa animus ꝯductoris in eum transferre volentis ignorat, quinimo, & ipse locat, ut suam p tp̄s anterius, ergo bene sequit, ꝙ ipse non agit de p̄senti quærere, qđ p prius, & ob aliam cām putat suum esse. & per ꝯn̄s sequit, quod dn̄ium non transfert in eum. Aut eam conduco, ut propriam, & tunc quidquid dicat gl. in d. l. si rem aliquam, ego non transfero dn̄ium, quia hoc non ago, ut indicant verba. Nam si hoc agerem, tunc nō, ut propriam, sed ut alienam saltem per instans prius factam conducerē. præterea animus, & uoluntas utriusque in hoc non concurrunt, ut dixi. ergo, &c. & hoc nisi aliqua uerba præambula inter istos præcedant, p quæ notaretur ad translationem dn̄ij utrius uoluntas concurrere, puta si dicerem scio, istam rem meam esse, sed deinceps uolo eam ad te pertinere, & tuam esse, & uolo a te recognoscere ex cā ꝯductionis, & dare tibi x. singulis annis, ut ꝯductor, & tu ita locares p illis x. nam tunc fateor dn̄ium translatum, & rem per prius
3 meam, nunc conductam ut alienam. † Quæro modo quid de possessione. Et dicit glo. quod sciens illam perdit, & bene dicit, qa casus est in l. in ea alleg. Et est ratio, quia illa solo animo perditur. vt l. 3. §. in amittenda. ff. de ac. pos. Sed constat, quod conductor non agit sibi possidere, sed locatori, ergo possessionem sibi non reti-
4 net. † Sed dubium est, an locatori acquiratur. Et dn̄t quidam, qđ gl. tenet, qđ sic, in d. l. si aliquam rem. sed illam non repio, q̄ dicat, qđ transferat. Vna tamen glo. dicit, quod uideor, transferre velle. sed licet velim, adhuc stat dubium, an transferatur. Et tenuit Iac. de Ra. qđ non, quia illa cā, quæ non est habilis ad translationem

dñij non est habilis ad trāsla.possessionis.ut not.in l.quod meo.ff. de ac.po.sed hæc cā non est sufficiens ad translatio.dñij.ut s̄.dixi, ergo,&c.Istam rōnem impugnat Ia.de Are.Pe.& Cy.j̄.e.l.ad ꝓbationem.in fi.lect.& Bar.in d.l.si aliquam. Et aliquæ causæ sunt sufficientes ad translationem possessionis,q̄ non dñij,ut per ipsū no.in d.l.ꝙ meo. Iō eādem opi.secutus assignat talem rōnem,qñ non possessor conducit rem suam a possessore, ista est cā quærendæ possessionis.ut ff.de usuca.l.ei a quo.ergo fortius est cā retinēdæ,qñ dñs,& possessor conducit a nō possessore,vt est in casu nostro.Or attende,ista ratio concludit, ꝙ sciens non perdat possessionem,ꝙ est ꝯ istam glo.& si.& ꝯ rōnem,q̄ s̄.dixi,videlicet,quia habet animum amittendæ possessionis.Ideo puto, ꝙ perdat. sed reacquirere sibi pōt, cum alter non possideat. Item prædicta rō Bar.in suo antecedenti non ēst simpliciter vera, sed demum, qñ locator,& conductor sunt sciētes,ita,ꝙ ex parte locatoris est animus transferendi,& simpliciter conductoris animus est sibi acqrendi,vel eꝯ.Sed ubi animus conductoris est transferendi,ꝙ ꝑsumitur in sciente,& animus locatoris non est acquirendi,sed tantum per conductorem retinendi,tunc conductor perdit,& locator non postea sibi acquirit,quia sine animo non quæritur possessio.vt d.l.quod meo.§.si furioso.& l.possideri.in princ.in eo.ti.Et ita intelligo omnes ll.de ista materia loquentes. & in sciente allegat ista glo.eas.Et puto, ꝙ bene, quia cum ll. de hac materia loquentes sint multum dubiæ,uidenť mihi s̄m regulas, & rōnes iuris intelligendæ.Et hoc,qñ dñs,& possessor conducit a non possessore.Sunt,& alij casus,quos reseruo in l.ad ꝓbationem.j̄.eod.

LEX XXI.

1 *Conductio non deseritur licet ab alio plus offeratur.*
2 *Locatio an possit fieri sine pecunia.& nu.3.*

1 **Si olei.** † A conductione ꝯcta non receditur, licet ab alio plus offeratur.h.d.Opp.ꝙ inepte dicat, locasti, cum non sit locatio sine mercede in pecunia consistente. ut ff. depo.l.1.§.qui seruum.& de do.inter virum,& uxo.l.si vxori.& ff.de præscr.ver.l.naturalis.§.at cum do.Glo.sol.confitendo ꝯ. Ideo exponit locasti.i.vsui concessisti,& sic erit hic ꝯctus innominatus. Cōtra,ꝙ opponit Iac.& Cy.quia tunc liceret pœnitere.ut l. si pecuniam.in prin.ff.de cōdi.ob cau.ꝙ hic negari vr̄. Sed rñ.ipsi, ꝙ hic res non erat integra.& ita intelligunt istam l. Sed iterato oppon. Bar.si hic est ꝯctus innominatus,ergo non est bo.fi. quia tunc est bo.fi.qñ est permutatio,uel res tradita datur estimata,ut insti.de act.§.actionum.& s̄.tit.proxi.l.2.& tñ hic di.ꝙ est bo.fi.Sol. ipse, ꝙ ob hoc necessario habemus dicere, ꝙ hic fundus fuerat locationi expositus,licet postea merces in oleo fuerit constituta. Iō similitudinem habet cum ꝯctu bonæfi.ut s̄.tit.j.l. similis est locationi.ut no.s̄.eod.l.excepto.& ita transit communis Docto.opin.
2 †Sed mihi vr̄,ꝙ hæc litera.& l.excepto.& l.licet, secundum vnā lect.s̄.eo. non tantum improprientur, sed etiam nec sub cōgruo titulo hæc l.& similes positæ reperiuntur,ꝯ l.si uno.ff.eo.& §.quibus.s̄.de no.C.compo.quinimo secundum opin.glo.qñ ꝯhentes agunt locare,locatio quæ non tenet,non ualet,ut ꝯctus innominatus:nisi ꝯhentibus hoc tacite agatur,ita no.gl.ff.de acqui.poss. l.si ante.§.fi.& ita ēt tenet ibi Bar.Cum igitur in casu nostro egerint locare,sequitur,ꝙ contractus innominatus nō debet dici,vel illa glo.non est bona.Ideo cogitaui aliter dicere,videlicet, ꝙ ubi merces interuenit in pecunia,si factum est tale quid,ꝙ sui nā consueuit locari,est locatio,alias contractus innominatus.ut d.l.naturalis.§.at cum do.Sed ubi res est consueta locari, sed pecunia nō interuenit,& tunc species datur loco mercedis,& idem, ut nō sit locatio.Aut aliud consistens in pondere,vel mensura,ut frumentum uinum,& oleum,& tunc aut res pro cuius vsu datur, est apta tales fructus producere, & tunc sit locatio,ut hic cū si.puto oleū pro oliueto,uinum pro uinea: frumentum pro terra aratoria. & est tunc rō,quia aliquam similitudinem habet cum colono partiario.Aut non est res apta tales fructus producere, & tunc sit cōtractus innominatus.ut d.l.1.§.seruum.ff.deposit.In his cogitādū
3 relinquo.†Et no.ꝙ licet uere non esset locatio,tñ sustineretur libel
a lus,ᵃin quo actor diceret,ego locaui talem domum pro decē corbibus frumenti.& hoc per istam l.& s̄.eo.l.licet. Quæro cum gl. fi.quid si iste esset deceptus ultra dimidiam iusti precij.di.glos.ꝙ tunc haberet locum l.2.s̄.de rescin.ven.quod no.quia hic habes, quod remedium illius l.habet locum etiam in cōtractibus innominatis,qui similitudinem habent cum nominatis, ut hic.

ADDITIO.

a ¶Sustineretur libellus. Adde Bar.hic,& d.Ant.qui cum eo transit in c. constitutus.de rel.do & Bar.in rub.de iure emphy.in vers.5. dicitur uerba libelli improbare.vide late per d.Alex.de Imo.post Bar.in l.Aurelius.§. Sticho. de libe.leg.adde tamen,quod si actor dicat,quod agrimensor locauit sibi operas,libellus est ineptus.l.1.§.1.ff.si mensor fal.mo. dixit. quod intellige, ut ibi not.in agrimensore a publico deputato.& ad supra dicta uide Barto. in d.l.si merces.§.vis maior,in fin.ff.eod.item uide, quod not.in l. insulam.de præscrip.ver.

LEX XXII.

1 *Locans operas suas fidem seruabit,sed ad tempus, non perpetuo locare potest.*

1 **Si his.** Locans operas suas tenetur fidem seruare.h.d.†Quærit glo.hic loquitur,qñ ad certum tp̄s,quid si in perpetuum.Et Cy.dicit,ꝙ non pōt,quia nemo ex conuentione pōt se seruum facere.ar.ff.de li.ho.ex.l.2.& ff.de stat.ho.l. & seruorum. §.1.Io.& Ac.contra,quia hæc non est species seruituris,cum possit seruire per substitutum. Hæc rō non est generalis,ubi esset hominis industria electa,ut j̄.de cadu.tol.l.1.§.ne autem.Item dicit gl.quia diebus feriatis non teneretur,hæc rō nō est ēt gñalis, qa locum non habet in seruitoribus, quia ēt diebus feriatis seruiūt. Ideo alia ratio est assignanda,ut dixi in l.antiquitas.s̄. de usufruc. vbi uide,quia glo.etiam ibi hanc q. mouet,alias glos. uide per te.

LEX XXIII.

1 *Locatio,an probet dominium, & an locans debeat illud probare. & numero sequen.*
4 *Dominus,& possessor conducens rem suam a non possessore, an perdat possessionem,& an dominus non possessor, & an ipse locator. & numero sequent.*
8 *Locans respectu proprietatis ad quid teneatur,& ad quid is, qui locat respectu possessionis.*

Ad probationem. Primo unum dictum ponit, & eius rationem. Secundo aliud ponit,& eius rōnem annectit. Locatio non sufficit ad probandum dñium contra conductorem,qui postea de dñio cœpit
1 litigare.h.d.†No.ꝙ locatio non probat dñium.ᵃ concor.s̄. eo.l.q
a rem.Item no.ꝙ nemo ignorans transfert dnium. Item not ꝙ ex euentu probationis dominij apparet retro locatio ut pote rei suę non tenuisse,ut hic.& ff.depo.l.qui rem.& l.nec pignus.ff. de re. iur.Item no.ꝙ nullus pōt sibi mutare causam possessionis,ut hic.
2 & l.cum nemo.ff.de acq.poss.†Opp.ꝙ locatori non sit necesse ꝓbare dñium rei locatæ,imo nec sibi possit refricari quęstio dominij vt j̄.eo.l.si quis conductionis. Sol.ꝙ hic non agebat locati nec conduc.ex illa l.sed rei uen.ut no.gl.1.Quæro de exemplo, qñ locatio non prodest ad defensionem.dicit gl.qñ possidet.ꝙ declara,quia finita locatione, & restituta locatori ipse qui conductor fuit agit rei ven.vel publiciana contra primum possessorem,& ipse excipit se dominum, & ad probationem dñij sui deducit locationem,q̄ fecit ipsi actori, certe non sufficit.Ideo si actor probat,
3 quod ei incumbit ipse obtinebit.†Quæro qūo illa uerba in fi.posita nemo enim,&c.ueniant per modum rationis ad præcedentia.Et pro huius declaratione oportet scire eorum expositionē, dicit enim glo.primo,ꝙ potest accipi possessio pro re possessa.vt ff.de ver.sig.l.interdum.& tunc erit sensus.nemo potest sibi iure mutare possessionem.i.proprietatem.q.d. ꝙ per conductionem, quam dñs fecit de re sua proprietatem in locatorem non transtulit.ut s̄.dictum est.& nunc ponitur ratio,quia sibi iure illam mutare nō potuit.Sed dices tu,alia ratio est s̄.posita.s. quia ignorās, & errans non transfert,& ego fateor,sed illa respicit solū casum ignorantiæ,hæc scientiæ,vt sciens rem suam esse,non transferat dominium,quia sine causa habili non potest iure proprietatem sibi mutare,& in alium transferre,quod not.quia hic secundum illum intellectum est ad casum quæstionis formatæ per gl.s̄. eo. l.qui rem.ubi glo.aperte tenet,quod sciens dominium non transfert.secus si titulus habilis præcederet.ut l.quædam.ff. de rei ven. & ita est veritas,ut ibi dixi.Secunda expositio est, ut de possessione tantum,& non de proprietate loquatur, & hæc uariatur quatuor modis, secundum primum,hæc erit rō per locum a minori, quia possessio non potest mutari.i.in alium trāsferri, ergo minus dominium,ut dixi,cum possessio facilius perdatur,q̄ dominium, ut l.2.§.in amittenda.ff.de ac.pos.Sed dicit gl.quod hęc expositio sibi non placet.per l.Seia quo.ff.de usu. quod an bene dicat, statim declarabitur.Secundo modo exponitur, ut sequitur in gl.& secundum illum,hic non ponitur per modum rationis,sed ꝑ modum noui dubij remotionis,ut sic quæratur vltra prius dicta. An locator,qui prius sine titulo possidebat,incipiat nunc titulo possidere saltem ꝓ suo.Et rñ.ꝙ non,qa per locationem sibi titulum non acquirit,nec possessionem sibi mutare possit,ꝙ no.hic ergo est casus,ꝙ locatio titulum nō ꝑbet.& ita multoties allegať. Tertio mō legiť,ut sit rō cuiusdam subauditi.ut sequiť in gl. Quarto legiť,ut sit rō remotior facti obiecti ad quoddam subauditū:quasi dictum s̄.fuerit,ꝙ dñium non ꝑdit,sed possessionem sic.& cōtra hoc de possessione opp.quia nemo pōt sibi mutare cām possessionis.ut l.cum nemo.j̄.de acq.pos.Cui rñ. ꝙ hoc est uerū, qñ locatio teneret,sed hic non tenet:iō sibi mutat. Iste modus multū uiolat tex.illū.Itē supponit vnū de possessione, ꝙ nō est oīno
4 expeditum,iō examinemus illud.†Quęro igiť de tribus casib.Primo,qñ dñs,& possessor ꝯducit rē suā a nō possessore,an ꝑdat dominiū,vel possessionē,vel utrūq;,& cui acqrať.& de isto remitto
5 ad ea,quę dixi s̄.eo.l.qui rem.ubi istum casum expediui.†Quæro 2.pone

ADDITIO.

a Dominium.Adde do.Soc.cons.187.inci.in cōtrouer.quæ vertitur.uer.2.principaliter.circa finem.in 2.par.quod dominium licet per solum instrumentum locationis non probatur dominium, tamen quando alia concurrunt etiam per instrumentum locationis probatur dominium, quod est sing. & ad hoc & ad ea quæ no.Bal.in l.1.de adi.le.& dicitur in c. inter dilectos. ꝑpe fi.de fi.inst.ubi uide gl.& adde tex.in c.cum uenerabilis.de reli.do. & in l.solennibus.s̄.de re.uen.& uide Spec.sic limitando hanc l.in titu.de loca.§. nunc aliqua.vers.3.no.& uide quæ hic no.Bal.& adde Alex.consi.12.& 10. 4.lib & Bal.consi.327.cum duobus seq.& consil.270.eo.lib. per Bal.cōs.55. 4.lib.And.Sicu.consi.50.

2 pone,quod dñs non possessor conducit a possessore.rñ.s̄m Iac. de Are.Aut dñs conducit ignorans rem suam esse aut sciens. Primo casu ꝯctus conductionis est nullus,vt hic.& s̄.eo.l.qui rem.&
6 ff.depo.l.qui rem.nec perdit conductor dominium.†Sed an locator perdat possessionē,dubitari potest. Et dicit ipse, quod sic per tradi.quam fecit dño,& pro hoc inducit istam l.quæ fac.s̄m vltimā expo.s̄.factam.Similr̄ inducit l.ei a quo. ff.de vsuca.& probat ex eo,quia cum ꝯctus sit nullus,per talem conducentem non retinetur possessio.vt l.si ante.§.fi.ff.de acq.poss.sed acquiritur dño, quam tñ inquit ipse restituere tenebitur priusquam de dñio quæratur.vt j̄.eo.l.si quis ꝯduc.Istud,quod ipse dicit,quod acquiritur dño,placet mihi in sciente.In ignorante aūt putarem rem esse locatoris,non puto statim ꝯductori possessionem quæri posse,quia animum sibi quærendi non habet,sed possidendi locatori,a quo possessionē accepit,licèt non possit,vt dixi,& possessio non quæritur sine animo.vt l.possideri.in prin.& l.qđ meo.§.si furioso,& l. si me in vacuā.ff.de acq.pos. Sed cū sciuerit,& animum sibi q̄rendi habuerit,ex tunc ei q̄ritur,& ita dēt intelligi d.l.ei a quo. Scđo casu,qñ dñs sciens ꝯducit rem suam a possessore,tunc distingue. Aut respectu proprietatis, & tunc non valet,vt pote rei suæ. Aut respectu possessionis,quæ erat pœnes locatorē,& valet,vt l.si aliquam rem.ff.de acqui.pos.vbi fit hæc distinc. Ad hæc cognoscē-
7 da inspicienda sunt verba ꝯctus.vt j̄.dicam.†Quæro nunc de tertio casu, qñ possessor conducit a domino. Et respon.Iac.de Are. distinguendo, Aut possessor sciebat possidere, & tunc possessionem transfert in dominum,& sic intelligit.ff.de acq pos.l.qui bona,& l.interdum.in prin.& §.fi.Aut ignorabat se possidere,& tūc possessionem non transfert, quia ignorans possessor possessionē non perdit.vt ff.de acq.poss.l.si me,& vacuam.& l.naturaliter. & d.l.si aliquam. Ista distinctio placet mihi, vbi conducit respectu possessionis,sed vbi respectu proprietatis tm̄, tunc etiam scienter non puto perdere possessionem,quia non agit illam conducere,
8 & nec in alium transferre,vt d.l.si aliquam. † Quæro ad declarationem prædictorum,ad quid teneatur is,qui locat respectu pro-
a prietatis,& ad quid is,qui respectu possessionis.ᵃ Respon.Bart.in d.l.si aliquam.qui locat respectu proprietatis, ad aliud cōductori non tenetur,quam præstare se proprietarium esse,& similr̄ qui locat respectu possessionis,non habet præstare, nisi possessorem se esse,& illum vti frui licere respectu possessionis,ad instar eius,qui locat,vt vsufructuarius,qui non tenetur præstare, nisi se fructuarium,& illi licere vti frui ratione vsufructus.ff.eo.l.si quis domū. §.j.In dubio autem qui rem simpliciter locat, & non dicit respectu proprietatis tantum,vel respectu possessionis tantum,intelligitur respectu vtriusque locasse. Ideo,siue res euincatur respectu proprietatis,ex cōducto tenetur.vt ff.eo.l.si quis domum.in prin. Hæc no.pro illo,qui vendit, vt emphy. vt non teneatur præstare, nisi se emphyt.esse, & ideo si emptor inquietatur ratione directi domiuij,non tenetur venditor.arg.ff.eo.l.si quis domum.§.j.ff. de contrahen.emp.l.qui tabernas,& j̄.cred.euic.pig.non debe.l.j.

ADDITIO.

a Respectu possessionis.Adde de hoc quæsito,& vltra ea,quæ hic no.Bal.in fin. versi.quid si vsufructuarius,quòd no.Bal.in l.si rem aliquam. alias est l.si aliquam rem.in fin.ff.de acqui. posses.

LEX XXIIII.

Contractus. Primo præmittit vnum dictum. Secundo ex eo infert ad quæsitum. Tertio remouet nouum dubium. secunda ibi: secundum,tertia ibi, sanè. Contractus conductionis valet etiam sine instrumentis. vel scriptura, & tenet hæredes conductoris non eius vxorem, nisi ipsa postea conduxerit. Notabilia sunt in gloss.

LEX XXV.

1 *Exceptio,dolo facis, opponitur agenti condictione ex l.ad poss.*
2 *Quæstio dominij in quibus possit refricari.& nu.& seq.*

a **Si quisᵃ conductionis.** Conductor prius possessionē restituere tenetur,quam de proprietate audiatur.h.d.Potest notari,quod spoliatus ante omnia est restituēdus,vt hic,& j̄.ad l.Iul.de vi.l.si quis a se fundum.Quæro de positione casus in hac l.glo.j.excogitauit vnum extraneum casum,videlicet, vēdidi tibi domum, vel agrū, retento vsufructu,&c. hæc non valet, quia quandiu vsusfructus duraret, vsusfructuarius debet possidere, & de proprietate frustra ei obijcitur.l.si quis domum.§.j.ff.eo. Vnde dicit gl.quod vēdidi tibi agrum pleno iure, & constitui me tuo nomine possidere,& sic venditori videor tradidisse,& liberatus sum ab ipsa traditione,ad quam tenebar.vt notat glo.in l.ab emp.ff.de pact.& sic tu emptor es dominus, & possessor, quia tibi possideo, & si postea loco tibi ipsam rem,& trado,non tenet conductio rei suæ.vt s̄.eo.l.qui.Nunc ago condi.ex ista l. vt possessio mihi restituatur, quia ex locato agere non possum,quia contractus fuit nullus.certe tu non potes obijcere quæstionē dominij,sed prius debet mihi possessio condi.l.ex hac l.restitui.Et si dicas, ꝙ ante istam locationem non possidebas, sed dominus mediante te. vt l.male agitur.j̄. de præscr.30.vel 40.an. Et ego rñ.quod dñs illam perdidit, quia mihi quærere noluit,& ēt ego mihi quærere nolui.ideo ꝯd. ex illa l.illam recupero.Nec ob.si diceres,sicut dñium non q̄ritur sine iusta cā, ita nec possessio.vt no.in l.quod meo. ff.de acq.pos. in prin.Quia respon.quod illa gl. communiter in possessione nō tenetur,quia etiam sine iusta causa quæritur. l.j.§.si vir.ff.de acq. pos.& dixi s̄. e.l.qui rem.in vlti.q.Secundo modo legit ista glo.in fi.in simplici locat.vt fit quotidie,& hoc in modo agendi diuidit in ij.vt in seq. gl. in prin. Vna est, vt agatur possessorio condi. ex
1 hac l.alia,vt agatur ex locato.† Videamus de vtraque,& op. primo, quod si agatur ex condi. ex l.ad possessionem agenti obstat exceptio dolo facis,quod petis,&c.vt ff.de do.exc.l.dolo.& in regula iuris inuitus.§.cui damus.ff.de reg.iu.Sol.secundum gl.j.hic ideo,quia lex sic ordinat. Tu dic melius,quod illæ exceptiones, & regulæ non habent locum in possessorijs recuperandæ possessionis,quia in his spoliatis est ante omnia restituendus,vt j̄.vnde vi.l.meminerint.& j̄.ad l. Iul.de vi.l.si quis a se fundum. Est enim hic possessorium recuperandæ,quia eo ipso,quod colonus denegat restituere possessionem,expoliat locatorem. & est verificata hæc lectu.Op.contra.ij.quod hic non possit agi ex locato,quia ꝯductio rei suę non tenuit.vt j̄.e.l.qui rem.& sic actio ex eo nō cōpetit.s̄.de legi.l.non dubium.& ff.de do.l.eleganter.in prin. Glo. sol.quod de hoc non potest excipi,quia sic cognosceretur de proprietate,& dominio, quod hæc l.non voluit. In isto ergo dubio agi permittitur.arg.s̄.e.l.ad probationem.ver.sed ex euentu. Qui nimo subiungit gl. quod etiam si constaret, tamen agi posset, vt in pignoratitia dr̄.ff.de pig.act.l.si rem.§.is quoque. Et licet gl.nitatur istam lec.defendere,tamen ipsam reprobat Bart. tum per l. ad probationem,s̄.e.tum,quia per oppo.huiusmodi excep. detegitur,quod agens sine causa experitur.& sic non debet audiri.vt l.si pupilli.§.uideamus.ff.de neg.ge. & ideo inquit ipse, dicendū, quod hic agat condi.ex l.& ita etiam tenuit Iaco.de Are. Sed dixit Cy.defendi posse,quia ex locato agi possit, dicens falsum esse,quod per simplicem opp.dominij detegatur locatio nō tenuisse,sed per eius probationem sic.Et hoc vult l.ad probationē. ver. sed ex euentu.Nec ob.qđ ibi quæritur de dominio,quia ibi agebatur rei vend.non ex loca. quod licet iure facere non possit, qa locatio non tenuit, tamen de hoc excipi nec quæri potest. & excipiens non auditur.sic,& alias agitur de facto.s̄.de trans.l.vbi pactum.& ff.ad exhi.l.iul.§.quęsitum.& ff.de pig.act.l. si rē.§.is quoque non diffitetur.propterea præce.esse tutiorem,& inconuenie-
2 tia prædicta.Sed,an hæc lec.sit uera.j̄.dicam.in j.quæstio.† Opp. 3.quod imò possit referri quęstio dominij.vt l.litibus.j̄.de agri.& censi.l.j.lib.11.Sol.gloss. dat multas solu. & finaliter tenet illam, quod ibi de perpetuo censitis, vt patet in rubro. Pet. dicit, qđ ibi negabat se causam habere domino: hic fatebatur. & istam tenet Cyn. & uidetur mihi eadem cum secunda hic posita in glo. quę di.hic constabat de loca.ibi non constabat.& istā tenet Bar.Alij, ut Iac.de Are.quod ibi agebatur petitorio pro fructibus, hic pos-
3 sessorio ad possessionem.† Op.4.de l.bona fides.ff.deposi. vbi refertur quæstio dominij.Sol.ut in gl.multipliciter.Sed attende,qđ ibi sunt duo casus. Vnus est qñ deponitur penes non dominum, sed ille opponit de dominio tertij.& tunc dic, ꝙ ibi cōuentus nō solum opponebat de dominio tertij, sed ēt ipse tertius agebat ꝯ eundem,& assistebat opponenti,vnde prius quęritur,quis illorū sit potior. Alius casus est, qñ apud dominum res deposita est. & tunc prima sol.hic posita est uera. s. ꝙ hic possessorio per cōdi.ex
4 eo contractu agi non potest,vt ibi. † Opp.5. quod in hoc possessorio debet distingui. Aut conuentus est incontinenti paratus ꝓbare de dñio,& audiatur,alias non.vt ff.ad exhi.l.iij.§. ibidem.& ff.ad Treb.l.ille a quo.§.si de testō.& ff.ut in pos.le.l.si is a quo.in prin.Sol. vt in gl. quia quidam cōfessi sunt bene debere distingui secundum illas.Sed Io.ꝯ.& hæc est uera s̄m doc.Sed ꝑ aliam rōnem,q̄ Io.dixit,videlicet,quod in possessoriis recuperandę possessionis illę ll.locum non hñt, quia spoliatus ante oīa est restituendus.vt j̄.ad l.Iul.de ui.l.si quis a se fundum.& j̄. de donatio.inter vi.& vxo.l.si maritus.Sed attende ordinem sol. supradictarum per glo.isti, qui dicebant sic debere distingui, loquebantur secundū lec.scđam,s̄m quam hic agebatur ex locato. Et tunc hęc solutio
b est valde no. qa, vt excipiens de dñio ᵇ ꝯ agentē ex locato audiatur,si paratus est incōtinenti probare,nō alias.Contra agentē uero
5 ꝯdic.ex l.nullo mō audiatur.† Quęro mō, q̄ nam istarū lec. sit uerior in hac l.dico, quod illa, quę dicit, quod agitur condi. ex l. & ratio est,quia text.ff. depo.l. qui rem. di. quod ei non competit actio ex locato, & sic ibi casus contra hanc lectu. Nec est dicendum, quod hic permittat agere de facto contra regulas iuris, ut Cyn.s̄.dixit, quia causa non subest hic sic dicendi. Item, quia de conducente rem suam,& in depositum recipiēte idem est iudicium.ut d.l.qui rem. Sed contra recipientem in depositum nō datur

ADDITIONES.

a ¶Si quis,Adde d.Soc.cons.287,inci.circa pręsentem consultationem.in prin. in 2.parte.quod conductor finita locatione tenetur restituere rem conductam locatori,& si hoc denegat,dicitur ipsum locatorem spoliare. & ante omnia est restituendus,& an, & quando admittatur exceptio proprij dominij,per eum no. & vide per glo.Bart. in l.ei a quo.ff.de usu.& Barto. latius. in l.si alienam.ff.sol.matri.adde quod not.dixit d.Alex.de Imo.post Bar.in l. commodare.ff.commodati.
† Tu adde Bal.in proprijs terminis,q̄ ista ponit.in hac l.in 2.lec. prędi.legis.
b Excipiens de dominio.Adde Soc.consi.171.inci.diu profecto.vers. 2.conclusio est in secunda parte.vbi hoc idem allegat & tenet.

datur actio depositi, nec eam restituere tenetur obstante exceptione dominij,vt in eo,titu.l.bo.fid,§.finautem,& dixi suprà, & hic in gloss.ergo nec conductor locari. Veruntamen in vno casu puto ex locato agi.Ideo attende, quod quandoque cõducit rem suam dominus,& possessor,& tunc quia nec dominio ne possessione priuatur, vt dixi s̃.eo.l.qui rem.sequitur,quod nec ex locato,nec cond.ex lege potest locator agere,si opponatur de dominio,& possessione.Quandoque dominus,sed non possessor conduxit rem suam a possessore, & tunc fac tria membra, vt ex sequentibus patebit: quia aut conduxit eam respectu possessionis tantum,quod fieri potest,vt l.si aliquam.ff.de acq.possess.& tunc puto,quod finita loc.possit agi ex locato ex eo,quod in ea tenuit locatio,nec obstabit ei exceptio dominij, & ita verificari potest. 2.lec.in hac l. Aut ipse conducit respectu proprietatis tantum, & tunc, quia contractus non tenet, actio ex locato ei non competit,vt s̃.de leg.non dubium.verum, quia possessionem,quam habebat locator,apud conductorem esse voluit,& per illum retinere,vt per conductorem,& non potuit, quia conductor non fuit, illam perdidit,vt l ei a quo.ff.de vsuca.Sed,quia dominus,& conductor eam tenet de facto,sibi non restituendo,vt conuenisse videtur, tunc dicitur eum spoliare, ideo condict. ex hac lege dico eum conueniri posse. Aut eam conduxit simpliciter,non dico respectu proprietatis,vel possessionis,& tunc,quia respectu vtriusque videtur conduxisse,vt dixi s̃.eo.l.ad probationem,in vlt.q.videtur prima facie dicendum, quod respectu possessionis, respectu cuius tenuisse videtur locatio, possit agi ex locato.tamen teneo contra.quia quando simpliciter conduct.principaliter respectu rei dicitur conducere,sic tanquam a domino,& respectu dominij proprietatis,ad cuius fruitionem necessario, & cõsecutiue sequitur rei traditio,& sic possessionis,non vt principaliter,& per se possessio sit conducta, & ideo pro possessione non potest agi ex conducto, quia de ea non est facta locatio, nec pro restituenda,obstante exceptione dominij, per quam declaratur locationem non tenuisse,sed agi potest condictione ex lege ad possessionis restitutionem,vt hic,nec auditur tũc exceptio dominii, quod secus esset,si ageretur ex locato ad rei restitutionem,vt dixi. Nec ob.l.si rem.§.is quoque.ff.de pig.act.per quam glo.hic fuit mota, quia ibi de dominio tertij, non proprio excipiebat. Et vt hæc,& alia clarius tibi liqueant in materia, cum quæritur, an agenti ex contractu possit opponi exceptio dominii,vide distin. quam posui in l.non vnde.s̃.si cert.peta. Quæro 2.an non solum in locato, sed in commodato, & gestore, tutore,& curatore, depositario, & si locum habeat hæc lex. Et gloss.1.hic respon.quod sic, si illi iustam causam non habent retinendi,quia eadem est ratio, cum tunc non restituendo videantur actores spoliare, & sic eis debet dari condictio ex lege ad possessionis restitutionem, quod gloss. fatetur de vtili ad instar eius, quæ est directa, quod not. & tene menti.& doct.hic sequuntur.

LEX XXVI.

a **Si conductionis.** [a] Impleta fide conductionis finitæ agi potest contra locatorem, vt retenta,uel abrepta restituat.hoc dicit.Quero qua actione.Respondeo,ut gloss.

ADDITIO.

a †Si conductionis.Tu vide de materia huius l.seq.quod no.Bal.in l.lectura vtrisque l.in 2.lectu.vnde istæ sumptæ fuerunt in terminis.

LEX XXVII.

1 *Pactum quid sit,& an rei traditione vestiatur.& nu.2.*

Si tibi. Vbi nudum pactum non sufficeret,stipulatio prodest.h.d.Vel sic,pactum cohærentia traditionis nõ vestitur, quando cum tertio, & non cum excipiẽte interponitur.
1 h.d.& no.†No.tex.ibi.nam si conuentio in placiti fine stetit,quia Guil.& do.meus, vt dixi in l.legem,s̃.de pact.colligunt diffini.pacti nudi, vt nudum pactum sit conuentio in fi.placiti stans. Opp. quod imò ex isto pacto agatur de constituta,vt instit.de act,§.de constituta.Sol.dupliciter,vt in gl. Vno,quod hic non fuit simpliciter pactum,sed stipulatio,& inutilis,quia non solennis,ideo nõ ualet,vt stipulatio nec ut pactum inducens constitutum,quia hic non egerunt,quia stipulari uoluerunt: hæc uiolat literam. Ideo secundo dicit gl,quod hic fuit tantum pactum in 2.par.sed act.de ꝯstituta non inducit, quia eo animo pacti non fuerunt,& hæc ve
2 ra.†Opp.2.quod imò pactum rei tradi.sit uestitum,quod sufficit: ut s̃.de rerum permu.l.rebus,& s̃.de pac.l.legem.tradidit.n.quod conuenit, quia soluit creditoribus, uel saltem cohærentia ꝯctus locationis,ut l.in bonæfide.s̃.de pac.Sol.primo s̃m Pla.quod hic est speciale,quod trussa est,Ideo dicit gl.ꝙ contra procedit,qñ inter eosdem est pactum.Secus si inter alios,quod declara,ut in gl. quia ex declaratione melius ueritas habetur,uidelicet,ꝙ tunc uestitur cohærentia contractus,uel traditionis,qñ fit ad profectum, uel utilitatem contrahentium, & paciscentium tertij, & hæc est uera,& communiter ita tenetur.Quero tunc,an contra colonos, pro quibus soluit,agere possit,& qua actione,& dic,quod sic act. neg.ge.ut in gl. ut l.si liber homo.& l.si soluendo.ff. de neg.gest,

LEX XXVIII.

1 *Conductor locatori,& econtra,an teneatur de casu fortuito,& an de culpa.& nu.sequen.*
7 *Culpa leuissima,an veniat in actione locati.*
9 *Conductor domus,an teneatur ex locato de combustione.& nu.seq.*

In iudicio tam. Conductor locatori econtra tenetur de dolo, & culpa non de casu,
1 hoc dicit.Et exempla pone,vt in glo.† Oppo. quod de culpa non teneatur,vt ff.nau.cau.& stab.l.3.§.sed si gratis.& l.nauta.in eod, titu.& ff.commo.l.si,vt certo.§.nunc videndum.ver.sed vbi vtrisque,& instit.qui.mo.re contra. ob.§.fi. Solu.quod de leuissima non tenetur,vt ibi,sed de lata,& leui sic,vt hic.Opp.quod imò de leuissima teneatur,vt ff.eo.l.qui mercedem. Sol.vt in gloss.quod ibi speciale,& expressim se obligauit ad custodiam,ideo de leuis-
2 sima culpa etiam tenetur secundum Io.† Sed contra istam solu. Oppo.ab extra,ea,quæ tacitè insunt,si exprimantur,vt insunt,nihil operantur, vt j.de fide.l.non rectè. sed constat conductorem ex contractus natura non teneri ad custodiam rei, vt supra dicit gloss.& probatur in ll.alleg.in ea:ergo,&c. Solu.quod ex natura contractus custodia venit,quantum lata culpa, & leuis culpa, de quibus tenetur,requirit,Sed cum expressim,& specialiter se obligat pro custodia, tunc vltra naturam contractus se obligat,quia de custodia neglecta etiam ex leuissima culpa, vt d. l.qui mercedem,& sic verba ei non exprimuntur,ut insunt,pro hoc etiam facit,quia uerba debent intelligi prolata sic, quod aliquid operen-
3 tur,vt l.si quando.ff.de leg.1.cum simil.† Oppo.4. quod imò non teneatur ex natura contractus de culpa leui, sed tantum de lata, ut ff.deposi.l.j.§.si vestimẽta.& l.quod nerua. Sol.ibi in deposito, qui celebratur gratia deponẽtis tm̃,nos in locato, qui celebratur gratia vtriusque, quia uterque commodum recipit, scilicet locator mercedis,& conductor usus rei:ideo de lata,& leui solum tenetur,vt in ll.in primo contra.alleg. vbi autem gratia recipientis tantum contractus celebratur,ut in commodato, tunc commodatarius tenetur etiam de leuissima, ut ff.commo.l.si, ut certo.§.
4 nunc uidendum.† Oppo.5.ab extra,quod locator seu conductor de leuissima culpa teneatur, quia dicit text.in superlatiuo, quod nihil debet committere de eo, quod diligentissimus non omitteret,ut ff.eod.l.si merces.§.penult.Sed leuissima culpa est omittere,quod diligentissimus non omisisset,ut probatur, ff.commo. l.in rebus.in princi.ergo,&c. Solu.quod uerum est, quod absque culpa non est,ut ibi litera dicit,sed illa culpa est leuissima,de qua non tenetur ut ll. s̃. allega. Vel ibi superlatiuum ponitur impro-
5 priè.† Oppo.6.quod de casu fortuito teneatur,ut s̃. commo.l.j.& supra.de pign.act.l.quæ fortuitis. in fin. Solu.quod non tenetur, vt hic:nisi casus in se periculum susceperit, ut.ibi, & idem dicas, si mora præcesserit,ut ff.depo.l.si in asia.§.fina.& ff. si cert.peta.l. quod te.& ff.de uerb.obliga.l.si ex legati causa,& idem est,si culpæ præcesserit casum,ut ff.commo.l.in rebus,& l.si ut certo.§.sed interdum,& intelligo de culpa, ex qua tenebatur, ut l. qui mer-
6 cedem.ff.eod. & sunt gloss.expeditæ. † Nunc ad declarationem materiæ uideretur quærendum, quid sit dolus, & quid sit culpa in genere sumpta,& quot sunt species culpæ,& de cuiuslibet earum cogni.& descriptione, de quibus omnibus plenè scripsi in l. si nulla.s̃.de pign. act.ubi uide aliquas q. per me tactas quas reci-
7 tabo.† Prima quæstio est,an aliquo casu culpa leuissima ueniant
a in ac.locati.[a] & dixit Barto. quod iura superius allegata, per quæ dixi leuissimam culpam non uenire, locum habeant,quando leuissima culpa est in omittendo:si autem in committendo, & faciendo esset commissa,tunc inquit ipse, quod haberetur eius ratio.ut per eum no.in l.quod nerua.ff.depo.Sed hanc partem non
8 teneo,ut plenè dixi in d.l.si nulla.in ulti.q. ubi uide.† Secunda q. est quotidiana,pone locauit quis seruulum suum sutori, uel cerdoni,uel repetitori,ut instrueret eum,ille cum minus benè faceret,uel adisceret,sic eum percusit, quod oculum effodit, uel testiculos ei ex percutione aridos fecit,queritur,an ex locato teneatur. Dic quod sic.casus est not.ff.eod.l.item quæritur.§.idem Iul. & hoc ideo,quia culpa fuit lata, uel leuis,a nimia sœuitia proce-
9 dens.† Tertia quæstio est locaui Titio domum, Ragacinus eius minus diligenter tenuit lucernam in stabulo, propter, quod domus combusta est,quæritur an Titius teneatur ex locato. Et uidetur prius inuestigandum, an dominus ex facto, uel culpa huius Ragacini teneatur. Et teneo,quod sic,ut dixi in l.quæ fortuitis s̃. de pig.act. Secundo,an Titius tenendo talem Ragacinum,uel ei committendo tale officium, fuerit in culpa leui, an solum in leuissima,quia si in leui, uidetur teneri:si in leuissima, non uidetur teneri.argu,eorum,quæ supra dixi,& pro hoc accedat.ff.eod.l.ui-
10 deamus.§.fina.& l.seq.& l.ex conducto.§. fina. † Quarta quæstio est,quid si ipse conductor domus minus diligenter ignem tenuit uel lucernam. Dic, quod si ista minor diligentia cadit in leuissimam culpam,quia solum diligentissimus prouidisset,& tunc nõ teneatur. Aut cadit in culpam leuem, quia non tantum diligentissimus, sed etiam quilibet diligens prouidisset, & tunc teneatur, ut hic cum similibus. supra allega. In dubio gloss. est singulariter

ADDITIO.

a An aliquo casu culpa leuissima veniant in ac.loca.Tu vide vltra ea,quæ hic in termi.ponit Bal.eo.nu.& ver.Bal.in l.si creditor, & quod ibi posui in addi. ad ipsum post Barba.in ver.a pariete.dixi etiam in addi.ad Bart.in l.domus, in ver.modo valet.ff.de leg.j.

lariter no.ꝙ tenet.ꝙ culpa, qua p̃sumitur incendium processisse, iudicãda est leuissima.ita no.insti.qui.mo.re ꝯ ob.§.p̃terea,quam
1 tene cordi.† Ex his habes,quid dicendum, si habitatio gratis est ꝯcessa,& tunc recipiẽs teneatur de eius leuissima culpa in minus diligenter custodiendo adhibita. vt l.si, vt cætero.§. nunc videndũ.ff.com.& ista sic succinctè tradita sufficiant,plenius tñ de his, & de ista materia incendiorum dixi in l.quę fortuitis.ff.de pig.ac.

LEX XXIX.

Cum conductorem. Destructa per conductorem debent restitui per se,& eius hæredem. hoc dicit. Salycetus.

LEX XXX.

Curialis. Curiales non possunt aliena prædia conducere, nec pro conducẽtibus fideiubere.h.d. Opp. ff.de decu.l.4.Sol.vt in gl. Sed quid si domum propriam non habent,an illam pro sui habitatione conducere possunt. Dic, quod sic,vt in l.seq.de milite no. & arg.s̃.de contrah.empt.l.j.

LEX XXXI.

1 *Milites non debent ruralibus negocijs se immiscere.*

Milites. Milites debent se abstinere a conductionibus,
1 nisi gratia sui vsus. h.d.† No.ꝙ milites circa ruralia non debẽt vacare. Item not.quod vnus vicinus non debet esse grauis,vel molestus alteri.quod facit ad id, quod dixi s̃. eo.l.ędẽ. in fi.Item not.tex.in fi. Glo.oppo.varijs modis,quod miles possit esse procurator.vt l.qui stipendia.s̃.de procu.& l.filiusfa.§.veterani.ff.de procu. sol.vt in ea. Quærit glo.an stabulum pro equis suis possit conducere. Respon.& bene, quod sic, & idem pro sua habitatione: quia sine his non potest seruire militiæ. Sed domum reficiendam non potest conducere, quia degenerat a militia. vt in glo. Quærit gloss.quid in clericis. Dic,quod idem,quod in beneficiatis, qui debent vacare circa diuina, non in simpliciter clerico,qui non sit in sacerdotio.

LEX XXXII.

1 *Vilis persona magis punitur,quàm in dignitate constituta,& nu.2.*

a **Ne cui.** Primo prohibet.secundo permittit.tertio excipit. quarto punit. Dominus potest locare rem alij,[a] cum fuerit finita locatio primi. Nec debet primus secundo conductori molestiam,vel litem iniustam inferre sub pœna hic subiecta.h.d. No.ꝙ domino licitum est derelinquere primum cõductorem. Secundo not.casum, in quo non valet pactum sine scriptura,& ratio fuit optima, vt fraudibus obuietur, qua prior locator nolẽs exire continuo allegaret pactum, & interim secundus
1 nollet stare sine habitatione.†No.ꝙ magis punitur vilis,quam in dignitate positus.de quo vide,quod dixi in l.possessoris.s̃.de eisc. & cle.& per Cy.in l.nemo.de sum.tri. & si.ca. Oppo.quod locari non possit prioribus pro eo.augmento volentibus.vt l. congruit, & l.prædia.j. de loca.prædi.fi.solu. quod est ibi speciale in prædijs fiscalibus,& fortè est ratio, quia inuiti quandoq; in conductione
2 retinentur.vt ff.de pub.l.cotem.§.fi.† Opp.ad idem de c.ex rescri. extra de lo.& condu. Sol.vt in gl.uidelicet, quod fallit in scholaribus,quod intelligo, ut in hoc sit speciale, quia non potest scholaris conducere hospitium durante conductione alterius, licèt eius conductio dirigatur in tempus loca. illius alterius, sed non scholares possunt etiam conduct. alterius durante, dummodo contractus accipiet uires post illius conductionem finitam.

ADDITIO.

a †Potest locare rem alij. Adde vltra ea,quæ hic ponit in tex.Bal.in 2.lec.vnde ista sumpta est,& vltra ea,quæ not.in addi.ad ipsum And.Barba. in ver.non tenetur.eundem Bal.in l.contractus.s̃. eod.

LEX XXXIII.

1 *Aestimatio rei,& ipsa res,an possint in eodem iudicio peti.*

Conductores. Conductor contumax in restituendo rem locatam usque ad diffinitiuam sniam, nedum rem, sed etiam eius æstimationem præbere compellitur.h.d. Not.quod statim cum denegat quis restituere, dicitur possessionem inuadere,& expoliare, ut hic in fi.& s̃.eo.l. si quis condu.No.ꝙ res pure,& æstimatio conditionaliter petuntur in eodem libello aliàs iudicio. Quærit gloss.quo iure petatur hæc æstimatio. Et respon.quod condictio.ex hac l.& idem no.in
1 in l.non ab re.j̃.unde vi.† Sed quæritur,an in eo.iudicio utrunque possit peti.Quidam,quod non,quia estimatio sub conditione debetur,si expectauerit,&c.& sic ante peti non potest. ut l.non quẽ admodum.ff.de iudi. Sed glo.tam hic,quam in l.non ab re.tenet contra.Ad l.non quemadmodum.respon.quod ibi in re principali,hic in accessoria.Vel aliter,illud procedit,quando conditio nõ est purificanda cum ipso iudicio, hic autem purificatur cum ipso iudicio secundum doct.Quero,an ad commissionem huius pœnæ sit necessaria scientia hæredis. Dic,quod sic,ut probatur in d. l.non ab re.in uer.cùm nulla. Alia possunt hic quæri,quæ tangũtur per glo.in d.l.ab re. de quibus ibi dicetur.

LEX XXXIIII.

1 *Milites a conductione rerum alienarum sunt arcendi.& nu.2.*

1 **Licèt.** † Milites prohibentur a conduct. rerum alienarum, aliàs tam ipsi, quàm locatores puniuntur pœna hic scripta,uel incerta,& quilibet potest eos accusare.h.d. Not.quod utilia in desuetudinem,uel contemptum habita sunt reuocanda.
Et no.quod vicini non debent esse graues,vel molesti vicinis, vt hic.& supra eo.l.milites.Item not. quod milites conductores ipso iure cadunt a malitia.Item no.quod ipso iure priuati illicite re
2 cipiunt stipendia, & eis soluta possunt iure repeti. † Item not.qđ ista verba,cedant,& amittant, quæ futurum concernunt, intelli-
a guntur ipso facto, & iure, non expectata sententia.[a] quod videtur contra notat.s̃. vnde vi.l. si quis in tantam & ibi de verbo, amittat,& contra not.s̃.de iur.cal.l.ij.§.quod si actor. de ver.cadat. & cõtra text.in auth.principales.Sed forte hoc ideo, quia sic exprimitur in l.vt hic.in ver.scituros.in priu. Vnde videtur dicendũ, Aut lex vltra procedit dando modum cadentiæ, vel amissionis, & illum serua. Aut vltra non procedit,& tunc dic, vt dicam.j̃. titu.j.l.ij.in iij.q.

ADDITIO.

a ¶ Intelliguntur ipso facto, & iure, non expectata sententia. Tu vide in simi. Bald.singu in ti.de pac.constan.in ver.priuilegia.per illum tex.ibi cassent,& irritent.quem ad hoc pro sing.refert,& sequitur Roma.sing.suo.2. incip.licet uerbum præsentis temporis.de quo per Mathesi.sing.15.incip.nota,qđ vbi lex.& Fran.de cre.sing.7.incip.tu scis,quod verbum.

De iure emphyteutico. Tit. LXVI.

¶ Continua Rubricam,vt in gloss.

LEX PRIMA.

1 *Contractus emphyteuticus distat a conductione & locatione. & nu.seq.*
4 *Contractus emphyteuticus an sit alienatio.& nu.seq.*
9 *Incrementum alluuionis an cedat emphyteutæ.*
10 *Periculum sterilitatis an pertineat ad emphyteutam. & num.seq.*
12 *Remissio an fiat emphyteutæ ob sterilitatem.*
13 *Periculum guerræ an pertineat ad emphyteutam.*
14 *Contractus emphyteuticus an sit de iure gentium, vel ciuili.*
15 *Contractus emphyteuticus in quo differat a liuellario.*
16 *Contractus emphyteuticus quam actionem producat. an sit bonæfidei, & numero 17.*

a **IVs emphyteuticarium.** Primo declarat cuius contractus naturam habeat contractus emphyteuticus. Secundo quę in cõtractum emphyteu. deduci possunt,& quomodo. Tertio ad quem pertineat periculum rei in emphy.datæ.secunda ibi; in quo contra.ter
1 tia ibi; ita, si nondum.† Contractus emphyteuticus est contractus per se distans a conductione, & locatione, & debet fieri in scriptis cum pactis in eo initis. & si de casu fortuito nihil est conuentum,tunc si res pereat tota,liberatur emphyteuta,non si pereat pro parte.h.d.No.quod diuersitas causarum, & differentiarum facit contractus censeri diuersos. Item no.quod contractus emphyteuticus non est contractus alienationis, vt in prima parte.Item no.ꝙ iste ꝯctus vt cæteri ex ꝯuentione,l.accip. cõcor.l.j.
b §.si conueniat.ff.dep. Item no. ꝙ debet fieri in scriptis[b], vt hic in secunda parte.Item no. ꝙ in isto contractu sterilitas non facit lo-
2 cum remissioni.imo nec peremptio partis rei. † Opp.contra primã partem,quod ꝯctus iste non differat a locatione, & conduct. quod patet,quia species locationis est.nam locatio perpetua,seu quandiu pensio soluatur, est ꝯctus emphy. & nihilominus appellatur locatio,vt hic probatur,insti.loc.§.adeo,ergo,&c. Sol.quod differt a locatione,& conduc.prout sunt duæ species per se distinctæ,sicut differunt capra,& asinus,& ita hic. sed non differt a locatione,prout locatio accipitur pro genere suo. sicut homo non differt ab animali in suo genere sumpto, imò infert illud, vt homo est.ergo animali est.Et s̃m prædicta habemus dicere,ꝙ locationis tres sunt species,alia simplex,& ad modicum tempus: alia ad non modicum tempus: & alia perpetua, quandiu pensio soluatur,vel in tertiam generationẽ,vel in viginti nouem annos,cũ pacto reuocationis. & illa transit in proprium nomen. & hodie contractus emphy.nuncupatur,vt hic not.in auth. si quas ruinas. ff.de sacrosan.ec. Vel dic,quod licet olim iste contractus appellaretur locatio,non tamen nomine sic diffinitio, quia quidam locationem esse dicebant.quidam venditionem, hodie autem est diffinitum.vt non locatio,sed contractus emphy.appelletur,& propriam naturam habeat se paratam a loca. & vendi. & hoc fecit Imperator Zeno.vt hic & d.§.adeo.† Sed tunc continuando materiam,quæro,in quo differt a locatione.Et respon. gloss. ij. quia per loca.non transit dominium,nec possessio,nec aliquod ius cõstituitur in re locata,ut ff.e.l.non solet.sed per emphy.transit possessio naturalis,& constituitur ius in re,quia vtile dominium trãsit.vt ff.si ager. vectigal.vel emphy.pe.l.1.Item dicit gloss.contractus emphy.in rebus soli tantum celebratur:sed locatio non tantum in rebus soli, sed etiam in rebus mobilibus. Addidit etiam Iacob.de Aretio, quod differunt etiam in forma. quia tempore quo

ADDITIONES.

a †Ius emphyteuticarium.Adde quę ponuntur in addit.ad Bald. hic in 2.lectu. in addi.tam Barba. Alex.& meis,quæ hic non volui repetita esse, quia ista lectura ibi in terminis habetur.

b Quod debet fieri in scriptis.Adde Soc.consi.169.incip, circa primum consultationis.uer.sed hic superest.in 2. parte.vbi hoc idem allegat. sed dici opin. contrariam seruandam esse.

quo contractus emphyteuti.celebrantur,oportet aliquid præsen
tialiter dari,& certa merces ultra id annualiter constitui, & dicit
hoc probari.s.de sacrosan eccles.authenti.qui res iam dictas . in l.
priuatæ.j.de excu.mu.lib. 10.& pro hoc bene facit.j.eo.l.fi. circa
fi.ubi dicit dari quinquagesimam partem precij pro inuestitura.
Sic ergo dicit ipse rem æstimari,& sic ualet.c.detur pro 40.& pro
aliquo modico pro annua mercede . Cynus dicit contra conser-
uari de consuetudine,ut de præsenti nihil detur. Sed certe, & de
iure idem uidetur,ut in auth.si quas ruinas.s.de sacrosan.eccle.&
auth.perpetua,& quia illa receptio potius ex conuentione proce
dit,quam ex forma contractus,& ob utili concedentis,cui licere
debet renunciare , ut l.si quis in conscribendo.s.de pactis . Vter-
que tamen modus potest procedere , ut est de mente gl.in auth.
qui rem huius.s.de sacrosan.eccles.Item differt in scriptura,quæ
in hoc contractu debet interuenire , non in locatione , ut j.dice-
tur.Item differt in rei præstatione:quia in locatione mercedes de
bēt esse in pecunia tantum . Vel secundum nos in certa frumen-
ti,uel alterius rei quantitate,aliter non est locatio,ut no.s.tit.j.l.si
olei. Sed in emphy.quæcumq; res etiam pro annua mercede in-
teruenire potest,ut d.§.adeo,& ibi glo. Item differt, quia facilius
ꝯductor perdit ius suum ob cessatam solonē:quia per biennium,
quàm emphy.in quo triennium requiritur,ut in authen.qui rem
huius.s.de sacros.eccle.Item differunt,quia emphyteuta non po
test dare successorem sine uoluntate domini,ut j.eo.l.fi.sed con-
ductor simplex sic,ut ff.de pign.actio.l.solutum.§.solutam. Item
locatio est temporalis , sed cōtractus emphyteuticus perpetuus,
& ex eo transit dominium utile.loca.ut ff.eo.l.non solet. propter
4 quam in casibus,ut dicā in quæstione de sterilitate.†Opp.2.quod
contractus emphy.sit alienatio, vt in authen.de non alienando.§.
alienationis,& s.de rebus alienis non alienandis.l.fi. Sol.vt in gl.
3.s.quod in larga significatione est alienatio,non in stricta,& pro
pterea,vt hic. Et,vt clarius hoc elucescat , quæro, in quo differat
ab alienatione,& venditione. Et respondeo in pluribus,vt in ead.
glo.no.quam per te vide. Vnum tamen ex ea facit notare Bart.ꝙ
a videlicet.vbi annua [a] quantitas debet solui,locatio est iudicanda,
licèt dicatur in contractu,quod vēdidit certos redditus per quin-
que annos pro centum soluendis singulis annis , nam non debet
attendi verbum vendit,sed quantitas,quæ per singulos est soluē-
da,vt in hac gloss.propter quod,illud verbum,vendidit,accipitur
5 impropriè . argum.l.insulam. ff.de præscr.verbis.† Oppo.3.quod
scriptura non sit necessaria,vt s. de pact.l.pactum. Solu.vt in glo.
& dixerunt quidam,quòd etiam sine scriptura valet,nec lex pro-
hibet, quod truffa est . Alij quòd contractus potest fieri sine scri-
ptura,sed pacta circa contractum conuenta non. Ista non habent
rationem diuersitatis . Alij, quod hic est speciale , & hoc tenetur
communiter.Et potest esse ratio,quia datur in emphy.vt res per-
petuo sit pœnes accipientem,quā de facili acceptor,vel eius hæ-
res diceret suam, & immemorabilis est tam in conducēte quàm
in testibus,vt j.eo.l.fina.in prin.ideo l. scripturam interuenire vo-
6 luit . † Oppo.4. quod periculum pro parte contingens non sem-
per spectet ad accipientem , vt ff.de contrahen.emptio.l.domus.
Solu.vt in glo. quod ibi in contractu emptio.& vendi.in quo dic,
7 vt ibi : hic in contractu emphyteutico. † Oppo. 5.j. de alluuio.&
palu.l.2.Solu.hic in prædijs emphy.ibi in tributarijs. Et est ratio,
quia in illis aucto prædio augetur pensio,id est tributum, & per
consequēs eo diminuto, debet diminui.arg.j.de fur.l.manifestis-
simi.§.sed cum in secunda,& ff.de regu. iu.l. secundum naturam.
Et sic sentit ista glo.quod propter augmentum in contractu em-
phyt.non augeatur pensio , cuius contra.sentit gloss. sequens,&
Quæ verius dicat j.dicam.Alibi tamen soluit glo.illud contra.vi-
delicet,quòd in d.l.2.ideo sic est,quia sic continebatur in conces-
sione principis,& ita no.in l.quicunque.j.de fun.pa.lib.11.Aliqui
volunt dicere,quod sicut ibi minuitur,ita & hic,quasi non sit ra-
tio diuersa,& quia de toto ad partem licet arguere.vt l.quæ de to
ta.ff.de rei vendi.Et ad hanc l.respon.quod ista l.non vult dicere,
quòd pensio non minuatur,sed res perit pro parte : sed vult dice-
re, quòd a toto contractu nō liberatur,a quo in totum liberatur,
si tota res pereat Et ita dixit Nic.de Mat. & sic idem erit in con-
tractu emphy.quod in locatione.vt l.si vno.in prin.ff.loc.Sed ista
opi.communiter non tenetur, Bart.vero idem sentit, vbi contra-
ctus esset celebratus pro multo annuo dando , non quando pro
modico, quod potius in recogni.datur.Primo enim casu dicit fie
ri diminuti.si non restat tantum de non perempto,quod eius fru
ctus non æquiualeant illi,quod est soluendum,nam tunc pro ra-
ta fiet diminutio . secus si tantum restat,quia non fiet diminutio.
Et ideo secundo casu , quando vnus solidus , vel denarius datur
pro recogni.oportet,quod res pereat tota,quia non potest rema-
nere ita modicum,quin fructus possint ascendere ad illum dena-
rium,vel solidum.Sed ista opin.videtur multum diuinare,& non
bene probari l præterea , vt dixi s.vtroque modo potest fieri iste
contractus , & sic loquitur simpliciter, & indistinctè, ergo,&c.vt
l.j.§.generaliter.ff.de bonis proscri.Est igitur videndum,quæ illa
rum sol.sit verior, & communiter tenetur prima per rationem s.
positam, scilicet, quia in contractu emphy.propter augmentum
non augetur pensio,& quod gloss.sequens dicit,quod augeretur
pensio,male dicit secundum Iac.de Are. Pet.& communiter do.

8 † Sed videamus de eo,quod tangit gloss.videlicet, an incremen-
tum alluuionis cedat emphiteutæ. Et dicit gloss. quod fingmen-
tum patens,& separatum non cedat emphyteutæ, sed non sepa-
ratum,& latens sic , vt in fructuario.ff.de vsufru.l. item si fundi.§.
sed si insulam:quia si hoc est in vsufructuario,qui non habet tan-
tum ius in re, quantum emphyteuta : ergo magis emphyteutæ,
qui habet maius,& fortius ius in re,quia dominium vtile,et per-
petuo duraturum,nec extinguibile per mortem, sed ad hæredes
habet transitum. Sed Pet.dixit,quod emphyteu.non cedit, sicut
nec feudatario , vt in titu.de controuer. inuestitu.c. 1.§. si quis de
manso.et tamen ipse habet vtile dominium, vt in titu.de inuesti-
tu.fa.de re.ali.c.1.§.rei autem. Sed quicquid sit de feudatario, ta-
men dicendum est,quod commodo emphyteutę cedit,quia arg.
a minori de fructuario est maioris concludentiæ, quam sit simili
de feudatario, quia argu. a minori est necessarium , & nunquam
fallit.Sed arg.a simili,quandoque fallax est,vt ff.ad muni.l. fin.§.
penulti.& s.de fide instru.l.comparationes . hinc est , quod alibi
dicitur, quod quælibet probatio est fortior , quàm similitudo, &
comparatio,vt in authen. de fide instru.§.si vero nullus . Item de
b materia iuris scripti debet argui [b] ad casum non decisum materię
alterius iuris non scripti,non autem de iure consuetudinario non
scripto ad casum materiæ iuris scripti,vt probatur,& no.ff.de leg.
l.de quibus.hæc tene menti,quia sunt pulchra,& vtilia,& defen-
satur.gloss.Sed vltra hæc scias,quod Bart.hic tenet,quod nedum
incrementum latens, sed etiam patens cedat commodo emphy.
& separatum , allega.j. de alluuio.& palu.l. 2.libro 11. quod pu-
to verum non tam per illam legem , quàm : quia ad eum spectat
incommodum diminutionis particularis rei,sine vlla diminutio-
ne pensionis alicuius seu canonis : ideo in hoc est ei magis fauen-
dum quàm fructuario.argum.l.secundum naturam.ff.de reg.iur.
9 † Sed iuxta hoc quæro , quæ pōt esse ratio, quod si res perit tota,
liberatur emphyteuta,non si perit pro parte. Dic,quod ratio po-
test esse,quia vbi perit tota,non restat aliquid, quod emolumen-
tum etiam per alluuionem afferre possit . Sed vbi pro parte , ad-
huc restat pars aliqua, quæ æmolumentum per alluuionem po-
test afferre . Quantam autem partem sufficit restare , notat hæc
glo. pe.in prin.quàm teneo , licèt Barto.aliter dixerit,vt dixi in 4.
10 oppositione.†Quęro,an periculum sterilitatis pertineat emphy.[c]
c Et videtur , quod non,per l. si vno . in princip.ff.loca. Ibi idem in
vectigali,&c. nam de agro vectigali, & emphyteu. idem videtur
iudicium,vt ff.si ag.vectiga.l.j.ff.qui satisda.cogan. l.sciendum.§.j.
& pro hac parte videtur gloss.relata ad text.supra.de sacrosan.ec-
cles.authenti.perpetua.super verbo sextam.In contrarium est ve-
ritas,quia emphyteu.recipit rem cum irruitione, vt in authen.de
non alie.§.emphyteusim , & quia si peremptio maioris partis rei
eum non releuat a pensione, vt hic , minus sterilitatis fructuum,
& pro hoc accedat.j. de excu.mu.l.priuati. lib.11.& ita se habet
communis opinio. Et ad glo. authen. perpetua.dic,vt ibi dixi. Et
ad l.si vno.in princip.dic,quod debet intelligi de prædio vectigali
11 aliter , quàm per contractum emphyteu. † Pro cuius declaratio-
ne attende , quod prædium ciui. vel reipublicæ potest accipi in
emphyteu.& tunc idem dicendum est , quod de prædio priuati,
vt non fiat remissio ob sterilitatem.Item potest recipi in conduc.
ad modicum tempus , & tale prædium appellatur vectigale , &
tunc, an ex tali conductione transeat vtile dominium , gloss. va-
riantur:nam in l.fina.ff.si ager vectigal.tenet, quod non, ideo ibi
supplet ad tempus,scilicet modicum. Sed in l.j.§.quòd autem.ff.
de super.tenet , quod sic,per l.j.ff.de loco publico, frue.& l.illam
tenet Bart.& est hoc inuentum fauore reipublicæ,ne vexetur liti
bus,& sumptibus,sed per alium experiatur,& defendatur, quod
non est in conducente a priuato.vt ff.loca.l.cum in plures §.mes-
sem,& in casu illo etiam fit remissio ob sterilitatem. Item potest
recipi in conductorem ad vnum modicum tempus , quod quan-
tum sit , vel intelligi debet, variarunt glo.nam in d.l.fi.ff.si ag.ve-
ctigal.tenet,quod sit decennium . Sed dicto §.quod autem tene-
tur,quòd velut indeterminatum relinquitur iudicis arbitrio. arg.
ff.de iure deliberan. l. 1. Et illo casu , quando ad non modicum
tempus , non est differentia inter prædium ciuitatis , vel priuati ,
quia cuiuscunque sit,transfertur dominium vtile , vt dict.§.quod
12 autem . qui in priuato loquitur . dicta l.fi. si ag.vec.† Sed dubium
d est , [d] an habeat locum remissio ob sterilitatem . Et tenet hic
Pet.& Cyn.quod sic, quia hoc dominium non est perpetuo du-
raturum pœnes eum, sed duntaxat vsque ad certum tempus , in
quo

ADDITIONES.

a ¶Vbi annua.Adde Soci.consi.156.pro fundamento.vers.2.conclusio.in 2. par. vbi hoc idem alleg. & firmat.

b ¶Debet argui.Vide hic omnino.do. Ias.May.in 13.colu.qui alleg.hic dictum Saly.& pro & contra multa inducit,& an licitum sit arguere ab emphyteusi ad feudum,& econtra ibi plene, & not.declarat.

c An periculum sterilitatis pertineat ad emphyt. Tu vide de hoc plenè Bald. in l.si vno.& ibi Bart.plenius.ff. loca.& in l.si.ff.de superfi. & Angel.in auth.de non alie.eccle.rebus.§ lex itaque.colla.2.& no.Bal.hic vltra secundam lect. quæ est inter.illi similis.in prima lect.nu.10.versi.modo reuoco in dubium,

d Sed dubium est.Adde Soci.consi.88.inci.considerata prædicta.2.loc.in 1.par. vbi hoc idem inducit,& firmat.

quo locatio est facta,& ita ēt cū perpetuò tenere nō possit, locū
nō habet illa ratio,quæ haberet in emphy. in qua dñium est ppe.
tuò remansurū , pp quod est spes meliorationis & augmēti & ēt
alluuionis.Et s̄m p̄dicta dēt intelligi.ff. de censi.l. forma.§. illam ,
æquitatē . Et hæc sunt cordi tenenda:quia sine his nō haberetur
13 materiæ scīa,nec alibi reperies ista ita clarè tradita †Quæro,qd si
pp guerrā res data ī emphy. nō pōt laborari,an periculū ptineat
a ad emphy.Et vr̄ ꝙ sic [a] per hanc.l in ꝯ.determinat Iac.de Are.ex
eo,quia paria sunt esse inundatum , vel ab hostibus occupatū, vt
ff.de bo.au.iud.pos.l.cū vnus,sed inūdatū dr̄ deperditum, vt ff.de
acq.pos.l.3.§.Labeo. & l.interdū.§.j.ergo &c.Item parificatur rē
inūdatā esse,vel cessionario peremptam,vt ff. de peri. & com.rei
vendi.l. si in vendi. §.j. Item res dicitur deperdita, cuius facultas,
vel vsus haberi non potest,vt ff.de fur.l.si his,qui rem.§.cum qui.
& ff.fur.aduer.nau.l.j.& ff.so.ma.l.si ꝯstante.§.si vxor,& hæc opi.
14 est multum æqua. † Quæro , an iste ꝯctus debet dici de iuregen-
tium vel ciuili.dic de iure ciuili, vt not.ff.de iusti.& iu.l. ex hoc iu
re,& Pe. ibi tenuit ꝯ, & malè:quia ante Imperatorē Zeno.nullā
certā naturā,nec speciale nomen habebat,vt instit. lo. §. adeo,&
hic a nominante agit & cū ordinante,& componente dēt deno-
15 minari, vt ff.de orig.iur.l.2.§. omnium. † Quæro, in quo differat
b contractus [b] emphy.a contractu liuellario.Gl.in auth. ingressi.s.
de sacros.ecc.ponit unam differentiam. Alij aliter dn̄t, ut ibi dixi.
Bart.dicit hic, ꝙ putat, quod sint vnius naturæ . Sed vulgares s̄m
diuersitatē locorū denominauerūt.Verū tex.dicit,quod ꝯctus li
uellarius est,qn̄ res sub vilissima pensione in perpetuū ꝯcedit̄, ut
16 in x.col.in tit.qui.li.po.feu.ali.§.donare. † Quæro, q̄ actio oriatur
ex isto ꝯctu. Rn̄det Iac. de Are.& sequaces, quod cond.ex l.ista
Zenonia.q̄ hoc nouū induxit, arg.ff.de ꝯdi.ex le.l.j.Pet. ꝯ,qa iste
ꝯctus de nouo non inducitur:quia etiā antiquitus erat,vt ff.si ag.
vec.l.j.sed in nouam formā est repositus , vt patet insti. lo.§.adeo.
Ideo dicit agendum p̄scr. ver. quia quoties ꝯctus inducit̄ referēs
se ad principia l. 12.tabu.nō hēt locū condō ex.l.sed in factū p̄sc.
ver.vt ff.de p̄scr.verb.l.nā cū deficiūt.Sed Pe. ꝯdicit sibi in eo, qđ
alibi dixit, videlicet,qđ actio p̄scr.ver.habet locum tm̄ in ꝯctibus
innominatis.Sed ꝯctus emphy.est nominatus.ergo p̄scri.uer.nō
habet locū.Quapropter Bar.eū reprobat & dicit dari condi. ex.l.
17 vt Ia.de Are.dixit. † Quæro,an iste ꝯctus sit bo.fi.vel stricti iuris.
18 dn̄t doc.& Cy.qđ est stricti iuris,vt in §.actionū.insti.de ac.†Quę
ro,an ex sola inuestitura trāsferat̄ dn̄ium,vel possessio. Dic quod
non,sed dat̄ licentia de appræhendendo propria autoritate,vt ex
tra,de his quæ fi. a ma.par. ca.c.ex ore.& ibi p Inn.& in tit. de no.
fi.for.tit.j.in fi. & de hoc latius dixi in l.traditionibus.s.de pact.

ADDITIONES.

a ¶Videtur ꝙ sic.Adde quod istam & eandem opi.tenet post Ful.d.Guar.hic,q. dicit,ꝙ quāuis præcedens opi. Rich. sit uerior de iure per istū tex.ꝙ tamen comm.opi.sequitur sententiam Iac.de Are.& Bar.hic,pro huius q. ueritate & decisione,uide hic no.& ple.d.Ias.May.in col.19.per 4.col.seq.

b ¶In quo differat contractus.Adde Soc.consi.167.inci. non inutilis.uersi.sed quibus iam declaritas in 2.parte,ubi hoc idem tenet.

LEX II.

1 *Emphyteuta priuati triennio non soluens iure suo priuatur.*
2 *Emphyteuta non cadit a iure suo ob canonem non solutum,& nu.seq.*
8 *Emphyteuta ob non solutum canonem an cadat a iure suo domino volente , an per sententiam.*
9 *Pactum tam expreßum quàm tacitum est tituli resolutiuum.*
10 *Dominus emphyteusis quando possit emphyteutam autoritate propria expellere,& nu.seq.*
15 *Emphyteuta quando teneatur se soluisse probare,& nu.seq.*
17 *Negatiuæ quomodo probentur.*
18 *Emphyteuta,qui promisit pęnam,si pensionem non solueret,an eo non soluē te,possit expelli.& nu.seq.*
24 *Pensio quo tempore solui debeat,& nu.seq.*
26 *Filij an concurrant cum patre in emphyteusi,quam pater pro se, & filijs recepit .*
27 *Filius repudians paternam hereditatem,an possit emphyteusim retinere.*
28 *Pater recipiens emphyteusim pro se, & filijs: an de filijs in potestate tantū intelligatur,& nu.seq.*
30 *Ecclesia an olim,& an hodie possit in emphyteusim dare.*
31 *Filia instituta vniuersalis hæres,an veniat etiam ad emphyteusim.*
32 *Nepotes an veniant nomine filiorum.*
33 *Filius vel nepos, an perdat ius,quod habet in emphyteusi si pater canonem soluere omiserit, & nu.seq.*
36 *Ecclesia succedens priuato,qui in emphyteusim dedit,an ipso non soluente , vtatur iure priuati.*
37 *Oblatio sola,an sufficiat,quo ad pœnæ euitationem.*

a In emphyteuticarijs. [a] Primo prouidet dn̄o cōtra emphyteutam .
Secundo emphyteutæ contra dominum.secūda ibi: nec ante ex
hac causa. Prima subdiuiditur in tres: quia primo mandat pacta
in hoc contractu apposita seruari.Secundo prouidet, vt propter
canonem non solutum res redeat ad dominum. Tertio remouet
tres obiectiones,quæ per emphy.cōtra dominū videbant oppo-
ni posse.secūda ibi: sinautem.tertia ibi:nulla enim. Pacta inita in-
ter dominum & emphyteutam sunt seruanda,& maximè super
reiectione emphyteutæ,& si de eius reiectione nihil fuerit ꝯuen
tū,pōt expelli,si nō soluerit per triēnium nulla meliorationis,vel
alicuius pęnæ habita rōne,nisi p dn̄m steterit,quominus sol.rece
1 perit,& emphyteuta cōsignauerit,& deposuerit.† No.ꝙ emphy
teuta priuati q cessauit soluere p triēniū ꝯtinuū , pt expelli ab oī
suo iure,vt hic in ver.sinaūt.Itē not. qđ de maiori, vel minori tpe
pōt ꝯueniri,ut in prima parte. Itē not.qđ emphyte.tenet̄ soluere
publicas functiones, & sic onera rei,& apochā de soluto recipe-
re,& dn̄o tradere. Ex quo potes colligere,qđ dn̄s habēs dn̄iū di-
rectū cēseat̄ dignior,q̄ emphyteuta q habet vtile, cū instrumēta,
q̄ cōem vtilitatē concernūt,debeant collocari penes digniorē.ff.
2 fami.erc.l.si q̄,& l.Pomp.& ff.de fi.instr.l.fi.† Itē no.ex scd̄a par-
te ibi.volēti ei licere. & tertia ibi, si dn̄s noluerit, &c.qđ emphy-
teuta nō cadit a iure suo per canonē nō solutū , nisi dn̄s nō velit
eū cadere , & tūc dn̄o uolēte dr̄ ipso iure cecidisse a suo utili do-
minio,& pro hoc mihi vr̄ casus.in l.lex vectigali.ff.de pi.ubi pon-
dera,qđ ubi iudex pronūciat declaratorie pro dn̄o,& hoc est ius
suū,quo dn̄s vti debet , de quo ibi in fi.l.loquit̄. Et ex his collige,
ꝙ tertius ꝯ quem emphyteuta rem vendicaret, nō posset ei obij-
cere except.de canone nō soluto,nisi iam ꝯstitisset de domini vo
3 luntate,qui uoluisset eū cecidisse a iure suo.† Itē no. ex tertia par
te ibi,uel pœna, qđ conuentio generalis de non expellendo sub
pœna,intelligit̄ illo soluente,& seruante ea,ad quæ tenet̄ ex na-
tura ꝯctus, & sic dr̄ in se habere tacitam condi. nisi feceris id,pp
qđ mihi hoc iure liceat ut hic,& ff.lo.l.q̄ro.§.inter,& hoc qn̄ cō
uentio est gn̄alis.secus si ad speciem alicuius non obseruantię de
scēdet:puta de nō expellendo,si tu non solueris,quia tunc habet
4 locū q.gl.† Item no ex eadē parte,qđ dies nedū expressa,sed etiā
tacita interpellat pro homine.ꝯcor.l.magnam j.de ꝯhen.& com
mit.stipu.Item no,quod ad tempus permissa post tempus vident̄
prohibita vt hic,& ff.de leg.2.l.statuliberū . Vltimo not.ex fi.qđ
ibi dr̄ de oblati.& ꝯsigna.qa per eas pœna euitet̄. Venio ad appa
ratū,& oppo.qđ nō expectetur per trienniū,sed sufficit p bieniū,
vt s.de sac.san.eccl.auth.qui rē huius. Sol.ut gl.qđ ibi in emphyt.
5 ecclesiæ,hic priuati.† Opp.qđ ēt in priuato sufficiat bienniū.ff. lo
ca.l.quæro.§.inter.Sol.quod hic in emph.q hēt utile dominium,
ibi ī colono simplici, qui nullū ius habet in re.Et hic aduerte,qa
gl.ista est corrupta , dū dicit triennium,debuit.n.dicere bienniū ,
vt d. §.inter. & iō melius no.in d.auth.qui rem. Et hoc,qn̄ a tota
ꝯductione repellere volo,sed qn̄ a præsenti vsu rei tm̄,tūc cū sta-
tim nō soluit, possū eū expellere,vt s.ti.proxi.l.ędem,& ff.de lo.
6 ca.l.cum dn̄i.† Quæro, an hoc trienniū debet esse continuum. b
b Dic,qđ sic,aliàs interrupta esset p̄scriptio p solu.medij temporis.
7 † Quæro, quid si apparent apochæ solutionis triū annorū proxi-
morum, sed de triennio anteriori nihil apparet, & pro illo trien-
nio anteriori dn̄s negat sibi solutū,an poterit illum expellere vel
solum petere.dic,quod non,vt hic in gl.magna & text.est singu-
laris j.de apo.pu.l.quicunque.lib.x. & ita consuluit Dy.& ita ob
8 tinui de facto. † Quæro tertio ab extra. & reuoco in dubium,qđ
Inn.dixit,an emphy.per canonē non solutū cadat ipso iure a do-
minio suo uolente dn̄o,an uero per sententiam,& Specu.in titu.
de loca.§.nunc aliqua.uersi.57. arguit. pro & contra, & finaliter
concludit, ꝙ tutius est dicere per sn̄iam. Hanc partem vr̄ tenere
Inn.ex̄.de loc.c.potuit,ꝙ bn̄ pro hac parte facit,& hoc facit,quia
in fi.huius l.& l.seq.utitur uerbo,cadat,qđ futurū cōcernit, & sic
p sn̄iam,ut l.2.§.ꝙ si actor,& auth.principales.s.đ iu.cal.& auth.
q semel.ad fi.j.qūo,& qn̄ iu.& auth.Imo.s.de ac.& ob. & in Au
th.de his q obl.re.mi.se hēre phi.§.si uero tacuit.ibi,sciat se act.ca
surū,& ī §.sequēti.ver.sed nō p facto,& p hoc accedat,ꝙ no.gl.đ
verbo.amittat.ī l. siqs ī tātā j.vn̄ vi.fa.l.ei9 q.ff. de iure fisci.Cōtra
riū puto uerius,vt in sequēti qōne sentit gl.& hoc p illū tex. in 2.
& 3.parte , q hoc sentire vr̄,cui ꝯsentit tex.in Auth.de ali.& em-
phy.§.si uero qs locator. vbi dat ptātē dn̄o deijciendi,sicut hic re
pellēdi,& pro hoc accedat authen.q rem.s.de sac.san.ecc. Istę.n.
ll.loquuntur cū parte,non cum iudice,& pro hoc fortius facit in
Auth.de nō ali. & §.scire. vbi dr̄,nō soluto canone, fiāt oīno ex-
nei emphyteoma.ubi pōdera uerbū,oīno, qđ est p̄cisum, & uer-
bū,extranei,qđ idē est,qđ alieni.& uerbū, fiāt. ꝙ sui natura factū
iudicis nō reqrit. Pro ista parte facit.j.loca.l.fi.vbi est verbum ca
c dat,& tn̄ intelligit̄ ipso iure,nō expectata sentētia, [c] ut ibi in lite-
ra.pro hoc etiam facit,auth.qui res iam dictas.s. de sacr.san.eccl.
vbi

ADDITIONES.

a ¶In emphyteuticariis . De materia uide per do. in c.fi. de causa pos. & propriè,& plenius in c.peruenit,de censi.

b ¶Continuum.Vide Pe.de Leaza.in commento.c.potuit.de loca.

c ¶Non expectata sententia.Quòd non requiratur sententia, tenet Bald.in ad di.in titu. de locato.in 12.col.in fi.idem consulendo tenuit Pau.de Cast.in consi.cxl.inci.Christi in nomine in casu præsenti puto sic di. quod est alias consi.133.idem tenet Abb.in consi.174.inci.in causa, quæ uertitur seu uertisperatur inter nobilem uirum,& dicit d.An.de But.in d.c. potuit.alleg. in tex.istam esse communem op.& ibidem Immo.& c.fi.de præscrip.& in c.ex parte.in 9.colum.de fe.in quibus locis reprehendit Ro.tenentem cōtrariū. Idem tenet Aug.in 2.col.in Auth.de alie.& per eundem Saly. in consil. suo inci.d.Abb.andegauen.sis.in 2.dubio.ita etiam uidetur tenere Bal.in auth.q. bus rem.in 3.col.s.de sac.san.eccl. Alex.in consi. 321.inci.circa processum, in pe.col.pro cuius q.decisione uide no.& plenè per d. Iaso. May. hic.in 3. & 4.col.allegat prædictas remissiones cum no.. aultis aliis,pro & contra.

a vbi est verbū cadat,& necessario intelligitur ipso iure, a pro hoc facit,quia ipsa res, quæ cadit in commissum propter vectigal nō solutum,ipso iure perdit,& alteri quæritur, vt l.commissa.ff. de publi.& l.si qs s.de vec.& cōmiss. Vltimo apparet mihi quasi casus subtiliter inspectus.in l.lex uectigali.ff.de per.ver. itē q̄ situm. vbi pondera,quod dn̄s ibi egit declaratorie,vt pronuncietur fundū suum esse, ex quo datur intelligi, quod ipso iure canone debito non soluto ius suum perdit emphyteuta, & dominus iure pleni dominii a quocunq; possessore etiam habente causam ab emph. potest uēdicare.Et est ratio,quia resoluto iure datoris, resoluitur
9 ius acceptoris,vt ibi.† Ex quo colligo, quod sicut pactū expressū est tituli resolutiuum,ita & tacitum,quod inest mediante dispositione.l.ut hic,q ergo in fi.dicit,cadat,intelligo ipso iure,& etiam in aliis.ll.s. alle. Et ut hoc clarius liqueat, attende cum quæritur, an pœna cadentiæ a iure suo debeat intelligi ipso iure uel p sententiam,Dico aut lex ipsa procedit dando modū uel formā, & illam serua.ut l.fi.s.lo.& auth.principales.s.de iura.calum. Aut ultra non procedit, & tunc aut per aliā l.reperitur datus modus, & adhuc idē dices, & hoc probat.in l.2.§. qd si actor.s. de iur.cal.q̄ simpliciter loquit,& p auth.principales.declarat,vt p sniam intelligat. Aut per aliā.l. modus datus non reperit, & tunc aut.l.dicit cadit p uerbū præsentis tēporis, & tunc ipso iure. Aut dicit cadat per verbū futuri temporis, & tunc aut hæc pœna imponitur pp actū omissum fieri in iudicio, uel eo pēdēte, & tūc intelligitur p sniam,qa cū iudice.l.dr loq,corā quo uentilatur causa.arg.gl.in l. ubi ceptū.ff.de iudi.& ita ēt loquit dictus.§. q si actor. & j.qūo & qn̄ iud.auth.qui semel.& j.vnde vi.l.si quis in tantā. Aut imponitur per actum extraiudicialem omissum ex cōctu fiendum, & tunc si cadentia est tituli resolutiua, intelligit ipso iure, vt hic, & d.l.si ex vectigali,& ll.s.alle. Aut nō est tituli resolutiua, & tūc p sententiam,ut in Auth.de his qui.ob.se.peri. ha.re.mi.§.si vero tacuit.In dubio presumitur tituli resolutiua, qn̄ cadentia est a iure per cōctum quæsita,& ipsi cōhenti pro futura,ut hic. Et est rō,quia tunc uim habet l.commissoriæ.Restat nunc respondere ad c.potuit.extra.de loc.quod benè facit,sic illud deducendo, ibi permittitur mora purgari,quæ non permitteretur,si ipso iure a suo iure cecidisset, cū facta esset tūc executio, post quam moram purgare non licet,ut ff.de cōdi.indebi.l.qui ob rem.& ff.de iudi.so.l.iam tamen.2.rū.& ff.de actio.& ob.l.traiectitiæ.§.de illo.Nam respō. quod a suo cadit iure, si dominus uelit,ut hic,& ibi.vbi pōdera, q sub eadem censura ponuntur hæc duo, rem alienasse,& canonem per biēnium non soluisse,sed per primum cadit ipso iure,vt l.se.ergo & per fin.Nec ille tex.permittit moram purgari nolente domino, sed si purgauit, quia celeri satisfactione sibi consuluit,& si dominus sine ulla protestatione recepit,tunc habet locū c.potuit, vt probat illa litera, q̄ per uerba p̄teriti temporis in sua exceptione loqtur. Et pōdera,qd vbi celeri satisfactione sibi nō cōsuluisset,quod iuste expelli potuisset,ubi pondero uerbū,iuste, p quod uerbū datur intelligi, quod a suo iure ceciderat,alia snia nō expectata. Declaratio tamen uolunta.domini requirit, ut als in cōpensa.quæ fit ipso iure.si tn̄ opponitur ab homine, & ob hoc forsam.dixit Inn. quod nō est recisa emphyteusis,q̄diu dominus patitur conductorē tenere locatum. Hosti. aliter solu. uidelicet q olim cadebat ipso iure, & res auferabatur,sed per.c.potuit. additur de gratia, vt celeriter sibi possit prouidere,q Pau.de Leaza. videtur intelligere, nisi de tacita expressa cōria uolunta. domini appareat,& hoc est tēpus, quod iudex habet cōsiderare, de quo
10 no.ibi in fi. gl. & hoc mihi placet per supradicta.† Quæro modo quarto cum gloss. an sua propria autoritate possit eum deijcere. Respon. aut iā emphyteuta interuerterat possessionem dn̄o, & tunc ei non licet sine iudice. Aut nondū interuerterat, & tūc pōt autoritate sua,quia potestas ista est sibi per hanc.l.concessa.& sic & aliàs.in l.deuotum.j.de metro.li.xj.& hoc fm Cypria. Subiungit tamen glo.quod melius faceret,si per iudicem faciat, quia licet ceciderit a iure dn̄ij,nō propterea desijt possidere,& ideo ꝓ-
b pria autoritate b nō est repellēdus,vt ff. de vi & vi ar.l.colonus,& pro hoc bene facit.j.de pig.l.creditores,& hoc uoluit Bul.& Ma.
11 & ita tenet Pe.& Cy.† Et fm hoc dictio melius.nō stat in gl.cōparatiue,sed electiue,ut dicunt esse casum.ff. de pig.l. lex uectigali. ibi propterea,sed illa.l.modicū facit ad hoc propositū.nā licèt ibi egerit rei uendi.cō pignoris possessorem,vel cō emph. nō sequitur necessario,ergo emphy.expellere non potuit,sed bn̄ facit,ut ipso iure cadat a iure dn̄ij uolente dn̄o,ut s.in notabilibus dixi.Sed q sua autoritate possit,facit.l.çdem.s.loc.in prin.& ff.in eod. titu.l. cum domini. Sed ibi nō a iure suo,sed a præsenti vsu rei. Sed ob. forti?.ff.loc.l. itē q̄rit inter locatorē,ubi expellit a totali iure suo, & a possessione,si per biennium non soluit.Sol. quod ibi in colono simplici, qui non possidet sibi,ut l.male agitur.j.de præscrip.
12 xxx.anno.In casu nostro possidet sibi.† Sed tunc replicari potest qd non possedisset sibi,nisi fuisset utile dominium,quod in re habebat,cum igitur ipso iure desijt utile dominium habere, domino hoc nolente, dēt desinere illam possessionem habere, & in simplici detent.remanere,quia cessante causa cessat, & effectus. Solu.quod possessio non desinit,sed eius iustitia sic, quia iniuste possidet,& non iuste. Sed contra,quia sicut iustitia possessionis, ita & possessio causabatur a titulo:quia sine titu.non possedisset:

Sed defende: quia iustitia a titulo: possessio uero a uolun. domini,qui in eum transferre uoluit.Et per istum modum defenditur opi.Bul.& Mar.imo non defenditur:sed secundum naturam contractus in eum transferre uidetur,scilicet si pēsionem soluat, nec per triennium steterit & cum per triennium steterit, ei liceat eū expellere,vt in casibus specialibus dicitur in l.çdem , s.loca. Sed hoc non obst.quia procedit ubi constaret, quod hæc esset natura huius contractus.Sed in dubium reuocatur per prædicta. Bar. dicit,q potest propria autoritate ipsum non resistentem . si autē resistat,non potest sine iudicis autoritate,vt l. non est singulis.ff. de reg.iur.Et subiungit, q ubi cum sua autoritate non vellet expellere,sed in eius possessione iniusta turbare & inquietare : tūc ratione suæ ciuilis,q̄ habet,ut l.malè.j. de præscr. xxx.ann. & l.3. §.ex cōrio.ff.de acq.pos.potest rem ingredi & tædio emphyt. afficere,quia non poterit ipse cōqueri, cum uitiose possideat ab eo. ut l.j,in prin.ff.uti pos.hoc ultimum placet,sed de primo dubito per superius dicta. & potissimè propter illud , quia si possum ipsum expellere a præsenti vsu: ergo & a possessione : & postea cū non admittā:quia cecidit a iure suo,unde totum stat,an resistentem a præsenti vsu repellere possum.& gl. tenet, quod sic in d.l. ædem.Sed tutius est intelligere,non resistentē,& ita teneo. Primo quia cōductores hodie etiam finita locat.non licèt sua autoritate dn̄o inuito expellere, ut s.loca.l. conductores,& j.vnde vi.l. non ab re.Secundo,quia mulieri,ad quam reuertit dn̄ium rei dotalis per mortem mariti.i.ut l.in rebus.j.de iur.do.non licèt ingredi possessionem eius rei hæredibus mariti non consentientibus sine autoritate iudicis,ut d.l.dotis.j.sol.mat.Tertio per l.3.j. de pign.Quarto per regulā generalem.s.ne quis in su.causa &c.Quinto per c.licèt.lo.2.de præb. lib.6.ubi priuatum ipso iure non licet episcopo de possessione expellere,nisi priuatio fieret per sententiam.Sexto per no.per glo.in c. commissa.extra.de elec.lib.6.Septimo ne detur occasio rumores & rixas cōmittendi,vt ff.de vsufructu.l. æquissimum . Quæro. 5. pone quod pactum interuene-
c rit,c vt pensione , vel canone non soluto, liceret domino ingredi propria autoritate & corporalem possessionem sibi quærere, an tunc cō resistentem licebit ingredi propria autori. & vr̄ , q sic per l.pignoris.s.de pig.ac.licet urbanius faciet cum iudicis auto. ut l. creditorēs. j.de pig.Et hæc vrbanitas non uitiat,licet deficiat, ut probat.d.l.pignore. in alternatiua, q̄ ibi ponit.fac.l.cum creditor, ff.de fur. & l.Titia testamento.§. Lucius.cum ibi no.in glo.ff.de leg.2.& pro hoc facit etiā.l. ista in princ.ibi, & de reiectione eius &c.Et suadet rō.ut pactum & eius uerba aliquid operent, & qa tūc iniuste emphy.resistit & per cōsequens dn̄s iuste agit, & uiolētiam non dicitur inferre, sed uiolentiæ resistere, ut l. ut uim.ff. de iu.& iur.cogitabis tn̄ , donec legā.l.creditores.j. de pigno.li-
13 cet prædicta tamen pro nunc uideantur mihi uera. † Quæro.6.si dn̄s fecit pactum, ut sibi non liceat eum expellere, etiam si non soluit,an pactum ualeat.quidam dixerunt: Aut est de nō expellēdo ad tempus,id est si nō soluat per maius tēpus, q̄ sit triennium & tunc valet,vt in prima parte hic. Aut ne omnino licet propter cessatā soluit,& tunc non ualet,ut hic in uer.nulla.Sic & aliàs distinguitur temporalis communio a perpetua, ut ff.com. diui.l.in hoc iudicio.§. si conueniat.Ista distinctio non est bona: qa versi. nulla . loquitur , qn̄ conuentio est generalis, de non expellendo nō restricta ad casum nō factæ solutionis ut sup litera dixi.tenet igitur glo. quod pactū teneat per l. si quis in conscribendo.s. de pac.& p legē primā.§.si conueniat.ff.depo.& ita communiter tenent doct.tali ratione, quia pactum cō tenorem l. beneficium inducentis valet,vt ff.de pact.l.pacisci. ergo & in proposito cū hæc l.in beneficium & fauorem inducat, ut ei expellere non soluentem liceat,q videatur occasione non soluendi & sic delinquēdi cō l.conuenire.ff.de pac. quia non tollitur, quominus aliis remediis iuris eum cōpellere possit ad soluendū.Non ob.quod pactū videatur contra naturam contractus,& sic non ualet,ut ff. de p̄ca.l.cum p̄cario,quia falsum est,quod hoc sit cō formā, vel substātiam, siue naturam contractus: quia tunc locum habet cō. & ea , quæ dixi super prima gl.in auth.ingressi.s.de sacros.ec. sed est cōtra.l.beneficium propter talem contractum tributum & ex causa post contractum perfectū superuenientem,& hæc est veritas .
14 † Quæro.7. si dominus recepit pensionem d omniū trium anno-
d rum, quibus fuerat cessatū,an postea poterit illum expellere?dicit

ADDITIONES.

a Et necessario intelligitur ipso iure.Adde ad propositū eorum,quæ hic dicūtur quod no:Ro.sing.suo.1.inci.uerbū omnino.Mathesi.sing. suo.112.inci. no.quod ubicunqne.Anto.Corse.sing. suis in uer. omnino.inci. uerbum an imo.& cum do.Ias.May.in l.2.in repi.d.l.col.22.C.de iure emphy.

b ¶Et ideo propria autoritate.Adde So.consi.167.incip.non inutilis. uersi.sed circa primam,in 2.parte,ubi hoc idem tenet & allegat.

c † Pone,q pactum interuenerit . Adde quod no.in trac.clausularum,in clau. contrac.uer.propria autoritate ingrediendi.cum multis aliis similibus clausulis ubi de hac materia tangitur.

d † Quæro septimo,si dominus recepit pēsionem &c. Adde de hoc dicto ultra ea quę no.hic Bal.& Bar.uersi.quæro quid si elapso triennio , & utrobique in apostil.ad eum quod not.idem Bald.in l.2.in princ.ff. si quis cauti.& Canon.post gl.in c.potuit.extra.de loca.& conducto.

cit glo.quod non:qa alterum tm̄ facere pōt,vt ff.de l. com.l. post diem. Itē recipiēdo pensionem vr̄ velle stare cōctui & expellere volendo,nō vr̄ velle stare.igitur ut cōrius est repellendus, vel per electionē vnius vr̄ alteri renunciasse, vt j.de sur.l.j.& pro hoc inducit specialiter gl.in auth.de ali.& emph.§. si vero quis aūt collator.coll.ix.Or attende Pe.dixit,hoc verū,si pro futuro tempore recipit,qa tunc est sibi cōrius,& ita intelligit dictum.§.si vero qs. si autem pro preterito tempore tantum , & tunc non est sibi cōrius.& ideo auditur , cū pœna expulsionis veniat: qa non soluit, & solutio præteriti tēporis fiat: fructus recepit & quod pro tempore p̄terito possit ultra expulsionem recipi pensio,patet.ff.loca. l.colonus.in prin.Iac.de Are.melius dixit,videlicet, aut dominus primo deiecit,& postea vult pensionem,& pōt vt d.l.colonus.in prin.& in Auth.de non ali.§.scire.Aut primo habuit pensionem, & postea vult deijcere:& tūc aut recepit pensionē pro futuro tēpore,& tūc nō pōt deijcere,vt ff.de pac.l. qui in futurum,& ff.de do.ex.l.2.§.non malè. Aut habuit pensionē præteriti tēporis tm̄ , & tunc aut recepit cum protesta.sui iuris, & tunc poterit deijcere.arg.ff.qui.mo.pig.vel hypo.sol.l.si debitor.Aut recepit simpliciter & tūc non potest expellere , quasi mora purgetur.ff.si quis cau.l.2.& ff.de publi.l.uectigalia.§.fi.& de eo quod certo lo. l. fi. Et hæc distinctio cōiter approbatur,& cum ea pertransit Bar. & fm eam intelligi debet.c.potuit.extra.de loc.vt s.dixi in 3.quæst.
15 † Quæro.8. an dicens negatiuam.s. sibi solutum non esse,an em-
a phyteuta affirmatiuam.s.se soluisse,teneat probare a & di. glo.q emphy. teneret probare se soluisse, vt l.j.s. de proba.Sed in cō.facit quoddam dictū Inn. in c. super his.extra.de accu. ubi dicit,qd si electo apponat exceptio periurij:qa nō soluit decē Titio,q̄ iurauit ei soluere.j.mensem,q non sufficit probare tempus transactū esse, & illū sic iurasse,vt dicat periurus:sed est opus ut probet eū non soluisse.Sed dicit Cy.illud verum,qn̄ solutio est fiēda tertio.arg.l.hoc iur.ff.de uer.ob. Secus si ipsi sol.negāti.vt in hac gl. & d.l.j.s.de proba.Bar.vero in d.l.hoc iure.idē dicit.Sed cō,utrunque facit tex. istę ibi vel publicarū functionum apochas, qui de solutione fiēda tertio loquitur,sed pōt dici,vt intelligatur fm p̄dicta:vel quod puto uerius,interdū actor & illę tertius habent loco vnius, & tūc de tertio idē iudicat,quod de actore vt hic.Interdū non habent loco unius & procedūt p̄dicta,hic.n.solutio facta fisco prodest dn̄o , qui ad hoc tenebat. ideo pro uno eos iudico. veruntamen attende,q Bar. ipse latius attingit hanc materiam dicens , q vbicunq; negatio est causa intentionis negantis, siue sit actor siue reus ei , qui negat, incūbit onus probandi,licèt aliter, & aliter probet.fallit in excep.nō nu.pe.vt s.de nō nu.pec.l. si ex cau.& l.si asseueratio.hoc probat p exempla.Primo,quando negatiua est cā actionis seu intētionis actoris,ut d.l.hoc iure.vbi casus & in l.ita stipulatus ver.quod si ab initio.in eo.tit. secūdo quādo est causa exercitij actionis, vt patet in creditore,qui nō potest uenire ad extraneos pignorū possessores, nisi principali non existēte soluendo: debēt.n. hoc probare per discussionem legitime factam,vt in Auth.præsente.j.de fide.& auth.hoc si debitor.j.de pig.uel ita notoriū esse,vt no.in l.fi.ff. si cer.pe.Tertio patet,quando negatiua est causa imparciēdi iudicis officium,illa debet probari , priusquā iudex suū officium interponat, vt l.magis puto.§. ne passim.ff.de re. eo. & clarius.j.de fab.l.si qs consortiū.lib.11.licet aūt negatiua dēt probari, qn̄ ipsa est causa intētionis actoris, tn̄ illud est limitandum,fm quod dicit Cy.vt sit verum, nisi negatiua sit de aliquo dando , vel faciendo actori. vt d.l.j.s. de proba. Hinc est,quod si promisisti mihi, vel officiali sistere tali die in iudicio sub pœna & peto pœnam:quia nō venisti,certè obtinebo, nisi tu probes te venisse,vel iusta causa te impeditū fuisse, vt ff.si qs cau.l.2. & ff.de re mi.l. 3.§.si quis ad diem,& l.qui cōmeatum ,
16 † Et ex his decidit ipse.q. pone,quod reus excepit ex forma statuti contra actorem,ne audiatur:quia non soluit collectas,certè excipiens habet probare illum non soluisse:quia non sibi,sed communi debuit solutio fieri. Secus inqt ipse,si accuso te, vt puniaris in duplum : qa collectam non soluisti,nam quia accuso te principaliter ad utilitatem communis , cui teneris,tu debes probare te soluisse. vt dicta l.3.§.ad diem.& dicta l.qui commeatum. Et idē si accuso tutorem de suspecto:quia non fecit inuentarium . nam cum accusem ad utilitatem pupilli,cui inuentarium est faciēdū , ipse tutor debet probare se fecisse,vt ff.de suspect.tuto.l.3.§.tutores. sed si contra tutorem agentem contra me excipio , q debet audiri : quia inuentarium non fecit: tunc an ego , uel ipse debet probare,dicit Bart. dubium esse, sed dat cautelam talem, vt reus excipiat,quòd inuentarium non fecit,& si fecit, petit copiam sibi fieri, nam si copiam non dat,uel non facit,ex hoc repellendus est . Ego puto super dubio prædicto, quod tutor debet probare : quia a l.nō habet administra.legitimā,nec experiūdi mādatū, licèt legitime cōfecto inuētario , ut l.tutor,qui repertoriū.ff. de admi. tu.prius ergo debet se habilē ostēdere,sicut cæteri,q sine mā-
17 dato legitimo nō admittunt.† Sed hic dubitari pōt de modo ꝓbādi has negatiuas,cū nō sint coarctatę loco,vel tempore . & dicit Bart.in d. l.hoc iure,qd pōt implorari iudicis officiū,vt fiat solēnis inuestigatio & exploratio p eū,cui iudex cōmisit,an talis soluerit,vel non soluerit,an talis ad locū venerit,vel nō venerit:sicut qn̄ fit discussio bonorum principalis,& pro hoc induxit specialiter tex.ff.de le.2.l.cū qdā §.fi. & l.seq.& ff.de ver.ob.l.ita stipulatus.uer.qd si ab initio,& sufficit si nūcij relatio cōtineat se diligēter pquisisse ab oībus, qui hoc verisimiliter scire debebāt,& se reperisse,qd talis nō venit ad locū,vel q̄siuisse ab his,qbus solui debuit uel q scire debēt,eū recepisse. & reperisse , qd ille non soluit uel iudex aliter discurrat , vt l. magis puto.§. ne passim. ff. de re. eo. Et hoc de ipsa negatiua,de qua generalius loquēdo dixi in l. actor.s.de ꝓbationi.Sed in casu huius l.qro,qualiter emphy.probabit se soluisse,& dicit gl.qd p instrumēta,vel partis cōfessiones.
b Itē q tribus annis ꝓximis b soluerit cōtinuis , nā retro p̄sumit ꝓ solui se.vt j.de apo.pu.l.pe.lib.x.& iste modus est no.ut dixi in 2. q̄st.Subiūgit gl. & p testes,ut l.in exercēdis.s.de fid.instr. & l.j.s. de test.Sed hic attēde.qa testes isti debēt esse non minus.v.& rogati.vt s.de testi.l.testiū, & auth.rogati.Et est ratio,quia cōctus,& quod ex eo debet in scriptis est celebratus,& p scripturam ipsam probatur. ergo nō minus sufficiunt,ut ibi dixi.in 6.opp.quod te-
18 ne cordi,qa do.non tāgunt.† Quæro.ix.& principaliter,qd si emphy.promisit pœnā, si nō solueret pensionem, an eo per triēniū
c non soluente poterit deijci.c Dixerunt quidam,quod non, sed tātum pœnam petit, qa per promissionē pœnæ vr̄ renunciatū prouisioni.ut j.de pac.conuen.l.si.Glo.determinat cō.ne inducta in fauorem dn̄i , ut est pœna conuenta, retorqueat in eius læsionem l.quod fauore.s.de le.& ne pœna apposita in odium non soluenti afferat ei cōmodū,vt l.siue hereditaria.ff.de ne. ge. Nec ob.dicta l. fin. quia loquitur in priuilegio , & iure speciali, qd facilius tollit,q̄ ius cōe,ut l.eius.§.militia missus.ff.de te.mi.& hęc di. Pe. & Cy.uera, nisi prouisio hominis esset apposita ad nouādū prouisionē.l.qa tūc tolleret ꝓuisio iuris cōis,ut ff.de re.iur.l.4.§. si ex cōuentione,& j.de vsu.rei iud.l.pe.cū si.& ex isto glo.no. qd pœnalis stipulatio non nouat in dubio,licet præcedat cōctus iuris ciuilis,ut est cōctus emphy. ut dixi in l.præce.ad fi.Circa quod uide
19 latius, ut dixi in l. si pacto.s. de pac. † Quæro x.iuxta proximam qōnem , an utrunq; facere posset.s. pœnam petere, & expellere. di.gl qd nō,nisi esset dictum,ut utrunq; fieri possit. ff. de do. ex.l.
20 apud celsum.§.Labeo.& s.de transl.cū proponas.† Quæro.xi. pęna est exacta , & postea stetit ꝑ trienniū,qd non soluit,an iterato exigi poterit,supposito,quod a principio dictū fuerit,qua exacta nihilominus cōctus remaneat firmus,& di.gl.quod non.arg.ff.de arb.l.si duo.§.fi. Nec per illa verba,rato manente cōctu,intelligit, repetita stipulatio pœnalis , quia illa non est contractus, vt l Labeo.ff.de verb.sig.Ita eleganter dicit glo.no.hic secus inquit si vltra fuisset dictum.puta,& quoties cessauerit,toties in pœnam in-
21 cidat,vt d.§.fin.† Quæro,quid si dictum fuit,rato manēte pacto,
d toties committatur, & exigi possit d &c. & ita intelligo titulum huius q.vt differat a ix.q.an tunc pœna exacta,si postea steterit p triennium,poterit expelli.di.glo.q sic.q illa uerba rato manente cōctu , intelliguntur apposita fauore domini , melius dixisset implentis, & sic nō debet in eius læsionem interpretari.ar.d.l. quod fauore.fa.ad prædicta.l.cum par.ff.de re.iu.& s.de transa.l.si quis
22 maior.†Quæro.13.emphyteuta facit secundum emphyteutam, qui aliter dedit in emph.& neuter soluit dn̄o canonem.Ideo dixi neuter, qa & si non primus, sed secūdus debitū canonē soluisset dn̄o,sufecisset ut hic in lr̄a,nec apochas &c.& s.pro so.l.cum ꝓponas,& ff.de cēsi.l.forma.§.si ego,& s.sine cēsu. uel reli.l.2.& l.fi.& ff. de pig.l.lex vectigali.qūo cōsulet dn̄o.rn̄det gl.vt i ea patet,sed nō clare. Ideo dicit Cy.qd si seruus fuit inuestitus de voluntate dn̄i, ipse dn̄s debuit eum inuestire,& domino promissio canonis fieri,ut l.seq.§.necessitatem.si igitur tunc sibi nō soluit, poterit eū expellere , & ab eo pensiones petere, quia fides non implēti nō est seruāda, vt in gl. Si aūt irrequisito dn̄o prius emphy. induxit fm in possessione , & cum autoritate propria inuestiuit , & tunc, qa nulla promissio facta est dn̄o,videtur, quod expellere eū nō possit, qa vbi nulla petitio, ibi nulla mora.ff.si cer.pet.l. lecta.§.dicebā. Sed tene cō, quia resoluto iure datoris,resoluit ius acceptoris.l. lex vectigali.ff.de pi. & ff.qui.mo. pi.uel hypo.sol.l.
23 3.& probatur hic in uersic.sinautem.† Quæro.xviij.an si non emphy.soluit,ut emphyteuta spacio.xl.ann.an possit expelli.& dicit glo.q nō,q fatetur Cy.quia ius emphyteuticarū prescripsit. arg. l.com-

ADDITIONES.

a † Teneatur probare. Adde ultra ea,quæ hic not.Bal.tam in prima q̄ secunda lectura.nu.16.uer.quæritur,an dominus,quod no.Petr.de Anch. & Imo.in c.potuit,extra. de loca.& qualiter probetur solutio canonis,uide prealle Bal.ubi supra nume.15.tertio.uersicu.sed qualiter probetur solutio,& in l. fi.de eden.Ancha.& Imo.ubi supra.

b ¶Tribus annis proximis.Intellige tamen,quod sit uera solutio,non tamē facta uno contextu uel fide,Bar.hic uer. 10.& ibidem Bal.adde quod etiā probatur emphyteutam soluisse canonem per inspectionem libri emphyteutæ Bal.hic 5.col.uide Bal.in addi.Spe.de no.uer.si.

c ¶Poterit deijci.Tu uide de hoc ultra not. hic per Bar.& Bal. eundem Bal. in l. ubi adhuc.j.de iure.do.Ia.de Bel.in l.fi.j.de pac.conu.& cano. in c. potuit, extra.de lo.

d † Toties committatur,& exigi posit.Adde ultra ea,quæ no.hic & præter secundam lec.quæ est in propriis ter.& in prima lect. nu. 15. uersi.quæro an pœna.eundem post gl.in c.potuit.extra,de loc.& in l.j.in prin.ff.de uerbo. ob.& quod no.in tract.clausularum in contract.uer. toties cōmittatur pœna,& ibi in eodem uerbo.in clausu.compromissorum.

l.comperit.j.de præscrip.xxx.vel xl.& pro hoc bene fac.in x.colla.in tit.si de feu.ↄtrouer.fu.tit.j.§.si qs per xxx.annos.Sed an presumatur ↄ̄ctus emphy.celebratus.dicit gl. qđ sic.ar. l. de fun.pa.l. fi.& l.ius emphyteutici.Sed de hoc di.Cyn.se dubitare p no. in l. si certis annis s̄.de pac.Sed tene gl.qa loquit̄ in dubio, & sic vbi
24 ↄ̄ctus p soluētē allegat̄.†Quæro xv.quo tpe dēt solui pēsio.gl. in ver.nulla in gl.2.format istā q.& dicit,qđ tpe ↄuēto, & ubi nihil est ↄuentū,pōt solui in tres uices in anno,dūmodo soluatur p totum annum,ante calendas Ianua.l.placuit.j.de colla.fun.pa.lib. 12.vbi casus.Sed quo tpe istæ tres vices sītentur l.nō cauet̄.Itē in eorū placito stat de toto tres solu.facere.Si igitur noluerit tres solutiones facere,sed vnicā facere quo tpe fieri debet.Dic,qđ ante calēdas Ianuarias,ut in illo tex.nisi ↄsuetudo loci aliud disponat. præfixio ergo termini est añ calen.Ianu.qđ itelligo,nisi post fructus iā collectos dñs det in emphyteusim , quia tunc in calen.ꝓximis Ianuarij nō tenet̄ soluere,cū nōdum receperit aliquos fructus.Sed tūc puto,quod expectari dēt collectio fructuū,siue pēsio dēt de fructibus,siue de alia re, qa ꝑ receptionē fructuū dat̄: ideo tūc eorū perceptio expectari dēt. ar.ff.qñ di.l.ce.l.firmio.& forte dicēdum est,qđ hēt annū a die inuestituræ,ut dixi in loca.in
25 l.ędem s̄.ti.j.† Quæro xvj.quid si ille,q soluere debuit, ignorauit, qa hīs est acceptoris,an possit deijci.& vr̄,qđ nō,qa tēpus nō currit ignoranti,ut ff.de calum.l.annus,& qđ vi,aut clā.l.sup hoc interdicto.sed ille de utili anno,hic de continuo. vt hic in glo. qua ꝑ dicit,qđ de iure stricto deijci pōt,sed de æqtate restitutio dat̄ ex generali clausula.ff.ex qui.cau.ma.l.j.in fi. & idē tenet Dyn. i c.cū qs.extra,de re.iu.li.6.Pe. vero dixit qđ hīs non pōt restitui siue sit maior,siue minor,qa ex quo ↄ̄ctus incepit in ꝑsona maioris,currit ipso iure hr̄di siue bn̄ficio restit.ut l.emilius ff.de mi.& hoc dicit Cy. non esse improbabile.Sed teneo gl.ꝑ ea q̄ dixi.s̄. si aduer.ven.pi.l.2.in 3.opp.& eā etiā ibi Bar.& ita se hēt cōis opin.
26 do.Et ex ista gl.habes quod emphy.transit ad hæredē . † Quæro iuxta hoc.17.pater recepit fundū in emphy.pro se,& suis filiis,an filii ↄcurrant cū patre, & licèt multa possent allegari pro,& ↄ̄,tñ conclusiue dico,qđ non cōcurrūt, sed veniūt ordine successiuo, primo rōne ordinatæ charitatis inter eos existentis , qc sic disponit in ultima voluntate, quā rōne plenioris cōmodi exhibēdi,ut l.in testamentis ff.de reg.iur.vbi vr̄ filios concurrere debere cum patribus,& tñ non concurrūt,sed ordine successiuo ueniūt, vt ff. de leg.2.l.peto.§.fratre,& l.cū pr̄.§.fi.& arg.ff. de hære.insti.l.Lucius Titius.q,& arg.l gñaliter j.de insti. & substi.& argu.eorū,q̄ no.gl.j.ff.de lib.& posthu.l.Gallus.§.quidā recte.Secundo ad idē facit gl.ff.de cōdi.inde.l. si non sortem.§.libertus,& hoc ibi tenet clare Iac.Bu.& Cy.in l.si liberti.j.de oper.lib.Tertio ad idē fa.gl. ff.de pac.l.si tibi.§.si pactus.vbi dr̄,ꝙ si pater stipulat̄ sibi, & filio., intelligit̄ stipulari filio post mortē patris. Quarto confirmo,quia hęc interꝑtatio est s̄m naturā ↄ̄ctus. nam ↄ̄ctus emphyt. qui pōt fieri per ecclesiam vsq; in tertiam generationem,l.interpretatur, ut recipiēs pro se,& filiis,& nepotibus intelligatur recepisse ordine successiuo.vt patet in authen.de nō ali.§.emphyteusim . coniūcto §.alienationis, & qđ ibi no.in eo.tit. Et hæc vera,vbi qs recepit pro se,& filiis in genere.Sed dubitari pōt, quid si recepit ꝑ se,& filiis suis legitimis masculis,& fœminis, an primo masculi , quàm fœminæ ueniant.Et uidetur primo,quod sic, primo ex ordine nominationis.Secundo quia casus uidetur in feud.in tit. episco.uel abba. cap.j.& in titu. de succed. feud.cap.j.§.filia.Sed illa sunt iura specialia seu consuetudinaria ↄ̄ iura communia . ideo ad consequentias non sunt trahenda , ut l. qđ vero l.ius singulare ff.de leg.Ideo dicendum est secundum Bar.ff.de oper.lib.l. ut iurisiurandi §.si liberi.quod pariter ueniunt masculi,& fœminæ,qa par patris in utroque est affectio, & ab eo gradualiter non distant,ergo pariter vocentur, ut l. maximum vitium j. de lib.præter j.Cōfirmo,quia ex illo solo verbo,filiis,pariter veniūt masculi,& fœminę.igit̄ expressio eorum facta nihil operatur.argu.l.nō recte j.de fide.Et hæc vera, nisi consuetudo patrię aliud inducat. Item dicit Bart. quod si statuto caueatur,vt extantibus masculis fœminæ non succedant , tunc dicta verba masculis , & fœminis
a intelligerentur ordine successiuo,quod non puto uerum,[a] nisi esset adiectum uerbum, & hæredibus.nam eo non adiecto tā masculi,q̄ fœminæ uocantur ex ↄuentione, & nō hæreditario iure, ut infra.se.j.q.dixi.quod uide,& etiam quod dixi.j.in 3.quæstio.
27 † Quæro 18.iuxta idem thema,quo tempore recepit pro se,& filiis suis . An filii repudiantes hæreditatem paternam possit rem emphy.iure retinere,& gl.in x.colla.in ti.an agn.uel fi. defun.re. hæred.cap.1.tenet,quod nō ad instar feudi,de quo ibi dicit̄ . Sed doc.nostri communiter tenent ↄ̄. vt habetur per Cy. in l. liberti j.de oper.liber.& per Iac.But.in l. si non sortem.§.libertus.ff.de condi.indebi.Non enim pater eius quæsiuit, ut hæredibus , sed ut filiis,quod facere potuit,ut l. quodcunque, de uerborum obl. & in Auth.de alie.§.emphyteusim.Et ꝙ in cōtra. de feudo dicit̄, ut ius speciale ad consequentias non est trahendum , hoc idem tenet Spec.in titu.de locat.§.nunc aliqua.uersi.clvj. & dicit hoc probari in authen.unde si parens s̄.de inoffi.testa. quinimo dico, quod exhæredatus isto casu admitteretur, quia exhæredatio nō impedit ↄsolidari actionem communē,qđ est fortius,ut l.rem in
28 præsenti §.videamus,de rei vx.ac. † Quæro decimonono iuxta , idem thema,recepit quis in emph.pro se & filiis suis,an intelligatur recepisse pro existentibus in pt̄ate tm̄.Spec. in titu. de loca.§. nunc aliqua.ver. 156. tenet quod existentibus in pt̄ate tm̄ ꝑ illud uerbum suis.arg.l.in suis.ff.de lib.& posth. Ego puto oppositum,quia si in uita patris nullus esset natus,sed esset in uētre uxoris,postea natus,sequeretur quod ille non admitteret̄, ꝙ non puto uerum.Secundo,quia non uideo,cur non ita pro emancipatis sicut pro existentibus in pt̄ate,cū omnes sint filii,& pro hoc bene facit ff.de leg.2.l.peto.§.fratre.in fi.& quia potest pro nepotibus, qui in potestate eius non sunt, quinimo & pro uxore, ut in auth.de non alien.§.emphyteusim.col.2.Non obst.illud uerbū , suis,quia illud est verbum notarii,non autem dantis, nec recipiētis:sed dans utitur uerbo tuis:& recipiēs meis , nec per notarium apponitur ad dñam faciendam inter existentes in potestate , vel non:sed ut demōstret, de cuius filiis dicit,& ita se habet communis vsus loquendi,cui debet stari.arg.ff.de fun.instru.l. cum delationis.§.asinam, & sic non obst.d.l.in suis, quia ibi ad alium sensum accipitur.
29 † Quæro,quid si est inuestitus ꝑ se & filiis,& hæ-
b redibus,an tunc erit necesse,quod filii sint patris hr̄des [b] aliàs nō admittantur,& vr̄ quod sic,quasi illa verba, & hæredibus qualificēt demōstrationem,& declarēt illud uerbum filiis,vt sit sensus, ꝙ pro filiis conceditur,q sunt eius hæredes,& non pro his,q non sunt eius hæredes , & isto casu uerificetur illa glo. quæ est in 10. col.an agna. vel fil.defun.de qua s̄.dixi.facit.l.diuus,ff.de re iudi. & l.habebat.in prin.ff. de inst. In ↄ̄.facit copula posita inter uerbū,filiis,& uerbum, hæredibus, cuius natura est ampliare,& augere & diuersa coniūgere,vt l.ea.tñ adiectio.ff.de leg.3.& no. super rubr.ff.de iur.& fac.ign.Quid dicemus?ista quæstio est ualde mihi dubia & pro euidentia eius,quod intendo,ꝑmitto,qđ istud uerbū , hæredibus , duplicē pōt habere sensum,vnū vulgi,alium iuris ciuilis , quantum aūt ad sensum vulgi,hr̄des sunt filii & descēdentes,& ita summat̄.extra,de proba. c. in ꝑn̄tia & in auth.de nō alie.§.emphyteusim. Sic & summat̄ in materia feudali,in tit. de ali.feu.c. si cliētulus. ver.si cliētulus,& in l. ex facto.§.fin.ff.ad Treb.ibi glo.Quātū ad sensum iuris,hr̄des sunt, qui alicui in vniuersum ius de iure ciuili succedūt,vt l.hæreditas ff.de verb.sig. &
30 insti.de bo.po.§.quos autem.†Item præmitto,quod ecclesia pōt dare in emphy.usq; ad tertiam generationem,ut in auth. de non ali.§.emphy.Sed dubitat̄,an in ꝑpetuū ꝑ tex.in auth.de ali.& emphy.§.licētiam,& cōiter gl.tenuerūt , quod sic.Sed Iac.de Belui. fatet̄ in descendentes ultra tertiā generationē , sed non in alios , & sic nō pro quibuscunq; hr̄dibus , ut de his dixi in auth.ꝑpetua s̄.de sacrosf.eccle. Sed priuati pn̄t in ꝑpetuū pro recipiēte & eius hr̄dibus in infinitum:quia prohibiti non reperiunt̄.Modo ad propositū,si ↄcedens in emphyteusim pro recipiēte,filiis, & hæredibus,intelligit de hęredibus s̄m sensum vulgi,tunc res est clara,vt de descendentibus intelligatur,tam in priuato,q̄ ēt hodie in ecclesia in infinitū s̄m opi. prædictam . Si aūt intelligit s̄m iuris intellectū,tunc dr̄ia est fienda inter concedentes. nam si sit ecclesia,tunc quia ecclesia nō pōt extra descēdētes concedere, illud uerbum & hæredibus interpretabor qualificatiuè & demōstratiuè,seu restrictiuè:& sic pro filiis,qui sunt eius hæredes . nam hæc interpretatio magis deseruit naturæ ↄ̄ctus : & ideo sequēda,arg. ff.de serui.l.si stipulatus, & de hoc vr̄ mihi casus in d.§.emphyteusim.Si aūt concedens sit priuatus,tunc interpretabor,vt ponatur ampliatiuè , & augmentatiuè pro omnibus hæredibus in infinitū,cū a iure sit ei ꝑmissum,sic concedere . Vel qđ puto uerius in vtroq; casu stat in themate isto ampliatiuè. unde attēde qđ interdū dat̄ alicui in emphyt. pro se & filiis vltra nō dicto & locū sibi uendicat ꝙ dixi in 16. q. Interdum cōcedit̄ pro se & hæredibus suis,tūc in ecclesia intelligit̄ pro oībus descendentibus in infinitū,ut extra,de proba.c.in ꝑsentia,& in auth.de ali.& emphy.§. licentiā.licèt olim esset restrictū vsq; ad secūdam gñationem,vt in auth.de non alie.§.emphyteusim . In priuato uero intelligitur ꝑ
c hr̄dibus [c] etiā extraneis successoribus,ut ff.de uer.sig.l. in cōuentionibus . Interdū conceditur pro se filiis & hæredib.tunc illud verbum,hęredibus,intelligitur pro descendētibus ultra filios: siue,qui cōcedit sit ecclesia, siue priuatus, & hoc operatur præcedens uerbum, filiis, per quod ultra eos non extendebatur, ut dixi. & uerbum, hæredibus, ampliat ad cæteros descendentes , vt dicto cap.in præsentia,& d.l.ex facto.§.fina.ad tur. Et hoc etiam operatur.

ADDITIONES.

a ¶Nō puto uerū.Vide Bar.in cōsi.ista qō habet duo dubia,& in l.hr̄des mei §. cū ita.ff.ad Tre.& in l.ut iurisiur.§.si liberi.de ope.lib.ubi cōclu. quod non, sed simul succedūt,nisi cōsuetudo,uel statutum sit in contrariū in successore emphyteusis,uel nisi sit statutū,quod stantibus masculis, fœmina nō succedat,quia intelligitur ēt in emphyteusi ordine successiuo, quod etiā tenet Bal.in l.quoties. j.de suis & legi.Imo.Ale.in c.potuit. contra Saly. hic uide ditt.Bal.in l.liberti.12.col.j.de ope.lib,& per Ale.in cons.137.1.parte quod est in 4.parte.consi.14.& in l.quod dicitur,de uerb.obl.

b ¶Sint patris hæredes. Adde ad hoc propositum , quod tractaui remisiuè in apost.ad istum.supra eą.l.num.37.in apost.in uersi. possent rem emphyteuticam iure retinere.

c ¶Pro hæredibus.Adde Soc.consi.259.in ci.uilis inuestituris uer. nec obst. gl. in 2.parte,ubi ad hoc idem inducit allegat & tenet,

operatur copula,q̄ cōiungit similia,& nō extranea,qñ pōt,vt l.si. §.cui dulcia ff.de vi.tri.& ole.le. Secus cēt,si adderetur,& successoribus,vt d.l.in cōuētionibus.In feudo aūt aliter in multis est di-
31 cendū,circa quod non insisto.†Sed iuxta hoc moueo dubiū,supposito qđ recipiens instituit hæredē vniuersalē filiā in re certa,an filia veniet ad emphyt.cum filio;supposito quod illud verbū,hęredibus,stet qualificatiue,& hāc q.reperio ꝑ Bart.positā in l.iureiurā.§.liberti.ff.de ope.libe. Et licet habeā eū corruptū , tñ ipse vr̄ mihi cōcludere,quod sic, qa saltē est hæres in certa re. Ego puto ↄ̄rium fore verius , & rō est, qa falsum est,ꝙ institutus in re certa sit hæres,vt pluribus medijs demonstraui in l.quoti.j.de hære.instit.quinimò ipse Bar.in l.ex facto. ff. in eo.tit. tenet,quod non sit hęres, nec legatarius, sed tertia species, quod si sic est, seqtur qđ in verbis huius ↄ̄ctus, nō cōprehēditur,maxime cū verba, q̄ possint stare ꝑprie,nunquā debeant sumi improprie, vt l.j.§.si is qui nauē.ff.de exer.& l.nō aliter.ff.de legat.3.Cōfirmo,quia si plures sunt instituti hæredes, quilibet eorū debet venire pro quota hæreditatis, qa illa verba, & hæredibus, sunt noīa appellatiua, non propria,vt j.de impub.& alijs substi.l.j.& quod ibi no.sed institutus in re certa nullā hēt quotam hæreditatis vniuersaliter instituto adeunte,vt d.l.quoti.ergo,&c.vnde rem deducendo ad practicam,non video pro quanta parte institutus in re certa cū vniuersaliter instituto possit petere,se admitti.Ideo concludo eum non
32 vocari ex forma cōtractus prædicti. †Quæro vigesimoprimo,an
a concessione facta pro se,& filijs [a] includātur nepotes,& vr̄ quod sic; primo,qa beneficium est latissime interpretandum, l.fi.ff.de constit.princ. Secūdo,quia appellatione filiorū cōprehenduntur nepotes,si non de proprio saltem de improprio significato.l.Lucius.ff.de hæred.instit.& l.filij.& l.liberorū.de verb.sig.facit Insti. qui.da.tu.po.§.fi.& in l.quid si nepotes.ff.de testa.tu. Sed contra. teneo. Primo, quia de proprio significato appellatione filiorum non continentur nepotes,quod patet ex pluribus,videlicet,quia eodem vocabulo non nuncupantur, ergo &c. l.si idem. j. de codi. Item si comprehenderentur filijs hæredibus institutis, nepotes intelligerentur instituti , nec reuocaretur testamētum filio in vita testatoris mortuo , quod est falsum , vt in l. Gallus. §. j. & 2. ff.de liber.& posthu. & l.2. j.de liber.præter. Itē,quia cuiuslibet correlatiuum est diuersum; nam filius pro correlatiuo habet patrem,& econuerso pater filium, nepos vero habet auum,& ecōtra auus nepotem,vt j.de institu.& substitu.l.generaliter.& j.ad Tertullianū.authē.defuncto.& quod ibi per Iac.But.no.Itē,quia generans, & generatum non sunt naturaliter idem , ergo nec filius generans, & nepos generatus, & sic appellatio vnius, alium non comprehendit ex proprio significato. Et ex hoc infertur,qđ in contractu emphyt.q ex conuentione l.accepit,vt hic,& l.præceden. appellatione filiorum non continebuntur nepotes , quia in contractibus a proprio significato non licet recedere in pręiudicium alterius,l.j. §.si is qui nauem. ff. de exerci. & est text. in l. & si quis.§.plerique.in fi. de reli.& sum.fu. Secundo,& principaliter,qa intentio cōcedentis fuit concedere pro recipiēte,& eius filijs,ergo non pro filijs filiorum,arg.l.prætor.ff.de iud.& l.maritus.s̄.de procur.& qa si voluisset intelligere de nepotibus, ita dicere sciuisset,vti dixit,de filijs,cum ergo nō fecit,pręsumptio est, quod noluit,vt j.de cad.tol.l.j.§ sinautem deficiens. Tertio,quia ↄ̄ctus iste est stricti iuris,vt dixi in l.pręced.igitur omissum habetur pro omisso,nec expressim fit extensio, ff.de verb.oblig.l.qcquid astringēdæ.& ad Mac.l.cōstitutionibus.Quarto,si bene pōderet̄,dico esse casum in Auth.de non ali.§ emphyteusim. col. 2. & ꝓbatur in feudo in tit.q feu.dare pos.c.j.ver.cū vero Corradus. Nō obst.in ↄ̄.allegat,qa non primū, qa hoc nō est simplr beneficiū,sed ↄ̄ctus ex conuentione l.accipiens,& in quo sibi imputet, q plenius nō ꝓuidet,vt l.veteribus.ff.de pac.Nec obst.secūdo allegat. qa in prouisione legali loquūtur, in qua a legūlatoribus fit extensio,& sine alterius ꝑiudicio,& in casibus,in qbus de fauore
33 tractat̄.†Quæro vigesimosecūdo,recipit qs in emphyt.ꝑ se filijs, & nepotibus,vel ꝑ suis hęredibus in casu,quo possit, postea recipiēs ipse nō soluit debitū canonē spacio triēnij pacto, vel biēnio, si debuit ecclesiæ , an ex hoc filius perdat ius suū, vel si filius non soluit,an nepos ius suū perdit.Spec.in tit.de loca. in §.nūc aliqua. versic.143.di.quod quidā dicūt,quod non, arg.ff.de senatoribus. l.emācipatū.§.si qs.& ff.de in ius voc.l.adoptiuū.in fi.& ff.de iure pat.l.duo fratres. Et vltra nō dicit,sed prius in ver.79.tenet,quod omnibus sequētibus pręiudicat per l.Diuo Marco. j.de quæstio. Et idem tenet Bar.in l.vt iureiur.§.si liberi. de oper.liber. Sed caue,quia gl.licet in feu.loquatur in d.l.emancipatum. sentit,quod si recipiens est ille,qui non soluit,præiudicet omnibus sequentibus. Sinautem ipse soluisset,& eo mortuo,filius non soluit, tunc cessatio filij non noceat nepoti , quia nepos ille habet ex prouisione aui , & non patris, & ita tenet Dyn. in c. non debet. extra, de reg.iur.lib.6. Sed attēde nos habemus in feudo,ꝙ si delictum sit commissum contra formam, & naturam contractus feudi, & feudum residebat tunc in persona delinquentis, siue in eius persona initiasset,siue alicuius sui antecedentis delictum eius nocet, nedum sibi,sed etiam omnibus sequentibus, ad quos post illum feudum fuisset peruētutū,vt patet in tit.si vasal.feu.priue. in c.j. si igitur licet arguere de feudo ad contractū,vr̄,ꝙ propter non soluentem cæteri priuētur,& pro hoc facit, quia delictū proximioris successoribus nocet sequētibus,vt ff.si qs ali.te.ꝓhi.l.2.§.j.Ego istam partem teneo,qñ pro se,& hęredibus receperit qa ipse iam priuatus non potest facere ad hæredes suos transire , & quia ipsi dicūtur succedere in vitiū,& culpā defuncti,vt j.de fruc.& lit.expen.l.2.ff.de diuer.& temp.præscri.l.cum hęreditas.Sed quando recepit pro se filijs,& nepotibus multa argu.possunt fieri pro, & cōtra,& specialiter vnum,per quod nō vr̄, ꝙ sequētes priuentur, vt in tit.de capi.Corradi.c.j. §.item si clericus. sed in ecclesia loq-
b tur. Sed quicquid sit, ista pars ęquior videtur, [b] vt per cessationē eius,qui est causa acquisitionis, cæteri priuētur, & ita si bene pōderetur,loquuntur Doct.prædicti;nō per aliū, qui huius acquisitionis non fuit causa,& hoc per no.in d.l.emancipatum.& ꝑ Dy. in d.c.non debet.& per l.3.2.respon.ff.de inter.& re lega.Nec obstat,quod de feudo dicitur in d.c.j. si vasal.feu.priue. quia vel ibi feudum erat paternum, vt ibi no.s̄m vnam lect. & sic cōcor. vel si erat antiquum,vt ibi no.s̄m aliam lect. dico, quod ibi deliquerat in dñm ↄ̄ formā fidelitatis, & sic ibi delictum erat graue, per quod merito filij priuātur. Sed hoc, s.nō soluere leue est delictū, & potissime,quia ab expulso, & deiecto potest nihilominus peti pensio præteriti tēporis, vt dixi s̄.in 5.q. Sed forte ista respōsio non est tuta. Ideo verius videtur, vt vtroque casu sequentes priuati intelligantur,quia hæc priuatio ex natura contractus, & cōuentionis procedit,& sic tacite inest, vnde concedens non tantū in persona primi videtur hoc egisse, sed etiam omnium sequentium,cum hoc tendat ad eius proficuum. Nō obst.l.s̄.alleg.quia
34 in delictis extrinsecis loquuntur. †Quæro [c] vigesimotertio,con-
c cessi in emphyteu. vsq; ad tertiam generationē Titio , vel pro se filijs,& nepotibus ex filio præmortuo,decessit postea alter nepotum,& emphyt. in eius ꝑsona finita,an eius portio reuertetur ad dominū, an vero accrescit nepoti superstiti, in cuius persona nōdum est emphyt.finita. Istam quæstionem format Spec. in tit. de loca.§.nunc aliqua.ver.155. & concludit, ꝙ nepos superstes totū habebit iure accrescendi , & hoc quia ius accrescendi locum habet,& in contractibus,vt ff.de vsufr.acc.l.j. §.interdum. sed ille in vsufructu, in quo est speciale, allegat etiam j.si soc.li.imperij. l.j. lib.10. sed illa potius facit in oppositum,quia in illa dona.est speciale, & quando duobus a principio , non quando vni facta fuit, & quando ille sine hærede decedit. Quid igitur dicemus? Or attēde Bar.in l.si mihi,& Titio.ff.de verb.oblig.in addit.tenet,quod ad dominum non reuertatur, nec etiā debeatur fratri ex iure accrescendi,quia regula est,vt in cōtractibus nō sit locus iuri accrescendi,vt d.l.si mihi.& ff.quemadmod.seruit.admit. l.aquam. & ff.de iureiur.l.si duo.in prin.& ab hac regula iste casus non reperitur exceptuatus,ergo,&c.& potissime post acquisitionē vtriusque factam, sed inquit ipse, ꝙ vnus ex his nepotibus succedit alteri in hac emphyt. arg.in 10.col.in tit.qui feu.da.po.c.j.ver.cum vero.& in tit.de duo.fra.& in tit.de no.inuestit.c.j. & sic iure successionis non iure accrescendi habebit. Confirmat ipse ista ratione, quia cum nepotes isti capiant dominium patre, vel auo mortuo,sequitur,quod est mortis causa capio, vt l.qui precio. & l.qui mortis.ff.de donatio.causa mort.sed in mortis causa capi.nō est locus iuri accrescendi,vt l.Thays.§.j.ff.de dona.cau.mor.& j. de cadu.tollen.l.j.§.hæc autē omnia.ergo,&c.Attende,qa ista rō in modo habendi contradicit pręcedēti,sed illa in portione,quęsita,hæc in non quæsita. Tertio,confirmat ex verbis inuestituræ, vel contractus;nam recepit vsque ad tertiam generationem,quæ verba important,vt statim cum finita est in persona vnius,videatur renouata in persona alterius, vt l. repeti. & l.si cum in annos. ff.qui.mod.vsufruct.amit.Et hęc ratio concludit,vt ex noua concessione videatur habere . Concludit igitur, ꝙ portio illa ad dominū non reuertitur,quasi cōcessio nō sit finita. Et hoc, quando vni pro se filijs,& nepotibus recipiēti est cōcessa; quo casu fateor prædicta vera,& probatur in si.in tit.de alie.feu.pat.c.j.& de eo,q
35 fracta fide.agna.c.j.†Sed vigesimoquarto pōt dubitari,qđ si duo fratres a princ.emphy.receperūt vsq; ad tertiā generationē,vel ꝑ se filijs,& nepotibus,alter eorū postea decessit sine liberis, fratre supstite, vel si decedit cū liberis, illi postea sine liberis decesserūt supstite patruo,vel filijs patrui,an portio ista,q̄ dr̄ defecta,reuertet̄ ad dñm, an remanebit apud supstites, istā qōnē ponit Spec. vbi s̄.ver.78. & finaliter concludit,ꝙ apud superstites remaneat, quasi

ADDITIONES.

a †Pro se,& filijs.Adde an ueniant bastardi,& an adoptiui.Bar.in l.fi.& ibi dixi in apostil.ad Bal.nu.j.uersic.no.ex pacto, in apostil.in uer.3.emphyteusim. C.de his,qui ue.eta.impe.Bart.& Doct.in l.ex facto. §.si quis rogatus. ff.ad Trebel.& in l.apud Iulianum.§.si quis alieni.& ibi Ange.ff.de legat.j.& plenius per Alex.consi.128.uolu.j.

b †Sed quicquid sit,ista pars æquior uidetur.Adde Bal.in l.fi.C.de fideiuf.& omnino per Alex.consi.mihi 118.secundum minorem numerum,quod est secundum maiorem numerum,consi.260.uolu.2.

c ¶Quæro.Huic quæsito,Adde Soci.consi.25.incip.Dominus Franciscus.uersic. præterea uerba.cum uer.seq.in j.parte.& consi.50.incip.uiso instrumento, circa prin.in d.parte.ubi hoc induxit,& allegat.

†Adde ultra ea,quæ hic no.Bal.in prima lectu.nu.20.uer.quæro nunquid in emphyteusi,ꝙ no.idem Bal.in l.si mihi,& Titio, & ibi Bart.& Pau.de Cast. ubi dixi in addit.ad utrunque.ff.de uerb.oblig.

quasi generatio non sit finita, & ita dicit Azo, & Mar. de Fa. tenuisse. Aliqui dicũt, aut concedẽs dixit, post mortẽ omniũ vestrũ redeat ad ecclesiã, vel ad successores meos, & tũc, qa nõ oẽs sunt mortui, remaneat penès superstites, argu. l. cum quidam. ĵ. de impub. & alijs substit. & ff. de re. du. l. si is qui ducenta. §. vtrum. Aut dixit, post mortem cuiuslibet vestrum, & filiorũ vestrorũ, & tunc portio deficiens reuertitur ad dominum. Aut nihil de his dixit, sed simpliciter concessit, vt in themate dicitur, & tunc ad dominum reuertitur, quia vnicuiq; est cõcessum pro parte, & pro generatione sua, & nõ pro generatione alterius, igitur vltra peti nõ potest, quàm sit concessum, arg. l. Paulus. ff. de re iud. la 2. & ff. de duo. re. l. eos. §. cum in tabulis. & ĵ. si plu. vna sentẽ. su. condem. l. j. Aliqui dicunt, quod ẽt in primo casu, quando dixit post mortem omnium, &c. ꝙ altero mortuo sine prole, vel emphyteusi aliter in eius persona, vel filiorũ finita, eius portio reuertitur ad dominum, per l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebel. & l. Lucius. §. Cajo. in eo. tit. Et sic secundũ istos omni casu reuertitur ad dominũ. Ego sto cum præcedenti distinctione, quam dico probari, in 10. collatio. in tit. de duo. fratri. de no. benefi. inuesti. & ibi probatur 2. & 3. pars. & in titu. de duo. fratri. a capi. inuesti. & ibi probatur prima pars, puta, quando dixit, post mortem omnium. Nam per illa verba, vnus succedit alteri in feudo, vt ibi, & hoc simile videtur mihi magis conforme materiæ nostræ. Nec est dicendum, ibi speciale in feudo, quia ibi illȩ determina. procedunt de iure communi ex verborum significato. Et ad l. hæredes mei. & ad l. Lucius. respondeo, quod in restitutione hæreditatis loquitur, in qua cuiuslibet hæredis fides videtur grauata de restituendo, vt ibi, & hoc quando res concessa est diuidua: sinautem est indiuidua, tũc nullo casu ad dominum reuertitur, sed remanet penès superstitẽ
36 iure potius nõ decrescẽdi. † Quæro 35. ecclesia succedit priuato, q in emphy. dedit, an emphyteuta nõ soluente, vtetur iure priuati, vt reqrat per triẽniũ cessatio, vel sufficit per bienniũ. Respondeo, aut cessatio biennij est initiata, & cõsummata cũ ecclesia, & tũc sufficit, & vtetur ecclesia iure proprio, & eius priuilegio, arg. ff. de vsu. l. cũ quidã. §. si debitores. Aut est initiata cum defuncto, puta, qa iam in persona defuncti transiuerat vnus annus ĵ, quem omiserat solutionẽ facere, & postq̃ ecclesia successerat, transiuit alius, & tũc nõ sufficit, qa ex quo vtitur adminiculo defuncti, dẽt vti iure illius, argu. ĵ. de prȩscriptione triginta ann. l. cũ notissimi. §. illud. & ff. de acq. poss. l. Pomp. §. cũ quis. & sic requiretur tertius annus. Est ergo conclusio, vt tẽpore ecclesiæ per duos annos debeat in sol. cessasse, & hæc sufficiant. De multis alijs quærit Spec. in tit. de loca. §. nunc aliqua. quæ omitto propter breuitatẽ, & qa nõ sic quotidiana, vt prima, restat, vt expediamus aliquas opposi. circa vltimã & primã partẽ. Opponi. igitur, quod nõ sufficiat diẽ euenire, sed necesse sit, vt debitor interpelletur, vt ff. de oper. libe. l. cum patronus. Sol. vt glo. quod in opera liberti est speciale, ne frustra accederet, si domino non expediret, vel locus paratus nõ esset. Oppo. quod consignatio non sufficit, vt l. acceptam. supra,
37 de vsu. Sol. vt in glo. † Opp. quod sola oblatio sufficiat, quo ad pœ
a næ euitationem,[a] vt ff. de arb. l. Celsus. in fi. & ĵ. de suscep. & archa. l. j. lib. 10. Solu. vt in glo. & primo, quod hic subaudiatur, maxime; secundo, quòd hic sit speciale. Ista rationem non habet; prima communiter tenetur, quantum ad pœnȩ euitationem, vel dicendum est, quod non tantum hic considerauit pœnæ euitationem, sed etiam a principali debito liberationem, secundum Cy.

ADDITIO.

a †Quo ad pœnæ euitationem. Tu uide ultra ea, quæ hic not. Bal. in 2. lectu. ad fi. quod not. Bertachi. de Firmo, in suo aureo dictionario. in uersicu. obligatio. uersicu. 23.

LEX III.

1 *Pactum circa alienandi potestatem initum est seruandum. & nu. seq.*
4 *Emphyteuta an possit donare irrequisito domino. & nu. seq.*
6 *Emphyteuta an possit pignorare sine consensu domini. & nu. seq.*
10 *Emphyteutæ res, an possit in dotem dari.*
11 *Emphyteusis, an possit vendi domino irrequisito.*
12 *Emphyteuta, an possit vendere domino irrequisito, & an dominus irrequisito emphyteuta. & nu. 13.*
14 *Emphyteusis, in quas personas alienari prohibeatur.*
15 *Emphyteuta nouus, quis dicatur.*
16 *Emphyteuta an possit vendere, si dominus requisitus noluit respondere.*
17 *Emphyteuta vendens inuito domino, an cadat a iure suo, & an ipso iure, an per sententiam. & nu. 18.*
19 *Emphyteuta, qui irrequisito domino, emphyteusim vendidit, sed non tradidit, an cadat in commissum.*
20 *Emphyteuta, qui vendidit, & traditam recuperauit, an euitet pœnam commissi.*

Cum dubitabatur. Diuidit in tres partes principales. Primo enim prouidet domino contra emphy. circa alienationem iuris sui. Secũdo emphy. contra dominos suos. Tertio punit emphy. contra facientem. secunda ibi, sed nec; tertia ibi, sinautem aliter. Secunda pars subdiuiditur in tres, quia primo prouidet emphyteutæ circa denunciationem, & prædictionem fiendam domino, & circa tẽpus remissionis expectãdæ, vsq; ibi necessitatẽ; ibi prouidet circa inuestiturã nouo emphyteutȩ faciendam, vsq; ibi, & ne auaritia. Ibi prouidet circa preciũ pro inuestitura recipiendũ. Emphyteuta põt vendere melioramenta rei, & ius suum, cui voluerit, si hoc conuentũ fuerit. Si aũt nihil est conuentũ, dẽt denũciare dño, & ei, pro illo ꝑcio dare, qd ab alio re vera põt hẽre, & si dñs p duos mẽses expectatus nihil rñderit, põt emphyteuta alij iure nõ ꝓhibito vẽdere. Et cogit dñs emptorẽ inuestire p se, & non p ꝓcuratorẽ, nec põt, ꝓ hac inuestitura, vltra quinquagesimã æstimationis exigere, & ad ipsum recipiendũ, & inuestiendum vltra duos mẽses nõ põt differre, & emphyteuta aliter vendens, cadit a iure
1 suo. h. d. † No. ex prima parte pactũ circa potestatẽ alienandi initũ esse seruandũ; cõcor. s. l. ꝓxi. Itẽ no. ꝙ cõtractus iste, & pacta in eo inita debẽt probari p scripturã; cõcor. s. eo. l. j. Itẽ no. ꝙ instrumẽto ꝑdito p testes nõ ꝓbatur cõuentio, qd intelligit glo. nisi testes deponũt de instrumẽto, & contẽtis in eo, arg. s. de fide instrumẽ. l. emãcipatus. quod no. qa hic hẽs, qd vbi scriptura est de essentia rei gestæ, si scriptura est deperdita, nihilominus res gesta põt ꝓbari p testes deponẽtes de scriptura, & ꝙ ita continebat in ea. Et istud vltimũ, ꝙ ita cõtinebat in ea, nõ ꝓbant, nihil agũt, & idẽ si de scriptura nõ deponũt, quod tene menti pro his, quæ dixi in l.
2 quoniã. s. de hȩr. ver. vide. † Sed iuxta primũ quero, pone quod p pactũ data est potestas emphyteutæ vendẽdi cuicunq; voluerit, an poterit absq; consensu dñi. Ia. Bal. vt refert Spec. in tit. de loc. §. nunc aliqua. ver 84. tenuit, ꝙ non, quasi licẽtia intelligatur data sm formam l. s. de inoffic. testa. l. si qñ. Sed teneo ꝯrium, vt verba
a aliqd operentur,[a] vt l. si stipulatus. ff. de vsu. & l. si qñ. de leg. j. & ꝑ illũ tex. in prin. fateor bene, quod remissio quinquagesimæ partis ex illis verbis facta nõ intelligitur, & hæc forte fuit mẽs Iac. prȩd.
3 † No. ex secũda parte, ꝙ vbi nõ tenet pactio, non põt emphyteuta vendere, nisi prius denunciet dño. Itẽ no. quod dño emere volente emphyteuta, non tenet de precio aliqd relaxare, nisi aliter fuerit conuentũ. Itẽ no. ꝙ dñs hẽt duos mẽses ad deliberandũ, & respõdendũ, an velit emere, vel nõ, ꝙ tene menti qa sm istũ tex. intelligit Cy. & Bar. tex. ff. de verb. oblig. l. q Romæ. §. cohȩredes. Itẽ no. ꝙ ista prædictio non requiritur, ut fiat in iudicio, ut hic patet, & no. glo. in d. §. cohæredes. Itẽ no. ꝙ si dñs permittat labi hoc tps ad respondendũ ei datũ, quod perinde habet, ac si dixerit, se nolle emere. Itẽ no. quod personis a iure prohibitis non põt uendi. Apparatũ huius partis uolo prius expedire, quàm ueniam ad
4 sequentem partem. † Et quæro cum gl. an emphyteuta possit donare irrequisito dño, & di. gl. quod sic, quia uẽditio est prohibita propter affectũ, quẽ quis habet ad precium. Cum igitur hæc ratio cessat in dona. debet cessare, & iuris dispositio, arg. ĵ. de lib. ꝑter. l. j. §. si. ꝓ hoc inducit specialiter. 3. l. uidelicet Instit. loc. §. adeo. & ĵ. de prædi. cur. l. fi. lib. 10. & ĵ. de fun. pa. l. j. lib. 11. hoc põt cõfirmari ex eo, qa reqritur hic dñs, ut dicat, an uellet rem habere emptam pro eodẽ precio, sed hoc non est preciũ, & si reqreret, an uellet hẽre donatũ, nullus dubitat, ꝙ ipse diceret, ꝙ sic, & tñ nõ ꝓcederet meritũ. Istã partẽ tenet ẽt Spec. ubi s. uer. 107. & eã qñq; fuit secutus Cy. Sed postea mutauit opi. in addi. & bene, qa casus est in l. 2. ĵ. ne rei. domi. uel tẽpo. ibi, uel alio modo, &c. Et dicit ipse, qa licet dñm nõ dẽt reqrere, an uelit hẽre donatum, tñ dẽt ei ꝑdicere, ꝙ uult donare tali, ut sic dñs illũ emphyteutã suscipiat, si est idoneus, ut in uer. necessitatẽ. & ẽt, ut hãc quinquagesima æstimat. ut in uer. & ne auaritia. ubi notabiliter dixit tex. disiunctiue, quinquagesima ꝑcij, uel æstimationis, quasi innuat, ꝙ ubi nõ uẽditur, & sic preciũ nõ interuenerit, tũc æstimetur. Ad
5 l. alleg. ꝑ gl. rñ. ꝙ l. fi. ĵ. de præd. decu. loqtur in casu speciali. † Sed melius dic, ꝙ hæc alienatio est prohibita sine domini consensu, ut hic, in prin. ibi uẽditio tantũ, rationes, & nostræ prohibitionis s. dixi. Ad l. j. ĵ. de fun. pa. rñ. ꝙ ibi in emphy. principis, uel reipu. in quo faciliter ꝑmittitur, qa possessor, auth. l. cõuenit, ut s. fine cẽs. uel reli. l. j. l. fi. Sed ille, q recipit ab emphyteuta priuati non posset cõueniri a primo dño, qa cũ eo nõ cõtraxit, licet si nõ soluat possit repelli, & ab eo res uẽdicari, ut no. in l. præce. Ideo uoluit l. ista quod non transferat ius suum ad alium, nisi per talem modum, per quem intelligatur seruus habere a dño, & cum eo cõtrahere.

Vel

ADDITIO.

a ¶Aliquid operentur. Adde quod contra Spec. tenet etiam in terminis Ioan. de Imo. in c. potuit. 48, col. & adde, quod dicit imò, quod uigore istius pacti non debebit emphyteuta propria authoritate introducere emptorem in possessionem, sed debebit requirere dominum, ut illum ponat, & illum etiam expectare, per duos menses, ut hic text. in uersicu. necessitate. iuncto uersicu. si autem nouum. quia quo ad hoc non uidetur per prædictum pactum legi derogatum, idem tenet simpliciter D. Alexan. sibi contrarius, in consi. 314. incip. uiso themate, & scripturis. in 3. col. contra Spec. tenet etiam Ludo. in suis singul. 350. incipiẽ. emphyteuta, non potest alienare, sine consensu domini, &c. motus per bonum simile; nam creditor nõ potest pignus uendere, uel alienare, nisi prius requisito consensu domini, & sufficit una denunciatio sibi facta, l. fi. infra, de iure do. impe. nisi sit factum pactum expressum in contrarium, quod alienare non possit, quia tunc, ut alienatio teneat, requiritur trina denunciatio, ut est text. sing. in l. si conuenerit. in fi. & ibi Bar. & omnes. ff. de pig. act. pone modo, quòd sit factum pactum simpliciter inter creditorem, & debitorem, quod creditor possit pignus uendere, nunquid tale pactum intelligetur factum secũdum formam legis, scilicet facta denunciatione domino, certe secundum dictum Spec. dicendum est, quod sic. In contrarium tamen est glo. not. & approbata in l. creditor. la 2. in uerbo, statuto, infra, de dist. pig. ergo idem dicẽdum in casu nostro.

Vel dic, quod ibi loquitur in datione in emphyteusim, quam emphyteuta potest facere sine ꝯsensu domini: sed non in donatione, & potest esse ratio, quia qui donat, videtur trãsferre totum fundum. Sed qui dat in emphiteusim, transfert ius suum tñ, & istud non præiudicat domino, sed hæc ratio nõ videtur sufficiẽs. Nam vbi quis donat rem emphiteuticam, non videtur in dubio donare, nisi ius tãtum. ar. ff. de ꝯh. emp. l. qui tabernas. ꝑterea qui prohibetur vendere, prohibetur etiam dare in emphiteusim, vt ĵ. de bon. mater. l. fi. §. j. & ibi no. Non ob. §. adeo, qa intelligo, c ille facit cum consensu dñi, vt ibi sentit gl. quare verior vr̃ opi. hic positæ, quod licèt non possit emphi. vendere, tñ possit dor re per rationes positas. s. in prin. quæstionis, de quo plene dix l. j. ĵ. de fun. pa. lib. 11. Ad §. adeo. respon. quod ille tex. debet in ligi sm prædicta. hæc opi. mihi placet. Sed nihilominus gl. pot tollerari, ut si donet irrequisito domino, nõ propterea incidat pœnam huius l. dummodo uadat ad notificandum dño, & qu quagesimam offerat, & donatarius petat sibi inuestituram fier
6 & hoc faciat absq; mora. † Qua… an domino irrequisito possi pignorare? glo. dicit, ꝙ sic: quia propri… alienat, nec ius suum transfert. ar. ff. de pig. ac. l. tutor. §. fi. & ff. … l. lex vectigali, & ita pertranseunt oẽs. Audiui tñ vnum solẽnem doc. tenen… si res erat ecclesiæ, non poterat pignori dari, nec… per hoc ius porrectũ, & auth. qui res iam dictas. s. de sac. … non uideo, quomodo ll. illȩ hoc probent: quia in administ… re ecclesiæ loquuntur, & non in emphiteuta, qui ius suum tñ p… gnorat, vel hypothecat, & non alienat, quia non posset, aliud in re feudali, ut in tit. de prohi. feu. aliæ per Fede. c. imperialem. §. j.
7 † Quærit gl. quando donat, qualiter dominus petat pensionẽ, & respon. vt in ea. Sed quia questio, & responsio procedit habito respectu ad determinationẽ primæ q. sed illam non tenui, ideo ui
8 de, quod ibi dixi. † Quæ glo. dominus non respondit, vel emphiteutæ dixit, vt cui vellet, uenderet, an debuit uendere saluo iure dominii, uel sufficiat, ꝙ ius emphi. vendat. Gl. non respondet, & forte, quia inter hæc non est differentia. Sed dubium est, si fundum simpliciter venderet, an dicatur vendere pleno iure, an solũ ius, quod habet? Et isto casu dicit Pet. & Cy. ꝙ simpliciter vendẽdo, videtur solum ius, quod habet, vendere, vt l. qui tabernas ff. de ꝯhen. emp. Secus si pleno iure vendat. Idem tenet Specu. vbi s. ver. 93. per eandem l. qui tabernas, & l. si finita. §. si de vectigalib. ff. de dam. infect. Ego autem dico, ꝙ si vendit fundum, vt emphiteuta, vel vt superficiarius, vel fundum cum qualitate sua, seu aliqua verba protulit, ex quibus colligi potest, cum plenum ius nõ habere, tunc ius suum videatur vendere, vt ll. s. alleg. Aut uendidit, vt quilibet nihilo apparente in contra. & tunc pleno iure vr̃ vendere, vt dixi in l. 1. in fi. s. de contrahen. empt. vbi vide. Sed de consuetudine istæ venditiones non fiunt hodie, sed renũciat emphiteuta omni suo iuri in manibus domini, & postea ipse inue
9 stit hunc nouum emphiteutam. † Quærit glo. si secundus emphiteuta vendat rem, an primi emphiteutȩ consensus requiratur, an vero domini directi. & dicit, quod domini directi, quod bene p rationes in ea contentas, & pro hoc induco in fi. l. filiũ. ff. ad ma.
10 † Quæro ab extra, an res emphi. possit in dotem dari, & videtur, quod sic, vt inst. loc. §. adeo. Sed dic latius, aut mulier ipsa, in cuius persona residet, est illa, quæ dat in dotem, & potest, dum tamen eo modo, & iure sit apud eam, quo prius erat. Aut pater dat pro filia, & idem, vt eodem modo sit pœnes eam, quo est pœnes patrem, ar. extra, de do. inter vi. & vxo. c. nuper, & sic si in persona patris finiebatur, ita & nunc finietur, & ad dñm reuertetur, nisi filia de nouo fuerit inuestita. In contra. facit, quod nõ finiatur. ĵ. eo. de le. Auth. res quæ. Sed ibi diuersus est casus, & alius nõ erat ibi directo dominus. Sed an dominus isto casu dẽt habere quinquagesimam, diç, ꝙ si est data æstimata, ita ꝙ precium a dño intelligatur esse in dotem, consensus dñi est necessarius, & quinquagesimam habere debet, vt hic, Sinautem data est inȩstimata, vel si æstimata, non tñ tali æstimatione, q̃ habeat uim emptionis, tunc est maius dubium, quia in maritum videtur translatum dominium, vt l. doce. s. de rei. ven. tamen Spec. vbi s. versi. 109. & versic. seq. dicit, quod nec ꝯsensus domini est necessarius, nec quinquagesima ei debetur: qa res naturaliter remaneat in bonis mulieris, vt ĵ. de iure do. l. in rebus. Mar. de Fa. consuluit, ꝙ dñi cõsensus interueniat, si filia non est in potestate. ar. ĵ. de pac. ꝯuen. l. ex morte, & ad maritum spectat onus soluendæ pensionis, vt s. de pac. l. ex cõuentione, & s. sine cens. vel reli. l. j. & ff. de impen. in re. do. fa. l. neq;, & eo non soluente res cadat in commissum ff. de pi
11 gno. l. lex vectigali. † Quæro, an res emphi. possit alii legari dño
a irrequisito.[a] Dicit Spec. ꝙ sic, maxime si erat talis res, quæ ad hæredem esset trãsitura, vt l. in conuentionibus. ff. de verb. sig. Item quia legatum habet instar donationis, vt ff. de leg. 2. l. legatum. Secus in re feudali, vt d. c. imperialem, de prohi. feu. ali. per Fede. An tñ legatarius debet petere se inuestiri, & quinquagesimã soluere? vide, quod supra dixi de dona. Sed attende, quia uidetur, ꝙ legatum sit frustratorium, quia cum emphiteusis sit finita in personam legantis per eius mortem, & solum ius, quod habet, uidetur legare, sequitur, ꝙ legatum erit nullum, vt l. vxor patrui. ĵ. de lega. Ego puto uerba concessionis ponderanda, nam aut concessio est facta pro se tantum, ita quod vltra eius personam non est

pe…
rit, & pro h…
dictæ ll non o…
Auth. lucra. ibi po…
riori in gradu omisso ꝓxim…
casus uidetur dubius, nam uide…
sit ei electio relinquendi, cui ex his uen…
§. rogo. In contra. fortius facit in ea. l. cum pa…
verius, quia ordine successiuo intelligitur concessio…
in l. præced. in 17. q. Et ideo electionem non habet, ut d. …
ob. §. rogo, quia ibi ex uerbis apparet ei data electio. Ex prædictis
12 apparet, quid dicendum in hærede instituto. † Quæro, sicut emphi. non potest vendere irrequisito domino, an idem sit econtra, ut dominus non possit irrequisito emphi. & videtur idem ratione æqualitatis seruandæ. argumen. ff. de in di. adie. l. necesse, & ĵ. de loc. præd. cur. l. congruit. lib. x. Sed in contra. est ueritas, quia l. non cauetur, & sic stat regula, ut cuiq; prohibito uendere possit: vt l. dudũ, s. de ꝯhen. emp. & probatur. ĵ. de condu. & procur. ꝑd. fis. l. prædia. §. sane. li. xj. Et ex his apparet, quod nõ sunt æquales, quia dñs superioritatem quãdam obtinet. Nec ob. l. ꝯgruit, quia ibi in augmento pensionis, qñ quis ad tempus conduxit, qd no. & ibi ideo, quia possessor antiquus expellitur, quod non emphi.
13 † Quæro, emphiteu. volens vendere debet requirere dominum, si vult pro eo precio &c. quid si mentitus est de precio, qa maius dixit, q̃ re vera esset, propter quod dominus dixit se nolle emere,
b dic, quod perinde est, ac si requisitio facta non fuerit:[b] ar. ff. de in di. adi. l. ubi autem. §. cum igitur. in fi. & ff. quib. mo. pig. uel hypo. sol. l. sicut §. non uidetur. in fi. & ita tenet Spe. vbi. s. in uersi. 92. & probatur hic in ver. se ne hac occasione. ibi, & prædicere quantũ precium re uera &c. Vnde si aliter fecerit, a iure emphi. cadet, ut
14 hic in fi. quod no. & tene menti. † Quæro modo, quæ ꝑsonȩ sunt illæ, de quibus hic dicitur, in quibus prohibetur fieri alienatio. & dicit gl. primo illæ, quæ expressim in concessione sunt prohibitæ, ut ff. de re. alie. l. fi. Vel quæ sunt prohibitȩ a lege, vt milites p curiales, vt s. tit. j. l. licèt, & l. milites, & l. curialis. Et addit Sp. vbi. s. ver. 116. quod nedum milites, sed etiam capitanei ecclesiæ, & serui, & omnes personȩ, quȩ non sunt idoneȩ facilitate conueniendi. arg. ff. qui satisda. co. l. 2. Si enim permitteretur in ecclesiã trãsferri, efficeretur satis deterior conditio domini, quia non posset postea ecclesia alternare, nec conditionem suam deteriorem facere, & sic non faciliter incideret in commissum, nec si faciliter conueniri posset, & sic duriorem haberet aduersarium. Idem tenuit gl. in c. potuit. extra de loca. Stat ergo ista conclusio, ꝙ in po
c tentiorem,[c] & non sic idoneum in facilitate conueniẽdi non põt alienare, quod fateor, nisi ille sit consors in eadẽ re emphiteutica, nam tũc põt in eum partẽ suam alienare domino irrequisito, ar. ĵ. de fidei. com. l. uoluntas. est enim iã illius fides, & ꝑsona per concedẽtem approbata, & pro hoc etiam facit, quod episcopus, qui iurat bona episcopatus non alienare, potest illa capitulo suo dona-

ADDITIONES.

a † An emphiteusis possit alii legari domino irrequisito. adde de hoc quæsito, & an usumfructum Bal. fin. in l. j. in prin. ff. qui. mo. vsusfruc. amit. & omnino per Alex. consil. suo 220. in fi. uolu. j.

b Non fuerit. Adde, quod idem tenet Host. & alii in d. c. potuit, de loca. & ibi Imo. in primo notabili, & Io. Fab. hic in ulti. col.

c † Quod in potentiorem. Adde ultra ea, quæ hic not. Bald. eo. nu. & uersi. ubi, quod hic dicitur, habetur de uerbo ad uerbum extra ubi Ioan. Andr. in ca. potuit, extra de loca. & conducto. dicit de hoc non reperiri tex, qui hoc dicat. Ita dicit Alex. consi. 88. uolu. 4.

hoc in committendo, illud in omittendo. Igitur ſi ibi cadit ipſo iure, fortius hic. Tertio quia emphyteuta alienando conſentit in iure a ſe abdicando. ideo facilius debet priuari eo. Non ob. l. in contra. alle. quia ibi pœna cadentię a iure ſuo imponitur actui iudiciario, hic contractui facto extraiudiciario. & ſic per hanc l. imponitur pœna, vt §. loca. & condu. l. ſi. Et intelligo, cadat, volẽte domino, vt in l. præced. in princ. Et eſt ratio, quia hęc cadentia cõcernit eius fauorem. Si autem quæris in emptore, vel acceptore, dunc quia contractus non tenet, quia contra formam huius l. fa-tus, dicendum eſt illum cadere ipſo iure, vt in auth. qui res ſanas §. de ſac. ſan. eccle. cum ibi no. Et hęc ſunt magni effectus opter ſequentia. † Quęro ab extra. pone, q̃ uendidit domino ir quiſito, ſed non tradidit, an cadit in commiſſum. ſpecu. vbi §. r. 96. dicit, quòd non, quia uerba debent intelligi cum effectu, . ff. quod quiſ. iur. l. j. §. hęc uerba, & extra de cle. non reſi. c. rela-im. ſed uenditio non dicitur perfecta ante traditionem, vt inſti. re re. di. §. venditę, & extra de fi. inſtr. cum Io. circa prin. pro hoc eriam adduci poteſt, quia nudo conſenſu ab ea receditur, & pro non facta habetur, ut ff. de pac. l. ab emptione. † Quęro quid ſi ẽt tradidit, ſed poſtea informatus de periculo illam recuperauit, b ic ſpe. in verſi. 6. quòd de iuris rigore pœnam commiſſi non at quia ſufficit ſemel moram commiſſam, vt ff. depo. l. j. §. ſi in de preſcrip. ver. l. rogaſti, & quia tali pœnitentia non mittit nocẽs eſſe, vt ff. de ædil. edi. l. quid ſit fugitiuus. circa prin. ed de æquitate dic pœnam euitare. ar. extra de re. eccl. l. ſi quis præsbyterorum, & ff. de ali. iu. mu. cau. fa. l. ex edicto. §. ſi quis alienauerit, & ita tranſit Io. An. Addit tamen, quod in feudo eſt expreſſum, ut illud in re feudi non retineat, nec pęnes eum remaneat. ſi illicitè alienauit, vt in tit. quid iu. ſit ſi poſt ali. feu. vaſ. recuper. Fortè, quod in materia noſtra q. illa dependet a q. 3. §. proxima. nam ſi teneamus, quod eo, q̃ ipſo uendidit, & tradidit, cadit ipſo iure a iure emphy. & tunc uidetur, cum executio pœnæ eſt facta ipſo iure a l. quod pœnitentia nihil operatur. arg. ff. de condi. inde. l. qui ob rem, de contrah. empt. l. qui fundum, & de ac. & ob. l. traiectitię §. de illo. in fi. & de leg. 2. l. ſi is cui. 2. reſpon. Si autem teneamus, quod non ipſo iure, ſed per ſententiam cadat a iure emphy. tunc ſit locus pœnitentię ipſius facti purgatoriæ, vt in themate noſtro, uel dic, q̃ licet cadat ipſo iure, quia id intelligit, ſi dominus uoluerit, dicendum eſt, q̃ ſi ante declaratam domini uoluntatem emphyteuta rem recuperauit, quod ſufficit, ut pœnam cadentiæ euitet, non ſi poſtea. & hoc ideo, quia ſic eſt, vbi omiſit ſolutionem facere, ut dixi in l. præce. ergo & iſto caſu cũ ambo ſub eadem cenſura ponantur, & pro hoc ſpecialiter induco c. potuit. extra de loca. referendo exceptionem ibi poſitam de clerici ſatisfactione ad utrunque caſum præcedentem. Nã tunc dicitur celeriter ſatisfeciſſe delicto uenditionis, quam facit. Hæc mihi ſufficiant de iſta materia, & de iſto lib.

„ vel eſti
.ocum habet
.quitur uer. ſinau
..n, quod iſte ver. eſt ſup
..tum, quod nõ eſt verſũ. † Nã
..mere velit, tacuit, & nihil p duos
. quos licet emphyteutæ vendere, a & poſt
.. debet domino notificare, & proteſtări, vt illum
emphyteutam, & poſſeſſionem inducat, qua petitio-
.. proteſtatione facta, dñs habet duos mẽſes ad ipſum recipiẽ
dum, quod ſi facere ſuperſederit, locum habet iſte ver. & poterit
emphy. ius ſuum in emptorem transferre. & illum, vt utatur, &
fruatur in poſſeſſionem inducere, & hoc vult iſte verſic. Sed du-
bitari poteſt, an domino poſtea licebit purgare moram, & pœni-
tere, & quinquageſimã petere, & puto, quod ſic: quia litera iſta
non dicit, quod pœnam quinquageſimæ patiatur, aliàs recurren
dum eſſet ad materiam purgationis moræ, quam poſui in repeti
tione mea. l. ſemel mora. ff. ſol. ma. & eam forte ponam in l. ſi pa-
cto, quo pœnam. §. de pac. vel in l. magnam. j. de contrahen. & cõ
17 mit. ſtipu. † Nunc ſequitur ver. ſinautem aliter, & glo. noſtra op-
ponit, quod non cadat a iure ſuo: quia inuito dño poteſt vẽdere,
vt ff. de vſufr. l. cui vſusfructus. Sol. aliud in vſufructu, ut ibi, & for
te eſt ratio: quia venditio huius iuris eſt magni præiudicij dño.
Item per venditionem vſusfructus ſola commoditas non ius trã- a
fertur, quia illud eſt perſonale, & ſeparari non poteſt a fructua-
rio, & l. ſi vſusfructus legatus §. fi. in eo. tit. & ff. de per. & com. rei
18 ven. l. neceſſario §. fi. † Quæro, an ipſo iure, vel per ſententiam ca-
dat a iure emphy. gl. dicit, quod ipſo iure. Sed ꝺ hoc facit: quia li-
tera nõ, dicit, cadat per tempus preſens, ſed cadat, quod futurum
concernit, & ſic per ſententiam, vt §. de iur. ca. l. 2. §. quod ſi actor,
& ibi gl. & patet in auth. principalis, ad ſi. in eo. tit. & j. vnde vi. l.
ſi quis in tantam, in ver. admittat, & hoc fatentur quidam in vẽdi
tore dicentes eſſe de mente Inno. in c. potuit. extra de loca. Ego b
puto gl. iſtam verius dicere per ea, quæ dixi in l. præcedenti. in 3.
q. vbi tenuit, q̃ per ceſſatam ſolutionem triennij cadit ipſo iure,
quod ſi ita eſt, ergo, & hic hæc duo ponantur ſub eadem cenſu-
ra. in d. c. potuit. Secundo, quia hoc eſt grauius delictum illo, qa

ADDITIONES.

¶ Vendere. Adde quod idem tenet per hunc tex. Bar. poſt Dy. in l. qui ratione §. cohæredes. ff. de uer. ob. & ad hoc etiam no. hũc tex. cum Ang. & dicit An. quod hoc eſt utile pro his, qui promiſerunt non uendere rẽ, niſi tali, nam ſecundum eum, ſi ille non uult emere, conſilium eſt, quod ſibi fiat denũcia tio, ſeu proteſtatio, & expectetur proteſtatus per duos menſes, quibus ela pſis poterit promiſſor ſecure non ob. promiſſione uendere, cuicunque uoluerit, & dicit, q̃ ita ſemel fecit practicari, & ſequitur Lud. Ro. in ſuis ſing. in ſing. inc. facio pactum, quod ſi uoluero uendere.

† Adde quantum doc. coapoſtillator meus alle. Ro. in ſuis ſing. di. q̃ uoluit eũ allegare ſin. ſuo ſecundum numerum. dcclxj. inci. facio pactum. pro quo alleg. rex. ſingu. ſecundum ſuppletionem in allega. §. cohæredes. ubi uide.

† Recuperauit. Adde Barto. in l. ſequitur. §. item Labeo. de uſur. & in l. 1. §. ſi rem. ff. depo. bene. de plumbino in l. quidam in teſtamento, & in l. rogo, de fideicom. li. Paul. de Caſt. in l. ab emptione. ff. de pac. & Alexan. in l. ſi inſulam, ff. de uerbo. oblig. & Bald. in glo. in c. 1. & ibi tit. de prohi. feudi alie. per fede.

Finis Commentariorum Domini Bartholomæi de Salyceto in Tertium, & Quartum Iuſtiniani Codicis.

REGISTRVM.

ABCDEFGHIK LMNOPQRSTVXYZ,

Aa Bb Cc Dd Ee Ff

Omnes ſunt Quaterniones, præter Ff Quinternio.

VENETIIS, M D LXXXVI.